СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 1. У НОВОМ САДУ 2. ЈАНУАРА 1886. ГОД. II.

СИРОМАХ ЈОЛЕ!

СЛИКА ИЗ НАРОДНОГ ЖИВОТА.

ЂОРЂЕ БОТА ПАРОХ.

НАПИСАО П. АДАМОВ.

Ко је онај, што иде улицама, па вечито живиждуће и скаче с ноге на ногу?

Свако ће у селу рећи:

— То је наш Јоле! Сиромах Јоле!

Сиромах?! А што сиромах? Та, гле, како весело скакуће, па живиждуће, као да је цело село његово.

Јест, Јоле увек скакуће. Јоле увек живиждуће. Јоле и пева; пева, боже мој, . . . треба само да га чујете, како пева.

На . . . Јоле је и опет само — сиромах Јоле!

Јоле се смеје; та није да се смеје, ма шта да му ко каже! Он никад ником ништа не приповеда.

Ако ћете што да уради, урадиће. А питајте га, што хоћете, или ће вам одговорити или ће богме ошутати; тек ће се увек одсмејати и погледати у вас својим помућеним очима. Погледи л' га ко иоле оштрије, оборише очи; те, или од стида или од страха, једва да ће испод ока бацити на њ крадом поглед; окренуће се, па хајд даље; а осврнаће се, као да преза.

Јоле сме свратити у сваку авлију у селу, у којегод доба хоће; нико му преке рећи неће. На чијигод праг ступи, на прекрсти л' само руке на леђа и насмеши л' се онако безазлено, онако . . . блесасто, свака ће му газдарица пружити по комад хлеба, па, има л' само, и кришку сира или другог што, јер — — Јоле је гладан.

А Јоле шчепа хлебац и што му се даде, одскакуће, — ни псето на њега неће, — па хајд на улицу. На се смеје, смеје, да му сузе врцају . . .

Рекне л' каква газдарица:

— Јоле, синко, нема ми ко отерати кôњâ на ледине. Хајде, потерај их!

Јоле подскочи, па тера коње живиждућући . . .

Наће л' се ко да га позове:

— Јоле, соколе, сутра ћемо врћи. Дођи, да помогнеш.

Јоле је сутра пре зоре на гувну. И цео дан дене, превршће, веје до мрклог мрака с њима заједно, као да ради своје рођено . . .

Замоли л' га когод:

— Јоле, момче, нацепај ми дрва.

Јоле не зна рећи нећу . . .

Зовне л' га ко:

— Јоле, јуначе, однеси на воденицу овај џак.

А Јоле упрти џак са житом или кукурузом, па носи на воденицу, да се меље или прекрупи. И пази тамо, да воденичар не одвади преко мере ушур, као да је напунио џак из свог амбара или из своје кошаре.

Јоле, де ово! Јоле, де оно! И Јоле свуда доспе и ради све свакоме, па подскакује и живиждуће или пева. Живиждуће и пева, мислиш, благо ли њему! . . .

На опет сви кажу:

— Сиромах Јоле!

Ејј, какав је момак био Јоле! Момак, боме, зоран, па на очима као бор зелени! Није му се нашло премца у свој регименти.

Ал сад ето тако . . . његова ваљда несрећа! Био једанпут у селу, као још док је био војник. На се врати ноћу, да доспе још за времена на стражу. Понда га те ноћи у зору нађу људи код оног великог бреста тамо на раскршћу, како лежи на трави. Кад га дигли, а он не зна себе, већ гледи тако у њих, па не зна ништа. Понда га људи довеђу у село. А кнез јави ре-

гименти, шта је с њим. Е, регимента . . . е, власт, дабогме! На дај сиромаха Јола у ариште. Мучили га тамо, кушали и испитивали . . . о, ти боже знај, шта све нису радили од момка. Као бајаги, момак се, жалостан, тобоже претвара. Војник, море, дакако, па утекао са страже . . . узми само! Зар то шала? . . . Понда га се најпосле и џабанисали. Шта му знају? Кажу, није код здраве памети. Није, . . . него, рећи, нагазио момак оне пољи на какву нечист тамо на раскршћу. А ко сме рећи, да га нису баш и саме виле устрениле. Тек му се заиста нешто придесило. Суђено му, . . . шта ли? На ето . . . његова тако ваљда несрећа. Ево већ које је то доба, како га господа послала у село; нека га, веле тамо они, село храни.

Село узело за бога на душу, па Јола све воли, као да је целом селу род рођени. Кад се гдегод Јоле подуже не покаже, одмах:

— Нема нашег Јола!

— Где је то наш Јоле?

А Јоле тек ма откуд искрсне, па се пре чује, него што се да видети: удесио на звиждуње, или пева . . . из гласа пева . . .

Једног дана догодило се нешто нечувено у Јоловом животу. Јоле се потукао. Заиста нечувено!

Намерио се био поред куће Теје Сланкаменца. Чује у соби јаук и бубњаву.

Јоле улети унутра. Кад тамо, а Теја притискао своју жену, па је туче. Бије је, злотвор, не бира, где ће ударити.

Јолу се смрче. Дохвата неку батину, па претиште по Теји. И није престао, док га није оборио на земљу.

Пуче глас о томе по селу.

— Е, где Јола!

— А шта ти то уради, Јоле!

Јоле исклибио зубе, смеје се онако безазлено, онако . . . блесасто, као обично; па гледи пожућеним својим очима, а ништа не вели.

— Треба њега у затвор! — загрми неко. — Тај је поманитио; почео сто да напада људе. Неће остати само код тога.

Јоле се трже. Поглед му поче летити испрекидан по народу. Крије очи. Ломи руке. Понда наједаред окрену леђа, па стаде бегати.

— Држите га!

— За њим!

Полетише за њим у потеру. Неки истрчаше преда њ. Склепташе га, оборише га. И везаше му руке наопако.

Јоле дрхће као прут. Лице му се промени, као ни дај боже онај Јоле. Не зна, камо да погледи.

Бацише га у затвор . . .

Необично селу без Јола. Неко га жали; неко богме даје и за право онима, што га затворише. Од ових опет једни за то, што им се збиља чинило, да је Јоле поманитио; други, што су волели, да је Јоле у заклону, док Теју не прође бар прво сриче.

Теја је луга жеравица. С многим је у селу замесио гужвару. На сирота Савета његова појела је више батина код њега него, што кажу, хлеба. А шта није тај човек радио око ње, док се није кукавица склонила те пошла за несретника. Па му криво било на Јола, већ и кад би Јоле пролазио крај његова плота. Изузео се пуспик на момка, још бог те пита од које доба . . .

Једне ноћи, тек први сан пао на село, зачу се пушка. Понда се заори:

— Ватра!

— Потраја неко време, па загрокташе пушке на више страна. А разлеже се по целом селу:

— Ватра!

Поред општинског затвора чује се, како трче неки, на све их више и више.

Жагор и граја.

— Гори Тејина кућа!

Баш спрам Јоловог прозора паде тај глас.

— Гори Тејина кућа!

Све тамо први.

Пламен обузео кров, па ниже високо . . . високо, чини ти се, до неба досиже. Светли се унаоколо; на обасјао усплашена лица у народа, што се згрнуо, да гаси или да гледи.

Теја се забунио у вољској штали око марве. Сече штранке, да му стока не погори, ако би ватра до штале допрла.

Кроз светину и жагор ломи се женски врисак:

— Дете ће ми изгорети!

Врисак срце пара.

Ал ко да се усуди, да улети у кућу, кад пламен ниже већ и рагастове.

Народ стрепи и дрхће. Матерама се срца леде. Очеви навалили, да продру унутра. Али наједаред се залети дебео пламенит млаз, да их шине, па их врати натраг.

— Дете! Дете моје! Помагајте!

Врштри и кука једна мајка, па би у живи огањ да улети. И већ јој се пламен дохватио хаљине, да букне, па да жива изгори. Ал је задржаше.

И већ и по светини пролеће вришак.

Зар нема спаса? . . .

Од остраг се неко гура кроз народ. Не бира пута, већ обара све, што му под руку дође, као див.

Видели сте, кад преко неба сине звезда, па се претаји. Тако претрча нека људска прилика кроз светине, јурну на врата у кућу усред живога пламена и нестаде је.

Светина занеми; утрнуо, мислиш, дух.

Тишина, као да живе душе нема.

Само се чује, како кврцају греде и пајанте; а варнице пуцкају у пламену, и видиш, да сукњу на све стране.

Стотине очију се приковаше тамо на врата, камо је улетила она мушка прилика. Стотине очију ни да трену, као да се прекојасиле.

Наједаред завришта детињи глас.

Пламен суну.

На вратима обасја мушку прилику. У наручју загрлио детенце у повоју.

Суну, па утрну. Настрешница се закрши, посрну и строшта се о тле. А пламен букну свом силом, па расветли на широко.

Светина гледи: па, што сад види, мисли, причињава јој се.

Мати, као ван себе, пружила руке, па прима своје дете здраво и читаво.

Све живо одахну као из једних груди. Уздах се гласно чуо.

Онда загрми из стотине грла:

— Јоле! Јоле!

А Јоле се смеје опако безазлено, опако . . . блесасто као обично. На придржава Савету, сретну матер, да се не строшта на земљу заједно с дететом, како јој клецају колена, на посрће.

Да се најближе комшије нису упеле, да колико толико ватру стишају, како не би и на њихово добро прешла, — не би се нико више тамо ни осврнуо.

Све полетило, које да види детенце, које да види Јола.

Јоле упињо своје очи у дете, — рекао би, нису му сад тако ни мутне као иначе, — па гледи, како се праћака невинашце у мајчиним рукама.

— Јоле . . .

Хтеде нешто Савета да каже Јолу. Подигла очи к њему. На се загрцну, па занеми. И сакри лице па детиње груди.

А народ благосиља Јола.

— О, Јоле, Јоле!

— Е, где Јола! Е, где!

— А откуд Јоле искрсну?

Врата на затвору Јоловом нашли су истављена.

Али народ није дао ни за главу, да се још једаред за Јолем затворе . . .

*

Ко је онај, што иде улицама, па вечито живиждује и скаче с ноге на ногу?

Свако ће у селу рећи:

— То је сиромах Јоле! Наш Јоле!

АПОСТОЛ.*)

(ПЕТЕФИ.)

Ноћ је ноћња притиснула град,
Месец још оном другом свету сја,
А звезде златооке
Такођер спају сан.
Сав свет је тако ћуд,
К'о савест душе новцем купљене

Један једини светлуцави зрак
Види се тамо ено повише,
Блед, као да умире,
К'о око болног када издише,
К'о оно крајњи очајнички над.

То ј' бледи жижак ен' на тавану.
Ко бдије онде поред жишка тог?
Ко бдије онде у висини, ко?
Две сестре: беда и врлина с њом.
Голема ј' беда онде, голема:
У малу собу једва стати мож';
Соба је као кьезда ластино,

*) Ово је највећи спев генијалнога Петефија. Највећи је, али није уједно и најлепши; можемо баш казати, да никако није „Апостол“ дао Петефију ону славу, која уз његово име иде. Напротив, „Апостола“ су у своје време многи осуђивали, а и данас многи осуђују „такво писање“, „претеривање“ итд. И ми унаред знамо, да ће бити и наших читалаца, који ће, читајући овај чудни спев, слегати раменима, и питати се: шта је то?! Но ми смо знак тога мишљења, да је било вредно „Апостола“ превести на српска, баш ради његове оригиналности, даље ради појединих несравњено лепих места у њему, којима лепоту нико није одрицао пити може одрећи, а најпосле због тога, — што је уметност великога, слободнога духа Петефијеног, духа, који није познавао никаквих обзира . . . — **Преводилац.**

Ни већа нити лепша од њега,
А празна, пуста, — четир зидине,
То јест када би била празна, да,
Ал' ено свуд се плесан разаз'о
И свуд су млази-трази од кише,
Што кровом уз дуж пробија.
Повлачи се траг
Од кише дебеле,
К'о уже звонца куће богате.
Ох како ли је кужан ваздух ту,
Од уздаха и плесни тегобне!
Пси какве господе,
Што су на бољи навикнули стан,
На овоме би месту скапали...
Чамово дрво кревет, чамов сто,
Које ни пијар не би купио,
Крај дрвеног стола сламан џак,
Под столом опет две-три пачине,
Црвоточан је сандук узглавље —
И то је читав собњи намештај.
Ко живи овде?
Уз уморени жижак тињави
Боре се мрак и светлост... Ликови
Виде се бледи као слике сна,
И дршћу у том мраку готовом.

Вара ли светлост око, или су
Ти, што под овим кровом станују,
Заиста тако бледи
К'о неки духови?...
Убога, уда породице ти!

Крај кревета на сандуку
Седи и доји мати детенце.
Несретно невиначце,
Већ је промукло од плача силнога.
Где, како сиса суве дојке те,
Но залуд јер су — суве.
Жена дубоке мисли премишља
И, да је боле мисли, види се.
К'о кад се крави с куће снег,
Тако јој сузе капљу из ока,
Капљу... и квасе лице детиње.
Ил' можда жена нпшт' и не мисли?
Можда без свести, тек из навике
Просипље сузе тако потоком —
К'о што из стене вода отиче?
Старије дете спава —
Крај зида на кревету
У чаршав претрпано,
Испод ког вири трње од сламе.
Ох спавај, спавај, створе несретни,
И снивај хлеб у сувој ручици,
— У сну је и краљ бити слободно.

Млад човек, госа, родитељ,
Крај стола седи чела спуштена...
С овог се чела диже ваљда мрак,
Што целу собу пуни?
К'о књига нека чини с' чело то,
Где но су беде све, све списане.
Ил' слика нека, што но представља
Болове безброј жића сломљених.
Ал' испод мрачног чела ока два
Вргнута горе небу високом
К'о до две звезде сјају,
Никог се не страшеђ
А страшне свакоме.
Поглед јури
Ај далеко, горе, више све,
И губи се у томе бескрају,
К'о ор'о за облацима.

II.

Мирно све у свету с поља,
Мирно и у малој избн —
Тек каткад с поља ветрић устане,
Тек каткад мајка овде уздане.
На постељи горе лежи чедо бледо,
Уморене ноге о зид упрле.

И дете јеца, гласом слабачким,
К'о да му глас из гроба допире:
„Ох бабо, — хлеба!
На силу ево не мож' заспати,
На силу ево пробам, не могу.
Бели ме глад, већ хлеба, хлеба дај,
Покажи, да га видим само бар!"

„Ох чекај сутра, чедо несретно,
Ох чекај сутра, сутра добићеш,
Добићеш хлеба — беле циповке."

„Дај данас сухог, црну корицу,
На част ти сутра бела циповка.
До сутра могу већ издахнути,
А знам, издахнућу.
Откада чекам на то *сутра* већ,
Још кад си каз'о на га нема још,
Већ све је *данас*, увек трпим глад.
Ко умре, бабо, чуј, —
Да-л онда глад у гробу осећа?"
„Не, дете, не,
Ко умре, томе хлеба не треба."
„Па ја бих умр'о, бабо, ала бих...
Начини мени сандука,
Нека је мали, бео,
Онако бео као мајчин лик,
Носи мене у гроб,

На земље натрни . . .
Ох ал' су сретни мртви сви,
Јер — не гладују."

Ко каже, да је дете
Скроз невино?
Кам таки нож ил камо оштри мач,
Да грозније, ужасније
У срце рану уреже,
Нег' што су овог оца
Раниле речи детиње.
Јадни бабо!
Држ'о се, стезао се,
Ал' суза опет изби напоље,
И он се горе маши,
Дрхтавом руком око убриса.
Помисли, да му ј' срце пренуло.
На да му тече крв.
К'о данас никад не протужа још,
Ал' сад од тешког бола проплака:
„Ти боже, за што да ме саздаде?
Што м' не остави онде у „ништа",
Куд би ми натраг сад тело и дух!
Ил' што ме створи човеком,
Што даде пород ми,
Кад га не могу ранити
Као пеликан крвљу рођеном?! . . .
Ал' стани, речи на устих!
Зна бог, шта ради, знаде бог:
Слеп човек не мож' тајну прозрети,
А рачун од њег не смеш искати,
Он ме је посл'о на море
О душу метнув иглу правачну —
Куд ова води, ићи ћу.
Ево, сине, ево,
Још ово парче хлеба поједи,
Појеј га слатко, то је последње,
За сутра сам га склоно ал' на, —
А сутра бог зна шта ћеш добити.

Лакомо-радосно
Дочепа дете хлебац
На кревету се исправи
И стаде да је слатко загриза,
Корицу тврду, суву.
Очи му чисто сијаху
Од радости, од среће велике.
Кад прогута већ мрву последњу,
Сан га обхвати,
Паднувши на-њ к'о сутон на земљу.
Обори главу на јастук
И заспа и већ поче сањати,
Јер му се лице насмехивало . . .
Ох шта ли сања, о чем ли?
О сандуку, о гробу ил' хлебу?
Уз њега леже и мајка
Са млађим дететом
И обгрливши руком обоје
Заспа на крају голе дашчуре.

Отац се диже од стола,
На прстима се примаче кревету,
И стаде пред њим руку скрштених,
И замисли се:

„Једва сте једном
Већ сретни, мили ми!
Не осећате живот;
Сан вам је скин'о с плећа
Големи терет тај,
Што га по вас дан вучете.
О сири моји, јадни, љубљени!
Боже, па зар их већма воли сан
Нег ја?
Кад сво он их чини сретнима
А ја не могу да их учиним.
Но сад све једно, доста — сретни су!
Спавајте ми, драги,
Спавајте ми — лаку ноћ!"

Све троје поспано
К'о свето тројство породичног жића
Целова руком благосиљајућ'
(Кад рука ова не мож да им даде
Што друго, него голи благослов!)
П'онда се опет врати на место.
Још једном баци поглед
На заспали кревет,
Поглед љубак, сладак, благ, —
Нек се заспали у сну
Весеље као горе анђели.
П'онда оде, седе на прозор —
И загледа се у мрак дебели,
Загледа право, оштро, дубоко,
Мислиш, да хоће светлим очима
Да га зажеже, да га — провиди.

Благоје Брапчић.

(Наставиће се.)

ЗА НАЧЕЛО.

РОМАН МИЛАНА САВИЋА.

ПРВИ ДЕО.

I.

Но, и ми смо красном човеку издали собу под кирију, рече једног јутра госпа Агата свом мужу и уђе му у собу; помисли само, шта ми је сад баш казао!

Мајстор Флоријан подиже главу са посла, гурне наочаре на чело и погледи своју жену, као да би хтео рећи: а шта ти је казао?

— Казао ми је, настави госпа Агата живо, да му уклоним иконе из собе, не требају му, јер приказују и тако саму лаж и обману. И ако их не уклоним лепо, он ће их бацити кроз прозор. Шта велиш само на то!

Мајстор Флоријан није на то рекао ништа, само је подигао обрве и рамена а уста је стиснуо и повукао им ћошкове доле, да су изгледала као каква копита.

— Да уклоним тако лепе иконе! говорила је госпа Агата даље и не пазећи на мужа. А метла сам му нашу најлепшу чело главе, матер божију са седам мачева у грудима а над диваном твога патрона, светог Флоријана, како таси ватру. На сад да их уклоним! Али, дода опет и поче вртити главом, шта знам радити! Какав је, може нас и оставити а соба нам је била и тако четир месеца празна.

После тих речи изађе госпа Агата да изврши налог и да уклони иконе а мајстор Флоријан спусти опет наочаре на нос а нос загњури у посао, у неке старе чакшире, које је крпио. Лице му није показивало никакву промену на вест, што му је саопштила жена, и своју иглу забадао је ревносно у чоху, да је одмах за тим тргне у вис и да је после тога опет забоде у чоху. Као да је већ заборавио на оно, што му је жена рекла мало пре.

Међу тим је ова лагано ушла у собу, из које мора да уклони тако лепе иконе. Са тешким уздисајем скине најпре матер божију са седам мачева у грудима, убрише је крпом и положи на сто; за тим се са још тежим уздисајем попне на диван, скине са дувара светог Флоријана, патрона свога мужа, спусти се опет на земљу, убрише је такође и мете је на пређашњу икону. После тога уздане поново.

— А шта да му обесим место ових икона, поче говорити у себи, јер овако не може остати. Го дувар не могу да гледим. Тај доктор баш ми је задао кубуре! Прекјуче је узео собу, јуче се усељио а данас ми већ баца најлепше иконе из ње. Ако ноће тако даље, избациће и нас. Али само нека покуша, одбранићу ја и себе и свога мужа. На још није ни повадио хаљине из сандука, није испунио ни ове цедуље и морам га пријавити полицији, јер ће бити иначе кажњена. Књиге су му до душе лепе, говорила је даље и поче превртати књиге по столу. Докторске, да богме, то ја као бабица морам знати. Али, и она застане у говору свом, погледи иконе и поче вртити главом.

Невоља, шта ће са иконама, зададе јој т ко бриге, да је прекинула говор сасвим и ћутке је почела да намешта кревет и да спрема собу. Кад је довршила тај посао, узме иконе са стола, пригрли их топло и оде у собу своме мужу.

— Ево их, рече и мете их на кревет.

Мајстор Флоријан погледи их летимице преко наочари и настави опет свој рад а госпа Агата стане у сред собе и поче мерити дуварове тражећи по њима згодно место, где да обеси иконе. Једва је нашла што је тражила и одмах се латила да их повеша. Њен је муж међу тим мирно крпио чакшире и не обзирући се на то, шта му жена ради. После добро четврт сата, кад је госпа Агата већ укуцала клинове и повешала иконе, био је и мајстор Флоријан готов са закрпама. Устане, обуче капут, узме шешир, обеси закрпљене чакшире преко руке и пође.

— Ехе! зачује се сад глас госпе Агате. Да си дошао одмах с новцем, јер ако не дођеш за четврт сата — више ти не треба да одеш и да дођеш — идем за тобом у потеру, па ако те опет нађем „код анђела“ у крчми, биће траста чуда.

Мајстор Флоријан није на то одговорио ништа, само се горко насмешио и одмах за тим изашао из собе.

Неколико минута после одласка Флоријановог отворе се нагло спољашња врата, која су водила у ходник, и у кући се зачује оштро корачање, које се одмах изгуби у оној соби, из које је госпа Агата са тешким уздисајима изнела најлепше своје иконе.

— Аха! То је наш доктор, говорила је полугласно. Баш идем да му кажем, да испуни полицијске цедуље и да га запитам, за што неће да има у соби светог Флоријана и матер божију са седам мачева у грудима.

И госпа Агата пође из своје собе, уђе у кујну и лагано закуца на врата друге собе.

— Слободно! зачује се из собе крупан глас.

Госпа Агата отвори лагано врата и уђе унутра.

— Службеница, господине доктере, рече и стане на праг.

— Добар дан, одговори овај, шта желите?

— Та, ја као мислим, да испуните ове цедуље, настави госпа Агата и покаже прстом на две цедуље на столу. Знате, морам их одлети на полицију и вас пријавити, иначе ћу бити кажњена.

— Добро, добро, одговори онај, испунићу их већ.

— Немојте оклевати, господине доктере, то мора бити.

— До сто ђавола! викне онај. Та полиција баш не да ником мира.

За тим узме са стола перо, умочи га у мастило, седне за сто и поче писати. Кад је испунио обе цедуље, преда их газдарици.

— Али, господине доктере, поче ова и погледи цедуље, ја то не могу да прочитам.

— Ја се зовем Јован Вуковић, имам двадесет и пет година, родио сам се у Становцу у Срему, крстили су ме тамо у грчко-источној цркви — јер сам онда био мали па се нисам могао противити —, медицинар сам, нисам ожењен .... но, то стоји све на цедуљама.

— Молим, молим, рече госпа Агата, то је све за то, ако би вас когод тражио или кад бисте добили писмо.

Јован није на то одговорио ништа, већ се сагнуо на сандук, да покаже на њега ствари а на газдарицу своју није ни обзирао. Кад је ова то видила, изађе лагано из собе и лагано затвори врата за собом; на иконе је и заборавила сасвим, тако ју је изненадило опоро понашање њеног новог доктора.

— Те бечке газдарице све су тако брбљаве, гунђао је Јован у себи и међу тим слагао рубље и хаљине у орман, али ја сам кратко насађен. Да, збиља, рече нагло, подиже се и погледи на дуварове. За тим се насмеши. Скинула је те будалаште слике, настави даље, а добро је и радила; бар ми је уштедила труд, да их бацим кроз прозор.

Кад је Јован понаместао све ствари, одгура свој сандук у један ћошак, обазре се још једаред по соби и седе за тим за сто. Ту је неко време отварао и затварао књиге и на послетку је ревносно почео да учи. Седио је тако неколико сата и само је по кад кад прекинуо учење, да направи цигарету и да је испуши. Око подне се диже, маче оловку у књигу, узме шешир и оде. (Наставиће се.)

СКОЛИОЗА У УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ У СОМБОРУ.

ОД М. ПЕТРОВИЋА.

Кад ступимо у какву школу, на пажљиво погледамо децу у школским клупама, опазићемо на многима од њих, како им је лице бледо и као малаксало. Позовемо ли ученике да устану, онда ће се наћи новине њих, који ће криво стојати и поред свих опомена нећемо пестити, да се поставе „право као свећа.“ Као да немају снаге за то! Откуда тај умор код тих младих створења? Заиста, деца, која не иду у школу, изгледају сасвим друкчије. Лице им показује свеже руменило и сваки покрет издаје бујност младе снаге.

Тај непријатни утисак у школи биће у толико већи, што је старији разред, што је виша школа, у којој се налазимо. Нема сумње, рећи ћемо, та малаксалост, та слабост, та увелост долази од школе. Мора ли то бити, да се благослов просвете губитком снаге и здравља плаћа? Је ли толики трошак од користи за појединца или за целину?

У старој Атини сматраху као највишу циљ васпитања хармоничан развитак тела и духа. Младић, који је хтео да постане слободан грађанин, морао је да пређе кроз тројаку наставу, наставу у гимнастици, музици и наукама. С тога беше у старих Грка највећа похвала за човека, кад се за њега рекло, да је прави атлет т. ј. узорак дух у узорноме телу. Бледа, поцрњена, учена лица пису се у њих баш ни мало ценила. И док је тако било, била је Атина јака и цветала је. После персијских ратова почела је највећа важност у васпитању да се даје наукама, али тада беше већ ту доба опадања и пропадања.

Кад се посмотри данашње *фактично* уређење школа у културних народа, онда мора човек доћи до убеђења, да наше јавно васпитање сматра за своју скоро искључиву задаћу, да ученике натоварује различитим знањима, која ће им моћи доцније служити као оруђа у великој борби за опстанак. Ту задаћу наметло је школи опште мнење, то жеље мал' не сви родитељи, који се теше тим, да без муке нема науке. Мало ко помишља на то, да за употребу знања треба и снаге, а посилац те није нико други други него тело. Шта ће оштра сабља у слабачкој руци?

Многи држе, да је то занемаривање телесног развитка скопчано са нашом културом. Ко хоће њен благослов, мора узети и њену клетву. Ко хоће данас у свету да напредује, мора много да зна, а што брже и што раније дође до знања, у толико боље. Зато дај што пре с дететом у школу. На данашњ, животу у слободи, што оживљава, долази оно у кратет-

ку, у затворену школу. У соби, често препуњеној, мора дете по више сахата дневно да предише устојани ваздух, да седи мирно у скамији, која му спутава тело и да своју пажњу постојано управи на читав низ предмета, којима се просвећује дух. Култура тела постаје сасвим узгредна. Њој служи у школи само један предмет, гимнастика. Али и том једном предмету не поклања се толико времена, колико би потребно било за исмерно развијање и образовање тела и духа. У многима, нарочито нашим српским школама, на жалост је и тај једини предмет за телесну културу често само на папиру.

А баш у доба, кад се школа полази, била би телесна култура веома потребна, јер сви шкодљиви спољашњи утицаји, којих је у школи и свуда, до тичу се у много већој мери млада тела, које се тек у развитку налази, него одраслог човека, који је већ стекао неку отпорну снагу за незгоде, које га окружавају. С тога се не треба чудити, што је школа лето многој дечијој и младићкој болести. Знамо већ читав ред болести, које се друкчије ни не зову него *школске болести*. Таква једна школска болест је и сколиоза.

Болест ова састоји се у томе, да се кичма накриви и да тако дође једно плеће више него друго или да се дете погурн. Мишићи у деце још су слаби и неразвијени, кости још меке и гипке. Кад им се мишићи у леђима од дугог неспретног седења уморе, онда она траже око себе наслон за своје тело, па ако га неудесно сграђена скамија или столица нема, онда ће се она помоћи тиме, да узму други какав положај, при чем кичму савију или накриве. Нарочито су том наклоњена деца, која нагло расте, и особито девојчице. Чим се њихова пажња постојано управи на наставу, онда мишићи у леђима попусте и тешка глава превије кичму напред. Неће ли сад дете да да познати, да је уморно, онда ће оно доњи део горњега тела спустити, обично на десно, а горњи део окренуће на лево, да се одржи у равнотежи. Навикне ли се дете једном на то, онда ће увек то чинити и од те навике остаће му кичма за увек крива, ако се за рана помоћ не потражи.

Али од овога зла не постане само тело наказно, него могу од тога да дођу и унутрашње болести, које су често исто тако неизлечиве као и спољашње. Променама у телесној форми изазива се притисак на унутрашње органе, на јетру, плућа и срце. Правилан рад предисања и варења се поремети и од малог, незнатног почетка поникну мало по мало озбиљне болести.

У колико је мери сколиоза распростртa по школама, нека покажу ови податци од прошле школске године за учитељску школу у Сомбору. У завод тај долазе ученици и ученице скоро из свих виших народних и средњих школа у нашим крајевима, а доњи бројеви сведоче, да се једнака непажња поклања телесном развитку у свима тим школама.

У првом разреду беше 16 приправника и 14 приправница. Од тих су имали једно плеће ниже њих 12 приправника и 8 приправница.

У другом је разреду било 17 приправника и 19 приправница. Од тих је било једно плеће ниже у 16 приправника и 12 приправница.

Трећи разред полазило је 12 приправника и 8 приправница. Једно плеће ниже имало је 10 приправника и 2 приправице.

Од 45 приправника и 41 приправице, дакле укупно од 86 ученика, који су лане били у учитељској школи у Сомбору, било је њих 60 т. ј. 69·8 процената деформисано, а само 26 беху правилно израсли.

Зло ово било је већма заступљено код мушких ученика. Од 45 приправника налазило се оно код њих 38 т. ј. 84·4 процента. Од 41 женскиње имале су га 22 т. ј. 53·7 процента. Односај овај због тога у очи упада, што су школама у Немачкој женскиње много већма сколиози изложене него мушкарци. То показује, да се наше српске девојке не приморавају још у толикој мери, да неспретно седе и раде у школи и у кући, као њихове немачке другарице.

Лево плеће беше спуштено у 10 приправника и 8 приправница, свега код њих 18, а десно код 28 приправника и 14 приправница, свега код 42.

Треба ли развитак оне наказне болести спокојно гледати и сматрати је као нужно зло у школи? То би био грех против човечанства, у ком ће се увек ценити лепота тела као огледало душе. Најглавније средство, да се предупреди сколиоза, јачање је мишића, а то се постиже гимнастиком, пливањем и другим телесним вежбањима. За девојке, особито за оне, које су слабије, гимнастика је још нужнија него за мушкарце. Не треба деци непрестано гонити, да уче и раде, него им ваља оставити на вољу и да се проиграју и то да се доста проиграју. Празнине у знању дају се и доцније попунити, али повреде телесних органа поправљају се врло тешко или никада.

Сувишна захтевања како у школи тако и од родитеља пре су за децу од штете, него од користи. Лепо је бити међу првим ђацима у школи, али далеко више вреди и много је славније бити као зрео човек међу правима при раду за опште добро. А међу тима не виде се на жалост увек први ђаци из школа. Сетимо се само, како су и кад су учили Доситеј Обрадовић и Вук Караџић, на колико је редовно школованих Срба, који су им важнијег свога рада само близу дошли!

Главно је, да се утврди у будућем човеку воља за учење, јер док је те, може се увек учити. Школа, која то постигне, много више вреди, него она, која претрпа своје питомце знањима, које ови једва имају времена да сваре. Такви су ђаци обично, кад школе свршне и испите положе, тако уморни од претераног духовног рада, да су једва дочекали час, кад су као оно наши негдашњи богослови постали „совершени“, те да више никад не уче док су год живи. Осврнимо се око себе, па ћемо видети сила таквих примера.

Да се паралелише штета за телесни развитак од дугог борављења у школи, ваља настојати, да је иста по хигијенским правилима сграђена и уређена. Особито ваља пажњу поклонити конструкцији школских клупа, столова и столица, и то не само у школи, него — наиме за девојке — и код куће. Ваљано дело о том предмету написао је српски *др. Јарослав Кужељ*, а угледало је света год. 1880 у књизи осмој, другом одељку српског архива за целокупно лекарство.

На свршетку треба још поменути, да почетак склиозе не мора бити увек у школи. Већ у најраније детињско доба може се она изазвати, кад се дете увек на једној истој руци носи, или кад се увек за једну исту руку води. Већој и школској деци не ваља дозволити, да при седењу једну руку на стол наслоне, него или обе или још боље ни једну. Већ то може да буде од штете за леп раст, кад се торба са књигама, особито ако их је много у њој, носи у једној руци него торба треба да је или на леђима, или је треба држати напред са обе руке. У опште је рђав и наш обичај, да десну руку више употребљујемо него леву. Отуда долази, да је не само лева рука слабија, него и лева нога, у опште цела лева страна тела. Тај обичај не служи заиста хармонијском развитку тела и њим се праве људи силом богаљеви!

ПУТОПИСНЕ ЦРТЕ.

ЈЕДАН ДАН У МАЂАРСКОМ РИМУ.

I.

Велика галама и метеж, што је по године дана трајао по угарској престоници, стишао се. Земаљска је изложба пре десет дана затворена. По свима павиљонима настао је ужасан русвај. По празној просторији одјекује заповеднички глас надзорников, чекић игра у руци слугу: сандуци се пуне, закивају, износе. На место радознале светине гурају се по павиљону наша браћа Словаци, пртећи тешке дењкове и сандуке. По стазама, још пре неки дан равним као длан, разрила теретна кола читаве јарковe. Јесењи ветар брије кроз увело лишће витих брезова па га круни на влажну земљу. У душу шетачеву прикрада се неосетно нека сета и туга. До скоро је ту још било милина проћи се и разгледати богаштину једне целе земље, дивити се ономе, што уме и може да изради вешта рука — а данас? Данас се све то растура, разуђује, руши и квари. »Ваистину сујета, всјаческаја сујета!«

Од свих сто и три павиљона на изложби, у којима се у овај мах ради само ногама и рукама, има цигло још један једини, где ради ум, где зналачка моћ и жуд граби да отме, те да уради, што се још даде урадити у ово зимогрозно доба, где дан траје само по дана. У зачељу павиљона за уметност има једна малена собица, хладна као штенара, у којој раде грозничавом вредноћом три одлична научењака, исто тако вредно, као да су свој посао још јуче почели. У тој собици седи у прочељу др. Бела Цобор, један од вредних чувара земаљскога музеја пештанскога, професор хришћанске археологије, те склапа каталог старинарског одељка павиљона за уметност. На малена два столића, с десна и лева, засела су два одлична српска археолога, професори: Михаило Валтровић и Драгиша Милутиновић. Пред њима су митре и еванђеља, чаше и путири, копче и појасеви — српске старине из фрушкогорских манастира. Преврћу их, обрћу их, загледају их, предртавају овај ил онај део им, снимају записе и бележе све, што виде и што о томе знају и мисле, у своје велике бележнице. Ето је већ два месеца дана, како ти српски археолози из дана у дан седе на том истом месту, проучавају и описују неуморно српске црквене старине, па тек ако су проучили добру трећину од онога, што је донесено на изложбу.

Наука о нашој српској народности захвална је српској влади, што је изаслала овако веште и вредне знаоце, да разгледају, проуче, сниме и опишу наше црквене старине. Но камо наше лепе среће, да су Валтровић и Милути-

повић послати на изложбу одмах из почетка, док је дан био дужи, још би тада могли зар савладати лени али тешки задатак свој. Кад се помисли, да су они посао свој започели истом почетком септембра, да су га морали радити на месту, које се отвара истом у девет сати пре подне, а затвара већ у шест по подне, у локалу, где сваки час понеко уђе и запиткивањем и разговором смета и прекида озбиљно научно испитивање и проучавање — онда се заиста морамо дивити овом неуморноме труду, оној правој научничкој истрајности, којом су вредни српски археолози савладали и трећину свога посла. . . . . .

Валтровић и Милутиновић бијаху се данас одлучили, да се користе пријатељским позивом свога услужнога колеге дра Белс Цобора, те да с њиме заједно бану у Острогон и разгледе богате ризнице острогонске базилике и чувене збирке његове еминенције кардинала Јована Шимора, арцибискупа острогонскога и примаса угарског. И онако је сутра недеља, када се не ради на изложби, јер су недељом сви павиљони затворени. С њима је канио да пође и Никола А. Плавшић, вредни прибирач српских црквених старина, али је у последњем часу одустао, спречен својим пословима око распремања хрватскога павиљона. — Место Плавшића прикључио сам им се ја, да се користим овим излетом и да обиђем малену српску општину у Острогону.

Било је то пре 7 сати ујутру, у недељу 3. новембра 1885., када смо се сва четворица састала на перону станице аустријске државне жељезнице, журећи се, да уграбимо брзи влак, који вози јутром из Пеште у Беч. У аустријске жељезнице је ружна навада, да јој брзи влакови возе много скупље но они обични путнички, али за то јурс као муња.

Јутро студено и магловито, навештује праву јесењи дан. Синоћ нас је прострелила вест вечерњих листова, да је краљ Милан навестио Бугарима рат. У нас пуне шаке јутрошњих листова, читамо грозничавом журбом ратне прокламације. У одељку, у који смо журно ускочили, још је један сапутник; по кесерастој рејавој бради, по кукастом носу рекли би, да је колена јудина. Тек што смо се кренули, а нашем Јакову мало потесно: раколи се као квочка на седалу. У дра Б. Цобора три четири повећа пакета, у које је увио неке драгоцене старине из ризнице примасове, што су биле на изложби изложене, па их носи сада, да их врати. Од отих старина држим ја некога сребрнога свеца на крилу, а мој се комшија тоска све ближе мени, тек што ми није усео за врат.

Одвијем мало мога свеца, да се забеласа, па рекнем своме сапутнику озбиљно: »Не гурај се, народе! Јер ако отпадне овоме свецу рука, не смем примасу на очи без ваше — хиљадарке!«

Кад ти чу мој Јаков, кога ја држим на крилу, одскочи као да га је змија пекнула. Било да се уплашио од свеца било од хиљадарке, тек се брзо прибио у ћошак, па се стињио као лениња.

Влак јури као бесан кроз маглу, прозори посукнули па као да гледаш кроз њих у сиво олово. Са овога суморнога јутра у природи и ми смо сетни. Ћутимо, сваки се занео за својим мислима, чак се ни мој комшија не миче из свога буџака.

Не потраја дуго а влак стаде у Ваџу. Магла се била мало разбила те се са влака могла видети варош.

— Има ли још колико Срба у Ваџу? — запитаће ме Валтровић.

— Има их доста, и то у две општине, једна је тужна а друга је сужна. Ено ви'ш оне малене цркве, то је српска црква. Уз њу имаде једна кућа и у тој кући цигло још само једна српска породица. Глава те српске куће представља ону поноситу српску узречицу: »И један Србин је народ«. Тај брат Србин је председник, одбор, скупштина, тутор и црквењак српске општине — он је у њојзи све и сва. Њему се трпиш у години поје православна летурђија, па можеш мислити, како чудно одјекује у тој црквици, кад свештеник о »великом входу« изађе путир и узвикне те поменене: »И всјех вас православних христијан!« То ти је тужна општина. А ено ви'ш оне друге куће, што је као неки град на крај вароши — то ти је државна апсана. Ту ти станује друга и то сужна српска општина. Има ти ту на стотину наших несретних синова, које је пијана глава, пакосно срце, осветљива рука довела до тешке робије. Та општина неће изумрети, док је у српској глави мрака, у српском срцу страсти, у српској крви пакости и злоће. Ако је суђено, да нас пестане у Угарској, ту ће нам се име наше још најдуже одржати.

Влак крену даље. Пројурисмо две мале станице и пред нама се указа на десној страни

Дунава, на вису од трахита, стара краљевска рушевина Вишеград. То је онај поносити Вишеград, који је некад вијао у својим сјајним дворанама краљеве, који се ресио и китио свим оним, што је људски ум изумевао и вешта рука стварала, кога су странци хвалили и уздизали као десето чудо на свету. Сада му на подножју његову а у кући својој траје чемерне дане војсковођа Гергеји, коме мађарски народ још ни данас не може да опрости, што је положио оружје пред Русима код Вилагоша. Да чудно ли се ту на обалама шумнога Дунава састанула два представника мађарске славе и величине — оба у рушевинама. Чудна ли града и још чуднија ли му стражара!

Старина има своју чар и лепоту, кад је тумачи и излаже тако вешт зналац, као што беше наш воља др. Б. Цобор. У маркантним цртама описао нам је он историју Вишеграда, поменуо је, како је ту краљ Андрија I. озидао православним калуђерима Василијевог реда манастир, из кога су их по том потиснули Латини. Показа нам кулу, у којој је краљ Владислав I. био заточио свога братића Соломуна, те се ова и сада презиве по његовом имену. У причању своме заустављао се учени археолог наиме код два знатна догађаја: при успомени на бруку и срамоту, коју нанесе Клари, кћери великаша Фелицијана Зача, шурак краља Карла Роберта а брат краљичин, пољски ерцег Казимир, и још при причи: како је за краљице Јелисавете из Вишеграда украдена круна угарска, те истом након 23 године опет враћена у Угарску. — Описа нам за тим дивоту Вишеграда за славнога краља Матијаша, који та је дивно оградио, ту држао и чувао краљевску круну, у њему радо боравио и летовао.

Кад јездисмо према Вишеграду, могасмо јасно да изузмемо на њему велики крст, кога је за успомену на несретну девицу, Клару Зачову, подигао мој стари знанац, некадањи парох вишеградски — Јосиф Викторин.

Викторин је био срцем и душом словачки родољуб и знаменит писац. Виђали смо се често пре двадесетину година у Будиму, у гостољубивој кући саветника Адолфа Добранског, па би он радо походио и »Матицу Српску«, која је тада становала још у Пешти у Текелијином заводу. Кад је Викторин премештен из Будима у Вишеград за пароха, заузимао се он врло ревносно, да земља очува старину Вишеград, коју је он љубио и поштовао по старинске словенском пореклу и имену. И што данас има сачувано од старога града, што су просечене лепе стазе, које воде граду у врх, што су многи богаташи пештански опасали подножје вишеградског виса дивним летњиковцима — све је то заслуга скромнога, покојнога словачкога попа Викторина.

Влак стаде на станици Велики Марош, која је чувена са своја грожђа. Марошко грожђе извози се жељезницом чак у северну Немачку, те се троши на трпезама по Дражђанима, Берлину и Хамбургу. И нехотице сам поминьао, да ли ће доћи када време, да наша Фрушка гаји грожђе, које би се могло разашиљати по великом свету?

Од Мароша па до Соба, повија се жељезничка пруга тик уз дунавску обалу. Има места, где се влак чисто нагне, на мислиш, сад ће се изврнути у хладне таласе модрога Дунава, али се опет исправи, па јури даље. У Собу нас је, на радост нашу, оставио наш сапутник из Ђошка. Жалело сам му из свег срца сретан пут.

Појездисмо даље. Тек што презвркасмо гвоздени мост, гдено се притоница Ипољ слива у Дунав, указа нам се с леве руке величанствена базилика Острогонска. Још неколико минута, па смо стигли на станицу Нану, одакле ћемо с колима за по сата преко села Парканьа и понтонскога моста, што води преко Дунава, у Острогон.

Погодисмо се са острогонским фијакером, која нас је сву четворицу стрпао у своју брундузију па појездисмо равним пољем према Парканьу. Како стигосмо у њега, а оно прва кућа одмах чивутски дућан, а до њега се низаху још стотина таквих истих. Све су то сами житари — да излије Дунав на да их потопи, тешко да би ко зажалио за њима и за њиховим поштеним кантаровима.

На мосту је ваљало да платимо за прелаз, али нас пустише бесплатно, јер наш вођ бијаше католички свештеник а уз то иде примасу у госте, а мост је примасова својина. Исти мост као под Варадином, само што бих рекао, да је Дунав овде много шири, ма да се и овде онако заошијава око степе, на којој лежи Острогон. Беше равно 9 сати у јутру, када стадосмо с колима пред нову палату угарскога примаса.

с. в. п.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

КЊИГЕ ЗА НАРОД. Издаје „Матица Српска“ из задужбине Петра Коњевића. У Новом Саду. Српска штампарија дра Светозара Милетића. 1885. Цена 10 новчића.

Свеска 1. *Перо Коњевић*, народни добротвор, написао др. Илија Вучетић.

Свеска 2. *Буквица здравља*, за народ написао др. М. Јовановић-Батут.

Свеска 3. *Буквица болести*. за народ написао др. М. Јовановић-Батут.

Добисмо и толико пшеничане књиге за народ, красан дар „Матице“ наше из задужбине млађаног а врлог добротвора Пере Коњевића. Сва журналистика наша без разлике правца и струке, сваки, когод је само умочио перо, да напише коју о том најновијем књижевном појавству у нас, није могао доста да се нахвали „Матице Српске“ и њене замисли у начелу, као и понаособ сваке поједине досад свеличице, што их имамо у рукама. Па и „Стражилово“ не може, а да ову рубрику не отвори овако благодарним и дивним почетком.

Животопис врлог добротвора (у 1. свесци) из пера дра Вучетића заиста је кадар, да изазове и сузу саучешћа за тако млађаним, тако прерано преминулим, а тако вредним и одушевљеним Србином, као што беше покојни Перо Коњевић, као да и љубави према народу своме улије поткрепљиву као непокварени, несебичног одушевљења за српску књигу, за морални и материјални напредак нашег народа. Ко прочита тај животопис, мора, ако баш и увиђа заиста силну добит по српску народну књигу том знаменитом задужбином добротворовом, ипак из дна душе зажалити, да је тако племените срце тако зарана престало куцати, да је тако идеалистичан живот тако прерано морао увенути.

Је ли узвишенији војсковођа Епаминонда, када га рањеног пожалише забринути пријатељи, што тако славан човек, такав јунак, такав карактер, не оставља након себе од срца порода, а он им одговори: „Ја остављам две бесмртне ћери, а то су победа код Левктре и код Мантинеје“, — је ли узвишенији духом од млађаног момчића, који пиди отворену већ пред собом раку, а оставља живот, у који једва беше ступио, живот пун идеала, па свему болу свом за својим занавек поносним идеалима, налази мелема у уверењу тако несебичном, тако идеалном, да умире као највећи јунак, јунак морални, с оним слатким, с оним значајним речима на уснама, на које се већ нагла хладна смрт да их целива: „Моја ће ме српска браћа спомињати“.

Тако кратак век, па тако пун узоритости, тако неизмеран у безаљеној љубави према народу!

„Омладино дико стара, омладино јаде млад“, замени нам Перу Коњевића; прихвати ону искру, што утрну са последњим издахом Периним, прихвати је у своје живе, млађане груди, па нека вечно тиња на олтару за народни напредак. Народ те треба. Народ уме бити захвалан; али га ваља томе научити. Сви знамо, како се народ уме светити својим незнањем, својим хладним немаром, кад је напуштен сам себи, да га као сироче какво гуркају непријатељи ода свију страна. Ал да видиш, како је диван, како је силан, како је благодаран тај српски народ према ономе, у коме има вере. Улите му вере према себи и према самом себи, јер то ће га спасти. Тако вам народне среће! Тако вам успомене на Перу Коњевића! —

„Буквица здравља“ у 2. и „Буквица болести“ у 3. свесци овог издања „Матичиног“ отвара пут даљим књигама за народ. Почетак је свему тежак. Али ако с оваквим почетком не прокрчи овај подухват „Матичин“ себи пута у народ, онда заиста не знамо чим ће. Др. Батут нам је познат у књижевности сто већ преко десетине година. Познат нам је као темељан зналац своје струке. Па и иначе, но још више, рекли бисмо, овим двема књижицама показао се и као врстан познавалац нашег народа. За чудо је умео тај наш научењак да згодно употреби народне пословице. То и јесте по нашем мњењу врло леп и практичан начин за народну књигу. Народу треба његовим језиком говорити. Народ о многоме чему има већ своје мњење. Он хоће радо да чује, шта и како и други мисли о томе. Разложи л' му дотични своје мњење разговетно, да га може он потпуно схватити, задобио га је за себе. А тим књига хвата корена у народу. Осим тога пуне су ове две књижице мудрих реченица из св. писма, понешто и из Доситија, тога, држимо, и данас омиљеног још народног мудраца.

Говорио ко што хоће, тек св. писмо са силним својим још и данас и увек непобитним аксиомама за практичан живот, као и Доситије, народу је књига најприступнија. Ми од своје стране не само да не бисмо имали ништа против тога, него и упозоравамо нашу „Матицу“, да промисли и о томе, којим би начином дала у руке народу и св. писмо. Рећи ће когод, да наш народ већ има св. писмо у

Вуковом и Даничићевом преводу а у јефтином издању енглеског библичног друштва. Јесте истина. И те књиге, рећи ће опет други неко, више нам уде него што користе. И то је истина. Али уде нам зато, што их растурују по народу људи, који баш и желе да постигну то, што и постижавају. Да, библија та отуђи наш толики народ од вере прадедовске, те се одметнуше силом у тако зване Назарене. Истина, да у новије доба све већма излази на видело, зашто нам се народ туђи од вере, те прелази или у Назарене или у Уницате; али факт је и то, да ти, што се отуђе, оберучке прихвате библију и читају је као нешто, што је против православне наше вере, као да православној вери није баш та иста библија основ, као да је библија нека нова вера. Баш тиме, што би и „Матица“ издала исту ту библију од своје стране, тиме би показала и доказала, да нам је св. писмо и једнима и другима једно те исто. Руку на срце, интелигенција је у народу доста изикана као нерелигиозна. „Матица“, као средиште интелигенције, показала би тиме, да није истина, што неки радо трубе по народу и тиме праве себи капитал, отуђујући велики део интелигенције, која хоће с народом за народ, баш од самог народа. Верујте, свето писмо је књига народна по превасходству па исповедао народ коју му драго вероисповест хришћанску. И верујте, свето писмо, као народна књига по превасходству, и кадра је, врло кадра, да опријатељи прост народ с књигом, да у њему књига прокрчи пут и за будућност.

Више пута замишљам себи море, кад га бура узбуни. На површини се таласа и бију се вали о вале; а доле је мирно и тихо, као да се и не осећа бура. Сравним с тим наш народ и нашу интелигенцију. По интелигенцији нашој бију се и леме разна начела најнапреднија и најконзервативнија; а народ стао, па гледи, па не зна, куда ће ни шта ће. Хоће и он у извесним приликама, понајвише при каквом јавном збору, при изборима за саборе, да се уздрма, чувши, као што се то таким приликама већ по правилу збива, многу реч, која му годи. Али то га само за време приближи мање начелу, а више извесној личности, која се у том случају највише истакне, о којој се највише говори; а кад не види никакве користи, он се осети, ако не баш преварен, то бар разуверен, и паметан исто онолико, колико је и пре тога био, па ако и не уназађен, то бар неспособан. — Између наше интелигенције и простог народа ужасан је умни јаз; и што више у нас интелигенције, све је тај јаз већи. То је додуше оправдано, јер наша интелигенција и присваја себи интелигентност по страном, туђем свету, где се укрштају најнапреднија начела. Тако звана средња класа, сеоски трговци, занатлије, и т. д. поведу се за онима, али не могу да их разумеју те протурују по народу најнаучније истине у најизкварењем облику, у најнакарађенијим оквирима. Народ је још мање кадар схваћати, што му они по готов новац продају, те још већма искрене ствар. И отуд тај ужасни умни јаз између интелигенције и простог народа. Један другог не разуме; а мисле, да су се разумели. На у најлепшем уверењу а нехотице раде једни против назора других и против својих заједничких интереса; а трећи неко вуче отуд своје себичне интересе.

Но, како се народ не може напрасно узвити до оног степена, на ком стоји интелигенција, то се интелигенција мора приближивати згодним начином народу. **Wenn es nicht von unten geht, muss es von oben gehn** И баш нико није томе толико позват, као „Матица“. Она је то ево и почела врло лепо и врло згодно. Што је интелигенција интелигентнија, то већма мора бити приступачна народу. Не мора народ наш знати одмах за најновији проналазак у астрономији, или физици или ма у ком другом пољу природних или других наука, па ма оне како научне и ексактне биле. Те су ствари за стручњаке и остаће још дуго и дуго само за стручњаке. Много и много друго што шта треба куд и камо пре наш народ да зна. А помислите, колико је то много ужасно много, кад имате на уму, да наш народ треба најпре да научи читати, па тек да заволи књигу. Бадава сва мука, кад је он још у оном веку, у ком се најрадије купују и читају рожданици, саноници и вечити календари и höchstens народне песме и свето писмо. На кад то још како тако прођи, подајмо му од тога оно, што нам ипак може пре савест поднети, а у оваквом облику, какав је за њега.

Наш народ, — бар оно мало у нашем народу, што *зна* читати, и од тога још оно мање, које *хоће* да чита, — хоће да чита, да се забави; а што хоће да га поучи, бар овако мора бити написано, као што су ове 3 књижице за народ. Врло радо признајемо, да др. Јовановић-Батут није ево тако за народ као мало ко још у нас. —

На опет нам се намеће питање, да ли ће и како ли ће и те такве књиге продрети у народ? Та и досјако је било у нас књига за народ, и то ваљаних књига за народ, па се издавачи увек тужили, да слабо пролазе. Ми им верујемо и из сопственог искуства, као што смо се више пута лађали, да прокуримо какву ваљану књигу гдегод у селу. — Увек се издавачи позивају на свештенике и учитеље у првом реду, па и на друге интелигентније људе међу народом. И то с правом, али већином без одзива. Можда је неодзиву узрок то, што су, рецимо, издавачи књига за народ поједини људи и књижаре, који

за своју корист књиге издају. Неоправдан, врло неоправдан изговор. Ако издавач, па био то појединац, било књижара, изда какву књигу, па треба ваљда да ради то на своју штету, не само да је абсурдно захтевање него и неправично. Дакле, не ћу за то да растурујем ту књигу, што је тај и тај издао, па се он може помоћи! Е, наопако, па зар да се и не помогне? Па дакле да српски издавач мора штетовати? А ако се издавачи и позивају на овог или оног, да им растури ово или оно издање, он им зацело даје и пристојан рабат.

Преневазно сам се, кад сам недавно прочитао у нашем једном листу ово: „Нека се зна, да ми нећемо никад бити туђе слепо средство нити оруђе; него да ћемо на сусрет ваљда изилазити оваким племенитим смеровима, као што је овај смер, издавање ових здравих књига за народ!“ Тако пише један учитељ расправљајући иначе доста тактично, како да се дигне народна књига. Из тога излази, да се учитељству нашем пориче интелигенција, те се сматрају за просто слепо нечије оруђе, па им неко досад под морање натуривао све саме којекакве књиге, да их растурују по народу. Ми сумњамо, да ико може имати такво мњење о нашем учитељству, док је сомборске и карловачке препарандије. А одлучно поричемо, да до ових „Матичиних“ књига за народ није било никад још таквих, које би биле достојне, да их растурује наша интелигенција, и ако смо ето већ признали, да су заиста ове књиге изврсне. Тврдити противно значи целој досад књижевности нашој порицати право, да је достојна, да је учитељи растурују, јер тобоже у њој нема никаквих „здравих књига за народ;“ значи, да ништа од онога, што су досад поједини или књижаре наше издали, не вреди, да у народ дође. Та једва смо дочекали, да стечемо сталну коју књижару; а сад су нам непатриотичне, спекулативне, ваљда за то, што их све више имаде! Па и да их још толико имаде, пре би удиле једна другој него у опште књижевности нашој; и увек би била, као и данас што је, дужност сваког интелигентног Србина, да им иде на руку при растуривању, баш и да знамо, да ће се њихове газде лично помоћи. Што боље књига пролази, више ће их књижевници моћи писати, а књижари откупљивати и штампати. Помажући оне, који издају књиге, помажемо очевидно и оне, који пишу, те тако и интелектуални и морални напредак у народу. А то хоћемо сви!

Како да од књига за народ буде у народу заиста користи, врло лепо предлаже велико-радиначки учитељ г. Петар Ј. Стефановић у 25. броју „Бранике“. Мила нам је таква реч од народних просветника, који су сваки дан с народом, па је ево хоћемо да и овде прибележимо: Можемо рећи, вели, да смо се ми учитељи први зарадовали смеру ових „књига за народ“, јер овим смером и чином изишло се у многом на сусрет и самој школи!

„Ми хоћемо, пише даље исти господин, и појмимо добит од читања таквих здравих „књига за народ“, зато и не можемо бити равнодушни, и гледати само да се такве књиге *растурају*, него смо ради, да се и *читају*, а то читање да уроди родом. Овим читањем књига треба да народ упозна пре свега своје добротворе, покретаче жеља наших добротвора: „Матицу Српску“, као и писце ових здравих за народ књига. Хуманитарно какво дело вршити, то је понос а не понижење! Ми сматрамо, да нам је света дужност народу бити пријатељ, одазвати му се и помоћи, учинити роду глас!... О сваком свесни може учитељ држати јавно предавање. Ту би он пред скупљеним својим људима развио живо смер и садржај књиге... И када се узме у обзир, да би на овај начин и сам учитељ утр'о пута себи и своме раду; када би на овај начин задобио и више љубави у народу, те када би и народ увидео, ко су му најискренији и најближи пријатељи, не би могао бити равнодушан, а да не призна заслуге, које му пружа књига, школа и учитељ.“

Евала! То је лепа реч. И с тога нам је још милија, што долази баш с оне стране, у коју се морамо и смемо највише поуздати.

И завршићемо речима истог господина, јер „и ми то желимо, од срца желимо“:

„Да би народ што убеђенији био, да је доиста користи од таквих књига, нужно је, да је свака књига боља од боље. Како ће се то постићи, стављамо „Матици Српској“ на срце, да она својим средствима доскочи.“

УМЕТНОСТ.

СВАТОВАЦ, за гласовир, написао *Р. Томингер*. — Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новом Саду. 1885. Цена је 1 фор. —

Међу нашим народним напевима заузима сватовац без сумње једно од најодличнијих места. Његова лако схватљива мелодија, елегично-мекн карактер му изазива код слушаоца и нехотице представу врло појетичне слике, усредсређене око младе неве, а

питафазку чине несташна момчад и веселе девојке. Ова је разноликост потпуно изражена у сватовским песмама, које су час веселе, час тужне, скоро увек њежне, каткад и несташне. У те песме је унешен израз народне душе, у свежем, наивном, оригиналном и незавијеном облику. У њима нема ничег вештачког, напев и реч су у једно сливени, љупке и њежне мелодије су пуне милозвука, који очарава.

Пред нама је таква смеса сватовских песама, удешена за гласовир.

Кад узмемо, да се те песме на гајдама свирају, а то је инструменат врло различан од гласовира, онда ћемо одмах моћи замислити себи оне тешкоће, које је морао компониста да савлада при писању овога дела. А савладао их је вештачки.

И гајдаш има својих импровизација, којима сам себе весели, идући кући са каквог весеља. Од те гајдашке импровизације метнуо је компониста један део као увод. Иза овога долазе неколико мотива из „великог кола“, па онда сватовац, али само за часак, да га одмене у живом ритму весеља и љупка мелодија „терај, куме, логова,“ која при крају прелази у мајсторски изведену модулацију, да припреми улазак сватовца. Ту свршује увод, и сад долази тема сватовца, која се одмењује са „село сунце, стигло вече“ и „терај, куме“ али сад у другом гласореду, па се напослетку све стиша, да из тија почне гајдашка импровизација, из које се развија оно банатско „велико коло“, које је верно по гајдашком свирању удешено. Таласање кола бива све слабије, напослетку умукну звуци кола, а гајдаш почиње сватовац. Тужна и њежна мелодија „зар тамо, куд си пошла“ одмењује се са неколико мотива из кола, и после драматичког узвика „ој врат' се, сестрице“ чују се гајде тек из даљине, — још један слаб крик, још један мотив, — па су звуци нестали.

То је укратко садржај овога дела, из кога можемо видити, да то није само покупљене сватовске песме, на написане по реду, него је њима компониста пред нас изнео расположење појетичне природе. Изнео нам је свирком драматичну слику растанка младе неве од својих родитеља, и то таквим живим бојама, да чини неодољив утисак. Мелодије те утичу својим чаром примамљиво на нас, а из њиховог груписања, као и њихове хармонизације, смишљеног облика, провејава прави музикални осећај.

Израз осећаја елегичног прекида се са песмом веселом, пуном живота и кретања. Та нам је слика изведена врло живом бојом, са оштрим, а при том лаким контурама, из чега видимо, да ју је врло вешта рука израдила.

Јако је карактеристично банатско велико коло, што се ту налази. То је први пут, да је ово коло, које врло давнашња времена памти, изнето у свет, а изнето је онако чисто и јасно, како га само банатски гајдаш свира.

Морамо упозорити уједно наше поштоване свирачице, да при свирању кола нарочито пазе на ритмичну акцентуацију, која је јако карактеристична.

Спољна израда врло слабо одговара унутарњој; ноте пису свуда једно под друго напштампане, што јако отежтава брзо читање. Тачке од нота и попречни потези су одвећ дебели, што никако не утиче пријатно на око.

Нека је с наше стране препоручено ово ваљано дело Толингерово свакој Српкињи свирачици, нека се наслађава са звуцима „Одби се бисер-грана“. —

У Новом Саду, 1885.

А. Јорговић.

ЛИСТИЋ.

ГЛАСНИК.

(**Матица Српска.**) Књижевни одбор „Матице Српске“, имао је 22. децембра 1885 своју седницу. На тој састанку рађено је и уређено ово: 1. Писмени састав Јов. Мподраговића под насловом: „Дарови и школа“, шаљи је на оцену члану Андрији М. Матићу. — 2. Чланак Ђорђа Магарашевића: „Ђорђе Магарашевић, књижевник српски и први уредник „Летописа“ шаљи се на оцену Александру Сандићу. — 3. Чланак Ст. Новаковића: „Златоуст деспота Лазара, опис старог рукописа“ прима се за „Летопис“ према оцени А. Хаџића. — 4. Ст. Новаковић јавља писмом, да пише у овај мах расправу: „Последњи Бранковићи у историји и у народним песмама“, у намери, да шаље у „Летопис“. Одлучено, да му се јави да ће се примити у „Летопис“, и да ће се штампати у II. III. и IV. свесци „Летописа“ у години 1886. Наградиће се у своје време према штампаном табаку. — 5. Према оцени Милана Савића прима се за „Летопис“ расправа Марка Цара „Бајрон у Италији“ и награђује се одсеком. — 6. Безимени писац под знаком „Перо је мач“, шаље Матици Српској, да се јада на критичара његовој песми „Икоција“, која није примљена за „Летопис“. На писма се види, да је безименац на кривом путу, што се пресло преко тога на дневни ред. — 7. Јован Живановић, писац чланка: „Два три закона на науке о гласовима српског језика“, јавља, да неће послати свога чланка натраг исправљена према примедбама матичиног оцењивача, но да ће га штампати насепце, на што моли, да сме штампати и споменуту критику. Одлучено, да се то никако не допусти; критика та изаћи ће у своје време у раду Матице Српске у „Летопису“. — 8. Чигра се оцена Милана А. Јовановића на спис Марка Драговића под именом: Прилози за историју Црне Горе, испасани из крисовуља цетињског“. Како је од тога већ нешто штампано, а и из самог се

списа не види, јели ово каква целина, одлучено: питати Марка Драговића, јели у посланом рукопису цео крнеовић четински, и ако није, је ли то, што је написано и послано, за себе каква целина, и нашто је послано и оно, што је већ штампано. — 9. Гавра Витковић шаље живописне слоге ова Јована Витковића, проте будимског. Према приватној оцени, коју је писмено послао Јован Бошковић, прима се за „Летопис“ и награђује одеском. — 10. Селак шаље превод с француског: „Хиџијена деце“. Како је Матица већ једаред наградила сличан спис дра М. Јовановића-Батута под насловом: „Здравље и напредак наше деце“, који је и штампан пре неколико година: књижевни одбор не увиђа, да је потребно овај спис и у преводу да узме, и каже ли да га „Матица Српска“ нађе, а у том уверењу утврђује га и то, што је исти рукопис писао латиницом, те би га ваљало доста дотеривати. — 11. Ђорђе Глибовић шаље спис: „О небеским телима“, који је слободно превео на Тучеку. Надаље се одбору за надавање књига на народ на задужбине Петра Коњовића.

А. М. М.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Чешко народно позориште у Прагу.) На римску нову годину гостовао је у чешком народном позоришту у Прагу руски кор од 50 певача под руководњењем Димитрија Славјанског-Агрењева. Тај кор, који пева старе руске јуначке и народне песме, путује по Јевропи те је преко Берлина, Дрездјана и Липскога дошао у Праг, и одиде ће у Москвоно. Прошле је године кор тај започео пут свој на је свуде позвано најлепше признање. Берлински су часописи пуни хвале и сва као на једног гласа тврде, да се тако што особито и занимљиво више чуло у Берлину већ од више година амо. То се исто вели дала у чешком позоришту и Сметанина опера „Hubička“.

(Нова слика Матејкова.) Јан Матејко је напослетку нову слику у Варшави. Слика приказује, како је козачки хетман Богдан Хмељницки опсео град Љвов са татарскам канон у 17. веку.

(Нова мађарска трагедија.) Евгеније Ракоши, главни уредник „Budapesti hirlap“-а, написао је историјску трагедију под насловом: „Андрија и Јованка“. Трагедија се та као новина приказала прошлог месеца у мађарском позоришту у Будимпешти и похвалила је лен успех.

(Оркестар самих женскиња.) У Лондону је пре кратког времена био концерт на добротворну цељ, на којем је свирао оркестар од 60 чланова, искључиво женске на виних кругова. Све су биле једнако обучене у бело а дириговала је такођер женскиња, госпођа Фолкестонеова.

(Лист у Петрограду). Пред крај ове зимске сезоне иђаће Фрања Лист у Петроград те ће на два симфонична концерта лично дириговати оркестар. Том ће приликом сав репертоар бити састављен из самих дела Листових. Једна се на жељу почасног председника руског музичког друштва склонио Лист на тај зимски пут. У петроградскам се музичким круговима живо спремају, да лепо дочекају уметника.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— У Сарајеву излази од ове године нов белетристичан лист „Босанска Вила“. Уређује га Божидар Никшанчић. Лист ће излазити двапут месечно и доносиће у сваком броју по две слике. Цена му је 4 фор. на годину.

— Стручни немачки лист „Die Natur“ донео је у свом 48. и 49. броју два чланка од нашег сарадника професора Мите Петровића, под насловом: „Das Wiederaufblühen des Seidenbaues in Ungarn.

— Генерал Ђорђе Клапка написо је на јапонст своје мемоаре. Издала их је Франклинска друкчина у Будимпешти.

— Хамерлингов „Ahasver in Rom“ доживио је већ петнаесто издање. Ових га је дана издала књижара Ф. Рихтера у Хамбургу, и то у великом илустрованом салонском дивот-издању. Има преко стотине илустрација и у опште је слични тај спев Хамерлингов подигнут сјајном опремом и са типографске и са естетичке стране.

— У накладу Вилхелма Херца у Берлину изашла је нова свеска новела Павла Хајза. То је осамнаеста свеска у целокупној збирци. Наслов је свесци тој: „Небеска и земаљска љубав“ а садржај јој је осим једне новеле под тим насловом још две друге новеле, од којих је једној наслов: F. V. R. J. A. а другој и последњој: „На живот и смрт“.

— Од Ђорђа Еберса изашло је ново дело: „Чичерове кроз стари и нови Мисир“. У делу томе има много дивописа и две слике. Рађено је на основу великог дивот-дела: „Мисир у слици и речи“ али је писац то дело својим на основа „прерађио и у претпрег увео и најновије догађаје и открића на мисирском земљишту. У предговору вели Еберс, да ће „Чичерове“ читаоцу, који не може сам отићи до доњине Нилове, све пред очи изнети, што је вредно знати и запамтити, и упознаће га са земљом и становницима, са историјом и споменицима мисирским, од најстаријих времена до данас.

— У накладу Мавра Рата у Будимпешти почеће за који дан излазити ново илустровано дивот-издање драмских дела Шекспирових, које је прорачунано на сто свезака. Употребиће се у том издању карактеристичне илустрације Џилбертове, које су и у Халбергеровом дивот-издању, а Григорије Чикија, најдаровитији данас драматичар у Мађара, написаће уз сваку драму увод и белешке за разјашњење.

— Мусурус-паша, недавно умировљени турски посланик у Лондону, дао је у штампу свој превод Дантеове „Il paradiso“; што је, као и „l' inferno“ из Дантове „divina comedia“ преобучао у старо-грчке ђамбе.

Први овај број шаљем свима старим претплатницима „Стражилова“ а и иначе многим својим пријатељима и познаницима, и молим их, да се на лист претплате. Ко се није рад претплатити, тога молим, да ми овај број врати.

Јован Грчић.

САДРЖАЈ: Сиромах Јоле! Слика из народног живота. Написао И. Адамов. — Апостол. (Петешн.) Превео Благоје Бранчић. — За начело. Роман Милана Савића. — Сељанова у учитељској школи у Сомбору. Од М. Петровића. — Путошење цуте. Једам дан у мађарском Риму. Од С. В. П. — Књижевност: Књиге за народ. Оцена од ==. — Уметност: Сватовац. Приказ А. Јорговића. — Листићи: Гласник. — Позориште и уметност. — Књижевне новости.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи шаљу се уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

тамне врхове големих брегова, па кад плану румени зраци, као дробни алемови, по грудима подмлађене природе? Е, тако је планула жива искра из сјајних очију лепе Драгојле, кад је погледала на раскомадане груди јунака српских, како се купају у врелој крви по тужноме разбојишту.

»Ej, Косово, јади наши тешки!« оте се из меких груди тежак уздисај, а Косово као да је одјекнуло својим тужним, леденим гласом: проклет да је, ко се не освети!...

Коњ је јурио кроз мрачну поноћ, као што јури црна мисао кроза главу мрког Азијата. Ни један педаљ земље не остаде недотакнут крвавим његовим копитама.

Ни овде није... шапутало је девојче гледајући беле кости раскомаданих прсију.

Коњ је тужно махао главом, као да ју је разумео бол у грудима несретног девојчета.

На небу се навукоше још црњи облаци, а ситне капљице вреле дажде умиваху рањене груди витезова на самрти.

»Воде, селе, воде«!... зајеца наблизу болан глас рањеника једног, »само једну капљу хладне воде да окваснм окорело усне.«

Коњ застаде, захрза весело неколико пута, а затим подиже своју поноситу главу, као да хтеде рећи: Он је, зар га не познајеш?

Девојче поскочи на ноге лагане, као оно лака срна кад поскочи на глас ловчевога хитца; приђе брзо рањенику, па подигнув му дугу, свилону косу са бледог чела, цикну:

— Драгомире, јеси ли ти?

Рањеник подиже своје упале очи на укоченим погледима стане гледати лепоту девојку.

— Драгојла, драго моје, јеси ли ти?

— Ја сам, ја сам, твоја верница, моје живо радовање! Зајеца девојче, квасећи врелим сузама крваве груди свог рањеног сокола.

Кроз пусто Косово тихо се зачу тужан уздах, тако тужан, као оно звоно кад огласи самртника.

— Умрећу ти, душо, ал' немој плакати! Та гледај само, кудгод се окренеш, свуда је крв, а та крвца вапије за осветом! Не плач', драга, сузама ћеш само удвојити болове у рањеним грудима...

Ох, ала је то жалосно гробље, ала су тужне те скрхане кости, што леже разбацане по Косову, као оно задњи остатци од раскомадане лађе бродарице.

— Не, ти нећеш умрети! цикну девојче, па својим меким ручицама здера са себе танку хаљину, те њоме обмота рањене груди бледога драгана.

Ej, Косово, Косово, како си пусто и жалосно! На твојим хладним грудима леже хиљадама јуначких соколова, што падоше за крст часни и слободу златну. Сваки листак зелене траве натопљен је руменом крвљу, свака стопа земље посејана је лешевима јуначких ћетића...

И умукоше гусле јаворове, и покидаше се танке струне, и пропишташе деца у колевци. Свуда јаук и писка сиротиње раје!...

II.

„Ој Ситницо, бурна реко,
Крвави ти ситни вали, —
Те превршу соколове,
На Косову што су пали“!...

Тако је јекнуо жалостан глас на обали крваве Ситнице. А она? Ћути! Само покаткад што зажубори својим тајанственим жубором: крвава сам од јуначке крви, па опет занеми, заћути, као оно што занеми последњи одјек детињега гласа на гробу милог храниоца...

Ситница је крвава. Њени лагани вали заљускују стрмне обале, те сваким њиском остављају густе млазеве јуначке крви, на зеленој маховини, која се румени као небо о тихоме сутону...

Све је то покрхано, све је раздробљено! Што год је могло под мач османски доћи, пало је, а што је остало, јадно је и жалосно, јер нема отаџбине, нема слободе!

Видов-дане, видов-дане, не видео бог дао никада овакве јаде, као што их гледаш сада на Косову!

Милош је пао, пао Лазар, пао Милан и Иван, пао стари Јуже са својих девет соколова, пао је цвет српских витезова на крваву разбојишту; пала је слава и величина српска: све паде, све пропаде са невере Бранковића Вука.

Проклет да је, ко земљу издаје!

Ситница као да је нарасла од толике крви; као да снажно продире, да прилије своје дубоко корито, те да поплави широко Косово, као што је Турчин поплавио дивљим хордама народ српски; ма опета не могаше, не имађаше те циповске моћи, као што је тада беше у последоваоца вере Мухамедове, верног вршиоца пророковог Алкурана...

Зора је...

На обали румене Ситнице седи дивна девојка, лепа ћерка војводе Дмитрића. На кри-

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 2. У НОВОМ САДУ 9. ЈАНУАРА 1886. ГОД. II.

Т*.

Од нама лисје шуштало је жуто,
Крај мене, душо, стајала си ти;
Мирна си била; ах! и ја сам ћут'о,
Обојим нама тужни беху сни.

Тавно бледило по чеоцу твоме,
К'о признак смрти ширило се свуд,
Валови туге у тренутку томе
Бурно су моју таласали груд.

То беше предзнак, да ће скоро доћи
Растанка нашег нежељени час,
К'о дим, к'о магла да ће радост проћи,
И небо да ће раставити нас.

Удар судбине обиш'о ме није.
Из гроба заман дозивљем те ја;
Јесенски ветар у лице ме бије,
Природа ћути око мене сва —

Ћути, — и живот гони својим редом;
Не види тугу, не разуме јад,
Ни вреле сузе по лицу ми бледом,
Ни смрћу твојом оборен ми над . . .

28. Новембра 1885.

Војислав.

РАЊЕН СОКО.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ПРОШЛОСТИ.

ОД ЉУБИНКА.

I.

Умукоше гусле јаворове, покидаше се струне, а пропишта чедо у колевци.

Свуда јаук и писка сиротиње раје!...

Пала је и последња звезда са дивнога неба славе и величине српске. У крви се окупао и последњи сок, што чуваше лепу веру прадедовску.

По црквама занемеше божанске песме и химне. Са високих торњева не хоре се танка звона, већ на место њих сури орао вије своје гњездо, а јато гавранова облеће гробове јунака српских, што падоше на крваву разбојишту за крст часни и слободу златну.

»Ej, Косово рано наша љута!« чуле се у поноћи кобне речи са бледих усана устрављеног народа.

»Ej, Косово, јади наши горки!« одјекивали су кроз дубоку поноћ уздрхтали гласи уцвељене сирочади!...

Свуда ужас и страх; свуда крв и сузе погаженога народа...

— — — — — — — — — — — — — —

Кроз дубоку поноћ, преко крвавих трупина витешких оклопника, јурио је коњиц један као сиви сокo, газећи по крви, која се још пушила по зеленој трави големога Косова.

На њему била узор-девојка, дивна ћерка војводе Дмитрића.

Свилена коса пала јој преко обла рамена, те ју несташни вихор таласа, баш као оно кад се заталаса зелено лисје на младој, бујној гранчици. Два светла, пламена ока пресецају густу помрчину, као што пресеца мутне облаке први зрачак дивнога сунашца.

Е, лепа је, као што је лепо прамаљеће, као што је лепа румена ружа у зеленој градини, као што је лепа вила, кад своје бело лице у бистрој реци умива.

Јесте ли видели кадгод сунце, кад назлати

оцу њеном почива у тиху сану млад стегоноша Драгомир, син седога Косанића: а даље мало лагани коњиц тресе своју свилену гриву, — жеђ га мори, ма опет неће да је угаси водом из крваве Ситнице.

Ој, како је то тужна успомена, како су то тужни и жалосни дани у повесници српскога народа.

Ситница је валовито брујала, те страховито крхала старе мостове, преко којих је војска прелазила: носила је дебеле балване, жестоко их ударала о тврду обалу, а балвани се у ситну парчад распадали.

Девојче је рудило и бледило гледећи тај призор, што га само бујна уобразиља сликареве душе пред очи изводи. Хтела прећи с ону страну реке Ситнице, да у Приштини, у беломе двору свога седог ба́бе, вида ране своме соколу; ал' је река валовита на се боји: е ће потонути и она и мили терет у понору дубоке Ситнице.

Као у слаткоме сну заклопио је млад вереник дивне Драгојле своје плаве очи; на бледим му уснама трепери лак осмејак, а рука се грчевито стеже, као да хоће убојни палош да преломи.

Јунак је спавао, — а лагана је Ситница носила на својим руменим грудима крваве трупине. Онде видиш главу, тамо руку, а свуда крв, усирену и врелу крв, која је протицала из раскомаданих прсију дичних соколова потлачене Србије.

Сунце се родило. Румени исток трептао је у сјају раскошнога светлила, баш као оно што трепти у злату гиздава одаиска у сарају силнога падишаха. Сићани зраци падали су на обле груди сетнога девојчета, са њих се несташно одбијали те се у дробни бисер распадали по бледоме лицу спаваћивог стегоноше.

Девојче је скупило своје дуге витице, те њима заклонило на починку сокола.

Јесте ли видели кадгод у поноћи, кад саморана мајка обилази гробове својих синова, те им прича минуле дане среће и милоште? Е, тако је сетна вереница шапутала златну прошлост, причала оне блажене часове, кад је свакој ружи, сваком цветку у својој зеленој градини говорила: ја сам срећна!

А сад?

На крицу јој војно спава, — ал' то није сан, из кога се човек буди крепак и чио, већ је то сушта смрт, потоњи напори малаксалога живота.

Плакало је сирото девојче... Вреле сузе као блага дажда падале су на бледо лице рањеногa сокола. Занета црним мислима, није ни опазила, како верни доро жалостивно хрже, како крај Ситнице копа сиву обалу, да му из копита живе варнице излећу.

Девојче прену. Учестано хрзање верног дорина пробудило ју је из сетног заноса. Подиже своје исплакане очи, те укочено погледа на место, где је коњиц стајао.

— Ој, доро, доро, добро моје веље, што хржеш тако жалостивно? Ил ти не годи вода из крваве Ситнице, или су те дуги пути уморили? питало је девојче своја коњица, а он је само затресао својом гривом, мануо је сетно главом као да хтеде рећи: Познајеш ли ову трупину?

Девојче спусти са свога крила бледу главу вереникову на меку травицу, па одлете верном дорину, да види: са чега хрже тако жалостивно...

Хај, ни море није тако страшно, кад му силни оркан потресе стару утробу! Ни поноћ није тако страшна, кад је застру густе облачине, као што беше страшан израз на лицу несрећне девојке, кад сагледа лице у мртвог јунака...

— Авај, бабо, родитељу мили! отиште се очајан крик из груди тужне девојке.

И дора писну, а за тим прислони главу на груди мртвог господара, као што прислони мајка своје ухо на притајано срце свога јединца.

— А браца, бабо? питало је девојче хладну трупину свога родитела.

— А браца, бабо? одјекивао је тужан усклик далеко, далеко, па се опет изгуби у сивој далини несрећнога Косова.

— Доро јуче двору дође,
Куку, бабо!
— А без свога господара,
Храниτељу!
— Слутила сам коб несрећну,
Добро моје!
— Ал' оваку никад, никад!
Тешко мени!
— Ком остављаш ћерку саму,
Саморану?
— Да ли брату? Ње је браца?
Сунце моје?

Тако је нарицало девојче над хладном трупином свога драгог родитеља, а мутна је Сит-

ница носила калпаке и челенке, ваљала је коње и јуваке.

Лаки поветарац подупу јаче него икада, па узбурка још жешће ледене вале мутне Ситнице, а они се распадоше на све стране, те догнаше на обалу калпак и челенку, што се таласала на леденим грудима крваве реке.

— Ој, та ово је калпак мога милог брáте? зајеца девојче, па стаде љубити злаћану челенку, што се на врху блистала као јарко сунашце.

— Зар и тебе да изгуби
Тужна сеја?
— Зар јој сунце младог жића
Вечно заће?
— Зар никога више немам?
Куку мени!

Нарицала је девојка, а празни одјек тупо се хорио по големом Косову: никог, никог!...

Рањен соко пређу на тај узвик; подиже бледу главу, на узверено погледа на расплакану вереницу, стежући грчевито палош у десници руци...

У даљини се зачу потмуо узвик: Осим мене!

Девојче задрхта. Тај потмули усклик продрео је до дна срца њеног, потресао је жестоким болом рањене груди Косовке-девојке.

Пред њом се на мамном коњицу а у златали оделу створио диван бег, син силнога Османа, десне руке младог Бајазита.

Девојче врисну, па као муња полете војну своме, приљубив се у страху уз вито тело бледог стегоноше, као цветак уз увеле огранке скрханога дрвета.

— Не страхуј, дивна лепотице! На твоме светом челу читам као из големе књиге светога алкурана неисказане болове рањеногa срдашца. Не страхуј! Тако ми оног гроба великог пророка, што га држе хурије на лаганих крилих, да не дотакне ледене груди грешне земљице! Тако ми мача Мухамедовог, с којим је некрст у џенет одагнао, и тако ми вјере прадедовске, ја ћу те љубити жаром млађане љубави, као што љуби лагани булбул бистру росицу, као што љуби седи хаџија тиху самоћу мирнога самостана!...

Тако је зборио млади бег, син силнога Османа, а рањен соко подиже своју лену главу, усправи се као поносити бор, те грмну, као оркан што грми, цепајући дебеле валове големога океана:

— Ово је ћерка српског народа!

И снажном десницом рину бритки палош у загрејане груди младога Турчина.

Крв је шикнула из раздераних груди те је обојадисала зелену траву, а бег рикну као рањен лав: хтеде потргнути оштру димишћију, да њоме казни своја убицу, ал' му снага малакса, те паде на меку траву као лаки пухар што пада крај утулог огњишта.

Девојче се још јаче приљуби уз свога драгана, а мале кармин-уснице и нехотице притиште на зажарено лице рањеног сокола.

— Не дај ме, војно мој, не дај!

— Никада! викну стегонош, па још јаче притисну девојче на своје рањено срдашце.

На зеленој узвишици не далеко од обале мутне Ситнице зачу се бесно халакање пророкових синова.

— Отеће ме од тебе поган азијска! врисну лепота девојка.

И соко завитла оштар палош, ал' му рука клону, а тело задрхта.

— Не могу, снага одлете! прошапта рањени делија; ал' не дам злата, не дам љубе своје, док траје искре малаксалога живота! Драгојла, драго моје дивно, животе мој! Умри и ти са мном, као што умиру праве Србкиње за част свога имена!...

— Хоћу, хоћу! кликну девојче. Та смрт је таква живот вечити!

Вика је ближе долазила. Са обале крваве Ситнице могао си лепо видити на кулашастом хату силнога Османа, како плахо јури рањеноме соколу.

— Још један пољуб, сунце сјајано, на онда збогом, збогом за навек!

И њине се усне стопише у један бујан, сладак пољубац.

Осман је јурио као плаха муња, а за њим су сустоше летили бесни оклопници на халовитим коњима.

— Доцкан је, скоте! грмну стегонош, па потоњом снагом притиште оштар палош на груди миле веренице, а за тим здере са дубоке ране меке завоје и крв пљуском шину из рањених прсију.

Девојче врисну, па белим ручицама притисну драгана на крваве груди, а с бледих усана отиште се лаки крик:

— Ох, смрт је ова живот вечити!

И обоје издануше у топлом загрљају.

Осман је доцкан стигао. На гњевном лицу читао си страховиту срдбу, која је беснила у његовим грудима.

— Умаче псето ђаурско! рикну силни Осман, па ободе оштром бакрачлијом своја коњица, а он као тица полете преко равнога Косова!...

* * *

Сунце је село бледо и крваво...

На пустом разбоју још се разлежу самртнички уздаси, још последњи ропац стеже грло јуначких бораца, што падоше у том страшном покољу за крст часни и слободу златну!

А на обали мутне Ситнице стоји верни коњиц војводе Дмитрића. Сагнуо је главу па тужно погледа на крваву трупину свога господара, час по пиштећи тако тужно, да је од тог врискa задрхтала бела вила, која се кроз попоћ по разбоју шета, поливајући врелим сузама големо гробље тужнога Косова...

АПОСТОЛ.

(ПЕТЕФИ.)

III.

Куд блуди душа овог ноћника?
Шта тражи, кога, куд јој води пут?
У оне грдне висове
Куд полубози и полудели
Тек смеју и могу се дизати.

Скиц'о је са се напор кућевни
К'о тиче љуску с јајета,
Те лети, лети...
Умр'о је човек и сад грађанин,
Који је био породичин пре,
Сад он још жини ал' за читав свет.
Који ј' отонч троје грлно
Сад милијуне ево обгрли.

Крила душе му шуште сада горе
Откуд-но земља тако изгледа
К'о мала искра
На пепелу напира спаљеног
У оштром лету како промакне
Уз поједине звезде, задркћу,
К'о пламен свеће, када пирнеш на-њ.

И лети, лети...
Милиун и милиун миља је
Небесно тело једно од другог,
И опет тела за њим остајаху
Као што шумско густо дрвеће
За брзим хатом остаје.

И кад је већем прошао
Толике милијарде звезда,
Био је стигао...
Ваљда на крај селене?
Не, на сред ње!
А пред њим стајаше
Он, који светом управља
Нетренимичним погледом.

И с чијег ока сваки зрак је сунце
Око ког се планете обрћу.

И проговори дух
Купајући с' у сјају прадуха,
К'о што се лабуд купа
У језер-води тој провидљивој:
Боже, на, прими поздрав, молитву;
Твог праха ево једна мрвица
Узиђе да ти с' поклони
И да ти рекне: Веран син сам твој!
На тврду си ме стазу пустио;
Но не роптам,
Благосиљам те пре, јер то је знак,
Да сам ти мио, да сам изабран твој.
Изметнуше се земски житељи,
Скренуше и гле, робље посташе.
А ропство јесте легло пороку,
Све друго зло пак овога је плод.
Човек се клања човеку
А тај коме се клања човек, друг,
Тај, боже, тебе ружи.
Ти си на земљи, боже, поруган;
Ал' тако не сме навек остати
Већ ти се слава мора вратити.
Један си живот, оче, мени дао,
И тај посвећујем
Да теби послужим.
Хоће ли бити плате? Какове?
Не питам;
За наплату је и последњи роб
Спреман да ради.
Ја не ћу плате, ништа не чекам,
Већ к'о и до сад даље радићу.
Ал' биће плате, плате велике,
У том, кад видим људе поново
Да од робова људи постану;
Јер ја их волим, грешне другове,
Волим их и у греху њихову.
Већ дај ми, боже, благослова твог,
Дај снаге, дај ми светлости,
Да могу дићи своје другове.
Ту стаде дух

И сиђе с неба високог
На земљу у малену собицу
Где-но га трошно тело чекаше.

Задрхтао се човек сав,
Језа му проби удове
А зној са чела потече.
Је-л будан био до сад, не зна,
Ил' је тек сањао . . . .
Будан је био, јер је сад тек дрем'о,
На очи му је пао сан.
Сада се прикупи
И виде, да је читав клоњуо
Те леже на земљу
На џачић са сламом.

Који је небом грео пре,
Сад лежи ен' на сламном џачићу,
Док различни целати
На свилним јастуцима бораве.
Он, светски трудбеник,
Дорочићем се покрио.
И свећа сад већ издаде
Чкиљав пламичак угасну.
И на пољу се ноћ разбијала
И светлила се гашаху,
А зора, к'о румена вртарка,
У прозор поче руже бацати
И на зидове мале кућице.
Већ први зраци сунца јаркога
Паше на чело чудном човеку,
К'о неки венац злата сухога
Ил' као пољуб бога самога.

IV.

Ко си ти, чудни створе,
Ко си, човече?
Руво је твоје душе плашт
Сплетен од зрака звезданих,
А тело ти
Крпе покривају;
Породица ти гладна, гладан ти,
А свецем називаш,
Кад меки лебац доспе како год
На незастрт ти сто.
Не мо'ш за своје да се побринеш,
А овамо се стараш
За велики свет,
Да га усрећиш.
У небо ти је приступ слободан,
А куцнеш-ли пред дворе господске
Затварају се врата пред тобом.
Са богом другујеш,
А кад господу ословиш,
Ни одговор ти не дају.
Једни те људи зову
Проповедником, апостолом светим,
Други те презиру
К'о лукавога зликовца;
Ко си? Од куд си ник'о?
Признају ли те родитељи с диком
За сина ил' румене од стида,
Кад чују име твоје?
Како се роди?
На земљи ил' на сомоту?

— Хоћу-л' да причам причу,
Живот му до сада?
Причаћу . . . Да сам сликар
Насликао бих форму потока,
Како из простих стена извире
И после јури мрачном долином,
Где с' лету црни гаврани
И како вода за кам запиње
И како вали вечно хује, плачу.

Благоје Брапчић.

(Наставиће се.)

ЗА НАЧЕЛО.

РОМАН МИЛАНА САВИЋА.

ПРВИ ДЕО.

(Наставак.)

Од Срба медика одлазило је неколико њих „код сунца“ да се ране. Ту су ручавали, ту су вечеравали. У ту се гостионицу уштино био и Јован. Чим је ушао, обеси шешир о клин и седне за сто, за којим су седила већ два госта; поздравио их није а нису се ни ови ништа обзирали што је сео у њихово друштво. Тек кад је Јован пред собом имао чорбу, окрене се онима и запита их:

— Је л' добро пиво?

Ови ћутке мануше главом да је добро, на које Јован од послужитеља заиште чашу. Кад му је овај донео, подиже је Јован у вис према светлости, прогледи мало кроз чашу и за тим је привуче к устима. Испразни је скоро сву. На то климну задовољно главом и поче да кашика чорбу. Кад је био готов, подиже главу и погледи послужитеља а овај му на то донесе меса. Јован је нагло секао јело и нагло га је жватао. Тако је исто нагло појео и тесто. Још

није ни прогутао последњи залогај а већ је вадио дуванџару из џепа и почео мотати цигарету.

— Има ли данас испита? рече, запали цигарету и погледи ону двојицу.

— Ја богме не знам, одговори један.

— Има, приметн други, и то други теоретичан.

— Тако! рече Јован. Е, баш идем да видим, шта ће питати ти наши професори. Да ми је само да га збацим с врата.

— Ја сам прекјутра на реду, одговори онај први, протегљаст, висок момак, који се звао Рајко Мирковић.

— Гле, ја и заборавио, рече опет Јован, благо теби. На мене је ред тек за две недеље.

— Па није ни то далеко, приметн онај други, омањи, мало ријаст момак по имену Живко Ракић. Ја се нисам још ни јавио.

— На што ниси, рече Јован.

— Та мислим у суботу што долази, одговори Живко. Међу тим почео сам да терам неку платонску љубав.

— Шта? зачуди се Јован.

— Та, то је више онако, насмеши се Живко, јер ако хоћу да дођем до успеха морам или платонски те да је обавијем око прста, или просто узети је за жену. А ово друго као да ми се не свиди.

— Којешта! одговори Јован и устане.

— Није то баш тако ни којешта, рече Живко. Слушај ме само — говорио сам и Рајку, али он као да не мари — та девојка има и неку другарицу....

— Мани ме, док не положим испит, рече Јован намргођено, а после ћемо се опет разговарати. Хајдмо сад у кавану.

— Јован се поздрави с Рајком и оде са Живком из гостионице

— Идите само, идите, говорио је Рајко у себи гледећи за онима. Наши путеви се деле већ давно. Јован, он још које како; али Живко!

После тих речи устане и Рајко и оде из гостионице.

Међу тим се она двојица упутила у кавану.

— Сутра је састанак раденика код Цобла у Финфхаузу, рече Живко, требало би да одемо и ми тамо.

— На сваки начин, одговори Јован живо, и ако узмогу, говорићу и ја.

— Требало би, настави Живко, па бих говорио и ја, само да умем, али ти знаш, да немам говорничког дара.

У том уђоше у кавану.

Лево од уласка, за више округлих столова, седили су Срби медици, пили црну каву, читали новине или се разговарали. Јован и Живко седоше за сто, који је био у прозорској шупљини и послужитељ им донесе црну каву. Са осталим друговима поздравише се прилично хладно и тако исто су их поздравили и они; само неколико млађих ђака приступише им и поседаше близу њих и то са изразом особитог поштовања. Јован и Живко примише њихове поздраве као данак, који им припада, и наставише сркање своје каве.

— Добио сам под кувертом последњи број „Заставе“, рече један од млађих ђака, извади лист и пружи га Јовану.

— Тако! проговори овај и не хтеде лист ни узети у руку. Не занима ме ни најмање мудровање те застареле баке.

— Дај га мени, рече Живко и узме „Заставу“, бар да видим, шта хоће.

Онај, чији је био лист, погледи и једног и другог мало зачуђено и чисто поруменн; али одмах за тим климне главом у знак да одобрава, што су таман рекли. И остали, који су ту били, као да се слагали са речима Јовановим и Живковим, ма да се могло приметити, да су их те примедбе, бар из почетка, прилично немило дирнуле. Но кад их је Јован погледао пола хладно пола поругљиво, похиташе да смешењем докажу, да ни они не мисле друкче о „Застави“. А онај, чији је био лист, чисто је очима молио за опроштење, што је тако глуп, те држи те новине.

Јован се није дуго бавио у кавани; плати и оде, и остави Живка са осталима, да претресају садржај „Заставе“. Кад је био на улици, упути се управо у свој стан, да настави своју науку. Ту га је већ дочекала госпа Агата и одмах с врата јави му, да је на место икона метла друге слике, које ће му се за цело допасти. Јован погледи на зидове и кад је видио, да су обичне слике из живота, изјави задовољство својој газдарици; за тим јој рече, да изађе из собе, јер жели да је сам. Госпа Агата погледи га увређено и оде а не рече му ни речи.

— Помислн само, поче свом мужу, који је опет седио код прозора и опет крпио неке чакшире, истерао ме је из собе!

— Јесам ли ти казао, да оставиш тог Турчина на миру, одговори јој мајстор Флоријан и погледи је преко наочари, ти некрштени баш су дивљаци.

— Та крштен је, шта опет булазниш, викне госпа Агата, само против своје воље.

— Знамо ми већ те, гунђао је Флоријан, нисмо га требали пустити ни у стан. Али чувај се ти њега Ти су Турци особити људи.

Агата, часна госпа од својих четрдесет и неколико година, морала се мало насмешити. Ласкало јој, што јој је муж љубоморан.

— Богме, поче, ако ћеш ићи у крчму, онда не знам, шта ће све бити.

Флоријан загњури нос у посао и није рекао ништа. Свагда га је немило дирнуло, кад год би му жена споменула крчму, у коју је тако радо ишао.

Међутим је Јован опет заузео своје место и ревносно се бавио науком све до четир сата. Онда устаде и оде да буде при испиту. Кандидати, који су полагали други ригорозум, били су добро спремљени, и декан се повољно изразио о њима. Јован се на то само насмешио; њему се допадали одговори а шта ће декан приметити или да л' ће их још чак и похвалити, то му је била тако глупа несмисленица, да је чисто изгубио вољу и да полаже испите пред таквим људима. Али шта је знао радити! Док не добије своју диплому, у њиховим је рукама; — али после!

У повратку нађе се Јован на улици са Живком, који му приступи с неким тајанственим изразима на лицу.

— Ено гледај, рече му полугласно. Видиш оне две цуре. Једна је моја — ха, ха, ха! — платонска љубав. А како ти се допада она друга?

— Није ружна, одговори Јован.

— Па како иду, настави Живко.

— А познајеш ли се већ с њима? запитаће Јован.

— Још не; али с Бечкињом неће бити тешко упознати се. Аха! Сад се разилазе. Баш идем за оном.

Живко се нагло упути за девојком, о којој је говорио а Јован оде опет у кавану да прегледи вечерње листове. Ту се бавио тако по сата. За тим пође у шетњу, да онда оде на вечеру „код сунца". Ту је већ затекао Живка.

— Брате, викне му овај на сусрет, да ти причам, што ми се десило!

— Ако је само занимљиво, рече Јован и испразни чашу пива, коју му је послужитељ метнуо на сто.

— Почетак познанства, каквог себи ја замишљам, није никад занимљив, одговори Живко и натегне такође своју чашу. Занимљив је тек свршетак.

— Да чујем, рече Јован.

— Као што си видио, поче Живко, пошао сам за њом. Једва сам је стигао. Познала ме је, да видиш, и почела се смешкати. Ја одмах у разговор с њоме а она и хоће и неће. Премењаче се, помислим у себи, али не попуштам. Нисам хтео да јој кажем, да сам медик и да сам већ довршио своје науке, да не мисли одмах, да узимам ствар са сентименталнозбиљне стране, већ сам говорио о том, како тежим, да се с њоме упознам. Нисмо ишли дуго заједно, морала јеући у једну кућу. На моје наваљивање, да се опет састанемо, није хтела да ми одговори; али мени је за сада доста. Знам где седи а познанство смо већ почели.

— На том ће и остати, примети Јован.

— То ме онда још не познајеш, рече Живко. Ја ти кажем, да ми се девојка допада, а то нек ти је доста.

— На шта мислиш?

— А шта ћу мислити! Мислим наставити познанство и тако даље.

— Ако је луда, она ће ти насести.

— Ја и не тражим префриган љубавнице, већ такве, где ћу ја бити искуснији.

У том уђе Рајко и седне за њихов сто.

— А с ким си то пишао мало пре? запита Живка.

— С мојом будућом шваперком, одговори Живко озбиљно.

— Тако! насмеја се Рајко. Онда ти честитам, јер цурица је баш лепа.

— Живко зна, шта ради, примети Јован.

— Знао га ђаво, рече Рајко, никако да се решим, да започнем које познанство. А сад би било и доцкан. Шта ћу бити још у Бечу! Два, три месеца па онда хајд у праксу, ако се не реших друкче.

— Живко не мисли тако, насмеши се Јован.

— **Utile dulci**, рече овај и наручи чашу пива.

Јован, Живко и Рајко били су вршњаци, из једног места. Заједно су били у гимназији, заједно су дошли на свеучилиште и ма да се у назорима разилазили, подржавали су ипак стару свезу. Јован и Живко одоше у социјалисте а Рајко је остао омладинац. У току универзитетског живота били се разишли и друштвено. Јован и Живко све се нешто крили и све су имали тајне састанке а Рајко се држао веселог друштва, и само испити, који су захтевали мирно животарење, зближили су их поново. Али та свеза показивала се само у том, што су заједно ручавали и вечеравали, и то у гостионици, камо нису ђаци одлазили; иначе је пошао сваки својим путем. Од њих тројице био је Јован у приличном стању, али је потрошио био већ скоро све, што му је из родитеља заостало, док је свршио науку. Већи део имања његовог отишао је на разна путовања. Живко је живио од стипендије, али је свагда умео тако да удеси, да је био при новцу, ма да му мати стара није могла слати ништа. Тек по кад га је стриц помагао. Рајко пак био је богат. Отац му је слао новаца, колико је год овај хтео, и Рајко је за време раскалашног ђаковања свог прилично и трошио. Но сад се увукао и он и издавао је толико, колико му је требало.

При ручковима и вечерама разговарали се обично о науци. О социјализму или омладинству није

било скоро никад разговора. Јован и Живко сматрали су Рајкове назоре за сирдњу а тако исто је и Рајко сматрао њихове назоре. Па шта онда и да говоре, кад не могу један другом доказати ништа. Иначе се прилично гледали и слагали.

— Да немам прекуструа термин, рече Рајко, баш бих у здравље твоје нове љубави попио коју чашу више.

— А ти гледај, пиђу ја, рече Живко и поче се церекати.

— То већ нећу, одговори Рајко, него прекуструа ћемо се и тако овде наћи, сад прошао или бубнуо, па онда можемо коју и преко реда. Дотле ћеш за цело напредовати, па ћемо имати који ћирић више.

— Дакле стоји, рече Живко.

— Не марим, дода Јован. (Наставиће се.)

ПУТОПИСНЕ ЦРТЕ.

ЈЕДАН ДАН У МАЂАРСКОМ РИМУ.

II.

Др. Цобор ће ући у примасову палату, да преда старине па ће том приликом распитати: да ли ћемо и када ћемо моћи изићи пред примаса, да му се поклонимо и да замолимо за дозволу, да разгледамо збирке његовог музеја — а дотле ћемо ми мало разгледати примасову нову палату овако из дворишта.

Таман су Валтровић и Милутиновић пошли да разгледају неко старо римско камење по дворишту, ето ти нам др. Цобора где се враћа са поруком; да ће нас Његова Еминенција кардинал и примас угарске, Јован Шимор, радо примити у подне — ма да је нешто болешљив.

Према томе срочисмо, да се попнемо на брег и да до подне разгледамо чувену цркву — базилику.

Пођосмо улицом, што води у варош, и дођосмо до здања архидијецезалне библиотеке, у којој имаде до 55,000 књига и 1500 разних рукописа. Библиотека та смештена је у посебној јакој згради. На прочељу зграде је у врх крова кип светог Јеронима и испод њега табла, на којој пише латински, да је то библиотека архидијецезе остроганске. Од те зграде води лево широк пут уз брег, на коме је базилика. С нама иђаху тим истим путем, у стајаће рухо одевене жене и девојке, жураху се на мису. Пут је доста дуг и широк али ми пођосмо окомитом упречицом. С десне руке виђаху се кровови кућа, где станују каноници — чланови кантола остроганскога. — Дувао је оштар северац, да су нам образи све бридили.

Кад се попесмо на вис, стадосмо, да се мало издувамо и да бацимо један поглед на варош, што се повијала под нашим ногама.

Остроган није велико место — у њему једва да има данас 9000 становника. Ма да је ту седиште жупаније, суда, ма да имаде гимназију и семишар богословски, ипак је у граду све то мање света — јер трговина и занат ударају натраг а са тога се свет расељава. Варош се дели на западну и јужну а онај део крај Дунава, где је црква светог Игњатија и уз њу примасов нов двор, зове се митрополитски део вароши. Остроган има и два предграђа: Ђурђевац и Томашевац. Куће су у вароши доста велике и лепе.

Није ми овога пута посао, да причам историју вароши Остроганске али ћу ипак да додирнем неке црте из прошлости њезине.

Када су Мађари заузели своју нову постојбину, данашњу Угарску, били су истина монотејисте — клањали се једном богу — али нису били хришћани. Четврти кнез мађарски Гејза становао је у остроганскоме замку, покрсти се овде и призове са запада попове и уметнике, да шире по Угарској хришћанску просвету; након неке године покрсти се вером хришћанском неких 5000 мађарских племића и великаша. Ту у Острогону роди се Гејзи год. 979 син по имену Војк (Вук ?), коме дадоше на крштењу име Стеван — потоњи први венчани краљ угарски и оснивач краљевске лозе Арпадовића. Стеван је изишкао у папе Силвестра II. дозволу: да оснује остроганскиј примат и да раздели земљу на дијецезе; папа му је то дозволио и послао му је апостолски крст и круну, — ону исту, којом се и данас крунишу угарски краљеви, само што је горњи део те круне слепљен са оном крупном, што ју је Стевану послао на дар цар византијски. Год. 1000. крунисао се први краљ угарски овде у Острогону.

Да казујем овде, шта је Остроган претпатио за Татара (1243 г.) и за Турака (1543—1683), морао бих превртути по где који лист из историје, на коме су крвљу уписана и имена многих Срба, који су пали отимљући Остроган од

Турака као војници »Острогонске милиције«. И данас се овде помињу јуначка дела Ђорђа Радића из год. 1549. Но свему овом пре би било места у потањој монографији Острогона а не у овој летимичној путописној цртици.

Испред турске навале преместили су острогонски примаси столицу своју у Трнаву а затим у Пожун.

Године 1820. вратио се примас Александар Руднаји опет у Острогон са капитолом заједно и решио, се да на острогонскоме вису озида садању базилику. Што смислио то и урадио.

Базилика, што стајасмо пред њоме разгледајући њезине огромне размере, грађена је неких 34 године дана. Примас Руднаји зидао је од год. 1822—1831. и подигао јој зидове до кубета — дело његово наставио је примас Ј. Копачи године 1839, довршио је грдно кубе, почео је цркву изнутра мармористи и исписивати но оде год. 1847. богу на истину — након њега довршио је базилику примас Јован Сцитовски и осветио је год. 1856. Од дана када је ударен овој базилици темељ па до дана освећења јој утрошено је на ову грађевину 2.051,527 фор.

Заиђосмо базилици с прочеља и успесмо се на 12 басамака у трем, који је 139 стопа широк а 36 стопа дубок — а држе га грдни стубови. Ту су у томе трему прибележена имена Руднајево, Копачево, Сцитовскога и садањега примаса Шимора — који се овековечили овом грађевином. У томе трему имаде и два велика кипа: св. Адалберта, бискупа прашкога, апостола хришћанства у Угарској, и краља Стевана.

Острогонска базилика је грдан неправилан четворокут и сва јој је лепота у дивноме положају јој на брегу и огромности њезиних размера, јер је осим трема дугачка 251 стопу а широка 151 стопу. Зидови су јој 107 стопа високи, а над средином јој се издигло грдно кубе.

Уђосмо у цркву са леве руке на мала врата, где се обично улази. Бијаше на свршетку литургије а последњи звуци грдних оргуља брујаху кроз огромне просторије готово празне цркве — јер оно мало побожних жена једва да беше испунило неколико скамија. Богослови семинарци отпојаше складно још једну и то последњу црквену песму на пољоше редом из цркве.

Застадосмо још за неколико тренутака, да разгледамо по цркви. У средини цркве дале се високе скеле, јер се нешто оправља око кубета. Прекорачисмо преко гредица на сред цркве па пођосмо у »сакристију«. Ту затекосмо двојицу каноника и др. Цобор нас приказа канонику дру Јулију Месленију и замоли, да нам покаже ханилиште базилике. Каноник се одазва врло радо жељи нашој и уведе нас лево у високу одају на свод, која опасује олтар исто онако, само много шире, но у карловачке саборне цркве. У одаји овој бијаху две грдне гвоздене Вертхајмовке.

»Као знаоце црквених утвари источне цркве« — окрете се каноник Месленји Валтровићу и Милутиновићу — »знам да ће вас највећма занимати ове две древности«.

Каноник извади из ормана прво грчку икону св. Константина и Јелене на емајлу и оба нама археолога приметише, да је живопис иконе много старији од оквира јој. За иконом овом извади другу мању — беше то српска православна портатила за расклапање на олтару и на њој беше исписан Христос, мати божија и свети Јован са српским натписима. Валтровић и Милутиновић разгледаше портатилу пажљиво и познаше у њојзи српски рад из XVI. века.

Још нам показиваше каноник Месленји у овоме орману голије за чување св. мошти, путире из XV. века, реликвијаре од кристала и рогове за чување »св. јелеја«. Све то могосмо да узмемо у руку и да разгледамо по вољи.

У другоме гвозденом орману беху ствари, којих се по изричном налогу примасову нико није смео дотицати.

Беху то разни златни крстови још из времена краља Матије, стари напрсни крстови разних примаса, инфуле окићене бисером. Међу овим утварима бијаше и крст, на који се закључну угарски краљеви, кад по се крунишу, и ујарица, у којој се чува свети миро, којим се миропомажу.

Обрнусмо се на другу страну. Ту беху у три ормана силне одежде старинске по врло скупоценој изради талијанској из XVI. века, златоткани стихари — затим одежде новије рађене по узорцима хришћанске ренесансе а по нацртима примасовога архитекта Ј. Липерта а везле су их дувне из Деблинга крај Беча.

Међу старим књигама, што се чувају ту у ханилиште, показаше нам златан missale из године 1511. у Мљецима и pontificale са дивним иницијалима из год. 1543., илустрован лепо колорисаним дрворезима.

На дуваровима ове хранилнице висаху ликови свију досадањих примаса угарске. Било их је до сада 72 на броју а садањи је по реду 73-ћи.

Из хранилнице уђосмо у зимску капелу каноника, да разгледамо у њојзи ковани посребрњени олтар из доба Марије Терезије. Капелу ову греје велика лепа пећ — скамије су јој постављене јастуцима те се у њојзи угодно молити богу при највећој ћичи и зими.

Из ове капеле воде врата у некадању архиву, где ће се на пролеће уредити ризница базилике и поређати утвари у посебне стаклене орманове.

Услужни каноник опрости се с нама, јер је морао ићи примасу — а наложи црквењаку, да нам покаже још и костурницу.

У костурницу се силази десно од оних врата, где уђосмо у базилику. Сиђосмо доле на степенима и уђосмо у подземну цркву врло високу и светлу. Беше ту тако хладно, да морадосмо метнути шешире на главу. У овим катакомбама сахрањени су примаси Руднаји, Копачи, Сцитовски и велики војвода хапсбуршки, примас Каролус Амброзије, који је умро у цвету младости своје у 23-ћој години живота свога. У другом одељењу разгледасмо гробове посвећених бискупа и каноника. Гробнице су узидане у дуварове и изгледају као оно фијоке у апотекара а с поља пише, чији је који гроб. Међу каноницима нашђосмо на гробове двојице световњака — једно је био гроб архитекта J. Б. Пакша, који је градио базилику год. 1839. жаљубио се у жену свога слуге па га овај убио из љубоморе — друго гроб учитеља краља Матије.

Звонар нам казиваше, да су туде сахрањивани само они световњаци, који су били рођаци каноницима и бискупима. Међу тим гробницама падоше нам у очи два натписа: Ана Станковић рођена Мозер — која поживе 87 година, и Ана Хофман рођена Станковић, која у својој 63 години умре као жена Кастора Хофмана. Не беху ли те две покојнице Српкиње, које прешоше у римску веру?

У костурници овој имаде још вазда празних гробова — звонар вељаше, да се ту и сад сахрањује сваки честит хришћанин, који приложи базилици 150 фор. — што баш није тако претерано.

Изишавши из костурнице ушђосмо опет у базилику, да разгледамо још и оне две побочне капеле — леву сву од црвеног мермера, коју је озидао „Bakoczy de Erdeud“ (Ердута ?) и десну, у којој је дивни саркофаг младога примаса Карла Амброзија. На левој страни око средине цркве имаде велика статуа Пазмана, оснивача универзитета пештанскога и чувеногa угарског богословскога семинара бечкога, који још и сада носи његово име.

Бијасмо се у велико удубили у разгледање грдне олтарске иконе Григолетијеве »Успеније богородице«, која је 40 стопа висока а 20 стопа широка, кад се на један мах зачу громорни глас проповедника са предикаонице. Бијаше то каноник Кротки, за кога нам рече др. Цобор, да често и по пет пута на дан проповеда са тога места. Око проповедника бијаше се окупило до 200 слушалаца, већином жена. Глас му грмљаше по великој цркви као труба јерихонска — говораше о Христу као небесном војводи. Пришђох ближе, јер ме зани маше, да чујем тога чувеногa проповедника Говораше старац с необичним жаром и знађаше, да зачини проповед своју и сарказмом, упоредив Христа са данашњим вођама, који иду војсци за леђи. Слушаоци бијаху очевидно потресени и занесени. — Каноник проповеданше мађарски а у последњим клупама бијаше засело њих 20 Словака у гуњцима и блејаху по цркви разјапив своја широка уста. Вићаше се но њима да не разуму ама баш ни једне речи, па зато и гледаху непрестано на она два три вранца, што прелетаху преко скела дигнутих у цркви до у врх кубета. Вранци бијаху уварадили, да су стражња црквена врата отворена, спустише се ниже и прелетоше преко цркве. Да онај главати Јанко, што сеђаше с краја, није брже боље затворио уста, богами ако му не би вранци улетили били у њих, мислећи да су то зар она мала црквена врата.

Изишосмо из базилике тутнувши неку мраку звонару у шаку. Др. Цобор оде у звонарев стан, да изиште кључе од врата, што воде у рушевине старе цркве или града, где је капела краља Стевана.

Мало час на ето ти звонареве ћерке, да нам отвори врата. Лепо девојче наће се мало у запари, кад тутну кључ у кључаоницу а не мога да га обрне, јер неко несташно дете беше укључало у кључаницу шљунак. Већ мишљасмо, да ћемо се морати вратити, кад се Валтровић сети »из потаје гује«. Два три бода ножићем па ти вешта рука дра Цобора извади шљунак из браве и ми уђосмо у авлију и отуд се успесмо кроз дугачак и узан ходник у капелицу.

Капела је спретна и малена а рестаурирао је примасов архитекта Ј. Линерт у старом мађарском стилу. Стубови су остали они стари а по дуваровима је сликар Јонст из Беча исписао 5 лепих слика из живота краља Стевана. Прозор је на капели двојни и гледи на Дунавац.

Бијаше већ прошло 11 сати, кад се спустасмо низ брдо опет у варош. Др. Цобор бијаше испредьачио, да види, шта ће бити са нашом аудијенцијом а ми сврнусмо у кавану, да се прихватимо шољом црне каве, јер бијасмо богме баш подобро озебли на вису.

Кавана беше пуна Чивута, који нас разгледаху љубопитно. Беше им збиља необично, што пре подне иштемо црну каву. Један нас је особито пажљиво обилазио и загледао; читах му из очију, да би желио да нас ослови и већ се бијах спремио, да му кажем, да смо из Грчке па нас је послала влада, да купујемо коње за војску — али у томе уђе и др. Цобор са поруком, да пођемо на аудијенцију примасу. Стари Чива је чисто жалио, што нас није одмах ословио — можда би што и ћарио — овако му измакосмо, а није знао, ко смо и откуда смо.

Сахат је избијао равно полак дванаест, кад смо се пењали уз степенице нове примасове палате бацив у проласку поглед на стубове од дивног црвеног француског мермера, који држаху лаке степенице заокривене ремек-браварским радом. Пењући се у палату, не могох да не уздапем сећајући се оних трошних чамових басамака, који воде у кућерак, у коме седи српски патријарх у Ср. Карловцима. Те исте мисли су попале и моје другове, који се зар сетили олупане зграде београдске митрополије.

Др. Цобор нас уведе у лепо предсобље на првоме спрату и оде на други спрат, где станује примас, да нас пријави, да смо дошли, да му учинимо своје подворење. **с. в. п.**

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

КАРЛОВАЧКИ ЂАК. Приповетка. Написао Коста Руварац. Свеска 119. Народне библиотеке браће Јовановића.

Уз старе писце наше: Рајића, Магарашевића, Стерију, Деситија, Трлајића, Лазара Лазаревића и Витковића, и новије: Његуша и Богобоја Атанацковића, којима је дела — некима сва, а некима само одабрана — наново напштампала књижара браће Јовановића узевши их у „Народну библиотеку“, дошао је са 119. свеском те збирке и Коста Руварац са својим „Карловачким ђаком“. Први пут је „Карловачки ђак“ угледао света у алманаху „Преодници“, што су издали великошколци Срби у Пешти године 1863. а после је добио места и у „Скупљеним списима Косте Руварца“, које је издао Ђорђе Поповић, у првој књизи, године 1866. Покојни Дамјан Павловић, критишући „Преодницу“ у „Даници“ 1863. године, запео је у другом делу своје критике за Руварчевог „Карловачког ђака“ и изнео неке мане и замерке те тиме изазвао прво уредника „Данице“ Ђорђа Поповића на опозицију, а затим и Руварца на антикритику, која је под насловом: „Нешто на пресуду „Преоднице“ изашла најпре у „Даници“ исте године а после прештампана у другом делу „Скупљених списа Руварчевих“, што је трудом Ђорђа Поповића изашао године 1869. У антикритици је својој Руварац оштро и темељито побио Дамјана Павловића те свог „Карловачког ђака“ момачки одбрано и опрао. Приповетка је та Руварчева одиста тако неодољиво-умиљато написана, карактери су у њој тако пластично и доследно насликани, главна су лица, Љубинко и Драгиња, тако симпатична, две три епизоде тако карактеристичне а врло згодно уплетене, „Карловачки ђак“ је једном речи тако заокружена, жива слика из друштвеног нам живота, да потпуно заслужује места у збирци најлепших дела из наше књижевности. Добро су дакле урадила браћа Јовановићи, што су „Карловачког ђака“ у ту збирку уврстили. „Скупљених списа Косте Руварца“ канда већ понестаје а штета би, грдна штета била, да се овај или онај рад вреднога покојног Косте изгуби. Кад опет дође прилика, нека „Народна библиотека“ донесе и Костин „Саски дворац“ и „Неверну Даницу“, ма да је недовршена, а не би баш шкодило и преводе Костине, н. пр. Кунишеве „Учитељеве ћерке“ и Хајзових „Двоје слепих“ у тим малим књижицама још једаред изнети пред свет, јер је Руварац преводио брижљиво и лепо, као ретко ко пре њега а и после њега.

ДИМ. Од Ивана Тургењева. С рускога превео Илија Вучетић. Друго издање.

Како су у нас једне књижевне прилике, како слабо ко хаје за књигу, ма и најлепшу, то неће звонити чудно, кад се као дивно чудо констатује, да је књига која и након седамнаест година дочекала друго издање. Осуђена су у нас и најбоља изворна дела да годинама чаме по магазама књижара-издавача и тек са највећом натегом у читалачки свет продру, а камо ли тек преводи, на ма пресађивали и најпризнатије умотворе књижевних великана у туђих народа. Тургењевљев је „Дим“ у Вучетићевом преводу ето хвала богу бела врана у томе погледу. Као што из предговора другоме издању видимо, разграбило се прво издање тога превода одмах још оне године све до једног комада на сво је после седамнаест година васкрсао превод тај у другом издању, у красном издању са ликом гласовитога писца.

Тургењевљев је „Дим“ културан роман; у њему је до душе, као што Немац Јулијан Шмит у расправи својој о Тургењевљевом књижевничком раду, у Вестерманову илустрованом месечнику, у новембарској свесци од године 1877. вели, културна слика само задак; са много је сјајнијом бојом, него у роману: „Очеви и деца“ изведена љубавна новела, али се друштвени односаји руски духовито претресају и неумитна сатира шиба им зле стране. Нема сумње, тенденција је „Диму“ лепа и узвишена а драж приказивања толика, да шале вуче читаоца за собом; писан је „Дим“ онако, како је то умео само Тургењев.

У другом овом издању препштампан је и на чело метнут предговор првом издању и у том је предговору сем живота и оцене књижевног рада Тургењевљевог у опште а напосе важности самога овога романа регистровано још и то, шта је донде — до године 1869. — у нас и Хрвата преведено од Тургењевљевих дела. Има затим и друго издање свој особени предговор, у којем су нашла места три писма Тургењевљева преводиоцу, у оригиналу и српском преводу; писма су та већ саопштена била у „Јавору“ лањске године. Омашка у том предговору, по којој је Јокајев „A kalóz király“ превео Емилу Казару, изгласена је у првом броју „Јавора“ ове године. —

Превод је скроз чист био и врло добро испао био за руком већ у првом издању а сад је још дотеиван и наново углађен те га је права милина читати.

УМЕТНОСТ.

СЛИКЕ И ПРИЛИКЕ из дечијег живота. 32 гласовна комадића у обиму од пет гласова. За вежбање и увеселавање почетника на гласовиру написао *Роберт Толингер*. Дело 8. Панчево 1886. — Цена 60 нов. или 1 динар 25 пара.

МЛАДОСТ РАДОСТ. Дванаест гласовних сличица ради вежбања у предавању на гласовиру напреднијим ученицима за божићни дарак написао *Роберт Толингер*. Дело 9. Панчево 1886. — Цена 50 нов. или 1 динар.

— Од књижаре *Браће Јовановића у Панчеву* примили смо на приказ ове две нове музикалије, што их је та књижара својом накладом издала:

Српској публици познати композитор принео је овим делима нашој омладини, која свира у гласовир, леп, смишљен дар, који има не само педагошку него и естетичку вредност а за наше прилике толико већу важност добија, што у истини потпуно испуњавају ова дела у српској музичкој књижевности грдну празнину, т. ј. поучну струку.

„Слике и прилике“ садрже 32 мања парчета у обиму од пет гласова. На и у тим уским границама гласовног обима знао је композитор створити парчад, која дишу животом, а побуђују вољу на свирање.

У „Младости радости“, што је опредељена за напредније свираче, има 12 лепих музичких слика. Осим „Рождества“, које је збирци на челу, и комадића „Лаку ноћ“, којим је збирка завршена, све су остале песме дечије, повађене из „Невена“, „Голуба“ и чика-Стевиног „Бадњака“, све саме песме, што цртају дечији живот, те ће их млађани ученици и ученице у сласт свирати.

Формат је Петерсових издања, дакле за ђачку руку врло удесан, уобичајене талијанске ознаке темпа преведене су на српски и то скоро махом добро и погођено, а спољна је израда врло лепа и елегантна.

Нека су топло препоручене обе ове музикалије српским родитељима и учитељима, који српску децу у гласовиру поучавају.

ЛИСТАК.

ПИСМО ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА НИКАНОРУ ГРУЈИЋУ.

САОПШТИО ВЛ. КРАСИЋ.

Landstrasse Nr. 362.

Пречасни Господине,
Многопоштовани пријатељу!

За чудо ми је што ме не удостојисте одговора на писмо моје од 14. (26.) дек. пр. године! Не могу мислити да га нијесте примили, јер сам га собом дао на пошту, а платио га овдје нијесам (баш за то, да бисте га поузданије примили). Ако ли га не будете примили, потражите га у Варадину и ту у Карловцима на пошти. У њему сам Вас молио, да бисте Њ. Ексценцији напоменули, у име моје, за попа Вука Поповића у Котору, особито сад како је которски прото постао архимандрит и велики викарић. Ако сте Ви оно писмо моје примили и Њ. Ексценцији моју молбу казали, увјерен сам, да су Њ. Ексценција, по својој милостивој благонаклоности к поменутоме попу Вуку и по разговору овдје са мном, већ одавно за то писали у Задар Г. владици Мутибарићу.

Г. Рајевски рече ми онамадне, да напоменем Њ. Ексценцији одговор за некакав манастир, за које ја опет Вас сад такођер молим (Њ. Е. ће се сјетити тога).

У почетку мјесеца Маја, ако Бог да, мислим сићи тамо к Вама и подуже се ту забавити; али се надам, да ћете ме дотле удостојити одговора барем на ова писма.

Молећи Вас, да Њ. Ексценцији за мене руку пољубите, с истинијем високопочитанијем остајем

Ваш

у Бечу 10. (22.) февр. 1847.

покорни слуга
Вук Стеф. Караџић.

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(Тринаеста светосавска гимназијска беседа) биће ове године у дворани „код царице Јелисавете". Гимназисте се спремиле, као и сваки досада, да публику забаве и развеселе лепим певањем, свирањем, и декламовањем, а с обзиром на племенити цељ саме беседе обећала је госпођица Милева Костићева своје суделовање. Програм ће се изваћати овим редом: 1. „Ваку ноћ!" сложио Це, пева мешовити лик гимназијски. — 2. „Сплетоња", од Толингера, свира на гласовиру гимназиста Стеван Адамовић. — 3. „Грануло је пре мале ке —" сложио Сајлингер, уз гласовирску пратњу пева дечији лик гимназијски. — „Оживљење", романца од Деларгова, уз гласовирску пратњу пева госпођица Милева Костићева. — 5. „III. низ српских народних песама", удесио Тихомир Остојић, пева мушки лик гимназијски. — 6. „Air varié sur un thème de Paciní", од Данкле, уз гласовирску пратњу свира на виолини гимназиста Коста Аленсић. — 7. „Зора зори —" сложио Сладечек, пева мешовити лик гимназијски. — 8. „Минадир", од Лазе Костића, декламује гимназиста Петар Костић. — 9. „Сироче", алт-соло и збор, сложио Хајдрих, пева гимназиста Ђура Трифковић и мушки лик гимназијски. — 10. „Где тичице —" сложио Це, пева мешовити лик гимназијски.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште.) Пробавивши два месеца у Сомбору и крај најбоље трудбе и рада претрпивши поичане штете од својих 500 форината приула се дружина српског народног позоришта амо к нама, да код нас проведе другу половину зиме. Ми смо ју Новосађани дочекали волно, као што се дочекује најмилији гост. Шест се вечери досад приказивало у дворани позоришној на улици у кући, дуњком пуној а једаред двред и пређушој кући. За тих се шест вечери у три маха изишле пред овдашњу публику новости а то је сразмерно много, кад се узме у обзир, да је са кратке, која је тек тосе наступила била у позоришном особљу, и услед тога изазване допоштене нове организације учење нових комада отежавано било тиме, што се и стари комади морали напоно увигравати а и новајлије мла те не мало биле још почетници у струци својој. Као први нов комад, и то изворан, а и као први приказ оне сезоне пренла је други дан божића позорницу глума Мите Поповића, којој је наслов „Наша селанчи". Прошле смо године у првом броју листа свога саопштили читаоцима, да је та позоришна игра Мите Поповића приказана била први пут у Врању лицем на пону годину 1885. Том смо приликом и то саопштили, да је писац подиео комад тај „Матици Српској" на награду и да су умољени били Јован Ђорђевић и Милорад П. Шапчанин у Београду, да подиесу мишљење своје о тој игри. Песник је у току прошле године у листу „Стражилову", у „Јавору" и „Бачванину" саопштио поједине призоре из „Наших сељана" а на седници књижевног одељења „Матице Српске" 4. децембра н. г. прочитана су мишљења оцењивача те се видило, да се нети у мишљу разилазе. Дали су онда „Наши сељани" на мишље Ђорђу Малетићу у Београду, и он ће имати да реши судбину њихову код „Матице Српске". Међутим су „Наши сељани" у току прошле године приказани били свуд, где се год бавила позоришна дружина, дакле у Панчеву, Земуну, Митровици, Руми, Вуковару, Осеку и Сомбору и каже се, да су постигли леп успех.

Не да се порећи, да се и овде у нас могли похвалити неком врстом успеха. Друго је питање, које су чињенице ту радиле те се успех постигао. О томе не би згорег било, коју искрену и отворену пробарати и ми ћемо то што скорије на засебном месту у свом листу и учинити. Ради сад о опште говорити о тој грађи праве глуме из народног живота према особеној некој прести, што је код Мађара у новије доба ушла у моду и о„метал се су у неки т. зв. пёрзёнитй особеног краја и соја. Додирнућемо тим приликом и значај музике у таквим глумама те гледати да расветлимо питање, да ли је Јенан Ружић добро схватио дух те музике, која жала да буде речит тумач осећајима и мислима „наших сељана“, и да ли је у таквих глума из народног живота музика ту глуме ради или глума музике ради. О свему том опширније првом приликом а сад још само треба да споменемо, да је прилика комада био прилично округао; било је по гдечега и кошкастога али тога није било у толикој мери, да је могло кварити целокупност учинка. „Старе куће“ у поворишној нашој дружини вешто су и мајсторски удахнуле живота појединим типовима. Драга Руснићка и Јења Добриновићка чешће су у свом послу. И једној и другој иде то од руке. Руснић и Добриновић имали су такође лака посла на опет би предно било запитати се, да ли је Руснић прво шваби дигао к себи горе или је њега прш шваба понукао за собом доле. Од осталих је још кадгде најпише крви и меса било у Димитријевићевог Стевана шпсара. Певање није могло задовољити ни скромније захтеве; кор у првој промени трећег чина и коло на позорпште дало се некако и слушати али су самогласи и двогласи доказивали, да је у овај мах певање у нашем позоришту девета брига. О томе, што се зове сигурност у такту, нема ту ни трага, а где ли би се могла тражити још и укусност у начину певања и нумна заразитост! Велика је то недостатак и тим се нећма осећа, што би фонда било ту. Како ли би н. пр. девота било слушати Марковићев лепи глас, само да је обраде, умела. — На св. Стевана дошла је била на ред Трифковићева „Избирачица“ и то као надопуна Николић-Плавшићеровом „Краљевићу Марку и Арапину“. У „Избирачици“ је Јенка Хаџићева играла наслову улогу а некадања њена Света дошала је сад Милке Максимовићеве, која је је симпатично прикпзала. Даринка Бандобранска је у Милици мало кашла градива за промишљен приказ а у томе није имала право. Тим је ипше Добриновић вишло на Тошпћа а што је нашло, с тиме нам се похвалити баш својски. — „Краљевић Марко и Арапин“ од новије је доба после многогодишње почивке поново уврштен у репертоар и добро је дошло као комад, што се даје недељом и свецем. — Тотов „Сеоски лола“, што је приказан био у недељу после божића, познат је овдашњој публици од прекласпања два приказа. Улоге су дошле од то доба много прешле у друге руке, али је и ова нова подела улога удесна те се комад игра живо и складно. Марковић је Стеву Драгића нешто овога пута нешто слабије, јер није био особито диспонован. Од Милана је Ђурђевић створио сасвим пријатан лик а Добриновићком смо се Краћићу опет сити насмејали. — У понедељак 30. децембра пр. т. дошала је први пут овде Вилбрантова „Робијашева кћерка“, коју је дружина још пролетос у Пакчену научила. Соћија Вујићка, која је том приликом после дуног времена прва пут опет ступила овде на позорницу, Драга Ружићка, Јења Добриновићка, Руснић, Миљковић и Добриновић, све је то од реда имало благодарне улоге и свако је то знало благодарност своје улоге употребити на то, да целину поцуни и таквом је начини, каква се ретко виђа на малим позорницама. У Вујићкиној и Ружићевој игри било је одиста момената савршено лепих. — Нова је година донела Суботићеног „Милоша Обилића“ са Миљковићем у наслов-ној улози. Миљковић је био баш управа оно, што песник у уста мене цару Мурату: крцат јунак, господска прилика. Сваке је хвале достојан пијетет, с којим је Миљковић играо своја Обилића; надимемо то нарочно, јер знамо прилика, где се тај пијетет губио из вида па се, као тобоже пред самом галерајом, играло прилично вашарски. — На појутарње нове године била је друга представа у претплати а давао се први пут Халмов „Стрелац“. „Стрелац“ даје дружини наша такође већ од године дана нам, али је младој Милки Максимовићевој наслована улога донла у руке тек пре четир месеца и то у Вуковару. Од то је доба играла у Осеку и Сомбору и толико ју је тиме прочула, да је овде у Новом Саду шпала пред публику са смишљеним и према сваки својој добро изведеним приказом. Публика јој је са симпатијом шпала на сусрет и показала јој, да с интересованьем прати њен напредак. Представа је сем неких прилично крупних грешака, које редитељство има на души, текла складно. Ружић је давао Марсела-Керара, Руснићка гроћицу Аделу а Милојевић Пјера. За прво двоје не морамо ни рећи нарочно, да су задатцима својим одговорали добро но за Милојевића, као новог глумца у дружини, с радошћу нарочно споменимемо, да је био честит Пјер.

(Чешко народно позориште у Прагу). Ове ће се године напрпште сто година, како се у Прагу у седамом земаљском, тада Ностицконом позоришту први пут давао чешки национ ран комад. Тамон „Brětislav a Jitka“. Успомена на то прослапиће се у народном позоришту нарочитом једном представом. Управа је мислила, да баш тај комад Тамов даде приказати, али како га нигде није могла добити, то ће по свој прилици узети Тамову глуму: „Обележени Prahy od Švédů“ у преради Стјепашковој.

(Мађарско народно позориште у Будимпешти). Одбор за пресуђивање драма, које стижу народном позоришту мађарском на приказ, препоручио је у својој седници неки дан Дођјеву „Сечијеву Мару“, затим шаљиву игру у једној радњи под наслопом „Телефон“ од Беле Капошије и опет шаљиву игру једној радњи под наслопом „А кіз паша“ од Б. Карцоша.

(„Рањен соко“). Млади сликар М. Ташковић израдио је по Љубишковој приповетци, коју у данашњем броју нашег листа саопштавамо, лепу, живописну слику у боји. Слика је та дуже времена била изложена на углед у књижари П. Ђурчићева у Београду. Слика приказује Косово-поље о сутону, као што се каже за једном месту у приповетци. Сунце заклања; румени зраци шали на Ситницу а украј ње стоји Косовка-девојка те гледа у пуно тело свога родитеља а мало даље вранн коњиц сагао тужно главу. Неће да пије воде из пране Ситнице, већ полагано умире од туге за својим госпо дарем.

(Мупкачијева нова слика). Прошле смо године у 6. броју нашег листа јавили читаоцима, како се говорило, да је Мупкачија наумио, да моцартов последњи дан уме као предмет за нов свој рад. (Неки су говорили, да ће предмет слици му бити моцартова смрт, но најновија и најпоузданија вест опровргала то.) То поговарање није мало но мало бивати све истинитије, јер се у последње време велика сликар све више и више почео бавити том идејом. Од летошње сваке даиае је постао већ прави основ за слику, јер су већ и групе расно, рећепе. Дркимо, да ће наше читаоце занимати, да чују, како је Мупкачија схватио пример из последњег дана у животу великог мајстора. Ево, овако га описује написи дописник једних бечких новина: Сасвим напред, иаред слике, седи у шаленачки бони Моцарт. Бледо, опало лице кагнуто је напред, уста су му мало отворена, з испод умороних очних капака очи се једва виде. Једна му се рука млитаво опустила низ

столицу и држи лист пота а друга је слабо уздигнута, као да дође такат. Леђа је наслоњио на бео душек, а ноге су му замотане у неку мараму. На целој слици чувао се Мунхаузенов претеривања: нити је на главној фигури (на Моцарту) нешто натолошке поједността болести, нити јој је сувише ђаволијалним изгледом или чаровним погледом у очима дао неки деклематорски и мелодрамагичан израз. Слика неће ништа друго предстаљати, нан слику болесна човека, који је вољу преслаба испрам клоноглости и чији би се дух радо ослободио телесних мука. За гласовиром седи један од Моцартових пријатеља, који прати певање, што стоје с леве стране инструмента. Певачи држе ноте пред собом, а на лицу им се може читати, како се уплаш, да сасвим по вољи отпевају композитору. Ту вољу ће особито да покаже једна фигура, која се нагиа на гласовир и пажљиво посматра Моцарта, који такођер пева с њима. С чела помоћу фигуре чисто можеш прочитати, дали ће Моцарт, један Моцарт на самрти, бити задовољан својим створом. Још једна група, која се састоји из три лица, посматра Моцарта, али већ не из интереса према вештини. У тој групи је — лечник. Из његових стиснутих устана и оштрог погледа, управљеног на болесника, могаћа гледаљац, да се већ нема чему надати. Та три лица наклоњена су од погледа болесникова њиховим видом, те тако сметју да пусте болу и осећају по вољу. На лицу им се огледа тај бол, као и једној женској прилици из наслоњаче вештакове и једном малиши, који се повукао у једну угао и тужно оборио главу к земљи. — Сасвим остраг види се неки сандук, неколике мање а крај прозора нека навештала надимена столица — и то су сви додатци на слици, на којој се јасно види, да јој је и вештаке тешко, да му се на слици огледа што једноставније достојанство. Такође ће распоред по свој прилици и остати до краја (вала знати, да Мунхаузија више пути уме и најважније ствари знатно да промене и то већ при крају рада, кад је већ слика тако рећи готова) — и за неколико месеци, можда већ и за два, биће слика већ и бојама израђена.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Горски вијенац, класични спев неумрлог црногорског владике песнике, представиваће је и у нас наше пуна. Али ово ће и на немачком језику да изађе по други пут. Др. Ј. Кирсте, филолог у Бечу, бацио се с особитом вољом на изучавање српског језика. На је прегао, да на немачки преведе Његошев „Горски вијенац“. Ево је већ две године, како се баш око тога; а дао се на тај занеста мучан посло с највећом савешћу. Као што знамо од нашег једног пријатеља, др. Кирсте стоји тога ради у преписци и познатим славистама: В. Јагићем, професором на свеучилишту у Петрограду, и Гр. Креком, професором на свеучилишту у Грацу, а и у личном сообраћају са славним Миклошићем, до ове године професором на свеучилишту у Бечу. Тако се можемо надати, да ће тај класични спев бити достојно приказан немачком свету не само у преводу него и с тумачењем. Од колике користи може бити таква посло по познавање наше књижевности, не треба да истичемо. А како је мучна работа превести на немачки баш такво дело, знаће сваки, ко се може бавио превађањем каквог класичног дела. „Горски вијенац“ је толико тешке превести, што у њему има доста места, које је и многому од нас Срба потешко разумети баз коментара. А то је баш, чега на то уопште дело немамо. Због тога у нас тако мално дело, дело, коме тешко има равног у нашој поетичкој песничкој књижевности, и није толико популарно, колико заслужује. Истина, да има много Црногораца, Далматинаца и Босанаа, на иначе и неимображених баш књижевно, који знаду скоро цео „Горски вијенац“ на изусг, (Далматинци Србина Бака пољда и нема, који не зна бар неколико шпанијих монолога и диалога); али иначе га у нас знаду само они, који су више посвећени у књижевности но и од тих га многи погдешто не разумеју. Колико тешко мора наети тек страницу! Ми од своје стране молимо за оно разјашњење: У стиху 17. и 18. спомиње Његош неког Гертуку. „Откуда мисли Бранковић с Гертуком! Мухамеде, то је за Гертуку!“ — Ко је тај Гертука? У Рајићевој историји (Беч, 1794., књ. III., стр. 209.) спомиње се неки Грк Герлуда. Карете мисли, да је Гертука на „Горском вијенцу“ идентичан с тим Герлуком; неки преписивач написао латиницом Gerluca, на из тога да је постао Gertuca: Гертука; под Бранковићем, који се у „Горском вијенцу“ доводи у свезу с Гертуком, разуме деспота Ђурђа (1427.—1457.), јер под Мухамедом, држи, ваља мислити Мухамеда II. Да би се избавио сумње, обратио се Карете преко свог пријатеља на нашег једног пријатеља у Карловцима, да се овај увери из деспотове рукописне историје, која се налази у народној библиотеци у Карловцима, није ли Герлуда то исто, што и Гертука, јер се Рајић, у коме је Карете нашао белешку о Герлуди, позива на Ђурђеву историју, књ. IV. стр. 697. и 698. У Ђурђевој историји, књ. IV. стр. 694. (не ни 697., ни 698., као што је Рајић погрешно навео) стоји ово:

Сваташе Мехметь ћеа принеле вини, ѵодатайстваше никогиѵ грчинскаго человика издайника книгаѵ иминѣмаѵгаѵ Герлѣца или Кирица егожи по минѣшнемъ времени разбѣшили сваташе Мехметь, такоѵ ѿ Палеолога цара елйскаго издайника книг Герлѣца или Кирица, великими калгождѣлиями дарѣюще се иждержиѵших книши, того ради некоторыѵ издайствѣ егожиѵъ и подсѣдъ младѣ кайдати се поколѣнъ сваташе, и тако Герлѣца напрасною смертию погибающе предаше книгъ, Мехметь же сваташе царствїа своегш на престолотношенїи градъ подобзнше, Конфашне са Кромеромъ историци да ядя спиди телстѣвѣчтъ.

Да ли има др. Кирсте право, ако држи Гертуку за идентичног с Герлуком? Или су сасвим разне личности? У интересу општем молимо сваког, који би знао оправдано какво мишљење о тој ствари навести, да рекне коју. Ми нећемо у свом листу радо дати нести, колико да, у овом случају, потиомогнемо предмет преводиоца, толико да, у општем, отворимо поље стручњацима. А од своје стране радосно бележимо намеру др Кирсте-а, а надамо се, да ће му превод ваљано испасти на руком.

— Димитрије Руварац, парох Земунски, рад је да изда историјско-критичку цркву: „Ваћентије Јовановић, митрополит београдски и карловачки од 1731—1737.“ У тој ће цркви описати бити не само рад митрополита Ваћентија, него уједно и шта је и како је радио с нашим народом од 1718—1739., т. ј. од Пожаревачког мира до Карловачког. Руварац хоће „на основу историјских података митрополита Ваћентија да опише онаква, каква је у истини био,“ насупрот „нехим српским историчарима и књижевницима“, који тобоже неправедно осуђују Ваћентија. — Књига ће имати 5 штампаних табака а појашће до 1. марта о. г. ако се јави довољан број претплатника. Цена ће бити књиги 50 новч. Новци се упућеј шаљу писцу. Скупљачима се даје на 8 примерака један на поклон, књижарима пак на тридесет примерака 10, а на 50 примерака 20. Рок претплати траје до 1. фебруара о. г.

— Књижари Ђермекова и Матића у Митровици јавља, да је рада од нове године издавати „Дечији свет“, који ће излазити у месечним свескама на 16-ти штампаиог табака. У „Дечијем свету“ налазаће исирва најодабранија преводи са сликама а доцније можда и оригинали. Годишња је цена 2 ф.

— „Бритљан“, лист за забаву, поуку и књижевност, што га од јуче издаје и уређује Ђорђе Рајковић, доноси у првом свом броју од ове године овај садржај: Слике из босанског живота. Посмрчад Јокима Новића Оточанина. 1. Срби као државотворан народ. — Два дана у Београду после тридесет и пет година. Од Јакова Игнатовића. — Породица Новићевих. Од Ђорђа Рајковића. — Из мемоара Јање Игнатовића (Настављ.). У „Јеску“ је: Душан српска слава. Од Ј. Игнатовића. Сем тога има у том броју и неколико сатирских ствари.

— Уредништво „Српског забавника“ и „Стреле“, листова, који су у Загребу излазили но морали престати, што претплатници шесторедно слали претплату, јавља, да ће оба та листа спојити у један под именом „Стрела“. „Стрела“ биће одељена на три дела. У првом ће делу доносити чланке о народним јавним стварима, који у српски живот гледају, у особљивом слогу, а осим тога и чланке хумористично-сатиричног садржаја. Другом ће делу бити наслов: „Забавник“ и тај ће доносити песме, приповетке, романе и друге чланке, какво је досад доносио „Српски забавник“. Трећи део биће ех: „Листак“ и тај ће доносити чланке о књижевности, књижевне оцене, поучне и разне друге чланке. „Стрела“ ће излазити двапут на месец, свакот 1. и 15., а цена ће јој бити 4 фор. на годину. Претплата се шаље Душану Рогину у Загреб.

— Излазио је први број „Гудала“, часописа за унапређење глазбе, који је у Великој Кикинди о новој години покренуо Милан Петровић. У „Приступу“ разлаже уредништво циљ и програм томе листу а даље је садржај листу одабрао по чланку: „Летимичан поглед на зачетак и развитак гласбе“ види се, да ће га писацо стручњак-музичар, који се крије под псеводонимом „Младен“. Број тај „Гудала“ у опште је с укусом уређен а додана му је композиција предмета Толингера „Дивљачко школе!“ двогор, четворогласан мешовит и двогласан дечији уз пратњу гласовира за 2 руке; текст је збору Змајеви песма с истим насловом. О тој ћемо композицији у идућем броју нашег листа донети посебну оцену. — „Гудало“ ће излазити сваког месеца по једаред. Уза сваки ће се број додати по једна музикалија на видело Великокикиндског певачког друштва „Гусле“. Цена је листу свиом без прилога 2 фор. годишње, а са прилогом: 8 фор. 80 нов. — Уредно препоручујемо пријатељима дивне певачке музичке новине овај потхват, којем од срца желимо, да се осигура и да напредује.

— „Јоле“, приповетка нашег сарадника Н. Адамова, која је излазила у лиском течају нашег листа, преведена је на словачки. Превео је је Иван Иванович а превод је угледао света у „Národní noviny“, што излазе у Турч. Св. Мартину.

— Словачки „Kres“ у толико ће се ове године наменути, што ће сад гајити само знанственну књижевност а неће више доносити белетристичких радова. Излазиће у свескама свака три месеца. Прва ће број наћи концем месеца марта. Стојаће на годину 3 фор. Уредник ће му и надаље остати др. Ј. Скет у Целовцу.

— Љубљанска „Slovan“ доноси у првом свом броју од ове године на челу лик Франа Ерјавца а уз лик и животопис тога честитога научењака и приповедача словеначког. Од Ер. јавца има у нас преведена занимљива приповетка „Хусари на Полици“, која је најпре изашла у „Даници“ год. 1868, а после прештампана у „Народној библиотеци“ браће Јовановића у 2. свесци.

— Роман Божене Немцове под насловом „Мајка“ преведен је на румунски. Превео га је Др. У. Јарник, професор романских језика у Прагу. Немачки превод тог романа изашао је у Рекламовој универзалној библиотеци.

— Песничке лепе „Бајке“ Карнене Силве, краљице-песнице, превела је на мађарски Луј̀а Харшатош. Превод је ово дана изашао у Будимпешти у накладн Будавита Агнера.

— У Гетингену је изашла занимљива студија. Наслов јој је: „Аристотелова теорија и трагедија старинског, хришћанског и природњачког назора о свету. Карактеристична је одмах прва реченица те студије. Реченица та гласи: „За дивно је чудо а и чешће се већ примећало, да од Шилерове смрти ако ни једном песнику није пошла на руком трагедија која те ни једни критичар није увиреп могао определити предност или успех које трагедије.“

— У накладн краљевске дворске штампарије Трговчи и сина у Франкфурту на Одри излази од ове године нов недељни часопис: „Практични саветник у вођарству и баштованству“, који се од других баштованских часописа разликује тиме, што је осим баштованима намењен и лајицима у баштованству, дакле свештеницима, учитељима и свима љубитељима баштованства.

— Уваженни песник енглески лорд Алфред Тенисон изашао издати ново дело под насловом: „Tiresias and other poems“. Садржај ће делу томе бити политичка посматрања и пропаганда.

— Признати песник француски Eugène Melchior de Vogüe, који је дуго живио у Русији и добро познаје руску књижевност, застарала у „Revue des deux mondes“ низ својих занимљивих чланака под насловом: „les écrivains russes contemporaines“ а баш се почиње са Гоголем.

— Emile de Laveleye спомиње у „Revue des deux mondes“ занимљиве чланке о земљама с оне и с оне стране Дунава. Последња му чланци говоре о Србима и Бугарима.

— Недавно преминули ветерни талијанског новијег песништва и класични преводилац Шилерових дела Андреја Маффеј, пидао је пред смрт још последњу свештицу песама под насловом: Affetti‘.

ЧИТУЉА.

Тијана, верна љуба честитога младог песника Војислава Ј. Илића, а мила шћерца великога песника нашег Ђуре Јакшића, преминуле је у Београду концем прошле године у најлепшем цвету своје младости. Тубитак, што је сирћу њеном задесио драгог нам младог песника, може потпуно појмити само онај, ко је познавао благу и добру покојницу. Са своје стране изражавамо предном своме сарадинку најтоплије своје саучешће а на челу данашњем броју доносимо песму, која је чист, јасан одјек ушљешеног срца песниковог.

СМЕСИЦЕ.

(Бодеништет о Петефију.) У писму, што је недавно Бодеништет писао преводиоцу Петефијевих песама, Ладиславу Најгебауеру, вели чувени песчатки Мирза Шафи између осталога и ово: „Међу онима гуљем песницама, који сам поцпо тек у зрелијих годинах, ниједан ми се није тако брао дошапо срца, као Петефи, ма да су то познаниство непосредовали преводи, који су још увеличали необичност те појаве. Али како човек леп лик лако пошта по ходу и држаљу, ма одело и не стојало ако ваљпено, па како лепо ако сија и кроз танан вео, отприлике је тако мени било са Петефијевом музом у оном плашту, у којем ми је прва пут изашла на сусрет. Упадне ме је већ надобпа за се сасвим безбрижном природношћу својих покрета, својим кроз и кроз особеним лицем, на којем се огледа час безазлено враголаштво, час дубок осећај, час кључао бес, час патрепа страст. Александар је Петефи био права песник, који је нашег значења умео дати сваћему, чега се год такнуо. Сва његов на жалост тако кратки живот био

је песничка удисај и издисај. Петефи нас на чудноватом току свог развитка води често у регијоне, у које иначе муза не сме да крочи; али у његовом се друштву на сваката одреса, с њим се сме да вране и до најкрајњих граница опота, што је песничким дозвољено. Као чисто чедо народа најпадије се креће по најзаренијим његовим круговима те је народ најречитији тумач, па иначе је био нешто више него само народни песник, јер је створио песама, које су ушле песмама највећих лиричара свију народа те Петефи у светској књижевности седи у горњем челу међу изабраним нешишама".

Шта вели глумац о изазивању на позорници. Слављени глумац Карло Сонтаг у „Dresdner Tagblatt" у овако осуђује изазивање глумаца на позорницу од стране гледаоца:

„Хоћете да знате моје мишљење о изазивању? Лепо! Ево вам нек буде. Ја никако нисам тог претераног назора, да се глумачка вештина може успоредити са вештинама, што стварају, али је ипак вештина; на представљање какве глуме или опере, у којој су здружене још све вештине: песништво, сликарство, најзад ре, музика, јесте рекао велике вредности, те све, што уди јединству таквог вештичког дела, јесте злочин. Изазивање није, као што лондонски извештач вели приликом, када је изазван Карло Марија Вебер, „простачка" и „гадна недотупљивост", — изазивање је, као што ја мислим, злочин. Гледаоци на силу бога истраху се из обмане, и ма каква се то мало веровало, гледаоци су мал те не ушек за то. Доказа тому има сваки дан, јер свака потрешка се с места кажи. Ево једног примера за многе. Представљао сам од пре млад Клингеберга. Овај изазива поручника Штајна на бој, те обојица полете упрано на бојиште. Ја журем на поље, а одмах за тим чујем, како се гледаоци грохотом смеју. Поручник Штајн беше изашао на мном на средња врата, али се за тим окрену на другу страну. Гледаоци се дали биши у својој машти за борцима на бојиште, па, како један оде ано, други окамо, оде изазија.

Догод изазивање важи као одликовање, свакн глумац, па и ја, желиће, да буде изазван што чешће. Досадање је на нас пека потреба. Ми живимо од тога. Та, није само да нам даје части и задовољства, него нам неизмерно вреди по наш вештички положај, по цео наш прапад, младим људима по целу будућност. Али да се досадање показује тако будаласто, бедасто, као што је изазивање, то мора болети до дна душе сваког глумца, која поштено мисли о својој вештини. Многа позоришта забрањују изазивање на отворено позорници, а допуштају га, кад се завеса спусти. То не само да је недоследност, будалаштина, него је неправичност. Успех оцењују гледаоци често по изазивању; а тако се може десити, да слабији представљач, ако има ушек последњу реч у радњи, може набројати више изазивања; док далеко вреднији каква вештак иза једно, јер случајно нема у улози своји никад посла на крају радње. А изазивање при отвореној позорници често до неба вапи. Дон Карлос шаљи с писмом, што му га даде принцеза Еболијева. Принцеза шиче писмо натраг, вичи на Карлосом, догод може њен глас да допре до њега, — њега нема. Шта га се тиче, што га зове и вичи сирота Еболијева!? Ама чим га позову њих неколико гледалаца, ено га за врат на ноге на позорницу. Принцеза, која би га сад могла ухватити, те отети му писмо, паравано не сме да га види, него мора као каква луда у највећој неприлици да се окрене на страну, да бајаги и не види Дон-Карлоса, док овај не начини гледаоцима свој „динер". И онда завеса, што се принц није вратно.

Мерквучно у „Ромеу и Јулији" буде прободен. Умируће одлучне се у свој стан. Гледаоци га назову, а он здрав и чио — ено ти га на позорницу, па их весело поздравља на све стране. Ја сам се испомагао у том пријору таме, што бих замолио представљача Бенволија, да се покаже самном; те изађох свагда с њим, ослањајући се на њега, и не клањајући се изазивачима. Тако бар нешто остаде од изузије.

Изазивање је за тингл-тангл, и то да се дошути тек при певању куплета. Ја идем богме и даље. Појавити се на изазивање, недостојно је, понижава нас представљаче. Узимо да кале, ја добро представљам. Гледаоци пљеску своју преузу. Гласи: „Задовољни сло и таншено, а ти је у неколико наша благодарност за твој пријаз." На сад треба опет ја да благодарим на благодарности? Шта бих требао да чиним, кад ме гледаоци осуде? Каже се: Гледаоци имају право, да изразе своје досадање. Дакако! Гледаоци нек таншу, докле им је воља, кад им се пријаа каква досадне. Али пријао се то не крије, ако онај, коме се таншо, не шиње.

Глумцима дворског позоришта збила на најмање не одузима част, што им је забрањено изазивати на изазивање. Досадале, како сам доказао у Бечу, једна сам у Америци чуо. Јосиф Вагнер, кад сам ја још као млад био код дворског позоришта, давао је дивно Макса Пиколоминија. После пријора: „Дувајте, дувајте! Ја да су то шведске трубе!" загрли таншање као гром, на, мислим, неће престати. Мало време тргајало, завеса се диже. У тај мах престаде таншање, и цело позориште као да занеми. Гледаоци се ушкашише и мишљаху, да их нису пријо разумели, као да су хтели обичај у дворском позоришту да наруше, те да изнуде, да им се глумац покаже на пијохо изазивање. Јест, збила се дигла завеса, али на позорници — друге декорације и представљачи пријог пријора четврте радње. Гледаоци дигнуше душом... Зар то досадале, које је дуже трајало него што је нужно, да се декорације промену, није исто тако почасно за Вагнера, као и да се за то време дести пути поклоно на позорници?

(Како треба књиге да пролазе) Макулејева „Историја Енглеске" продаја је била на пријх десет недеља у 27,000 примерака а за годину се дана разграбило 150,000. Бодентштетов „Мирза Шафи" и Шефелов „Trompeter von Saeckingen" доживели су до пеко сто хиљада примерака. У своје су време Американци за осам месеци закупили милијон примерака романа „Uncle Toms cabin" те се тако зјело обогатила књижевница Harriet Beecher Stowe, која је била удата за професора на богословији.

САДРЖАЈ: Т*. Песма од Војислава. — Рањен соко. Приповетка из прошлости. Од Љубишка. — Апостол. (Петефи.) Превео Благоје Брапчић. (Наставак.) — За начело. Роман Милана Савића. (Наставак.) — Путошесне црте. Једна дан у мађарском Риму. Од С. В. П. (Наставак.) — Књижевност: Карловачки број. Дим. — Уметност: Слике и прилике из дечијег живота. Младост радост. Приказ од —. — Листак: Писмо Вука Стеф. Караџића Никанору Грујићу. Сазвашпво Вл. Красић. — Листићи: Гласник. — Позориште и уметност. — Књижевне новости. — Читуља. — Смесице.

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи шаљу се уредништву а претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 3. У НОВОМ САДУ 16. ЈАНУАРА 1886. ГОД. II.

СЕЋАЊЕ.

Плакала си . . .

Кад ти рекох: ти си сунце,
Што ми обзор жиња краси! . . .
Ти ми ниси ништа рекла,
Само, само — плакала си . . . .

Кад ти љубих чарне очи,
Кад дотакох бујне власи, —
Ти ми ниси ништа рекла,
Само, само — плакала си . . .

Кад на твоје надох груди
— Где се жудња жудњом гаси —
Ти ми ниси ништа рекла,
Само, само — плакала си . . .

Пит'о сам те . . .

Пит'о сам те више пута,
Моје чедо, моја рано:
Да л' ти знадеш, шта осећа
Ово срце раздрагано?

Тебе осу румењило,
Склопи очи к'о у санку!
Ој, ала ми беше дивно
Моје сунце на уранку! . . .

Ваљево 31. децембра 1885.

Прошапта ми једва чујно:
— И грешник се бога сећа —
Ох, ти не знаш, ох, ти не знаш,
Моје срце шта осећа? . . .

Тад сам био срећан, блажен,
У теби сам сунце гледʼо!
Ој узоре мојих дана,
Ој убаво моје чедо!

И сад ево ја се сећам,
Оног миља, оног доба; —
На ме тешки успомена
— Бледа сенка више гроба! . . .

Ти . .

Гледʼо сам те, — ти гледала мене,
Исте очи, уснице румене! —
Исто лице, исте црне власи,
Али где су тихани уздаси?

Гледʼо сам те, — тиʼгледала мене,
Поглед ти је мрачнији од стене,
Ти си иста: румена и бела,
Алʼ те мртву кичица изнела!

Љубинко.

MISSA SOLLEMNIS.

Ушао је у дворану, а пратила га сестра.

— Је ли се већ доста свијета накупило? — упита је.

— Прилично, — одговори она, — али неће дуго проћи, а дворана ће се дуком напунити. Само гледај, да се намјестиш управо према оркестри; ето, овако. —

И сестра га постави лијепо, како је згодније било, да може помњиво слушати.

— Ја ћу те обавијестити, кад директор ступи, — приметну она, и сједе поред брата.

Свијет долажаше на хрпе; ко тамо, ко амо, свак нађе за се згоднију столицу; а на широкој се позорници већ помаљаху први свирачи, да се сви скупа тачно ускладе и да разгрију смрзнуте прсте. Могао си кроз прозоре видјети, како је силовато снијег падао и како се на топлијем стаклима тапао.

— Ха, ха! — рече стари контрабасиста своме млађему судругу — проклете зиме вечерас; прсти ми се смрзли; ђаволе зиме баш данас, кад морам ону тешку шкалу да изведем! — И старац покуша своју шкалу, пухајући као медвјед кроз оштре бркове.

— Ћутите, молим вас, за час! — завикну први виолиниста, — та нек се ускладамо сви!

И почне прави метеж и бука. Један својим струментом на устима, други струментом испод браде, а најсколи на самом крају стари контрабасиста, гдје превлачи дебело гудало по жицама свог звучног и огромног контрабаса.

— Справљају се, рече му сестра.

— Чујем — одговори он — а шта је ово шуштање, рек' би свилене су хаљине? Ха, ха! знам већ: женски и мушки су хорови већ на своје мјесто стали; чујем ситно ћеретање пјевачица: мора да их је много.

Било их је преко стотине; на првом реду женске, за њима мушки, а страга поређена је оркестра. Изненада настаде велики мук у цијелој дворани: могао си слушати, како на пољу спиђе нада. Директор ступи на своје узвишено мјесто и подиже руку, да позове хор и оркестру на послух. Бетовенова «Свечана миса» морала је оно вече неколико хиљада срдаца однијети далеко од студене земљице. Сви слушаоци упријеше очи у директорову руку, а сестра крене прстом у братово колено. Њему обасја лице од радости.

Миса започе.

Сестра слуша помњиво оно узвишено дјело, оно дјело створено у најтуробније доба Бетовенова живота: кад је слух губио! Сестра слуша, али од часа до часа не може на ино а да не погледа на брата свога. Његове очи затворене су од рођења; за њих нема сунчане зраке, ни дјевојачког осмијеха. На лицу му је биљег оне путрње сјете, оне вјечне чежње за биљелијем даном. Пригнуо је главу на прси, и први звуци оне свечане армоније разведрише му срце, уздигоше му мисли у ведрије крајеве. У том часу заборави његова душа све, што је земаљско. Вјечна мука и вјечна нада, то му је само у души становало; мука, што му је живот за увијек лишен очњега вида и љубавног осмијеха; нада, што ништа друго не преостаје на свијету него туђе милованје и милосрђе за његову несрећу. Али вечерас заборавља и тугу и уфање: туга му излиња из душе остављајући му чувства чиста од сваког земаљског веза; излиња му и чежња за туђим милосрђем: њега сад милују рајске мелодије; пред очима му живе маште; игра му коло, које само он види, јер је он сам далеко од земље, и које само њему збори и смије се, јер он сам може да чује те гласове и те слатке осмијехе.

— Kyrie eleison! — Разлијеже се по тихој дворани као химна невидљивијех духова у простору, што је посвећен божанству. Срце, мисли, сва унутрашњост његова, дружи се тој химни, а за час и руке би му се саме подигле у вис да славе . . . . . кога? — Не зна ни сам. Можда природу? Ох он не зна за таково божанство: узалуд се пред његовијем очима вуку и премаљеђа, и јесени, и цвијеће, и жуто лишће! Један дан држао је у руци ситнога славуља, али славуљ не мшаше да му онако у руци пјева: но чим га пусти, слободна тица веселo запјева. . . . . а њему у срцу нешто заигра. Је ли оно каква слутња о природи, коју је он у оном часу осјећао и разабирао у пјесми невине слободе? то бијаше доиста слутња; али божанство природе није за слијепца. Кому је дакле хтио да подигне руке? кога да прослави? — Kyrie eleison! — разлијеже се по дворани; али пијеан од слушалаца не пада на кољена. Он зна инак, да се не вара; он зна, да му је и срце и душа створена, да се уплете у армонију оне величанствене цјелине. . . . . Неки благи умор га савлада, и он прикучи главу: за час љуто га очајање обузе; обузе га жеља, да види, да се поклони томе олтару, пред којим се таково славље слави.

Чим се заврши први дио мисе, ухвати он сестру за руке.

— Јеси ли увијек код мене, сестро моја?

— Јесам, — одговори му она — али пази, јер почиње други дио. — И умукоше обоје.

Али је сестрина ситна рука још увијек у његовој. Сад му се чини, да му је нешто лакше. Што му се досада у болесној глави причињало, не бијаше земаљско, јер је он био далеко од људи. Али сада, како држи сестрину милу руку, чини му се, да то славље, да та величанствена химна није друго него пјесма о љубави, о рајској љубави: кроз армонију људскога срца ствара он себи и слуша армонију небеску; од своје земље саставља он своје небо. — Gloria, gloria! — ори се из стотину гласова и из звучнијех трубаља: Pax hominibus! Али ове ријечи у срце га туку. Добро он разумије, да му у души мира нема, сад, кад се онај силни пјесан у небо подигао питајући за

људе мира и покоја. Pax hominibus!... Њему се хоће мира; нек му се поврати очњи вид!

Самоћа, студена самоћа га обузе. Све досада заборављене чежње, све златне жеље младог му срца, што год је прије у усхићењу и у заносу заборавио, све му се ово сад повраћа, да му поплави и срце и душу. Он жели сунца, као што га није никад досада зажелио; хтио би махом растјерати ову црну и вјечиту ноћ, што му се простире пред очима; хтио би ..... та и жена и женино миловање морало би му бити друкчије, можда слађе и од сестринијех пољубаца.

— Сестро — рече јој — јеси ли увијек код мене?

— Јесам — призналну она — али не говори, да сметаш помњу осталијех.

Он умукне; али у дубини свог тужног срца рече: буди увијек код мене, сестро моја, јер немам него тебе!

Када се заврши четврти дио, стаде прави урнебес у дворани: пљескању рука не бијаше сврхе; али њему са лица ишчезе сваки знак запосл. Много је претрпио; није се надао, да ће се вечерас толико узбунити. А сад би желио, да буде све већ свршено, да пође кући. И био би замолио сестру, да га поведе, али изненада дворана умукну, и задњи дио мисе започе.

Сестра га увијек гледа и пази на сваки и најмањи знак, што му се помаља на лицу; кад хорови отпјеваше: Dona nobis pacem, он подиже опет главу у вис, питајући можда и за себе дио тога мира и покоја. . . . .

Путем до куће брат и сестра не проговорише ни ријечи, он се држао чврсто за њезину руку, не само да му сестра буде воћа, него и од страха, да му не би избјегла задња и једина његова срећа и љубав. Овај му се страх вечерас сам зачео у души; али он не зна за то; не зна; јер би о свачему здвајао, само не о сестриној љубави. Ипак се за њезину руку тако чврсто држи, да се и сестра сама чуди; али сестра разумије тужног брата свога. Кад приспјеше кући, она га допрати у његову собу и остави га, да спава у миру.

Али санка му нема. Донио је собом све осјећаје, како их је осјетио: ништа извањског му није растјерало чувства из срца. Путем на повратку није видио растворене биртије и у њима вино гдје тече; није сусрео пијанца са крвавијем лицем; није видио оно двоје заљубљенијех, где хитаху пут слатког гнијезда. Што је у вечер осјетио, све је собом донио дубоко урезано у срцу.

У постељи му нема мира. Још чује, гдје звучи она дивна музика. Сваки усклик оне величанствене пјесме мути му срце; чини му се, гласови су то човјечанства, што пати.

Умор га напокон савлада: чело му се изравна.

У сну ипак му се чини, као да још траје она химна; чини му се, да траје од вјекова; чини му се, да ће се увијек по простору разлијегати. Небеса се растварају, трубље трубе, а човјечанство пада на кољено. И он у сну плачнијем гласом све једнако у јецању кличе: Dona nobis pacem! Dona nobis pacem!

Јосип Береа.

ЛАКУ НОЋ.

Лаку ноћ, лаку ноћ!
Сунце тоне за планине,
И последњи трне зрак;
Кроз пољане и долине,
Прикрада се црни мрак.
Свуд спокојство тихо влада,
Лахор шуми, роса пада.
Лаку ноћ!

К'о шуштање мирног мора,
Кроз тишину брује глас;
То анђео поврх гора,
Тихо слази међу нас . . .

Лаку ноћ, лаку ноћ!
Док не сване зора плава,
Док не гране бели дан,
По пучини заборава,
Нек нас води слатки сан.
Мир је. Тихо, к'о уздаси,
Изумиру свети гласи —
Лаку ноћ!

Београд.

Војислав

ДЕСИМИРКЕ.

Свугде снег.

Свуда снега а код дике нема,
уздисаји моји га разнели,
врели бише, па га истопише.

Издала се.

Девојане грудвају се снегом
а мушкарци тоцкају брегом.
Прођох туда на ме згоди груда.
„Оклен грумен?“ — Издала га румен,
издаде га са њезина лика,
јер ме згоди моја мила дика.

Звоно на јутрење божитње.

Да л' се сунце на истоку рађа,
Те певају тице и славуји?
Ни се сунце на истоку рађа,
ни певају тице и славуји,
већ се црква од свећа засјала
а на торњу јасно звоно бруји:
Бог се роди, да нас ослободи;
да нас мири, да се слога шири;
да се људи воле као браћа,
да с' увреда опроштајем враћа.

Свачем своје.

Нема зиме, док не падне прве;
ни пролећа, док сунце не сине,
ни радости, док не делиш с киме.

Мита Калић.

АПОСТОЛ.

(ПЕТЕФИ.)

V.

Већ кули сат је поноћ јавио,
Зимска је црна ноћ.
Две тиранкиње зимских ноћи
Владаху:
Студен и помрчина.
Свет лежи под покривалом;
Ко би сад бога кушао
Под ведрим небом?
Улице, куд се мало час
Гомиле света гураху-тураху,
Сад стоје пусте, као корито,
Када у њему река усахне.
По пустим улицама блуди
Тек једна луда:
Холуј.
Вија се по тим улицама
К'о да му ђаво јаше на леђих,
Па га у ребра бије
Пакленом мамузом;
Сад је на крову горе
Кроз оџак свирајући,
Сад помахнита где на рогљу
И дува, свира у ту глуву ноћ,
А сада суне горе у облак
И раздире га оштрим канџама,
Да уплашене звезде задрхћу.
А кроз облаке, кроз парчад
Провирује тек месец кад-и-кад
К'о мртав човек на таласима,
Сад опет од једареД
Суну и дуну страхотно,
Облаке стера све у гомилу,
Те онда опет јурну на земљу
К'о орао на плен.
Дочепа један прозор са куће,
Љубну га и с њерчивом истраже —
И кад се људи унутри
Из сна дубоког тргоше,
Он јурну даље, па се засмеја.
Сав град је празан . . . Ко би лазно
По овом чуду по пољу?
На ипак ипак, ено тамо гле,
Је-л' лик то жив ил нека утвора?

По ходу с' чини утвора;
Овамо иде, види се већ: жена је,
Ал' се у мраку не мож' познати
Јел просјакиња, госпа ли?
Чудно се осврће, шта вреба?
Сад спази неке каруце где стоје,
Крадљивачким се кроком примаче,
— Кочијаш спава напред.
Лагано врата отвори
И — дај кради ваљда? Напротив,
Унутра нешто метну, — затвори,
И севну отуд као мисао.
Кроз неко време
Гле ено капија се отвори,
Жена и муж излазе
И седоше у оне каруце.
Кочијаш потера;

Ал' шта је сад, какав је вриcак то?
Госпа се трже, саже,
— Код ногу лежи дете невино.

Стигли су с коли до циља.
Човек и жена сиђоше
И жена с' кочијашу окрете:
„На, ево плата, синко,
А у колих је напојница ти:
На'ћеш мало лепо чедо.
Брини се за-њ, јер бог га ј' даров'о“ . . .
И с тим господа одоше.
Кукавно дете тамо у коли!
Што ниси псето, да си оштењен:
Лепше би него имао,
У крило би те госпа узела
И питала те нежно-брижљиво;
Ал' кад си рођен, а не оштењен,
Бог зна какве ћеш судбе доцасти.
Кочијаш се за увом почеша
И — мољаше л' се или псоваше,
Не могу знати, тек јест гунђао.
Не допаде му с' божји дар
И ста премишљат', куд ће с бедом том?
Ако ће кући с њиме,
Госа ће му га лупит о главу
И обоје кроз врата изгнати.
Помамно коње ошибе
И кући потера.

У предграђу у једном ћумезу
Веселе с' браћа. Одсјај од лампе
На прозору се румени,
К'о што с' румени пијаничин нос.
Друго кочијаш није желео,
Уседе божји дар,
На праг га онде положи — па хајд!

Тек што се одмак'о,
Врата с' отворише и један вес'о брат
Друговма рече „лаку ноћ“.
Ал први корак, па се премете
И тако лупи телом о земљу,
Да зареза у замрзнути снег.
Овог ти онога ти, шта је ово сад?
Тако се осрамотити.
„Овај је праг нарастo од синоћ.
Јуче још није тако висок био,
Јер друкчије би и синоћ запео,
А јуче нисам пао,
Макар да нисам мање попио
Нег сад . . . Ја меру држим:
Ја сваког дана пијем једнако.“
Тако је гунђ'о, док се испрани

Па онда опет грдњу настави:
„Бадава све, јер праг је од синоћ
Нарастo, не мож' бит' да није, не.
Ја од тог богме не одустајем.
Ето колико ногу издигох
Па како прођох! Таква срамота,
Праг је нарасто, кажем . . .
Ил' можда ј' откуд камен подметнут?
То може бити, хе, рђав је свет,
Воли да другом ногу подмеће.
Ej људи, људи, ала сте!
Подметли камен, па
Слепоћу ногу нос ми наплати.
Но радујем се, што ће и други
Док ноће кући снег целивати.
Чисто бих вол'о гдегод пристати,
Да видим, ко ће први
Стрмекнути се, ударити, хе . . .
Ал' шта то брбљаш, лудо матора,
Јел лепо то?
Зар туђем злу се радујеш?
Не, не, ја хоћу да се поправим:
Идем одмах натраг,
Да бацим камен с прага.
Ја јесам крадљивац,
Кадгод и разбојник па и,
Кад треба ја ћу и — удавити.
Но тако људи *нос* да разбију
Не мож' ми савест поднети.

И добри старац хајд натраг,
Да вргне с прага камен проклети;
Саже се, пипа . . . Ej,
Какав је вриcак то?

Чудом се старац зачуди,
И 'вако сам у себи прозбори:
Е ђаво да те носи, ђаволе,
И таки камен још'те не видех,
Мекан, па вришти,
Камен, па да вришти, хм! . . .
Дај, да га видим према прозору . . , Хе, хе,
Где то је дете, дете, муку му!
Е добро вече, синко, девојко,
Већ шта си, не знам.
Па како прагу стиже овамо?
Од родитеља ваљда побеже,
Ти мала уло?
Но шта то брбљам ја,
Какве су опет форме самном сад?
Још је сиромах повит,
Можда се данас родио . . . .
Ко му је, боже, мати!

Да знам на бих га натраг однео.
Него је и то злотворски,
Малено дете тако вргнути
К'о искрзани стари опанак.
Та то ни свиње не раде,
Ни разбојници.
Сав повој је од крпа,
Сиротињско је, види се.
Хм . . . ал' зар не мож' бити господско?
Можда га ј' мати у крпе повила
Да господско порекло заметне.
Ко зна? То нико знати не може.
То ј' тајна, која тајном остаје.
Ко ће ти бити отац, јадно дете?
Ко? Ја ћу!
Бога ми то ћу бити, отац ти.
Зашт' не? Поштено ћу те ранити,
Док могу, крашћу па ти давати,
А после док за пос'о будем стар,
Онда ћеш — ти за мене красти, да.
Јер једна рука другу пере, — кажу.
Сад ће да крадем бити праведно —
Да раним дете а и себе — за-ње.
Од сад ме савест не ће
Гристи ни колко пре.
Ал' јао, сад се сећам,
Теби још млека треба . . . хм,
Знам, шта ћу: ено суседка,
Баш јуче јој је дете умрло
Па сада може тебе дојити.
За плату знам да ће те примити,
За плату би и врага дојила.

Тако је старац за се мислио
На пође кући. Уским путањом
Најпосле стиже тајној зачкољци,
Подрумној некој јами подземској, —
Још приста само код суседкиње
И луп' у врата чврстом песницом,
К'о увек што имаше обичај.

„Нали свећу, комшинице хеј!
Рече старац, — нали свећу брзо,
Друкче ја тебе кућу ушалих!
Шта ћу? Шта ћу? Сад то питаш, —
Свећу, живо, рекох ти.
Е тако. Сада ево на,
Надој ми одмах ово детенце.
Откуд је отуд — нашао сам га.
Ударио ми га је бог.
Увек сам ја говорио,
Да мене благи бога воли,
А не као што мисле попови.
Зар није ев' и ово велик дар?

На дете то, на негуј брижљиво,
Савесније нег твоје рођено;
Чувај га нек одрасте,
За трошак нек те није ни бриге,
А погодба је лака, — знамо се.
До душе данас новци
Тражаво роде, — знао би га враг,
Свак данас има по сто очију,
Но опет ћу ти платити
Краљевски, тако м' помогао бог.
Него се старај — рекох — за-њ,
Пази га као своју женицу.
То ј' дете моје уздање
За старе дневе ми.
Погодише се.
Нејако дете, полусмрзнуто,
Једва се једном одгреја
На грудма слатко сисајући
Из горке дојке живот горчији.
Тек први дан му је, па колко ј' гуран већ!
А шта га и шта од сад чека тек!

VI.

Другог ће дана старац
Радознао опет до суседкиње,
Те је запита:
„Но шта је, како гост, је-л добро, ха?
Него је овде мало похладно,
Трагу ти твоју, комшинице хе!
Де утрој мало . . . Казао сам ти:
Не штеди трошка! . . Него гле,
Та шта је, — дерап џура ли?
Још ни то не знам.
„Син, комшијо, син.
Па мио као тичица". —
„С тим боље, хе кроз пет-шест година
Биће од њега крадљивац
К'о . . . . . .
То мора бити славан крадљивац,
Јер што је реч реч, ја ти знам
Малену децу одгеговати,
К'о нико што их не би умео.
И слепог Тому ја сам васпит'о,
Што-но је баш ономад обешен . . .
Е тај је знао красти!
Једно је око имао
Ал' је и бога хиљадуоког
Знао да завара.
Не бој се, синко, не бој се,
Не 'ш ни ти слеп код ока остати.

Него би сада име требало,
Де, комшинице, какво, —

Ал' 'нако нек је знаменито што.
Шта мислиш, душице? Како, ха?
Шта ј' било јуче? . . . Силвестар. . . аха,
Нек буде дакле Силвестар. Хајд ја ћу
бити поп,
А ти му буди кума, па га крстимо.
Нек прими име баш по закону,
Нек буде Хришћанин, нек није погапик,
Па да га после свети чика Пера
Не одгна с врата небеских.
Дај воде у тај лончић! . . . Тако.
Па сад га дигни горе,
И држ' га према мени... е... е... причекај:
Та треба реверенда, ја сам море поп . . .
Дај онај џак, да о врат обесим.

И старац џак привеза
А лонац с водом у руке,
Те 'нако право свечано
Обави чин крштења
И назва дете Силвестар.

Благоје Бранчић.

(Наставиће се.)

ЗА НАЧЕЛО.

РОМАН МИЛАНА САВИЋА.

ПРВИ ДЕО.

(Наставак.)

II.

Рајко је положио други ригорозум. Јован му је честитао, што је кубуру једну стресао с леђа а Живко, што може опет неко време мислити и на друге ствари а не само на медички гад.

Састаше се тог вечера „код сунца“ и проведоше по старом начину, кад су још били гимназисте. Живко је приповедао, како се опет састао са оном девојком, Бертом, и како неће никако да настави с' њиме познанство; само му је рекла — више да га се ратосиља — да ће у недељу бити код Елтерлајна у Херналзу на забави.

— Ја не полуштам, настави Живко одсудно, па ма се десило ма шта. Сутра идем у Херналз; хајд и ви!

— Ја сам готов, рече Рајко, а ти, Јоване?

— Па кад идете сви, идем и ја, одговори овај, бар ћу се мало разводити.

Сутра дан, око пет сати после подне седила су сва тројица код Елтерлајна. Било је већ прилично света али се дворана пунила све већма и већма. У једаред гурне Живко и једног и другог и рече им:

— Гледајте ове две девојке и тог с њима. Она црнпураста, то је Берта а она друга, плавуша, то је њена пријатељица. Само сад које се тиче онај клипан, што иде с њима!?

Јован је ћутао и замишљено је гледао у плавушу и кад га је ова случајно погледала а њега је нешто текнуло. Није то била љубав — Јован је није познавао — већ је то било неко осећање, о ком није могао себи дати рачуна. и почео се већ срдити на себе, што је у опште имао осећање без своје воље, без сагласности и одобрења своје свести.

Међу тим су новодошли заузели место близу његовог стола. Живко се трудио да упозори Берту на себе али му то није никако испало за руком. Берта је тако села, да ју је могао једва видети са стране и живо се разговарала с' господином, који је био у њиховом друштву, на велик јед Живков, јер тако се уверио, да се тај „клипан“ ње тиче а не оне плавуше. Рајко, кад је задовољио своју радозналост и девојке видио, почео је гледати по дворани, да ли ће спазити кога познатог а кад није видио никог, с двоструком ревношћу обратио је пажњу своју на друштво, на свирку и на ниво.

Док је Рајко гледао по дворани, Живко у Берту а Јован преда се, умножило се друштво за Бертиним столом и кад је Јован случајно погледао тамо, спазио је своја газду, мајстор Флоријана Фајгла са госпом Агатом. Зачудио се из прва, што их је видио и једва је мало климнуо главом, кад му се Флоријан већ по четврти пут био јавио.

— Зар се познајеш с тим човечуљком? запита га Живко.

— То је газда мој, одговори Јован. Знаш вальда, да сам пре неки дан узео нов стан.

— Та то је врло добро, говорио је Живко, бар се могу у њега занитати, ко је Берта, и да ли би се могло с њоме што удесити. Сутра ћу ти већ доћи у посету.

Јован слегне раменима као да нема против тога ништа а Живко је у себи правио већ разне планове за будућност. Тако су седила сва тројица неко време. Рајко је празнио чаше и мотао цигарету за цигаретом, Живко се упустио у разне рачуне и Јован је нешто пажљивије погледао час плавушу, час своја газду, час друштво по дворани, час опет плавушу.

У том засвира музика неку игру.

— Баш идем да играм с Бертом, рече Живко, на куд пукло да пукло.

И он заиста устане, приступи Берти и замоли је, да с њиме одиграа који пут по дворани. Бертин пратилац погледи га чудно и на послетку јој одобри, кад се окренула њему и очима га запитала, да ли има шта против тога. Берта устане и оде са Живком у другу дворану, одмах до ове, где су седили, а пратилац њен нагне се преко стола Флоријану и запита га, да ли познаје тог господина, с којим је Берта отишла да игра. Флоријан одговори да њега управо не познаје, али да му је другар за оним столом, овај високи, са црном шиљастом брадом, код њега на стану. Још дода, да ће по свој прилици бити доктор и Турчин као и његов што је доктор и Турчин. Бертин пратилац, трговачки спомоћник, по имену Адолф Бауер, задовољи се тим одговором којекако, ма да се на њему видило, да му баш није сасвим право. Мајстор Флоријан пак све је гледао, да му се поглед наће са Јовановим и да овог очима охрабри и потера да игра с плавушом; али ма како навијао главу час лево час десно и очи извртао, Јован је остао миран, и тако је морао Флоријан да напусти своју намеру.

— Шта не пијеш, рече Рајко Јовану, седиш овде кисео као да су ти погореле лађе а немаш право, пиво је баш добро.

Јован узме њутке чашу у руку и испразни је. Рајко позове послужитеља и наручи друго пиво. Међу тим се вратио Живко с Бертом, одведе је на место, поклони се и седне опет за свој сто, задовољан и весео, и одмах узме чашу пива, коју је послужитељ таман донео.

— Но, дакле си успео? запита га Рајко. Имамо ли још који tituius?

— Има, има, одговори Живко и насмеши се мало.

— Ти баш напредујеш, примети Јован.

— Град се даје на три начина освојити, рећи ће Живко, или на јуриш, или преваром, или глађу. Први начин не помаже овде, други врло мало али трећи је најпоузданији.

— Али дуго траје, примети Рајко.

— Све једно, могу ја чекати, одговори Живко.

— На како си се забављала? запита за другим столом Адолф своју љубавницу.

— Добро, одговори ова полако, игра прилично а говори лепо.

— Само кад ти се допада, рече Адолф намргођено.

— Зар верујете, да је Турчин? запита Адолфа госпа Агата. Мој Флоријан говори тек само којешта.

— Та ја тако мислим, брани се Флоријан.

— Немој ти ни мислити, осече се госпа Агата на њега, остави то мени; знаш, да нам је увек било најбоље, кад сам ја само мислила а ти радио по томе.

— А што сте заћутали, госпођице Емилија? запита Флоријан плавушу, да окрене други разговор јер му се мудровање жене његове ни најмање није свидило.

— А шта знам говорити, примети на то Емилија, волим слушати музику.

— Хајде нас двоје да поиграмо! окрене се Адолф њојзи.

Емилија пристане одмах и обоје оду у другу дворану.

— Немој једнако гледати на нашег доктора, приметио Флоријан својој жени, јер ћеш ме ражљутити. Те Турке не би требало ни пустити у Беч; само заврђу мозак нашим женама.

— Ти си луд, рече му госпа Агата и окрене се на страну.

Флоријан употреби ту прилику и узме од послужитеља пуну чашу пива а празну му преда, и одмах загњури нос у њу и повуче приличну порцију из ње. Берта се на то насмешила. Флоријан је чешће употребљавао такве згодне прилике и што је ноћ отимала маха, бивао је све већма „клумпиран“, тако, да се госпа Агата чисто убезекнула, кад је једаред оштрије погледала свога мужа. Одмах је хтела да иде кући; али мајстор Флоријан није се дао ни осолити. Сад је он господар, гроктао је, и видиће, ко ће му заповедати, па дошао и сам султан из Цариграда. Опомена његове жене тако га је узрујала, да је устао са стола и сео у Јованово друштво. Ови су били изненађени а Јован највећма и био је чисто наклоњен да устане, али Живко се одмах упустио с Флоријаном у разговор а Рајко је реч прихватио и одмах је наручио пива на велики јед госпе Агате, која је све пуцала и севала очима.

— Но чекај само, док дођемо кући, гунђала је у себи а Емилија и Берта држале су мараме на устима, само да не прсну у смеј.

— Пиј те, господин Фајгл, нудио је Рајко Јовановог газду а овај је био одмах готов, ви сте наш гост, и ми уживамо, што сте у нашем друштву.

— Је л' те, говорио је мајстор Флоријан, и још да нисте Турци, волио бих вас још већма.

— Е, шта ћемо, кад смо се такви родили, рече Рајко, који је знао, да многе Бечлије држе Србе па и све јужне народе за Турке. Али нисмо баш тако рђави људи, васпитали смо се у нашем лепом Бечу.

— Али крв остаје крв, говорио је Флоријан. Но, у ваше здравље, господо!

После још неколико чаша радо би се другови

ратоснјали надераног Флоријана, који је био све несносији; али овај није хтео да иде ни поште. Једва је дочекао да буде без своје драге супружнице. За то се изненадно, кад је ова у једаред стала пред њега и опорим гласом позвала га да иду кући. Хоће; али не може да стоји. Госпа Агата погледи тужно Јована, као да га је хтела замолити, да јој помогне одвући пијаног мужа кући.

— Узећу га ја, рече Рајко, само да платим. Кад је платио, узме Флоријана испод руке, натакне му шешир на главу и пође с њиме. За другу руку узме га госпа Агата. Живко се одмах придружио Берти и Адолфу, и тако не остаде Јовану ништа друго него се понуди Емилији, да иде с њоме. Емилија се насмеши и пристаде.

Напред је ишао Флоријан са својом пратњом, и ма да је посртао, опет је у главном држао добар правац, јер су га с обе стране држале снажне руке. Адолф се разговарао са Живком а Јован је ћутке корачао поред Емилије и само ако је тек по коју рекао на њене речи. Тако су дошли до Флоријановог стана. Дворник помогне госпи Агати да откључане клопавог кројача у други спрат, јер су они други отишли даље, да отпрате најпре Адолфа и девојке а за тим да оду у кавану. Рајко се сад придружио Јовану и Емилији и цело друштво отпрати ову и Берту, које су седиле у једној кући. За тим се опросте с Адолфом и оду у своју кавану, јер није било више од једанаест сати.

— У опкладу да ћу отети Берту том шмокљану, рече Живко, кад су седили при црној кави.

— Хајд'! прихвати Рајко. О вечеру.

— Не марим, одговори Живко. Ја сам тако сигуран, да можеш већ сад платити вина.

Рајко наручи вина без икакве примедбе и окрене се затим Јовану:

— Ти бар немаш ником да отмеш ту, како се зове....

— Емилија, одговори Јован мирно.

— Дакле Емилију, настави Рајко.

— То није никаквно, примети Живко.

— Али је мање опасно, рече Рајко.

Живко одмане руком као да тако није вредно ни почети.

— Паметно се разговара, примети Јован опет, писам мислио, да обична Бечкиња има толико разума.

Рајко га погледи преко ока и не рече ништа.

— Па шта ти је казала? запитаће Живко.

— Говорила је о пороку пијанства, рече Јован, и назори су јој сасвим умесни.

— Дођите ту треба велике мудрости, примети Рајко; знамо и ми, да је пијанство порок, за то се и не опијамо као луде, већ само пијемо као паметни људи.

— Све је то лепо, рече Живко, али кад пијем, волим о свачем пре мудровати него о пићу. Добро здравље!

— Добро здравље, рекоше она двојица и куцнуше се са Живком.

(Наставиће се.)

ПУТОПИСНЕ ЦРТЕ.

ЈЕДАН ДАН У МАЂАРСКОМ РИМУ.

III.

Не почекасмо ни пет минута; кад нам коморник примасов јави, да нас примас очекује. Отвори нам по томе велика двокрилна врата и ми се најосмо — пред Његовом Еминенцијом, Јованом Шимором, кардиналом и примасом угарским, који нам бијаше изишао на сусрет. Омален, сув старац од 70 и више година, врло живих очију и весела изгледа. Мајисмо се сва тројица руци му но он се рукова с нама. Представисмо му се, а примас отпоче разговор немачки од прилике овим речима:

— Радујем се, господо, посети вашој а нарочито — окренув се Валтровићу и Милутиновићу — вас двојице, господо, који долазите из далеке земље. У вас је сада отпочео рат; како ли ће тај испасти? Но то је у божијој руци. Изволите — да мало седнемо.

Примас пође кроз своју величанствену дочекаоницу на лево, проведе нас кроз једну мању дворану и из ње нас уведе у једну још мању. Ту застаде, седе на канабе и понуди нас, да седнемо према њему. Намештај ових дворана бијаше пов, у истину сјајан као у краља. По дуварових скупоцени гобелени, местимице застрти белим, грдно великим финим везом.

— Драго ми је, господо, што вас видим у својој кући. Ово, што видите по овој најстаријој архиепископији угарској, све је то наша тековина од године 1820. Столица угарскога примаса добро је дотирана; ама имадемо и гра-

них трошкова, ваља нам да одржимо добра своја у реду, да потпомажемо цркве и школе и остале хуманитарне заводе. Уз то сам ја седео све до скора у маленом јежовитском манастиру — три собице у све то је била моја резиденција. Ову палату сам скоро подигнуо — грдно ме је много стала, али шта ћу, морало је бити.

— Уза сав тај трошак — прихватиће Валтровић — нашла је Ваша Еминенција средстава, да оснује себи музеј, коме су збирке далеко чувене.

— Да, да — рече стари примас доброљудно, саже мало главу, сабра густе обрве, наслони се рукама на свилом превучени столац и поче да нам прича, како је дошао до свога музеја. — Ништа вам ја ту писам затекао; све сам ја то сабрао и за своје новце купио, али и збирао сам ја то годинама. Мало је рећи, да сам и зарад својих црквених послова а богме и зарад ових збирака био 10 пута само у Риму. Куповало се то и згодом а и но поруци — али душа ваља, многу сам реткост и старину баш и прескупо. Но шта ћемо, морало је бити и тога. Ево видите овај бели вез на дуварy. Тај је везен по Тицијановим нацртима — овољико комаће велика је реткост и у самом Риму и Паризу. Ја сам то купио прилодом од једне кнежевске породице, која је оспромашила, па ми та је продала из горке нужде. Има у мене таквих раритета доста.

— Ми бисмо молили, да Ваша Еминенција милостиво дозволи, да смемо разгледати ваш чувени црквени музеј, галерију слика и библиотеку ма и само летимице.

— Драге воље, изволите ми доћи у $2^1/_2$ сата по подне. Жао ме је, што сам нешто слаб а иначе бих вас сам свуда провео. — Ја сам по ваздан тамо, кад сам здрав, — овако ћу наредити, да вас управитељ двора мога дочека и да вам све покаже а ту је и др. Цобор; он ми је много што набавио за музеј.

Захвалисмо се учтиво на дозволи и дигосмо се да пођемо, да не моримо и сувише старога примаса.

— Та седите, господо, да рекнемо још коју — рече примас доброљудно. — Ја вам врло живо пратим развитак догађаја на истоку — паравно само по листовима. Мени је јасно, да се Турска већ сасвим преживила. Није она више за Европу — нек иде опет у Азију — али је то мучна ствар, чији ће бити Цариград? Ту запиње све. Ја сам много читао и о Србима и о Бугарима, рекао бих, да познајем и земље им и историју им. Ви сте Срби бољи јунаци од Бугара. — То се зна и из историје а и по особинама вашега народа — ви сте добри ратници од заманде. Право да вам речем, ја не разумем, шта то Русија ради са бугарским кнезом? Истина да је он погрешио, што тера политику на своју руку — не иде то данас без великих сила. Краљ Милан је нам пријатељ — он ужива у нас много симпатија. Опомадне сам имао једну гошћу, која много симпатише са Србијом. Била ми је ваша некадања кнегиња — Јулија Хуњадова-Обреновићка, сада грофица Аренбергова. Долазила ми је, да се споразумемо око тога, како да се уклони неко гробље, што се види са прозора њезиног двора у Иванди — уз то је рада, да подигне још и школу за женску сирочад. Познавао сам ја и покојнога кнеза Михаила. Ја сам био у оно доба у Бечу референт министра Туна — па ми је он долазио, кад се женио грофицом Хуњадовом. А шта се чује за Црну Гору? Кнез Никола је врло мудар човек — он ћути и вреба, како ће се користити у овим приликама. Ја се бојим и чини ми се, да се неће убојати: на пролеће ће бити велике конфлаграције на истоку и због њега!

Још је стари примас дуго говорио у овоме смислу, распитивао је врло живо, да ли се Београд диже и напредује. За тим се окрете мени, који сам седео подаље према њему.

— Рече ми др. Цобор, да сте молили, да вам дадем записнике и дневник католичкога црквеног конгреса за Текелијину библиотеку. Даћу вам их драге воље.

Захвалих се учтиво на овоме лепоме дару, јер се те књиге нигде не продају.

— Ви сте у врло незгодно време почели да уређујете вашу цркву — наставиће примас свој разговор мађарски. — То је било под министром баропом Етвешом. Тада је већ либерализам почео да продире и у цркву. Ваши свет-ски људи мало воде рачуна о карактеру ваше цркве — с тога држим, да ће је тешко икад уредити. Узалуд је то, што вам влада и одобри по неку вашу црквену установу, кад у вас увек остаје велики део верних, који нису тиме задовољни на траже промену. Даћу вам конгреске записнике — они су данас већ врло ретки — али читајте и проучавајте оно, што је говорио епископат.

Ја се поново захвалих на лепоме дару, на које ће се он, дижући се са канабета, напалити:

— Знам ја, да ћете помислити, што се ја

мешам у ваше црквене ствари? Немојте да ме криво разумете: карактер је ваше цркве јерархичан, епископалан, то немојте губити никад из вида. Чини ми се, да ми др. Цобор рече, да сте и ви члан вашег црквеног конгреса.

— Нисам, Ваша Еминенцијa, био сам то пре десет година, када је конгрес уређивао наше школске ствари, у којима се и ја понешто разумевам.

— Лепо, лепо — радите, господо моја, на просвети, јер она зближује људе, питоми их, унапређује — рече нам стари примас при растанку. — Још једном, хвала вам, што сте ме походили!

Његова Еминенцијa испрати нас до врата, на која смо дошли, рукова се с нама срдачно и утврди нас при растанку, да дођемо по подне равно у 2 и $^1/_2$ сата.

Аудијенција наша трајала је равно пола сата — и ми се не могосмо дру Цобору да доста наҳвалимо, како нас је примас усрдно дочекао и како се живо и с великом симпатијом изражавао о Србима и Србији.

Др. Цобор нам рече, како му се примас вајкао, што није могао да нас задржи на ручак — јер он сам нешто једноуди, не ручава од неко доба у трапезарији те није био рад да нас зове, на да ручамо сами с његовим двораним.

Још нам је причао др. Цобор многу занимљиву црту из живота примасова; како је врло дарежљив, умерен у животу своме, како сам управља своја грдна добра са једним надзорником а архибискупију са секретарем својим, како радо зида и принавља, а то је реткост у старих људи.

С. В. П.

(Свршиће се.)

УМЕТНОСТ.

ДИЖИМО ШКОЛЕ! — Двозбор, четворогласан мешовит и двогласан дечији, уз пратњу гласовира за 2 руке на речи Змај-Јована Јовановића, написао *Роберт Толимгер.* — Дело 4. Цена 75 нов. — Издање и сопственост друштва „Гусле“ у Вел.-Кикинди. Издања бр. 1.

Музика се већ и код нас све то већма почиње развијати, па ју ево у томе хоће да потпомогне и стручан лист, који ће ове године почео у Кикинди да излази под именом „Гудало“. Уз њега ће увек изаћи и додатак, и као додатак првом броју изашла је композиција под горњим насловом.

Ако збиља хоћемо да се код нас негује музика онако како треба, као права уметност, која има узвишен задатак, онда је и нужно већ да имамо за њу стручан лист, да се не би морала проклачити испод липиље у другим листовима, који ју из родољубља примају. Стручни лист за музику је првина у нас, и желити је само, да што више одзива нађе, да може истрајати.

Али да се вратимо композицији.

Песма нашег најомиљенијег песника Змаја „Дижимо школе“ врло је значајна, из ње треба да запамтимо сваку реч. Тиме, што је композиста баш ту песму изабрао, добија му композиција трајно место у нашим по избор песмама. Она ће од сада, обучена у звуке, у свечаним приликама да се заори и да нас подсећа на песникове речи.

Композиција је, као што већ из наслова можемо видети, удешена за мешовит збор са дечијим збором и пратњом гласовира. И ово је код нас првина, па ћемо с тога мало разгледати распоређење.

У почетку је мешовит збор, и почиње са темом „дижите школе“, која се и у осталим ставовима понавља. Гласови су на много места полифонично распоређени, и тако се од снажнијег утиска иде ка појединим местима, докле онде „отворте извор сретније века“ достигну свој врхунац. Да је композиста вешт познавалац свију хармоничних и мелодичких средстава у музици, са којима се постиже највећи утисак, са којима се тако рећи реч оживљава, — видимо у опште из целог дела, а на име морамо навести место од „а кад се ваше немара сети“ па до свршетка става. После нужне припреме улази она иста прва тема у другу гласоврсту, па онда долази дечији збор у лаком слогу, иза кога долази величанствени свршетак са мешовитим и дечијим збором заједно, у првобитној гласоврсти, али сад у промењеној врсти такта. Овај последњи завршни став је заиста од неодољива утиска, и свршује се са тихом молбом дечијег збора „Помози“! —

Цело ово дело израђено је са достојном брижљивошћу, композиста је имао пред очима непрестано задатак, да у своме делу верно репродуцира значај, тежину и снагу, која у песми лежи, и његова је композиција из надубље унутрашности потекла.

Спољашња израда је врло угледна, по четир а

и пет редова нота прегледе се наједанпут без по муке, тако је чисто и јасно израђено, и таква израда ипак не мора бити превеђ скупа, кад овако дело, које обухвата без насловне стране читавих 8 страна велике четвртине штампаних нота са текстом, — стаје само 75 нов. С тога с правом можемо очекивати и од наших књижара издавача, да нам у будуће не продају за скупље новце онако тражљаву спољну израду у музикалијама, као што је то до сада обичај био.

Дело ће наћи одзива код наших певачких друштава, и желимо, да и идућа издања ове врсте у започетом правцу угледају света. **А. Јорговић.**

ЛИСТАК.

ТУЂИН О МИТРОНОШИ ПЕСНИКУ ЊЕГОШУ.

Немачки научењак Лудвик Август Франкл, који је лично пријатељевао с нашим Вуком и преводио народне наше песме и чију најновију расправу о српском гуслару доносимо у данашњем листу под рубриком „Књижевне новости“ на петом месту, написао је још године 1853. у Гуцковљевим „Unterhaltungen an häuslichen Herd“ под насловом „Ein Dichterfürst“ чланак један, у коме карактерише владику Његоша као владаоца и песника, и оцењује „Горски Вијенац“ и „Лажног цара Шћепана малог“. Чланак је тај одиста занимљив те га с тога износимо читаоцима „Стражилова“ у преводу.

Франкл пише овако:

Пре једно двапаест година састајали се Словени, што живе у Бечу, сваки пут у месојеђе на сјајној игранци. Француским се позивницама позивало најотменије друштво у престоници — Словени нису марили немачки језик, ма да су га разумевали мал те не сви, а словенским којим опет нису могли разаслављати позивнице, јер их у једном наречју н. пр. чешком, пољском, српском или руском не би сви били разумели; доцније су штампали позивнице у та четир главна наречја. Свако се ту познало по свом језику а и по играма и ношњама својим. Долазио је на те игранке Милош Обреновић, стара јуначина, што је умео да „сатера Турке у буљуке“, на грудих му четир звезде руског реда, све се сјају од тешког драгог камења, о врату му салик турског султана, који је ценио јуначину, јер га се бојао. Русија се и Турска лепо помириле па се напиле заједно о врату и на грудих високога, темељога пастира и ратника, што се дигао до кнеза и владара а тада још само имао сјајна знамења књажевска а не више моћ те се канда није баш сасвим добро осећао у фином црном кусцу и жутим глатким рукавицама. Око Милоша се свагда нашла мала своје-вољачка свита; ту си сваки пут могао сазнати изразиту седу главу, на њој црвен фес са ројтом плава ибришима, славног скупљача народних јуначких песама, апостола књижевности свога рода: Вука Стефановића Караџића и вити лик ћерке његове у дивну руву српијанском, баш неко дошао по њу, да је одведе у коло; као да је девојана та и сама умилно-особен лик из бајки своја завичаја, загоркиња вила песме народне. Свако је године бивало све више, све дивнијих, све особенијих ликова на тим играпкама. Крај српскога се рука истицало у простости својој красно руво Чеха сељанина, сина „неутралне земље Ханине“, Словака дротара, Пољака племића. Била је то играпка чувида, на којој су гости поскидали с лица образине. На вратих стала два грдна сережана у црвеним огртачима, сјајно наоружани до зуба. Око поноћи, после вечере, ишла је као нека литија по дворани. Напред сережани с пиштољима и пушкама и ханџарима; пушке окована сребром и вилдишем, на сережанима црвено сјајно руво. За њима у хрватском оделу човек један завно у бео кумаш народне гајде, што све једно те једно гуде па онда зацице и завију а некако необично ћурликну. Гајде јављају, да се носи прасеће печење, што у Србији не сме никад фалити; није исечено него се носи онако читаво на сребрној плитици, а окићено је зеленим гранчицама. Већина је гостију свечано пратила народно печење, поскакујући уз гајде, а стало се увек код стола, за којим би седио Милош Обреновић, јер је њему у част била та слава с прасетом.

Тако иначе.

На те вечери подсећам с тога, што сам рад приказати лик један, коме су ови ретци посвећени.

Спазићемо ту човека, узвисно се као онај краљ у Јудеји, што је главом надвисивао свакога, кад би стао међ свој народ. Бујна се црна коса спустила низ плећа, из црне пуне браде извирује бело, дугуљасто, на јарменицама више широко лице. Погледаш ли га само овлаш, већ ти је у лицу томе изражена нека особита противност; у тој се противности огледа најунутарније његово биће, јер две душе бораве у грудих тога човека. Чело му је широко, у сву дуж се повлачи мрска као дубока каква

станка а под њом се оба ока над очима снажно опет издижу. Под мрким се обрвама сјају осредње црне очи; кога те погледају, на томе се дуго задрже и тешко падну на њ. По силној мирноћи и сназi тог чела, тих очију мораш познати сина крешевите Црне Горе; оживљак над левим оком казује удар сабље димишљење. Све се блажије спушта лице, око леших се уста разлила елегијска мекоћа, час по затрепти сановиа осмејак па те чаром својим задобија. Из лица се а и из свег лика сија поносна чудна нека мирноћа, строго се одељено па иак спојено јавља са тог лица самосвестан ратник и самљалац песник. Па како ли му је дивно руво! Испод браде се бели огрлица, везана уском марамом од црне свиле, тако да се врат види. Над кошуљом је примача, прслук од црвене кадиве оперважен златом, али није напред закопчан, него само притворен. Белу сурдуму, такођер без рукава, бјелачу, са ута-сито-плавом закрпком и златним шеритима везује о боку свилен појас са жуто-црвеним пругама. На грудих му се о маленој црвеној врпци сјаје златна Обилићева колајна а са плећа се преко на груди спустила широка црвена трака руског велекрста. Над бјелагом је јелек, џечерма од црвена сукна а по њој читав ред сребрних, здраво позлаћених токa, за које се пева у народним песмама:

Сјају му се тоне кроз бркове
Као мјесец кроз јелову грање,
Кад зађеља од четрнајст дана.

На ногу су му широке утасито-плаве гаће, с поља црно опшивене све до колена, а одатле су до чланака докољенице, беле чарапе с плавом закрпком и црна обућа. У руци носи самур-калпак, окићен црљеном кадивом. Иначе му о просту препасачу с бока виси дивна сабља; сад је нема — та на играници је.

То је *једна* слика... Хајде сад да видимо другу...

(Свршиће се.)

ЛИСТИЋИ.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште). У суботу у очи Крстовдне приказана је била овде прва пут Мозенталова „Дебора“ у красном преводу Николе В. Ђорђића. „Дебора“ је Мозенталу прва драма, с којом је на позорници српској лепа успеха још године 1850. Од ово се доба одржала до данас на репертоару свију немачких позоришта, нарочито с тога, што у најсилнији удари даје трагетичњама праличе, да парадирају. Луднк Саломон у делу своме „Die deutsche Nationalliteratur des neunzehnten Jahrhunderts“ овако разлаже постанак Мозенталове „Деборе“ и овако ју сасвим зрелно оцењује: „У „Деборе“ је песник додирнуо незалечену рану држављанског и друштвеног живота, иначе је питање о емапципацији Јиђута. Бурне године 1848. биле су Јиђуте наравнали са Хришћанима у свима правима и дужностима, људи реакције опет су уклонили те реформе те је песник изашао опет за њих на међдан. То је свакако било сасвим савремено, али песник није гледао разломима да убеди, гледао је само да гане, да изазове само сажаљење спрам потлачених. У ту је сврху употребао много сплакних детаљ-описа, гурнуо разне приказе у песнички сјај, али није тиме кадар био да отклони основну ману драме“. На жалост је позорници „Дебора“ наизјевала себи ако не баш свесни сталио и оно зацело дуготрајно место у репертоару, а на победу може једино хвала речи Софији Вујићки, посилници главне улоге. Вујићка је то вече по заслузи славила уметничким тријумф; изнимала је од гледалаца и слушалаца у два маха бурне знаке одобравања а то ће у оно доба особите неке резерве рећи врло много. Кад је умела приказом својим, који је сам задивљут био пролом страшћу, на досадашње „достојанствене елегије“ навести нашу публику и мало је заиграти, доказала је, да много зна. Прву нашу „Дебору“ овде сама јој само може честитати. „Дебора“ већ сама тера све остале у крај те тако се крај Вујићке остали морали за овај мах задовољити тиме, да јој чине стражњу. — На Крстовдан је затим после почивше од пуних седам година изнесен био пред овдашњу публику стари Сигетијев: „Стари бика и његов син хусар“ са нама те не скроз новом поделом улога. Само је Ленка Хајдићева задржала и овог пута Милку и Добриновић Нинку, остали су мало били нови или се сасвим момачки ухватили у коло те публику пријатно забавили то вече. Миљковић као чича Мија, Миљојевић као Црвенко и млада Милка Максимовићева као Ленка латили се биле својих задатака с пољом те их тако и решили ваљано. Ђурђевић је Букала дакако доста оригинално, Дарнпка Бајдобрићева Стевану умилато а Марковић је за Лаћка донео своју симпатичну појаву и у опште од тог по себи доста незахвалног лика учинио све, што се само дало учинити. — Богојављење је пред публику, што само недељом и свецем доспена у позориште, донело Николић-Шлезингерову мелодраму „Задаће Раванице“ а у четвртак 9 о. м. прошло је преко позорнице стари Мелькон „Посланички таште“, који се овде није давно својих шеснаест и седамнаест година. Млађа су чланови у дружини сасвим још невешти финој конверзацији и салонском држању те је тако ова представа подобро рамљала на се ни старе позиване сваге нису могле некако да равнају на том клизавом земљишту. Видило се по свему, да мора доста поодавна већ да се мађерски поступа са конверзационим играма. — Роприза Розенове њалине игре „O diese Männer“ у преради А. Јовановића-Муше у петак 10. о. м. била је једна од бољих представа ове године. Розенов се тај комад даје овде већ од године 1877. и стиче се позоришног особља некако за то време крај свих промена одржало тако, да су ишчлањење улоге остале у оним рукама, у којима се затекле у први мах. И сад се само о једној важнијој промени може говорити а то је прела Јованове на руку Марије Рајковићеве у руке Милци Максимовићевој. Да тај прелаз неће бити ни најмање опасна бити по целину, дала нам је већ унапред гаранције шпигараста душевна конституција ове наше најзлобе. И збиља је Милка

Мажсимовићева карактеристично одекакустала Јованку. Са Добриновићем је Лутхић само добио. Иначе се, као и свагда досад у томе комаду, необично истакла Јелка Добриновићка у улози Мутибарићкиној; ту њој нема равне. Од нових је Милојевић као др. Петковић промишљено и лепо играо. Како за овај нас имаде баш доста и предоста женских у друштини, то се могле повратити и друге две јерке Мутибарићеве, које је прерађивај морао брисати, а и Звекићева собарица Ката није морала фунгирати и као кувариде у Јагодићевих. Управо је још толико чланица друштине остало незабављено у тој завршној игри. — У недељу 12. о. м. поновљен је био Сигилгетајев „Војнички бегунац“ после дугог одмора. И та је представа текла складно, само је и опет изашљало о — недаване. Краће би већ време било, да се у претпре узме та музика у „Војничком бегунцу“ па да се или замени угодинијом каквом или да се у опште избаци. Као су те песме ако управо и уиле, то нико не зна. Мотив „Бојак бију Херцеговци“ најражанија ту и даде двоје љубавника на расплаку и смеле ће наде проверено суфлерника и радост на свечаику и нита сие још не. На тек карактеристична романца на Обе-опог „Фра Ђавола“ у устих шегре Бајадијског! То је заиста више него прозаиране.

Чешко народно позориште у Прагу.) Пре неколико се дана у чешком народном позоришту у Прагу прва пут давала комедија у једном чину од Јарослава Врхлицког под наслоном „К živoту“. Новина је та необично занимљива полемична козерија против модерног песимизма, којега, као што писац на крају вели, „може само онде бити, где нема љубави спрам жене и деце, спрам оца и матере; чим та љубав према својти овлада срцем, и чим до душе човечије допре уверење о дужностима према породици, нестане болесного песимизма, као да та није нигда ни било а на његово место испрене здрава нола на посао, на живот. На жалост је, као што кратица каже, доказивање, које писца доводи до тог резултата, чисто дијалектично, изкићено додуше најелегантним и најсмишљенијим рефлексијама и сентенцијама, али те рефлексије и сентенције морају у комаду да надзиђаде осуђатку живље драмске радње. Према томе би то песимично лепо дело тек шкилавом читаоцу дало правог ужиткања. Партије обожице противника неклако су чудно подељене баш међу два једномишљенника песимисте од којих, који најпосле на обостране дебате излазе прекаљена те примају вољу на живот. Улога обратнога је чудним начином дата у руке такођер песимисти правога соја, грофу Вхинском, који је „у картању и са женскима“ профердао сво своје имање па сад са два напуњена револвера у сандуку хода по свету а снова о самоубиству. Но про тога мисли да му је још дужност, да своју некадању другарицу из детињства, младу комтесу Еву Полеиску обрати. Та је комтеса читаући Шопенхаура, Леопарлија и друге, и услед свакојаких неповољних догађаја у породици изгубала такођер вољу на живот и наумила да потражи смрт за живота у манастиру, а тиме печали и жалости свога самораног старог оца. Речит подсећај на тог оца и врло лепа једна епизода на живота грофа Вхинског најглавнији су мотиви за обрађај, те се најпосле оба изазетрона сложе у томе, да и даље живе и уживају живот. — Комад се публици јако допао. На завршетку су слављеног песника бурно називали али он није навано, него се у име његово захвалио родитељ Сајферт, који је играо грофа Вхинског.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Др. Никодим Милаш, архимандрит у Задру, јавља, да је штампање огласеног у Јулију пр. г. другог издања „Кано-ничког Зборника православне цркве“ већ при крају, и да ће кроз који дан бити готово то друго поправљено и умножено издање „Зборника правила“, која је примила православна црква. Зборник у овом новоме издању заузеће 520 стр. велике осмине на финој хартији, и садржи: 1. Историју свију каноничних извора, 2. Историју свију каноничних зборника, који данас у појединим областим црквама важе, а главним начином Крмчије, 3. Номоканон, познат под именом патр. Фотија, 4. сва правила, која су примљена у православној цркви и 5. Лабучки и аналитички преглед свију правила, по коме сваки може лако наћи односно правило, које му у данној прилици треба. Цијена је Зборнику три форинта (7. дин. 50 дин. пара) Ко прилошки још 30 новч. (односно 75 дин. пара), добиће књигу препоручено. На 10 књига, што их наручи, уступиће писац једну на дар. Претплата се шиље писцу непосредно.

— Сеоска 121 народне библиотеке браће Јовановића доноси: „Живот Герасима Зелића“ архимандрита. Дело, које је са том сеоском отпочето, врло је важно не само по историју православне цркве у Далмацији, него и по културну историју васколикога српскога народа. С овом сеоском отпочиње претплата на нову VI. Коло.

— Из народне штампарије у Љубљани појавила је неки дан књига: „Spomenik slavenske uzajemnosti“. У књизи тој има 40 илустрација и написао је и издао Антон Третењак. У првом делу те књиге описује писац путовање и бављење Словенаца и Хрвата у Златном Прагу, а другом описује Београди Кромержижу; томе је делу додат чланак „О славенској узајемности“; у трећем делу сакупштава писац неколико листића на словеначке књиге као успомену на тристогодишњицу смрти оца словеначкој књижевности, Приможа Трубарја, а осим тога описује још и живот и деловање ових заслужних Словенаца: Јанеза Блајнјега, Фрања Целестина, Франа Ерјавца, Симона Грегорчића, Јосипа Јурчића, Јосипа Крањца, Григорија Крека, Фрања Миклошића, Матије Мајарја, Јосипа Пољанчића-Крилача, Фрања Прешерна, Антона Мартина, Словинског и Приможа Трубарја. У четвртом је делу увод, у којем је изнешен препорођај хрватске књижевности; у том су делу описана неколико њих славних људи илирског доба, који су препородили хрватску књигу, и још неки важни писци из садашњег доба, наиме: Фердо Бешић, Стјепан Илијашевић, Иван Кукуљевић, Сакцински, Фрања Марковић, Фрања Рачки, Миховил Павлиновић, Евген Томић, Иван Трнски и Владислав Бешић. У шестом је делу најпосле нешто писац; неколико листова на чешке књиге; описао је нашме живот и дела ових Чеха и Чешкиња: Вежеслава Брошика, Скатолупка Чеха, Антонија Дворжака, Алојза Јирасека, Елишке Красногорске, Јосипа Квичале, Јана Лега, Јос. Мислбека, Војте Напрстка, Фрање Палацког, Рих. Рошкопшога, Мале Склепаркове, Фрање Шимачека, Јос. Шкоде, Бенеша Тибешинског, Мирослика Тирша и Фрање Женишека. — Цена је књизи 1 фор. а. вр. а са поштарином 1 ф. 10 нов. Новци се шиљу Антону Третењаку у Љубљану.

— „Словеначка Матица“ раздала је својим члановима ове две књиге за годину 1885: прво „Летопис Матице словенске“ а друго „Споменица хиљадугодишњице смрти Методијеве.“

— Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes доноси у другом и трећем броју ове године из пера Људевита Августа Франкла студију, којој је наслов: „Словеначка и песништво“. Ту своју студију почиње Франкл овако: „Чудна је то појава, да се од најстаријих времена на до најновијих често словеџа спомиљу као песници или бар као посподи епских спевова. Од Омира до Осијана, од Милтона до српског гусларе

и сицилијанског трубадура и рапсода има таквих елемената у гуслари и трубадури сицилијански још и данданас иду од села до села, од града до града, преко гора и равнина, преко брда и долина па певају и шире песму по свету.“ Посебице говори после у свом чланку о словенским трубадурима и рапсодима на Сицилији а завршује та са кратком расправом о српском гуслару. Дајемо, да ће занимати наше читаоце, како туђин суди о нашем гуслару те с тога у преводу доносимо Франклову расправу. Франкл пише овако: „Ко је то гуслар? Онај певач, који уз гусле пева српске јуначке, женске и просијачке песме, легенде и сказке, путник-рапсод, што пева пред сеоским светом и у породичним круговима, било поред несвести а жељостаки, а пева и да му се што удели. — Шта су гусле? Гусле, немачки Geige, то је инструменат, који није вели од обичне виолине, али има само једну жицу; но не пуче се но као на виолини, него као на виолончелу, а глас јој пенче. Гусле су српском песнику или певачу то, што је лира била грчком поети, што је у неколико Тирколу цитра, звучан другарица на дому.“ Напомиње даље Франкл, како је написао малу расправу о правом постанку српске песме, и о томе, како српску песму пресађују певачи, понајвише елени рапсоди; напомиње, како је пред том расправом надао збирку јуначких и женских песама, гусларска и просијачких песама у немачком преводу под насловом „Gusle“ у Бечу године 1851. а у другом издању 1853. На онда опет настаља овако: „Тешко да има којег Србина, који не би било неколико тих песама или бар одломака. Напев, што прати песму, прост је и са мало модулација једва те пети. Еленски је метар као и у Грка непроменљив, петостопи трохеј са женском крајем и са дијерезом иза прва четир слога. Ретко песма свршено звони са уста пројога певачи, други ју чује па јој по своју главу дода по коју слику, по коју мисао, или штогта и испусти; уобразиља трећега певача моделује — тај певач можда има фине осећање — те се најпосле мало по мало од сировог грумена мрамора створи чист, леп божанствен лик. Чудна је скромност у Србина; неће ти тај никад признати, да је сам спевао песму, коју пева, а и није је одиста сам спевао, бар не сам самцат, него народ, велики песник. А и не изгледа му баш бог зна шта, спевати песму, где ничу толике песме, колико је цвећа у шуми. Муза је еремељица. Хајдук, који, као по ва Корнци, бежи од крвне освете те се заплаља у гору, често је песник народне песме. У пролеће и лети жени у шуми, жени прабеге у самовану колибу којег другара снога те на добар дочек пева уз гусле песму о правим бојевима, о отмици, о белим вилама, о свадби, о свецима, о јунацима на заједо сам и о себи мисли, да је јунак. Уз хајдука понајвише још еленски шире песму. Прва скупљачка тих песама, што се одликују простом узвишеношћу и дивотом, био је славни Вук Стефановић-Караџић; то је у опште био књижевни апостол свога народа. Најлепше песме, што их је од године 1814. на до своје смрти у наше књига издао, има да захвали еленом певачима, од којих је те песме слушао. Једни од најзнаменитијих тих еленах певача био је Филип Вишњић, који је још у младости са богиња изгубио очиви вид. Али није он само певао песме, и састављао је тај многе песме и био је чувен и виђен. На части, што је дивно јунак Стојан Ћупић после победоносне битке на Салашу, опевао је Вишњић ту битку онако с ногу те је добио од Стојана белића коња на дар. Воано се или је јахао по свој земљи а свуда су га лепо дочекивали. Никоме није тај лагао. Кад су га једаред запитали, зашто неће да опева Младена, првог човека у савету али иначе не баш најхрабријег, одговорио је Вишњић лаконски: „Ко ће још краву опевати?“ — Даље вели Франкл: „Руковођени новојним својим пријатељем Караџићем, били смо тако срећни да будемо први, који могосмо Немцима саопштити непознате им до тада гусларске и просијачке песме у горепоменутој књизи, а неке и превести. Песама тих има само у Срему, Славонији, у Бачкој и у Банату, где је јуначка песма еленим шумари. Просијаци иду певају уз гусле пред манастирп и кућама, по сајмовима седећи на земљи, да им се што удели. Певају од ране зоре до мрка мрака неуморно а свагда је око њих еленска слушалаца, што им песме слушају са свагда једнаким интересовањем. Те се песме зову протакућице; оне пак, што се певају по сајмовима, зову се клаваљице, јер се певач пред светом клања и моли“. Примера ради саопштава Франкл затим песму: „Ој човече праведниче —“. Превод тај гласи овако:

Mensch gerechter, Diener Gottes!
Wenn du Gott willst angehören,
Tue Gutes hier im Leben,
Ehre deinen ältern Bruder
Und dich werden es die jüngern.
Sei nicht stolz in deinem Glücke
Und verzage nicht im Unglück.
Lass nach fremdem Gut die Habsucht,
Denn, gerechter Mensch, das merke:
Wenn der Tod den Menschen findet,
Nimmt er nichts mit sich zur Erde,
Als gekreuzte weisse Hände,
Nichts, als die gerechten Taten.
Was du teilst um Gottes Willen
Und was du vermeinst den Blinden,
Dafür wird dir 's wohlergehen.
Hier in dieser Welt und jener.

СМЕСИЦЕ.

(Број претплатника на главне Петроградске листове.) У „Slovanu“ читамо ово: Најраспрострањенији руски лист је белетристични илустровани недељни часопис „Нива“ који је имао прошле године 78.844 претплатника; политички дневник „Свјет“ имао их је 32.049; „Новоје Врємја“ 18.305; „Нов“ 15.018; „Петербургскија Газета“ 12.047; „Новости“, прво издање 8053, друго 8204; „Недѣля“ 6409; „Вѣстник Јевропи“ 5612; „Руская Старина“ 5005; „Минута“ 4001; „Историческ вјестник“ 4168; „Стрекоза“ 3644; „Гражданин“ 3021; „Ст. Петербургскија Вѣдомости“ 1882 и „Биржевија Вѣдомости“ 856. — Како ти бројеви казују, ни руско новинарство није на половину толико распрострањено, колико би могло бити с обзиром на многину публике, којој може до руке доћи.

(Важнија лица, која су умрла у току године 1885.) Месеца Јануара умрли су: бивши председник министарства, књез Адолф Ауерсперг; славни зоолог Штајн; изврсни географ Соколар-Иванетски; познати француски књижевник и публициста Едмон Абу; Адолф Хуеар, мађар; народни добротвор мајор Милош Анастасијевић; познати вештак-цигански Павле Рац; — Фебруара: Маршал Абдул Керим-паша; генерал Гордон; добротвор Тринут Вујић; — Марта: кардинал књез Швварценберг; Филип Фарбах, Нестор бечке играчке музике; словеначки песник Пахарузи-Крилан; — Априла: добротвор Атанасије Гереска; руски историчар Костомаров; научењак др. Нахтигал; — Маја: књез Александар Карађорђевић; књегиња Црногорска Марија; славни француски песник Виктор Хиго; — Јуна: знаменити слависта Ламезанг Гајтлер; — Августа: филолог Ђорђе Курајбус; — Септембра: Алфонс XII, краљ Шпањолски; — Децембра: Ст. Јовановић, фелдмаршалајтнант и намесник у Далмацији.

Др. Јован Мишкин, професор на филозофском факултету свеучилишта у Липском, познат као литерарни историчар, песник и књижевник, нарочито делима својима о појетици и као вешт превода грчких трагичара.

(Заборавност историчара Момзена). У Берлину је општо позната заборавност Момзенова. Ево шта се у последње време приповеда за њ. Једаред је пошао са универзитета кући, задубивши се по свом обичају у мисли, ни најмање не пазећи, шта се догађа на улици око њега. Но пошто је нпак сретало пажњу Момзенову за себе. На ћошку једне улице трпше га на мисли дреса неког детета. Погледа на ону страну, откуд је долазио тај врло жалосни плач, и сећа неког петгодишњег шестанка, како се нагло, на кућни вид, на „лице грозне сузе“. —

„Хеј, мали, што плачеш?“ запита га Момзен.

„Сигр'о сам се, па сам у трчању помео нашу улицу. Сад не могу да је нађем“.

„А како се зове наша улица?“

Мали шестанко не знаде му ништа на то одговорити. Он је ту улицу са својим друштвом по свој прилици звао „нашом улицом“; и ако је тако одговорио, Момзен му зацело није могао помоћи. Наш историк се већ није у неприлици. Хтео је малишан да помогне, али виде, да ће тешко ићи. Но најзад се досети нечему.

„А како се зове твој тата и шта је?“ —

„Мој тата се зове Момзен; он — је професор...“

Реч „Момзен“ учини се занимљивом научењаку нпак врлинно познати, те прпче дечку још ближе, окрену га к себи и, на дивно своје чудо, упозна у њему свог најмлађег сапутника! (Иначе има их Момзен читаво тупе.) Уз шестанка за руку и одведе га у „нашу улицу“.

(Становништво Источне Румелије.) По најновијем недавно довршеном попису источно-румелијског становништва има у Румелији: Бугара хришћанске вере 681.734, Турака и Бугара мухамедове вере 200.498, Грка и грчких поданика 53.028, Цигана 27.190, Чивута 6.982, Јермена 1.865, Туђинаца 3.733. — Свега: 975.030. — У кнежевини Бугарској живе: Хришћана Бугара 1.345.000, Турака 527.284, Румуна 49.064, Цигана 37.600, Чивута 14.020, Татара 12.376, Грка 11.551, Јермена 3.837, Туђинаца 7.680. — Свега 2.007.919. Из ових цифара излази, да је Румелија већма Бугарска (сарамерно), него права Бугарска, и да у Бугарској више Турака живе него у Источној Румелији.

(Женска дворски доктор). Талијанска краљица именовала је пре кратког времена за кућевног доктора женску, која је пре десетак година на цирихском универзитету слушала и положила докторат, а ове се др. Маргерита Фарне. Досад је у Милану и Турину практиковала и била врло уважена међу практичним лекарима тих варопи.

(Први пољубац). Како прија први пољубац, о томе овако каже млада једна женска у свом дневнику: „20. маја пољубио ме Р. први пут! Било ми је, као да сам у ведру с ружама, које пливају по меду, одколоњу и шампањеру, па као да пешто ађемским мотама јури преко мојих живаца а сплни мали чуњићи с анђелима плове по жилама ми; било ми је, као да ми се крв-а сво тело разасула магијска нека светлост душпа.

АФОРИСМИ.

(Старо-грчки.)

Тражи ужинања, пред којима а не за којима иде напор.
Антистен.

Савегуј отаџбини својој не оно што јој се најбоље допада, већ што је најпоштеније.
Клеовул.

Краљ Антигон рече једној старој жени, кад му је честитала на његовој срећи: „Да знаш, мајко, колико неволе крије у себи ова круница“ — указујући на своју краљевску траку, „ти је не би подигла на сметишту.“
Стобеј.

Предвиђати зло, знак је мудрости, а спасити их, знак срчаности.
Питак.

Неправедно стечени новац врло је тегетан.
Периандар.

Шта стари најире? — Пријањање.
Аристотел.

Ко доказује, што је јасно и очевидно, тај као да осветљава сунце — са лампом.
Аристотел.

Љуби тако као да ћеш једаред морати мрзити; а мрзи тако као да ћеш једаред морати и љубити.
Хилон.

Не покрећи оно што мирно почива.
Народно.

Од својих сопствених мисли вала да сградиш себи непоколебиву тврђаву.
Антистен.

Ради тако, да се не кајеш; а јесп учинио што зло, кај се.
Сосилд.

Не кажуј, шта хоћеш да радиш; не успеш ли у томе, биће несрећа.
Талиш.

Вала поштовати непразедну ону као строгу заклетву.
Сократ.

Имаш два уха а једна уста; за то вала много слушати а мало говорити.
Зенон.

Стиди се од других, али још више румени пред собом самим.
Питагора.

Много зло замишљених планова — испадну за рукоп цисло са још неке неспособности противника.
Тукидид.

Имаш благо човека богатана и душу човека сиромаха. Ох, како си богат за своје наследнике, а како сиромашан за себе самог!
Периандр.

За човека мудрпја нема ништа напредно и ново.
Антистен.

Женска стојећи пред огледалом, требала би сама себи да каже, ако је ружна: Шта би било, да имала мудрп? ако је пак лепа: Шта ће бити, ако сам још и мудра?
Плутарх.

Један војник рече Леонпди: Непријатеља су нам близу. — А ми смо њима њима, одговори Леонида.

Сигурније је јемство карактер честита човека, него ли заклетва.
Сократ.

Ја не корем толико страст оних, који хоће да запоседају, колико немоћ и подлост оних, који су када праправи да се покоравају.
Тукидид.

САДРЖАЈ: Сеоање. Песме од Љубинка. — Missa sollemnis. Од Јосипа Берсе. — Лаку ноћ. Песма од Војислава. — Десимировке. Песме Мите Калића. Апостол. — (Петефи.) Превео Благоје Брапчић. (Наставак.) — За начело. Роман Милана Сапића. (Наставак.) — Путописне црте. Једап дан у најварском Риму. Од С. В. П. (Наставак.) — Уметност. Дижимо школе! Двозбор од Роберта Толингера. Пријах А. Јорговића. — Листак: Туђини и житроноши песника Његуша. — Листића: Позориште и уметност. — Књижевне новости. — Смесице. — Афоризми.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. пр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи шаљу се уреднпштву и претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 4. У НОВОМ САДУ 23. ЈАНУАРА 1886. ГОД. II.

ЈОВАН СУБОТИЋ

ДОКТОР ПРАВА И ФИЛОСОФИЈЕ,
ПЕСНИК И КЊИЖЕВНИК СРПСКИ.

БИБЛИОТЕКА

Др ЈОВАН СУБОТИЋ.

Шеснаестога дана овога месеца разнео се на све стране Срйства одмах у јутру црни глас, да је те ноћи око поноћи у Земуну душу испустио честити стари трудбеник **Јован Суботић**, који је истрајним и неуморним радом својим за пуних 50 година на књижевном и јавном пољу задужио народ српски на вечиту захвалност и признање.

Бриге је задала била безбројним пријатељима и поштоваочима великога покојника љута болетица, која га је пре месец дана срушила била у постељу, а душом је одануло и обрадовало се било и старо и младо у Срйству, кад се љубљени и поштовани драги старина предигао био а из боље изнео био здравчитав стари онај бадри дух, који је толико дивнога и лепога умео да створи, који је очинским заузимањем бдио и са несаломљивом снагом радио до последњег часа на срећи и бољитку народном. Но не потраја ето дуго радост. не мога нас ето мимоићи онај удар, од којег смо са боловања милог старине стрепили били, морадосмо ето изгубити дичнога **Јована Суботића**; не би инако, него се ето морадосмо за навек растати са светлим тим ликом, којем смо се са неоцењивих му врлина, са разборитости му беспримерне и јединственога прегалаштва вазда дивили и клањали; морадосмо за навек збогом рећи узоритом лику том, који са заслугâ му неумрлих убројасмо међу набранике љубимце народне, лику том, који нас је оживљавао а у пространоме деланју и раду своме све до надисаја био и остао тако заданут жарком љубављу спрам свог рода, да може и најпознијим нараштајима послужити као диван узор честитог и племенитог родољубља.

Треба ли рећи, ко је био **Јован Суботић**? Треба ли му набројити славна дела и велике заслуге? Треба ли иареком истаћи, да је свака фаза у развитку културног живота у овостраног Срйства за последњих десетина година нераздељено привезана за сјајно име **Јована Суботића**? Треба ли по толики пут још спомињати, што нам је његова мудра и обазрива мушка абиља и трудба створила, учврстила, очувала, осигурала и обезбедила?

Не треба . . . није те нужде . . . ! **Јована Суботића** одавна већ знаде свако, ко ијоле само разбира за српску просвету; забележено је име то златни слови у читуљу-споменицу, у коју се уводе исполински дуси и одабраници рода српскога. У тој ће читуљи на веке векова записано остати то име а уз име и непремерена трудба и рад врсног носиоца тог имена, на кадгод род наш расклопи ту читуљу, с најусрдијом ће и најтоплијом благодарношћу споменути љубљенога **Јована Суботића** и благосиљаће га благословом, који ће честитој души покојниковој увећати сласти рајскога насеља и бити му најобилатија и најмилија награда за све огромне труде, што их је у племенитом самопрегоревању за род свој уложио.

Нека је слава и хвала Јовану Суботићу, догод је српског рода и колена!

Слава му и хвала, док је света и века!

КРВАВА КИША.

На тавном небу садашњости наше
Чудни се знаци указују редом,
Докле год очи могу да домаше,
Страхоте саме стоје пред погледом.

Онамо облак с громовима страшним
Потмулом хуком с висине се јавља;
А тамо холуј, на крилма заманним
У сусрет грому к'о да се приправљa.

И ено већем затутњише громи,
И бесни холуј заурла и пође,
А чудан фијук небеса проломи,
Као да тане кроз небеса прође.

Сиктаве муње по ваздуху лете,
Часом забљесте, а часом их нема,
А холуј силни све истоку гони,
И он и громи све се тамо спрема.

Престаде холуј; али груну киша,
Све крвца сама, па на земљу лије,
Холуј подуне, да је поутиша,
Ал' она лије, а земља је пије.

Наши се земља, већ не може више,
Киша се по њој пресипати поче,
И таман локве уједно се слише,
Кад крвав поток са истока доће.

Тамо се облак провалио беше,
И тамо крвца са небеса паде,
Кањење њене свуд се разнеше,
Док најзад тећи потоцима стаде.

Саста се крвца са обадве стране
И стаде тећи као грдна река,
А киша лије, не може да стане,
А гром тек само рикне из далека.

Матица јури и усеве плави;
Обара куће и градове руши;
Односи горе и потопе прави;
Све живо дави, сатире и гуши.

Ал' у том лому и тој страшној бури
С обзора дуга од један пут сину,
Па к'о да хити, као да се жури,
По небу целом у часу се вину,

И стаде киша, крв престаде тећи,
Сунце се јави на заноче сјати;
И холуј бесни мораде прилећи,
А громи страшни морадоше стати.

Диже се тама са поља на равни,
А потоп крви сав у земљу оде,
Ал' дуга чезне, а облаци тавни
По ведром небу опет се преводе,

Вл. М. Јовановић.

ЧИЧА МИРКО И ЧИЧА МАРИНКО.

СЛИКА ИЗ СРПСКОГ НАРОДНОГ ЖИВОТА.

ПРЕПИЧАНО П. АДАМОВ.

Има још много нас, који памтимо оне црне дане пре толико година. Црне, боме! Оста толико каша пустих. Сруши се толико кровова. Ископа се толико огњишта . . . .

Чујемо и ми у нашем селу, како се Мађар одметнуо од цара и дигао на наш народ, да потамани или помађари све, што се поздравља са Помозбог. Говоркало се, као да ни наше село неће остати на миру.

Поп Васа покупи око себе старији свет, па им чита из новина, па све вели, биће војне и код нас . . .

Једаред, боме, ево збиља нашег ла́ле. Дошао из општинске куће. Види му се на лицу, није нешто добро.

— Где је Тодор?

— У суваче.

— Одмах по њега . . . .

Дође Тодор.

— Зову те општинској кући.

Кад Тодор вратио, а он носи у руци лист артије:

Шта је?

Траже га одмах од регименте.

Тодор оде . . .

Одоше боме многи из нашег села, чича-Мирков Рада, па и мој Јован. Оде све, што било млађе и бираније.

Народ као народ, дабоме. Узбунио се, ужурбао се.

Променило се и наше село. Тек за час ево каквог гласа. Мађар ударио ту и ту са страшном силом . . . Погинуо тај и тај . . . . Наши победили . . . Наши беже . . .

Е, можете мислити, како нам је било!

Свет, боже, силан свет се слегао по Срему, што из Бачке, што из Баната. Што јаче, дакако, остало тамо, да се бори за своју веру и за своје огњиште. Боме, што нејачије, пребегло, да се сахрани у добре браће. Нема, кажу, брата, док не роди мајка. Ал се нашла браћа нерођена као и рођена.

Ту ти се види, што је крв. Боже мој, у невољи се и Турчин побрати са Србином, а не би своје познало своје? Благо брату, кад у невољи брата нађе!

Цело село, мислиш, логор. Ал не реци логор већ збег! Е, зајамчно . . . збег!

Збег је станак необичан. То се не да испричати, већ, сачувај боже, доживети, па видети.

Што по кућама пуно, ал и по улицама се загушио свет, на свет. Народ је то. Сваки час видиш, онде ватра гори, па се нешто кува или пече, тамо изваљао ко буре вина, па точи. Овде игра коло бачко, тамо сремачко, тамо опет банатско. Неко кука и нариче то за сином, или за мужем, или за оцем, што остао, па погинуо. Неко запева за кућом и пропалим огњиштем. А кроза све ори се песма.

Наш ти је свет, да смо весели, баш чудна вера! Неваш, и кад си весео; неваш, и кад бриге имаш; неваш, и кад мртве оплакујеш.... Узми само, тамо се наши људи кољу и гушају, а ми овде играмо коло и певамо! Јест, ал све песме о јунацима и о бојевима, о Книћанину, па о Татомировићу*), о Јелачићу. . .

И наша се кућа зави у црно, јадна сам ти и дан данас за Тодором, за девером мојим. Оне се године ја тек довела, па га замиловала била као брата рођеног. Пропиштала јадница свекрва моја, никад до смрти није престала кукати. А свекар ми зар занемио, па ником ни речи.

Ал црно нам јутро тек свима освану, кад пуче глас, да се Мађар осилио, па навалио у Срем.

Штогод нас је живо остало у селу, све се слегло пред цркву. Ал куд погледиш, сама сукња и опрегача. Што је мушке главе, сама луда деца и нејач. А од људи, кукуљави старци са старим покојним поп-Васом, поштеним појком, зар да рекнеш, тек од заклетве. Све друго отишло већ пре тога под барјак старцу патријарху на заклетву.

Куд и камо још у ноћ почела звона да звоне на ларму, да те гроза све подилази, па да ти се кожа јежи. Целу драгу ноћ нико није трепнуо. И не пребдила, јадна, кад тутњи земља, под тобом и тресе се, како грувају топови, ми слиш, под селом су; а грувају звона, чини ти се, небо се продама.

Кад ми пред цркву, а стари поп Васа сам собом вуче за уже. Баш главом поп Васа и с њиме, — можете л' мислити ко?

Чича Мирко и чича Маринко.

Не знам, да л' је било на свету два већа злотвора од њих двојице у нашем селу, од чича-Мирка и чича-Маринка. Бог би их свети и данас знао, шта су били међу собом замрсили. Ал не верујем, да и сами знају, откада су им куће постале злотворске.

Чича-Миркови и чича-Маринкови нису комшије. Њиа много плотова и јендека, пустих и пуних ограда између њих . . . . То већ нешто вреди, да две куће у селу не морају бити злотвори.

И чича Мирко и чича Маринко били су црквени тутори, те водили црквене рачуне, прилаљивали свеће и бројали пешкире, што их црква добије при погребима и другом којом приликом . . . Елем, с те стране нема један другом шта пребацивати.

И чича Мирко и чича Маринко били су већ и кметови у општини. Дакле, водили и општинску брагу . . . Е, па и ту је могао један против другог — ћутати.

Јесу, додуше, чича Мирко и чича Маринко бразлаши, бразлаши у два потеса. Ал ако чича Мирко јесенас откиие у једном од чича-Маринкове њиве коју бразду, чича Маринко ће пролетос у другом исто толико отпарати од чича-Миркове. Па што чича Маринко пролетос чича-Мирку, то ће чича Мирко опет јесенас чича-Маринку . . . Ето, и поред тога се могу још њих двојица повести на једних колих.

Но један другом ни помози бог, а камо ли, да их је ко видео на једним колима. Сретну л' се гдегод, или ће чича Мирко навити на десно, а чича Маринко на лево; или ће чича Маринко десно, а чича Мирко лево. Сачувај боже и богородице, да запне који кому у кола.

Тако старешине, па тако и млађешина кућевна од старина.

Већ и селу криво.

— Јеси чуо, чича-Мирко, — рећи ће један пут, а ваљд' и више пута наш кум Гаја чича-Мирку, — јес чуо, — вели, — продај кому оно њиве, што ти је на Чупића пољу и

*) Тако је звао народ у буни ђенерала Ђорђа пл. Стратимировића.

у Капетанову долу. Да сам ја као ти, дао бих још и приде, само да се курталишем беде.

— Знаш шта, чича Маринко, — навалио би на чича-Маринка баш и сам попа, добри покојни наш поп Васа, — знаш шта, — каже, — протури кому оно њиве, што ти је у Чупића пољу и у Капетанову долу, па ма се и за лошију трампио с киме, да не буде белаја.

А Чупића поље и Капетанов до су она два потеса, где се браздани њива чича-Миркова с њивом чича-Маринковом.

— Не дам града без царева јада, — одговориће чича Мирко кум-Гаји, — мислиш, и бога се, боже прости, мало бојиш, а цара баш ни мало.

— Ко тражи боље, широко му поље, — одговориће опет чича Маринко поп-Васи. Узми само свештена глава поп-Васа, а поштена душа! Тек да, рећи, клекне, па ни онда се чича Маринко неби ни осолио.

Мисли свет, њиве су им кост у грлу, па би њих да им ишчупају.

Врели људи, дабоме, и угледни у општини, чича Мирко и чича Маринко; виђени и чувени, дакако, и на збору и на части, па би добри људи да их помире . . . А и селу дозлоградило. Та, кад ти се у царевини два угледна човека заваде, зло; а неће тек селу. Чича-Миркови шорани устали на чича-Маринкове; па и вашке из чича-Маринковог шора пакосније на вашке из чича-Мирковог.

Једаред ће и мој лала чича-Мирку, — свођакале се те две куће, чича-Миркова и наша, још од вајкада, — спомениће лала чича-Мирку:

— Која вам је невоља, те кобите и злотворите један другом према глави, кад вам бог сам дао, да можете бити своји!?

А чича-Маршку ће:

— Стари, кад ти бог дао, на удвоји; па ори, да не мериш сваку бразду. Те мир бог!

У чича-Мирка се нашао, на радост, момак. Ваљан момак био Рада, да ми га је милина била видити.

А у чича-Маринка, по богу цура, да не скинеш ока с ње, кад је угледаш. Јој каква је била Јања! Реци, права вила, ... није друкче!

— Неће ти, Триво, — рећи ће чича Мирко мом лали, — неће ти, брајко, ни од мачке маче из тамо његове авлије.

— Ни да ми врана с његове багрене слети на моју, — опет ће чича Маринко.

А лала слегни раменима, па ућути.

Је л' било то, да рекнем, по памети или по злу срцу, да л' по божијој или, прости боже, по ђаволској, не умем да се разаберем. Тек старешина једно, а оно двоје млађешина друго. Чича Мирко и чича Маринко, што рекох, крв и нож један на другог; а Рада и Јања да ухвати за нож једно за друго.

Кад удариш оцило о кремен, лако ти је варницу истерати; ал пази, шта ћеш с њом. Воља ти село упалити; воља ти прижећи жеравицу с тамјаном и псмирном, да окадиш божитњи колач, око кога се купе чељад у знак љубави и мира.

У чича-Мирка тиња варница, а у чича-Маринка тиња варница. У Раде тако, а у Јање и тако. Но не реци, да је у чича-Маринка и у чича-Мирка иста варница као у Раде и у Јање. Зло, да кресне једна о другу!

Ал како да кажеш: — Мани се! . . . Погибоше деца једно за другим!

Како опет да их приближиш, да их саставиш? . . . Пре би се, грешна сам ти, приближио, кажи, некрст крсту, него чича-Мирко чича-Маринку, или чича-Маринко чича-Мирку . . .

У том сто букну и буна, па захвати и наше село.

На што све то слути, господња воље?

На ти се препразних, кад видох, како чича-Мирко вуче за једно, чича-Маринко одмах поред њега за друго звоно, да се један о другог мора макар кошуљом очешати. А поп Васа с њима. Препразних се, али ми дошло некако право. Ако ћу истину, не знам, шта сам била помислила, тек ме мрави прођоше. Како неће? Какав ти је то био часак! И сад не знам, како ми је, кад ми све оно изиђе пред очи . . .

Престала наједанпут звона. А у народу тишина. Мислиш, све то на погребу, па баш изнели мртваца из цркве, те ће попа и пред црквом да чита молитву.

И помисли, једна, колико је у тај пар издисало и издахнуло већ било нашег народа пред непријатељем . . . Ја жива умрла за мојим Јованом, па не смем чисто ни да помислим, шта је с њим? А све ми се врзе у памети: «Боже, боже, сачувај и сакрили и душманина! Па му не дај области, да мори толики свет. Боже, боже, сачувај твој народ, молим ти се; и онако му је доста невоље домаће!»

Тутњи и тутњи, па не престаје; а земља се тресе, тресе се и Срем и Бачка, како грувају топови. Отео Мађар, кажу, Вараднн-град,

па то бију топовима Нови Сад, . . . сатро га у пепео.

Нема него, мислиш, све обамрло, па то није народ, него духови, тек само тако стоје па се једвице крећу.

Неће потрајати дуго, ево поп-Васе. Пребацио епитрахиљ, а у руку узео крст с часне трпезе. Приступи гологлав, стаде на један камен, мислиш, нек ми бог опрости и мајка божија, ама мислиш, сушти светац.

Ускомешасмо се, узгужвасмо се, па се прогурасмо, да смо му ближе; а упрло све то у њега очи, као да се, и опет грешна сам ти до бога, живом свецу обеселисмо.

Поп Васа —

Не памтим му сваку реч, али памтим, да је лепо говорио, . . . тако лепо, да се многи заплакали.

Казао је нешто овако:

— »Не чекајмо злотвора, да нам побије децу нашу, те да нам дође, па да и нас немоћне старце привеже за колац, а на наше очи, да нам скрнави свету нашу цркву, да нам пљује на крст и у свети путир — крст му чело главе! На смртном се концу не причестио! — Да нас веже, па да нам бешчасти жене, ћери и унуке. Хајдмо листом, што нас је год кадро понети још пушку; а нема л' ко пушке, у невољи ће му помоћи и коса, или мотика, или сикира. Наши стари су куком и мотиком преко четири стотине година чували своје име и народност, своје цркве и огњишта, па им песма слави и спомиње имена још и данас. Синови наши су пред непријатељем, али их је мало. Душманин ће најпре стаманити њих, па онда и нас и све, што је наше . . .«

Неко плаче поред мене, па зајеца да се угуши.

Ја се обрни, а то чича-Маринкова Јања.

Мени не може суза на очи, већ ми стало нешто у грлу, па да ме угуши. Женска сам глава, па да ме није био зазор и срамота од људи, од старешина, прва бих била пренла, па целивала крст и десницу поп-Васину, те повикала: »Хајдмо!«

У тај пар сам, на здравље му било, пожалила била и мог Јована. Па, чини ми се, да сам имала девет синова као девет Југовића, сама бих им пушке напунила, па их благословила и послала у бој или и сама повела. А била би и тврђа срца зар, него и стара мајка деветорице Југовића.

Да, да, децо. Ви гледите баба-Јелу, као да не знате, шта говори. Али не дао вам бог ни добар час, да доживите, што сам ја доживила. Но кад би доживили, онда би тек знали, како срце боли за својим, па нека ти је само помозбог, а некамо да се једним крстом крсти као и ти, а некамо да пева исте песме, које и ти, да игра уз гајдаша као и ти. Него пазите, што ћу вам казати: Благо браћи, кад се браћа, што рекао покојни поп Васа, познају пре невоље!

И што се писам на попине речи заплакала као чича-Маринкова Јања и многе друге, али ми срце оте мах, кад угледах, како се чича-Мирко и чича-Маринко загрлише пред целим народом. Загрли се баш чича-Мирко и чича-Маринко, да рекнеш, све до мало час крвни злотвори; и изљубише се, . . . изљубише, децо слатка, као браћа давно невиђена и незагрљена.

Е, децо, . . . е, народе, мислиш, срце да искочи од радости. На што мени, што чича-Маринковој Јањи, али све . . . све, у ког живо срце куцало, порасти, . . . није друкче, порасти од милине, ако нам и било до невоље.

Јања сиротица пала мени на груди, па јеца, . . . јеца, боже, регби, свињуше девојка.

Самом поп-Васи затрепта суза у оку, па му се скруни на сребрну браду; чисто му се узеле руке обе, па не зна старац, како да благослови.

А чича-Мирко и чича-Маринко се прекрстише, па метанисаше као пред целиваћом, па целиваше часни крст и попину десницу.

Једва се чуло, како обојица у један глас рекоше, стојећи онако погнути и скрушени пред честитим појком:

— Прости и благослови, оче!

— Бог . . .

Рече попа; ал не мога даље, загрцну се старац и прекрсти крстом више главе и над чича-Мирком и над чича-Маринком.

Пређе крсту, па се маши попине деснице и наш лала, мој свекар. Са њим деда Паун Маринковић. Па онда баћа Станко Лукачев и деда Јанко Обрадов. Па сви редом. Све два и два, као да иду на свето мироносање.

Куд погледиш, мире се, рукују се, грле, љубе и праштају.

А Вукашин Рајин — изгубио човек ногу негде пред Мађаром, па остао хром, па скаче и егуца онако богаљаст око народа и кроз народ, млата рукама и виче:

— Ура!

Деца се похватала матерама за сукње, па

које бојажљиво, које радознало извирују иза њих, па гледе, шта се то збива. Неколико смелијих и јачих голаћа дало се за Вукашином, па и они вичу, из гласа вичу:

— Ура! Ура!

Мало тако време потрајало, па ће се у сваког старца наћи у ког пушка, у ког коса натакнута на косиште, у овог тешка сикира на дугачком сапишту, у оног будак или мотика и тако што.

Тражим вам ја очимв нашег лалу. Кад ја, а моја свекрва извела старца на страну. Донела од куће стару неку оклепаницу кременчачу, па му је тутка у шаке и вешa му о раме торбу. С том је пушком још његов отац војевао на Француза, а висила о клину иза врата у гостинској соби, и пуцало се на њу само о божићу, кад би се колач секао, те запевало: »Рождество твоје . . .«

Пређем ја к њима. А баба светује старца:

— Иди мудро, не погини лудо. У торбу сам ти метла сланине, по хлеба, црна лука, соли и паприке. Имаш и иглу и конца; остало ти још, како си ишао које на кордун које на стражу у кумпанију. Ушила сам ти божићег дрварета и стручак од босиљка, којим ми је поп Васа светно постељу, кад сам донела Тодора на свет. Па сад . . . знаш, . . . да . . . Шта ти још хтедох рећи . . .

И лали и нани засијаше се очи. Трепавице затрепташе. Лала протре очи храпавом руком својом, а окрену се на страну. Нана подиже очима црну верту, што је препасала од жалости за Тодором; а крупне сузе јој се одроните у њу.

— . . . Тривуне, . . . да . . . — дође опет стара до речи. — Ова пушка . . . знаш, толико је божића пропуцала у славу божију, па сад . . .

У томе кренули сви испред цркве оним дугачким шором пут Карловаца.

Нана се ухватила лале, па се не миче од њега.

— Пази ми на дете. Ти знаш, Јован је срчан . . . Чувај главу, ал узмора л' бити . . . замени нам зеницу нашу . . . Немој да ми се вратиш без њега . . . Поздрави ми сокола. Подај му ту јабуку, што ти је у торби. У једној кришки имаш оно дрвце, што сам добила лане од наше прије из Врдника. То је, вели она, од старог кивота светог кнеза Лазара из Раванице. Подај њему; нек му се нађе, . . . злу не требало! . . . . Пре нек мене нестане, него да пропиштим и за . . . Господе, помилуј! . . . Тривуне, аманет ти Јован! Али освети Тодора! Освети га над крвницима . . . ох! . . .

Лала је слушa као мирно јагње. Ухватно пусту пушку оберучке, на више изгледа, да је загрлио, него да је пребацио на раме.

Да је било стати, на видити тај народ и ту опрему! Боже мој, боже!

Напред поп Васа с крстом. Поред њега уз десну и уз леву чича Мирко и чича Маринко. У чича-Мирка и у чича-Маринка бела коса као сребро, а у поп-Васе сребрна и коса и брада. За њима у поворци опет сами старци. А око њих и за њима деца, жене и бабе. На певамо, сви у глас певамо с попом: »Возбраној воеводје побједителнаја . . .«

Вукашин се развикао, па успалио и децу, па, чим песма престане, а они из свег грла:

— Ура!

— Ура!

Мислио би иначе, носимо литију на жита као о Ђурђеву или о Спасову.

Каква чета, жалосна сам, тако и оружје. Једва у ког пушка, а оно друго сама кука и мотика. На од последини од остраг, подигле се косе и мотике, виле и будаци, као да се дигла моба каква или царска робија. Тек се опет нађе зрака сунца од истока, да се окрзне о избрушену косу или мотику, где није зарђала; па те шине по очима, да се сетиш старих јунака наших, у којих се, као што каже песма старинска, сијало светло оружје као сунце, а златне токе на прсима кроз густе брковe »као месец од недеље дана, кад просија кроз гору зелену.«

Певамо, боже, све песме црковне, на идемо, не да изгинемо, него да се посветимо као мученици, па да се славимо као свети кнез у Раваници, као свети Штиљановић, у Шишатовцу, као света мајка Анђелија у Крушедолу.

Дођосмо на крај села. Ту ћемо се опростити и растати. Прешла и ја лали, па га пољубила у руку. Већ ми на врх језика, да и ја поздравим и поручим коју мом Јовану. А како бих једна од срамоте? Ту свекар, ту свекрва! Срце у мени пуца . . .

Старци одоше у Карловце, па ће одатле, куд их одреде, а добиће ваљда и боље оружје.

Ми свако својој кући.

Сад тек жалост у селу. Ал моја нана стегла срце, . . . пре ће пући него проплакати. Иде, а говори, па као више за себе:

— Нек сваки њих двојице бар по једног

узме на душу, бог ће им опростити. Мој је Тодор и више њих вредио . . .

*

Прошло тако неко време. Пусто село. У својој си рођеној кући, а као сироче си, где нема у њој мушке главе.

Ако ко и пређе преко улице, то је да се помогне у кога ради чега или да пропита, е да ли је што чуо о нашима.

Само Вукашин ухватио дечурлију, па их муштра.

Да је коме до смеја било, сит би се могао насмејати, где он онако шантав обучава децу, како да право стоје и како да корачају.

— Вукашине, бог те видио, зар ти је још да збијаш шалу? — Повикаће му једаред нека тета Смиљка Опсеничка.

— Каква шала, тета-Смиљко, — одвикнуће јој он. — Момци су то! Јунаци, . . . гле! Ко зна, до чега још може доћи? Па нек смо готови! Показаће и Вукашин, шта може и шта зна, и овакав, какав је.

На подвика на своју војску.

А тета Смиљка се насмеја, па се жена прекрсти. Иде својим путем, а говори:

— Анатема та било и с човеком! . . . Тешко нама и овако! А да дође и до тога, да нам ти покажеш, шта можеш и шта умеш, још горе и у гори час по нас!

Обрад Десић, па Лука Ћирић, па Стојан Вукмирица и још ту неки њихови вршњаци били су све капетани у Вукашиновој војсци. Ево људи, . . . данас су, дабоме, људи, и они имају већ своју децу, неки су им и за женидбу, да су весели, . . . е, па сећају се заједно и они сами Вукашина и Вукашинове војске.

После неколико дана дошао поп Васа кући. Вели, као да ће се војна скоро свршити. Рус иде у помоћ нама и нашем цару.

— Бог из њега проговорио! . . .

Једног дана ево ти Вукашина. Залетио се, па се батрга по шору, а виче, колико га грло донело:

— Ево их! Ура! Ту су! Иду! Ура! Јунаци! Ура!

Ускомешасмо се.

Шта је? Ко је?

Деца се нека поплашила, па се сакривају и петљају око нас. А, боме, и нама није било у први мах баш најтоплије око срца. Мислили смо, непријатељ иде. Одраслији момчићи и шипарци потрчали за Вукашином па и они вичу:

— Ура! Ево их!

— Ко је!

— Ко, за бога?

— Наши!

— Наши! — одјекну с једног краја села.

Вукашин јури у други крај.

— Наши! — забруја по целом селу.

Као кад се у пчелињаку узрујају чеље, па из сваке кошнице стану излећати, и замисли, како се купе у један рој, да се тако скупљене комешају по зраку, — тако ти је по готову изгледало на тај глас наше село. Све полети дуж дугачког шора пред наше.

Ено их! Угледасмо их.

Ево их! Доћоше.

Вукашин поређао своје јунаке. На његову реч, сви поскидаше своје шешире и шубаре, побацаше их у вис, а вичу:

— Ура!

Наши им се одазивају исто тако. Помешали се и њини и дечији гласови, па се пролама:

— Ура!

Чича-Мирко и чича-Маринко иду напред; загрлили се, па певају, и сви певају.

Ту су сви. Сви су ту, за кога нисмо већ пре чули били, да је погинуо или добио рана.

А где је чича-Мирков Рада?

Ено га! Левицом издигао пушку, па је баца у вис и дочекује у руку; а десницом загрлио чича-Маринкову Јању, стискао је веселник, па јој не да мађи, . . . више је носи, него што је вуче за собом. И она, враг је неоднео, све полеће за њим, а бајаги отима се.

Поп Васа почео да звони у звона. На кад му нико не дође у помоћ, а сам не могао, окану се, па отвори широм врата на цркви, као о васкресењу кад обносимо Христоса, да га унесемо у осветљену и окађену цркву.

Тек Вукашин ипак није могао срцу да одоли, него се обесио за уже од великог звона, па вуче из све снаге, па све подскакује, како га звоно заноси; док не дођоше и други, те му помогоше.

Уђосмо у цркву. Не памтим, да је и пре и после тога било и о самом божићу или о ускрсу кадгод толико света у цркви као тај дан.

Поп Васа очита благодарење. Е, ни о манастирској слави на Видов-дан нисам чула тога пјенија. Душа му се рајске песме науживала!

Чича Мирко и чича Маринко и многи и многи давно су већ покојни. А Раду и Јању знате. Живи су и здрави са својом дечицом

богу по милости! На пек им је сретно! Бог би дао, да се никад не оцепе оне њиве, што биле покојног чича-Мирка и чича-Маринка на Чушића њиву и у Капетановом долу!

Али, децо, упамтите, што ћу вам рећи:
»Благо брату, кад нађе брата у невољи! А још више, кад се браћа пре невоље с браћом упознају!«

АПОСТОЛ.

(ПЕТЕФИ.)

VII.

Прошле су четир године,
И дете поста дечачић;
Онде у мраку одврче
Под земљом, с црвима,
И с пороком на једном гнезду.
Ни дахно није зрака чистога
Нит виде спољне красе земаљске.
Живљаше, ал' ко живи самртник.

Старац је био радостан,
Из детета је мудрост сијала
К'о варница из кремен-камена,
И старац вако мишљаше:
Из варнице се пламен развија.

Од четир лета само, па је крао већ,
Крао је воће од пиљарица
И новце из шешира просјачког.
Васпитатељ се само смејао
И фалио га или митио.
Нег га је ум'о и изгрувати,
Кад ништа није украо цео дан;
Но то се ретко десило,
И наде старчеве
На очиглед су расле
Те неуморно зидаше
Ваздушне куле у будућности.
Но није дуго зидао,
Једаред заше за ваздух.
Сирома старац, отац брижљиви,
Би ухваћен и срамно обешен....
Добро што није већма кажњаван!

И комшиница ј' тамо гледала,
Кад су га узвишавали
И кад је језик пружио,
Кад су му омчу на врат вргнули
— К'о да се на свет хтео плазити,
Што га је тако сад наружио.
Кад је на крају церемоније
Комшиница нам кући отишла,
Рече дечаку благо матерски:

„Е сад и тебе ђаво посио!
Иди ми, синко, врат бар скрхао,
Од данас нема ко ће плаћати,
А ја да трошим на те не могу,
Да те к'о гуску гојим.
Хајд и то ћу ти још учинити
Да те до врата испратим. Но чуј:
Ако се вратиш — у канал ћу те!

Дечачић није ништ' разумео,
Ћутећки с' само покори,
А кад су врата за њим лупнула,
Још се једаред натраг обазре
На онда оде — куд га очи воде.

Иш'о је, тумар'о је,
У један сокак п'онда у други.
Још није им'о тако грдан пут
Све ново за-њ, што год је виђао:
Дућани, лепи, углађени људи,
Од чуда је мор'о често застајати,
А кад је стиг'о на крај једне улице,
Онде је одмах почињала друга;
Па тако без краја,
Варош није могао обићи.

Од силног чуда и од хода дугог
Уморио се тешко;
За то на једном рогљу пристане
И извали се доле на земљу.
Подаље, преко, баш се играху
Са играчкама деца весела.
На њих је глед'о, па му с' чинило
К'о да се и он с њима игра;
На њих је глед'о, дуго, дуго, —
Док није полагано заспао.
Дуго је спавао; од једном
Дође му у сан да га вијају
И гвожђем хоће да му очи пеку...
Уздахну тешко, цикну, и —
Пробуди се и устане...
Ноћ је одавна настала.
Звезде на небу трептаху,
А по улицах људи не ходе;
Само је једна бака
Пред њим стајала
И мотрила га очима, —

А те су очи биле страшније
Нег оно гвожђе, што је сневао.
Дечак се уплаши,
Привуче се зиду,
А баку нит је смео гледати
Нити је смео очи скинут' с ње.

Сад му се бака примакне,
Ста да га гледи па му протепа
Већ како ова уме:
„Како се зовеш, синко?
Ко ти је отац, ко мати?
Где седе? Хајд да т' отпратим!
Хајд, дај ми руку!"

„Зовем се Силвестар, родитеља немам,
Писам их ни им'о, ја сам тако нађен;
А кући више не смем отићи:
Комшиница је рекла, да ће ме
У канал врћи, ако одем још!"

Па хајде са-мном, синко,
Хајд к мени, ја ћу бити мати ти,
Још каква добра мати . . . Хајд!
И с тим га бака узе за руку
И дечко пође, уплашен,
Дрхћући и сам себе,
И не знајући, шта се збива с њим.
„Ово је стан мој, синко, — рече му
Бака, кад кући стигоше.
Ја седим овде у соби,
А ти ћеш ево овде у кујни.
А не ћеш бити сам . . . хе, куцуш, не,
— Ето га видиш, лепа кућа, јел'?
И он ће с тобом спавати.
Ено покровац, доста је за оба,
Кревет је мек, не треба ти мекши,
А куцов ће те добро грејати.
Не бој се не ће кера, не:
Ви'ш како ти се радује,
Ви'ш како репом врти?
Моји ћете се ваљда слагати,
И волећете једно друго.
Сад хајде лез'те па ми спавајте —
Ал' ти си можда гладан? Можда би вечер'о?
Хајд махни, касно је, а видим, сањив си,
А дете и не ваља
Да једе доцкан, већ пред легање!
Јер онда снева саме вештице . . .
Већ хајде лези спавај, синко мој.

С отим их бака остави
И дечак легне страхујући,
На ћебе поред пса.

На крај је лег'о, није веров'о
Свом честитом другару.
Ал' се сада пас
Одано поче умиљавати,
А светле очи му
Кроз мрак су сијале
Толико питомо, тако поверљиво,
Да је другара свога
Брзо охрабрио.
И сад се од једаред зближише,
Већ ено где се милују:
Дечак је куци длаку гладио,
А овај њему лице лизао,
Најпосле већ су разговарали:
Дечак је муч'о, кер пак лајао,
Док после оба тврдо заспаше.
Кад сутра бака устане,
Овако рече сину:

„Е слушај, дете моје,
Ти можеш мислити
Да те бадава не ћу држати,
Та без новаца нису чували
Ни Христов гроб;
Већ мораш радити.
Ко не ради — веле — нек и не једе,
А твој ће пос'о бити мали, леп,
Живећеш, као мали какав краљ.
И'ћеш у прошњу само, више ништ'.
Ја више већ не могу просити:
Угојила сам се,
Па онда мене људи терају,
Немају самном милости.
Него ћеш ићи место мене ти,
С тобом ће бити свако милостив
И свако ће ти делити.
Говори, да си пука сирота,
Сад ти је отац умр'о, мајка пак
Код куће гладна болује.
Ја ћу те увек пратит' из даље
За то се нази: ништи од сваког,
Јер друкче, кажем једном за увек,
Мо'ш свакојако проћи!
Ја док сам добра, добра сам,
Ал' кад сам зла, онда баш сам зла,
То добро, синко, утуби
У срце и у главу.
Од сваког проси, како видиш ког
Да је од тебе лепше оправљен.
А таких има доста, не бој се.
Руку пружи напред,
Главу пак навали,
Обрве криви тамо и амо,

А уста разјапи,
Очи пљуваником намажи,
Па се тако дери,
Споминући бога и болесну мајку.
Разумеш ме, дете?
Ако не разумеш, каз'ћу још једаред,
Ако није јасно што речима кажем,
Батином ћу пробати
Улити у тебе.

Деран јој рече: јесте,
Све је разумео.
И бака стаде пробу правити,
Па му се весма чудила
Где тако добро схваћа.
„Ја нађох златни мајдан
У тебе, синко мој."
Онда се слатко насмеја:
„Но живећемо грофовски —
Грофовски ћемо живети.

А сад хајдемо на жетву!
Но ти си можда гладан, но хајде мало чекај,
Док дођеш кући добићеш да једеш.
Међутим много не смеш ни јести,
Можда би с' као ја угојио
И онда би нам зека промакао
Па после можеш тражити.
Дебелом просјаку
Најтањи комад допада.

Пођоше неком живом улицом
И ту сад бака
Намести дечка, где ће пристати,
А сама сврне у оближњу крчму,
Откуд ће дечка моћи оком пратити.
Кад год је дечку штогод
У шешир бачено,
Дигла' би чашу с ракијом
И смејући се добро повукла.

Благоје Брапчић.

(Настављће се.)

ЗА НАЧЕЛО.

РОМАН МИЛАНА САВИЋА.

ПРВИ ДЕО.

(Наставак.)

III.

Неколико дана доцније, кад је Јован из каване дошао кући, нађе у својој соби госпу Агату и — Емилију. Зачудио се у први мах и мало се и намргодио; али му Емилија неким блатим гласом рече, да извини, што су у његовој соби; она је тако радо у соби човека, који се бави науком. Јованово се лице на то разведрило и био је одмах готов, да јој покаже своје књиге, медичке и социјолошке. Емилија је показивала неку неприлику, којих књига да се лати а Јован јој одмах препоручи понајпре социјолошке, говорећи, да су те књиге за цео свет а медичке само за стручњаке. Емилија се на то одмах решила са социјолошке, што је Јована врло обрадовало.

— Видите, то је права светска наука, говорио је Јован, док је госпа Агата тумарала по кујни а Емилија седила на дивану. Француски писац Прудон отворио је свету очи; Лоренц Стајн извео је у својим списима систему француских социјалиста, Кадета и Фуријера. У Немачкој су хтели Маркс и Енгелс, за време покрета 1848. да покрену револуцију у хатар социјалној републици — али је то већином био глас вапијућег у пустињи. Тек кад је од године 1862. Ласал увукао и раденике у своје идеје, постаде ствар озбиљнија. Ти су раденици постали моћ, снага. На жалост, Ласал је на скоро умр'о, и ствар је као заспала, док се није појавио опет Маркс и у Немачкој поново покренуо раденичко питање. У Енглеској је раденички сталеж ишао на бољитак, у Америци још већма, у Немачкој је постао неки фактор, на жалост само онда, кад га је Бизмарк за своје цели требао. Владини органи говоре додуше, како се држава стара за децу раденика и за сиротињу, како оснива прибежишта и много којешта; али ми то знамо, како је у ствари. Ту помаже само преврат а побожничко гукање или сиренски гласови државника неће никад сваком човеку дати исто право. — То је у кратко, што се тиче покрета мојих једномишљеника. Ако вас занима ствар, готов сам, да вам је објасним.

Емилија је пажљиво слушала на Јованове речи, ма да није много разумела.

— Ах, господине, рече у току разговора, моје васпитање врло је занемарено. Читати и писати знам, и радо читам, само што већином не разумем, што читам. Од малена сам морала помагати матери у кући, у послу — јер смо сиромаси људи — а тако ми није остало времена, да се изобразим бар сама. Кад вас тако слушам, осећам понајбоље, каква сам незналица.

Јован је гледао Емилију са саучешћем, и већ се чисто радовао, како ће да изобрази девојку, која за науком, за знањем тако тежи, и кад се Емилија опростила и отишла, чисто му се ширале груди од поноса, како ће избавити створење једно из мрака незнања. У таквом расположењу отишао је на вечеру.

Ту је већ затекао Живка, који га је весело поздравио. На Живковом лицу огледало се необично задовољство. Јовану је то упало у очи те га запита, шта му је.

— Ех, шта, одговори Живко. Акције ми стоје врло добро. Био сам данас с Бертом — то ти је паивна девојка! Говорио сам јој о својој љубави а она као да ужива у мојим речима. Ја врло добро знам, да нисам Адонид, да нисам лепота; али, брате, женска ти на то много не гледи. Њојзи зацело ласка, што сам се, као „доктор", заљубио у њу. Чим се опет састанем с њоме, а то ће бити за који дан, изиграћу свој последњи адут, па шат је задобијем.

— А какав ти је то адут? запита Јован чисто расејано.

— Казаћу јој, настави Живко и поче се смешити, да ћу је узети за — жену.

— За жену? рече Јован замишљено. На онда?

— Е, онда је нећу узети за жену, дода Живко сасвим мирно.

Јован га погледи, али не рече ништа, већ ћутке пружи празну чашу послужитељу, да је напуни.

— Држим, да није у реду, што си намеран, рече напослетку.

— Којешта! викне Живко. А на што је женски свет, него да нам пружа уживања!

— Али и оне имају једнака права с нама, примети Јован.

— Па и она ће имати уживања као год и ја, рече Живко.

— Знам, знам, одговори Јован, али не треба је обмањивати. Она можда не би пристала на твоје захтевање, да јој не обричеш женидбу. Чим тако стоје ствари, онда хоћеш лаковерност њену да злоупотребиш.

— Ларифари! рече Живко. Ми социјалисте морамо доћи до цели, па ако не иде правим путем а оно странпутицом. То ми је исповест.

— Ја социјализам не схваћам тако, одговори Јован мирно али оштро. Ти имаш прилике ићи и правим путем. Изобрази је, докажи јој потребу заједничког живота — па ма само на неко време — и ако она увиди да имаш право, просто ти било.

— Сад ћу се ја мучити с њоме и напослетку да ми је ко други уловио испред уста, рече Живко мало набусито. Свет и све на њему мене је ради ту, а не ја света ради. Кад мене нема, нема ни света.

— То су епикурејски назори а не социјалистички, примети Јован. Убеди свет о твојим назорима, па да видиш, како ће ти изаћи на сусрет. Ја друкче мислим. Дабогме, да се садашње стање не да преломити без големе, ужасне револуције, али тога ради ваља баш у сиромашнију класу улити чистог појма о животу, да нам та класа у тешком часу борбе са великашима и њиховим џелатима од свесне помоћи буде. Да је Берта у мом смислу изображена, она би се смејала твојим речима о женидби па би ти рекла, да није нуждан црквени благослов и државно признање, да уживате у заједници. Тако ти не би упао у лаж а та не сме ником бити начело.

Живко је слегао раменима и чисто је Јована жалио. У том уђе Рајко и седне на своје место. Одмах је приметио, да се између оне двојице нешто збило али се чинио и невешт. Мислио је, да је опет било на реду какво социјолошко питање, и да се нису сложили, јер је добро познавао њихов правац у мишљењу па и у назорима практичног изказања социјализма.

— Видио сам Адолфа, оног, с ким смо били ономад код Елтерлајна, рече, и приметио сам, да је нешто снуждси.

Јован погледи летимице Живка а овај се само задовољно смешкао.

— Има и то свог узрока, примети онако нузгред.

— Мхм! дода Рајко. По свој прилици напредујеш код Берте.

Живко је климнуо главом да је тако.

— Та, ако му је и преотмем, нећу бити први, рече мирно и запали цигарету.

— То не можеш рећи наспгурно, примети Јован.

— Мани се, молим те, тих девојака, настави Живко, једна је као и друга.

— Таквим се назорима одгаја проституција а не здрав нараштај, рече Јован мало оштро.

— Та не бих ни ја за те Бечке џуре мстую руку у ватру, примети Рајко. Не узимају ни оне женску нрлину баш тако озбиљно. Такав је обичај и те би девојке последње заплакале за изгубљеном невиношћу.

— Ја нисам моралиста а нећу ни да будем, рече Јован, али ако нисам тај, не морам бити ни противно од тог. И теби, који си .... омладинац, позната су начела социјализма и знаш, да ми хоћемо да свет поправимо а не да га кваримо.

— Идеалне тежње ваше познате су ми, одговори Рајко.

— Није то само идеално, рече Јован, то се даје све остварити.

— Не да, рече Рајко одсудно, а прехитрена средства изазивају опозицију, као год што сте и ви опозиција. Ви себи присвајате права као људи, и ми смо људи, те тако имамо и ми права. Ту може решити само сила.

— Да, сила, одговори Јован замишљено.

— Ја одобравам и друга средства, примети Живко, само нек воде к цељи.

— У осталом, настави Рајко, жалост је то, што се напушта народност.

— Народност је случај, рећи ће Јован.

— Али је ту, одговори Рајко.

— Напослетку, рече Живко, народност је људска, властичка измишљотина и стоји у опреци са појмом човечанства. Она највећма и смета развитку социјализма.

— Не могу сви људи бити једнаки, примети Рајко. Но ови говори неће доказати ништа. Видићемо у практичном животу.

— Лако је теби говорити, кад је огромна већина још уз тебе, рече Јован, а особито у нашем крају. Али треба започети, треба дати примера, па ће бити и последника.

— Само да покушаји не испадну трагично, примети Рајко.

— Видићемо, рече Јован.

— А међутим ћемо ми ипак радити своје, дода Живко.

— То јест, сваки своје, довршн Јован и погледи Живка.

Тог се вечера другови раније разишли него обично. Живко је отишао кући, Рајко у другу гостионицу, где ће наћи друштва, а Јован се ушутио у шетњу. Био је необично узрујан; разговор са Живком јако га је узбудио те је тражио душевног мира. Једва око поноћи отишао је у свој стан да легне.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ТУЂИН О МИТРОНОШИ ПЕСНИКУ ЊЕГОШУ.

(Наставак.)

У узаном једном сокачићу у Бечу, којим се из улице црвеног торња иде до лончарског ногоступа, има лево стара кућа, у којој је некад живио Теофраст Парацелзус. Кад је тај гостионичару у кући за стан и рану више дана дао само један фениг а гостионичар се љутит на-њ осекао, рекао му је златотворац мирно: „пољуби фениг!“ Онај то и уради а фениг се претвори у златан новац. Од то се доба зове та кућа: „код пољубљеног“. У тај узани а стрми сокачић воде у кућу са улице неколико степени кроз неугледна врата; са последњег степена има одмах десно опет врата па се човек одиста изненади, кад се наједанред нађе у пространој светлој цркници. У кубету су на отворено-златном лицу четири евангелисте а на дувару преко од врата пуно има икона и златне китњарије. Над врати је горе у првом спрату кор са позлаћеном оградом. Као скупоценом драгом камењу у неугледној љуски, тако се човек јасно и светињски изненади и обрадује леноме храму светога Ђурђа, што га подигоше православни Срби. Нема ту торња, нема звона, нема прочеља, да изда убаво то жестанце, на коме се побожни Римљани богу моле. Некад су у Аустрији само католици смели зидати цркве лицем на улицу те је отуд црквица православна била у закутку, право прибежиште за душу, која се хоће сасвим да опрости светског метежа и да прозбори коју са богом својим.

Ја сам ево већ двадесет и пет година у Бечу, па нисам знао за ту црквицу; тек сам је сад тако рећи открио. Воља ми је био овај штампани позив:

„Свемогући је бог тако судио те је пречасни и светли господар књаз-владика црногорски Петар Петровић Његош 19. (31.) октобра 1851. после дужег боловања преминуо на Цетињу у 38. години свога живота. У име родбине покојникове чини књаз Михајло Обреновић последњу ришћанску дужност спрам свог незаборављеног пријатеља те даје у недељу 11. (23.) новембра свечан парастос у покој души његовој. На тај се парастос позивају сви пријатељи и поштовачи покојникови.“

Когод је дошао у цркву, сваком је црквењак дао запаљену воштаницу, те је тако сав скуп одавао пошту побожноме владици, мудроме владару, заноситоме песнику, с којим смо се поздали на веселој оној игранци... Насред цркве су свештеници у црним одеждама, у којих је на грудих и на леђих био бео крст, појали опело славенски; за тим је изашао свештеник један, али у руху свештеничком, стао пред столницу, покривену црним сукном са белим крстовима, па изрекао беседу у славу покојнику...

Његошева је породица дошла на владу крајем 17. века, кад је Данило Петровић Његош био изабран за митрополита. Зећани су пашу замолили, да им дође митрополит из Црне Горе, да им посвети

нову цркву. Митрополит дође али га неверни паша заробя. Морао је дати откупа 3000 дуката — у то је име морао распродати златне и сребрне утвари — те се само тако спасао од смрти. Кад се вратио дома на видно, да му земљи, у којој се мохамеданство све већма ширило, нема друга спаса, него да смакне све присталице мухамеданства, запрети, да ће отићи из земље, ако га не послушају, На бадње вече поубијају Црногорци све мухамеданце.

Тога свог претка и ту Вартоломијевску ноћ црногорску прослављо је наш песник, књаз и владика у жалосној игри „Горском вијенцу“ . . ,

Од то доба никад краја рату Турака и Црногораца; крвави су то бојеви, фанатични и свирепи, да им је тешко наћи равних, час букну као силан пламен, час опет на неко време тињају само у пепелу читавих села и моштима јунака. Час су јачи Турци, час Црногорци, На и док ове ретке пишемо, није још сасвим довршена борба, ма да је само још појединци воде насрћући на противнике своје. Подруг века није кадро било уталожити мржњу . . .

После половине прошлога века десио се у Црној Гори чудноват случај. Аустријски неки бегунац, не зна се, да ли је родом био из Лике у Хрватској или из Краљеве, Шћепан мали, стао године 1767. тумарати по Црној Гори и бајати, на се наскоро погоди код Црногорца једног, да служи, али је зато и даље бајао. Једаред рекне свом газди, да је он Петар III., цар руски, за кога се мислило, да је убијен. Од то је доба лаковерни газда лукавога слугу предусретао понизно, па кад је једаред на части једној слуга метиую чашу на усне, да пије, а газда скиную фес, стали се сви гости ругати газди, што боље не одева свог слугу, коме указује толику почаст, или што не узајми за њ хаљина, ако већ сам нема. „Немаш ли сабље за њ, а ти му опаши дугу!“ Ипак се наскоро говорило по Црној Гори, по Приморју, па чак и по турском вилајету, да је дошао руски цар, што га гони Катарина и Орлов. У то је време Сава био митрополит па је по обичају још за живота наредио, да му наследник буде Василије. Овај је био нетде на путу а Сава се повукао на радио земљу. Ту прилику употреби левента — присталица је имао сваки дан све више — те га упркос енергичном опирању Савином изберу, да буде земљи господар. У исто је то доба на Волги Јемељан Пугачев био лажни цар. Пећки патријарх пошље Шћепану коња с дивним хамовима а племић неки Ришњанин, Петар Цоја, сјајно оружје и дивно одело. Ово је уздарје толико већма пало у очи, што је Ришњанин тај пре био у Русији па је морао познавати цара. Млетачка влада писмено укори и њега и још два друга капетана, Келовића и Корду, па се отуд посвађају и мал те не и покрве. Трипут их је влада звала, да дођу у Котор, њих ни бриге. Онда ти Млечани пошљу једног часника са четрдесет момака у Рисан. Часник је тај лепо затајао, шта је наумио, њих тројица га доприте до обале, да тобоже иде даље а он онда намигне момцима те склептају сву тројицу на их баце у чамац. Ришњани виде то из даљине, дотрче брже, ослободе своје капетане; Млечани стану с чамцем бегати а Ришњани опале на њих из пушака. Одмах затим пошље влада неколико хиљада момака да се освете. Али су Ришњани тако вешто умели гађати са кровова и са прозора, да је неколико стотина Млечана погинуло а остали једва побегли на лађе и отиловили. Шћепан мали, сад господар земљи, живио је у манастиру неком црничком а своју је улогу тако умео играти, да се све већма гњездно у власт своју. Руска влада пошље у Црну Гору неког кнеза Долгорукот. Митрополит сазове свечан сабор на ту кнез у име Русије изјави, да је Петар III. умр'о а Шћепан је отимач и варалица. У први се мах канда тој изјави веровало; али кад сутрадан стале пуцати пушке у знак, да иде Шћепан, отпоздраве их и с ове стране пушке и клицање: „Благо нама данас и довека! Ево нама нашег господара!“ Кад је дошао, ипак га митрополит и посланик заробе и затворе у неки вајат скоро већ на тавану. То лукави Шћепан одмах употреби па стане говорити лаковерном свету, како је њега митрополит и посланик баш тиме признао за цара руског; јер да није тако, никад му не би били дали, да седи над њима, него би га чак бацили били у подрум! Сад се диже и трећа сила, стари душманин Црне Горе, Турска. Три војске пођу на брда а Млеци наместе на својој граници војску, да пресече зајиру и бегство. Црногорци се очајнички бранили, лагано су измицали испред надмоћи, најпосле се повуку са свим унутра у своју земљу. С једне стране највеће јунаштво, с друге најниже варварство, жарење и убијање деце, свака страхота; али ће Црна Гора наскоро пасти, јер јој јунака нестаје све једнот по једнот. Како да се избаве? У то удари једнот часа гром у барутану у околу турском и млетачком. Душман мораде отићи, Црногорци клекли па хвале бога, сам их је бог спасао . . . У том се рату није одликовао Шћепан мали, а баш због њега је и букнуо рат. Кад су развалили лагум један, изгубио је Шћепан очњи вид. Црногорци презиру сваког, ко није јуначан; али ипак нису Турцима на захтевање њиховo издали Шћепана, говорећи, е је Шћепан погинуо у бојУ. Уједно су им послали хата Шћепанова, што је добио био од Пећког патријарха, у знак, да је коњ изгубио свог госу. Шћепан је дуго владао у Црној Гори и био неограничен господар. Угледом је

својим нарочито умео на пут стати крађи. Два је крадљивца дао пушкарати а то је тако запленило свет, да је Шћепан могао на улицу бацити дуката и сребром окованих пиштоља па их по читаве недеље дана нико не би дирнуо. Шћепан је погинуо на издајству. Скадарски паша потплати слугу његовог, Грка неког, па му тај у спавању скине главу с рамена. Кад га је заклао, рекне чељади: Шћепан је метнуо некакав лек на очи, па мора бити неко време сам, не сме га нико узнемиравати. Како се за неколико сахата није ни макао нико, то његови момци продру у собу и нађу га у крви.

Тај је предмет наш племенити покојник обрадио у другој жалосној игри, коју прожимље песничка снага те је чисто народна.

(Српске сл.)

ЛИСТИЋ.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште.) У току прошле недеље давана су била на овдашњој српској позорници ова четир комада: у понедељак 13. о. м. Швајферова шаљива игра „Прилепчино“; у четвртак 16. о. м. Мелављева драма „Она је луда“ и Стаиковићева селоседница „Спрема се на бал“, коју је на српску позорницу удесио Ј.; у суботу 18. о. м. Скриб-Легувеова „Адријена Лекуврерова“ а у недељу Окрутићева „Сађурица и шубара“. Од комада је тога само Стаиковићева шала сасвим нова. Мелављева је драма у толико нова, што се није доста давно давала те су и најглавније улоге биле у новим репрезентаната, „Адријена Лекуврерова“ је дошла тек од две године амо увршћена у репертоар, али је прекласке сезоне услед гостовања Милке Григурове дваред била напевена те се сад већ не може нипе рачунати међу новине, ма да су у њој овога пута баш три прве улоге: Адријена, Морис и Мишоне нове тумаче имале; за „Сађурицу и шубару“ реверисала је ено од седамнаест година амо сваке сезоне по једна недеља те је и ове године одужила своје. Предстане су све четир биле складне, само се у неких ипак немило осетило слабо и несавесно меморирање улога и од најбољих снага, које су ли пештанком и умеиношћу својом умеле да прикрију лабаву спрему. У два три маха при свем том отело се по штогод, што је надало — сувише чврсто поуздање у шаптала, које се само снагда казна. Могли бисмо послужити у томе са два три конкретна примера, али држимо, да и управа није пречула и превидила те ствари, па се надамо, да ће потрајити а зацело и сналазо знаћи наћи томе лека. — У Швајферовом „Прилепчино“ пријатно се истакао Десимировић као певени кадет-пиниарац Алфред Седенски. И приликом премијере тога комада године 1879. играо је Десимировић ту улогу и онда јој је још, колико се сећамо, умео да измами особиту неку драж особености. И остали су сви од реда приказивали живо и вољно, а нарочито се Добриновић као стара Haudegen Стурвиц са гасконадама својим разметао своју публицу на сладак смеј; само Дарвинка Бандобранска није показала довољно слободе и невезаности у кретању и марказитне изразитости у говору, колико се по дару и ревности младе те тумиче могло очекивати. — Мелављева драма „Она је луда“ дала је Ружићу (Лорд Херли) и Софији Вујићки (Леди Ана) лепе прилике, да експелују дивним својим уметничким средствима. Уз њих је двоје одмереним својим и озбиљним приказом лепо било пристао и Милојевић (Доктор Џолик) а Смиљана је Бркићева (Нела) сасвим згодно поентовала неприлику са својом тајном. — „Спрема се на бал“ лакрдија је сасвим лако рете али је занимљива те и сналажна у скроз оригиналном приказу Добриновићевом по се никад неће моћи такмичити са Гернер-Трифковићеном „Милом“. — Трећа „Адријена Лекуврерова“ била је Софија Вујићка, која је непосредношћу осећаја и врелином страсти и заноса и опет публику наелектрила на свеопште изјаве задовољства и признања. Миљковић, трећи Морис, није онако пригодно интелигентног грофа Саксонског, као што би овај био заслужио према интенцијама писца-другара. Ако ништа друго а оно бар апотеозу Адријеиином генију над мртвим телом њеним требао је приказивач задахнути жаром топле и срдачне речи. Добру душу Мишонета прекласке је године у оба маха Лукић тако неодољиво симпатично био протумачио, да га крај све искрене и својске пројке Добриновићеве не можемо шале заборавити, ма да морамо признати, да је и Добриновић имао својих специјалних лепих страна као заштитник несрећне Адријене. — „Сађурицу и шубару“ пренели су свог пута преко позорнице нов Пантелија и нов Арсеније, Добриновић и Миљковић, и то и један и други поуздано и сигурно. У улози Митра катане дебитовао је млад један почетник по имену Стојчевић, којега би за овај пар на ангажмани једино могла препоручити — лепа младићска појава.

(Росегер и Дефрегер.) Има додуше доста примера, да се један дате сродне душе, да једна допуњује или назива рад или мисли друге, те уајмиште делују око истог посла. И нашем свету су већ давно добро познати такви душевни близанци, француски писци Еркман и Шатријан, познати на неколико превода њихових прича. Казу и за наша два честита археолога Михаила Валтровића и Драгишу Милутиновића, сина врлог песника Симе Сарајлије, да су по духу „нераздељајућа двојица“. На међу многима такви су и Росегер и Дефрегер. Росегер је додуше песник и приповедач, а Дефрегер сликар. Али што овај кичицом и бојом, то онај пером и слогом. Већ и каријера њихова у животу им је сасвим скоро палик. И један и други је син сељака родитеља аустријских Алиа; Росегер Штајерац, Дефрегер Тиролац. И један и други је, тако рећи, самоук. Росегер беше до свог момачког доба већ крајачки калфа, те путовао са својим мајстором од села до села, од гаџе до гаџе, шио и крпио Штајерцима одело и уз то кројио — стихове; Дефрегер као дечко чувао је говеда по алпеским планадни тима и испустима, и уз то резао и рецкао — фигуре на дрвене коре. Росегер дође у Градац и ту упадне у очи са свог природног дара, те се уредник тамошњег листа „Tagespost“-а, Свобода и песник Анастасије Грин зазове за њега, па је данас П. К. Росегер једна од најплоднијих, али и од најбеніцијалнијих немачких дијалектичких песника и приповедача; Дефрегер након смрти оца свог распрода свој мал, па у својој 25. години оде у Инсбрук, где тамошњи учитељ његов упозна у њему необичан дар за сликање, те га

пошље у Монаково слањем Пилоти-у, да 1868. са сликом својом „Josaf Schenkbacher“ служи најдаврд у ред првих немачких сликара. И Росегер и Дефрегер су данас у најбољим годинама; а како су пошкли у срцу народа, па му знају душу скроз и скроз као мало још ко, наглед је, да ће се још дуго ценити њихови славити све лепшим и лепшим произведима у немачкој књижевности и уметности. Сплетени живот њихових немачких народа је неисцрпни извор за њихово дело. Шта је Росегер, види се по томе, што неки хоће да је претекао познатог шварцвалдског приповедача Бертолда Ауербаха. Ако тима мозда и диктира у перо нешто и то, што је Ауербах био Чивутин, а Росегер је прави Немац, шака је Росегер звезда, чију светлост не може потамнити ни светлост Ауербахова. — Још 1880. изашла је у Мацуновој књижари књига „Bilder von Defregger, Geschichten von Rosegger“, где су слике Дефрегерове с текстом Росегеровим, што га је овај писао још пре, познајући у свом „Heimgarten“-у. Та је књига већ распачана, текст отштампан у Росегеровим „Ausgewählte Schriften“ пре неку годину у лепом Хартлебеновом издању. Али се ено недавно подухватио издавач Бонди, па издаје у свежњићима „Defregger Album“, опет с текстом од Росегера у дивот-издању. Биће 10—12 свежњића у октаву сб по два листа текста и по 4—5 картона од тврдог папира са утиснутим свима дојако сликама, што их Дефрегер бојом напислика. Текст је у овом албуму, као што је дојако био, штампан, али нешто с неким изменама за ону прилику. На каква је текст; какве ли слике! Кладио би се, да је Дефрегер имао најпре Росегеров текст, па по њему слико; или да је Росегер тек у Дефрегеровим сликама видио прави живот свог народа. Каже Росегер за Дефрегера читајући на првом листу овог албума: „Und sollte ihr aus den Bildern Anderes lesen, als meine flüchtige Plauderei erzählt, so habt ihr gewiss nicht minder Recht als ich Der Künstler ist ein reicher Mann, er gibt jedem von uns, was wir wollen und brauchen.“ То исто ће без сумње потписати и Дефрегер Росегеру; ми од своје стране само потврђујемо. — Росегер је у нашој књижевности познат већ скоро ево десетак година, како га је први ово код нас (у „Javoru“) наш сарадник П. Адамов то превађајући и преражујући његове прве прозе нашим приликама. Дакле ћемо већ у сваком нашем књ.ду листу нашу какву Росегерову приличу у српском преводу. И у данашњем броју доносимо ево Росегерову причу „Um's Heimatland“, (коју је написао још 1877. у 9 свесци свога месечног листа „Heimgarten“-а према Дефрегеровој слици „Letztes Aufgebot“ из доба тиролског боја за слободу), као што је П. Адамов свесним слободно преписачно према нашим приликама. Биће и Дефрегер већ познат бар нешима наших штованих читалаца. А ми ово прибележисмо, да упозоримо наше млађе приповедаче и боље на Росегера, не би ли увидели, да не постаје приповетка или слика „на народног живота“ само тако, ако се стереотипно описује коло народно, или каква туча пред крчмом, или како се овај момак или она цура завољели, као што се, а то је давно рекао већ уредник старог „Javora“, не постаје ни Бранко самим: „Она пуца, па на пуца!“ Него је главно: схватити скроз ово, што је народ од памтивека у себи задржао од свог прворбитнога живота; како и у колико се то преиначавало временом и прекачило дакле сутицајем са разним приликама и неприликама у самом народу и с онима, што су долазиле и што долазе с поља; појмити оно, што је изванредно и што изванредно изашло или овај појам или учин, а не само описати голи факат. Томе се ипште потанко познавање народне душе и срца и знање света, што је утицало и што утиче на њих. Тако пише Росегер; тако су Руси стекли своју, руску народну књижевност, коју решавствују и народи, што имају далеко старију и ширу књижевност. Тако ћемо се и ми моћи једном похвалити са својом, са српском народном књижевношћу; а не вечито да се тешимо народним умотворинама, на и њима се више скоро користе страници него ми. Народне умотворине створио је дух народни својим даром и искуством; на њима задајмо, кад тако јак темељ имамо, умом и науком даље, иначе зачаћемо, где и бесмо! Да и у нас и у томе има лепих почетака, ено приповедака Љубишиних и Милићевићевих, вредних уледања!... А шта да кажемо о нашим сликарима? У нас је тешко бити вештак од те руке, јер се за њих тражс меценати. Ми тих по готову и немамо, или их врло мало имамо. Наши сликари једва да имају прилике, да се зарване сликајући изложбе по нашим градовима. И ту је дошло широко и благодарно поље за вештаке. Али да о српској сликарској школи какној још дуго и дуго неће моћи бити речи, све су неприлике наше за то, неприлике тако големе, да о томе још ни спомати не можемо. Наши су сликари ударили, можемо рећи, добрим правцем, колико су имали прилике да се покажу. За историјске сликаре крче пута Валтровић и Милутиновић својим археолошким истраживањем, а Ђорђе Крстић поче да пресликава народне пошље и типове разних крајева за слике из савременог народног живота. Надајмо се чему и од српског друштва за уметност. Шта скоро добијемо и ми српског Матејка, Чермака и — Дефрегера!

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Сликарка браће М. Поповића издала је ово дана причу „Жила Верна под шеловом Мартин Пац у преводу Бранка Мушицког. Приповетка је та лепа и занимљива а преведена је чистим језиком. Штампана је у штампарији Арсе Пајевића. Цена јој је 30 новчића.

— Изашле су „Basne Ladislava Stanka. Уз леку ту свежњицу појезије написао је Јарослав Врхлицки предговор, у којем слоштатва занимљиве податке о животу даровитог, на жалост тако прерано умрлог песника.

— Од ове године излази ипак четири месечни часопис посвећен за земљопис и народопис. Уредник му је др. Ј. Жежељ. Прва се свеска одликује одабраним садржајем и многим красним илустрацијама.

ЧИТУЉА.

На светог Јована о. г. убио се на свом пољском добру у черниговској губернији **Михаило Чајковски**, пољски књижевник. Чајковски се родио 1808. на замку породичном Хальчинцу у Подолији. Најлепша су му дела: „Ковачке приче.“ У њих има Чајковских „Крцалија“ у преводу Стојана Новаковића.

САДРЖАЈ: Др. Јован Суботић. Некролог. — Крвава књига. Песма Вл. М. Јовановића. — Чича Мирко и чича Маринко. Слика из српског народног живота. Приповачио П. Адамов. — Апостол. (Петсти.) Превео Благоје Бранчић. (Настаиак.) — За вачело. Роман Милана Сакића. (Настаиак.) — Листак: Туђин о митрополи песнику Његошу. (Настаиак.) — Листићи: Позориште и уметност. — Књижеве новости. — Читуља.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи шаљу се уредништву и претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 5. У НОВОМ САДУ 30. ЈАНУАРА 1886. ГОД. II.

МОРСКИ САНАК.

ЕЛЕГИЈА.

Es küsset dich ein Freund aus fernen Welten,
Die todte Mutter schickt dir diesen Kuss.
Grillparzer (Sappho).

Ка морска се пјена прелијева
Твоје лице, миле јагодице,
Жарке усне, што пољубац жуде.
А врх чела љепота ти лебди,
Твоје чари хоће да примами,
Моја душо, мој минули санче!

I.

Лаке мисли невиних срдаца
У најпрвом од љубави трену
Вјеху само уздисаји млади,
Жива жеља, да китимо чела
Вијенцима мирта и ловора,
На прсима ките од цвијећа
А у руци гранчицу маслине:
Младост плану, одјекнуше лузи,
И природи одлануло силној
Е нас грли к'о рођена мајка
У колјевци пјечнога грљења.
Ти си тада лако спијевала
О животу моје пјесме младе,
Око врата савијала руке
И љубила моје усне жарке,
Које су ти говориле жаром
О љубави силне говоре;
А тад небо смијало се плаво,
Не би ли нас утјешило, душо.
Час крај мене, час крај миле мајке
Тражила си срећу и блаженство.

II.

У крицу твоје миле мајке,
У радости заљубљеног срца . . .
Црна те је успавала ноћца!
Ах' о хриди ка олово тешки
Ломили се помамни валови,
И причали срдбу са пучине,
Црну срдбу, што природом влада
И што људске потресује груди.
Ох, ти спаваш а ја гледам старца,
Гдје сиједу своју млади браду
И бори се, да угаси задњу
У грудима измучену наду.
Тужни старац врх хридина чека,
Да и њега са пучине срдба
У гроб морски пјечито сахрани.
Ах' поноћне не гледају сјене,
Да смрт пукне над стијеном старом
Веће траже у бијесном лету
Да прекриле од смрти крилом
Плавокосо успавано чедо,
Што мирује као јагње бјело
У крицу своје миле мајке.

III.

Ноћца мину и с њом снови мрки,
А море је умирило душу,
Пак зефиром пролетњијем дражи
Младу срећу дивне васељене!...,
А цвијеће, које си гојила
Прије зоре меканом ручицом,
Дисало је к'о што и ти дишеш
Пролетњијем од живота дахом;
Тад је живот сами санак био,
Срећа нам је на тисана крила
Сваку срећу брзо доносила.
Наше, душо, прољеће је било
И његови одисаји бајни;
Па у мору од блаженства силном
Пливали смо пјесме пјевајући

И блажили распламћене груди.
Сунашце је сјало и гледало
Младу љубав у мирисном цвијећу,
И пупољке отварајућ рујне
Отварало наше усне медне,
Да их поји пресветијем жаром,
Дивотнијем божијим нектаром.
„Љубав, љубав," усне су пјевале
А наше су уморене груди
Под притиском крилатијех снова
Одмарале помамљено срце:
Врх нас двоје савиле се гране
А зефир је с липћем мрмошио
Тајне зборе о љубави нашој.

IV.

А кад жарко утону сунашце
У валове мора сребрнога —
Оде данак и прољетни санак...
А вечерња молитва отноче
На уснама твоје миле мајке;
Родитељску ја осјећам сузу —
Сузе рони забринута мајка,
Тражи своје од срдашца чедо,
Тражи своју утјеху и наду.
Море пјени у конрени мрачној,
Вјетар хоће да звијезде вије
С плавог неба у пучину црну;
И та игра вјечнога играња
Тајним муком на махове пара
Родитељско срце у грудима...
А одзива, аох, нигдје нема.
Нема среће, да се с мора врати,
Нема сина, да веселом сузом
Јадне мајке натопи крпице...
На још једном, тужна, руке пружа
И последњом молитвом пресветом
Моли мајка бога великога,
Моли море и пучину црну,
Да јој милост удијели тужној.

V.

Кад старица утјехе не паће
У молитви пут муклога мора,
Задрхталу тада пружи руку,
Воштаницу Марији ужиже.
Тихо моли: срце јој се тресе;
Тужним крком и самртном сузом
Нову молбу Марији уздиже
И дрхтавом усницом целива
Свету слику божије милости.
Св'јећа гори мајчином молитвом,
Обасјава Маријино лице
И њезино чедо у наручју:
Ено сад ће услишати молбу,
Родитељску да утјеши душу.

VI.

Аох заман милосрђе свето,
Кад се усне са срдашцем боре,
Кад већ зјена мајчина погледну,
Како црна сакупља се ноћца,
Морску бездан грдно да пољуби
Над грудима утопљеног сина.
На у муци родитељске борбе
Умукнула на уснама молба:
Глава клону... и последња нада
Пред светињом ишчезнула бјеше.

VII.

Много пута тишина се тресла
С родитељских од молитве уста,
Много пута, раширених рука
Кад мол тву почињаше мајка,
Рибарева чула би се пјесма,
Е се весео на рибање спрема,
А из шуме чули би се гласи
Рудокосе пастирице мале,
Што поздрављ грлом сребрнијем
Задњу зраку прољетнога сунца,
Што јој усне хоће да целива,
И примами свилорупо јатье.
И ти гласи мелодије живе
Вјечним хором пратили би мајку
И њезину при самрти наду,
Ал' никада допирали н'јесу
До бездани мора плаветнога,
Гдје кораљи утопника хране,
Гдје земљица са костима лута,
К'о што никад ни допрла није
До Марије родитељска молба.

VIII.

Много пута тишина се тресла,
Многе сузе ронила је мајка...
На ко би је тада утјешио?
Ти, ти сама, моје чедо бјело,
Ти си била милостиво дјете,
Што си златном свијетлила зраком
Бл'једо чело забринуте мајке:
Благи осмех с румених усана
Старицу би са земљице диг'о,
И тад би јој она топла молба
У божанству милосрђа нашла.
А кад би јој у сну долазиле
Слатке пјечи утопљеног сина...

И кроз кости лед јој пролетио,
Ти си стару топло целивала
И жарила ледене јој груди,
Што су негда светијем млијеком
Надојиле чедо у наручју.
Ох, ти си брата увијек плакала,
На и ако глас љубави није
До бездани никад допирао,
Јест, твој уздах! твоја — братска љубав:
Кроз сребрну на таласу пјену
Жудна зјена црна ока твога
У бездани кости је гледала,
Твојих кости — утопљене кости!
Плакала си! Ал' си милу мајку
У очајном веселила часу.
Зато те је и гријало сунце
Од љепоте зраком огријаном,
Зато су те и грлиле виле
У ловору пролетне љубави.

IX.

Опет бјеше утонуло сунце
У вакове мора сребрнога,
Опет мајка раширених рука
У недоглед молитве шиљаше:
Моли, проси да јој зрака сине
Од утјехе из пучине црне.
Опет мукли, к'о олово вали
К њеном срцу срећу не доносе.
На још једном задрхтала рука
Воштаницу Марији ужиже...

Ама, јада! Маријина слика
Сагнула је милостиво главу
А скрштене показују руке
Задњу сузу младог живовања:
Зар ће сада да услиша молбу?
. . . . . .
Вечерња се игра заметнула,
Мријарево одјекује грло,
Пастирица веће јагњад броји
Милом пјесмом, кроком лаганијем,
Вјечни ехо природу опија,
Хоће силну већ да успава...
Тужна мајка... сагнула је главу,
Над кћерним челом леденијем.
На уснама везана молитва
Родитељске потресује кости.
Нема сузе низ мајчино лице.
Укочено и око и тјело!
„О, Зулејимо моја!"...
У тиханој у даљини —
Ови тајни шаптали су гласи.

X.

О природо! Сниједање младо!
Гдје је, гдје је чело, да пољубим
Од живота вјечитог генија?...
И зорица с руменијех уснa
Просу сјету зорине пољупце.
А санак је сакупио крила,
Винуо се у недоглед тајни.

Владимир Тројановић.

ВЕЉКО.

ПРИПОВЕТКА МИЛУТИНА ЈАКШИЋА.

I.

Лето је: доба жетве. Над банатском равницом прижегло петровско сунце.

У атару села К..... отпочела је овде онде жетва. Раденима се мили посао, јер је род ове године добро понео.

Ено баш за оном умком усамљено коси млад један косач. Врело сунце измамило му на чело крупне капље знојa. Ал наш косач и не хаје за то, он граби напред, замахује оштром косом кроз оно море богатог усева: не знаш, дал оштрије сече коса ил орловски му поглед. У стасу је витак, плећа широких, мишица снажних. Лице му је мушко, црте крупне, око бистро, ал тек опет као да из њега вири нешто сете.

«Шта велиш, Ано,» одједанпут ће, хватајући широке откосе, својој руководачици као у шали, «хоћемо ли једаред дочекати, да на својој њиви жањемо овакав усев?»

«Ваљда ће дати бог», одговори руководачица, која је џипом држала за својим косачем.

«Видиш, кажу, да је Бог тако оставио», опет ће косач усправивши се и застављи за час, «ал ја мислим, да ће бити друкчије«, ту заћути, па настави радњу даље,

«Ох, робото, робото, нигде те не било!» промрља мало затим, па опет заћута. Дуго је ћутао.

Превалило је подне. Сунчани су зраци жегли свом жестином. Безброј попаца и скакаваца летело је и скакало по шгрњици, а подигло читаву вреву. Но у овај мах канда се и они мало уталожили и устукли жестокој припеци.

«Гле, Вељко, ено нам нана носи ручак», рећи ће Ана после дугог ћутања.

«Још да истерамо овај откос.» —

«Помоз' бог, децо, сретна радња», још из далека ће старица. «Иде ли што посао од руке? Ала сте били вредни, гле само колико су нарадили!»

Радени отпоздравише мајку, а Ана пољуби и у руку своју свекрву.

«Ходте, децо, ево сам вам донела ручак, седте па се прихватите, а ја ћу мало да поседим, да се одморим, па ћу онда натраг; чека ме код куће многи посао», и старица седе поред кола на кожух један.

Мало даље посадише се и Вељко и Ана, да ручају.

«А шта ради бâба?» запита Вељко.

«Питај, шта не ради. Од јутрос је лепо таван. Иди, човече, мани се тог посла, велим му ја, лати се чега паметнијег; као да ће се на нашем тавану спахинско жито стоваривати. Оне вреће иза банка, то је наш таван. Иди, Панто, баш сам се насмејала с њиме. Кад је свршио лепљење, а он иште да вам носи ручак. Не држи га место.»

Вељко и Ана слатко су јели, а једно другом све су штедили боље залогаје. Мајка их гледи, а срце јој расти. Та таквог сина и такве снаје нема ни једна мати у К . . . . . .

«А како ти, голубице моја, јесили се мајци штогод уморила?»

«Нисам, нано», одговори Ана живо. «Ето питај Вељка, јесам ли кадгод заостала за њим.»

«Тако, тако, децо моја!»

Мајка се диже на пође натраг према селу.

Ана је данас била лепша, него обично. Сунчани зраци и свеж пољски зрак измамили су јој на образе лепшу боју, него што је на руменој страни бресквиној, цело лице светлило јој се као светла страна здравога лепњика. У пупој снази била је лепша, него ма која девојка у селу.

Вељко је немо гледао своју љубу, загрлио ју је и пољубио с таквом ватром, с каквом је сунце целивало благословену земљу поносног Баната. Пољубио ју је и дваред и тропред, па је онда устао и рекао:

«Ти, Ано, можеш мало прилећи и одморити се, а ја идем на бунар, да напојим коње.»

Вељко узјаше на коња и изгуби се иза оног реда багрења. Ана се паши воде из крчага па легне поред кола.

Благ ветрић је ћарлијао и лелујао родно влаће. Кроз кола и оно мало покровца само се један синак сунчев пробијо, те је жудно пио росне капљице са румених усана лепе раделице. Ана је била заспала. Тешко је дисала, а беле јој се груди бурно дизале. Ветрић се играо с праменом косе на челу. . . .

Ко зна, шта је сањала млада!

Са друге се стране дизао облак од прашине. За час, па се из њега указа коњаник. О рамену му виси двоцевка. Вранац, што га је јахао незнани делија, јурио је, да побегне ваљда несносним ободима и мамузи самовољног господара или зар сунчаним зрацима, који су га у голу воду окупали.

Коњаник стаде крај кола, сјаше с помамна вранца, па га веже за кола.

«Ах, она је», прошапута, а бледо му лице дође још блеђе. Клекнуо је поред ње, и гледао ју, дуго ју гледао. Она је тврдо спавала а њему је из очију сјала силна страст. Срце му је необуздано куцало.

Одједаред му крв појури у бледе образе и он се саже, те пољуби лепу жену врелим пољупцем.

Ана се трже и цикну. «Бежи од мене, несретниче, увек сам те мрзила, а сад те још већма мрзим! . . .»

«Ти мораш бити моја!» Насилно хтеде да загрли жену без одбране.

Ана се очајно бранила.

У то се указа прашина с оне стране багрења, а странац скочи на свог вранца и одјури путем према селу.

Над пространом равницом спуштало се вече. На оној умци стоји горник, наслоњио се на пушку, од које се само кундак види испод половне му опаклије. Сен му се пружио далеко, даље можда, него мисли у тај мах, јер је баш чачкао лулу.

Напунио ју је, па онда стаде тражити жегице. За пешпиром нема пиједне; у џепу од пруслука има труди, али нема кремена.

Тада баци поглед на све стране своје простране државе. Прашина се дизала, јер се ради већ почели враћати кући.

«Брат Вељко», одједаред ће горник пред једна кола, «имаш ли ватре? Дај ми коју жегицу.»

Вељко заустави коње, извади из џепа неколико жегица, па их даде горнику, а затим потера; горник запали лулу, кола пак одзвраше даље.

Крај Вељка је седила Ана. Црте на лицу биле су јој немирне. Одједаред ће нагло окренувши се Вељку:

«Морам ти казати, јер овај образ, што је руменији, изгореће, ако ти не кажем»...

Вељко је разрогачено погледао своју жену.

«Кад си ти отишао на бунар, слатко сам заспала. На ја један мах тргох се из сна, јер ме неко грчевито стиште и пољуби у образ. Мислила сам прво, да си ти, ал кад отворих очи — пред-а мном онај Ловра Позојев. Згрозила сам се, кад сам га видила».... рече и несигурно погледа свога мужа.

Вељку се чело наоблачи.

«Ха чекај, платићу ти прљави занат! Већ и онако сам ти дужан.»

Више није говорио.

Дошли су кући. Нана их је дочекала. Приправила им је добру вечеру, јер данас су први пут у жетви. Радовала се, кад је чула кола пред капијом; ал ју је кукавицу нешто текнуло у срце, кад је сагледала мрко чело у свога сина. Реч, што ју је хтела рећи, застала јој у грлу. Ретко је она виђала сина тако намрштена.

У соби је седио Вељков отац, чича Панта, са својим пријатељем Митом уз стакоље ракије па су у разговору чекали своју децу с радње.

«Добар вече!» назваше Вељко и Ана ушавши у собу.

«Бог вам добро дао», прихватише старци.

«Како, је-л вам пшао посао од руке, хоћетели скоро бити готови?» запита чича Панта.

«Још нам је остало једно парче тамо под багрењем», одговори Ана.

«А колико си накосио крста, Вељко?» запита Мита.

«Не знам», одговори Вељко кроз зубе.

«Биће до тридесет и две десетице», дода Ана, да сакрије Вељково нерасположење.

Вељко изиђе напоље.

«Вељку канда баш нису све козе на броју», приметиће чича Панта, «ха, Ано?»

«Та мало се свадио са Ловром Позојевим, зато је ваљда тако заћутао», одговори Ана, а образе јој обли руменило. Збуњена оде у кујну.

Панта је вртио главом.

«Видиш прић-Мито, такав ти је од детињства. Никог неће први дирнути, ал кад њега други дирне, плане, не би помислио, да је то онај мирни Вељко.

Једног лета — био је он тада већ момчић — радио сам са још неким нашим људма у раљоту баш садашњем нашем кнезу. Косио сам од ране зоре, па кад дође подне, седнем код кола, да ужинам са мојом Катом. На њиви је био и газда Мата са сином, да надгледају радиње. Сео и он код својих кола, па извадио торбу, да и он руча. У торби је било шунке и сланине, а лебац им био бео као земичка. Ми — та да, као сиромашни људи — јели смо леба и црна лука. «Јесил чуо, Панто», одједаред ће немеш онако подсмешљиво, «дај ти нама тај лук, боље ће пристати уз ову шунку, него уз твој лебац.» Шта сам знао, дао сам му лук. Боље данас без лука, него сутра без леба, тако сам мислио, ал ту, на срцу, било ми је тешко, претешко. Кад сам дошао кући, приповедио сам Вељку то. Њему се очи закрвавиле, па је само промрмљао: О, та што нисам ја био тамо! Те ноћи је немирно спавао, тешко је дисао и бунцао. Чисто сам се био поплашио за њега. Шта знаш, брате, да радиш, кад ти ти злотвори хрватски могу отети и последњу кору леба. Њина је вармеђа, њино је све. Та не убише оно јесенас оног Иву ча-Радомировог ни крива ни дужна. Онако, красан момак! Па опет су они пред судом прави. Врана врани очи не вади.

Ту је чича-Панта заћутао и дубоко се замислио. Мита тешко уздахну:

»Тако је, како да није; не смеш зуба помолити, јер ће се увек кола на нама скр'ати.«

*

Напољу је лепа месечина. Пред кућом на клупици седи Вељко са својом наном. Вељко оборио главу.

»Немој, синко, да упропастиш и себе и нас«, говорила је мајка. »Чувај га се, јер то је псето, тај нема душе. У његовим грудима не бије човечије срце. Зар ти мислиш, да мени није тешко, кад ми когод чедо дирне? Ох, та скочила бих му у очи, ишчупала бих му из груди оно неваљало срце!... Ej Вељко, Вељко, ти не знаш, какав се синьи терет навалио на ове слабе материне груди, ти не знаш, како се цепају од бола и терета. Послушај ме, синко, умири се, па га се клони; далеко обилази његове трагове. Послушај твоју нану, не било ти просто.«

Мајка је пољубила сина у чело, а Вељко је њу целивао у руку. Она је затим ушла у собу, а он отишао кревету пред кућом, да легне.

Месец је видио алем један на земљи лепшега сјаја, него свака његова звезда. Чисто је

позавидио, што му је дао своје светлости. Немој завидити, бледи ноћниче, скуп је тај сјај — то је суза Вељкова. Ох, сузо, сузо, што си тако горка?

На небу се далеко пружила једна репатица. Ситне звезде падале су покаткад, као варнице огњишта небесног.

Нема тишина овладала је селом, али мајка опет за то није заспала. У њеним ушима хујала је та тишина, пред њеним очима стварале се страшне слике, док није јутарњи певац разгонио те створове варљиве маште, а лаки се санак спустио на уморне трепавице брижној мајци.

(Наставиће се.)

АПОСТОЛ.

(ПЕТЕФИ.)

VIII.

Један дан је ишло као други,
Дечак је гладујући просио.
Стара вештица се брижно бринула,
Да се дете како одвећ не утоји.
Гладовати, просити — то двоје је знао,
Толико је знао из живота.
Тек каткад, спазивши
Како се друга деца играју,
Стао би да гледи,
И онда уздисаше:
То мора бити радост, игра та!
Свест му дан на дан растијаше:
Он поче већ да — осећа,
И осећ'о је, да је несретан . . .
Две године је просећ' провео.
Одсад му није требало
Пљувачком очи квасити,
Сад су му праве сузе блистале.

Једини његов пријатељ,
Што га је благо гледао,
Ко га је волео и кога ј' волео,
И с ким је делио
Мршаву корицу,
Што му је бака давала
Ил' је у граду наш'о где:
Био је верни куцов му,
Његов спавач ноћни.

Како је увек тужно за њиме,
Кад с јутра оде на тек у ноћ дође;
На како је вес'о пред-а-њ излазио!
Најпосле већ бака завидети поче,
Мрзила је, што се тако слажу,
Особито псето
Што већма воли дечка, него њу.
Много га је пути љуто тукла
Те је од бола тешко цикао —
А деран је с њиме плакао.
Најпосле бака одгна од куће
Јадну животињу,
Одгна је више пути, јер се враћала
Толико пути кол'ко је терана —
И дечку све се већма привољубљивала.

Тако је деран живео. Шест му је година,
А окусио ј' мука од шест столећа
И тек два-три тренутка јадне радости.
Једном стајаше улици на рогљу
И дрхташе од хладног ветра јесењег.
По улицама блато, а над блатом магла,
Тешка, хладна магла, а он сав у блату
И бос и гологлав.
Когод је прош'о, пруж'о му је руку
А глас му је свако срце дирао,
И сваки је мор'о бол му осетит',
Јер гласак му је тако јечао,
Ко глас од звона, кад оглашује.

Док један постар, мргодаст господин
Наиђе на-њ па га стаде мотрити.
Од оштра ока, намрштена лика,
Дете одједном наже бегати.
„Стој!“ грмну на-њ господин.
И дечко стаде као укован.
„Имаш-ли оца?“ човек упита.
„Им . . . .“ хтеде рећи „имам“,
Да има матер гладну, болесну,
А отац му је скоро умр'о;
Ал' пред господином
Не сме лагати.
Реч му у грлу заста, мишљаше:
Господин зна већ све. Па прозбори:
„Ја немам родитеља,
Бар не знам, где су ми;
Мене су тако нашли баченог.“

„Хајд за мном!“ рече господин.
И дечак пође с њим;
Ал' промоли се бака од некуд
И викну на њ'га: „Стани!
Где псета лажљива!
Ово је моје дете, господару!“

„Не, благородни господару, не,
— Плакаше дечко — „ја јој нисам син.
Одведите ме, избавите ме,
Тако вам бога и светитеља!
Мени је прошња додијала већ:
Ја за њу морам ту мољакати,
А сам и опет увек гладујем,
Само да будем рђав, слаб и блед,
Да, ко ме види, има милости,
И сад сам тако гладан, боже мој!
И дете гледну у господина
Очима пуним молбе
И пуним суза, правих, жалосних.

„А, уло једна, безбожниче ти,
Ђаволье семе кужно!“
Осу се бака сад на дерана —
„Неблагодарни један ниткове,
Ти лажо погана,
Без искре добра, сушта злоћо ти!
Па још за мене проси, господару!
Црвеним сва од стида,
Не могу од тог да га одвикнем,
Јер проси одмах, како умакне.
Колико сам га била због тога,
Због те срамоте грдне...
Ја нисам спала на хлеб прос'јачки,
Сирота сам, ал' живим без тога,
Од свог поштеног рада.
П'онда га ја још глађу патим, ја!
Најбоље залогаје
Од својих уста закидам
Па њега кључам.
Но хајде све то... ал' ме с одриче!
Не боле-ли те, скоте, срце,
Кад грешиш против своје матере,
Која те роди. Како не црче,
Како ти цигерица не пуче,
Како ти очи не искочише
За погане ти речи!
На свету нема мајке такове,
К'о ја, па тако клето унуче.
Но није већ далеко суд...
Порични мајку своју,
Порични матер,
Тако и хоћеш проћи несретно.“

Све је то стара сувача
Смлела у једном даху.
Намрштени господин
Једва је дош'о до речи:
„Е, доста сад комедије,
Ако не желиш, стара бешћијо,
Да те утишам штапом.
Стојиш к'о земља пијана;
Хајд, докле главу изветриш,
Па ако имаш породички лист,
Мој стан је она кућа велика:
Мо'ш доћи понда води дерана,
Но само с писмом, рекох ти.
Сада се торњај пак —
А ти хајд са мном, спипко.

И дечко оде с човеком
Обазирућ' се каткад у натраг:
Иде-ли гуја? јер се бојао:
Сад ће га остраг за врат шчепати.
Но бака није смела,
Већ оста на свом месту;
Тек песницом је претила
И превртала очи,
Као што ковач гвожђе превртс.

Благоје Бранчић.

(Наставиће се.)

ЗА НАЧЕЛО.

РОМАН МИЛАНА САВИЋА.

ПРВИ ДЕО.

(Наставак.)

IV.

Једног дана дође Јован као обично из каване кући, да прегледи своју науку, јер сутрадан ће имати да полаже испит. Погледи на сто, где је свагда остављао књиге и хартије, и зачуди се, кад је сто нашао празан; погледи на низак орман, и спази своје књиге лепо у реду, сложене по величини њиховој. Пред књигама биле су положени разни табаци хартије а на њима дивит и пера. И зачудио се и једно се. Приступи орману, и једва је нашао књигу, која му је требала. Отвори врата и дозове госпу Агату и запита је, ко је то пореметио књиге његове.

— Ви се нећете срдити, господине докторе, поче госпа Агата мало да шеврда, је л' те, да се нећете срдити.

Јован се и нехотице насмешио.

— Шта ми је вајде и да се срдим, одговори,

ствар је већ учињена. Само ћу вам рећи, да ми то другим пут не чините.

— Та, господине докторе, настави госпа Агата још једнако у неприлици, нисам ја то ни чинила.

— Него?

— Емилија.

— А!

— Била је јутрос овде, дошла је таман кад сте ви отишли, и није се могла уздржати а да не уђе у вашу собу. Кад је већ ту, рече, да вам спреми и књиге. Ти мушки баш не знају, како треба држати ред у кући.

Јован се мало замисли.

— На то је све она чинила, рече напослетку.

— Да. Ја сам јој до душе казала, да тога не чини; али се она тако радовала и с таквом је вољом почела да спрема, да сам је оставила, нека ради. Је л' те да се не срдите?

— Та, не срдим се, не, одговори Јован. Само ми је дуже требало, док сам нашао праву књигу. А време је сад скупо; сутра полажем испит, други ригорозум, па можете мислити, да не могу баш оклевати.

— Да је то Емилија знала, не би се онда упуштала у спремање. Али, такве су вам те девојке, па и Емилија. Увек се радујем, кадгод је видим. С њеном матером живила сам као са сестром, а свагда је испсујем, да, баш испсујем, кад је нема, говорила је госпа Агата и баци хитлен, оштар поглед на Јована, који је ту стајао и само браду гладио.

— Дакле, немојте ништа замерити, настави госпа Агата, све се то десило из најбоље воље. С богом.

И госпа Агата изађе журно из собе и остави Јована да глади своју браду.

Кад се Јован видио сам, приступи чисто механички својој књизи, седне за сто и поче по њојзи превртати листове. Али никако да сабере своје мисли. У књигу је додуше гледао но читао није ништа. Напослетку заклопи књигу.

— У очи божића неће угојити прасе, рече и устане. Што знам, знам. Спремио сам се, као што се могло, па сад нека нађе на мене, штогод судба хоће. Нисам мислио да ће та девојка имати толико смисла за кућевни ред. Код наших девојака нема томе ни трага. Њима је главно, да се накинђуре, набеле, па да стоје на прозору и да чекају, да им се моћи јаве. Али од мене није добила још ни једна поздрав; неће га никад ни добити. А за науком? Којешта! Романе, а то, ће читати свака. Хм!

После тих речи изађе Јован из собе и оде. Кад је пролазио кроз кујну, гледала га је госпа Агата и радознало и пажљиво а кад је отишао, насмешила се малко али доста значајно.

— Не само да се не срди, мумлала је у себи, већ му је баш мило. Но, видићемо. Сутра полаже испит. То морам још вечерас јавити Емилији.

Међутим је Јован, јер је за вечеру било још рано, отишао у народну башту да се прође. Око Тезејевог храма играла се мала деца, скакутала преко гајтана, терала обруче а Јован их је само попреко гледао. Неправо му беше, што су деца тих њифта лепо обучена, што се лепо крећу и што су тако весела. У великом кругу пред храмом беху понамештане столице, но којима се осуо свет, леп, елегантан свет. Највећма се намргодио, и то свагда, кадгод је дошао близу оне плетене заграде, иза које се шетали људи и жене, који су платили улазницу. Премишљао је на тренутак, да ли да уђе и он, и да изближе види те надувене богаташе, који сисају крв толиким вредним раденицима; да види оне аристократе са уморним њиховим погледима, како управо не гледе никог, као да осталог света и нема.

У тај се мах Јован мало трже. Неколико корачаји пред собом опази Емилију, како се сама шета по башти. И она га је спазила, њихови се погледи сукобише и Јован се чисто нехотице машио за шешир, да јој се јави. Емилија се насмешила и лепо му се захвалила на поздраву. Затим се лагано упутила даље, врло лагано, као да је очекивала, да ће јој се Јован приближити. Али Јован је само намргођено гледао за њом и није се ни макао с места, ма да је добро приметио, да се Емилија обазрела, бајаги гледи хаљину своју. Дуго је тако гледао за њом, док се није изгубила међ остали свет. Онда се окрене, навуче шешир боље на главу, метне руке на леђа и пође даље. Нису га више занимале ни аристократе ни плутократе. Лагано изађе на друга врата из баште, савије десно и изађе на Рингштрасе, то велико бојно бечког живота. Фијакери, омнибуси, гвоздена кола, јахачи, пешаци — све је то живо и непрестано јурило тамо амо; али Јован није много гледао на тај метеж и на ту грају. Са завађеним шеширом, с рукама на леђима, пошао је кроз улицу, и баш кад је хтео да савије у Алзер, спази опет Емилију пред собом. Одмах престане у ходању.

— Баш је лепо нарасла, говорио је у себи, витка је и танка; али то се зацело стегла. Мораћу јој рећи, да тога не чини, јер квари и сакати цигерицу, желудац па и плућа пате од тог несретног стезања. Бајаги, естетички је лепо. Естетички! Двоест и пет батина заслужио је тај естетички кројач, што је измислио ту лудоглаву моду.

Лагано пође даље све за Емилијом, док није

дошао до улице, у коју му ваља свити да оде на вечеру. Погледи још једаред за њом и онда уђе у улицу. Мало затим на је био „код сунца“. Ту је затекао Рајка.

— Дакле сутра, рече му овај.

— Да, сутра, одговори Јован.

— Није ми страх, да нећеш положити, настави Рајко, али ко зна, шта се може све десити.

— Спреман сам, рече Јован, а треме немам никакве.

*

И Јован је положио испит, и то врло сјајно. Рајко и Живко били су на испиту, један блед као и други; више се плашили него Јован, који није ни оком трепнуо, већ је седио и одговарао мирно, као да седи „код сунца“ с Рајком и са Живком и да говори о каквом медичком предмету. Кад је свршио, другови су га дочекали код врата.

— Сад да вас частим ја, рече им. Куда ћемо?

— Хајдмо у Дорибах, одговори Рајко. Дан је леп а биће и света.

— Не марим, рече Јован. Нећу се ни пресвући, мрзи ме да идем кући.

Другови дођоше до гвоздених кола на седоше у једна.

* * *

Кад је Јован у неко доба ноћи ушао у своју собу и запалио свећу, спази на столу у чаши воде лепу киту цвећа. Изненадио се томе. Пала му је газдарица на памет па одмах за тим Емилија. Шта значи то? Ваљда честитка, што је положио испит. Којешта!

— Да, којешта! говорио је у себи. То су неки сентименталии изрази, за које нисам марио никад. Шта ће ми то цвеће! Само да ми напуни ваздух мирисом, и сутра кад се пробудим да ме боли глава. Напоље с њиме!

И Јован узме чашу у руку и приступи отвореном прозору; али кад је већ подигао руку, да баци цвеће, застаде на тренутак.

— Већ тако неотесан не могу бити, рече полугласно, да бацим цвеће, што је ваљда с неком благодарношћу — јер увиђа, да хоћу да јој изобразим ум — набрала или ха! ха! купила. Што да троши? Бацићу га, па нек јој је то знак, да се не баца у трошак.

Али Јован опет за то није бацио цвеће, већ га је напротив унео у собу и положио на сто, где га је и нашао.

— Дабогме, она не зна, да мене не дирају такви изрази, настави свој говор, и да је знала, да ми је неправо, и да шкоди здрављу, зацело не би била учинила ту глупост. Како само да га склоним, да ми не мирише целу ноћ. Аха! Метнућу га у орман а орман ћу затворити. Тако. Сад ми бар неће сметати, док спавам, и сутра ћу га, чим устанем, извадити и метнути на сто, да не би газдарица приметила, како омаловажавам овај дарак. Та баш га тако не омаловажавам, кад га ипак чувам. Којешта! Да ми је когод рекао пре две недеље, да ћу ја, Јован Вуковић, социјалиста од главе до пете, нежно, као каква синьахина и месечарска цурица, сачувати неколико струкова свежег цвећа, окренуо бих му леђа. А где, сад чиним. Шта је само хтела тиме?

Јован се међутим свукао, угасио свећу и легао у кревет. Мало затим, и већ је дубоко спавао. У сну се вратле пред њим свакојаке слике: цвеће, Емилија, госпа Агата и Живко. Кад се пробудио, био је прилично ломан и није му одмах пало на ум, шта му се збило, кад је дошао кући. Тек мало по мало оживи му ноћашњи призор. Брзо скочи из кревета, отвори орман и положи чашу са цвећем на сто. И смешио се и мргодио се, а међутим се облачио. Кад је био обучен, отвори врата и пође. У кујни није нашао никог а врата од газдине собе беху затворена. Држао је, да ће у кујни наћи госпу Агату и да ће му ова разјаснити оно с цвећем; али кад није нашао никог, оде из куће управо у кавану. Само што је доручковао и прегледао новине, а већ се спремао да иде кући. Кад је ступио у кујну, нашао је врата од своје собе отворена а у соби госпу Агату и Емилију.

— Зар сте се већ вратили, господине докторе? запита га госпа Агата. Емилија пак само је нешто поруменила и нешто се насмешила. Јован је био у неприлици; није знао, шта да каже, изненадило га је, што је у својој соби затекао Емилију.

— Та, нешто сам заборавио, рече и већ се хтеде повући натраг.

— Соба је ваша спремљена, говорила је живо госпа Агата, изволите уђи.

— Нека, нека, одговори Јован, могу и доцније. И опет хтеде отићи.

— Та куда ћете, настави госпа Агата, али Јован беше већ у ходнику и са неколико скокова доле на улици. Мало му је одлануло, кад је био опет сам, ма да није знао, куда ће. Једва се реши, да опет оде у кавану.

— Ти турски дивљаци сви су такви, рече госпа Агата Емилији. Испрва су бесни, и не можеш их сасладати а доцније ти једу из руке; тако се пријатеље. Само тако даље, па ћеш видити, да ће доћи сам. Такви медведи најпре најђу на лепак. Само се чувај и немој му дозволити ништа, ама баш ништа, јер знаш, камо то води.

Емилија је на ове последње речи нагло поруме-

нила и окренула главу прозору, а госпа Агата настави:

— Чим је хтео да избаци из себе иконе, матер божију и светог Флоријана, одмах сам знала, с које стране ваља таквог ухватити, па да се и не макне. Само ти опет кажем, чувај се. Пољубац, то је све, што му смеш дозволити, тим пре што дражи и мами, али ништо даље. Јер ако и сад будеш лакоумна, као оно са Леополдом, онда си пропала. Таквим дивљацима треба само онда дати меда, кад су у мрежи, кад се не могу више извући, иначе не, јер... у оној да ће те узети за жену. Па кад будеш госпођа докторка, сети се и мене, која ти ево по други пут помаже.

Емилија није на то одговорила ништа, само је чело набрала и гледала кроз прозор.

— Што си му књиге уредила, говорила је госпа Агата даље и не обазирући се на Емилију, то га је већ мало дирнуло, а јучерашње цвеће зацело га је пољубало. Он је већ наш, и то — што је мало пре побегао — да је ушао и да се лепо захвалио, хм, не бих му веровала; али овако. Но, но, немој очајавати. Буди весела, госпођо докторка!

И баба се почела грохотом смејати и потапше Емилију по раменима. И Емилија се насмешила и поче удешавати цвеће, што се мало разбарусило у орману. На лицу њеном изражавало се неко задовољство, шта више, почела је и да пева. Госпа Агата погледала је каткад своју питомицу, док је и последњи труп прашине збрисала са намештаја.

Јован је међутим седио у кавани и гледао кроз прозор на улицу. Све је очекивао, да дође когод, да се може што поразговорити, јер му је овако било врло неспосно. Једио се, што је тако нагло отишао из свог стана. Изгледало му, као да бежи од њих, од госпе Агате и Емилије.

— Бар јој нисам морао ништа рећи због цвећа, рече чисто јогунасто и одмах руком.

У том се појави Рајко на улици и Јован куцне о прозор и дозове га' у кавану. Рајко уђе.

— Куд си пошао? запита га Јован.

— Идем да доручкујем пива и да нешто шалабрднем, одговори Рајко; као да сам мамуран.

— Па чекај, идем и ја, рече Јован.

Обојица изађу из каване и оду у варош, у „грчки пијат", где су знали да има најбољег пилзанског пива и разне пикантне ђаконије за доручак у мамурлуку.

Јовану је било чисто угодно, да се још већма удали од свог стана. Зашто? Није управо знао ни сам. Нешто га је гонило даље а овамо је једнако мислио на свој стан, на цвеће и на Емилију, којој се тако био изненадио.

Да ли да саопшти Рајку?

Не, није нужно. Доцније можда. А шта му има сад и јавити!?

(Наставиће се.)

ЛАБУДОВА ПЕСМА.

(Е. БАЛЕСТРЕМОВА.)

Та жалу лабуд пева,
А тужан његов пој
Ко рајски веје звуци
По ноћи тиханој.

Полако сита шуји
На здравља лепу ноћ,
А воден-цветак шири
Чаробну своју моћ.

Ал када ноћца мину
У жару зорином,
Издахнула је песма,
Издахн'о певац с њом.

Отрануло је сунце
И љуби ружу, смиљ . . .
Ал песма та на вали'
Још дрхће свеудиљ.

Рајко.

КАКВО ЋЕ ВРЕМЕ БИТИ?

ИСТОРИЈСКА ЦРТИЦА О ТОМЕ.

1. Око наше земље свуд је атмосфера. У тој атмосфери збивају се сваки дан, сваки час, разне прилике: данас је лепо, сутра ће бити ружно; данас сунце сија а сутра ће се небом витлати облаци; сад ведро, за који час падаће киша, можда ће и грмити, севати и пуцати, чуда бити; јутро је мирно а довече ће дувати хала, да ће дрвље изваљивати — речју, прилике у атмосфери непрестано се мењају. Није дакле ни чудо, што све појаве у атмосфери човек пажљиво прати и о њима премишља; није чудо, што сви догађаји у природи утичу на човека и морално и материјално.

Човек је већ давно и давно почео продирати у тајне природне. Многе некадање тајне данас су ја-

сне. Људи одавно већ размишљају о призорих у атмосфери, одавно већ тумаче их, разјашњују их.

2. Запитамо-л се, кад су људи почели предсказивати време по приликама око себе — лако нам је одговорити: чим стадоше живети животом свесним, чим знадоше за себе. Од памтивека још мотре људи на догађаје у атмосфери, од најстаријих времена још предсказује свет време по тим приликама: из једног ил више догађаја изводе, какав ће нов појав доћи.

Навести нам је, да се баш тако и физика развијати почела; премишљајући о појави у атмосфери, дођоше људи на мисао, да из тих појава изводе физикалне законе.

Ма да још од прастарих времена премишљају људи о појавима у атмосфери, ма да се још од постанка свога труде, да те појаве довољно и јасно протумаче те да по њима знати могу, какво ће време наступити — опет зато тешко да је икоја грана природних наука тако слабо развијена као наука о појавима у атмосфери: метеорологија; ретко је која грана научна, у којој су људи толико на кривом путу као баш у науци о времену.

Па откуда је то? До пре две стотине година није било никаквих справа, које су за метеорологију од преке потребе. Није било дотле ни честитих барометара ни термометара; није се могао дакле мерити притисак ваздуха па ни топлота у њему и на земљи а од притиска ваздушног и од топлоте у ваздуху баш највише и зависе прилике у атмосфери.

До тога доба људи су по себи судили, како се ко сам осведочио, како се ко, као што је држао, сам уверио. Да-бог-ме, да су то била у највише прилика несигурна предсказивања. Па још више: предсказивање силно оснивало се на разним сујеверијама и заблудама. То је тако корена захватило, да и данданас још не може наука да их склада. И данас још предсказују људи време и по себи и по врло разним приликама, које никакве баш везе немају са временом.

Није дакле ни чудо, што се право истраживање за предсказивање времена врло тешко и доцкан почело развијати, па што и данас још тако иде.

Људи су приписивали промене у нашој атмосфери некој ванземаљској сили, неким маћијским силама, које утицаја имају на нашу земљу и на време на њој: оне управљају временом.

Друге науке развијале се са људима, са културом но метеорологија је била још у почетку на кривом путу, те је морала застати и чамити у мраку дуго и дуго. Тек најновијем, нашем скоро добу, суђено је, да ју извуче из мрака, да ју почне усавршавати те јој тако набави заслужно место међу другим наукама.

Метеорологија се мора тешко развијати, јер један појав у атмосфери зависи од више, од много, других појава и прилика. Зависи не само од појава, који се збили, но и од оних, који ће тек да дођу. Осим тога прилике где у даљој и далекој земљи утичу на појав код нас: не збива се промена у времену увек на оном месту, где се заметне. Појаву код нас заметак је можда гдегод далеко од нас па и на више других места. Ломи се и крха на све стране ал код нас се сломије; навлаче се облаци са свију страна, ал код нас се тек навуку и изиђу; киша се справљ а и код нас, ал где ће падати — бог знаде. Појав често изненада и брзо наступи; појави се приправљају и високо у атмосфери, баш тамо, камо човеку није лако доћи, шта више често ни доћи не може — тешко је дакле пратити тачно појаве у атмосфери.

Поред овога било је још нечега, што је испитивање појава јако успоравало, шта више и заустављало на дуже време, а то је уверење, да се време даде предсказати, као што наведосмо, из прилика, које не стоје ни у свези са њиме; пророци, па и други људи, могу прорећи, какво ће време наступити данас, сутра, прекосутра, па и после више месеци.

Ово је много шкодило метеорологији. Мада се одвајкада нападало на ово мишљење — оно се одржало. Увек је било људи, а зацело и биће, који су знали једним ударцем савладати све незгоде, које су стајале на путу сигурном предсказивању, какво ће време бити, па лако и, по њихову, несигурно прорећи, какво ћемо време добити. Чинили су ти људи то и славе ради а и материјалне користи ради. Међутим, као свака природна наука, тако и метеорологија, може се развијати и усавршавати једино испитивањем и истраживањем, на упоређењем појава разних, на разним местима.

Људи су јасно приметили, да се годишња доба понављају сваке године и да се то управља по сунцу, зато и додадоше, да се време мора владати и по другим небеским телесима. Сунце влада редовним годишњим променама у времену а све друге нередовне и неправилне промене долазе од других звезда и — по њима се даде знати, какво ће време бити.

На од кога највише зависи време? Та месец је већ по себи превртљив! За месец дана непрестано се мења. Он је права слика несталности, па може-л бити згодније прилике, којој би се превртљиво време на нашој земља могло пре приписивати?

Месец сваки час друкчије стоји наспрам земље, а непрестано се и мења у изгледу свом, није дакле нимало тешко прорицати по њему и предсказивати, какво ће време бити. На месецу је разних, врло разних прилика, на њему је свега и свачега, зато се

и даде лако наћи, по чему се на месецу може унапред знати, шта ће се збити на земљи.

Свако криво веровање описивали су старовековни писци и у песми и у прози, па тако је остало и потомству. Трајало је и провлачило се кроз цео средњи век а увукло се и у нови, па скоро да прати и наше дане. И данас се може знати, верују људи, по томе, куда гледе месечеви рогови, да-л ће бити ветра ил не.

Шта тата стогодишњак, шта пише у вечитом календару, како се иначе даде по месецу и другим звездама предсказати време — све је то заостало још из тих времена. Све то проницање не може се ни мало сложити са правом науком, са науком данашњом, зато и мора пропадати и нестајати га са лица земље. Ако и теже иде, ипак иде. Проницање је зависило ли од људи самих пророка и од њихове препређености а време и вечити закони на то нису ништа мотрили.

Кад се пронашао већ и барометар и термометар и онда се није дало брже и сигурније унапред ноћи, јер су те справе биле несигурне и несавршене. Људи су почели истина на много места тим справама мотрити на појаве у атмосфери, ал им није у почетку могло то ништа помоћи. Не само, да су прве справе биле несавршене него и разно удешене, те се исти појав јављао у разном облику; сваки је посматрач друкчије га видио, те друкчије и тумачио, отуд се није могло доћи до буди-каквог резултата, а тиме ни појав тачно протумачити. (Наставиће се.)

Стева Милованов.

КЊИЖЕВНОСТ.

НЕКОЛИКО РЕЧИ

поводом Живановићева чланка „Два три закона из науке о гласовима српским“, и Лекићеве критике на исти чланак, са Живановићевом репликом на критику.

(Види 1., 2. и 3. број „Јавора“ о. г.)

Читали смо и — дивили смо се! Да професор срп. вел. гимназије у Новом Саду тако ништа не зна, то заиста нисмо могли мислити. Но сво сад нам је — казао г. Живановић.

Заиста, ко је год прочитао г. Живановића пропратницу Лекићеве критике, тај се морао дивити. И ми смо се дивили. Чудили смо се толико, да нам је било — одвратно и веома жао на г. Живановића. Тон, којим је г. Живановић своју реплику написао, побудио је у нама неко чудно осећање, тако да се не можемо уздржати, а да тај тон овде најстрожије не осудимо. Боже мој! Зар — осим римског папе — још ко може бити непогрешив? Или, зар би г. Живановић изгубио од свог лепог имена, да је примио заиста искрене и са свим тактично написане примедбе г. Лекића? Али онда, који се, не би показао српску крв.

Колику вредност има ова најновија работа г. Живановића, то нити хоћемо да подробно оцењујемо овде нити можемо пресудити ми, који смо млађи и неспремнији од г. Живановића, него остављамо то другој јачој снази, која ће без сумње на среду ступити, ако је овим послом г. Живановић што год знаменито урадио и открио нешто, до сада неразумевано. Но толико можемо казати, да вредност посла никако није оној ика, колику му писац сам приписује, већ је то посао са својим врлинама и махнама, а најглавнија махна му је, што је *непотпун*.

Према овоме, ми стојимо уз г. Лекића, који је такође захтевао, да писац чланак како год допуни и заокругли.

Шта ће г. Лекић одговорити на оне изразе, којима га је колега му нечастице и безобзирце прочастио, не знамо, али ми те изразе, као што рекосмо, строго осуђујемо.

Г. Живановић вели одмах у примедби под чланчићем у 2. броју „Јавора“: „Г. Лекић намеће ми своје неумесне примедбе.“ Да-ли су примедбе *неумесне*, то тек има неко други т. ј. читалачка публика, да пресуди. Г. Лекић не *намеће* своје примедбе ником, него је просто исказао своје мишљење о чланку, на што је био умољен од сл. одбора књижевног одељења „Матице Српске“. Даље мало подмеће г. Живановић критичару пре свега тежњу за наградом, што се баш овде не може претпоставити, где критичар посао *одбија*. Да је г. критичару заиста само за наградом стало било, он би онда — будимо мало индискретни — зацело похвалио критиковани чланак, те би му награда била — сигурнија. Даље вели г. Живановић на свршетку своје реплике: „Кад сам ову критику добио и прочитао, мислио сам у први мах, да се на њу и не обазирем“... Опет леп пример скромности а уједно и комплимент књиж. одељењу „Матице Српске“, да је тако невредном члану поверило неки посао. На другом месту опет вели, да критичар говори против већ давно од Вука и Даничића одређених правила. Ми то нигде у критици не видимо, — бар никако не говори критичар против одређених *правила*. И т. д.

Најзамашније место је оно, где г. Живановић критичару пребацује, да не зна, ни чим се бави филологија. Кад би истина било, да је г. Лекић онако питао, као што је г. Живановић навео: Је ли „*филолошки*“ оправдано тврђење г. Живановића? онда би то био заиста довољан аргумената за незналаштво критичарево, и нико га одбранити не би могао против онога, што је г. Живановић из те грубе погрешке г. Лекића извео. Но нека нам се допусти, да изјавимо, да ми не можемо веровати, да у рукопису г. Лекића стоји: *филолошки*, него да држимо, да је г. Лекић заиста питао: *физиолошки* ... Чак ни то не верујемо, да би могла бити омашка пера у критици. Г. Живановић је преписао критику, па — зар није могуће, да је преписс погрешан? И ако је тако, онда ... али да оставимо то г. Лекићу, нек расправи како зна.

Ми ћемо се на свршетку дотакнути само једне крупније ствари.

То је питање о гласовној групи: *дс, дш*. Те групе су једини изузеци против правописног правила, које гласи: „Тврдо слово пред меким претвара се у меко.“ Н. пр. под-копати, пиши подкопати, истиснути, пиши истиснути итд. По том правилу требало би да се и *господство, подсести, кадшто, одшетати* пишу: госпоштво, потсести, катшто, отшетати, али се не пише овако, већ се сруд оставља: господство итд. и тако су писали и Вук и Даничић. Но за што? Разлога тому нигде не налазимо, да га је казао који од ових наших ауторитета. За комбинацију *дш* нигде немамо, да се Вук или Даничић изразно, него ми пишемо *дш* просто за то, што видимо да је *дш* и код њих. Само се за *дс* изразио и Вук и Даничић и други ауторитети и свако од њих вели само толико, да би по правилу требало да се *д* пред *с* претвори у *т*, али „будући да се тешко изговара и једно и друго — оставља се *дс*.“ По томе је мишљење Вуково а за тим и Даничићево било јамачно то, да за то треба оставити и *дш*. Но које је *разлог*, те се оставља *дс* и *дш*? То није довољно назначио ни Вук ни — нико до сада. Јер речи: „будући да се тешко изговара и једно и друго“ не могу нам још служити за разлог. То и г. Живановић исповеда, кад вели, да ту не може одлучивати лак или тежак изговор.

Г. Лекић је у овом питању изрекао *нешто ново* т. ј. наговестио је неку слутњу, због чега је могуће и због чега *треба* да *дс* и *дш* остану. И та се слутња и нама свиди, но г. Живановић му то страховито замера и држи, да г. Лекић тиме иде против Вука и Даничића.

Г. Лекић вели у својој критици: „Треба узети на ум, да су оно речи сложене (од-шалити, од-шити) па и у првом делу (од) крајње *д* и у другом (шалити) почетно *ш* задржи толико самосталности, да се у изговору чује и *д* и *ш*, те да се не могу слити у један глас, у *ч*. И тај је разлог без сумње навео и Вука и Даничића да „одступе од природе, од закона гласовних“, те да у таквом случају задрже *дш* место *тш* или *ч*. Без сумње је из истих разлога задржано и *д* испред *с* итд.

И ми исповедамо, да се с овим мишљењем слажемо, и држимо, да је тиме много више казано, него оним, где се просто вели: „али се тешко изговара и једно и друго.“ Нема право г. Живановић, што не допушта даље ићи од Вукова и Даничићева непотпуна разлога. Г. Лекића мишљење може стајати или не стајати, али свакако је ово врло умесна наслута, и ми са своје стране изјављујемо, да уз њу — стојимо.

Благоје Бранчић.

ЛИСТАК.

ТУЂИН О МИТРОНОШИ ПЕСНИКУ ЊЕГОШУ.

(Свршетак.)

Црна се Гора ослободила турске власти под својим митрополитом Петром Петровићем Његошем, који је био изабран године 1777. Митрополит је тај мачем и крстом у руци предводио своје људе, у два рата потукао Турке и на Цетиње као победни знак донео главу, мач и прилобасиће Махмуд-паше. Турци су после поново и поново покушавали, да покоре Црну Гору, али им никад није пошло за руком. Црној Гори није никаквим уговором осигурана независност али зато ипак постоји. Владика је то умео да изради мудром владом унутра, а јунаштвом према душманину; гледао је да упитоми Црногорце, да искорени крвну освету, да по земљи распростре образованост. Свему се томе живо опирали, владика је мало и успео а мало и морао одустати. Било је октобра године 1832, 53. године, откако је владао владика; осећао се здраво слаб па је позвао на Цетиње сву господу и рекао им, да осећа, е му је смрт за вратом, замолио их је, да крај његова сандука присегну, да ће поједина племена и породице барем шест недеља живити у слози и љубави и да неће кршити законитога реда. По праву своме одабрао је

себи из своје своје наслеђника; обишао је неколико старијих те наредио, да му буде наслеђник синовац, момак од 18 година, који још није носио мантије. Ражали се човеку, кад чита, да господар земље једне није имао себе, у којој би се дала већ заложити. 18. октобра нареди те га одведу у кућу до огњишта, не би ли се мало загрејао; онда се врати у собу, легне на постељу, мало се разговарао са својима па га наједаред није било више међу живима. То је био претеча нашем Његошу. Сутрадан се главари поклонили новоме владици а најпре су му навукли мантију и дали му штаку покојникову. "Са чардака Иве Црнојевића показаше га народу.

Новог владику, на чијем смо нарастоу у покој души му држали у руци запаљену воштаницу, зађаконио је епископ призренски и начинио га најпре пресвитером, па онда архимандритом. У калуђерству се по стрицу прозвао Петар а дотле се звао Радоје. 6. августа 1833 посвећен је био у Петрограду за владику. Чврсто је у руке узео владу а морао ју је управо наново створити по замисли свога честитог, мудрог стрица. Друге је године наместио око себе савет шеснаесторице, 15 перјаника и стражу њих 135 оружаних. Та је стража распрашљала мање размирице а веће се морале износити пред савет. Саветник је добијао 80 сребра, осим тога још и брашна и леба, а стражар 60 сребра. Знања се та давала само на годину дана. Године 1832. престало је достојанство световњака-владара, које је у својти Радоњића из племена Његушева било наслеђно; последњег су таквог владара изгнали из земље, јер се сумњало на њега, да је након смрти владичине хтео да се докопа и духовне власти. Сваког је нахиђи на челу по један сердар, сваком племену војвода, кнез и барјактар; најугледнији се у сваког племена зову главари. Владици — а то је име старословенски библијски превод грчкога „киријос" — кажу сви: свети владика; кад је о њему реч, зову га и *господаре*м. Потпун му је наслов: „владика и господар Црне Горе и Брда, митрополит Скендерије и Приморја. Под собом је имао нешто преко сто хиљада Црногораца, међу којима је било барем петнаест хиљада дораслих за бојно копље. Скоро једине приходе даје владици оно нешто поља око манастира Стањевића и Будве и део један са риболова на Скадарском језеру.

Покојни се владика још више, него претеча му, трудио, да уништоми свој народ а ту му је крај жеље његове добродошло било знатно изображење. Знао је владика српски, руски, француски и талијански. Песнички је његов дар уз дар Бранка Радичевића и Милице Стојадиновићеве најзнатнији у свој модерној књижевности, писаној српским језиком. Његов говорнички дар — а на то Црногорци много држе, као и на јунаштво и леполикост — умео је задобити и умирити а богме и распалити и одушевити, ако је требало. Већ се од више година зачела била у њему грудобоља; дваред јој је потражио лека у Напуљу и Млецима. У зиму 1850. јако му је позлило. Тада је лечник његов, познати стетеоскописта др. Шкода, рекао, да другом таквом нападају неће моћи одолети. И збиља му није ни одолео. Једног дана осети, да му је ту крај, сазове своје саветнике па одреди, да му наслеђник буде синовац Данило, коме је било деветнаест година. Тај се Данило у последњем боју јуначки показао. Њега је владика одредио зато, што једини у свој својти Његошевој није још био ожењен. Своја два брата обишао је, јер су били ожењени. „Имам вере у њ", тако је завршио владика, „биће вам он достојан господар и владика; али ако знате каквог бољег, не марим, пристаћу". Затим се још седећи опрости са саветницима; легао је онда обучен на постељу, коју је пре тога дао био наместити ближе прозору, „како би гледао светлости у сусрет, јер ће скоро изданути." Тако је владика са свим при себи изрекао оне речи, које су великом немачком песнику у бунилу на смрти дошле на уста, речи: „више светлости!" Наскоро му се стану мрзнути ноге, сав се укочи на отворени округ, као јунак и пророк, дочека смрт. Преживио га је отац, коме је било деведесет година, и кукавна стара мати. Народ га његов никад неће заборавити. Био је то први господар Црној Гори, који је био песник, а последњи, који је уједно био и владика.

На седам дана пред смрт, 12. октобра 1851. написао је — последњи је пут тада узео перо у руке — писмо, које сам рад овде саопштити. Повод је томе писму било ово:

Кад сам издао превод српских јуначких песама, женских, просјачких песама и досад Немцима сасвим непознатих тужбалица и пословица — превод сам тај почео био још пре неколико година — живо сам се сетио страног дивног лика, господара Црне Горе, владике и песника.

Пошљем му на Цетиње један примерак књиге с писмом, у коме се отприлике изразим, како немам права а није ми ни намера, ближе доћи духовноме господару Црне Горе, али ће ми, рекох, вазда бити допуштено, поздравити песника, који је на својој степовитој тврдњи равно заставу хуманитета.

За неколико недеља добијем својеручан одговор.

На левом крају два листа четвртине била су три слова: П. П. Њ. (Петар Петровић Његош) а над тим је словима била круна, скрлет и злато, и крст. Писмо је било написано плавим мастилом, запечаћено грбом црногорским а овако је гласило:

Честити господине!

Хвала ти, те си ме се сетио, пославши ми с писмом од 21. августа свој превод српских народних песама: „Гусле“, с којим се може човек поносити.

Наше су народне песме повесница јунака, народни ep; у њих може човек видити, какав је тај народ, што те песме пева. Ја сам пријатељ песништву, много сам се њиме забављао. Ej дивно песништво! Тајна искро! Никад нисам могао разликовати, да ли је песништво искра неумрлог огња, или силан занос, чедо узане наше атмосфере. — Мојим се очима бурно издигло са земаљског амвона. А кад се човек дигне сам над себе, тада види човечију малоћу, па ако је песник, може рећи, да је свештеник („слуга божји“) на олтару васеленс. Песник је глас смртнога са бурне наше обале, песник је „глас кашињег у пустињи“; песник снева о бесмртности, зове је и чезне за њоме — велик лист види отворен у књизи светске тајне, са тог листа чита чудеса творчева, та су му чудеса најслађи напитак, њима се опија, уобразиљом својом вади из блатњаве земље клицу небеског живота — трулеж преображава у божанство — његов се дах шири по своду земаљскога шара.

Ја живим за границом образованог света, о мој се уски хоризонт једнако одбијају тирански громови*); зато је малу моју земљу нагрдила и наказила магла дивљаштва. За човека, који има здраве мисли, нема на свету ни чаме ни уживања, јер су све човечије посластице зачињене отровом, а све бриге баш дају човеку пеко задовољство, рекао бих: човеку је исто тако слатко плакати, као и певати, кад му дође.

Тако ја разумем нашу песму.

Свет је божји, зато се у сваком куту виде дела великога творца. Ја волијем гледати труд и вештину мрава-раденика и чеде-раделице, ждрале, кад у друштву лете, него све јордаме европских престоница.

Због ом, господине! Задржите ме у ценењој успомени.

На Цетињу, 12. октобра 1851.

Владика Црне Горе
П. П. Његош.

*) Мисли бојеве с Турци, који никад не престају.

ЛИСТИЋИ.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште.) Лазо Костића „Максим Црнојевић“, Шрајберов „Језуита и његов питомац“, Шилерови „Разбојници“ и Фрајденрајхови „Грађичари“ — ето то је био репертоар прошле недеље; приказани су дакле све сами познати комади, али су ипак приказ ти били занимљиви, јер је мал те не сваки довео са собом по једног, два и више нових приказивача. Ноћ је био у „Максиму Црнојевићу“ Миљковић као Иво Црнојевић, Соња Вујићка као Фелета, Милојевић као дужде, Десимировић као Милош Обреновићев и Ђурђевић као сви дуждеви Ђорђе. Сви су са старима са Драгишом Рузићком као Јевросимом, са Русићем као Максимом и са Лењком Хаџићевом као Анђелијом лепо заокруживали биће предстаку. — У Шрајберовој је глуми овога пута другу наслову и управо једину главну улогу имала у рукама Милка Максимовићева. Шарл сасним одговара природи младе те приказивачице, али је очито нерасположење велика жвара учинило те не може бити речи о успеху без замерке. У монентима одушевљења на род и домовину није у тог Шарла било доста жара и живости, ма да се Добриновић (Сцинио) ангажовао био својски, да живота унесе у приказ. — Сп „Разбојницима“ су главни приказивачи били већ много сретније руке. Ружић је своју Фрању тако у детаљ мајсторски извео, да би упркос свој одпратности саме улоге зрелетичка аплауза можньо био свагде и на сваком месту, само не — у Новом Саду. Овде се контингент гледалаца дели на два табора: једно је т. зв. gtos, што „високим“ — мал не рекосмо „високопарним“ — мерилом мери и оцењује рад глумаца, а друго су они, што од усхићења хоће из кожс да скоче, кад ка поворници дође до „рукопипателних“ пријора, сирјеч: кад се потуку, ваљају и терају алотрије на начин досадно већ познате сцене у Зрињајевој касни у „Војничком бегунцу“. У таквим околностима мора дабогме и Ружићеви Фрања изаћи празних шака. Председила се тако и Амалија Лењке Хаџићеве, која је одиста врелином и непосредношћу осећаја кадра била безусловно сваког задобити за се. Једини је још Миљковићев Карло муком себи извојевао похвалу, по заслузи додуше, али, као што хоће да кажу, извапи демонстративна карактера. — „Грађичари“ су по свом обичају и сад тронули дошекле и распламсали и мало и велико а дошекле опет наспавали све, што само усана изаде разумеће. Прво има на души Маца Драгићев Ружићке а друго је опет било масло Добриновићевога Грге.

(Сиска: „Седница саборска у Загребу 4. јулија 1848.“) Драгутин Вајнгертнер, властелин у Великој Млаци, опевековечио је својом кичицом једпи од најсвечанијих момената трвутљена на хрватскоп и српском пољрсту: „Седницу сабора краљевине Хрватске, Славоније и Далмације, држапу у Загребу 4. јулија 1848.“ У слици је тој бан Јелачић и још неких тридесет и наше особа, све првих лица у овој драми, што се играла у нашој домовини. Лицкови тс вспшком су приличпо верни сачпци тадашњ родољуба хрватских и српских. Ту је око стола патријарх Јосиф Рајачић, бискуп Јосип Шрот, сеоски бискуп Мирко Озеговић, архимандрит манастира Гомирја Севастијан Илић, песпик Мирко Боговић, Херман Бужан, барон Фрања Кулмер, каноник Мато Вушовић, барон Метело Озеговић, гроф Јанко Драшковић, Сава Мараић, препородитељ хрватске књиге Људевит Гај, професор Матија Сводек, песник „Смаил-аге Ченгића“ Иван Мажуранић, па Људевит Вукотиновић, тада још младићи Иван Кукуљевић, један српски свештеник, и др. Галерија је него тако пуна, а ту се распознаје још лик данашњег највећег мецената у браће Хрвата, владике Штросмајера и преминулог првог песника Петра

Прерадовића. — У седници тој, као што ће бити познато, нијте баш новаца, којима ће да издржава појску, а сабор му је већ дао пуновласт и све, што на њу спада. Први прилози Херман Бужан 300 фор. Неки очевидац пише, као што наводи „Vienac“ у свом 27. бр. прошле године описујући ту седницу: „Једна што бан ово нијана, претвори се дванаеста седница у свети жртвеник домовине. Ту ти се, брајко, даровало, колико и шта је ко имогао; готова новца скупило се 15.536 фор. у сребру, а златних ланаца, прстења и других драгоцености било је и биће више, него ли икоји и помислити може.“ Тако Римљани и Римљанке, у валожбином овом по њих у први мах рату пунском, принесоше све своје скупоцености и одиђаре на жртвенике своје отаџбине. — Слика ова ухватила је баш онај моменат, када Срби, православни архимандрит манастира Гомирја, старина Сеничанин Илић уze да скида свој златни архимандритски крст с врата, удрхтаоли зар руком, то од одушевљења то од старости, да и он принесе слободи на дар, што старац може од своје страше, говорећи, да му је слатко за њиа род и дом лишити се и тога уреда. Све бијаше с тога призора до суза гануто. Скоро цео сабор упрћо очи у старицу. „Људевит Гај одушевљено дитао своју илирску црвен-капу, „Људевит Вукотиновић свој калпак и многи још други. Са галерије све маше својим калпацима, кличе и поздрављаа старца родољуба. А бан сиђе са свог престола, уze архимандритов крст у руке и рече: „Ако икада, каиста то је сада онај пречасни господин поклоно, да је предан овај свети крст носити; зато га ево дама, господине, опет прајам, а место њега полажем за вас недесет дуката, које кете ми онда вратити, кад будете имали.“ Пречасни архимандрит, пише „Vienac“, сузних очију најави, да је досада сматрао овај свети крст као спомену своје свете дужности, као остан и потикнуће сваком доброме делу; али одсад да ће га уз то сматрати за своје најдрагоценије благо, као дар љубљеног бана. — Слика је била прошле године у пролеће изложена у Загребу. Како је силно замилла народ к себи, како се жива коспула родољубивих осећаја Загребчана, пише „Pozor“, „да ту нема живе душе, која се не би замислила, да погледа тај исторички призор, пред којим стоји од јутра до мрака по киши и по ветру непрестано мноштво људи из свих слојева, да је обично сан плочник до ногала заузет“, итд. Како и неће, кад слика та не преди само за то, што нијана, као што споменусмо, један од најсевчанијих часа призора на овог покрета, него, што пише „Oesterreichischer Reichsbote“, бр. 138. год. 1885., „besonders noch desshalb, weil die Hauptpersonen nach den besten Bildnissen mit vollkommener Portraitähnlichkeit wiedergegeben sind“, и јер та слика, као што пише опет исто у „Ost und West, Engel's illustr. Familienblatt“, св. 11. год. II.: „was die künstlerische Vollendung, so wie die schwungvolle Auffassung des Momentes betrifft, sich den besten neueren Gemälden würdig anreiht. Aus jedem Pinselstriche offenbart sich uns da ein vielversprechendes künstlerisches Talent.“ — Хрватски родољуби умеју да увиже то, па се сложили да колектом откупе ту слику за своју галерију слика. А трговина слика и складиште цркевних орната, повлатар Славољуб Вагмајстер у Загребу, за многострано захтевање дао ју је у једном од прах уметничких завода ульним бојама поновити у највећој величини од 97—64 сантиметра, те је продаје са позлаћеним барок-оквиром за тотов новац до 25 фор., или у оброцима, од којих се први плаћа 4 фор., кад купац слику прими, а других осам оброка по 3 фор. месечно. — Кад „Vienac“ вели, да сваки Хрват треба да је захвалан г. Вајнгертнеру на тако лепом дару, смемо и ми нарећи над, да ће и Србима бити тај дар исто тако мио. Својски препоручујемо слику ту и нашој српској браћи, и њен уметнички рад и као одиђар братске слоге, које нам увек и увек треба као залогај хлеба. На нека нас подсети, шта преди брат брату!

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Напосе су на VIII. књиге „Годишњице Николе Чупића“ отштампане „Белешке о Ђури Даничићу“; које је као њихов пролог к историји српске књижевности саопштио Стојан Новаковић.

— Изашла је 122. свеска народне библиотеке браће Јовановића. У тој је свесци: „Гражина“. Приповетка литавска у стиховима од Адама Мицкијевића. Превод Стојана Новаковића. Уз приповетку је ту и биографија песникова и саопштено је и неколико историјских цртa, да би се превод могао лакше разумети. У предговору читамо, да је Новаковић „Гражину“ превео још у јесен 1868. год., док је био уредник „Виле“. Превод је био намењен да изађе у „Вили“ али је онда „Вила“ престала излазити. Превод је тај после први пут штампан био латиницом у „Dubrovniku, zabavniku štionice dubrovačke“, у књизи IV. 1876. стр. 233—272.

— Из „Гласа Истине“ за прошлу годину отштампана је напосе расправа: „Да л' су били Срби или Грци оних 8 митрополита, што 1766. године молише за укидање Пећке српске патријаршије?“ Расправа је та управо одговор пиеца В. С. Д. архимандриту Никифору Дучићу на његов „Одговор на кућења и клеветања“, што је у 38. и 39. броју нашег листа прошле године изашао услед чланка под насловом: „Солидност књижевнога рада и архимандрита Дучића“. Тај је чланак такође угледао света у нашем листу, у 31. и 32. броју од прошле године.

— Клопштокоов класични спев „Месијада“ почео је излазити у красном преводу познатог знаоца српског језика и нашег поштованог сарадника А. Сандића у 1. броју „Гласа Истине“ о. г. То је први покушај у нас, да се тај знаменити религиозни епос пресади у нашу књижевност. Сандић га преводи прозом, као што је и сам Клопшток био најпре почео, па га касније нарадио веланим слогом. Но Сандићева проза чита се као и песма; тако је превод красан.

— Мемоја Дикенсова, најстарија кћерка Чарлса Дикенса, славног енглеског новелисте, допринела је краткој животопису свог оца, који ће у Лондону изаћи. Дикенс је ту написао нарочито у домаћим својим приликама.

САДРЖАЈ: Морски сказак. Елегија Владимира Трајановића. — Вељко. Приповетка Милутина Јакшића. — Апостол. (Петофи.) Превео Благоје Брапчић. (Наставак.) — За начело. Роман Милана Савића. (Наставак.) — Лабудова песма. (Е. Балестремова.) Од Рајка. — Какво ће време бити? Историјска цртица о томе. Од Стеве Милованова. — Књижевност: Неколико речи поводом Живановићева чланка „Два три закона на науке о глаголима, и Лекићеване критике на нети чланак са Живановићевом реплином на критику. Написао Благоје Брапчић. — Листак: Тужин о митрополиту песнику Његошу. — Листићи: Позориште и уметност. — Књижевне новости.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. пр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи шаљу се уредништву и претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 6. У НОВОМ САДУ 6. ФЕБРУАРА 1886. ГОД. II.

МЛАДОСТИ ЛЕПА...

Младости лепа, младости златна,
Радости чедна, радости слатка!
Ох, зант' ми беше, зант' тако кратка,
Младости лепа, радости слатка!

Нема већ оних дивотних слика,
Што ми их машта негда створила,
Изгубиле се у даљном даљу,
Пролазности их магла покрила.

Сећања драгог свећа издише,
Још мало, па ће да се угаси, —
На лицу бразде, на челу боре,
А мраз и иње и снег на власи.

Поток песама усануо ми,
Па као негда, сад не жуборка...
Ох. ала си ме брзо сустигла,
Голема клетво, судбино горка!

Срце ми пуно тешких уздаха,
Очи ми пуне суза леденѣ'...
Од љутих бола, к'о рањен голуб,
Превија с' бедна душа у мени,

...Осмеѣ' се, љубо! Отвори очи,
Пусти до срца твој огњани глед —
И густе, сиве магле нестаће,
А на срцу се отопити лед.

И чедни поток песама мојих
Опет ће тихо да зажубори...
Твој светли осмеј, твој поглед жарки
Пролеће ново може да створи!

Мита Поповић.

УХОДА.

ЦРТИЦА ИЗ СРПСКО-БУГАРСКОГА РАТА.

Братске прилике наоштриле мачеве, потпрашиле пушке, наперише топове.

И проли се братска крв.

Страшан је рат, кад га води брат против брата.

Брат!

Лепа ли је, дивна ли је та реч у мирно доба!

Али је смешна, бесмислена та реч у бој!

Брат?

Зар оно брат, што убија непријатеља војника, и кад *хоће да се преда*?

Зар оно брат, што на разбоју мачем гаси и последњу искру живота *рањеном се* противнику брату?

Зар оно брат, што отима мирноме грађанину непријатељу све и још га немоћна убије, јер нема да му даде више онда, кад му је већ дао све?

Зар оно брат, што невином женском свету у братској земљи братско сродство доказује животињски, зверски?

Не, то није брат!

То је Бугарин, то је Татарин!

* * *

Српска војска пролазила је кроз Пирот.

Народ се купио на пазарској улици и поздрављао је поносе свој, поздрављао и довикивао: сретно!

Дан пре објаве ратне у гомили народа, што је испраћала војску, највише је викао и мла-

тао рукама човек средњих година, зелених као у мачке очију, а риђе и ретке браде.

И најближима до себе досадно те му се један подсмехне:

»Ма они ће на Бугаре, Јанчо!«

»И треба!« одговара Јанчо крештавим гласом кроз нос. »Нека си земају све, то српско!«

»Е где Бугарина! Већи је Србин од правога Србина!«

»Не сам Бугар, не сам! Ја Срб!« и уврежен Јанчо испрси се.

Махнуше га, јер пред Рабеновом кавраном настаде нека тишина.

Сви одоше тамо.

Јанчо остаде.

Он је већ све видео.

И ако је на сва уста викао: »Живели! Сретно!« ипак очима као да је бројао сваки ред, што мимо њега прође, а умом као да је хватао неке силне, силне бројеве.

Ноће кући.

Сретали га познаници.

Гдекоји га по нешто и запитали.

Никоме није он одговарао.

Све му се мисли врзле око бројева, око рачуна, око батаљона, чета.

У тим мислима није ни спазио, да је дошао кући, да је сео за сто.

Кад му ћерка — девојче од четрнаест година, лепо, једро као наливено — изнесе вечеру, он се трже.

»Сакаш[1]) бре, да прислушкиваш?« продере се на њу и силно је шчепа за руку.

Девојче врисне.

Јанчо се трже и пусти је.

Зелене му очи узверено гледе.

Познаде ћерку.

Руку диже челу и протаре га.

»Не се бојиш! Ја сам мислио — ништо сам мислио. Не се бојиш — неси јаницу[2])!«

Девојче послуша.

»Чуј, Стојанко! Ћеш да се удајеш! Ће да дође оно убаво момче, да те зема за жена! Твој татко ће да најде много, много парање!«

»Шта велиш?«

»Ништо, ич ништо! Ти си плакала, што Стојанчев татко неће, да му будеш снаха, јер немаш парање? Нећеш више да плачеш! Ће да клечи онај пезевенк па да ми моли: дај ми твој Стојанка за моје Стојанче! А ја: не се може! Та не да плачеш! Сакам да давам, тек нека моли.«

[1]) Хоћеш. [2]) јело.

»Али ти знаш, да он тражи многе паре уз мене!« пребацује му ћерка, јер држи, отац је само тешка.

»И ће да буде парање, много, много парање — хи!« и он исцвоши оба длана: »дукати, наполеони!«

»Али од куда?«

»Не да питаш, лудо дете! Не мораш све да знаеш! Кажем: биће па доста!«

И, кад вечераше, легоше.

Јанчо је сањао о дукатима и наполеонима, а Стојанка о Стојанчету.

. . . . . .

У три сата пред зору захуји велико звоно на пиротској цркви.

Јанчо скочи, обуче се па у чаршију.

Иначе у то доба мртви Пирот сада је оживео.

Народ, војници, официри јурили су тамо амо.

Јанчо је већ од двадесеторице чуо: објављен је рат; војска прелази границу...

Јанчо се тек у вече вратио кући.

С ћерком ништа није говорио.

Био је замишљен.

Мора, да је нешто крупно мислио.

Тако сутра, тако прекосутра.

Ишао је он до државних фуруна на крај Пирота.

Стајао је оне по читав сат.

Рекао би човек: овај није никад видио, како се хлеб пече.

Ишао је до сењака.

Гледао је, као да нигда није видео сена.

Мотљао се око града и разгледао оне зидине, као да их нигде није видео, као да је врло занимљиво гледати, како се у град уноси муниција.

Па је одлазио и у Рабенову кавану.

Прекрстио би се сваки Пирочанац, да је то видео — Јанчо и кавана!

Дошао би он каву на би је посркао и загледао би се у шољу тако, да нико не би могао ни помислити, е је он врло добро чуо и запамтио по неколи важнији разговор.

Четвртога дана у вече узме Јанчо мало сланине и комад хлеба па у торбицу, а њу обеси о палицу и палицу на раме.

Па ће ћерци:

»Ако те питају: камо Јанчо? кажи: у Ниш!« и он махне два три пута шаком, што ће рећи: отишао. »Чувај кућу, а ја ћу да дођем после два дана.«

И он пође.

Није се упутио према Нишу.

Узео је противни правац.

Није ни друмом ударио.

. . . . . .

Драгоман је пао.

Сутра ће српска војска да напада на вис »три уши.«

Та позиција влада Сливницом.

Ноћ је.

Хладна, облачна ноћ.

Још и магла пала па другари на мртвој стражи не виде један другога.

Да се стражари не крећу у извесноме простору — јер од зиме хоће да се покоче — не би човек рекао, да су ту пале две војске, да ће ту сутра бити крвава борба.

Но она црна сенка па уз њу још две три блеђе, што се час крећу, час стану па ослушкују па онда се опет крећу и опет ослушкују, а све се мичу од српске војске према бугарској — је ли и то стражар?

Није.

Но како се креће, по томе се види, да је човек.

Сад је чуо стражарев ход на стаде.

Залуд хоће мачије му очи да прозру маглу.

Бистро око стражарево спазило га, оштро ухо чуло шушањ.

»Стој! Ко си?«

Стражар то тихо рече па чека одговор.

Нико не одговара.

Пушка шкљоцне.

»Мене ли ме питаш?« зачу се крештав глас кроз нос.

»Тебе — а да кога?« одговара стражар.

»Па ја сам сас овце.«

»А шта ћеш овде? Ту ти је сваки тренутак глава у торби. Камо ти овце?«

»Ето види!«

Са запетом пушком приђе стражар.

»Зар само три?«

»Знајеш — се растурило стадо — сад тражим. Ако ги не најдем, ће да ми умре петоро дечиње [1]), сас то ги храним.«

»Да ти не лажеш?«

»Утепај [2]) ме к'о пса, ако мислиш, лажем.«

»Хајде тражи овце; ал тамо у лево! Да се више ниси показао на мртвој стражи!«

»Мртва стража? Ху — сам, будала, залутао! Праштај!«

Па потера овце у лево.

Некако чудновато севаху зелене му очи.

Да ли с тога, што се без по мукс спасе? Не!

Он је са те три овце скоро све важније српске позиције прешао и свуда се изговарао: тражи забасало стадо.

Пропуштали га.

Спромах је а то му је све имање.

Али нико није спазио, како му зелене очи пажљиво мере све, докле су год могле допрети.

Тако је дошао до мртве страже и стражар га враћа назад.

Није он до сада носио главу у торби, да се сада враћа.

Још коју стотину корака па је код бугарских предстража.

Тамо мора стићи, јер Бугари богато плаћају — уходе.

Куцнуо је одсудни час.

На десет корака од српског стражара магла га завије тако, да га стражар није могао видети.

Саже се па је као лија неосетно, нечујно, стопу по стопу милио — десно. . .

И кад је мислио, да га већ неће чути српска стража, исправи се и журним кораком пође напред.

И бугарска га стража заустави.

Њојзи није спомињао забасале овце.

Тражио је, да га изведу — пред главног команданта.

. . . . . .

Пировом победом узеше Бугари Пирот.

Расуше се добровољци, гладни и жедни те лакоми, по кућама, да пљачкају.

Што се живо покаже, бајонет боде, ђуле прожиже.

Покољ, грабеж.

С пушком у руци јури један сељак Бугарин зелених као у мачке очију а риђе и ретке браде.

То је Јанчо.

Око паса у ћемеру му сто наполеона — мучна ал издајничка зарада.

Јури дома, да обрадује Стојанку.

Стиже пред врата.

У соби метеж.

Мрак је, не види се, шта је.

Јанчо љут.

Помамно отвори врата.

»Ма ја сам Бугар и овде башта [1])!« продера се.

Два добровољца испретурали све, а ништа не нашли.

[1]) деце. [2]) уби.

[1]) газда.

»Е кад си Бугарин, нећемо твоје. Води нас у српску кућу!« рече један.

Ухватише га за руке, да одмах пођу; нешто им се хитало.

Јанчо би најпре да види ћерку и да склони наполеоне, јер ово јесу до душе браћа, али злато је примамљиво а људи су пожудни на...

У тај мах зачује се из друге собе страшан, ужасан врисак.

Јанчу се коса диже.

Познао је глас своје Стојанке.

То није јаук, већ то је гушно сиктање, што му се омиче са усана.

И он махне рукама, да се отме и да потрчи ћерци у помоћ.

Али се браћа томе надала и он се не оте.

И понесоше се.

Земља им се под ногама тресе.

Сви троје запенушили па стењу од напрезања.

Довитлаше се до врата, групуше у њих и треснуше о земљу истављена врата.

Саме се трепавице спустише Јанчу на очи, да не гледа ћерчину срамоту.

Свест га поче остављати.

Но ћемер му се отпаса, наполеони покуљаше на земљу — и свест му се поврати.

Он леже, да својим телом, својим животом заклони муком стечено злато.

Ни гладни вуци тако не нагрну, као што навалише ова браћа на свога брата, кад спазише злато.

И кад га не могоше са новаца кренути, севне бајонет једаред, двапут, трипут.

Јанчо само једаред ал страховито јаукне.

Једна Стојанка нити је што чула нити видела — није знала за себе.

Тишина.

Добровољци се грохотом насмејаше.

Ногама одгурнуше братовљеву лешину.

Отпасаше ћемер и покупише крваве златице.

И одоше, као да ништа није било.

. . . . . .

Издаја се издајици осветила.

Мита Живковић.

АНЂЕО СМРТИ.

Ноћ бејаше мрачна... Ветар хладни
Потресаше кров од двора стара, —
Благо оном, ко се сад одмара,
Ког не гони глад и живот јадни.

Ал' од мене тихи санак бега,
На срданцу туга се савила
Времена се сећам, што су била,
И прошлости и живота свега.

И предамном *Она* тихо крочи,
Благи поглед на мене упрла,
Иста беше пре нег' је умрла,
Исто лице, исте бајне очи.

И тек што сам загрлит је хтео,
Мили призрак пред-а-ме ишчезе,
Збуњен гледах без смисла, без свезе —
Видох: простор осветли се цео.

Место њене бајне слике младе
На сред собе — страшно погледати! —
Анђео смрти — костур непознати
И он тихо ту-предамном стаде.

Суву руку њутећ пружи сада
И у њојзи — згрозих се од страха —
Срце беше неког сиромаха.
Окаменьен гледао сам га тада.

На средини страшна беше рана,
На ње опет крвца је капала,
Од страха ми душа задрктала
Костур шану: „знаш ли спротана?“

„Знаш патника, што је целог века
Мучио се служећ срце своје?“
„Знам га! — викнух — то је срце моје!
Дај! можда ћу наћи рани лека.“

Ноћох њему, пружих обе руке
А костур се гро'том насмејао,
Чудни глас му к'о да сам слушао
И осетих болове и муке.

И он шаку у један мах склони
Све к'о цело у њој се распаде,
Само парче са раном остаде
А из ране врела крвца лони.

Бол ми тешки обузео груди,
Пламен пеки тело ми сажиже,
Напрегох се, хтедох њему ближе
На се тргох и из — сна пробудих!

Пробудих се ал' глас још долеће:
„Све ће проћи ал' та рана чила,
Што на срцу она оставила —
Та се никад залечити неће!“

М. Ј. Илић.

ВЕЉКО.

ПРИПОВЕТКА МИЛУТИНА ЈАКШИЋА.

II.

Кад уђеш с јужне стране у село К....., упадне ти у очи читав сокак необичних кућа. Свака је мали град, ал поред све величине подузима те нека суморност, кад их видиш. Ни једна није укусно сазидана; ретко која није мрачна. Не видиш у тим големим зидинама живе душе, или можда тек где-где по које саморано детенце, где се незадовољно тетура по неравном ходнику, што је цигљама постављен.

То је крај Хрвата, немешa.

Сви од реда су газде, имају пуста блага и земље до миле воље. Народ прича, да су њихови стари придошлице, па су једаред цару позајмили, и за то добили силну земљу и немешаг.

»Оно земља у старо време није вредила бог зна шта. Наши су стари живили од рита и марве а жита су сејали тек ето колико им је за лебац требало. Та није ено мој деда продао сесију земље за двофлашу кина. Неће, вели, да плаћа толики штајер и да иде бамбадава на форшпан, кад му већ од четир године жито по житницама труне. Ејј, да су знали, шта ће кадгод вредити та земља, не би је били тако лако упуштали«, вајкао ми се једаред чича-Совра Перишин.

Насред хрватског краја, баш на раскршћу, стоји варошка кућа. Пред њом има данас више света нег обично.

У судници седи у зачељу на клупи кнез. Левим лактом подбочио се на сто, а у десној руци држи крст, на коме се заклиње, и лупка њиме по ћилиху, којим је сто застр. Дежмекаст човек са дебелим вратом и широким лицем. Из вазда мутних му очију можеш прочитати власт. На леђих му је мали капутић, а кратке гаће тек се састају са чизмама; ишарана опанклија виси из врата.

Врата се отворише, а унутра уђе прво адњаћ, за њим једна повисока жена.

»Газда-Адњћ те тужи, да му крадеш живину, Мацо«, почне кнез сасвим званично.

»Свог века нисам ништа украла«, одговори оптуженица.

»Шта ниси, а да куд да се дене толика живина?« упаде у реч газда-Адњћ, који је седио на клупи мало даље од кнеза.

»Да бог да усанула ова рука, ако је кад туђе дирнула«, одговори жена и не окренувши се тужиоцу.

»Ти си, ко ће други. Води је, па је стегни, нек се научи памети, како ће красти туђу живину.«

Адњаћ пође, да изврши заповест.

»Кнеже, ти неправо судиш. Ја нисам крива, па хоћеш да ме осудиш, а лане, кад ми ваши момци истукоше сина на мртво име, онда њима није било суда, што су немешти, је-л? Пусти ме, кнеже, на миру кући.«

»У ариште, кад кажем. А, чекај, ја ћу ти показати, ко ради право, а ко не ради. Води је у ариште!

Адњаћ је силом ухвати, а она се отрже.

»Стани још мало«, плану, а из очију јој севне гњеван поглед. »Да ти кажем, кнеже, ко је крао живину газда-Адњеву. Твоја жена је крала, баш твоја жена, ја сам је видила својим рођеним очима преко баште!...«

Кнез ћути с места и пребледи. Занемео је, не мож од гњева ништа да рекне. »На мацка шњом«, викне најпосле потмуло, »удрите кучку, нек лопи скотска крв!...«

Витки лесковци заливиждаше, а бедна жртва варварског беснила превијала се под немилосним ударцима.

У жилама гледалаца крв се ледила. Један је окренуо поглед од страшног призора, другом је канула суза гњева на проклету земљу, која трпи та зверска недела, а јединац син једне жене — момче од својих осамнаест година — јурнуо је с ножем у руци на слепе слуге црног злочина. Но за мало, па је у тешком гвожђу лежао у затвору.

Кад је несретна жена обамрла под тешким ударцима, онда је срамота прво немешa била освећена.

Кнез је изашао из судинице и пошао кући. Ишао је лагано: био је мрк и натуштен. И свет се разишао.

Кнез је ишао, није се никуда освртао; није видио ни рођеног свог сина, што је баш сад поред њега на вранцу пројахао. Но ни син канда није оца спазио.

На оној великој, ишараној кући отвори се капија, а коњаник уђе унутра. Мало час ушао је и кнез у пету кућу.

*.

Вече је одгонило дан. Месечина се помолила, а велике куће хрватске изгледале су као пусте развалине. Нигде живе душе, само пред кнежевом кућом седе два човека и разговарају. Из српског краја чује се песма.

»Јеси-л чуо, Перо, шта је било у варошкој кући?« запита један од те двојице.

»Јесам«, одговори овај други. »Кад је газда дошао на подне кући, био је страшно намргођен. Ушао је у собу, а ником није назвао ни помоз-бог. Па ни Ловра није био добре воље. И он се баш у исти мах вратио из лова. Не знам ти рећи, ко је био мргодњији. После ручка било је триста чуда, ал ја сам се морао склонити; тешко мени, да ме је онда спазио газда. Што ти је, брате, богато на бесно!«

»Боме да сам ја сад власт, ја бих обесио тог твог господара. Како му није било грехота онако за пра' бога изударати кукавну жену. Сирома Мита, он још и сад чами у аришту! — А како ми ти животариш код тог маторог крвника?«

»Свакојако, Милане, више зла него добра. Још је сва срећа, што им знам трагове, па баш не смеју тако здраво. Ал и овако да те бог сачува. Знаш ти, како је он њу узео за жену. Е, Стана је онда била прва девојка у селу: лепа као мо̀лована, ал' сирота к'о прст. И твој је чика-Мита није ружно гледао — био је и он онда момак. Била и она сирота, па није морао окретати главе од ње. Ал имала је она свог драгога, ваљда си познавао повојног Пају ча' Радиног. Већ је хтела да се венча с њим. Али се у њу загледа и мој садањи газда. Ко није знао за Матију Позојева? Тако он ни два ни три, него зашто већ испрошену девојку, а она се полакоми, — није шала, такав газдалук — те изневери свог ђувегију. Говорило се онда по селу, да ће Паја са још некима убити Мату Позојева, ал све бадава — ди ће шут с рогатим! Не би човек помислио, да ће та гоља толико расипати, кад се блага дочепа. Та није да троши, као да јој је ба́ба спахија био. Па колико шиље испод руке, колико је продала ране с тавана; већ је мени додијало. Ништа то не зна газда-Мата.«

»А како с Ловром излазиш на крај?«

»С њим још понајгоре. Лудо, брате, а бесно; самовоља да не мож' гора бити. А није ни чудо. Мати му већ и сувише угађа, а и отац му све повлађује. Ни с ким не говори као свет, а с њим ће увек лепо; баш кад се сваде, онда не говоре дуго ни речи једно с другим. У кући се направио читав паша, све застрашио. Сестре му не смеју зуба да помоле, јер их кињи као да су му слушкиње, а ми чељад искијамо за све. А ја још понајгоре, јер самном баш има највише посла. Час му нисам добро коња очешао, час му пушка није добро очишћена — већ никад му ништа није право. Прође кад-и-кад на псовки, ал много ме пута гурне и удари. Ова је белега на челу од њега. Једне недеље нисам му чизме очистио као што треба, а он чизмом на мене у главу. Као што видиш, белега од штикле још се и сад познаје. Знаш, ври у мени, ври, ал кад једаред прекипи, онда му не може његов газдашаг, па ма шта било после самном. У кући ларме сваки час. Ђаво је видио тог чуда. Ловра, кад се с ким свади, одмах иде у лов. По том знам, колико је сати. Још ову годину само да истерам, па због̀ом. Не бих више остао, да ми плате бог зна шта. Па што су немикостиви! Може просјак зарасти на прагу молећ, неће им се срце сажалити. Кажу за наше људе, да су стока, ал богме су они сами гори него пси.

»Како да није!« додаће Милан. »Пре неге приповеда ми горник — да се човек левом руком прекрсти, — како јо лане после св. Илије ухватио газда-Нешу, где краде кукуруз на својој рођеној њиви. Да га није ухватио, морао би му платити читава кола кукуруза, што је био обр'о. И тој несрећи не би било жао, да је онај сирома човек морао продати оног једног коња, да му плати његову крађу. Ал' кажи газда-Нешу, да је лопов, добићеш десет батина, докажи му, двадесет.«

Ту пријатељи заћуташе. Стражар прошао поред њих и назвао им дубоким гласом »добар вече«, за тим је одувао своју ноту. Милан и Пера набројаше десет.

»Е, на хајд, лаку ноћ, Перо, време је да се спава. Ето десет је сати. Лаку ноћ!«

»Лаку ноћ, Милане! Хоћемо-л' сутра код кола?«

»Ако бог да. Лаку ноћ!«

Пера је отворио врата од авлије, па је ушао унутра, а Милан је завио за рогаљ, подвикнуо једаред, па је онда стао звиждукати неку песмицу. Стражар је већ са другог краја села дувао десет сати.

(Наставиће се.)

АПОСТОЛ.

(ПЕТЕФИ.)

IX.

Где је боље било.
Сад дерам није крао
И није ваше мор'о просити.
Ох каква срећа, какво блаженство!
Још да га није брига морила,
Што може доћи вештица
И донети писмо --
На куд би онда пристао!
А некад та ј' и тута морила,
Кад би се сетио
На верног друга свога — иса,
На друга и спавача свог.
За љубав овог чисто б' натраг пош'о,
На би са баком опет просио,
Само да буде с другом заједно.
Није га једном сањао,
Како он њега милује,
А куцов њему лиже образе,
На кад би с' из сна тргао,
Плак'о би за њим, за што није ту.

Кад је господин кући приспео,
Пред'о је дечка породици својој.
Старе му рите све поскидане,
Урасло блато спране са њега,
А место старих крпа
Даше му ново руво.
Како му мило би!
Као да до сад није био жив,
Осети као да с' сада родио.
Сад га господар дозва
Па му овако прозбори:
„Ово је син мој, дечко, зваћеш га
Благородним господичићем;
Што ти заповеди
Мораш га слушати,
Он је господин, ти пак слуга му.
Друго и не ћеш радити, већ само слушати;
Него га слушај тачно, потпуно.
Чим оком мигне, већ је заповест:
Испуњавај, па не ће бити рђаво —
Имаћеш јести, пити, одеће.
Иначе ћу ти рите,
Како си дошао,
Опет натаћи на врат,
На можеш ићи у свет широки
И проси к'о што с' досад просио.

Служио ј' дечко несретни
Благородном господичићу:
За њим, уз њега трчкаше,
Увек у сенци му,
Вребајући покрете усана;
И заповест је једва казана,
А он је већ и свршио.
На опет, кукавац,
Кол'ко је опет сирак трпео!
Благородни господичић
Био је поган штенац,
К'о што су обично сва дерлад племићска:
Знао је, да је господин,
На се свуд клад'о господски.
Је-ли се јелом опек'о,
Слушче је ћушао;
Ако га није поздравио ко,
Дечку је шешир с главе
О земљу лупио;
Њега би вук'о за кике,
Кад чешљем запне за косу —
И није било злоће, пакости,
Што му је није чинио,
Кад год се чега досети.
Кол'ко га пута хотиће очепи,
П'онда га лактом гурне, да му сврне с пута;
Или га блатом укаља, п'онда га ћушаше,
Што је тако пљав;
Иј' би га полио, па кад дечко дрекне,
Назив'о га је — мазно копиле.
Много је дечко патио
И патње му се с дана у дан множиле;
Ал' он је трпео,
Трпео храбро, као човек,
У коме виши дух борави.

На што је трпео? За што не остави
Паклено легло, као што често хтеде?
Да знате, за што није!
Није га јело или одећа
Враћала, кад је отуд поћи хтео,
Да бежи куд год у свет пространи.
Не бија он к'о кокош ил гуска,
Што оду чак — ал' опет врате се,
Чим само глад изнутра осете.
Славуј или шева напротив
Увребају ли кавез отворен,
Оставе лепу храну, готову,
За увек, па је траже у њиву
И какву наћу — задовољни су.

Тако и дечко осећаше
К'о тице, које траже слободно.

На опет, остај'о је к'о гуска ил кокош;
Кад год би пошао, увек се вратио.
Шта га је натраг мамило?
Учење.
Поред господичића и он је учио:
Неприметно је за њим стојао,
Вирећи у књигу
И слушајући што је
Учитељ говорио.
А што је једном он научио,
То више није заборављао.
Чит'о је и пис'о пре
Него господичић.

И што је им'о више година,
Множише му се и познанања,
Као што се оно
На јеленову рогу гране множе.
И он се поче тиме дичити...
А кад је бивало
Да је господин лудо трабуњ'о,
Поправљ'о би га у себи
И смешкао се — на бепетање.
Учитељ је морао
Спазити разлику:
Кол'ко је слуга стајао
Високо над господином.
На кад му ученик
Лекцију не знаде,
Тим га је корио:
Застиђујућ' га слугом,
Који је слушањем научио.

То на част било дерану,
Али му није било на радост.
Горди господичић
Толико пути му се светио
Кол'ко је пути био посрамљен.
Сваког је дана већма гонио
Дечака сирот, невиног
И овај сваки дан је осећ'о
Неправду све то већма и већма;
И сад већ, кад је ударен,
Не тело, већ га ј' — душа болела:
Црвенио је, али не од бола
Већ само што се — стидео.

Шеснаест лета претурио је.
Сваки му дан шири ше нови зрак,
Да проиди у магли тегобној,
А сваки зрак је слово бивало,
И од тих слова поста ова књига:
Са каквим правом туку мене овде?
Зар сме да туче човек човека?
Је-л' једног бог овако створио
А другог опет ваљда друкчије?
За бога кажу да је праведан:
Ако је, онда нема разлике:
Једнако мора сваког волети...
Ја више не ћу трпети;
Нек буде како буде.
Они ми дају руво, рану, стан —
Но и ја њима служим за све то,
И тим је њихно добро плаћено.
Да радим, то ме смеју терати:
Али ме тући не смеју —
Још једном ће ме само ћушнити.
Но више неће, бога ми!

Тако и би. Јер правом приликом
(А на њу није дуго чекао),
Кад га господин једном удари,
Он проговори...
„Стан'те, хе!
Јер ћу вас натраг тако ћушнити,
Да ће вам глава дуго бучати.
Доста сам дуго био пас,
Кога сте могли грувати,
Од сада хоћу да сам човек,
Јер је и слуга — човек!
Признајем, једна рука
Овде је на ме добра спала,
Но друга рука то је с мене штапом
Скинула:
Ми једно другом ништо дакле дужни"...
На изненадне ове речи
Господин ста к'о скаменьен,
А за тим цикну, пенушећи се:
„Ха ропско семе, клети буџијо"!..

А дечко 'вако настави
Гласом, што презире:
„Хм, ропско семе... Грдиш оца мог?
Ал' ако ј' отац мој господин био,
На можда већи нег' ви редом сви?
А што је мене бацио,
Његов је грех а није мој.
Но ако сваки господин
Толико душе има као ти,
Волим, што ме је бацио.
Јер том захвалит' могу,
Што поштен човек постадох.
А буџија... ако је бунтовништво,
Што осећам и што исказујем,
Да сам и ја, к'о сваки други, човек,
Онда се поносим, бунтовник сам, да!
Ох кад бих знао све што осећам

И каз'ти тако, као што осећам:
Буниђа б' било милијунима,
И — свет би задрхт'о,
К'о што је дрхт'о Рим пред Шпартаком,
Када су раскидане ланце
О зид му били гладијатори!
Ја сад, господичићу, због'ом!
Ми с' не можемо више трпети:
Ја зборах сад к'о човек са вама,
А кад се дотле дође,
Да слуга жели бити човеком,
Он онда мре од глади ил' га погубе,
Тек слуга више не буде.

С тим се окрену и оде,
Оставив кућу за навек,
Где му детињство прецвета
К'о какав цвет у блату поточном.
Ин'о је, куд га очи водише,
Упутио се у свет без циља.
Сада му плану младост у срцу,
Као што пламти запаљени град,
Кад на-њга духне олуј страхотан,
И у том пламену
Искренуше му дивни ликови,
Који му душу сад прекалише
К'о огањ гвожђе.
На крају града стиже га
Господичићев учитељ —
Сав задуван и уморен
Од трчања за њиме.
Зној га по лицу свега облио,
Непрестано га ј' мор'о брисати
Док је с дечаком зборио,
А збор му ј' 'нако текао,
Скоро је био без свезе:
„На, прими ову кесу новаца,
То ми је плата једне године;
Теби ће бити доста годинама,
Ако га узнаш употребити.
Ти'ш бити велик човек,
Могу ти казати.
Ја не знам дечка тако паметног —
Ја исто, као и ти, осећам,
Ал' нисам смео никад казати.
Коса ми ј' расла, дивио сам се,
Кад зачух, како говориш.
Сваку ти реч пек бог благослови,
Саветујем ти, заповедам ти,
Да, заповедам:
Учи, читај, иди у школу!
Не послушаш-ли ме —
Сам ћу те клети а бог — карати!
Ти с' нисн ради себе родио,
Већ за род и за читав свет.
Кажем ти: учи, читај!
А на послетку,
Не треба ни да кажем,
Јер видим, како волиш учити.
Ох бог те благословио,
Буди ми срећан, блажен,
А сећај ме се по кад-и-када!
Но ако овај савет не примаш,
Онда ме — заборави!
Момче се саже, хтеде да
Пољуби руку доброг човека,
Но овај не даде, него њега он
Загрли и у лице целова —
И с уплаканим очима отиде.
Како је слатко пало момчету,
Како је пало сиђем кукавцу!
То беше прва љубав,
С којом се сусрео . . .
Шеснаест година мор'о ј' живети
Патећи се,
Докле се није човек направо,
Који га није гурнуо,
Већ још га загрли.

(Наставиће се.)

Благоје Бранчић.

ЗА НАЧЕЛО.

РОМАН МИЛАНА САВИЋА.

ПРВИ ДЕО.

(Наставак.)

V.

Истог дана — Јован није никако био код куће — дође Живко с особитим неким изразом на вечеру. Ћутке седне поред својих другова, испразни нагло чашу пива и заиште штогод за јело. Јован није ни пазио, шта Живко ради; наслонио је главу на руку и чисто је дремљиво гледао преда се. Рајко пак није могао а да Живка не запита, зашто је данас тако расположен. Али је Живко остао одговором дужан; тек кад је прогутао последњи залогај, попио опет пуну чашу пива и убрисао уста, рече значајно:

— Consummatum est.

Јован подиже лагано главу и погледи га пола радознало пола изненађено.

— Шта хоћеш тим да кажеш? запита Рајко такође радознало.

— Хоћу тим да кажем, одговори Живко и наручи чашу пива, да је Берта од данас моја љубазница.

Јован се намргодио а Рајко се почео смејати.

— А Адолф? запита овај.

— Адолф је отправљен, настави Живко. Њојзи се већма свидило, да буде госпођа докторка него жена једног калфе.

— А је ли хтео Адолф њу заиста узети за жену? запита Јован.

— Она бар тако каже, одговори Живко. У осталом, ко ће тима веровати.

— Ти си ваљда показао срећу њену, настави Јован, а каогод што ти имаш права да будеш срећан, има и она. Да чудне ми једнакости!

— А што му верује, рече Рајко олако.

— Није она прва, примети Живко.

— Тако је рекао и Мефистофелес Фаусту, дода Јован.

— А Живко вели самом себи, рече Рајко. Па, дед, приповедај нам, како се то збило!

— А шта да вам приповедам, одговори Живко; зар није доста кад вам кажем, да је од данас моја љубазница и да ће престати бити, чим одем из Беча.

— Али ако те веже? примети Рајко.

— Мене? одговори Живко. Којешта! Само да ми овај не попује.

— Ја сам ти своје мњење казао, рече Јован, остало ме се не тиче ништа. Ради шта знаш.

— Живко би требао данас да части, примети Рајко.

— А зашто? запита овај.

— Та и ти си положио испит, насмеши се Рајко, бар из дон-Хуанске струке.

— А! учини Живко. Па не марим.

— Мени се не пије, примети Јован, а најмање на такав titulus.

— Којешта! рече Рајко. Зар ти сваку бечку цуру узимаш под своја морална крила?

— Не мислим то, одговори Јован, али ме чисто немило дира Живкова заједљивост.

— Морам се смејати, рече Рајко; ти би, Јоване, с тако истом мирном душом завриво шију свима аристократама и противницима социјализма, па ти је немило, што је Живко учинио, што су чинили хиљаду њих и што ће опет хиљаду њих чинити.

— Оно је шта друго, одговори Јован, оно је начело и то морално начело.

— О, страшно је то морално начело, рече Рајко, таманити људе, који на опстанак имају тако исто права као и ви социјалисте.

— Мањимо се сад тога, рече Јован после неке почивке, ми се нећемо никад разумети; на као што смо досад избегавали такав разговор, избегавајмо га и одсад. Ту жртву радо принашам пријатељству нашем старом.

— Та, само сам приметио због Живка, рече Рајко. Ако је она лудоглава, што ћеш ти да се жестиш!

— Та, на послетку нек ради сваки штогод хоће, рече Јован. Шта ме се та Берта и тиче. Једаред сам је видио, па никад више.

— Али још нешто врвиш, примети Живко.

— Чекај још пет минута, рече Рајко и насмеши се. У осталом, Јован је такав већ цео дан. Час је ованкав, час онакав; час му је све право, час опет није ништа. Као да му нису све козе код куће! Дед, Јоване, мани се отромбољеног носа; подигни га у вис па буди весео. Шта те се тиче Берта! Мислиш ли, да би се Живко жестио, да је она друга, како се зове? да, Емилија, твоја или моја љубазница?

Јован подиже нагло главу у вис и погледи оштро Рајка, али овај то није ни приметио; пио је таман пива.

— Па буди уверен, настави Рајко истим гласом, не бих се ни ја жестио ни најмање, да и тебе наседне која. Шта више, још бих се радовао. Богме, говораше Рајко даље и поче се смејати, то би била комедија, да вас двојица, сваки с љубазницом испод руке а ја у друштву пети, идемо недељом у шетњу, па као часни филистри да свратимо у коју гостионицу, где свира музика, да пијемо пива, да играмо валцере и трајлише и да се око поноћи насвирани вратимо кући! Шта велиш на то, Јоване?

— Лудорија! одговори овај а Живко није рекао ништа, само се грохотом смејао.

— То су бечки обичаји, примети Рајко.

— Марим ја, радите шта знате, рече Јован. Дед, чашу пива!

— Сад ми се допадаш, кликне Живко, тако! Дед и мени!

— Дај и мени, довршн Рајко, и мало затим имадоше сва тројица пуне чаше пред собом.

Кад је Јован дошао кући, нашао је још исту чашу с цвећем на свом столу. Погледао је цвеће до душе, и то више пута, али нити је осетио вољу, да га баци кроз прозор, нити га је затворио у орман. Лагано се свукао и легао у кревет.

Сутрадан, кад се обукао и хтео да оде, нађе се у кујни с госпом Агатом.

— Шта је то с вама? запита га ова. Јуче цео дан нисти били код куће и иначе сте више овде него на страни.

— Е, одговори Јован у малој неприлици, хтео сам да се разподнидим.

— Тако и треба, настави госпа Агата, доста сте се мучили. Треба мало и да се забавите.

— Неће то дуго трајати, рече Јован. Још данас ћу само имати слободног времена а од сутра опет за књигу.

Било му је лакше, кад се нашао на улици.

— Не говори ништа о цвећу, гунђала је госпа Агата у себи; али ништа, ништа.

За тим уђе у своју собу.

— Флоријане, рече свом мужу, ти се не смеш упустити ни у какав разговор с нашим доктором. Разумеш ли ме!

Мајстор Флоријан је само климнуо главом, у знак, да разуме, шта му је жена казала.

— Само под тим условом ићићемо недељом опет Елтерлајну, настави госпа Агата.

Мајстор Флоријан се малко насмеши.

— И само ћу под тим условом ћутати, ако се опет опијеш, довршни госпа Агата своју реч.

Преко Флоријановог лица пређе неко блажено смешење; погледи у нис и облизне се језиком. За тим рече:

— Та, не мислим се ја опити; то ме само изненади. Не знам ни сам, како се то збива.

— Добро, добро, упадне му госпа Агата у реч. Чуо си, шта хоћу и кладај се по томе, иначе.... ти већ знаш.

Мајстор Флоријан као да је знао, шта га иначе чека, јер на место блаженог осмеха показа му се на лицу неки тужан страх.

— Пристајем дакле, рече госпа Агата.

— Пристајем, да како да пристајем, одговори Флоријан живо.

Госпа Агата оде сад у Јованову собу да је спреми.

— Тај би мамлаз још избрбљао све, говорила је у себи. Али сад ће ћутати. Моја су средства поуздана.

(Наставиће се.)

МИЛОВ'О САМ...

(по М. Романовском.)

Милов'о сам моју.... пење очи прие,
Чаровити осмех румених усана —
Кад је плахо гледнем, срце ми претрне,
О дивна је била зора моја рана!
Чекам, сад ће крила да рашири двоја —
Камо те, анђелче? где си срећо моја?

Заман сам по свету уздис'о за њоме,
Док се нисам маи'о узалудних жеља.
Још је једна звезда сјала жићу моме,
Тешило ме срце верних пријатеља; —
Ал' били смо криви, криви, што смо живи,
Расуше нас. — Где сте, соколови сиви? —

Пођох међу људе, да ме жеља мине
Не биз' наш'о браћу, не биз' наш'о злато.
Наздрављан ми пехар бола и горчине,
Али нека.... давно ј' забораву дато! —
Сад се склањам с пута тим срцима крутим,
Више им се смејем, него што се љутим.

Сад милујем сетне поносне призраке,
Што у мојој души живе без престанка,
Мене може време довести до раке,
Они ће да живе и после растанка.
Они ће да лебде нада мном и светом,
Окићене вечним премалети м цветом.

Сад будућност љубим румену од крви,
Зору рода мога, што ју тама скрива —
Хај радо бих пао на бојишту први,
Ал' да м' она цвеће на гробу целива!

. . . . . .

. . . . . .

с пољског.

Рајко.

ПУТОПИСНЕ ЦРТЕ.

ЈЕДАН ДАН У МАЂАРСКОМ РИМУ.

IV.

Подне је у велико превалило било, кад изиђосмо из примасове палате. Како смо јутрос пре зоре уранили, осећали смо сва тројица врло живо, да човек мора да води рачуна и о прозаичном делу своје парави. Потражисмо ону исту гостионицу, где смо се пред подне загрејали црном кавом, јер нам рекоше,

да ћемо у њојзи најбоље ручати — а лежи некако и на размеђи између српске цркве и примасове палате — дакле међу обе тачке у нашем програму, који састависмо себи за после подне.

Кажу, да весела музика зачињава добар ручак. Нама је било драго, што нам о ручку нису досађивали Острогонски Цигани — јер би њихове раздешене егеде зацело ућуткале онај весели кикот, што се осипао час по крај суседног стола, око кога су поседале неке младе госпе и девојке — сигурно са јабане, као што смо и ми. Весела девојања нека водила је у том маленом друштву живо реч, смејала се у глас. Ко уме слатко да се смеје па је уз то још млад и леп, и има и лепе зубе — тога је онда милина и слушати и гледати. За тај посао био је наш друг Валтровић најдоспешнији, јер као вегетаријанац морао је дуже да чека, док му зготове његово посно јело.

По ручку умолисмо гостионичаревог слугу, да нас спроведе до српске цркве, да не би лутали по улицама, јер нам је ваљало да будемо на уречено време на белези. Прођосмо једном те другом улицом у кривуд, отискосмо се трећом, дугачком и широком, док не стадосмо пред једном овешталом кућом.

Ућосмо у двориште или боље да кажем у порту, у којој бијаше малена црква. То беше српска црква — а крај ње парохов стан, и једно и друго опало и чемерно. На први поглед види се, да су цркву зидали досељеници туђе вере и народности, који се усудили, да се доселе амо у горди мађарски Рим — јер иначе би били озидали цркву своју са улице а не би је ни спратили у двориште. Како је у оно доба владала у земљи верска нетрпељивост, ко зна, би ли се то шале гледало, да се овде насељавају људи из света, да није знао господар земље, да је у тих дошљака јуначко срце и сабља, која ваља за обрану против Турчина.

Другови моји застадоше у порти, да знаљачким оком разгледе цркву с поља а ја ућох у парохов стан, да се јавим и да га замолим, да нам отвори и покаже цркву. Парох не бијаше дома но негде у суседа; синовац му, ђаче од својих четрнаест година, тркну по њега а међутим нам чељаде једно отвори услужно црквена врата.

Тек што улегосмо у цркву, сто ти нам и пароха. Српски парох Емил Чупић је млад, висок, леп човек; удов је и свештеник је у парохији овој већ 15 година дана. Кад му се казасмо, ко смо и ради чега смо дошли, обрадовао се и здрављао се с нама правом српском усрдношћу.

На питање наше казиваше нам парох Чупић, да му парохија броји 18 душа и да се у острогонску општину прибројава и Вац, Паркањ, Мужга и Лева. На место ове садање малене али зидане цркве била је некад ту дрвена а ова је озидана 1711.

Кад га замолисмо, да нам покаже коју српску старкаћ, ако је има, показа нам прво старинску српску заставу од дупле црвене свиле са белим оквиром утканим. На застави тој пише читко: »1635. Острогонскій барякъ Миліцій« а ниже под тим има овај запис: »1701. обркапетан Илія Якшићъ«

Обркапетан Илија Јакшић био човек на гласу, јер се иначе не би удостојио части да као »пленипотенціонал« заступа будимску епархију на народном сабору, који је 1722. држан у »Шанцу варадинском«. Професор Гаврило Витковић штампао је у »Гласнику српскога ученог друштва« а у збирци споменика из архива будимскога и пештанскога два знаменита писма обркапетана Илије Јакшића. У једноме, писаном 23. марта 1723., распитује се капетан у Будимаца, да ли је истина, што говоре људи »да с8 силом 8 цркви хтели мисе с18жити? Како ч8емо, неможемо веровати. Ако б8де доиста, то се не вала оленити, да се цесар8 све по ред8 не отпише. То е велико ч8до, што с8 почели и што се свршило.«

Чисто нам се привиђаше, како је јуначки обркапетан жудно чекао »ответ — од благородног господара бирова, шикута и осталих господара таначнока, који седе около танача под градом будимскиим вароши Табане« а тужно зар погледао у свој мач и заставу ову, којима је уништење на силу била награда за верност чистију и од злата и за оне потоке крви српске, што је годинама и без уставе текла из те верности.

Помишљајући на ове тужне дане мукотрпног народа нашега, прекрстисмо се пред малим дверима и ућосмо у старински олтар острогонске црквице. Био је ту старински крст од седефа и леп путир из год. 1740. Но од тога двога беше далеко важнија и знаменитија старина завеса на столу путиревом, свилена старински златом врло лепо извезена. Валтровић и Милутиновић нађоше, да је ова завеса врло слична покрову у Студеници.

Исти такав бијаше и застор. За ове старине казиваху моји другови, да вреде много и мољаху пароха Чупића, да их чува и пази, да се не би како цркви нашој отуђиле.

На часној трапези лежаше велико богато оковано еванђеље. Приложник је на листовима одоздо исписао свој прилог али је нечија грешна рука запис тај огребла, но ипак се још могаше јасно изузети, да је ово еванђеље приложио: »Архімандрить Григоріе Дрекаловичь, Кастріот Скендербег 1763. въ городѣ Медунь в горьюй Епирје.« Архимандрит је купио и оковао то еванђеље. Откуда је дошло у острогонску цркву, о томе се не зна ништа. Врло је леп српски вез и литон а и сребрни њихот је такође српска рађа из прве поле прошлога века.

Изишавши из олтара уочисмо цркви о дуварy још две врло старе иконе матере божије а уз њих висаше о зиду литографисан лик цара Лазара, рађа Захарија Орфелина из год. 1773.

Стојећи у цркви и пехотице поведосмо о томе разговор, како би у нас било већ крајње време, да се поради око тога удруженом снагом, да се српске цркве и школе по крајевима, где је наш народ малаксао, подрже и спасу од коначне пропасти; да се драгоцени споменици наше вере и народности приберу у један овострани српски музеј. — Оно прво постигнуло би се у нас оснивањем друштва св. Саве и музеј наш не би тешко било подигнути, било у патријаршији у Карловцима а можда још пре и боље у коме од већих и богатијих српских фрушкогорских манастира н. пр. у Крушедолу, који је већ по себи мали Пантеон знаменитих Срба.

На пријатељску понуду парохову уђосмо у мален али чисти и спретни стан му. Парох Чупић изнесе нам чашу вина и поздрави нас усрдном здравицом као миле и ненадне госте своје о своме крсноме имену, данашњем св. Ђурђицу. Сузе му се заблисташе у очима, кад помену, да данашње крсно име своје не имађаше с киме да прослави, јер од побољих парохијана његових, из куће Стојановића и Лефтерове, нису мушке главе на дому. — Хваљаше бога, што га је удостојио, да може у скромној кућици својој да поздрави нас као трудбенике српске књиге и просвете. Још нам казиваше, како је у његовој осами у овом туђем свету била му права сласт оних осам дана, када је у њега боравио професор Гаврило Витковић, прибирајући српске споменике и овде и по српским црквеним општинама у Ђуру и Коморану.

Жао нам беше, што нам је било време тако одмерено а доиста би се радо били одазвали усрдном позиву пароха Чупића, да останемо у њега бар до вечери.

Опростисмо се с парохом и сиповац његов лати се, да нам буде калауз, да путем низ Дунавац стигнемо у уречено време у примасову палату. Дечко овај причаше нам, како их има света два Србина у острогонској гимназији — али њему је додијало овде у туђини, јер га час по задиркују и пецају грдући, што је »Рац« и да их не ућутка кашто замашним песницама, не би имао по вас дан мира. Дошало нам се, како нам је одушевљено говорио, како је он уза стрица свога црквени певац, па зна цео типик у прсте, сићиће се — вели — у карловачку гимназију, свршиће богословију, па ће се после закалуђерити.

Сад на кули на цркви св. Игњатија откуцаваше равно три четврти на три, кад улегосмо у примасов двор. Ту нас дочекаше наш сапутник др. Бела Цобор и управитељ двора примасовог Сматлик. Да не дангубимо, попесмо се одмах на други кат палате, где су смештене примасове збирке.

Примасов музеј састоји се из збирке црквених старина, из галерије слика, збирке илустрованих дела, библиотеке и архиве. Све је то смештено у неких пет великих дворана. У првој дворани међу многим црквеним старинама заниманше Валтровића и Милутиновића нарочито оно »распетије« из XI. века по старој Лимож изради и »реликвариум« из XIII. века рађен на истоку, једна кутија од слонове кости из истога века — грчка рађа. Док је њима др. Цобор вадио из орманова и показивао комад по комад, дотле је мени управитељ Сматлик показивао дивне бакрорезе Рафаелове о дуваровима и збирку од неких 400 врста тканина, од којих се израђују црквене одежде.

При изласку из ове прве дворане бијаше у једноме орману поређано тако звано »Атилино благо« — не у оригиналу но у галванопластичној изради професора Карла Херпке, управитеља галванопластичког института пештанског. То је збирка од 23 комада златних судова, ибрика, ђаса, богато урешених шарама.

Валтровић ми казиваше, да је то Атилино

благо нађено године 1799. на обали речице Араньке у В. Семиклушу, недалеко од Мориша. Прича се, да је ратар Нера Вујан из Семиклуша копао јаму на нашао благо. Два Грка, трговца, чују за то благо и донесу га у Пешту на трг, вашар. Јаве Грци о благу овом варошком судцу пештанском, судац јави мађарској дворској комори у Бечу и од коморе чује за то благо и ц. кр. дворска комора, те цар Франц нареди да се благо то преда „k. k. Münz- und Antikenkabinet"-у. На та 23 комада златних судова тешки су 1678½ дуката.

Чудновато је заиста, да у многу знамениту ствар или догађај у Угарској мора увек да је умешан и по неки Србин.

Кад је реч о Атилином благу, пада ми на ум, како у риту крај манастира Бођана у Бачкој имаде једна повећа хумка »Круглица,« обливена водом. Кад сам туда ходио по рибу на Бераву, казива тадањи намесник бођански, да околни народ мисли, да је под том хумком сахрањен Атила.

У галерији слика имаде до 500 комада слика понајвише црквенског живописа. Међу овим сликама нађосмо пет слика руске а једну грчке граље. Уз слике, које висе о дувару, имаде оздо у стакленим орнаментима лепа и велика збирка од белога воска измешених слика чувеногa вештака Бернарда и систематски уређена збирка ксилографских отисака од најчувенијих старинских уметника.

Цела једна велика дворана бијаше одређена за збирку илустрованих издања. Ту су дивот издања силних илустрованих дела готово на свима језицима — ту нађосмо и на оно скупо и богато дело о руским старинама. Мене је ова збирка толико занела, да сам се решио, да идућег лета дођем на недељу дана у Острогон, да је проучим потанко.

Библиотека примасова броји 41.000 свезака најодаб анђих дела а архива неброј писа и аката од постанка приматијата. Све је то дивно уређено, све је сложено у постоље од ливеног гвожђа те мољац не може нахудити ни књизи ни списима. Управитељ Сматлик ми рече, да изузев списе, што су у одвојеном орману, од кога је кључ у рукама примасовим, све остало може се проучавати. У једном одељку нађох на натпис Illyrica. Ту би доиста било ствари, које би могле занимати и наше паучењаке.

Већ се почело смркавати, кад сиђосмо из другог спрата у први, где нам управитељ двора показа још и лепу трпезарију и остале дворане и гостинске одаје примасовога двора. Напокон нас понуди у своју собу, да корисмо дуванџије пушимо. Примасов архитект Липерт поручно нам је био, да му је жао, што се не може с нама познати — јер је дошао синоћ из Беча на путу назебао па лежи у постељи.

Пратајући се са услужним управитељем примасовога двора мољасмо га, да поднесе примасу изразе наше захвалности на усрдном дочеку и на услужној готовости, којом нам је од јутра па до вечера радо показивано све оно, ради чега смо дошли у мађарски Рим.

Око осам сати седосмо на фијакер и стигосмо таман још за времена на брзи влак, који се враћаше из Беча за Пешту.

Др. Цобор и моји другови потегоше неки археолошки диван од препотопског кулина бана. Ја сам донекле блењо у њих као оно маче у жижак, док ми се нису очи склониле. Истина да није било лепо ни учтиво, што сам задремао — али од зоре на до мрака бити вас дан на ногама, бити уз археологе онај, што уз пиџинире вуче ланац — то ме је савладало. Доста ми је било муке моје, што сам у спу Валтровићевом брицом чачкао пиљунак из браве на једној костурници, док није цркењак замахнуо, да ме одадре незграпним црквеним кључем. Он замахну, ја варакнух и бубнух носом — о оквир прозора у купеу. Утекох му — влак бијаше већ у Пешти.

Хвала Богу и богородици, што се пробудих, јер боме да потраја пут још мало дуже, мал' те не бих од страха искочио из влака.

Проклети пиљунак! Баш ме је намучио.

С. В. П.*)

---

*) **Напања.** Баш кад сам завршио писање оне путописне цртице, дође ми до руке 12. бр. „Заставе", у коме нешто у виду „Писам уреднику „Заставе" изврће смисао речи оне моје путописне цртице и подмеће ми оно, на што ни у сну помислио нисам — а у очевидној намери, да тиме оправда цинички нападај на моју личност. Когод разуме оно, што чита, тај мора разумети и то, да се оно нешколико редака, искинутих из мога чланка, односе једино на начну писану за *просте чланковке;* дакле једино на оне несретне синове нашега народа, који због својих разних простих злочина робују у начној тамници. Политички паточници тамнују не у оној великој кући, коју ја поменух, него у некој другој маленој, која се и не види са исељеничког пута. Подметнути ми прво, да сам ја хтео да се „тенденциозно" бацим блатом на човека, који је политична личност и да га упоредим са простим злочинцима — а нематн за ову тврдњу ни у једној речи, ни у најмањој назнаци мога чланка нема баш ни трунка основа ни повода — то је тако пирамидална глупост, коју надмаша само пакост, којом је задахнуто ово наводно писмо у

„Заставе“. Писац тога писма зацело је још пуно по читосу, кад је главом овај исти човек, за кога би он хтео, да сам га ја сада оваквог, лежећи у начком затвору за преске преступе, баш мене захвално благосиљао. Ако је писац реченога писма рад да зна и чиме сам ја благосиљање то заредао — нека се слободно распита у породице тога бившега начког заточника, она ће му знати и вар хтети казати, шта сам ја био у тим црним данима. Не бих ја ово појашњао, док сам год жив, да писам онако подло нападнут. Искати од мене, да у белетристичком листу говорим о политичким стварима — може само незналица, који не зна пречи закон. Одбијам одлучно и оно, што хоће уредништво „Заставе“ у примедби својој под тим писмом силом да ми подиктне. Ја сам у поменутој путописној цртици својој просто а верно полажио само оно, што је примао Шимор казао о уређивању наше прилоге — без икакве своје примедбе, препоруке, додатка или коментара тим речима. „Срамота“ је дакле, кад уредништво „Заставе“ прима у свој лист подметања — а још је већа „срамота“, кад их само пропраћа опадачким примедбама. Ја могу тако писко поступање само — да презирем.

КЊИЖЕВНОСТ.

ЈОШ НЕКОЛИКО РЕЧИ
поводом Живановићева чланка: Два, три закона из науке о гласовима српским.

У чланцима, што их је штампао г. Живановић у овогодишњем „Јавору“ (бр. 1. 2. и 3.) чини ми се, да није довољно пажње поклоњено физиологији језика. С тога бих и ја хтио кој да рекнем, не бих ли што допринео, да умне прајепор, што се роди међу двојицом српскијех научника.

1. Изговарамо ли *tt* у мађарској ријечи *kettő*, то има језик троструку артикулацију да учини. При изговору првога *t* хвата се језик непца, (означимо то *t* са $<t$), држи се неко вријеме а за тијем спадне с непца. При овој пошљедњој артикулацији постало је друго *t*, што ћемо означити са $t>$. Прво $<t$ припада првом слогу а $t>$ другом слогу. Према томе су та два *t* са свијем различна; једно је постало примањем језика за непце а друго спадањем језика с непца. (Ја сам о томе опширно писао у Mémoires de la Société de Linguistique de Paris, V, 89.) Свако од ова два *t* може имати уза се једно *s*: тако је н. пр. у „од-сијевати“ прво $<t$, јер ћемо подијелити: от-сијевати, док на пр. у „оцијенити“ друго $t>$ долази, јер дијелимо: о-тсијенити. Према томе имала би се та два *t* и у писму разликовати, означивши прву групу са *тс* а другу са ц. С тога бих ја писао „тратски“ али никако „тращки“, јер су овдје у *щ* два елемента, од којих један припада првом слогу ријечи а други другоме, те не би никако смјели дијелити тращ-ки. Овдје *т* припада првом слогу и по томе је $<t$ а *с* припада другоме слогу.

2. *Ч* и *џ* су сложени гласови. Њихов други саставни дио без сумње да је *ш* и *ж*. Али први саставни дио нијесу чисти дентали *t* и *d*, него они дентали, што их имамо у енглезијем ријечима: *mart* и *yard*. Иди разликују у своме језику те обје врсте дентала (ми их означујемо са *t* и *t*, *d* и *d*) и пишу поменуто енглеско *t* и *d* са *t* и *d*.

Да је, дакле, у *ч* и *џ* први саставни дио *t* и *d*, то учимо из једног фонетског правила у санскриту. У санскриту не може остати сложен глас на крају ријечи, други саставни дио отпада. Тако на пр. од основе $<$чај-$>$ (чех) губи се у крајњем *џ* други дио т. ј. *ж* и онда престаје *d* и *t*. Ово је пошљедње пред муклијем гласовима. Ријеч, дакле, гласи: *rād* или *rāt*.

Вук свакако има право, кад разликује од-шетата (што бих ја писао отшетата) од очистити. У првом случају имамо: о$<t$-шетати а у другом: о-$t>$шистити. (Види моје радове о томе у Revue de Linguistique XV. 45. и у Јагићевом Архиву V. 377.)

3. У овој напошљетку поменутој расправи мислим да сам доказао, да се *š* не састоји из *s*+*h*. Међу тијем што се г. Живановића тиче, чини ми се, да је крај свога назора о томе пао у недошљедност. Између *исшити* и *ишити* хтјело се г. Живановићу, да буде средњи стадијум *исхити* а међу *болешшина* и *болешшина* — *болешшина*. Ако хоћемо, да одржимо своје мишљење, онда барем морамо бити дошљедни. Према *исшити* морало би бити и *болесхтина*. Ми паравно држимо, да је болештина и ишити.

У Бечу. **Др. Ј. Кирсте.**

ЛИСТИЋИ.

МЕСЕЧНИ ПРЕГЛЕД ПЕРИОДИЧНЕ СРПСКЕ И ХРВАТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.

На крају сваког месеца донећемо овакав преглед у нашем листу поред већ стално рубрике „Књижевности“ и „Књижевних новости“. Чинимо то у најпоштенијој намери и у тврдом уверењу, да ћемо овим колико толико испунити осетљиву празнину, која се осећа у томе, да човек, који хоће да прати нашу књижевност, не може имати ни бар колико то-

лико потпуног прегледа, а да га не стаје силног трошка и труда. Онако ће бар дознати, где је и кад што изашло, што треба за своје оријентирање, па шта му буде олакшано потражити и набавити то. Што се досад чинило у томе код нас, није ни оволико потпуно. Али како је звезд бар још, чини нам се, на жалост немогуће, да имамо лист, који би се баш само и искључиво приказивањем наше периодичне књижевности, као и рецензивањем појединих у њима предмета, у коме би се и важнији чланци у извод доносило, па и појединци писци критички приказивали, што би све било од неоцењене користи по књижевност у опште, молимо ове, који ће хтети обратити онбиљну пажњу овом нашем почетку, да не буду одвах строги са захтевима својим. Оваког би посла требало да се подухвати какво књижевно друштво; а кад такво огромни рад спадне на једног или двојицу, тешко га је потпуше извођити. — Изнесимо ево овде не само садржај неје дних часописа, него и приказујемо у кратко у први мах сваки лист по његовом правцу и смеру. Да би овај преглед и у оваком облику био што потпунији, молимо славна уредништва свију српских и хрватских листова, да нам шаљу своје листове; ми ћемо им слати свој у замену. Као што ће се видети, нећемо да испустимо ни политичких листова у оволико, колико се и они баве стварима, које спадају у наш посао, без обзира на њихово политично исповедање и политични смер.

МЕСЕЦ ЈАНУАР:

„Јавор“ Књижни Змај-Јован Јовановић. Уредник др. Илија Огњановић. Издаје Лука Јоцић. Год. XIII. Излази сваке недеље. Годишња цена 5 фор.

1. бр.: Здраво, драги читаоци! Од уредништва и издавача „Јавора“. — Невериица. Приповетка из живота, од В. М. — Владика Петар Петровић Његош и Ј. Гагић, руски конзул у Дубровнику. (Са владичиним писмима из архива руског конзулата у Дубровнику. — Страшна освета. Истинита приповетка, од пуна којекаквог лагарије, од Абуказема. — Два, три закона из науке о гласовима српским, протумачио Јован Живановић. — Листак: Књижевност („Дан“ Ивана Тургењева). Белешке (Вукашин Пантотовић, др. филос. — Збирка важних списа). Друштва („Матица Српска“). Разно (Гроф Толстој). Књижевне вести (Виђетије Јовановић од Дим. Руварца.) — Субобран, лист за политику, народну просвету и привреду).

2. бр.: На св. Саву. Песма од Видоја Жеравиде. — Невериица (Настављак.) — Мој цвет. Песма од Ристе. — Страшна освета. (Свршетак.) — Владика Петар Петровић Његош итд. (Настављак.) — Осам дана по Црној Гори. Побратиму Алексији Мародићу срп. нкад. елинару. (Писмо шесто. Настављак од прошле године). — Два, три закона итд. (Настављак са рефератом, „Матице Српске“, што га је о истом састанку поднео проф. Ст. Лекић). — Листак: Књижевност. (Кузине болести, написао др. Милан Јовановић). Белешке. (Павле Аполонович Ровински.) Разно. Нове књиге. Нове музикалије. Одговори.

3. бр.: Јогуница. Приповетка из Подунавља, од Ђоке Јовановића. (Ово је млад или даровит приповедач, заслужује пажњу.) — Кад на недрои... Песма од Ивана Мартиновића. — Невериица. (Настављак.) — Владика Петар Петровић Његош итд. (Настављак.) — Осам дана у Црној Гори. (Настављак.) — Тевојачке цвесме из Лике, уредио за „Јавор“ Вид Вулетић-Вукасовић (!.) — Два, три закона итд. (Свршетак с одговором пишчевим на Лекићев реферат). — Листак: Позориште и уметност. (Српско народно позориште, рецензије од М. Ш. М.) Писмо Атанасија Стојковића Василију Крестићу пароху Румском и матери Стојковићевој Ани. Књижевност. (Кузине болести, свршетак рецензије). Разно. (Цемс Јат, оснивалац шарне машине.) Нове књиге.

4. бр.: Др. Јован Суботић. (Некролог.) — Дру Јовану Суботићу. Песма од Јована Симеоновића-Чокешка. — Јогуница. (Настављак.) — Разбраћењеј браћи. Песма од Вида Вулетића-Вукасовића. — Невериица. (Настављак.) — Владика Петар Петровић Његош итд. (Настављак.) — Осам дана у Црној Гори. (Настављак.) — Листак: Писма из Америке. (III.) Књижевност. (Почела физике од Вука Марииковића из дела „Физике у Срба“ од проф. Стев. Миловановића). Читуља. (Др. Јован Суботић.) Разно. (О постанку лађа.) Књижевне вести. (Зборник правила од др. И. Милина.) Нове књиге и листове. Одговори.

Глас Истине. Лист за црквене проповеди, хришћанску науку, духовну књижевност, животописе, старине и православне црквено-народне потребе. Уређује Сава Петровић. Излазиштво, издање и штампа А. Пајевића у Новом Саду. Година III. Овај лист почео је био уређивати Ђорђе Рајковић, али од 13. бр. прошле године уређује га садања уредник, актуар „Матице Српске“. Излази 15. и последњег дана у месецу на читавом табаку са 16 страна велике 8-ке. Рукописи шаљу се уреднику, а претплата штампарији А. Пајевића. Цена је листу за Аустро-Угарску: на целу годину 2 ф., на пола године 1 фор.; за Србију: на целу годину 5 динара, на по године 2 и по динара. Из Србије претплату прима књижара Велимира Валожића у Београду. Лист је ово једини у нашим крајевима те врсте.

1. бр. Реч о хришћанској слободи. Говорио у Успенској цркви у Панчеву С. Стевановић, свештеник. — Беседа, коју је говорио Јован Бубић, свештеник из Котора, пригликом преноса костију Стевана Митрова Љубише. — **Разъвоуътение нѣкоторыхъ мѣстъ къ слоѣнскыхъ ѣеканг҃ел҃иѣхъ.** Од Јована Живановића. (Вредни наш филолог стручњак расветљује ту упратно или врло заиртовито разна места из превода слоенских јеванђеља, као што је почео то у том листу још прошле године.) — Проповед о новој години, од М. М. — Српске старине. Саопштава Максим Љубић. (Настављак из прошле године. — Важни догађаји. (Из „Намештара“ за месец новембар). Из „Српских Новина“. — Листак: Фрадрихса Готлиба Клопштока-Месија, певанија у 20 песмопоја, преводи Александар Сандић. (Види 5. бр. нашег листа у „књижевним новостима“). — Белешке. (О поменованом добро-босанском митрополиту Ђорђу Николајевићу у Сарајеву. — Два знамења предлога професора Александра Сандића саопштена у „Јавору“ прошле године: „1., да се одајко дан 11. децембра у манастиру Ковиљу, осим у цркви богослужења — имени и светлом помену славног Јована Рајића: по обичају и обреду црквеном да се упокојени сваке године тај дан држи свечани парастос у покој души великога покојника тог, гроб му пређиље и т. д.; 2., како манастир Ковиљ напредује стањем и и имењем, нека хвањени господин настојатељ му с братијом заједно изради својим путем и начином да може сваке године по неколико стотина форинта од прихода манастирског одучити и трошити на штампање дела Рајићевих — да не лежке више у рукопису тамо у пранини.“ Уредништво „Гласа Истине“, најтоплије препоручује, тај ванста красни предлог; а и ми од своје стране исто тако. — Књижевне вести. (Миланов: „Зборник правила“. Димитрија Руварца: „Виђетије Јовановић“). Новца на претплату на „Глас истине“.

2. број. Дарвинизам и порекло човека (по дру А. Ш.). — **Шестъ дни дѣлай, и сотвориши къ нихъ вся дѣла твоя, къ дѣнь же седмый суббота Господи Бѣгу твоемь.** Беседа, на основу оне четврте божје заповеди, говорио Лука Поповић, нарох шанчевачки. — Митрополит црногорски Висарион Љубиша. — Књижевна обзнана, од Стевана Стевано-

ваћа, свештеника панчевачког. — **Разъяснительные некоторыхъ мѣстъ къ словенскихъ неизвѣстныхъ.** VI. Прежде даже не спитиси ниа. Од Јована Живановића. — Српске старине. Саопштава Максим Љубић. (Наставак). — Одружења митрополита Ђорђа Николајевића. — Листак: Фридрих Готлеб Клопшток-Месија. Певања у 20 песмопоја. (Одледи у преводу српском.) Песмопој прин. (Наставак.) Преваља Александар Сандић. — Књижевне вести. —

Vienac zabavi i pouci. Vlasništvo i tisak dionične tiskare. Izdaju i uredjuju V. Klaić i M. Maravić. У Загребу. Година XV/II. (Најстарији лист белетристичан на словенском југу и најбоља у браће Хрвата).

1. бр.: Браћа-небраћа. Према народној причи сиједао Хуго Бадељић. — На Бадњак. Приповиједа Кезнер пл. Шандор Балеки. — Народна пошаља у Приплази и Отоку код Вишковаца, од Ј. Лозретића. (К слици). — Липље. Цртица Фрања Мажуранића. (Још у прошлој години Vienca почео је нети писац те цртице, рекли бисмо, поиут Тургењељевих „Песама у прози“ или „Senilia“. Од своје страће признајемо, да су му доста пошље на руком). — Листак: К сликама (Мали трговчић, цртао професор Никола Машић. — Околни Опатије, сниман од чешког сликара К. Либшера). Сиантиће. (Шеиса у чешкој литератури, писмо уредништву Vienca из Прага од чешког писца Јосипа Кубле, колико су продрли Хрвати у словенски књижевностима. — Симболике руже. — Душевни рад и дуговјечност. — Сјећа пирема новорађа. — Лечници у средњем вијеку).

2. бр.: Надајмо, сиједао Ђуро Арнолд. — Чаробна шкрињица. Прича Н. Т. — Српска лепотица. Приповиједест В. Новака. — Потрвански Котроманићи. Написао Ш. Милиновић. — Листак: К сликама (Антун Нијемчић, њемачки сликарски доба. — Вермихрен, пророк украјинскога, слика Јана Матејка). Сиантиће. (Хрватско нараволошно друштво, прва му редовна скупштина 27. дец. пр. г. — Volapük, свеиски језик, што га је створио Јохан Мартин Schleyer, парох у Litzendstetten-y блиау Констанца у Бадеиској, а протежира га у Хрватској проф. у кр. реалци у Загребу Ђурђе Бауер. Полифем и Одисеј у Ласа. — Пјеге на месецу. — Плодаја будимпа. — Израције. — Фортеиано. — Ребус. — Слава у Лузнаца).

3. бр.: Пошљи Боже... Сиједао Ј. Коварац. — Српска лепотица. (Наставак.) — Fiat voluntas. По В. Хуиону, (Песма). — Пуђарица, написала Клотилда Кучера. — Путне успомене о Русији. Пише Ф(ранко) Р(ачки). (. Од Загреба до Одесе. — Врло озбиљно писање успомене, као што их уме писати човек научњак, какав је Рачки). — Модерни роман. (Књижевна расправа). — Листак: К сликама (Великир и Перо Сундечић, за Vienac нацртао професор Никола Машић, ликови српска и хрватскога песника Јове Сундечића. — Жељезна врата на Дунаву и Трајанова плоча код Дунава, обе као прилог уз путне успомене Фрање Рачког). Књижевност. (Француска. — Руска). Сиантиће. (Папирни новац. — Канарипка, што говори). Библиографија (14 нових књига: 3 хрватске, 8 српских, 2 словеначке, 1 хрв. песмарица). Повиа на књижевни натечај од одбора „Matice Hrvatske“ на закладе грофа Ивана П. Драшковића на најбољавање њалених књига хрватских уз награду од 800 фор. за ову годину. Одбор хрв. акад. друштва „Зноимирац“ у Бечу повиа хрв. омладину на издавање „књижевног алманаха хрв. омладине за годину 1886. (У ове је почела срп. омладина да издаје књиж. алманахе још 1847. и нашило је неколико већ; а надамо се, да наша честита омладина бечка по нашим школама није коначно прекинула с том радном. Уиоваравамо особито наше српске акад. друштво „Зору“ у Бечу и „Србадију“ у Грацу на предлог, што ће наћи у нашем листу до краткога времена).

4. бр.: Њекад и сада. Сиједао Антс Ковачевић. — Сеоска лепотица. (Наставак). — Прави десетак... Мало пале, мало истине. Написао Фрањо Мажуранић. — Последњи дани кнеза војводе. По Глинкиних записеја написао Ј. И. Крашевски. (Познати пољски романсије Крашевски пише ту последње дане Карла Стипиславa-Рађивила, потомка једне од најстаријих, најславнијих и најбогатијих кнежевских породица у краљевству Пољском). — Путне успомене о Русији. (Наставак. О Београду). — Модерни роман. (Наставак). — Листак: К сликама. (Антун Одиљеи, пољски књижевник. — Ево га! Нацрт Јарослава Вјешине, из ловачког живота. — Осим те две има и слика велике школе у Београду, као прилог уз Путне успомене). — Књижевност. (Француска). Умјетност. (Хрватско глумиште, рецензија од Si- на предстаиу Окиједове драме „Сии Жибоајеров“). Сиантиће. (Природни закон о жени). — Управа Хрв. Матице јавља, да је дотичиља свој: „Извештај“ за год. 1884.

5. бр.: Идиле I. и II. Аугуста Харамбашића. — Сеоска лепотица. (Свршетак). — Последњи дани кнеза војводе. (Наставак). — Вацлав Бранскиг. Чешки сликар. — Путне успомена о Русији. (Наставак). — Модерни роман. (Наставак). — Листак: К сликама. (Пјевач балада, слика В. Брожика. — Осим те има још слика Трајанова моста на Дунаву као прилог уз Путне успомене). Умјетност. (Хрватско глумиште, рецензија Si- на предстаиу опере „Сеиљског бријача“, у којој је нсвачица Брохова на Бечу као гошћа певала Розину. — Никола Машић и његова најновија слика „Босански хајдук за одмору“ наложена у галерији слика; ан ће воље, да је најбоље досад дело Машићево).

6. бр.: Фатум. Сиједао Јосип Коварац. — На оврси. Написао Ђуро Турјан. — На Антуново. — Последња дана кнеза војводе. Од Крашевског. (Наставак). — Путне успомене о Русији. (Наставак: О Сиедереву, Видину и Рушчуку). — Модерни роман. (Наставак). — Листак: К сликама. Јован Суботић. У броју томе има још две слике, и то: Рушчук варош и Рушчук тврђава. — Књижевност: Белешке о нова два дела у чешкој књижевности, о сатиричној песми Сватоплука Чеха под насловом „Pravda“, уз коју су додане „Drubne basně“ неколико епских и реалистичних песама, и о новој збирци песама Јарослава Врхлицког под насловом: „Sonety samotářské“. — Умјетност: Хрватско глумиште. Рецензија на премијеру: „Царев црнац“, драму Ричарда Фоса; даље реферат о предстаии Белинијеве „Мессеижке“, у којој је као Амина гостовала певачица Брохова.

Бришљан. Лист за забаву, науку и књижевност. Класник, издавалац и уредник Ђорђе Рајковић. — Лист је овај почео да излази лане у по године, када уредник његов престаде уређивати „Глас истине“. Ђорђе Рајковић је познат нашем свету као неуморан радник око прибирања и осветљавања наших књижевних старина, те и као завредан издалац старије периоде новије књижевности наше, особито као биограф, на не само старијих наших књижевника него и иначе знатних људи у нас. Не би згорег било, да Ђорђе Рајковић прикупи силне своје студије те прете, те их у целокупним књигама изда. Та, у каква је обилно благо на новог писца историје српске књижевности као и за писца културне историје прошлих деценија овог века и потоњих прошлог века. Рајковић је покретао већ неколико пута разне листове, ал је обично био слабе среће, јер му подузећа брао пропадалу. Не би л' му се „Бришљан“ дуго вио у српској периодичној књижевности! Ми то од срца желимо, јер је Рајковић тако вредан у своме ста-

рашерском раду, а умео је да задобије и још неке придне снаге за такав рад, да је заиста потребан у нас и такав један лист. Осим тога књиги у његовом листу сила белешака о народним обичајима, пословицама, причама, и т. д. Издавач је ставио себи за начело, да ништа не прима у свој лист, што није српско. Дојако се добро и држао тог начела. На кек му буде и одиако! Ми смо уверени, додуше, да нам је најбољи основ наши народни, наше самосвојни, на ком треба да се развијамо; али смо уверени и о томе, да исто тако требамо да познајемо и стране књижевности, на од отих понајпре бар сродноплемену нам словенску. Препоручујемо овај лист. Стоји годишње 2 фор., за Србију 5 динара, излази 1. и 15. дана сваког месеца. Рукописи и претплата шаљу се уреднику: каменична улица број 142. Најглавнији су радници око „Бршљана“ сам уредник, па познати у нас романсије Јаша Игњатовић, од млађих Владимир Крсмћ, који се на наше страна у нас јавно као вољан прибирач старина и народних умотворина, па исто тако и Вид Вулетић-Вукосавић и Фрања Радић. А у сваком броју имаде красних посмрчади Јоксима Новића-Оточанина, писца „Старине Новака“ и вољног имитатора народне поезије.

1. бр.: Слике из босанског живота. Посмрчад Јоксима Новића-Оточанина. I. Срби на надгробно натпишу. — Два дана у Београду после тридесет и пет година. Од Јакова Игњатовића. — Породица Новићева, од Ђорђа Рајковића. — Из мемоара Ј. Игњатовића. (Наставак из прошле године.) — Белешке (Натпис у Чешкућима од В. В. В.) — Пан Надалов књижевни добротвор и „љубитељи књижевства и чтења.“ На, бога ми, видимо, да тамо нису увек сви најумљљи чланови наше народа. Готово, да није згорег, да се опаји стари обичај поново бар чешће. На има и Рајковић право, што доноси имена својих претплатника у своју листу. Као да не би згорег било, да сви ми то практикујемо. Видели бисмо, ко помаже напредак своје књижевности. Има у нас људи, који се бајку, бог те пита како, као родољуби. А интересантно би било завирити у књигу претплатнику наших листова, да се види, колико је у многог и многог оправдано хвастање, као да потпомажу књижевност. Има у нас чак и таквих људи, који се „књижевницима“ називају, на су одликовани и од књижевних друштава и каквом почасном титулом, а не држе ама ни једног, баш ни једног књижевног листа. Чим је неко донао до таквог чалова, мисли, да има право, да само бесплатно добија такав лист; на се срди, ако му се тако не шиље, а да и не замоли перо, те да га бар тако припомогне; плаћати га неће никако. Онда се чудимо, и научено и вавани и незнавши, како нам књижевност не напредује Када би једанпут тако изнеле администрације наших листова имена својих претплатника, би многи почрвенио, ако има стида, кад му се не би нашло име ни у једној листи.)

2. бр.: Успомена на путовања на учитељску инспизицију. Хумореска. Од Ђорђа Рајковића. — Два дана у Београду. (Наставак.) — Слике из босанског живота. (Наставак.) — Прилози за историју српског покрета 1848—49. године. Саопштава их Јов. Димитријевић, нарок нимуопатчка. I. Писмо капетана Босњића патријарху Рајачићу. II. Писмо Димитрија Радановића њеној команди сентомашкој. (Г. Димитријевић, као што смо читали у Белешкама 1. бр. „Јавора“ ове године, имаде врло богату и важну збирку разних списа и писама, знамениту по нашу историју и с'ове и с'оне стране Саве и Дунава. Збиља би историчаре наше јако обвезао, када би те списе обелоданио. Надајмо се, да је преч. г. свештеник то своје прилозима у „Бршљану“ ево и отпочео!) Писма из Елисеума прилозима у „Бршљану“ ево и отпочео!) Писма из Елисеума уредништву „Бршљана“. I. од Милована Видаковића. (У писму том пребацује и кори бајаги старац Милован, писац позлатог у нас романа „Љубомир у Елисеуму“, давно и давно већ покојни, с оног света уредниште српског дела огромне књиге, — који излази на овом свету високом протекцијом наследника царског престола наше монархије, царевића Рудолфа, немачки и мађарским језиком, под насловом „Аустроугарска монархија у слову и слици“, — А. Хајнка и А. Сандића, што у изврту свом, који су нарадили као грађу, но којој ће да ниину о Србима у тој књизи, нису споменули и Симу Милутиновића-Сарајлију, ни Милована Видаковића и још неке, да ни „посмрка“ Миловановог, Јакова Игњатовића, а педесет сво година тај неуморни књижевник једини заменује Видаковића, који такођер но нас неоцењених заслуга имаде. Ми не можемо да помислимо, да су уредници то ни хотимице ни нехотице учинили, него се надимо, да су, и без напомене у напруг, за ародном месту наумили те заиста заслужне наше књижевнике достојно прославити на светском дивану. Јер не можемо, да замислимо, да ће Хајнк и Сандић процутати тако ародну прилику, каква ће нам се једва још кадгод дати, да се најдостојније прикажу страном свету. С тога мислимо, да је честити Миловап превагнио, што их је већ осудио; а, — опростн нам, блискима свим, — замерамо га, што Богообоја тако преко рамена гледаш; тн, који за живота свога не умеде упредити ни муке, прима га на овом свету себи уа колено, кад и њега овде тако дуго беху заборавили.) — Књижевност. (Лепо, а заиста и по заслуги, суди рецензент о новом божићном дару српској деци „Подмлатку“ од браће Радована. Красна ли је кзло ново чика Јовај. Бог му дао, на дуго коловође био!) — Прикази нових музикалија: „Слике и прилике“, и „Младост и радост“ младог, а вољног композитора Роберта Толингера. — Белешке. (Ту је прво песма новодрамна или отповедрамна новог српског и немачког језика, младог дра Фр. С. Крауса старина нашем Јакову Игњатовићу. У 1. броју „Нашег Дома“ има живописе Краусов. Ту уредник тога листа наводи мисљење Јакова Игњатовића, које гласи овако: „Краус је на путу праве изворне књижевности народне, која има изгледа на великој будућност, јер је у њој еврпје одушевљ с духом народним као бисер-оригиналом, прибраним на живота народног.“ На то одговара Краус овом песмом, коју овде прилажемо, колико да задовољи старому романсијеру нашему, толико и ради оригиналности саме те „оде“. Ево је:

Селим алеји Игњатовић Јаша,
од меша ти „хлеб дова била,
кад ти меше лице спомињаше,
лепше тебе други спомињали!
А бан да ти ону истину кажем,
не питаи ме, оне ћу ти казат:
бољег коња ва траку нзадеш,
нека у ме Суле сврхатлије.
Давно си ти меша утекао,
до комшије коња догонио,
и лијену цуру ограбио,
осрјетао ра и обрана.
Дост ће вакта прохи и земана,
док ја бадием тебе достигнуо,

повазр'једям, српски наш сокоље,
крајем тебе да ја ријеч хватам.

Уједно на те белешке видимо, да др. Краус намерава издавати на немачком језику лист о нашим старинама. И ми му желимо, ако на добро потегне: Срећно да бог да! — Друга је белешка мрква пошалица: Како је Турчин Србину кумовао.) — Нове књиге. — Домаћи уредникови. — Решење загонетке из 1. броја. — Претплатници на „Бришљан“ за годину 1886. (Наставак — не било му краја! — од 34—44.) — С 3. бројем обећаје уредник читаоцима својим роман Јакова Игњатовића: „Дели-Бакић.“ —

Босанска вила је једна од најмлађих другарица у колу, дакле бисме пријатно многобројном, српским листова. Мезимици српске периодичне књижевности желимо од срца срећа непобројне годишње. Ми не можемо довољно препоручити тај лист нашој браћи у Босни и Херцеговини. А и браћа српска, гдегод их је, на могу, нека не пропусте нипошто, него нека га потпомогну претплатом. Имајте на уму, да свака новчић помаже, да се тимъ душевних рана зацељи. Не чекајмо, да само бојним рањеницима ране видамо. — Уредник и издавалац је учитељ у Сарајеву Бошкидар Нинкићановић. Претплата на „Босанску Вилу“ стаје за наше земље: на годину 4 фор., на по 2 фор., на четврт 1 фор.; за иностранство: 5 фор. А излази 1. и 16. дана у месецу на два табака велике четвртине.

1. бр.: Измирили се. Прапородитска на харошком земљишту, написао Манојло Ђ. Прибреновац. (Прибренца знамо; знамо писца увеличане „Слободарке“. А овом причом хоће да покаже, какве треба и какве не треба да су жене. У уводу вели: „Чујте дакле ваше жене, да не гријеше душе, и страшно је, кад жена — није жена! А тога има доста међу цивилизованим свијетом — у друштву“.) — Сава магло! Песма од Врачанина. — Митрополит Сава Косановић, српски књижевник. (Уз то и лик честитога митрополита на челу овог броја). Од Б. Н. Врачанина. — Поука: Како се може живот продужити? По др. Л. Бихнеру, од ним. — Српске народне умотворине: Анђелић Вук. Песма, прибележила Српкиња Сарајка Ј. (Радујемо се, што сто већ у прва мах има женскиња сарадница, бива Сарајке девојке.) — Дјевојка постала мушко. Народна пренонијетка. Прибележио Н. Т. К. Сарајлија. (Што више, што више народних умотворина! Босна и Херцеговина бар врајту.) — Прародичкова смрт. Писмо жене Пилатове, које је писала својој другарици Фулвији Терсилијевој, и које се ту недавно нашло на западу. С грчког превео Сава Косановић. (Описује се ирло заискљање и узвишено смрт Исуса Христа). — Листак: Из словенског свијета. (Књижевност српска и хрватска. Чешка. — Махом су то прикази из пера и. ш., Николе Шумоње, учитеља у Сарајеву, младића трезна, разборита и предња, кога знамо и цијеие, а и на његових радова до пре године дана у „Јавору“ и у „Српском забавнику“.) Бељешке. (Музеј у Сарајеву! „У најновије доба почела се истицивати мисао, која је већ прије више година подстакнута, да се у Босни оснује музеј, у коме би се јашно наложиле старине, рукотворине и знаменитости босанске. Мисао та тим је знаменитија, што је Босна њиме плодно земљиште за истраживање археолошко, а до сада се на томе радило врло мало и ништа. У одбору, који се већ конституисао, има 15 најучењенијих и најинтелигентнијих грађана из Сарајева. Лицем на Бадњи дан представио се одбор Његовој Преузвишености барону Апелу, и јавио му, да је почео радити у животу. Чувареи музеја именовани је госп. Н. Хрисшовић, познати технолог и етнограф јужно-словенски. Како је, не могуће, вала да потпомогне то друштво, које је, не може; да има друге циљеи нам културне — и које треба да спасе у Босни још ово, — што се спасти може.“ Заиста лепо подузеће. Бар ће старине и знаменитости босанске и херцеговачке остати у земљи. Та, доста их се већ немилице разваљивало по свих злих небесих! — Руско цјевачко друштво под управом А. Славјанскога. — Новац на претплату.

2. бр.: Измирили се. (Наставак.) — Прародичкова смрт. (Свршетак.) — Господин и госпођа Рас. Старовољска прича од Сахер Мавоха. Превео Сава Манојловић. (Радије бисмо читали много ово какву народну босанску причу.) — Српске умотворине: Асан-ага, (песма,) прибиљежила Мара Српкиња Превареи кадиј. Дјевојка одбегла оца. (Обе народне приче.) Челебија Јово, (песма,) прибиљежила Српкиња Сарајка Ј. — Листак: Из словенског свијета. Књижевност српска и хрватска, прилог календара „Босиљка“; нама је непознат, ма да ово у четврту годину уђе, али га рецензент „мирном душом сваком препоручује,“ а рецензент је и. ш. Исти новина српску омладину, да издаје алманах, и напешњује, да ће оне године издати свој алманах српско ђачко друштво „Слога“, које већ броји пет година издаје своје радове у српским листовима. Надајмо се, да ће слога и доиети „Слогу“; а колико знамо на листова радове то наше омладине, судимо, да се нећемо постидити „Слоге“. Срећно јој било! — Руска књижевност.) — Бељешке. (Дабро-босанеки митрополит. — Митрополит Сава Косановић отпутовао је у Цариград, па у Јерусалим. Лицем на Божић служио је у Витлејему, на оном месту, где се Христос родио. У Јерусалиму ће остати до Ускрса. Чешке се писмима сјећа своје бивше пастве, описујући у њима путне доживљаје. У идућем броју, обећаје уредништво, донети одломак путописа његова. — Светосавске бесједе у Босни. Видимо, да се и у Босни све већма шири та лепа српска светковина. Али нам је жао, да учитељ, Ст. Калуђерчић мора да се тузи у своме овде родољубивом чланку: „Значај и постанак светосавске бесједе у нас Срба“ на сестре Сарајке девојке, што неће, из не знам каквих разлога, да суделују на тим бесједама. — Разно. (Надимо причице и ине.) — Лања захвали одбора српске православне основне сарајевске школе бароници Вилхелмини Николићи од Рудне, као председници прирећавајућег друштва добротворног концерта, на подарених 250 фор., за коју су своту набављене обуће сиромашној деци. Хвала јој и од наше стране! — И опет једна захвала на лепом дару. Школски одбор, који је сваке године зимске своје прилагао за одело школској сиротињи, приложи и ту цел оне године пред божић 600 фор. Бог да прости! — Нове књиге. — Одговори уредништва.

Позориште налази већ од године 1872. под уредништвом А. Хајдића. Излазило је дуго времена само онда, кад се позоришна дружина бавила у Новом Саду, но од новије доба налази и иначе, но само једаред у месец дана, а кад је дружина у Новом Саду, излази на дан сваке представе. Ове године бележи своју XI. годину а прошлог је месеца излазило 18 бројева. „Позориште“ доноси реферате и рецензије о представама народне позоришне дружине, новости и бележнице из позоришног света, прати све, што се збива у београдском српском и загребачком хрватском позоришту а осим тога саопштава и стручне чланке о позоришној уметности и погледеје боље глуме, било изворне, било стране у добрим преводима. У прком броју ове године има одмах на чело топла посмртна реч у спомен уметници Српкиња Марији Јеленској, што је пре четири године умрла у Барселони у Шпанолеској. У другом и трећем је броју расправа: „О мањама глумачким“, у четвртом, петом, шестом и седмом: „О глумцима“, у осмом и деветом: „О глумачкој школи“, у десетом, једанаестом и дванаестом: „О управи позоришној“; тринаести је број донео лик Јована Суботића, четрнаести пак, петнаести и шеснаести историју чешког народног позоришта, развитак тога завода;

у седамнаестом је броју започета и у осамнаестом продужена Шевчанинова слика у једном чину под насловом: Милош у Латинима", која је прва пут приказана била у Београду на дечијој представи о светом Сави 1883. —

„Невен". Чика Јовин лист. Излази двапут на месец. Ово му је 7 година, како излази. Први број донеси песму „Христос и деца" и уз њу и слику; даље причу једну из руског живота, коју је за српску децу прерадио чика Јовин мали; осим тога три мале песмице, чланак: „О књизи" из „Американски гороставац" са сликом; још „Игру и забаву", коју за „Невен" писао Ј. К. Борјановић; светосавску приповетку: „После се жалели" и најпосле „Данташа". — „Невену је годишња цена 4 фор.

„Голуб". Лист за српску младеж. Уређује Јован Благојевић у Сомбору. Година осма. Прилог је броју садржај: „Поздрав". Песма од О. — „Крсно име" са сликом: „Слава крсног имена у Србији". — „Дечија молитва", песма од браће Хаше. — „Подерана одећа" или „Срећа је варљица". Приповетка од Луке са Цетиња. — „Шаљиз" од Ђ. П. — Благослов од свештењега. Песма од О. — Ноћ уочи нове године једнога несрећника. Од Жана Пола. — „Разнио тице". Песма Ивана М. Поповића. — „Из сликарских живота" (боље би било: из живота сликара). Прибрао Нака. — Искрице. Прибрао Никола Т. К. — „Црне слике на беломе видуˮ. — „Лаж остаје лаж." С талијанског. — Свагдашње. — Нове кваке и листови". — Ребус. — Голубов речник. „Голуб" излази једаред месечно а цена му је 1 фор. на годину.

„Стармали". Једина овостарана српски сатиричко-хумористични лист. Излази тринут месечно. Власник му је и одговорни уредник Змај-Јован Јовановић. У подписку првог броја ове године почела је излазити хумореска М. М . . . братовштва, за коју уредник вели, да је то мала захвалница за чиста прела народне живота и не подражава обрасце туђинских хумореска, и да у њој има доста чега, што је вредно да прибележи свако, ко проучава језик српски из свију крајева српских.

„Школски лист", што у Сомбору излази под уредништвом И. Ђ. Вукићевића, ушао је овом годином у осамнаеста свој течај. Излазиће једанпут у месецу а цена му је 1 фор. 50 новч. на целу годину. Броју за јануар о. г. ово је садржај: „Прво школско забављиште", што је отворено у Сомбору на оцену прошле године.— Седница школског савета од 23. новембра 1885. — Наукована основа за наставу у вери православних ученика у гимназији, реалци и у учитељским школама у Загребу. — Заузимост појаца и певача са недагошког гледишта", од Драгутина Кнежева. — Распоред лекција у другом разреду српске народне школе, по наставном плану од 6. јулија 1878. (Продужење). — Дошке из Пајчева. — Школске вести. — Некролог († Сара удова Поповићка, последња Српкиња православне вере у Трнави). Разно. — У управљена учитељска места.

„Застава" (уређује Јаша Томић) је после београдских званичних „Српских новина" најстарији српски лист. Као што јавља у свом 7. бр. бање 9. фебруара 1886. равно 20 година, како је изашао 1. број „Заставе". У редништво је намерно, да тај дан прослави свечаним бројем. Изнеће, вели, историју и рад овог до данас најстаријег српског листа с ове стране Саве и Дунава. Тога ради обратило се на поједине пријатеље „Застављ", а нарочито на оне, који су учествовали при преговорима, кад се „Застава" оснивала, молећи их, да приповедају белешке о том. На је већ у том броју добио један чланак: „После двадесет година". — Као и сви политички листови, доноси и „Застава" у сваком свом броју листак са причама које политичног смера, које поучног и забавног. Осим тога рецензије на позоришне представе; а пропрати више пута и разне у нас књижевне појаве. У позоришу на чланак у 1 бр.: „Наша књижевност" од К. Ј. Свакић броја, што више петком, донеси богат трговачко-занатлијски део своја листа, чиме више него икоји други лист популарије остатку грађанску, па нашло стручног листа за тај врло важни део нашег народа. Донела је у овом месецу неколико описаних чланака о народној школи. У 8. бр. на чело листу донеси у призом окићеној слике о сирти и летињчан, ал више описани реферат о раду заслужног ветерана у књижевности и у борби културној, дра Јована Суботића, као што учињене сва наша и политички, већином и друга листова. У 11. броју има врло лепи листак о Вереинчанину, том непоумитном сликару руском, по речима на пера Стеванције Вол; а под „Књижевност" приказује „Slovana", словеначки забавно-научни лист, који излази у Љубљани под уредништвом А. Третешкога.

„Наше доба" под уредништвом дра Стевана Павловића ушло је у II. годину. И ово обрађа важну врло често и на књижевне и културне прилике у нас. Ваља нам приметити, да уредништво врло нам на чистоту српскога језика, што баш није карактерна црта ни свију наших белетристичних и иних листова, а поизмање политичних. И овај лист обрађа достојну пажњу нашем народном позоришту, те, отвано је у Н. Саду, сваку предстаку рецензује. — У подписку 2. броја има „Отворено писмо уреднику" Јакова Игњатовића, у ком се исти обазире на чланак „Наше књижевне прилике", што је изашао лане у 102. броју „Нашег Доба". — У 5. броју је: „Крај пролазу с приказа на критику" од Илариона Руварца). Прошле године почео је да приказује учени историчар наш, архимандрит Иларион Руварац, историју проф. Панте Срећковића. Желимо у интересу науке, да Руварац не остане при ономе, што рече у овом „Крају", да неће наше на на што да зна. Уверени смо, да то исто жеље и остали многобројни поштовачи врлог научењака. — У 9. бр. „Поздрав Јаши Игњатовићу" од дра Круеса, (види приказ 2. бр. „Бршљана"), и „Јелово дрво на бадњи дан" на „Вла". У 11. броју почиње излазити у подписку: „Патинца", роман Јаше Игњатовића, што је лане поднесен био „Матици Српској" на награду по према оценама Павла Марковића и Милана Андрића одбијен био. — Изашло у овом месецу 12 бројева.

„Бранич" је почео излазити лане у лето, у власништву Мише Димитријевића, а под уредништвом Николе Јокановића, бившег уредника „Српског кола", које је у исто доба престало. Сарадници су му Милан Андрић, Аркадије Варађанин, др. Милан Јовановић-Батут, др. И. Вучетић, др. Паја Јанковић, др. И. Остојановић, Даве Пруца, Стари Саборанја, др. Милан Савић, И. Сошон, А. Хаџић. — У писку је вазвредноћи досада био и као рецензенат позор. представа Милан Савић (М. С—ћ), који је и нашем листу сарадник. Од њега имо ова: „Из прошлих дана", у ком је изашло које лане, које ове године 8 сличица. У 2. броју реферише о „Gusla-Klange", писку Јосипа Вида-а, што је изашао у 348. броју Neues Pester Journal-a. У 3. броју је почео излазити превод с пољског од Срдз: „Писма будућој вереници", па се наставља у 5., 6. бр. — И познати шаљивчина Абуказам пише ту ина подлистака у познатом свом хумористичном тону: „Вереташа". — Листак 6., 7. и 8. броја доноси: „У спомен дру Димитрију Матићу", што је говорио у свечаној седници књижевног одељења „Матице Српске", на св. Саву 1886. члана књиж. одељења Миша Димитријевић. М. Димитријевић је у више таших прилика (истичемо му беседу у славу Змајеног 25-год. јубилеја 1874., штампану и у „Јавору" те године а и у споменици на Змајев јубилеј) умео да стече признања ни-

тељенствие публике својим пријатним начином предавања и разложним предавањем, па и овај му је говор такав. — *У* 9. броју ист говор А. Хаџића, секретара „Матице Српске“ на опелу дра Јована Суботића, у богородичној цркви у Земуну 17. јануара о. г., у ком говорник одаје заслужено те и оправдано велепрашање том заслужном покојнику. — Број 8. доноси красну песму „Рањеник“ од Драг. Ј. Илића, прештампану из „Срп. Напретка“ београдског; а бр. 9. сатиричну песму из „Старозлог“: „Балканско полуострво“. — *У* 6. бр. је приказ Милана П. Јовановића, доциног члана Société de législation comparée de Paris, на: Commentar zu der oesterreichischen Strafprocess-Ordnung vom 23. Mai 1872 Von Dr. Salamon Mayer. Drei Bände, Wien 1884, у Манцовој књижари, и приказ 1. бр. „Босанске виле“. — *У* 7. бр. приказ прва два броја: Neue ungarische Schulzeitung од оне године која излази овде у Новом Саду под уредништвом Петра Грасла и приказ „Месијаде“ у преводу А. Сандића (в. 1. бр. „Гл. И.“) — И „Вр.“ је у свом 7., 10., 11. броју достојно прокоментарисао смрт дра Јов. Суботића. — *У* 12. бр. под рубриком „Просвета“ саопштава „Вукомир“ Загребово мишљење о Крајеу, које се баш нимало не слаже са мишљењем Јање Игњатовића у „Нашем добу“. Загреб вели за Крајсово дело: „Sitte und Brauch der Südslaven“, да није ништа друго, до набацивање на туђих списа.

„Napredak“, часопис за učitelje izgojitelje i sve prijatelje mladeži. Гласило хрватског педагогијско-књижевног збора и савеза хрватских учитељских друштава. Излази у Загребу трипут на месец под уредништвом Људевита Модеца и доноси стручне педагошке чланке и школске вести. Оне је године „Napredak“ ушао у свој XXVII. течај. Сваког месеца по једнред излази још као додатак: Književna smotra“, у којој се прати књижевни рад Хрвата и Срба и саопштавају реферати о новим делима. Други број „Književne smotre“, од ове године доноси између осталога и опширну оцену прве, друге и треће свеске Конвершеве библиотеке за народ. —

„Liečnički viestnik“. Орган збора лечника краљевина Хрватске и Славоније. Излази у Загребу једанред месечно и уређује га професор др. А. Јобљер. Година VIII. *У* првом броју ове године напланило на чланак: „Кајруршке цртаје из бугарско-српског рата“, који је потекао из пера нашег пријатеља дра Војислава Суботића из Земуна. Тај је чланак прештампан и посеиде. *У* листу је саопштена црта: „Како се казнило чедоморство за отоманске владе.“ Та је цртаја прештампана у 9. броју „Србобрана“ у подлистку. —

„Садашњост.“ Недељни лист за просвету, привреду и забаву народну. Излази у Великој Кикинди. Година II. Уредник је од оне године почевши Милан Петровић. У подлиску је с прним бројем почела излазити приповетка Едуарда Августа Кенига под насловом „*У* последњем часу“ у преводу Јована Радовојевића-Вачанка. —

„Бачванин“, лист за просвету, привреду, трговину и забаву. Излази у Сомбору сваке недеље а уређује га Мита Поповић. Година II. *У* подлиску излази литерарно-историјска студија Мите Поповића о Богобоју Атанацковићу и саопштавају се занимљива писма тог нашег ваљаног покојника новијеге.

„Српски лист“. Излази у Задру једанред на недељу. Година VII. Издавалац и одговорни уредник Саша Бјелановић. Цена је на годину 6 фор. Лист тај доноси осим политичких и привредних чланака још у подлиску красних књижевних прилога. Прва три броја оне године нису подлиска. —

„Панчевац“, лист за просвете и привредне циљи. Излази двапред на месец у Панчеву под уредништвом Николе М. Косанића. Подлистак му је оне године почео доносити приповетку из живота старих Грка под насловом „Телемила“, за коју се не каже, чија је. —

„Глас Пригорја“, недељни лист за политику и књижевност. Уређује га и издаје Божо Новаковић на Цетињу. Први и други број оне године донесе у подлиску из пера Шибеничанина С. Матањића скицу „На бадњи дан“ а у трећем је броју свршетак приче из народа под насловом „Коњаље“, коју је написао Никац од Рошна. —

„Србобран“, дневни лист за политику, народну просвету и привреду. Излази у Загребу под уредништвом Павла Јовановића. Година III. Пети, шести и седми број оне године доносе у подлиску занимљиву цртају из живота босанског од Симића, једанаестог и двапаестог број опет од Симића причу из Босне под насловом „Јадна мајка“, број 17 причу из Баната под насловом: „Ко високо лети, ниско пада“, од Мил—ића.

„Гудало.“ Смер томе листу, цену му и начин излажења споменули смо читаоцима „Стражилова“ у другом броју ове године под „Књижевним новостима“ на шестом месту. Тамо је споменут и садржај свеске за Јануар. — Дошла је међутим већ и свеска за фебруар са лепим садржајем, који ћемо приказати у прегледу за месец фебруар. Спеши је тој додала музикалија на пера необично вредног Толингера, нето његово дело а број други издала друштва „Гусло“. Наслов је музикалији: „Неколико листића на гласовне свирање“ (Albumblätter) а садржај су шест симпатичних музичких парафраза на одломке из песама Бранка Радичевића, наших дражих сердинка Војислава и Љубиша, и лепог нашег сарадника а сада уредника „Босанске Виле“, Бошкајара Н. Вршчанина.

ГЛАСНИК.

(Гимназијска Беседа у Карловцих.) На св. три Јерарха приредили су ученици срп. вел. гимназије у Карловцих беседу, од које ће се чист приход употребити на потпомагање сиромашних ученика исте гимназије. На беседи се певало, свирало и декламовало. Декламовали се народна песма „Хасан-Агиница“. Певало се: „Духовски тровар“ од К. Стаиковића, „Ласу ноћ“ од Мајчинског, „Спомињање“ од Милина, „Верба“ од Штроса, „Тихи повиш“ од Мајчинског, „Домовини“ од др. П. Илинда и „Матери“ од Цеја; свирно се је виолина „Der kleine Savoyarde“ од Пешерга. — Све најесе оне изведене су лепо и красно, што служи на похвалу певачима и њихову коровођи г. проф. Магарашевићу. „Спомињање“, „Верба“, „Тихи повиш“ и „Домовина“ поновљено је на општи захтев све публике; особито се допао четворогласи „Спомињање“. Да су ученици захвалили своме коровођи, видљиви је њихов певац са траком, који му свечано предадоше. Исто тако одликоваше певцем и г. Стрисерку-Стајићеву за љубав, што се драговољно примила да прати на гласовиру. Други део забаве био је такође лен. Света се искупило прло много, особито дошше њихови са стране, скоро да је таквих више било но Карловчана. Што се тиче чистог прихода, који ће отићи на племениту циљ, потпомагање сиромашних ученика, радујемо се, што можемо јавити, да ће бити на четир стотине. С.

(Беседа српске више девојачке школе.) Српска виша девојачка школа приређује у суботу 15. (27.) фебр. 1886. у дворани срп. народног позоришта беседу с играном у корист своје школе. Распоред те беседе ово је: 1. „Челица“ од Толингера, уз пратњу гласовира певају ученице. 2. „Рзголето“ парафраза од Фране Листа, на гласовиру свира Вида Варађанин. 3. „Где тичице“ од А. Николића, уз пратњу гласовира певају ученице. 4. „Шеторочина“ декламује ученица Катица Костић. 5. „Ковачи“ од Томаловића, уз пратњу гласовира певају ученице. 6. „Тринајсто свечарство“ позоришна

игра за децу, у једном чину. — Племенита циљ, којој је приход ове беседе намењен, заслужује, да се публика и посетитом и добровољним прилозима што боље одазове.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште.) *У* уторак 28. пр. м. приказан је први пут пред овдашње позоришне посориница игра Жоржа Онета под насловом: „Господар кошница“ (Maître de forge) у преводу Милована Ђ. Глишића. Новом је Сиду глума та била нова по друкчија ју је наша од лањске године — први је пут била приказана у Панчеву 21. фебруара прошле године с Милошем Цветићем као гостом у насловној улози — давало мла те не по свим местима, на којима се лане бавила. Преводилац је дао био преводу своме наслов „Ђудар“ и под тим је именом комад тај био давао досада; сад је наслов, као што се види, промењен и сасим набијен на кољу ваворника. Онетов се драматизовани роман тај може сматрати као пуо лепа прилога у репертоару народног нашег позоришта и кад констатујемо, да та наше вальне глумачке снаге баш лепо интерпретују, можемо се онда с правом надати, да ће се дуго на репертоару и одржати. Забављени су у главним и главнијим улогама Ружић (Дерблеј), Софија Вујићка (Клара), Миљковић (Блиња), Лепка Хаџићева (Атенаида), Драгиња Рувајлка (Маркиза Болијеска), Ђурђевић (Онтан) и Смиљана Бркићева (Сизана). — На три Јеврејка била је на ред најновија позорна историјска трагедија Мите Поповића, којој је наслов „Градиња и сини му Неђања“. За не пуних пет година нашео је Мита Поповић ово већ шесту позорну глуму пред публиком. Осим глуме из народног живота под насловом „Наши сељани“, о којој смо у другом броју „Стражилова“ оне године регистровали, да је овде прва пут приказана и о којој смо обсежан да ћемо прном приликом опширно донети свој суд, све су остале трагедије из прошлости нашег народа. Редом су ево ове: „Краљи престо“, „Цар Јован“, „Стевап, последњи краљ босански“, „Деспот Лазар Бранковић“ и сад најновија: „Градиња и сини му Неђања“. Све су биле подносене „Матици Српској“ на награду и оцењене су биле на том фору које повољно које неповољно. Најтрајније успеха на позорници има „Стевап“, остале тре као да је нестало са репертоара а „Градиња и Неђања“ је тек изашао на међан, да напојује себи, ако узможе, стално место у репертоару. Простор нам листа у овај мах по донушта, да се овде дуже позабавимо са најновијим драмским делом Мите Поповића, али ћемо се зато што скорије пратити на њ и образложено гледати да пред читаоце „Стражилова“ изнесемо мњење своје о том делу. Засад јављамо само толико, да је поиница та на жалост само т. зв. недељној публици нала у део, да ју оцени, јер је интелигенција тога дана, тобоже што је био светац, била изостала. Није заиста лепо, да се тако мало интересовања показује сирам позорне редње драмске ретких наших радника на том пољу. Ми се са своје стране нисмо устручавали, отворено рекп, шта мислимо о Поповићевом дару за обрађивање драме, кад смо заиатани били за мњење, казаћемо и за најновије његово дело, шта замеремо, на шпак дрзимо, да песнику ни на далеко непосиљним судом својим не наносимо толико увреде и јада, колико они, који рад његов — игнорују. Као што рекосмо, донећемо засебну опширну оцену и на „Наше сељане“ и на „Градиња и Неђању“ и том се приликом још осврнути и на остале досадашње драме Мите Поповића те му у опште претрести сав рад на томе пољу. И сувише нам је то занимљива појава а да ју бисмо је могли тек онако, што по реч, одбити од реда. Што се тиче одазивног приказа, ту морамо забележити, да су Софија Вујићка као Ирина и Лепка Хаџићева као Звездана у свему и свачему потпуно одговорале интенцијама песникови. Што су крај њих двеју Рувајлк као Неђања и Миљковић као Градиња доста остали у присенку, заједно шесу крива та два опробана приказивача, него околност, што је песник смонеута два женска карактера (Ирина — друга Федра Звездана — друга Орлеанка) и сувише остакло на рачун мушких јунака те и за унутрб им. — *У* Суботу у очи Сретења приредио је краљевић Румског певачког друштва Душан Јанковић, уз суделовање трију чланова позоришне дружине вокални концерат са красно замишљеним програмом. Красно замишљени програм није махом красно био изведен и то се могло предвидити, јер се у две три ноћ пријаке досад видило, какво смо с певачком вештином у чланова наше позоришне дружине. *У* толико се пријатније изненадио сам концертант-гост са својим лепим средствима и сасрамерно развијеном вештином у певању. Глас му није огромап, није у сним регистрима ни изједначен сасим, али је научпа и необично угодан за модулацију. Са фалсетом влада Душан Јанковић прилично поуздано а начин певања му доказује фино музичко разумевање. Јосифа Марипковића „Под пенцера-те“ и „Растанак“ задовољо је топлим правом а и т. зв. Schlummerarie из Обоене „La muette de Portici“ и романцу из Доницетијеве „L' elisire d' amore“ отпевао је са пуно унутрашње топлине а осим тога прецизно и вешто. Сваког је нумери на једноду шно захтевање публике додао по један додатак и од тих је додатака три било свеце дивне из пера Ивана Зајца: „Заставицама“, „Љубпка и руже“, и „Моја лађа“. Ипа прве песме додао је певач Јенково ставо „Море ми је љубав твоја —“. Као што сам напенители, Душан Јанковић намерава стручно се даље изобразити у певачкој вештини па како за то има одлета фонда у руку али на несрећу не и у цепу, то бисмо препоручили надлежном суду, да из фондова што их има тма бодља за потпомагање омладине, што учи, отцени и младу лепу ту ју даде даровитом и вальном Душану Јанковићу, да из њега изађе певач да га бог види. Певача су одликовали чланови позоришне дружине: Лепка Хаџићева, Милка Максимовићева и Л. Десимировић и то су најпре сно троје певали терцет „Scave sia il vento!“ из Моцартове опере: „Così fan tutte!“, затим Милка Максимовићева сама Зајцову композицију „Домовини и љубави“ на речи Илије Округића, и најпосле Лепка Хаџићева (соирап) и Милка Максимовићева (alt) Мплчинићев дует на Бодепштетзајсове речи „Што у јарком сунцу —“ О експекутовању терцета не може бити ни разговора, јер је Моцартова фино-нестапиша музика са кликавим руладама за овај пар још и сувише — лепа и тешка за наше дилетанте-певаче. Мплчинићев дует и сувише је вера и речит пара песничког заноса и да би могао учинити потама ту концесију, да текст окрше и осакате. Заиста је то било неопходно у својој врсти: песма без два завршна и случајно баш главна стиха! Али је јоп једипственија у својој врсти тврдава певачице са дубљим гласом, да је „замерати дисхармонија текста и певаних нота — грађити у јајету длаку“. То је већ више него једипственост! Зајцова соло-песма „Домовини и љубави“ по свом склопу своме чисто силом натурује певачу пара, тако јасно и живо интерпретује речи песнпкове. Радовали смо баш, да ли би: питати, шта певачица иак није умела тај пара да пара, иначпло такође „тражити у јајету длаку.“ После концерта приказана је била стара, прилично отрцана а погледе нешто мало сувише јаполаста немачка шаљива игра: „Тражи се васпитач“. — На Сретење се опет јавио „Цитанин“, о којем се већ стало очајавати са одласка Андрије Лукића, неће се тобоже премаћ наћи томе

најревносном прикупачу „Цитре“. На жалост се богме главом баш Ружић заузета, да доказе, да може, „Цитарици“ живити без Лукића. И доказао је а није тиме никог ни изненадио, јер није нико сумњао, да Ружић неће екстазити и прогутати оно, чега се лати, па још онда где вала „образ очувати“. Спасен је дакле „Цитарици“. И у осталим се улогама прикупачи наменало. Ђорђа је сад давно Десимировић, уверљиво и од срца, Петка Марковић, а Евицу Милка Максимовићева. Старе су остале Ружица Лешке Хаџићеве и Рашка Јеце Доброшевићеве.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Из штампарије Арсе Пајешића у Новом-Саду изашла је опомадне I. књига „Проповеди и црквених беседа“, што их је написао Јован Јеремић, парох у Бачинцих. Неке од тих проповеди и беседа штампане су биле, као што писац сам каже, у поменеским нашим листовима а уредник Београдског „Хришћанског весника“, прота Алекса Илић, дао је иницијативу, да се заседно те проповеди и беседе отштампају и на ту је сврху даровао архијерејски сабор у Београду 20 дуката. — Цена је тој књизи 60 нов.

— Књижара браће М. Поповића у Новом Саду издала је про неки дан опет један роман Жила Верна. Наслов је томе роману „Кенчелер“ („Der Chancellor“) а превео га је Бранко Мушицки. Уз превод има и седам слика. Цена је 80 новч. — Тај Вернов роман већ је био и пре преведен на српски и изашао је још године 1882. под насловом: „Четир месеца на мору. Путничке белешке Ц. И. Казалова“ у Београду у књизари В. Валожића.

— Изашла је свеска IV. књиге за народ, што их „Матица Српска“ задаје на задужбине Петра Кочићева. У тој је свесци: „Нема здравља без чиста ваздуха“ од Стеве Милошевића. Штампана је та свеска у штампарији А. Пајешића а цена јој је 10 нов.

— Ветеран српске књиге Јаков Игњатовић јавља, да је рад издати своју роман под насловом „Патница“, који је лане анонимно био поднесен „Матици Српској“ на награду, но услед критика Милана Андрића и Павла Марковића био одбијен. „Патница“ ће знати у 6 књига и то ће излазити сваки месец дана а цена ће бити свакој свесци 50 нов. Прва ће књига изаћи о Цветих, 6. априла, о. г. а рок је претплати до 9. марта. Скупљачима се претплате даје свака десета књига и књижарима 25% рабата. Међутим нарекли казе писац, да ће роман само тако издати, ако претплатника буде до уреченог рока најмање 500.

— Изашао је у Бечу „Вардар“, календар за годину 1886. Том је календару ово пета година.

— Уредништву Vienca није на Праги угледни чешки писац Јосип Коубле: „Великотворни госте дине, мислим, да вас неће непријатно изненадити, ако Вас обавештим, у којем су овоме преведене на чешки језик приповијести и романи покојног Августа Шеноа. — Биће заиста занимљиво за читатеље „Vienca“, да славују, како је изабораши Шеноа својима дјела, којима је уз Прерадовића, Врхла, Мажуранића и друге прадро пут к бољему познавању и штовању имена хрватскога, далеко иза граница своје домовине осјетљиво народу своме лице. — У новије доба особито су браћа Пољаци помно пратили равој хрватске лијепе књиге, прикључивши међу другим особито духовите радње неумрлог Августа. Но чини ми се ипак, да само Чеси могу се дичити, што су необичним жаром и љубављу приокупи и Хрватом и њиховој књизи. Да како, што се изнесите Шеное тиче, има тому — не гледећи нити на прекобу његових производа — још један разлог. Познати Шеноа проживио је неколико година у Прагу; њега су познавали добро најотменији и најугледнији кругови праш ки, те су га штовали и љубили као човјека необична духа, чврста значаја и финога друштвеног понашања. Особито се Шеноа истицао између осталих свеучилишних другова — својим витешким понашањем према лијепом полу. Сјећам се и, пр. када је године 1878. прешао Чех проф. Марек с Хрватом В. Жањићем напреду приповијест Шеноину „Вагиа Ivica“ која је у „Světozoru“ угледала свијет, да су га тадашњ редактора особито праше дана наваљивале, да што више таких драгежених приповијести лично из познатог и симпатичног аутора обједелдим. Познато је, да је Шеноа и у чешком језику, којега је потпуно рјечју и писмом познавао, много тога написао, те нас Чехе о Хрватима обавјештавати уа Шпуна и Јагића најзвише се трудио. Поштo вам је дакле Шеноа већ одавна био добар познат, није на чудо, да смо касније такођер његову дичну радњу за књижевном пољу у Хрватској темељитије познали. Међу прве преводе иде, мислим, роман „Златарево злато“, који је превела познаја у Загребу списатељица М. Фабковићева. Како сам већ напоменио, превео је Чех Марек заједно с Хрватом, садашњим професором В. Жањићем „Вагиа Ivica“ (Světozor, 18.8.) Приповијести „Vruski kralj“ (Světozor, 1878.), „Turci idu“ (Моравска Koleda, 1880.), „Karanfil sa pjesnikova groba“ (Česká Včela, 1880.), „Kanarinčeva ljuboveа“ (Kol d., 1880.), превео сам ја, као што и „Prijana Lovru“ и „Turopoljski top“ (ове су двије у рукопису). Последња новела Шеноина: „Бланка“ преведена је на чешки три пута: од Фр. Покупека (часопис Čech, 1882., од Фр. Фахоуна („Pčsel ze Sušice. 1882., и у посебном издању ове године. Посебно је издан такођер „Diogenes“ (прев. Иван Худец, Česka bibliotéka rodinná, св. 6. и 7., год. I., „Seljačka buna“ од Худца, „Prosjak Luka“ од Франт. Покупека (Zábavy večerní, год. 1. бр. 7.), „Mladi gospodin“ од Фр. Фахоука (Knihovna pro českú lid, бр. IX.). — Остали преводи изашли су у часописима: „Uspomene iz Dalmacije (Světozor, 1876., „Čuvaj se senjske ruke“ (Фр. Фахоун, Světozor, 1882., „Ilijina oporuka“ (Фр. Фахоун, Světozor, 1878.), „Zvonar topčija“ (Pokrok, 1883., „Vladimir“ (Studenské listy, 1883.) прев. Иван Худец. Нети господин прелази још Шеноин роман „Kletva“. Ово ће бити по прилици све, што је од списа Шеноинах на чешки преведено, премда је могуће, да се у локалних листовах још штогод налази. Но већ по оном прегледу види се, да је од свих хрватских писаца у књижевности чешкој најзвише Шеноа продрО. — Уз Шеноу најзвише су преведени на чешки језик: Фердо Бецић, Ј. Е. Томић, Јайко Јурковић, Вукојлић и др. Од старијих новелиста има превода: Вукотиновића, Драг. Јарневићеве, Ивана Дежмана, Б. Лорковића, Ј. Дражетића, и др. Управо сада излази у подлиску Pokrok-а Бецићев „Vukičev most“, а у подлиску моравског Mašinca приповијест Јорговановићева: Za jedan časak radosti“ (превели Фр. Фахоун и Ив. Худец)“.

— Пољски писац Хенрик Шенкјевић, од кога смо у љавском течају „Стражиловa“ донели приповетку: „Из памтара познаиског учитеља“ у преводу Н. Манојловића, спомиљава сад у Варшавском часопису „Slowo“ наставак своје велике историјске трилогије. Прва је део те трилогије био давни роман „Ogniem i mieczem“ а изашао је у четир свеске. Други део, који је скоро већ завршен, зове се „Потоп“ а обухвата шведске ратове под Јованом Казимиром. Затим ће доћи трећи део, којем је наслов „Pan Wolodyjowski“. — О Шенкјевићу вели „Das Magazin für die Literatur des In- und Auslandes“ у свом седмом броју ове године ово: „Са Шенкјевићем је роман у Пољака добио такнор полета, да сад надмаша историјску беле-

тристичку свију других земаља. Уелтер се Скот не може ни мерити са Шенкјевичем, јер је Уелтер Скот доследан, а у делима пољскога песника врије живот и снага, која сваког на собом пуче.“ Даље вели, да би многи немачки романције могао сасвим лепо ‚у шкољу ући код Шенкјевича.

— Немац Ладислав Најсебауер, који је Петефија превео на немачки, преводи сад и одабране песме мађарског песника Јосифа Кинла.

— Млад један мађарски песник по имену Имре Шереш, написао је травестију Омирове Илијаде и дао је травестији наслов „Hári János Hiósza“. Поспешена је травестија та Луденьову Вернешу, као „Ахилу модерног мађарског спорта“. Има кратак предговор и доста дугачак поговор, на којега надимо овај најновијима нашао: „У новијој светској књижевности све се то одређење истиче народија и травестија као уметничка пресељача печеља, што већ постоји, и сад већ не може нико пореки, да су и једна и друга књижевничким оправдане. Јер само сувише пробирачки, болестан укус може наћи икакову обесвећења у томе, што се ниже песничким хумор, који каква ремек светске књижевности у смешан предмет преобраи по својој специфичној тварачкој снази. Еврипид и Виргилије остају увишени, ма да се морамо смејати Аристофановој доброј вољи и Блумауровим карикатурама; па ни мени никад није била цел ни жеља, понижити божанскога Омира или га баш начинити предметом подсмеху; та не би био кадар ни један највећих подсмевачких дарова читавих векова.“ Критика каже, да је та травестија пуна духовите досетке и хумора те се на основу модерних песних израза може сматрати чак над Блумауерову травестију Виргилијеве „Енеиде“. Скоро ће од мађар тог песника наћи и травестија Омирове „Одисеје“.

СМЕСИЦЕ.

(Колико живе тице.) Најпеќма уме остарити лабуд. Кажу, да може доживати 300 година. Кидуер приповеда, да је један соколова, од којих је једном било 162 године. И крагујеви и орлови живе такођер врло дуго. Године 1819 сказано је коњаседер један, којег су године 1715, дакле на 104 године пре, ухватили, а имао је жицело дотле већ коју годину за собом. Белоглав крагуј један, који је био ухваћен год. 1706. сказано је у тичари царског летњиковца Шенбруна крај Беча год. 1824., провео је дакле само у ропству 118 год. Папагаји могу од оно доба, кад их ухвате и припитоме, дакле од доба, кад су већ сасвим нарасли, још преко сто година живити. Тице поморкиње и поточаре прежине по више човечијих генерација. Гуске и кукавице могу такођер здраво остарити; гуске наравно само онда, ако се не пеку или кукањем не ућуку. Кукавицу неку, са свог необичног промукног и суровог гласа добро познату становницима места, крај којег се гнездила, слушали су људи тамо 32 године непрестано, како у истом жбуну кука. И гаврани, као што се каже, живе преко 100 година. Сриске, кад су ухваћене, живе 20 до 25 год. у слободи пак много дуже. Обични наш питао може доживити 15 до 20, а фазан 15 година; голубови живе једно десетак година а жале тице певачице 8 до 10. Славуј у кавезу једна дотера до 10 година а кос до 15. Канарине код нас живе 12 до 15 година, а на канарском острвима у слободи живе куд и камо дуже.

АФОРИСМИ.

(старо-грчки.)

Тужно се неко, да нема апетита. Лечник Акимин, рече му Сократ, препоручује добар лек против те твоје боље. — А какав је то лек? — „То је да једеш мање; јер тако ћеш јести с апетитом, мање ћеш трошити и бићеш здравији.“

Ксенофонт.

Једемо да живимо а не живимо да једемо. *Сократ.*

Ко неће да живи у друштву, или ко ништа не потребује и довољан је сам себи... тај је дивља животиња или је бог. *Аристотел.*

Од свих издатака најскупље стаје трошење времена.

Теофраст.

За људе срећне цео живот је одмек кратак, а за јадније је једна једина ноћ вечност. *Лукијан.*

Ни људи ни богови ништа не направљу без труда и напора; рад је оплемења врлини. *Фокилид.*

Не кажу никад, да си филозоф и не размећи се лепим начелима пред будалама, него чини оно, што проповедују та начела. *Епиктет.*

Најбоље ћемо се осветити злим људима, ако не будемо њима слични. *Марк-Аврелије.*

Знај, какво је зло стомак за човека, нашто нас пуни и нашто нас присиљава! Кад би нам се могло одузети тај део тела, тада нико не би био непријатељ, нити би од своје воље чинио зла; али са њега постају сва зла. *Алексис.*

Проводићеш чист и добродетељан живот наваштито тако, ако се клониш свега оног, што замерају другима. *Талиј.*

Истина говори језиком простим, као што је и она сама проста. *Есхил.*

Врлина се може научити. Она сама гради срећу. На шако се она поклања у раду, то не захтева ни много речи а ни велике науке. *Антисфен.*

Живот је слична вину: кад од вина остане само неколико капи, оно се претвори у сирће. — Старост је као капи болта, где се стекла сва човечија зла. *Антифан.*

На што тужита се на тиране, кад ми још мање предимо од њих, кад смо огрезли у истим страстима а налазимо се у различном стању. *Мисонид.*

Винова лоза доноси плод од три врсте: плод уживања, пијанства и кајања. *Двоген из Лаерта.*

САДРЖАЈ: Младости лепа... — Од Мите Поповића. — У хода. Цртица из српско-бугарскога рата. Од Мите Живковића. — Анђео смрти. Од М. Ј. Илијћа. — Велико. Приповетка Милутина Јакшића. (Наставак.) — Апостол. (Петефи.) Превео Благоје Брапчић. (Наставак.) — За начело. Роман Милана Савића. (Наставак.) — Милов'о сам... (Но М. Романовском.) С пољског. Превео Рајко. — Путовање врте. Један дан у мађарском Риму. Од С. В. П. (Свршетак.) — Књижевност: Још нешколико речи поводом Живановићева чланка „Два три закона из науке о гласовима српским. Др. Ј. Кирсте. — Листаћи: Месечни преглед периодичне српске и хрватске књижевности. — Гласник. — Позорите и уметност. — Смесице. — Афоризми.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи шаљу се уредништву и претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 7. У НОВОМ САДУ 13. ФЕБРУАРА 1886. ГОД. II.

СЕЋАЊЕ.

Њој.

Расплела си бујну косу,
Бујну косу — занос пусти,
Па ме варка, па ме лови
Твоје косе прамен густи.

Задрхт'о сам... посрн'о сам,
Сласт сам пио с твојих усти —
Опио ме, — занео ме
Твоје косе прамен густи!...

Крај извора

Сећаш ли се, ја се сећам живо,
Као да сам то на јави сниј'о.
Сећаш ли се оних ведрих дана,
Оног раја, оног вилистана?
Кад смо били крај извора мала,
Ведро небо, а ведрија шала,
Где си љубав мени шапутала?

Сећаш ли се? Ја се сећам живо,
Прво миље ја сам тад ужив'о,
Први пољуб са твојих усана
— Прва љубав сузом освештана, —
Ти си тада, моја дико мала,
Од милоште тихо задрхтала,
На ми топлу љубав шапутала?

Моја си...

Пред олтаром ти си моја била,
Ја ти тепах: Љубо моја мила! —
А ти склопи те очице бајне,
Стеже тихо груди уздисајне!

Вратисмо се са весели свати,
Нас је твоја дочекала мати,
Просу жито преко два младенца,
Преко мене, — преко твога венца!

Стиском руку, твоју руку нежну,
Малу, облу, пуначку и снежну —
А ти рече: Ој, ала смо срећни!
— Хвала тебе, хвала, боже вечни!

Ој, како смо уживали млади,
У срећици, милошти и нади; —
Ти си била веселога лица,
Бисер-круна свију невестица!

Што се плашиш?

Што се плашиш? Зар од мене, кажи?
Мене твоје заноле су драги,
На бих хтео да вечито спивам,
Да у твоме погледу уживам!

Што се плашиш, жело моја жива?
Дођи ближе срца сагорика,
Да осетиш крви бујно врело,
Љубо моја, моје лане бело!

Ал' ти ћутиш? Уснице ти рујне,
Шапћу речи тихане, нечујне:
Те спомињеш, што је негда било,
Старе дворе, — материно крило!

Хој, жељице нек те, младу, мину,
Заборави негу материну,
Њено крило и осмејка блага,
Па ме љуби, љубићу те, Драга!..

У зору.

Заблистала рујна зора,
Сван'о јарки дан, —
Оживела чарна гора,
Диван — вилистан!

Хај, устани, миље моје,
Да уживаш свет!
Слушај, како тице поје,
— Лаган им је лёт!

Ој, погледај поток мали,
Слушај жубор тај?
Сребрикасти плове вали
У далеки крај!

Слушај жубор, слушај, мила,
Тајанствени јек:
Све је слика ништавила,
Кратак нам је век!

Што је живо, мрети мора,
То је закон знан;
Хај, устани, свану зора,
Грану јарки дан!

Ал' ти плачеш, сузе лете,
Уздах е' чује тек?
Ох, ја знадем бо̀ље свете,
Суза им је лек!

На заходу.

Гле, како сунце седа,
Румен је обзор цео . . ,
Још мало, само мало
И ири ће пасти вео.

Тихо ће свијет спати
У крилу благе ноћи,
Ал' варљив санак неће
Додирнут' твоје очи!

Ти ћеш, к'о увек, дуго
У поноћ цркву гл'ати,
Па ћеш кроз сузе шаптат':
Тужна сам, тужна, мати!

На плавом оном своду
Многа се звезда наће,
Ал' моја звезда сјајна
За навек мени заће!

Ох, звездо, моја звездо,
Светлице жића мога!
На небу плаву — авај!
Нестаде сјаја твога!...

Тихо ће свијет спати
У крилу благе ноћи,
Ал' варљив санак — неће
Додирнут' твоје очи!

Љубинко.

ВЕЉКО.

ПРИПОВЕТКА МИЛУТИНА ЈАКШИЋА.

(Наставак.)

III.

Недеља после подне. Овде онде на сокаку седе старији у ладовини на положеним деблима одсеченог багрења, и по земљи, поскидали шешире, те једни диванишу о болим временима, о овогодишњој жетви и бог зна о чему још не, а други се картају. Карте ёу им већ добиле сасвим други изглед, и опет се деда Совра чуди, како може Мина Велисављев да погоди свачије карте.

Насред села пред крчмом игра коло. Игра, па стане, а чила момчадија несташно речима задиркује стидљиве девојане. Можда се срде, кад су онако поруменше. Ал зашто би се онда онако мило смешиле. О, тај смеј многом је већ делији јуначко срце однео.

Већ се и сунце клони заходу, а коло се још једном ухвати. Свирац свира, коло се тала̀са; не знаш управо, да-ли лепше везу прсти вештога свирца или чизме ушмураних играча. Та последње је, па нек се игра.

Свирац стаде; лепи се венац раскину. Чисто ти је жао; али како је оном, коме је и срце откинуто.

Сви се разишли, само још остало неколико момака. Надигравају се. Милина их је погледати: све здрави па стасити као борови. Заплећу, све се праши. Они старији, ожењени, гледе. Не знаш рећи, на коме је остало.

Затим уђоше загрљени у крчму, да поред чаше вина отпевају коју. Свирац засвира, а песма се заори.

У крчми је и Велько Стојанов.

Пили су мало и певали, па се онда дигоше.

»Хајд, ко ће у наш крај!« повикаше неки.

И момци се почеше купити у гомилице, како из ког краја.

»А куда ћеш ти, Милане?« запита Велько, »остани још мало, па ћемо заједно, сво остаће и Богдан и Милош.«

»Хајде де«, одговори Милан и седе опет на старо своје место. И свирац је остао.

Милош је певао а они су га пратили пијући полагацко оно бело вино.

Наједаред ће Велько, кад у крчми није било више никог:

»Хоћете-л' са мном у хрватску крчму?«

Сви се згледаше. У хрватску крчму није

крочила српска нога, а да није било разбијених глава.

»А шта ћемо тамо?« запита Милан.

»Имам нека рачуна са Ловром Позојевим. Ако га нађемо тамо с његовима, да се разрачунамо. Кад га ја дохватим у ове руке, видиће, како ће« . . . и трошно стакло запрште под грчевитим притиском.

Сва тројица пристадоше.

»Хајде, Драго, хоћеш и ти с нама?« запита Велько.

»Хоћу«, одговори свирац.

Свирац засвира, те пођоше хрватском крају. Ко их је срео, зачуђено их је погледао, као да је помислио: куда ће ови овамо?

Кроз онај прозор светли свећа. Отворише врата са сокака и уђоше унутра. То је била хрватска крчма.

Крчма је била празна. Четир зида и на сваком по која шарена слика.

У једном крају пружио се дуг сто и до њега две тако исто дуге клупе. Из друге собе истрчи сад крчмарица; ваљда је чула врата.

»Дај вина, крчмарице!« викне Велько.

»Нема вина«, одговори крчмарица сасвим страно.

»Бре дај вина, јер ако га ја потражим, неће бити добра«, опречи се Богдан и пресече мргодним погледом крчмарицу, која се још није с места кретала, него их посматрала дрским погледом.

»Дај вина!« и у том гласу било је толико претње, да је јогунаста крчмарица и пехотице пошла по вино.

Они поседаше за сто, а она им донесе вино.

»А где су ти гости, сека Ано?« опет ће Богдан лепо. »Недеља, па зар тако сасвим празно?«

»Е сви су код газда-Томића на свадби.«

»Ал' ваљда нису и кнежеви, та они су од заманде у завади . . . Ха, Ано?«

»Знам ја«, одговори млада крчмарица па оде опет у другу собу, залупивши љутито врата за собом.

»Триста јој њених, како је лепа, кад се срди«, примети Милош.

»А да је видиш, кад се насмеје«, дода Богдан. »Ја је знам већ одавна. Док је био жив њен покојни Блаж, долазио сам покаткад овамо. Добро смо се живили. А где је сад, како јој је неправо, што смо дошли. Ваљда још није заборавила, како смо нас двојица попили доста чаша без рачуна.«

Разговор је текао, а вина је у флаши било све мање. Пије се уз реч, па се и не осећа. Нема, још једна чаша, да покваси суво грло жедног свирца.

»Крчмарице, дај вина«, викне Богдан и лупи флашом о сто.

Нико се није одазивао.

»Та дед, да је видим, где је«, рекне Велько и устане с места, па се упути вратима, у која је мало час ушла крчмарица. Отвори врата и завири у собу. »Ха! . .« отрже му се и нехотице, али се окрете своме друштву, као да ништа није ни било, па рече:

»Хајдемоте мало и у ову другу собу!«

Сви устану и пођу за Вељком.

За једним столом крај пећке седила су два момка. Један је био постарији, рапава лица, ниска чела, а други је био млад, доста развијен, у лицу леп, само му поглед и сувише упоран. То је главом Ловра Позојев.

»Да седнемо ево код овог стола« рекне Велько а преко лица му прелети подругљив осмејак. Седоше уз онај сто, уз који су и она двојица седили.

Ловра несигурно погледа на Вељка, у лицу побледи, прсти му задрхћу а оног упорног погледа нестаде с лица. Да ли је заборавио на нож, што га ваздa за чизмом носи?

»Гледај мајкиног јунака, како мрви«, пришапне Богдан Милошу на уво. И Ловра је то чуо, па је још већма побледио.

Нема тишина овладала је у соби. Крчмарица је са зебњом у срцу гледала намргођено чело Вељково. Велько је лупкао прстом о сто.

На један мах лупи бесно песницом о сто, а вино се просу Ловри у крило и поли прошке му гаће. Разјареним погледом пресече га Велько, а онај га је само заблењено гледао.

»Хајде кући«, рече Велько своме друштву, а преко лица му се опет превуче подругљив осмејак.

Другови се зачудише; мислили су, да је то тек шала. Велько збиља устаде и пође.

»А куда ћеш?« запита Богдан. »Та стани, ја ћу му показати, ако ти нећеш«, дода полугласно.

»Ја се писам тукао с женама. Зар та не видиш, где је побледио као крпа а дрхће као прут?« одговори Велько и окрете поносито главу, па пође вратима. За њим се дигоше и остали, а Ловра је седио с оним другим као скамењен.

Врата се од крчме затворише; још се чуо с поља свирац и крупни, мушки гласови.

»Хоћемо-л кроз овај сокачић?« запита свирац. »Овуда је ближе.«

»Терај великим сокаком; шта да се провлачимо кроз тесне сокачиће, као да нам је сила«, одговори Милан. »Певај, Милоше, овај крај није скоро чуо наше песме.

И Милош запева једну роптанску, а свирац и другари су га пратили, да се све разлегало и одбијало од великих зидова.

»Пијују!« подвикну Милош . . . . наједаред пуче пушка. Врата на кнежевој кући нагло се затворише и брава шкрину. Пси су немирно лајали. —

Насред пута међу занемелим момцима лежао је у крви својој Милан. Сачме из пушке њега су добиле. Из целе леве стране лопила је крв и мешала се с прашином.

Наспрам месечине видило се лице Миланово бледо као у самртника. Као одсечени цветак у разору клонула је лепа глава његова, уздахнуо је, отворио је још једаред очи, па је онда издахнуо. . .

Ох, Велько је добро разумео тај поглед. Као жиг од усијаног гвожђа остао је поглед тај у срцу Вељкову. Паклена борба растрзала му је груди. Полуцицима је обасипао мраморно чело милог побратима. Тешки окови туге стезали су му груди, а необуздана освета кидала је те окове. Срце је страхотно било, а речи су застајале у грлу.

Дуго је клечао нагнут над Миланом. Онда је скочио, као рањен се тигар одупирао дивском силом, да обори врата, из којих се просула смртоносна ватра. Узалуд се одупирао, јер је чврста брава равнодушно одбијала напоре полу-несвесног човека.

— »Ох, мене уби, арамијо, ја сам крив«, викнуо је очајним гласом. »Нож ми дајте, да...« и још је силније гурао врата.

Богдан брже дотрчи и поведе Вељка кући, јер се међутим свет био скупио. Миланово тело већ су однели на нежне руке несретној мајци.

Кад је сиан-Ката видила лице свога сина, вриснула је и устукнула натраг а чича-Панта је немо посматрао усколебане црте и крваве хаљине Вељкове.

. . . . . .

Мирољубиви сељани згрозили се и узнемирили, кад су чули за тај злочин. Једни су сажаљевали Милана, други су осуђивали нечовечног Ловру и још више његовог оца Мату, а трећи су и јавно на дивану рекли по коју против недела тог. Аз' тих је најмање било. Не мож', брате, кад су настала чудна времена.

Приповедало се, да ће Велько на тешку робију. А за што, и кро-што? Ко ће то знати? Тако је спахинска столица осудила. Однели су га већ у оближњу варош. (Наставиће се.)

АПОСТОЛ.

(ПЕТЕФИ.)

X.

Изишао је из града.
Кад остави те уске зидове,
К'о да се тамнице опростио.
Грабљиво удисаше свежи зрак,
Најдражи поклон творца свевишњег,
Од кога нога снагу добија,
А душа крила.
Кадгод се тек осврнуо,
Кад је од града доста одмак'о:
Куће се чисто сраслe,
А торањ грдни једва с' довиди,
У даљној магли прогутан,
А шум из града чуо се, к'о зујање чела.
И'онда овако заноче;
„Ох даље, даље!
Где ништа не ћу чут' ни видети
Оданде, где сам досле живео,
Ако се може каз'ти — живео.
Па суну као бичем опинут.

Када му град већ неста пред оком,
И он се нађе у бескрајности,
Онда је истом душом дахнуо:
„Ох, слободан сам, — викну, —
„Ја сам слободан!“
Више не мога зборити:
Аз' сузе су говориле,
И казале су осећаје му
Боље него би језик умео.
Ох каква ј' мис'о, какво осећање,
Кад човек првом буде слободан!
Крену се даље, пође:
Куда га лепи предео мамљаше,
Тамо је корач'о.
Чудно се брегу, равници,

Шуми на брегу, на равници пољу,
И свему, што је оком саглед'о,
Јер за-њ је ново било све:
Први је пут сад глед'о природу,
Лепоте природне.
И тамо у висини,
Међу лузима,
Који се чак до неба гранају,
Где с' грмљавина чини рекин шум
А грмљавина страшног суда тутањ...
Ил' онде на равници широкој,
Где тихо струји какав поточић,
Где ј' највећа вика зука бубија...
Ту је младић стао
И смерно загледо се,
Напајајући око и душу
Красотом видокруга —
Неко га свето осећање свлада
И клече да се помоли:
„Боже, молим ти се! Сад знадем, ко си.
Често сам чуо и исказао те,
Ал' нисам разумев'о твога имена.
Велика природа ми отвори
И силу и доброту твоју...
Нека си хваљен, слављен вечито!"
Кудгод је ишо, свуд му се
Природа тако дивна чинила,
Но у њој свуд је човека
За несретна нашао,
Јер свуд је кињен бедом и пакошћу.
И сад је видео,
Да није он баш најнесретнији,
Па га је болело,
Што има још несретнијих.
За то је пред њим рођено му зло
Све мање бивало,
Док га најпосле и заборави —
Нит' га је глед'о нит' га осећ'о,
Већ само туђе.
Приклони главу на камен
И стаде горко, горко плакати...

XI.

Добро је утубио,
Што му је учтељ метн'о на срце,
Кад су се растали
И кад је од њег новце примио,
Добро је утубио све,
И не пропусти, да не испуни.
Уписао се у школу,
И учио је марљиво —
Међ' друговма се одликовао,
К'о сјајни месец међу звездама,
Чуђаху му се, ал љубљен не би:
Висина душе његове
Била је камен, што их тишташе,
Те, место љубави,
Подсмех и завист усташе,
Да на-њга стреле бацају —
Да га прогоне.

„Што устајете ви на мене!"
Милостиво би често рекао
Друговима својим.
„За што ме, браћо, дирате?
Та ја не учим ради себе,
Ја учим ради вас;
Што ја знам, од тог семена
Други ће корист скидати,
Ма когод други, само не ћу ја.
Ох да ми душу мож'те прозрети,
Ви би уз мене редом стали сви,
Волели би ме, као што сад мрзите,
И као што ја вас љубим.
Ох, да ми душу мож'те прозрети,
Провидели би своју слабост сву!
И не би секли гране дрвету,
Које ће вам с временом
Донети хлада, плода,
Сироти кратковидци ви!...
Ал' још ћете ме за то љубити,
Тако ми бога, љубићете ме!"
За оним збором следио је — смех,
Речи су биле нова сукиња
Пушци поруге,
Наперене на срце његово.

С тога с' лагано одби од света
И све у себе дубље бегаше,
Клонеч се сваког... Осама
Једино беше што је тражио,
Живљаше међу они ликови,
Што-но их свет за пусте снове држи,
За које он пак знаде да су то
Истинска, жива бића, —
Сенке будућности.

У осами је чит'о, учио;
К'о *верни* коран,
Ил' чивут библију,
Чит'о је марљиво
Повесницу света.
Ох повесницо, чудна књиго ти!
Из тебе свако друго пропитије:
Једном си спас, другом проклетиња;
Једном си живот, другом црна смрт;
Једноме збориш, мач му пружајући:

„Иди, бори се, не ћеш за наго,
Помоћ'ћеш човечанству читавом;"
А другом зборио: „Метни доле мач,
Залуд би с' борио:
Свет увек мора бити несретан,
К'о пре толико тисућ-летија."
А шта је чит'о из ње Силвестар?
Шта мишља он, кад руком дрхтавом
Ту књигу заклопи?...
Ово мишљаше:

На гроздy пуце баш је мален плод;
Ипак, док сазре, треба — година!
И земља ј' плод, па неки грдан плод;
На када гроздy треба година,
Кол'ко година земљи не треба,
Док буде зрела! Много — тисуће,
Ил' можда милиони лета требају;
Ал' једном ће без сумње сазрети.
И тада ће се људи њом
До смака света увек сладити.
Гроздy зре од зрака сунчевих;
Док буде слатко, кол'ко зракова
Морају да га топло огрејy,
Кол'ко тисућа, милиона ли!...
И земља тек од зрака сазире —
Но ови нису од сунца,
Већ то су душе људи великих!
Свак велик дух је такав један зрак,
Ал' само велик дух, а тај је редак;
На ко би онда мог'о искати,
Да земља брзо сазре?...
Осећам, да сам и ја такав зрак,
Што ће помоћи земљи сазрети.

Живот је зраков само један дан:
Знам, докле жетва приспе,
Та велика жетва,
Ја ћy одавно заћи већ
И траг маленог дела мог
Изгубиће с' у раду големом.
Ал' ми животy снаге даје свест,
И мирно ћy умрети с помишљy,
Да и ја бејах такав зрак!
На посао —
На пос'о, душе мој!
Не губи дана, часа једнога.
Јер голем је задатак,
А време пролази,
А живот — кратак је.
Шта-ли је цел свету?
Срећа! А средство к њој? Слобода!
За њy, слободy, борићy се ја,
К'о што се многи други боришe,
Па ћy и пасти, ако устреба,
К'о што је пало тако много њих!
Прим'те ме, борци за слободy,
Прим'те ме y ваш свети ред!
Застали вам се куцем верношћy:
Ако ј' y мени једне издајничке каши,
Истрешћy је из себе, пролити,
Макар ми на дny срца лежала.

То му је био завет. Не чy га
Човек на земљи, ал' чy с неба бог.
Те узе свету књигy, где-но су
Сви мученици уписани њим,
Па му записа име — Силвестар.

Благоје Бранчић.

(Наставиће се.)

ЗА НАЧЕЛО.

РОМАН МИЛАНА САВИЋА.

ПРВИ ДЕО.

(Наставак.)

VI.

Неколико дана доцније — Јован је седио код куће и спремао се за последњи испит — закуца му неко на вратих. На позив с његове стране отвори се врата и y собy ступи Емилија с књигом y руци.

— Немојте прекидати науку, рече Јовану, који y први мах није знао, да ли да устане са столице или да остане на њојзи, донела сам вам ево књигy, коју сам, мало својевољно, узела из ваше библиотеке. Пре неки дан сте ми говорили о социјалној науци. То је било за мене сасвим нешто ново, па ме је одмах занимало. Хтела сам од вас да замолим књигy, која се том науком бави, али вас нисам затекла код куће. С тога сам је узела сама, држећи, да се нећете срдити.

Док је Емилија говорила, Јован је и нехотице устао са столице и приближио се њојзи. На лицy му се показивало неко радовање, што је занима наука, и он је понуди, да седне на диван.

— Читала сам књигy, настави Емилија и седне на диван, али право да вам кажем, нисам је разу

мела. Ах, како је то жалосно, што сам тако заостала!

Емилија спусти главу и уздане.

— Наше је васпитање сасвим погрешно, па и штетно, рече Јован, а то понајбоље осећа параштај сам, чим дође до свести и чим осети, шта све не зна. За вас је и био велики скок, што сте одмах узели ту књигу, народну економију. Ево вам Штајнова књига о жени. Ако и није баш нешто напредно, шта више, ја се и не слажем у свачем с њиме, ипак ће вас бар увести у науку. Садржај те књиге вама је сада најближи, па кад га проучите и схватите, можете прећи на књиге мало тежег и озбиљнијег садржаја.

Јован је међутим извадио из својих књига Штајнову књигу о жени и преда је Емилији.

— Како да нисам наишла на њу, рече ова.

— На малена је, насмеши се Јован.

— Захваљујем вам, рече Емилија и устане. Нећу да вам сметам даље.

Ту погледи Јована с неким чудним погледом, који је овог довео у малу забуну. Сетио се у тај мах Живкових назора и Рајкових речи, и крв му појури у главу. Али Емилија, задовољна и тим успехом, насмеши се, поклони се и оде. То је све ишло тако брзо, да је Јован дошао к себи, кад Емилије више није било у соби. Здовољно погледи своју књигу, и како се приближавао час, да иде у болницу, заклопи је и пође. Кад је био у кући, спази газдарицина врата отворена и у њезиној соби, крај прозора, Емилију, како прегледа добивену књигу. Насмешио се али задовољно и не хтеде проговорити ни речи. Но у тај се мах Емилија окрене и кад га је спазила, насмешила се тако исто чаробно као и мало пре, кад је изашла из његове собе.

— Већ сам почела да је читам, рече тихим гласом. Знам, да ћете бити строг испитач. А тетка ми није код куће, није ни тетак, те могу мирно бар да се уведем у књигу.

На Јована је наишла опет она струја, која га је мало пре пројурила била. На тренутак није знао, да ли да се приближи њојзи или да оде. Код куће нема никог, само њих двоје а Емилија је умела тако чаробно да се насмеши! Но у тај се мах отворе свољашња врата и у кућу уђе мајстор Флоријан. Чим је спазио Јована, застаде у највећој неприлици; није знао, хоће ли напред или натраг. Из те неприлике избави га Емилија, која му се приближи и у собу га уведе.

— Господин доктор тако је добар, те ми је дао нову књигу, рече и погледи Јована преко Флоријанових рамена. Али овај није тај поглед ни приметио, јер се био таман окренуо да оде.

— Не смем с њиме говорити, рече Флоријан тајанствено, кад се уверио, да осим Емилије нема никог више, и свагда сам у неприлици, кадгод га видим. Моја је жена нешто чудна. Знаш, Емилија, настави Флоријан а глас му бивше све тиши и тиши, ја, но, ... хајд да кажем ... ја сам љубоморан на тог Турчина.

Емилија се почела грохотом смејати, што Флоријана доведе још у већу неприлику.

— Немој се смејати, рече и погледи плашљиво око себе, а пре свега, немој ми жени казати ништа; знаш, ништа. Видиш, она сад не брани, да се ... но, да се мало напијем. А то ми је сад први пут рекла, па, видиш, сад ми ниво чисто и не прија.

Емилија се још једнако смејала а Флоријан је долазио све у већу забуну.

— Немојте се бојати, чика Флоријане, говорила је Емилија, господин доктор и не мисли на тета-Агату.

— Хм, а зар она није жена на свом месту? рече сад Флоријан мало нарогушено.

— Јесте, јесте, настави Емилија, али господин доктор зазире од вас.

Флоријан се мало накашље.

— Не бих му ни саветовао, рече одсудно.

У том се отворе врата и госпа Агата уђе у кујну.

— Чула сам ти глас већ на басамацима, рече Флоријану одмах с врата. Зар си се већ вратио?

— Та јесам, рече овај малодушно, на сад ћу сести за посао.

После тих речи уђе Флоријан у собу, натакне наочаре и седне на своје место.

— Јеси ли се разговарала с њиме? шапне госпа Агата Емилији у ухо.

— Јесам, одговори ова тако исто лагано.

— На шта је?

— Добро је.

— Само тако даље.

— Али, и Емилија се почела смејати, чика-Флоријан је љубоморан на њега, због вас.

— Којешта! наиргоди се госпа Агата. Истераћу ја то већ из њега. Никад неће стећи памети!

Пред вече тог истог дана шетао се Јован с Рајком и са Живком по народној башти. Рајко је баш приповедао, како је прошле ноћи бančно, како се потукао, како је наишла стража, и њих све отерала на полицију. Ту је морао платити десет форинта, што је бајаги увредио неког стражара. Живко се слатко смејао и чисто је жалио, што није био у том друштву.

— Зато те није било данас на, ручку! примети Живко.

— Пробудио сам се тек после подне, настави Рајко. Онда сам нашао, да се „милдерујем“ чашом

нива, и баш кад сам био опет на улици и нисам знао, шта да започнем, нађем се с вама.

Док је Рајко тако говорио и Живко се смејао, гледао је Јован све на једну страну и што год је дуже гледао, све се већма мрговио. У једном ћошку простране баште приметио је Емилију у живом разговору с неким младим лепо обученим господином. Емилија је изгледала као да оног нешто моли и преклиње а онај се само подругљиво смешкао.

— Хајдмо из баште, рече Јован нагло. Данас ћу и ја мало да прекарданим.

— Ја имам да се састанем с Бертом, примети Живко, и не могу доћи пре десет сата.

— А ја ти стојим на расположењу, рече Рајко. Чекаћемо те, Живко, код „сунца".

Сва тројица пођу к изласку али се ту сукобе с Емилијом, која је ишла сама. Јован се ње чинио и невешт; окренуо се на другу страну, Живку, и почео му нешто да говори, шта? није знао ни он ни Живко. Емилија је приметила, како се Јован ње чини и невешт и нешто је текнуло. Одмах је помислила, да ју је морао спазити, како се разговара с оним господином, с Леополдом, с њеним негдашњим љубавником, и стотину разних мисли пројуре јој кроз главу. Одмах изађе и она из баште у унутр се управо у стан госпе Агате, да потражи у ње савета.

Госпа је Агата била код куће, а зачудила се, кад је видила Емилију сву усплахирену.

— Видио ме је с Леополдом, рече Емилија госпи Агати у уво.

— Хм, гунђала је ова, то је зло; али га он не познаје. Казаћу му, да ти је брат или такво што.

— Па ме се чини невешт, настави Емилија.

— Тако! рече госпа Агата радосно. Онда је опет добро, јер то је знак, да му је неправо а чим му је неправо, нису му равнодушна. Знаш, ли девојко, да се томе радујем!

— Ја богме не, одговори Емилија.

— Остави засад мени, настави госпа Агата, а сутра дођи после подне, бајаги, да ти протумачи место које у књизи. Ако те шта запита, немој ништа да дођеш у неприлику. Ако те не запита, заподени сама разговор, бајаги, ти не знаш, да те је видео с Леополдом — ма да се смем заклети, да та и не познаје — и реци му, како си се нашла.... с мојим нећаком, који је трговац-путник, који је јуче дошао а сутра иде опет бог те пита куда. А и ја ћу му рећи, како сам се обрадовала, што сам нашла тог.... бангалоза. Па још нешто.... али то не иде, не, не.

— А шта?

— Та, хтела сам да кажем, да сам бајаги била и ја у башти; али кад ми је нећак, за што се нисам и ја ту нашла. Ниште морали бити сами.

Емилија је отишла врло мало утешена а и госпа Агата вртила је нешто главом.

Јован је међутим отишао с Рајком на вечеру. Разговор је водио понајвише Рајко, јер је Јован већином ћутао. Уједаред прекине Јован своје ћутање.

— Верујеш ли ти у верност жена? запита Рајка. Овај га погледа зачуђено.

— А зашто да не верујем, рече напослетку. Но од куд тог питања, па од тебе?

— Та само онако, рече Јован.

— Ви социјалисте баш много не дајете на ту робу, настави Рајко. Чини ми се, да и у том терате неки комунизам.

— Живко би рекао: Што се тиче туђих жена а не својих, примети Јован.

— А шта би рекао ти?

— Ја опет велим, да тога не сме бити, никако, јер сваки може доћи да жене. Било би сасвим шта друго, кад се не би могло доћи до ње.

— Као на пример са осталим земаљским добрима....

— Да.

— Али ако има који од ваше багре лепу жену а други опет ружну?

— Нек се развенча.

— А деца?

— Нек се сместе у заводе.

— А ко ће платити?

— Обоје заједно.

— Али ако мати не може?

— Онда отац.

— Али ако није ни он богат.

— Онда.... до сто ђавола! Онда би требала држава.

— Па има и таквих завода, на пример војничких, сиротињских, а има и добрих људи.

— То иде далеко. Останимо при првом питању мом. Верујеш ли у верност жена?

— Да сам заљубљен, веровао бих.

— Али заљубљен човек није при свести.

— Онда зависи од уверења.

— Које жене држиш за најверније?

— На сваки начин српске.

— Ко бајаги!

— Србин треба само да узме Српкињу.

— Ти знаш, да је народност за жене најспореднија ствар.

— Али кад си се родио у тој кожи!

— Треба се показати узвишен над тим маленкостима. У осталом, верујеш ли у верност жена?

— То зависи, брате, од среће.

— Кад од ње зависи, онда у почетку никад не знаш, на чему си.

— Тачо је, али се ипак даје израчунати.

— Хм, ја бих рекао, да то лежи ван сваког рачуна.

— Нешто имаш право. Али напослетку, шта знаш радити!

— А мислиш ли се ти женити?

Рајко заћута малко на то питање.

— Не знам, рече затим, видићу; ма да држим, да би требао свако да се жени.

— Али ако се ујениш, како се мислиш женити?

— Из убеђења.

— Шта значи то?

— Мислим узети ону за жену, за коју држим, да је за мене, и ја за њу. На сваки начин мора бити Српкиња.

— Но, то је споредно; главно је оно, што си пре казао.

У том уђе Живко.

— Знате ли, шта ми се сад десило, рече и седне. Обојица га погледе зачуђено.

— Онај Бертин сентиментални љубавник, онај Адолф, позвао ме је на дуобој.

— Није него роткве! рече Јован.

Рајко се почео смејати.

— Поручио сам му, да може добити батина, кад год хоће, настави Живко и поче мирно пити пиво.

— Дуобој! Којешта! рече Јован. Овет нека глупа установа из средњег века.

— Али и Ласал погибе у дуобоју, примети Рајко.

— Кад је био луд, рече Живко. У осталом, већ сам набавио револвер и само нек ми дође, збрисаћу га као ништа.

— Па како се то збило? запита Рајко.

— Баш се силазим с Бертом, приповедаше Живко, кад ме у ходнику нађу два непозната господина. Берта мало цикне и покрије лице марамом. Они приступе к мени и запиташе ме, јесам ли ја — ја. На то ми рекоше, зашто су дошли. Ја се почнем смејати и кажем им оно, што сам мало пре почео, то јест, да може добити батина, кадгод хоће. Они почеше викати. На то нађу страни људи и они одоше, али ми рекоше, да ће ме сутра опет потражити. Отправим Берту кући и купим успут овај револвер. Чекаћу их сутра.... а можда и нећу. Свеједно. Ако ме нађу код куће, показаћу им револвер и, бога ми, опалићу га на њих. Шта ми може бити! Они су рушили у мој стан.

— Хоћеш да тераш љубав! насмеши се Рајко. Јован се мало замисли.

— Треба те књфте у тикву, рече и подигне главу. Не бих ни ја радио друкче.

— У осталом, настави Живко, нек нам тај догађај не квари добру вољу. Баш сам ожеднио.

— Та и ја мислим тако, рече Рајко.

— Буца је добар лек, примети Јован.

— Револвер још бољи, дода Живко.

— А пиво најбољи, рече Рајко и куцне се с њима двојицом. (Наставиће се.)

ШТА ЈЕ СВЕТ?

(ГРИФИЈУС.)

Шта је тај свет, што ме блеском вара?
Како ли то све за мало бива!
Како ли се за часак обара
Све, што се цени, у чем се ужива!
Та све оно, што ми смртни знамо,
Ветрић је само.

Чему данас зора среће руди,
Сутра може у несрећу доћи;
Ко за благом целог века жуди,
У гроб мора сиромашан поћи,
И што стекне, све за другог бива —
Он и не ужива.

К'о бубица, која свилу прави,
Што се тковом заиђује жива,
Тако многи, што се радом слави,
Смрћу за труд свој награђен бива,
Многог оно, што мудрости води,
Смрти одводи.

Лепу лалу, зато, што је дивна,
Лепа мома од струка одваја;
Многу моју опет судба кивна
Са лепоте доводи до ваја,
И ако јој смрт брзо не дође,
Она зло прође.

Кад си чувен и славом окрачен,
Сваки твоје поступке претреса;
А ако си незнан и забачен,
Свака с' шуша над тобом натреса.
Богат мрзак свакоме, а сиромах —
Презрен је одмах.

К'о што бура препуна страхота
Бродом тропним тамо амо лупа,
Тако судба на мору живота
Са нама поступа.

Срећан ли је, ко без штете проће!
Срећан ли је, ко прави пут нађе,
Па без вреда пристаништу дође,
А са пута правога не сађе!
Нек се вали ко брегови дижу —
Њега не стижу.

Вл. М. Јовановић.

КАКВО ЋЕ ВРЕМЕ БИТИ?

ИСТОРИЈСКА ЦРТИЦА О ТОМЕ.

(Настаиак.)

3. Ко се бар нешто метеорологијом бавио, знаће, да се још и данас врло мало зна̂де о већој каквој свези међу атмосферским појавима. И проћи ће још много воде Дунавом, док се не ухвате прави закони само за најважније појаве у ваздуху и док се не узможе казати, какво ће време бити касније, ако судимо по времену данас. Међутим признати морамо, да у последње дане метеорологија јако напредује, па се можемо надати, да ће доћи и то доба, кад ће се дати доста сигурно прорећи, какво ће време бити.

Мишљења о времену у две су руке.

Једно је мњење, да временом управљају неке надприродне силе и нека виша бића и то сасвим по својој вољи; друго је мишљење, да време зависи од вечитих, непроменьивих закона, као што је то и са свима другим појавима у природи.

У оба случаја влада дакле светом неко провиђење; разлика је само у том, што у првом случају појави у атмосфери зависе од ћуди нечије, па како тај неко мења ћуд своју, мењају се и појави: небо се ведри и облачи, ако се тај неко смеши ил' мргоди. У другом случају опет сви појави збивају се по законих, који су још од искони постали и који ће вечито остати. Појави се по том другом мишљењу редјају сасвим по неком вечном плану. По овом мњењу је природни закон све и сва и свудсушт.

Не да се тачно казати, који је назор од ова два боља и тачнија и природнија, с тога се и не упуштамо, да то тумачимо. Једино стоји, да први назор у толико више мора пропадати, у колико више ум људски продире у тајне по атмосфери. Осим тога свака наука, која хоће да напредује, мора се останити самовољи и ћуди нчије на држати се вечних и непроменьених закона.

У најстаријој историји разних народа не налазимо нигде правог природног знања, све су то бајке, гатке и приповетке. Исто тако и дан-данас не знају ништа много онако, како ваља, ни они народи, који су још слабо или нимало изображени.

Тек кад је почело људима више што требати; тек кад се људи махнули пустињског и номадског живота па се настанили на једном месту и земљу обрађивати почели; тек кад се људи намножили и на мањи простор ограничени били; тек кад су људи теже могли подмирити потребе своје: морали се обзирати више на појаве у природи, па размишљати о њима. Тако је човек мало-по-мало стекао баш нека искуства о многим појавима, који су у свези били са његовим потребама или су појави јако у очи падали и чешће се збивали.

Искуство је човеку расло сваким даном; човек је и тумачио појаве, али — на своју руку.

Истина искуством би се развијала наука о времену споро но сигурно, да је само није таки у почетку смело друго нешто у развијању јој.

Човек је био необразован, те није знао дати себи тачна рачуна о појавима у атмосфери; уз то научно се већ, да све појаве приписује само живим створовима. Тако је дошао на мисао, да временом морају управљати неки виши духови. Чим је пак човек пао на те мисли, таки је пошао кривим путем, и кад се још више одао фантазији својој, метеорологија морала је престати развијати се и напредовати. Сад већ није више говорило искуство и ум, већ уображење, фантазија. Уображење и разум не стоје једно поред другог, и не могу постојати.

4. Сви народи старога света оваког су мишљења и веровања.

Код изабраног народа, код Израиљћана, Јехова је све и сва. Он је над сваким природним појавом и над сваким законом. Он управља свима појавима и збитијама па и са временом и то потпуно по својој вољи; и у власти му је то.

Својом влашћу зна̂о се Јехова увек послужити, како је кад требало, према приликама и какви су кад људи били: час је пуштао плахи дажд, час је заповедио, да сунце жеже, да спржи све што расте, час је слао благослов и све је родило, час су опет ражљућене стихије беснеле тако, да је свет мислио: дошао је страшни суд.

Кад је Јехова дао заповести свом народу, рече:

„Ако уживите по мојим уредбама и заповијести се моје уздржите и упчините, даваћу вам дажд на прије̂ме и земља ће рађати род свој и дрвета ће у пољу рађати род свој."

Но таки затим прети Јехова народу изабраном, да не само неће испунити обећања свога, него да им неће дати ни кише пити да ће ништа родити, ако заповести његове не послушају:

„Ако ме ни тада не станете слушати, караћу вас седам пута више за гријехе ваше. Потрћу понос силе ваше и учинићу, да небо над вама буде као гвожђе а земља ваша као ћеп. Снага ће се ваша трошити узалуд, јер земља ваша неће рађати рода својега и дрвета по земљи неће рађати рода својега."

И доиста читамо у старом завету, да је Јехова понекад и одржао своју реч.

Јехова је много радио преко својих пророка, па тако вели на уста пророка Илије:

„Тако да је жив господ бог Израиљев, пред којим стојиш, ових година неће бити росе ни дажда, докле ја не речем.“

После три године рече господ Илији:

„Иди и покажи се Ахаву и пустиће дажд на земљу.“

Осим овог места има још много, где Јехова казни покварен народ, а има и места, где им даје сваке благодати,

Јехова све може; он је свемогућ. Чини, шта хоће и на небу и на земљи и у свима дубљинама; на његову реч постаје ватра, туча, снег, бура; на његову заповест пада снег и севају муње; он прави облаке, да из њих туча пада; пред његовим лицем дрхћу горе, по његовој вољи дува јужни ветар; глас грома његова потреса земљу, глас северног ветра време и вихор . . .

И у новом завету покоравају се природне снаге вољи божијој.

Звезда показује пута источним мудрацима, она их води у колибу, да се поклоне спаситељу света; Христос умире на крсту а сунце помрчава, земља се тресе, камен се распада, мртви устају, на реч Христову утишава се бура, умирују се бурни таласи а спаситељ иде по језеру.

Од најстаријих хришћанских времена па све до данас верује хришћанска црква, да бог управља природним појавама и да се они владају по његовој заповести. Зато се молимо у цркви, да бог даде кише, ако је дуго већ није било а за усеве је треба већ, зато молимо бога, да благослови поља, њиве паше и да роде и т. д. Но ретко се управо к богу обраћамо, више му се молимо преко угодника и светитеља његових. Људи се моле свецима а они ће се опет молити богу за нас грешне. Шта више зна се, који светитељ је вољан и кадар што измолити у бога.

Код Србаља св. Никола је помагач на мору, св. Илија громом бије а Огњена Марија огњем пали, св. Пантелија има велике врућине. Народна песма пева:

Петар уме шише и шеницу
И кључеве од небеског царства;
А Илија муње и громове;
Пантелија велике врућине;
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —
А Никола воде и бродове. —
— — — — — — — — —
Бог им даде од небеса кључе,
Затворише седмера небеса,
Ударише печат на облаке;
Те не паде дажда из облака,
Плаха дажда, нити роса тиха,
Нит обасја сјајна мјесечина;
И не роди ниво ни шеница,
Ни за цркву часна литургија,
Пуно време за три годинице;
Црна земља испуца од суше
У њу живи пропадоше људи . . . .

Још више је међу светитеље поделио Србин појаве у природи у овим редовима:

Ев ужесе пуље и шеницу
Свет Илија грома небескога
А Марија муку и страдају,
Свети Тома печат од облака,
Арханђео јесење брујене,
А Никола на воду бродове,
Свети Спасе житњега цвијета,
Свети Саво леда и снијега,
— — — — — — — — —
А Ђорђије пролетње цвијеће . . . .

Наш народ верује, да св. Илија главом управља громовима, он трчи колима по небу те тако грми; он је громовник-Илија.

По јужној Италији има баш у том погледу чудних ствари. Становници се тамо моле светитељима и светитељкама, да измоле у бога ово ил оно. Измоле-л, добро је, не измоле-л, криви су и свет их злостаљва: међе народ слике тих светаца на кишу ил на припеку, те стоје тако по више дана.

5. Као изабран народ божији, тако и сви незнабошци верују, да богови воде бригу о времену.

Код Грка је бог богова владао и целим светом и свима природним снагама. Сву своју моћ показивао је у муњи. Кад Зевс десницом муњу баца а левицом штит тресе, страх и ужас овладује смртним људма. По брежним врховима скупља Зевс влагу из ваздуха, ту је у облаке претвара па одатле онамо шаље, облаке и водио их.

И данас баш наш прост народ држи, да неки грабанџијани воде облаке; но ти грабанџијани изгледају много другчије него грчки бог богова Зевс. Међутим су Грци Зевса представљали више у људском обдику, а тако и друге богове. Како су Грци своје богове приказивали као људе, најбоље се види из Омировних приповедака. По њему се богови туку, један другом о превари ради; Омир пева у двадесетој песми Илијаде, како Зевс шаље богове у бој међу Тројанце и Архивце па им вели, да могу помоћи, коме они хоће, нека раде сасвим по својој вољи. Зевс улива у борце ратобран дух а уз то од горе грми; брат његов Посејдон опет земљом тресе. Грци су имали богова много, па и за многе друге појаве у природи а не само за муње и громове; беше бог сунца, бог месеца, бог ветра . . . .

И код Римљана био је Зевс први бог над време-

ном а посио је име Јупитар. Он је владао свима појавима у атмосфери а особито муњом и громом, с тога је и имао разне надимке. Јупитар је слао дажд, ал ведрио и небом и светлост слао.

Плинније приповеда, да је у историји много примера, како се људи жртвом и молитвом сачували од муње и грома или је баш и намолили.

По једној старој причи, вели он, на молбу Етрураца појавила се муња, кад је нека грдоба, именом Волта, пустошила њиве па се и Волхинији приближавала. Порзена је такође муњу измолио а пре њега више пута и Нума, као што приповеда писац Пизо. И Туло Хостилије покушао је то, но невешто, с тога је и страдао: убио га гром.

Далеко би нас одвело, кад би смо наводили мњења свију старих културних народа, како богови утичу на појаве у атмосфери. Додајемо само, како су и северни народи веровали, да сви појави зависе од врховног бога, и како је муња и гром најстрашнији појав, то врховни бог влада увек муњом и громом.

(Свршиће се.)

Стева Милованов.

ИЗ ПЕСАМА А. ПЕТЕФИЈА.

Тече поток...

Тече поток по долини
Ка' сребрна крива пруга,
А по лицу драге моје
Сузе, што их гони туга.

Нек долином тече поток,
Нек се по њој вије, пружа!
Крај њег' на све стране цвати
И мирише рујна ружа.

Ал' ти не лиј сузе, драге,
Не лиј, душо душе моје,
Да не свену на твом лицу
Од њих рујне руже твоје!

Несретан сам био...

Несретан сам био
Увек, целог века,
Ма да не заслужих...
Нема за ме лека.

Несретан ћу бити
Све до саме смрти,
Ал' се тешим, што ће
Наскоро ме стрти.

Бадава зборите!
Крај је мојој срећи;
Знам извесно, да ћу
Скоро у гроб лећи.

Као цео свет...

Као цео свет да држим,
На менека да не пане,
Тако дрхћем, кад ухватим —
Лагану ти руку, драге.

Ив. М. Поповић.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

ГЕТЕОВ ФАУСТ. Први део. Превео Милан Савић. У Новом Саду, штампарија А. Пајевића. 1885. 8°, стр. 220. — Цена 1 фор.

Прошле године добили смо неколико новитета у нашој књижевности. Да истакнемо само понајзамашније вредности пресаде са стране: с енглеског Шекспирова *Хамлета* у преводу Лазе Костића, с руског Пушкиновог *Евгенија* у преводу Јована Симеоновића-Чокића, и с немачког Гетеовог *Фауста* у преводу Милана Савића.

Шекспир, Пушкин, Гете — највећи песници својих народа, корифеји, који уздигоше дух народа својих до врхунца песничке производње!

Хамлет, Евгеније, Фауст — најсавршенији производи стваралачких ћенија, узори песничког створа, на које Енглез, Рус, Немац с поносом пружа прст!

И — грешни смо ми! — још се не нађе нико, да и једном речи прикаже нашем свету, шта смо добили тим, још нигде нико не прослови ни беле о тако значајним пресадима.

Хамлета је додуше превео још пре неколико година и млађани а рано преминули Коста Станишић. Но баш сам садашњи преводилац истог дела ћенијалног творца нове драме, сам Лаза Костић осудио је тај превод у своје доба у бечкој „Српској Зори“. Костићев превод наградила је „Матица Српска“; а и да није тога, уверени смо, да је Лаза

Костић, бар како данас у нас стоји, једини дорастао, да преводи Шекспира. На поред жеље, да нам и што више Шекспирових дела тако преведе, остаје још само та, да његов превод „Хамлета“ што пре — изађе штампан.

Аљегин додуше још није изашао цео. Имадемо тек прву песму у првим бројевима „Јавора“ од прошле године, као огледа ради. А и тај класични спев изашао је пре овог превода већ од два преводиоца, и то: 1860. год. од Шпире Димитровића Которанина, који је превео од истог песника још „Руслана и Људмилу“ и „Полтаву“, а иначе је вредан преводилац и позоришних парчади, и 1881. год. од самог Ивана Трнског, познатог хрватског песника. На тим пре треба рећи коју и о Чокићевом огледу. Димитровићев и Трнскога превод изашао је латиницом. То додуше не би требало ништа да смета, да се и у нас чита; али на жалост као да нас Србе и Хрвате, један народ бар с једним књижевним језиком, више дели латиница и ћирилица, него што нас и једне и друге дели језик, да реснем на прилику, од Немаца. Једва да су најзвани учени кругови наши прекорачили ту границу. Иначе из публике, за коју понајвише јесу књижевне радоте овакве врсте, проширују преко те границе једно на друго, а не могу да се приближе. So nahe und doch so ferne! А да би латиничари прештампавали што са ћирилице, или ћириличари с латинице, једва да би се који пример нашао. Кад већ нећемо ни ми ћириличари ни они латиничари да се одрекнемо свог писмена, јер нам је с њим свезана и историјска прошлост и карактерна особина, а хоћемо да смо један народ, ваљало би бар што чешће лепше и знатније књижевне производе да прештампавамо својим писменима. У првом реду, мислим, позвани су тому наши белетристични листови. Тако бисмо бар више знали један за другог, а *тако* познавање пре би нас повело братском путањом правом побратимству. Сетимо се оног доба, када су Наполеон М. Шпун и други писали ћирилицом у српске листове, а Јован Суботић и други латиницом у хрватске листове! Да „Аљегин“ излази ево и ћирилицом, ма да је већ двапут изашао латиницом, није прва прилика у нас. Толико је изашло већ разних превода истих дела, често ваљаних превода ћирилицом па латиницом и обратно! Код оваких, код песничких дела је то још и оправдано. Та ето и самог „Хамлета“ имамо ми ћирилицом од два преводиоца. Само не знам, да ли је то увек баш оправдано, кад узмемо у рачун, како је у нас мало књижевних снага, да се троше око једног те истог предмета, и како је у нас узан читалачки круг. — Ми ипак велимо, да Чокић није погрешио, што је и он прегао, да преведе „Аљегина“. Додуше, ни Димитровић, ни Трнски па ево ни Чокић не држе се строго оригинала. Димитровић га је превео у народном десеторцу без срока; Трнски је задржао срок матичин и строфе, али је узео ритам „падајући“ из својих разлога против „растућег“ у изворнику, те му је и метар друкчи; у Чокића је ритам и метар као у Трнског, али и срок слободнији, дакле и он против изворника руског. Али то колико је често врло тешко погодити, још је чешће споредније вредности. Куд и камо је главније, управо conditio sine qua non — погодити дух, којим је изворник задахнут, узлетити до духа самог песника. Давно је приносната правило, да песму треба *преливати преко духу језика и народа*, на који преваљаш, а нипошто просто превести. С тога преводиочева душа мора бити сродна души песниковој. Колико је који од ова три преводиоца ближи песнику „Аљегиновом“, видићемо кад и Чокић преведе цео спев. Засад толико смемо приметити, без увреде, да се Чокићев превод најлакше чита и, што је главније, да је понајбоље подесно онај заједљиви тон у изворника, слободан полет без усиљености. Чокић би требао да преведе целог „Аљегина“.

Гетеов *Фауст* је изашао у засебној књизи. О њему се већ може рећи суд. На још нико не рече ништа, — ни из обзира према нашој књижевности, (као бајаги обузели нас не знам какви оригинални производи, па немамо каде, да се обазремо тек и на преводе!) — ни из обзира према самом делу, (као да нам је пре потребно знати за народносну свест писца „Фаустовог“, него за једно од најљепшијих дела у светској књижевности; као да немамо куд и камо бољем чему да се научимо од Гетеа и из његових књижевних дела пре, него што ћемо осетити потребу, да с каквим прекором разабирамо за његово убеђење о народности и о политици, кад ни самим Немцима не смета то ништа, да се као Немци бацају с њим на Олимп; као да смо то баш ми кадри ставити, око у око немачком Гетеу каквог свог Гетеа, који је Немца заденуо за појас и својом народносном свешћу!) — ни из пуког пријатељства или осветe према самом преводиоцу!

Та, — опрости, бедна, заборављена, беспристрасна Немесидо! пријатељство или осветa код нас бар често поводе руку нашим „приказивачима“ и „критичарима“. Па ми је то чудније баш у овој прилици... Милану Савићу, који исто толико има критичара, што толико његових књижевних дела не само похваливше, већ и највишим признањем и наградама увенчаше, колико опет има и критичара, који исто толико његових књижевних дела не само прорешеташе на крупно и ситно решето, него до пакла анатемисаше, — с, Милану Савићу не ваље

се нико, да прикаже тако знатно његово дело, као што је превод Гетеовог Фауста. А, можда ћу и згрешити, тек морам се исповедити: ово му је знатније дело него и једно, што је досад урадио, јер оним се покушајем винуо Савић — изнад себе.

Први пут изиђе „Фауст“ (бар с првом чести) у српском руху, па једва да је тек по журналистичној дужности споменут у — библиографији. Има у нас дела, која се хвале и уздижу бар пре, него што угледају света, ако се и умукне о њима говорити, кад изађу из штампе и из књиговешчеве руке. Савићев „Фауст“ није био ни те среће, јер није изазвао трошком какве књижаре; а скромност издавачева ето свети се и издавачу и преводиоцу.

Савић је бар *задужио* и *заслужио* код многог и као референат „Матице Српске“ и као писац; а име његово свикли смо, да готово најчешће читамо под прилозима у овој рубрици наше периодичне литературе.

Осврнао сам се на све могуће стране, е да ли ће откуд загрмити гром или озарити дуга Савићевог „Фауста“. Али „куд погледим, свуд је тама“... Дошао сам био најпосле на ту мисао, да или преводиочеви „пријатељи“ не смеју да реферишу о његовом преводу, што овај можда сасвим не ваља, — или „непријатељи“ зазиру, јер је можда сасвим добар.

По мом мњењу пак не треба ни ови ни они да зазиру. И сад ми је јасно, шта је! — *Немар!* Да, немар, који се ухватио по нашој књижевности као вилина косица по детељини, па истискује старије стабљике, а младима се не да подићи; немар, који у првом полету полије и најодушевљенију младицу не хладном водом, (вода бар годи!), не ни врелом, да је само опари, него је захвати најљућим мразом, да се никад више пролећу не понада. А што не умори немар, покоси *страначка пристрасност* политичких журнала.

Ко још и преброди Скилу и Харивду, ако ће у гору, мора с вуцима, ако ће у поље, — с Турцима. Ту, богме, нема беријета здравом књижевном развитку.

Е, па докле тако? —

Недавно добијем писмо од једног врло доброг познаваоца наших књижевно-трговачких прилика. Допустићете, да такав човек може имати искуства. Између осталога, из чега сам и сам стекао више — горког искуства, дознао сам још за једну врло — врло опору истину. А, да је истина, уверио сам се у толико прилика, разбирајући, које по невољи које по доброј вољи, за много у нас књижевне појаве.

„Стање наше књижевности“, вели исти, „још је тако јадно, да нити злату не помаже најпријатељскија, нити ђубрету шкоди најоштрија критика.“

Пуче ми пред очима. Па одахнух! Наопако — одахнух! Та, сад бар смем ја, кад је тако, и кад већ нико други неће, смем слободно рећи што — не толико о Гетеовом, већ о Савићеном „Фаусту“! Њему, мислим, бар као издавачу, био му „пријатељ“ иначе или „непријатељ“, нити могу користити нити шкодити. А као преводиоцу-песнику бићу — искрен; шат ме то испомаже! Не аспирирам на дипломатску фотељу; дакле, не може ми нико искреност примити за зло.

Што је увод ето дужи, него што ће бити сама „оцена“ или боље „приказ“ самог превода, то је за то, што је, мислим, баш ова прилика сасвим подесна, да се могу и оне неприлике напред речене и опет пропустити кроз шибе.

Једно ме је још инак некло, да л' да се латим тог и онако неблагодарног посла; а то је: што је Милан Савић један од највреднијих сарадника око овог листа, те, ако се искажем повољно о цреводу, стрмекнуће ме, бојим се, опет когод у неки „Verein der gegenseitigen Bewunderung“ као „лобцајхбрудера“; а ако се искажем неповољно, може ме већ и уредник одбити, да не изгуби можда свог сарадника. Обраћам се једино правди. „Правда твоја правда је на веки, и слово твоје истина!“

У главном сам већ рекао свој суд, кад сам казао, да не зазиру ни преводиочеви „пријатељи“, јер превод није тако лош, да не би смели о њему коју реч; ни „непријатељи“, јер превод није ни тако добар, да не би имали и они чиме да се задовоље. Превод је толико добар, колико преводилац зна немачки језик; а толико је лош, колико преводилац не зна — српски језик и колико није — дорастао Гетеу. Преводилац се, као што сам већ напред рекао, винуо овим покушајем изнад себе.

Да преводилац зна немачки језик, показао је тим, што је верно превео „Фауста“. Али тиме је уједно показао и то, да не зна српски језик. Не поричем, да не разуме Гетеовог „Фауста“, боже сачувај; али ја сумњам, да би се и самом преводиоцу допао Савићев „Фауст“, да није баш он сам Савић. Српски језик, као што га Савић пише у својим новелама, такође доста рамље, али инак подноси. Да Савић оваким језиком пише и своје новеле, којим је превео „Фауста“, мање би подносио и у новелама; а за „Фауста“ је недостојно рухо.

Додуше, јесте језик у „Фаусту“ тежак, песнички и философски; али нема тога ни у једном језику, што се у другом језику не би дало рећи. Не може л' се рећи *једром* згодном речи, опиши; опиши тако, да је истинито, али и *лепо*, песнички и у твом језику. За то се захтева потпуно знање језика, на који превађаш. Један наш врстан наученък тврди, да нико

не може бити ваљан песник, ако не зна скроз свој језик. Има право; само, дакако, уз то треба још бити — песник, Милан Савић пак то није.

Што сам споменуо код „Аљегина“, да песму треба *препевати*, понављам и овде. Фауст, Грета нису Немци, него *људи*. Гете је Јенције; Јенцији припадају *човечанству*. Човечанство не зна за *народносне* особине; а и Јенцији су их бар у многоме збрисали. Дакле, „Фауст“ се да препевати. Препађач, дакле, „Фаўста“ не мора се уживити у особине неког народа, и инак да има све особине свог народа, нити то иде, бар не и једно и друго у једнакој мери. Него препађач „Фауста“ треба и сам да је дорастао Јенцију, ако ће да Јенцијално дело препева.

По томе ће ко рећи, да ја осуђујем превод и замерам Милану Савићу, што је превео „Фауста“.

Не замерам. Да чекамо и ми каквог српског Гетеа, ко зна, кад ћемо га добити? А добијемо л' га, зацело нећемо од њега тражити, да препађа, него ствара. Узмарамо л' чекати толико, колико су Немци чекали свог, родиће се и прославиће се, умреће и потавниће много мањих Јенија. За сада се тешимо тиме, што је у нас највећи Јенције сам наш народ. Роди л' се, који ће њега паткрилити, надајмо се, да ћемо, ако не што пре, а нужније, добити дотле — бољи и превод Гетеовог „Фауста“. Ево, после неколико покушаја покојног архимандрита Саве Павшшевића, који је преводио Гетеа, па, у одломцима, и самог „Фауста“, нађе се човек, који се усуди, да изнесе целог „Фауста“, и то боље; а бољег бар у толико, колико је у опште напредовао народни језик од оног степена, колико га је знао Павшшевић, до онога, колико га је инак Савић могао себи присвојити. Колико би се вину *Павшшевићев* дух до Гетеовог, могло би се пресудити тек онда, да је и Павшшевић изнео целог „Фауста“. Другом, односно трећем српском преводиоцу иће ће већ лакше помоћу оних Павшшевићевих одломака и Савићевог превода.

Када је Савић огласио свог „Фауста“, натукну „Vienac“, да се и један хрватски песник подухватио тога посла. Добро нам дошао!

Свакако није погрешно Савић, што се латио тога посла, и ако му није испао за руком. „Без муке се песма не испоја!“

П. А—в.

ЛИСТАК.

ПИСМО ТОДОРА ПАВЛОВИЋА САВИ ТЕКЕЛИЈИ.

САОПШТАВА СВЕТОЗАР МЛ. БАЈИЋ.

Высокородный Господинъ Кралѣвскій Совѣтникъ,
Господине истино высокопочитасмій!

Я самъ неколико дана одлежао, пакъ тако се догодило, да на драго писмо Ваше прошавше поште отговорио нисамъ, и зато садъ хитимъ явити Вамъ, да самъ рекурсіма Вашимъ у трагъ ушао, кои су забачени были кодъ Секретара Шпецъ као референта, кодъ кога смо и мы лично онда были, и кои є одъ дужегъ времена боловао, а и садъ іошть болує. Онай єданъ рекурсъ због 100 ф. кодъ Палатіна є подъ ревізіомъ; Консіліумъ є стварь одобрио и подноси Нь. Величеству ради потвержденія; Я ћу старати се, да се што пре отправи. Другій пакъ због дома Пештанскогъ и заведенія сообщиће се Магістрату Пештанскомъ и Матицы, и изискати овы декларације, гди можете сасвимъ безъ брыге бити. Одъ стране Матице можете напредъ увѣрени бити, да ће се найбоља декларація дати, а да се той согласна и одъ Магістрата (даде) моя ће брыга у споразумѣнію съ Господиномъ Дамяновичемъ бити.

Процесъ съ Михаловичемъ ние се овогъ термина іошть предузео, нит' є надежде, да ће се предузети.

Владыка никако не дае декларације; свакоякo ћу гледати, да се стварь и безъ ове садъ већъ єданпутъ прекине.

Являмъ Вамъ, да нит' є Тиханьи нит' Станковичка до садъ іошть интереса платили.

Каменосечацъ свой посао ради и добро напредуе.

Приликомъ овомъ имао бы и єдну усердну молбу кодъ Вашегъ Высокородія, ако не ћу съ таквомъ досаданъ быти. Общество мѣста Карлова, (могъ роѣенія мѣста), зыда цркву и већъ є изыдало, и садъ бы му ю овогъ пролеѣа довршити требало, али се у тескоби налази, не имаюћи, готова новца, пакъ жели у заимъ узети до есени, само да посао донде не стои, и надаюћи се, да ту помоћъ нигди пре, него кодъ Вашегъ Высокородія наћи неће, мене є за совѣтъ питало и умолило за препоруку, ако му намѣреніе одобравамъ. Я самъ имъ отговорио, да є молити сва'да дозволћно а особито таквогъ благодѣтеля нашегъ, као што є Ваше Высокородіе, и обећао и одъ мое стране њину молбу милости Вашегъ Высокородія препоручити, у колико моя молба места има, и тако обећанѣ ово а заедно и дужность сыновну извршуемъ, за њи Высокородіе Ваше мо-

леће. Увћрити пакъ могу, да Общество има посебне земље управъ за тай конецъ опредѣлене, и тако кромѣ и иначе безопасности, да є сигурно на есенъ, чимъ плодъ сберу, да ћеду свой дугъ платити; — а иначе морати донде одъ зидања цркве престати, коя є заиста таква, да ће и другимъ знатніимъ Обществама моћи за угледъ служити. Они ћеду доћи Вашемъ Высокородію, и я се надамъ, а и молимъ, да ій Высокородіе Ваше онако и молбу њиову прійми, као што сваку сыротиню а особито оно, што є наше и тежко иначе гди помоћи налази, прійматe.

Съ истинпымъ высокопочитаніемъ остаемъ Вашегъ Высокородія, у Пешти 10. марта н. р. 1839.

Покорный слуга

Ѳ. Павловичъ с. р.*)

*) Писмо ово многозаслужног нам књижевника и новинара Тодора Павловића нашао сам међу хартијама † Леонтија Магарашевића, бившег у оно доба придворног свештеника и проповедника Текелијиног у Араду, и ја га по допволи сина му Павла, општинског бележника у Бали (код Сегедина), износим на јавност, а уједно ми је приметити, да Карловска општина тога пута, у колико сам равабрати могао, није од Текелије, него, како веле од Пере Чарнојевића повајмила новаца, да цркву своју доврши, и најам је тај након две године дати повратила.

У Цревађи на светог Саву 1886.

Светозар Мл. Бајић
учитељ.

ЛИСТИЋИ.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште.) Минула је недеља када понављала била од свију ове године у пословду свежање и округлине тлумачиога приказа. Сва четир комада, што су давана у току прошле недеље, одиграна су била валъано, ма да су два међу њима била нова, један сасвим нов а један са скоро скроз новом поделом улога, дакле напоно научен. — Вилбрантова „Асунта Леонијева“ пресла је у четвртак 6. о. м. први пут преко наше позорнице и донела је честиту признавачици пајлепше улоге Софији Вујићки лепа признања од публике, које су с њом по заслузи поделили Ружић као Алфред, Мајковић као Емил и Милојевић као доктор Клинчи. — У новом је убојном реду после добрих тринаест година у суботу 8. о. м. опет сло на билезу Герперов „Нови племић“ у позорби покојног Лаве Телечког и у опом је убојном реду опет себи основно терен на коју годиницу. Борило се баш момачки а Милка је Максимовићева као Мера неуспелијом својом живошћу и ћавољастном запредила колајну прилог стеченa. — Старе две глуме, које су поновљене биле прошле недеље, јесу: Сербова „Чаша воде“ и Вирхфајферкин „Зеленар богородичине цркве“. У „Чаши воде“ давала је најзвотњиву Мерлаборуову Драгиња Ружићка, краљицу Софију Вујићка, Болингброка Ружић, Ебигајлу Лепка Хаџићева и Мешема Десимировић. — У „Зеленару“ се у улози Клода по-

купио новајлија Кестерчанек на искрено реканији није своју снагу баш сасвим ни прецењено. Ако волио узрада на томе, да снагу развије, неће му морати мука бити узалудна.

(Чешко народно позориште у Прагу.) Прошлог четвртка давала се први пут најновија шаљива игра Шамберкова под насловом „Eva Kubánkova“. Главна је особа у тој шаљивој игри творничар Кубанек, ограничен човек, који се стрмоглавa у политику на хоће да посвети пословима и реформатор друштвених односаја те је рад да извуштиште нову еру. Но напрезања његова произведу управо комичну противност те се ренши творничар опаљен врати пређашњем свом занимању. У главну су радњу уплетен је читав низ комичних епизода.

ОДГОВОР УРЕДНИШТВА

Анђелији у Врнцу. Известили смо се у секретара „Матице Српске“ А Хаџића у овој ствари и дознали смо, да је „Матица Српска“ добила рукописе дела Стерајиних, која су донде већ била штампана.

Исправци: У прошлом броју на страни 192. у најави С. В. П.-а омакла се ова погрешка, која квари смисао: **плувија** а треба **алувија**. Исто тако под рубриком „Књижевност“ на страни 194. стоји **чај** место: **тај** и (чех) место (тех); даље о—ѣ> шистити треба да је о—ѣ> шистити.

Уљудно молим све, којима сам први број „Стражилова“ послао на углед а не жеље листа држати, да ми тај први број врате. Њима тај један број није ни од какве ваљде а мени ће учинити велику услугу, ако ми га врате. Уједно молим и оне љаљске претплатнике, који су лист задржали, да пошљу претплату, јер ћу осми број послати само онима, који донде подмире претплату.

Јован Грчић.

САДРЖАЈ: Сећање. Од Љубинка. — Вељко. Приповетка Милутина Јакшића. (Наставак.) — Апостол. (Петефи.) Превео Благоје Брапчић. (Наставак.) — За начело. Роман Милана Савића. (Наставак.) — Шта је свет? (Грилпарцер.) Превео Вл. М. Јовановић. — Какво ће време бити? Историјска цртица о томе. (Наставак.) Од Стеве Миловановића. — Из Песама А. Петефија. Превео Ив. М. Поповић. — Књижевност. Оцене и прикази. Гетеов Фауст. Од П. А—ова. — Листић. Писмо Тодора Павловића Сави Текелији. Саопштава Светозар Мл. Бајић. — Листићи: Позориште и уметност. — Одговор уредништва. — Исправци.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. пр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи шаљу се уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 8. У НОВОМ САДУ 20. ФЕБРУАРА 1886. ГОД. II.

НА ГРОБУ ЈОВАНА СУБОТИЋА.

(С ПРИМОРЈА.)

Радио си неуморно преко по вијека,
Да ранама косовскијем принесеш лијека.

Је ли будит' прошлост пашу велику и шијају,
Је л' се борит', да сакладаш садашњост очајну:

Истрајнијег, готовијег свуђ на свакој страни
И још мајка трудбеника Сриству не потхрани.

Жуђела те љубав рода с Дунава до мора,
Српска књига штовала те к'о свога Нестора.

А ено ти руке шире прве наше славе,
На челу им вијућ двије митроносне главе.

На што ти се ведро чело тако намрштило?
„Што остављам у одују страшној Сриство мило"

Л. Т.

ВЕЉКО.

ПРИПОВЕТКА МИЛУТИНА ЈАКШИЋА.

(Наставак.)

VI.

Преко зида од баште разговарао се чича-Панта са својим суседом Драгом. Сад су мало заћутали па чича Панта опет поче:

»О, боже, боже, сирома, та и име је страшно. Сад, кад је највећа радња, одвели ми сина на робију, на још да их видиш, како се ређају. Прво је дошао онај Томић — да га моје очи не виде —«

»Панто, ти ћеш сутра на роботу; ићеш на ону њиву код Мијине умке, јесил' ме разумео?«

»Ал' како ћу, господар Томићу, кад ми ено ономадне одведоше сина на робију, а ја сам већ изнемогао; од мене нећеш имати млого ваљде. Суве ове руке нису више за косу.«

»Кад си могао до јуче радити, радићеш и сутра. Ја ћу већ видити, хоћеш ли моћи!«

»Е, на добро, отићићу.«

Јест, отићеш. Није онај ни врата залупио а ето ти другог.

»Дошао сам, да ти кажем, Панто, да сутра идеш на радњу. Жито је зрело, треба га косити«, виче још с врата Нескан.

»Не могу, господару, сад сам се баш обећао газди Томићу, да ћу код њега.«

»Шта ја марим за то, ти мораш ићи, јер моје жито не може чекати, кад теби воља дође.«

»На прекосутра ћу одмах код тебе, господару.«

»Ајак, ја не могу чекати.«

У то донесе моја баба стакоце ракије и парче сланине.

»Ево седи, ако ниси вечерао, да мало вечерамо. Узми па се наши мало ракије!« А он узе и натегну стакло. Ваљда му је зато тако слатка, што је сиротињска. Пресела му, да бог да. Е тако сам једва лепим скинуо ову другу беду с врата, те ме је оставио до прекосутра.«

Тако се задао чича-Панта.

»Та знам их и ја добро,« рекао је на то Драга. »Даће бог, па ће бити боље.«

»О, Драго, Драго, млого ми је пута било тешко на срцу, ал' овако као сад, још ми никад није било. Кад уђем у кућу, Ката и Ана плачу, а ја — бегао бих са свог рођеног огњишта. Не дао бог ником. Чини ми се, да је сваки бољи и сретнији од мене.«

Чича Панта тешко уздахну, а високо чело дође му поред спуштених очију још више.

У то се отворише врата од авлије а унутра уђе кнез. Мали шешириħ био му је натакнут на очи. Био је очевидно узбуђен и љут.

Суседи се растадоше.

»Сутра ћеш доћи, код мене да одрадиш своје,« рече кнез силом сакривајући своју раздражење.

Панта тешко уздахну.

»Не могу, господар-кнеже газда Томић ми је већ заповедио, да код њега идем.«

»Не знам ништа, мораш доћи!« и у тим је реч'ма избила мржња у свој својој величини.

»Пусти ми сина, ти то можеш, па ħу ти радити, колико ти је воља. Кнеже, пусти га, он није крив. Ниси право радио.«

»Ја знам, шта је право,« опречи се срдити немеш, и диже главу мало више.

»Добро, ти знаш, шта је право. На кажи, шта ħу ја да радим, кад ме на три стране зову, да сутра идем на радњу. На све стране морам, а не могу наједаред. Кажи ми, шта ħу да радим, па да сваком буде право, ја ħу тако уредити.«

»Не марим ништа, ради како знаш, тек ти мораш сутра доћи.«

»Кад не мож' друкчије бити, ошеш-ли примити, да ти сутра на место мене одради мој комшија Драга — он ће ти још боље радити него ја.«

»Не може бити,« рече кнез осветљиво, и задовољно залупи врата за собом.

Панта уђе у кућу.

»Ано, спреми се, да идемо сутра на радњу,« рече сасвим клонулим гласом.

»А код кога, бабо?«

»Код кнеза.«

»Ја, бабо, не могу иħи,« рече Ана и побледи у лицу као крпа.

»А зашто, дете моје?« запита брижљиво свекрва, којој се сузе низ образе котрљале.

»Не смем, нано.«

»Па добро, рано, ја ħу иħи, кад ти не можеш.«

Ана се борила у себи. Најпосле рече:

»А, ти нећеш иħи, ја ħу. Кад мора бити, ја ħу,« ал се видило, да је то рекла тешко и усиљено.

»Иди, рано, питај прит-Драгу, да ли може он сутра иħи уместо мене код Томића, јер ми је и онако рекао, да сутра неће никуда на радњу,« рече чича-Панта Ани.

»О, боже,« окрете се затим Кати, »ми горе живимо, него скотови. Кад марвинче упрегнеш у кола, бар зна, куд вуче. А ми? Један слуга а сто господара, па све један бешњи од другог. Она земља, што је ми радимо, то је наша земља, а оно зрно, што та они збирају, наша је крвава тековина. Кажу, да је бог тако оставио, ал ја мислим да није, а ако је, ни онда . . .« ту се чича-Панта побожно прекрсти. »Догрдило ми, па мал' те не огреших душе под старост. Знаш, Като, не бих марио, да одмах сад умрем. Ништа не бих марио! . . .«

Ката је само плакала.

* * *

Око сеоског бунара скупило се неколико водоноша из села. Весело се кикоћу и разговарају. Ту најдепан момак у селу нема мира, сваком оне нађу мане. Што ти је женско око! Али док је Милан још био жив, њему ни једна није могла ништа да замери. Кад је год на њега ред дошао, млога је поруменила и у земљу погледала, ал понајвише још Јелка Станкова. И сад је тако стала на се наслонила на шибу, а главу је окренула на другу страну, да бајаги види, каква оно кола зврје преко излаза, ал канда је хтела да сакрије од својих другарица сузу, што јој већ толико груди стеже. Која је то већ суза! Да зна Милан, колико је росних суза залило његов гроб, ваљда би му хладна рака лакша била. Велико, плаво око окупало се у бисерној роси, а ружично вече огледало се у том мору тужних осећаја.

Друге се девојке весело кикотале, а Јелка је још једнако гледала замишљено на другу страну. Дуго би она још тако стојала, ал тек ће на једаред мала Катица:

»Пуни, боже, Јелка, те твоје шаволе, јер ја не могу чекати, док се ви ту наразговарате, на мене чека и други посао код куће.«

»Ју, девојке, глете мале маторке, како се она брине. Не бој се, рано, посао неће побећи,« одговори Милица, а девојке се још већма стадоше смејати.

»Ево, ево, Катице, сад ħу ја,« рече Јелка, и почне загњуривати ведро у бунар.

У један мах у лицу побледи и клоне на једну своју другу.

»Шта ти је, Јелка, шта ти је?« запиташе зачуђено друге.

»Погледајте у бунар,« рече Јелка, а девојке повреше љубопитљиво осеку.

»Јух!« и све се стресоше од страха. У бунару је пливало тело мртве једне жене.

»Та то је Ана,« прошапута једна од девојака, а бледило пређе преко лица свију њих.

Јелка је још једаред погледала мртво тело своје најмилије друге, ал суза се сада није смела из ока помолити од страхоте тога призора.

. . . . . .

Свако је живи питао, зашто се Ана удавила, али нико није знао одговора. Није знао ни сам свекар, који је с њом био на радњи. Он ју је последњи пут видео, кад је на подне пошао да пође коње. Свекрва је тешко жалила, што ју је пустила тога дана на радњу, кад је и сама прво казала, да не може ићи.

Ипак је неко знао, али тај није никоме казао.

(Свршиће се.)

АПОСТОЛ.

(ПЕТЕФИ.)

XII.

Сете је момком постало,
А момак човеком.
Година за годином
Силазила је доле на земљу
И одлазила, брзо с' растајући.
Ни он године није избег'о,
Свака је и на њега падала,
Шарајући му лице и срце.

Давно је махн'о скамију,
Давно је школе прошао,
И био је у свету
Међ' људма, у животу,
Где на сваком кораку гурају,
А сваки удар круни емаљ сјајни
Са чисте душе
И с лица ведрога.

Свет је за друкчи пашао,
Нег што га представљаше —
Сваки му дан се мањи чинио
И дубље пао
Човек, ког је бог
Саздао по свом образу,
Човек, који би требао
Оком у сунце гледати,
А он гледа у прашину,
Као да тражи прве,
Да од њих учи — пузити.
И што му с' човек мањи чинио,
Тим је задатак већим упозн'о,
Задатак, за који се
Позваним осећао.
Ал није клонуо.
К'о мрав је ваљ'да мало свршио
Ал' је и вредан био као мрав,
Круг му је узак био,
Ал' га је испунио свег
Сјајем душе своје.
Владањем, силном науком,
Још у школи је стек'о имена,
И, када школу заврши,
Више господе зваху га
На ручање богато и велико,
Размећући се пред њим:
„Хоћеш-ли к мени? Биће ти слуга тек,
Но слуга господара као ја
Слава је бити!... због тога,
Што ћеш се мени ти поклонити,
Пред тобом ће се кланат' тисуће.
Сав пос'о твој је, да те тисуће
По својој свази гулиш, и,
Тим лаким послом стећ'еш богатства."

Силвестар не хте на то пристати,
На лаки посао — већ говораше:
„За то, да и сам добијем
Слуге, што ће ме служити,
Ја не ћу да сам опет слуга тућ;
Не желим, да се пред-а-мном
Кланају моји другови,
Но нек ни мене нико не позива,
Да другом кланьам.
Не познајем од себе нижега,
Не познајем од себе вишега.
А што се тиче вашег богатства,
Оно ми ни бадава не треба,
С тим мање по ту грдну цену још:
Да ради њега гулим другове."
Тако би сваком одговорио
Гологлав, али главе дигнуте.

Велико звање није примио;
Ал' му сироти људи дођоше,
Па га у своје село позваше,
Да буде њима глава сеоска —
И то је радо примио.

Кад стиже на крај села,
И кад га свет ту опколи,
Овако проговори народу,
Са зажареним очима:
Буди ми здрав, народе! Гледај ме
К'о учитеља и к'о оца свог,
Од колевке ти шта те учише?
Дужности;
Ја ћу те твоја права учити!"

И испуни што обећа.
Људи сад нису крчму тражили,
Кад би им светац мира пружио,
К'о што од памтивека ходише.
Пред кућом сеоском, у кругу
Стајаху, слушајући учитеља
И старији и млади!
И слушаху га боље него попа,
Јер боље бесеђаше него поп.
И, што би чули, кући носише
Причајућ деци невиној —
А учитеља лепо штоваху.

Ал' две у селу куће беху,
Што апостолу, место благослов,
Клетву пиљаху:
Једна баш попина,
А друга страшног спахије,
Парохија и двор.
Све окрнутија, све страшнија
У обе куће биваше
Учитељева дивна проповед.
Срочавали су, да га одгнају,
Јер ако учитељ остане,
Онда ће њих сељаци прогнати.

Ал' паће се и горе у двору
Једно створење, што је учитеља
Штовало као главу народну,
Штовало као народ сам;
Које се радовало,
Кад су га хвалили,
И плакало, кад су га низили.
Ко бија то створење, што
И у тој тако слабој светлости
Знаде да вредност слике разбере
И правилно о њојзи суђаше?
Ко бија то?.. Кћи спахијина,
Баш она сама!
У девојачком срцу чисто је,
Ту себичњаштву нема уласка,
Ако и уђе, прикрало се само,
Или се силом утисло;
Ал' добром, лепом отворено је,
И гоњена правда,
Кад је од свуда вешем прогоне,
Ту уточишта увек налази.
Чисто је, чисто, срце девојачко!
Младић ни сањ'о није, да има
Привржених, пријатеља,
Горе у двору спахијском,
На каквог лепог привржених!
Покаткада је цуру виђао,
Када би селом шетала,
Ил гледала од горе с прозора.
Једном је глед'о у њу замишљен,
И, занесен срцем,
Овакве мисли мишљаше:
Та човек није само грађанин,
Он је и човек уједно;
На зар да живи само за другог
А никад и за себе?
Несретно момче, кад ћеш живет за-се,
Хоће-л доћи време, да за себе живиш?
Ти другима своју душу раздајеш:
Хоће-л теби когод дати душу,
Барем један комад душе,
Или тек један поглед, с ког би
Могао како бар прочитати,
Шта је то: срећа?.. Срце ми је жедно,
Ваљда би пљусак попило,
А не ће добит' никад капку росе!
Но буди миран, сноси судбину,
И мирно трпи једни живот тај,
Колико можеш друге усрећи,
А сам ма ост'о увек несретан.
Буд' земља, која роди пшеницу,
Па да је други пожању,
Буди к'о свећа, која другом светли,
А трошни рођен живот свој.

Добра ил лоша судба донесе
Те се једаред с цуром састао,
И с њом говорио.
Кратко је време трајало,
Мало су збора имали;
Но од тада се чешће састајаху,
Случајно или можда тражено?
То нису знали ни она ни он.
И од сад све су дуже остајали
А збор је био поверљивији, —
Али о себи нису зборили.

Једаред — да-л га цура изазва
Ил' му се сама груд отворила,
Не знаде ни сам . . . младић
Исприча живот свој.
Рече јој, да је сам на земљи ту,

Нит има нит је било човека,
Да би му пост'о брат ил' пријатељ,
Ил' да га ико назва дететом.
Исприча све, штогод се сетио,
Како га лопов на улици нађе,
Како га просјакиња узеде,
Како је, као слуга, одрањен,
Како је крао, просио: све што препати
Дететом и момком.
Описа ону страховиту беду
Година детињих
И грозне муке душе му
У добу младићком,
Што су од сваке беде горе још;
Гледећи тако живу у натраг,
На бездан тај, из ког се успужа,
У којем читав поток мука му
Лежаше сав на громили:
Онесвесну душом, и,
Из очију се сузе пролише
К'о врела крвца на разбојишту...
И цура с њиме јецаше.

(Наставиће се.)

Благоје Бранчић.

ЗА НАЧЕЛО.

РОМАН МИЛАНА САВИЋА.

ПРВИ ДЕО.

(Наставак.)

VII.

Пролоше ваљда две, три недеље. Емилија је долазила скоро сваки дан госпи Агати у посету и сваки пут је била код Јована, где се о разним стварима разговарали. Догађај у народној башти није споменуо нико, ни Јован ни Емилија. Само је госпа Агата Јовану онако мимогред рекла, да јој је у Бечу био нећак; али, лоза један, није дошао к њојзи, већ је то дочула од Емилије, која се с њиме пре неки дан, или кад оно? састала у народној башти. Јован је био умирен.

Кад се приближило обично време, кад ће Емилија доћи, није имао Јован мира. Дотле је ревносно учио, ишао у болницу и већ се био пријавио за практичне испите трећег ригорозума. Емилија је долазила обично око шест сати пред вече и остала је до седам. Онда је управо отишла кући. Пет минута после њеног одласка био је и Јован на улици.

Начин њиховог односаја био је исти као и први дан. Социјална питања, научне теме и по кад кад тек обичнији разговор. Емилија се често морала уздржати, да пред Јованом не зева, јер је то све није ни најмање занимало а овамо је показивала, како се отима за науком. У неку руку је и успела. Научила је силне фразе; неколико изрека из разних књига, које је код куће читала а при читању редовно заспала, научила је на памет, тек само да покаже, да најрадије чини оно, што Јован хоће. А овом је то ласкало.

Госпа је Агата додуше жалила пред Јованом Емилију, што се тако мучи; али то је све добро за њу. Често би рекла, да се тек сад види, да је Емилија за нешто боље створена, него да шије хаљине. Одбила је и руку неког кројача, па онда опет неког шеширџије; шта слути та девојка, бог би знао!

Тако је госпа Агата — Флоријана Јован није видео већ две недеље — говорила често, онако мимогред, тек само да се нешто каже а Јован је то све добро памтио. Својим друговима није говорио ни речи о познанству, ма да су ови своје догађаје често претресали.

Једног дана, Јован је опет седио пред књигом и чекао шест сати, ма да је било тек пет, зазвони неко на спољашњих врати. Јован се није на то ни обазрао, та врата отвара редовно госпа Агата; али кад зачује звоно и по други пут, устане, да види, ко је. Била је Емилија, која се зачудила да јој Јован отвара врата.

— Зар тета Агата није код куће? На чика Флоријан? запита га.

— Не знам, одговори Јован, али биће да их нема, кад нису они отворили врата.

— Баш да видим. И Емилија приступи њиховим вратима и шкљоцне бравом; врата беху забрављена. Емилија сад у неприлици, погледи на земљу. Јован је поче посматрати. Тек сад је видио, да је била нешто необичније обучена него иначе, лепше, кокетније. Горњи део облих, лепих груди њених покрио је танак вео и Јованов је поглед сваки час запео за то место. Крв му појури у главу а очи му почеше необично да светлуцају. Понуди је, да уђе у његову собу. То је рекао таквим необичним гласом, да га је Емилија и нехотице погледала. Неки чудан осмех пређе јој преко лица и она пристане, да уђе у Јованову собу, да мало причека, јер ће по свој прилици доћи скоро тета Агата. Кад је у-

шла у собу, оставила је врата отворена. Није села одмах на своје место, већ је стала пред Јована и мало га погледала. Јован почрвени до ушију; рука му је нешто дрхтала, а узео је књигу, из које су у последње доба читали.

— Како вам се допада моја нова хаљина? запита га она с чаробним осмехом.

— Мени? Да, збиља, ви имате нову хаљину. Па лепо.

— Како ми стоји?

— Ја мислим: добро.

— Зар је то све! поче се Емилија мало дурити,

— А шта вам знам казати, рече Јован. Не разумем се ни у нашим хаљинама а камо ли у вашим.

— Али ипак, настави Емилија.

— Толико вам могу рећи, да ми се ви боље допадате него хаљина, рече једва а глас му дрхташе.

Емилија се насмешила. Јован је поново погледи и онда јој приступи ближе. Мора да је необична ватра избијала из његових очију, јер је Емилија ступила корак натраг. Али Јован, ког је њена појава довела у ванредније стање а самоћа храбрила, приступи јој још ближе и узме је за руку.

— Не, не, говорила је Емилија, немојте, јер иначе нећу више доћи.

— А зашто? Ви ми се допадате, баш допадате.

И необузрући се више на њено одупирање, обухвати је око струка, привуче је к себи и притиште врео полубад на румена њена уста. И Емилија је почела дрхтати, и већ да заборави мудре савете госпе Агате, кад се зачује поново звоно. Емилија се тргне а Јован је пусти из својих руку.

— То ће бити тета Агата, рече Емилија запурена.

Са прилично незграпном псовком приступи Јован к вратима и одбрави их. Била је заиста госпа Агата.

— А, и ти си ту, рече, чим је спазила Емилију, која је међутим већ села на своје обично место. И она погледи час Емилију, час Јована.

— Дошла сам мало пре, одговори Емилија.

— Па тако сами. Но, но!

Јован се нешто намргодио а Емилија је показала своје беле зубе.

— Хајдемо даље, рече опет госпа Агата.

Емилија устане.

Ако је по вољи ѣ. нама! поче госпа Агата.

— Захваљујем, морам свршити још овај део.

И Јован погледа чисто нехотице Емилију баш у тај мах, кад је и ова њега погледала. Емилија поруменџ и обори очи.

Мало затим био је Јован сам; али није довршивао никакав део. Ходао је горе-доле а после четврт сата био је и он на улици.

Оде управо на вечеру, где затекне Рајка.

Обојица се зачуде, што се најоше тако рано на вечери, јер није било још ни седам сати. Јован попије нагло чашу пива.

Рајко је држао у руци последњи број „Заставе" и рече Јовану, да се у Становцима основала „добротворна задруга Српкиња."

Јован се само насмешио.

— А шта хоће те наше Српкиње!

— Као што видиш, имају лепу и племениту намеру.

— Намеру! То је само нека кокетерија, која им и не доликује.

— А зашто да им не доликује?

— Брате, и за кокетерију треба изображења.

— Којешта! То је свакој већ урођено.

— Да су оне тако изображене као на пример Немице, не бих рекао ништа; али, то је тек само неко разбацивање. Да ће у том друштву највећу реч водити познати тамошњи букачи, то стоји, и чисто гледим наше госпе, како бајаги одобравају главама а оваимо и не схватају свој позив. О тишини при таквим зборовима нећу ни да говорим.

— Код тебе је нека предрасуда већ прешла у кри . . . .

— Бадава ми говорио, Српкиња нема смисла ни за домазлук, ни за ред у опште, да и не спомињем тежњу за изображењем, за правим, научним изображењем. Романи неће никад изобразити срце и ум. Ето, зашто се не може да одржи ни један белетристичан часопис?

— Јер мужевима и очевима требају новци за крчму и кеца, одговори Рајко намргођено.

Јован није на то рекао ништа, само се горко насмешио.

— Хајдемо Елтерлајну! рече у тај мах Живко, који је тамам ступио у гостионицу.

Јован и Рајко дигоше се ћутке, платише вечеру и пођоше за Живком.

Код Елтерлајна у Херналзу свирала је опет војничка музика — био је неки празник — и света је било доста. Другови седну за празан сто и кад су место већ заузели, примете недалеко од себе мајстор-Флоријана, госпу Агату и Емилију. Поздраве се с њима а мајстор Флоријан се хтеде већ дићи, да их позове за свој сто, но одлучан поглед госпе Агате задржи га од тога.

Јован је непрестано жмиркао на Емилију а ова је скромно оборила очи и тек само по кад кад погледала на сто, где су седили другови.

Флоријан, који је на сву меру већ употребио до-

воли своје жене, био је већ прилично напит, и све се нешто врпољио по столици. Изгледало је, као да би најрадије приступио „господи докторима“ и с њима пио. Сетио се, како су га пре неког времена частили, па се као не би срдио, да се с њима опет проведе, наравно, под истим условима. Некако му је пиће слађе било, кад га је платио ко други. Али је госпа Агата угушила сваки такав покушај одмах у зачетку. Бојала се, да не би надерани Флоријан говорио више него што би требало.

Другови се међутим разговарали о својим стварима и нико се није ни макао, да заиграо коју с Емилијом, или с којом другом девојком. Јован није играо из начела, Рајка је опет мрзило а Живку није ни пало на памет, кад већ Берта није била у друштву. Њојзи би за љубав и поиграо, јер одношај њихов остао је онај исти, ма да се онда показали деверi, да зову Живка на двобој. Показали се доцније онда једаред и никад више, и Живку је чисту жао било, што је купио револвер.

Са Флоријаном је пиво чинило своје; морао је натаћи већ и наочаре, да боље види, јер му је по дворани све нешто ишчезавало. Госпа Агата се с озбиљним лицем хладила лепезом, јер је попила такође прилично порцију пива; само је Емилија остала опаква иста као у почетку: скромна, мирна и тек је по кад кад погледала на Јована. Таквом се приликом погледи њихови обично састадоше. Емилија је онда оборила очи а Јован је као случајно погледао на страну. Нико није примећио њихову игру очима, нико, само госпа Агата, која је као нека укопирена ждрала гледала час на Емилију, час на Флоријана, час опет на Јована.

Уједаред се Флоријан диже нагло и докотрља се до Јованова стола. Седне одмах до њега. Госпа Агата је додуше ћутила за њим; али је већ било доцкан, Флоријан је већ имао свој известан положај.

Био је из почетка пријатан, али што му је Рајко све више уливао пива у гркљан, бивао је све раздражљивији и напослетку је с Јованом заподенуо кавгу.

— Ја вам кажем, чувајте се, јер ја не знам за шалу, говорио је промуклим гласом.

Јован га погледи не знајући, шта хоће.

— Да, ви се њојзи удварате, хоћете да је обманете а ја то нећу допустити. Чувам ја своје право.

И Флоријан луши при тим речима песницом о сто. У тај га мах ухвати неко за руку. Флоријан се окрене, за леђи му је стајала госпа Агата.

— Хајдемо одмах кући, рече оштро.

— Али кад ја не бих ишао, проговори Флоријан не сасвим поуздано.

— Онда смо били последњи пут овде, одговори госпа Агата одсудно.

— Флоријан обори главу. Госпа Агата ухвати га за руку и подигне га са столице. Гости, који су седили у околини, смејали се том призору; али госпа Агата није се дала збунити. Као да је Флоријан дете, а не човек, зграби га разјарена а нешто и напита жена и повуче га за собом.

— Одвешћу га већ сама, рече Јовану, останите ви међутим са госпођицом Емилијом и кад усхте, одведите је кући. Будите тако добри, дода затим тишим гласом.

Али ни Емилија није хтела да остане. Замоли Јована, да је отпрати кући, на што овај после неког устезања и пристане. Било је тек око десет сати, и Рајко му рече, да ће га овде дочекати.

Флоријана већ није било у дворани. Послушан као мало дете дао се одвести од своје жене. Рајко задржи послужитеља, који је пошао за њима, јер му нису платили, и рече му, да ће већ он платити, шта су имали.

Кад се Јован нашао с Емилијом на улици, корачао је прилично нагло, да је ова једва с њиме могла ићи.

— Лакше, молим вас, рече задувана.

— Извините, и заборавио сам, да не можете ићи тако брзо.

— Шта је само рекао чика Флоријан? запита га.

— Ја га нисам разумео. Говорио је о неком удварању, па онда, како чува своје право, одговори Јован.

Емилија се насмејала.

— Љубоморан је, рече, држи вас за Турчина.

Јован слегне раменима и погледи Емилију. Светлост по улицама била је доста јака, да је могао видити сваку црту на њојзи.

— Знате, поче Емилија која је чисто осетила Јованов поглед, да ћу постати баш социјалискиња. Ваше књиге, и занимљиви говори с вама отварају ми нов свет. Ако и нећу ићи по свету да говорим људима ту науку, биће бар у ужем кругу оно, што, ми ваља бити.

Јован је дисао тешко. Уживао је у Емилијиним речима а сетно се и данашњег призора у својој соби.

— Сутра ћу вам казати нешто, рече уједаред.

Емилија се чинила, као да није чула, шта јој је Јован рекао а овамо јој поче срце жешће да бије. Да је Јован њу у тај мах погледао, сазнао би, како је побледила.

Међутим дођоше до њезиног стана; Емилија се опрости и уђе у врата, која су била још отворена.

Јован се врати у Хернала.

(Свршиће се.)

СВЕ ЈЕ САМО ТАШТИНА.

(ГРИФИЈУС.)

Окрен'се кудгод хоћеш по овом земном свету,
Свуда ћеш моћи видет' таштину само клету.
Што један данас зида, то сутра други руши,
Где данас ваши стоји, сутра се гареж пуши,
И где су двори били, некад ће трава расти,
Пастир ће по њоји свират' и стадо своје пасти.
Што данас блеском блешти, сутра ће тама крити;
Што данас чуда чини, сутра ће костур бити.
Вечито није ништа — ни она стена сива,
Ни онај грумен злата, што сјајем неким тиња.

Сад нам се среће јавља, а сутра јади доћу;
И дела дивна, славна, ко клети санак прођу:
Све се то руши, губи, све мора проћи, пасти,
А човек, ништав човек, може ли штогод спасти?
Па што је све то ништа, што човек нешто цени?
Нег' само ветар, ништа, нег' само пусте сени,
Него прах, пепео ситни, што ветар собом носи,
Ил' цветак лепи с њиве, што коса оштра коси.
Вечито није ништа; овде те нема среће,
Вечито што је, човек никада видет' неће.

Вл. М. Јовановић.

К НАРОДНОЈ МУЗИЦИ.

(СКИЦА.)

Између свију вештина допрло је песништво и музика услед опште-човечанског елемента у свом бићу тако далеко у народ, да је народ, силно привучен, творилачким духом обухватио основне елементе двају тих вештина те у народном песништву и народној музици утеловио своје унутрашње биће.

Ретци ће ови посмотрити народну музику, како се у опште и то са продуктивне своје стране приказује.

Народна је музика излив народног бића, које се успело до познавања сама себе; музика је та гласно очитовање његовог унутарњег живота, општи производ мишљења његовог и осећања. У њој се појављује маса, народ, као творилац. Истина да п о ј е д и н а ц први запева, али маса модификује, даље образује глазбени елеменат на свој о п ш т и начин те и она у неколико творилачки даје облика. То је творење најивно. Нема ум замишљена, самосвесна образовања, сумере у изразу и облику као производа уметнички усавршене рефлексије. Творење је то шта више расподична изјава онога, што је човек напрасно доживио. У тој непосредности, у тој наглости изјаве онога, што човека изнутра покреће, лежи с једне стране оно силно, прамоћно и свеже у народном гласовном језику а с друге стране нераздељиво јединство међу предметом, што има да се приказе, и међу самим приказом тога предмета.

С тога има мало народних песама, које би само себе ради као такве постојале, него их већина изгледају као посиоци унутрашњега процеса, који је гласом дошао до израза, те се мало којој народној песми може приписти предикат, да је б е з с а д р ж и н е.

Народна се музика не може сматрати као готова целина, билька је то шта више, која непрестано расти и коју народ без престанка негује и залива. Било би с тога те још како поучно, сравњујући испитати народне песме ког народа у његовим разним стадијама.

Као што код појединог твориоца-уметника његова унутрашња, индивидуално богатија држина његовим уметничким ликовима даје општији ков, исто је тако народна музика ког народа тим оригиналнија и карактеристичнија, што је више народ достигао самосталност бића као излив индивидуално обилнијег му осећања и мишљења. Сасвим добро вели Русо: «Нема народа без народне песме».

Божански нагон, да човек себе очитује творећи, драгоцен је дар, што је природа дарована човечанству. Дух сваког народа твори те очитује своје биће, сваки на свој начин. У току времена има сваки народ у народној својој музици сталних, строго одређених типова, како са стране гласовне и језичке, тако и с обзиром на садржину, а то се троје некако може сматрати као главни стуб целе зграде оног очитовања, којим се његово биће исказује и које се дигло до гласовно-чувствене појаве. Не може се свака песма, која се у народу са нараштаја на нараштај пресађује, сматрати као права народна песма, која је поникла из прабића тога народа. Политичка судба и географски положај доведе народ који и сувише често у додир с другим народима, а услед тога други народ присвоји себи суштанцију оног народа, да, често се суштанције та два народа сасвим споје, слију.

Прелазећи на особине народне музике у

опште, истичемо пре свега непосредност изума, који је далеко удаљен од сваке рефлексије, што мозга, а својом младачком свежином и снажном исконости својом душу нам чара. Та нам је исконост белодана и јасна, кад промислимо, да је народна музика, ма да потиче од појединца, израз читаве једне масе и услед тога приказује садржину, што креће читаву масу. Та је садржина различна од садржине уметничког дела, које је створио појединац.

У поједином се уметничком делу «ја» твореца-уметника очитује на најсубјективнији начин. Народна песма напротив показује тип опште садржине, општег угађаја, те у том погледу доноси садржину, извађену из многих појединих субјективитета, у усредсређеном приказу опсежно општег, идеалнога «ја».

У другој линији даје ритам у народној музици скоро још више него у гласовном обзиру израза битно претнатним особеностима. И то ритам у ужем и ширем смислу речи. Већ у тактичном дељању мотива, још више с обзиром на врсте такта, највише пак у градњи ставова и перијода указују се карактеристични типови народне музике. У музици као уметности ређе налазимо оно наглашавање арзе, што у народној музици није ретко, даље честу ону наглу промену у такту и неправилну градњу ставова и перијода.

Одиста је важност ритма за народну музику превелика а произлази из саме нарави народне музике.

Ритам — узет у општој ознаци — као моменат кретања, исказује већ у свакидашњим покретима човечијим сасвим јасно, какво је чувство у човека. Посмотримо даље и језик двоје људи разне нарави. Наглост суседа у изговорених речи и њиховога нагласка јасно маркира, ма и само у опште, особеност бића, коју условљава разлика у темпераментима. Очевидно је, да се изразитост ритма само појачава спајањем са гласом и речи.

Област армоније најмање долази у народној музици до цртања типова, који су индивидуално оштрије обојадисани, а то већ лежи у бићу саме армоније. Армонија, која је већ последак духа, што рефлектује, не може се у свом правом значењу у живот привести у народној музици. И ако у народној музици овог или оног народа дођу поједини карактеристични моменти с обзиром на армонију, то су онда више случајни складови, што су постали надоласком једног или другог гласа и спајањем тих гласова с мелодијом, него систематски уређени и створени акорди. Излази даље, да је армонијско поље у народној музици у опште врло уско и готово се ли употребљују главни трозвуци (од септимских армонија само доминант-септакорд, а и тај тек ретко). Модулација се протеже само на најсродније гласоврсте.

Кад би човек хтео међу уметничком и народном музиком да повуче паралелу, нашао би, да је обема заједничко једно врело, фантазија, обема заједнички један циљ, остваривање идеје.

Ако се та идеја као циљ приказивању уметничке музике указује идеалисана и у свим својим фазама субјективно удубљена, то би се отуд могло извести, да народна музика не изражава идеју у дубљини, свестраном расветљењу, него као продукт моментаног надахнућа, које је далеко од сваке рефлексије, као природно нешто лено, што носи на себи тип општега. Опажамо ли у уметничкој музици стварање, које је по уметничким законима уређено а свесно употребљујући и проничући техничка средства за најсавршенијим очитованьем уметничке идеје тежи, то морамо тваралачки рад народног духа, што се у народној музици документује, означити као наиван, несвестан, као рад, који је удаљен од закона и обилне технике уметничке те идеју у општости њеној гласом исказује.

Роберт Толингер.

КАКВО ЋЕ ВРЕМЕ БИТИ?

ИСТОРИЈСКА ЦРТИЦА О ТОМЕ.

(Свршетак.)

6. Поред веровања, да богови управљају по вољи појавама у атмосфери, верују људи још од најстаријих времена, да има још неких тајних сила и бића, која су кадра по неке појаве својевољно известити на им богови ништа неће ил им и не могу баш ништа.

Ово је највише отуд, што у вери влада дуализам: ту су добри и рђави дуси, отуд онда и корисни и штетни појави у атмосфери, отуд онда благословене и штетне природне снаге; та и у самом човеку је вечита борба доброг са злим.

Ово се најјасније изнаша у Зендавести, у зоро-

астровој науци. Зороастар живио је око иљадите године пре Христа. Науку његову примили су и Јевреји; само су нешто променили. Од Чивута узели су и Хришћани ал опет су нешто променили: чивутски сатана, и потом хришћански ђаво, постао је од Аримана. У првим столећима хришћанским почела се ширити наука Зороастрова јако и међу самим хришћанима и муке је имала и црква и држава, док су јој на пут стале. Но имала је ова наука и послетка у толико, у колико се наука о ђаволу и злим духима била развила те тако свеци и анђели хранитељи стекли веће важности.

Као Чивути тако и хришћани веровали су у чаролије и врачбине; но било је ипак разлике: Соломон је знао врачати и то је научио од бога а хришћани верују, да то све долази од ђавола и злих духова и — то су стари незнабожачки богови.

Мада су многи народи примили хришћанство, још је код њих остала дуго и дуго служба боговима старим и вера у врачање и врачбине. Особито је њежнији пол ђаво често заводио; тај пол одао се врачању, прорицању, предсказивању свачега на и времена, те није ни чудо што постадоше вештице, у које и дан-данас неки верују; гоњења вештица беху у оно доба јако раширена.

Одавно се већ верује, да поједини људи могу правити тучу и буру, с тога су понеки хришћански цареви издавали наредбе и законе против таквих људи, а гонило их и гони и црквено право.

7. Видели смо дакле, да су сви појави у атмосфери, по вери и по назорих старих народа, зависили од воље божије, од воље добрих и злих духова; све ово није било човеку доста. Човек непрестано тежи за новим и за правом истином, зато повукоше све могуће снаге и утицаје на време, те постадоше тако многе хипотезе о том предмету.

Пре свега обратили су људи пажњу, као што напоменусмо већ, на прилике, које се редовно збивају на небу. Између свију небесних тела сунце је дошло на прво место. Оно утиче на човека врло, зато је и имало велике важности увек, те није ни чудо, што су та људи уважавали највећма. Сунце непрестано, из године у годину, иде истим путем (привидно) по звезданом небу а у времену се зато јављају редовне годишње промене. Утицај сунчев на време приметили су људи лако и брзо, но они су ишли и даље, па су држали и веровали, да и друге звезде утичу на време и то исто тако као и сунце а то ће рећи, да утицај није увек једнак, него према томе, како кад стоје наспрам земље. Међутим нису људи приписивали звездама само утицај на време него су њихову утицају подвргли и човека и то најнесигурнију страну у човека: судбу људску на шта више и судбу читавих народа. Звезде су по томе биле предсказивачи у опште будућности.

У читавом старом и средњем веку небо није ништа друго него велика тајанствена књига, у којој је чудним словима исписана судбина људска у свим својим променама; осим тога у њој су и све прилике у земљиној атмосфери. Човек се напитио и трудио, да разуме то тајно писмо. У томе му је помагало све и сва: страх, нада, религиозни назор, стара предања.

Слаб ум људски није могао све то ни свладати него се варао; варао се ужасно. Овоме је крива била вера у оне, који то приповедаху а и оданост у стара предања; исто тако жеља, да продру у тајну будућност, но највише, што су многи из себичних интереса старали се, да шире назоре о тајној вештини и да их одрже.

Тако се развијала наука, која по звездама прориче; тако је све више корена хватала астрологија.

8. Астрологија почиње још у најстарије доба. Стари писци мисле, да се она прво почела развијати код Халдеја а одатле се ширила међу друге народе. Време су предсказивали највише по планетама. Оне су предсказивале буру, кишу, пренеку, хладноћу и т. д. према томе, како се рађале а како залазиле ил какве су кад боје.

Између седам планета старога века, то јест Сунца, Месеца, Сатурна, Јупитра, Марса, Венере и Меркура, најјачег су утицаја Сунце и Месец. Сунце влада на дану, а у том му је од помоћи Сатурн, Јупитар и Меркур. Јупитар и Венера наклоњени су људма а Марс и Сатурн зли по људе; Меркур опет како је кад с ким у друштву: са Јупитром и Венером је добар, са Сатурном и Марсом је рђав по људе. Планете су од најјачег утицаја, кад су у својој кући: Сунце, кад је у знаку лава, Месец опет у знаку рака, и т. д.

Код Мисираца се свештеници бавили астрологијом и развијала се са медицином у друштву.

Од Мисираца је пренета астрологија међу Грке а ту се и више развила. Најстарији грчки писац је Исиод, који је живио око иљадите године пре Христа у Виотији а бавио се прорицањем и песништвом, које је сродно са астрологијом. У његову делу „ἔργα καὶ ἡμέραι“ има више правила и упутстава о земљеделству, кућарству, мрнарству и т. д. и све је изводио отуд, како се рађају и седају неке звезде.

Хипократ, највећи лекар у старо доба, говори, да се промене у природи збивају према изласку и заласку звезда а особито оне промене, које су, по мишљењу његову, за медицину важне: он вели на пример, да се за десет дана после великих промена у годишњем добу не сме давати никакав лек.

Аристотел је био најславнији међу свима, који су испитивали у опште природу и његови привржепици су били сасвим противни астрологији а особито астро-метеорологији. Аристотел је доказивао, да се појави у атмосфери збивају сасвим нередовно а небесна тела крећу се небом потпуно правилно.

Арат наводи читав низ знакова на небесним телима, на животињама и другим стварима, по којима ћеш моћи унапред знати, какво ће време бити. Своја прорачунања извео је он из дела Исиода, Аристотела и Теофраста. Он прориче по сунцу, месецу и звездама и то по оном, што се на њима види, дакле по боји, по сјајности, по светлости и т. д. Делима Аратовим Римљани давали су за право на их много и превађали. Знамо, да се њима послужио и Вергилије, кад је певао поучну песму о земљеделству.

Оне, који су читали из звезда, звали су Римљани Халдејцима или математичарима. Римски цареви у почетку су јако нагињали астрологији. Астролог Трасило непрестано је пратио цара Тиберија. Међутим исти Тиберије прогнао је из Рима све астрологе, кад се осведочио, да код њих овладују варанције, те да је то опасно по опште добро.

Астрологе су више пута гонили, но све је то бивало за време.

Што се саме метеоролошке астрологије тиче, Римљанима је доста било, што су превађали грчка дела о томе. Арат је код Римљана имао уважења а дела су му преводили Цицерон, Цезар, Германик, Вергилије, Авијен и други. Колумела је живио у првом веку после Христа и прорицао је време по излазу и залазу звезда а и по њиховој кулминацији; та прорицања су налик јако на прорицања у садањем новом календару. Он каже на пример: 3. јануарија промењено време; 4. јануарија средина зиме, јак јужни ветар, помало киша; 24. јануарија рђаво време, олуја; и т. д. Међутим је он сам препоручивао земљеделцу, да не узима баш дословце то што он каже, јер може за који дан да се догоди кашње или и да истрчи оно, што прориче.

Плиније опширно пише о томе, колико се знало у његове дане за предсказивање времена но уплеће и многе своје назоре. Ма да је од великог историјског значаја, шта Плиније вели о утицају небесних тела на време, ипак не можемо набрајати, јер би нас далеко одвело.

Астрологија је учила, да сви појави у природи, међу људима и народима, бивају по непроменљивим законима исто тако као што и небесна тела вечито иду у једном и истом реду по небу, затим, да се из звезда даде читати божанско провиђење; црква је опет учила, да има општег провиђења а и специјалног и да све, што се у свету збива, уједно и људска судбина, зависи једино од божије воље. Црква хришћанска морала је доћи у сукоб са астрологијом. Климентије из Александрије вели, да астрологија презире независно божије старање за људе. Ориген, Августин и други црквени оци борили се такође против астрологије. У јустинијанову законику астролози и други злочинци једнако су криви.

Међутим у средњем веку бавили се и Арапи баш много и ревносно са астрологијом. Од њих нам је остало више списа, из којих видимо, да су Арапи астрологију као и мађију развили у прави систем.

У четрнаестом и петнаестом веку цветала је астрологија највише на западу а потпомагали су је многи астрономи, који су доста пута у великој части били и код краљева и код кнезова. Време су прорицали већином онако, како их учила астрологија. Писали су и књиге о томе, но највише за сељаке и ратаре. Књиге ове биле су јако раширене по свету. Кажу, да је само у години 1597. издато двадесет таквих књига.

Сад је дошао на ред и стогодишњак а у њему је било врло много о времену. Стогодишњак је почео пеки Штефлер у почетку шеснаестога века. Штефлер се прославио тиме, што је прорицао потоп 2. фебруарија 1524., и то због тог, што ће тога дана састати се три планете у знаку „рибе". Ово пророчанство је узбунило јако свет; неки су озбиља хтели, да праве лађе и чамце и да беже на брегове.

Ма да је име стогодишњак, ипак је у њему време само за седам година и свака година има планету-владарицу. Од те владарице зависи време читаве године. Владарице су: Сатурн, Јупитар, Марс, Сунце, Венера, Меркур, и Месец, дакле старе планете.

Кад сунце влада, година је сува, у средњу руку топла а слабо кишна, јесен и пролеће суви су и лепи, зри све у време, мраз у време, зима умерена ал почиње суровим, непријатним временом но се брзо уклања време и т. д. Колико су овака прорицања сигурна, на први поглед види се и — опет и данас још многи гледе у календар, пре нег што ће почети какав посао, коме би непогода сметати могла.

Против астрологије устајали су многи; први, биће, да се дигао против ње филолог и теолог де-Миранодола. Но празноверица је тако маха захватила, да је свуд наишао на отпор. Сам славни астроном Региомонтанус испитивао је, које месечеве фазе најбоље је пуштати крв, и који знак у животињском кругу утиче на поједине делове човечијег тела. Меланхтон је био такође приврженик астрологије: написао је предговор једној књизи, у којој се време прорицало; са Лутером се много препирао о астрологији; кад је једанпут посетио пријатеља свог Меландра, про-

реши ће напрштчету од по године, да ће бити славан научењак, а пријатељ се насмеје слатко и изјави, да је дете женско.

Доиста не може чисто човек да верује, како се у то доба тако одавали људи астрологији. Чудно је. Време је то пуно проналазака, просвета је напредовала, нашла се Америка, пут морем у источну Индију, књиге се почеле штампати — и опет се те празноверице и сујеверице тако одржавале. Чак и кнезови и угледни државници тако су у то веровали, да су имали придворне астрологе, који су водили важну реч и у политици, и у опште у држави.

Крајем шеснаестог столећа најзбиљније су затим пили, да сравне појаве у времену са путовањем звезда по небу. Тако је Тихо Брае петнаест година мотрио на време и на звезде; белешке његове о том штампане су тек 1876. године. Истим путем ишао је и Фабрицијс а колико је Кеплер нагињао астрологији, не да се лако изрећи.

Кеплер је писао календаре, у којима је било, какво ћемо време добити. То се зна, али је он то радио, да хлеба заслужи. Он није био противан томе, што се приписује судба људска звездама али није он ни у своја прорицања баш много веровао, и против астрологије се изразио, као да је недостојна толике пажње и да се бављењем са астрологијом траћи време.

Астрологији је смртан ударац задан, кад се дуже времена посматрало и упоређивало време са звездама, кад се примио Коперников планетни систем, кад су многи научењаци одупрли се њеној ништавости, кад се већ свет уверио о злоупотреби астрологијом. Међутим још непрестано затим па и данас верују многи и престији и образованији у астролошка предсказивања а то је отуд, што је астрологија јако захватила у свет и што је иљадама година потискивала праву науку и истину.

Навешћемо овде нешто, што карактерише јако то доба, крај седамнаестог века. Расписана је била награда за расправу, која ће протумачити промене у барометру. Прва награда, медаља од двадесет дуката, досуђена је петроградском професору Шретеру, који је доказивао, да све промене на барометру, као и у опште промене у атмосфери, једино кладају се по планетама и њихову положају међусобном, исто тако и по сунцу. Другу награду, медаљу од двапаест дуката, добио је најбурнији професор Штер. Он је рекао, да су узроци барометарним променама двојаки: периодични и непериодични; периодични су сунце, месец и планете, непериодични опет паре, ветрови и топлота у ваздуху. Као што прилив и одлив морски постаје утицајем сунца и месеца тако бива то и у атмосфери, те Штер тиме тумачи промене на барометру, међутим тим редовним променама сматају планете а особито Венера, Марс и Јупитар, осим тога још и комете. Трећу награду, сребрну медаљу, добио је физичар Штарк, ма да је он у толико добро решио задаћу, што је изрекао, да сунце и месец а особито планете ни најмање не утичу на те промене, већ оне зависе од еластичности (топлоте) и тежине ваздуха. Додајемо, да права расписана награда није ни једном досуђена.

Особите неке мисли изустио је падовски професор Тоалдо. Он мисли, да је земља, кад дође у опозицију са сунцем, позитивно електрична а у конјункцији са сунцем негативно. За Тоалдом дођоше други па и Хаберле, који је покушао да докаже привлачењем етарским, топлотом, светлошћу, електрицитетом и магнетичном инфлујенцијом, зашто и како је то, да небесна тела друкчије утичу на време, кад су у опозицији а друкчије, кад су у конјункцији са сунцем. Године 1814. баварски академичар Елингер своди појаве у атмосфери на топлоту у ваздуху; он каже, кад звезда мења положај према земљи, мења се топлота у ваздуху и то повећава се, а тиме се време мути, пада киша, снег, и т. д.

Последњи је био ерлангенски професор Пфаф, који је време приписивао звездама и од то доба престало се са тим и астро-метеорологија положена је у гробницу, у којој ће боравити вечити сан заједно са алкемијом и магијом. Остало је, још у простодушном простом народу од тих празноверица; ту се још много гледи на звезде, ал изумиру и овуда већ сујеверија по реду.

Не може нам се а да не наведемо, како се у Берлину појавио и после тога неки Шнајдер, који је у свиње одан био астро-метеорологији и који је врло карактеристичних назора био. Он вели: нема четир елемента, па ни шездесет и четир, елеменат је један једини, тај је стаклан, не да се растворити но делити до крајности а зове се — тама. Кад се тама повећа, пређе у хладноћу; у тами је и снага, која се јавља код магнета и то као мушки и женски, северни и јужни магнетизам. Мушки и женски магнетизам сравњује даље овако: Ако су магнетизми различити, као мушко и женско пре женидбе, привлаче се, а кад се изједначе, отискују се често и јако. Даље мисли: има само један стаклан, недељив дух, који стаклан елеменат тамо опасује, где је готово до крајности издељен, то је — светлост. Кад се светлост повећа и напуни нерушимим елементом, то битком између њих постаје — топлота, и т. д.

9. Остављајући астро-метеорологију у ширем смислу, прелазимо на другу празноверицу, која почиње опет у најстарије доба а протеже се све до наших дана, и која је такође много на путу стајала правом развитку метеорологије. Та празноверица је, да

месец одлучна утицаја имаде на време на нашој земљи.

У старо доба су и у песми и у прози расправљали, како утиче месец на време на се према томе људи кладали у својим пословима а особито у ратарским. Правила о времену ова стара нису основала се на искуству а нису довољно ни испитивана, отуд и јесу то успомене прастарог и наивног емпиризма, који се и до нас довукао.

Од старих наводимо Арата. Он је силно проричао о времену по месецу и по његовим променама. По томе, какви су рогови месечеви трећег и четвртог дана, може се знати унапред, какво ће бити време читавог тог месеца: ако је трећег дана месец танак и чист, надајмо се ведром времену, а по свој прилици биће ветровито, ако су рогови ушли и црвенкасти; ако су рогови затубасти и бледи, дуваће југ или падаће киша. Чист пун месец предсказује ведро време, црвен пак ветар, бледа кишу, и т. д. Ова Аратова правила доживела су и нас скоро.

И данас још верују ратари, да је сасвим противно време, кад месец расте, од ног, кад месец на мањак иде — и то је из старог доба. По мишљу старих треба њиве ђубрити, дрва за куће сећи, за жетву се старати, кад месец опада а кад расте, нека се сеје, нек се овце стригу, да вуна опет расте, нек се човек шиша, да не би оћелавио, и т. д.

Кад је Њутн доказао, да месец утиче на море те рађа прилив и одлив, још се више утврдио назор, да месец има утицаја и на промене у атмосфери. Почеше на ово многи бавити се месецом и временом и ударише већином правим путем, путем испитивања и науке, а бавише се тиме и угледни научењаци.

Дуже од сто година радило се на томе неуморно и рачунањем и бележењем. Још истина нису сва дела о тим испитивањима закључена али ипак по њима толико стоји, да месец тако слабо утиче на време у атмосфери земљиној, да се скоро не мора његов утицај ни у обзир узети. Тешко би било и дуго наводити, шта се у том правцу све радило, споменућемо само епохе, које се односе на месечев утицај на појаве у атмосфери нашој.

10. Прва епоха почиње са професором астрономије у Падови а наследником славнога Галилеја, са Тоалдом. Четрдесет година мотрио је он месец па је у читав систем саставио своја проричања по месецу. Дело његово о томе наградила је краљевска академија наука у Монтпељеру и јако се раширило које због те награде а које због тог, што је писац био иначе славан човек.

Месец мења време, вели он, кад је пун и кад је нов, кад ступа у прву четврт а и у последњу, кад је земљи најближе а и кад је најдаље, кад се диже над земљин пут а и кад се спушта под путању јој, кад је највише на југу као и кад је најдаље на северу; овоме је додао још и четврти дан пре и после мене а тај дан и пре и после уштапа; напослетак каже, да се време може са даном закаснити или може за дан истрчати.

Тоалдову главну мисао, да месец мења притисак ваздуха, подржао је Лаплас и рачунањем и посматрањем. Лаплас је показао, да одвећ слабо утиче месец на атмосферу; за пуних девет година није могао утицаја никаква опазити. И његов ученик Бувар бележио је дванаест година и рачунао па дошао до истог резултата. Доба Лапласово може се узети као друга епоха.

Трећа епоха почиње са астрономом и физичарем Флоџергом, (Flaugergues) који је, ослањајући се на испитивања од деветнаест година, доказивао, да месец прави у атмосфери времена и да јако утиче на појаве у њој. Тако су старе мисли Тоалдове опет оживеле, и то тим више, што су га још неки учени људи у том потпомагали. Кад се пак упоредили радови свију тих људи, видело се, да се слабо слажу и да им резултати нису баш сигурни, шта више, да се не може добити никаква јасна закона о томе, како месец утиче на атмосферу нашу.

11. Напоследак, да наведемо још нека истраживања, која су до позитивног резултата дошла. Као што је познато, у жарких крајевих промене у времену редовно се понављају те по томе туда се најлакше може приметити, ако би што сметало са сунца или са месеца појавима у атмосфери. Крајл је показао пута, како треба то испитивати, па по његову упутству владао се Сабин на св. Јелени, Елиот у Сангаторе, Бердема у Батавији и Најмајер у Мелбурну, које је место доста далеко од екватора и изложено утицају јужне поле земљине. Испитивања њихова показала су, да има и у атмосфери прилива и одлива али је то тако мала промена, — десети део милиметра — да на климу и време никако и не утиче.

Тако дакле не утичу ни месец ни планете приметно на појаве у атмосфери, но ипак проћиће дуго још времена, док се ово у опште не призна.

Стева Милованов.

(По Ван-беберу).

ЛИСТАК.

ПИСМО ЈЕДНОЈ ГОСПОЂИ.*)

II.

Госпођо!

Давно је то било, кад сам Вам писао прво писмо. Онда је још јесен владала; жуто лишће падало је са дрвља на земљу, а северац је почео тек да наговештава дугу и опаку зиму. Сад се обистинило већ све, што се тада у природи могло слутити. Зима је заиста ту а северац незграпном песницом тресе нам врата и прозоре. Вејавица заслепљује очи, а-но који одуларени смет шиба нам окна; чисто је човеку мило, кад није близу прозора, већ се повукао ближе топлој пећи, у којој и дакле и брбља весела ватра.

Сетио сам се оне приче из књиге староставне о створењу човека и жене, коју сам Вам спомињао у последњем писму мом. Није ли то чудна прича? Пакосник један, тај калуђер! Сравњује он жену са ђаволом, а ми се упињемо — бар песници то раде — да женама, наравно лепим, досудимо сва својства анђеоска. Шта више, кад читамо лирске изливе, а нама се чини, да она идеална створења нису ни налик на лепотицу, која је замрсила чисту свест песникову.

Али ја не мислим о том да Вам пишем. И сами научењаци су у том сложни, да је лепа жена заиста — лепа. Па на што онда ми да сипамо воде у море! Али можда не верујете тим научењацима. Е, у таквом случају препоручујем Вам, да се погледате у огледало. Огледало не лаже никад, те ћете се уверити, да не лажу научењаци. Друго је што за лирске песнике. Таквом је свагда *она једна* лепа. То је очевидно личан назор; научењаци су пак стварни.

Па добро. Кад су научењаци стварни, за што онда чита свет радије песничка дела него научна? Да ли лежи то у том, што се песничка дела дају лакше схватити него научна? Или можда у том, што песничка дела иду у нас и кроз срце и кроз ум, а научна само кроз ум? Та срце је наглији посредник, него ум. Ум је пак посредник, на који се већма можемо ослонити. Срце нас кад-кад одводи, да не знамо ни сами куда; ум нас пак свагда у одсудном тренутку опомиње и задржава.

На које да изберемо онда?

Ако бисмо свагда следовали *само* уму, не бисмо дошли можда ни до чега. Ако бисмо пак свагда следовали *само* срцу, отишли бисмо можда у суноврат.

На које да изберемо онда?

Да оставимо чисто природне нагоне, љубав и глад, на страну, па да се држимо онога, што је створио ум, дошли бисмо опет до тога, да би без саутицаја срца остао сав напор његов јалов, неплодан, ништав, непредметан. Узмите установу вере, установу народности, државе; узмите проналаске, узмите све сјајне плодове природњачког истраживања (јер ти су сазрели услед саучешћа и радозналости), узмите једном речи све, осим спекулативне филозофије. На напослетку узмите и њу, јер и њезини огранци понекоше поводом опозиције, па онда на основу личног назора и убеђења.

А машта? Но, та то је тек . . . . .

Па зар онда није ум ништа допринео? Јесте богме, и то *све*.

Рећи ћете ми, да сам му мало пре побио заслугу ту. О не. Ум је почињао све али на основу срца. Сваком своје. Срце ће свагда започети а ум ће наставити и довршивати. У складу њиховом лежи велики успех људског рада.

За то, госпођо, за то је човеку тешко, да гледи на свет свагда *само* стварно. И да није у току светском уплетено и личнога, свет би постао труо и не би напредовао никад.

И тако се даје оправдати, што је онај калуђер о створењу човека и жене уписао у књигу староставну. Он је можда заблудио, кад је свој лични назор истакао; али — ко од нас још није заблудио? А тај нек се онда баци каменом на сиротог црнорисца. О, камен би се вратио, и згодио би онога, који се бацио њиме.

Чекам с нестрпљењем одговор а дотле Ваш

М. С—ћ.

*) В. 43. број „Стражилова“ прошле године.

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(Одбор за подизање споменика Јовану Суботићу) склопила је срп. прк. општина у Земуну у својој задњој седници. Оправдано је, да се баш та славна општина отима о ту част, да прослави и тим начином великана борца за српски напредак и слогу између Срба и Хрвата, јер је покојник био њен суграђанин, ту је и умрло, ту леже драге нам кости његове, њен је председник био до смрти своје и толико го-

дина њен посланик у карловачком сабору. Дали ће се тај споменик дићи на гробу или на ком другом месту, није решавано. Тому има још времена. Суботић је толико обавезао цео српски народ, да је заиста оправдано, што се општина обрања на цело Сриство рад добровољних прилога на тај споменик. Чланови одбора су тога ова господа: председник Игњат В. Васиљевић, бележник учитељ Алекса Кузмановић, благајник Ђорђе П. Радивој, чл. Стевап П. Марковић, др. Тоша Недељковић и Паита Барјактаровић, све личности из најугледнијег дела грађанства.

(**Српска читаоница у Паризу.**) Париншки Срби основали су тамо читаоницу. Одборници су: Душан Савић, професор математике, Тихомиљ Јованович, правник и Шпиро Б. Познановић, журналиста. Оправдано је захтевање, да ни се српска журналистика одазове што боље, како читаоница заиста у први мах нема доста материјалних средстава на руци, па би без братске помоћи морала и пропасти. Адреса јој је: Cabinet de lecture Serbe, Paris 128, Rue St. Germain.

(**Прилог „Фонду за потпомагање великошколаца у Београду**“) од 600 динара дали су гг. Филип Ферари и Еда. Буланже из Париза; нета два добротвора српска су недавно прилозили на српске равенике 6000 динара. Хвала!

(**Предавање о пчеларству у богословији у Карловцима**) почео је бесплатно недавно наш познати и предни филолог и пчелар, професор српске карловачке гимназије Јован Живановић. Како знамо, да пчеларски труди професора Живановића већ уграђују добрим плодом у народу, то се од срца радујемо, да нети не жали свог труда. Хвала му!

(**Српска занатлијска читаоница у Вршцу.**) У корист оснивања српске занатлијске читаонице у Вршцу приређено је приређена добро прошле суботе грађанску играчку.

(**Беседа српске више девојачке школе**), што је приређена била у прошлу суботу, исцала је лепо, како се само пожелити може. Ученице су у кору су гласовиреку пратиле складно отпевале три песме, уденене на њих; прво је била Змајева „Чешља“ у композицији Роберта Толингера, друго стара заронска песма „Где тичице —“ и треће Топаловића карактеристичан лик „Ковачу“. Између прве и друге песме свирала је млада Вида Караџанина најпре Листову парафразу ка Вердијева „Риголета“ па затим Рафову једну концертну полку и то оба та тешка комада са толико техничке и финога нијансовања, колико се у тако младе свираче у сто случајева једаред није. За другом је песмом мала ученица Катица Костићева говорила Змајевог „Мишка“ а за трећом су песмом њих двапаест ученица сложно и живахно одгледале за њих написану прво лепу новорашну дечију игру под називом „Тринаесто свечарство“. После ове-породе се играло и лепо се сакупљена публика најпријатније забављала у својском српском кругу.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(**Српско народно позориште**) У уторак 11. о. м. приказана је била Димановарева драма: „Дон Цезар од Базана“ са Ружићем у насловној улози, коју је при последњем приказу овде пре две године играо био Милоје Цветић. Тако шпалеренски и симпатичан дон Цезар, као што је наш Ружић, ретко се где може наћи, а уз-а-ш је сасим прикладну Маритану дала вредна Лепка Хаџићева, која је баш оне године у неколико већ лепих прилика показала, да много уме. Као Дон Хозе дебитовао је по трећи пут нов млад глумац по презимену Лазић; прво је пут овде изашао у „Градањи и Немањи“ Мите Поповића као Никосор а други пут у Герперовом „Новом племићу“ као подајући Палиховић. У сва три се пута видило по свему, да је то разборит млад приказивач, који свој посао ради озбиљно и проникнуто а у томе га потпомажу пријатан мушки глас и јасна беспрекорна изговор. — Четвртак 13. фебруара био је дан поновне за прошлу недељу; написни је тог дана први пут Лаброзеов „Доктор Клаус“ у преводу Саве Петровића. Поновне су оне године осим „Њихових сељана“ а „Градање и Немање“ биле доцад махом преноша и то на велику жалост критичара под шифром „и.“ у „Позоришту“ већином преноша с пенатног, па се богме, са једним каква само науштеком, строго и осудно набор преводилаца. Морао је у тим ауспицијама „Доктор Клаус“ унапред застрешити, али није било тако ни страшно, јер је толико бар успео да га је публика иман лепо дочекала — охо! уиада ту у реч стентореки глас „строге критике“: није комад успео, него глумци; успех је само — спољашњи. Но на добро, нека је тако! Прикловимо се мњењу то „строге критике“ а да би што безбрижније могли сви а сва одрећи том Лаброзеовом доктору, за којега опет друга нека немачка „строга критика“ с неком врстом правдене индигнације вели, да је „при сваком приказу позоришно њдлења успех и већ на многим знатнијим позорницама постао комад, што у кашу сипа поше“, сакрићемо се за туђа леђа па нећемо ни бусење тим сигурније гађати у срце тога Клауса. „Поента комада“, вели тај, на кога смо се заклонили, „у томе је, да се прошло блазирана аристократа с неба у ребра пребрави у солидна и члана газду-осионка, само зато, што дозна, да му је таст оронуо. Свако, когод је тај комад видно, мораће ми допустити, да то не само да није блазну нетини, него је дирекно баш невероватно; — такав се безрнја неће тако лако преобратити, па чак и најлуђа неволя најпше јако би га натерала, да пројури сеће Јуле кроз главу. Исто је тако нецетинат опис доктора Клауса; такви би се лечнин код својих клијената давно већ био проиграо. На онда те силне изласкано беде и неслане досетке и будалисте ситуације! Сетимо се на пр. само припора међу кочијашем и сељаком. Да се Љубовски плеше у посао свога господара, да болестан један сељак њега дрзи за доктора, то није баш сувише духовито, нето тако, као што није духовито ни то, што му Љубовски хоће да даде универзалну лекарију, али у том другу боцу згреби те болеснику даде цуну капнику отрова“ (код нас је овде чак пуна чаша). На онда то ће тако с грацијом у недоглед. Одрите се и одрите, да већ ни крпице читаве не остане, ша кад најпосле себе заиштани, како си се пиак могло забавити и слатко насмејати, онда мораш и нехотице себе укорати, да си од багре оних“, што немаш куде да мислиш те услед тога превећаш и најгрубље мане, и мораш дати до уверења, да си од багре оних, „пред које се може изнети глупост, са које човеку каква part.“ Но, али да инаћемо на заклона на да говоримо отворено: ми држимо, да су захтеви, којима би глума одговорити морала а да се донадне тако строгој критици, и сувише идеални те и неизведљиви и с тога без успешна дајемо свој глас доктору Клаусу и похвалимо га, да нас опет после кадгод разведри и застрањености нам људске забавним путем пред очи изнесе то нас шат и поучи. Са Ружићем као Клаусом, са Мильошићем као Гризингером и са Добросављем као Љубовским зацело ће нам свагда бити мио гост. — У петак је пред пешто мање гледалаца, но иначе, одиграна стара француска драма у 5 раздела под насловом: „Госпођа од Сен-Тровсак“ Ружић (Морис) и Софија Вујићка (Хортенција) поспли су ка својим племића комад и победоносно су га преко позорнице пренели. — Недеља 16. о. м. донела је „Сабљу Краљевића Марка“ са сми-

шљеним и красним таблоама, живим сликама у погођењем групирању. Још да је режија са облигатном безгласком катром била мало умешнија те да није морало доћи до мало сувише гласних експекторација на уста слика, даље да није пенаџ народна сметнуо с ума, да му није пратн мелодрамска музика Јенкова, те да их је публици мало гласније саопштио био, могло би се за прилика безусловно рећи, да је био достојан самог увишеног предмета. Певаље смо на услова изостављи не с тога, што не би међу њих свадало, него с тога, што се већ по себи разуме, да оно у данашњим околностима у народном позоришту игра споредну улогу кварише. А још је „појачан“ био лик на крају све натоге није никако могло да дође до доминирања гласова над пратњом.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Вид Вулетић-Вукасовић са Корчуле јавља, да ће у наклади књижаре Драгутина Претнера у Дубровнику прних дана месеца Марта о. г. угледати света нова књига: „Смаилагић Мехо, пјесан нашим Мухамедованца,“ коју је по налогу антропологичкога друштва у Бечу забележио Др. Фридрих С. Краус. Како уверава Вукасовић, то је надужа (која до две хиљаде сто и шездесет стихова) а и садржајем најдивотнија песма, што је у опште има у нашој народној књизи.

— Књижара браће М. Поповића издала је недавно дана ове три нове књиге: „Пет приповедака Ивана Сергијевића Тургењева“ у преводу Бранка Константиновића. Тих су пет приповедака ово: „Смрт“, „Надзорник“, „Невачи“, „Два племића“ и „Јуродиви“. („Невачи“ су у истом преводу угледали света лане у нашем листу). — 2. „Виноградарство и Подрумарство“, које је по домаћим писцима (?) приредио за народ један виноградар (?). Са неколико слика у тексту. — 3. „Патње под облацима и над облацима“, написао Жил Верне, (вађда Вери?!) превео Ђорђе Магарашевић, и „Бунтовници с мореког брода“, прича Жила Верна, превео Бранко Мушицки. (Ова друга прича Вернова напшла је већ једаред у српском преводу под наслоном „Побуњеници са „Бунтиђе“ у „Јавору“ године 1880, у бројевима 49., 50. и 51. Само је ту причу с француског превео Београђанин Г. Ј. Г. Мушицког је превод у сваком погледу претезнији.) Пређ је књиги цена 40 нов., другој 70 нов., а трећој 30 нов.

— Напшла је 123. свеска народне библиотеке браће Јовановића. Садржај је тој свесци шаститан живота Герасима Зелића, архимандрита.

— С поуздане стране дознајемо, да ће Карстеов превод Његошеног „Горског вијенца“ већ о Ускрсу напћи у Бечу у наклади К. Конегена.

— У штампарији А. Пајевића у Новом Саду напшло је друго поправљено и умношено издање: „Зборника правила светих апостола, васељенских и помјесних сабора светих отаца, која су примљена православном црквом. Превео са грчкога по најновијем атинском издању др. Николим Милаш, архимандрит.

— У Београду у штампарији напредне странке пзаје занимљива књижица: „Дечије игрѣ, за српску децу. I. књига: летње игре. Прибрао Ник. Стојановић, учитељ. Цена 30 н. дин.

— Немци су осетили потребу, да се што боље упознају с књижевностима свију народа. Херман Хуке, књижар-издавач у Липсиј, наумио је, да издаје серију историја европских књижевности. Читамо, вели Хуке, толика слава њих славних страних књижевних великана, да треба да знамо, и које место заузимају у својих народа. Тиче нас се то, као и културно и политично стање њихово, јер све више долазимо у додир са разним народима око нас и даље од нас. Већ и стручњацима нуждан је компендије тих књижевних историја. У серији тој означене су историје талијанске и индеријанске, шпанске, португиске, руске, данске, шведске, мађарске књижевности. Хоће ту да се душевни живот овог или оног народа представи с обзиром и на политичне и на културне прилике његове не само по имсиима и бројевима година, него живим описом литерарног развитка наслањујући се на најновија научна истраживања с позитивним резултатима литерарних историјских студија, као што требају лаичари, на које се најчешће обзире издавач; а ко би хтео и даљег упутства, том ће бити уза сваку сеску на руци краткак навод главних извора у забучном регистру ради лакшег оријентирања. Зашто преди препоруке сваком необраћеном члану и наше народ. — Да ли ће и историја наше књижевности наћи места у тој серији, предно би било, да наши познаваи о томе прописе и поправе. И за наше потребе неилано такве књиге. Јагићева и Новаковићева нису више довољне ни за школу, а ни за народ. Крајње је време, да се та јако осетна празнина у нас испуни. Начули смо већ поодавна, да Светомир Николајевић или Светислав Вуловић, наши најрени литерарни историчари, раде око тога. На?

ЧИТУЉА.

Као што се из Сиљета јавља, умрло је 19. фебруара н. р. **Фра Иван Дешот**, међу младим хрватским песницима један од најдаровитијих. Родио се у Заостругу у Далмацији године 1855., тек је дакле прешао 30. годину. Гимназијске је науке свршио у Сињу па онда је учио богословију у Шибенику и Макарској. Неко је време учитељевао, док није добио Сумартинску парохију на дивном острву Брачу, што лежи преко од Сиљета. Ту се сасвим одао свом позиву и своме песничком паклону, на који га је гонила красна природа. Ту су сезнуле „Prve iskre“, збирка песама, које доказа дају о знаменитом дару песничкоме, о одушевљеноме му родољубљу и дубоком мисаоништву. Студије су га одвеле на поље филозофије те је прерадом Смајловог „Карактера“ и Цезара Келту-а „Ума и срца“ дао хрватском народу вазлну лектиру из полу практичне филозофије. И иначе је Дешот много радио; био је међу осталим и сарадник „Vienca“, у којем се нарочито дивили његови путописи.

САДРЖАЈ: На гробу Јована Суботића. (С приморја.) — Вељко. Приповетка Милутина Јакшића. (Настаиак.) — Апостол. (Нетељи.) Превео Благоје Бранчић. (Настаиак.) — За начело. Роман Милана Савића. (Настаиак.) — Све је само таштина. (Грађење.) Превео Вл. М. Јовановић. — К народној музици. (Скица.) Написао Роберт Толингер. — Какво ће време бити? Историјска црточа о томе. (Свршетак.) Од Стеве Миловановпа. — Листак. Шесто Једној госпођи. Написао М. С—h. — Листаћи: — Гласник. — Позориште и уметност. — Књижевне новости. — Читуља.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. пр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Руковиси шаљу се уредништву и претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 9. У НОВОМ САДУ 27. ФЕБРУАРА 1886. ГОД. II.

ЗА СРПСКЕ НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ.

РЕЧ „МАТИЦИ СРПСКОЈ“,

СВЕШТЕНИЦИМА, УЧИТЕЉИМА, УЧЕНИЦИМА ВИШИХ И СРЕДЊИХ ШКОЛА.

Силно благо народног ума лежи још увек раштркано по разним крајевима, у којима српски народ живи. Колико нам благо народног ума вреди, знамо сви, јер на основу тога ударише темељ развитку у народном духу наше књижевности старина Вук Караџић са својим ученицима Бранком и Даничићем и новијим научењацима, те изазваше пажњу на њих и далеких туђинаца, а дадоше гласа српском духу и у целом културном свету, на широком светском дивану: — Корнелије Станковић и његови наследници: даровити Јосиф Маринковић и др. Јован Пачу ударају темељ српској народној музици по лепим народним простим мелодијама; — Ђорђе Крстић отвара врата правом народном сликарству прикупљајући бојама народну ношњу по разним српским крајевима. Кажипут је ту к здравом основу даљег развитка на народном самосвојном темељу у књижевности, у уметности, у вештини. Но, то још није све!

Јер силно благо народног ума, велимо и опет, лежи још увек раштркано по разним крајевима, у којима српски народ живи. Они, којима намењисмо ову искрену реч, знају врло добро огромну вредност тог блага; јер им је довољно познат око тога труд творца и његових сатрудбеника око нове, српске народне књижевности, а да их и не упозоравамо тек и на то, што сво недавно и руско министарство просвете нађе за вредно, да свом учитељству чак и наредбу такву изда у својој пространој држави код толико досад тамо прибраног умног народног блага.

С тога мењемо најтоплије на срце нашим свештеницима, учитељима, и другима, који се баве с народом у народу, као и ученицима старијим и одраслијим: универзитетлијама, богословима, препарандима, гимназистама и другима, да не само сваком даном приликом скупљају и бележе све, што чују и виде у народу, него да и сами траже таквих прилика.

Народне песме, приче, обичаји, пошалице, загонетке, речи, пословице, изреке, узречице, имена и постанак имена разних места (вароши, села, потеса, поља, необичнијих имена и презимена мајдана, река, потока, друмова, пећина и т. д.) — све то спада амо, па нека су и локалног, месног значаја. Свако име скоро има своју историју, свака пословица, изрека и т. д. своју анегдоту, која јој тумачи постанак.

Људима, који стално живе међу народом, то је врло лак посао. А ђачка омладина наша имала би пријатне и корисне забаве и поуке о својим школским одморима; корист би била и по њих саме врло велика већ и у томе, што би тако долазили у ближи додир с народом, те га боље упознавали, па кад временом ступе у редове народних просветитеља, знаће, с ким имају посла, — а то много, много вреди. За све то нити треба особита труда ни велика трошка, све када не би само ма и у најближој околици својој бавили се око тога. Све и да се иште и већег труда и трошка, не би смели презати, кад се узме у рачун, колико ће тиме користити и себи и општој ствари: јер, на пеку жалост, а горка је истина, већ на много страна прети немилице опасност, да ће »друмови пожелити — Срба, али Срба тамо бити неће«. Сетимо се

само мртве страже српског имена по Барањи и горњој Угарској! Сетимо се Македоније и Старе Србије!

»Матица« је више пута расписивала награду за свестран опис Фрушке Горе. Не пријави се нико. И неће се бар за дуго ни пријавити. За то се иште од појединца огромног труда и неисплативог трошка; а томе у нас ни један појединац није дорастао . . . Треба нам да знамо све наше крајеве, како где српски народ живи. А немамо описаних ни најлепших, ни најглавнијих места наших. Угледајмо се на вредног и неуморног М. Ђ. Милићевића, писца »Кнежевине и »Краљевине Србије«! . . . Још и данас не знамо, како треба право да пишемо; а толико ваљаних народних фраза има у народу, о којима ми ни појма немамо, него крпаримо по туђинском крају.

Све, све то треба купити и бележити са свима погрешкама и врлинама; тек да скупљач сам примети, ако можда гдегод што по свом мњењу сматра за погрешку, да прибележи, али не да поправак без погрешке наведе.

И све то ваљало би слати »Српској Матици«. Ми не сумњамо ни најмање, да ће се »Матица« примити, да буде у нас то, што у Русији онај одбор, који по министарском налогу има да прибира оно, што му се са разних страна прибележено припошље.

Истина, »Матица« је и дојако примала сваки прилог те руке и по вредности оцењивала; али је врло погрешан обичај у нас био, што су многи, који су што прикупили где, одмах на своју браду, без критичног просуђивања, и штампали или у засебној књизи или и у повременим листовима. Тако је дошло до тога, да се често штампало нешто, што нема никакве вредности, или бар не толико, да се може за себе штампати; а много што-шта опет штампано је нехотице, можда и хотимице из неке ваљда сујете, по неколико већ пута. Вук је био врло пажљив у томе; зато и јесте оно, што је он штампао, неоспорно најбоље.

Прионимо својски и савесно око тога велевредног посла! Не дајмо, да странци и туђинци набирче бисерје по нашем народу, да га не продају као бисер, него да га злонамерно »фалшују« и на зло тумаче. Образ и дух треба да су нам светли, те не дајмо рђи на њега!

»Матица« наша, рекосмо, јесте, додуше, и досад радила око тога; али је то посве мало. Од ње смемо у томе захтевати више, много више. Ми молимо славну »Српску Матицу«, да се прими тога посла, те да буде руководља; молимо је, нека изабе е из своје средине одбор стручњака, који да изради програм, по ком би се тај посао имао радити, и да се прими редакције приспелих му прилога, те да их штампа или у свом органу »Летопису« или у посебним књигама одсеком или према потреби. Наће ли и згоднији начин, радосно ћемо га прихватити.

МАТЕРИ.

Честитам ти, добра мајко,
Имендан,
Пун ти био лепе среће
Мира стан;
Благословен руке твоје
Сваки рад,
А угодан богу жртве
Твоје кад;
На чело ти никад брига
Не села,
Била увек здрава, чила,
Весела,
Драга мајко, добра моја
Старице,
У држави мисли мојих
Краљице!
Стоји-л' трска? стоји ли на
Кући кров?
Није ли га гњев разнео
Вихаров?
Да-л' ти роде још на њему
Клепећу,
Када дођу с' ластама о
Пролећу?
Стоји-л ђерма? стоји ли још
Стари дуд?
Је-л' авлија посејана
Цвећем свуд?
Има-л' траве, те постеље
Свилене,
Негда мени тако драге
Милене?
Како живиш? Јутром спремаш
Собицу,

А вечером бледу палиш
Свећицу,
Седнеш, шијеш, рубиш, предеш
Или ткаш,
Да набавиш, што ти нужно,
Како знаш.
Кад си се већ уморила,
Устанеш,
Прекрстиш се пред иконом,
Узданеш:
Па молиш се за мене, за
Сина твог,
Да му срећне постојане
Даде бог!
Осећајућ' своју тугу
Дубоку,
Дробна суза заблиста ти
На оку,
А из срца отме ти се
Уздисај,
Па полети сину твом у
Други крај. —
Је-ли, мајко, је-л' да ј' тако?
Ћути, знам:
И на моме срцу тешки
Лежи кам,
Како-л' теби мора бити,
Боже мој!
Кад ни један није син код
Тебе твој,
Већ к'о лишће, што га ветра
Гони ћуд,
Расули се по свом свету
Којекуд . . . .
Питаш, мајко, како мени?
Како кад,
Походи и мене кадшто
Бол и јад,
Ал мину ме, ка' облака
Летњег сен,
Па у срце мир ми опет
Унесен.
Грлим, љубим добру своју
Женицу,
Што је чувам ка' у оку
Зеницу,
Што ми тихим гуком гуче
И у сне,
А сласт сипа на горке ми
На усне . . .
Ја и пишем, ја и певам
Кад и кад,
Ето видиш, у послу сам
Баш и сад:
Драгоцени у свом срцу
Тражим кам,
У знак хвале да га, мајко,
Теби дам.
Више немам, срце ми је
Убого,
Већ не роди каменова
Тих много,
Али тај му баш из среде
Извади' . . .
Моли бога, мајко, нек се
Хиљади,
Да не буде празно срце
Сина твог,
Срце, негда пуно жара
Огњеног,
Срце, што је тако бујно
Љубило . . .
Ох, то би ме, драга мајко,
Убило!

Мита Поповић.

ВЕЉКО.

ПРИПОВЕТКА МИЛУТИНА ЈАКШИЋА.

(Свршетак.)

V.

Сунце се рађало. По ледним пољанама равнога Баната мирисало је цвеће, орошено сићаним капљицама бисерне росе.

Путем селу К. путовао је путник. Ишао је лаганим, одмереним кораком. По опанцима му попала прашина. На високом се челу видиле две боре; и ако му је лице изгледало младо, ипак се на њему огледала она збиља, која ти засведочава тешке муке, а из оне две боре можеш прочитати читав низ догађаја. Заогрнут је био кабаницом доста већ изабаном.

Ишао је замишљено а чешће је застајкивао.

Сад баш седе поред распетија, где се путеви укрштавају. Сео на јарак, скинуо шешир па лупка својом великом палицом по грудвицама, што су их точкови од кола и стока још поштедили били.

Била је запара. Он је седио и гледао беличасто-плаво небо и позајмљену светлост чет-

*

врти месечеве, који се поданичком покорношћу клањао и уклањао јаркоме сунцу. Дисање му је прекидао по који пут тежак уздах.

Мало даље на видокругу видила се дрва и бели торањ из К. Дуго је гледао он тај торањ. Преко утрвених шпрњика и једрих кукуруза журила се по која сова с ноћнога лова с пљеном у канџама торњу сеоском.

Замишљени путник трже се у један мах и окрете се на другу страну, јер је чуо бат коњски.

С противне стране према селу јахао је један момак. На једном је коњићу јахао, а други је каскао упорожен низ овога.

Мало даље од крста био је нов бунар. Тај момак ваљда иде с паше; стаде поред бунара, да напоји коње. Ухватио је за шибу, па вуче ведро, ал један улар испаде из руке, и коњ пође на другу страну. Он се окрете, да ухвати коња, а међутим је држао левом руком ведро. У тај мах спази путника, који се к њему упутио.

»Гле, Вељко!« рече полугласно, а ведро му испаде из руке од чуда.

»Добројтро, Мито,« ослови га путник.

»Бог ти добро дао,« одговори момак, па се још већма зачуди — та они су већ од толико времена у завади.

»А откуд ти, Вељко?« запита тихо, кад се мало повратио од чуда.

»Слушај, Мито, ходи да седнемо овде, да се мало разговарамо. О, боже, већ откад нисам видио никог из нашег села!« . . .

Мита је послушао.

Коњи су ушли у шпрњику па стали.

»Ти знаш, Мито, како смо се лепо живили, кад смо били млађи, а знаш, како смо се ни крошто завадили. Млади смо и јогунасти те се не могосмо помирити до данас. Ти си ме још и сад погледао разрогаченим очима, кад сам те ословио. Јест, Мито, лако је теби. А ја, видиш, загрлио бих сад и најгорег, само нек је Србин, а где теби не бих назвао добројтро, кад сам после дуге године дана од познатих тебе првог видио, тебе, кога сам волео као рођеног брата и кога и сад волим. Сећаш-ли се, како смо заједно чували гушчиће и прасиће, како смо увек један уз другог држали? Је-ли, Мито, да ћеш се помирити самном, па ћемо одсад живити као рођена браћа?«

»Хоћу,« одговори Мита загушљиво, и другови седоше ближе један другом а Вељко метну руку на плећа новом побратиму.

»Мито, имам нешто важно да ти кажем. Чуо си ваљда, шта се ради на све стране. У вароши, где сам био затворен, овладао је велики метеж. Ја сам у том метежу утекао из тавнице. Потера ме зацело већ гони. У село не смем. Ал' имам нешто, што ми ево већ годину дана и у сну и на јави пред очи излази — ја се морам осветити, и то још данас осветити. Учинићу то, тако ми бог не помогао. Не могу ти рећи, како их мрзим, а и ти, Мито, треба да их мрзиш. Млазеви на телу твоје матере ишту освете, крв њена ише његову крв!«... Вељко застаде, а из очију му је севала ватра.

»О, Вељко, мрзим их и ја, као што их и ти мрзиш. И ја ћу се осветити. Колико ми пута ноћу изађе пред очи онај страшни час, кад су ми мајку избили. Тада планем гњевом, очи ми се закрваве и ја мислим на крваву освету ал ме мајка утишава: »Та мрзим их и ја, само што тебе већма волем, него што њих мрзим,« блажи ме она.«

»Сад је прилика, Мито, да се заједнички осветимо. Ти иди у село, па кажи Богдану и Милошу од мене поздравље, да се и они спреме. Ви све удесите, а ја ћу доћи у село тек пред вече, да ме нико не смотри. Наћи се са Пером, он ће ти много шта знати рећи, јер је служио код њих, а и сам знаш, како их мрзи. Мојима за главу да ниси ништа казао!«

»Све ћу тако урадити,« рече Мита.

Затим су још неко време замишљено, ћутећки једно покрај другог седили, па онда устаде Мита, седе на коња и одјезди у село.

За мало, па је Вељко видио само прашину, где се к селу приближује.

У близини села К. опет је српско место, Ц..а. У том је селу Вељков чика чобанин. Вељко удари преко њива кроз кукурузе управо у ц—ски атар к своме чики, јер је знао, где ће га од прилике наћи.

Каритан чобанин први је у околини. Јака људескара. Веле људи, да се једаред читаво пре подне тукао батином преко магарца са спахинским једним чобанином, па није мотао један другог ни једаред да добије.

Каритан има већ великог сина Игњу. Њима је сад отишао Вељко.

*

Спуштало се вече. Црна облачина прогутала је зраке сунчеве, пре него што је утонуло у море васијонско. Из далека се видиле муње, а грмљавина тек се потмуло чула.

Марва по пољани узверено је гледала на необичну појаву, и збијала се гушће у гомилу, а ветар, што навештује буру, опоминьао је сваки живи створ, да се за времена склони под кров.

За час, па се спустио мрак над село. Кроз пусте сокаке села К. шило је њих пет шест људи у црним кабаницама. Лица им ниси могао сагледати.

Облак је допр'о до села. Муње су просецале густу помрчину шибајући грдне облаке, а грмьавина је одјекивала као пуцањ тога пламеног бича творчевог, којим шиба непослушну васелену. Ох, искро, божанствена ћери љубави васељенске! Тешко вама, ништаве препоне, што хоћете да станете на пут љубави тој. Разорном ће вас силом уништити, и спојиће се, а тада ће их нестати у вреломе загрьају. —

Они људи уђоше у скромну неку кућицу. Авлија те куће била је празна, али зато је била пуница она авлија преко баште. Грдне камаре чине се у мраку оку човекову као горостаси.

Тој кући газда је Мита Добросављев.

»Ти, Перо, терај напред, јер се најбоље разазнајеш, а ми ћемо за тобом,« чуо се Вељков глас.

Пресекошише зид. Муња севне, грмьавина стаде крштти, а авлија се засветли као усред дана. Пред кујиским вратима куће кнежеве стоје четир човека. Муња севне, гром пуче, врата се строшташе пред јаком силом а голи ножеви засијаше при севотини муњевној.

У соби је светлила свећа. Са све четир стране беле се четир зида, ал су још блеђа она лица око стола.

И потече крв црња од злочина, који је спрала, а страшни врисак зачу се из собе.

Прође неколико тренутака, а из куће излетише наполе четир црне прилике. Ал' сад се браћа могоше разазнати: камаре и кров грдне куће били су у пламену.

»Ха, крвопијо, тебе тражим!« викну Мита спазивши у ходнику лик један. Пиштољ плану, ал не погоди, јер лик остаде на истом месту; пиштољ плану још једаред, а лик се није ни макнуо.

Дивља величанственост отварала се пред очима. Небо је горело, и земља је горела, а лик из ходника немо је као кип гледао страхотни призор. Да-ли је гледао, како му горе добро његово, ил' је гледао крв на кошуљи Вељковој или шест јунака, где излетише из авлије на његових шест најбољих коња? Не, кнез није ни на шта гледао — ништа није спазио — њему се у глави помутило.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Облаци се разбише, а ноћник месец промоли љубопитьиво лице, да види, ко хоће да му славу преотме. Очи му вальда засенуше од силне светлости, јер се ено опет сакри за један беличаст облак.

Кроз пусте сокаке јуре шест коњаника а пред њима јунак један на доброме вранцу.

Нигде никог, само се погдегде виде гомилице људи. Шта се оно сјаје међу њима? Да-ли су то косе, с којима ће сутра на теретну свакидању радњу, или су можда очи осветьене пламом осветe? Јесу очи и јесу косе, ал те ће косе сутра да покосе коров, што хоће да угуши најплеменитије влаће руке творчеве.

*

Година 48. одјекнула је по свим крајевима богате равнице банатске.

Сутра-дан у јутру осванула је у селу К. одабрана чета осветника, да свети неправде потиштеног народа.

* * *

По пољанама села Ц. пасе своје стадо пастир Вељко. Од чике свог пасљедио га је. У слободној природи под ведрим небом не зна више, шта је ропство.

Бујна младост оставила му је на челу дубоке боре, и два млаза од сабље, и на срцу — ал' за срце немојте питати.

Слуша певање тица, слуша звоно овна предводника и фрулу свога пастирчета, а крупна бисерна суза кане му покаткад на земљу, коју он тако воле.

У једном крају к—ских њива под старом тополом подигао је два крстића, у спомен своме ба́би и својој на́ни, јер не зна, где им је немилосна рука душманска гроба оставила.

Туда често пролази са својим стадом, па кад дође на то место, скине свој чобански шешир, што га је бура већ толико пута шибала, преседи ту читаве сате па се моли богу, а стара се топола погурила, спустила своју већ проседу главу, као да хоће поверљиво да му прича, шта је видила за последьих дана свога живота. А њему његово уображење казује мисли старе тополе.

Само га једно тишти. На тополе је ударио изданак, и топола ће у њему да живи потоње дане, а он? Као стабло без корена суши се, и сам види, како брзо, — од срца његова нема порода.

АПОСТОЛ.

(ПЕТЕФИ.)

XIII.

Још истог дана с оцем цурињим
Им'о је збора мало друкчијег.
Спахија горди дозв'о га
И немилосно очита му све:
За што му јобаље
Тако заводи
И издајице, бунтовнике
Од њих гради, — а тим завршн:
Ако то даље устера,
Отераће га.

Младић му с достојанством прозбори:
Господине! Не примам лекције....
Ја сам одавна стресо школски прах,
А то ни тамо нисам трпео.
Имам ли греха, ил' сам бунтовник,
Ело вам закон, нек ми суди он;
Нисам ли грешан, с каквим правом ту
Да ме частите ви?
Не бојим вас се, што ми претите,
Да ћу из села бити прогоњен:
Толико могу свуд заслужити,
Да могу живети.
Но ја одавде не одох!
Јер ја сам овде, видим, потребан;
А ви да мене отерате,
Не ћете смети ни покушати,
Рад себе самих не ћете:
Јер ил' ће цело село са мном поћи,
Ил' ћете сами ви се — селити!
Не рекох то, тек да вас заплашим,
Већ као добар савет примите!
Ја народ познајем
И знам, колико мене милује
И шта је готов за ме чинити."
Кад сврши, он се саже и — оде.

Већ прве недеље
У цркви о њем беше проповед:
Попа са грозом верним збораше:
Какав је овај човек безбожник,
Безбожник, бунтовник;
Ако га још устрпе уза-се
За обадва су света пропали!
Јер за то, што се с бунтовником друже,
Краљ ће их све погубити,
А пријатеље безбожникове,
Кад умру, не ће небо примити.
Опоминьо је поп и молио
Да се још за времена поправе:
Док није дошо опас, страшни суд;
Кроз сузе им је представљао срећу
Земаљског света као и небесног:
Нек смрт и пакао не избирају
Кад живот могу имати и спас.

Разјарено се свет из цркве
Удалио,
(Из куће божје, куће мира...)
На као зверад опколише оног,
Кога још јуче звааху оцем сви:
Наложише му, сутра у то доба
Ако га овде виде — умреће!
Младић је, како зна, говорио,
Говорио је лепше нег' икад.
Узалуд. Где је попа диг'о реч,
Ту правда мора бити распета,
Ту правда с места погине.
На сваку свештеничку реч
Но један ђаво уседне,
А ђаво, ако није силнији,
Он је лепшерск — него бог;
На где надјачат' делом не може
Ту знаде речма обрлатити. —
С претњом и псовкама
Отиде народ од учитеља.

На један тренут би му скрхан дух,
Очајне мисли налетеше на-њ,
На оборену главу му,
К'о гаврани на мртву лешину.
„Па то је народ!" уздахну,
„Је-л то народ, који љубим ја,
„За који желим живет' и умрети!
Таки је био пре тисућу лета...
Ал' ништа, ништа! после тисућу
Већ не ће бити такав: млад је још,
На се к'о дете да заводити;
Но сазреће, учовечиће се.
Млад је, и за то — помагаћу га.
А зар је чудо? Та од вајкада
За тим су били попе и владари,
Ти земски богови,
Да народ у слепоћи остане,
Јер они воле светом владати,
А владат' мож' се тек над слепима.
Кукавни, јадни свете! Жалим те.
Кад сам се за те довде борио,
И од сада ћу снагом двоструком."

Дошло је вече, дошла ноћ,
Ноћ за младића овде последња.
Ено га, јадан, где стоји у саду
Под прозорима капитељским,
Од куд је цура увек гледала.
Но сад је прозор био — пуст,
Нема му оне цвећа, цурице.
Дуго је горе укочено глед'о,
К'о какав дух у камен претворен;
Бледим велом покрише му лице
Тајна туга и месечина.

Од једном неко руку стиште му.
У први мах ни на ум не узе,
Дубоко замишљен;
Кад се окрену, виде уз-а-се
Кога је горе залуд тражио.
„На вас сам — рече — чекао,
На вас сам чек'о, надао сам се,
Да ћу још једном видети вас горе
И поздравит' вас једним погледом,
Пре нег' што одем — за навек;
Но судба ј' ето милостивија:
У место оком зборим устима
И рука ми држи вашу драгу руку...
Због ом, ти драги, драги створе,
Једини ту на свету великом,
Који ме икад назва пријатељ
И коме сад смем рећи: пријатељ.
Ја немам старих успомена —
Сама ћеш у мом срцу стајати,
К'о икона у худој колеби,
Пред којом клечи сваког вечера
И богу с' моли житељ побожни.
Но и да ми је срце препуно
Благом најдражих спомена,
Овог трепутка истрес'о бих све,
А оставио тебе једину.
Због ом!... Ако за мене ушчујеш,
И ако буде за мном добар глас,
Веруј ми: биће твоја заслуга.
Због тебе ћићу добар
И трудићу се, да се уздигнем:
Да с' не кајеш и да ти није срам,
Већ шат се још и подичиш,
Што прими мене за свог побрата!"

Пош'о би младић; већ се крен'о, ал
Цура му руку задржа,
Грчевито је стиснувши...
Хтеде да збори, издаде је глас —
Једва најпосле прибра се
И муцајући прозбори:

„Ох иди, иди, с тобом иш'о бог!
Ти племенити човече!
Иди, кад и ја с тобом не могу,
А ја бих пошла радо-радосно.
Можда те никад више видет' не ћу?
Сјајана звездо неба мог!
Јер — ја те волим, љубим те...
Морам ти то исказати,
Да ми не изгна душу на поље
К'о оно Везув усијани кам.
Волим те, а не могу бити твоја, —
Ал' нек чује бог:
Твоја не могу, другог бити не ћу!
На овај прстен, прстен заручни...
Тврд је у њему алем-кам,
Моја је вера тврђа.

Младић, к'о да се небо слило на-њ,
Осети неко силно блажепство;
Клече пред момом дивотном,
Обгрли па јој љубља колена.

Сутри је дан из села отиш'о...
Уз пут је прстен по сто пута глед'о,
И само тако, прстен гледајући,
Веровао је ноћни догађај —
Верова, да је јава било све,
Не луди санак грозничаве душе.
(За што, за што не?
Не знаде ни сам —)
Упутио се у престолницу,
Г'де ј' негда као слушче крао, просио.
У једном прегрђу
Погодио је стан, таванац,
И баш је сео, не знајући
Шта ће и како ће?
Кад неко куцну на вратих,
И — уђе женска велом покривена...
Кад уђе, одмах вео подиже
И непомично, немо стаде ту.
Младићу чисто памет застаде:
То беше — пријатељица.

„Дошла сам за тобом!
Дошла сам... Је-л ти тешко?
Онда ме одмах прогнај из собе,
Не бој се, не ћу за зло примити.
Онда ћу сести на пољу на праг
И чекат', док ми срце не пукне.
Дошла сам, нисам могла остати,
Устопце иђах за тобом
Све довде и сад — овде сам.
Говори, шта ћеш са мном?"

И с отим паде на његову груд...
И загрљени обоје плакаху.

„Јел' не тераш ме?“ проговори цура,
„Ја могу с тобом остат'... остаћу,
Да примим полак твојих болова

А тебе сваку своју радост дам.
Трпећу заједно,
Тугу ти и јад,
А ако икад једном узроптам,
Не веруј, да те волим више већ,
И да сам волела те — икада.“

Благоје Брапчић.

(Наставиће се.)

ЗА НАЧЕЛО.

РОМАН МИЛАНА САВИЋА.

ПРВИ ДЕО.

(Свршетак.)

VIII.

— Да вам нешто кажем, рече Јован сутрадан при вечери Рајку и Живку.

Обојица га погледаше. Јован настави:

— Решио сам се, да се женим....

— На то је лепо, примети Рајко, до тог ћемо доћи и ми, пре или после.

— Али, већ сам и девојку нашао.

— То је мало брзо, рече Живко.

— И то Емилију, коју сте јуче видили у друштву с мојим газдом.

Рајко га погледа и не рече ништа; Живко је ћутке попио чашу пива.

— Данас сам јој рекао своју жељу и она је пристала.

Рајко је ћутао још једнако.

— А познајеш ли је тако, да је можеш изабрати за сапутницу за цео живот? запита га Живко.

— То се разуме, одговори Јован. За време, откад се познајем с њоме, нашао сам толико врлина у њојзи, колико не бих нашао ни у педесет српских девојака. Она тежи за науком, за изображеньем, показала се, да је добра газдарица, јер воли рад, пријатна је а није ни ружна. Под мојим руководством изобразиће се тако, да ће моћи бити узор нашим женама. Што се тиче народности, то је споредна ствар а вера је још споредније. Сутра ћу писати кући по диспензацију — кад већ мора бити. Хоћеш ли ми бити кум, Рајко?

— Нећу, одговори овај.

— А ти, Живко?

— А је ли то већ готова ствар? запита овај Јована.

— Сасвим.

— Знаш ли ти, кога узимаш? настави Живко своје питање.

— Дабогме. Треба показати нашем свету, да су народност и вера девети у плугу. Хоћу примером да идем напред.

— Што се тога тиче, примети Живко, и ја мислим тако. То је најмање. Али личност твоје будуће, та ми се чини важна.

— Казао сам ти већ, рече Јован, да је личност на свом месту.

— А имаш ли појма о њезиној прошлост? запита Рајко.

— Шта ме се тиче прошлости! — Та је зацело ваљана, одговори Јован после мале почивке.

— „Зацело“! То још није известан одговор, рече Рајко.

— Газдарица ме је уверавала, да нема боље девојке на свету, примети Јован.

— А ко је та твоја газдарица!? рече Рајко жестоко. Бабица, кројачица која вуче пијаницу мужа на ланцу, и коју познајеш тек од два месеца. Мислиш ли ти, да она мари за тебе? Њојзи је стало да удоми ту девојку, па нашла тебе, лудог Србина са завојитим и скроз непрактичним назорима, да ти је обеси о врат. А ти, ма да се бацакаш неким тамо идејама и начелима, немаш ни толико памети, колико има сваки бечки штрица од петнаест година. Али, откуд да и стечеш искуства! Са својим социјалистама измењујеш горостасне фразе, врзеш се по облацима, гледиш преко садашњости у маглевиту неку будућност, у утопију, која се разбија о једну једину али најмоћнију ствар, о људску нарав. Жене, с којима си имао посла, спадају у последњу врсту људског рода . . . . на ти хоћеш да изричеш суд о женама у опште! Са висине не види се све. Иди, Јоване, држао сам те за паметнијег.

— А како ћу свет убедити о ваљаности својих начела, ако не примером? рече Јован мирно.

— И ја тако мислим, примети Живко, само остављам другима, да буду пример. Радије се учим на другом него на себи.

— На и ти ћеш узети Берту?!

— Ваљда нисам полудио!

— Ако и није сасвим у реду, што Живко ради,

инак је паметније од оног, што ти хоћеш да урадиш, рече Рајко. Ми се у назорима већ разилазимо, али нас везује пријатељство из детињства. Но, право да ти кажем, и то ће престати, ако учиниш ту глупост.

— Та још је није учинио, примети Живко.

— То прво и прво није глупост, него најпаметније, што се може радити, рече Јован.

— Е, онда ти је врана мозак попила, осеће се Рајко.

— У осталом, рече Јован одсудно, писам дошао да вас питам за савет, већ да вам просто саопштим ствар. Ако пристајете на то, добро је, ако не, толико и чини.

— Онда ради како знаш, рече Рајко, устане, плати вечеру и пође.

— Та немој, Рајко, викне Живко.

— Са теоретичарима могу се још дружити, рече овај при поласку, али кад ударате у праксу, и то у тако глупаву, онда престаје веза. Мене сте видили последњи пут овде.

После тих речи климну Рајко олако главом и оде. Живко га је звао још једаред натраг, али се Рајко ниједном обзирао на то. Кад је био на улици, застаде мало и уздане, затим се упути у другу гостионицу, где ће наћи друштва. Данас се мора испраскати, јер ће се још утишити.

Она двојица седила су ћутке један према другом. Јован је пушио цигарету за цигаретом а Живко је празнио чашу за чашом.

— Нисам требао ништа ни рећи, мумлао је Јован као за себе.

— Можда је овако боље, примети Живко.

— Ја ћу учинити, што сам намерио, настави Јован, да покажем, да сам независан човек.

Живко није одговорио на то ништа а и Јован је ућутао сасвим. Тако су седили ваљда по сата и онда се дигоше и одоше сваки својој кући.

Јован те ноћи није ни трепнуо оком. Све се премештао по кревету, и жа да су му Рајкове речи сваки час пале на ум, инак је остао при свом решењу.

Сутра у јутру био му је први посао, да ниште неком рођаку свом, да му изради диспензацију и да му је пошље што пре. То је писмо предао на реџепис, и тек је онда отишао у кавану, да доручкује. У кавани је затекао Живка. Седне до њега. Ни један није споменуо синоћни разговор; у опште се врло мало и разговарали.

Кад је Јован дошао кући, нађе тамо Емилију, која га је весело дочекала. Јовану се разведри чело и обоје уђу у собу. Ту јој рече, да донесе свој посао овамо, па ће заједно радити. Он ће учити, и то двоструко, да обали испит што пре а она нека шије, плете или што му драго.

Тако су њих двоје проводили време. Емилија свагда добре воље, ма да се није баш претргла многим послом. Тек по кад кад му је допустила, да је пољуби. Јован је једва чекао такве тренутке... ах, та Емилија је знала тако жарко да љуби!

Сваки дан му је друкче намештала књиге и бело рубље, шта више, прегледала је ово, и ако се нашла која дера, а она ју је ревносно закрпила. То га је довело до усхићења и већ је у напред уживао, како ће својом страном женом да постиди тамошње жене и девојке. Та с Емилијом се даје разговарати; знала је водити реч и о еманципацији жена, које су људи просто телесном снагом понизили тако и нису им допустили да развију ум, да немају конкуренције у борби за опстанак. Знала је Емилија, и шта је задатак жене: да рађа, да одгаја здрав нараштај, и још многе друге ствари.

А Јован је свагда уживао, кад је Емилија — као добро дресиран папагај — цитирала коју изреку, коју фразу, и само се онда мало мргодио, кад је отпевала коју бечку песму, онако мало лакоумну. Била је Емилија и у назорништу, највише у Фиршторм у Пратеру а песме бечких народних певача знала је све на памет. Но чим је приметила, да му то није право, одмах је престала да их пева и с двоструком је ревношћу кришла Јованове кошуље и чараше.

А госпа Агата? Очи су јој биле свагда пуне суза, кадгод је погледала „своју децу“, која се љубе као „голупчићи.“ При том је још већма пазила на свог мужа, и онај се није могао никуд маћи без њене пратње. О пиву није било више ни разговора, и то од оно доба, како се показао тако луд код Елтерлајна.

Међутим је стигла Јованова диспензација, и он то саопшти Емилији. Али јој је казао и то, да ће се венчати пред грађанчеником, на које је она и пристала, јер у цркву не иде никад.

Тако би закључено, да се венчају, чим се Јован промовира за доктора а то ће бити тако за две недеље.

Али је Јован био сад у неприлици. Није имао толико новаца, да плати промоцију. Кући нема ником писати а на Рајка се није хтео обратити, јер од оног доба, кад се тако разишли, једва ако се видели на улици, и онда су тек једва, једва поздравили један другог.

Јован је срећно положио и последњи испит али опет се није нешто радовао. Цео дан је бивао суморан па ни миловање Емилијино није га могло на дуже време разведрити. Емилија се потужи госпи Агати а ова јој даде савета, да онако пола у шали, пола у збиљи пребаци Јовану, како је сад хладан, откад је положио последњи испит.

Тако је Емилија и учинила. Јован се додуше одупирао и порицао је њене тврдње; али је Емилија остала при свом, говорећи му, да има своју драгу код куће и да ће је сад напустити.

Напослетку је Јован признао, у чему је ствар. Емилија је била изненађена и није знала у први мах да се нађе, и у неприлици почела је плакати. Госпа Агата помогне јој и ту.

Емилија изјави Јовану, да га преко свега љуби, и да ће заложити и продати оно нешто адиђара, што јој је остало од ..... матере, само да га извуче из неприлике. Али Јован није хтео на то никако да пристане, и тек много и много суза Емилијине, па уз то и уверавање, да је све што је њено и његово, и да она с њиме дели и добро и зло, наведе Јована да пристане.

Како се радовала Емилија!

У своје време промовисао се Јован за доктора целокупног лечништва, а неколико дана затим били су он и Емилија венчани.

Кад се вратили кући, затекну тамо Живка. Јован му саопшти, да је ствар већ свршена и позове га, да остане. Али Живко није хтео. Кад је пошао, чудно је погледао Емилију. Но ова то није приметила. Није ни Јован, само госпа Агата, али се та чинила и невешта.

После два дана опросте се Јован и Емилија од госпе Агате и Флоријана. Емилија је плакала, што оставља свој омиљени Беч; али иде у извесну будућност. Флоријан је вртио главом, што иде у Турску, а госпа Агата једва је чекала, да оду.

Новцем, који је преостао од продатих и заложених Емилијиних ствари, платише пут и још им је остало, да могу у Становцу, где ће Јован да отвори праксу, бар прних дана живити.

Тако су отпутовали.

Госпа Агата је подигла очи к небу и кад је дошла кући, одмах је у Јовановој соби обесила опет матер божију и светог Флоријана. Затим се окренула своме мужу и рекла му:

— Данас се можеш опити, какогод хоћеш.

Флоријан се насмешио, и највибилатије је употребио дозволу своје жене. Био је пијан као можда никад у свом веку. И госпа Агата била је запурена те ноћи, и само је са сажаљењем гледала свог пијаног мужа, како рче у кревету. —

*

Кад је оно Живко оставио Јована и синао се опет доле на улицу, упутио се управо у кавану, где је нашао Рајка.

— Доцкан је, рече овом, већ се венчали.

Рајко се намргоди и устане.

— Али како да ти то није пре пало на памет! викне и незгрална псовка оте му се из уста.

— Тако исто, као што није ни теби; не знам, био сам слеп.

— Хо мај! Али, шта ћемо сад?

— Ћутати, и згодну прилику чекати.

— Та Берта и она су биле пријатељице, и Берта је знала за сваки њен корак!

— То је истина, рече Живко; али кад сам тек синоћ добио писмо од куће, у којем ми јављше, да је Јован узео диспензацију. Ти се с њиме нисн састајао, а мени опет није говорио ништа. Случајно сам и дознао, да се промовирао, управо сн дознао ти. Али о женидби нисам ни сневао! Знаш, приповедао сам ти. Чим сам добио писмо синоћ, одмах се састанем с Бертом и јавим јој то. А она ме погледи и није хтела веровати. „Та Емилија је имала већ дете“ рече. Ја сам се престравио. „Да, с Леополдом, њеним љубавником“, настави Берта, „који јој је обрекао, да ће је узети, па је онда оставио“. Мало сам се почешао и ја, кад ми је то рекла. Знаш, да сам јутрос био у твом стану, — спавао си још — и да смо закључили, да му ја то кажем. Кад сам отишао к њему, није био код куће. Она врашка баба терала ме је све, али ја се нисам обазирао на то. Кад се Јован вратио, рече ми, да је венчан. На сад ми кажи, шта сам знао радити!

Рајко је ћутао.

— А ко би мислио, да ће бити тако луд! рече напослетку. Ти нећеш то учинити.

Живко се насмејао и махао главом, у знак, да неће.

— Но, видићемо тог апостола! рече Рајко. Међутим, знаш, да ћу сутра полагати трећи и последњи ригорозум.

— Та, јавио сам се и ја, одговори Живко. Морању се баш упрегнути. Ова љубав с Бертом одузела ми је толико времена.

— Е на здогом!

Рајко изађе из каване и оде кући. Живко остаде још мало а затим се упути у болницу.

Две недеље доцније положио је други испит. Рајко је пак, пошто се промовисао, ступио је у болницу, да практицира.

Њих двоје састајали се као и пре „код сунца“, све док се није и Живко промовисао и док није и он отишао кући у Становац да практицира.

То се десило тако три месеца после одласка Јовановог.

ПОСУЂЕ У КУЈНИ И У КУЋИ.

ОД М. ПЕТРОВИЋА.

Највећи део хране, што је људи узимају, мора најпре за јело да се спреми и зготови. При том долази храна у различито посуђе. У том случају није доста, да је јело само по себи здрава храна, него је од важности још и то, у каквом се посуђу то јело зготовило, на каквом је тањиру пред нас донесено и каквом га виљушком или кашиком једемо. Из свих тих ствари могу наиме да уђу у јело шкодљиве, па и саме отровне материје, и кад се то деси, онда постане и најбоља храна нездрава.

То исто вреди и за пиће. И оно се износи и пије из посуђа. Много пиће, па и гдекоје јело остаје по више дана и недеља, нека шта више и месецима у каквом суду, док не постану жртва нашег желудца. Особито у том случају ваља добро очи отворити, у каквом ћемо посуђу јело или пиће да оставимо.

Ма да се зна за веома много примера, где се јело и пиће покварило и отровало од посуђа, ипак зато не покланјају многи људи тој ствари довољно пажње. Особито у нашем народу влада у том погледу скоро казнына небрежљивост и небрига. Поглавити је узрок томе тај, што се ретко кад јело или пиће тако јако отрује од посуђа, да човек од тога одмах умре. У највише случајева прође се са мало муке и повређања, а јаче нарави не осете често пута баш никакве видне посљедице. Али с тога, што се не примети одмах, да се здравље пореметило, не треба мислити, да немамо за ништа да се бојимо и да можемо бити спокојни. Црв отрова већ је здравље начео и ако му се одмах на пут не стане, него му се још и даље потпора даје у сличном јелу и пићу, онда ће тај црв мало по мало, неприметно да обори здравље са свим, а ми не ћемо ни знати, зашто смо и од чега оболели. Баш ти — да речем — подмукли нападаји на здравље најопаснији су. Од онога, од чега се штета одмах види, свако ће се клонити и чувати. На непријатеља, који нас напада мало по мало и потајно, не пазимо и не можемо увек да пазимо. Али баш такав непријатељ сатре обично човека много сигурније, него онај, који ступа отворено.

Најмање бисмо се смели тешити тим, да су ово или оно посуђе употребљавали и наши стари, па им није ништа фалило. Стари су већ помрли, за цело многи пре времена, а шта им је век прекратило, то јамачно нису ни они сами знали, а још мање можемо ми сада то знати. Данас се зна за много шкодљиве ствари, које нису стари ни на ум узимали. То је стечевина искуства и знања, и ко је год паметан, треба тим да се користи. Непазити на кажипут науке била би грешна лакомисленост.

Посуђе за кујну и кућу гради се или од дрвета, или од земље, или од метала.

Дрвено посуђе било је пре много већма распрострањено, али и сада ћемо га још доста наћи по кућама. Од дрвета се праве чиније и чанци, тањири и купе, даске за месњу и оклагије, варјаче и кашике, корита за хлеб и канте и т. д. Дрво нема у себи ничег шкодљивог, што би могло да оштети јело или пиће. Али пошто је дрво јако шупљикаво, увуку се лако у њега течности. Исте се унутра у дрвету сасуше и напуне са разноврсним производима распадања. Где се не пази, може да буде тих производа тако много, да дотично посуђе удара. Због тога је главно правило код дрвеног посуђа, да се после сваке употребе мора што брижљивије очистити.

С тога, што је тешко дрво чисто одржати, излази дрвено посуђе све више из употребе. У новије доба меси се у место на даски на мраморним плочама, а у место дрвених оклагија употребљују се сада много оклагије од порцулана.

Код нашег простог света још су јако у моди дрвене кашике, пошаране различитим бојама. Скоро све те боје су металног порекла и због тога отровне. Тим кашикама чељад једе и дословно одлично мало по мало са њих оне отровне материје. Колику здраву снагу саломиле су већ те несретне кашике! На то наравски нико не помишља, ни полиција, којој би дужност била, да спречи продају тако опасног посуђа.

Највише се служе људи *земљаним посуђем*. Исто се гради од иловаче и пече се у умереној топлоти. Тако зготовљени судови немају у себи никаквих опасних састављака и могу се без бриге употребљавати. Особито лети добре су н. пр. земљане ћупе за воду, јер имају силне ситне шупљике, кроз које се вода непрестано испарава, а тим уједно и хлади.

Али баш та шупљикавост обичних земљаних судова, која нам је лети тако пријатна зарад остављања воде, смета њиховој употреби у кујни. Да не би течности кроз себе пропуштали, морају се они изнутра снабдети стакластом навлаком, која се обично зове *глазура*.

Лончари (грнчари) употребљују скоро искључиво оловну глазуру, а то с тога, што се она доста лако топи. Ма да је олово отровно тело, ипак није та глазура шкодљива, ако није само у њој одвећ много олова, јер се олово (оловна глеђа) утицајем велике топлоте и иловаче тако промене, да престаје бити опасно. Али гдекоји лончари узимају на жалост или сувише олова у своју глазуру, да би им се иста пре истопила, или ради уштеде горива не држе посуђе

толико дуго у ватри, колико је потребно, да се сва смеса претвори у стакло. У том случају заостане нешто олова у виду оксида и за такву глазуру кажемо, да је рђава.

Земљано посуђе, које има рђаву глазуру, опасно је употребљавати. Кад се у таквом посуђу куха или ма и само неко време остави какво масно или кисело јело и пиће, онда се неки део оловног оксида у њима раствори. Од тог постане то јело или пиће отровно и поткопава мало по мало здравље оних, који та једу или пију.

Не треба мислити, да само јака киселина у сирћету може да буде повод поменутом растварању. Много мање количине ма какве киселине ураде то. За то не треба пазити само на лонац, у који ћемо усути сирће, него ћемо исту пажњу поклонити и посуђу, у којем кухамо или остављамо кисело млеко, киселицу, кисео купус и у опште сва накисела јела. У свима њима налази се доста киселине, да је сразмерно кратко време довољно, да наступи опасност. По пипчевим испитивањима налази се у киселици до 1 постотак киселине, а у расолу од киселог купуса нашао је он у пролеће чак 1·3 киселине.*)

Кад се купује земљано посуђе, мора се с тога добро пазити на глазуру. Иста не сме бити нигде пукнута нити храпава, него чиста и глатка, а свеједно је, ма какве боје била. Добар лонац звони јасно, кад се куца по њему, а потмуо, такав глас био би знак, да је глазура рђава.

Да ли је глазура добра, можемо с свим сигурно да дознамо на овај начин. Лонац или шерпењу напуњењемо до половине јаким сирћетом, а на сваку литру сирћета додаћемо кашику соли. За тим се стави суд на ватру, да сирће једно по сата кључа. Кад се после охлади, усне се у њега нешто сумпорна водика. Добије ли се од тога тавна или црна оборина, онда то показује, да се у сирћету налази олова. које је у њега дошло из рђаве глазуре.

Пошто се такав суд добро водом испере, налије се с нова сирћетом и опет се по сата куха. Добије ли се сад опет на додатак сумпорног водика пређашња оборина, онда се дотичан суд не сме употребљавати, јер је његова глазура скроз и скроз рђава.

Ако се само први пут добије оборина, а други пут не, онда би то био знак, да је глазура била само на површини рђава. Такав суд може се слободно употребљавати, само га ваља најпре до горе напунити сирћетом и добро искухати, или га оставити тако, да стоји неколико дана.

По закону за немачку царевину забрањена је продаја већ и таквог посуђа, ком је глазура ма само и на површини рђава.

Сумпорни водик, који требамо за ову пробу, купићемо у апотеци. То је течност. која смрди на трула јаја, исто као и парадска вода. коју многи лека ради пију и која се такође може за ову пробу употребити, Сирћет ћемо узети обичан, као што се сада производи фабрички, јер његова је јачина 4—6 постотака, а то је за нашу пробу довољно.

Децембра месеца 1884. год. испитивао је писац у друштву са вел. физиком сл. кр. вароши Сомбора госп. *Др-ом Симом Павловићем* глазуру земљаног посуђа, које се продаје у Сомбору. Прегледали смо света 17 комада лонаца и шерпења од свих лончара у месту, и нашли смо, да *7 комада беху са свим добри, код 7 је била глазура само на површини рђава, а код 3 комада скроз и скроз.* Заиста веома непријатан резултат, кад се помисли на повесну небригу нашега света, где ће једна коме и од интелигенције пасти на ум, да ове ствари испитује!

Посуђе од стакла, од доброг *порцулана,* као и *камена роба* не одају ништа јелу и пићу и могу се без зазора употребити, гдегод се може. На њима се одмах види, да ли су прљави и лако их је очистити. што врло много вреди. Приметићемо само, да за испирање стакленога посуђа не ваља никад узимати сачму, јер у њој има јако отровног арсена (сирчана), од ког би могло случајно мало да заостане у суду. Боље је уместо сачме испирати тршењем од дрва или добрим песком.

(Свршиће се.)

*) В. пипчеву расправу „A tejsav a nép táplálékában" у „Természettudományi közlöny"-у од г. 1885. јулска свеска стр. 283. и 284.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

ДЕЧИЈИ СВЕТ Јермекова и Матића. ПЕШЧАНИ МАЈДАН. Приповетка Фрање Хофмана. Митровица, наклада Јермекова и Матића, 1886. Штампарија Јермекова и Матића у Митровици. Година I. Свеска I. Стр. 64. Цена 20 новч.

Име Фрање Хофмана, приповедног писца књига за децу, данас је многима познато. Не само деца знају његови сународници — Немци — где се његови списи за децу штампају у хиљадама и хиљадама примерака, продају и читају, него и други народ

ди, комшије Немцима, радо преводе његове списе, јер збиља у тим списима наводе се само такви примери, који могу и старијима бити на душевно унапређење, а како не би тек деци, будућим људима, којима у детињству ваља износити добро, да га усвоје и да га се држе, а зло, да га се гнушају и од њега бегају.

По томе је излишно и говорити о самој садржини ове књижице. У овај мах више нам је стало до тога, да јавно рекнемо, е је сваке хвале вредно, што се књижара Ђермекова и Матића у Митровици латила тога посла, да нам издаје овакве књиге за децу, — као што су Хофманове, и затим да наш свет подсетимо и у своме и у интересу своје деце, како ваља да потпомаже овакво подузеће, јер заиста, шта је 20 новч. за четири штампана табака и уз то још две слике, а садржина таква, да јој замерке нема!

Штампа је крупна. То је врло важно, и заслужује сваку похвалу; за новчић два не ваља деци очи да кваримо. Лекари доказују, да отуд и има данас много кратковиде деце и младића, што читају књиге сувише ситно штампане.

Чита се врло лако; види се, да је преводилац — чије име иначе не наћосмо на првој страни — с вољом преводио. У колико ради тога заслужује признање, у толико с друге стране морамо приметити, да није свугде погодно правн израз, праву реч и праву народну фразу, јер у преводу морамо добро пазити, да не преводимо од речи до речи, него смисао али у народној одећи. Јер само тако можемо задобити свет за себе.

Додуше нисмо нашли много таквих места; али ипак нашли смо.

Ми их овде набрајати нећемо; само толико ћемо напоменути и преводиоцу и сваком другом, који се лаћа тога и таквога посла, нека чита народне приповетке, али пажљиво, па ће ту вазда наћи згодних фраза народних, које су поникле у самом народу; јер знајмо, да ће нас народ најбоље онда моћи разумети, ако му казујемо у *његовом језику*.

Књигом хоћемо народ да образујемо, да га издигнемо на виши степен душевног живота; то ћемо постићи *најаре* онда, ако будемо причали и приповедали, као што рекосмо, *народу сасвим у његовом језику*. Гледајмо што више, да се тој мети приближимо. **А. М. М.**

ВИНОГРАДАРСТВО и ПОДРУМАРСТВО *по домаћим писцима приређено за народ један виноградар*. Илустровано издање српске књижаре Браће М. Поповића у Новоме Саду код „Светога Саве“ 1886. 8° стр. 155. Цена 70 новч.

Развитак природних наука био је од великог утицаја на све гране људскога рада, па тако и на пољопривреду. С тога се ни она није задржала на једном степену, него су се начини за обрађивање земље у току времена у многоме изменили и усавршили. Особито подрумарство учинило је на крилима хемије горостасан напредак. Са разјашњењем појава, које производе различите промене у вину, постали смо у неколико господари тих промена. Али и само виноградарство искусило је у новије доба многе реформе. Резидба није више прост механичан посао, него се има управљати по јасним начелима, а и потреба каламљења лозе бива и за наше крајеве сваким даном све већа.

Све те новине посве су непознате великој већини наших виноградара и због тога наше виноградарство назадује, јер не може више да издржи утакмицу са другим производницима, који су знали и умели да се користе научним стечевинама. Оно мало делâ о виноградарству и подрумарству, што их има у нашој књижевности, потпуно су застарела и била је велика потреба, да дођемо једном до савремене књиге о тим предметима.

Потписани се обрадовао, да ће ту потребу наћи подирењем делом, којег је наслов горе исписан. Мало чудноватa изгледање му до душе напомена на наслову: „по домаћим писцима“. Домаћих писаца о виноградарству и подрумарству је у нас још једнако врло мало, али су се тек ипак појављивали и у Живановићевој „Привреди“ и у Србији у „Тежаку“ и гдекојим пажње достојним монографијама. Можда је анонимни „виноградар“ дао себи труда, да од тога рада све оно, што је према критици, избави од заборава, ком је сав новинарски посао изложен и да га прибраног у ваљану књигу очува трајно и за потомство. Зар има кога, који не би признао, да би то било врло заслужно дело?

Али чим сам почео књигу да читам, видео сам, да анонимни „виноградар“ није дао себи тај труд. Одмах ми беше као да се разговарам са старим познаником и ако сада у нешто друкчијем руву. Та то је, рекох себи одмах, **„Vinogradarstvo i pivničarstvo za puk“**, које је написао Фран Куралт, тајник госпоградскога друштва у Загребу и које је друштво св. Јеронима наградило из закладе Душана Котура и г. 1882. на свет издало. Наш „виноградар“ је то дело просто и бесрамно преписао ћирилицом и преточио са хрватског на српски слог. Под „домаћим писцима“ разумевао је дакле анонимус једино поштованог Франа Куралта, не наше писце с ову и с ону страну Саве.

Преписивач се држао оригинала као пијан плота. Исти ред одсека, алинеја и реченица, само што је дело латиницом параграфирано, а ћирилицом не. Тек да се ипак види нешто самостално, изменио је

„виноградар“ одсецима о борби и подруму место и изостављено је неколико приметаба, које се односе само на Хрватску, и две три религиозне експекторације Куралтове, које друштво св. Јеронима захтева из начела у свакој књизи, коју оно изда, па ма та књига била иначе ма како светског и јеретичког садржаја. То се каква нашем „виноградару“ учинило сувишно и задржао је само религиозни закључак. И све слике, којима је књига илустрована, узете су из Куралта.

Као даље салосталан рад могли бисмо још поменути неколико уметака, као: „брате мој“, „чуј“ и сличне реченице. Још је преписивач кратак и јасан, према плану целога дела лепо уређен одсек о претакању вина у Куралту замењо другим неким другим и развученим текстом, у ком се многе претходне ствари понављају и на ком се у опште види, да је само на силу утиснут у књигу. По језику судећи, писао је тај текст какав писац из Србије, а наш га „виноградар“ није ни дотеривао на свој начин писања, него га је од речи до речи преписао. Тако је исто замењо и Куралтов одсек о чишћењу вина текстом тога другога писца, опет не на корист књиге. Најпосле су као са свим нови одсеци, којих нема у Куралту, ушла у српску књигу два кратка одсека: „Какве особине вино треба да има за пренос“ и „О разлевању вина у флаше“. Дакле као што се види, „виноградар“ је у неколико Куралтово дело другом опет туђом књигом и исправљао и допуњавао. Заиста работа, која му може на част служити?!

„Виноградар“ влада иначе српским језиком да не може боље бити. Куралтова књига је већим делом тако лепо пречетена на српски језик, да је милина читати је. Штета, што није оригинал одмах пре три године штампан тим језиком, па ма и латиницом. Та похвала односи се иначе само на места, која су приступачна свачијем разумевању, а где долазе технички изрази, ту је и „виноградар“ био често у великој запари. Тада је задржао или Куралтове изразе, који су много пута неспретни и не одговарају духу нашег језика, или их је на свој начин превео, како му је на брзу руку на памет дошло. А пошто „виноградар“ очевидно не познаје хрватске провинцијализме, то су отуд изашле гдекоје баш смешне ствари. Тако лозу „graševina“ зове „грешом“, што има већ своје и то са свим друго значење у винограду. Међу винским болестима навео је Куралт и „Vino postaje žohk“, а наш „виноградар“ превео је то одмах са „Житко вино“, дакле није знао, да је хрватско „žuhko“ то исто, што у нас „горко“. Тим је преписивач уједно показао, да је он узео лажно на себе одело виноградара, него да му је занат са свим други.

Дело, које је на тај начин постало, не може бити на дику нашој књижевности. Остаје нам, да још ишчекујемо ваљану савремену српску књигу о виноградарству и подрумарству, а док те немамо, препоручили бисмо српским виноградарима, да набаве себи Куралтово дело. То је за њих уједно и практично, јер док оригинал стаје само 35 новч., њуди се овај од чести невољали српски препис за 70 новч. на продају, дакле управо за двапут толико.

М. Петровић.

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(**Матица Српска.**) Књижевни одбор „Матице Српске“ имао је своју седницу 8. (20.) фебруара; на том је састанку одређено ово: 1. Прочитана су два записника и одоставерена. 2. Потпредседник јавља, да су он и секретар били на ужину бившег председника „Матице Српске“ и књижевника др J. Суботића у Земуну, да су положили на мртвачки одар венац у име „Матице Српске“, да је секретар говорио надгробно слово заслужном покојнику и изразио сажаљење породици покојниковој. 3. Секретар јавља, да ће до који дан бити одштампана 145. св. (1. за год 1886.) „Летописа“ и каква су чланци спремљени за 146. св. (2. за год. 1886.) 4. Секретар јавља, да је извадио 4. св. из збирке књига за народ, што их издаје „Матица Српска“, на задужбине Петра Кочељића. Одређује се Ст. Милованову, шиљу те свеске, награда. 5. Секретар јавља, да је књижевник из Београда Матија Бан послао своју слику за збирку Матичине галерије слика, и да ће то скорим учинити и књижевник Ђорђе Малетић; обојица су лане славили 50-годишњицу свога књижевног рада. 6. Прима се и награђује расправа М. Петровића: „Баре у Бачкој“; штампање се одлаже. 7. Прима се за „Летопис“ расправа Ст. Новаковића: „Последњи Бранковићи у историји и у народном певању“. 8. Од године 1456—1502.“ и награђује се, кад буде штампана. 8. Од неименоване писца на награду поднесена збирка игара у једном чину „Преки лек“ даје се на оцену др Милану Јовановићу. 9. Примају се и награђују: „Допуне и поправке к српској библиографији“ од 1748—1880, што је за „Летопис“ послао Марко Кречмерић. Изостављене се оно, што су писали Срби али на ком другом језику, а не на српском. 10. Синшка генеалогична студија из повеснице српске под наслоном: „Родослов династије Бело-Павлимира и Тјехомира по Порфирогенету и Дукљанину“ издаје се на оцену Милану А. Јовановићу. 11. М. Нешковић шаље расправу за „Летопис“: „Вељ Јован Јовановић као педагог“; издаје се на оцену Аркадији Варађанину. 12. Издаје се на оцену Сави Петровићу песма Ђорђа Милановића под наслоном: „Бранково Сврт“. 13. Издаје се одбору за издавање књига за народ на задужбине Петра Кочељића поправљено спис Петра Кнежевића: „Ратар у пољу и на дому“ и још преведен спис његов: „Пољопривредни катихиз за српске основне и понављајуће школе“.

14. Издају се на оцену одбору Конвикшеве задужбине: а) неколико чланака Тома Крстова-Поповића, б) „Достојанство и васпитање народа“ од Мила Вукашиновића, в) „Помози себи, па ће ти и Бог помоћи“ од др Ђорђа Дере. 15. На захтевање послата је приповетка Паите Поповића под насловом „Не укради“ писцу патрат. 16. Јавиће се Кости Бошњковићу на његово питање, нека пише о фамилијарном праву и нека пошље за „Летопис“. 17. Вратиће се Здравку Рајковићу његов спис „Одело и станови“. 18. Милутин Ј. Илић подноси уверење штампарије др Св. Милетића, да ће у одређеном року штампати од „Матице Српске“ награђену шаљиву игру „Нова Доба“. Позваће се управни одбор, да досуђену награду исплати. 19. Вратиће се Лази Лазићу „Српске народне песме“, што је по Бачкој покупио био и амо поднео. 20. Књижара браће М. Поповића моли „Матицу Српску“, да сме препштампати дело Јоксима Новића Оточанина: „Старине од Старине Новака“, јер га је нестало по књижарама. Решиће се други пут, кад равнади секретар у записницима, докле допире право „Матице Српске“ на то дело. 21. Остало су биле ствари пштомачке: разгледани су извештаји њихови о успеховању у првом одсеку школске године 1885/6.

А. М. М.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште.) У прослави успомене на Косту Трифковића била је у среду 19. о. м., као на дан једанаест година од смрти Костине амо, спечана представа. Приказане су биле три његове шаљиве игре, и то: „Честитам“, „Љубавно писмо“ и „Француско-пруски рат“. У првој је игри први пут изашла на позорницу Л. Брашићева у улози собарице Софке. Добитничина је за први пах показала толико окретности, колико је ирале могло набити испод мучног утиска тако звазног „Lampenfieber“-а. Иначе су жимо одиграше биле све три глуме. — У четвртак је започела неке стара шаљива игра „Шоља тоја“ а наставила га и завршила изворна новина из пера Милана Савића под насловом: „На добротворну цел“. То је пета — прерађу „Социјалне демократе“ и неприказану досад шалу „Неће да се противи“ штампану у 135. свесци „Летописа“ не рачунамо амо — глума, коју је Милан Савић иначе на позорницу. „Последња воља“, „Фриче фире“ и „Наживо се“, три шаљиве игре, с којима је Милан Савић још године 1879. изашао на среду, у толико су на позорници показале слаба успеха, што су после првог приказа сасле са репертоара, а од „Матице Српске“ награђене „Проводаџије“ тек се прекласе приказале овдашњој публици, но колико смо пратили рад позорипте наше дружине код Новог Сада, знамо, да се „Проводаџије“ дивале од прекласе амо у сваком скоро месту, где је дружина боравила за ово две године, у толико дакле код њих може бити реча о успеху. Ни пета Савићева глума, опет шаљива игра, и то у три чина, није у овдашње публике сасвим могла продрети онако, како би то одговарало дару писчевом, спреми његовој и — радости општој са једва дочеканог на какког извршног дела те врсте. Половичном том успеху крај је уз осетни недостатак живе радње и неку, да кажемо, на карикирање напрегну претераност у карактерисању најпаче још — сувише дебео према локално-глуманом калибра, са којега нам лица у глуми и против воље наше прелазе бити — типови. Ми тако судимо по нрвом учинку, а кад се на крају овогодишње сезоне будемо опширно осврнули на изворне глуме, које су ове године онде нрва пут прешле преко дасака, образложићемо суд свој о Савићевој најновијој шаљивој игри и објасниће намерке, које смо сад само назначили. — Субота 22. о. м. донела је после почивке од више година поната старе „Тајнолоке записнике“ са Ружићем као Робеном, а Недеља 23. о. м. по други пут изворну историјску трагедију Мите Поповића, под насловом: „Стевап последњи бо. сански краљ“. Од нрвог приказа амо — од Три јерархе 1884. — задржао је једини Ружић своју, наслову улогу, остале су све важније улоге примили онога мало нова приказивачи и то на радост све приказивачи, који су, као што се могло и предвидити збило, далеко одскочили од својих претходника. Ту је пре свега Јелика Харићева као Дајка, Миљковић као краљ Тома Остојић, Софија Вујићка као Катарина и Драга Ружићка као Ана.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— У 124. свесци Народне библиотеке браће Јовановића у Панчеву, која је пре неки дан изашла, почиње превод Хиговог романа „На белом хлебу“.

— Изашла је нрва свеска „Дечијег света“, што у месечним свескама издаје књижара Тюрменкова и Матића у Митровици. У нрвој тој свесци почела је Хофманова приповетка „Пешчани мајдан“ („Die Sandgrube“).

— „Стари Гагић“ приповетка уваженог нашег сарадника Ст. В. Поповића, која је изашла у 124. књиги „Летописа“, у четвртој свесци за год. 1880, почела је излазити у мађарском преводу у Будимпештанском дневнику „Fővárosi lapok“ у 54 броју.

— Изашла је ово дана у накладп књижаре браће М. Поповића и трећа књига „модернизована“ Видаковићева романа под насловом: „Љубомир у Елисејуму“. Књига је штампана у штампарији Августа Фукса, а цена јој је 90 новч.

— Накладом штампарије Косанића и Поповића у Панчеву угледао је света „Зборник приповедака за одрасланје девојке“ од Ј. Н. Буља. Превод с француског. У зборнику том има нет приповедака и то: 1. „Човекомрзац достојан поштовања“; 2. „Примање под своје“; 2. „Миловј“ или „Љубав материнска“; 4. „Буфлер и Ленирови“ и 5. „Бепи и Марко“ или „Боски близанци“. Цена је књизи 50 новч. — Од истог писца изашли су у српском преводу у издању Арсе Пајевића године 1883. „Савети мојој кћери“ у 2 свеске.

— Дошло нам је до руке неколико бројева Balkan-a, листа за забаву и науку, што излази у Загребу од нове године а одговорни уредник му је Августа Харамбашић. Међ сталним сарадницима су великим именима, која имају гласа у хрватској књижевности, али још више у тако званој „странци нрава“, којој је на челу др. Старчевић, у чијој се штампарији „Balkan“ и штампа. По томе, па и по самом уредшику, који се преноручује своју драгој у песми чак тиме, што је члан „странке нрава“, а још јасније по слици насловној на челу листа, као и по самој тенденцији, којом су задахнути мал' те не сви и приповедачи и поучни чланци у оно неколико већ свеснчића тога листа, — лист тај не заслужује друкче пажње осим, којима је стало до свестраног и живог рада, који хоће бар лепу и научну књижевност да уздпше изнад таквог уског видокруга страначког цинизма, не друкче, него да осуде такву појаву. Овбалына књижевност и наука не познаје граница партајичности. Ми Срби ... да и заборавимо на ово тенденциозно подметање српској омладини у приповетци „Куда то води“, али можемо ли бити хладнокрвни према нравом смеру „Balkana“, што га је иртач нетакао наслонном сликом, а уредник, ко зна, протумачио и речима? Ево немо исписати од речи до речи опис слика на корицама и на челу листа, које је радио хрватски сликар Фердо Кикерец, изазат и у нас но

слици „Косовки девојци“, израђеној по познатој српској народној песми; по слици „Деда и унука“, по познатој песми нашег Змај-песника; и по прилогу у 34. бр. нашег листа пр. год., на којему слику св. Ђурђа, кога представља као јунака Пригорца на коњу, како копљем обара иноверног: „Слика на омоту нашег листа („Balkana“) представља ненину, која симболизира Балкан, а на њој седи пала слобода. Лијевом руком трга ловор, а десном га пружа тробојци јунака, који су се на подножју ненине ишарили. С десне је Пригорац с јатаганом у руци, у средини Хрват, десном руком дрска његову руку, а лијевом грли Бугарина, који је своју руку подигао са ланцем, што но га шала слободе свој тробојци пружа. И Хрват је ено своју лијевицу пружио за њиме. С лијева су симболи лијепе књиге, знаности и умјетности, којима их сликари обично приказују. Ми се надамо, да ће се нашим читалељем свиђети та слика. У њој је илустрован програм нашега листа: заједница средње браће на Балкану.“ Тако приказа уредник цртеж на корицама свог листа. Којему пријатељу те заједнице не би од радости и жилиште срце заиграло на тај програм? Али превриште корицу, ни погледајте цртеж на челу тога листа: па ако и сад повјерујете, да је ово баш програм „Балкану“, зајцло хоће се о другом нечем уверити, кад прочитате речи, којима се и та слика тумачи, а и ми је цртао Фердо Кикерец за тај исти баш лист: „Слика на челу нашег листа представља двије најближе сестре, Хрватску и Бугарску, како се срдачно пружају руку. Хрватска дрска у руци књигу, знак просвјете, а Бугарска Хрватска дрска у руци књигу, знак просвјете, а Бугарска мач, којим ли је нетом тол јунчки осветлала лице. И том сликом... али ми судимо, да не треба даљега коментара.“ А, над браће се предосети, те отпусти десницу, што је ово пружали оному, који је за ту заједницу пишо своје крви пролио, него што си ти, брате небрате „Балкана“, непрезајшало и пролио ниш квадрањајућа можда ввскрсу њеном?! Прогута ли га и ли си рад да га прогуташ? Да нисмо уверени, е је нека део хрватског братског нам народа трезвенији, те напеку до књижевност које поништо до тако недотупање, гадне тенденциозности, ми бисмо посумњали, да немогу ове може икад бити љубави, у коју ми верујемо срцем и душом; да само с њом можемо рећи: „Помози боже!“ — о томе треба да је уверен и Балкан и — „Balkan“.

— Др. Кирете, преводилац Његошева Горског Вијенца обратио се с оним изводом на рукописне хронике десетог Бранковића, што му га је наш пријатељ исписао у народној библиотеци у Карловцих (види „Књижевне новости“ на пром месту у 2. броју нашег листа о. г.) на познатог научењака, врло поштованог Ватрослава Јагића. Исти научник пише у свом Archiv-y für slavische Philologie (књига IX., 1. свеска, на стр. 149.):

„Како г. др. Кирете беше добар, те ме извести о дојако постигнутом резултату свог истраживања, који ми више било поглавито, још ово да констатирам. У Кромер-овој Historia Polonіae (ed. Basiliae anno salutis MDLV) чита се на страни 500 ово као извор, што га Бранковић цитира: Nihilo tamen minus Mohometes insequenti anno eam urbem obsedit et acriter oppugnavit et post quinquagesimum obsidionis diem Gerlucae cuiusdam Graeci proditione cepit et imperatorem Constantinum Palaeologum fortissime dimicantem ad portam urbis interfecit; nec multo post Gerlucae, cum cognovisset eum ab imperatore, quem prodiderat, magnis beneficiis affectum fuisse, iustam proditionis mercedem diro supplicio exolvit sedemque imperii Constantinopoli posuit. (Мухамед друге но томе године опседне овај град и жестоко га нападне, па га заузме издајством неког Грка Герлуке након педесетдневне опсаде, и убије на градској капији императора Константина Палеолога, који се врло храбро борио; накратко после тога грозним умором плати Герлуци праведну награду за издају, када је дознао, да је нети сплним доброчинствима био обасут од императора, којега издаје; те постави столицу царевини у Цариграду.) — Нема, дакле, сумње, да је Гертука у Горском Вијенцу идентичан са споменутим Герлуком. Да ли су издајачи тог сина године 1847. у Бечу код Мехитариста приредили двапут у тексту штампарску погрешку Гертука (мјесто Герлука)? Мало је тому вигледа. Пре ће бити, да је сам песник погрешно прочитао Гертука место Герлука. Откуда је могао узети ту белешку? Непосредно на Рајића не може бити, јер ту би прочитао био Герлуца, па и написао. — Ко је Герлука? Нека даде одговора на то она нотица мог колеге проф. Васиљевског: Герлука је *κὴρ Δοκάζ*. На то нас наводи ово место из Леонарда Chiensis a y надаљу Critobuli de rebus gestis Mechmetis II. (у Е. Miller's fragm histor. graec. V. 1.89.): Chirluca curae portas totiusque regionis maritimae invigilabat Сравни Leonardus Chiensis de urbis Constantin. iactara Loniceri Chronic. turcic. f. 254, Phrantzes p. 254, Ducas p 283; Mordtmann, Belagerung etc p. 47. Taj Chirluca зове се иначе *κὴρ Δοκάζ ὁ Νοταρᾶς*.“ — Но томе, дакле, на Герлуца (као у поменутим Његошевим спасима), на Герлуца (као у Ђурђевој кроници, те и у Рајићевој историји, него Герлука:

Своју мисли Бранковић с Герлуком!
Мухамете, то је за Герлуку!

— У Revue Belgique изашле су двс српске народне приповетке на Вуково збирке: „Џеновка цара надмудрила“ и „Правда и кривда“ у француском преводу Јелене Фридериков, а са једним предговором о Србима од Марте Лавлејеве.

ЧИТУЉА.

Дана 20. фебруара (4. марта) у 9 сах. у јутру престаио се у Сомбору после дужег боловања **Ђорђе Радић**, управитељ овдашње државне гимназије. Истом је имао 41 годину. Особао се као Мађар, али је био родом Буњевац и љубио је свој матерњи језик, који је савршено знао. Радио је много у мађарској књижевности, а већина тога рада односи се на српску књижевност. У посебној књизи издао је г. 1882. на мађарски преведене косовске песме под насловом: „Rigómezei dalok“. Међу важнија дела спада му и „Bács-Bodrog vármegye leírása“ (Опис бач-бодрошке жупаније). Погреб му је био у суботу 22. фебр. (6. марта).

САДРЖАЈ: За српске народне умотворине. Реч „Матици Српској“, епископима, учитељима, ученицима наших и средњих школа. — Матери. Песма Мите Поповића. — Вељко. Приповетка Малутина Јакшића. (Свршетак.) — Апостол. школа. — Матери. Песма Мите Поповића. — Вељко. Приповетка Малутина Јакшића. (Свршетак.) — Посуђе у (Петефи.) Превео Благоје Бранчић. (Настанак.) — За начело. Роман Милана Савића. (Свршетак.) — Посуђе у куји и у кући. Од М. Петровића. — Књижевност: Дечији Свет. Пешчани мајдан. Приповетке Ф. Хофмана. Приказ А. М. М-а. — Виноградарство и подрумарство. Оцена М. Петровића. — Листаћи: — Гласник. — Позориште и уметност. — Књижевне новости. — Читуља.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи шаљу се уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 10. У НОВОМ САДУ 6. МАРТА 1886. ГОД. II.

ПИТА ХИЉАДУ ФОРИНАТА.

ПРИПОВЕТКА ЈАШЕ ИГЊАТОВИЋА.

Давно је било.

У варошици Х. било две госпође, Мица Рогозић, и Алка Ћирковић. Обадве лепе, младе, не зна се, која од које лепша. Што су лепе, али што су им мужеви за жене добри, у вароши пара им нема. Варош српска, српски свет влада, а и богата је. Давно је било, још за време бунапартских ратова.

Мица и Алка, обе од добре куће, ишле су заједно у школу, па су биле добре другарице. Штогод једна или друга понесе у школу, парче пите или погаче, подели једна с другом.

Кад већ дорастиште за удадбу, и онда су биле добре другарице, заједно су с матерама на бал ишле. Каква дивна мода онда била, девојке — »фрајле« — у кратким хаљинама, струк кратак, лепе руке од лаката горе голе, са пуфонима, до лаката жуте рукавице, а на глави — шешир. То је онда био »побл бал«. Играчи у фраку, лаке ципеле на ногама, шешир »шапапа« у левој руци; све млади јурати, адвокати, спахичићи, по гдекоји трговчић, и то отменији. Ту се игра »тајч«, »полка«, »калуп«, »скуле«, »минет«, »лесе«, напослетку »јастучићи«.

Мица и Алка лепо изгледају, једна црнпураста, друга плава златокоса. Кад се успоредно шећу, противност боје красоту им увећава. Обадве једре, живахне; црнпураста и ђаволаста Мица једним оком три јурата посече. Алка нежна, бела, као »непородна« Венера. Може ли бити, да се такве девојке сваком не допадну? И обе силно играју, играчи се отимају за њих, и свако каже: бадава, Мица и Алка најлепше фрајле на балу.

Марко Рогозић, брат Алкин, најлепши је јурат на балу, а кад је најлепши јурат, онда је наравно од свију осталих најлепши. Рогозићу се допада Мица, а Мици Рогозић, два срца а једна жеља. Госпожа Софија, Мицина мати, у »рококо« обучена, великом се лепезом лади, ма да јој није врућина, на жмирка на лепи пар, допада јој се, што такав јурат Мицу облеће. Око Алке облеће Јефта Ћирковић, трговачки калфа, син богатог трговца. Ћирковић није леп, руке и ноге незграпне, а није ни добар играч, и Алка би га радо од игре одбила, воли она јурата, али мора, ту је мати, она опет воле богата трговца, а не јурата; син Марко док је до јуратства дошао, потрошио јој удовици половину имања, она хоће зета, који има »состојање« а не трошаџију јурата. Јурати опет кад Алку облећу, један гурка лактом, други стане на ногу Ћирковићу, кад се до Алке утискује.

На једном се балу Марко и Мица зажуби једно у друго. Ћирковић се опет зажуби у Алку, а Алка неће за то да зна.

Марко Рогозић кажу да је »зјело« учен, али је горд, охол, па ситнице људе презире. Једном се тужи Марку Мица, да јој Пера берберин досађује, меће јој букете у пенџер, и вреба је, само да се може до ње довући, а с таквима се фрајла Мица не разговара. Марко кад то чу, разјари се. Тешко берберину!

Марко иде по сокаџих са корбачићем у руци. Једно вече сусретне се са Пером берберином. Где се сусрели, ту је нека качара, одушка велика, а грдна каца у дубљини уста баш пред одушком разјапила. Берберин на старом фраку ружом закићен рад би Марка мимоћи, но не да му Марко.

Марко раскречи ноге па стане пред Перу, подбочи руке, а у десној му корбачић. Бер-

берин види Марка разрогаченог, па се поплашио.

— Знате ли, ко сам ја? загрми Марко.

— Знам, благородни господине, ви сте господин Марко от Рогозић, јурат, одговори замућено берберин.

— Јест, а знате, шта је то јурат, краљевске табле заклети нотарије? жестоко се осече Марко.

— Знам, господине; ја нисам крив, што нисам јурат, сирома сам, нису ме могли на више науке дати.

— Па како сте се усудили букете бацати у пенцер фрајле Мице Кицошићеве, кад знате, да ја тамо одлазим.

Марко тек што изрече, а корбачићем преко берберинова фрака превуче, једанпут, двапут; берберин моли, но пардона нема, Марко даље шиба. Сад се и берберин разјари, и у праведној обрани дочека се корбачића. То је за Марка сувише, за јурата срамота, снажним рукама шчепа слабијег берберина, те га баци у кацу. Берберин ужасно труне на дно каце, а каца одекне. Марко се задовољан шеће даље па до пенцера Мициних, и све јој исприча. Мици је мало жао, боји се, није ли берберин скрхао врат или ногу, но с друге стране мисли се, о том ће се приповедати, шта је Марко њој за љубав учинио, и ту је неки понос, кад свет рекне, како за фрајла-Мицу ломе ноге и вратове.

Још оно вече пуче глас, како је јурат Марко Рогозић бацио у кацу Перу берберина; сирома скрхао ногу, глава му разбијена.

Марку ни бриге.

Доктор неко време лечи Перу, па излечи; само ће мало рамљати.

Наће се добар пријатељ берберину, те га поучи, како да тужи Рогозића.

Пера берберин тужи Марка, а суд буде праведан, донесе осуду, да се Марко Рогозић испише из књиге јуратства.

Велик удар за Марка. Избрисан јурат, дични тај наслов изгубљен, тако исто као официр касиран.

Пуче глас по целој вароши, да је Марко Рогозић касиран јурат. Са такве висине пасти, није шала. Јурату не заповеда полиција, ни варошка кућа, никакав суд, само краљева табла. Сабљу може ваздa носити, а и мамузе. Сад је све саломљено.

Већ је мање за Рогозићем јагме, но Мица га неће изневерити. Мати, госпожа Софија, већ је спрам њега ладнија, није јурат, вели, а ни богат, што мати му има, треба њој а треба и мираза кћери Алки.

У вароши код магистрата упражњено је место подбележника. Избор је близу, а Рогозић има пријатеља, сви веле: Марко је зјело учен — само желе да се ожени, не би ли му се жестина утишала.

Марко иде да проси Мицу у матере. Мици је то повољно па га уведе матери.

— Госпожо почитајема, ви ћете погодити, зашто сам дошао, запита Марко матер, тек што уђе.

— Седните, да чујем даље, рече мати, укочено гледнувши у Марка а прекрстивши руке.

— Сам себи сам проводаџија, хоћете ми Мицу за супругу дати?

Мати тобоже као изненађена.

— Све би лепо било, сви кажу, да имате талент, но ја моју Мицу не могу на несигурно дати.

— Како несигурно? запита Марко.

— Какво је ваше состојаније?

— Состојаније? Ја стојим овако: свршио сам правне науке, био сам јурат, сад су ме избрисали, но талент је остао.

— Не питам за талент, већ за состојаније, а то је: ваша мати, моја пријатељица, има кћер, треба да живи са оног, што има, као и ја, удоше смо, дакле состојаније и ви сами знате да значи имање, па имате ли каква имања?

— Ха, ха, госпожо, мало час рекосте, да имам талента, а то је имање.

— Талент још није имање.

— Разумем вас. На колико их има, који с талентом куће и земље стеку! Одговори одрешито Марко.

— Е добро, кад бих вам Мицу дала, како, откуд ћете живити, Мица је код мене фино одрањена, треба лепо да се носи, а што ја имам, требам за се а имам још више деце.

— Талент је капитал, талент је имање. Постаћу прве ресторације виценотар, па онда даље, а и ви ћете што допринети. Јесте ли задовољни?

Мати се мисли, и смисли, што Марко више што не тражи.

— Е добро, ви имате талента, даћу вам Мицу, но само онда, кад постанете код магистрата виценотар.

— Задовољан сам, то ће скоро бити; фала, љубим руку.

Марко устане, љуби матери руку, и препоручи се.

Кад изађе напоље, дочека га Мица. Она је из друге собе кроз кључаницу гледала и све чула.

— Све је у реду, Мицо, скоро ћемо се сасвим спојити.

— Видиш, Марко, да је моја мати паметна, само гледај што пре да постанеш виценотарош.

Мица је испрошена, с претенском церимонијом је лако.

Сутрадан по вароши брује глас, да је Марко Рогозић испросио фрајлу Мицу Кицошићеву.

* * *

У вароши X. велика рестаурација, цео магистрат се мења. Кортеши извојују, да буде Марко Рогозић изабран за виценотара племенитог магистрата. Већа радост у пријатеља му и у — Мице.

Како Марко постаде нотарош, буду сватови, и тако по нади и жељи постаде срећан пар људи: Марко Рогозић и Мица Рогозићка.

Срећно је све текло, срећни пар лепо живи. Но шта ће Алка девојка, другарица Мицина, сестра Маркова?

Око ње једнако баје Јефта Ћирковић, а мати га добро гледи, јер има »состојаније«. Отац ће му предати трговину а јединац је. Њој је у срцу јурат, ал за јурата треба мираза; ко је сирома, узети је не може, ко је богат узети је неће, тај тражи богату; а лепа плавојка носи у срцу црнпурастог јурата, но овај се само титра, од седам јагма не зна коју да бира, ваљда неће најлепшу, већ најбогатију. Срећна Мица, она доби мужа по срцу!

Прошле фаншанге, Мица се удаде, Алка остаде. Алка је још млада, али тешко пада другарици, кад другарицу под венцем види а она остаје. Онда девојке постају суморне. Шта ћемо, кад све по срећи иде!

Сирота Алка иде у башту, да тражи љубичице. Почетак ускршњег поста. Цвет љубичице дика мирисног пролећа.

Алка бере љубичицу, кити се крином њеним и уздише. Како јој лепо стоји тај плави крин на прсима спрам белог лица: парче неба спрам беле зорњаче.

Кад љубичицу бере, тихо, но из срца попева:

„Љубичице, ја бих тебе брала;
Немам драгог, коме бих те дала;
Ако бих те ја јурату дала,
Та јурат је поносито цвеће,
Па на тебе ни гледати неће.

Ипак је брала и закитила се, можда ће још до јурата доћи. Засад се мора задовољити са Јефтом Ћирковићем.

Јефта Ћирковић има состојаније те Алку и преко њене воље задобије. Вољи се материној мора повиновати девојка.

Сад је Алка — Ћирковићка, а Мица — Рогозићка.

Алка и Мица, док су биле девојке, присне другарице, а као удате су једна спрам друге оладниле. У животу тако бива код мушких и женских, у детињству се воле, траје то често док се не ожене и удаду, а после се свако по својој потребоћи влада, а љубав и тешње пријатељство нестане; тако код Мице и Алке. Поезија детињства и младости прође.

Мица по рангу Рогозића постала је »милостивом«, — Алка пак по Ћирковићу постала је само »благопочтенородна«, што је о један степен мање, а то није свеједно. Мица себи тражи у друштву првенство над Алком, Алка опет неће да је ниже, богата је, па то више вреди него титула. То су доиста зашколји, но има од тог још нешто веће.

Мица лепа, Алка лепа. Једни уздижу једну, други другу. Лепа је и једна и друга, само је Мица кокетнија, јер обично су црнпурасте кокетније од плавих. Кад фале Мицу, не допада се Алки, кад фале Алку, не допада се Мици, јер лепе даме ретко кад да се искрено воле, баш зато, што су обе лепе. Ако ко пофали Мицу, Алка каже: штета, што Мица има велик нос; ако ко Алку пофали, Мица каже: штета, што Алка има мало чело и невидиме обрве. Каткад Мица фали ружнију од Алке, Алка опет ружнију од Мице. Ту равновес у природи изједначује ружно с лепим, и ту и ружније налазе задовољство, кад их лепе фале над лепима. Ту је онда ружнија над лепом пријатија, умиљатија, добродушнија, и све друго на свету.

У једном су Мица и Алка изједначене, имају благе и добре мужеве, који им све по вољи чине. Ретка срећа за удате.

Откуд Рогозић тако питом, онај бесни јурат, ком се свако с пута уклањао?

Марко Рогозић био је међ јуратима први у науци. Зла коб збриса му јуратску титулу, не може никад постати адвокатом, а лошији ће друго све постићи, и гледаће га преко рамена.

*

За снажан дух велик ударац! Како да се под њим не сруши!

Рогозић се тек сад баци на читање, а брзо схвати и запамти. Смисли, да се у малом кругу великим покаже. У суду му није било пара, све је надмудрио. Умре велики нотарош. Марко постане први.

Ако је ко хтео тешку парницу да добије, пошао је Рогозићу на световање, и то и са стране, и у реч његову свако се поуздати могао, увек је крај погодио. Покрај тога је био марљив, те је заслуживао леп новац, да је могао водити лепу кућу.

Рогозић, у науку и посао задубљен човек, није одговарао живахној природи госпође Мице, и да је био јуратом тако снужден, бог зна, би ли се тадања фрајла Мица у њега заљубила била. Личност њена није била за филозофе и педанте скројена, но већа доброта Маркова спрам ње све је изгладила.

Ђирковић опет гледи у Алку као у звезду Даницу, дичи се, кад ко о њој говори, да је лепа и све јој по вољи чини.

Мица и Алка једна другој одлазе, и све је код њих глатко текло, док неки демон не наруши мир међу њима.

А ко ће тај мир нарушити?

Видићемо. (Наставиће се.)

СЕЋАЊЕ.

И тебе се сећам . . .

И тебе се сећам често,
Мога жића прошли санче,
И тебе се сећам живо,
Моје мило дивотанче!

Ох, сећам се овог доба,
Овог миља, оних дана,
Кад протена: отац, мати!
Прву речцу са усана!

Ох, сећам се твога збора,
Твог осмејка, твога гука,
На тек срце задрхће ми
Од болова и јаука! . . . .

Ох, сећам се слатких речи,
Миомира даха твога:
Гледај, отац, небо, звезде . . .
Јел' то нама дао Бóга?

Он је добар, ја га волим,
И он мене воли, јели?
Ја ћу њим њему горе,
Где су деца и — анђели! . . .

И оде ми, оде, сине,
Надо моја овог света,
На ми с' чини, да са сунцем
Твоја душа на ме слета!

Прође . . .

Прође лето, јесен стиже,
Настадоше тмасти дани,
И славујак ћути, дрхће,
На опалој, сухој грани!

Свуд је тужно, хладно, немо,
Кроз срце ти туга мине, —
А како је теби, чедо,
А како је теби, сине?

Јел' ти хладно, кажи, реци,
Одлетела тицо мала! . . .
Где, и тица ј' од студени,
На твом гробу задрхтала!

Ал' ти спаваш на дну гроба,
Црна земља тебе скрива!
Ох, и твој би отац вол'о
Да крај тебе санак снива! . . .

Постеља празна . . .

Што гледа тако тужно,
Увели, бледи крин?
Постеља мека празна,
Где нам је, где је син? . . .

Кроз поноћ с' црну чује
Очајни врисак твој:
Где ми је чедо драго,
Где ми је Драгош мој?

Не плачи, тужна жено,
Патнице бледа ти; —
Њега ће сада горе,
Анђели љубити!

И он је анђ'о био,
И он је био то,
Па га је — злато мало
И Бóга завол'о! . . .

Задушнице.

Звона звоне са торања мала,
Звона мала сетно задрхтала,
А у цркви, пуној туге веље,
Обасјало сунце светитеље;
Дрхће пламен воштаница мали',
Што их мајка своме чеду пали,
Што их отац наменио сину,
Да га јади, да га боли мину.

Пуна црква мирисава уља —
Пуно, пуно малених читуља
У рукама свећеника седа,
Што о спасу светом приповеда,
О вечности, о небу, о миру,
О ономе бескрајном свемиру...
Дрхћу груди... слушаоци ћуте,
А очи се топлом сузом муте!

Хај, колико има ту имена,
Кол'ко суза — колико спомена,
Мини: е сада више сваке свеће
Чедна душа лагано облеће,..
На се вије на танана крила,
Мека, лака, прозрачна к'о свила,
На се чини у тихом полету
Бисер-роса на увелом цвету.

Ој, спомени на минуле дане,
Ој, прошлости, ој, душе лагане,
Лет'те, лет'те по светоме храму,
Грејте с' тихо на жртвеном пламу,
И ја видим... где је суза била,
Меку душу мог сокола мила,
Више мене лагано облеће,
Драга душа оставит' ме неће!

Љубинко.

ВРАГОЛАНКА.

ПРИПОВЕТКА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋА.

Једно лепо летње вече седио је адвокат Марко С. у својој писарници за писаћим столом, и тако се задубио у читање, да је пречуо, кад му се врата на писарници полако отворише и затворише, и подигао је главу са књиге тек тада, кад је осетио, да га је неко лако ударио по рамену.

„Гле", рече и погледа изненађено на свог пријатеља, „зар ти ниси отпутовао?"

„Као што видиш", одговори му Лаза Р. свршен медицинар. „Нето, човече", дода смејући се, „други пут кад останеш сам у соби, забрави врата, иначе може бити свашта, јер како ми се свиди твој слух баш као да ће да те напусти."

„Е, гле ти њега, ти би ваљда хтео да ти ја будем први пацијенат," смејао се Марко, „Али манимо се шале, него реци ми, шта се то десило, да си ти још данас остао овде".

„Е, томе је узрок један врло чудноват случај".

„Е, да; но још ћу и ја постати радознао. Али седи; мени се чини, да се седећи боље прича".

„Имаш право." рече му Лаза, пошто је сео, „али сад чуј: пре свега морам ти рећи, да ми се ваш Б. баш допада."

„А, сад разумем. Па колико сте боца шампањског смирили?"

„Којешта. Неће у мом казивању бити ни спомена о шампањцу", одмаху Лаза руком по свом уобичајеном начину.

„Дакле ниси банчио?"

„И јесам и нисам, како се узме."

„Та море немој ме мучити, већ говори као што се говори; треба да знаш, да ја не марим за загонетке."

„Шта наопако! А ја сам сад тебе дошао баш зато, да ми разрешиш једну загонетку.

„Е, брајко, сад казуј шта имаш, јер, вере ми, сад ми је већ доста."

„Па добро, но. Пре свега, можеш ли самном од прилике један сахат говорити пасамо?"

„Могу, колико ти је воља. Жена ми је, као што знаш, јуче отпутовала, а сад није доба, кад ме посећују клијенти".

„Та то иде све баш као наручено; зато ћу да почнем. Ја сам, као што ти је познато, јуче пре подне стигао амо, и намислио сам, да до увече останем овде зато, да се састанем с тобом, а синоћ сам требао ићи даље. Па како ноћ за Н. полази око осам часова, био сам ја већ у четврт на осам у велико готов за пут, и сиђем доле у гостионицу да вечерам. По вечери зовнем момка, да ноће самном горе, да му предам своје ствари али он беше некако у послу, те ме замоли, да мало причекам. Чекао сам неко време, али ти знаш, да мене стрпљење брзо напусти, па тако је било и у овај мах, и тако ти се ја горе упутим сам, а момку заповедим, да се пожури па да дође за мном. Успнем се уз степене, прођем дуж ходника, па дошав до врата, за која сам најпоузданије држао да су моја, отворим их

онако по свом обичају, уђем унутра и у трепутку беху врата затворена. Али кад сам ушао, мал се нисам скаменио. На први поглед спазио сам се у туђој соби. Разуме се, да је ваљало, да се одмах извиним, па да изађем напоље. Јели да си и ти мислио, да ћу ти то казати?"

„Па сам си ето признао, да си то требао учинити."

„Е, али бога ми, ја то нисам учинио. Јер слика, која се у тај мах мом оку приказа, тако ме је занела, да сам као прикован застао, занемио и гледао на њу непрекидно. У соби није било свеће, те тако беше осветљена само месечевом светлости, која допираше унутра кроз широм отворен прозор. Крај прозора стојала је једна женска. Уз леви вити стас приљубила јој се бела домаћа одећа, низ обла рамена спуштаху јој се дивне плаве витице, од којих је једна била у пола расплетена. Обема рукама, са којих су усљед тога, што их је дигла, оклизали широки чипкасти рукави, обгрлила беше крст на прозору, а главу, за коју би јој и анђели позавидили, завалила је мало натраг и наслонила на руке. Тако сам је, видиш, затекао, кад сам ступио у собу. И верујући, да ми се чинило, као да гледам каквог анђела с неба."

„Чудновато. А зар те она није ословила?" упаде му у реч Марко.

„Како не! Та слушај само даље. Ја сам стојао у сумраку, а како је она дуго гледала без сумње у месечину, није у први мах могла да распозна, ко је ушао. То сам закључио отуда, што њене прве речи беху: ‚Но где си толико остала, ако бога знаш, та мал нисам свисла од дуга времена!' И у тај мах поче ми приказити ближе. ‚Молим лепо,' почнем ја мучати, али нисам имао кад да довршим, јер она чим је чула мој глас, викну поплашено: ‚Ко је то?' Ја се у први мах збуним, али се брзо приберем, и ни сам не знам зашто рекох: ‚Келнер. Извините, мислио сам да ће вам што требати."

„Иди без трага." смејао се Марко, „и теби је баш увек до шале. Ала да је нешто ту лепојку бог умудрио, да ти је заповедила, да јој очистиш хаљину или да изнесеш ципеле, да се чисте, па би ти пресело келнерисање."

„Којешта. Та море да ми је рекла, да вучем даске из патоса, њој за љубав учинио бих био и то."

„Па како се то све свршило?"

„Одмах ћеш чути: ‚А тако,' рече она са свим благо, ‚ја очекујем своју пријатељицу, па ми се учинило, да је она. Мало час је био овде други један момак, и ја сам рекла, да нам више ништа не треба. Али кад сте већ ту будите тако добри и припалите лампу.' Рече, па се поново окрете прозору и поче га затварати. С почетка нисам знао, шта ћу, али нека неодољива чежња гонила ме је, да тај бајни створ видим крај пуне светлости, те тако наумим, да за неколико трепутака играм улогу „келнера". Па молећи бога, да ми нико од келнера у овај мах не помрси рачуне, изустим нагло: ‚одмах, милостива,' изађем напоље, уђем у своју собу, коју сам сад доиста погодио, бацим шешир, зграбим чешаљ и разделим косу као што то обично келнери чине, узмем убрус преко руке, и загледам у огледало, да се уверим, да ли доста келнерски изгледам."

„И нисе се преварио," смејао се Марко.

„Та вере ми, изгледао сам тако као да сам одрастао у тој улози."

„Верујем, верујем. Па онда?"

„Задовољан собом узмем кутију са жигицама, и таман хтедох ноћи на посао, кад се врата на мојој соби отворише, и ја угледах пред собом келнера. ‚Но заповести, господине, шта има да се носи доле" заноче он немачки, али нешто кроз нос. ‚Ништа,' одговорим нагло, ‚предомислио сам се, ја ћу још сутра остати овде.' ‚Но заповести', изусти он, поклони се и хтеде се вратити, али на мах застаде. ‚Могу ли можда чим другим служити?' ‚Хвала, хвала, не треба ми ништа' одговорим му брзо, а чини ми се, стојим као на иглама. ‚Но заповести', шмркну он и већ му је рука била на брави. Ја бојаги почнем убрусом брисати руке, па пре но што ће изаћи, зашитам га, хоће ли сад уз пут уби и мојим суседкињама, да и њих чим послужи. Он ме некако чудновато погледа. ‚Тамо сам,' вели, ‚био пре четврт часа, па ми је речено, да им не треба више ништа, али ако треба што да предам' — заврши значајно враголасто, ‚стојим на услузи'. А зацело је мислио на какво љубавно писамце. ‚Хвала, момче' насмејах се ја, ‚не треба ништа.' па онда силом почнем зевати, не бих ли како год прикрио своје нестрпљење, а да сам могао, стрмоглавце бих га изјурио био напоље. ‚Ја сам то тек само онако запитао; можете ићи.' Он промрмља оно своје ‚но заповести,' и једва се ја надох сам у соби. Причекам мало, док се његови кораци не изгубише, провирим полако кроз врата, па пошто сам се уверио, да у ходнику нема никога, упутим се својој лепој суседкињи".

(Наставиће се).

АПОСТОЛ.

(ПЕТЕФИ.)

XIV.

Осташе као муж и жена ту;
Није их свез'о поп,
Већ спојише их бог и љубав им.
Нису на верност метли заклетву,
Ту реч им уста не изрекоше:
Махнуше заклетву
Нек у дну срца мирно остане
Недодирнута, како треба да је —
И за то верност тако светла оста,
К'о звезда, коју дах не додира.

И у срећи су пролазили дани,
Месеци... за њих није знао свет,
Јесу ли живи, а ни они свет,
Да га и има изван њих.

Најпосле проговори у младићу дух.
И строго караше:
„Ej, устај, прени! Ти си за друге
А не за себе рођен!
Зар си на позив заборавио?
На посао, устај, устани!"
Још један глас пак беше строжији,
Глас — бриге кућевне:
„На посао, устај! јер ћеш дружчије
Гладоват' ти и жена, обоје,
А данас сутра можда — све троје."
Поче да ради, писаше,
Писа к'о што је дух му шаптао,
Достојно духу, слободно.
Дело је оди'о неком уреднику,
Овај га прочита
Па му онако проговори на-њ:
„Велик сте човек, ви господине,
Велик и човек и — велика луда!
Ово је дело красно, паметно,
Тако је само Русо писао;
Али сте луда, кад се надате
Да ћу вам тако дело штампати.
Зар нисте чули ви
О некаквој цензури?...
Ја ћу вам рећи, шта је то.
То ј' паклена машина,
Која нам спопље прше
Ал' тако, да нам зрно, истину,
Извуче, одбере,
А само празну сламу остави
И овом рани публику.
Ако ми речма не верујете,
Пробајте... ја ћу за свако зрнашце,
Које у спопу вашем остане,
Оловну куглицу прогутати.
Ако пак желите,
Да под машину ту не дођете,
Немојте производит' пшеницу,
Већ отров, који заноси, опија...
То мож'те тако како је
Изнети и,
Онда ће бити још и награде."

Онесвешћен се кући врати
К'о да је главом о зид лупио.
Но седе за сто и предузеде
Да пише од сад нежно, благо,
И тако глатко, да ће цензору
Рука к'о по сомоту клизити.
Кад с првим делом готов би,
Виде, да га је још слободније.
Још горче пис'о нег' у први мах.
Десет... сто пута обнављаше га,
Док га најпосле свега покида,
Увидев, да не уме срочити.
Тако се увери,
Да, што се може штампати,
То не мож' ником бити поука,
А што би могло бити поучно,
То белог света не сме видети.

„Ужасно, грозно!" уздахну.
„Баш нема пута, да ми чују реч?
Плам душе моје, што би читав свет
Распалио, узбунио,
У себи морам да угушујем,
Док себе ваљда сам не истроши.
А морам живети... На чега ћу?
Иг' да начело своје одбацим,
Свето начело ми,
И хулама се оним прибијем
Тима, што људство варају?
Живог ми бога, не могу!...
Нек на ћубрету скапам од глади,
Нека онако живот завршим,
Као што сам га почео...
Служићу, крашћу, просићу,
Ал' једног слова не ћу писати,
Што моја душа мени не рекне;
Нит ћу најмању своју мисао
Издати с лажним печатом.
Ох зботом, мисли моје све,

Ви зазидано робље!
Нек' буде моја глава тавница
И мртвачки вам сандук ... Ох, не, не,
Ви ми не смете умрети:
Јер доћ'е, мора доћи једном дан,
Кад ће с' отворит' ова тавница
И ви по свету поћи широком,
Да понесете светлило и жар
К'о зраци сунца летњега.

Тако је пророк
Свс своје мисли миру предао,
А да би им'о хлеба насушног,
Туђе је мисли обрађивао:
Посао горак, тежак —
Можда је лакше дрва цепати.
Почевши рано па у мрклу ноћ,
А често ноћи пребдивајући,
Спрам жишка писаће;

Често је жижак заспат морао
И' онда се тек и он сна сетио.
И поред свеколике трудбе те
Стб чешће беше празан него пун.
А зимска студен црташе
По прозорима цвеће ледено,
И жени сузе замрзаваше
У очима јој. Ал' не замрзе
Вечито топле осећаје јој.

Године једна другу гоните ...
Породица се већ умножила:
Троје су били, за тим четворо,
И четворострук постао је јад
Онде у малој соби таванској,
Чије је зидове
Киша све млазеви ишарала
А плесан по њима се разап'о ...
Троје на једној спају постељи:
Мати са двоје дечице,
А на тлу, чело ногу им
На тврдом џаку од сламе,
Муж ... Већ први сунчев зрак
Пада на чело његово
К'о златан венац око главе му,
К'о врели пољуб с уста божијих.

(Наставиће се.)

Благоје Брапчић.

СВЕТОЗАР ВАЈАНСКИ

СЛОВАЧКИ КЊИЖЕВНИК.

ПИШЕ Д. Б. ДОБРОСЛАВ.

За свако дубље посматрање културних тежња, које народ у књижевном раду показује, вала особито узети у рачун колико друштвени му положај, толико и политичке му односаје. Цветање лепе књижевности, особито пак рад око науке и уметности, зависе, као што се то већ зна, од народног напредовања и од степена, до којег је таман дошао на политичком и друштвеном пољу. Та зависност културног рада с особитим обзиром на његово благостање опажа се и код Словака. Кад бисмо хтели неговање тих интереса, које је тај народ на пољу самосталног душевног рада показивао, само од чести узети да посматрамо, кад бисмо га поштованим читаоцима приказали у облику књижевно-историјског покушаја, не бисмо могли доста узети у обзир споменута два момента. Али тога се нећемо толико држати при оцени појединих душевних производа, јер ту вала да се држимо једнног мерила, које важи, — уметничког идеала, колико ћемо се држати тамо, где је словачка књижевност у својој целини сувише непотпуна, где јој успех изгледа још слаб. Амо вала да рачунамо неразвијену словачку драму, неке битне погрешке и мане, особито што се облика тиче, и недостатак строго уметничке законитости у композицији појединих врста песништва. Али те спољашње околности, које душевном развитку словачког народа у сваком правцу сметају, познате су и сувише, а да их споменемо овде ма и укратко.

Црна ноћ почиваше у Татранским горама; народ, додуше непокварених обичаја, држаше се строго прадедовског предања, али како не беше никаквог узвишеног народносног догађаја, који би га уздрмао, трајаше тек дане, када се почеше раскидати ланци робовања. Па и то новачење предусрео је с неповерењем. Нове муње задрхташе над поносном Татром, — народносна мисао, која овда онда подстицаше људе на делу и од речи на тежак посао, да тамо стварају, где дотле беше празнина и духовна пустош у народном животу. Било да је велика маса народа уздрмана више страхом него одушевљењем за идејом, паће се ваљаних снага,

који незаслељени величанством њеним разавиње заставу препорођају, око које ће се покупити сада језгро народа. Само ревности тих људи има да се прибоје, што у четрдесетим годинама Словаци стајаху душевно над Чесима.*) Почетак беше сјајан, по ком се с правом могао очекивати успех у народној стварн. Али ни пуно четрдесет година не беше новољних по млађану културу, по напредовање Словака.

У седамдесетим годинама почиње историја словачке патње. Нећемо да спомињемо спољашње коби, којим подлегаше народ у својим полетима к душевном развитку. Периодична словачка преса јавља у црно уоквиреним листовима над једног института за другим, које подиже и опако сиромашан народ својом дарежљивошћу и пожртвовањем рад свог вишег изображавања. Боји почеше листом да очајавају, омладина луташе тамо амо. Распуђени на све широм стране дуго се не прибраше. Много је помогао, да словачка интелигенција клоне, идеализам, који преузео беше мах у јавном, друштвеном и политичном животу, у разноврсном схватању у васпитању, тако и у практичним и теоретичним тежњама, а потхрањиван Хегеловом филозофијом. Читаве куле по ваздуху, читави светови смелих мисли, што се разрађоше одмах у први мах научног рада из пијетистичног мистицизма, срушише се једно на друго. На другој страни бејаше реални свет, који, не обзирући се на народну несрећу, пређе на дневни ред.

Наступи опадање. У опадању томе заглушује речи, што их рече Бакон: »Знање је моћ!« Наступи опасност, да се под притиском непосредног бола, који спопаде махом сву интелигенцију народну, задахнуту идеализмом, неће наћи племенитих и узвишених карактера, који ће испитати своје прилике са свију страна, који ће се узвисити над болом тиме, што ће те прилике расветљавати. Песници занемише, многих из старог покољења нестајаше редом. „Ого!“, једини још белетристични лист у скромном облику, животарио је од лабудових песама заостлих у рукописима. Нема лирике, нема епике, а новелистика упућена на преводе с чешког. Већ ту беше и покушај, да се словачка књижевност баци на темељ чешког културног и језичког развитка. Алманах један беше већ и поступзница тому; али се набрзо доказа, да су Словаци сасвим заборавили чешки, а Чеси да су на основу Кант-Хербартовог реализма ударили сасвим другим путем у развитку. Па ни идеја не беше једна, јер звуци с обе стране беху разни. Крајња потреба народног опстанка није могла да саломи природну тежњу, свима словенским племенима заједничку, тежњу за индивидуализованьем.

Сред опште невоље, што се стисла беше као тешки облаци над прадедовском поносном Татром, на притискиваше људима дах, стаде Вајански (Vajanský) да шири своје мисли као варнице у облику политичних уводних чланака. Беху то само разбацане мисли, без шире какве практичне цели, — та, ко би помишљао још и да ствара у оно доба, где је сваки народни покрет угушен у клици! — али на њима беше јасан лик оригиналног штила.

Живот Вајанског је доста занимљив. Свршивши права, био је писар, војник и адвокат. Као такав шпао је, као што вели Влчек, с Пушкином у руци од једног места до другог, да оснује гдегод себи самосталну адвокатску канцеларију. Већ се почело било да поговара у пријатељским круговима, Вајански ће у Русију, да се посвети учитељству. На срећу од млогих остављеног народа не би тако. Његовим способностима највећма је годила журналистика, на коју га врже више воља него случај. И сам непријатељ празним причинама даде се свом снагом на озбиљан рад, како би свој народ упутио с пустих илузија на мушки рад. А оне истине, које човек добро схвата, на шпак тако лако заборавља, да је у стању загладити последице прошлих грехова и немара само озбиљан, трајан и солидан рад, који снажи дар и моралну снагу, идеална тежња и потпуна преданост високим смеровима, да је лакоумно пропуштање својих дужности извор беди свет Словенства, — те истине као да су једва у класичним узорима грчке риторике језгровитије од њега разложене. Поред мушког начина изражавања одликује се чистим и финим укусом и дубоким знањем. Штил му је јасан, пун боје, једар. Чисто изазива, боде; поткрада му се сарказам, па продире као муња, те светли и убија. Реч му је пре оружје, па му је зато оштрија него округлија. Штил је у њега као рељеф, упада у очи. Измишља, ствара изразе, с почетка из руског, којих треба. Загреје се у својој идеји, обрће је и преврће, испитује и исцрпи. Сва

*) B. Literatura na Slovensku Napsal Jaroslav Vlček. V Praze 1881 стр. 94. Не треба овде да истичем, да се то односи једино на чехословенску продукцију, која се једва могла, бар у оно доба, барабарити с богатом немачком тамо продукцијом.

његова публицистика има нешто оригинално, неко тако неисцрпиво одушевљење, које својим начином разгрева, да се међу хиљадама може распознати; а то је збиља сигуран доказ за великог списатеља. Уза све то стало му је до тога, да уздрма душу у народа, да му очеличи моралну снагу, да га уздигне до оне збиље, којом може схватити народни задатак. И ако су ти радови по својој природи ефемерни, ипак стоје у нераздељној свези са целокупним деланьем тога човека, с његовим целим бићем. С друге стране остаће од трајне вредности у народној литератури коло мисли, што их недавно издаде у облику чланака о словенској култури (Slovenská kulturá), као и штудија о садашньим приликам словенског племена (Súčasné poločenie slavianskeho plemena). То су у многом погледу предузета мьења, али схватају човека већином као научне теле а priori, па су кадре да га упуте у сваком правцу многобројним упутствима и подстицањем, да схвати ону силу појезије а понаособ специално словенске вештине, која потајно дела у срцу народног живота. Само представьање је пуно достојанства и снажно, брижљиво израђено према богатству мисли и одношајима. Оснива се свуда на намери и свести, и сведок је вештачке штудије. Ту исто тако, као и у описивању путовања његовог по завичају, по Русији и по осталим словенским крајевима, показује се јасно његов богат дар за посматрање и пресуђивање тиме, што нам истиче оригиналне, свим словенским племенима заједничке црте текстилне орнаментике, па грађење колиба, које се у толико погледа судара, те анализује предмете за украс и одело, час опет узима на око човека на народа, па прислушкује из пајвиших народних уста праву хармонију облика и садржаја. Често служе као благодарни предмети његовом посматрању појаве из словенске историје, из породичног живота и народних инпититуција; он оцењује што је величанствено у народном развитку, увек објективно, никад претерано, али никад ни с мало уважења, пун племенитих побуда за лепу будућност. Често ће се послужити у том фељтоном; али то није у њега играчка, ни талог ново стеченог научног градива, него духовни изданак пун милоте његове душе, која је препуна и кипти еспри-ом. Већ у том раду његовом огледа се његов узвишени идеални назор о његовој словенској свести. Он је у том погледу као и скоро сви словачки писци прави Словенин. Али само жешће било његових осећаја, начин, којим он потчињава свој високодарени дух истој идеји, па најпосле разноврсност његовог рада с уливисањем на нове списатеље и на духове у опште дају нам права, да га ставимо у ред после Колара, Шафарика и Штура као четвртог. Као и они, и он још увек види свој народ, како је напуштен, духовни живот тек у намери да се прилагоди почецима човечанске културе, његову самосвест и народност неразвијену, мисао о народној индивидуалности сарањену у пепелу прехисторичне археологије, те по томе црпи из те мисли силу и наду.

Поглавито је то та идеја, која је тако јасно ударила свој печат на сваку врсту словачке производње, као можда нигде више у којој словенској литератури. Она постаде у књижевности живахан мотив у најцрњим временима најтежег искушења, она створи своје одушевљене певаче и поштене работнике, када би се народ нашао у невољи. Њој се посвети Колар свом душом. Она задахну ево најмлађем Вајанском ове дивне мушке речи у његовој »поларној песми«:

Duch slavský
vyšinul sa na kosmickú slávu:
Slavian drží zemegolu za hlavu!
Dúby večné, hadovité jarké,
planu v počest ruským činom ráznym,
tam kde Lischov na plachtevej barke
prvý pristal k brehom večne mrozným;
sláva jeho Gajou hučí hlasne,
kamčatské mu svieta sopký jasné!

Kolumbovej zeme chladné čelo,
Ruský Serdce-Kamen: v družnom styku!
Zalet, duch môj, na chvilenku smelo
od severnej točny ku rovníku!
Vrát sa! Čo si videl na tom lete?
„Slavian rozprestretý po pol svete!“

Slavské slovo zvučí na severe,
mená dáva polárnemu svetú;
do neznámych končín rúbe dvere,

A ty, synku, čo pod Tatrou stojíš,
ty sa o to svoje slovo bojíš?!!

(Дух славски
узвиш'о се у космичкој слави:
Словен држи земни шар на глави!
Дуге вечне, кривудасте, јарке

лебде у част руским чином разним,
там где Јдахов весларице барке
први догна к брегом вечно мразним;
слава њег'ва Гајом брући гласно,
Камчатски му вулкан светли јасно!

Колумбове земље хладно чело,
руски Сердце-Камен: једна жеља!
Лет' ми, душе, на тренутак смело
с крај севера на до равнателя!

Врат' се! Шта си вид'о за твог лета?
„Словен широм половине света!"

Реч словенска по северу брује,
име даје поларноме свету,
у незнане крајe путе снује,
не зна краја у победном лету . . .

А ти, синко, што под Татром стојиш,
ти зар за твој језик да се бојиш?!!)

(Наставиће се.)

ПОСУЂЕ У КУЈНИ И У КУЋИ.

ОД М. ПЕТРОВИЋА.

(Свршетак.)

Од новијег доба замењује се земљано посуђе све више и више *посуђем од метала*. Исто се гради од гвожђа, калаја, олова, никла, цинка, бакра, сребра и злата. Од тих метала долазе као шкодљиви за здравље у обзир нарочито олово, цинк и бакар.

Гвоздено посуђе сасвим је нешкодљиво, али гвожђе лако рђа и гдекоја јела — она, у којима има танина, — поцрне тада лако, кад се кувају у том посуђу. Уједно се тада и кус јела поквари, које се у устима осећа мање више као мастило (тинта). Да се то предупреди, обичај је, да се и гвоздено посуђе снабдева изнутра стакластом навлаком, која се овде назива *емаљ*. Ако је састав емаља као што треба, онда нема у томе никакве опасности. Али бива, да се и у емаљу налази олова и тада вреди за такво гвоздено посуђе све оно, што је речено за земљано посуђе са рђавом гласуром.

Да ли има у емаљу олова, дознаје се на исти начин као и за земљано посуђе.

Од неког се доба гвоздено посуђе *никлује* или се превлачи тенећком од никла, што се зове *платирање*. Метал овај није сада непознат читаоцима, јер ситан новац у Србији (20, 10 и 5 пара) кује се из смесе од бакра и никла. Ни никловање ни платирање није здрављу шкодљиво, јер киселине у нашем јелу и пићу не нападају никл. Нарочито платирано гвоздено посуђе одликује се лепим сребрним сјајем, а и трајношћу.

Веома пажљиви морамо бити према *калајисаном посуђу*. Чист калај не би био за здравље опасан, али скоро у свакоме калају, који дође у трговину, налази се по мало олова, а за грађење посуђа буде од тога тврђе и мање се троши. У већини старих калајија било је око 20 постотака олова.

Од таквог старог рђавог калаја налази се још пуно кашика, тањира и чинија у нашим простијим породицама. За доба мога ђаковања беше такво посуђе и у „благодејанију" у Карловцима, па лако је могуће, да је још и данас тако. По дваред на недељу долазно је тамо у то посуђе кисео купус, ког киселина још већма утиче на олово него и сама оцатна киселина. Зацело да много бледо „благодејанско" лице потиче и од тога посуђа! Врло је опасно и остављање вина у таквом рђавом калају.

Кад има у калају олова, онда киселине утичу на ту смесу већма, кад је њена површина *сјајна*, него кад је тавна од оксида, који је површно покрије. С тога не треба такво калајно посуђе одвећ рибати, да се не скине кожица од оксида, која суд донекле штити.

Калај се много употребљује за калајисање гвозденог и бакарног посуђа. Чист калај био би са свим добар за ту цељ, али се на жалост често калајише калајем, у ком се налази већа количина олова, а гдекад више олова него и самог калаја. Такав рђав калај може да се позна већ по спољашњем изгледу. Чист калај је бео као сребро, сјаји се и не таре се о прсти, кад је у њему много олова, дође му лице плавичасто и бледо, а кад се прстом таре, поцрни прст као од олова.

Калај се даје на танко развући у листове, који се у трговини називају *станиол*. Станиол се употребљује за паковање сира, дувана, бурмута, сапуна и т. д., па ако се у њему налази олова, онда оно може да пређе и у та тела, те да их тако отрује. Више испитаоца доказали су тај прелазак у бурмут. По новом закону за немачку царевину не сме бити у калају за посуђе више од 10 постотака олова, а у калају за сифоне (од содне воде) не више од 1 постотка олова ни у калају за калајисање, ни у станиолу за паковање хране и закусака.

Ретко се где употребљује *посуђе од* самога *олова*. Иначе се виђају по неким кућама оловне сланице, у којима држе со. Чим се со навлажи, раствара она по мало олово и постаје од тога нездрава. Зато бацајте на ђубре оловне сланице, где се још задржале од старине!

Од *цинка* (тутије) се граде мере за пиће, канте, лонци, и т. д. Цинк растварају све киселине, а сва цинкова једињења љути су отрови. С тога није саветно, да се у посуђу од цинка готове јела, нити да се у њима држи вино, оцат и друге ствари, које су киселе или могу да ускисну.

О томе може писац да прича нешто и из свога искуства. У једној пријатељској породици овде пожалио ми је једном жестоко, што сам пио вина, које је преноћило у канти од цинка. Како у овој невољи имадох и сасрадалника, то сам одмах сумњао на отров и збиља је за тим анализа доказала, да у вину беше растворено цинка. Честита домаћица избацила је одмах из своје куће проклету канту, коју је тек пре неки дан купила и која је била на око тако лепа и красна. Али нека отуд и друге домаћице крпе поуку, да не купују за госте вино или ниво у канти од цинка, па ма како она била велика и лепа.

Други случај могу спокојније да приповедам, јер нисам био сам од оних, који су страдали. Било је то пре две године, а у Харкању, тој досадној купци у лепој Барањи. Повеће друштво мојих дичних Бачвана свих вера и језика одлазило је радо на пиво у гостионицу „господара Кона.“ Једном се шта више договорише, да тамо и вечерају и „ђ'ја Кон“ спремила је за тај цељ неке говеђе питије. Нисам учествовао на тој вечери, јер сам се тога дана промене ради вер'о под земљом у рудокопњама у печујској гори. Али кад се сутра дан у зору појавих опет у Харкању, чух од доктора, да је читаво купалиште било минуле ноћи у узбуни. Сви Бачвани, који су вечерали код Кона, поболели се и повраћали су сву драгу ноћ, а доктор — који вам је и иначе увек приговарао за одлазак у ону гостионицу, јер није разумевао слабост Бачвана за „пајлове“ — напао је одмах, да су узрок изненадној невољи мојих нових земљака биле говеђе питије „ђ'ја Кон.“

Али кад сам за тим стишао на лице места, нађох са свим други узрок. Одмах су ми очи пале на велике канте од цинка, у којима Кон држи вино. Да су оне биле узрок ноћашњим мукама, беше евидентно још и по томе, што су женскиње, које су биле у друштву, прошле на миру, а и оне су као и господа, кусале питије, али — нису пиле вина. У Барањи је била тада антисемитска струја у пуноме јеку и тешко Кону и Коповици, да се прочуло, да су давали гостима отровано пиће. С тога сам остављао публику у неизвесности, него сам само Кону насамо разјаснио ситуацију и опоменуо га, да не држи више вино у кантама. Добра чивутска душа захвалила ми се на ћутању и савету, ког се јамачно и сада држи на благо и без тога несретних харкањских гостију.

Многе газдарице држе особито радо млеко у посуђу од цинка. Као узрок наводе, да је кајмак у том посуђу бољи и да млеко при преносу теже ускисне. Да то може да буде и опасно, поменуо сам већ у свом чланку „Млеко као храна.“*) Особито мала деца повраћају лако, кад се у млееку налази цинка.

Омиљени су послужавници од цинка за воће, слаткише и т. д. Они су увек премазани уљаним бојама, под којима је цинак сачуван од оксидације и због тога није то посуђе шкодљиво.

Посуђе од бакра лепше је и трајније од калајног и гвозденог. Али бакар не растварају само киселина, слана и масна јела, него и она, која су према другим металима неутрална, па и сама вода. То се дешава нарочито онда, кад се какво јело у бакарном суду хлади, а ваздух може слободно да приступа. Том приликом се бакар лако оксидише, што ће у толико брже бити, што је посуђе прљавије. Зато се мора посуђе од бакра увек у највећој чистоти држати. Обичај наших вредних Сршкиња, да своје котлове и остало бакарно посуђе држе чисто као огледало, није сам по себи леп, него је и са здравственог гледишта оправдан и добар. Због тога треба и од сада да буду у том послу неуморне.

Ако је бакарно посуђе сасвим чисто, онда се могу у њему без икаквог страха кухати сва јела, која нису киселе; напме се може слободно топити у њему и маст. Али добро ваља запамтити, да се никако јело не сме оставити у том посуђу, да се охлади. Док траје кување, не да водена пара ваздуху да приступа, а кад се престане кухати, онда је одмах ваздух ту, а ш њим и опасност оксидисања.

Чешће се већ догодило, да је пекмез од шљива примио у себе бакра из казана, у ком је кухан. Такав један пекмез из наших крајева дошао је пре неке године чак до Магдебурга. Ту најоше у њему бакра. По немачком закону није се смела та роба продавати и враћена је натраг препродавцу у Пешту. Берза у Пешти бавила се дуже времена са тим случајем, који је стао многих непријатности и штете како препродавца, тако и продавца.

Да дознамо, има ли у пекмезу бакра, искухаћемо малу пробу истога са нешто воде, коју смо најпре окиселили са кап две соне киселине. За тим ћемо воду оцедити и ставити у њу чисту иглу плетиљу

*) В. „Стражилово“ 1885. бр. 39. стр. 1236.

или чист нож. Ако је било у пекмезу бакра, нахватаће се после сат два на те ствари лепа црвена кожица од бакра.

Још брже ћемо наћи бакар у соку од укуханог воћа. Узећемо мало тога сока, окиселићемо га као горе и спустићемо у њега чисту иглу плетицу. На њу ће се нахватати црвена кожица, ако је било у соку бакра.

Пошто бакар тако лако рђа (оксидише се), те тада за здравље опасан постане, обичај је, да се бакарни судови изнутра калајишу. Ако се за тај посао узме довољно чист калај, онда он бакар добро штити, док је год калајна наклака неповређена.

Али ако се од дугог употребљавања калај гдегод повреди, онда је такво посуђе још горе него некалајисано, јер кад је бакар у додиру са калајем, онда се он утицајем течности много брже оксидише но обично. Због тога треба јако пазити на калајисане судове и калајисање одмах поновити, чим се покаже потреба.

Да дознамо, је ли бакаран суд добро калајисан, кухаћемо у њему оцат, у који смо спустили чист гвоздени клин (ексер). Клин не сме своју боју променути, нити сме оцат после кухања имати кус на бакар, а унутрашња површина мора остати лепо бела и сјајити се као сребро.

Лепо је за око и постојано је и *посуђе од месинга*. Месинг се састоји из бакра и цинка и још се брже оксидише него чист бакар. Киселе и масне ствари не треба у том посуђу остављати.

Трпезни прибор и нарочито *посуђе* за кафу и тај прави се сад много *од британског метала*. Тај метал је смеса калаја са антимоном. Изгледа скоро као сребро, а тврђи је од калаја. Можемо сматрати, да није шкодљиво, само ако нема у њему олова, што као да чешће бива.

Ново сребро (*аргентан, пакфонг*) изгледа скоро сасвим као сребро, а смеса је од бакра, цинка и никла. Ма да су сва та три метала отровна, ипак се ново сребро употребљује много за посуђе (кашике, дршци за ножеве и виљушке и т. д.), јер га слабе киселине наших обичних јела веома мало растварају, само ако се не остављају одвећ дуго. Нарочито напомињемо, да кисео купус не треба грабити из чиније кашиком од новога сребра или пакфонга; ако немамо што лепше и згодније, онда се служимо за ту цељ чистом дрвеном кашиком.

Чинско или *перувинско сребро, алпака, алфенида* и *Христофлов метал* праве се од новога сребра, које се измеша са 2 постотка правога сребра. Сем тога се још на површини галвански посребре. Посуђе од тих смеса није шкодљиво, док је год на њему читава кожица од сребра.

Од чистог *сребра* не прави се посуђе, јер је оно за тај посао сувише меко, него се меша са мање више бакра. Обична кисела и слана јела не нападају то посуђе.

Златно посуђе било би од свега металнога посуђа најздравије и најлепше, али како је мало људи тако срећно, да могу њим да се служе, то га нећемо сувише препоручивати. Велика већина мораће да бира између мање скупоцених ствари, а на које моменте ваља при том пазити, то је напред изложено. Желимо само, да се што више њих забаве и користе овом малом поуком.

УМЕТНОСТ.

ИКОНОСТАС НИШКЕ ЦРКВЕ. — За иконостас нишке цркве сврши је сликар г. Ђорђе Крстић и другу велику слику, која се у свему може мерити са оном првом, што му је стекла хвале и признања међу знаоцима, кад ју је месеца марта прошле године изложило било уметничко друштво у Београду. Сад ради већ и на трећој, која се као и прве две одликује новим, али уметнички истинитим схваћајем представљеног предмета, лепим складом у распореду његових појединих делова и сјајним сложајем боја. По новој замисли, црпљеној из историје и народног схваћања изведена је споменута прва слика — смрт цара Лазара, и друга — слика св. Саве. Лазар на слици за нишку цркву није цар, са чијом смрти и српска држава пада, но је цар хришћанин, бранилац вере своје против ислама. Св. Сава није представљен само као архијереј, како га врло често видимо на сликама, у крутом сакосу, са штаком у левој, а десном да благосиља, но је замишљен и изведен као прави учитељ народа свог и утврдилац православља и као глава цркви српској. Трећа слика, која се сад под кичицом Крстићевом развија, представља Богородицу са Христом, али не по обичном стереотипном обрасцу, но у лепо смишљеном и уметнички изведеном односу Христовом, као Спаса, према вароши, у којој је иконостас. К овој похвалној тежњи, да се у наш живопис унесу што више народни схваћаји и осећаји, придружује се неусиљеност и природност у цртежу и врло вешта употреба живих и топлих боја, које својим распоредом

и сложајем потпуно доликују представљеном догађају или предмету и износе му природу и садржину онако, како је види и њима прави уметник. И око и срце налази уживања гледајући слике Крстићеве. Лепота замисли у њих, композиција и колорит дижу их на ступањ данашњег живописа у културних народа. Г. Крстић ће и ове новије радове своје изложити јавно у своје време. **Михаило Валтровић.**

ЛИСТИЋИ.

МЕСЕЧНИ ПРЕГЛЕД ПЕРИОДИЧНЕ СРПСКЕ И ХРВАТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.

МЕСЕЦ ФЕВРУАР:

Јавор. — Бр. 5.: Ехо. Песма од С. А. С. — Јогуница. (Настављак.) — „Доста пута... Песма Вукосаве Б. — Невериница. (Настављак.) — Владика Петар Петровић-Његош и т. д. (Настављак.) — Осам дана по Црној Гори. (Настављак.) — Листак: Писма из Америке, од Вицка. III. (Крај.) — Позориште и уметност: (Српско народно позориште. II. Рецензије на прво пет представа у другој десетини.) Књижевност. (Настанак рецензије Ст. Милованова на „Начела физике“ од Вука Марињковића. Да ли ће стручњак наћи у овоме што да забави, не знамо; лакше се може само доказати начин рецензовања Милованољева. Овим поводом изрекли бисмо само жељу, да би се стручњаци латили, те нам и о другим струкама дали онакви критичан преглед, шта се и колико се у нас у којој радило.) — Читуља. (Свршетак кратког животописа др Јов. Суботића од О. Ј.) — Разно. („Сентомирски не пљатински“, каламбур позатог нашег калауђурџије Лазе Костића, који је лане или прекјане прибележен био, ако се не варамо, у „Стармалом“. — Но „Илустров. културној повесници“ К. Фаулмана: „Почетак путовања“.) — Нове књиге и листови. (Леп приказ у неколико реци књиге: „Viesti družtva inžinira i arhitekta. God. 14. Uredio ih Nikola Kolar. U Zagrebu. Види 18. број „Заставе“ о. г.)

Бр. 6.: Зимски дан. Песма Мите Поповића. — Јогуница. (Настављак.) — Ој ви очи!... Песма од М. — Невериница. (Настављак.) — Владика Петар Петровић-Његош и т. д. (Настављак.) — Осам дана у Црној Гори. (Настављак.) — Једна примедба на чланак: „Осам дана по Црној Гори. Од Ник. Љ. Мештеровића (из Херцеговине). — Листак: Позориште и уметност. (Српско народно позориште II.: друго нет представа у другој десетини.) Књижевност. (Настављак рецензије на 5. бр.) Белешке. (Беседа у Карловцима, изнетија од М. Сметиће је, да изнетиач задире у професорске породице, што нису све биле на беседи тој; а најсметније, кад примећује, да то „никако не би требало да се догађа“. Шта, напослетку, још неће бити!?) Разно. (Старина српска у Херцеговини: петохљебница у цркви на Завали у Попову пољу од године 1776., прибележио Вид Вулетић-Вукасовић. — Прве цигаре у нашој државини. — Ал су наесли, шала из срп. народа.) Нове књиге.

Бр. 7.: Мирисави луже... Песма Мите Поповића. — Јогуница (Настављак.) — Из „Хафиза“. Гавела. Превео Рајко (из друкчије „Слоге“). — Невериница. (Настављак.) — Владика Петар Петровић-Његош. (Настављак.) II. Писма. — Осам дана у Црној Гори. (Настављак.) — Листак: Оригинално писмо Карађорђево послато светоме Петру (црногорском) за помоћ и братски савез, приопћио протојакон и секретар митрополије Филип Радичевић (из Цетиња). — Књижевност. (Начела физике, настављак.) Разно: (Лесаж, од В. М. Мољковића глумца. — Ко зна живе птице). Статистика (Становништва Угарске: од године 1880. до 1884. прирасло с 713.584 душе, а 1880. било 15,642.102 душе. — Крстање људетва у Новом Саду г. 1885.: родило се свега 916, од којих је православних 334; умрло свега 763, од оних је православних 311; прирасло дакле свега 153, православних 23 душе.) — Нове књиге.

Бр. 8.: Мој цветак. Песма Милутина Трбића. — Јогуница. (Свршетак). Ђорђе Јовановић, писац „Јогунице“, пискало је овом приповетком, да има добро знакот нашог народа, да добро познаје особе, о којима прича; с тога му је приповетка истинита, карактери природни. Али му треба поразити доста још и око тога, да стече приповедачке вештине и финеће; јер у композицији није најјачи, а у језику до зла бога грешн противу ортографије и чистоте граматичне. Јовановић је ударио добрим путем, надајмо се, да ће се боље осврнути и на ово, што му замеримо; а замеримо му на најбоље намере. Препоручили бисмо му, да прочита приказе, што су изишли на „Слике и прилике Павла М. Јовановића“ у Лиску 172. бр. „Заставе“ године 1883. и у 10. броју „Јавора“ год. 1884.; нека и он узме на ум оно, што се тамо замерило писцу „Слика и прилика“. — Сатани. Сријемац Giosuè Carducci. Метрички пријевод Ника III. Црногорчевића. — Невериница. (Настављак.) — Грофица Ревекјева. Написао Мавро Јокаји. Превела Милева Симића — Владика Петар Петровић-Његош. (Настављак писама). — Осам дана по Црној Гори. (Настављак). — Листак: Стари српски натпис на звону. Из Архива за словенску филологију, VIII. св. Спом. др. Конст. Јиречек у Софији. (Преписао П. Надјенки). — Књижевност. (Настављак: Начела физике). Друштва (Седница „Матице Српске“ књижевног одбора 16. (28.) јануара 1886. — Друштво за српско народно позориште, седница управног одбора 11. фебруара. — Разно. Нове књиге и листови. Нове музикалије. Књижевне вести. Исправци.

Глас Истине у 3. бр. доноси: Један услов за унапређење наше црквене књижевности од пароха Бачиначког Јована Јеремића. Писац налази, (и ако је наша црквена књижевност у новије доба добила јачег полета,) да је од преке потребе фонд за издавање и награђивање црквено-богословских дела. Заиста то и јесте једна од дневних потреба у нас. Докле ће, ето, да прах гризе оне огромне фолијанте рукописа те руке нашег неуморног богослова арх. Јована Рајића! С правом се осврће писац на наше високопреосвештене архијереје и на све родољубе, који новцем могу помоћи. „Напредак црквене књижевности биће напредак цркве; напредак цркве биће напредак народа српскога.“ Ваљда ни у ког народа није црква тако тесно спојена са особинама народносним и очувањем народног имена као у нас, па с тога и ми с пасцем желимо, да глас његов не остане „глас вапијућег у пустињи“! — Беседа на нову годину. Говорио је Куман Стакић, парох темишварски. — Митрополит црногорска Висарион Љубиша. (Настанак.) — † Др. Јован Суботић (Некролог.) — **Разъяснительное нѣкоторыхъ мѣстъ къ словенскимъ жизнеописаніямъ.** VII. *Πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς.* Од Јована Жи-

шковића, проф. у Карловцах. — Српске старине. Сложитво Вл. Красић, I. и II. — Листак: Месија. (Наставак.) — Посвећење и рукоположење Ђорђа Николајевића, митрополита сарајевског. (Доње на Сарајева од —7—). — Белешке. — Нове књиге и листови.

Бр. 4.: Дарвинизам и порекло човека. По дру А. Ш. од Саве Теодоровића. (Наставак.) — Беседа на нову годину, од Спиридона Маретића. — Митрополит црногорски Висарион Љубиша. (Наставак.) Од Дионисија Миковића. — На светог Саву, говорио М. Ђ—ћ. — **Разъяснительные некоторыхъ мѣстъ въ словѣнскихъ исаписяхъ.** VIII. Мат. VI, 8. *Πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν.* Од Јована Живановића. — Вереничагинова елика. Од Н. Гр. Ж. — Листак: Фр. Готл. Клопштока „Месија“. (Продужење.) Превод А. Сандића. — Посвећење и рукоположење Ђорђа Николајевића, митрополита сарајевског. (Свршетак.) Од —γ— Белешке: Плодови будизма. Пљаштанско-општество. — Књижевне вести: Оглас књиге: „Таблице равноврсних примера средства“ од архим. Никанора Ружичића. — Нове књиге и листови. —

Vienac. Бр. 7.: Идила (II. IV.) Августа Харамбашића. — На Антуново. (Крај.) Испричао Ј. Ловретић. — Последњи дани кнеза војводе. (Наставак.) — Путне успомене о Русији 5. (О Румунији и Румунима, са 3 слике: Румунске девојке из Турн-Северина, Румуни из Мале Влашке, Рушчук и Ђурђево.) — Модерни роман. (Наставак.) — Листак. К сликам (Димитрије Агрењев Славјански, лик поваљаног воје руског пеначког друштва, које је по свих крајевах словенских певало и славу брало.) Књижевност (Чешка, Немачка, Талијанска.) Умјетност. (Хрватско глумиште.) Глаба у Хрвата и Срба. (Приказ српског часописа за унапређење глазбе, „Гудала“. — Наклађом књижаре Кугли и Дајч изашла је глазбена шала: „Хрватско-словенско-далматинска Јадиковка“, текст најновије из немачког, истресао на рукава Apollo Originalović de Zabujakovec итд. Складатељ углавном је за једно грло уз пратњу гласовира познату шаљиву пјесницу Стародалога, где је вештко у стихове скрпао сва немачка породична имена у Загребу, не би ли тако показао, како баш да се у Загребу толико немачки говори. То је дакле врста глазбене пародије; тко ју једном отпјева, погодит ће, вели Vienac, лако, од кога је потекла и кога се чађе.) Сваштице. (Михаило Чајковски †. — Сажимање лешина. — Дужина и трајање налова).

Бр. 8.: Идила (V. и VI.) Августа Харамбашића. — Баковачки спасовдан. Уломак баковачке прошлости, пише Н. Т. — Последњи дани кнеза војводе. (Наставак.) — Арсеније, Написао Ј. Девчић. — Путне успомене о Русији. 6. (Са сликама: Сумина и Галац.) — Модерни роман. Свршетак.) Од Ј. Пасарића. — Листак: Књижевност. (Хрватска са врло лепим књижевним новостима. Руска. Пољска.) Умјетност. (Хрватско глумиште: пеначица Милка Трнина са ликом, реферат од 81—.) Сваштице. (Психометар).

Бр. 9.: Малим пушкам, песма Ивана Лопушића (у Бајној-луци). — Баковачки спасовдан. (Наставак.) — Последњи дани кнеза војводе. (Наставак.) — Путне успомене о Русији. II. Одеса. — Неколико цртица о куку и о животу му. (Уз слику.) — Листак: К сликам. Гласник, напорни напрт младог словеначког сликара Ђурђа Шубића, млађег брата Јанеза Шубића, опет сликара. Ђурђе је осим осталога илустровао циклус песама професора и познатог словеначког песника Стритара, што га је 1875. онај спевно у славу херцеговачких јунака, под насловом „Раја“; па и „Гласник“ је једна од отих илустрација.) Књижевност. (Хрватска и српска.) Умјетност. (Хрватско глумиште).

Бр. 10.: Побратиму Фра Ивану Деспоту, преминувшем у Сињету 19. вељаче 1886. Сијевао побратим Фра Грго Мартић (у Крешеву). — Баковачки спасовдан. (Наставак.) — Артур. Написао Алфонс Доде. Превео М. Пп. — Последњи дани кнеза војводе. (Наставак.) — Путне успомене о Русији. (Наставак.) — Неколике цртице о куку и животу му. (Наставак.) — Листак. К сликам. (Иван Десног. Види читулу у 8. бр. „Стражилова“. — Димитрије А. Агрењев Славјански и његова пјевачка дружина). Умјетност.

Бршљан. Бр. 3.: Др. Јован Суботић, некролог од Јакова Игњатовића. — Дели-Бакић. Роман од Јакова Игњатовића. — Успомена на путовања на учитељску инквизицију. (Наставак.) — Два дана у Београду. (Наставак.) — Срби надмудрио Китанцију. (Наставак.) — Из живота владике Живковића (Пантелејмона). — Прилози за историју српског покрета 1848—49 године. III. Записник из седнице главног одбора карловачког. — Књижевност. (Прикази књижица: „Три ријечи Херцеговца“ и „Пандаћ Хусо и Пашечић Лука побра“ од др. Фр. С. Крауса. — Свршетак рецензије од М. Пп. М. на најновије „Полиженика“ од Браца Радована.) — Оглас на Игњатовићев роман „Патницу“. — Претплатници на „Бршљан“ за год. 1886. (Наставак од 55—95.)

Бр. 4.: Дели-Бакић. (Наставак). — Прича о Алексији благодату светом. Разговара о њој др. Фридрих С. Краус. — Успомена из путовања на учитељску инквизицију. (Наставак.) — Два дана у Београду. (Наставак). — Срби надмудрио Китанцију. (Наставак.) — Прилози за историју српског покрета 1848—49. године IV. Записник из седнице главног одбора карловачког 6. септембра 1848. — Писма на Елисеума уредништву „Бршљана“. II. пише „Милован Видаковић“. — Белешке: Писмо генерала Буда Будисављевића проти пеначком В. Живковићу 1853. поводом Живковићеве песме: „Осамнаести фебруарији“; која се такођер ту наводи, па за њом која о породици покојног генерала, приопштио Ђ. Рајковић. — Претплатници (96—128.) — *У диску*: Утарци на путовима Вида Вулетића-Вукасовића.

Босанска вила. Бр. 3.: Она је хтјела. Из српског живота. Написао Сретен Дапчић. — Шест пјесама из дањине. Од Ђ. Јовановића (из Београда.) — Измирале се. (Наставак.) — Лакудзика на бугарском пријестолу. Историјска цртица. Превео Сава Мапољовић. — Из прошлости сарајевске и босанске. Пише: Стари Јово Хаџи Н. Бесаровић. 1. (Некадашњи куртишки еснаф у Сарајеву. — Путовање трговаца у Стамбол. — Кула на путу. — Цркна Балублија у Стамболу. — Дјевојачка кула. — Повратак у Сарајево). — Српске народне умотворине: Милош Обилић под чадором Муратовим. (Пјесма.) Мали хоџа иђак надмудрио, (Прича), прибиљежио П. Бешић. Ко вло чини, и дочека га; за абаџе Ил. Т. Капиковића. — Листак: Из словенске свијета: (Књижевност српска и хрватска: приказ „Гудала“ и „Viesti druž. inžin. i tehnika, od n. n.) — Морални савјети аранжеских свештеника, прибиљежило и протумачио са једне плоче митрополит иворички Дионисије. — Вјештина: (Приказ комоа.: „Дижите школе“.) — Лања захвали суделачима и суделачицама на светосавској сарајевској беседи. Захвали г. Пери Ућаревићу, трговцу у Брчком, што је даровао тамо школи аастану, вредну 120 фор., са две жилне слике св. Саве и св. апостола Кирила и Методија, с натписом: „Знање је светлост, знање је моћ; учимо, браћо, дан и ноћ.“ (Ко неће бити благодаран тако племенитог дародавцу! Ко се неће радовати, да Босна таквих Срба има! Живео, врли добротворе! — Нове књиге. — Одговори.

Бр. 4.: На Јордану. Сијевао митрополит Сава Косановић. — Измирали се. (Наставак.) — Приморска зора. Приповијетка Отокарца Мокрога. С чешког превео Никола Шумоња.

— Љубичице. Српска народна пјесма. (Са сликом Владислава Тителбаха). — Из прошлости сарајевске и босанске. Пише: Стари Јово Хаџи Н. Бесаровић. II. — (Над Јаничара у Цариграду. — Благрдански вешер Абдурахман у Зворнику. Даљеване првих Сарајлија Турака у Зворнику. — Долазак Абдурахмана у Сарајево. Три заповиједи његове. — Устанак Сарајлија. — Помоћ Високана. Бој у Сарајеву и одлазак Абдурахмана. Смрт Абдурахманова.) — Српске народне умотворине. Милош Обилић под чадором Мурадовим. (Сврштак). Прибиљежио ин. — Како је Краљевић Марко постао јунак и добио Шарца. Из збирке: Н. Б. Попадића. — Листак. Из словенског свијета. (Како се Чеси брину за своју књижевност?) — Књижевне. (Бесједа у Босанском Броду.) — Нове књиге. — Некаја добровољних прилога о Св. Савској бесједи Сарајевској у корист сиромашним ђацима оданише српске школе. — Одговори уредништва.

Позоришта је овог месеца написло 16. бројева; толико је било позоришних представа. Продужена је из прошлог месеца слика Милорада П. Шапчанина: „Милош у Латинима“ и са 22. бројем завршена. Та је слика и засебно штампана у издању књижаре браће М. Поповића као деветнаеста свеска „Збирнка позоришних дела“. *У* бројевима 22—33. саопштава се, што је Суиденић у „Vienci“, описујући свој пут у Подгорицу године 1885., рекао о „Балканској царици“ кнеза Николе и о њеној прној представи у Подгорици. Са 34 бројем почиње неколико занимљивих података о кинеском позоришту из књиге: „Le théâtre chinois“, од кинеског генерала Чинг-Ки-Тонга. Иначе је било реферата о представама српског народног позоришта у Новом Саду, о позоришта у краљевском позоришту београдском и хрватском земаљском позоришту у Загребу и разних позоришних новости и ситница на глумачког света.

Невен доноси у трећем броју шесму са сликом: „Шућку је неправо“, затим почетак Шапчанинове слике: „Милош у Латинима“, на онда настављак приче из руског живота од Чика-Јове злаћер, песму „На изнаку зиме“ од Златимира, по француској песму у прози „Давашња вила“, песму „Зими“ од Ранка, песму са сликом „Лани било, сад се спомињало“ од Ђ. Ст.; даље сврштак песме „Мачка и мува“ са сликама; после живот и дела Тирола Андреје Хофера, што је посрбио Вл. К.; затим песму „Сиромашак“, коју је уз прилозак Чика-Јовину свеску Јована Мановловић на Суботице; песму са сликом „Лабуд и лабудић“ од —k.; почетак приче из јачког живота „Утакмица и завет“; песму „Тугованка“ од Милана на Бра..не и најпосле „Дантака“.

Голуба други број доноси овај садржај: Ружице. IV. Зимска ноћ. V. Повратак из туђине. Песме И. М. Поповића. — † Др. Јован Суботић. Са сликом. — Благослов. Песма С. Попића. — Почетак приповетке: Буди добар, па кеш бити срећан. — Сави Косановићу. Песма Н. Т. Каишковића. (Ову је песму сарајевска Србадија телеграфски послала бившем митрополиту Косановићу у Јерусалим). — Сеница или Бадње вече једне сироте удовице. По словачком И. Ј. Подградски. — Сиротиња прела. Песма са сликом од О. — Ледена палата у Канади. Са сликом. — Сан пречисте госпође. Народна песма из збирке Н. Т. Каишковића. — Дивљи вепар. Са сликом. — Рута се пужу. Песма од Ирика. — Колика је топлота у унутрашњости земље? Од Ђ. П. — Да будеш здрав. Из науке о чувању здравља. Из „Буквице здравља“ од дра Батута. — Сваштице. — Нове књиге и листови: — Ребуса и решења. — Голубов писмоноша. — Голубов речник.

Стармали је у 4. бр. довршио ову хумореску М. Љ... братовића, а у 5. броју читамо, да је расписану праву награду већином гласова претплатничких добила Драге Гавриловићеве хумореска „Дипломатски“, која је лањске године излазила у „Стармалом“ у 32. 33. и 34. броју. Друга је награда досала хумореске „На здравље шиптол“, што је уследила свега у 35. броју лањског „Стармалог“.

Другом броју **Школског листа** ово је садржај: Др. Јован Суботић. Од В. — Говор Стевана Ковиљића о св. Сави 1886. у Сомбору. — Важност повторних школа. — Природописне лекције за средње разреде народних школа. Од Сизиуа Ковиљића. I. Реч. — † Јан Ладислав Машек, учитељ и управитељ школа на Смихову у Прагу. Од Драг. Бласкеа. — † Светозар Бакић, српски учитељ у Пешти. Од Петра Берића, учитеља у Сентандрији. — Свечаност светосавска у Сомбору. — Прирадничка бесједа у Сомбору. — Даље су ситнице вести, међу осталима и доиис из Тарапша, који јавља, да је тамо нагорела српска нероспоседна школа. Општина је та једна од најмањих и најсиромашнијих те моли прилога, да може себи наново школу подићи. Молби се заједно вала одазвати својски. Школски одбори у појединим местима треба да се пазиму.

Српкиња, поучни и забавни лист за наше женскиње, који је једиред већ престао излазити, наново се сад јавио. Издаје га и уређује Јован Поповић у Панчеву. Излазиће сваког 15. и 30. у месецу, на табаку а цена ће му бити на годину 3 ф. Први је број датиран 15. фебруара а доноси ову садржину: Дечије игре са здравственог гледишта. Прерадила Д. Н. — Нешто из историје ткања. (Преведено). — Подлистак: На поправку дома. Од Сахор-Маслоха. — Белешке. — Књижевност: „Зборник приповедака за одраслије девојке од Ј. Н. Буља. (нади 9. број нашег листа под рубриком „Књижевне новости“ на истом месту.) Оцена И нана) Мјартиновића.

Застава приказује у 15. броју народни алманах *Живеља*, што га једнпиут годишње издаје „Задруга словачких женскиња“, а одликује се њада обилатим и лепим садржајем. У њему раде прве књижевне снаге словачког народа, међу тима и песник Светозар Хурбан-Вајански, о коме у данашњем броју нашег листа доносимо почетак красне штудије, коју је за наш лист написао врло добар познаник братског нам словачког народа, и сам Словак. — У 18. бр. приказују се „Vissti družtva inžinera i arhitekta u Zagrebu.“ (Види 5. бр. „Јавора“ о. г. — 21. бр. изишао је у свечаном броју, посвећен двадесетогодишњој прослави листа и шездесетогодишњици дра Светозара Милетића. Прва страна украшена је свечаним црвеним оквиром и на њој је лик Мил. Милетићев, са кратким животописом и радом његовим од Ј(аше) Томића). У листу је шесма: „Пре двадесет година (Реминисценција “ од З. Ј. Ј. и „Три дана са овце (др. Светозарем Милетићем)“ од Милице Томића, рођ. Милетићеве. На последњој страни претплатника је прва страна броја 1. „Заставе“ прве њене године с „Прољасом и позивом“ осиваченим. Из кратке историје Заставине“ бележимо ово: „Застава“ је 1. бр. изишао 9. фебр. 1866. у Пешти, где је излазила до 21. маја 1867., па за тим у Н. Саду ево сад до данас кад дванут, кад трипут, а од 12. авг. 1875. четири пута недељно, с малим паузицима кад дванут, а кад шест и шест пута. Уредници јој били у разним добима ови: др. Светозар Милетић у шест пута; др. Стеван Павловић, сад уредник „Нашег доба“; Стеван Поповић, прозван Вацки, у два маха, сада посланик у хрв. и угар. сабору; пок. др. Милан Ђорђевић, касније уредник „Српског гласа“ у Руми; Миша Димитријевић, сада књижевник „Бранника“; Тоша Бекић; а сада Јаша Томић, од пре сауредник приватног „Српства“, а неко време уредник новосадског „Српског кола“. Овом приликом у животопису осни-

начином веле уредник: „Данас, кад се Милетићу навршило 60 година а „Застава“ двадесет, ја не знам, како бих боље са своје стране прославио тај дан, него да учиним предлог: нека се што пре склони одбор, који би ушао на се дужност, да прикупља и нама најзнатније чланке и говоре Милетићеве, јер има у њима таквих племенитих и дивних мисли, које ми крај, све наше сарадници не смемо оставити, да пређу лагано у заборав.“ Стални сарадници и главни сауредници, које од прног доба које данас, били су они: Глиша Гершић, касније професор права у великој школи у Београду; Мила Мандојевић, адвокат у Суботици; Јован Живковић, иегда секцијони шеф у Загребу; Ђорђе Димитријевић; Драг. Петровић; Милован Јанковић, сада управитељ нар. банке у Београду; др. М. Полит-Десанчић; Лаза Костић, сада на Цетињу; Исидор Павловић, сада вел. бележник у Митровици; вов. др. Стеван Димитријевић, адвокат и кр. јавни бележник у Руми; Владимир Јовановић, касније министар у Београду; Данило Прица, сада свештеник у Сењу; Паита Поповић, бивши уредник „Гласа Народа“, а сада парох у Бачком Петровом Селу; Бока Петровић, сада др. медицине у Србији; Јован Павловић, бивши уредник „Напредка“ у Панчеву, и „Граничара“ у Земуну и „Нове Србије“ у Београду, а сада министар просвете у Црној Гори; Бранко Мушицки, преводилац разних романа; Ђорђе Бекић, сада професор у нашој дев. школи у Панчеву; Живко Вулетић, агроном. — У 27. и 28. бр. има три чланка од „Једног свештеничког члана сабориског“: „Како би се Назаренству, том новом и најопаснијем непријатељу народа српског, доскочити могло?“ Писац је ствар добро проценио. И јесте, збиља, грозна опасност по нашу народност, што та нова секта прети. Писац је дошао до овог убеђења: „да зараза тој несретној по цели народ другчије се доскочити не може, но што пре да наше духовне власти, а наиме архијерејски синод умоле, — да им на срце метне ову опасну ствар, да што скорије пристуне превођењу, у први мах молитава, те онда тропара, кондака, а читање Јеванђелија и Апостола ако не лако, поште је цело свето писмо на српски по Даничићу и Вуку преведено.“ Жао нам је, да не можемо и ми отштампати цео онај врло важан чланак, као што писац умољава све листове српске; али овбиљно и ми од своје стране уповраћамо како на ту опасну болест тако и на онај исправи лек.

Наше доба настављ у 11. бр. започети роман Јакова Игњатовића: „Патници“. — У 18. броју донеси знатан прилог биографији српског негда канчелеха у Царитраду Јована Хаџића, који је умр'о 27. јан. о. г. у Београду у 93. години свога. Прилог је тај саопштио Јован Димитријевић, парох у Шајкашчких (у Срему), из стално разних писама канцелара кнеза Михаила, које чува у своју шкомороки, те из ње саопштава исто тако знатне разне прилоге и у „Бршљану“. — На новорипше реферате, који падоше у овом листу, немамо приметити, да су сдекоја пут сувише опширно од ока, да не рекнемо: нерегледно написани. Примера ради наводимо ово: у бр. 3. оцењујући Халмону драму „Стрелац“ у два маха вели оцењивач, да се „Стрелац“ вове Адола а бавамо му је име Ренеј, даље у 24. бр. реферишући о приказу „Шоље теја“ саопштава, да се у том комаду „кушала ћуда Бранићева у улози Софке собарице“, а то не стоји, јер у „Шоли теја“ и нема никакве Софке, него је то било у Трнокошићеној шаљивој игри „Честитам“ на једно вече пре тога. У продужењу реферата о том вечеру прелази на оцену Савићеве шаљиве игре „На добротворну цељ“, па ту погрешно цитира познату ону латинску пареку „ut desint vires —“; референт вели: tamen est laudanda virtus (?) а сам свет ова, да је: voluntas.

Браник донеси у 13. броју спископат „Живописца дра Јована Суботића“, но опоме, што је изашло у 5. и 6. свесци „Српске Зоре“ 1880. у Бечу из пера самог покојника са исправцима неким и допуном до смрти му од X. У. То је, дакле, најзнотинија биографија толико заслужног покојника. — У броју 14. на даље наставља се 29. броја прошле године важну историјску расправу Ил. Сопрона: „Срем и Земун у XII. и XIII. веку“. (Сопрона, штампара у Земуну, похвално спомиње Јаков Игњатовић у 3. броју „Бршљана“ о. г. у своју цркви с пута: „Два дана у Београду“.) — У 14., и даље наставља на 6. бр. свог о. г. с другим писмом: „Писма будућој вереници“. — У 14. приказује Ђ романе Јулија Верна, што су у нас изишли издањем браће М. Поповића. Колико се радујемо калњим преводима ваљаних страних дела, што их ево све у већем и већем изобру и преводу добијамо, али не можемо да претајемо бојазан, да су баш та преводи једни од новајијих узрока, што све мање и мање добијамо изворних новитета у посебном издању. Ено за ово два месеца дана нисмо има нигде књиге добили, која би нам нашла какву изворну приповетку или роман. Ово је врло, врло жалостан знак. Преиаћати и издавати треба добро да промисло о томе. А није истина, да нема тога у нас; ево толико белетристичких листова и толико подлистака других листова пуни су све самих изворних приповедака и романа. Него ни писци, ни издавачи, који би и хтели, не смеју да их издају у посебним књигама, јер превода има много и боље пролазе; а боље пролазе не за то, што нам изворни радови не ваљају, него што се преводи бирају или што инкаитнија или од дугога што значнијег имена, а на тим се наша читалачка публика радо новаја. Проценимо! — У 14. и 15. броју два ваљана чланка од Стапине из Бачке: „Како да подигнемо школу и просвету у народу нашем!“ — У 15. броју под „Просвета“ од М. С—ћа чланак: „Глумац и глумовање“; у 16. бр.: „Глумица и глумовање“, и у 18.: „Глумаштво и глумовање“. Наша је књижевност врло сиромашна у чланцима овакве врсте. Рецензије о новоизишлим представама и представљачима доносе често и непознати, који нису ни сами увек најбоље вежбани у томе, како треба који комад или улогу схватити. Сашк је рутинирани рецензент. Препоручујемо ове чланке онима, на које су адресирани.

Napredak донеси у 4. 5. и 6. броју чланак Људ. Двориковића под насловом „Угледни идеали и збиљности“ а у 7. броју чланак Стјепана Басариčека: Ручни рад у пучкој школи. — **Književna smotra** пак у свом 3. броју међу књижевним оценама оцењу на LXXVII. књигу „Rada jugoslavenske akademije“, у којој је међу осталима и превасходни чланак: Религија Срба и Хрвата на главној основи песама, прича и говора народних, од Надка Нодила и Некролог Ђури Даничићу од Армина Павића.

Лечнички viestnik. У 2. броју читамо здравствена извешћа на месец јануар о. г. међу осталим из Митровице (саопштава др. Стева Најић), из Вуковара (саопштава др. Иван Рогулић) и из Земуна (саопштава др. Војислав Суботић. Међу „Ситним вестима“ видимо, да су у збор лечничке краљевина Хрватске и Славоније као редовни чланови ступили и ови Срби доктори: др. Миша Михајловић на Сремских Карловцима, др. Јован Муачанин из Осека и др. Светозар Белановски из Каменице.

У Велико-Кикиндској **Садашњости** продужена је у 5. 6. 7. и 8. броју у подлиску Кенигова приповетка „У последњем часу“, која ће се довршити у 9. броју. Осим тога је у 5. и 6. настављена а у 7. завршена оцена прве три свеске Ковачићеве библиотеке за народ.

Бачванин наставља у подлиску 6. а завршује у подлиску 7. броја саопштавање писама покојног Богобоја Атанацковића. У 6. броју осим тих писама донеси у подлиску још и цртицу из ђачког живота од Ђ. С. Ш. под насловом „Ђак“ а у седмом броју почиње и у осмом наставља на Ламартинове историје Жирондиста о јуначкој Шарлоти Кордејевој, што је убила силника-јакобинца Марата.

Српски лист има у 4. и 5. броју подлистак: „На бадња дан“ из пера Шибеничанина С. Матавуља, а у 6. и 8. броју из пера маленога књижевника Марка Цара „Слике из повиђе талијанске књижевности“. И у нашем је „Стражилову“ прошле године нег пута Марко Цар нашао тих занимљивих слика. У ове последње дне слике изнео је Кардучија и његова последника Стекетија (Гвериција).

Пančевац доноси на чеду 3. и 4. броја живописне поп. Јована Суботића а у подлиску наставак „Телевиле.“

Глас Црногорца наставља у подлиску 6. броја Гербељеве „руске песнике у биографијама“ у преводу Марка Драговића; реч је у том броју о Н. М. Карамзину. У истом се броју под рубриком „Књижевност“ осврће Марко Драговић на чланак Јована Мишковића „Опис Јагодинског округа“, што је изашао у 64. књизи „Гласника српског ученог друштва“. У 7. и 8. броју у подлиску прештампано је слово поп. Јована Суботића, што је у Бечу 1851. год. држао у спомен владици Петру Његошу приликом парастоса, који је приредио свом пријатељу песнику кнез Михајло Обреновић.

Србобран је овог месеца у подлиску сем неких превода с немачког донео и с руског од Н. В. Гоголя „Поседнике старог кова“; у бројевима 36—38. приповетку истинитог догађаја под насловом „Отмице“.

Гудало има и у другом броју лепо стручан чланак од Младена под насловом: Јавна нега гласбе у нас. Даље се укратко приказује музикални прилог, који је додан том броју. Приказање су осим тога и музикалије Роберта Толингери, које су издала браћа Јовановића у Панчеву а приказане су биле и у нашем листу у 2. броју. — У овом је броју саопштен и извештај о раду панчеваčког певачког друштва за годину 1885. Саопштено је и мишљење Немаца о Словјанском и друкчији му. „Песма за божић“, коју је по старинском напеву Димитрија Поповића у два гласа сложио Ј. К. Бојановић и која је била штампана у 24. броју „Невена“ прошле године, претресена је у овом броју „Гудала“ и намерено јој је поменуто са гледишта композиторске теорије. Под „Набирцима“ су саопштене занимљиве новости из уметничког света а на крају су штампани програми разних беседа, што се у последње време — највише о св. Сави — држале свуд по Србији.

*

Месеца фебруара изашла је и 145. књига „Летописа Матице Српске“, прва свеска за ову годину, са овим садржајем: I. Физика у Срба. Написао проф. Стева Милованов. II. Учитељска школа у Црној Гори. Од Мите Нешковића. III. Дневне при грађевну бермета и одређивање екстракта. Од Мите Петровића. IV. Златоуст деспота Лазара. Опис старог рукописа. Од Стојана Новаковића. V. Владислав, краљ угарски. Историјска трагедија у пет чинова. Написао Никола В. Ђорић. VI. Српске народне приповиједке из Горње Крајине. Скупио их Владимир Крсмић: 1. Царев сан и Оштар дан. 2. Моћ бурме. VII. Књижевност: Закон за основне школе у књажевини Црној Гори од 13. септембра 1884. “Оцена М. Нешковића. VIII. Читула: Христофор Шпемал. IX. Матица Српска. Извода из записника књажевног одбора и одељења 1884. године. Саопштена су ту у мњења Мите Петровића, дра Ђорђа Дере, дра Ђорђа Натошевића, Ђорђа Рајковића и Ст. В. Поповића о издавању библиотеке за народ из фонда Пере Којовића. Даље су штампане оцене Јована Бошковића и А. Сандића на „Малу поетику“ дра Стевана Павловића и оцена дра Ђорђа Дере на „Науку о песништву“ од дра Стевана Павловића. Најпосле је у ову свеску ушла и критика Мите Петровића на расправу Стеве Миловановог: „Шта се досад радило и урадило на науци физици у Срба“.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште.) Прошле се недеље у Среду приказао Мозер-Шентанов „Рат у мирно доба“, у Четвртак Ларошеова „Очина мана“ („Mein Leopold“), у Суботу Шекеспров „Отело“ а у Недељу Сигетијев „Вампир и чивиак“ — „Рат у мирно доба“ чврсто се држи на репертоару већ од четири године амо. Глумци га нашли и глумице приказују живахно те му тако осигуравају и надаље опстанак. Бранка Јовановића Муше прерадила дало би се додуше рећи и која немила, но како је то већ у свиње време било и учињено на њак остало „глас вапијућег у пустињи“, то сад дабогме мора отпасти већ и као занимљено. — Ларошеову карактеру главног „Mein Leopold“ покојни је Сава Рајковић само превео а то је добро и урадио; још само да превод није покретно, него да је остао, да „Mein Leopold“ остане „Мој Леополд“ па не би било намере Међутим је могао бити и Ема Вилнеровој рећи, да сноме оцу свечани дан не честита на начин, који је сиротом недужном свечару морао на муке ставити стрељење и — уши; а најлеше је још могло и куплете и дуплер-кор оставити бечким „локалсценерима“, нек се њима бацкаре без конкуренције. За приказ се иначе мора рећи, да је био врло добар, са Мољконићеве страше чак и савршен. Миленковић је наиме играо старога Вајгла и то баш мајсторски. — Најзанимљивије је без сумње било прошле недеље вече у Суботу. То је вече било одређено за први приказ „Отела“, на који је српска позорница толико морала чекати. Енглезима је, нема Боденштет, трагедија о Отелу са свога јасне мотивације своје, са чврстог свог и јединственог назада најсавршенија између свију Шекеспирових драма. Енглези јесу особењаци, али баш у том свом особењаштву могле кадгод у крио. Ко им бар не би дао за право, што тако мисле о Отелу? На њих га и они — Боденштет нам бар тако кажује — приказују најчишће као осакаћена — „за позорницу уђешена“, а то Боденштет назива да је неопрезно. Но у то се сад не мислимо упуштати, колико је нужно било још и за српску позорницу засебне уђешавати, доста то, да Отела сад имамо у красном преводу, у прози додуше, али у течној, песничкој прози. Прав је четир чина превео Гига Гершић а пети чин А. Хаџић. А имамо и на срећу контингент глумачки, на којега се могао одобрати и честит Отело, и њаки Јаго, и лепа Дездемона, и угледан Касио, и срчана Емилија. Ружић је свог Отела темељно замислио, као јуначка слободне душе, без трунка сумње и сумничења, а не као слаботињу, од природе већ љубоморна човека. Сцени у спавату дала је особите дирљиви простодушна нека црта у његовог Отела, мирна нека надмоћност, којој би цену само могло ово дићи мало одмеренија, спорнија, тиши абор. А кад је чудовиште зелених очију, љубомора, раширало њаволу своју игру у Отеловој души, ту је у Ружића силно забила „она урођена дивљина црачева, коју је донде могао задржати само строг закт и тешком муком наподјевана власт над самим собом“. Тим смо Отелу морали поверовати, да је „частан убица, који више наклон љубомори, али, кад је раздражен, изгуби памет“. Еза-

ла Ружићу на том најзнаменитијем ренесансном умјетничком му гепију! Бодежитет се тужи, да нестаја немачких елемената, што приказују Лага, сушиле слабо наглашење, као плебејеско у Лагановом карактеру, што много мотивује у лутој мржњи његовој на све више и племенитије, за да та плебејска црта бачено допринеси, да се Лаго стави у нужди контраст спрам Отела и Касија. Ми се у нашега Лага, у Добриновића, баш на то можемо најмање потужити. Признајемо, да смо и са тога гледишта а и иначе с неповерењем ишли у суперет Добриновићевом Лагу. Но тај нам је субјективно неповерење. Лаго је његов скроз и скроз реалистички схваћен а мучна штудија није на њему остикала на миру ни најмање жилице. Обилни приказивачки дар Добриновићев тек се ту показао у правом сјају, кад је могао у Лаге да утера иначе ограђену тврдњу, да с министрованију рука за руку иде и несолидност. — Двадесета, та, као што је Фридрих Вишер назвао, права година инспирације милоште, добила је у Лепом Хајнићевој трезвеној у уму интерпретацији. Заслужује свако признање још и Милковић Кнезић и Емилија Софије Вујићке. — Сигетиџев „Вампир и чизмар“ у казаној поврби Јована Ђорђевића претурио је задело већ добре две десетине година на плећој поворници — сећамо се, да смо га гледали још дететом — и напшао је два три извреси Маше, али је опај последњи, Добриновићев Маша све пређашње заденуо за појас. А рекли бисмо, да ни мајстор-Тиро скоро није било такмог, као што је Милковићев О Јеци Добриновићи вољда је излишно и спомињати, да ова у Персама нема сунарнице. Ану је давала Дарница Бандобранска и назвала пола њене а пола оваплоћењу, што се скорим растаје са народном поворишном друштвом, остентативан излаз. Бандобранска није глумила без дара то би заједно била у струци својој и напредовала, али је на несрећу била на ову нала кошка, да се сматра као — провокорица. Бањићев гра-Стапра имао је на своју страну спомињање и опај свет, који је мозда већ у току најбликег времена бурно тапшати овоме, коме је Бањић морао напустити места. Треба нашме знати, да је Бањићу од стране управе отказано и да ће на његово место ратити се опште омиљени Милош Дапић.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Добили смо „Гласника српског ученог друштва“ књигу 63. с различном научном грађом и са две таблице у прилогу. Садржај: Неколико прилога на црквену и политичку историју јужних Словена. I. до V., Саопштио Љ. Ковачевић. — Неколико рукописа из српске библиотеке у Бечу, I. и II. Од Љ. Стојановића. — Материјали за историју Црне Горе. Од Марка Драговића. Прилог II. — Србуље у Сарајеву, I. до XIV. Од Мате Живковића. — 13 писама српских у архиву дубровачке републике (1593. до 1705.). Преписао проф. Ристо Ковачић. — Прилог историји манастира Требиња. Од Луке Зора. — Неки подаци на времена пишег пређег рата за осло-бођење и ослобођење. Од дра Милована Спасића. — Стари српски буквар, штампан са бакрореза 1780 у Новом Саду. Приказао га Радован Л. Јовановић. — Библиографски опис једнога зборника. Од Љ. Стојановића. — Три писма владике Данила II. Вк. Саопштио Марко Драговић. — „Чин братотворења“. Прилог Пасте Срећковића. — Беседа на дан хиљадугодишње светковине словенских апостола св. Ћирила и Методија. Говорио П. Срећковић. — Изводи из записника (од 16. фебр. 1885. до 6. јулија 1885.). — Добили смо и 64. књигу, која доноси ове расправе и чланке: 1. Манастирско неповерење иманье у краљевини Србији. Од Богољуба Јовановића. (Свршетак.) 2. Природа државине и основа њене правне заштите, са критичким погледом на српски грађански законик. Од Глише Гершића. 3. Кратки опис Загорданског округа. Од пуковника Јована Мишковића. 4. Грађа за геологију краљевине Србије. IV. Долерити у Србији. Од Јована М. Жујовића. 5. О тијесању у бенолу на анилина. Од Марка Лека. 6. О инволуторијској системи тачака код сферних огледала. Од Петра Живковића. 7. Расправа о цару Уроши. Од Паште Срећковића. 8. Извештај од М. Валтровића и Д. С. Милутиновића умјетничком одбору о испитивању споменика старе српске умјетности у Жичи.

— Из Београда смо ово дана добили мален спис под насловом: Равница. Једам поглед у народну прошлост од Миловрада II. Шапчанина. Писац ту износи укратко историју те задужбине, описује ју и најпосле тошко гледира, да се цела црква с поља и изнутра обнови.

— Добили смо и „Извештај управе српског ученог друштва о књижевном раду и новчаном стању у години 1885.

— Наш сарадник Марко Цар јавља, да су ушле у штампу и да ће накладом И. Водинце у Задру скоро угледати света његове „Симпатије“, слике из суврмене књижевности. То ће бити саме оригиналне студије о „некојим намеђу отменијих фигура на подручја суврмене књижевности и вештине као што су н. пр. Гете, Бајрн, Хајне, Тургењев, Кардући, Дима и т. д.“ Дело ће обухватати од прилике 100 страна а стајаће 1 фор. а. вр. Наруџбине и новци шаљу се непосредно на писца у Задар (Riva Nuova). Ко скупи десет претплатника, добија једанаести примерак на дар.

— Ишшла је из штампе „Историчко-критичка црта о Вићентију у Јовановићу, православном митрополиту Београдском и Карловачком 1731. до 1737., коју је написао и издао немушки народ. Димитрије Руварац. Књига је штампана у штампарији Симе Марића у Земуну, обухвата 81 страше а цена јој је 60 новчића. — Смер тој критичкој црти назали смо читаоцима „Стражилова“ у 2. бр. о.г. под овом рубриком на другом месту. Предно би било, да се поновно осврнемо на ову расправу, те да се рашчисти с једне стране, у колико су подаци о Вићентију погрешно изнесени били, с друге пак стране у колико драмски песник има слободе, да одступи од историјске истине, кад му план драмског дела то захтева.

— Ишшла је 1. свеска IX. часописа Archiv für slavische Philologie (Berlin Weidmannsche Buchhandlung. 1886. St Petersburg, A. Devrient), што га издаје познати слависта Ватрослав Јагић уз прилоге А. Brückner-a, A Leskien-a и W. Nehring-a с овим садржајем: Прилози литавској митологији од А. Брикнера (у Берлину). — Четире Маријинске тужбалице, од J. Kniesche k-a. — О дојечну анализе у деклинацији млорускоj. (Сравни Archiv VIII., стр. 409—432), написао др. Stephan Smal Stockij (у Бечу). — Студије к познавању Изборника Святославa од године 1073. с примедбама уз млађе рукописе. (Сравни Archiv стр. 357.), написао Л. Масинг. — Критичке примедбе уз старословенске текстове. (Наставак из Archiv-a VII стр. 419—443.) од А. Семеновића. — Прикази: Untersuchungen über Quantität und Betonung in der slavischen Sprache, I. Die Quantität im serbischen. Von August Leskien. (Erschienen in den Abhandlungen der philologisch-historischen Classe der königl. sächs. Gesellschaft der Wissenschaften. X. Bd.) Leipzig 1885., од дра Томе Маретића (у Загребу). На исто Лескајеново дело писао је и сам В. Јагић прикав у Archiv-y VIII стр. 597.) — Ortsnamenforschung-a од А. Брикнера. — Ситније вести: Euthymius из Грнова, од P. Syrku-a. Ко је Герутка у Гор-

ском Вијенцу? од В. Јагића (приопштили смо и наши читаоцима, како је и у овом листу било о томе спомена). Комај, од Henri Koehler-a (из Филипополља). — Библиографски извештаји (кратки прикази 14 разних књига, међу којима у овој свесци ни једне српске нема) од Јагића и Брикнера. — Архив тај наплаћа у свескама по 10 табака; четири свеске чине једну годину. Цена свесци 6 марака. Прих шест година добити се могу преко ма које књижаре по умереној цени 90 марака (дојако 121 марка).

— У накладу Шимачековој у Прагу почело је излазити целокупно издање досадањих драмских дела Јарослава Врхлицког и то је прво напшла њихова игра „К životu“, с којом смо упознали читаоце „Стражилова“ у 3. бр. о. г. на стр. 95.

— Матро Јокајића наумио је месеца Априла да се пре са сликаром Арнадом Фаштијем у Далмацију и Босну, да прогледа тамо земљу и народ зарад књижевних цели; прикупљена тамо искуства рад је да употреби у новом једном роману а осим тога и у великом етнографском делу: „Аустро-угарска монархија у слову и слици“, којем ће уредује мађарско издање.

СМЕСИЦЕ.

(Свакојаке особине славних људи.) Гете никад свог века није прао зубе на опет су му били вазда бели и сјајни као ђердан. Наравно, јер је њиме тако, као што Шпилхаген у својим предавањима о Гету вели, када је природа, незадовољна са оскудности својих створова, изумила била, да у том човеку једаред створи савршеног човека на утеху и радост осталом свету. На зар би то био савршен човек, коме би требало прашка и четкице за зубе па да и по зубима равни буде јелишком богу! — Есхила су грозни лишови, што му их је убрањска стварала, толико мучили, да није имао друга средства, како би њоју имао мира, него је превлачио велику спаваћу капу преко целог лица. Грци су му се са тога смејали. Да ли је међутим Есхил био први, што је њоју имао капу на глави, да ли ју је најпосле чак и наумео, то се не зна. — Шопенхауер није никоито марио за мачке. Приповедају, да је сваки пут гледу капу промуљало, кадгод би спазио мачку њоју. — Занимљиво је, како је Мајербер обично продуковао. „Треба ми сад арија за тенор“, говорио би, „е на добро, зајде да је компонујем“. Онда би сео за гласовир на ба покушао једном руком да наведе мелодичним какви клавесред, а левом би руком свирао уз то пратњу. То би дотле радио тако, док не би добио арију, која би му се свидела. Ту би арију онда написао, па тако су постале оне чарокне мелодије, којима се свет још и данас дива. — Сократ је мудрост своју хтео да покаже и кад се женио. По малом треба пресуђивати и велико, говорио је обично, па ће девојка, која кору са спрва ни сувише дебело ни сувише танко не сече, ва ће бити добра домаћица. С тога је у свим друштвима, како је год одлазио, добро мотрио на то на којила је једна девојка са спог спрва сецка кору с прста дебело а друга је опет бојажљиво сецкала кориду танку као артија. Но најпосле је изашао на дену, која није била ни расинчица ни цигањка него је према врсти спрва сецкала један до два милиметра, ва је ту и запросио. Име јој било Ксантина. — Шилер је при пољу увек крај себе имао трулих јабука. Говорио је, како га мирис тих јабука освежава. Но, а јела, којих мирис човека привлачи, обично човек радо и једе, то се дакле сасим слободно може рећи, да је Шилер труле јабуке радо и јео.

(Јаке зиме.) Необично дуга и јака зима оне године названа нас, да тражимо, да ли је и пре кадгод било тако јако хладно у Марту месецу, као што је оне године. Хладан Март особито у другој половини, био је године 1865-те; године 1767. било је од 10. до 20. Марта јаких мразева. Скоро тежка зима, каква је оне године, била је године 1858., када је после здраво хладног Фебруара Март у првој половини био још доста хладан. Напротив године 1853. јак мраз нао је 10. Фебруара, па је задао с малим прекидњем до 30. Марта. Исто је тако било године 1845., те је године био Март најхладнији за последњих сто година, јер јак мраз, који је нао 5. Фебруара, није прекидао до 24. Марта. Њалик томе било је године 1825., 1808., 1800. и 1798.; године пак 1814., 1821. и 1830., када су зиме биле доста јаке, мраз је престао у опште падати около 10. Марта.

АФОРИСМИ.

(Римски.)

Знати-ли бити задовољан са собом, бићеш задовољан и са свима људима. Сенека.

У место да тражимо изнор ову у самим стварима, ми окрављујемо људе и њихове смерове. Волеј Патеркул.

Ослободи-л судија кривца, осуди се сам.
Публилије Сир.

Ово, што си начео, у пола је готово. Хорације

Знати изгубити у згодан час, значи често добити много.
Теренције.

Многи се старају за свој добри глас, а мало их се брине за свој савест. Публилије Сир.

Поверење је као живот; је-л га једанпут нестало, нестало га је за навек.
Публилије Сир.

Стари су наши говорили, да њиа нето тако знати дати рачуна о своме одмору, као и о своме раду. Колумела.

Не радећи научи ти се човек ало радити. Катон.

Жели да се опет састанемо с пријатељем, који је далеко од нас, расте, што му се њиња приближујемо.
Малађи Папиније.

Између победилаца и побеђених нема никад чврсте слоге нити поверења. Тацит.

САДРЖАЈ: Пита хиљаду формата. Приповетка Јаше Игњатовића. — Сељаке. Песме од Љубинка. — Врачолавка. Приповетка. Написала Миљева Симића. — Апостол. (Четврт.) Превео Благоје Брапчић. (Наставак.) — Светозар Вајански, словачки књижевник. Писао Д. Б. Доброслав. — Посуђе у кући и у кући. Од М. Петровића. (Свршетак.) — Уметност. Иконостас пашке цркве. Приказ Михаила Валтровића. — Листак: — Месечни преглед так.) — Уметност. Иконостас пашке цркве. Приказ Михаила Валтровића. — Листак: — Месечни преглед периодичне српске и хрватске књижевности. — Позориште и уметност. — Књижевне новости. — Смесице. — Афоризми.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи шаљу се уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 11. У НОВОМ САДУ 13. МАРТА 1886. ГОД. II.

ДЕРВИШ.

Лепа нам је вера, ал јој само уди,
Што нам воду хвали а вино нам куди.
Механџија, дај ми само пола чаше,
Пола греха могу ја сносити лакше.
Пет пута се на дан ја водом умивам,
И пет пута клањам и о рају снивам,
Па један пут могу и без тога бити,
Хоћу да покушам, како је то пити.
Ми имамо ноге, нигда не играмо,
Ми имамо грло, нигда не певамо;
А ђаурин пије, нигда не оклева,
Па у колу игра и гласно попева.
Ево красног вина! — и чаша му згодна;
Зажмури, пророче, док пођијем до дна!
Та ни рајски шербет не може бит' слађи,
Што не почех пити, докле бејах млађи!
Један човек себи сам границе даје
И измишља неке чудне обичаје;
Веже своје очи, спута своју ногу,
Па клања и вичe: то је мило богу.
Не ће да завесу са свог ума дигне,
Не ће да корачи, да истину стигне;
Воли он да цуња по густоме мраку
И пред својим богом да жини у страху.
Механџија, дај ми пуну чашу вина,
Па макар то чула Мека и Медина!
Вино је весеље, оно душу блажи,
Вино је јунаштво, оно срце снажи.
Живио сам дуго по пустим шумама,
Ранио се биљем, спав'о у рупама,
И даљу и пољу ја сам бога знао,
А он ми је само штап просјачки дао.
Беж'о сам од света, велим, свет је грешан,
Све пролази брзо, само је рај вечан;
Сажаљевах људе и праве и криве,
Што богатство теку и весело живе.
Механџија, где си? — где је чаша трећа?
Нек буде пунија и нек буде већа!
Њу ћу да наздравим мојој јадној судби,
Што тражећи небо ја земљу изгубих.
Колико је душа, толико је пута
Родила се вера, да по мраку лута.
Провео сам живот и сам не знам како,
Јео чемерику, прич'о, да је слатко;
Вар'о сам ја себе, варао и друге,
Беж'о од истине ка' од праве куге.
Пустите, нек мисли без границе лете,
Доћи ће до сунца, до истине свете.
Тама умна шта је, већ гробница права,
Ко осећа живот, кад у мраку спава?
Сви ђаури пију па их срећа стиже,
Наше царство пада а њино се диже.
Нек говори коран и пише шта хоће,
Грожђе је на свету најдивније воће!
Винова је лоза ка' влакно од свиле,
Као златна коса од планинске виле.
Познав'о сам једног старог калуђера,
Пио је он, пио, ка' ни једна вера,
Па ми је причао из њине библије,
Да је бог рекао, да жив човек пије;
Показ'о ми њиног пророка признаног,
С пехаром у руци, на цркви сликаног.
Механџија, точи! — са чашом умрећу,
Доноси и точи — бројати их не ћу.
Да је пророк знао, како с' лепо снива,
Кад се рујно вино у човека слива,
Он би наредио, да његови верни
Причесте се вином, кад су године једни.
Наша јадна вера по мраку тумара,
А за њоме трчи несретна фукара,
Не размишља, слуша, као свака луда,
Најтврђе верује немогућа чуда;
Ал' да се освести? — то им ми не дамо,
Учимо их оном, што ни ми не знамо.
Глупости се лако међ простотом шире,
У фукаре очи из мозга не вире.

Ми смо за то свеци међ људма постали,
Што смо с њином вером свагда трговали.
Глупост људска треба исто к'о и тама,
Не б' се звезде вид'ле, да је светлост сама.
Да је свака глава светлих зрака пуна,
Потамнило б' сунце, та небеска круна.
Механција, точи све чашу за чашом,
Нек се вино боря с помрчином нашом!
У вину истина сакривена стоји,
Оно се ни цара ни бога не боји.
Лаг'о сам фукари, да ми с' пророк јавља,
Продав'о записе од среће и здравља;
Будућност казив'о, изгонио бесе.
Што их луље вараш, тим више чуде се.
Ми смо та пречага људске свести дерне,
Што не дамо напред и стукамо верне.
Механција, где си? — нигде те не било!
Ево празне чаше, паде ми у крило.
Све једно је нама: бити ил не бити,
Ал није све једно пити ил не пити.
Да не није море, не б' га било више,
Да не није небо, не би било кише,
Да не није реке, морале би стати,
Да не није сунце, престало би сјати.

Ваљево, 20. Фебруара 1886.

Неколико капљи на браду ми пале,
Па к'о рајско цвеће мирисати стале.
Ником зла не чинит'! — то је вера чиста!
Вера Мухамеда, Мојсеја и Христа.
Све друго дервиши измислили сами,
Да воде окате ка' по некој тами.
Ура, Христијани, Турци и Жидови!
Та сви смо ми браћа, Нојеви синови.
Нек вино потопи разлику међ нама,
Сви славите светлост са пуним чашама!
Нек винова лоза, та биљка чудесна,
Обвије сву земљу ка' дуга небесна;
Као какав обруч нека слогу стегне,
Нек луде умудри, нек утеши бедне.
И лозу и дугу бог је Ноју дао,
Онда, кад је воду са земље прогнао.
И кад умрем, вином нек се поспе рака,
То ђаури чине па им земља лака;
Нек ми се у вину и душа удави,
Па нек се пијана пророку појави.
Механција, мрак ми — имаш мало свеће?
Држи те зидове! — кућа се окреће.
Где ти је то буре? — донеси га амо!
Већ не могу пити, ал да се гледамо.

Љ. П. Н.

ПИТА ХИЉАДУ ФОРИНАТА.

ПРИПОВЕТКА ЈАШЕ ИГЊАТОВИЋА.

(Наставак.)

Миливој Свилокосић, то је тај црни јурат, несуђеник Ћирковића Алке.

На Свилокосићу јагма од седам девојака, не зна, коју да узме. Једну би волео и другу би волео; она опет има велик мираз; да може, све би их стрпао у срце своје, које је доиста велико нарасло. Ту су сретнији људи, о које нема јагме, а богати су, јер се за богатог ипак девојка нађе. Такови већма цене женску него ти размажени, као што је Свилокосић.

Свилокосић у многом размишљању: нећу ову нећу ону, не жени се, а девојке се поудаваше, богме не могу на њ чекати, док оседе. Кад се његове партије поудаваше, нове му се нису умилно пријављивале, био је извикан, да девојке само вара, већ су га и спевале, као што је то по малим варошима обичај.

Тако пролазе дани и године, Свилокосић се не ожени. Отац му је био могућан, но имао је више синова и кћери, па кад се поделише, падне му у наследство једна кућа с пешто мало земљишта. Доникле се може живити. И доиста, Свилокосић је лепо живио. У друштвима добро примљен, добар певач и леп човек. Често је облачио атилу, на глави лака самур-капа, кратке кордованске чизме с мамузама, чакшире тесне у чизме, у паради опасана сабља, иначе виси му преко рамена попреко о дебелом црвеном гајтану ea bandulière. Лепо је, видити лепа јурата, правих ногу, сразмерних удова, па још Миливоја Свилокосића са црнпурастим лицем, кад астраганску капу набери, коса свилена, бурмаста као у цинцчета, а с два прста брк зашиља. Име му је Свилокосић, а коса му је свилена. У цркви он чита »оченаш« и »вјерујем« и то са великим афектом, а лево око му једнако с бока у женску цркву стрела, а кад из цркве изађу, сретна, коју Свилокосић испод руке кући прати.

Свилокосић ако је код девојака изгубио нешто од кредита, накнаду себи налази у том, што је опет од дама боље примљен. Свуд је први у колу.

Код таквих прилика није чудо, што је Свилокосић добро приман у кући Рогозићевој, па и код Ћирковића. Алка је већ заборавила неверност његову, а Ћирковић све жени чини по вољи, а радо се налази у друштву најотменијих, куд наравно припада и Свилокосић.

Рогозић, добар пријатељ Свилокосићев, дознаје овог, да му у пословима помогне, што овај радо чини, јер може што и научити. Кад има посла, остане ту на ручку, па и на вечери. Госпођа Мица већ се брине, да Свилокосић буде са свиме задовољан, да се не потужи. Рогозић, откако се оженио, промењен човек, нетрудимо ради, много заслужује, хоће свету да покаже, како и као збрисан преди, и мало их кућа, које су тако уређене и богато снабдевене. Мати му умре, те Рогозић подели имање са сестром Алком, и то му приломогне. У послу је неуморим те му недостаје времена обдан, да Мицу забавља, место себе допушта Свилокосићу, да је у празном времену варошким сплеткама забавља, што овај једва чека, јер у сваčем је био брз, само на послу лаган.

Рогозић је још млад, горостасног строја, али нешто јако опада. Жути му се образ, унутри га нешто мори. Никад се не насмеши, нити га што већма занима, сем парница; што теже парнице, за њ важније, интересантније.

Сад је тек Рогозићу жао, што је Перу берберина у кацу бацио. У оно је доба мислио, шта њему сирома брица да смета, берберин, који у протокол господе не спада; ипак га је крваво обријао на кожи адвокатске дипломе. Да је то знао, не би у бербера био дирао.

Дакле, ту је Свилокосић добро приман.

И код Ћирковића је Свилокосић добро приман, на ручак, на вечеру, кад год хоће.

Мица Рогозићка лепо се носи, у диби и кадифи, у свили и атласу, руке пуне бељензука. Не носи се горе ни Алка Ћирковићка и како Мица нову хаљину навуче, одмах и Алка себи нову прави. Ћирковић је могућан, може јој бити. Свилокосић кад из цркве иде, сад прати кући госпођу Мицу, сад госпођу Алку, сад је код једне на ручку, сад код друге.

Једи то Мицу, што Алка себи прави хаљине истом тек што је Марко њој нове хаљине правио; Алки је опет немило, што Марко толике хаљине Мици прави, а себе радом за њу мори. Што Свилокосић у једну и другу кућу долази, ни једној се не допада. Није чудо, сналаха и заова, па један гост — Свилокосић — а два тањира.

Алка оде једно после подне к Мици па се разговарају.

Марко у својој соби ради, за женске послове не хаје.

Кад Алка дође, сналаха је привидно лепо дочека, као другарица из детињства.

Седну. Мица штрика, па заподене разговор.

Алка седи на дивану, па гледи у очи, у уста Мици, шта мисли, шта ће проговорити.

— Ала је тај Свилокосић чудан човек, остави те, Алка, мораде поћи за бакалина, а овамо га ипак примаш.

Мица то прослови, а гледи у зеницу Алки, прст на штрику јој застане, да чује, шта ће на то Алка рећи.

— Мицо, ти си смешна. Па шта к теби долази? Овде је готово окукао.

— Иди, бога ти, Алка, тај је тебе обожавао, не мене, а што овамо долази, то је други рачун. Марко је учен, да му пара нема, он пак, матор јурат, долази, да што научи. Но, Алка, теби се чудим. Ти си рада била за њега поћи, ал он, знаш, ердељски је тањир, са обе стране може се јести, дакле не верујмо му, јер то није ни лепо, окренуо ти леђа, а сад опет мужу твом досађује.

Кад то Мица изрече, настаде кратка почивка, Алка се мисли на одгонетне:

— Јест, право кажеш, Мицо, Свилокосић је ердељски тањир, шта више, још ћу ти и то казати, да кад ме мој Јефта запросио, а ја га не хтедох, не бегенисах га, а мати ми на то рече, да ја хоћу леп чист тањир, но који је празан; него боље да бирам оног, који ме може господски држати, и ја примих реч материну, стегнух срце, и удадох се за мог Јефту, неисказано доброг Јефту, а што к нама Миливој долази, то је тако исто као што к теби долази, да те забавља.

— Јест, и твој Јефта је добар, лепо се ти носиш, на како на мени видиш лепу хаљину, а ти себи правиш тако исто скупу.

— Правим ја и скупље хаљине, него што су твоје, моје атласке теже су него твоје.

— Ништа зато, ја ма какве да обучем, свет држи да су скупље, и моје бељензуке држи свет да су скупље од твојих, све то чини ранг, знаш, а ти си у рангу о један степен ниже.

То Мица рече као из шале, ал Алка осећа.

— Опет сам од тебе богатија, а и у рангу смо близу.

— Као небо од земље; ти, Алка, кад би се строго узело, још ти не пристоји шешир но-

сити, ти си нешто мало више од мајсторице, а ја могу носити и вал, — рече поносно Мица.

— И ја га носим, па ко ће ми стати на пут! одговори Алка.

— Бацимо то на страну, кажи ми, кога ради долази к вама Свилокосић, тебе или Јефте ради?

— А кога ради долази овамо?

— Марка ради, Свилокосић му помаже, он је код њега јурат, да се поучи. Али кога ради к вама долази? Јер ако тебе ради, онда је у тебе слабост, што примаш њега, који те презрео; ако пак Јефте ради, то не може бити, он није Јефтино друштво, и ти не би требала то да тајиш, па ни Јефта.

— Сваки нек чисти пред својом кућом, најбоље ће бити, одговори мало љутито Алка.

— На баш да видиш, Алка, није никаква ни среча с тим Миливојем, бекрија, карташ, ноћник, окукао у кафани, Марко мора по њега пандура да шиље, брани ко за њега.

— Ћути, Мицо, знаш шта каже Немац: — wer schimpft der kauft. Зато се радо с њим испод руке из цркве пратиш. Бекрија, бекрија, али најпосле који јурат није бекрија! Бадава кад му добро стоји.

Тако се кошкају њих две које из шале које полуозбиљно.

Растале се привидно као пријатељски, али обе дишу за осветом.

Алка више неће Мици одлазити. Свилокосић стоји међу њима као демон, не да им се више приближити.

Алка кад види брата, оптужује Мицу, како много троши, луксус тера, а он сирома дању ноћу ради, само страсти њене да засити; како се по варошки сваштa говори о њој и Марку, како мрзи родбину; Марко Алку не слуша, него јој вели, да му у кућевни мир не задире, и најбоље би било, да му не долази. Већ је од Мице набрушен.

Алка му неће досађивати, али ће Мици тиме пркосити, што ће све лепше дочекивати Свилокосића.

* * *

Време пролази.

Марко Рогозић, премда већ сенатор па као судац магистратски дрма са вароши, није задовољан, каријеру је себи због бербера покварио, болује често; онај горостасни јурат погурио се, скуњио, прса, лице му жуто као смиље, нешто му живот подгриза. Презрео је родбину, сирочад, браћа му не смеју праг прекорачити, не да Мица, па цео свет приповеда, како је Рогозића зауларила Мица, но он је неприступан, нико му не сме то спомињати.

Рогозић живи за посао, а Свилокосић му је подручан као какав адвокатски калфа.

Већ се и Свилокосићу досади бити матор јурат, па намисли, да положи испите адвокатске. Праксе је доста прибавио код Рогозића, но термин јуратства је прошао те је тешко добати дозволу. Но преко пријатеља Рогозићевих у Пешти добије дозволу, положи испите, па се са адвокатском диплому врати кући.

Од старог јурата поста млад адвокат. Сад Миливој Свилокосић адвокат, а Марко Рогозић збрисан јурат! Чудна коб.

Свилокосић тера процесе, но неће ни корака чинити а да не запита Рогозића.

Тако пролазе године, а Свилокосић се не жени. А и шта ће да се жени, кад је код Рогозића као код куће, осим стана сваке угодности има ту, лепа храна, фино пиће, гостољубива, пријатна домаћица. Одлази он и у Ћирковићеву кућу, то му нико не забрањује, па ни сама госпођа Мица, шта више воли, бар јој се тим повод даје, да може пред светом Алку боцкати, а да буде сама завесом сачувана од подлих језика. Иначе јој Алка дужна не остаје, па ту падају ситне и крупне речи. Неописана мржња међ њима двема, једна Френегонда, друга Брунхилда. Никад се не састају, а ужасан рат међу се воде.

И све то иде преко главе мужева, Марка Рогозића и Јефте Ћирковића. (Наставиће се.)

ОДЛЕТЕЛИ АНЂЕЛАК.

(НА СМРТ СИНОВИЦИ ЗОРКЕ.)

Но нећи тихој, немој,
Са плавих висина
Анђелак зваше душу
Из земских долина:

„Душице, ходи мени.
Г'де вечни трепти рај,
Овде те мајка чека
И њезин загрљај!"

И душица се диже
Са црне земље гор,
И кроз ноћ тиху, нему,
Небесни јекну хор:
„Слава ва вишњих богу
На веки као сад,
Међ нама нек је више
Анђелак један млад!
Не плач'те за њом доле,
Утар'те суза лет,
Душица њена мила
Анђелски поста цвет!"

Такви се гласи чуше
Са плавих висина;
О, због ом, дете драго
На плачних долина!
Са земље ти се крете,
Ах, зашто нисмо ми;
Требаше, мили цвете,
Да овде цватиш ти!
Ил ти је тако брзо
Дошао земни свет?
О, Вечни, ти сахрани
Невини овај цвет!
Нек цвета тамо, где га
Анђелак доводи,
И у сну нек нас тужне
Са неба походи!

Драг. Ј. Илић.

ВРАГОЛАНКА.

ПРИПОВЕТКА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋА.

(Наставак.)

„Затекао сам је, где стоји код прозора; отуда сам закључио, да са великим нестрпљењем чека своју пријатељицу. Узмем жижице, запалим једну, па брзо почнем разгледати по соби, не бих ли спазио лампу; али ми она на срећу поможе: „Лампа је', рече, ,на столу, ја сам је амо донела, јер сам хтела да је сама припалим.' ,Било вам је заиста дуго чекати,' извињавао сам се ја, ,али опростите ми, задржао сам се мало послом.' Док сам то говорио, већ је лампа била припаљена. Погледам је и — али шта вадан да ти говорим о њој! Кажем ти, да никад нисам видио дивнијег створа. Чим сам ја припалио лампу, окрете се она пеком отвореном путничком сандуку, и поче по њему нешто тражити и премештати, а о мени је баш толико бриге водила, као да ме није ту ни било. Али сам тим боље ја могао гледати њу. У један мах окрете се она мени. ,Зар сте ви још ту?' рече, као бајаги да не зна, да ја нисам изишао. ,Ту сам', одговорим јој, ,чекам на даље заповести.' ,Хвала, више ми ништа не треба. Сад можете ићи.' ,А вашој госпођи пријатељици, можда ће што њој требати?' Она ме чудновато погледа. ,Неће ни њој, а најпосле ко зна, кад ће се она вратити. Већ сам се поплашила, да ниј е на мене заборавила,' дода мало срдито, ,али ако она што усхте, ја њу вас већ знати.' ,Па ја могу, ако дозволите, мало причекати,' усудим се ја рећи, и погледам је молећи, како сам само могао и умео. ,А ваш посао? Зар ви сад немате другог посла?' — ,Немам. Знате, ја сам тек од јутрос овде у кавани, па данас још не почињем баш прави посао.' Она ме погледа својим великим плавим очима, а на лику као да јој одсину нека ванредна мисао. ,Требате ли можда воде?' запитам даље, па пођем бајаги да изађем. ,Хвала,' одговори она, ,онај момак, што је био овде пре вас, налио је пуну боцу. Него,' настави, а ја видим да је рада да се самном разговара, ,реците ми, како је то, да ви као Срби — јер да сте Срби то и не сумњам' — ,Погодили сте.' ,упаднем јој у реч. ,Да, дакле као што рекох, да сте ви као Срби добили службу у овом сасвим мађарском хотелу, јер ја сам приметила, да су у овом хотелу сви остали момци, са којима сам ја говорила, Мађари. Па и сам ваш газда је Мађар.' ,Па то је врло лако погодити,' одговорим јој ја. ,Треба да знате,' почнем се хвалити, ,да ја мађарски тако добро говорим као да сам прави Мађар; јер знате, ја сам вам од ваљкада имао дара за учење страних језика.' ,Па које све језике говорите?' ,Осим српског мађарски и немачки." Она ме погледа, па се онда крадом насмеја, ал то смејање ниј е се мом оку омакло. Она је без сумње мислила, да њу ја бар седам језика наређати, с тога ми је ваљда и рекла: ,О, то је штета, што нисте још који језик учили.' ,Е знате,' хвалио сам се даље, ,ја сам имао стрица, који је, док сам ја био мали, увек говорио мом оцу: Перо, знате мој покојни отац звао се Перо, Перо, говорио је мој стриц, ,твог јединца морамо школовати, та штета би било, да се такав бистар дете забатали.' На онда би ме узео на крило, па би ми дуго говорио о том, како ћу ја, кад будем велики, бити доктор. И то он није гешефно бадава, јер знате, сав наш род, наши суседи и

кумови, сви су увидили, да ја имам за то дара.' ‚Онда је баш бога ми штета, што се жеља вашег стрица није испунила,' примети она, а тако ме погледа, као да јој је на језику да ми каже: баш си прави лудак."

„Али реци ми, молим те, како си и могао тако лудо говорити?" упита Марко.

„Е него, тек нисам смео заборавити на своју улогу," одговори му Лаза. „Али молим те, немој ме више прекидати, већ слушај даље: ‚Како да није штета, одговорим ја на њену примедбу. Е, али шта ћемо, кад сам се ја у несрећан дан родио. Таман кад је требало да пођем на велике школе, а мој добри стриц умре. Чим се десила та несрећа, одмах је био мој рачун готов, јер мој јадни отац био је тако сиромашан, да ме је једва могао заранити хлебом, и одевати ме. И тако ми није остало друго, него да идем на занат. Али то ми се није баш тако свидило; па овамо онамо, доста то, да се ја решим на то, да будем келнер.' ‚А где сте били пре него што сте дошли овамо?' ‚У Т.' ‚Па како вам се свиди овде?' ‚Никако. Већ сам наумио да сутра откажем, а прекосутра ћу да се опет вратим у Т. Тек опет је тамо за мене боље.' ‚Па што се нисте одали на изучавање језика? Можда би ту могли доћи до чега?' рече она, а ја јој са погледа прочитам, да ми се руга. Али крај свег тога ја сам се чинио невешт па јој одговорим: ‚Та то сам сад баш и наумио. Прво ћу да учим француски.' ‚Дакле француски не знате?' ‚Не знам,' лагао сам ја. ‚Да збиља, та ви већ рекосте, да знате само мађарски и немачки.' Таман је она то рекла, али врата се отворише и у собу уђе нека женска. Била је огрнута у црн дугачак огртач, а око главе је обвила црн густ вео, да су јој се једва очи видиле. Одмах сам видио, да је то пријатељица, коју чека моја лепојка, јер чим је ушла, рекла јој је: где си ако бога знаш? Али ова мора да се зачудила, што је мене нашла у соби; јер чим је ушла, застала је, па не скидајући вела с главе, гледала је час на мене а час на своју другу. ‚Не брини се' рече јој моја лепојка француски, а и не сања, да ја све разумем, ‚то је само келнер, иначе највећи лудак на свету.' Сад је мало фалило, што ја нисам прснуо у смех. ‚Ја ћу се,' настави она ‚и даље разговарати с њиме, вредно је, да га и ти познаш. Ах, пази, молим те, немој да се засмејеш.' ‚Али ако нас позна.' ‚Не води бриге, та он је тек од јуче у овој гостионици, а биће овде само још сутра.' ‚То је шта друго,' рече та у црнини па скиде с главе вео, а ја видим, да је и она доста лепа плавуша, али тек се не би могла ни сравнити с мојом лепојком. ‚Зачудила си се,' поче сад опет она српски, ‚што нисам сама; та баш волем, што је овај човек напшао, јер ти си толико остала, да ми је је већ било дуго време. Али гле, та треба да ти га прикажем. То је, видиш, један несрећан младић, који би, да му је стриц остао жив, био доктор, јер су сви чланови његове породице, сви суседи и кумови, увидили, да има за то дара; али на несрећу стриц, који би, га био школовао, умре, на уместо доктора постао је на жалост келнер.' Све је то говорила неким декламаторским тоном и то најозбиљније, али ја сам видио, да је много труда стало, да не прсне у смех. Но њеној пријатељици мора да мање испада за руком, да се претвара, јер се одмах окренула прозору, да бајаги гледа месечину, а ја видим, како јој се рамена тресу од смеја. ‚Али збиља,' настави моја плавуша, ви ми не рекосте како се зовете.' ‚Јован Цветић,' слажем ја и дубоко се поклоним".

(Наставиће се.)

АПОСТОЛ.

(ПЕТЕФИ.)

XV.

Једно по једно породица уста:
Отац, који је лег'о најкашње,
Уст'о је први, мати пак за њим
И синчић старији. А одојче?
То с' још не буди, још дубоко спи...
Брат, отац, мајка, лако ступају
На прстима, и само шапућу,
Да не би чеду сан покварили.
О добри брате и родитељи!
Што шапућете, на што тихи ход?
Лупајте, ударајте,
Вичите, ништа с' не бојте!...
Одојче не ћете пробудити,
Јер не мож' чути ко је — умрло.

Шта осећаше, шта мож' осећати
Отац, кад види мртав пород свој?
А шта ли оној родитељ,
Коме је плод од глади умрло,
Невини, нежни плод?
Да ми сву снагу своје деснице
У моју руку сад улије бог,
Би'-л и тад знао описати бол,
Који је срце мајке сиротне
Са тисућу ноката растрз'о?

Пуст'те га, нагнут на чедо,
Нек плаче, плаче, плаче,
Нек јеца, запева,
Нек из бездане тешких болова
Узвикује до неба вишњега,
Нек се проклетством, блатом душиним,
Баца на свети божји лик.
Пуст'те га тако, оставите га,
Не дирајте га у светом беснилу!

С немим је болом отац стајао
Над мртвим чедом маленим;
А ко зна, да се није радов'о,
Радов'о, што је — свршио?
А старији братац
Укочено је брата гледао,
Премишљајући, како ће и он,
Док умре, бити тако бео, блед,
И тако миран — док умре и он,
Док више не узгледује.
Лагано, споро, ал' тек прођоше
Тренуци први тешке жалости.
И мајка преко чеда умрлог
Онесвешћена лежи, мртва ли,
Тек срцу јој одлахнуло,
И узбуђени вали душе јој
Не ударају више у небо,
Већ шуме тихо, лагано,
К'о класје, кад га ветрић задрма.
Обгрли мртво чедо
И љуљаше га нежно,
Шапућући гласом запевним,
Као што шапће лисје у шуми
У јесенскоме сутону.

Спаваш, чедо
Мало:
Шта ми спиваш?
Кажи ми.
Лепе снове
Спиваш, је-л?
Још те црна земља
Не грли,
Још те мајка љуља,
Милује.
Спавај, спавај ми
Чеданце,
Бели цвете мој,
Сјајни зраче мој,
Ког ће сад прогутати
Земља, гроб.
Небо се горе румени,
Сунчев зрак
Љуби га;
И ја тебе љубим,
Блед ти лик —
Што се не румени?
Још један пут само
Насмеј се,
Мени, мајци твојој,
Срце душе моје,
Плоде мој;
Гробак зелен, бели крст,
Под њим ти,
Над њим ја.
Шта то капље на крст твој?
Није дажд,
Већ су сузе моје.
Ћути ти, лисје багрено,
Чело гроба тог!
Ја са чедом зборим
Умрлим:
Не буни де наш
Слатки због.
Не боли те глава?
Не боли те срце?
Није ли ти тешка
Земљица?
Шта је мекше било:
Моја рука
Или сандук твој?
Спавај, спавај,
Мог срца голубе,
Добру ноћ!
Једно само чуј:
Сањај и о мени,
Да будемо скупа.

Док тако дете успављиваше
И саму санак обхрва;
А док је она спавала
Муж је премишљ'о од чега ће сандук?
И како ће му гроб ископати?
Нема ни пребијене потуре;
Осврнао се по соби
Би-л ишта нашао
Ма од колике вредности,
Да прода: ништа ништа немаде!
Каква је била сад помисао,
Кад од једареда задрхта, пребледи?
Опазно је прстен на прсту,
Од душе дражи прстен заручни.
Тај мора сада продати,
Да му чедо голо
У земљу не пође.
С тим драгим благом растати се мора,

Које је већма чув'о од ока;
Што му не мога с прста скинути
Толики чемер толиких година.
С отим се мора сада растати.

Од бриге су му власи седиле,
Но другог пута није имао!

Када је прстен с прста скинуо,
Помисли, да му срце тргоше
Из груди чак, из основа:
Прошлост и садашњост
Од једном би му расечена сад,
Би разрушен мост
Који је спај'о зиму с пролећем,
Скрхано лествe, на којима се
Са земље диг'о у небо.

Али је бити морало,
Да му чедо голо
У земљу не пође.
Лепо су чедо погребли,
Сандук од тврдог дрва стесаше,
А покрише га свилним покровом
И на гроб велик камен вргоше;
Јер прстен скупо продан би,
А дадоше на погреб све.
Отац не мога узети на душу,
Да од свог заручнога прстена
На хлеб задржи једну парицу,
Макар да хлеба нису имали.
Тај хлеб би у њем отров постао,
И отров'о би га,
А он још мора дуго живети!

(Настављење се.)

Благоје Брапчић.

СВЕТОЗАР ВАЈАНСКИ

СЛОВАЧКИ КЊИЖЕВНИК.

ПИШЕ Д. Б. ДОБРОСЛАВ.

(Настављење.)

Сад ћемо на песнички рад Вајанскоп, узевши у обзир важност, са којом је он као важан чинилац силно захватио у свољашњу и унутрашњу судбину народних културних тежња, заиста бисмо само са највећом стрепњом за судбину тих тежња могли записати, шта би без њега било с народом у најнезгоднијим временима. Јасније нека нам то покаже здрави темељ његовом књижевном смеру у теорији и пракси.

Песничка његова радња није баш здраво рано почела. Дух је његов и ту требао развитка. Шефелови »Горски псалми« („Žalmy z hôr“) били су увод тој радњи. И мађарска критика (Philologiai közlöny 1879.) признаје, да је Вајански вешто превео те псалме. Са гледишта метричког савршенства има да се замери стари онај шлендријан словачких песника од 1845. године амо. Тек збирка одабраних његових песама, „Tatry a more,“ која је угледала света године 1880., сасвим је на боље окренула те је правилном вештачком стиху и у словачком песништву прокрчила пут. Промена се та допала свима у домовини а нарочито су је лепо дочекали у Чешкој, и публика и књижевници.

Запитамо ли се, шта је садржај тој збирци песама, то се у главном може збирка поделити у три групе: 1. песнички створови из подручја индивидуалног живота, 2. слике с пута, 3. епски спевови. Тим групама дабогме да не одговарају оних седам одсека, у које је поделена збирка. То су: Zvuky. Maják, Jaderské listy, Sny a báje, Ratmir. Herodes и Dozvuky. Исто се тако не може узети доба постања им да је одсуђивало, где ће се метнути која песма. Али се не може порећи, да ред тај много доприноси целокупном ефекту, јер се делови зглабљу у целину и као целина сачињавају симфоничан систем, у коме се реченице у различном карактеру и по одређеним правилима састављене све односе на један те један заједнички основни осећај, коме А. С. Хомјаков даје основне карактеристике у овим речима:

> Народы собрались изъ дальних сторонъ
> Волнуются берегъ и море,
> Безумной борьбою весь міръ потрясенъ,
> И стонъ надъ землею, и на моръ стонъ,
> И плачъ и кровавое горе.

Jaderské listy су коло песама, писаних у Далмацији (1878.) а садрже низ пајленших и најједријих песама, какве их је у тој врсти могао спевати само Вајански. Војничка га је дужност отргла из милог круга породичног, не у рат, који би пре одговорно био његовом духу, него у окупацију. Са чудноватим је осећајима стао на далматинску земљу, која му је горела под ногама, удисао је морски зрак, који му је

изгледао запаљив и као створен за моћни импулс к ослобођењу југословенских народа. У лепим жанр. сликама исто тако, као и у рефлексијама, у којима се изражава дубоким мислима заударно му чувство, осећаји се још утисци

Starucha za o palici kniže
Ponad Risań strmou serpentinou;
Postretol ju vojak, cudzi ráchom,
Cudzí ráchom ale priatel srdcom;
Sinko pečie z neba holubicho.
„Sadni, matko, pod ker granátový,
A povedz mi, kolko že máš synov?
Matky radi synov spomínajú,
Nado všetko matky hercegovské.
Starucha sa kvilby rozplakala,
Zalomila svoje vetché ruky:
„Čo sa pýtaš, vojak, cudzí ráchem,
Ty mi srdce napĺňuješ žialom!
Troch synov som porodila v kúciu,
Stojanovi Turci hlavu sfali,
Keď sa bili naši sokolici
S Muktar pašom, tam v krvavej Duge.
Lež neplačem za Stojanom svojim,
Bárs mu oči vypichali čierne,
Bárs belunke rozsekali telo,
Skalným vlkom za potravu dali.
Božko, syn môj druhonarodzený
Vykrvácal tam u Vučidolu
Verný bratom našim Crnogorcom
Desať Turkom bujné srazil hlavy,
Jedenasty môjho Božku zrubil.
Neplačem ja za Božkom junakom,
Bárs mu oci vypichali čierne,
Bárs belunko rozsekali telo,
Skalným vlkom za potravu dali!“
A starucha väčšmi zaplakala,
Väčšmi ruky zalomila vetché
Za čim kvíliš, matko nešťastlivá,
Keď sa pýtáš smrtou synov svojich?“
Odvetí mu rozžialená matka
Pre slzenie sotva vravieť vládze:
„Pre národ som synov porodila,
Porodila pre junácku slávu
A pre našich bratov pobratimov.
Kebych dvanásť rujných synov mala,
Všetkých bez slz vlastí obetujem!
Ale plačem za synakom Markom
Plakať budem do čierneho hrobu:
On nepadol ani v Dugo slavnej
Z Vučidolu prišel neranený;
On zomiera vo vyhnanstve hladom,
Pri .... ztuchlej kukurici!“

историјских догађаја, што се тада збили, осећа се понос са узвишених дела црногорског јуначког народа. Као пример из тих слика, што махом извиру из срца а дичи их свеж хумор, нека служи трећа песма:

Стара бака о пилици греде
Изнад Риеца стрмим серпентином,
Сусрео је војник с туђим рухом,
С туђим рухом, ал пријатељ срцем;
Сиње пече с неба голубијег.
„Седни, мајко, под а убуј гранатом,
Па ми реци, кол'ко имаш сина?
Мајке радо спомињу синове,
А понајпре мајке Херцеговке.“
У плач на то бринула старица,
Кршит' стала своје суве руке:
„Што ме питаш, синко с туђим рухом,
Ти ми срце напуњујеш јадом!
Три сам сина народила дома;
Од Турака погин'о ми Стојан,
Кад се беху наши соколови
С Мухтар пашом на крвавој Дуги.
Ал не плачем за Стојаном својим,
Ма му очи нападаше гује,
Ма му бело месашце тело,
Горским вуком оставше пленом.
А мој Бошко, син мој другородни,
Погибе ми на Вучијем долу,
Црногорцу верном не превару,
Десеторо посече Турака,
Једанаесту мог Бошка погуби.
Не плачем ја за Бошком јунаком,
Ма му очи нападаше гује,
Ма му бело месашце тело,
Горским вуком оставше пленом!“
И старица пекла заплакала,
Кршит' стала своје суве руке.
„За ким цвилиш, мајко ојађена,
Кад се сирку својих сина дичиш?“
Вели њему ојађена мајка
А од суза једва проговара:
„За народ сам синке породила,
Породила за славу јуначку
А за нашу браћу Црногорце.
Да бих двана'ест имала синова,
Без суза б' их роду поклонила!
Већ ја плачем и за сином Марком
И плакаћу до црнога гроба:
Не погибе на крвавој Дуги,
А без ране дође с Вучидола;
У пагманству умре од глади
О ..... тврдом кукурузу!“

Осим оштрога и својскога схватања онога, што му је спољње дато и чему се он у приказивању своме тако сасвим подвргава, исказује се у осталим песмама још и мислено, топлим осећајем задануто посматрање. У »Хрватској вили« 1884. у бројевима 38. и 45. вели за „Jaderské listy“ Јосип Милаковић ово: U „Jadranskih listovih“ je pjesnik baš majstorski umio oponašati naše narodne desetercem pjevane junačke pjesme.

Највећи му епски спев „Мајак“ (Pharus) одликује се лепотом композиције; распоред је радње у том спеву пун ефекта а радњу саму оживљава дах праве епске умилности. Прича би у првобитној клици својој као типски пример неустрашиме љубави могла подсе-

тити на локалну скаску какву са приморја као нека врста реминисценције на Ирбју и Леандра. Али је то могла бити само песничка вештина, што нам је пред очи изнела развој страсних душевних расположаја у савршеном колориту приказа у пуној мирноћи и јасној светлости. У лепим лирским интермецима излива се и појезија осећаја у лаком облику песме; иста је то она жица, коју Вајански и иначе уме тако срећно да уздрма.

(Наставиће се).

СВОЈИМ ДВОМА СИНОВИМА

(СТЕВАН МИЛОВ.)

Од света усуд мало ми дао,
Кад бих с усева свог збир'о цвет,
Кад би ми поглед кроз сузу пао,
Шта ми све суров погази свет.
Чув'о сам искру сред срца свога,
А сјаја њеног не виде дан;
Ја стварах, жућах с вером у бога,
На опет остах самохран.

Самохран с вама, са љубом верном,
Што са мном сваки делила вај;
На шта ћу више у свету дерном?
Зар није доста дарак и тај?
Доста огњишту, што смо га дигли,
Доста је срцу, што љубав зна:
Ал није духу, што стварат хтеде,
Врхунцу досећ', роњит' до дна.

У хуци бурној, у борби крутој
Умукао ми борачки глас,
Слабачак бејах у вреви љутој,
Што негда створих, не нађе спас.
Нигде, па гдегод глев'о у кутак,
Не загреја ми ничији жар,
Горко ме куша сваки тренутак,
Како знам себе одрицат зар.

Ал ви, ви храбро држите оно,
Идите мети, куд ћете поћ';
Ако сам ја и нагло орон'о,
Челична *воља* нек буде моћ.
Где стрепљах ја у бојној хуци,
Где не проврћих метежа ја,
Оружје оштро у вашој руци
До мете пута нека вам да.

Ма како да су пути камени,
Ма како студен б'ло вас кад:
За сваки нађ, што смрче мени,
Нов нека вами васкрсне нађ.
Што ја изгубих, што борба здроби,
Нек за вас буде насљедство то,
Ви буд'те борци срећнији коби,
Вас нек увенча поносно.

Од бога ћете вечнога сметн
Тражит' к'о стари, к'о свети дуг;
Нос'те у срцу аманет свети,
Челична храброст буди вам друг.
Нек цео свет противу вас стане,
Немојте презат', док живот ври!
Где једном бабо ваш рањен паше,
С победом барјак забод'те *ви!*

(In der Sonnenwende 1877.)

П. А—в.

ПЈЕСМА О ХИЛДИБРАНДУ И ЊЕНА СРОДНОСТ СА ЊЕКИМ СЛОВЕНСКИМ ПЈЕСМАМА.

Чувени словеначки научењак и професор славистике на градачком универзитету, др. Григорије Крек, штампао је у „Kresu“ од прошле године своју расправицу, у којој испоређује њемачку народну пјесму о Хилдибранду са неким словенским народним пјесмама. Држимо, да не ће бити згорег, ако упознамо и српску публику са тим његовим радом, а тим више, што се ту испоређује српска народна пјесма о Краљевићу Марку.

* * *

Борба *оца са сином или међу браћом*, која се већим дијелом трагично свршава, ето то је у главном садржај тих пјесама. Пјесме, у којима се црта борба *оца са сином*, обичније су и *старијег коријена*, као што су руске, грчке, перзијске, пруске, француске, њемачке и друге. И у Срба има пјесма те врсте, но у њој је свршетак боја, а и сама борба у неколико друкчије нацртана.[1]) Али морам признати,

[1]) Вук, српске народне пјесме III. књига 390—403 стр. Беч 1846.

да ми се није та пјесма баш свиђјела, а особито кад узех да је испоређујем са пјесмама руским те врсте.

Узалуд сам претраживао по збиркама српских народних пјесама и приповиједака, не бих ли нашао коју згоднију, и што се није дало радом постићи, постигох случајем. У пошљедњој години свог опстанка донео је дубровачки Slovinac* у свом 35. броју једну пјесму, коју је прибиљежио неки П. Б. у Неретви.

Ево те пјесме:

Појашио јунак за дорину,
Појашио преко Босне равне,
Преко Босне и Херцеговине,
О бедрих му ђорда поиграва
Па је момак ђорди бесједио:
„Ој бора ти, оштра ђордо моја,
Шта се теби јутрос догодило,
Тер се нешто, бона, поиграваш?
Ако си се крив узнемљела,
А ево ти тврду вјеру дајем,
Ког јунака на путу сусретнем,
Хоћу га ја саме заметнути кавгу,
Хоћу њему одрубити главу,
И рујне ће напојити крвце . . .“
Ништом момче лако бесједило,
Ал' ето ти јунак шарда јаше,
Па је њему јунак бесједио:
„Чу ли мене, момче са дорина,
Уклон' ми се с пута странпутицом.“
Одговара момак са дорина:
„Чуло мене, јунак са шарина,
Н'јесам јутрос дору појашио,
Свакој баби да се клоним с пута!“
Кад то очу јунак са шарина,
Он доћаде момку на дорину
Ту су бритке повадили ђорде;
Замахнуше јунак са шарина,
На штит чека јунак са дорина,
О штит јак се поломила ђорда.
Замахнуше јунак са дорина;
Како ми је лако замахнуо,
Бјеле прси бјеше распорио,
Распорио јунаку на шарцу;
Ваде му се бјеле цигерице
И прва му јоштер проврије,
Паде јунак на траву зелену.
Ал' доћаде јунак са дорина,
Да ће њему одрубити главу.
Ал' му вели из траве јуначе:
„„Бора теби, јунак са дорина,
Кажи ми право, што ћу те упитат:
Откле јеси, од кога ли града,
Како свијет кољено ти вичу?““
„Ја сам јунак из Приљина града.
Ево има десет годин дана,
Отказао ми бабо одишао,
Па ни трага, ни о њему гласа;
Тер је мене опремила мајка,
Да потражим по свијету бјеломе,
Не бил' гдјегод мога бабу наш'о,
Ја л' му гласа гдјегоди дочуо.“
Ал' вели му јунак из травице:
„„Гром т' убио, анђе те увјеле,
О ној сиђко, Краљевић Матија,
Јер погуби старца, бабу свога,
Ја сам јунак Краљевићу Марка!““
Кад то чуо Краљевић Матија,
Он отпара рукав са кошуље,
Своме баби рану затискује,
Па отписа свиленога паса,
Свога бабу добро препасује,
Од бедара до бјелих недара;
Па га врже на свога шарина,
Поведе га к бијелом Приљину.
Ту довиље два сћима злада
Нека њему раде завидију.

Замисао те пјесме иста је, која и у многим *руским* народним пјесмама о борби Илије Муромца са својим сином, и ако се у нешколико разликује у цртању саме борбе.

Већ сам једном нагласио, да је она пјесма старија по свом постанку, која се трагично свршава.

Битна разлика између пјесама старијег и новијег постанка јест, што у првима убија отац сина, а у другим упознају се отац и син и скупа иду кући. Изгледа ми као да је такав свршетак постао под утицајем разнежене романтике, које не налазимо у бугарским, руским, а особито у српским народним пјесмама. А да је трагичан свршетак у тим пјесмама заиста печат старине, видимо из старо-грчких, иранских и јеврејских народних умотворина. То се исто не може тачно доказати и за старо-немачку пјесму о Хилдибранду,[1]) јер се изгубио свршетак, али свакако ће бити, да се та старо-немачка пјесма није разликовала од старо-грчке, иранске и јеврејске.

Са овом старо-немачком пјесмом најбоље се поудара од словенских пјесама *руска*. Илија Муромац убија свог јуначког сина. Да би надбио син оца, никако се не слаже са назорима руског народа, и као што мал-не све пјесме *о њему* причају, није било суђено Илији Муромцу, да у бој погине. Чудновато је, да у једној пјесми ступа у борбу *кћи* мјесто сина, па и њу погуби Илија.[2]) Послије овога свакоме мора чудно изгледати, кад наједанпут нађе на пјесму, гдје се борци измирују. Кад сазнаде Илија, да је младић, с којим се борио, његов син, узима га за бијелу руку и пољуби га, па ће рећи: „Здраво да си, дијете моје мило, ја сам Илија Муромац, твој отац!“ По том одјезде на чилим коњима у стони Кијев „ко солнишку, ко Владимиру“, који их радосно дочека и почасти, и гдје осташе два мјесеца дана у

*) C. W. M. Grein „Das Hildebrandslied.“ — K Müllenhoff und W. Scherer „Denkmäler deutscher Poesie und Prosa aus dem VIII—XII. Jahrhundert.“ — Goedecke „Grundriss der Geschichte der deutschen Dichtung aus den Quellen.“

*) П. Н. Рибников. Пјесме 1. књига. 66—75. стр. — Хилфердинг „Онѣжскія былины“ 461—468 стр.

друштву са осталим ваљаним јунацима и храбром јунакињом (свакако матером Илијиног сина.[1]) С овом пјесмом подудара се мал-не са свим једна друга пјесма, само се у том разликују, што се у овој боре „два брата, до два краљевића“. Ови кад се упознају, полазе скупа својој матери.

Претпошљедњој руској пјесми одговара српска пјесма из Неретве. Као год што су многе њима сродне пјесме — а особито немачке — млађег поријекла, тако су и ове двије. У њемачкој причи о Вилкину или Тидрексу (из прве половине XIII. века,) има епизода, у којој је изнесена борба Хилдибранда са Алибрандом (гл. 406—409). Хилдибранд се враћа у своју отаџбину. Кад је био већ близу својих дворова, ал' изиђе му на сусрет јунак на бијелом коњу и у бијело одјевен. Заметоше борбу и поломише копља један другом о штит. Сад скочи старији са коња и маши се мача, а то исто учини и млађи. Били се, док се не уморише. Сад ће да запита Алибранд: „Ко је тај старац, што ми се тако дуго опире? Реци, ко си, па положи оружје, ако ти је живот мио. Не оклијевај, јер можеш се покајати.“ На то ће Хилдибранд: „Ако ти је стало до мог имена, а ти најприје реци, ко си ти и од куда си, те прије него се растанемо, положи оружје. Не ћеш ли милом, а ти ћеш силом!“ Опет поскочише и борба отпоче по други пут, и то много жешћа. Кад се уморили, опет питају један другог за име, но узалуд, јер неће да рекне ни старији, а ни млађи. Борба поче и по трећи пут, и то још жешће. Старац приђе младићу и довати га мачем тако снажно по бедру, да овом поклече нога. Сад ће рећи Алибранд: „сво ти мој мач, јер видим да си ме побиједио.“ Старац да довати мач, а онај изманувши хтједе му одсјећи руку, но овај подмете ријетко штит, па рече: „Тако сјећи научио си можда од своје жене, а не од оца“ и оборив га на тле, клече на њ и упре му мач у прса, па настави: „одмах кажи, ко си и од куда си, јер ћеш погинути.“ Алибранд још једнако ћути. Хилдибранд опет запита: „Ако мислиш не погинути, одмах реци, јеси ли ти мој син Алибранд?“ Напошљетку проговори онај: „Ако си ти Хилдибранд, мој отац, а ја сам Алибранд, твој син!“ Сад га пусти Хилдибранд и он устаде, па се пољубише, посједоше добре коње и одјездише кући. Мати Алибрандова изађе им у сретање, а кад виђе, да јој је син крвав, заплака се и упита, ко га је ранио, и ко је његов пратилац. А кад син рече, да га рана не боли и да га је ранио његов пратилац — отац Хилдибранд — а она се зарадова сину и супругу.[1])

Што је овдје у прози испричано, то је доцније пјесма опјевала. Та пјесма сачувана је у разним облицима и биља је доцније преведена на дански. И у пјесми приказана је борба оца са сином, а кад се упознаше, опријатељише се и син води оца својој мајци Ути, а ова им се здраво обрадује.

У погледу испорељења важнија је по српску пјесму од ове њемачке средњо-грчка о *Андроникову сину*.

Сарацени пустошећи заробе Андроникову жену, која је већ девети мјесец носила под срцем чедо. Она роди дијете у тамници и одоји га у вјеригама. Кад му је било година дана, већ је пасао мач, а кад наврши другу, натао се копља, треће пак године дорасте до јунака. Слава о његовом јунаштву рашчула се. Никога се није бојао. Доведоше му вранца, он га усједе и одјани у планину, гдје се обично Сарацени надскакивали. „Толико би и жене могле скочити!... Дед, вежите ме тројим вјеригама, на очи ми свежите троструку мараму, метните ми на рамена брава од три цеите, а ноге ми окујте у тешке синџире — па да видите, како скачу Ромејци јунаци.“ Што рече, то и учинише — а он раскинувши све споне прескочи девет сарацењских вранца и скочи на десетог, на свога. Кад се вратио из планине, рече му мати: „Сине, кад пођеш ону своме, пази на ово, што ћу ти сад рећи. У свију су чадори црвени, само је његов црн. Не силази са коња, док ти се трипут не закуну.“ Он послуша матер и учини, како му рече. По други пут пођаши вранца и сиђе у поље, гдје угледа саме црвене чадоре, а међу њима један црн — чадор свог оца. Пободе коња и за тили час би код црног чадора. Изиђе Андроник и љутит се продере на дерана, вељећи му, да сиђе са вранца. Запитаће га Андроник: „Лудо дијете, реци, ког си рода и племена и ко су ти родитељи?“ „Док ми се трипут не закунеш, не скиде ме нико с коња.“ Кад видје Андроник, да му наговарање не поможе, задовољи дјетињој жељи, а овај сиђе. Поново упиташ, ког је рода и племена, рече, да је Андроников син, који је рођен и одхрањен у вјеригама. Андроник га мило погледа и расплакавши се огрли га, благодарећи небу, да се опет здраво нађоше.

[1]) Коријевски. Прилози за VII. књ. пјесама, 1—7. стр.

[1]) Grimm „Die deutsche Heldensage „uj. 23. — A. Raszmann „Die deutsche Heldensage “II. 640—644.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Др. ФРИДРИХ С. КРАУС

ПРЕД СУДОМ ЗНАНСТВЕНЕ КРИТИКЕ.

Прије кратког времена изашла је са четвртим дијелом потпуна осма свеска Јагићева Архива (Archiv für slavische Philologie. Achter Band, 4. Heft). У том четвртом дијелу међу осталијем приказима највише нас данас занима критика ученога слависте на Краусово „најмонументалније дјело „Sitte und Brauch der Südslaven".

Прочитавши овај Јагићев приказ, не могосмо се довољно начудити, како се у нас могло наћи људи, који, ваљда толико исто вјешти оцјени, као и др. Краус, истрчаше и поклонише се „ученом" доктору, прије него је знанствена критика своју ријеч казала. Ти људи мора да су сад сами себи смијешни.

Ми не појмимо, од куд толика надменост. Чим странац тури у свијет коју о теби, удри одмах у јаукање, а ниједан још ни дорастао, да оцијени оно, што је пред тобом, а камо ли, да сазнаш мотиве, који крену́ше писца на такав рад. Данас, кад смо већ чули одсудну ријеч, којој више поговора нема, — не можемо, а да не осудимо све оно, што је до сад писано у хвалу дру Краусу. А и онај г. Вицко у Америци ваљда се већ увјерио, да од панегирика дру Краусу нема више ништа.

Овом приликом нашао се др. Краус први пут пред судом строго-знанствене критике а са својим дјелом „Sitte und Brauch der Südslaven".

Вриједно је споменути језгро те критике ради онијех читалаца овога листа, којима можда не би дошао до руку Јагићев Архив. Вриједно је упознати дра Крауса, особито у ово вријеме, кад му чак њеки српски листови приносе славу свијетом а овамо није у ствари ништа; да промућкаш на да пролијеш.

Чудан ли је човјек тај др. Краус; до сад нека мала загонетка, ал' од сад провидиш га како ђедило. Чудан ли је светац и та строга наука, нико ти не заће за слабу цијену у њезине храмове! Нашао ти се њеки монструм, па не може свијет у први мах чуду да се дивије; дигнеш прашину око себе па порећи с њим у храм строге науке, врзеш се око врата, хтио би унутра, док се наједанпут не укаже озбиљно лице којег ветерана-паучника па са палицом, што се критика зове, — по прстима.

Е тако би и са нашим доктором. Мучно ли је чекао др. Краус на ову одсудну ријеч. Горе му бјеше но Хајриху у Каноси, од кад учени Јагић даде ријеч на стр. 356. Архива, да ће приказати то научно етнографско дјело, на које је др. Краус у посљедње вријеме много пређом указивао, кад би се повела ријеч о коме предмету те врсте.

Огромно дјело од 700 страна, једина узданица дра Крауса, па сад наједанпут не зна му се ни кајтају. Али шта ћеш, родило се прије времена, па му баш не бјеше дана!

Чудни звуци крену́ше прије кратког времена тамо од Петрограда — Берлина; ријеч је пала одсудна, непристрана, строга и научна, па сад не само да провидимо научну спрему г. доктора, него и њега самог.

На да вам кажем, вама, који нијесте читали Архива, какав дође др. Краус према критици ученога Јагића, какав пакарадан костур остаде од његова „Sitte und Brauch der Südslaven", кад људи од науке поскидаше комад по комад, што је туђе.

Дјело је Крауово пука копија Богишићева „Зборника", то му је главни извор; добра половина је отуд извађена. Раздијелио га је др. Краус у тридесет глава па мал' не у свакој Богишићев „Зборник". Ето, до тога је дошао Јагић, пошто је анализовао свијех тридесет глава докторове књиге.

„Доста је", рећи ће, „сад га већ знамо". „Стрпи се, сриће", па кад то знамо, да видимо, шта све умије др. Краус.

Онђе, гдје Богишићево дјело није пружало материјала, ту је вадио др. Краус из другијех књига, компиловао туђу душевну својину и најзад коментовао оно, што су други краће казали. Прво двоје чинио је ваљда за то, да би дјело добило критично-научан изглед, а потоње само за то, да се са њеке ауторатативне висине баци каменом на радње свијех претходника, којима би баш имао благодарити рођење свога недоношчета. Празнине и шупљине хтио је г. доктор да зачини пријеводима наших народнијех умотворина и сва му је заслуга у томе, да добро превађа на њемачки. Е дакако, засједити само годину дана, па набирчити туђу муку и преваћати, шта ли се ту даде „учинити", на ње ни чудо, да је „Sitte und Brauch" на 700 страна разучено. Цијело дјело у толико је вриједно, у колико је оно вриједно, што је г. доктор за подлогу узео, што је компиловао, па онако згодно преваћао на њемачки (без обзира на гиксере). Све оно, што је др. Краус као добро употријебио, вриједно је само собом и за себе; о цјелини не може бити говора а још мање о начелу и методи; мало је ту докторова рада; пријеводи кипте на све стране. Још ако додамо, да му је критика по ријечима Јагићевим „von untergeordneter Bedeutung" па онда без мјере неправедна,

ласно је увидјети, колико вриједи ово дјело пред очима строге науке, како се оно указа пред очима ветерана-научника Јагића, коме ваља да смо благодарни, да својим критичким ножићем расправи овај монструм Краусов и пододјенца, што је туђе на одбаци накарадни, шуљи костур, да иструне у забораву.

Ово већ, што до сад нађосмо у редовима Јагићеве критике, довољно би било, да будемо на чисто са др. Краусом и његовијем дјелом. Али неће шкодити, ако још поњешто изнесемо, да би још боље упознали дра Крауса у правој боји, којом му је и дјело бојадисано. „Куд ће вепр од кладе“ — вели народна пословица. Нећемо само са Јагићем на да се нагледамо чуда невиђена; на свакој стопи учиш дра Крауса. Др. Краус више је дрзак него што има знања, што међу тијем није чудо, јер знак знања је скромност. Смијешно је управо докторово знање vis-à-vis оној критици, којом он друге части. Мал' не да повјерујемо у оно, да сваки човјек по себи суди, кад посматрамо дра Крауса опаковог, каквог га нам је Јагић приказао, у сиези са онијем разметањем и растријесањем над другијем. А међу овијем је и таковијех, спрам којих се др. Краус и не види. Ми се слабо обзиремо на Краусове ријечи али куријозума ради, да саопћимо, колико тај и такав Краус цијени големе заслуге Вука Караџића. Само усијани мозгови кадри су овако што продуковати.

На страни 347. дру Краусу је Вук само вриједан скупљач, али никако књижевник, као што бјеше н. пр. Д. Обрадовић а још мање филолог, како га прогласише са „позване стране“. (Тај и такав Краус је „позвана страна“, све оно друго не вриједи ништа!)

Јагић остаља читаоцу, да сам карактеришe такову тврдњу а дру Краусу цитује ријечи Копитарове, што их рече о Вуку још 1826. године. „Ich darf mit gutem Gewissen und Grimm's, Ihrem (пише Köppen-y) und aller Competenten Beifall dabei bleiben, ihn (т. ј. Вука) für den besten Kopf Serbiens, den ich kenne, zu halten; vor allem ist er ein grammatisches Genie.“

Не знамо, да ли је ово увјерило дра Крауса о противном, јер он у својој силној машти не види ништа друго, до ли своју компетенцију; међу тијем то нас се мало тиче; његово мишљење толико је исто сигурно, као и врбов клин.

Исто је тако еклатантна намјера дра Крауса у XVII. глави, што је под насловом „Die Heirathsbedingungen.“ Ова тема спада у изворе обичајног права; ту се дакако могло богато црпети из Богишићева „Зборника“. И др. Краус није се ни најмање женирао. На исту главу накаламио је др. Краус против сваког очекивања (додаје Јагић) библиографијски прегледа литературе, што се односи на обичаје о свадби. Да је тај прегледа врло сигуран, то се разумије. Јагић је већ упутио „ученог“ доктора, шта му све још ваља читати, да тај прегледа буде што потпунији; задао му лијепу лекцију. Међу тијем све то ништа. Др. Краус изнио је поменути прегледа само за то, да онако по свом ћефу њекоме подијели милости а њекога опет што ниже спусти, да би тиме себе уздигао — јасна карактеристика сићушнијех људи.

(Настављаће се.)

ЛИСТАК.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПОСЛОВИЦЕ.

„У народу нашему има много мањијех приповиједака, које се као пословице приповиједају; — повађање је обичај, да се уза сваку оваку пословицу цијела њена приповиједетка најприје приповиједи.“ Вук.

I.

Приповеда се, како је неки господин путовао у лаком капуту по јакој зими, а кад озебе и стане ударати зуб о зуб, кочијаш му даде своју опаклију да се огрне, под којом се он до миле воље разгрејао. Господин огрне опаклију пак ће за мало рећи кочијашу: „Ама, човече божји, како оно рече, да се зове ова кожушина?“ — „Зове се опаклија“, одговори му кочијаш; а он њему: *„Није ово опаклија, брате, већ добраклија, јер ево ја се откравих под њоме.“*

II.

Погађао се Банаћанин да служи у некога Сремца, па кад га овај запита, да ли знаде што и око винограда, Банаћанин хотевши се похвалити да то врло добро разуме, рекне: *„То више не роди* (мајка)!“ А Сремац њему: „Е, брате, кад мој виноград неће више родити, нећеш ти њега копати.“ Па га одбије.

III.

Ударио лед на винограде, а неки човек простре кабаницу на три чокота па их тако спасе од туче.

Кад грожње присне, он га обере и смуља у једну чашу, па приносећи чашу устима рекне: „*Ово сам од бога отео!*“ али му се у том омакне чаша из руке и вино се проли̇је на земљу.

IV.

„*Аји̇де, Ђосо, да ми што слажеш али да се много не мислим*“, рекао Турчин сретнувши Ђосу у путу; а овај њему: „Иди, — вели — Турчине, с милим богом, није мени до твоје лакрдиј̇е већ до моје големе невоље.“ — „А каква ти је невоља?“ пр̇ипита га Турчин. Ђоса одговори кроз сузе: „Умр'о ми отац, па немам су чим да га укопам.“ Онда се Турчин маши у џеп и извадивши неколико дуката, даде их Ђоси говорећи, да тим укопа мртва оца. А после неког времена смотри Турчин Ђосу где иде с оцем, па га ослови: „Море, Ђосо, ти вељаше, да ти је умр'о отац, а видим, жив је и здрав?!“ — „Ех, па ти ми рече, да ти што слажем а да се много не мислим, па ето сам ти слагао!“

V.

Неки поп тужио берберина, што неће да му плати бир, а берберин се изговарао, да никад не иде у цркву, и да му иначе поп не треба у кућу. Али судиј̇а инак осуди берберина, да мора попу бир платити, а од воље му је ићи или не ићи у цркву. Онда берберин, плативши попу бир, тужи попа, што неће да му плати за бријање. А поп се стаде слатко смејати, па каже, да он као поп не брије своје браде никад. „*Не чини ништа*“, каже му досетљиви берберин, „*ти мени, оче, плати за бријање, а од воље ти је после бријати или пуштати браду.*“

VI.

Разговарали се ловци о томе: које је месо најслађе? Један мислио зечије, други срнећије, а неки од не знам какве дивљачине, па не могавши се никако погодити у мишљењу, позову неког Циганина који је у тај мах туд пролазио, да им он пресуди: које је месо најслађе? Цига брзо одговори: „Свињско месо!“ А ловци њему: „Не тако, човече, него реци коју дивљачину, што врло бега или високо лети.“ А Циганин опет: „*Нека — вели — бега до бога, и нека лети до неба, опет није као свињско!*“

(Из банатског Потисја).

Прибележио
Светозар Мл. Бајић
учитељ.

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(Матица Српска.) Књижевни одбор „Матице Српске“, само је 8. (20.) марта о. г. своју седницу. Том је приликом уређено ово: 1.) Прочитана је оцена професора А. Сандића, у којој каже, да расправа проф. Ђ. Магарашевић, књижевник српски и први уредник српског „Летописа“ заслужује места у „Летопису“ и да се награди. Награђује се одсеком. 2.) Секретар јавља, да се допуштањем 5. свеска из збирке књига, што их издаје „Матица Српска“ из задужбине Петра Коњовића, и затим, који списи, послати одбору те задужбине, нису примљени. 3. Др. М. Јовановић-Батут у својој писменој оцени јавља, да је шаљива игра под насловом „Преко Лех“, у једном чину од непознатог писца, достојна да се награди, јер и ако се нади, да је почетнички посао, ипак писац заслужује сваку пажњу, и вала га подстицати на даљи рад, јер ово дело каже, да засад непознати писац обилно научава ту струку књижевну. Награђује се. По томе буде под навесним знаком свчувано писмо отворено, у коме се казало, да је писац тој шаљивој игри Мата Калић. 4.) Према оцени Ђорђа Рајковића признаје се „Неколико народних игара“ од професора Моје Медића за „Летопис“. 5.) Прота Ј. Борота јавља, шта мисли о спису М. Ратошевића под насловом „Вечити календар и хронологија црквена“. Како је то дело самостално, вала да га оцени још један оцењивач. Други оцењивач проф. А. Сандић, иратио га је не казавши ништа. Познаће се А. Сандић, да каже, шта мисли, а ако не уехте, даће се као другом оцењивачу другу Ђ. Натошевићу. 6.) Неколико одабраних народних приповедака, што их је послао Владимир Красић за Летопис, падају се на оцену Ђорђу Рајковићу. 7.) Примају се за Летопис песме Драгутина Илијића: „Последњи данак“ и „Полазајник“. 8.) Према оцени Саве Петровића не прима се за Летопис балада Н Милићевића „Бранкова смрт“. 9.) Чита се одговор Живка Драговића, проф. на Цетињу, који одговара место брата свог Марка. Како је одбор нашао, да је одговор у реду, одређује, да се штампа у Летопису оно, што је Марко Драговић послао из „Хрисовуља цетињског манастира“, као прилог за историју Црне Горе. 10.) Марко Кречаревић подноси неколико старијих српских књига на откуп. Уступа се Ђорђу Рајковићу, да каже, шта мисли о тим књигама, особито о рукописној књизи, на којој стоји написано, да је писао својом руком покојни Јоаким Вујић. 11.) Према оцени Андрије М. Матића не прима се спис Ј. Миодраговића под насловом „Дарвин и школа“, јер је израђен и површно и погрешно.

Остало су биле ситније ствари. А. М. М.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште). Класичну репертоар, који је тек претпрошле недеље отпочео био своју — дај боже мало дужу, но што се прена досадањем можемо надати! — серију са Шекспировим „Отелом“, одмах ју је и наставио прошле недеље у уторак са „Маријом Стјуартовом“ великога Шилера. Марију је онога пута давала Софија Вујићка, Јелисавету Драгиња Гузинића, Мортимера Ружић и Лестера Миљковић, све су дакле саме опробане снаге после на племенима најтеже задатке. Берлеја је приказао Ђурђевић с разумевањем, али му маска ни најмање није одговарала традиционал-

ним досад ликовима великог хазардера Јелисаветина. Дворски саветник Кропек, интендант позоришта новембрског Мајнингенског, што искључиво негује класичан реперторар, пишао је, како кажу, кастале рада тога у Лондон, да проучи тамо све, што би се њиме односило на доба Стјуартове Марије, те је, кажу, наишао тамо на старе салике свију лица што им Шилер дао поела у глуми својој, чак и на салик Хане Кенедијеве. На су према тим мртвим оригиналима до последњег шава уђешени костими, до најтање цртице копираћи маске у Мајнингенска приказивача. Ту Берљеју одмах с лица можеш читати, ко је и шта је и шта му смерова. Ако је управан нашег позоришта тешко дођи до фотографија тих Мајнингенских лица, може се помоћи и цртежима Халбергеровим надањем Шилерових дела са карактеристичним цртежима ових немачких вештака. — Четвртак 6. о. м. био је у толико важан дан, што је тога вечера била изнесена четврта изворна новина ове сезоне. Била је то шаљива игра Милана Савића под насловом: „Добре воле“, у току две недеље друга ће већ робота Савићева у том жанру. И о њој немо као и о досад споменуте три изворне новине овогодишње опширно проговорити, кад се сумарно будемо вратили на сав рад позоришне нам друкине за ова три четири месеца, што је била и што ће још бити у нашој средини. Дотле нека је само констатовано, да је комад лепо забавио публику и да је Јеца Добриновића једнистване своје, да кажемо класичне типове умножила благодарним прирасном. — „Марки Вилмер“ Жорж Санда, што је тек пре две године приликом гостовања Тоше Јовановића добио право своје име са крштења а докле се под „Роман сиромашне девојке“ крио, дошао је и ове године на ред и то у суботу 8. о. м. Наслована је улога била у рукама Ђурђевићевим, Гајетанова у Мајковићевим, Каролинина у рукама Лепке Хаџићеве, нарицкиња у Драге Ружићке, Дијанина у Смиљане Бркићеве (на поновишном је објављена потребно фигурирала Софија Вујићка) а Леонијина у Зорке Милојевићке. За сангру се може рећи, да је била доста сложена, премда није баш достигла прећашња два три сасвим експлетна приказа те поновишне игре у нас. Било је мало и грешака у меморирању, које су чак и смешу удиле. Тако Ирбен на једном месту, у натри борбе додуше, нели свом старијем брату: да сачувам право свога мајоратета(!?) а не свој је прилици мислио: мајората. Па како то преводилац, режија, ко ли, тита француско маркиз и маркиз quise маркиза? Приказивачи дабогме, како нису познани, да то поправе, консеквентно остају при том несретном талијанисању. — У недељу 9. о. м. по други је пут ове године приказана алегорија „Сабља Краљевића Марка“. Улоге Марка Краљевића и певца промењене су том приликом ликовинске. Програ је пута дакао Марка Мајковић, певца Лапић, а овога пута Марка Ђурђевић а певца Мајковић. Била је и овај други пут остала у поуздању рукама Лепке Хаџићеве.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Чланке, што су прошлог месеца ишлаштли у „Застави“ отштампано је писац њихов Мата Косовац, народни учитељ, у књигу под насловом „**Српска народна школа**“, у штампарији Јована Радака у Великој Кикинди. — Расправља ту писац о забавнику, о основној школи, о школи за сироте, глуховиме и слепе, о приправничкој и учитељској школи, о учитељским зборовима, напослетку даје реч, да се сазове општи учитељски збор. — Покојне препоручујемо предлог за сазив општег учитељског збора, сваками и оне чланке. Збиља нам треба више удружења и заједничког збора и договора на свима странама нашег културног живота.

— У данашњој немачкој лирици, у добу, кад што та сами Немци називају, дилетантизма нимају они нимак лиричара првога реда. Од отих је но превасходству један, нама већ познати, **Стеван Милош**. Прошле године у Штутгарту ишашла је од Милоша књига песама: „Deutsche Elegien“, као ново, јако умножено и промењено издање елегичног циклуса његова: „Auf der Scholle“. Поводом те нове књиге вели Ернест Цил (Ziel), немачки критичар у 10. бр. о. г. „Blätter für literarische Unterhaltung“): „Стеван Милош је права особена песничка душа — велика душа, која за великим тежи. И баш на у једној готово дојако књиги његовој не нађа се то тако јасно као у овој. Од уског домаћег круга, од маленог брачног и породичног света полазећи, шире ове песме, заседнуте финим дистисима, свој видокруг до недоглеђе перспективе у живот човечанства, у огромна друштвена и државна питања, у питања науке и вештине, па обухвата тако пасвену у средишту Weltpunkt) идиле. Милош је филозоф са истакнутим пантеистичким обележјем и душом расположеном по сметском болу (weltschmerzlicher Gemüthsstimmung) у класичном смислу лорда Бајрона и Леонардија, не у сентименталном смислу немачких романтичара. Класична црта је сигнатура духовна нашег елегичара; све у његовој појезији је јасно, заокружено, прегнантно... Као што је после слободан у свом политичком уверењу, тако је Милош и у сваком другом правцу независни мислилац, па је разумео, да у савршен облик слије слободним и лепим мислима својих елегија пеупуљен садржај: дистисн његови теку лако и умиљато, језик му је скроз оличан и племенит.“ Још истиче критичар жељу, да би елегије Милошеве биле места и одјека свуде, где-год се немачки зборе. Како нам је жао, да се Милош толико слани у богатих Немаца! Али колико бисмо се тек поднили жиме, да је завекао овим језиком, којим су дедови његови по Србији уз гусле пошевали о Милошу и Марку, о Немањићима и Косову! Милош је по оцу свом Србин.

САДРЖАЈ: Дервиш. Песма. Од Љ. П. Н. — Пита хиљаду форинита. Приповетка Јапе Игњатовића (Наставак.) — Одлетели Анђелак. На смрт сиповице Зорке.) Песма. Од Драг. Ј. Илића. — Враголанка. Приповетка. Написала Милева Симића. (Наставак.) — Апостол. (Петефи.) Превео Благоје Бранчић. (Наставак.) — Светозар Вујански, словачки књижевник. Пише Д. Б. Доброслав. Наставак.) — Својим дома сиповима. (Стеван Милош.) Превео П. А—в. — Песма о Хилдибранду и неша средност са неким славенским пјесмама. — Књижевност. Др. Фридрих С. Краус пред судом иванетеске критике. — Листак. Српске народне пословице. Прибележио Светозар Мл. Бајић учитељ. — Листићи: Гласник. — Позориште и уметност. — Књижевне новости.

„СТРАЖИЛОВО“ ишлази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи шаљу се уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 12. У НОВОМ САДУ 20. МАРТА 1886. ГОД. II.

ИЗ СУДИОНИЦЕ.

— „Реци, како с' зовеш?“ — „Ивковићка Ана.“
— „Од када тамнујеш?“ — „Две године дана.“
— „Имаш породице?“ — „Само једног сина.“
— „А знаш ли нам рећи, кол'ко си година?“
— „То не знам сигурно... *Тамница проклета...*
Ал биће ми ваљда већ двадесет пета.“
— „Твоја вера?“ — „Вера? Српска православна.“
— „Удовица?“ — „Јесте. Удова кукавна.“
— „Сад нам реци верно све како је било.“
— „Хоћу. Мој муж беше Ивковић Данило.
Ја га жарко љубљах, он љубљаше мене:
Ни срећнијег мужа, ни срећније жене.
Једаред ми дође кћи кума нам, Фема, —
Тог се чисто сећам: ноћ бијаше нема —
Куцну ми у пенџер: ‚Пробуди се, Ано,
Па иди под прозор Евици лагано.
Видећеш, што песи: твој војно Данило
Питомо голупче узео на крило,
А она га страсно на груди стискива,
А уз сваки стисак уста му целива.‘
То ми рече Фема, па отишла дома,
Ја као од живог ударена грома,
Несам знала што ћу од големе муке,
Сад косу чупала, сад склапала руке,
Док ми грозне сузе поше од очију,
Уздисаји тешки из боних прсију.
Не верујем, није! То не може бити,
Мој муж мене неће никад преварити,
Јер он воли мене, као њега и ја...
Ох, ала ме љуто ује она змија!...“
— „Не прекидај говор, већ све редом лепо.“
— „Хоћу, господине. Ја га љубљах слепо. —
Елем са багрене већ певали петли,
И румена зора почела да светли,
Кад зажарен дође мој драги муж кући
И стао по соби ходат' посрћући.
‚Где си, драги Дане, где си сву ноћ био?‘
‚У крчми сам мало с кумом својим пио,
Али зато немој да се срдиш, Ано,
Жено моја верна, сунце огрејано!‘
Е тако је било, милостиви суде...
Проститe ми, *не знам*, куд ми мисли бауде.
Као ватра жива очи ми у глави,
А срце ми нешто све гњечи и дави.
Хај, сирота мајко! Бедно моје дете!...
Да-л' ме, мудри судци, да-л' то разумете!?“
— „Да, да, разумемо. Ал не брзај, Ано,
Већ казуј све гласно, лепо и лагано.
Шта је после било? Реци све по реду,
Како си упала у ту грозну беду?“
— „Недеља је била, лепо летње вече,
Кад Данило опет овако ми рече:
‚Идем, жено, куму на чашицу вина,
А ти дотле чувај и успавај сина.‘
То рече, па оде. Ја се упропасти',
Како ми је било, не могу вам каз'ти!
У жилама крв ми узаврела јако,
Срце ми у грудих било наопако,
Пала ми на очи густа магла, тама,
Па шта чиним, нисам знала то ни сама,
Већ узела оштар, голем нож у руке...“
— „Је-л' то тај нож?“ — „То је... Ох, големе муке!
Узмем нож, па одем да тражим свог мужа,
Ал' мени на сусрет комшиница Ружа:
‚Куда с' ножем, Ано? Зар си пала с' ума?‘
‚Идем, тражим мужа, тамо је код кума.‘
И ја одох куму, ал' мужа ми нема,
Насмеја се гр'отом кћи његова Фема:
‚Нисам ли ти рекла? Ма не часи, иди,
Вероваћеш, кад ти око твоје види:
С Евицом се љуби под багреном оном...‘
Када ја то чула, у срцу ми боном
Пробуди се змија осветe крваве
А мозак ка' да ми изврео из главе!“
— „Настави, довриш.“ — „Одахнућу мало...
Елем, тад је сунце већ одавна пало,

Али месечина као у по дана,
Лепо мирисала багремина грана...
Багремина грана лепо мирисала,
А лиснатом руком као да ме звала.
Ја махнито скочих, пожем завитлала,
Љута ми с' у срцу змија разиграла.
А кад тамо стигох, — ох, како ми било!
Евина мог мужа узела на крило,
Рукама га грли, устима га љуби...
Кад то чудо видох, шкрипнула сам зуби,
Потегнула пожем, севнула очима,
Да *убијем ону*, што туђе отима,
Евицу сам хтела, ал свог мужа згоди'...
Мајко моја, мајко!.. Ох, зашто ме роди!..
‚Убица!.. Убица!..' Тако Ева викну,
Ја од бола приснух, јаукнух и цикну'
И удрих у делек — чуло га све село —
На пањух свом мужу на крваво тело.
Кад комшије дошле, кад и стража стигла,
На кола сам мужа својом руком дигла,
Код куће му тешку рану завијала,
Мелемом блажила, вином испирала.
Ал' он не могаше преболети рану,
Већ на мојој руци осми дан издану...
Е, тако је било... Сад судите право,
Ја осећам, знадем, да сам крива здраво,
Ал' она је крила... Јаој моје дете,
Ал' *ви* ме, судије, *ви ме разумете!*..
Браните ме од те од сенке крваве,
А ево вам моје, ево русе главе!.."
Настала тишина... Председник се диже.
— „Ивковићка Ано, ходи столу ближе.
Слободна си, иди, кажњена си доста,
Крв мужа ти од нас и од бога проста,
Ну ће срам и презор пратит' све до века,
А решит' је неће нико тешког грека!.."
Оде Ана кући, на косу расплете,
Узела на руке драго своје дете:
„Хаји, буји, сине, ја сам твоја мајка...
Ал' сам и убица твог милог бабајка...
Убица!.. Убица!.." викну, задрхтала,
Благослови сина — — на тле мртва пала...

Мита Поповић.

ПИТА ХИЉАДУ ФОРИНАТА.

ПРИПОВЕТКА ЈАШЕ ИГЊАТОВИЋА.

(Наставак.)

Дан св. Николе први зимњи светац. Тај дан слави Рогозића породица, па ће тако прославити код Марка Рогозића, а и код Алке Ћирковићке, јер тако Јефта хоће, да се и женин патрон слави.

Прошла богата јесен, здравих ораха доста, сад је време пити — баклави. Коме може бити, ко ће бити на тај дан без баклаве! Наравно да се баклава у обе куће прави. Праве се велике баклаве, ту је нагомилано шећера, меда, ораха, карамфића, а тепсије велике, јер ће бити много гостију. Красне баклаве, од педесет сувих јуфака!

Рогозићкина пита пекла се у истој симициници, где и Ћирковићкина. Тепсије једнаке, пале су у наслеђство једна Марку друга Алки. И пите су биле једнаке, јер у Рогозића породици правиле се увек баклаве од педесет јуфака.

На такав благ дан симиција има много посла. Кад дође у своје доба Рогозићке слушкиња, однесе кући питу, тако исто и Ћирковићкина својој кући.

По несрећи симиција случајно промени пите, Рогозићкину изда Ћирковићки, а Ћирковићкину Рогозићки.

Рогозићка није приметила, да је пита измењена. И онако је није сама правила, већ стара Јула учитељка. Мица није ни кадра баклаву начинити. Другчије код Алке, она сама управља, а две јој помажу, кад прави.

Алка, како се пита на кришке исекла, и како је окусила кришку, одмах примети, да то није њена баклава. Истина, има и ту педесет јуфака али нису тако фине и суве, а иначе премашћена је. Одмах се сетила.

Ту већ не помаже протестирати, кад је већ баклава исечена, у тепсијама нема разлике, нема штете.

Сутрадан пуче глас по вароши, како Алка Ћирковића свуд приповеда, да јој је баклава промењена, да пита ништа не вала, премашћена је и блутава, нема доста карамфића, и да је то хотимице учињено, симиција је подмићен: како Мица и не зна баклаве правити, па хтела пред гостима да се са Алкином баклавом дичи.

То је било госпођи Мици доста. Гласоноше су још и то додали, да је Алка Мицу грдила свакојако, да је раскошна халапача, галантна кокета, да упропашћује мужа, и још којешта, што се не да исказати.

Кад то Мица све чује, прво подговори Свилокосића, да оде тамо, и донесе кришку од те

пите. Свилокосић, још и сад ђаволан, — ужива, кад се њих две тару — радо оде тамо, под видом, да још накнадно ма и доцне патрона честита.

Сад тек поче Алка Мицу претресати свакојако, Свилокосић једе од баклаве, па јој каже, да је она друга много боља, и заиште кришку две да понесе, да је покаже Мици. То Алка допусти, нек се као Мица сама о ствари увери.

Међутим је Мица Марка подбола, да против Алке подигне процес; она мора умрети, ако удовољства не добије. И Рогозић, на перу снажан а спрам воље женине слаб муж, приволе се да против рођене сестре парницу подигне.

Сад је за Свилокосића положај тежак. Мора бити као адвокат заступник Мице Рогозића, али ће он тек наслов носити и трчкарати, ствар ће саму Рогозић израђивати.

Баш други дан, кад се глас тај пронео, по завршетку ручка заподене ствар Марко. Само су њих троје ту.

— Amice Миливоје, ја морам процес подићи против сестре моје Алке, због повреде поштења жене ми, то је — laesio honoris, ја то тако оставити не могу, па да ми је сто пути сестра. Ти мораш као адвокат Мицу заступати.

Свилокосић је у запари, сад је тек међ две столице, а не зна, на коју ће, није рад ни да се са Алком завади.

— Тешка ствар за ме, Ђирковић ме није никад увредио, а напослетку не могу се потужити ни на Алку, спрам мене бар била је увек шармантна.

— Ћутите, Миливоје, вас женира, да подигнете процес за ме против Алке; знам зашто, ал то баш није лепо; о вама и Алки свет свашта приповеда, па због ње и о мени, а ја ништа нисам крива, дакле ви треба да оперете лажу са себе и са мене, као што знате, да смо обоје невини, и ваша част изискује, да ме заступате. Много је Алка што-шта против вас по свету гласове сејала, на пример да ви за моју љубав амо долазите, дакле покажите, ко сте, и откините се оданде, а с тим ћете доказати, ако за ме против ње процес подигнете, — иначе вас не поштујем.

Мица то изрече оштрим гласом мерећи погледом Свилокосића.

— Јесте, право каже Мица, то је honoris causa, тако мора бити, дода Марко, а Свилокосић главом приклони.

— Амин, нек тако буде, брате Марко, ти си и ученији и паметнији од мене, ма да си само о једну годину од мене старији; чиниће све, што је до воље твоје, рече Миливој понизно.

— То је шармантно, то ми се допада, тако ћете и мени и себи и Марку образ осветлати.

— Тако је, упадне Марко. Сад чуј информацију. Прво и прво треба да знаш, Миливоје, да ћу ја сам све израђивати, а ти ћеш само име носити, јели тако?

— Јесте.

— Ти ћеш се по том владати, како ја израдим. Causa litis и правни наслов, — titulus — биће повреда части, а покрај тога abalienatio, одстрањење моје тепсије, јер mutatio inter res non efficit paritatem. Требала је моју тепсију сестра моја да је вратила, но она не враћа. То је основ, иначе ја ћу све израдити, а ти ћеш само преписати и суду предати.

— Амин, нек буде воља твоја, ја ћу се по том владати, а преча ми је госпожа Мица нег Алка, коју ја као јурат нисам хтео за жену. Punctum.

— Е сад знаш на чему смо, ја ћу већ сутра готов бити са акцијом, тужбом, а ти ћеш после суду поднети, без мене немој одговарати.

— Али Ђирковић је богат човек, ићиће у Пешту, па ће себи наћи каквог фишкала.

— Нек тражи, кога хоће, што већи — скупљи.

Свилокосић слеже с рамени.

— Нек буде воља твоја, Марко, теби сам обвезан.

Конференција свршена.

Свилокосићу није мило било, али није на ино, први му је пријатељ Марко, њему све мора жртвовати. Но он добро живи и са Ђирковићевом кућом, па може од стране Алке живу на се навући.

Ипак није тако опасна ствар. Ђирковић је добричина, па ће му само то споменути, да он то чинити мора, а иначе могао би Марко ствар другом предати, па још горе, овако ће он гледати ствар да провлачи у корист Алке. Ђирковић ће му веровати, и Алку ће већ утишати, и онако свет зна, да за Миливоја Марко ради, а и ово је ствар Маркова, тек иде под Миливојевим именом.

И доиста се због баклаве излеже не једна, већ две парнице.

Марко пошље преко пандура сестри Алки промењену тепсију, а своју заиште патраг. Алка не да Маркову тепсију, тврди, да је Марко покућство после смрти материне поделио и за се много више задржао; не да му.

Кад се пандур врати без тепсије и то Марко чује, тек се насмеши, што је у њега ретког, па рече: »Алка, ухватио сам те«.

Алка у жестини границе не зна, тепсију прода Чивутину буд за што, само да је Марко не добије, и ако му суд и досуди, бар те исте да нема. Чивутин оде у Пешту, па тепсију прода.

Марко се са Свилокосићем светује.

— Ево, амиче, све је у реду, ту су две акције, једна је због тепсије, што је Алка противзаконо задржала, то је detentio rei alienae, а накнада штете не по вредности тепсије, јер је аманет, па је ту — pretium affectionis, а то је сто форинта. Друга је акција propter dehonestationem uxoris meae — повреда учињена части моје супруге. Ту би по Вербецији била велика казан прописана, но по садањој пракси — usus-y — од три до осам дана ариште. И то је за госпођу доста. Још нешто. Ево ти у малој кутији аутентицирана кришка баклаве, коју си ти Мици донео. Који су били код Алке о свечарима, пред магистратом су посведочили, да је та кришка заиста од оне исте баклаве, што су је код Ћирковића јели, по том је то Мицина баклава, коју је опет Алка погрдила. То је — corpus delicti. Сад све знаш, дај преко писара преписати, па суду предај.

Ту је и Мица. Кад је све то чула, скочи са столице од радости.

— Па ма била Алка само на један дан, један сат затворена, задовољна сам.

Мица то рече, излети напоље, па дозивље комшиницу, да јој каже, како ће Алка бити затворена, и да ће тепсија стати сто форинта.

Но Марку још ни то није доста; пре него ће се две те тужбе суду предати, изради он, да се пошље варошки стражмештар и један писар, па да тепсију секвестрира и у варошку кућу донесе. Марко је знао, да Алка шпак не ће тепсију издати, па ће се у што треће заплести. Доиста, Алка узе метлу, па писара заједно са стражмештром истера. Немешкиња је, варошки пандури немају с њом ништа.

Марко, како се састане са Свилокосићем, рече му:

— Гле, Алка опет пасела, истерала писара и стражмештра, то је насиље — actus potentiae, ето треће акције.

Алка за кратко време навуче на се три тужбе. Ћирковић је води у Пешту, да тражи фишкала. Неће да преда ствар каквом варошком прокатору, већ правом пештанском прокатору, правом пештанском фишкалу.

Путују на сопственим каруцама. Ћирковић је богат. Путем се разговарају. Јефта као добар трговац, ма да је богат, добро погледи новац кад издаје, зна, да ће га скупо стати пештански фишкал.

— Видиш, Алка, и ту ћу ти љубав учинити, да ти нађем пештанског фишкала, премда смо могли код нас јефтинијег добити.

Алка млазне марамом Јефту.

— Ћути, Јефто, те ствари ја бољма разумем. Да узмеш код нас прокатора, прво: тај и не зна тако радити као пештански фишкал, друго је прокатор а друго фишкал; друго: кад узмеш пашет, знаш, како је, онај је с оним род, онај је пријатељ, онај оног мрзи, па је све једно с другим сплетено, па откуд се сунцу надаш, лед те туче. Узми само Миливоја, како смо му добри били, па он сад против мене за Мицу процес тера; том се писам надала.

— Не чуди се, Миливој зависи од Марка па мора, а боље он да тера него други, кад можемо од њега што чути, како онде стоје ствари, а неће он нама пркос чинити, за то ако се где сусретнеш, немој га презирати, дај му добру реч као и ја, и ако нам опет у кућу уздолази, лепо га прими.

Алка умукну; даје му за право.

Кад у Пешту, неко их одведе старом неком фишкалу Бабоњи.

Бабоња их понуди, да седну.

— Молим, приповедајте целу ствар.

Јефта му пружи акције.

Бабоња чита, маше главом.

— Као што видим, ви сте, госпожо, Рогозињима род, сестра Рогозињева?

— На служби.

— На брат и сестра за такву багателу, једну питу, да се заваде. Зашто нисте тепсију вратили? Је ли још код вас?

— Није, продала сам је у пркос брату, нећу да је има, а шта буде вредна, ја ћу платити.

Бабоња се мисли.

— Добро би било, кад бисте тепсију какогод натраг добили, па да му је вратите, јер она је аманет, па је може преценити, како је већ и преценио на сто форинта, то једно, — сад на друго. Ви сте, као што акција гласи, госпожу Рогозињку дехонестирали, и она се позива на сведоке.

— Јесте, ја сам казала, да је галантна

кокета, па то није ништа, колико пута је она то исто мени у очи и за леђи рекла, то су, знате, женски послови, све се то радо оговара, ја њу, она мене, то је већ обичај, па се после и помиримо, баш и ако не искрено. Знате, једна на другу измишља, па и ова не остаје дужна, но до тога још никоја није дошла, да се због тога пред судом тужи.

— Сад на треће. Истерали сте с метлом стражмештра и писара, то је actus potentiae.

— Јесте, истерала сам их, али како могу они у моју кућу силом ући, да тепсију отимају, кад је та тепсија моја дедовина? одговори оштро Алка.

— Јесте ли немешкињча?

— Јесам; Алка рођена от Рогозић, одговори Алка поносно, а Рогозићка ми је и то пребацила, да мени не пристоји вал носити, јер је мој муж трговац, но ја га као немешкиња носим.

Бабоња забележи, да је Алка немешкиња.

— Сад знам, у чему је ствар, а гледаћу, да буде добро, премда неће све лако ићи. Вашег брата познајем, штета што је као јунак пропао, постао би био велик човек, особита глава — portentum.

— Само, господине фишкалу, добро израђујте, ја нећу на вас заборавити.

Ћирковић извади дванаест дуката и метне на сто.

Фишкал погледи на дукате, и капљуће од милине; познао је, да је то мастан клијент.

— Е добро, ја ћу већ своје учинити, немајте бриге. Сад на другу ствар. Код вас добро вино роди; каква је била берба?

— Средња, но ја ћу већ служити са старим вином и ауспрухом, одговори Ћирковић, увидив, куд фишкал иша.

— Сад смо свршили, сврши фишкал.

Алка и Ћирковић враћају се.

Путем се разговарају.

— Како ти се допада тај фишкал, Јефто?

— Добро, већ се на челу наука показује; сад волем, што смо њега узели.

— Мени се баш тако не допада, па гадно име има, Бабоња, и за њега никад нисам чула, чула сам за Бењовског, за Сентала, али за његово име никада.

— Чуо сам ја, и он је на гласу фишкал.

— Па ми се не допада, што познаје Марка, могу заједно шуровати, рече као брижљиво Алка.

— Баш зато ће добро радити, јер зна, какав му је противник; а да смо код нас ког узели, Марко би цет наших прокатора потукао.

— Добро, али шта ми оно рече за тепсију, где ћу ја сад тепсију наћи?

— Питаћу Морица Чивутина, коме је продао, па нек искупи.

— Гледај ма како.

Тако у разговору стигну кући.

Кад код куће, Ћирковић одмах потражи Морица Чивутина, да поврати тепсију.

Мориц обрече, да ће је потражити.

(Свршиће се.)

АПОСТОЛ.

(ПЕТЕФИ.)

XVI.

Ек'о је, да му мисли не могу
Изумрети у глави,
Већ да ће доћи дан, кад ће
Излетети из тамнице
И поћи светом пространим.

Тако и би. Што с' много година
Узалуд усиљавао;
За чим се залуд дуго трудио:
Све један трепут — случај донесе.
Пронашао је тајну штампару,
Скривену испод земље,
И ту је дела штампао.
Шта ли је било у тим делима?

Да свештеници нису — људи,
Него су ђаволи,
А краљеви да нису богови,
Већ само људи;
Да ј' сваки човек раван човеку
Да човек има не тек *право*,
Већ му је дужност,
Дужност спрам творца света читавог,
Да буде слободан!
Јер који божји најмилији дар
Не уме ценити,
Тај бога самог не цени.

Изиђе књига . , . и у широк свет
Раширише се часом хиљаде,

К'о да их хитра мунья разнесе;
Халаљиво је тут'о жедни свет
Тај чисти, свежи напитак,
Који му душу освежаваше.
Но силници пребледеше,
На набрано им чело изби бес,
А гњевне речи грмнуше:
„То ј' бунтовничка књига . . .
Та вреља веру, величанство, све;
Њен писац мора страдати —
То ништу закони".
А свет, устрављен, с њима викаше:
„Заиста то је бунтовнички спис,
Њен писац мора страдати,
То ништу закони —
Вера и крал су неповредиви!"

И писац јој је страшно страдао.
Ухватише га на сред улице
На га одвукоше.
„Ох, стан'те — молио их је —
Имајте милост, мало пристати!
Не желим побећи,
Ићи ћу мирно с вама свуд,
Тек мало само пристан'те:
Видите-л' тај прозорчић ту?
То ј' прозор моје собице —
Ту седи моја жена с дететом.
Одведите ме к њима,
Одвед'те ме на један кратки тренут,
Да их још једном само загрлим
И последње им „збогом" кажем још
Па онда — вуците ме, не браним.
Без опроштаја поћи не могу . . .
Са опроштајем поћ'ћу радије
Доле у пакао,
Него у небо без опроштаја.
Је-л од вас когод отац или муж?
Шта би ви рекли, шта осећали,
Да од вас когод прође као ја?
Ја немам никог на земаљском шару
До жене и свог детета,
А немају ни они никога
До мене једног на читавом свету.
Пуст'те ме, добри људи,
Још једном — можда још последњи пут.
Немојте за-ме имат' милости,
Али за њих — они су невини,
Они не згрешише,
Ни вама нити против закона,
Немојте дакле њих убијати! . . .
Ох боже! кад вас реч већ не дира,
Хоће-л' вас сво суза коснути,
Те капље срца мога,
Тај смртни зној са чела душе ми?" . . .
И клече доле, јецајући,
Те, к'о што негда, за лепших времена,
Колена своје драге љубљаше,
Сад је плајашем — стопе љубио;
Али га ови с подругљивим смехом
На кола горе дигоше,
Која су ради њега спремили.
Кад виде, да је залуд лепа реч,
Од једном бес га свега подузе
Те скупи своју снагу сву,
Да се зар силом отме — побегне.
Лавовском храброшћу
И снагом махнитог се борио.
Ал' заман . . . Згњечише га, свезаше,
И вргоше га силом у кола.
Залуд је рик'о као звер
И грозне клетве проси'о:
Проклетство вама и потомцима!
Ви, који људску кожу носите,
А овамо сте зверје суровo,
Изнутра сатанима пуњено,
Којима на дну груди леже
Уместо срца — гнусна корњача.
О да вам оток образ облије
Толико добсо,
К'о неваљалство преко душе вам.
На онда да вас црви пождеру
Из гнусног, трулог њубрета!
Проклети да сте, ви и краљеви,
У чије име врлину и свест
На касапницу гоните.
Нека си проклет, разбојнички краљу,
Који се градиш богом великим,
А овамо си извор лажије
И ђаво међу ђаволи . . ,
Ко теби милиуне поверн?
Ко вука за пастира постави?
Црвена ти је рука к'о пурпур,
А лице бледо као круна ти;
Срце ти ј' црно као жалост,
Што лежи преко твојих недела,
Ил' као дуга сенка вечерња.
Докле ћеш глупи пустошити свет
Отетом силом, правом ограбљења?
Нек поданици на-те устану
И, ако с твојим најамницима,
Ма с тисућама станеш против њих,
Нек не да бог, да умреш јуначки,
На пољу, као човек, достојно!
Већ буди први што ћеш бежати —
Побегни на се скриј под престол свој

Као под кревет заклашени пас,
Па отуд нек те изгоне
И смејућ ти се нек те испљују
Деца и старе бабуре;
И који су ти пре скут љубили,
Тим нека после ноге љубиш ти,
А исте ноге нек ти зубове
Један по један избију,
И исте ноге нек те грувају,
Док срамни живот твој не изгоне
Из тебе... Скапај овако очајно,
К'о што си мене упропастио!...
Ох жено! дете моје, ох!"

(Наставиће се.)

Благоје Бранчић.

ВРАГОЛАНКА.

ПРИПОВЕТКА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋА.

(Наставак.)

„Лепо име, врло лепо," прихвати опет та враголанка, „а знаш ли ти', дода, окренув се својој пријатељици, „да у овом младићу можеш већ сада гледати будућег чувеног предавача страних језика'? Њена пријатељица погледа мало на страну, па онда мене ћутећи погледа, и само што није рекла: „та како је бог могао створити таквог мамлаза'. „Па да шта ти мислиш', говорила је моја враголанка даље, „за кратко време ће он научити неколико језика, па онда ће без сумње отворити какав приватан завод за изучавање страних језика, а да ће му питомци стизати са свију страна света, о томе не треба ни сумњати'. „Бог из вас проговорио', узвикнем ја, па онда тужно оборим главу на прса. „А како би било', дода моја враголанка, „да се ви одате глумовању? Видите, ја из тих неколико речи, које сте прозборили са толиким одушевљењем, судим, да ви имате дара и за то. Како ли оно рекосте — да: бог из вас проговорио. Како само нису чланови ваше породице, ваши кумови и ваши суседи приметили, да ви имате дара и за то?' Тако се ругала она, а ја, ја сам гледао на њу као очаран, а њена пријатељица, та је непрестано гледала кроз прозор на месечину. „На шта ћу, кад сам се родио у несрећан дан,' одговорим јој тужно. „Ал видите, и сам сам о том мислио. На сад ћу видити: или ћу учити стране језике, или ћу бити глумац.' „Останите при овом последњем. Послушајте мене, па се нећете кајати.' То ми је рекла благим саветничким тоном. „Хоћу, хоћу, госпођице, послушаћу вас, та да ми кажете, да одем у ватру, у воду, све бих учинио. Та ја не знам, има ли кога на свету, ко би се могао противити вашој вољи', узвикнем ја поново. „Ето видите, и сад у овај мах, док сте говорили, избијао је из вас ваш лепи глумачки дар. Зар није тако?' Завршн на погледа на своју пријатељицу. „Али сад би већ могла завршити то лакрдијање', рече јој ова француски. „Реци том ћурку, да оде. Време је да се одморимо. Не смеши с ума, да нам злак полази у пола седам из јутра'. „Којешта', насмеја се моја враголанка. „Ми ћемо ићи са вечерњим злаком. Прво зато, што ја нећу рано да устајем, а друго што сам рада, да са оним лудаком још мало лакрдијом.'

„Ха, ха, ха," смејао се Марко, „бога ми, те тебе лепо почастише."

„Та поштеди ме сад од тога, да ти приповедам, како су на мене утицали ти нови називи, о томе други пут, а сад опет на ствар: Таман је она то завршила а њена ће пријатељица оточети мало строжије: „Иди, молим те', рече „како те само не мрзи, да се упушташ с којеким. Па онда како можеш желити, да још сутра останемо овде. Жао ти је ваљда, што смо досад добро прошле. па хоћеш да нас ко позна? Мани се лудорија. Ово ме је путовање већ доста једа стало, нећу да буде још горе'. „А, ти се врло вараш, ако мислиш, да ћу ја попустити. Како само можеш бити тако прозаична? Зар ти не увиђаш, да би онда мој дневник био општећен са неколико занимљивих листића. На онда, драга моја, ти треба да знаш, да ја увек одржим оно, што наумим. Толико ћу ти учинити, рећи ћу овом, како га ти назва, ћурку, да нас остави саме, и лећи ћу одмах. Шта више, нећу те ништа ни запиткивати, не би ли само могла мирно заспати, али да ћу ја одавде ићи другим злаком осим са вечерњим — то, слатка моја, изби себи из главе'. „Та већ ја с тобом путујем сад, па никад више.' Док су њих две говориле француски, мислећи, да их ја не разумем, дотле сам ја непрестано уздисао и дизао очи к небу, а оне гледећи ме таквог, биле су сваког тренутка у неприлици, да неће прснути у смеј. „Е момче,' започе моја лепојка опет српски, „сад можете ићи, а сутра кад дођете, наставићемо разговор; рада сам да вас још у нечем посаветујем, али само ме морате слушати.' „Нек ме бог убије, ако вас не послушам! кликнем ја, поклоним се, што сам понизније могао, па запењен радошћу, што ћу је и сутра моћи видити, изађем напоље. Кад сам ушао у своју собу, ходао сам

горе доле, понављајући у себи цео наш разговор, и мислећи, шта ми ваља чинити сутра. Најпосле дођем до тога, да ће бити најумесније, да им сутра одем и да се прикажем. А већ сам се унапред радовао, како ћу уживати, кад их будем обе довео у неприлику, ређајући им све називе, којима су ме почастиле. Да, то ми се чинило најпаметније, јер нисам хтео ни себе, а још мање њих да излажем каквој непријатности. Готово целу ноћ нисам ока свео, и једва сам чекао да сване, не бих ли дознао, ко су и шта су; јер да оне крију у себи неку тајну, то сам увидио из оно неколико речи, које сам ти навео. Једва пред зору заспим, — а кад сам се пробудио, оно већ у велико дан. Брзо се дигнем и погледам на сахат. Кад али већ прошло десет. Обучем се на врат на нос, па онда зазвоним. После неколико тренутака уђе ми онај момак од синоћ. ‚Молим вас,' рекох пружајући му своју посетницу, ‚уђите у собу овим госпођама, што имају собу уз мене, однесите им ову карту, и реците, да их молим, да ми одреде време, кад их могу посетити; ја имам с њима да говорим о врло важној ствари.' Чекао сам да чујем од њега оно његово „по заповести" па да га нестане. Али он место тога рече: ‚Мислите ли оне две плаве госпође?' ‚Да.' ‚Оне су јутрошњим влаком отпутовале.' ‚Није могуће,' продерем се ја, ‚ви се варате.' ‚Не варам се, господине, ја сам им својим сопственим рукама метнуо ствари на кола.' Можеш мислити, како ми је било. Мислио сам, да ћу побеснити од једа. Да оду а ја да не знам, ко су! Ја да тако слепо поверујем оној лепој враголанци, да ће одржати своју реч, и да ће остати овде још данас! А, ја ти не умем рећи, како ми је било. Запитам момка, зна ли он, ко су, но он ми рече, да их не познаје, али да је приметио, да са њима има нечег тајанственог. ‚Али најбоље ће бити', тако је завршио, ‚да питате за њих самог гостионичара, мог господара, он ће их зацело знати, јер ја сам опазио, да се она, што се замотавала у ири вео, некако дуго а тајно разговарала с њиме.' ‚А кад је то било?' ‚Оног тренутка, чим су стигле с кола. Чим су престали говорити, одвео их је господар сам горе, и показао им је собу. А оне, како су ушле, никад се нису силамзиле доле, јер су увек заповедиле, да им се јело донесе у собу. Али да, сад сам се сетио, једна од њих била је синоћ неким послом отишла некуд, него сад баш не знам, која. Обе су плаве, обе су подједнака узраста, а у овај ирни густи вео могла се завити једна као и друга, па је не би нико познао.' Тако ми је, видиш, приповедао тај момак. Из тог разговора одем одмах доле, да потражим гостионичара. Та, брајко, нисам га молио, већ кумио и преклињао, да ми каже, ко су, али он ни беле. Може ми, — вели, — рећи само толико, да је њима морао дати своју поштену реч, да неће ником рећи, ко су, и с тога мора ћутати. Молио сам га, да ми каже бар само, да знам, откуда су, али се он није дао ни осолити. Е, сад реци, има ли на свету човека, који се већма љути него ја. Чим сам с њиме свршио, одмах се упутих теби, да те питам, познајеш ли се ти са тим гостионичарем, и би ли хтео за мене што учинити. Ти ме већ разумеш."

„Знам, знам" рече му Марко, „хоћеш, да ја што по вере испитам гостионичара. Па добро, то ћу ти учинити с драге воље, али реци ми, молим те, што ниси одмах дошао мени, па би досад већ био на чисто."

„Е, није него нисам; био сам неколико пута, али те као у пркос никад нисам нашао код куће. Кад сам последњи пут био овде, рече ми један од твојих писара, да дођем у ово доба па ћу се онда наћи с тобом, и као што видим, тај добро погађа."

„Бога ми, јеси чуо, ти умеш говорити," смејао се Марко „та ја од тебе не могу да дођем до речи."

„Та мани се шале, него ми реци, како ти се то све свиди?"

„Та као каква приповетка из хиљаду и једне ноћи."

„Море разумеш ли ти, шта је то, кад ти се каже, да се ја не шалим. А најпосле, шта ми је стало до тога, шта ти мислиш о томе, реци ти мени, познајеш ли ти тог гостионичара?

„Као стари новац."

„Но, онда сам ја на коњу. На, напросто речено: хоћеш ли ти њи, да га питаш, ко су му биле те госпође?"

„С драге воље; и буди уверен, да ће ми рећи, јер — треба да знаш, ја имам с њиме неких својих рачуна.

„Врло добро, врло добро," клицао је Лаза од радости, а ти, молим те, иди одмах. А ја ти кажем, да знам, да је та мала враголанка на крај света, њи ћу, да је тражим, док год је не нађем.

„Преко широких поља, преко високих гора, преко дубоких мора жалостан знаћу те," поче Марко да пева ругајући му се.

„Добро, добро," рече Лаза нешто љутито, „исмевај ме, ругај ми се, колико ти је воља, али сад само иди гостионичару на гледај за чим си."

„Па нек буде; али реци ми, како да почнем?"

„Та немој му рећи, да сам те ја послао. Најбоље је, да пређутиш и то, да се нас двојица знамо. Реци му — та удеси целу ствар, како за најбоље пронађеш, уздам се у твоју досетљивост. А ја ћу те дочекати на шеталишту."

„С драге воље; хајдмо дакле," рече Марко, узе шешир, довикну својим млађима, да иде од куће и за неколико тренутака били су обојица на улици.

(Наставиће се.)

СВЕТОЗАР ВАЈАНСКИ

СЛОВАЧКИ КЊИЖЕВНИК.

ПИШЕ Д. Б. ДОБРОСЛАВ.

(Наставак.)

Као најпогођенија композиција целе збирке може се сматрати епски спев „Herodes“. У њему се опева насилно одвођење сироте словачке деце, која су од чести без оца и мајке, опева се, како се та деца одводе на југ, па како таква два детета злоставља нови им госа. Са материјом, коју је имао да обради, стајао је писац свакако под утиском словачког народног мњења, које се већ чисто човечански дигло до општег протеста против те врсте филантропизма. Његово је срце било најзгодније, да из тог тегетног осећаја створи слику пуну израза и истине. При свем горком болу, што се огледа у уводној песми, не осећа се у обради материје ни тавна сета, ни сатира пуна горчине, него је шта више материја обрађена идилски. Песник почиње:

Vyrástol kríček ružový,
Na ňom dve pupatká kvetú;
Sotva júh motýl barevný
Dotkne sav trepotnom letu,
Sotva júh zorá nachová
V hlbokom ú doli zbudá;
Ale tá žravá húsenka,
Tá nájde voždy čo hladá!

Израстао бокор ружа,
На њему су два гомрета;
Једва их се шарни лептир
Дотакне са свог лета,
У долини једна зора
Не видех' их жеђ им гаси;
Ал та гладна гусеница
Мора наћи све, што тражи!

Хоћу још да упозорим на нови, занимљиви и благодарни садржај:

У лепој долини Ваге, с којом је Словак као чедо природе при свој невољи сасвим срастао, живе двоје сирочади, Јаничок и Аничка. Јад и невоља, што свакога тамо тишти, њима ништа не смета, њих двоје живе весело и задовољно. Дани им пролазе у дечињским играма, њих се двоје радо одвајају од гомиле остале деце, узму се за руку па заједно беру јагоде. Шуштање Трепчинских шума весели им невине душе, иза сваког џбуна пиче за њих по која сказка а ветрић им из шуме донаштава нове песме. Деда им на домаћем огњишту прича народне приче и узноси млађане душе у златне светове песништва. Ту им се прича о мору, о кристалним шумама, о маџијоничару и змају са дванаест глава, чувару зачаране кнегињице, о вилама шумарицама и чесмарицама (rusalky i vilice). Све саме приче, које им живот сладе и крај зобљег леба и суве кртоле. Човек мора рећи, да су њих двоје срећни, да им је сав живот блажен. Песник нам ту приказује дечију душу у чистој тишини веселог ограниченог живота, у природи сеоској и са њоме. Здрав осећај живота у природи живи у његовим ликовима, којима једноставни расположаји душевни извиру из природе око њих, а у живот и бићу те природе нераздвојно је уплетен и њихов живот. Све је то приказано у најпростијем и најусрднијем облику, без иједне кокетне фразе, тако јасно, како се казује само оно, што је човек сам доживио и проживио. Тај особени облик природнога осећаја налази израза у епском приказу а на тај се приказ надовезују остале слике.

Једаред у недељу после подне ево ти у селу изненада господских неких кочија а са њих се сађе крупан човек, у руци му писмена — име му је Херодес. Пријави се у сеоског кнеза, који би за новац и душу продао, па му каже, како је добио налог, да сиротињу ослободи терета са деце а од деце да начини велику господу. Подједнако се лаћа претње и лукавства, не би ли родитеље наговорио, па се тиме многи и поколебају. Чауши већ стоје приправни, да сироту децу, међу њима и Јаничка и Аничку, одведу до жељезних кола, што чекају. Свако дете добије на прса број, влак се крене а вика и цика дечија и светине на растанку надвикује јасни звиждук локомотиве. У најкрајњем куту вагона јеца Аничка, узалуд је теши Јанко, ево већ скоро и станице, где се морају растати њих двоје. Али до тога богме не дође, јер њих двоје не могоше раставити ни камџије. Одведоше их у пуст крај, у кућу цандрљиве, сурове својте. Свакојаке патње, с дана у дан батине морадоше деца подносити од својих нових родитеља те у врелој глави дечаковој искрсну смела мисао, да се са својом другарицом дигне па да је одведе кући. Овако јој говори:

Však vieš, keď jaro zavitá,
A koniec urobí mrazom,
Lastovky zase do hniezda
Z ďaleka priletia razom!
Sám Bôh jim vánkom spravuje
Tie volné klúkaté lety;
On iste taktiež povedie
Pustinou zmorené deti.

Кад прође зиме, знадеш,
Те не буде мраза лута,
Ластавице до свог гнезда
С далека се врате пута!
Казује им ветром Бога
Правац хитром кривом лету;
Он ће водит' кроз пустињу
Морну децу, да с' не сметy.

Бесно дува кроз равницу ветар, маћеха им лежи у дубоку сну, а њих се двоје најпре на слободи. Али их наскоро изненади глад и жеђ, мртвӣ-уморни заслуте на познати звиждук локомотиве, разум им обећаје, да ће истим путем, којим су дошли, моћи се вратити у свој завичај; дигну се на најпосле дођу до станице и ту уморни тврдо заспе. У сну им се јави лепи њихов завичај, добри њихов дека лежи већ у гробу а и Херодес се опет створи пред њима. Јанко, као да је сагледао змаја каквог, скочи, у исти се мах тргне и Аничка иза сна. И гле, из далека се засветле жеравице-очи змајеве!

Rastie a letí úžasno....
Už počuť krochkanie rušňa:
„Hore sa, milá Aničko,
Nenie to mátoha vzdušná,
Vidíš už pre nás poslali
Ohnivé vozisko zase,
Ono nás domov zavezie
Na kriedlach v krátočkom čase.

Расти и лети ужасно....
Већ се чује лука плика:
„Устај, мила ми Аничка,
То привиђа није мрака,
Видиш, по нас послали су
Опет кола та ватрена,
Што ће дома одвести нас
На крилих за два три трена.

Како ли им сјаје очи, како ли им кликнуло срце, још им једаред лака румен прели увеле образе, кад угледаше врата на вагону, где се отварају, једно се гура за другим, да потражи себи места у вагону али их строги кондуктер одбије и отера. Нова им нада улије поверења у младе силе, потпуњају се под један вагон па се као по слепи мишеви обесе о тендаре и сапонице. Грдни терети леже ту, свуд унаоколо око њих сво стројило вагона. Локомотив оштро звиждукне, влак се крене, вагони силно ударе једно о друго. Јаничок храбри Аничку али га она не чује. Хука и ломљава заглушила јој уши, у рукама већ осећа слабост, у срцу страшну смрт а у то се влак приближи мосту. За тили час очајнички зграби дечко једном руком обнесвеслу Аничку, влак се креће све даље, као да га гоне зли дуси, опет звиждукне па узлети у лагум. Хука се удвостручи, крајеви се и спиче на точковима обојадиша врелом крвљу, густ дим стане куљати по шупљем простору па задави јадну децу.

A keď ten vlak už vyletel
S pyskotom z diabanej skály,
Ruševň žalostno zavzdychol
Mohutným dychnutím pary.
Slovenských detí mučenie
Ocel už ku slzám núti
Tu vodu vrelú rozžiali,
Ten živý oheň rozsmúti,
To kolo plače sviežové,
Že sladké životy ruší,
Lúčosti žiadnej nebadať
Len v renegátovej duši!
Nuž pod sem, zradný Herodes,
Pozri sa na svoje diela,
Tunelu lampa kriklavá
Svieti na krvavé telá.
Telá jach vychnuť nemohly
Zlodeja úkladnej pasti,
Duše však vol'né letely
Do peknej velikéj vlasti.

А кад влак тај већ полети
Из шупљине звиждућа,
Уздануло тешко стројка
Гутеру пару одиљка.
Патња дечице словачке
Из оцила суве мами,
Растужује врелу воду,
Троје живи огањ сами;
Цвиц и точак од жељеза,
Драге што животе сруши,
Љута бола нема само
У тој одметничкој души!
Е на ходи, издајицо,
Прогледи ту на своја дела,
Ларви жижак у лагуму
На крвава сјаје тела.
Тела им не одбегоше
Крвничке ти намишљаје,
Ал им душе одлетеше
У велике, лепе крајe.

Видимо, да Вајански захвата у прометљиви живот, а у томе га одушевљава непосредни осећај неког безграничног моћног живота. То му испада за руком, јер измишљени призори нису ладни ледени, што више је тиме умео саставити целину трагичне приповетке, која је уну-

трашње спојена у јединство. Љубав и оданост ка земљи ужега завичаја душа је тој приповести. Само описивање је пластично, карактеристика јасна, а облик се може у вештачењу са словачким стиховима сматрати као узор.

Од малих песама наводимо ове две:

GUSLAR.

Hercegovinou guslar bľúdi,
Spieva u prahov dobrých ľudí;
Guslar je slepý, malý syn
Vždy pri ňom jako jeho stín.

Z úskalia Turek povyskočí,
Nad hlavou ťažký handžar točí;
Vali sa synka mladá krev,
Než neuhasí Turka hnev:

„Sem gusle!“ Gusle o skalinu
Udre a hodí vrozsadlinu.
Zjačaly bôľne — desný spev
Nezhasí Turka ľúty hnev:

„Sem nože!“ Nože Turek v ruku,
K tomu ječerma, pojas, struku,
A z hlavy chomáče šediny,
Tak zmizol v temné skaliny.

A čo mu nechal? V starej hrudi
Pieseň. — Ach tá sa búrno zrúdi,
Pomstou zapáli celý kraj;
Bože, tú pieseň požehnaj!

ГУСЛАР.

Херцеговином гуслар блуди,
Неза на прагу добрих људи,
Гуслар је слеп, сиђак мален
Вазда је уза њ к'о његов сен.

Са стене Турчин искрену ти,
Над главом витла ханџар лучи,
Потече синка млада крв,
Ал с' не загаси турски стрв.

„Дај гусле!“ Гусле о крајину
Лупи и баци у дубину.
Зајечале боно — страшан пев
Не гаси Турца љути гњев.

„Дај ноже!“ Ноже Турчин у руку,
Уз то јечерму, појас, струку,
А с главе адере косе прам
На замаче за таван кам.

А шта му остаде? У старих груди
Песму. — Та ће бурно да загуди,
Осветом ће жарећ цео крај;
Боже, ту песму услиши!

JEDLA.

Hoj, vitaj, jedla moja vonná!
Jak si mi strojná, bezúhonná —
Dych tvoj, to balzam prsiam chorým,
Jedlica — sestrica!
Ja bratskou láskou k tebe horím

Haj vídaval som pyšné palmy,
U nôh jim more pelo žalmy,
Cypressa v ňom sa zrkadlila:
Jedlicu — sestricu
Zo srdienka nevyvábila.

Mrká. Boli ma biedna hlava,
Nádeja bľadne — oklamáva ...
Radosť vymrela, srdce pusté,
Jedlica — sestrica,
Rozšír nado mnou vetvy husté.

ЈЕЛА.

Ој, здраво, јело миришава!
Како си ми пуна, права —
Дах твој, мелем боним грудима,
Јелице — сестрице!
К'о брат сеју тебе волим ја.

Хој, видио сам горде палме,
Код ногу море пејало им псалме,
Ципреса ту се огледала:
Јелицу — сестрицу
Из срдашца не одагнала.

Мрзне. Боли ме бедна глава,
Нада ми бледи — малаксава ...
Радости нестa, срце пусто,
Јелице — сестрице,
Раствори надa мном гране густо.

Даље спомињемо још Јелену, Гњожа и нарочито дивну алегоријску композицију под насловом Кикимора, које су све три прави украс те збирке. Ту исто тако као и у мањој збирци својих песама, што су под именом „Zpod jarma“ изашле у часопису Јана Неруде „Poetické besedy“, износи пред нас читав свет нових назора, свим својим душевним снагама на хармоничан начин даје посла, народности посредује проширену и повишену самосвест и тиме доприноси, да се народ оплемени. У првом делу збирке, којем је наслов: „Môj ľud“, има читав низ арабеска, које искрена израза дају најнепосреднијим исповестима обилна и дубока живота унутрашњег, но наскоро се дигне управо на крилих орловских те оштрим оком гледа на подручје славенског свог видокруга, повераваујући се без зазора удасима свога духа.

Као пример томе може послужити горе споменута поларна песма.

(Наставиће се).

ПЈЕСМА О ХИЛДИБРАНДУ

И ЊЕНА СРОДНОСТ СА ЊЕКИМ СЛОВЕНСКИМ ПЈЕСМАМА.

(Свршетак.)

Кад испоредимо српску нар. пјесму из Нередве са наведеним епским мотивима сродних народа, морамо признати, да се у главним тачкама подударају, али морамо и то признати, да има у њој и нешто самосталнога. У њемачкој традицији гони оца нека особена страст, да се огледа са сином у бој. У српској је пјесми баш напротив, јер ту се куне јунак сабљи, да ће је напојити крвљу првог јунака, кога сретне. Не треба да изгубимо из вида, што јунак говори сабљи и обећаје јој главу, јер такова шта не налазимо у ниједним другим пјесмама. Надаље, свуда надбија отац сина, у српској напротив надбио је син оца и тако га љуто рањо, да му се види цитерица. Према исходу борбе могло се очекивати, да ће бити отац присиљен рећи, ко је и од куда је, но пошто није, то се у томе не разликује српска пјесма од других. — У другим пјесмама долази и мати на позорницу, но тога нема у српској пјесми, па за то је пластично приповиједено, како син сам завија оцу рану. Дошавши у Прилеп дозива Краљевић Матија два сћима млада, да му негују баба, а о матери нема ни спомена. Осим тога је и сама израда пјесме особена, а и многи епски изрази, које видимо у опште у српским пјесмама.

Да ова пјесма није старог поријекла, не треба нам посебно наглашавати. Осим тога стоји она у опрјеци са епским српским назорима, јер се млађи јунак сакрива за штит, као какав кржљави романтички јуначић у њемачким турнирима и тим му мање приличи, да надбије највећег српског јунака Краљевића Марка, ког пјесме баш тога ради и славе, што дочекује на њег управљено копље у бијелу руку и прелама га на двоје на троје. Но нека нико не мисли, да ја ради тих несугласности сумњам у самосталност ове српске пјесме. И ако ће можда овај или онај покушати, да јој нађе основу у грчким, њемачким и другим пјесмама, то мислим, да ће му бити мало потеже са доказима за ту своју тврдњу. Али маните се разматрања о постанку такве епске замисли, већ боље да се дотакнемо питања: Да ли је оправдано, што пјева ова пјесма о Краљевићу Марку, или не?

Замисао ове пјесме нема ослонца ни у историји, а ни у народној традицији. Историја зна врло мало о Краљевићу Марку. Био је син Вукашина и Јевросиме Бугарке, сестре Момчилове († 1361.). Жена му бјеше Јелена, кћи Клапене, владаоца берхејског, коју замало ради развратна живота отјера. Невјерница оде у Костур и преда тај град зетском кнезу Балши II. под условом, да отјера своју жену, кћер деспота бератског, и да њу узме за жену. Узалуд је Марко настојао да заузме натраг град Костур. Но и код Балше поније се Јелена тако, да је и овај послије неколико мјесеци напријед затвори, а онда отјера. Марко је као штићеник турски осим Костура управљао још и са Локридом и пелопонишким Аргом. Погинуо је у Бајазетовој војни против клашког кнеза Марче 10. октомбра 1394. И ако је Марко био на страни Турака, то је ипак — како нека суврмена прича вели — рекао у очи битке свом другу Константину: *„Молим Бога, да хришћани надбију, ја ма био ја прва жртва у овој битци.“*[1])

Нећемо се огријешити о историјску истину, ако рекнемо, да Марко није имао дјеце. А и народне пјесме не спомињу ништа о Марковој дјеци. В. Јагић (Архив. V. 446.) слути, као да се у једној пјесми[2]) спомиње Маркове кћери; али баш у тој се пјесми вели, да је њихова мати била вила, посестрима Марка Краљевића. А таква љубавна веза стоји у опрјеци са народним назорима о побратимству и посестримству. Побратима, који се усуди да обљуби посестриму, удара стријела из ведра неба, јер вели се:

Бог убио свакога јунака,
Који љуби богом посестриму.[3])

Да наметне народ свом највећем јунаку такав тежак гријех, изгледа и сувише невјероватно. Тога народ никако није могао учинити, јер у таквом случају били би строги назори о светости посестриства гола фраза. Било како му драго, али ни историја, нити народне пјесме не спомињу Маркова сина Матију.[4])

Исто толико мора нам чудноватo изгледати, да Матија иде по упутству *своје матере*, да тражи оца, јер у колико познајемо из историје Маркову жену Јелену, чини нам се, да јој се овдје приписује сувише племенита улога. Пјесма суди о њој у неколико блаже, али толика брига и љубав према мужу никако није својствена њеном карактеру. Надаље, да је већ десет година, како Марко не виђе своје куће, и то се не да из историјских података извести — а не треба да нас забуњује ни то, што се у многим дру-

[1]) Јеричек „Dějiny národa bulharského.“ 290,310. стр — Јагић Архив V. 439. — J. G. Хан „Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar.“

[2]) Петрановић III. 136—153.

[3]) Вук I.126.

[4]) Младеновацки „Бугарски народни пјесми“ бр. 84. У тој се пјесми спомиње Марков син.

гим пјесмама говори о седамгодишњем Марковом робовању.

Осим тога изгледа и сувише необично и неприродно, да који јунак надбије Марка. Једаред му се то скоро десило. Борио се са својим братом, који га испрва обори, но ипак га напослетку надвлада Марко и убије, управ тако, као што у руским пјесмама убија Илија Муромац свог сина Соколника. Такав свршетак очекивали смо и у овој српској пјесми.

И ако име Краљевића Марка нема мјеста у тој пјесми ни по историји, а нити по народној традицији, ипак не смијемо дозволити, да је замисао непромишљено у пјесму ушла, или да је чак и узајмљена. У колико је Марко незнатна личност по историју, у толико је већи у духу и домишљају српског народа. Чим је јунак већи, тим народ више и различнијих дјела приписује његовој личности. Ушљед тога и уђе но гдје која несугласност у појединe епизоде из јунакова живота. Мислим, да не може онога, који је мало дубље проучио народно епско пјеснишгво словенских и других народа, ово баш тако изненадити. Народна пјесма сама по себи није историја, а и не може на и неће бити историја. Осим тога је она потпуно самостална и не обазире се баш особито на стварне захтјеве пјесничке концепције, које умјетник-пјесник не смије из вида изгубити. Руска народна епика има доста јунака, којима би се могла баш згодно приписати борба оца са сином, па ипак приписује она све то Илији Муромцу.

Још нешто. Можда би ми који погод пребацио, да не познам довољно литературе различних производа, у којима се црта борба оца са сином, с тога, што нисам унлео овдје *цигапску* пјесму, која је угледала свијета у њемачком пријеводу године 1880. Говор Цигана спада међу индијске дијалекте; и баш нам добро долази та пјесма, јер могла би заступати са иранском пјесмом о борби Рустена са Сохрабом азијски одјелак арјевропејске пјесничке традиције. Штета само, што није за знанствену употребу. Ево је у њемачком пријеводу:

Auf der Aue, auf der Flur
Folgt ein Knab des Mannes Spur,
Folgt ein Knab dem Wandrer sacht,
Der ein *Tuch* mit sich gebracht.
Und der Knab ihn *tödtet bald*
In dem finstren, öden Wald;
In des heil'gen Flusses Fluth
Wirft er ihn mit frechem Muth;
Ach! er hatte nicht gedacht,
Dass den *Thagar* er umgebracht
Drauf der Knab in raschem Lauf
Sucht das Weib *Baliko* auf,
Froh das Tuch der Mutter zeigt,
Die erstaunt sehr lange schweigt,
Ihren Sohn drauf laut verflucht:
„Werd vom Unglück heimgesucht!
Hast den *Vater umgebracht,*
Ihm geraubt sein Thagartuch.“)

Само претјеранац види у тој пјесми исту замисао, која је и у њемачкој пјесми о Хилдибранду и Хадубранду. Ова пјесма описва циганско дјело, што је потекло из нагона, који је Циганима урођен, и које не добија ни с тим никакву трагична бљеска, што син убија оца. Ту се не може о борби говорити, јер син убија оца *мучки*. Исто тако не шта се у тој пјесми за име и кољено, а то је баш узрок борбе у другим пјесмама. Једном ријечи, посматрао ко му драго ту пјесму са ма које стране, нигдје неће наћи значајније црте, која би нас подсјећала на пјесму о Хилдибранду и њој сродне пјесме. *Не тражимо сугласности онђе, гдје је нема.* Но не може се рећи, ни да је постала на обалама ријеке Гангеса, јер ко може доказати, да се у тој пјесми баш о тој ријеци говори? Па ако се заиста говори о Гангесу, то је ипак та пјесма много вијекова млађег поријекла. Тај производ нема тип старински, а нити ичега, што би било достојно уважења. **Обрен.**

[1]) H. von Wlislocki „Eine Hildebrands-Ballade der transsilwanischen Zigeuner.“

КЊИЖЕВНОСТ.

Др. ФРИДРИХ С. КРАУС
ПРЕД СУДОМ ЗНАНСТВЕНЕ КРИТИКЕ.

(Наставак.)

На ево како др. Краус са своје уображене висине погледа на Вука Караџића. По Вуковој смрти нашла се у рукопису једна расправа, писана најкаснije око године 1860. Иста расправа бјеше већ тада за штампу приређена а штампана је 1867. године у „Живот и обичаји народа српског.“ Др. Краус наводи поменуту расправу тек пошто је неке друге навео, што о истом предмету раде. А наводи је само за то, да дода своју ауторску примједбу „der Aufsatz ist wohl sehr ausführlich und hübsch geschrieben, enthält aber sehr wenig Daten, die nicht schon in den obigen Abhandlungen zu finden wären.“

Други би се испитивалац радовао, да је једној истој ствари што више потврде нашао и то тако сигурне потврде, као што је у Вука Караџића, али др.

Краус изузетак је у свему, што карактерише једног човјека од науке, па није ни чудо, да тако ради. Хотимично цитује Вукову радњу напошљетку и ако је на прво мјесто имала доћи. Јасно је дакле, камо др. Краус циља. Њему је стало до тога, да уздрма Вуков углед, што га Вук има у *свију нас*, вели Јагић, па да на томе подигне своју величину. Јагић би му још некако и алалио ту жељену славу али држи, да др. Краус није ударио правим путем и опомиње га, да се чува од сваког атентата на Вукове големе заслуге.

А шта тек да речемо за овако дрску примједбу, што је др. Краус истурио на страни 347.? Овако што само је др. Краус кадар. Он оцјењује нешто а и не зна, шта оцјењује.

Ријеч је опет о Вуку. Ево шта је кадар „учени“ доктор да избаци па да иђак остане жив: „Was Vuk als angeblich serbische Hochzeitsgebräuche ausgibt, sind nichts anderes, als herzegovinische Gebräuche, die ihm sein treuester Freund und Mitarbeiter Vuk Vrčević beschrieben. Wir finden dieselbe Schilderung in mehreren Büchern Vuk K.'s, in „Kovčežić“, in „Montenegro“, in „Riečnik“ und in „Život i običaji naroda srpskoga.“ Овдје се већ ни мирни критичар није могао уздржати већ викнуо у свијет, колико га грло доноси: „Welche Keckheit, so etwas zu schreiben“!

Вук изрично вели у „Ковчежићу“ стр. 43. „за ове обичаје, као и за много друго којешта из овијех крајева, ја захваљујем пријатељу своме попу Вуку Поповићу из Риснa.“ Вук дакле са благодарношћу именује извор. У „Живот и обичаји“ почиње дотично описивање са „У Сријему“. И ту није никако могао Вук Врчевић послужити, који се родио у Риснu на живио до године 1860. у Далмацији а касније у Херцеговини. У осталом Вук није нигда тајио, да га је Врчевић битно потпомагао. (Нар. пјесме I. св. предговор; Рјечник, предговор.) Чекало се баш на дра Крауса, да тобоже похвата Вуку трагове и да пријатељство Вуково с Врчевићем тако схвати, да заслужни Вук изађе као плагијатор. Ми са свијем поимамо дра Крауса и на том мјесту. Он, један, судећи по себи, не може никако да схвати, како је то могуће написати једно дјело а не бити плагијатор.

Као што већ напријед чусмо, основа је Краусову дјелу Богишићев „Зборник.“

Др. Краус се додуше хваста, да је прерадио материјал, али ко зна, какво је дјело Богишићев „Зборник“, тај ће се смијати том Краусовом прерађивању. И Богишић умије валда прерађивати материјал и то у пуном смислу те ријечи (не онако, као др. Краус), али се чувао тога, као живе ватре, јер би му иначе дјело изгубило онај монументални карактер, што га овако има.

Неколико примјера из Јагићеве критике увјериће нас, како др. Краус прерађује. Наће н. пр. у Богишића на страни 9. и 377. да се у подринском окружју ријечју „рођа“ означује сродство по крви и мушкој и женској. Др. Краус „преради“ и у првој глави читамо, да се „рођом“ означује сродство само по мушкој крви, а друго, да та ријеч свуда живи.

Исто тако наће др. Краус на страни 7. „Зборника“, да се у Загорју за ријеч „задруга“ налази израз „скупчина“ а у одговору за Раковец, да се тамо употребљује још „друштво“ и „братство“. Др. Краус узме та дата и преради; на шта добије? Незнајући, да Раковец не спада Загорју, тура он у свијет ту лаж, да сва три поменута израза живе у Загорју. Да др. Краус не зна или да бар није хтио учита географију провинцијалне Хрватске, увјерава нас Јагић још на два мјеста.

Међу тијем да пођемо даље. Др. Краус наће у Богишића на два мјеста као одговор за дотично окружје, да „домаћин“ у задрузи оставља своју част у шездесетој години. Према томе створи др. Краус правило, да у оне оставља „домаћин“ своју част у 60. години.

Тако је др. Краус кадар ма шта тврдити, што је међу тијем лажно. Ако мисли, да се то тако може, онда боље да је ћутао; ако човјек, читајући његову књигу, мора сваки час да се пита: „да ли је то тако?“ онда смо могли и ми и Њемци остати без те његове књиге па да нас ни глава не заболи.

Још који примјер, како др. Краус „прерађује“. Наће н. пр. у Богишићеву „Зборнику“ стр. 15. одговор из Стубице, да, тамо специјално, нема патронимика на *ов* и *ић*, преради по свом начину и на стр. 48. изрече тврдњу, да у Кајкаваца у оне нема патронимика на *ов* и *ић*. Тако др. Краус у оне „прерађује“ и израђује на чисто.

У „Словинцу“ од год. 1885. стр. 108. наће др. Краус, да жена именује мужевљеву родбину „сверкбином“. Ријеч је врло ријетка, нема је ни у Вукову „Рјечнику“ ни у Богишића. Дру Краусу је међу тијем дозвољено, да даде тој ријечи исто право, што га има и „тазбина“ — ријеч, која се свуда чује и т. д. Ови ће примјери, мислимо, дотјецати, да нас увјере, како др. Краус није само прекађао из туђих дјела и компиловао онако, како је казао, него да је и „прерађивао“. Тако је др. Краус свједочан на сваком кораку; он је био кадар, да према једном мјесту из Врчевића створи такав закон, да би се страни свијет крстио и чудио варваризму, што према ријечима Краусовим живи у нашем народу: „Jeder verheirathete Mann schlägt wenigstens einmal im Monat sein Weib braun und blau oder streicht ihr eine Ohrfeige übers ganze Gesicht auf.“

Овоме није нужно коментара, сто чули сте на суднте сами о др Краусу.

Сад да изнесемо опет нешто врло карактеристично за дра Крауса, што заиста не знамо чиме бисмо крстили. Констатоваћемо само оно, што се Јагићу није могло никако отети из вида а читалац нека сам тражи назив такову постуику.

Било је већ говора о седамнаестој глави, гдје је онај познати прегледа литературе, што се односи на обичаје о свадби. Казали смо и за што је тај прегледа ту. Најгоре је међу свијем писцима прошао А. Пуклер. Дјело му се додуше не одликује особитијем критичким погледом, али није ни близу онако, како га је др. Краус осудио на страни 344. Кад је био готов са фразама о дјелу, онда је назвао писца компилатором (als ob er selbst einen besseren Namen verdiente, додаје Јагић). Међу тијем шта је радио крај свега тога др. Краус? Ништа друго, него је по свом обичају исту Пуклерову књижицу напријед — horribile dictu — опустошио т. ј. од ријечи до ријечи из ње преписао а није ју ни именовао. Мислио је валда, „кад ти можеш красти и писати књиге, и ја ћу“. За тијем је књижицу осудио онако, како је он умио и знао, па онда накадно, подаље иза тога, признаје, да му је дјело Пуклерово као „Hauptquelle“ служило. Е овакову кризу недошљедности могао је само др. Краус преживјети. Шта је мислио др. Краус, кад је тако радио, то валда и он сам не зна; по свој прилици да није ништа мислио.

Е ал' још нијесмо све показали, шта умије др. Краус. Умије он и да „полемизује“, наравно по свом начину. Сред силне маште не види др. Краус ништа друго до ли свој ауторитет, дигне се на ту уображену висину, па разбацује амо тамо стријеле; срећа само да ни једна не погађа.

Тако он н. пр. изнађе за Вука, да је ријеч „дòнос“ рђаво превео а за А. Пуклера ни пет ни шест, него да је измислио пословицу „женски допос, празни поносе“. Г. др. Краус додаје на истом мјесту, не знам за што, вели Јагић: „птицу познајеш по пјесми“ — то је истина а дра Крауса познајеш по његову бесмислену говору. Тако Јагић на га за тијем увјерава, да је та пословица тако позната, да ју је наш незаборављени Љубша узео за предмет једној приповиједи, што је штампана у „Гласу Пригорца“ 1881. број 37. Е тако је „учени“ доктор више пута пасио, онђе, где је он сам радио, не можеш се ни на сваку другу ослонити.

На страни 301. полемизује др. Краус проти облику „видован“ у значењу „видовит“. Јагић га опомиње на облике, што су исто тако заједно пали: силован и силовит; станован и становит и т. д.

На страни 76. полемизује др. Краус узалуд проти ријечи „село“ у значењу „задруга“ и „кућа“, јер не зна, да се са село и „fundus“ означује; према томе је „целоселац“ у значењу: глава задруге.

Др. Краус размеће се на једном мјесту, да није хтио залазити у старе труле књиге, као што то „illustrissimi“ (проничан назив Краусов за стручњаке) чине. Он се као држао онога „in's volle Leben der Gegenwart hineingreifen.“ Јагић му потпуно одобрава ту лијепу мисао али од тога у Краусову дјелу нема Spur. Нама се чини, да се др. Краус помео па је једно казао а у себи је мислио „in's fremde Gut hineingreifen.“

Да је др. Краус више респектовао старе труле књиге, вели Јагић, од посљедњег гиксера сачувао би га и Бјело-стјепац. Овај насуе проширењемо касније, кад буде ријеч о гиксерима, којима је др. Краус богато окитио своје дјело. С тијем ћемо запечатити цијело ово јегаро Јагићева приказа и то с пуњијем правом; јер кад пођемо с Јагићем и разкледамо ово неуређено стовариште туђе муке: на дну Богишићев „Зборник“ а озго свега и свачега; нешто добро, јер је по себи добро а нешто унакажено, док је др. Краус из колица извртао, — онда видимо, да цијела ова књига није ништа друго, него један велики гиксер у докторову животу.

(Свршиће се.)

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(Парастос Гереском.) Прошле суботе дне 15. о. м. одржан је у српској православној цркви у Черевићу свечан годишњи парастос великом народном добротвору Атанасију Петрову сину Гереском. Парастосу су приступили: Српска велика гимназија новосадска и новосадска наша девојачка школа.

(Дилетантска позоришна представа у Земуну). У корист набављања друштвене гардеробе дало је земунско добровољно позоришно друштво у недељу дне 16. о. м. стари Холтијев „Ини бисера“. Редитељ је тој представи био ветеран-глумац, некадашњи многогодишњи вредни и савесни члан народне позоришне дружине, Никола Зорић. Јованка је давао Стеван П. Крецул, Ану Мара Зорићева а Јелу Љубица Дабижићева, негда као Љубица Зорићева омиљена млада глумица у народној позоришној дружини, која се између осталих баш и у улози Јеле здраво доказала, леним гласом неајдуку познату ону народну „За једно чашце —“ и Лазе Костића „Спавај ову песму“ уз Мормедисову инструментацију.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште.) Прошле се недеље у уторак по други пут у овој сезони давала Остојина драма „Господар копривица“ са истим главним репрезентантима, који су били и првога пута, те и са истим лепим успехом. — У четвртак је прва пут прошла овде преко позорнице нека Кобубада под насловом „Очарани кнез“, којој се писац није презименом Плеч а преводилац крије под почетна слова свог имена и презимена. О комаду том није вредно ни у кућевне речи трошити, једино се може овом приликом и то с највећом похвалом споменути пенеприпни хумор нашег Добриновића и дегажована игра Миље Максимовићеве. Њих су двоје то једно недопипче задавали живописом, колико се само дало. Позорипште обиље тога пута мора да нису прошле цензуру управе, иначе ваљда не бисмо на своје чудо морали били прочитати, да је „Очарани кнез“ немачки „der verwünschte (?) Prinz“ а мађарски „az elátkozott (?) herczeg“. — Изненадна болест Ружићева осујетила је е једне стране намеру управе, да у суботу пође на среду са Делавињевим „Људвиком XI.“, али је с друге стране ускорила гостовање драгога гоета Тоше Јовановића са београдског краљевског позорипта. Почетак том гостовању заказан је био у први мах на недељу 16. о. м. и то је била у изгледу Холтајева „Лаворика и просјачки штап“, но промена у репертоару, изазвана болешћу Ружићевом, донела је на небуха у суботу Мелињењу драму „Она је луда“, која је ове сезоне већ била приказана једаред са Ружићем као Херлејем, а у недељу Обершпикова „Ђурђа Бранковића“, когa је и пре две године овде баш Тоша Јовановић као гост играо. Ценећи је гост тај од прекласе у најпријатнијој успомени остао код овдашње публике те је и сад симпатично био дочекан, а сапрнсно умегнички му приказ био је и једно и друго веће пропраћен општим одобравањем. Са својим Ђурђем кадар је био уметник толико јачити, да се после трекет чина тринут морао показати одушевљеној публици. Уз гоета се прво вече мајсторски држала Софија Вујанка, употребивши сав обилни фонд свог умења те верно и истинито протумачивши све и најфиније нијансе душевног живота у леди-Ане. — У недељу су гоета као Ђурђа Бранковића сањеско игром својом потпомагали: Лепка Хаџићева као Мара, Смиљана Бркићева као Стевап, Марковић као Гргур и Миљковић као Мурат.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Накладом књижаре браће Јовановића у Панчеву изашло је ово дана друго прерађење издање **„Кратког пчеларства за почетнике“**, што је написао М. Д. Дејановић, народна учитељ на Моља. У књизи тој има 8 слика у тексту а цена јој је 60 новч.

— За IV. разред народних школа удесио је и допунио према градиву читанчком Симеун Коњевић **„Најодабраније слике из повеснице отачаствене и светске“** а издала су их браћа Јовановићи у Панчеву. Из отачаствене су историје узети краљеви: Коломан, Бела IV. Лаудислав I. и Матијаш Корвин, дали још и Сибињанин Јанко и Марија Терезија а из светске је написано лепих дела о Сократу, Фабрицију, о Рудољу Хапсбуршком, о Колумбу, о француском Хенрику IV., о шведском Густаву III. и најпосле о Франклину. Књиги је цена 15 новч.

— Изашла је 125. свеска **Народне библиотеке браће Јовановића.** У њој је настављен „Живот Герасима Зелића, архимандрита.

— Књижара браће М. Поповића издала је пре неколико дана и опет једну преведену причу Жила Верна. Наслов јој је **„Делфин**, најбржи брод на свету“, а цена 35. новчића. Преводилац опога пута није потписан.

— Браћа Јовановићи у Панчеву издала су ову школску књигу: **„Познавање облика и реченица у српском језику“**. За народне школе написао Симеун Коњевић. I. део. За трећи разред срп. народних школа Књига се та продаје по 15 новч.

— Главни одбор учит. удружења у Београду позивље на претплату на лист: **„Учитељ“**, који је због ратних прилика био обустављен а сад је рад да наново отпочне свој посао. Први ће број изаћи најдаље до 1. Априла ове године. Цена је листу на годину 10 дин., до краја ове год 7-50 дин. Претплата се шаље: Уредништву „Учитеља“, Београд, Васина улица број 4.

— Задарски „Српски лист“ позивље на претплату на **Песме Јосипа Берсе**, које је и читаоцима нашег листа још од лане познат. У књизи ће бити сами оригинални састанци а биће раздељена овако: I. Прве сузе и прва осмеси. II. Pantheon. III. Сонета. IV. Романце и баладе. V. Морске елегије. VI. Разне песме. Цена ће бити 1 фор. а. вр. а ко скупи десет претплатника, добиће један примерак бесплатно. — Најтоплије препоручујемо пријатељима лепе књиге ту збирку песама честитог младог песника и драгог нам сарадника, од којег ћемо у једном од идућих бројева донети баладу једну и одломак из лепих његових „Морских елегија.“

— У Прагу код Шимачека изашло је пре неки дан роман од Јиржека под особеним насловом „Psohlavci“ (Псеће главе). Псећу су главу на грбу имали Хоји, некадањи стражари Шумавски. Роман тај дивно црта последњи бојак, што је био тај народ за обновљење својих привилегија и што се свршио погубљењем сељака Ковача год. 1695. Критика вели, да ће тај роман надмо нашу много и захваљних читалаца.

— „Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes“ доноси у свом 12. броју занимљив чланак Осећанина Фердинанда Милера. Чланку је наслов: Die fünfzigjährige Wiederg-burt der kroatischen Litteratur. Писац употребљава прилику јавске педесетгодишње препорођаја хрватске књижевности, да расветли књижевну радњу хрватског народа за то време. Но прегледно додирује и прве дане хрватској књизи, дубровачку еру па даље до струје Илирства и затим говори о најзнатнијим радницима на сваком пољу за минулих педесет година; укратко обележава чак и рад млађега нараштаја.

САДРЖАЈ: Из судопнице. Песма Мите Поповића. — Пита хиљаду форинта. Приповетка Јаше Игњатовића. (Настаиак.) — Апостол. (Петефи.) Превео Благоје Брапчић. (Настанак.) — Враголанка. Приповетка Написала Милева Симића. (Настанак.) Светозар Вајински, словачки књижевник. Пише Д. Б. Доброслав. (Настанак.) — Пјесма о Хилдибранду и ненагродност са неким словенским пјесмама. (Свршетак.) — Књижевност. Др. Фридрих Ск Краус пред знанственке судом критике. (Настанак.) — Листићи: Гласник. — Позориште и уметност. — Књижевне новости.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи шаљу се уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 13. У НОВОМ САДУ 27. МАРТА 1886. ГОД. II.

НА ГРОБУ МЕДА ПУЦИЋА.

„A egregie cose l'animo accendono
L'urne dei forti . . .“ *Foscolo.*

Гробу твоме, паша вељa славо,
На ком пóма танковита ниче,
Ој допусти, узорита главо,
Да приступи голушаво тиче;

Тиче мало, скромно полетарче,
Да поздрави орла небескога;
На кољена, овјенчани старче,
Ево падам испред гроба твога.

О пјеснице, ала си ми славан
У твом жару за светом слободом!
У јадању за стењућим родом
Ко је теби још'те био раван!

Карађорђе, Милош и Србија,
Мицкијевић, Данте, Хелвеција;
Све што жеље најсветије буди,
Све то наће одјека т' у груди.

К'о што некад момчадија чила
У Атини против зулумћара
Што ј' у мирту јатагане крила,*)
Оштре стр'јеле противу варвара

У пјесмама својијем си пљео.
Ал' не успје, ками! твоја Вила
Да расприча, што си, пјевче, хтјео:
С нама влада још безбожна сила.

О, мој Медо, заман с нашег ст'јега
Ирну врицу скинути си хтио;
Прò голема роднога ти бр'јега
Змај је љути себи гњ'језд свио.

Марко Цар.

*) Армодије и Аристогитон, који устадоше у Атини против зулума Ипије и Ипарка (514. пр. Хр.), бијаху сакрили мачеве, којима пазераваху да посуше тирјане, у пијевцима од зеленог мирта.

ПИТА ХИЉАДУ ФОРИНАТА.

ПРИПОВЕТКА ЈАШЕ ИГЊАТОВИЋА.

(Свршетак.)

Не траје дуго а Бабоња одговори на све акције.

Марко чита све, чуди се, како Бабоња лепо ради, пише латински као Цицерон. Марко одмах позна, куд Бабоња циља, — да процес задуго траје — in infinitum, зато ће он опет гледати, да тако не буде. Бабоња иска-ује, да се многи сведоци преслушају, под заклетвом, упитне тачке — puncta deutri сам памети, а да може сведоке сплести и збуни-ти, и сведоџбу ван крепости ставити. Бабоња по-крај даље информације потегне акцију против Мице због повреде поштења, јер је имала сведо-ке и Алка, којиеу готови сведочити, да је и Мица на њу свашта говорила и потварала, што није истина. Ту се читава поворка повукла.

На какве су то биле алегације, подугачке реплике, дуплике, квадруплике, — али такве, да се у појединој ствари не сврши, и то са клаузулом при крају: reservatis reservandis.

Занимљиво је било, како је Бабоња искао од суда визитацију пите, то јест кришке од баклаве, да се утврди, дали је то та иста баклава; тако је одређена oculata, да се то изиђи. Ту су после гледали и судије, и прокатори, и фишкал, ко слободним оком, ко на наочари, да виде то интересантно парче, што ће тако скупо стати. Како мироносно парче, бар да је више кришака, могла би комисија мало засести и покрај рујног засладити се. Свилокосић тврди, да је то та иста баклава, Бабоња негира, нема, вели, потпуног доказа, јер, вели — pita pitae similis, не може после дужег времена ни овај доказати, ко је јео. Марко је опет хтео да докаже, да је то та иста, а с тим се опет доказује то, да је та пита узрок и основ тужбама, а тепсија је већ смирена, дакле не може служити за доказ истоветности — identitatis.

И тај процес подуже траје.

Међутим се носи фишкалу старо вино и ауспрух, па фишкал још зажели видити такову питу у животу, а кад то чу госпођа Алка, она му начини такву исту велику баклаву, као што је њена била, исече је на кришке, па је у великој кутији пошље, на велико задовољство фишкала и фишкалице, — а могли су бити задовољни, јер српској баклави међу посластицама пара нема, та баклава је царица међу питама.

Фишкал Бабоња дође попекад у госте Ћирковићу, и ту се онда гости; позову се пријатељи Алкини, а непријатељи Мице. Част већа, а радост велија. Сутрадан се о том по целој варошки приповеда, каква је част била код Ћирковића, и свако тврди, доказује, да Алка мора добити процес, Мица ће изгубити. Пријатељи хоће да верују, али Мица са својима не, она једнако тера своје, да Алка мора бити затворена, па ма један дан. Алка пак бориће се, ма је колико стало, само да не буде затворена, па баш ни један дан.

Једном после ручка разговарају се Алка и Јефта.

— Ја не знам, Јефто, шта ће од тог процеса бити, Мица разглашује на све стране, да ћу изгубити процес; но то би лепо било, шта смо до данас све том фишкалу дали, а Мица се прети, да морам затворена бити ма један дан; ја немешкиња, један дан, та ни један сат, ни један минут, иначе нисам ти жена, — плану љутито Алка, и заплака.

— Док сам ја жив, и имања имам, тебе нико затворити неће, рече озбиљно Јефта.

— На шта је, Јефто, са тепсијом? Мориц ти обрече, да ће ти је доставити, а сад ни трага од ње?

— Знаш, Алка, искрено ћу ти рећи; Мориц зна, у кога је тепсија, а тај ниште за њу десет дуката; толико не вреди.

— Шта ми може Мица због тепсије, кад то није њена већ моја дедовина! Али да се и тог курталишем, зајази га са десет дуката, па нек је крај.

— Ја ћу је дакле откупити.

Ћирковић даде на знање Морицу, да ће за тепсију дати десет дуката.

Мориц донесе тепсију.

Сад Ћирковић преко кочијаша свог пошље Рогозићу тепсију, овај је не прима, зашто је није одмах дала, вели: factum infectum fieri nequit.

Шта ће сад? Алка Јефти каже, да иде Бабоњи.

Јефта се крене на пут, да то Бабоњи јави. Наравно носи са собом и рујног винца на поклон.

Бабоња лепо прими Јефту.

— Господине фишкалу, ја сам тепсију откупио.

— На јесте ли је послали?

— Јесам, но кочијашу, али не хтеде је примити.

Бабоња се мисли.

— Ја ћу вам написати инштанцију, па покрај ње предајте магистрату и тепсију у depositum: ако ли пак неће да приме, а ви донесите је овамо, на ћемо је дати у вармеђски депозитум.

Ћирковић задовољан врати се кући, а сутрадан преда инштанцију, а покрај ње кочијаш унапша у канцеларију и тепсију.

Чује то Марко, тада већ варошки судац, па преко пандура пошље натраг тепсију; не прима се у депозитум.

Ћирковић опет вози тепсију Бабоњи, а овај ће је предати у вармеђски депозитум.

Процеси дуго трају, пролазе месеци, године, и још краја нема. Често се сведоци преслушавају, све нови и нови. Нестане из аката дуплике, па поремети цео процес. Опет пик наново.

Опет се изроди нов процес, ко је украо дуплику. Бабоња то изјашњава за криминал, па ште истрагу — инквизицију. Сад се тек ствар заплете, бог зна, ко ће јој краја видити.

Рогозићу се већ досадило, што тако дуго траје, а заплет све већи. Сад тек види, да ће

га Бабоња надмудрити. Рогозић се од једа разболи, Мица му не да данути, све му пребацује, што тако дуго траје, и приповеда му, шта све Алка против њега и ње говори. На још и то му спомену, како чује, да Свилокосић потајно Ђирковићевима одлази, и до поноћи је тамо, договарају се. То Марка још већма дражи на Свилокосићу пребацује.

Свилокосић се дођуше састајао са Ђирковићем, али у кућу није одлазио; зато му тешко пало, што се о њему тако сумњичи, та он ту није ништа друго већ туђ жарач.

Ђирковић је имао стару мајку, која га гледала као зеницу, а покрај њега и Алку је волила. Старица још у зачетку процеса умре.

Јефта је за матером јако тужно, а процес такођер му већ душу притискао, никад мира. Зачe и он кукати, и добије суву болест, која је подуже трајала. Ипак је подлећи морао, а краја процесу није дочекао.

Алка остаде удовица, а покрај тога у кући неограничена госпођа. Још пре венчања склопљен је био уговор, да, ако деце не буде, сво имање спада на Алку Рогозића. Деце нису имали.

Алка уступи, продаје трговину, а иначе има имања доста, па ће лако живити.

Мица се зарадова смрти Јефтиној, као вели: сад Алка неће имати руководитеља, још ће се већма сплести.

Свилокосић је злопамтило, у срцу је скрио тајну мржњу против Мице, што га тако пред мужем обеспела. Од Марка зависан морао је све претрпити.

После смрти Јефтине наскоро Свилокосић врати Мици Рогозићевој пуномоћ, неће више да ју заступа.

Марко је променом том изненађен. Позове к себи Свилокосића, овај му одговори, ако има с њим посла, писмено нек расправља. Марко се чуди смелости тој од Миливоја, та од њега готово зависи, без њега никуд.

Пуче глас по вароши, да Свилокосић не одлази више у кућу Рогозића, и да је отказао заступство Мици. Сви се чуде. Мица се једи.

Ипак је Свилокосић мудар човек. Зна, да ће то Алка добро примити.

Алка, кад то чу, одмах је на чисто. Сад је удовица, па још богата, Миливој хоће да поново стару љубав. Кад је имала за Миливоја поћи, слаб јој био мираз за јурата.

Као кад запламти пањ, који дуго тиња, тако и Алкино срце.

Алка чека Миливоја али он не долази, да се покори, поносит је. Но она не може срцу да одоли те му пише писмо:

„Слатки Миливоје, мили роде мој. Сад сам независна а богата. Права љубав никад се не угаси, врати се, врати се срцу мом, раширених рукама те ишчекујем. — Твоја негдашња али верна несуђеница Алка удова Ђирковић, рођена от Рогозић“.

То писмо Алка неће Миливоју по пошти послати, већ да упрегнути у каруце, а кочијаш се мора свечано обући, па ће тако стати пред кућу Миливојеву и предати му писмо.

Кочијаш упрегне и с писмом дотера пред кућу Миливојеву. Одмах сиђе и пође Миливоју. Код куће је.

Кочијаш уђе. Миливој, кад угледа кочијаша, убезекне се, не зна, шта ће то да буде, али срце му је радосно, добру се нада.

Кочијаш му преда писмо, па чека одговор.

Миливој чита, лице му румен обузима, умилно се насмеши, па запита:

— Ти си на каруцама дошао?

— Јесте, ту су, ваљда сам по вас послат.

Оваку прилику некадањи урнек-јурат неће одбити, већ рече кочијашу, да га код каруца дочека.

Миливој се обуче, што лепше може, погледа се на огледалу, заковрчи бркове, па хајд напоље те се убаци у кола Алкина.

Кочијаш јури, Миливој поносно седи, једну ногу поншалантно на враташца бацио. Из дућана све извирују, истрче да виде, је ли баш то Миливој. Сви се чуде.

Стану пред кућу Алкину. Алка је већ извиривала кроз жалузије, срце јој јаче куца, ето јој живе жеље Миливоја.

Миливој, како ступи у собу, као да је занемио, у магновењу не може да проговори, тако исто ни Алка, већ једно другом у наручје падну.

— Слатки Миливоје, дико моја.

— Прости ми сагрешенија, Алка, није могло друкчије бити.

Нек се извињавају, мире, одсад ће све то друкчије бити.

* * *

Кад чу Марко, да је Миливој са Алком у свези, сневесели се, а Мица од муке да свисне.

Свуждени седе на тужакају.

— Јеси ли то чудо чула, шта учини Миливој, толико добра сам му чинио, па да ме изневери, неблагодарни.

— Да знаш, како је мени; на рукама смо га носили, живио је боље код нас него ико у вароши; сад да могу, рашчупала бих га.

— Није ми сад до тога, већ може ми наудити, зна моје тајне, и у твом процесу може шкодити. Морам се с Бабоњом састати, да се ствар на зло не преокрене.

Марко и Мица седе тако па се брижљиво разговарају.

Међу Алком и Свилокосићем свршена је ствар, да ће се узети, но дочекаће годишњи парастос; не би лепо било, да се пре тога венчају.

Иначе Миливој Алку сваки дан посећује, из цркве је испод руке прати. Мица кад то види, онај дан не може да једе, мука јој, мора да узме »хофманиште тропфн.«

Бабоња, кад је чуо, да је умрьо Јефта, ражали се, био је добар клијент, но неће рђа бити ни Алка. Бабоња је више сматрао Јефту за клијента него Алку, јер је онај плаћао.

Марко оде Бабоњи, да с њим уговара. Бабоња га светује, да не тера, јер што се тиче пункта повреде части, биће обе кажњене, јер се на једну форму вређале. Марко на то пристане, само му то још препоручи, да што боље Алку повчано одрани.

Марко се врати, а Бабоња позове Алку.

Место Алке дође Свилокосић, и он са Бабоњом ствар уреди. Бабоња ће к њима у варош доћи, на ће се изравнати, начиниће »амнку«, то јест: свако ће од тужбе одустати, па је мир.

Бабоња дође у варош, те он с једне стране за Алку, Марко с друге стране за Мицу склопе »амнку.« Тужбе натраг повучене.

Пре амнке је Бабоња рачун Алки поднео. Ни више ни мање, само хиљада форината, не рачунајући амо дукате, вино, ауспрух и баклаве.

Марко није томе противан. Шта је то за кућу Алкину хиљада форината, само кад је мир кући повраћен! Повраћена је и Мицина тепсија. Само љубав Рогозићевој кући није повраћена.

Прође годишњи парастос Јефти, по вароши се говори, како Алка црнину скине, венчаће се са Миливојем.

Мица од жалости болесна. Она се другом чему надала. Доктор јој одавна казао, да Марко неће дуго живити. И доиста, Марко је већ у здрављу прогрижен, неће ни он дуго, већ мири на кољиво.

Мица је обрекла Миливоју, да ће одмах за њега поћи, како Марко умре.

Миливој Мицу надмудрио. Неће Мицу, воли Алку. Мица има родбине, братовљеву децу, те их држи за своје, Алка пак богата а самцата.

* * *

Чује се, да се Миливој са Алком покрај диншензације венчао, и већ је у кући код Алке.

О сватових мало друштво али весело. Наздравица једна другу стиже. Миливој извади из кутијице кришку баклаве, смрви је у млеко, полак успе у Алкину, полак у своју чашу ауспруха па наздрави Алки за дуга века и здравља.

То је та иста кришка, која је улогу играла у процесу.

* * *

Марко умре а Мица остаде вечита кокета — без мужа.

Сирома Марко, таква глава, па вечит мученик, у кући женин роб.

А Миливој слабије главе а боље среће, од почетка до краја лако је и добро живио. Више вреди често среће него мозак.

Мица умре без порода, Алка остави након себе дичан пород.

Тако се живило пре седамдесет година.

Давно било, сад се тек приповеда.

АПОСТОЛ.

(ПЕТЕФИ.)

XVII.

Је-л спав'о, па се сад пробудио?
Ил сишао с ума сад се вратио?
Је-л један часак ил више месеци
Ван себе био? Ни сам не знаде,
Премишљао је и премишљао,
Шта ли се збило, шта се збива с њим;
Обазир'о се — ништа не виде,
Свуд помрчина, свуд је црни мрак.
И рече: Ноћ је заиста,
Ја спавах па сам сањао,
А сна се сећам само у полак.
Али је био то страховит сан!
Ни причати га не ћу љубавци,
Узбунио бих је.
Но што не свити већем?

Још не имадох тако тешку ноћ.
Да-л спаваш, љубо? Спиш-ли, драгана?
За цело спава, кад не говори.
Спавајте, драги моји,
Мирно ми спавајте!
Но што не свити? Кад ће бити дан?
Угушиће ме ова густа ноћ.
Промоли, зоро, твој румени лик
Или бар једним оком погледај!...
Тако ми гори чело,
К'о да ми вулкан главу распиње,
А мозак хоће да се разлети.

И да би отр'о с чела зној
Замахну руком... Ха,
Какав је ово звекет!
Зазвечали су на њем окови.
Сада се свега добро сећао
И по телу му прође студ,
К'о ветар преко развала.

Свега се добро сећао:
На улици је јашо ухваћен.
За тим је силом силе заробљен,
И није мог'о видети
Ни драге љубе нити детета,
Нит им је „збогом" рећи могао
Нит сагледати оком једном још
Ту целу срећу, цело благо му!
Па сад је међу зидовима ту
Под земљом, ко зна, можда дубље,
Него мртваци што су иструли
На дну у гробљима.
Па кад ће опет видет' бели дан,
Када ли своје драге, рођене?
Ох, можда никада.

Па што је доспо у ту чудну кућу?
Што му је бог наложио
Прогласио је људима:
Да има једно заједничко добро,
Од кога иде сваком равна чест
А опште добро то — слобода је.
Ко мрву ње од другог закине
Учинио је тиме смртни грех,
А слободнога треба збрисати.

„Слободо света! твој сам војник ја,
— Рече од бола обломљен —
И да сам сад на свету сам,
Као што бејах толко година,
Мирно бих седео
На каменитој овој столици
И, као тиран-краљ на престолу,
Био бих блажен с овим оковом,
К'о негда са прстеном заручним.
Ал' сада имам љубавцу и дете...
Шта могу они сад без мене?
Ко ће их хлебом хранити?
Ко ће им дати љубави?
А шта ће са мном збити се без њих?
Ох срце, за што, боље, не пукнеш,
Кад не мо'ш да се у кам прометнеш!"

Плак'о је, јадиковао,
Ал' помрчина црна вечита
Једнако је на њега зијала,
Док напокон лагано уђута,
И уморена душа с' предаде
И поста нема, неосетљива,
Ко тврди кам, на ком је седео,
К'о помрчина изнад главе му.

Тек мислио је, није осећ'о,
А мисли су му доле слазиле,
К'о тица којој крило ранише:
„Тамницо, сејо раке мртвачке,
Ко те је диг'о? Ко ће т' срушити?
Од као постојиш? докле мислиш још?
Ко сећаше на хладном камену
Пре мене? Мученик к'о ја
Ил' можда дупеж какав?
Јесу-л' му овде кости иструле
Или је пуштен још на бели свет?
Ох леп је свет, пољане, шумице,
Равнице, лугови,
Па цвеће, п' онда звезде... Хоћу-л ја
То све још икад, икад видети?
Ил кадгод чак, тек кадгод доцније,
Док та имена сва заборавим?
Да не будем ту једну годину,
Ту, где је један тренут вечитост,
Где време тако споро пролази,
К'о седи, кљасти просјак на штаци.
Тек годину? А десет година?
А двапест или више година?
Ох, ход'те к мени сви мртваци ви,
Који на овом месту страдасте,
Да прозборимо коју!
Поучите ме мало,
Како се овде време проводи?
Ходите мени сви мртваци ви!
Можда сам као и ја мртвац већ
Па у свом гробу сневам — злога сна!
И ја сам мртвац, кога су
Живог сахранили;
И ја сам мртвац, не бије ми срце...
Дрхтање, што у грудма осећам,

То ј' болне душе напор последњи.
Најпосле преста већ и мислити,
У глави преста мисли,
У срцу преста осећај.
Стајаше тврд к'о онај стуб.
И укочено гледаше у ноћ,
Којом је затвор био испуњен.

Малаксаше му удови,
Изгубио је свест,
Глава му претегну —
Прући се доле преко камена.
Је-л засп'о ил је онесвесиуо?
Дуго је леж'о, не мичући се,
А као да није већ ни дисао;
Од једном, као зрном погођен
И као да су га врелим жељезом
Опекли и пробудили,
Поцикну и' онда скочи
И ништаше потресајући срч,
А једне сне зидине
За њиме одјекиваху —
„Ох стани, чекај, стој!" . . .
И обе руке горе подиже.“

Дуго је, дуго тако стајао,
На онда спусти руке об'мрле
И стропошта се доле на седиште,
Уморну главу обори,
А у оку му сад затрепташе
Две сјајне крупне сузе . . .
Уздахну горко, тешко,
Као да душу њиа издахнути:
„И оде, неста; ту ме остави
И не хте стати, оде, остави ме;
Сада је свему крај!“

Шта га је снашло? Ко га остави?
Чему је крај? . . . Је-л' сањао?

Не, није сањ'о, не би пусти сан:
Једва је веровати,
Ал' опет јава је.
Како је тако леж'о опружен,
Указа му се један женски лик,
У ком је жену познао.
До њега се примакла
И пришапта му ово у уво:
„Ја доболовах,
Остај ми због!“
С тим мужу образ пољуби
И овај устаде . . . Кад прогледа,
Још мало су му очи
Драгану сназиле,
Али је она за тај кратки трен
И била и већ нестала.

„Ја доболовах, због!
Те њене речи понављао је,
„То ј' изрекао њезин слатки глас,
Који већ не ћу чути никада:
Ја доболовах, због!
Па због, због, лишће моје душе,
Што та је олуј с мене стресао.
Кад тебе узе, за што остах ја?
Шта вреди тако дрво безлисно?
Па куда те је олуј однео?
Где бих те опет наћи могао,
Макар и увело,
Да несретнога жића ми остатак
На светим развалама исплачем?
Јер мени живот више не треба,
Када сам цел изгубио,
А ти си била цел живота мог.
Кроз тебе сам и за-те живео,
Богињо моје љубави;
Шта човечанство, род, слобода?
Све је тек празна реч и варљив сан,
За који сан се боре — лудаци.
А ти си јава била, једна ти —
Па тебе сада вечно изгубих;
Сву земљу могу разрити,
Опет те не бих нигде нашао.
К'о сваша друго бићеи и ти прах,
Прах исти такн, ништа друкчији.
Помешаћеш се, као да си трава
Ил' каква звер тек била;
Али бих сав губитак поднео
И грдни терет издрж'о бих мирно,
Докле се не бих под њим скрхао,
Да смо се могли бар опростити,
Да сам бар једну реч с њом рекао,
Тек једну реч. Ал' сад је готово.
Ни то нам није бог допустио.
Како је немилостив и тај бог!
А луди људи пред њим клањају,
Зову га оцем и моле му се!
Ти с', боже, тиранин,
Ја те проклињем!
Седиш на небеском престолу
У достојанству неосетљивом,
Овако к'о земаљски тирани,
И владаш гордо, ћудљиво,
Свакога дана (зраком зорином
И крвљу многих срца препуклих)
Натапајући с нова и нова

Отрцан пурпур свога престола!
Ти, тиранине над тиранима,
Нека си проклет!
К'о што си мене ти се одрек'о,
Тако сад ја од тебе — отпадам,
На нека буде један мање роб.
На натраг живот, што си ми
К'о ваљу милост даров'о!
Узми га натраг, па га другом дај,
Нека се други од сад пати с њим;
Ја из милости живот не требам,
Натраг га ево бацам пред-а-те,
Па нека прсне као трошни чреп!"

Тако је сужник бесно,
Да се од страха задрхтао мрак;
Кад сврши, он се у мучноме бесу
Захукта о зид, те се стропошта.
Од страшног удара је јеки'о зид,
К'о да је и он осетио бол.
Са размрсканим челом лежи роб
У врелој крви на тлу каменом;
Лежи, јер живи . . . није умр'о!
Већ је прираст'о горки живот за-њ,
Не може да се од њег отисне —
Као ни тешки јад од душе му
Ил' онај вечни мрак од тавнице.

Благоје Бранчић.

(Наставиће се.)

ВРАГОЛАНКА.

ПРИПОВЕТКА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋА.

(Наставак.)

Већ се у велико смркло. Лаза још једнако пипчекује Марка, али овај као да је у земљу пропао.

У крајњем нестрпљењу хтеде се већ упутити гостионици, камо га је послао, кад му на сусрет изађе позната личност. Био је то Марков писар.

„Добро, што сам вас нашао", рече му после кратка брза поздрава, „мој господар" —

„Та шта је с њиме, ако бога знате?" упаде му у реч Лаза, „Чекам га већ готово сахат и по овде, а њега никако. Хоће ли доћи скоро?"

„Данас већ неће никако", рече писар и насмеја се мало.

„А зашто?"

„Нема ни по часа, како је отпутовао."

„До беса, зар данас сав свет путује?" суну Лаза љутито.

„Ја не знам, са чега му то замерате, али да је морао отпутовати, и да се врло љутио, што је то морало бити, за то ја јамчим."

„Па куда је отишао?"

„У С."

„Послом?"

„Да, и то врло важним послом."

„Па зар се тај пут није могао одложити до сутра?"

„Верујте, да није, јер је неко дошао по њега с кола. Ја додуше баш не знам, у чему је ствар, али знам толико, да је мој принципал послао по мене, да одмах дођем к њему. Дошав до куће, затечем пред њом нека путничка кола. Брзо се упутим у писарницу, и нађем га са неким странцем у врло важном разговору. Тада ми он укратко рече, да неким ненадним али веома важним послом мора са тим странцем — за кога ми је рекао, да је бележник Л. — отпутовати у С.; дао ми је неке вилоге, који се тичу наше писарнице, и пре но што ће сести на кола, замолио ме је, да вас потражим овде на шеталишту и да вам предам ово писамце."

„Па што оклевате, човече, ако бога знате", рече Лаза оштро, и истрже му писмо из руке.

„Да", дода писар, „још је молио господин, да га извините, што се није могао с вама опростити. Ја сам своје учинио, па сад дозволите, да се препоручим."

После неколико тренутака остао је Лаза сам.

Неко време стојао је замишљен, па како се већ у велико смркло, тако, да није могао читати, упути се управо у гостионицу, где је одсео, уђе у своју собу, пришали свећу, раскине писамце и — ево шта је читао:

„Мој писар ће ти укратко разложити, зашто сам овако — и без збогом и без опроштаја — морао отпутовати. А да те у погледу оне ствари не би морила радозналост чак до мога повратка, јављам ти укратко, да сам се тешком муком код гостионичара могао успети тек само толико, што ми је рекао, да су те женске Сриканке, и да су јучерашњим влаком отпутовале у Н. Оишчиће о свему сутра, по моме повратку. — Твој Марко.'

„Ех, мој Марко, и ти си још могао помислити, да ћу те ја до сутра овде чекати", говорио је Лаза, савијајући писмо. Потом погледа на сахат. „Тек пола девет", говорио је даље, „први влак за Н. по-

лази у десет часова, На посао дакле!“ На онда зазвони.

„Рад сам, да влаком, који се у десет сахата креће за Н. отпутујем. Будите тако добри и постарајте се за кола“, рече момку, који је ушао.

„По заповести“, одговори овај и у тренутку га нестаде.

После једног сахата био је Лаза већ на станици, а сутрадан из јутра у Н.

У томе месту имао је сестру од рођене тетке, те је код ње одсео. Са том сестром, која се недавно удала за неког врло имућног трговца, живео је он врло лепо још из најранијег детињства; и она, кад га је угледала, тако се обрадовала, да већ готово није знала, шта ће од радости. Одмах с почетка обасипала га је најнежнијим обећањима, да ће се постарати, да му спреми друштво, које би пријичило уз њега, и уопште да ће гледати, да му бављење у њеној кући тако омили, да му скоро неће пасти на ум, да помишља на растанак. Он јој се од свег срца захвали, али је замоли, да бар данас гледа да остану, ако је могуће, сасвим сами, јер он је њој сад дошао неким врло важним послом, и рад је, да се с њоме мало насамо поразговара.

Она му ту молбу није одбила. Шта више, њена умешност постарала се и за то, да им ни њен муж не смета. И тако су око четир сахата по подне седили њих двоје у њеној малој собици у најповерљивијем разговору.

„То је одиста врло чудновато“, рече му она, пошто јој он укратко приповедно, како је прошлу ноћ провео. „Ето видиш, да се не ваља увек налити“, карала га је она благо. „Боље би било, да си одмах, чим си ушао у собу, признао своју погрешку, па те данас не би мучила толика радозналост. Ја не знам само, како се то могло десити, да се ти ниси умео наћи онако, како је ваљало.“

„Е моја мала сваш-Пело, од тога, што ти мене кориш, немам ја никакве користи. Него реци ти мени, шта треба ја сад да радим?“

„Да ћу ја теби за љубав учинити све, што се само буде могло, о томе ваљда није потребе ни говорити, а колико ћемо у тој ствари успети, то засад још лежи у рукама судбине. Али надајмо се бар, да ће све бити добро.“

„Та и ја тако велим.“

„Али како је могуће, да ти се та враголанка — дозволи, да је и ја тако назовем, јер другог јој имена не знам“ —

„Слободно, слободно“, упаде јој Лаза у реч, „та и сам јој не знам другог имена.“

„Дакле, како је могуће, да ти се она на први поглед тако особито допала?“

„Томе сам се донекле и сам чудио. Видиш, ти знаш, да ме моји већ давно гоне, да се женим, али ја се томе досад никако нејмогох приволети, јер још досад нисам наишао на девојку, која би била слична мом идеалу, што сам га себи замислио, али откад сам видио ту враголанку, мислим на женидбу и то најозбиљније.“

„А откуд ти знаш, да је она слична твом идеалу? Та тако си мало био с њоме.“

„Па и то мало доста је било да се уверим, да је лепа и духовита, а да је у том савршено лепом створу и душа исто тако лепа — о томе не треба ни сумњати. На то троје је за мене доста. Ти знаш, да ја за друго не разбирам.“

„А ако је то сирота девојка?“

„А зар ћу ја седити скрштених руку? Или можда ти мислиш, да је моја заслуга уз оно мало иметка неће задовољити?“

„Верујем ти, верујем ти“, рече она и пружи му повербљиво руку, као да је зар тиме хтела да га моли, да се не срди на њу, што је и за часак посумњала.

„Па хоћемо ли је наћи?“

„Та није те ни брига, ја мислим, да нас то неће стати много муке и труда; та наше место није баш тако велико. А друго, данас ћемо вечерати у варошком врту. Ту ти се увек искупи, све, што је најотменије. Па ништа природније, него да их тамо затечемо. Међутим, ако ти је воља, можемо ићи мало у шетњу, може бити да ћемо их где срести.“

„Право велиш. И сам сам хтео да ти то предложим. Ја идем часом, да пошљем по дуван, па ћу мало обући и шогора, а док се вратим, падам се, да ћу те наћи спремну за шетњу. Збогом.“

И он оде.

* * *

Госпођа Јела Д., богата, млада удовица, седила је у својој укусно намештеној соби, кад уједаред чује, да се пред њеном кућом зауставише неке кочије. Радозналз, да види, ко је, приђе прозору, и не мало се зачуди, кад виде, да из кочија искочише њене две пријатељице, за које је најпоузданије знала, да ће јој доћи пешице, јер се договориле, да ће ићи у шетњу. За часак, па већ се гошће са домаћицом наизменце поздравише.

„Али реците ми, молим вас“, започе домаћица чудећи се, „откуд дођосте на колих?“

„Е само да знаш!“ одговорише јој госпе — од којих је једна била Лазина враголанка, а друга њена пријатељица — као из једног грла.

„А, дакле сте изменуле план, и хоћете, да се извеземо?“

„Боже сачувај“, рече јој враголанка, којој је иначе било име Софија. „Ми смо баш напротив наумиле, да код тебе останемо све до увече, и наредиле смо, да сасвим касно дођу опет кола по нас.“

„Охо, шта ће то да значи? Није ли вам се опет десио какав чудноват случај?“

„Баш тако“, рече јој Марија, друга гошћа. Али како мене та цела ствар више не може занимати, јер сам је већ једном чула, дозволите ми, да ја за то време, док ви о томе говорите, сиђем доле у врт, да се мало прођем и да разгледам цвеће по њему. А ако останем мало дуже, онда знајте, да сам тамо затекла вртара и да сам се са њиме забавила. Баш бих волела, да се нађем са њиме, јер ми бисмо хтели наш врт код куће друкчије да уредимо, а за тај посао би ми вртареви савети били од користи.“

„Иди, иди, а ако баш вртара не би затекла у врту, ваљи ћеш га у његовој соби“, рече јој Јела.

„На онда збогом, док се не вратим.“

И за њом се врата затворише.

„Ходи, седи крај мене“, рече Јела Софији, „па говори брзо, баш сам радознала.“

„А, ти ниси у стању ни замислити, шта ћеш чути од мене“, одговори јој Софија, и седе на поклоњено јој место.

„Нећеш ли можда опет бити реч о каквом младожењи?“

„Ни налик.“

„Е па да шта је?“

„То, што ћеш чути, биће продужење од онога, што сам ти ја и Мара приповедале синоћ.“

„Шта? А да се нисте опет где нашле са каквим келнерским делијом?“

„Тако нешто од прилике.“

„Та говори, ако бога знаш, немој одуговлачити. Знаш ли, да горем од радозналости.“

„Добро дакле, а ти слушај: Данас пред подне као што знаш, пиле смо Мара и ја редом код свију познатих, да правимо посете. Последња посета била нам је код М—ћевих. Тамо, као што знаш, осим њиховог сина, који сад случајно није у месту, нема у кући од млађих особа баш никог. И морам признати, да ми је за време, док смо се разговарале, било прилично досадно. Домаћица је истина врло љубазна, али некако, о чему год је започињала разговор, мене није занимало.“

„На зар ни онда, кад је говорила о своме сину?“ задиркивала је Јела.

„Твоје задиркивање је у овај мах неумесно“, одговори Софија. „Ти си сметнула с ума, да ја њеног сина и не знам. А да те сасвим уверим, да немаш право, велим ти, да она свог сина није ни споменула.“

„Томе се врло чудим, јер она иначе о свом јединцу врло радо говори. Али најпосле, маните се тога, то нас одводи од правог нашег разговора. Молим те, продужи твоје приповедање.“

„Као што ти рекох, ја сам се у разговор врло мало мешала, а није ни чудо, јер домаћица се са мном врло мало познаје, а напротив са Маром тако добро, да су њих две толико говориле, да њиховим узајамним питањима и одговорима готово никад није било краја. Како сам ја понајвише ћутала, досетила сам да разгледам дивно намештену собу, у којој је било предмета, на које би домаћица с правом могла поносно погледати. У једном куту салона скривале се иза разних страних биљака, које се високо уздизаху, две врло китњасте мале столице крај вешто израђена стола, на коме су били разређани албуми са сликама. Око ми се неко време задржа тамо, на нешто на радозналости а нешто опет да се и ја нађем у послу, дигнем се и замолим домаћицу, да ми дозволи, да разгледам слике. Разуме се, да ми је то драговољно дозволила, и док се њих две разговарале даље, превртала сам ја у албуму лист по лист.“

(Наставиће се.)

СВОЈОЈ ЉУБИ

НАКОН ДЕСЕТ ГОДИНА БРАЧНОГ ЖИВОТА.

(СТЕВАН МИЛОВ.)

Прегледʼо бих, оценио,
Шта ли сам ти добра дао,
Како си ми, цвеће мио,
Ти у крило моје пао?
Ох, ал пуста јʼ прошлост дерна
У прохују многолетни!
Тек не презри, љубо верна,
Да заједно бесмо срећни!

Не могох те пратитʼ вису,
Врлина ти светилиште,
И живота хучном врису —
Већ стазицом у скровиште
Тековина несразмерна
У прохују многолетни —
Тек не презри, љубо верна,
Да заједно бесмо срећни!

И борим се снагом старом . . .
Ал победе није било,
Да с љубавним рајским жаром
Венци китим твоје крило.
Заман мука неизмерна —
Где су плоди благодетни?!
Тек не презри, љубо верна,
Да заједно бесмо сретни!

Те ако би с худе среће
Анђео смрти мене смео,
Па увене оно цвеће,
Којим сам те китит' хтео:
Знај, да с' мис'о ти стожерна,
Смртној сузи сјајак сетни —
Не ћеш презрет, љубо верна,
Да заједно бесмо сретни!

Ј. С. Ч.

СВЕТОЗАР ВАЈАНСКИ

СЛОВАЧКИ КЊИЖЕВНИК.

ПИШЕ Д. Б. ДОБРОСЛАВ.

(Наставак.)

Иа је Вајански у епици исто тако као у лирици даровит, сасвим је добро сазнао био још Вчек из „Tatry a more“ и према томе и извео закључак о песничкој индивидуалности његовој. Дабогме да онда још нису биле угледале света две свеске „Beseda a dumy“, само се опште, кад је изашла дивна приповетка „Kandidát“, свако надао, да ће се Вајански сад, како му је назор о свету проширен био, наскоро са тим већом ревношћу обрнути новели, у којој ће његова уметничка душа, што топло осећа, пред огледало ставити време и струју му.

Не мислим одрећи му лирског дара, ако устврдим да Вајански у својим бујна епски дах, да се у њега све, у разлагању ствари из свакидањег живота као и у анализи најапстрактнијих мисли, претвара у слику а у концепцији и приказивању показује неку предметност, од које се валда чак ни најсубјективнија песма у њега не сме изузети. Шта више и у Ratmir“-у који је иначе скроз промашен, показује се као окретан епичар. У епској врсти песништва налази преобилна његова унутрашњост адекватан орган, а до тог га опет доводи мирно, јасно и објективно посматрање.

Нашавши се у политичном комешају као агитатор и трибун, који је био позван, да речи и делом руководи оклопљену пропаганду у интересу свога народа, враћа се новели, која му дару даје најслободнијега развоја. Новела је некако завичај његовог уметниковања, камо га је ваздa са неодољивом силом нешто вукло, кадгод се мало вратио у друге крајеве песништва. То никако није био случај те би се само са свим несавршено могло разјаснити фактом, да је на том пољу свагда најсигурније могао ишчекивати највећи успех. Он сам хоће себи на том пољу да импутира релативно важнији значај. Општа црта прве његове збирке новелистичне може се назвати реалистичном. При том се нарочито карактеристично приказују даровито нацртани обриси карактера у његовој „Letiace tiene“, која је словачку књижевност обогатила са врло красном социјалном новелом. С хвалом заслужује да се спомене и Svatbena haljina, која је од то доба изашла у хрватском и немачком преводу (Vienac 1885. и Von Pol zu Pol, internationale Revue.)

До реалистичног правца довело га је изучавање руске књижевности а и сопствен назор и дар, да прави живот, човека схвати у пуној ширини и дубини његових односаја према себиравнима и природи. За романтицизам, који је посредовањем Пољака Чајковског старије новелисте из Штурове школе одушевљавао, и силом им наметао материје из словачке прошлости, која се свакој величанствености опире, нестало је било сваког наслона. Ваљало је повући крајње консеквенције из промењеног стања народног и песничке диспозиције, која је са тим стањем ишла рука уз руку. Нека се народу и одрекне прошлост, егзистенцију његову може ко само дрмати, али је не може нико из темеља покренути а још мање посумњати у њу. Народ постоји, има своју душу, органичну снагу. Имао је олтаре да изгуби, које је творилачка снага његовог индивидуално-одареног духа у тежњи за вишим образовањем подигла, којих губитак баш сад тим теже има да осећа. Значило би засведочити тотално незнање околности, да човек не може појмити, да је велик део народнога тела сваком измишљеном сумњичењу радо веровао а чрез то му је идеја нацијоналног културног рада у врло нејасним цртама, као неки фантом, пред

очима лебдила. Људи, очевидно вођени личним интересима, људи, које је више одушевљавало частољубље него љубав према народу, окривљавали су је као crimen laesae patriae, под видом панславизма хтели су народу да доказу, како је та идеја опасна, те се народ скоро напао у уложи Полонија, како му је Хамлет могао довикнути:

X. Видите ли онај облак тамо? Изгледа скоро као камила.

II. Свиђу ми светаца, налик је на камилу.

X. Мени се чини, личи ласици.

II. Има леђа као ласица.

X. Или као кит.

II. Сасвим као кит.

Дуси вала да се разбистре тешким искушењима, које је народ пришућен био на себи искусити. Практична трезвеност, која, као што се из искуства зна, Словака одликује у тешкој борби за опстанак, ваљало би да се уделотвори и у тежњи за вишим душевним интересима. Само привидно задржава задатак, са кога је Вајански своје карактерне слике снимио, ону једноставну монотонију, коју опште узимљу, као да тобоже маса народна борави у тоталној идилској повучености далеко од сваке идеје, што човека креће. Баш напротив, Вајансков положај није тако неблагодаран, како би човек на први поглед могао закључити. Придружујући се величанственим руским узорима могао се доста лепо ослонити на снагу народну — па било то сад једним или другим правцем — а ту и »најмањи чунић породице плови по грдном, бујном таласу јавнога живота.« Национална идеја живи у кругу једног дела народа, који се труди, да је оживотвори. Вајански сам стоји у средишту тога покрета, и он је повучен у сапатњу, те с тога му и није увек до тога стало, да што-год пронађе, него је сам проживио што-шта, што га је нагонило, да своје мисли напусти, да им даде филозофску одећу. Благо њему, те је позван био да заузме то високо становиште, али уједно имао и снаге, да га одржи, а величина и значај те снаге морао му је бити јасан. Мора свако опазити, како се већ једаред почео развијати, да и у својој новелистичкој уметничкој радњи, и баш нарочито у њој, заједно са већим својим циљевима расти а сав је изглед, да ће са ширим прегледом и већим удубљивањем даље растити те ће све величанственије умети стварати лепо.

За тим општим посматрањем ради смо још летимице да погледамо роман његов „Suchá ratolesť“, у којем набијена пуноћа погођених карактерних типова изваја ону доследну радњу, која јасноћом својом и истинитошћу доказује, да је песник и поред промене, што се с њим збила, достигао онај циљ, који је себи у опште био истакао. Већ наслов »сува грана растова«, изопачено племство словачко, показује правац путу, којим је писац рад да води читаоца. Станислав Рудопољски, имућан и даровит космополита, враћа се по жељи свог недавно преминулог оца са уметничког пута на свој прадедовски двор у Рудопоље. Ту паиће на материју своме уметничком стварању, на тваралачку искру к извајању својих дела, благодарно поље свом друштвеном делању — узвишени циљ животу своме. Сву етичну снагу свога бића нераздељено веже за груду завичаја свога, народносна идеја паће у њему одушевљена поборника у неумитној борби борбираног прњаворашства и бездушног филистарства, што се чак и међу племством дигоше против његове великодушности и оправљаног частољубља. То је црта мисли, њено средиште сам Рудопољски. Одмерено јединство мисли и радње доста повода даје епизодама, које свестрано расветљују основну идеју те је чине органичном целином. Природноверна слика словачког живота, у којој се народ пуно издиже са свога затка.

(Наставиће се.)

УМЕТНОСТ.

ТРИ НАТРИЈОТСКЕ ПЕСМЕ за мушки збор компоновао *Роберт Толингер*. Дело 6. — Цена 1 фор. — Својина и издање друштва „Гусле“ у В. Кикинди. — Издања бр. 3.

Ако је продуктивност знак даровитости, онда се од компоните горњих песама имамо још многоме надати јер је ето за кратко време изнео толико доказа свога умења, да са својим умотворима може бити задовољан. Толингер се код нас огледао у музици на разним пољима, делао је и на таквом пољу, на којем се код нас до сад пре њега само један компониста огледао са успехом, — ту мислим Јенка и његову „Врачару“.

Највише се код нас радило до сад на песмама написаним за зборове. На томе пољу имамо угледних радника, међу којима ћу да споменем име Хорејшека и Јенка, чије се песме најдуже одржале и постале најомиљеније.

И Толингер је написао доста песама за збор, које су певане у разним нашим местима, и од којих су сто три сад штампане изашле као додатак уз 3. бр. „Гудала“. Те су песме *„Напред“ „Бојна песма“* и *„Бојна труба“*. Све су три ђуначке песме на речи Змаја Јовановића и Мите Поповића, а тексту одговара и композиција својим лепим мелодичним склопом појединих гласова, и снажном и пунозвучном хармонијом, која проилази из заједничког сутицања њиховог. Ритмика их оживљава те им још утврђује ђуначку особину. Све то чини, да су те композиције од силног утицаја, о чему се многи слушаоци могли уверити, јер су те песме већ певане, и многима познате, као што сам напред већ споменуо.

Још ћу да споменем, да је „Бојну песму“ од Змаја компоновао пре неколико година и Јосиф Маринковић, и да је штампана била у „Јавору“.

Певачким друштвима, којима је ово дело намењено, зацело ће оно добро доћи.

Из свих до сад штампаних разноврсних прилога „Гудалу“ види се, да се тим прилозима на то иде, да се поцуне редови наше оскудне музикалне литературе, па ће тако на ред доћи валда и дечије песме, које Толингеру тако добро испадају за руком, а уверени смо, да он има импозантну збирку таквих, и како је та врста песама код нас досад још слабо обрађивана, желити је, да уз „Гудалу“ добијемо што скорије и дечије песме..

А. Јорговић.

ЛИСТАК.

САБЉА МАРКОВА

(ВЕЛИКА НАРОДНА ЛЕГЕНДА)

НА ГЛУМИШТУ СРПСКОМ НАРОДНОМ

ДНЕ 10. ФЕБРУАРА И 9. МАРТА 1883.

Срце ме опет повукло из невида на виђење *сабље Маркове;* потекао сам из мрака к светлости дивне вечери и једне и друге.

Давно сам се зажелео *сна на јави* — живота мртвих, славе живих: маште видовне, дивног чеда уобразиље српске — *горостас-легенде народне.*

И слава тебе, красна глумо српска на свом рођеном глумишту, самосвојни свете тешких дњева минулих и потоње, бог-да, рујне зоре српске!

*

На Косову часни крст пао, у крв утонула слобода златна — полумесец дивљих чорда над Једрених засјао; на коњих мало потом дигоше га опаки синци Гази-Мурата врх кубета Аје Софије.

Тугови урахански заолујаше се сунцу на југу, по лепој царевини Душана Силног, по дивној царевини цара Костадина; барјак пророков досегну до месеца и звезде —

сабља „скота азијског“ пут им крчила на све стране, од исхода сунчева на запад.

Пропиштало мало и велико, што се часним крстом крстило и помињало бога и божјег сина;

што не смакла сабља агарјанска ил' нѣ спржио огањ силеција — то обесне орде у вериге окивале, у робље одводиле далеко, далеко у незнане крајеорјатске.

Грех Лазарев, наглост Милошева љуто се осветише на Високом Стевану, кратка века сину цара Лазара;

издајство властиждног Вука — осу се проклетством на сву муку и срчане труде мудрог бурђа деспота, сина му ојађена, дуга века свог.

*

Лакоумље и безумље оца свога Вулашина краља светио је дуго још'те Марко — светио је ал' не осветио.

Борио се Краљевићу Марко — тако каже песма од старина — борио се и уморио се, ој, на леђ тамо на планини на Урвини, столећима санак да спина ... *сабљу Марко* у стену удрио; до балчака сабљу у кам урињуо —

док *Маркова сабља* из литице љуте не искочи, да не сване Србадији данак бели пит у зори сунце гране, сахрањена на Косову слобода српска!

Јесте челик сабља, ал и кам је лутац — не да сабљи да олако из њега искочи;

и рећаше се векови, и гинуше мирјаде јунака мученика на правди бога од обести немани турске — за крст часни и слободу златну!

*

Кажу, који страдаше на дебеду мору, какав је ужас страхота, кад се дигне оркан-олуј и валима

гоностасним појури и стигне брод на мору, краја недогледна: час искочи брод, ломећи се и кршећи, на воду над валих; час суновратне води у пропоре... док га на послетку сила и стихија не прогута без трага —

тако је и азијска авет-олујина стизала српске среће и несреће брод широм силне царевине српске за два за три века, док га није суновратила у безмеђје вековско...

ломила народ — ал га не сломила; газила крст ал не погазила; окивала Србље по телу, ал не оковала им духа од слободе...

сахранила слободу српску мачем и огњем у пепо — ал не могла утрнути жара у срцима, у пухору за слободом златном!

На планини на Урвини санак боравио Марко — сабља му се из камена извијала лако, полако;

и тим нађом, да ће час-пре из стене искочити *сабља Маркова* — светло се Србин крвнику Турчину; издахом јуначким пирио у пухору жар, да да букне у пламе, у огањ од освете и слободе!

* * *

Каква је то румен, што засја изненада: зора-ли је рујна ил сутон вечерњи?!

Да је зора, не би брижна лица био ено старац Ђурђе и оба му крила, и Гргур и Стеван, и лепота над лепотом мила Ђерка Ђурђева Мара Бранковића, и сав ето збор му светли, и сав народ — као да је кому на опелу...

шта ће тај Турчин у дворих Ђурђевих; очију не скида с лепоте девојке: шта ће бледи месец украј сунца јарког — султанов престо на срчаном престу вереница тужне, Маре Бранковића...

авај, Маро, султанију турска — Српкињо робиње под венцем!

Јерино проклета, је-л то са тешког проклетства с јада и чемера народа кукавног.

У гроб леже, мање неке стогодишњи старац Ђурђе а осташе након њега оба му сокола обломљених крила, без очњета вида, и с њима нејаки Лазаре — да сахране мало по том и последњи зрак сунца српског!

И појури неман агарянска, сила орјатска пут југа — оркан-таласи ураганскиј заљускаше већ и лепу земљу Херцегову растроју-краљевство босанско...

*

И опет засја румен, и севну мач џелатов — румен-крвца несретног краља Стевана поли груду земље му рођене: под мачем јада неситог паде глава краљева;

и заталакаше дивље чорде турске... од светиње Милешеве, гроба светосавског, до Високих Дечана и Ђурђевих Ступова —

часни крст помрча на високим купољама светлих задужбина српских; џамије-кланала Алаху и пророку Мекалији, кô да из земље никоше, тапане мунаре дубити сташе, врх сваке засја полумесец мрски српском небу под облаци!

И алкоран уста на ваљеље свето... ено, глёте, како алкоран расклапа џеик-улема; из корана алаше ил-алаше и резили ситне суре пророкове о ченету: ко на крст згази, полумесец целива; ко путир оскрнави, из лубање ђаурске напије се шербет-медовине; ко се одметне ваљеља и присегне на алкоран десницом отпадничком — халал му живот и власт и господство!

Ох страшна позорја... та оно је, окô хоће што клања, све српска властела, од старина српска госпоштина, што не пошла из шпата на бој на Косово — сустигла их тешка клетва цара Лазара... рђом да капају док им је колена, измеђари, удворице турске!

злата жедни и рахат живота — волиједе турском царству земаљскому, него-л славно и јуначки крв пролити за крст часни и слободу златну.

И врисак потпиштене Србадије небеса проламаше — и виска тужне раје у оковах разлеташе се од горе до горе, из једног дола у други раскомадане широм царевине српске!

*

И опет се румен осу, и сузе Србадије оросише гробове јуначке, гробове мученика српских, целовом пађеници целиваше мртву мајку, милу груду земље рођене — наташе ено у бели свет јадни и тужни...

ено, глёте, старца Арсен-патријарха, где полази у краје далеке, на дуге путе, далеке конаке; јаше старац коња беласта, место сабље с крстом часним у десници, у левој му штака и на глави митра Јанићија Душанова; место неба окриље му Немањина цароставна крстан-застава...

куд ће старац с тим знамењем светим, свој Србадији кукавној драгим и милим; куд се жури с њима у старости дубокој пред смрт; зашт' остаља светле српске задужбине пусте, да их скрнаве орјати азијски, и свете олтаре и часне трпезе, да згасне вечни пламе пред распећем и утрне жар и нестане кађа миомирног, у путиру истаје причест света, на дискосу угине јагње божје...

За патријархом пристао, ено, народ јатомице, све по избор јунак бољи од бољега — да *живи бедем буду* од напасти турске, кад навали сила орјатска на заход сунцу; свак у руку носи гром-оружје, пушку дугу, уз бедра паше змију луту, сабљу алаћанку

и гинуше и гинуше... јуначким костима краје ове засејаше, мученичком крвљу земљу напојише —

да туђину никне и процвате слобода и учврсти се опстан сили у дневе потоње!

И устукну назад сила ураханска; тим силније захуча се пут литица старославне Зете, Иванбеговине.

*

Из камена љутића помоли се јаче нег доселе сабља Маркова: дохватише орли и соколи од Ловћена бритке маче и љуте ханџаре — зауставише и сузбише јуначки дивље чорде „скота азијског!"

Ето живе слике „Горскога Вијенца" — владике Данила и његових соколова, браће Мартиновића...

глеће слуге божјег, у одежди и под митром светитеља Саве, с крстом милешевским с мачем обилићким — глеће осветника зла удеса косовског и бранича слободе златне...

глете, глете јунаке над јунаци, орле и соколе, змаје и лавове, како љуто кидишу на Турке — од Косова, до Царева-лаза, до Вучјега-дола... за толико наћеничких векова!

И та румен, што им светла лица обасјала — то је румен-зора на осванку белог дана српског!

*

И опет румен сијну; и опет нове јаве сановне, јуначке прилике српске.

Осврн'де се, брале, другом ено крају: небом свеци сташе војевати, да се Срби дижу на Турке...

глеће два она дива-јунака, стао један уз другога, срцем и левицом ослања се један на другог, у десници свак мача дигао, да одбране потиштену Србадију од немани турске и причесте Србе слободом златном —

глете, глете од Тополе Ђорђа, с Такова Милоша... авај, да су тако рујне зоре опе стали били раме уз раме, давно би и давно сабља Маркова некочила из стене — и васкрсла била слава Душанова и на ново пропевала стара срећа српска...

и два гроба, она: у Тополи један, више куле Небојше други — не би данас и довека с ужасом парала срце у народа.

Ох, доста је, доста — не мути ми, мраче, сјајног виђења вечерашњег — шат будућност помири прошлост.

* * *

Теку дани и године и прилика гони неприлику; иде време, иде, носи свету добра и напретка — и доћи ће и доћи једном мора царство ума, да надвлада снагу без свести.

Тако разбирају људи дара божјег, лучем просвете, и казују светле књиге века данашњег.

Груба сила узмаћи мора пред озраком разума људског, као што студен леденa измиче испред сунца огрејалог — је-л истина да свет иде напред, је-л истина да свет на боље окреће, је-л истина да је светлост јача од мрака...

Упитомљена нарав људска замениће опачину орјатску, перо и књига мач и лубарде;

и биће *сваком своје* без напасти и насиља са икоје стране.

И благо опом, ко то дочека; и благо народу, који се за времена приволи тому царству ума и разбора!

И сијну ено опет румени сјај, и обасја блага лица великана, јунака тога царства светлости, просвете народне...

ено, глеће, старца *Доситија*, жив је и род свој вечито љуби, открива души српског духа мисли, слободе свести; ено старине *Вука*, жив је, казује пута књизи у напред, у руку му књиге легенде народне и, мача оштрог љуће оружје, књига језика и свести српске; ено старца *Текелије*, жив је и хлеба десницом пружа, на науци спроману српској; ено *Стерије* с Даворјем, жив је, радује се. сванглуми српској, процвату глумишта народног!

*

И опет румен-сјај севну, кô муња сред ноћи тавне.

Не засењуј ми, рујна зоро, ока ми болна, да и ја видим *славље савакупног народа свог*, да с' насладим часком *сна на јави дивног*...

ох, глеће свенародно *Бранково коло* и чујте, како у глас од срца ноје славословну *молитву српску*:

Боже правде, ти што спасе од пропасти до сад нас!
чуј и од сад наше гласе, и од сад нам буди спас!...
Сложи српску браћу драгу на свак дичан, славан рад;
слога биће пораз врагу, а најјачи Српству град!...
Боже спаси, Боже храни српски народ, српски род.

На векуј нам и слави се сванглумо српска: на векуј нам и слави се сне на јави: *сабљо Маркова* — горостас-легендо народна!

Сђи гусларе, вила певала очи ти дарова — пружиде ми гусле јаворове, да их целивам...

Посестримо Милоша и Марка — додај нам струк два зимзелен-ловора, што ниче сред гробља Косова; топлим га сузама заливала рајa у синџарих тужна — док узрасте и узбра га ситна књига и сави у *венац вековечан* —

струк један и други зимзелена ловора тог да и наш нараштај попуни венац тај, да нам овенча *гусле јаворове, сабљу Маркову*...

*

И вратио сам се са тог виђења сјајног назад у ноћ тамну. Небо се осуло звездама па трепте сјајем озгоре, кô срећа народа напредних...

Гледао сам, и, колико дозгледати могох — тражио сам по небу: да-л се родиле и *сриске звезде*, што на зарницих, пре времена заиле нам бише;

с ума сам смео тај мах часком све наше ломивере, губидуше, грамзивласти, газибраћу, мразидруге, рушиселоге, и ине и ине... и расцеп и раздор и растројство — *неслогу нашу данашњу*!

Занео сам се у дивном виђењу, у *сну на јави* . . . заронио мислима по тој *горостас-легенди народној*.

Ліепа слого сриска, кад ћеш нам сванути опет?

* * *

У *Новом Саду*, пред *Благовести Сриске*. 1886.

Алексадар Сандић.

ЛИСТИЋ.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште.) Тоша Јовановић продужио је и довршио прошле недеље своје занимљиво гостовање овде код нас. У уторак је заносно и уверљиво приказао Хајнрика у Холтајевој новоримској игри „Лаворика и пројачки штаб", тој старој „трогатељој" глуми, у којој је сам „Холтај са главном том улогом у тридесетим и четрдесетим годинама по свих њених немачких градових брао лаворике. — Са окорне промућурлости морао је уваженги гост за једно вече прекинути своје гостовање те се том приликом брао на невољи нашо Стерији „Кир Јања", којег је Добриновић од седам година само једно до двеста пута видио. Баш хвале, које још памте, дилетанта Бојића, тог по „Даници" (1860.) „српског Герика" као пенадмашног „Кир Јању", на нпак се не може, уверени смо, нико наћи, ко се Добриновићу у тој улози безусловно не би поклонио. То се зове схватити и поштовати, што тај човек уме. На још читамо пре негде, како је млад један глумац тобоже од страше управе отпуштен само с тога, што се управа бојала, да ће Добриновића — претећи! Баш сваштa! „Душу Јуцу" давала је овом приликом Зорка Милојевићка, Катицу Смиљана Бркићка, Кир Дину Васељевић а Мишака Марковић. — Комедија скована у заједничкој ковачници Емила Окијера и Жила Сандо-а, под наслопом: La pierre de touche", српски прекрштена у „Наследника", пређла је у *суботу* 22. о. м. први пут овде преко позорнице са мање успеха, но што се могло очекивати судећи по звучним именима обојице писаца. Окаје је без сумње једна од најодличнијих модерних драматичара у Француза — наша публика познаје његове „Фурнишамболове" у Мушицкином преводу — а и Сандо је као драматичар имао златна успеха, именито драматизацијом своје новеле „Mademoiselle de la Seiglière", која по композицији и цртању карактера спада међу најбоље комаде на француској позорници. („Mademoiselle de la Seiglière" има и у српском преводу по преради Хенрика Лаубса; руковне је у позорнице управе, која још досад није хтела на среду да изађе с тим комадом. Два се таква делаје сложила на пнак нису нетесали комад, који би се могао бно дошести на српској позорници. А још кад додамо, да је гост Тоша Јовановић као Шпитал био у свом правом елементу, где га досад ни један још српски глумац није превазишао, даље да је и Ђурђевић као Француз баш изврсно дело показао, онда се морамо с чудом запитати, шта је дакле кадро било сметати потпуном успеху. Пак ако ћемо искрени бити, нећемо са великим публике крнтика глуму, јер је то одиста сама глумта са чистатом тенденцијом, него ћемо опет и опет заметн о ону нешу осетну неокретност наших глумаца у таквим приликама. У жанру тоне интригашке комедије треба све да краље, да лети, а код нас се то некако пуче, духовати зајетља нису доста живо маркирани, једном речи: све нашутуда. Позитивне замерке појединцима нисмо у стању продисповати; улоге су биле баш у добрим рукама, али која кајда, кад се то игрио мењует по тицару, где се требало сво тијесо тоцилати. И тако ће „Наследник" морати кашда уступкнути испред неповлих околности или морати своом енергијом захтети, да му се успех у напред осигура најригорозијом те не преко колена пребијеном спремом. — У „Отелу," који је оне сезоне по други пут био нанесен, опростио се Тоша Јовановић са овдашњом публиком у недељу 23. о. м. Ту је приликом употребљала публика, да вазпаноме уметнику исказе своје симпатије на најречитији начин. И други је тај прнказ „Отела" био некако необично цуи пајсретп. Приказивачки су с гостом на челу имали на уму, у које им се регијоне пазало дићи те су мапно и савесно тумачили давно дело великога Брита.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Наумили смо, да у једну збирку надамо одабране приповетке нашега сарадника **П. Адамова: „На сељу и пољу"**. У збирку ће ући осам нових приповедака, које су угледале свет раштркане по разним периодичним листовима (у „Српским илустрованим новинама", у „Преодници", у „Јавору", у „Летопису Матице Српске" и у „Стражилову") и неке још нигде нештампане, што их је приповедач намепно баш овој збирци. Прпче су то махом слике и прилике из живота наше народа по селима, као што је „Јоле" (у 18.) и „Први пословац" (у 22. бр. „Страж." прошле године), „Сиромах Јоле" (у 1.) и „Чича Мирко и чича Маринко" (у 4. броју нашег листа о. г.) — Пређу књигу његових прича, што је изашла 1883. у Панчеву издањем књижаре браће Јовановића под наслопом „Слике и прилике од Павла М. Јовановића", примила је и српска и хрватска критика врло похвално. Загребачки „Којићевпа штампа", на пр. кој „Јавор" (бр. 10., 1884.) вели: „Нема сумње, да писац има веома лијеп дар за писање опаконих приповједака. Његове су слике и прилике веома пјерни сликаји народнога живота. Појединп карактери сасвим су према нарави; а њихов нас рад и говор и нехотице увађа у пругове, из којих су црпени. Једном ријечју, писац је јако добар фотограф народнога живота . . ." У сличном смислу изашли су приказп „Слика и прилика" још у „Застави" броју 172., 1883. и у „Приморју" 1884. Врпачко „Српство" је такођер обратило пажњу на њих, али престаде, па и не доспоа своју опширпо напочету оцену. — Колико је приповедач од ово доба напредовао, најбоље се види већ и по тим причама, што изађоше у нашем листу, а ми их горе инсповасмо У уверењу, да ће штовани читаоци радо примити

ову збирку српских народних прича, лаћамо се тога надазвао. Преноди нас попављање. А наворна забава у српском духу на српског живота тако је ретка у нас, да је прави пријатељ наше књижевности жељан, да деческ такву појаву. — Књига ће ући у штампу до који дан и биће готова о Ђурђеву дне. Дотле стварамо претплату и молимо штоване српско читаоце, да се претплате. Књига ће изнети око 12 штампаних табака. Цена јој је 60 новч., за претплатнике „Стражилова“ 50 новч. Претплата се шаље управо на Redaktion „Stražilovo,“ Neusatz. А молимо све поштоване књижаре српске и остале родољубиве скупљаче, да приме и скупљају претплату. Књижари добиће уобичајен рабат, а скупљачи десету књигу на дар.

— Изашла је друга свеска **„Дечијег света“** Ђермекова и Матића у Митровици. У њој је наставак Хофмајнове приповетке „Пешчани мајдан“.

— Проф. В. Нернинг у Бреслави, један од главних сарадника око Jagićeвог Archiv-a описао је у истом часопису (VII. стр. 537.—547.) један славено-српски спев Захарија Орфелина, што га је исти спевао у славу Мојсија Путника 1757., кад је овај ступио на столицу бачког владике. Спев је тај у рукопису, писан калиграфски, сасвим чисто, а са богатим укусним иницијалима, посветама и цртежима перетом Рукопис тај налази се у краљевској и универзитетској библиотеци у Бреслави у Шлезији. У Бреславу је доспео, када су укинути манастири у другој десетини овог столећа, из библиотеке манастира Грисау-а; а библиотеци тога манастира поклоњен је 1773. још за живота и Путникова († 1790.) и Орфелинова, који се још 1774. потписао на карти Гусеје, коју је он резао као члан бечке академије за вештине. Или, дакле, песма та није ни предана Путнику, или је Путник није примио? Или ју је био Путник био Орфелин које на време поверно, на тако залутала? Можда би могао на ово одговорити наш вредни старинар и зналац оваких ствари, поштовани Ђорђе Рајковић! Славопој тај написи 17 листова. Није, каже проф. Нернинг, знатан иначе с друге које стране, већ са лепе рукописне и цртачке израде. Писан је на јакој хартији, увезан јаким увезом, којије превучене плавичном свилом, једна страна је украшена златом и сребром веленим монограмат-ским словима М. П., друга опет тако веленим монограмом Е. Б. Мојсије Путник Епископ Бачки), све то смештено је у сутрал од црвене коже с латинским натписом, коју и од кога је посвећен. На првом листу је карактеристична глорификација Путникова: У челу су три лика, у средини митрополит с епископском палицом у левици, а десницом благосиља, око лика пише: Благословљеч Архіеп. и Мит. Сл. Сербскін Павелъ Ненадовичъ.“ Десно у попрсју царски лик са шеширом на глави, а поред њега круна; увакоко пише: „Сопвољеч Франциашко Первыи Императоръ Римскіи“. Лево попрсје Марије Терезије с угарском крушом, уваколо: „Доцуцаеч Марія Ѳерезія Краліца Хѣнгарская“.

ЧИТУЉА.

— У прошли уторак 18. о. м. преминуо је овде доктор права **Јован Јоцић**. Покојник је био даровит и савестан млад човек а на књижевном је пољу окушао снагу своју у неколико малих љубавних и родољубивих песама, што су утледале света у „Јавору“. На опелу му је у име многобројних пријатеља неколико топлих речи у опроштај изговорио професор Благоје Брапчић.

У четвртак 20. о. м. око поноћи преминуо је и у суботу после подне уз опште саучешће сарањен је честити овданшњи протa **Александар Захарић**. Штоване је покојник био потпредседник конзисторије бачке а и члан патроната српске велике гимназије Новосадске преко много година. Доживио је 72 године а њима је служио верно и ревносно пуних 48 година. Лака му прна земља и вечан спомен!

— У Берлину је у прошлу недељу 16. ов. мес. напрасно умр'о немачки литерарни историчар **Јулијан Шмит**, један од најплодовитијих и најмногостранијих немачких књижевника садашњега доба. Написао је у педесетим годинама велика дела о историји немачке, француске и енглеске књижевности овога столећа. Од каснијих његових дела ваља споменути: „Историју душевног живота у Немачкој од Лајбница до Лесинга“, Историју француске књижевности од Луданка XVI. амо“, „Слике из душевног живота нашег доба.“ Иначе је Јулијан Шмит последњих година много изгубио од свог књижевничког угледа и свога критичког ауторитета. У своје га је време Фердинанд Ласал зло напао био у малој брошури: „Господин Јулијан Шмит, литерарни историчар са слагачким склоњама“ — сваканко не без тенденцијозних претеривања и напатака — те га је управо жестоко као невалидну. Исто су га тако жестоко напали и Павле Линдау и Оскар Блументалн и сви су ти нападаји јако шкодили угледу Шмитову у Немачкој.

СМЕСИЦЕ.

(Увреда части — или није?) Лондонска глумица по имену Ебремсова тужила је онамадне критичара Хедана, што је при оцењивању новог неког комада о њој рекао: „Ебремсова подсећа на покојавање професора Шлимана — прави је литикинтет.“ Узалуд је покушао судија, да умири узбуђену уметницу говорећи јој: „Колико су скупоцене те изкопане ствари, најбоље доказује превелика цена, по којој се купују.“ Љутито је одговорила уметница: Јесте, али се велика публика не састоји из старинара, па отказо је она критика нашла, добијам ја с дана на дан анонимна писма, „да ја имам на себи какви латински натпис“, или се изражавала чујеће, што сам се „тако добро одржала“ и т. д. Најосле се неканко изразила а сутра дан је у Хедановим новинама стојало ово: „Као дознајемо, славне наша честита уметница Ебремсова за који дан осамнаести дан рођења. На славу ће учествовати силна деца и унуци.“

САДРЖАЈ: На гробу Мед Пуцића. Песма Марка Цара. — Пета хиљаду форинта. Приповетка Јаше Игњатовића (Свршетак.) — Апостол. (Пеѣеф.) Превео Благоје Брапчић. (Наставак.) — Враголаница. Приповетка. Написала Милева Симића. (Наставак.) — Свој'ој љуби шаком десет година брачног живота. (Стеван Милов.) Превео Ј. С. Ч. — Светозар Вујански, словачки књижевник. Написе Д. Б. Добросав. (Наставак.) — Уметност. Три патријотске песме од Толингера. Оцена А. Јорговића. — Листак. Сабља Маркова (велика народна легенда) на глумишту српском народном дне 16. фебруара и 9. марта 1886 Написао Александар Сандић. — Листак: Новотарије и уметност. — Књижевне новости. — Читуља. — Смесице.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавој табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи шаљу се уредништву а претплата администрација „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 14. У НОВОМ САДУ 3. АПРИЛА 1886. ГОД. II.

ЧАСТ И ХВАЛА

ПОШТЕНУ РАДУ И САВЕСНОЈ ТРУДБИ ЗА ПУНУ ЧЕТВРТИНУ СТОЛЕЋА.

Навршило се двадесет и пет година како народ српски овде на народној својој позорници гледа два мила и драга лика па се поноси и ужива, што српска мајка роди и одоји, узајамна љубав и слога за вас живот споји а богодано одушевљење за дивну уметност српској просвети у службу даде то двоје врсних и ваљаних чланова свога рода.

Који Србин данас поље само разбира за лепу уметност, тај знаде за светла имена **Драгиње Поповићеве-Ружићке** и **Димитрија Ружића**. А зна зацело и то свако, да је требало и озбиљскога мара и настоја, требало мученичког прегоревања и пожртвовања, док се та имена засветлила. Неустрашимо је ту ваљало зрети у величанствени циљ па прегнути њему свим петписким жаром одушевљења.

На ко то зна, тај не може на ино, а да након двадесетпетгодишње јуначке борбе победничким венцима признања и захвале не уреси поносне главе **Драгиње Ружићке** и **Димитрија Ружића**, да им усрдно не стисне руке и из дна душе не заваши: **Хвала Вам, милени наши љубимци! Да оте нам још дуго здраво, срећно, орно и задовољно! Живили!**

ДРАГИЊИ РУЖИЋКИ

О ПРОСЛАВИ ДВАДЕСЕТПЕТГОДИШЊИЦЕ ГЛУМОВАЊА ЈОЈ.

Туну четврт века гледамо те тако —
Свак је од нас с тобом и пев'о и плак'о,
Гледећи на теби живот нам васцели:
Шта нам усуд једном, шта пак другом дели.

Четврт века, увек ти си горе тамо,
А ми сви те само од доле гледамо;
Право је, да и ти сиђеш доле данас,
Да ти нас потражиш, да погледиш на нас.

После четврт века право је да буде,
Да запиташ: да л' ти признајемо труде?
Да нас видиш, еда л' не седимо немо,
Да л' те разумемо, да л' те поштујемо?

Ох, тешко је, мучно, на даскама отим!...
Ми смо благодарни глумцима сиротим,
Што, кад нас весеље, себи муке праве,
А за какву плату? Све за парче славе.

Све вас поштујемо... А да ли и тебе,
Тебе, која и нас дижеш поред себе?
Теби, дични стубе, уметнице права,
Двострука је хвала, двострука ти слава!...

Благоје Бранчић.

ДИМИТРИЈУ РУЖИЋУ

УМЕТНИКУ.

Не мож' ми машта, не могу мисли
До непрелетне оне висине,
До које си се на моћних крилих
Вештине красне славом дигнуо,
Рода ми малог дико велика!

Ако си вољан, да чујеш мене,
Који под стегом признања ступам
Пред тебе, да се њим ти поклоним:
Спусти се, сиђи са крила славе,
Која те кругом звезданим носе,
Рода ми малог дико велика!

Ја ти се дивим, ја ти се клањам,
Јер ти си велик, ти си савршен
На позорници кад приказујеш.
Славуј си сетан и чедна врула,
Кад ти с' усана љубав беседи,
Гром си, што грми, када повреду
Јуначког, мушког поноса сликаш,
Верни си одјек очаја, бола,
Живи си тумач слабости, страсти,
А мученик си душевне борбе
И страшне гриже грозних убица,
На позорници што их престављаш.

Спусти се доле, чуј ми беседу:
У њој ми срце, у њој ми душа,
Молитва чиста и жеља жарка,
Да, кад настане и педесета,
Да будеш удиљ сретно и здраво,
Да будеш десно крило, тврди стуб
Мезимчета нам, позоришта нам,
Рода ми малог дико велика!

Спусти се, сиђи, остави виле,
Виле те доста грле и љубе.
Спусти се, сиђи са крила славе,
Амо те хвала народна зове
А чиста љубав на руке чека,
Што лаворове сплела ти венце,
Поносно чело да ти крунише
И тиме ода признање своје
Твом творилачком духу бесмртном,
Рода ми малог дико велика!

Мита Поповић.

ИЗГУБЉЕН ТЕНИЈЕ.

ЛИСТАК ИЗ „НЕГДИНСКЕ КРОНИКЕ“.

ИСПИСАО П. АДАМОВ.

Било је то . . . Луче или пре колико хиљаде година — свеједно! По негдинску кронику, и ако је кроника, није кронолођија први закон. Тек причају о њему Негдинци и данас.

А чули сте зајамачно и сами свог века више пута, да каже когод за овог или оног:

»Штета за тог човека! У њему је изгубљен велики дар.«

Таких »изгубљених дарова« имаде у свима божијим кутовима овог света, у свима круговима људским.

Ето . . . Сава Белобрк! Изгубљен дар! И нико није тако уверен, колики је грдан дар у њему изгубљен, баш као — он сам.

Он је могао бити највећи научник, — да је само учио штогод.

Могао је бити први вештак и уметник, — да је учио штогод.

Могао је бити Бизмарк или Горчаков, — да је учио штогод.

Он би пронашао зацело и perpetuum mobile, — да је само учио штогод.

У опште, да је учио штогод, могао је бити после Адама — први човек на свету.

Његова је несрећа, уверавање он сваког, што је само »прост берберин«. Он је вальда један берберин између свију берберa на свету, који није — трпен спасен, и који не може подићи под капу оних, што кажу, да су бербери први људи, него тврди, да је то проста и пука обмана. Било је времена, додуше, кад је Сава Белобрк живео у тој блаженој обмани, да од берберина може бити штогод хоћеш; ал и онда тек не из уверења тога, што је берберин, него што је Сава Белобрк — баш он, то јест: што је — ђеније. Па кад поред свег свог дара није могао ипак даље да дотера, него се уверио, да се мора и подерати као берберин, а он смота свој ћалватов, бритве и маказе у једну плаветну мараму под пазухо, тури своје рубље у џепове, дохвати штап у руке, па тако дође у Негдин.

Што је руха, на њему је; што је круха, у њему је — и ништа више. Да је осећао мање дара у себи, можда би даље дотерао. Ал кад је видео, да је изгубљен дар, јер све, што би он могао бити и пронаћи, постоји и пронађено је већ пре њега и без њега, таман се уверио, да је изгубио више од тога свог века у лудо.

Сава је негде зацело морао чути за Негдин. На као што је Негдин, већ као што знате, Негдин, мислио је, ту ће бар бити — берберин.

Кад је пошао већ у Негдин, наоштрио је све бритве, што их има, наклукао је пупе џепове сапуном, које да га ветар не однесе камо на други крај света, које што . . . но, дабогме, што није био сигуран, да ће сапуна наћи у Негдину.

Унапред је кројио планове, шта ће са силним новцем, што ће га тамо стећи. А да ће силан новац стећи, то је држао већ као у воску, не у воску, него, боме, као да су му џепови већ пуни талира и цванцика. Иде па рачуна, па броји. Понда тури руку у џеп, да заграби пуну шаку. Кад тамо, а он забо̀ покте у сапун.

Мислиш . . . А шта да мислиш? Трже руку, као да је ухватио за усијан бријач.

— Их! . . .

Опет се Белобрк занео.

Иде, а врзу му се пред очима све саме брадајлије.

Чисто чорба цури Белобрку на уста. Суче рукаве, па мота рукама, као да оштри бријач. Понда, мислиш, струже по зараслим брадускерама као дрљачом по неугареној и запарложеној стрњици.

Угледао већ и кулу негдинске цркве.

— Ако̀ бог да? — зазвуча неки рапав глас тик иза његових леђа, што неки рекао, као последњи глас тестере.

Сава поскочи, како се трже, па се осврну.

И опет:

— Их!

Оте се Белобрку, ал сад из дна душе.

Беше то кукуљава старица, сва рођава и одрпана, а наслања се на глоговац. Егава, па шантуца; но брзо корача, те га стигла.

Познао је. Стара је то познаница његова.

— А куда ћеш ти, бог те убио? — пита он, па сав претрнуо.

— Куд знам ја без тебе? — одговори бака.

— Кад те молим, пречекај бар ту које време. Не иди са мном одмах у село. Не гипе нам, да се кад тад опет састанемо.

Бака седе под неко дрво крај пута, а из

груди јој зазвеча као разлупан талámбас, ил то беше кикот или уздисај.

Белобрк се сажe, дохвати једну грудву, баци је себи преко главе, а и не осврну се.

— Врачу, исцели се сам! — више за њим баба.

Сава неће као ни да чује, ал му се рука и нехотице маши његове необријане браде.

— Quod licet Jovi, non licet bovi! — прогуња ћеније самосвесно.

То му је све, што је научио, пре него што је истеран био из школе.

То је есенција његове теоретичне и практичне филозофије.

То посредна тачка његова погледа на свет.

А излазна тачка био је његов ћеније, он сам.

Тек му се и опет учини, да чује, како подмукло звечи разбијен талámбас за његови леђи. Чује, ал неће да хаје. Стресе се само.

И уђе у Негдин, мислиш, ушао је у обећану земљу, где, додуше, не тече мед и млеко, што, право рећи, није ни сам мислио; али где расте браде небријане и нескрњиване, као препотопске шуме од Адама.

И нико још не кличе: »Осана!«

Имаће, мисли, кад.

Срете неког Негдинца. Тера пред собом чопор оваца. Збиља зарастио као, боже опрости, наш четвероруки »прадед«.

— Их, човече! — убезекну се Белобрк.

Убезекну се и Негдинац, па се изрогачи на њега. Вели само:

— Који ти је бес?

На пође даље.

А Белобрк већ извадио калајлију, па прави сапуницу.

Само да му је почети! Само да покаже том свету, шта он зна! На ће се, мисли, и свет опаметити, те видити, ко је он; а он ће се, дакако, набрати меда.

— Као пчела на твојој бритви! — довикује му неки глас. Он и не чује.

Негдинац се и не обрће даље на њега, већ тера своје овце.

— Стани! — више за њим Белобрк и трчка око њега, а глади бријач.

Ајак! Онај се само прекрсти, па ни обрни ни осврни, него иде својим путом.

Белобрк се окрену за својим трагом. Наопако се и окрену!

У врх села се помолила бака, па сегуда на свом гложовцу.

Он смота бријач, па га тури у џеп.

Маше главом на бабу, да не иде даље.

Баба застаде, па чучну усред пута.

— Да те хоће когод прегазити, бог дао! — гуњна ћенције у себи тамо њој.

А разбијен талámбас и опет зазвуча у његовим ушима.

Оде управо . . .

Дакако, куда и зна, већ у негдинску крчму.

Кад тамо, а крчмар поређао неколико Негдинаца, па их жўља некоја црканицом и без сапуњаче, све варнице крешу.

Белобрк седе за сто и наручи фињак ракије.

Таман метуо стакоце на жедне усне, па да покваси грло сухо, а суха рука њему преко пута испречи се до по стола, па ће да се куцне с њим.

Белобрку мал' не испаде стакло из руку, мал' један не просу онај уди гутљај.

Тек му се оте из груди као очајнички вапај:

— Зар и ту?

Пред њим седи његова баба.

— Хи-хи-хи! — зазвеча бабин кикот као... Већ као што знате.

— Пијеш! А ко ће то платити? — пита он, као да стоји пред рајски врати, па пита, да л' сме унутра.

— Ти! — одговори баба кроз кикот.

— Их! — стреса се Белобрк, као да је прогутао стењак из лојанице; а није још ни еркнуо племените течности, што треба да га поткрепи.

Наже и стреса у грло, а реци, просу као из напрстка на усијано угљевље.

Истреса и баба.

— Баш вала мученица! — слади му бака. — Хајд још једну!

Белобрк зажмири у стакоце, понда се избечи на бабу.

— Кумим те богом и светим Јованом! Остави ме бар на који тренутак.

Бака се покупи, па пође напоље.

Пође за њом и Белобрк, да се осигура, неће ли збиља отићи.

— Хеј, ко ће платити? — загрми за њим глас, као што је морало загрмити над Адамом, кад је избачен из блаженства.

— Ја! — одговори Белобрк и испупчи поносито прса.

Врати се и седе, где и седео.

— Дај још једну!

Понда хоће да развезе дивап.

— Ала, људи, бријате л' се ви увек тако?

Негдинци се згледнуше.

— Е, где јако!

— Та, да! Питам . . . овај . . .

— Није него?

— А да ли вама кадгод требају кутије или пијавице?

— Ено га на. Чему то?

— Дође ли вама кадгод . . . онако . . . да кажем . . . тесно у прсима, па да вам треба пустити крв?

— Коме је тесно нек тражи кавге, па ето крви.

Белобрк се стресе. Осврну се око себе сигурности ради. На гутну из стакоцета. Није мислио, да ће исклизнути све до дна; ал се, боже, љуто преварио, кад је загледао у стакоце, да измери, колико је остало. Грло глатко, а ниже слатко.

Ех, као вели, куд оде јуне, нек иде и уже! Нема чим платити ни ово, што је досад потрошио. Те што мора бити, нека буде, па бар да зна зашто.

Крчмар му донесе и трећи фињок.

— А ко вам мене фластер, кад се израните? — пита опет Белобрк.

— Хајд због ом! Какав властер?

Ђенције уздахну дубоко и тешко, да се побоја, е му неће ни остати ништа већ паре у грудима; а ђенције тек ипак не сме баш тако шћле нишчезнути у једном уздисају. На трже чашицу, да запуши колико толико продерано грло.

— Нема ни ту хлеба за мене!

То је био крајњи смисао тог чемерног уздисаја, као да се небо са свима својим телесима стропоштало на његове груди.

— Дај још једну!

— Три си већ имао. У Негдину се каже: »Трипут бог помаже!« Плати, па ш опет три, ако хоћеш.

Белобрк се почеша за потиљком, па му се поглед омаче на врата.

Тамо се искезило смежурано лице — његове баке. Све скакуће око свог глоговца, па се кикоће, мислиш, заћепила се.

Белобрк се осврне. Земља се не отвара, небо високо, а до врата има неколико Негдинаца. Да је мува, не би пролетио.

— Пријатељу, рећи ћу ти по души. Путник сам, а новаца немам, па —

— Па што пијеш, кад немаш да платиш?

— Знаш шта? Да ти одрадим. Ево, обријаћу вас све, штогод сте ту, за та три стакоцета ракије. Је л' право, браћо?

Крчмар га мрко погледа.

Негдинци се насмејаше.

— Не шали шалу, док ти ја нисам отшалио.

— Немам, па да ме стрмоглав сад баците с негдинске куле. Него да вам пустим крв. Пустићу вам свима, коликогод хоћете.

— Пустићу ја тебе! — повика крчмар, па пође к њему.

— Стани! — умеша се један од Негдинаца. — Хајд да му скинемо ту брадускеру, па нек му је проста мученица негдинска.

Сви се сложише.

— Не, браћо, тако вам Негдина! — дречи и копрца се кукавни Белобрк. — Ево вам сав мој алат!

Струже крчмар, све звезде штрецају Белобрку пред очима; а међу свима као репатица скакуће Белобркова бака на свом глоговцу.

Скинуше му браду с једне стране, па га пустише и испратише на миру.

Залети се бака на врата, кад га виде; па оде, мислиш, у недоглед ће.

Покупио се Белобрк, па иде, па изашао већ на други крај Негдина. А кад изашао из Негдина, баци се на њега каменом, што већи нашао, па ће поћи даље.

— Немој без мене! — закрешта бабин глас.

— Их! Зар ти није доста? — јекну он.

— Догод теби не дођа. На јеси ли се сад уверио, да се сваки испомаже, како сам зна и како мисли, да је најбоље? Јеси ли дошао до памети, да твој ђенције није никакав? Твоја су браћа, држећи се свог поштеног заната, бар колико толико с бритве стекли до то доба. А ти се потуцај од немила до недрага.

Стаде бака да чита.

Белобрк се чеше, и где га не сврби. А пољува у шаку и маже одерану страну своје браде, да га не бриди.

— И ти ме не познајеш! — одговори баби, па одмахну руком.

— Кад те ја не познајем, што сам с тобом од колевке твоје, да ко те може тек познати? — вели баба.

— Потомство! — одговори поносно Белобрк. — Збогом!

Окрену се и узе пут преда се.

— Ја не знам пута без тебе! — закрешта баба, па узе пут за њим.

Егуша, па час по те ће се закикотати.

— Море, ја сам већ сустала, — повиче свом вољу.

— А ти остани ту, да те никад више не виде моје очи.

Неће баба то да чује, већ скочи Белобрку на леђа, па га стиште, све јој клопарају сухе коштурине.

Та баба није нико други већ невоља изгубљенога ђенија . . .

Па камо се деде Сава Белобрк?

Бог би га знао! Изгубљени ђенији су трајнији него прави, па дуже трају и даље досежу као и — зао глас. Они не умиру. Њих нестаје, да за час опет гдегод искрсну као вечити Јуда.

Сава Белобрк се појавио у Негдину као метеор, да га за час нестане, па је тако и пао у негдинску кроњку као — метеор.

Негдинци и данас причају о њему, како је прошао у Негдину.

Ако је још гдегод у свету, зацело уверава тек сад с већим убеђењем — својим, да је сва несрећа његова, што је само »прост берберин«.

Белобрк је, истина, био »по несрећи« берберин; али ако га ко може утешити, нека га утеши његова баба. Она више памти него и сам вечити Јуда. Газдовала је та од истока до запада, од сврх северног до накрај јужног пола у сваком куту и звана и незвана, возила се и бродом и гвозденим путом, кочијама и чезама, ходила по паркету у свили и газила боса по трњу; па нека га увери, ако за њега може бити још каквог уверења осим његова, и нека га утеши, ако за њега од утехе цвеће може кад изнићи, тиме, да браће његове имаде у свим божјим кутовима овог света, у свима круговима људским и да и њих садашњост — не разуме.

Та, баба му је зацело највернија.

АПОСТОЛ.

(ПЕТЕФИ.)

XVIII.

Већ је десет лета међу четир зида!
А десет је лета и на пољу много,
У слободи, камо л' у нећини мрачној.
Нарасла му брада, нарасле му власи,
А он их је гледо, еда ли већ седе,
Но увек су му се црне чиниле —
Премда је био већ к'о овца сед,
А тек у мраку црно беше све.
Већ десет лета, а то њему би,
Све као једна дуга, пуста ноћ,
И све је чек'о, кад ће сванути?
По каткад му се чинило,
Да више столећа, да више тисућ лета
Има, од како чами и да је
И страшни суд већ давно прешао,
А земља да се давно строшила —
Тек ова тамница је остала
И он заборављен у тамници.
Из срца му је изумрла страст.
Сад већ не куне бога, не роњче,
Бог му ни на ум није падао,
Ни бог ни човек никакав...
И туга срца умрла му је,
Само је каткад плакао,
Највише кад би из сна устао,
Јер га је у сну посећивала
Узорна она појава,
Обожавани дух љубавце му —
И сад у гробу тако веран још!

Но чим би се пробудио,
И драги лик би умах нестао,
А роб би плак'о, плак'о, јецао...
А што му није долазио син?
Он је и сина имао,
За што га он не посећиваше?
На то сам себи одговараше:
„Јер син за цело живи још, а живи
Не могу амо, него само мртви —
Тек она може, ангел љубави ми.
Но син је жив, па вађда велик већ?
Им'о је кад нарасти.
Но шта ли може бити с њим?
Сироче моје, јадни сине мој!
На што те је могла нужда нагнати?
Можда си крао, па си обешен?
Или си пош'о трагом очиним,
Па сад к'о ја под земљом робујеш?
И можда баш у овој тамници,
Можда си баш уз мене сусед мој?
Ох сине, волиш ли ме бар
И сећаш ли се, синко, оца свог?"

Ал пст! шта шуми? Какви чудни гласи?
Сужник их ноће ослушкивати —
И сав утону у то слушање,
Да скоро и не дисаше.
Заробљену му душу трже глас
К'о сунчев зрак, што пупу развија,
И уста му се после десет лета
Сад први пут насмехнуше.

Тичица стала на зид тавнички
И његовом се блиски прозору
Попевајући гласом веселим
Умилне, слатке песмице.
И сужник проговори ил' тек помисли,
Не смевши гласно, да не узбуни
Умилну песму госта милога:
„О слатког, слатког гласа, боже мој!
Сад чујем први пут оваки глас,
Од како овде боравим,
А већ сам давно, врло давно овде.
Певај ми, певај, тиче милено,
Твоја ме песма сећа да сам жив
И да сам негда боље живео;
С твоје се песме сећам младости,
Тог давно, давно прошлог пролећа,
И цвета тога дивног пролећа
— Мирисне љубави.
Твоја ми песма буди стари бол,
Ал уједно ми даје утехе,
А утешени бол је чарован,
Слађи је и од саме радости...
Певај ми, певај, тиче милено!
Ко те је амо к мени послао?
Ко рече ту да станеш, на тај зид,
Где ништа друго не слази до клетва?
Превишњи боже! слутим,
И та ме слутња хоће убити,
Уништиће ме својим блаженством,
Јер та ми слутња шапуће
Да ће ме пустит' и да не ћу ту,
На овом кужном месту умрети,
Него под ведрим небом на пољу.
Ти, мала тицо са зида,
Слободни путниче
По слободноме свету широком —
Ти си слободе моје весница.
Тако ће бити, није сумње већ.
Буд' јако, срце: јад те не сломи,
Нека те радост сад не сломи!
Већ није сумња: свет је проглед'о,
Згадио се на срамотни јарам,
Па сад га збаца и пре свачега
Отвара врата ове гробнице,
Нек прве сузе радости
Оросе образ свих мученика,
Што за слободу овде трпну, чаме.
Ти мала тицо са зида,
Слободни путниче
По слободноме свету широком —
Ти си слободе моје весница.

И шкрипну кључ у брави тавничкој,
А уплашена тица одлете.
Отворише се врата тавничка
И стражар уђе: „Хајде, пуштен си!“
Поцикну сужањ од радовања
И руком притиште главу,
Да ваљда памет ухвати,
Јер га је хтела већ да остави.

„Је-л' ту? — повика с дечјом радошћу —
Је-л' ту? где, није, ниј' одлетела,
Ја нисам с ума сишао, знам све.
Знам шта се збило: ја сам слободан,
Јер слободни су род и отаџбина.“
А мргодни му стражар упаде:
„Лудаче, шта те с' тиче отаџбина?
Радуј се, што си ти ослобођен!
Ал' сужник не чу, јер је његов ум
Далеко, чак далеко лутао,
По целом свету — тражећ мили гроб,
У ком му верна љуба борави.
„К теби ћу прво“ — рече себи сам —
„Ти драги самртниче душе ми,
К теби ћу: к'о што мени дође ти,
Тако ћу ја сад тебе тражити,
Да ону свету земљу целујем,
Што теби даје мира вечитог.
Како ме споро, гле, раскивају,
Па како ми је оков тежак сад!
Дужи су, тежи, ови тренути,
Нег препаћене овде године...“

(Свршиће се.)

ВРАГОЛАНКА.

ПРИПОВЕТКА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋА.

(Наставак.)

„Нашла сам случајно на албум, у коме су биле само мушке слике, и морам признати, да сам се чудила, што не нађох ни на једну познату личност. Наједаред ми поглед паде на слику неког врло младог човека, и чим сам је угледала, морам признати, да ми је готово памет стала“

„Аха, а нисмо ли се случајно мало сувише загледали?“ упаде јој Јела у реч. „Та но, но,“ наста-

ви, када је Софија ухвати за руку, да је у говору прекине, „бива и то у свету, на људи за то опет живе“.

„Мани се,, молим те, не упадај ми у реч. Чекај, док будем готова па онда примећуј, шта хоћеш; ти бар тек имаш стрпљиву варав.“

„Хајд, хајд, говори само.“

„Та слика била је тако налик на нашег „келнера“, да друкчије не би могло бити ни онда, да му је то млађи брат. Разумеш ли, шта је то: два сасвим једнака лика, само што је онај на слици био доста млађи“.

„Та је ли могуће?“

„На моју поштену реч. У највећем чуђењу пријем Мари, поднесем јој споменуту слику, и запитам је, на кога је налик. А она готово заневи од чуда, па једва мога изустити: ‚Но, такве сличности нисам скоро видела‘. ‚Драга госпођо‘, рекох нашој домаћици, показујући јој слику, ‚ко је ово?‘ ‚Е, дете моје‘ рече оно благо, ‚да сте ме запитали ма за коју слику, што су у оним другим албумима, ја бих вам била на услузи, али тај албум, што вам је у руци, својина је мога сина; о тим сликама знао би вам само он дати извешћа. Ја знам само толико, да су то све сами његови другови. А најпосле све да ми је њихова имена и изрећао, та ту их има толико, да не би чудо било, и да сам их заборавила. А чини ли вам се, да сте наишли на ког познаника?‘ завршн најпосле. ‚Не баш на познаника‘, одговорим ја, ‚али на неког, који је врло налик на нашег једног сапутника‘. ‚Па можуће је, да је то једна и иста особа,‘ рече она. ‚А, то сумњам‘, одговорим јој ја, ‚јер наш сапутник је куд и камо старији од оног, кога ова слика приказује‘. ‚О баш ми је врло жао, што не могу да вас задовољим‘, изусти она и после још неколико најобичнијих речи кренусмо се ја и Мара кући. Да смо целог пута говорили о нашем „келнеру“ и тој слици, не треба ни да ти кажем, та то се по себи разуме. Тако у разговору стигосмо до пиваре. Преко од ове је, као што знаш, рукавичар. Па како сам ја хтела да купим рукавице, замолим Мару, да свратимо унутра. Уђосмо. Ја сам са избором била брзо готова, и већ се хтедосмо кренути, кад и Мари паде на ум, да и она за себе наручи рукавице. Док је њој рукавичар узимао меру и док јој је износио свој велики избор кожа, дотле сам ја седила крај прозора и гледала свет, што је туда пролазно. Наједаред ме из мисли трже неки доста јасан глас: ‚Здраво, докторе, чуо сам да си ту, а камо те мени?‘ Радознала, да видим како тога што пита, тако и оног, кога се тицало то питање, пригнем се јаче прозору. А тај ослушкујући, који ми је случајно окренуо леђа, пружи оном првом, тако да се баш код прозора састали, пружи му својски руку и рече: ‚А где Пере, а ја баш сад ноћох к тебе‘. На у тај мах се окрену тако, да сам га сасвим добро видила. Већ кад је проговорио, учини ми се, као да сам тај глас чула, али кад сам му погледала лице, онда, но, укратко: замисли, како ми је било, кад сам у том доктору познала нашег „келнера“. У тренутку било ми је све јасно. Она слика у албуму код М—ћевих, па сад овај случај — у осталом што даље и казујем, та ти си бистра жена, па знаш и сама, на што све то излази“.

„Та је ли могуће,“ узвикну Јела. „Можда си се ти и преварила?“

„Иди због, шта преварила! Ја ти кажем, да је наш „келнер“ и тај доктор једна и иста личност.“

„Иди, молим те, како можеш тако на памет судити“.

„Не судим ја на памет, већ баш онако, како јесте. Ја ти рекох, а теби стоји до воље, да мислиш, шта хоћеш.“

„И ти мислиш, да је она слика његова?“

„Наравно, само из пређашњих година. Али сутрадан ћеш одмах видити, имам ли право. Само ме немој прекидати.“

„Да чујем, а обећајем ти, да ћу ћутати, догод не свршиш“.

„Мени је у тај мах било тако, да с почетка нисам умела ни на шта да мислим, шта више нисам ни Мару, која се с рукавичарем ушушкала у најопширнији разговор, хтела да буним, јер сам се бојала, да ће ми се можда из њихова разговора омаћи која реч; а свакојако ми је ваљало да што више знам о њему. Па морам признати, ја сам чинила оно, што би без сумње чинила и свака друга, која би била на моме месту. Сакрила сам се за завесу и прислушкивала сам, на сад ћу ти од речи до речи изрећати њихов разговор: ‚Но то ми је баш мило, али причекајмо мало, сад ће из пиваре доћи и Паја Т. Он ће ми данас о ручку бити гост, па ако нам се још и ти придружиш, могла би се рећи која пријатељска.‘ ‚Хвала, брате, на ручак ти не могу доћи; чекаће ме сеја, него ћу доћи на каву.‘ ‚Прима се, прима се. Но баш волим, што ћемо се састати.‘ ‚Па како је иначе?‘ ‚Као увек.‘ ‚А јеси ли обогатио знање каквим новим анекдотама?‘ ‚Ха, збиља, кад баш спомену, данас ћу вам доиста приповедати нешто врло занимљиво.‘ ‚Гле, молим те, та ти баш као да те измишљотине вадиш из рукава.‘ ‚А, шала на страну, данас ћете чути нешто истинито.‘ ‚Без сумње је опет ко насео?‘ ‚Е ту је тешко пресудити‘ ‚А како то?‘ ‚Та не могу ти овако укратко рећи. Док будеш чуо све по реду, онда ћеш и сам пресудити. ‚Хајд, хајд, видићемо. Али немој пре започињати, док ја не стигнем.‘ ‚Не води брига‘. „Па

реци ми само, кога се тиче?' ‚Двеју врло лепих занимљивих женских и једног човека.' ‚Познајеш ли их ти?' ‚Женске врло добро. Њега нимало.' ‚Но онда те једнице жалим, јер нема сумње, оне неће имати мира од тебе.' ‚Богa ми, да видиш у овај мах хоће. Јер ја ни за главу не смем признати пред њима, да ми је тај случај познат.' ‚Богa ми, то ме ничије баш озбиљно занимати. А ко ли су ти те јунакиње?' ‚Ти знаш, да се Марко С. оженио?' ‚Знам. Ја сам овамо и дошао из Б. и био сам с њиме, Ал му жену нисам видио, јер је она некуд отпутовала.' ‚Да, да. Па једна од тих јунакиња је она, а друга њена пријатељица.' ‚Та шта говориш?' ‚Е ја ти рекох.' ‚А шта се то њима могло десити?' ‚А откад си ти постао тако радознао? Али дај да ти овако укратко кажем: да су у једној гостионици у својој соби цело једно вече провеле са једним отменим човеком, који им се из неке лакрдије приказао као келнер.' ‚Шта?' рече доктор, за кога сам ја сад већ поуздано знала, да је наш келнер и ухвати тог странца за руку. ‚Па зар је то баш заиста била Маркова жена?' ‚Зацело. Ја то знам из најпоузданијег извора.' ‚Па кад брже се то већ разгласило?' ‚Шта, а да ниси и ти то чуо већ као тајну?' ‚Та, та,' замуца доктор мало збуњено, ‚ја сам тек онако нешто начуо, али то се баш сасвим не слаже са тим, што ти говориш. Има нешто, што ми не иде у рачун.' ‚А шта то?' ‚Рећи ћу ти, док ти будеш са твојом приповетком готов.' ‚Добро, нек буде и тако.' ‚А јели молим те, ниси ли чуо, куда је отпутовала Маркова жена? То сам, видиш, заборавио да питам, а Марко ми опет није рекао.' ‚Она је овде.' ‚А њена пријатељица?' ‚И она.' ‚А знаш ли ти, где су оне одселе?' ‚Питаш ли због Маркове жене или због њене пријатељице?' рече онај кога је доктор назвао Пером и значајно се насмеја. ‚Разуме се због Маркове жене, јер њу бих волио да видим. Рад бих да се уверим о Марковом укусу. Што се тиче оне друге, њу не знам ни из чувења,' заврши доктор, а ја видим, како не скида ока са свог пријатеља. ‚Па добро, но, одселе су у гостионици код забуда.' ‚А зар овде немају никога свога?' ‚Немају никог, осим једне другарице.' ‚Па како их та није познала?' ‚Јесте, али су оне одбиле позив. Говори се, да ће им се та пријатељица скоро удати, а ово дана очекује свог ђувегију, па нису раде да јој сметају'.

„Ха, ха, ха," смејала се Јела, „дакле се већ и то зна."

„Пст," попрети јој Софија. „Зар си заборавила на своје обећање? Та ја још нисам готова".

„Опрости, нећу те више прекидати."

„А ти слушај даље: ‚Ти знаш,' рече онај доктору даље, ‚то је она удовица Јела Е.' ‚Знам је из чувења и из виђења.' ‚А докле ће се још бавити овде?' ‚То ти не знам рећи.' ‚А где би се ја с њима могао наћи?' ‚Па то је врло лако. Распитаћемо где за њих.' ‚Учини ми то, молим те. Тиме ћеш ми учинити велику услугу.' ‚С драге воље. Али где, ево и Паје. Хајдемо пред њега,' заврши, и оде заједно са нашим јунаком на сусрет ономе, кога су очекивали. А како је мени било из тога, то знам само ја и онај горе. Знам ти само толико рећи, да сам се у тај мах први пут покајала, што сам лакрдисала и чини ми се, да ћу тај занат за навек напустити, јер још никад нисам тако насела као овога пута."

„Та немој, молим те," ругала јој се Јела. „Па онда зар би ти то умела извести?"

„Та мани се шале. Размисли о целој ствари мало озбиљније, па ћеш видити, како онда изгледа. Представи себи, шта ће тај човек мислити о мени, ако буде, не дај боже, дознао, ко сам," одговори јој Софија мало забринуто.

„О томе не мори главу," тешила је Јела. „Мислиће оно, што и ти мислиш о њему. Лакрдисао је и он а лакрдисала си и ти. Ви сте се дакле исравнали".

„Та да, лако је тако говорити, али ко зна, шта све из тога може изаћи?"

„Којешта. Како те само не мрзи тако мислити?"

„Мани се, мани. Мени се нешто зло слути,"

„Е, јеси чула, нећу такву да те гледам. Та озбиљност ти ни мало не доликује. У осталом срећа је још, што је то код тебе прелазно".

„Али веруј ми, ја ти најозбиљније кажем, да се ја плашим, е ће из тога изаћи какве непријатеље".

„Какве непријатеље? А најпосле све да буде и тако, нећеш ти бити крива, већ он. Јер ти си само довршила оно, што је он започео. Али шта је онда било?"

„Е, шта је. На срећу Мара је још толико говорила са рукавичарем, да су она тројица већ доста одмакли, тако, да смо ми без бриге могле стићи до наше гостионице а да нас они не опазе. Да се од тога тренутка не смемо да покажемо на улици, биће ти сасвим разумљиво. Ето, сад знаш, зашто смо ти дошли на колиц, као и то, зашто нећемо да да идемо у шетњу."

Таман је она то довршила, а на вратих се указа Мара.

„Но," рече Јели, кад је ушла и села, „јеси ли чула?"

„Од почетка до краја."

„Па како ти се свиди?

„Та ја управо ни сама не знам, да ли да се чудим или да се смејем.“

„Ах, не умем ти рећи како ме љути, што сам и ја ни крива ни дужна умешана у то. Само да ми муж за то не дозна. Али ова“, ту показа руком на Софију „ова је већ одавна заслужила да наседне. Њено лакрдисање прелази све границе.“

„Молим те, немој ме још и ти карати“, бранила се Софија „доста ми је и тако. А најпосле,“ дода смешећи се „тек опет мораш признати, да си се онда слатко насмејала.“

„Ето је видиш“, рече Мара Јели, „кажем ја теби, та ће таква остати. Ту не преокрену ништа на свету“.

„Па добро,“ рече Софија, „хоћеш ли да ти обећам, да ће ми то бити последњи пут?“

„А што ми нудиш то обећање? Хоћеш ли валда да тиме створиш себи још једну неприлику више?“

„Како ти то мислиш?“

„Та бојим се, да ће наићи време, кад ћеш то обећање искати натраг“.

„Неће, веруј.“

„До прве прилике,“

„Е а ви ме, ако можете, створите друкчијом.“

И ко зна, колико би се оне још онако препирале, да не наиђе нека нова посета, због које су морале тај разговор прекинути.

(Наставиће се).

СВЕТОЗАР ВАЈАНСКИ

СЛОВАЧКИ КЊИЖЕВНИК.

ПИШЕ Д. Б. ДОБРОСЛАВ.

(Наставак.)

Напоменућемо ауспиције, под којима се песник лаћа предмета, средства, којима се служи, да предмет предочи. Повећа добра прелазе из једне руке у другу, а вечитој тој промени много доприносе стари недостатци у управи и судству. Велико једно племићко добро баш је променуло свога госу. Био је то Прус неки, који је са новим звањима имао да поднесе најгорча искуства. Место његово преузме Карло Ваповски, који има енергије, да успешно на пут стане свакој неоправданој обести те се баш с тога при свој својој оданости к Словаштву може да одржи, а оданости тој рад је по својим силама и израза да даде. Дом његов постаје у месту Рудопољу зборилиштем верних једномишљеника, истом се оданошћу спрам Словаштва одликује и његова љуба Марија, снажна и великодушна жена, а и њена рођака, госпођица Ана, сањалачки створ пун пожртвовне доброте. У нов живот васкрсне друштво у Рудопољу по доласку Рудопољског. Овај се само лако осврне те већ добије јасан преглед на односаје, што онде владају, и на социјалне струје друштва. Монотони безидеални живот словачких центрија, који су отпадништвом својим сваку природну основу успешног развитка себи испод ногу извукли, њему се скоро досади баш са њиховог напора, да се из лабавих материјалних односаја подигну. Други део друштва, ма да му је у својим тежњама стран и неразумљив, ипак пробуђује у њ интерес за себе, он бар налази међу њима лица, којих идеална тежња његовим уметничким вилејитетима мање или више одговара. У породичном кругу Ваповског упозна се са учитељем Албертом Тихијем. Необичну наклоност, осети према томе младићу, којем је карактеристична црта најиван неки идеализам с обзиром на тежње његовог народа. Мало се по мало склопи међу њима двома пријатељска веза. Трезвено утишава Станислав ватру одушевљеног младића судом својим о словачкој књижевности. Већину дела назиље дилетантским покушајима све до Колара и Шафарика. Алберту се наводне очи од суза, али горки пехар ваљаде искапити до дна.

»Згорићете«, примети суво пар но Станислав на застане пред препуњеним дућаном, управо пред крчмом Чивутиновом. Са улице се видиле силне халене а испод њих вире сагорене руке.

»Ово ђубре«, рече Рудопољски показујући у дућан, »једва да има ону душу и органичну снагу напретка! Misera contribuens plebs! In aeternum amen!«

Албертова рука спадне са руке Рудопољског. Заблене се у чивутски дућан а притом сагне главу.

»Пиј, братац«, зачу се промукао глас а затим незгрална кинички-луда псовка. Код врата је стајала женскиња с белом на четир ћошка завезаном марамом на глави; врхови мараме извиривали су лево и десно са плећа. На леђих је у жутом, неизбељеном чаршаву носила неку маленкост.

Била је млада, али мршава, а груди су јој биле упале. Под марамом се видиле уске чипке са капе. Те су чипке проткану сенку бацале на бледо, лепо чело. »Михајло«, зачу се њен слаби, молилачки глас, »хајде, биће касно! Далеко још морамо ићи!« Ослоњени је држао у руци боцу с дугачким вратом. Водењкасто пиће без праве боје прскало је о боцу; у широком се врату боце сваки час стварала пена, али одмах и нестајала. »Е, шта, Дорка, Дорка«, заплетао је Михајило немарно, бацивши жуту халену на клупу. Црни накити, што се зову „sližky“, висили су му о капуту, »боме ја још нећу да идем. Ходидер ближе, гуцни мало, Дорка.«

»Децу сам саму закључала, ти знаш! Зацело ће плакати. Хајде, Мишко, хајде —«

Жена му метне халену о раме. „Sližky“ се на капуту крену. Наједаред се његово лице смрачи. Побледелу усну преврне па блесасто погледа у своју жену.

»Хоћеш ћутати, проклетиње!« Реч »деца« није марио.

»Хајде, Мишко«, повиче жена, оберучке га ухвативши за рукав, којем је доњи део био везан конопцем, како би служио као кеса за јело, дуван и кресиво.

»Ха, ха«, зацери се црвени Чивутин, »гледте, људи, жена бије човека.«

Неки се стану смејати за Чивутином.

Михајлово се лице смрачи још већма. Истргне рукав из руку жениних па је стане грувати у слабе, упале груди; она посрне и падне о тле, марама јој с главе спадне. Црни њен курјук, узицом привезан, стаде јој се ваљати по блатњавом патосу.

»Хајдемо!« викне наједаред Алберт, па повуче пријатеља за руку.

Толико за карактеристику Вајанскове реалистике, ма да је ту баш изнесена црња страна словачког народног живота. У посвети својој вели Вајански Хвездославу: »... и горке сам речи облио врелом крвљу срца свог. Љубав к роду и народу словачком јесте поное жићу моме и ја је исказујем, како умем: својим нагорким тоном. Кад хоћу да је изречем сладосно, кротко а уз то од срца и сјајно, ја онда на глас читам твоје песме.« Остављени народ словачки, који назатку своме није једино сам крив, исто се тако морао у обзир узети, као и друге ситуације, већ ради потпуности слике. Средства има Вајански још једнако довољане, да своје Тихе подигне из очајања. Ватра букти у његових грудих, он љуби и њега љуби Ана. Ова се са малом ћерчицом Ваповскога бавила у Ровијенском, у шумама старога шумара Крала, оца Маријина. Тамо је потражи Тихи па се притом одиграа један од најпоетичнијих призора тога романа. Међутим очара Рудопољског лепа појава госпође Вановскове те он на брзу руку скицира на артију њене племените црте. Тај модел ваљало је да му даде давно тражени уметнички идеал, на којем сад почиње да ради. Притом се све више и више приближује кругу народњака, сам себи мора признати, да му се Тихи допао, не са духа свога, него са своје личности. Ма логика словачке науке и рамљала, логика те словачке заокружене индивидуалности истинита је и непогрешна. Но у чему се састајала та истина, то није знао. »Па видићемо. Ја се упућам у озбиљну борбу с њиме. Или ће се растрезнити те децу настављати без сањалаштва, тихо и задовољно, или ћу ја стати на његово место.«

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Др. ФРИДРИХ С. КРАУС

ПРЕД СУДОМ ЗНАНСТВЕНЕ КРИТИКЕ.

(Свршетак.)

Врједно је сад да видимо, како се др. Краус служи изворима. Један је примјер довољан, да нам каже, ко је др. Краус. Бадава, писца ће најбоље учити из дјела му. Краусова књига пуна је нечистијех послова.

На страни 362—369. ријеч је о просидби и заручивању у Босни. Већ у напријед можеш знати, вели Јагић, да је од њекуд од ријечи до ријечи написано. Напоштетку признаје др. Краус, да у томе има благодарити Клоповићу. Ко је тај Клоповић, то валда не зна ни сам Краус. Исти Клоповић имаде додуше расправу о горе споменутом предмету у „Напретку“ год. 1879. Па мислите, да је др. Краус имао при руци „Napredak“? Јагић барем сумња, јер је довољно упознао др. Крауса. Међу тијем на што му „Напредак“, кад је имао Пуклера и то оног истог Пуклера? У Пуклеровој књижици отштампана је Клоповићева расправа на страни 42—47. Ту је и прочитао др. Краус Клоповићеву расправу на он-

да отуд и преваљао. Ето како др. Краус долази до литературе. Требао је бити искрен па на првом мјесту благодарити и Пуклеру. Да се др. Краус родио у почетку осамнаестог вијека, можда би још и успио на овај начин; данас то никако не иде.

То исто практикује др. Краус више пута и са Богишићевим „Зборником“. Наће у Богишићевој књизи нешто цитовано на турај у своју књигу тако, као да је сам до тога дошао. Особито је класичан др. Краус на онијем мјестима, гдје говори о њеким његовијем „Gewährsmänner“ а то „unsere Gewährsmänner значи у обичан језик преведено „пријевод и краћа од ријечи до ријечи из Богишићева „Зборника“.

Ето тако Јагић о свему, што наведосмо, а нама остаје тврдо увјерење о колосалном ништавилу колосалног хаоса, што га је др. Краус именовао „Sitte und Brauch der Südslaven“. Хоће ли се из тог хаоса једном сјајност указати, то не знамо, али толико можемо тврдити, да ово, о чему је учени Јагић све нас осим „ученог“ доктора увјерио, „кад одрасте на размисли, канће му се само“.

Смијешан је управо др. Краус са својим разметањем у II. глави. Иста глава је појетична, као што и многе друге романтично звоне, гдје се није могло ударити темеља озбиљним Богишићевијем „Зборником“. Сам др. Краус зажалио је на ову главу у „Посвети“ стр. VIII. Мало је ту умне радње докторове; заљео се као пиле у кучине. Међу тијем „треба хтјети, треба смјети“. Покушао је он и ту, да спасе свој ауторитет. Мјесто да признаје, да је зашао на страно поље, на коме се не умије кретати а он удри у тираду „Стара историја јужнијех Словјена није моја историја, она одузима крила мојој фантазији, она ме не загријева“. Знамо Вас, знамо, г. докторе! Реците боље, да је ту ваљало имати штудије, па онда мозгати; не знамо само, како вам је „Зборник“ загријао фантазију, није ни ово лирска појезија. А ако сте хтјели фантазовати, ман'те се озбиљнијех ствари. Ту се иште прибора и озбиљности. Обогатите њемачку литературу пријеводима наших народнијех умотвора, кад тако лијепо преваћате, само ипак опрезно без гиксера, „прераћивања“ и кривијех тумачења; чувајте се онаквијех тумачења, да је „Љуба“ у нас жена, док не роди дјецу а онда тек да је „жена“; као што оно једном у антрополошком друштву јефтино продадосте!

Е тако се др. Краус већином извлачи, кад ваља коју казати, да и њега чујемо, Критична историјска и литерарна питања алаи др. Краус. Тако нас увјерава Јагић на 621. страни „Архива“: Није ни чудо; нема ту хране за докторова пегаза. Ту ће пегаз прије црћи под батинама, него што ће кренути.

Јагић је анализовао свијех тридесет глава Краусове књиге; на којој је год закуцао, нигдје Крауса код куће; свуд Јагићеви стари познаници. Свијех тридесет глава — сами јатаји. Мал' не из сваке вири Богишићев „Зборник“ а гдје тога није, ту се др. Краус мало пролепршао на крилима фантазије па онђи сад овог сад оног писца, спуштао најзад крила а под њима туће муке на гомиле.

Ми не можемо овдје залазити од главе до главе, да са Јагићем разгледамо, шта је све овдје туће а шта све не достаје; хтједосмо само језгро Јагићеве критике саопћити, изнијесши карактеристична мјеста.

Боље илустрације ради изнијећемо ипак који пријер.

У глави XIV. што је под насловом „Mädchenraub“ превео је др. Краус, што бјеше у Зборнику, за тијем Миодраговићеву расправу, што је у „Летопису“ од год. 1880. књ. 122., онда оно, што је у Вукову Рјечнику под ријечју „отмица“ и најзад њешто из Врчевића и Љубише.

У глави XV. „Aussteuer“ оњачкан је Богишићев „Зборник“; кад није ту више било, превео је др. Краус једну приповијетку из Врчевића.

У глави XXI. „der Erbtochtermann“ главни је садржај из Богишића. Пријемет је раширен једном причом од Врчевића и њеколиким сићушнијем примједбама.

У глави XXII. што је под насловом „das Weib“ остао је др. Краус без Богишићева „Зборника“. Ту је било и попуди и потегни. Натезало се ту с пословицама, шаљивијем питалима и одговорима, што живе у народу. Материјал је еластичан па ипак није могао др. Краус ништа створити, јер му је фактично недостајало нужнијех скица, вели Јагић.

Тако је у глави XXIV. „die Ehescheidung“ из Богишића, Врчевића и њешто из Медаковића већим дијелом од ријечи до ријечи преваћано. Тако је глава XXV. „Witwenrecht“ кратка и садржи мало стварног. Глава XXVII. „Vormundschaft“, такође. Главу XXVII. „Adoption und Arrogation“ створио је опет Богишићев „Зборник“. Тако је сумарно обрађена и XXVIII. глава „Gevatterschaft“ (кумство), пјесме и пословице су мало помогле, па онда и глава XXIX. „Wahlbruderschaft“ и „Wahlschwesterschaft“ с том разликом, да нам је овдје саопћена једна пјесма, по Краусову мишљењу „ein äusserst merkwürdiges Lied aus Bosnien“ из збирке Давидовићеве. Међу тијем имамо њеколико деценија ранније исту такову у Вуковој збирци. (Лајпцишко издање 1824. Браћа и сестра.)

Врло је важна глава IV.—VIII. у Краусовој књизи, али не за то, што јој је и како јој је др. Краус обрадио. У тијем главама имало би да се ради о „задругзи“. И радио је др. Краус. Да вам и не ка-

жем како, знаћете. Рад је тај скроз несамосталан, јер је све из Богишића осим нешто „прерађивана“ Што се ту говори о ријечи „задруга“ за чудо се потпуно слаже са оним Богишићевијем, што је у расправи „De la forme dite Inokosna“. Париз 1883. особито страна 36. али с том разликом, да је Богишић тијем умио да створи нову теорију, о српском фамилијарном праву, док је др. Краус домао до резултата „Nicht die Hausgemeinschaft an sich selbst, sondern die Verwandschaft ist die Grundlage der gesellschaftlichen Ordnung bei den Südslaven“ стр. 72. С тијем смо чули нешто ново; ко о томе сумња? На онда „Die Hausgemeinschaft ist nicht mehr als ein Verein.“ Ево опет нешто ново. Dieses „nicht mehr als“ das ist köstlich вели Јагић. Ето тако би могао човјек нешто ново научити, ако чита Краусову књигу. Наравно, кад се најприје Богишић оплијени, онда ваља и нешто своје додати: ударити у свечан стил па казати нешто „ново“, о чему је цио свијет осиједочен.

Ето такав изглед имаде цијело дјело Краусово, па да не би загледали у сваку главу посебице, јер је све на један калуп рађено, — да се задовољимо са оним, што нам рече Јагић о Краусову раду на 613. страни „Архива“: Eigene Mühe beschränkte sich mit wenigen Ausnahmen auf Compilation und Uebersetzung. Крупна ријеч али на жалост истинита и носи у себи тип цијелога дјела.

Него има једно поље, на коме је др. Краус врло окретан, а то је поље гиксера. Ако је и то било у плану дјела, онда је у томе најбоље успио.

Тако одмах у III. глави: Јако братство брзо заплиће (место: заплеће—subsidium) превео је др. Краус са „ein starkes bratstvo geräth leicht in Händel“ а треба „Ein starkes bratstvo ist eine schoelle und sichere Schutzwehr“ — каква грдна разлика!

На страни 322. прескаја др. Краус „гдје очи виде, калауз не требује“ са „. . . . . da braucht es keinen „Zwischenhändler“ место „keinen Wegweiser“ Све је то могао др. Краус из Вука научити.

Уз XXIII. главу додао је Краус примједбу, која се тиче 4. свеске „Bosanskog prijatelja“. Ту је consueto more напао на иначе заслужног Јутића на пољу јужнословјенске етнографије. И др. Краус бје кадар, да рече за кога, да много пише а мало каже, за тијем да пише нелогично. Тако др. Краус с обзиром на 4. свеску „Bos. prijatelja“ на баш на Јукића. Међутијем да је др. Краус прочитао предговор у поменутој свесци, видио би, да 4. свеска није од Јукића и то са свијем природно, јер Јукић бјеше тада већ — у гробу. И тако тај Јукић мора у гробу да сноси одговорност за оно, што су други писали, додаје Јагић. Шта је др. Краус заслужио за овакав гиксер, што дивно карактерише његов несавјестан рад, са кога чак други трпе, то нека му читалац одреди а ми да пођемо даље.

„Учени“ доктор хоће каткад и у етимологисање да залази. Наравно да са оним, што он мисли, увијек насједа. Тако је дру Краусу „род“ и „соj“ од једног корјена а „соj“ му је словјенска ријеч, што је Вук врло добро знао да није. (види „Рјечник.“)

Тако нас је на стр. 28. усрећио са етимолођијом ријечи „биров“ и „бирови“ — непосредно од „бирати“ скр. bhar, што је већ давно забачено, вели Јагић.

„Ждријеб“ је дру Краусу у свези са „ждријебе“! Јагић га упућује на оно у J. Schmidt-a: ст. пруск. girbin = број и gerbt = говорити.

„Стари сват“ постало је дру Краусу из „старији сват“ јер не зна сва значења од придјева „стар.“

На онда тек овакове погрјешке. На стр. 81. меће др. Краус „Милиновић“ мјесто „Миличевић.“ На стр. 348. долази Медо Пуцић мјесто Нико Велики, јер је овај посљедњи помагао Богишићу а друго није овај човјек нигда био словјенски пјесник, као што стоји у „Уводу“ XXI.

На истој страни стоји у Крауса: Сим. Милиновић из Сења (Zengg). Овај је референсао Богишићу о Далмацији. Међу тијем у Богишића стоји јасно *Сињ* (Далмација). Дру Краусу је то све једно.

На страни 369. и 577. дру Краусу је Хаџи-Ристић француски калуђер! Међу тијем „Ристићи“ и „Христићи“ од памтивијека су православне вјере.

На 7. страни Богишићева „Зборника“ напао је др. Краус изреку „самохран сам, немам никога, него ја и бала ми.“ Да је загледао у исправке видио би, да је оно „бала“ штамп. погрјешка; мјесто тога имало би бити „баба“. Међу тијем на што то, он се није напао у непријилици, него је превео несмисао, с којим се само он могао измирити „. . . habe Niemanden als ich und mein *Rotz*.“

Исто се догодило још на једном мјесту. У пословици „мало нука, доста мука“ опет је могао код Богишића наћи, да је оно „нука“ штамп. погрјешка и да ваља читати „рука“. И ту се није збунио „учени“ доктор. На стр. 67. имаде он придјевод „wenig Nocken, genug Folterqualen“. Чудно ли је окретан др. Краус, кад ваља гиксер избацити. За таково немишљење и механизам морали би и дијете казнити; за дра Крауса не остаје нам ништа друго, него да га жалимо. Ми имадемо још више доказа са другијех мјеста, колико др. Краус познаје срп. језик и његов дух, али да се манемо за сад тога, па да оставимо за познија времена — злу не требало!

Ето вам сад, ви, који причасте српском свијету, да њеки учени др. Краус егзистује, ето вам сад, на реците ви Јагићу, шта је др. Краус урадио. Сми-

јешне ли работе, што ју ви учинисте! Не видјесте ли, да вам се сваки редак Јагићеве критике у очи смије.

Узети чије дјело за основ, о коме је цио свијет осведочен, да је добро, па већину онога, што нам иде у прилог, оставити онако, како је у главном извору; нешто „прерадити“, да тек не уђе све онако, како смо загребли; погребити још неколико туђих књига, како ти је која до руке дошла, (а у свакој је нешто литературе) па набирчити овдје онђе или од ријечи до ријечи превађати, пошто смо најприје у хатар уображеној научености мање више све прокритиковали, да се Класи не сјећају; свући с брда с дола неку вању библиографију на уз то не знати за много којешта важно, што би ваљало употребити или што би се бар дало превести, јер то је најлакше; сваки час дрско истрчавати на лупати главом о зид; бацати се блатом на заслужне људе и дјела, из којих смо шакачки извлачили; избацити масу гиксера; уобразити, да смо створили неку цјелину а ово о методи и начелу ни спомена; зачинити ту „цјелину“ српским народнијем умотворинама а онђе, гдје је ваљало нешто и своје умне радње показати, запушити неким псеудо-научним фељтонскијем мислима и на тај начин „написати“ дјело од 700 страна, — то је могло само дра Краусу и његове пијонире задовољити. Но чини нам се, да су сад обје стране поњешто излијечене од те грозница, али једна зацијело.

Др. Краус је ваљда мислио, да му је докторска диплома из класичне филологије дала уједно штудије за „Sitte u. Brauch der Südslaven“ па се љуто преварио. Римске и грчке старине и садањи живот јужнијех Словјена! Ваља и за ово пошљедње имати штудије и спреме па онда се тек најмити у антрополошког друштва, а не тек да се само прави „кнефт.“

Прво долази, г. докторе, добро познавање литературе, што се односи на предмет, о коме сте вољни да пишете, за тијем штудија дубока, тачна, па онда се тек пише дјело. Ви сте, чини ми се, са свијем натрашке чинили. Почели сте „писати дјело“ пре нег' сте знали, шта је све урађено на том пољу, а камоли да сте прочитали, не прочитали, — проштудовали!

Све, што наћосмо у критици Јагићевој, води нас том резултату, да се на Краусово дјело можеш толико исто ослонити, колико и на врбов клин. Несавјесност у свему, само не у компилацији и гиксерима. Што се тиче знања докторова, бар у овоме предмету, као да му на чељу читаш „ex omnibus aliquid, ex toto nihil“ а као човјека нека га оцијени читалац, како је коме драго. Ми смо међутијем увјерени, да неће нигдје ухватити души мјеста; јер, као што видјесмо, у њега није душе, али вала ни духа.

У Бечу. **Рад. В.**

ЛИСТИЋИ.

МЕСЕЧНИ ПРЕГЛЕД ПЕРИОДИЧНЕ СРПСКЕ И ХРВАТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.

МЕСЕЦ МАРТ:

Јавор. Бр. 9.: Нека. Приповетка са села .— Шибао мол. Песма Мите Поповића. — Невеница. (Свршетак). — Грофица Ревењева. (Наставак). — Владика Петар Петровић Његош. (Наставак). — Осам дана по Цриој Гори. (Наставаћ). — На праисђедбу г. Мештеровића Л. Томановић. — Листак: Кобила осам дана дугачка, четири дана широка и до подне лисјеста. Српска народна приповиједетка из збирке Кл. Красића. — Књижевност (Свршетак. Начела физике). — Друштва. (Годишња скуп ученог друштва 9. фебр. о. год. — Састанак књиж. одбора „М. Срп.“ 8. фебр. ов. г.) — Белешке. (Рус о „Балканској царица“). — Читуља) фра Ивап Десног). — Разно. (Гроф Лав Толстој спшло с ума). — Књижевне вести.

Бр. 10. „Дарвин о женама, од Алхавен-а. — Цриој Гори. Песма од Србина Челобрђанина (у Боки-Которској). — Нека. (Свршетак). — Владика Петар Петровић Његош. (Свршетак) Словпштво П. Ровински. (Нети књижевник руски дошо је 1883. у „Журнал министерства народнаго просвѣщенія,“ у Петрограду, у свесци за се штемба чланак: „О современномъ состояніи письменныхъ памятниковъ въ Черногоріи.“) — Осам дана по Цриој Гори. (Наставаћ) — Листак: Кобила осам дана итд. (Свршетак.) — Књижевност (Приказ од —с—; проповеди и црквене беседе Јована Јеремића кн. I.) Друштва. (Свршетак: „Матичине седнице“ од 8. фебр. ов. год.) Разно. Нове књиге.

Бр. 11. Вештица. Новела. Написао Вељо М. Мијковић, глумац. — Дробне песме. (Из словеначког). Од Миленка. — И опет је сретан. Приповетка из Београда. — О телесном васпитању. Предавао о сп. Сави 1886. г. у карловачкој српској великој гимназији професор Светозар Поповић. — Осам дана по Цриој Гори. (Наставаћ.) — Листак: Шта је срећа? (Посвећено свима несретним) од Алхавена. — Књижевност. (Наука о животињама од Јосифа Пецића, приказао Ја. — Српски цар Стеван Душан и балканско полуострво у XIV. в. од Емила де Борграва, превео Д. Јевтић). Белешке. Разно. (Нови Сад у старо време. И др.) Нове књиге и листови.

Бр. 12.: Душан и невеста. Песма Мите Поповића. — Вештица. (Наставаћ). — И опет је сретан. (Наставаћ). — Дивљи спопи, песма Владимира Тројановића. — О телесном васпитању. (Наставаћ). — Осам дана по Цриој Гори. (Наставаћ). — Листак: Писмо Михаила Милорадовића послано митрополиту херцеговачком Савватију Љубибратићу, год. 1711., приопштио Филип Радичевић (са Цетиња). Књижевност (А—ћ приказује „Пешчани мајдан“, I. књ. „Дечије света“). Друштва. (Матица Српска). Разно. Нове књиге.

Бр. 13. Зулејима. Од Владимира Тројановића (Из збирке

песама, које ће до скора изаћи у засебној књизи). — Вештица. (Наставак). — И опет је сретна. (Наставак) — О телесном васпитању. (Наставак). — Осам дана во Црној Гори. (Наставак). — Одговор госп. др. Томановићу од Ник. Љ. Мештровића. — Листак: Економија. Арабеска, с чешког превела Зорка Ховорка-Калинћева. — Белешке: Споменик А. С. Пушкину. — Заменик проф. Миклошића. — Одборска седница добротворне задруге Српкиња Новосађанкиња. — Читуља: Др. Јован Јоцић. — Разно: Бечки свеучилишни савет о Пастеру. — Нове књиге. — Књижевне вести. (Ту је ослањена књига Адамовљева: „На селу и пољу“.

Глас истине. Бр. 5.: Назаренство и словенски језик у цркви, од Ј. В. (Види 27. и 28., па 33., бр „Заставе“ и 31. и 32. бр. „Нашег дома“.) — Беседа на богојављење, Паје Телечког, пароха у Срп. Неузини. — Дарвинизам и порекло човека (По дру А. Ш.) од Саве Теодоровића, проф. на кр. вел. реалиџи у Земуну. (Свршетак.) — Беседа на св. Саву. Говорио у Ст. Бечејској цркви Младен Јосић, свештеник. — Митрополит црногорски Висарион Љубиша. (Наставак.) — **Радиоуљтенис** итд., IX. Мат. V. 32., од Јов. Живановића. — Листак: Месија. (Свршетак првом песнопоју.) — Нове књиге и листови.

Бр. 6. Апостол Паво. Написао Малутин Думић, парох у Мелењцих, бивши професор богословије. — Беседа на Јовандан. Говорио у шанчевачкој св. преображенској цркви 1886. год. Лука Поповић, парох шанчевачки. — Из грчке прошлости књижевности. I. св. Василије Велики. (Наставак). — Митрополит Љубиша. (Наставак.) — Беседа на светог Саву. Говорио у Сарајеву Ђ. Петровић, протојакон. — **Радиоуљтенис** и т. д. Х. Мат. VI. 16. — Листак: Књижевност: Мајашен зборник прикала светих апостола и т. д. приказан од Ј. Даниловића. — Белешке: Седница књижевног одбора „Матице Српске.“ — Некролог: Самуило Пантелић, епископ шабачки. — Прота Александар Захарић. — Нове књиге и листови.

Vienac. Бр. 11.: Кад ти будеш... Списао Ј. Ковачић. — Ђаковачки спасовдан. (Наставак). — Марцјан. Приповијест из новијега босанскога живота. Написао Иван Ленушић. — Последњи дани кнеза војводе. (Наставак). — Путне успомене о Русији. (Наставак. У Одеси). — Неколике цртице о вуку и о животу му. (Свршетак.) Написао проф. Мојо Медић. (Мало сличну овој пучарској песми, што је предни професор, који се иначе и у нашем „Јавору“ често јављало с цртицама из природописа, добили смо и ми од младог пријатеља Ј. Хераја, како се пева у Сиској Брњашници о Ђурђеку дне, а каза му је у перо Стеван Хаиаћ сељанин. Обичај је таме, да је дакан о Ђурђеку иде обучен са зеленим буковим грањем, што је оплетено на њему као кошара или врпца тако, да га се напуца не види, од куће до куће пре дана и сунца као „Ђурађ“, те пева:

Добро јутро, ујна,
Ево тебе Ђурђа
У бијелу двору
На зелену колу.
Ђурађ иде с планине,
Дајде Ђурђу слапине;
Ђурађ се стреса,
Дајде Ђурђу меса.
Ђурђа боли глава,
Дајде Ђурђу јаја;
Ђурђе се јоли,
Дајде Ђурђу соли;
Ђурађ иде с полиде,
Дајде Ђурђу водице.

Ко ће Ђурђа даровати,
Он ће њега поштовати.

Песма, дакако, није бог зна шта; али обичај је интересантан. Без сумње би се дало још што о томе обичају прибележити. Да ли још где од поетуја? — Листак: К сликама. (Турошлекна младе. Драгутин Вајнгертнер, овај исти, што је лане насликао „седницу сабора 4. јулија 1848. у Загребу“, решио се, да у неколико цртица изнесе све најзанимље ствари свога заната, где му се имаше стере. Туроњске је пружа уз десни брег Саве, лепом посавском равницом на југу Загреба, а већ од давних времена је то племићка општина. Нацрти Вајнгертнерови биће занимљив прилог хрватској етнографији. — Брајића и Тулча у Румунској, прилог уз путне успомене. Књижевност: (Хрватска: „Хрватски педаг.-књиж. збор“ одлучио је издати „Енциклопедијски јечник педагогије“ у 100 табака. — Руска: Чувени руски писац Владимир кнез Мещерски написао је прву пут драму: „Зади бобнога срца“ а приказивала се у петроградском Александровском позоришту с великим успехом.) — Умјетност. (Хрватско глумиште. — Трнаковићево вече у Н.Саду похвално споменуше Vienac, те упозорује загребачку позоришну управу, да се бар каткад и тамо подмлади успомена на три човека заслужна за хрватско глумиште, а то су Деметер, Фрајдеријх и Лисинскн). Свашчице.

Бр. 12.: Приједјкиња. Списао Иван Ленушић (у Бањојуци.) — Ђаковачки спасов дан. (Наставак.) — Марцјан. (Наставак). — Последњи дани кнеза војводе. (Наставак). — Путне успомене о Русији. (Наставак. III. Из Одесе у Кијев. Мала Русија. Кијев). — Збирка хрватских народних пјесама. — Листак: К сликама (Јунак и ляставица, нацрт проф. Ђурђа Шубића по Стритаревој песми „Раја“. — У мећава). Књижевност. (Талијанска). Умјетност. (Хрватско глумиште, рецензије 81—а). Свашчице.

Бр. 13. Задовшина. Списао Хрвачанин (у дједовини Куамина баша). — Ђаковачки спасовдан. (Наставак. — Марцјан (Наставак). — Последњи дани кнеза војводе. (Наставак). — Путне успомене о Русији. (Наставак. — Збирка хрв. народних пјесама, од М. Ш. (Писац тога чланка препоручује нам, да се скупљају хрв. народне умотворине. Ма сличан предлог изнесмо прошлога месеца у нашем листу, па и овом приликом препоручујемо свима, којима га именисмо, најтоплије као врло вредну ствар.) — Листак: К сликама (Жртва њерске горљивости, слика чешког сликара Вацлава Брожика из хуситског доба). Књижевност. (Чешка. Француска. Талијанска. Њемачка). Умјетност. (Хрв. глумиште). Свашчице.

Бр. 14.: У катакомбах. Списао Силвије Страхимир Крањчевић. — Ђаковачки спасовдан. (Наставак). — Марцјан. (Наставак). — Последњи дани кнеза војводе. (Наставак). — Путне успомене о Русији. (Наставак) — Филолошко виђе. (Белешке о нашем језику, како нам ваља писати. Начин врло практичан). — К сликама: (Хенрик Шенкјевич. — Оточац. — Умјетност (Најважније слике, најновије, што их је наложило предни уметник у Ботеновом налогу ово дана. — Хрватско глумиште).

Бр. 15, Цвеи-као! Песма Ивана Ленушића. — Ђаковачки спасовдан. (Свршетак). — Марцјан. (Наставак) — Последњи дани кнеза војводе. (Наставак). — Путне успомене о Русији. (Кијев). — Листак: К сликам. (Валентин Водник, словеначки књижевник). — Књижевност. (Руска. Пољска. Ту имамо приметити, да Хамерлингова „Аспазија“ није „ријеч“ него у прози написан „Künstler- und Liebesroman aus Alt-Hellas.“ Magazin, на кога је накађена белешка о Окољсковој „Аспазији“, вели: Dichtung, али то није згодно нашки казано

„pjesma“,] Француска). — Уметност. (Хрватско глумиште. Рецензија 81-а на приказ опере „Ђоконде“ и „Маргите“, и Скриб-Легуове комедије: Les contes de la reine de Navarre. — Вацлава Брожика, чешког сликара, нове слике и најновија слика пољског сликара Хермана Сјемирадског). — Сваштице. („Балканска царица“ књеза Николе. Ту читамо, да је та драма штампана сада на Цетињу у тамошњој државној штампарији на дебелу фину папиру и да је однесена у Беч на новез. Штампана је као рукопис те се неће продавати у књижарама. Осим тога је књез Никола сва права себи задржао. Добити је можс само онај, коме је он даде, а он је поклања само владаоцима и својим пријатељима и познаницима. Сваки је примерак обележен посебним бројем. — † Залески. В. у данашњем бр. „Читуљу“. — Женско уметничко друштво у Петрограду. — Памет у животиња. — Листак из знаменске граматике.

Бршљан. Бр. 5.: Дели-Бакић. (Настављак). — Прича о Алексеју благодатну свеском. (Настављак). — Успомена на путовања на учитељску инквизицију. (Свршетак). — Два дана у Београду. (Свршетак). — Листиће. Сакупштана их и тумачи Вид Вулетић-Вукасовић. — Писма из Елисеума уредништву „Бршљана“. III. — Прилози за историју српскоr покрета 1848—49. год. V. Писмо Лазе Зубина патријарху Рајачићу. — Белешке: (Писмо Вуково панчевачком пароху Теодору Живковићу 1825. — Народна прича). Пабирци. (Из списа Новићевих). Књижевна вест. — Претплатници на „Бршљан“ за годину 1886. (Од 129.—163.)

Бр. 6.: Дели-Бакић. (Настављак). — Прича о Алексеју благодатну свеском. (Настављак). — Србини надмудрио Битанлију. (Настављак). — Прилози за историју српског покрета 1848—49. године. VI. Јован Вашовски Стевану Петровићу. — Писма из Елисијума. IV. (Неки анонимус, мислећи је и случајно известио потпис, и опет напада на уредништво српског дела за књигу: „Аустро-Угарска у реча и слици.“ Једно те једно промаша циљ, јер постаје досадно!) — Белешке. (Писмо владике Венијамина Поповића шишатовачком архимандриту Котуру, од Г.) — Песма: Траг од лубади, од Р. — Књижевност. (Приказ 4 свеснчне Конеспаневе задужбине издања „Матичина“.) — Своје читаоце позива уредништво, да попуни претплату. (На ово, што уредништво примећује у свом позиву, да је Бршљан „као што му је то критика признала“, „најрепскији“ данас забавно-поучни лист, имамо да приметимо, да ми нигде не налазимо на такву критику, а пошто знамо да најмањи део наше периодичне књижевности. Ако је, можс бити, гдегод ко то и рекао, ми не видимо ни најмање, да би тај имао право. Бацати лажу на своје колеге, да њиху доста српски, није благодарно бар према „Отражилову“, које је једино, колико се сећамо, приказало на сопствене и чисте побуде „Бршљан“ у уверењу, да нас нико неће хтети самовољно тумачити.) — Претплатници (164—193.) — У листу: Утарци из путописа. (Настављак.) —

Босанска вила. (Радо бележимо, да овај лист напредује у њалиности свога садржаја.) — Бр. 5. Крњу је плагиу. Црквица на босанског женишта. Написао Б. Н. Вричанин. — На Јордану. Сријево митрополит Сава Косановић. (Крај). — Изнарили се. (Настављак). — Приморска гора. Свршетак). — Јаз и његова околина. Описао нон Стево Н. Давидовић. — Српске народне умотворине: Шехерља-пјесме у Херцеговини и Босни, из збирке Вида Вулетића-Вукасовића. (Помор сердарске породице. Будимски Белилага и Илимовић Бајо.) (1—32.) — Листак: Из словенског свијета. Књижевни оглас. Нскла добров. прилога на градњу срп. правосл. цркве у Бос.-Броду. — (Издавилац је нарелно и друго издање 1. бр., јер му је прног понелило, а јављају се нови претплатници. Срстно!)

Бр. 6. „Босанска Вила“. Песма од Сења Дивковића. — „Чнода и шгла.“ Написао митрополит Дионисије. — „Измирили се“. (Настављак). — „Ахбар-бегов роб.“ Скаска. Превео (с ког језика?) Сава Манојловић. — Поука: „Који је човјек доиста добар и срећан?“ Од Жуковскога. С руског превео Сава Манојловић. — Из прошлости Сарајевске и Босанске III. — Српске народне умотворине: Шехерља-пјесме у Босни и Херцеговини. Из збирке Вида Вулетића-Вукасовића: „Дјевојачка жеља. — Што си намислио уради, али помисли на пошљедак. Чуо у берберници С. М. — Јово Челебија и Мара. Прибележено Васа М. Чуковић. — Народне пословице (33—70.) — Листак: Из словенског света: Књижевност српска и хрватска: Народна библиотека браће Јовановића, св. 119. Оцена-ке-а из Будимпеште. — Књижевни оглас: Дечији свет Берметова и Матића (Уз тај оглас прештампано је из нашег листа оно, што је о тој збирци и у опште о преиаћању реске наш сарадник А. М. М.) — Ноне књиге. — Претплатници „Босанске Виле“. (Сарајевје, 1—63).

Позоришта су овог месеца нашали бројеви 35—52. а донели су оне занимљиње чланке: О Марији и Малибрановој из Легувсових мемоара: „soixante ans de souvenirs;“ Нешто о постанку српског и народног позоришта од Кикинданина Ђ. С.; даље изворну шаљиву игру од М. Ш. М. под насловом „На позорници и у животу,“ која је овог месеца била и приказана на позорници; осим тога песму С. Лукића Јанића „Глумац“ и песму „Владислав“-љеву „Тамо-тамо!“

Невена број 5. има одмах на чслу Чика-Јовину песму „Пролеће ће доћи“ — са насловном сликом. У том је броју даље настављена прича „Цвијећак“, довршен „Милош у Латинима“ и штампане још оне песмице: „Самоук“ од Ј. С. (са сликом); „Претеч“, превод Косте Р. Мар.; „Три питања“ од Ципка; „Момче и Голубица“ од Милана и „Растанак путника“ од Озрена Суботића, сиичића пок. Јована Суботића. Од поучних чланака има чланчић о „Ластавици“, и довршена је „Историја палидрида“. Места су у том броју нашле и „Одабране српске народне пословице“ (I. Поучне II. Шаљиве), које је за збирке Вука Врчевића прабрао Гавра Ковачевић.

Голуб у свом броју за овај месец доноси овај садржај: „Наука је —“ Песма Драг. С. Марковића. — Ђорђе Колчицки (Срби из XVII. века, прва књижица у Бечу). — „Ко је још...“ Песмица Јов. Манојловића. — „Буди добар па ћеш бити срећан.“ (Настављ.). — „Ружа“. Балада Ивана М. Поповића. — „Како да се обогатим?“ Од П. Ј. Подхрадског. — „Мали Лаза и комин“, и „Млада дивовчар“. Песмице од О. (уз обе по слика). — „Претозарено магаре.“ Од Д. — „Птичићи“. Песма од Милана. — „Ко се узда у бога, тај не пропада“. Од учитеља Пађељевића. — „Пролећу.“ Песма од Ципка. — Српска места: Мањелос у Сриу. Написали Милолика и Владимир Миладиновић. — „Да будеш здрав“. Из Батутове „Букинце здравља.“ — Сваштице. — Нове књиге и листови. — Заговетка. — Књижни ског. — Голубов инсмоношја. — Голубов речник.

Стармали је у подлиску у 7. броју почео, у 8. настављо и у 9. довршио хумореску под насловом „Гуске“.

Школски лист сакоштио је у 3. броју опе стручне чланке: „Које су мане домаћег васпитања?“ (за награду); „О изображењу дечијег срца“; свршетак чланка „Важност поиторних школа“ од Ивана Мартиновића. Сакоштен је даље извештај државног школског надзорника Цирфуса о стању народне настање у Бачкој, године 1884./5. На тога се извештаја за жалост види, да су Срба православне вере најслабије шиљали своју децу у школу, јер 5456 српске деце није никако ишло у школу.

Српкиња. Бр: 2. Удружавање нашег женскања, од Ј. П(оповић а. — О храни одојчета, од Ј. С. — Наш народни језик (чланци на поучавање у чистом српском говору, против кога се у нас, збиља, греши као нигда нигде више. Човека, који воле ина српски језик, језа подилази, кад слуша, како наши и учени и неучени Срби и Српкиње варварски греше против и најпростијих облика. Оваких чланака било је у нас већ у неколико пута. Још Змај у првом свом „Завору“ узвикује је: „Пречишћавајмо свој језик“, па је доносио разне напаве, како се у нас погрешно говоре, и како их треба српскима заменити; у Отаџбиновићевом „Завору“ пре неку годину писао је о чистоти српских облика проф. Ф. Обрадовић; у београдској „Србадији“ сам Јован Бошковић; а и „Vienac“, повајање на нера ваљаног др. Т. Маретића; на ево и „Српкиња“. Добро је то. — О поздрављању, од Мих. (Противну поздрављања примљеног из туђих обичаја, а за наше народно просто поздрављање: Помоз бог, добар дан, бог ти добро дао, и т. д.) — Подлистак: Зевс и Електра, превод од —ца. Белешке и смесице све су махом такве, да могу занимати и поучити наше Српкиње. У „Књижевности“ прикалао је —о—о—о— часопис „Гудало“ врло симпатично, као што и заслужује.

Бр. 3.: Српкиња. Песма Љубомира Лотика (из Карлова). — О именима у средству, од Мих. (Противну туђинског „шогорства“, „кумства“ и т. д., а за наше народне, дивне имене за разне и све степене породичног сродства). — Васпитачка моћ мајке, од Т. М. — Наш народни језик. „Настанак“. — Из Езерових писама о естетици. (Прво писмо). — Подлистак: Старо и ново доба, црте од славног пољског романсијера Крашевског. — Белешке — Смесице.

Застава има у 33. бр. чланак „Назарештво и црквено-словенски језик“ од „Бранка“, као одговор на оне чланке у 27. и 28. броју тога листа. Бранко је против превођења црквених књига и наших молитава на црквени језика у народни. „Лутерани, Калвини и други имају на свом рођеном језику богослужење, на опет назадњма нигилу Назарештву“; вели, да би се и сам народ томе противио, и тиме би тек наступио расцеп. Него „надповајамо, вели, да се наш народ у будуће не тужи на големе падатке као досад; или бар да се не тужи на црквено-просветне падатке; да се туђинштина не увлачи у наше школе, већ да се црквено-словенски језик у нашим школама што више негује, апостоли и јеванђеља тумаче, и т. д. Црквено-словенски језик, тај лепи и богати језик, оставимо где је; он није крив.“ (В. „Наше доба“, „Глас истине“. — Исти лист доноси у овом месецу пма чланака посвећених српском народном позорипту, а пише их сам уредник. Истина, јавни рад нашег позорипта пада под надзор и критику јавних органа; али није све за јавност. Писац тих чланака тако пише ту, као да се ово срп. нар. позорипта искупили људи све тако, који навалише иду за тим, да раноре тај просветни народни завод и то су баш људи, који су већином створили и одржавају наше позорипте. С тим својим погрешним назорима о позорипиу управо назазно је уредник „Заставе“ сасвим напшпу полемику с „Бранком“, коју су осудили и други неки наши листови; а осуђујемо је и ми. Свађа без повода и препирање без разлога увајмиче неће нас довести корисној цели; а збиља сви корисној тежимо. Признајемо драговољно, да у тим чланцима има доста и истине, али богме и поштено, што баш не стоји. Тако и. пр. писац замера нашеју осталога критици позорипној, да је неаресна, пристрасна те као пример наводи, како се једни критичар тако заборавно, да је дванас хвално глас једне глумице а за две недеље одрицао јој, да има пикаког гласа. Да је то истина, то би датични критичар заслужио, да се јавно жигоше као бесавестан човек, који у јавним стварима тера неки ћеф. Но из среће тога критичара то није истина. Нигде јавно није тај критичар похвално глас те глумице, него признавајући њен дар, и дар ће тај хвалити и даље, јер је одиста сваке хвале заслужан. Лак је, али не и леп, посао, на основу непстине кога правити смешпим.

Наше доба доноси занимљив чланак за народну праиреду: „Велики рудоком угља у Босни“ од А. М. М. (из Подунавља). — У 31. и 32. бр. одговара свештенпк П. Б. својим чланком: „Назарештво у српском народу“ пасеу оних трију чланака о истом предмету у 27. и 28. бр. „Заставе“, које смо регистровали у прошлом месечном нашем извештају. Назарештво је већ постало дневно и преко потребне наше дневне журналистике. Пријатељ срп. народа можде се само радовати, да то питање све наше политичке странке без разлике хоће да реше што боље. И П. Б. не сламе се с оним предлогом, да се црквене наше књиге и молитве преведу на народни језик, као „Бранко“ у 33. бр. „Заставе“, што би хтео писац чланака у 27. и 28. бр. „Заставе“; него овај препоручује, да свештенпци наши као катихете свобално обављају тај свој задатак у школи и у народу, па да тумаче народном језиком молитве и јеванђеља. (Видп: „Застава“, „Гл. истине“.)

Браник доноси у 25. броју наставак: „Писама будућој вереници“; и почнше: „Срем и Земун за време турске“, написао И. С(поран). — У листу 32. посрбијо (!) Милан Љубовић сличну чешпоп приповедачпа Јапа Неруде: „Напелада.“ — „Писма будућој вереници“, с пољског од Срда, свршена су у 33. бр. — 34.—36. бр. доноп је новелету Карла Винтера: „Српска невеста“. — Милан П. Јовановић приказује у 35. бр.: „Sammlungen von civilrechtlichen Entscheidungen des k. k. obersten Gerichtshofes. XX. Band. — У листу 36. броја штампана је петнпта причица Вељ М. Милојковића под насловом: „Удајно се.“

Napredak доноси у 8. и 9. броју беседу М. Пећњака, коју је чпао на збору учитеља у Јаски и којој је тема: „О одгајпвању деце у разним сталежима, нарочито о одгајпвању девојака.“ У осмом је броју почео, у деветом и десетом наставио Осечанин Андрија Ћурчић описивати свој „Пут у Црну гору на Цетињску учитељску скупштину.“ На челу деветог броју има чланак Милана Кобиљића: „На што се морају дом и школа обзирати, да реше своју одојну задаћу?“ Тај је чланак довршен у 10 бр. Овог је месеца уз тај лист додат и извештај о деловању и развитку друштва учитељске задруге у Загребу за последњих 10. година. — У 4. бр. **Књижевне смотре** оцењена је „Тужна књига“ Јова и Пера Сундечића и „Бугарске песме“, што их је превео Август Харамбашић. Међу књижевним новостима оглашене су у том броју мал те те не све књиге које, што су последњих дана угледале свеча.

Лиечнички viestnik наставља у 3. броју здравствена извештаја; нпмеђу осталога је ту и извештај румског физика др Душпиа Ј. Димо. У том броју има и прилог Батутове „Букпнске болести“; приказивач вели на крају: „Књижица је ова писана красним језиком у 324 кратке јеаргонске сентенције, права је букпница, коју би човек требао на памет научити, а вредно би било, да се штампа и латинпцом за оне, који не умеју ћирилицом читати.“ — Листак тог броја доноси лечничко-историчну споменицу дра Оребића под насловом: „Хрватска Пастер“, а међу „Ситним вестима“ читамо, да је ревносни др. Војислав Суботић од српског краља одликован српским редом св. Саве за помоћ, којом је пратећпо првим рањеницима у Београду.

Viesti družtva inžinira i architekta ушле су у VII. годину и 1. број ове године, који је 31. марта н. р. пзашао,

доноси овај садржај: „Градња моста преко Купе у Карловцу“, из пера уредника Фрање Сеља; „Мелиорације у Баварској и Хановерској“; Техничке ситнице: „Хидраулички начин ваљања бушара“, „Архитекти у саборе“ и „Нова болница у Хавру“; Друштвене вести: Извадак из друштвеног записника. Као прилог томе броју додана је скица моста преко Купе у Карловцу у 4 слике; осим тога слика куће барона Врањанија у Загребу и слика просте једне куће у Митровици.

Седамдесет је у 9. броју у подлиску завршила Кецкогов роман „У последњем часу,“ а у 10. и 11. донела је приповетку „Исцрт“, коју је с немачког превела Софија Гавриловића, удата Чиплић. С двадесетим је бројем почела слика из живота под насловом „Предомислио се“, написао Ридосав и Мајковић. Осим тога има у 11. и 12. броју по једна народна песница из збирке Босанца Ђорђа Сигнанића. Донесе на Сриске Цвеће у 12. броју јавља смрт честитог свештеника тамошње Вазнесенске Јакшића, најмлађег брата покојног Бура Јакшића.

Бачванин је с 10. бројем промењу уредника. У том броју јавља Митя Поповић, да је одступио од уређивања, а Коста Радуловић, да прима уређивање тог листа, најављујући уједно, да ће га у политичан лист претворити, ако се буде указала потреба или буду захтевале околности. У подлиску су сад махом занимљиве коверје више локалне природе, више их Аса, а има једна и од Сан Дин'а, којој је шаљи „Ешанционни свет.“ У 12. броју под рубриком „Књижевност“ оцењује —ан расправу Димитрија Руварца о митрополиту Вићентију Јовановићу и књижицу Мате Косовца, што је скоро уз гледала света а шаљи јој је „Српска народна школа.“

У подлиску **Српског листа** наставља Марко Цар своје „Сапке на новије италијанске књижевности“. Трећа је слика (у 9. броју) „претеча читаче реалистичке школе“ Емила Прогга, у четвртој (10. број) је реч о Де Амичису а у петој (11. број) о романсијеру Верги.

Панчевац доноси у 5. броју чланак о новојном Суботићу и „Телеталу“ а у 6. отвочиње Сахер-Мазохову причу „Женски двобој.“

Гласа Црногорца бр. 9. завршује у подлиску беседу новојног Суботића владици Иветову. У истом броју наставља а у 10. доноси Марко Драговић свој приказ 64. књиге „Гласника српског учевог друштва“ и то говори у 9. броју о чланку Гиге Гершића Природа државине и основа њене правне заштите“, а у 10. о Средојевићевој расправи следе у биства цара Уроша. У лиску 10. броја почела је излазити шеста песма великога спева „Невесињке“, што је спевао Ф. Ј. Ковачевић, осим тога још две песмице од Ж. Д. „Шта је живот?“ и „Нашто нам живот?“ Листак 11. броја доноси песму Р. Рогановића: „Вила на гробу војводе Милана“ (Вуковића, који је ту недавно умр'о а био побратим кнеза Данила); даље је у том броју довршена шеста песма „Невесињке.“ У 12. броју свопштења је у лиску народна песма „Мујо и Фатима“, коју је Вид Вулетић Вукасовић прибележио, како му је казивала нок. Вицо Бановића из Брсечина (код Дубровника). У напомени уз ту песму вели Вукасовић, да се „та пјесма одликује над осталијем, што је у њој особито истакнута љуг брата Храњанина према брата Мухамедовске вјере. Овдје ти се“, вели, „види, да смо једне те исте крви, као по ти дјеца херцег-босанска.“

Србобран је донео овога месеца осим превода с немачког и пољског, и беседе проте Николе Бегоњића на парастосу Суботићевом, ове оригиналне састанке: „Женидба кроз затезачу“, „У спомена на Јетинетва“, слика из босанског живота, обоје од Симина; даље причину са села „Ко је крив“. Од Милана М. Делића; у 63. и 64. бр. прештампала је из „Босанске виле“ причица Божидара Пикшанновића „Крвљу је платио“.

Гудала 3. број доноси чланак „О критици глазбе“, затим расправу о „стручним листовима“, у којој се наводи да безусловну неопходну у музичким терминима. Преузгрчују се ваљани Кухачева, што их је нети у свом „Катехизису глазбе“ срочио. Но до каких се ужасних галиматијаса долази с тим радикалним понародњавањем, ено екламатина примера из тога броја „Гудала“, где се приказује додани прилог; ту се између осталога вели: „Други део почиње дословним опетовањем првих двапаест мера првог дела. Речима „пушимо“ начиње нов део живахог кретања у пореду гласова и преиздаји са многогласнијим вођењем гласова, који над кратко фигурисаним бердетом на владару дио главног предмета додирује и по широкој превидаји на владару, пуним гласоклоном на опоме свршава“. — Има даље у томе броју напомпаји са крилевске Београдске позорнице и животопис Чеха композитора Сметане.

Право, лист за правне науке и привређује. Излази у Позаревцу нечесно за два штампана табака. Броју за овај месец садржај је ово: „Приседајске најбоље ствари“, од Ј. Ђ. Авакумовића (Сирпетак). — „О удатој жени трговкиња“, од Ђор. Ж. Ђорђевића. — „Доказ по околностима у кажњеном судском поступку.“. — „Социјални положај брачнога“. — „За важност тестамента нужна је прописана форма.“ — „Застарелост не тече против трећих лица у случају ако против њих није подигнута тужба за спојно право.“ — „О надлежности преког суда.“ — „Увлата премије при уговорима о осигурању“. — Књижевност: Приказ „Енциклопедије права“, коју је по Арнтеу, Варнкенигу и Питеру народно Мих. Кр. Ђорђевић.

Новости. У Београду је под тим наслопом почетком месеца Марта почео излазити дневни политични и привредни лист. Уредник му је Стева П. Вадикошић. У сваком броју има по два подлиска са извештаја и прегледним саставцима. Од извештаја, који су овог месеца изашли, споменимо опет „Судбина“, приповетка и нашег сарадника М. Ј. Илића, „Великог Александар“, хумореска од М. Ј. Илића; „Проклета времка“, приповетка са села од Ђ. Ђ. Пушића; а превода нам с мађарског од Јокшија, с енглеског [или можда с немачког превода] од Уџе и с француског од Мериме-а, шиеца „Кармене.“ [Преводилац „Извалода“ канда не зна, да је Ojida женско, кад каже: прича Уџона; а може наћи у конверзацијском речнику, да је то псевдоним енглеске књижевнице француског порекла, којој је право име Louise de la Ramée; Уџа је дечије мажене за: Луиза.]

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(**Српско народно позориште.**) На Бадњесвеста се пред празним клупама после вруо дуге почивке одиграла стара жалосна игра Мајдје Бана „Добрила и Миленко.“ Наслопие су улоге приказали Лепка Хаџићева и Миљковић а обоје су необично страсном игром својом одушевило у два три маха ово мало сакупљене публике на срдачно одобравање и пљескање. — У четвртак 27. н. м. шпела су два шиеца драмску прпповед своју пред публику. Једно је М. Пп. М. са пајлепом игром у једном чину, која носи шелон „На позорници и у животу“ а друго је наш сарадник Мита Калић, који је наградом увеличану своју шаљиву игру у једној радњи под наслопом „Преки лек“ пустио да се окупа и на сцени. Глуми „На позорници и у животу“ кардинална је мана то, што је сувише мршаве садржине те добре две трећине живота свог мора да протакори о — разговору. А разговара се то из свега, не би ли се икакогод створило заплет, који се из ситуа

ције никако не даје интересата, јер је све одмах од иконом тако глатко и јасно, да се ће без по муке могу дозе драгих спарити, кад најкомпетентнија страна, девојчини родитеља, и онако већ отьуд није противна а погони удовиште, што би младожењу на другу да увеца, тако на ретко сплетени, да би се кроз њих и нет шарова срећно могли пробући до пристаништа братског живота. И ова једина сметња, коју писац на пут ће, нашне бојазљивост — онде мислимо ону немачку Schüchternheit — заљубљеног адвоката, није довољно мотивисана; нема још разлога ни са које стране. Не напире ни душевно конституције његове — односат је нашке замишљен као отворен и трезвен млад човек — а није на изласка ни најмањим знаком а камо ли речи негодовања са позване стране. Ту је онда жандар са Змајевим „Разговори са срцем“ био сасвим излишан. И при најбољој вољи не можемо иначе у тој шаљивој игри замислити, која би радња за основ служила, те морамо изјавити, да је по нашем уверењу та игра празна и без предмета. Мимогред региструјемо, да ће се на „Позорипта“, у којем је споменута, проштампати у засебну књижицу. При приказу су у њој забављени били: Драгина Ружичка, Јеца Добриновићка, Дарина Бандобранска, Ђурђевић и Милојевић. — Мита Калић је куд и камо сретније руке био са својом шаљивом игром, са којом је лепо наворан пријекао дво позоришном репертоару. О тој ћемо шаљивој игри, као и о свим досадањим важнијим оригиналним новинама ове године, говорити опширно на закључку сезоне, дакле за две три недеље. Констатовати смо само рада за овај мах, да је писац доследно карактерисао лица а у Живани створио тако верни и погођен тип, да му се не да нарећи одступак дар за комарање. Шаљива је та игра према томе позвела и постарани успех а својски су јој у томе на руци били Ружић, Лепка Хаџићева, Јеца Добриновићка и Милка Максимовићева, који су је од реда приказали живо, како се ретко приказује премијера. — То је већ хвално Бенедиксов „Пријас“ са Драгином Ружичком и Ружичем као Сиком и Миланом, Лепком Хаџићевом и Марковићем као младим, Јецом Добриновићком и Добриновићем као старим паром. — Субота 29. п. м. донела је Делашинева „Судника X.“, с којим се опадшља публика тек пре две године упознала. Тада га је давао Милош Цветић по Београда као гост а онога је пута био у рукама Ружичевим, који је у најфинији детаљ мајсторска извисоково сеизу и шљиву особину у карактеру тог краљевског особењака. Краљевића Карла давала је овом приликом Милка Максимовићева, Марију Комнину Лепка Хаџићева а Немура Маљковић. — У недељу 30. п. м. попољен је био Тотов „Сеоски лола“ са истом поделом улога, како је био приказан ове зиме. Марковић је у шаљивој улози био при гласу а Добриновић као Крадић при хумору, те је прни пеино а друга ђаволино свој публици на сласт и уживаље.

(Чешко народно позориште у Прагу). Управа тога позоришта задобила је славног тенористу Ладислава Мијержвинског, да тринут као гост ступи на чешку позорницу. Мијержвински ће почетком ове летње сезоне певати тамо Арнолда у „Телу“, Раула у „Хугенотама“ и Манрика у „Трубадуру“. — У Аустрији је досад Мијержвински певао само у Бечкој дворској опери и у Лајпцу.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Приповетке П. Адамова, које ће у нашој накладн изаћи у збирци под насловом: **„На сёлу и прёлу“**, ушле су већ у штампу а штампају се у штампарији Арсе Пајевића.

— Дошла нам је из Загреба: **„Тужна књига“. Одисеја родитељскога срца. Пјесме Ј. Сундечића** и **„Срце и љубав“. Пјесме † Пера Јова Сундечића**. Књигу смо ту објавили још лане у 3. броју нашег листа а сад је изашло у рукама у лепом спољашњем облику и пуну лепих песничких умотвора, понајпре познатога Јова Сундечића, затим сина његова Пера и наше нам пријатеља учитељског ода и рано преминулог даровитог младића. Међу овима спомињемо Ника III. Црногорчевића — од којег ћемо у нашем листу скоро донети у преводу Леонардијеву „Жукву“ —, затим Фелина Ј. Ковачевића, покојног сад већ Ивана Деспота и младог нашег сарадника Владимира Трајковића. Пред сваке „Одисеје“ метнуо је Сундечић „Цвеће на гробнота покојнијех синова Великог и Пера“ а песме Перове подељене су на „Разлачне песме“ и „Љубавне песме“. Сасвим на крају су приведбе, у којима су растумачена поједина места у песмама. На плаши није назначена цена но у поруку на претплату била је фиксирана на 1 фор.

— Код Арсе Пајевића изашла је ових дана нова књига: **Хришћанске светиње на истоку.“ Израдио А. Е. митрополит српски Михаил**. За књигу је додан лик митрополитов. Цена 60 новч.

Манојло Ђорђевић-Призренац јавља, да је дао у штампу своје **„Четири божићне приповетке“**. (Положеник. — Препоређена. — Из пијата. — Божићна иконаз. Књига ће изаћи око Ускрса о. г. а стајаће 50. новч. Сав приход намењен је сиромашко потпуљи српских ратника.

— Изашла је ових дана пета свеска **Књижевних књига за народ**. У тој је свесци популарна расправа проф. др **Ђорђа Дере** под насловом: **„Помози се сам, помоћ ће ти и бог“**.

— Изашла је 126. свеска **Народне библиотеке браће Јовановића**. У тој су свесци **приповетке Светопулука Чеха**, главног чешког приповедача, у преводу Светозара А. Поповића, и то ове: **Наполеон. Сликарева срећна мисао. Заложен карактер и Двобој**.

— Из „Бранника“ су засебце штампљана **„Писна будућој невести“**, што их је с полеког преко Срд.

— Добротворна задруга Српкиња Новосадкиња решила је у договору са осталим оностраним добротворним задругама Српкиња, да покрене заједнички женски лист, који ће потпадати слугити за орган свију оностраних задруга Српкиња, те у њој лапији износити на углед рад оних задруга и ширити мисао, да се оваке задруге у народу нашем што више подижу, а оне подигнуте да се у радњи својој подстичу и боље спаже. Друга је циљ том листу, да доноси чланке, поуке, савете и белешке, што се односе на задатак и позив женскиња као мајера, супруга, домаћица и чланица свога народа и човечанског друштва. Листу ће бити наслов: **„Женски свет“** а издаваће га и уређивати Аркадије Варађанин, потпомагаће га пак у томе сарадљом др. Ђорђе Натошевић, Стеван В. Поповић, др. Илија Огњановић, др. Милан Јовановић-Батут, Јован Симеоновић-Чокић и Павле Марковић. Лист ће почети излазити на Цветак ове године а доћиће ће сваког првог дана у месецу по старом календару излазити на целом табаку у величини „Јавора“ и коштаће за ову 1886. годину 1 фор. а. вр. или 2 динара у сребру. Новци се уједанут плаћају у напред и шаљу се, као и рукописи за лист намењени, управо на издавачка и уредника Аркадију Варађанина. Желимо са своје стране том лепом новом подузећу најбољег одзива и успеха.

— Изашло је двадесето издање Чупићеве задужбине: **Годишњица Николе Чупића**, књига VIII. у Београду, а штампала ју је краљевско-српска-државна (зашто не: краљевска српска државна?) штампарија, са одабраним садржајем, с једном картом прилога, на 31 табаку. У овом делу су напомени одбора Чупићеве задужбине, састанака од 31. јан. до 9. авг. 1885., и извештај о радњи одбора и о стању фонда. У другом делу: 1. Слике из времена реформације I. Спомен св. Тирила и Методија, II. Народи с великим црквеним реформаторима, III. Пољска, Шпанија и Португалија у почетку новог века, IV. Најстарији слободоумни покрети у Енглеској, V. Пленићи, краљ и народ енглески против папе. Вицлифова реформа) од врсног историчара нашег Стојана Бошковића. 2. Одломци из историје Београда. Београд од 1718. до 1739. год. (Продужење. В. Годишњицу VII. 1884.) (Од ?) — 3. Белешке о Ђ. Даничићу. Прилог к историји српске књижевности од Стојана Новаковића. (О Даничићу ћемадемо неколико радова као грађу за систематски опис његова живота и рада: као у „Јавору", па доцније опширније у „Летопису" од Ђорђа Магарашевића, прошле године у Годишњици од М. Ђ. Милићевића и ево овај. Нема сумње, да и још неки другови Даничићеви по струци имају доста грађе за овај посао. Поштовано знамо, да је карловачки професор срп. језика, поштовани наш филолог и вичлар Јован Живановић живо доносио о Даничићеву при Даничићеву раду око Речника а потпомагао око вичларских нашао. Велика би корист била за биографа Даничићева, када би се ово то нашло на јавност.)

— Русскій филологическій вѣстникъ (уредник А. И. Смирнов, у Варшави) донео је у XV. књизи чланак од М. Халанског: „Къ вопросу о заимствованіяхъ изъ южнославянскихъ народныхъ пѣсенъ. I. Сказанія объ упокоѣ Соломоновой жены и пѣсни о похищеніи жены Марка Королевича," у IX. од В. Макушева: „О значеніи словъ: казнь, властить и посадникъ въ старо-сербскомъ языкѣ," а у VII. од М. Халанског: „О сербскихъ народныхъ пѣсняхъ Косовскаго цикла."

— Роман нашег поштованог сарадника Јаше Игњатовића „**Патница**" штампа се на немачком језику у „Semlinger Wochenblatt"-у; а читамо у 27. бр. „Нашег Доба", да и један чувени немачки књижевник из Беча моли унапред, да га може превести на немачки језик". Исти дакле јављя, да се увиђења на исти роман са свију страна јављају, а доиста је у свом 29. броју у подлиску свом прву књигу „Патнице".

— Угледала је света ово дана као X-X. свеска „Narodne biblioteke" у 8. бр. нашег листа огласнена књига: Smailagić Meho. Pjesma naših Muhamedovaca. Zabilježio Dr. Friedrich S. Krauss. Nalogom antropološkog društva u Beču. U Dubrovniku. Nakladom knjižarnice D Pretnera. — Књигу је ту Краус поспешио Балтазару Богишићу. Напред је „Реч", у којој се казује између осталога, како је Краус дошао до песме о Смајлагићу Меху и прибележио је. Осим тога је у „Речи" још нешто „затуркуто" и о наречју народа око Мостара на југу. После самог спева има „Razgovaranje" где се теоријске напоре о варијантама неке врсте експозиције и инвокације, што Краус вели да се зове: поџијевка или пајдевка или пајдесма или пакламалица или хоселица; затим се мало те на стих по стих тумаче необичне и стране речи и фразе; даље је још реч о т. зв. допјесмама или прилагушама. На крају су „Pokazivanja", који у лабучком реду кажују, где је у спеву које „пљестито име и од истога пајнљен прадеђ, стране речи и нешто особити слогови по туђем сложењу". Опширнију оцену те књиге гледаћемо да донесемо што скорије.

— Лане смо у прошлом броју нашег листа под овом рубриком на седмом месту објавили нашим читаоцима, да је од Пољака Окољског написана нова драма у 5 чинова под насловом „Аспазија." „Magazin" то сад тек региструје и то овако: „Познати публициста и ученик Контејев Александар Свјетоховски (псеудоним Окољски) издао је драму „Аспазију", која има исту материју са Хамерлинговим романом. [Тај је Хамерлингов роман почео излазити и у српском преводу у подлиску „Заставе" 1884. но је прекинут; нашла је само пола књига]. Свјетоховски је издавалац књижевног недељника „Правде" у Варшави, који је са спучешћа свога према идејама Контејевим, Ренановим, Дарвиновим и Хекловим међу католичким Пољацима здраво упио био у очи а у консервативним круговима наљутио на себе фанатичну мрзњу. Свјетоховски је посрамљен стилиста; заједњица његова сатира здраво подсећа на Хајна."

— Ueber Land und Meer доноси у 13. свесци ове године расправу А. Лескијена под насловом „Aus der Volksposie der Serben".

— На Грађа смо опомадне добили ову нову књижицу: Kako Cumberland čita naše misli? Sastavio Dr. N. Selak. Књижица је штампана у Дубровнику а цена јој је 30 новчића.

Ове ће се године 6. маја напрштити сто година, како се родио немачки књижевник и публициста Лудвиг Бернс; услед тога је крајем н. м. и. р. наумљао у наклади Отоша Виганда у Липском општирна биографијско-критичка студија о Берну из пера Конрада Албертиса, који је написао и животопис Густава Фрајтага и Бетине Арнимове. Та је студија први покушај, да се без обзира на милост и мржњу страначку наслика строго објективна карактерна слика Бернса и његовог доба.

ЧИТУЉА.

19. марта о. г. умр'о је славни пољски песник **Богдан Залески**. Залеском се песме одликују необичним лакоћом, бујном машом а уз то снагом. Међу најлепше спадају Казалку, фантастични ликови, заснивани на веровању народа украјинског. Знаменит му је и лирски ен: „Дух степе." Залески се родио године 1802. у Бохатерци у Украјини.

САДРЖАЈ: Част и хвала поштеној раду и савесној труди за пуну четвртину столећа. Уз лик Драгише Ружићке и Димитрија Ружића. — Драгиши Ружићки о прослави двадесетпетодишњице глумовања јој. Од Благоја Брајчића. — Димитрију Ружићу уметнику. Од Мите Поповића. — Изгубљен ћенције. Листак из „негдинске кронике". Исписао П. Адамов. — Апостол. (Питофи.) Превео Благоје Брајчић. (Настављак.) — Враголанка. Приповетка. Написала Милена Симића. (Настављак.) — Свето вање, словачки књижевник. Пише Д. Ђ. Доброслав. (Настављак.) — Књижевност. Др. Фридрих Крајус пред судом знанственог критике. (Свршетак.) — Листаћи: Месечни преглед периодичне српске и хрватске књижевности. — Повориште и уметност. — Књижевне новости. — Читуља.

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уреднштву а претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 15. У НОВОМ САДУ 10. АПРИЛА 1886. ГОД. II.

ПРОЛЕЋЕ.

Кроз равнине плава река
У сунчаном трепти сјају,
А по њојзи раздрагани
Таласићи жуборкају.
Са високих ветрић гора
Кроз долине влажне леће:
„Устаните, устаните,
Ево иде премлеће!“
Из жбуна се зумбул смеши,
Љубичица плава снева;
Ветрић шири,
Цвеће мири,
А он весо њима пева:
„Будите се, будите се,
Пролеће је дошло славно,
Ружицама окићено,
А са њиме сунце сјајно.
Весеље се свуда хори
И сунашце топло грије,
Нестало је хладне зиме
Да на земљу снегом веје.
Мале тице
Ласшавице
Под кровове већ долећу,
Са мисирских пирамида
Домаћице роде лећу!“

То је росно цвеће чуло,
Трашица се осу мека,
Пастир своје стадо јави,
Од звонаца чу се звека.
А из бара загрејаних
И песма се ето јавља;
То је барска омладина,
Што пролеће отпоздрављa.

Драг. Ј. Илић.

ВЕЧЕ.

Румене пруге већ шарају далеки запад.
Клоную почива свет. Са мирних далеких поља
Уморни ратар с песмом журно се ноћишту спрема,
И само час по час зајечи шарена дола
Од шкрипе точкова колских. Гоњени весела стада
Безбрижно пастир млад у звучне двојнице свира,
А његов космати пас, подвивши репину лењо,
Корача уворед с њим. Копрена дубоког мира
Увија поља и равни. Румене пруге се гасе —
И бледи месечев зрак, светило небеских двора,
Кроз маглу диже се већ — и нема, дубока тама
Доводи бајну ноћ са сиљег, незнаног мора!
Све грли мир и сан. По кашто заурла само
Суседов стари пас, ил позно дошавши с рада,
Испреже ратар плуг и стоку уморну поји,
А ђерам шкрипи све и вода жуборећ' пада . . .

1883. год.

Војислав.

НА МОРУ.

Шта то пјева стари рибар у свом броду?
Ноћ је пала, а он непомично гледа
Успаваним оком сву ту силну воду,
Којој сврхе нема. Само глава сједа
Под мјесецом сјаје, као стара ст'јена
У црној пустоши давно изгубљена.
Старац пјева; ал је пјесма без веселља;
Рек' би, да је јека сатрвених жеља,

Рек' би, уздисај је, те из старог гласа
Лебди изнад санка уморних таласа.
Ах! Ја не знам, шта је; ипак ми се чини,
Да у овој пјесми, у ноћној тишини,
Слушам вјечни уздах, што се к небу вине,
Вјечни, горки уздах моје домовине!

Јосип Берса.

ЖРТВА ЗА ЖРТВУ.

НОВЕЛА МИТЕ ЖИВКОВИЋА.

I.

Доктору Стеви Станићу у вароши Н. од свих десет лекара иде најбоље.

Он је врло млад свршио медицину и већ је десет година како лечи.

Прилично је и стекао.

Оженио се пре две године.

Жена му је млада и лепа.

Он је врло много заузет лекарским пословима те се само кад и кад виђа са својом женом у шеталишту или позоришту.

Кућа му је дивно удешена.

Собе су лепо распоређене, намештај скупоцен, а све као да је створено за оно место, где је наметнено.

Он је толику пажњу на саму кућу обратио ради своје жене, не би ли је пријатна и лепа околина позабавила, да не осети, када јој мужа дома нема.

Па је ли постигао, што је хтео?

Мара — тако му се звала жена — баш залева цвеће.

На њојзи је јутарња хаљина, богато искићена скупоценим чипкама, стоји јој, као сливена.

Густа црна коса јој лепо очешљана и завијена у котур на потиљку.

Лепо лице нешто јој сетно.

Мужа јој одазвали некоме болеснику још у седам сати; већ је десет, а он се не враћа.

Мара је наредила у кухињи све што треба, па, не имајући другог посла, дохватила је ибрик и залева цвеће, што је у цреповима поређано у виду пирамиде на сред салона.

Мара је замишљена.

Сетила се свога девовања.

Била је јединица и родитељи је пазили као мало воде на длану.

И онда је она неговала цвеће, али са свим друкчије.

Сад то чини из дуга времена, а онда га је заливала и износила на сунце с најтоплијом жељом, да се развије, да пупи, да процвати, јер он јој је рекао, да јој цвеће врло доликује; и он је молио, да му даде једну киту тога цвећа, што је својом руком однеговала; и Мара му је дала једну па после још једну и још једну.

Он је био официр, леп, млад, вицкаст.

Упознала се са њиме на игранци.

Он је много говорио о забавама, о цвећу, о лепоти, о љубави.

Она је то радо слушала, јер је била још дете, те није те ствари разумевала, а као дете љубопитна све га је више питала и он јој је све више говорио.

И док је говорио, он јој је тако ватрено, тако мило у очи гледао, да јој је срце од радости играло.

— На онда јој је кад и кад — ваљда нехотице — руку стиснуо и она је — не знајући ни сама зашто — његову стисла.

Други пут — опет на игранци — играла је с њиме неку окретну игру.

Он је ухватио око паса, његова рука у његовој руци на грудима, и он јој је шапнуо:

»Овако бих да пропутујем тај велики пут, што се зове живот с вама — а ви, госпођице Маро?«

Она га у први мах није разумела па се загледала у његове велике, светле очи и као да је у њима прочитала, шта је мислио, стисла му је руке и пристала је.

И после јој рече, како мора ићи далеко, чак у Беч, да се боље усавршни у војној струци и како ће онде остати шест месеци; кад се врати, он ће —

И Мара је поруменила.

Од тога је дана прошло било двапут шест месеци, а њега нема, нити се писмом јавља.

Почеше се јављати проснаци, но Мара неће да се још уда.

Одбила једног, другог, трећег — више не сме нико да је проси, и ако је она на гласу и по лепоти и по образовању и по стању; не мили се никоме, да добије кошар.

Мари је то по вољи.

Него није њезиним родитељима.

Они се поплашише, остаће им ћерка неудата.

Највећа је то несрећа за старе родитеље, што имају јединицу ћерку на удају.

Они нису ништа својој ћерци пребацивали; на опет је она знала, каква их брига мори, и љутила се на себе, што је она томе крива.

И обрадовала се и беше јој тешко, кад се после дужег времена усуди доктор Стева Станић, да је запроси.

Родитељи Маринни једва га дочекали; та он је човек угледан, од положаја, имућан — Мара га не може одбити!

Са неком зебњом у срцу каже јој отац новог просиоца па, набројавши све врлине му, завриши:

»Многа би једва чекала, да јој понуди руку овакав човек! Нама би он био најмилији зет — узми га! Ако га одбијеш, онда, онда —.«

И њезиног старог оца прекидоше сузе.

Мара је ћутала.

Већ две године је Стевина жена.

Он јој је куповао најлепше хаљине, водио је на забаве, у позориште, стан господски наместио — чинио јој, што је зажелела.

Она је по схватању обичнога света била »срећна«.

Но Мара је држала, да је онај срећан, коме је у грудима све мирно, ведро, весело — а њој није тако било.

Две године је она жена Стевина, и чини јој се, за те две године није осетила оне истинске љубави, у којој је крајња тачка свакој мисли — предмет љубави.

Она није увек и само на свога мужа мислила, и ако јој он није био одвратан, и ако га није мрзила.

Он јој је увек говорио о својим пословима, о своме позиву — као да се ње толико тиче, што јој је мужу пошло за руком да излечи оца сину болест у овога или онога болесника!

Друкчије је она замишљала брачни живот, док јој се удварао онај официр, онај немарни официр . . .

Ту се Мара из мисли пене.

У предсобљу звекнула сабља и тај звек младој газдарици прострели груди.

Врата се отворише.

Маринна рука задрхта, кад је подиже да протаре очи.

То је збиља он, не варају је очи — то је главом он!

Она рашири руке, хтеде му полетити на сусрет, загрлити га.

Но он стајаше непомично.

Прекорни поглед му задржи је.

Мара се трже.

Сетила се свога места, свога положаја и уплашила се од онога, што је хтела учинити.

Очи је спустила, као да чека суд из уста свога судије.

»Није било у предсобљу слуге, није ме могао нико јавити!« извињује се он.

»Опростите — изненадила сам се!« протепа она и показује му руком столицу.

»Зар ми нећете пружити руку онако по старински?«

»А зашто не!« и она брже поправи своју погрешку, а већ се сасвим прибрала.

Он дохвати ту малу, белу руку и ватрено је пољуби.

Мара трже руку, а сва јој крв у лице појури.

»То већ није по старински!« збиљски се срди она.

»Немојте се љутити! Давно вас нисам видео па не могох срцу одолети.«

»Да, да, давно се нисмо видели!« уздахне она.

»Не знам, како је вама, али вам не умем казати, како страшно патим ја! Вративши се јуче из Беча, кад сам чуо, да сте се удали, тада сам тек осетио, какву сам срећу проиграо. Док сам био у туђини, изгледало ми је сасвим природно, да ћете ме чекати. Сад тек видим, како сам се луто преварио!«

»Јесте ли само зато дошли?« пита га она, а глас јој дрхће.

»Да, зато! И да се уверим: јесте ли срећни?«

»Шта вам на то права даје?« и Мара се нађе увређена.

»Љубав. Ви не можете, ви не смете рећи, да нисте најпре мене љубили! Је ли дакле чудо, што дођох, да видим, како сте могли тако брзо другога заволети? Реците ми, преклињем вас, како се то збило?«

Свака реч му забадала је нож Мари у срце.

»А по чему мислите, да сам се ја из љубави удала?« питала је она тако тужно, тако болно, да Јован задрхта.

»Дакле пружисте руку томе човеку, не љубећи га?«

»Зар сам могла гледати, где ми отац и мајка од бриге умиру, што ме нису удомили? Зар сам их могла тешити тиме, да ћете ви доћи?«

»Оправдана је та горчина у вашим речима, ја сам крив! Крив сам, што писам под ноге бацио своје частољубље и дао оставку, кад ме нису хтели пустити. Крив сам, што сам мислио, да се ви тако млади нећете удавати и

крив сам, што сам вас љубио, што вас и сада плахо —

»Ћутите!« пресече га она. »Ви заборављате, с киме говорите.«

»Да, заборављам!« горко одговара он. »Гледајући вас тако лепу, мени се чини, да је још пред-а-мном оно несташно девојче, што је пристало, да се назове мојим. Заборављам, да је оно девојче сада жена, и не могу да појмим, што ова жена не говори онако, као што је говорило оно девојче.«

»Зар вам није доста, што сам вам у полу признала, да свога мужа не љубим?«

»А је ли то доказ, да мене љубите?«

Мара је ћутала; у њој се борила љубав и дужност.

»Онда то морам тако тумачути, да сам вам исто онако равнодушан као и ваш муж.«

»О не!« излети јој реч против воље.

И Мара паде на столицу, а лице покрије рукама.

»На муке ме мећете, не бих ли вам исповедила оно, што можете прочитати из сваке моје речи, из сваког мог погледа.«

»Опростите ми, тако вам бога, опростите — сувише сам напрасит!«

»Ви сте свирепи!« јецала је она.

»Јесам, из очајања сам свиреп! Сад знам, што сам хтео знати и сад је све добро. Још се све може поправити.«

Мара скочи и узверено га погледа:

»Ви заборављате, да је између нас несавладљива препона.«

»Шта се не може, кад се хоће! Но реците ми искрено — хоћу да ми то и речима потврдите: љубите ли ме?«

»Чини ми се, љубим вас!« прошапуће она.

Он је разумео тај неодлучни одговор — мучно је на тако питање одговорити поноситој жени, која има честитога мужа.

»Мени је и то доста! Цео свет нека је против нас — ја ћу с њиме у контаџ!«

И он је хтеде загрлити.

Мара се измаче и пружи руку, да га отисне.

Јован стаде.

»Имате право — међу нама је још ваш муж и ви би ме морали презирати, кад бих се усудио дирнути у туђу светињу. Уклонићемо ту препону.«

»Уклонити?« и она га престрављено погледа.

»Умирите се — писам се јасно изразио. Ваш је муж паметан човек: исповедите му све, и он ће пристати, да се — развенчате!«

»Да се развенчамо?«

Мара је то изговорила, као да није разумела смисао те речи.

Јован поче страховати.

»Та да, тражићете од црквене власти, да вас растави па ћемо се онда ми узети.«

Мара један часак поћути, а ни Јован не сметде речи проговорити.

»Никада!« одлучно рече Мара.

Јован се узверио.

»Никада? Реците, брже реците, да нисте ви ту реч изустили, да се мени само тако учинило?«

»Никада!« понови Мара бледа као дувар.

»Онда сте ми лагали, кад сте рекли: да не љубите свога мужа; лагали сте ми, да мене љубите!« очајно викне Јован.

»Што сам рекла, по души сам рекла, сведок ми је бог и овај бол, што ми срце цепа!«

»Па зашто онда никада?« То је једини, законом допуштен пут, да будемо срећни.«

»Срећни?« и болан јој осмех заигра на уснама. Мучно! Зар ћете ви моћи бити срећни, кад вам свако може у очи грунути: узео си пуштеницу? Зар ћу ја моћи бити срећна, кад сваки дан морам стрепити, да ћете ми ви кад год с њом пребацити: пуштенице?

»Заклињем вам се —«

»Не куните се! Нашто клетва? У мени би она зебња остала те остала, па ми не би дала мира до гроба — зар бих ја у тој зебњи могла бити срећна? А после зар држите, да у мене нема ни мало поноса, кад држите, пристаћу на ваш предлог? Истина, то је једини пут, али тим путем бацам срамоту на своју породицу, кољам своју, кољам вашу част!«

»Нека је и тако — ја ипак пристајем, не бих ли вас уверио, како вас силно љубим.«

»И опет нећу, да вашу част кољам, јер част је светиња, у коју нам не сме нико дирнути а најмање љубљено створење!«

»Ви ми изричете смртну пресуду!«

»Не, ја вас, ја себе спасавам! Ви би самном провели доста мучних дана, који би вам можда живот загорчали. Једна прекорна реч из ваших уста, један прекоран поглед из вашег ока мени би била смрт. — Ви сте човек, савладећете ту кратку невољу и временом можете бити срећни, те ћете благосиљати овај час, кад вам се преухитрена намера осујети. — Ја сам осуђена, да ово бреме носим до гроба и носићу га јуначки. Можда ћу мало раније под њиме подлећи, али ће ми савест бити мирна.«

»О, ви сте анђео! Сад тек потпуно видим, шта сам у вама изгубио!«

»Идите — ми смо се, мислим, разумели. Наши се путеви, надам се, неће више укрстити!«

За ово неколико трепутака Јован је почео ту жену поштовати као какву светитељку.

Послушао је.

Поклонио јој се и полако, спустивши главу, изашао је.

Мара је стајала бледа и укочено је слушала — на лицу јој беше челична воља исписана.

Кад се његов ход изгубио, стаде јој се у глави окретати, у ушима зујати.

И осећаји вољу савладаше — Мара несвесна клоне на под.

— — — — — — — — — — —

Добила је врућицу.

Две недеље лебдела је између смрти и живота.

Муж је неговао као мајка своје дете.

Спасао је.

Кроз месец дана сасвим је оздравила.

(Свршиће се.)

ОДРИЦАЊЕ.

With me thou canst not sympathize! — *Byron.*

Пај ми те! Ко те уз'о не би?
Који среће да не жели себи?
Има л' кога, који не би раја,
Који не би анђеоског баја?
Ко би мог'о твоје очи црне
Да погледи а да не посрне
У заносу арајског миља?
Има л' смртном дражијега циља
Него што су твоје груди бујне,
Него што су твоје усне рујне?
Дају ми те — ох, та како не би'!
Ко би среће ускратио себи?
Ко бих ладно погледао на те?
Дају ми те — ал' ја нисам за те.

Ти си тиче, што радосно кличе,
Кад погледи на овај свет бели;
Ти си цветак, што весело ниче,
Па је сретан, кад се дан забели;
Ти си жељна овог белог света;
Ти си жељна јесени и лета;
Ти си жељна природина баја;
Ти си жељна и блеска и сјаја;
Ти си жељна друштва веселога —
А ја, душо, сит сам света тога.
Мило ми је погледати на те —
Ти си сретна, ал' ја нисам за те.

Душа моја у облаку живи,
Но мом срцу само њиве пада,
Мој је живот онај облак сиви,
Препун јада, леденога града.
До мог срца срећа не доспева,
Срце моје срећа не огрева,
Душу моју весеље не гали,
Душу моју милина не пали,
Мој је живот туга и празнина,
Мој је живот сама суморина,
Мој је живот без веселог нада,
Па што јади да ти срећу крате?
А ти живиш, да тражиш наслада —
Моји јади нису јадни за те.

Због ом, срећо! Због ом, сунце јарко,
Што све можеш да обасјаш жарко!
И мени би можда среће дало,
Да си од куд пређе обасјало;
Ал' овако, сред сумора мога,
Слаби зраци и од сјаја твога.
Густ је облак над животом мојим,
Не гони се ни очима твојим.
Ал' тај облак ја чувам за себе,
Ту ја нећу да уводим тебе.
Нећу, нећу, да крај тужног мене
И твој живот у несрећи вене.
Због ом, злато, моја рано љута,
Због ом, чашо сласти, недарнута!
Никад нећу заборавит' на те —
Али због ом, јер ја нисам за те!

Вл. М. Јовановић.

ПЕВ'О БИХ ТУЖАН...

Пев'о бих тужан, што ми душа снива,
Ал' за ме никад да не дозна свет;
К'о рањен тић, кад боле своје скрива,
К'о згажен тајно кад уздахне цвет,
Нек лети песма, к'о сироче мало,
Без оца, мајке, игде иког свог,
Нек лети свуда, што се српским звало,
К'о тајни уздах, души рода мог.

Ја нећу неват' очи свога злата,
Ни вранy косу, ни занесну груд,
Ни мамне драги њеног белог врата.
Прегорет' морам прежалену жуд.

О! и ја знадем нежне уздисаје,
Ал љубав моју нека крије гроб;
Зар може срце срећу да ми гаје,
Кад тужни род ми црна гони коб?

Одавно један анђ'о ме очар'о,
Што наду лива души клонулој —
Хај! он би дон'о златно доба старо:
Да Србин свуда опет буде свој.

И било доба, кад би ланци спали,
И с неба анђ'о слазио је тај,
— Велико време, људи били мали —
И анђ'о крен'о расплакан у рај.

Тај анђ'о слоге из рајскога стана,
Тај анђ'о братства јецај у сав глас,
Ох! млади свете, пази, док је дана,
Да добри анђ'о сиђе међу нас.

Та он би вид'о наше ране љуте,
Слободе цветак у наш дом'о врт;
О како давно златни снови слуте! —
За таку јаву мала ј' жртва смрт.

На напред! напред! млади српски свете!
У борби с мраком ти си нов нам гост,
Нек на те свуда прве стреле лете, —
Ох, стара чета има рана дост . . . . .

Нев'о бих тужан, што ми душа сива,
Ал за ме никад да не дозна свет;
К'о рањен тић, што боле своје скрива,
К'о згажен тајно — кад уздахне цвет.

Рајко.

ПРАВЕДНИ СУДИЈА...

ОД М. Ј. ИЛИЋКА.

Свршено је све. Он је већ дао свој глас са осталима друговима својим и донет је закон: сваки онај, који би говорио што противу тога закона; сваки онај, који би слободно размишљао; сваки онај, који би изнео нешто »ново«, што не би било записано у томе закону и тиме кудио оно »старо«; сваки онај, који би показао и сузу саучешћа према бедној жртви, коју је сурова челатова рука немилосрдно вукла на губилиште; сваки онај, који би, видећи страна и непозната човека гола и боса, гладна и жедна, како цвокоће од зиме и глади, запитао: брате! како ти је? — свима тима: смрт!.. Тако је гласио закон, који је био негде забачен а који је ево сада наново васкрсао. »Крајње је доба«, рекоше судије, »да се стане на пут несмисленим изгредима глупе гомиле; крајње је доба, да се васпостави мир и ред у држави; крајње је, доба да из мртвих васкрсне стари закон, који је досада ето заборављен спавао негде у архиви. И Он је врањајући се кући размишљао: »одиста, крајње је доба, да се васпостави узајамно поштовање једно спрочу другога, да се узакони потчињеност сиромаха према богаташу и колено-преклоност млађега према старијему. Крајње је доба«. —

»Не!« — говорило му је нешто изнутра.

»Шта, не?« одговарао је судија, »зар толики кривични случајеви, што се десише, док је владао онај »мирољубиви« закон, зар тодики атентати на крваво стечену заради, зар —

»Не!« — одговарало му је поново нешто изнутра.

»Шта, не?« љутио се судија, »зар је неправедно и зар се сме допустити, да се каже, да је неправедно, што ја на пример свачега и сувише имам а други нема? Зар ми се сме пребацити, што се улизујем старешинама па то захтевам и од својих млађих, кад је такав ред у свету? Зар се сме допустити, да мени — главноме судији — какав жутокљун кресне јавно у очи: то није права пресуда, ти си — али шта даље да диванним, зар то није безочност?«

»Не!« слушао је поново како му нешто изнутра говори.

»Умукни!« викну узбуђено судија на удари јако палицом, која му је била у рукама, о калдрму и — глас савести умуче у грудима судијиним. Корачао је поносито даље путем а узгред се сетно свога белог двора, својих пространих и намештених одаја, топле собице, где је у часовима одмора са лулом у зубима слатко проводио време, и јако осветљених дворана у којима увек има свежа ваздуха, љубави и среће; сетно се оно неколико хиљада, што их је склонио у »енглеску банку«, узгред се нељутно на »правитељство«, што трпи дамију до његове куће, док његови другови и пријатељи, који су такође понешто склонили у »енглеску

банку»; имају као милијонари близу својих кућа — руску или аустријску бандеру; затим се сетио своје лепе и младе женице, која га извесно пуна љубави чека; али поврх свега тога излазила му је у сећању чешће пред очи једна позната млада али озбиљна мушка слика, коју тек беху нагариле мрке наусници. То беше слика његовог — с и н а а судијино се срце поче преливати праведним блаженством. У осталом шта би и могао у таквом часу осећати човек, који је достигао тако висок положај, тако огромно богатство; који има жену, коју љуби, сина кога воле; који је сву ту срећу осигурао још једним с т р о г и м з а к о н о м — зар би могао? Судија у један мах стаде: пред њим на неколико корачаји играо се ветрић са малом неком ишараном артијицом; он се саже, дохвати то парченце артијице и — не мога разјаснити себи: зашто? — поче гласно читати:

»За нас су дознали; уходе су извесно подн ели о нами опширно извешће. Једино ће нас спасти, ако се данас н е у с в о ј и онај строги закон. Иначе« —

Даље се није могло читати, али и ово је било сувише: судија познаде у овом писму руку с в о г а с и н а и клону уза зид огромне једне двокатнице. Све је играло пред његовим очима, и улице, и куће, и људи, и у један пут настаде нека огромна помрчина а на леђима те огромне помрчине стајало је сјајним и крупним словима написано: з а к о н. Он хтеде потрчати ма куда, пасти на колена ма где и ма коме викнути: милост! али му изнутра викну нешто: »не!« и — сад судија умуче.

* * *

Немамо шта даље приповедати: наредбе закона строго се извршиле; нико не сме ни главе окренути а камо ли показати саучешћа спрећу јадних жртава, које онај час, кад их похваташе, осудише на смрт.

А П О С Т О Л.

(ПЕТЕФИ.)

XIX.

Као дете млеко мајчино,
Тако је слатко, тако грабљиво
Он удисао ваздух слободни,
И сваки дах му с измучене душе
Скидаше једну мрачну годину,
Докле се душа лаком осети
И као лептир полете у свет
По новим садовима природе,
По старим споменицима срца му.
Помладио га чисти зрак,
Оснажио му душу;
Ал телом опет оста трошан, стар,
И хођаше тек уз штап, клецајући,
А ветар тужно размахиваше
Дугу и седу влас и браду му.
У десет лета живља стотину.
Стиг'о је кући, где је некада
На тавану са женом живео;
Укочено је гледао у људе,
Но познаника није нашао.
У кући живе нови укућани —
Ил ваљда старе није познао?
Запитао је, да л' се сећају
Оне сироте фамилије,
Што живља овде — давно, давно још?
То и то беху њени чланови.
„А, сећам је се, сећам“ — рече сад
Побожна, добра нека старица:
„Сирота млада, ал је била лепа,
И добра душа!.. Него њезин муж
Био је хула, црни безбожник,
Због чега је и страдао,
Допавши тешке, дуге робије,
Где и сад труне — ако ј' то јест жив.

Кад му је жена чула то,
Да мужа више не ће видети,
Од туге јој је срце пренукло.
Не знам, оваквог грдног зликовца
Како је могла тако волети,
Да је за њиме одмах свенула!“
Силвестар мирно стајаше,
Све слушајући пажљиво,
А као да није он о ком је реч.
Него запита: „Где је гроб
Те добре младе, и куд јој је син?“ —
„За сина не знам, куд је како је,“
Рече му бака, „јер од погреба
Нити га видех нит' чух што за њега;
А богме ни то не знам
Где ј' млада укопана;
На погреб сам јој хтела отићи,
Али ме на крштење одзваше.“

„Хајд нађи ћу га — рече старина —
Идем у гробље, па ћу тражити;

Разгледајући редом гробове
И њен ћу наћи морати."
И одштапа се до гробља.
И пође с гроба на гроб,
Разгледајући редом све.
Кад све обиђе, поче из нова —
Но љубни гроб не нађе никада.
„И никаквога знака, ничега!
К'о сунчев зрак пресину дивни створ,
А није ост'о зи њим трошни траг,
Јер црвен крст је ветар пшчуп'о,
А плахе дажди хумку разнеше . . .
Остај ми због!

Страховито је старца болело,
Кад није наш'о што је тражио,
Да сузе, што му још заосташе
Из толиког страдања,
Над прахом дивног створа исплаче,
Над последњим остатком љубави;
Али се тешио,
Што му је тај бол последњи
У жалосном му веку.
Сад је и с болом и са радошћу
Раскрстио већ за увек,
И од сад ће по свету ходити
К'о сен без тела и без душе тело.
Али се преварио,
То последњи му не би бол . . .
Кад је из тавнице изишао,
Упитао је: Је-л' слободан род?
Ал' на одговор није слушао,
Јер тврдо држа: род је скободан.

Но шта је брзо по том дознао?
Да је и род и читав свет
Још дубље погнут нег пре десет лета,
Кад га он хтеде учити;
Да људско достојанство кржљави,
А тиранство се крепи, уздиже.

Узалуд дакле муке наклене?
Узалуд жртва сваколика му?
Узвишена се срца залуд боре зар?
Не може људство нико подићи?
Узалуд жар, узалуд напор сав?
Ох, не мож' бити, не мож' . . . кунем се!
На ову мис'о доби крепости,
И плану скоро угашени жар,
И погнута се глава исправи,
И трошни старац поста свеж и млад;
На чело му се смести тајни смер,
Голема, страшна, смела одлука,
Од које читав један род

Ил' можда свет васцели зависи.
То није ново; већ су хиљаде
Тај смер с рамена главом платиле.
Ал' ако један успе?
И ако ј' он баш један тај?
Дубоко сакри дрску намеру,
Ни спав'о није никад с другима,
Да не би тајну у сну издао —
Јер нек се дозна, пропало је све.
Није ни друга тражио,
Ал' не из частољубља:
Да он сам, један, сврши дивски план,
Него да не би још ко страдао,
Ако му план не испадне.

У хуци и у сјају плива град,
А хиљаде се света гурају
И као надошла река
Таласају се по улицама,
Вичући громко „живио!"
А сви у руву свечаном.

Какав је светац? Каква прилика?
Можда је бог на земљу сишао,
Да у свом лику, својом десницом,
Слободу, давно изгубљену већ,
Спутаном човечанству дарује?
Кад је толика радост, такав сјај...

Не, није бог, то други шеће туд,
Који је мањи од бога,
Ал' се за већег држи: краљ.
Понето, презирући, ходи посред света,
Ко' лави међу звердем ситнијим,
А куд погледи, клањају му се,
Ко' трске, кад их ветар повије,
И, колико је грло донеси,
Роиска се чета дере: „Живио!
Живио краљ!"... Би-л смео ко
Не викати ил — викати што друго?
Међ тисућама и тисућама
Ко сме?... Сме један међ толикима,
Тај један друго виче, громовно,
Надвикујући целу громилу;
Тај виче: Скап'о, скап'о, краљ!...
И грмну цёвљу, и —
Гордељив краљ се на тле строношта.
Устај де, кукавички тиране!
Није те таме згодило,
Забунило се: место у срце,
У руво те је само дарнуло.
Јаво, којем си живот продао,
Сачув'о ти га је.
Устај де, кукавички тиране,
И збриши прах са лица свог!

Ко је убица, ко је, камо га?
Ено где стоји, ал не стоји већ,
Но, срушен с ногу, лежи обамрло,
А светина се слади блаженством,
Што мож' да њује набран стари лик
И мож' да гази — старца седога.
Несретни свете, за што тражиш још
Проклетства божјег? Није доста зар
Кол'ко се већ на теби скупило?
Мало је, што сте Христа распели,
Морат распети сваког пророка?
Несретни свете, довек несретни!
Трећи је дан на истом месту том
Стајало губилиште и
На губилишту — седа старина.
Када је џелат к њему пренао
Тргав на њега палош смртни,
Старац је редом гледи'о светину,
Која се, као луда, чисто радовала, —
И од бола му сузе удрише;
Жаљаше оне, што га — гуваху,
А сад са слашћу гледају му смрт.
Засевну пала, кресну страхотно...
Живио краљ! новика светина...
А смртника момци крвнички
Укопаше уз танка вешала.

XX.

Изумрло је ропско колено;
Нов нород дође, који се отаца
Руменећи у лицу сећаше
И од њих боље хтеде постати
И поста, јер тек хтети треба!...
И уста ново, храбро колено,
Те ланац, од отаца наслеђен,
Раскова са свог врата
И с ногу, па, који га стекоше,
Тима га сада на гроб вргоше:
Нека их тргне његов звекет клет,
На век их сад у гробу буде срам!
Ал' се победиоци сетише
И оних светлих, светих великана,
Што беху и у ропству слободни
И реч слободе причаху —
А награда им била смрт,
Па срамна смрт...
Свију се победници сетише
И списаше их именом
У свети венац...
На би их однели све
До дичног храма славе:
Но где да траже, ко их нађи зна?
Кад иструнуше сви крај — вешала.

Благоје Бравчић.

ВРАГОЛАНКА.

ПРИПОВЕТКА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋА.

(Настављ.)

Сутрадан касно у вече, седио је Лаза опет на дивану уза своју повељиву сеју.

„Ти дакле видиш,“ говорио јој је између осталога „да ја не смем ништа одлагати и да се морам журити кући.“

„А ја бих ти опет саветовала, да мало причекаш; бојим се, да се какогод не покајеш, што си пренагло.“

„А чега ради бих се покајао?“

„Смем ли ти нешто приметити?“

„Све, што год хоћеш.“

„Видиш, ти си досад све, што си чинио, чинио промишљено.“

„То имаш право.“

„На откад си то начело напустио?“

„А ко каже, да сам га напустио?“

„На овај твој поступак тврди то.“

„Ти се врло вараш.“

„И ти сад мислиш, да си ме о томе уверио?

„Ја бих бар то желио.“

„Морам признати, да се томе врло чудим, и да се томе од тебе никад не бих била надала. Зар се не сећаш, како си ми говорио, да си се увек чудио, кадгод би ти се ко од пријатеља оженио каквом страном девојком, т. ј. девојком коју је тек једаред видио.“

„Сећам се, сећам се врло добро. Али ако се не варам, ја сам томе још додао, да се ја никад не бих могао оженити девојком, коју не бих волео; а онда сам био тог уверења, да се не може заволети тако на брзу руку.“

„А сад?“

„Ја волем. На то нека ти је одговор на све.“

„Говорим ли ти озбиљно?“

„Најозбиљније.“

„Добро. Нек буде, како ти хоћеш. Дао би бог, да све буде на добро. На сад буди уверен, да ти нећу ништа више говорити, што би те могло од твоје намере одвратити.“

„Е видиш, по томе говору познајем ја опет моју добру сеју.“

„Лепо, лепо. Али сад ми реци, шта си свршио са Пером.“

„Када смо нас двојица остали сами — јер Паја је, као што знаш, морао ићи у звање — замолим га, да ми каже, откуда зна за тај случај, који се десио Марковој жени и њеној пријатељици. Али он ми одговори, да ми то не може рећи све донде, докле год не добије за то дозволу од оног, од кога је то и чуо. Ти ћеш лако појмити, да мени тога није било доста, и да сам га и даље гонио, да ми то каже. Али је он остао при своме. Најпосле му рекох, да ја то не питам из обичне просте радозналости, већ из најозбиљнијег узрока; уверавао сам га, да ће, ако ми то каже, учинити ми неизмерну љубав, велику услугу. Али говорио њему, говорио стени, то је било све једно. Шта сам знао чинити? Повернио сам му се сасвим.“

„То ниси требао чинити“, упаде му сестра у реч.

„А зашто?“

„Та ти знаш, да веле, да је Пера велики комедијаш, па се бојим, да“ — — —.

„Е ако сумњаш у његову дискрецију, онда немаш право,“ уверавао је Лаза.

„Он је истина велика шаљивчина, али кад се тиче озбиљне ствари, онда је увек човек на своме месту, и то у најпотпунијем смислу.“

„Доиста?“

„Ако то досад ниси знала, онда ћу те ја овом приликом уверити.“

„Добро, добро. Али сад говори даље.“

„Можеш мислити, како је изгледао у тај мах, кад сам му признао, да сам ја био онај „келнер.“

„А зар он то није знао пре него што си му ти рекао?“

„Није.“

„Јеси ли ти о томе уверен?“

„Јесам. Јер ја сам га питао, да ми каже, да ли зна, ко је, па из његових речи сам се уверио, да он то доиста није знао. А кад сам после видио, како се изненадио на моје признање, онда је у мени нестало сваке сумње. Па пошто смо се о томе још мало разговарали, саопштим му ја све своје намере, и замолим га, да распита, где су моје ђунакиње одселе, јер сам рад био да им начиним посету, да се извиним због свог безумног поступка, јер — остало би све већ дошло само по себи.“

„Па?“

„Он ми рече, да ће их с драге воље потражити, шта више он то мора чинити, јер има, вели, да им каже неке поруке од тога истог, који му је све то приповедао. Али ми је саветовао, да ће боље бити, да их он на мој долазак спреми већ у напред; с тога, вели, мисли, да би добро било, да пристанем на то, да им он уједно унапред каже све, што буде требало; тако, да ја дођем већ на готово.“

„И ти си на то пристао?“

„Па зар то нисам требао?“

„Е јеси чуо, ја те више не познајем.“

„Шта хоћеш тиме да кажеш?“

„Оно што треба. Реци ми, молим те, како си могао то учинити? Хајд' што си пристао на то, да их он спреми за твој долазак; али да им говори о том, како си се ти — напросто речено — залубио, то ти не могу опростити.“

„Та куд си се дела? Разуме се, да на то нисам пристао.“

„Но хвала богу.“

„Откуд си само могла то и помислити? Не. О томе ја хоћу сам да говорим са девојком; јер ја, пре но што јој будем споменуо што о себи и својим осећајима, морам се ма из далека уверити, је ли она слободна.“

„Па ако није?“

„А што ми то и спомињеш? Ја нећу о томе ни да мислим; доста ће ми бити, ако је тако, и онда, кад ме стигне.“

„То је паметно. А шта је урадио Пера?“

„Оно, што је обрекао.“

„Дакле их је нашао?“

„Јесте, хвала богу, ал само док ти кажем, како.“

„Па говори; немој да одуговлачиш.“

„Укратко; било је овако: Видио је, вели, Маркову жену са још једном женском у колих. Чим их је уочио, одмах је бацио поглед на кола, да види, под којом су нумером. Онамо је, да је на фењеру сасвим јасно био забележен бр. 15. Како је знао газду, чија су кола, наумио је, да се довече упути истоме, да потражи кочијаша, који тера кола под бр. 15. и разуме се, да не би било ништа природније, него да од њега дозна, кога је возио, откуда и куда. Али случај је хтео друкчије. У тај исти мах загрме крај њега друга празна кола. Он махну руком на кочијаша, па кад овај застаде, запитав услужно, шта ће, ускочи он хитро у кола, заповеди кочијашу, да брзо тера за оним колима, што су овуд непредвачила, и пође је за њима све дотле, догод се иста не зауставише пред једном кућом, која је њему била сасвим добро позната. Кад је то видио, заповеди свом кочијашу, да стане, и таман је из кола искочио онда, кад је овај кочијаш, за којим је јурио, кола окретао. На брзу руку плати свог кочијаша, и кад је чуо, да је овај свог бељца ошинуо, пређе брже оном првом, и запита га, кога је возио. Но овај му то није умео рећи. Он, вели, зна само толико, да су то неке стране госпође. Кад га је запитао, где су селе у кола, онда му је најтачније означио гостионицу, где су одселе.

А кад је осетио, да му је Пера тутњо у шаку приличну напојницу, тада му је напоскрнје рекао, да ће он у девет часова у вече опет доћи по те госпође, јер су га исте за то доба наручиле. Тада му он рече, да пре но што пође по те госпође, дође по њега, па ће му он онда рећи, шта му ваља чинити даље. А разуме се по себи, да му је најстрожије забрањено, да о томе никоме ништа не говори, као и то, да му је казао, да се неће показати, ако задату реч одржи. Пошто га је кочијаш о свему најозбиљније уверио, рече му он, где му ваља доћи по њега, опрости се с њиме и оде својим послом.“

„Па јели дошао?“

„Дакако. Шта више га је својом тачношћу изненадио, јер већ у три четврти на девет беху пред његовим прозорима загрмила кола. Он је, вели, у тренутку стрчао низ степене, и док лупиш длан о длан, већ је седио у колих заповедив кочијашу, да тера управо онамо, где су синиле оне госпође.“

„Па онда?“

„Кад стигоше пред означену кућу, сиђе он с кола, рече кочијашу, да зазвони, даде му напово добру напојницу, и рече, да се чини света невешт, већ само просто да каже, да је дошао по госпође. Па како је намислио да дочека, док се њих две сиђу, па да им онда приђе, склони се мало на страну, да га не би одмах опазиле. Али како ли се зачудио, кад се на отвореној капији указа служавка, која рече кочијашу, да се госпође, које су га наручиле, предомислиле, и да ће код њене госпође поћи. На то се, вели, тако разљутио, да у први мах није знао, шта ће. Али док је служавка закључавала капију, прибрао се мало, приђе кочијашу, рече му, да сад може ићи, јер га више не треба, а пошто кола одзвраћаше, причека мало па онда поново зазвони на капији. После неколико тренутака стојала је пред њим служавка, која је мало час била на капији. Не зна, вели, кад му је иста била смешнија, у онај мах кад је у њему видила неког странца, или кад је он замолио, да му дозволи, да уђе унутра, да би крај лампе могао написати неколико речи на своју посетницу, коју треба она да преда госпођи Мари. Али било како му драго, доста то, да је он ушао унутра и написао оловком на своју посетницу: ‚Штована госпођо! С вама жели о некој врло важној ствари да говори још овога часа ваш поштовалац и пријатељ Пера Ј.‘ Посетницу је предао служавци, замоливши је, да је даде госпођи Мари, и да јој каже, да он доле чека.“

„Но, та се морала лепо изненадити“.

„Та слушај даље. Не потраја дуго, служавка се врати, и рече му, да га је госпођа Мара молила, да изволи доћи горе, што је он, разуме се, и учинио. Нећу сад наздан говорити, како је он тамо провео; о томе други пут. Доста, да је постигао оно, што је хтео, и да је по томе одмах потражио мене, да ме о свему извести.“

„Па то је и учинио?“

„Јесте. Он је увек од речи“

„Па шта сте у главноме свршили?“

„Не баш оно, што би мени било најповољније. Јер оне сутра морају даље на пут т. ј. кући моје враголанке, али ће се тамо бавити само две недеље, па онда ће се Маркова жена вратити кући, али, али ће опет собом повести своју гошћу“.

„Па?“

„Па с почетка сам хтео и ја да идем за њима, али сам се предомислио; и ми смо решили, да ја о свему њиме Марку, и да га молим, да ми буде провођадија. Па док се њих две баве тамо, камо ће сутра, дотле да ја идем кући, и да кажем мојима, шта сам наумио. Међу тим ће Марко опет писати девојчиним родитељима, да и они знају о свему, па кад враголанка стигне Марку, нађи ћу се и ја тамо, па — ако бог буде хтео, ми ћемо свршити“.

„План је сасвим добар; дај боже, да се изведе“.

„И ја тако мислим. Да, још ћу те молити, да ми даш ону моју слику, коју сам ти послао пре неколико недеља, јер сам рад, да је Марко пошље враголанци“.

„Како је не бих дала? Та то се по себи разуме. Е где, молим те, још ће ту нешто бити у ствари. Но томе се баш нисам надала“.

И још би они дуго тако разговарали, да их поноћ не опомену да је време разласку. (Свршиће се.)

СВЕТОЗАР ВАЈАНСКИ

СЛОВАЧКИ КЊИЖЕВНИК.

ПИШЕ Д. Б. ДОБРОСЛАВ.

(Свршетак.)

При излету једном на Вођин даје се Рудопољском и прилика, да одлучан полажај заузмемо наспрам назовиродољубиве клике. Ту нам се приказује читава гомила појединих лица, међу њима приређивачица светковине, млада удовица Адела Рибариковица. Вајански је у тој занимљивој особи усредсредио пуну љупкост своје кичице. Детаљовано психолошко

цртање, до у најфинији детаљ са неумитном консеквенцијом изведено, створило је овде индивидуалност, којој ретко где има равне.

Као женски Чичероне стоји Адела на развалинама Вођина а до ње Рудопољски.

»Оно је Витов«, вели, показујући десном, до лакта голом руком на Šedé Hory, где се у плавичастој магли указују развалине двора; »кажу, да је подземним ходником у свези био с Вођином, ја мислим с тога, да би се двоје драгих могло састајати«. Трудила се да говори обичним чичеронским тоном, али је наскоро живље наставила: »А ево и вашег драгог Рудопоља. Кажу, да ту живи неки пустињак, особењак, ћудљив и охол«. Приђе онда прозору на бази доле листак липе. Нагне се јако, готово са половином свога витог тела над понор, да види, како листак пртећи се доле лети. Станислав, тргнувши се из уметничке своје маште, пренерази се. Зид, сам по себи доста висок, стајао је на окомитој каменитој стрмој стени. Станислав пружи механично руку на њу за руку зграби.

Адела се на глас засмеје а смејање је у вратиђу њеном звонило као прижељкивање славуљево.

»Ипак јој је у грудих сребро«, помисли Станислав, »како ли то звучи! Тај смеј не може бити лажан, као ова витица«.

»Хвала на витешкој услузи! Поплашили сте се можда за мој живот. Да велике ми несреће!« Још се једаред нагне, још јаче и опасније.

Станислав се спевесели; срцу му је било досадно и несносно; иронично се насмеши: »Сад можеш чекати на моју »витешку услугу«, на скрсти руке.

»Ала би се то летило! Ej боже, да грдне висине! рече Адела, пригнувши се опет над понор. »Како су мали ти стари, лиснати растови, сасвим као мали џбунови. Ах, гле, шта је то? Тамо доле под стеном трчи нешто. Зечић, зечић!« Притом се тако нагла, да је само једном ножицом додиривала земљу.

Станиславу се цело то учинило грозно и немило. Задрхтао је по свом телу. Он би најрадије сам још тога часа без икаква страха нагнуо се био, али није био кадар другог тако гледати; баш га је једило, кад је видио, да се жена на тај начин титра са осећајем зрела човека. Мрзно ју је сад из дубине душе.

»Молим, милостива госпођо, нашто та шала? Није на свом месту. Та ја нисам новајлија!« примети презорно а горко се насмеши.

Не може бити, да није приметила сву оштрину и горчину речи »ја нисам новајлија«. Јер је већ у гласу, којим су те речи биле речене, звучала сатира, непоштовање и презрење. Њеним је срцем овладао жесток бол. Никада досад није осетила такав бол у срцу. Та зар таква рана није у стању отровати сву крв? Адела пружи руку доле на се још јаче нагне. »Ах, гледите, зечић се подвукао под стену; како је мален, као миш, као мишић!« и опет се захори сребрни њен смеј.

Станислав стане дрхтати. Није знао, да ли више од једа или од страха. Заклопи очи а притом помисли:

»На ипак ме нећеш намамити, да те се још једаред дотакнем, намигушо!« Сав је био блед.

»Већ га сад више и не видим, још се дубље увукао под нас«, викне наједаред Адела на у исти мах седне на зид а обе ноге пребаци преко зида . . . . Станислав чује шуштање њене хаљине на му се замагли пред очима. Она је целим телом била за зидом; обема се ногама одупрла о пукотину спољашњег зида а оберучке се држала за зид. Из дворишта је допирала јека дивљега чардаша, егеде су пискале, џимбал гудио а у свирку се мешала песма и несташно клицање. Како се Адела нагло пригнула преко зида, отпустила јој се дугачка, бујна витица па стала лепршати по лаком даху ветрића.

Станиславу се смркло пред очима. Но као да је сам демон јогунлука са мрачним крилима лебдно му над главом, није се помакао с места, само је загризао усну.

»Ено га опет!« узрази Адела, погледавши право у дубљину; али јој у гласу није било више оног металног звука, него је вибрирао а био потмуо. Станислав је стајао као прикован. Она скине леву руку са зида на се само још десном држала о зид те тако лебдила над понором.

Демон јогунлука пшчезну изнад главе Станислављеве. Скочи до Аделе, зграби је под пазухо, коленима се опре о зид, очајничком је снагом притисне на своје груди па је пренесе преко зида.

Адела је била бледа, пребледа.

»То је био жесток бој!« рече. »Мислите ли ви да бисте уз јогунлук свој из боја тога изашли били као победилац?«

Станислав поражен устукне један корак.

»Ја бих била победила«, узрази Адела а

сребро јој опет зазвучи у гласу; »дабогме, тамо код зечића.«

Станислав је гледао у њено лице, на коме се бледило мал те није прелило у сиву боју, гледао је у фантастични сјај њеног ока — спустио је главу и веровао. Али нашто све то? узалуд је питао сам себе. Она је села у издубак крај камина па наслонила главу на скамењени лêђ. Мрве са лêпа стану јој падати на сјајну кестенасту косу. »Не, то није било претварање«, промислио је Станислав дубоко уздахнувши, »као што ни витица ни румен на образих није била лажна.« Руком је прешао преко чела — велике и хладне капље зноја квасиле су то чело.

Адела је заклопила била очи те јој се бледо лице сјало као мрамор. Али је за час отклопила опет очи, груди су јој стале редовно дисати, лице је мало по мало добило своју боју.

Станислав се трудио да разјасни себи то, што се збило у последње време. Та био је узбуђен и кад је снимао салик Вановскивице, али сасвим друкчије, него сада. Тада је нестала Марија а истакла се Гриселда, у чијој је љуспи хтео да прикаже племенити лик; а код Аделе је живот сам дошао до свог сопственог права. У њему се презрење према намигушии мирно, лагано али неодвратно преобраћало у дивљење, у чисту оданост к том женском бићу, које у први мах није био разумео; па баш као што се из незнатних зачетака осећај тај развије до силне страсти, престаје и олако схваћање живота, који се не окива никаквим оковима, а испред ревносног и достојног циља животног, за којим млада удовица тежи. На исто је тако мајсторски изведен и обрт у души Рудопољског од нејасног космополитисма к благословеном народном раду, који за руку иде са пробуђеном плодовитом уметничком продукцијом. Паралелно с тиме износи нам се и бôни душевни потрес, који лепу и племениту, али занемарену жену Вановскову буди из душевне јој индолеиције те она позна себе, живот и вредност породичнога живота у потпуном му значењу. Исто тако и трагично самопрегоревање младог бујног девојчета Ане, што у најдивнијем развоју свога бића увене као мирисан цветак, муњом згођен. Осим тих делова, од којих је сваки кадар засновати и учврстити славу песнику, доказују још и силне епизоде и многа споредна лица неисцрпиви прави епски ћеније песников најсјајније, и то како дубљином и извршношћу, тако и мал те не свагда прегнантим обликом опште рефлексије.

Али што Вајанскновом роману особиту вредност у словачком народу а његовим делима у опште већу социјалну важност даје, то је присни одношај његових дела к интимном његовом животу душевном а уједно и ка животу словачкога друштва, к моралним и политичним интересима његовог народа.

Може дакле човек сасвим за право дати речима чешке критике, која се овако завршује: »Сретно Словаштво! У осамљености својој и својим градима имаш два душевна проја, који би били на дику и понос свакој словенској књижевности.«

Слика наша не би имала потпун преглед, кад не бисмо споменули Вајанскога у једној од главних његових радња, а то је критичко његово делање. Његови критички и литерарно-историјски радови дају како по ваљаности, тако и по оригиналном схватању и строго естетичној законитости најбољу сведоџбу за праву уметничку способност. Он је у том погледу умни вођа нове књижевничке генерације. Одиста би ваљало пожелити, да се ти саставци, што су разбацани по многим часописима, као студије покупе и изнесу пред њу, да би из њих могла црпсти здрава темеља, фина укуса, нове ерудиције у словачкој књижевности.

Још ни са тим није исцрпљено све, што је Вајански урадио на књизи, па како је неуморан рад и сад још највећа радост његовога живота а љубав к роду највеће његово морално својство, то се у будућности од њега још много и много може очекивати. Али су већ и досад изашла дела довољна, да га човек сме уврстити међу прваке народне, па заједно се нико неће у његово песништво и уметништво удубити, а да га не очара и не занесе лепота облика, племенитост мисли његових, високе и широке перспективе, поштена оданост к ономе, што је добро и лепо, пожртвовна љубав према роду. Услед тог јединства, које код њега спаја песништво и живот, морамо га и као човека заволити и радовати се, што се сретамо с личношћу, о којој један од најприснијих његових пријатеља, српски књижевник Милан Сазић, вели, да је »симпатичка нарав, те ко се с њим упозна, не може а да га не заволи. Био здрав и чио још много година на благослов и утеху свом народу!«

ЛИСТАК.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ

I.

Пречестѣйшій Господине,
мени любезнѣйшій и высокопочитаемый!

Я бы Вам' одмах', по пришествію нашему у Вієнну, писао, да ме ніе Живковићъ у том' предупредіо. У Пешти самъ тражио Витковића да га посѣтимъ, али ніе было кодъ куће. Копитару самъ изручіо много поздравля отъ Васъ, и са свимъ самъ Васъ оправдао кодъ њега; и обрекао се да ће на годину у септемвру мѣсецу (ербо тога мѣсеца има факацію) доћи у Сремъ.

Пѣснарица ово дана поче'ће се печатати и ста' ће ме (осимъ мога трошка) 800 ф. v. v.! А пренумеранта до данасъ ни 'самъ више добіо него 25. Тежко мени! ако неузимамъ 600. пренумеранта. Перву частъ Пѣснарице рецензірао е Гриммъ (Бібліоекаръ изъ Кама, и послао е Копитару рецензію, коя ће се скоро печатати у новинама књижественымъ; и каже ми Копитаръ да се ту хвале Сербске пѣсме до удивленія.

Ако бы ту дошла она Слѣпица изъ Ирка, уредите, молимъ васъ, нека се оне све старинске пѣсне отъ нѣ препишу, особито што е годъ о Лазару (како се онъ женіо, како е у ловъ ишао, Лазарица. и пр.) и о Силном' Стефану; ако ли она ту не дође, а Ви пишите Попу у Ирак'ъ нека онъ препише, или нека Слѣпицу подъ стражомъ к' Вама пошље, ербо ћемо тежко оне пѣсне на другом' мѣсту наћи. Напишите едно писмо и у Грк'ъ оном' попу, нека нам' іошт' штогодъ ново препише отъ Філіпа Слѣпца, а особито ако буде што пѣвао отъ Велька или от Равія.

За мое путешествіе немойте заборавити; али гледайте нека буде баремъ 1000 ф. v. v. да могу овде зимусъ све ове пѣсне безъ бриге напечатати; а я самъ већъ нашао трговце, кои ће ме у Априлу одвести и намѣстити. Явите ми што годъ отъ Сербіе, мы овде чуемо да хоће да се помире с Турцима и то бы найбоље было. Младенъ Јковъ. кнезъ Сима, Стефанъ Живковићъ и Петаръ Добрињакъ отишли су (овуда) у Паризъ у главний квартиръ Россискій али нису сви заедно, него Младенъ и Јковъ а она опетъ Троица! — Пошљите ми Хлою и Міртила, ако сте поправили. Въ прочемъ я Вам' желимъ да будете здрави и да се обогатите (али скоро да можете и мени што годъ помоћи), и есамъ Вашъ покорнѣйшій слуга

у Вієнни 9. августа 1815. Вукъ Стефановићъ.

ЛИСТИЋИ.

МѢСЕЧНИ ПРЕГЛЕДЪ ПЕРІОДИЧНЕ СРПСКЕ И ХРВАТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.

МЕСЕЦ МАРТ:

(Допуза).

Кад смо већ завршили биля преглед на прошли месец, добили смо још и:

Невена број 6. са овим садржајем: „Нешто из средњег века“, са сликом (како ћирурђу варалицу). — Песма Д. Гневе „Пресудите али право“. — Приповетка од М. С. „Дедина кана“. — „Гуска пијанчура“, са шест сличица. — Песма „Кавказ“ од Ђ. са великом сликом Кавкаскиње девојке. — Настављак приче „Цвапцик“. — Песма Павла Л. К. „На гробу“. — Прича „Паук и мува“, слопштио Св. Шпан. Наичић. — Дашташа. — Позив на претплату, у којем издавателство на жалост најављује, да са доњакошњим бројем претплатника једва хвата крај с крајем.

Старинара српског археолошког друштва године III. бр. 1. Тај лист уређује познати стручњак, професор Михајило Валтровић, коју и овом броју наставља свој извештај о српским црквеним старинама на Будимпештанској изложби и саопштава римски један натпис из Костолца. Осим тога саопштава још и Вид Вулетић Вукасовић један српски натпис у Попову Пољу (у Херцеговини), средњовековни један талијански барељев са натписом у граду Корчули (у Далмацији), који је у додатку донесен у слици, и један старосрпски натпис у Херцеговини.

Гласа Црногорца бр. 13. У томе су броју у подлиску саопштени податци о животу покојног војводе Мильана Вукомића а штампана је и песма Ђ. Поповића „Вјерна драга“. Под рубриком „Књижевност“ има оцена на дело „Српски цар Стеван Душан и Балканско полуострво у XIV. веку“ у Јенрићову преводу. Под рубриком „Књижевне новости“ претштампане су из 12. броја нашег листа све новине, које смо тамо саопштили. То најпосле по себи није тако ни грех, али се мора замерити, што се при том претштампавању не пази те уклете и оно, што само за дотични лист има смисла. Ми смо тамо рекли, да „Песме Босиља Берсе“ препоручујемо и да ћемо од истог песника донети скоро баладу једну и одломак из његових „Морских елегија,“ па то сад читамо и у

„Гласу Црногорца“. Или је можда Берса збиља и уредништву томе посло бити једну баладу и одломак из „Морских елегија?“

ГЛАСНИК.

(Топаловићево пеће у Панчеву). На други дан Ускрса ов. т. приређује Панчевачко српско привредно певачко друштво у просторији десетогодишњег деловања свог ликолоше Милете Топаловића у дворани „код Трубача“ концерат, с играном. На концерту ће се махом певати само славељанске композиције и то овим редом: 1. „Народни збор“, мушки збор. 2. „Звезда“, четворопев, певају млађи чланови певачи. 3. „Хајде песмо,“ мушки збор. 4. а) „Од куда ружа“, б) „Славуј“, пева Е. Леовачева. 5. „Лисја гора“, мушки збор. 6. „Кад прво сунце“, четворопев, певају старији чланови певачи. 7. „Поток жубора“, самопев с пратњом мушког збора. 8. „Ој облаци“, мешовити збор уз пратњу гласовира. — По закључку друштвеног одбора намењен је чист приход тог концерта славељенику.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште.) У четвртак прошле недеље приређена је била за децу особена представа, којој је био почетак у 5 часова после подне а свршетак још пре 7 часова. Сиромашна деца имала су бесплатан улазак. Давала се том приликом по трећи пут оне сезоне „Сабља Краљевића Марка“. — У суботу 5. о. м. била је свечана представа у прослави двадесетогодишњег глумовања Драгиње Ружићке и Димитрија Ружића, заслужног и омиљеног нашег уметничког пара. И једно и друге се у тој прилици уверали већ по толики и толики пут, како им и овдашња публика цени и уважава велики дар и богату вештину а и огромне заслуге за развитак и напредак српске глуме. Било је ту искрене и срдачне овације до мило воље. Кад је Ружић на свој начин одиграо Герика у Премрежену „Доктору Робину“ а Драгиња Ружићка одрешито, како само она уме, откресала Гернер-Трифковићеву „Милу“, коју је баш она пре четрнаест година задањула била животом, дошао су на ред поздрави славељенцима и предаши су им укуси и дивни дарови, што им је намењена љубав и поштовање и представљања лепе глумачке уметности и иначе лица, који су својој сценатској сирим љубљених славељеника надахнути знацима дали израза. После представе био је у почаст јубилярима банкет у просторијама овдашње српске читаонице. — Као коресподиа позоришне дружине а уједно и као претходећа представа за ову годину прешла је преко десака у недељу б. о. м. изворна шаљива игра у 3 чина под наслозом „Четири милијона рубаља“, коју је написао Степан Ј. Јеетић а „Матица Српска“ наградила наградом. Ко је рад да се уноша са том шаљивом игром наближе, са предметом јој, пријавама и мањама, тај нека отвори 144. књигу „Летописа“ па ће тамо у њеноду на записника књижевног одбора наћи опширно изнесено мњење уредника онога листа, Стевана В. Поповића и Милана Савића. Видиће тамо, да се од те тројице први и трећи наразили доста повољно а други да је одрекао делу и најмању вредност. Кога та ствар интересује, моћиће према тим оценама створити себи суд о делу томе. Наше је овде на овај мах констатовати, да ли је на позорници имало успеха или не. На ја жалост морамо признати, да се нама чини, да је успех овде био негативно више него полован, и да доламно све више до уверења, да се једна иста ствар другчије чита а другчије гледа са позорнице. Умишљамо сад, да је београдска критика имала донекле правој што је дање после прног приказа на овдашњој краљевској, позорници нашла много штошта да замери, ма да је комад тамо, као што сво читаоце наше лако у 9. броју нашег листа навестили били, лепо успео. Не остаје нам дакле друго, него вратити се још једаред на ту изворну глуму те јасно изнети недостатке, које по нашем мњењу оспоравају потпун успех на позорници. За приказивање, који су забављени били у игри, мора се рећи, да су око новине лепо били припремљени а да две три улоге већ нису могле бити у познавајим рукама. И Драгиња Ружићка као онтрокоиња Стана и Јека Добриновићка као „зеленаш“ Грк-Таса и сувише су благодарно биле за обраду нашли у својим улогама а да не би створили били погођене ликове. Осим њих су главне улоге имали у рукама још: Јенка Хаџићева, Ђурђевић, Марковић, Милојевић и Петровић. Марковић је уметнуо и Јенкину песму „Море ми је лађан —“ али нити згодно према ситуацији нити достојно саме композиције. Онако штогод а ја „Та цео живот —“ било би ту много пре на свом месту.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Још 1883. године изашла је у Београду књига: **„Листићи из књижевности“** од професора Свет. Николајевића, књига I. (у малој осмини, на 174 стр.). Како су књиге таке ретке у нас прво ретко, није ни сад касно и неопходно, да наведемо овде, како је њу и наше књижевне прилике приказао у свом Архиву (VIII. стр. 171.) професор у Петрограду Ватрослав Јагић: „Писац покушава, а у томе је српска књижевност врло оскудна, да српске (изображење) читаоце упозна с литерарно-историјским осе-има: Збиља је вредно сазнавати и знати треба да се озбиљно промисли о жалосном стању, у ком се налазе младеже слабачке књижевности, а нарче су садре, да се развијају, као што је н. пр. српска; на њих утичу слабуљаве појаве модерне културе тако силно, да чак и најзасеженије политичке и социјалистичке утопије већ налазе својих органа, којима хоће да задобију извесну масу, док скоро ни сенсла нема ту за најнеменитије продукте човечијег духа, који се огледају у облику великчастевних спенова редом у разних културних народа на вековима и вековима, тек ако се кад тад појуша, бар у изображеним круговима, да се добрим преводима пробуди чувство за осе-е писане укусно, на да их је лако разумети. С тога тим више вреди ова нала књижевна српског књижевника, који очевидно има дара. Није моја задаћа, да се дубље упуштам у садржину пре књижице ове (а биће их, надајмо се, и наше), само бих, прочитавши први чланак о вештини у опште, (а има још о Аристоту, о Тасу, о Камоенсу, о Тацату, о Шекспировој Јулији), свеголово писцу, да се клони неких суровости у језику. Ко хоће да оцењује вештине, мора пре свега показати укуса у свом сопственом језику. Што се тиче иалиних туђинских израза, — ја иначе писам за апсолутно пречишћавање у речима, — упућујем на лепу Даничићеву опомену; ено је на страни 86. у „Поменима“ Милићевићевим.“

— О **Ђури Јакшићу** казао нам научник српског гласа (Архив, VIII. страна 173.), приказујући дела Ђуре Јакшића, што излазише 1882.—1883. у Београду у 10 књига под уредништвом нашег врлог књижевника Светозара Вуловића баш поводом Ђуриног животописа од истога: „Ђура Јакшић спада без прекора у најдарованије песнике у најновијој српској књижевности. Да је био систематски образован, и да га нису неприлике у животу, у којима је одрастао, толико гониле, да

га није најмање сиротиња мучила, тај српски Рајска обогатио би био српску књижевност занатским радовима, као што је био даровит и као песник и као списатељ. Али, и овако је заслужио, бар после смрти, пажњу, коју му поклони надахнут лирик. Јер свугде, па и у најнезнатнијим одломцима његове поезије, говори нам права песничка природа. Његове приповетке, док се не залети у стара времена, која је слабо познавао те тако и не могао у томе ништа истини верно створити, него док бира за њих градива из богатог искуства свог бурног живота, развијају се пред читаоцем сасвим красно, јужњачком красотом, задахнуте с мало или ваше романтике, која се у старијим радовима му и сувише истиче. Неке су му приповетке и у страно језике преведене, а то значи и заслужују.“ Колико Јагић цени и колико вала да ценимо литерарно-историјску студију проф. Св. Вуловића о Ђури (уз VII. књигу Ђуркових дела), каже у овим речима: „Без претеривања смемо рећи, да сад тек можемо, као што треба, оценити Ђуру Јакшића“.

— Светозар Љ. Гавриловић, секретар срп. пољопривредног друштва у Београду, позивље на претплату на књижевни часопис **„Гусле“**, који ће излазити двапут месечно у свескама од 3 табака а доносити белетристичне саставке и пропратити сваку важнију српску и словенску књижевну новину. Лист ће почети излазити од маја о. г. а претплата ће му бити до краја ове године за Србију 8 динара, за остале земље 10 дин. Ко скупи тројицу претплатника до краја године, добиће један примерак бесплатно. Претплата се шаље „Трговачкој штампарији“ у Београду.

— Књижара браће М. Поповића издала је ово дана **„Бој на Косову.“** Српске народне песме о боју на Косову. У в песме је те додато двадесет — на наслову стоји: лених (?!) — слика. Цена је 20 новч.

— Накладом Ф. Дункера у Лајпциг почела је излазити Костомаровљева **„Руска историја у биографијама“**, коју је по другом издању руског изворника на немачки превео Р. Хенкел. „Magazin“, јављајући то, вели, да Костомарова у Русији држе за најдаровитијег историчара садашњости, а ми смо лане у 18. броју нашег листа читаоце наше известили, да је Костомарои лане премикуо.

— У 42. броју нашег листа од прошле године јављено је било, да је проф. Манђина на талијански превео неколико Змајевих песама те их као издати у засебној књижици. Тадањи уредник овог листа а сад наш сарадник Милан Савић обратио се тада на преводиоца и замолио га је ан коју преведену песму, да би је могао упоредо уа немачки и мађарски превод и оригинал сложити у листу. Но у то је лист овај морао престати. Сад читамо у талијанском листу „L' ucciue liberale“ у 14. броју, да је за који дан на штампи изнаћи читава свеска превода Манђинијевих са страних језика. Како Манђини суди о нама и њихни нашој, нека нам сво каку речи из његовог писма од 26. децембра 1885, које је писао Милану Савићу: „Вјерујте, ја љубим српски народ, како заслужује, и желим у велике, да се Италија упозна и с племенитим и крајњим духом његових пјесника: Змаја Јовановића, Бранка Радичевића, Ђура Јакшића и владике Рада, које помоћу патријота госп. Ковачића одавна учим; пошто су их славни Томазео — постојани хвалилац српских јунака, од којих је и потекао — и други упознали с оним, што је задивило једног Гетеа, духом пјесама српских народних, што их је сабрао заљски геније неуморног Вука“.

— Код Брокхауса у Лајпциг излази целокупно издање дела **Морица Каријера** у 9. свезака, у којима ће бити сједињени његови списи, што се односе на филозофију њеног и на историју уметности. Доцније ће се надовезати они списи, који говоре о историји филозофије, религије и етике. Прве две свеске садрже „естетику“ у трећем изнова обрађеном издању, трећа свеска „поезију“ у другом прерађеном издању, свеске 4—9 уметност у свези културног развитка и идеала човечанства“ у трећем умноженом и изнова прерађеном издању.

— Четврто двоје-издање Еберсове издале „Eine Frage“ недавно је описао у Штутгарту. Уз издање је то пон прилаз Тадемине истомене слике, која је сад према Еберсовој идеји ли удешена. Еберсова та идила има у српском преводу уредника овог листа под насловом „Да те нешто питам“, а превод је штампан у „Српским илустрованим новинама“ г. 1882.

— Угледала је света и „Hári János Odyszeája“ од истог писца од којег је и „Hári János Iliásza“. (в. 6. бр. нашег листа). Ту другу травестију посветио је Шерош Јенђији Ракошњу.

АФОРИСМИ.

(Римски.)

Ко није никад љубио, гледа злобним оком на љубав других људи. Плаут.

Сетерација меће бељило на своје лице: она губи своју белу боју и губи своје лице. Петронија.

Је-л лепо време, помишљај на буру; јеси-л мак несретан, надај се бољем. Дионисије Катон.

Сиромаху мало недостаје, човеку лакому пак све. Публилије Сир.

Ништа не сушн тако брзо као суза. Цицерон.

ЧИТУЉА.

Ових дана умр'о је у једном малеком свицарц на Боденском језеру славни немачки песник **Јосиф Викт. Шефел,** познат са свога чувеног спева „Der Trompeter von Säckingen“ и романа „Ekkehard“.

Исправак. У прошлом се броју на стр. 484. у 12. реду поткрала погрешка; стоји прошлом а треба да је првом

САДРЖАЈ: Пролеће. Песма Драг. Ј. Илијћа. — Вече. Песма од Војислава. — На мору. Песма Јосипа Берсе. — Жртва за жртву. Новела Мите Живковића. — Одрицање. Песма Вл. М. Јовановића. — Пев'о бих тужан... Песма од Рајса. — Праведни судија... Од М. Ј. Илијћа. — Апостол. (Потеша.) Превео Благоје Брапчић. (Свршетак.) — Враголанка. Приповетка. Написала Милева Симића. (Настављак.) — Светозар Вајански, словачки књижевник. Пише Д. Б. Доброслав. (Свршетак.) — Листак: Писма Вука Стеф. Караџића Лукијану Мушицком. Изнеси на јавност Милинеје К. Бранковић. I. — Листића: Месечни преглед периодичне српске и хрватске књижевности. (Дошува.) — Поворите и уметност. — Књижевне новости. — Афоризми. — Читуља. —

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. пр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 16. У НОВОМ САДУ 17. АПРИЛА 1886. ГОД. II.

СПОМЕНИК

Дру ЈОВАНУ СУБОТИЋУ.

НАРОДЕ СРПСКИ!

Умукла су звона. Склопио се гроб. У средини твојој нема више дичног ти старине, увенчаног песника и књижевника твог, дра *Јована Суботића* . . .

Чују се уздаси. Чује се песма туговања у народу нам. Народ посвуда чини му души споме-не. Још једнако откуцавају тужна звона са светих храмова наших, тај гласни одјек срца народног.

Народ га је прославио. Народ га је у срцу свом записао. *Ето Суботићу споменика вечитог!*

Па ипак — земунска српска општина мисли, да народ наш не ће, не сме при томе остати. Општина ова тако себи замишља, па ту своју замисао ево хоће и народу да прикаже.

У данашњем веку гола материјализма, када овај прети да свуда овлада, општина ова сматра: е *е баш нужно, да се даде и видљива знака о томе, како се високо цени и уздиже: знање, умна и морална тековина.*

Гроб Суботићев засад обележава цигло црни крст дрвени.

Па смеш ли, народе српски, пустити, да већ данас-сутра и тај крстић зуб времена уништи; па да већ синови наши дру *Јовану Суботићу* ни гроба не нађу?

Не — никако!

У седници својој од 23. јануара о. г. изабрала је српска црквена општина земунска одбор овај, коме је стављала у дужност, да у име њено изда овај позив на народ наш, те да отпочне скупљањем прилога за што достојнији споменик заслужном мужу српском, дру *Јовану Суботићу*. Гледе места и каквоће споменика да се рећи после, када се види успех.

Запитаће можда когод: а са чега општина земунска сматра себе позваном, да она гледе споме-ника Суботићевог иницијативу у своје руке узме? Ево са чега, ево зашто.

Покојни др. Јован Суботић био је до краја свога њезин сугрђанин; он јој је до смрти своје председавао; с њиме се она кроз двадесет година на нашим народно-црквеним саборима као послаником својим поносила; најзад, велики покојник у Земуну вечни санак борави, па ће му онда ту и први спо-меник битисати до послетка.

Међу тим општина ова очекује, шта више моли наша вредна књижевничка друштва, да јој у подузећу том саветом на руци буду. Сви знамо све. Сви можемо све.

Општина ова узима дакле радо на плећа своја ту и тужну и мучну изврпилачку дужност; прво, да се колико може одужи покојнику; друго, и да осветла образ свој пред светом, који би с правом нај-пре њојзи замерити могао.

Али она не може сама; не може — а и не мисли да се сама одужује, јер је рада, а и треба да оваква чин пијетета узме на се вид општенародни. Та Суботић је син народа српског. У прсима његовим куцало је племенито срце једино за народ свој, који је он тако жарко љубио. Песма: „Ја сам Србин српски син —“ првенче је његово.

Земунска српска црквена општина унапред је дакле убеђена, да ће за ту намеру своју наћи свуда и код сваког искреног родољуба само одобравања, живе и усталачке потпоре; те охрабрена тиме, ево

пристојно позива све друге своје, па учена, књижевна и певачка друштва наша, заводе разне и сваког појединог честитог члана народа нашег, да по могућству похите одбору овом са прилозима својим у новцу, а за споменик покојном увенчаном песнику и књижевнику нашем др *Јовану Суботићу*.

Сувишно би било, да смо овде ма у кратким цртама наслицали и заслуге Суботићеве. Зар то није сада посве излишно? Сваком је Србину знано, кога је српски народ у др *Јовану Суботићу* изгубио. Сваки ће Србин хтети да му подигнемо видљиви споменик, који ће бити доказ, *да народ високо цени и уздиже врлину, знање и у опште сваку умну и моралну тековину својих синова трудбеника.*

И тако, узимајући потписани одбор ту велику част, да у име земунске српске црквене општине апелује на тебе, народе српски, моли сваког поштованог сународника свога, да нам свима при делу овом општа девиза буде: *Дижимо споменик др Јовану Суботићу и изван срца народног, јер баш то опште прави интерес нашег маленог народа!*

Примедба. Прилоге ваља упућивати на благајника одбора овог, на госп. Ђорђа Ст. Петровића-Рапавца у Земуну, који ће одмах сваком пошиљачу признаницом одговорити; о чему ће после и јавна рачуна бити.

Земун, 15. марта 1885.

У име српске православне црквене општине земунске

Одбор за споменик др Јовану Суботићу:

Секретар: *Алекс. Кузмановић.* Председник: *Игња Василијевић.*

Чланови одбора:

Стеван П. Марковић. Панта Барјактаровић. Др. Т. Недељковић. Ђорђе Ст. Петровић, благајник.

СЕВЕРНИ ВЕТАР.

Срдито шуми и тутњи широко балтијско море,
Црнобог с дивљом виком отвара пакла двер;
Све престрављено бежи у древне рујанске горе,
И човек к'о и звер.
Морска је обала пуста. На једном окомку само
У бурној овој ноћи светли се ватре зрак,
Да шајке Љутића храбрих, што с пљачком долазе амо,
Не залутају где-год у буру и у мрак.
А спрам њеног стоје жара,
Два рибара,
К'о големе мрачне сени,
На сикире наслоњени.
О бедрима им се сјакте тевтонски мачеви дуги;
На рукојатима медним трепери румен зрак.
Први је од њих младић, са седом косом је други,
Ал' јоште здрав и јак.

Први рибар.

Олуја све јаче бесни. Обилна дажда се слива,
И Перун, у гњеву своме, за громом баца гром;
Ја нигди не видим шајке, дубока тама их скрива,
У мрачном крилу свом.
У шумарцима сиским, кроз кланце и камење,
Северни ветар звижди, кида се и страшно стење,
По пустом крају том . . .
И рибар, преплашен буром, под својим убогим кровом,
Чека да зора сване и с њоме ведри дан,
И ломно његово тело, у бурном времену овом,
Не крени слатки сан.
Чуј! . . . Кан'да одозго звижде?

Други рибар.

То Бореј удара крилом
У оштре литице ове, тражећи Ладин стан;
Он дахом растура барке, — и својом орјашком силом
У ноћ претвара дан.
Његова је брада дугачка и седа,
Сребрнасто њие сија се са ње;
На глави му круна од самога леда;
Од његовог даха премрзава све —
Окићен зимзеленом он јури помамно свуда,
И ваздух оглашава кличући само њу;
Путеве завеје снегом да она не проће туда,
И ледним оклопом својим окује земљу сву.
Овоме чудном старцу
Још чуднији је трон:
На крилатоме јарцу,
Вечито јаше он.
Кад путника сретне, он завара њега,
Само да га скрене на противан пут;
У очи му баца пламенове снега,
Смеје се и звижди пакостан и лут.
Рибарима кида конопце и мреже,
А некад и чамац изврне им лак;
И звери и тице, сви од њега беже,
Јер је врло јак.

Први рибар.

Ти си га видео ваљда?

Други рибар.

Хм . . . Јесам. Било је давно,

У време кад данска флота под Свендом стиже нас,
Близу утока Травне. То доба бејаше славно,
То беше диван час!
Баш у најжешћој борби пуцањ се захори с неба,
И непровидна тама у часу покри све;
Море се узурја силно, пени се и колеба,
И страшан очајни трепет обузе војске две!
Шум и звекет у холуји,
Што помамно диже хук,
Прелива се, ври и хуји,
К'о силовит, страшан звук.
Тада се подиже Борој од својих ледених гора,
И својом огромном руком заљуља Свендов брод,
Разметну његове лађе по бурној пучини мора,
И слави оружја њиног прекиде нагло ход.

Он Словене пази само,
Немце мрзи, к'о и ми;
Ми рибари све то знамо,
Славимо га зато сви!

*

Бура је одавно прошла. Ватра полако тиња,
А стари дремаше рибар. И тихо, са мора сиња
Пиркаше немирно лађ, мрсећи његове власи —
Док његов млађи друг
Гледаше на дално море, и кратки, јутарњи часи
Беху му као живот неспосан али дуг.
И само молитвом тихом, што сумњу далеко тера,
Он се је молио Прову и ветру са севера.

Београд 31. марта 1886. год. **Војислав.**

ЖРТВА ЗА ЖРТВУ.

НОВЕЛА МИТЕ ЖИВКОВИЋА.

(Свршетак.)

II.

Једног дана нема Стеве на ручак, а већ прошло два сата.

Мара се узнемирила — Стева се још нигда није толико задржао а да јој није јавио, где је.

Слутила је она неко зло.

Кад већ прође три сата, она немирна стаде тумарати по свима собама.

У страху је мислила, муж јој мора бити негде у кући.

У његовој канцеларији, где је болеснике примао, спази на столу писмо — њојзи је упућено.

Брже га отвори.

Слова су јој стала играти, није могла одмах читати.

Једва се прибрала.

Љубљена жено!

„Док си лежала, у бунилу си ми одала своју тајну и ја сам увидео, какву си жртву поднела, кад си за мене пошла. Ја бих био најгори човек, кад ти не бих жртву за жртву вратио. С тога сам отишао, да се више — не вратим. Постараћу се, да добијем званично уверење о мојој смрти и онда неку бити твојој срећи на пругу. Сви знају, да је Србија отаџбина свети бој с Турцима, ја је сасвим у реду, што и ја одох, да као лекар и као Србин што принесем на олтар српском ослобођењу. А што се неку вратити, свиоки ће рећи, случајно сам погинуо — ја ћу већ то тако удесити. То је истина страшан корак, но мене нема ко жалити, зато сам се тако лако решио.

Пишем ти с тога, што нисам смео све ти ово у очи рећи; ти си добра срца па би ме можда одвратила.

Једно те молим: сети ме се кадгод у својој срећи и знај, да сам те љубио! *Стева.*

Мари је спао мрак с очију.

Сад је тек могла разумети, зашто јој муж беше увек онако блед, онако тужан и замишљен, од како се она опоравила.

Он је дакле знао, да она није из љубави за њега пошла на ипак је толике ноћи пребдио крај њезиног кревета — да њу спасе!

И кад она беше изван сваке опасности, он оде, намерно оде, да погине ради њезине среће.

Истина по своме позиву он не би био на опасноме месту, али он ће — знала је она — тражити смрти и, како је тврде воље, наћи ће је — ње ради!

Како јој је то годило!

Годило јој, што је видела, како је племенито срце у мужа јој, што се уверила, како је он љуби.

Само топла, неограничена љубав кадра је смерити и извршити тако страшну намеру.

И она је осетила, да није достојна толике љубави.

И она се љуто поплашила.

Од куд тај страх?

Да ли се бојала, дознаће се, зашто јој муж погибе, па ће свет на њу прстом пружати?

*

Не, тога се није бојала? Та он је све тако удесио, да нико ни посумњати не може, шта је у ствари.

Да, да, она се бојала, што ће он у општe погинути, што га више неће бити — за њега се бојала!

Осећала је, кад њега нестане, да ће наступити нека страшна, нека несносна празнина у њезиној души, у њезиноме срцу, у животу њезином.

Осећала је, да је грех, њезин грех, што ће због ње пропасти тако диван, тако племенит човек.

Ради њене среће иде он у смрт.

О, како се љуто вара!

Та тек онда би она била страховито несрећна!

»Он не сме погинути!« одлучно викне она.

III.

На дан првог турског јуриша на Шуматовац постројила се санитетска чета Шуматовачке обранбене војске у једној доли испред Шуматовачких висова.

Борба се давно започела.

Већ су стизали многи рањеници на превијалиште.

Сви лекари имали су пуне руке посла.

Један рањеник донесе писамце командиру санитетске чете.

Командир, стар и слаб човек, прочита га и обрати се лекарима.

»Господо! Командант је рањен и не може да заустави крв, боји се, да се што не деси, док би он овамо сишао, те неће да напусти своје место. Ко је вољан од вас, да оде и да му рану превије? Пошао бих сам, кад бих се уздао, да ће ме изнети ноге на овакав вис.«

»Ја ћу ићи!« јави се један лекар.

»Сам бих вас попудио, господине Стево, да се писам бојао, одбићете, јер сте странац!

»Прво сам срцем и душом Србин!«

»Опростите, не хтедох вас вређати! — Командант је онде на ономе вису. Узмите што вам треба па пођите у име божије!«

»Разумем!«

И Стева узме од једнога рањеника пушку, упрти лекарску торбу па ће да пође.

»А што ће вам пушка?« пита га командир.

»Ко зна, како је тамо горе, па нек ми се нађе!« смешки се Стева и пружа руку команднру.

»Ох! Та ви се баш збиљски пратите!«

»Рекоше ми рањеници, да тамо доцније и до ових висова, а ми смо људи смртни!« и он се с тешком муком насмеши.

»Којешта! Ето вас за по сата натраг!« храбри га командир.

И Стева оде.

Сам се ознојио, док се успео на вис.

Нађе команданта и превије му рану.

»Хвала, господине! Молим вас склоните се што пре с овога места! Лекари су нам сада врло скупи.«

И командант намести доглед на обрати сву пажњу кретању непријатељске војске.

»Ха! Ено их, спремају се из оне шуме, да јуришe на наш шанац! Поручниче, отрчите до шанца и кажите, да се не пуца, док се непријатељ не приближи на двеста метара — онде нема дрва да их заклањају. Ви, потпоручниче, јавите команданту артиљерије, нека сву ватру у овоме правцу концентрише.«

Турци су опрезно наступали са учестаном пальбом.

Кад виде, да им Срби скоро и не одговарају, пођоше безбрижније.

На двеста корака испред шанца осу се на њих страховита и пушчана и топовска ватра.

Усколебаше се први редови турски.

Наиђоше други и попунише их.

»Алах ил алах!«

И Турци јуришe напред.

Падали су као сноп̂ье, али други као да су из земље ницали.

Приближили се шанцу на сто корака.

Срби искочише.

Пред њима се вије прорешетана застава.

Топови умукоше, само пушке праскају.

Сиса ђулад као киша.

Командант горе на вису бледи и зелени — наступио је одсудни час.

Измешали се.

Звече пожеви, потмуло одјекују кундаци, алакају Турци, кличу Срби, пиште рањеници.

Поколебаше се Срби — паде им застава.

Опасан трепутак.

И у тај мах снажна рука дохвати заставу и издиже је, а громко грло подвикне:

»За крст часни!«

И јурнуше.

»Алах му вера!« радосно кличе командант, кад угледа, како Турци безобзирце узмичу, да се склоне у шуму.

Јуриш је одбијен.

»Поручниче, доведите ми онога, што је прихватио заставу!« заповеда командант.

Но не доведоше га — донесоше га на носилима.

»Та то је онај доктор, што ме преви!« чуди се командант. »А који ђаво њега отера у шанац? — Како га нагрдише — три ране! Пасја вера, добро гађа! Носите га на превијалиште на, кад се освести, пека га пошљу у Алексинац — чини ми се, неће дуго, а штета!«

IV.

Шеф алексиначке болнице обишао рањенике па ће у своју канцеларију, кад ето ти пред њега неке женске у црноме оделу.

»Јесте ли ви шеф ове болнице?« пита она.

»Јесам.«

»Је ли у вашој болници доктор Стева Станић?«

»Јесте — али — али —«

»Ја сам његова жена — одведите ме њему!«

»О драго ми је, само — знате — изволите мало у моју собу!«

»Немате шта крити — ја сам читала, да је он тешко рањен, па сам дошла, да га негујем.«

»Кад знате, онда је друго. Изволите замном.«

И они пођоше.

Он је уведе у повећу собу.

У њој беше само један кревет.

Мара, чим уђе, приђе кревету и зајеца.

»За име божије, госпођо, шта радите? То му је први сан за ова три дана — нужнији му је сан од лекова! Био је непрестано у буници и тек се јутрос примирио и заспао. Не смете га будити!«

Мара стеже бол.

»Имали смо муке с њиме — није дао, да га превијамо. Морао сам му руке везати, а одрешио сам их тек, кад је дошао себи и заспао се, што се онако опирао лечењу.«

»Истину ми реците, господине: хоће ли преболети?«

»Ја ћу чинити своје — јамчити вам не могу ни за шта. Несрећа је сва у томе, што су ране на опасним местима, а и како да не буду, кад су га изблизу гађали. Не знам само, шта му би, те оде у бој!«

Мара је то знала, али је ћутала.

»А смем ли ја остати, да га негујем?«

»О молим, молим! Само пазите, да га не узнемирите — нека се сам пробуди. Ако вам што затреба, ја сам у канцеларији, рече он полазећи.

Мара је примакла столицу кревету и седа је.

Наслонила је руку на јастук и загледала се у бледо лице свога мужа.

Како се променило.

Из сваке црте читају се љути болови, што их је болесник трпио.

Обично око мислило би, то је због рана, но Марино око читало је у тим боловима душевне ране.

Мара је у мислима претурила све, што се збило, од како је Стевина жена.

И пред њу су излазиле све саме лепе, дивне слике и свака јој је гласно довикивала: видиш ли, како те је тај човек љубио!

А она је одбацивала ту љубав, или је бар била према њој равнодушна!

Али не, не, она је тек скоро њу познала и није ју ни могла одбацивати.

Да, да, она сад тек зна, да јој је сва срећа у такој љубави, да јој без тога човека нема живота; сад је уверена, да и она њега исто онако љуби, као и он њу; зна, да сад дрхчије, јаче, плаховитије љуби, него што јој се чинило, да је љубила као девојче!

Да, чинило, јер она је тек сад видела, да се као девојче и неко време као жена варала, сад је то видела, кад је можда доцкан, са свим доцкан!

И она је марамом покрила очи, да заустави преле сузе, што су јој из очију на јастук капале.

Заборавила је на све и од тешке туге јецала је.

»Маро!«

То беше тако тужан, тако мек глас.

Она претрне и испусти мараму.

Да ли се вара или сања?

Може ли бити, да је сад тако благо, тако помирљиво гледају исте оне очи, што се хтеле склонити, само да њу више не виде?

Зар јој збиља тако меко говори онај човек, што се одлучно решио, да се с њоме на веки растави?

Она је клекла и ухватила га за руку па је стаде плахо љубити.

»Не тако — не тако!« отима се он. »Устани, овамо на срце!«

И она се саже.

Он јој ухвати главу, ту лепу главу својим бледим рукама, упре своје очи у њезине сјајне црне очи, још лепше са оних бисерних суза.

Дуго, дуго их гледао.

»Нека ти је просто!« прошапуће он.

Она притиште врео, дуг пољубац на усне му.

»О знала, сам ја, да ћеш ми опростити. Срце ми је то казивало — а срце не вара. Била сам будаласта, размажена, неблагодарна — како хоћеш! — што нисам умела поштовати твоју љубав, била сам слепа, што је нисам видела. Очи су ми се отвориле, ја је познадох. Да ли доцкан? Ох, реци, реци, да није доцкан, реци, да ћеш оздравити!«

»Зар би ме жалила?« пита он као не верујући.

»И ти рече, прашташ ми, а тако ме питаш? Та ти ми ниси сасвим опростио, кад ме тако мучиш! — Била сам дете, ја нисам знала, шта је то љубити! Онога дана, кад сам се требала навићи на ту страшну мисао, да тебе нећу више видети, онога дана била сам тврдо убеђена, да тебе, само тебе љубим. И у чуду сам се питала: може ли бити, да те нисам кадгод љубила, од како сам твоја? И срце ми је одговарало: није друкчије никада било. И ја то верујем, свом душом, целим умом. А ти?«

»Верујем ти, верујем!«

»И треба да знаш —«

И она се саже на ухо му, а речи јој се изгубе у шапату.

Он је чуо и лице му неисказана радост још више разведри.

»Ти си живот мој!« кличе он.

И млади отац ватрено пољуби млађану мајку.

— — — — — — — — — — —

Стеву препеше у Београд. Неговала га је жена.

Оздравио је и вратио се кући — с таковским крстом.

Лекари рекоше:

»Чудо! Оваке ране ретко ко преболи«!

ЈЕВЂЕНИЈЕ АЊЕГИН.

РОМАН У СТИХОВИМА АЛЕКСАНДРА С. ПУШКИНА.

С РУСКОГ ПРЕВЕО ЈОВАН СИМЕОНОВИЋ-ЧОКИЋ.

ДРУГА ПЕСМА.

О rus!

Horatius.

О Русь!

1

Оранините Јевђеново
Сеоце је пуно миља;
Ко невине љуби сласти,
Ту да небо благосиља!
Беле дворе у скровишту
Од ветрова гора чува
Украј реке, усред врта
Сред босиља, милодува.
Ливаде се ту просуле,
Златна њива ту нанела,
На сеоце овде... онде,
По пландишту стада бела...
Ко да мудре мисли роји,
Ту му пусти перивоји.

2.

Двор је дигнут к'о што ваља,
Дело вешта неимара,
На је отмен, пространи, диван,
По укусу доба стара:
Дворане су пукле грдне,
Неброј шарних ћилимова,
Пећке старе, по зидових
Слике древних прадедова.
Све то беше старе моде!
Ја се дивљах тому свему;
Но Јевђена не запитах...
А и зашто? Не знам чему?
У дворане кад доспев'о
Нове, старе — он је зев'о

3.

Сместио се у одаји,
Где је старац пре ужив'о:
Хват'о муве и до века
С кључарком се протерив'о.
Прост намештај: храстов столац,
Наслоњача нека стара,
Нигде пеге, два ормана.
Пође Јевђени да отвара:
У једноме трошковник је
И рачуни бела света,
У другоме водењка је
И календар осмог лета.
Старац посвен, им'о бриге,
Није чит'о друге књиге.

4

Јевђен самац на свом добру
Беспослице гони једа,
Смишљајући, како било,
Да заведе нова реда.

Измудрио у самоћи,
Па кулука збрис'о стара,
А замен'о малим данком —
Ником боље од ратара!
Сад да видиш бруке грдне.
Подиже се сусед тврди:
„На зло тешко тим се смера!“
Други опет ружи грди.
И чуше се мњења гласна:
„Будала је ал' опасна!“

5.

С почетка му долажаху
У походе са свих страна,
Док сазнаше, да му тајно
Воде донска ждрепца врана,
Чим им даљних кола звекет
Хитрене му слуге чују:
Нема дружбе, проће љубав,
То га руже, то га псују:
„Празноглавић, суклата је,
„И фармазон онај груби!
„Тај ти не зна, да ј' у реду,
„Да госпама руке љуби;
„Кляже л': „Није“, каже л' да „је“,
„Господине,“ не додаје!“

6.

Баш некако у то доба
Новајлија дому пао;
Да се зуцну што о њему,
Суседству је маха дао.
Владимир му Ленски име,
Гетиншко је умно тиче,
Једро момче, духа свежа,
Песник, Кантов поклонике.
На мудре је Њерманије
Дон'о знања плоде трудне,
Што слободом жарком дишу,
Мисли топле, али чудне.
Језик течан, речи врећа,
Коса црна па до плећа.

7.

Са разврата овог света,
Још'те није доп'о рана,
Те љубављу друга, моме
Душа му је загрејана;
Узњихан је лепом надом,
Још са срца није страд'о;
Ал новога света блесак
Освоји му срце младо.
Опио је слатком маштом
Плаху сумњу срца свога,
А кренуо, да проникне
Цел живота шаренога;
Главу луп'о, о том снив'о
И чудеса ишчекив'о.

8.

Веров'о је од све душе,
Да ће сродна с топлих груди
На његове груди пасти,
Да за њиме само жуди;
Веров'о је, да ће браћа
Радо листом за њ умрети,
А да смрве злобу, мржњу
И паклени пород клети.

— — — — — — — — —
— — — — — — — — —

9.

До гњева му милост блиска,
Па љубави чисти вали
И за славом мука слатка
Крвцу су му узбуркали;
Под небеса Шилер, Гете,
Узноси га лира чиста,
Те с песничког њихног сјаја
Његова се душа блиста;
Нигда песми обрукао
Вилинске јој свете дворе;
Племенит му жар је прати
С благословом одозгоре;
Простотом је мила јасном
Као цура душом красном.

10.

Љубио је, љубав пев'о;
А јасно је, чисто било
К'о невине моме мис'о
Ил детиња санка крило,
К'о месеца трепет златни,
Јато нежних уздисаја!
Певао је рујну ружу
И растанка тешка ваја,
Магловите пев'о даље,
А тешка га туга сламa,
Где живео у тишини
И тонуо у сузама.
Осамнајст му једва лѣтâ,
А с увела јада цвѣта!

11.

У пустињи, где сам Левђен
Могао му ценит' знање,
Јер суседних кластелина
Не мами га пировање,
Клонио се теревенке,
Досадни му због њихни;
Све о вину, сенокосу,
Па о псима, о родбини —
Празна срца, мртве душе,

Песничкога нигде жара,
Све без духа, без разума,
Само да се разговара!
Жене зборе, све да лети,
А ни трага од памети!

12.

Богат, добар беше Ленски,
Жениће се, много снива.
Изводе му ћерке редом,
Но крајини к'о што бива.
Но Русији он је сусед;
Те кад дође, брже зборе:
Самовање да је тужно,
А неженство понајгоре.
Па га на чај редом зову;
Хита Дуња самовару;
А шапћу јој: „Пази, Дуњо!“
Те дај брже и гитару.
Дуња крешти, звуци оре:
„У златне ми пани двоpe“!...*)

13.

Ал бадава! Неће Ленски
Стећом брачном да се дави.
Жеља му је, с Ањегином
Пријатељство да углави.
Састала се браћа млада,
Нашао се вал и камен.
Па се боре једно с другим
Песма — проза, лед и — пламен.
Али време све то глади,
Те разлика пада свака —
Браћа викла, па навикла,
Прист'о јунак уз јунака!
Знам, и нигда не докајах:
Слатки нерад људе спаја!

14.

Та, то нису пријатељства,
Предрасуде то нам требе:
Свак остале пулом сматра,
Једницом само себе;
На к'о оно Бонапарта
Милијуне двоножаца
Што оруђем својим сматр'о,
Срце нам се слабо жаца.
И у том је браца Јевђен
Био бољи од многога:
Мрзио је, ал ко љубља,
Љубио га, поштов'о га,
Клањао се тому дару,
Тога срца живом жару.

*) Стих из „Дивљарске руељке“.

15.

Смешећи се слуш'о Ленског,
Где песничким жаром збори,
Где му млада дрхти мис'о,
А ако му душом гори.
То Јевђену ново било,
Хтеде хладном кануг' речи,
Но помисли: што блаженства
Плах тренутак да му пречи?
„Та, сазнаће и без мене!
„Па нека га, нек ужива!
„Савршенству света нада
„Рајевање ишчекива.
„Прост' му жаре крвце младе,
„Несташлуке таште наде!“

16

Међу њима спора бива,
Сударе се младе главе:
Претресају зло и добро,
Плод науке чисте, праве;
Предрасуде те вековне,
Кратка жића судбу луду,
Тмину гроба и блаженство
Подвргоше своме суду.
Песник живо, пуним жаром
Спевове је чит'о побри,
Што северна рађа вила;
Ал не појми Јевђен добри,
Но их слуша, да се зове,
Тек да побри свом угове.

17

А још чешће о љубави
Но коју ће браћа каз'ти.
Јевђен збори, ал му мило,
Што умаче дивљој страсти,
Па уздише: „Блажен онај,
„Ко је позн'о па је ман'о,
„А још више, ко не позн'о
„И познат је не накан'о!
„Блажен, који на свом дому
„С женом, браћом мирно зева!
„Не мучи га љубомора,
„Нема јада, нема гњева,
„Наслеђене паре списк'о,
„А не на те трице стиск'о!“

18.

Када једном пристанемо
У разума тихој луци,
А утрне страсти пламен,
Смејемо се лудој муци;
Смешна нам је обест страсти,
Одјеци јој из даљина;

А прича ли ко о томе,
Слушамо га од милина,
Као војник стар крај пећи
Што 'но радо слуша, гледа,

Кад му момче усхићено
О бојевих приповеда —
Од смеја се старац клати,
Где жутокљун сламу млати.

ВРАГОЛАНКА.

ПРИПОВЕТКА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋА.

(Свршетак.)

Тек три недеље после тога био је Лаза опет у Б. Таман је хтео да се из гостионице некуд крене, кад се врата отворише и унутра уђе његов пријатељ Пера.

„А где, зар си ти то, Перо? Баш добро, што си дошао, бар ћу ти усмено рећи све оно, што сам мислио да ти пишем. Али реци ми, тако ти бога, од куд ти овде?“

„Та јуче сам добио од Марка брзојав, којим ме позива, да због неких важних послова похитам њему.“

„Па јеси ли ти већ био с Марком?“

„Нисам. Ја сам овог часа стигао са влаком, дошао амо у гостионицу, и ту чујем, да си ти овде.“

„Но то је баш како ваља. Е, па сад седи, да чујеш нешто ново.“

„Тиче ли се твоје женидбе?“

„Погодио си.“

„Е а ти говори; баш једва чекам, да чујем, шта си свршио.“

„Знам, да ћеш се зачудити многом чему; али дај да почнем: Како је цела ствар стојала онда, кад смо се последњи пут видели, то знаш. Кад сам после отишао кући, па рекао мојима, да сам наумио да се женим, били су готово ван себе од радости. Казао сам им све, што сам за моју враголанку дознао од Марка, и они су били задовољни са свачим, уверавајући ме, да се они у свему ослањају на мене, па кад сам ја задовољан, биће и они. Тако окуражен пошљем одмах Марку своју слику, молећи га, да са девојком говори о мени, и да ми одмах одговори, како ствари стоје; пак ако девојка буде хтела, ја ћу одмах отићи њеним родитељима и запросити је. Можеш мислити, како ми је било, док сам чекао на Марков одговор. Једва једном стиже ми жељени глас. Прочитав Марково писмо, мислио сам, да нема срећнијег човека од мене; из тога писма сам дознао, да ме је девојка после нашег првог виђења у гостионици опет случајно видила и познала, и не само да сам јој се допао, већ да се он нада, да ће ме баш и волети. Поводом тим саветовао ме је Марко, да је ја слободно могу просити, али да пре но што одем њеним родитељима дођем њему, да се још једном са девојком видим, јер је она код њих.“

„А ти си севаздан устезао?“

„Ваш сам враг. Та море пожелио сам крила соколова.“

„Па онда?“

„Сутра дан стигао сам с влаком овамо. Марко ме је дочекао на станици. Ставши сам одмах послао у гостионицу, а ја се са Марком упутим његовој кући. Разговарали смо ваздан, и укратко да ти кажем, Марко ми је девојку толико хвалио, да ми је већ унапред честитао. Идући тако таман слагао сам се рогаљ, кад пред нас изађе један човек, и замоли Марка, да иде с њиме неким послом, јер му је, пошто је чуо, да је отишао на станицу, пошао на сусрет. Шта сам знао чинити? Рекао сам Марку, да пође, камо га зове посао, а ја ћу управо у гостионицу и тамо ћу га дочекати. Марко на ово пристане, али пре но што ћемо се растати, рече ми, да ће свакојако боље бити, ако ја не будем чекао на њега, већ да одем сам, јер он, вели, не зна, колико ће се задржати. ‚Та тебе бар то неће бити тешко. Распитај, чим уђеш у кућу, за моју жену, прикажи јој се, а остало ће већ доћи по себи. А најпосле она те и тако очекује, а ја сам јој о теби толико говорио, да изгледа, као да се ви већ познајете. Слушајући га тако, помислим, како би то лепо било, кад би случајно место Маркове жене наишао прво на моју враголанку. Већ сам унапред замишљао уживање, које би ми спремила њена забуна у онај мах, кад јој се будем приказивао; и то ме је нагонило, да тај Марков предлог радосно примим. Ми се растадосмо и ја се упутих мети. Исмевај ме, колико ти драго, али ја ти кажем, да сам осетио, како ми луна срце, кад сам стунио на Маркову капију. Ушав унутра наиђем на неког момка и запитам га, је ли код куће госпођа С. Рече ми, да јесте; а на моје питање, где ћу је наћи, одговори ми, да се успнем уз степене, и да закуцам на прва врата с лева. Дођем горе. У ходнику нисам нашао никог, те тако се одмах упутим означеним вратима и закуцам. Кад сам чуо, како мило за-

јеча у соби реч „слободно“, учини ми се, да ми се грло стеже. Познао сам њен глас. И нисам се преварио; чим сам отворио врата, видио сам, да је то она, моја мила враголанка. Занешен тиме, што ми је случај тако лепо ишао на руку — јер сам је затекао са свим саму у соби — у први мах сам застао, ћутао и гледао је, а, да видиш, то исто чинила је и она. Разуме се, да је то трајало тек неколико тренутака, па онда се ја осмелих, и приказах јој се. Очекивао сам, да ћу загледам лаку румен на лицу јој, али представи себи, како ми је било, кад ми она пружи своје обе руке и рече смешећи се: ‚Драго ми је, господине, радујем се, што ћу се с вама овако за право упознати, јер о вами сам толико лепога чула од мога мужа.‘ — — — Говорила је још нешто али је ја нисам чуо, њене две последње речи зајечале су у мојој души као најстрашнији гром. Ухватим се за чело, јер ми се чинило, као да ће ми мозак прснути. Срећа моја, што сам био близу столице, јер сам уједанед осетио како ме ноге изневериште.“

„Та море шта ти говориш.“ рече му Пера поплашено.

„Слушај само даље. Слушај и диви се, или, или чини шта хоћеш, само ме пусти да говорим до краја.“

„Па говори брзо. Но шта ће још бити?“ чудно се Пера.

„Ја, ја вас не разумем, мучао сам ја после њених речи, а по њеном сам лику познао, да сам морао чудноватo изгледати. ‚Ја досета не знам, чега ради су вама моје речи неразумљиве,‘ рече она гледајући ме, ‚а мени се чини, да сам ја доста јасно говорила.‘ Замисли, шта се у тај мах вралo по мојој глави. Једва сам могао запитати: ‚С ким имам част?‘ ‚Ја сам Маркова жена,‘ рече она кратко, а опет ме непрестано гледа. ‚Та јели то могуће?‘ повичем ја, а мислим, сад ће ми крв јурнути на слепе очи. ‚Ја не знам, шта да мислим о вама,‘ рече она са свим благо, ‚ваше ме понашање досета изненађује.‘ Ја сам ћутао. Шта сам јој знао рећи? Да јој признам, да сам њу заволео. Њу, жену мог највернијег пријатеља. Да им обојима немутим срећу? Да њој ма и за тренутак пореметим домаћи мир? Не. То нисам могао. Јер тек у тај мах, кад сам видио, да је за мене изгубљена, да никад не може бити моја, тек онда сам осетио, како је неизмерно волем. ‚Ви имате право, госпођо,‘ одговорим јој збуњено, ‚моје понашање је чудноватo, али кад једном будете дознали, шта је био прави узрок томе, онда, онда ћете ме извинити. А најбоље ће бити, да заборавите да сам икада био овде. А сад дозволите ми да се удалим. Зbогом, госпођо, ми се никад нећемо видити.‘ ‚Шта?‘ рече она и диже се са дивана, ‚ви доиста одлазите?‘ А кад виде, да сам јој пресао руџи, уздрхта се сва, па онда јој се склопише оба ока и она седе поново. ‚А зашто да се не видимо?‘ упита тихо, готово нечујно. ‚Зато, што сам ја несретник, што ја волем жену свога пријатеља, што ја волем вас,‘ одговорим јој, па у највећем очајању зграбим шешир па и не погледав је као ван себе јурнем напоље.“

Догод је Лаза говорио, слушао га је Пера нетремимице, а кад заврши, а он се поново поче чудити молећи га, да настави.

„Када сам био на улици“ започе Лаза опет, „осетио сам, како ми је годио свеж вечерњи ваздух, и једва дођох себи. Видио сам, да тог тренутка морам своју срећу рећи Богом; наумио сам, да напишем Марку писмо, у коме ћу му рећи све, што се збило, па онда да одем далеко од В. У тако узрујаном расположењу стигнем у гостионицу. Таман сам онако изнурен сео на диван бришући зној са свог усијаног чела, кад неко куцну на врата, и унутра уђе Марко. Не умем ти рећи, како сам се осећао тог тренутка. Чинило ми се, као да сам ја кривац а Марко судија. ‚А, ти си још ту, рече пружајући ми руку, на хајде, хоћемо ли?‘ Мени се учини као да је свака његова реч усијано гвожђе. Јадни мој Марко, мислио сам ја, он и не слути, шта ће чути. ‚Ја сам већ био,‘ одговорим му укратко, а не могу да се дигнем. ‚Шта, био си? На шта је? Где та ти се не дижеш. На како то изгледаш? Да ти није што зло?“ рече брижљиво и приђе ми ближе. ‚Зло ми је, тако ми је зло, да ми горе никад неће бити.‘ ‚На шта се десило, говори, ако бога знаш.‘ ‚Марко брате,‘ рекох му, ‚слушај ме. Десила се грозна, ужасна забуна. Она, коју сам ја заволео, није ваша госпођа, већ твоја жена.‘ Он се обема рукама прихвати за главу, задрхта, лик му доби неко самртничко бледило. Ништа није говорио, само ме је гледао. ‚Истину сам ти казао, праву истину, али веруј ми, да пре нисам знао, да је она твоја жена. Остало нека ти каже она сама. Опрости ми, ја не могу.‘ Он је и опет ћутао. Најзад узе шешир, па не рекав ни речи изађе из собе. Колико сам из њега самовао, не знам, тек само знам, да сам се тако задубио у мисли, да сам се готово поплашио, кад сам чуо, да ми се врата отворише. Како се већ било у велико смркло, нисам могао одмах да распознам, ко је. ‚Море Лазо, јеси ли ти ту?‘ зачујем ја, где ме сасвим весело зашита Марко. ‚Овде сам‘. одговорим ја. ‚Е брајко, кад си ти ту твоју девојку назвао враголанком, имао си право; само не знам, што бар мене није поштедила са својим враголијама.‘ И он се поче смејати. ‚Ја те не разумем.‘ рекох му чудећи се његовим речима. ‚Е сад ће ти све бити јасно. Видиш, тој враголанци није било доста, што те је једаред преварила, већ

је то покушала ето и данас. И морам признати, ово јој је још боље пошло за руком.' ‚Ја ти и опет велим, да се не довијам, шта хоћеш тиме да кажеш,' рекох му поново. ‚Добро, онда ћу ти свесим просто рећи: кад си ти пре неколико часова био код мене, ниси говорио са мојом женом, већ са својом будућом невестом.' ‚Шта велиш?' повичем изненађен. ‚Као што ти рехох, твоја враголанка те је као што видиш, опет преварила.' ‚Та је л' могуће? Дакле то је била она? На што ме је сад варала?' ‚Хтела је, да се увери, да ли је волеш. Али шта ме гледаш? Тек валда нећеш мислити, да ћу те сад опет ја хтети варати. Него де се ти спреми ‚да ми идемо'. Тако је он завршио. А ја? Е, али немој тражити да ти приповедам, како сам се ја обрадовао, и како смо се нас двојица наизменце заштицивали. Доста то, да сам ја био брзо готов, и као што сам пре мислио, да нема од мене јадинијег створа под небом, тако ми се у тај мах чинило, да се ни на кога срећа никад није тако осмејула као на мене. Е а сад ствари стоје тако, да ћемо се сутра код Марка пртеновати. Путем док смо ишли, признао ми је, да је онда, кад сам га ја послао, да се распита код гостионичара за моју враголанку, од гостионичара све дознао, али ми није хтео одмах да каже. Већ пошто је дознао, зашто су оне у тој гостионици преноћиле, и камо су отишле, писао је одмах некоме, у чему је ствар, молећи га, да их мало наједи; а знао је, да ће тај то извести мајсторски, и као што знаш, тако је и било. Е сад реци ти мени, како се све то тебе свиди, и јеси ли се изненадио?"

„Ни најмање," одговори му Пера.

„А како то?"

„Тако, што ја то већ све знам."

„А од куда?"

„Писао ми је Марко, известио ме је о свему и знао ме на ваше пртеновање. Зато сам ја и дошао."

„Иди без трага. Па што си ме онда пустио, да толико говорим бадава?"

„Хтео сам, да чујем све потанко, а ти знаш, да Марка мрзи говорити. Него реци ми, знаш ли ти, чега ради су Маркова жена и твоја невеста преноћиле у оној гостионици? То нити хоће оне нити хоће Марко да ми каже."

„Маркова се жена више пута закаснила од плака, кад је хтела да путује, и том приликом је Марко увек немејао, а бога ми покаткад и накарао, па како се оне и оног пута закасниле, то онда да би избегле све Маркове примедбе, науме да преноће у гостионици, а са сутрашњим плаком да отпутују."

„Па што они од мене то таје?"

„Валда се боје, да их не исмејем."

„Па добро, кад је тако, ја ћу прећутати, што сам од тебе чуо. Али сад хајдмо, они су ме послали по тебе."

„Дакле ти си био тамо?"

„Та тамо сам одсео."

За часак на се обојица крену̂ше.

„Него, Лазо" рекне Пера путем док су ишли, „хоће ли ваши сватови доиста бити за две недеље?"

„Ми смо тако закључили, па тако ће и бити, ако бог да," одговори Лаза.

Лаза је казао истину. А бог? Бог је добар.

БОГОМИЛИ И СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

У Вуковим збиркама српских народних песама, у књизи II. читамо песму: Огњена Марија у паклу. И у Петрановићевој збирци херцеговачких песама има садржајем својим сличних тој Вуковој, а те су под бр. 312.: Сестре св. Петра, бр. 313: св. Петар и мајка му или бр. 315: Грешна удовица у паклу и друге тима налик, којима смо ради протумачити постанак. Ма да су и ове песме назване легендама, као и она у којој се пева, како свеци благо деле, ипак се пореклом својим разликују, јер ћемо им морати потражити извора на другом месту, из којега не потече н. пр. песма, како свеци благо деле.

Задржимо се овом приликом код народне песме »Огњена Марија у паклу« и протумачимо јој садржај, који потиче из Богомилске апокрифне књижевности, јер ћемо у њој наћи приповетку, која је садржајем својим слична споменутој песми. Осим ове приповетке има у апокрифној богомилској књижевности и других, које нам се сачуваше. Такове су приче: о крсном дрвету, о Адамовој глави, како је Исус плугом орао, како је цар Пробо Исуса братом прозвао, како је Исус свештеником постао. Све ове легендарне приповетке занимљиве су али и чудноватe због таковога садржаја, а такова је и приповетка, како је богородица ишла по паклу. С тога мислимо, да нећемо погрешити, ако се упитамо, откуда таквих приповедака у нашем народу? А кад се каже, да потичу из богомилске лажне књиге, онда треба рећи коју више о самим Богомилима и њиховој јереси.

* * *

Богомилство је поникло у Бугарској и раширило се за владе цара Петра, а то је било још скоро пре 1000 година. Но троје је утицало и помогло, да ова секта постане и да се развије. Кад су предњоазијске државе пропале, тада се и права вера подрмала, јер се нашло људи, којима се дотадање верске установе нису допадале, те хтедоше уносити у друштво људско неке новотарије. Отуда потекоше поједине секте. Споменимо Павлићане, који се тек седмог века појавили у Азији. Ови не хтедоше поштовати иконе, призивање св. духа; за крштење и причешће рекоше, да немају тајну снагу; не хтедоше признати јерархију и т. д. Мало по мало осили се та секта тако, да их је црквена власт њихова морала протерати, те се мало по мало из мале Азије увуку и на балканско полуострво — прво међу Бугаре, који им некако беху на ударцу. У то време још се не беше утврдило Хришћанство међу балканским Словенима, јер се тада тек пошло правим путем, да се уноси Хришћанство у народ словенски. Док не дођоше људи, који ће на словенском језику проповедати народу том слово божије, врло је тешко било код њих са ширењем Хришћанства. Грци и Латини проповедали су им науку Христову на грчком и латинском језику, који ови нису разумевали, па уз њихово проповедање нису ни прихваљали. Словенски је народ чувао своју стару претхришћанску веру тим пре, што нису могли веровати Грцима, који су им веру Христову проповедали, јер су у то баш доба били крвни политични непријатељи. Ово се тиче Бугара, који су мислили да хришћанство значи толико, колико и византијско порабођење. Све то није дало, да се ново уведена хришћанска вера одржи у својој целини. У таково време и на тако згодном земљишту јавно се бугарски свештеник Јеремија, на чије се списе тужно цариградски патријарх Сисиније, који је био савременик Козмин. Овај пак Козма био је пресвитер и последњи бугарски књижевник старога доба. У својој »беседи на новопојавившују се јерес богомиљу« тужи се Козма, како су сад нашла тешка времена на бугарску земљу; народ је у великој невољи, јер је грешан и одвратно се од бога. Опомиње епископе и свештенике, да се угледају на своје претке, особито на Григорија, Василија и Јована (егзарха). Биће дакле да је тај поп Јеремија исти поп Богомил, који је основао секту богомилску у 10 веку.

Како су живели Богомили? На ово питање одговара нам исти свештеник Козма, који каже, да им је живот био строго морални. Били су кротки, смирени, од поста бледи, умерени. Пошто је ђаво, који је отпадник од бога и који је почетак света зла на овом свету заповедио људима, да се жене, да месо једу и вино пију, то се света овога клонили. Нису признавали црквену јерархију, богу се молили по кућама, где се затварали и по четири дана и ноћи метанисали читајући само »Оче наш«. Прекрстили се нису, а ни крст нису поштовали, јер су мислили, да је овај богу мрзак, што је Христос на њему био разапет. Нису хтели да знаду за обичну службу и целу јерархију. За то нису ни имали свештеника, него су сами читали еванђеље и апостол, који су уза се носили и грудвали се њиме у прса. Доказивали су, да се разумеју у небеским стварима и да знају у напред, шта ће бити. Законе црквене су сасвим забацили, а место њих су састављали нека нова учења и бајали су неке басме.

Осим оваког учења, које је засецало у цркву и црквену јерархију, учили су Богомили људе, да не слушају властелу, прогласили су богу мрскима све оне, који су радили цару. Сиромашнији сталеж наговарали су, да не раде својим господарима, па су хулили богате. — Ето како Богомиле описује бугарски свештеник и књижевник Козма. Овакову своју науку могли су лако унети у народ, што је, како споменусмо, тек почео прелазити у Хришћанство, које му није још са свим јасно било. Та богомилска наука могла је тим пре продрети у народ, што су Богомили своју науку умели увити у приче и гатке, уз које је народ словенски, особито наш, радо прихваљао, јер је у тим гаткама било празноверице и елемента сродна са старом вером словенском, која му је још живо у памети и у крви била. Све приче, које су Богомили измишљавали о Христу, богородици, и анђелима и појединим светитељима, нису биле онакове, како нас о тим светим личностима учи наша православна црква, него су биле извртуте, лажне — па су их за то црквене власти прогласиле лажнима, и све оне књиге, у којима су биле такове лажне приче. Те књиге су ипак брзо продирале у народ, јер све, што је било у њима, написано је било народним језиком, који је могао сваки лако разумети, и сваки заволети.

Кад је Немања дошао на власт, привржен православној вери, гонио је Богомиле и спаљи-

вао њихове лажне књиге. Кад је свети Сава утемељио српску цркву, а с њом и српску просвету, ширећи црквену књижевност, — Богомила је све мање бивало. Али ипак се одржали и до Душанових времена, јер је међу њима морало бити и таквих људи, који су врачали и неке мађије чинили, о чему се говори у Душанову законику. Свакако дакле бише, да их је временом све мање бивало у нашем народу, који је исповедао православну веру.

Богомилска секта раширила се преко српских граница, а уточиште је нашла у Босни, јер су и сами босански банови били велики пријатељи Богомилима. Тако се зна, да је познати и славни босански бан Кулин са свом својом породицом и са 10.000 народа примио ту нову веру. — И ту су Богомили, добивши име Патарени, били гоњени. Највише их је сад гонила римска црква, а на челу римске папе преко својих изасланика. У овом гоњењу терала се римска пропаганда, јер се особито бацала кривица на православне Србе, пак се за тим ишло, да се гоне, и да пређу у »праву« веру — западне цркве.*)

Пошто смо овим у неколико описали Богомиле и њихову секту, завиримо мало у лажне им књиге, у којима се, како споменусмо, задржала и сачувала њихова наука, и лажне приче, које су двојаке: једне су легендарне, којих се ми овом приликом дотичемо, такове су н. пр. о Адаму, о крсном дрвету, о Исусу Христу како је плугом орао, о походу Богородице у пакао, како су Исуса запонили и т. д. Друго су народне бајке: о трсавицама, о нежитима, па и у ове је поп Јеремија (Богомил) умешао библијске приче.

Од ове друге врсте исписаћемо од речи до речи причу о трсавицама, да би се отприлике бар упознали са начином писања у тим лажним причама.

Ево те приче: При црвеном мору стоји камен ступ, на ступу седи св. апостол Сисиније и гледа, како се узбуркало море до облака, те из њега излазе дванаест жена дугокосих. Те жене говориле: »Ми смо трсавице, кћери цара Ирода.« Ушта их св. Сисиније: клети ђаволи, што дођосте овамо? Одговоре му оне: дођосмо мучити род човечији: ко нас опоји, за тим се наклонимо те га мучимо; ко јутрењу преспава, богу се не моли, празнике не поштује, те устајући пије и једе рано: тај је наш угодник. Помоли се богу св. Сисиније: Господе, господе, избави род човечији од тих проклетих ђавола. И посла му Христос два анђела, Сихаила и Апоса, и четири евангелиста. И почеше туђи трсавице са четири гвоздена прута, задавајући им по три тисуће рана на дан. Помолише им се трсавице: Не мучите нас: где ми ваша света имена зачујемо и у којему се роду слави име ваше, од тога ћемо рода бежати за три дана, за три конака. А свети Сисиније упита их: која су ваша ђаволска имена? Једна рече: Мени је име Трееција. Друга каже: мени је име Огњеја; као што се печ смолавим дрвом распаљује, тако Огњеја жеже човечија телеса. Трећа вели: Мени је име Леџеја, а од Леџеје као студени лед зебе род човечији, те се од ње не може човек ни у пећи огрејати. Четврта говори: Мени је име Гњетеја, а Гњетеја леже човеку на ребра и свија му утробу, и ако ко хоће да једе, нека једе, али у тога човека пролази из душе. Пета рече: мени је име Гнипуша; ова лежи човеку у грудих, плећи гноји и излази кракањем. Шеста каже: Мени је име Глухеја; та леже човеку у главу, заклапа уши и ломи главу; такав човек оглуне. Седма говори: Мени је име Ломеја, а Ломеја ломи у човека, као силна бура суво дрво, кости и мозак. Осма рече: Мени је име Пухњеја; ова пушта оток на род људски. Девета каже: Мени је име Жутеја; Жутеја је као жути цвет у пољу. Десета говори: Мени је име Кркуша. Ова је гора од свих: крчи ручне и ножне жиле. Једанаеста вели: Мени је име Гледеја. И ова је гора од свих. У ноћи не да човеку сна и беси навађују на тога човека и памет му се мења. Дванаеста говори: Мени је име Невеја; Невеја је најстарија сестра, играчица, која усече главу Јовановог; и ова је од свих најгора: хвата човека и тај човек не може жив бити.

За овим, када изређаше своја имена, спомиње се свештеничко заклињање, којим се по именце из човека изгоне. Толико о овој причи, којом је доста јасно показано, какав дух провејава богомилским причама и њиховом науком.

Ђорђе Магарашевић.

*) Види „Беседу“ лист за црквене, школске и народне потребе, год. 1868. стр. 193, 203 и 209.

(Свршиће се.)

УМЕТНОСТ.

МОЛИТВА

ОД БРАНКА РАДИЧЕВИЋА.

ЗА МЕШОВИТ ЛИК СЛОЖИО А. МИЛЧИНСКИ

Andante religioso.

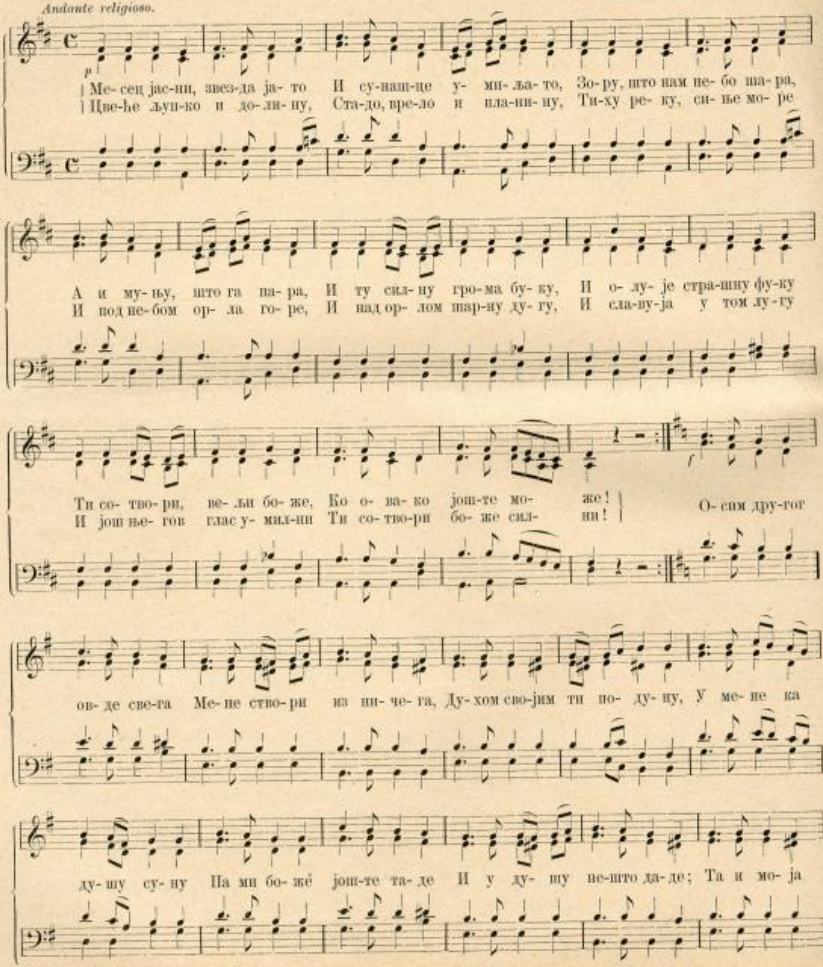

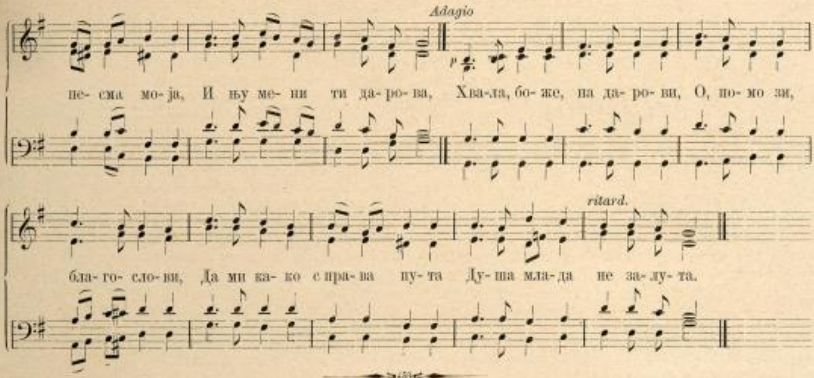

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

Наш поштовани сарадник **др. Јован Кирсте** на Бечу постао је недавно доцентом на бечком свеучилишту за катедру „јеванске филологије“. Већ је дошао као приступно предавање „О филологији језика и њеном значају по науку о језику“.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште). У уторак 8. овог месеца завршила је позоришна дружина за ову годину своје представе код нас и то баш са „Фаустом“, величанственом трагедијом Гетовом, коју је на наш језик превео Милан Савић. Лискање и лепше сведобе заиста не може бити за приказивање и редитељство од прилика, да су „Фауста“ у достојном руху навели пред српску публику. На целом се приказу очигледно осећала мирна она екселентност, којој је једино кадри пута утрти најсавеснија и најбржа припрема. Грозничава узурбаност, какве код нас има и при приређајима куд и камо незнатнијих дела но што је „Фауст“, није овога пута ни најмање одушке нашла да избије, а баш се овде канда први пут сем осталог још и у погледу позоришне технике имало да ухвати у коштац са многим потешкоћама. „Фауст“ је еречено, према нашим околностима рекли бисмо сјајно и са тријумфом прослављено свој долазак на нашу позорницу а то неће рећи мало. Преводилац, управа и приказивачи бар могу без намере шакпути себи и међу собом који и о релативно епохалној предности тога успеха. А колико је студије требало главним приказивачима, да с разумевањем приказу Гетове ликове, то вала ће пуно нужно истицати. Да ће Миљковић за Фауста, Рускић за Мефистофелеса, Јеца Добриновићка за Марту и Добриновић за Валентина најки у себи жицу, коју треба навати па да хармонична одјека даде, о томе нисмо сумњали; нити смо и то, да ће Лепка Хаџићева и Маргита, као међу осталима и Амалија и Дездемона, у суперт најки с оном својом лепом вољом и пригрлати је на срце својско, али да ће у лик Маргитин толико идеалне, несничне дивоте улити, то се — не буди замерке од стране превредне и заслужне те наше уметнице! — ипак и ипак нисмо надали. И детиња безазленост чистог девојчета и врели жар пежне драгане, и смртничко очајање грешне покајнице, све је то напило израза у игри и појави Лепке Хаџићеве и то израза речита, уверљива, заносна. Ми јој искрено честитамо и не желимо прекутати, да нас је својом Маргитом задивила, јер знамо, да је Лепка Хаџићева равноборита и свесна радилица, коју заслужена похвала неће, као што се то непрестано прети, размазити ни нама ни у напредовању спречити. Нема ту, него ако тако уради, као ове зиме у Новом Саду, без сумње ће се сметти похвалити, да је у својој струци прва међу правима и дика народном нашем позоришту. — Од нас се кренула позоришна дружина у Сремске Карловце, где ће пробавити неколико недеља. И одатле ћемо читаоце „Стражилова“ редовно извештавати о раду српског нашег народног позоришта.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Изашла је 127. свеска Народне библиотеке браће Јовановића. У тој је свесци наставак **„Живота Герасима Зелића, архимандрита.** Цена 16 новч. — Народне библиотеке излази сваких 14 дана једна свеска. Претплата на 24 свеске износи 3 фор. 50 новч. Ко се претплати, томе издавачи о свом трошку шаљу сваку свеску уредно.

— Књижара Велизара Валожића у Београду издала је ове дана роман П. Фелеберга под насловом **„Сиротица“** у преводу М. Дамјановића. Цена је књизи 1 и по динар.

— **Историјски развитак српске задруге.** 1. Старо доба. Од Ал. С. Јовановића, зове се књижица, у Београду отштампана на „Видела“, која изворно расправља питање српске задруге у забавном и доста поучном слогу. Писац је замењао своју расправу старом добу, те нам даје права да се

надамо даљем расправљању горње теме, особито с погледом на наше граничарске задруге.

— Књижара браће Јовановића у Панчеву издала је **Повесницу света.** I. део. **Стари век.** Од А. Гиндељија. Српски превео др. Милан Димитријевић, гимн. професор у Карловцих. Књига је та од хрватске земаљске владе одобрена за школску књигу.

— У априлској свесци часописа кр. маџ. природњачког друштва „Természettudományi közlöny“ наишао је чланак „A szerémi bor“ (сремско вино) од поштованог нашег сарадника М. Петровића. У њему је уз пропратни текст саопштено 49 анализа сремског вина, које је писац лане и у нашем „Летопису“ публиковао. — И ревија немачких хемичара „Zeitschrift für analytische Chemie“, која излази у Висбадену, донела је у својој другој опогодишњој свесци три рада од истога писца и то: „Analysen des Zwetschken- und Tresterbranntweins aus Süd-Ungarn und den angrenzenden Gebieten“ (Анализе шљивовице и комовице из јужне Угарске и околине јој, даље „Muss jeder Wein Weinstein enthalten?“ (Мора ли у сваком вину бити стреша?) и најпосле „Ueber die alkalische Reaction von Brunnenwasser“ (О алкаличној реакцији бунарске воде.

— У Дармштату је ових дана изашла књига под насловом: **„Пут мој у Бугарску“**, од грофице Марије Ербах-Шенбергове, сестре покој. бугарског. Као што јавља Illustrirte Zeitung, штампања је та књига као рукопис и раздељена је само међу књегиње средњице и мањи круг интимних познаника аристократкиње списатељице. У књизи тој описује грофица по дневнику своме доживљаје на путу у Бугарску, камо је у јесен 1884. са својим мужем путовала, а и посете на дворових у Букурешту и Београду. Него тако је занимљив, као и садржај, на последњој страни књиге назначени факат, да је књигу сложио и штампао брат списатељкин, књегињев Људвик Батенбершки и његова жена, књегињица Викторија Хесенска. Књегињев Људвик Батенбершки научио је пештанку Гутенбергову те у плаћати своја оца има потпуно удешену малу штампарију.

— Норманове **„Perlen der Weltlitteratur“**, естетичнокритичке студије о признатим песничким делима свију народа, сад су комплетне. Сваки свесак сачињава засебан самосталну целину а може се и појединце добити. Има свега шест свезака. У садржају нете свеске видимо и „Српске народне песме“. Од словенских великана наишли су места у тој збирци: Пољаци: Мицкијевић са својим „Пан-Тадеушом“, Красински са својим „Иридионом“; Руси: Пушкин, Лермонтов и Тургењев; Чеси: Халек и Неруда; Словенац Преширен. Од старих класичара ту је: Софокле с „Антигоном“, Аристофан с „Тицама“, Омир с „Одисејом“, Вергилије с „Медејом и Плаут с „Aulularia“. Ту су даље: Талијанци: Данте са „Божанском комедијом“, Тасо са „Ослобођењем Јерусалимом“ и Ариост са „Маџитин Орландом“; Португалац Камоенс са „Лусијадима“; Шпањолци: Калдерон са „Животом је сан“ и „Судијом од Заламеје“, Лопе де Вега са „Колумбом“ и Сервантес са „Дон Кихотом“; Енглези: Милтн са „Изгубљеним рајем“, Шекеспир са „Хамлетом“ и Ромеом и Јулијом“, Теннеи с „Епохом Арденом“, Булвер са „Евгеном Еремом“, Бајрн са „Кајном“; Французи: Молијер („Le Tartuffe“), Корнеј („Cinna“), Расин („Andromache“), Виктор Хюго („Херманн“), Сталељовица („Корина“), Сен-Пјер („Павле и Виргинија“); Берманце; Мађари: Петеша и Јокаји („Црни дијаманти“); Немци: Гете („Херман и Доротеа“, „Фауст“ I. и II.), Лесинг („Емилија Галотијева“ и „Натан мудри“), Шилер („Марија Стјуартова“ и „Вилхелм Тел“), Грилпарцер („Сафо“), Гуцков („Уриел Акоста“), Хајне („Слике с пута“), Грабе („Дон Хуан и Фауст“), Халм („Der Fechter von Ravenna“), Фрајтаг („Die Journalisten“), Хајне („Давид и Јонатан“), Хамерлинг („Ахасвер у Риму“, Вилбранат („Арија и Месалина“), Фиттер („Вештица“) и други.

— О Пеценељеву награду отимају се код мађарске академије знаности три књижевника, и то Јенђенције Ракоши са својом драмом „Endre és Johanna“, Кашавски адвокат Бертолд Фаинеши са две драме: „Johanna, nápolyi királyné“ и „Erzsébet, Magyarország kormányzója“, најпосле Буденит Доци, писац „Пољуица“, са својом „Széchy Mária“.

СМЕСИЦЕ.

(Цртица из живота нашег Змаја песника.) Дивну цртуу своја племенитог карактера показао је наш мили песник пре двадесет и пет година. Додуше, косод је еретан, да другује с нашим Змај-Јовановићем, има повода да хвали његово добро срце, које подједнако буде и родољубљем и човекољубљем; па таква га може познати сваки, ко га и не зна лично, а читао је само његове песме. Не можемо, дакле, ни посумњати, да зна данас Србина знамења, који Змаја не познаје и то баш с те стране, кад песме његове брује и на најпаметнијем нашем народу. Али ћемо да осветлимо једну малу нам успомену на његова живота, када је Змај и делом посведочио ту цртуу своја красног песничког срца. Не најосмо је ни у ком животопису описаног песника, а прибележена је у 4. бр. „Данице“ за г. II. (1861.) Тамо се каже, како се запалила била оних дана нека кућа у Новом Саду, па онда: „Гасило се и палило се, да се ватра даље не рашири, кад уједанпут рекоше, да су два нејака детета остала у кући и да ће изгорети, ако се не спасу. Ни часка непромишљајући да ће изгорети, ако се не спасу. Ни часка непромишљајући долети наш Јовановић у кућу, да изнесе децу; али несрећом дохвати му пламен хаљине те и он стаде горети. Којекако утаси на себа ватру, а међутим други изнесу једно дете угушено димом, а друго је остало читвом жестоком огња. Јовановић поје уредницу „Српскога Дневника“, који ту поблизу станује, али ветар расипи неугашену на њему ватру, те уједанпут почеше од њега варнице сипати. Једни од људи видећи то повиче на њега: „Сад си ту напао да пушиш!“ На богме, у мал' што слављени песник наш не доби награду на најлепше прилично његовој племенитој намери. „Ти, добри човече, не пуши, него и сам горим!“ одговори Јовановић посвачу, који га се махне; а Јовановић досте међутим до стана г. Борђевића и ту потаси сасим ватру на хаљинама.“

САДРЖАЈ: Споменик дру Јовану Суботићу. Позив земунског одбора. — Северни ветар. Песма од Војислава. — Жртва за жртву. Новела Мите Живковића. (Свршетак.) — Јенђенције Ајлегни. Роман у стиховима Александра С. Пушкина. С руског превео Јован Симеоновић-Чокић. Песма друга. — Враголанка. Приповетка. Написала Милева Симића. (Свршетак.) — Богомили и српске народне песме. Написао Ђорђе Магарашевић. — Уметност. Молитва од Бранка Радичевића. За женовит лик сложио А. Мајчановић. — Листићи: Гласник. — Позориште и уметност. — Књижевне новости. — Смесице.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читаном табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уреднишгву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 17. У НОВОМ САДУ 24. АПРИЛА 1886. ГОД. II.

ЈАДИ МОЈИ...

Јади моји, гладни орли,
Срце ми је њихов плен, —
Па ни једног више друга:
Заборављен, остављен.

Олтар сам им подигао
У срцу ми пламеном, —
А они из благодара
Осуше ме каменом.

Очи су ми пуне суза,
Учешће их не брише, —
Зрном злобе устрељену
Душу бол ми кидише.

Са чела ми и сад капља
Хладног зноја канула,
Руку би ми отровала,
Да је на њу панула.

Звезда среће зашла ми је:
Густа магла, тмина мрак, —
Још'те само њеног ока
Сијао је мени зрак.

Сад се и тај зрачак гаси,
Хоће да ме остави:
Хај, не иди, не залази,
Светли зраче блистави!

Остани ми бар ти један
У невољи верни друг, —
Та живот је тако горак,
Тако тежак, тако дуг!

Не одлази, не залази!
Ти си мени све и сва:
Ти ми вера, љубав, нада
За живота обадва!

Мита Поповић.

ЖИВИО РАДАЈА!

ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА.

СРОЧНО ПАНТА ПОПОВИЋ.

1. Први пут у коло.

У чисто намештеној соби облачи се у лепо стајаће рувo Пера, јединац чича-Јове Прерадова из Попова села.

Сестра му од стрица, девојка удавача, намазала зејтином чизме од „гланцледера“, од ове коже, што се сија, намештила боре на пargарских гаћах и на њерћели-кошуљи, убрисала брашном од креде сребрну дугмад на атласком прелуку црном, везала му на два шепута свилену мараму на врату, накривила му шешир на једну страну, а титус, буњевачку косу, на другу, па се онда одмакла од њега даље па га гледала и с десна и с лева, затим му заповедила, да се окрене натраг, па онда да се окрене напред и на то је протрла руке и рекла:

— Сад је добро, сад можемо ићи!

Пера се опрашио да пође први пут у коло.

— Чекај, сешо, још док дође нана, отишла је да иште од чиче мало путна тропика. Знаш, да се без крајцаре не може ни у цркву ићи а камо у крчму.

Нана је заиста по то и отишла и док се син у стражњој соби опрашао, муж и жена су у предњој имали овај разговор:

— Ја мислим, жено, да ми не пуштамо то наше дериште у коло. Да коло игра на другом месту, и којекако; али ти добро знаш, ко је крчмар Сава и његова крчмарица Мара.

— Знам, човече; али не можемо ни ми осим света. Кад свет села момци и девојке могу ићи онамо, може и наш Пера.

— Може, али није добро.

— А ти нађи боље. Ето скупи ти рад твога сина коло на другом месту. Најбоље би било, да ми отворимо крчму на да коло игра у нашој кући; ту би ти син увек пред очима био.

— Ти, жено, шалу збијаш; али то није за шалу.

— Па шта могу? Ето нек не иде у коло, а опет зашто да не иде? Само, ко се боји врабаца, тај, каже, нек не сеје пројц, а ја се не бојим за мога Перу, та за злато се рђа не прима а мени је Пера мој сав златан.

— Да су у тебе комшијске а не материне очи, ти би, жено, друкчије диванила. Пера јесте додуше добро дете; али није бадава метиуо Бог бан у оче наш, што се сваки дан чита, оно: не уведи нас у искушење. Прилика, прилика чини, жено, а куд ћеш горе прилике него што је Савина и Марина крчма!

— Па добро, што ви трпите ту прилику? Ето ти си поглавар, први човек у селу, па има вас још таквих, који имате синове и ћери, па што ви не затворите ту крчму, кад знате, да не ваља.

— Затворили би је ми, да смо је ми и отворили; али царевина тражи само што више штајера и акциза па не пита, ко си и какав си, плати, па ради, што хоћеш. Кнаст добро зна, да је шпиритус отров и опет допушта, да се јавно прави и продаје та шпиритусара, та крка, та пароцка. Не мари она, што се свет трује, него само нек је више доходарине, она ће се тек онда опаметити, кад нестане света и не узима ко тај њен отров пити, па тако не мари она, што крчмар Сава и крчмарица Мара наш подмладак кваре, само кад њој хасну праве. Данас као што се дају ловачке карте, да је слободно убијати дивље животиње, тако се даје дозвола за убијање питомих људи. Ти бирташки декрети, та писмена, по којима се крчмарима допушта точити пиће, нису ништа друго него привилегија за тровање света, фрајкарта за убијање народа. Али шта ћемо? Царевина не рачуна у рату шта је штетовала, кад убију човека, него кад убију коња. Коњ кошта по двеста форинта, а човек не кошта ништа. Тако рачуна царевина. Нуз то и од царића не можеш главе дићи. Туживала се и туживала општина на разврат у Савиној крчми, али солгабиров је прованао, да су теже Савине банке него наше инштанције. Све је то, брате, једна компанија, на куд знамо онда? Али кад ви не можете натерати Саву, да крчму затвори, не може ни он натерати вашу децу, да у његову крчму иду.

— Не натерује њих нико, него сами они лете тамо као лептирице ноћне на свећу.

— На опет сте ви људи томе криви. Сваки је отац судија своме детету. Нек дакле сваки отац забрани своме детету, да иде у Савину крчму на крај.

— А да куда ће?

— Да куда ће? Да куда ће? Код нас толиких мудрих људи у општини па ја једна луда женска глава да вам кажем, куда да шаљете децу вашу на играњку? И казаћу вам. Шаљите их, не у Савину, Перину, Јоцину и тако даље крчму него у своју, општинску кућу. Саздајте зграду за играњку или покрај школе или ма у самој порти. Ту нек општински момак чисти игралиште а нек свира општински гајдаш. Општина нек најми свирца деци својој као што најми пастира стаду своме. Кад не жалите платити кравара и свињара, који рогом својим искупља и тера на добру пашу марву вашу, не жалите платити гајдаша, који рогом својим искупља децу вашу на добру, поштену забаву. Кад бирташ најми свирца, не плаћа га он, него ви, деца ваша. Скупо вас стаје крчмарев гајдаш. Све се то исплати у вину и пиву, што га ваша деца морају — да, морају да тамане у крчми. Да што би их крчмар Сава трпио у својој кући? Зар крчмарица Мара, која је још у утроби потаманила пород свој, да бадава воли децу вашу? Није она тако милостива. — Уз игралиште нек је лепа башта с цвећем, у башти добра пијаћа вода, а код воде нек је анђео хранитељ, каква блага стара душа, која неће дати угрејаном чељадету да пије; чула сам, да од тога многи добију ону несрећну сушицу. Лети нек се игра на пољу, као негда у покојној крајини: „насред села, код крста зелена.“ Ту има места за сваког. Ту ће и старији доћи, да гледе, да ће млађе од њих бити зазор и срамота, те ће се чувати од свака безобразлука. А и зими, кад се у затвореној соби играло буде, и онда ће моћи тамо старији одлазити; јер се немају плашити, да ће, као у крчми, око главе им зујати разбијена стаклад, коју баца један пијан момак на другога. Тамо ће моћи девојка у беломе руху отићи а да се не боји, да ће је пијан дилбер, да покаже, да она од њега све мора подносити, исповивати вином, што је са антом офарбано. Ту неће бити ни пијанке ни боја него лепо дечије весеље. Нуз то у радне дане могло би то игралиште за општинску читаоницу служити. У њу би било слободно сваком одлазити, ко се уредно влада а хоће да чита или да слуша. Општина би плаћала све оне књиге и листове, што би читаоници тој нужно било. То би биле праве ратарске читаонице. Од њих би могло што бити; јер општина је кадра платити и предавача, па не би такве читаонице угинуле, чим се добровољан предавач расрди, што му публика није викала онолико пута: живио!, колико се он надао. У ту читаоницу, у којој се могу и скупштинске и одборске седнице држати, те се неће морати школа уза свако потрзати, но се и у

часове, кад је школско доба, могу састанци удесити, нека је допуштено и недељним ђацима одлазити, па бар они неће заборавити читати као што и наш Пера сто заборавља. Такво игралиште са читаоницом и седницама општинским може свака црквена општина начинити а што на једна врата изађе, на друга ће ући. Свет кад види, да има користи од тога, он ће то и потпомагати. Попови би могли наговорити побожне људе, који хоће што за своју душу да учине, да и они подигну таква игралишта. Таква игралишта нужна су нам као кора леба. Она су нужнија него и сама недељна школа. Шта преди, што се пре подне иде у школу и цркву а после подне у крчму, или, да се недељне школе држе после подне, што се најпре иде у школу па онда у крчму. Што се пре подне или час пре свазда то се после подне или час после поруши. Најбоље би било увек после подне држати школу па после школе управо на општинско игралиште. То би био некако опет час школски, час гимнастички. На тај час могао би доћи и поп и учитељ и сваки старији. Још би на општинском игралишту било најзгодније место за утлед. Коло је управо изложба девојачка, па кад дође стран човек, да гледи девојака, ко ће га водити чак тамо за божија леђа у крчму Савину, а друго, у ту озлоглашену крчму неће поштен човек ни ићи.

— Али шта ћемо, жено, кад деца не би хтела ићи на таква игралишта под надзором, па би нам те зграде остале празне?

— Не бој се ти тога. Ко може имати шталу, може имати и краву. Деца морају ићи, само кад старији хоће; али то је зло, што и родитељи не би хтели, да им деца иду на таква игралишта, сами су били пустолине, па воле, да им се и деца попустаре. Ја знам, да и власт сеоска не би хтела натеривати децу у то игралиште, ето неће ни ђаке у школу да тера, а ко би се и надао, да ће поглавари, прве ждере, радити против крчме. Него власт црквена треба да то учини. Нека највиша власт црквена нареди, да попа не сме ни једну девојку венчати, која иде на друго место на игралиште, па нека се још и то удеси, да се само могу они женити и удавати, који знају читати и писати. То би требала држава да уради, па би одмах слободно могла укинути оне каштиге новчане, којим се каштигују родитељи, кад децу у школу не шиљу. За три месеца, за месец дана научила би удавача и ђувегија читати и писати, само кад знају, да се без тога не могу узети. Но онда се не би смело трпити, да и један момак и девојка невенчани живе; јер тиме би изиграли оне, што заповедају, да се мора пре венчања знати читати и писати. Да је на моју, на данас не бих дала, да ко не зна читати ни писати, да може поглавар у сеоској и у црквеној општини бити, па би видио, како би се многа браћа пожурила, као што су многи, откако су те проклете векселе изашле, научили своје име и презиме, често и на несрећу своју, потписати. Још бих наредила, да попа, учитељ и тутор буду комисија, која ће испитивати девојке и момке пред женидбу, па, кад би попа и учитељ запели, да коло игра на општинском игралишту, видила бих ја те, који би смели њима пркосити.

— Али ако то попови и учитељи не усхтеду? примети чича Јова.

— Та знам ја и без твога „али“, да од тога неће ништа бити, а све и кад би било, није нашем Пери до чекања, па кад сва вода у до тече нек и наша иде. А друго откуд ће баш наш Пера најгоре проћи ако иде у крчму на играчку. Не треба о своме мислити најбоље, али не треба ни најгоре. Ми ћемо га посаветовати а он ће нас послушати.

— Жено, ти заборављаш, да је наш Пера јединац, а на јединца свако зло иде. Но да ти кажем, зашто на јединца свако зло иде. За то, што он нема више браће, па да се једно зло једног а друго другог привеже. Да он има више браће, не би он био маза материна, а свака маза ти је права цицвара, пекмез а пекмез се свачега лепи, па за то му ваља одмах узде притећи, да после не буде доцкан.

— Даћемо да ће после бити доцкан. Притегни му сад уздице, не дај му, док је момак, у коло, па кад се ожени, онда неће ни сам хтети. А нашто ту толико извијати? Ето и ти си пошао у крчму у коло на шта ти фали? А да куд ће ивер од кладе?

Чича Јова сад већ није имао куда по даде Пери банку на играчку. (Наставиће се.)

ЈЕВЂЕНИЈЕ АЊЕГИН.

РОМАН У СТИХОВИМА АЛЕКСАНДРА С. ПУШКИНА.

С РУСКОГ ПРЕВЕО ЈОВАН СИМЕОНОВИЋ-ЧОКИЋ.

19.

Престаша тако младеж
Враже боље диже вику.
Брука, мука, туга, љубав!
Што на срцу, на језику!
А Јевђен нам, стари борац,
Сада мирно слуша, гледа,
Где му песник усплахирен
Своју љубав исповеда.
Све је чуо без по муке,

Ништ му побра не затаји:
Ту вам песме, ту вам цвеће,
Најнежнији уздисаји —
Осећаја три товара!
Нами само песма стара!

20.

Ох, сиромах, љубио је,
Не, к'о што се данас љуби,
Јер песник је још осуђен,
Да га љубав згара, губи.
Једна мис'о њему гори,
Једно му је жеља жива,
Те кроз живот бије, сева,
Чезне, вене и унива.
Па даљине неизмерне,
Па дивоте бела света,
Виле беле, књиге мудре,
Па прохујн многих лета!
И још оста ватра трајна,
Што распали цура бајна!

21.

Још невино био дере,
Све му било игра, шала,
Кад несташно срце младо
Освоји му Оља мала.
По дубраве густом хладу
Обоје се игри дали;
Суседи им родитељи
Једно другом обећали.
У тишини, у љубави,
Свагда мајци испред лица
Развила се пупа чара,
Па невина к'о ђурђица,
Што с' у трави крије бујној
И лепирку, чели зујној.

22.

Песнику је крила лака
Бајних снова она дала,
Њезиним му чаром гукну
Први звучак са гусала.
Ман'о игре. Зелен-лугом
Блуди усред ноћи тајне,
Па тишину воли, љуби
Месец, звезде уздисајне.
Ој месече, лучу с неба,
Негда дражи од сунашца,
Храниоче слатке тајне,
Врелих суза од срданца,
Сада, брале, много знамо,
А ти си нам фењер само!

23

Свагда скромна и послушна,
Као зора ведра лика,
К'о љубавни пољуб мила, —
Сушти живот у песника!
Очи плаве, небо ведро,
А златна јој коса свил'на,
Вита стаса, дивна гласа,
Оља вам је преумилна.
Па видите, то је она,
Лик вам њезин дивни то је.
Ја га љубљах из дна душе,
Ал ми, богме, додиј'о је.
Извините, сад о пречем,
О сеји јој што да речем.

24.

Таћаном се сеја звала.
Имену јој нема мане,
Но јамачно ја га први
Ево плећем у романе.
А што не бих? Име лепо.
Што га просте моме носе?!
Е, где јако, сад господа
Све туђинска зато просе!
Ваља рећи, што је право:
Имена нам нису чиста,
(Не говорим о песмама),
Просвета нам така иста!
Видесте л' јој ваљде ништа?
Кицоши смо, више ништа!

25.

Таћаном се, дакле, звала;
Али нема рајског дара,
Да, к'о сеја, са дивотом
Мушка срца пљени, чара,
Па је сетна, па унила,
Као да је тиште ране,
Усред дома родитељског
Дубраве је плахо лане.
Не зна ласкат' оцу, мајци;
Па и кад је била мала,
У несташној дружиници
Нигда не би заиграла.
Тако сама много пути
Крај прозора седи, ћути.

26

Од колевке ужнвала
На сеоској доколици,
У замисли, самовању,
Своје маште златној слици.
А нежни јој прсти мали
Нису игли вични били,
Неће им се платну белом,
Нит се маме мекој свили.
И већ нико властољубље
У младости нежном цвету,

Кори лутку, па је учи,
Шта се тражи сад у свету;
Што на њојзи мајка кара,
Она луди преговара.

27.

Нигда, још за младих летâ,
Не спомену луци сјаје;
Ташту моду, блебетање,
Преко јего мрзила је.
Ни детиње неће игре;
Ал кад зими сред тишине
Причају се страшне бајке,
Топила се од милине.
Кад дојкиња Ољге рâди
На ливаду децу креће,
Другарице њене мале,
Таћани се тамо неће:
Пуно вике, смеја, кâра!
А то њојзи ухо пара.

28.

Волела је, на доксату
Да зорине чека гласе,
На блеђаном кад обзорју
Полако се звезде гасе,
Кад заруди земљин скутак,
А умивен дан се вйне,
И гласник му, лахор лаки,
По дубрави кад ћарљйне,
Када зими ноћна тмина,
Магла дуже влада сива,
При месецу замагљеном
Леђи исток мирно спива —
Њен се санак давно гаси,
Диже цура, свећу пали.

29.

Читала је; заволела
Још у младе своје дане
Рихардсона и Русо-а,
Обмамљиве им романе.
Отац, стара добричина,
О књигама није пит'о;
Из прошлога ост'о века,
А нигда их није чит'о.
То му било игра пуста,
На до зоре мирно спава;
Што му ћерка ноћу чита,
Не боли га за то глава —
А жена му још'те бôна
И шенута с Рихардсона.

30.

Волела је Рихардсона
Не с читања, но са гласа,
Не, што знала, да ј' Грандисон
Много бољи од Ловласа*),
Већ Алина књегињица
Беше тако дотупавна.
Из златне је она Москве,
Нећакиња њена славна.
Верила се. Вереник јој
По невољи само мио;
За ким она још уздише,
Тај је много бољи био —
Ох, и јесте дивна слика
Грандисона перјаника!

31.

Али нéву нагиздану
Баш питали много нису,
Већ у свето̀ј лепо цркви
С вереником венчали су.
Да се нéва разноди,
На село се војно спрема.
Но какво јој ово друштво?
Бог те пита, кога нема!
Плакала је, јадала се,
Хтеде мужа да батали.
На домазлук кад се даде,
Изветрише јади мали...
Кому срећа баш не сјаје,
Навику му Боже даје.

32.

Навика јој тугу слади,
Но сладост је слаба била;
Ал докучи неке тајне,
Па се лепо утешила.
На послу, на доколици
Испитала она млада
Ону тајну, да по ћефу
Самовласно мужем влада.
Сама сваку радњу прати,
Па рачуне дај преда се,
Соли гљиве, шипај главе**),
А суботом купала се.
На ти слуге гони, кара,
Са мужем и не разговара.

33.

Споменице крвљу пише,
Полином је Праскву звала;
А да буде отменије,
Говорећи певуцала.
На се кити и утеже,

*) Грандисон (Grandison) и Ловлас (Lovelace) јесу главни јунаци два најпознатија романа плодног и некада омиљеног писца Рихардсона (Richardson), који је умрьо 1761.

**) Сеоском руском војнику, кад га узму у војнике, ошишају главу на тепену, како би га лакше ухватили, ако би умакао.

Тананом се радо ствара.
Руско „и“ нам по француски
Свагда кроз нос изговара.
Све то, богме, брзо прође;
Сиромашна и Полина!
Те тако је сада опет
Акушерица што Селина.
А кад једном данак сване,
Крпи капе подеране.

34

Муж је волʼо а није се
У носʼо јој плесо био;
Што му каже, веровʼо је,
На је мирно јео, пио.
Живео је лепо, мирно.
С вечери им гости дођу,
Суседи им са женама,
Те ти онда зборит' нећу.
Овај пецка, овај тужи . . .
Разговору краја нема!
Е, па тако прође време,
Те им Ољга чаја спрема.
Вечерали. Време јури,
На се свако дома жури.

35

Обичаје од старина
Добра кућа чува свака,
На чим дођу месојеће,
Ево врућих уштипака
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —
Квас*) им нуждан као ваздух,
С њиме служе баш задоста
А по чину сваког госта.

36

И тако су остарели.
Ал ти старац опружи се,
Земљи тело, а душа му
У небесне оде висе.
Баш пред обед издахнʼо је;
Те свакому око сузи;
Кука жена, плачу деца,
Пријатељи, верни друзи.
Био бољар добар, миран,
Љубио га свако довде;
А гробни му натпис каже:
„Митар Ларин ево овде,
Раб господњи, лежи с миром,
Негда био бригадиром.“

37

А Владимир кад је Ленски
Завичају стиг'о своју,

*) Руско пиће од јечма, ражи брашна и квасца.

Суседа је гроб целивʼо,
Над пепелом уздахнʼо му,
Срце му се тугом стегло.
„Ох, Poor Yorick*)!“ рече тиʼо,
„На руци сам игрʼо твојој,
„Кад сам мало дете био;
„С колајном се игрʼо твојом.
„А сећам се срцем живим,
„Ољгу си ми обећао,
„Рекʼо: — Ох, то да доживим“!...
С туге Ленски једва дише,
Туговању на гроб пише.

38

Сломљен тугом на гроб пао
Свога оца, своје мајке,
На гробу им у сузама
Писʼо песме уздисајке.
Е, тако нам вишњом вољом,
Владаоцем магновења
И промисли силом тајном
Мењају се поколења;
Тако живот кипи, врије,
Старо гине, ново жури,
А племе нам ветрењасто
Прадедовском гробу јури;
Те ће тако, у добри час,
Заменити унуци нас . . .

39

Е, па дотле, мили друзи,
Уживајте бела света!
Та, живот је, добро знадем,
Нежно биље трошна цвета!
Не маме ме таште слике,
Што их шара у призраку!
Али нерад заборављен
У тавноме чезнутʼ мраку!
Пишем, живим — цаба хвале!
Но, што пекам свога јада,
Право, браћо, да вам кажем:
Бóна ми се душа нада,
Кад животу чезнем вајном —
Ускрснућу песмом бајном!

40

А можда ће песма моја
Наћи срца, да се вајне,
Да на њему спаса нађе,
Да на њему отпочине!
Та, можда ће — слатка надо! —
Незнаник ми млад и чио
Под ликом ми уздахнути:
„Ево, то је песник био“!...

*) „Бедни Јорике!“ уздахнуо је Хамлет над лубањом дворске будале.

Унапред ми хвалу прими,
Поклонице наших вилâ,
Што ћеш негда оживети
Моје песме слаба крила,
Неговати старца дику,
Залевати лаворику!

УВЛАКА.

ЦРТА ИЗ МОЈИХ БЕЛЕЖАКА.

ОД ЉУБИНКА.

I.

Били смо у једној писарници. Он је радио на кривичним делима, а ја на администрацији. Био је момак у најлепшим годинама. Пун, округлих образа, а црвен као рак. Звали смо га Ташула.

У истој соби радио је и капетан Н. Човек неприлично у годинама. Сух, омален, почесто је кашљуцао. Био је добар и благ. Кад урадиш штогод, што му гове, он весело вели: «Тако ми ракију пеци!..»

Капетан је тај имао једну увлаку за пера. То је била ретка нека увлака. Сва ишарана неким ситним арабескама. Симболичан тип огледао се у свакој сличици. На врху је био анђео са раширеним, провидним крилима. Волео је ту увлаку као своје очи у глави, јер му је била спомен од неког пријатеља, кога је прерано изгубио. Кадгод сврши свој званични посао, он извади перо из увлаке, па је увије у чисту, белу хартију, а за тим је стрпа у џеп. Никад је још није на столу оставио.

Ташула је често гледао у ту увлаку. Покаткад би уздахнуо гледећи на оног анђелка, како му чисто трепере провидна крилашца у руци капетановој. Видело се на њему, да је имао вољу, да се ма како те увлаке дочепа.

Жудња за њом расла му је све више и више. Колико је пута узвикнуо (наравно, кад није ту био капетан): ој, да ли ћу кадгод добити ту увлаку!..

Више пута кад испитује каквог кривца, усред најживљег рада баци око на — увлаку, на тек уздахне, а богме покаткшто нешто и прогуњђа.

Што јест, јест, али је Ташула заволео капетанову увлаку.

Ташула је био весеље нарави. У друштву је умео тако лепо певати, да ти је било милина слушати. Кад он запева само:

Боса Мара Босну претазила,
На ниту се јелу наслонила:
Вита јело, право да ми кажеш:
Јел' се моје драго преудало?
Кад ме питаш, право да ти кажем:
Драго ти се давно преудало,
Преудало и чедо родило!
Од милине не зове га: сине,
Већ га зове: ходи к мени, Јово!

е, онда, што 'по вели, можеш га и гладан и жедан целе ноћи слушати!

Али опет, усред највећег весеља, усред најбоље воље, тек би спустио главу на би тихо прошаптао: ех, да ми је само она увлака!

Нешто га је вукло к њој. Да ли они ситни резови малене анђелчади? Да ли она танка, провидна крилашца оног несташка на врху увлаке? Не знам! Тек је волео, неизказано волео ту лепу, ту класичну капетанову увлаку.

Једног вечера седим ја тако с њима у механи код «Плована». Ту је био и пекар Стева са својим оригиналним трбухом; мали Паја, трговац од «перја»; па онда Совра, писар општински, који воле да «политизира» и да говори о Македији и о Бирманима. На пољу је падао снег. Покаткад је позујао хладан ветар кроз робатне механске прозоре. У механи је било топло. Ватра је пуцкала у плеханој пећи, а румени пламен кроз мали отвор на пећи простирао се лагано по механици. Друштво је било весело. Жупско вино разиграло срца. Ташула је певао:

Ој Миљено, ој Миљено,
Цвеће шарено!..

Глас му је звонио тако лепо, тако мило... Ћутали смо, па смо га нетремичице слушали. Дошао је у неки необичан занос, у неко необично одушевљење.

Наједаред уђути. Видео сам, да нешто премишља. У један мах отпоче својим меким звучним гласом певати «Мајку Југовића» и «Љубу Дамјанову»....

Не знам, бар се не сећам, да сам се у таквој прилици кадгод заплакао, али тада осетих, како ми сузе теку из очију... Глас му је дрхтао тако тужно, с тако бôним варијацијама, да сам потпуно осећао тугу несрећне љубе, бôл старе мајке....

У један мах устаде, ухвати ме грчевито за руку, па ме повуче на страну.

— Знаш ти, да ћу ја добити ону увлаку?

— Не знам!

— Ех, видиш, ја знам. Слушај само, али немој се смејати. Ноћас ми је дошао на сну капетан Н. опакав, какав је! Узјахао на неку бесну кљусину, па се мучи да се ње опрости, али кљусе надало чивтета па није да трчи, већ, мислиш, лети! Гледам га ја, а он се тек окрену према мени, махну руком, па повика: ej, Ташула, не дирај ми — увлаку! Знам, да ћеш је узети, али је мораш опет мени дати!... То рече, па ми га нестаде испред очију Ето, видиш, увлака ће бити моја!..

Нисам знао, шта да му одговорим. Цела прича изгледаше ми нејасна, а опет доста појмљива. Капетан узјахао на бесног коња, мишљах, то је и којекако; али коњ нагло одјури са капетаном у недођи, хм, то је мало чудновато! Па онда: мораш ми донети моју увлаку, то је још чудноватије! Да неће капетан?... Хм, хм.. Ко зна? Смртни смо људи!...

Тако сам премишљао, а Ташула весео, боже, весео, да не може веселији бити. Пије, пева, збија шалу, а богме поче кројити онако у ђору и неке стихове. Стаде певати:

Стипао сам жељу јаку...
Дочепаћу ја увлаку,
Ој, ој, ој!.. Боже мој!

Баш ми је било милина гледати га овако расположена. Вино подишло у образе, па му разлило по лицу још већу румен, мислиш: образи ће сад пући. Игра, пева, а све надовезује уз танац:

Стипао сам жељу јаку...
Дочепаћу већ увлаку,
Ој, ој, ој, Боже мој!

II.

Прошло је од то доба цигло четири дана.

Баш на сами Никољ-дан дођосмо некако мало раније у писарницу. Чим смо стали на праг, Ташула баци поглед на капетанов сто. Очи му се засветлише, уста развукоше, а са њих се отиште лаки узвик: ено, ено моје лепе увлаке!

И доиста, на капетановом је столу лежала она дивна, она чудновата увлака.

Шта је то? мишљах; како је могао капетан овде оставити, кад је увек уза се носио? Мора да се нешто догодило?

Ташула као зграпут отрча столу, дохвати увлаку, па је дуго... дуго гледао. На лицу му се сијала нека тајанствена радост, неко необично усхићење...

Ја сам га гледао, како ужива гледајући оне ситне сличице, оне малене ањеле са раширеним крилима па ми беше тако мило, тако неописано слатко у срцу...

У један мах чу се из капетанове собе на дољем спрату кукњава помешана са неким тужним узвицима.

— Шта је сад опет ово? рекох у чуду, па сиђох доле.

У капетановој соби беше нека необична журба.

Стари пандур Јова дочека ме на вратима:

— Божа ми вјера, господине, наш капетан оладио!

— Шта? Капетан умрьо? упитах у чуду Јована.

— Ја! Упокојио се! Сиромах наш капетан! И он убриса једну сузу на образу.

— А кад? упитах га тихо.

— Ноћас! Лијепо сно да вечера! Шали се! Пита мене: Јоване, колико имаш година? Ја рекох: шесет и пет, господине; а он кроз кикот надовеза: толико је псто и бабином магарцу! Сиромах човек, баш ми га је жао!

— На после?

— Послије оде у постељу. Ја сно украј ватре, па чистим пиштољ. Оверишем га: хоће ли окресати! Тек ја запео петлић а оно из собе цикну капетаница. Ућох унутра, а капетан превртње очима, па све брекће. Видим ја, да ће нас преварити, па брже доконах вошташицу, и тиснух му руку. Само зену, и већ је био — готов! Знаш, угушило га нешто у душнику. Сиромах капетан, био је сиђлив па то му и дође ћка!...

Ето ти врага, мишљах. Нисам фаталиста, али опет морам у снове веровати. Богме је капетан сада узјахао на кљусину и одлетеће на њој за увек од нас. А увлака? А Ташула? Хм, ко зна, шта се још може догодити?

Сутрадан капетана лепо саранисмо. На гробу је беседио један речит »препишчик«. Сирота удовица хтела је чак за њим и у раку скочити.

Свршило се и то.

У писарници пођоше послови по староме. Ташула весео па све певуца. Дочепао увлаку па се чисто поноси!

Весео је, задовољан, а да ли ће бити и срећан? То ћемо тек видити!

III.

Морам признати, да се Ташула из дана у дан губио, откако је капетанову увлаку дочепао. За месец дана, па ни сенка на оног старог Ташулу. Сав је блед, трбух се скотањио, а очи упале дубоко у главу. Не пева више. Ћути, па само гледа на увлаку. Нисам га хтео питати, шта му је, јер сам знао, да ће га то увредити.

Више пута сам га видио, где сам самцит шета по другу, који води на гробље. Стане на згодно место па блене у оне сиве, магловите слике по гробљу. На гробљу се беле снежни брежуљци. Црквица се уздигла нада свима споменицима а покривена је белим снежним покровом. Тек по који гавран прне са сухе гране па га пестане међу крстовима. Ташула гледа, па се нешто дубоко замислио. Мора да га је тежак бол притиснуо . . .

Тако је често у доколици посматрао то тихо, то мирно месташце. А зашто? То ће сам бог знати . . .

Једног вечера седио сам са друштвом у оној истој механици код »Плована«. На пољу је опет снег падао. Било је подоцкан у ноћ. Друштво је весело ћеретало, певало и играло. Све је текло својим обичним редом, само нам нема Ташуле. Бадава, лепо се осећа празнина у друштву, кад њега није међу нама. Пева се, весели, али тек, тек, без њега ништа. Нема кола без кокана, тако ни весеља без Ташуле.

Цигани свирају. Лети пусто гудало по оним танким жицама, мислиш, сад ће пренути. Није ни чудо, свирају „Циганчицу“, своју карактерну игру. На старом сахату, што виси више келнераја, избио један сахат по поноћи.

Ветар је доста јако звиждао на пољу. У један мах се врата отворе и у механу уђе Ташула.

Чудо! Ни ја нисам више у њему познао свога старог друга; тако се променуо. Испод шубаре вирила је коса у неуредним, коврчастим праменовима. Очи су му играле као на зејтину. Јаку од капута подигао поврх ушију па му се врат и не види. Хода крупним корацима по механи. Сви се згледасмо. Било нам је чудно његово држање. У једном ћошку механе певао је Андра шнајдер ону Митину песму:

Повесете л' гробу мене,
Плакати немојте —
За сандуком мојим црним,
Весело ми појте!
Станите ми више гроба
С препуним бокалом,
И певајте, нек се ори:
Шалај далај даном!

Ташула се трже. Усне му се почеше живо мицати, а са њих тек одјекну боби глас:

— Ох, ала патим! Вина! Вина! »Та цео живот, цео свет санак је само, санак клет!« Ха, ха, ха! Па онда:

Повесете л' гробу мене,
Плакати немојте!
За сандуком мојим црним
Весело ми појте!

— Да, весело, весело! Тако! Вино је добро; оно је лекар, а ја сам његов пацијент! Пи!

Па натеже оканицу. Испи је на душек.

Ја стао на нит роморим, нит говорим, већ само гледам у несрећног мог пријатеља.

— Охо, отпоче Ташула, ово крепи! На моју душу, ово се да пити! Вина!

Механција климне главом, напуни оканицу па је пружи Ташули.

Ташула опет натегне. Испи више од половине. Крв му нагло подиђе у образе. Изгледао је, као да је онај стари, онај весели Ташула. Расположио се. Поче опет певуцати:

За сандуком мојим црним
Весело ми појте! . . .

Али тако тужно, с тако потресеним и дрхтавим гласом, да сам осетио, како ми се сави нека тешка туга око срца . . .

У један мах стаде пред-а-ме. Погледа ме својим зажареним очима, па отпоче тихо:

— Пријатељу, хајде самном!

— Камо?

— Не питај, већ хајде!

Нисам му хтео вољу кварити. Дигох се.

— Хајдемо!

— Хајд'. Лаку ноћ! . . .

— Лаку ноћ! одговорише остали.

Изађосмо на улицу.

Ноћ мрачна. Снег непрестано пада. Хладан ветар чисто ме до костију проби. Гацали смо по гомилама навејаног снега. Ишли смо главном улицом. Свуда тихо и мирно. Ни стражар општински није на своме старом месту. Мора да се гдегод од ове хладноће склонио? Из механе је допирала до нас песма, што је певао Андрија:

За сандуком мојим црним
Весело ми појте! . . .

Осетих, како ме нека хладна језа подиже. Ташила сагнуо главу, па гази по најдубљим сметовима.

Беше ми га жао, јако жао! Помислио сам: зашто он пати? Да ли због увлаке? Ej, то није добро, то је жалосно! Једна увлака а толико љутих болова у срцу! Једна обична стварчица, а толико крвавих рана у грудима! Сирома мој Ташула! Хтео сам зазвонити код лекара О., да му помогне, да га спасе; али нисам смео. Др. О. човек је са штехером на оку, са белим, јеленским рукавицама. Бол се не да опипати са нежном јеленском кожом; јер др. О. никад рукавице не скида. Симптоми се не гледају кроз мрачно стакло на оку! Ту треба живе неге, пријатељске помоћи а тога код О. нисам могао наћи. Он је добар друг у друштву, весео брат међу браћом, али утешилац, али искрен чувар у данима туге и очајања није био, нити ће икад бити! Једна наша медицина, ти си још јаднија у рукама човека, који нема срца!

Тако сам премишљао, и још много, много, газећи по хрпи снега за Ташулом. Мисли ми се ројиле по глави. Једна је другу сустизала. Једна је од друге била мрачнија. Од шкрипе Ташулиних чизама причо ми се топот капетанове клусине, а од оне сенке, која се лагано простирала на снежну улицу од општинског фењера на кући трговца В. мислио сам е је то сушти капетан Н. умотан у бео покров; дошао међу нас, па зове Ташулу.

Сависмо на лево, у оно мало сокаче, што води на гробље.

Ја стадох.

— Море, Ташула, а камо ћемо ми?

— На гробље, одговори кратко Ташула.

— А шта ћемо тамо?

— Видиш, отпоче он дрхтавим гласом, ја патим, горко патим! Нема једне ноћи божије, а да ми не дође он у сну. Гледа ме својим крупним очима, па ме пита: А, где је она моја увлака? Знаш ли ти, да сам ја њу добио под условом, да се и она самном закопа, кад умрем? Ти си ми је украо, харамџијо један! Мој ме пријатељ пита: где ти је увлака? Зар тако реч своју држиш? Мени је тада тешко, врло тешко! Више пута бацим је од себе, али ми тада још теже бива! Мислим: а што је бацаш? Зар ти није жао оних малих анђела, оне ситне божије дечице? Опет је узмем, па је гледам, дуго, дуго гледам! Оне сличице као да оживе пред мојим погледом. Крилашца се покрену, и ја чисто осећам, како ме благи ветрић шиба по лицу, чисто осећам балзамски мирис душа њихових? Ох, пријатељу, друже мој, ти не знаш како волим ту увлаку, ту чудноватy, сићушну стварчицу!..

— И опет, настави, опет се морам ње одрећи! Идем да је положим на његов гроб! Ох, ваљда ће ми тада лакше бити!...

Пођосмо даље. Изађосмо већ и на ону чистину према гробљу. Пред нама се указа тамна слика, преко које је падао ситан снег. Ветар је ударао у лице. Прећосмо преко малог јарка, и уђосмо у то тихо место. Запех ногом о једну крстачу. Мрави ме свога подиђоше. Ташула је нагло корачао ка брежуљку, на којем је био гроб капетанов. Гробови претрпани дебелим снегом; тек по који мраморни спомен што ти покаже, да је ту неко сахрањен. Ташула стаде. Саже се на гроб капетанов. Поче одгрћати снег. Више нас залепрша крилима црни гавран па га пестаде у мрачну ноћ....

Ташула се свом снагом одао на посао. Ја сам га мало поиздаље посматрао, шта ради.

Под његовим је рукама шкрипала танка, снежана кора, која се поврх гроба ухватила, па се тако заледила... У један мах се диже. Брзо извади неку малу стварчицу па је стаде тискати дубоко у земљу. Ознојио се. Зној као грашак падао му је са чела на груди...

— Хајд'мо, готов сам! Ох, сад ми је лакше! Капетане, опрости... па немој више да ми ремстиш моје тихе снове, немој... немој...

Ташула је то говорио боним гласом. Видело се по оној лакој дрхтавици, да га је узбуђење савладало.

Вратисмо се оним истим путем, којим смо и дошли.

На раскрсници стиште ми Ташула руку.

— Хвала, сад ми је лакше. Увлака је код њега! Лаку ноћ.

Па оде правце својој кући.

Ја се такођер упутим у свој стан. На црквеном сахату изби три сахата. Путем сам премишљао о тој увлаци, о капетану, о Ташули, о том ноћном походу на гробљу, па ми беше све као проспаван сан. Откуд, мишљах, да произведе у човеку такав пораз једна мала, готово ништава стварчица? Да ли с тога, што је сувише поверовао својој ноћној уобразиљи? Да ли зато, што је подлегао својим сновима, што је био без моћи, да се тој навали бурне крви мушки одупре? Ко зна? Тек је он страдао. Јадни мој Ташула!..

(Свршиће се.)

БОГОМИЛИ И СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Свршетак.)

Овакова прича подсећа нас на еванђелску причу, у којој се спомињу бесови у човеку, које Христос из њега изгања и они улазе у свиње. Дакако да је поменута еванђелска прича сасвим другога значаја и другога смера. Начин пак приповедања међу оном и овом сасвим је различит. Овај богомилски начин, којим они заодеваху библијске приче, морао се допасти простому свету тим пре, што је умешана празновернца народна — прагови старе претхришћанске религије. Било је већ говора о демонима, у које је наш народ веровао, а и данас још верује. Овом причом манифестује се, да је наш народ за сваку бољу човечију створио неко више човеку непријатељско биће, које му те боље задаје. Мислимо тако, јер је ова прича о тресавицама пуна народног веровања и приповедања. Такове приче морале су, како већ споменусмо, лако и брзо продирати у народ, из уста у уста тако, да се неке и до данас у нашем народу сачувале, па за то и велимо, да су им извор Богомили и њихова књижевност. Између таковних прича, којих је морало много више бити, сачувала се ево и у Црној Гори прича о Огњеној Марији, како је у пакао ишла. Ту причу опевао је наш народ песмом својом: «Огњена Марија у паклу», коју је забележио Вук у II. књ. народних песама. И у Петрановићевој збирци поменуте песме: «Сестре св. Петра», «Св. Петар и мајка му» или «Грешна удовица у паклу»; затим у Петрановићевој књизи: «Српске народне пјесме из Босне и Херцеговине» песма: «Пречиста Марија и свети Арханђео у рају и паклу». (Из Босне) — све те песме певају о Богородици како је ишла у пакао, а то исто прича нам једна апокрифна легенда богомилска, која се сачувала ћирилицом и глаголицом, а рукопис је из XV. века. Та је легенда: «хожденије богородице по мукам.» Главан моменат о походу Богородичином у пакао протеже се у свима поменутим песмама, а тај исти главни моменат се протеже целом апокрифном легендом.

Споредни моменти се разликују, које није ни чудо, јер за толике стотине година мора се једна прича у споредним својим моментима изменити, особито кад иде из уста у уста, од колена на колено.

Огледајмо народну песму и апокрифну легенду о походу Богородице у пакао.

У народној песми: «Огњена Марија у паклу», коју је забележио Вук у Црној Гори, овако пева народни певач:

Бога моли Огњена Марија:
„Дај ми, Боже, од рајева кључе
„Да од раја отворимо врата,
„Да ја дођем кроз рај у пакао,
„Да ја видим остарелу мајку,
„Не бих ли јој душу избавила!"
Бога моли, и умолила га,
Од раја јој кључе поклонио,
И ш њом посла *Петра апостола*,
Те од раја отворише врата,
И прођоше кроз рај у пакао.
— — — — — — —

Овако почиње та народна песма.

У апокрифној легенди прича се за дјеву Марију, како се са горе Јелеонске помолила Исусу Христу, да се сиђе архистратиг Михаило, и да јој приповеди све о оном, што је на небу и на земљи. Доиста у тај час дође архистратиг Михаило с неба, а с њим 400 анђела, који целиваше пресвету богородицу са похвалним поздравом, на који ова Михаилу отпоздрави и умоли га, да јој каже: колко је мука, у којих се мучи род човечији, а он јој рече, да ће јој све исприповедити и показати.

У више народних песама се спомиње св. Петар да иде у пакао са богородицом, а не архистратиг Михаило. Но у поменутој песми из збирке Петрановићеве пева се у почетку о богородици да је молила Бога кључе од раја и пакла те даље наставља:

„И дај мени милог брата мога,
Брата мога, *свеца Арханђела*,
Који носи и оставља душе,
Да ја видј по твом рају душе
И по *овом јаду неситоме.*

Ово нас сасвим упућује на поменуту садржину апокрифне легенде, која се подудара са почетком поменуте народне песме.

За овим се прича и у народној песми и у апокрифној легенди, какве је муке дјева Марија гледала и какови су на њима грешници. У приказивању мука и врсти грешника јако се

разилазе народне песме са поменутом апокрифном легендом. Као што поменусмо то мора и бити, јер исте појединости не памте се вековима, него се замењују другима, које приличе времену и мишљењу народном. То ћемо покушати и примером показати, а сада огледајмо и неке узгредне моменте у песмама народним и тој апокрифној легенди, упоредивши их међу собом, у колико су једно другом налик. У народној песми, коју је Вук у Црној Гори забележио, грешници у паклу кају своје грехе тим, да једном горе руке, другом ноге, трећем руса глава; једнима горе и браде и главе, другима опет и ноге и руке (невестици, за коју каже песма да јој је пропао језик кроз вилице, а висе јој змије о дојаках); некој баби горе и ноге и руке и гори јој коса на врх главе.

И у Петрановићевој песми: »Пречиста Марија и свети Арханђео у рају и паклу« — греси и муке су налик на оне у Вуковој. Разликују се опак у том, да су у Петрановићевој песми греси разноврснији, као што је и сама песма на шире изведена, а овим се баш приближује апокрифној легенди.

И греси, са којих трпе грешници у паклу муке свакојаке, доказом су, да су ованковим народним песмама извор Богомили и њихове лажне приче. Ево доказа:

У апокрифној легенди читамо на једном месту: »И виде пресветаја на ином местѣ человѣка висешта за позѣ и чр'ви га ѣдѣху, и проси пресветлѣ Мариѣ. Кто сут си и каци им сут грѣси? и рече анѣл: си сут вземлюште лихву от богатства својего и от злата, и того ради мучет се тако.«

У Вуковој песми читамо за неке старце да им горе ноге и браде и руке, што су у кметство криво седали и:

„Проклето узимали жито
„А нијесу још'те дочекали,
„Што чињаху кад они могаху
„*Каматишка*, сеско, и митника
„До два тези Боже проклетника.“

И у Петрановићевој збирци читамо у поменутој песми за некога старца, како му о врату виси млинско коло, јер:

„Кад је био на ономе св'јету:
„Три пут млинар у вијеку био,
„*По три узма од једног узим'о*,
„Заплакала многа сиротиња,
„На сад плива по јаду неситом
„И пливаће до божијег суда.“

У апокрифној легенди читамо за неку жену, која је у мукама зато, што је »многе душе осквернила«.

И у Вуковој песми читамо за неку крчмарицу:

„Имала је обречена мужа,
„*Ходила је шњега на другога.*“

Или у Петрановићевој песми, где се пева о некој невестици, како јој је једна страна лица потавнела, а друга у грдним ранама, јер кад је била крчмарица, у вино је воду сипала.

„Вијернога имала је друга
„Али њојзи врло мало било
„*И другом је доушмила лице;*
„Што је њојзи лице у ранама
„И у црној крвци огрезнуло,
„*Турски су је изгрисколи зуби.*
„То је она Богу згрешила,
„Те сад плива по јаду неситом
„И пливаће до божијег суда“.

У апокрифној легенди пита богородица арханђела Михаила: »Кто ест' са убоги имѣе сию муку? и рече анѣл Миховил': се ест црк'внак', не творѣ воље божије, на износе црѣквѣно благо и говораше: аз' црѣкв': работаю и от црѣквѣнога да се храню.« — У Петрановићевој песми пева се о неком старцу, како су му гореле косе до очију, и руке до рамена, а обадве ноге до колена.

„Што му горе косе до очију,
„У хајдуке у горици био,
„*Бијелу је цркву поробио*
„*И црквено благо односио.*“

— — — — — — — —

Још се може наћи по гдекоји моменат како у апокрифној легенди, тако и у народној песми, који су једно другом наблизу својим садржајем.

У многом пак, како споменусмо разилазе се поједини моменти, јер нису слични међу собом. Казали смо и зашто. Да богме да је Црногорцу тежак грех, ако је ко клао »овце преходнице« када су понајважнији продукат у таковим крајевима, од којих и живи тај народ. Да богме да је тежак грех за Србина, који веома поштује кумство, ако ко »није даровао куму«.

Ованкови греси оцењени су у народној песми нашега доба, као што временом може који певач уметнути други који грех, који му се још тежи чини. — У опште пак провејава исти дух како апокрифном легендом, тако и народном песмом, јер је обоје у народу поникло.

Овим до сада написаним мислимо, да смо јасно показали, да морамо нашим народним песмама и приповеткама тражити извора и у апокрифној књижевности Богомила, као што нам сведочи апокрифна легенда »Хожденије богородице по мукам« и српске народне песме: »Огњена Марија у паклу«, или »Пречиста Марија и свети Арханђео у рају и паклу« и друге ситније, које смо у почетку ове наше радње споменули.

Оволико за сада о Богомилима и српским народним песмама.

Ђорђе Магарашевић.

УМЕТНОСТ.

МУНКАЧИЈЕВ „МОЦАРТ.“

Поодавна се већ поговарало, како славни сликар Мункачи хоће да наслика и овековечи „последње часе Моцартове“. Ту своју намеру извео је Мункачи и остварио, те од неколико дана стоји дивно израђена слика изложена у уметничком дому у Будимпешти.

Чим уђе човек у тај уметнички дом, обузме га неко чудновато осећање; осећа, да је у светињи, где умотворине узвишених генија шире своје благодатне зраке над гледаоцима. Та само у последње време гледали смо ту ремек-дела два данас тако ређи најславнија уметника-сликара, Верешчагина и Мункачија. Како је чудноват геније тај! На платну, неколико метара широком и високом — које платно у фабрици рађено има врло незнатну цену — створи геније ремек-дело, којем се цео свет чуди и диви, створи дело, које дичи и уметника самог, а и народ, из којег је поникао.

Каква је ова нова слика, — тешко је рећи. Она је диван створ простоте, узвишености и истине. Створ обилне снаге, која се уздиже над тако званим „Effekthascherei“-ем. Даје нам да осетимо оно, што је Новалис рекао: „треба млого више дара, да човек створи што просто, него да створи што заплетено“. Што мање средстава употреби уметник, да створи што савршено, тим је већи уметник.

Слика „Моцарт“ је пар слике „Милтна“. Која је од ове две боља, не може се лако пресудити, јер обадве млого вреде. Нама се прва канда ипак боље допада. Можда стојимо под утицајем самога предмета и судимо субјективно. Ма како да нам импонује моћни сотона у „Изгубљеном рају“, ма како да нам засењује очи помпезна чар рајска и нимбус анђела: немамо да им захвалимо толико, колико нам узвишена пружају дивне мелодије „Дон-Хуана“, „Фигарове свадбе“ и „Чаровне фруле“. Та сјај тога младог и рано преминулог музичког генија подсећа нас на азур-плаво небо Омирово. Мили нам се гледати слику, која нам толико о њему казује, ал описати је — врло је тешко; управо се и не да описати онај силни израз, који на том лицу влада а Моцартово слабачко, увело, бледо лице тако је пуно израза, као да му се цео дух сакупио на образе, пре но што је за навек оставио изнурено, изнемогло тело. Боје стоје у хармонији са бледим, финим лицем, на којем већ ни очи не сјаје онако као пре, а на високом пластичком челу још и сад лежи необични геније. У истини можда није такав био Моцарт, али вештак боја и форма само тако може себи представити оног чудноватог велеума, који никад никог није имитовао, него је сам себе невао у потпуној лепоти; који је од пет година писао концерт; који је као дечак од шест година издао у Паризу сонате за гласовир, а кад му је било дванаест година, сам у Бечу управљао оркестром, што је његова дела свирао; који је у четрнаестој години на позорници у Милану чуо певати своју прву т. зв. оперу серију: Митридатеса, а одмах обасуо свет са најдивнијим музикалијама, које још и данданас живе у потпуној свежини на европским концертима и позорницама. Духа, који се тако рано развио, сазрео и прославио, морало је рано и нестати. Било му је тек тридесет и шест година, кад се 5-ог децембра 1792. год. у вечност преселио.

Ова чудновата судба заинтересовала је не једног живописца. Познате су слике, које нам га износе на бечком двору; друге га сликају, где у салону француске краљице Марије Антоанете свира у гласовир, са детињастим лицем, у фином рококо-оделу. Један немачки уметник насликао га је и у последњим часима живота му. Али све те слике као да морају уступити првенство Мункачијевој слици, где нема ничег театралног, него је све просто, истинито и пуно духа. Да прескочим опис слике и група, — то је у 2. броју овога листа већ опширно изнешено, — хоћу само да напоменем, да на слици има једанаест лица. Средиште сачињава Моцарт, како слуша поједине партије „requiem“-а са старога гласовира. Још га само фини звуци музике држе у животу. Види

се, да неће већ дуго, али се види, да ће до краја само музици живити. Нема ту самртних мука, нема ту стрэха од часа умрлог. Суву, ослабелу, косматy главу обузима му неки невидљив з-р, помешан жалошћу, што се све само са изврха лица даје распознати. Слика жене му савршена је слика тужне супруге, која је не једну ноћ пребдила над болним мужем. (Чисто нам је жао, што још знамо опширнију биографију, те знамо, да се познаје удала за саветника Нисена у Копенхагну.) Хотимице ју није сликар насликао лепу, па ипак је лепа; младо, тужно лице, које много каже. Очи јој почивају на болнику, да виде, како упливише на њега музика, али са тужног лица јој се даје распознати, да је и њу сва нада већ оставила. И остале групе пуне су хармоније као и ма која партија великог „requiem"-а. Мајсторска складност влада на целој слици. И ово је заиста ремек-дело — један степен више к бесмртности. Можда би стручњак могао наћи коју ситницу ману у цртању или бојама, али ко ову слику са душом посматра, наћи ће пуно духа на њој, видиће узорит створ, који одговара највишим захтевима реалног идеализма, видиће истину у песничкој руху; наћиће живота у најчистијем огледалу маште.

Моцарт је по рођењу био Немац, али генијем својим постао је љубимцем целога света; и Мункачи се одиста може надати, да ће и он временом постати љубимац и имовина целога света, који се одушевљава за лепо и узвишено.

Будимпешта. В.

ЛИСТИЋ.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

П. А—в. (**Српско народно позориште** у Ср. Карловцима.) Други дан Ускрса отвори нам се у саборној дворани, која беше досад а има да буде и одиако позорницом важних у нас политичних и црквено-школских послова, позорница позоришне уметности нашег милог народног меанчета, први пут након 1881. године. Добро нам дошла, мила гости наши! Претплата је отворена на 12 представа, а биће осим тога још 3 до 4 представе ван претплате. Претплатника има 42. Свака позоришна дружина, која је у Карловцима била, добро је дојако пролазила; па и народна молловцима гла се увек, те и пре 4 године, само похвалити с Карловчанима. Овај пут није дружина подесила ако у згодно време. Ово је време за овдашње грађанство баш најнеугодније. Али надајмо се, да позоришна благајна неће ни ове године овде зало проћи, не само што оно позориште заслужује општу народну поштову и љубав као просветни народни завод, као „жижо око живота народног", него и зато, што нам је управа дала на расположење све само најбоље своје комаде и све саме приме за Карловчане. Незгода је у Карловцима на сам лонала, где се дају позоришне представе. Соба писка, а доста и тесна. Одавна се поговара у карловачком грађанству, да се дигне каква ограда, која би уделена била за читаоницу и иначе за приватне и установе, које би служиле за боље развијање друштвености у овом месту. Место би тим добило и само по себи много, а и углед би му порастао према странцима, који се у равним нашим приликама стичу у ону митрополу путовомног живота нашег народа, у столицу најважнег достојанственика нашег црквеног и старешине нам свију црквено-школских установа. Шта и та лепа намера родољубивих Карловчана не остане само празан говор. — Прва представа беше: „Стеван, последњи босански краљ", с Ружићем (Стеваном), Хаџићевом (Дивном), Милојевићем (Томашанџијом) и Миљковићем (Томом) као главним особама. Извикан је неколико пута Ружић, па и Хаџићева и Милојевић; али и опет морам рећи, да је представа била врло несклада, а комад пропао. Што је представа ишла нескладно, нису, дакако, крили приказивачи главних особа, па заједно ни Ружићка (Див), ни Вујићка (Катарина), ни Ђурђевић (Радивој) са својим споредним улогама, него приказивачи мноштва других ситнија и статиста. Мајер је, да у овом комаду треба много и често статиста; а још већи је мајер, да друкчије не може имати својих извежбаних статиста, већ мора у сваком месту да их рекрутује већином из особа, које немају ни појма, да и статисте треба да имају појма о својој дужности, који не умеју да се крећу ни колико лутке на гајтану, него мораш да их гурају то тамо то амо. Што се ван самог комада тиче... Кажу, најбоља је то драма Мите Поповића. Али ако треба представа „за народ", за „недељну публику", боље је, поред оваких, још увек држати се готово ма ког Стеријина, Бановa и Суботићева комада. Нека се смилују бар представљачу „Стеванову", да после двaестпетогодишњег мучно стеченог јубилеја не мора сав и сагуде издирати и тровити се. Та, он је душа нашем меанчету! Ал, богме, не испраши га Ружић раменом криве Дрине ни — „Стеванa, последњег краља босанског". Песник „Стеванов" треба да се, после толико „кораблекрушења" на драматском мору, уверио, да ваљану његову лиричному дару стоји широм отворено да ваљану његову лиричному дару стоји широм отворено да заслугама и слави без песничке универзалности. Сри. поље заслугама и слави без песничке универзалности. Сри. драма не може се од њега надати ланорикама. Бива да човек у зрелим годинама покуша нешто ново; али у том случају мора тај покушај носити на себи бар знак зрелости. Но кад мора тај покушај носити на себи бар знак зрелости. Но кад напише 4—5 таких покушаја, па једна дотера, да му је овака работа најбоља, а после тога напесе производ слабији и од најслабијих, ту нема ваде више. Љубиша и Миљковић почели су да у својим најбољим мушким годинама пишу „тек" приповетке, али се одмах показали као вештаци. Не знам, ко носи из души, да се приказивачица Дивне мора ін batura дати пиштати на позорницу на носилима у свадбу као мртвац и да тамо неколико минута лежи пред гледаоцима као сабласан, особито, где је овако мали простор између гледалаца и позорнице? Зар та и онако неретка сцена не би исто тако била „трогателна", (а то се хоће), кад би се преко свадбука пребацио покров, па било у свадбу Дивне или не, јер на речи Стевановић доста се јасно види, ко је у свадбуку, а да је публика и не мора видети својим очима? — На каси је било 92 фор., а беше ван претплате. — 2. Опет ван претплате гледасмо трећи дан Ускрса: Рат у мирнодобa. Пре-

рада! Несрећна прерада! Као да комад не би био исто толико смешан, (а то му је иначе једина готово врлина,) кад га немци (у том се бар у главном види „прерада“) не би заволели па ић и већ! На тек онај алоерстин хумор на руски језик! Свуда је иначе „Дивица Комарова“ Мадарица са звоном мађарским именом, само Срби мора да немају (бар на српских уста звони оно погрђавање руског језика као немештине, ако се можда у оригиналу и неће да немеље мађарски) руски, баш руски језик! У читавом свету и на мало меродавнијим местима не сматра се данас већ наше руски језик за ошиху Winkelsprache, као што се то ено на српској позорници чини! Што се тиче приказивања, бољег не можемо пожелети. Приказивачи од првог до последњег учинили су своје, да се гледаоци насмеју и позабаве, па у добром расположењу разиђу. — На каси је пало до 60 фор. — 3. У четвртак 17. (29.) априла имадосмо праву представу у претплати: Господар ковница. Овај комад одржаће се и треба да се одржи дуго на нашој позорници, ма да није „прерађен“, ма да је чак и из живота свесиа страна нашем животу; и одржаће се не само, што ће сам по себи то заслужу е, него што у њему и мала улога даје приказивачу прилике, да се покаже, шта уме. Знати је право ухватити гледати Ружића као Дерблеја и Вујића као Клару Болијесову. Ружић увек игра с истом вољом и одушевљењем и малу и највећу улогу, која га допане, на било то, да тек има да изнојује себи одликовање, како српски глумац још није доживио, а било да га је већ постигао; било то пред гледаоцима, где број интелигенције превазилази остале, било иначе. Прави уметник и не уме друкчије. Вујићка, чим се крене, чим говори, певаује, да је права уметница. Миљковић (војвода Блиња) такође би заслужио потпуно признање, када би сваки пријор са једнаким жаром наводио. Он је и данас прва снага наше позоришне дружине; и до њега стоји, да поставе стубом и поносом српске позорнице. На руци му је данас дар, интелигенција и прло симпатична његова прилика. Лепка Хаџићева (Атенаијада) је напредн, к д уме, уз вољну иначе своју игру, да накострући глас свој, као што је умела у оном пријору, где ликује над Кларом. Барон Пребон и Октав требају опретиније приказиваче. Ружићка (Мариана Болијесова) била је и тражисна аристократкиња и нежна мати. Добриновић (Мулине) умео је својим начином звичнити иначе скроз и скроз забавне ситуације својом (и ако не у суштини то бар према осталим карактерима у овом комаду) комичном улогом. Од осталих С. Брнчићева као Сезана била је најбоља. — На каси је пало (осим претплате) 33 фор. — 4. У суботу 19. априла (1. маја) даде нам се прилика, да видимо и опет дело Мите Поповића, и то: На ше сељане, и да чујемо музику Ј. Пачуа. Видесмо и чусмо и — пренеражемо се. То зар наши сељани? Тако зар јеатро, тако зар срце српског народа да нам се представи? После „Стевана“ не могосмо се надати не знам чему, ваи, збиља, ни оваком — монструму. Јесмо л' ми у позоришту, или у пурштапратеру? Ко икад није видео позориште на први пут види тамо његове сељане, тај ће толико имати мљења о позоришту као о циркусу, где Хаис и Кредл крешо и цмаку се, а шијаи чдове на глави и праве глупе своје гримасе; и ако му стомак тако што не може да свари, напрће од позорнита као Маргита од Мефиста, да не кажем горе шта. Да господа, која имају одлучна гласа на дивану, где се води реч о томе, да л' да се који комад даје на нашој позорници, нису и сама гледала то недоношче, ми бисмо пасиљали на њих, да можда хоће нас да вуку за нос; али овако као да им захваљимо? Ако је, за бога, и — обмрла, превршило је меру! А песме? Извор није далеко од кладе. Та, зар Срби уз гајдама онако подвикују? Зар кличе, као код деца певају „Пусти, пушо, рогове!“ или „Падај, падај, кишице!“ Као да Срби Бачванин и сам нема лепших поиевака, и да и не споменемо сеоцалијских дивних мелодија! Или ми, с опрошћењем, провинцијалци не знамо, шта је позориште, или, боље опрости, не познајемо наших сељана?! Али се уверисмо, да неко може бити нлаан лиричар, а до зла бога лош драматичар; други ко опет вољан свирач, а један композитор песама. Рекше на овај начелтај, да је рабијатан, рекше, што нам драго, али нардон — нашим сељанима! Наш свет ма у ком месту лети у позориште, кад чита вијесп на свог народног живота или из своје историје. То је мамило оба вечера и наше гледаоце на „Стевана“ па и на „Наше сељане“ а особито кад чита да је с певањем. Ал... рекох, што рекох, баш за љубав наших сељана и нашег народног позоришта. — На каси је пало осим претплате) до 60 фор.

(Хрватско земаљско позориште у Загребу.) Трећи дан Ускрса певао је познати нам певач Стеван Десканшев први пут велику оперну партију и то Фауста у Гуноовој „Маргити“. Критика се није подједнако изразила о успеху Дескашевљевом. Тако „Obzor“ најстрожије осуђује већ и покушај управе, да Дескашеву повери теноске партије у српској опери, на вели: „Фауст г. Дескашева не подпаша критике, јер нити је глас г. Дескашева од оног правог тембра, који се за оперну теноску партију највећу, обсег нак његовог гласа није никакав, дочим се којекаквима жалости не да надомјестити помањкањ'ка висина.“ „Vienac“ не налази сасвим с бојом на среду. Он овако реферише о том: „Фауста је покушао певати г. Дескашев, који је досад певао само у опереги. Мучно нам је већ иза овог првог покушаја изрећи свједочан суд о г. Дескашеву као оперном певачу; што нолимо почекати репризу Фауста. За сад радо јављамо, да је већ последњи пут имао г. Дескашев наше сретних момената те је с тога и стекао признање онћинства.“ Известилац пак „Србобрана“ под шифром Б—а сасвим отворено признаје, да га је „Дескашев као Фауст управ изненадио, и доказао, да се његов глас у толико равно, да је доретно и за велике опере; изузимајући две три погрешке“ — нели исти рецензент — „које се могу и прнм свеиским певачима догодити, који су скроз музикални, отимеао је Дескашев Фауста управ красно. У трећем је чину“ — каже се даље у тој оцени — „надмашио сам себе. Романцу пред двором Маргитиним певао је управ заносно. Високо *b* на *c*, које је нуним гласом као на пушке набацио, поздрављало је онћинство бурним аплаузом.“ — Сложићемо се с тим, да је Дескашевљев даровити младом Србину певачу, којега смо пре две године прилином изложбе женских радова одне да беседи слушали певати и то баш ту каватину — не романцу, као што известилац „Србобрана“ погрешно вели — из трећег чина Гуноове „Маргите“, не можемо а да не приметамо известитоцу „Србобрана“, да нема право, што уздиже „као из пушке набачено“ високо *b* и *c*. Не узевши у обзир, да у каватини тој високо *b* и не окупира, — ако је транспонована за певача, онда опет нема високога *c*, — већ је то рђава свеДоба за укус и уметничко схватање певачево, кад у наливу најнежнијих осећаја „избацује као из пушке.“ У таквој је прилици фалсет — дабоме не „којекакав“, као што се „Obzor“ тумачи, него фини и извежбан — свакано пре на свом месту, него „пуни глас,“ који импонује известиоцу „Србобрана“.

(Чешко народно позориште у Прагу). У прошли петак приређена је била свечана представа у славу четрдесетодишњем јубилеју Карла Шимановског, трагичног јунака. Дајао се „Хамлет“ са слављеником у наслонној улози. Шимановски је један од најзаслужнијих чланова чешког народног позоришта.

(**Моцартова опера „Фигарови сватови“**), доживила је сто година, отказао се први пут давала. У славу томе певали су је прошле недеље на дворској опери у Бечу. Опера та Моцартова приказана је била први пут на бечком дворском позоришту 1. Маја 1786. и то на талијанском језику. Прва немачки приказ био је у старом Kärtnerthor-позоришту 19. Јула 1798. Досад се „Фигарови сватови“ давали у оба бечка дворска позоришта свега 343 пута.

(**Нова српска музикалија.**) Од Ј. Ивановићева, корепође радничког певачког друштва у Београду, изашла је у сопственом издању композиција за гласовир на две руке (на малој четвртини, на две стране): „У част витешког војводе Тимочке војске ђенерала **М. Лешјанина Марш**“. Цена 1 динар. — „Гудало“ у свом 4. броју са неколико речи оцењује ту композицију те вели, да у „маршу „спевачност и велелепност није дошла до доста сналног израза“, даље да у том главном делу облик није доста уређен а и у мотивима да је требало више одређености. За Trio вели „Гудало“, да је исх значајније.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Наш сарадник Војислав Ј. Илић покупио је своје песме у збирку те их издаје у књизи, која је већ дата у штампу а имаће шест до седам табака. Цена ће бити један динар. Скупљачи претплатника добијају уобичајени рабат. Претплата се шаље управнику напредне штампарије, Јеф. Јов. Медењцу, у Београд. — Нежне и умилне песме Војислављеве заслужују одиста пажњу и симпатију читалачке публике.

— Као двадесета свеска „Зборника повољних дела“, што издаје управа српског народног позоришта излази је шаљива игра у једном чину под насловом „**На позорници и у животу**“ од Милана Шешића Максимовића.

— Добили смо **Шематизам православне епархије далматинске** за годину 1886. У њ. је додан и азбучни именик свештеника далматинске епархије.

— Из „Јавора“ од ове године прештампава је у засебну књижицу новела Вељ. М. Милојковића „**Вештица**“. Прештампавање је о трошку књижаре браће М. Поповића а продаје се по 25 новчића.

— Изашао је „Glasnik hrvatskoga naravoslovnoga društva. Godina I. broj 1—3. (Јануар-Јуни ове год.) Уређује га С. Брусина а излази у накладу самога друштва. Овом је броју садржај: О постанку хрватскога народословног друштва. Од С. Брусине. — Човек и природна знаност. Од Отона Кучере. — Лов у Фрушкој гори. Написао краљевић Рудолф а према изворнику, изданом у часопису „Magyar Salon“ (свеска од Јуна 1885.) и према преводу Сарајевске „Просвете“ (бр. 16—18 из 1885.) удесио Антун Шихлер; сваштице у „Glasniku“ том по допусти краљевићевој. — Успеси покуса са акклиматизацијом била на Ријеци. Написао надвојвода Јосиф а с његовом допоном према изворнику, који је дадан у мађарских ботаничких новинах (бр. 103. од Децембра 1885.), уз прилогом Ст. Шулцера Мигенбуршкога удесио Антун Хајиц. Утицај напредне строге зиме на Ријеци. Написе о надвојводи Јосифу, уз прилогом мајора Клобучара удесио Антун Хајиц према изворнику, који је изашао у мађарским ботаничким новинама (бр. 104. од Јануара 1886.) — Phallus imperialis. Von Stephan Schulzer von Müggenburg. — Palaeoichtyologische Beitraege. Von Dr. Drag. Gorjanović-Kramberger. (Извод на хрватске расправе тог писца у „Раду југословенске академије знаности и уметности“ св. LXXII. 1884.) — Библиографија. Zeitschrift für die gesammte Ornithologie. Herausgegeben von dr Julius von Madarász. 1884. 1885. Одена Ф. Кс. Кестерчанека. — Разне вести: Нова лежишта дилувијалних сисара. Сакупштино Горјановић-Крамбергер. — Уз лист су као прилог додани правила хрватског природњачког друштва у Загребу, на којих се види, да је сврха друштву: а) унапређење народословних знаности у опште а проучавање познаособе природних односаја Далмације, Хрватске и Славоније, обављу се такође на цео словенски југ; б) ширење и популаризовање народословних знаности у хрватском народу. Занимаће друштва протезе се према правилима на ове струке: на антропологију, зоологију, ботанику, палеонтологију, геологију, минералогију, физичну географију, метеорологију, физику и хемију, а да своју сврху постигне, издаваће друштво свој „Glasnik“ а ако умогне и друга знаменита дела, држаће јавна популарна предавања, подузимаће знамените излете и, кад буде могуће, одржаваће скупштине изван Загреба (Wanderversammlungen.)

— Из Загреба смо неки дан добили ону нову књижицу: „O zraku.“ Predavao prof. Dr. Lobmayer u hrvatskom naravoslovnom družtvu u Zagrebu dne 26. Ožujka 1886. Књига је изашла накладом самог писца.

АФОРИСМИ.

(**Римски.**)

Човек у истину добротворан јесте онај, који даје без устезања, а не иште никад да му се врати; који заборавља на оно, што је добра учинио; и кад му се то врати, сматра то као доброчинство.
Сенека.

Нисам никад срећан, кад и не верујеш да си срећан.
Публилије Сир.

Прва је казна кривцу то, што му суди његова савест, која га никад не ослобађа.
Јувенал.

Ништа не крепи тако болесника, као знаци љубави и спучешћа, што прима од својих пријатеља; ништа не гоне тако здрављу. Мудре устеже постају лек на и за телесне болетице. Што подиже душу, то помаже и телу.
Сенека.

Земљедалац занима се сељењем и сађењем; и он ће се добро промислити, пре него ће почети издати.
Катон.

САДРЖАЈ: Јади моја . . . Песма. Од Мите Поповића. — Живио Радија! Приповетка са села. Срочио Панта Поповић. — ЈевђенијеАњегин. Роман у стиховима Александра С. Пушкина. С руског превео Јован Симеоновић-Чокић. Песма друга. (Свршетак.) — Увлака. Црта из мојих бележака. Од Љубинка. — Богомили и српске народне песме. Написао Ђорђе Магарашевић. (Свршетак.) — Уметност. Музикачијев „Моцарт“. Написао В. — Листићи: Гласник. — Позориште и уметност. — Књижевне новости. — Афоризми.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. пр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Руковиси се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 18. У НОВОМ САДУ 1. МАЈА 1886. ГОД. II.

ДИВОТНО ЈУТРО...

Дивотно јутро! Хајдемо, жено,
Из ове вреве, овог жамора...
Чујеш ли, како поток ромори?
Чујеш ли, како шумори гора?
Овде све мутно, болано, јадно,
Тамо све сјајно, весело, чило...
Пружи ми руку, хајдемо, љубо,
Природи мајци на драго крило.

Одосмо. Лахор сипаше бисер
Крунио на нас с вите гранчице,
Радоснало нас гледало цвеће
И миловидне крилате тице.
Загрлиле нас, благосиљале
Лиснате руке дрвета, грање,
А на њен пољуб, и на мој пољуб
Одазвало се тичје певање.

Ја сео мирно под чадор дуба,
Она до мене на свилну траву,
На задовољне и пуне груди
Приклонила ми умилно главу...
Ја јој о оних причао данах,
Када ми душа, к'о лака шева,
Хвалећи бога и чисту љубав
И њене очи, оде да пева.

Казивао јој све оне песме,
Које сам негда њојзи писао,
Кад сам још ведро на небо гледо,
А цвет ми беше свака мисао.
Она се љупко осмехну на ме
И пође гором чило, весело,
Да венац сплете од горског цвећа
И њиме моје уреси чело.

Венац на чело!? Остави, љубо!
Шта мени венац? И он се суши!...
А један поглед твој проницави,
Више је мојој рањеној души
Него сви венци славног пролећа,
А сјај на оку што ти трепери:
Злаћени кључ је, који ми светли
И опет врата отвара вери!

Мита Поповић.

ЖИВИО РАДАЈА!

ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА.

СРОЧИО ПАНТА ПОПОВИЋ.

(Наставак.)

2. Крчма, где коло игра.

Крчма Саве крчмара, у којој коло игра, и куда је и наш Пера са сестром од стрица отишао, кад је од оца уз прилику и банку добио, на крај села је. Башта јој у рит упире а у риту је трска и рогоз, као поручене за такве куће.

У кући крчмаревој има четир собе и ракиџиница а даље штале за марву и магацин за свакојаки еспап. Свака соба има своју службу и зато ћемо их описати редом.

Прва соба.

То је игралиште. Ово је толико, да на њему може играти до сто момака и толико девојака и још да има доста места и за оне, који пију. Насред собе

стоји дирек, који држи преко слеме. Тај дирек је као онај кољац у вршају у дољњем Срему, што се око њега коњи дотле замотавају, док им главе у њега не ударе па се онда натраг враћају. Ти Сремци тако су радили, као што раде у оној француској игри, кадриљу, четворци, играчи, кад праве савијачу око воље свог. За тај посао био би дирек као наручен али за коло није. Оно се не савија око њега него се окреће око њега; али ипак тај дирек има своју службу у колу. Ту код тог дирека обично свирач свира. Око тог дирека искупе се главни момци, први хиреши у месту, па мере девојке, које испред њих играју, или немевају невешта играча. Ма каква шуга не сме ући у коло код дирека. Ту треба особита привилегија а то није за сваког. На гласу девојка пре не би играла у колу него што би довпустила, да ма какав дрољак уђе у коло и у очи јој пиљи. Хиреши око дирека запале цигаретле, пуштају дебеле димове у вис, и разговарају се очима са девојкама, што у колу играју; они, што по ћифте веле, кокетирају.

Ако је дошао момак са стране, да гледи девојака, у колу је најзгодније место, да их премери. Ту их има као на вашару, на избир.

Обично рођак, момак из места, уведе странца у коло и приказује му једну по једну. То тако на очигледа бива, да свака приметя, кад је о њој реч, но то њу ни мало не буни, она игра даље тако немарно, као да нико о њој не води рачуна.

Него је и приказивање чудно, готово као оно, кад прикумак кравље приказује.

— Шта велиш за ову гарушу, пита провођација момка и показује му прстом девојку, гледај, какве су јој обрве; могле би бити настрешница на сиромашној кући, па где колике су јој ноусинице, још само да запали лулу па под черу; па је у том притрчао девојци и рекао јој: а, пријо — случајно му је баш пријо, — шта ти велиш за овог момчића мога, погледај га, колики је; могао би бити седало за њурке, управо таке као што си ти — и на то се слатко насмејао. Ко не зна за опори начин простога света, мислио би, да провођација куди и једну и другу страну; али то није, он их напротив хвали, баш хоће, да дође до назара на се цигански влада; цигани кога коња куди, тога купује, а кога хвали, тога се ратосиља, тога продаје. Они се разумеју. Ако је момку по вољи то крчмањасто чељаде, он ће и даље мотрити на њу и вребаће, да јој ухвати очи. Кад то буде те се очима погоде, девојка ће потом оборити очи, успиће уснама, раменима и главом љуљаће се, а тиме му каже: па ето гледај ме; имаш шта и видити, баш лепше и нећеш наћи, па кад с колом по други пут до њега дође, она ће се на њега насмешити а то је знак, да му се приближује. Он ће јој на то рећи што смешно, а она ће га ударити марамом по лицу: иди, гаду, да те не спевају; нато ће он зграбити мараму, јер тога ради га је и ударила, и истрчаће из кола а она ће за њим, бајаги, вика га због мараме. Уз то ће и њена другарица пустити се а и провођација изаћи из кола и онда ће све четворо стати подаље од кола и ту ће се договарати. Ако му остави мараму, знак је, да се погодили и момак онда купи од посластичара, који је обично код кола, шећерлеме девојци, па се затим све четворо ухвате у коло и то ћувегија до девојке. Девојка примиче је игрању шећерлему а момак брише зној с лица марамом девојачком и то тако, да сви виде; ако се и нијеознојио, он се опет брише а мараму рашири тако, да је сви познати могу. Момак у таквој прилици понесе и једну јабуку те је да девојци и тим је капарише. Девојка је напред казала, да је његова; јер коме девојка да мараму, томе је и срце дала. Кад пред вече девојка оде кући, ако су ћувегијини старији у селу, они оду и испросе девојку, ако нису, они дођу други пут; али већ на готово. Где старији остављају млађем на вољу, ту се такве просидбе никад не покваре.

Но да даље опишемо ту прву собу крчмареву. У једном крају од те собе крчмарев је вајат. Ту се пиће држи. Уз тај вајат има са сваке стране по један сто са клупама. И столови и клупе, све је то јако неотесано, као и гости, који се ту часте. Ноге од столова и клупа у земљу су закопане. И клупе и столови су за ногаче закуцани, да се покренути не могу. Исто као у људници. Док се игра, столови су обично празни а кад се коло пусти, момци поседају за столове и пију, а девојке се сабију у гомилице, као овце на планинпту, па стоје и ћеретају, или се по њих пет шест заједно прохађају, ладећи се лепезама својим. Кад и кад дође по који момак међу девојке и донесе чашу пива, те, да се Власи не сећају, нуди другарицу своје цуре, а ова зна, коме је намењено на истој напија. Паметније тек овлаже усне па се стресу, а има их, које и по неколико до дна истресу а да се не стресу.

Од стотине тек ако ће једна отићи међу момке, кад их ови позову да пију. То је највећа срамота, кад која момцима на ноге иде; то је већ она последња.

Крчмарица Мара у свачем је предњак. Она надзирала момцима, она гони девојке да пију. Која је не слуша, ту грди, не да јој да игра и истера је напоље. За девојку је страшна срамота, кад је истерају из крчме, па за то ће свака крчмарици Мари за вољу и на најгоре и на најгадније пристати пре него што ће допустити, да је напоље истера. Многа

је са тога стида, са тога срама од јавности потајно образ свој а многа и душу своју изгубила. Има места, где су и на прозорих и на вратих сви застирачи црвени за знак, да у тој кући нема друге румени. И од тих се кућа свако честит клони као од ватре, али су многе крчме, где српско коло игра, горе од тих кућа, а наш свет пиље тамо ћери своје. У тим крчмама се коље а у онима заклано продаје. Колико је гори убица од продавца, толико су ужасније многе крчме где српско коло игра, него оне куће с црвени застирачи. Родитељи, имате ли уши да чујете и очи да видите и, кад чујете и видите, имате ли душе, да то трпите! На ако је у таквој кући газдарица као крчмарица Мара, онда ни и наклу таквих гадова нема. Мара је прави демон у крчми крчмара Саве. Она има толику снагу над својим „кунтошима“, да она наређује, кад ће ко с киме говорити а кад ће на кога заћутати. Она заповеда, ко ће кога мрзити и ко ће кога волети. Она мири и завађа момке, она склапа партије, које ће се тући, и одређује рок, кад ће то бити.

У таким приликама сви губе а она сама добија; јер онда се није у опкладу. За једним столом седи једна странка и наручује десет литри пива. За другим преко пута седи друга и наручује двадесет. Онда прва удара у дупло а друга пипте буре на сто. Ово се донесе и тада настаје право свињско, право звер-ско локање. Говором задире једна странка за другу, певају се песме, које нрсћају противника и изазивају га на кавгу.

Најљуће погрде, тобоже злотворима довикује бесна страна. Не каже се директе, управо, коме; али друга зна, кога се то тиче и, ако се осећа јака, или се удра у помоћ какву, или је већ памет понила, онда се отвара бој са стакладма. Прво се бацају кумбаре, као у правом рату. Једно, друго ли веће стакло баци се изнад противничке главе на зид. Ако овај нетим путем одговори, онда долази ред на картаче, чаше лете гомилом и пришће на све стране. То је плотун и затим одмах долази штурма, прси у прси, ту онда пожеви раде.

Девојке, чим се један картач омакне у њихов крај, распрште се са врискои и писком као гуске, кад псето какво међу њих улети. Неке се чак на другом, трећем ли сокаку задрже. Такве кавге често се дешавају. Крчмарица Мара постара се, да се не забораве. Које за њиће које за стаклад дође њој ту лена крајцара.

У таквим се приликама задужују момци и тиме постају робови крчмареви. Да се одуже, морају да краду. Прво краду од своје куће на кад то не залегне, онда од туђе. Ако се икоме сме остати дужан, крчмару, где коло игра, не сме се.

Пера игра у колу.

У крчму, где се све то, што напред споменусмо, догађа, дошао је дакле први пут и Пера Прерадов. Стао је стидљиво украј кола и гледао, како игра. Сестра од стрица рекла му је, да се не хвата одмах непочетка, док се коло не умори, јер онда иде свакојако на може и ловији играч издржати; али крчмарица Мара познала је тицу по перју, видила је, да је газдачко момче, те је двема играчицама намигнула, да Перу у коло увуку и ове то учинише и вештином својом заклонише, да нико не опази, како новајлија кубури. Мало по мало и он се упутио. Он је на рогљу умео добро играти; али тамо се у вече игра, па су тамо све шегрти сами, али овде се игра на дану, па све сами мајстори, капацитети. Још једаред, двапед, играо је на повотњу, уз одређење му девојке, онда га је узела Мара испод руке па га је водила кроз све девојке, да јој каже, која му се најбоље допада па ће то бити његово злато. Нека бира, коју хоће, њена је, вели, брига, да му не умакне. Прошао је двапед и тринед кроз читаво коло; али ништа не говори Мари.

— Но реци, која ти се најбоље допада?

— Кад ја ниједну не познајем, само суседову Миленку.

— Шта ће ти та дувна, тој треба само бројанице па у манастир; бирај ти лентира, што се у сто боја прелива а не грлицу, што је увек сива као јесења магла.

— Али кад ја ниједну не познајем.

— Но ја познајем ја, али нек стоји за други пут, завршни крчмарица Мара.

У том је свирац засвирао и Пера се ухватио до сестре од стрица. Ово је била на гласу играчица, хтела је брата да подичи. Крчмарица Мара је то опазила, дала је гајдашу знак и овај је уже испред Пере свирао. Кад се у колу играло оно, уз што се подвикује: „стан на место“, гајдаш би пред Перу клекнуо, метнуо рог на земљу па му је код ногу дувао да се све праши. Толику част још нико није доживио; али нико није као Пера Прерадов леп, млад, здрав, богат на јединац,

Друга соба.

То је крчмарева свађаћа соба. У њој су два кревета, један велик зелен и један мањи црн сто, и десетак петнаест столица.

Кад коло не игра а често и у то доба, искупи се ту млада аристократија паорска, што би у Босној рекли: оџаковићи, момци од богатијих кућа и оџака. Голотиња раја, која не може овакве недеље потрошити најмање десет чаша пива, та се у ту собу не пушта.

Пера пушии пије.

Кад је Пера друго коло одиграо, довела га је крчмарица Мара у ту собу и препоручила га осталој братији, а уз то му је рекла: данас си мој гост, и донела му је литру бермета. Пера је то с братијом попио а крчмарица му је донела другу. Сад му је један брат понудио цигаретлу. Он још није дотле пушио; али брат се није дао одбити. Пера је метнуо у уста, а крчмарица притрча па му је запали: Тако, сад си цео момак.

У том се попила и друга литра. Онда се отишло опет у коло.

Пера је отишао у коло са запаљеном цигаретлом и уздигнутом главом.

— Ала ти лепо стоји, поздравише га поцикује из кола, па и сестра од стрица повлади му:

— Тако, нек се види, да си мушко.

Само једна шиварица из кола, мила, смерна ћерка сиромашног суседа Јове Прерадовог, која је с Пером одрасла, само Миленка лепа погледа га жалостиво и вели му: Баци то, Перо, биће ти мука.

Пера је прожери охоло, преко рамена, и окрете се на другу страну, чиме јој је казао: шта си ти ту мени дошла, зар не видиш, ко је око мене?

Заборавио је већ на прве часове идилске љубави, када је са суседовом Миленком правио кућу од зелене зове, у којој му је она домаћица била.

Сирота Миленка радовала се, док поново свирац засвира, да се она уз Перу ухвати; али је та срећа брзо оставила. Повукла се у један крај, да је нико не гледи. Није плакала; али да је тада позвао ко да пева, она би све — запевала.

Пера се карта.

Кад је коло стало, отишао је Пера с братијом натраг у другу собу. За зеленим столом и даље се пило а за оним седио је крчмар Сава и давао банку. Играло се придизања, чија је карта јача, тај добива. Пришао је и Пера па је гледао.

— Хоћеш ли и ти, Перо, једну придићи?

— Ја не познајем ниједну карту.

— Ништа то, познаћемо их ми, дед пробај једаред; једаред као ниједаред.

Пера баци десетак на сто, придигне и — добије.

— Два или ништа, зове крчмар Сава.

Пера и опет доби.

— Четир или ништа.

— Осам или ништа.

— Шеснаест или ништа. Пред крчмаром Савом није било више новаца. Пера је распиштао, шприцовао банку. Крчмар Сава устаде, вајкајући се бајаги: Но то је чудна срећа, тај још не познаје карте па му тако иду, шта ће још бити, док тај научи густирати. Крчмар Сава сладио је Пери карте, као и крчмарица Мара девојке.

Перу пијаног ињиталирају и прате кући.

— Четир литре бермета, викнуше другови Перини, није ни Перин чича на картама стекао, неће ни он, па дај, крчмару, донеси тај асталчић у коло, да се тамо пије, нек сви виде, како Пера части с крчмареви новци. Асталчић се изнесе и намести у колу код дирека а на њега се метоше четир литре бермета у стакладима од по литре. Када дође ћеф газдачким синовима, они даду унети мали сто код дирека на поседају за њега, као дебели кумови, те пију и пуше а коло око њих игра. Сиротињи се тај луксуз не допушта и кад има новаца. Само онда ондашњете и голавере да седе у колу за асталчићем; али то је тек тада, кад им рођак катана на урлауб дође те крчмарица има респекта од сабље и мамуза.

Перино друштво већ је почело барлијати. Сви се већ изопијали. Пера посрће, очи му стале, а језик му завезао, не може више ни кани али друг један дижо по литре на-рече:

— Е, Перо, сад ћемо те ињиталирати. Сад мораш по литре на искап попити па ћемо те на сто дићи; тек си онда наш најташ, наш друг.

У том приђе лепа суседова Миленка на чисто кроз плач позва: Перо, хајдемо кући!

— Каквој кући, продера се дружина, дед ошиши је, брате, да је педесет година бриди па да јој не падне на ум ни кад се уда, мужа из крчме звати а камоли туђег момка.

Пера је изманућо шаком.

— Удри, само хајдемо кући! Шта ће рећи чича Јова, ето какав си?

Пера се покајао, спустио је руку, и пошао би али дружина неда.

Пера је морао изручити по литре бермета у себе, затим га другови дигоше на сто па њих четворица понеше га по соби а остали стадоше појати оно, кад се попи: аксијос, достојин; знале су хуле и то, научио их је један протерани гимназиста, који је такођер у том друштву био. И трезан тешко би се одржао стојећки на подигнутом столу; а како је пијаном Пери било? Савијао се час на једну час на другу страну, час натраг час напред, сад ће пасти, сад ће пасти; девојке све вриште од ужаса а Миленка је истрчала на сокак, да не гледи ту страхоту. Затим се досетила, утрчала натраг и викнула, што је икада могла: ево чича Прерадова!

Чиче није било; али је маневар жалубљена срца урадио своје. Момци спустише Перу. Пера потеже сам на врата; да ли би сам погодио кући,

Бог зна, али га братија не пусти самог: Нећемо тако, такав се гост са свирцем кућу прати, то је потпуна инсталација.

Братија узеде свирца, загрли Перу и уз свирку и дреку одбатргаше до куће Перине.

Миленка суседова пошла је назорце за Пером. Чича Јова није био код куће. Мати је изашла на сокак и дочекала Перу свога.

— Зар је такав почетак, сине? Какав ће, у добри час, бити свршетак?

Чича Јова, кад је дошао кући, затекао је Перу где повраћа и јауче. Њему сад није вредило ништа говорити, но за то је чича Јова жени својој очитао горопадно бденије. Сирота мати и била је на бденију. Читаву ноћ пребдила је ладећи главу детету. Баш је истину рекао доктор Батут у *Буквици здравља:* Вино није за младеж, а и старији ваља да га се чувају: „више је њих заклала чаша него сабља.“ Мало је, заиста, фалило, што чаша Пери главе не дође.

(Наставиће се.)

УВЛАКА.

ЦРТА ИЗ МОЈИХ БЕЛЕЖАКА.

ОД ЉУБИНКА.

(Свршетак.)

Сутрадан сам седио као обично на своме старом месту у писарници. Ташуле још нема. Где ли је сад? Можда још спава? Нека га, и тако је уморан, јако уморан, а сан је мелем за рањено срце. Проспавати који час више значи, заборавити тренутне болове, утопити јаде у море слатке, варљиве маште, које нам снови рађају. Али он снева њега! Пред-а-њ не излазе ружичасте слике, зелени вртови, анђеоске прилике: не, он види у сну оно, од чега се ужасава, од чега му крв узавре, а срце почне живо куцати. Сирома мој Ташула!

Баш сам се спремао да одем у срез ради неких убиства, која се догодила у селу Б., кад у писарницу уђе Стамена, газдарица, код које је Ташула становао. Била је суморна а тек што не плаче. Мене нешто текну у срце.

— Шта је, стара? упитах је, а срце ми поче живље куцати.

— Хајдете самном! Несрећа! Ваш друг Ташула . . .

И она поче плакати.

— Да није болестан?

— Камо да јесте, али је ноћас. . . . . пред зору . .

— Умрло? и нехотице узвикнух.

— Да! Умрьо! Крв га је угушила! .

Мени се соба поче окретати. Брзо се упутим у његов стан. На путу сам сусретао познанике, али их нисам поздрављао као обично. Њима је то чудноватo било, јер су многи замном вртили главом. Нека их, нека се и љуте, нек мисле шта им је воља, мени је мој пријатељ дражи од свега! Јадни Ташула! . .

Ево ме и пред кућом. Осетих, да ми ноге почеше клецати, да сам малаксао . . .

Чудноват се призор указа пред-а-мном, кад ступих у малу, ониску собицу, у којој је Ташула становао.

Он је био у постељи, окренут лицем таванници. Локве крви окружавале су га са обе стране. Сирома, крв га је нагло у сну угушила. Смирио се! Али како то, мишљах, та он је ноћас био ведрији, спокојнији, јер је био скинуо терет са свога срца, кад је ону увлаку оставио? Па опет . . .

Крв ми силно узавре, свест ми поче мркнути, запесох се да паднем. То је било страшно!

На малом столу угледах ону чудноватy — увлаку.

— Откуд увлака овде? Зар је није он ноћас дубоко у земљу закопао?

Пријох готово посрћући к столу па станем посматрати ту тајанствену стварчицу. Лепа, неописано лепа. Творачки ум показао је ремек-вештину у нежним, танким резовима, који се пластично огледају у ситним, религиозним сликама. Дух се узнео у више регионе, па је из њих црпио идеје, божанствене прилике са лаким, провидним крилима . . . .

Поглед ми и нехотице застаде на једном парчету плаве хартије.

Стадох брзо читати:

„Тешко мени! Опет сам несрећан; место увлаке оставио сам оловку из мога бележника.....

То је било све! Мало, али довољно, да протумачим ову загонетку, да се изведе на чисто нагла смрт његова.

Сирома мој Ташула!

Јадни, прерано изгубљени мој пријатељу! . .

* * *

Је ли прича готова?

Није, а требало би да је већ свршена.

Слушајте.

1884. године отпутовао сам у Ниш на скупштину. Први се пут обрех у тој новој варони. Беше празник неки у Мају месецу, кад сам на колодвор изишао. Свет је у празничном руху шетао по оној лепој, мирисавој пољани градској. Пођох у варош. Дуж целог пута сусретах многе познанике Београђане. Мило ми је било, кад сам видио махом позната лица . . .

— Охо, куда си нагао? чух за својим леђима неки крупан глас.

Осврнух се.

Пред-а-мном је стојао В., мој стари школски друг.

— Откуд ти овде?

— Е, ја сам већ годину дана у Нишу. Нискарам код адвоката Т. А откуд ти?

— Ето, ја дођох као министров персонал, да радим за време скупштинске сесије.

— Баш ми је мило! Имаш ли стан?

— Откуд, кад сам баш овог часа амо стигао?

— Врло добро! Ти ћеш код мене становати. Самац сам, као калуђер; али не бој се, неће нам време дуго бити! . . Мој хаџија врло је красан човек, има лену домаћицу, красну свастику и диван «османлук»! Таман за — појезију! Збиља, немаш ли још?

— Помало, тек да не ћутим!

Сависмо поред Нишаве, па се упутисмо вашаришту . . .

Одмах некако поред краљевога двора, који лежи крај Нишаве, кад се скрене у десно, види се двокатна кућица, бело окречена. То је кућа хаџије А. у којој је мој друг становао.

Уђосмо унутра.

Лепа баштица, окићена зеленилом, а испуњена дивним, цветним мирисом. На средини стоји «османлук», около којег се обвила танка винова лоза . . . Цветни багремови напајали су нас лековитим мирисом . . .

На прагу од куће стајала је млада, лепа женска. То је била газдарица мога пријатеља.

— Ево нам госта, рече са веселим осмехом В. Он ће самном становати, а плаћаће као и ја. Дукат на месец.

— Мило ми је! . .

— Драго ми је.

Уђосмо у кућу . .

Мала, скромна собица са једном постељом. На зиду висе неке мале фотографисане слике. До постеље троног сто, по којем су разбацане неке хартије. Више постеље висе гусле јаворове. Ето, то је цео украс ове сиромашне собице.

Погледам слике.

— Охо, а откуд теби ова слика?

— Па добио сам је од сестре!

— Шта, зар капетанице . . .

— Јест, удова капетаница, Милка, моја је сестра!

— Гле, гле, ја нисам ни знао, да ти је капетан И. зет?

— Јесте, био ми је зет, хтео си да кажеш, шалио се В.

Ето ти врага, помислих, опет ће да оживе у мени оне старе, оне тужне успомене.

Скинем горњи врскапут па се посадим на меку скромну постељу.

— Таман док одемо до «Европе» на пиво, док се мало прихватимо, спремиће моја вредна газдарица и за тебе чисту постељу. Две постеље у тако малој соби, додуше неугодно, али два стара, добра друга и пријатеља смесшиће се, што но веле, и у ораховој луси . . .

Тако ми је говорио В. са детињским осмехом на уснама.

Претурајући по разбацаним хартијама чудом се зачудих, кад спазих на црној мастионици ону исту увлаку, због које је Ташула онако љуто страдао, па и — умрло.

Чисто се окамених.

— Откуд ти ова увлака? упитах В-а, а глас ми је необично дрхтао.

— На сестра ми је јуче дала. Пролазећи овуда за Врању, да походи оца и мајку, сратила је код мене. Испричала ми је свој зао удес: како је изгубила мужа, како је постала удовица и како јој је велика туга, с мала пензија, па онда рече: Ево ти ове увлаке! Видиш, како је лепа? То је својина мога мужа. Узмало што није пропала. У писарници среској био неки писар — не знам, како се звао — па је присвојн себи. Једног дана чујем, да је умрло. Жао ми га било, па одох до његовог стана. Тамо спазих ову увлаку и познадох је! Наравно да сам је одмах узела. Је ли да је лепа? Ево, теби је поклањам!

Међу прстима је окретао ту чудноватy увлаку.

Каква неочекивана појава? Кад сам мислио, да је избрисана за увек из мога срца она чудновата игра са овом увлаком, ја опет наилазим на тај вештачки спор, и опет у мени про-

буђује јато црних осећаја, који су на дну мојих груди били дубоко закопани. Хоће ли бар В. са њоме бити срећан?

Та ме је мисао страховито мучила.

— Ја видим, да те нешто занима ова увлака, рече В. показујући ми прстом на оног анђелка са раширеним крилима на врху увлаке. Видиш, како је мален, па како је леп? Заиста, вештачка израда! Не знаш, како је волем . . .

Баш као и Ташула, помислим на ме обузе нека лака дрхтавица.

— Теби није добро? Ти дрхћеш?

— Уморан сам! Хајдмо на свеж зрак, да удишем онај благи мирис босиљка и каранфила!

— Онда боље хајде до »Европе.« Баштa лепа, свирка, журба, свет! . . .

— Хајдмо!

И оба се упутисмо поред старог турског Хамама у гостиону »Европу.«

— — — — — — — — — — — — — —

Да завршим.

Мене је тај догађај необично узнемирио. Посматрао сам В-а, хоће ли се на њему штогод приметити, што би моје страховање увећало, па ништа. И он је волео ту увлаку, неописано је волео.

Једног дана, после ручка дођосмо као и обично у наш стан, да мало прилегнемо. У соби хладовина. Кроз танку завесу на прозору пиркао је тихи поветарац, те разносио благи мирис цвећа и багрема.

На прагу од собе застаде В.

— Шта је ово? узвикну упрепашћен. Моја увлака скрхана, изломљена, поништена! Ох!

Па се грчевито ухвати за чело.

Доиста, увлака је била скрхана. Они ситни анђели уништени, она провидна крилашца саломљена.

— Ко је то учинио, ко?

— Ја, зачу се с пода девојачки глас.

— А, госпођице Данице, ви? А зашто?

— Зато, што сам хтела!

— Али узрок, узрок?

Девојче обори очи.

— Ох, говорите, преклињем вас!

— Е, па казаћу вам, отпоче весело девојче. Ви увек пишете са том увлаком, па ни један нежни став, ни једна нежна реч није под њом света угледала! . . . Мислила сам: кад под тако лепом, дивном увлаком излазе сувопарне ствари, скрхаћу је, јер под грубом халином често бије најплеме није срце. Тако сам и за увлаку мислила. Ено вам просте, сасвим просте на вашем столу, шат се под њом излеже каква нежнија стварчица. Ха, ха, ха! На одскакута под »османлук« грохотом се смејући.

— Аха, сад смо на чисто! Данице те љуби?

В-а обиље танко руменило, — поцрвени до ушију.

— Боже мој, мишљах гледећи раскомадане делове чудноватe увлаке. Ви лежите у прáху, мале, дивне еличице, раскомадане, баш као и срце мога несретног Ташуле. Ви сте уништене, скрхане, али су остала здрава два срца, која љубе. Можда је то срећа, што сте уништене, ви, мале божанствене прилике, јер ће остати незамућене тешким боловима две душе, остаће сачувана два млада живота . . .

ОЧЕТА МАЧАК.

СЛИКА ИЗ СЛОВЕНАЧКОГ НАРОДНОГ ЖИВОТА.

НАПИСАО ЈАНКО КРСНИК.

Познајао сам их обојицу, — и старог Мачка и његовог сина.

На и ако је његов син имао већ великог сина, опет су људи само старог звали очета (чича)-Мачак, и тек, кад стари прекрсти руке и однесу га тамо св. Николи, добије син почасно презиме, које ће и на његове унуке прећи као баштина.

Мачак нам је комшија и мале увијек, кад бих пошао у шетњу, пролазио бих поред његове кућице. Има томе већ двадесет година, кад сам једног дана поносно корачао поред његове куће, одбијајући густе димове из лулице. То је био важан корак до мушке еманципације и ја сам га потпуно схватио, јер до тог доба, кад бих хтјео да мало задимим, морао сам се сакривати по гушћама. И стари чича Мачак примјетио је то на моју велику радост, јер се досад није ни осврнуо на ме; и баш као да ми лула подиже код њега углед. Данас се сав промијенио. Кад сам пролазио поред његове кућице, стајао је као обично по средји мале лединце, бос, у подераном кожуху прекрстив руке остраг.

— Добар дан, господине! — рече, па разкуче своје чудно лице, не би ли се што пријатније насмијешио.

Ја му одздравим чудећи се, гдје ме поздравља; јер досад не проговорисмо никад али ни ријечи, и ако ме је познавао, откако сам.

— Дед'те ми мало дувана, ако га имате на одмет, — дода старац.

Понудим га дуваном сав блажен, што је и он примијетио тај нови корак у моме животу. Напуни лулу, а још стините мало дувана и у шаку, те ми врати дуванкесу.

— Биће лијепо вријеме, ... баш као што треба за траву и сијено, — рече, гледајући у небо.

Хтједох му одговорити, но старац окрете леђа и с кратким „збогом“ оде према својој кућици.

Тако се увијек дешавало, кад би ме видјео стари Мачак, да пушим. Увијек искао дувана, и увијек говорио о времену; а кад би видјео, да не пушим, није се ни осврнуо на ме.

Онда је још он газдовао у својој кући. Имао је сина, који је кметовао са својом женом и шеснаестогодишњим сином на старчевом добру. Њима је у години само једанпут добро било, а то је, кад би клали назимче; иначе су кубурили као црквени мишеви, хранећи се кукурузним јечмом и козјим млијеком, које су разблаживали водом. Нијесу се баш најбоље слагали, па више пута је било и повуци и потегни, јер старац не хтједе предати сину управе.

Једнога дана упитаћу ја први старца: — Но дједо, зар хоћете ви вјечно да газдујете? Вријеме је, да се одморите!

— Одморићу се, кад ме однесу тамо св. Николи, — одговори он: — Не дам ја узде из шака! Сад имамо, хвала богу, да се прехранимо и ако без приемока; а доцније неће бити ни тога ...

Кад сам неколико година доцније опет дошао кући, рекоше ми, да је старац предао сину узде под тим, да га прехрани и сахрани.

Опет прођох поред његове кућице и опет стајаше он на леђини у оном истом подераном кожуху.

— Добар дан, господине! Дед'те ми мало дувана, — рећи ће као и досад.

— Како је, дједо? — Упитам га смијешећи се.

— Засад још добро! одговори он весело, — биће лијепо вријеме, тамам за жито! Јечам добро пољео!

Рекао то оде опет према кућици ...

И опет прошло неколико година, да нијесам видјео своје куће. Некако о божићу пружи ми се прилика, и ја је употријебим, те проведем неколико дана код куће. На чича-Мачка био сам већ и заборавио. У очи одласка дође нека баба из села, па ме моли, да посјетим старог чича Мачка, јер неће још дуго. Пођем с њом; но како сам се зачудио, кад ме проведе мимо његове куће, у комшилук.

— Зар није више са сином? — упитам жену.

— О, већ давно! Свађали се, тукли, тужакали, док се најпослије старац не одсели.

Старац је лежао у уској и ниској собици на кукавном кревецу. Видјело се на њему, да не ће још дуго ...

Стините ми руку и рече слабим гласом: — Ej, господине мој, није ми више до дувана! Глете, где лежим, не даду ми, ни да у својој кући умрем! Умријећу, ево скоро ... и јело ми се не рачи: .. но пио бих мало вина, доброга вина, али немам новаца!

— Послаћу вам вина.

— Хвала, господине! Не знам, хоћу ли моћи и вина пити? А и за вино вас не молим, ... досада сам искао од вас само дувана ... Е, писам проспо, проспо, и ако сам страдао!

— Дједо, шта желите?

— Сад ћу вам рећи! ... Слаб сам, па ми је тешко говорити ... Видите, господине, код сина остаде ми храна за по године, ... двадесет форинта имам у њега, ... записао сам се на храну, ... Дед'те ми тих двадесет форинта, па их истеражте од мог ђуре! Он вам сад неће моћи платити; па га истеражте из куће ... тог проклетог сина.

Старцу засвијетлише очи и мало се издиже у кревету. Потресла ме та дивља мржња, која проширикаше из сваке старчеве ријечи.

— Шта ће вам двадесет форинта? — упитам га по кратком ћутању.

— Свеједно, ... за погреб, ... парастос или ... даћу овом, што ме дворн, ... само код сина не смију остати. Помоћи му неза, ... биће просјак, да, просјак ... истераћу га из куће.

— Опростите му, — рекох полугласно, скоро бојећи се те дивље и необуздане страсти.

— Никад! ... никад! Увијек сам се устезао, да му предам узде; но наговорили ме, па из те коже никуд. Чекајте, ... ви ћете и дочекати, јер ако нико други, а оно ће га његов син избацити из куће, као год што је он мене избацио ... Е, да сам му заврнуо шијом, кад се родио!

Старац изнеможе и паде на узглавље!

— Хоћете ли ми дати тих двадесет форинта? — упита ме крез неко вријеме слабим гласом.

— Сад их не требате. Подајте их комшији, па нека их он тјера у име отпитете, што вас је дворио.

— Даћу!

Дозваше свједоке и стари Мачак начини опоруку, именујући комшију Мату пашљедником свог имећа,... својих двадесет форинта.

— Мора ти платити. чујеш, Мате! Мора платити; ако неће, а ти га тужи ...

Кад сам сутрадан одлазио од куће, огласи звон-

це на цркви св. Николе, да је умрьо стари Мачак... умрьо, а не опростио сину....

Прошло је много година, да нијесам долазио кући, па, богме, и заборавих на страсног старца и његовог сина. Кад ме судба стално веза за дом, оживиће поново у мени старе успомене.

Видјео сам чича-Мачка... млађег. Био је као и покојник. Стајао на једини пред кућом, обично босоног и увијек подеран, а кад бих ја мимо пролазио, искао би дукана и говорио о времену. Каткад био и досадан, кад се напије ракије. Те слабости не бјеше у покојног му оца.

Једном га запитам: Шта је са оним дугом, што га отац препусти Мату?

— Е, на платно сам га, господине. Зато сам се на другом мјесту задужио. Е, господине, отац је био зао.

— Шта? Зар ћете ви вјечно газдовати? Жените сина, док не остари!

— Нема од тога ништа, мој господине! Сад, хвала богу, имам и мало хране и ако без приморка, мало и ракије,... а онда не би тога било....

Јавни су га ипак наговорили, те оженио сина и предао му управу, али да син њега и жену му храни и сахрани.

— Е, господине, мора и то једаннут бити! — рече, као да се оправда ради своје недошљедности. А и дерао је ваљан, па ће он лијепо самном... Е, па нећу ни дуго,... остарио сам, и ако нијесам никада добра доживјео.

Тако је лани говорио....

Недавно дотрча к мени сав изгребен по образу и кољав од блата, вичући: Помозите, господине, уби ме онај несретник,

— Ко?

— Син! Какав син?... Ђаво, несретник! Ево, шта учини од мене,... ваљао ме по блату.

Старац је шкрипао зубима, ударајући се песницом у груди. Гледао сам, да га примирим, али бадава. Напоштьетку љутила ме сва та ствар.

— А како је било с вашим оцем? — упитам га.

— С мојим оцем? вели он. — Е, отац је био зао!

Обеси главу, па оде, љутећи као заливен.

Не оде кући, већ комшији, младом Мату. И ту је истресао гњев и мржњу над сином. Тужио га, но пресуду не дочека.

Данас га оглашује звонце на цркви св. Николе, а сутра ће га погрести уз старца му....

Са словеначког. Превео —

ФРА АНДРИЈА КАЧИЋ

ПРЕМА СРПСТВУ И ХРВАСТВУ.

Од назад петнајест-двајест година хрвацки књижевници раде неуморно, како би што више раширили хрватство на рачун српства. У тој тежњи најбоље силе њихове труде се, да избришу Његоћ могу у прошлости име српско, да прошлости српској даду други вид. Доста се је шћетити, како је г. Рачки покушао да лиши српски народ трагичне славе косовске, а г. Шафарик апсолутне својине косовскијех пјесама. Када ови хрвацки академици, који важе као најбољи хрвацки научењаци и при томе као најумеренији Хрвати, овакве покушаје праве на штету српства, било би излишно напоминьати «јуначка» ђела Павлиновићевијех и Старчевићевијех шћедбеника, које се напао принуђен учени Мајков опоменути, да не траже историчке истине по књигама хрвацкијех писаца, него да је сами црпе са бистријех извора науке.

У овој својој тежњи Хрвати су били већ присвојили дубровачку књижевност као цвијет хрвацке књижевности, и Дубровник као хрвацку Атину, премда је и. пр. Гундулић, најбољи преставник дубровачке књижевности, толико познавао и цијенио хрватску историју, да јој није ни стиха посветио у своме Осману; дочим се није задовољно са славнијема и трагичнијема успоменама из српске историје, којијема је њежно искитио своју епопеју, него је пошао и мало даље у прошлост, па виндицира српскоме народу славу Александра великога и својину егејскијех обала. Али су свијесни Дубровчани одбили тај хрвацки загрљај, а један од најугледнијих присташа хрвацкијех у пошљедњем заћедању сабора далматинскога, др. Клаић, није знао чим боље оправдати своје пристајање уз хрватство и ово у Дубровнику бранити, него сасвијем озбиљно наводећи, да је ћететом једаннут чуо на Ријеци (Омбли), ће је један тежак споменуо хрвацко име! Тако су Хрвати принуђени, да к себи руке повуку са Дубровника у прошлости и у садашњости. Дубровник се све отвореније покажује, што је, и он се данас с поносом ошћења чланом идеално уједињеног и ако физично раздробљеног српства.

Истом тежњом руковођени присвојили су Хрвати сасвијем као Хрвата Фра-Андрију Качића, ауктора «Разговора угоднога народа словинскога», а као таковоме брзо ће му подигнути пристојан споменик у Бристу, његовоме родноме селу у приморју макарскоме. Ми се искрено радујемо томе и дотичноме одбору дужни смо наше признање изразити, што се тако живо заузео около скупљања прилога на тај споменик; али не можемо овом приликом оставити писца «Угоднога разговора народа словинскога» као Хрвата у хрватској искључивој својини. И наша ће сврха бити, да испитамо мисли и осјећања Качићева, да прегледамо о чемо је угодно разговор водити народу «словинскоме», те по томе судити, да ли се Качић може озбиљно Хрватом сматрати, или можда већијем правом — Србином.

I.

Качић започиње са првијем краљем словинскијем Остројилом (Строимир), који освојивши «Далмацију горњу и доњу до Македоније» окруни се и подиже свој престо у Дуклеји. Остројила наслиједи на престо син му Свевлад (Самовлад), а овога опет син му Селимир.

Овје, као што се види, Качић учи свој народ, да себе познаје, од како је дошао иза Карпата у данашњу своју постојбину. И збиља његово излагање у почетку слаже се са резултатима историчког истраживања најновијег доба. Само се године Качићеве не слажу са овијем посљедњијем.

Иза Свевлада долазе још по реду, данас науком утврђеном, Владан (Владин) и Радимир (Ратимир), па до Немање на броју 39 краљева «словинскијех», ђе долазе измијешани владаоци архонтија Србије, Травуније, Захумске и Дукљаске (Зентске), као да су редом једном земљом и једнијем народом владали. Од Немање слиједе редом владаоци Немањићи па се завршује ова серија «словинскијех краљева» са Вукашином, за којијем долазе рашки деспоти, принципи од Зенте и поглавице и краљеви босански за себе; па ђа говори о поглавицама бугарскијем сасвијем засебно и најпослије долази на једној страници и по »кратко говорење од поглавица хрватских и краљских!« Биљежимо, да је Качић збио сву историју хрватску на једној страници и по, јер само босанску историју излаже на петнаест страница, бугарску на девет листова, а »словинску« на двадесет и пет листова...

Ово је садржај првога дијела »Разговора« Качићева, одакле видимо, да посљедње мјесто даје хрватској историји и да о њој тек мимогред говори, што је за нашу тему врло важно.

У другом дијелу Качић се бави задржава са Скендербегом и Сибињанин-Јанком, па слиједи повјест о паду Цариграда и о ратовању Млечића противу Турака. У овоме дијелу долази још једна пјесма о Франкопановићима, једна о Зриновићу и описди Сигетској и једна о погибији краља Лудовика на мухачком пољу, што је такођер важно за наше испитивање Качићева мишљења и осјећања.

У трећем пак дијелу долазе »кнезови и властела народа словинскога;« па турски нападаји на Шибеник, Сињет и Беч; па долазе појединн »витезови,« који се одликовали у бојевима противу турскијех нападаја на дуждеву државу, који су слиједили послије пада народнијех држава Србије и Босне. Пјесме ове узимљу готово сву половину књиге а знаменито је, што међу њима находимо двије пјесме подугачке, у којијема се славе »витезови угарски и хрватски,« који су турске главе осијецали. Прва је пјесма »приказана пресвјетлој господи загребској.« У њој видимо на првом мјесту Сибињанин-Јанка, на његова сина краља Матијаша, Франђипана, Гереба, Јеремчића, Колонића, Мишљеновића, Карловића, Јурчића, Кеглевића, Бакића, Зриновића и још неке такођер из преко Велебића. Исто находимо и у другој пјесми о хрватскијем витезовима имена јунака прековелебићкијех.

Дакле Качић разликује хрватске витезове од осталијех »словинскијех« витезова, а именито од книнкимскијех, дрнишкијех, сињскијех, клишкијех, каштеланскијех, пољичкијех, омишкијех, задварскијех, имоцкијех, вргорскијех, приморскијех, неретванскијех, которскијех, а особито од котарскијех и шибеничкијех, који су најближи Хрватској.

То разликовање још је значајније, у колико је прву од поменуте двије пјесме назвао пјесмом »од угарскијех и хрватскијех витезова,« што свједочи, да је сматрао хрватске витезове ближе угарскијема него ли далматинскијема.

При свршетку нам је забиљежити, како

Качић слави у неколико пјесама и »силене и гласовите јунаке турске.« Ће спомиње Перизовиће, Ораховиће, Бојчиће, Бабиће, Топаловиће, Катиће, Косариће, Бакотиће и т. д., што сиједочи, да ни у фра-Андрији није крв вода била.

Л. Томановић.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

PRIRUČNI RJEČNIK SVEOPĆEGA ZNANJA ili mala hrvatska enciklopedija. Obradjuju Dr. Ivan Zoch i Josip Mencin uz sudjelovanje i priponoć inogih književnika. U Osieku 1885. Tiskom i nakladom Dragutina Laubnera.

Натпис поменутој књизи сам нам показује знаменитију појаву у данашњој хрватској литератури. У последње време јавља се доста рада у лексикографском пољу хрватском. Осим речника за поју дне потребе и великог академског речника, за који је главна заслуга покојнога нашег Даничића, ево нам се јавља и хрватска мала енциклопедија. Нов је појав то, а угледало се на страну литературу, н. пр. немачку, у којој су ваше дела ове врсте, познатих са натписом „конверзациони лексикон.“ — Ако немамо опсежних такових речника у данашњој српској или хрватској литератури, а оно ево имаћемо у мањем опсегу оно, што доиста може добро доћи и послужити сваком, који је рад да се упозна са свеопћим знањем, кад га на то наведе прилика и потреба му се укаже. Досада дакле морадосмо се служити немачким или другог ког народа конверзационим речником, а одсада моћи ћемо и ово поменутим делом, што је добро дошло онима, који не разумеју страног језика, али још боље онима, којима велики опсежни речници не долазе тако лако до руке, било због тога, што је таково дело скупо или због чега другог. Осећајући ту потребу у хрватској књизи, латиште се тога труда и посла поменута г.г. обрађивачи речника, уз накладу Драгутина Лаубепера. Но осим таковић узрока, зашто се подухватише овакога посла, још је један понајважнији, као што се и сами овако изражавају: „Познато је, да се *немачке књиге* ове врсти, у којих се аутори на наше хрватске одношаје не обазиру, што више о њих *криво извјешћују*, своје хвале, наше грде, међу интелигенцијом нашега народа јако шире, те свакако народну свијест убијају, на што умољавамо све родољубе . . .“

Нећемо овде да испитујемо, у којој мери чине то немачки таково речници, али доиста нешто од тога јесте махне. Не можемо ни о овом хрватском речнику више и потпуније рећи, је ли се он уклонио од тако ових хотимичних погрешака, јер је ово дело тек у свом почетку; изишло је тек 8 свесшића до почетних слова *Бе*, те не можемо унапред рећи, колико и како се осврнало на непристрасност, на својину овога или онога народа и племена. Покушаћемо ипак, да кажемо коју и о досадањем раду ове врсте, који је угледао света у штампаних досада 8 свесшића.

Упоредивши све, што је у слову *А* са материјалом, који је у немачком таковом речнику, видимо да је овај дакако служио обрасцем при оваковој књижевној радњи. Кад је пак цел хрватској енциклопедији, да се зове *малом*, онда је мање узето од свачега, што је у таковом великом немачком речнику. Скраћене су појединости, али су сви важнији моменти споменути. Имамо од свачега, што треба да је у таковом речнику, кратак и леп преглед. Ма да има досада доста места, која се једно за другим спомињу како су у немачком, н. пр. *Мајеровом* таковом делу, тако исто и у овом приручном речнику, ипак зато на место онога, што је за Немца и његов језик сходно, испуњује се оним, што је за нас.

Г.г. обрађивачи тога дела нишу у 1. свесши при крају у огласу: „Унапред знадемо, да ће се делу нашему са разних страна којешта приговарати: овоме ће ово, оному оно мањкати или сувишно бити. Ну то није крај толикога садржаја и тако малена простора нити друкчије могуће, ако хоћемо, да буду све струке једнолико обрађено. Вриједност дјела показати ће се тек онда, кад буде готово, кад се буде могло казати: ево огледала наображене Харватске, ево мале књижице, из које се може *сватко* подучити по прилици о 60.000 предмета света људскога знања те си о њих усвојити праве темељне појмове.“ Изричу даље, да ће савесно радити, да ће се на словенске, а особито на хрватске одношаје савесно обазирати, те зато моле помоћи и суделовања, да би тим могао бити овај речник тачним огледалом народа.

Оваковле племените жеље и мисли остварују се у неколико, јер је ово књижевно дело тек у свом почетку. Досад нам је у рукама само слово *А* и почетак слова *Б*. Зато и не можемо унапред знати

и казати, колико се обраћивачи осврнали на поменуту мисао и главни посао.

По овом, што је досада на свет изишло, види се, да су доиста несловенски моменти замењени словенским у овом речнику. Осврнало се на историјски део, како политични, тако и књижевни. Осим тога није пропуштено уметнути и такове личности историјске, које су у вези са историјом српскога или хрватскога народа. У појединости се не можемо упуштати нити на то мислимо, јер овим смо ради само у општте поменуто књижевно дело приказати, а шта буде прилике, која ће се указати тек онда, када ово буде превалило барем своју половину, моћи ће се и у појединости упустити, јер ће их се и наћи; у слову пак *А* има их и мало. Тако би се дало приметити, да се могло рећи која у слову *А* о Арсенију IV. патријарху српском, који је дошао са знаменитим бројем Срба у Аустро-Угарске крајеве. Могло се као важна личност споменути и име Димитрија Анастасијевића Сабова, који је у два маха оставио 20.000 фор., да се тим оснује вел. гимназија у Ср. Карловцима. Код неких српских књижевника додато је уз име и презиме реч: Србин, српски писац, негде пак не. Не знамо, је ли ово хотимично или не; значи ли то, што неки српски књижевник нема додатка, да је Србин, или не значи? Ми не сумњамо у добре намере г.г. обраћивача овога речника, јер их као непристрасне људе познајемо. Колико су ово неколике мане, толико опет у похвалу иде онима, који ово обраћују, што се у српским стварима досада држали овога обећања. Да богме да се ни оно не уписује у грех, јер њима најпосле толико нису ни познате наше ствари.

Мислимо, да би многе ствари из овог речника могле испасти, ма да их има у другим књижевним делима те врсте код страних. Овде би се дало много таквих речи и тумачења им напоменути. О Африци и Америци мислимо, да је много речено, ма да се и двапут више говори о њој у немачком конверзационом речнику. Немачке глаголе ваљало је напустити, особито, ако се у нашем народу не чују. Споменимо немачке речи abtreiben и abtakeln, које се додуше спомињу н. пр. у Мајеровом речнику а и значе нешто, у овом пак мислимо да немају места, јер не знамо, у ком крају би ове речи у нашем народу служиле као технични термини. Међу тим Вуков и Даничићев речник пружиће нам доста глагола, који се јако употребљују али многи не зна, шта те речи значе. Не би дакле штетно било и такове речи изводити и у ову народну књигу сместити.

Ове скромне примедбе напомењусмо у лепој жељи, да „приручни речник свеопћега знања“ буде доиста згодно уређен за онога, коме је, како је у објави речено, намењен. Зато би се могло много штошта изоставити, што неће бити од потребе многому, а и већини чланова нашега народа, а по где што још додати оном лепом градиву, које је већ у то дело смештено. Мислимо, да би тим много мање изишло ово дело, него што изгледа, да ће изићи. На то нас побуђују пуних шест свезчића слова *А*, које сразмерно много више материјала изискује за друга слова. Тим би дело и мање било, а и лакше би до руке долазило оному, којему је намењено. Нећемо да упоређујемо овде вредности немачких таковних књижевних дела, јер ово хоће да буде „мала хрватска енциклопедија“.

Хвале вредна је радња оних, који ово дело обраћују, задатак је велик, труд је голем, зато и треба помоћи многих сарадника. Хвале вредан је и овај, који се примио издавања овога дела. Мислимо, да је оваково дело заслужило, да га издаје друштво, које се стара за просветни напредак, било то Матица Хрватска или Академија југословенска. Не знамо, је ли и у колико је у том покушавано. Много ће лепоти и савршености овога дела допринети илустрација, о којој се спомиње, да ће се и за њу побринути. Код нас Срба покушало се у овој врсти делом: „политични речник“, који је написао Владимир Јовановић — но остало је недовршено.

Толико засада о „приручном речнику свеопћега знања или малој хрватској енциклопедији.“

У Карловцих 1886. **Ђорђе Магарашевић.**

O ZRAKU, predavao prof. dr. Lobmayer u hrvatskom naravoslovnom družtvu u Zagrebu dne 26. ožujka 1886. Zagreb 1886. Nakladom piščevom. Tiskara „Narodnih Novinah.“ Цена 10 новч.

Крајем прошле године основало се у Загребу, након дугог напрезања и подстрекавања на то професора универзитетског С. Брусине, „хрватско наравословно друштво,“ коме је међу осталим и то од највећих задаћа, да шири и популарише природне науке у хрватском народу. Ради тога држаће друштво и јавна популарна предавања. У предавањима тим износиће се ствари из свију природних наука а удешаваће се за ширу публику. Предавање „O zraku“ од Лобмајера већ је тако популарно јавно предавање.

Лобмајер је лечник и професор хигијене на загребачком свеучилишту и као такав издао је досад већ више расправа, које захватају у народну хигијену. Од њега имамо. „Tko je jači, onaj i stariji“, „Nešto o hrani“, „Čim se kvari zrak oko nas„, „Rad i odmor“ и „O zraku“.

Све ове књижице пуне су поуке за сваког и писане су за народ, коме доиста треба рећи, у чем

грешни у здравственом погледу па шта да ради, да му здравље напредује, јер само у здравом телу здрава је и душа. Расправе су писане лако, разумљиво, само да је писац могао избећи по неке још изразе, који су широј публици нејасни или да их је протумачио бар.

О једној од наведених расправа „Čim se kvari zrak oko nas“ било је више говора у „Стражилову“ од прошле године на стр. 541., сад ћемо рећи коју о најновијој расправи „O zraku“ и препоручити ју читаоцима.

О ваздуху се даје писати врло много и у разном правцу, тако, какав је у физикалним а какав у хемијским особинама својим, како се квари у опште, како се поправља и т. д. Кад би се све скупило, била би читава књига о ваздуху, а кад би се све исцрпило, била би још и већа. Удесити све то за једно предавање, коме је време увек одмерено, не да се. Испредаје ли се ипак о свему тому уједаред, то је тек у главним потезима и кратко. Како је у књижицу од 21 стране стало много о ваздуху, видиће се најбоље, ако наведемо, о чему све има у њој:

У расправи се у почетку говори, како су јавна предавања из природних наука од користи широј публици, затим о човечијем животу у опште и онда се прелази на зрак, те доказује, како нам је од потребе као свагдањи лебац; наводе се затим саставни делови и главније функције тих делова; после овога тумачио је предавач дисање те од каквог је утицаја ветар на људе и од какве је важности по дисање то, колико је топло ваздух а у овом се разлаже и о распростирању топлоте у опште. За овим читамо, али укратко само, кад је ваздух чист и како га квари прашина а особито ситне невидљиве животиње, микроорганизми, и напослетку, како се ваздух даде најпростијим путем за дисање поправити.

Наше је мњење, да се није морало у једном само предавању исцрпсти све о ваздуху; много би боље било, да се поједини одсеци, наведени баш у овој књижици, разиђу сваки за себе или највише два спојили. Тиме истина не би било целине о ваздуху, али би свако предавање за себе имало много веће вредности; било би већма исцрпљено. Међутим „O zraku“ је написано доиста поучно, само нам је приметати, да писац није у овом предавању нигде рекао, шта је апсолутна а шта релативна множина водене паре (и воде) у ваздуху и да није доста протумачио зрачење топлоте па ни спровађање јој. Са хигијенског гледишта је о зрачењу а особито о спровађању топлоте изведено добро.

Ма да има неких места у књижици, које ће Срби због чисте хрватштине тешко разумети, ипак ју препоручујемо свакоме, који чита латиницу, јер заслужује то поуком и садржином својом.

Стева Милованов.

ЛИСТАК.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ

II.

У Бечу 18-га 30. Септемврија 1816.

Пречестнѣйшій Господине,

Любезнѣйшій и высокопочитаемый пріятелю!

Ево ме већ у Бечу. У Новом' Саду сам 8 дана сам тражио и очекивао каква друга, и најпосље сам морао сам поћи. У Пешти сам код Витковића ручао; Оде му се врло допадао. У Будиму сам нашао Исаиловића, Берића и Булића; Берић е, као поета, Оде врло добро разумео, и, по достоинству њихову, до неба их подиже; а Булићу и Исаиловићу писамм имао прилике да их прочитам. Несторовић ме врло лепо приме; молио сам да ми Рѣчник Директорима препоручи, и казао е да ће учинити. Не би ся горега было кадъ бы му вы зато писали. Аолапцковић е већ био отишао у Сомборъ; говорио е да ће и вас походити, него му препоручите пренумерацію на Рѣчникъ, а он ће у Сомбору имати добру прилику къ тому; препоручите му и за народне пѣсне, а особито за косовске и за сватовске и поздравите га одъ мене. Гледајте за ону Шалѣницу из Гргуреваца те е добавите и препишите оне три косовске пѣсне пакъ ми ихъ пошальите.

Копитаръ, Давидовић и Гагић любезно васъ поздрављю. Юче самъ Гагићу читао Оде, и врло му се допадаю, узео е да ихъ препише; я самъ му казивао и за ону Славенску Оду, што сте е вы лани правили, онъ би е радъ имати: да може пытати, е ли ону приміо онай прілкъ, што самъ му е я послао — него ми ви пошальите ону Оду, да му е я предамъ, онъ ће се још' више одъ мѣсеца дана овде бавити. Копитару и Давидовићу још' писам Оде показывао. Нешићъ ово

дана полази тамо доле, и самъ му говорио да Васъ походи, и обрекао е ако узима времена: зашто се неће тамо дуго бавити. Демелићъ е, са женомъ, отишао у Оршаву да зимује. Братъ ми е његовъ предао пренумеранте одъ Краљевића владике; О! како е лепо видѣти у реду Далматийске Монастыре. Протопресвитерате и градове! самих калугъра 31, а попова 24! Изъ Дубровника 23 пренумеранта, и то су све готово Бошняци и Херцеговцы: изъ Сараева. Мостара, Требиня и пр. Краљевићъ е заиста освѣтлао образъ своме краю; само да још' хоће тако учинити Путникъ и Миоковићъ, а за друге не маримъ. Есте ли вы писали оцу Аћиму, Јованy Миоковићу (у Београдъ) и пр.? Ако нисте писали а вы пишите молимъ што брже, а особито оцу Аћиму и Миоковићу. —

Кад' васъ не бы мрзило да пишете Проти Земунском', Шидском', и новом' Митровачком', да ми циркулираю обявлѣніе по своим' протопресвитератима: зашто ће се канти. – Пошљите ми Копытарево писмо натрагъ (макаръ га и отворили били), поздравите ми све братство, Г'дина пароха Борића и све његове домашнѣ. Кадъ на ово писмо добиемъ одговоръ, онда ћу камъ више писати, а садъ већ нема мѣста. Вук.

Писмо мое атресирайте на Давидовића. Есте ли примили мое писмо изъ Н. Сада? Я самъ га Г. Богићу предао. Микалю ће ми онде наћи Копытаръ.

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(Матица Српска.) Одбор за издавање књига за народ на задужбине Петра Коњешића састао се 11. п. м. а на састанку је своме према мисљу дра Ђорђа Натошевића одбио поднешена дела Петра Ј. Кнежевића под насловом „Ратар у пољу и на дому“ и „Пољопривредни катихизис.“ Осим тога одбијено је и дело Миља Вукашиновића Млаке под насловом „Достојанство и заступство народа“, јер оцењивач Светозар Санковић налаза, да дело нема никакве вредности. За шесту свеску Коњешићеве библиотеке примљен је по препоруци дра Ђорђа Натошевића, Светозара Санковића и дра Ђорђа Дере чланак: Андрије М. Матића: „Живот Венијамина Франклина“ или „Докле може дотерати вољан и вредан човек“.

(О Бранкову споменику.) Као што ће бити познато, одбор за подизање споменика Бранку Радичевићу у Карловцима морао је пре годину дана да плати за камење, што се радило у Тополцадеру код Београда за надгробни споменик на Бранкову вису, при преносу на аустро-угарско земљиште 450 фор. Кумурџирање, с тога, што је подузимач без кривице одборове, а преко погодбе исто камење још тамо утучао на сеченицама. Председник одбора, пречасни (сада старо-бечејски) прота Јован Борота са адвокатом др. Ж. Гојковићем обратио се молбом на пореску управу, да се одбору врати тај новац. Но тек пре кратког времена враћена је свота та у благајну изтраг путем највише милости, као што је благоизволело наредити Његово Величанство цар и краљ, на кога се нети у последња мах били обратили.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

П. А—к. **(Српско народно позориште** у Ср. Карловцима). 5. У недељу 20 апр. (2. маја) узикали смо гледаћи „Добрила и Миленка“ прослављеног ветерина-књижевника нашег М. Бана, трагедију пре својих 30 година увенчану у Загребу првом наградом. У нас се она даје често и још дуго ће се одржати. Писано је о њој много реценазија као о мало којој још. Најпише је написала пријатељска критика, која назва овај комад лошом копијом Шекеспирова „Ромеа и Јулије“, зато, што њихова има неке сличности, а канда наше зато, што је у нас и иначе на дневном реду корити овог или оног писца плагијаторством, чим нађемо тому какво па и најмање сличности у другог кога. Било како му драго, имали право ти критичари или не, „Добрила и Миленко“ ће се радо гледати на нашој позорници још дуго као занимљив комад. Наши приказивачи, Миљковић (Миленко), Хаџићева (Добрила), Милојевић (кнез Доброслав), Лазић (кнез Радимир) добро су се држали; а што пред скрон празним клупама нису изгубили вољу, то ни тим нећима слузи на дику и хвалу. Не можемо, а да не похвалимо Кестерчанева (зеленика), који је у свијој заисти споредној улози показао толико воље и забављености, да је начинио ону страну у њеку као распаљетсо страч толико, о нам и не увиђаше тако у очи, што је неће брзино и сувише било крае. А ту исту похвалу с правом заслужише и обе кнеза противника као и бан (Васиљевић). Осим призора, где је Вукан (Стојчевић), иначино без своје кривице, морао да свођеручно гура и памешта своју дружину, неуке до зла бога статисте, нешала је цела представа сасвим складно. — На јаки је мало 40 фор., а представа беше ван претпатте. Злочесто време ускратило је благајни боља приход, али и онима, који не беху на представи, зацело красно узикалие и у комаду и у представљању. — 6. На Ђурђен-дан у претпатти: „Нови племић“. Стара песма, али ће увек остати нова! И добро је, да се овај комад свугде дође, гдегод буде наша дружина. Позориште као школа нађи ће свугде с оним комадом поштовалаца. Пребацивало се још у први мах, да су у нас онако похођаорени типови застарили. Боже сачувај! С мало памене свугда ће се наћи опет то али мало друкчије. Нешто само могло би се захтевати од жанра нешта прерадоца: нема мало нагласка Омеров карактер; па и поштени Пратљача не мора носити то кобно име, те да нпак остане оно, што јесте. Омер не мора бити ни мало „луцкаст“, па да тек тако вадда наслуши онакот анђелка, као што је Мера. И Мера не мора на сирштетку поћи за Омера тек „што му драго“, „да га дано носи“, кад га и онако бегениште. Добриновић, додуше, трудио се, да не буде луцкасти Омер, и постигао је; али кад рече чика Спиридон (Милојевић) на њега, да је штета само, што је мало луцкаст, као да му је ударио несанну за око. Приказивање је било изврсно у свима улогама. Да и не спомињемо Ружића (Пратљачу), Добриновићку (његову жену), Ружићку (Фему), Хаџићеву (Зорку), али радо правијемо, да нас

је Миљковић (Мишојло Бекарић) тога вечера задовољно више него икад досад. А Максимовићеву (Меру) тек смо у тој улози видјели, шта вреди. Права Мера није могла бити природнија. — Дворана је била душком пуна, а на касу је пало (без претплате) више него икад досад; нешто преко 90 фор.

7. У четвртак узнесено гледајући: Робијашеву Јерку. Ружић и Вујићка могу рећи хвала Вилбранту, као да је за њих створио Фабрицијуса и Агату. Но и остали тог вечера нису дали, да их преселе њих двоје. Вероваће ми се пре, кад кажем, да је Миљковић био Ролф, Ружићка Рајхолдовица, Добриновићка Волмутовица, Демлер Добриновић, све пре свега наше честите дружине. Сваки је знано на сваку реч и на сваки покрет свог саиграча; па је тако и исцала та представа, да не претерам, боље него икоја дојако, ако и неће да умалим тиме похвалу овим глумцима нашим, који нису овде имали прилике да се покажу, а досад су је знелуђали, као ни овима, који су овде били ангажовани, а и досад нагазили свако празнање. И мали Хуго био је тако мио и бекавлен, тако слободан, да га бог поживи! — На касу је пало (без претплате) 48 ф. — 9. У суботу: Чаша воде. Фини овај комад одавна се држи на нашој позорници; али штета је дапати га свуда. Ружић (Болинброк) држао се на својој уметничкој висини целог вечера. Стојчевићев Мешем није нагодило на пасове својих високих заштитница, још мање оних перпрлица, у које су и краљица (Вујићка) и највећа Мераборуова (Ружићка) долазиле њега ради, а најмање љубава красне Ебингајле Харибове; него млад је јунак, па има још и каде, али му треба, богме, много. — На касу је пало до 62 фор. (без претплате).

(**Најновија опера Вердијева „Отело“** већ је свесим готова, и не задуго ће се приказати у Милану. Верди је рекао, да је и са текстом потпуно задовољан, који је Бојто по Шекспиру свесим верно нарадио. У тој опери неће бити балета, јер Верди мисли, да игра прекида сваку већу драмску акцију. Музика ове опере је, као што сам Верди каже, лирска драма, где је главно драма, а оркестар игра само споредну улогу. Париски издавачи су му нудили 100.000 франака за ту нову оперу, али је он остао веран старој фирми некој на Милана, са којом већ од 40 година ради.

(**Делоне.**) Пре неки дан се растао са позорницом théâtre français'a у Паризу Луј-Арсен Делоне, љубавник-глумац од 60 година. Већ је од 40 година амо глумац и као такав је забављао увек публику својом елегантном, свесом мимиком а у кретању и говору био је најбољи љубавник. У приватном животу био је миран грађанин. Кад му је време допуштало, долазио је нешто са свог сеоског добра у Парпа, савесно је одиграо своју улогу на се мирно натраг вратио. Друштво и салоне није волео. Хтео је само у Паризу да се прослави, Париз је био за њега свет. Али ту и јесте имао неограничен углед. Вештину своју је довео до ретке усавршености. Најпростијим средствима је утицао. Од њега се никад није могао чути онај традиционални глумачки патос; ретко је употребио какав оштар покрет, какву грубу црту. Тајна његова састојала се у изворности и јасности његових изражаја, у истини, коју је он посматрао, оглемењо, и консеквентно је приказивао. Претња његова није избијала у спази ниже и дреке, него у пригушеној пронији. При причању старих догађаја није употребљавао традиционално јецање, „плач и ридање“, него је приказивао догађај фино и лепо, као да се нети на једалеку успомене прочистио. Баш у оваким приликама је пружао гледаоцима занимљиву психолошку слику, а није се лако најјачих средстава. Вештачким паузама, непримјетним покретима, променом гласа, успорењем и убрзањем приказивањем је само дао приметити, да му је у души велика борба. Маскирању је умео да даде отмен елегантан чар и боју. И заиста, Делоне је био у својој струци јединствен; најстарији младић, који је икада на позорницу ступио. Као младић се растао са позорницом. Приказао је Оливијера у „Демимонд“-у Дима-овом, приказао је савршен тип Паризаље, младића елегантног, веселог, сирм женских безобразно-учтивог и услужног човека. Цело зеће није изустио ни једну патетичку реч, играо је мирно као и обично, као да не игра последњи пут на навек.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Ђ а ј а Т. Теодоровић-Ђаковић, чиновник финанције и к. доцентат полеске привреде у Богословији и богр. учит. школи народно је учебник за школу и народ, којем је наслов: „**Пољска привреда**“. Књига ће бити подељена на три свеске. Прва је свеска већ готова а у њој је **Земљерадња** (ратарство, баштованство, ливадарство) Садржај другој свесци биће: воћарство, виноделе и шумарство, а трећој: сточарство, пчеларство, свиларство и гајење пилећи, са додатком системе приреде у земљерадњи. Прва свеска написа 16 табака а цена јој је 1 фор. 50 новч. а. пр.

— 128. свеска Народне библиотеке Браће Јовановића доноси наставак Игова романа „На белом лебу“.

— „Агтапег Tagblatt“, политични лист, што излази од ове године у Загребу, доноси сваке недеље додатак с литерарним и белетристичним садржајем. У додатку ја 94. бр. поново је F. S. да донеси приповетке нашег врсног приповедача др а Јаше К. Јаворовића, лекника у Београду, у немачком преводу. Др. Владка Ђорђевић, наш колико заслужни реформатор сапнитета у Србији, толико и вредни књижевник, као уредник „Отаџбине“ примећо је ову једну од Јаворовићевих прича, да ће Јаворовић бити у нас пре него ико српски Тургењев. Колико је то приведба одлична, није претерана. Пре две године изашла је збирка његових приповедака, растурених дотле по разним листовима, у засебној књизи. Каква је јагма морала бити у Србији са том књигом, може се мислити, кад ми већ оне године не могосмо нигде у нашим књижарама доћи до ње. Као што нам један пријатељ из Београда прича, Јаворовић је био наумио, да прошле зиме опет изашше коју своју причу; али га ратне прилике друкчаво сврастише. Иначе је Јаворовић, као што чујемо, толико завазет својим лечничким позивом, да једва може да досне, да се бави на белетристику. Колико умемо да ценимо његову неуморну ревност лечничку, толико желимо, да што пре досне и на тај рад. На поменуто загребачки лист, донесав у немачком преводу Јаворовићеву причу: „У добро час, идући!“ и обећавајући, да ће и још неке донети, ово вели: „Живахном уобразиљом и живом чуством за благогласе словенског говора одарен, слуша Србин одушевљен родољубиве песме словенских гуслара. Али како и сам уме да вазано приповеда, осећа сетотичну потребу, да сваки важнији догађај заодене трајном каквом обликом, да уленша свет живим бојама живахне уобразиље. Песма, која је на тај начин постала, продре насло али не без критике у нас. Овде се један стих набаци, онде нешто дошена, на се дотле облик глава, док песма у класичној савршености не пређе првом поколењу. Отуда је то, да се млађа народна појезија јако губи према старијој, јер још није зрела, на чека поправке кашних колена. Енски дар пак, који се толико сјајно показао у традиционалној литератури, морао је неравно продрети и у вештачку књижевност. Јесу, додуше, поједи, ослањајући се на народну појезију, што-

шта и вазано створали; али већина, повлађујући се ва реалношћу данашњег дана, смахнула је са себе тешки оклоп свезаног слога, па обрћује с успехом поглед. У томе се клони екстремних правања, који другде превлађују, и држи се златне средине између бомбастичног романтизама и натурализма, што се губи и крва својим микроскопским детаљисањем. И Срби, као и сви Словени, имају осећаја на леду ваљду, па им се неће у књижевности ово, што је тривијално, ниско и просто. Колико се у осталом додирује природна истинитост, нежно осећање и племенитост, показују поглавито даровите српске новелисте Љубиша, Милићевић, Глишић, Шапчанин, Јакшић, па тек др. Лава К. Лазаревић. Овај је тек 1881 (баш годину дана пре тога, а, чини нам се, пре му је причао у „Српској вили“: „Први пут с оцем на јутрење“) почео да ради око књижевности; али већ пре његове приче: „На бунару“, „Вертер“, „Први пут на јутрење“, „Све ће то народ повлатити“ итд. осведочише му љубав читалаца на јутро, и без преиспитивања већ по тим принципима даде му се прво место у српској новелистици. И Лазаревић воли, да узима грађу из народног живота, кога слика по непосредном посматрању. Што га баш понајвећма одликује и истиче изнад свију такмаца му, то је осетљива душа његова, која прима најфиније утиске, као и његов психолошки оштри поглед, који продире у најдубље тајне душевног и мисленог живота. Што га већма занима људска игра човечијих страсти, те што се већма боре, то пре прелази поглед му преко чисто описивалних тренутака, који за психолошку слику немају карактеристичног знака. Прекорити га због тог мудрог ограничавања и умерености, вало би се огрешити се о добар укус, тим ваше, што његов колико прост толико елегантан стил спојен с ваљаним хумором, који шегрева и разадрагава читаоца, хотимице избегава прекомерну разљученост. Ђенијални приповедач међутим још није рекао своју последњу реч; даће нам, надамо се, заједо још прилике, да се око њега и боље позабавимо.“ — Томе се сваки пријатељ српске књиге само најискреније може порадовати!

— Под шелоном „Dramatische Spiele in der Hercegovina“ приповеда J. Sowran у подлиску пражке „Политике“ бр. 125. о. г., како је о месојеђама год. 1881. у Гацком видио два полуимпровизована комада, што су их приказали људи из народа. Као увод у ту приповетку карактеришу укратко дубровачку драму 16. и 17. века.

— Данков „L' inferno“ преведен је на мађарски а превод је издала мађарска знанствена академија у Будимпешти. Тај први део божанственога спева Дантова превео је Карло Сас, кога с правом називљу Нестором и мајстором међу уметничким преводиоцима у Мађара. Још у свом великом делу под шелоном: „Велики епи светске књижевности“, што је такођер накладом знанствене академије Будимпештанске угледало света године 1882., опширном је студијом прекратко Сас увишену ту алегорију, што приказује душу човечију на путу јој у вечност кроз пакао, чистилиште и рај. У трећој књизи свог дела — тој је књизи наслов: Хришћански уметнички ен — говори писац и у првој и у другој глави о Дантовој „Божанској комедији.“ Прва је глава подељена овако: I. Општа карактеристика Божанске комедије. II. Песникова младост и прва му дела. III. Зачетак и основна идеја Божанске комедије. IV. Дантово знанствено становиште и мистицизам његов. V. Последња периода Дантова живота и писање Божанске комедије. Другој је глави предмет баш сам спев а глава је та подељена на ове одељке: I. Преглед садржине. II. Увод спева. III. Предворје пакла. IV. Унутрашност пакла. V. Дно пакла. VI. Чистилиште. VII. На прагу раја. VIII. Рај. — Кад смо већ код тог дела Сасова а ово да споменемо још и то, да прва глава друге књиге у том делу говори о епици словенских народа и то: I. О песничком карактеру словенских народа и њихових сказки; II. О епици северних Словена; III. **О српској епици**. Као иноче, којима се у обрађивању последњег овог одељка служио, споменуће Сас Вукову збирку, Талвијине немачке преводе, Веселијев увод у збирку српских сватовских песама у немачком преводу, Секачеву збирку под шелоном: Szerb népdalok és hősregék; осим тога с хвалом спомиње А. Хајића, секретара „Матице Српске“ и члана Кашелалудијева друштва, Исидора Бајића, српског црквено-народног тајника, и недавно преминулог Ђорђа Радића, управитеља сомборске гимназије, који су му у већини српском језику — помогли не само напомиња и упућивања, него му од стиха до стиха верно и прелели поједино епско комаде. Гледаћемо, да читаоцима „Стражилова“ што скорије у српском преводу саопштимо тај занимљив чланак Сасов, што говори о нашим народним песмама.

— Трећи сан енкеедина мисирског, Ибрахим Хилми паша, који је већ написао једно дело о добу владе свога оца, надао је сад нов знанствен рад, на француском језику написано библиографско дело једно о старој и модерној арапској књижевности Мисира и Судана.

СМЕСИЦЕ.

(**Тице селице.**) Ове се године, као што се опазило од стране орнитолошке дружине у Нирнбергу, прва пчелица чворци; већ се 3. фебруара појавили; одмах за њима долетиле су 10. фебруара шеве. Затим је била надужа почивка, јер пре тице, што се после указале, биле су 19. марта ваџци. После је брао пало редом: 20. марта гоеедарке, 28. црвендаћи и 2. априла ластавице. 21. априла видиле се роде, али су те отишле даље на север.

САДРЖАЈ: Дивотно јутро . . . Песма. Од Мите Поповића. — Живио Радија! Приповетка са села. Срочио Пајта Поповић. (Наставак.) — Ујалка. Црта из мојих бележака. Од Љубишка. (Свршетак.) — Очета Мачак. Слика из словеначког народног живота. Написао Јанко Крелик. Са словеначког. Превео == — Фра Андрија Качић пресна српству и хрвашству. Од Л. Томановића. — Књижевност. Оцене и прикази. Priručni rječnik sveopćega znanja. Оцена Ђорђа Магарашевића. О згаки. Od prof. Lobmeyera. Оцена Стеве Милованова. — Листак. Писма Вука Стеф. Караџића Лукијану Мушицком. II. — Листић: Гласник. — Повориште и уметност. — Књижевне новости. — Смесице.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уреднишшву а претплата администрација „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 19. У НОВОМ САДУ 8. МАЈА 1886. ГОД. II.

ЖИВИО РАДАЈА!

ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА.

СРОЧНО ПАНТА ПОПОВИЋ.

(Наставак.)

Пера тумара ноћу.

Кад је Пера дошао к себи, прва му је реч била, да неће више ићи у коло; седиће, вели, као и дотле, пред Миленкини пенџера.

Недељу две дана није ни ишао у коло; али дуже није могао да одржи. И ко би то одржао! Дошао је неки на гласу хегедаш, уз кога свира цимбалар и харфониста један па то је тако лепо чути. Све троје ће свирати у колу.

— Ићу само да свирку чујем, рекао је Пера матери, и ова га је на то пустила.

Овога пута није дошао Пера кући мокар као први пут, ма да је тога дана киша пљуском падала; али је зато много доцније дошао. Музика је свирала до по ноћи па није могао да се од ње растане, та то не бива сваке недеље. Али ако и није било сваке недеље те особите музике, ипак је Пера читаву годину дана после тога врло доцкан ноћу а често и пред зору кући долазио.

Спавао је са слугом код марве. Слугу је митио те је овај сведочио оцу, да Пера доста рано кући долази. Чича Јова је увек легао с вечера, кад и живина, па није могао Перу дочекивати но је морао веровати слузи.

Пера кућни крадљивац.

Међутим је Пера, да би се одржао на великом гласу међу момцима и девојкама, немилице трошио у крчми Мариној. Мати му је редовно понешто давала; али то је мало било за такво разметање. Кацао је на дуван, на пиво, на карте; ко би још на то најамно? Морао је дакле ударити у крађу. Крао је из куће, најпре сам, па, кад га је слуга ухватио, навео је и њега, да му помаже. Слуга је то чинио и с Пером и без Пере, и Пери и себи, али све на Перину конту.

Чича Јова је опазио, да је свуда његова белега, његово слово иже, али да је ране ниже. Пера се изговарао на пацове; али од кутњег крађљивца нема горег пацова. Они се хватају мишоловком и мачка их тамани; али ове сам газда мора хватати; ту не помаже ни мачка ни мишоловка. Чича Јова је вребао и увребао Перу. Световао га лепо. Говорио му тако красно о штети и срамоти. Затим му је претио, и кад ни то није помогло, он га је истукао, и то злотворски истукао и најпосле забранио му је, да више не сме ни у коло ићи. Ово је најтежи ударац за момка; али Пера је и тај ударац одржао. Није више ишао у коло, дуго није ишао. Да му прави друштва, и Миленка је више пута од кола изостајала. У друштву њеном био је Пера готово и заборавио за коло. Накнада је готово потпуна била. Чича Јова, коме је у вољи била лепа и добра суседова ћерка, у то се и удао. — Још које време па вама ни једном неће требати кола. Доће јесен, стећу ја снаху па ће доћи доба, кад ћу ја њу везати за колевку а тебе за њу, говорио је чича Јова.

И дошла је и јесен. Рана је сасута у амбарове а вино у подрумс. Све је пуно па је и чича Јовино срце пуно. Пера је о жетви јуначки радио, заслужио је, да му се то наплати. Чича Јова му је купио зелену доламу а на доламу сребрне чамџраге. Али шта би вредиле Пери те чамџраге, кад их не би нико видио, а где ће се боље момак показати међи него у колу! Нека га неки иде још који дан, док је још на урлаубу, кад дође под пушку, па га каплар преда се узме, онда све престаје. Чича Јова је звао брак касарном а жену капларом. Знао је он рећи, кад бива „цапфенштрајх“ а кад свирка хорнистова у брачном животу. Кад жена, вели чича Јова, стане мужу да свира, онда муж удара жени „цапфенштрајх“ на ле-

ђа, и то је, вели, сасвим у реду; јер о цапфенштрајху највише хорнист свира па онда добошар добује. Чича Јова је дакле пустио Перу, да иде још који пут у коло; али му је наручио, да још за сунца кући из кола дође, иначе опет му неће више у коло дати.

Пера је неколико недеља тако и чинио, владао се по чичиној команди; али има војника, којима је и без дозволе слободно остати после цапфенштрајха. То је патрола солдачка, а да Пера што чешће иде на патролу, управо на паролу, зато се постарала крчмарица Мара и њена трећа соба.

Трећа соба.

Трећа соба у крчми Савиној господски је намештена. Ту је политиран сто, ту диван на федер, ту столице од морске трске, ту велико огледало. Та је соба за власт сеоску, за господу писаре а и домин кад и кад ту наиђе. Сто и столице зна се на што су, а огледало је на то, да може девојка из кола, ако јој се коса поремети, исту наместити. Само оне, које се знају с крчмарицом Маром, смеју на то велико огледало, друге носе са собом у џепу огледалцад своју.

Пери нашли дику.

Крчмарици је Мари неправо, што Пера долази у коло а ништа не троши. Да ко ће, кад такви неће, судила је она. — Али нећеш ти мени умаћи, нису још пропале све моје мањује — тешила се Мара. Опазила је, лисица матора, да две страсти, пиће и карта, не могу да одрже Перу на кривоме путу, па је смислила да то изради са трећом, са љубављу. Треба само која њена девојка да га залуди па ће све друго само од себе ићи. Нашла је она и девојку за то: лепу, пунану, и масна ока гаравушу пеку. Сви је писари фале а натарош дукат даје, да се не удаје. За гаравом девојком највећма гину момци паорски. Кад момак сеоски пева: „Ранава, гаравa, отвори ми врата, купиће ти брашка ђердан од дуката“, онда се може мислити, кад гаравој девојци, која је ранава, купује момак ђердан од дуката, шта би купио оној гаравушци, која није ранава!

Па знала је крчмарица Мара, како ће се уловити Пера. Ваља само дирнути у ону газдачку жицу, по којој сваки такав мисли, да му нико није раван.

— Шта је, Бога ти, Перо, бољи тај ћифта од тебе, нешто ми и јесте, голо господство, рекиће му једаред крчмарица Мара, кад је Пера после игре стао са мало час хваљеном девојком; дед ти, јуначе, пређотими ту девојку од тога сирале писара, то је за такве зубе, што крајцару прегризају а не за онаке, што се ломе од медљаних колача.

— Нећу ја ни на кога да ударам, био је Перин одговор.

— Нећеш, јер не смеш.

— Ја не смем?!

— Ти.

— Видићеш.

Видила је она још пре тебе. Она је с девојком све напред удесила. Морало је брзо до састанка доћи; јер девојка, колико је Перу, кад је пошао да је пређотима, угледала, толико је пред њега ишетала. Једном је истргла из руке она Пери белу мараму и побегла из кола. Он је трчао за њом а она је смукнула у трећу собу Марину. Није имала каде да забрани врата на је тако и Пера за њом утрчао. Кад се натраг вратили, носио је Пера белу мараму али девојачку, а његова је у ње и остала. То је било даривање, без свештеника. Ђаво је испит држао на ће Перу тако ђаво и однети.

Ноћне теревенке.

Пера је по очиној заповести увек, док још сунце није село било, долазио кући, али кад се смркло и чича заспао, опет је одлазио у кућу крчмарице Маре. Крчмарица Мара често је правила сéло и на том сéлу свирао је свирац а играле су њене мезимице и момци газдачки, који су били код Маре у милости. Сéло је држано у трећој соби, да се не чује свирка на сокаку. То је соба господска па ту се господски и частило. Ту је тесто, ту печење, ту слаткиш, ту воће, ту прво вино, па ту је и кафа. Све су то момци плаћали а девојке су биле фрај.

Такве части много су коштале и што се од куће поштено добило и што се отуд накрало, није могло да залегне. Морало се тражити помоћи и изван куће и нашло се у четвртој соби крчмарице Маре.

(Наставиће се.)

ЖУКВА, ЦВИЈЕТ ПУСТИЊЕ.

СПЈЕВАО ЈАКОВ ЛЕОПАРДИ

ПРЕВЕО НИКО Ш. ЦРНОГОРЧЕВИЋ.

Καὶ ἐγένοντο οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς.

Јован, Т, 19.

На пустоме овдје на обронку
Страховитог и ужасног брда
Рушпица Весева, ког другог
Не радује биље на цвијеће,
Ширши своје самотне гранчице,
Жукво л'јена и миомирисна,
Задовољна отим пустошима.
И још сам те некада видио,

Како красиш оне пусте краје,
Који но су наоколо граду,
Што бје негда господар смртнима,
Те сјећају рек' би пролазника
Својим тужним и муклим погледом
На пропалу стару власт и славу.
А сада те овдје опет видим,
Усамљених жалосних крајева
Љубимице и вјечита друго
Овим, које срећа је издала.
Ова поља јалове прашине,
Покривена скамењеном лавом,
Што путнику под ногама звечи,
Гдје се гмјезде гује и на сунцу
Превијају, и камо се купиш
У познату стару ложу враћа,
Негда бјеху весела сеоца,
Бјеху њиве; на њима се класје
Тад руђаше, а одјекиваше
Туд мукање витороког стада;
Перивоји и палаче бјеху
Стан угодан лијепом мођнику;
И градови гласовити, што је
Поносита гора затрпала
Све заједно са становницима
Огњевите ригајућ потоке,
Около је све сад рушевина,
Над њом растеш, гиздави цвијете,
И, к'о тућу несрећу да жалиш,
Небу шаљеш слатке миомире,
Којима се радује пустиња.
Нека дође у ове крајеве,
Ко узноси хвалом наше стање,
Те погледа, колико се брине
За род људски љубазна природа.
А овдје ће право проц'јенити,
Колико је мођан род човјечји,
Кој' окрутна њег'ва хранитељка
У један час, гдје с' најмање боји,
Слабом треском дијелом потаре,
А може га појачим потресом
У тренутак сасвим уништити.
Цијелог је човјечјег кољена
Насликана у овим крајима
„Судба дивна, вјечити напредак."

Овдје гледај, овдје се огледај,
Покољење охоло и лудо,
Што си дивну напустило стазу,
Означену ускрснулом мишљу,
И кренувши у назад кораке
Поносиш се својијем назатком,
Те напрстком назадак називаш.

Сви умови, које је несрећа
Синовима твојим учинила,
Ласкају ти дјетињаријама,
И премда те у себи презиру.
Али нећу ја с таковим срамом
Сић' у земљу; а било би лако
Да, будалећ с њима, умилим се
Цјевајући твојијем ушима:
Ал' ћу прије искалит' презрење,
Што у срцу гојим према теби,
Премда знадем, да заборав тлачи
Оног, што се свом в'јеку замјери.
Ја се ругам тој несрећи, која
Заједно ће задесит' ме с тобом,
О слободи сањаш, а опета
У окове желиш сапет' мис'о,
Рад' које смо само ускрснули
Нешто мало из старог дивљаштва,
Којом иде напријед просвјета,
Што болјитку само људство води.
Тако ти се истина згадила
О судбини јадној, ниском мјесту,
Што ј' природа нама означила.
Зато леђа кукавно окрену
Од свјетлости, што нам њу показа,
Те, бјегунац, кукавицом зовеш
Оног, који за њом иде, само
Веледушним оног, који, себи
И другима на ругло, над зв'језде,
Не знам да ли лукав ил' бијесан,
Наше стање самртно узноси.

Сиромашан слабомоћан човјек,
Ал' висока племенита духа,
Не назиље и не ц'јени себе
Нит јунаком нити богаташем,
Нит се лудо охоли пред св'јетом
Живовањем сјајним и храброшћу;
Већ без срама сиагом и богаством
Сиромах се каже и назиље,
Те цијени по правици себе.
Ја не дрзим за великодушна
Већ за луда сваког, који, рођен
Да погине, одраљен у јаду,
Вели: ја сам створен да ужинам,
Те пунећи писма својом гадном
Охолошћу, узвишену судбу,
Нову срећу, што ни небо не зна
А камо ли ова ниска земља,
Обећаје на њој народима,
Које талас узбуркана мора,
Дах противног повјетарца сами,
Или покрет подземни сатаре,

Да остане једва успомена.
Племенита ј' душа, која смије
Погледати смртним очима
Оњи удес, те, искрено зборећи,
Не премучи ништа од истине
И јад призна, што нам судба дала
И ниско нам и нестално стање;
Она, што се велика и снажна
У трпљењу каже, и јадима,
Не придаје мржњу и гњев братски
Од свакога другог бола љући
За биједе тужећи човјека,
Него криви ону, што је крива,
Што ј' смртнима у рођењу мати
А маћуха само у љубави.
Њу назива својом противницом;
И противу ње држећи да је,
Ка' и што је, спојено најприје
Људско друштво све цијени људе
Савезнике међу собом, и све
Са љубављу истинитом грли,
Снажну скору помоћ дâ и прими,
Кад једнако свим опасност грози
У трудима заједничког рата.
А подиђ' се на људске увреде,
Замку запет' и запреку другу,
Држи да је подједнака лудост,
Као кад би међу злотворима
Ко душмана свог заборавивши
У најжешћем на пољу крешеву
Препират' се стао са својима
И сјеч' љутим мачем своје борце.
Кад свијету овакове мисли
Буду јасне, к'о што некад бјеху,
И завлада опет страховање,
Што најприје друштво уједини
У друштвеној спони знањем правим.
Тад поштено и праведно друштво.
Милосрђе и правда друкчије
Корјење ће имат', а не глупе
И охоле своје људорије,
Јер просташтва смишљено поштење
Управно се држати не може.

(Свршиће се.

НЕПРИЛИКА.

СЛИКА ИЗ СЕОСКОГ ЖИВОТА.

Криста је била прва девојка у селу. Ако ћеш по лепоти, она је била најлепша, најстаситија; ако ћеш по понашању, она се владала најбоље, најсмерније; ако ћеш по вредноћи, она је печена раделица, која је и умела и хтела увек радити.

Уранити, воде донети, умесити, опрати, сашити, било је њој као ништа. Осим тога, умела је радити и пољске послове, као ни једна друга јој. Ако је руководала за косачем, она је ишла за овим устопице, а није заостајала као многе друге, ленећи се на сунцу. Ако је копала или брала кукурузе, она је прва истерала бразду, много пута остављајући и мушкарце за собом.

Па још како је радила што год је радила, — све певајући!

За то је и изашла на глас, да је прва девојка у селу, и за то су се и отимале газде о њу, кад су велике радње, па ма и за скупљу надницу.

Свуд си и сваки час могао чути где се говори: све све, али Криста Тобџина — та ти вреди двоје чељади!...

Но Криста је, као што рекох, била и девојка на око: висока, лепа, здрава, па уза све то још добре нарави.

А како је тек играти умела! Само је Пера Шијаков био момак у селу, који јој се није дао у колу — кога није могла надиграти. Па као што су се у радњи за њу отимали н. пр. косачи, да им буде руководачица, тако се и овде сваки момак отимао, да до ње поиграа. Кад се Криста намести и ухвати у коло, онда се и најгаздачкији синови с најширим рукавима и најкрупнијим дугмадма на прслуку нису стидели, да се до ње ухвате.

Зар се онда могао ко чудити, кад се у селу на једаред почело зуцкати, да ће Паја Вујчин, син највећег газде у селу, Кристу — узети?

По рогљевима су већ шапутали момци и девојке, како су за Пају и Кристу то и то чули... како их је тај и тај ухватио. Том се нико није чудити могао.

Но чему се нису чудили, томе су, бар многи, почели да — завиде. Ови многи нису били нико други, него газдачке девојке.

Шта?! Паја Вујчин да узме неприлику? Да узме Кристу поред толиких њих газдачких девојака! Јесте да је Криста била признаната, као најлепша девојка, као највреднија; али зар вреди лепота, кад је сирота? А што је тако вредна, хајо, напослетку и треба да буде, јер

кад нема ништа, мора богме радити, па много и свашта. А зар опет мислите, да би и остала така и да би радила, кад би се једаред затекла у добру?! Тек та би се умела подићи!

Тако су мислиле завидљиве газдачке друге Кристине, и тако су говориле по рогљевима.

Но није тако мислио о њој онај, који је био за њу најглавнији, а то је Паја.

Паја је био скроз ваљан момак, и кад се с Кристом упустио, није се упустио, да је само вара и — превари, него што се богме баш загледао у њу, што му се допала.

За што да му се не допадне, кад је била лепа, здрава, па вредна, — таман као што треба за његову кућу, и како ће да је не воли, кад је баш воли!

Један пут Паја целе ноћи није могао спавати. Толико се пута већ сам питао и испитао, да ли Кристу од срца воли, па се уверио, да је треба да узме, да је мора узети. Ноћас је опет о том у кревету премишљао.

На што се сад опет толико борио? За што је, кад му се тако допала, не испроси, или још простије, за што јој не поручи: дођи овда и онда, овамо и овамо, па ћу те одвести мојој кући?

То можете питати ви, који не познајете газда-Максима, оца Пајина. Но ко њега познаје, — тај се мора трзати.

Шта би казао газда-Максим, кад би Паја Кристу довео!

Криста је лепа, добра, здрава, вредна, — али је, брате, сирота, па како би пристао њезин род уз газда-Максимов! Газда-Максим колико воли јединца Пају, али то никад не би допустио, да на свој газдалук доведе надничарску девојку.

За то Паја до сада не призна газда-Максиму, да је Кристу толико обегенисао, да би је — довео. А да је доведе тек онако, опет нити сме он, нити би хтела Криста. Зар би могла бити тако малопаметна, да оде, па да је после ако не Паја а оно газда-Максим — отера.

Али се о том све више и више говорило по селу, па што је знало већ цело село, морало је допрети и газда-Максиму до ушију.

Уједаред ће газда-Максим узети Пају на миндрос и рећи му:

Море јеси' чуо, — шта је то? А ја видим, да си ти ништо увртио у главу... Па добро, ако је тако и ако баш хоћеш да се жениш, а ти реци, па... Баш сам хтео да те питам.... да ти кажем... Како се допада тебе Дарина Стапкова, ха? Реци, па да је запросимо. Ти знаш да си најгаздачкији момак у селу, па...

Паја је на то оборио главу и само ћутао.

На то опет прихвати газда-Максим: Море деране, — избиј себи из главе ту твоју Кристу! Шта си изгубио памет за њом? Зар те није срамота — ти најгаздачкији син... Хајд девојка је на свом месту, али срамота би било, и ја ти кажем: махни је се! Ди би ти била чест?...

Сад се Паја окуражи и проговори. Просто рече, да је он с Кристом удиванио и додаде: Ја сад не смем лагати... Ти кажеш: Криста није за мене прилика. Али ја ти опет велим, да не би била срамота то, него је срамота да најгаздачкији син лаже и превари сироту девојку. Ко ће онда бити поштен и истину говорити, кад бих ја лагао?... То је срамота — лагати, а не што ћу ја узети сироту, али вредну, лепу и поштену девојку...

Ту Паја прекиде и изјури напоље па се упути управо до попе.

Поп-Гаја је смеран, учен, добар и, баш због тога, опште уважен човек.

Ко год што важно има, иде поп-Гаји и пита га, иште од њега савета или утехе. И ко год се од поп-Гаје врати, врати се добро обавештен, добро посаветован, утешен.

За то се и Паја одмах к њему упутио, да од њега чује, је-ли Криста за њега изгубљена или није.

Изјада се Паја попи. Рече му што је и бо̀ди казао, — да је он с Кристом удиванио, да јој је обећао, да он Кристу воли... Него нека попа дозове Кристу, па да јој то и пред попом призна и да се пред попом закуне, да је неће од себе пустити, макар и сам изишао из очеве куће.

Дошла је Криста. Пољуби попу у руку, — хтеде да говори, али се застиде и чисто поплаши те обори главу и ћуташе.

Њој је било горе него Паји. Она је Пају волела, али не ради његова газдашага, већ баш ради њега самог, као што је и он њу ради ње саме волео. И, што се бојала, ако би се покварило, није се бојала можда за то, што неће доћи у газдачку кућу, него што неће бити Пајина, што неће бити не најгаздачкијег момка, већ најбољег момка у селу.

Кад су се Криста и Паја с попом изразговарали, пред њиме се исповедили и пошли кући, рекао им је попа, нека само ћуте и нек

се стрпе, док их он опет не позове и унути шта ће радити.

*

Ко ће у селу да поучи, да посаветује, ако неће поп? Нико, а и да има ко, нико не може тако успешно, као ваљан и уважен поп.

Већ сутра дан је поп-Гаја отишао до газда-Максима. Седели су ту дуго и разговарали су о свачему. Најпосле ће поп-Гаја споменути и главно, чега ради је управ дошао.

— Знаш-ли ти, газда Максиме, откуд сам се ја данас овако изненада до тебе подигао? Знаш-ли ти шта ћу ја?

— Не знам, господин'-попо, ви ћете казати.

И попа му каза. — Газда-Максим се убезекнуо, али је попу поштовао, као што га поштује цело село, па је слушао.

Разложи му попа, како је Паја код њега био и шта му је казао.

Него сад нема другог пута, већ нек се деца узму. Иначе би се звало то убијати децу. Паја рече, да ће изићи и из куће пре него што ће се одрећи Христе — дакле онда није шала. А што би ти, тако казати, под старост правио коментиције и зла у својој кући? Теби је чудо. Али знаш како кажу: свако чудо за три дана, а после би се научио и ти и свет. Послушај ме сад, па ма никад више не послушао, — али знам да ћеш казати: е баш живио попа! Да не би њега, ја бих све покварио, а овако све добро испаде. Махни, па ако баш не можеш просити девојку, а оно Паја нек доведе Христу, а он нек ћути. — — Још је дуже попа говорио и лепо је говорио. Најпосле рече газда-Максим да никако не може просити, али, ако би се догодило, да Паја Христу доведе, он ће ћутати па ће — видети шта ће радити.

То је са свим доста било попи. Више није ни тражио.

Још истог дана дозове Пају. Рече му да је с газда-Максимом говорио, но — залуд. Већ га упита, кушајући га: може-ли се одрећи Христе, кад већ не мож' бити да је узме лепо?

— Неће је махнути, господин' попо, сад макар морао из села ићи, а не из куће! рече Паја окуражено и одлучно, и погледа попи право у очи.

— А ти — настави попа — ради како знаш и како те твоја памет учи. Ја ћу ти само толико казати, да ћу вас венчати, ако Христу доведеш, а за даље како буде.

— Па како буде — узвикну Паја — само кад ћете нас ви венчати! С тим пољуби попу у руку и отиде.

Још те је ноћи Христа отишла с Пајом, да више не одлази од њега. Примила је заклетву његову пред попом, па сад, — у име божје!

Сутра дан се по целом селу о том говорило, како је Паја Христу одвео.

— Бог да прости! говорили су једни, свакако најмањи део света. А шта јој фали напослетку? Сирота је, али је прва девојка у селу: вредна, здрава па лепа! Биће то те каква млада.

— Е виш како је срећна! — говорили су опет други. Сирота, па сад ће да живи за три света.

— Аљ' хајде, хајде, да видимо докле ће. Луда је била и што је отишла. Знам да ће је Паја отерати. Газда-Максим их неће трпити, а док је Паја — изгустира, богме неће за њену љубав излазити из куће.

Тако су говориле треће, т. ј. оне које су ревниле још онда, кад је Паја с Христом започео шуровање. А то су биле газдачке девојке.

Кад је газда-Максим видео шта је, зачудио се и није му било право, али се сетио шта је попи обећао па је ћутао. Него се одмах подиже до попе да му каже шта је и да га упита шта ће? Он није био рђав човек, али је као и сваки други газда гледао на «чест,» па та је тиштало. Шта ће му рећи газде? Рећи ће му: А шта бога ти уради она твоја луда!

Попа сад још већма прихвати и разлагаше газда-Максиму као и пре.

Газда Максим је био немиран, али је ћутао. Отишао је кући па је опет по подне дошао.

— Велите господин'-поно, да баш није срамота, ако децу не отерам?

— Каква срамота? прихвати попа. Идите кући па ћутите само још недељу дана. После тога времена ни свет више неће о том говорити, а вама и тако није — неправо, јелте!

Тако је газда-Максим и радио. Кад га је ко заустављао и запитао о том, он му није ништа одговорио, него је окретао разговор на друго.

Прошла је недеља дана. Свет је говорио па се и наговорио. После недељу дана чудо је престало бити чудом. Само се још по кад-икад могло чути: Е где, и газда-Максим не отера Христе! . . .

Газда Максим је за ту недељу дана још три пут ишао до попе, и попа га је увек утврђивао, да је добро, што децу не дира. Сад му

рече, да је све готово, нека се деца само још — венчају, а он нек се одреди, па ће бити добро.

Најпосле газда-Максим попусти и пристаде да се Паја и Криста — венчају. Сватови пису били као што би били, да је Паја узео своју »прилику«. На њима се није видело, да се то оженио најгаздачкији син у селу... Али ствар је била у свом реду.

*

Ко је она водоноша, што сама иде већ с воде, кад друге иду на воду? Криста Пајина. Чија је оно кућа, где ено већ гори свећа, док је свуд још мрак и мир? То је кућа газда-Максимова, а оно поред свеће је Пајина Криста, која је поранила, па меси или пере или шије или маже свекрове чизме.

На Криста је увек и остала така. Данас се по селу не говори више ни о каквој срамоти за кућу газда-Максимову, већ ко год је у њој и једаред био, тај после свуда и сваком приповеда: да Паја има најбољу, највреднију и најлепшу младу у селу, и да ни један свекар нема такову снаху, као газда Максим.

Поп-Гаја је пак чест и мио гост у кући газда-Максимовој.

Благоје Бранчић.

ФРА АНДРИЈА КАЧИЋ

ПРЕМА СРПСТВУ И ХРВАСТВУ.

(Наставак.)

II.

првом дијелу на први поглед пада у очи, како се Качић бави поглавито са историјом српскога народа. Он је у један ред ставио све владаоце разнијех српскијех архонтија, у који ставља и Немањиће. Али савремене хрватске поглавице не мијеша ш њима, него пошто је и о бугарскијем поглавицама говорио, написао је под насловом »Кратко говорење од поглавица хрватских и краљских« сву историју хрватску на једну страницу и по.

Ми ћемо се зауставити на овоме »кратком говорењу« Качићевом о историји хрватској, јер га ту непосредно можемо упознати, колико се Хрватом осјећао, абстрахирајући сасвијем од више забиљежењијех околности, што је при крају првога дијела говорио о хрватској историји и то тек мимогред на једној страници и по.

Прво је, што је у овом »кратком говорењу« за нашу тему важно, сам назив »хрватских и краљских«. Из овога се види, да је Качић сфаћао сасвијем како данас Миклошић сфаћа положај Хрвата према Србима. Овај назив двоструки свједочи, да је Качић сматрао хрватско име истовјетно или бар посве блиско имену краљскоме, када називље хрватске Крешимире и Звонимире »хрватскијем и краљскијем« поглавицама, јер у овом »кратком говорењу« није увршћен никакав специјално краљски поглавар.

Друго је, што Качић нам тумачи име хрватско. »Хрватско краљество уздржаше под собом многе државе, то јест: Карнију, Каринтију, Стирију, Лику, Крбаву и сву Далмацију од Истрије до Цетине. И све ове државе беху владане од бана или ти дука хрватских, који се многократ краљи зовијаху, будући пуно пута били не само од речених бановина господари него ли још и од све Босне до воде Дунаја; и сви они, који биху њима подложни, зову се Хрвати, зарад земље Кроације или Хрватије и заради њезиних бана«. Дакле је у Далмацији требало то име тумачити, одакле долази; ergo није било природно име народно бар у Далмацији, бар га као такво није Качић сфаћао. Што више, он га узимље као просто географско име, које се протегло из »Кроације« на све поданике њезинијех поглавица. На наравно отуда име хрватско и у Далмацији.

Ето како Качић сфаћа хрваство!

Али је вриједно чути, како Качић завршује ово »кратко говорење« о хрватској историји. »Било је и других бана хрватских, који се овђе не спомињу, за не умножавати више говорења. Ово је дакле задоста, што смо до сада бесједили; ако ли ко жели знати више нека се мучи иштући старих подртина; али ми се чини, да ће се мало окористити како ли и ја«. Дакле Качић не находи да вриједи даље говорити о хрватској историји; друго, држи да се нема што ни говорити.

При свршетку биљежимо, да се Качић није нашао побуђен, да и једну пјесму запјева из хрватске прошлости.

Напротив од најстаријег доба српске историје до потоњијех деспота Бранковића Качић

биљежи и пјева знаменитије догађаје. Тако пјева, како је краљ Радослав покорио Лику и Крбаву, племениту хрватску државу, и вас Котар до воде Цетине, који су му се били одметнули; како је краљ Павлимир на престо ђедов дошао и покорио бана Љутомира од Расије; како су синови краља Тјешимира Прелимир и Крешимир побједили бана босанскога и бана оцињскога те покорили Босну до Дунаја и Расију до Бугарије; како је бугарски краљ Самуил на пријевару уфатио краља Владимира и у тамницу ставио; како је Доброслав војевао и побједио Грке; како је краљ Бодин отео престо краљу Радославу, пошто га је избавио из грчкога сужањства — све из доба преднемањићкога.

На реду XL. краљ словински долази Симеон, који се окруни за краља »словинскога« год. 1200 »и прозва се краљем од Србије, Расије, Трибуније, Захулмије, Диокеље и све Далмације и би он први, који се именова краљем од Србије.« Сасвијем разложно овђе долази ова Качићева примједба, јер прије него што су се ујединиле све ове »државе словинске« т. ј. Расија, Трибуније, Захулмија и Диокеља, није се ни једна од овијех државица (архонтија) могла назвати Србијом, као што се ни краљевство италијанско није прозвало Италијом прије него се ујединише све италијанске државице, и као што се неумјесно Шумадија називаше данас Србијом.

Качић даље пише: »Господа »словинска« окрунише с великим весељем Стипана, сина Симеонова, за краља од »словинских« држава.« На долази пјесма од краља Стипана II. Немање како је побједио Урицу, сријемску баницу; па о Стипану III. Немањићу, како је противу њега војску подигао сви му Драгутин, који се покаја и остави круну брату Урошу Милутину XLV. краљу »словинскоме,« за којијем слиједе Владислав II. Урош, Стипан IV. Урош и Стипан V. Урош, који пошто понизи своје непријатеље »учини се много велик и страховит својијем противником а Грцима за највише. Видивши се дакле господаром од толиких држава, дође му на намет да се зове Imperator Romanorum et Serbiorum. И заради те сврхе чини доћи к себи све бане, принципе, кнезове, арцибискупе, бароне и сву господу од словинскога краљества, којизим нареди, да га унапредак имаду звати и познавати за ћесара римскога и српскога.«

За тијем доста опширно повиједа, како су великаши Урошу разграбили државе словинске, како је пошљедњи краљ словински L. на броју владао и свршио, и како је кнез Лазар на Косову погинуо.

Обраћамо пажњу, како за вријеме Немањића, кад су се све земље између Дунава и јадранског мора ујединиле у једну независну државу, име словинско значи српско и обратно бар у колико се односи на простор више означени.

Како је пак наш пјесник сфаћао у оне »словинство,« најбоље се види из пјесне посвећене св. Сави, за кога каже, да је »од кољена Немањић Стипана, словинскога краља и ћесара од источних страна господара

По имену калуђере Сава,
Круна, дика, поштење и слава
Словинскога пука и народа,
Пустињака крипосних војвода.“

Ова пјесма без сваке сумње спада у најљепше Качићеве пјесме, а можда јој се у љепоти и одушевљењу пјесничком ниједна друга из ове збирке не може сравнити, што је такођер врло карактеристично за нашу тему.

Послије Косова слиједи повјест »рашкијех деспота,« па о »принципима и поглавицама Зете« о »принципима и поглавицама босанскијем,« засебно. Врло је важно, како нас уводи у повјест босанску: »Народ словински, вели Качић, који сада у њој (Босни) прибива, прије сташе у краљеству Трације и ови пук, стојећи у Трацији, чињаше жестоке рате противна свим непријатељем, а навластито противна Римљаном у вриме Октавијана, ћесара римскога. Ма будући од Бугара истирани из Трације, дођоше у Босну, из које истиравши народ, који у њој бише, у њој почеше прибивати. Ово краљество из почетка би владано од краља далматинских како и остали вас народ словински, послије тога од бана или ти дука хрватских. Другда по себи имадиху бане, другда заједно стаху с Расијаним, т. ј. подложни биху краљем од Расије, а најпосли биху владани од својих властитих краља и ово краљество издржи под собом дукат светога Сабе, т. ј. Херцеговину.« У Босни дакле живи народ словински, којијем су из почетка владали краљеви далматински (словински), као осталијем народом словинскијем, но који се морао са истока опет повратити на запад па је тако заузео Босну и ту се коначно настанио. Отуда слиједи, да је Качић сјестан био у потпуној мјери, да је на-

род, што живи у Босни, истовјетан народу осталоме, што живи њој на истоку и југу, по имену и по поријеклу, као што је по језику и по обичајима, што се он сам путујући увјерио. Овијем завршујем преглед првога дијела »Угодног разговора« Качићевог, у којем се разговара о самосталном животу нашем од доласка нашег из Карпата у данашње наше земље. Да прегледамо сада треће дио угоднога разговора; у другом дијелу, као што смо видјели, ријеч је о догађајима из туђе историје. **Л. Томановић.**

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

СРПСКИ ПРАВОПИС ЗА ШКОЛСКУ УПОТРЕБУ састављено Стево Чутурило. Панчево, 1884. Наклада књижаре браће Јовановића. —

Ово је прва књига о ортографији српског језика (Вуковог начина писања — фонетичког —), која је намијењена српским основним школама. Овој струци била је посвећена и књига Јована Београдца: „О језику и правопису српском. Нови Сад 1867.“ Држим да је вриједно штогод прозборити о Чутуриловој књизи, „српском правопису“.

Предговор Чутурилов је жалостан али без сумње истинит, зато ће ова књига врло много вриједити не само основним школама, којима је одређена, него и осталијем, који хоће да науче српски правопис, т. ј. и странцима и овијем Србима, који нешто пишу по нашим повременијем часописима, а језика потпуно не знају, те ме страх ово исказати, сигуран сам, да који од тијех новијех писаца, ако који страни језик знаде, сигурно му и ортографију скроз познаје, па зар то није ругло? Зар то није рећи да се омаловажа наш лијепи српски језик? Ово би нас далеко завело с пута теме, дакле свршимо на овај комад наше овакве нове књиге.

Признајем, да је добро израђена, али у хатар истини и науци морам нешто у њој поправити и придодати неколике примједбе.

На стр. 5. међу знаковима латинскијем нема слова: Gj, gj ни Даничићевијех (у академиј. ријеч.) Dl, Ll, Nn, Gg, која боље одговарају фонетичком начину писања но Dj, Lj, Nj, Dž.

На стр. 6. о акцентуисању ријеч᾽, боље би било да је Чутурило учинио као Новаковић у својој „Науци о гласовима“ (стр. 38.) јер је, као што се може у њој видјети, много јасније, како за дјецу осн. школâ, тако и за одраслије. А што је избацио ь и Новаковићев ᾽(апостроф) (н. пр. у грьоце — гр᾽оце; суьртина су᾽ртина итд.), држим, да није добро урађено, јер треба још времена, док се разбистри поступак, биће и будућност таквог јера. Но добро је, што се ријеч повела о томе, јер ће то дати повода, да се тај посао што брже пречисти.

„§. 5. старинско ѣ није се у источном..... итд, итд..... О ит-у врло укратко. Туј треба још казати, да то ѣ јужњаци изговарају не само *је, ије,* него још и као: *е* и *и.*

То су према правилима, у која спадају *ја* и *ије,* изузетци:

1. Ријечи, и то само њеке, од два слога у 2. падежу множине; премда је ѣ дуго, ипак остаје не промјењујући се у *ије* н. пр. мѣра — мј ра — 2. пад. мн. мјѣрâ. дѣло — дѣло — 2. пад. мн. дјѣлâ.

2. Глаголи, који се свршују на *јети,* имају у прилогу прећашњег времена *је,* а не *ије,* премда је дуго, н. пр. умјети — умјѣвши, видјети — вйдјѣвши, жељѣвши итд.

3. Послије *р* јота се махом избацује н. пр. брегòвит, Брѣгава, Брѣжнице, па и код ријечй, као што су: грјѣшнйк, пòтрјешка, рјѣчнйк — испашће временом оно *ј,* јер је без њега фонетичније.

4. Виђи ниже о §. 17.

Чутурило пише и даје правило, а рекао бих да га се ни он не придржаје; тако н. пр. у предговору каже: „Довољно је да завиримо у радове *учећа* се младежи итд.“ Српски језик забрањује мијењање партиципија. Тај начин је старо-словенски, германски, романски, хрватски и све, само српски није! У истом предговору каже да се Вук и Даничић не слажу „у случају слијевања слова дј.....“. Чини ми се, да Чутурило није много обраћао пажњу ако *дј* у познијим радовима Вуковијем, особито у „Рјечнику“ му, нити их упоређивао с дјелима Вуровијем, па опет у предговору на стр. 4. каже: „..... поткрјепивши их згодијем примјерима из дȁјела најпи*ј*ас најбо*љ*и*ј*ех писаца.“ Будући је у „*поткрјепивши*“ оно ѣ дуго (у источном поткрѣпивши, у западним поткрйпивши), мора бити *ије.* — Овдје под изузетцима бр. 2., нашао сам, да код такијех двосложнијех ријечи, премда је дуго, остаје ипак *је* у 2. пад мн. — У јужном дијалекту каже се жутијех, жутијем (облици, који су прешли из сложене деклинације у замјеничку), али иза непчанијех дође правилније и фонетичкије без то *ије,* н. пр. бољих, туђих, наших

својих ит.д., с тога би требало овдје да стоји: „..... поткрије̏ивши их згодијем примјерима из дј-ä наших најбољих писаца". (Испореди: J. Бошковића Извод из срп. грам. 2. изд. стр. 25. и истог Грам. ст. слов. јез. стр. 47. н. пр. велицѣмь).

На стр. 9. у зад. 8. пише *иотъле*. Код свијех главнијех наших филолога стоји: *иослије*.

Чутурило вели (стр. 10.), да се у јужном говору сажимље *ао* у дуго *ā*. У јужном јест, али само у Црној Гори и Лици и Сј. Далмацији. И у књижевном језику се то и сад доста налази и то код пјесникā, који не знајући, да је то сажимање, међу с краја ' (апостроф); н. пр. река' — рек'о, копа' — коп'о мјеште: рекā — рекō, копā — копō и т. д.

На стр. 15. оно правило може се за почетнике лакше и јасније казати, јербо дјеца не знају, гдје је у старом-словенском стајало ѣ. Ево правила за почетнике схватљивијег: Ако је у западном дијалекту *д* или *т* непретворено пред *и*, онда се из *д* или *т* дометне *ј*, те се не претварају (по херцеговачком и црногорском начину т. ј. по строгој фонетици) у *ђ* и *ћ*, нѣ остаје непретворени, н. пр. дица, дило; видити, успламтити и т. д. и гласиће у јужном књижевном језику овако: дјеца, дјело, видјети, успламтјети, а не ђеца, ђело, виђети и т. д.

Стр. 17. бр. 17. Старинско ѣ претвара се у јужном говору пред самогласником или пред сугласницима *ј* и *ђ* у *и* за то треба писати, сијати (м. сјејати), дио (м. дјео) цио (м. цјео), сидјети (м. сједјети). С чега *сидјети*? Туј нема *ђ*, чему правило без њега? Правилније је сједјети (па и сиђети) но сидјети.

На стр. 19. пише у „Вјежби": „Плича је вода у кадици него у кацы." Боље је „плића је вода итд." (плитак — плитькъ плит—ак, компаратив плит+ји—плиђи, плиђина, тако дубок, висок, сладак, итд.

На стр. 21. корјеном мјеште коријеном.

На стр. 23. „..... неко, нешто (а никад *неко, нешто*, као што се то по каткад чује у јуж. говору)"; филолог српски нок. ђуро у свом Рјечнику (академијског издања) служи се тијем облицима — па што онда те рјечи?.

Узгред напомињем, да је вриједно увртстити у наш правопис и ова неколика правила:

I. О придјевима, који се мијењају на одређени начин, као: божји, вражји, човјечји, козји, да је боље тако их писати но божији, вражији, човјечији, козији и т. д.

II. О слову *х* изразњу се ријечима ученог J. Бошковића на његове „науке о језику", која је штампана у „Србадији":

„Пре су српски књижевници гутали глас х, па га нису писали онде, где треба; а данас упадају каткад у другу крајност, те га пишу онде, где не треба. Тако н. пр. пишу: сиромах, хартија без *х*, које ту има места. Напротив пред речи: рђав, ала, олуја, ора, ори се, уља, не треба стављати х, а они га пишу. Рђав н. пр. долази од основе *руд* (рудети), рђ(*) roth и значи гвожђе, које је попало црвенило, за тим: квар у опште, па и морални.

Слово *х* пише се данас:

1. Гдје му је место по историјском развитку језика;

2. По великом делу данашњег говора;

3. По законима у језику, н. пр. грлени гласови (г, к, х) претварају се пред *и* у пискаве (з, ц, с), а пред *е* у непчане (ж, ч, ш), која грленима одговарају."

III. *Одозго*, туј су три придјлога изречена, и то: од—од—с—горе, *с* пред *г* претвара се у *з*, а *д* отпада, те гласи: одозгоре, оно *о* у средји треба да отпадне, онда остаје *одзго*, а *д* испред *з* испушта се, и гласи по правилу *озго*. Исти је случај и са *оздо*. (J. Бошковић у Србадији; Даничић, Облици 117.)

IV. Негативна ријечца *не* (non) саставља се само с два глагола, а са свјема осталијем раставља. Та два глагола јесу: немати, нестати (ишчезнути).

Гледајући, хоће ли нам прихватити да рече коју о овој лијепој и корисној књижици, очајах, те узех перо, да ја прозборим о њој штогод, знајући, да ћу изазвати оног, који ће оно боље разбистрити и који

градєтъ крѣпкіе нєпе къ слѣдъ нєпе, єдиножде нѣсмъ достоінъ поклонъ съ раздрѣшити рєпєпе єдиного єго.

Ратко Миљановић.

*) ръжда ст. слов. — „рђа (кор. rudh црвенити се)." Даничић. основе.

ЛИСТИЋИ.

МЕСЕЧНИ ПРЕГЛЕД
ПЕРИОДИЧНЕ СРПСКЕ И ХРВАТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.
МЕСЕЦ АПРИЛ:

Јавор. Бр. 14.: Велики петак. Песма Владимира Тројановића. — Вештица. (Наставак). — И опет је еретик. (Свршетак). Од Мајлоја Писарића. (Као што казује ово дјело издаја у бр. 18., уредништво је са том причом било мистифи-

ковано). — Осам дана по Црној Гори. (Наставак). — Тамо амо по небеском своду. Популарно-астрономска скица. (По Векслеу). А. М. М. — Листак: Књижара. (Свршетак). Белешке. Разно. Књижевне вести. Нове књиге.

Бр. 15.: Путничке приповетке I. Код сеоског „доктора". — Сплавђ, песма Милутина Трбића. — Вештица. (Наставак). — Осам дана по Црној Гори. (Наставак). — Може ли музичка и певачка вештина народу свест да подигне?

од Драгутина Блажека. — Симболични значај животиња код Грка и Римљана (по Лешцу и његовој „Зоологији Грка и Римљана“) Д. — Листак: Стара легенда (из књиге Јарослава Врхлицког „Ироничне и сентименталне приповетке“) од Јола. — Белешке. Разно. Нове књиге. Нове музикалије. Одговори.

Бр. 16.: Зулејима. Песме од Владимира Тројановића. — Путничке приповетке. Код сеоског „доктора“. (Свршетак). Од једног путника. — Двије друге. Песма Милеве Ц. (из Градишта). — Вештица. (Свршетак). — Коста Богдановић, српска књижевница. Прилози животопису му. (Писма истога на збирке пароха Јов. Димитријевића). — Осам дана по Црној Гори. (Настављ.). — Листак: Писмо Атанасија Стојковића. Саопштио Јован Димитријевић, парох. — Свечковине: Двадесетгодишњица Ружичића и Ружичкиња. — Друштва. (Матица Српска. — Хрватско народословно друштво). — Разно. (Цигани, на „В“.) — Статистика. — Нове књиге.

Бр. 17.: Гозема же је ... Песма Мите Поповића. — Последњи пут... Приповетка, од Ј. Т. (из Крагујевца). — Укрс једне уметнице. Превео (са ?) Милан Ст. Убавски. —? Песма Владимира Тројановића. — Осам дана по Црној Гори. (Настављ.). — Коста Богдановић. (Настављ.). — Листак: Васа. (Слика), од Косте Николића (из Темишвара). — Свечковине: Двадесетпетогодишњица Ружичића и Ружичкиња, од Ш. (Свршетак). Белешке. Разно. Нове књиге и листови. Књижевне вести.

Глас истине. Бр. 7.: Апостол Павао. (Настављ. — Беседа на три јерарха. Говорио у успенској цркви у Нишчеву Стеван Стевановић, свештеник. — Похвалије Србији, писац XV. вијека. Од Ивана Некрасова. С руског превео нам Данило Јов. Прица. — Из грчке прикезне књижевности. (Настављ.). — Митрополит црногорски Висарион Љубиша. (Настављ.). — Грађа за историју српског народа. Приопштио: Дионисије Михоњић, управитељ М. Бање. — Листак: Књижевност (оцена Јеремићевих Проповеди и других беседа). Књижевне вести. Нове књиге и листови.

Бр. 8.: Апостол Павао. (Настављ.). — Беседа за нову годину. Од Кузмана Стаменка, пароха темишварског. — Похвалије Србији,... (Настављ.). — Митрополит црногорски В. Љубиша. (Настављ.). — Из грчке прикезне књижевн. (Настављ.). — Грађа за историју срп. народа. (Настављ.). — Листак: Књижевност. (Свршетак оцене Јеремићевих Проповеди од Д. Прерадовића на Годубињаду). Нове књиге и листови.

Vienac. Бр. 16.: Анаца. Написао И. Деучић. — Домишљаји Ј. Сундечића. (I.—X.) — Маријан. (Настављ.) — Последњи дани кнеза војводе. (Настављ.). — Путне успомене о Русији. (Настављ.). — Филолошко виерје. (Свршетак). Од Т(оме) М(аретића). — Листак: К сликам (Јарослав Врхлицки, чешки песник). — Околиш Опатије, (по ульској слици К. Либигера). Умјетност. (Хрв. глумиште). Библиографија.

Бр. 17.: Марин драгољуб. Роланда, од Ивана Лешушка (у Бањолуци). — Фишкалова исповијед. По Сеоском пречаву приповиједа В. Новак. — Домишљаји Ј. Сундечића (XI.—XX.). — Маријан (Настављ.). — Последњи дани кнеза војводе. (Настављ.). — Владимир Николић (к слици), од В. К. — Филолошко виерје, од Т(оме) М(аретића). — Листак: (Андрија Медулић). Књижевност (Хрватска. Руска. Француска). Умјетност. (Хрв. глумиште. Руско сликарство). Свештине (Алфред Орешковић. Адам Мицкијевић. Мушкарци, итд.) Библиографија. Новин у седници изванредне главне скупштине „Матице Хрватске“. „Матица Хрватска“ расписује награду од 300 фор. из закладе Душана Котура за наворну приповијест, која описује бар 10 штампаних табака, или драму без обзира на опсег.

Бр. 18.: Спомињање. Сијело Јосни Козарац. — Фишкалова исповијед. (Настављ.). Домишљаји Ј. Сундечића (XXII—XXXVI). — Маријан. (Настављ.) — Последњи дани кнеза војводе. (Настављ.). — Путне успомене о Русији. (Настављ.). — Карло Јаромир Ербен, чешки списатељ старије школе) (уз лик). — Листак: Умјетност. (Хрв. глумиште). Свештине. (Још је ту сличица: Кајкављанка продаје цвијеће).

Бр. 19.: Задња жудња. Сијело Анте Ковачић. — Фишкалова исповијед. (Настављ.). — Домишљаји Ј. Сундечића (XXXVII—XLIII.) — Маријан. (Настављ.) Последњи дани кнеза војводе. (Настављ.). — Путне успомене о Русији. (Настављ.). — Листак: К сликам. (Глумиште у Осијеку.) — Књижевност (Хрватска. Чешка. Руска. Француска. Талијанска). — Умјетност. Свештине.

Бришан. Бр. 7.: Дели-Бакић. (Настављ.). — Прича о Алексији благодату светом. (Свршетак). — Срби и дамудрио Ингалију. (Свршетак). — Из српских успомена. (Бивши митрополит босански Сава Косановић описује неке Србуље, што их напао у Јерусалиму у манастиру св. Саве.) — Писма из Елисеума. V. („Јован Стерија Поповић“, који је и IV. писмо писло, критикује наше књижевне критичаре). — Песма: Да сам ... од Васе Пантелића (из Јаска). — Белешке. (Писмо Самуила Мацуревића пароху ињачевачком. В. Живковићу, 7. сент. 1863.) — Претплатници. (194.—226.) - Листак: Утарци из путописа. (Настављ.).

Бр. 8.: Дели-Бакић. (Настављ.). — Српске народне пјесме (Из Херцеговине', из збирке Огњеновс. — Слике на босанског живота. Посмрчад Јоксима Новића-Оточанина. II. Мешан-ага Жунић. — Царев сан и завј од шест глава. Српска народна приповиједетка из збирке Владимира Крсића. — Прилози за историју срп. покрета 1848—49. VII. Писмо патријарху Рајачићу (без потписа). — Писма из Елисеума. VI. од „Ј. С. Поповића“ (против књижевне краље и против патријаршина критичара). — Шетња. Породична игра у једном чину. (Шала). — Белешке. (Писмо Мојсија Миоковића арх. Котору о смрти и о погребу Вић. Поповића, врховног владике). — Претплатници (227.—243.) — Листак: Путничка црта: Манастир св. Саве освећеног (у Палестини). Од митрополита Саве Косановића.

Босанска вила. Бр. 7.: Патница. Сеоска приповиједетка из Подунавља. Написао Ђорђе Јовановић. — Измирили се. (Свршетак). — На равналинама. Сличица од Волнеја. С француског превео Србљан. — Из прошлости српјевске и босанске. (IV.) — Град Краљевац (Градина). По народном приповиједању забиљежио Коста Ковачевић, свештеник. — Српске народне умотворине: Шехерли-пјесме у Босни и Херцеговини. Из збирке Вида Вулетића-Вукасовића. Прељуба Рахман-пашинице. — Дјевојке и Иван Капетановић. — Иван бег и дјевојка му. — Змајева Љубовца). Неједрина жена, забиљежио С. Попић. Народне пословице, скупио их П. Мирковић (71. 167.) Листак: Из словенског свијета. (Српска књижевност). Нове књиге. Новин на претплату.

Позориште је напазило још само прве четвртине овог месеца а за то су време угледали свет бројева 53.—56. У 53. броју је настављена и у 55. довршена Милана Шевића Максимовића пајина игра: На позорници и у животу. 54. је број дошао на врло страни лицове Драгиње Ружичке и Димитрија Ружића, дичног нашег уметничког пара, и сонет Д(аре Костића): 1861—1886. у славу двадесетпетогодишњи то двоје уметника. Цео тај број посвећен је Ружићки и Ружићу. И у 55. и 56. броју намењено је слављењима тим по заслуги топлих речи признања; у 55. је представљан из „Бранника“ чланак Милана Савића о Ружићки и Ружићу а у 56. је слопштен топло и занесно написан чланчић Николе Јоксимовића под насловом: После двадесетног година.

Невен је у 7. броју допринео „Дедину кашу“ и „Цвањцик“, под који је потписан Љубомир Лотић. На чолу је донео слику и песму „Орлић“; даље је донео Верешчагинову слику „Руска болярска невеста спрема се на венчање“ и уз ту слику и прикладну песму од Б-а. Има још једна слика а уз њу чланак о пепру.

У броју 8. почиње „Зворце“, успомена на Врбицу; даље има црта од Милорада Ј. М. „Косарице љубичице“; завршен је чланак о пепру. Песмица има у овом броју свега седам; једна је уз слику, Машићеву студију „Јечмења“, а једна са сасим скромно у кутићу од самог чика-Јове. Наслов јој је „Миш, мачка и мишоловка“, а каква је, нећа не треба ни рећи. Чика-Јова је означава изразом „фабула“ а у примедби уз песму оправдава то овако: „У наших књижевника уобичајило се, да се овако причице зову басне. Ја мислим, да то није добро. Басне су оне речи, што бабе шапућу, кад бају. Ми у бабеје басне нећ ваше не верујемо, — ако што је чему име, нека му остане. Зато нелим, да ми овако причице називамо фабулама [тако их зову многи и други народи] све дотле док им се не нађе кум, који ће им дати подесно српско име“. Нема исправо чика-Јова, али ће то тешко ићи, јер се басна од Доситеја ако сасим неће одомаћила у значењу те фабуле.

Голуб, што је овог месеца међу млађане своје пријателе одлетио, донео им је неколико песмица а међу овима од Ив. М. Поповића мали циклус „У пролеће“ и „О смрти своје незаборављене матере“ (Лујзе Поповићеве, бивше учитељице вуковарске, која се, као што у том броју „Голуба“ међу „Сватицама“ читамо, 27. јануара о. г. упокојила у Сомбору код своје сестре, познате честите Софије Јорговићеве, учитељице више девојачке и учитељске школе тамошње). У том свом 4. броју завршио је „Голуб“ Остајнову приповетку „Буди добар, на ћеш бити срећан“ а донео је осим тога лик и животопис Тургењевљев, опис херцеговачке варошн Плевља, чланак о мопус-волу, народну приповетку „Не вала бити лаком“ на збирке И. Т. Каликовића из Сарајева, па шале и досетке, што их за „Голуб“ није нети средни Сарајлија. Под рубриком „Нове књиге и листова“ реч је међу осталим и о нашем листу и регистровано је, како доносимо ове месечне извештаје. Усрдно захваљујемо уредништву „Голуба“ на колегијалној пажњи и препоруци.

Hrvatska omladina, list zabavi i pouci. Излази у Загребу сваки дан месеца у свечницама од једног табака. Цена на читаву годину 1 фор. 60 новч. Од почетка ове године досад изашли су бројеви 3—6. Листу је томе тек прва година. Доноси лепе песме, приповетке и поучне чланке за децу а украшен је сликама. На листу раде међу осталима и ови познати хрватски књижевници: Август Харамбашић, Јос. Луд. Варјачић, Јос. Еуген Томић, Малка Погачићева, ни и Кухача видимо међу сарадницима а читамо, да је Зајц дао уредништву најновију своју једну композицију, коју је нарочито за тај лист компоновао. Hrvatsku omladinu издаје и уређује Јосип Милаковић. У 5. броју наилазимо на причу нашег Манојла Ђорђевића Призренца под насловом „Неопростив грех“ и на песму нашег Чика-Јове „Пролеће ће доћи..“, која је прештампана на 5. бр. „Невена“ о. г. У примедби уз ту песму обећаје уредник Hrvatske omladine, да ће у идућем броју свога листа донети лик тога „прног и најпе-ег песника младежи“ и „том пригодом опширније нацртати његов живот и рад.“

Стармали је у 10. броју честитио Ружићки и Ружићу двадесетпетодишњицу ин и то ни са ваше ни са мање, него са дивном и смисленом песмом Змај-песника: „Мити и Драгиња пријатом јубилеја двадесетпетогодишњег глуповања им.“ У подписку је у 10. броју започета а у 11. и 12. настављена хумореска: „Рецепт од кијавице“.

Школскога листа број 4. наставља расправе: „Које су мане домаћег васпитања?“ и „О изобразовању дечијег срца“; даље доноси извештај о раду школског савета у седници од 26. марта 1886. и записник друге седнице румске поджупанијске учитељске скупштине, који је скопштао тамошњи учитељ Стева Јаношевић. У овом броју извештава Драгутин Блажек укратко школску изложбу у Карлову у Златном Прагу, што ће бити у почетку овогодишњих школских ферија.

Женски свет, који смо огласили пре кратког времена, почео је овог месеца излазити. – Садржај 1. броју (од 6. априла): Пређуја, од уредништва. — „Женском свету“, песма Јована Симеоновића-Чокића. – Пролеће и здравље, (из „Здр.“), од Др. ** — Лекарски разговори са нашим милим Србкињама, (1.), од др. И. Оглављовића). — Једна врста здраве, од Л. — Уредништ, (по немачком), од М. С. — Дрвљиња П. Ружићка и Димитрије Ружићу. — Рад добротворних задруга (1. Новоселкиња, П. Суботичанака, III. Белоцркванака). — Листаћи (Из женског света. Зарад здравља. За матере. За домаћице. Из књиге). Нове књиге. Нови на преглатту. — (То је други у нас с ове стране лист намењен самим женскињама нашим).

Срнкиња. Бр. 4.: Њено име, песма од Војеслава. — Српкиња у јавној служби, од —ја. — Деца и новац, од Д—а. — Наш народни језик. (Наставак). — Из Езерових писама о естетици. (Наставак). Друго и треће писмо. — Подлистак: Старо и ново доба, од Крашевског. (Наставак). – Белешке. Нових на преглатту на „Женски свет“.

Бр. 5.: Српска народна појезија од Лескијева. (Прештампава се из београдског „Видела“, да се покаже, „како је можда мање оправдано, што се ми тужимо на Немце, да не воде рачуна о нама, него што бисмо изнали права, да се на себе саме у томе погледу жалимо.“ Ми смо у једном од прошлих бројева „Стражиловa“ приповедали ону штудију Лескијеову, да је изашла у „Über Land und Meer“). — О Словенима, од Мил. — Из Езерових писама о естетици (четврто и пето писмо). — Подлистак: Старо и ново доба (Наставак). — Белешке. Књижевност. (И. М—h. приказује 5. св. књиге за народ.)

Учитељ. Орган учитељског удружења за образовање и васпитање. Излази тринут месечно у Београду, сваког 1., 10. и 20. у месецу. Цена на годину 10 динара за Србију а за стране земље 12 франака. Тај је лист морао био престати због ратних прилика а сад је опет започео свој рад и овог месеца ушао у своју пету годину. Бројева 1—3, који су овога месеца изашли, доносе ове важније чланке: „Народни учитељ“ од Ник. Стој.; „Природне науке у школи“; „Патриотизам у школи“, написао Е. Журди, с француског превео К. П.; „Предавање о Италији“ за V. разред више основне школе; „Нешто о васпитању“ од Н. Р. П.; „Конфесије једног детета“ од К. П.; „Учитељска школа и учитељи“ (примедбе учитеља Јов. Д. Јовановића на извештај Светислава Вуловића, што је као изасланик о учитељском испиту и годишњим испитима у нишкој учитељској школи подпео министарству просвете; извештај Вуловићев штампан је у „Просветном Гласнику“ XXI. и XXII. св. VI. год.); „Дошанташање у школи“ (још ће се наставити); „Словенски језик“ од Врбичког учитеља Крсте Божовића (говори се ту против учења руско-словенског језика у основним школама). У 2. броју под рубриком „Књижевност“ оцењује Ник. Стој. „Ђачку несмарицу“, коју је по програму за основну школу прибрао учитељ Мих. Јовић.

Застава посвећује своје листе у 53. и 54. броју двосетогодишњици Ружићке и Ружића. — У 55. препоручује Николе Мариовић књиговеја у Черевићу] „Систем трговачког

књиговодства", књигу Радивоја Предића, главног књиговође у краљ. срп. народној банци у Београду. — У бр. од „Књижевног преврата", која је учаше на српском народу у књига „Аустро-угарска монархија описана и насликана" тиме, што се нескраћено нако узело обзира на Србе. — У бр. 59. наставља С. Мл. Бајић] учитељ у Црепаји, питање о назаренству с чланком: „Још нешто о назаренству", на истине, што је још покојни др. К. Пејачић рекао: „да се још за времена културе наши поправи, скрати, олакшени, разумљиви створи, да се и проповед као есенцијални део култа у литургију уврсти, и да се сва запенушалчка устројства на кривце полагано с поштовањем укоше, изваде. Учењено ми ово, што нам, хвала просвети, неизбежно представља." На куд би нас то, и тек оне друге мисли Пејачићеве одвеле? — У 62. бр. обзирео се — Dis — на: „Неизбе код српског народног позоришта", и врло строго, или доста и праведно осуђује, како се у нас ту не шегује неизбе. Збиља је нужда као залогај хлеба стручан учитељ неизбе у нашој позоришној дружини. Кад узмемо у рачун, како силно воли наш свет, да чује песме с позорнице, и колико то приномаже и благаји позоришној и ширењу књижног неизбе у народ, позориште без лепог неизбе је као тица без једног крила. У томе се, као што се види, и ми слажемо с —Dis – ом, али му не дајемо за право, што онако квалификовање неизбе способности садашњих чланова позоришне дружине. Право и право Марковићу само напомиње може одрећи обилна фонда гласног, а границу му тако аподиктично мећати не нашим бити до gis не верујемо да је основано. Тврдњу, да сваки здрав човек (или се оно каже само на женскиње односи?!) мора имати леп глас, да се може, дабогме уз претходну обуку, с њиме у солошењу с успехом продуковати, држимо за шалу, јер иначе не знамо, како бисмо је схватили. Или каже — Dis — мисли, да је когод Милка Максимовићевој одрицао у опште глас, да каже не може чак ни говорити? Што је о Добриновићу, Хаџићевој и Ружићу речено, не потписујемо; част и хвала свима трима као одличним глумачким снагама, али за солошење немају гласа. (Сад ће — Dis — још, увенши ово дословно, тврдити, да је „шука бесмислица" реч, да ко нема гласа, јер тај онда већ по физиолошким законима не би могао ни живити). Напослетку још додајемо, да је оно силно претурање музичких тобоже закона на небуха у главу ударено насушом онима о неком облигатном „секундирању[!!]" у збору. Ако ће се у збору „секундирати", онда неће канда много имати посла капелник код позоришта. — У 65. говори Васа Ђ. Тешић: „Још нешто о назаренству", обзирући се на досадање чланке о томе предмету. — У листу свом донела је Застава о. м. неколико интересантних цртица „Из граничарског живота."

Наше доба препштамало је из „Срп. Напретка" у свом 41. и 42. броју оцену на превод Сапићева „Фауста". — У 42. доноси Писма [два] Косте Богдановића, писана књеву Михајлу М. Обреновићу, што их саопштава Јован Димитријевић, парох Шимановачки. — У листу 44. и 47. бр. „Приповедна љубав", новелета од М. [у Средиу]. — У 47. обзире се „Један црквени пеназ" [у Черевићу] на: „Заставине" мисли у бр. 27. и 38. о. г. о назаренству". На исте „Заставине" чланке било је одговора и у „Застави" и у „Нашем добу", али без анимозности према писцу оних чланака. Црквени пеназ неће без тога. Зар код нас још увек препирка о каквом питању мора пећи у свађу, да се мишље другога назива „беспаљем" и друкче, недостојно и предмета и препирача? — У истом броју разлаже: П. Ј. К. [из Чалме] „Начин, како да се српске поучне књиге у народу шире?"

Браник у листу 39. бр. доноси чланак: „Сваки класички језици у гимназијама од β. β. у обрану латинског и грчког језика, што се уче у гимназијама по целом културном свету. — Бр. 40. доноси уводни чланак: „После двадесет и пет година" и листак [од Милана Савића]: „Димитрије и Драгиња Ружић" у славу то двоје наших јубиланата. — У 41. бр. доноси приповетку Хенрика Пенџјевића: „Јанко музикант", превео Милојко. Иста приповетка пољског приповедача тог изашла је у срп. преводу од П. још 1882. у „Српским илустрованим новинама" [бр. 34.], а превео је П. на боље но горе од Милојка. Даиле, чему још превод? У бр. 42. „Лупеж", од Виктора Ракошића, превео Љубинко. — Бр. 43. доноси прослане двајестшестогодишње Ружића и Ружићке; а М. П. Јовановић приказује: Oesterreichische Justitzgesetze von Dr. Leo Geller. — У бр. 44. преведе опет исти Љубинко И. Тургењева причицу: „Препелица", да усрећи зар читаоце — „поштитеом", који је „пре кратког [!] времена изашао на руском језику у Петрограду"; а исти свршд, последњи посло Тургењевљев пред смрт, изашла је још пре две године, ако се не варамо, у „Јанору" и у српском преводу. Превађачи, (а они у нас у томе често греше, скоро да самовољно раде) треба да не троше ни своја труда увами, нити да обмањују уреднике. То може да има штетних последица и по сам лист, јер пред очима ово мало наших читалаца губи доста од уважења онај лист, који без неволе доносе нешто, што је већ негде штампано. Превађачима је лакше знати, и од њих с правом можемо пре очекивати, да знају, шта је од кога преведено, кад се хватају таког посла, него уредницима, а најмање уредницима политичких листова, којима, и само по себи већ, мора онако што бити изузредна ствар. Један доказ, ето, више, да је овакви месечни преглед нуждан. Ето се са превађањем у нас већ тера и прилично драк шикља. То убија поверење наших и онако слабој књижевности и тражњој књижевној тргопини. Даиле, у пазет се оригиналом! Не би згорег било, кад би преводиоци, који међу [а и то не знамо, може ли унек бити оправдано] оригиналне наслове својим називима, под тај ставили још и онај оригиналов у оригиналном језику. — Исти Љубинко пренео је у 45. броју: Убице на љубави, од Шопса.

Napredak наставља у 11. и 12. броју Андрије Бурчића „Пут у Црну Гору за Цетињску учитељску скупштину" а осим тога саопштава у та два броја и ове важније чланке: „Развитак хрватског књижевног школства, нарочито у прекоморју нашег народа" од Јос. Кирина; „Ратарске продужнице", писа Д. Божакћа. У 13. броју наставља се Киринов чланак а доноси се на првом месту чланак Милана Кобиља: „Локације у пучкој школи не треба". — У броју 5. Književne smotre оцењена је Београдска књижница „Српско цар Стевап Душан". Међу „književnim vjestima" читамо мисље владике Штросмајера о Сундечићевој „Тужној књизи", изашљено на свету, што је владика писао песнику. У писму своме пријатеља владика-меценат жељу, „да наша младеж и српска и хрватска имена ту књигу не само учи, него и на памет научи." Даље је саопштен позив на претплату на одазивље „Женски свет" и наш позив на претплату на Адамовљеве приповетке „На селу и пољу".

Лечнички viestnik има на челу 4. броја чланак „К преустројству здравља" од дра Полића, кр. окружног лечника у Митровици; даље чланак „Natrium salicylicum, лек од мочварне грознице" од дра Фирета, гр. физика у Сиску. Међу „zdravstvenim izvješćima" од године 1885. има извештај дра Ивана Рогуљића из Вуковара, а за пру четврт 1886. године из Митровице од дра Стевана Најдића и из Земуна од дра Војислава Суботића.

Садашњост је у 14. бр. у подлиску довршила Р(адослава) М(арковића) причу „Предомислио се“ а у истом је броју донела и Бјернстјерна Бјерисона причицу „Орлово гњездо“ у преводу Јов. Радивојевића-Вачића. У 15. бр. започиње а у 16. и 17. наставља слику из живота под заклоном „Једно за друго“ од учитељице Драге Гавриловићеве. На чолу 15. бр. вештилује —е—ћ из Босне питање о назаренству у чланку под насловом „Не превађајмо црквено-словенски језик“, а у 16-у подлиску спомиштава Ђорђе Сматлић дне народне песмице, што их је прибележио у Ст. Мајдану у Босни.

Бачванин доноси у подлиску 14. броја песму Мате Поповића, коју је посветио Димитрију Ружићу приликом прославе двадесетпетогодишњице му. (Та је песма већала прво у нашем листу у 14. броју). 14. и 16. број имају у подлиску свеским хумором зачињена „Пасма за салаш“, која у шали расправљају дневна питања, а 17. има хумореску од Зорана „Љубавно писмо“.

Српски лист доноси у подлиску 13. броја шести наставак царевих „Слика из новије италијанске књижевности.“ Ту је реч о романсијерци Матильди Серавој. У 14. 15. и 16. броју сложитена је слика на Црне Горе „Света освета“ од Сима Матавуља.

У **Панчеву** је у 7. и 8. броју настављен Сахер-Мазохов „Женски двобој.“

Глас Црногорца доноси у подлиску 14. броја песму Ј. Поповића Липовца „Успомени војводе Мишана“. Подлистак 16. броја су „Ратови између Русије, Турске и Црне Горе од 1700—1879,“ што је по Стрјелбицком и Милаковићу написао Марко Драговић. У 17. броју оцењује Филип Ј. Ковачевић песме пок. Пера Ј. Суздечића, што су изашле у „Тужној књизи“. (Оцена ће се та још наставити).

Сврбобран има овог месеца у подлиску вешином преводе. Између оригинала спомињемо цртицу из грађанског живота „Не купуј мачке у врећи“ и из малограђанског живота „Правици је задовољено“; обоје од Симина; даље у 78. броју „Грмечки змај“ (Из босанске крајине), алегоријску слику од С. Грмечлије. 84. 85. 86. број доносе у подлиску преведен увод у дело Сен-Рењеја Тајландијера „La Serbie au XIX-ème siècle“ (Kara-George et Milosch) а у 93. доказује Б. да је „Нова хрватска пјесмарица“, што је ово дана изашла из штампарије А. Брусине а накладом академске књижаре Љ. Јавослава Хартмана, вешином књижевна крађа, јер су увете познате наше уметничке и т. зв. варошке песме на сакато mutatis mutandis падање за хрватске.

Гудало. Бр. 4.: Pozdrav uredništvu „Gudala“ од Fr Š. Kuhača [из Загреба]. — О настави певања у народној школи, од Младена. — Почетци нотног црквеног појања у Панчеву и развитке наставничког српског црквеног певачког друштва, од Б. Б. [из Панчева]. [Желити је, у интересу развитка наших певачких друштава и рад бољег познавања, како се код и где у нас негује певачка и свирачка уметност, да и остала певачка друштва и њихов рад овако лепо познамо, као што нам се тому даде прилика за певачко друштво наставничко из овог доцнса]. — Живописи. Моцарт, од дра Х. Римана. Димитрије Агрешев-Славјански и његова радња на полу глазбе. [Из чешког белетристичког листа: „Сијетозора“]. — Из наших певачких друштава. [Доше из Панчева]. Критички весник. — Набавци. [Народно позориште у Београду]: доше о тамошњој представи: „Женски рај“ с музиком од Д. Јенка. Ту нам се обећава скорије цела биографија и преглед музичких радова Доворина Јенка, управитеља позорипше оркестра у Београду, члана српског ученог друштва и композитора толико омиљених српских народних и словенских песама]. — На корицама читамо позив на учешће у сталној специјалној изложби глазбовника и глазбала сталне изложбе учила у Грацу, што је осниза одбор као допуну сталне изложбе учила. — [Овим бројем ступа овај лист у другу четврт пре године свог века. На жалост број претплатника, ако и није овде сам, ал тешко ће и бити много већи, па је, на срамоту, малех [7 без прилога, 45 с прилогом] Кад узмемо на ум, додуше, да је оно у нас при почетак, а лист једностран, верујемо, да је тешко наћи довољна одзива; али у нас имаде зацело толико певача и певачица, свирача и свирачица, дакле публике, која се разумева у вештини, што је гаји „Гудало“, да би се лист могао без бриге осигурати, те, даклеко, куд и камо више претплатника имати. И овако је лист напредан и ући свакн број доноси красан музикални прилог о трошку друштва „Гусала“, а онако бисмо се могли надати, да ће лист и чешће излазно, и прилоге доносно од ранних композитора].

Право. Број за овај месец почиње доносити Блунчлијево дело „Политика као знаност“ у преводу земунског адвоката дра Тоше Недељковића. У том је броју пред главе прве књиге „О политици као државној умствости и као државној знаности“. Затим долази чланак Свет. Ј. Стаиојевића „За стапалање под суд довољан је само један основ подозрења“, а за оним „Основ и начело казненог права“, од проф. дра Хајнеца у преводу М. Р. В-а. Саопштава дање М. М. ЖК. одлуке трећег међународног конгреса за казнене заводе. (Конгрес је тај био прошле године у Риму). Под рубриком „Књижевност“ препоручује се дело Ал. С. Јованонића „Историјски развитак српске задруге. I. Старо доба.“ Ту се вели да је Ал. С. Јованонић прва отпочео да ради на српском обичајном праву а из свију се досадашњих му радова види, да му је питање о задрузи најмилија штудија.

Новости смо добили овог месеца снега само 6 бројева и то за прких шест дана бројеве 25—30; даље се утајале. У 27. 28. и 29. изашао је у подлиску „Сусрет“ од А. Васиљева, с руског превео М. С. Овим тога је у подлиску 28. броја отпочет а у 29. и 30. настављен један одељак из књиге Гастона Боасјера „Cicéron et ses amis“ у преводу Косте Арапицког. У изворнику је одељку томе наслов: „Целије. Римска омладина за Цезарева доба“ а преводилац је нашао за згодније рећи „Цезар и његово доба“!

Одјек, лист политични, економни и књижевни, почео је наново излазити са другом десетином овог месеца. Излазиће му је и уредник Милан К. Станојевић. Излази уторником, четвртком и суботом а цена му је 24 динара годишње за Србију а за стране земље 34 динара. У 4. броју у подласку почиње доносити животопис талијанског новелисте Салватора Фарина; уређивништво је намерно, да у подлиску донесе у преводу неколико приповедака Фаринових те је с тога рађо читаоце најпре да упозна са значајем, који Фарино има у новијој талијанској књижевности. У броју 7. под рубриком „Књижевност (Библиографијски преглед)“ оцењује Београдског „Учитеља“, и „Просветни Гласник“ на том приликом не може а да не карактерише наше „Стражилово“ и два новосадска му друга „Лавор“ и „Бршљан“ као „не баш одличне а примерне листове.“ Но, на такво је што лако казано онако с висине, само је штета што, што се не каже поштеније, где заиште, на шта се ти листови потруде онда према напоменама оцењивачевим, да стеку бољу класификацију. — У 8. је броју оцењен „Краткий словарь шести славянскихъ языковъ,“ што је састављен под редакцијом Фр. Миклошића, а осим тога и „Речник српскога и немачкога језика“, што је састављо Ђорђе Поповић а наплаћо му сад друго издање у накладн Браће Јовановића у Панчеву.

Самоуправа, лист за политику, науку и књижевност. Излази понедељником, средом, четвртком, петком и недељом а одговорни је уредник Пера Теодоровић. Цена за Србију годишње 24 динара, за стране земље 34 динара. Лист је тај почео излазити у половини овог месеца. Излиле је до краја месеца 10 бројева. У подизеку је од четир броја само почео излазити „Господин појка“, једна из сеоских приповедака Ђ. Верга.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

II. А—в. (**Српско народно позориште** у Ср. Карловцима.) У трећој недељи имала смо у четир вечера шест комада, и то: у недељу изворну правну: 9. „Четири милиона рубаља“; 10. у уторник: „Зашишке ђаволове“; у четвртак 11. „Преки лек“ [опет изворна правна], стари комад: „Шолу теја“, и стари комад нашега Аристофана: „Француско-пруски рат“; у суботу 12. „Адријену Лекуврерову; дакле три изворна и три страна комада. — „Зашишки ђаволови“ дуго се драже и увек се комад допао, и донадаће се још дуго, можда баш и с оне романтике, којом је зачињен, али и док је Робен у таким рукама, као што је у Рузичкиним. — Вујићкиној „Адријени Лекуврерової“ тешко ће се наћи супарнице на словенском југу. Жали боже, што се ни надалека не може рећи то и за приказивача грофа Мориса. — Што се тиче изворних комада приказаних у овој недељи, на овај пут можемо толико рећи, да је донео позоришној благајни, каво је друзима овде, више него иногда дојако (123 фор., а беше нас претплате); значе морамо признати, да нисмо најсретнији с изворним новитетима. Али „Четири милиона рубаља“ је наградом увенчана пишлина игра! Па лепо! Кад господа на највишем нам тако форуму морају да су задовољна тек с оно наде, што је редовно пољску у пиесе, којима за прве, друге, треће, ... покушаје досуђују награде, па износе на позорницу, штампају и чак у зборнике отштампавају и дилетантску првенчад најтрезнитије предности, онда шта друго пројестеје нама пилиранима него поплошити се — пади? — Једна један недар врак боље наде прекој нам потреби у „Преком леку“! Хвала пиецу, хвала Мати Калиђу, што нас не разувери у лепом мњењу, које стекосмо читајући новосадске рецензије и још више слушајући усмене примедбе о његовом првенчету! У верени смо, да нам се пиак сретни почетник у овој радњи неће размазати, те помислити, да је у свом првенчету већ постигао све, па ће у другом комаду, коме се с правом надати смемо, и неке ситнице боље заокружити. Али нек нам се не замери скромна а искрена примедба: да би комад много добио, да нам Вуковић уиарред није одао цео свој план, па да тако пре времена не дознаемо, како ће се и сам завлет решити. Иначе талената за таленте, на нек нам није жао!

(**Хрватско земаљско позориште у Загребу**). Дескашен је неки дан по други пут певао Фауста у Гуноовој „Маргити“. „Agramer Tagblatt“ доноси тои приликом ову оцену: „Дескашен, који је наслоњу улогу“ (оцењивач тај зове оперу „Фаустом“ „но други пут певао, није ваше страховао те је са добивеном сигурношћу глас му знучао куд и како интензивније, предавање се развијало слободније а и игра је била много дегажованија. Смело смемо тврдити, да се Дескашен може убрајати у најбоље репрезентанте, које је улога Фаустова на нашој позорници још нашла. Нарочито је у романци, у љубавном дуету и у терцету у тавницн поиекао Дескашен необична анлауса а и заслужио. — Кад смо јавили, да је Дескашен први пут певао Фауста, саопштили смо мњења „Obzora“, „Vienca“ и „Србобрана.“ Клекиће су нам дошле до руку и „Narodne novine“, које се најласкавије изражавају о Дескашељевом певању. Само се вели: Госп. Дескашен пјевао је „Фауста“ тако лијепо, како смо једва могли очекивати. Глас му је био који пут и устрајан а у предавању показао је госп. Дескашен и ревно учење и особито чувство. Сјајним успјехом пјевао је as-dur романцу као и дует с Маргаретом, те ипак је у обје ове игоде прекрасним својим предавањем угодно изненадио. У првом пак као и у последњем чину равно је неслућеву снагу гласа.“ И „Agramer Zeitung“ повољно оцењује тај деби Дескашељев. Оцења њена гласи: „Смело је подучење било од Дескашена певати „Фауста“. Дескашен се досад са пуно среће кретао по земљишту оперете и лаке лирске опере; било је дакле блиау, да се једаред окуша и у „великој“ опери на ту се богме није могла набрати згодиија улога, него елијано-лирски Гуноов „Фауст.“ Али смело је ипак било на с тога се радујемо, што можемо констатовати, да је покушај њеким делом испао на руком. Позитивни део улоге, as-dur романца и љубавни дует у трећем чину извршени су били са гледишта музикалног. Глас је одговарао свима захтевима, где је требало, био је снажан и уз то гибак, на другим местима опет нежан. Предавање је сведочило и озбиљну штудију и сигурно тоило чувство. У првом и последњем чину свакако ће бити да је певач хтео да истакне своју способност за јуначке улоге те гле пуштао њеки, но што је било нужде. Кад узмемо све у обзир, морамо ипак за „Фауста“ Дескашељеве рећи, да је био честита работа.“ — „Vienac“ је као што знамо, обећао, да ће се после репризе „Маргите“ вратити још једаред на Дескашељеног „Фауста“, но тога још није учинио.

(**Чешко народно позориште у Прагу.**) И ове се године 12. маја н. р. прослапио спомен дана смрти Бедриха Сметане, творца чешке опере. Давала се тога дана његова „Libuša“. — Прошлог петка приказана је први пут историјска шалина игра Јарослава Врхлицког под насловом „Rabinská moudrost“. Радња тог комада збива се за времена краља Рудолфа II. и те у Прагу.

(**„Јефтина Кћи“**) (La figlia di Jefta) зове се опера, коју су прошле недеље приказали у напуљском позоришту Сан-Карља. Предмет јој је узет из библије. Музику је написао Микели, и обрадио је склесију реминисценција, али укусно и врло занимљиво. Напуљци су је врло лепо примили, али се нашло и таквих људи, који су је искиждали, те је било дета скандала при првој представи. Кажу, да ће опера бити дуга века.

(**Млада Српкиња пијанисткиња Ида Добриковићева**) написала је и издала једну етиду у cis-дуру за гласовир. То је opus 1. младе списатељице и композиткиње. Етида се продаје по 1 фор. у Будимпешти код Таборског и Парна а и у обе наше српске књижаре овде у Новом Саду.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Манојло Ђорђевић-Призренац, журналиста у Загребу, познат као писац изворне трагедије „Слободарке“, коју је Матица Српска наградила, издао је ово дана на 9 табака у Загребу својом накладом: Четири божићне приповетке. (Полазајник. Препорођена. Из шпата. Божићна икона) а чист приход од те књиге наменио је сирочади погинулих српских ратника од 1885. год. Ова књига заслужује, да буде најбоље примљена, јер не само да су и приповетке писане („Препорођена“ преведена је лепо и на немачки језик), него је она сво први дар нашој књижевности изворне забаве у овој години, а да и не истичемо цел, којој је намењен чист

приход. Цена јој је 70 новч. или 1 динар 50 пар. д.; а добити се може у свакој српској књижари.

— Песме Јарослава Врхлицког излазиће ово дана у изворновазном немачком преводу Едмунда Грина и накладом Ед. Вартина у Лајпсиком.

— Недавно је изишла нова књига у Јени код Маука, књига: „Südslawische Volkslieder“ јужно-словенске народне поезије; на збирке Ф. С. Кухача, а превео их на немачки Е. Харменинг. Ево како их прориче један немачки критичар (Blätter f. lit. Unterhaltung, 17. бр. ов. г.): „Мазом су то љубавне песме, као што се певају у Хрватској и Славонији, у Херцеговини, Босни, Србији, Бугарској и осталим словенским земљама на југу. Нема у њима прегнантности, осећаја за драстичног хумора немачких народних песама (!), па ни оне дубоке сете, што је имају руске песме, даље баш оних својстава, што дају тој песничкој врсти тако самосвојан и несравњив чар и жар, што их одаје, да су у народу постале, као што је прост садржај и облик. Нема ту ту начела по калупу и по шаруобини, на баш зато и јесу делимице врло пријатне. Али нема ту исто тако ни страсности осећаја (— Није него има у немачких народних песама! —); колорит је прилично једноставан, а основ сентименталан. Поникла подсећа на песме нашег (— немачког —) народа, тако: „Прасна љубав“ на „Es sah eine Linde ins tiefe Thal“. Народна песма, а њена карактеристична боја лепо поглавито у језику, губи преводом у какав страни језик више него икоја друга умотворина. Преведена песма палик је често лептир, с чијих је крила здувао сваки шарени прах, његов баш најлепши украс. Што преостаје, тек је цвеће крилима. У целоме Харменинг се нешто добро: он нам је донео лептирове; а међу њима, дакако, пошеког, богме, таког цвећа“.

— Вајмарско „Гетеово друштво“ издаје Гетеове путописне цртеже, дневнике и писма, која је писао тај Штајнмој, Херделу и другима.

СМЕСИЦЕ.

(Volapük.) Најнеки науч каже најновије времена јесте volapük — светски језик, а без сумње је оштроумна производ језикословесне комбинаторике. Када би сви народи на свету научили тај језик, остварило би се пророчанство светог писма, те би било једно стадо и један пастир. „Menade bal püki bal!“ То је девиза обретника тога светског језика и уједно, ето, једна реченица волапика: „Човечанству једном језик један!“ — Обретник језика тога је Јохан Мартин Шлајер (Schleyer), свештеник у Бадеској близ Констанца. Волапик је комбинација из разних живих језика, а није далеко ни једном. Ми, додуше, нећемо да апостолишемо за волапик, али бележимо оно, што видимо, да волапик има доста присталица. Ко има пажњу, може, кажу, волапик научити за 3—8 дана; а ко зна само главна правила граматична, може помоћу речника већ дописивати. Да ли је volapük она слагa, која ће да веже све божије народе, да се разумеју, не можемо ни пресуђивати; свакако вреди, да се забележи као почетак силном напретку к зближењу рода словенскога. Док дође дође, учимо ми боље свој лепи матерњи језик, који је остао с нама од колена. Свакако ћемо учењем и бољим најпре свога језика пре користити себи, а не паудити ни најмање човечанству. На кад сви народи позаборављају своју народни језик, нећемо се, богме, ни ми селити на другу планету. — Ко мисли, да је тому већ доцно време, а сне друго, чиме може користити народу и човечанству, има у власти и учиниће је, може за 3 фор. 30 н. набавити себи граматику и речнике Шлајерове у Centralbureau der Schleyer'schen Weltsprache in Konstanz (Baden). Кому је то далеко и скупо, добиће брже до граматике светског језика на хрватском језику (за 60 новч.) у Загребу преко Albrechta i Fiedlera, од Бауера Јурија, професора у кр. реалци, тога првог апостола волапика на словенском југу.

— Ових дана су у Берлину продали исполеово амајлија Гетеових и то по одиех незнатну цену. Један лен сребрни пехар, кога је песник добио од великог кнеза Карла Августа, продат је за четрдесет и три марке. На малом сребрном пехару стоје урезане иницијале С. А. и W. G — Велики печатни прстен Гетеов куплио је неко за петнаест марака. Један прамен, као златно жуте, косе, Лотине косе, и један прамен Шилерове косе, куплио је један берлински богаташ за осамнаест марака. Берлински ће листови тужне, да су Гетеове амајлије још јефтиније прошле, него лане Бликнерова сабља, која је за осамдесет марака продата.

АФОРИСМИ.

(Римски.)

Лагте остају код нас преко лета, а зима их примора да одлете од нас. Тако и наши назови-пријатељи некад нас остављати све дотле, док нам трају ведри дани. Јер ако сунце наше среће помрачало, оставе нас и бегају далеко од нас.

Цицерон.

Цицисање нема баш никаква смисла у људи страната. Или зар се може замислити што луђе, него све више и више привикавати хране, што мање пути остаје још да се једе?

Цицерон.

Природа даје човеку врло мало одмах након његова рођења; човек се не роди богат. Природа иште, да се он у часу рођења задовољава млеком и пеленама. Човек напочиње тим а завршује да се не задовољава ни царевином!

Сенека.

Услуга себична није више услуга: она је зајам на камату.

Цицерон.

Права радост је ретка ствар!

Сенека.

Шта значи чинити добра? Значи угледати се на Бога.

Публилије Сир.

Водани-ли речима о својим доброчинствима, показујеш да си лихвар.

Сенека.

САДРЖАЈ: Живио Радаја! Приповетка са села. Срочио Паита Поповић. (Наставак.) — Жуока, цвијет пустиње. Списао Јаков Лесендра. Превео Нико П. Црногорчевић. — Неприлика. Слика из сеоског живота. Од Благоја Брајчића. — Фра Андрија Качић према српству и хрватству. (Наставак.) Од Л. Томановића. — Књижевност: Српски правопис за школску употребу, од Чутурила. Оцена Ратка Мијљановића. — Листићи: Месечни преглед периодичне српске и хрватске књижевности. — Повериште и уметност. — Књижевне новости. — Смесице. — Афоризми.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уреднишшву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 20. У НОВОМ САДУ 15. МАЈА 1886. ГОД. II.

ПРОЛОГ*) † ЈОВАНУ СУБОТИЋУ.

Протужи гласак ноћном глубоком,
Разлежући се болно, плашљиво
Дунавом, Савом, Дрином, Тимоком;
За њиме гласник звона посмртних
— Небеским душам' земски пратилац —
Жаловит лети до на Адрију;
Одјекују од Ртња Љубену
Изумирућ за Призрен — Свету Андрију...
Ал од куд глас? И што ће кобни звон?
Ко виде данка, света на покон?

На доглед суров, сетној Авали,
На домак Фрушкој гори;
На срету Саве плаве с Дунавом,
Уранку рујној зори:
Преминуо је *Јован Суботић!*
Прекаљен ратник, мушка обрана
За српско име, образ, стари глас;
За језик, олтар до последњег дâ —
Блаженства, мира, труду не хтеде,
Могаше л' само *роду* стећи мâ!

Блаженству, миру где је прави дом?
Блаженство ј' *горе за млад сломљен над,*
Ком жиће тиња снагом пренежном:
На први лахор тасную му глед,
Те не видео лѣтâ голем ред,
Непретрпница мука китњаст низ,
Што прате итро живот растрзан,
Кроз смршен покор светски дан на дан;
Ал не попев се на намене му вис —
Је-л' то блаженство? То је коб и јад!

Блаженства горе ј' можда препуно
За млађан, зелен, рано свео над:
Ал *овде* чека на благослов рад,
Претежак веку што се наставља
Педесет лета горче но стократ!
Ту слава раду тек доликује
На земљи, земски, док је племена
Расудног, мудро што управља ход
По речи сени — да од семена
Преминулога ума збере плод!...

О, блага сени! Видији нам дни
Најавише се, кад си ступила,
Да севнеш моћним гласом: *прошлости*
Српњској била је тврда основа —
Будућности ће довек бити штит!
Да чују деца народа ти глас:
Да држат' се за темељ вековит
Српњство мора — у томе је спас;
А кад је бићу рода темељ здрав
Мâ нема нигда на-њ-га заборав!
О, мудри душе! Твој земаљски свет
Препуван био веље љубави
За прошлост давну — славну. Увек лет
Окренуо би њојзи — убави
Да створиш Србом будућности век,
Указујући им на прошлости бој
За темељ стари уз мача звек и јек;
Уз гласан, буран и тужан славопој:
Отварајући Србу стародревни храм.
Где да се моли за будућност — сâм!...

Будућност, да! Због ње му зебла груд;
За тај смер крену дальним вековом,
За тај смер силе, ненадмашив труд —
Да вољом мушком, неодољивом
Српњској деци пружи светила
За т јне стазе векâ познијих —
Док врева светска није прелила
У свести ума, те жалоснијих
Донела дана и од — Видова...
Толиким жаром Српство милова!

*) Говорио Лаза Секулић, правник, на свечаној седници „Кола младих Срба“, приређеној у Будимпешти 27. априла (9. маја) у спомен † Јов. Суботићу.

Блаженство држао ј', као прави роду син
У жижу ведром Срећства срећнога;
Те благим оком пазио на крин,
На *младу наду* рода српскога:
Као оно нежан вртар кад ми цвет
Надгледа љупко уз росних зрака клик —
Указао јој двер у *славног добит* свет,
Врлинâ му и величине лик,
Врлином да се владене сва,
А прошлост да је раду основа!

Бејаше рад му дуг, у светао смер.
Изнемогао је дух и хоће мир
Измучени путем селенски непзмер
Прелетаћући животу на вир!
Ал скуп је мир, кад не мож' да је ту,
Да види ток у смеру почетом,
Да види себи за смер замену:
Да-л прими нада српска полетом
Смер тај? О скуп је одмор за оног,
Ко ради, не зна, је-л имао за ког!...

Ал мирно, душе, није обмана,
Одмарај се за дневе вечите,
А твоје мисли биће обрана
И путевоје Србом речите
Твом смеру, те си душом негова!
Нек *рад* нам прати речи ништаве,
То ј' прави замен *над све прославе!*
Јер што су речи, где се тражи рад?
Та збор је заман, где-но *мишцу, ум*
Покренут мораш на коби ареоблад!
Где ј' пример диван, духу полет млад —
Е то ће бити раду благослов,
Блаженство вечно сени праведној;
Србињство тим ће Суботићу свом
Саградит' дворе миру вечитом!...

У Будимашти. **Лаза Секулић.**

ЖИВИО РАДАЈА!

ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА.

СРОЧНО ПАНТА ПОПОВИЋ.

(Наставак.)

Четврта соба.

Четврта је соба уз трећу; али има особит улазак. У њу се улази из ракицинице. Та соба има само један прозор и тај у ракициницу гледи. Кад се ракицинице затвори, онда се ниоткуд не може у ту собу завиривати. У соби нема никаква намештаја осим један низак асталчић на четир ноге, онаки, какви су обично асталчићи, на којима се лети пред кућом вечера, кад се дође с радње. Место столица смота свако своју опаклију или кабаницу под себе. Ту, у ту собу, скупљају се тице из рита. Ноћу долећу а ноћу одлећу. Сав шарен свет из читаве Бачке и Баната искупља се ту. Ту се држе конференције крадљивачке. После сваког састанка зајаукне читава околина. Ту се пије вољуски а једе курјачки. Та соба је приправничка школа, препарандија, за крадљивце. Већма је на гласу него она слепачка академија у Иригу.

Крчмарица Мара кад је пакула кога момка, да расипа, па овај није могао да пакуца, колико му треба, доводила га је у ту собу и упознала га је са тим совољугама, а ове су га училе, како се ноћу лети у туђе штале и амбаре. Ту се могао сав лоповски универзитет свршити. Учило се крађи свако руке. Кад је који ђак у школу уведен, гледали су учитељи по најпрактичнијем методу да му омиле своју књигу. Ту се лоповлук с почетка описивао само са лаке и смешне стране. Исмејавала се најпре лења и глупава светина, коју крадљивци наткриљују вредношћом и мајсторијом својом, па онда се тек узносило јунаштво и дурашност те прве легије.

Пера спреже с крадљивци.

У коло ове легије увукла је крчмарица Мара и Перу Прерадовог. Ова фина браћа сладила су Пери већма живот лоповски него лецидер своје колаче. Ту је било приповедака и сланих и несланих, и масних и мршавих, свега, само ничега доброг.

Једну две ли ћемо од тих приповедити и ми да се види, чиме се забављали у четвртој соби крчмарице Маре. Ево дакле једне: Кнез Чонка Лаза из тога села имао је обичај да грди народ, како је буба, како дању седи а ноћу чмаја као заклан те им вредни људи, — ту је кнез мислио на крадљивце — спуку чизме с ногу а да они не осете, па се хвалио, како је он човек жив и опрезан и завршивао је ту хвалу своју са питањем: што од мене когод што не украде? Чуварима општинским, које је он такође ружио да су мрцине, то се досади. Знали су они, да он главом спава на шталских вратих код марве, и, како су и они били ортаци оној браћи из четврте собе крчмарице Маре, договоре се са истима, да преко кнеза изведу му два вола из штале. Тога посла примио се сам цехмајстор са једним оп-

штинским чувором. Радили су с планом, као што сваки вредан мајстор ради. Ако би се кнез пробудио, општински би му чувар рекао, да је он осетио, како је неко ушао у авлију кнежеву те је зато ушао, и видио би лопова, или тако, да га не стигне; а ако се кнез не пробуди, онда би лопов уз асистенцију, пратњу, општинског стражара одвео волове. У први сат кнежев од мајстори у кнежеву шталу, одреше два вола и преведу их преко кнеза. Волови познају газду па ни један није на њега стао. Кад је цехмајстор то урадио, није му то било доста, него, као што је Милош закланом султану морао још и за врат стати, он је са јаким канапом везао брк кнежев за чеп од врата, запалио дугачку труд на му метуо један крај под нос, па отишао с волови својим путем. Кад је труд догорела до носа, кнез је главу тако жестоко на страну тргао да му се сав брк нипчупао. Остао је дакле с једним брком као во чонка, коме је један рог сврхан. Од то су доба и прозвали кнеза Чонком.

Ево и друге приповетке из четврте собе крчмарице Маре:

Зидар Пеца дерња је пијаница а хоће често што и да склони. Исти Пеца дакле имао је два три госта а најбољег повчића — и крчмарица га је Мара пред тим људма љуто осрамотила, није му дала ниђа на веру. Тражио је и добио је прилику, да јој се освети. Једном позове га крчмар Сава, да иду у суседски хатар, да краду траву. Пођу онамо и дођу до сеоске чарде, која је на хатару. Ту би се могла која попити, али: нисам прслук понео, вели Пеца, но не чини ништа, лако је за новце пића добити, него како би га ми добили бадава? Договоре се хуље, да наведу крчмара на танак лед. Сиђу се код водице, која је пред чардом, и загледају је. Крчмар љубопитан дође, да види, шта раде. Кажу му, како је зидар Пеца погодио, да оправи водицу, па су дошли, да виде, да се није у рачуну преварио. Погодио је, вели, за педесет форината. Чардаш је знао, да ће то Пеца све код њега оставити на их је позвао на чашу вина. Рекоше му, да нису при новцу; али он их позва, да их он почасти, баш је, вели, добио вољу да није а нема с киме. Пили су и пили. Онда оде крчмар Сава у потрпцу. Пеца се чинио да се није могао од холбе растати. Он ће, вели, Саву дочекати; али, чим је Саша одмакао толико од чарде, да се није могао видети, Пеца трчи, што је иђа могао у село крчмарици Мари: — Ухватиле Саву субаше па иште пет форината, иначе ће и њега и кола отерати у своје село, него казао је Сава да ми одмах даш пет форината. Мара се превари и даде Пеци пет форината а он онда управо у друго село, откуд су му гости били, кад га је оно Мара осрамотила, да их прочасти са Маринн новци. Крчмарица Мара извукла је пет пути толико батина од крчмара Саве, колико је Пеца од ње извукао форината, а да ће тако бити, знао је Пеца тако зацело, као што ће се он зацело са њеном петицом опити.

Ето такве и тима сличне а и још друкчије приповетке приповедале се у четвртој соби. Пера их је радо слушао. Кад се већ с том браћом познао, постарала се крчмарица Мара, да и своји буду.

Пера краде од своје мртве сестре.

Девојка, што је Пера од писара преотео, волела је газду а не момка, и зато је тражила од Пере час ово час оно да јој купи.

Било је тада у моди носити неке велике свилене мараме црне са златом чипком перважене. Девојка је искала, да јој Пера купи такву мараму. Пера није имао новаца а од куће није могао више да краде, јер је отац увек био на опрезу, а није ни смео, јер га је отац већ толико тукао, да ни марвиче не би могло више поднети.

Пера не купује мараму, а девојка неће у коло без ње; имају ма какве шуте а да она, прва девојка, нема! Почне се дакле срдити на Перу, стане му пребацивати, да он њу више не воли, почне пред Пером писарам хвалити и овоме поруке шиљати, да ће Перу да остави.

Мамлаз зелени већ је памет изгубио за девојком. Смислио је да јој мараму набави па ма откуд било. Случајно је и у чича-Јовиној кући била таква мараме. Перина сестра умрла је као удавача. Мати јој је купила по моди мараму али је само једаред на себе метла. Умрла је наскоро кад је та марама купљена.

Мати је оставила мараму у сандук уз остало руво ћерино, да има спомена од детета. Сваке недеље кад девојке сеоске полазе у коло, мати је вадила руво ћерино, раширила га по халиџах и запевала над њим.

И од тог жалосног рува, што је сузама материним накашено било, украде Пера свилену мараму са златном чипком и даде је својој невољној девојчури.

Када је мати у недељу по том разметала руво ћерино, видила је да нема свилене мараме.

Знала је одмах, шта је, па је сад тек горко плакала и нарицала. Тако уплакану затекао је Пера, кад је кући дошао.

— У, несрећни сине, говорила му је мати, зар си до тог, јадној мени, доспео, зар већ раке прокопавао, да с мртвих руво скидаш?

Даље није могла сирота мати говорити, но се само у прси била.

Пера прима крадено.

Пера је волио матер своју. Није могао с тога отрпити но је отишао својој јареници и искао натраг мараму сестрину, али му ова не да. Молио је и претио јој, али она не да па не да. Даће, вели, али да јој купи другу у замену. Она, каже, не сме од стида и срама изаћи пред свет без мараме. Ђидија, и она још говори о стиду и сраму!

Није имао куда, отишао је крчмарици Мари, та она је његов тајни саветник, и питао је, како би дошао до новаца да купи јареници другу мараму, само да сестрину натраг добије. Без сестрине мараме не може матери на очи изаћи. Крчмарица Мара упути га браћи у четвртој соби. Пера је искао од њих и обећао им на уречен рок да ће све поштено вратити. Ови му дадоше колико му је требало, а од њега су тражили за то да им на своме тавану склони по који назар. Пера није могао на ино, него је то обећао. Пера је постао тако магазинар оне конзорције из четврте собе Мараче.

Отац је дознао да му син прима крадено. Тукао га и тукао га. Но кад је видео да то све не помаже — намамио се несрећни син на неваљалство, осладило му се пусто — он је мислио и мислио па је на једно смислио.

III. Отац повлађује сину да краде.

— Шта велиш, сине, ала би то добар паприкаш био та јуница суседова; па каква честита шиљерца, па нуз то добра браћа, а, шта мислиш?

То је рекао Јова Прерадов сину своме Пери, за кога се већ и по селу знало, да је дугачких ноката, а опазно је, кадгод сусед поред њихове куће тера своју лепу угојену јуницу на напојиште, да му син Пера чисто хоће да је очима поједе.

Пера се на те речи очеве тргао, зачудио се, где му отац мисли погађа, па се мало обрецнуо на оца.

— Ти, отац, макар шта.

— Није то, сине, макар шта, него то би баш добро било. И сам бих стао у ортаклук на такав залогај. Како су сад месојеће, таман као што треба до поклада. Ала би нам нарасло сало као у касана каквих. Вратови би нам набрекли већма него у бика, кад се у пролеће дохвати испуста на зеленом житу.

— Ти мени, чичо, само прекосиш, окани ме се једаређ; знаш да сам се мануо тога заната.

— Мануо си се до прве прилике, док гусак не сикне на свеца. Него шалу на страну. Ја видим, синко, да је твоје око запело за то марвинче па ћеш га одњући макар куда и тамо с братијом у тартаљ појести а ни тебе ни мени од тога никакве хасне неће бити; него, кад већ мораш да крадеш, нек и ја имам штогод од тога а не само срамоту, што пуца глас по селу да ми је син лопов. Ја сам хтео тебе да на моје стазе доведем, али кад то не могу, ја морам ићи на твоје, старији сам, опрезнији сам, па ћу те бар моћи од какве напасти сачувати. Зато доведи ту јуницу нашој кући, па ћемо је у нашој шупи заклати и на тенани сами појести. На мене нико неће ни посумњати, да знам за ту крађу нити да бих ја допустио, да ти што туђе у моју авлију доведеш.

— Чичо, ти само мене искушаваш. Ја знам, да ти ниси четрдесет дана мрве јела у уста узео, да не би опет од те јунице залогаја једног окусио. Ти би пре умрьо, него што би туђе узео.

— Не искушавам ја тебе, синко, него немам куда; учио сам те, молио сам те, претио сам ти, тукао сам те али као да сам земљи говорио, као да сам по брегу тукао, па, што но рече Мухамед, турски пророк, кад неће брег да дође Мухамеду, Мухамед ће брегу. За то доведи ти само ту јуницу да је закољемо; јешћу ја и то још како слатко.

Док дакле син Пера не добије прилике да украде суседову јуницу, да приповедимо: ко и какав му је отац дотле био.

(Наставиће се.)

ЖУКВА, ЦВИЈЕТ ПУСТИЊЕ.

СПЈЕВАО ЈАКОВ ЛЕОПАРДИ

ПРЕВЕО НИКО Ш. ЦРНОГОРЧЕВИЋ.

(Свршетак.)

Често ноћу у овим крајима,
Што их пусте талас отврднули
Обавио урнилом и рек' би
Да се и још таласају, сједим;
И на тужној пустоши с висина
Видим, гдје се блесћају звијезде.
У најчишћем плаветнилу; њима
У даљини море је зрцало,
Те у празној ведрини искрама
Наоколо к'јели свемир сија.
Када упрем очима у оне
Луче, што су за њих тачка само,
А управо тако су големе,
Да су тачка и земља и море

Прама њима; којима не само
Човјек, него ц'јели овај свијет,
На којем је нако човјек ништа,
Непознат је; и кад опет гледам
У бескрајност удаљена она
Као клупка зиједана, што нама
Изгледају магла, а којима
Не сам човјек и не земља сама,
Већ са сунцем све наше звиједе
Величином и бројем бескрајне
Ил' су са свим непознате, или
Чине им се, као она земљи,
Само тачка маглене свјетлости;
Што изгледаш тада мисли мојој,
Што изгледаш, људско покољење?
И мислећи о њиском ти стању,
Ком је слика тле, куда сад газим,
А ти мнијеш, да су поставили
Господарем и концем те свему;
И колико пута бајат' хтједе
На пјешчаном овом тамном зрну,
Што се земљом зове, да рад тебе
Често слазе творци свију ствари,
Да с твојима угодно прозборе;
Немијане понављају снове,
И ово се доба мудрим руга,
Што у знању и навици благој
Свеколике рек' би наткриљује;
Какве мисли, какви осећаји
Прама теби, јадно смртно људство,
На срце ми тада навађују?
Не знам, да ли у томе је више
Презирања или сажаљења.

К'о с дрвета напувши јабука,
Коју свали у мртвој јесени
Без икакве више снаге зрелост,
Што мравињак, који но су мрави
Силним трудом у меканој земљи
Ископали, дјело и богатство,
Које но је великим радњама
Онај народ марљиви скупно
У љетње се доба побринувши,
У час један згњечи, сништи, стрпа,
Из висина тако падајући,
Из громовне земаљске утробе
Изметнута у небеса вишња,
Црна пропаст пепела, камења,
Напуњена врућим потоцима,
Или силна бујица, слазећи
Поносито низ обронке горске,
Од стољетних стијена и руда
И пржине од презажарене,
Градове је и море онамо
На обали скрајњој попрскала,
Смијешала и све поломила
И засула у мало часака:
Те над њима сада коза пасе,
А градови нови с друге стране
Подижу се; њима су темељем
Затрпани, а зидине ових
Порушене сада тлачи гора.
Природа се не брине за људско
Сјеме нити више на њег' пази
Но на мрава: а ако је ријеч
Пропаст оном него ли овоме,
Томе нема другога узрока
Него слаба плодност људског рода.
Већ хиљада и осам стотина
Љетâ прође, како је нестало,
Уништено огњевитом силом,
Напучених крајева, а тежак,
Бавећи се у виноградима,
Што их с муком на овим пољима
Храни мртва спепељена земља,
Још уздиже сумњиве погледе
Прама кобном врхунцу, што нигда
Не постављи блажи грозан стоји
Те још пр'јети, да ће уништити
Њега, дјецу, јадно му имање.
И сеоској кућици на крову,
Сву ноћ јежећ без сна на ваздуху,
И устајућ често, погледује
Јадник тијек страшнога вријења,
Што но куља горске неисцрпне
Из утробе на пјешчане стране.
Гдје се блиста Капријска обала,
Мерђелина и Напуљска лука.
А види ли, да му с' приближује,
Или удно домаћег бунара
Чује воду гдје кључајућ хучи,
Дјецу буди убрзо и жену,
Те бјеж' с оним, што од свог имућа
Уграбити може, и бјежећи
У даљини види драго гн'јездо
И малену њиву, која га је
Спасавала једина од глади,
Гдје их жарки обујмили вали,
Што прскајућ дошру те над њима
Немилосно за вазда се растру.
Небесној се свјетлости повраћа
А послије старог заборава
Уништена Помпеја, ка' костур
Укопани, ког свјетлости даје
Земља, не знаш шкрта ил' милосна,
И у пустом форуму стојећи

Међ' низима крнастих ступова
Странац мотри из далека горску
Двојну косу и димљив врхунац,
Што још пр'јети тим рушевинама
И у грози тајанствене ноћи
Глумиштима по празним, безличним
Храмовима, срушеним домов'ма,
Гдје сакрива шишмиш своје младе,
Ка' злослутна мрка зубља што се
По празнијем дворовима крече,
Трчи сјајак од злокобне лаве,
Што с' далеко кроз тмине црвени
И обагри околишња мјеста.
Не знајући тако за човјека,
За времена, што он старим зове,
И за сусл'јед дједâ и унукâ
Вазда млада остаје природа,
Паче иде тако дугим путем,
Да изгледа: и не помиче се.
А међутим пропадају царства,
И нестаје језикâ, народâ:
То не види она: па још човјек
Хоће да се вјечношћу поноси.
А и ти ћеш, спора жукво, која
Ресиш ове пустошне крајеве
Миомирним својим жбуновима,
Скоро моћи подлећи окрутној
Подземнога огња, што ће, старом
Враћајући се надалишту, доћи
Прождрљиво на меко ти грање.
И под косом смртоносном ти ћеш
Превит главу не опирући се:
Али до тад залуду молећи
Будућега свога тлачиоца
Ти је нећеш кукавно превити;
А ни сад је глупом охолошћу
Уздигнуту пут зв'језда не држиш,
Нит' је дижеш над пустињом, гдје по
Сад станујеш и гдје си с' родила
Не по жељи него по случају;
Паметнија и толико мање
Од човјека слаба, што не мислиш
Да ти ј' трошна покољења судба
Ил' ти сама овјековечила.

ЗРНА.

I. НА ГРОБЉУ.

Био је мртви дан.

Вријеме тугљиво и влажно; природа увела и пуста.

Густи су облаци небо прекрилили, а магла се до у равницу спустила — рекао би и само се небо у конрену завило а послало блиједи вијенац растуженој земљи.

Био сам у туђем крају — сам и сметен међу непознатим свијетом као тица у туђем јату.

На путу сам. Мимо ме пролазе чељад на редове, мирно и тихо. Око им мутно, чело замишљено, ход достојанствен . . . .

Пролазе, пролазе . . . . Крећу, крећу . . . . али камо?

Иду благодарни до оног пустог мјеста, гдје почивају кости драгијех им.

Срце ми се ражалило на тај поглед, навалише на ме горке мисли и успомене, мучиле ме неиспуњиве жеље: пошао бих и ја гробу својијех милијех, али је мој завичај далеко, далеко . . . . преко брда и мора . . . .

Јао, људи, колико је тужнији мртви дан у туђини! Срце ми је јако бијо и вукло ме опет нијемом гробљу — том мирном људском почивалишту и дочетку свега уживања и патње.

Пођох дакле да му угодим, пак да видим баш и туђу раку, кад не могу походити и оплакати родитељску.

*

Знате, какво је гробље!

Негдје се мукло издижу стубови сасјечени из тврдог мрамора; негдје рака окићена нежнијем цвијећем или прекривена чистијем грмом; а опет другдје, мјесто големијех стубова и уреса, вири из земље мален крст од дрва, не мазан ни отесан: једини биљег, да она једина носи кости покојника.

Скоро на сваког плочи гори мртва свијећа, а кити је вијенац — знак харпости и успомене.

Зрак је по пољани тежак, мутан, тмаст, а кроз-ањ шушти неки подмукао дах . . . . Да није вальда шапат мртвијех, што устају . . . . што се крећу на рочиште живијем? . . .

Сјетан и замишљен лутах дуго од гроба до гроба, док најох на неку сирочад окупљену око једног маленог крста.

Наметли су скроман вијенац на дрвени крст, пак понизно спуштају главу земљи, облијем је сузама квасе и мукло је љубе . . . .

То је била сирота жена са четворо дјечице.

Гануо ме тај призор. Заустављах се и упртијем очима загледах се у њих као у неку

светињу. Гонила ме нека унутрња сила к њима, али ме уједно обузеше неке страшне мисли. Хтједох да им се приближим, да им што кажем, али не могох с мјеста .... Чинило ми се, да нијесам достојан њих .... бојао сам се, да их не увриједим ....

Ах, био сам пред њима мањи од црва!

Најпослије се охрабрих, те са страхом и поштовањем приступих пред најстарије дијете и умољато га запитах, кога оплакују.

Дијете ме љупко погледа, пак обори своје велике очи и једва изговори:

— Оца.

— А како вам је код куће, додам ја, имате ли да се прехраните, је ли вам остало што очинства?

Суза му се у очима заврти, уздахну и одговори:

— Јест; бабо нам је за собом оставио — мајку и нас четворо сирочади. Онај вијенац, што му о крсту виси, купила је мајка задњијем новцима, те ћемо вас дан проћи крај оца молећи ....

Занијемјех на те ријечи, пак тиснем у шаку лијепом дјетету неколико новаца и излетим као помамљен из гробља.

Одох и чисто завидјех оном мрцу.

II. МОЈОЈ БАБИ.

Наша је баба била добра и весела старица. Нас је дјецу јако волјела и с нама се најрадије забављала; а и ми смо, дабоме, бабу волјели, јер је била добра и устрпљива.

Кад смо били зли и немир и — а то није ријетко било — она би нас око себе окупила као квочка своје пилиће, пак би нам стала причати свакојаких прича; а најрадије о вјештицама, вукодлацима, вампирима, теђцима и бог те пита још о каквијем страшилима.

О, како нас је за час умјела зачарати и умирити наша добра баба!

Још се сјећам, како би ме страшно уздрмале њене приче.

Испрва бих дођуше мирно и хладнокрвно слушао, али би ме за час почео страх хватати. Кожа ми се јежила, тресао сам се као прут и са извађеним очима погледао сам неповјерљиво око себе; али јао! одасвуда шећу и извиру вукодлаци, вјештице, теђци и сви могући зли духови. Скланђао сам се тада ближе баби, уз њу се тискао и скривао за њене хаљине, да ме вјештице собом не поведу, да ми срце не украду; док би најпослије пао старој баби уз скуте, изморен и прогоњен од својијех непријатеља — као мало јање поплашено од звјеради.

Ја сам баби тајио, што се у мени збивало, а она би и даље причала. Тајио сам и трпио, јер је у ономе било ипак сласти и уживања.

* * *

Пред вече једног летњег дана — чини ми се, да је јуче било — ја смо и баба били сами на дому. Баба је сједила на прагу од куће и чешљала вуну, а ја сам се до ње извалио потрбушке и играо неком старом невађалом бурмутицом — дала ми је старица, да ме забави. Играо сам се баш са свом ревношћу и запосом и био сам весео и задовољан.

О, лако ли ти је дјецу забавити и задовољити!

Од једном се отворе врата од прекуђа и помоли из њих једна стара просјакиња.

Просјакиња је била малена и коштуњава, и премда мало покучена, ипак још крјепка старица.

Лице јој је било мршаво, браздама превучено и на боре сабрано — биљези, што су невоље и године за собом оставиле. Мало око, увало дубоко у глави, сијевало је изнутра живо и ватрено — као хајдук из какве пећине. Просиједа и рашчупана коса не трпи стеге блиједе мараме већ се поткрала испод ње и начинила главни рић оквир. О једној јој руци виси изгладани штап — мислиш: превија се од болести — а о другој — на по руке — набијена торба; а прљава јој се и подерана хаљина овила око тијела као црна драча око каквог старог пања....

Била је запуштена и прљава, али необична и занимљива старица; а у оном оштром погледу крило се ипак нешто блага.

Нетом је ушла, запитала је милостињу и стала молити.

Баба се одмах подигла, да јој што удијели, а ја сам се напао — не знам како — за вратима од куће.

Сакрио сам се и тврдо ушапчио за врата, а само бих главу промолио, да видим, шта ради стара просјакиња.

Био сам немиран, збуњен, препаден, и на сваки њезин поглед дах би у мени обамр'о.

Сјетно сам се бабиних прича о вјештицама, знао сам из њих, да свака стара бака може да постане вјештицом .... на шета по селу и краде дјеци срца из њедара..... краде их и у торбу слаже.....

Ставила се старица моје неприлике — то је једну чека на свакијем вратима, гдје дјеце има — те се пасмијешн и повјерљиво проговори: «не плаши се, мој голубе, неће тебе стара бака», а кад видје, да се ја не предајем, отме јој се дубоки уздах из прсију пак обори своју стару главу. И ја видјех двије крупне сузе, као два зрна бисера, гдје се низ тамне образе котрљају . . . . .

Још ти видим, добра душо, оне сузе низ образе и чини ми се, да из њих нешто страшна читам: «проклет био ко обасипље толикијем невољама уџиљене!»

У то дође баба са милостињом — сиромасима и цркви давала је обилато — пружи је старици и отпрати је у миру божијему.

Просјакиња преко врата, а ја из моје засједе.

Мало сам се осмјелио, те се лагано привучем вратима од прекуња, да је отуда прежим.

Старица се била подобро одмакла, пак набада полако напријед.

Ја гледам, гледам . . . . . старица се добро одмакла . . . . . Бива мања, мања — а мени срце расте . . . . .

Ето, замакла је . . . . .

Не сјећам се, шта је даље било, ал' знам да сам ону ноћ сањао о старој просјакињи.

* * *

Лијепи дани невиног дјетинства пролетјеше мимо ме као бијели лабудови . . . .

Срце оста здраво и читаво од старијех ијештица, ал' га попијеше — дјевојке.

Баба, баба, како си ме љуто варала!

Каменко.

ПОЖАР НА МОРУ.

НАПИСАО И. С. ТУРГЕЊЕВ.

Било је то у мају 1838. године.

Ја сам био с много другијех путника на пароброду „Никола I.“, који је бродио између Петрограда и Либека. Пошто у то вријеме бјеху жељезнице још слабо процвјетале, путоваху сви путници рађе морем. Те тако многи узимаху са собом своје кочије, да послије на њима наставе пут по Њемачкој, Француској и т. д.

У нас на лађи, сјећам се, било је двадесет и осам господскијех кочија. Нас путника около двије стотине и осамдесет, рачунајући у тај број људи и двадесет дјеце.

Ја сам био тада врло млад и, не страдавши од морске болести, врло сам био заинтјет тијем новијем утисцима. На лађи бјеше неколико дама врло лијепијех или лепушкастијех — већи их је дио, на жалост, већ помрло!

Мати ме је први пут пустила самог на пут, и ја сам јој морао обећати, да ћу се кладати разумно, а што је главно, не дотицати се карата . . . . И гле, то посљедње обећање и бјеше најприје нарушено.

Баш то вече бјеше велики скуп у општој кајути, — међу осталијем, било је ту и неколико карташа, који су у Петрограду врло познати. Свако вече играли су они „банко“, и злато, које је тада чешће било виђети, него сад, заглушивало је звекетом уши.

Један од те господе, видећи мене на страни и не знајући, зашто сам се повукао, наједаред ми предложи, да играм с њим; кад сам му, с најивнијом својих двадесет година, објаснио, зашто се устежем, — стане се он церити и, окрећући се к својим друговима, ускликне, да је нашао благо: млада човјека, који се никад није дотакао карата и ушљед тога има огромну, нечувену срећу, праву срећу престака! . . .

Не знам, како се то догодило, ну за десет часака ја сам већ сједио за карташкијем столом, с пуним рукама карата, имајући дивну срећу у картама — и картао сам се, картао очајно.

И треба истину сазнати, да стара пословица није лагала. Новци су текли к мени пргршћу; двије гомиле злата дизале се на столу с обадвије стране мојих руку, које су дрхтале и у зноју пливале. Карташ, који ме је увукао, није престајао подговарати и подстрекавати . . . . Право рећи, ја сам већ држао, да ћу се наједном разбогатити! . . .

Наједаред се отворише собна врата шире и на њих улети женска ван себе, самртничкијем гласом повикну: „Ватра!“ и паде у несвијест на диван. То је произвело ужасно узбуђење; нико не остаде на своје мјесту; банке, злато, сребро котрљало се и расипало на све стране, и ми сви појурисмо ван. Како да не примијетисмо прије дима, који се већ био и у кајиту набрао, ја то сасма не поњам. Басамаци су га били пуни. Тавно-црвено руменило од ватре, као од каменог угља, кад гори, пуцкало је тамо-амо. За тренутак сви смо били на палубу. Два широка стуба дима, у пола помијешана с ватром, дизаху се с обадвије стране димњака и дуж катарака; почела је врло ужасна халабука, која већ није

ни прекидана. Неред бјеше, какав се не да замислити: нијело се, да је сва та људска биђа обузело очајно чувствио самоспаса, а у том броју мене првога. Сјећам се, да сам зграбио за руку морнара и обећао му десет хиљада рубаља у име материно, ако ме узмогбудне спасти. Морнар, који, наравно, није могао узети мојих ријечи озбиљно, отргне се од мене: да, ја и сам нијесам навалићивао, знајући, да у том, што говорим, нема здрава смисла. У осталом, ни у том, што сам око себе видио, није га више било. Жива истина, да ништа није једнако трагичности бродолома или пожара на мору, него њихова комичност. На примјер: богати неки велепосједник „бузет ужасом, нузио је по поду и силом метаписао; а када је вода, коју су из обиља лијевали у отворе по запаљењем просторијама лађиницем, за час стигнала бијесни пламен, он се дигне, колико је дуг, и повикне громкијем гласом: „Маловјерни! Је-ли могуће, да сте мислили, е ће нас наш бог, руски бог, напустити?“ Ну баш тај час блисну пламен још силније и многовјерни јадник опет паде четвороношке и с нова поче метанисати. Неки њенерао, мрачна, изгубљена погледа, дерао се без престанка: „Ваља послати гласника государу. К њему су послали гласника, кад је била буна у војеним пасеобинама, где сам сам ја био, и то је спасло неке од нас!“ Други господин, с кишобраном у рукама, наједаред је с ожесточењем стао пробадати неку јадну сличицу, која је била ту у бачажи, а писана уљенијем бојама и привезана за свој молбрет. Крајем кишобрана пробушио је пет рупица: на мјесту очију, носа, уста и ушију. То сатарисање спровео је с ускликом: „Нашто све то сада?“ И та слика није била његова! Дебели неки господин, пуша, сав у сузама, налик на немачког пивара, није престајао вапити плачнијем гласом: „Капитан! — Капитан!“... И кад је капитан, изишавши из стрњења, ухватио га за калијер и повикнуо му: „Ну? ја сам капитан, што требате?“ пуша га погледа с убитијем погледом и с нова стане стењати: „Капитан!“

Па ипак, баш тај капитан, спасао нам је живот свима. Прво и прво тијем, што је у пошљедњи тренутак, док се још могло до машине, измијењио правац наше лађе, који би, идући правце прек бајиру — на сваки начин била прије изгорели, него што би ушла у пристаниште, а друго, још тијем, што је морнарима заповједно, да потегну ноже и да, без сажаљења, боду сваког, ко покуша, да се и додирне једне од двију шалупа, које су још остале — а све остале се сурвале са неискуства пасажира, који су хотјели да их спусте у море.

Морнари, већином Данци, са својим енергичнијем и хладнијем лицима и скоро крвавим одблијеском пламена на сјечивицама мачева, улијевали су наспли страх. Била је прилично јака бура; још је појачала од пожара, који је бјеснио у доброј трећини лађе. Морам признати, да ту не би ни помислила већа мушка половина рода људског, да се у овом случају већма показале женске, него мушки. Преблиједјеле као смрт, застала их ноћ у постељама (мјесто сваког одијела бјеху на њима набацани јоргани) и ма како да онда нијесам вјеровао, оне су ми се учиниле анђелима, који су сашли с неба, да нас осраможе и да нас охрабре. Ну било је ипак и мушких, који су показали, да их није обузео страх. Сјећам се особито једног, г. Ј—ва, нашег пређашњег руског посланика у Копенхагену: он је скинуо крзње, овратник и сјуртук, који је привезао рукавима за груди и, сједећи на затегнутој гумији, махао је ногама, мирно пушећи своју сигару и гледећи свакога од нас по реду с видом сатиричног сажаљења. Што се мене тиче, ја сам напао прибежиште на спољнијем степеницама, где сам и сио на један од пошљедњих степена. С укоченошћу сам посматрао црвену пјену, која је клокотала под-а мном и бризгала ми у лице, и говорио сам себи: „Ето гле, гдје мораш погинути од деветнаест година,“ — јер сам се био тврдо ријешио радије скочити у море него се испећи. Пламен се сводом надвијао над-а мном и ја сам врло добро разликовао његов хук од хуке таласа.

Недалеко од мене, на истијем тијем степеницама, сиђела је мала старица, по свој прилици кухарица неке обитељи, која је путовала у Јевропу. Метнувши главу у руке, шапутала је, чинило ми се, молитве — наједаред погледа брзо на ме и, је-ли за то, што је прочитала на мом лицу штетоносну ријешимост, или за што друго, ухвати ме за руку и, готово молећи, журно рече; „Не, господине, нико није у свом животу слободнијех руку, — ни ја нијесте, као што нико није. Што бог рече, то нек и буде — та то би значило, метнути на се руку, а зато би вас на оном свијету покарали“.

У мене није било до оног часа никакве воље за самоубиство, ну тада из неке сујете, сасма необјашњиве у мом положају, ја сам се два или три пута претварао, као да хоћу да испуним своју намјеру, коју она у мени представља — и сваки пут бацала се јадна старица к мени, да би осујетила оно, што је у њеним очима било преступом. Напошљетку, ја се застидим, и престанем. Ва истину, на што коменцијати у присуству смрти, коју сам онај час држао опасном и неизбјежикмом? У осталом, нијесам ни имао времена, да дам себи рачуна у тој туђинштини осјећаја, ни да се усхитим одсутством јегојизма (што би сада назвали алтрујизмом) јадне

жене, јер тај час је хук пламена удвојио своју јарост над нашим главама; ну, наједаред се разлеже глас, звонак као мјед (то бјеше глас нашег спаситеља) над нама: „Шта радите, ходите за мном!“ И одмах, не знајући ни ко нас зове, ни куда ваља ићи, и старица и ја ћутимо, као подбодени, и бацимо се кроз дим за морнаром у сињем кошуљи, који је ишао пред нама горе по степеницама од гумина. Не знајући зашто, и ја сам ишао за њим по тијем степеницама; дрхтим, кад би се он био тај час бацио у воду или учинио у опће ма шта сасма необично, да бих и ја њљено њеђовао за њим. Успевши на два или три степена, морнар тешко скочи на врх једнијех кочија, којих се доњи крај већ био запалио. Ја скочим за њим и чујем, како је старица скочила за мном; за тијем скочи морнар с тијех првијех кочија на друге, за тијем на треће, ја увијек за њим — и ми се тако виђесмо на кљуну пароброда.

По готову сви путници се беше овуда искупили. Морнари, под надзором капитановијем, спустали су у море једну од двију шлапа — на срећу, највећу. Кроз други крај лађе видио сам жарко пожаром осијетљене стрме горске стрмени, које се спуштају к Либеку. Било је још добре двије прсте до тијех стрмени. Ја нијесам знао пливати — мјесто, на којем смо насјели (ни нијесмо ни примијетили, како се то десило) није било, по свој ријеватности дубоко, али су таласи врло велики. На при свем том, кад сам само увидио стијене, убијећен, да сам спасен, овладала је мноме усхићеност — и, на удивљење лица око мене, поскочим неколико пута и узвикнем: „ура!“ Нијесам хотио прићи ближе к томе мјесту, гдје се гомила гурала, да дође до степеница, које су водиле у већу шлапу, — тамо је било махом много жена, старица и дјеце; да, ја се од тог часа, како сам увидио стијене, нијесам више ни журио: био сам увјерен, да сам спасен. На велико моје чудо, примијетим, да готово ниједно дијете није показивало страха, да су, шта више, неког заспала на рукама својих матера. Ниједно дијете није погинуло.

Видио сам, усред путника, високог њенерала; с одијела му је текла вода; стајао је непомично, ослањајући се на усправљену брв, које мало није срушио. Мени су казали, да је он, у први трен страха, одгурнуо неку жену, која га је хтјела предварити и прије њега скочити у један од првијех чунова, који се за тијем кривицом пасажира скупљали. Један од послужитеља на пароброду ухватио га за капут и силом гурнуо назад на лађу, — и стари војак, својим магновитијем кукавштвом, заклео се, да ће тек пошљедњи сићи са лађе, послије капитана. Бјеше он висока узраста, блијед, с крвавом бразготином на челу, и гледао је унаоколо погледом скрушеног и покорног човјека, као да моли за опроштај.

У то се ја приближим лијевом крају лађе и спазим нашу мању шлапу, која је играла на таласима, као игралка; два лађара, што су била у њој, даду знак пасажирима, да раскрају и да скоче у њу — ну то није било лахко: „Никола I.“ бјеше брод од линије, и било је нужно скочити врло њежито, да човјек не преврне шлапе. На пошљетку, ја се ријешим: почео сам овако; стао сам на ланац од сидра, који се протезао спољa дуж лађе, и већ сам се прибрао да скочим, кад ал дебела, тешка и мехка маса паде на ме. Жена ми се нека објесила о врат и непомично је о мени висила. Признајем, како сам прво био разјарен, ваљало је силом пребацити њене руке преко главе ми, и тако се опростити те масе; али, на срећу, ја нијесам своје разјарености послушао. Како ме је она гурила, мало обоје нијесмо пали у море, ну, на срећу, баш ту, пред мојим носом, праћакао се, не знам откуда висећи, крај од алата, за који се ја ухватим једном руком с огорчењем, садерављи себи кожу на руци до крви.... за тијем погледавши доље, видим, да смо ја и мој нарамак за сигурно над шлапом и.... чамац зашкрипу у свијем шавовима... Ура! повикаше матрози. Ја спустим свој нарамак, који је био у несвијести, на дно чамца и махом се окренем к лађи, гдје сам видио много глава, нарочито женских, како се грозничаво гурају дуж краја лађе.

„Скачите!“ повикнем ја, пруживши руке. Тог часа успијех мога смјелог покушаја, задовољство, да сам спасен од огња, давали су ми неописану снагу и одважност, и ја сам хватао једите три жене, које се ријешиле да скоче у мој чун, тако лахко, као што хватају јабуке у збору. Ваља споменути, да је свака та дама оштро се дерала ту минуту, кад је скакала с брода и, осјетивши се доље, падала у несвијест. Неки господин, вјеројатно полудио од страха, мало што није убио једне од тијех дадиља, бацивши тешку кутију, која се разбила, падајући у наш чун, те се показала доста скупијем несесером. Не питајући се, имам-ли право њом располагати, одмах је поклоним двојици лађара, који су, сасма без свакога устезања, узели дар. Одмах станемо пловити, што смо иђда јаче могли, к обали, спровођени усклицима: „Вратите се брже! пошљите нам назад скелу!“ Кад смо дошли до аршин дубљине, ваљало је изалити. Тиха, хладна киша росила је већ сахат и није показивала никаквог уплива на пожар, али нас је расквасила, напошљетку, до костију.

На крају крајева дочекамо се тог жељеног бријега, који нам се није ничим више јавио, него ве-

ликом калужом житког и лепљивог блата, у које су ноге упадале до кољена.

Наш чамац се брзо удаљи, и као и већа шлапа, стаде шишати између лађе и бајира. Пасажира је погинуло мало, свега осам: један је упао у запаљени дио од лађе; други утонуо зато, што је поново дио са собом све своје новце. Овај пошљедњи, коме сам име ја једна знао, играо је самном шаха већи дио дана и чинио то с такијем огорченьем, да је кнез W..., сједећи за нашом партијом, завршио тијем, што је узвикнуо: „Може човјек мислити, да играте, као да је на живот и смрт!“

Што се багаже тиче, изгорела је готово сва, а исто тако и кочије.

Међу дамама, које се спасле, била је и гђа И..., врло лепушкаста и мала, ну скупа са своје четири ћери и њиховијем дадама; зато је она и остала остављена на бајиру, боса, с тек прикритијем плећима. Ја, из нужде, стао бити удворнијем кавалером, што сам могао својим сјуртуком, који сам био доселе сачувао, овратником, па и цревљама; осим тога, сељак с колима, запрегнутијем с два коња, за којим сам ја јурио до на врх висова, и ког сам био послао напријед, није нашао за нужно чекати ме и отишао је у Либек са свијем мојим сапутницима; и ја ти тако останем сам, у пола го, прокисао до костију, на доглед мору, гдје је наш брод полако догоријевао. Ја, наиме, велим „догоријевао“, јер ја никад не могу повјеровати, да така „машинерија“ може бити тако брзо уништена. То сад не бјеше ништа више, већ крња у пламу, непомична на мору, испрекидана црнијем контурама опака и катарака, а око ње лијетаху тромо и равнодушно галебови — а за тијем велики сноп пепела, ишаран ситнијем зарницама и расипљући се у широкијем, кривијем линијама по већ мало тишим валима. И само? помислим ја: и сав наш живот зар је само прстовет пепела, који се разноси по вјетру?

На срећу за философа, у ког није већ почео испадати зуб за зубом, ухвати ме други кочијаш. Узео је два дуката, ну за то ме је увио у свој дебели бијељац и пјевао ми је, двије или три мекленбуршке пјесне, које су ми се доста допале. Тако ти се ја у зору дочепам Либека; ту се састанем са својим друговима по жалости, и отиснемо се у Хамбург. Овђе нађемо двадесет хиљада рубаља сребра, које нам је цар Никола, налазећи се тада на путу у Берлин, послао са својим ађутантом. Сви мушки скупе се и ријеше једногласно, да се ти новци предложе дамама. Нама је било тијем лакше то учинити, што је у то вријеме сваки Рус, кад би дошао у Њемачку, користио се неограниченијем кредитом. Данас тога нема.

Морнар, коме сам за своје спасење обећао превелику суму у име материно, јави ми се, да бих требао испунити своје обећање. Ну, пошто нијесам потпуно увјерен, да-ли је он то заиста, и, поврх тога, пошто он није баш ништа урадио, да ме спасе, то му предложим талир, који он прими с благодарношћу.

Што се тиче биједне старице — кухарице, која се онако бринула о спасу моје душе, ја је нијесам никад више видио — ну, за њу је већ, заухвао, можно казати, да је за њу већ било приготовљено мјесто у рају, па изгорела или утонула.

Буживаљ 17. јуна 1883. Превео **К**

ФРА АНДРИЈА КАЧИЋ

ПРЕМА СРПСТВУ И ХРВАСТВУ.

(Наставак.)

III.

Народ, који је преко 250 година живио под својијем народијем владаоцима срећан и задовољан, јели могао равнодушно подносити оне муке, на које су Турци стављали и државу, и отаџбину, и вјеру и фамилју његову? »Историја може да каже унапред — вели учени Мијатовић[1]) — да ономе мјери културе, коју је српски народ у петнајестоме вијеку имао, мора у шеснајестому вијеку да одговара ступањ његове душевне боље, његове жеђи за народном слободом и његових напора, да до ње дође.« И то докажује на првом мјесту исељавањем народа нашега најприје у Сријем и Хрвацку и јужне крајеве Угарске, а капше, пошто је угарска краљевина постала будимскијем пашалуком турскога царства, у границе млетачке републике, и поглавито с тога, што се у средини шеснајестога вијека Млеци крваво боре с Турцима. Можда у неколико и с тога, што се по мраморијем палатама госпоцких Млетака виђеле њјене старе господе српске. Свакојако око средине шеснајестога вијека, најприје Клис па онда Сењ, постају збориште и славно гњездо српскијех ускока. Ускоци су

[1]) В. Годишњицу год. I., врло важну његову студију под насловом: Шта је жељно и радио српски народ у XVI-ом вијеку.

израдили себи мјесто у историји шеснајестога вијека. Они су водили непрекидну, неутољиву борбу с Турцима. Њихова је циљ била, да се крваво свете непријатељима своје вјере и своје земље. На су се крваво и светили.« Ето широкога поља родољубивом пјеснику, да тражи те храбро осветнике на да их слави.

Најприје долази азбучни списак кнезова и властела народа »словинскога.« Ту нада одма у очи поријекло њихово: сви су из Босне, Херцеговине, Зенте и Далмације; нема пиједнога из Хрвацке. Истина је, ту су и Франкопановић и Зриновић, али за првога говори да је из различнијех бановина и мјеста »словинскијех« а за другога да произлази од Шубића из Брибира.

Ово искључење прековелебићкијех витезова из списка вишепоменог још је значајније, кад се види, како их Качић засебно у двије пјесме слави под насловом једна пјесма »унгарскијех и хрвацкијех витезова,« а друга само »хрвацкијех;« одакле слиједи, да остале витезове, чију славу пјева у стотину пјесама, не сматра као Хрвате.

Иза голога списка кнезова и властеле словинске долазе повјести неколико породица њиховијех. На првом мјесту ријеч је »од јасне и присвитле куће кнеза Реље Омучевића-Гргурића,« од које су произашли бани од Костора у Македонији и намјесници бански у Босни. »Кнез Рељa син Гргура Хомутине би капетан и ђенерао сврху све војске њесара Стипана Немањића; имаде за жену Видосаву Баошића.«

Вриједи чути, како завршује Качић разговор о овој властели словинској. Он вели, да их он свијех није именовао. »Многа господа, која се не хтише потурчити и која имадоше срећу сакрити се од сабље Отомановића, побигоше к мору у Приморје, како се находи у писму у манастиру босанскоме, који се зове Фојница, гди се штију ове ричи: Magna etiam Bosnensium pars ex eo turbine in proximas Kraine pagas oramque maritimam fuga se salvavit, quarum pleraeque familiae olim nobiles, nunc privatae sunt, religionis quam patriae amantiorum. Босанска арма јест један штит и на њему по мјесеца и једна звизда. У приморју на многим старим гробовима находи се речена арма; сва је прилика, да су такве гробнице учињене од босанских ускока за једну успомену свога домаћна и господства.«

Иза овога још ћемо се обазрети на »кратко говорење од господе пољичке.« Ту нам Качић каже, како је постала пољичка република. Са некога несклада, који се догоди међу господом и краљем босанскијем г. 1015. кнез Тишимир Мирославић с браћом остави Босну и дође у Далмацију и настани се у Пољицима. »У задња доба, пуно послије к овијема кнезовима придођоше из Угарске господа Рајачићи, а послије њих опет господин Дражое. Овај долазак из Угарске у Далмацију има бити из доба, кад су Турци били и оном краљевином обладали. Дакле они наши витезови, који су били испред Турака у Угарску прибјегли, да отоле војују противу њих, кад су Турци и Угарском обладали, опет траже себи земљишта, одакле могу наставити борбу противу непријатеља, који одузе народу нашему самосталност, па је замијени робовањем.

Али како Качић мисли о поријеклу јунака, које слави, најбоље се види из пјесме »најпослидне од славне Босне«. Пјесник се обраћа Босни, да му каже своје јунаке,

Нека могу и њих зацијевати
Част и дику славној Босни дати!
Али Босна липо одговара
Миловања тер жестоко кара:
Јер си, брижан старче, полудио,
Путујући памет изгубио?
Кад си пјева' пјесме од јунака
Највеће си пјева од Бошњака.
Ко је био Марко Краљевићу,
Ко ли витез Милош Обилићу?
Ко бијаше Рељa Бошњанине,
Охмузовић јунак од старине?
Ко је био Бранковићу Вуче,
Ко л' *старином* Кастриотић Јуре?
Ко ли јунак Зриновићу бане,
Ко л' дејија Косарић Стипане,
Него млади старином Бошњаци,
Ол' Бошњаци, оли Херцеговци?

На тако слиједи набрајајући јунаке општевале, који су сви из Босне или Херцеговине:

И остали ускоци јунаци
Сви су, старче, старином Бошњаци.

У реду славнијех јунака босанскијех долазе и њеђени мухамеданци:

Камо тебе паше *Атлагићи*,
Атлагићи и *Кулиновићи*?
Гди су тебе *Дурат-Беговићи*,
Дугићи и Соколовићи?
Камо тебе силе *Бакотићи*,
Косарићи и *Филиповићи*?
Гди су тебе *Ковачићи* јунаци,
Љубовићи гди су *Херцеговци*,

Сулагићи и *Месићовићи*,
Лопушићи и *Вазликовићи?*

На тако даље набраја по избор јунака босанске и херцеговачке,

Који но се тада истурише,
Када Босну Турци освојише.

Овђе је Качић најбоље открио своје националне назоре. Из ове пјесме, којом завршује свој «Разговор угодни народа словинскога», одсијевају зраци, који расвјетљују цијело дјело односно народне мисли пјесникове. Народ, који је престао да живи самосталан у својој држави под својијем владаоцима, тако великијема и силнијема као што су били Немањићи, не може да ишчезне са свјецке позорнице без трага и ето га ми видимо у Качићевом «Разговору угодноме», ђе живи у појединијем јунацима својијема и ђе се слави. Велики дио народне властеле истурчио се, али то не смета ништа пјеснику, да и мухамеданске јунаке слави исто као кршћанске. Нијесу ли Љубовићи и Соколовићи синови босански, синови истога народа, којега су Смиљанићи и Јанковићи? Качићу је главно «да се славна имена витезова и гласовитих јунака могу за пуно викова на свиту уздржати, штити и њихова јунаштва споминјати» — «нека се садашњи и последњи витезови могу огледати као у зрцало у храбренита војевања и гласовита јунаштва својих дидова и шукундидова, да их слободно и весело могу наслидовати и с опћенитим непријатељем бој бити». Ко не види у овој сврси исти онај дух народни, који је српске ускоке довео у Далмацију, да се отолен свете Турцима, да отолен наставе бујни народни живот, који се није могао одједном угасити, у јуначкијем борбама?

(Свршиће се). **Л. Томановић.**

ЛИСТАК.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

III.

Пречестићшій Господине,
мени љубезнићшій и високопочитаемый!

Я самъ вама', одмахъ по пришествію моему у Бечъ, писао, и писмо у Новинама Србским' послао кое мыслимъ зашта да сте примили. До скора самъ се надао одговору, и неколико самъ пута узалудъ отишао Давидовићу (кои е мени мало ближе него Петковица Шишатовцу) да гледамъ не'мали какво писмо одкуд'; а садъ већъ видимъ да сте Ви одговор мени заборавили сасвимъ или сте га забилѣжили на хартію, као Стойковићу, ономе Мађарском' Поети, и пр. Я већъ сумнямъ сте ли' здрави и живи, а Стойковићъ Вам' може и Оду на смртъ писати. — Да ми хоћете баремъ оне косовске пѣсне послати, од оне Шлѣпице из Гргуваца, пакъ онда већъ како знате: Берите кукурузе, поправляйте бурадъ отачите вино, пецыте ракію и пр. А я ћу одговоръ примити кад' дођемъ на лѣто тамо; само да хоћете Вы здрави быти. Чудим се што бы од Фрушића: и њему самъ писао кад' и вама, и послао самъ му писмо као и вама, пакъ ништа? Баръ да знамъ гдје е и шта ради.

Копытаръ е примио ваше писмо, и Оду, коя му се врло допада; само е мени показао. Онъ бы вам одавно писао, али све чекамо док Вы мени пишете. Мой е квартиръ од Копытара далеко, као и од Давидовића; но онъ мени свакій данъ послѣ подне долази, и од 6 сатій до 8 прегледамо Србскій Рѣчникъ, и додаемо му што треба. Србскій ће Рѣчникъ быти тріумфъ надъ свима непріятельима Србскога' езыка.

Гагић је још' овђе еднако. Мыслимъ дасте чули одавно да е Державинъ умрьо. Нешићъ е отишао са Диваномъ тамо долѣ и казао е да ће васъ посѣтити ако узима кад'. Писао ми е Живковићъ из Србіе, и я самъ му одговорію и послао на Савку; не знамъ ели већъ прешао на ову страну. Идуће поште по лаћу Вам' у Србскимъ' новинама писмо на Хаџи Константина, те ћете га молимъ васъ послати на ону страну по сигурной прилици; ако буде Живковићъ још' онамо, пошљите га њему нека га онъ опреми у Чокешину, ако ли не буде Живковићъ онамо а вы га пошљите оном' Милутину, нека га преда онамо каквом' познатом', кои ће га однѣти или послати у Чокешину.

Дали сте вы писали коме заради пренумеранта на Рѣчникъ? Тоша Стратимировићъ кад' е быо овдје, пренумерирао се на 2 Рѣчника! Може быти да ніе друкчіе могао отићи Демељићевой кући. —

Што чини Литературный Журналъ? Да га нисте већъ заборавили? Рѣчникъ ће се почети печатати

1-га Јануарија и до Маіа биће готовъ; него ће ми много новаца требати, не знамъ како ћу накрай изићи. Мораћу узаимати одъ кога, ако одъ кудъ-кви пренумеранти перупише. Чуемъ да е Г. Богићъ отишао у Арадъ на Администрацію; ако е истина, пишите нека ми накупи пренумеранта по Арадской Епархіи. Чуемъ да ће и S. S. овдье скоро доћи; да е поштенъ.

Поздравите ми Г. Борића и његове све домашнѣ, такођеръ и наше братство. Я самъ хвала Богу здраво, кое и вама желећи да буде — те свагде, остаемъ

У Бечу 14-га Октовріа 1816 Вашъ искреный Вукъ.

(На првом листу прималац је забележио): Pr. 24. Октов. 1816.

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(Матица Српска). Књижевно одељење имало је 30. априла о. г. своју редовну седницу. Председавао је председник др. Ђорђе Натошевић а присутни су били сви чланови: Ђорђе Рајковић, др. Љубомир Раденовић, протa Јован Борота, др Лаза Станојевић, др. Милан Јовановић-Батут, Александар Сандић, Филип Оберкнежевић, Светозар Симоновић, А. Хаџић, Аркадије Варађанин, Стеван Лекић, др. Милан Савић, др. Ђорђе Дера, Андрија М. Матић, Стева Милошевић, Сава Петровић и Јован Грчић. Пре свега је секретар у име књижевног одбора поднео извештај о раду одборском за прошла три месеца. — Приказан је даље предлог књижевног одбора да један од чланова одељења беседи у спомен и славу покојном Јовану Суботићу на свечаној седници о св. Сави 1887. Члан Сандић умољава се на то од одељења и прима се, да том приликом беседом прослави усвомену на честитог покојника. — Члан Јован Бошковић из Београда јавља, да је наново прегледао „Малу поетику“ дра Стевана Павловића; нашао је, вели, да је писац као ново нарадио прло добар преглед садржине и азбучни списак (регистар), али је у самом тексту прло мало допунио и поправио, него обећаје, да ће дело боље дотерати и усавршити, него што се од њега и захтева. На питање, је ли писац учинио измене и поправке према примедбама оцењивачким, одговара Бошковић, да није све, није већином. С тога по његовом мњењу тај спис не може бити предмет никакве нове оцене, него је више стварь поверена, да ће писац савесно завршити своје обећање и своју дужност; а о знању и доброј вољи његовој да не треба ни сумњати. Члан Сандић као други оцењивач, осланјајући се на оцјену напређену, да је вољан мане и потрешке и друге можда омашке у свом делу савесно поправити и, где затреба, накнадно што додати, предлаже, да се писцу „Мале поетике“ одреди награда од 300 фор. з. пр. Према тим оценама и према правим оценама истих оцењивача одређује се дру Стевану Павловићу награда од 300 фор. из Накнадног фонда и књижевни се одбор овлашћује, да му ту своту може исплатити, чим писац дело своје према примедбама оцењивачким поправи и одбору наново на преглед поднесе те се одбор уверя, да је писац све учинио, што су оцењивачи захтевали од њега. — Члан Јован Борота, прота у Ст. Бечеју, подноси оцену на рукописе Милутина Ратковића, Врдничког игумана, којима је наслов: „Вечити календар“ и „Хронологија црквена“. У опширној својој оцени доказује Борота, да та два дела Ратковићева нису потпуна, нису тачна и местимице да су и потрешна, те се према томе одбијају и пратиће се рукописи писцу натраг на његово захтевање. — Мита Поповић подноси на тај је трагедија године 1881. поднесена била само на награду но су је тада оцењивачи Мина Димитријевић и Милан Савић одбили. Сад ју је писац према њиховим напомнама и примедбама поправио, те је наново шаље. Издаје се опет на оцену старим оцењивачима. — Врањевски учитељ Душан Петровић шаље на преглед „Ботанику или биљословље“ свог покојног таста Ђорђа Петровића, негда учитеља у Ст. Пазарју. Издаје се на оцену члану Владану Арсенијевићу у Карловцу. — Чланови А. М. Матић, Ст. Милошевић, Ст. Лекић и А. Варађанин у последу расгурижавља „Књига на народ“ из Коњевићеве задужбине предлажу ово: 1. Да се „Матица Српска“ обрати школском савету у Карловцих, да му разложи задатак тих књижица и да га умоли, да наново сне своје подручне органе, да настоје око тога, да те књижице кућују црквено-школске општине и раздају деци као премије при крају школске године. У истом смислу да се замоле и епископи, односно конзисторије у Задру и Котору. 2. Да се „Матица Српска“ обрати министарствима просвете у Србији и у Црној Гори, земаљској влади у Сарајеву, митрополиту односно конзисторија у Сарајеву па да их замоли, да поради око тога, да подручне им општине кућују те књижице и раздају деци као премије на крају школске године. Предлог се прима и уредиће се у смислу тога предлога. — Члан А. Сандић предлаже, да се издаје у мањем обиму „Српски речник језика и науке“ и да се тога ради одабере одбор, који ће тај предлог узети у претрес и књижевном одељењу првом приликом поднети образложено мишљење о том. У одбор тај буду изабрани Др. Натошевић, Симоновић, др. Јовановић Батут, Сандић, Оберкнежевић и А. М. Матић. — Члан Сандић предлаже, да се уза сваку свеску „Летописа“ издаје додатак, било забавне, било с књигом заједно и тај додатак да буде намењен обрани српског језика народног, да се очува чистота језика, да се требе и поправљају туђинштине језичке, што се показивање откриле са нестања. Тога ради да се изабере одбор, који ће о том поднети мишљење своје књижевном одељењу. Прима се и у одбор се одабирају Симоновић, Сандић, Оберкнежевић и Лекић. — Први састанак књижевног одељења заказује се на осам дана пред редовну главну скупштину, а други одмах други дан после свршене главне скупштине.

— Књижевни одбор имао је 3. (15.) маја о. г. своју седницу, на којој је ово уређено: 1.) Секретар је прочитао записник последње седнице, затим је јавно, што је одбијено а што примљено за библиотеку Коњевићеве задужбине. 2.) Приповетка о пропадању нашег сељака под насловом „Из ничега,“ од непознатог писца, дата је на оцену Милану Савићу. 3.) Ратарске бубуљице,“ спис Петра Кнежевића и остали не-

гова списи послаће се писцу натраг, јер захтева. 4.) В. Н. Отонаћ, Барски учитељ у Црној Гори, шаље приповетку из црногорског живота: „Осветила сам се.“ Издаје се на оцену др М. Јовановићу-Батуту. 5.) Према исказу секретарском прима се за Летопис песма Мите Поповића под именом „Вата“. 6.) Секретар саопштава да је Милан Сапаћ поправио своју шаљиву игру: „Добре вође“, према искуству стеченом онда, кад је приказивана та игра на позорници; према томе прима се та шаљива игра за Летопис. 7.) Не прима се за Летопис списе Едварда Лунга под насловом: „Мисли у ноћи“ у преводу Св. Вујића. Оцењивачи Св. Савковић вели, да је ту преведен тек мален одломак читавог Лунгопог списа, а што је преведено, преведено је језиком Симе Милутиновића-Сарајлије: т. ј. језиком, који је врло тешко било и онда разумети, кад је Сима живио, а камо ли данас! 8.) Издаје се на оцену Св. Савковићу приповетка из српско-горњокрајишког живота од непознатог писца под насловом: „Сабља или девојку.“ 9.) Према се за Летопис историјска студија Синише под насловом: „Некољико ријечи о тасту Немањину, бању Борику.“ 10.) Према препоруци М. А. Јовановића прима се за Летопис генеалогична студија, што је нарадио Синиша по Порфирогениту и Дукљанину, под насловом: „Родослов династије Беле Павлимира и Тјехомила.“ 11.) Према оцени Ђ. Рајковића прима се за Летопис двадесет српских народних приповедака, што је скупио и подпео Владимир Красић. 12.) Према исказу Ђ. Рајковића не примају се за откуп неке старе књиге, што је поднео Марко Кречаревић. 13.) Послаће се некоји списи онамо, који их шиту натраг. 14.) Остало су биле ствари пагомичне.

А. М. М.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Нове српске музикалије.) Накладом књижаре Браће Јовановића у Ваљеву угледале су света ове две композиције: „Да л' то“, и „Небо моје“, обе песме од Ђуре Јакшића, обе за баритон или алт уз гласовирску пратњу композитора Антон Хочевар. Издање је на оку и у опште је брижљиво рађено. О предности самих композиција доцније ће бити речено, а сваке стране стручан суд, ми само примећујемо, да прима намени песама и за алт кључ баса отежавала читање. Цена је и једној и другој композицији 80 новч.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Збирка Адамовљевих приповедака **„На сељу и пређу“**, што смо је огласили, да ћемо је издати у нашој накладн, навала је на штампе те ће се разаслати претплатницима, који се досад пријавили. Може се добити у администрацији нашег листа по 50 новч. за претплатнике „Стражилова“ а за друге по 60 новч. Ко са стране пошиље новце, добиће књигу franco у кућу.

— Овдашња књижара Луке Јоцића и друга издала је ових дана књижицу под насловом „Не пристоји се!“ Ручна књижица о неким манама и погрешкама, којих се у говору и мешању с људима ваља клонити.“ То су кратка правила таковавне етикецације и доброга реда, како се ваља владати и. пр. при столу, у себи за дочекивање, у јавном животу, у говору и т. д. па још како ваља пазити на одело и одучавати се руских навика. Књижица је преведена (не каже се из ког језика ни од кога), штампана је у штампарији М. Димитријевића а цена јој је 20 новч.

— Роман Жоржа Онета **„Грофица Сара“** изашао је неки дан у српском преводу Бранка Мушицког у Београду накладом књижара Петра Ђурчића. Превод је изашао у две свеске а цена је свакој свесци 50 новч.

— У Панчеву је у штампарији браће Јовановића у засебну свеску паштампан Н. Напевтај о стању и раду панчевачке српске црквене општине за годину 1885., што је поднео црквени одбор те општине главној скупштини 4. о. м.

— Од књижаре Браће Јовановића из Панчева добили смо на приказ нову књигу **„Како се гаји перната живина“**, која је накладом исте књижаре ово дана угледала света. Књига је рађена по припоменутим изворима (немачким, хрватским и српским) а има у њој 12 слика. Цена јој је 50 новч.

— Књижара Браће М. Поповића издала је сад неки дан Његошеву **„Слободијаду“** у доста угледном издању. Цена је књизи 70 новч.

— У Београду је на штампарије напредне стране наишла ово дана у другом попуњеном и измењеном издању **Физика**, белешке за предавања, за своје ученике и ученице написао Борислав Богић Тодоровић, проф. учитељске школе, хонорарни професор богословије и више женске школе, члан стално комисије против филоксере и виредан члан главног просветног савета.

— У „Гласу Црногорца“ читамо, да је Вид Вулетић Вукасовић у Загребачком „Археологичном песнику“ приопштио два старословенска натписа у Херцеговини. Особито је, вели „Глас Црногорца“, занимљив први, урезан на печату сабора Ваведењскога, који се чува у василијанском манастиру на Завали (у Петрову пољу).

— 8. број „Босанске виле“, који смо из месечног прегледа за април морали изоставити с тога, што нам је сувише касно стигао, доноси на челу цигу из босанског живота под насловом: „Јадац“ коју је написао С. С. Сарајлија. Приповетка је та у својој врсти мало чудна. Девојка се уда за недрагог на вољу старог драгана на сеганак, ту га пушта да се у сандуку у, „смртном ањоју“: умери, како та она „искрено воли“ а он „не зна како да јој захвали“, што му је досетком неком „живот спасла“ од љубоморног мужа. Сећамо се једне приче из Бокаччијева „Декамерона“, где се тако исто — т. ј. управо противно: цвокоћући на цичи зими — драган уверава, како га удата му драга „искрено воли“. „Јадац“ би подшео за хумореску али онда не би смео бити у том жанру наведен као што је овде. — Даље је настављена „Пастрица“ Ђорђа Јовановића а за њом долази превод са словеначког „С огња на сама“. То је Крешикова прича, коју смо ми у нашем „Стражилову“ у 18. бр. ов. г. донели у преводу под насловом: „Очета Мачак“. Наш је 18. бр. датиран доцније 1. маја а 8. број „Босанске виле“ 16. априлаали је нама, као што већ рекосмо, број тај тек неки дан дошао до руке, дакле се не може аметнути наши преводиоцу, да је упао у ону погрешку, коју смо ми у прошлом броју нашег листа код „Бранка“ у месечном прегледу истакли. — Долазе затим Бесарновићеве белешке „Из прошлости Сарајевске и Босанске“ V; па „Послане убруса Христова“, с руског превео митрополит Сава Косановић. Од српских народних умотворина саопштене су у овом броју ове: „Пропаст краљевства Босанског у Кључу 1403 годино.“, „Краљевић Раде“, „Утекла дјевојка“, „Љубав краља Босанског“ и пастапак народних пословица (164—240), што их је скупио Р. Мирковић. — У „Листу“ су сами књижевни огласи и списак претплатника (Сарајлија: 64—157; и Бањалучана: 1—26.).

СМЕСИЦЕ.

(Епизоде из живота и дела Вердијева.) Под овим насловом изашла је у Паризу врло занимљива књига од Артура Пужена. Име неуморног и заслужног овог писца по

знато је сваком, ко је пријатељ музици. Њему имамо захвалити оне две дебеле свеске, које су допуна Фетис-опом музичком лексикону; имамо после од њега знамените живописе о Бољадјеу, Адаму, Мехулу, Белинију, и т. д. У најновијој својој књизи написи нам без икакве критике Вердија и карактерише га просто само као пештака и човека, али не споминье ништа говори о његовој оперској важности. Ову ограничену задаћу решио је Пужен изврсно, у колико заима ничење задаћу решио је Пужен изврсно, у колико заима читаоце анализањем најзнатнијих и занимљивих епизода из Вердијева живота. Отворимо књигу на сумје. Први поглед нам нада на неуспех премијере „Травијатине". Ова опера је 1853. год. у Венецији сасвим пропала. Последњи чин је публика чак више немељала. Али и како не би! Виолету је играла хломава и дебела певачица Доната-лијева, чију перформују би и најбољи математичар тешко могао измерити. Певачица ова била је симбол дебљине, а не сушице, као што у улози стоји. Грађанин (Алфред) борио се са најгрозничом кијавицом, а Вареси (Жермон) није био задовољан са својом улогом, те је играо само као од беде. Певачи нису умели да се нађу у нов стил опере, играли су у походним хаљинама, у фраковима, и кад је лечник најавио, да ће болна Виолета (хломава Доната-лијева! још само који час живити, зачу се најгрозничи смеј и грохот у публици. Али фијаско није уништио оперу. На другим позорницама са присталим улогама и играчима почела је да заузима и освоја терен. За најсавршенију певачицу најсолне улоге драме Марију Николминијеву. Наједна дива се не може похвалити таком високом племеном и порелом, као ова. Породицу јој доноде чак од њоја Карла Великог; та кућа је давала столичима господаре Сицилије; из ње је номинао папа Пије II. и главни војвода тридесетодишњег рата. Баш то високо порекло било јој је пресметодишњег рата. Баш то високо порекло било јој је пресметодишњег рата. Баш то високо порекло било јој је пресмет

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 21. У НОВОМ САДУ 22. МАЈА 1886. ГОД. II.

ДИЈАЛОГ.

(ПО ПРОЗИ ИВАНА ТУРГЊЕВА.)

У небо тичу два гоpостасна
И кршна брега крај мора сива,
У недогледној даљној висини
На врху им два прастара дива.

„Дохватит' могу руком и звезде,
Што се по млечном путу чопоре,
Презором ниским бацају поглед
На малу земљу и уско море.

Беседи први див другом диву:
„Видиш ли штогод?.. Шта с' тамо збива?"
Други му вели: „Не видим ништа:
Облак и магла земљу покрива."

Минуло више круга година, —
У вечности је то тек један час —
„Видиш ли штогод?" Затутња тутњем
На голом брегу громовити глас.

„Видим!" — „Шта видиш?" — „Све је по старом.
Реке су плаве, пољане шарне,
Хучна се мора и сад пенуше,
Горе се и сад зелене чарне.

Око камених, ниских гомила
Жалосни неки црви гамижу." —
„А, то су људи!" „Да, то су људи,
Што се час кољу, час опет лижу." —

Минуло опет два круга лета, —
У вечности је то тек један час. —
„Видиш ли штогод?" Затутња тутњем
На голом брегу громовити глас.

„Горе су ређе, ниже су хуље,
Црвака мање!" — „Зар ништа више?" —
„Ништа. Још увек некакве сенке,
Још увек нешто врви, гамиже."

Минуло опет много векова —
У вечности је то тек један час. —
„А шта сад видиш?" Затутња тутњем
На голом брегу страховити глас.

„Сад је све добро. Све мирно, мртво.
Не видим реке, не видим мора...
Кудгод погледим, непролазни лед,
Кудгод погледим, снежна одора!"

„Смрзли се?" „Смрзли." „Добро је. Нека!
Мука ме беше на земљу гледати...
Ал' сад већ и ми можемо спати."
„Можемо, друже!" — „Хајдемо спати!"

Дивови ломне склонили очи...
Сунце не греде већ старим путом:
Прастари хаос бдије и опет
Над худом земљом, земљом сирзнутом.

Мита Поповић.

ЖИВИО РАДАЈА!

ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА.

СРОЧНО ПАНТА ПОПОВИЋ.

(Наставак.)

4. Житије чича-Јовино.

Јова Прерадов, то вам је човек сељак. Није он био никакав руфетлија. Није он био ни бугер, као што варошани сељане зову; откуд у селу бугера? Бугери, то су по немачком биргери, пургери, пулђери, грађани, варошани. Бугером данас зову и четир новчића. И кад се бугер, биргер, грађан у четир нове узима, онда од њега нижи сељак долази да је само прост новчић. У стара времена, кад су други новци ишли, те кад је варошан

хтео да стера сељана, да он седне на његово место, говорио је, што обично већи говори мањем: устани, крајцаро, да седне грошић; сад би дакле варошан у том случају морао казати чича Јови: устани, новчићу, да седне бугер. Али чича Јова није био овај садањи суфитлии новчић аустро-угарски; јер он није човек од новога света, није он човек од два лица, као нова банка, него је свуда једнак, он је свуда само Србин; а није он ни она пређашња сребрна крајцара, јер није човек дуплован, него је он онај новац од старога кова, он вам је она стара незграпна крајцара шајна, он вам је био прави неотесани паор сеоски. Бугер чича Јова није могао и с тога бити, што није нововерац а нововерце данас бугерима зову, јамачно зато, што је и бугер, што су четир новчића тако исто нов новац, као што је нова вера нововерска — у једно време су некако и постали, — или што се нововерци држе, да су нешто више од старовераца, као четир новчића од једнога, а најпре и најпре ће бити с тога, што су четир новчића нешто недотупавно у денималној системи, десетичном бројању, као и нова вера међу осталим верама хришћанским. Да је, на прилику, пет место четир, било би половина од десет па чист посао, а овако пити је пола пити цело него нешто сметено као и нова вера нововерска, те с тога неће се дуго ни исти новац од четир нове, ни нова вера одржати моћи. Како се то лепо и лако броји: пет и пет десет и пет петнаест и пет двадесет а колико теже: четир и четир осам и четир дванаест и четир шеснаест и четир двадесет. Нашто мучити свет са бугери, кад се не мора, кад се могу сковати пет нових? На пољe дакле с четир нове и с бугери!

Да, да, чича Јова није био ова нова превртљива вера помодна, него она стара тврда вера наша, поштена, побожна душа српска. Да нађе чича Јова што на сокаку или у пољу туђе, он ће то обићи. Дођиће, вели, газда по своје. Ни од кога неће до преке нужде ништа у зајам искати; чим имаш, тим се испомози, па ни поклона неће он примити. Ко зна, каже, откуда му. Једна отрована крајцара може стотину других отровати, а једна крвава толико окрвавити. Једаред је жена његова метнула на лутрију на добила четири стотине форината, а он јој није дао да изађи новце. Уздаће се, вели, у лутрију па неће своје чувати, нема беријета без праве муке; ко тражи рибу без жучи, никад је јести неће.

Жена чича-Јовина.

Можда ће коме чудно доћи, откуд у така проста ч века жена зна за лутрију и меће на њу, с тога морамо овде навести, ко и каква је била жена чича-Јовина, а и овако, кад је човек ожењен на му се у кућу оде, не може бити и није ни у реду, да се жени домаћиновој не јавиш и она тебе не прикаже. Најпосле много је лакше дознати, какав је ко човек, кад је ожењен, него кад је неожењен, као и какво је женско чељаде, кад је удато, него кад је неудато. Жена носи мужа на образу а муж жену на кошуљи. Дакле да вам прикажемо и жену чича-Јовину.

Жена чича-Јовина, стрина Стана, била је кћи сиромашкога трговца из места. Отац јој није имао да уз кћер даде никаква мираза па је тако за паора морала поћи.

Мати чича-Јовина и отац му.

Чича-Јовин отац био је човек имућан, имао је свега и свачега у кући; али није имао, ко би с тиме удешавао. Жена његова била је она оклепана паорушa. Није та знала никаква реда. Знала је само ринтати и вући као какво марвиниче; али није доста само имати јела изобила него га треба знати и зготовити. Мати чича-Јовина имала је од три године масти у кући, али јој је и стара и нова била прелава и ужежена. Чича-Јовин отац жељан је био у кући лепа залогаја. Он је одлазио у варош на пијацу, свраћао је у крчме варошке и ту је налазио на фини закусак. Он је дакле знао и за боље, али жена му је знала само, да, кад је мрс, треба у јело много масти метнути, а кад је пост, онда што гушће кувати.

Чича-Јовин отац волео се мало и међ господу помешати а дао му је Бог да може. Од добра подрума господа се никад не поносе; а у чича-Јовина оца подрум је на гласу био. Чича-Јовин отац знао је дакле почешће господу сеоску, попу, домина, и учу на чашу вина и како се увек по позиву владао, изнашао је само вина. Знао је он, додуше, кад се човек мало осоли, да боље пије; али знао је и то, какву куварицу има, на тако много су пута господа код чича-Јовиног оца на вину били а да им ништа није за јело изнешено. Једном ће попа ослепити домаћицу, која је вино из подрума донесила:

— Добро би било, сиво, мало вино посолити!

Мати чича-Јовина, кад се вратила из подрума с новим бокалом вина, свршула је у кујну па је из сланице извадила подобро соли и осолила вино. У простоти својој није разумела, да је попа мислио, да испече слана свињска меса на да их понуди. Гости су пили из подубоких чаша на кад су свако своју чашу на искап попили, они тек онда осете да је вино слано. Срећа, што су ти људи били сви тврда стомака.

Чича-Јовин отац био је човек уредан, није за живу главу дао, да се што о његовој кући ружно чује, на кад су господа отишла а он од љутине, што се пред таквим људма осрамотио, добро осоли

на и опапри леђа женина. Многа је заиста жена морала по удадби примати од мужа батина што није девојком примала од матере или другог, који зна. како се ваљано јело пече и кува. Често је то незнање узрок највећем злу домаћем, завади па и самом растајању између мужа и жене.

У школи женској да се учи кувати.

За чудо је, да никако народ не увиђа, да девојку женску треба да учи учитељица, која зна домазлук, и да је школа уједно и радионица за све женске послове у соби, у кујни, у авлији. Учитељица та да је дужна сема себи кувати, сама себи лебац месити, краву, свиње и живину држати и свакој радњи при томе децу практично учити. После да зна шити, кројити, и све друге ручне радове. Хаљине дечије да се дају њој да кроји и шије по умереној такси и деци томе и на машини и без машине да учи. Наука о читању и писању нимало да није важнија од горње и пре изгредна него главна. Каже се, ко зна читати и писати, тај ће из књига све научити; али ко ће му дати те књиге, и, кад их добије, хоће ли их читати и разумети. Но друго је, кад се чита, како се ради, а друго је, кад се види, како се ради, а најдругојачије је, кад сам човек ради. Зар би то зло било, кад би из најстарије разреда девојчице за месец два дана имале заједнички ручак са учитељицом па ова да с њима заједно кува и руча, а нуз то, док иду у недељну школу недељом и свецем, да су код ње у куварској пракси. Мало имућнији могли би за то кратко време нужну рану дати а сиромаш пуку нека општина издржава.

У вишим девојачким школама исто би тако нужно било учити ученице и практичном кувању. Теорија без праксе не вреди много.

Тај курс за учење кувања много би, врло много би нашем свету помогао. Данас много жена има, што не знају запрашку направити и што на јело много потроше, док га скувају, а после га морају бацити: „Међу осталим бригама, пише у „српском великом куварУ", што га је саставила међу Србма у кувању најискуснија женска, госпођа Катарина Поповића Мицина, — „које спадају на домаћицу, једна је и то понајважнија, како ће се оним средствима, што их је зарадио муж, *најбоље, најјаутније и о најмањем трошку* сваким даном захранити цела породица и својта у кући."

Ако ће домаћица да ваљано одговори овоме своме позиву, ваља ј·ој да познаје *својства свију творива*, којим се хранимо, треба да знаде, како ће *с њима поступати*, како ће их *чувати*, како ће их *готовити и употребити*.

Но нема се при кувању пазити само на штедњу и лепоту. него и на здравље човечије.

„Ако домаћица", пише у поменутој књизи, „зна, која и колико која храна утиче на здравље, то ће она својим мудрим избором и у сиромашнијим околностима развијати телесну и *умну* снагу своје породице, заклоњене и сачуване је од многе болести."

„Главни циљ је дакле добре кујне, да снабдева породицу са здравом храном и да избегне свако излишан трошак." Добро а јефтино треба умети кувати.

„Домаћица, која рукује кућом, изобилним земаљским благом на дочекује и гости у њојзи знанце и пријатеље, своју и родбину, треба да се уме постарати, како да јој не остане постидна трпеза приликом свадбе, тозбе и части ма од које руке." А не да проће ко чича-Јовина мати — да посоли вино.

Код вештих и вредних жена кућаница и људи би бољи били. Реч је, да је свака жена на свог човека, али пре ће бити да је сваки човек на своју жену. Жена је калуп, који према себи све у кући дотерује. Је ли крив онај човек, што није знао, шта је загорело а шта не загорело, кад је његова жена нанек загоревала јело, те кад је она умрла, па он узео другу, која је знала добро кувати, а он нанек жали за кувањем прве жене, и ова друга никад није могла да му угоди јело, док и она није једаред нехотице загорела га.

— Ха, сад си погодила, тако је увек моја покојна кувала.

На здравље!

Тај је дакле са првом женом горе прошао него чича-Јовин отац са својом. Никуд сиромах није с њоме пристао био. Никуд није могао ићи, никога себи звати. Кад поједеш коминску коку, вежи за ножицу своју. Чича Јова би везао па и сам заклао али ко ће је зготовити. С тога, кад већ није могло друкче бити, као што је о крсном имену, он је морао жени најмити куварицу. Најбоље је у селу кувала жена грк-Нецина; но она није хтела ићи сваком да кува, није сасвим на то спала била, али код Јовиног оца ишла је. Они се добро живили, а кад је ручак издала и она је за трпезу одлазила и била је дворена као и најбоља званица. Кћи гркињина испекла је занат материн. Чича-Јовин отац судио је, да је боље имати већ куварицу кући, кад ти гост дође, него ићи онда тек на је тражити. Разабрао је од Грка и Гркиње, би ли му своју кћер дали за његова сина Јову и кад су рекли, да би, он је заиста и узео. И добро је и радио. Стана чича-Јовина била је искусна, готово рећи научена жена.

Отац стрина-Станин.

Отац њен честс није имао у дућану на продају мастила и папира; али је увек имао новина и штампаних књига и календара. Преграде, где бибер и

сувo грожђе стоји, биле су празне; али оне, где су књиге, биле су пуне, натучене. Грк Неца је био овај стари, родољубиви скупљач пренумерантa, овај најбољи брат сиромашних књижевника. Готово све своје новце улагао је у књиге. Само да му тај еснаф проће, примао је он нарудбине за књиге без готовине: да те, вели, уписем за претплатника на ћеш платити после. Он је издавачу напред од свога све потпунце послао а сам је Бог зна како кубурио, док је књиге распачао и своје новце саставио. Често му и то није могло да буде. Тако се мало по мало накупило у њега толико књига, да их није било више у гдекојој библиотеци. Но од тих књига имао је грк Неца ипак лепу хасну, ћерка му је све прочитала и проштудирала па је тако била најученије чељаде у читавој околини. Те су је књиге толико уразумиле, да јој то није пошта тешко било, пођи за проста но иначе лепа, ваљана и паметна момка паорска. Јова је заиста био драги камен али неотесан. Није дакле чудо, што је Стана чича-Јовина умела, као што смо у почетку ове приповетке видили, онако паметно да казује, где би коло сеоско требало да игра, а много се од ње и чича Јова дотерао.

Но да се вратимо чича-Јови с приповетком:

Бог је чича-Јови дао те је свачега имао као и отац му.

Од њега није било у селу бољега газде. Са поштења и чиста срца свога и отворене речи своје био је и ван свога места уважен. У месту његовом више су га пута бирали за кнеза; али је он плаћао алдуман да не буде а не да буде кнез. Он се никад није хтео кнежевске столице примити. „Моја тврђе стоји него кнежева. Сеоска кућа, то је свачија кућа и кнез је свачији човек а ја хоћу да будем сам свој газда", говорио је чича Јова.

Чича-Јовина чарапа.

Но да ипак селу послужи, био је чича Јова дуго времена тутор црквени. Он није знао читати и писати, али су његови рачуни увек најбољи били. Кадгод је он био тутор, увек је црква највише долазило.

Кад је чича Јова постао тутором, није своје новце мешао са црквеним, него је узео једну чарапу и кад је што примио, он је у ту чарапу мећао, а кад је што требало издати, он је из ње вадио. Тако је радио од почетка до краја године па кад је крај дошао, он је однео у општину чарапу, метуо је на сто, па је рекао попи и поглаварима: *ево вам мога рачуна.*

И ни дотле ни после ни из каквог протокола није се могао бољи рачун ухватити него из те чарапе. У никаквој вертхајмовој каси не би новац сигурнији био него у тој чарапи; јер у тој каси чича-Јовиној никад није било ни више ни мање новаца него колико треба. Могао си у по дана или у по ноћи прегледати његову касу, увек си је нашао у реду. Једанред је само млађи тутор, тутор школован, који је водио рачуне црквене, направио мањи рачун, дабогме, с грешном намером, да сувишак с чича-Јовом подели. Чича Јова је донео чарапу и истресао из ње новце. Пребројало се и нашло, да има више две стотине форината.

— То је твоје, чича-Јово, вели му млађи тутор.

— Није то моје, то је црквено, каже чича Јова.

— Та сто рачун показује тако.

— Ако твој рачун лаже, моја чарапа не лаже.

Од то је доба пазио сваки млађи тутор, да се његов рачун подудара са чича-Јовином чарапом, те тако је после тога говорило се у томе селу за поштена, акуратна тутора и касира: акуратан и поштен као чича-Јовина чарапа.

Ко би дакле то још могао и мислити, да ће чича Јова не само сину повлађивати да краде, него још и сам пристати с њиме на то, да украду и поједу кошпинску јуницу.

Е шта ћемо, чудна су времена настала, данас ђаја какоћу а кокошке ћуте, данас старији иду за млађима на видили ови или слепи били. Ново доба, нова начела. Кадгод је била крађа срамота, данас је „хиропшаг", дика. Кадгод је лопов био нитков а данас се вели: то је мајстор. Шта је кадгод била лаж, данас је политика. Ког су кадгод звали варалицом, то је данас дипломата. Шта је кадгод била искреност, данас је лудост. Шта је ко препреденији, тим је вићенији. Данас је доба вештине, од белог се прави црно, од црног бело, опсена, сама опсена, такав је дух времена, па тако се дао и чича Јова опсенити и ударио је синовљим трагом.

Но је ли опчињен чича-Јова или не, то се сад не тражи, но тражи се само згодна прилика, како ће се до јунице суседове доћи. А та је прилика и сама нашла на зато ћемо даље о њој да причамо.

(Наставиће се.)

ГОСПОЂИЦИ Н*.

Ко волји своје судбе клете,
Прогоњен страшном буром зла,
А мислећ' на вас, мило дете,
Из даљине вам пишем ја.

Ја збиља, на то немам право,
Ал' ви ћете ми дати сад,
Моје је право оди'о ђаво,
А обазривост — бол и јад

За прошлом срећом... Тужна мис'о,
На љубав нашу и на све,
Нагонила ме те сам пис'о,
Лакомислене ретке те.
Мени је само јако криво,
Зашто се вечно сећам вас?
Ал сећање ме гони живо,
И успомена моћни глас!
Ко сморен путник, из туђине,
Коме је мрзак живот млад,
На обалама бујне Дрине
Ја често сањам онај град —
У коме буру прве страсти
С веселом песмом сретах ја,
И сан, испуњен чудне сласти,
И дан без мира, ноћ без сна.

Јурећи нагло са висина,
У слободноме току свом,
Шуми и тутњи хладна Дрина
И ковитла се пред-а-мном...
По њеним мирним обалама,
Као једини накит њен,
Са својим витким гранчицама
Жалосна врба баца сен —
У томе хладу мрка лика,
Кад сунце жеже, кити зној,
По какав Турчин из Зворника,
Спокојно пуши чибук свој —
И ћутећи гледа на таласе,
Пруживши дуги црни врат,
Док близу њега мирно пасе,
С босанском робом верни хат.
Ритови, њиве и врбљаци,
Наоколо се шире свуд,
А кад се поглед водом баци,
До спруда пешчан стоји спруд;
И чак далеко, сред планина,
Где прибежишта тражи звер,
К'о горда слика исполина,
У облаке се диже цер.

Кад сунце спусти косе зраке,
И тихо падне сутон блед,
Сакривајући у облаке
Босанских гора дални ред —
Ја самац блудим по обали,
Спокојан, тих у миру том,
На слушам како шуме вали
У немирноме лёту свом;
А мис'о моја жури тада
Свету дањном, где сте ви,
И ноћ звездана тихо пада,
Дубоким санком земља сви —
И једнолико, сред тишине,
Удвајајући ноћи крас,
Загрми песма из дањине
И тамбурине звучни глас...
Душа ми чудне снове снева,
И ове песме сва је плен:
Одакле иде? Ко је пева?
И шта-ли значи смис'о њен?

Војислав.

Ловница 15. марта 1886.

ИРИНА.

НОВЕЛА СВАТОПЛУКА ЧЕХА.

ПРЕВЕО П. ПАДЕЉСКИ.

У подужој некој улици сретоше се два пријатеља још из ђаковања. У каквом крају вароши са многобројним становништвом можда би се један о другог сретно и очешали; али овде на дугом, празном тротоару, који се пружао поред читавог реда херметички затворених племићких кућа, које стасити вратари чувају и бране, просто је немогуће било, да се пуни радости после толико година не састану и не познаду.

На три корака испред себе раширише руке и у највећој радости сасвим изненађени повикаше: „Свеславе!“ „Мирко!“ и не одоложе срцу а да не падну један другом у наручје. Пољубише се једанпут и двапут а трећи пут се мало збунише.

Не трајало дуго а Свеслав је већ знао, да је Мирко кућни капелан код неке грофовске породице, да се с младим грофицама биљара игра, па како има изгледа на лепу парохију, како га је недавно стари коњколар молио ради мало новаца, како су у њега цепне мараме од батиста, како се ниједан паметан човек с Дарвиновом науком спријатељити не може и — како је данас лепо време.

Уједно је на лицу младог капелана читао, како га упозорава на лепи стас, елегантне покрете, свежу румен на образима, светлу кудраву косу, а онда, да пресуди, докле би та појава дошла у свету, кад и у тој дугачкој мантији с белим оковратником, с том минијатирном тонзуром на глави многог световњака надмашава, да и не кажем неискусног пријатеља Свеславa.

Халине Свеслављеве биле су доста поабане, коса и брада запуштена, а на лицу си му могао приметити неку тугу.

После многих питања дозна пријатељ капелан о садњем стању и заниманју његовом само толико, да мора на улици и нос и уста руком да запуши, да се не угуши у тој прашини и варошком задају.

То неколико речи било је довољно, да у капелана побуди искрену одапост к старом другу.

Љуби се руком по челу и повиче: „гле, то би за тебе добро било!“

Са страхом погледи Свеслав на Мирка а у оку му сину нада, али за мало само — види се, да се у њој већ више пута преварио.

„Чуј ме само“, настави капелан, „не би ли хтео да проведеш неколико месеци у дивном горском крају, у старом замку, који је као гнездо на високој стени подигнут, са сивим округлим кулама, високим крововима, грдним балконима, готским прозорима и дивотним ступовима, једном речи, у замку, какав би у ствари из најпоетичнијег ритерског романа пренео?!“

„Шта питаш, хоћу ли?“ дода Свеслав мало опорим гласом.

Млади свештеник није то ни приметио, већ настави даље све живље: да добијеш какву лепу, засебну собу са старинским намештајем, па кад дигнеш избељену завесу, да осетиш на челу свеж, чист, горски ваздух, да у недоглед видиш разастрт, ливадама и шумом проткан, сребрним потоком и реком испрошивен, групом села и градова искићен ћилим — равницу; а баш под сивом зидином и испуцаном, разном травом обраслом стеном кровове и балконе, улице и вртове, лепе варошице да гледиш, ако пећеш, да тумараш по мистичном сумраку старог, опалог, али још дивног парка, или с удицом у руци да седиш крај прозрачног горског потока —“

„Баш си ми у жицу захвале у души мојој ударио“, упаде му Свеслав у реч, „али која ваљда, кад су празне речи!“

„Само ако си вољан, па је све ту“, рече добри пријашко и метну му руку на раме. „Ствар се у том састоји: недавно паде грофу на памет, да би богату књижницу, коју су му преци у орловском замку подигли, а покојни брат, који је тамо последње дане у научном раду и чудном расположењу провео, — врло умножио, требало ко да је као што треба прегледи и у ред доведе. Тога ради тражи ваљаног човека. Колико те још из млађих година познајем, за то си као створен. Плата је лепа — међутим не знам, какве су твоје прилике — —“

Почивка коју патер овде учини, није баш без узрока била; као победилац гледао је у суморно лице старог друга.

Свеслав се замисли. После кратког ћутања подигне главу, у оку му севну огањ живи а са усана се одби питање: „ко зна, хоћу ли баш ја добити то место?“

„То ја знам“, одговори млади свештеник с нагласком, подигне гордо чело а преко усана му се превуче лак осмејак. „Све да гроф и неће — грофица је господар у кући.“

За недељу дана после тог призора вирктиле су кочије доста стрмим путем према орловском граду, чије су високе куле местимице бацале своју сенку по јасном, звезданом небу.

У пустој мрачној градурини издисао је овде онде по гдекоји сам стењак.

Капија је још отворена била и кочије ућоше у пусто двориште, где их поздрави лавеж паса.

Стану у једном куту испод прозора, који је врло високо осветљен био. На прозору се појавише неколико глава, а затим се могао видити, како је мала једна светилька све јасније бивала, док се на широм отвореним вратима не показа у свој својој светлости. На вратима се заљуља нека човечина; у једној руци држи свећу а другом заклања очи. Зраци свеће осветлише и ограђен улаз и степенице, које су водиле на двориште.

Човек са свећом у руци изиђе испред врата, а она се за њим само тако притвориште, како сви по белој спаваћој капици на глави могао познати слику љубазнитне госпође.

Како је тај човек са свећом пред врата стао, тако је и остао. Сав укочен изгледао је као светац од камена, пред којим гори непрестано светилька. Главу је имао мало на лево пагнуту, очи полак заклопљене а десни брк круто засукан.

У том се чу за њим женски глас, као глас какве крешталице: „та за бога, што не идете доле?!“ На тај глас трже се укочени светлоноша, као мртвац, оживљен галванском струјом. Свећа његова осветљаваше сад неприметно чари женског лица, које је сад на отвореним вратима стајало. Као ноћна прилика, која пред сваким бега, за мало се само показа округло, бело лице, које је црне обрвице подигло а очима све севало од једа. Црна коса извирвала је испод беле капице, од које мислиш да је снег пао. Заповедајући пружила је руку, којом је брзо сабрала белу реклицу на бујним грудима. Али је све то за мало трајало, и онда свега нестаде а црна тама обави врата.

Што би други у два три корака скочио доле, то се овај једва одгегао. Силазно је лагано и пажљиво

по степеницама, које се све пресавијале и изписале под његовим ногама.

У том је и Свеслав сишао с кола доле, пружио кочијашу напојницу, узео нешто мало завежљаја у руку и с тихом резигнацијом ишао будућности на сусрет.

Једва најпосле и свећа буде срећно до њега донесена и човек га поздрави са неколико неразговетних речи. Наш пријатељ имао је каде, да га по звуковању испод назуха кући и дутмадима на капуту позна као једног од потчињених становника орловског замка.

Без икаквог околишења рече му: „ја сам дошао доцкан, је л' те?

Човек хтеде нешто рећи, али прогута речи. Најпосле јасно прозбори: „изволите горе."

„А, ви сте —?" упитаће Свеслав и не добивши одговора, заједо би га још једном упитао, да му завежљај испод руке не паде на земљу.

Док га је пак подигао и испред себе погледао, смркло му се пред очима, да је једва што видео пред собом. Ужаснут гледао је и даље, како се опрезно уз степенице пење — већ стоји пред улазком — мало се устеже — отвара врата —

Гласно звоњење све се орило горе. Крештави глас, нама већ познат, читао је читаву буквицу пребацивања а за сваким се чуо рефрен: „и главу ћете заборавити." Мало затим отворише се врата опет и човек се сиђе к њему доле. Али сад није носио просто свећу — у другој руци звекао је низ свакојаких кључева.

„Одмах сам се сетио, да је кључар", рече Свеслав сам у себи и насмеши се мало.

Не рекав ни речи, пун озбиљности пође кључар другом крилу замка а Свеслав и преко воље за њим. Био је то занимљив, за њега нов пут. Ишли су горе по степеницама, које се у округ савијале, затим по дугим ходницима, чију су мртву тишину нарушавали њихови тешки кораци и лупа кључева. У прелазном осветљењу свеће, која је трептила, вијали се велики издужци с прашњавим киповима, затим тамне слике с врло бледим лицем а онда искварене наслоњаче и други делови изломљеног намештаја, у куту на гомилу покупљени и од горе паучином превучени.

Дуго су тако један за другим ћутећки ишли, док једва један пут светлоноша не стаде пред једним вратима на крају ходника. Према томе, што сам досад навео, не бих требао да споменем, да је један по један кључ улазио у браву, а није отворио, док једва последњи у целом низу не шкрипну и врата одбрави.

Наш пријатељ уђе за кључарем у собу, не велику, не малу. Као што је и очекивао, та га је соба потпуно задовољила. Баш такав је себи стан на путу представљао. Гле, ти столови, на ормани, на којима су изрезане главе и канце митске зверади, те наслоњаче превучене меком кадифом, ти пожутели мало позбани ћилимови, старе слике у позлаћеним грдним оквирима, велика постеља с тешким завесама, око табурета велике рогље у врху позлаћене, а све, мислиш, сад ће се распасти, чим што дирнеш.

Кључар упали тросветњак на столу и онда се уклони.

(Наставиће се).

ДВА ПОПА.

Још у старо доба
Кад је била сва Европа
Поделена на два попа,
Живила су оба.
Све су лепо поделили:
Села, земље, на два тала,
Само оста пусто село
И у њему баба стара.
Ту се попе састајали,
Јели, пили и певали;
Али баба, као баба,
Беспослена шта да ради?
С ђаволом се најзад здружи
Попе да завади.
А ђаво јој за то даде
Обећање своје:
Да јој купи јеменије
Од црвене боје.
И учини проклетница
К'о што нико не би мог'о:
Једног дана, кад су попе
Прешли преко све Европе,
У том селу састаше се,
Вечераше, частише се,
И како су вољни били,
Довели су и шалваре
Па су баби поклонили.
А старији попа и памет изгуби
Те два три пут бабу у лице пољуби.
Тад се баба стар'јем поши наже,
К'о бајаги, да му нешто каже.
Ал проклета баба баш не каза ништа.
Тада млађи попа скочи са седишта
Па упита старијега: „Шта то рече баба?"

— „Ништа, тек онако, шалила се само!“
А на то ће млађи: „Знамо ми то, знамо!
То је нека тајна, кажи нам је ома!“
А старији попа правда се сирома
Ал у заман све то,
Ђаво с' бабом коло поч'о је проклето!
И ако се стариј' куве да му ништа рекла није,
Млађи мисли има вечер, што од њега стариј' крије.
Елем, већ и кавга породи се пуста:
К'о што знате, коса у попова густа!
Један другом полетише
За косе се дохватише:
„Чекај само!“ — стариј' рече,
Па млађега зграби:
„Ето то је тајна,
Да знаш, враг ти баби!“
Дуго су се тако клали,
Док су браде почупали;
Кад остаде још'те нешто длака,
Пустише се обадва јунака
И одоше сваки своме крају,
Да се више никад не састају.
И од доба тога
Где два попа има,
Мрзе једно на другога,
Познато је свима!
А ако их ко запита:
„Здраво, попо, како ти је
На толиком бир'у?“
Поп прогунђа: „Било б' добро,
Тек онога пса да није,
Био бих на миру!“

Морал:

И верујте, што вам рекох:
Докле године баба има
Биће увек кавге
Међу поповима!

Драг. Ј. Илић.

ФРА АНДРИЈА КАЧИЋ

ПРЕМА СРПСТВУ И ХРВАТСТВУ.

(Свршетак.)

IV.

Резултат овога нашега посматрања ово је: Качић излаже историју онога народа, што је под Стројимиром заузео сву Далмацију на сијевер до Дунава а на југ до Македоније и ту основао државу, којој је Диоклеја била престоница. Иза Стројимира владају овијем народом педесет краљева. Пошљедњи од овијех краљева био је Вукашин. У овоме су броју сви Немањићи, под чијом владом овај народ долази до највише своје моћи и славе. Послије Косова ова се држава распада између владалаца рашкијех, босанскијех и зетскијех. Пошто су и ове државице пале под господство турско, народ из њих ускаче у Далмацију, да под окриљем млетачке републике настави борбу противу туђина, који му је државни живот угасио.

Како нас историја учи, овај народ је српски народ. али га Качић назива словинскијем. Такођер његове државе, његове краљеве, његову властелу истијем именом назива а ће-ће ово име замјењује и далматинскијем и српскијем. Тако исто и дубровачки писци употребљавали су име словинско мјесто српскога, на које се и Качић одиста угледао. Али као што се његов омиче Качићу име српско мјесто словинскога, тако и дубровачки писци та два имена ће-ће замјењују. Управо и дубровачки писци и Качић употребљавају име словинско, као што ми данас употребљавамо словенско или славенско, и тијем оплемењенијем именом рађе називљу српски народ, него ли његовијем сопственијем именом, дочим Бугарима и Хрватима свуда остављају њихова сопствена имена.

Питање је: зашто се дубровачки писци, зашто Качић рађе служи именом словинскијем неголи српскијем?

Ево одговора:

1. Српска држава у цвијету своме на врхунцу своје моћи представљала се западу као пошљедња стража источног православља према западној католичкој цркви. Душан Силни, у ком је био оличен сав углед и сва моћ српскога народа, прогласивши се изрично царем православнијем, узакони рат противу католика. Тијем се српско име идентификовало православноме особито на западнијем границама српске државе у очима католика. А и Срби православни у обиму српске државе нијесу могли сматрати у оно доба Србима иновјерце особито подложне папи. Зато су Срби католици, знајући да су истовјетан народ по крви, језику и обичајима ономе православноме

у српској држави, морали тражити једно опће име, које је могло означавати и једне и друге и нашли га у имену словинскоме, које се особито код странијех писаца находило као синоним српскоме имену.

2. У оно доба цијеја народности није била развијена као што је данас. Онда су државе давале име својијем поданицима, а не ови државама. Тако по онданьшем сфаћању није могло бити Срба изван српске државе, као н. п. што њеки мрачњаци хрватски и данас мисле, да нема Срба изван граница данашње Србије. А поред српске државе биле су још двије државе, у којијема су Срби живјели. То је била република дубровачка и Босна. Поданици њихови нијесу се могли дакле Србима називати, и да су кроз православни били. Отуда словинско име, које је могло обухватати све Србе без разлике вјере и без разлике, којој држави припадају.

Ово тумачење словинскога имена удомаћеног код Срба католика најбоље потврђује наш Качић, који нам је испричао и опјевао знаменитије догађаје из историје нашега народа, од како смо дошли у ове земље до његовијех дана, називајући српске владаоце, српску властелу, српску државу именом словинскијем.

Одатле слиједи, да је Качић под именом словинскијем сфаћао цио српски народ, који је живио у држави српској и изван ње, у православљу и изван православне цркве, и шћедовательно да се сам пјесник осјећао чланом тога истога народа, о ком је писао и за кога је писао, народа данас познатога под именом српскијем у цијелом свијету осим у хрватству.

А како Качић мисли о хрватству, виђели смо. Хрвацко име долази од земље Кроације или Хрватије, а Хрватима се зову сви они, који су били под влашћу банова хрватскијех, које не мијешша са владаоцима словинскијех државица. Такођер ни хрваце витезове не уводи у свој разговор са словинскијем витезовима. Прве називље именом хрватскијем и краљскијем, друге хрватскијем и угарскијем, сасвијем одијељене од словинскијех. Сву историју хрватску збија на једној страници и по а не побуђују га ни Крешимири ни Звонимири. да им име у пјесми обесмрти; дочим и њева и много више говори о бугарској прошлости.

Из свега се види, да у Качићу није било ни трага самосвијести хрваце; дочим толикијем одушевљењем слави народ, државе, краљеве, госпоју и јунаке словинске плити српске, што свједочи, да је Качић био одушевљен Словинац плити Србин. Истина је, да Качић често уводи и име хрватско у пјесмама о витезовима словинскијем из Далмације; али је он сам унапријед казао, да се звали Хрватима сви они, што су били под влашћу банова хрватскијех, дакле и Далматинци до Цетине. На сваки начин у оно доба Качић није могао имати етнографске појмове данашњега доба нити је могао правити разлике у именима, којијем се наш народ називао. Али то, што је Качић употребио каткад и име хрватско у пјесмама о далматинскијем јунацима у ратовима млетачко-турскијема, врло је слаб основ хрватству Качићевом према свему ономе, што смо виђели у његовоме »Разговору угодноме народа словинскога.« И кад би се по самијем именима судило, не би се могло рећи, да је Качић свој народ сматрао хрватскијем; а кад се књига Качићева проучи, мора се признати, да је Качић сматрао Хрваћку тако одвојеном од свога народа као и Бугарску, а да је сматрао својијем народом народ српски.

Славни шпањолски говорник Кастелар рекао је, да једну народност не условљава ни језик, ни обичаји, ни поријекло једнога народа, колико славне успомене из прошлости његове, и наде и ошјећаји, који се из тијех успомена развијају. Ову дефиницију Кастеларову најбоље потврђује српска народност. Ђе су живе славне и тужне успомене из прошлости српске, ту стежу уједно све народне удове растргнуте; а ђе су те успомене угашене, ту се и не ошјећа јединство српско.

»Разговор угодни« свједочи да је Качић ошјећао то јединство; што више ова књига уводи Качића међу прве раднике около подржавања и његовања српске мисли. да се не угаси под притиском туђинштине. Тијем је Качић јасно ђелом показао, што је био и како је мислио и ошјећао.

Зато ће Срби дубоком поштом и харношћу приступати споменику, који се има подигнути у родном сеоцу тако заслужног мужа, као видљиваме ступу српске мисли на старом огњишту Срба Неретвана, као ријечитом и вјечитом проповједнику те мисли међу Србима католичке цркве.

Л. Томановић.

СРПСКА ЕПИКА.

ИЗ ДЕЛА КАРЛА САСА „ВЕЛИКИ ЕПИ СВЕТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ“.

Она два својства, која смо истакли и код заостатака чешке епике, епска простота, спојена с песничком елеганцијом, још се на много развијенијем и савршенијем ступњу указује у српским јуначким песмама, које су без сумње најдрагоценији производи словенске епике, производи, који у истину имају књижевне и песничке вредности.

Чисто епски тон, јасна предочљивост, мирна непрекидност причања влада у њима, без лирских израстица, а то их тако чини сличнима току грчког епа, као можда ниједног новијег народа епику. Али се ни ту није могао развити један јединствен велики еп и што налазимо, само су поједине епске песме, створови духа у народног епског песника, без унутрашње свезе и без организације, која спољашње стоји у свези. По која тих песама приказује по један догађај, као Косовску битку, тај најзнаменитији моменат српске јуначке скаске, око које се, као око јунака Краљевића Марка, обрћу силне поједине песме, а није их, као поједине делове Ахилејске или Одисејске скаске, скупила и уткала тваралачка рука: друге показују мању радњу на врсту епизоде, као »Женидба Максима Црнојевића,« која је по свом обиму налик на један спев Омирског епа, и саморана остала без икаквог већег средишта.

Главни је јунак међу српски јунаци Краљевић Марко, кога смо баш мало час споменули, који служи за средиште силним песмама, што су у разна — и свакако једно од другог далека — времена постале, сведочећи, да је народ дуго у срцу и на устих носио тог свог љубимца-јунака. Поједине се црте могу однети натраг у доба народне независности, у другима већ јунак стоји у турској служби, под коју се народ његов савио доцније, ни онда не заборавивши своје вере, кад му је већ самосталност пропала, али уплевши и њу у нове одношаје своје судбине. У току столећа уткале се нове скаске у старе и стара се традиција прилагодила новим учиницима. Лик јунаков међутим није се промењао у схватању народном. Његова је нарав задржала своју необузданост, весели безбрижни а уз то племенити свој карактер, који подсећа на Ираклија, Рустема, па те велике ликове аријских праскаски. Сто и шездесет година јаше крилатог свог змајевног коња. Шарца, којег поји из купе, што и њему самом служи место пехара. — Доживљаји његови с вилом,*) која му је час посестрима, час душманка, опомињу сасвим на дух хиндуских епа. Вила једаред забрани Милошу, побратиму Маркову, да не сме певати у шумској једној долини. Марко пак баш тамо хоће да слуша побратову песму. Милош пре послуша жељу свога побратима и поглавара (не знамо, како то мисли Сас. У.), него забрану вилину, те кад Марко крај песме задрема, и сама вила, као шумски одјек, запева, мамећи певача, што је погазно забрану, па га на свршетку песме у срце згоди стрелом. Марко се пробуди и нађе мртва свога побратима, скочи на коња па пође у потеру за злом вилом, која хоће испред њега да се попне у облаке, али се јунак за њом баци буздованом, сруши је и само јој се под тим условом смилује животу, ако ће васкрснути и исцелити Милоша. Вила онда склони савез са силним делијом.

Маркова смрт, у позној му старости, кад му је најпосле куцнуо час, подсећа на смрт јунака Рустема. Јаше по шумској самоћи, по путу стеновиту. Верни му коњ, који с њим осећа, и слути његову судбу, тужно језди даље а сваки час стане посртати и сузе ронити. Јунак примети јаде свога коња па му вели овако:

„Давор', Шаро, давор' добро моје!
Ево има сто и шесет љета,
Како сам се с тобом састануо,
Још ми нигда посрнуо ниси,
А данас ми поче посртати,
Посртати и сузе ронити:
Нека Бог ава, добро бити неће,
Хоће једном бити према глава,
Јали мојој, јали према твојој.“

Вила кличе за њим: зато му тужи коњ, што се мора растати од свог господара. Тога неће бити, одговара он, док је мени на рамених главе. Вила одговара:

*) Ту Сас вели: Kalandjai a Vila nevü tündérrel stb.; незнано му је даље, као што се види, да је реч вила appellativum.

„Hü bajtársam, hü Sarácz lovacskám,
Innenonnan szász meg hatvan éve
A miótа mint bajtársak élünk:
S még alattam sohse botlottál meg
Ma egyszerre botorkálni kezdesz,
Botorkálni s sirni még a mellett!
Isten látja hogy nem jót jelent ez,
Egyikünknek életére vész vár,
Vagy az én, vagy a te életedre!“

„Nem erővel vészik el Saráczod".
Tégedet, hős Marko. hős nem öl meg,
Éles kard se veszt el, harezi láncsa,
Som-dorong sem, semmi hősi fegyver.
Meg kell halnod mégis, jó levente,
Porba sujtva istenek (!) kezétől
Menj, ügess csak föl a bércztetőre
És tekints bal kézre jobb kezedtől,
Karcsu két fenyőt fogsz látni ottan,
Nyil sudárral minden fák fölöttit,
Zöld levéllel mindnél ékesebbet.
Kettőjök közt mély kutat találandsz;
Visszaforditad jó Saráczod' ottan.
Szállj le róla s kösd meg a fenyőhöz.
És hajolj ott a mély kút vizére,
Képedet hogy meglásd tükörében,
Holtod napját meglátandod abban."

„Тебе нико Шарца отет' нене,
Нит' ти можеш умријети, Марко,
Од јунака ни од оштре сабље,
Од топуза ни од бојна копља;
Већ неш, болан, умријети, Марко . . .
Ако л' ми се пређовати нећеш,
Када будеш шао на планину,
Погледњеш с десна на лијево,
Опазићеш двије танке јеле,
Сву су гору врхом надвисиле,
Зеленијем листом зачиниле,
Међу њима бунар вода има,
Онђе хоћеш шарца окренути,
С коња сјаш, за јелу га свежи,
Надиеси се над бунар над воду,
Те неш своје огледати лице,
Па неш видјет, кад неш умријети."

Марко од речи до речи уради тако, као што му је рекла вила.

Ment ügetve, föl a bérczteteőre,
Jobb kezétől néze bal kezére,
Karcsu két fenyőszált látu ottan,
Nyil-sudárral minden fák fölöttit,
Zöld levéllel mindnél ékesebbet;
Kettőjök közt mély kutat találu,
S visszaforditá ost hű Saráczát,
És leszállva kötte a fenyőhöz,
Lehajolt a mély kútnak vizére,
Tükörében megpillantá képét
S holta napját meglátá a vizben
Könyo omlik Markónak s imigy szól:
„Hejh csalárd világ te, szép virágom!
Szép valál, hajh, gyorsan elhervadtál,
Kurta, hajh rövidke háromszáz év;
S itt az óra, hogy váltsak világot!"
És kiráutja hős királyfi Marko,
És kiráutja kardját öve mellől,
S oda lépe jó Saráez lovához
És fejét levágja Saráczának,
Hogy ne jusson a török kezére,
Hogy ne legyen rabja vad törökne\,
Vizet, trágyát rajta az ne hordjon.
Saráez ménét a midőn levágta,
Saráez ménét szépen eltemette,
Szebben ménét, mint András az öcsését.
Kardvasát osztˊ négy darabra törte,
Hogy ne jusson a török kezébe,
Dicsekedve a török ne mondja:
„Im e kardvas Markóéól maradt rám."
S átkot rá az egyház hogy ne mondjon

Кад је био шао на планину,
Погледао с десна на лијево,
Опазио двије танке јеле,
Сву су гору врхом надвисиле,
Зеленијем листом зачиниле;
Онђе Марко окренуо Шарца,
С њега сјао, за јелу га свеˊо,
Надиесе се над бунар над воду,
Над водом је лице огледао;
А кад Марко лице огледао,
Виђе Марко, кад ће умријети,
Суze проли, па је говорио:
„Лажан свијете, мој лијени цвијеће!
Гјеп ти бјеше, ја за мало ходах!
Та за мало, три стотин' година!
Зенан дође, да сијетом промјењам."
Па повади Краљевићу Марко
Па повади сабљу од појаса,
И он дође до коња Шарина,
Сабљом Шарцу осиече главу,
Да му Шарац Турцом не допадне;
Да Турцима не чини измета,
Да не носи воде ни ђубрета;
А кад Марко посиече Шарца,
Шарца коња свога укопао,
Боље Шарца, нег' брата Андрију;
Бритку сабљу преби на четворо,
Да му сабља Турцом не допадне,
Да се Турци њоме не поносе,
Што је њима остало од Марка,
Да ришћанлук Марка не прокуне.

Затим сломије бојно копље на седморо па комаде баци у јелове гране;

Vette végre tollas buzogányát,
Megragadta izmos jobb kezével,
Eldobá azt Urvina hegyérül
Kékvizű tengernek mély vizébe,
Szólva hozzá hős királyfi Marko:
„Tengerből ha visszatérsz, buz'gányom,
Akkor keljen hős, hozzám hasonló!"

Уze Марко перна буздована,
Уze њега у десницу руку,
Па га баци с Урвине планине
А у синье у дебело море,
Па топузу Марко бесједио:
„Кад мој топуз из мора напи'о
Онда 'ваки јунак постануо!"

Ова црта подсећа на краља Артура у британској скасци, који исто тако у море баца свој чаровни мач, Екскалибур.

S fegyverével igy végezvé Marko:
Óvo mellől vette tinta-csuprát,
Tarsolyából papirost, iratlant
S levelét igy irta a királyfi:
„Bárki jő fel Urvina hegyére,
Kúk vizéhez, a sudár fenyők közt,
S itt találja hős királyfi Markót,
Tudja meg, hogy Marko halva fekszik;
Húrom tőszü testén, tele pénzzel;
Milyen pénzzel? tiszta szin-aranynyal;
S egyik tőszüt annak adja Marko,
A ki testét illendőn elássa;
Másik tőszüt templomokra hagyja,
Harmadikját bénáknak s vakoknak,
Koldusól hadd járják a világot
S hős dalokba' Markót emlegessék."
Levelét hogy igy megirta Marko,
Feltevé azt a fenyőfa ágra.
Hogy az útról könnyen ott meglássák.

Када Марко свршиса оружје,
Онда трже дивит од појаса
А на њега књиге без јавије,
Књигу пише Краљевићу Марко:
„Који дође Урвином планином,
Међу јеле студеном бунару,
Те затече онђе дели-Марка,
Нека знаде да је мртав Марко;
Код Марка су три хемера блага.
Каква блага? Све жута дуката,
Један ћу му хемер халалити,
Што ће моје т'јело укопати,
Други хемер нек се цркве красе,
Трећа хемер кљасту и слијепу
Нек слијепи по свијету ходе,
Нек певају и спомињу Марка."
Када Марко књигу написао,
Књигу врже на јелову грану.
Откуда је с пута на погледу.

На зготовивши себи лежиште мирно легне пода дрво на траву и умре. Многи, који су туда пролазили, видили су га тамо где лежи, али

Szent Vilindár fényes templomából,
Ézsajással, egy ifjú deákkal

туда нанесе пут, опази спаваћива Марка, затим на дрвету књигу и тако се дозна смрт јунакова. Дуго је мисли мислио проигуман Васа, како би и где би сарањо Марка; најпосле га метне на га-

Merre nyugszik hős királyfi Marko,
Ellenségе kelni hogy ne merjen.

мислећи, да само спава, бојали се, да му се приближе, да се не би пробудио на њихово зло. Најпосле светогорца игумана Васу

Од бијеле цркве Вилиндара
Са својијем ђаком Исајијем

лију и одвезе га морем у Вилиндар цркву; онђе га лепо положи и очати над њим, «што смртну треба», и најпосле га насред цркве укопа, али му «никакве биљеге не врже», да не дозна нико

Да се Марку за гроб не разнаде,
Да се њему душмани не свете.

«Није могуће — вели Каријер — кратким изводима појма дати о духу и начину приказивања српских јуначких песама: јер баш предочна подробност, лагани тихани ход, — а то им је најизврсније својство — с једне стране

радњу с корака на корак даље води, с друге опет стране у предочној живој слици истиче човека, морал и природу око човека: све би се то могло пресудити само из њихове целине».

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

НЕКОЛИКЕ ПРИМЈЕДБЕ на „Неправилности у срп. говору и писању" у „Голубу" од 1885. год.

Ријеч, што се повела о неправилностима у српском језику у „Голубу", у листу, који највећма чита српска младеж, корисна је јако, те писцу онијех редака могу срдачну хвалу на томе изрећи, јер што млад човјек научи у дјетињству, остаје му у памети кроз цио живот. То дјело је хвале вриједно, али рад бих исказати оно, што је истинитије, но што је тај разложно Н. Т. Кашиковић.

Правило „1. сав, сва, све . . . . .", — лијепо. Но за чудо ми је, што каже: „*сав* (словенски: вес) гласи и: вас. И то је сасвим добро." А ја велу:

а) ст.-слов. није *вес*, но вьсь; а што каже, да „и то сасвим добро", гријеши: јер бо је *вас* од *сав* боље (само у мушком роду 1. надеж), будући је и у санскриту било напријед *s* (vik) [вићи Даничића], а у нашем народу у Херцеговини, у којој сам се ја родио, говори се и сад *вас*, а врло мало *сав*, а *сва*, *све* кроз дуго вријеме прешло је метатезом у овај облик, у коме га ми говоримо. У најстаријим списима српско-словенскијем на до најкашњих налазимо свуда скоро непремјењене гласове, н. пр. уговор Кулина бана с дубровачким послаником кнезом Крвашем 29. августа 1189. године стоји: „. . . . . **и въсѣмъ градѣмъ дубровъскымъ** . . . онда: „. . . . **всѣх кьсега чълога приимьсѧ**", (Monumenta serbica IV. Но-

ваковић. Примери, 335.). Онда у „Поговору из Пентикостара штампаја у Мркшиној цркви 1566. год.“: „.... **подних се кьсеклагоми владыце Христа моєга.**“

б) За чудо ми је јако, што пише „*сл*овенски“, а не „словенски“. Ако не вјерује мени, ено му свједоџбе у „Историји књижевности српске од Новаковића“, гдје стоји с почетка негдје, да су тај језик и наши стари називали: **словѣньскїи изыкъ.** У једној књизи, која се сад у мене налази, те се, зове: **уподєса .... прїо дѣы Іларіа**“, (писана српско-словенски по свој прилици у почетку 17. вијека) стоји: **ѣ ѳ їєрономіхъ Славѣнїа ѳ Грѣчѣскаго на словѣнскїи прєведєниа.** Зато Срби пишу словенски, изговарајући оно ѣ као *е*, као но ти њешто што ваља, будући „слово ѣ изговара се у старом словенском језику као *е* код Словенаца или као *ѣ* код Мађара (између *е* и *и*.)“ (Живановић Грамат. слов. јез. 14.) А њеки Срби опет пишу *слов*ј*е*нски, управљајући се по ономе, што ѣ одговара српскијема *је, ије,* (е и и), али то се не може узети као правило. Али „вријеме је мајсторско решето, пречистиће оно ове ствари“. — Ваљда се он влада по рускоме „славјанскй.“

Ријеч *лєѣ*, — *а*, — *о*, по мом мнијењу није лоша. Можда је метатеза од лијен (?). И Милићевић пише лењ и т. д. (Вињи „Зимње вечери“ његове). Навео бих и примјере, али ми није књига при руци.

Кашиковић пише *на*речје, мјеште нарјечје (нарече). Он је о нарјечјима рекао њешто, али ево и ја да натукнем коју. Вели, да се источнијем збори по Бачкој, Банату, Срјему и Србији, а ја надодајем, да се тијем дијалектом служи и Стара Србија. (Вињи Срећковића „Подрим и Метохија“, свадбена пјесма; или: Српске илустроване новине 1882. стр. 284.):

Здравче пеяче
Беру ли те може? —
— — — — — —

Среда Горе
Камен становити. —
— — — — — —

На постељи
Јунак и девојка. —
— — — — — —

Јунака је
Дремка уватила,
А девојку
Дремка не ту фаћа. —
Целивај ме,
Отеп'ла ти уста. —

Ево ти свједоџбе, Кашиковићу! Јужнијем говори се у Лици, у Далмацији почам од Дубровника, Бокама, Црној Гори, Босни, Херцеговини и данашњем санџаку Новопазарском. А западнијем: у њеком дијелу Босне (маком римо-католици), Хрватској и Бачевци.

При сврси у 6. броју (4. врста) пише: *бе*. Чудим се и не могу се начудити, како се њеће људи да прођу лудорије и остане строге фонетике?! — На још пише без *х*: оћеш! А читао је Бошковића чланак „из науке о језику“ у „Србадији“ и опет свеједно; нека прочита још па ће видјети, шта каже, а ево нека чује, шта вели наш дичин Луко Зоре (у „Slovinci“ од 1884. бр. 2. стр. 31.) „ ..... kako i u nas žalibože oću (hoću), ništa (hiitac).“

Ја бих саџетовао Кашиковића, да се не удаљује од своје Музе, која му је по срећи наклоњена. „Папучар нека не иде даље од папуче“.

Али ипак као Херцеговац свом брату и сусједу Србину Бошњаку захваљујем на патриотичном заузимању око нашег милог српског језика! Живио нам на много година на корист и срећу Српства у Босни и Херцеговини!

Ратко Миљановић.

ЛИСТАК.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

IV.

У Бечу 24-га Новембра 1816.

Пречестишљшшій Господине,
мени љубезнѣйшій и високопочитаемый!

Пребогато писмо ваше одъ 3 (15.) Новембра приміо самъ съ онаковомъ радости, съ каковомъ сте ми га вы послали. Копыгаръ ми га е из града донїо и цїло смо вече Оде читали. Мени е познанство и прїятельство ваше и вѣчни спомени у Одама вашимъ довољна награда за савъ трудъ мой о Србскомъ Рѣчнику и о народнимъ пѣснама, и за све остале недоскутице. — Я бы желіо да Васъ іошт' коя бѣда нападне. као она 4-га Септембра: Истина д· су нама прїятельи мили и драги, али су намъ непрїятельи много пута полезнїи одъ њихъ. — Само треба се њима (непрїятельима) позивати. — Гагићъ е чисто плакао одъ радости кадъ е видѣо свою Оду; ону Славенску ва А. послане у П. не-

каквоме њином' поети, кои е садъ на мѣсту Државина остао. Давидовићъ каже да ће свою, и ове све друге, печатати у Новинама Србским"? Съ едне стране было бы то мило и мени и вама, али незнамъ шта би чинио С. С. —

Я бы вам' одмахъ было одписао да писамъ чекао ону другу половину одговора, коју кажете да ћете изуће поште послати. — Копитаръ такођеръ іошъ ніе приміо писма вашега. Онъ ће вам' писати око новог' лѣта: зашто е онда Библиотека затворена 8 дана; а садъ не'ма кадъ: забунио се око Србског' Рѣчника (свакій е данъ после подне код мене), а има и другихъ послова. Рѣчник ће бити прво дѣло у Србском' књижеству, он ће бити тріумфъ Србскога езика; на првом' листу, гдѣ ће се А починати, стаиће Ангелъ съ трубомъ (fama volat), кои ће побѣду гласити. Еда ће Арса оне развалине моловати? Я ћу наћи овде Нѣмца, али мыслимъ да бы оно Србљинъ (онаковый као Арса) болѣ представіо. Првога Февруара почеће се Рѣчник печатати, и до маіа биће готовъ, али ће силу Божію да коштује (преко 6000 ф. W. W.). и я самъ незнамъ како ћу изићи на крај.

Вама се не може другчіе помоћи (по мом' мнѣнію) него кад' бы я како дошао у милостъ коду Милоша Обреновића; онъ бы могао помоћи и мени и вама: зашто онъ захвата изъ Беглука — А одъ трговаца (коима е кумиръ сребро и злато) не'ма надежде ни помоћи. Найпоштеніи и найродолюбивіи трговацъ ништа друго ніе (кад' га човекъ управо позна), него ништа. —

Одъ Пинкертона за садъ не'ма ништа, то су понайвише Копытареве фантазіе: онъ више себи воображава (као што жели) него што быти може. Сад се чуе да су велика гоненія (и по Англіи) противъ Библіяша постала. —

Писао ми е Соларићъ скоро и пытао ме, есте ли вы готови са Словенскимъ Словаремъ. Я самъ му одговоріо да ћете быти скоро готови. Алекса вашъ долазіо ми е еднom' и здраво е. У другой половини одговора надам се даћете ми послати оне Косовске ѣсне одъ Шлѣпице Гргуревачке. Еда е Слепацъ Филипъ долазіо ту послѣ мене? Пишите молимъ васъ Јови Міоковићу у Београдъ и оцу Аћиму у Зворникъ. — Другій ћу вам' путъ послати мое мнѣніе о вашим' Одама (што се езика тиче), а вы медьутимъ пѣвајте што више можете. Поздравите мій Г. Фрушића, Борића и његове домаће, и ваше братство. —

Будите здрави као и я што самъ.

Вук.

ЛИСТИЋИ.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(**Српско народно позориште** у Карловцих. Од последњег нашег извештаја амо данаја је дружина српског народног позоришта још оне комаде у Карловцих: као 13. представу „Ларожеева „Mein Leopold" а с Милковићем у улози Вајсла; као 14. „Госпођу од Сен-Тропеза" са Вујаћком као Хортензијом и Ружићем као Борђем-Морисом; као 15. „Ларошеева „Доктора Клауса"; као 16. старо „Ждање Равенице"; као 17. Деланињева „Людвика XI", са Ружићем у насловној улози а као 18. „Сабљу Краљевића Марка" Пред полазак дружине из Карловаца приредно је још Румљанин Душан Јанковић уз суделовање Милке Максимовићеве и Веље Мильковића вокални концерат. Јанковић и Максимовићева певали су вишеглесе, нешаном Зајцове соло-песме, а нашимењце се и пратили и то, као што у једном ондашњем листу каже дописник из Карловаца: нетиша без престоке позбе (даље prima vista!) али ипак без погрешке (богме је то онда спарач и свирачка обоје баш вечено у свом послу, кад могу пратње à la „Вир" тако тек vom Blatt на још „без погрешке" свладати). У велику жалост слугу упасује дописник тај Милки Максимовићевој, да овог пута није у песми тремолирала на јој саветује, - да се неког тобоже пробатног (не зна дописник да каже, каквог) средства и на даље придржава, да се од тремолирања сачува. Е на пат га послуша ли доказе, да „свака здрава женскиња има леп глас", па макар се без престанка морала тим тајним средствима помагати, да избегне тремолирање у висини. — Дружина је из Карловаца отпутовала у Вел. Бечкерек.

(Ambroise Thomas) композиста „Миньоне" и „Хамлета" ради сад на новој једној опери. Наслов је тој опери „Кирка" а радња јој се збива у почетку овога века у Шпанији за време француске инвазије. Либрето је написао Жил Барбије.

(**Стогодишњица Халевијева**). 25 Маја н. р. било је сто година како се родио Лудвик Халеви, композиста „Чаруткиње". Тог је дана велика опера у Паризу приредила нетстотинити приказ Халевијеве „Чаруткиње".

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Књижара браће М. Поповића издала је ово дана „Житије светог Василија великога, архиепископа Кесарије Кападокијске". Књига је та штампана у штампарији Фуксовој а цена јој је 20 новч.

— На Загреба смо добили нову расправу проф. дра А. Љобинјера, којој је наслов „Vegetarijanci". Вредна тај научењак написао је био заиме китњенску цртицу „Nešto o hrani", те у њој рекао, „да је месо најзамисија храна човеку". То му је стар један вегетаријанац, свештеник из Славоније, замерио, те Љобинјер сад у овој новој расправици расправља питање вегетаријанаима и долази до закључка, да се „по строго знанственом искуству без предсуде за једно или друго

може рећи, да неће човек оболети од меса, пити ће га биљинска рана здрава и крепка познавати, ако умерено једе месопште ране, ако се пробавала пренише не дирале, те ако се научи да једе, кад је гладан и кад му је јело слатко, те да престане јести, кад се према нарави преситно". Књижица је тој цена 20 новч.

— У издању књижаре В. Валожића у Београду уследио је неки дан света роман Жила Верна „Тврдоглав Кербабан" у преводу Јована Несторовића. Превод је излазио у две појаве свеске а свакој је свесци цена 1 и по динар.

— Из издавшње штампарије дра Светозара Милетића изашла су недавно: Правила српске занатлијске читаонице у слоб. краљ. вароши Вршцу. Ова правила добивају српске занатлијске задруге од читаонице прилике на захтевање бесплатно.

— У Београду је сад изашла прва свеска прве књиге великог дела Луја Блана под насловом „Историја десет година. 1830—1840" у преводу Влад. Милојевића. Од одавна читалачке публике зависи, да ли ће остале свеске тог дела излазити редовно сваког петнаестог дана (1. и 15. сваког месеца). Може се претплатити и то или само на књигу, која ће имати 10 свезака, или на цело дело, које ће изаћи 40 свезака. Свеска је цена 50 пара дин. Нарубине с новцима ваља слати: Штампарији народне странке или преводиоцу Влад. Милојевићу у Београд, Добрачина улица бр. 13.

— Четир драме Грилпарцерове из младости изаћи ће на штампе у Котином издању. „Бланка од Кастиљеје", драма у 5 чинова; „Перо за писање", позоришна игра у једном чину; дало „Ко је крив?" и „Несретни љубавници", кратке шаливе игре. Још пређаја комад од ових неће штампан, а изворни рукописи јесу својина бечког општинског већа. Ова четир комада не сачињавају литерарну наоставштину Грилпарцерову, јер се ова, по тестаменту несимском, тек 1920. год. сме издати на јавност.

Маршал Мак-Махон пише своје мемоаре. Прича у њима битке и опсаде, у којима је учествовао а додирује и главне моменте свог политичког живота.

ЧИТУЉА.

Леополд Ранке, највећи историчар нашег доба, умр'о је у Берлину 12. маја у деведесетпрвој години свога живота. Ранке се родио 21. Децембра 1795. у варошици Вихи у Тирингији. Мислио је да се посвети школској струци па је 1818. био гимназијски професор у Франкфурту на Одри, но одмах после првих његових историјских радова: „Историје романских и германских народа од 1494—1535" и „Критике новијих историчара" позваше га за професора историје на свеучилиште у Берлин. Године 1827 пошље га пруска влада на четир године, да прегледи и проучи архиве у Бечу, Млецима, Фиренцији и Риму. Плодови тих студија биле су многа историјска дела, међу њима и дело о српској револуцији, које га је један део превео на срп. Стојан Новаковић. Као главна његова дела споменимо ова: „Римске папе, њихова црква и њихова држава у 16. и 17. веку"; „Немачка историја за време реформације"; „Девет књига пруске историје" и велика његова дела о Француској и Енглеској у 16. и 17. веку. Све до год. 1872. радио је као академијски учитељ те су мал те не сви знаменитији историчари немачки новијег доба његови ученици и исповедају његова начела. Лане смо у првом броју навели листа јавили, да је покојник онда прослављо шездесетогодишњицу свог књижевног рада а 89. годину живота и да је том приликом одликован био и од српског краља Милана великим крстом реда св. Саве. Пре пет година, дакле као етираш од 85 година, написао је свет првом свеском своје свесвитске историје те је од онда еваке године тачно излазио на среду са даљом свеском. Са свеком је свеском свет све то ситурније држао да ће неуморни Ранке довршити ту велику здницу рада свога за целог живота али је ево смрт, на жељу жалост, доказала, да је прављен био рачун без крчмара.

СМЕСИЦЕ.

(**Два писма Стевана Милова**) Један наш пријатељ у ступило зам је она два писма, што их му је у Градац писао слављени немачки дакле песник Стеван Милов, пошто је прио он њему писао, упозорен на њега његовим песмама и чланком у „Tagespost"-у, што излази у Грацу. Како смо уверени, да но наше читаоце неће бити без интереса, да виђу, ко је Милов, ево их овде наносимо у српском преводу.

1. Ерепхаузен 28. новембра 1876. — Врло поштовани господине! На ваше пријатељско захтевање, које ме јако увазила, не оклевам да Вам ово одговорим: — Мој живот је тачно описан у чланку „Tag-spost" а који је без сумње и излазио Вашу пажњу на мене. Кад ме пуа то питате, како то, да сам се посветио немачкој поезији, (а ја мислим, Ви хоћете да истакнете баш то „немачкој"), одговарам Вам: Јер сам искључиво немачки одгојеван и немачки је језик једина, који потпуно имам у власти. Мој отац, ма да је рођен баш у кнежевини Србији (у Пожаревцу), па се после последњег турског рата преселио с родитељима својима у Угарску, пак на свом положају као официјр, те ненајући као такав често гарнизоне, доспевао је готово само у немачка друштва; и тако је наравно ма да сам у родитељској кући чуо коју и српски реч, јер и мати моја, рођена у Новом Саду, знала је српски) говорио сам скоро само немачки, најпосле и немачке школе походио (словенских, чини ми се, онда није ни било), те као и отац ми, па и неторазда ми моје браће, појаништу опредељен ступих у немачки војнички васпитачки завод. У таким приликама беху и прве књиге, што сам их читао, немачке; на када поздиох зрелијим и у себи осећах песничког полета, беху то велики немачки песници, који ме подстакоше и којима се инобраскавах. Свему томе беше пузиа последица, да писам никако могао ни помислити, да другче запевам осим немачки. Писати српским језиком писам никад нако; пиак сам у свом детињству знао доста добро говорити, па и дапе још не би ево нико предамном о каквој тајни српски заподенат. — Мислим, да сам тиме одговорио на једно Вашем питању, и надам се да ћете се тим задовољити. — Ако своју намеру, да о мени штогод пишете, и испуните, биће Вам врло благодаран, кад ме уносиате са својим чланчићем, на ми и догичи лист пошљете. — С најискреннијим пасоким поштовањем одани Стеван Миленковић-Милов.

P. S. Ако сте молда хтели само да знате, зашто сам ја у оните песничком постао, те се одрекао мирнаске палице, на то би било и врло тешко и врло лако одговорити. Песником се постаје сасим од себе самог, на унутрашњег прапођења, па се најпосле почне убеђивати, да се не може своом душом живити на појезију и у исти мах обављати каква дужност, која исто тако хоће целог човека, а имели срце на сасим други правац. Да сам се баш морао и премишљати, лако бих се опет за ово одлучио, јер ми је здравље врло уарушај, па бих се ион на чиновних обоара морао одрећи војничке каријере.

2. Ерепхаузен (у Штајерској), 19. јуиија, 1877. — Врло поштовани господине! — Примите моју најсрдачнију захвал-

ност за Ваше пријатељско писмо с приложеним преводом Вашег чланка. (Беше то онај чланчић у 1. св. „Срп. Зоре“ год 1877.). Ваше живо саучешће и труд, што сте га се хтели мене ради, признајем ја с благодарним срцем и само се, изранио, могу радовати, кад моје песме преводом у српски (те су песме нашле у „Јавору“ 1876. и 1877.) приказујете мојим земљацима, те тако дижете спољашњу преграду између нас. Литература, ма колико да је важна по развитак сваког појединог народа, ипак остаје у вашем смислу још увек поље, где се сва састати могу. На ја не сумњам, да Вам је познато из руком превод мојих писама. — Искрено Вам желим срећно у Вашем животу, па останите увек пријатељски наклоњени Вашем Вама оданом — Стевану Милову. —

Осим овог кратког приказа у 1. св. „Српске Зоре“ 1877., првог о Милову у нашој књижевности, изашло је исте године животопис и лик Миловљев у „Vienci“ (бр. 27.) од хрватског песника Ивана Трнског и 1878. у „Јавору“ (бр. 9.) од Ст. В. Поповића, а у немачкој књижевности 1877. у бечком илустрованом листу „Heimat“-у (бр. 35. и 36.) красан чланак о Милову „Auf den Spuren eines Dichters“ од К. М. Мартинија. Милова је преводио у хрватски Иван Трнски, а у српски и сам наш Знај сво у календару „Пантеону“ за год. 1878. Махом су то песме из Миловљеве књиге „In der Sonnenwende“ (1877.).

ИЗЈАВА.

У 17-ом броју „Стражилова“ под рубриком „Листићи“ изишла је из пера П. А—ва нека површна критика на моје две глуме: „Стеван, последњи босански краљ“ и „Наши сељани“.

Откад се моје глуме приказују, читао сам млого *образложених, опширних* и *озбиљних* критика од познатих и непознатих наших књижевника, које ако се и нису повољно изражавале о склопу и изради мојих глума, беху ми ипак увек добро дошле. Ја сам те критике с пуним задовољством и пажњом читао, те сам мишљења мојих критичара већином и *усвојио*, јер сам се убедио, да се на *истини* и на драматским *правилима* оснивају. Сви ови критичари, пишући своје оцене, служили су се у писању онаким *тоном*, који је потпуно одговарао *угледу* садање наше књижевности.

Али не тако П. А—ов. Он је све дојакошње моје критичаре наткрилити хтео, те је ударио у онакав *тон*, какав се код нас досад још никад није чуо. Нека се понесе П. А—ов: стигао је мети својој; његова *критика* је *јединствена*, а и *тон* му *јединствен* и *нов*. Он не треба да страхује за свој венац лаворов, што га је са том својом критиком и начином писања стекао: подражавати га неће нико.

Новелиста П. А—ов (знам га и по правом имену) није ничим доказао, да су моје глуме „*недоношчад*“ и „*монстра*“, па ипак ме пријатељски светује, „*да изустим свој драматски рад, јер треба да се уверим, да после толико кораблекрушења на драматском мору не може драма да се од мене лаворикама нада!*“

Нека је на знање г. П. А-ву, да се у слободи књижевнога рада своја ограничити ни од њега не дам, већ ћу оно да пишем, што ми је мило и драго и што ћу сам изабрати.

Дописник, гњевно нападајући на моје драмске умотворе, употребљује ове изразе и реченице: „*саблазан*“, „*монструм*“, „*недоноше*“, „*вурматиратер*“, „*циркус, где Хане и Кредла креће и цмачу се, а најаци чове на глави и праве глуше своје гримасе!*“

Пред таквом критиком морам се поклонити и признати, да је г. П. А—ов редак вештак у избору и употребљавању епитета . . . Сваком своје.

А је-ли то збиља *критика*? Је-л' то онај *тон*, који би да се у нашој књижевности одомаћи? Одговара ли то *озбиљности* ствари? Не стоји ли то у *противности с лепим укусом* и *племенитим осећајима*? Није ли то *намерно* нападање на моју личност? Није ли то изгред против јавнога *морала*?

Ја се чудом чудим, што се г. П. А—ов таквим изразима и епитетима служи, кад он — као што знам — такав леп положај заузима у друштвеном животу.

Говори-ли увек тако? Не знам, али он сам ми доказује, да „*му могу приговорити што му драго, ил још и то, да је — рабијатан!*“

Ја му нећу кварити вољу, али против *начина* и *тона* писања му, у име српске *лепе књижевности, огрнућу се, а погрде од себе одбијам.*

У Сомбору, 14. маја 1886.

МИТА ПОПОВИЋ.

САДРЖАЈ: Дијалог. (По прози Ивана Тургењева.) Од Мите Поповића. — Живко Радаја! Приповетка са села. Срочио Паја Поповић. (Наставак.) — Госпођици Н*. Песма. Од Војислава. — Ирена. Новела Светислава Чеха. Превео П. Падејски. — Два пола. Песма. Од Драг. Ј. Илића. — Фра Андрија Качић према српству и хрватству. Спрашак.) Од Л. Томановића. — Српска епика. Из дела Карла Саса „велики еп српске књижевности“. — Листић: Писма Вука Стеф. Караџића Лукијану Мушицком. Изнесе на јавност Миливоје К. Вранковић. IV. — Листићи: Поверење и уметност. — Књижевне новости. — Чатурља. — Смесице. — Изјава Мите Поповића П. А-ву.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уреднишшву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 22. У НОВОМ САДУ 29. МАЈА 1886. ГОД. II.

ЖИВИО РАДАЈА!

ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА.

СРОЧНО ПАНТА ПОПОВИЋ.

(Наставак.)

5. Згодна прилика.

Суседова јуница награђена на изложби.

Јуница, што су јој Пера и чича нож наменули, сва је сермија суседова, зато су је ови и неговали као мало дете. И старије и млађе откуд је које ишло, нудило је јуницу, чим је боље могло, шта више, што наш затуцани свет као дудост исмејава, сваки дан су је, као добра коња, чешали и прали; али онако је и била здрава и снажна, мислио би да је бик а не јуница.

Та јуница је била сво уздање читаве куће суседове.

Да нарасти па да се отели, сваке године по једно, па да мушко буде, па док суседов син нарасти до бича таман и теоци до плуга, па онда да узму попину земљу на поле па на попин салаш па ори а нуз то млека као воде.

Суседова ћерка, кад је реч о наполици, примећивала је, да би волила, да узму један чича-Јовин салаш на поле; али отац јој вели, да због сина Пере не би хтео да има посла са чича-Јовом.

Сирота девојка, како јој се рачуни с очевим не подударају! Та и она зна, да је хуља чича-Јовин Пера; али она воли ту хуљу. А баш би добро било, да узме њен отац чича-Јовин салаш на поле, баш за Перу би добро било да га узме, судила је суседова ћерка; та Пера кад би видио, како њен отац ништа туђе неће, како му до последњег зрна потпуше половицу издаје, он би се застидио па би се и сам мануо крађе, а друго, бранила га је у себи суседова ћерка, он не краде што му треба, не краде, што воли туђе, него из несташлука, из хирошага. Добар је он, само је упао у бештијине руке. Ту је помислила на јареницу Перину па је узданула. Али неће ни она дуго, само док је једаред ја добијем; но не треба, не вреди ма о шта кољати руке; нана Перина ми је казала, да ја само ћутим; она, вели, зна шта зна. Јуче ми је поклонила свилену мараму покојне сестре Перине. Он је то опој лоћи украо био, али га је мати натерала те је натраг узео и она је мени дала па рекла: на ти, ћерко, за тебе је; честитој и поштеној сам купила, честита и поштена нек је додере, а даће Бог, ту је сирота нана уздануда па није ништа казала. Ја не знам шта је она мислила, али и ја кажем: даће Бог, добар је Бог. Воли нас Бог. Ето је дао да је наша јуница добила на изложби прву награду. Не гледи се то, ко је чији, него само је ли ваљан. Ето она је сиромашко марвиниче, марвиниче малога човека; али је зато опет велик господин признао, да је боља од све газдачке марве и дао јој златну медаљу, па не дам се ни ја ниједној газдачкој девојци; даће Бог па ћу и ја нешати сеферине на врат као и наша јуница медаљу. Онај велики господин купио је свилену пантљику, везао на њу златну медаљу па је обесио јуници нашој на врат, вели, нек се поноси њоме. Па кад јој је он мећао медаљу на врат и фалио мога лалу, била је тамо и нана Перина, те кад је он рекао лали: штета, што немаш још тако шта да си изнео на изложбу, рекла је нана, има он још лепше шта од тога, да видите, господине, његову ћерку Миленку; да се девојке изводе на изложбу и Миленка би добила прва награду, али њој би морали низ дуката обесити. — Е па, нано, кад је ти тако фалиш, обеси јој ти, ти баш имаш уз кога, рекао јој је онај велики господин, а нана је прихватила: и обесићу јој, ако Бог да, само што он нсето, рекла је на Перу, њу није заслужио, па се бојим неће ни добити, на каквој је цени отац држи. —

Али теби за љубав, нано, попустиће отац у цени, казала бих јој ја, да сам тамо била.

Чика Гавра, отац Миленкин, дотерао је са изложбе јуницу кући с медаљом о врату. Све је листом трчало, да види ту јубиланткињу, ту прослављену јуницу. И милина је било погледати. Као лепа девојка са сеферином на врату, висока па гипка, све се таласа кад иде, па оне паметне велике црне очи њене, само тек што не проговори. Кад дигне главу горе а рогове натраг забаци, мислиш да није жиничке шталеко него јелен шумски; зато су је и прозвали Јеленком.

И ту мезимицу суседове куће, ту зеницу очију њихових, то немерено благо, то треће чедо суседово, хоће крвник Пера да украде и закоље. Та куд ће му душа безбожнику?!

Но шта ћемо, тако је то у свету: ум за морем а смрт за вратом. Па она не бира, она не пита ко је леп ко ли ружан, ко сирома ко ли газда, ко праведан или грешан. Чика-Гаврини ни у сну нису могли снити, како ће ужасно њихова јуница свршити. Иза такве славе, иза таквог тријумфа какав крај!

Чича гледи Јеленкину медаљу.

Дан по доласку чика-Гавре са изложбе рећиће чича Јова Пери:

— Синко, од тог паприкаша никад ништа. Мени већ нарастоше зазубице. Мука ме подилази гледећи јуницу, кад иде на бунар. Кад ће је једаред у котлу видити?

— Не могу никако да је се дочепам. Имају добро месето. Покушавао сам два-трипут, али ме увек осете.

— Бадава, нема лова без матора лиса. Знам ја, шта ће; отићићу ја суседу, бајаги да видим медаљу на јуници па ће промотрити све, како се најбоље може извести а да не буде потере.

И тако је збиља тај дан отишао чича Јова суседовој кући и рекао му:

— Дошао сам, коно, да видим ту твоју златну медаљу.

— Ено је на јуници. Нека је који дан понесе, она је и заслужила, одговорио је сусед и одвео чича-Јову у шталу.

Чича Јова је гледао најпре медаљу па онда је узео на око краву.

— Бадава, и јесте ствар. Него знаш шта, коно! Ти си човек мали, није за тебе тако скупоцено марвинче, то је велик трошак, неће се то теби исплатити, него продај ти мени то марвинче, ја ћу ти за њега добро платити, моћићеш за то купити две музаре с теоци па ето за четир пет година плуг волова; а ко зна, може ова јуница бити штиркиња па куд си онда пристао. Мени може бити, нек стоји само, као знак, као цимер.

Суседа је збунила велика понуда чича-Јовина, али му је опет жао јунице, а баш ако би је и хтео дати, не може од друштва.

— Не могу, чичо, ето ја ћу се само нашалити пред друштвом, да сам је продао па ћеш видити покора.

И он призва чељад своју и каза јој.

— Ето, народе, ја продадох чичи Јеленку.

На то ти и жена и деца, као по договору у један мах бризнуше у плач и запевку. Као да је велико дете у кући умрло, такав је то лелек био. Онда ти се уједаред исправи жена пред мужем па се осече на њега.

— Макар да ти хоћеш, ми не дамо; ми смо је одранили, није она само твоја.

— Али чујте, шта ја за њу дајем, вели чича.

— Она није за продају, одговори жена.

— Али шта ћете, ако угине, ако је, ако је, но па ако је лопови украду, ви сте људи сиромаси, примите готове новце, док вам се дају, ја вам, знајте, добро желим.

— Желио не желио, ми не дамо.

— Али она мора бити моја.

— А откуд да мора, ко си ти, бога ти, да ти је ми морамо продати, испречи се жена на чича-Јову и овај једва умаче читав испред ње.

Сусед га је отпратио до авлијских врата, и ту су нешто диванили; али то ни кћи ни жена није чула.

6. Припрема за крађу.

Кад је чича Јова дошао кући, казао је сину све, што је видио у суседовој авлији и хтео га је поучити, како ће му јуницу извести.

— Немој ти учити мачку мишеве давити; да сам ја тврдо наумио био, одавна би она отпутовала. Био сам ја у доброј школи. Нема је боље ни у Пешти.

Тога дана је падала мало киша па је чича Јова одвраћао Перу, да не иде одмах сутра у крађу, док се мало не просуши, да се траг не позна.

— Не смета то мени ништа. Да је снег до чланкова пао, ни онда ми не би трага ухватили, а знам ја и вашке заудатри. Узећу један водир, метнућу у њега нешто сала па ћу водир бацити вашкама, вашке неће моћи сало лизавати па ће се забавити око водира, а ја ћу повети четир опанка, и сам кажеш, да је јуница мирна као размажено маче, па ћу јуници на сваку ногу натрашке по један опанак везати, и тако ћу и сам своје опанке натрашке окренути, па ћу с јуницом на сокак изаћи. У авлији ће остати траг као да су више људи у шталу ушли у опанцих, али неће бити, да су изашли. Сусед ће се

тиме збунити, неће знати, ни шта ће ни куда ће. Дакле одмах ноћас на посао.

Чича Јова је одобрио план синовљев, само, како је сутра дан случајно недеља била, то је казао сину, да одложи крађу до понедељника, гриота је, вели, недељом радити, он бар неће хтети марвинче заклати.

О чича Јово, чича Јово, туторе мајчин, шта је то сад од тебе? Гриота је у недељу радити а није гриота преко недеље красти!

7. Пера се предомишља.

Пера је послушао оца и није у очи недеље довео краву. Тај дан после подне пошао је у коло. Суседова Миленка поранила је пре њега. Повезала је мараму његове сестре и кад је дошла спрам прозора Перина, викнула је: хајде, бато, — тако га је покојна му сестра звала, — хоћеш ли у коло? Миленка суседова здраво је налик на покојну сестру Перину, и кад није имала њену мараму на глави, могао си се преварити, а сад мислиш: њу саму гледаш.

Пера се сетио покојне сестре своје, жао му је било сестре и пожалио је и другарицу њену. Изишао је на њен позив и пошли су једно поред другог у коло. То је први пут, откако је спрегао с оном несрећом. Уз пут су мало говорили. Пера је кад и кад запитао што Миленку, а она му је кратко одговарала: јесте, није, а уз то је гледала у њега као побожна хришћанска душа у икону какву. Перу је тај анђеоски поглед довео у забуну.

— Ала је то благо од девојке, па и лепа је доста, само сирота не уме да се нађе, мислио је у себи Пера.

Уз пут је још понекад крадом погледао и тад му је све лепша долазила:

— Лепа је, сасвим је лепа. Да се ја манем оне лоше. То је Пера говорио; али само у себи.

Пера се туче; Миленка га спасава.

У том су већ и до кола дошли и она намигуша Перина истрча пред њих па поцикну: — А сад ја видим, што је братац однео од мене свилену мараму, да је овој паметуши даде. На част ти, дико Перо, с белим луком заједно. Ми смо сад свршили, — и побеснела јареница Перина окрете се као на тањиру и оде од Пере.

Код кола је стајао и писар општински. Јареница Перина загрлила се с две друге своје на пева: „Старо лане моје наново ме зове, да воле“. За тим почне махати лепезом на писара и певати: „дођи, дико, довече сам сама“.

— Нек проба, прекида јој песму Пера.

— А ко мени суди? шта писар.

— Ја.

— А ко си ти?

— А ко си ти? враћа му Пера и подилази му песницом под нос.

Писар га гурну, па се окрену охоло на другу страну.

— Кога ти то гураш, суклато једна, продера се Пера, па се затрча и зграби писара за тур па га као маче какво издиже попреко и баци о земљу, а у руци му остаде сав стражњи део од чакшира и од гаћа.

Девојке на то цикнуше, покрише очи а момци да попуцају од смеја.

У том дотрчаше два пандура да освете своја господина па један држ у коштац Пери а други изману са нагаком па да ће га у по главе.

Код толике добре браће Перине он би на месту мртав био остао, да суседова Миленка не притрча и не повуче руку пандуреву. Нагак је ухватио само крај главе и здерао кожу с ње, но крв је лопила јако.

Кад је Пера крв своју видио, разјарио се као рис и док си трепнуо оба су пандура лежала на земљи. Пери сад више није било до њих, него је зграбио нагак њихов, да оној бештији суди; али ово већ не беше у колу. И она и писар побегли су преко евздара свако у свој запећак.

Пера мисли да не краде Јеленку.

Кад је Пера дошао кравл кући, приметиће му отац: Сад док те не проће глава, опет нема ништа од паприкаша.

— Та није мени за главу, на псу рана, на псу и зарасла; него ми је жао Миленке, она тако ту јуницу воли. Но да се манемо ми тога марвинчета, дотераћу ти ја, ако хоћеш, читаву волицу на заклати, дотераћу ти, ако хоћеш, и домина и писаре његове и све њине лоше, па их поклати као пилиће.

— Да ти кажем, да нећеш ничије више дирати, ја не бих баш запео, да мораш украсти суседову јуницу; али, кад ти можеш читаву волицу украсти, можеш и ту јуницу.

— Но па украшћу и ћу.

8. Суседова Јеленка заклана.

И Пера је ту ноћ и украо јуницу. Довео је кући и с оцем је заклао. Зора је тек свитала, кад је паприкаш готов био.

— Но то ће сад пријати, вели отац, најпре мало мученице, па онда који залогај умочити, па тих масних делова, па то све налити са салаксијом, е, то ће бити благовање, синко!

Мерење вратова.

Него пре но што начнемо јести, ево ова два конца, да измеримо вратове, па кад читаву јуницу смиримо,

да вудимо, на коме ће се боље познати, рекао је чича Јова.

Затим измери чича Јова најпре свој па онда синовљев врат и оба конца однесе и метне у собу за слеме, где се обично остављају важне отвари, као што је порцијска књига, читуља и т. д.

Пера се плаши.

— Сад дај тај котао с паприкашем на овај асталчић и додај те столичице.

Пера то учини. Чича Јова седне одмах па своју столичицу; али Пера не, но рече оцу: Сад ћу ја доћи. И поће напоље.

— Куда ћеш?

— Та идем да забравим мала врата авлиниска па да на миру једемо.

— Јешћемо ми и тако на миру.

— Али може когод управо овамо доћи.

— На позваћемо га на доручак.

— Дакле да сами себе издамо, пита Пера зачуђено.

— Тако ћемо се баш издати. Сав свет зна, да ми наша врата ни дању ни ноћу не забрављамо, па кад то сад учинимо, онда ће одмах посумњати на нас, знаш, шта се вели обично: крив се крије а прав се смије, него кад стоје врата наша као и досад, штогод је свако мислио о мени досад, то ће мислити и сад; ти знаш на каквом сам гласу ја са моје туторске чараше, та чарапа боље ће нас сачувати од напасти него све браве дубровачке, а сада неће нико ни на тебе мислити. Све село знаш да већ зна како су те синоћ извређавили. Само ти седи па једи с миром, кад сам ја уз тебе, онда се ничега не бој.

— Али ја се баш за тебе бојим; што ће мене ухватити-ухватити; али те срамоте, ако тебе ухвате!

— А зар ти још знаш за срамоту? Но не бој се, кад ти ја кажем.

И Пера је сео и јео је; али је све нешто зверао и врпољио се на столици. Чим је што шушнуло а он је ћипио и истрчавао у авлију.

Чича Јова је за три тота јео, па се добро подпанио, па кад је готов био, он се покуцао по трбуху: аха, већ се познаје сало.

И Пера је јео али да ли се најео, то је питање на које би пре смео одговорити, да није него да јесте, но кад је чича од стола устао, устао је и он.

Перу ухватили.

У том је већ сасвим свануло. Сусед је отишао у шталу, да напоји јуницу; али кад тамо, јунице нема. Сусед је то јавио жени и деци. Дигла се граја и запевка, једно трчи тамо па јауче, друго трчи онамо. Миленка је отрчала на тарабу чича-Јовину, попела се на њу па гледи на гумно суседово, да није Јеленка одрешила се сама и отишла под сено чичино. Пера је у тај мах баш устао од паприкаша и изишао пред шупу а Миленка га викну: Перо, Перо, оди, молим те, Перо! Пера у својој забуни отрчи до тарабе и пита је: шта је, шта је?

— Нема наше Јеленке.

— Е да.

— Украли је — јаој мени, та заклали је, придржи ме, по Богу брате, умрећу. Пера је ухватио за руке, да не падне с тарабе. Руке су му гореле а лице му је било руменије него румен у сунца, што се мало час родило. И Миленку је ватра подишла и њене су руке гореле као и Перине. Да су од гвожђа, сварише би се, стопиле би се једна у другу, тако су вреле биле.

— Перо, Перо, што су ти кошуље тако крваве?

— Од синоћњег ударца код кола.

— А откуд те длаке марвенске по крви. Перо, Перо!

— Миленка, волиш ли ме?

— Волим.

— Већма нег Јеленку?

— Већма.

— Онда ћути.

— Ћутаћу.

(Наставиће се.)

СВЕЈЕДНО!..

Крај прозора седи мома,
Седи па се мисли;
Боже мили, какви су је
Тешки јади стисли?

У мајке јој додијало,
Више јој се неће,
Па би кроз тај зрачни прозор
У свет да полеће . . .

Ој! не тугуј, красна момо,
Свуда ти је бедно:
Из' у мајке ил' у свету
Сасвим је — свеједно!

М.

ИРИНА.

НОВЕЛА СВАТОПЛУКА ЧЕХА.

ПРЕВЕО П. ПАДЕЉСКИ.

(Наставак.)

Свеслав приђе к отвореном прозору. Тих, ноћни ветрић разхлађивао му је чело. Далеко, далеко под њим светлуцале су у тами безбројне свећице, где расејане, где опет лепо у гомили скупљене, као сјајне звездице — то је баш оно обећано место на подножју орловског замка. Особито се још Свеслав радовао тренутку, када ће се пред њим у пуном сјају јутарњег сунца развити слика дивне крајине, коју је капелан тако живо пун одушевљења насликао.

Осврне се у собу. Био је као дете усред играчака, које је једва дочекао да види. Застао је пред сваким орманом, скидао и посматрао са сваке стране слике, претима пипао пожутеле предмете, седао на сваку столицу.

Наједаншут му остадоше очи на столу. Спазио је нешто, што му на мах одврати пажњу од стародревног намештаја — спазио је плоснату чинију с неким хладним печењем, поред повелике боце, увијене кокетно у паучину. У први мах, кад је све то видео, био је врло задовољан, што су га замчани ипак с нечим дочекали, а и — био је гладан, још како гладан!

За часак није имао никаквог осећаја за те стародревности, и то је све дотле трајало, док и последње парчета са чинијице није нестало, а на белом дну се неке прне сличице не показаше.

Испије још једну чашицу црвенике, те се у неисказаном миљу расположен намести по вољи у једној наслоњачи: главу наслонио на меко испуњен наслон, руке немарно са стране пребацио, ноге на далеко и на широко опружио, па је премишљао тако, да ли је у том стању налик на сите и истрајне коњаноше, какве је често на уметничким изложбама виђао.

Коњаноше брзо потисконе друге преставе, какве се у човеку, који пуне фантазије има, на још у таквој наслоњачи, и саме породити морају. Стародревна одаја напуни се лицима из доба младости, када је сав тај раскош у пуном цвету и свежој боји био, кад је све сјајило и трепетало. Људи и жене у богатом оделу, из прошлог века, узнашаху се пред њим; али та лица беху некако увела и бледа. Рухо им шуштало као пергаменат, ово зарђало, оно полесниваило, перо се за шеширом тужно отпустило, лице чисто страшно, очи потамнеле, усне без крви, образи без живота.

Свеслав прође руком преко чела. Хтеде се опростити тог досадног невесслог друштва. Али гле, није могао. Мртва, ноћна тишина, потпуна самоћа на другом крилу старог замка, сви предмети око њега подупирали су фантастичку игру његовог уображења.

На један мах се тргне у столици и почне прислушкивати. Мртву тишину у замку нарушавали су слаби, далеки кораци. Све се више приближивали, све су јасније бивали. Већ је познао тешке човечије кораке, који се у ходнику разлетаху и његовој соби приближиваху. Чуо је и дубок, потмуо глас, који је певао неку песму; већ је и речи разумео.

Песма на мах умукну. И кораци се утишали. Ноћник је сигурно стао код собних врата. Уједанпут се отворише врата а Свеслав спази на прагу стасита човека у ловачком капуту, високим јахаћим чизмама и сламном шеширу, с којег се више пауново перо.

Лице ноћног госта доста се запрвенило, бркови се с обе стране пустили, коса разбарушена чак и по челу, очи су играле по соби, а засењене су биле јаком светлошћу.

Свеслав га погледи и пола се подигне у својој наслоњачи.

Странац скине шешир с главе на заслоњивши руком очи рече му: „А, зацело господин из Прага — да књижницу уреди? Баш ми је мило.“

После тих речи ступи напред у собу, затвори за собом врата, привуче к столу једну стару столицу и седне према Свеславу.

„Извините,“ приметиће затим, „што вам тако доцкан долазим. Смотрио сам светлост кроз пукотину од врата — ништа боља нису од других у том проклетом замку! — па не могао себи разјаснити, морао сам се својим рођеним очима осведочити. Тек у вратима дође ми у главу, да је јављено, да ви данас долазите. Дивно чудо! Вечером вас понудили, најстарију боцу жртвовали? Старац се од ње с болним уздахом растао. Јесте ли ожењени, господине?“

„Нисам.“

„Онда се добро узмите у памет. С том се боцом циља на ваше срце. Будите опрезни као змија, ако нећете да будете плен једној од лукавих Дијана, којих наш старац пола туцета на поклон имаде, али на жалост, миразу ни трага, ниједна нема ни пребијене паре. Моје је срце врло лако придобити, али где видим и сенку озбиљне намисли, ту се ја одмах претворим у поларан снег. Зар није карапфио леп цветак? Милина је погледати те лепе шарене листиће, који се светле пуни росе, смиришеш и —

заденеш за канут на крај! Или, да ли да листиш по листић чункаш, док не остане гола бадљица без икаквог мириса? Као на тај карактеристичан, тако гледим на живот. Право уживање је увек на површини, колико прст да замочиш, а под њом — Соломонова мудрост. Живот је богме као и бара, на води видиш лепо, воденo цвеће, а испод ње дубок, смрдљив глиб. Шта велите, господине, на моју филозофију?“

Свеслав слегне само раменима. Загледао се у сеоског мудраца. Тај се љуљао у старој столици, да је све пуцало; очима је лукаво жмиркао, а преко усана му се превукао кинички осмејак.

„Кад се не бих по тим правилима владао,“ настави гост, „био бих давно већ Актеон једне од шест наших Дијана, можда и с проговима — јер, шта није можно у том проклетом замку?! — Лётао бих с кокошкама, прегледао рачуне за курјуке и сунцобране, проклињао дванут на недељу „веш“, дванут рибање патоса и као муж једва животарио у страху божијем, а од тога нека ме бог сачува до последњег часа! Сад живим бар слободан и весео као лептир, идем са цвета на цвет, који ми се допадне, а мени се у години бар дванаесторо допадне. Да, господине, ја сам дон Хуан, сад можда и стар и мало појетичан, али ипак дон Хуан!“

Међутим је посматрао утисак тог исповедања на лицу слушаочевом. Свеслав та још једанпут измери од главе до пете; неприметно се насмеши и погледи на сахат, који је међутим из џепа био извадио.

Али тај пеми знак остаде без успеха. Дон Хуан се још боље намести у наслоњачи, пребаци ногу преко ноге, завије неколико пута брковe те настави опет: „Могао бих вам читав стручак лепих догађаја из свог живота направити, каквих ни у једном роману нећете наћи. Али ја њу само један узети. Није бог зна какав догађај, али ће вас свакако занимати и ви ћете врло лако разумети. Има томе већ две године. Нисам баш тако побожан, али каткад, кад и одем у цркву, најрадије станем под предикаоницу. Знаћете, зашто. Једанпут сам стојао тако у цркви и посматрао, не фушерски израђене свеце на зиду, већ редове лепих, живих слика, које клечаху у скамијама, у свечаном оделу, с молитвеником у руци. Брзо спазим једну дивну слику, са које не дигнем више ока. То је била мома, која је клечала и међу осталим сјала, као даница међу другим звездама. Не знам, с чим бих упоредио свежу, живу боју њених усница, које су дрхтале у тихој молитви, на лепо румењило на њеном лицу, пуно драži чисте и лепе младости. Био је то цвет тек што се развијати почео. Главу је нагла над отвореним молитвеником у дивотном увезу с великом златном кончом. Гледала је у њега, као скамењена молитва; каткад би само крадомице погледала на ону или на ону страну. Била ми је као светитељка, па ипак је наводила на грех, ипак се побише нечисти бауци с луком и стрелом око њеног тела; из бора извириваху просте, али чисте халине — лепоти међутим свака добро стоји — и излетаху иза сваког тог златом обрубљеног листа, који су њени нежни прстићи превртали.

Ни ја сам ништа чуо, ни видио око себе; само ми је она пред очима била; а кад већ затвори књигу, прекрсти се смирено и погледавши плахо око себе, изиђе из скамије. Око је моје пратило, док се не изгуби у гомили побожног света. Сад сам се тек гурао и провлачио, али залуд, не видех ју нигде више, ни у цркви, ни пред црквом. Извините, ако вам са тим ситницама досађујем. Да сте је само видили, онда би тек појмили моје одушевљење. У осталом вам морам још и то рећи, да сам рођен књижевник; верујте ми, могао сам на том пољу лепу част и славу стећи, али ме немиле прилике претворише у ништа. Али на ствар. Нисам чекао ни недељу да дође, већ сам с дана на дан стајао у цркви тужан међу толиким бабама и чекао на њу, док после отпуста свештеникова нисам изгубио сваку наду. Једва једанпут опет у недељу је видим. Тад ми више није утекла. Као сенка ишао сам за њом. Водила је слабу, стару мајку, која је с молитвеником погурена ишла, све док није ушла у низак, опао кућерак, на чијем је прочељу био цимер и ја прочитам: „Јован Мишић, књиговезац“. Да, тај Јован био је отац а она погурена старица мати моје анђела. На жалост моју дознам још и то, да су књиговезац и жена врло побожни, чланови свих друштава у месту, и да се највише брину за васпитање своје јединице, коју као највеће благо чувају испред сваке замке поквареног света. Али из љубави роди ми се срећна мисао. После смрти братовљеве, — био је свештеник — насљедим малу библиотеку, у којој су већином побожне књиге биле. Између њих изаберем једну с лепим, религиозним натписом и брже боље упутим се књиговесцу, Јован Мишић, у црном дугачком капуту и с црном округлом капицом на глави, прими ме сасвим хладнокрвно. Морам вам признати, да се баш у то време о мени није најбоље говорило. Али, кад виде наслов на књизи, коју сам особитој његовој вредноћи и вештини препоручио, одмах му лице доби љубак изглед, а уста прозборише: „а, без сумње дар за какву миљу личност?“ „То никако“, одговорим озбиљно. „Баш за мене. Хоћу, да и увез одговара садржају“. Чудно ме некако погледи, као да сам свом уху не верује. Али, кад на мени ништа сумњиво не примети, прекрсти руке и преврне очима, како још дотле нисам видио, а онда проговори чисто сладећи: „гледаћу да обрадује око, што душу весе-

ли“. Можете себи представити, шта је затим било. Скоро сваки дан сам одлазио Мишићу, било да запитам за наручени увез, било да однесем нове књиге, пуне небеског миомира, који сам хтео у крутим корицама са златном копчом да сачувам, да не изветри. Да не би те одвећ честе наруџбине пале већ у очи, још напред му кажем, како сам рад из најмилијих књига лепу књижницу да уредим, као неку свету лекарницу за домаћу потребу; а ту моју намеру је Мишић одобрио и одвећ хвалио. Тако сам ја с Мишићем и његовом женом дошао у најближи додир и одношај. Увео ме у светињу своје куће, где смо при чашици вина, којим нас је Анђелина служила, у живом разговору прозаљали, који се највише односио на садржај светих књига, што их је Мишић увек, пре него што увеже, давао њери да прочита, а каткад је и њему самом по гдекоји одломак читала. Био сам сигуран у нади, да ћу тим „златним, небесним кључевима“ брзо отворити Анђелинино срце. Често сам расправу о којој ствари чак до мрака продуживао, а тај је из штедње Мишићеве жене дуго у соби владао; без речи дошао сам до топле ручице леног анђелчета, које се у први мах мало противило, а после је то било нешто обично. Једанпут смо баш код прозора седили. Светли зраци на западу сунца овише диван зâр око главе мог анђела; стара је баш пре него што ћу ја доћи, изишла ради свог посла, а старица одзваше муштерије у дућан; дуге јој осветљене трепавице беху пола заклопљене, а груди се полако надимаху. Ту сам је загрлио, сва узбуђена преврла се натраг а у тренутку разгори се на рујним уснама пољубац, који ми је данас једна од најлепших успомена. Тог дана у вече благосиљао сам спомен свог брата свештеника, који ми је побожношћу својом нехотице дивно светско миље спремио. Зато сам се решио да из благодарности његову најмилију књигу у кадиву и злато увезати дадем. Та је књига изгледала као бревијар, била је увезана у свињећу кожу и носила је наслов: „Забаве духовног пастира“. Да је радо имао, судио сам и по томе, што се с том књигом и сликати дао. Сасвим јасно се може читати са књиге на великој слици, која виси чело моје главе. Још рано сутрадан оде та књига, да се увеже. Кад сам се други дан нашао код Мишића, да нешто приметим ради драгоценог увеза, те да се извиним, зашто тако много на увез тај дајем, додам, да ми је то најмилија књига, да нигда не заспим, а да по једну главу из ње не прочитам. Тај ме гледао необично хладно и озбиљно; на један мах се обрецну и пружи ми „Забаве духовног пастира“: „За ту књигу и није други увез“. „Шта“ — повичем упрепашћен, „та свињећа кожа“ — „сасвим одговара садржају!“ рече књиговезац одсечено, окрете ми леђа и нестаде га у другој соби. С ужасом гледао сам на књигу. Писам могао к себи да дођем. На првој страни ниста хартија као и даље, ту баш нанђем и на штампарске погрешке. Отворим даље, читам једанпут, читам и други пут — крв ми се се следила — али и ако сам врло разљућен био, умало што писам пукао од смеја — у својим рукама држао сам Бокачева „Декамерона“. Све сам сад разумео. Представио сам себи лице миле Анђелине, кад је те чудне „Забаве духовног пастира“ читала, а онда лице поштеног књиговесца, кад је за садржај њезине лектире дознао — али не, та друго лице писам себи могао преставити. Мој часни брат био је при свој богобојазни нечувен враг. А зато, што сам нову цртy његовог часног карактера, за коју дотле писам знао, сад тако лепо дознао, опраштам му, што је мојој љубави к Анђелини у најлепшем зачетку крај учинио“.

Сад се дигне приповедач са своје столице. „Те тако ми мора и бедни сеоски живот бити мио. Други пут више.. За данас вам желим лаку ноћ“, рече и оде.

Одмах, чим се он удалио, баци Свеслав капут са себе и зевајући прогуња: „прави дон Хуан!“

(Наставиће се.)

МЕХМЕД-БЕГ.

БАЛАДА.

I.

Требињу пуши лулу
Мехмед-беже, соко сиви,
Пуши лулу, љуби булу,
Мезимици бег се диви:
„Ој кадуно, љубо моја,
Дај ми мира, дај покоја!“

Танка му се була смије,
Ситна уста бегу пружа,
Из њих старац сладост пије;
Фатима је б'јела ружа
Б'јела ружа зажубљена,
Сад пред сунцем распупљена.

Ој, радости! Старац с'једи
Љуби меке груди њене,
Ал што више у њих гледи,
Све му више срце вене:
„Ој, кадуно, хур'јо моја,
Немам мира ни покоја!“

Тјешн њега була вита,
Чудно блиста око њено;
Вита була поносита
Њему с'једи на кољено:
Све за љупцем љубац сл'једи,
На се тјешн старац с'једи.

II.

Бегова је кула пуста,
Свако санак спава;
Ал Фатима с одра уста,
Та рудаста глава.

Иде тихо на прозоре,
Гледа поље равно:
„Сад ће свитак рујне зоре,
Све ће бити справно!"

„Збогом сужни тешки дани,
Остајте ми сада!"
Стоје коњи оседлани,
Два паринa млада.

Тихи гласак кличе с двора:
Хајд', Фатимо моја!
„Нема мира ни одмора.
Гдје је рука твоја?"

Фата б'јелу руку вије,
Низ прозор се пружа,
Момак млади ухвати је:
Оде сијежа ружа!

III.

И већ ноћна паде тама,
За гором се мјесец крије,
Вихар горски дубље лама,
Гром за громом крши, бије;
Мехмед беже дору јаше,
Своју бојну сабљу паше.

Шта га тјера преко горе?
Шта претили дора лети?
Вите муње одозгоре
Туку стабла и врлети:
„Алах! Алах! слуга твоја
Нема мира ни покоја!"

Језди старац међу лити,
Гдје сам соко гн'јездо вије;
Он се неће одморити,
За одмор му стало није;
Старац боде, лети дора
Преко поља, преко гора.

Али зашто суза она
Ожари му старо лице?
Зар то бјеше срца бона
Израз љуте бољетице?
Горко плаче старац с'једи,
Дору боде, напр'јед гледи.

„Ој Фатимо!" — Али сјена . . .
Ал Фатима летом лети,
Кано вила пристрављена,
Преко крши и врлети:
Коњиц ст'јене ногом ваља
И за собом пут оставља.

Кликну беже коња бије
Мехмед беже, соко сиви,
Гром од њега бржи није,
И он сучe пламен живи;
Самртни се гласи чују,
Јеком брда одјекују.

У потјеру беже лети,
Али страшна муња плану;
Запламтише све врлети,
Ко да једном данак свану;
Али гдје је црна сјена,
Гдје је вила пристрављена?

И бег лети: ал од једном
Заустави коња жива;
Кликну старац душом бједном,
Алах, Алах, шта се збива?
Двоје младо заљубљено
Љутом муњом ударено!

Стаде старац, с коња хити,
Гледа злато убијено,
Хоће злато одвојити,
Ал је злато задрљено:
Двоје младо — т'јело једно;
Пуца бегу срце бједно!

Љуби Фату два три пута;
Вади ноже с паса таде;
Усред срца свога љута
Мехмед беже удрит знаде:
„Алах! Алах! слуга твоја
Има мира и покоја!"

Јосип Берса.

СРПСКА ЕПИКА.

ИЗ ДЕЛА КАРЛА САСА „ВЕЛИКИ ЕПИ СВЕТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ“.

(Наставак.)

Коло скаски, потпуније од осталих, ма да такођер и оно не стоји у свези без празнине, сачињавају косовске песме а највећа је заслуга Вука Караџића, што се те песме покупиле са уста народних. Међутим је он сматрао свој задатак за довршен тиме што је песме, на броју једанаест, покупио, те је другима поверио, да међу њима пађу свезу — да их скупе у ред по времену. Тај је посао са највише успеха извршио Мицкијевић, у предавањима својим, што је држао године 1836. У најновије време саставио је Стојан Новаковић тих једанаест песама у оном реду, који се већ може узети да је коначно одређен. Али по нашем мњењу требало би тих једанаест песама допунити са дванаестом (управо -првом), која говори о женидби кнеза Лазара, косовског јунака и у којој несрећа, што ће наступити и српску независност под турско иго савити, већ унапред баца своју сенку.

Ова уводна песма, која носи наслов: Женидба кнеза Лазара*), приказује, како цар Стјепан крај своје совре седи и пије вино, а верна му слуга, на двор му примљени племић младић Лаза Грбљановић, јадује. На царево питање: Шта му је, што јадује? одговара младић, да је господар његов све своје верне слуге већ поженио, само још њега није. Стјепан обећа, да ће му наћи љубу вереницу; и уједно — вели — себи добра пријатеља. На позове на двор старога Југа Богдана, што је поникао од кнежевске крви, са деветоро његових јуначких синова. Гозбу справи њима у почаст па кад се већ Југ и деветоро његових синова добро подпили, шапе цар Стјепан младоме Лазару, да понуди госте из великог златног пехара. Југ пошље па пита: какву награду да даде Лазару за добро то пиће. На то цар Стјепан запроси у Југа ћерку његову Милицу за жену верном свом слузи Лазару. Плане на то девет Југовића, синови Богданови, да они, кнежевска крв, неће дати сестре своје за слугу. Али стари Југ прочита из свете књиге, да ће Лазар бити наследник Стјепану и да ће велике бојеве бити за слободу српску; и на то Милицу обећа Лазару.

*) Мађарски од Ђ. Радића, у књизи, што је г. 1881. у Сомбору изашла под насловом: Tarkaságok. Radics György versei.

Hogy ezt hallá hatalmas Knéz István,
Tüszijébe nyúlt a jobb kezével,
Háromezer aranyt vett ki onnan
És kivett egy almát szin-aranyból,
Az almában háromm drágakö volt:
Ezzel jegyzé a szép Milicát el.

Кад то ачу силан цар Стјепане
Он се маши руком у џепове
Те извади хиљаду дуката,
И извади од злата јабуку,
У јабуци три камена драга,
Обилићеве Милици дјевојци.

У другој песми већ Лазар седи на кнежевском престолу, с љубом својом, са леном Милицом. Покупи на службу божју, после службе на част, државне прваке, намеснике својих покрајина и заветује се пред њима да ће од блага, које је од Немањића њему остало, зидати дати храмове. Али међу господом најглавнији, јуначина Милош Обилић говори против те намере:

„Nincs idö most templomépitésre;
Meg van irva régi könyveinkben,
Hogy a végzet gyász idöi jönek,
Országunkba vad török had üt be,
Elfoglalja minden templomunkat,
Elfoglalja még szent Ravnicát is.
A vasából ágyut öntet annak,
A falából ólat rak lovának.
Szent-edényit arany-karpereczre
Olvasztatja, hölgyei karára.“

„Време није, шити може бити;
Узми, кнезе, књиге царовање,
Настало је пошљедње пријѐме,
Хоће Турци царство преузети,
Оборише наше задужбине,
Оборише цркву Раваницу
Слијевање у топе ћулове,
Слијевање на ате ратове,
Са цркве ће бисер развлачити,
Кадунама развлачат' ђердане.“

Лазар захваљује Обилићу на беседи те се спрема на бој.

У трећој песми долази султан Мурат са великом војском на Косово па оданде пише књигу кнезу Лазару; иште од њега кључеве градова и годишњи данак. Лазар на то на оружје позове све српске поданике и наређује на Косово поље; ко онамо не дође, не родило му вино ни пшеница

У четвртој се песми спрема Лазар на бој; љуба му Милица јадикује и тужи, што ће она саморана остати на дому, ако јој господар и

сво деветоро браће одведе са собом. Лазар обећаје, да ће једног од младића оставити с њоме дома, којега усхте Милица. Милица изабере брата свога Бошка. Али младић неће да остане. Узалуд стаје Милица пред њих, кад се крену. ли, узалуд моли брата да с њом остане.

„Menj, hugom, csak palotádba vissza!
Vissza véled én nem térek innen
És kezemből nem adom a zászlót,
Bárha érte Kruseváczot adná
Dijul a czár; nem hogy azt mondhassák:
Nézd a gyávát, Jugovics Boskót nézd,
Nem mer jöni Kossovó terére
A keresztért vérét ontni ottan
És hitéért halni hős halállal!"

„Иди, сестро на бијелу кулу;
А ја ти се не бих повратио,
Ни из руке крсташ барјак дао,
Да ми царе поклони Крушевац;
Да ми рече дружина остала:
Гле страшивца, Бошка Југовића,
Он не смеде поћи у Косово,
За крст часни крвцу прољевати
И за своју вјеру умријети."

То рекавши протера коња на капију. У то сво и старога Југа Богдана са седам својих синова: Милица сву седморицу једног по једног уставља али ниједан неће да остане. Најпосле дође девети Југовић, Војин, са цареви јеђеци. Милица под њим ухвати коња, склони му руке око врата на гледа у име царско да га задржи. Али ни овај не остаде.

„Szép hugom, mond, Kossovóra mék én
Szent keresztért vérem' ontni ottan
S a hitért meghalni társaimmal!"

„Идем, сејо, у Косово равно
За крст часни крвцу прољевати,
И за вјеру с браћом умријети".

Милица се обезнани и падне на студени камен. Тако је затекне господар њен, цар. Жао му било ње. Верном своме слузи Голубану заповеди да одјаше од коња, да узме госпу на бијеле руке, нек је однесе на танану кулу, нек уз њу остане те пек не дође на бојиште.

A hű szolga Golubán ezt hallván,
Könye omlik halovány arczára,
És leszálla szép hattyú-lováról,
Két karára vészi szép urnőjét,
És fölvitte őt a palotába.
Ah de nem tud ellenállni annak,
Hogy ne menjen harczba Kossovóra,
Visszafordúl szép hattyú lovához
Fölpattan rá, sietKossovóra

Кад то зачу слуга Голубане,
Проли сузе низ бијело лице,
Па одседе од коња лабуда,
Уве госпу на бијеле руке,
Однесе је на танану кулу;
Ал' свом срцу одољет' не може,
Да не иде на бој на Косово,
Већ се врати до коња лабуда,
Посједе га, оде у Косово.

Ни слуге дакле нема међу Србима, који би заостао од народног боја.

У петој песми, како иду у бој, соко тица полетно, управо од Јерусалима, у канцах носећи тицу ластавицу. А, не соко тица, него је то био светитељ Илија; не носи тице ластавице, већ писмо и то спушта цару на колено а у писму је стајало ово:

Lázár vajda, hős fejdelmi sarj, szólj:
Mely országot választod magadnak?
Mennyországot választasz-e inkább,
Vagy inkább a földi birodalmat?
Hogyha földi birodalmat választsz,
Lovat nyergelj, hevedert szorits rajt',
Bajnokiddal köttesd kardjokat föl,
És rohand a turkók táborát meg
És előtted porba hullanak mind!
Ámha inkább mennyországra vágyol:
Állits akkor a Rigómezőben
Templomot, ne márványkő-alapra,
Áu. selyemből s bíborból piroslót,
Melybe serged áldozásra menjen,
Minden hősed ott veszend a harczban,
S vélök együtt, czár, magad is elvészsz

„Царе Лазо, честито колено!
Коме неш се приволети царству?
Или волиш царству небеском,
Или волиш царству земаљском?
Ако волиш царству земаљском,
Седлај коње, притеци коњане,
Витезови сабље припасујте,
Па у Турке јурни учините,
Сва ће турска нагинути војска;
Ако л' волиш царству небеском,
А ти сакрој на Косову цркву,
Не води јој темељ од мермера,
Већ од чисте свиле и скерлета,
Па причести и нареди војску;
Сва ће твоја нагинути војска,
Ти ћеш, кнезе, шиљоме погинути."

Цар премишља; земаљско је царство за мален, а небеско увек и до века; па небеска реч пробуди у њему хришћанско чувство, да привремено жртвује вечитоме.

У шестој се песми прича о великој исповести и причести, како се причешћује цар и сва његова војска, напослетку три војводе: Милош Обилић, Косанчић Иван и Топлица Милан. Како се ова три војводе састају са Косовком девојком и како је дарују: и овде је испричано, али девојче то прича наново у једанаестој песми те ћемо тамо чути.

Седма је песма сасвим епска. Војводе уводе турску војску; страшна је то силесија а страшан је и султанов шатор; али се сложе, да не кажу цару истину, да се не би поплашио надмоћне силе.

У осмој песми:

Славу слави српски кнез-Лазаре
У Крушевцу месту скровитоме,
Сву господу за софру седао,
Сву господу и господичиће.

Здравицу сам напија, по реду напија војводама и јунацима свога табора, напослетку и Милошу Обилићу, једном своме зету, коме прориче, да ће бити издајица (као Христос Луди) и да ће пећи Турчину. Али Милош скочи на ноге лагане па се куне, да неће он бити издајица, него Вук Бранковић, који тамо седи цару уз колено, други зет царев.

Девета песма, опис битке одиста даје Милошу за право; није он био невера него Вук Бранковић, други зет кнежев, који издаде свог таста и са својих дванаест хиљада пређе Турцима.

Isten verje Brankovics Vukot meg!
Elárulta Kossovón ipáját!
Elvezette tizenkét ezerjét!
Átkozott ő s anyja is, ki szülte,
Átkozott a fajja, ivadéka!

Бог убио Вука Бранковића!
Он издаде таста на Косову;
И одведе дванаест хиљада,
Проклет био и ко га родио!
Проклето му племе и кољено!

Битка је још једаред и још подробније описана у десетој песми. Слуга се враћа с боја па већ издалека виче:

„Harcz-lovamról, jer, segits le, úrnöm,
Homlokom', jer, hideg vizzel áztasd,
És fecskendj be piros borral engem!
Nagy sebek, hajh, elvevék erömet!"

„Скини ме, госпо, са коња витеза,
Умиј мене студеном водицом,
И залиј ме црвенијем вином:
Тешке су ме ране освојиле."

Царица опере верног слугу од крви, заложи га јелом и пићем, затим га пита па дочује жалосни крај страшне битке. Али не може доста да се напита:

„Hol veszett el a dicsö Knéz Lázár?
Hol veszett el az öreg Jug Bogdán?
Hol veszett el hös kilencz fivérem?
Hol veszett el Obility Milos bán,
Hös vejem? Hol a vitéz Sztrahin bán?
S mit mivelt a más vöm, Brankovics Vuk?"
Most a szolga végig elsorolja:
Hol veszett el a dicsö Knéz Lázár,
Ott tömérdek láncsa összetörve
Összetörve sok török s szerb láncsa,
Több a szerbé mégis, törökönél ..

„Ђе погибе славни кнеже Лазо?
Ђе погибе стари Југ Богдане?
Ђе погибе девет Југовића?
Ђе погибе Милош војвода?
Ђа погибе Вуче Бранковићу?
Ђе погибе Баошић Страхиња?"
Тада слуга поче казивати:
Ђе погибе славни кнез Лазаре,
Ту су млога копља изломљена,
Изломљена и турска и српска,
Али више српска него турска."

И тако даље над свију јунака. Како је Милош свој завет одржао, како је насрнуо (?) на турског султана и згубио га, али је Вук Бранковић издао своју отаџбину и са дванаест својих хиљада прешао непријатељу.

(Свршиће се.)

КАКО СВЕ ПРОЛАЗИ НА ОВОМЕ СВЕТУ.

ОД М. ПЕТРОВИЋА.

Сећаш ли се, читаоче, какве си велике промене нашао, кад си после много година дошао опет у место, у ком си некад живео и које си добро познавао. Рецимо да су улице оне исте и да куће стоје исто онако као некад, али све остало, што видиш, некако је друкчије. Онај ред младих, витких дудова, што си их оставио, једва можеш да познаш у оним маторим, незграпним дрвима, што се пружају сада улицом.

У порти је, добро се опомињеш, стојао велик, грдан орах. У дебелом његовом хладу провео си многе пријатне часове. Сада га нема више и на месту, на ком се гордо подизао снажни Голијат, видиш само слабачку траву. Једва си нашао човека, који се сећа стара ораха. Почео је да трули, рече ти, те га посекоше и које погорење, које столару продаше. Како је само могао трунути онакав див од ораха, уздахнуо си чисто невероватно.

Али шта би тек са људима? Та ово су сада сасвим други него они, што си их некад на тим истим

местима гледао. На сваком кораку среташ по које ново лице. И које од старих видиш, све се промењало, стаје те муке, да опет познаш оне, с којима си некад друговао и које си волио. Али многе од њих тражиш и изгледаш заман. Питаш и чујеш, да или труну под земљом или да су већ давно пострадали.

Исту ону реч, на коју си се снебио већ код орaха, чуо си сад опет. Још живље си помислио на оно, што и теби предстоји и болно неко чуство пролази ти кроз груди. Зар је свему, што живи, суђено да и труне? Мора ли то бити и зар се без трулења не би могао свет одржати? Чисто би да ропћаш на тај, као што мислиш, сурови ред у створењу. Ни не пада ти на ум, да је трулеж колевка живота, да је трулење оно велико средство, којим се служи природа, да мртве створове сваке врсте разложи и раштлани, и да саставке њихове унесе у нов обрт живота.

Врло често слушамо говорити, како је све на свету пролазно, како ништа није постојано. С тим се спаја обично појам нестајања и хоће да се каже, да се све на свету губи и ништавa. Ипак је то само у ограниченом смислу истина. Јер кад посмотримо материју, из које се састоје сви предмети око нас, из које су састављене све биљке и животиње, па и ми људи, онда је та материја постојала у целој њеној укупности од векова исто тако као и данас, и постојаће исто тако до у недоглед будућих времена. Њој се дакле не може пребацити да је пролазна и непостојана, и с правом се може тврдити, да је материја вечна.

Тужба наша долази само отуд, што смо по нашем правцу мишљења навикнути, да сматрамо као главно облик, у ком се јавља материја у свету. А у том је она заиста непостојана, јер се њена форма, њени облици непрестано мењају. Саставни делови материје или како што се каже њени *атоми* не воле да остану задуго у једној истој заједници, него остављају пре или после своје друштво, да се новој заједници придруже. На њихово место долазе опет из других заједница нови атоми и то траје тако непрестано, док се једнога часа цела задруга не распсши и не раскрсти. Код живих створова зовемо ми то смрт, али та реч означава управо само пропаст облика, не материје, која је била носилац тога облика. Само поједини облици, поједина бића умиру, али њихови елементи јављаће се раније или касније опет као носиоци нових облика.

Баш тим вечитим променама материје одржава се природа, из њих потиче живот, ком циље ништа тако противно као мир, као застајање, као увек једно те исто. Основа је његова непрестано преображавање, а *преображај материје* није ништа друго него ново груписање, ново састављање атома, који већ одавна постоје.

Атоми се налазе вечито на путу, и то не само атоми биљног и животињског тела, него и атоми, из којих је састављено камење. Сви су они делови једне исте материје, из које се и земља састоји. И човек, и животиње, и биљке, и камење, све је то једна целина, *једна земља*. Што је данас саставни део једнога човека, може већ сутра бити у другом човеку, или у каквој животињи, или постати део какве биљке, па кроз неко време и самога камена. „Све путује“ изрекли су већ стари мудраци и тако цео живот није ништа друго него краћи или дужи пут, па наскоро ћемо чути, да ни смрт није ништа друго него неко особито путовање атома.

Тело ово моје данашње није оно исто, с којим се радовало моје детињство, с којим се борила моја младост. Где су они атоми, који су пре године дана, пре месец дана, који су још јуче били наша својина? Разишли се на све стране и — да се послужим речима *Поностонови* — она градива, која данас обожавамо у каквом Цезару или у каквој Венери, могу већ после недеље дана бити саставци какве тикве или главице кеља.

Тело наше непрестано се троши и занавља. Једни делићи одлазе из њега, други долазе на њихово место. Они остављају тело у различитом виду, неки у чврстом стању, други као течности или гасови. Угљена киселина, што сам је јуче дишући избацио из својих плућа, данас је можда од чести у ружи под мојим прозорима, а неки њен део могао је постати и саставак зида оне сиромашне кућице, поред које сам јуче пролазио баш кад су је кречили. Водена пара, коју непрестано из себе испаравамо, подигла се у ваздух, данас сутра постаће можда саставни део ког облака, да се из њега као блага киша спусти на наше главе или да као тежак лед сатре у млево њиве вредних земљорадника. Ко ће набројати све могуће случајеве, који се могу десити на путу телесних атома!

Ма да земља постоји вековима, ипак се на њој не ствара никаква нова материја. Она је увек била ту и увек ће ту бити. Она је само своје форме мењала. Ко би знао рећи, колико стотина пута већ сахрањивана је и оплакивана иста материја као драги прах непрежаљеног покојника!

У преображају материје не учествује само онај њен део, што се налази на површини земље, него у њега улазе више мање и делићи земљине унутрашности.

Они долазе на видело са небројеним дубоким изворима, са разноврсним гасовима, који куљају напоље из земље, са рекама лаве, коју избацују вул-

кани. Утицајем сунца стеку и они подобност, да уђу у измену материје. Обратно одлазе исто тако делићи са површине у унутрашњост, тако да се цела земљина материја налази у неком комешању. Гдегод погледамо, свуд видимо селидбу и само на тај начин остаје природа увек млада.

У којој великој мери може једна иста материја да мења свој облик, то имамо прилике да видимо тако рећи на очи код многих живих тела. Има нижих животиња, које скоро непрекидно своју форму мењају. Али и код самих виших створова може се то приметити. Ко не познаје гусенице, та за многе одвратна створења, на којима се једна може наћи и једна лепа цртa. Везане за земљу као да живе само зато, да задовоље своју прождрљивост. Али после неког времена све се променило. Пред нама лежи чаура, непомична, ни налик по форми на гусеницу. Ко не зна тај развитак, држи, да је пред њим какво мртво тело, није другчије него као да је чаура гроб гусеничин. И из тог тавног, тесног, са свих страна затвореног гроба излети кроз неко време шарен, лепо лептир, да се ослобођен грубих веза за земљу весело вине небу у висине. Та пророчанска метаморфоза може довести човека до удивљења. И иначе су атоми, из којих се састоји лептир, они исти, који су били на окупу у гусеници, пре но што се учаурила. Од исте материје постало је даље за сразмерно кратко време нешто сасвим друго.

Рекосмо да атоми материје ступају једни с другима у заједнице. Заједнице те зову се *молекили*, оне су врло разноврсне и управљају се по различним законима. Што је год простија веза међу атомима у некој заједници, у толико је у опште она јача и постојанија. А што је већма сложена која заједница, што се више атома налази у њој и што је разноврснији начин везе између њих, у толико је слабија та заједница, у толико се пре разлази и пропада. Заиста нешто, из чега би могли многом да се науче и законодавци и организатори заједница у човечанском друштву.

Највеће постојанство показују оне заједнице атома, које састављају минерале или камење. Али како се и највеће и најтврђе стене у течају времена а утицајем ваздуха, кише, ветра, врућине и зиме троше и ломе, то се трошке њихове разнесу на све стране и многе од њих дођу у прилике, да могу да постану саставни делови плодне земље. Тако се н. пр. скоро све равно земљиште између Дунава и Тисе, дакле и наша Бачка, састоји из трошака од стена, којима је некад било место у високим карпатским горама. Биљке, које расте на том земљишту, хране се од чести тим трошкама и на тај начин атоми некаданих минералних молекила (заједница) могу да постану чланови органских заједница. Из биљке лако да их однесе пут у животиње или баш и у самога човека. Што је човек некада газио ногом, постало је сад тело његово. Згодном приликом могу ти исти атоми постати поново саставци какве стене. Тако се материја враћа опет онамо, откуд је почела, она се окреће у колу и тај њен пут зовемо *колотоком материје*.

Атоми молекила у телу биљака већ су већма склоњени на разлазак. Они чине то у ограниченој мери још док биљка живи и расте, али главни је разлазак истом, кад се биљка осуши и умре. Али ни тада не бива он нагло и брзо, него прође сразмерно дуго времена, док се све тело биљке полагано не распадне у угљену киселину и воду, у којим се формама највећи део биљнога тела враћа у колоток материје. Особито атоми угљика не напуштају лако своје заједнице. У особитим околностима, у којима су заштићени од утицаја влаге и ваздуха, првог побудиоца и спроводиоца њиховог распадања, не разлазе се они вековима.

Тако су камени и мрки угљен, у опште сав угљен у земљи, до данас сачувани остатци угљикових заједница у биљкама, које су пре давних времена на нашој земљи живеле и зеленеле се. Неизмерно дуго време беху ти атоми у миру, беху као заробљени унутра у земљи. И кад ми сада отуд угљен извадимо и запалимо, ослобађамо атоме у њему из дуговечнога ропства и сагоревањем у угљену киселину одлазе они брзим путем у колоток материје, настављају даље свој пут даље са оне тачке, на којој су пре многих хиљада, а можда и милиона година насилно заустављени.

Најпостојанији су атоми у молекилима животињскога тела. Многи од тих молекила веома су сложене заједнице и особита врста материје, коју они сачињавају, назива се *беланчевина*. То је најглавнија материја у животињском телу. Беланчевине су основ свих животињских прибора, њих има у мишићима, седишту наше снаге, има их у мозгу, столици наше свести и у живцима, којима долазе осећаји у ту свест. У молекилима беланчевина налазе се увек атоми азота (гушика), тог најнемирнијег од свих елемената. Нигде се њему за дуго не допада и сваки је час готов, да наруши поредак у заједници. Није задовољан ни у самом човечијем телу, у ком тако рећи долази до највишег достојанства, које може постићи у свету, него побуни још и атоме других елемената, те се сели ш њима заједно из старога друштва.

С тога нема у животињском телу никада мира, сви његови делови непрестано су на путу, ту је вечито одлажење и долажење, и после неког времена једва да се у њему задржао и трунак од првобит-

них му градива. Карактеристика је тих нових азотових заједница, у којима и са којима он тело оставља, да око себе гадан смрад распростиру, чисто да се каже као за неки прокос организму, у којем се није више добро осећао.

Док је животињско тело живо и здраво, накнаде се ти губитци брзо придолазком нових атома из других тела. Али кад једном животиња или човек престане да живи, кад је тело мртво, онда престаје свако придолажење и наступа брзо и нагло рушење свих заједница, у којима се још налазе атоми у телу. Процес тај назива се *трулење*.

Данас се за извесно зна, да је за наступање трулења нужно присуство неких сићушних организама, који се не могу видети голим оком. Они су познати под именом *бактерија*. Ове бактерије налазе се већ за живота у цревима и утицајем њиховим прелази увек неки део беланчасте хране већ у цревима у трулење. У живом телу немају оне шире поље за рад, али после смрти превладају сасвим и све беланчевине тела почну нагло да труну. Оне се при том распадају у многобројне гасовите, већином врло смрдљиве производе. За сразмерно кратко време порушено је цело тело, само преостану кости, које полагано прелазе у колоток материје. Али бива, да и кости какав изванредан случај уведе раније у нову трку живота. Тако попови у Леону, у америчкој републици Никарагуи, продају раке на свом гробљу само на 10—25 година. После тог времена прекопа се земља заједно са костима и прода се фабрикантима шалитре. Од шалитре граде они после барут за војску. Прах најмирољубивијег грађанина може на тај начин да учествује још и после смрти делотворно у љутим биткама, и то можда за какву ствар, коју је некад из свег срца мрзио.

Да трулење после смрти тако брзо наступа, томе много приномаже и виша терпературa, коју има у почетку мртво тело, а и водењкава течност, која се налази у свима градивима животињског тела. Без воде не могу бактерије ништа да израде и потпуно осушено тело не труне. Ни смрзнута тела не могу да труну, па и кад је температура само неколико степена над нулом, труне животињско тело веома полако. Познато је да се у алпским горама на великом св. Бернхарду 2394 метра високо налази један манастир. Калуђери тога манастира имају узвишену задаћу, да у помоћ притичу онима, који у планини страдају. Кад је бура и вејавица, онда плати главом многи путник или сиромашак, који је пошао у планину ради својих послова. Кад калуђери нађу лешине таквих страдалника, онда их они сместе у својој мртвачкој капели у оделу, у ком су их нашли, да би их тако могли доцније њихови познаници лакше познати. Мртваци ти не труну ту, то не да чист хладан ваздух у високој планини, него их тако сасуши, да постану мумије.

Пре се мислило, да је за трулење нуждан и ваздух (кисик). Данас се зна, да при приступу ваздуха не постају производи, који су карактеристични за трулење, него се — само ако је приступ ваздуха доста јак — тело потпуно распадне у воду, угљену киселину и амонијак. Али та тела нису производи трулења, него оксидисања. Утицајем ваздуха не труне дакле животињско тело, него се *оксидише т. ј. сагорева*. Кад тела у обичним приликама труну, онда има ваздух увек више мање приступа и с тога теку обично трулење и оксидисање заједно. Зависи од околности, хоће ли већи део тела иструлити или се оксидисати. Иначе је и трулењу и оксидисању последња циљ једна иста. И једним и другим постиже се преображај материје, који би се управо најбрже свршио директним спаљивањем.

Дешава се, да се у изванредним случајевима човечије тело сачува стотинама, па и хиљадама година од распадања. Али пре или после наступиће икак тренутак, у ком ће се ослободити насилно на окупу одржани атоми и распрштати се на све страно. То дутује природи свако тело, ма како претпостављеној личности оно у животу припадало, и тај дуг мора се кад тад платити. Како је излишна према томе протерана брига за очуваље тела после смрти! Не изгледа ли то као устезање, да се плати дуг, а спаљивање мртваца с друге стране опет као жеља уредних људи, да што пре отплате оно, што дутују.

Године 1881. пађоше у Мисиру у једној гробници у Дер-ел-Бахри 14 краљевских лешина, мумије највећих фараона, међу којима се палазили и они, које су Грци познавали као Сесострисе. Беху то највећи хероји свога доба, силни освајачи, поштовани као полубогови. Више него 4000 година протекло је већ, како су били владаоци једнога моћнога народа. Савременици њихови завише их у мирисаве смоле и балзаме и сахранише их у дубоке гробове међу стенама, да им обожавана тела скрију од погледа ниске светине. А та тела леже данас у лондонском музеју, имају као и остале музејске ствари своје нумере и после толико хиљада година може тамо свако да их види и опипа. Ни сневати нису могли они великани, да ће се тако једном времена променути!

Али још много горе прошле су покојне величине из краљевске лозе Бурбонаца у Француској. У Ст. Дени код Париса била је великопољепна гробница, у којој се још од седмог столећа амо сахрањиваху француски краљеви. По налогу конвента отворена је

октобра године 1793. та гробница, лепшие, што их у њој најпше, побацаше у две велике јаме, које су насули кречом, а металне им скриње претопише. Чисто се човеку кожа јези, кад чита у Ламартиновој историји Жирондиста опис тога догађаја. Пијана варошка светина извлачила је уз кикот и вику балзамисана тела, раскидано месо, гњиле кости, празне лобање некадањих краљева, краљица и принчева. Пишш, оснивач куће Каролинга и отац Карла великог, био је само прегри сиња пепела, који је ветар за један тренут развејао. Залуду дакле беше све отимање зубу времена и гордо сепарисање и после смрти од осталога света. Најпосле је ипак дошао час, кад се измешали са простачким пепелом!

Природне науке научиле су нас, шта бива са материјом за живота и шта се догађа ш њом после смрти. Сазнали смо како се живот у природи одржава преображајем материје и како ни смрт није ништа друго, него спрема за нов живот. Али признајмо, да тиме није решена нити загонетка живота, нити је подигнута копрена, која покрива тајну смрти. Најглавније ствари остале су ипак неразјашњене. Ту је дух, који живи и преко тела, којег су дела трајна својина целога човечанства, те прелазе из векова у векове с једних поколења на друга живећи животом, који је сасвим различан од телесногa и којег суштину ни један „створен дух“ докучио није. У сфере те може се полетити само на крилима фантазије, а трезвен испиталац, који не сме себе да повери тој лакој водиљи, нема пута тамо, него ће радије признати, да поред свег огромног напретка у наукама и у познању има ипак још врло много ствари, којима узроке не знамо и које с тога не можемо себи ни да разјаснимо.

ЛИСТИЋИ.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— У Београду је из штампарије напредне странке изашла ових дана расправа **Стојана Новаковића** под насловом **„Служба логотета** (или великог логотета) **у старој српској држави.“** Прилог к тумачењу Душановог законика. Познати научник расправља у тој расправи најпре питање, шта је био логотет у Византинаца, па онда према томе и с помоћу наших повеља истражује, шта је могао бити у нас.

— У 129. свесци Народне библиотеке браће Јовановића настављен је Живот Герасима Зелића, архимандрита.

— Професор Гаврило Витковић написао је монографију слике „Састанак Милоша Обреновића са Рушић-пашом, с оне стране Дрине код Бјелине 1815. Та је слика својина књижара Ђермекова и Матића у Земуну и Митровици па је браотписком штампарије истих књижара штампана и поменута монографија.

— Књижара браће М. Поповића издала је ових дана књижицу под насловом **„Дечија забава“** У ту је књижицу претампано шеснаест народних приповедака из Вукове збирке. На књижици нигде не стоји, да су приповетке из Вукове збирке, зашто, то не знамо; исто нам је тако чудно, рекли биемо баш спорно право на претампавање. Па се на избор према намени за децу не може безусловно одобрити. Има у Вуковој допуњеној збирци куд и камо згоднијих приповедака, него што су ове овде покупљене. — Књижара је на лепој хартији штампала код Фукса а цена јој је 30 новчића.

— Као што Magazin јавља, држао је пре кратког времена Ђорђе Брандес у Варшави више предавања о пољској књижевности, која на неке појаве дубоке радње у Пољака нову светлост бацају. Magazin је намерио о тим предавањима донети подробнији извештај.

— Код Вилхелма Фридриха у Липском изашао је неки дан **„Мим Париђ“**, реалистично-историјски роман из доба Домицијанова, од Вилхелма Валота. Ново то дело Валотово, вели критика, одликује се тиме, што са реалистично-неодољивом снагом црта живот старог света; тај Париђ, вели се даље, спада неспорно међу најбоље карактерне приказе у светској књижевности те ће Валот себи тим најновијим својим романом знатно осигурати часно место у литератури романа. — Од истог је писца даље у истој накладн изашао и историјски роман из доба цара Нерона под насловом **„Октавија“** даље и роман из старог Мисира **„Благајница краљева.“**

— Већ је друга година, како у накладн Љавослава Хартмана у Загребу у тромесечним свескама излази „Kroatische Revue. Berichte über sociale und literarische Verhältnisse der südslavischen Völker.“ Првој свесци ов ове године садржај је ово: 1. „Ваекре хрватске књижевности услед илиризма“, од професора Ивана Милчетића. 2. Словенци у свом књижевном одношају спрам Хрвата, од А. Фесеове. 3. О политичним и књижевним приликама у уједињеној Бугарској, од професора А. Бешенића. 4. Свођта и имановина Срба у краљевини Србији, од професора В. Карића 5. Вук Стефановић-Караџић и његове заслуге за српски језик, од професора Армина Пашића (из „Рада југословенске академије, књиге LXXVII. 1885.) 6. Устан краљевина Хрватске, Славоније и Далмације, правноисторијска скица од С. 7. Борба Хрвата с Монголима и Татарима, историјско-критична студија од Ивана Кукуљевића-Сакцинског. 8. Поставак аустријске народне химне, од Фр. Ш. Кухача. 9. О поставку југословенских ориамент-мотива, од професора дра Ј. Крњавића. 10. Нов музикалан мајдан (Кухачеве „Југословенске народне мелодије“), од дра А. Егердерфера. Затим долазе три некролога: др. Леополд Гајтлер, Фра Иван Деспот и др. Јован Суботић, на онда извештаји о седницама југословенске академије знаности, хрватског археолошког друштва и осврај на рад „Матице Хрватске“. Пред крај су сасвим занимљиве белешке о књижевности и уметности а завршује се списка са библиографијом и то најпре немачких, енглеских, француских, талијанских и т. д. дела о југословенским земљама, даље

хрватско-српских дела, словеначких, и најпосле бугарских. Ова енеску ту додаи је највећа и најпотпунија систематска каталог хрватских књига и музикалија, које се могу добити у књижари Хартмановој у Загребу.

— „Летопис ц. кр. геолошког државног завода“ у Бечу донео је у својој првој овогодишњој свесци од професора нашке школе у Београду Јов. М. Жујовића врло важан рад под насловом „Geologische Übersicht des Königreiches Serbien“ (Геолошки преглед краљевине Србије) са геолошком картом. Чланак тај, који обухвата 56 великих страна, излази је заједно са картом и као сепаратан отисак.

— 28. јунија н. р. о. г. биће триста година, како је умр'о оснивач новословеначке књиге, књижевни Колумб словеначки, Примож Трубар. „Бубањски извор“ доноси у спомен томе литерарну расправу Андрије Фекоње „О почетцима словеначке књижевности“ а на чело шестом броју тога листа има легенда Гораздова, посвећена Трубару, под насловом „Novi svetnik.“

СМЕСИЦЕ.

(Ото Герике.) Дана 11. маја по новом календару навршило се управо две стотине година, како је умрло Герике, који се поред осталог свог посла много бавио и физиком, те пронашао и ваздушни шврк. Ото Герике живио је баш у оно доба, које се може с пуним правом назвати добом великих проналазака на пољу астрономском, физикалном и математичком. У седамнаестом столећу непитао је Кеплер пут планета око сунца те претпе планета сиео под тро, у астрономији и физици добро позната закона; Галилеји је постанио законе о падању тела и за шеталицу; Пути је дошао до закона о међусобном привлачењу небеских тела и о привлачењу земљином, даље је развио теорију светлости; у том веку је пронађен и термометар; Торичели је направио први барометар, а Паскал је показао, како се барометром даде мерити висина над земљином површином. Ото Герике родио се у Магдебургу 20. новембра 1602. године; од петнаест година већ пошао је на универзитет у Лајпциом а слушао је филозофију. Дипције је прешао у Јену и одао се правини а у Лајдену математичким, природним и техничким наукама, пунив је десет месеци путовао по Француској и Енглеској. У свити Густава Адолфа слушао је као инжинир; за Магдебург стекао је великих заслуга, зато су га 1676. г. изабрали за градоначелника а 1678. дошао је у мир. Кад се јунија месеца 1681. појавила кућа у Магдебургу пређе он сину у Хамбург и ту умре 11. маја 1686. Поред својих многих знаничких послова бавио се још много природним наукама, тако је много пређе утрошио испитујући природ простор те је удесио и много справе, да покаже да ваздуха има, те баш тим истраживањем и испитивањем дошао је до ваздушног шврка. Пронашао га је око 1650. године. Његов први шврк, дабогме, да није био тако савршен, као што је данас; већ сам он је нешто га усавршио. Кад је године 1654. био као посланик на сабору у Регенсбургу, молили су га познаници и пријатељи, да покаже ту пред господом своје опите из физике. Већ на крају сабора приволи се те пред самим царем Фердинандом III., пред архиепископом из Мајнца, пред епископом из Вирцбурга и пред многим другим светом покаже своје неке опите, међу којима је најзанимитији онај, што доказује, да ваздух притискује. Герике је наиме направио две дебеле шупље полукугле у промеру 54 центиметра, и притискао на њих морао је бити око 4730 килограма. Кад их је састављо и ваздух из њих шврком извукао, коју могла двадесет и четир коња разнући их; да их разнуку, треба педесет коња. Тако је велик ваздушни притисак! Епископ вирцбуршки је заиселио, да набави такве справе, но како није имао људи, који ће му направити то, купи их од Герика. Епископ их донесе у Вирцбург те су професори неке опите показивали а Шот их је и описао 1657. године; на то је Енглез Роберт Бојило 1659. поправио их. Како је Герике доказао, да је ваздух доиста тежак и еластичан, то је тиме ударио темељ целој аеромеханици. Његово дело, које о опитима овакам говори, носи име: Otionis de Guericke Experimenta nova (ut vocantur, Magdeburgica de vacuo spatio“. Amsterd. 1672 244 p fol. Герике је пронашао и манометар, да се мери релативна густоћа ваздуха. Како су овом справом пробали да и време предскажу, то се зато служили и човечуљком једним: стаклену цев, која је горе била заторена, мешали су у алкохол или у живу; по овој течности пливала је мала дрвена луткица. Кад је ваздух притискавао јаче, течност се дизала, иначе спуштала, лутка је пређом указивала на скалу у цеви а по томе су прорицали време. Ото Герике направио је и прву електричну машину. Хумболт вели у „Космосу“: „Он је чуо први шушањ, он је видао први искру електрицитета, који је он направио.“ Његова електрична машина била је врло проста: око осовине окретао је цилиндар од сумпора једном руком а другом је притискао парче сукна на цилиндар; тако се трло цилиндар о сукно а трењем електрицитет будио. За спомен Герику подигли су му поприје из каракског мрамора године 1831., као на дан двестагодишњице пропасти Магдебуршке, у палоој дворани општинске куће у Магдебургу. (По немачком.) С. М.

(Како у Јапану зову на ручак). Сгиа, којим у Јапану имућније класе становништва помињу на ручак, нагледао би ким Европљанима и сувише чудан. Тамо је то неђ најпеке веситалье, да човек сне, што има, према госту што зеђма смаши, па шеши такав глас отприлике онако: Молим да опростиш увреду, што ти је напосим молећа те, да ми прекоутра будеш гост. Мали мој пријани дом нетина није достојан части, да тебе дочека, и ни сам прост незнабожан свет те ће ти можда јело наше једна пријати, али ипак ће надам, да ћеш се спиватн те — у шест часова к нама доће. Странац који први пут добије овакав позив, мало се сиишљи' да ли да му се одзове: одо ли онда на радоваљости одиета да ли да му се одбие: одо ли онда на радоваљости одиета опазио, те ваше чисту и укусно намештену кућу, љубазне и предусретљиве домаће и ручак са најмање десет до петнаест јела, све најбољих јела, што их баш у то доба године има. Претерану скромности домаћиновој крива је једино проведена учтивост. I Z.

САДРЖАЈ: Живио Радија! Прашоветка са села. Срочио Панта Поповић. (Наставак.) — Свеједно! . . Песма. Од М. — Ирина. Новела Светопулка Чеха. Превео П. Падејски. Наставак.) — Мехмед-бег. Балада. Од Јосипа Берсе. — Српска епика. Из дела Карла Саса „великих епи светске књижевности“. (Наставак.) — Како сте прошли на овоме свету. Од М. Петровића. — Листића. Књижевне новости. — Смесице.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. пр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрација „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 23. У НОВОМ САДУ 5. ЈУНИЈА 1886. ГОД. II.

ДВЕ ВИЛЕ.

На узглављу сам лежао меку,
Пустио душу уз тиху реку
Сећања мила. Река ме поне
И већ јој чујем дивне ромоне.
Нежно ме љулька на таласима,
А жуборима тајанственима
О негдашњим ми збори сновима.
Љулькам се, слушам чедне роморе,
Кад, ал' собна ми с' врата отворе
И преда миоме два дивна створа...
Да-л' су из горе? Да-л' су из мора?
Не знам, ал' видим две виле беле.
Једној у руци злаћене стреле,
Зелени листак, ружа у власи,
На челу звезда: то јој украси.
Другој на глави венац лаворов,
О врату гмизе ситног бисера,
Од морске пене што јој тело,
Од млечног пута светло одело,
Из ока два јој живи сина плам,
Могла би њима пресећи и кам.
С' тог привиђења сав се укочи',
Покрих са блеска рукама очи,
Грло ми нешто притисло, стегло,
На срце ка' да камење легло,
Па таман могах запитат': „Ко је?"
„Хоћеш ли самном у дворе моје?
Хоћеш ли самном у оне висе,
Где са светлости сјај хиљади се,
Где нема ноћи, где нема тмине,
Куд нико не мож' мапитом да с' вине.
Чуј ме. Тамо у високих двори
Над златним троном супашце гори,
Ком је шарена дуга застава
Од алемова крупа блистава,
Од бисера му ступови вити:
На тај ћу тебе да дигнем престо,
То хоћу да ти поклоним место:
Бесмртности ћеш владалац бити!
Па ходи, брале, приступи, ходи,
Да сестра твоја у вис те води,
Посади ми се на лака крила:
Бесамртност је моја држава —
Име ми — *слава*!"
Тако ми прва зборила вила.
Срце ми као снежана груда, —
Ал' кад с' разабрах мало од чуда:
„Носи ме!" рекох. И бела вила
Рашири своја злаћена крила,
Само да седнем, па да полетим...
Ал тад и друге гошће се сетим,
Па нејасним је гласом запита':
„А ко је сестра та поносита?
Причекај мало, стан', не носи ме,
Нека ми рекне и она име!"
„А што разбираш за име моје?
Испуњене ти све жеље твоје.
Полети, иди у дворе слави:
Просто ти, мене што заборави...
Ја ти не могу скинути дугу,
У моме врту, у моме лугу
Нема онога сјаја раскошног,
У зраке што би обук'о те свог,
И који слави бесмртност пали:
Држава моја перивој мали,
Где цвеће расте, где поток струји,
Где бисер круне на те славују,
Где тајна тајни тајну открива,
Где боно срце здравије бива,
Где т' тиха шика љулька сапова,
Из њих те буди гук голубова:
Љубав се зовем, — *љубав* ми име;
Пођи за славом: заборави ме!"
„Љубав се зовеш? Ох, дивна селе,
Рашири твоје те руке беле,
На загрли ме, загрли њима:

У твојима ћу загрљајима,
Да дне, што их још имам, проведем,
На руци твојој очи да сведем.
С тобом ћу, с тобом! Нећу славе, не...

Ти носи мене, ти грли мене,
Ти ме закриј, створе убави
Најлепши божји дарe — љубави!...

Мита Поповић.

ЖИВИО РАДАЈА!

ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА.

СРОЧНО ПАНТА ПОПОВИЋ.

(Настаиак.)

9. Зла времена.

Сусед је ишао по свој авлији и тражио траг марвенски. Наишао је на траг од људи, који су у опанцих у шталу ушли; али нема трага, да су напоље изашли. Ишао је на таван, да види, да се нису онамо попели, али ни ту ни краве ни људи, као да су у земљу пропали. Пукао је глас о томе по селу, пукао по околини, и свако се томе чудио а нико није умео чуду да се довиђе.

Таквих и већих чуда дешавало се у оно доба скоро сваког боговетног дана.

По вредне и поштене људе зла су времена била настала. Ништа, што се год с места мањи може, ниси могао својим звати. Као да си све узео само у зајам па чекаш, кад ће газда по своје доћи, или као да си ти то од лопова украо, тако стрепиш од њих за своје добро. Све ти је стајало као тица на грани. Долете сто чворака на твој дуд. Твоји су, док су на твоме дуду, али докле ће бити твоји? Данас имаш стотину оваца, сутра ниједне. Ниси их ти продао, нити су поскапале, одлетиле као чворци. Данас имаш осам волова а сутра ти јармови празни па ори о себи, ако хоћеш. Ти виноград копаш а други га бере, ти воћку садиш а други је једе. Настала суштa она времена турска, кад се певало: „Србин коси а Турчин односи“, још само што нису децу крали и отимали, да их у јаничаре носе; али су их погдегде опет крали, да их у слепце носе. Кад си залогај устима понео и онда још ниси сигуран био, да ти га неће ко из руке украсти. У по дана из очију су ти крали; шта крали? отимали; ни у револуцији свакој није тако била формална пљачка. Па откуд је то тако могло бити? То је од те претеране слободе.

Тужно се свет дотле на стету, како му се не да слободно кретање, како се не сме човек с човеком састати, и доби се слобода говора, слобода штампе и слобода удруживања, слобода: свађати се, тући се на и — красти. Пођоше се скланати друштва. Овлада свуда манија за удруживањем па се тако и лопови, харамије, и убице удружише. Створише се права друштва лоповска, створише се централни одбори, филијали и агенти лоповски, и штатуте ови себи направише, па ако их министри не потврдише, јер им не поднесоше, а они су их трпили. Адвокати су их бранили а судци их ослобађали. Адвокати су она универзална паста, лек, што од сваке болести лечи. Они лече од увреде части, од опасне претње, од крађе, од харања па и од убијања. Могло се рећи, да пре но што је лопов пошао у крађу, да му је адвокат направио обрану за случај, ако га ухвате.

Радња је стала била, само је трговина цветала, али са краденим стварима. Ко ће да ради давава за другог? И сам живот се поштеном свету дотужао. Тако није могло остати, морало се ма чиме бранити. Власти тада изумеше друштва, која ће поштен свет од лопова и хуља да чувају. Свака општина најмила је десетак дванаест људи да је чувају; али то не беху чувари, то беху привилегирани лопови, лопови, који су имали дозволу, да краду. То беху кесеџије, што ударају намет на вилајет, то беше контрибуција права, разрез ратни, за војску, која рата и не види него пождере све по логорих и још и пљачка оне, које треба да брани.

Свака је општина по неколико хиљада плаћала тима хуљама. У милијоне износио би у држави тај порез за лопове, и опет зло; крало се као и без њих; не, него још горе, онда се крало без њих а сад с њима. Нуз то се свет варао. Док није чувара било, ниси се имао ни у кога уздати па си сам чувао. Сад су ту чуварн и то такви, који плаћају штету; али како је, жалостан, плаћају! Полу, трећини ако добијеш, онда хвали Бога.

Уз чуваре створише се и врачари. У сваком селу има по који врачар, који карте баца и каже ти, где ти је изгубљена ствар; али је у тих врачара белега скупа; трећина, половина, што те ствар košта, њихова је. Мораш и на то пристати, јер ако добијеш твоју ствар, која ти је од потребе, а иначе је нестане и онда кад ти чувари плаћају, онда или још мање добијеш, јер ови свачем побијају цену, или се мораш с њима вући по суду.

У кућама врачарским, тих пророка новога доба,

расипа се немилице. Ту се само једе и пије, па ту је песма, ту је свирка. Ту је друштва из места, ту је гостију са стране, па ту не фале ни чувари сеоски. Они се изговарају на то, да иду да ватају пријатељство, да их не дирају. С хуљом пријатељство хватати, да те на миру остави, то је као да се чобан с курјаком пријатељи. Знају то чувари сеоски, па не иду они онамо, да се старају, како ће што сачувати, него да се договарају, како ће што склопити. Преко дан се ждере и спава а ноћу на посао, лопови на једну а чувари на другу страну.

Чим сване, одмах ево ново: овде су ноћас прокопали, онде су обили, овом су одвели коње, ономе волове, овом однели рану с тавана, оном похватали живину.

Уз толики „сабадњаг" у крађи и ко није никад мислио лопов бити, прохујало се. Ником ниси смео више веровати. Прве газде или су крали сами или су примали крадено. Било је салаша, где је увек оседлан коњ у штали стајао. Ту је конак каквог бећара на гласу. Све је то крало на све стране. Шта више и чувари су крали један од другога. Деси се, да један човек узме чуварлук од општине под аренду. Он онда подвеже општини своју сермију па сам себи ортаке бира. Он је сдговоран за штету а ови нису. Таки арендатори стубоком пропадну. Њини их људи највећма убијају. Што не би, кад они не одговарају за штету.

Из живота тих чувара, што нису одговарали за штету, навешћемо овде, шале ради, да ту суморну збиљу у досађењем приповеданју мало ублажимо, једну малу анегдоту.

Договоре се два таква чувара, да украду на једноме месту пар ћурака. То је трећи чувар дочуо па назорце за њима. Један од оне двојице пређе преко зида па ће ухватити ћурке и овом другом додати. Кад је први прешао преко зида, онда онај трећи пође оном другом, који је чекао да прими ћурке. Овај се поплаши и побегне а трећи стане на његово место. Онај први држи, да је још његов ортак под зидом, па, док он не пређе, даде ћурке овом трећем, али док је он прелазио, овај трећи умакне с ћуркама. Први пређе, нађе свог ортака и пита га, где су ћурке; овај му каже, али он не верује, но вели, да их је он склонио, да их сам поједе. Реч по реч на дође и до боја, те би и крвавих глава.

Кад су сви чувари за штету пододговорни, онда онет они, који су поштени, пропадају. Хуље ортаци краду па, ако заједнички и плаћају штету, они су себи накрали, а оном поштеном одлази његово рођено. С тога поштен човек није хтео ни бити чувар, и тешко је дванаест поштених људи наћи, који ће да буду чувари. Хуље, најнеуредији свет, били су дакле чувари реда. Мачка је чувала сланину. Био је дакле прави дармар, анархија у најлепшем цвету.

Матори краду, отимају и убијају се, па и младеж распуштена и покварена, да грље не може бити. У коло на рогаљ, свуд се то с пожеви и с пиштољи иде. Ту се коље и убија као усред грађанскога рата. Отимца, гора но у Арнаутској. Игра коло насред села а хуље дотерају кола на коју хоће девојку. Сирота није с момком никад ни речи проговорила, и не познаје га, или, ако га и познаје, она га и можда мрзи као крвника; али момак покаже прстом, коју жели, и она је пропала. Одвуку је и осрамоте је на врате кући. То гледи свет, то гледи општина, то власт гледи; али нико се не миче. Све је то које застрашено које подмићено. Глава ти увек о концу виси. Кад пођеш од куће у село, треба да се са својима опростиш као да ћеш на војску или у пустињу, где су најљуће звери. И кад у цркву пођеш, треба тестаменат да направиш, јер не знаш, откуд може тане дозујати. Бећарија окладала по крчмама и сокацих, туче се и пуца, и не гледи, куд тане може заћи. Нигде склониште за гоњеногa, и у саму општинску кућу одвијаће те банов слободњак и тамо на очи кнежеве утући.

Па што се даље не тужи? питате.

Што даље то горе.

Највећег зликовца ухвате у злу делу, вежу га и однесу у сремски суд; али он је пре дошао кући него општински пандури, који су га отпратили, исто као онај ђак, што га је отац однео у немачку школу, а кад се отац кући вратио а ђак му капцију отвара. Шта ћеш сад с њиме?

Дошло је било дотле, да се по неколико суседних кућа слагали на сами наизменце сваку ноћ себе чували а и даљу стражу су имали, која би их алармирала, ако би ко кога из њиховог друштва напао. Но то власт није трпила; она није трпила у државни државу, у општини општину, није трпила људе, који се од зла бране а трпила је оне, који зло чине. Ако се ти поштени задругари из друштва за самообрану сукобили са хуљама, те је до суда дошло, они су били криви. Ко је њих овласти', да буду себи полиција? Да нема невољала света, не би требало ни суда ни адвоката, а што је оних више, то је овима последњима боље.

Ништа дакле поштеном човеку није остало, него испродавати све и селити се у ону земљу, где ако и има суда, нема бар адвоката. Заиста зло и наопако.

10. Гроф Радаји.

У општинским представништвима, у вармеђским скупштинама и у самом земаљском сабору чуо се јаук поштена света: помагајте, утукоше нас хуље!

Шиљани су од вармеђе комесари несигурности, хтедох рећи сигурности, у опасне крајеве, проглашивано је опсадно стање; али ништа није помогло. Није закон неваљао био, људи су само грешни. Редовне власти, редовни судови нису били у реду и да се реда направи, морало се ванредним путем ударити, али и тај ванредни пут не би био помогао, да се није ванредан човек нашао. Тај ванредни човек, тај Краљевић Марко новога доба, тај кнез Милош у Мађарској био је гроф Радајн.

Да страшна имена злиховдима. И данас још кад се читају по новинах извештаји о раду саборском у Пешти па се спомене име Радајево, задрхће читава легија неваљалих грађана: шта, шта пише у новинах? да неће опет доћи Радаја? а поштене, вредне душе уздану на веле: о, дао би Бог.

Томе је човеку у доба, о коме ми у овој приповетци пишемо, дало министарство особиту власт, да сам вата хуље и сам да им суди; дало му је полицијску и судску власт. И он је ту власт извршивао најжешћом енергијом, најљућом строгошћу и највећом неприступачношћу. Можда је и претерао по који пут. Можда је уз гомилу трутова друштвених и коју пчелу згазио; али да није тако радио, све би пчеле пропале. Но није ово сравнење згодно, него треба рећи: у клупчету отровних змија можда је кога и гуштера убио па то онда није велика штета; јер гуштер ако и није опасан, ипак је гадан.

Било ово или оно, тек глас Радајев постајао је у оно доба за хуље сваки дан све страшнији и страшнији. Од њега се ништа није могло сакрити. Он је нашао убице, што су пре тридесет година крвно дело учинили, он је нашао коње, који су на крај света одведени, чивуте, што су сиротињу пуку осигуравали и шпиритусом је тровали, нашао је врачеве и врачаре, све пандуре и комесаре, све пасоше и нотароше, почео је од земунице па се попео на адвокате. Где мене, какве адвокате? на дукате и трокате куће и дошао би био и до великих палата, да није оне немачке пословице: „мали се вешају а велики пуштају“, те се опет спустио на ниже: на чарде и пустаре; али и то је доста. Бачка је уједаред пренула душом као опсађена варош, кад се опсада уклони.

Сада се њиси требао закључавати, њиси требао сам стражарити, нису ти ни други стражари требали, а све и да су ти што требали, не би их нашао, Радаја их је све у Сегедин прикупио па је, без њих, сам читаву Бачку и Банат боље чувао него сви и царски и краљевски и вармеђски и општински чувари.

Сада је ратар могао мирно оставити плуг на њиви, са коња уларе скинути па их у пашу пустити, а он одмах с вечера извалити се на хркати дотле, док га шева не пробуди. Тако одморан могао је сутрадан што и урадити. Жена ако је у вече простирала кошуље на сведри па се кише не боји, од другог чега нема се плашити, може их и преконоћ сушити. Мајстор не мора у вече алат склањати и у затвор уносити на ујутру дангубити са изнашањем; јер, где га у вече остави, ту ће га ујутру затећи. И сам лецидер могао је свој мељљани еспап под шатром на пијаци оставити а он отиђи кући да спава. У винограду није више требало пудара, на њивах субаше. Радаја је био и паша и субаша.

Не фали ниједног грозда, ниједног зрна варива, ниједне кућице кромпира или главе купуса. Па кад су те главе на миру биле, може се мислити, како је са човечићима било. Само од Бога, од никаквих крвника више њиси се имао бојати. На и сама марва канда је знала за Радају. Нигде штете у забрани. Друмови, линије, жито, све је то цело, као цела форинтача, коју чивути нису обрезали.

Него је био страшан тај Радаја.

Многе је сам звао а многи су и без позива ишли; није нужно било никог везивати и пратити. Као жаба што од страха сама скочи змији у уста, тако су зликовци све летили у Сегедин. Но било их је, који су пронашли, да је боље њих Богу, него Радаји на истину, па и одлазили су.

II. На искушењу.

Баш када је чича Јова са Пером заклао суседову јуницу, стигао је позив на крчмара Саву, да за 8 дана иде у Сегедин.

Пера је премрло, кад је то чуо.

Да неће Сава и његово име при истрази споменути, а како зликовце у Сегедину испитују, исповедиће се боље, него што би се попу на самрти исповедио.

И чича Јова се забринуо јако, тако је бар по његовим речима изгледало.

— Синко, рекао је чича Јова Пери, кад је чуо за Саву крчмара, неће бити добро. Ја сам ти несрећан у крађи. Први пут украдох па ето Радаја. Откуд га нечастиви сад баш донесе! Сад се мора, брајко, на опрезу бити, траг се мора заметнути, да ни Радаја не може на њега наћи. Што се слободније будемо владали, тим ће се мање на нас посумњати.

Прво искушење.

Док је он то говорио, викао је Чивут: коже, коже!

— Ха, баш добро, сад ћемо продати јуничину кожу, да се бар она код нас не нађе, рекао је чича Јова.

— Где би наопако то радио, чичо, та познаће по жигу, да није наше марвиче.

— Хоће да, зар ће он гледати жиг, а и откуд

зна Чивут, какав је наш жиг, а сусед ће и сам рећи: није то од моје јунице, откуд би у то страшно, Радајево доба смео чича Јова туђу кожу продавати?

Чича Јова је дозвао Чивута, па се ценкао с њиме толико, као да му није крадену ствар продавао. Пера није смео да буде при погодби, па тако није видио ни Чивута ни кожу.

— Где си ти, море, питао га је чича Јова, кад је отишао Чивут и однео кожу. Ти ћеш мене, кукавицу једна, још у зло увалити. Шта се плашиш? Треба се чинити невешт свега. Ни Радајев Радаја не би могао помислити, да сам ја крадену ствар продао, тако сам се ценкао. Тако треба, није то лако хуља бити, мој синко. Има ту муке свакојаке. А ти, какав си, још ћеш напослетку сам отићи у Сегедин и пријавити се, да био лопов.

Друго искушење.

Тога дана после подне призваше опет чича-Јова Перу:

— Синко! Све горе и горе. Ја сам се обрадовао, само кад сам кожу продао, а на месо сам и заборавио. Мислио сам мало час да га гдегод закопамо, али већ се зна у селу, да смо заклали марвинче.

— Шта наопако, па шта ћемо сад? упаде му у реч Пера а од страха дакле већма него враиче, кад га истргнеш из мачкиних уста.

— Није још наопако, али послушај ме даље. Сад баш прошао поред наше куће пандур, што си га ти тукао, па ми каже: А, чича-Јово, зар ме нећеш звати на паприкаш?

— А откуд ти знаш да сам ја кувао паприкаш?

— Намирисао сам ја, вели он. Знаш, синко, да ти пандури имају добар нос.

— Е појели смо ми већ паприкаш, рекох ја, да бих га се отресао.

— Ако сте сав паприкаш, нисте све месо појели, једно марвиче не може се уједаред скувати, доскочио ми је он.

— А откуд ти мислиш, да смо ми марвинче заклали?

— Но баш кад питаш, право да ти кажем. Ноћас сам ја напољу пред општинском кућом спавао, па сам пред зору чуо неку рику, тако из ваше авлије, али се нисам на то ни осврћао, но кад сам јутрос чуо, да је нестало суседове јунице, ја сам одмах помислио на Перу, па да му се за оно у недељу осветим, а ја сам дошао вашој кући; врата су била отворена; ја сам у авлију ушао, вашке ме ваше, знаш, већ познају а и забавиле се око дрвата марвенског, довукао сам се до пред шупу и све сам видио —

— Шта, видио — на хоће ли тужити, прекиде опет Пера чичу.

— Чекај море, ала те боде та чела за клобуком. Мислио сам, каже пандур: а, Перо сад си долијао; али кад сам видио, да и ти око марвинчета радиш, онда сам се шинуо по челу, како нисам могао помислити да ти нећеш допустити, да Пера што крадено твојој кући доведе. Замачио је марвиче ваше добило наступ, кад је рикало па си се поплашио, да не угине те си га заклао.

— Није то, рекао сам му ја, него одрешио нам се ждребац па отишао у вољуску шталу па тако ударио једну јуницу по нози, да је на поле пребио те сам је здраву читаву морао заклати; него кад те нисам звао јутрос, а то би, знаш и сам, учинио, да сам те видио, а ти дођи довече на вечеру па ћу те и с оном мојом прзницом измирити. Је ли, синко, ја мислим, да ће то добро бити, данас треба са сваким у љубави живити; јер данас тек зуцне когод штогод, ето Сегедина.

— Па да ја своја кривника још частим? Да није Миленка тргла му најак на страну, расцепао би ми био главу на две поле оном ајдучком у колу.

— Е тако је, синко, човек, који није чистих руку, мора свашта да прогута, зато: „Благо човеку који не иде на скупштину безбочничку и на путу грешничком не стоји и у друштву неваљалих људи не седи“, каже свето писмо.

Треће искушење.

Чича Јова позвао је на вечеру осим пандура још и других људи. Сви се већ искупили и поседали за сто те нису мученице. Пера је отишао, да по заповести чичиној уноси паприкаш. Разасуо га на две на три чиније, да се разреди по столу па ће једну по једну уносити.

Донео је прву до собних врата па је онда ту застао и чинију из руку испустио. А и како не би, кад је пред њим стајао чика Гавра, од кога је украо јуницу! Док је он у кујни сипао из котла у чиније, ушао је сусед Гавра у собу.

— Сад сам готов, шта ће тај ту, помислио је Пера, а чинија и сама исклизла му из шака.

Али није било тако страшно.

Чича Јова кад је већ звао друштво себи, није могао заборавити на првог суседа свога, с којим се особито лепо живи.

А друго, то би тек ало било, да га сад звао није. Сусед би одмах посумњао, да ту има нешто кад га чича Јова не зове а иначе га увек зове.

Нађоше и суседу места. Чича Јова је покупио паприкаш са земље говорећи: ваља и ваше наранити, и дао је то сину, да вашкама изнесе, а он је отишао у кујну и донео друге чиније.

Жена чича-Јовина поболела се нешто још синоћ

јамачно се уплашила, кад је сина крвава видела. Чича Јова морао је даклe сам с Пером око стола служити, а и сами су паприкаш скували.

Чича Јова нуди све госте редом а понајвише суседа:

— Једи, човече, шта примижгујеш, једи, као да своје једеш.

Сусед је на то уздануо и рекао:

— Та да сам је бар појео; него сам је за ма какве битанге чувао, Право имаш, чича-Јово коли на једи, каква су данас времена, не вреди радити ни чувати. Али нека, нека, само да Бог подржи тога Радаја. Пресешће неком моја јуница.

Пера је стајао као на угљевљу, једва је чекао, да се гости разиђу; али ко би од тако лепог паприкаша и тако ваљаног вина кући се журио!

Већ се сви били угрејали. Чича Јова има хрђаву нарав, кад се напије, све хоће другом да каже, што-год зна, и тога се Пера још највећма плашио.

Мало, мало па загрли чича Јова суседа, чика-Гавру.

— Ej, мој лепи коно, казао бих ти нешто — али нека, други пут.

— На реци одмах. Што ће бити јесенас, нека буде вечерас.

— Неће, неће ти бити право, али зашто да ти не кажем — та тај мој обећењак тамо, е—е, но све то још може добро бити; али казаћу ти други пут.

Чича Јова је мислио да каже, да би искао његову кћер за Перу; али се бојао, да је неће овај за ту лолу дати, а Пера је опет мислио, да чича хоће суседу да каже, да је Пера украо његову јуницу. За то је непрестано час бледио час црвенио, био је као у врућици, а уз то је на оца увек помркивао.

— Но, но, одговарао му је отац на то, знам и ја што, нисам ја пошао памет.

Кадгод у ноћ разишли се гости, И за чудо и сусед Гавра је здраво весео био. (Наставиће се.)

УВЕЛОЈ РУЖИ.

Миришљаво чедо младога пролећа!
Гледам листе твоје, што се тихо суше;
Твој ме лик блеђани њеног лика сећа,
А твој лепи мирис њене благе душе.

Он ме сећа давно минулих времена,
Буди ведре дане и вечери бајне,
Пред мојим очима трепти слика њена,
Са светим изразом љубави бескрајне.

Бледо јој је чело, помршене власи,
Своје сузне очи подигла је горе;
Она гледа сунце, што се тихо гаси,
И запад претвара у пламено море —

Беше тако мила! као млада Пери,
На цветном уласку изгубљеног раја,
Што блудећи плачна око светих двори,
Сања благи живот вечитога маја...

Слатка ме милина понова облеће,
Ал' се горко туга са милином плете —
Моје сретно доба вратити се неће,
К'о ни румен твоја, увенули цвете!

Треба-л' песма моја судбину да куне?
Ах, на мојој лири, од жалости беле,
Ја сам већ одавна покидао струне,
Што звоне спокојство, радост и весеље.

Београд 21. маја 1886. **Војислав.**

ИРИНА.

НОВЕЛА СВАТОПЛУКА ЧЕХА.

ПРЕВЕО П. ПАДЕЉСКИ.

(Наставак.)

II.

Тако је Свеслав само неколико часова проспавао на меким свиленим душецима, бацио је брже боље јорган на страну и обадвема ногама стао на лепу кожу испред кревета. Први му је корак био к прозору.

Слика, коју му је фантазија ноћу у оквир од прозора метнула, ни налик није била на ону, која је сад у ствари пред његовим очима. Жарко сунце дизало се у пуном сјају над далеким хоризонтом, а у његовим зрацима трептали су као злато небројени предмети, који су оживљавали целу равницу. Гајеви и шуме, расејани шарени џбунићи, језера и потоци, крстови с распећем по њима, разне куле и црквена кубета, опкољена већим или мањим кућама и кућерцима — све то и још много шта виде ту лепо насликано на грдном разастртом ћилиму. А баш доле испод замка видио је из перспективе живо местанце, засађено бујним, зеленим дрветима; још је могао и метеж приметити, који је по великим улицама би-

као све већи, на разним балконима и отвореним прозорима с раичешљаном косом девојачке главе, које извириваху преко цвећа у лонцима.

Напослетку погледи Свеслав балкон и капије од самог замка; затим је гледао на бујне круне ораха и кестенова, који су на левом крилу замка и високи зид надмашавали. Ту је био онај парк, о ком му је пријатељ много лепог приповедио. Представио је себи, како је то пријатно, ујутру се шетати по том зеленом лавиринту, у тако чарним бојама. И није могао одолети, а да не жртвује неколико часова, који су му још до доручка преостајали.

Кад се већ обукао, изиђе кроз лавиринтске ходнике преко степеница у пространу од оне стране замка, на којој је видио орахе и кестенове. Али брзо нестане конца, по ком је ишао, и у правом смислу речи заиђе у том грдном, пустом замку. Испочетка му се допадали дуги ходници, који се овде онде укрштаху, стародревне слике обешене на зидовима, нејасни „молерији“ по плафонима, разни изгледи на околни крај, неке зграде, које је кроз високе прозоре виђао, али напослетку му је додијало то лутање, јер је више пута дошао на место, где је већ био.

Врло се дакле обрадовао, кад је на дољњем крају једних степеница смотрио отворена вратанца, а кроз њих лепо зеленило. За часак стрчи доле и стане испред парка. Неколико каменитих степеница водило је управо песковитој, травом обраслој стази, око које се подизала грдна дрвета; крадимице проваиривају црна дебла кроз разне листате изданке, који су у зеленој трави међу свакојаким цвећем избили.

Свеслав се дубоко задубио у пусти парк. Награда, што је толико лутао, биле су особите драži, које је у парку нашао. Сваки савијутак од стазе даваше му нов појетичан утисак. У тамном сену маховином обраслих дрвета нашао је сатире и сфинге, које је подоста изео зуб времена. На другом месту видио је чисто зеленкаст сумрак у округлим ресервоарима за воду, где је још местимице лежало октобарско лишће, даље су лежали у потоку остатци некаданьег моста, које је водено биље прекрилило. Горе се вијале плаве либеле, а око њега нагло се високо дрвеће, које се својим врховима горе додиривало. Још је видио и једну кућицу међу дрветима, која је већ доста опала била.

Дуго је гледао као нем, раздраган посред тих лепих појава, али на један мах застане. Ни макао се није. И дисати је престао, а укоченим очима је гледао на једно место.

Стајала је тамо сфинга од камена, која је већ скоро поцрнила и доста излупана била. На леђима горе, и не гледајући у њу, седила је млада девојка. Није лако замислити, каква је противност била између тог свежег струка и тог туробног, мртвог кипа. Лутарьи зраци са страхом се увукли кроз густо лишће грдних дрвета па су јој правили светао зајр над главом и позлаћивали свиону косу, која је сва раичешљана пала на бео врат и обла рамена млађане јахачице. Била је у простом оделу, али је то одело инак сведочило боље стање, само што је доста небрежљиво и фантастички удешено било, негде окецано а негде богме и издерано. Са стране те сфинге извиривали испод хальине нежне ножице са лаким лепим папучицама, које је само на прстима држала.

Лице девојчино, наполак окренуто, беаше мало и имаћане нежне, млађане црте, а придобијаше гледаоца, како белим рамењима, и рујним образима, тако и детињом сањарију, која се преливала по лицу. Очи јој беху некуд далеко упрте. По Свеславьевом мњењу највише ако је шеснаест година могао имати тај драженси створ.

Мислио је, да пред собом гледи краљицу јутра, у чијој је руци и топлота сунчаних зрака и свежина орошеног цвећа и веселост пробуђене природе и тиха глазба у најслабијем пијанисиму, зујање пчела и мушица, циркут тичица и звон далеких, далеких звона . . .

Дуго је тако стајао Свеслав задубљен у мисли недалеко од мале лепотице, а дуго је и она издржала, да се у својој сањарији ни макла није. На један мах окрене главу и њено се око сусретне с оком онога, који се њој дивно, а она о њему ни мислила није. Ужас, страх и стид проби јој лице; остави лавицу и подскочивши лако, за час је нестаде у густом зеленилу. Међутим није ни приметила, да јој је једна од малих папучица крај сфинге остала.

Свеслав гледаше још на камену сфингу и питаше сам себе, није ли то било створење његовог уображења, појава пустог парка, несички удешена, или је он баш зацело нешто видио? Али је папучица, што је сад остала, сведочила, да је то јава.

Брже боље скочи онамо и подиже онај лепи доказ јаве, коју би можда без њега у царство снова отправио био.

Држећи папучицу у руци превртао је, гледао, завиривао и шта све није премишљао. А ту се већ може нешто и размишљати о папучици, која је мало час на нежној нози била.

Чија си ти? питао је Свеслав. Како ти име плашљивој власници? Живи ли у замку? На сваки начин, јер како тако рано да дође у парк? Али чија је кћи? Можда немог кључара? Је ли и она једна од оних шест Дијана, о којима се тај дон Хуан тако рђаво изразио. Али доста већ, узалудне мисли!

После дужег, залудног премишљања дошао је за-

љубљени Свеслав до тога, да се на тај начин не долази до циља и да ће најбоље бити, ако ту напучицу сачува, јер само ће тако дознати, ко бејаше оно љупко девојче. С уздахом дакле метне ту драгоцену напучицу у напрсни џеп.

А било је већ и крајње време, ако није хтео, да неноване очи открију тајну, јер баш у тај час се појави на противној страни у сени међу дрветима сухо, мушко лице, које се с необичном грандецом држало. Тај, што је долазио, био је одевен у халинама стародревне моде, с црном кртом поштом, ради које је морао врат укочено да носи. Цео његов изглед и његово држање даваше му тип патримонијалног редитеља из старог златног доба.

Човек се тај приближивао Свеславу.

Кад се већ на неколико корачаја приближио, потрудно се што боље да даде својим крутим цртама на лицу љубазнији изглед, покушао је да се лепо поклони, али то му због поште баш не испаде за руком. Подиже онда руку са белом као снег манжетом и тури ју као какав дипломата у недра.

„Имам ли част говорити с господином Радићем?“ упита озбиљно с неким нагласком на свакој речи.

„На служби, моје је име Свеслав Радић. Господин гроф ми је поверио, да овдашњу библијотеку доведем у ред“, одговори Свеслав.

„Његова грофовска милост“, рече на то незнани с још већим нагласком, „изволила ми је послати једно милостиво писмо с још неким инструкцијама. Ја сам управитељ овдашњег замка“.

После кратке почивке, коју је управитељ баш с намером учинио, да би се Свеслав мало промислити могао, рекнише: „сад изволите на доручак, уједно ћу вас и своју породици приказати. Онда ћу вас одвести у библијотеку, која једва чека на руку, што ће је мало у ред довести. Како нисам имао милостивих инструкција, то сам ју онако оставио, како сам је при смрти покојног господина грофа нашао.“

После тих речи ућутао је управитељ пун достојанства, а ћутање је то прекинуо тек код уласка у сјајан салон, који је породици његовој за трпезарију служио. Ту је све тако спремљено било, да на онога, који унутра уђе, одмах велики утисак учини: леп, прави порцелан, негде с лепим сликама, сребрне кашичице с јасном сигнатуром, везови на кадивеним наслоњачама, многи разни судови и друге ствари, а то је све требало госта на први поглед да увери, да су укус и умесни раскош идоли у тој кући.

Свеслав буде приказан и сваком удворношћу примљен; госпођа управитељка, горда и мирна у лицу, на којем си приметио, да само обрве и уста раде, подсећала је укоченим достојанством целе своје појаве на дворску церемонијалку из прошлих времена, а на ћеркама се видило, да су у њеној школи одрасле.

Свеслав је мотрио све редом, али је заман тражио оно лепојче. Међутим се уверио, да је дон Хуан рђаво судио; три од тих Дијана доживиле су век, у ком се дан рођења већ не слави вине, једна је можда последњи пут славила, оне друге две биле су још доста младе, и лепе, да би им се многи радо за Актеона препоручио.

За дорученом задобије Свеслав управитељичино поверење тако, да му је приповедила, како нерадо силази у те грађанске кругове, како надувене госпође немају ни трун лепе назике и обичаја, како су им кћери неизображене намигуше а синови неотесани медведи, који ни појма немају о пристојности и удворности, а сваки тренутак, који она мора са ћеркама у том друштву да проведе, како јој је велика жртва. Управитељ пак разуми цркву слику неблагодарности, какву себи варошани доле сваком приликом према њиховом доброчинцу, његовој грофовској милости, допуштају, јер га сваки час са понизним супликама узнемирују а он им помаже и дрвима из шуме и колима, ради за њих на високом, месту, даје им богме и готових новаца.

На Свеславу се могло приметити, да му се не допада, шта ти филистери већ чине, али је међутим сркао кафу из лилипутанске чаше и загризао парче колача мало дебљег нег хартија.

Једва је жив дочекао, кад је управитељка изјавила, да је доручак готов, а управитељ га позвао, да иде у библијотеку.

(Наставиће се).

УЗ ЉЕЉЕВЕ СТРУНЕ.*)

ПЕСМЕ БРАНИСЛАВА Ђ. НУШИЋА.

ДРУГА КИТА.

XI.

— Сестро Јано, што се не удајеш? —
— Брате, рано, нико ме не тражи;
У колу сам прва мома била,
На прелу сам вранки враговала:
Ја не хтедох сукње и прегаче,
Већ варошки фистан наборити;
Ја не хтедох јелека чоапа,

*) Види „Стражилово“ 1885. број 24.

Већ чаршиско ермали либаде.
Враним веће, не навранила их,
Бојим косу, не обојила је; —
Похођани све цуре одвеше,
Све одвеше, мене обиђоше!
— Сестро Јано, да л' хајеш, да л' кајеш? —
— Брато рано, на што ћу да кајем,
Кајаће ме моје седелице!

XII.

Хтели да ме зете у попа;
У попа је лепа најмлађа,
Беље јој је лице од снега,
Црње су јој очи од ноћи,
Ведрије јој чело од сунца,
Вранја јој коса од гâка. —
Хтели да ме зете у попа:
У попа је лепа најмлађа,
Но ни мајка неће лепоте,
Веће мајка хоће радиље,
Мени друга, себи одмене.

XIII.

Три су сестре чубар цвеће брале,
Чубар цвеће и шимшир зелени.
Сабрале их у три росне ките,
Свака својој кити говорила;
— О мој чубру, моје зеленило,
Мој шимшире, моје невенило,
Још вечерас мириште мени,
Мириште али не вените,
Кад ми сутра похођани дођу,
Да китите чаушу[1]) шајкачу!
Кад, а сутра сунце огрануло
Да огреје три невесте младе,
Бубањ бије, зурле[2]) зурлукају,
Песму виј чили похођани,
А домаћин отвара вратнице.
Опремају с' младе невестице,
Опремају, не допремају се,
Сузе лије најмлађа невеста,
На зло слути, никоме не каже,
Увела јој кита чаушева,
Шимшир цвеће, жуто као смиље,
А у чубра лишће опануло. —
Што слутила, не слутила заман,
Шимшир цвеће не венуло заман,
Нит' је заман чубар опануо. —
Проговара сватом' домаћине:
— Сватови моји, добро сте ми дошли,
И са собом добра доницли,
И у мене дуго гостовали;
Ал' ја видим два чауша само,
Да ми није трећи закаснио?"
Ал говоре сватови домаћину:
— „Није трећи чауш закаснио,
Него с трећим зетом остануо,
У зета ти јесте доста блага,
Јесте блага, јесте и лепоте,
Ал' он има стару седу мајку,
Има мајку, ал' јој синак није,
Није синак да поштује мајку,
Није синак да походи мајку,
Није синак да негује мајку,
Није синак да понуди мајку.
Клела га је, ал' га не доклела,
Већ кад хтеше похођани поћи,
Не хтеде му благослова дати! —
Кад то чула најмлађа невеста,
Проли сузе на увело цвеће,
— Мој шимшире, ти моје босиље,
О мој чубру, моје жуто смиље,
Несуђена кито чаушева,
Нити ћете кад ви освежити,
Нити мене когод запросити!

XIV.

Трипут никла трава на завојке,
Трипут прошли божији празници,
Потрулише гуње и јабуке,
Увенуше чемин и ружице,
А мог драгог нема да ми дође.
Још босиље, моје мило цвеће,
У градини што тужно мирише,
Цео дан плевем, јутром га залевам,
Са њим млада само разговарам!

XV.

Устока се разиграла уз саба-зоре,[3])
Па догнала абер[4])-ружу Кати на дворе;
Послала је пембе[5]) Ата, сарајско луче.
Не мирише абер-цвеће, него јауче:
Асли васли[6]) љубиш, Като, Дилбер-Младена.
Асли васли, Ата ти је замена;
Акмаџа[7]) је Атин поглед, отеч' сокола,
Из сред твога вјерна срца, чврста окола;
Армаган[8]) му лепши спрема Ата кадуна:
Уста су јој рубин-чаша, чаша сладуна,[9])
И лепши је Атин ченз,[10]) срце мазија,[11])
И сво благо, што бабова пише јазија![12])
Пасмеја се лепа Ката ђул-мезилији,[13])
Поручује лепа Ката ђул-аберлији:
— „Није лепши Атин ченз, макар блага сва,
Младену је драже благо вера Христова!"

[1]) Чауш у сватових — фиглер. [2]) Зурле — инструменат, којим су турски Цигани пратили сватове. [3]) Саба-зора — најранија зора. [4]) Абер — глас. [5]) Пембе — лепа. [6]) Асли васли — узалуд. [7]) Акмаџа — кобац. [8]) Армаган — дар. [9]) Сладун — слатко пиће. [10]) Ченз — мираз. [11]) Мазија — челик. [12]) Јазија — књига (тестамент). [13]) Ђул-мезилија — ружа поштарка.

СРПСКА ЕПИКА.

ИЗ ДЕЛА КАРЛА САСА „ВЕЛИКИ ЕПИ СВЕТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ“.

(Свршетак.)

Једанаеста песма, којој је наслов «Косовка девојка»*) ваљда највећма дира од свију. Њен песник — зацело није онај, што у осталих, које су по свој прилици једна по једна постале, у разна времена, из појединих делова предања, што вековима живи на уснах народних, од разних песника удешене у стихове — песник те песме, велимо, младу девојану, с којом смо се састали у шестој песми, доводи ни бојно поље, које покривају мртваци и рањеници.

Ево је целе, да покаже омирску јасну предочност и аријску непосредност осећаја, која се тако сретно спаја у гдекојој српској јуначкој песми:

* На мађ. препео и Сенеч, у збирци својој (123—128. с.)

Reggel a rigómezöi lányka,
Jókorán, vasárnap hajnalával
Megy ki szép vasárnap, kora reggel,
Felgyürközve fehér inge-újja,
Fel van gyürve hófehér könyékig;
Puha vállán hófehér kenyért visz,
S két arany pohárt a két kezében.
Az egyik pohárban tiszta friss víz,
A másik pohárban van piros bor.
Csatatéren járdal most a szép szüz,
A dicsö czár gyászos csatatérén.
Megforgatj' a vérökben fekvöket.
És ha köztök olyra l-l, ki él még,
Friss vizével azt tisztára mossa,
Ajakára piros bort csöpögtet,
S enni ád a hófehér kenyérböl.
Járdaltában igy bukkant esetleg
Orlovics Pál ifjú hös vitézre,
Ki a czárnak zászlóját bordozta.
És szegényt még életben találá —
Jobbik karja tőből volt levágva
És a balláb térdéből fityegve,
Egyik oldalborda úgy kitörve,
Hogy a fél tüdője is kilógott.

Öt tisztára mosta friss vizével,
Ajjakára piros bort csöpentett,
S megtetette a fehér kenyérböl.
Szive hogy alélttából földobbant,
Orlovics Pál igy kezdett beszélni:
„Szép hugom, hejh, kossovói lányka!
Vajmi szörnyü bánat üz ki tégod,
Itt e hösi vérmezön bolyongnod?
Kit keressz e vérmezön, te szép szüz?
Tán fivéred? vagy bátyád fiát tán
Keresed te, vagy tán ösz atyádat?“
S a rigómezöi lány viszonza:
„Drága bátya, ismeretlen harczos,
Nem jövök én rokonim' keresni,
Sem fivérem', sem bátyám fiát nem
Keresem, sem ösz atyámat itt én.
Nem tudnád-e, ismeretlen harczos,
Hogy adatta Lázár czár badának
Még utólszor a szentséget? Úri

Vacsorához ment az összes tábor,
Legutól ment három hösi vajda:
Milos vajda volt az elsö köztök,

Уранила Косовка девојка,
Уранила рано у недељу,
У недељу прије јарка сунца,
Засукала бијеле рукаве,
Засукала до белих лаката.
На плећима носи леба бела,
У рукама два кондира златна,
У једноме лађане водице,
У другоме руменог вина;
На се пеће по разбоју млада,
По разбоју честитога цвећа,
Те препеће по крви јуначке;
Ког јунака у живову нађе,
Умива га лађаном водицом,
Причешћује виноом црвеним
И залаже лебом бијелијем.
Намера је шмерила била
На јунака Орловића Павла,
На кнежева млада барјактара,
И њега је нашла у живову,
Десна му је рука осечена
И лијева нога до колена,
Вита су му ребра изломљена,
Виде му се дигерице беле;
Измиче га из те многе крви,
Умива га лађаном водицом,
Причешћује виноом црвеним
И залаже лебом бијелијем;
Кад јунаку срце заиграло,
Проговара Орловићу Павле:
„Сестро драга, Косовко девојко!
Која ти је голема невоља,
Те препећеш по крви јуначке?
Кога тражиш по разбоју млада?
Или брата, или братучеда?
Ил' по греху стара родитеља?“
Проговара Косовка девојка:
„Драги брате, делијо незнана!
Ја од рода никога не тражим:
Нити брата, нити братучеда,
Ни по греху стара родитеља.
Мож' ли знати, делијо незнана,
Кад кнез Лазар пречешћивао војску
Код прекршене Самодрежке цркве,
Три недеље трипут причешћивао?
Сва се српска пречестила војска,
Најзесније три војводе бише:
Једно јесте Милошу војводи,

És a másik volt Koszancsics Iván,
Harmadik meg Toplicza Milán volt.
Én még ép az ajtóban künn álltam,
Milos vajda mikor oté elé ment.
Mily diecső egy hös volt életében!
Kardja csörgött a kövön nyomában,
Selyem kalpagán tollak lobogtak,
Pettyes bő köpenyje lenge vállán.
És nyakába kis selyem kendöcske.
Széttekintve ott megláta engem
S barna pettyes köpenyét eloldva,
Levelet és nékem adva így szólt:
„Lányka, pettyes köpenyem' fogadd el,
A köpenyről gondolj én reám majd,
Jusson arról majd nevem eszedbe
Lásd, a harczba mégyek, gyermekem, most,
Ott elesni czárom táborában.
Kérd az Istent, jó lélek te, értem:
Hogy javadra térjek vissza élve,
Visszatértem hozzon rád szerencsét;
Téged akkor én Milánnak adlak,
Milánomnak, kenyeres társamnak,
A kinek rég hüséget fogadtam,
A nagy Isten s szent János nevére,
Esküvödnél én leszek a násznagy."
És utána Koszancsics Iván jött.
Mily diecső egy hös volt életében!
Kardja csörgött a kövön nyomában,
Selyem kalpagán tollak lobogtak,
Pettyes bő köpenyje lenge vállán,
A nyakába' kis selyem kendöcske,
A kis ujján szép arany gyürü volt.
Széttekintve ott megláta engem.
És a gyürüt újjáról leventa,
És levonva nékem adta s így szólt:
„Lányka, vedd ez aranygyürüt tölem,
E gyürüről gondolj én reám majd,
Jusson arról majd nevem eszedbe!
Lásd, a harczba mégyek, gyermekem, most,
Ott elesni czárom táborában.
Kérd az Istent, jó lélek te, értem,
Hogy javadra térjek vissza élve;
Visszatértem hozzon rád szerencsét!
Téged akkor én Milánnak adlak,
Milánomnak, kenyeres társamnak,
A kinek rég hüséget fogadtam,
A nagy Isten s szent János nevére.
Esküvödnél én leszek a vőfény!"
Harmadiknak Toplicza Milán jött.
Mily diecső egy hös volt életében!
Kardja csörgött a kövön nyomában,
Selyem kalpagán tollak lobogtak,
Pettyes bő köpenyje lenge vállán,
A nyakában kis selyem kendöcske,
A karán viselt arany köszöntyüt
Széttekintve ott megláta engem,
A köszöntyüt karjáról levette
És levéve nékem adta, szólván:
„Lányka, vedd e száp arany köszöntyüt,
Gondolj rám e szép köszöntyüről majd,
Jusson arról majd nevem eszedbe.
Lásd, a harczba mégyek, gyermekem, most,
Ott elesni czárom táborában.

А друго је Косанчић Иване,
А треће је Топлица Милане;
Ја се оде десих на вратима,
Кад се шета војвода Милошу,
Красан јунак на овоме свету!
Сабља му се по калдрми вуче,
Свилен калпак, оковано перје,
На јунаку коласта задија,
Око врата свилена марама,
Обазре се и погледа на ме,
С' себе скиде коласту задију,
С' себе скиде, па је мени даде:
„„На, девојко, коласту задију,
По чему ћеш мене споменути,
По задији по имену моме:
Ево т' идем погинути, душо,
У табору честитога кнеза;
Моли Бога, драга душо моја,
Да ти с' здраво из табора вратим,
А и тебе добра срећа нађе,
Уседу те за Милана мога,
За Милана Богом побратима,
Ког' је мене Богом побратио,
Вишњим Богом и светим Јованом,
Ја ћу теби кум венчани бити.""
За њим иде Косанчић Иване,
Красан јунак на овоме свету,
Сабља му се по калдрми вуче,
Свилен калпак, оковано перје,
На јунаку коласта задија,
Око врата свилена марама,
На руци му бурма позлаћена,
Обазре се и погледа на ме,
С руке скиде бурму позлаћену,
С руке скиде па је мени даде:"
„„На девојко, бурму позлаћену,
По чему ћеш мене споменути,
А по бурми по имену моме:
Ево т' идем погинути, душо,
У табору честитога кнеза;
Моли Бога, моја душо драга,
Да ти с' здраво из табора вратим,
А и тебе добра срећа нађе,
Уседу те за Милана мога,
За Милана Богом побратима,
Ког' је мене Богом побратио,
Вишњим Богом и светим Јованом;
Ја ћу теби ручни девер бити.""
За њим иде Топлица Милане,
Красан јунак на овоме свету,
Сабља му се по калдрми вуче,
Свилен калпак, оковано перје,
На јунаку коласта задија,
Око врата свилена марама,
На руци му копрена од злата,
Обазре се и погледа на ме,
С руке скиде копрену од злата,
С руке скиде па је мени даде:
„„На, девојко копрену од злата,
По чему ћеш мене споменути,
По копрени по имену моме:
Ево т' идем погинути, душо,
У табору честитога кнеза;

Kérd az Istent. jó lélek te, értem:
Hogy javadra térjek vissza élve,
S visszatértem hozzon rád szerencsét
Mert hű nőmül veszlek téged akkor
S vőlegényed lészek esküvődnél!"
— Igy haladt el ott a három vajda,
Harcszmezőn most üket keresem, ládd!"
S válaszolva igy felelt a hősfi:
„Szép hugom, rigómezői lá yka!
Látod, édes, ott a harczi láncsák
Legmagasabban s sürűbben hol állnak?
Ott omolt a hősök vére földre,
Jó lovuknak kengyeléig érve,
Kengyeléig, kengyelők szijáig,
És a hősök szép selyem övéig,
Mind a hárman ott esének ők el!
Térj fehér házadba csak te vissza,
Meg ne vérezd ing-ujjad' s uszályod'."
Hogy e szókat hallá a leányka,
Két arczára könypatakja ömlött,
És fehér lakába visszatére.
Szép fehér nyakából zokogás kelt:
„Jaj szegény leány, mi balsors üldöz!
Zöld faághoz nyúlnál bár, szegényke.
Zsenge lombja elhervadna menten! . . .

Моли Бога, моја душо драга,
Да ти с' здраво из табора врати,
Тебе, душо, добра срећа прате.

Усеку те за верну љубовцу."

И одоше три војводе боје.
Њих ја данас но разбоју тражим."
Ал беседи Орловићу Павле:
„Сестро драга, Косовко девојко!
Видиш, душо, она конька боја
Повијала а и повијушта,
Онде ј' пала крпца од јунака
Та доброме коњу до стремена,
До стремена и до узенђије;
А јунаку до свилена паса,
Онде су ти сва три погинула,
Већ ти иди двору бијеломе,
Не крвави скута ни рукава."
Кад девојка саслушала речи,
Проли суне њих бијело лице,
Она оде свом бијелом двору,
Кукајући на бијела грла:
„Јао јадна! уде сам ти среће!
Да се, јадна, за зелен бор ватим,
И он би се зелен опушио."

Низ косовских песама завршује као епилог још једна последња, у Новаковићевој збирци једанаеста, по нама дванаеста: како су нашли главу у боју погинулог кнеза Лазара и како су је сранили у заветни храм, који је Лазар био саздао.

Као што се види из овог нацрта, Косовске се песме поприлично заокружују у целину, ма да без сумње не проистичу од једног песника ни из једног истог доба. Али предање народно, које ствара сказе и створове те и штити, овде је, колико се год могло, надокнадило оскудицу једне песничке руке.

Силне поједине и у једном или другом погледу важне комаде бисмо још могли побирати, било из збирке Вука Караџића,[1]) било из осталих наших извора. На првом би се месту на то чисто нудила већ пре споменута и са ванредне своје лепоте изврсна »Женидба Максима Црнојевића«, или »Бановић Страхиња«,[2]) који се такође може наћи у Караџићевој збирци. Јунак ове песме стоји тим ближе јунаку косовских песама, кнезу Лазару, што су обоје зетови Луга Богдана, јер је жена онога била сестра Миличина, а и девет Југовића имају улоге у тој песми. Занимљива је »Женидба Душанова«[3]) а и »Хасан-агиница«,[4]) која је позната по преводу Гетову и светског гласа стекла.

Али све те прелазим, јер држим, да ми је задатак довршен тиме, што сам укратко читаоце упознао са два главна кола сказки. О јунаку Краљевићу Марку и о битци Косовској, ова су два кола спевови, који имају права захтевати име епа, бар пре него остале, али се прави еп, из већ наведеног узрока, ни из њих није могао заокруглити.

Напослетку само још то напоменимо, да је српско јуначко песништво до најновијег времена остало плодно. И рат за ослобођење, који је букнуо на почетку данашњег века, створио је своје јуначке сказке и неваче, који су их спевали. »Почетак буне против дахија« (1804.) »Битка на Салашу« (1806.), то су такви створови српске епике новога доба:[5]) у духу и облику сасвим слични пређашњима.

[1]) За Вука пашег вели Сас у примедби ово: Караџић је у новије доба најизврсији српски писац; родио се 1787; учествовао је и велике услуге чинио под Карађорђем у српском рату за независност, али је после пада Карађорђева побегао на мађарску земљу, па после у Беч и живио само књижевности своје отаџбине. Умро је 1864. Између језичких, нарочито о народном језику, исто тако и историјских и етнографских важних и многобројних дела његових истиче се велика збирка Српских народних песама — у четири, касније (проширено) у три велике књиге.

[2]) О овој је песми сам Сас написао подробну расправу и навод пуи навода на основу својих свеучилишних предавања, у листу Nemzeti Hirlap 1878. у броју од 11. јулија.

[3]) У Секачевој збирци (страна 87—114.

[4]) И код Секача (страна 195—198).

[5]) Обадве и у Секача: (страна 240—256. и 257—280).

УСПОМЕНЕ С ПУТА.

I.

Драги Младене!

Скоро ће да се наврши пуних 15 година, како сам се као народни питомац бавио и путовао по северној Немачкој. За то време ни речице нигде не написах из оних милих ми дана и успомена. А да не беше тебе, доиста би на томе и остало.

Ти знаш, како се то десило. При твојој гостољубивој сврси спомену неко нешто о нама — о народним питомцима. Ти ме тада нешто запита, о чему је требало доста говорити. Али друштво беше красно расположено — час дакле, кад се о таквим стварима не слуша и не говори најрадије. С тога ти ја тада обећах, да ћу ти о томе другом којом приликом причати. На ето видиш, ја изабрах овај пут. Теби то сигурно није криво.

И тако дође време, да после толиких година узнемирим дебели прах, што се спокојно одмарао на мојим путним белешкама. Ево ти дакле мога обећања.

Мени као народном питомцу беше у дужности, да се упознам и са школама ван Саксонске престонице. С тога морадосмо ја и мој друг ђ. Гл. више пута путовати у разне крајеве те красне земље Саксонске.

Али нас би без сумње морао сваки праведно осудити, кад би ту врло удесну прилику пропустили, а да не посетимо и нашу браћу Лужичке Србе. Та беху нам тада тако близу. И ми се сретно спасосмо од такве осуде.

Говорити о Саксонској, а не сетити се и добрих Саксонаца, долази ми чисто немогуће. И сад се још врло радо сећам оне просте, али истините изреке, што је знана свакоме, који је међу њима живио. Нарочито се те изреке сећам, кад седам на железницу — па чак и онда, кад само помислим на путовање железницом.

„Der gemüthliche Sachse“ — то ти је та жива, непобитна истина. По души ређи: Саксонац је „gemüthlich“ од горе до доле, т. ј. од министра до простака. А по томе је сасвим наравно, да у тај пространи опсег свакако долазе и кондуктери по железницама.

Званичник бити, па још кондуктер, а тако питом и услужан, као што је то случај у Саксонској, то се са мојом аустро-угарском главом није никако могло да сложи. Запитај га: кад долази овај или онај влак; — докле иде тај, на коме си сад; — колико ћеш чекати на онај, којим ћеш даље — напослетку зашти обавештаја, ма и опширнији морао бити, он ће ти свагда, па и више пута на једно исто питање одговорити, али тако учтиво и простосрдачно, да ти је милина слушати га.

Али није то баш бадава, што се ја тако радо сећам тих благих саксонских кондуктера. Пре свега, с њима сам имао много посла, јер сам доста путовао. А друго, тако ми живље излази пред очи она велика противност, која клада између њих и н. пр. аустријских кондуктера.

Ево једног примера.

Влак из Пеште за Праг мења се — или бар се онда мењао — у Енгерсдорфу. Ту стигосмо готово у ноћ, а беше октобарско кишовито време. Чујем од путника, да нам ту ваља потражити други влак. Ја као новајлија на путу, одмах ти скочим, да запитам првог најближег кондуктера: куда ми се ваља преместити. Одговори ми нешто кроз зубе. Замолим га поново. „Ich rede nicht zweimal“ — беше лакопски одговор, па ти се мој кондуктер окрете.

Овом пису све козе на броју — помислим, те потражим другог. Али мало сам боље прошао и код овог и код другог и трећег. И тако да не беше добрих путника, којима никако и није у дужности, да о томе обавештавају своје сапутнике, да бих — ма да бејах тако близу бечке образованости — отишао, место у Дражђане, бог зна на коју страну. Али руку на срце — данас је у томе и код нас учињен леп напредак. О томе сам се уверио приликом путовања на пештанску изложбу.

Али ти саксонски кондуктери и ако су тако благи и учтиви, инак ни за чију љубав неће задржати влака преко утврђеног рока. Зато се и ми пожурисмо, да стигнемо на време.

Беше то леп летњи дан године 1871. кад седосмо у железницу, те из нове вароши с оне стране Лабе кренусмо пут *Будишина*. А то је правце у главни град саксонске горње Лужице.

Овај пут није дуг, а и не пружа путнику бог зна какву панораму, што је то напротив по Саксонској готово правило. Њиве, шуме, лединe, то је скоро све.

Прва нам штација беше *Радеберг*. А то је мала обична варошица, вредна спомена ради својих силних творница за стакло, платно, бојење итд. Ту је и разних лековитих купатила, која свет лепо посећује.

Одавде мало више на северо-исток заустављамо се код *Бишофсверда* — вароши, која се некад звала *Варта*. Из историје познато је, да је ова варош у француској војни године 1813. сасвим у пепео претворена, пошто Наполеонови противници морадоше узмаћи. А Наполеон видећи толику несрећу, вели се, да је поклоњно знатну своту новаца, да се варош обнови.

Сад још мало на исток, а пред нама се отвори пространа долина, којом тече речица *Шарѣ*. Туда води дугачак мост, преко кога чим прејурисмо, нађосмо се испред Будишина. Стигосмо дакле мету. Зато брже боље покупимо оно мало пртљага, те радосно скочисмо на братску српску земљу.

Дан беше већ скоро на измаку. Беше нам с тога прва брига, да нађемо преноћиште. Одведоше нас у прву удесницу гостиону. Особа, која ће да нас подвори, беше млада лепушкаста Венткиња — дакле Српкиња. То познадосмо одмах по њеној белој алватној кани са пошироком огрлицом, натраг спуштеној.

Ословимо је српски. А и како ће Србин са Српкињом другчије да говори! Јест, али се не могосмо разумети. Она помисли, да смо Французи, те се извини, да не разуме тог језика. То исто искусисмо много пута и у Дражђанин и по другим немачким варошима. Гдегод нас слушаху говорити, држаху нас за Француске. Али то беху бар Немци. Чудо нам беше, што ево и пред Српкињом изгледасмо Несловени.

И заиста лужичко-српски језик поред пољског, чини ми се, Србину је од свију словенских говора најтеже разумети. О томе се баш у Будишину довољно уверисмо; јер ту имадосмо прилике, да нам се сасим лагано и што разговетније говори.

Пошто се ту ућудисмо, изађемо да се мало прошећемо. Сама варош лежи на источном обронку реке долине, те са железнице даје путнику врло леп поглед. Улице су — нарочито главна — поширока. Кућâ има мешовитих, међу којима су школе понајугледније. Грађанска школа и учитељски семинар праве су палате.

Горња половина вароши ограђена је са југа и истока зидом и шанчевима, куда су пре педесет година подигнута лепа шеталишта, украшена самим воћкама.

Варош је искићена и са више красних црквâ. А међу овима је најзнатнија Петровска. Код ње је знаменито то, што се у истој цркви, по неком уговору, који потиче још из 16. века, у разне, за то одређене часове, а у засебним одељцима служи служба и за католике и за протестанте. Ово ће сигурно и бити један од узрокâ, што у том месту католици и протестанти живе у красној међусобној љубави. А та љубав лепо је оличена у Лужичко-српским првацима, наиме у католику Хорнику и протестанту — сада већ упокојеном Смољару. Ова два човека јесу наравно два тела, али беху једна душа, једна мисао. На како је то диван пример, да вера поред добро схваћеног родољубља не мора чинити никакве сметње општој корисној ствари.

Разгледавши тако варош, вратимо се у нашу гостионицу, да се прихватимо и да отпочинемо. Плана за сутрашњи посао не могосмо скројити. Наш добри управитељ Кокел дао нам је само једну адресу. Рекао нам је, ту ћете дознати све, што желите.

Сутрадан пораниесмо, да разгледамо још по нека знатнија здања, улице и др. У томе изби и 8 сати, а ми кренемо човеку, чију адресу држасмо у рукама.

Упутише нас у једну од главнијих улицâ. Разгледасмо кућне бројеве, док не нађосмо, куд нам ваља ући. Беше ти то кућа по изгледу из древних времена. Уђемо, те одмах нађемо и врата, која треба. Одмах видесмо, да стојимо пред школски врати. Куцнемо, а изнутра се чу јасан весео глас.

Ми унутра, а пред нас омален, пун, округласт човечуљак око 40—45 година. Лице, па и цело држање издаваше му напредну веселост, расположеност. Изгледа, да преко тог ведрог лица никад још не пређе црни облачак бриге, бола или туге. Беше ти то католички свештеник.

Представимо се, па рекосмо, да смо дошли, да се упознамо са школом, којом он управља. А то беше приватна учитељска школа за младиће римокатоличке вероисповести.

Врло лепо са отвореном срдачношћу прими нас управитељ. А кад му још рекосмо, да смо Срби са југа, а поница ти стаде готово скакутати. Своје изненађење и очевидну радост не могаше да савлада. Поче нам руке стискивати, пријатељски нас потапше по раменима, те не могаше да дође до речи, којима хтеде да изјави радост, што пред собом гледа Србе чак са далека југа. Верују ми, кадгод погледим слику тог човека, лебди ми пред очима симбол потпуно задовољна и вечито расположена човека.

Један поглед беше нам доста, па да се уверимо да овај завод не располаже великим новчаним средствима. Све у њему беше једноставно — у сваком се огледаше скромна штедња. Али то ни мало не сметаше, да школа лепо напредује. Оно, што се никојим новцем на свету купити не може, беше овде у изобиљу. А то ти је искрено, племенито родољубље. Наставници су овде људи, које је поглавито љубав према самој ствари увела у ово просветно светилиште. То си им могао јасно читати из сваке готово речи, из очију, а нарочито из предавања.

Разгледавши тако овај завод, замолимо управитеља, да нас поучи, куд би нам још ваљало ићи, па да у Будишину видимо све, што је најважније. Ми смо на његову доброту могли сигурно рачунати још у Дражђанима. Наш управитељ нас је о томе у довољној мери уверио. И заиста, ми нађосмо на најлепшу предусретљивост.

„Господо — рече нам — не треба много да Вас упућујем. Отидите само до г. Хорника. Даље Вам не треба ништа.“ На тако је и било.

Али овде ћу да прекинем. Куд смо даље ишли и шта смо видили, то нек остане за други пут. Ја ни сам не марим читати дуга, преопширна писма. Нећу дакле ни друге теме да кињим. За то одмори се мало и ти, па ми остај здрав и весео. Твој пријатељ

Мита Нешковић.

ЛИСТАК.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

V.

Пречестѣйшій Господине,
мени љубезнѣйшій и высокопочитаемый!

Овомадне самъ вам', у петакъ, было то писмо написао и послао Давидовићу да га да на пошту, но онъ ми га у вече посла натрагъ са ваша два писма (од 10-га и 17-га Новембра). Ја смо и Г. Копитаръ заедно били и обоица смо се обрадовали, а особито кадъ смо видѣли да има и Ода. Ја се особито радуемъ што сте се ви тако распѣвали: већъ садъ имате читаву књигу Ода по мѣри начињених. Да сте тако сваке године радили (као 1816.) шта би одъ васъ било до садъ! Деде ішт' ово до новога лѣта, (кадъ сте гусле тако удесили) начините оне двіе оде (Српски и Словенски) на миръ, за кое вам е Г. Копитаръ писао; а немойте хулити на Бонапарту: зашто садъ то ніе никаква храбростъ нити майсторія (каже Г. Копитаръ).

Ове се Оде ваше све нама допадаю неисказано; само ћу вам' я пріятељски то казати: да се чувате Славенскихъ рѣчій као живе ватре: само Славенске рѣчи и ова смѣса Српскога и Славенског' езика могу учинити, да ваше оде и у езику не остану вѣчне и класичесне, као што су у мыслима, у духу поетическом' и народољубивом' и у майсторіи. Гдѣ се може метнути ера и зашто ручакъ, дакле, ту не треба метати ибо, обѣдъ, убо, да бы дакле и было начињено одъ dunque или donique (кое они само люди доказую, кои о езику онако мысле као наш некій Вељњимъ Янко о Царской Политици), опетъ е нама познатіе и лѣпше него убо. А чие е убо? нама тудье. Болѣ метнути чакъ него ти: зашто вы пишете за Србљѣ, а Србљина нема на свѣту, кои не зна, шта е чакъ, а ти не знамъ има ли 10 людій у цѣлой націй а може бити да нема ни еднога кои знаду да може што више значити него тебе (у Россійском' езику). Нетреба гледати на ове, кои кажу да език треба поправлятн. Език е добаръ него мы треба да га учимо. Сто година бы мало было найболѣе' Списателю да сасвимъ научи език орача и пастира! Но већъ доста е о томъ; и устмено смо се разговарали.

Глас народољубца мора сваког Србљина у срдце дарнути; Копитаръ каже: зашто се небы печатао у Вѣстнику? Само ми се види да оно управо на мене нишани:

„Да чужеродной Хлои въ бракъ предпочте
Любезну Србљинъ младъ."

Я бы то и самъ сваком Србљину казао, само бы себе изузео. — Шта бы вы мени рекли да вам' додъемъ на годину съ Чужеродномъ Хлоіомъ? Но я самъ іой пріе ваше Оде надъео име Милица. Я бы волѣо Љубосаву много гору одъ нѣ, или камо е?

Мнѣніе ваше о Библіи допада нам се нама обоици, и кад' бы што было тако бы требало да буде. Лако е оно превести: овай роди онога, а оной онога, него вы преведите изъ Лукина Евангелія главу 15. или изъ Јованова главу 4.ту (или обадвіе) пакъ нам' пошљите да се и мы увѣримо, яко добро естъ. Г. Копитаръ ће вам' све желеме књиге узети на вересію (може бити на годину дана) и послати по делиџанцу на Стефановића у Новый Садъ. Послаћемо вам' и Марціала, али да га на Србскій езикъ преводите а не на Славено Србскій (или болѣ да речемъ на Србословенскій). Учите Ви нашъ наковань и наше домаће гвоздье ковати, а не све Анлійско и Мисирско.

Мы додаемо Србском' Рѣчнику Латинске рѣчи на мѣсто Талијанскихъ. Тако смо нашли за добро. Копитаръ е кодъ мене свакій данъ послѣ подне (од 6—9). Предъ нама стое два истала (или стола; астаљ самъ кодъ васъ у Срему научіо) и на њима великій Аделунгъ у 4. тома и Шелеръ у 5 томова Латинскихъ и 2 Нѣмачка. Него новаца не'ма! Краљевићъ ми ни Соларићъ ішт' нису послали пишта; већъ сам почео узаимати да се раним; а камо за Рѣчникъ? У овом' Рѣчнику треба да се печата и Исторія нѣгова. — Да се мало вратимъ къ Библіи: неће Славенскій език никадъ у презрѣніе и забвеніе доћи, не бојтесе: исто Поповима и Калудьрима ползу доноси и чега се они изъ тога узрока приме, оно не може безъ великога сіисета пропасти. Него бы требало зато Славенско поредъ Србскога напечатати: едно вѣрности ради превода, а друго да бы људи болѣ познали Славенскій езикъ. Гагићъ е овде еднако, и наручићу му за Оде на смрть Џражина. Да видите како е ваша Ода сила дѣйствовала у Давидовића: већъ е устао и пытао за процесъ Типографіе, готово е сасвимъ другій човекъ постао, него не знамъ докле ће бити. — Копитаръ каже да ћемо добыти Типографію. Вѣстникъ се Вашъ само овдѣ печатати може; я ћу вам' быти корректоръ и Гаџинъ надзиратель.

Я самъ Буренце са шљивовицомъ изніо у Бечъ и оточіо у бутеле, пакъ садъ піоцамъ с Копитаремъ и съ Гагићемъ и у Ваше здравље напиямо, него не знамъ, шта ћемо онда кад' ово попіемо. За Ново-Садскій Гимназіумъ писао ми е Магарашевићъ. Но я писамъ знао, каква га е Судбина премѣстила (прећерала) изъ Карловаца! Я не знамъ, какви су

то безчовѣчни људи! Заръ ніе могао другу наћи него жену свога друга? Диванъ е и садъ, съ Нешићем и съ Витковићемъ тамо долѣ. Нешићъ е писао Давидовићу, да васъ неће моћи походити, о чему жали. За Богића се радуемъ врло: Да Богъ да, да се духъ светаій на њега врати. Ако му гдѣ успиште, поздравите га одъ мене. Я бы радъ было видѣти те ваше расадере! жао ми е Станка! Гледайте вы за ту кућу Станишину: я еднако желимъ ту кодъ васъ живѣти; макаръ донио пасошъ од Hofkriegsrathа.

Прве ћу вам' поште послати писмо на Хачки Константина, него гледайте сигурно те га пошљите. Камо за Бога оне косовске пѣсне одъ Шпѣвице Гргуревачке? Не мойте се шалити него гледайте што пре те ми ихъ пошальите. Писмена изъ Државина ішт' писам дао изрезати, него ћу гледати ово дана, хоће ли што моћи бити. Образъ на титлу Лексикона бићне безъ сумњ; и Копитару се допада. — Милію ми поздравите љубезно, хвала му на његову поздраву. Борића такодъеръ и све његове домашнѣ. Оне е турске тескере узео Копитаръ да да превести, накъ ћемо вам' ихъ онда послати. Здрави будите, радуйтесе и веселите се: намъ бизумъ олсунъ. Богъ зна какови ішт' лаври и вѣнци насъ очекую. — Пѣвайте данъ и ноћъ. У Рѣчнику ће Срб'ком' быти описани скоро сви обычаи Српски (Копитаръ ме на то наћерао); неколико табака мавѣ или више, ништа зато: мы смо богати люди ако и немамо ништа! ха! ха! ха! Докъ видите, како е описана вѣштица, вила, вампиръ; задушбина, задушнице, Иваньданъ, крсно име, дања, завѣтына, Бабине, и пр. и пр. Шта мыслите вы: треба ли писати женидба, свадба, просидба, косидба, или женитба, сватба, удатба и пр. клубко, или клупко? Шибка или шипка? узкій (узакъ) или ускій? задуџбина или задужбина? Гаћникъ, помоћникъ, добросрећникъ или гатњикъ, помотњикъ. добросретњикъ? Не мойте се вы ту одмахъ уплашити корѣну производном', него добро промыслити и потражити, имаю ли други езицы тако исто (као нашъ мозакъ мозга, дрозакъ дрозга!) Или ћу писати патче, патчій, патчица, или паче, пачій, пачица? мачче, маччетина, маччица, маччій или маче, мачетина, мачица и пр.? путце или пуце? срдачаница или срчаница?

Ако гдѣе видите Бешеновачког' Игумана, поздравите ми га љубезно. Поздравите ми Г. Фрушића, и пошљите ми кою Оду, ако сте начинили. Довршите и ону на смрть младога Стоићевића; и ону Франьи такодъеръ, а и Терлаича не мойте заборавити. Быће ми драго ако се Телемакъ сасвимъ пресели у Србію. Већъ звони на 12 сахатій, и морамъ ићи чакъ у градъ на ручакъ (зашто самъ се синоћъ обећао Копитару) и . . . . . (овде је подерано. — У) ово писмо дамъ на пошту. Будите здрави и весели и любите еднако онога, кои васъ искрено люби и високопочитује и кои за найвећу честъ држи назвати се

У Бечу 28-га Новембрія 1816.

Вашъ искренный пріятель
Вукъ Стефановъ.

ЛИСТИЋИ.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Великом Бечкереку.) Друштина српског народног позоришта отворила је 18. н. м. своје представе у В. Бечкереку са Опетовим „Господаром конака." Даље су давали тако по реду још ови комади: „Робињанка Јерка", „Нови племаћ", Суботићев „Милош Обилић", „Добора", „Сеоска лола".

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Читамо у „Одјеку", да је Јован Бошковић одлучио да нада зборник својих књижевних дела у 4. књиге. Свака књига изнеће око 25. табака, слога и формата као што су „Слике из српске историје" од Стапоја Бошковића, а изаћиће свака књига у две свеске. Првој је књиги наслов „О српском језику", друга ће бити различне садржине, у трећој ће бити „Живот и рад Људевита Штура", даље Штурово дело „О народној поезији словенских народа" и наставак тога предмета од Јована Суботића и Јана Калинчака; четврта ће књига садржавати „Практичну граматику српског језика" („Извод из српске граматике", осмо издање; са „Облицима" и „Српска синтаксе", друго издање). — У „Позиву на уписивање" вели Бошковић да вршетку, да ће, ако му бог да живота и здравља, наставити издавање својих дела и то ће онда књига пета и шеста донети „Речник немачког и српског језика", а књига седма, осма и девета: „Филологију" (Науку о стародревностима и Науку о језику).

САДРЖАЈ: Две вале. Песма Мите Поповића. — Живио Радаја! Приповетка са села. Срочио Пашта Поповић. (Наставак.) — Увелој ружи. Песма од Војислава. — Ирина. Новела Сватоплука Чеха. Превео П. Падејски. (Наставак.) — Уз Љељене струне. Песме Бранислава Ђ. Нушића. Друга књта. — Српска спаска. Из дела Карла Саса „великог ени свеколике књижевности". (Свршетак.) — Успомене с пута. I. Од Мите Ненковића. — Листак. Писма Вука Стеф. Караџића Лукијану Мушицком. Износи на јавност Милоје К. Вранковић. V. — Листићи. Позориште и уметност. —Књижевне новости.

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. пр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописа се шаљу уреднишшву и претплата администрација „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 24. У НОВОМ САДУ 12. ЈУНИЈА 1886. ГОД. II.

БУРА.

Сунце, краљ звезда, из тула свога
Огњане стреле баца и сипа . . .
Ваздух запаран, густ . . . Пред станом ми
Миомирисна не шушти липа.

Не љулька јој се ниједан листак,
Несносна жега, тешка омара . . .
На западу је натуштено све:
Модра и сива некаква пара.

Облаци тмасти, облаци густи,
Вихоре им се црни стегови,
У непровидној и модрој пари
Као хавети стоје брегови.

И већ се чује потмули тутањ,
Огњена кола муњевно јуре,
Ваздушно море заталаса се
И сто страшне, крилате буре.

Дојаха холуј на сиву хату
И бичем тешким земљу ошиње,
На бесно ричућ' ка' хавет јури
По ваздуху у плашту прашине.

Крши се, пуца и одјекује
Исток и запад од силног треска,
Мисли, испашће из осовина
Кукавна земља, та груда песка.

Блискаве муње севом севају,
Пуцају тешки топови, громи,
Ломњава, тутањ, дажда огњана,
Као небески свод да се ломи.

Ко те увреди, те ватром претиш
Људ'ма, народом, животињама?
Хоћеш ли ваљда содомске грехе
Да огњем спалиш, господе, нама?!

Ако ти ваљда српски народ крив:
Прости му грехе, боже милости,
По тисућ' лета, а удиљ горак
Пехар судбе му . . . Прости, опрости!

Прости му, боже, и нека твоја
У бури моћна штити га рука:
Та и за прошлост и за будућност
Претрпео је дост' смртних мука!

. . . . И преста дивља рика громова,
Умукоше и страшне тутњаве,
Па к'о да ј' потоп: дажда к'о река,
Отворене све небне уставе.

Исток с' осмехну . . . И ја видим већ
Завета божјег знак, шарну дугу,
Која са земље као ћуприја
Тиче у небо у полукругу.

И свуда радост, светлост, веселост,
Молитва чиста, песма умилна . . .
Отворим књигу цара Давида
И с њиме хвалим бога свесилна!

Мита Поповић.

ЖИВИО РАДАЈА!

ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА.

СРОЧИО ПАНТА ПОПОВИЋ.

(Наставак.)

12. План, како ће се избавити.

Осам дана после тога пуче глас по селу, да се крчмар Сава убио из пушке. Сутрадан по сарани његовој одвели су крчмарицу Мару у Сегедин. Крчмар Сава је направио тестаменат. Исти је предат суду; али шта је у њему, то нико није знао. Неки су говорили, да то није тестаменат, него да је крчмар Сава написао све хуље, што су у његову крчму долазиле и сва њихова недела, за која је он знао. И чича Јова је тако говорио; он је, вели, дочуо од домина, да је то писмо отишло Радаји, а да је то тестаменат, не би га онамо шиљали.

— Јамачно је у томе писму, Перо, и твоје име. Та ти ниси избивао из треће и четврте собе крчмара Саве. Али ако те Сава у писму и није споменуо, зацело те неће крчмарица Мара заборавити. Можеш се дакле, брајко, сваки час надати колачу од чика-Радаје. Но само да и ја за тобом не одем, ти бар ваљда ме нећеш издати; други и онако не зна за моју будалаштину у овим старим данима.

— Није мени бриге за Саву и Мару, прихвати Перa, него је мене само због те јунице страх. Ја се јесам састајао у крчми са хрђавим друштвом али ни Сава ни Мара не могу ништа на мене рећи. Они само знају, да сам се с хуљама ортачио, али да сам с њима крао, то не знају. Па ја до ове јунице управо нисам ни крао. Ја сам само своје крао, а ако сам што на таван наш примио, то није крађа него склањање украденог а то није баш тако велико шта. Па ја сам зато квит с хуљама. Ја сам морао примати њино, док им нисам вратио оне новце, што сам узео да куним оној несрећи мараму, али ја сам им вратио те новце. Они истина нису хтели да их приме; али ја сам им бацио пред ноге, па после нисам ништа од њих примао. Осим тога то је све било, док се Радаја није био огласио, али ову јуницу украо сам, откако је он у власти. То је прво, што сам туђе и украо. Ја додуше нисам знао, да је он постао комесар, али то није никакав изговор. Све, све, само да те јунице није. За то само да се не дозна, за друго бих лако. Ej, да је откуд јуница у животу, све бих невао поред опог другог.

Затим је Перa заћутао и замислио се јако.

— Шта мислиш? пита га отац.

— Мислим; али не вреди ни да ти кажем, шта мислим.

— Но па реци.

— Нећу.

— Али ја бих волео то да чујем.

— Е па баш казаћу ти.

И ту је опет застао.

— Но напоље с фарбом, да видимо, каква је.

— Па да, тако је, зацело је тако. Ти си, чичо, свему крив. Што си ме наговорио, да ја украдем Јеленку?

— А што ја нисам наговорио Миленку, да она нашу јуницу украде. Кога сам ја наговорио? Поштену хуљу. Та ти си мене, брајко, навео, да се у нечист посао уплетем а не ја тебе; но да се манемо препирке, од тог нема сад никакве хасне, него како би било, да се одамо суседу на да му добро платимо, па да он прогласи по селу, да се крава нашла и да је дао у Срем на пашу с нашом марвом, што је ми тамо немамо.

— То би добро било; али ако он то не усхте, него нас Радаји пријави, онда смо пропали.

— Нека, нека, смислио сам ја нешто, што ће нам јамачно помоћи, то све још до тебе стоји; али то морамо оставити на матери, да она сврши, то су женски послови.

Чича Јова казао је жени, шта је смислио, и мало час затим одазвала је мати себи Перу у собу и рекла му:

— Кажи ми по души, чедо моје, како ти се допада суседова Миленка?

— То је ваљана девојка.

— Знам ја то добро, рано моја; али волиш ли ти њу?

— Шта вреди, ако је и волим, кад она никад не може бити моја. Ја сам је за срце ујео. Она зна, да сам ја украо и заклао јуницу њену, а она је ту јуницу тако лудо волила.

— Али ако она тебе воли?

— Мислим, да ме је волила али сад ме мора омрзнути, кад се уверила, да сам неваљао човек.

— Дознаћу ја то. Да она тебе мрзи, казала би она оцу своме, да си ти украо њину јуницу. Кад неће да те ода, онда те јамачно жали; а девојка кога жали тога и воли. Где је праве љубави, ту се опраштa. Права је љубав као оно сунце на небу, оно подједнако греје и грешника и праведника. Причекај дакле, биће ја скорим на чисто.

Тај дан је дозвала Перина мати суседову Миленку и питала је, зна ли она, ко је украо њину краву? Миленка је одговорила да не зна.

— Како не знаш, кад ти је сам Пера на тараби казао?

— Он је мени само казао: онда ћути.

— И ти ћутиш?

— Ћутим.

— И ћутаћеш?

— Ћутаћу.

— Докле?

— Док сам жива.

— Чедо моје слатко, мученице моја лепа, сине мој рођени, ходи, да те нана пољуби.

Мати Перина притисла је Миленку на прси своје па је грлила и љубила.

— Сунце моје јарко, поред таквог анђела и он мора бар човек бити.

— Та добар је, нано, Пера, само је упао у неваљало друштво.

— Твоја ће га рука из пакла извадити, али кажи ми по души, душо моја, волиш ли ти мога Перу.

— А кад он мене не воли.

— Је ли ти он то казао?

— Није.

— Чича ће те довече у бабе испросити, снахо моја дична.

Миленка је пољубила нану у руку и отишла весела кући.

После тога је мати рекла Пери, да га Миленка воли, и питала га је, мисли ли је по том узети. На то се уплете у разговор чича Јова са речима:

— Мени је, синко, по вољи девојка. Ја бољу никад ти пожелио не бих. А ти волио њу или не волио, сад се бирати не може. Сад је баш мораш узети; јер то нам је једино спасење. Кад ти узмеш Миленку, онда нам пријатељ мора помоћи ћери ради. Кад Миленка буде наша, онда ће се одмах и Јеленка наћи, па ту онда Радаја нема посла.

— Оно јесте, човече, да смо ми сад у шкрипцу; али ако Пера не узима девојку из свег срца, него по морању, онда је то грота, такво дете оковати с њиме. Ја волијем, да он и одробује, него да ту ваљану душу зароби. Реци сад истину, синко?

— Њу, или ниједну.

— Али шта ћеш с оном намигушом твојом?

— Однео је Радаја!

13. Нема избављења.

Четврто искушење.

Кад је нана Перина чула одлуку синовљеву, рекла му је, да се обуче у стајаће рубо, а и она и чича Јова обукли се свечано.

Чича је узео велику јабуку и у њу назабадао толико дуката, колико је год стати могло. Мислим, ова је јабука од самога злата. С том ће јабуком свекар да дарива снаху своју.

Отишли су сви троје суседу.

Овај их је лепо дочекао, понудио их да седну и вечерају: али је чича Јова све то одбио.

— Хоћемо најпре да свршимо, за чим смо, па после, ако Бог да, можемо на тенани. Ја сам, коно брате, дошао да даш твоју Миленку за мога Перу. Деца се воле, а што Бог веже, људи не треба да кваре.

— То је истина, коно, али ја не могу моју кћер дати за твога сина. Ја сам сиромах али поштен човек. Мени је поштење главно а не имање, а, немој се, брате, срдити, и сам знаш, какав је твој Пера. Зато ми, брате, и надаље можемо остати добри пријатељи; ја не замерам, брате, ни тебе ни твоме газдашагу. Седи мало, да вечерамо и коју рекнемо.

— Мени није сада до седнута. Ето, злосретни сине, како ме осрамоти љуто. Ти мислиш: само кад ја имам новаца, све је моје па ја могу бити макар ко и макар шта; ето, мој бароне, није све за продају, таква се душа ето не добија за новце него лепим гласом, а тога ти немаш. Сад иди па се похвали браћи твојој, што си се с њима у четвртој соби крчмарице Маре побратио, како те је таст даривао. А ти, лепо злато моје, ево ти ова јабука среће ради, ја је нећу кући носити; ја више ни на чији праг по девојку нећу крочити а он нек се сам жени какогод зна.

Миленка је узела јабуку, пољубила чичу и нану у руку и брижнула у плач.

Пера је само усне гризао и ћутао.

— Лаку ноћ! рекао је затим чича Јова и отишао кући са женом и сином. Сусед му је вратио: лаку ноћ!

14. Позив у Сегедин.

Прошло је од то доба три недеље дана. Месо јунчиниво било је скоро на измаку. Чичи је поред свих незгода пријало као трећи у води. Нагојио се већ као Мађар какав. Пера се пак испустио, као дете, кад га од сисе одбију. Чисто је повеленио, тако је измршавио. Но како је радио, биће и горе.

Баш кад је по селу пукао глас, да је богати Мађар Пеција пошао са салаша кући, да одатле у Сегедин иде, и да га је до куће капља ударила, дошао је општински човек и донео чича-Јови два писмена, једно за Перу, једно за њега, дао му артије и одмах се натраг окренуо.

— Шта је то? пита чича Јова.

— Ето па читај.

— Али кад ја не знам. Одакле су, реци бар, та писма?

— Из Сегедина. Но не мораш се журити, имаш

каде за тридесет дана, а дотле ћеш наћи, ко ће прочитати и казати шта је, говорио је достављач оспрћући се, а већ је далеко одмакао. Журио се и он у Сегедин.

Чича Јова није тражио никог, да му чита. Знам, вели, напред, шта је, кад је из Сегедина.

Кад је Пери рекао, да су добили два писмена из Сегедина, овај се обрезнанио и био би на земљу пао, да га није чича придржао.

Кад је дошао себи, журио је оца, да одмах иду.

— Имамо каде за тридесет дана, одговорио је чича сасвим онако немарно.

15. Пред полазак у Сегедин.

Пера се братими с Миленком.

Чича Јова је чувао, да се не дозна у селу, да ће он са сином у Сегедин; али се ипак дознало. Пера је казао Миленки, ова матери и тако редом.

Али откуда да Пера казује своје тајне Миленки, зар он није с њоме прекинуо од просидбе? Напротив баш, тек од то доба је видио Пера, да не може бити без Миленке. Забрањен плод најслађи је, то је прво посведочила прабаба Ева.

Пера, кадгод је могао, састајао се са Миленком, говорио је с њоме о свачему и увидио је, да је то особита душа.

— Кад ми не можеш бити жена а ти ми буди сестра, и онако си сушта моја покојна сестра — казао јој је Пера првога вечера после просидбе и она је с тешким уздисајем на то пристала. Кадгод се од то доба састајали, увек се владали као прави брат и сестра. Диванили су увек о обичним стварма, о домазлуку, о радњи, о питедњи, о школи, о цркви па и о поштењу.

Попина придика.

После тих разговора Пера је ноћео њи редовно сваке недеље у цркву. У цркви је попа придиковао о злу, што човека аликовца спалази. Говорио је, да је боље њи у цркву него у крчму. Да је то тако, ето се сад види: сви они, који су досад у цркву ишли, мирно спављају, а они, који су у крчму а из крчме на друге зле путеве ишли — немају сна, одузео им га Радаја. Тешко је, истина, радити. Али ко најпре ради, тај се после слади. Тешко је жени, родити дете, али каква је радост, кад га роди. Са те радости заборави на онај терет. Поштена је мука, рекао је попа, тешка; али је слатка до краја а непоштена радња колач, који је с једног краја омеђљан а с другог отрован. Јешћеш и сладићеш се неко време; али напослетку ће ти пресести, као и крчмару Сави. Није бадава речено: лепо живи, лепо ћеш и умрети, а Сава како је гадно живио, нако је гадно и умрьо, а како ће још жена му Мара спрнити? Лепо сам ја њој више пута говорио: Маро, Маро, итогод радиш, паметно ради и пази на крај. На сваком путу лоповском на крају су вешала. Најпре погледај на тај крај на онда иди на крађи. А шта још напоако стоји иза тога краја? Иза вешала људских стоји пакао божији. Па каква је разлика између једног трепутка и између вечности, таква је разлика између ове патње на земљи и патње у паклу. Овде те уже за минут два угуши, па је муци крај, а тамо мука на до века. Оче Авраме, повикао је онај грешник у паклу у мукама, смилуј се на мене и пошљи ми Лазара, нека умочи у воду врх од прста свога, да ми расхлади језик; јер се мучим у овоме пламену. Не могу, рекао је Аврам, јер међу нама и вама постављена је велика пропаст, да они, који би хтели одовуд вама прећи, не могу, па ни они отуда не могу нама да прелазе. Тамо дакле кад се дође, одатле никуд, ту нема више помоћи. На земљи можеш се још поправити и од зла побећи; али тамо поправке нема, зато се поправљај, док није доцкан. Журите се, не знате у који ће час смрт доћи!"

Пера је примио срцу ову придику и наумио је тврдо, да се поправи. Још пре ове придике навео га је разговор са Миленком на то, да се остави зла пута. Много може да учини реч из милих уста. Кога волимо тога и слушамо. Често, што не може вера, то чини љубав, а онде се из љубави родила вера и та ће вера да учини велико дело; јер заиста је велико дело грешну душу на прави пут извести. Но кад уз веру дође и уверење, када неверни Тома метне прсте своје у рану Исусову, онда ће се његова вера сасвим утврдити, неће дуго бити и многи ће се уверити, како је добро ваљан бити, како права мука прија, а крадено или отето да је заиста проклето, те ће не само сами се туђег мапути, него гдегод кога ухватс, учиће га оној светој заповеди божијој: *не укради!*

Запера Перина и Миленкина.

Отказао се крчмар Сава обесно а крчмарица Мара одшешена Радаји, није ни Пера ни Миленка ишла у коло. У кући крчмаревој од то доба није коло ни играло. Гајдаш је отпратио Мару у Сегедин, па није имао ко да свира. Момци и девојке скупљали се сада код креста сеоског. Један други ли момак свирао је у фрулу а кад је кишно време било, није се могло ни играти.

Пера се већ толико навикао био на Миленку, да није могао дана пропустити а да се не састане с њоме. За чудо, ни девојкини, који га неће за зета, нису му у томе сметали. Пера се већ сав предао Миленци, није од ње ништа тајно и тако јој и то казао, да ће скорим у Сегедин ићи.

Кад је то чула Миленка, брижнула је у плач, па се онда уједаред тргла, учинило јој се, као да Перу на вешала вуку, те је скочила до њега, загрлила га, притисла га свом снагом својом на груди своје; учинило јој се, да га неко од ње отима и она се обесил о њега па га не да.

— Али ја тебе не дам. Ти нећеш ићи, а ако баш мораш, ићићу и ја с тобом, нек и мене поред тебе обесе.

Тако је говорила преплашена девојка, а Пера је пољубио Миленку у косу девојачку и рекао јој:

— Доброто моја, срећо моја, не бој се, нисам ја најгори аликовац, нисам ја убио човека, доћићу ја натраг и онда — онда, хоћеш ли бити моја? Нећу питати ни твога ни мога оца, украшћу те, отећу те, па ћемо побећи на крај света и тамо ћемо са зноја свога поштено живити, само ми ти реци, хоћеш ли ти онда бити моја?

— Хоћу.

И усмени уговор утврди се печатом врелих румених усана, а да би уговор бољу предност имао, место једног ударено је стотину печата.

(Наставиће се.)

ПОЛЕТАРКЕ КОСТЕ ТРИФКОВИЋА.

Ако сте икад превртали старе своје књиге и бележнице из доба ђаковања, мора да вам је затрептала душа од оних сићаних јата лепих успомена! — Зар нисте осетили миомир несташна лахора, што је негда провејавао и ледујао шарно цвеће у ђулистану бујне младости?! Ти пожутели, прашни листови — то су оне граничице, на којима се вешбасмо полетати и по којима се узнесмо, колико је који узмогао!

Свагда сам врло радо превртао листове у књигама и бележницама, па сам често сусретао суве ружине пупољке, љубичицу и блеђане ђурђице. У цветова је боја потавнела, мирис усахнуо, али ми је то суво цвеће свагда измамило чудан осмејак. Баш као да ми ћарлине душом повеларац, те у магновењу, у једном једином даху, баш као да удишем свежину шумског даха! — Махом чујем кикот несташних девојана, оне звонке гласе из минулих дана младости, а пред очима ми севукну лепушкате сличице њихове!

Погдекоје ми лебде дуже пред очима, а то су слике оних заношљивих цура модерних Вавилона: али махом чезну, чим ми полете у шанату стихови, што их је »под липама« изведрио песник »Жубора и Вихора«:

„Окан' ме се момо нагиздана —
— — — — — — — — — — —
„Ја сам просто некултурно чедо,
„Не годе ми певања сиренска!
— — — — — — — — — — —
„Друкчије је наше небо плаво
„И на њему нашег сунца жар...
„Планинама осула се села,
„А над селом мирисави луг,
„А у лугу Српкиња девојка —
„Остави ме, ја сам њезин друг!“

Ето све ми је то минуло душом, када сам — по својој навади — превртао књиге у једнога од својих пријатеља, а кад ми је пала на руке бележница Косте Трифковића. Што је увело цвеће међу листовима, то је ова прашна, овештала бележница међу књигама.

Да преврнемо који листак њезин, а да видимо сићане цветиће; да чујемо певине уздахе млађане душе песничке, што је негда сјала и обасјала позорницу српску!

Трифковићеве полетарке доказаће, да му беху дана крила за високи лет. На да почнем исписивати:

Ој голубе бели!...

Ој голубе бели,
Де, пољупце дели;
Де време не губи,
Де ми лице љуби!
Два си ми већ дала,
Голубице мала;
Де ми дај и трећи,
Нек је шпијар већи.
Што ме тако гледиш?...
Што пољупце штедиш?...
Та, ти добро знаш,
Да их не требаш!

$^{11}/_{4}$ *у Пешти.*

Да чујемо даље, понда ћемо судити.

Кад ми....

Кад ми каже: „Не волим те!“
Ја да умрем од жалости —
А кад каже: „Ја те волим!“
Ја да умрем од радости.
Но ја, јунак, гроба нећу,
Рад бих још'те поживити....

Понда што ћу? . . . Љубићу је,
Да не може говорити!

$^{12}/_{12}$ *1861. у П.*

Понда мора да је и њега зажегла плавојка великоварошка; па да видимо, како је угасио тешку ватру:

Око плаво! . . .

Да ти знадеш, срце из недара,
Какве боље плаво око ствара;
Какав пак'о у грудима жари,
Како су му страховити чари:
Очи плаве ти би ископала,
На судиште мени би их дала!
Ал' и ја бих моје исконао,
Теби бих их место твојих дао,
А твоје бих себи задржао;
Твојим оком тебе бих гледао,
А да тако и у твојих груди,
К'о у мојих пако се пробуди.
Нећеш, душо, сагорети моћи;
Хоћеш само? — Ја ћу ти помоћи!
Мамећ' пламен, љубићу ти уста,
Нека мене жеже ватра пуста!
Па да бих је угасио сиуди —
Стискаћу те, стискати на груди!
Мојој ватри одмоћи ћу лако —
Црно вино угасиће пак'о!

(У школи). $^{6}/_{6}$ *1861 у Пешти.*

У школи зар?! — Али немојмо се чудити. Како је то било, рећи ће нам ова враголанка:

Моја драга . . .

Моја драга жељу каза,
Да ј' научим, како с' љуби.
Ту се време бар не губи,
Хај на пос'о, учитељу!

Учи драга брзо, лако —
Тај бар занат схваћа свако —
Обгрли је обадвема,
Понда цмокни ево вако!
Ал', јао тужан, сад би рада
Да ј' одучим од заната!
Говорно њојзи тата,
Да је зато још млада.
„Драго дете! — Научити
„То је пос'о учитеља;
„То је само њина жеља! —
„Одучити?! — Не мож' бити!!

У Пешти (у школи), $^{8}/_{6}$ *1861*

Сад свако види, зашто је у школи певао песме; јер га је све подсећало на његово учитељевање, а у далеко занимљивијем предмету, у много лепшој школи.

Да испишем још једну, најбољу песмицу Трифковићеву, која ће нас уверити о великом дару његовом, а то је ова:

Д а р и.

Седила су три сива сокола,
Седила су око пуна стола:
Соко сиви Краљевићу Марко,
Узањ Милош, Срнству сунце јарко,
До тог тића Реља од Пазара,
Јуначина, што му нема пара.
Седили су, рујна винца пили,
На уз винце тихо беседили.
Служило их ђаче самоуче,
Служило их, да му длани буче!
Како не би? Кад не точи чаше,
Већ бокале још грће нег наше!
Ал ће Реља, јунак, да говори:
„Браћо моја, лепо ђаче двори,
„Кога двори, ваља њему знати!"
На са главе калпак домаћио,
Из челенке перо извадно: —
„На ти пера из орлових крила,
„Кад успишеш, нека ти се мили!"
На то Милош, још мудрија глава,
Свиленога одера рукава:
„На ти рукав, на пиши по свили,
„Кад успишеш, нека ти се мили!"
Ћути Марко, мрка брка глади,
Из свог џепа кесу ђаку вади:
Била ј', кажу, од сувога злата,
А у њојзи стотина дуката.

* * *

Давно ђаче перо покварило,
Давно свилу исписало било —
Од дуката не оста ни паре,
Оста само оне кесе старе.
Ми потомци њу још'те имамо,
Штета грдна, што је празна само!

$^{10}/_{2}$ *1861.*

За ову песму не вели, да ју је певао у школи; а и биће да није. Десети фебруар 1861. мора да је пао у четвртак, кад није било школе, јер носи на себи печат дубљих мисли.

Како било, — пажљиви и обавештени читаоци ових песама мора да су из даљине причули жубор оног силовитог вира, из кога доцније потекоше шаљиве игре Трифковићеве. Још ћу да речем коју о спољности ове бележнице. То вам је мала и неугледна књижица, што мо-

жете већ по цени њезиној судити, јер на корици је оцењена у 28 новч. Чим се отвори, на листу до корице, нацртан је српски грб, а под њиме пише:

„Србин сам ја —
„За Српство живим,
„За Српство да!"

Костадин Трифковић с. р.
У Пешти 1. јуна 1861.

Књижица је ова нађена међу хартијама покојног архимандрита и песника Саве Павшевића, пријатеља Трифковићева. Њему је Трифковић посветио и једну песму у тој својој бележници, под насловом: »Моме брату Павшевићу на св. Стевана.«

У овој бележници прибележио је на неких шеснаест песама, које крупнијих, које ситнијих, но нису све српске. Има их француских, латинских, немачких и пољских.

Напослетку је прибележио разне опере и позоришно комаће, што је гледао у Пешти, те је тако набројао четрдесет и пет представа, наводећи чесше и знаменитије приказиваче код појединих.

Под бр. 32. прибележено је:

»Покондирена тиква« (код Станковићевих у Будиму). Шегрт: Пантелић. — Митар: Ћаба. — Васа: Костић. — Секретар Хаџић: филозоф.«

Под бр. 40.:

»Пријатељи (весела игра у 3 дје. Кир Дима: Пантелић, код Станковићевих у Будиму за народни новосадски театор).«

41.) »Никогшто (весела игра) превод од Руварца.«

42.) »Кир Јања (свираше тамбурице).«

На једноме листу пише: „Quels livres j' ai lu", па је навео двадесет и осам француских књига, што их је прочитао, а понајвише је прочитао Молијерових шаљивих игара.

Саопштењем овде Трифковићевим песмама, баш се у овај мах завршује четвртина столећа на ево тих невен-цветова, што их је песник себи засадио, те нека се нижу у венчић и оките му гроба! Првенчад његова нека одјекну у »Стражилову«, са кога ће ћарлинути лахор и освежити милу успомену у души свију оних, који још умеју и имају шта поштовати, чему се дивити, па славити и љубити!

У Ср. Карловцима, маја, 1886.

Јован Синсоновић-Чокић.

КЊИЖЕВНОСТ.

НАШЕ КЊИЖЕВНЕ ПРИЛИКЕ И НЕПРИЛИКЕ.

Од кад је књижевности на свету, од тог доба има и људи, који нису с њоме задовољни. Књижевници се трудили, да по способности, могућству и уверењу створе оно, што држе за најбоље, али никако да задовоље неку врсту људи, који су у сваком књижевном производу видели само шупљину, површност и недостатак у замисли и у изради. Такви незадовољници су нападали на књижевнике најжешћим оружјем, и нису презали ни од тог, да им подмећу и ниске намере па чак и подлост.

У једну руку може се и таква врста критике сматрати за добротворну, јер застрашава од рада бар ону силну чету књижевних пустолова, којој је књижевност по себи споредна ствар а цел све и сва. Али је таква критика у стању да пречи и напредак поштеном и савесном раду, отуђујући публику од читања и куповања књига. Та критика изгледа у први мах искрена, јер се служи разним средствима, примамљивим обликом реченица и изражаја, и њен је успех у прво доба заиста осигуран.

Публика не зна, нити може да зна, да је повод таквој критици обично личан или партајски, она чита, како је критичар уверава, да га на оцену наводи чиста намера и љубав, и да можда не би умочио ни перо у мастило, да му није стало до тога, да је очува од лажних начела и лоших идеја у тој и тој књизи. Таква критика изађе на свет још пре него што је књига у публику и могла ући; она се појави у ком повременом часопису, до ког се свагда може лакше доћи, него до књиге, и, а у том често лежи врло много, она је куд камо краћа од самог дела. Све су прилике дакле ту, да се публика обавести или — заведе.

Такве критике је било свагда и свагде; она се немилостиво бацала блатом на свако књижевно дело и на сваког књижевника, ако случајно тај није спадао у коло, камо је спадао и критичар: књижевник је онда био обасипан хвалом. То би било допикле красно, да није било противничког кола, које је онда оног књижевника тако исто обасипало грдњом, као што га је рођено обасипало хвалом.

Неутрална публика долази на тај начин само у

забуну; она не зна, ког уверавања да се држи, кад се оба баш дијаметрално разилазе; не зна, ком да поверује, те се неко време колеба, док јој се не досади гнусан начин и једног и другог критичара, те, на штету саме књижевности, неће о делу ништа ни да зна. Е на тај се начин отуђује свет од читања, и то врло драговољно, јер има изговора, ако и слабог, да не купује књиге, које таман излазе на свет, већ се придржава старијих књижевних дела, која су већ захватила чврстог корена и у књижевности и у публици.

И сад долазимо на тугаљиво место сваке савремене критике. Публика се дакле придржава опробаних дела! Добро. Али како да се та дела одржала? Како су могла захватити корена? Та ми знамо врло добро, да је за време њиховог постанка било критичара, који су тим делима одрицали сваку вредност, који се нису страшили ни од најгаднијих средстава, да их угуше у клици, и да су у своје доба доникле и успевали!

Публика у оно доба није знала, на чијој је страни правица, на пишчевој или на критичаревој, и, по конкретним примерима у садашњости, чисто је про нагињала критичарима него писцима. Од куд дакле те појаве, да дела постоје и данас, и да добротворно утичу на сав свет? Критика је у своје дана казала, да дело не ваља и да је и његова појава излишна и штетна — а дело је опет ту, и то са свом важношћу своје ваљаности. Где лежи дакле кривица? У делу или у критици?

Држим, да се то и само каже.

У критици, јер та није била савесна, била је лична, партајска, али китњаста, звучна, пристуначија и јефтинија.

Ко сад бере бриге о тадашњим критичарима! Нико, ама баш нико, осим можда који садашњи критичар, који и нехотице иде за тим, да упадне у сличну судбу, те да га после неког времена тако исто заборави, као и образац му, негдашњег критичара.

Да је негда било тако, види се и по том, што се ваљана критичка дела одржала и до данашњег дана, те важе као класички производи. Али ти критичари узели су свој посао озбиљно; њих није на писање навела партајска страст, нит су њима речи диктирали лични обзири. Они се држали истине, њу су исповедали и тумачили, а ми знамо, да се с том заставом у руци мора доћи до победе и до признања. Она дела, која су ти критичари новољно оцењивали, постоје и данас у пуном сјају свом, она пак, којима су одрекли сваку вредност, разнео је ветар на све стране, те им данас нема ни трага ни гласа, — исто тако, као и оним критикама, којима је скривена девиза била неистина и основа површност, подстрека пак лична или партајска.

Није ми ни на крај памети, да сву кривицу наших књижевних неприлика сручим на критику и критичаре. Многи књижевни производи такве су врсте, да би од веће користи били, да нису света никад ни угледали. Та дело побуђује на критику. Али о свем том биће разговора доцније.

*

Што сам горе рекао, тиче се у главном сваке књижевности, па и наше, ако се и ова не може баш похвалити дубоком старошћу. Али наша књижевност има садашњости, и дела, која сад излазе на свет, доживеће своје године или ће у борби за опстанак нестати са површине књижевности. Доцнији нараштај имаће прилике, да неутрално прати развитак књижевности и борбу у њој, те ће моћи непристрасно пресудити, које дело заслужује да довека живи, а које не, — тако исто, као што је садашњи нараштај у странке, напреднијих народа изрекао свој суд о књижевним делима својих предака. Савременици дају се често завести од личних или других побуда, и мало је њих, који самостално и објективно иду за тим, да ком делу пронађу праву суштину, да се уживе у њу, те тако да изрекну свој суд о њему. Већином се држе туђег мњења, јер им је тако уштеђен труд задубити се у дело, олакшан им је тежак посао мишљења на још чак и самосталног, те радије пристају уз готов посао, него да троше своје време и свој зној на испитивање књижевних појава.

Али тако је свуда, па онда није ни чудо, што је тако и у нас, у нас, који смо тек у развитку, те лакше примамо пороке и недостатке, него врлину. Људи смо, па као такви носимо у себи обележје вечитог променљивања, сад напред, сад натраг, сад боље, сад горе. Новина хоће да нас у први мах заведе, и у тој струји готови смо да таманимо све досадашње; само што је у нас та велика опасност, што хоћемо у скоку да постигнемо оно, до чега су други народи долазили корак по корак. Тако можемо лако сломити врат, и ако се то деси, онда смо сами криви. Из људске коже не можемо никуд, те морамо дакле тако радити, како нам је од природе прописано; сваки скок страпутицом светиће се нама самим, и после многог времена мораће потомци наши да почну тамо, где смо требали почети ми. Само што се на тај начин губи скупоцено време, које паметнији народи боље употребљују, зидајући најпре поуздан и чврст темељ, да на њему дижу зграду, какву им је драго. У нас се пак хоће да зида зграда на лабавој и ништавој основи — не треба се онда чудити, што је и повећаној сруши а олуј разнесе на све стране. Ми грамзимо за напретком; али, гледећи све напред, не видимо пут пред собом, ни сметње, које су на

њему, те се спотакнемо и срушимо, док нам међутим сусед мирно и трезвено корача, обилазећи сметње, које не може да саклада а чистећи и тамањећи оне, којима је дорастао.

Ту лежи наша велика несрећа, која се, чини ми се, с нама заједно преселила у области византијског царства. На не само да тежимо затим, да се махом подигнемо на површину осталога света, него сваки од нас је уверен, да је позван да предњачи, да показује другима путе и да његов, само његов глас буде меродаван и одлучан. Друго се мњење не трпи, а кад инак хоће да ојача, онда се гони и тамани сваким средствима — удови једног тела кољу се сами.

Зар онда може бити разговора о напретку? Никад.

А имамо инак најлепши пример у сопственој кући. При мирном такмичењу развио се несамртни цветак нашег народног песништва, ком данас мало има равног. На зашто се не бисмо придржавали тога и у уметничкој књижевности нашој? Али не. Ми хоћемо да смо друкчији него што смо, зато и лутамо по облацима, зато падамо, и ако баш не сломимодемо свој врат, ми ломимо другом, рођеном свом.

Да смо живи и здрави! **Милан Савић.**

(Наставиће се.)

ЛИСТИЋИ.

МЕСЕЧНИ ПРЕГЛЕД
ПЕРИОДИЧНЕ СРПСКЕ И ХРВАТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ. МЕСЕЦ МАЈ:

Јавор (бр. 18—22.) доноше ово приповетке: Немеја, написао Вељо М. Милковић, глумац (бр. 18., 19. и 20.); — Како је Офелија оздравила, с француског (бр. 18—22.); — Живот у граду, од гроза Л. Н. Толстоја, с руског Н. В. бр. 19. и 20.); — Почо: Нада. Посвећено гђици Јел. Б. (бр. 21. и 22., наставиће се). — Песме: Мите Поповића: Сању (бр. 18.); Владана: Гуслару (бр. 19.) и Тај појас (бр. 22.); Рајка: Роб [Херпег], (бр. 20.); Милутина Трбића: Живот (бр. 21.). — У 21. бр. почиње приповетка у стиховима: Побратими. — Наставља од пре: Осам дана по Црној Гори (у бр. 18. и бр. 22., наставиће се); — Коста Богдановић, српски књижевник, (бр. 18—22., наставиће се); — Грађа за историју српскога народа. Приопћио из своје збирке Дионисије Миковић, управитељ манастира Баље (бр. 21.) У лиску под „Књижевност“ оцењује Ј. Ж. Дејановићево: Кратко пчеларство за почетнике (бр. 18. и 19.), и Тодоровићев уџбеник: Пољска привреда бр. 20.); — а Вид Вулетић-Вукасовић: Бегошићеву збирку: „Срп. нар. пјесама из Лике и Баније, (бр. 20.); у 21. и 22. бр. почиње оцена на Краузову књигу: Smailagić Meho (наставиће се); — Сршково од Вицка: Писмо из Америке Виду Вулетићу-Вукасовићу [IV.] (у бр. 20—22.). — Писмо Атанасија Стојковића, саопштило Јован Димитријевић. Осим тога: Друштва, Белешке, Разно, Читула, Нове књиге, итд.

Гусле, књижевни часопис, излази сваког 15. и 30. у месецу од месеца Маја 1886. Власник и одговорни уредник Св. Љ. Гавриловић, издавалац трговачка штампарија. Цена појединог свеске 50 дин. пара, до краја ове године 8 динара; за стране земље 10 динара; на три претплатника до краја године 1 рабат. Овог су месеца изашли бројеви 1. и 2. На првом је месту у оба броја „Баштина ни на небу ни на земљи“, приповетка Св. Љ. Гавриловића (низ истинитих догађаја, на другом „Око за око“, роман С. Тешића, на трећем „Мртвачки сандук“, приповетка Св. Љ. Гавриловића (у примедби читамо, да је та приповетка донекле штампана у књижевном листу „Балканској вили“; тај је лист лане излазио у Београду под уредништвом Драгутина Ј. Илијића). Приповетке су све три по слогу и вагиновалу такво удешене, да се по свршетку могу на листа искинути и у засебне књиге увезати. У првом броју има затим песма Вл. М. Јо-

вановића, која и читаоци „Стражилова“ са лепих му песама познају, под насловом „Шта веле трешке“; даље је у првом започет а у другом завршен превод поеме Тараса Шевченка под насловом „Сан“; под превод је потписан Велеизс. У другом је броју Шевченкова рефлексијона песма једна без наслова у преводу Ларе, даље Хелдерлинова песма „Ружа“ и песма М. Хартмана „Кућа после суше“, обе у преводу Вл. М. Јовановића. Под рубриком „Књижевни преглед“ оцењује —В— хумористичне и сатиричне списе Стевана Ј. Јефтића, који су у издању писчевом у Београду лане угледали света у збирци под насловом „Сито и решето“. Оцењивачу уводу мало нејасно тврдње о романтицизму и реализму у лепој књижевности, па нели, да „код нас реални правац у појезији почиње са Бранком, у белетристици са Богобојем Атанацковићем“ и да су „данашњи по роду најобилатији представници реализма: Змај, Јаша Игњатовић, Стев. В. Поповић....“ (шта ли само те четир тачке хоће да кажу!); обећаје даље, да ће „о овоме нешто проговорити у засебној студији...“ (опет тачке!) У току даљег расправљања за времена нам још рашчишћава свој појам о реализму; видимо ту, да је у њега то нешто за „златну средину“ међу „тривијализмом, ачењем и бенављењем“ и романтицизмом. (Но инак је остао дужан —В— те није јасније одредио тај „тривијализам“. Шта ли ће то бити, кад је код њега Емил Зола на челу најновије генерације реалиста по кову тога —В—овога „умереначког реализма“, па још у прилог хронолошком реду и пред Бјерсоном и пред Тургењевом и пред Чернишевским?! Но на негативните моменте дефиниције —В—овога реализма налази, да је том „тривијализму“ циљ, „да слика одвратности“ [и сувише реалитивно и растегљиво!], „да се служи“ [то је циљ?!] „тривијалношћу и трубошћу“ [и опет сувише релативно и растегљиво!!] У реализму —В—овог калибра „треба да влада набор догађаја из живота, студија лепоте у наводењу, естетика истине.....“ (сад чак и шест тачака!] Е на хајде причекаћемо ту „засебну студију“ на шта се уверамо, да је та „естетика истине“ подједнако застрљена у нашег Бранка, Богобоја, Змаја, Јаше и —В—овог узор-реалисте Емила Золе). „Продрмусаних“ (није лош израз!) Јефтићево „Сито и решето“ дошли —В—до уверења, да у Јефтића не оскудева дара и воље, само кад би томе придружио бољу штудију (мало час је била студија!), лепши набор, више тенденције! (На можемо а да још не приметимо, да —В— има неку нову теорију о координацији

и субординованьу реченица. Има у његовој оцени шесте један овакоог наслеђа: „Докле је романтизам [романтицизам му је вальда сувише дугачко!] лутао по проблематичним сферама, по магловитој, врачној и непредељеној висини, чисте од помућене узбрањше. [Ту је сад тачка на даље почиње великим словом]: Докле је романтизам лутао по неодређеним облацима, у расвитку — истине и појезије, истинитог живота и напивљања [опет тачка и опет даље великим словом]: Дотле итд.). Под рубриком „Новоприпи преглед“ има реферат о приказу Ферарјеве комедије „Самоубиство“, коју је с талијанског превео Дав. А. Живадиновић. Под реферат није нико потписан, биће дакле да је на перо уредника; Ферарјеву комедију хвали као напретан приповатни репертоара те и набор преводиочев и режију и игру глумаца. Напослетку је у том истом броју још школико кратких „Вести из књижевног и уметничког света“. — У другом броју под рубриком „Књижевни преглед“ оцењене су „Наше оригиналне нове шаљиве игре“ (две још непштампане и непразиване, и то: „Ново доба“ Милутина Ј. Илијића, које је од „Матице Српске“ добило награде 100 фор., и „Кирајџије, шаљива игра у шет чинова, рукопис Св. Ђ. Гавриловића из 1883. год. Обе оцењује сам уредник; у уводу истражује узроке, са којих су тако ретки сад у нас оригинални позоришни комади, те најзешма крупи позоришну управу, код које тобоже „без шапо-клака и по жоди фрика и без извесних протекција једна ли ћете живи остати“; прети даље, да ће у свом чланку „О неговању наше драмске књижевности“ „мало крупније проговорити [! потребне протекције, шкулисану родљу рецензисања позоришних дела, разне хоџусе-покусе цвећног плијезза, наимене имена итд.“, на онда прелази на оцену Илијићеног „Новог Доба“, за које вели, да „има радње, има драмског ефекта“, „има истинитог живота, верних типова, није гола карикатура и фантасти романтизам“; само не може да опрости оцењивачима „Матичиним“ — против којих, мимогред буди речено, на врло детињаст начин експектореше, називајући их провинцо „стручњима“, и „еланиим академичарима српским“ — што су писали од писца, да набрише на свог дела „старешски прототип озбиљнице глупости“, начелника. — У оцени на „Кирајџије“ оцењује сам своје дело; нешто, што „код нас још није позитно“, ало што „у осталом није никакав грех;“ међутим обећаје, да ће „грех овај (откуд је сад опет грех?!) самокритиковања бити сведен на најмању меру“, јер тобоже „propr o lududa ordet“ (какав ли је то галиматијас! хтео је вальда да цитира ово латинско „propria iuns sordet“; фамозна цитат тај уредника „Гусала“ лепо може украсити „Бубуотеку класичних цитата“, коју је честати наш стручњак-класичар Туромам, ако што ово пи-пештени, почео сабирати из дела наших заложених „антикласицпста“ на Србије; чишимо професора пажљивим на ово недопопше од цитата, да му не би умакло на „Бубуотеке“. И овај број завршују „Вести из књижевног и уметничког света“, међу којима је нашла места и шест о Десимировљевом Фаусту те је представљана оцена из „Србобрана“ написано са несмислицама о писком Ь и с (види „Стражилово“ број 17. под рубриком „Позориште и уметност“.) Свесам на крају тог броја тужи се уредник на „немар нашег пошпарства“ на њемеју осталог жали своје другове, књижевне листове, што се „Гуслама“ као тобоже „конкуренту“ свом слабо одазвали препоруком. Не можемо нити, на нога се непосредно односи пребацивање, но са своје стране морамо изјавити, да смо у своје време (у 15. броју) огласили „Гусле“ а што се досад нисмо на њих осврнули, биб је једина разлог то, што смо чекали „Месечни преглед“ за мај, јер су оба прва броја „Гусља“ датирана маја месеца.

Глас истине бр. 9. и 10.) наставља с руског Ивана Некрасова: Пахомије Србин, писац XV. вијека, и: Митрополит црногорски Висарион „Љубиша. Довршује у 9. бр.: Из Грчке привредне књижевности. I. Св. Василије велики, и Дионисија Миковића: Грађа за историју срп. народа. Доносп у оба броја чланак: Учитељска школа и интернат (с обзиром на педагошку расправу Мате Нешковића у Летопису о учитељској школи у Црној Гори), од М. Петровића. Има од Милутина Думића, испитаног професора, по св. писму и јерејском језику: Тумачење псалама. Доносп у 9. бр.: Беседу на ново лето 1888., што је говорио у Кутина (у Бока Которској) о. Јеротеј Ђорђан; у 10. бр.: беседу на дан славе цркве (о владалу богоугодном) од Љуб. Каћанског у Кулину и беседу на васкрс. На по „Срп. нов.“: Важни догађаји (из „Памећара за децембар.) и: Шта се и како се и с које стране досле покушавало, да се и код нас оснује семинарија за кандидате свештеничког реда? (Наставиће се). Доносп и преглед рада саборског одбора шеснаесторице, и Вл. Красића српске старине (Две старе синђелије), а у листку некролог митрополитом каленану Владимиру Малотину, од тителског пароха Емила Степанића. Осим тога белешке итд.

Vienac (бр. 20.—24.) доноси ове песме: Ивана Лепушића: Латинку (бр. 20.); Јов. Суздечића: Домишљаја, XLIV.—LII. (бр. 20.), Умовања LIII.—LXXI. (бр. 23.); Спиридиона де Либертис-а: Три гроба (бр. 21.); Алексеја Калцова: Сељачка гостба (са сликом, уз руски текст, превео?) (бр. 21.); Н. Ш. Пригорчевића: Султанија, (бр. 22.); Неименованога: Из живулих времена (наставиће се) (бр. 24.) Наставља кроз свих 5 бројева В. Новака прачу: Фашикалова исповијед; на Ивана Лепушића приповиједнет на босанског новајег живота: Маријана; на довршује у 24. бр. с полеког од Кранјевског: Посљедњи дани кнеза војводе; од 21. наставља Фрање Рачког: Путне успомене о Русији, Довршује у 20. бр. животопис Карла Јаромира Ербена. Томо Маретић наставља своје практичне језичке поуке у чланку: Филологичке шверје (бр. 20.) У 22. и 24. ниме А. Тектор животопис хрватског најара Ивана Рендића.

Доносп лик: Јована Суздечића, (књижевника и песника српског и хрватског, срп. правосл. свештеника) и слику Ц. Медовића: На подајма хајдучковским (бр. 20.), слику: Лов на дивокозе, (бр. 21.); слику по бакрореву Ц. Медовића: Задња почаст и слику гимназије у Вировитици, (бр. 22.); слику кнеза Ивана Рендића: Јесам ли пристао? и слику цркве Васкрсења Блаженога у Москви, бр. 23., на цркве св. Софије у Кијеву и Спасења прата у Кремљу уз „Путне успомене (у бр. 24.) Осим тога у сваком броју разне белешке у листку о суврсменим појавама у књижевностима разних народа, уметности, итд.

Бршљан (бр. 9. и 10.) наставља Игњатовићев роман: Дели-Бапић; — Новићеве: „Слике из босанског живота II. Мешан-ага Жунић;“ — Прилоге за историју српског покрета 1848.—1849. год. (VIII.); — Утарице из путописа В. В. Вукасовића. Довршује у 9. бр. Путничку цпту митропол. С. Косановића и народну приповетку: Царев син и змај од шест глава. У 10. бр. наставља: Листање, што их саопштава В. В. Вукасовић, и доноси VII., у 10. бр. VIII. „Писма из Елисејума“, од „J. C. Поповића“, у којима напада на књижпторство и књижевну крају. — Доносп нова писма, и то у 9.: Писмо Јована Хаџића Стевану П. Каћанину, 5. јун. 1849., и писмо Ст. П. Каћанина новосадском проти Павлу Стаматовићу 22. маја 1850., а у 10. почиње Јов. Димитријевић из своје збирке да приопштава: Писма кнеза Милоша Обреновића. Овде су приопштена два. — Песме су две: Нова песма (за певање у колу), од Р. (у 9. броју) и Песма пре кише, од Калођеровића. У белешкама у 9. броју доноси Р.:

рецепт пре сто година карловачког лечника Јована Живковића, а у 10. бр.: Рапорт за Арсенија Поповића. — У 10. има неколико срп. нар. пословица, но Херцеговини их скупио Огњен. — Но нескоју досад има претплатника 301. —

Босанска вила (бр. 9). Шпабо. Приповиједака из дивљинског живота у Босни. Од Ст. Калуђерчића. — Настанак Патнице. Поука: О васпитању, од Бјелишког. С руског превео Сава Мандловић. — Бедуин, од Бенишког, превео пети. — Срп. нар. умотворине: Народне пјесме из збирке Ђорђа Петровића, протојереја (I.—VI.) Царица и двапаест слушкиња, нар. прип., из збирке Н. Т. Капиковића; Народне пословице, од П. Марковића (241—279). — Листак: Приказ Сундечићеве књиге: „Тужна књига“, нашег листа „Стражилова“, привредних књига: „Како се гаји перната животиња“ и Тодоровићеве: „Пољске привреде“, две нове срп. музикалије Антона Хочевара. — Претплатника, осим оних 157 у Сарајеву и 27 у Бањалуци, видимо, има у Доњој Тузли 24, у Мостару 21, у Бјељини 7.

У **Невену** је у 9. броју довршено „Звоице“, потписан је под-а-ш М. Ј—ћ; даље је у том броју шалина прча „Максим“ од браћа-Душана, па „Безазлене на Помпеја“ уз сниман групе младог вајара Пољака Виктора Бродеког, за којег Талијани признају, да нема бољег вајара од њега; има затим „Крушка“, причица, коју је но немачком изразио Јеленко Михајловић, и „О сварци“, врло писмо сеја Анђелији, ниње Љубавна. Састоји у стиховима ово су: „Војска на њеска“, лака, течна песмица без потписа, „Јасица и вец пред мачком на суд“ од Љуб. Лотића; „Пролетња поздрав“ од браћа-Малорада на Беча; „Ко се рута“ од Цинка; „Кајин“, уз слику младог чешког сликара Е. К. Јинке, од Б.; „У шуми“, од Милана из Сомбора. — Број 10. донеси ове песме: „Шта рада Нада“ (без потписа, са сликом). — „Српкиња сам“, од браћа-Јлас. — „Моја звезда“, од Павла К. Л — „На гробљу“, од Ш. М. Поповића. — „Дечија срећа“, од браћа-Јлас. — „Шта ја волим“, од Гиге. — „Добро јутро“ (без потписа). — Има даље у том броју: „Тежи за бољим!“ приповетка (посвећена свима младим песничарима), од Петра Петрова Леденичанина из Карловаца. — „Зла маћеха“, српска народна приповетка, сложштио Радак из Глувања у Мачви. — „Кула од порцелана у Нанкингу“ (са сликом). — „И овако се хватају ли сиље“ (са сликом). — Одабране мисли, прибрао Ж. С—ћ. — Овејана времена. — „Чудан пасагај“. — Разноврсне. — Даштара.

Голуб има у свом 5. броју овај садржај: „Пролетња зора“, песма Ив. М. Поповића. — „Слушајте и учите“, мајска приповетка од Луке Пиштелића са Цетиња. — „Срећа“, песма Симеона Попића из Раковца. — Краљевина Италија, са сликом Рима, Мантове и Катаније. — „Мој понос“, песма браћа-Јлас. — „Бабо и сан“, народна приповетка, сложштио богослов Марко С. Поповић. — „Младом пријатељу“, песма од Цинка из Каменице. — „Смртни ударац на женски полубак“, од Петра Мирковића из Бихаћа (ту пада у очи облик: „љубте место љубите). — Из књиге књига од Атанасија Николића. (Неколико изјесама за живот, изванредно Јеленко Михајловић.) Шала и досетке. (Седам кратких шалавих причица.) — Сканткице. (Четар занимљиве белешчице.) — Нове књиге и листови. — Ребуси. — Аритмографф. — Решења. — Голубов пчемошник. — Голубов речник.

Срче, шалави двапут месечно у Београду. Цена за Аустроугарску годишње 3 фор. Уредник је Ј. Младеновић а сликар и надалалац М. В. Поповић. Година V. Број 17. доноси овај садржај: „Ето и мене“, песма Р. М. Ивковића. — Ина прича од Андерсена, превео Свет. Ј. „Најлепша ружа на свету.“ — „Ластавица“, песма Тодора Љ. Поповића-Левчанина на Крагујевца. — „Бог му дао а ђаво му не да“, приповетка из ђачког живота, од брат-Које. — „Пролеће“, песма од Б. Ј. Гав. из Крагујевца. — „Не будимо такви!“ крта од М. Ђ. Ј. и М. Ј. М. — „Роду своме, роду миломе ....“ од Крајишник-Босанца. — „Несушавање земљишта“ (без потписа). — „У пролеће“, песма Светозара Н. Тодоровића. — „Лаза“, истинита прича од Мајанла П. Милошевића, учитеља. — „Пролетња зора“, песма од В. — „У забавни науки“, од Ник. Стој. — „У Србина тврђа вера од камена“, песма, послао Ђ. Крајишник-Босанац. — „Мали Божа у воћњаку“, причица Драгутина Н. Лаптевића. — „Тице занатлије“, превео (одакле?) Пет. М. Ивковић. — На дечијег живота (Три заседоте од С. Мандића и једна од Љубе В.) — Ситнице. — Контрољи (три загонетке, један ребус, један коњички скок и десет шалавих питања.)

Стражар ли је у подлиску 13. броја довршио хумореску „Рецепт од кијавице“, а у 14. је завочео и у 15. довршио као неки шалви сп под наслоном „Баба-Рожин гроб“.

Школски лист доноси 5. броју на челу расправу за награду: „Шта је задатак учитеља у општ?“; даље довршује педагошку расправу: „Које су мане домаћег васпитања?“ и „О изображењу дечијег срца“ (под ову је последњу расправу потписан Младен Борбошки, свештеник); настављ даље у том броју Симеун Кољевић своје „Природописне лекције за средње разреде народних школа“, које је био започео још у 2. броју; овде је сад реч о гипсу или садри. Има затим чланак „Писање у народним школама“ од пера Драгутина Бланкена и завршен је извештај о раду школског савета у седници од 29. марта о. г. Пред крај је „Глас из Босне“ о тамошњим школским приликама. Као обично долазе даље: „Школске вести“, „Нове књиге“, „Упражњена учитељска места“ и овога пут још и некролог († Теодор Паулер и Никола Орлић, учитељ Пикрачки.

Женски свет (бр. 2. : Одзива нашем листу. — О здрављу и болести, од * *. — Лекарски разговори са нашим милим Српкињама, (II.), од др. И. О. — Дечу не нала мазити. — Писма мојој пријатељици, ниње Марија. — Рад добротворних задруга I. Новосадске, II. Вел. Кикиндске, III. Сегединске. — Листаћи: Из друштва. Зарад здравља. За ватере. За домаћице. Из баште. Новине. Нове књиге и листови.

Српкиња (бр. 6. и 7.) има песме: од Љубомира Лотића: Јеси л' јуиак... (бр. 6.) и Ивана Мартиновића: На те мислећ' (по Ленау-у) (бр. 7.). У 6. довршује превод Лескијеонова чланчића о срп. нар. поезији. Настављ у оба броја шестим, седмим и осмим писмом: Из Еверових писама о естетици. У 6. почиње, у 7. довршује психолошко-педагошку расправу: Гордост, од Т. М. У 7. настављ практичне поуке о нашем језику и доноси чланчић о вишим девојачким школама. У подлиску: Старо и ново доба, од Крашенсковта. Осим тога разне белешке за женски свет. Под „Књижевност“ приказује неке новије књиге и листове, па се том приликом праведно чуди на нашу српску публику, која је кадра својим немарном да доведе до очајања надажава српских књига и листова. Наш колега се жали нарочито на наш женски свет, „који нам нема ни једне српске не чита“. Но ми смо тако слободни да додамо ово: не може под богом, колико је широм света од истока до запада, од северног пола до јужнога, бити немарније интелигенције према својој књижевности, него што је наша српска. Је ли се само ко налазо књижевником, па још постао чланом каквог књижевног друштва или одељења, тај је стално себи у дужност, да не дрма никакпог листа, да не купује никакве књиге, као да је то испод његовог достојанства; а ако ће кад тад да ту своју „дужност“ преиобрене, отићи ће у књижницу свог друштва или у редакцију ког дневника,

који понајчешће бесплатно добијају лист или књигу, па ће ту прочитати наслов и име штићено, те можда и прелистати неколико листова и оставити на страну, да више или ређе, као нам књижевне новости нису ни пода шта. На пут то проклета партајичност! Колико ли ова тек гута и трује наш књижевни морал и напредак! Да споменемо, ево само овај наша у овај пар најближих пример, (а временом ћемо имати прилике и више који ређи у опште): од толико листова српских, које ми редовно прикључено, не трпимо ни једна пикакна регреса, једва се два или три нашла побуђена, да две три речи рекну о „Стражилову“, иначе нико ни мукајет, као ако ова ито да замери. „Срнкињо“, разумемо те!

Учитељ има у бројевима 4. 5. и 6. ово више стручне чланке: „Грушевске школских општина“ од учитеља Михаила П. Малошевића. — „Једна реч матерама“, по Јовану Теву од Љуб. М. Протића. — „Предавање о разломцима“, од Б. Т. Н. — „Виртуозност у вештини предавања“, с руског пренео Јован Д. Јовановић, учитељ са Купријс. — „Предавање о рачунској операцији дељења“, од К. П. — Довршен је чланак: „Дошлатавање у школи, од Ник. Стој. а настављен Журдијев „Патриотизам у школи.“ — Под рубриком „Књижевност“ оцењен је у 5. и 6. броју „Земљопис краљевине Србије са животописима на најпознате наше историје“, што је према настањом програму од 1884. год. за ученике III. разреда основне школе израдио Милан С. Убавкић; оцењу је ту написао учитељ Ђ. С. Којић.

Застава (бр. 50.—83.) доноси у листу (бр. 60.): Ноћ у Паризу, од Е. Есштајна, (превео?) А. Ј. В. — Бр. 62., 63., 65., и 66. доноси критику од Ј. Н. на песму свесну књига за народ, што их издаје „Матица Српска“ на задужбине Петра Кочељића: „Помози се сам, помоћи ће ти и бог“ од професора дра Ђ. Дере. (Види „Наше Доба“). — З. Ј. наставља ина својих листака: „Из граничарског живота“: III. Добро се не враћа увек с добрим, (бр. 63.); V. Чича-Мијатова плетка и пророчанство, (бр. 72); VI. Божја казна (бр. 82.) У бр. 61. од Р. Б.: Јевтино пресвлачење. — У бр. 65. више Васа Ђ. Тешић (у Србобрану): Још нешто о изванредној. — Листак бр. 66.: „Љубав се уме пећи, од Л. Х. — Бр. 70.: Срби у Лужици (из „Парламентара“) од Јан Б. Шолте. Реч је о „Српској Матици“ у Будишину, просветном средишту лужичких Срба у Саксонској краљевини. Да смо и сами сретнији, па да што боље можемо потпомоћи ту мртву страшку словенске крви у немачком мору! Могли бисмо их онако потпомоћи, нашљући им бар своје књижевне радове! — У бр. 70. и 73. оцењује М.: „Пољску привреду“, учебник за школу и народ, израдио Паја Т. Тодоровић-Ђаковчић. Прва књига. Земљорадња“. — У 68. и 70. бр. више о „Српским женским рукотворинама на културно-историчкој изложби женских рукотворина у Бечу“, Т. В. Суров. — Листак бр. 71. доноси од Брајка М. Рашића: „Намигуша. (Нигубљен листак из једнога дневника).“ — Бр. 79.: Усамљеност, до Мошевић. Преиео Р. Б. — Бр. 80.: Протрч', вече, још једном! Написала грофица Ана Поиграц. Превод. — Црногорске жене и судетке, препштавано на (бр. 82.) Гласа Црногорца, занимаће правнике и све, који уче Црну Гору и наш народ тамошњи. — Пажњу заслужује чланак Ђ. П. Мировљевића: Српска домаћа индустрија и њена будућност (бр. 83.).

Наше доба (бр. 48.—63.) доноси у својим подлисцима: На Ружичњу, од —.— [у Н. Саду], (бр. 48.); — Неколико речи о шоичарима [По Венслеру], од М. (бр. 50.)[— Српска краљица Наталија, [по „Фиг.“]; и: Кухињска со као лек од дисентерије; [по Ј. Г. Крамеру], од М. (бр. 51.]; — Метерних [по „Н. Л.“ из књиге [Berlin und Wien], од М. М. (бр. 53. и 54.]; — Руе, Англоза и Енглеза, („Echo“), од М. (бр. 56.]; — О срећи, што о њој народ прича, казује Ф. С. Краус, (бр. 57.]; Братски одлрави на братски поздрави. У Дојчин Петра граду, 17. маја 1886. [Песма], (бр. 58.]; — Крвав Ђурђев-дан, балада из минулих времена, од М. [у Средиу]; — Живот [е руског, од Алексеја Толстоја]; Разлучан одход. [е индијског, од Бартрихарн-је] и Шта је живот овог света [е енглеског, од Едмунда Стедмана], све песме од М.; — Сиромах Шваба. Слика са села [по истинитом догађају], од Е. Ц. Е. (бр. 60.]; — Веселост, [е немачког, од Гриљпарцера] и Цветак [е талијанског, Клементе Филомарина], песме од М.; Најстарији историчари, (бр. 61.]; — Под грану ову... [е енглеског, од Едмунда С. Стедмана] и Остављена љуба, [е немачког, од Едуарда Марике], опет песме од М. [Ако је то све један те исти М., то ће бити каида најбоље полиглота у Срба. Нек му је на дику, ако је то хтео да покаже! Али као песник тешко ће се прославити!] У истом (бр. 62.] почиње приповетка Емила Сувестра: Бсперал Гиљом [по немачком]. — У „Народној привреди“ доноси чланке: Зимна храна наше домаће стоке, од П. Ј. К. (бр. 51.]; — О колики, [по немачком], од истог (бр. 55. и 56.]; — Народна шкода за српске ротканке. 1. Узроци бројном опадању у Срба, од М. (бр. 57.]; — Ратарске продужнице, од П. Ј. К. (бр. 62.] — У „Књижевност и вештина“: Учитељско даље образовање, од К. М—ћа, (бр. 52. и 53.] — У бр. 54., 55., 56., 57., 59., 60., и 61. од Л из чланка: Која реч о нашим књижевним радима. [Критика на критику]. Ово је одговор на критику у 62.—66. броју „Заставе“.

Бранник (бр. 48. — 63.] у листима својим доноси оне етвари: Украј Новиде Церовића. [С мога пута по Црној Гори], од дра Милана Јовановића-Батута, (бр. 48. и 49.] врсна агодица, а дивно описана, из живота тога јунака у ону „Смрт Смаилаге Ченића“, а за уношавање крвне Црне Горе: г. др. Батута могли бисмо само умолити, да се ченће јавља с таквим прилозима, кад уме овако.] — О облицеву наука, од Б. И—ца (бр. 51.]; — Јеша Буквина!... Истинити догађај из сеоског живота у Горњ. Крајини. Написао Храбренко (бр. 52. и 53.]; — Досетљив у нужди. Хумореска из ђачког живота, од Жерзвице [бр. 54.] Није то у нас само, већ и у других народа, тек у нас нам пађа покућење обичај, да се из ђачког живота пишу само хумореске. Кад узмемо у обзир бујни живот ђачке омладине, није тому на чудо. Али у нас су баш то хумореске понајмање понајлошије а ђаци но њима све сами песељаци, партајије, варалице, и бог те пита шта још — као да ђачки живот нема и лепших страна. Опише л' се једна ђачка тремешка, или превара, како су дошли до пошаја, без икаквог собилног „Hintergrund“а, што је за хумореску исто тако, као и смешни моменти, кардинални услов, наше обичне „хумористе“ мисле, да је готова хумореска. Бадава, „Карловачки ђак“ Косте Руварца и Игњатовићев „Напредњак“ остаће још дуго недостижна агодица из живота наших ђака! — Вукашин није убио Уроша. Извод на расправе г. др. Константина Јиричека: „Die Beziehungen der Ragusaner zu Serbien unter Car Uroš und König Vukašin (1355.—1371.] Написан Димитријем Руварцем, парохом земунском, (бр. 55., 56. и 57.] Поштовани Д. Руварац, брат познатог нашег историчара, целезредног и целеученог архимандрита Илариона Руварца, показује се од новијег доба у нашој књижевности као историчар са својим расправама: Ко је наследник пећске патријаршије, због које је имао полемику с арх. Н. Дучићем; с расправом о митрополиту Вићентију Јовановићу; и ево с овим изводом. Овде се обазрео на све досадо у нас расправе о томе тако, да је ово за ширке уједно и рад, који ће ће нам преглед целог тог занимљивог питања. — Питагорино правило. Приповетка од Е. Кастелнова, слободно

превео Ђ. [бр. 58. и 59.] — Могло је и тако бити [бр. 50.], У подне [бр. 60.] и У поноћ [бр. 61.] три су лиска познатог жељезног М. С—ћа. — Учини добро, не кај се; учини зло, кадај се. Приповетка са села. Написао Жеравица [бр. 62. и 63.] — Један православлана Србин [у Бачкој] написао је [бр. 49.] чланак: „Вера изаврешка“, занимљив за познавање те секте, опасне по нашу веру прадедовску и народност. — На челу свог 56. бр. донеси лист посмртницу познатог историчара Леополда Ранке-а. — У 57. бр. извештај о свечаном састанку срп. ученог друштва у Београду 11. маја у спомен сном пок. члану Дим. Матаћу. — У 58. и 59. вакође наводе из извештаја школских надзорника у Србији: Вуловића, Туромана, Жујовића и Андановића, професора у великој школи, о гимназијама у Србији. — Свакс препоруке од стране свију пријатеља материјалног благостања нашег народа и свакс пажње српских капиталиста заслужује чланак М. Д—ћа: Српским капиталистима [бр. 62.], са своје родољубиве намере —

Милош Грабовачки у Земуну оглашује нов лист: **Јавност**, за обртност. Он га уређује, издаје и штампа. „Брзинак“ га овако препоручује: „Што досада нисмо имали ми, али други народи јесу, један лист, који се свима и свакоме на занстевање бесплатно шаље, имамо ено од данашњег дана. Листу је главни задатак, да доноси огласе, препоруке и т. д. С тога се препоручује сваком, ко има што да обнављује нарим кругомима, нека се служи овим листом, тим пре, што овом листу није забрањен никуда прелаз. За трговце је важно, што ће у овом листу имати достављену сваку промену путничких тарифа и т. д.“ — Колико је нама познато, оно није први покушај те врсте. Исти надавалац доносио је уза свој хумор.-сатир. лист „Бомбу“ 1875. још и „Огласник“ као додатак, коме је била цел ено ова сада „Јавност“. Срећно му било!

Napredak има на челу броја 13. чланак Милана Кобаљића под насловом „Јекавије у пучкој школи не треба“; у истом броју, а и у 14. и 15. наставља чланак Јое Кирина: „Развитак хрватског пучког школства, нарочито у преподиу нашег народа.“ На челу 14. броја почиње чланак „Повериост и занимање (интерес)“, а на челу броја 15. стоји чланак Јое. Клобучара „Ријеч о господарским продужницама“; у истом је броју на броја 12. настављен Турчинјев „Пут у Црну Гору на четвнјску учитељску скупштину“. Свршам на крају тог броја има „Књижевна молба“ Мирослава Цутшверта, рани. учитеља опште пучке школе у Илиџи у Загребу, у којој моли свештенство и учитељство и остале родољубе у Хрватској, Славонији и Далмацији, Босни, Херцеговини, Србији и Црној Гори, да му до конца јунија о. г. било писано латиницом или ћирилицом на свога краја пошљу у чистом наречју оног краја, како га народ говори, по могућности коју песмицу, приповетчицу, бајку, причу или дијалог, реченицу (пословицу) или загонетку. Свега не треба да буде више од једне или две штампане стране велике осмине. Цутшверт је рад да у књигу покупи сва наречја нашег језика те да их изда.

У бр. 5. **Лиечничког viestnika** саопштава др. Милан Њјемчић, градски физик из Карловца, резултате својих опажања у лабораторији славног Пастера у Паризу, где је провео мал не три недеље, да проучи Пастеров поступак код бесноће. — Даље пише др. Јосип Шолц, кр. окружни лечник из Митровице, о том, „Како да се институција прнмала (бабица) на селу побољша.“

Iskra, књижевно-поучан лист, излази у Задру двапут на месец на по табака и стаје 3 форинта на годину. Одговорни је уредник Никола Шимић а издавалац Л. П. Ресла. Година III. — Овог су месеца изашли бројеви 9. и 10. Деветом је броју садржај ово: „Вијенчић Маловану“ (наставак из броја 8.; реч је о Качићевом „Разговору угодном“, о којем је у нашем листу недавно писао наш поштовани сарадник Л. Томановић). — „Пути М. Павлиновића, године 1867—75.“ (И. Сливопића: Сисак, Шарепград.) — „Које књиге црквене писали су св. Кирил и Метод?“ од Р. у Сењу. — „Критике осврт на стару и нову бугарску литературу“ (Наставак). — „Двије робињице“, историјска приповетка, написао З. — У десетом су броју настављени „Пути М. Павлиновића (Илок. Немци ; настављен је и чланак о св. Кирилу и Методу а довршене су „Двије робињице“; осим тога је у овом броју на осмога настављен „Мит у традиционалној књижевности хрватској и српској“ од М. Сабића; има у том броју и песма „Мали просјак“, коју је по француском замишљају свенао В. Трсатски.

Садашњост је у подписку бројева 18. 19. и 20. наставила а у подписку броја 21. довршила „Једно за друго“, слику из живота од Драге Гавриловићеве; у 21. броју има осим тога у подписку још и два прнпева уз народне песме, што је прабележио Ђорђе Сватлић.

Бачванинов подлистак окуповао је и овог месеца искључиво Ага са својим колеријама. У броју 21. под рубриком „Књижевност“ а под насловом „Дакле које вала?“ устаје Радиша против две „противречне (лепо скривена реч дођуше!) појаве“; једна је намеђу школске књиге Мите Петровића „Човечаје тело“ и читанке за четврта разред основних школа; нрва препоручује месо као рану а друга одлучно предира за вегетаријанство; Радиша замера, што су обе те књиге од школског савета одобрене као школске књиге; учитељ, вели, у тој ствари најгоре пролази, у неприлици је спрам својих претпостављених, јер не зна којим (вала: којој?) ће од ових противности да угоди у исто време.“ Друга таква „противречна појава“ појавила се у „Женском свету“, у 2. броју тога листа. Ту „ у чланку „У здрављу и болести“ вели, да је месо нечиста рана, а одмах затим др. И. О. врло разложно доказује, да је месо најбоља рана.

У Српском листу, у подписку броја 18. наставља Марко Цар своје „Слике на новије талијанске књижевности.“ Говори се у овом седмом наставку о романсијерима Канунџију и Бакалају. У подписку 20 броја почиње сам уредник Сава Бјелановић своје успомене с пута у Црну Гору под насловом „Дан девети.“

Панчевац наставља у подписку 9. броја Сахер-Мазохов „Женски двобој“; десетога броја нисмо до данас још добили.

Глас Црногорца. У листу бројева 18. и 19. наставља а у листу броја 20. довршује Филип Ј. Ковачевић студију своју о песмама † Пера Ј. Сундечића; осим тога има још у листу броја 19. и песма Р. Рогановића „Балканској царици“.

У **Србобрану** је у 94. броју у подписку превод Сахер-Мазохове приче „Најбоља Јеврејка“, у 95. и 96. приповетка „Заклиница“ од Ане грофице Пошграци (не каже се, да је превод ни одакле). 97., 98. и 99. број доноси у подписку приповетку под насловом „Часна рнјеч“, (на ту се ништа не каже); у 101. је приповетка „Под жељезничким влаком“ (опет ништа!; 103. број има у подписку „Самарски гроб“ (ту већ стоји, да је од Хуга Клајна); у 105. „Смијешан разговор“, по мађарском од Нике Ђ. Трујића; 106. и 107. доносе у подписку цртицу на босанског живота „Гроб у Сребреници“ од Милана З—ића-Кукањица; 108. и 109. „Цртицу на криомчарског живота“, по француском; 111. у подписку чланак „Руска књижевност у Француској“; 113. и 114. цртицу на црногорског живота под насловом „Освета“, написао Емилијан Дујић. (Та је цртица посмрче младог писца, које је за време своје болести написао а после смрти му ево саопштио С—и Д—ић из Карловца). У подписку 115. броја реч је о Србину сликару Павлу Јовановићу, којег Budapester Tagblatt хоће да створи

Мађарем. Број 118. има у подлиску поучну цртицу на живота под насловом „Страгар“ од Н. С. а 119. „Дивље сиротице“, но немачком.

Гудало има на челу броја 5. стручан чланак од Младена под насловом „О гласовном склапању“; оцењен је даље укратко прилог опоме броју: Две српске игре за гласовир у четири руке, од Роберта Толингера. Описана је затим прослава десетогодишњице Мите Тошаловића у Ивањеву и прештампани је по доволи Кухачевој на његове књиге „Опис и повест народних гласбала Југословена“ одсек, у којем је „општи преглед оних гласбала, која нашем народу рабе или су му икада рабила“. (И то „Гудало“ тако прештампа а не спотакне се о те јевачке зомбе!). Под рубриком „Набирци“ саопштено је неколико занимљивих белешака из уметничког света а на корицама има „преглед штампаних теоретичких, критичких и гласбено-знанствених радња Фр. Ш. Кухача“.

Право у 5. броју има на челу „Отворено писмо уреднику“ од К. Д. Јездића. (Писац шледара за то, да министар правде по примеру земаљске владе хрватске у Загребу нареди, да сваки суд, а министар унутрашњих дела, да бар све окружне, ако не и среске власти, примају „Право“ за своје књижнице на ба се тиме обезбедио опстанак том стручном листу.) Даље је у том броју чланак „О смртној казни“ (на „Русского Слова“), на „Упоредно изучавање приватног права“, од Н. Зибера (чланак први; свршиће се); затим: „Појам права. I. Витни моменат права“, превод из Јеринговa дела „Дух римског права“, превео Ан. Мих. у Мишкеву. Остали су чланци краћи а тумаче се у њима поједини параграфи грађанског законика и грађанског судског поступка.

Одјек је у подлиску бројева овог месеца донео „Прве године школовања мојега сина“ с талијанског од Салватора Фарина, на млетачку приповетку из XIII. века под насловом: „Бела госпа“, с француског од Едуарда Шире-а, превео М. К. Стаиковић. 20. број почиње доносити у подлиску у преводу предавање париског професора Бала „О границама људости“.

Самоуправа је донела овог месеца у подлиску Тургењевљеве „Одломке из успомена својих и туђих“ а осим тога је почела у преводу доносити „Плаву собу“ Проспера Мериме.

Сарајевски лист. Sarajevski list, званични лист, излази у Сарајеву трипут на недељу а стаје 8 фор. на годину. Одговорни му је уредник Иван В. Поповић. Штампа се нола ћирилицом нола латиницом. У листу доноси понајвише прегледне ствари. Тако има у 61. броју у преводу причу Ерсмана Шатријана „Ткач на Шатријбаху“ (латиницом) а у 62. и 63. опет причину истих писаца под насловом „Мирта“ (ћирилицом); бројеви 66. и 67. донели су у листу причу „Васкрснула,“ но руском.

Региструјемо овде и Viestnik hrvatskoga arkeologičkoga družtva, којега смо ове године доселе добили бројеве 1. и 2. Излази сваки три месеца те је први број датиран 1. јануара а други 1. априла. Уредник је С. Љубић, који је уједно и потпредседник друштву. Претплатна је цена 4 фор. на годину. — Садржај првом броју ово је: 1. Римске терме у Митровици, од уредника, (с нацртом, који је снимио учитељ И. Јурај). 2. Допуци и исправци на С. I. L. III., од Јос. Брушмида. 3. Скровиште римских новаца у Габоњу, од Јос. Брушмида. 4. Старобосански натписи у Херцеговини, од Вида Вулетића Вукасовића. 5. Римски натпис у Сењу грчким писменима, од уредника. 6. Први трагови предисторијских опажања у нас још почетком прошлог столећа, од уредника. 7. Дописи. 8. Разне вести. — Други је број донео ове прилоге: 1. Грбови неких грофа Николе Зрињског † 1534., од уредника. 2. Старобосански натписи у Херцеговини, од Вида Вулетића-Вукасовића. 3. Запудија и предисторијско откриће у Провору код Оточца, од уредника (наставак из лањског течаја). 4. Први трагови предисторијских опажања у нас још течајем XVII. столећа, од уредника. 5. Дописи. (1. од Анте Богетића из Черевића, о римском гробу у пластеленској подгрмници у Банопштру, о римској насобини поврх Банопштра (Malata-Bononia) и мамутовим постима. 1. од Вида Вулетића-Вукасовића на Корчуле, о споменицима са старобосанског гробља на Белим Ивлама). 6. Критика (почетак оцене на студију Тршћанина археографа Јосипа Васиљића под насловом: „Due tributi delle isole del Quarnero“. Уа овај је број додано „Извешће хрватскога археологичнога друштва за годину 1885.“ (записник VIII. главне скупштине, именик чланова, и поше књига и новина, које је друштво добило у замену за своја издања).

ГЛАСНИК.

(Парастос Суботњу). У недељу 8. о. м. одржан је био овде у саборној цркви после службе божије свечани парастос покојном Суботићу, који је приредила овдашња црквена општина. На парастосу је чиноделјствовао и високопреосвештени епископ Василијан. По пршеном црквеном обреду изговорио је професор Александар Сандић беседу у славу успомени на великога покојника.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Великом Бечкереку.) Од последњег нашег извештаја само приказаши су ови комади: „Адријена Лекуврерова“, „Наше жене“, „Отело“, „Сабља Краљевића Марка“, Јеттикена „Четир милиона рубаља“, „Доктор Робин“ и Калиђев „Преки лек“. „Доктор Клаус“, „Јудин XI.“, У свима је тим комадима остала иста подела главних улога, која је била замуе овде код нас. При приказу „Сабље Маркове“ суделовало је и бечкеречко црквено певачко друштво.

(Краљевско српско народно позориште у Београду.) У прошли четвртак 5. о. м. дапао се на краљевској позорници у Београду нов изворан комад: „Шокица“, позоришна игра у пет чинова с певањем, написао Илија Округић-Сремац, цисец „Сакупџе и шубаре“. Забављене су биле прве тамошње, глумачке снаге: Нитранова, Јовановић, Цветић, Коларовић, Дипуловић. — Та је глума још године 1878. поклонена „Матици Српској“ на награду, али је на основу пресуде Светозара Симоновића и дра Михајила Полита-Десанчића била одбијена. Симоновићева оширна оцена можете се читати у 127. књизи „Летописа“ (1881. Свеска трећа) на стр. 150—154.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Изашла је на штампе четврта књига **„Историје српског војног санитета“**, коју пише др. Владан Ђорђевић. У тој је књизи: **Историја пољске војно-санитетске службе у српској војсци за време српско-бугарског рата 1885—1886** То је књига двадесета одељка другог српског архива за целокупно лекарство, што издаје српско лекарско друштво.

Школска књижевност наша обогатила се знатним даром нашег врсног класичара дра Јована Туромана, професора грчког и латинског језика и књижевности у великој школи у Београду. Исти је написао: **Грчку граматику** за српске њаке по гимназијама, прву на српском језику; а граматика је изашла ове дана у Београду у крал.-српској др-

жавној штампарији. Цена јој 3 динара. Дојако се на нашим гимназијама учило по грчкој граматици од Ђ. Курцијуса. Граматика је та иначе врло добра и удесна, па се по њој учи највише по Аустрији и по Немачкој. Али је пре потребе била, да стручњак, као што је др. Туроман, напише за српске баше овакву књигу. Курцијусова се књига употребљавала или на немачком или на хрватском језику. Ако је хрватски превод и удешаван за наш језик, а удешен од стручњака др. Петрачића, професора у загребачком универзитету, ипак је у главном тек превод с немачког, па има штошта, што за српски језик није нужно, а поневте је опет превађено, што према особинама српског језика не би требало. Туђ језик најзгодније је учити и предавати према свом језику. Писац је изостављао науку о творби речи, оправдавши то тим, да ће учитељ ученике боље увербати у томе тако, ако при проучавању ученика, шта који реч значи, буде њихову пажњу непрестано обраћао на речи сродне и на наставке за творбу речи најзгодније. Осим тога изостављо је поневте најпотребније облике, јер не долазе бар у овим уџбеника, који се читају у нашим гимназијама, те дакле не треба таксама ни оптерећивати ученике. Дивно је обрађена наука о глаголима, о облицима и синтакси, па је додата и наука о епском дијалекту Омировом, па нешто о Иродотовом дијалекту, и о Омировом стиху, најобичније мере, поноји и тежине, па грчки регистар за облике и за синтаксу и најпосле грчки речник за примере у синтакси, — што све најбоље препоручује исту књигу, да се уведе у наше гимназије. Једно бисмо желили, да врли стручњак изради по овој граматици и читанку или вербенаду, те да један план олакша и боље наставу. Примери су његови досадањи удешени према Курцијусовој граматици.

— Књижара браће М. Поповића издала је ово дана по други пут латиницом народне песме о Краљевићу Марку. И ово је издање за штампу уредио Александар Сандић; има 25 песама и 19 слика. Цена је 50 новчића.

— У 130. свесци Народне библиотеке браће Јовановића почео је излазити превод приповетке Ј. И. Крашевског: „Крваво знамење“.

— Књижара Милиноја Каракашевића у Сомбору издала је неки дан позоришну игру за децу у једном чину под насловом „Другарице“, коју је за своје ученице написала учитељица оближње више девојачке школе а наша поштована сарадница Милена Симићева. Нама је та глума позната, јако су је ученице приказале приликом своје беседе лањске годишње вечери ширила. И заиста је на беседи девојачке школе приказана била красна глума за децу „Тринаесто еле-чарство“. Вредно би било, да се и та глума нађа у књиз. — „Другарицама“ је цена 20 новч.

— Књижара Милиноја Каракашевића у Сомбору јавља, да је дала у штампу нову књигу под насловом „Наставник“. Дело је то написала наставница Едвард Ратн-Ферн са талијанског је превео Ник. С. Сапић. Књига ће бити готова око Ивања-дне, изаће 4 штампана табака а цена ће јој бити 25 новчића.

— Баш смо сад од поштованог пајног сарадника Ј. Кирсте-а добили Његошев **„Горски вијенац“** у немачком преводу а у угледном издању накладника Кенегена у Бечу. Немачки је наслов: Der Bergkranz (Die Befreiung Montenegros.) Historisches Gemälde aus dem Ende des siebzehnten Jahrhunderts, von Petar Petrović-Njegoš. Zum ersten Male aus dem serbischen in das deutsche übertragen von J. Kirste, Doctor der Philosophie. У бразин смо прочитали предговор уваженог преводиоца, где читамо, да су му разјашњавањем на руци били сам Миклошић и Светислав Вуловић; осим тога иначе преводилац захваљује и Л. Стојановићу и Радивоју Врховцу, који су му превод прегледали. Уз текст има сила примедаба, које, колико на први поглед видимо, са свиме стране разјашњавају Немцима читаоцима нејасна места а и на крају су додате примедбе, у којима је опширно реч о хајдуцима, вештицама, варзикућама, кукавици, свечаретву, бадњаку и т. д. Како је ово врло важна књижевна новина, то немо се у једном од идућих бројева осврнути опет на њу и по заслузи рећи о њој и коју нашег.

— Књижара Милиноја Каракашевића у Сомбору јавља, да су књиге пок. Димитрија Поповића: Великн зборник и Велика Катанасија пренле у њену својину и да ће их до 1. септембра о. г. давати по здраво обалену цену, и то зборник у место старе цене од 3 фор. по 1 фор. а катанасију место 1 фор. 20 новч. по 50 новчића.

— Др. Стеван Павловић јавља, да је дао у штампу своју **„Малу Поетику“**, коју је написао за школу и за народ и којој је „Матица Српска“ досудила награду на основу оцене Јована Бошковића и Александра Сандића. Књига ће нанети преко двиаест штампаних табака а реч ће бити у њој у кратком и потпуном надзору о свим врстама поетске вештине и о песничким умотворима свију знаменитих књижевника на свету. Цена је 1 фор. н. вр. Уписати се може најдаље до конца јулија о. г. по ст. кал. Новци се шаљу или пиецу или књижари Луке Јоцића и др.

— Као XX. свеска Narodne biblioteke, што излази накладом књижаре Д. Претнера у Дубровнику, изашао је спев Црногорца Сина Матова Мартиновића под насловом „Viški boj“, а као XXI. свеска исте библиотеке наставак дела: Kratka poviest kralja bosanskih, po izvorima napisao za mladež bosansku O. Anton Knežević. Почетак том делу угледао је свет у XVII.свесци те библиотеке.

— Изашла је 2. св. за ову годину Јагићева: Archiva für slavische Philologie с овим садржајем: Истражавања о стиху у јужнословенској народној песми, од В. Волкера. — Прилози к тумачењу руског јуначког епоса (Наставак на 14.), од Ал. Н. Веселовског. — Велики везир Мехмед Соколовић и српски патријарси Макарије и Антоније. (Ка критици текста и интерпретацији српских летописа), од К. Јиречка (у Прагу). — Прилози. — Белешке: Уз глагољашку рукописну књижевност, од Конст. Јиречка. Неке гатке, од А. Веселовског. Итд. Књижевни извештаји, од В. Јагића. (Ту су приказане оне српске и хрватске књиге: Povjest razvitka našega jezika hrvatskoga ili srpskoga od najdavnijih vremena do danas, piše Marcel Kušar. U Dubrovniku 1885.; — Leksikonarij Bernardina Splječanina po prvom izdanju od god. 1495. Izdala Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti (za štav.pu priugotovio D. T. Maretić). U Zagrebu 1885.; — Najstarija hrvatska gotikom štampana knjiga, što no se nalazi u knjižnici Franjevačkoga monastira na Trsati kraj Rieke. Napisao R. Strohal. У: Izvješću kr. vel. gymn na Ricci koncem školske godine 1883/4.); — Imperfekt i aorist s partikulama κέν i ἄν kod Homera i hrvatski kondicional. Napisao August Musić. U Zagrebu 1884.; — Prilozi za sintaksu jezika hrvatskoga. Priopćio Ivan Broz. U Zagrebu, 1885.; — Две три речи о Новицевићевој старо-слов. граматици, од Јов. Живановића. Из: Програма срп. вел. гимназије Карловачке за школску год. 1883/4.) и: Два три закона на науке о глаголима српскима, од истог (У: Програму за 1884 б.; — Ријечник хрватскога ili srpskoga jezika, св. 6. и 7.; — Напослетку Јагић у чланчићу: „Филологија и патриотизам“ расправља о важности чешких старих рукописа).

— У 2. свесци целовичког „Kres“-а почео је А. Фесковљ своје „Цртице о српским и хрватским народним песмама.“ На челу је најпре увод, у којем читаоце

„никако није право, те песме именовати само српске, како се хрватске, а опет и не само хрватске, како је у најновије доба неким било, него треба да их новијем српске и хрватске — српско-хрватске или хрватско-српске; јер се оне певају тако у Срба као у Хрвата те су скупна неразделива својина обе племена, који се ствк тади не дају строго лучити“. Затим долази „Повесни преглед“ (ту видимо, да имају и Словенци наших народних песама; надао их је за њих Јанко Најк под насловом „Izbrane narodne srbske pesni“, у Горици 1865, друго издање у Љубљани 1881. са српском граматиком и српским речником. Најк, као што се види, још није знао за Фекоњину „средњу теорију“; даље је „Razdelitev in oblika“, па „Občna oznaka“, па „Narod kot pesnik“, па „Znamenitost“, па „Priznanje v tujcih, vzlasti Nemcih“ и „Predmet in opseg“ Студија ће се та још наставити а кад буде свршена, гледаћемо, да је нашим читаоцима у преводу саопштимо на ћемо том приликом и приметити нешто, што би овако било нејасно. Засад само морамо признати, да се на своју огледа, да је Фекоња врлоредно проучио све, што му је за ту студију било нужно.

— Накладом Ф. Рихтера у Хамбургу изашло је седмо поправљено издање „Sinnen und Minnen. Ein Jugendleben in Liedern“ од Роберта Хамерлинга, тога, као што га Мађари кличу, Макарта у појезији. У истој је накладн изашло и красни спев Хамерлингов „Amor und Psyche“. Уопште се накладник Рихтер баш српски заузима за Хамерлинга; у 1. броју нашег листа ове године јавили смо, како је у особитом дивот-издању издао и Хамерлингова „Ahasver in Rom“.

— Мадачева „Az ember tragédiája“ преведена је на немачки. Превод је неки дан изашао у накладн Вилхелма Фридриха у Лајпциком. Преводилац Александар Фишер радио је по Науљајевој преради за позорницу.

— Ове ово године у 1. броју јавили, да ће почети излазити нову илустровано дивот-издање Шекспирових драмских дела у мађарском преводу. Издање је то већ отпочело и то са „Отелом“ у мајсторском преводу Карла Сас. У то ће издање ући и преводи великих народних песника мађарских: Арања, Петефија и Верешмартија.

Накладом Мавра Рата у Будимпешти почело је излазити целокупно издање Тургењевљевих дела у вељапом мађарском преводу.

— Из XV. свеске органа антрополошког друштва у Бечу прештампала је расправа дра Фридриха С. Крауса под насловом: „Das Mundschaftsrecht des Mannes über die Ehefrau bei den Südslaven“. Од истога је изашла и књижица: „Kaiser Konstantin auf der Sonnenburg. Ein bosnisches Volksepos“.

ЧИТУЉА.

Александар (Бранко) Константиновић, медик III. године и један од најмлађих млађих сарадника на нашем „Стражилову“, премину је у Панчеву 2. о м после дуге и тешке боље у 22. години века свог. Покојник је био даровит и необично вредан младић и да је својом срећом похвалио, не би народу рад његов на одмет био. Гимназију је учио у Карловцима и у Новом Саду, где је пре три године испит прелости с одличном похвалом. Затим је слушао медицину у Грацу. Још се зимус ен слабости морао сећи брату свом, Панчевачком учитељу Вељку Константиновићу, али му ето јаднику не помоће братовља нега. — Гимназистом се још окупљао на књижевном послу, преводио је много, нарочито с руског, и у друштву са неколико својих трезвених другова уредно је пре три године мали алманах за децу под насловом „Споменак“. У нашем су листу дани у његовом преводу изашли Тургењевљеви, „Певачи“; пре две године изашао је његов превод једног дела „Ловчевих записника“ Тургењевљевих у накладн Бека и Косанића у Панчеву, а замуз је одлазила књижара Браће Поповића у Константиновићевом преводу издала пет Тургењевљевих приповедака. — У искреној туги за честитим, на жалост тако прерано преминулим младићем вашњемо му из дубине душе: Лака ти црна земља и светао ти остао спомен!

Светозар Милетић, учитељ земунски, умрло је после дужег боловања у Падеју, месту свога рођења. Пожалио је 34 године. Био је то одличан народни учитељ а уредно је доста и као књижевник, нашше је нарадио леп број вредних школских књига.

Лаза Лугумерски, члан краљевског српског народног позоришта у Београду а и нашој општирној публици познат вељан глумац, умрло је лицем на прси дан Духова у 45 години свог века. Лугумерски је родом био Сомборац. Први пут је године 1868. у Вуковару изашао на позорницу као Раде помар у „Зидању Раванице“ и то као члан наше народне позорипне дружине. Од 1871. године ако на све до смрти своје глумовао је на позорници београдској и био вредан и нетрајан радник у свом послу.

АФОРИСМИ.

(Разни.)

Има два начина, како да се несугласице међу људима решавају: расправа и сила. Расправа приличује човеку, а сила зверу.
Цицерон.

Свако је ковач своје среће.
Салустије.

Срећа је слепа и којегод људе она обгрли, ти постају скоро увек слепи као што је и сама срећа.
Цицерон

Срећа нам не може отети оно, што нам није дала.
Сенека

Лепота, богатство, телесна снага и сва добра од оне врсте нестална су; али дела духовна су бесмртна као што је и сама душа бесмртна.
Салустије.

Мудраци, који пишу књиге, да нас уче презирати славу, међу њих своја имена
Цицерон.

Слава иде за врлином, као што сен следује телу.
Цицерон.

Чудим се, колико има различних болести! Ал изброј наше куваре ..... колико људи гледамо, где се ужурбали зарад једног желуџа.
Сенека.

Ако нам није дано да живимо дуго, оставимо бар након себе какво дело, које ће сведочити, да смо живели.
Млађи Плинније.

САДРЖАЈ: Бура. Песма Мите Поповића. — Живио Радаја! Приповетка са села. Срочио Панта Поповић. (Наставак.) — Палетарке Косте Трифковића. Од Јована Симеоновића-Чокића. — Књижевност. Наше књижевне прилике и неприлике. Од Милана Савића. — Листићи. Месечни преглед периодичне српске и хрватске књижевности. — Гласник. — Позорипте и уметност. — Књижевне новости. — Читуља. — Афоризми.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читаном табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 25. У НОВОМ САДУ 19. ЈУНИЈА 1886. ГОД. II.

РЕФЛЕКСИЈЕ ПРИ ЗАХОДУ СУНЦА.

На обронку хоризонта плава
Светло сунце најлак ишчезава,
На се чини к'о да за брег тоне.

По небу се румен разастире,
А на земљи жагор изумире,
И чобани стада кући гоне.

Цвркут тица све слабији бива,
А сутон се шири преко њива,
Све се мири, све се утишава.

Опустела и немирна река,
Ток по који рибар из далека
Прође с чамцем без лупе, без јава.

Све изгледа тихо и суморно,
Све изгледа тешко и уморно,
Све изгледа немо, замишљено.

Сунца сасвим са обзора неста,
И небо се руменити преста,
Све остаде мраком покривено.

Неста дана и видела сјајна,
Неста светског шаренила бајна,
Све обузе тама и тишина.

Тајанствена уништост овлада,
К'о у срцу, кад је пуно јада,
Кад га мине срећа и милина.

Као срце, кад му пада клопе,
Као срце, кад у јад потоне,
Тако земља изгледа у ноћи.

Али сутра, чим зора заплави,
Сав ће блесак опет да се јави,
Са даном ће и нов живот доћи.

Чим на небу зорица заруди,
Свет ће весео из сна да се буди,
Све ће живо сунце да поздравља.

Сва ће туга за часак да мине,
Као срце, кад му нада сине,
К'о кад нам се нова срећа јавља.

Е тако се све мења у свету
Час је срећа у потпуном цвету,
А час јади на место ње стану.

Часом сунце огрева и сија,
Часом срце срећа обавија,
Часом ноћи и јади настану.

Ал иза њих опет срећа дође,
Све за мало потраје на прође,
Ништа стално ни вечито није.

Срце моје, окани се јада!
Сваки треба бољем да се нада,
И ко плаче, треба да се смије.

Вл. М. Јовановић.

ЖИВИО РАДАЈА!

ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА.

СРОЧИО ПАНТА ПОПОВИЋ.

(Наставак.)

16. Дан растанка.

Старо лане свети се.

Већ је све село знало, да ће чича Јова и Пера у Сегедин ићи.

Сирома чича Јова! Таква поштена душа, говорио је бољи свет у селу, а и Пера није тако неваљао. Младост, лудост. Могао би од њега још човек бити. Него ко је то њих тужио Радаја? О том се у селу разбијала глава. Једни су говорили, да је то нарадило оно писмо крчмарево, а други,

да је то писар из освете учинио. Ово се последње могло веровати и с тога, што је она намигуша, што је с Пером спрегла била, ишла од рогља до рогља и светила се Пери: „Тако му и треба, врат скрхао у Сегедину, лопов један!“ На још јој и то није доста било, него је нашла две три њојзи равне друге, па су срочиле и певале поред Перине куће ову песму:

„Сегедину, моје лепо цвеће,
По тебе ће мој дилбер да пеће.
Нека пеће, кад мешека неће“

Бештија, знала је за тајне крчмарице Маре, па их је јамачно одала писару, а овај Радаји.

Пера је хтео да изађе на сокак, па да умлати ту змију погану, да бар зна, вели, зашто ће у Сегедин; али му отац не даде.

Опраштање с милима.

Време је већ било да се полази. Ту је чича Јова са женом и сином, а ту су и сви суседови. Чича Јова је с њима читава века живио лепо, па је хтео и да се растане лепо; а што сусед Гавра не да своју кћер за Перу, за то ћемо лако; док је момака биће девојака. Коњи су упрегнути, само да се седа на кола. Чича Јова није нимало ни поплашен, ни жалостив, ни зловољан, а ни сусед није, па, за чудо, ни на матери Периној ни на жени суседовој не види се никакве велике жалости ни зебње, само су Пера и Миленка као утучени. Као да му је већ очитана сентенција на смрт, па хоће да се пење, не на кола, него — на вешала, тако је изгледао. Пољубио је најпре матер и суседа и жену му у руку и рекао им: „Опростите ми!“ а кад је погледао у Миленку, он је јаукнуо:

— А шта ће с тобом бити?!

— Умрећу! рекла је несуђена невеста и пала је од бола на земљу.

Чича Јова је подиже, па је потешио:

— Не бој се, дете моје, док је чича-Јове; све ће добро бити.

— Идем и ја с вама, списнућу без вас.

— Не може бити.

Пера је сад позвао слугу да седа.

— Шта ће нам? пита чича.

— А да ко ће кола дотерати, ако ми тамо останемо?

— Шта ће нам и кола; ако нас нема, нек ништа нема, одговорио је чича; али где је кураж, јуначе мајчин; је ли, то је мало страшније, него њих на очев таван и у шталу комшиску; али не бој се, ваљда то још није смак света.

— Не бој се, спико, није то тако страшно, као што изгледа, још то све може на смеј и весеље изаћи, додао је сусед.

Чича Јова је узео за уздице и јавио коње: хајд, и ови кренуше.

Миленка је потрчала за кола и вриснула, као да јој заручника у раку спуштају; била се у прси, дерала је хаљине на себи и чупала косу своју.

Заиста тешке жалости у те девојке! Изгледа нам, да је Миленка већма жалила за Пером него млада Ђурђевица за погинулим јунаком својим. Да што Пери буде, да ли би, боже мој, Миленка себи очи ископала!

— Чувајте Миленку! викнуо је Пера, кад су за рогаљ замотавали.

— Не бој се! Срећан вам пут!

17. Отровнице.

Још Пера није ни иза села изашао а вармеђски момци ухватише Јулу Гргину, што се мало час светила Пери, и однеше је заједно са Стевом писарем у Сегедин.

Да видимо дакле, зашто је Јула у Сегедин одвешена.

Крчмарица Мара, Бог јој платио боље но Радаја, трговала је са образом девојака сеоских, и да не би било трага тој гадној трговини, давала им је којекакве траве да пију и таманила пород у зачетку. Ако то није могла, онда га је склањала са света по доласку на свет. То је исто радила и са новинама, које су хтеле да дуже буду младе. Многе од тих несретница предуравале су а многе и главом платиле, а друкчије није могло ни бити. Лекари доказују, да у три случаја једна мора главом платити а две остати богаљи, ниједна не остане дакле здрава читава. Баш тим, што раде да лепе остану, пожгаде се као старе бабе.

Пре месец дана, но што су Јулу однели у Сегедин, сарапили су једну младу, за коју се говорили, да јој је крчмарица Мара давала којешта да пије. Дете је у утроби материној од отрова утинуло, па се у живој матери напело, те тако и њу удавило.

Кад су однели сеш-Јулу и писара, дошла је комисија, ископала ту младу и нашла, да је заиста дете отровано. Крчмарица Мара казала је Радаји за младу и за отров, што јој је дала. Казала је она њему и за сто других злочина својих, али овај је скорашњи, и још један, за који ћемо после чути. Још су две отровнице у томе месту биле, но једна је за времена побегла у Србију, где Радаја не суди, а друга је отишла на онај свет, где ће се и Радаји судити. То је била нововерка, сентешка, тако звана баба Мака. То је тек била права морија дечија. Што није могла потаманити травом, то је таманила ватром. Када се уприкос њеним чинима роди дете, она зажари пећ тако, да се цигље као гвожђе усијају,

па га баци у пећ и изгори. Страхоте, што их човек не уме исписати, причала је та грдоба наклена. На стотину деце поубијала је она свога века. Само тридесет их је живих испекла. „Види Бог самном“, говорила је она, „сама видим, да сам гора од звери била. Као кромпир какав бацала сам их живе у пећ и онда жарилом по пећи гурала, да се што пре испрже; да ми је пало на ум, мислим, да би их печене и јести могла. Те писке и вриске, то жив човек не би могао издржати; али мени је то било као каква песма, ја сам их гурала жарачем, да што већма цичe. Често ми је пута које старије пружило ручице и насмешило се на мене, а ја сам га за перчин па у пећ. Било их је тако лепих, да се нисам могла уздржати, да их не пољубим; али сам их зато опет спратила у пећ, као и оне највеће гадове. Кад ваше матере не жале за вама, што ћу ја да кукам; кад се нисте имали код кога родити, нисте се требали ни родити.“

Пред смрт се повратила у стару веру, исповедила се свештенику, но овај је није причестио, није јој могао опростити такве црне грехе; та ни сам јој Бог не може опростити.

Боловала је дуго и тешко. У болести је непрестано тражила опроштаја: ко би ме опростио, ко би ме опростио? Није могао нико; отишла је на онај свет без утехе духовне у најстрашнијем очајању а уз проклетство свију честитих матера.

Од те наклене фурије учила се занату и крчмарица Мара. Она је сеи-Луду свезала са писарем и по том удавила јој дете и закопала га негде у башти својој. За то дете је Јула у Сегедин однешена. Крчмарица Мара и то је одала.

Те три вештице у селу чича-Јовином поморише су на три четири стотине душа. Доказ је томе, што откако је нов парох дошао, који мотри, да се не појаве нове отровнице, и откако оних трију нема, нарастао је број душа тиме, што се више роде него умиру, са 1660 на 2040.

Пазите, господо свештеници, на такве несреће и немајте милосрђа но и врачару и ону, што тражи врачбину, пријављујте криминалном суду. Тиме ћете задобити двоје. Код бога души места а код народа љубави и поштовања. И једно и друго не да се исплатити.

18. У Сегедину.

Најстрашније искушење.

Чича Јова задржао се један дан у Сенти у гостима па су тако сеи-Јула и господин писар од њега један дан пре стигли у Сегедин.

Ваш кад је чича Јова стигао с Пером у град, где је Радајин суд био, излазио је из капије, на којој је стража стојала, писар њихов жут, исцеђен као исисан лимун.

— А зар ћеш и ти, Перо, наопако овамо?

— Да, брате, опрости ми, што сам те увредио.

— Бог нека ти буде милостив а ја ти опраштам.

— А шта си ти ту тражио, господине, запита још Пера писара.

— Синоћ ме донеше с Јулом. Крчмарица Мара удавила је дете њено, за које је казала да је Јула самном родила. Ја нисам знао, да је Јула у другом стању била, ни да је родила. Додуше, она је то потврдила, али је признала, да је дала дете Мари, да га удави. И тако је Јула осуђена на пет година робије — на више није с тога, што су јој одбили много на младост, те се, као што се каже у пресуди, надају, да се она још може поправити и добра мати бити, а крчмарица Мара сад је баш обешена. Мени је то била каштига, што сам морао гледати како је вешају.

— На да ли је Јула и мене што уплећала?

— Није.

— Стани, молим те, кажи ми још што, јеси ли дознао што за писмено крчмара Саве?

— Та могу ти и то казати. Тамо сам видио и оно писмено Савино. То писмено однесено је Радаји с крчмарицом Маром; тада су га нашли код ње, но није истина оно, што се пронео глас, да је крчмар Сава у њему све хуље, што су њему долазиле, написао, него је то заиста тестаменат Савин. У том писму каже Сава, да он за то, да покаје душу своју, што је момке и девојке из кола у његовој крчми на зло наводио, оставља црквеној општини нашој све своје имање, да она или поред школе или ма у самој порти направи игралиште, на ком не сме бити ни крчмара ни пића, а што преостане, то да се сваке године десет девојкама, које су најбољег владања и које знају лепо читати и писати и у вероиауци одличног су успеха, што ће све пресудити комисија, у којој су парох учитељ и тутор, обеси по један сеферин на белој широкој свиленој панглици, да га носе као што се ордени носе; јер то ће и бити ордени, накити, за невиност. Мати твоја, Перо, толико је придиковала по селу о том игралишту, да је то и крчмар Сава за добро нашао и ето наредио да се подигне.

Писар је хтео да иде даље али га Пера није пустио.

— Стани, молим те, реци ми још и то, како је тамо унутри?

— Не питај, знаћеш, ако останеш жив; али нећеш ником казати.

За дивно чудо, да ниједан, који је од Радаје изашао, неће да приповеда, каква је тамо

инквизиција. Мора да их је страшно заплашио, кад ни сад, после толико година, неће да приповедају. Кад дакле они, што су тамо били, неће или не могу ништа да кажу о начину, како је Радаја водио истрагу, не можемо ни ми. Толико можемо рећи, да оне страхоте, о којима су на пољу гатали, учиниште те је Перин крв у жилама умрла. Скаменио се па не може да крочи.

— Због ога, брате, време је, да идем унутра, рекао је писар и пружио руку Пери, но овај не може да своју руку дигне, узела му се од страха, па једва одговори:

— Због ом!

Кад је писар отишао, пријави се чича Јова стражару. Стражар га упути каплару дневничару. Овај га запита, шта хоће.

— Та ето добили смо ова два писмена одатле из Сегедина.

Каплар узме писмена, прогледи их, па се грохотом насмеја.

— Та то су писмена од финанцдирекције. Једно је на Перу Прерадова, да плати порез, што је наљедио од ујака двадесет лањаца земље а друго на Јову Прерадова, да плати порез, што је купио ватреначу неку. Ко је, бога вам, људи, вас онамо у овај пакао упутио? Ено она велика кућа тамо, оно је финанцдирекција. Онамо ви идите. А друго не треба ни тамо. Тамо су само прорачунали колико треба да платите, а то се плаћа у вашем краљевском порезном знању. Идите ви, људи, с богом управо кући своји.

Чича Јова се насмешио само. Знао је он, шта пише у тим писмима. Казао је њему домин; али хтео је Пери и ту најстрашнију лекцију да даде. Нека знаде, шта му страх ваљаде. Нек види, шта све краља за собом носи.

(Свршиће се.)

МИЛКА.

Ни даха на мору; већ кô чело њено
Бјеше силно море миру посвећено.
Љубисмо се жарко! — Око малог брода,
С ким лутасмо млади, шикњала је вода
Као небројени љупци; њој на крилу
Лежаше ми глава, и у њему милу
Зјеницу сам гледô, гдје се небо свило,
Гдје се модро море мирно зрцалило.
Ох, како сам красно у слатку бистрину
Њеног ока читô сву морску дубину.
Обадва мучасмо; само њена мала
Ручица је каткад по мору пљускала:
Смијала се млада, кад би ми све лице
Пошкропиле оне сребрне капљице!
Ох, како смо мирно посред мора стали,
Блажени, и сами, сами! нит смо знали,
Да је сврхе свему; да ће једном престат
На пучини покој; да ће једном нестат
У срцу живота; да ће пукнут чаша,
Гдје је жедно пила бујна младост наша!

Шта је данас, Милко? Можда крута зима
Простире се данас теби пред очима;
Ах! можда онако л'јепа више н'јеси!
Можда си несретна! Можда мртва јеси!
А ја још путујем путем лидог жића;
Ја уморни путник не налазим пића
Овој вјечној жеђи, што ми душу дави,
И грозници грдној, што ми ври у глави.
Мира немам, Милко, ни сретнога дана
При лажном весељу љуцкога благдана!
Мира немам; живим осамљен на св'јету;
Вјеру сам срушио, с њом и наду свету;
Растукô сам олтар, и од светог плама
Студени пепео газим под ногама,
Ипак још се борим; груди боја ишту,
А ја ћу их казат голе на бојишту
Крвавом. На клапцу сам ћу, Милко, стати,
Ал се љуцком стоком нећу пом'јешати.

Љубисмо се жарко!
Још се сјећам сада
Оних трепутака, кад је златна нада
С нама младим хтјела по мору да лута,
Да нас сретне вјерно прати!
Кол'ко пута
Сад, када ме живот мори, када стојим
У самоћи моје собице, кад бројим
Трептећим бројев'ма, што ми душу сјеку,
Ове мутне часе, што ми редом теку
Пред очима мучним као мутни вали
Пред сјетном и хладном ст'јеном на обали,
Тад мислим: на мору кад сам с тобом стао,
У срећу сам само онда вјеровао! —
На при успомени оне давне среће
Низ мртви ми образ тајна суза тече!

Јосип Берса.

ИРИНА.

НОВЕЛА СВАТОПЛУКА ЧЕХА.

ПРЕВЕО П. ПАДЕЉСКИ.

(Наставак.)

Тамо затекну све у најбољемереду. Сви ормани беху отворени а у одељењима су стајале и лежале књиге, као војници усред боја. Па и на патосу и на наслоњачи их је било; међу њима било је и глобуса, карата, слика у оквиру, мачева, оборених кипова, цирклова, музикалних инструмената и других стародревности. А све то беше превучено паучином и прашином тако, да се једва разазнавала дебела слова на корицама и боја на сликама.

У једном издупку пред прозором стајала је висока црна, кожом превучена наслоњача, крај ње на земљи лежала је отворена књига.

Управитељ пружи руку к наслоњачи и свечаним гласом рекне: „Глете само, на тој је столици ударила грофа Јулијана капља, глава му пала на груди, руке на страну бачене, као да је у читању заспао. Од тог времена, како смо га одавде мртва изнели, није још нико унутра завирио; ништа није дирнуто; све је остало, како се у последњем тренутку његовог живота нашло.“

Чудно се Свеслав осећао и освртао по соби. Чинило му се, да из свег тог види, каква је личност покојник био. Међу тим разбацаним књигама претила је рука човека, који ни са собом ни са светом није био задовољан.

Па шта је у љутој грозници тражио у тим хартијама? Можда решење сумње, која му је душу цепала или заборав тешког греха или изгубљену срећу живота?

Живо га је себи представио, како је тамо у наслоњачи с бледим лицем и патреним очима седио и у боном гњеву превртао пожутеле листове од књиге. Можда је и нашао, што је тражио, пре него што му је неумитна смрт главу на груди притисла и књигу на веки из руку отргнула?

Преко воље приђе Свеслав столици и подигне књигу, која је ту отворена лежала. Био је Русо. Особита лектира за грофа!

Чисто равнодушно је Свеслав превртао листове, а онда ће уштитати: „је ли гроф Јулијан био ожењен?“

„Није. Умрло је без жене, без деце, без тестамента, а велико његово имање наследи по закону узнесени му брат, садањи поседник орловског замка, господин гроф Артур.“

Свеслав преврташе листове и даље, а мало затим унита опет: „покојник је сигурно врло волио науку?“

„На сваки начин“, одговори управитељ, „последње дане живота је скоро међу књигама провео. Ту је седио од јутра до мрака, ни с ким није ни речи проговорио а к себи није пуштао никог. Више пута по цео дан није ништа јео. Каткад даде најсрчанијег коња оседлати, баци се на њега и јури по пољима, у џиџ ноћи, по највећем ињуску. Летио је као стрела и по шуми и ливади, преко вода и јаруга, да се сваки жив све чудио и крстио, кад га је видио. Говори се, да му је младост врло бурна била; истина је то, да је за млађих година далеко, далеко путовао, код дама у великој части био и да је око себе увек весело, пријатељско друштво имао. Живио је усамљен, да кажем, као чудан особењак.“

„А шта је био узрок тој промени?“

Управитељ слегну раменима, лицу даде особит израз и рече: „а ко ће то знати? Разлога не знам, само нешто држим, али у том се човек често превари. Грофовски карактери нису по нашој обичној шаблони. Код њих је јача светлост — а јача и сен. Можда каква неиспуњена страст, горка превара —“ Управитељ брзо ућути, лице му доби још укоченији изглед него пре, као да се поправити хтеде, што је мало одступио од границе хладног, званичног достојанства. Подигне браду опет високо над пошом и наместивши лепу манжету, настави: „но, оставимо на миру, што су врата грофове раке на веки затворила. Ја сам вас довео на место, где ћете одсад имати посла; у тим просторијама сте ви неограничен господар. Чим куцне дванаест сахата, иде се на ручак, међутим ће се и звонцетом јавити.“

После тих речи удали се одмереним корацима. — Свеслав оста сам посред књига, над чијим листовима му се чинило да још дршће и дише бурни дух, који их је пре узалуд превртао. Мислио је, да ће учинити грех, ако све то у ред постави, чинило му се да сваком књигом, коју оставя на своје место, брише по једну црту неиспитаног његовог карактера и, кад се све сабију у неме редове, да нико више неће проговорити о грофу Јулијану, те ће тако и последњег трага његовог на веки нестати са лица земље.

Па шта је био тај гроф Јулијан? Можда обичан, преживели особењак, можда наученак из забаве и мароте, каквих стотинама имаде, можда достојан члан свог сталежа, који је за љубав новине скупљао и збирао књиге место лула и оружја. Али млада се фантазија Свеслављева противила таким сликама, те претвори ту тајанствену таму, која овијаше грофа Јулијана, у глоријолу ретког, силног духа.

Случајно се нагне над прашњаву гитар, који је на земљи под гомилом књига лежао. Удари прстом у струну, која тако тужно и жалосно одјекну, као плач из дубине очајне душе и Свеслав се мораде баш и нехотице осврнути. Учинило му се, да је тај тужни звук са старе црне столице код прозора јекнуо.

Тај звук је направио преврат и у његовим мислима. Насмеја се на спиритистичко расположење својих мисли, остави гитар у један угао и седне немарив у црну наслоњачу.

Али Русо, кога је сад у руци држао, одведе га брзо на старе мисли. Где! шаку му геније-бранилац романтике на ухо: гроф, који је умрло с Русоовљевим делом у руци, није спадао међу толике обичне људе племићког клуба.

„Баш ћу и друге књиге да прегледим“, говорио је Свеслав у себи. „Из карактера књижнице најјасније ће познати карактер збирачев.“

Пређе једној прегради, коју је рука покојникова најбоље уредила. Русо, Волтер, Дидеро, Мирабо — све муња за муњом, које очистише загушљиви ваздух европског друштва, све зрак за зраком на истоку сунца, које сину новом добу.

Шта је сад то? Књига без натписа на корицама, без натписа на првој страни. То је неки писан дневник.

Почиње овако:

„До сто врага, чим да прекратим то мало времена? Рекао бих, да сказаљка на сату стоји, па опет ми се подсмева својим тик-так, тик-так. Тај ми се украс ни најмање не допада; сад ми је жао, што сам жртвовао свој месечни приход. Како је ту неукусно изрезана реч Јулијан —

„А, то је његов сопствени дневник?“ повиче Свеслав радостан. „То је најбољи кључ, да дођем до решења загонетке!“

Оде к црној наслоњачи, намести се по својој вољи и поче даље радознало читати.

„Шта да радим до вечери? — настављао је гроф дневник. — Да пишем сестри Меланији? Да играм биљара с младим попом? Да се на слабом рибарском чуну пустим с Јаковом на језеро и да му на лицу читаву скалу смртног страха испитујем?

Тако ми бога, само необичан чар био је у стању, да ме, кад сам летио у мило наручје Лутеције, привеже за тај комад зеленила, које је изнеђу стена запало, где лакоми плебејци, као пауци, вребају на обожаватеље дивне природе, кад залутају! Ха, сад ми дође у главу! Што не бих прибележио, кад већ имам дневник и оловку у руци, укратко догађаје последњих дана? Из тих би се лако развила занимљива новела! Књижевнички ме шпорт примамљује на нешто ново. А што је најлепше: моји бојажљиви покушаји прецветаће и премирисати, као и љубичице, што су међу листовима ове књиге, коју ни једна непозната рука отворила није. Дакле, без експозиције!

Враћао сам се са излета у горе. Ишао сам ногу пред ногу и гледао сад лево, сад десно, а у себи се радовао, што ће сутрашњи дан променити те несносне шваџарске кулисе у дивне палате семиранског Вавилона. Међу кућама и вилама, са чврсто затвореним прозорима и вратима, особито ми падне у очи ниски кућерак, чији се зидови једва видили у бујном лозњаку. Испред њега је био леп врт у пуном пролетњем цвету.

Посред тих светлих, живих боја цвећа, преко кога су прелетали лептирићи, видио се млад, непогнут човек, у простом, црном оделу. У рукама је држао ашов, а лице му беше бледо, пуно изражаја. Хтео не хтео, мораш га погледати и рад си да откријеш необичну мисао, која га је сасвим од других оделила и која га покрива тајанственом атмосфером, као глорија главе светаца. Црте таквог лица дубоко су у памети.

Све ми се чини, да пред собом гледим над тим листовима то намрштено лице, више оригинално него што је лепо, с неким одлучним прокосом на устима и обрвама, са оком далеко упртим. Чини ми се, да бих црту по црту могао ту оригиналну главу с разбарушеном косом нацртати, а опет осећам, да не бих био у стању да те црте оним мислима задахнем, које су га тако интересантним правиле.

Ишао сам баш около бојадисаних летава, којим је башта лепо заграђена била. Бат мога коња по рђавом путу не пробуди човека из дубока сна.

У том се указа на степеницама, које су водиле из куће у башту, и друга особа. Била је то девојка напредне лепоте. Чисто је полетала на крајевима ружичастих папучица, у неком фантастичком одељу светлих, веселих боја, вита тела, лака хода, бујних груди, муњевитих очица, рујна лица и усница, на којима се сладак осмејак љубупкао, била је — баш не знам, како да кажем — као краљица лептирова.

Привуче се до човека с ашовом а стојећи на прстима, заклони му нежним ручицама очи.

Човек се мало окрене, али ипак не ослободи главу из мила загрљаја! То је био чудан пар! Та лепа девојачка слика, весела и светла, пуна шале и весеља, а под меким, нежним прстићима бледи образи и упорне усинце, над њима суморно чело и дивља, разбарушена коса, — поред нежна, љупка цвета тај грдни, неотесани пањ!

Не потраја дуго а човек пусти ашов, стисне јој ручице и окренувши се прозбори јој: „чуо сам те још из далека.“

„О, ти филозофе, ти чујеш и како трава расте“, одговори му она с веселим осмејком.

На такав призор морао сам баш коња зауставити. Кад ми рече — а биле су ческе — до ушију дотресе, брже боље употребим ту лепу прилику.

Скинем учтиво шешир и повичем у башту: „Здраво да сте, земљаци!“ Не знам, да ли сам их као што треба ословио, али ми не дође ништа друго у памет из идијома мојих славних предака.

На мој глас се обоје тргоше и погледаше према мени. Човек ме мало љубопитно и неповерљиво мерио, а онда се слободно приближи згради. Девојка остане, где је и била. У неприлици мало је подрвенила, али је инак милокрвно на мене погледала.

„Хвала, господине!“ рече ми човек мирно и дода: „из Ческе?“

„Баш из отаџбине Већеслава. Нисам се ни надао, да ћу у овом изгубљеном куту Хелвеције материнске гласе чути.“

„И ми се ретко виђамо са земљацима“, примети човек сухопарно.

У опште сам приметио, да га изненадни сусрет са земљаком није баш обрадовао. Но ја се нисам дао од тог застрашити. Неки унутарњи глас ме подбадао, да ће и преко воље приближим тој девојци, баш преко воље њеног чудног друга.

„Па откуд ви у том удаљеном крају?“ упитам га даље.

„Ја сам ту већ више година“, одговори ми с неким избегавањем.

„На лепо сте се ту сместили. Гле, каква красна алтеа!“ додам дипломатски и као стрела скочим с коња, да се изблиза задивим цвету.

Сад не остаде упорном земљаку ништа, већ да ме учтиво позове у башту. Вежем коња за једну летву и уђем унутра.

Тамна ми је нека мисао говорила, да се најстрожије инкогнито држим. Па и мој домаћин не нађе за добро, да себе или своју другу прикаже.

Та ми се приближи сама с природном грацијозношћу, пружи ми нежну ручицу и прозбори: „Добро дошли, господине!“ (Наставиће се.)

СУМОРАН ДАН.

Киша сипи . . . У даљини
Повила се магла густа;
Дан пролази у тишини,
Гора нема, поља пуста —
У мртвилу све почива,
Нигди нема створа жива.

Свуда пустош и досада
Царује и влада;
Нити срце што-год жели,
Нит се чему нада.

Расејано поглед блуди,
Тромо иду часи,
Из даљине звоно гуди,
Разлежу се гласи
Одјекују на далеко . . .
Мора да је умрло неко.

Лозница 5. јуна 1886 год.

Војислав.

ИЗ СТАРОГ ВЕКА.

I. ПРВО ОГЊИШТЕ.

Пред влажном пећином у великој стени седила је на грубом камену звездоока Сила, недоглед Јојових жеља. У наручју је држала своје ббно чедо, увијено у меке животињске коже.

Лице ббног детета било је знојавно, као видови пећине на великој врућини; а дисање му је било врело и испрекидано, као у јеленчета, које ловци тоне.

Мати га је мирно љуљала на крилу; час по га је пољупцима умиривала, кад је почело горко јецати и стењати; а уз то је од Бога живота молила милост за своје чедо.

— Огњиће ми и дете за оцем својим, Јбјо, — рече тужно човеку, који је уз њу стајао; па кад и њега изгубим, нашто да ја још живим?

— Не говори тако, Сило; видиш, и дрво изгуби свој плод, али роди на њему наново други; тица, кад јој излете тичићи, гради себи ново гњездо и наново лёже; а и мала травка доноси сваке године ново семе; па зар само ти да се не умеш утешити? — рече човек, и звук дубокот му гласа помеша се са песмом мале тичице, која је на грани певала.

Прастара шума орила се од умилне песме тица невачица, а велики су лептири летили по плавоме зраку, као да цвеће лети; тако су облетали и вијали један другот око Силе; час по су слетили да се играју чело њених ногу са меком травом и ша-

рењим дјечем, час по су опет прнули у ваздух да се надлећу.

Јôјо им је завидио; сео је на земљу код њених ногу, можда да јој боље види лице и наставно је прекинути разговор.

— Колико пута да ти још кажем, колико пута да те још молим: ноћи замном! Буди ми друга! Зашто се бориш тако сама са животом? Није то за тако слабо створење, да лута по пустој шуми, тражећи храно; бодљика ти раскрвави тело, из траве ти се може змија обавити око ноге и ујести те отровним зубом; може те напасти гладна звер; немаш никог, ко би те бранио. Зашто живиш тако усамљена? Откад је Велики Дух одазвао између нас оца твога детета, непрестано те молим: буди моја; поделићу с тобом моју пећину, сачуваћу те од сваке беде и опасности; али ти нећеш да ме послушаш; видиш, ја непрестано о теби мислим и све разбирам, како бих ти могао угодити. Гледао сам, како се код животиња мужак улагује женки, како се о својима стара и брине тица; тако сам и ја радио. Сео сам ти код ногу па сам ти се улагивао, и весео сам се играо с тобом; после сам ти начинио мекано гњездо у мојој пећини од сувога лишћа и меких кожа; правио сам ти судове од жуте земље па сам их ишарао соком црвеног воћа; покупио сам ти пужеве и шарено камење и застрто сам ти пећину мирисавом травом; скупио сам воћа и слатког корења, да имамо за зиму; од лепих белих коштиј изрезао сам ти разне ситне ствари: ходи, буди ми друга. Видиш, Јôјо је тако сâм, па кад се у сутон кући враћа, посећи на рамених свој лов, не чека га код куће весело лице, не радује се нико лову. Често се љутим на своје суседе: завидим им, што имају жену и децу, па се после сам питам: зар сам ја гори, грђи од њих, да морам тако усамљен, без радости живити?

— Ти си, Јôјо, лепши и бољи од свију тих; ти си љубимац Великог Духа, јер много више знаш него твоји суседи; они често стоје зачуђени око твог посла, и хоће да раде за тобом; ти си их научио да праве судове од земље, да праве котарице од прућа, да цеде сладак сок из корења биљних и да углачају ствари од камена. Да си лепши него ма који, казује ти поток, који весело јури доле са стене, а у доли се рашири, можда само зато, да се, кад овуд прођеш, можеш огледати у њему и да ситни вали и таласи могу шапутати: леп си, Јôјо, леп си!

— Сило, Сило, ти тако зборши, па ипак презиреш Јоја? И не жалиш га, што сâм самцит уздише тамо крај оне грдне пећине?

— Неће то више дуго трајати; чим ми оздрави дете, биће твоја. Ти, који толико знаш, изуми што-год, од чега ће ми чедо оздравити, јер све дотле ти не могу весела друга бити, док видим чедо своје бôно па и у твом би ми загрљају зебло срце, кад бих чула његов јаук.

— Лупи га о стену, па ће одмах оздравити! — викну дивљим грохотом чупави Калар, који је баш онда изишао из густог шипрага и чуо последње речи женине.

Сила се с ужасом окрену од њега.

— А шта је ти опет толико кумиш? — рече чупавац Јôју — зграби је, па је однеси у твоју пећину, нико ти је неће отети.

— Торњај се одатле! — осече се на њега Јôјо, а очи му севнуше к о да ће погледом пробости незваног госта.

Покушеја пође даље Калар, али се пробуди у њему чудноват неки осећај: мржња па Јôја. Мрзио га је зато, што га је Сила волела а осим тога је Јôјо био вредан, снажан момак, кога су суседи сви љубили и поштовали. Радо би му наудио, само да је могао, али је морао и сâм увидити, да је много слабији од свог противника, а и невешт је до зла бога. Он не уме убити никакву животињу, а онај с дана у дан доноси кући две три, и што преостане меса, подели међу пријатеље, а кости и лепе коже задржи и оставља. Шта ли ради с њима?

И Калар се радознало ушуња у пећину Јојову. Није се могао доста начудити. Час је викнуо, час се опет насмејао од чуда, кад је видио згодна и мека лежаја и турио до лаката руке у хрпу воћа.

Кад се Јôјо вратио кући од Силе, затекао је свој стан празан, опљачкан; само је неколико завежљаја траве показивало, да је ту било лежаје, које је он био спремио за своју љубу, да се тамо одмара; нестало је свега, што је он тако брижљиво купио од јутра до мрака знојећи се и мучећи, и што је ноћу при месечини радио, откидајући од себе сан.

Подигао је згрчену песницу а у души му се изроди најгрознији гњев; тешко крадљивцу, ако га ухвати; смождиће га својом тешком сикиром од камена.

Обишао је све суседе, тражио је и њушао, али све забадава. Већ је пун месец послао био и последњи свој зрак, да се на земљи у води купа, и обасјао је планине и долине, када је Јôјо стигао до пећине Каларове. Нашао га је где спава — на украденим кожама.

Нагнуо се над-а-њ. Сјајни један зрачак увукао се и у ону пећину и Јôјо је могао видити лице Каларево. Било је сво умазано од црвеног воћа, а око њега је стајало празно посуђе и пужеви, из којих су румене усне Силине требале окусити слатки сок.

— Пробуди се! — викну громким гласом на спавача, и подиже сикиру да га удари.

Калар се тргну и виде, да му је живот у опа-

сности; скочи на свога непријатеља а страх му улије необичну снагу у мишице. Удари Јоја по руци и овај испусти тешко оружје, али се од силних удараца снажне песнице није умео бранити. Најпосле је морао увидити, да му је противник куд и камо јачи од њега и да ће га сакладати. Тада сагне своју крваву главу и падне на колена пред Јојом.

— Уби ме, ако хоћеш, — стењао је, — у власти ти је, али какву ћеш хасну имати отуд! Калар нема ништа под небом, а ова пећина је гора од твоје. Мрзио сам те и похарао, истина, али ме је твоја тешка рука љуто казнила за то. Нека буде доста, узми све натраг, што је твоје, и опрости сиротом Калару.

— Дивљаче! Сад ме, је ли, прекидиеш, јер увиђаш, да ми не можеш ништа наудити? Али нећеш добити милости; уништићу те, мајмуне штетни, да буде за увек осигурано од твојих обесних нападаја гнездо моје тичице, које би можда и други пут опљачкао, кад ја нисам код куће.

— Никад више, Јојо, никад! Сад сам увидио, да си јачи од мене а и паметнији, јер си умео да пронађеш онога, који ти је штету нанео. Узми ме под заштиту одсад, верно ћу те служити; дај ми јести и заповедај ми. Калар ће показати, да уме и добар бити, само се сад смилуј. Ја ћу те сматрати, као да си ми живот спасао, јер је сад у твојим рукама; молим те, дај ми га натраг.

— Одлази, кукавицо! — рече Јојо, окрене лице од њега и одгурне га ногом. — Одлази и покупи све, што си ми украо па донеси све у моју пећину. А после, од сутра, кад сване, чувај се, да те не видим више у овом крају, јер ћу ти одсећи руку, ако видим, да кидаш воће са дрвећа, и гурнућу те у реку па ћеш из ње пити; мораш се чистити одавде; не смеш се рашити у мојој близини, крадљивче, који ниси ни од какве хасне, само чиниш штете својим садруговима.

— Немој ме терати одавде; допусти ми, да поправим погрешку своју; бићу ти веран, служићу тебе и твоју Силу; у зеленом ћу јој липу доносити најбеље воћа и чисте, бистре воде са извора; удеваћу јој у коштану иглу кожу, кад пије, изрезаћу јој оштром мојом каменом бритвом дивљу кожу, кад усхте покрити њоме своје лепо тело; љубаћу јој плачно дете на рукама, па ћу му доносити беле ситне рибице и жуте тичице из гнезда, да се болесник радује и научи смејати.

— Прштам ти, јер си ми Силу споменуо! Ти ћеш јој служити, док узможеш ноге дизати, док узможеш мицати рукама; бар ће и од тебе неко имати користи, те нећеш бити земљи тежак. Одлази дакле, покупи све и смести све лепо у мојој пећини.

На ове речи милости Калар наслони обе руке на земљу, подиже ноге горе а главу доле, тринут се преврну, затим скочи и поче се смејати; смеј му је био налик на хрзање, тако да се напољу мајмуни пробудили и почели дерати се и скакати са гране на грану, мислећи да њих ко гони; мислили су, да их каква грдна животиња смотрила па од радости даје тако грозне гласе од себе.

— Још могу живити? Нећеш ме убити? Лепо! — Нека ти свемогући даде много радости; дао ти, да још много пута уживаш самном заједно у сунцу, кад се раја! Да леп ти је овај живот! Страх ме помислити, да је тако мало фалило па да га изгубим. Хвала ти, што си ми га повратио!

Ето тако је изливао своје осећаје *прави слуга* пред господарем својим, док је скупио ствари и лепо их понамештао на старо место. Затим је легао на меку маховину пред улазом у пећину и како се под заштитом Јојовом осећао сасвим сигуран, тако је дубоко заспао, да га је одјек у бреговима једва могао стићи у хрканју.

Јојо није легао. Потражио је Силу; она је још била будна, бдила је над боним чедом својим. Сирома мали болесник јако се патио. Мали зубићи све су му цвокотали од унутарње зиме, која му је цело тело тресла. Мати је све метла на њега, штогод је имала, и дахом својим хтела је да га загреје.

Кад је Јојо ушао к њој, из Силиних очију капале су крупне сузе низ образе.

— Шта си ми донео? — запита она. — Шта си пронашао за моје дете? Погле га само, како се пати, како су му удови хладни. О, кад би га још једном могла загрејати; кад бих га могла у животу сачувати, срећа моја, радост моја била би бескрајна. Мисли се, ако ме волеш, изуми какво чаровно средство и моли се у Господа живота, да ми не отме моје мало чедо.

Јојо није могао да одговори. Сажаљење, узбуђеност одузеше му глас. Сила плаче, пати се а он не може, не уме да јој помогне. Најпосле оде.

Пред пећином је стајао грдан камен. Сила је седила на њему сваки дан те је био застрт сувом травом и маховином; дете се њом играло. Ту се сад спусти Јојо и наслони тешку главу на обе руке. Из пећине се чуло јецање малога болесника и горки плач несретне матере. Напољу беше све тихо и мирно. Ветрић је разносио пријатни мирис трава по ваздуху. Шума је дремала, само се каткад чуло, како лупи о земљу који плод, кад спадне с воћке, или дрека које велике тице, у знак, да је напао који крвожедни непријатељ на гнездо јој. Из густог се шипражја час по помолила глава какве звери; само се две светле тачке видиле тамо, где су јој очи;

стала па гледи у човека, а после се тромо даље одшуња. Ноћ је била мрачна а шума тамна, те се није могао сваки зрачак месечев украсти у њу. По ваздуху су летиле светле ситне бубице. Пре је Сила ватала ове, и заденала их у косу, као неки венац. Како ли је била лепа са тим светлим заром око главе! При овој мисли јаче закуца заљубљено срце у Јојовим грудма те је скрштеним рукама молио свемогућег Духа, да му буде на помоћи па да му расветли ум, да изнађе, чиме би могао спасти ббно дете. И већ му се учини као да види, како се са руменим обрашчићима игра у крилу мајке своје, а њу опет он држи у наручју на сви троје живе сретно и задовољно.

Тако је сневао, кад наједанпут севну и муња пројури преко неба; муња, та небеска ватра. Јојо се сети, како се и он поплашио, кад је муња једанпут ударила у суво стабло па га запалила; како се они сви устравили гледајући, како се пламен лелуја по ваздуху, и тек кад је само жеравица остала, онда су смели да му се приближе. Како је то било топло, као летње сунце! Један сусед је хтео да опипа то чудовиште, али једва је турио руку унутра, тако је почео јаукати и урлати, да су га остали бацили с брега доле.

Ватру је после угасио пљусак. Сад је Јојо о том размишљао, како би добро било, кад би се таква благотетна ватра могла и у пећину унети, кад би се могла сачувати од кише, да је не угаси, кад би се могло пазити на њу и подстицати је сувим грањчицама, да никад више не згасне. Пријатна топлота од ватре опет би улила живота у дете. Дух врућине би надвладао Духа ладноће и Силино би дете наново оживило.

Кад је погледао горе к небу, завидио му је, што има сјајне звезде. Кад би му само једну дало! Та колико их има тамо горе! Искао је само једну, ма и најмању, да је унесе у своју пећину па да наложи ватру њоме. Ни сунце не може бити друго ништа, него место, где Велики Дух држи своју ватру, па се поред ње не греје сам он, него цео свет. О, та нема ти над ватром, над топлотом! И Силино се дете боље осећа, кад лежи на сунцу, али ноћу највише пати од грозне зиме, која у пећини влада.

Тако је Јојо премишљао, док га уморена не савлада сан; лагано му је санак свео капке преко очију и оборио га на меком мирисавом лежају.

Свемогући му је послао неколико зрачака од звезде, да му у сан уплету небеску тајну, па кад тајну сазна, биће срећан и увеличаће цело своје племе; вредност јој се не да наплатити, благо, које крије у себи милијоне чудâ, и кад се хиљадама буду нагомилале године над матером земљом, људско ће племе све нова и нова чуда налазити помоћу ватре.

Јојо је чудне снове снио. Небеска нека рука пружила се између облака, узела је његову тешку брадву од камена, па је њоме силно ударила стену; иза ударца скочиле су варнице из камена, осетио је у тај мах благу топлоту, од радости је кликнуо, стресао се и пробудио.

Још под утицајем сна зграби своју брадву и свом снагом удари у камен; али пламен није избио, него се зачу врисак Силин, која се била уплашила од необичне ларме.

Као кад се пуста река излије над равницом, тако се изли гњев и очајање у Јојовој души. Као дивља звер је почео ударати у камен, да му се освети, што се узалуд мучи.

Јака луна пробуди и Калара из сна; мислио је да његову њупу лупају. Скочи и прва му је помисао била, да бега. Куда? — запита га разум. Викне Јојово име, али је постеља Јојова била празна. Онда пагне бегати, јер се луна непрестано чула. Није знао, откуд долазе гласи, уздао се у своје ноге а ове га доведоше до Силине пећине.

— Шта ти је, господару? — изусти, кад виде помамнога човека. Да ли зао дух уђе у твоју мишицу? Или зар нема више дивљих зверова, те камен овај тучеш немилице? Где, где само! Иза твојих удараца излећу ситне сјајне бубице из камена! Једна је пала ту у траву; чекај да је ухватим за Силино дете.

Кад је чуо име Силино, као обично стиша се гњев Јојов; спусти подигнуту руку и очајно је гледао: шта куши Калар по земљи!

— Ово није бубица! Погле, Јојо, шта може бити?

Јојо се нагне и лице му се зажари, очи му се напуне суза: видио је што је тражио. Парченце труда захватило је ватре од варнице, труд се усијао и почео димити: пред њим је лежао небески дар. Брзо метне на труд суве траве; ветрић му је помагао; мешао је суве грањчице и ватра поче ширити своју умилну топлоту. Срце му је од радости јако куцало, кад је са парчетом жеравице ушао у пећину Силину.

Жена и дете се поплашише. Али кад Јојо у пећини наложи ватру, светлост и топлота зажарише лице болесног детета и док је зверало у ново чудо, није осећало бол: топлота му изгони смртну хладноћу из тела.

Наскоро му се поврати румен у лице и Сила се пресели у Јојову пећину. Онамо им је Калар помагао уваљати и велики камен, из којег је прва варница искочила. Тај камен постаде огњиштем, које је Сила сваки дан увенчавала свежим цвећем и сви су га

поштовали и чували као божији олтар. Дебели пламен је све већу светлост, све већу топлоту распростирао и при тој светлости је човек многе тајне решио и употребио их у своју корист, постао је господар света, стварао је њоме чуда; али свој кућевни олтар, своје огњиште и данас поштује и чува од грешне руке и сваке опасности.

По С. З. с мађарског. **В.**

УСПОМЕНЕ С ПУТА.

II.

Никад не могу заборавити на час, кад се састадосмо са једним од најодушевљенијих и најплеменитијих лужичких родољуба, са Михајлом Хорником. Успомену на тај састанак не може ми ништа на свету изгладити из душе.

Лужички народ је тек капљица у пространом туђинском мору. Али се он за свој језик и своје име тако жарко и заносно одушевљава. А ја се томе ни мало не чудим. Народ, који у својој средини има таквих родољубивих прегалаца, као што је Хорник, као што беше покојни Смољар и други, такав народ не може клонути све до последњег човека.

Хорник је католички свештеник. Тада беше у најлепшим годинама. Не верујем, да је био премашио тридесет и пет. Стаса је средњег, обична. Али ход, црте на лицу и све кретање тела издају му пуну свежину духа, издају човека, који нема само једино себе и свој лични интерес пред очима.

Што тога човека особито краси, то је његова љубазност, предусретљивост и искреност, која човека напредно привлачи. И то све тако је неусиљено и природно — чисто му се сва душа провиди.

До њега дођосмо у најбољи час — беше и код куће и доколан. Ми дакле у собу, а он нам одмах изађе на сусрет. Одмах је погодио да смо странци. То сам од прилике по његовим цртама опазио.

Прикажемо му се. Прво рекосмо, где се бавимо, чета ради дођосмо у Немачку; а завршисмо: да смо јужни Срби. Ове последње речи прођоше кроз Хорника, као нека електрична струја. Лице му се некако промену. Окану се тог часа руковања, него се ижљубисмо као рођена, давно невиђена браћа.

Овај тренутак беше по мене од напредног утиска. Кадгод га се сетим, као да ме неки ваши осећаји задахну. Пред очи ми изађе слика Хорникова, као отеловљена идеја чисте братске узајамности и љубави.

„Ви Срби — ви удаљена браћа наша!“ — неколико пута би овај жарки родољуб узвикнуо, прекидајући своје приповедање.

У разговору са задовољством се уверисмо, како ти људи пажљиво прате наше дневне догађаје. Српске листове редовно читају. Хорник и пише српски ћирилицом сасвим тачно. Доказа о томе имам у његовом писму, којим ме је по нашем повратку у домовину удостојио. С највећим интересовањем распитиваше о нашим увлишним људима. Нарочито је изразио своје живо допадање према саборском раду у погледу народне школе.

„Интелигенција — особито мањих народа — треба да је једнодушна у погледу своје школе. Та у њој се развија душевни живот будућег народног подмлатка“.

У току разговора рекосмо, зашто поглавито амо дођосмо: „Не могосмо одолети осећајима, а да не видимо и да се не упознамо са браћом и њиховим приликама“.

Ове су речи очевидно најповољније утицале на Хорника.

„Мало нас је; али се сви трудимо, да што боље схватимо и извршимо дужности своје, које нас за народ везу. На тај сложни, једнодушни рад храбри нас, те још не очајавамо за наш народни опстанак“.

Предложи нам, да нас пре свега упозна са просторијама Лужичко-српске Матице. Могао је мислити, да ће нас то веома интересовати.

Прелазећи преко прага главне дворане, у којој се држе Матичине седнице, мене је обузео осећај, о коме се ја не знам право изразити. Доста, да сам се осећао напредно задовољним, некако усхићеним.

Ми у дворану, а наш поштовани пратилац некако необичним, свечаним гласом отпоче:

„Ово је Матица северних Срба' — верна кћи јужне нам „Матице Српске“.

Дворана је доста пространа; облик јој је готово квадратан. Место за председника обележено је једним столом. Према њему су поређане столице у редове за чланове. По броју столица сме се судити, да је Матица врло леп број родољубивих Срба у своје коло прикупила. Броја се више не сећам. Али толико знам, да је сразмерно већи него код нас. Овај факт није баш најпријатније утицао на мене. Но данас тек вальда боље стојимо — бар се ја тако тешим.

Обишавши дворану дођосмо и опет до председничког стола. Хорник га откључа, па извади лепу

велику књигу. Корице су јој отворене црвене са златним порубом и пасловним писменима. Беше то књига за уписивање гостију.

„Господо, нама је сваки искрен гост веома мио. Зато и хоћемо, да га вазда одржимо у лепој успомени. Молим дакле, да упишете и ви своја имена — али српски, ћирилицом.

Таквом позиву одазвасмо се врло радо. Та ово нам и онако беше прва прилика, да се у туђем свету, а ван својих приватних писама, могосмо потписати ћирилицом. Таква прилика указа нам се само још један пут и то у Хамбургу. Али о томе — кад опет будем доколан.

Обависмо и то, па пођемо из дворане. Ја се на прагу још једном осврнем к тим скромним, али сваког штовања достојним просторијама. Осећах врло добро, да сада последњи пут гледам то светилиште чистог, узвишеног родољубља. Зато и хтедох, да ту слику што верније упијем у душу.

Одавде се унутимо к учитељском државном семинару. Не потраја дуго, а ми се најосмо пред једном зградом — не баш најновијом, али лепом, врло укусно сграђеном. Овакав стил зидања не опазисмо нигде у земљи. Не сећам се, да је икоја јавна просветна зграда тако сазидана.

Здање је на два боја, а доста подугачко. На оба краја, мало унапред изидано, подиже се по једно крилно здање, украшено са четири танка упоредна торањчића, који се подижу од земље чак више крова. Међу овима су у сваком боју по три прозора. А онај део, који представља таваницу, озидан је са обе стране у виду неких степеница. Исти је такав један одељак и у средини здања подигнут са два крајња торањчића и са два прозора на лицу у сваком боју. Простор пак између средњег и крајњих одељака испуњен је зидом на коме је са обе стране по пет прозора. По томе је дакле на здању у сваком боју по 18 прозора.

Ко не зна, па би се напао пред овим семинаром, пре би помислио, да је пред каквим господштинским дворцем. Непосредно испред здања са обе стране улаза дала се густа хладовина, од красних дрвета, која су ту засађена као два шумарка. По томе онда само се средњи део здања гледаоцу доцнике цео указује. Крајњи пак одељци овде-онде тек провирују кроз лиснато грање, што целој слици даје неку романтичну драж.

Испред овог сенастог места простире се широка равањ, а на овој баш према улазу смештен је лен водоскок, обрубљен красним цвећем.

Ја се код овог описа баш намерно толико задржах. Рад сам, да наш свет из овог једног само примера види, колика се пажња поклања у Саксонској заводима, који су намењени општој народној просвети.

Ућосмо дакле, па се пријависмо управитељу. Као свуда, тако и овде бесмо књижице дочекани.

О самом семинару нећу овде ништа даље споминьати. Ми смо о саксонским семинарима опширно говорили у нашем извештају, који је у своје време и у листу, а и у засебној књижици отштампан. Све оно дакле са неким тек изнимкама односи се и на овај семинар.

Међу професорима на овој школи беше и један од важнијих Лужичких Срба. Хорник нас упозна и с њиме. Из семинара дакле вратисмо се нас четворица.

Врло ми је жао, што данас не знам имена томе заслужном човеку. Ми до душе измењасмо и своје карте посетнице. Али његове ја више немам. У најновије доба морала ми је нестати. Сећам се врло добро, да му је на истој име с једне стране немачким, а с друге *ћирилским* писменима напштампано било.

Ми и осим овог имадосмо овде доста прилике да се уверимо, како се у Будишину напа словенска ћирилица веома пази и уважава. И за чудо, нико нам се не потужи, да је од ње покварио очи!

Наш нови познаник беше повисок, сувоњав и црноманьаст човек. На бледом подужем лицу избијала је нека сета, меланхолија, дубока озбиљност. Говорио је врло мало, тихо и полако. Човек би помислио, да га је морао неки тежак удар снаћи. Али не; он беше увек такав.

Хорник нам је приказао истог господина, као одличног књижевника, нарочито као даровитог лужичко-српског песника. Мени је у толико више жао, што ми не остаде у рукама бар онај мали, али врло мили спомен од таквог човека.

Код прве улице растадосмо се с песником, рукујући се врло усрдно. А нас тројица одосмо да посетимо још и српску штампарију, у којој се печатају „Српске новине“ и остале лужичко-српске књиге.

После овог преостало нам је још да посетимо које најближе српско село и да се упознамо са уваженим родољубом Смољарем. Мислим, да не беше тада код куће, па зато и одложисмо посету.

Али о томе други пут.

Мита Нешковић.

КЊИЖЕВНОСТ.

НАШЕ КЊИЖЕВНЕ ПРИЛИКЕ И НЕПРИЛИКЕ.

(Наставак.)

На челу књижевном раду нашем стоји „Матица Српска“ са својим органом, „Летописом“. То је друштво поникло услед књижевне потребе у нас, и до данас се савесно држало своје дужности и свог позива. Уверени смо, да ће тако бити и на даље.

Не мислим се бавити организацијом Матичином; хоћу само да наведем прилике и неприлике, у којима то друштво данас ради, а на основу сопственог искуства.

Летопис, као орган Матице Српске, треба на сваки начин да је отмен часопис, и да је огледало савременог књижевног рада. У њ морају улазити такви чланци, који стоје на висини данашње образованости наше. Али Летопис је у првом реду српски часопис, те му је тако главни, управо једини задатак, да усавршава српску књижевност и науку. То пак не може бити друкче, него обнародовањем чланака писаца-Срба. Износити пак чланке страних писаца, било у преводу или преради, никако не одговара ни позиву ни достојанству таквог часописа. Та Летопис није и не сме бити поље за стилистичко вежбање, нити се у њему сме огледати превађачка извештност младог или старог писца ког. Друго је што вредан превод ког признатог, класичког дела; у таквом случају има и превод своју вредност. Сви остали преводи, па и прераде немају места у органу књижевног друштва. Зато су на свету други српски часописи, и њихови ступци могу се — ако је уреднику право — пунити преводима и прерадама.

На жалост се у Матици Српској није доста пазило на то. У Летопис су улазили преводи и прераде обичних чланака, који се баве разним питањима, било научним, било друштвеним.

Нисам могао на ино, већ сам у одборској седници од 28. јула 1883. устао против тог поступка и поднео предлог у том смислу. Одбор је мој предлог условно примио, задржавајући себи право, да ипак прими који превод, ако му се сиди. Добро.

Но није остало на том. У листу „Српско Коло“ изашла је белешка о онданшњој одборској седници и безимени писац те белешке подметао ми је свакојаке намере, које се из мог предлога никако нису могле извитати. Он се пита више тако затрчао, да је преводе претпоставио оригиналима! Ја ни дан данас нећу да знам, ко је био писац те белешке; али сам уверен, да се свагда држао сигурне обале превода и прерада, и да се никад није упустио у непрегледно море оригиналних производа, на ком се тек може доћи до мете, али и до — бродолома.

Међутим ја безименом писцу нисам остао дужан, и одговорио сам му у 37. броју „Јавора“ од исте године. Писац није још ни до данас поднео дуплику на моју реплику.

Зар њему то онда књижевне неприлике?! С најпоштенијом намером поднеси ко предлог у хатар напретку књижевности своје а књижевна импотенција диже се против њега, не разлозима, него подметањем и сумњичењем.

Да није Летопис орган књижевног друштва, већ да је приватно подузеће, не бих био рекао ништа, ма да би боље било, да и у такво подузеће улазе оригинални чланци.

Но о том на другом месту.

Да пређем сад на другу ствар.

У одборској седници од 4. септембра 1878. добио сам на оцену десет новела непознатог писца. Десет новела! То се не да прекусати тако брзо.

Кад је у нашим јавним листовима изашао извештај о тој седници, и у њему беше, да сам и ја оцењивач тих новела, добијем, после неког времена, писмо од неког Душана Кнежевића. У том писму открио се он као писац тих новела, хвали ме у звезде, како сам славан књижевник, и напослетку ме моли, да му новеле повољно оценим, како би добио награду.

У први мах сам хтео да вратим новеле, и боље би било, да сам учинио; но предомислио сам се, те сам их задржао. Ипак сам доцније, кад сам прочитао новеле, одговорио Кнежевићу, да их не могу препоручити за награду, јер су тек покушаји. Али нуто белаја! У свом веку писам добио тако неучтиво и ординарно писмо, као онда од Душана Кнежевића. У њему не само да је грдио мене, опоричући сва она лепа књижевничка својства моја, којима ме је у првом писму накитио, већ ми је и претио. То није било доста. Душан Кнежевић је написао и Матици писмо, у којем изјављује, да је он писац „Десет новела“. У истом писму вређао је друштво без сваког повода, и неучтивим је начином журио оцену и тражио свакако награду за своја дела. Одбор је на то послао „учтивом“ писцу дела патраг с тим, да од таквог човека не прима више ништа на оцену и награду. Душан Кнежевић је до душе доцније у писму признао, да је био неучтив и молио је, да му се ime

не изнесе на јавност. Но одбор није могао на то пристати, јер му је рад јаван.

Шта да се каже сад на такав поступак таквог књижевног пустолова! У први мах је од мене хтео ласкањем да изголица повољну оцену, те тако можда и награду. Кад му то није пошло за руком, окренуо је други лист, те је постао неучтив и безобразан, и претњом је хтео да изнуди награду својим умотворима. Матица и ја морали смо дакле претрпити сваке погрде зато, што нисмо били у ваљаност његових навела тако уверени, као он.

Ја Душана Кнежевића нисам познавао, али сам га држао за амбициозног почетника, те сам му онда у пријатељском писму казао своје искрено мишљење, држећи, да добар савет не шкоди ни старијим писцима а камо млађим. Какву сам хвалу пожњео за свој савет, навео сам мало час.

Да наведем сад још један случај са истим Душаном Кнежевићем.

Прошле године добије Матица на оцену и награду спев „Иконију“ од непознатог писца, који се нам потписао „Перо је мач“. Књижевни одбор преда мени тај спев на оцену а ја га после неког времена вратим одбору, с тим, да спев са слабе израде не заслужује да уђе у Летопис.

Чим је о тој седници изашао извештај у нашим јавним листовима, добије Матица од „Перо је мач“ писмо, пуно неучтивости и безобразлука. По „уљудној“ стилизацији тог писма познали смо, да је од — Душана Кнежевића. И нисмо се преварили. У овдашњем листу „Наше Доба“ изашао је чланак, који је киптио од погрда на Матицу и на моју скромну личност. У том се чланку даље обрицало, да ће „Иконија“ изаћи у лиску „Нашег Доба“, па нека онда публика реши, ко има право, писац или критичар. Али „Иконија“ није штампана ни до данас. А знате ли, зашто не? Јер је уредник дознао, да је „Иконија“ — књижевна крађа а прави је извор „Врдничка кула“ Јована Суботића. И „Наше Доба“ је мирно примило ту погрду на Матицу, у којој се замера, што није „Иконија“ примљена за Летопис, ма да је толико пута замерало Матици, што у свој орган прима „којешта“. Види се дакле, како се у тим новинама „објективно“ прати рад матичин.

Душан Кнежевић је по свој прилици држао, да се „Врдничка кула“ већ заборавила — није ни мени при читању „Иконије“ пала на памет — али се нашло људи, који знате и старија књижевна дела. И такав пустолов сме да грди друге, што не оцењују повољно „изворна“ дела, као што је „Иконија“!

Сваком је познато, да се за лажу каже, да у своје речи и сам верује. Тако и Душан Кнежевић. Он је био уверен, да је „Иконија“ баш изворно дело. Нећу ради потврде да наведем места из његовог писма; није моје, већ је Матичино; али у „Нашем Добу“ је било од прилике исто, као и у писму.

Нека мисли сваки, шта хоће, ја о свом књижевном раду мислим опет шта ја хоћу. Ради се но могућству. Нисам писао само критике, већ и дела, и то с тога, што је досадно бити непрестано књижевни жандар, и што је тако пријатно, грешити по кад кад и сам. Сад, у ком сам степену грешно, нека пресуди онај, који је на то позван; али допустити нећу никако, да се амбулантни „списатељи“ растресају нада мном, и то с тога, што сам их у своје време отерао са поља, на ком они места немају. Срдита немоћ је у сваком случају смешна, а најсмешнија онда, кад се осветом бламира. Док комарци зује око мене, нећу ни оком трепнути; али кад хоће да ме убоду, онда ћу их поклонити шаком, и даље наставити свој рад, као да није ништа ни било. Не треба се том приликом жестити а најмање треба такав нападај узети трагички.

Милан Савић.

(Наставиће се.)

УМЕТНОСТ.

ЖЕЖУЛИНКА.

ЗА МЕШОВИТ ЗБОР СЛОЖИО А. МИЛЧИНСКИ.

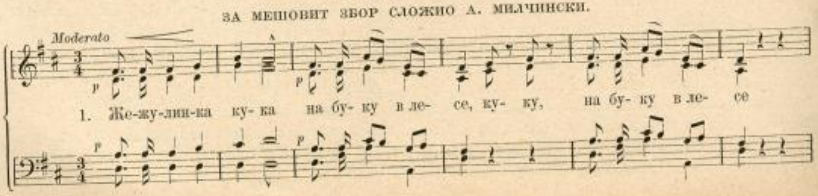

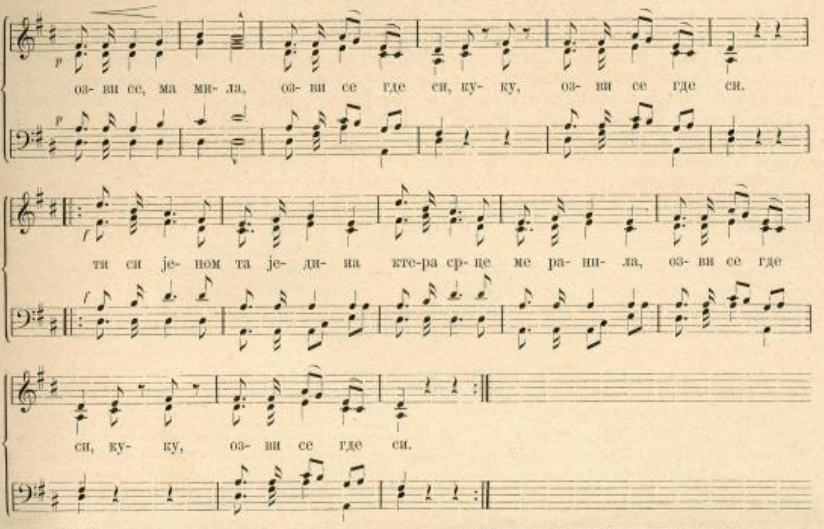

2. Заспивал славичек в хаји зеленем,
Же ми, моје мила, своји нобудем,
Не будеме сполу ходит,
Не будем се сполу водит,
Ах, уж не будем,
Ах, уж не будем.

3. Мјела сем холоубка, он ми улетјел,
Же ја буду плакат, на то неспомњел,
Улетјел ми до капради
Снад се уж виц ненаврати
Ах, ненаврати,
Ах, ненаврати.

ЛИСТАК.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

VI.

У Бечу 12-га децембра 1816.

Пречестнѣйшій Господине,
мени любезнѣйшій и высокопочитаемый!

Я мыслимъ да сте вецъ примили мое писмо (или два уедно. Я самъ Ваша два писма (одъ 21—24-ог Новембра) уеданпутъ приміо. Александеръ е бію кодъ мене и пріе вашега писма и после. Я самъ говоріо са Давидовићемъ, и гледаћемо да га намиримо. Онъ е заиста срећанъ: садъ е одредјен за Економію, и више неиде у Реалъ Академію него у Универзитетъ! Садъ има прилику ученъ безъ трага постати. Другій е еданъ бію одредјенъ за Економію пакъ су видјели да ніе способанъ за то, и зато су га промінили и Александра метнули на нѣгово мѣсто. Како изидье из школе, съ мѣста лајтнантъ; то е болѣ него и директоръ, а камо ли учитель.

Я самъ вама послао малу молитву (искрену и пријательску) одама вашимъ. Неманьскій самъ опазіо, но нисамъ вам о нѣму ништа писао: зашто самъ сумњао да нисте вы мыслили Неманьића (т. е. свію Немања) народъ. Но опетъ е болѣ и лѣпше Неманьинъ свакояко. Я самъ вецъ поправіо у мом' листу. Поправите и вы у Горшићевой Оди:

„Живу се сестара и браће (а не браћа) езыку смѣю“, браћа то е единствено число у женском' роду, како годъ и дѣца. Кажете: „Оне оде, кое не бы самъ смео показати S. S.“ А заръ бы му неке смѣли показати? Та я мыслимъ да бы васъ и за гласъ народолюбца псовао (из зави-

сти). Оду къ самом' себи, и къ духу моему, ни самъ ни комъ читао осимъ Копитара и Гагића, и недамъ ихъ изъ руку ни коме, а оне самъ друге дао све Давидовићу да препише, но не брините се ништа. Деде затегните гусле пакъ заиграјте о миру, али најприје чисто српски, пакъ онда ако хоћете славенски. Радите и пјевајте еднако: то е једини начинъ благородно се светити непријатељима и све ихъ посрамити. Ја и Копитаръ радимо еднако. Нисемо мы латинске ријечи сбогъ Срба узели, него сбогъ Енглеза и осталихъ народа, кои нѣмачки не знаду. Ово ће дана гледати Копитаръ да вам' књиге покупује: зантое неколико дана затворена библиотека. Опетъ васъ молимъ: гледајте за оне косовске пѣсне одъ Шлѣпице Гргуревачке. Поздравите ми г. Фрушића, зашто ми не пише? Старцу Борићу желимъ срећанъ путъ (ако се не поништимани: зашто се стари људи много премишљаю, а онима осталим' добаръ останакъ. Драго ми е што е Санка отишла у Београдъ, но ніе ми мило што ће ићи у Букурестъ: я бы волѣо да остану у Београду, али валада се не може. Шаљемъ вам' те турске тескере съ преводомъ заедно. Послао самъ Вам' (у новинама) писмо на хачжи Константина, него гледајте молимъ Васъ те га опремите по доброй прилици. Мой Сотрудникъ Копитаръ поздравля васъ любезно, такођеръ и Фрушића. Пишите нам, немојте заборавити; а особито на оно предъшнѣ писмо мое.

Будите здрави и весели.

Вукъ.

ЛИСТИЋИ.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Великом Бечкереку.) Друкчина српског народног позоришта завршила је своје овогодишње бављење у В. Бечкереку у Недељу 15. о. м. са „Нашим Селанима“ Мите Поповића. У последње време приказани су били редом ови комади: „Краљевић Марко и Арапин“, „Марија Стјуартова“, „Стари бака и његов сни хусар“, „Фауст“. У Сегединој познатој глуми гостовао је Л. Поповић у улози чича-Мије а његова жена, Л. Поповићка, у улози Цвијенове Милке. Исти дан, кад је била последња представа, давана је уз суделовање тамошњег позачког друштва као представа за народ и школску децу по други пут „Сабља Краљевића Марка“. Тој је представи почетак био у четир сахата после подне. — Из Бечкерека се прешли друкчина у Перлез на једно четрнаест дана.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Петефијев „Апостол“ преведен је и на талијански. Превео га је Еусепе Касоне а Игњат Хелен је написао предговор. Превод је изашао у Риму накладом књижаре Мишонијеве.

ЧИТУЉА.

Александар Островски, прва драматичар руски, умрло је 3. о. м. за добру своју у губернији Костроми. Родио се год 1823. у Москви; отац му је био судски званичник, који је имао много деце те дуго времена живио сиротињски, док му се другом женидбом није побољшало материјално стање. Александар Николајевић, као најстарији син, рано је изгубио матер те у првој својој младости није добио скоро никакве него и васпитања. Иначе су га примали у гимназију, ну је свршио на се онда уписао у права али их није свршио. Затим је био намештен као регистратор код московског суда. Рано је набајати почео проучавати му посматрачки дар; још ђаком је изучавао живот народни, нарочито живот Московских трговаца те је год. 1847. први пут изашао на јавност са драмским прапором на трговачког света. Наскоро затим дошла је прва његова шаљива игра: „Погодићемо се већ“, са којом је најсјајред васповао своју књижевничку глас. Онда је остављо своје знање на равно необично плодну књижевничку радњу; сваке је године написао по једну нову драму. Глазна су му дела уз горепоменуту шаљиву игру: „Сирота невеста“, „Сиротиња није срамота“, „Бура“, историјске драме: „Мишин“, „Димитрај Самозванац“ „Василиса Мелентијевна“, „Војевода“. Најпосле се опет обрнуо народном животу те написао читав низ глума, међу којима су ове знамените: „Шума“, „Богате невесте“, „Последња жртва“, „Без мираза“ итд. Сваки образован Рус знаде те глуме, оне су постале својина народна. Осим тога је Островски превео мал те не целог Шекспира, више Калдеронових дела, многе талијанске и француске драме и шаљиве игре. Год. 1872. славио је двадесетпетгодишњицу свог књижевног рада; прошле је године био именован за управитеља Московског градског позоришта. Баш је био наумио, да ове радове заночне а старе да допуни, а оно га смете смрт. — Пушкин „Политика“ овако карактерише Островског: Островски је припадао Гоголевој реалистичној школи, која је стремила са себе прах романтицизма те се обрнула животу, истини. С Грибоједовим и Гоголем сачињава Островска тројединицу у руској и светској књижевности и сјај те три звезде никад не може угаснути.

САДРЖАЈ: Рефлексије при заходу сунца. Песма Вл. М. Јовановића. — Живио Радија! Приповетка са села. Срочио Пантa Поповић. (Настављак.) — Милка. Песма Јосипа Берсе. — Ирина. Новела Сватоплука Чеха. Превео П. Падежски. (Настављак.) — Суморан дан. Песма од Војислава. — Из Старог века. 1. Прво отпутите. По С. З. с мађарског. В. — Успомене с пута II. Од Мите Нешковића. — Књижевност. Наше књижевне прилике и неприлике. Од Милана Сапића. (Настављак.) — Уметност. Жежуљника. Од абер сложио А. Мајчински. — Листак. Песма Вука Стеф. Караџића. Износи на јавност Миливоје К. Бранковић. VI. — Листића. Позориште и уметност. — Књижевне новости. — Читуља.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 26. У НОВОМ САДУ 26. ЈУНИЈА 1886. ГОД. II.

НА ПАРАСТОСУ — У НОВОМ САДУ

ПОМЕН

Д-РУ ЈОВАНУ СУБОТИЋУ

У НЕДЕЉУ СВИХ СВЕТИХ 1886.

У СРПСКОЈ ПРАВОСЛАВНОЈ САБОРНОЈ ЦРКВИ СВЕТО-ЂУРЂЕВСКОЈ.

Вечная память — вечан му спомен . . .

Аминь — јест, тако је!

То је последња молитва у цркви, то је последња жеља у народу, у пратњи: кад црква опоје мртваца и пратња допрати покојника до вечне му куће, до хладног гроба . . .

то последњи поздрав, то последњи уздах и о сваком помену мртвих.

Вечная память — вечан му спомен, драгом покојнику; с том молитвом, с тим напајем растају се живи с мртвима.

И благо оном, благо сваком покојнику — ком буде спомен дуготрајан сред својте и другова му и пријатеља након њега; и по тринут благо, ком остане вековечан у народу свом, вечан и славан у свету!

На благо сваком човеку, који то за живота заслужи добри и ваљани дели, трудом и радом — себи на част, народу на корист и славу потоњу;

јер, кад дође страшни час смртни, страшна јава, где престаје свака моћ и сила људска; где у земљу мора, што је земљано, да се раствори, да истаје, прегрш пепела да се осемљи и трага му нестане — кад наступи, велим, страшни час умрли: човек смртник утешен, ублажен растаје се с душом, вечитом честицом божанском; спокојан и на миру заклапа уморне очи своје за навек —

јер остају по смрти у аманет живима, у аманет народу добра дела његова, лепе заслуге његове, за сведочанство пред богом и пред људма — за спомен вековечан!

И молитва освештава у цркви помен такав, и жива црква, народ, слави и велича помен такав с колена на колено,

те што дуже и трајније, тим тај спомен расте и расте, док се не огоростаси у народу, а с народа и овековечи у свету!

* * *

Молитва и помен сабраше сво и нас овде тужног часа овог. Слуге олтара божјег прекадише кољиво, знамен смрти и васкрса; припалише воштанице, знамен вечне светлости рајске: помолише се с нама заједно за покој души великог нам покојника — за по столећа избраника на сваком добром делу народном и неуморног радника и бранича народног; па на уранку српске нам књиге и просвете народне за пуних педесет лета вредног књижевника и песника . . .

за покој души славног Јована Суботића.

Драгим поменом овим запоси нас памет, залетамо мислима, и ведрим и суморним, у далеке дневи прошлости нам народне у ових крајевих, у овој нам земљи ново-обсађној;

светлим поменом славног нам покојника дра Јована Суботића — излазе нам пред очи душевне сва редом славна дела његова полустолетна; падају нам на памет у исти мах и толики и толики велики покојници, с којима на мучан рад спреже млађани тада, драги нам песник Дабрача и Светог краља Дечанског — вољни трудбеник, велики поборник опстанка нам народног: вештим пером на књизи,

живом речју златоустом на бранику, славни др. Јован Суботић.

Па да вам зарећам, драги пријатељи и поштовачи бесмртне сени великога покојника, и изрећам сва та редом дела његова славна — ваљало би тужног часа овог и помена светлог да вам прочитам читаву књигу живота и рада славног покојника, дра Јована Суботића.

Али, ни најживље речи у књизи тој бесмртној — не би могле досегнути до оне величине, која велича небројна дела му, све по избор бола од болих, до оног сјаја, који обасјава та дела његова, на част славном покојнику, на корист и подстак потиштеном ал не поништеном народу српском . . .

Него, то би било часка овог и без потребе.

Сведоци сте живи одабраних дела и трудбе му големе: за опстан и напредак славне ове српске општине новосадске; за опстан и напредак аманета нам прадедовског, цркве свете и школе народне, на изреком угледне и нажене просветоноше, српске нам велике гимназије новосадске;

за опстан и напредак књиге нам српске и просвете на изреком бригоноше јој Матице Српске; за опстан и напредак славља великих мртвих и узор-дела народних, приказа и наука честитости и врлине а уклона и жаса од злих мана и нечастивих дела, српског нам народног позоришта;

за опстан и напредак кукавног нам народа у земљама овим — за славу и напредак васколиког, на све стране народа српског!

Сведоци сте живи, са мном заједно, тих наговештених безброј-дела му за живота сред нас; а која тима предходише за младости му, казује нам књига векованка.

Ил зором и договором, ил књигом и разбором, а на добро народу свом — свуд бијаде први на раду, ил с првима, свега века свог, од младости до часа умрлог;

радио је вољно и неуморно па обазриво — свуд и свагда пазећи на сршетак и последак делу започетом;

одушевљаво је сложне на раду, стишавао и зближаво размирене и стрампутице за неслогом потегле;

претекао је све пробити и користи себи и својима — до којих доћи могаде големим знањем и не обичном умешношћу својом, док бијаде на висоти службе своје по звању . . .

у сиромаштву рођен — у сиромаштву и очи своје склопи . . .

те знам, да ћу вам из срца и душе часка овог од помена погодити знамен признања и захвале на све то искреним узгласом:

слава ти, славни трудбенице, избранице и браничу народни, напредниче српске књиге и просвете — слава ти и хвала на свем, славни Јоване Суботићу!

* * *

Кажу књиге, и старе и нове, с параштаја параштају: како је човек смртник тек часа умрлог сретан; живот му се пише у сретне људе истом на смрти.

Сретан био је дакле драги нам покојник дуга века свог — јер, мимо оних речи библијских: у своје доће и своји га приме;

љубио га народ и пазио за живота му, јер је и он народ свој љубио и радио за-њ свега века свог, од младости до смрти;

и пази народ и пазиће, и велича и величаће помен му, док год буде народа и књиге нам народне — докле год врлина и честитост узуме ценити и поштовати славна дела славних људи својих . . .

а то је до века!

Куд ће лепше среће и задовољства души мал-не седамдесетгодишњег старца, него-ли кад га пријатељи свог народа и брижници за опстан народни једнодушно одликују чашћу и вером у-њ пред народом, свету на видику!

Те части, тог големог одликовања удостојаван је славни покојник, узданица народна, сваком згодом и приликом — старешова сваком збору и састанку;

те части и одликовања народног удостоји се славни Јован Суботић и пред смрт своју лане на народном оно збору видовданском у Сомбору.

То је било светло навечерје славном покојнику у очи поласка с овог света на онај, бесконачни, вечити!

Још данак један и други гледаху га по том пријатељи и сатрудбеници, избранци народни — гледаше га народ сав и слушаше на све стране: како старачки ал мушки стоји на бранику за опстан и напредак самосталности цркве нам и школе народне; за част имена српског и одбране народне на сабору српском и на сабору хрватском . . .

ал су дани људски избројани, па век људма смртним одмерен вечном силом непојамном: седамдесет, осамдесет лета — поје псал-

мопевац — иза те међе мах отима слабост и болест на самрти пута прави!

Ко се роди, и умрети мора; размак од колевке до гроба, ком краћи ком дужи — то је век људски, живот на земљи.

И најдужи размак тај, век и живот — ништа је спрам вечности: гласак звука у ваздуху веселеном, сићан талас на мору широком...

на ипак, благо човеку самртном, ко тај размак, ма и најкраћи — сав живот свој проведе у труду и раду око добра и напретка народа свог, у мучним и тешким данима народним...

благо тому и слава му!

Кад суђен час дође и земља прими земљано — дух залета у висине небеске, у светле крајеве света вера каже: где нема болести ни жалости ни уздисаја... ни раздора и неслоге људске —

него је свакому вечнаја память, живот бесконачан оног света;

а на овом свету међ живима сретан био је — ком у народу свом буде и остане сјајан спомен и вечан, и слава у аманет нараштајима потоњим...

Слава ти, Јоване Суботићу!

Вечнаја память — вечан ти спомен и сјајан, светла сени, покојниче драги!

Слава ти!

* * *

Говорио Александар Сандић.

ЖИВИО РАДАЈА!

ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА.

СРОЧИО ПАНТА ПОПОВИЋ.

(Свршетак.)

19. Мере вратове.

Тај по томе били су наши Сегединци код куће.

Дочекала их је домаћица и сусед.

— Дај, жено, брже, шта има за ручак, искао је чича Јова, чика Радаја није нас ни у собу пустио а камо ли да нас је прочастио; има тај кога частити, него дед шта имаш, жури, огладнио сам као чобан, што је изгубио овце.

— Има још последак од оне јунице.

Сео је и он и Пера и позвали су и суседа па су сви троје јели. Кад се добро најели и напили, запитао је чича Јова:

— Жено, дакле сад је јуница смирена?

— Сад је крај.

— Е онда, Петре синко, дед дохвати са слемена оне конце, што смо с њима измерили вратове, кад смо почели јуницу јести, да их сад премеримо. Знаш, синко, мера вера.

Пера скиде и додаде конце.

Чича Јова узе и најпре себи измери врат.

— Јо, та то не може да дотегне, још с три пста требао би копач да се продужи.

Онда измери Перин врат.

— Ајао, та све кламиће твоја мера.

Но, па сад шта мислиш, синко: зашто сам се ја утојио, а ти измршавио, кад смо једно исто јело јели и то увек заједно јели?

— Не знам.

— Али ја знам па казаћу и тебн! Зато, што сам ја јео своје а ти туђе. Ја сам, мој брајко, од коне купио његову јуницу и поштено је исплатио, а оно друго смо нас двојица удесили, како ти до краја не би дознао, шта једеш. Је ли тако, коно?

— Јесте.

— Е сад ми реци, сине, је ли боље бити лопов или поштен човек?

Пера је ћутао; осрамотио се.

— Говори, гони та чича.

— Та врат говори.

— Хоћеш ли одсад бити добар?

— Хоћу.

Чича му је могао веровати. Напатио се, спромах. Но шта ћемо, кад без муке нема науке а без шибе нема поправке!

Док се човек сам на себи не увери, какве невоље има са зла пута, не уме поштовати врлину. Зашта је чудно то, да се човек само о својој штети може научити памети. Зато благо оном, ко може да верује, да је хрђав пут мучан, а не тражи да се о том увери. О томе немамо најлепшу поуку у светом евангелију. Апостол Тома, који није био с осталим ученицима, кад им се Господ после васкрсења свога јавио, па му ови рекоше: видесмо Господа, одговори им: док не видим на рукама његовим рана од клина, и не метнем прста свога у ране од клина, и не метнем руке своје у ребра његова; нећу веровати. После осам дана дође Исус и стаде међу апостоле и рече Томи: пружи прст свој амо и види руке моје, и пружи руку своју и метни у ребра моја, и не буди

неверан него веран. И одговори Тома и рече му: Господ мој и Бог мој. Исус му рече: пошто ме виде, веровао си; благо онима, који не виђеше и повероваше. Не укради, заповеда Бог; али човек не верује, да то не треба и краде. Заиста, заиста ко не слуша Бога, мора Радају.

20. Пера опет краде.

— Драги мој коно, сад дакле, кад се зна, да Пера није украо јуницу, кад га Радаја не тражи за старе грехе и кад се обећао, да ће одсад добар бити, сад дакле можемо бити своји, сад ћеш му, дабогме, дати твоју Миленку, питао је чича Јова чика Гавру.

— Не можемо ни сад. То је све лепо, брате, да си ти мени платио моју јуницу; али ја је ипак не могу да прежалим, и мој зет не може бити опај, који ме је тако за срце ујео. Ја сам се заверио, да ћу ту јуницу мојој ћери у мираз дати. Ја јој могу истина новце од те јунице дати; али ма шта она да узме за те новце, то ће је сећати на ту јуницу, коју је ова као дете неговала и као сестру волела, те ће је то навек у жалост бацити, па кад бих је баш њему дао, то би је још већма тиштало. Кадгод би га погледала, морала би помислити: то је крвник моје јунице, из тих мисли могла би се изродити мржња на њега, а морати живити са оним, кога мрзиш, нема теже робије. Дању ја њему дакле моју кћер; али само под тим условом, да ви ту јуницу ма из земље створите и да јој исту ти, чича Јово, о венчању за прњу ровашиш.

— Е онда нема од вашег пријатељства ништа. Па нека. Само кад мој син неће више красти, наћи ћемо ми девојака, ако ћемо их товаром носити. Је ли, сине, да нећеш више лопов бити.

— Нећу лопов бити, али, кад је тако, онда само још једно морам украсти. Без тога не могу живити, на крај.

— Шта наопако, и ти ћеш опет лопов да будеш?

— Нећу; али. . .

И није Пера Прерадов више лопов био, али је опет нешто украо. Крао је суседову лепу кћер Миленку.

Отац му је ту последњу крађу одобрио, а и сусед се није на њу срдио. Та ту није ни греха ни штете. Миленка није као Јеленка украдена и заклана, она се дала украсти, она је ускочила, она се управо украла а Пера је само примио крадено. Но у том делу нема баш никакве крађе. Кад се узме оно, за које сви знају да ћеш узети и по вољи им је, да ти то узмеш, па јавно им ти, кад то узимао будеш или не јавно, то није крађа. Узео си, што ти се даје, ако не баш на пајлешки начин. И чича-Јовини и суседови знали су, да ће Пера Миленку украсти; они су баш све тако удесили, да је морао то учинити. Матори мајстори добро су рачунали. Кад Пера украде Миленку, судили су они, онда неће моћи приговарати ни оцу ни матери, да су га наговорили или натерали, а неће моћи ни тасту рећи, да му је наметнуо. А кад он и после толике страхоте, још док је Радаја у Сегедину, који је и на такве отмице или крађе момке у Сегедин пукао, њу украде, онда му је Миленка баш мила; а тиме, што ће опет Миленка без очеве воље отићи за Перу, посведочиће и она, да та највећма на свету воли, већма но оца и матер. Рачун је био практичан, достојан разумних, зрелих људи, но за њ ни Пера ни Миленка никад дознали нису. Нека увек држе, да је то само њихово дело.

21. Крај.

Чича Јова је по том правио велике сватове. Весеље је било не само газдачко него и право. Ту није било само славе, да се види, ко смо, него и радости, велике радости.

Кад је кум Милан Поповић са венчања довео невесту, није хтео сићи с кола, док чича Јова не рошаши прњиј невести.

— Дај, куме, домаћине, викао је дебели кум с кола, вади из земље или скидај с неба кума Миленкину Јеленку, да јој ровашимо, па да је и с благословом очевим, који је, као што знаш, за то запео, предамо ђувегији. Учини то, чича-Јово, паточи детету своме меда без жаоке.

— Мртви не устају, куме.

— Онда ниси прави хришћанин, ти не верујеш у васкрсење мртвих.

— Верујем; Бог може свашта а ја му се само могу молити.

— Моли се. Одмах клекни ту па му се моли, и нећеш устати, док му се не домолиш, заповедио је кум и чича Јова је клекао, склопио руке и молио се Богу; у петини се молио, за срећу и здравље и памет деце своје.

Кум је окретао и окретао. Девојке из куће и родбина момкова певали су са матером Перином, чим кум дође с кола пред кућу: „благо нама, ево нама кума, волим кума нег бела голуба.“ Тиме су га позивали, да сиђе доле, не би ли и чича Јова устао; али кум тера и окреће даље а чича Јова непрестано клечи.

Кад је дошао кум с кола спрам домаћина, питао га је: молиш ли се, куме? Чича Јова је одговарао: молим се.

— Моли се, док се не домолиш, а ми ћемо се дотле окретати.

— Кад би се ти, куме, могао толико окретати,

онда би ти био оно, што Латин каже: regretnim mobile, оно вечито окретало, што се рачунџије толико муче, да га пронађу, шалио се с кумом домин, који је изашао и сам да дочека кума. Кум је био поштен сељак, јунак, могао му је домин тако рећи.

Пера и Миленка мислили су, да кум тим окретањем само пркоси Пери због јунице; али што онда да чича мора толико бадава да клечи? По може му бити, кум је, на њега срца нема.

Окретао је кум и окретао а чича Јова је клечао и клечао.

Уједаред запеваше свирачке кола: Стери платно, лепот Пере мајко! Мати Перина, чим су сватови стигли, изашла је са рубом платна пред кућу и чекала је на ту песму. Сад је прострла платно од куће па до врх авлије, тамо је кум стао, како не би платно дотегло, а он да окреће дотле, док се не отка, да буде до његових кола.

Мати је простирала платно од куће па до кола па је још преостало те је тринут обмотала око коња и кола кумовских; то ће се одсећи кочијашу кумовском, то је његово; а невеста купи од кола до кућевног прага себи, или што готово увек бива, девер купи за њу.

Сваха је сишла с кола, а кад је дошла пред кућу, свекар ће јој рећи:

— Стани, Перо, да те отац дарива, ево ово је твоје, твоје и божије, и показа јој дивну краву с телетом, којој прикумак крајичак увета одсече. Миленка пољуби свекра у руку, погледа у краву и упрепасти се. Та то је њена Јеленка. Кад се прибра а она кликну: моја Јеленка! заборави, да је невеста па загрли краву и стаде је по глави љубити и плакати: моја Јеленка, моја Јеленка. И свекар и свекрва и млади кум и сви сватови не могоше задржати суза, и таст и пуница гледаху то преко плота па и они плакаху, па и сам ђувегија не може срцу одолети него притрча па једном руком загрли краву а другом невесту, те крез плач и он повика: Наша Јеленка, наша Јеленка. Није украдена, није заклана; сад све знам, сад је све намирено, све опроштено, све благословено. Проклет био, ко одсад туђе пожелно.

Затим мати даде невести, пошто је ова матер у руку а она њу у образе и лепе очи девојачке и по коси пољубила, сланицу и лебац и пуно стакло с вином те ова уђесе у кућу благослов божији: мир, здравље и весеље, а Пера за њом притрча оцу и матери па их стаде по рукама, по глави, по хаљинах љубити и викати:

Живио мој паметни отац, чича, и моја добра мати, нана!

Отац је подметнуо у договору са суседом своју краву у шталу његову те је Пера ову украо и заклао а суседову су јуницу до згоде у Срем на пашу послали, и сад је ето Миленка добила Јеленку с благословом тастовим. Сви сватови затим у глас повикаше:

Живио чича Јова Прерадов!

Један пак пустошат, који је дотле одиста био пустолина ортак Перин у неваљалству, али се такође, као и Пера, опаметио и по себи и то знао, да се не боји свака шуша Бога него батина, викнуо је:

Живио Радаја!

ЗАПИСИ.

1.

Немој нигда бити сувише весео,
Жеравица брзо постане пепео.

2.

Поезија плете венце за јунаке
А интриге ниске плећу слабе баке.

3.

Сваки роњски народ хоће господара,
Што га већма газиш, више ти с' удвара.

4.

Нас на исето реже, човек на човека,
Тако је то било и биће до века.

5.

На каквој столици лукав човек седи,
Онако и мисли, онако и гледи.

6.

Кад је мрак међ људма, свак се себи боји,
Нико не зна, шта му пред очима стоји.

7.

На што год помислиш, све је загонетка,
На што год погледаш, гроб је и колевка.

8.

Лудаку не можеш нигда мудар бити
А несретног нигда сретним учинити.

9.

Слобода к'о жена, само опог блажи,
Који неће лепшу слободу да тражи.

10.

Лукав мисли једно а друго говори,
А чак треће смера да ради и твори.

11.

Када се огледаш, видиш лице своје,
А други у вину виде срце твоје.

12.

Од јунака не мож' начинити роба,
Јунак се не плаши тамнице ни гроба.

13.

Ко је задовољан и не тражи веће,
Тај често изгуби и оно из вреће.

14.

Кад помрчи сунце, ка' човек пун беде,
На црно га стакло сваке очи гледе.

15.

Ко само на срећу ослања се свагда,
Тај често несрећи у наручја пада.

Љ. П. Н.

ИРИНА.

НОВЕЛА СВАТОПЛУКА ЧЕХА.

ПРЕВЕО П. ПАДЕЈСКИ.

(Наставак.)

Ходио по башти гледао сам, да дадем лицу свакојаки израз, како само може изгледати лице великих зналаца. Али, на своју срамоту, брзо увидим, да сам у ботаници ништа према својој проваћачици, која је неуморно, скоро с материнском бригом име и презиме сваког цвета и биљке говорила, све навађала, шта је на једној добро а шта зло, а од бољих ми читав животопис приповедала; ту је подигла стабљику, ту раширила лист, наместила крупу, као да је све то дело њених прстију а не природе. Но свакако није приметила, да сам расејан ученик.

Мисли моје већ се давно удалиште од тих шарних очица пролећа, те се на путу сусретоше с њеним дивним очима. Упоређивао сам је непрестано с младим човеком, који је без речце, суморан као и пре, крај мене по башти ходао, те сам тражио везу, која би та два тако противна створења привезивала. „Без сумње брат и сестра!“ непрестано сам у себи понављао, као да би хтео неки други глас да надвичем, који ми је шапутао: „можда муж и жена!“

Нехотице сам чешће погледао на прозоре од куће, као да сам се надао, да ћу тамо угледати, било мушко, било женско лице, с лепом седом косом, које би ми моју прву помисао потврдило.

Лепа моја учитељица из ботанике сигурно је приметила моје тајне погледе, јер на мах заврши своје предавање речима: „сад треба дакле да видите и нашу просту кућицу“.

Окренем се човеку; ту мислим, да му се на позив лице још више помрачило. Али опет климну само главом и пође напред према степеницама, које су водиле у кућу.

Уведу ме у ниску собицу. Намештај беше сасвим прост, по зидовима копије неколико славних слика, неколико пиштоља и пушака, висок орман пун књига, на столу раширена мапа, књиге, перад и оловке, више писама, коверата — то је било све, што видех у малом, једном простору. Да не заборавим, у издупку на зиду било је више кипова славних људи, као: Жишка, Франклин, Русо, Бајрон и друге такве личности. Али све, што је у соби било, показивало је на вредну чисту руку; нигде ни трунка прашине или мрље. У прозорима су били лонци са цвећем; бујна раширена зелена лоза пружала се чак унутра.

Бајна домаћица ми понуди просту, дрвену столицу, а млади човек донесе из друге собе боцу с вином, те пређашње ћутање прекине речима: „Пијте у славу наше далеке отаџбине!“

Патријотски осећај, какав сам при том напитку показати хтео, зацело је остао само покушај, који ми не испаде за руком, јер тај vis-a-vis погледа ми бистро у очи, слегну раменима и рече озбиљно: „већина данашњих мислилаца је тврдо уверена, да би велики напредак и срећа за човечанство била, кад би престало свега, што дели народ од народа, крајину од крајине, па се те разне чете претвориле у један светски табор, којим би једино само владала корист и благостање целине. Али моји су назори сасвим другчији. Мени се више допада променљиво чаркање, где је сваки појединац за себе јунак, него грдна армада, у њој сто хиљада аутомата и сви се вољи једног јединог човека покоравају. Могуће је, да је таква војска од веће хасне за човечанство, али је скупо и плаћена; бити члан такве једне армаде, није достојна задаћа људског живота. Као што презирем човека, који не брани границе своје индивидуалности, већ се без опасности за своју ретку особу нода окодном упливу, тако презирем и народ, који нема народног частољубља.“

При том подужем говору добише црте мога домаћина особите живости: лице му се зажарило, чело му се разведрило, а очи плануше под гордим обрвама.

Писам се могао уздржати а да га не запитам: „на што је с таквим назорима напустио завичај?“

Човек ми не одговори. На мах се угаси ватра у очима, лице му бледо на прса клону, а са груди се одби тежак уздисај. За кратко смо сви ћутали.

Мени је највише до тога било стало, шта да нађем за уврок новој посети. Брзо сам нашао.

Приђем ближе ормару с књигама и случајно извадим Бориза. Из тог се разведе разговор о лирским песницима, а свршисе тиме, што је лепа домаћица изразила жељу, како би радо читала Ламартина. Баш сам некако имао ту свеску његових песама у путничком сандуку. Понудим је дакле, да сутра лично донесем књигу.

Тако сам се везао за Шпајцарску Абдеру.

Сутрадан, ево ме са Ламартином под пазухом код мог занимљивог земљака.

Пре њега нађем на леју баштованку у најжешљој радњи. Коса јој била расплетена, слами шешириħ, као у идилских пастирица, мало натраг намакнут; окретала се међу цвећем, које беше у пуној јутарњој красоти.

Застанем мало код врата, да се нагледам чара те слике, у којој је пролеће природе и пролеће живота најлепше сложено било. Бог ће знати, учинило ми се онда, да јој је на коси, на цветићима сламног шешира, па и на целом нежном телу, трепетала роса, као на цвећу око ње. Чуо сам веселу мелодију неке чешке народне песме.

На мах умукну; приметила ме у вратима. Нехотице заглади косу са стране и намести хаљине, при том лако поруменi и пође ми на сусрет.

Мало збуњено одговори на мој поздрав а кад виде књигу под пазухом, повиче: „ах, колико пажње! да се опкладимо, да носите Ламартина?“

„Два пут га сад више ценим, што ми је дао прилике, да вам малу услугу учиним“, одговорим јој с већим жаром, него што је одговарало тој отрцаној фрази.

Узме књигу у руке, те је преврташе мало збуњено.

Тог тренутка сам памислио, да скинем ту завесу, која ми заклања односај њезин према младом човеку.

„Неће ли моја чешња посета бити непријатна вашем господину —“ у тој паузи, коју сам после ових речи учинио, лежало је право питање.

Из одговора сам видио, да ме је добро схватила.

„Мој муж“ рече ми и наслони главу још више на књигу, у које је брзо превртала листове „мој муж тек што се није вратио — даје часове из енглеског језика.

Тих неколико речи расветлише ми целу ситуацију. Дакле ипак! Ипак жена тог озбиљног човека, према ком прави такву случајну, љуцку противност! Са каквим бојажљивим, тамним тоном то изусти! У том гласу лежала је за мене нова загонетка. Убрзо дознам, да су моји нови знанци још на нижем ступњу у друштву, него што сам ја у духу себи представљао. Давање сахата из енглеског језика изван куће није баш знак доброг стања. Можда их нужда тони? Можда је то неповољно материјално стање кључ решењу апсурдних, ексцентричних назора, какве сам прочитао из очију и црта њеног мужа?

„Не бојите се ништа, мадам, у тој глухој, туђој крајини?“ упитам је брзо, а реч „мадам“ испаде ми међу другим, као слеп пасажер.

„А чега да се бојим?“ одговори ми јасним гласом и подигне лице и трепавице, под којима суну пређашња безбрижна веселост. „Кад није Драгојло код куће, ја се онда чим у башти забављам, или музиком, цртањем или другим послом. Каткад, особито недељом, излећемо у околни крај. О, много је лепши, него што би на први поглед и мислили. Имаде у себи много скривене чари, до којих човек може само преко стрмих стена или на чуну доћи. Знате ли за острво са старим намастиром?“

„Не знам. Не знам ни да то језеро имаде какво острво.“

„С те стране и не изгледа као острво. Лежи баш уз јужну стеновиту обалу и издалека изгледа, као да се обала напред пружила. Ах, то морате видити! То ми је најмилије место. Идемо онамо у недељу. Ако вам је наше друштво по вољи, изволите с нама.“

„С највећом радошћу“, повичем изненађен. „Само ако то буде по вољи вашем господину мужу?“

„То зацело!“ одговори она живо. „Не треба по његовом озбиљном лицу да судите, да је непријатељ веселом друштву. У вашем друштву ће се развеселити, па ћете видити, какве досетке и шалу крије спољашњи изглед. Дакле, ићићете с нама?“

„Смем ли ставити услов?“

„Какав?“

„Да мени оставите, да се за превоз побринем.“

Мало је премишљала, а онда ми рече: „на пек буде! За то ћу се ја за друго шта постарати.“

„Дакле свршено.“

У то јој прелетише зраци преко ограде на сокак, од радости сињуше а цело јој тело задрхта од наглог покрета, као да хтеде хитро антилопиним кораком напред да подскочи и да рашири своје лепе руке. Али ипак остаде, где је стајала, само јој очи упрте биле на једну страну, куд се тог тренутка сва предала.

Погледим онамо и спазим намрштено лице Драгојлово с набраним челом, под којим се нешто важно догађало.

Разабра се мало и погледи у башту. Спазио ју је. За час се разведри лице; облаци се разиђоше а сунце сину у пуном сјају задовољства. Сукоб жељаних очију, осмејка, махање руке — показа ми, како се поздрављају муж и жена, што и ако се свади

дан по више пута догађа, опет ништа не губи од своје свежине. Али за час сунце зађе а облаци се навукоше. Познаде мене. Чинило ми се да се још више намргодио него пре.

Уједно сам познао, да и тај горди човек, који се другом јарму противи, опет пред нечим главу приклања — пред нечим тако малим, да се пред тим ни стабљика цвета поклонила не би — пред ружичастом паучицом веселе женице!

Излет на острво био је готов догађај а сваки отпор младог човека против мог услова, да се ја побринем за чамац, оста без успеха, кад га је жена ласкаво загрлила. Оборио је главу. —

Морао сам све своје и Јаковљеве силе употребити, да до недеље чун буде готов, који би ма из далека био налик на онај, што би лепу земљакињу изненадити могао. За скупе новце најмим лађицу за излет, какве је у месту било; свуд около наместим венце од цвећа, да би се стари колорит застрео. Испало ми још за руком да нађем рибара Талијана, вита стаса, црне косе и очију, кога помоћу шареног платна и широких трака лако претворим у гондолијера, каквих имаде на слици красне Венеције.

У недељу у заказан час чекао сам их по уговору крај обале. Био је врло леп дан. Пред мном се колебао искићен чун на равном језеру, те је тако сад лево сад десно замакао ужа од цвећа у бистру воду. На предњој страни био је импровизовани гондолијер, метнуо руку на очи, па гледи далеко, далеко. Глатко језеро лежало је пред нама; грдне стене пламтиле су у сунчаном жару а над њима се савијало плаво небо по ком се тек гдегде као паучина танак, лак облачић обесио. Ваздух је био пун мириса и свежине; звона са звоника разлегала се по свој крајини.

Нисам дуго чекао. Брзо сам видио на песковитој стази пар људи, који се амо упутио. Она је била данас врло укусно обучена. Од ружичастих ципелица до вештачког лептира, који је над меком косом у цвећу од сламног шешира шарена крила раширио, све је на њој тако дивно наместило било, да ни најпојетичнији кројач не би дражесније пролетње одело измислио и удесио.

Муж јој је био у обичним црним хаљинама; и ако озбиљан, чело му је ведро било а обрве у природном стању. Баш се видило, да му се спољашњи изглед према приликама равна.

Кад су већ близу били, извукла је руку своју испод његове и пожурила се напред. Претећи прстом повиче издалека: „то је дакле ваш услов? Нисам мислила, да умете тако да доскочите. Свој део програма, који сам вам уступила, тако сте извели, да се ја са другог стидити морам.“

Одговорио сам јој умереним тоном. Чуђење, какво се у њеним очима показало, кад је стару барку лепо окићену видила и сујетног гондолијера, који је сад већ весло промолио и свом снагом опробао, изазва ми преко воље осмејак.

Муж јој се међутим сасвим мирно приближавао. Кад је моју гондолу видио, очевидно му се није допала. И рече му потврдише: „на што тај издатак? Исто бисмо се тако и обичним рибарским чуном послужили“.

„Зацело и индијански канот“, рекнем пола у шали, пола срдито. „Али ми изображени Европејци можемо себи — па још у недељу — дозволити тако невин луксус.“

Смествимо се сви лепо у лађицу, њих двоје седну на последњу клупицу а ја према њима. Не трајало дуго а чун нас је већ полно по тихом, равном језеру.

(Наставиће се.)

ИЗ СТАРОГ ВЕКА.

II. КАНДАУЛЕ.

Последњи потомак куће Хераклида, краљ Кандауле, био је врло веселе нарави. Краљевина му, мирна Лидија, задавала је господару свом одвећ мало бриге, те му је тако доста времена преостало за весеље; а најрадије је празнио феничке крчаге у друштву свога љубимца-перјаника, делије Гига из Синопе. Није било краја весељу и шали, кад би се њих двоје састали. Та краљ није имао никакве тајне пред својим перјаником! Често би му говорио о својој бајној љуби, о Ћерци жизијског краља, па није имао доста речи, да опише чар и лепоту младе краљице. У Гигу би тада почео да кипти извор живота, и да се извор не би предао, да се не би заборавио и издао, Гиг је обично ћутао, као да омаловажава чари лепе краљице. А у срцу младога јунака из Синопе пламтила је баш најсилнија љубав спрам лепе жене, али је био сувише поносит, а да злоупотреби топло, несебично пријатељство свога заштитника, ма да је добро сазнао, да се и краљичин поглед често заборави на њему.

Но и имао је шта гледати на младоме перјанику. Природа га је баш створила за краља.

— Што ћутиш, Гиге? — викну једном краљ на њега, када му је вино узбунило крв. — Зар не верујеш, да је моја жена најлепша жена на свету?

Младић се осмену.

— Ходи! — настави Кандауле и ухвати за руку свога друга, — ходи самном, безбожниче, који омаловажаваш лепоту; ходи и види је онакву, какву је само краљ видити сме; знам, да се нећеш доста нахвалити моћи.

И проведе га кроз дуги ред одаја, чак до спаваће собе краљичине. Ту отисне тихо, без шума резану једну слику са зида, и приведе отвору свога љубимца.

Овај наслони врело своје чело на ледени стуб од камена, и жудни поглед му застане на краљици, која је у сну почивала на мекој постељи у ладоватој одаји.

Као кип, који је божија рука изрезала, лежала је дивна жена на таласастом паперју. Глава јој је почивала на скрлетним душецима а око главе јој се обавиле оне лепе пуиане руке. Распуштена коса покривала јој је, као прн вео, меке удове, тако да су само ружичасте ножице вириле напоље.

Сад се брзо помакла. Испод дугих свилених трепавица севну зрак.

Пробудила се.

Као зорина румен осу јој се румепило по лицу и уплашено тргну преко себе покривач, златом извезен. Осетила је, да је гледа страно око.

Краљ одвуче свог љубимца са отвора.

— Но, јеси ли је видио? — запита поносито.

Младић се обема рукама маши очију и протре их, као да је гледао у сунце, па излети из одаје.

Весели Кандауле грохотом се насмеја и пође за њим.

Други дан дозове краљица Гига. Перјаник стане оборене главе пред госпођу своју.

— Муж ми рече, Гигу, да си ме ти јуче видио.

— Сваки дан те видим, краљице.

— Али не онако, како ме само краљ сме видити; он ме јуче теби онако показа, и ти ниси црвенио пред собом, делпјо, да лишиш самоће женску једну, краљицу своју.

— Љуто сам ја то одмаздио. Твој лик ми се у душу ушао. Од тада не видим красоте сунца на уранку, не видим лепоте бледога месеца, не видим светлих кула и палата, ни весела лиц девојачког. Само си ти преда-мном непрестано. Ти, ремек-дело природе. Зрачни створе бујне фантазије Сапдопа, коме за љубав раја земља цвеће и драго каменье, коме у очима трепте звезде небеске! Ти, коју су богови од беле пене морске и румених листова ружиних створили! Твој лик ми прикрива земљу и небо: не видим ништа до тебе. И пре сам те љубио тајним, прикривеним жаром; али сад се већ не могу више свладати, страст је у мени отела мах, и као жеравица ме пече жудња, да те притиснем на груди, па да те ником више не дам. Од јуче избегавам краља. Ја га презирем, што је постао издајица твоје лепоте. Дао је, да ми засени очи најдрагоценије благо, да тим дубље осетим, какав сам просјак. Са охолим самопоуздањем је викнуо: „Оваква жена само једна има на свету, и та је моја!“ И ја сам с наклоном муком у срцу морао увидити, да моја никад не може бити.

При оним речима застаде дисање у грудима младога делије. Крв му појури у лице, од сунца опрљено. По поноситом држању, по ватреном дивљем погледу и отеклим уснама могла се видити дивља страст, која ће га и на крајности навести.

Краљица се загледала у лепог делију па се занела. Неописано уживање и задовољство јој проструји груди, кад је чула, како необуздана страст изјављује своју љубав. Само је у бајкама читала о таквој љубави, о таквом жару, који су ваљда само богови љубили, па зажели да утоне у бескрајно море љубави, где под блиставом примамљивом површином зјани најдубљи понор.

— Гигу! — проговори жена неописано меко, неописано звучно. — Двоје сте ме видили онако, како ме само један сме видити. До срца ме вређа то; као ватра пламти у мени стид; како да изађем пред свет? Астарта ће окренути од мене своје небеско лице, ако се за ово не осветим. Зато ћу ти казати, шта од тебе иштем: од вас двојице један је излишан овде на земљи. Или ћу твоју лену главу искати од краља, или ми ти донеси краљеву главу.

Гиг се стресао; дрхтавим гласом одговори:

— Кандауле ми је друг и пријатељ, био ми је заштитник досад; у мени је имао највише вере.

— То је све истина, али једна моја реч, и он ће ти без устезања послати џелата; јер ја могу бити љуба само једноме; Гигу, на мојој руци може лежати само једна краљевска глава.

— Немој желити, да му будем убица!

Краљица се насмеши. Затим извуче из косе златне игле и пусти на бела рамена густе власи, које су јој биле најлепши украс. Подиже жудни поглед на Гига и рече:

— Или ћу бити твоја ја и краљевина, или ће тебе покосити смрт, — бирај!

И како је тамо стајала у сјају своје заносне красоте, млади перјаник је на све заборавио, само је њу видио и тешко уздануши рече:

— Краљице, пре но што месец пошаље своје прве зраке у одају твоју, биће ја краљ Лидије и биће — твој!

Жена без иједне речи скиде златну траку са свога рамена и привеже је младићу на руку.

Гиг оде краљу.

— Краљица ме шиље, — рече му — да јој твоју главу однесем, зато, што си је издао.

Кандауле се на ове речи грохотом насмеја. И смеј је његов страховито одјекивао са пустих зидина грдне дворане.

— Да ниси мало дубље загледао у чашу, друже, те ти ватрено пиће узбунило памет, иначе ми не би доносио тако чудне гласе, а да не размислиш, да те луда шала главе стати може!

— Погледај ову златну траку са драгим камењем! Није ли ти то жена поклонила? Ти си јој је поклонио. Она ми је привезала на руку, да поверујем мојим речима. Њена лепа уста изрекоше над нама страшну пресуду, да је један од нас излишан на земљи.

Још се већма насмеја Кандауле, кад угледа златну траку. Све му сузе иду од тешког смеја, да ниси могао разазнати, да ли плаче или се смеје, да ли се сам себи смеје, што је тако слепо могао поверовати својој жени и пријатељу своме, или плаче, што се луто преварио те је у исти мах изгубио најдрагоценије благо: љубав своје љубе и пријатељство онога, који му је од поданика био најмилији.

Гиг је стајао преневражен пред њим. Сабља му је дрхтала у руци као лист, кад га ветар заљуља. Требао је презрети свог противника, а оно гле, он га је у овај пар сажаљевао.

— Гигу! — проговори краљ, кад је савладао тешку душевну борбу — нека буде све онако, како она хоће, немам више зашто живити; већ сам прешак него путник, кога су похарали. Што без прекора идем у наручје смрти, доказује, како сам силно љубио жену своју. Кажи јој сам, да ми је последњи уздисај био име њено. Али нећу да се твоја рука, која је моју као пријатељска десница некад стискивала, нећу, да се та иста рука мојом краљу укаља, и зато што сам те поштовао и ценио, нећу, да грех моје смрти на твојој души остане: сам ћу себи живот одузети. Нека буде све, штогод сам имао, твоје. Иди, дозови неколико саветника! Зашто се устежеш? Не бој се, тајну ћу краљичину ја у гроб однети. Посљедњи изданак Хераклида често је већ пао као младић смрти на сусрет на крвавом бојишту, нећу се ни сад плашити ње; та једини је начин ово, да избегнем мучку смрт; шта бих имао ја отуд, Гигу, кад би ме из потаје убили? Раскинуо бих само једну жицу женских сплетака. Ако одрубим твоју главу, ниједне стотина других место ње; овај, који ми смрт жели, неће се страшити, да ми успе отрова у пиће, да ми отрује јело. Кад ми рука моје жене већ не може бити место, где ћу мирно почивати, положићу у крило вечнога санка тешку моју главу, што је препуна мучних грозних мисли.

Перјаник испусти оружје. Сав ганут рече:

— Прости, Кандауле! Љубав, коју је жена твоја до крајности довела, одузе ми памет.

— Љуби је и даље, Гигу, та она ће бити твоја; — и кад се буде хватао сутон, кад јој ти на недрима успочиваш, спомени и мене кадгод пред њом. Али сад иди, и дозови њих неколико мојих верних. О, ташта речи! Зар има човек своје вериће, кад га је и онај преварио, на кога је најплеменитије осећање душе своје трошио!

Краљ загрли перјаника и нежно га доведе до врата.

— Ти си ипак бољи од многих, рече, — јер други, да је добио овакав налог од лепе жене, мучки би ми одузео живот; али ти ми донесе две сабље, да се меримо. Ти си тачно хтео да испуниш налог: један од нас. Да зло ли познајеш женске! Али и није чудо, та досад јој и не виде обест од силне леноте. Ја те ипак не кривим, Гигу, ни тебе ни њу; ја сам крив: зашто сам се хвастао са срећом својом а заборавио, да онај, који се тим ретким даром виших богова хвали, губи милост небеских, а с њоме губи све и сва. Жури дакле, наследниче! Време ми је кратко!

Гиг оде, као кад кога судба гони каквој мети. Не прође дуго на се врати са неколицином саветника, премишљајући у себи о Кандауловој судби.

Кад уђоше у дворану, — као да је баш тај тренутак чекао — прободе се краљ својим мачем, који му је на бојишту толико пута спасао живот, из груди му на широком отвору пођури врела крвава крвца као клетва, као тужба. Краљ се сруши о тле.

Кога куне? коме да се потужи?

И тле, савлачи силом осмејак праштања на бледе усне: Гиг нека ми буде наследник, тако хоћу! — изусти у последњим мукама пред сведоци.

И као што сунце, када седа, баца своје последње зраке на околину, погледа и он још једанпут своје дворане — и на очи му се спусти вечна ноћ. —

Како је чупала своју лепу косу краљица, кад јој дворкиње донесоше тужни глас! Како је кршила беле руке! Али кад је остала сама у дворани, извадила је свој најскупоценији, најлепши простирач, да застре њиме постељу. И пре но што је пун месец послао своје прве зраке у одају њену, младић од Синопе био је краљ Лидије и господар најдражег блага Кандауловог.

Но млади краљ није могао дуго почивати на белим грудима своје лепе љубе, дође доба да се ратује и он оде на бојиште, откуда му само главу донесе натраг. Асур-бани-пал, моћни владар асирски, посла ју је младој удовици Гиговој, да се лопта с њоме, кад јој буде дуго време.

В.

По С. З. с мађарског.

ИЗГУБЉЕНА ЗЕМЉА.

ИЗЛЕТ У СПРЕСКУ ШУМАДИЈУ.

(С француског.)

Земља, где живе Венди (лужички Срби), или боље спреска шумадија, била је пре неких двадесет пет година и самом Берлину скоро тако непозната, као што је и данас још американски Фир Вест (далеки запад). Гдекоји они путници, који се осврћали по том куту земље, приповедали су о њему којешта, што спада међу бајке; а где се показивале слике из њега, онде се стицали љубитељи етнографије око сликарског платна, да виде посао каквог даровитог хитрица (уметника). Г. Бургер био је до сада једини од те врсти, који се настањивао лети у лепој средини те славенске оазе, па је снимао кичицом својом сад који бајан крај, сад који призор из обичаја вендских. Те слике његове имале су двоструку цену: цену талента и складаних тешкоћа. Ко је хтео онда да дође до спреске шумадије (Spreewald), тај се морао да спреми на тај пут готово тако, као да ће да путује по Африци: морао је да понесе са собом, у чему ће спавати, чим ће се послуживати, шта ће јести, а поред тога, да се воли још најмање дванаест сата на делиџанцу: на то је задржавало највише од тог пута оне, који су излазили тамо. Тридесет сата возити се на железници то се може издржати; али путовати један дан смештен у жуте кутије, које даје управа поштанска путницима на послугу, то ће се тешко свидити икоме. С тога се ни они Берлинци, који тумарајући којекуда траже, да се заплету у какве скитничке незгоде, нису радо склањали на то, да пођу трагом сликара вендског живота и спреске шумадије, и с тога је остала иста шумадија недотакнута тако исто, као што су то били гдекоји ледени брегови у високим Алпима.

Али ето ти наједанпут г. Штрусберга, великог шпекуланта, који не руча никада пре, док не начини најпре који гвоздени пут, или не изнађе какову пенсилвинску руду, или не сазида какавгод стан. Једног лепог дана сети се г. Штрусберг, да престоницу Немачке везу са земљом само осам железница, дакле да јој треба свакојако још и девета, а тој деветој био би задатак, да отвори благодатима цивилизације југоисток, који је био до сада готово са свим занемарен. И гвоздени пут Берлин-Герлиц био је створен. Две, или три године касније даде подузимач, што треба, бурза учини своје те се Берлинци најпосе у непосредној свези са градом Герлицем, који није учинио ништа, да заслужи ту част.

Још више: тај нови гвоздени пут пролази кроз земљу, у којој живе Венди, дотакне се, истина мало издаље, градова Либена, Либенаве и Ветнаве, који су били од памтивека предње страже спреској шумадији и допушта, да је просто свакоме отићи одавде на простом подвозу без велике досаде у средиште тог тајновитог предела, у чувено село Бург, у то село, где девојке презиру занат светог Крепина (ципеларски), па се не обувају никада осим недељом, кад иду у цркву. Наскоро после створене железнице летале су недељама читаве бујице полазника у светилиште вендског народа, а отуда се и најмањи крчмари добро поткожили.

Ми смо се придружили предњацима скакаваца берлинских. Једног лепог јесењег дана подранимо и крећемо се у колодвору у Герлицу на пут у друштву с ученим једним професором инвајдарским, и с неким чиновником пруским, који није налазио много пријатности у путовању но води, него се више пута преко дан кајао за одличну будалаштицу, коју је учинио тим, што је пошао, да тражи у тумарању свом скиталичких неприлика. Али чаша је била напочета, пак се морала и испити.

Покушаћемо да опишемо ту земљу, у коју нас је однела железница, њене становнике и гдекоје обичаје њихове, а нећемо занемарити ни очевидно старих приповедака, које се чују из уста последњих потомака народа вендског.

Шта је та спреска шумадија? Река, која пере престоницу Немачке, и која — узгред буди речено — много више вреди од гласа, на ком је у свету, кад прође кроз један тесњац код варошн Котбуса, нађе се у највећој сметњи. Не може никако да се разабере, или би јој било боље да настави пут свој к престоници Немачке; или да се врати к изворима својима? Земља, у коју је час пре ушла, тако је равна, да би морао очајавати и највештији мерник кад би хтео да нађе на њој и најмањег наклона. Дакле није чудо, што се не може да разабере река Берлинска. Не знајући у тој својој сметњи куда би, склони се најпосле на то, да се разлије по равни, као што раде и њене веће сестре Мисисипи и Амазонка. Али, кад се разлије онда се ту и раздели на стотину страна, па ископа себи путеве, на које не можеш ни да помислиш, и претвори у архипелаг сав предео, који се простире у дужину и у ширину на осамдесет километара, кад је у нормалном стању. А кад се отопе снегови, онда се не могу корита спреска (блата) ни лети да испразне све воде, која улази у њих са свију страна. И тако се претвори тада спреска шумадија у једноставно језеро, из кога

изилазе на површину гдекоје куће, које су сагрђене на узвишеним насипима. Кад смо ми походили тај предео, река је била у свом кориту, а вода је била тако плитка, да смо морали излазити сваки час из чамца, да му олакшамо терет, и да може пловити даље, а да не наседне на плитком дну; јер наш је лађар више газио по води, него што се возио, турајући пред собом свој чамац.

Река Спреја сједињава триста канала својих тек онда кад изађе из спреске шумадије, и одавде почињу пловити по њој пароброди и натоварене веће лађе.

У Венецији може човек да ходи и без гондола или да се послужи и њима кад и кад; али у спреској шумадији нема спаса без чамца — барем за онога, који неће да се кваси у води сваких пет минута. Становници овдашњи обављају тај посао лађарски, и нико се не може упоредити с њима у вештини, с којом проведу чамац свој кроз све окуке и савијутке управљајући га једним веслом а стојећи на стражњем крају чамца.

По другим местима, кад хоће сељак да свезе своју летину и зимницу, а он упрегне у кола коње или волове; у спреској шумадији мора да се навезе у чамцу на воду, па тек у вече да се врати кући с тако натовареним чамцем, да се једва види из воде. Деца кад иду у школу, морају да се послуже за тај пут простим дерегљама родитеља својих, на којима сами веслају и кормане, а томе се уче, како стану на ноге. Те исте дерегље одвозе недељом породице у цркву, а кад куцне смрт на вратих које куће, на њима односе и мртвце из куће. Има истина овде и мостова, који су подигнути доста високо с тога, да не сметају чамцима, кад пролазе испод њих; али су ти мостови само на то, да везу куће, које су најближе једна другој. Пловидба на чамцих престаје само зими, кад настане клизање по леду, у чему се вежба сваки Венд од детињства свога, колико зато, што мора, толико и зато, што му се то допада.

Путник, кога преваре немачка имена предела вендског, држи, да ће доћи у предео, који је зарастао у шумама, и у коме није земљеделство можда ни по имену познато. Али то није тако. Има томе већ више, него једно столеће, како се крче без престанка шуме у спреској шумадији, те се и обрађују у ливаде и поља. Данас се виђа тек још овде онде по који већи комад шуме. Међутим дрва су остала поред канала недодирнута, и то даје милине и дражести очима оних, који полазе предео овај. Из тих дрва, као из завесе, пружају се богате ливаде, које те сећају пашњака холандских. По њима су у јесен посејани пластови сена, који су садевени на колу, да их вода не може покварити; коље је то поударано у земљу. Кад полије вода ливаде, сељак се одвезе на чамцу до пласта, на начупа и натовари на чамац онолико сена, колико му треба за благо његово, и због тога се нарочито подигну високо мостови, који пресецају канале, да могу пролазити испод њих чамци, кад се натоварe сеном.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

НАШЕ КЊИЖЕВНЕ ПРИЛИКЕ И НЕПРИЛИКЕ.

(Наставак.)

Али овде није о мени разговор, већ о нашој књижевности; себе сам уплео само ради илустрације наших литерарних прилика, јер су ми моји сопствени односаји и догађаји понајбоље познати. Пођимо даље.

Летопис је, као што се зна, орган књижевног друштва и мора свагда бити на висини савршене образованости, а не сме никако служити као средство личне цели. С тога треба да су већ ab ovo из Летописа искључени чланци полемичког садржаја, јер се у њима тешко даје повући међа између објективности и субјективности. Такви чланци могу имати места у листовима, који су својина приватне личности. Не треба заборавити, да и полемички чланци, док се год држе пристојности, увек могу и књижевности бити од користи, јер многа варница, која би иначе остала латентна, искочи том приликом на видик, те утиче на своју околину.

Али ни књижевни лист не треба да заборави на достојанство своје, нити треба да се огреши о начело своје, и књижевну објективност. Уредник књижевног листа треба грозничаво да чува образ свој и свог органа, да би у свако доба сваком могао ведро погледати у очи. Он зато мора бити пре свега самосталан човек, не само интелектуално него и морално. Књижевне прилике наше такве су, да уређење листа захтева целог човека, т. ј. да таквом не сме бити редитирање споредни задатак а звање или позив главни. Књижевни и белетристични чланци мало долазе са стране, бар мало важних; с

тога мора уредник свагда бити оран, да својим чланком испуни празнину у листу. То пак није никако у стању, ако се у свом позиву, струци или звању измучи неколико сахата на дан. Та ми знамо, да најбољи часови за радњу преко дана оду на отправљање званичних дужности, и да се том приликом истроши свежина и најбоља снага. Куд би онда таквом човеку било још и воље и времена, да се бави и са уређивањем листа, који посао, мимогред буди речено, ни најмање не спада међу сладости земног живота нашег.

Уредников је задатак тежак и до зла бога пипав. Читање рукописа и оцењивање истих још је најмањи посао; читати се може и на миндерлуку а поле изведбан читач брзо је на чисто с вредношћу рукописа, који му је таман у руци. Није тако незгодан посао ни куцање и набављање разних бележака; човек чита и тако разне листове, те има још само да прибележи оно, што му се свиди. Ни писање чланака није несносан рад; ко има за то способности и воље, тај ће радо и писати и неће никако чекати, да му догоре до ноката. Све те ствари иду савесном и вољном човеку лако од руке — то му спада у дужност, у рад, у позив; али друге су прилике или сад баш неприлике, које и најмарљивијег уредника изведу из флегме. Песник или приповедач, особито млађи, пошље дакле своје дело. У пропратном писму нада се, да ће му „поштовани" уредник примити рад и *што пре* штампати. Добро, помисли уредник у себи, и почне после неколико дана да чита рукопис. Али дело није за штампу и он га метне на страну, где ће боравити санак вечни. Јест! Он није рачунао на повампирење. Изађу два, три броја а у њима нема ни трага о посланом делу. Ево ти прва опомена од писца, за сад још учтива. Уредник одговори на карти у неколико речи, да је рукопис таквог квалитета, да не може никако ући у његов лист. Ево као на дроту опет писма, у ком се траже разлози, зашто се дело не штампа, кад је — по пишчевом уверењу — тако добро. Уредник нема ни времена, ни воље а није ни дужан, да одговори на *тачно* писмо, те га просто метне у друштво к рукопису, држећи, да је тиме крај. Сиромах он! Не прође дан, а да не добије од оног „писца" неучтива писма па и претње. Да лудог света! Та да је рукопис златан, не би га после оних писама примио у свој лист! Но уредник се испомаже тим, што та писма — не чита.

Није ни то све. Многи почетници шаљу свој рукопис уреднику на углед, молећи га да им саопшти своје мишљење о њему, и да им искрено каже, да ли да наставе свој рад, или да се књижевности окану сасвим. Ту је сад уредник дотеран до дувара. Шта да каже! Писмо је скромно, учтиво; писац, види се, мисли поштено и савестан је. Уредник мора одговорити на сваки начин; прво, што му је дужност, да упути оне, који не знају пута и начина а ради су да напредују; друго, што му — та и уредник је човек — ипак ласка, да се полетарац с пуним поверењем обратио на њега, и треће, што га везује учтиво писмо. Такав се рукопис мора много савесније читати, него ма који други, и уредник мора полетарцу тако писати, као да пише за часопис, који читају најкритичкији људи. Та онај чека одговор као озебао сунце, и тај ће да реши књижевну будућност његову, па зашто да му се не учини!

Осим тога мора уредник и сам да се лати иницијативе. Он мора да је у вечитом дописивању са старијим књижевницима и њих мора молити за прилоге. Па не само то, он треба писцима да назначи и тему, чију би израду желио за свој лист. Дабогме да то све мора ићи на свој начин, да писци таково задавање тема не приме за зло. Колико мудровања мора уредник да утроши у таква писма. Још му је посао олакшан, ако према струци пишчевој определи и рад. То је писмено, а где је још усмено подстрекавање на рад! Ах, та уредник мора бити и дипломата!

А то све одузима више времена и труда, него што се мисли, а уреднику је једина награда: мирна савест и уверење, да је учинио своју дужност као човек, који стоји на челу књижевног подузећа.

Но све то спада још у интерни делокруг уредников, и он мора унапред бити с тим на чисто, и не сме се изненадити, ако наиђе тако што на њега. Ах! али још је околност једна ту, која му горчи и најслађе уредничке тренутке. А то је — коректура. Аратос је било! Још бож помози, ако су слагачи опробане снаге и виртуози; али кад уредника окуни пусти шегртлук — е онда..... Нервозан постаје пак, ако још такав шегрт мудрује, те на свој начин удешава рукопис, бајаги, писац се у хитрини преварио.

Па све, све, све то има уредник да сноси, јер приход листа не дозвољава му, да држи коректора — добро што не разноси и лист; експедирати га мора већ сам. У том је случају добро, ако је уредник ожењен, те лепша половина његова прима тај „прилепчиви" посао на себе.

И сад долазимо на тачку, која је тако ређи нечувена. Уредник треба и да је материјално самосталан. Он треба дакле да има приватног иметка, који би му дозволио, да тера спорт: — уређивање књижевног листа. Та да, кад се хоће морално независан човек за уредника, онда *мора* такав бити толико имућан, да се не прима звања, које доноси пла-

ту. Али имање му мора бити веће, него само за живот, јер на крају године долази до тог радосног уверења, да из свог сопственог џепа има да накнади дефицит.

Напослетку зашто и не би. Кад многи људи свој иметак прокартају, пропију или иначе спире, зашто се не би нашао литерарно-страстан човек, који би своје имање прокњижевно, да остали свет може читати бадава!

Поред уредника, који се управо жртвује за свој лист, нађа споменути и сараднике, који са чудним самопрегоревањем на листу раде а толико хасне имају, што се можда стилистички дотерају и што их ко иза бусије нападне, изгрди и све им на свету подмеће.

На други лист долази пак, ако се за књижевно подузеће нађе накладник, књижар или штампар. Такви људи имају обично мало посла са идеалима; њих наводи на издавање ког листа или лична амбиција, или набавка посла својој радњи. И у једном и у другом случају пак подстрекава их на то — изглед на хасну. Да тога нема, на свету не би било накладника. Они се дакле тако могу као жртве књижевности сматрати, ако им шпекулација не испадне за руком — као год што се и шпекулант на другом пољу може преварити; само што таквог човека не држе за жртву н. пр. жита, кукуруза, коже, шљива и т. д. —

И тако смо у кратко навели радовање и јадовање уредника књижевног листа. Мало радовања, много јадовања! Ко није завирио иза кулиса уређивања књижевног листа, тај можда и не верује, с каквим је неприликама и тешкоћама скопчано. Е, кад би се толики труд исплатио! И лист би изгледао друкчи, јер би уредник био у стању паплатити ваљане чланке, те би тако сталније око себе скупио лепо коло радника. Та уреднику игра срце у грудима, кад узме који број свога листа у руке на види, да је у њему ваљано и одабрано. Али ..... шта се упуштамо у сањарије, које се не могу остварити; на јави бар не. Једино, што уреднику нико не може одузети, то је право, да о великом броју претплатника — сања.

Милан Савић.

(Наставаће се.)

ЛИСТАК.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

VII.

У Бечу 12-га Јануарија 1817.

Пречестићајшій Господине,
мени љубезнећајшій и высокопочитаемый!

Ја бы вам' одавно одговорио на писмо ваше одъ 15-га децембрија (мени и Г. Копитару писано) да нисте њему рекли: „Одговорићете ми, кадъ вам' ошит' еданпутъ успишемъ.“ Прекоче самъ ево примио и друга 2 писма ваша (од 25—29. децембрија). Сад не знамъ, съ кое ћу вам' стране почети одговорити. Хајде да почнемъ редомъ (да не заборавимъ што):

Вала вам' на пѣснама; добро су преписане све; запитајте оца Стефана, шта е то стременъ и копрена? Вали да е онъ пытао Шлѣпице: како би иначе могао писати рѣчи, кое не разуме? Старом' Борићу срећанъ путъ, а осталым' кућанима добаръ останакъ; Елегія ми се на смрть његову врло допада: оваково што годъ нека буде Славенски. Оде су ни миръ предивне. Приспѣће у монументъ свіета, не бойтесе; већъ ихъ е послао Г. Копитаръ и писао е да нам' пошлю корректуру, да мы овдје корригирамо, и онда ћемо поправити бо́рци и славою; него не были могло быти и славомъ кадъ може быти славой? То се већъ разуміе, да ће Словенска Ода быти напечатана прквенимъ словима. Несмѣдох а ћадійхъ да поправимъ глухе изъ пустынье, нека буде глуше изъ пустыше: да се одмахъ позна да е Србски. Учене новине мыслимъ да су престале одъ новогъ лѣта; него ће може быти какове друге почети излазити, и мы ћемо ихъ за васъ пренумерирати, не брините се; француский е журналъ такодьеръ престао. Александеръ е здравъ и скоро ћемо га одъенути а ошит' ниесмо: зашто не'ма новаца. Сад е већъ зима прошла: не треба му капутъ, него ћемо му начинити фракъ, 2 прслука и чизме. Ако га и буду нашли неспособна за учителя, ништа зато: и я бы рекао, да е способнїи за економа него за учителя а болѣ му е быти Економъ. Казаћу нека вам' оние премѣну свою. Казао е Г. Копитаръ, да ће вам' наћи и Енглескій журналъ и послати. Ода Превысприенъем' благодѣю не може боля быти; я самъ е показивао Гагићу, и онъ каже да ће е послати (ако е ваша воля) Чернишефу а онъ да е преда из руке у руку А. зашто е онъ адютантъ кодъ цѣра; него вели да вы опишете накратко шта ћете (шта вам' треба и

шта желите), пакъ да пошлѣте овде нама, а онъ ће онда у писму Чернишефу писати. Тако ако хоћете, а вы то што прије опишите и пошљите ми и прешиште едну оду на чисто и разговијетно те ми е пошљите. Вы ли добро было, да кажете, да сте се задужили управљајући намастыръ? Да бы сте садъ ради у њему какве школе подићи? Или друго, како вы знате. — Кад Оде буду готове (да се мало братимъ натрагъ), вы ћете добити по еданъ Екземпларъ одъ оног' памотника на даръ. Вала на писму Генерала Продановића: малъ' нисмо пукли од смиѣ и и г Г. Копытарь! Я се нисамъ онако исміо, како 1805. кадъ самъ се у Новосадскога владике винограду играо папуче и фотума с Пиршикимъ дѣвойкама. Каково ћете іошт' књиге? Што не пишете? Послаћу вам' Државина и Миличинъ плачъ (ако га гдѣе надьемъ), а кошио дипломе Лазареве валида Вам' се чини да сте ми дали? Нуто садъ бѣсде! Послаћу вам' и Оду Стефановићеву: ни Давидовић іошт' ніе видьео; а за оне друге бришите се: Нико болѣ садъ него я и Давидовићъ (а све съ оне Оде што сте вы писали нѣму, и мени?), него кадъ ми узпишете, пишите ми опетъ преко нѣга: зашто може штогодъ подокрѣвати. Мы се цѣло надамо, да ће Давидовићъ бити Србскій Типограф у Бечу; вечъ е постао калфа; садъ само да е новаца, пакъ съ мѣста майсторъ. Да видите како е то добро, што вам' засадъ ніе слободно Ода печатати: зашто ћете ихъ по времену очистити одъ оніихъ коекакыхъ Россійскихъ и Словенскихъ рѣчій: метнућете мѣсто обѣда ручакъ, мѣсто брошье оклонъ, мѣсто ибо зашто и ера и т. д. медьеръ заиста свако зло у себи има и добра. А може бити, да ће се смиловати Ча Стева и орѣсцити вам' оване музи, кадъ ваша Оде у Паметнику сіеста. — Ніе брâћа него брâће: брâћа су женскога рода у једин. брою, какогодъ дѣца: стои вика дѣце, колико има дѣце; деветъ брâће деветъ Југовића; валида Г. Гершићъ ніе то опазио; а одмахъ бы вам' казао. Одговоръ вашъ о изостављнію и промѣњиваньо писмена допада намъ се неисказано. Гдину е Копытару миліи него да му ко поклоніо оседлана хата; но оным' ће вашим' правилима бити мои Словаръ. Него за Бога кажите ми, што ћемо са *ѕ*? кодъ народа се не чуе нигдье осимъ у Херцеговаца на краю и то као *г* н. пр. повргъ брда, орагъ, кожугъ, додьог, надьог, и т. д. Мое е мѣніе да га пишемо на краю свагда, и у почетку и сріеду предъ самогласным' писменима, али ће рѣчи ко (првый Г. Гершићъ): нашто и ондье кадъ га народъ неизговара? Одговорите ми на ово штогодъ, али не калудьерски, него философски, као и о избацињању и изостављнію писмена. Поздравите Г. Фрушића и све нѣгове кућане, тако и Г. Борића и будите ми свагда здрави.

Вук.

ЛИСТИЋИ.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Попрсје и статуе знаменитих српских лица.) Читамо у неким нашим листовима објаву, да је Т. Вешаличъ-Суров у Бечу подузео на опште захтевање и заузимање, како својих бечких пријатеља и познаника, тако исто и из краљевине Србије и наших српских крајева, да нада једну серију **слика српских народних популарних лица** у попрсју у природној величини као и у статуама на тинса путем пластике. Серија тог издавања састојаће се из слика оних особа: Краља Милана I., кнеза Николе I., краљице Наталије, кнегиње Милене, Вука, Доситија, Бранка, Његоша, Текелије, Љубише, Даничића, Суботића и Врчевића. Оригинали слика тих, вели подузетник, израђују се у њином ваіарском атељеру и, чим буду довршени, означиће по листовима ред издања, те отворити и уписивање ради свог равнања. — Досад је у нас у том послу врло мало рађено. Колико нам је познато, пре десетак година извео је проф. Владислав Титељбах попрсје др-а Светозара Милетића у облику медаліје на рељефу а пре три године дадоше израдити књижари браћа М. Поповићи попрсје Бранка Радичевића у славу свечаног преноса Бранкових костију. Што је Ўбанић израдио попрсје Даничића и кнеза Михаіла, не знамо да л' је умножено; а модели су у музеуму у Београду. Ми са своје стране препоручујемо ово подузеће нашим српским родољубима, а биће то красан украс српских кућа

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Свеска 131. Народне библіотеке Браће Јовановића донеси свршетак „Живота Герасима Зелића, архимандрита. За 132. свеску намењене су одабране приповетке Мавра Јокшіе. Библіотеке те излазе сваких 14 дана по једна свеска. На 24 свеске је претплата 3 зор. 50 новч. (7 дан.) а појединa свеска стаје 18 новч. (40 пара); ко се претплати томе, књижара о свом трошку шаље сваку свеску уредно.

— „Загоркиња или Живот наш у шуми и без шуме" Са сликом срп. сељака и срп. сељанке. Написао Ј. Миодраговић. Та је књига ово дана изашла у другом попуљеном издању. Прво издање „Загоркиње" изашло је још пре пет година и распродано је било одмах готово све а штампано је у 1.500 примерака. Друго се издање с тога закаснило, што је писац био на страни а и што је хтео много да преради и допуни. У овом је издању била само слика српског сељака (оца нашчева) а сад је уз њу додана још и слика српске сељанке (мајке нашчетове). Књига је на лепој артіји штампана у дражаној штампарији а цена јој је 1 дин.

— Напала је шеста свеска „Књига за народ“, што их издаје „Матица Српска“ на задужбине Петра Коњевића. У тој је свесци „Живот Вениј. Франклина“ или „Докле може дотерати вољан и предан човек. Написао Андрија М. Матић. Књижица је израђена по немачким делима, која су на крају наведена, штампања је у Пајевићевој штампарији а цена јој је 10 новч.

— Извештај овдашње српске велике гимназије за минулу школску годину 1885/6. донео је расправу нашег сарадника професора Благоја Бранчића под насловом: „Природни дар и васпитање.“

— У деветом извештају о српској нашој девојачкој школи овдашњој, што је изашло пре неки дан, штампао је на челу чланак сарадника нашег Александра Јорговића „Неваље у школи“. Шеснеса је у чланку том важност неваља као наставног предмета.

— Дело Никодима Милаша „Словенски апостоли Кирил и Методије и Истина православља“ — изашло је недавно у талијанском преводу оца Саватија Княжевића. Превод је у издању самог преводиоца штампан у Трсту код Левија.

— Др. **Л. К. Лазаревић** прибрао је своје приповетке, те ће исте скоро изаћи на штампе у засебној књизи. Потребно смо прибележили у 19. бр. да су те приче већ једном скупљене изашле биле, што овим исправљамо. Уједно се радујемо том кораку одличног приповедача нашег.

— Од предлога професора др А. Лобмајера изашла је опет нова књижица. То је хигијенска цртица под насловом: „Добљање-болест“. Досад је од истог писца изашло до двадесет расправа, од којих су неке прештампане из хрватских листова „Vienca“ и „Danice“. Четир нет су их, као што читамо, сасвим већ распчапане а остале се могу добити у нкад. књизари Л. Хартмана у Загребу.

— У Прагу је почела излазити нова литерарна ревија „Rozhledy literární“. Излазиће сваког месеца једаред и највише ће се осветати на словенске књижевности.

— Из извештаја о седницама филолошко-историјског одељења царске академије знаности у Бечу 1886. књ. CXII. св. 1., стр. 29. 89сд) прештампана је расправа великог словенисте Фрање Миклошића под насловом: „Die serbischen Dynasten Crnojević. Ein Beitrag zur Geschichte von Montenegro“ — Са опширнијим приказом вратићемо се на ту расправу други пут.

— Камило Антона-Траверси публиковао је занимљиве биографске појединости из живота талијанског песника Угоа Фоскола у засебној књизи, која је изашла у Милану под насловом: „De' natali, de' parenti, della famiglia di Ugo Foscolo, con lettere e documenti inediti e un' appendice di cose inedite e rare“.

— У часопису „Neue Musik Zeitung“, што излази у Келну ево већ седма година, пише ове године Сахер-Мазох о „музици и позоришту у Славена.“

АФОРИСМИ.

(Римски.)

У срећи нала да познаваши на начин, како да спасеш несрећу, погибљу, оскудицу и сва друга зла. Јесте-л само за кратко време отишао куд кад куће, прађајући се пајтрат, треба да предстаиаши себи, да ти је син што скривио, жена да то је умрла, кћи оболела, треба сам себи да кажеш, да су то све обични догађаји, какво те ништа не би могло изненадити. На онда прошини то доброј судбини. Теренције.

Слава је последња страст, које се одрекне мудрац.
Тацит.

Наша дела не треба никако да трче иза славе; баш на против, слава треба да следује нашим делима.
Млађи Плинније.

Човеку је уродено, да мрзи на оне, које је увредио.
Тацит.

Мора-л се ратовати, нека се ратује цитло заред мира.
Цицерон.

Човек, то слабачко створење, добио је од природе два дара, која га морадоше учинити најјачим од свих животиња: разум и удружљивост.
Сенека.

Зло, која тлачи човека, долазе махом од самог човека.
Старији Плинније.

Чувај се што већма можеш, да себи не противуречиш; ко се сх собом самим не сагласнава, се сагласнава се ни с ким.
Дионисије Катон.

Човечја је слабост, да оправита сне себи самом, а никта другима.
Велеј Патеркул.

Незахвалност једног човека шкоди свима неблагодарним.
Публилије Сир.

Забуна постаје погрешка, кад се попови.
Публилије Сир.

Јесте-л праведан на страха, онда ниси у истину праведан; нестане-л страха, појавиће се одмах неправда. Цицерон.

Пореклне-л судац пресуду и не пресуднан пре тога обадве странке, пресуда може бити праведна, али судац није праведан.
Сенека.

Досадне су стварн: три дана имати жену, гоета или кишу.
Народно.

Сирт сама заседочава нашу ништавност.
Јувенал.

Један од главних узрока, са којих стрепимо од смрти, јесте тај, што познајемо свет, у ком живимо, а не познајемо оног света, у који се морамо преселити. Ми страхујемо од непознатог.
Сенека.

Природа је путеводља, који никад не заводи. Цицерон.

Узмани красе старе славе и кипови ваших предака сјајна вам предсобља; ирлина је једино право племенитво
Јувенал.

Претерано богатство је као крма неизмерне и смешне величине, направљена пре да утопи лађу, него да је управља, јер наобаче није од користи.
Апулеј.

САДРЖАЈ: На парастосу — у Новом Саду. Поиен дру Јовану Суботићу. Говорно Александар Сандић. — Живио Радија! Приповетка са села. Срочио Пајта Поповић. (Свршетак.) — Записи. Од Љ. П. Н. — Ирина. Новела Свјетозлука Чеха. Превео П. Падејски. (Настаиак.) — Из старог века. П. Кандулис. По С. Ѕ. с мађарског В. — Изгубљена земља. Излет у српеску шумадију. (С француског.) — Књижевност. Наше књижевне прилике и неприлике. Од Милана Савића. (Настаиак.) — Листак. Писма Вука Стеф. Караџића. Износи на јавност Миливоје К. Брашковић. VII. — Листићи: Позориште и уметност. — Књижевне новости. — Афоризми.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукониси се шаљу уреднинтву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 27. У НОВОМ САДУ 3. ЈУЛИЈА 1886. ГОД. II.

М...

Где да нађем речи више,
Да опева песма моја:
Како ли ме заробише
Два пламена ока твоја?

Од љубави и од јада
Мрачни су ми данци ови
А кад ноћца светом влада,
Склањају се пусти снови.

О, распусти бујне косе,
Нек с' низ беле ниј' груди,
Мирис ћула разван се
Да ми љубав јаче буди!

Не зна песма шта ће прије
Да опева, душо моја:
Да л' тај пламен што се вије,
Или бела недра твоја?

Ил' под грло да се скрије,
Ту да пева чари миле?
Из међ руже у недрима,
Што су дивно напупиле?

Кажи', лепојко: са милина
Кад те дивну Господ створи,
Како да ти у недрима
Досад срце не сагори?

Хеј, та мене нема више,
Још остаде сенка моја,
Којој живот опростише
Два пламена ока твоја.

Те за друге не знам стазе,
Већ за оне, душо мила:
Где пожнице твоје газе,
Тамо где си наумила!

Д. Л. И.

НАРОДНО СЛАВЉЕ.

ЂАЧКИ СПОМЕН ИЗ ФРУШКЕ ГОРЕ.

Необично се бејасмо узмували. Био је то последњи школски час после подне у очи Видова дана пре петнаест година.

Ревносни професор с одушевљењем нам тумачи величанствену срџбу божанственог Ахилеја, срџбу са повређеног поноса и окаљаног образа јуначког.

Бадава!... Ми бројимо тренутке, када ће да куцне час, па да зазвони оно ситно гимназијско звонце, те огласи крај предавању.

Част и поштење свагда и на векове бесмртному сленому јонскому рапсоду, деда-Омиру! Част и поштење свагда и на векове узвишеному прослављачу Тетидина мезимца, силног заштитника Ахејског и људомора Тројанског, дели-Ахилеја!

Али нама брујаху у тај мах у души то јаче сетни једноставни звуци с танких струна јаворових гусала српског гуслара, прослављача косовских јунака. Већ га замишљамо, како хвата згодну бусију око свете цркве Раванице, тамо у убавој, у светој Фрушкој Гори. Хвата бусију, па се из торбе маша брујних гусала и танког гудала, те удешава струне раздешене, као што је и срећа у Србина, »да превуче, да мало загуди, да Србину одлане у груди.« Као да је већ почео:

„Стиг', Србине, да ти несму казкем"...

Куцну и последњи куцањ петог часа после подне на торњу новосадске саборне цркве тик до задужбине неумрлог Саве Вуковића.

Класична строгост честитог нам учитеља не даде нам се мањи, док он не каже своју последњу. А ко младо срце да окује, кад га камо жеља повуче, па бије пусто, да пробије груди? Мученика, што беше осуђен, да у том трепутку, с Омировом Илијадом у рукама, стоји пред катедром, зној пробио, па му се завезао језик. А нама се оте као из једних груди из потаја, али доста гласно:

— Ха-а-а!

Беше то одисај тежак, . . . са дна душе; а груди нам се напеле куд и камо пре, него што ће још звоно куцнути. На би за њим срце да полети . . . на ону страну Фрушке Горе . . .

Како смо полетели из школе, . . . како смо пролетели кроз ходник, . . . како слетели са степеница, па оставили књиге по станових, . . . шта је ко собом понео и како смо се нашли на господском шеталишту крај Дунава, — писам ни онда много разабирао, а данас ми још мање пада на ум. Тек се наједаред, а за тили часак нађосмо на белези око педесет друга пе бираних по обличју и лепоти већ по срцу млађаноме, који неће клонути ни посрнути, већ на дугом путу истрајати . . .

Пређосмо преко дрвеног моста на Дунаву, па се нађосмо под бедемима Дојчина Петра. Удри десно кроз градске капије сложно војнички, да све јечи и одјекује од тврдих бастаја и казамата под одморним јуначким ногама. Па тако подножјем камените степе, око које и на врх које је озидан град Варадин, једна од првих тврђава, кажу, у овој царевини.

И о његове бедеме ломило се српско оружје по толико пута . . .

Ал како су луто морали грувати топови на тврдоме граду Варадину, када је оно шеснаест чиново Вуча цеперале, задобивши леп шињар, три српске војводе: Милоша од Поцерја, Топлицу Милана и Косанчића Ивана, па их бацио на дно у тавницу,

„Њено лезки вода до кољена,
и јуначке кости до рамена."

А дошли били јунаци, да избаве старога Топлицу, што га заробио Вуча.

Ено, она гвоздена врата у зиду, што се виде од дунавске стране, кажу, јесу врата на тамници, у којој је тавновао старац Топлица.

Како ли је било младој Велимировици, милој снаси Вуче цеперала, кад је са тих бедема града Варадина погледала низ поље зелено, па опазила Краљевића Марка!

„Сједи јунак у пољу широку,
у леднику коње ударио,
за коње је коња привезао,
а пред њиме стоји тулум вина.
Не пије га, чим се вино пије,
већ лељетом од двадесет ока,
пола пије, пола коњу даје.
Коњ му пије, какавно су коњи,
веће шарен, како и говече.
Јунак пије, какви су јунаци:
на плећима ћурак од курјака,
на глави му капа од курјака,
привезао је мрком јеменијом;
нешто црно држи у зубима
колик' јагње од пола године."

И тај јунак, Краљевић Марко, тај оваплоћени дух српског народа, потукао сву силу Вуче цеперала тамо на оној пољани са сремске стране града Варадина од Карловаца; потукао силу и заробио самог цеперала, те га засужњио у свом Прилипу, да оданде, како песма народна каже, поручи уцену за свекрову главу и за главе три српске засужњене војводе младој Велимировици, милој снаси Вуче цеперала . . .

Охоли бедеми тврдог Варадина, и ви сте зар сведоци величанственa духа и величине мога народа, онога народа, који је пре Косова и гордом Цариграду страхом потресао тврде зидине, који је и после Косова још толико крви имао, да је лије од истока до запада, но Азији уза свог угњетача и под бедемима поноснога Ћесарева Беча за крст и слободу!

Ал чему ти зидине те још и данас?

Колико пута слушах Сремицу девојку, како купе то тврдо твоје стење, у ком јој драган или војно борави себи и њој најслађе данке!

„Пуштај момче, осташе девојке" . . .

Колико пута слушах, како по тебн звече ланци на ногама сужњика невољника, одјекују на спутаним ногама одмереним кораком по пропису! Шта пута чух уздах:

„О ви, што нам господ уделио крпу,
Паз'те добро, да вас народи не куну!
Чувајте се гњева, опадача, злости,
Имајте и правде, али и милости!" . . .
(„Гргегоар.")

Колико пута гледах у тебн оне љуте справе убојите, гледах и дивљах се — чему? Нашто?

„Шта су пушке, шта су мачи,
Ако немаш снага јачих!
Шта ће топић тај спрома,
Ако немаш муње, грома,
Да загрме бојним пољем —

А то ј' народ задовољан,
Задовољан народ води.
Ојачај га у слободи,
Питај душу, што јој годи,
Негуј вољу, нек се влоди,
(А не тражи крв у води,)
Посеј правду нек уроди,
Кад с' огреје на слободи;
Онда реци: Душмани грози,
Своју моја, сад помози!
Сва ће бити љути лава,
Што по један војску смлави;
То би био темељ сјаји,
Тврди бедем на тврђави,
Да те душман не поплави" . . . (З.-Ј. Ј.)

Ал ко да се не сети под бедемима тима а бар на врелу, посвећеном доброћудному чича-Гамбрину, — пред варадинском ливаром, и онога варадинског јунака, што је »попио сто дуката све за један дан, још к отому врана коња, златан буздован«, па није марио, ни да га »кара краљ Матија, земље господар«! Зар да се не сетимо и Дојчин-Петра, варадинског бана?

У његову славу, а у жедно грло на школску прашину чашу пива за сретна пута! Пријало би, али — пут нас данас води другамо.

Онда — »кратак данак, још краћи конаци, ваља нама даље путовати!«

Прођосмо градске капије.

Оставимо лево и кобно оно место грозних призора, где до скора на вешалама испаштаху своје грехе они, којима беху уске границе државних закона, . . . оставимо тргцаменг; на ћемо се спустити на десно дољним путом крај Дунава, те кроз грозне винограде, испод убавог побрежја, тога Елисијума блаженијих Новосађана, . . . на кроз каменичку башту, где хладом, где огрејани благим зрацима клонула летњег сунца, што заилажаше тамо, чини ти се, за широко алманшко пусто гробље, с оне стране Новог Сада.

Окрени се, на погле преко десног рамена на левој страни силног Дунава, како се шири Нови Сад са својим многим црквеним кулама. Тада још беше Нови Сад српска Атина Периклова века, најлепша леја расадница српског народног самосвесног живота, камо се упирале очи свег овостраног српства, па очекивале и дочекивале подстрек на све, што је обећавало добар, спасоносан плод за ове, и за потоње дане. А данас? Српски дух стрепи над њим, па се моли: »Не дај, Србе, не дај, брате, — ни сад рђи на ме!« . . .

Стаћемо до тако зване Ивине водице. Да дивна ли напитка! И ко није жедан био, осетио је у тај мах жеђ. Поклекнусмо, колико нас се могло нарећати око одушке. »Треба л' купе? Има двије руке?« Те ко, дакле, загреби воде у шаке, . . . ајдучки, ко захити у обод од шешира, . . . пастирски, написмо се, — па хајд даље . . .

— Тако су стари Словени пили воде на северном, на црном и на јадранском мору! — примети Јован, а он и данас воли, да у старим Словенима прати свој узор.

Ево нас и у убавој Каменици, у летњем хадилуку српских данас — Паризлија. Спустила као бели лабуд једно крило тик до дунавске обале, а друго наслонила по поребрини Фрушке.

У ред се, браћо! Ваља нам осветлати образ ђачки! У реду да кроз Каменицу прођемо!

Збисмо се и поређасмо за час као на заповест.

Песму певајући . . . сложно, громовито, а поносним ходом, ђачки . . . јуначки, прођосмо кроз мирну Каменицу, да је за часак узнемиримо.

Прозори се тресу, вратаоца шкрипе, . . . отварају их радознали Каменчани, па нас мере, па нас гледе, па се осмејкују; а шанат где тиши где јачи допире и до нас:

— То су ђаци! Иду у Раваницу!

Чопорак голаћа потрча за нама, па нас радознало загледају и отпркују, док нас не испраћише до вотњака иза Каменице . . .

Наш пут нас данас даље води.

Украј друма, што је скрепуо пут Лединаца, седе две женске прилике. Ал чим чуше грају, скочише, па покупише своје завежљаје, те као комуте одскакуташе у вотњак. Као да се беху прерушивале из свечаног руха, да га бар не хабају пешачећи ван села.

Умакоше мало даље с друма, него не умакоше очима пажљивих хаџија. И како ће? Толико очију разишло се, додуше, по питомој околини, па то гледи равну Бачку, одсечену сивим Дунавом, што се као сребрна широка пруга пружио, да раздели Срем од Бачке, камо тоњаше сунце као у крваво море, то се занело за Дунавом, што жуборка и беласа се спрам клонула сунца, да га за мало покрије вечерњи сутон, те да помодри спрам ведра модроплава неба. А пред нама пут уз убаву гору пружа нам на сусрет сву своју питому драж. Но остало бодрих очију и за таку питому планинску дивљач.

— Помоз' бог, секе! — поздрави неко из нашег друштва оне две планинкиње, па им својски домахује шеширом.

Оне ћуте, па се у први мах снебивају.

— Помоз' бог! — захори се сад из неколико грла с наше стране.

— Сретан пут! — зазвоните отуд два звонка женска гласа у један мах као по договору.

— Је л' по вољи у друштво? — опет ће неко од наших.

— Знате л', куда ћете? — једна ће на то од њих две.

— Чини ми се, куд сте и ви намислиле,.. за носом! — одговори онај, да се пошали.

— Е, сретно! Ми ћемо за памећу! — убрисала га враголанка.

— На хајде заједно!

— Нисмо заједно ни пошли!

— Ал да не идемо пешке!

— Седи на друм, а пут за уши, на ћеш се повести! — опет враголанка.

— На хвала!

— На служби, и други пут! . . .

Већина друштва нашег беше измакла унапред. Те неколицина, што заостасмо, да будемо сведоци овог разговора између нашег друга и доскочљиве Сремице девојке, пожурисмо се за њима, да их достигнемо и да у смеју приповедимо осталима, шта се десило. . .

А брању дирнуо хладовити планински лахор, што заћарлијао, па прелете с врха на врх, па се залете и у дô, те полете од џбуна у џбун,... дирнуо их у жицу млађахну, у врелу крв, па бујно срце не зна да му одоли, већ крене из пуних једрих груди песму.

Стадосмо на врх чота једног, па се збисмо у збор и забрујасмо у звучни глас једног певача . . . забрујасмо песму, што је младост од увек само слугити могла, да јој се зар отме из груди тек пре толико година песник вечите младости и прослављач српске славе и народног јединства, неумрли песник ћачког живота и растанка, . . . песму, која ће остати, »док се пева, док се винце пије, док се коло око свирца вије, докле срце за срцем уздише,« . . . остаће химном вечите младости, ако у којем колу омладине српске то зацело у ћачком.

„Гусле моје, овамо-те мало,
— — — — — — —
Да ми срцу одлане у груди!
Хај, пуно је и препуно среће —
Чудо дивно, што не пукне веће'!
— — — — — — — —"
Ој, срећна ти сам!

У тренутку, у том баш тренутку, када ми кличемо из препуних груди, да нам, набрекле сетним миљем и чаром божанственог вечерњег летњег сутона у планини, не препукну већем,... ој, у том можда тренутку ломила се већ одсудно судбина српског народа, да се сутра дан, на Видов-дан окрља о бојна копља и љуте мачеве, и да утоне у мутну и крваву Ситницу. У том тренутку можда баш говораше под свиленим чадором за господском совром цар Лазар оне значајне судбоносне речи:

„Здрав Милошу, перо и неперо,..."

А последњи се зраци истог овог сунца преламаху о светло бојно оружје две крвничке војске, што притиснуле беху равно Косово, на једној страни:

„Од Мрамора до сува Јавора,
од Јавора, побро, до Сазлије,
до Сазлије на Ћемер Ћуприје,
од Ћуприје до града Звечана,
од Звечана, побро, до Чечана,
од Чечана врху до планине,
све је турска војска притиснула.
Коњ до коња, јунак до јунака,
бојна копља као чарна гора,
све барјаци као и облаци,
а чадори као и снегови;
да на неба плаха киша падне,
ниће не би на земљицу пала,
већ на добре коње и јунаке.
Мурат пао на Мазгит на поље,
узагрио и Лаб и Ситницу."

С друге стране Богдан Јуже стари:

„С девет сина, девет Југовића,
како девет сивих соколова;
у сваког је девет иљад' војске,
а у Југа дванаест хиљада;" —

ту три брата, три Мрњавчевића:

„Баш Угљеша и војвода Гојко
и са њима Вукашине краље;
у сваког триест иљад' војске;" —

ту је војска Ерцега Степана:

„У Ерцега многа силна војска,
Многа војска, шездесет иљада; —

на тек сила српског цар-Лазара:

„У Лазе је силан Србаљ био,
седамдесет и седам иљада" —

и још друге силне српске војводе и јунаци, што се бише и побише славно; све

„коњ до коња, јунак до јунака,
бојна копља као чарна гора,
све барјаци као и облаци,
а чадори као и снегови;
да на неба плаха киша падне,
ниће не би на земљицу пала,
већ на добре коње и јунаке."

Никада после тога не обасја сунце с неба толику силу под српском заставом. Никада више не забљешта под сунцем толико убојно светло оружје у српских јунака.

Као ово сунце на западу вечерас и свако вече, тако беше српска моћ и српска господштина онога вечера у очи дана Амоса пророка, крсног имена цара-Лазара, последњег, у очи петнаестога јунија хиљаду три стотине осамдесет девете. На колико пута »од онога дана чемерногa« опет обасјаваше час са ведра неба час иза облака развалине негдашње моћи српске, тек да овде онде обасја ишчупано које перо из поломљених крила оног белог двоје-главог орла, што се негда онако поносно надлеташе и над охолом Византијом.

Толико пута . . . . . и српски народ још није сав слободан!

А ми певамо песму од миља!

Ох, опрости тужна, света успомено кобног Видова! Опрости, што нам млађана душа залута у неизмерну рајске драži, . . . што се занесе за срцем, те за часак клону пред величанством оне вечне моћи, која располаже добром срећом и злом коби људи и народа! Слабо тиче не може да полети до врха, а да се не ухвати и овде и онде, да се и одатле не задиви свету под собом, па да се тек ту поткрепи и опет дигне одатле поглед у плаво непрегледно небо, камо га — врхунцу својих жеља, вршку идеала — уздрхтало срце неодољиво вуче, а стрепи, што се не сме зар да поузда одмах у слабачку своју снагу.

»Ко први пут дође у тај наш лепи питоми Срем, у ту красну Фрушку Гору, нек не тражи ту српских Алпа; нек не тражи дивну лепоту стрмих врхова, што их око не домаша, ни страшних провалија, куда ни сунчани зрак не допире; нек не тражи ту српске Етне и Везува, што ватру, лаву и камење баца — све ће то пре у Црној Гори наћи.

»Овде је друкчија лепота.

»Фрушку је Бог створио одмарајући се.

»Фрушка ми се чини као смерна жена, као добра мати: питоми, обли, лозом плодни брегови су као дојке за милу јој децу, за Србе; а деца су благодарна, па су мајку накитила драгим камењем. — Или зар несу четрнаест манастира четрнаест драгих каменова!«

Опрости мени, певче увенчани, »што слабо тиче за орлом полећем«, те истргох ово неколико простих твојих речи из књиге твоје, из тога јеванђеља српске вере, нада и љубави, да кажем овде, што не умем сам лепше ни простије! Опрости, што твојим перјем окитих својих слабачких крила, да полетим, да не клонем под теретом миља, што ме опхрвава и под успоменом на онај блажени трепутак блаженог ми ђаковања! Опрости — Радане — Змају! Јер »тешка је клетва, ако и на невине падне!«

А ми идемо, да се дивимо једному од четрнаест бисера Фрушкогорских, не да тражимо у њему, што оку годи, него да се поклонимо кивоту цара-мученика, који се воледе поклонити царству небеском, јер

„земаљско је за малена царство,
а небеско увек и довека.“

На у том небеском царству, у тој вечној идеји племенитости, слободе, вере, нада и љубави а пред оним светим кивотом да сперемо с душе клетву косовску, . . . што рекао Ђура: »клетву са срама свог, на — да нас види Бог!«...

Тони, уморно сунце, у крвави тамо поруб на западу! Тони, да нам сутра одморно и подмлађено обасјаш четири стотине осамдесет други Видов-дан, да нам вратиш и утврдиш веру у васкрс. Та може ли Србин изгубити веру у своју будућност, докле тече сунца и месеца!?

»Без великог петка нема ускрса!« Српски велики петак траје ево већ за мало па пуних пет стотина година.

»Тешка је клетва, која и на невине пада!« Ал теже оному, који не верује!

Ми веровасмо — и невасмо!

И срцу нам одлахну; а душа, што беше, рекох, з а л у т а л а у неизмеру рајске драži и заневши се за срцем за часак к л о н у л а пред величанством оне вечне моћи, која дели добру срећу и злу коб људи и народâ, . . . душа нам се поткрепи и ојача баш тим, што се поклонила беше као искра бесамртности бесамртному духу тому . . .

Спустимо се са чота онога на пут к Лединцима.

Идемо, а нико речи да рекне.

Да се послужим овде згодним речима песника »Смрти Смаил-аге Ченгића:

„Стуја чета тихо и глухо.
Нит ко шапће, нит ко збори,
нит ко пјева, нит се смије:
од сто главâ гласа чути није.
— — — — — — —
Вјерно уз друга друг корача,
нераздвојно, вјерно и тврдо
ко близанци авијезде јасне,
над сунчани врак угасне;
— — — — — — —
а прати их са запада сунце
и звон смјеран овца са планине.“

Искра божанскога духа у нама као да се потпирила јаче поткрепљена на жртвенику не-

измерног храма вечитога невидивога, па бујније тиња у њима, а из ње праскају варнице бујне маште, а полећу по недогледном оквиру вечности, или падају на срце, да нам тихе осветлају осећаје.

Кажите, што хоћете да је овај свет, да је живот, ви, што огрезли у калу себичне неситости, што преживели у цвећу века свога гутајући назајажљиво само сласти света и живота, па незасићени, а клонули — ви, што роптате на кратак живот, кратак век, па кунете и небо и земљу, кунете час, кад сте угледали свет, да опет сто пут кунете и час, када се најдете на извици живота и смрти, . . . кажите, што хоћете!

Здравој, бујној, једрој младости је свет храм неизмерни.

„Црква му је дивно подневесје,
„олтар часни брдо и долина,
„тамјан мирис, што се к небу диже
„из цвијета и из бијела свијета
„и из крви за крст проливене."

За крст . . . знамење онога узвишенога на крсту разапетога учитеља и божанског проповедника вечите љубави, вере, нада, слободе!

И што се чешће омладина буде задахњивала мирисом тамјана, »што се к небу диже из цвијета и бијела свијета и из крви за крст проливене,« а на часном олтару у широкоме храму вечитога невидивога, биће вере и с њом, што рекао песник »Прељубиче,« »мушког рада и прегора и савлада« . . .

И над последњим зраком са запада сунца већ задрхтао листак на грани врх убаве Фрушке, да се у благом, тихом, божанском вечеру широм отворе бујна недра питомих долина и гајића, па да пљусну одасвуд заношљиви мириси и росни планински вечерњи ветрићи . . .

За нама се осу гласан кикот женски.

Осврнусмо се неколико нас назад. Видимо две женскиње. На рукама носи свака завежљај. А поред њих корача момак у војничком оделу.

— Помоз' бог, момци! — поздрави нас војник.

— Бог дао добро! — прихватимо ми, па застанемо, те се помешамо с путницима.

— Аха! Ово су оне две прије наше, што те онако усекоше! — примети један од нас опому шаљивцу, што је пре сахата заподео био разговор са овим планинкама тамо на леденачком другу.

— Ми смо, да! — одазва се једна, као да вели: »Ми, на шта ћеш?«

— Па ето смо опет заједно! дочека онај.

Пратилац њихов се обешењачки насмеши, као да вели:

»С вама не хтедоше, а мене примише у своје друштво.«

»И уза једног тебе,« мислим ја, »сигурније су, чини ми се, него уз оволико нас.«

— Хоћете-л и ви у Раваницу — пита војник.

— Ако бог да! . . . А ти, пријашко!

— Како не бих. Још никад изостао нисам.

— Пустила те власт, а?

— Пустила, да! И да није, мислим, украо бих се.

Зар нам је једном, боже, на то заиграло било срце од милине! Војник! На њему туђе рухо! Ал у грудима срце, у жилама крв — косовска.

Дао бих сад за оно осећање онолико века свога, за колико ме од то доба толико сујетних нада заваркивало, . . . кад бих могао повратити оне ружичасте слике млађане маште, што ми излажаху тада у том народном слављу, као што никад више толико утрпулих ми нада оживети неће, па ма ме за оно мало века, ако би што још и преостало, и опет варале. . .

Из разговора дознамо, да су ове две девојке из Каменице, да и оне иду у Раваницу, али ће најпре ноћити у Леденицима код некаква рода, па сутра пре зоре у манастир. Војник иде најпре кући у Лединце, па ће и он тако. . .

Пред нама се зачу одмерено ударање са звона.

— Ево Леденаца! — кличе наш војник.

То беше сахат са црквене куле леденачке. Као спомен из далеке прошлости сетно. . . чаровно разлегаше се сваки куцањ по вечерњој свечаној тишини у планини, . . . као спомен из прошлости, која се вратила, па нас чека, а ми јој идемо на сусрет.

Звуци нам ти прострујаше кроз крв, па живнусмо, те се осоколисмо.

— Ево Леденаца! — повикаше испред нас, који понапред умакли беху, па спазили већ неколико првих скромних кућерака убавог села планинског.

Као кад у опасном каквом тренутку препелица крикне, па се препелчад њена раштркају, док си трепнуо, да ниједно нађи не можеш, све да имаш очи соколове, . . . тако се ми на тај знак, док си трепнуо, напротив искуписмо један уз другога и нађосмо у збијеној чети, а у сваког за шеширом зелена гранчица. Ко се уз пут и није закитио, сад то није пропустио.

И већ удешавамо песму, да још поиздаље поздравимо Лединце и Лединчане песмом, гласницом мира и љубави, . . . и старешина чете нам јуначке таман да даде знак, да почнемо,... а сасред пута поздрави нас неко гласно, искрено:

— Добро дошли, јунаци!

Изненадисмо се, па тек ако је неколико несигурним гласом примило реч добродошлицу.

Пред нас изађе с неколико корака човек, а држи шешир у руци, па му се са седом косом на голој глави заиграо планински поветарац. Око њега и за њим чопорак деце.

— Добро нам дошли! — опет ће он.

— Боље нашли! — одговоримо ми сад већ мало поузданије.

— Јесте л' се уморили?

— Тек се разиграли, деда, — одговори неко.

— Како би се уморили, кад нисмо још ни на по пута до Косова, — дода други.

Старац се насмеши.

— Далеко је, децо, до Косова! Него ме послао наш појка, да свратите к њему. Тамо вас чека и његов господин син.

Аха! Један од наших учитеља!

— Хајдмо! Хајдмо! Ура!

— »Иди, туторе,« (ја сам, знате, тутор), »иди«, рече ми наш појка, »деца ће бити уморна, па да их дочекамо, нек се мало поодморе«. И ја ето дођох! А ви, дабогме, нећете учинити друкчије.

И опет одговор громовит, сложан:

— Хајдмо! Ура!

Беше то тако искрен одзив, така радост, да није већа радост ни онога дана, кад се о одмору школском кући иде, па угледаш црквену куле своја сеоцета, а замишљаш себи, како те мати ишчекује на кућним вратима.

— Овако су ваљда стари Словени у прастаро оно доба у славу Радгоста свог дочекивали миле госте и путнике. . . Само још да је ту хлеб и со! — примети Јова.

Заори се песма: »Заставе се наше вију. . .!«

Толико грла, а мислиш, једно пева!

Толико срдаца, а мислиш, једно бије!

Све, што је живо у селу, изишло пред кућу, па нас дочекује.

— Добар вече!

— Добро дошли!

Што ми дубље у село, то око нас и за нама све већа чета. Ту је и женских и мушких, и људи и деце; па се деца узвриштала, те покликују и подвикују.

А ми корачамо, као да смо тај час пошли из школе, орни и одморни. Него и деда тутор се не да деци, већ удесно и он у првом реду с нама, па кочоперан старац не упушта корака.

(Свршиће се.)

ИЗ МОРСКИХ ЕЛЕГИЈА.

ИЗ НИЗА III. БРОЈ 3.

На ономе камену си стала,
Танка Мар'јо, и у тихом мору
Твоје витко цртало се т'јело.
Гледо сам те, нит сам зборит знао;
Зно сам само блаженство уживат,
Што си моју младост овијала
Миомиром твоје красне душе.
Сјећаш ли се? Са сеоске цркве
Сјетни звуци вечерњега звона
Кроз тишину благога залјева
До нас младе тихо дол'јетаху.
Сјетни звуци! још вас се спомињем,
Кад сам сједо поред оног чеда
И у чудној замишљен сањарији,
Слушајући гдје се звучна јека
У црвеном губила сутону.
Још и данас, у мојој осами,
Одјељен од људског побратимства,
Када сунце залази крвано,
Када станем стрепећ напрам ноћи
Сузним оком нитућ бар утјехе
У спомену бујне ми прошлости . . .
Чини ми се, преко синьег мора,
Преко гора, до мога прогонства,
Сјетног звона јека се разл'јеже.
Танка Мар'јо! На онај бих камен,
Откле бистри сутон смо гледали,
Своје мучне кораке свратио,
Да ми душа у твом оку плива
К'о у мору одсјев неба сјајног!
Ту си стала; твојом плавом косом
Тај вечерњи играо се лахор,
И у лице задњом те је зраком
На растанку сунце цјеливало.
Које море мира и блаженства
У дубини лежаше ти ока!

Којим слатким плам'јаше одсјевом
На твом лицу чиста душа твоја,
Кад одјека вечерње молитве
По бистром се зраку разл'јеташе!
Бијаше се вода утишала,
Само при крај поред наших ногa
Уморни нас поздрављаше талас;
Галеб-тица још'те кад и када
Непомичним крилом дол'јеташе
Зачуђеним гледајућ нас оком.
Сјећаш ли се? Осамљен на мору
У свом чамцу један стари рибар
Познату је пјесницу певуцо;
Нешто инак, нека слатка сјета,
Неко чудно, мирно невеселье
Са старчевим м'јешало се гласом:
Можда тајна злаћанијех жеља,
Можда јека прошасте младости,
Можда спомен милих покојника
Са старчевом плет'јаше се пјесмом.
Ох, како је у срцу дирала
Мелодија слатка невесела!
Сјећаш ли се? Одсвуд се дизаше
Тако сјетна пјесма к небесима:
И са слатког поморског зрцала,
Са долине, са далеких гора,
Са вечерњег на црквици звона,
И с дубине твог чаробног ока,
Одасвуда тајни глас се дизо
Кô молитва тиха без границе.

Мукло, дрхћућ', у борби са срцем,
Слушао сам ову тајну химну,
Свеђ у твоје очи гледајући,
Свеђ зачаран од љепоте твоје.
— На молитву! — свуд се разлијеташе.
— На молитву! — глас ми дол'јеташе
Као слатки позив са обзорја,
Као вијест слаткога прошћења.
Ох Маријо! Зашто у мом срцу
Не мож' свега химна да одјекне?
Што у души не храним олтара
Посвећена миру и блаженству?
Ево мене и младости моје,
Ево срца, спреман сам да љубим,
И да плачем сузом очајничком,
И да трпим док устече в'јека,
Али само мојој јадној души
Дајте мира, само мира дајте!
Кажите ми, ви, што сретни јесте,
Ви, што знате смијем и босиљем
Сипат стазу умрлог живота,
Ви, што вашој вјерујете срећи,
Кад се смије на површју вина,
Кажите ми, каквом ћу молитвом
Пред престоље изић', које влада
Над покојем и над борбом душе?
Кажите ми, на ћу пламен бити,
Борићу се, све ћу жртвовати,
Чист да будем кô сунчана зрака,
Макар морô пасти на бојишту!

Јосип Бersa.

ПОБРАТИМ НЕВЕРА.

НОВЕЛА В. М. МИЉКОВИЋА

I.

Ноћ је . . .

Мили повјетарац тихано се титра на грани са зеленим лишћем, а лишће међу собом пријатно шапће. Бледи се месец скрио за завесе густих облака, а гдекоја звездица као око у какве красојке провирује каткад лукаво на земљу.

Све је тихо, све је у дубоку сну . . .

Велика и лепа кућа господина Николе, окружена разним лиснатим дрветима, није светла, него тавна и мрачна.

Господин Никола је пуковник у миру, врло напрасита карактера, човек најстрожијих начела, по богатству аристократа, а главом —? Он заповеда, његово бело мора бити бело, па ма то било модро, жуто, зелено или црно. Кад што рекне, ту је тачка и даље се не може. Његова је воља гром, а реч муња. Још је у давном времену стекао блага довољног, те су га у К. држали за врло богата човека. А нису се богме ни варали: Никола је богат, врло богат.

По војнички одгојен није имао особите љубави ни наспрам своје јединице, своје Анке.

Анка је младо девојче: баш је тада улазила у седамнаесту годину. Није била од првих лепота; али је имала лепе граорасте очи, беле зубиће, леп и правилан нос, пуначке груди и угледан стас. На што јој није достајало у лепоти, надокнађавала је својим изображењем и начитаношћу.

Свршила је са најбољим успехом вишу женску школу, те је говорила француски и добро немачки.

Стара су је класична дела занимала врло

јако, па је, проучивши Кеплера, Ајлера, Жофроа Сент-Илера, чувеногa Паскала, помоћу тих и других славних писаца увидила, да се преживила астропомија Птолемијева, географија Стравонова, зологија Плинијева и тако даље; али је дознала и схватила, да се учи и да ће се учити, и да ће вечно у срцима људским остати уписано: Певај, богињо, гњев Ахилев!...

Данте, Гете, Шилер и Шекспир беху њени љубимци, њени драги љубимци и душевни кипови, па их је нада све штовала.

Све је то Анка, колико је могла, са одушевљењем прешла, те се уверила, да је наука оружје, да је наука град, који се никада не обара.

Па није ли Анка красота над красотом, алем над алемима? —

Рећи ће која поштованих читалица:

»Шта ће ми Шилер, Шекспир, Гете и остали ти врагови, кад ми је око куће и у њој прљаво и нечисто, кад ни једну марамицу не умем порубити?«

Е, али чим се сунце почне рађати, Анка је на ногама, очешљана, обучена; па је већ у врту и ради по њему са таквом негом, као што то ради мати око свога болног јединчета. Ко погледа само онај велики гај од цвећа, увериће се, да је том цвећу мати наша млада Анка!

Па и оно дивно просто одело, што га видиш на њој, и оно је та бела и нежна ручица сашила и за себе удесила!

Анка је у својој соби. Код ње не гори свећа, али је једнако обучена, још једнако пажљиво слуша неки знак, неки врло сигуран и известан знак.

Шта ли чека?

Од свуда се протеже тишина, ни да би се које псето јавило, ни да би се ичији ход чуо. Све је тихо... тихо...

Сат на торњу гласно откуца један сат после поноћи.

Анка скочи.

— Ах, хвала богу!

Лагано оде до врата, отвори их, па на прстићима лагано пође широки ходник. Онда на лева врата ипчезне у густу помрчину...

Иде брзо и хитно, као да је особита нека сила гони. Ево је већ до Аморовог кипа. Ту је стала. Срце јој се чује како бурно бије, а у груди завирују оне лукаво звездице па шапућу: »Ох, ала су бајне! Ала се надижу силно!«

Нешто шумну. Анка се трже. Упрла оштри поглед на ону страну, откуда се шум чује.

Да ли је варка, да ли ју је поветарац преварио? Ах, није, не! Ено се из густога лишћа појављује нека црна сен...

— Господице Анка!...

— Господине Драгољубе!...

И већ је рука у руци. Већ две младе руке дрхћу једна у другој.

— Јесте ли дуго чекали на мене?

— Не, овај сам час и сама дошла!

— Анчице — господице Анка, поправи се, ја сам вам накану моју већ саопштио, вама је позната.

— Јесте, одговори девојче.

— Али вам није познато, да још вечерас полазим?

— Вечерас? тргне се Анка.

— Јесте. Кренућемо се ја и Светислав још вечерас, а сутра у вече морамо бити у Београду.

— Али што тако нагло?

— Мора бити, господице Анка! У осталом ја не знам, шта је, али ми је тако тешко... тако тужно, да не можете ни мислити. Одлазим, а ви... ви остајете, на... Бог зна, господице Анка, да ли ћу вас икада у животу видити!

— Господине Драгољубе, шта да вам кажем? Стид би ме онога часа убио, када бих вас световала, да не идете. Ваше се дело увенчава лавориком, а историја га уписује међу своје редове. Није жртва мала, коју приносите Србији, мајци нашој, али се сетите, да је то дужност сваког Србина, дужност сваког честитог човека, који осећа и мисли часно и поштено, да избави подјармљену браћу своју... Ја, ето, видите, кунем час, који ме је немоћном женском створио; јер иначе, будите уверени, бих ја већ била онде, где се блистају редови српских бајонета!

Ту Анка уздахну и ућута.

— Господице Анка! Час се примиче, а сада ме баш тај говор гони, да никако остати не могу! Ви ме створисте у орла; прелетићу преко Дунава и Саве, па ћу се наћи међу борцима, међу храбром Србадијом!

Ућуташе обоје.

— Знате ли, господине Драгољубе, да ми је ипак... жао,... што идете?...

— Жао? Како то да тумачим?

— Па зар ни сад не погађате? Ох, ви врло слабо умете проницати човека.

— Господице Анка, будимо искрени, та

остаје нам ево још овај један час. Ви ћете ми опростити, али дозволите ми бар сада при овом можда вечном растанку, да вам кажем, да вас љубим . . . обожавам . . .

— Господине Драгољубе . . .

— Јест, јест. Дуго већ трпим; дуго је, како се слажемо у начелима својим, те како на књижевном пољу једно друго узајмно потпомажемо, дуго је, како се гледамо само као другови и радници. На време је, да вам кажем бол душе моје, моје осећаје, моју љубав!.... шта, ви обарате очи? Љутите се можда? Ој, ако је то, ако вас овако нехотице увредих, опростите мојој души и срцу моме, које не може бар још један час да оћути, те да онамо у бојним редовима за навек умукне. . . . Опростите . . . . Опростите . . . .

— Та ја вас љубим . . . љубим . . .

Звездице опет прозреше умиљатим очицама својим, и умилно се насмешише, кад угледаше двоје драгих у блаженом загрљају. . .

— Ој Анка! У убојним ћете ми редовима ви бити најтврђи штит. Вас у срцу носећи, а дух ваш у мојој души, биће кано челик чврст, кано лав снажан.

— Ej, да нисам нешто таква те да не мислим онако, како говорим, рекла бих вам, да се оканете јуначке те намере, али —

»Не, не, ви ме нећете на то гонити! Идем, идем за вас, за Српство! Отац ваш, који не може да ме гледа очима, ваљда ће ме онда пригрлити опет као сина, када се из војне вратим као ратник, као његов друг! Замраза је наша мала али је он тврд као станац камен. Сећате се још, како се оно на последњој игранци споречкасмо. Од онда смо крвни непријатељи, као што то он вели!

— Попустиће већ.

— Али, време је, да се иде. Остајте због, мила моја Анка, да бог дâ, да се скоро састанемо! Но пре него што се растанемо, хоћу да сам на чисто. — Љубите ли ме од срца и искрено, постојано?«

— Љубим, љубим! . . . .

— Можете ли се заклети?

— Могу. Та кунем ти се, мој Драгољубе, да те љубим, да те никада нећу заборавити, нити ћу престати љубити те, док нас гроб не растави.

— Сад си моја!

И младић је страствено притиште на груди, пољуби у чело и уста, па узвикну:

— Због ом! . . . .

— Због ом . . . . задрше на Анкиних уснах а Драгољуба нестаде у густој тами . . . . .

Анка је дуго гледала за грање, које се повијало од журнога хода Драгољубовог, као да и оно хтеде рећи:

— Због ом . . . због ом. . .

II.

Драгољуб је свршио философију, баш је онда положио последњи испит, када је букнуо у Србији рат.

Одушевљен и одан Србији, није могао да одоли силном нагону, а да и он своју крв не пролије на браник српске слободе у најодлучнијем рату.

Била је 1876 година. . . . .

Сваке је године о распусту долазио Драгољуб кући својој мајци и сестри, јер другог никог није имао. Кадгод је долазио кући, увек је најлепше трепутке проводио са лепом Анком, дивном том духовитом девојапом.

Но имао је Драгољуб још некога, кога је свом душом волио, имао је побру Светислава.

Светислав се одао лечничкој струци а био је младо лепо но и лукаво момче.

Кадгод је Драгомир одлазио Анки у походе и оцу њеном, увек је с њим ишао и присни му пријатељ, његов побра Светислав.

И Светислав је много обилазио око Анке и удварао јој се, и отац њен, аристократа господин Никола врло је радо гледао Светислава, — њему је то врло годило.

Но видио је Светислав, да му је главна циљ силном напрезању уништена, јер се по спољашњим знацима могао уверити, да Анка Драгољуба свим срцем својим љуби.

Нужно му је дакле, да уклони побратима са стазе, којом треба он да пође.

Како ће?

Хоће ли сплетком? Не може. Драгољуб је чедан, добар, поштен и ваљан, ниједна сенка неваљалштине не може помрсити његово поносно мушко чело, ниједну реч није могао на њега изнети ни најцрњи му душманин.

Морао је пронаћи друго средство, други начин.

Рекосмо, да је те године у Србији букнуо рат. Баш су пре тога Драгољуб и Светислав дошли били у завичај свој К.

Драгољубу није много требало. Срце му је и онако силно било за род свој, а још два три подстрека Светислављева, па готов Драгољуб,

да похита на бојиште крваво. И Светислав ће с њиме.

Да ли и он, што род свој више свега љуби.

* * *

Светислав је пре тога већ био код пуковника, саопштио му намеру своју и рекао, да иде у рат.

— Шта, шта?

— Да, господине пуковниче, идем да лијем крв за браћу, за узданицу нашу!

— Е, јесте ли чули, то ми се допада, то ваља. Ej, и ја бих, али сам изнемогао, клонуо.

— Полазимо...

— Шта, полазите? Зар више вас?

— Јесте, ја и Драгољуб!

— А, за тога је баш добро; тај надувени надри-књига, што све хоће боље да зна. Видите, тај ми се младић баш ни најмање не допада. Страшно је охол, горд; хоће увек да има право, увек ти се он шепури а и не помишља, да му је тек двадесетпет година, — дакле жутокљун — ха, шта ви велите?

— Оно, господине пуковниче, кад би зрело ствар пресудили, готово да и ви имате право!

— Е, ето видите, та сваки ће ми човек то заправо дати, сваки паметан, велим, човек!... Ај, ај, па и он иде, а? — И запали свој дуги чибук, а дим се у лењим бурмама стане вијугати према таваници лепе собе.

— Господине пуковниче, још нечега ради сам ја до вас дошао.

— А шта ли ће то бити? Де да чујем, јуначе!

— Опростите ми, ја нисам вешт, да много околишим, него вас ево отворено молим, да ми за годину дана, кад се вратим с бојишта и свршим науке, дате вашу јединицу, да ми буде љуба вереница. — И тобоже стидљиво обори очи доле, а потајно испод трепавица стане мотрити лице и израз очију у старог пуковника.

— Моју кћер, — Анку? хм... хм...

Наста мала тишина.

— Нисам — продужи пуковник — баш много о вама добра слушао, искрено вам кажем; али — младост лудост. Даћу вам своју јединицу. По повратку свом бићете Анки мојој муж и заштитник.

* * *

Ево га већ код Драгољуба.

Драгољуб га је дочекао као свога искреног и јединог пријатеља. А како и не би! Та заједно су одрасли, заједно учили и мучили се.

— Већ је време, друже!

— Да, одговори Драгољуб.

— Ти си сетан, жалост ти из очију вири, шта ти је? Откри срце побри своме!

— Ej, Светиславе.... — и дубоко уздану.

— Реци, реци мени, пола ће ти туге одланути.

— На рећићу ти. Ти знаш, брате, да љубим и да сам љубљен; овај ме час раздваја од свега, што на свету имам. Мајка ми је болна; сестра у бризи за мном и за матером, самохрана, на онда Анка...

— А да, Анка!...

— Да, да. Ој, Светиславе, теби се могу поверити. Та коме ћу, ако теби нећу? Ја је љубим, побро, тако је љубим, — али ти то не разумеш, ти не знаш, какви су то болови, отргнути се од оне, коју нам душа и живот воли; моја је душа тако занета њоме, да сам .... — уздану тешко и дубоко, да — али шта да ти говорим; та ти си бар вальда слушао икада за љубав!... На му се ту две три сузе и нехотице скотрљаше низ лице, а тако побледи, да је срце и у Светислава задрхтало и нехотице.

— А твоја мајка?

— Моја мајка! Јадна моја мајка! Али шта знам, патраг се не може, она ми одобри са благословом то, што наумих....

— На хајдемо дакле, крајње је време, кола нас на крају места већ чекају.

— Хајде!...

— Пођи!...

— Чекај, матери и сестри због ога да кажем; ко зна, можда се више никада нећемо ни видити!

— А, шта говориш! тешио га је побра, а у души је мислио: да бог да!

Драгољуб је отишао мајци, клекао је уз постељу њену, а она му је болну своју руку метнула на побожно чело.

— На баш идеш, сине?

— Идем драга мајко!

— Ој не иди! цикну му сеја, и паде на колена крај јединца брата свога!

— Зар да будем издајица? —

— Коме? Зар нама нисн неверник? Зар твоја мајка не лежи, зар самохрани писмо дуго били, зар... ах брате, брате, нико ти за то неће рећи хвала.

Драгољубово срце задрхта.

— А зар нисам дужан пепелу праотаца наших, зар не чујеш, како ти сваки лахорић, сваки поветарац, свака травка, орошена крвљу, вели:

та зар се не сећаш више круне, Косова, цара?... зар не видиш и оно сунце, када се са истока рађа, да се на нас осмејкује, и из тога милог осмејка зар не чујеш где шапће: млади сте, али биће времена! и сад је то време, идите, светите Косово!.... О мајко, о сејо, та слатко је тако и на оном светом месту погинути!....

Ту заћуташе сво троје.

— Синко, прекиде тишину мајка Драгољубова, синко, то је у теби племенит и прави српски жар! Ти имаш право! Бог је милостив! Иди, иди, мајка те благосиља, и жели, дете моје, да се патраг вратиш здрав и весео, а као гласник, да је Србија добила оно, што је на Косову изгубила!.. Иди... иди...

Речи јој задрхташе на уснама....

Драгољуб је видио борбу мајке своје, која би га с драгом душом задржала, али јој понос српски не допушта.

Стегао је срце, на очи метнуо оклоп, да га суза не би издала. — Пољубио је мајку, сестру... опростио се с њима и јурнуо у мрклу ноћ!...

Мајка је дуго плакала, сестра је дуго клечала наслонивши главу на постељу болесничину, тишина је још дуго владала у мирној собици, а кандиоце је тихо светлуцало пред иконом светог архангела Михајила!...

— Светиславе!

— Драгољубе?

— Хајдмо .. брзо, брзо, јер су ми груди мо̀ре, Светиславе, мо̀ре, које се од силне буре ужасно ускомешало, похитајмо... иначе...

Седоше у кола. Кочијаш укреса кремен, упали лулу, заману бичем и:

— Хајд! Мали, Мишко!...

Прашина се диже, кола се изгубише у тамну ноћ..... (Наставиће се.)

ЈЕФТИ АВРАМОВИЋУ

ЧЛАНУ ГЛАВНЕ КОНТРОЛЕ, МИЛОМ ДРУГУ ИЗ МОЈЕ МЛАДОСТИ,

НА ДАН 22. АПРИЛА 1884.

Честитам ти то весеље,
И још желим да дочекаш:
С унучадма — од твог сина —
Да у свакој срећи певаш.

Знао си ме — а што ћу ти?
Заједно смо доста били,
У младости заједно смо
Доста рујног вина пили.

Све су чаше веће празне!
И живот је близу краја!
Нити певам нити играм,
А кад пијем — пијем чаја.

Љ. П. Н.

ИЗГУБЉЕНА ЗЕМЉА.

ИЗЛЕТ У СПРЕСКУ ШУМАДИЈУ.

(С француског.)

(Наставак.)

Села су ретка у спреској шумадији; и због тога, што вода топи, морали су гледати да се настане онде, где је тло мало више, или на насипима. Куће им нису нигде једна до друге, у општ свака је за се као неко мало острво. Око куће су им баште, које се обрађују врло добро. У њима истина нема воћака; али место тога сеје и сади Венд у својој башти с највећим успехом свакојаку зелен и поврће, које се не боји влаге, и из спреске се шумадије доносе понајвише у Берлин у великим товарима краставци, које троше Берлинци преко лета као салату.

Кад видиш вендске куће, мораш се сетити руских кућа (изба). То су праве стражарске стрељане, покривене сламом а сграђене на темељу од камена или печене цигље. Све су при земљи. У њих се улази на врата, која су прорезана попреко на два крила; горње крило стоји обично отворено, а доње затворено. Таква су врата у општ свуда по селима. Изнутра нема више него две собе. Једна гледи у двориште, и то је спаваћа; у њој има висока огромна постеља и тако исто велика пећ. Вендски сељак не би легао да спава ни за што на свету а да не окрене главу к вратима. Зашто? То нам нису могли или

нису хтели да кажу. У опште, барем у Немачкој, нико не леже тако да спава, а кажу зато, што се износе мртваци из куће с ногама напред. Поред зидова стоје им клупе, као и око столова; ретко се виђа код вендских сељака столица. На челу куће нема ништа друго, него један циљ, који служи о Духовима за ништан омладини, што се забавља гађањем у циљ и вепба се у том.

Средиште је овој земљи у селу Бургу, али то име нема посла с немачким именом, које је свуда распростро. Права је ортографија те речи Сбурк, а то у вендском језику значи печат. У Бургу је највећа црква спреске шумадије. Сваке недеље скупе се у њој сви сељани, да слушају проповед на свом народном језику. Близу Бурга живио је баснословни цар вендски у палати (град), којој показују сељани још и данас место, где је стојала. Потомци тог цара још се нису изгубили; барем власник једне воденице, која није далеко од тог села, држи, да силази у првој линији од тог цара, који ће, као но Барбароса, једном да се пробуди и да успостави царство вендско.

Град тих вендских царева био је сграђен на хуму од насипа, као што је и друго све, што прелази у овом пределу линију хоризонталну. У тај град склонили се после битке Гублиске остатци војске славске и одупирали се јуначки још дуго Немцима. То сведоче и многобројне урне, које су ископане у новије доба из земље. У тим урнама налазили су каткад дијадема и златних ланаца од велике вредности.

Друга села не преде много, али лепше леже него ово, и имају живописне драгости, особито Лепа може да обаје путника својим стародревним избама, ванредним мисирачама и крастањима, што висе под настрешницама, великим затима гусака и патака својих, што газе и брљају по рукавцу спреском и својом флотицом чамаца и дерегаља. Ако има још гдегод на земљи овој идиле, та је у Лепи.

Али време је већ, да се осврнемо народу, који живи у спреској шумадији. То је нешто ванредно, да је то име „Венди“ сасвим непознато у овој околини. Урођеници се зову „Серски“ или „Сорби“, а то доказује, да су ма у каквом сродству с поданицима краља Милана. Говоре међу собом језиком, који се приближује пољском и чеком, али је доста благогласан, судећи по оно мало речи, које смо чули из њега. Срб из спреске шумадије нерадо се разговара са странцима о свом језику, и неће ни да говори пред њима. Само с великом муком и једва смо могли издрањчити и ми од нашег вође, да нам покаже своју јединицу књигу на српском језику, која није ништа друго, него превод песама, што се певају у лутеранској цркви. У осталом сви урођеници, с којима смо се састајали, говоре немачки и изговарају тако чисто, да се не разликују у том ни најмање од немачких сељака из околних места. А још мање се разликују једни од други у ношиву, и ми не верујемо, да би могао нко наћи какву разлику између сељака брандебуршког и сељака српског. Узрок је томе сасвим прост. Не зна се управо, кад су освојили Славени оне велике равнице међу Елбом и Вистулом, које су остале пусте, кад се исељила из њих племена германска према југу. Западни Славени, т. ј. Венди или Срби, основали су у том пределу велико царство, којима је главни град био Бранибор, данашњи Брандебург. Они су оставили за собом споменике у овој земљи, која је језгра Пруске. Старе племићке пруске породице носе и данас поцајвише славенска имена, и сама династија мекленбуршка, што данас влада, доказује, да воде порекло своје од Вёнда или Срба. А имена месстă и рёкă готово су сва славенска. Берлин значи баруштина, Поцдам под дубовима, Поморанија поред мора...

Како се основало старо немачко царство, таки су бацали његови суверени око на источне земље крај Елбе, у којима су живила некада племена германска. Хајнрих I., Ото I., а после нарочито маркграфи Геро и Алберт Медвед водили су много година без престанка ратове с Вендима и језера међу Спандавом и Поцдамом била су сведоци бојева, о којима се и данас приповеда. Још и сад се виде близу те прве варошице рушевине ступца, о који је обесио један од последњих поглавица вендских свој штит, кад се заветовао најпре, да ће примити веру хришћанску, ако измакне Немцима и преплива сретно преко Хавле, која је на том месту двапут шира од Рајне код Келна. Пребислав, кнез вендски, истеран око 900. године из последњих својих опкопа, повуче се у дубину спреске шумадије. Кад се утврдио близу Бурга, бранио се из те утврде своје још дуго. Тек године 963. био је народ тај сасвим покорен.

Од онда је почела германизација да корача у равницама међу Елбом и Вистулом џиновским корацима напред, и данас могу бројити Срби највише 140.000 душа. Тих сто четрдесет хиљада душа живе искључиво у Лужицама, Саксонској и Пруској, којима је спреска шумадија само северна граница. По свој ће прилици за једну још половину столећа сасвим нишчезнути језик српски. Влада пруска чини све, што може, да сачува занимљиву народност вендску или српску. У лужичким школама морају се предавати гдекоји предмети језиком српским и сваке се недеље проповеда између осталог у Бургу и у Котбусу у црквама тим народним језиком. Али то, за чим тежи влада, остаје без успеха; и већ негде пре морало се одустати у неком селу лужичком од

српског језика код црквене службе с тога, што нису нашли проповедника, који би знао проповедати тим језиком.

Германизација тог народа мора се приписати у првом реду служби војничкој. Момци српски из спреске шумадије сви су једри и јаки, на кад се увојаче, одслуже скоро сви своје три године војничке службе у регименатама 5. кора или у гарди, и ту се асимилирају брзо својим друговима у свему на и у језику. То исто бива и са младим српским сељакињама, које иду гомилама у Берлин, па стају онде у најам или као собарице или као дадиље и дојкиње. Већи део тих сељакиња не враћа се никад више у свој завичај; те су изгубљене за своју народност. Узалуд су покушавали и у најновије доба гдекоје ватрене панслависте, које је потпомагао и један заневши писац са обала Сене, да истакну питање лужичких Срба... Становници спреске шумадије, који не уступају у пруском патриотизму ни гдекојем Берлинцу, остали су глуви према њиховом позиву, и није се чуо између спреских савијутака ни један „лелек жалости". Дакле ће се велика војска панславистичка морати окануги рекрута лужичких.

Предвиђајући, да ће се сасвим изгубити језик српски, склопило се у Берлину друштво, да скупи приповетке српске, којих има много код сељака у спреској шумадији. Осим тога се један писац немачки, наиме г. Вилибалд Шуленберг, посветио више година том труду, да научи језик српског народа, и да научи предања и обичаје његове, па да преведе како тако на немачки језик све, што узможе покабирчити код последњих живих потомака моћног народа српског. (Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

НАШЕ КЊИЖЕВНЕ ПРИЛИКЕ И НЕПРИЛИКЕ.

(Наставак.)

При таквим околностима не треба се онда чудити, што наши књижевни листови не одговарају свагда свом позиву; нису у стању. Они пак, који тим листовима замерају многе и многе недостатке, заборављају на моралне и материјалне сметње, које их као мемла притискују, те им прече животни развитак. Теоријски се даје удесити све на свету, и књижевни лист, па и уредник; али кад се дође до практичке употребе, онда се тек види, шта смо у стању, или боље рећи, шта нисмо у стању.

Код свију наших књижевних листова стоји: „лист за забаву, поуку и књижевност." На првом месту стоји дакле „за забаву." Добро. Песнички производи, ма које врсте, морају се неговати — та они чине у правом смислу књижевност; остало долази у други ред, и поникло је тек на основи песничких производа. Али књижевном листу није главни задатак саопштавати песничка дела; њему спада у дужност да руководи књижевност. То пак може тек тако чинити, ако претреса песничка дела и чисти естетички укус у публици. Он има да упозорава на лепоту ког дела а уједно и да открије недостатке у њему. То се пак не врши само критиком, него и расправама, тако званим ђесејима, у којима се, на основи признатих дела, тумаче разне појаве у књижевности.

То изгледа лепо у теорији; у пракси је сасвим друкче.

Да који лист наш не доноси песме и приповетке, не би имао ни четвртину претплатника, којих има саопштавањем песама и приповедака — „Вук" је пошао тим правцем, али је дотерао до 70 претплатника и морао је после кратког времена да престане излазити. Признати се мора, да књижевне листове држи огромном већином наш женски свет, а тај чита најрадије баш песничке производе. Одузмимо му дакле то, онда је листу пресечен напредак, јер би отпао и онај део претплатника, који га колико толико издржава. Песама и приповедака мора дакле бити. Па добро, нека их. Али сад долазимо до закачаљке: *какве* песме и приповетке да се штампају? Припознатији песници и књижевници хтели би награде за свој труд; али новчани извори књижевног подузећа врло су мршави. Та једва ако се њима подмири штампа и експедиција! Почетници радили би до душе без награде — они су срећни, кад виде свој умотвор напштампан —; али књижеван лист није место за pensa domestica disciplorum, није вежбаоница почетништва, и претплатници би с пуним правом замерали уреднику, што их напаствује делима, која би при оцени добила белешку „недовољно."

Шта сад? Не смем ни да кажем, шта, али морам инак. Уредник мора доносити — преводе. Ко преводи пак у нас? Опет почетници, који се том приликом вежбају у синтакси. На још да су срећни

у изборима! Али није ни чудо, што нису. Од куд ће младом човеку бити позната страна књижевност — та једва познаје и своју. Он ухвати оно, што му падне шака, и с најбољим расположењем преводи онаке ствари, које немају вредности ни у оригиналу. Ретко је да се нађе свеснији момак, који набрзо уме да одели зрно од кукоља; е, али тај показује већ, да ће временом бити и јунак.

Још нешто, што се тиче превода. У нас су јако распростањени страни, особито немачки листови. Почетник чита какву новелу у таквом часопису па му се свиди. Брзо се реши да је преведе; али чим у нашем листу угледа света, одмах добије уредник са свију страна изјаве, у којима му се замера, што штампа оно, што је већ „свуда“ читао у оригиналу.

А лист треба на време да изађе, а уредник нема рукописа, а претплатници имају права да дођу до овог, за што су платили, а, а, а новаца се нема, да се награди оно, што је вредно, те тако — ух, непријатно!

На другом месту у књижевном листу стоји „за поуку“. На том је пољу још мање кола ваљаних раденика. Мало, врло је мало њих у нас у којих је та способност, да као мислиоци самостално тумаче, а баш и решавају, научна питања. А ти људи налазе за свој рад с друге стране паплате, те се слабо, и више из милости, обзиру на лист, који такође има девизу „за поуку“. Услед тога су дилетантизму широм врата отворена, и ниједна рубрика у листу није тако поплављена преводима и прерадама, као баш рубрика „за поуку.“ А та је рубрика тек потребна. Стручних листова ми немамо — не би доживели ни трећи број, јер не би имали претплатника —, с тога се морају у „књижеван“ лист доносити и чланци поучног садржаја. Зашто, каже се и само: поучен бити, не шкоди ником, напротив. Али у лист морају онда ући чланци — ако и преводи —, лаким стилом написани, јер се не пуде стручњацима, већ лајицима, не-стручњацима, широј публици дакле. А то је баш оно, што у нас нема; ја знам само једног научењака, ком и тај начин писања иде сасвим од руке. Већином су ти чланци писани врло тешким стилом. Писац или држи да би му чланак изгубио блесак научности, кад га не би трпао страним речма и терминима, те тако у читаоцу тек замрсио појам о предмету том, или нема ни сам чистога појма о предмету, који хоће да „тумачи,“ ма да су пред њим отворене и дебеле и танке књиге, из којих црпи чланак „за поуку“. Зато и јесу такви чланци најслабија страна сваког листа, и још је права благодат, што се — тако ретко појављују.

На трећем месту, као неко сироче, стоји „за књижевност“; онај надимак дакле, који целом листу даје обележје, онај је скључан на крај. Али се та рубрика ипак поноси. У самом листу одељена је својим лепим именом од „забаве и поуке.“ Шта улази у ту рубрику? Критика и чланци полемичког садржаја. Али критика по себи није књижевност, она јој је тек само неки контролор, и да књижевности нема, не би било ни критике. Ипак је важна, и то те како важна; само што они, који се под њеном заставом боре, заборави често на достојанство и своје и заставино.

Није ми намера да критизирам критику — хоћу да! У осталом, шта мислим о њој, рекао сам укратко у почетку оних чланака. Али свакако се мора упозорити свет на околност, да се баш рубрика „књижевност“ понајмање негује у нашим листовима. Критике су или суводарно прежвакање садржаја дотичног дела, или се баве личношћу писчевом; врло мали проценат је посвећен правим захтевима књижевности. С тога би требало, да се сам уредник ода тој рубрици, — он и тако мора бити критичког ока — те да је негује свом душом својом. Тако се може одржати критика на висини свог позива, а да се не окужи гадом, којим је доста већ окужена књижевност наша. И баш зато, што је задатак уредников, да критици очува достојанство, зато не сме у свој лист примати оцене на своја дела, биле те оцене повољне или неповољне. Има и других листова, па нек у њима излази та критика. Иначе, ако уредник не би узео на себе, да негује „књижевност“, ко би му био радник на том пољу! Врло мало њих. Истина, кад би дозволио, да улазе грдње, онда би се раденика и ратосиљао; али онако...

Милан Савић.

(Наставиће се.)

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(**Матица Српска**). Књижевни одбор држао је 25. п. м. седницу, на којој је уређено ово: 1. Прочитан је и одостоверен записник последње седнице. 2. Секретар јавља, да је изашла 146. св. Летописа и да је дао и шта за 147. св. Летописа у штампу, затим да је изашла и 6. св. Књига за народ из задужбине Петра Коњовића. 3. „Роман украђеног детета“ од безименог писца издаје се на оцену Милану Авдрићу и

Павлу Марковићу. 4. „Љубав је победила“ приповетка из српског горњо-крајишког живота од безимене писца издаје се на оцену Милану Савићу. 5. „Крпица“, трагедија у пет чинова од Н. Н. издаје се на оцену Јовану Гучићу и другу Милану Јовановићу-Батути. 6. „Свадба на селу,“ истинит догађај, од Б. Б. издаје се на оцену Св. Савковићу. 7. Прима се на Летопис расправа Мите Петровића под насловом: „Фрушкогорски извори и помени о њима у старијој књижевности.“ 8. Поправљена расправа Исидора Димића под насловом: „Критички поглед на српско народно бојење у Лици и т. д.“ издаје се на преглед Андрији М. Матићу. 9. Издаје се одбору за издавање Књига за народ на задужбине Петра Коњевића спис Мите Нешковића под насловом: „Родитељи и народна школа“. 10. Поправљен спис Симеона Кончара: „Јов Хајдрих Пеесталоци“ даје се на преглед Аркадију Варађанину. 11. Према оцени А. Варађанина прима се за Летопис расправа Мите Нешковића под насловом: „Змај Јован Јовановић као педагог“. 12. Прима се за Летопис критика Мате Нешковића на књигу дра В. Бакића „О механизму у школској настави.“ 13. Издаје се на оцену Саве Петровића: „Манастирска слава у Житомишљу“ од Николе Мештеровића. 14. Из недостатка повчаних средстава није се могла уважити молба Паје Теодоровића-Ђаковчића из Београда, било да Матица откупи неколико стотина примерака његове књиге под насловом: „Пољска привреда“, било да га потпомаже повчано у издавању идућих свезака дела о народној привреди. 15. Према оцени Св. Савковића прима се за Летопис приповетка: „Сабљу или јевојку“. 16. Осим тога јавља секретар, какве је и коме на захтевање послао рукописе натраг, затим да је Матица учествовала на парастосу, што га је срп. прав. општина новосадска приредила велезаслужном књижевнику дру Јовану Суботићу. 17. Остало су биле ствари питомачке: прегледање свеучињена и молбеница питомаца, што су под управом Матице Српске.

А. М. М.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Перлезу). Са Дејановићевим „Лудинком XI.“ отворила је наша народна позоришна друживна циклус представа у Перлезу. Давана је затим „Адријена Лекуврерова“, па „Четир милиона рубаља“, „Рат у мирно доба“, „Господар кућница.“

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Изашла је ових дана књига 146. (1886. свеска друга), Летописа Матице Српске са овим садржајем: I. Последњи Бранковићи у историји и народном певању. 1456—1502. Од Стојана Новаковића. II. Грађа за медицинску терминологију. Сабрао др. М. Јовановић-Батут. III. Физика у Срба. Написао проф. Стева Милованов (Наставан). IV. Владислав, краљ угарски. Историјска трагедија у 5 чинова. Написао Никола В. Ђорић. (Наставан). V. Српске народне приповиједетке из Горње Крајине. Скупио их Владимир Крнеић: 3) Заклетва и невјера. 4) Права погодба, још правија лађа. 5) Лајени младић. (Ова четир прва прилога још ће се наставити, а тако ће исто још доћи даље и народних приповедака из Красићеве збирке. VI. Последњи дани. Песме Драг. Ј. Илића. (Ова тих песама почео је у 138. настављен у 142. а у овој су свеској песмице IX, X. и XI. VII. Књижевност. August Šenoa. Sabrane pripoviesti. Оцена Милана Савића. (Оцењена је ту трећа свеска Шенојиних приповедака, у којој су приповетке „Барун Ивица“, „Млади господин“ и „Чувај се сељске руке“. Прву свеску Шенојиних прича оценио је Милан Савић лане у нашем „Стражилову“ у 8. и 9. броју). VIII. Матица Српска. Изводи из записника књижевног одбора и одељења 1885. године. Ту је пре свега саопштено мњење и предлог одбора, који је био изазвала, да на основу појединих предлога поднесе мишљење о издавању „Библиотеке за народ“ из фонда Пере Коњевића. Саопштене су међу осталима оне опширне оцене: оцена Аркадија Варађанина на Кончарево дело „Јован Хајдрих Пеесталоци“; даље оцена Павла Марковића на роман (донде непознатог, а сад) Јаше Игњатовића под насловом „Пашчица“ и оцена Милана Андрића на исти роман.)

— Књижара браће М. Поповића издала је у преводу Лесажеву приповетку „Два пријатеља“. Превод је прилично слаб, а морали смо се зачудити, кад смо поред Толеда и Валенце нашли на „Стојка“, „Марка“ и „Срдитка“. Књига је штампана код Фукса а цена јој је 35 новчића.

— Управа књижаре српске државне штампарије јавља, да се **„Дела Вука Стеф. Караџића“** већ штампају у државној штампарији као државно издање. Прва књига, у којој ће бити српске народне песме најстаријих времена, биће готова до краја месеца Августа о. г., написе око 36 штампаних табака а стаће само 1 форинту. На Вуково се то књиге отвара претплата. Скупљачи добијају једанаесту књигу на дар. Поиди се напред шаљу управи државне штампарије у Београду. – Такво подузеће заиста није сигурно на препоруку, с тога га просто само региструјемо у уверењу, да ће му се народ наш са свих страна најобилније одазвати.

— Немачки лист „Возв. Post“ донеси у својим подлиснима приповетке из босанског живота, што их пише госпођица Милена Мравовићева. Најновији је такође приповетци наслов „Ашиди к'смет“. „Босанска Вила“ вели, да се све те приповетке одликују довољном техничком вештином и да се тамо рада читају, а обећаје, да ће још ове године у преводу саопштити једну две.

— У истом немачком листу изашла је недавно и студија Фрање Шерера о босанским народним песмама. Фрања Шерер је пре неку годину написао књигу под насловом „Bilder aus dem serbischen Familienleben“.

Исправак. У прошлом се броју у чланку Милана Савића: „Наше књижевне прилике и неприлике“ покрала замашна погрешка, која квари смисао. Тамо на страни 859. у деветом реду од доле стоји: савршене а треба: савременске.

САДРЖАЈ: М... Песма од Д. Ј. И. — Народно славље. Бачки спомен из Фрушке Горе. — Из морских елегија. Из низа III. број 3. Од Јосипа Берсе. – Побратим непера. Новела В. М. Миљковића. — Јесен Авраменићу. Песма од Љ. П. И. — Изгубљена земља. Излет у српеску шумадију. (С француског.) — Књижевност. Наше књижевне прилике и неприлике. Од Милана Савића. (Наставан.) — Листићи: Гласник. — Позориште и уметност. — Књижевне новости.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 28. У НОВОМ САДУ 10. ЈУЛИЈА 1886. ГОД. II.

У ШУМИ.

I.

Ево рујне зоре, ево госта славног,
Шири своја крила преко неба плавог,
И отвара врата сунцу, цару света,
Нека својом стазом до запада шета,
Нека тамној земљи топлим зраком сјаје,
Нек целој природи нови живот даје.
Ево лепе зоре, трепти са висина,
Као пуна чаша руменога вина;
Она мења облик и све лепша бива,
По врху с' облака к'о пена прелива.
Само једна капља из те светле чаше
Спушта се одозго и до земље паше,
На свему ономе, што на земљи стоји,
Она је довољна да греје и пои.

II.

Све што даље идем, све планина већа,
Сваки овај корак на прошлост ме сећа,
На прошлост далеку оног старог света,
На читав милијон ових наших лета,
На промене оне, што на земљи бише,
На створења она, којих нема више.
Кључ од те прошлости нећеш нам се дати.
Узалуд питамо, не можемо знати,
Како је изникла прва клица биља,
Првога живота ко је породиља.

III.

Природа је царство и човек се хвали,
Да је у том царству он цар неки мали,
И да му је разум — та велика тајна —
На његовој глави с неба круна сјајна.
Све, што је створено — он верује у то —
Све за њега само да је то дигнуто.
О, благо човеку, том великом праву,
Кад спокојно прима то у своју главу.

IV.

Шума, као море, ка' пустиња права,
Нигде стазе нема, ни људскога јава,
Далеко пружила она руке њене,
Притисла брегове, прогутала стене,
Опколила реке и долине равне,
Сакрила јаруге и нећиње тавне.
Шума као море, шумни су јој гласи,
Кад лишће трепери, то су јој таласи.
Кад је тихо, мирно, тад и она мучи,
Када ветар укне, тад и она ућути,
Зелена пучина по врху се нија,
Стогодишње стабло земљи се превија,
Сва шума затрепти од те јаке силе,
Ломе се стубови, кидају се жиле,
А стреле из неба, кад с' облаци вију,
Највеће врхове најрадије бију.

V.

Мир је и тишина на све четир стране,
Не види се сунце, сакриле га гране;
Самоћа, друг мио, срета ме и прати,
Најлепшу забаву она ће ми дати.
„Бежите у шуму!“ — Жан Жак Русо вичe —
У шуми су песме и божанске приче,
Нови живот ту се пред нама отвара,
Чујемо нов језик, што нам проговара.
На сваком створу природа с' огледа,
Сваки цветић нама чуда приповеда,
Од бисерне росе блистају се капље,
Овај мали поток дивоте нам шапље.
Ту мртвила нема, све животом дише,
На сваком листићу нешто ново пише.
Самоћа, друг мио, разговор отвара
Оном, који уме да с њом разговара.

VI.

Ево грм извађен, трулеж га покрива,
Борно се с ветром на сада почива;

Око њега леже поломљене гране,
А цар негда беше ове горе чарне;
Врх је његов ниц'о небу до облака,
Орлови слетали на тога јунака;
Широ је гране, дозвољав'о није,
Да сунце, крај њега, и на друге грије.
Сува клада гроб је тога дива витког —
Бејах и на гробу Бонапарте силног.

VII.

Шума, то је башта, где човечја рука
Није посадила ниједнога струка,
Где, по неком реду, што га ми не знамо,
Све је памештено, штогоде гледамо.
Има неки закон — својеволља није —
Што се онај бршљан око стабла вије,
Што се ова грана спустила овако,
Што се она павит превила онако.
Овај раст велики ту је мор'о нићи,
Не друкче већ тако мор'о с' горе дићи;
Ниједна граничица, што на њему стоје,
Не сме друкча бити него оно, што је.
Она стрмен, што се у долину рони,
Глас малог славуја, што кроз шуму звони,
Ова липа, што се почела да суши,
Онај поток, што се онако пенуши:
То све има узрок и правила нека,
И мрав, да корачи, на заповест чека.
Има неки закон, који заповеда,
Да се гром и трунка држе свога реда.

VIII.

Гле мале пчурке, како се узнела,
Колико јој треба земље је узела,
Утврдила корен, олуји се не да,
На друга створења са поносом гледа,
Земља, ваздух, вода и сунце, што гори,
Све се то сложило да пчурку створи,
Све јој верно служи, све око ње лебди,
А у својој слави она тихо трепти.
Она памти сунце кад је друкче сјало,
Она памти шуму као биље мало,
А прва твар жива, кад је ногом макла,
На њу, на тај колос, она се спотакла;
Може рећи људма, том створењу нову:
„Пре сам свију дошла ја на земљу ову,
Памтим кад је била свуд магла и тама,
Старија сам много од вашег Адама."

IX.

О славују мали, о радости моја,
Ах, мила ми беше свагда песма твоја,
Кад сам год чуо те, устављ'о сам ноге,
Слушајући тебе спевах песме многе,
Спуштао се доле на зелену траву
И на десну руку наслањао главу,
Мислио сам — ништа! само сам те слуш'о.
Кукавица, кој би с тобом свој глас куш'о!
О славују мали, о стара радости,
Тицо моје среће и моје младости,
Природа је тебе за песму саздала,
Ал ти и слободу безграничну дала,
А ми, јадни људи, кадгоде невамо,
Плашимо се беде, тамнице гледамо.

Љ. П. Ненадовић.

НАРОДНО СЛАВЉЕ.

ЂАЧКИ СПОМЕН ИЗ ФРУШКЕ ГОРЕ.

(Наставак.)

Сто попише куће. Ту света понајвише. Капија на авлији широм отворена. Деда свраћа унутра, а ми за њим с песмом и добром вољом.

Код капије нас дочека стари свештеник, честити покојни поп-Стеван.

— Добро вече! — поздравимо ми, па се сви редом машамо деснице свештеника-домаћина.

— Добро дошли, децо! Живи и здрави били! — отпоздравља нас он. — Јесте л' се уморили?

— Нема ту, појка, умора! — прихвати тутор. — Не бих се зауставио ни ја овако стар, како сам се подмладио поред ове деце и њихове песме, . . . чак до цар-Душанова Призрена.

— Далеко је . . . — приметиће парох, па се насмеши, а не сећам се више, како га по имену назва.

Овде нас дочека и хлеб, ал место соли беше друго нешто.

Насред авлије сто, а уврх стола читава унка насечена мекана хлеба, украј тога две корпе пуне вишања и трешања.

— Децо, заложите се малко. Заложите се, знам, да сте огладнили! — нуди нас домаћин.

Изнајпре се као мало снебивамо и устежемо, — ал усрдно нуђење домаћиново и његових, па примамљиво комаће хлеба и румене свеже вишње и трешње, а највише још онај непобедиви господар, што у невољи не пита,

јесу л' и енгече мекане — глад, ослободише нас, те . . .

Да је било стати па видити, колико се руку маши оној унци на столу, колико оним корпама. И док се руке раскрстише плану са стола унка, па поготову и корпе остадоше празне. Да је било стати па гледати, како слатко пријаше тај присмок, како пуцају заушњаци, као да је не знам шта, . . . и болан би глади осетио.

А око домаћина се искупило неколико бираниј ух људи, све, рекоше, одборници и скупштинари у општини, па се нешто договарају.

На другом крају шушкају опет наши.

У један мах цику из под капута једном од хајдука егеда и уз њу завришта неколико тамбурица, ђачких посестрима; али не, не вриште већ све подвикују сињане жице, па се надмећу несташним својим звуцима са милозвучном егедом. Ова се опет раздрагала под вештом руком свирачевом, па лети преко жица танко гудало, видиш само облик полукруга, те не знаш, шта јој је.

Већ се ухватило неколико друга за рамена и већ чујеш, како лушкају ноге о земљу, а куцка цицела о цицелу.

Мало по мало поче се хватати и лединачка омладина, па не потраја дуго, ево и девојака, изнајпре као да се краду, па успијају, па онда све вољније, све слободније, док се не разави коло широм по авлији својски, српски, ђачки, момачки. Дакако, залетише се и подскочице. Најпре се усудише гости, ђаци, онда се отеше и лединачки момци. Што су ђаци знали из Бранкова »ђачког растанка«, то су и истрошили; али ватрени планинци као да из рукава ваде све нове и новије, све женље и несташније, па крешу као варнице.

Мрак се подобрано спустио, а по небу се пале кандионца, трепере већ звезде. Месец се помаља иза планине, чини ти се, ту је иза горе, па просијава кроз зелено лишће као . . . Онда сам видио, шта значи, што у народним песмама кажу за горског хајдука: »Сјаје му се токе на прсима као месец од четрнаест дана, кад просија кроз гору зелену.«

Наш добри чича, тутор, стао крај кола, па гледи омладину, па му се зажариле и очи и образи ни одавна већ баш од милине.

А честити стари свештеник стоји у кругу отаца лединачких, па се смеши, па ужива, те нас опомиње и стишава:

— Лакше, децо, лакше. Уморни сте већ, па ћете се још већма уморити.

Е, сад баш удри, да покажемо, како младост не зна за умор!

Добра стара душо свештеничка! Сећам се благога лика твога. Сећам се очинске доброте твоје. Па кад се сетим тебе, сетим се и онога старца Уроша Бранковића, кога песник »црне клетве, што и на невине пада«, клетве косовске, овековечи као трпељивог посноца те клетве. На твоме лицу не видех, додуше, ни трага те клетве, ти је, дакако, нисн ни заслужио ни носио. Тек твоја лепа старачка прилика, а вече у очи онога дана, када је она црна клетва на црног издајицу косовскога загрмила из гроба српске слободе, да и на невине падне, — подсети ме тако оне лепе слике српскога свештеника Уроша Бранковића »у питомом Срему, у тој красној Фрушкој Гори, поред Дунава, у селу Р—«, што нам онако песнички наслика Радан-Змај песник у својој приповеци: »Видосави Бранковића«. . . Мир души твојој, а лака ти земља фрушкогорска, под коју си већ одавна легао, добра старино!

— Децо, да вам кажем нешто! — повика поп-Стева на играче.

Коло се расквари. А свештеник уђе међу нас.

— Ово је већ касно у вече, — поче он. — До Раванице имате одавде још добар комад планине да препешачите. Ја вам светујем, да преноћите овде. Ево они добри људи су дошли амо, да вам понуде конака.

Старци климнуше у повлад, па се и они примакоше и помешаше с нама.

— У манастиру је вечерас силан свет, — немате се где одморити; а вама треба сутра цео дан бити на ногама и да се још здраво повратите у Нови Сад.

Ми се стадосмо згледати.

— Послушајте ме, — дода домаћин.

Споразумесмо се.

— Живео! — заори се из наших грла.

Е, баш се и Лединчани обрадоваше. Па добри људи све се отимају, ко ће више нас да поведе у свој гостољубиви дом.

Отпевамо ту још коју песму, пођа ћемо да се разиђемо на ноћиште.

„Заљуља се зборите к'о вали,
дути шали мора пкарова,
кад запуше Кожава и Јужс,
хучнос мяха из облака плаха.
Као кад Зефир на њиву навали,
те се њива класјем прегиба,
тако пагиу васцело зборите.
Клачу, јуре, кућама се журе,
испод њих се све прашина диже.“

Е, тако је, — si licet exemplis in parvo grandibus uti, — изгледало у тај мах у убавим Лединцима, када почесмо да се разилазимо на ноћиште, ... тако, ако је слободно испоредити ону громорну журбу Ахејаца под уличавом Тројом, што Омир онако класично опева, а наш преводилац тако дивно препева, ако је слободно испоредити тако величанствен призор око ахејских лађа с овим скромним призором у Лединцима. Ми, — не буд' замерено нашем самопоуздању и самовеличању! — и замишљасмо наш поход онда од прилике тако нешто — омирски, ајдучки, осветнички, . . . нешто хајдијски, поклонички.

Мој побра Душан и ја падосмо у некога добра домаћина на ноћиште скоро на крај села. »Није то палата, већ кућа малена, с поља је и данас још неокречена.«

Гостољубива домаћица нас дочека и прими вољно, па нас одмах предусрете:

— Децо, јесте ли гладни?

— Нисмо, мамо, гладни, колико уморни.

— Ја сам наместила већ за спавање . . . Одите, децо, зампом.

И одведе нас у гостинску собу.

— Сад ћу ја донети макар мало сира и хлеба.

— Хвала, мамо. Нипошто, умор нам је женећи него глад.

— Немојте само да спевате комаље. Слатко спавајте! . . . Овде спава обично наша Славујка, ал кад имамо гостију, њено место није више ту.

Рече и изиде. Остасмо нас двојица сами, Душан и ја.

Загледамо се. Погледамо један у другог, понда унаоколо по соби.

Дакле, ево нас усред светилишта Срнкиње девојке.

— Славујка! — рече Душан.

— Славујка! — прихватих ја.

— Ја још не чух тако име.

— Ни ја.

— Биће да јој мати тепа од милоште.

Било како му драго, тек је неизмерно богат наш мили српски језик, кад хоће да даде одушке својој милости и нежности, као што је неисцрпиво и само врело те милоште и нежности, — срце српског народа! Диван си, народе српски, кад љубиш и милујеш. Али си и ужасан, кад мрзиш и купеш! С клетве твоје сво пет векова растрзају се удови једног народног тела и не да им се саставити. Што га још у заједници држи, јесте љубав према својој крви и језику. Па када та љубав једном споји раскомадане удове народног тела, тешко оному, на кога скрља »таку силу сврх небеса суд божије правде вечне!« . . .

Стани, да одахнемо мало у овом овде храму невиности, у Славујчином вајату!

Како ту све дивно мирише! Како је све чисто на бело бељано као снег!

Соба, дакако, пониска и потесна. Два омања прозора гледе у башту, сад су још отворени, а застиру се белом завесом. Између прозора је у прочељу икона светога Ђурђа на коњу, како аждају обара, — без сумње икона заштитника дома и породице нашег домаћина. Пред иконом на повећем столу, застртом белим чаршавом, гори и праска кандионце, — обична проста чаша, у њој до пола вода, изнад воде зејтин, на зејтину крсташ пловац, а у пловцу стењак, — гори и дрхће слабачки пламен на стењку, — дрхће, како је страшан спомен Видова дана, у чију славу је препаљен. Иза иконе провирује на једну страну кита босилка, привезана црвеном свиленом траком, — спреман стоји, да њим свештеник благослови освећеном водицом дом и у њему живо; а с друге стране смиље и ковиље. У окнир утутнута на хартији незграпно насликана по свој прилици слика мајке божије, испод слике срце, ленгер и крст. знамење вере наше и љубави, очевидно са завоја с медених колача, — на сваки начин мио спомен наше младе домаћице, коју истерасмо из њеног рођеног вајата, — спомен са манастирске славе прошле ваљда године. У угловима с обе стране прозора по један кревет, а уз кревете клупа ишарана шареним бојама и разним шарама. Иза врата чивилук, а на њему свечано рухо голубице нашег домаћина; све ту спремљено, само да се обуче, па да пошета међу друге. С друге стране се нашла незграпна нећ са запећком, а у запећку неколико нових саћурица у приправности, кад се ваљда свакидашње изаргају. Између банка од пећи и кревета шарен сандук, у њему без сумње даровно рубље домаћинове удаваче, — све прћија посилиште онога песничког девојачког имена, што га мало час први пут чусмо. На белим дуваровима изнад кревета нема слике, а не може ни стати, како су високе креветске хаљине. Горе између гредица утуткане нове кашике, ножеви и виљушке. Још да споменем бојадисан орман и на њему неколико шарених чаша, у чашама по једна гуња или жута боровица,

— све сам парећао, што се дало видити у тој удавачној хранионици.

Али онај осећај, што хвата странца човека, кад уђе у таку избу, ону тиху светињу и свечану тишину, опростите, не могу описати. Тихи и слатки је то чар!

Међу тима зидовима су скривени најтајнији уздисаји девојачких груди. Међу њима се шарају они слатки снови, што их слути девојче, кад сама почне своје витице плести, па до онога часа, са свима оним разним згодицама, што се збивају у њеној млађаној души и неуком срцу, када је кићени сват поведу пред часне двери, да пред богом и пред светом призна своју вољу, што је дуго и сама себи тајила. У тој одајици је задрхтало оно слатко тихо јецање девојачког срца, када се први пут осетило оковано непознатим миљем, потпаљеним ватреним погледом некога . . . некога, који јој није род, ал . . . Ту су пред иконом светога ђурђа великомученика на коленима у ноћи у самоћи шапутале румене уснице речи, што их је срце само гонило уздрхтало под првом — тајном. Тајна?! Не, не! Девојче и не зна, да је прва љубав тајна. Она је и не таји, што мисли, да треба ваљда да је таји, . . . не! Него што јој је та тајна тако неизмерно мила, тако слатко тужна . . .

— Ту, дакле, ми да спавамо!

— Упамти, што ћеш да спеваш.

Отворих врата, да се јавим домаћици.

— Мамо, молимо вас, пробудите нас пре сунца.

— Хоћу, хоћу, рано! Лаку ноћ!

— Лаку ноћ! . . .

Оде.

— Хоћемо л' затворити прозоре?

— Не. Штета је.

Заиста.

Легосмо. Једва се успесмо у високе креветске хаљине. А колена не смеш савити, јер би одмах ударио у гредице.

— Овако султан у Стамболу спава.

— Ја већ почео сумњати, кад сам видео кућу нашег домаћина споља, где ћемо лећи.

Заћутасмо.

Душан наслони главу на узглавље и заспа.

Мени се још не да. Не могу да заспим, а не могу да што мислим.

Раскошни ал меки мирис заљускује с ветрићем кроз отворене прозоре, а ђаволак славуј негде у близини развео, па плете песму своју с ветрићем, те ми се разлива по души као мелем.

Тамац се занео да заспим, а нешто закрши под прозором. Тргнем се, погледим на поље.

На прозор се залепрша нека лептирица, удари о пречагу, па паде у башту.

Опет тишина. Само се покаткад заошине несташко ветрић, па и опет запљусне у одају планински мирис и славујеву песму.

Ал наједаред се исто онако закрши.

Чујем шапат. Дам ухо, да прислушкујем.

Заиста шапат!

Станем на прозор, те провирим иза завесе у башту.

Украј потачканог грашка спазим две слике.

Завирим боље.

Је-л' он? Је-л' збиља он? Наш војник сапутник на лединачком путу? Он, заиста!

А она женска прилика, што стоји поред њега, па се држе рукама? Да није . . . ?

— Тако волим, што си дошао, Радо! — загука она.

— Зар бих ја могао пропустити, да моја Славујка (. . . Аха, она је! То је Славујка!...) сама буде сутра, а толики свет тамо? — вели он.

— Не бих ја ни пошла, да ти ниси дошао.

— А мени каже Јела Каменчанка, да се спрема неко из Каменице, да сутра с тобом говори.

— Радо, не веруј; то је само злобан свет, па тако говори. Знају они добро . . .

Не могу сваку да разберем.

— Ја ћу те дочекати сутра зором на потоку. А ти гледај, па порани. Док моја сестра дође по тебе, да си готова.

— Знаш ли, колико још имаш да носиш пушку, Радо?

— До јесени.

— Боже, отегло ми се ово лето као гладна година. Једва чекам, да оберемо . . .

Рада рашири руке, чини ми се, да је загрли. Ал се девојче изви и истрже од њега.

— Што си тако лукава?

— Не ваља се пре закона. Кад дође време, биће ти слађе, — обрани се Славујка, засмеја се па подскочи. — Лаку ноћ!

Нестаде је . . .

Оста Рада сам. Па кад виде, да нема ништа паметније, почеша наусницe, облизну се, окрену, па и сам оде . . . Иза њега једног искрсну кресница, полети, па паде негде и утрну.

Рада својим путом, а ја у кревет.

То ли је мамак, Радо, што тебе вуче на манастирску славу...

Кроз отворене прозоре непрестано запљускује расхлађен мирисни ваздух летње ноћи а с њим се залеђу звуци славуја. Сваки својим гласом пева, па и опет је збор тај тако сладак, тако складан! Сваки своју песму пије, па опет, чини ми се, сви једно кличу: »Ала ј' леп овај свет!«

Да! Диван је овај свет! Живот се једар смешн, смешн се нада рујна, ведра... И мени зажуборка у души једна из ђулића Змајевих:

„Ала ј' леп овај свет, —
овде поток, овде цвет;
— — — — — — — —
славуј пева не знам ди, —
овде срце, овде ти!

Овде ти!

Сета ме обузе, па ми на срце паде туга.

Овде ти!

Ај, благо ли га тебн, Радо војниче, миљениче Славујке девојке!... »Овде срце, овде ти!«... Ти можеш до краја испевати, до дна душе уздахнути тај бујни уздисај песничког срца, у ком ври и кипи само срећа, над којом одсјајује непомућена ведрина најслађе збиље, па не мари, ни шта је било, нити разабира, шта ће бити већ само кличе: »Ала ј' леп овај свет,... овде срце, овде ти!«...

У јутро нас пробуди наша домаћица тек што зора беше ославила.

С улице се већ орила убојна песма: »На ноге, децо родовине, славе је наше сван'о дан.«

Брзо се обукосмо, па хајд »под заставу«.

Наша кућа већ цела на ногама. Ту домаћин, домаћица и девојка им.

Поздравимо се с њима.

— Је-л' ово Славујка?

— Да, то је наша јединица.

Појмим, зашто би се Рада и одважно, да и одбегне из Варадина на — славу, кад га не би пустили од добре воље.

— На, како си спавала, Славујка? Мора да си рано синоћ легла, кад те ми нисмо видели?

Славујка поцрвени, па не зна, шта да одговори, те ломи прсте и гледи у земљу, а смешн се.

— Е да,... врагови! — прихвати јој мати. — Не лежу наше цуре и момци тако рано, као ми старији. Била и ова с цурама до неко доба тамо код младог грка под пенџерима. Певало се тамо канда целу ноћ.

»Знам, знам,« рекох у себи.

— На, због ом, домаћине! Због ом, мамо!

— Због ом пошли, децо!

— Славујка, хоћемо-л' се видети у Раваници?

— А ко би је већао? — опет мати. — До синоћ се спебивала, хоћел-л' нећe-л', а сад...

»Разумем«, мислим у себи.

— Хвала на конаку!

— Богу хвала, а ви примите за љубав!...

Пред свештениковом кућом беше састанак. Тамо су већ многи били. Ишчекивасмо и дочекивасмо још неке. Отпевасмо још коју.

На хајд, куд смо наумили...

(Наставиће се.)

ПОБРАТИМ НЕВЕРА.

НОВЕЛА В. М. МИЉКОВИЋА

(Наставак)

III.

Српске заставе већ су пободене на границама. Врхови бајонета блеште од зраке дивнога сунца, које се мило смешн. Страховити топови зинули и чекају жртву своју. Војска је весела, пева се, игра, свира....

Та рат је! Рат за ослобођење и независност! Рат за опстанак, рат за крупу!

О, како је красно видити млађане борце Срб-Јелине, како са соколовим очима гледају, откуда ће се душман појавити, те да га једним ударцем униште!

Срце куца, груди се силно надимљу, живци играју а рука се и сама маша пушке или ножа, да једном раскине ту голему расправу, која сво већ пет стотина година траје.

Зар лав није ужасан, кад види, да му је ланац око врата, а лавицу му гњаве и даве, зар није гром, када раскине ланце, и јурне на душмана?

О, он је силан!....

Ова је војна свесрпска војна, јер сво како дична србадија врви с оне стране Дунава и Саве, да и они оросе земљу прадедова својих својом крвљу! —

Сво како старе мајке раширеним и к небу подигнутим рукама благосиљају чеда своја и вапију: »Иди, сине, иди, дедови су твоји тамо,

твојом крвљу прели гробове њихове! Иди, освети их!« —

Сеје браћу љубе: »иди брате, иди, тамо су сестре наше, које се толико и толико патиле, потеци, ослободи их, помози им!« . . .

* * *

На Дрини је цвет јунака, цвет омладине!
На Дрини је много бораца.
На Дрини је понајвише добровољаца — »ешкија«, што похиташе да помогну угњетеној браћи својој.

Та погледај оно голобрадо дѣре, како му је нежно лице, нежно тело.

Како га је прежалила мајка! . . . претегао опанке, набио шајкачу на главу, а белом грчевитом руком чврсто ухватио осветницу српску, та пушка му је све! То је млађан Сремац ђак! Похитао у свети бој! . . . .

Гле, тамо опет Срба из Баната, Србина из Бачке, са свих крајева похиташе Срби!

О племените душе! Дични Срби!

На гле тамо веселога Талијана, борца из редова славног Гарибалдије, како му лице казује: ја сам још из оних јуначких времена!....

На Руса погле, на лицу му север гледаш а у срцу жар врсна јунака! —

Видиш ли ону малу гомилицу, како је села, па се весело смеју, па се разговарају, у шали време проводе, а кад им се грло осуши, како слатко натегну чутурицу! . . . . . Све је у тој гомилици весело, само два лена и млада лика снуждено гледају пред-а-се.

Ко ли су то?

А гле наших старих познаника! Та то је Светислав и Драгољуб!

Драгољуб је обукао опанке, припасао муницију, метнуо шајкачу на главу а пушку своју пригрлио чврсто, па се тако тужно у земљу загледао . . . . . .

Светислав је доктор.

— А шта си се ти ту скупио, као да ти нису све козе на броју! — викну ешкија један Драгољубу.

— На, пи!

— Да, да, пи! — и пружише му чутуру.

— Право велите! дај амо ту чутурицу! У славу и част нашег победничког оружја! — и натеже.

— Ура! Ура! . . . заори се.

— Дед, Светиславе. Бог зна, хоћемо ли се још кад видити! Дед, повуци једном у моје здравље! Драгољуб пружи чутурицу Светиславу.

— Ах, којешта! — и прими чутурицу из руке Драгољубове.

— Па да, ти сада идеш у Београд, отуда Бог зна, камо ће те определити, којој чети, а ја остајем овде, па с тога ти то и велим.

— А верујд, да бих и ја радо остао овде, да с вама војујем заједно, али дужност, шта ћеш!

У том дође ешкија један и даде Светиславу писмено. Светислав одвије писмо и прочита ово:

»По вашој молби а с обзиром на то, да имате фамилијарна посла, даје вам се одсуство од шест дана за Београд«

Светислав брзо стрпа писмено у џеп.

— Ето видите, и маршруту сам добио.

— Дакле идеш?

— Да!

— Па срећан ти пут, побратиме драги, мили друже мој из детињства! Ако кога од наших у Београду видиш, поздрави их све. А ти кадгод будеш имао прилике, ти се, брате, јави, то ти је могућније него мени!

И Драгољуб загрли Светислава, и они се пољубише и опростише . . . . . .

— Командант . . . командант! — зачу се са свих страна. Сви скочише на ноге и поставише се у достојан, званичан ред.

Јуначки Влајковић јаше на своме дори и приближује се логору.

— Помоз' Бог, децо!

— Бог помогао! — из хиљаду се грла зачу отпоздрав омиљеном јуначком вођи.

— Јесте ли ажурни, спремни? А тако, тако ваља! Ајд, ајд, па ћемо скоро, ако Бог да!....

— Живио! . . . опет се заори.

И јуначки вођа оде даље.

* * *

. . . . . Ужасна је праска! . . . . Добровољци су упали у Бељину те по њој бојак бију!

Страшан је то бој! Та то је први српски бој после толико година а бију га по избор јунаци! . . . .

Чуј цику, чуј писку, слушај пуцањ, гле како се пуши варварска крв . . . слушај топ, како бесомучно као вулкан риче, и гле ... пламен! ...

Бељина гори! . . . . .

Много је рањених, много мртвих, много заробљених . . . . .

* * *

»Argo« се креће за Панчево.

Ко ли је оно, што се онако лисичасто шуња поред пристанка?

Гле, та то је Светислав!

И сно га где уђе у лађу, и звонце на њој и трећи пут зазвони и лађа се крену. . . . . .

Камо ли ће он то?

IV.

У К. је пратња.

Ђаци са рипидама и чирацима већ стоје пред кућом самртничком.

Сво грађанство варошице К. дошло је да укаже последњу почаст матери свога сугрђанина.

А Драгољуб где је?! . . . . .

Јадна му мајка! Не дочека, да јој син дође те да јој јави, да јој буде гласник победе српске! Она склони очи, да их више никад не отвори, а последње су јој речи биле: »Поздрави ми драгог сина Драгољуба!«

Гле како је бледа Драгољубова сеја, блеђа је од смрти, блеђа но што је бледа покојна јој мајка! Очи су јој стаклене, лице укочено и као да се никада ни насмејало није! . . . .

Бóли су то, бóли! . . .

Та остала је сама, сама, без икога свога!

На зар је она збиља сама? Та зар нема још брата, дичнога брата, који ће јој накнадити велики губитак матере?

Да, има га . . . има!

И Анка је са оцем на пратњи. Ах, како би она скочила, како би притрчала јадној његовој сеји да је теши, да није стражара за њом, да није тактичног оца њеног!

Али што је Анка тако бледа? Зашто је сетна, сетна као она, што за сандуком стоји?

Ах, па зар нема зашто?

Девет је месеци прошло, а још никаквог гласа о Драгољубу. Па бар Светислав да што јави!

— Амин! — благослови попа.

— Свјати Боже . . . .

И спровод се крену.

Али гле, ко се то онако жури, да достигне пратњу?

Гле како је блед, како би хтео да полети, но нема снаге, боји се нечега! И већ је стигао.

Цео се свет њему обрнуо.

— Светислав! цикну Драгољубова сеја Драгиња, а мој брат, а мој брат! . . .

— Не бојте се, здрав је . . . само се опоравите . . . јер сад да . . . само лагано, лагано! . . .

То збиља беше Светислав; он, који је свога друга оставио на бојном пољу; он, који је побегао из Београда у Панчево; он, који је из Панчева отишао у Беч и тамо живио пуних осам месеци за време рата; он сада треба да даде рачуна о другу свом; он, који Драгољуба није видио пуних осам и по месеци, он вели: здрав је!

Анка је очима стрељала, она је очима — питала Светислава, шта је са Драгољубом; но он се чини невешт на вели: здрав је.

Тело се укопа. Свет се разиђе.

* * *

— Клањам се, господине пуковниче! —

— »А, гле, гле ратника! Е, па добро дошли! Сад се можемо слободно загрлити и пољубити, јер сте и ви видили и осетили, шта је то, кад запраскају пушке и загрме топови! — И господин Никола срдачно загрли Светислава.

— Господине, дозволите да вам руку пољубим.

— А шта је с другом вашим? А Драгољуб? . . . прошапће Анка.

— О њему доцније.

Као свуда, тако је и храбри син Светислав набавио и купио »колајну за храброст« и прва му је дужност била, када је код господина Николе у кућу дошао, да је покаже!

— А триста му! Гле, гле, па и колајну за храброст!? . . . Е, е, — и узе је мерити и загледати мудри пуковник.

— Е шта ћете! Али што сам ја у том рату претрпио, ах, та то је страшно!

— Та причајте нам, молим вас! А гле, ја моју лулу и дуван заборавио! Молим мало! — Скочи и оде по лулу.

Ту прилику употреби Анка, те нагло запита Светислава:

— Шта је, ако Бога знате, са Драгољубом? Што ме убијате! Кажите!

— Али шта вас се то баш тако тиче?

— Шта ме се тиче?! Па то зар од вас, од његовог побратима?

— Ех, боже мој! . . . осмехну се Светислав.

— О реците, ја вас преклињем.

— Е, лепо! Погинуо је.

— Погинуо!? . . . И Анка се сроза на колена а ладан јој зној пробије цело тело.

— Али за Бога, господине, ево оца!

— Погинуо! . . . Погинуо! . . . — и лагано устане а бледа је пребледа као смрт.

— Еле, ево ме — врати се господин Никола. — Но сад, ваљани мој ратниче, сада ћете ми све потанко причати. Ах, ви не знате

— али гле, — и сада спази Анку како изгледа, — а шта је теби, како то изгледаш?

— Мало се госпођица потресла, — е, знате, како је, — додаде лукаво смешећи се Светислав.

— Како то да разумем?

— Па лако за Бога, један је наш варошанин погинуо.

— Ћутите! — скочи Анка као тигрица на њега. — Исмевати свога друга и смрт онога који је за српство умрьо, јели то лепо, јели то поштено?!»

— Али, шта је то?!

— Оче мој, исповедићу се, па ма ме с места убили. Ви знате, оче мој, Драгољуба?

— Аха, знам, знам, — иронично одговори старац.

— Да, ви га знате, али дух његов познавали нисте, — ах оче, ви више ћерке немате, јер знајте, ако је ништа на свету било, што сам љубила, обожавала, то је он, он оче мој!... И он је мртав, а с њиме су мртве све моје наде, сви моји идеали, ја више нисам ништа јер сам га љубила.... љубила, оче — и ту Анка гушећи се у сузама клече пред оца.

Мраморно срце пуковниково уздрхта, он увиде, да је отац, да га овакве сузе кћерине могу дирнути.

— »Дете, јадно дете! — и диже је себи.

— »Ах, оче мој! — И очајање је још већма обузе, јер оваквих благих милих и родитељских речи још никада не чу од оца свога.

Светислав је био поражен. Он, у кога је срце тако покварено, и он опази, да се далеке и строге ствари такнуо, те чисто уздрхта од помисли, какав ће конац бити свему овом.

— Господине, ја знам, обећао сам вам нешто важно, но ви ћете бити тако добри, да изволите сутра доћи, — видите и сами, да —

— О молим, молим — узе свој шешир и палицу. — Госпођице, ја вас молим, да ми опростите, ако сам вас што увредио, е, али шта можемо, ко је мртав, тога више нема! Ја се кланьам — па изађе из собе у себи ликујући.

* * *

— Сиромах Драгољуб!... Умрьо је! Рањили га па умрьо!...

— Па нека му је лака земља!

— Умрьо је за Српство!

— За народ је пао!

Такви се разговори и уздаси пролеваху по К., откако је Светислав показао извод мртвих и рањених у рату 1876. године.

Кућа, у којој је становао Драгољуб, постала је пуста. Мрачна кућа, суво лишће на дрвима, тихи поветарац, који је кретао то суво грање, мртва тишина, која се онуда простирала, све је то јасан доказ, да је ту жалост... туга...

Драгиња седи мирно у соби својој; она је постала кип, постала је мрамор, откако је чула, да јој је брат погинуо! Ах, брат, који јој беше све и сва!

Тешка је то туга!

Она је мислила, помишљала је, да има Бога, мислила је, да има светаца, помишљала је, да то Бог, да то природа не може и неће дозволити, да она овако сама и самохрана увене — нестане!

Увек је са топлом молитвом прилазила оној старој икони св. аранђела Михајила те је само њему тихо шаптала:

— Јели, јели, да ће доћи мој брат?

Побра Драгољубов свега је једанпут био у кући свога друга и брата, и свега је једанпут рекао сестри за утеху:

— Бог ће дати боље!...

* * *

— Ej, кћери моја, та зар нећеш већ једном пристати на силне моје молбе? Па зар ти ја ништа, ама баш ништа нисам?

Тако је тепао господин Никола својој јединици. Тако је он мољакао и претио красној Анци, ево већ два месеца, не би ли већ пристала, да заборави Драгољуба и пође за Светислава.

— Ах, оче мој!...

— Дете моје, та он је мртав, тим пре треба да пружиш руку његовом побратиму, који ће ти заменути Драгољуба —

— Никада, оче!...

— Али ти ћеш данас казати, да хоћеш, ја ти то као отац заповедам, ја то хоћу, и тако мора бити! продера се наједаред стари пуковник.

— Оче, ја ћу умрети — промуца Анка, а бисер-сузе стану се котрљати низ дивно лице.

— Умри, кад је до тога дошло, али ти Светислављева жена бити мораш; ја сам му реч дао. Тврдоглавство за тврдоглавство. А најпосле шта ту ово или оно! Он је ваљан, поштен, храбар, био је у бою, има колајну за храброст, свршио је медицину, и код мене стоји у великом поштовању и важности, јер је човек, који

одобрава сваки мој поступак! — Једном речи: ти мораш поћи за њега . . .

— Ах! —

— Или ћеш поћи за њега, или нека те очинско —

— Стани, стани, оче!

— Дакле?

Анка је уздрхтала, укочене јој очи гледаху у небо, рука се диже горе, а уста и нехотице прозборише:

— Ти видиш . . . ти чујеш . . . опрости!

— Дакле?

— Хоћу! . . . изговори Анка и чврсто се ухвати за сто, да не би пала . . . .

— Тако сад си моје дете!

— Добро, оче, ја полазим за њега, он, он никада неће љубљен бити од мене, ја га мрзим . . . мене страх од њега хвата . . . ја га се грозим!

— Ћути . . . ћути! љубав ће већ сама по себи доћи! . . . Дакле вечерас! . . .

И окорели се отац удали са весељем и задовољством од своје кћери.

Анка је неко време ћутала сузе су јој летиле једна за другом, сва је дрхтала, и најзад се сруши дигнувши руке к небу:

— Љубим те, верна сам ти! . . . Измоли од Бога опроштај за моју грозну клетву. Измоли га, јер ти си ближи.

(Свршиће се.)

ИРИНА.

НОВЕЛА СВАТОПЛУКА ЧЕХА.

ПРЕВЕО П. ПАДЕЈСКИ.

(Наставак.)

Трог дана, кад је сунце најдивније сјало а мирис се по свој крајини ширио, при лаком ударању весала на лаком чуну, који нас је све даље носио од позорнице свагдањих брига и мука, ко би могао да не буде весео и расположен? И самом се Драгојлу чело разведрило те је веселим очима гледао у бистру воду.

Гондолијеру лепо испадне за руком, да грацијозношћу својих покрета задобије наше погледе. Опре се о весло, као да ће на сиње море да удари; сад пером од весла дохвати ласту, која се на језеро спусти, сад се усправи као јела у чамцу и гледи у даљину, сад ваће ово сад оно.

Лепа је земљакиња посматрала, шта све тај ради, насмеши се мало а онда га јасно чисто талијански ослови: „Шта, веслару, знате ли какву баркаролу?“

Још те само није било.

Талијанац нам у полак окрене своје опаљено лице, ватреним очима пресече синьорину, покаже у поруменивом осмејку два реда белих зуба а место одговора отпева нам лепу једну песмицу.

Похвале, којима смо гондолијера обасипали, побудише га на другу и трећу.

И тако у непрестаном његовом певању и у живом разговору, из ког се ни Драгојло, сада особито расположен, извлачио није, дођемо до острва. Над самом водом подизаху се грдна зелена дрвета тако, да се кроз њихове густе гране једва могли видити зидови пустог намастира, чија се кула у пуном сјају сунчаном блистала.

Пре него што смо стали били и изишли, упознао сам занимљиви пар људи поближе. Дознао сам, да ми је земљак по смрти свог оца наслеђио историјско име Драгојло Смелић, да му је Јулија пре годину дана женом постала, да су прве дане брака под красним, талијанским небом славили, а овде да живи од тога, што даје часове из енглеског, француског и талијанског језика. Они од мене дознаду, да се зовем Павао Роландић, да сам посједник земаља и да ради уживања путујем — све, као што сам у хотелу у књигу странаца уписао.

Чун остављамо на Талијану, а ми се упутимо мало утрвеном стазом к рушевинама горе. Велика дрвета нас поздравише својом хладовином, слатким мирисом шумско цвеће. Као неки тамно зелен облак дизало се над нама различито лишће. Местимице само вијали се у дебелом хладу светли сунчани зраци. Свуда је владала нека света тишина. Само каткад би се гдекоја тичица чула, или зашуштао зелен гуштер на опалом сувом лишћу, или у лету са цвета на цвет зазујала златна мува.

Сасвим смо се слободно одали уживању те лепе шетње. Јулија скочи час на десно, час на лево, и узабере по какав пољски цветак, на онда га сложи у лепу шарену китицу! Ја и Смелић смо се упустили у говор о архитектурним средњевековним споменицима, а то нам ни најмање није сметало, да, као на команду, сад лево сад десно погледамо и то увек на ону страну, на којој је Јулија цветак нашла.

Кад је најпосле на једном савијутку од стазе

стала и довршујући једним белим цветом своје дело у осмејку рекла, како би добро било, да мало одахнемо и за даљи пут се поткрепимо, и ми смо се сами у духу зачудили, да нисмо осетили ни глад ни умор.

На једном лепом месту, откуд нам је између дрвета диван изглед отворен био, пружимо се по старом римском обичају око пљоснатог, маховином простртог пања, који нам је место мензе послужио, на земљу, а Јулија извади из котарчице, коју дотле у руци ни приметио нисам, више ствари, него што би човек и помислити могао. Показа се као снег бео чаршав, који наша домаћица на природан сто простре, за тим ево и разних јестива, две боце вина и три златним лозним листом овенчане чашице.

Тај једноставни ручак никад нећу заборавити. Владала је мртва тишина, ни лист се над нашом главом макнуо није, с раширеним крилима стајао је непомично лептир на угрејаном камену, а на спуреном цвету дремала је лења мува, сунце припекло песак и мајчину душицу мало даље пред нама. Но ми смо се одмарали у пријатном хладу, у сени високих дрвета и гледали у далеки зажарени крај, који ми се с тог места у сасвим новој красоти појавио. Између сивих стена пружило се глатко језеро, а за белим несковитим порубом његових обала светлуцале су куле и кубета, иза њих се пружила долина, оживљена силним селима и летњиковцима, те се дизала све више и више, врх се вијао за врхом, брег за брегом, шарене боје прелазиле су у сиво-плаву, све блеђу и блеђу, док се тамо у недогледној даљини није повукао ланац швајцарских високих брда.

Једноставну ту част зачињавали смо шалом и досеткама. Говорили смо о времену, о Јулијиној китици, о гондолијеру, а расположење је било у најбољој мери.

Драгојло се сав променио; и последњег трага од сумора нестало му са лица, очи су севале, а на уснама се разиграо сладак осмејак.

Само му је једанпут прелетила преко чела сенка обичног озбиљног назора о животу.

Напијем се вина, подигнем чашу према светлости и рекнем: „бога ми, етикета не лаже!“

„Не купите се“, рече Смелић опоро. „Све је лаж и превара, што је на данашњем свету. Само су етикете остале и ништа више. Остала је етикета вере, легитимитета, родољубља, слободе, хуманизма, народних права и друге те, како се не зову, етикете, под којима политички и други трговци данашњег столећа продају своју оплачину. А у очи ти се смеју, ако им верујеш, да су те лозинке нешто више, него лажне дућанске етикете.“ Ућути за мало, прође руком преко чела, те настави даље као сам себи: „па ипак, ако имаде за оним снежним ланцем још срдаца, која бију за праведну лозинку, у којима се нигда неће угасити последња, божанствена искра, то још не очајавам! Шта више, чујем тајно, тихо куцање тих далеких срдаца и у здравље њихово пијем ову чашу!“

Пријатом подигне главу, подбочи се лактом, погледа одушевљено на север и махне својом чашицом, као да их хтеде поздравити. Јулија, која га је за то време са чуђењем посматрала, нагне се к њему и куцне се. Ја сам при том свечаном појаву некако хладан гледалац био.

Али се брзо врати забава на стару меру. Вино и жива говор дадоше Јулијином образима прекрасно руменило, а очи јој се распламтише, да су из њих све искре искакале. Кадгод је погледим, обузме ме нека неодољива чежња, пун страсти сам посматрао ситне меке прстиће, таласање бујних груди, које се на утегнутој хаљини тако лепо видило, на онај бели врат, а кад би се моје око с њеним сусрело, одмах би се затворило, кармин би на образима побледио, а прстићима би чупкала меки ћилим од маховине.

На предлог Смелићев кренемо се даље. Брзо смо дошли до манастирских развалина.

То је заиста ретка слика била! Ту су стајали сиви испуцани зидови, чије је камење руже, љиљане и друге шаре рука времена превукла маховином, као зеленом кадифом. Кров је сасвим порушен био, а место њега раширяле се горе лиснате гране. Сводови се још могли видити, али су били јако испуцани, гдегде и порушени. Над свом светињом се још само танка кула гордо дизала, само што је крст на врху већ сасвим захрђао а кроз прозорчиће се видила звона.

Уђемо унутра. Нека нас тајанствена тама обавије. Гдегод је какав прозорчић био или каква пукотина у зиду, свуд су провирявале гранчице од ораха, јасенова и разних других дрвета. Малтер је већим делом опао био, али ипак се овде онде на зидовима видели остатци стародревних „молераја“.

Од свега је једна слика још најбоље сачувана била; на њој је била мати божија са Христом на руци. Та грдна слика стајала је чело олтара, од ког су још ступови, маховином обрасли, остали. Баш над њом се један део од свода срушио а кроз широку пукотину продирали су сунчани зраци. Као суво злато сјајила је величанствена светлост са плеха, који је у виду полумесеца овијао главе светих. На лицу богомајке видио се онај матерински понос а са сином божијим на руци, јасно осветљена у великој тами тих развалина, изгледала је као нека надземна појава.

(Наставиће се.)

ИЗГУБЉЕНА ЗЕМЉА.

ИЗЛЕТ У СПРЕСКУ ШУМАДИЈУ.

(С француског.)

(Свршетак.)

Међу приповеткама у спреској шумадији најзанимљивије су оне, које причају о цару вендском и о породици Линаревој. Тај је власник једног дела тог предела. Ми ћемо покушати, да покажемо идеју тих народних предања, која се не одликују у опште ни јасношћу ни логиком. Ево најпре и најпре једне приповетке о цару вендском, и то о оном, који ће дати, кад се пробуди, знак, да ће да се успостави царство српско.

„Српски је цар живио у граду Бурга. То је био хајдук (brigand). Он је поткивао своје коње натраške зато, да нико не зна, је ли ушао у град или је изашао из њега, и имао је мост од коже, који се спусти пред њим и уздигне опет сам, кад он прође. Преко тог моста ишао је он. Није га могао нико ухватити; јер свуд унаоколо биле су воде и ништа-вице. Ишао је увек путем, који води у Габров. Он је имао много блага, па зато је био град проклет. Најпосле пукне гром и убије цара, а град му се развали. Још се може видити место, где је био град; јер онде има једна јама на среди, па кад се спусти у њу мотка, чује се, како шобољи шупљина. Пре њега на хуму Бурга нико није живио до оног дана, кад је он саградио свој град на њему. Имао је ђавола, који му је помагао подигнути хум. А овај је био дебео и испупчен унаоколо, а шупаљ у среди. Његова су становници живили од хајдуковања.

„У оно време није било у селу више од пет кућа и једна у Љепи. Сељани су живили само од риболова а хум није имао још онда свога града. Људи су живили у земуницама под земљом.

„Српски цар је изабрао место, до кога се не може доћи. Он је био отеран у пустињу, и дошао је сам у спреску шумадију. Победили су га и одузели му земље његове. Онда он скупи војника наново, и зарати се с онима, што су му отели земље, али им није могао ништа да учини. После најми чету хајдука, али ни с њом није прошао боље. Онда се крене да обиђе сав предео, и да нађе једно место, где би могао живити сасвим сам. Није имао са собом више од два друга, и нађе овде глибова, куд не може нико продрети. Онда спрегне с црним (с ђаволом) да сагради себи град, затворен одозго, а изнутра са собама. Тако се подигао град за једну ноћ онде, где се није могло видити пре тога друго ништа до блатних калила. Дребкав је био онда прво село, а Котбус прва варош. Међу градом и Котбусом има под земљом пут, који се свршује код Андрбзд. И њега је начинио мали црни човек за једну ноћ. Цар вендски звао се Рогатски а царица се звала Шистова. Они су живили дуго времена у граду; али царица није била задовољна зато, што није имала деце. Па с тога је заповедила двојици својих пратилаца, да јој набаве двоје деце. Али они јој одговоре, „деца су хришћанска, то се неће моћи.“ Ипак јој украду двоје деце од шумара дреновског, и од тог дана датира се ера дреновска. Једно је дете било мушко, а друго женско. Прво је било од шест година а друго млађе. Деца се баш купала, а тати их стрпају у покашену врећу и однесу у лађу, па онда се врате у врбак. У тај пар био је у врбаку дечак један, који је ловио сраке. Тати осећајући, да су уморни, легну да спавају. Али је мати дечија ишла за њима, а дечак јој покаже место, где су, и она узме патраг своју децу. Тати се крену патраг кући; али се подигне страшна олуја, па их задржи тако на путу, да нису могли да стигну тај дан до Бурга. Сутрадан кад стигну онамо, град је био разрушен и цар громом убијен; али царица не. Њу су проклели тати, као и њено благо.

„Цар вендски имао је некада своје царство, али касније није имао више са собом, него два друга, који су му остали од чете ајдучке.“

Ништа није већма испрекидано и разбацано, ни мање логично од те приповетке. Она је дакле аутентична. Кад приповетке причају о старим добрим временима онако, као што се обично пишу историје, онда нису аутентичне. Оне су онда у опште прерађене, и научењаци су прешли но њима.

Ево те исте приповетке, али мало друкчије. И за ову држи г. Шуленберг, да је аутентична.

„Град су подигле за једну ноћ три ђилупке (голијаткиње), које су доносиле земљу у својим прегачама. Али кад куцне поноћ, једна између њих, која је била немарна, упусти прегачу; и отуда је постао хум Румпох.

„Некада је био град много виши. Палата је била велика и величајна; али сад се томе не види више трага. Распала се под ударцима непријатеља; јер је била проклета, и на оном месту стоји сад велика јама.

„Становници града били су тати и крали су децу. Једанпут дође једна путник у воденицу бурговску. Разговарало се ту најпре о граду, а после баце коцку, да ова одреди, ко ће да се спусти на коноцу у јаму. Коцка падне на воденичара. Кад су

га спустили у јаму и кад је дошао до неких гвоздених врата, ту га ухвати велик страх, па у страху повуче за конопац а они га узвуку горе.

„Има томе већ више од сто година. Дође један воденичарски момак у Бург. Кад га у Бургу опију, онда га спусте на једном конопцу у јаму. Кад он тамо, а онде је било све светло и нађе четвора врата: једна на исток, друга на запад, трећа на југ, а четврта на север, и на свима су биле жуте браве, а пред свакима је лежала по једна велика змија. Кад опазе змије воденичара, а оне исподижу главе. Онда се онај даде извући патраг из јаме. Г'декоји казују, да нема више, него двоја врата. Од града има под земљом пут до тамнице Котбуске. По граду том врзу се вештице, особито ноћу. Коњи зазиру од њих, јер живинче види боље, него човек. Стари цар вендски јаше без главе по хуму; пред зору се вића једна сва у бело обучена женска, а дању мали црни људи. Вића се и пламен, који хода зими по леду. А на дну јаме има златна колевка, сребрних ножева и виљушака.

„И у граду има једна женска, која је опчињена. То је Керка цара вендског. Она седи сасвим на дну и мора да сашије дванаест кошуља, али само по једаред може сваке године иглу забости. Кад буде готова, онда ће се ослободити и она и цар. Досад је већ сашила седам кошуља. Кад би је ко отео, чини би спали с ње; али ко би то смео!

„Цар вендски опчинио је град и све, што је у њему, зато, што има ту много блага, и што мора да остане све, као што јесте.

„Једанпут, али томе има већ више од сто година, кад је чувао Урбенц коње за градом, види, да излазе из града кола, у која су упрегнута била четири пса. Пси се упуте к Скмогрову. Урбенц приступи к њима, да види шта је, а један га нас уједе. Уз кола је ишао мален, црн човек. Урбенц је умрло од страха.

„То су била четири врло светла хрта, што су вукли кола. Из чељусти њихових излазио је пламен, па је летно ноћу по враку. То је било благо цара вендскога, што је пренесено у Крибат. На том месту има на Спреји мост, преко којега је обично цар прелазио.

„А још касније дође опет један воденичарски момак, па упита: где је цар, а од њих је хтео да дозна, шта се учинило с благом. У воденици кажу му, где је цар, али за благо нису знали ништа да кажу. Онда рекне момак воденичарски, да ће он инак дознати за њ, и упути се граду. Први дан није могао да дође до цара, па ни други; али трећи дан дође у згодан час, и дође до цара, па му рекне: куда си оставио благо, што је било закопано у граду и оне хрте, што су га однели? А цар му вендски одговори: међу Бургом и Магдебургом има велика лина, под њом је закопано. Воденичар није могао ништа више да дозна од њега.“

Да се вратимо к нашем путу. Била је недеља, кад смо дошли у спреску шумадију. Слушали смо најпре неколико часака проповед пастора бургскога, од које писмо дабогме разумели ништа, јер је говорио језиком српским, а после нам је била прва брига, да нађемо поузданог лађара, који ће нас превести кроз силне савијутке спреске шумадије. Један ондашњи сељак погоди се с нама по врло малу цену, и обећа нам, да ће нас одвести до пре гостионице сеоске, а остале су у вароши Либенау, па нам даде одмах некакви чамац, правог губидушу, који је комодно могао носити највише два човека средње величине. Кад се укрцасмо нас четворица, рачунајући и њега, у чамац, вода почне заљускивати у њ, и како се који макне или пружи руку, чамац се одмах накриви и вода покуља у њ, али је вода била плитка и није нам могла наудити, него само што нам је покваслила обућу. Нећемо далеко. После преполовљених једно тридесет корачаја чамац наседне; наш веслар скочи у воду, да олакша терет чамцу и да га опрости сметње, после уђе опет у чамац, и ми се отиснемо даље, али после пет минута наиђемо опет на штогод, што нас задржи.

Међутим рашири се мало по мало канал, по којем смо тобоже пловили, и постане дубљи; јер је добијао сваки час нове воде из поточића, који се са стране сливали у њ, те смо имали очевидног изгледа, да ћемо се окупати у Спреји. Али инак прођосмо, да не заћемо нигде, и стигосмо срећно до првог пристаништа, то јест до гостионице. Ту нам изнесу огромну чинију пуну рака, који би били деликатни, да нису кувани по несретној куваричиној мисли у маслу. Уступимо дакле раке нашем Србу, који није дело с нама наших предрасуда о масним јелима, а ми се наклописмо на друга јела, која нису била рђава. Ту се тек склонио наш вођа, да нам покаже свој народни псалтир, који је донео из најближе воденице од последњег потомка царева српских. А за љубав чаше вина, којом смо га почастили, пристане и на то, да нам преведе из њега неколико редака и да нам удуби у памет неколико речи из свог језика.

Али је дан био већ на измаку, а нама је било до тога, да стигнемо једним уским каналом, као што је био и досадањи, у Љубенаву, где смо хтели да се послужимо опет жељезницом; ако нам то не би испало за руком, морали бисмо преноћити гдегод на путу. С највећом дакле опрезношћу заузмемо опет своја места у нашем губидуши чамцу, и једва смо

смели да се обазремо из њега, и да бацимо још један поглед на ту насеобину буржеску, на тај створ Фридрика великог. Међутим, после по сата, Спреја се рашири опет, а наш бродар уочи у једном поточићу на страни чамац, који је био већи од нашег губидуше, па га узме, да нас вози на њему даље а свој мањи остави место њега; и тако се опрости и наш друг, чиновник пруски, страве, која га је мучила досада. Могли смо се сад мицати и мењати места без сваке опасности, и није било тешко искрцати се из њега. Ми смо се и послужили том згодом, па смо се искрцали код Лејпе, која нам је била уз пут. Спреја је постајала све једнако већа, то је била сад већ лепа река, једва јој је могао наш лађар да дохвати дно веслом својим, а у бистрој се води њеној огледало сунце, које је било на заходу. У шест сати искрцамо се у Љубенави пред чувеним дворцем графова линарских. Тај дворац опасан је врло густим парком, у који не улазе без страха путници, који, као ни ми, не бегенишу змије. Другде се води свуда немилосрдан рат противу тих слабо љубљених створова, који су преварили у рају пашу општу матер. А Линари узимају у заштиту гамеж, и забрана стоји на табли за оне, који улазе у парк, да се не сме у змије дирати ни узнемиривати их. Династе преске шумадије терале су љубав своју према змијама тако далеко, да су их држали у својим ризницама. А ево зашто:

У стара времена, тако се приповеда, било је у рукавцима Спреје тма божја водених змија, међу којима је било и крилатих. Те су змије имале свога цара, који је био велик и носио на глави круну од слонове кости. А та је круна вредила небројено благо, и ко би је добио, био би нечувено богат. Први Линар, који је био јунак и коњаник, дочује за то и одважи се без оклевања, да освоји ту амајлију. Знао је, да цар змијински одлази обично са својом пратњом на једно острво, где се играју и онда цар скине своју круну. Једног лепог дана пострес јунак Линар бело платно по оном месту, на ком оставља цар круну, кад стигне, а за платно привеже узицу, па онда се сакрије с коњем у једну гушту. Наскоро дођу змије, да се играју, и цар метне своју круну на платно. Онда тргне Линар наједанпут платно к себи, зграби круну, па скочи на коња и побегне с њом. Змије нагну за њим у потеру, и биле би га стигле, да им није бацио на пут своју кабаницу, коју су напили после сву прорешетану рупама. Зато су Линари тако богати. Као што приповедају људи из Љубенаве, тај дворац графовски стоји управо на оном месту, где је остављао цар змијински своју круну. У осталом нема тај дворац ништа знаменитог, нити има шта више, него и варошица Љубенава, која производи краставце а дотле је далеко од железнице. С тога смо једва стигли на време и попели се на кола, која су нас одвезла натраг у престоницу.

Не види се сваки дан земља изгубљена, ни народ као што је овај. Ми смо задржали најлепши спомен на тај пут.

G. van Muyden.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

DIE SERBISCHEN DYNASTEN CRNOJEVIĆ. Ein Beitrag zur Geschichte von Montenegro. Von Franz Miklosich, wirklichem Mitgliede der kais. Akademie der Wissenschaften. — Wien 1886. In Commission bei Carl Gerold's Sohn, Buchhändler der kais. Akademie der Wissenschaften.

Прештампано: Aus dem Jahrgange 1886. der Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe der kais. Akademie der Wissenschaften. CXII. Band. I. Heft S. 29. и т. д. *Српски господари Црнојевићи.* Прилог историји Црне Горе, од Фрање Миклошића, правог члана царске академије наука. У Бечу 1886. 8-и т. д. кола велике 8°. стр. 66. цена ?

I.

Седам писама српских од године **1523.** са преводом им немачким истог доба — изнесе нам на свет велики и славни словенисте Фрања Миклошић у тој својој знаменитој расправи, коју зато и написа, те смо рада, по обећању ево да је прикажемо поштованим читаоцем листа овог.

Та писма сачувана су и нашла се у Бечу, у архиви ц. кр. коморе дворске (сад у архиви заједничког министарства финанције) у завежљају под бројем 18.579. R. A. 174. Писао их на „Блату (језеру) Скадарском“ поменуте године 1523. *Скендер-бег Црнојевић* „сапцак (цара турског намесник) црногорски и приморски и свој земљи дукљанској (Зети) господин“ — на руке дужду и господи млетачкој, и још другима тамо у Млеткама (Венецији).

Писма су ова знаменита за познање српског језика и правописа оног доба, пре триста и шесет и три године — па онда и ради савременог

им превода немачког: те се таки, на први мах видети може, куд је одмакао био у напред језик нам српски тада од језика немачког и правописа му, бар званичног.

„Осим тога — вели још часна старина Миклошић — тај је споменик прилог историји млетачке републике и крајева у приморју јадранском* а изреком историји Црне Горе.

Расправу ову своју поделио је поштовани нам писац још на шест делова ради лакшег прегледа и обавештаја о свем, што се ту казује: у I. делу су та наговештена писма српска са савременим преводом на немачки; у II. је неколико белешака о тим писмима; у III. су званична писмена, из којих се види, како су та писма Скендер-бегова са Блата Скадарског доспела у речену архиву дворску, у Беч; у IV. је хронолошки обавештај о Црнојевићима од године 1351. у диплому цара Стефана Душана Силног па до године 1526., те по тим историјским белешкама изводи нам лозу и порекло Црнојевића; у V. је кратак преглед унутарње историје и владавине у Црној Гори; у VI. додао је: 1. ко-но беше Стеван Марамонте; 2. о владалачкој лози Бурашевића, опет редом хронолошким од године 1420—1454.; 3. приказује нам поуздане изворе историји породице Црнојевића; напослетку 4. изређа књижевна дела о историји Црне Горе.

За нашу работу ову и приказ те расправе Миклошићеве најпреча су нам та седмера писма Скендер-бега Црнојевића, како рекосмо: због језика српског и правописа оног доба; зато немо сто у кратко рећи и шта у којем пише.

У *првом писму* свом тужи се Скендер-бег Црнојевић дужду и господи млетачкој, што се Млечани не држе мира, који углавише са султаном Сулејманом, и пре њега са султаном Селимом, не издају злочинце ни харачнике поданике султанове, који утекоше у млетачку област: „... **прѣсвѣтла господо,**[*)]

тлкоѭ рѣкостѣ, да не може кити ни єдна цьнина (штета) **великоѭ цѣни** (турском) **одь мєстъ и одь градовь кашнєхь цѣрьствѣ нєгокѣ, ни да може втєки** ѣ (зѣ=зао, невољно) **чоскь нєкарника ни харачника великога цѣря** (турског) **в градовѣ мєстъ кашнєхь, него кьде ки се нашь** (нашă-наиао) **таки** ѣ **чоскь нєкарника или харачника великога цѣря, да имєхѣ в градѣ кашнєхь, да га даду опєта покрадшьнєсь сањакоѭь** (намесницима) **цѣрьствѣ нєгокѣ** (турскога). **И ини тлкоѭньгѣ где ихнати покрадшьни сањакь кашега злочинцо и шашина** (разбојника), **ги є втекѣ в ѣрьци чєститога цѣря, да га ихнатї и да га да в рѣкє прокидѣрь или кнєзѣ одь градовь кашнєхь. И на томьзи ки мирь. И тлкоѭ рѣкостѣ, тлкоѭ да кидє. Али, господо, нашю прокидѣри и кнєзѣоки ашш и кластєлє, коѭ стоѣ в градовє кашє из овєи крае, терѣ ѣзнѣкѣсть господарка кашега не сазнаѭ, а колю чєститога** (цара турског) **ни крьше, него нашю людн цѣрѣки, коѭ харачь чєстито-ѭз цѣря дашо, а в градовѣ кашє и в мєста нашнх втькєчь, в Которѣ и Бѣрѣ и Бѣрнѣ и в Напрокнкє. И их просѣнь и ѣдрѣчѣсмь нхь прѣсвѣтлошь полчоѭнь господарь кашега и глѣкь одь дєсєть: да ки дадѣ люди цѣрѣки, да добїю опєта на бѣрнинахь сконєхь, харачь чєститоѭи цѣря да дашо, а мєнє да сѣжє, а сами сиромаси да живѣю на бѣрнинахь сконєхь и в кѣбѣхь сконєхь в животѣ чєститога цѣря а коѭи ш-и хь дати не хотѣ, него нхь дрьжє в градовѣ кашє и нь нашь работаю, и вєнє може кити, господо, цьнине** (штете) **великоѭь цѣря из годнне него пєть сьть** (стотина) **дукать одь) оѭкѣнєхь градовь кашнєхь, толико люди цѣрѣкнєхь дрьжє и сєкє . . .** Ипше по том од дужда и господе млетачке, да пошљу тамо једнога синдика (већника) да види **„цо се унни одь прокидѣрь и одь кнєзоѭь** (млетачких) **и одь кластєль, коѭ стоѣ в градовє** (млетачке) . . . . **колико люди цѣрѣкнєхь дрьжє и сєкє, и колико цьнине чєститоѭи цѣря из годнне унне тѣи ѣшетє вели кидиєти кашнєхь прокидѣрь и кнєзѣ-ькь и градовь кашнєхь пралькя и нспрадя**“ . . . На онда наставља, колико је непријике и патеге имао с њима и сам „**одь кьда нї** (нам, њему) **дао богь и чєстнтї нї є цѣрь пократїо отгатьскя и бѣрнньскя ѣмлаю ш нопе обладатї и господкатї** те онда поносито додаје: „**єрѣ нисємо ни**

*) Ево то исто донекле зарад огледа из поменутог супремног (од г. 1523.) превода немачког: . . . „durchleuchtigst herschafft, ir sagt, das dem grossen kaiser kain nachtail beschehen sol von eurn steten vnnd schlössern seinem kaisertumb vnnd das kain pöser mennsch enntrynnen mug oder kain verräter oder zinsman des grossen kaiser in eur stet oder schlosser, sonnder wie er funden wurd, ain sölicher poser mennsch, verrater oder zinsman des grossen kaiser, der da käm in eur stet, das man den anntwort dem gewaltigen ann der gränitz des gewaltigen kaisers, auch dergleichen wo ain sannzakh an den grenitzen ainen fienng, der bey euch verwurcht het vnnd entrunen wär inn das lannd des glukhseligen kaisers, das sy den geben dem proudidor oder grauen eur benestigung, dergleichen ist der frid beschlossen. Ir habt also auch geredt. das beschech aber. Aber, herschafft, eur proßidido ri, grauen vnnd der adl, die da wonen in eur steten, vnnd tun nitt gehorsam euren beuelhen, vnnd des glukhseligen willen wirt nit verbracht, wenn sy haben des kaisers zins bracht, sein des glukhseligen kaisers, dann sy fiechen in eur stet vnnd schlösser, gen Cartaro, gen Bar, gen Vicxinz vnnd in die Bastrouiz. Ich beger die vnnd verpeut vor eur durchleuchtigkait vnnd eurs palasts vnnd bei der enthaubtung, (sic!), das man mir geb des kaisers leut, damit sy wider kommen auff ir erb vnnd das sy dem glukhseligen kaiser zins geben vnnd wir dienen vnnd sich selb erneren inn iren heusern vnnd auff dem mer in dem leben des glukhseligen kaisers. Die welln sy mir nit geben, sonder sy haltens in eurn steten vnnd pauen mit inen. Das bringt dem glukhseligen kaiser schaden jarlich mer als funffhundert gulden (sic!) von diesen eurn steten, souil halten sy des kaisers leut.

како босањски санџакъ и остала непоздана господа, коп доходе по краљехъ каладнїх кашега господина, терг харају градове кашс и села кашя и кинограде градова кашехъ, него сво ши стари пријатели одъ дела и ошца нашега ... Попрећује напослетку и вели: „ерг ће ки ките господина кашехъ (млетачком) велика ришч за овеи рабоше и и шьшше, кое се уше на овеи крас царьстки шиговъ (цара турског) те понаьља: „Ли люди царске времо одъ градо-к-ашехъ, и ови нихъ дати не хоше. Али, господо, ви знате, што говори свето сказаньеліе: кьсаки домолыь вади оброки своши ... Тужи се, како Млечани со продају поданицима султановим у бесцење: „што с на царска солиа за три али за четіри динарь, тои кашя людье (Млечићи) продаю за единь динарь. Препоручује им кнеза „старограђьког (будимљанског), којега Млечићи онде за суђају поставише, за што „ошь исправи и уши скакови уосеи праки сидь по коли и по замокасти пресветае господе — (млетачке) ть є достоинь и болк ьсти да се сподоби; препоручује им још и децу господина Гюрьћа (бурђа Црнојевића) . . . „ерг доике крїсше, када те и ови послижйти пресветлоги г спорки млетачком. Ово прво писмо најдуже је и најзнаменитије; захвата у расправи овој 151 ред ситнији слови Шафарикови, а то је три пуне стране на колу велике јој осмине;

у *другом писму* моли Скендер-бег Црнојевић дужда и господу млетачку, да не узимају царине на свиту (материју за одело), коју ће му тамо у Млетцима купити слуга*) његов војвода Скендер за „сдин тисачю и ист сьть (стотина) дикат . . исколико аталъ и хадасе (задију, горњу хаљину) и хамькь (дамаста) и дрьзнехъ скить, што потрекне за нась (за њега, Скендер-бега) и за остали дворь нашь (његов)" — као што нису узимали царине ни пре, никад од старијих његових и куће му;

треће писмо пише он властелину у Млеткама, по имену *Андри Гриту*, којега назива родитељем својим „бєсьгрєшнихъ (ваљда: поочимом) и препоручује му још и посебице све оно наговештено ето у писму том првом и другом;

четврто је писмо истом Андри Гриту, у ком јавља како шаље к њему свог „слугу Шефьи . . . тамо ши є — вели — книго брать Скила па га моли, да на руци буде тому Штефану код власти и учини „тои нашьке братїно да ши дадя, што ши буде остакїо на сьмрьти окономицн слугы покојни брат му Свила;

шесто писмо пише зету свом *Јерониму* и сестри *Антони* и шаље им милоште „дил творошна (хлеба сира) и двіс пастрьк расьиалъенс, раскалане, срећене, те да му се и они јаве „и ште ими Єроиме и сестро ноихъ господье Анътонїо, пишите ши за скаке рабоше кашя и ѡ здрабю кашеи и ѡ живокашїо кашс шилости и што потребне кашои шилости, и изходи се из ови крас.

шесто писмо пише „шилои и любиюи сьси (силаси), господи Пєдкеті, и . . . прекьзлюбленоиа сина господина Соломона на им јавља „како ни (нас-њега) коть сподоби окладати и господьскоглї ѵськлаюю сею дедa и ошца свог; шаље им на дар „дька шисхъ (мешине) сира (свежега) и истьи шіпръ (хљеба) рнсе (сувс) и три сирє творёюнс на вели: „пошлите ни книжицк ѡ кашеи здрабю, да ѵидимо, како живете на техиъ странахъ, и ѵ скаке ши рабоше одьпишите ...

седмо писмо пише он „пріятєлю старои, господину кнезу Шефьи, ксликс полате (палате) и прекетлє господе кнетьске (млетачке) драгомиле (тумачу)" и препоручује му слугу свог војводу Скендера и шаље на дар „дюе пастрьке ...

Свих седам ових *српских писама* написана су у исти мах — по свој прилици око нове године 1523. као што се види из друга два писма *талијанска*, која су им додата и писана и потписана у Будиму, једно дне 2. фебруара 1523. а друго одмах сутра дан: прво дужду млетачком *Антонију Тривану*, а потоње *Луки Пасту*, коморнику у палати (на двору) у Млетцима.

Али, нити та српска писма нит' ова два талијанска — доспеше куд и ком намењена бише, у Млетке, него сасма чудним путем и неприликом одоше најпре у Марано па у Горицу и напослетку у поменуту архиву, у Беч. . .

Како-ли се то збило и свило; шта-ли би с оном рибом и сиром — о том и ином други пут.

* * *

У Новом Саду, на Петров-дан 1886.

Алексадар Сандић.

*) Слуга је чин дао на прилику министарски.

ЛИСТИЋИ.

МЕСЕЧНИ ПРЕГЛЕД
ПЕРИОДИЧНЕ СРПСКЕ И ХРВАТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.
МЕСЕЦ ЈУНИ:

Јавор (бр. 23.—26.) доноси оне нове приповетке: „Пуничке приповетке П. Како су некад постајали проту", од једног путника, у 23. бр.; а у 24. започиње Ника Грујића Осћана: „Милан Јаловшевић"; у 25. и 26. од Абукавема: „Мајчин младожења". Приповетка: „Нада" свршена је у 24. бр., а написао је П. Алексијев. — Песме: свршена је у 23. бр. приповетка у стиховима: „Побратими", а певао је

Петар Ј. Петровић у Београду; на место ове почиње у 24. бр. поменути спев Јована Поповића-Јиновца: „Надајица“, којега је други и најмањи део штампан био раније у „Пригорици“. — Занимљиви чланци два Лазе Томановића: „Осам дана по Црној Гори“ и богати „Прилози животопису Косте Богдановића, српскога књижевника“ настављају се у сва четири броја; а осим тога започет је у 26. бр. чланак: „Човек у прво доба.“ — У листку су ова предмета: од Косте Николића (у Темишвару): „Српски Педагог“ у 23. бр.; па Ф. С. Краусе: „Листак књиге Врчевића Вука“ у 24. бр.; а у 26. почиње повеља А. А. Пирода: „Балсамо“. — Под „Књижевност“ наставља се кроза сва четири броја коментар уз Краусов спев: „Smailagić Meho“. — Под „Разно“ занимљиве су белешке о „положају српских у Јапану“, прештампано из „Просв. Гласника“, у 23. бр.; а у 25. „Писмо Петра П. Његоша“ од Н. и „Нова болест“ из „Голубова листоноше“ у 26. бр.; прештампано из „Narodnih Novina“. — У 24. бр. под „Уметност“ приказао је Иван Иванић (у Новом Саду) Пају Јовановића, српског сликара, по разним новинама из енглеских новина. — Осим тога има: Белешке, Читула, Књижевне вести, Нове књиге.

Глас Истине (бр 11. и 12.) започиње у 11. броју: „Посланицу Римљанима“, настављ а у оба броја предшине чланке и доноси у 11. бр. проповед на Тврђеве дан, коју је говорио у Бремену (у Барањи) парох Стеван Михајлић, па: „Црква за разналиљама Иван-бегова манастира“, Српски старинац „Таблица о кућном времену“, словинац Серафим Вавчић, јеромонах у манастиру Јаску; у 12. више Јован Јеремић: „Тенкам и атенкам“, па Саве Теодоровића свештеника, проф. у кр. вел. реалци у Земуну: Беседа о поштовању родитеља, и Емила Стевановића свештеника (сада у Тателу): Проповед пред причешће ашсенцијама, говорене ускрснјег поста 1883. у Новом Саду, те предање саб. одбора witnaestorice за гредбу и дотација срп. прав. парох. свештенства. — И издавалац „Гл. Истине“ тужи се, да издајо лист са својом материјалном штетом, само да би га могао нашем свештенству одржати до бољих времена. Откад ће ударну српски издавачи књига и листова за тим бољим временима? На доле још? Толико стотина наших свештеника у овој митрополији, па зар нису кадри да овај једини свој лист одрже? Та, они 2 кор. годишње, што се за лист плаћ, и онако је маленкост, а лист преди баш са стране нашег свештенства сваке потпоре њих ради.

Vienac (25.—28. бр.) доноси ове песме: „Из минулих времена, бајка“, у 25. бр. до 26. од Гавре Матојловића, професора у загребачкој гимназији, који нам је као песник незнаних и пуних полета песама познат још од пре неке године на књиге својих песама: Mladi dani Veljkovi. Нама је жао стало до истинске заједнице с браћом Хрватима, а то је могуће постићи бар у књижевности, па мислимо, да се млади песник нимало не би огрешио о ту заједницу, кад би се као Србин јавно по који пут и у нашем свету каквом својом красном песмом. То исто смемо исповедити и српском свештенику песнику Јовану Сундечићу. Што је он мало познат и приповеда у нашим крајевима, писмо само ми криви. Да се о њему и овде вода рачуна, ено му доказа у „Летопису“ наше „Српске Матице“ од пре две године, где је приказана његова књига песама. Ми не можемо да разумемо, што се вредни песник тако отуђио од овоземаног Срштва. Поштујемо у њему љубав к братској заједници тим више, што као православни свештеник не пита, ко се каквог крсти; али бисмо га желили и у нашем колу. Кад нам господаду народну заједницу толике политичке и географске разлеће, књижевност једног народа не зна, нити треба да зна за те границе. Између Задра и Загреба и наших крајева неће бити велика разлика у удаљењу, ако срце само којој страни теже не притеже. Сундечић је предан сарадник Вијенчев, па ево настала своја песничка „Уранка“ у 25. и 26. бр. (LXII.—XCIV.) Осим тога има у 28. бр. песма Б(уре) А(рмолда): „Бајс“. — Од приповедака завршена је у 26. бр. приповијест на новијега болеснога живота: „Марјан“, од Ивана Левушића; настала се кроза сва 4 броја: „Фрањкалова исповијед“ од В. Новака; и у 27. почиње: свагдашња повијест из хрватског живота: „У пољи“, од Ксавера Шандора Ђалског. (Не можемо да пратијамо оном приликом, како нас нежило дира напада неких хрватских приповедача, да чак и у приповетке своје увлаче непромишљену размирицу племенску између Срба и Хрвата, и то, дакако, увек само тако, да Срби крње науку. Ако је већ дотле дошло, да није доста расправљала у савременој политичној преси и у јавним зборовима, онда би бар лепа књижевност требала да делује помирљивим духом у том правцу. Но ено Шандор Ђалски неће тако у овој својој причи, као ни Ђуро Турић у својој: „Куда то води“ у „Balkanu“, а онамо је „Balkan“ нетурно бајата дежиму јужнословенске заједнице, а „Vienac“ је најбољи репрезентант лепе хрватске књижевности већ осамнаест година. Ако се брака и заваде, немамо на уму, да је слатко браку намарити). Место: „Последњи дани краља војводе“ с пољског од Крашевскот, почиње у 26. бр. с руског романа Алексеидра Херцена: „Ко је крив?“ — Чланци Фрање Рачког: „Путне успомене о Русији“ настављају се кроза сва 4 броја, осим тога су нови чланци: о „Јасиња“, са, сликом у 25. бр., па у 26.: „Књиге Матије Хрватске за г. 1885.“, и „Имена седмеро браће, што су тобож Хрвате довели на југ“ од В. Клајића). — Слике су оне: Сијело у Цвијете Зузорићеве, пацит Марка Мурата, цртача самосуха богословца у Задру, у 25. бр.; на пацит проф. Н. Мажића: Берба у Хрватској, и долма-Багче у Цариграду, из друге књиге Царићева дела: „Слике из мореског живота“, у бр. 26.; на лик премилулог словеначког родољуба и књижевника Божидара Рајића, и Трг Фрање Јосипа у Варазднну, у 27. бр.; а у 28. бр.: Гвелеонови (-везани), слика Фр. Шпехта и један други предлог капара Ивана Рендића: Мајка с дјететом. — Осим тога у „Листу“ је разних белешака из књижевности, уметности, свакитиде, и т. д.

Balkan, лист за забаву и науку. Излази од оне године сваког 1. и 15. дана у месецу, са сликама. Ми смо у 9. бр. нашег листа, у „књижевним новостима“ приказали овај лист нашим читаоцима. Исти лист хоће да буде појник за уједињу јужно-словенских народа: Хрвата, Срба и Бугара. Словенске шкала и не рачуна амо. Око њега се прикупиле ваљане књижевничке и уметничке снаге хрватског народа. Али већ у првим бројевима, и баш најскорије у првим, тако се јавно за предузимо успехом бугарског оружја над српским, да је почео бити бугарскији него и сами ваљда Бугари. На Балкану види само Бугаре и Хрвате, а Србе поникава скоро до нишчице. Може бити да је то Balkanu прокрчило пута и у Бугарску, те је стекао тамо можда прилични број и претплатника; али је тим створио између себе и српског народа већа јаз, него што је кадар Бугарина помоћи а Србима шкодити. Што хоћемо да водимо на овом месту рачуна и о њему, чинимо до својој петакнутој дужности, па ако ничега другог ради, чек да се знамо. Ми дођше не добијамо Balkan ни у замену чак, ма да смо покушавали, да дођемо тим путем до њега; али један пријатељ нашег листа и оваког прегледа уступа нам своје бројеве. Тим уједно хоћемо да покажемо, колико нам је свобилно стало до тога, да онакав преглед буде што потпунији те и што кореснији. — Balkana је изашло досад 13 бројева. Прва три броја уредно је познати песник Ав-

гует Харамбашић, а од 4. уређује приповедач Никола Кокотовић. — Песама сатиријех, које родољубивих које љубавних, има ту Август Харамбашић, Силвије Крављевић, Тугомил, S. S r, Милка Погачићева, Шпиро Вујатовић-Шаров, В. З., Љуба Драгићева, U. Z. M., А. Антончић, Јосип Милаковић, а у 13. бр. почиње у стиховима приповијест из пучког живота: „Роб“ од А. Харамбашића. — Приповетке су ове: „Међу жабама“ од Анте Ковачића. (Као што сам писац очитује, „роман описује подуман најопсежнијих романа, што их је наша књига до данас написала. Садржај му је друштвен, форма сатирична. Погрешке, мане и опачине имају своје особе по начину сих романа до данас, иначе би то била стрункована књига, натрпана дефиницијама. Те особе романа са својим социјалним манама прошле су оштре сатиричке шибе, у колико је писцу било могуће“. Тим речима брани се управо писац против оних, који му подмећу, да је имао пред очима становите особе и варошни, на које се протежке овај роман. Штета, што је дошао тек до 10. броја, па није свршен). Даље је од Буро Турића: „Куда то води?“, свршена, у 1.—7. броју; од Николе Кокотовића: „Дан на Маделри“ у 1. бр. и „Уједе да уме“ у 2. бр.; од Анте Ковачића: „Заповиједано“ у 2. и 3. бр.; од Ј. Дражеповића: „Иза плашт, трештећег застора“ и од Силвија Крављевића: „Жена“, обадвоје цртице у 3. бр.; од Јенија Сисолског (псеудоним Еугена Кумичића, хрватског Јокаија): „Под пушком“ у 4.—12. бр.; Милке Погачићеве цртица из живота: „А. b. c.“ у 4. бр.; Ивана Девчића црта: „За два стотињка“ у 5. бр.; Ј. Дражеповића црта: „Управо по трчкарски“, и Ивана Девчића цртица из пучког живота: „Виде Секулић“, у 6. бр.; од Н. В. црта: „Мљекарица моја тјешитељица“ и Ј. Дражеповића цртица: „Старост“, у 7. бр.; Ивана Девчића црта: „У предвечерје“ у 8. бр.; од Милке Погачићеве: „Наше доба“ у бр. 9. (Наставиће се); од В. Горанина цртица на горском животи: „Горанка“ у 9. бр.; од Ласте Бунетове цртица: „Њему“ у 10. бр.; од покојног Антуна Ивановића: „Жупникова приповијест“, бр. 11.—12.; од Вељка Јеретова цртица: „На обали“ и од Н. В цртица: „Модерни побожњак“ у 12. бр.; Фрања Мажуранића: Из „Лишља“ и А. Свибељевића: „Господија Паула“ у 13. бр. — Све су то напоре приповетке и све произведи или већ опробаних старијих сила или млађих, али који показују и дара и вештине. Превода има међу приповетками само два и то у 8. бр. цртица И. С. Тургењева: „Окружни лијечник“ и у 13. приповијест Максима Белинскога: „Грађ мртвих“, која ће се спрштити у 14. бр. — Поучни, књижевни, и т. д., чланци ово су: „Емил Зола као идеалиста“ од Јосипа Пригла у бр. 1. врд.; од Десидериуса: „Хрватско казалиште“ бр. 1. врд.; од Ђ. Т.: „Друштво св. Јеронима“ бр. 2.; Антуна Ивановића приказ: Ф. Ј. Деспота „Мало арвља“, бр. 3.; А. Х-га цртице из инглеске књижевности: „Thomas B Macaulay“, бр. 3.—4.; М. Л-на: „Песимизам“, бр. 5.—13.; дра Л. Хараваша: „О чаји“, бр. 5.; од проф М. Микшића: „Нешто о коледару“, бр. 6.—8.; од Јована Храниловића: студија о „Њесмама Андрије Палмотића“, бр. 9. Наставак.); од М. Ш. животопис Каролине Свјетле, чешке списатељице, бр. 9.; П. П. Славејкова литерарна студија: „Христо Ботев“, бугарског књижевника, бр. 10.; Е. Подолског: „Новац у књижевности“ по Емилу Золи, бр 10.—11.; С.: „Пут у Чешку“ бр. 12. — Осим тога у листу прата књижевност: хрватску, бугарску, руску, чешку, француску, и т. д., ал никад ниједнe белешке о српској; то у њему је још и разних белешака, свакојака, описа слика, и т. д. — Илустрације су ове: у 1. бр.: таблo оптуженика и њихових бранитеља у познатој парници дра Д. Старчевића и другова (лијеви: дра Д. Старчевића, дра М. Деренчина, Јеђеша Кумичића, Јосипа Грозданића, Еразма Барчића и дра Хинка Хинковића) и слика града Загреба; у 2. бр.: слика града Сиња, лик госпође Јерине Мазуре и слика расцветане ружe; у 3. бр.: лик Алексаидра кнеза бугарског, („који је продичио оружје бугарско у братоубојном, но Србам изазваном рату у цијелом свијету. А љубимац бугарског народа не може да не буде симпатичан и бугарској браћи — Хрватом“, тако се вели у опису.) У бр. 4.: лик дра Грге Тушкана и слика сједињене Бугарске; у 5.: лик хрв. глумца Петра Бранића, који је прo десетак година глумио и на нашој позорници, споменик бугарским устанцима и бугарска гусларь; у 6. бр. лик недавно умрлог Фра Ивана Деспота и слика града Ријеке; у 7. бр.: лик покретача бугарског покрета дра И. Страшског, слика „Сан“ уз пјесницу А. Х. и Корзо на Ријеци; у 8. бр.: лик чешке списатељице Каролине Свјетле и слике: Ave Марија; у 9. бр.: лик Новице Церовића по нацрту Ф Кикерца и слика: На кола Шубић-Зринског дурша на Турке под Сигетом; у 10. бр.: лик бугарског мајора Панаџе (на описа уз тај лик доћи ћемо, да је у Панаџином кору у српско-бугарском рату, у ком је кору било „познатих јунака бугарских из устанка и много храмаја македонских, који одговарају јуначким нашим хајдуком“ [!], било „и два Хрвата, које је Панаџа тако облуживао, да је једнога дописника „Хрватске“ именовано својим побочником... Паничине чете, прем малобројне, дичило су обавиле своју задаћу, те су код Берковице првих дана рата прекинуле савез лијевог крила са средиштем и тиме одлучиле побједу.“ Падале је био Панаџа први, који је са својим четама упишао у Пирот. Одмах иза заузећа Пирота, још исту ноћ, кренуо је са 20.000 војника против Видину, да одатле отјера јенерала Лешјанина. Примајући запрјечило је, да изведе још оно славно дјело.“ И т. д. Тако наше лист, који је бајаги истакао јлозинку заједнаце међу јужним Словенима, лозинку братства и помирења! Или Срба више нема на словенском југу или су Срби татарско ил монголско племе! и слика чешког сликара Е. К. Лишке: Кајин; у бр. 11.: две слике: Олга и Јанка, у 12.: споменик Петра Великога и споменик Ивана Грозногa, у 13. бр.: нешка слика најзнаменитијег пољског сликара Фр. Пракдла: Предаја Гранаде. — Са 13. бројем прамно је власништво и накладу Balkana Драгутин Кале, а исти број напшао је без имена сталних сарадника, што је дотле сваки број одмах на челу листа доносио. Да ли то треба да значи, да ће Balkan још што изменити, не знамо; али видимо, да је због те промене престао и „роман: „Међу жабари“. То ће, дакако бити последица сасвим приватне природе. Али свакако би баш у атар братске заједнице желитла било, да се Balkan, ако му је до ње стало, не растреса толико над Срећством, заслепљен за Бугарством. Ои би могао и требао бити много хладнокрвнији као трећа браг браће једне крви.

Бршљан (бр. 11. и 12. допоси на челу 11. бр. кратак инкролог Леополду Ранке-у, а наставља у оба броја Игнјатовићев роман: „Дели-Бакић“, Новаковић: „Слике из босанског живота: 1. Мешан-ага Жунић“ и у листу: „Утарице на путописа В. В. Вукасовића. — Осим тога има у 11. бр. „Једна црта путничка“ од протопр. Дамјана Доброте (у Братинковци), Ратка Мајлановића (и нашег сарадника) белешке на Фоче о звону и натпису његову у Фочи (у Херцеговини) на „сахат-кули“, на IX. писмо из Еленума, опет од Ј. С. Поповића. (Има, додуше, много нетиче у тим писмима, али је опасно и неоправдано непрестано истицање старих „бољих“ прилика. Није истина, да је у нас сада у свему горе, него што је пре било, као што се ту слика. И сами Еленумци морају на много што-шта задовољније погледати са своје висине на наше данашње књижевне прилике; само да им „неко“ на вељки не цензурира поштy и не прекраја). Ту су још прилози за

историју српског покрета 1848—49 год., на писмо Милована Видаковића Јовану Петровићу, ковачу у Земуну, од 1833., саопштио Ђ. Рајковић, и писма од Калоперовића: „Резигнација“; и у 12. бр. прилошетка (и нашега сарадника) М. Ј. Ивића: „Чудан гост“, на ђачки успомена Ф. Радића о војводи Мању Љубибратићу у Сињету, те писмо Максима Прице од 1846. и Калоперовићева песма: „Наши друмови“. Уредништво се тужи, да има снега само 316 претплатника, што је данако, и сувише мало, да се лист одржи, те новина ни што бољи одзив читалаца — претплатника.

Босанска вила, прешла је фактично са својим 10. бр. с Божидара Никшиновића, досада власника и уредника, на Николу Шумоњу, учитеља у срп. прав. осн. школи у Сарајеву, а Никшиновић је донекле само још помагаоци и формални уредник. Шумоња је и досад био повајпредњији и повајпреднији сарадник ове листа, па колико га познајемо, биће и вољан и кадар, да поради, те да се „Б. В.“ још бољом покаже. Поздрављамо младога еатрудника и сада колегу! Обећања нам се уједно, да ће лист одселе и уредиште изменити. Желити би било, да нестане препона, што су сметале тому досад. Ево је збиља 11. број и дошао најбао за 10. Садржај 10. и 11. бр.: Песма: „Хормуван“ (по Рикерту); превео Јован Радивојевић-Вичић; и „Пехар бесмрћа“, сшјешао Горвад, превео —? — Међу приповесткама свршена је: „Патница“ од Ђ. Јовановића, а започиње: „Пошљана“ од Емила Золе. — Од науке су чланци: „О васпитању“, од Бјелинскога, с руског превео Сава Манојловић; а у 11. бр. написао нам Миле Поповић: „Кључ и његова околина.“ — Од народних умотворина песма: „Омер и Ањелија“ прибележио Васа М. Букосавић; Свидарка дјевојка“ прибележио Ј. Д. и „Шехерли песме по Босни и Херцеговини,“ на збирце В. Вукасовића; „Девет пушчетница“, прибележила Зорка Кршњева; неколико прибележио И. Ж. Херцеговац, и „Дио“, прибележио И. С. Иванчевић; народних пословица на збирце И. Мирковића има од 281.—326. Осим тога писак и „Разно“. По извештају о претплатницима има их досад 365, већином по Босни.

Позорште Добили смо уједаред три броја: 57. за април 58. за мај и 59. за јуни. У 57. је претштампана из „Стармалог“ песма З. Ј. Ј. „Мити и Драгиња приликом јубилеја двадесетогодишњег глумовања им“; даље је у том броју претштампана из „Бранника“ бр. 41. „Прослава двадесетогодишњег глумовања Димитрија Ружића и Драгиње Ружићке.“ (Ни под песмом а ни под извештајем не стоји, да је претштампано и одиле). У истом броју доиршена је оцена шаљиве игре Милана Шевића Максимовића „На поворишу и у животу“, и М. Сандић реферује о представи алегорије „Сабље Краљевића Марка“, која је била приређена за децу (опет претштампано из „Бранника“, али се не каже; даље је мал те не цео број претштампан). У 58. има цртица „Суфлер“ од С. даље кратки извештај о бављењу позоришне дружине у Карловцима, на онда опет претштампавања из „Београдског дневника“, и покојних „Новости“ о приказању у Београдском позоришту; има даље реферат о Доцијевој „Сечањевој Марн“ на будимпештанском мађарском народном позоришту. — У 59 је из нашег листа претштампана беседа на поштованог нашег сарадника А. Сандића, коју је говорио на парастосу покојном Суботићу (на ту, разуме се, не стоји, да је претштампана та беседа; то иде прилично „gemüthlich“); даље је у том броју саопштен извештај управног одбора о годишњем раду, који је у име одбора скупштини поднео вагоненик Лаза Ставојевић (Сирмшке се). Најпосле је још укратко извештај о бављењу позоришне дружине у В. Бечкереку.

Пенеи има у 11. броју овај садржај: 1) песму „Тоша ће да се купа“ (са наслопом сликом); 2) две слнчице под заједничким наслопом „Ко је богат, а ко је сиромах?“ (дођи ће још и даље таких слнчица). 3) песницу под наслопом „Милка“ од Дарипке на Петрињи; 4 шалу са шест слика под наслопом „Два Енгдеза и тигар,“ коју је у стихове сложио О—н; 5) Лафонтенову басну „Два псета и мртан магарац“ у преводу Љ. Лотића. (Иван је давле чика Јова одустао од „забуве“, јер его пушта сарадника, да Лафонтенову fable означи баспом. и. 19. број нашег листа у „месечном прегледу“ од „Невен“); 6) причицу „Верна брака“, коју је (уз мало прилошоћи) превела Лина Рувичева; 7) народну песму „Деиојка и цар од Стамбола“; 8) Онејана арица. 9 Разнолије (шест малих сшесница, од којих је друга, под наслопом „Из Јапанске“, била саопштена и у нашем листу, у броју 22.; „Невен“ јој као изнор означава Ноини Б(еоградски) Дневник) а ми смо под њу потписали свој изнор: I(llustrirte) Z(eitung). На претпоследњој страни јавља „Невен“ жалођавим својим читаоцима смрт честитога младића Александра (Бранка) Константиновића, који је свој „Споменак“ нама био каменно. Напослетку има „Дашта-ња“ и саопштена су решења и имена малих решилаца и решилица. — У 12. су броју ове песнице: „Рад“ од Београђанина Миљана Влад. Ђорђевића; „Наша игра“ од Црнка; „Мала Смиља“ од Суботичанина Јов. Мановловића (са сликом); „Добро јутро“ превео (одиле?) Суботичанин М. Л. Т.; „Пријатељство“ од Гоја на Будимпешште и „Плашљиви Божа“ од Милољуба из Ср. Карловаца. Даље су у том броју настављене и довршене сличице: „Ко је богат, а ко је сиромах?“; III.—VII., а потписан је под њих браћа Радован. На челу броју томе је слика „Јапанска носила за жиме луде“ са текстом; има даље чланчић „Сиасоносно одело“ (са сликом), па „Карло Лине“ (са сликом); затим приповетка браћа-Веље „Прва растанак и састанак с родитељском кућом“ и напосле чланак „Нешто о куметну код Срба“ (свршене се).

У 6. броју **Голуба** изашле су ове песме: „Материне суве“ од Црнка; „Погле... од Сребобраца; „Ветар“ од В. Рунића; „Соколица“ од Луке Нишгелића са Цетиња; „Ружице“ (настављене из 2. броја од ове године); „VI. Киша“, „VII. У шумици“, од Ивана М. Поповића; „Полудела“ од Милана из Сомбора; „Матери“ од браћа-Јазе, још из године 1882. У прози су ова састанци: „Ко је наумео гроиобран?“ од К. Б. (о Чеху Прокопију Дивишу, с којим је по немачкој „Gartenlaube“ српске читаоце у „Јавору“ године 1878. упознао Андрија М. Матић); „Богатње мисли“ (ваљда мисли! међутим у приповетци боже пацони), које је на (!) талијанску испичао Фјоренца а на талијанског дечијег листа „Giornale per i bambini“ изнадио и (прилично погодапко) на (!) пашки испичао Ника; На књиге књига, од Атанасија Николића, V. VI. (настављено на 5. броја . „Зло на зло“, причица, коју је с талијанског превео Дубровчанин Шпиро Карнак, нетошколац гимназиста; „Загонетнице“ (са шест слика: обрубљеног плишача, гробара, конџе, штампара, златне маре и лепињикове пите) од П. Ђ.; „Бутуца и Сретен“, причица П. Мирковића на Бихаћа, од год. 1883. Међу „саопштењима“ је на крају „Мало објашњења“ нашем сараднику Ратку Мнљановићу од стране уредништва „Голуба“ на „Неколике примједбе“, које је Мнљановић у 21. броју нашег листа приметно на „Неправилности у српском говору и писању“, што изађоше у „Голубу“ лањске године. Пре свега напомиње уредништво, да је Мнљановић погрешно адресовао своје примедбе, јер је Кашиковић најмањи део оних неправилности нашео, на затим прелази на саму ствар и разјашњава и брани своје становиште, које је заступао пишући о „неправилностима“.

Српе настала у 18. броју ове приче Андерсенових у

преводу Свете; у овом је броју I. „Јеврејче“; даље долазе ови састанци: песница „Читајуће“, причица „Ихрабар и сконан“ од Н. Вулића; песма „Пролеће“ од Тодора Љ. Поповића Левчанина; забавно-поучан чланак „Поток“, преведен с руског; песмица Душана К. М. Живојиновића „Пролеће је“; чланак „Жупа“ од Милана Матића; „Још нешто из књиге г. Паје Тодоровића“, са три слике: прошлогодње „живе ограде“ од глођичије, т. зв. српског плута и крчила). Затим долази још решење рачунског једног задатка из 15. броја, па „Ситнице“, „Пошта,“ и књижевни огласи.

Стармлога подшегнао доноси у 16. броју хумореску „Једна ноћ у шпиценеру“, под коју је потписан „Сроља“ (е тим се псеудонимима канда већ хоће да пређе граница пристојности); 17. је број започео а 18. довршио хумореску Милована Кумановића „Нечист“.

На челу 6. броју **Школског листа** започела је расправа (за награду) под насловом: „Како се може деци омилити похађање школе?“ У том је броју дао настављење „Распоред лекција у другом разреду српске основне школе ; споменутана затим Румски учитељ Стева Јаношевић записник треће седнице Румске подружинске учитељске скупштине од 8. септембра прошле године; Ђ. Т. из Суботице доноси о смрти Ђуре Људајића, бившег учитеља Суботичког; „Глас из Босне“ (В.) говори о приликама и напредњачама школства у Босни (још ће настављтиц на листа „Kotárosittegyesi közlöny“ укратко је 3. пападио подитке на новосељу поморанске православне цркве; даље затим ситније школске вести на некролог Ђуре Људајић, Светозар Милетић, учитељ Земунски, Младен Трнавчевић, учитељ у Ђурђеву, Катарина Јовановићева, учитељица у Фабрици у Темишвару), затим под рубриком „Разно“ о Новосадском „Женском свеју“ и најновије „Упражњена учитељска места.“

Учитеља су овог месеца изашли бројеви 7., 8. и 9. У 7. су броју ове две нове расправе: „Утицај куће и школе на васпитање: I. Кривци у васпитању, од Н. Р. П. и „Какве су књиге потребне нашој основној школи?“ од Д. Ј. П.; настављени су: „Патриотизам у школи“ и „Предавање о разломцима;“ прво је настављено и у 8. и 9. броју а друго је довршено у 8. Осим броја има осим тих настављака још ове чланке: „Основна школа и жена задаћа“, по руском од М. М. Протића; „Српска историја у српској школи, од Ј. М.; „Ја на крају слога“, од Ј. Б. Голеновића. Под рубриком „Књижевни огласи“ читамо у том броју, да је у Пожаревцу почео недавно излазити нов дечији лист **Родољуб**, којем је власник и уредник Михајло Јовић, учитељ. „Родољуб“ излази 4 пута месечно а цена му је 3 динара годишње. „Учитељ“ споменутана садржину прног броја томе листу на прегледу, да би ваљало формат промењути и најзад обратити на штампу те да слова нијаше лепша: осим тога напоменуће уреднику, како ваља да се постара за добар материјал, не би ли занимао и учио децу; најпосле нарања даље жеље, да „Родољуб“ са својом садржином не оде нашој домаћија схваћања бајка ниже основне школе. — 9 број доноси на прном месту расправу Напредне праћике у школама. I.“ и настављак „Основну школу и њену задаћу“. Даље је у том броју предавање П. М. Никетића о Фенилаланима.

Српкиња бр. 8.: „Настрано доћање васпитање“, од Љ. Л.—ћа. — „Женскиње на пољу јавног делања“, од Т. М. — Девето писмо из Евероих писама о естетици. — У листу настављак Крашевског: „Старо и ново доба“. — Белешке су ауше о женском свету и из њега.

Женски свет (бр. 3.) „Шта све могу да раде женскиње“ (настављење се). — „Како се пашкају деца рану и предноћи.“ — „Вода за умивање“. (Здр.) — Одговор мојој пријатељици, од Данице на писмо у 2. бр.) — „Вишњу и дуд“, шићијска бајка о открићу свиле, од Ч. — Извештаји о раду добротворних задруга женских: у Н. Саду, у Вршцу, у В. Бечкереку, у Руми. — У листићима“ разне белешке за женскиње.

Застава (бр. 73.—78. што су случајно изостали у прошлом извештају, и 84.—99.) објавиле се у 73. на немилу појаву у нашег народа о ове стране: „Зашто опадамо бројно?“ Сви наши дневни листови доносе од неко доба статистичне податке на неких крајева, којима се доказује, да не опадамо бројно; али неповратна је факт, да нас је, особито у Барањи, Банату и Бачкој, све мање Срба. Ваљало би о овом жалосном судбоносном факту, који нам наше уди него све другде погађе, обсиљнију реч повести на свима местима, какво да се ал у договори. — У листу 74. има: „Из граничарског живота. V. „Страшан је Рат“, од 3. Ј.; а у 76. од Е. Т.: „Из мађарском протеву. Успомена на бачког живота)“, нашла најистакнатија културна слика нашег народа, где је наменан са страним живљем; сналажљиво ирло жалосна истина, на коју ваља престом упрети, кад се запитамо: „Зашто опадамо бројно?“ — У листу 78. бр. превео је Р. О. „У бурној ноћи“ од Јесенка Волошинера. У листу 84. бр. почео је Н икола) М арковић) на Черевића да износи: „Културне слике са села“. Овде у прном чланчићу говори као добар познавалац тих прилика на селу о читалачкој и претплатничкој сеоској публици те чланак тај има вредност своју за познанике и оријентоване наше према сеоској публици. Желити је, да писац настави. — У 86. бр. отворила је „Застава“ сталну рубрику за словенске ствари, те у њој укратко бележи и прориђа сваки важнији појав у политичном, културном и т. д. животу браће Словена, а то нам је сваканко добро дошло свима. — У листу 87. бр. има чрта из живота: „Како се мали Јоца осеновио“, од Д. Ф.; у истом броју под насловом „Писање код српског нар. позоришта“ подрепа —Dis— стару ствар, у којој не изађе у самој ствари ама баш ништа ново; цијере душе говоре али је све то, што —Dis— ту проноси, било већ прастиковано на се није исплатало. Иначе ту —Dis дум читавог једног ступља „одбија подметања“ (!!) уредништва овог листа, коме — тешко (teneatis! — имутује нерасположење, као неку власт једноснирсију, према гласу баритону у опште. Фамозну своју тврдњу, да сваки здрав човек или женскиња мора имати гласа за пенање, пашања, али вели, да зато не мора дотерати до соловпзама — хјој, но о том је била реч, јер Милка Максимовићева, за чије се гласе управо и ваљало, ниће да скромно стане као прост појшак у хор пенача код народног нашег позоришта, него се баца на солопродукције: та себа се ваљда — Dis —, да је баш њезина дан концерти, један овде а други у Карловцу, начинила (?) ексекутовалеи потешких солоиесама Зајцових. Што — Dis — обилази сад оно право ? Е, али се — Dis — заклонио за Цоцеа, који вели, да сваки човек, дер nicht von tieferem Leiden heimgesucht ist, може добити eine angenehme oder doch (зе, Цоп се и сам одмах поплашн!) leidlich anhörbare Stimme. Да ли, боже, —Dis— ова, какво се српски каже то „leidlich“? Што се најпосле тиче оног његовог самосвесног „ancbe io sono pittore“, (—Dis— се ту опшко размахује: та ваљда сно и ми шта читали, видили и чули!), ту би сво приметили, да је сваканко, ако пашта другто не, оно бар скромније и солидније, радом својим постиће, да други то о човеку кажу. — У 89. броју „Из граничарског света VI. Патријархов и Јелачићев курир“, од З. Ј. — У 90. бр. и даље је наход из повеће књиге журналисте Спиридона

Гончевића: „Bulgarien und Ostrumelien“, с обзиром на последњи српско-бугарски рат.

Наше Доба, (бр. 64.—77.), наставља у 64. а свршује у 70. бр. по немачком приповетку Емила Сувестра: „Бенерал Гиљом“, превео Свет. М. Ј. — У 64. има: „Неке примере из поетике“ др Ст. Павловића упоредно с „Теоријом поезије“ Ђ. Малетића и „Естетиком“ М. Хр. Ристића. — У листу 71. песма здравица Илије) О(круглић) Њ. Св. срп. патријарху Герману и бискупу Штросмајеру, на чланак: „Дипота и уваженост учителског позива“, по др Карлу Пилеју, од М., свршио се у 73. бр. — У 72. бр. неки „путник“ фр. обзире се на „позоришне критичаре новога кова“, па осуђује рецензије позоришне у нашем листу о представама у Н. Саду, на главно му је, што замера, то, што су бајати пристрасне према неким жанима а неким — новојшим глумцима нашим. Бележимо тек по дужности, иначе му на част! — У листу бр. 75. прештампан чланчић из „Београ. општ. новина“ и из „Историје српског војног санитета“: „Историјски начаљ рата са Бугарском“. — У 76. броју по немачком написао К—и М—ћ: „Мрачне тачке по различним областима“, а од М. има две песмице. Под „Књижевност и песништва“ приказује А. М. М(атић) напистиј о. срп. вел. гимназији у Н. Саду и о срп. вишк. девојачкој школи.

Браник (бр. 64.—76.) има у листу 64. бр. „истинити цртеж из ловачког живота“ од Мирка: „Први пут у ђаци“; у 65. красан листак од Н. Ј(оксимовића): „Ђудит II. краљ баварски“. — М. С(ави)ћ наставља низ својих листака: „Из прошлих дана“ у 66. и 67. бр. с XI. сличицом: „Да се мало прођемо“, а Н(иколај) В(учетић) (у Срему) написао је неколико красних речи у спомен преминулог младог предног Бачка Бранка Константиновића: „Зар нам се дружче баш не да?“ У 68. броју превео је с немачког р. од Сахер-Мазоха цртицу: „Tessék“. — У 69. има од „Љубинка у листу цртица: „Неуротан човек“, а под „Просвета“ написао је псеудоним М. Еван приказ на књигу нашег сарадника П. Адамова: „На сељу и прелу“, што је изашла нашим издањем. — У 70. и 71. листу пише Опреница: „Тужну успомену“, (ту се у два маха потиралa потребница: „Астара“, а треба „Астарта“, јер тако се звала феничанска богиња љубави). — У листу бр. 72. има красна цртица: „Ивањ-дан“ од М., а у 73. преведе Дејин цртуу: „Ленотица“. — У 74. пише Опренаја елику: „Лепа Душанка“, а у 75. и 76. нети: „Из ратних бележака.“

Напредак у 16. и 17. броју наставља а у 18. довршује чланак „Позоришст и занимање (интерес)“; на крају је под чланак потписан Јул. Кемпе. Настављен је у сва та три броја и чланак Јос. Кирина „Развитак хрватског пучког школства, нарочито у препороду нашег народа“ и још ће се наставити. У 16. је броју саопштена расправа Антуна Иргољића „О унификацији школ. закона“ а у „Viestniku“ међу „Domaćim viestima“ читамо у том броју, да је умрло А. Хочевар, млад мајстор, од којег су пре кратког времена у накладн браће Јовановића напшле композиције: „Да-л' та“ — и „Небо моје“. У 17. броју извештава Пајо Вељка, тајник учителског друштва подјужније варошкинске о састанку тога друштва а Буро Кутеи саопштава нападан из одборске седнице савеза хрватских учителских друштава. Има даље у том броју још нешто о питању ратарских продужница, које је већ било расправљано у „Напретку“. У 18. броју има „Глас на Крајине о унификацији школ. закона“ од Ивана Деачића, па „Кратко напомене о фито-географском калету у Подгорје“ од Драгутина Хирца, и опет Буро Кутеи саопштава извадак из записника одборске седнице савеза хрватских учителских друштава. — Број 6. „Књижевне смотре“ региструје и оцењује садржину „Гласника хрватскога наравословног друштва“ бројева 1.—3; даље је ту оцењена књига: „Paedagogische Vortrage ueber die Hebung der geistigen Thaetigkeit durch den Unterricht, von Dr Otto Willmann. што је недавно у Јиском напшла у другом издању; најпосле је у овом броју још приказан и „Smailagić Meho“, што га је забележио Краус. Међу „Књижевним виестима“ препорућује се издање Вукових дела а под рубриком „Књижевне новости“ има библиографија најновијих хрватских и српских књига.

Лиечнички viestnik наставља у 6. броју чланак дра Милана Немчића, у којем је говор о беснилу. Има даље у том броју чланак дра Виктора Струпља, практичног лечника из Грања, који расправља „Непрестано бљување трудних жена“. На трећем месту саопштава др Херман Гринвалд, подијупанијски лечник из Слатине, случај беснило код једне жене после двадесетмесечне инкубације. Затим долазе редовна здравствена извешћа, за месец мај о. г. и од јиског године о Стеньевачком заводу за умободне и о болници Белошевској; још је у том броју преглед епидемичких болести, па есенографске вести од месеца маја ове год., и распрашне и ситне вести.

Iskra има у 11. броју овај садржај: 1. Руски романи. Л. Толстој, по Француау Vogue-у, који је у Revue des deux mondes саопштио нна чланак под насловом: „Les écrivains russes contemporains“ (в. број 2. нашег листа на страни 66.) и оцењо Гогола, Тургењева, Достојевског и Толстоја, а пре месец дана, шест ли недеља надао књигу „La littérature russe“, пише С. Морски (још ће наставити). 2. Пута М. Павлиновића (г. 1867. 75.), наставак из 10. броја; опде је реч о Комлетинцима, Отоку и Градишту, све самим ратничарским местима. 3. „Полиција“, песма Сељанчића Вацка Михаљевића. 4. „Прва књижевна радња у Бугарској“, пише Р. у Сеху. 5. „Сеоски збор“ од Ф.—а. Међу „Viesti“-ма објављена је и књига нашег сарадника П. Адамова „На сељу и прелу“ и укратко али прло повољно приказана.

Садашњост има у подлиску 22. броја причицу Бјерстерна Бјерсона „Верност“ а 23. и 24. опет приповетку Бјерстерна Бјерсона „Тронд“, обе у преводу Јована Радивојевића Вачића. У 25. је броју почела доносити и у 26. наставља „Фабричарски лебац“, од Л. Рајна (још ће се наставити).

Бачванина је овог месеца изашло пет бројева и то бројеви 23.—27. У подлиску броја 23. шали се Ага у своју обрану са „Мало више истине“, у 24. нети хумористичне приказала нека дневна питања; у том је броју у подлиску још прештампана из „Заставе“ историјска скица о владарима, који су умно обољели; у 25. је броју почела и у 27. је настављена слика из живота „Прилика-одлика“; у 26. је подлиснак „У сватовима — кроз тарабу“, од Л. Нанчића; у 27. осим наставка „Прилика-одлика“ још реферат о школској свечаности тамошње више девојачке школе.

Српски лист у бројевима 22.—25. наставља Бјелановићеве успомене с пута у Црну Гору под насловом „Дан девети“. Тај лист је у 22. броју почео доносити латинициом прештампану из нашег листа студију поштованог нашег сарадника дра Лазе Томановића: „Фра Андрија Качић према Србству и Хрватству; студија је настављена у 23. и 24. а довршена у 25. броју.

Панчевац је 10. број датирао 1. јунија а према означеном времену излажења требало би да је тај број изашао 20. маја. У подлиску је настављен „Кенеки двобој“ од Сахер-Ма-

зоха. 11. број нисмо добили а у 12. (од 20. јунија) довршен је превод „Женског двобоја“.

Глас Црногорца има у 22. броју у подлиску: „Мудрост у животу“, увод, по Шопенхауеровим „паегга и paralipomena“, преводио С. М.; у 23.-је броју у листку посветна песма „Балканске царице“ краља Николе у талијанском преводу Варшавите Цезара Тондинија. Читамо ту, да је песник краљ преводиоцу том даровао једну књигу своје „Балканске царице“ и том му приликом написао талијанско писмо, које у српском преводу гласи овако: Пречасни оцу Цезару Тондинију де Кваренги, Варшавити, у знак особитог штовања и пажљале за лепи и верни превод посвете оне драме. 24. је и 25. броју листак: „Покушај на библиографију о Црној Гори“ (још ће се наставити) а у 24. има још и честитка црногорском краљевском наследнику Данилу Александру на петнаести му дан рођења; честитку је ту спевао Р. Р.

Србобран у је подлиску 121. и 122. броја дошао с немачког преправљу причу „У бици на свакљења“, а у 123. опет по немачком „Друштвене лажи“; 124. и 125. дошао је преводу причу М. Е. Сватикова Шчедрина под насловом: „Данаји спасија“; 126., 127., 129., 130. и 131. дошао је преводу „У кочени поглед“ од Charley'a; 132. „Гатку о двома краљевима“ (шпањолском Алфонсу XII. и баварском Лудвигу I.) од грофа Николе Ботлена; у бројевима 133., 134., и 135. нашао је места превод Мошканзкогог „Лу̀ка“. — Тај лист региструје мало те не редовно садржање књижевних листова наших.

Гудало доноси у 6. броју на првом месту стручну расправу из Младенова пера под насловом „О правцу и саставу програма наших певачких дружина.“ Укратко је затим оцењен прилог овом броју, наиме „Литургија, лакот слога на три мушка гласа, оp. 12. Роберта Толитгера. Под рубриком „Прегрес“ објављено је и стручњачки оцењен Милчинског лик „Молитва“, што је у 16. броју нашег листа штампан. Даље су реферата: о прослави двадесетпетогодишње смрти Сметаново у Прагу, о Славјанском у Паризу, и како чешки Dalibor уздиже Славјанског и његов збор. У „Критичком веснику“ укратко су оцењене Хочевареве композиције „Да-л' то“ и „Небо моје“; међу „Забиркама“ има до петнаест занимљивих белешчица на музичког света.

Право је са тога, што уредник месеца јулија неће бити у месту, изашло овог месеца у дуплој свесци као 6. и 7 број. Свесци је тој садржај ово: „Служба логотета (или великог логотета) у старој српској држави“. Прилог к тумачењу Душанових закона, од Стојина Новаковића (види 22. број нашег листа на страни 737.); „О каженьу дволбја“, од Р.; „Интерес на повајмљени капитал“, пресуде Мил. Р. Весњића на чланак Николе Каштановића, који је прошле године у 6. броју „Права“ изашао под горњим насловом; „О достојанству судца“ (из Мјесечника)“; из Ијерингова „Духа римског права“ настављен је „Појам права“ и то овде „формални моменат права“; довршено је Зиберово „Упоредно изучавање прибитног права“. Под рубриком „Књижевност“ упоређује § 8. на Манхеина правнике на Холцендорфово дело „Handbuch des Völkerrechts auf Grundlage der engen. Staatspraxis“.

Одјек је у 22. броју довршио превод предавања проф. Бала „О границама људѝма“. У истом броју под рубриком „Књижевност“ доноси садржај „Тежака“ и „Права“ на мај на преповрућује „Тежаку“, да што већма пази на „лепоту и чистоту језика, а уз садржај „Права“ обраћа пажњу на „отворено писмо“ К. Д. Јездића (види 24. број нашег листа на страни 799.). У бројевима 23—32. нашао је преводу „Моја женидба“, коју је написао Т. Стуи; осим тога је од 23—30. броја свештен „Живот и рад Ернеста Хекела“, по Карусу Штерњеу. Под „Књижевност“ објављен је у 23. бр. превод Његових „Јадника“, и то X. и XI. св. тога превода; Прва св. тог превода угледала је света још пре 14 година а девета је свеска изашла још 1879. год. Сад, читамо ту у „Одјеку“, преводилац Мита Ракић обећаје, да ће сваких десет дана издати по једну свеску, док не истера до краја. У истом је броју регистровани садржај 8. броја „Невена“ на је том приликом у опште са свим умесно примећено нашим дечијим листовима, да не би ваљало примати и своштавати од прво младог света прилоге. 24. број региструје 9 број „Босанске виле“ и 23. број нашег „Стражилова“ на нам замера, што смо се спотакли о оне његове речи, које је у 7. свом броју рекао за „Стражилово“, „Јавор“, и „Бриљан“ види 19. број нашег листа на страни 640.), кад је у 5 броју „Одјека“ „Стражилово“ лепо било оцењено На то немамо приметити, да 5. број „Одјека“ нисмо добили те за ту оцену не знамо, а што се осталога тиче, ту се не мислимо упуштати у беспередметну расправу, само нека нам је слободно изјавити, да по нашем мњењу „не баш одличан“ и „у главном добар“ није један те исти појам. На приметбу, да би овакав наш „месечни преглед“ њлао бити потпунији и да би бар сви књижевни листови у њему требали бити поменути, одговарамо, да је с наше стране учињено све, што се само дало, на да овај преглед буде колико само може потпунији, не нисмо ни крили, што се баш неки Београдски листови моли нашој у погледу њиљања у замену учињене неправити. — Још је у истом броју под рубриком „Народно позориште“ оцењена Огрегињена „Шокица.“ — У 27., 28., 29., 30. броју оцењен је превод Блашове „Историје десет година. 1830—1840.“ (види 21. број нашег листа на страни 705.) Оцењивач Анд. потањко и исцрпно доказивши недостатност превода изјављује, да преводилац није дорастао свом послу. У 32. броју регистрован је 6. број „Тежака“ и 25. број нашег листа а објављен је позив на претплату на **„Мушу“**, лист за шалу, ѕбилу и сатиру, који ће излазити у Београду, засад једанред недељно, а чим се јави довољан број претплатника, и двапут на недељу по исту цену, наиме по 11. динара годишње. Уредник и власник је Мита М. Аврамовић а за Дустро-Угарску прима претплату књижара Милоша Грабовачког у Земуну.

Општина /орган српских радикалаца/, лист за политику, науку и књижевност, излази понедељником, средом, четвртком, петком и недељом на читавом табаку под уредништвом Пере Тодоровића. Година I. Цена: за Србију 24 динара а за Дустро-Угарску и друге земље 34 динара годишње. Добили смо бројеве: 42., 43., 45—48. У подлиску бројева 42. и 43. сравњује се већ у настављима Кирстеов превод „Горског вијенца“ са изворником а местимице и са руским преводом Гербељовим, а подлистак бројева 45—47 доноси изворну приповетку из народног живота под насловом „Тестерак“ (још ће се наставити); бр. 48. има у подлиску „Писма из Немачке (из Минхена) о пивском крљу“ (Лудвигу I. баварском).

Сарајевски лист. Изашли су овог месеца бројеви 68—80. У листку броја 68. реч је о животу и раду † Леополда Рајкеа (латиницом). 70. има прачу „Кобна шала“ (ћирилицом; по руском); 71. превод америчанске шале Марка Твена под насловом „Заразна пјесма“ (латиницом) 72. и 74. на „Одјека“ прештампан превод предавања професора Бала „О границама људѝма“. бр. 75. на предавања А. Пихлера „Голубови листоноше“ (латиницом, прештампано из „Народних Новина“); бројеви 76. и 77. приповетку Драгомира Брлника „Мјезимче“ (ћирилицом); 178. „Чува тајну“ од Жака Нормана (латиницом); 179. „Мој ђак“ (из приповедака једног каплара, ћирилицом) од Б.; 180. ноћиште „Мртвачка њова“ од Charley'a (латиницом.)

Гусле. Бр. 3. има овај садржај: „Потрагушке“ 1. песма од Обрада: „Стара луда“ и „Поздрав“, песме од Лутомирског; „Мајште“ (Надеси) од Ларе; „Дарвин и школа“, од Јове Миодраговића. [Тај је чланак понуђен био Матици Српској за Летопис, али је према оцени Андрије М. Матића одбијен и враћен писцу. Сад писац у примедби одбија приговорене оцењивачеве, које је оцењивач учинио таме, што је подвлачио и са стране прекачио неке места]; Наше нове оригиналне шаљиве игре. (Ту је оцењена шаљива игра Манојла Ђорђевића Празренца под насловом „Дванаест“ на се замера управи краљевског народног позоришта у Београду, што тај комад још није онде изнесен на позорницу). Међу вестима из књижевног и уметничког света регистрована је „Брњална“, наше „Стражилово“, „Босанска вила“ и сложитено је много белешака о књижевности и позоришту, укратко је врло лепо приказана и књига „На сељу и пољу“ сасвим напослетку под насловом „Критика и Гусле“ обире се уређивање на наш лист, који је у месечном прегледу за месец мај са неколико општих приметаба пропратио „Гусле“, па прети, да ће у идућем броју свога листа дати са новом дозом „шљуза“. (Ту немамо најзвати, да наш сарадник Милан Савић не ради на месечном прегледу, који у нашем листу излази, дакле да је уређивање „Гусала“ неправедно напериво коље на њега. Неправедно је ту оптужено и уређивање овог листа, као да је лист свој обуставило шаљатељ у замену „Гусалама“ из неспецијалности или супарничке зависти). Даље је у том броју сложитена приповетка Бранчевића под насловом „Дарника“ (приповетка је тој предмет истинит догађај); продужена је затим „Баштина“ и отпочео је чланак Космајског „Монопол“, у којем се, као што уређивање „Гусала“ вели, доказује, да се државне финансије могу најлакше побољшати, подиђи, дефицит покрити а и производња подиђи на савршенији степен, ако би држава узела у своје руке монопол.

Региструјемо онде и другу свеску **Старинара** српског археолошког друштва, која је датирана 1. јунија а донеси овај садржај: 1. Српске црквене старине на будим-пештанској изложби (наставак) од Михаила Валтровића. 2.) Прилози за палеонтологију српских земаља, од Ј. М. Жујовића (са 2 литографисане таблице). 3.) Манастир св. Петра (на изласку из клисуре дрегованског) од Марка В. Спужајића. 4.) Српски натписи у Херцеговини, од Вида Вулетића-Вукасовића. 5. Дописи. Манастир Горњак, од Михаила Ст. Рашића. Уз овај опис додан је и осмо старе цркве манастирске. — Краљ Ренат на Шипању народословне белешке) од Вида Вулетића-Вукасовића и 6.) Разне вести. Одавде видимо, да је краљ Милан даровао народном музеју велику збирку српских, бугарских и влашких новаца и друге старине: српске, грчке и римске. Нумизматична збирка броји 1431 комад, од оних 1363 српска, 45 бугарских и 25 влашких. Међу златним новцима има један краља Уроша II. Малутина и он чини нову врсту. Најпосле има од Душана и то као краља 2 врсте у 15 комада, а као цара 3 врсте с латинским натписом у 6 комада и 6 врста са српским натписом у 1070 комада, међу којима има много нових врста. Збирку је ту прочуно и уредио Љуба Ковачевић, па је на његовог списа и „Старинар“ навео ове белешке. — Од осталих старина, које је даровао краљ Милан, има једна бронзана статуа Хракловића, једна фибула од бронзе, три претена, сребрн печат војводе Јована Протића, и осим још неких старина и златан запон хумског кнеза Петра. — Уједно јавља „Старинар“, да је српско археолошко друштво добило државну помоћ. — На коришћена пастањем је списак чланова утемељавања и помагача.

ГЛАСНИК.

(Покрет у карловачкој богословији.) Дознајемо, да су слушаоци српске православне богословије предали овог лета ректору своме молбеницу, управљену на архијерејски синод, којом моле, да се отвори богословска библиотека и да се успостави катедра рурварне економије и хигијене. Ректор их је одговорио, да им је народна и патријаршка библиотека отворена, а остало да ће решити синод.

(Западно-православна црква.) Изгледа Овербек обратио се на све св. синоде источно-православних цркава с апелом за западно-православну цркву, те је подпео на одобрење и црквену службу, која је готово сасвим једнака са старом службом православном. И наш св. синод у Карловцима одобрио је ту службу, као што су је одобрили и остали православни синоди.

(Вера православна се шири) у Бечу међу браћом Чесима. Тога ради је склопљено и друштво „Једнота“, где је др. Живна предавао о томе, да је св. Вечеслав, чешки краљ, био православне слов. вере, коју су проповедали св. Ћирило и Методије.

(Цар-Душанова застава) развила се 9. маја о. г. пред пут и у Америци у Белмонту близу Сан-Франциска. Чланови „српско-црногорског добротворног друштва у Америци“, њих 600 на броју, са знацима друштвеним славили су мај, по улицама Сан-Франциска свирали су до жељезнице песме: „Радо иде Србин у појишке“, „Већ се српска застава“, и „Напреј застава слике“. Носили су две заставе: српску Душанову и слободну американску. Друштво је своју забаву, као и досадање „Српског Листа“, добро провело. — Здраво, браћо српска с оне стране океана! Српска вас свест никад не остављала!

(Српска академија за науке и уметности и универзитет у Београду) отворике се весто „Српског ученог друштва“ и „велике школе“. Спремљен је предлог о томе, који ће министар просвете Кујунџић поднети скоро народној скупштини.

(За Гундулићев споменик) скупљено је, по Гл. Дубр.“, 2866 фор.

(Петстогодишњи спомен косовске битке) има да се прослави 1889. у Раваници у Фрушкој Гори ово кивота цара Лазара. Ове године приликом манастирске славе о Видову дне донесе тамо предлог Јаша Стојковић, новосадски занатлија, а потпомогао га проф. Милан Јовановић и присазали сви скупљени, да се о Видову 1889. приреди велико опште народно славље, при којем нека се покупи Срнство на свију крајева, да се приреди нарастоје јунацима, што падоше на Косову. Сложи нас, боже, и умудри!

(Лепо српски обичај о Ивању дне) почела је ове године да ушља занатлијска омладина у Врнцу. У очи Ивања искупише се тамо многи око Бранкова студенца, заналише на њему фењер, окитише студенац ивањском цвећем, отпеваше неколико песама и мирно се разиђоше. Лепо српске обичаје треба неговати; они ће нас сачувати!

(Српско новосадско певачко друштво) предало је прни дан Духова велики и врло укусно израђен табло својих слика с натписом: „Своме драгом председнику др Јаши Стаиојевићу у знак искрене захвалности српско новосадско певачко друштво 1886.“ Председника поздравно је у име друштва вредни толикогодишњи члан проф. др. Ђорђе Дера речима пуним захвале и тоиле благодарности, на што је председник тронут тако одговорио, да се и многи чланови нису могли уздржати од суза. Нека бн овај красни акт скромног признања према вредном председнику био јемство, да не

пачко друштво у Новом Саду још дуго постоји и што боље напредује!

(Заједнички састанак после 10 година) славили су о Духовима они ученици срп. вел. новосадске гимназије, који су 1875. положили овде испит зрелости, и данас су људи, који већ заузимају у друштву свој положај. Што се онда наверили, оне су године одржали у Новом Саду. Састали се и оживели спомен на гимназијски живот и испричали свој живот за то десет година. Неки се за то време ни видели нису, па се једва и познали. Први дан Духова били су у цркви, други дан на Стражилову на Бранкову вису, а трећи на гробу свог упокојеног друга Мате Радошића. Заиста лепа слога, па још кад кажемо, да су окупљени дошли са целом својом породицом, то је још веће хвале вредно, да одмах реч. Тако треба неговати љубав, што се у Ђачким скупштинама зацвиле, на њезо и у јавном животу чврсте друкати један уз другог. Ђачке успомене су толико јаке, да ће појединцу само сјачати!

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Наш цењени сарадник **Панта Поповић**, рад је да као засебну књигу изда своју дивну приповетку са села под наслоном **„Живио Радаја!“**, која је у нашем листу угледала света на позивље на претплату. Њезин њезов гласи овако:

У „Стражилову“ изашла је у бројевима од 17–26. моја приповетка под наслоном „Живио Радаја!“ Ту сам приповетку намењо био за Књижевњену библиотеку за народ. Слушао сам толико пута, а и читао сам поврде, да с оне стране Саве нико не уме тако згодно писати за прост народ као ја, те сам дакле да би било уштрб, да и ја што напишем за Књижевњену библиотеку, и ту сам исту приповетку послао Матици Српској, да је уврсти у ту библиотеку. Али смо се и ја и Матица у томе преварили, те приповетка та не досле опамо, куда јој је намењено било. Има једна латинска пословица, која каже, да и књиге имају своју срећу и несрећу као и људи. Тако моје књиге код Матице немају среће. Приповетку моју: „Какав је ко, онако му и бива“ одбила је Матица, а кад сам је напштампао, дошла се на све стране, и учено друштво у Београду наградило је исту са 21. дукатом из Коларченог фонда, а српско министарство просвете откупило је за премије деци 1000 оксемплара. Тако и сад стижу ми гласови са толико страна, да приповетка „Живио Радаја“ и самој високоумној господи на још и члановима књижевног одељења Матице Српске особито се допада, а, што ми је најмилије, трговци, занатлије — пиори — јеагро народа — кажу за исту, да само такве може бити. За доказ томе наведићу нешто из писма Илије Милићиковог, занатлије на Мелеиади, који вели, да је „Стражилову“ украс приповетка „Живио Радаја“, па ме позива, да и ја што напишем за Књижевњену библиотеку те каже: „За пратим ваш рад већ од неколико година, али равна вам међу онима, који пишу за народ, нисам нашао. Ја сам мајстор човек, али ви сте прави мајстор приповетке на српског народног живота.“ На неки прочуени музова наша пишемој се ка ово, и кажу и доказују, да није тако, то ништа не чини, ја и не пишем за велику господу, него за мале људе, зајдаље до попа и учитеља, у наше крајеве ја не узлеком, ма да би моја „Бардјактар Бојана“ могла прастати и на краљеве дворе. Није у реду, истина, сам себе хвалити, али није у реду ни своју сиску под рукама мећати, доста што је и други покланају. Ја не продајем мачка у џаку. Дао сам приповетку своју најпре у периодичном листу штампати, а сад сам наумио, да је у засебној књизи прештампам. Нека дакле свако, ко и критичари од заната, уму је на сито и решето до рока за уписивање, који одређујем до краја септембра ове године, те ћу радо према пријатељским примедбама што изменути или поправити. Ја држим, да ће иста приповетка бити врло исодна за пређе у сеоским школама, а особито у недељним народним школама, за што има свако из народа право да о њој своју реч каже, да би тако могла иоаки права књига за народ, а не само по опом, што се на корице сличним књигама меће. Надам се по томе, да ће и сам митрополитско-школски савет препоручити је општинама школским, и да ће министарство просвете у Србији опет бар 1000 примерака откупити, а добро би било, да и Матица потражи пута, како би и она могла приповедн, да иста што дубље у народ продре, те тиме да доказе, да немам право, што држим, да је друго нешто узрок, што је није примила у Књижевњену библиотеку, а не што би иста нашла више од 5 табака; јер сад се види, да неко више бити. Књигу ову наумио сам штампати у 5000 оксемплара (и „Какав је ко“ — штампана је у толико, а „Бардјактар Бојана“ и у више, а ако одиан њоле добар буде, штампаћу је у 10.000. Да је среће, књиге за народ требало би да се штампају у 50—100.000 комада. Цена ће књиги бити 30 новчића. Молим дакле све оне пријатеље народне, који верују, да су популарно написане књиге преча потреба за народ, да сваки приноде да у свом друштву пажуни што наше претплатника. Претплата или бар трећина унапред нека се шаље мени под адресом: Panti Popović, Bács-Petrovo-Selo (Hungaria. Награду ћу скупљачима одредити према броју претплатника.

У Петровом-Селу, на Петров дан 1886.

Панта Поповић.
парох.

— 132. свеска народне библиотеке Браће Јовановића донеса одабране приповетке Мавра Јокајеје, превод с мађарског. У тој су свеоци приповетке „Нечиста сила“ и „Болинар“, а започета је и приповетка „У старом дворцу“.

— У Београду је из краљевске српске државне штампарије изашло неки дан први део економије расправе Мате Радосављевића под наслоном: „Еволуција српске задруге.“ У првом том делу расправља писац ток економног развитка и постанак задруге.

САДРЖАЈ: У шуми. Песне Љ. П. Ненадовића. — Народно славље. Ђачки спомен из Фрушке Горе. [Наставак.] — Побратим невера. Новела В. М. Мильковића. [Наставак.] — Ирина. Новела Святолука Чеха. Превео П. Надежки. [Наставак.] — Изгубљена земља. Идет у српеску шумадију. (С француског.) (Свршетак.] — Књижевност. Оцене и прикази. Die serbischen Dynasten Crnojević. Оцена Александра Сандића. I. — Листић: Месечни преглед периодичне српске и хрватске књижевности. — Гласник. — Књижевне новости.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву и претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 29. У НОВОМ САДУ 17. ЈУЛИЈА 1886. ГОД. II.

ПАСТИР ИЛЕ.

Леже Иле на зелену траву,
Кабаницу метнуо под главу,
Гледа сунце, што ће већ да седне...
На очима две сузе му ледне.

Дањни занад руменом се осу,
Тихи лахор пирка му у косу,
Југу греде лагани облаци,
Што су бели к'о његови јањци.

Дубоко је Иле уздануо,
К'о с животом да би с' растануо,
Извадио врулу из прслука,
Свирао би, ал' дрхће му рука.

Дрхће рука — ал' не дрхта дуго:
„Крени стадо према селу, слуго!
За тобом ћу устопице и ја...
Ал' ме луто ује она змија!"

Беседио, па у врулу дуну,
Диве јој се тичице у жбуну,
Звуци вруле, као туге грло,
Разлежу се врло лепо, врло.

Не мож' поток лепше да жубори,
Не мож' лепше ни славуј у гори, —
Звуци вруле ка' да душа јеца,
Коју туга гњечи и пресеца.

Бели јањци скачу, блеје, мече,
О врату им ситне бронзе звече,
Штркљају се по зеленом пољу,
Обиграли сву шарену долу.

Танка врула сад још лепше свира,
Вила не мож' драже са извира,
Када песму чаровиту вије...
„Шалај-далај! Ни бриге ме није!

Нек се уда неверница лепа,
Нека срце пуца, нек се цепа,
Песма ће му мелема да пружи,
На певање и онда, кад тужи."

Кад стигао у бело сеоце,
Терајући лакоскоке овце,
Опет свира, ал' још никад тако...
Ко га чуо, чисто би заплак'о.

Чу и Злата свог доброг драгана,
На полети к'о тица лагана,
И пастиру паде око врата:
„Иле, Иле, јабуко од злата!

Ма тако ти и крста и бога,
А како му веровати мога'?
Ох, та ја сам!... Али нећу више!"
Лепа Злата дробне сузе брише.

Иле не зна шта ће од милоте,
Срце му се из недара оте,
Оте му се од радости веље:
Жарке му се испунише жеље.

О Духових дођоше сватови
С кумом, свињом, девером, с' хатови,
И одоше уз клик и певање
У црквицу белу на венчање.

И сретан је, сретан добри Иле,
На рукама красне своје виле, —
Сретнијега баш нигде пастира:
У врулицу сад још лепше свира.

Мита Поповић.

НАРОДНО СЛАВЉЕ.

ЂАЧКИ СПОМЕН ИЗ ФРУШКЕ ГОРЕ.

(Настављак.)

Тек се сунце промолило било, па рони, као окупано чедо, из ведра неба, а ми одмакли из села, па ушли у гору зелену.

Позајми ми за часак гусле твоје, Бранко, — не, да тебе тек прославим, . . . та, слава твоја бруји и разноси се с врх Стражиловачког Виса широм на све стране српског света, — и брујаће и разносиће се, »док се пева . . . .« Позајми ми их, да опевам опет један делак горе фрушкогорске. А уздарје нек ти буде један споменак више у омладини, којој си певао, те је пробудио.

„Тице поју, горе стоји јека, — — —
под ногама она росна трава
а са стране брда мирисава, — — —
па што даље, све то убавије:
како само долина се вије,
како гора подигла се пусти,
лиши цвета цветићи миришу,
а уз мирис ветрићи уздишу,
а уз ветрић коси поклицују,
уз косове браћа подвикују:
„Ао данче, зла си ми био!“ — — —

И опет, — а има, бојим се, загорелих »моралиста,« који ће замерити, што се млада срца раскликћу и у овако побожно свечаној прилици, — и опет . . . Та, је ли нужно, да напоминьем, како је неоправдано, како је тесногрудо захтевати, да се младост пригне, па ма и у овакој свечаности, под теретом ваљда клетве косовске, те да на голим коленима зар пузи у хаџилук до светиње с погнутом главом, с погледом упртим у црну земљу, са срцем распорени болом, а из њега да пљушти покајничка грешничка крв? Па да нема зар очију, да се напајају изобиљем природне лепоте? Зар да стегне срце, те не откуцне живље, кад му толико миља прожима млађану крв? Раскините мост, који спаја унутрашњост младе душе, искру божанску, са спољашњим дражима природе храма божијега, . . . загàтите уставу на бујном потоку, у ком струји и брзгà машта, нада, уздање . . . све, што крење снагу на рад, што потпирује искру бесмртнога огња, што тиња у њој . . . раскините тај мост, загàтите ту уставу, — спутали сте младост у кругe, а у кругама ће да окржљави подмладак, . . . одузели сте јој животни сок, без кога ће подмладак бити нам наказа. Така света и узвишена места, као што је Раваница са ковотом последњег цара српског, последњим издан-зраком сјајног сунца српске силе и славе . . . као што је од новије доба гроб на Стражиловачком Вису, где жељеног мира најпре последњи земни остаци првог у ученој српској омладини прослављача »чарне горе и њене слободе,« првог, што рекоше, »прослављача бујне младости, природне дражи, и оног љупког миомиља, што се онако дивно расцветати могао само под ведрим осмејком дивне нам народне песме, а на недрима слободне природе, — то нису више г р о б о в и, у којима леже самртници, па да к њима треба ићи са песмом самртницом, а враћати се с њих са сузом туге и жалости за покојницима, него су в р е л а, камо зар младост треба да иде са живом надом, да се тамо напоји љубави према оним светим идејама, за које негда душе оних сада мртвих скелета живљаху, бораху се и умреше, па да се отуд враћа с песмом васкрсном, са тврђом очеличеном вером у васкрс и д е ј е.

Па не замерите, ако на таком путу падне и по која лака пошалица, невина несташица. Неће оне ни омладини ни народу обесветити нити ишчајати осећаја, што их треба да има према величанственим успоменама, јер су те дубоко . . . дубоко урезане у срце и душу. И омладина и народ има свој начин, којим одаје поштовање према оному, према чему треба да одаје, али хоће и слободно срце и поглед.

Не замерите, него је пустите . . . ! Не, не! Сами в о д и т е омладину и сами руководите народ, ви, којим су поверени, путом правим, путом, којим ваља да ходи, па да не скрене. Видели сте дивљи поток планински; видели сте силну реку! Па да није вредних руку, да их руководе, и поток и река остали би само за то на свету, да извиру и увиру. Тек и она поворка наших дана и година од колевке до мртвачког сандука није живот, ако у њима нема борбе и одушевљења. А борба и одушевљење без правца нема праве цели, па без потицања мора бити спотицања.

Што смо имали, у гробљу нам је. Што можемо имати, у омладини нам је и у нама самима. Никоји ваљда народ нема гроба, за који га таке успомене вежу, као што је нама наша Раваница у убавој Фрушкој Гори. Па да л' умемо да га ценимо и уважавамо до-

стојно? Што је Хришћанству свети гроб у Јерусалиму, то је Србству ковот у фрушкогорској Раваници.

Народно славље око цар-Лазарева ковота мора добити други вид, па да буде сасвим достојно онога спомена . . .

Раду и Славујку не сретосмо, нити они нас стигоше. Зајамачно су одмакли, док смо се ми ипчекивали.

Час уз брдо, час низ брдо, час гором час пољаном дођосмо, а ни осетили нисмо, под сам манастир.

Са западне стране манастир Раваница нема тако величанствен изглед као с источне. Унаоколо ћелије калуђерске и економске зграде, а између њих врх црквене куле, у коју је упрло јутарње сунце с истока.

Али се и ту слегло светиње и кола, које око оне чесме, које по побрежју испод гранатих хладовитих дрвета, стогодишњих дубова и оранја. Но тек доле на пољани с десне стране оног красног реда високих јаблапова, што воде уз низбрдицу у манастирску порту, и тамо у равницу пут села Врдника ниже манастира згрнуо се бели свет. То мушко то женско, то старо то младо, гамиже, па изгледа из далека као ливада, по којој се просуло шарено цвеће, па се делује и комеша. А зуји и бруји то ларма то песма то свирка то запомагање силне просјачи тамо, па се слили сви гласови у неразговетну грају, те зуји . . . бруји, као кад по цветној ливади попану вредне чеде, те разабираш само зуку неизбројног роја.

Где се појавимо само, згрће се свет око нас; но нам свако скреће с пута. А ми као осветници поносно и победоносно корачамо, па невамо све се расположе. С песмом тако улегосмо у саму порту. Ту се већ не да одржати ред, јер осим колачарских шатара начичкало се света, да јаје бациш, не би на земљу пало.

Око цркве полегали, па се испречили болесници, још сад места да ухвате, кад се после службе понесе литија туда, па преко њих пређе.

Са свију страна надолази све више и више светиње.

Црквена врата широм отворена. На њих куља свет то у цркву то из цркве. А све се гура и провлачи пред олтар, пред иконостас, где с десне стране између царских и јужних врата у ковоту почива тело цара Лазара. Све то прилази тамо, да се бар поклони светоме ковоту, ако од навале силне не може да дође на ред, да целива светитељеву десницу. На ковоту и испод њега је силесија скромних дарова побожних душа, ту лепих шарених српских пешкира, ту комади тешка српског платна. Око ковота свечана тишина. Ако што чујеш, то је дубок побожан уздисај, а кроз то јекне повчани дарак, што га милостива српска срца дарују у тас на свети манастир. Целивасмо редом и ми један за другим.

Тргох очи, а чело главе Лазареве стоји војник у аустријском војничком оделу. Капу држи у рукама, а руке отпустно, па прислонио главу, те гледи готово нетреницице у сухе руке у ковоту. Трже и он случајно поглед, а погледи нам се ухватише.

Познадосмо се. Беше то Рада.

Познадосмо се и поздрависмо, али не осмејком, не речју, не покретом и једне црте на лицу. Поздрависмо се — мишљу. На лицу његову сећаше озбиљност, као што приличи месту, на ком се састадосмо; али с озбиљношћу беше помешана и сенка оне петвековне сете српског народа заједно са оним тврдим поуздањем, што толико пето векова челичи српски народ, кадгод упре поглед своје душе у будућност, у бога. А иза тога тавнога, те ипак тако прозрачног вела, чини ми се, прозрех у душу његову, па као да нам обојици у исти мах пуцкараше у души клетва цара косовскога. Струјаху и брујаху оне ужасне речи кнез-Лазареве, којима позиваше народ у бој на Косово, — као што у планини почне да се крши и да пуцкара најпре грање на врховима високих дубова, кад се преко њих залети први ударац буре сиповите, док испод њих још мучна омара и заптивена чама притисла и листак, да не трене, травку, да не живне, и цветак, да не дахне, а тице се ни живе не чују нити крекћу. Брују тако и струју и у души, — а срце мораш да заптиш, да стрепиш, да чекаш, — док извесни куцне час, да искочи из стене сабља Маркова, . . . дух се српски вине из окова, — да из мора изрони топуз Марков, . . . срце се народа српског разигра у грудима, — чекаш, да устане Марко, па, у једној руци оштри мач правде, у другој тешки топуз клетве косовске, загрми од Адрије до на врх Балкана, од Црне Горе даж до Пеште и Будима:

„Ко је Србин и српскога рода,
и од српске, први и колена
а не дође на бој на Косово,
од руке му ништа не родило:
ни у њиву бјелица пшеница,
ни у брду винова лозица!

Не имао пољског бераћета,
ни у дому од срца порода!
Рђом кан'о, док му је колена!"

Тешко оному, на кога падне мач и топуз Марков! Тешко оному, ко и онда клетве те не буде чуо!

Окамо-те, грешници и издајице, ако још имате бога и савести у себе! Падајте на колена поред овога врела сарањене српске идеје, сарањене ал не умртвљене.

„Кајте се, док имаде дана,
док је доба, дјецо, кајте се;
кајте се, док није позвана
душа и онам', који небом тресе;
кајте се, јер земаљског стања
тајск измиче бјегућ, кајте се;
кајте се, јербо пора рана
нам' ће многог, куд за назад гре се,
Кајте се . . . ."

Доћи ће час, доћи ће извесни час, — мора доћи! . . .

Поред Раде, а тик уз раме његово стала Славујка. Привила се уза њ тако нежно, тако поверљиво, као вити бршљан уз зелени бор. Поглед јој се ушиће час у кивот, па је тако побожан, тако сетан, час га упре у лице Радино, као да га пита нешто, па на њему чита и са њега прича све поуздање и над племените душе нове Косовке девојке, која неће с кондиром у руци и хлебом пребелим блудити по пустом Косову, да по крви гази и премеће мртве јунаке, на да тражи свога војна вереника. Нова Косовка девојка ће под славолуком српске слободе венцем победе и десницом своје женске верности да дарива вереника, када јој се са Косова врати.

Боже дај и ускори!

Шта ли се, боже, тим кукуљавим старицама пређе по души, кад тако скрушено, а тако поуздано миле тој светињи српској народној? С каквом ли су вером довеле ону нејаку дечицу, што их свако за ручицу води том порушеном престолу српске светске моћи и славе, тој скинији видења српске хришћанске душе? Ено их дижу старачким уздрхтаним рукама над кивот тај. А безазлена дечица што бојажљиво што поверљиво пружају своје малене ручице, да пољубе цара светитеља.

И опет кажем: дао бих сада за оно осећање онолико века свога, за колико ме од то доба заваркивало толико суџетних нада, када бих могао повратити оне ружичасте слике млађане маште, што ми их стварале у души у том народном слављу, па ма ме за оно мало века, ако би што још и преостало, и опет варале...

Кад изађосмо из цркве, поделисмо се на више страна. Једни одоше, да потраже оца намесника, па му се пријаве, е ћемо певати службу у цркви, па да изиште и кључ, који затвара и отвара врата, што воде на црквени кор. Други се оцепише, да се побрину и за »житељске попеченије«, те да набаве јагње и што друго треба, па спреме ручка. Ревена, дакако, кућу не обара; а ми истресосмо из џепова, многи све до последње паре, да се имамо чиме заложити, а да не мољакамо од калуђера. Тек толико се уздасмо у гостољубље њихово, да ће нам дати коју мешину макар и од лошијега, макар само ради тога, што смо . . . , но, што смо — ђаци. Треће одељење, а то беше, дабогме, највеће, одосмо у пространу трапезарију, да видимо тамо ону велику познату слику косовскога боја.

Једва се прогурасмо кроз дуге ходнике, једва ухватисмо места у трапезарији. Силан се ту народ стискао. Које лактови, а још више, што пред нама и око нас пуцаше глас: »Ђаци! Ђаци! . . . Ево иду Ђаци!« — то нам је пута крчило.

Какав то понос беше у нас, што та реч имађаше толико моћи, да нам кроз таку силу и народ стазу прави!

Читао сам још као првошколац или другошколац Косте Руварца »Пут у Раваницу«: читао сам — и онда су ме мрави подилазили, кад сам замишљао себи, како то мора да изгледа.

(Свршиће се.)

ПОБРАТИМ НЕВЕРА.

НОВЕЛА В. М. МИЉКОВИЋА

(Свршетак)

V.

У кући пуковниковој све хити, све се спрема, све је весело! . . .

Да ли је све весело?

А како и не? Ено се тамо у дворани поставља велик сто, за много, много особа! У дворишту се пеку јањци, а у својој соби оправља се млада.

Па гле како се журе, гле како девојке ките младу, како јој венац невестински намештају,

а она? Што је она тако бледа, тако сетна, та удаје се, па шта ће још? Зар има за девојку и друге радости? . . .

Па је ли све весело?

Ах, није, није! . . .

Већ се сватi купе, већ се чује она стара српска сватовска песма:

„Одби се бисер грана од јоргована . . .“

Време је, да се полази. — И сватi сви весели пођоше путем у цркву . . .

* * *

У тамној собици Драгињиној седи млад један човек па се са Драгињом тихо разговара.

— Онда ја рањен паднем, но како нисам био јако рањен, наумим да устанем и да побегнем до наших. Била је магла. Јурнем онако кроз дим и пушчана зрна, не знајући ни сам, куда летим. Тек кад сам се обазрео, видим, да сам усред логора турског. »Ха, ђаурин!« повикаше они и зграбише ме. Погледам око себе, па видим, да се налазим међу аскерима, а не међу башибозуцима. То ми беше милије. Надао сам се још спасу. Па тако и би! — После четир пет дана будем са осталим робљем испраћен у Сарајево. Ту сам, сејо, робовао досада. Не треба да ти причам патње, које сам тамо поднео! — Када су мењали робље, будем и ја промењен! Хвала богу, кад сам ту! Немој много тужити, Бог је хтео да нашу мајку узме к себи, — али сам ти ја још ту!

Тако је причао брат сестри, а уз то ју је нежно грлио.

— Ах, брате, брате!

— Утеши се —

— Не, никада, — ах ти не знаш!

— Шта? Шта?

— Мили брате, узданицо моја, та ти знаш, како те ја волем, ти знаш, да бих ја без тебе умрла, пресвисла, па ипак бих волела, да се ниси вратио, — да, ја бих волела, та да си тамо погинуо, не би можда знао —

— Сестро?

— Она се —

— Шта, доврши —

— Удаје . . .

— Ко? — цикну Драгољуб.

— Анка!

— Ох! — Драгољуб се грчевито ухвати за срце, очи му се засветлише, и он се блесасто поче смејати. Сестра му притрча, обгрли га, стане плакати, али Драгољуб оста непомичан.

— Брате, брате . . . ах, шта сам учинила! јецала је бедна сестра.

— Две, три колајне . . . рат . . . слобода . . . мајко, слобода Србима . . . ej клетва, клетва! — једва је мрмљао Драгољуб као у сну, а кандиоце пред иконом св. Арханђела пуцкало је, као да је и оно делило ову ужасну тугу! . . .

— Та зар она! Она, Анка! . . . Ха, ха, ха! . . . Издаде — па се брзо трже и скочи.

— Кад се венчала?

— Сад се баш венчава!

— Сад?! — И сав се згрози.

— Брате!

— Шта, сејо?

— Божја је воља!

— Божја? . . . Да, да . . . божја, божја! — и журно метну шешир на главу, узе палицу и појури напоље из собе.

— Камо, мили брате?

— Идем Анки у сватове! — па одјури као бесан, а сестра му оста непомична, бледа и укочена, јер не знађаше, шта да чини, а савест је корила, што то баш сада брату да каже! Она је знала за силну љубав свога брата, она је знала и њу је то пекло, јер је и слутила, шта ће најзад бити!

Клекла је и молила се богу . . .

* * *

Црква К . . . . ска пуна је веселих сватова.

Светислав је блажен, он је сретан, јер је добио благо пуковника Николе, а са благом и његову јединицу. Пуковник Никола се умундурио, задео у рупицу светлог дугмета ружмарин па се радосно смеши.

Попа венчава.

»Исаије ликуј« . . .

И свечаност се сврши. Сватови чекају младенце, да их пропусте напред. За младенцима кум, старојко и остали. Пред црквом већ се чу и свирка, па и гајдаш поче свирати:

„Одби се бисер грана, од јоргована . . .“

Али се зауставише за један тренут. На црквеним се вратима указа лик са пупом брадом, у блузи и шајкачи, са три ратна одличја на прсима. Тај је лик више био сен, него човек, — наслонио се на црквена врата, па као да покушава да се прибере, да се расвести . . . Па погледај му лице! . . . Грозно! . . .

Сватови све ближе излазу.

Па између свих весељака у том красном друштву наједанпут грмну глас као звук трубе страшнога суда, те утрну у свакога срце.

— Невернице!...

Цикну млада са венцем на глави и паде на под црквени.

— Драгољуб! — зачу се из сватова.

— Па зар ти, Светиславе?!

— Полудио је!...

— Полудио?! Невернице... Невернице! Убио вас Господ Бог! — па изнемогао клоне на руке седом црквењаку.

— Пођимо до кола!

И сватови се крену из цркве, и за тили је часак порта црквена била празна, а у цркви оста само Драгољуб и стари црквењак.

— Синко, освести се —

— Клетва... клетва...

— Ходи, седи амо. Старац га намести на један банак, те отрча, да му сестри јави.

Драгољуб је седио на банку, а загледао се у нешто насред цркве. Наједаред скочи и грчевито га шчепа.

То беше венац, невестински венац Анкин.

— Венац!... О, та зар ме не дочека? Та зар ти Анка, ти? Та што ме уби... уби... Укочено је гледао у венац, па као човек, који је изгубио памет, бризне плакати.

— Светислав! Побра... Рат... и он, и он!... Ах! — и притрча олтару, клече и грчевито брзо поче се молити богу!

Црква је без људи... Овај јад нико сем бога видио није.

— Брате, брате...

— Ходи, ходи, дете моје, — мољо га је седи старац — хајде кући, хајде!...

— Кући? — окрене се и погледа стакленим очима, а испод њих видиш оне широке модре боре, које ти наговештавају лудило.

— Брате, брате, — врискала је Драгиња.

— Кући? — Ха, ха, ха! Да, на Дрини, ах, тешка рана, тешка... али ја се враћам мајци, сестри... Анки — и ту се замисли, па онда као да се опомиње, понови име Анкино.

— Хајде, хајде...

— Да, да!... ха, а Светислав? Он, је ли он био? Не, не! Па онда Анка, Анка! — и ту заћути, а стари црквењак затвори цркву. Узе Драгољуба испод руке, и тако лагано корачаху, а венац, који је Драгољуб чврсто у руци држао, тихо се лепршао на лепом и пријатном поветарцу!

— »Мајко, мајко моја, — јецала је сирота Драгиња, а крупне се сузе котрљале низ бледо јој лице.

— Утеши се, дете, утеши!

VI.

Господин Никола седи у својој соби за писаћим столом па чита писмо једно већ по трећи пут. Писмо то гласи:

»Господине! Мислим да ми је дужност, да вам о извесним стварима дам довољног уверења.

Читао сам у Х.-ским новинама о случају, који се тамо десио.

Господин ваш зет побегао је из српског рата под изликом, да је одсуство узео; онда је са лађом из Београда отишао у Панчево, а отуд у Беч, где је у мом друштву провео сво време, у ком се ратовало. Шта више, много ми је приповедао, да сте ви стара будала и глупак, да имате добру ћерку и много новаца, и да само чека, да се рат проклети сврши, те ће је за жену узети и вама окренути леђа!

Он ми је додуше друг, али ми је и онај бедник, поштени и честити Драгољуб, такође друг, и ми га сви поштујемо и волемо, а ваш се господин зет увек као сплеткаш и нитков и наспрам свог најбољег пријатеља показивао.

Имајући то на уму, достављам вам ове ретке, и молим вас, да мојој слободу извините и да примите уверење мог особитог поштовања. — Одани *Бранко В.*«

— Та то је ужасно! То је грозно!... Ej, шта сам учинио!?...

Брзо устане па похита кроз ходник, да што пре своме детету дође, да је види, јер је била болна преболна....

Анка је лежала у постељи.

Да је отац иначе не зна, он је зацело не би познао, јер је била бледа, очи јој упале, неколико праменова седе косе провиривале су испод беле марамице, којом су јој главу везали, покривена је до главе, а покривач се надиже силно.....

— Како ти је, чедо моје? — нежно је упита отац.

— Добро, оче! Надам се, да ће ми скоро бити сасвим добро!.....

— Ах, да знаш!... Чедо јадно, твој те је отац убио, ја сам узрок свему томе!

— Не, не, оче! Нико, нико није крив сем мене сâме! Требала сам клетву моју одржати, па макар зато и животом платила, али.. — и ту је бол утиша на настане мртвачка тишина!

Отац је гледао тужним очима, а срце му је болно постало камен, те се сузе и саме котрљале низ лице!

— О, моје дете, моје јадно дете!

— Не жалите ме, оче, ја ћу бити сретна,

врло сретна . . . а и . . . он . — и ту се загрцну и клону.

— Воде . . . . во . . . —

— Анка! — престрављено викну пуковник, и јурну за звонцем те слуга и служавка дотрчаше.

— Доктора, доктора . . . . .

— Ево господина!

У томе се појави Светислав на вратих, лукаво претрча постељи и ухвати болесницу за руку.

Анка отвори очи, види Светислава па се болно на њега насмеши.

— Мени је добро, — промуца, — врло добро . . . не брините се.

Анка заклони очи на за час лако заспа. Сви се разиђоше лагано а пуковник још једном погледа ћер па му грунуше сузе.

— Светиславе, рече, доктор сте, очувајте ми моје једиче! — и тихо изађе из собе.

Светислав је остао. Осврну се по великој украшеној соби, и кад се уверио, да никога нема, брзо извади писмо из џепа, и крај лампе стаде полугласно читати:

»Драги мој! Та зар није већ време, да ми амо летнеш? Знаш ли, какав је мој живот без тебе, а ти ме тако љубиш! . . . . Дођи, дођи, та ја те чекам, чекам са чежњом, да ме загрлиш, да ме пољубиш.

Читала сам твоје писмо, видила сам да ме због љубиш! Гледај те што пре свршн са оним белим прашком! — Та онда су ти новци ту, а ја сам овде — на те са раширеним рукама чекам!

Пиши одмах твојој *Адели.*«

— Ој моја мила, моја красна Адело! Ти божанствена играчице! Скоро, скоро ћеш ме видити! . . . Болест траје већ осам дана, криза је прешла, било је доста у редовном стању, може још остати! . . . Да, да, Адело, прашак, прашак! . . .

Сео је крај постеље, леђа је окренуо вратима па се дубоко, дубоко замислио. Није ни чуо, да се врата собња лагано отворише.

Сенка једна промаче, кад виде, да неког код болесника има, те се иза завесе од прозора прикри. Била је веома узбуђена, а у руци јој се блистао нож.

Светислав устаде, опипа лагано било болесници, те се тихо крај постеље стаде шетати.

— А шта ту?! Та она ме и онако никада љубила није, она ме неће никад ни љубити, а нарочито, док је онај мој зли дух у животу . . . да, да, она њега љуби! . . . А ја? Да ли икада осетих какво топлије чувство наспрам ње? Не! Новци ме примамише! Па нека умре, та мираз је мој! Јесам ли ја луд?! — Јесам ли ја крив, што је она морала умрети?

И шетао се тако даље. А завеса се почела мицати . . . нож се све више светлио! . . . . .

— На посао дакле! . . . Мало арсеника донеће ми срећу! — Прође постељи. — Спава . . . добро је . . .

Дрхтавом руком узме чашу с водом, нацеди мало лимуна, а затим осврћући се насу неки бео прашак, који се растопи у води.

Сео је и чекао, да се болесница пробуди.

Анка је слатко и лако спавала. Наједаред се поче лагано будити и отворив очи опази опет Светислава, те се лагано насмеши.

— Како си спавала?

— Добро . . . . добро.

— А зар ниси све оне прашке попила?«

— Нисам.

— Боље! Ја сам донео још бољи, ево, па сам и спремно, само да га испијеш! Ево, ово ће те добро поткрепити!

Грчевито дочепа чашу, рука му уздрхта а поглед се укочи, те му забленуше два стаклена ока у лице болесници!

— Хвала! . . .

Анка прими чашу из мужевље руке а рука је та дрхтала.

Већ да наслони чашу на уста, али у исти мах зачу неки потмуо глас као грмљавину:

— Убицо! . . . . Не пите! отров је! . . . .

— Сатано!

— Убицо! Подлаче! Ужасна звери! . . .

И за тили час Светислав је већ био на поду, а чаша са лимунадом и леком из Анкиних је руку пљуснула на патос. На тај удар улетио је у собу пуковник Никола и његов слуга.

— Шта је? Шта је?! . . . .

— Убица!

— Драгољуб! — узвикну пуковник.

— Да, да, ја сам! Ево ми провиђење шапну: иди, она ће умрети, реци јој бар још последњи пут, да је и као грешницу љубиш, иди и опрости јој!.

— Пуштај ме, ниткове! . . . мрмљао је Светислав.

— Нећу ти ништа. Само ћу те суду предати! . . .

— Пусти га на моју одговорност, он је мој зет! — рече пуковник.

— Ах да, он је ваш зет, али је у исто време и убица ваше кћери!

— Зликовче! — рикну пуковник. — Како се усуђујеш тако што тврдити, када ти нож у руци сведочи, што и ја велим: ти си убица!...

— Ја! Ха, ха, ха!...

— Оче!

— Ћути!...

— Оче, јесте, онај је човек мислио и хтео да ме отрује.

— Не верујем!...

— Веруј...

— Не! — одговори кратко пуковник.

— Окружни доктор! — јави слуга.

И у собу уђе повисок, озбиљан човек, на лицу му се видило, да је човек зрео и трезвен.

— Ах, ево доктора!

— Добро вече!

— Молим, ево ове чаше, шта је могло бити у њој? Реците! — пружи доктору чашу са ужасним изразом пуковник Никола.

Доктор узе чашу и довољно му беше да је само омирише и погледа, те одмах рекне:

— Ово је отров!...

На један миг пуковников већ су слуге отрчале по жандарме.

Није прошло ни пет минута, а два су жандарма пратили Светислава.

* * *

Прошло је пет-шест дана, од како је један спровод прошао крај куће пуковникове. На прозору је била и Анка, одевена у црно; та постала је — удовица!

Светислав је у очајању у тамници умро, јер су му ужасна дела његова сазнали и суду саопштили.

Његова играчица, која га је у Бечу залудила, уништила и упропастила, утешила се тиме, што је нашла себи другу нову жртву, другог, новог милосника.

VII.

Шест месеци је прошло од оног дана, када је Светислав сарањен.

После тих шест месеци исти је онај стари црквењак помагао попи при венчању Драгољубовом са окрепљеном и срећном Анком.

Господин Никола је јако осећао, спао, постао је нежан, и сада је мирно очекивао, да се сврши овај чин, те да види, да је дело своје колико толико поправио!

Свирац је и овај пут дочекао сватове пред црквом, па је исту ону лепу милу и праву српску песму удесио:

„Одби се бисер грана од јоргована..."

* * *

Кад је после три године Бранко В. свршио у К. и походио друга свог Драгољуба, навео је пуковник преда-њ унуче своје, да га у руку пољуби а Драгољуб му се није умео доста да нахвали, како је срећан и задовољан уза своју Анку.

УСПОМЕНЕ С ПУТА.

III.

Познато је, да је Саксонска једна од најнастањенијих држава. Села, истина, нису велика, али су тако ређи једно уз друго.

Учитељски је семинар Дражњански у предграђу Фридрихштату, ван вароши. Кадгод смо дакле имали предавање до 11 сати, већином смо одлазили на пиво — наравно пешице — у прво село. А ово је тако близу, да смо до ручка и отишли, тамо седили и одморили се, па и вратили се, а све полако и на тенани.

Него и на тој пруги нађосмо на споменик из прошлих година, који не могу а да не споменем. Од прилике на половини тога пута виде се остатци од шанчева, које су Пруси год. 1866. подигли у намери, да бомбардују на Дражњане. До тога на срећу није дошло. Улазак Пруса у Саксонску престоницу буди у народу најцрњу успомену. Опазио сам, да Саксонци и Хановеранци мрзе на Пруссе, као на своје крвнике. За сваким пруским војником раздражено ће прогунђати: „der preussische Hund!"

Према овом путу дакле лако је увидити, да нам није требало напора и муке, па да из Будишина отпешачимо до првог српско-лужичког села.

У Саксонској је за пешаке лепа згода, што се у сваком готово селу може разгалити чашом добра, свежа пива. Кадгод што у нашим крајевима нема готово села без крчме, тако га ни тамо нема без пивара. А пиво је свуда без разлике изврсно.

Тога дана беше запара. И ако дакле не имадосмо много до села, жега нас беше савладала. Шта смо дакле и могли пре свега учинити, него да потражимо који гутљај Гамбриновог проналаска, што освежава. Ту мало одануемо.

После четврт сата пођемо, да разгледамо село. Путујући овамо-онамо по Саксонској посетисмо и разгледасмо леп број села. Сва су једног кроја и изгледа. Не одвећ велика, куће простране, повисоке, а од чврста материјала сграђене тако, да изгледају готово као неки мали замци. На тако од прилике беше и ово село, у коме се најосмо.

Али кад сам већ код села, да споменем нешто мимогред. И читао сам и слушао, да се у пределу око Дражђана некад, врло давно, ширило чисто словенско племе. И доиста о томе тамо имаде још и данас најпоузданијих доказа.

Једног дана славила је црква у неком оближњем протестаинтском селу. На ту славу бесмо и ми позвани. После свечане службе пођемо до ручка у шетњу кроз село и око њега. Не сећам се више, шта нам даде повода, да се у том чисто немачком друштву сетимо Словенства. Да ли је то била каква хумка, шумарак, или друго што — не знам. Доста да је име тог предмета било чисто словенско. Ми таки приметисмо, да тај назив није немачки. Одобрише нам, на реконе, да то није све. У њиховој су близини — веле — два села, по имену: *Добра* и *Бјела*. Наређаше нам уз то неке потоке, гатове и др., који још и данас носе чиста славенска имена. Дакле као што рекох, ово су сигурни сведоци из времена, кад се по оним крајевима ширило Словенство. Данас је туда сам Немац.

Одело Лужичких Срба је као и у других Саксонаца. Гуњца, опаклије, кожуха или сурдуме ова земља не познаје. По оделу се не да познати, које је сељак, а које занатлија. Него жене се већ више разликују од Немица. Рекао бих, да им ношња у многоме одговара ношњи у наших Тотница из Кнеже или Кисача. Само су им сукње дуже и у разноврснијим бојама.

Сунце већ поче малаксавати те нас подсети, да нам се ваља враћати. Таман ми из села, а са стране стадоше до нас допирати весели гласи сложне песме. Беху то вредне Српкиње, које се враћаху с рада кући. Било је баш доба жетве.

Ми застадосмо. Не могох разумети ни речице, а и мелодија ми савршено непозната. На њак ми срце беше тако пуно, да сам хтео и сам у глас запевати. Боже мој, како је човеку мила свака сродна душа, ма је тек само један пут у животу чуо или видио!

Кренусмо и ми, али полако, осврћући се сваки час за веселим певачицама. Тек кад свише у сокак, сетисмо се, да нам се ваља пожурити. Блага, пријатна хладовина, на онда пут као патос, учинише, те се за времена најосмо међу зидинама милог Будишина, у коме се готово сасвим одомаћисмо.

Не знам, да сам још кадгод тако слатко и задовољно вечерао. Натегнем чашу пива. Али у тај исти мах севну ми кроз главу: ово пека је у здрављу братском северном Србству! Једва осетих, да на уснама већ нема ни капке. Тргох брзо чашу, на погледах око себе. Шта ли ће тај свет помислити? Али ништа! Намера беше чиста, поштена.

Сутра дан поранисмо. До подне морадосмо посетити врлог старину Смољара и бити код куће. Али баш тога дана, као наручено, беше дан велике пијаце. Света на околине пуно.

Смољар је већ био у својој књижари, на ту га и нађосмо. Беше то повисок, више сувоњав човек, са великим испученим челом а мирним озбиљним цртама на лицу. Коса и брада већ готово сасвим седа. Врата је унапред нешто погнута а кроз наочаре продиру погледи, у којима се огледа нека ванредна мирноћа и дубљина.

Прикажемо му се. Благ, пријатељски осмех указа му се на устих. По руковању понуди нас да седнемо.

Беше доста рано, те у књижару још не наваливане свет. Ми брзо приметисмо, да је данас домаћину сваки час одмерен, те и гледасмо, да посету што већма скратимо.

После обичних питања окренусмо разговор о листу, који он уређује. Видесмо велике томиле наслаганих отисака. То нам и даде повода, да га запитамо за одзив.

„Српске новине“ имају прилично претплатника, али купаца је далеко више. Ако ће те се стрпити који час, таки ћете упознати те редовне купце мојих новина.

И заиста, не потраја дуго, а у књижару поче долазити по гдекоји, а после све чешће и више сељана. Сваки је купио новине. Књижара оживила, рад отпоче, те се и ми дигосмо.

Домаћин нас замоли, да га извинимо, што се не може с нама опширније разговарати: на нас подне — кад се мало свет разиђе — у свој стан. Али ми морадосмо у 2 сата после подне бити у Дражђанима на предавању.

Бољег спомена ради уручи нам свакоме по један примерак Хилфердингове историје Срба и Бугара, што ју је он с руског на немачки превео. (Geschichte der Serben und Bulgaren, von A. Hilferding. Aus dem Russischen von J. E. Schmaler, in zwei Abtheilungen.)

Смољар заузима у књижевности Лужичких Срба одлично место. Радио је много, које на новинама, које у засебним делима. Из његова пера и штампарије изашли су списи: „Rukopis Královdworski“, — „Mala serbska ryčnica (словница-граматика), уређивао је недељни лист „Nowiny Serbske“, издавао је

на немачком језику „Jahrbuch für slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft“ и т. д.

Одавде одосмо да разгледамо мало пијацу. Света је било пуно — већина сељана. Српски је језик данас доминирао у Будишину. Жене, људи и деца весело ћеретаху, нуђаху своју робу сваком, ко прође, довикиваху једно другу, а све српским драгим језиком.

Враћајући се у стан прођосмо и опет поред књижаре Смољареве. Свет је кроз врата непрестано улазио и излазио. Ту су момци, жене и људи — сам народ са села, а у свачијој руци се белиле „Nowiny Serbske.“

Познато је, да је у Саксонској поред осталих држава понајвећи процепат оних, који знају читати. Као што већ у небројено прилика видесмо немачког сељака, где пажљиво чита и прати новине, тако је исто и код Лужичких Срба. Које дакле школа, а које родољубиво заузимање српске интелигенције, нарочито свештенства, учинило је, те се обични српски лужички сељак граби за новине, као за неку особиту посластицу. Ej, пусто, а кад ли ће наш народ доћи до тога, да тако исто пригрли своју књигу, која се већином баш њега ради и пише!

Не потраја дуго, а ми већ сеђасмо у жељезничких колих. Влак се крене, те оним истим путем дојездисмо до Дражђана баш као што треба — управо на ручак.

После подне одосмо на предавање. Управитеља Кокела сретнемо у ходнику. Предусрео нас је канда се бог зна откад не видесмо. Уђемо у собу, где се професори до часа скупљају. Приповедисмо им, како у Будишину прођосмо, нарочито, како нас својски, право српски и братски дочекаше.

„Но кад сте ви Срби, реците ми, шта српски значи моје презиме: Кокел?“ — упита нас управитељ. Ми не умедосмо протумачити.

„Но, Кокел долази од кокула; а кокула лужичкосрпски значи: кукавица. Ето видите, и моји су стари бяли ваше горе лист.“

У томе звонце зазвони, а ми се разиђосмо по разредима, где је коме требало провести тај час.

* * *

Кад се већ повратисмо у домовину, не прође дуго, а писмоноша ми уручи писмо из Будишина. У њему беху две слике. На леђих једне написано је: „Knjezej (господину) Neškovićej, južnemu Serbej, M. Hórnik, lužicki Serb.“ — Друга је слика покојног Смољара.

Обрадовах се, као мало дете најмилијем поклону. Тог часа изађе ми пред очи све, што видех и преживех у Будишину.

Писмо Хорниково дише чистом словенском узајамношћу. Међу осталим вели: „My tudy husto na Was whromadže spominamy. Mějće so derje a nezabudźće nas!“

Да заборавим! — О, како су ништаве и слабачке све силе на свету, да човеку из душе ишчупају тако миле, драгоцене успомене.

Данас је ево 15 година од тог доба прохујало. Али мени је икак свака реч и свака цртица на лицу оних одушевљених, узоритих родољуба тако дубоко у души урезана, да их за живота ништа изгладити не може. И данас ми је сладак и мио сваки онај час, кадгод се сетим тог леног, тако брзо прохујалог доба. Сада и сам тврдо верујем, да успомене из сретних преживелих дана у тешким, суморним тренутцима могу да утичу на човечију душу, као благи, најслађи мелем. Зло, да још тога у животу није!

Мита Нешковић.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

DIE SERBISCHEN DYNASTEN CRNOJEVIĆ. Ein Beitrag zur Geschichte von Montenegro. Von Franz Miklosich, wirklichem Mitgliede der kais. Akademie der Wissenschaften. — Wien 1886. In Commission bei Carl Gerold's Sohn, Buchhändler der kais. Akademie der Wissenschaften.

Прештампано: Aus dem Jahrgange 1886. der Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe der kais. Akademie der Wissenschaften. CXII. Band, I. Heft S. 29. и т. д. *Српски господари Црнојевићи*. Прилог историји Црне Горе, од Фрање Миклошића, правог члана царске академије наука. У Бечу 1886. и т. д. кола велике 8°. стр. 66. цена?

II.

У трећем делу расправе ове, као што наговестисмо у прећашњем броју листа овог — казује се у додатом извештају немачком: како су прошла и куд доспела писма поменута и приказана.

Скендер-бег Црнојевић оправи та писма своја у Млетке (Венецију) по нарочитом посланству: по свом „слузи“ војводи *Скендеру*, којега у писмима помиње

и препоручује, и по „слузи“ свом *Штефану* (који ноће тамо да прими имање братино) са једним писарем и са једним робом за послугу им.

То посланство дође у Будву, у области тада млетачкој — да се онде укрца у галију коју, те отуд боко-которским заливом па морем јадранским да отплови у Млетке. Под Будвом намере се на лађу једну из *Марама* града, која возијаше храну дома, па ветар је тамо занео био; друге галије не бијаде онде у онај мах.

Градић Марано (Marano Lacunare) стајаше тада под влашћу аустријском.

Начелник будвањски натера силом крманоша на лађи маранској, да одвезе то посланство у Млетке, а по погодби „*за дванајст дуката* возарине“; за сигурност посланству дода још начелник три своја човека и два она писма *талијанска*, која у пређашњем броју навлаш поменусмо, препоручујући посланике дужду млетачком и коморнику оном тамо.

Крманош успут уграби згодан ветар па се примакне граду *Марану*; дојави с лађе потајно власти тамошњој, те изађе потера и *зароби посланство то*. Војводу Скендера отпрате у Горицу, у Истрији, до аустријског комесара и притегну га тамо на испит „in beywesen des hochwirdigsten fursten vnd herren, herrn Cristoffen bischouen zu Laibach vnd Seckhaw etc. (т. ј. пред владиком љубљанским и секавским). *Одузму од њега она писма Скендер-бега Црнојевића* на и дарове оне (сир и пастрме и ону суву рибу) па, бог-ме, и новце!...

Комесар владин састави о том испиту опширан *извештај на немачком језику*, од којега сувремени преписе ваће се ето у оном истом завежљају у поменутој архиви дворској у Бечу — заједно с тим писмима Скендер-бега Црнојевића у оригиналу српском и са преводом немачким. Све то посла комесар вишој власти својој — намеснику земаљском — као што се види ево из тог извештаја његова:

„Als er aber etlich brief von seinem herrn an die herrschafft Venedig vnnd annder sonnder personen bey im (посланика и писмоноше војводе Скендера) gefunden sein, haben wir dieselben geöffnet vnd interpretiern lassen nach den puechstaben derselben Syruischen schrift vnd sprach auch laut beyligender copey vnnd darzu die rechten originall haben wir e(wr) f(urstlich) d(urchleuchtigkheit) mit zuschickhen nit vnnderlassen wellen“...*)

*) А како је у њега нађено неколико писама од његова господара господи млетачкој и други посебице особама — ми смо та писма отворили и дали протумачити (превести) по словима истог „сирвиског“ (српског писма и језика, и с додатим преписом (преводом) не хтедосмо пропустити, да не пошљемо вашој кнежевској светлости још и праве оригинале их.

Ето вам за огледа и тадањег *немачког језика* по извору, по самосталном саставу Немца званичника, човека токорсе књижевног. Каква голема разлика ту између језика српског и немачког у оно доба!...

Тако су дакле та писма српска из Горице допела у Беч, и тако је постао и тај сувремени *превод им немачки* године 1523,

Него да речемо сад: *ко то беше Скендер-бег Црнојевић*.

Ево шта о њему у тој расправи својој казује старина Миклошић (на стр. 49. и т. д.) по изворих историјских:

„*Иван*, најславнији међу Црнојевићи, савезник млетачки супрот Турака, којега име и дан-данас живи у народу, имађаше, како пише Сандо, три сина: *Ђурђа, Стевана и трећег*, којему се не зна крштеног имена у споменицима. Овај трећи, што се у тих *седам писама* својих назива *Скендер-бег* — потурчио се. У тим писмима спомиње се још и жена *Антонија* и муж јој *Јероним*. Једна српска народна песма (у Вуковој збирци II.500) казује, како је синовица Иванова удата била за кнеза влашког *Радул-бега*. Историчари пак Црне Горе знају само за два сина Иванова: *Ђурђа и Стевана*, прозваног у народу *Скопљком*: овај се потурчио и добио по турски име *Скендер* (Александар)...

У крају оном, који се данас зове *Зета*, владао је тај Скендер-бег Црнојевић као намесник, сапцак цара турског — што се најбоље види из тих седам писама му.

По влади и по имену тога Скендер-бега биће, да је и поникло име крају оном: *Скендерија*, то јест област скадарска, и отуд се зваху назива и црквена поглавица црногорска: „Митрополит епархије скендеријске и приморске и т. д.“

Миклошић наводи ту мал-те-не све досад познате изворе историјске, који то потврђују или обарају — те напак не исходи јасно: ко беше тај *Скендер-бег Црнојевић*.*)

У *четвртом делу* изређао је старина Миклошић врло знамените белешке о пореклу и лози Црнојевића. Те су белешке понајвише на талијанском језику; има их и латинских па и грчких, па од чести и немачких. Повађене су понајвише из *Гласника*

*) Кад смо прикаа овај аготовили, напеадо дође нам до руку знамеит руконис хиландарски: „Повѣсть о Благочестивѣмъ и Христолюбивѣмъ Георгіи Черноевичѣ (Црнојевићу), нарѣченномъ Скендер-Бегъ. Тај руконис подносен је Матици на оцену, као чланак за Летопис; преписао га „с древняго рѫкописа Россійскаго“ у манастиру Хиландару калуђер тамошњи Теодосије 1778. год. По том дакле и Скендер-бега зваху Црнојевићем, као и касније што се приписао и цар Јован — Јованом Црнојевићем. Но о том други пут.

Српског Ученог Друштва, и из других историјских дела и извора. Добро би учинио књизи нам српској и бољем и поузданом сазнању историје црногорске, ко би доспешан био, те белешке да преведе на српски и обелодани било где, ил у ком листу нашем. Нарочито оне на језику талијанском препоручујемо својски нашем драгом пријатељу, сараднику листа овог, др-у *Лазару Томановићу*, вешту језику талијанском, да не пожали труда и то учини. Још би боље било и најбоље: ко би сео па на српски превео од крај до крај *сву* ту знамениту расправу Миклошићеву — шат се нађе ко, да је на свет изда у преводу том.

Исто је тако од големе вредности и *део шести* у расправи овој, где се казује поуздано а укратко *унутрашња историја Црне Горе;* и *део шести*, у додатку: о *Стевану Марамонту* и о владалачкој лози *Бурашевића* — па онда побројани, *поуздани извори* они о лози Црнојевића, и напослетку сва редом књижевна дела, по имену и по писцима својим, која говоре о Црној Гори, о историји јој, о животу и јуначким делима Срба Црногораца.

За нашу потребу пак најзнаменитији је у расправи овој *део други:* белешке о писмима тим српским — о језику им и правопису, како рекосмо, пре триста и толико година.

У том делу протумачи Миклошић неколико речи из писама тих — да је којом срећом и више тога додао!

Протумачене су ту, осим других, речи: 1. безгрѣшьнь: родитель мой безгрѣшьнии, то јест: *иочим* — према: *прави отац, родитељ ио грижеху.* Потврђује то доказом из народних песама, на пр. оно прво: Поочиме, без гријеха бабо! а ово друго: Кога тражиш по разбоју млада? или брата, или братучеда? ал *ио грижеху* стара родитеља?...

2. Како поиче име: *Црна Гора*, по Милаковићу *Зетска планина.*

3. реч: диоклитијаньскь: диоклитијаньска земља: Диоклитија: Дукља и т. д. О тим трима речма изведе старина писац у расправи својој — три прекрасна чланчића,

Друге затим речи казане су у краће; поменућемо некоје: еминь царевь и кадија царевь, надзорник, управитељ села, која дају десетак цару (турски). — *Хамбука* од новогрчке речи *χαμούδι*, турски *ќјемха:* дамаст свила. — *Хаздеја*, аздија горња хаљина. — *Пенжати*: продати. — *Рвати*: држати се бога или с ким: ми вьсегда рькасмо с провидури и кнезови вани. — *Санџак*: покрајина и намесник покрајини: покраишьни санџакь. — *Шашин:* талијански assassino, разбојник. Творильнь: два сира *творионе:* хлеба сира, од речи *творило:* Käsestock, Käseform, и т. д.

Овде нам се чини, биће згодно, рећи коју и о језику и правопису у тим седмерим писмима српским:

По том малом огледу, што изведосмо у приказу из сваког тог писма — свак ће видети, да је ту језик нам говора јужног и нарочито, како и данас говоре у Црној Гори и тамошњем крају, где су ова писма и писана. И по том, дакле, језик се тај од оно доба није изменио готово ни мало; има, да бог-ме, мешавине старог српског језика, ал то је било тада у обичају у књизи и на писмено, као отприлике у нас за пређашњих времена што-но беше славјаносербисање „болшаго стила ради.“ Облици на пр. и виноградѣ градовь вашијех... и дьнесь с прјесвијетлијем господцвом вашијем... друзијех месть вашијех... ја нијесьм... него кьде би нашь (нашă) таки зь (зă-зао) чоек — облици ти, велим, и састав реченички поудударају се са свим са данданашњим; полуглас ь чује се тамо мутан и сад; знаменито је ту и *ѣ*, свуд, где му је места, али има и где замењује *ѣ*; седми падеж с предлогом, место четвртога и на обрат, говоре тамо и сада као и тада. Чудно је мало оно старинско додавање гласа *и—ј* на крају речма: на овеј краје; такуј повјест; туј ћете видијети; такојһјере и т. д. Правопис је пак мешовит, али превлађује ипак фонетички, на пр. у речима: господцво; старограцькы.

Но нека је доста за овај мах; ко се хтедбуде и боље у том да разбере, ено му расправе целокупне.

Него, ко познаје језик српски у *споменицих архиве дубровачке* XIV. и XV. века а сад часком огледа и језик овај у писмима Србина потурице Црнојевића, и по извору зна и језик некадашњег песништва дубровачко-далматинског, које се тамо јави године 1450.—1530. те у исто доба, кад и писма та — не мож' му нико замерити, назове-ли језик тих славних песника дубровачких *српским језиком*, ил бар по потоњем прозвању од нашег славног Ђуре Даничића: *језиком српским и хрватским.*

* * *

Приказасмо вам сто ту велезнамениту расправу о Црнојевићима — то, истина, мало ал збијено дело вредног старине од седамдесет и неколико лета — критичару пак, ко се у том послу боље разбира, просто било да поправи и попуни, буде-ли што и затреба-ли, и ко то могбуде.

Ради неуморни старац тај, све једнако са жаром младачким а с разбором и поуздањем — да му је мало разних међу највећим и првим на гласу књи-

женицима учевнога света данашњег. Радио нам, бог-да, још дуго и много!

Фрања Миклошић писао је и пише књижевна дела своја *немачки*. Тим приказује Словене достојно великому народу немачком; али, по чудном удесу Усудову, баш тим *немачким* језиком *свеславише он и избликоваше сва племена словенска* к познању и целини: да се Словени наизменце и узајмице боље познаду и сазнају из неизкрњивог врела горостас-дела Миклошићевих: како нису лоза без корена, већ од старина славног порекла *једног те истог* и браћа међ' собом *по крви и језику*, те и по тежњама и смеровима књижевним у просвети својој до данашњега!

Нека нам се не замери, што се ето напире упустисмо у приказ расправе ове Миклошићеве, и напослетку и нехотице залетисмо мислима у недогледне висине, у времена потопа . . . помињући са захвалом и овај мах — *славно име свог великог учителя Фрање Миклошића*.

* * *

У Новом Саду, на Павлов-дан 1886.

Алексадар Сандић.

НАШЕ КЊИЖЕВНЕ ПРИЛИКЕ И НЕПРИЛИКЕ.

(Наставак.)

Осим књижевних листова баве се у нас књижевношћу још и политички. Они не доносе толико песничке производе, колико што се баве оцењивањем самосталних дела — засебних књига — и што прате позоришне представе. Не може то друкче ни бити, кад и тако имају и сувише посла са својом струком, с политиком. Но зато би требали ти листови — једини приватни у нас, који се којекако сами издржавају — да имају човека, ком би требало да је задатак, да прати књижевност и да о њојзи у своје време проговори. Тај би имао уједно и да чита оне разне дописе о књижевности, како би у лист ипак могли ући чланци од вредности.

Колико је књижевним листовима још могуће, да објективно прате развитак своје струке, толико се обично од те објективности удаљују политички. У нас је политички лист уједно и партајски; људи око таквог листа тешко да се могу да узвисе над струју, по којој они сами плове. С тога се рад људи противне странке обично осуђује, и не пита се, је ли тај рад политички, књижеван или приватан. Све се осуђује с *једне* изразите тачке, те тако онда није ни чудо, што критика у тим листовима добија облик и садржај, који с објективношћу нема ништа сличног, било сад да се које дело повољно или неповољно оцењује. „Наш је човек“ или „није наш човек“, то је основа за критику у политичким листовима; и кад случајно когод, који „није наш човек“ напише какво заиста вредно дело, онда, е, онда се о том делу — не каже ништа.

Да споменем овом приликом и једну смешну околност, која се са особитом „логиком“ негује у хрватским листовима, наиме у политичким. Хрвати имају ту похвалну особину, да заиста хоће с нама заједницу, бар књижевну; али та заједница само је дотле у пуном јеку, док се тиче — наших, српских ствари. Чим је пак разговор о њиховим, хрватским производима, онда престаје свака заједница. Тако се у последње доба у хрватским листовима могле чи̇тати похвалне оцене о „хрватској или српској књижевности“ поводом листа „Женски свет“ и приповедака П. Адамова и Л. К. Лазаревића; но кад је изашла оцена на „Жумберачке елегије“ Јована Храниловића, онде је било говора *само* о „хрватској књижевности“ — атрибут „или српској“ нестао је из ближег опредељења те „заједничке“ књижевности.

Кад би ти листови хтели заиста логички да поступају, онда би морали — говорећи о каквој хрватској књизи — додати „*српска* или хрватска књижевност“, из тог истог разлога, што говорећи о каквој српској књизи додају „*хрватска* или српска књижевност“. О што је то детињасто поступање, те и код ли *српских* производа стављати атрибут *хрватски* на *прво* место, а код ли *хрватских* производа онда атрибут *српски* сасвим избацити? Тако они раде од дужег времена и с нашим, српским, народним песмама а сад ево прелазе и на наше, српско, уметничко песништво, изостављајући често реч „српски“ и тамо, где би га — да је савесности — морало бити и то без речи „хрватски.“ Што хрватски лист „Балкан“ Србе из балканске заједнице гони или боље рећи, оћути те само Хрвате, Бугаре и — с каквом милошћу! — Црногорце признаје, то је његов, рецимо, неразвијен појам о географији и етнографији балканског полуострва узрок. Та „Балкан“ неће ни ведрити ни облачити по балканском полуострву, те може онда говорити штогод хоће, као што је н. пр. нацртао Црногорца и Бугарина у простом, народном оделу с опанцима, а Хрвата у господском, с малим чизмицама и с китњастим гајтанима! Хрват је дакле једини *господин* у тој заједници а остали су — прост народ. Хе, хе!

Има и та слика свог скривеног смисла.

Нама, Србима, није никад ни на ум пало, да хрватска дела присвајамо себи. Хвала богу и песничком дару народа нашег, није нам то ни нужно. Наша

народна и наша уметничка поезија не само да је по квантитету велика и значајна, него и по квалитету. Нама дакле ни најмање није потребно, да се китимо туђим перјем; имамо ми у изобиљу и свога, прекрасногa. Зашто се пак тако не понашају и Хрвати, не знам, а можда и знам — та каже се и само.

И с таквим неприликама има да се бочи књижевност наша. Док се у својој кући гложимо и таманимо, дотле „рођак“ већ узима нашу својину као наследство, које му управо и припада, те поступа с нама тако, као да нас и нема. Но ми међутим нисмо још умрли никако, ма да се сами гушамо до зла бога; ми смо још живи, само — што се не бојимо врабаца, те ипак сејемо пројо.

Треба једаред да смо на чисто. Кад у политици нема заједнице, бар нема искрене тежње, да се до ње дође, не може је онда бити ни на другом пољу, дакле ни на књижевном. Деле нас већ и сама имена, језик нам није једнак, тежње нам долазе у сукоб, по нарави со разликујемо, о што дакле и оног лажног пренемагања: да се бар држимо књижевне заједнице! Сваком своје. Обе књижевности, и српска и хрватска, набујале су већ тако — а временом ће још већма — да свака може за себе постојати. Одважимо се једаред и рецимо искрено: сваком своје, па ћемо се и боље слагати, јер ћемо на чисто бити „с мојим и твојим“. Те две заменице не треба да бркамо никако: чист рачун, право пријатељство. Што напише Хрват, то улази у хрватску књижевност, што пак напише Србин, то улази у српску књижевност. Међа треба да је јасно опредељена и да се савесно поштује. Нека Хрвати буду уверени, да смо се ми Срби и до сад тога држали и да нисмо никад претазили ту опредељену и јасну међу. Што пак нисмо дозволили да нам се роћена својина „пренашкира“ у туђ табор — то се бар даје појмити. Зар се може коме замерити, кад чува себе и своје?

(Наставиће се.) **Милан Савић.**

ЛИСТАК.

ДО СТАКЛЕНОГА БРИЈЕГА, ИЛИ ВИЛА И ЦАРЕВ СИН.

СРП. НАР. ПРИПОВИЈЕТКА ИЗ ГОРЊЕ КРАЈИНЕ.

ИЗ ЗБИРКЕ ВЛАДИМИРА КРАСИЋА.

Био један богат цар и имао једнога лијепога сина. Овај његов син љубио је јако лов и ловијек је био у њему, кад је год могао. Кад је тако опет један пут ишао у лов, забаса у планини и није могао никако правога пута да нађе. Тада он рече сам себи: „Идем равно овијем путем, камо дошао да дошао.“ Једнако идући огладни и умори се, да није могао већ на ногу да стоји. За своју срећу опази једну кућу. Корача по мало до ње и уђе унутра. Ту нађе једнога старца од сто година, па му рече: „Добар вече, стари мој оче! дај ми шта да поједем, друкчије умријећу од глади!“ „Но,“ говори старац у себи, „да ме није оцем звао, већ се не би бројио међу живе људе; сад срећа за њега, да ми није рекао како друкчије.“ За тијем му старац донесе вечеру. Докле је младић ио, говорио је старац у себи овако: „Ја бих га свакако морао убити, али ми га је некако жао, јер рекао бих да је вриједан, дакле нек живи, па ко зна, можда би ми могао када повратити љубав. Кушаћу га, па ако видим, да је вриједан да живе — нека живе; ако пак није вриједан, лако ћу га шундрати.“ Поштo је младић појо, што му је старац дао, говори овај: „Видиш, синко, ово ти је по вунта крува, по вунта уља, по вунта дувана и по бремена дрва; овијем ћеш бити цијелу ноћ вани на стражи. Ложи дрва, једи и пуши. Али не смијеш никуда погледати, већ преда се; јер ако друкчије погледиш, зло по те, већ нећеш онда живети.“ Младић узме све то, што му је старац дао, и обећа, да ће учинити како му је речено. „Тако сад хајде,“ вели старац, „и добро пази да чиниш, што сам ти рекао — знаш, већ један живот имаш!“ Младић отиде на стражу, наложи ватру, пуши по мало, а кад и кад поједе комадић крува, па једнако гледа преда се. На један пут се зачу некаква вика, почне се нешто залијетати и стаде звоњети и плакати. Али он не гледа никуда већ преда се. По том чује он из далека, како ланци звоне и с великом се брзином к њему примичу. Ето их све ближе и ближе, и већ као да ће на њега пасти. Али он не гледа никуда већ преда се. У том поче зора пуцати, а он иде старцу. „Но, синко, како је било, јеси ли шта трпио?“ упита га старац. „Богме, оче, више сам га трпио, него што може чоек да поднесе; али сам се свакако чврсто држао твоје заповиједи: вавијек сам гледао преда се.“ Тада му рече старац: „Ја сам знао, да си ти добар и вриједан младић; али још нијеси зготовио све; то је тек почетак твојијех мука. Ову другу вечер да му свакога по вунт, што му је прву вечер дао по пô вунта, и препоручи му добро

нека се чува, да ни ову вечер никуда не погледа. Младић отиде, наложи ватру, пуши и једе по мало. Али ето сад дође још грђе него прво, тако, да су се брда тресла, а шуме у зрак полијетале; али он стоји непомично. Опет дође пред зору ка староме и јави му се, да је и ову ноћ срећно прошао. „Видим," рече старац, „да си вриједан да живиш, али још мораш тако да чуваш стражу и ову трећу ноћ." И сад му даде од онога, што му је прво давао, свакога по вунт и пô, па му рече, да ће сад још ову ноћ претрпјети највећи страх; али нека се држи као и прве двије ноћи, па да ће све добро бити; а кад буде у јутру, нека погледа на море, ту да ће видјети три лијепе ђевојке, какве се скоро ни помислити не даду; „оне ће се," вели, „купати и то голе, а кошуље ће оставити на обали, па ти онда лијепо хајде, да те не виде, те узми једној кошуљу — већ оној, коју хоћеш узети за жену — и никако јој је не дај натраг ни кад се ожениш њом, јер би одмах побјегла од тебе; него је добро сакри, ако желиш бити срећан." Он онда отиде и претрпи ноћни страх трипут грђи него оне прве двије ноћи. А у јутру погледа на море, и гле, опази три ђевојке, ће се купају у мору. Сад он иде све но мало проклачећи се кроз шикару да га не би опазиле. Узме једну кошуљу, па се одмах јави ђевојкама. Оне стану викати од страха и срама; и двије иду одмах ван да се обуку, а трећа, кад је видјела, да јој робе нема, неће да изиђе ван, него га само моли, да јој даде робу; али он никако не да. „Ма бићу твоја жена," вели она њему, „само ми дај кошуљу." Али он јој одговори, да јој никад неће дати кошуље, нека слободно иде ван. На то му она рече: „Како ћу изићи кад сам гола?" Он јој одговори: „Ето ти моје кабанице, па се њом загрни". И он јој баци кабаницу у море, а она се лијепо заметала, па изиђе к њему. Они се лијепо вјенчају и отиду кући. Родитељи сина лијепо дочекаше, јер су већ мислили, да га неће више бити жива, и учине велико весеље. С младом су били сви задовољни, јер не би ниђе тако лијепе нашли. Царев син затвори кошуљу своје жене у каселицу*) и нигда је није хтио да покаже, а кључ је увијек носио собом. Једном је морао за којекаквијем послом, а кључ је морао оставити код куће, јер се бојао, да га не би изгубио; па га даде матери и рече јој: „На, мати, то ти је кључ од каселице, добро га чувај и никоме га не дај из шака! Ако би те питала жена, ће је кључ, а ти јој реци, да сам га ја однео." И тако он отиде. Жена почела молити свекрву, да јој даде кошуљу; али она добро нази, што јој је син рекао, па не дâ ни чути. Али је почела снаша љубити и миловати говорећи: „Трипут ћу ленша бити кад се обучем, а кошуљу ћу ти опет дати, кад заиштеш." А ко ће одбити толику молбу! Свекрва узме кључ од каселице и даде снаши кошуљу. Она је само метне на се и већ је нестане. На каселици остави написане ове ријечи: *„До стакленога бријега"*. Кад је то мати видела, поче плакати што је сад учинила, зашто није сина послушала. „Шта ће ми", вели, „тек он рећи, кад дође кући?! Та он ће умријети од жалости, јер јако љуби своју жену!" У том ето ти сина ће долази кући. Одмах опази матер жалосну, и већ се досјети шта се догодило, па рече: „Ала, мајко, Бог ти гријехе опростио, што си из мене учинила? Јесам ли ти рекао, да јој кошуље не даш, и да рећеш, да сам ја собом однио кључ!" Сад отиде каселици и опази ријечи: „До стакленога бријега". Он је то већ разумио, па се спреми на пут да тражи стаклени бријег. Иде, иде, и опет забаше у планину и намјери се на исту кућу, на коју се био намјерио и први пут. Уђе унутра и нађе старца, али мртва, а покрај њега једно писмо, да ко га год закопа, тај може ићи по свем свијету и нико му не смије учинити зла. Тада он узме старца и лијепо га закопа покрај куће његове, справи оно писмо, па отиде даље.

*) Каселица је жељезна скриница, гдје се држе само скупоцене ствари.

(Наставиће се.)

ЛИСТИЋИ.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Сéло у Перадеу.) Дружина нашег народног позоришта приредила је у корист српском народном позоришту у прошли Понедељак 7. о. м. у Перадеу сéло с играном. На сéлу је том неко глумац Марковић ове песме: 1) „О погледај " из Змијевих „Буљића", од А. Милчинског; 2) „Ожалданије", од Довалурова; 3) „Растанак", од Марјановића и 4) врску народну песму „Самораку ружу" у преводу Благоја Брајчића. Неко је осим тога Марковић још са Миљком Максимовићем и двоје Јенково „Струјам". Даље су свирале у гласовир на четир руке увертиру у Сувеову оперу „Песник и сељак" Зорка Илићева и Милка Максимовићева, „изразавао је на чисто" глумац Миљковић „нешто из хумористичног албума" С. Јеличића а мушки лик је пеао песму „За дом мили".

(Аделина Патијева „и Кристина Нилсонова!. Две „нове младе" новачице те спомињавају пјевање својих путева, после којих су раде да опет за неко вријеме своје умјетниковање. Аделина Патијева за који ће дан прав пут као гђа

Пати-Николинићевица у Лондону певати на концерту, који се приређује у корист њеном импресарију Мелавеју. Октобра ће нам то свету ту последњи пут проћи и Америку. Најпре ће тамо певати у Њујорку и то 15. октобра. — Кристина Нилсонова почеће свој последњи пут кроз Европу 16. новембра у Штокхолму; водиће је импресарије Страком. Нилсонова ће певати по свим земљама Европе, само не у Немачкој, где је прошле зиме нису баш особито дочекали. Кад свршше своја гостовања, вели, да ће се две поне младе сасвим „умировати“.

СМЕСИЦЕ.

(**Срби позоришни дилетанти пре тридесет и шест година**). Господар Мита Зонук, трговац у Мохолу, написао је међу хартијама свог покојника, покојног пароха таковићског, Уроша Нинића, српску позоришну објаву од године 1850. те нам је уступио да је у „Стражилову“ саопштимо. Ми је овде од слова до слова преписујемо а упоредамо читаоце наше нарочито ма апел тих родољубивих дилетаната, — циљ, којој је била наменьена корист, види се да је била хумана —, којима су на чељу, као што се на апел види, стојале одушевљене њиселе. Ево те објаве:

У Суботицы дана 30. Априла (12. Маја 1850. одъ Српскогъ ділетантъ друштва представляће се у дворани црногъ орла

ЦАР ЛАЗАР

Жалостна игра у 5 дѣйствія од Исидора Николића.

Лйца:

Лазаръ Царь Српскія	— — — — —	С. Зарићъ
Милица нѣгова Супруга	— — — — —	Госп. А. Арадски
Стеѳанъ Волъкъ	Сыновя — — — — —	К. Поповићъ
	— — — — —	В. Стоиковићъ
Мара	Кћери — — — — —	Госп. М. З.***
Вукосава	— — — — —	Госп. М. А.***
Милева	— — — — —	Госп. Е. П.
Босилька Милевина другарица	— — — — —	Госп. Е. Т.***
Вукъ Бранковићъ	Зетови — — — — —	С. Стоиковићъ
Милошъ Обилићъ	— — — — —	Н. Благоевићъ
Милан Топлицанинъ	Воиводе — — — — —	Т. Дунђъ
Иван Косанчићъ	— — — — —	К. Бодерлица
Добрисавъ	Юнаци — — — — —	Н. Арадски
Љубомиръ	— — — — —	І. Арадски
Ездимиръ Царскій старый слуга	— — — — —	С. Вуйићъ
Воинникъ	— — — — — — —	Н. Арадски
		К. Бодерлица
Амуратъ Турскій Царь	— — — — —	С. Стоиковићъ
Баязитъ нѣговъ сынъ	— — — — —	Т. Петровићъ
Еврекобегъ воиздъ турскій	— — — — —	

Више, Српскій, и турскій Воинника.

Почитаемо Обштество! У душой смо надежди, да предусету намеру нашу, којомъ Србска Представленія у неколико комади дати желимо, нитко на зло толковати неће; ер' колико желимо у благородіемъ занимању млада срца, чиста чувства, и равнодушій се умъ изображавати, толико трудићемо се и почитаемомъ Публикуму весеље, и занимиве вечери прибавити — а тимъ и Свету показати: да колико су Српьли вредни у време нужде юначкимъ начемъ у руци храбрость своју посведочити, толико у време мира стазомъ Просвете спѣшити великомъ храму обште Цивилизације. Ова се сићеть у младимъ грудима нашима пробудила; ова нась принуђана праване дане до недалеко одстојећегъ школскогъ времена непрекидно непрокушћати; но у упражненію моралны Представленія, као у великомъ Училишту човеческогъ живота, предуготовити се за овай пространый Светь, у кои данасъ — сутра као одрасли люди ступити хоћемо, и тада дальй некъ нашъ на то обратити, да Србскомъ Роду као верни Сыновя нѣговй на ползу и радость служити можемо. Ово намъ е светый задатакъ, коѣ испунити мужественима отежаностъ младе силе наше укрепити хоће. Како данае за подпомаганъ предущега овог, тако и подпомагнић пострадашнь Браћа наши — на кое чистыя добатакъ обратити намеравамо — родолюбиво сачуваће; за непредвидиме недостатке нась при представленію данашнѣ невелинѣ Трагедіе дичным Србльюнокъ, отмѣнимъ Списателѣмъ нашимъ Њг: Высокородіемъ г. кр. Надзупаномъ г. Исодоромъ Николићъ састављене — ц. кр. Надзупанскимъ достойнѣ, понизно молимо. Суботичко Србльагонапълюно устерпѣлићъ, понизно молимо. Суботичко Србско Ділетантъ друштво. — Цена улазка: Нумерисана места 50 кр. Прво место 20 кр. у сребру. — Нумерисана места могу се напредъ одъ 10 сати у вутру, до вечера код касе прибавити. — Почетакъ у 8 сати.

(**Како се у Португалској у позоришту повлађује и замера**). У Португалској се на три различна начина изражава допадање у позоришту. Тапшање је прва, клицање је други степен, а највеће одушевљење исказује онде ће је трећи степен, а највеће одушевљење исказује онде ће

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 30. У НОВОМ САДУ 24. ЈУЛИЈА 1886. ГОД. II.

ЂУРЂИЈА.

Ђурђија је врло лепа
Девојана била,
Црне очи, златна коса
Мека, као свила.

Лице ка' од млека да јој
Било наливено,
А к'о ружа о Духових
Чедно и румено.

Ал' сад вене и увену,
И бледо и жуто,
Тело, негда танковито,
Ломно и погнуто.

На очима упаднутим
Тугин тумач, сузе, ...
Имала је вереника,
Али бог га узе.

Дошла му на тужни гробак,
Ал не плаче, ћути,
Ма јој срце јадовито
Бол распиње љути.

Плете венац, па га на гроб
Свом драгом полаже,
Ал' како јој души, не мож'
Песма да вам каже.

Ал' забруја тужно звоно
Црквици над сводом. —
Сахрањују ... ето попа
С великим спроводом.

Кад Ђурђија звоно чула
Грозом задрктала,
На врискала и цикала
И косу чупала.

„Скините то тужно звоно,
Ако бога знате!
Скините га, ако срца
И душе имате! ...

Када ја то звоно чујем,
Мислим, да сам луда, ...
А знате ли, је-л' далеко
Још до страшног суда?

Неки кажу, мог драгана
Амо су довели ...
Није... није!... Над главом им
Голуб лети бели.

Ој, голубе, ој, мелеме
Срца мога бона! ...
Ја се бојим ... бежим, бежим
Од тих ваших звона! ...

И побеже и бегаше
По доли и брегу,
Бегала је с ветровима
По киши и снегу.

А кад даде богу душу
Мома умобона:
Звонећ' на њу, два су пукла
Од жалости звона.

Мита Поповић.

НАРОДНО СЛАВЉЕ.

ЂАЧКИ СПОМЕН ИЗ ФРУШКЕ ГОРЕ.

(Свршетак.)

Нисмо се дуго могли задржавати у трапезарији, те ни уживати у томе, како народ себи тумачи разне оне приликe на слици тој. Морадосмо се пожурити на црквени кор, да се за времена понамештамо, јер ће служба почети раније него обично, да и литију обнесу око цркве.

Нама се придружило и неколико ђака с карловачке гимназије, те невасмо службу, што је из народних уста прибележио Корнелије Станковић. Када би од мене зависило, никада не бих ни допустио, да се икоја друга служба пева у црквама и у приликама, где се скупља народ у толикој множини. Бадава! Што је најлепше народне поезије, Вук ју је скупио. Што је најлепших српских мелодија, Корнелије их је прибележио. Појати народу другу какву литургију, па нека је не знам ко сложио у ноте, и нека је сложена не знам како вештачки, толико вреди, колико и кад би му читао песме о Краљевићу Марку и у опште какву народну песму у туђем каквом језику. Оставите стране композиције у варошима. Народ хоће да разуме, шта му се пева. А ако не разуме, не само да ће изаћи хладан из цркве, него ће се у својој рођеној богомољи осећати туђ, стран. Доста је, да се облагороди чуство народно према лепшем певању, кад оно пјеније, што га слуша сваки дан у својој сеоској цркви, чује којом приликом (кад би могло бити, дакако, и чешће) уденије и складније, кад га чује, да се пева онако, као што треба. Једва прионе за његово срце и каква уметничка песма, — па и та мора бити проникнута скроз духом народне поезије, а како ће вештачка мелодија, па још црквена, а пакаламљена бог те пита каквим туђинским извијањем! . . .

После службе потражисмо гусларе.

Где сам мислио наћи највише одушевљења, ту га најмање нађох. Јер то нису гуслари, — они прослављачи српске негда силе и господштине, то нису будиоци српске свести у овој дугој и мучној ноћи после Косова; то нису — оно, што сам ја мислио, него се ту нанизало с обе стране пута од црквене порте, па скоро до Ћуприје, што води преко потока у Врдник, нанизало се ваљда све, што је кљасто и богаљасто, хромо и слепо са све четири стране света, на кука и мољака, вије се и превија, плаче и богоради за милостињом. Јад их је погледати! Онај пева: »Даруј, роде!« — па удесио, да би му се камен смиловао; други само дречи, као да нема људског гласа; трећи —

Боже, опрости!

И милостива срца дарежљиве руке не могу да прођу, а да поједаред не добаце божјацима у шешир какав мален дарак.

Ал где су гусле? Где је Тома слепац, што га још Коста Руварац уписа у споменицу, да се спомиње уз Вишњића и друге гусларе?

Украј пута поред једног јаблана уокружио се силан свет, па се они од остраг на прсте издижу, да преко рамена својих предњака боље виде, као да траже неког у средини.

Примакосмо се и ми ближе тому кругу.

Из средине чујемо сетне звуке јаворових гусала. Баш брујаху познатим начином завршетак песме гуслареве.

Ту беше Тома.

Е, жао нам, да баш у тај пар заврши песму своју, па ће да се одмара неко време, да после нову започне.

Неки се одмичу из круга, па одлазе, бацивши дарак гуслару у крило.

— Бог те живио!

— Бог да прости!

— Е, баш му ваља песма!

— Где научи само?

То беху примедбе оних, што одлажаху.

А многи се не могоше зар маћи, него стали, па чекају и другу.

Неки ће опоменути Тому, да пева ову или ону, што је лане од њега чуо, па му се допала, или је можда чуо од другога кога, па би волео, да је и Тома каже!

Гусле се наше не могу допасти у туђини; неће се допасти ни глас, како се песме наше уз њих казују, — али су Србину приросле за срце и на њему показаше ето и показују још и данас неодољиву снагу.

Не могосмо се ни ми удалити, а да бар једну не чујемо од тог гласовитог сремског гуслара, последњега ваљда у нашим крајевима..

Таман крепусмо, да оставимо дружину око гуслара, а ето пред нас Раде и Славујке.

— Ако се и трећи пут сретнемо, морамо се почастити, — напали се Рада.

— Право је, Радо! Само алвалук наш мора бити друкчи.

На погледах у Славујку, а у ње пуне руке жедених колача.

— Дабогме, момачки! — одговори он.

И растанемо се.

Прођосмо још мало кроз вашар и светину, па ћемо да потражимо наше коморџије, што се још јутрос оценили од нас, да нам спреме ручак.

Изнад манастира иза чесме нађосмо и њих.

За часак се поређасмо по трави. Ко простро испод себе горњи капут, па се повалио, да се издува; ко скрстио ноге, па сео тако по хајдучки, те гледи у јагње, што се на ражњу врти према ватри, па се смеши од милине, како масно јагње руди и цврчи, кад га вредни редар прелије машћу. Неки се хватају око јагњета у коло, па изазивају свирача, да им посвира.

Један братац стао чело свију, па декламује из »Ченгић-аге« стихове, који готово сасвим пристали нашем тада положају.

„Храбра чета дан данова
на Морачи хладној сједи.
Тко се спани к росној трави
сањком крајцарит слагу тјела;
тко лут огањ пушки огледа
и бијеле смртне броји,
ил оштрицу поудалну
вијерну пошку гладилицом гледи;
тко набавни искру из кремена
тврдијем надом, тер у шушањ лаки
запретан је, пак паваљив грања
за час мален дахом јуначкијем
пламен пири; а тко дарак
стада кротка, четвртицу опна
на леђскоју несео врти ражњу,
ил бијела кришку сира
ил утробе пијервој торби вади.
Ожедни ли? — —“

— Помоз' бог, браћо! — зачу се поздрав, и прекиде декламатора.

Ко је?

— Отац намесник ево шаље поздрав, да вас развесели вином, а бог нек вас весели здрављем и весељем!

Два друга из наше чете држе између себе четвртак пун вина.

Поскочисмо сви на ноге лагане.

— Извињава се честити калуђер, што нема већег суда, али гарантира за још који.

— Живио!

— Шта ти оно рече напослетку, Лука? Где застаде у твојој декламацији? — запита сад један декламатора.

— »Ожедни ли? — —«

— »Морача је — далеко! — прекиде га онај. — А »треба л' купе, ево двије руке.«

На дохвати четвртак за обадвоје уши и наже га, не што би био жедан тако, него да је слика истинитија.

Не потраја још дуго, па засукасмо рукаве, и похватасмо бритке ножеве, и на ражањ јуриш учинисмо.

А ражањ заденули у рашље између два дрвета, на сваки себи сече печеног меса овчијског, с које стране хоће . . .

После ручка настаје тек право весеље у слободној планини.

То јечи гора и разлежу се песме по милој вољи. То брује гајде. Онде удара ситна тамбурица. Тамо покликује враголаста егеда.

Ту ћеш видити све могуће врсте српскога кола. Ту ћеш опет видити и Србијанца, и Сремца, и Бачванина, и Банаћанина . . . у једном колу. Ту ћеш чути песме из свију крајева српског народа, и све ће их, дакако, разумети, а свака у срце дира . . .

Дабогме, да се за часак згрну највише света око нас.

Та, ђаци су то! А ђаци умеју бити весели. Ти знају песама све лепших и лепших

Не знаш, ни откуд искрсавају разне бокасте и танковрате буклије, а пуњењу и наздрављању нема краја.

Ту се поздравља, ко се с ким није ни мислио вальда кадгод састати. Ту се братими, ко се донде није ни видио. Ал најмилије нам беше, да се онда новосадски и карловачки ђаци збратиме.

То побратимство је тако природно и тако нужно, да би требало да се понавља и подржава сваке године. Жаљасмо се још онда, да је почело да нестаје оног идиличног живота у српских ђака. Жаљасмо се још онда, да се питомци та два чисто српска завода тако слабо, тако — никако упознају, а једној се уче књизи, једној се идеји посвећују. Жаљасмо се још онда, да смо тако далеко један другом, а Карловце и Нови Сад не растављ ни једна поштена пешачка шетња, да се за дан хода могу и састати и наразговарати и растати, па да опет сваки буде на свом месту. Жаљасмо се, што нема јединства ни међу најближом омладином.

Жаљасмо се на све то и заверавасмо се, да ћемо се сваке године по једанпут бар или по двапут састајати. И наздрављасмо одушев-

љено, ватрено омладински — слози и братсву међу српском омладином. Тако мишљасмо и надасмо се, да ће најпре доћи до уједињења омладинског, које неће моћи растрзати никаква сила. Тако се надасмо, да ћемо се наједанпут наћи на светском дивану раме уз раме; а не да се гуркамо и пакаљујемо у крајњемм часу, кад већ ваља радити у убојном реду.

Ој, ала ми умемо лепо да — наздрављамо!

Када би се једном на делу нашли онаки, какви се у здравицама толико пута завераваомо, то би било најлепше народно славље!

—ић.

МАН' ТЕ!

(Е. ГАЛБЕЛ.)

Усплами л' срце љубављу,
О, ман'те га у миљу том;
Не гас'те искре божије,
Грехота то је пред Богом,

Јер има л' где на свету том
Неокаљан још који кут,
Зацело ј' срце млађано,
Што смерно љуби први пут.

О, млађани му ман'те сан
И санка цветке ружичне;
Ви и не знате, какав рај
С тим леним санком угине.

Та много ј' срце препукло,
Кад други стргне његов цвет,
Из с прегором прокуне све
И буде мрачни мрзисвет.

Из вриснс, клоне рањено
На недра страсти с бола свог
И поклизне у светски прах;
У њему умре лепи Бог.

О, доцкан тад је плач и вај
И покајнице сузе све,
Да живне ружа увела,
Да мртво срце ускрсне.

Рајко.

ИРИНА.

НОВЕЛА СВАТОПЛУКА ЧЕХА.

ПРЕВЕО П. ПАДЕЉСКИ.

(Наставак.)

Јулија приђе к једном гробу, који се на другој страни цркве узвишавао, и метне киту цвећа на испуцану, камену плочу. Приповедала ми је и историју остакљене могиле. Под том испуцаном плочом, на којој се једва разазнати могло калуђерско тело са скрштеним рукама, почива, рече ми, последњи потомак славне, племићке породице, који је са несрећне љубави у манастир ступио и ту као искушеник умрьо. Јулији је жао било заборављеног гроба и кадгод би дошла на то место, увек би му донела киту цвећа. Разгледајући спуд наоколо, случајно рекнем: „Заиста, дивне развалине!“

„Природа надклада све непријатеље“, дода Драгојло. „Где, тамо, где су пре плесниви листови бревијара шуштали и једноставни се псалми разлегали, шапуће лишће јасеново а славуј међу њим извија своје дивне песме. Природа учини свему крај, ходнике и ћелије испуни зеленом травом и шареним цвећем. Звона не зову више на службу божију и каткад само, кад их ветар заљуља, уплетају своје тужне звуке у грандијозну композицију, коју природа бурно над језером изваја. — Извините што ћу вас мало оставити. Ја се увек пењем на кулу, откуда се врло дивно планине виде. Не тражим, да ме пратите горе, јер пут је врло опасан.“

Кад га нестаде на степеницама, које из цркве на торањ у округ воде, бацим поглед на Јулију.

Наслонила се била на стари гроб, нежном ручицом обухватила камен те је гледала у слику мајке божије. У каквој је противности стајала са тим сивим, излупаним каменом. Беше то појезија живота заручена са појезијом гроба.

Приближим се к њој тако, да је тешки мој кораци не пробудише из слатког сна. Стао сам мало даље иза ње и гледао њену белу ручицу, која је на камену лежала. Кроз једну малу пукотину падала је на њу злаћана зрака и она се на зеленом поду сасвим лепо видила а на једном прстићу светлио је камен у прстену као пламена суза.

Кратко време сам ју посматрао, срце ми је све жешће куцало, престао сам дисати, крв ми је појурила у главу, док се нисам занео и заборавно; при-

клонио сам к њојзи главу а ватрене усне букнуше у пламен при врелом пољупцу на малој, дивној ручици.

На мах скочи с камена а очи јој у ужасу погледаше на мене; но и ја сам мало устукнуо и погледао горе. Баш пред моје ноге пао је један камен од горе. Кроз пукотину горе сам спазио Драгојла; стајао је баш на самој ивици од пукотине, а тамним смеђим очима гледао је у мене.

Но пре него што сам тако немило изненађен к себи дошао, нестало га је са отвора.

Сад су тек дошли тешки тренутци. Јулија је у непријатности стајала подаље од мене с оборењим очима, лицем скроз руменим, а лептир на њеном шеширићу, који је при уласку у развалини скинула била, узео је целу тежину ситуације на себе. Срећа, што је прах на крилима само шарен био! Могу се с правом похвалити, да сам се у свакој непријатности умео наћи; али онда сам као заливен према њој стојао.

Тек, кад сам чуо кораке Драгојлове на кули, вратио сам се старој лакомислености. Хладнокрвно сам упрьо поглед на црни излаз из куле, на ком ће се појавити намрштено лице увређеног мужа.

Не прође дуго а ево вам Смелића; али је око његово било мирно, чело ведро, а на лицу ни трага каквом узбуђењу. Слободним кораком приђе к мени, те ми сасвим мирно приповеди, како је диван изглед са старе куле.

Сигурно није приметио онај пољубац, а ону је страшну љубомору моја рђава савест себи уобразила. Одахнуо сам мало душом, а Јулију сам љубопитан погледао. Хтео сам у милим цртама да изнађем учинак неме исповести, чији је траг само од нас виђен на белој руци горео. Али све узалуд; полак од нас окренута памећтала је она шешир пажљиво и лагано а набраним је рукама заклонила лице.

Оставимо развалине. Драгојло је путем врло расположен био; али је сад опет пало у очи, што Јулија није била тако весела, већ више озбиљна.

Док нас је чун са увелим венцима носио кући, сунце је већ завело било са дивне горе, а на језеру се могли још сјајни одбијени зраци видити, као блиставa огледалца.

Зраци су све слабији бивали, гасили се, а напослетку се спусти сумрак над целим језером. Ту смо сви ућутали. Звона се из даљине опет чула, али не као до подне, већ више тужно, меланхолично.

Једва сам још пред собом видио њено лице, шеширић, вештачко цвеће и два лептирова крила. Све је то друкчије изгледало а међутим сам знао, да она пређашња баркарола гондолијерева ни најмање не одговара садањем изгледу Јулијином.

Ту прекине нашег јунака у читању знак звонцета. С уздахом затвори књигу и хтео не хтео метне је у џеп.

III.

За ручком се нађе Свеслав са својим поноћним гостом, са самопрозваним дон-Хуаном. Али се чинило, као да му дневна светлост не прија. Стајао је ту код зида дворане тако бојажљиво и скрушено, да би човек помислио, е је лутка, коју је принцинал после свршеног монолога на стражњу кулису обесио. Јучерања бљескаста боја његовог лица ослабила је у бледу ружичасту нијансу, пауново перо и цинички осмејак били су ту а велико утонуло око почивало је са страхом на узвишеној бради управитељевој. Кад га је настојатељ приказао као Петра Јагодића, дворског адјункта, држао се дон Хуан тако, као да га сад први пут у животу види.

За столом је седио међу Нином и Луцијом, најмлађим цветовима настојатељева венца, те је имао доста прилике да постане „ритер“, било код нежне плавојке на лево, било код ватрене смеђојке на десно. Али је око његово остало као приковано на тањиру, те је само каткад погледало на строгог шефа, кад је овај распитивао за усеве, за број раденика и друге такве ствари.

Најодаред ће га ословити господја настојатељка: „a propos, господине Јагодићу, чула сам, да ће Ирина вратарева играти главну женску улогу у новом комаду?“

То га је питање довело у доста велику непријлику. Једва је нешто промумлао, како је и он сам нешто чуо.

„Та господа дилетанти нису баш избирачи,“ настави горда господја смешећи се, „други пут ће зацело узети чобанову Аделу. Друго им и не остаје. Не верујем, да ће се икоја девојка из честите грађанске куће примити да буде фолија одрпаној принцези из вратареве собе. А још се мање могу надати, да ће се и једна од мојих кћери спотаћи о позориште, где би се могла наћи у друштву таквих. Ако се случајно нађете с господином редитељем, слободно му то реците!“

Сиромах Јагодић, кога се те оштре речи највише тицале, обори главу, а на лицу се показа сва мука немирне савести.

„И то ће бити лепа јунакиња“, настави господја заједљиву филипику, „радо бих јој видила, кад се попне на узвишену позорницу, кад се покаже публици у накиту од олова. То ће да буде проучена улога, улога пуна осећаја, пита вељите, господине Јагодићу?! — Но чула сам, да су и вама у тој понопадежној представи неку особиту улогу уступили?“

Неприлика адјуиктова већ је достигла кулмина-

цију. Једва нешто промумла, да ће улогу на сваки начин повратити.

Тек што је Јагодић после ручка са Свеславом из двора изишао, сав се променио, као да се чаровне палице дотакао, намах му се тело исправило, лице му доби јучерању живу боју, око засија а уста с проничким осмејком проговорише: „особита забава, зар не? — Одмах ћу доћи к вама у библијотеку па ћемо тамо коју више прозборити.“

Отрча на двориште. Свеслав баш није тражио нове забаве с адјунктом. Тога ради крене се у парк а не у библијотеку.

Кад је дошао у парк, извади грофов дневник из џепа. У том је нешто осетио, што му је све мисли на једну ствар обратило. То је била папучица оног непознатог девојчета, која је код Сфинге остала.

Чинило му се, као да свиће над папучицом. Зацело је то та џинелица, којој се прохтело, да полети к слави преко танких дасака дилетантске позорнице, зацело је она, коју је код Сфинге, видио и Ирина кастеланова, једно и исто мило лице. Ирина — кастеланова! Каква противност у те две речи!

Задубљен тако у мисли корачао је Свеслав даље путањом, над којом се висока зелена дрвета укрштала и горе као неки природан свод правила. Наједаред стане.

До ушију му допреше неки познати звуци. Прислушкивао је мало и брзо позна глас јучерањег, поноћног посетиоца. Чуо је и други глас, јасан и пријатан, као глас младе девојке.

Лагано, опрезно и на прстима пође даље. За густим џбуном седне на клупу. Кроз лишће је могао лепо видити чисто, зеленом травом обрасло место. Леђима к њему окренутим седио је на обореном деблу Петар Јагодић — познао га је врло добро по сламном шеширу, ловачком капуту и јахаћим чизмама. Пред њим је стајала девојка, чија је била она изгубљена папучица.

Ту се Свеславу даде прилика, да у миру посматра чари те нежне појетичке појаве.

„Још мало натраг“, рече Јагодић менторским гласом. „Руку на срце! Тако! А сад можете почети: с почетка као да шапућете, онда све гласније, брже, до најбујнијег изражаја страсти!“

Девојче стане декламовати. Брзо спусти руку са груди, а мио, јасан глас подиже се изнад уских обала, које му је учитељ спремио. Тај је с почетка гледао да одржи ток уређене бурне декламације у границама дилетантског савршенства. „Станите мало!“ повиче намах. „На тој речи мора лежати особит нагласак. Заборављате на леву руку. Ту морате глас угушити и тек само шапутати — тако бар, као из сна што шапућу врхови дрвета — тек кад се нешто са далеких поља чује — сад све вишим гласом — и тако даље. Пазите добро на то место. Мало по мало идите недрима, брзо извадите документат, укоченим очима га погледајте, у руци га згужвајте, наново исправите, опет укоченим очима читајте и онда га на један мах издерите — тако — тако — а папириће баците на земљу. Публика треба из ваше радње да види, како је важан тај документат.“

Девојка се исправљала, као што јој он показивао, али мало по мало умукну Јагодић. Није више ништа говорио. Наслоњио главу на руку, па као укочен гледа у девојку.

И гледалац изненада преста дисати. У блаженом узбуђењу слушао је мили њен гласак, час као зефир, кад шапуће цвећу, час као песма шеве, кад се у вис диже; час оштар, час мио, а увек би уздрхтао као струна мандолине. Чудећи се гледао је на њене природне живе покрете, пуне миле грациозности. Очи јој се светлиле од одушевљења, а целим телом се чисто узносила над земљом; те шарене хаљине, које би јутрос фантастичким назвао, биле су за њу, као да их је рука појезије изабрала.

Свеслав се питао у себи, је ли то заиста оно девојче, које је јутрос видио нежно и сањалачко на суморној Сфинги?

Кад је довршила, седио је Јагодић још мало као окамењен, а онда је стао пљескати великим рукама као бесомучан. Умало што и Свеслав није запљескао. Девојка се посади на оно оборено дебло па је примала с тихим, жалосним осмејком његову похвалу.

„Врло добро, Ирина!“ говорио јој је. „Ни у сну не бих помислио, да тако велик глумачки дар имате. Наша стара ће пући од једа. Све пуца, што редитељ не даде женске улоге њеним ћеркама. Помислите само: треба — вели — дилетантима да кажем, да се са женским улогама и не труде к њима. Као да би коме од нас и пала тако очајна помисао на памет. Дала ми је разумети, да би јој мило било, кад би представу тиме осујетио, што би своју улогу натраг послао. Али се ту јако преварила у рачуну; рекао сам јој нешто, да се одмах за усну загризла!“

„Ах, господине Јагодићу,“ прозбори Ирина са уздахом тргавши се из мисли, „ко зна, хоћу ли и смети изаћи на позорницу?“

„А ко ће вам то забранити?“

„Ко други, него стрина? Већ неколико дана, како се грозно љути, кадгод ме види с улогом у руци.“

„Шта опет стрина! Обећаћу јој улазницу — један ће из одбора по њу на каруцама доћи — на мир!“

„Не знате ви богме, како је тврдоглава. Не знате, како нас кињи — мене и стрица. Глете, јутрос сам

изгубила једну папучу, па да ме живу поједе, пуну ми главу којекакве грдње напунила. Ни за ручком није престала. Са сузним сам очима отишла од стола. Ах, господине, кад бих имала велика крила, одлетила бих некуд далеко, далеко, да тамо слободно по вољи живим, да не слушам то зујање око ушију, као бумбарове какве. Ах, тамо далеко међу веселе, пријатне људе, да тамо живим, читам и декламујем, да идем у позориште!“

„Ко зна, шта још неће бити,“ дода Јагодић замишљено на настави: „али сад ме извините, госпођице Ирина, обећао сам господину Свеславу, да ћу га посетити.“

„Без сумње оном господину, што је јуче дошао?“

„Јест, томе из Прага.“

„А како изгледа?“ упита га Ирина мало оклевајући.

„Сасим пријатан човек. Средње величине, светле косе и браде, с челом обично замишљеним, с племенитим изразом на лицу... збогом, Ирина!“

Стиште јој руку, махну сламним шеширом и оде.

Кад се Јагодић удалио, гледала је Ирина сањалачки преда се. Ни макнула се није а лицем је била према Свеславу окренута; али њене влажне очице не могоше продрети кроз зелене облаке од лишћа, које јој је од њега делило, већ су укочено гледале у царство својих снова.

Кад се већ Јагодићеви кораци нису чули више, изиђе Свеслав из џбуна и приближи се к њој. У један мах га она опази. Нехотице се тргла, лице јој је поруменило, очи је склопила; била је у неприлици.

„Госпођице Ирина!“ говорио је Свеслав нежним гласом, који је у њој побуђивао поверење. „Срећним случајем био сам ваша прва публика. Према испиту, који сте свршили, могу вам без пророчког дара предсказати најлепше успехе. Но нисам дошао, да вам својим ласкањем на досади будем, већ сам вам донео папучицу, коју сте јуче код Сфинге заборавили и која ми даје добродошлу прилику, да се с вама упознам.“

Она га погледа плашљиво па узме папучицу. „Хвала лепо, господине!“ Прошапута да се једва чуло.

„Смем ли вас, госпођице, упитати, у ком ћете комаду играти своју улогу?“ упита ју Свеслав после кратке почивке.

Ирина му рече наслов комада. На даља питања давала му је само садржај. Мало по мало нестане оне бојазни и она му стане живо приповедати о другим позоришним комадима, које је прочитала, и Свеслав виде, да их баш није мален број.

„Врло радо читам. Стриц имаде пун сандук књига, које му је покојни гроф Јулијан поклонио. Често ме и сам опомиње, да читам. Али стрина ме кара, кад ме год види с књигом па хтела би, само да шијем и плетем чарапе,“ рече и уздахну.

„А родитељи су вам већ умрли?“

„Дабоме; још пре него што сам их и познала. Отац ми је био шумар. Једног вечера, кажу, донели га на носилима кући; био је баш испод срца рањен. Од то доба ми је мајка непрестано вепула, док и њу поред оца у гроб не спустише. Мене сироче узео је добри стриц без уговора.“

„Ако се нећете мојој улози смејати, то ћу вам ја неке од мојих књига донети.“

„Ја ћу вам бити врло благодарна,“ повиче живо, а онда се прво осврне на све стране и шапућући рече: „Нама их не смете донети, стрина би ме живу појела. Пошљите их по господину Јагодићу или —“

„Или —?“ понови Свеслав с очекивањем.

„— донесите их амо у парк“, једва довршн а лице јој се зажари.

Срце је Свеславу жестоко било, док је гледао то бајно лице.

„А кад и где ћу вас ту наћи?„

„Ма и код Сфинге — сутра рано,“ прошапута, да се опет једва чуло. (Наставиће се.)

ИЗ СТАРОГ ВЕКА.

III. ХАЗДРУБАЛ.

Бележећи редове историје краљу је Клија записала имена многих племена, што се некад борила; дрхтавом је руком превукла разорене градове, па и снажну Картагину је избрисала из списка — нема је више.

У ватри и пламену пропадоше читави редови кућа, у развалинама лежи свако скровиште, а старци, деца, жене, красне девице погибоше од душманског мача. Крв од жртава лила се све потоком па се ваљала од прага до прага. Посред хрпе пламених гредица и мртвих телеса јуришала је напред победоносна римска војска. Са кућа, које су стајале у пламену, падала је читава киша стрела на непријатеље, а где-који је бацао у очајању камење своје рођене кућеразвале на мрске Римљане.

Град је стајао у пламену; при дим уздизао се

над њим као тешка, пуста облачина, као да је хтео да сакрије ову пустош испред очију небеских, пустош, која је и самог победоносног вођу, великог Сципиона Емилијана, дубоко у срце дирнула.

Код храма Ескулапова стајао је Сципијон, с десне му Плиније, а с леве Хаздрубал, прибегли вођа побеђених Картагињана. За њим руља са копљима у руци а лицем крвавим.

На крову храма сместила се шака људи одважних: да се бране и боре до последње капи крви. На челу им стоји лепа млада љуба Хаздрубалова. Две јој руке држе два нејака детета. Спуштена дуга коса вије се по ветру као црна застава несреће и жалости. Одело јој крваво, та око ње није један рањеник издануо у крви на крову храма.

Хаздрубал је подигао склопљене руке к њима и молио је борце, да положе оружје; заман се боре и даље, нема ту помоћи, Картагина је пропала, нека спасу свој живот, нек се поклоне и предаду победиоцу.

С презором окренуше ови своја лица од њега, као да је већ и то срамота, слушати његове речи. Само се женин глас чуо, како му одговара. Док је жена та говорила, Сципијон није могао свести ока с ње, и није могао више заборавити стас и речи лепе женскиње. Али муж јој не сме погледати у лепо лице; сагнуо је главу а срце му љуће од стреле стадоше цепати ове речи, које је звонки глас говорио:

— Зар живот, Хаздрубале, да продамо, па ма нас то и слободе стало? Мислиш, да би ми могли живити на развалинама отаџбине своје? Кукавче! Ти си побегао од нас, јер си се смрти бојао! Примио си за господара победиоца домовине своје, за брању убице твоје рођене браће! Оружје си променио са роњски окови! Иди да живи још дуго у новој својој постојбини. Слушај славопоје Римљана о пропасти Картагине; ал чуј најпре моју клетву, коју у име народа свог бацам на главу издајника — на тебе, што си ми био муж, отац моје деце! О тешко мени несретници, те сам то морала дочекати! Једини издајица, једини кукавица сред бораца картагињанских баш си ти, — ти, кога сам ја са чистом, невином љубављу на груди моје притрљила, и коме сам у боловима децу рађала! Та има ли клетве тако ужасне, да би равна била твоме греху? Вођа, који у невољи напушта војску своју, војник, који баца од себе оружје, моли за милост, јер се плаши смрти! Да честита ли домољуба, који се у најодлучнијем часу одриче своје домовине! Хаздрубале! Срамото племена свог! Толики греси падоше на душу твоју! Ко те може казнити по заслузи?

— Митеа! — рикну муж јој ван себе од стида и срама, — тебе и лепе своје синчиће хтедох ја спасти од извесне смрти. Видио сам, да је све пропало, заман се боримо против претежнијег непријатеља. Та ја сам могао погинути и на развалинама Бирсе, али кад сам помислио на вас, вас, које волим већма ма од каквог блага, да ћете ви тешком и мучном смрћу погинути — заборавио сам на сваку дужност. Шта је мени стало до суда светине, само да нас спасем! Сиђи се доле, Митеа, из наручја смрти, и дај ми на руке синчиће моје! Сципијон је племенита душа; не роп ство, но нов живот нас чека сред зидина моћнога Рима.

— Њих зар хоћеш? — рикну жена, и подиже снажним мишицама у ваис синчиће своје. — Ове би ти да подигнеш и однегујеш? да и последњи роб пристом показује на њих: гле синова издајице! Па мислио си, да ћу ја с љубављу пасти на ове груди, које се одрекоше домовине своје, и да ћу живити сред охолих Римљанка са срамотом имена твог? Преварио си се! Сципијон је непријатељ отаџбине моје, дакле је и мој, и ти, који га примаш за пријатеља свог, и ти си ми непријатељ! Некад сам мислила: родила сам у синовима својим јунаке отаџбини, и срце ми је играло од радости, кад сам помишљала на јуначка дела, која ће они починити. Али јаој, бабо им био кукавица, издајица!

— Не зборн даље! Не просипај отровне стреле твојих речи на ме! Твој гњев је неоправдан и лажно ме окривљујеш. Нисам ли храбро, одлучно бранио град, док сам могао? Нисам ли се у првом реду борио са најбољима. Не тиште ли ме и сад ране, које си ми ти нежним рукама завила, и балзамовим дахом твојих усана ублажила. Зар мислиш, не боли ме срце, кад видим ову пустош, где живе душе, камена на камену не оста? Али ме памет саветовала: зашто да гинем у лудо? Та на месту проливене крви моје цветак слободе и онако неће никад процветати; једна-две мишице и онако не задржаће победоносну струју, која јури напред по разореним зидинама. Ходи ми на груди, Митеа! Видићеш, моје мишице ће бити још доста снажне, да створе сретно, умилно скровиште теби и деци нашој!

— Имаш ли само ту једну жељу, да мене и њих спасеш? На добро; нек постане та жеља клетвом, која ти на главу пада! Само те моја рука уме казнити; ја само знам, где те могу највећма ранити. Погледај овамо, на се научи умрети од слабе жене! Запамти, да је боље слободан умрети, него као роб, без домовине живити.

Пламен је већ обгрлио равни кров цркве, а тамо је горе мала, одлучна чета просипала своје стреле на непријатеље, који су зидове рушили. У силном је метежу као вијор одлетио нејаки глас женин; само јој дивље очи и усне показиваху, да још говори. Да

ли проклиње, или се Богу моли? Који су доле стајали, нису могли разумети.

И Сципијон, који је скрштених руку непомично и немо гледао к њојзи горе, видио је, како је спустила децу своју с руку, а дечица се као бојажљиве тичице сакрише у боре хаљине материне; затим је истргла мач из недара, на један је тренутак подигла к небу у вис блистави мач, па га је онда својом рођеном руком сјурила у срца својих синова, да не остане ни колена, које би носило име издајице-вође; с осмехом на лицу забола је затим у своје груди тај мач, који се још пушио од крви синова јој, забола га је тамо, где јој је срце куцало — та и без мача је оно већ било сломљено смрћу миле дечице — и у последњем јој се тренутку осу задовољство по бледоме лицу, кад је видила, како јој потоком лије крв из рањеног срца, те се разлива, да се споји са руменом крвљу невине дечице. . .

Кад је клонула поносита Картагињанка, сагла је главу на два мала смртника а бесни пламен начини јој ватрену круну око главе од распуштене косе.

На призор овај престала се мала чета око ње борити. Загрљени су чекали, док их пламен сасвим не обузе, и док се није срушила зграда под њима. Кличући примише смрт, која их сарани под пусте балване. Ниједан није прешао на милост непријатељу.

Хаздрубал је стајао још тренут-два поред великог победиоца, укочен, као да је памети, срца, крви нестало из њега услед троструке смрти његових милих. Затим скочи, рикну гласом ужаса, беса, очајања, и бацивши се на Римљане као рањена звер. Отео је једном оружје те је непријатељ као сноп'е падао око њега. Груди му се напунише бесилом, као у тигра, кад осети крв женке своје. Пламен је вејао око њега, ватра му је пламтила у души, ватра осветe запламтила је тамо. Није више знао, шта чини; није осетио, како му се заболо копље у ребра, није знао, да му из срца са више страна лопи крв; само је то знао, да су му у миле мртви и да му је дом срушен; да је могао, за њих би све Римљане посекао био.

Најзад му клону мишица дивске снаге; крв му високо јурне из врата и церовину поноситу, која изгуби своје граничце, свој цвет, сруши убојно копље на земљу.

Ватра се још седамнаест дана рашла на развалинама, док није у пепео претворила све, што је горети могло. И над овим гаром проклеше љуто Римљани оног, ко ће икада подићи развалине те.

Имена Картагине нестало је; али бајни лик Митеин не избриса ни слава, ни победа, ни нове војне из срца Емилијана Сципијона. И тек Плиније би умео рећи, колико суза, колико уздисаја је и након дугих година жртвовао славни вођа тај успомени лепе и дичне Картагињанке.

По С. З. С мађарског. **В.**

ПОУКЕ ИЗ МЕДИЦИНЕ.

О КОЛЕРИ.

Позвани и насртљиви гост из Азије, колера, прети ево већ од три године, да ће и нас посетити. Прекланс се размеђао по Француској и Шпанији; лане нам дође у комшилук, немилице таманећи по Талијанској, а ево га овога лета већ на прагу наше домовине: у Трсту и на Реци. Не прети баш јако, али таквом напаснику није никад веровати. Него није вајде ни бегати испред таквога насртача, јер је и брз и опасан а уз то још тражи потајне путеве. Спремни морамо дочекати тог непријатеља човечијега рода, а кад стигне, не дати му, да се одвеч размеће и шири. Ако мислимо, да нам то испадне за руком, морамо добро проучити ћуд тог опасног непријатеља; морамо га скроз познати. Користићемо се свим оним, што су људи досада о истоме искусили.

Легло колери је источна Индија, и то онај крај те земље, где је највише мочари и баруштина. У тим крајевима Индије било је од ваікада, а имаде и сада увек колере. Отуда иде редњом по земљи, кад је много киша и влаге, кад реке нарасту и поплаве, а затим навале јаке врућине. Поплашени становници беже на све стране на разносе клицу те мо рије, које у себи, које на себи, гдегод доспу, а та клица ухвати корена и развија се свугде, где је нечистоће, па заражује с нова своју околину. Тако су је разнели већ по свима деловима света. У Јевроии смо имали до 1873. године већ пет заража од колере. У новије доба појављује се колера још много чешће по јевропским државама, скоро свакога лета, а то с тога, што сада људи путују много више и много брже него пре.

Колера се код нас у Јевропи појави дакле само онда, кад је донесу путници, који долазе

из Индије, или кад нам пошљу робу из те земље, која је окужена клицом од колере.

На како прелази колера с путника или са робе на нас? Нашли су у изметинама болесникâ, који пате од колере, неке малене гљивице, — изгледају као прутићи, — па те држе за семе од колере. Те прутић-гљивице нећемо наћи само у изметинама из желудца, него и у онима, које излазе из црева, и у тима још много више. То прутић-семење проклија и шири се, чим добије мало влаге и прљавштине, и онда је одвећ отровно. По барама и кањугама, по проходима, по ђубришту и сметишту, по прљавом рубљу и по прљавим креветним хаљинама и т. д. клија то семе тако бујно, да ћемо га наћи у милијоне. Како је малена и прелака та клица од колере, то је најмањи ветрић диже у вис и носи по ваздуху или се разноси водом. Ми ту клицу онда или удишемо са ваздухом или попијемо са водом, па се тако окужимо. Прилике је, као што видимо, свудан и доста, да се окужимо клицом од колере, кад се ова гдегод већ развила, а та нас клица тако рећи тражи, кад на себе не пазимо и кад се нечисто држимо.

На шта бива од нас, кад се заразимо таквом клицом од колере? Ако нам је нарав јача од те болести, не бива нам ништа. Али зло је и наопако, ако нарав не може да је савлада и одмах из тела излучи.

Једно два-три дана осећа се окужен човек рђаво и као ломан; нема воље за ништа црева му крче, а помало и пролива. Кад треће, четврте ноћи, пробуди га јак пролив. Од тога часа узастопце пролива, а наскоро затим и повраћа, све што узме. Испрва изгледа то, што повраћа и пролива, као и обично, кад се човек преједе и поквари желудац. Али што чешће иде болесник рад себе и што чешће повраћа, све то већма губи и једна и друга изметина свој прави изглед и смрад. Напослетку одлази од човека само нека течност без боје и без смрада, а по њој пливају, кад мање, кад више, сиваста комадићи од кожице, што црево изнутра покрива. Од многога губитка воде на уста и црево стане човека морити љута жеђ, а скоро непрестани напони при повраћању и при проливању јако га ислабе и најзад обале. Али још није доста муке. Јадника спопадну неки грчеви у листовима, почне га стезати у прсима као загуш, и необичан страх овлада патником. Глас му се не чује; вода му стане; иде под себе, срце тек што куца, а биво се скоро не диже под прстом. При свести је, али је сасвим огуглао, ништа не мари, шта се с њиме и око њега збива, и изглед му је страшан: очи му утекле; нос одскочио; образи упали; кожа се збрчкала, као у жена, што перу; усне, нос, руке и ноге помодриле а тело хладно, као у мртваца. За који сат, па патник не изгледа само као мртвац, него се доиста ослободио мука — умро је. Све то може да се збуди за шест, за дванаест сати, за дан. Али није баш код свакога човека тако: не умори колера свакога, ко је запати. Јачи и млађи људи је прекуже.

Кад хоће та страшна болест да се окрене на боље, онда пре свега желудац не враћа више, што прими. Повраћање стане, проливање буде ређе, а оно, што пролива болесник, добије за који дан свој стари и прави изглед и боју. Срце стане боље радити, било боље куцати; а смежурана се кожа изгласи, изгуби модрице. За два, три дана нећемо опазити на болеснику више никаква знака од колере, само је заостала слабост превелика слабост, од које се изнурено тело само тешко и споро опорављ̀а.

Код многих људи се изроди из те слабости иза колере друга каква бољ̀а, па болесник, који тек што се подигао, падне с нова у кревет, из ког се можда више и не дигне.

Сваки нападај колере није тако жесток, као овај досада описани. Код гдекојих се људи појављује колера много блажије. И ти болесници повраћају и проливају узастопце, и они добију каткад грчеве у листовима, шта више, погдекојима хоће да охладне руке и ноге. Али срце се не да, оно ради као што треба, па савлада све незгоде.

Видили смо, шта ради колера са људма, кад их спопадне. Кад бројимо оне, које је колера напала, и оне, који су од исте помрли, уверићемо се, да је нестало скоро половине од нападнутих, а међу тима има и деце, и старца, и женских, и мушких у најбољим годинама.

Увидиће сваки, ко промисли о томе, што смо досада написали, да наши лекови против колере морају бити врло јаки а и врло брзи, јер колера скоро за час сломије снагу и отпор човечији. Имамо ли таквих? Врло мало. Обично колера престигне наше лекове. С тога ће сваком бити јасно и то, да нам је много сигурније и спасоносније, трудити се своом снагом својом те предупредити, да колера не дође до нас,

и паштити се, да се не развије код нас, и ако би је когод може бити унео.

Дакле шта да чинимо, да не доспе колера до нас и да се не развије, ако је који путник на себи или својим стварима, робом и т. д. међу нас донесе?

Док је колера тако далеко од нас, као што је сада за овај мах, доста је, ако наложимо свима гостионичарима и биртанима, да пријаве власти свакога странца најдуже за 12 сати, а с места да пријаве странце, који долазе из места, где већ влада колера. Осим тога треба да има у свакој гостионици по једна соба за странце, који долазе из заражених места, а да се не смештају у ту собу путници из других незаражених места.

И остали становници дужни су пријављивати власти своје госте, и то с места оне, који стижу из већ окужених места.

На жељезничкој и паробродској станици мотрићемо на највећу чистоћу и на најстрожију дезинфекцију, особито по проходима, а гледаћемо и на то, да се доста ветре одаје, у којима људи чекају на влак или на лађу.

Још строжији ћемо бити са људима, који нам са стране долазе за случај, да се колера стане приближавати. На све улазе — на жељезничку и паробродску станицу, на капије — поставићемо по једнога комесара, који ће путитати у место само оне путнике, који не долазе из окужених места. Путнике из подозривих или већ заражених места сместићемо у собе, које су за такве госте спремне, као што смо мало час споменули. Такве ће пришелце комесар и физик посматрати за три дана. Ако би се за то време показали на њима сумњиви знаци, који обично претходе колери, преместиће исте у шатор-болницу, коју ћемо тада подићи, а сада већ спремити. Комесар ће ствари и прљаг од тих путника дати очистити карболом, као што је прописано, (или сагорети, ако много не вреде), а гледаће, да се то најтачније изврши са рубљем, јер се у рубљу најрадије задржава и најбрже развија клица од колере.

Као што смо горе видили, колерина клица се лепи и за робу. Зато ћемо робу из подозривих или заражених места тек онда пустити на пијацу, кад смо је по пропису од кужи очистили.

Осим тога пазићемо на највећу чистоћу и на најстрожији ред, како у кући, тако и ван исте. У проходе ћемо сипати дневно талице, ћубре ћемо посипати карболом (1 део карбола на 20 делова воде) или сирициком (1 део сирицика на 1000 делова воде) и што чешће износити, а што даље изван места. Авлију ћемо сваки дан почистити а кањуге по истој засути. Ако немамо доброга бунара у кући, тражићемо за ниће добре воде на другом месту.

По сокацима и плацевима радиће власт то исто. А поред тога ће још пазити, да се одржава чистоћа и ред на свим јавним местима, где се састају многи људи: по каванама, по бирцузима, по ракицницама, по местима за забављање, а највећма по пијаци, да се не продаје незрело воће, покварено зеље, месо, што паши, цркнута риба и т. д.

Наравно је, да ћемо најбоље пазити на себе и на наше здравље. Држаћемо се чистије него иначе, чешће ћемо се купати, рубље ћемо више пута пресвлачити, а тако исто и креветне хаљине. Пазићемо на то, шта једемо и пијемо, и на то, колико једемо и пијемо, да не бисмо покварили или претоварили стомак. А нећемо ни узимати без нужде ништа на чишћење. ма то било само куђеван лек. Не треба одвише много да нас спава у соби, а пајати и ветрити треба више пута него дојако.

Ако би се покрај свега тога ипак когод разболео и такве знаке бодести показивао, као што обично почиње колера, онда ћемо то неодложно јавити власти и с места позвати лечника, који је одређен, да врши лечничке дужности у том крају места. Особа, коју буде власт изаслала на лице места, споразумеће се са лечником и наредиће све, што је нужно, да се дотичном болеснику помогне и да болест са истога не пређе на друге укућане.

Ако се будемо тако владали, неће нас незвани делија изненадити, па нам неће ни досадити.

Још нешто, о чему се много говори. Много пута чујемо, како се не ваља бојати од колере, јер ко се боји, тај је одмах добије. Ево шта је у ствари са тим страхом од колере. Сваки душевни потрес слаби тело човечије, и то тим више, што је јачи тај потрес и што се чешће понавља. Међу такве душевне потресе спада и страх. Дакле и страх слаби човека; а није нужде доказивати, да ће на слабијега човека пре напаћи каква болест него на јачега, а особито таква болест, као што је колера, код које су појаве у неку руку сличне појавама, што се показују на јако поплашеном човеку.

Дакле спремимо се добро против азијатскога напасника, па нам није нужде бојати се ни од истога ни од страха од истога.

Др. Кода.

ЛИСТАК.

ДО СТАКЛЕНОГА БРИЈЕГА, ИЛИ ВИЛА И ЦАРЕВ СИН.

СРП. НАР. ПРИПОВИЈЕТКА ИЗ ГОРЊЕ КРАЈИНЕ.

ИЗ ЗБИРКЕ ВЛАДИМИРА КРАСИЋА.

(Свршетак.)

Идући тако дође у једно густо мјесто у шуми, и ту нађе пуно људи, а то су били ђаволи. Кад су га они опазили, завикну: „Камо ти момче?“ „Идем по свијету тражити стаклени бријег“, одговори он. „Али га нећеш наћи“, рекну они, „што си ишао ишао по свијету, више нећеш. Како се ти усуђујеш ићи по нашој земљи? Знај, когод овуда иде, нико живе главе не однесе, нећеш ни ти. Сад се приправи брзо на смрт!“ Али он рече: „Прво него ме убијете, прочитајте овај лист“, и даде лист најстаријему између њих. „Срећа твоја“, говори ђаво, „кад си ми оца закопао, а другач се не би бројао међу живима. Ништа ти нећу сад, него питај од мене шта желиш, ја ћу ти дати.“ Царев син на то рече: „Ја од тебе не тражим ништа; већ кажи ми за стаклени бријег, ако знаш“. Ђаво рече: „Ја за њега не знам; него ћу питати моју звијерад, ако би они знали.“ Сад он свирне у једну свиралицу и ето свакојаке звијеради к њему. Он их пита, да ли које зна за стаклени бријег; али му рекоше да нико не зна. Тада рече ђаво цареву сину: „Видиш, ја бих ти радо казао, али не знам; него знаш шта? Хајде напрво и намјерићеш се на мога брата, па њега питај, можда ће ти он знати казати.“ Он отиде напрво, како му је ђаво рекао, и намјери се на другога брата. И овај се већ почео веселити, како ће га убити; али му он даде старога писмо, па је ђаво одмах почео друкчије говорити. „Срећа твоја“, рече ђаво „што си ми оца закопао, друкчије се већ не би бројио међу живима. А кад си то учинио, сад питај од мене шта хоћеш, ја ћу ти дати, ако узмогу.“ „Ништа друго од тебе не тражим, рече царев син, „него кажи ми за стаклени бријег“. „Ја“, рече ђаво, „за стаклени бријег не знам; него ћу питати, можда знаду моји вјетрови,“ и сад звизне у свиралицу, али ето ти са свију страна дођу вјетрови. Он их пита, да ли знаду за стаклени бријег, а они одговоре, да не знаду. „Ну видиш, мој драги“, рече ђаво, „ја бих ти радо казао, али ни ја ни моји вјетрови не знамо; него ти лијепо хајде равно овуда, па ћеш наћи мојега брата, па питај њега, можда ће ти он знати казати.“ И трећи брат већ је био наумио да га убије; али вињевши писмо оца својега рече: „Питај од мене шта ти драго — даћу ти.“ Онда му рече царев син, нека му каже за стаклени бријег. Њему ђаво одговори: „Е ја бих ти радо казао, али не знам; него ћу питати моје облаке, можда ће они знати“ Зазвиждн, и ето облака, да се све тресло. Он их пита; али ни они не знаду. Господар види, да му још један облак вали, па звизне још јаче, и ето ти тога облака. Тада га запита господар: „Је си ти био, кад нисн одмах на заповјед дошао? Знаш ли за стаклени бријег?“ „Управ сам сад с њега дошао,“ одговори облак. Сад настави господар: „Добро је; него кад знаш, узми онога човека, те га носи тамо; али пази да га спустиш како га и дигнеш.“ Облак га тако сад метне на се и однесе на стаклени бријег, спусти га код једног врела и отиде натраг. Царев син сад опази најстарију између оних вила, што су се купале у мору, кад је он своју жену ухватио, па је моли, нека му прошкрби какву службу. Она њему рече: „За те нема овђе ни службе ни живљења, него хајде одатле куд знаш; јер тешко да останеш жив. Овђе је јако тешко служити.“ „Ма ако је још теже, само ми нађи службу, ја ћу се примити,“ одговори он. На то му она рече: „Е па добро, кад ћеш да изгубиш главу, ти хајде, мој ће те отац примити.“ Кад га овај опази, пита га, да шта би рад. Царев му син одговори: „Идем по свијету и тражим службу; можда би ме ти узео?“ „Ја ћу те узети,“ рече он, „и то служићеш ми три дана, па кад ми одслужиш, узми једну кћер, коју год хоћеш; ако ли не учиниш кроз ова три дана, што ти речем, то знај, да ћу твоју главу за вечеру испећи.“ „Добро, нека буде тако,“ рече царев син. По том стари отац оних вила рече цареву сину: „Дакле чуј, ја ћу ти сад казати, шта имаш сјутра радити. Ово ти је, ево, стаклена сјекира, с њом имаш ићи сјутра у гору и сву посјећи; ако не посјечеш горе, чувај се!“ „Хоћу“, одговори царев син. — А жена тога господара била је вјештица, — па говори своме мужу: „Хуј, превариће те чоск!“ „Мучи, бабо,“ говори он њој. Кад буде у јутру, узме царев син сјекиру и отиде у планину. Почне сјећи један храст, али сјекира хоће да се разбије на сто комада; зато је морао полагано сјећи. Дође подне, а он није више посјекао него један храст. Тада дође најмлађа кћи онога старца — а прва жена царева сина, и донесе ужину, те га зове, нека дође јести. „Шта ће ми јело“, рече он,

„кад видим, да нећу више живети — вечерас ми је умријети!“ „Па шта нијеси више посјекао него један храст!“ рече она; „али не бој се, већ ходи на једи и наједи се, бар да гладан не умреш.“ И он богме сједне и стане јести. Послије јела нагне се жени на крило и заспи. Вилењски вила, да је он заспао тврдо, завикне у своју свиралицу и дођу ђаволи првога брата; она им рече, нека посијеку гору. Сад они почну сјећи и јагмити се, ко ће први, и још није на свакога ред ни дошао, а гора сва посјечена. Пошто су то изготовили, отиду, откуд су и дошли. Царев се син пробуди, и, опазивши да је гора посјечена, зачуди се. Ко је сад веселији од њега! „Не чуди се,“ рече вила; „него узми сјекиру па хајде кући, баци сјекиру пред старога, макар се разбила, тобоже, да си јако трудан, и одмах шти вечеру.“ Он тако учини. А стари га упита: „Јеси ли урадио, што сам ти заповједио да урадиш?“ Цареш син одговори: „Па шта ме још питаш? да шта бих радио цијел дан; него ми дај вечеру!“ Тада рече старац: „Добро, кад си то учинио, до сјутра имаш отићи на исто мјесто и све оне пањеве, што су онђе, покопај и окрчи.“ И њему одмах прође кураж. „Од једнога сам зла“, помисли у себи, „утекао, а другог ме већ срело.“ Други дан отиде он на оно мјесто, ће је прије био, и стане копати. Једва је до подне ископао један пањ. Опет отиде к њему с ручком најмлађа кћи и пита га, је ли готов. „Како ћу бити готов,“ вели он, „кад сам једва један пањ ископао, и није никако могуће више да урадим; не идем ни јести — бар ћу лаган умријети.“ На то му она рече: „Ма не бој се толико, већ ходи јести, можда ће бити боље него што ти мислиш.“ Он дође и сједне на стане јести, а кад је опет заспао, она звижне и ето дођу ђаволи другога брата. Она њима рече, шта ваља да раде, и још није право ни изговорила, а већ све бијаше готово. Сад га она пробуди и рече му, кад дође кући, нека баци пред господара сјекиру и нека буде љут, да се стари што не досјети. Трећу вечер рече му стари, да има сјутра све оне јаме поравнити и виноград и смокве посадити, и њему донијети три грозда зрела и лијепијех смокава. Сад рече царев син сам себи: „Ако је све учињено, али то не ће бити.“ Кад буде у јутру, он отиде на прећашње мјесто, и још се он није био ни приправио, али му већ иде с ручком најмлађа кћи господарева — његова жена, и дошавши упита га: „Но јеси ли готов?“ „Јесам да; та то не би нико могао учинити на свијету!“ Али она њему рече: „Хајде једи, па онда ради“. Он сједне; а кад је јео, легне опет да спава. Сад она звижне, и ето дођу ђаволи трећега брата. Тада им она рече, шта ваља да раде. А они онда почну: једни копају, други саде, а трећи већ зобљу грожђе и смокве. Жена сад пробуди својега мужа, па му рече, нека ђаволе отјера и узбере три грозда и смокава, па носи кући господару. Кад је био дошао кући, рече му господар: Добро си ме служио, сад избери између мојих кћери коју хоћеш за жену. Он изабере најмлађу. Одмах се она створи у бијелога коња, па рече своме човеку, нека зајаше, и тако они прну под облаке. Сад стара почне викати на старога, да су побјегли. „Таки хајде“, вели он њој, „па их врати натраг!“ Стара брже отиде. Кад су они њу видјели, спусте се на земљу и начине се пшеницом. Кад их већ стара није видјела, врати се натраг и каже старом, да су јој се сакрили и да није пред собом ништа видјела, него пшеницу. „То су они!“ повикне старац, „зашто их нијеси ухватила? Хајде брже и ухвати их!“ Она иде за њима, и већ је видјела пшеницу, па мисли да ће их ухватити, а они се начине просо. Сад се она врати старому, па му каже, како је видјела само просо. „То су они!“ завикне опет старац, „хајде за њима!“ Она иде за њима. Али су они већ били прешли преко њезине међе. Дошавши кући, они су много година царовали и видјели од ђеце ђецу.

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(На Бранкову вису.) У четвртак 10. (22.) јунија о. г. навршило се пуно 3 године, како су свечано пренесени последњи земни остаци Бранка Радичевића на Беча са Санкт-Маркеова гробља на Стражиловаčки вис код Карловаца. Одбор за подизање споменика песнику (а одбор тај изабран је на подужање Бранкове свечаности 1883.), подигао је с великим трудом и напором споменик на гробу му. Но подигнувши споменик одбор се није могао пити се може разрешити, него је прамо на себе поднеу дужност, да остане чуварем гроба Бранкова. Председник му је: поштовања прота старобечејски Јован Борота, до пре годину дана професор у богословији у Карловцима, перовођа: Паја Марковић, професор у гимназији; благајник: Коста Павловић Табаков, трговац; чланови: Лаза Обреновић, вел. бележник и члан апелаторије, др. Живко Гојковић, адвокат, који добровољно врши и финансијске дужности одбора тога, Владимир Шајковић, градски мерник, који исто тако добровољно врши и руководи као стручњак техничке пословне око споменика, и Јован Симеоновић-Чокић, чи-

повник у народним фондовима. По закључку одбора тога још пре две године, чим се исти правио своје дужности, има се сваке године одржавати спомен Бранку у оној недељи, која најближа буде 10. (22.) јулију, као дану оне велике народне свечаности 1883. Тај дан пао је оне године 13. (25.) јулија. Пре подне у 10 сахата очитао је Стеван Јовић, свештеник, прикван спомен и прелио гроб вином по лепом нашем православном обичају, а помагао му је у цјенају велико-бечкеречки јакон Милорад Јаковљевић и богословац омладина. После подне се забављали присутни песмом и друштвеним играма до саме вечери. Света је било мало, а тому је понајвише узрок, што је баш тај дан пала и црквена слава у оближњем манастиру Ковиљу, камо се силан свет скупља. Осим тога глас о овогодишњем спомену на Бранкову нису слабо је продрло и у најближа места, јер је изашао у јавност у последњем часу. Но најближа околина Карловаца бар не треба да чека опомене ни од одбора ни од кога другога, јер тај дан није тако незнатна у нашој данашњој понесници, да га треба тако навлаш заборавити. — Овом приликом нека нам се не замери, што ћемо приметити нешто, а тиче се књиге, у коју посетиоца Бранкова гроба уписују своја имена. Књига се та налази у Стражиловачкој долини код шумара; шумар је дао сваком на знатношће, да се упише. Добро би било, када би се могло удесити какав надзор, да се у њу не бележе примедбе, које ни мало не пристају у такву споменицу. Начитали смо се ту приметаба, које никако не одају достојно поштовање имену, чијој је успомени књига намењена. Гора ока гроба и долина испод гроба десте су широке, да неко може свој ћеф терати, на ако хоће и несваке десетке да избацује; али књига та нити је за то тамо нити за неосноване жалбе против кога.

(**Друштво св. Саве**). У „Одјеку“ читамо, да се у Београду основало друштво то, којем је задатак да шири просвету и неговље национално осећање и рад у српском народу, а задатак ће тај свој вршити друштво: а) издавањем вредних књига, слика и песама; б) помагањем и подизањем школа, где буде потребно; в) новчаном помоћу, где је буде требало. Члан друштва може бити сваки Србин и Српкиња и сваки пријатељ Срспства и народне просвете.

(**Расписе награда за изворне српске гауме**). У „Одјеку“ наилазимо на овај стечај: Управа краљевско-српског народног позоришта, с одобрењем министра просвете и црквених послова, а по закљученју позоришног одбора, расписује овај стечај. 1. Има се написати драма из српске историје, у толиком обиму да приказана даје целу једну вечерњу представу од $2^1/_2$ до 3 сахата. Према томе остала се писцу, да изради целину у три, четири или пет чинова. Писац има бирати такав предмет, који је могућно изнети на сцену и инсценисати га без велике тешкоће. Писац се може послужити и прозом и стихом. Награда: 1000 динара у златницима. 2. Има се написати комедија, ако је могућно из народног живота, од три до пет чинова, но опет у обиму једне целе вечерње представе. Тешкоће сценичне имају се избегавати ради лакшега представљања. Награда: 600 динара, у златницима. Рукописи, тујом руком читко написани, имају се поднети управи кр. срп. народног позоришта до првог децембра 1886. године. Рукопису да се дода писмо, у коме је име писчево, а на ком ће бити девиза, која је и на рукопису. Ком се делу досуди награда, од онога ће се и писмо отворити. Ненаграђени рукописи пратиће се дотичним писцима; а ако би се, с неким поправкама, могли прихватити, управа ће то објавити и писац може ступити у даље преговоре. Овакви комади, по споразуму с управом уређени и прихваћени, добијају награде од чиста златник, а од сваке представе убичајену тантијему. Рукописи ће се прегледати до 10. јануара 1887. године и резултат прегледа и оцена објавити у седници позоришнога одбора, који ће се држати јавно на дан Светога Саве 1887. године.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Слике и прилике из српског народног живота нашега сарадника П. Адамова „**На селу и пољу**“ поздрављала је и оценила и српска и хрватска критика најсимпатичније. Досада су изашла приказа на исту књигу: у 69. бр. Новосадског „Бранника“, у 11. бр. Задарске „Iskre“, у 147. броју Загребачких (аналичних) „Narodnih Novina“, у 7. бр. Загребачке „Književne smotre“, у 9. бр. Панчевачке „Srpskinje“ и у 3. и 4. бр. Београдских „Гусала“. Из годишњег извештаја срп. академског друштва „Зоре“ у Бечу видимо, да је и тамо била књига та предметом дискусије; па чак Загребачка „Hrvatiska“, орган Старчевићеве странке, препштампала је у свом листу једну од тих слика и прилика: „Први полубаћ“ (одељак из „Јоле“), а једна је још лепше преведена и у словачки језик. Нека нам не замере наши штоване преталатнице, што им и опет препоручујемо приповедање те. Од њих је само четири (и то две прошле године а две оне) изашле у „Стражилову“, једна у „Летопису“ Матице Српске 1883., три у „Јавору“ 1885., једна у „Преодици“ 1884., а две још нису нигде биле штампане. Има их свега, дакле, једанаест, од којих пет спадају у један циклус (под насловом „Јоле“). Упозоравамо наше преталатнице, да смо за њих одредили цену књиги са 50 н. (док за остале стоји 60 новч.) и да је за њих једини услов тај, да је набавс непосредно од уредништва овог листа, а најзгодније је начин поштанском упутницом, кад нам шаљу и преталату на лист. Иначе се може добити у књижарама у Новом Саду, у Панчеву, у Сомбору, у Вел. Кикинди, у Вел. Бечкереку, у Земуну, у Митровици, у Београду (код П. Курчића) и у Загребу (Kugli ot Deutsch и Mučnjak i Sanftleben).

— Изашла је 133. свеска Народне библиотеке браће Јовановића. У тој је свесци Стерији „**Владислав**“.

— Из Панчева смо добили извештај о тамошњој српској вишој девојачкој школи за 1885—6. школску годину. Ово је тек други извештај те школе а школа постоји већ двапаест година. На чслу извештају има чланак „После дванаест година“, у којем се разложно говори о сметњама, са којих не могу овде у нас да напредују више женске школе. Даље су вести о тој школи, шта се и колико прошле школске године учило, колико је било ученица а „Летопис“ саопштава, што се важнијега догодило у току школске године (ту имамо на програм завршне свечаности приметити, да балада „Des Sängers Fluch“, коју је једна ученица том приликом декламовала, није од Шилера него од Уланда.)

— Из „Новог Београдског Дневника“ препштампани су чланци Драгише Стојановића: „Кајмакамци. Два листа из српске историје: један прлаи и мрачан, други чист и светао“.

— Роман Лудовика Халевија „Крикета“ изашао је оне дане у Београду у српском преводу П. Ј. Мостића. Цена 60 новчића.

— Добили смо на Шапца књигу: „О народности у општем васпитању“. По К. Ушинском написао Сима Милојевић. Књига је та (са силним штампарским погрешкама — има их до 80 на 152 стране — које су на крају исправљене) штампана код А. А. Славуја а цена јој је 1 динар.

— Из штампарије напредне странке у Београду изашла је недавно трећа збирка лирских песама Светолика Лазаревића под насловом „Споменак“. У тој збирци има 33 песме, и то које љубавних, које родољубних, које пригодних. Система нема никаквог у збирци. Поређане су ту песме по случајном неком реду; из разних су времена: најстарија је из године 1862. а најновија из ове године. Угледале су биле света у „Даници“, поном „Јавору“, „Недељном листу“ Јаше Игњатовића, „Фрушкој Гори“, календару „Домаћљану“, „Београдском дневнику“, а под некима не стоји, да су досад игде биле штампане. У циклусу „Песме у пролеће“ стоји под XVI., да је штампана у „Јавору“ 1872. године; међутим старога „Јавора“ те године нек откад и откад није било а нови се још није био појавио. — Збирци је цена 25 новчића.

— Др. Јован Данић у Београду превео је Паола Мантегаце „Један дан на Мадери“. Превод се тај по цену од 2 динара може добити код преводиоца (Београд, улица 2 бела голуба бр. 17.) и у књижара Велимира Валожића у Београду.

— Угледале су света у засебној збирци „Шест приповедања Л. К. Лазаревића“, и то оне по реду: „Први пут с оцем на јутрење“ (штампана први пут у „Српској Зори“ 1879. прештампавана у Београдској „Србадији“ и календару „Годишњаку“); „Школска икона“ (1879. штампана прво у „Словенцу“ 1880., прештампана у „Србадији“); „У добри час, идуће!“; „На бунару“; „Вертер“ и „Све ће то народ позлатити.“ (Све четири те последње штампане су 1881. и 1882. у „Отаџбини“. — Збирку је ту Лазаревић посветио Шапчанину. Цена јој је динар и по.

— У Загребу у комисионалној излази академ. књижаре Јарослава Хартмана (Кугли и Дајч) изашла је књига: Hrvatske narodne pjesme i pripoviedke iz Bosne, sakupio i na svietizdao Kamilo Blagajić „Obzor“ у 167. свом броју овако прикладе ту књигу: Ова врло укусно штампана књига имаде преко педесет, понајвише женских песама, те преко тридесет разних приповедака, некоје стенографички бележене. Наслов „хрватске“ употребио је сабирач народљега блага ради тога, што је те песме и приповетке сабрао од самих мухамеданаца и католика, која свој језик пону хрватским или босанским. Настојање сабирачево хвале је предмо, те нека без страха настави даље издавање народних песама и приповедака, како у предговору своје књиге обећаје, та познавање њихово толи нам је потребно и корисно. — Књиза је тој цена 60 новчића.

СМЕСИЦЕ.

(**Бранков споменик** дижу се на врху Стражиловачког виса, те се вис тај и поне сад Бранковим висом. Споменик је окружан на песинкову гробу, а састоји се из три степена, од којих су прва два од тесаног камена Топчидерског код Београда, трећи је састављен из квадратних каменова, што су са разних крајева послати на песинков гроб, највиш њега дижу се поширока, три метра висока пирамида, опет из Топчидерског мајдана. Испод врха пирамиде утврдан је с источне стране велики крст, испод крста слова: „Бранку (а испод тога) српски народ“. У трећем степену, на ком непосредно стоји пирамида, каменови су разне боје и квалитета, јер су са разних страна српских крајева, али су сви једне величине, па у сваком је словима уресано име, с које је планине који камен донесен. Од источне стране, само је споменик и окренут, средњи је камен „Фрушка Гора“, њој с десне „Авала“, с лева „Јовћен“; са јужне у средини „Динара“, њој с десне „Јовћен“, с лева „Клек“; са западне стране је у среди камен с натписом „С Вршачке Куле 1883. године Бранку Радичевићу“, њему с десне „Клек“, с лева „Пљешевица“; а са северне у средини „Велебит“, њему с десна „Пљешевица“, с лева „Авала“. У дну последње степенаце, а на челу споменику, овет с источне стране, одмах на уласку кроз гвоздену ограду, што је подигнута око споменика, узидана је обновљена плоча с песинкова гроба на Бечкој још гробља, с натписом, који је био и на старој плочи, што је Бранку још покојни му отац на гроб ставио, (а данас се чува као спомен у музеју народном у Београду, камо је послао бечки одбор 1883.):

Алекса Радичевић
рођен 1824. а умре 1853.

Много тео, млого започео,
Чак умрли њега је помео.“

Испод тога је дао уресати бечки одбор: „Прешешен (!) на Стражилово у Карловцима 10. јула 1883.“ Споменик је скроман, али према месту, на ком је, величанствен. Израђен је по замисли самога одбора, а по нацрту Владимира Шајковића и Светозара Ивачковића, архитекта у Београду, који је градио и велику пиштевачку цркву, као и капелу Харишове породице на земунском гробљу. Испред споменика је прокрчен брег, да се одонуд може доглелати далеко у Бачку и Банат преко Дунава и Тисе, па и онамо преко Баната до Авале. Одбор би добро урадио, када би на згодном месту подигао још и таблу за оријентирање на све стране, камо се даде доглелати, као што то има енгде на високим местима, па би посетиоце занимало, да прате отуд погледом, где лежи какво место. Уз вис води до гроба поширока стаза у круг, а украј ње је на неколико места клупа за одмарање, као што их има и на самом вису. — Споменик тај је прави споменик, што је подигнут прилозима српског народа са свију страна без разлике, камо који крај спада. Али и Бранко није питао, које и колико граница деле Србство тамо и овамо. Он је певао јединству свог народа, те и народ, испуњавши му жељу преносом, као најдивно знамење тог јединства даде такав спомен на гробу свог љубимца!

(**Раскош у Римљана.**) Римљанима се пребацује, да су страховито, нечувено расипали благо али иначе што нису били они такве расипнике, да им не би човек разних нађи могао. Било је додуше међу њима и таквих, које је само мозак од науна могао раздражити; било је међутаква, којима није годило друго купање, но само купање у магарећем млеку; имали су цареви, који су делима својим доказали, да нису при чистој свести; било је оваких, не може се опорећи, али све то морамо сматрати као изузетке. — Ни расипање појединих није могло бити тако претерано, као што се говори. Стари Рим је имао само два одвећ богата сина: Лентула, који је имао тридесет и девет, и Нарцаса, који је имао педесет и два милијона форинти имаља; највећи годишњи приход био је три милијона форинти. У новије доба имамо по Волтеру за Мазарина, да је имао две стотине милијона франака, а покојни барон Ротшилд, када је 1868. умрло, оставио је за собом десет пута толико. Александар Стеварт, трговац у Ну-Јорку, имао је 1865. године чистог годишњег прихода 5,071.236 долара. У старо је доба нетина била предност новца кудикамо већа но сад, али све да је још једанпут толика била, богаташки садашњег доба малог су богаташа од набоба старога доба. Као једини изузетак можемо навести Аницију, расипницу, коју још ниже нико надмашио; тај је прокердзо двадесет милијона форинти, и кад је најпосле имао само још

један милијун, а он је сам себи одузео живот, јер „није могао са тако мало новаца живити.“ — Ако све подробно испитамо, уверићемо, да раскош у Римљана нипошто није био тако страшан, као што се о њему говори. 188. год. пре Христа Римљани још нису знали за вештину кујне и тек ене године а неке благостање их је научило, да јести није никакав посао већ занимање, него уживање, кога се човек често пажљиво прихвата. Грдне своте, које се при гозбама, частима и после издавале, употребљаване су не толико на разна јела, као на спољашње украсе. Као што Плинније тврди, кувари су господара једног више стали по читав тријумф али и у том је погледу данашње доба јаче. Антон Карем, кувар цара Александра првог, имао је месечну плату од 2.400 франака, а трошкови у кујни износили су месечно осамдесет до сто хиљада франака. Најзаслужнији пак доказ римског беснила је то, што су после јела узимали нека средства за поправљање, да би наново могли јести; и док ми тек у болести употребљујемо те помагине, то у старом добу најодличнији лекари препоручују то као дијететична средства. — Ако уземемо у обзир пробитно стање у индустрији и трговини римској, не може се рећи, да се Римљани претерано раскошно одевали. За кадину и атлас Римљани нису ни знали. Антик-ношња сасвим је природна, укусна, и пошто се мода није сваки час мењала, као што се — на жалост, особито код женских — данас мења, то је та лепа и укусна ношња била и доста постојана. Рукавице, шешир и такве друге данашње помодне ствари нису биле Римљанима познате. Било је додуше и у Риму кавалира, који се тачно по сезони владали и одевали. Јувенал н. пр. сатирише господчића, који је имао засебан летњи претен, јер му је драги камен у овом другом претену сувише тежак за лето. Али шта је то све спрам силних нездравих и недотупаних прописа у нашој моди? Каква је диференција између цене ове и оне моде? Срећни Римљани! Пре недесет година требало је енглеском неком дендију двадесет комуља, двадесет и четир пенце мараме, тридесет пошта и једно туце белих прслука, све то на недељу дана! Нечувено! То би било доста ваљда читавом старом Риму. — Угодних станова, сјајнога намештаја у старо доба није било; али је тим веће свете густо спољашњи украс кућа и станова. Зато су били у Риму скупи станови; само се плаћало четир пута више, колико у провинцији. Али дед да сравнимо ондашње цене станова и данашње. Богат један пријатељ Цицеронов плаћао је 1.053 фор. годишње станарине; званичник сенаторског достојанства имао је плаћао је за стан 700 форинта на годину. Ко се не би зажелио тих срећних времена особито при овој скупоћи становања у великим градовима, престоницама, кад се у Пешти н. пр. плаћа за скроман стан од три собице 1000 фо. годишње? — Но шпак има једна грана раскоши, коју су Римљани преко мере терали, а то је држање робова. Робова су били најбеснитија роба у Риму; робови су радили готово све оне ствари, које ми данас рукама, машинама и . . . главом радимо, роб је био занатлија, трговац, вештак, научењак. Велики број робова учинио је распоред посла сасвим смешним. Било је робова, којима се цео посао састојао из тога, да су сваки час јављали господару, какво је време на пољу; други су морали држати у памети имена клијената, пријатеља господаревих, опет други су опоминвали господаре, кад се треба купати, кад јести. Римљани господари нису за тим, да се што мање сами о себи брину; зато Сенка с правом и каже: „Тешко им је да доживе, да ли су гладни.“ Један је такав мекушац Римљанин, кад су га робови из кухње нападали и на столицу посадили, запитао: „Седим ли већ?“ Господарима је чак и та мисао дошла на ум, да своју глупост и незнање покривају знањем својих робова. Један је дао робу Исипода, други Омира и др. да науче; те кад је било какво весеље, роб је стао госи за леђа и прибацивао је стихове, које је госа рекао хтео. — Поред свих тих разарватности био је раскош у старо доба много мањи но сад. Онда је био мањи и свет, нису истраживали природу, били су непознати најразличнији производи, а трговина и обрт били су још у колевци. Људи нису могли тако прецизно да размишљају и суде у својим стварима као ми, и строге су моралисте нападали често на ствари, које ми данас држимо за неопходно нужне. Плинније напада употребу меких јастука; Варон не одобрава, што се рана на страних земаља уноси; Сенека држи за неприродан раскош уклађивање пића у снегу. У јужним државама данас и најсиромашнији људи уклађују пиће, и да пића снега — вели Адисон — у Напуљу би тако нешто буквила револуција, као у другим земљама, кад нема хлеба. — Нема узрока, по којих се народи раскоши, производење и римске вештине, које имају особен карактер и величанственост у потпуној мери. Толико вештачких ремек дела нећемо нигде наћи, као код Римљана. Трајан није имао доста техничара за многобројна здања. Хадријана је на цуту пратила појачки организована чета зидара. Капова и штатуе украшаваху кровне куће, храмове и позоришта. У монархичном Риму биле су вештине демократске; величина и равноликост стварала биле је беспримерна. Наш вештачки укус ограничава се само на интелигенцију, на изображење, наши вештачки створови нас само на велике варошн, зато и не можемо да сагледамо, како су вештине онда могле цветати. На пиак, код Римљана су вештине, као и много друго штошта, биле само средство, а никако циљ, као код Грка. Вештине су биле средство, да се увелича спољашњи сјај, да се овековече догађаји. Штампу је заменивало сликарство. Историја сваког рата, природа свакога покушрање земље приказивала се сликама. Сликарство је чак и пред судом играло важну улогу. Слике и статуе царева биле су на сваком месту постављане те су постале предметима општег поштовања; ако је пак која омрзнута влада пала, онда су са страшном мржњом разорили слике и статуе царева и уништили све, што би на њих опоминало. Статуе Доминијана и Комода рушили су у прах, а њихове су статуама само главу скидали, и мењали главу новога цара на место старе главе. — Биће дакле да је све оно, што о раскошу у Римљана пишу и говоре, претерано и неосновано спрам наших одношаја, нашег раскоша и наше културе. В

САДРЖАЈ: Бурбуја. Песма Мите Поповића. — Народно сланье. Бачки спомен из Фрушке Горе. [Свршетак.] — Мак'те! (Е. Гајбел.) Превео Рајко. — Прича. Новела Светоплука Чеха. Превео П. Падејски. [Наставак.] — Из стара рог века. III. Хаздрубал. П. С. З. С мађарског. Превео В. — Поуке из медицине. О колери. Написао др. Кода. — Листак. До стањеног бријега, плй вала и варадин сан. Срп. нар. приповиједетка из Горње Крајине. Из збирке Владимира Крсењ. [Свршетак.] — Листић: Гледник. — Књижевне новости. — Смесице.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 31. У НОВОМ САДУ 31. ЈУЛИЈА 1886. ГОД. II.

ДЕСИМИРЧАД.

I. Права срећа.

Седа сунце на облаке злати,
Ја се лактом налег'о на врати',
На у срећи већи и од краља
Гледам жену, где вечеру спраља.
Вечерасмо. — Она ста да свира
Бујне песме с извор-гласовира.
Ја је пратим егедом и гласом
А чедо јој игра под појасом.
Аој собо! Ао стане миљи!
Та све миље ви сте надмашили.

II. Новорођенче.

Ој тичице у зеленом лугу,
Добиле сте једну нову другу;
Једно тиче, што и ноћу поје:
То је мало Десимирче моје.

III. Бајн! Пуји!

Пун се месец на таласу љуља,
Успава га песма од славуља.
Нит је талас, ни славуја певке,
Већ је мати код њене колевке.

IV. Добро дете.

Уз корито стоји и лонац и ћупа,
Јер ће мајка дете своје да окупа.
Водицом је мије по руци и нози
А у себи збори: „Боже јој помози.“
Не боји се воде то детенце наше,
Ножицом се прашка а рукама таше;
К'о грлење мало, тако мило гуче,
Док јој мати чисту кошу не обуче.

V. Под липом.

Липа мири, месечина тија,
Славуј песму тишином извија,
Звезде трепте са висине свете,
А под липом ја, жена и дете.

Мита Калић.

ЈУСУФИКО И МЕЈРАМИКЈА.

ИСТИНИТА ЦРТА ИЗ БОСАНСКЕ ПРОШЛОСТИ.

I.

Како ли смо га са сажаљењем гледали!

Био је то Јахудија са широким плећима, пегавим лицем, жутом косом и брадом. На глави је имао нешто налик на фес, а био је вас поцијепан. Јелека није ни имао. Парче копарана покривало му је голо тијело, што је вирило кроз подрту кошуљу.

Било лето, била зима, он је увјек ишао босоног, у изјелим панулама. Око себе носио је уже. Њиме би се опасивао, кад би легао на даске да спава, а иначе би га увјек преко рамена оплео, као оно ватрогасци. То га је уже ранило, јер је њиме пртио терете, што би му их по који милосник дао да цима за неколико пара.

На ишак је био задовољан.

Јео је по један пут на дан. Кад хоћа заокујише на џамији подне, он би отишао у екмежџије, па би узео један каплам за двадесет пара; а ако би што више заслужио, онда би са тим капламом отишао гдје на дућан, па би

дао трговцу, да му успе у каплам чиста уља за десет пара

То му је био ручак. Али за чудо, никад није отишао гдје у хан да једе, већ са оним капламом право у авру. Кад дође до ње, отпаше уже, па га мете уза зид, а на њему свој ручак. Затим дигне обе руке про главе па се стане клањати и нешто шапутати. Тако стоји по неколико минута са раширеним рукама а затим се стане грохотом смијати, почне руку о руку лупати, а ногама се бацакати.

»Јехова! Јехова!« То му је била пјесма, којом је славио бога, па тако у пјевању, лупању руку и бацакању ногу полако би тринута обишао око авре. Смијао би се и кезио, па послије би сио уза зид, па би слатко свој ручак покусао.

»Јусуфико! Јусуфико!« тако би викала дека њему. А он би се само смијао на њих. Никоме није никад ништа учинио. Ако би га које невољало дијете и наругало, он би га повијао; а ако му дође шака, онда би се опет слатко насмијао и пустио га.

Само покаткад би се промијенио. Очи би му се закрвавиле а све тијело задрхтало. То је било онда, кад су хтјела дјеца да га се отресу.

Повиче ли једно само: »Јусуфико ево зафтије, сад ће да те воде у полицију!« он се вас стресе, стане се обазирати, прикупи уже око плеча, па стане бјежати.

Обично у томе страху јурне у коју кућу, завуче се у какву мрачну магазу па ту сједи по читав дан. Нико се није њега бојао, јер није никад никоме украо. Ако га газда од куће нађе, запита га:

»Јусуфико, како си?«

»Добро, газда! Сакрио сам се; траже ме зафтије, да ме воде пред пашу, хоће да ме посијеку. Мејрамкја моја, Мејрамкја!« Ту би обично уздануо, а покаткад би и сузу пустио.

Често би се догађало, да га нико по шест седам дана не види. Дошао би изненада сав изгребен и подрт. Послије се тек дозна, да се по некаквим шљивицима и гудурама провлакао, све страхујући да га не би зафтије ухватиле.

Приповиједају, да је једном на једну Јахудинку нападао.

Била је то лијена дјевојка, црних, дугих коса и ватрених очију, као што су обично у Јахудинака. Јусуфико је угледао па као бијесан бик појури њој. Није се ни дотакао, него се почео испред њених ногу ваљати а са необичним је гласом викао:

»Мејрамкја! Мејрамкја!«

Дјевојка се скоро онесвијестила од страха, а он је једнако обигравао око ње и викао: »Мејрамкја! Мејрамкја!«

Мора да је та Јахудинка пробудила у њему какву успомјену.

Чудно је јадник скончао. Од чега се највише бојао, од тога је послије и настрадао. Испрва је био миран и никоме није сметао, али послије мораде га и полиција умиривати.

Било је баш вече. Јусуфико је ишао полако улицама пјевајући и играјући. На леђима је носио лествице. Није нико могао слутити, чега ради носи лествице. Кад је дошао до авре, наслони лествице уза зид, па се полако попне на авру до оних Мојсијевих таблица. Ту је стао. Свијет се све више слегао, најпослије дође и надрабинер.

»Јусуфико! Сађи доље; ево зафтије!« викао је свијет, али он се није ништа обазирао. Лупао је само руку о руку и пјевао:

»Јехова! Јехова! Ево Мојсија!«

Најпослије морадоше отићи по зафтије. Сваки се надао, да ће Јусуфико, кад угледа издалека зафтије, сађи доље и побјећи. Али он оста као прикован крај Мојсијевих таблица.

»Доље, Јусуфико, ја ли ћемо те одмах водити паши и тамо посјећи!« викали су зафтије. И тек кад је један од њих повадио сабљу, стаде се јадник лупати у прси вичући: »Мејрамкја! Мејрамкја!« А затим га одведоше у полицију

II.

Пурим-бајрам! Какво је то весеље код Јахудија! Куће су скоро по васцијелу ноћ осветљене, као да и они славе, као и Турци, свој рамазан. Кад прођеш кроз Јахудинску махалу или крај какве Јахудинске куће, мораш да запушиш уши од силне вике.

Дефле и на њима прапорци брује у ноћној тишини, и ма да не видиш, опет осјетиш, како лакхо играју прсти по утегнутој кожи на дефлама.

Обично би најстарија Јахудинка у кући у прочељу сједила и скрстила ноге на миндеру, а намазане црне плетенице, искићене са дукатима, лирама и игрмилуцима, спустила би напријед, па би у вас глас на све грло зајецавала какву пјесму, а остала чељад, по њих десетдванаест, прихватила би у један глас. Затим би се младе Јахудинке ухватиле за руке и играле.

Пурим-бајрам! А ко му се не би радовао!? Још је и то обичај код Јахудија, кад је који намјеран, да се жени, он испроси себи дјевојку и под прстеном стоји дјевојка у оца свога по осам мјесеци, а послије дође младожења, да је води. Обично се то прошење удешава тако, да послије момак дјевојку води о Пурим-бајраму.

Како је Јусуфико жељно очекивао Пурим-бајрам.

Руменило и цвијет младости одсјајивало му је на младачком лицу, а црне су му очи сјевале живом ватром.

Мејрамкија, најљепша Јахудинка, вечерас ће бити његова жена.

Четири пуне године долазио је Јусуфико сваку вечер Мејрамкији под пенџере. Четири године грамзиво је гледао црне очи лијепе Мејрамкије, но никад је није могао бар за руку ухватити, а данас ће га она обла рука мехко загрлити, а она румена уста, о којима је могао само сневати, данас ће га пољубити.

Била је вечер. Младе Јахудинке искупиле се код Мејрамкије, да је испрате. Дефле и таламбаси лупају а дјевојке пјевају и играју.

Око поноћи дођише Јусуфико са друштвом под фењерима, да води Мејрамкију.

Јусуфикова мајка спремила лијепе башчалуке, украсила собу и прострла младенцима.

Али ко ће да дочека поноћ! Јусуфику је и Мејрамкији био сваки тренутак вјечност: морао је он још једном видјети своју вјереницу.

Мејрамкија, као да му се надала, извиривала је кроз решетку малог прозорчића. Друге њене у оној гунгули нијесу могле ни примјетити, да Мејрамкије често нестаје.

Баш је хоџа окујисао јацију, кад мимо њезиних прозорчића прође нека ханума. Мејрамкија се хтеде са прозорчића уклонити, али була махне на њу руком, да стоји. Бијела авлија на хануминој глави одсјеваше према ноћној мјесечини, а невешто држање тијела у топлој црној ферађи уљеваше Мејрамкији страх.

Ханума стаде код прозорчића и нетремице гледаше у Мејрамкију.

»Шта ћеш, ханума?« упита Мејрамкија, усправивши се крај прозорчића.

Ханума не одговори ни ријечи, већ приђе један корак ближе прозору, а руком свуче јешмак, што јој је скривао лице.

Мејрамкија је зачуђено гледала у хануму, која не мђеде ни ријечи проговорити.

»Шта хоћеш, ханума?« упита поново Мејрамкија и хтеде већ са прозора отићи. Ханума погледа око себе, да ли има кога, па како не би никога, приђе још један корак ближе прозорчићу и свуче боље јешмак са лица.

»Шта хоћеш, ханума?«

»Хоћу тебе.« одговори ханума и пољуби се сасвим прозорчићу.

»Јусуфико! Јеси ли ти?« кликне Мејрамкија.

»Ја сам ја, немој галамити, да ме ко не ухвати.

»А што уради то? Ако те ухвате?«

»Дошао сам, да те видим, јер нијесам могао издржати.«

»Ма проћи се бесрамнице, ухватиће те Турци, па тешко теби, а и мени жалосно«.

»Ево само да те видим, па одмах идем.«

»Хајде, Јусуфико, кући, да не удариш на белај, а и мене ће скоро да траже.«

»Нећу ти, Мејрамкија, ни лаку ноћ да кажем; та за кратко вријеме бићемо вавијек заједно. Ја ти више дођи нећу; послаћу сватове под фењерима, да те мени доведу, па онда....«

Хтеде још нешто да каже, али га прекиде ага неки, што туда прође.

Јусуфико се скупио, оборио главу а леђа окрепуо Турчину, да га не позна. Али ага, као да се нечему осјетио, те полако мимо њега до на ћоше, па се ту мало прикрије, да дочека хануму, али ханума још стоји код Мејрамкијина прозора. Да је било по Јусуфиковој жељи, никад се не би са Мејрамкијом ни растајао.

»Хајде, Јусуфико, да те ко не ухвати; ови ага, што прође, мал те није уочио.«

»Погледај ме још једаред!«

Мејрамкија га слатко погледа.

»Тако. Е сад довале!«

»Ај садиле!«

Послије тих ријечи оде Мејрамкија са прозора а Јусуфико према ћошету.

Таман Јусуфико до ћошета а ага пред њега. Јусуфико навуче боље јешмак на лице а авлију привуче боље себи па убрза кораке. Што ханума брже напријед, то ага све више за њом пристајаше. Час истрчи један корак напријед, те застанувши завириваше испод јешмака, не би ли како лица угледао; час би опет застајао, па гледао у ноге, не би ли угледао кунџуре; али је Јусуфико био права ханума па је и жуте фирале обукао.

Дођоше и до другог ћошета. Ту је требао

Јусуфико да савије на лијево, да кроз неки теснац дође до своје куће; али да замете Турчину траг, окрене на десно, преврти руке напријед, на трбух, као што то обично хануме чине, па убрза кораке, што је боље могао.

Али злослутни ага не престаде за њим пристајати, већ облеташе око хануме час напријед, час отрагу, и на лијево и на десно, да се већ Јусуфико и престравио. Сусретоше другог Турчина, па му ови злослутни ага пришапну нешто по турски, те стаде и ови за ханумом пристајати. Не прође ни мало времена, а то ти се јато Турака искупило те околи хануму па је стаде завиривати.

Ханума је оборила очи и сагнула главу, да је не може нико видјети у лице. Окретала се час лијево, час десно, не би ли како несретним пратиоцима траг завела, па кад хтеде на раскршћу да удари широм и видијом улицом, пратиоци јој пут заградише, а она мораде ударити другим неким мрачним теснацем, гдје се нијесу ни два човјека могла разминути.

Сад навале пратиоци око ње и с приједа и отрагу. По неки се насмије и закашљуца, а други ће: »Џанум дилбер, чија је ова ханума?« А неки ће опет: »Вала, тако ми Алаха, ово није ханума, јер јој ни султанија равна није, мора да је Алах из џенета ову хурију послао.«

Ханума не смједе ни ријечи проговорити, него наже још брже корачати; али што су дубље улазили у теснац, то су пратиоци напријед све лакше ишли и заустављали хануму. Док стигоше до неке чесме, онај први ага, што ју је пратио, прискочи са отрага хануми, ухвати је за руке, па их присомити остраг на леђа и повиче: »није хурија; инсан је, ма није ханума, већ човјек!«

Истом што он то проговори, док навалише остали Турци; здераше хануми са главе авлију, раскопаше по лицу јешмак, оборише је доље, да се боље увјере, а кад угледаше лице, то не бјеше хурија ни ханума, већ лијепо јахудинско момче.

»Хо, моји јарани, не рекох ли вам ја, да је ово мушко -чељаде; гдје би паша ханума стајала под пенџерима, кад јој није у закону!« проговори они први ага.

»Ејј никака вјеро!« прихвати други Турчин. »Како си смио, да поганиш то одијело, које је Алах само својим правовјернима оставио, да носе?«

»Шућур аги, који нам га ухвати!« настави опет други један од пратилаца. »Тај поганик ваљда је и у наше хареме нашим женама одлазио.«

»Ма лијепо момче,« рече други; »да оде султанији, ни она га не би издала.«

»Хоћемо ли ми да му судимо? У камен с њиме, јер није поганик ниједан, да га турски куршум пробије« повикаше неколицина.

»Дај да га водимо на крај оне шуме, па ћемо га удавити са ужетом, да зна, како ће да погани праву исламску вјеру!« завика друга колицина. Али један као највећенији и најстарији ступи напријед и за тренут заћуташе сви.

Јусуфико, слушајући, гдје му се пред очима изриче казна, преблиједи, а прва мисао на смрт одлети му Мејрамикји, која може бити ништа о несрећи и не слути, већ слатко тоне у мисли на сладост, која је скоро очекује.

»Браћо Турци!« поче они Турчин. »Немојте сами да судите, већ хајте да га повеземо паши. Он је прави Турчин и правовјерни. Уз њега је кадија и муфтија, који знају, шта у корану пише, пак шта они осуде, нек смо и ми томе кадл.«

»Таман ћемо тако!« повикаше сви. »Дајте који појас, да ово исето вежемо.«

Одрешише неки појас и савезаше Јусуфику руке на леђа, па га повеђоше у беладију, а одатле ће уиутру пред пашу.

На вратима од беладије дочекаше га турске страже, те кад разумјеше шта је било, ударише Јусуфику и на ноге и на руке тешке лисичине, па га тако сапутана одведоше у најдоње, најмрачније и највлажније подруме; отковаше тешку и велику алку од гвоздених врата, па га гурнуше у влажну помрчину, у којој се легали пацови и мишеви.

Док се Јусуфико пребијао по помрчини, тражећи бар парче тафте, да се мало наслони, донде отрчи један заптија у нашин конак и јави му за лажну хануму. Као што је био паша расположен, да коме поганику вечерас одруби главу, заповједи, да му се Јусуфико доведе, а он сазове диван од оних Турака, који су око њега вавијек били.

Засједе мудри диван око паше. Прекрстише ноге на миндерлуцима, запалише који дуге чибуке, који наргиле, на очекиваху бијесно Јахудинче.

Како се отворише врата и Јусуфико ступи унутра, загрмље паша:

»Ти ли си тај, што се у хареме турских жена увлачиш?«

»Свјетли пашо, није....«

»Мучи, псино погана! Гдје ти је њефил, да посвједочи, да се нијеси у хареме увлакао?!«

»Јесте, свјетли пашо, тако је,« прихватише остала господа на дивану. »Дотужа нам то Јахудинче, ружећи нашу вјеру и газећи закон Мухамедов.«

»Куда си се вукао?« упита га паша. »Нудер пашчета поганичког! Та ти си море и у мој харем долазио?«

»Вала бива и код нас је«, наставе остала господа.

»Моја ханума није рађала четрнаест година, а сада је понијела«, дода горостасан неки бег. »Нијесам се осјетио, ко је, ама увјек су биле пред вратима моје хануме фирале Нико други, то је ово пашче!«

»Шта мучиш, псино?« дрекну паша. »Чујем, што бесједе ова господа на дивану? Казуј брзо, тако те зла срећа понијела нећеш живе главе одавде изићи«.

»Свјетли пашо, нијесам оном бегу одлазио, већ у друге моје...«

»Дакле је истина, што казује диван. Гавази вјерни, одведите то пашче, па га ноћас жицом удавите и одсјеците му главу, па ми је сјутра донесите!«

Јусуфико се на ове речи вас обнезнани. Склопио руке па тако моли, а руке му дрхћу као од грознице. Пао на кољена па плачући моли: »Свијетли пашо, немој ми главе сјећи, тако ти жив, ко ти је најмилији! Поклони ми живот. Шта ће без мене моја стара мајка и вјерна Мејраминја! Дина ми, свјетли пашо, никаква зла не учиних.«

Насмија се мудри диван на нежне ријечи луда Јахудинчета, а паша сијевну ватреним оком и громким гласом:

»Бре фукаро, не бенетај ми, јер ћу те сад на колац.«

»И право је џанум,« прихвате остала господа. »Ко грди пророков закон, у закону је, да на коцу погине.«

Лоше слуге горег господара ухватише јадног Јусуфика, дигоше га са пода, на ком је клечећи лежао, па га изведоше напоље, а одавде га одведу опет у мрачне подруме, где ће да изврше вољу свиреног господара.

III.

Још час два па ево и поноћи. Једна је Мејраминја у срцу своме стварала сладост, коју ће за неколико трентутака уживати, а није ни слутила, шта јој драги Јусуфико страда и какве муке пати.

Искупили се сватови на дому Мејраминином; лупају дефле а звече они прапорци на њима, да се све хори; пјевају Јахудинке, да весело испрате своју другу.

Али се на дому Јусуфикову мало ужурбали, нема им младожење. Одмах се осјетило, да је Јусуфико морао Мејраминји отићи, те потеци тамо, а кад им Мејраминја исприча, како је био код ње Јусуфико прерушен у булино одијело, одмах се досјете јаду, те потеци опет у беладију, не би ли га како у животу нашли.

Кад уситаште стражаре за њега, ниједан не ће рећи, шта је са Јусуфиком, него набусито одговоре: »Нека, пашче једно, главом плати.«

Моли, куми, преклињи стражаре, да им кажу, гдје је Јусуфико, али они ни хабера. Док се најпослије не умилостивише, кад им Јахудије дадоше неколико бијелих мецедија бакшиша, те им стражари рекоше, да је Јусуфика паша осудио, да га удаве жицом а главу да му одсјеку и сјутра њему однесу, и да ће сад ићи двојица, да га у подрумима удаве. Још их за добар бакшиш упуте, да оду заптијском бинбаши, те да га моле, да га до сјутра не посјеку, на ујутру да оду паши и да га измоле.

Одмах Јахудије одлете заптијском бинбаши, те моли и преклињи клечећи, да до сјутра Јусуфика не посјеку и тек кад му дадоше сто здравијех дуката, обећа им, да га неће посјећи вечерас, те Јахудије послије одоше Јусуфиковој матери и Мејраминји и казаше, шта је са њиме, те заседоше Јахудије ту и почеше се договарати, како би Јусуфика од паше измолили, на закључе, пошто никако друкше не могу, да га од паше новцем откупе. Одмах се раздјеле и пођу по осталим Јахудијама, да моле за прилог, да могу од паше откупити главу, и кад је свануло, скупили су преко шездесет хиљада гроша.

Једва дочекаше, да се одани, да могу што прије пред пашу да оду, јер нијесу имали вјере у оном Турчину; та знали су, да су Турци старе варалице.

Кад је сунце већ добро одскочило, крену се у паше. Пријаве се неком чибугџији, а овај, пошто се врати од паше, каже им, да их паша неће да прими.

»Нужда болан,« одговоре Јахудије. »Селам свијетлом паши, вјерна јахудинска раја љуби му скут и ногу; носи му златне дарове.«

Оде чибугџија опет паши и јави, да јаху-

динска раја носи поклоне свјетлом паши и моле, да их свјетли паша прими.

»То су сабаље, носе срећу; пусти их нек уђу.«

Уђоше Јахудије и падоше на кољена, љубећи тле пред пашом.

»Какво добро, Јахудије?« упита паша громким гласом.

»Алах на небу, цар у Стамболу, па ти, свјетли пашо!« одговоре Јахудије а погнули главе и руке дуже прекрштене на прсима. »Дошли смо, да ти се поклонимо и да ти дамо мале дарове за велика добра, која нам чиниш. Јутрос смо учинили дову у пашој аври за твоје здравље, да нам те алах дуго подржи, јер знамо, да нам ти увјек добра чиниш, и ником ништа нећеш валити.«

Ту извадише Јахудије свилену кесицу са дукатима и дадоше паши.

»Шта је ово, рајо?« упита паша.

»Мали поклон, свјетли пашо,« одговоре Јахудије.

»Колико је овдје?«

»Мало је, господару, за твоја велика добра . . . та педесет и пет хиљада гроша у здравијем дукатима.«

»Алах бил беришатверси!« промрмља паша па мало разведри лице. »А шта желите, Јахудије?«

»Ама, свјетли господару, неко лудо момче, Јусуфико, учини ноћас неку будалаштину.«

»Ма ја сам наредио, да га ноћас посјеку. Ако хоћете његову главу, сад ће је гаваз донијети.«

»Заслужио је, свјетли пашо, да га и на колац набијеш; ма те молимо, пошто је још лудо и нејако, ваљда га је Алах од смрти сачувао, па да га нама жива предаш, да га ми казнимо и поучимо.«

Ту се паша мало замисли, па се окрете своме гавазу: »хајде потеци у зафтију и питај, јесу ли удавили ноћас оно Јахудиниче; ако га нијесу, нека га мени доведу.«

Одјури гаваз у беладију и за часак ево ти бинбаше зафтијског и Јусуфика под стражом.

Уђе бинбаша унутра и поклони се паши до црне земље.

»Море, бинбаша,« проговори паша оштрим гласом, »јеси ли ти ноћас удавио оно Јахудиниче?«

»Нијесам.«

»А што?« дрекну паша.

»Ево моје главе у замјену, свјетли пашо. Нијесам смио, да га посијечем, а жице нијесам имао, да га удавим, већ сам чекао, да отворе чаршију, па да узмем жице.«

»Захвали се Алаху!« окрене се паша Јусуфику, који је као махнит по соби зверао. »Ето вам га, водите га!« ману Јахудијама.

»Пољуби свјетлог пашу у скут и напучу.« кликоше Јахудије Јусуфику па га гурнуше напријед.

IV.

Једна ноћ борбе са душом колике трагове остави за собом! Та није то ни ноћ била, него неколико часова пред зору. Лако је ономе, који то неколико часова проспава; чини му се као да није више од тренута преспавао. Али питајте једну Мејрамикју, колико је то, кад се душа неколико часова очајно бори; кад у једном трепутку хиљадама мисли оптерети човјека. Онда три часа нијесу три часа, него три огромна вијека. Питајте Мејрамикју, шта је борба са душом; али не треба, нити може она да вам то ријечима исприча. Погледајте јој бијелу косу, која је до пре неколико часова црна била као поноћ, а сад за неколико часова осједила. Станите са Јусуфиком, па ћете познати на њему мале трагове махнитости, и то је све било у неколико часова најочајније борбе.

Али то није могло ништа сметати силној љубави. Они се узеше. Бар један трепут среће нека заслади горчину читавог им вијека.

Послије подруге године умрије Мејрамикја. Тај је удар пореметио Јусуфику памет сасвим.

Сваки дан је ишао на гробље и пјевао око гроба. А кад једном опази тамо зафтије, не смеде послије никад отићи на гробље.

У лудилу је своме био доброљудан.

Кад га оно свукоше силом са авре и одведоше у беладију, док се мало не умири, побоја се јадник да га неће жицом удавити и главу му одсјећи, те отпаше своје уже, што је око леђа носио; зубима га прегризе на двоје, па једном половицом уцвеља себи руке, другу половицу привеже за гвоздена врата и о њој се обеси.

Стражар, који је ту у близини био, каже, да је више пута чуо: »Мејрамикја! Мејрамикја.«

Божидар Н. Вршчанин.

Д Е Т Е.

(Л. АЈХРОТ.)

Ја сам сниј'о чедо живо,
Где ми мале руке свија —
Умрло ми је к'о маторко,
Кад су деца најмилија.

На боне га стисках груди,
Душа стала, речи неме,
Мишљах, да ћу сићи с ума
Од те среће преголеме.

Гледах, где се смешка, гуче,
— Надземаљску ту милину —
Задрхтах у полусанку,
А варљиви санак мину.

Још осећам на свом лицу
Пољупце и миловање;
Ох, срећан сам, — добри људи,
Не слушајте то јецање!

Рајко.

ИРИНА.

НОВЕЛА СВАТОПЛУКА ЧЕХА.

ПРЕВЕО П. ПАДЕЈСКИ.

(Настављак.)

IV.

Трог дана у вече читао је Свеслав у високој постељи са свиленим завесама записе грофа Јулијана даље. Састајали се из већих и мањих одељака, који су даље били све небрежљивије писани. На много су места били испрекидани и непотпуни.

Чиме ме привлачила к себи? — почињао је први одељак. — Превртао сам данас албум, лист по лист, од величанствене главе сестре Меланије, с тим сјајним бриљантима у коси и гордом, аристократском самосвешћу у оку, па све до последње — што је у њему — и уверио сам се, да ни на једном лицу ни трага нема особитом чару, што је у Драгојлове Јулије. Њу не бих уврстио у ту збирку; изгледала би међу њима као росан, нежан шумски цветак у вештачком стручку за играчку. Каква је то невиђена драж у сваком њезином покрету! Каква детиња веселост у смејању! Душа је њена чиста и прозрачна.

Полак је још дете. Очевидно је у уском видокругу одрасла, а гледала је у оно, што ми светом зовемо, само кринком. На ипак, како је рада да упозна те непознате радости, како би жељано да дође ближе зрацима тог непознатог, жарког сунца, где би се тек онда у пуној, чарној лепоти развила а — можда и увела.

Често јој сликам тај други, непознати свет. За то време чудо да ме сопствене речи не занесу. Радознало ме слуша, уснице јој дршћу, око јој далеко засветли а прстићи чупкају невином цветићу листак по листак. Кад обично седим к њој нагнут и с неисказаним миљем посматрам, како јој се, док говорим, немирно таласају груди, долазим себи, као демон у чудној грузинској повести, кад шапуће своју грешну науку княгињици у сну.

Да ли да поновим ту жарку изјаву, коју је прекинуо пољубац на белој јој ручици? Није знала, шта то значи. Мало је можда премишљала а онда се смирила и заборавила. Да ли да постанем змија у том рају мужа и жене?

Смелић ми је некако загонетан. Кадгод се за њим осврнем, видим му око на мене упрто с чудним изразом, као у зависти и тњеву, само да плане. Али му брзо опет нестане оних бора са чела па ме гледа сасвим мирно. Обично је замишљен и ћути као и пре.

Ућињу полако у тајну његовог живота. Можда му чиним криво, али једна ми мисао пада на памет — мисао, да је Смелић агент револуционарне какве странке. Шиље писма на све стране света, прави тајне путеве, прима каткад посете из далека, посете врло сумњиве. На сваки му је начин у глави чудан политички програм. Чини ми се и то, да му повратак у завичај украњује прозајичан неки анђео с пламеним мачем.

* * *

Данас сам заповедио Јакову, да нам спреми ствари. А кад је и последњи завежљај хтео да веже, казао сам му, да опет све онако намести, као што је пре било. Остаћу ту. Не знам, бога ми, откуд ми дошла та помисао, да напустим бојиште, на ком сам већ скоро господарем.

Сад заиело знадем, да ми није одолила. Знам, да у Драгојлу воли добротвора, јунака, пријатеља, мужа. Знам, да мене око њено друкчије гледи него Драгојла, кад иде с инструкције.

Шта ми смета, да узберем цветак, који се сам к мени окренуо, да се наситим блага, за којим сам

већ толико жудио? Да ли поштовање према вези, која ју с Драгојлом везује? Па! Супарништво на тај начин дозвољена је страст нашем сталежу, као и слабост за ловачке псе и коње, лов и опкладу. Или ми је на путу особа Драгојлова? Па и он је више од полак крив. Зашто је тако нем и хладан поред нас, зашто нас оставља насамо, зашто нам окреће леђа, кад јој стиснем подану ручицу.

Чудне, чудне ми се мисли врзу по глави. Чини ми се, да се Смелић бори с нуждом, да се из петних жила упео, да пред њом своја врата затвори. Тешки ноћни посао упреда му из дана у дан све тамније сенке у лице, све већу меланхолију у усне. Сваким даном изгледа све горе, на челу му све већи број бора. Притом чисто расипа на женине украсе; сваки дан јој донесе по штогод за косу, раме, бујне груди.

Чудне су ми мисли у глави. Плебејска част има шире границе, него наша, а нужда је врло добра учитељка.

* * *

Поклачим свечано патраг, чиме сам Драгојла укоравао. Позвао ме на двобој. Ево предамном црно на бело: „Сутра између девет и десет часова чекаћу вас на острову на манастирским развалинама. Нико нам више не треба, сами ћемо се изравнати".

А ево узрока томе. Јутрос посетим Јулију. Седила је у собн сама код прозора. Јавила ми је, да јој је муж на тајном неком путу, и да се до вечери неће вратити. За час смо стајали њутећи једно према другом. Она је леђима била окренута прозору, коса јој је додиривала зелену завесу а једном се руком опрла о зид. Ја сам стајао недалеко пред њом и гледао пун жудње дивно њено тело, заталасане груди и мило оборено лице. Почео сам говорити о стварима, о којима смо пре само погледима споминали, с почетка тихо и лагано, онда све с већом страшћу, док напослетку, као луд обузет љубављу, нисам довршио безбројним ватреним пољупцима на руци, челу, образу, очима, усницама. Сва је дрхтала у мом наручју, руком је покрила лице, али свеже, мале усниче остављене су биле на милост и немилост мојим страсним пољупцима. Под полак отвореним трепавицама видио сам јој сјајан жар у оку.

Брже изнуче лако и другу руку, сакриле лице и промуца: „ах боже, боже!" Сетила се кажда Драгојла. Баш у тај сам тренутак погледао кроз прозор, на мах ми руке пустише тај дивни стас. Смотрио сам Драгојла, али не као онда у духу, него баш зацело. Није далеко био. Гледао је амо из баште кроз прозор. Какав је то био поглед! Варнице су му из очију летиле, усне је зубима стиснуо а песницу на груди метнуо. То сам ја све својим роњеним очима видио, а не да сам себи као пре на манастирским развалинама само убразно био.

Кратко је време тако гледао, а онда се уклонио. Јулија га није приметила, јер је леђима била окренута прозору а лице притом рукама покрила. Не потраја дуго, а ево Смелића у собу. Кад га је Јулија у вратима видила, умало што није пала, глас јој умукао, лице је руменило и бледило. Али је он није ни погледао, махнуо је руком, завртио главом и остао нем.

Али гле, писмо је проговорило место немих уста. Верујем му, ићи ћу без сведока. И тако је сад све на путу, којим ћу као стрела да полетим; на крају тог пута пашћу или у Јулијино наручје, или с разбијеном главом на гроб младог калуђера.

* * *

О боже, како се то изменуло! Кад сам у јутру те писмоше пуно, мислио сам, да их пуним црним и белим таветом своје судбине. А гле! Резолуција се сврши и без њих.

Кад сам се попео на развалине храма, сазнао сам Драгојла, где седи на гробу искушениковом. Главу је наслонио на руке, а њих опет на колена. Седећи тако непомично на каменој, маховином обраслој плочи, посред суших китица и венаца, које је Јулија свеже и мирисаве доносила, био је средиште тужне меланхолије тих дивних рушевина.

Кад сам се већ приближио, дигао је главу. Лице му је било блеђе него икада досада; тамне очи, пола заклопљене, гледале су на мене као из сна. Мало је тако гледао; онда скочи, протре руком чело и пође ми на сусрет. На лицу сам му читао равнодушност, али по грчевитим покретима уснице рекао би, да је доста био узбуђен.

„Хвала вам, што сте дошли", рече ми тихо. Без околишења пружим му отворену кутијицу, где се на сомоту два једнака самокреса сјајила. „Узмите један," рекох му хладно, „или сте ви можда друго оружје изабрали?"

Изненађено је погледао на самокресе, а онда махне руком, као да не прима: „чувајте их за јефтинију цел, господине грофе!" рече ми и насмеши се горко. „Чудите се, да знам за тајну вашег сталежа? За час ће вам све јасно бити. Затим знајте добро, да штедим крв за ствари важније и достојније, него што је љубав једне жене. А шта бих постигао вашом смрћу? Зар се не би узносио ваш дух, осветљен мученичким зраком, на веки над мном и оним рајем, из ког сте ме ви за живота истерали?"

„Јесам ли за то дошао, да слушам ваше поповање?" упаднем му у реч.

„То не, господине!" одговори ми за чудо мирно.

„Ви сте дошли, да из мојих руку примите адиђар, без ког ћу ја бити највећи просјак на свету. Од овог трепутка је моја Јулија сасвим ваша; ни моја се сенка неће више на њеном путу видити."

„Шта говорите", повичем, „Јулија — ?"

„Она је ваша и сасвим ваша" потврди Смелић, седне затим на могилу, а даде знак, да и ја седнем. „Чујте ме тако мирно, као што ћу вам ја приповедати. Познали сте делимице моја начела и ексцентричне назоре, као што их ваша терминологија назва. Ја сам још већа луда, него што ви и мислите. Ти назори ми нису само у устима, већ и у сваком згледу: њих се држим при сваком кораку, њих испуњавам до крајности. За њих ћу да радим и трпим, за њих да живим и умрем, ма ми свет на главу метнуо лаворов венац, или капицу која се неће лудама. С тога гледишта пресудите мој рад. Говорио сам сам себи: кад су човек и жена искрено једно другом наклоњени и ништа на свету нема, што би им милије било, него сами себи, нек се узму за руку и нек иду једним и истим путем. Али, кад се љубав угаси, кад се наклоност обрати у мржњу — нико никог нек не држи силом за руку. Та није нико ничији роб или ствар, а ништа их не веже, доли међусобна љубав. Нико нема права, да их везује другом везом, која се не може одрешити, те једно друго до гроба да мучи својом мржњом и љубављу. Таквом везом нисам ја с Јулијом везан".

„Како?!" повичем ужаснут, „Јулија није ваша жена?"

„Била ми је жена", одговори Смелић с уздахом. „Али руке наше није везао ни закон ни свештеник. За лепе звездане ноћи, опијени слатким миомиром, наслонили смо главу нуз главу а ја сам шапуо: Јулија, драга, хоћеш ли ићи самном у свет, хоћеш ли сносити самном и добро и зло, хоћеш ли ми бити жена по једином закону љубави, без обреда и ништавих обећања? Она ми је одговорила: хоћу да те љубим — али реч „вечно" не даде јој мој пољубац изрећи. Таква је била наша свадба. Настали су дани среће, о чему сте се уверили. Гајио сам лепу наду, да ће вечна бити. Али сад видим, да према мени осећа само захвалност, поштовање и топлу наклоност — а ви сте јој у срцу њеном први потпалили ватру друге, страсне љубави! Она је вољна, сасвим вољна; на нек иде за гласом свога срца. Уведите је у нов свет, у свет сјаја и шума, у свет раскоштва — нека тамо у слободи ужива њена анђеоска душа, нека се попне сјајем, којим је ја не могох заодети. Али вас молим и преклињем: љубите је, а угаси ли се ваша љубав, љубите је бар као брат сестру. Очи ће моје из далека гледати, уши ће добро слушати, а дух ће је мој вечно облетати. Па нека сам далеко, далеко од вас, на први уздах рањене јој душе ево ме као савест пред вас, да вас подсетим на свето обећање, какво сад у вашим очима читам. Немојте је оставити, ја сам јој све и сва на свету био. Будите јој свагда драган, брат и пријатељ!"

На последње речи устане, пружи ми десницу на растанак, па оде са жалосних рушевина.

Кад сам се у село вратио и једва чекао, да отворим врата од баште, видио сам Јулију код прозора у густом лознику, где је над цвећем нагнула главу и плакала. Пријем прозору. Јецајући пружи ми једно писамце:

Драга Јулија! Хвала ти на сваком милом погледу, на сваком загрљају, на сваком пољупцу. У листове своје памети мећем цвеће, што никада увенути неће. Ја идем за цели, о којој сам ти више пута приповедао. Твој Драгојло.

(Свршиће се.)

ДЕВЕТИ ДАН.

ПУТНИЧКА УСПОМЕНА.

Од прије су походиоци Црне Горе Бог зна из које даљине долазили до Цетиња на се отолен натраг враћали. Путовало се на коњима кршовитом путањом и његоњ је богме требало и пјахати на апостолски. Али сада туда лете лака кола; на ти стоји на услугу и народ, да се возиш преко блата скадарскога. Можеш походити равну Зету до Подгорице пјешећи у колима и у народу; а до године ће се моћи тако путовати кроз Црну Гору још и од Бара до Никшића, е је већ та комуникацијона веза с мора у средиште књажевине у радњи. Па ко би се сада враћао с Цетиња натраг, а не знам јели ближи Ловћену Котор или Цетиње! А ће је Маглић на увору Пиве и Виситор на извору Лима!

Тако нам се било лако покорити доброти господаревој, који нам је ставио на расположење свој народић и наредио проф. Матавуљу, да нас прати. То је било ове године о Ђурђеву дану, Господареном крсном имену, а био сам пошао на Цетиње у лијепоме друштву Саве Бјелановића, уредника »Српског листа, проф. Душана Јовановића, Јова

Метличића, уредника »Драшкова Рабоша,« и Лабуда Врбице (преводиоца Омирове Илијаде), који је био у госте код мене сашао; па што мари да је сиријег понамно мео, као о Божићу!

С Цетиња смо кренули у суботу у јутро у колима са нашијем старијем пријатељем Симом Матавуљем. На Црнојевића Ријеци чекао нас је готов паробродић. На Плавници су нас чекала опет кола, а на двије уре по подну били смо у Подгорици.

Равна Зета лежи до скадарског блата а окружавају их са свију страна унаоколо високе планине, које се к истоку губе у недоглед. К шјеверо-истоку види се као неки пролом планински, кроз који тек што се види оштри врх једне високе планине далеко, далеко као кроз маглу. Али се, мислим, не би ни видио, да га сунчана свјетлост не огрће; а то нам га још боље и љепше прикажује, јер је с ове стране планина изнад свега оризонта наоблачена. Близу је онога шјајнога врха Неђ — дакле то је Стара Србија! К југозападу се види Ловћен а на шјеверо-западу Острог-планина — све то с једнога мјеста.... из Зете, те колијевке славе и величине српске!

Али опис овога нашега излета с Цетиња до Подгорице оставио сам мом другу Бјелановићу,*) премда не знам, хоће ли се моћи то описом назвати, може ли се излет описати. Хитали смо, управо смо лећели. Два наша друга морали су у понеђеник у Котору осванути, да лађом лоздовом крену. Тако смо у тридесет сати били до Везировог моста, под којијем је цар Дукљан по народном предању прикован, на Морачи не далеко од Диоклеје, али до ње не могосмо стићи, е нас је ноћ стигла; разгледали Подгорицу, ту обједовали, вечерали, спавали и натраг се на Цетиње вратили.

На још к томе на путу смо читали »Балканску царицу«! И ја ћу као милу успомену овога излета овај »Девети дан« посветити томе читању.

* * *

Бјелановић и наш војвода Драшко пијесу јој прије ни корица виђели. Матавуљ је престављао, а и ја сам је проучио. Прескочићу наше коментирање мота, и само ћу навести наш суд, да наш омиљени Змај није могао љепше одличје ни од једног владаоца, ни од једног пјесника добити, па смо се радовали радошћу најинтимнијом, најнежнијом једноме, потрешени најнежнијом харношћу према другоме пјеснику, испуњени неописивијем задовољством родољубивијем, видећи — то сагласје душевно између књаза-пјесника и пјесника нашега најнароднијега...

Прескочићу и наше дивљење срећној посвети. Јели могао икоме боље књаз-пјесник посветити ово своје ђело него Црногорцима, које

Босе, гладне, трудне, наге
За нама се потуцате
По граница' домовине,
Да нам скромни тајни дате.
Ви нијесте од нас мање;
Кад наступе живе муке,
Воде, праха и олова
Пружају нам ваше руке.

Лијепа мисао, праведна награда, која ти већ највећује природност и простоту класичну овога ђела, као што јој мото наслућује дух, који му даје живота.

Него ћу прећи на србинство пјесниково, што нас је највећма интересовало. Не треба заборављати, да је ту читав stato maggiore »Српског Листа«, органа српске странке на приморју, коју састављају Срби католици исто као и они православни, органа, који се у цијелом српству једини витешки бори против читаве хрватско-поповске журналистике, што Србе католике хоће да у Хрвате претвори. Сасвијем је дакле наравно, да сам ја моје друштво најприје тијем обеселио; а случајно то своје сфаћање српства пјесник нам излаже одмах у првој појави првога чина.

Кнежевић Станко, млађи син Иван-бегов, справља се у лов, а долази му старији брат Ђорђе, пашьедник престола, да га обавијести о некијем државнијем послима, што се шјутра имају у савјету претресати, међу којима долазе и неки са Дубровником. Станко их с презрењем одбија, али му Ђорђе одговара:

То није тако ил' не знаш ништа.
Српски је брат, са српског огњишта,
Милога сваки син Дубровника.
Од вазда нам је Дубровник дика,
Богатством својим залога скупа,
Мудрошћу глава српскога трупа!

Ал Станко не попушта:

Рим, вјера њима — провала, зјало,
У ком је наше братинство пало!

*) Виђи „Дан девети“ у подлиску „Српског Листа“.

Борбе.

Како за кога, за мене није;
Ко тако мисли, нека се скрије.
Онака миса' та нек се губи!
Дубровник Зету ка' сестру љуби,
А она њега признаје братом. . . . .

Тако пјесника видимо на оној истој стази, којом је кренуо Доситеј, којом је Бранко коло своје повео, стазом природном, која води јединству народном. Као што Доситеј и Бранко са својијем савременицима нијесу условљавали српство са православијем, тако га ни књаз-пјесник не условљава, »будући да закон и вјера може се промијенити а род ни језик никада«; *) коју су истину — рецимо отворено — православни били заборавили од четрдесет осме овамо у нашој књижевности, премда су је дубровачки пјесници Медо и Бан непрестано истицали србујући, колико икоји други српски пјесници.

Пошто је књаз-пјесник тако пригрлио Србе католике и изједначио их с православијема у српству, он нам опредјељује односе српства према хрварству:

Зашто нам Руси ближи би били,
Или за драку Бугари милији?
Црни попови с обије стране
Да они могу мени да бране,
Да ја не љубим, каогод ове,
Хрвацку браћу, те соколове?

Овакво сфаћање српства и његовога положаја према хрварству санкционира програм наш на приморју, који развијамо у »Српском Листу« одушевљено и постојано, зато би излишно било, да кажем, како нас је ово санкционирање с највишега мјеста усхитило. Ипак сам ја примијетио:

— Само да још није Звонимира ставио покрај Душана!

— Али кад Хрвати немају бољега, није пјесник крив, — не спомињем се, који ми из друштва одговори.

— Није пјесник крив, него је политика пјеснику скривила — ја одмах одвратим, па надоставим: ипак добра је та политика на Цетињу!

* * *

Проникнут свијешћу, да је књаз државе, која има велики позив у српскоме народу, пјесник се окренуо на прошлост те државе, и то на оно доба, у којем изађе слобода цијелог српства, али не умре него се затајава у Црној Гори, да отолен опет подигне народ, да новијем животом живи.

Турска пошаст била је притисла вас Балкан до Будима. Још се само тој сили опирао Скендер бег и Иван бег. Први је био већ у рату с Турцима и Иван бег му шиље помоћ. Да ту помоћ заустави, дошао је у Жабљак Ибраим-ага, султанов изванредни посланик. Лукави дипломат тада је употребио згодну прилику, да се приближи славољубивом књежевићу Станку, млађем сину Иван-беговом, и да баци у његову душу шјеме, које ће уродити богатијем плодом, што даје предмет овој драми.

Станко предводи помоћ Скендер-бегу, али том приликом наставља преговоре у Арбанији са Ибраим агом, који сасвијем успијева. Станко ће се потурчити и Црну Гору предобити Султану, а овај ће њему дати цио Балкан, да влада.

О томе је Иван бег био извијешћен, те одмах позва Станка назад. На повратку сретају га два властелина, Деан и Перун, који му кажу, да је Иван бег све дознао, па га свјетују, да се покаје па да ће му отац све опростити. Ту Станко брани своју намјеру, а Деан га називаше издајицом. Станко прободе мачем Деана, па отолен бјежи у Турке. Али он страсно љуби Даницу и без ње не може. Даница га одговара од издајства и ту настаје борба између двоје заљубљењех. Патриотизам Даничин не попушта славољубљу Станковом, нит овај првом, те Станко сам одлази, да се поврати с војском, да постигне, што је наумио. Али је турску војску црногорска разбила и Станко рањен остао. Даница иде по бојном пољу, да рањеницима помоћ пружи, међу њима находи Станка и моли га, да се покаје. Турци у томе наљегу, зграбе га, а он одговара Даници, да се не каје, него да јој се још нада у Скадру. И она збиља скаче у Морачу, да је понесе њеном драгану. . . . .

Ово је језгра »Балканске царице«, којој би прилично наслов трагедије боље него »Јакшићевој »Јелисавети« и Костићевом »Максиму«, који се истијем моментом српске историје баве; само што ова није по конвенционалном калупу раздијељена у пет чинова него само у три. Јер ни трагичнијег свршетка љубави, ни трагичнијег момента историјског

*) В. Српство и Православље у Отаџбини 1883. за Новембар.

није могао пјесник изабрати већ и обзиром на ово наше доба, које је у многоме слично Иван-бегову, и које ће нашијем потомцима изгледати можда још трагичније од доба Иван-бегова, у колико је опасније у рукама непријатеља култура од варварства.... (Наставиће се.)

Л. Томановић.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОРИГИНАЛНОСТ ПОЗОРИШНИХ ДЈЕЛА И „ПРОВОДАЏИЈЕ“ МИЛАНА САВИЋА.

Још у почетку ланске године — кад ме оно крвни пријатељски савјети натјераше, да се латим ћорава посла уређивања српског књижевног листа — бијах наумио, да под овијем насловом изнесем на разматрање читалачкој публици неке своје назоре односно тужаба, које се често подижу на наше млађе драматске писце, да тобож „нијесу оригинални“. Тој мојој накани даде најновијега повода књижица Д. А. Живаљевића „*Један оригинал на нашој позорници*“ (Београд, штампарија напредне странке, 1885.), у којој писац осваћаше познатог новосадског комедиографа Милана Савића, да је у својој шаљивој игри „*Проводаџије*“ скроз и скроз имитирао Стеријину „*Покондирену Тикву*“, предбацујући му, осим тога, сијасет техничких мана и формалнијех недостатака. Од оног доба протекла је обилата година дана, а мене ево тек данас допаде, да предмету неколико редака посветим. Свеједно; рећићу и ја као г. Живаљевић: *meglio tardi che mai*. Ама нек читаоци не помисле, да ћу се ја овђе упустити у ситан претрес горе поменуте критике, те можда упљести као књижевни судија (добар чоек) између Милана Савића и његова оптужитеља; ни најмање! Ова ће ми расправа пружити просто згодну прилику, да изложим, како рекох, неке своје мисли о појму „оригиналности“ у драматскијем дјелима.

Нећу се дакле упуштати у мериторни претрес Живаљевићевих нападаја; него ипак, ради даљег развитка моје теме, потребито је, да овђе укратко кажем: гдје се ја, у погледу „*Проводаџија*“, ш њиме највише разилазим. Г. Живаљевић опажа, истина, „*Проводаџијама*“ многу техничку на и унутрашњу недоскутицу, али им је, на његовијем очима, главна мана, што су романска имитација „*Покондирене Тикве*“. Еле, прочитао сам ово дана помњиво оба комада, и морам очитовати, да не дијелим нипошто мњење г. Живаљевића; напротив, ја држим, да је туђа имитација најмањи гријех Милана Савића. „*Проводаџије*“ нијесу, додуше, никакво ремек-дјело; шта више, у колико се бар смије судити по читању, тај комад мора да је врло проблематичног позоришног ефекта, јер се акција посве тромо развија (*ça traine* ... рекли би Французи) а ни ситуације нијесу увијек логичне, као ни карактери довољно обрађени ни свеђер досљедни; осим тога, као што је умјесно аутору већ опажено, не одговара ни наслов довољно садржају, а недоскутица правог комичног елемента кроз цијелу радњу упада јако у очи. Ово су, по мом мишљењу, крупније мане „*Проводаџија*“; дочим оптужбе плагијата, што се г. Живаљевић напише да путем сравњења докаже, немају вриједности ни критичног темеља. Већ сама *тезис* двију игара различна је, а једне особе, које имају међу собом неку аналогију, то су особе *Феме и Радићке*, јер обадвије *проводаџишу*, и ако се у спољашности сасвијем разилазе. Осталa поудараља упрам су познатина.

Претпоставивши то, прелазим на саму ствар.

Ја мним, да се данданас оригиналност једног позоришног дјела састоји више у форми (облику), него ли у садржају. Умјетнику је дозвољено, да своје градиво ма од кога узајмљује, тек да је грађа, коју кани подићи, тога зајма достојна. Ту недавно — а читаоци ће се можда сјећати — подигоше у Паризу велику грају на драматурга Сарду-а, да је у својој жалосној игри „*Odette*“ опљачкао италијанског комедиографа Јакометија; но француска је критика ријешила Сарду-а сваке кривње, правдајући га тијем, да је његова имитација далеко боља од тобож опљачканог оригинала. Не пита се дакле више, јели подлога изворна, већ како је писац своје дјело обрадио. То је велики Шекспир најбоље разумјевао, а за њим и Молијер, који бијаше себи изабрао за девизу: *Je prends mon bien ou je le trouve.*

И у истину, највећа је глупост захтјевати, особито од драматскијех писаца, *апсолутну* оригиналност. То је један казао домишљати Хајне, који у овом погледу наводи слиједећу басну: Једном је паук предбацивао чели, да она своје градиво са хиљаду цвјетића црпи, како би ш њиме мед произвела; „дочим ја“ — додаје гордо паук — „ја вадим своју паучину из сопственијех груди.“

Али је мед — мед, а паучина — паучина!

Чувени Флорентинац Лаврентин од Медићија (Lorenzino de' Medici), члан владалачке куће једнаког имена, написао је још у XVI. вијеку, у предговору једне своје драме (L' Aridosio), слиједећу ставку:

„Предмет овај иде у штампу, јер свијет стара али се не мијења . . . те није више могуће ништа нова измишљати, и зато треба да се задовољавамо са старинама . . . По том се немојте срдити, што ћу вам опет приказати заљубљена момка, маторог тврдицу и лукава послужитеља . . . премда сте и досле такова шта гледали.“ — И тијем писац хтједе да изјави једну велику истину, која, ма да је од онда протекло више стољећа, као да многијема није још у главу ушегла, наиме: да оригиналност једног позоришног дјела не ваља тражити у устројству басне, него у карактерима особа, у пишчевом стилу, у личној му ћудитини мотрења и сликања природе, и напокон у средствима, којима се служи а да басну логично развије и концу приведе. Кад би се оригиналност у басни састојала, могло би се казати, да ниједан од грчкијех трагика не бијаше оригиналан, јере сви узеше за подлогу својијех продукција исте недаће Агамемнонове породице. Еуриnид је написао „*Ипполита*“, а исти је предмет обрадио Расин у својој „*Федри*“; хоћемо ли зато овог посљедњег назвати књижевнијем гусаром? Ко се не сјећа у Софокловој „*Електри*“ дивна призора, кад ово сестра упознаје брата свога, ког давно плакаше мртва? Еле, у драми госпође Жирарденове „*La joie fait peur*“ налазимо исту сцену, па смијемо ли зато рећи, да је г-ђа Жирарденова опљачкала Софокла? — Нипошто. — А не помињемо Шекспира ни Молијера, чији су извори данас свакоме познати!

Чујте још и ову. Из једне енглеске комедије Доџлија (Dodsley): „*The king and the miller of Mansfield*“ црпио је француз Седен (Sedaine) предмет своје мелодраме „*Le roi et le fermier*“; а одавде опет Коле (Collé) заплет своје „*Partie de chasse de Henry IV.*“; по којој је, најзад, Италијанац Федерићи скалупио своју шаљиву игру „*Enrico al passo della Marna*“; па инак се сва та четири дјела битно разилазе, јер је сваки писац ствар на свој начин обрадио.*)

Одатле закључујем, да: кад бисмо пресуђивали о оригиналности позоришнијех дјела попут г. Живаљевића, не би могуће било наћи једног оригиналног писца, почамши од Аристофана па до данас, све кад бисмо га златом плаћали! Кажите међутијем Гете-у, да његов „*Фауст*“ није оригиналан, јер га је најприје драматизирао Marlowe; а тако исто Бајрону, да му је „*Каин*“ прости рефлекс Гетеова ремек-дјела! Кажите међутијем Матији Бану и Јовану Суботићу, да су они прости користе, јер да је прије „*Милоша Обилића*“ и „*Цар-Лазара*“ Ј. С. Поповић написао своју жалосну игру „*Бој на Косову*“! Кажите . . .

Ама канимо се другијех примјера, јер иначе не бисмо никад свршили . . . Морал, који се из свега овога извлачи, јесте тај: да умјетности у опште није позната седма заповијед божја, и вјештаку, опет вељу, који сопствену зграду подиже, дозвољено је, да и цијеле стубове у другога узајмљује. тек да је зграда, коју кани подићи, тијех стубова достојна.

У умјетности је облик све, садржај ништа!

У Задру, јулија 1886. **Марко Цар.**

*) Види: F. Martini, Prefaz. alle Commedie di V. Martini; Firenze, Le Monnier, 1876

УМЕТНОСТ.

СЛИКЕ ЂОРЂА КРСТИЋА ЗА НИШКУ ЦРКВУ.

У 10-ом броју овога листа од ове године имали смо прилике, да укратко напоменемо похвалну тежњу сликара Ђорђа Крстића, да на иконама, које ради за иконостас Нишке саборне цркве, избегне стереотипност, која је у неколико овладала нашим новијим црквеним живописом, а да у рад свој унесе нове мисли, оправдане вером, историјом и предањима, и да га изведе свом оном техничком вештином, којом располаже. Крстић је тој лепој тежњи својој у свему дорастао, што је сјајно посведочио четирима до сад израђеним иконама, на којима се јасно огледа погођеност праве мисли и потпун склад између уметничког схваћања изабраног предмета и његовог посве уметничког представљања. У томе складу и лежи права вредност сваког уметничког рада. Замисли и њеној унутарњој садржини треба да одговори спољни облик њен у свим деловима својим; у сликарству дакле, у цртежу, склопу и боји. На досаданим радовима својим успео је Крстић да покаже, да право и истинито замишља и схваћа и да сад кичицом својом и бојом господари у пуној мери. С тога се иконе његове могу неоспорно назвати правим уметничким радовима.

Откако смо горе поменуту белешку донели — месеца марта о. г. — Крстић је свршио тамо наведену слику Богородице и израдио још и слику Спаситељеву. Све четири њиме досад израђене слике — смрт цара Лазара, свети Сава, Богородица и Спаситељ — износе нам својом подједнаком и потпуном лепотом најјасније живост и топлост његових осећаја и техничку способност, да те осећаје такође живим и топлим бојама на платно стави. На

сликама његовим познаје се, да су постале самосталним, преданим стварањем, да су потекле из уметнички загрејаног срца, те с тога тако лако и налазе пут к срцу гледалаца. Од ових ће сваки, био он зналац или не, морати признати, да су слике Крстићеве нов појав у нас; појав, који отвара нове погледе на уметност живописа у нас, и који нам је чини разумљивијом, што на једним сликама видимо наше сопствене, народне осећаје, а на другима такво схваћање и извођење, које нас у маху задобије и убеђује. Како дубина и истинитост садржине, тако и жар и сјај спољности на тим сликама плени душу и око гледачево.

У слици смрти кнеза Лазара уметник је, имајући пред очима поглавито карактер иконе, а руковођен при томе природним и истинним својим осећајем, врло вешто одговорио историјском догађају, народном предању и цркви. Лазар је погинуо; по народној песми он је царство небесно претпоставио земаљском; својом смрћу постао је божјим угодником и мучеником за веру. У тренутку кад Лазар душу испушта, долази му на слици анђео смрти, да је прими, а светао на небу крст обасипље га обилном светлошћу, уливајући му тако у последњем часу блажену извесност, да је примљен на небу. Колико је садржине у овој слици! Колико тешке судбе и жалости, и колико опет верске утехе и блаженства! Заиста замишао у хришћанском духу и достојна иконе, и то искључиво српске. Важности и тежини догађаја на слици одговара и њена израда, цртежом и значаја пуним распоредом боја.

Слика св. Саве, коју је Крстић за Нишки иконостас израдио, исто је тако, као и слика смрти кнеза Лазара, изведена по самосталном и новом схваћању тога по српски народ и цркву толико заслужног Немањића. Правој величини и важности његова рода на пољу православља никако не одговара досад уобичајена слика, ко̀а га показује у владичанском оделу, и како левом држи штаку а десном благосиља, стојећи при том на амвону или на владичанском месту у олтару. Свети Сава је ту представљен само као старешина цркве. А таква слика његова може врло лако, промењивши јој само натпис и додавши јој коју споредност, послужити и као слика другог којег светитеља, који је за живота био старешина цркви. У њој дакле нема ничега, што би искључиво св. Сави било својствено и што би значај његов по српску цркву исцрпило. Према томе се таква слика не може назвати уметничким радом, у којем треба да је предмет представљен по свим својим карактерним белегама и својствима. Колико је потпунији и истини сагласнији Крстићев схваћај св. Саве! На његовој слици св. Сава није само старешина цркве, но је и утврдилац вере и учитељ народа. Дижући десном крст, који је у отачаству своме, осим цркава, на много места подизао, он позива под тај моћни симбол хришћански, под знак победе и људског спасења, и опомиње на непоуздљиву верност истоме; држећи левом отворено и на груди наслоњено еванђеље, он показује извор поуци својој и дужности пастирској, коју му потврђује штака у рукама побожног штаконоше, ђачета у стихару.

Док је у овим двема сликама Крстић историјски чин са црквеног гледишта прерадио за икону, он је за оне друге две слике, које му је кичица досад извела, зашао у ризнице византијског и старо-српског живописа, које су преобилате мислима и облицима удесним за подмлађење данашњег црквеног живописа у нас. У њима има силног градива, чија би употреба извесно могла дићи данашњу засталост у живопису црквеном, и дати му здрав и поуздан правац у смислу учења наше православне цркве.

И на једној и на другој слици — како на слици Богоматере са младенцем, тако и на слици Христа као просветитеља и спаситеља света, — Крстић је показао, с каквим се огромним успехом дају употребити сликарски замишљаји и облици византијско-српског живописа.

Између сликања Богоматере с младенцем у источној цркви и сликања њеног у западној има велике и битне разлике, која потиче из догматичког учења истих цркава о Богородичином односу према Христу, о њеној светости и о светом посредништву између спасиоца и људи. Источни су сликари, вазда, према учењу своје цркве остајали озбиљни и достојанствени, и тражећи да у својим сликама складно споје оне тајанствене противности између девичанске скромности и величанства Богоматере, они су Богородицу свакад представљали као неки свети идеал. На сликама источним Богородица, поред све своје светости, уступа испред Христа као сина Божијег. Христос је на таквим сликама главније лице.

Западним сликарима римска је црква, односно Богородице, временом, према својој унутарњој и спољној потреби, створила толико слободе, да су им погдекоје слике Богородице са Христом без икакве озбиљности, светости и достојанства, поред свих уметничких лепота својих у композицији, цртежу и боји.

Сликари XV. и XVI. века липили су Богородицу на сликама својим сваке светости, поглавито тиме, што су је представљали у односима и приликама, које једино доликују свакидашњем, грађанском животу, а не правом појму о светости.

У доцнијим вековима — у другој половини XVI., у XVII. и XVIII. веку, — кад је римска црква, после јаких потреса реформацијом, почела свим могућим

средствима прикупљати се и трудити, да до савршеног надмоћија на земљи дође, у еликарству је узела била мах страсност, верска претераност уз страшан натурализам. Ишло се тиме на то, да се на народ дејствује, да се узбуди, потресе и за верои занесе. У тој струји, пуној верске узбуђености и занесености, створила је себи римска црква од Богородице силно средство, да постигне своје тежње за влашћу. Безбројне ново-измишљене приче о Богородици, уз наслеђене из ранијих векова, даље приписиване Богородици онакових својстава и моћи, које је са Христом готово изједначују, учини, те Богородица постаде средиште целом религиозном животу у католичког света. Није могло бити друкчије, но да је и живопис, будући у служби цркве, те приче и моћи износио побожном свету пред очи, и то често у сликама, које и садржином и начином представљања вређају основна правила лепоте и уметности. На из тога кола слика, које се врло често не слажу са учењем св. писма, но се оснивају на намерном, искључиво католичком учењу, видимо неке усвојене и по нашим светим местима. Тако се н. пр. може видити слика, која представља, како Бог отац и Христос крунишу Богородицу на небу; како Богородица показује отворене своје груди и у њему срце, у које су забодени мачеви; како Богородица, носећи једном руком Христа, а другом, очевидном наклоношћу, држи крин, знак свога девичанства и под.

Оваким сликама нема места у нашим црквама, јер су потекле из чисто католичких црквених прилика; а последњој већ и с тога, што је источна црква већ на трећем васионском сабору, 431. год. у Ефесу, Богородицу назвала „присно-девом", а на западу се о девичанству Богородичином водила вековима препирка, па је догма о томе утврђена тек 1854-е године. Дотле је наведена слика била омиљена и намерна представа у табору оних, који су девичанство Богородично тврдили и за њега се борили.

На Крстићевој икони Богородице са младенцем изражено је у свему учење наше цркве, како га видимо представљено на толиким византијским и српским црквеним сликама. На Богородици се огледа светост и милост, а на Христу љубав. У представи Христа Крстић је извео лепу и пуну значења мисао. Са крила Богоматере, која стоји у висини на облацима, Христос као оснивач цркве, као њен врховни управитељ и извор целог њеног унутарњег живота, благосиља Нишку саборну цркву као место, где се продужава његов рад спасења у тројакој, њиме вршеној служби: у поучавању верних, у свештенодејствима и управи верним. На Нишку цркву, која се изнад околних зграда диже, пада из облака светао зрак. Колико је икона лепо замишљена, толико је и сјајно изведена.

На слици Христовој, као просветитеља и спаситеља рода људског, Крстић је, уз композицију пуну еванђелске истине, развио сву лепоту и силу, која лежи у бојама. Дубина иситост, топлина и сјај боја, сложили се са лепотом цртежа у слику пуну драж и садржине. Обилата и сјајна светлост око Христа казује његову божаствену, а сам лик његову људску природу. Дубоким бојама изведен лик усред сјаја казује телесност небеског порекла, а свети мир на лицу и у држању Христовом небеску величину у телесној појави. Христос је на слици Спас, који је дошао, да изведе род људски из мрачне власти у Божје царство; он је ту исток с висине, који обасјава оне, који седе у тами и у сенци смртној; он је видело свету, као што казују и речи његове, исписане на еванђељу, које левом руком држи, благосиљајући десном. Око њега, који је представљен на висини, лете, славећи га, символи четири еванђелиста, који су носиоци победе науке његове по сим странама света, и символска слика његова рођења, његове смрти, васкрсења и вазнесења. Сва је дакле божанствена појава Христова у свету на овој икони обухваћена и сав је његов живот и рад на земљи ту обележен. Величини оваког свестраног замишљаја одговара потпуне и јачина уметничког осећаја и ступањ техничке вештине, изнесене на овој икони.

Слике Крстићеве заслужују, да се на њих обрати јавна пажња. За сада смо их овде обележили у главним потезима само; другом приликом упустићемо се у излагање појединости ради сазнања и оцене потпуне вредности њихове.

Здрав је и по српски црквени живопис користан пут, којим је Крстић у свом раду пошао. За уметника здрава ока и чистих и истинитих осећаја за уметност и своју цркву има у византијском и старом српском живопису депотâ и по садржини и по представи. Само треба умети уништи у дух старог сликарства и познавати начин и средства, којим су зографи мисли своје у облике одевали. Правом уметнику остаје лак задатак, да усвојене обрасце преради према данашњем ступњу уметности.

Прикупљајући етнографско градиво по народу, снимајући типове и ношњу народну, Крстић је имао прилике да позна и схвати стари српски живопис по манастирима у Србији, при чему му је јамачно од користи било оно знање, које је као негдашњи ученик богословије стекао. Његове су иконе радостан појав на пољу српског црквеног живописа, а по способностима, којима Крстић као уметник располаже, смемо се надати још многим исто тако лепим, уметнички савршеним иконама.

Михаило Валтровић.

ЛИСТИЋИ.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Из штампарије браће Јовановића у Панчеву изашла је књига „Српске народне пјесме (героавске и ђенојачке) из Босне". Има у збирци тој на броју 212 песама а скупио их је П. Мирковић. Цена 60 новч.

— У „Општини" читамо, да је Лазар С. Јовановић дао у штампу своје дело под насловом: „Основи књиговодства за употребу земљеделника, особља управе државне ергеле, официра и осталих љубитеља коња." Књига ће изаћи 11—12 табака а цена ће јој бити 2 динара.

— Изашао је Програм српске целокне гимназије Карловачке за школ. год. 1885—6. Ово му је у г. XXXIV., кн. XXVII. — На првом месту је чланак: „Кнежна пчелина и отров" од исто тако вредног пашег пчелара као и проф. карлов. гимназије Ј. Живановића; тај је чланак и засебце отштампан. Директор гимназије споменуто је на другом месту у: „Живописима цртама добротвора, професора и директора гимназије Карловачке" кратак животопис првог директора те гимназије Јована Гроса (од 1791—1798.) Остали је садржај обичан у оваким извештајима. Али из животописа видимо, да је гимназија карловачка посвећена 2 авг. год. 1791., дакле 1891. биће јој пуно сто година. Дотле има још само пет година. Крајње је време и ето напад нађа згодније прилике, да се са свечаношћу стогодишњице прослави и освећење нове зграде. Потреба нове зграде вапије већ до неба!

— Уредништво „Истине" у Задру јавља, да је слушалац овдашње богословије, Милош Паренто, под надзором професора исте богословије а уз писмену дозволу пишчеву, превео дело Владимира Гетеа, православног свештеника и доктора богословије у Паризу, под насловом „Exposition de la doctrine de l' église catholique orthodoxe, accompagnée des différences, qui se rencontrent dans les autres églises chrétiennes." Паренто је превео друго издање те књиге, које је изашло пре две године, а преводу је дао наслов: „Изложење учења православне католичанске цркве заједно са разликама, које постоје код других хришћанских цркава." Садржај другом издању Гетеова дела ово је: После проступа, у којем се разлаже цео књиге, расправља се о правилу вере у опште, затим: I. О догматима православне цркве, а наиме: 1) св. Тројица, 2) подизања и вазнедљења свет, 3) паклење, 4) искупљење, 5) св. Дух, 6) црква, 7) крштење и друге тајне и 8) васкрсење мртвих. II. О моралном учењу православне цркве, а наиме 1) општа начела, 2) позитивни божји закон и 3) спасоносно развиће закона божјег, III. О дисциплини православне цркве, и то: 1) извори дисциплинарних закона, 2) предмет дисциплине и 3 црквена управа. IV. О литургији православне цркве, и то: 1) општи појам о литургији, 2) припрема к литургији, 3) литургија оглашених и 4) литургија верних. При сваком питању изложено је изјаве у којима учење православне цркве, на упоредо разлике у томе учењу римокатоличке, англиканске и протестантских цркава. — Превод ће изаћи око тринаест табака обичне осмине а цена му је за претплатнике „Истине" само 50 новчића за Аустро-Угарску, а за Србију 1 динар и 30 дин. пара. Дакле ће цена књизи бити 80 новчића, односно 2 динара. Претплатници „Истине" могу уз претплату на лист, коју имају да обнове почетком октобра т. г. приложити администрацији „Истине" још 50 новчића, па ће им књига у своје време бити достављена.

— Читамо у „Одјеку": У Паризу је изашла књига под насловом: Две године у Панами, од писца, који из скромности није хтео ставити свога имена, но се задовољно потписао псеудонимом, а зна се, да је то млади Србин Велизар Ј. Марковић, који је на пољу природних и математичких наука, а нарочито по струји електрике и као техничар стекао у Француској већ лепа гласа. Он се знатним радовима јавља чешће у великом научном часопису „La Lumière Électrique (Електрична светлост), где ради стално као секретар редакције и доноси одабране недељне прегледе по струји електрике. А сада је изашао пред француску и европску публику са горњим делом пространијих чланака, које је написао на својих путовања и бележака за време свога дужег боравења у Панами (у Америци, где је као техничар у служби друштва за прокоп морског канала између атлантског и великог (мирног) океана имао прилике, да види сам собом све разноликије појаве тамошњих предела у погледу природе и климе, племена и друштва и нове културе. Међу знатнијим умним радницима и пештацима на Европе био је код радње око прокопа панамског канала пуне две године и наш вредни земљак, г. Велизар Ј. Марковић, те пружио свој део у најбољем техничком предузећу свога века. Књига г. В. Марковића подељена је на 14 чланака, а поједини чланци писани су тако прегледно и лако, да ово дело доноси пружа читаоцу и лепу забаву и поуку. Ова књижевна појава пропраћена је и у француској штампи с пажњом и симпатијама. Лист „Либерте" оцењује књигу овако: „Дело је пуно занимљивих појединости. А ради чега се може особито хвалити, то је искреност, срдачност писца и згодан орђе, који он даје свом спису. Ово је одлична француска књига, колико по значају онога, која пише, толико и по јасном, лакоп и поетском језику. И није за мало чудо, кад смо дознали, да и поред оваких особина књиге „писац је Француз само по својим симпатијама, а у стварн је Србин." Ми искрено препоручујемо ову књигу свима, који траже корисне забаве и лепе науке у новијим појавама француске литературе."

САДРЖАЈ: Десимарчад. Песме Мате Калића. — Југовићо и Мејрамкја. Истинита црта из босанске прошлости. Од Божидара Н. Вршчанина. — Дете. (Л. Ајхрот.) Превео Рајко. — Прича. Новела Сватопулука Чеха. Превео П. Падејски. (Наставак.) — Девети дан. Путничка успомена. Од Л. Томановића. — Књижевност. Оригиналност новоразних дела и „Преводилаштво" Милана Савића. Написао Марко Цар. — Уметност. Слике Ђорђа Крстића за Нишку цркву. Од Михаила Валтровића. — Листићи: Књижевне новости.

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртог на четврто тромесечје. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 32. У НОВОМ САДУ 7. АВГУСТА 1886. ГОД. II.

ДВА ТРИ СТРУКА НЕВЕНА

НА ГРОБ КЊИЖЕВНИКУ

ЂОРЂУ РАЈКОВИЋУ

РОЂ. 1825. ПРЕМИН. 28. ЈУЛИЈА 1886. У НОВОМ САДУ.

Малевој гори штета голема, кад-год јој гром обори који дуб..

маленом народу губитак велик, кад-год му утрне смрт главу коју угледну!

Поправио и за штампу зготовио свој последњи број „Бршљана“ — ал перa на руку никако да остави...

— Хоћу с пером у руци да умрем...

Јачи бијаде бољетице љуте, којој лека нема — до страшног часа умрлог не подаде јој се.

Види, мрети му се мора — ал се неумитне смрти не поплаши ни за часак; бојао се цигло дугог боловања, у болести мучног гњила, мрског нерада.

Радио је и дан и ноћ од младости до смрти своје на књизи српској — с пером у руци заклопи очи: душа му одлети у Елисијум, куд га је још овог света срце вукло.

Тако премину и оде на онај свет — вредни, свега века свог неуморни књижевник нам Ђорђе Рајковић.

* * *

Сетве и летине књижевне треба нам много — а сејача и тежака-патника све је мање... сири и убози смо још једнако спрам других сретнијих у том народа и напреднијих.

Књига у нас још никако да проклета обилато и процвате; књижевност српска не удри још у разграње гранато, да понесе рода свакe руке добре и постане народу, и малом и великом, од преке потребе души, кô насушни хлеб телу...

од плода рада свог књижевник-страдалник у нас ни кором хлепца довољно да се заложи, а камо-л да доспе у мирни пристан супрот оскудице и невоље, те маха дадне ведрини духа свог високолетна и живој жељи и вољи срца свог за рад обилни.

А радник је достојан плате своје — вели наук ванђеоски.

Зато и јесте у нас све удиљ много њиве и необрађене, а орача и сејача мало имамо;

зато и јесте голем, преголем губитак у нас књизи нам и напретку, кад оваку милу главу смрт покоси сред мучнога а вољног рада на том пољу нам књижевном;

зато и јесте велики губитак у књижевности српској прекид живота и рада књижевника нам Ђорђа Рајковића смрћу пре времена.

Не грамзећи за богаштином, не гинући за господством и размет-животом — не бојећ се невоље, задовољан с оно мало мучне зараде своје књижевне: Ђорђе Рајковић беше сав-савцит књижевник; тражио је среће и радости и налазио свуколику у свом раду, у књижевнисању...

у свом скромном закутку, рекао би — у свом тамо Тускулуму, куд се био склоно и уклоно од вреве и хуке, раздора и неслоге наше данашње.

Таких је књижевника мало било у нас — и задуго можда неће њему бити равна ни одмене блиске!

* * *

Ђорђе Рајковић је зачињавао једом и медом збиљу; школом и животом у служби народа свог упућивао на добро младеж српску; песме певао, песме по народу прибирао, попунио бисером и драгим камењем; садио је ружe и трње кресао; подично даницу, неговао јавор, приказао вечерњачу своју, глас истине подигао; под старост посадио бршљан, да му невен-зеленилом овенча главу на смрти, на одру мртвачком, и по смрти да се вије и обвија око дуговечног му у народу, вековечног у књизи српској споменика нерушива, који сам себи подиже за живота тим и многим, премногим сличним радом својим књижевним;

у матици српској међ вреднима бејаше највреднија пчела, која не зна за умор и одмор, докле је светлости и животу вр̀ела — тѐком тока унапред...

Тим повиси споменик себи на догледа свему српском свету књижевном, и на поглед сваком, ко нази и разбира за књигу нам српску и радује се напретку нашем.

Али што је даница па вечерњача сред звезда небом звеаданим, где зором сунцу претходи сјајна а по заходу сунчеву прима и наставља светлост — то су у књижевном раду Ђорђа Рајковића књижевни васкреси мртвих, великих покојника, са нехата и немара једва дотле и по имену знаних у нас!

Из таме заборава на светлост и славље изведе нам он старинар толико и толико књижевника-паћеника, великих и знаменитих људи нам у народу за живота свог — којима се мало ком и гроба знаде, а камо-л да им споменици светли красније доселе вечна покоишта праху им и пепелу!..

На ко је толике трудом и пером васкрсао и привео на видик свету књижевном у књизи вековечној — тај и сам не умире никад ни довека: живи и живиће с њима заједно, док је народа и књиге нам народне; спомен мио и драг остаје, да векује у народу и с народом, с колена на колено — у срцима захвалним.

Светла помена драги Ђорђе Рајковићу — покојна ти душа била!

благуј и слади се слогом и љубављу оног света с покојни преходници своји, с велики радници и напредници књиге нам српске: с Доситејем и старином Вуком, са Рајићем и Кенђелцем, с Милованом и Стеријом, с Брашком и са Даничићем, и свеколиком осталом, сад ти дружбом бесмртном — у Елисијуму.

* * *

У Новом Саду, дне Налаза крстова, 1886.

Александар Сандић.

МЕЛОДИЈА.

Под велом ноћи тамне безбројне трепте звезде
И бледим зраком светле; све тихим санком спи,
У миру све почива и сања слатке снове.
О, моје срце тужно, што ниси мирно ти?
За чиме жудиш, реци? Куда ти жеље стреме?
У тами да ли тражиш утехе слатки сан?

О, ман' се тога, мани. Зар може среће наћи,
Пламеним мачем ко је из раја изагнан?
Нек она другог слади; ми за њу знали нисмо;
Где опитро трње ниче, онамо вене цвет.
Испимо до дна пехар препуњен горким јадом,
А среће нек се слади, нека се грли свет!

Д. Ј. И.

ИРИНА.

НОВЕЛА СВАТОПЛУКА ЧЕХА.

ПРЕВЕО П. ПАДЕЉСКИ.

(Свршетак.)

Прошетали смо се по булеварима, одлазили у позориште. Видио сам, како се многе очи диве и завиде. Тако ми бога, ни ти лепи солитери, који се блистали у њеној коси, ни скупоцени обоци, који су трептали и преливали се, кадгод јој се несташна глава окрене, на ни то драго камење у красној лепези, ни златне гривне на нежним ручицама, све то ништа није било за чуђење и дивљење, него њено мило, нежно лице, на којем се светлила детиња веселост, на којем ни трага није било, да је са лепоте уображена или да мисли на сјајну раскош богате халине.

Кад смо се вратили у избу, како је гордо остављала лепезу на кадивељ диван, како је брзо скинула те солитере и како се с простом, детињом одановшћу к мени пријљубила. „Ах, како волим, што сам с тобом опет сама“, шапутала ми је. „Како бих радо отишла с тобом одавде далеко, далеко на какво изгубљено острво, где не бих ни силе ни злата имала, ни адиђара, ни украса, ничега, ничега, осим твоје љубави.

* * *

Био сам код Цезарине. Како је то диван стас, какво чело, какве очи! Како јој говор пун духа, како велик дар, какав леп назор о животу.

Код бисера од шампањца заборавио сам на Јулијине сузе. Шта јој могу! Можда не чиним оно, што би јој оку и женском срцу годило?

У славу шампањца! Као Венера рађа се у тој пени живот пун миља.

* * *

Небо је мрачно. Жуто лишће већ опада. У том руху ми се најбоље допадаш, крајино мога рођења! Тихи шапат тог лишћа, кад опада, најпријатнији је мојим ушима. Тако смо једно за друго. Прошло је наше цвеће, прошле песме, свежина и снага. Седим сам самцит, у једном замку својих дедова, међу књигама и упредам се као паук све више и више у пређе својих мисли.

Хоћу и последњи невесели одсек своје младости да довршим. Јулији сам принео Цезарини на жртву. Спротива, с почетка ми само сузама и уздасима пребацивала очевидну промену, али ми једаред и проговорила. Одговорно сам јој простим, затреним речима, из којих је могла видити, да није више краљица у мом срцу. Сутрадан оставила тајно одаје, где сам је силним раскоштвом обасипао; ни најмањег парчета од света, што сам јој накуповао, није узела; отишла је у простој хаљини, какву је у Швајцарској још носила, без икаквог с трага међу париским кућама нестало. У наручју лепе Цезарине и њених насљедница, у виру шампањца и других милина и заборавио сам на њу.

Испио сам до дна пехар миља, али ми он сам загорчао. Све су ми црни дани били, кад ми је огадила игра, шампањац, осмејак сирена, кад ми је цео париски шум огадио а душа ми пожелила мира у Орловском замку. А и ради других прилика морао сам се вратити. Првено страшило поче се на обзорју париског живота појављивати. Још у јутру рано спазим бунтовничке плакате по ћошковима, дивље особе у блузама показаше се по булеварима, стадоше летити вести о скупу радника, прокламацијама, барикадама. Ту једаред баш кад се сукобише бунтовници с војском, добијем од непознатог човека запечаћено писмо; брже га отворим и прочитам: „Човек па смрти вас моли, да га са важних разлога походите. Драгојло Смелић.“ Назначена је била и улица, број и спрат.

Као гром из ведра неба удари ме тај глас. На мах се показа преда мном лепа Јулија, горди Драгојло, кућица у зеленом лознику, манастирске рушевине на острову. И пожурим се према означеном стану. У ниској, бедној мансарди смотрим две просте постеље; на једној је лежао Драгојло, око главе

му крвава марама везана, око упало а лице бледо као у мртваца. На столици поред постеље лежао је грдан крвав палош. На другој је седила слабуњава женска, у простом оделу, са увелим лицем и тамним очима, пуним суза. По цртама познао сам у њој Јулију. У руци је држала детенце, које је лепо у мараму била увила. Кад сам ушао унутра, једва се болесник мало придигне, погледи на мене и прозбори: „Сети се даног обећања, — ту Јулија — ту твоје дете. Ја умирем за — за —.“ Падне опет у постељу кркњући а сувом руком додирне палош. Не знам, да ли је још приметио, како сам дете у своје руке узео и Јулију у бело чело пољубио. Кад сам се к њему окренуо, био је већ мртав. Лице му је добило особен израз.

С Јулијом и малом Ирином оставим Париз. На жељу болне мајке ударимо преко познате варошице у Швајцарској.

Али до замка не дође жива: очи јој се заклападе те је видила још само далеку кулу, како се блиста у сунчаним зрацима. По њезиној жељи сахрањо сам је на острву у манастирским развалинама поред гроба младог искушеника. Кад сам тамо сандук овенчан венцима и цвећем једно после подне донео, небо је било облачно а гондолијер је с обореном главом веслао: чинило ми се, да неко трећи, кога око не види, на чамцу седи и Драгојлов дух љубљену Јулију до гроба прати. —

Тиме се завршавали Јулијанови мемоари..

V.

Мемоари грофови обвијали су лепу Ирину кастеланову тајанственом романтичном тамом, са које је Свеслав био још већма радознао. Без сумње се оно девојче развило из пупољка, који је гроф Јулијан у париској мансарди на очиске груди притиснуо.

Приповетка о шумару, о рани испод срца и жени, која је од туге умрла, била је нука измишљотина, која је пред светом крила право порекло Ирининo. Да би се сигурније известио, реши се, да кастелана у библијотеку под тим изговором доведе, да му мало помогне при пренашању књига.

Док је кастелан тако пренашао књиге, упитаће га Свеслав као случајно: „јесте ли били у служби и код покојног господина грофа?“

Кастелан му једва после мало напрезања промуца: „дабогме, дабогме.“

„Кључар?“

„Коморник.“

„Зовете се Јаков, је л` те?“

„Јаков Фолтинић.“

„Ви сте пратили грофа, кад се из Париза враћао, кад је са собом водио болесну Јулију и малу Ирину?“

Јаков се на те речи сав пренеразио; место да је што одговорио, испустио је на земљу све грдне, тврдо укориченe књиге, које је у рукама носио. Сав се укочио, а очи избечио.

Тек, кад му је Свеслав разјаснио, како је све дознао, кад га је уверио, да ником ни речце о том споменути неће, онда је дошао мало к себи и језик му се одрешио. Рекао му, да је Ирина заиста кћи грофа Јулијана, да му је после смрти поверио с налогом, да је изда за кћер свога брата, чега ради му је бољу службу обећао а детету сјајну будућност; али је гроф напрасно без тестамента умрьо; набрзо после тога је он — Јаков — постао замачки кастелан и срећно се оженио. На последње речи је тешко уздахнуо.

Свеслав се чешће с Ирином у парку састајао. Сваким му је даном тај пролетњи цветак све лепши изгледао а цветак се тај око њега све поверљивије савијао, отварао му увек сам лепу, најчистијом росом појезије попрскану чашицу девојачке душе. Дивио се ваљаном расуђењу, свежини фантазије, дубоким осећајима, необичној високој тежњи. На крилима одушевљења узнела се високо над свом околином, сјајила је као најсјајнија звезда.

Једаред добије Свеслав врло важно писмо. Пријатељ му неки нашао место, за којим је највише тежио: место мирно и стално, с приходом не баш сјајним, али довољним, да води скромну, срећну кућу.

Тог дана у вече јако је било срце Свеславу, кад је силазио у парк. Ту нађе Ирину на Сфинзи, с књигом у руци. У светлој коси имала је лепо цвеће. Било је то дивно вече, пуно миомира. Сео је поред ње и дуго гледао у њено сањалачко лице. А кад их је сумрак сасвим обвио, да јој је једва видио лица, узео ју је за руку и све јој исповедио. Глас му је дрхтао, кад ју је питао, хоће ли му бити љуба вереница, хоће ли потпалити ватру вечне среће на огњишту његове скромне кућице.

Није му одговорила. Рука јој је дрхтала у његовој, извукла ју је и покрила лице. Чуо се само уздах. Најпосле спусти руке у крило и прошапута чисто молећи: „Сутра, сутра ћу вам одговорити.“

Свеслав није могао заспати. Оде у књижницу, седне у стару наслоњачу па стане превртати листове неких књига. То му место није било сад више страшно, ништа ђавo није помишљао, да можда ту око покоји долази дух грофов! Та покојник је био отац његове драге, а можда будуће љубе. Кад је тако једну књигу отворио, нађе у њој на неку увијену, праменом светле косе увезану хартију. Ни дисао није, кад је хартију отварао и два пожутела листа нашао; на првом је било написано:

„Мила моја јединице!

Бићу већ прах и пепео, кад ти овај последњи поздрав од оца до милих ти ручица дође. Буди здрава, буди срећна, кћери моја! Кћери моје једине љубави, кћери мога греха. Напасна смрт отрже ти мајку твоју, пре него што је пред светом моја жена постала. Свет ће ти одрицати моје име, али мој очински благослов не може ти одрећи. Ја те благосиљам: буди красна, добра, племенита као твоја мати! Благосиљам те: буди срећнија него она! Благосиљам те: узнеси се над светом, и ако не као насљедница мога рода, а оно бар као сјајан бисер, у ком је сав чар и сјај, који је из моје бедне душе потекао! Јулијан Орловски.“

Други лист био је ваљана законита опорука, којом гроф Јулијан својој незаконитој кћери Ирини оставља велико добро, што је неданно купио а уз добро то још и лепа новца.

Из тих се листова видило, да је гроф предвиђао своју брзу смрт, но да га је тако изненадила, да није све као што треба у ред довести могао.

Другог дана затекао је Свеслав Ирину жалосну и замишљену на истом месту. Али пре него што га је могла ословити, пружи јој мемоаре и она два листа хартије, која су светлом косом Јулијином увезана била. „Пре него што ми одговорите, прочитајте ово!“ то рече и нестаде га.

Два дана после тога није се Свеслав са Ирином састао. Трећи дан била је позоришна представа дилетаната у граду. Кад је у просторије, пуне сваковрсног света ушао, баш је онда редитељ јављао, да је господин Јагодић у последњем тренутку улогу повратио, да се за исту на брзу руку други глумац спремно и за то моли, да се овом мало гледи кроз прсте.

Набрзо после тога појави се Ирина. У загушљивим просторијама наста чудно комешање и жагор. Једна се другој с леђима, шареним лепезама загињала те у шанату кастеланову принцесу најстрожијој критици подвргавала: како су џебрачке те шипелице са избељеном ружицом, како је потамнело то златно трепетање, како јој не доликује та бела ружа у коси, како је бледа, како има трему! Али, кад је Ирина слободно, с жаром у оку напред ступила, кад се разлегао по дворани њен мили и јасни глас, нестаде сваког комешања, публика престаде дисати а очи свију стадоше пратити сваки јој покрет.

Дошла је већ до оног места, за које ју је стари дон Хуан највише спремао, до места, где је требала важни документат да раздере; рука се маши груди. У том скочи Свеслав, пруживши руке к позорници, и новика тако чудновато, да се сви осврнули. Ирина је у тај мах с пламеним оком цепала на ситне комадиће опоруку грофа Јулијана. Кад је завеса уз највеће одушевљење пала, пожурио се Свеслав што пре на позорницу. Нашао је Ирину код прозора, где је позоришна лампа једва светлила.

„Шта сте то урадили, Ирина?“ проговори загушеним гласом.

„Ах, господине Радићу“, одговори му, „сад могу с вама без икаквог обзира говорити. Уништила сам фантом богатства, који је за мало међу нама стајао. Врло ми је жао, што вам на питање ваше у парку не могу одговорити по вашој жељи. Ви сте заиста добар и племенит човек, ја вас искрено поштујем и из свег срца желим, да ми останете пријатељ; али руку вам своју не могу дати; не бих вас усрећила. Ја осећам у себи други позив! Кад нисам наслеђила очино име, нећу ни његово имање да наслеђим. Шта је помогао сав сјај и блесак мојој сиротој, несрећној мајци?! Хоћу верно да чувам један део његове опоруке а то је лепо и племенито, што као његово наслеђство у себи осећам. Томе хоћу цео свој живот да посветим. За звездом уметности хоћу да гледем. Стриц ми је одобрио. Стрина је једва дочекала.

Две необично велике црвене руке, које су према не малој способности својој к тријумфу прве глумице велико-варошког позоришта много придонеле, обратише на себе нажњу целе публике. Међу чиновима дође господин неки до онога, чије су те руке, и пљесне га по рамену.

„Ах, господине Радићу“, повиче Петар Јагодић, јер су Радићеве руке биле. „Добро дошли! Чисто оживим, кад могу погдекад амо да дођем, да видим њену дивну игру. А глете, први основ њеној уметности ја сам положио. Како је врло добро испало!“

„Као обично“, одговори Радић. „Него ми реците, како ви?“

„О врло добро. Постао сам настојатељ.“

„А ваше домаћинство?“

„Било па прошло. Зет сам нашег старог. Шта врага! А коју сте ћерчицу изабрали?“

„Најстарију, господине, најстарију. Учинио сам старој за љубав. А ви?“

„Ја сам послушао савет св. Павла.“

ДЕВЕТИ ДАН.

ПУТНИЧКА УСПОМЕНА.

(Наставак.)

Кнежевић Станко не може се вићети у Жабљаку. Његовом славољубљу не би доста била ни сва Србија, а камоли да буде треће лице у малој Иванбеговини. Пак му није по вољи, ни што му старији брат и наштљедник престола Ђорђе намјерава узети за жену ћерку дуждеву.

С тобом бих брате мог'о некако
Ал са Латинком нећу никако!

— — — — — — — — — —

Латинка није за тебе, Ђорђе,
Но жена нашка од нашке ћуди,
А има кућа, а има људи,
Војвода, кнеза и властелина,
Кћери им красне пуне врлина . . .

Овијем увријећен Ђорђе зларад му рече, да не би другу властелику осим Данице, па га остави сама. Станко се поплаши, кад чу ову ријеч.

Ах мајко, мајко, ти си ми крива:
Када ме роди и даде жива,
Што ми вратићем тад не засука,
Но да се мучим овијех мука!
Ђорђији зашто дан прије даде,
Кад двије круне ти не имаде?!
Она му проста при јаду била,
Што се за оца нашега слила!
С прворођењем право га чека,
Давалац круна тако је рекa'!
Ал' круна давач мени је дао
Цвијет, на ком сам ка' лептир нао,
Цвијет, са којег живот се пије,
Цвијет, с ког меда р'јека се лије
По китном пољу душе ми младе,
Ђе љубав ниче и слатке наде . . .

Тако се већ у првој појави упознајемо са јунаком, којега мори жеђ за славом круне и величине, који је страсно заљубљен у Даницу и који мрзи Латине. Ове су црте његовог карактера већ јасно опредијељене и њима остаје постојано вјеран до краја.

У другој појави Станко даје одушке своме болу и гњеву, те на Даницу, која хоће да га загрли, вичe:

Одаље тамо, варљиви створе!

и на Даничине слатке ријечи наставља:

Е ти враже анђелског лика!
Па је зграби за руке и гледајући у очи пита:
Јели ти река', биће ш књагиња?!

Даница.

Књаз, круна, царство — све ми излиња,
Кад се образа мога ко дира'.

Ту Станко види, да се преварио, па хоће да је загрли, али га она одбија увријећена.

Ја могу мила свијету бити,
Ја се допадам, то нећу крити —
Ал' моја рука и срце моје
Својине вјечне остају твоје!
(Станко хоће да је пољуби, она се брани.)
Ниједна круна ниједног цара,
Ни штогод маштa, сујета ствара,
Не би ме никад заслијепиле,
Ни обмануле, ни преварилe!

На први мах не изгледа оправдан онај гњев Станков, који му је љубоморство излило онако безобзирно на Даницу. Али кад се изближе упознамо са Станком, ми га и ту разумијемо. Он је напрасит а мисли о круни, па мисли да би и Даница за круну љубав жртвовала. Али је Даница у тој црти диаметрално противна Станковом карактеру. Ову противност ми смо већ надозрели у горњијем стиховима и све ћемо је јасније назирати.

У очи поласка Станкова пут Арбаније Даница му открива превелику своју љубав према Зети. Кадгођ се спомене Зета, њој се чини, да јој је срце мало, па би шћела, да јој је као небо плаво широко,

Ка' цио свијет пространо да је,
Да тамо стане, да вјечно траје!

И овђе ову дивну химну диже својој отаџбини:

Ја у будућност вјерујем Зете
Ка' у символе црквe нам свете.
И тој кад повор мисли ми грне,
Ил' се прошлости у крило врне,
Надам се, да ће ускрснут Зета
Све, што нам туђи туђина клета!
Јер што је Српство имало славно,
Имало свето, имало главно,
Није ли Зета то одњихала?
Зета је Српство све основала!
На зетској њиви никло је прво
Српских владара владарско дрво!
Од Владимира па до Ивана

Све што је Срба и српских страна,
У хлад је чудног дрвета било
И коло српског јединства вило!
Јунаке, војводе, краљеве, бане,
Цареве наше, наше жупане,
Свеце, књажеве, и државнике,
Законодавце и свештенике —
Све Србству Зета дала је мила,
Зета је легло српскијех сила!

Оваква љубав према отаџбини у Станку буди неку немилу слутњу, па је пита: кад Зету тако љуби, како њега љуби? А она му одговара:

Као сунце, као очи,
Као живот, као биће,
Ка' јутарњи цвијет росу'
Што му пада на листиће!
Страсно, вруће, занесено,
Плаховито, страховито,
Нежно, силно, часно, јако,
Црногорски и — манито!
(љуби га у чело и живо одлази.)

Станко.

Да ми ово не изрече,
Отачаству нашем Зети
За велику њену љубав
Хоћах богме завиђети!
А сад нек ми теку дани
Мог блаженства, мога мира —
Ја сам срећнији' од свих људи,
И од птица и лептира!

Овијем упознајемо дивне црте Даничина карактера. Њој је дражи образ него круна, а љубав је њезина према Зети као према Станку превелика. Изјава ове двије љубави тако је дивна и природна, да чисто у напријед стрепимо за судбином ове племените ђевојчице, пошто се онако изоштриле противности њезиног и Станкова карактера. Међу њима нема ништа оњега до љубави страсне, силне. Тај контраст и та веза њихова не слуте нимало на добро.

Л. Томановић.

(Настаниће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

ОДГОВОР ГОСП. ЈОВАНУ БЛАГОЈЕВИЋУ

НА ЊЕГОВО „МАЛО ОБЈАШЊЕЊА“ У „ГОЛУБУ“ БР 6. О. Г.

Ја сам у 21. бр. „Стражилова“ о. г. штампао *„Неколике примједбе“* на *„Неправилности у срп. говору и писању“* у „Голубу“ од 1885. год. Штогод сам написао, то сам учинио из чисте намјере, а не од зла срца — не дао бог. Али овијех дана дочекао сам и одговор на те моје примједбе, и ја радо прихваћам перо да одбраним оно неколико мојих ријечи, та да изађем бистра чела и с чистом савешћу пред публику и г. Благојевића.

Но ако је и мислио г. Благојевић, пишући оне „неправилности“, да ће му се шутке пропуштати, љуто се преварио, а чини ми се, да је истина, као што ми један пријатељ рече његдје подавно, е он себе при писању сматра непогрешивијем. Може бити да се ја и варам. Бранити се ради тога нећу, јер humanum est errare. Но желећи да свршем час прије на прву ствар, ево што сам рад исказати сад у овој реплици: а) исправити, што је криво у Благојевићеву одговору; б) а погнути главу пред истином, коју сам занаго превидио, а не дао бог пропутио и не ћу се врдати ни подизати, да оправдам оно, што сам једанпут рекао, па ма то било наопако: јер се тешко бости шуту с рогатијом, па и лажи с истином.

Одговор на 1.

Г. Јов. Благојевић ме кори, што сам уписао у погрешку Кашиковића све оно, што сам у „Стражилову“ приметио. А ево шта ја вељу: све је то кривица уредника „Голубова“. Јер да се уредник потписао при крају своје работе, то се не би ништа догодило, те би и оно, што сам уписао у погрешку, припало г. уредника, а не Кашиковића; чеса ради вријем своју ријеч с г. Николе, а поклањам је, као што иде по праву, г. Јов. Благојевићу, понављајући опет: „напучар нек не иде даље од напуче“. [1]) Јер говорити нешто у науци, па послије извртати смисао, као делфијски оракуо, не ваља, а и не смије бити у науци. То извртање доводи ме нешто у сумњу, што нијесам рад јавно изговорити, јербо нијесам сасвијем осведочен.

Одговор на 2.

Ту уредник хоће на силу да оправда *сва*, као да је боље од *вис*. Ја сам у „Стражилову“ доказао,

[1]) Ја видју, да сам љуто погрјешио, што сам нехотично нашао на Кашиковића. То сам још боље увидио, пошто сам дознао тек скоро за његов врели рад у „Просвјети“, за описарну оцјену о „другој читаници босанско-херцеговачкој“, у којој се оцјени огледа његова важност и жарки патриотизам српски. Најрадије сам до мало прикажати је, јер видју, да је нашем свијету пријеко потребно непознато.

да је ово боље од оног: а) ст. инд. vik; б) ст. слов. вьсь; в) срп.-слов.; г) да слушам више у Херцеговини *вас* но *сав*. Најослије ту је како ко хоће или како је ко обикао, а погрешке нема никаке, само ја сам хтио доказати, да *вас* као примитивно јест и правилније, као што му Даничић и Новаковић прво место дају. Н. пр. „Замењци *вас* (сав) отпао је с краја стари наставак ь (вьсь)." [2]) Тако исто и учени П. Будмани има у једном пријеводу *вас:* i već *cas* bolestan" [3]) — На онда пишући *словенски* није разумијевао ст. словенски, но садањи црквени. Ту се огледа и истиче она моја поменута сумња, и ја држим да г. Б. није много држао рачуна о диоби језика, те садањи руско-слов. дијалекат помијешао са ст. словенским, пак опоменут правда се, да дјеца у школи знају само за *весь*, а то није доста, јер би требало да се г. Б. мало потрудио, пак тој својој дјеци показао, да имаде још један језик, који се прије у црквама употребљавао него срп. и рус.-словенски, у коме *вас (сав)* гласи вьсь, а оно ь да одговара српском *а* (с тога *вас*), а рускоме *е* (с тога *весь*). [4])

Одговор на 3.

Овдје вели, да је као и горе „разумевао црквено-слов. језик". Али ја наводим противу тог ово, те слиједи:

Славенски прешло је у нас из грчког и латинског, који су Словене назвали *Σκλαβηνοί* или Sclavini, а и од Њемаца по њиховом Slaven. (Дакле није од Руса, као што мисли г. Б.). Зато сад њеки — особито Хрвати — ријечју Славен означавају сва племена словенска, а кад хоће да обиљеже садањи дијалекат црквени, придодају му спријед црквено- или руско-слов. за разлику од нарјечја старог, српског слов. и данашњег језика словеначког (краљског), који се за бољу разлику зове *ново-словенскијем*. [5]) На и Руси држе разлику, тако за руско-слов. имају, као и ми, особит назив мјеште *славенски* [6]) а ријечју славинскій означавају исто, што и ми са словенски [7]). На и стари наши писали су **словѣньскїй, словѣньскъ, словєнскъ ѩзыкъ**; тако га називље и монах Храбар у својој „записци о словима словенскијем". [8]) С прва и Грци су биљежили *γλῶσσα σθλοβηνική* и (Птоломеј) *Σουοβηνοί* [9]). И Вукићевић има назив *славенски*, али руску редакцију ст. слов. језика биљежи са црквено-слав. [10]) Из свега тога изводим: да ријечју Словен, славенски и т. д. ништо је прешло из страниј језика к нама, називају се сва племена словенска, а ништо садањи црквено- (или руско-) слов., руско-слов. и ново-словенски (словеначки, краљски). [11])

Словенски за садање руско-слов. нарјечје употребљава се погрешно и јамачно уђило је из незнања, као што и вели учени Ст. Новаковић за исту руску редакцију: „Пошто су по неудесним политичким приликама нашега народа из наших цркава ишчезле *књиге словенске српскога читања и изговора*, па на њихово место стале књиге словенске *рускога изговора*, ове су последње, у времена, док се мало и криво знала историја старога словенског језика и његове књижевности, не само скоро сасим истисле знање *српског читања и изговора*, него су дуго времена и међу најученијим људима сматране за прави текст и изговор правших старих словенских књига." [12]) Дакле ништо је пометњама политичкијем застрто било знање о ст. слов. језику, то је из истог узрока неправилан назив прихваћен, који се и сад по нашим основнијем школама скоро искључиво употребљава. [13])

Одговор на 4.

Под 4. се извињује г. Б., да *лењ* пишу и говоре само интелигентни људи. То није никакво оправдање. Прије нијесам могао наћи примјера, а ево га сад од човјека филолога. Нек завири у прву читанку Ст. Новаковића стр. 80., гдје у његову пријеводу с француског о мраву стоји: „Тешко га је видити да *лењује*."

---

[2]) Новаковић, Основе, 30. — Већи Даничића Облике и основе.

[3]) Slovinac 1883. 225. a.

[4]) И данас у црног. и бок. изговору има њеки мукли глас за ст. слов. ъ и ь као а и е и Сиверс га биљежи ə̆. Н. пр. мьгла, магла, црн.-бок. мə̆ʾгла, мьска — мə̆ʾска опьлъкъ — опə̆ʾпə̆ʾкъ, 2. над. множ. мə̆ʾскаʾ, опə̆ʾпə̆ʾкəʾ. Slovinac 1884. 414.

[5]) Већа J. Живановића: Стару слов. грам. 6., Две три речи о Новаковића ст. слов. грам. 3.

[6]) Востокова: Грамятика церковно-славянскаго языка.

[7]) Срезњевског: Древ. славянскія памятники іюсскаго письма.

[8]) Прежде обуо Словѣнѣ, . . . моужьлѣкоу сѧ писати словѣньскоу рѣчь кыз оустроениıа. Ст. Новаковић, Примери 269.

[9]) Марцел Кунар. Slovinac 1883. 151. *Σουοβηνοί* има оу—у=в—л. Дакле: Суобенои—Свобенои—Слобенои—Словенои—Словени.

[10]) Гласник Срп. Уч. Др. XLVI. 230.

[11]) На Словен је и правилније од Славен, као што му сједочи и само постање његово: од слово, словити, говорити.

[12]) Примери VII.

[13]) Г. Благојевић вели, да се назив славенски употребљава у основним школама мјеште црквено-словенски. Доскора па ће и он пропасти. Баш овијех дана дође ми до руку „школска сведоџба" за основну школу овдје у Фочи, која је штампана у А. Пајевића у Новом Саду и ту стоји чисто бистро: „из црквено-словенског језика."

Одговор на 5.

И овдје хоће силом да оправда *наречије*. Зар ће г. Б. рећи 6. над. једн. од ријеч: *ријечију, речију* или *ријечију*? Ево му из Даничића основа неколико таквијех са стр. 82. божји, брчје перо, врапчји, вучји, гушчји и т. д.

Ј. Живановић:

Осим овијех маћедонских Срба Срби говоре јужним, источним и западним говором. Западним говором говори се у Далмацији на сјеверу од Неретве, католици у Босни и сјевернојЂ Херцеговини, у једном дијелу Хрватске, у Славонији и Буњевци у Бачкој. Јужним говором говори се у Црној Гори, Боци Которској, сјевернојЂ Албанији, у Дубровнику и околици, у Херцеговини, Босни, Хрватској, у једном дијелу Славоније. Источним говором говори се у Сријему, Бачкој, Банату и горе по тијегдје у Мађарској, у данашњој сјевернојЂ и источној Србији, у Старој Србији око поља Косова, међу Врзјацима око језера Охрида и близу Битоља, у Албанији око Драча.

У Фочи у Херцеговини. На Петров дан 1886.

Одговор на 6.

Ја немам ништа противу оног. што „је „Голуб“ у *главноме* навео,“ већ ми је криво, што није право навео. Он каже, да се јужнијем нарјечјем збори по Хрватској и Далмацији, што није истина, а има још недостатака, с тог сам рад навести овдје, шта је рекао учени Живановић и Марцео Кушар.[14])

М. Кушар.

Ovo se (t. j. južno) narječje govori u Crnoj Gori, u Boki, u sj. Albaniji, Dubrovniku, Hercegovini, Bosni (katolički stanovnici Bosne ipak govore ikavski[15]) i u jednom dijelu Slavonije i kraljevine Srbije[16]): amo spadaju dijelom i ugarski Srbi. Ikavski ili zapadno narječje govori se i u Istri, Primorju, Dalmaciji počinjajuć od Neretve, tako govore katolici u Bosni i Hercegovini, u njekadanjoj Vojnoj Krajini i Slavoniji, nadalje naseljenici hrvacki u Ugarskoj, Donjoj Austriji, Moravskoj i Donjoj Italiji[17]) Ekavski napokon, ili, kako bismo drukčije kazali istočnim govorom govori se u Srbiji i Ugarskoj i Slavoniji. Ekavski govore takodjer i naši kajkavci u t. zv. hrv. provincijalu, pa i u tom se slaže njihovo narječje sa slovenštinom.

Ратко Мићановић.

[14]) Живановић што је рекао, навешћу из његовијех написијех „Особина ресавског дијалекта“ а Кушарево мишљење из Slovinca VII. 381. Пошто Живановићев рад сматрам узором и мјесто му дајем у колу прија знаиаја језикословијех, с тога се ово, у чем се Кушар разликује од њег, штампа друкчијам словом.

[15]) А ја вељу: него и у Херцеговини и то с десну страну Неретве, а не свуда. Ваљи промједбу под цјесмом у Slovinca VII. 546.

[16]) Овдје Кушар наводи из Миљковића „Србије“, у којим се окружима говора јужнијем нарјечјем.

[17]) Овдје се г. Кушар јако затрчао напављући оне његда згазне Србе у Италији hrvackim naseljenicima. Полако! Ако су волови брат, земља је подијељена. Он је то учињио на оне слијепе страсти хрватске.

*) Ми смо овом малом раду за српски језик и правопис с радошћу начињали места у листу нашем, што то западење с најбољом вољом и намером баш људи од струке школске, којима и јесте најпрече посао: да негују и чувају у школи и у књиги чистоту дивнога нам језика народног. Коликогод у комуналним школама у области хрватско-славонској језик нам се тај под мораље сакати и нагрђује, толико двапут могу напротив тому учитељи и вероисповедним школама нашим језик чистити и правопис му наводити по правилу, као што треба — па дечицу ученике своје и ученице на мајсна на прави пут упућивати: учити их чистом језику народном и утврђивати у правопису, утемељеном на науци језикословној. Време је већ крајње, да и ми станемо о том бригу водити: да се законом у књиги нашој и утврди чисти прави језик нам народни по угледу на наше дивне народне умотворине; да се треби куколь језички: германизме, варваризме и друге тому сличне непотребе, а нарочито, да се већ једанпут на пут стане увлачењу таквога *српског народног говора* у књигу нам српску, и особито у садашње листове политичке, ш, на жалост и у белетристичке. То даде повода и нашт. колеги нашем и сарадинку листа овог, проф. А. Сандику, те пролетос на састанку књижевног одељења „Матице Српске“ поднесе предлог: да се уз Летопис Матичин издаје као додатак: **Бранич српског језика и правописа.**

Што се пак тиче у листу овом расправљања речи појединих, и како их писати ваља, ми, не повлађујући ни једној ни другој страни, додајемо само толико, да би им у том раду малом згодније оружје било: да су загледали речи исте по правопису им у Вуков Рјечник, а напрд боље потврде и у старо словенски лексикон Миклошићев: вьсѣ — (у Вука: све vide сан — отуд намет у средњем роду: сво благо); — лѣнь и лѣньо и т. д. и т. д. те би с места видили, колико који од њих двојице право има; особито пак реч: **Изрѣчије, изрѣчїе**—наречје, те и нарече, и за б. над. једн. речију, речу и т. д. (Слично: наручје, наруче; божји, божја, божје, божа, жа, же; овчи, ча, че). Још да су мало боље у том сналили закон непчаних сугласника, кад иза њих дође ј, па на ум узели, како се у источном говору тај закон изменио и т. д. Реч: На + рек + ље, наречје, нарече, значи латински sententia, declaratio, a не dialectus — а и без тога данас је то у нас архаизам, и напнеала је реч: говор. Него ми комон у напредак радоместа направити у листу нашемоваком и сличном ратовању за српски језик и правопис, имило ће нам бити, разведе-л се то коло на широко.

Ур.

ЛИСТИЋИ.

МЕСЕЧНИ ПРЕГЛЕД
ПЕРИОДИЧНЕ СРПСКЕ И ХРВАТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.
МЕСЕЦ ЈУЛИ:

Ево се наврши и седам месеци, како водимо месечни овај преглед, али још никако да буде онако потпун, као што треба да буде. Дотерали смо највише до 35 наших повременихъ листова и часописа, а то ће бити једва ваљда *трећина* те књижевне производње у нас Срба и Хрвата. Ми смо слали и слали наш лист и осталима с молбом у замену, на никад ни одговора. И још неко може да замери, што се овај прикалује, а онај не! Резон новинарских захтева, да се листови замењују, на шаљу један другом, ако су баш и политични или начелни противници. У нас се неће да зна ни за тај резон. Ми не захтевамо ни од кога лист, да завиђамо еспап. А тек се неће захтевати од уредништва, да о свом трошку набавља листове, па да их прикалује. Неколико их се изјавило, да је овакав преглед добро дошао, против тога бар још нико, на и то не помаже. Из Србије их ево добијамо пет шест, а у самој Србији има их ваљда на 25—30. Па баш отуд најслабији одзив! Бадава, а молио, а кумио, а роштао! — Нек се, велимо, и ово бар зна!

*

Јавор (бр. 27.—30.) доноси осим наставака ове нове прилоге: Раде из друкшине „Слоге“); „Хортобађеска крчмарица!“ (Петефи); кнеза Николе I. (преко Симе Матавуља): „Грехоте“ и Петра I. Петровића (Београд): „Прва пољуб“. („Прва пољуб“ штампан је већ једаред у том истом листу у броју 38. год. 1882. од речи до речи као и овде, само што је овде пропуштено неколико погрешака, каквих тамо нема. Само се песник потписао псеудонимом, али га је сам уредник одао у садржају по правом имену. Коме је од њих двојице, песнику или уреднику, било до неволе, да погревају после 4 године први пољуб, не знамо.) — Приповетке: у 27. и 28. бр. од М. С—на цртуа из живота: „Зато се покојни чика Аца није женио“; у 29. наставке гроф а Л. Н. Толстоја: „Кавкаски роб“, слободно с руског преписа Зора Ховорка-Калића; и у листу свршена је у 27. и 28. новелета А. А. Пареца: „Бакомо“, са словеначког превео Мијелко, на у 29. и 30.: „Благословено оружје“, с немачког превео Ђ. Х. — У поуци чланак: „Човек у прво доба“ свршује у 29., написао у Бечу Павле А. Надејски; у 30. почиње „Чоколада“, чланак од М(оја) М(едића). — У рубрици „Књижевност“ у 28. и 29. доноси приказ Туроманове: „Грчке граматике“ од проф. Ђ(орђа) М(агарашевића) у Карловцима; у 30. почиње приказ на Толмингерову композицију „Пучољке“, прилог уз „Гудало“. — У рубрици „Разно“ има у 27. бр. белешка од п. и—н: „Цртa из митологије Лужичких Срба“ и дра Фридриха С. Крауса „Песма бијеле циганке босанске“; у 28. истога Крауса: „Дрвене лекарије“, као што их је нашао прибележене у књизи неког у Богадаљ-бега на Костуру испод Маинине куле; на опет од њега у 29. „Рјечи пријатељицама и пријатељима народа“, (ту је разговор Sulje serhatlije, т. ј. тога учењога доктора етнолога, са нашим Чика-Стевом у Пешти, каго би се дала сакупити библиотека у Текелијануму. Ни да би речи против тога ни с наше стране, а неће нико зацело ни с друге изаћи тому штогод противно. Али доктор ово пише на Бјеча. Ма, докторе, ма како јужним наречјем писао, на ма Беч преселио на юрх јужног пола, никад га не побјечи: Беч остаје Беч, а никада Бјеч); а у 30 бр. има ту белешка опет од п. и—н. о Хотентотима. Осим тога су белешке о друштвима, нове књиге, књижевни огласи.

Гусле. Бр. 4. и 5. изашао је у једној свесци, датиран 15. јулија. Садржај је овај: илустровани прилог: Кућа кнеза Милоша у Шарканима; — приповетке: „Благородна“ и „високородна“, епизода из живота од Бранићевца (Јована Драгашевића) на 8 страна; „Бајтина на на небу ни на земљи“ од Св. Љ. Гавриловића (наставан на стр. 40—56.); „Једним потезом пера“, слика учитељ. живота на селу, од једне учитељице (цело на 10 страна); „Љубавно писмо“ приповетка Милут. Ј. Илића цело на 10 страна; „И опако бива“, причада из београдског политичког живота од Бранићевца (цело на 8 страна); — поучни чланци: „Моногоа“ од Космајског и „Дарвин и школа“ од Ј. Миодраговића, (обадва се настављају); — песме: од Љ. Н. Ненадовића), од Обрада, од Лугомирског, од И. Х. Р. — У књижевном прегледу приказана је књига Н. Адамова „На сељу и прељу“, па дра Владина Ђорђевића „Историја српског војног санитета“, па И. Ј. Саввића „Теорија судских доказа у кривичним делима“, Његушеп „Горски вијенац“ у немачком преводу Ј. Кирсте-а, на Ј. св. Луја Блана „Историје десет година 1830—1840. и Љ. Ковачевића: „И по трећи пут: Краљ Вукашин није убио цара Уроша“, расправа, што је почела нападати у „Срп. новинама“. — Затим су ранке „Вести (докле ли ће напредирати већ у нашим листовима „вести“, „весници“ и слично окаменотине језичке пре-вуковског доба!?) из књижевног и уметничког света“. — Међу тима „вестима“ приказан је и 26. бр. „Стражилова“, на уредник „Гусала“ надовезује своје примедбе на наше примедбе, изречене у месечном прегледу уз 24. бр. „Стр.“ о књижевном рецепцепту —В—. Нашослетку нам довикује уредник јуначки: Au revoir, messieurs! Хоће да каже тиме зацело, како нас се не боји, на је готов, да делимо мегдан. Уредништво „Гусала“ нас због тога напада: 1. да из супарничке зависти нисмо хтели одмах да објавимо „Гусле“ у нашем листу, — а ми смо већ пре тога у нашем 15. броју на трећем месту у књижевним новостима свој колегијални дуг одужили; што га нисмо одмах у месечном прегледу уз 19. бр. приказали, узрок је, као што смо већ одговорили, тај, што је оно био преглед за април, а 1. бр. „Гусала“ је датиран за мај. — 2. да смо на истог узрока злобно осудили прилог тога листа. Боже сачувај! Ми нити онда говоремо о правцу „Гусала“, нити га данас имамо повода осуђивати. (У нашем месечном прегледа нико то није могао на нас ни посумњати. И ми се силом чувамо, да никад ни једне речи, која би нам и саму сумњу таку могла натоварити у грех, не рекнемо бар за једпи лист нашег ругења, само да нам се то не би могло пребацити.) Што онда реконемо о прикалима у „Гуслама“ приказивача —В—, потписујемо и данас. Али ма како да је неповољно наше мњење о њима, ипак ни близу није тако правно исказано као овај одговор „Гусала“. Ми ни о ким нећемо никад свој суд изгледу реки, али на одговор овај не знамо шта и да одговоримо. Тек ово ради илустрације наших књижевничких одно-

шаја с једне и друге стране Саве. Што нам бележи уред. „Гусала“ у неколико наших књижевних прилика и непријатеља то, што смо прибележили, да су Лазаревићеве праче изашле још пре две године, а оне ево изашле тек пре неку недељу дана, е, о томе би се дало нешто рећи. А то је ово: крајница због таквог невиђена мосће ипе „бедне“ уреднике с ове стране често сваћи. Ево, видите, нашто! Изашло је у Београду пре „Гусала“ неколико књижевних листова. Додуше, уредник „Стражиловâ“ наје још онда био ни у праву ни у дужности, да мора сваки књижевни појав знати, јер наје ни било онда „Стражиловâ“, али се ипак интересовао за те тамо листове, па ма да је тражио неке овде на местима, где зацело треба да их наје, наје нигде нашао чак ни позиве на претплату. То значи, да нека господа тамо, не знам, јесу ли то уредници или издавачи, каква мисле, да ми наше духовна никакава па ни књижевна заједница чак ни са Србима с оне стране. А колико изађе тамо тек књига, па ми не добијемо прилике, ни да их видимо! Ево најновији доказ тому: Ми још нисмо добили на приказ књигу „Шест приповедака Л. К Лазаревића“. Мисли ли тамо ко, да није „Стражилово“ ни толико пажње од њих заслужило, нама је жао; али смо ипак сматрали за своју дужност, да књигу тако одличног приповедача што пре бар прибележимо у свом листу, и тога ради смо је потражили у овдашњој једној књижари. А што се тиче оне наше преухитрене белешке о тим приповеткама, е које нас тако ужасно осуди уредништво „Гусала“, баш та примедба показује, како нам је стало до ваљаних књига. Још пре две године, када „Стражилово“ наје ни излазило, тражили смо Лазаревићеве праче у нашој књижари једној овде, јер смо били чули, да су изашле. (Ваљда вам сад неће бити непојмљиво, да ни тек по чудноћу можемо да „дознамо“ о многом чему, што у Београду знаје!) Књижара нас је по мистификовала, да су изашле у засебној књизи, али да не може да их добије, јер су распродате. Без сумње је морао когод и књижару мистификовати, или се књижар и сам преварио у имену приповедачеву. Поводи нам је дало, да ону и оваку белешку доносемо, то, што смо видили, да се и на немачки преводе. Свакако писмо никога упућивали ном, нити се показивали тако „на ало бриг“ ни ном нити иједном у нашем листу, као што се показало уред. „Гусала“ оном свом претпом Милану Савићу, (као да овај пише месечни преглед на „Стража.“, а нити је уредник „Гусала“ прочитао ино, како „Страж.“ приказује „Гусле“, нити је М. Савић икада и перета замочио за месечни преглед), и као што се показало опет оном белешком, где осуђује критичаре Игњатовићеве „Патнице“, што су одбацили роман, а уредник „Гусала“ нити је читао романа ни критике. — Ево наше мисље о „Гуслама“. „Гусле“ још нису ни близу ono, што треба да је књижевни часопис онога дела српског народа, који има своју независну краљевину, а навлаши у престоници краљевине, која је уједно и стожер најпаше просвете српскога народа. Срамота нада, додуше, на нас све, што досад још никако немамо књижевног листа, који би био хрстан, да се мери са ма којим најбољим листом бар словенским; али ако је икоји ли српска крај позван, да одржава књижевну равнотежу с осталима књижевностима бар средњих народа, то је тај крај Србија и Београд. Имадосмо један, „Отаџбину“, и тај морао је престати. Жалост! Али је још жалосније, да се до данас не подиже ни макар мало лошији лист, на њено место. Но изгледа нам, да „Гусле“ могу имати бољу будућност од својих најближих претходника, ако и није, као што већ и рекосмо, још лист опакав, какав би, да је српске и памети, требали давно и давно да имамо. Што нам даје повода, да мислимо, е „Гусле“ могу бити боље будућности, то је воља уредника самог и што видимо одушевљења и у сарадника му, па и то, што лист издаје штампарија, дакле задругта, која може и материјалних жртава прашета, да продре с подушећем, само ако хоће. Нешто нам опет задаје бриге, а то је, што међу сарадницима видимо врло мало старијих снага, опробаних, које су већ вићене и чувене у књижевном нам свету, које су толико година већ руковале праћем наше књиге. Нећемо да нагађамо, шта је тому узрок; али ма шта да је, ало је по саму књижевност најпаше, и ма шта да је, мора бити лека, а и може, доток је живота. Та је новола и код нас прилично велика, али у Београду још већа. — Толико поводом приметаба оних у „Гуслама“. Дође ли још до какве размирице између „Гус.“ и „Страж.“, што сачувај боже, желимо да буде више начелна него лична. Али еванђеоско и без размирице имадемо и ми и на тамо куд и камо претежнијег посла, па у то име жарад заједнице на ове речи: Au revoir, messieurs, одговарамо: Ево десница! Ко нас за ово буде рђао разумео, сам себи кадиће свеђоуку. — Упозоравамо наше књижевнике на ону објаву „Гусала“: Сарадници и весца за радове, који су најмање од по штампи. табака, добијају хонорар у 300—500 отштампаних егземплара (према важности и уредничкој оцени) по под условом: да исто толики број ове издавалац за свој рачун отштампати и распродати (ако му се стпар доиадне). Корице и повеа не дају се никоме. Ниједан рад за „Гусле“ — осим романа — не може бити већи од 5 штампаних табака; радови до 5 шт. таб. имају првенство пред штампању. Сарадници опет, који су омањим бесплатним приловима потпомагали уређивање листа, имају такође преће право над осталима. Радови из наука природних и друштвених морају бити популарно написани. Нечлањена имена и анонити не примају се. Претплатници „Гусала“ треба да знају ово: Претплату, рекламације за бројеве и све, што се администрације и издавања листа тиче, ваља слати: Трговачкој штампарији у Београд. Досад има за ове претплатнике још свију бројева. До краја ове године цена је „Гуслима“ 8 динара или 5 фор.

Глас истине (бројеви 13. и 14.) осим што наставља чланке из прошлих бројева, доноси у 13. „Реч на благовести“, говорио у успенској цркви у Панчеву свештеник Стеван Стевановић, и почиње Мите Нешковића одговор на чланак Мате Петровића: „Учитељска школа и интернат“, што га је овај написао био у 9. и 10 бр. „Гл. истине“ поводом Нешковићеве расправе у 145. књизи „Летописа“, а под насловом: „Учитељска школа у Црној Гори“ (препоручујемо обиљној пажњи ове расправе наша ваљала два школника, пажњи наших меродавних школских кругова). У 14. броју нопо: „Реч на поклапцу св. апостола Јакова“, беседа свећењика по Герску а говорио је у св. успенској цркви у Панчеву оне године на покладе тамошњи парох Лука Поповић. Као кобан знак времена бележимо овде ове речи из 14. бр. овог листа: „Memiinisse juvabit. Не пишем да радам. То не умем, немам ни коме. Него пишем ово ради историје данашњих дана и оних, који у њима живе... Шта од те историје кад тад потомство поцрвени, кад прочи данас не може да пробаје лице. — — Штампарски и остали трошак ово књиге ми: Проповеди и црквене беседе ваиаћа до данас 440 фор. У целој нашој митрополији, која броји до 750 свештеника, продао сам досада 120 комада књига но 60 нов. То чини 72 фор. — Даље не смем да пишем, јер не умем миловати, што није на миловање, а могао бих ударац бити презесток... Остањам свакоме нека даље говори... У Бачићких Јован Јеремић, парох.“ — Ej, тужан, шта ли би се на то дало све надовезати!?

Vienac (бр. 29.—32.) доноси осим настављка оне ове

прилоге, и то: Песме: „Сањарије“ Августа Харамбашића у бр. 29.—31. и Ђуре Арнолда: „Вијенац“. — Приповетке: свршене у 29. и 30. В. Новака: „Финикалову исповијед“; а у 31. донеси П. Адамова слику из народног живота у Срему: „Први пут у колу“; — У поуци у 29. бр. и 31. има чланке: „Bacterium и bacillus“; описује град Вараждин (са сликом) у 31.; а у 32. Томо Маретић почиње поново своје поуке о језику и правопису у „филолошком анкету“. — У листу доноси бр. 29. животопис дра Блаиса Лорковића (са сликом), у 30. белешку о мрацу (са сликом, у 32. бр. лик Јураја Шубића, од кога је у 9. и 12. бр. ове године донео два напрта уз краткас животопис. Осим тога је листак пун разних белешака као обично: из уметности, књижевности, друштва, и т. д.

Balkan (бр. 14. и 15.) осим наставака из прошлих бројева доноси: Песму Бошкидара Кукуљевића-Сакцинског: „Не збори, — твори!“ у 15. бр. и Приповетке: у 14. Ивана Девчића: „Како се је осветио.“; а у 15. цртицу франа Мажуранића: „Сестре“, и почиње Сахера Мавоха цртицу: „Како се стиче љубав“, (превео Г. Г.) — Августа Харамбашић приказује у 14. Јована Храниловића: „Жумберачке елегије“, а А. Франовић у 15. „Слике из поморског живота“, (што их написао за „Матицу Хрватску“ Јурај Царић). — Слике: у 14 бр. Робинзонов оток на Сајни, Зимска предео у Пардубици, Крчевина у шуми фонтеблоској, Сајна у Ст. Клоду; а у 15. лицкои изгнаних француских књевеља. — У листу као обично белешке из разних књижевности, уметности, сваштице, и т.д.

Вршљан је престао напливати са својим 13. бројем а због смрти уредника и издавача Ђорђа Рајковића. На челу данашњем броју доносимо неколико речи у спомен тому неуданашњем трудбенику око српске књиге; а овде ево садржаја тому последњему броју „Вршљана“: „Дели-Бакић“, роман Јакова Игњатовића, (остаде недовршен, а штета би била, да га писац не обради до краја. Колико се ту придржавао Игњатовић историјских података и историјске истине, то, данако, спада у дужност стручњачког критике да оцена; јала да је пун научен интересантних ягодина, то се може увјерити сваки, ко је и оволико доде прочитао у том роману. Ту немо нови донекле писца о „Србину и његовој појавији“, који је тамо казао, да најволије, што је Србин, познајемо га по томе, како описује српске јуначе и величанствене догађаје на наше историје. Познајемо уједно и човека искусна, с практичним погледом на свет и на развој догађаја, који на тога уме да увек провлачи кроз све те догађаје непрекидну жицу правичности и народољубља). — Осим тога је ту „Синђелија митрополита херцеговачког Јосифа од године 1825.“, прибележио Ратко Миљановић. — „Слике из босанског живота. Посмрчад Јоксима Новића-Оточанина. П. Мешај-ага Жунић“. (Крај.) — „Прилози за историју српског покрета 1848—49. год“. Саопштава их Јов. Дамаскријевић, парох шимуновачки. Х. Писмо Стевану Петровићу Васе Тапајевића из Мелевада 1849. и XI. писмо истому од Јована Вуловског из В. Бечкерека 1849. — Писмо Павла Соларића Досиђеју Обрадовићу из Млетака — Писмо из Елисеума. Х. од „Јована Хаџића“. — Српске народне приповијетке из збирке Владимира Красића. (Дијете мисирача. Мудра царева кћи. — Писмо Стевана П. Книћанина проти П. Стаматовићу, из Београда у Нова Сад, 1850. — Песма од А. — У листу: У таврји из путописа Вида Вулетића-Вукасовића (и то недовршено). — И на овом месту пратимо се са врлим покојником. Лака му земља, на којој се толико мучио и трудио за свој народ!

Босанска вила (бр. 12. и 13.) има ове иначе приповетке: „Удовичин аманет“ од Сретена Дапчића (бр. 12.), на „Јетрве“, слика из Сарајева, и почетак: „Низ крвавих дуката“, по приповиједању једнога фрушкогорца написао П. Ђенић (у бр. 13.); преведене: Емила Золе „Пољана“ (свршена у 12. бр.) превео С. М—ћ, и у 13. „Нумма и Нејима“, источна приповијетка, с арапског превео Мустафа Хилми. (Оним радом, примећује уредништво „Б. В.“, јавља се први пут у српској књизи босански Мухамедовац). — Песме: Сења Јаковића „На потоку“ бр. 12., и Вл. М. Јовановића „Три љубава“ у бр. 13. — Поука: наставља у оба броја о „Сердар-Екрем-Омер-паши“ (ауторизован превод) из успомена његова личнога лекара дра Ј. Качета, преводи ипш. — Срп. нар. умотворине: Песме: „Омер-бег и љуба му“, прибележено К. Ковачевић, и „Како је Бихаћ нао у турске руке“, прибележено Миле Попадић, свештеник, бр. 12., а у 13.: народне песме (VII.—X.) из збирке Ђорђа Петровића, протојакона и Шекерајн пјесме из Босне и Херцеговине (Челебија Нико, Стојено и Мара, из збирке Вида Вулетића-Вукасовића; приповетке: Трујем се медом, Турчин хвали своју жену, Да лијена „опања“, све три прибележио П. Ђенић, свештеник, у бр. 12., а у 13.: Бој дончеце, прибележио П. С. Ивановић. — У листу приказује књигу: „Земљопише за III. разред основних школа у Босни и Херцеговини“. Сарајево 1885. Накладом земаљске владе за Босну и Херцеговину“ у оба броја, па набраја неке недостатке у њој. Осим тога има белешке из словенског света, књижевне и културне. Још ни са 13. бројем није „Б. В.“ достигла свој рок, него се закасњила, а да тому неће бити узрок у задавача и уредника, видимо по томе, што је 11. и 12. на брзо изашло један за другим, па и с 13. не би се толико оклевало, да, као што видимо из уредничке примедбе, није читавих осам дана био на цензури! — Ми и опет од своје стране не можемо а да не препоручимо најтоплије овај лист и нашим и своим српском свету. Цена му је за наше прилоге и за Босну и Херцеговину 4 фор. годишње, а за иностранство 5 фор.

Неџеп има у броју 13. уз наслову слику песму „Прва лекција“, под коју је потписан Деда; затим долази опет од тог Деде чланак „Руска породица“ па и за тај чланак има слика; даље је песма браћа-Радовића „Дај нам боже кишице!“ а онда приповетка из школе „Изнађене дело на видело“ од Ђ. С. Натодског; затим долази песма „Рибарче“, коју је по мађарском спевао Милан из Сомбора; „Нецх и Леда“ од Деде размеђу се Минххуншајдама а за њима сам чика Јова приказује у песми и слици „малог Ацу“; пред крај је још приповетка „Не подјеновај се неспремима“, коју је по ческом прерадно браћа Радовап; чланак „Нешто о културу код Срба“ довршен је у овом броју а потписан је под-а. браћа Браће Шајкашки. — 14. број има на челу слику В. Тителбаха „Цигањке додоле“. У том броју почиње изворна дечија приповетка од чика-Ђуре под насловом „Радојица“. Има четир песмица од чика-Ђуре под насловом „Радојица“. Има четир песмица и то „На Дунаву“ од Сомборца Ив. М. Поповића (сад у Вуковару); „Мали Миша“ (са сликом) од Јов. Мандјеловића; из народних песмица једна из збирке Николе Беговића, а најпосле чика-Јовина песма „Читај, Лело!“ (са сликом). Има даље чланчић „Лек од реуматизма“, па са француског шарабола „Два шљивова дрвета“, па „Клупче пацова“ (са сликом која је пре једно две три године била у „Illustrirte Zeitung“-у), па „Мађарски свадови“ (са сликом), и напослетку „Кумов траг на небу“, од М. а, чланак, који је био намењен, као што уредник у примедби каже, „Побратимству“, књижици браћа-Радована (Кошутића), што је требала угледати света још о Духових.

Голуб је овог месеца изашао у двоном броју; уједно су ванме изашли бројеви 7. и 8. за јули и август. У двобројо том има света пет песама и то: „Брат и сеја“ од Милана из Сомбора; „Лето“ од Витомира Рушића, учитеља из Сентома-

ша; „Анђео“ (по Лермонтову) од Ивана М. Поповића; „Мајчина душица“ од браћа Лале; и „Ивањском цвећу“ од Ивана М. Поповића. Започета је у том броју приповетка из живота на мору „Бог је спор али достижан“; има осим тога ту и неколико малих приповетчица и те су већином преведене или прерађене; само је „Мала Фатима“ оригинал Мирковића из Бихаћа а боговолов Марко С. Протић. Сваштарско је ту српску народну приповетку под насловом „Војник“. Поучни су чланци: „Неке врсте грабљивице“ од П. Ђ. (са четири слике: планинског орла, јастреба, буљине и шумске сове); „Гушидрво у Америци“ од Шулека, прештампано из загребачког „Vienca“ (у напомени уз тај чланак приказани су малим читаоцима „Vienac“ и Шулек а разумачене су ту неке тобоже хрватске речи, које су малишанима непознате); „Неколике корисне тице“ (са четири слике: врапце и праиће, шимонке, шареног и зеленог детлића, и кукавицу). Има у том броју и слика дражавне велике гимназије у Сомбору а уза слику и опис и како нека мала историјица те гимназије. Настављене су животне максиме из књиге књаза Атанасија Николића, што их купи гимназијста Јеленко Михајловић. Наш сарадник Ратко Михаиловић ректификује погрешку једну, што се у први број „Голуба“ лањске године из листа једног из Србије увукла и дотиче питање: „Како да се научавају године од створења света“. Цветко Петровић из Ниша саопштио је шест мањих питања с одговорима а предни учитељ Босиљад Ђорђе Свитлић навадио је из „Хајдук-Вељка“ Отоканинова три лепе мисли. Има у том броју још „Сваштица“, отлавше су неке нове књиге и листови (примећујемо ту, да београдски „Учитељ“ није нов, јер му је хвала богу ово већ пета година; јесенас је и запуст дошао мало изуранио али зато тек није сад нов.) А најпосле има и четири ребуса, па је ту још и „Голубов речник“ са тринаест страних и малишанима непознатих речи. Уредништво јавља, да ће 9. број изаћи раније, но што би требало, т. ј. 15. августа већ.

Родољуб има у 5. броју од 1. јула овај садржај: 1. Поучан чланак „Рад“; 2. песму (са сликом) „Млади занатлија“; 3. „О мишићима и телесној снази“ од Јов. М. Поповића 4. приповетчицу „Дрвца“ и онда сатиње стварн. У 6. и 7. су броју продужена писма читаоцима „Родољубе“, што их пише Мих. М. Стевановић, учитељ из Плавинице; у 6. је треће а у 7. четврто писмо. У 6. броју има још приповетка „Препорука“, на песма „Рада“; даље чланак о праведном Јелину Аристиду (са сликом) и „Поуке“, међу којима има четир „Зашса“ на опробаног пера Љубомира) П. Ненадовића. У 7. је броју приповетка „Моба“, од Роље (са сликом), па чланак „О језику“ од М. Чабрића и опет четири красна записа Ненадовићева.

Стармали у 19. броју почиње а у 20. и 21. наставља хумореску учитеља Драге Гавриловића под насловом: „Разуме се, ону лепшу!...“ У 20. се броју ократка Г—д—и од публике „Стариалога“ довршавају двестотинуту „Пробу пера“ и срећно се опраштају. Уредништво се нада, да ће се Г—д—и предомислити те и крај жене се јављати у „Стармалом“.

Школски лист има на челу 7. броју чланак учитеља А. Р. П. под насловом „Наше Доба“; јегаро је чланку томе, да је морално стање данашњег доба лоше и слабо се ко стара, како да се томе стање на пут. Настављен је у овом броју чланак за награду „Како се може деци омилити похађање школе?“ Затим управитељ српске учитељске школе Сомборске и уредник „Шкоиског листа“ Никола Ђ. Вукићевић подноси извештај о испитима на тој школи српскотком школске године 1885—6. Блажене приказује у овом броју нову школску таблу, која је окретна и згодна, да предупреди кратковидост и криво растење ученика те и патентом обдарена готово у свим дражавама у Јевропи. Настављен је у том броју и „Распоред лекција у другом разреду основне школе.“

Учитељ довршује у 10. броју чланак „Утаџај куће и школе на васпитање“; потписан је Н. Р. П. Исто је тако у овом броју довршен и чланак „Основна школа и њена задаћа“, који је по руском написо М. М. Протић. В. Павловић у чланку под насловом „Учитељица и квартирина“ говори о штети и непрадди, који учитељима и учитељицама доноси чланак 22. закона основних школа, који наређује: где су муж и жена учитељ и учитељка у једном месту, добијају сваки и огрев као једно лице. И у 10., 11. и 12. броју настављен је „Патриотизам у школи“. У 11. броју пише осим тога Ј. Миодраговић о „Духовној заједници“ а П. А. Јосимовић из Уровице саопштава с руског из школске хигијене чланак о утицају школе на орган слуха. Има у том броју још и предавање о турској царевини за четврти разред основне школе, од Цветка Радојчића учитеља из Пожеге. У 12. броју разлаже Сима Малојевић, умировљени учитељ у Шапцу, како „Шабачки гласник“ није погодно правн узрок, са кога вала одвајати у школи женску децу од мушке. Саопштава се даље у том броју извештај угарског министарства просвете о јавној настави у нашој краљевини за претпрошле две године; извештај ће се тај довршити у идућем броју. Има најпосле у том броју још и Неколико напомена из предавања рачуна“, које ће се још продужити.

Српкиња (бр. 9. које сршана које наставља све на прошлих бројева. — Под „Књижевност“ приказује И(ван) М(аргинови)ћ књигу П. Адамова: „На селу и пољу“, и бележи нека надања књижаре браће Јовановића и позива на претплату на Вукова дела. — Овај је број датиран још 15. јунија. Не знамо, шта прча, те овај лист не може да стигне на своје време; али како излази само двапут месечно, на још на по табака, требало бн свакако, да се израна са својим временом, на бн и с те стране заслужено потпуну препоруку, као што се даје препоручити по одабраном садржају и по валаном уређењу.

Женски свет (бр. 4.) наставља: „Шта све могу да раде женскиње?“ (Настављене се . — Могу ли бити задругарице и несрпкиње или иноверке? — Рђави примери. — Шта не вала на данашњем васпитању одличних женскиња. — Коса (из „Здр.“) — Писма мојој пријатељици. II од Марије. — Рад добротворних задруга: 1. Новосатскиња. II. Суботичанака и III. Ст. Бечејскиња. — У листићима је пуно белешака корисних и валаних за друштва зарад здравља, за домаћице, за матере, на баште, и т. д.

Застава (бр. 100.—116.) има на челу 100. бр. чланак Л. Н—а: „Друштво за ширење српског језика“, у коме позива, да се тако друштво оснује. — У листу 100. и 101. броја оцењује С. М. (из Осека) предстане новоснивше хрватског драматског друштва Загребачког, које је гостовало неко време у Осеку. — У 102. броју VIII. чрта из грапчарског живота: „Братство између Срба и Мађара“, од З. Ј., осим тога чланци: „Јели нам нужна учитељска скупштина?“ од Б. — „Подизимо малодечије школе — забавишта“ од Слободана. — У 104. приказује С—н. „Буквар за ученье црквенословенскога читања“, од Мите Нешковића. — У 112. чланак: „Минимум учитељске плате“ од Б. — У листу 114. превео с чешког П. Алексејев слику из Фрушке Горе од Јос. Холечка: „Слава у Рахавици“, одељак из његових подлистака, што их је писао у „Народни Листи“ о фрушкогорским манастирима. Холечек је познат већ нашем свету као брат братски наклоњен према нашем народу, али овде није могао да нам ту најзначајнију народну славу не опише без искавног премавања. Жалосно је, али шта ћемо? Славе се те тако

познаниле, да странац, ако нам је и брат и пријатељ, и не може друкче. — У 116. од истог Холечка у листу: „Занимљив Србин“, где слика своје гостовање код старине дра Љубомира Радивојевића у Каменици. У овом месецу наши политични опозстраши листови добијају све чешћих гласова из учитељског света, да би се дошло најпре до конференције учитељске у Ст. Бечеју, па у Сомбору до генералне скупштине из свег верошеповедног учитељства, где да се договоре о својим приликама и неприликама, па да евентуално поднесу сабору, који доће, своју представку. Наглед је, а жеља тек, да гласови ти не остану пуста!

Наше доба (бр. 78.—89.) доноси у листу бр. 79. две преведене песме од М. и чланак: „Педагошки реалисти на селу“ с немачког преко К. М h (у Шајкашкој). — У 82. бр. има приказ: „Песник Ђуро Арнолд“, а свршетак му је у 88., потписан је Д. К., кога иначе сретамо у том листу као патрон нападача на све, и свакога, који не налазе, да су његове приповетке, спев „Иконија“ и толике ствари вредне „Матичине“ награде; то је онај исти песник, који се онако узнесено размеђао и разналанио опет баш у „Н. Д.“, што „његов“ спев „Иконија“ није добио награде, а кад овамо, а та „Иконија“ није ништа друго него најпростији плагијат Суботићеве „Вршачке куле“. Што је онде рекао о том вашаром хватском песнику, о Ђури Арнолду, може иначе као прикза још и подноси; али, брајко, кад скочи, што прескочи? Само да чујете, како мудрује тај критичар (!) при крају: „Овди још увгред буди речено, да нам је заиста пенила (богме, Д. К. нема баш немила) та ствар, што наша браћа Хрвати — мали народ од нас, већ осамнаест година како издају свој дивно уређивани илустровани лист Венац, а ми Срби не. И код нас је било, ал га је нестало на више увроха. Сигда је боље имати један честит илустрован лист, него других које-каквих много У Новом Саду (против Новог Сада — еротог Новог Сада — напереко је Д. К. све своје стреле!) излази Летопис, Јавор, Стражилово, Бршљан, па ени ти пред хрватским Венцем кадиву у прах и пепео (баш тако стоји тамо од речи до речи, ени у прах и пепео!!!)“ На онда даље: Најбоље би могли да уради Матица, да створи и у нас илустрован лист. Ма да Летопис издају наши матадори, пред Венцем је мален (!)“ А знате ли зашто? Ено: „Венац је илустрован, а Летопис не; Венац излази сваке недеље, а Летопис четири пута у години“. Ето, зашто. За Летопис се баш потрудио, да доказке“, да је мален и зашто мора да изда у прах и пепео пред Венцем, а за нас сиротане није то нашао за вредно. Немило му је, што браћа Хрвати издају тако дивно уређивани илустровани лист Венац, ал ево до чега је дошао: „Донде“, каже Д. К., „док не би наша господа уредници прошали modus vivendi — за какав илустрован лист српски, као што је Венац хрватски, дотле би добро чинила Матица Српска, кад би одредила годишњи хонорар Венцу, да се у неколико бројева штампа и ћирилицом источним наречјем и често српским језиком. Тим !) бисмо показали браћи Хрватима, да смо ми заиста браћа. Кад смо ми у политици и вери омражени, бар у књижевности да смо сви. Срби су старија браћа, па њих је ред да почну.“ Да смо весели! Што је и „Стражилово“ тако бугурс сугрумело, од наше му стране просто; не бисмо се ни околико обазрели, да није дужност месечног прегледа, да бележи све што може, а што се у нашој периодичној књижевности на леву књижевност односи. Опростите му запело и „Јавор“; уредник „Бршљана“ се већ попео у Елисијум, па ако није могао за живота никому душки да остане, тамо ће се научити и он да пушта, кад је и за земљи већ имао свеце с Елисијумовцима. Него ти, јадна и кукавна „Матице Српска“, гледај, шта ћеш. Ето ти иде главна скупштина, па ако се ни сад још не поправиш, оде нам Д. К.! Најосетљиву, не можемо мислити, да се и уреди“; Н. Д.“ дословце слазе с тим, ако је и пропустило све ово и једне примедбе. — У 82. бр. под „Књижевност и вештина“ приказана б. књига за народ Књежевне задужбине: „Живот Венијамина Франклина од А. М. Матића“ и „Споменак III. Светозарка Лазаревића“. — У листу 83. бр. превео је с немачког Св. М. Јакшић (Београд) новелету Александра Килланда: „Гавран“, а Милован доноси по немачком: „Шаље“. И у истом броју доношење Петар Ј. Кнежевић, властелински управитељ у Чалми: „С истином на среду“. Опет противу Матице Српске, јер критичари њени нису нашли за вредно, да награде његов превод за народну библиотеку, а уредништво примећује бар уз тај наслов: „Ради књижевне обране и јавног суда износимо овај састав ак на јавност надржавајућа своје мњење. — У листу бр. 85. има опет неколико песама од М. које преведених које изворних, и чланак од Диме (из Париза): „Панамски канал“. — У 86. „Нешто на оке, који друге учи“ од К. М. М. (у Коњиљу.), а под „Књижевност и вештина“ приказује А. М. М. овогодишњи „Програм“ карловачке гимназије. — У 87. приказана је књига: „Шест приповедака Л. К. Лазаревића“. Рецензенат је сам вели, да су тек „овлаш промотрили“ дело, на већ „можемо казати“ вели, „да су оживени умотвори епохални за нашу приповедачку књижевност“. Јесу, богме; и ми признајемо. Али кад рецензенат један и тако збиља епохалну појаву само „овлаш промотри“, шако ли ће тек лајик да их предусретне, лајик, који тек од другога тражи да чује, шта ово или оно вреди, јер свог мњења нема!? А таких је у нас више нађа него игде. Но рецензенат их је морао и сувише овлаш промотрити, ма' те их није, богме, онако нетељушне рецензионо по лепом гласу, који се разноси о њима, јер зацело не би казао, да су од тих приповедака „неке прештампане, а неке ново (?)“, кад збиља нема ту ама баш ни једне ново. То, данашо, ни најмање не квари цене ни вредности приповеткама; али на жалост је ипак узнесене позрашности наших рецензија и познавања књижевних прилика. Док се Лазаревићеве приповетке преводе на немачки и француски, пре него и што су скупљене биле, ево српски рецензенат не зна (а има их свега шест, шест алема српске књижевности), ни како су називане по свет. Па онда се још тужимо, како се на почетнике слабо мотри. Онако нам сеуда и јесте „овлаш“, ништа темеља ни корена! — У листу 88. песма од Краснићког: „Пред очима!....“ превела С. В. Стефановића) у Кању.

Браник има у листу броја 77. „Историју Кумана“ од Фридрика Штелцера, евангелићког свештеника у Кикинди. Овакве монографије су нам прво добро дошле. Наши свештеници, учитељи и друга интелигенција на селима, који су научни посао, велику би заслугу стекли, кад би купили бар податке занимљиве и народне традиције о појединим местима. Нема зацело ни најмањег заселка, да што боље познавање његове прошлости не би бацило и неку светлост на познавање наших крајева у прошлости, а поглавито наше народа. У нас се, додуше, завлаљу кад тад послови од те руке, (особито је похвалан рад у томе уредништва босанског календара „Бошњака“, коме је баш свештенство и учитељство босанско у томе десна рука, на и „Босанска вила“ појми и с те стране свој задатак, а познато нам је монументално дело М. Ђ. Милићевића „Кнежевина“ и „Краљевина Србија“, али свакако још обилатији би рад тај могао и требао да буде, кад знамо, да у сваком месту има бар по једна особа, која би тому дорасла била). — У 78. наставља М. Савић ина уопомена: „Из прошлих дана“, онде је XII. „Први, теоријски“. — У 80. описан нам је налет невичке дружине „Гусала“ из Кикинде у Мелење на купатило „Русанду“. Похвалан је врло обичај тога невичког друштва, што иђење у околину и припређује тамо своје концерте. То и треба да је једна од главних дужности наших невичких друштава, да у својој бар најближој околини шире и облагороћавају срца за лепшу мелу. Варошани обично и без тога ко мало ко више имају и у својој кући и у самом месту прилике, да што лепо чују и виде, на треба и сеоланима пружати прилике тому. А налет „Гусала“ баш на „Русанду“ и с тога нам је добро дошао, што та купка, кад је већ у српским рукама, треба и тако да добије и одрска тин српски. — У 81. превео Љубомир Ковић од Л. Г.: „Сирота Ана“. — У 82. прерадио П. хумореску: „Кад су жене препредене“. — 83. и 84. доноси М. једно лепо предавање на народне економије: „О раду и о подела рада“. — У листу бр. 85. и 86. има од П. Адамова слика на народног живота у Срему. „Прави пут у колу“, прештампана, као што је и у 88. у „исправку“ примењено, из загребачког Vienca бр. 31.) о. г. Бр. 86. доноси још и приказ М. Савића на књигу: „Шест приповедака Л. К. Лазаревића“, о којима најбоље, као што збиља и заслужују, приказивач суди. — Листак броја 87. има од грофа Ник. Бетлена (превод) цркву о Рађецком аустријском и Радецком руском.

Napredak наставља у 19. 20. и 21. броју чланак Јос. Карина „Развитак хрватског пучког школства, нарочито у препороду нашег народа“; исто је тако у сва та три броја настављен и Ђурчићев „Пут у Црну Гору на цетињску учитељску скупштину“. Ту бисмо у броју 20. на страни 317. место „стихови златиога (!) Сундечића — кад већ мора бити злата — радије били видили: златни стихови Сундечића. А на страни 331. у броју 21. дајемо му за право, да је „народ-

ше“ учитељ скоро боље него „пучки“). И Драгутин Хирц наставља у 19. и 20. броју своје „Кратко извешће о фито-географском излету у Подгорје“; у 21. ће броју прекинуо али ће наставити у 22. У 21. бр. казује још Огокар Зобуњића „Реч о упошњавању школ. закона. У 20. су бр. као засебан додатак додана правила учитељског друштва градишког округа је Н. Градишци. — **Књиженa smotra** у 7. бр. оцењује II. и III. део „Здравословља детета“ од Виктора Бурковачког; даље прилоговеће нашег Н. Адамова „На селу и прољу“; на превод Бувлених прича за одраслије девојке, што је заиуге изашао у Панчеву код Косинића и Поповића (в. 9. број нашег листа на страни 306.) и превод Шмитове „Генофеве“.

Лиечнички vіestnik наставља у 7. броју свом чланак др Стрпуција о непрестаном бљувању трудних жена. Иначе су у том броју само здравствени извештаји из појединих градова Хрватске и Славоније, па преглед епидемичких болести, епизоотске вести за месец јуни о. г. и најпосле т. зв. расправне и ситне вести.

У **Iskri** описује М. Павлиновић даље своје „Путе“. У 12. броју тога листа наставља Р. из Сења студију „Прва књижевна радња у Бугарској“. Има осим тога у том броју две приповетке, и то „Стара врља“ од - У—а, и „Корак свет“ од В. Трсатског.

Садашњост је у 27. броју наставила а у 28. довршила „Фабричарски лебац“ Л. Рајића. 29. број има у подлиску народну песму „Мојсковић Јован и бан од Карловца“, коју је по казивању Саве Тодбровића у Ст. Мајдану прибележено предни Сватлић. У истом се броју у красном уводном чланку „Радосне вести“ региструје најданье Вуковог дела, потхват Вензлина-Сурова и С. Јовановића и друштво св. Саве. У подлиску 30. броја започете су реферисање Отона Спиљерга „О људима и људима.“

Бачванин је подлиске 28. 30. и 31. броја устушно Аги и његовим коверјама а у 29. довршен је „Прилни и одлаз“, под којн је потписан Зорја. У 29. и 30 броју паше Brutus о учитељским скупштинама и задругама а у 31. сасвим разложно кара М. Б. наше „Друштвене мане и грехе“; у истом је броју на нашег листа препштампан чланак драгог нашег сарадника др Коде „О колери“.

Српски лист у подлиссима бројева 26. и 27. наставлаа у подлиску броја 29. довршује редакцијско успомене с пута у Црну Гору „Дан девети“. 28. број нема подлиска. У броју 30. знаменује вредни Марко Цар своје „Слике из повиде италијанске књижевности“ написеви у осмој слици летнишан преглед италијанске критике. У истом броју почиње и целени наш сарадник др. Л. Томановић одговарати „Narodnom Listu“, који његову расправу о ера Андрији Качићу, штампану у нашем листу а после препштампану и у „Српском листу“ назва „догађајем до неспошљивости досадњијем“, „најновијим србомањским покушајем“, „дјетињском лудоријом“ (sic!. Мејер су та „бајка“ Хрвати већ забрадили! Та најбоље и најјуретинчније издање „Песмарице“ Качићеве, као што реже једном на предању свом др. Фрања Миклошић, јесте оно у Бечу год. 1836. Вешеслави Јурја Дундера, а то надаље носи овај главни наслов: „Serbsko-dalmatinske vitežke narodne pjesme“ и т. д. У нашег поштованог сарадника Александра Сандића има један егземплар тога од год. 1836. и то баш давот-надања у 2 књиге с тим, мало час споменутим главним насловом српским; још уиград овом приликом реки ћемо, како је бан тај исти егземплар о стогодишњици Качићевој 1860., слављеној у Бечу, на нарастосу у цркви тамошњег манастира „францишканског наметнен био на столу сред цркве, пенцем окићен пред катафалком по обреду римске цркве — и како од онолико присутних поштовача Качићевих, којих бијаше ту од сваког племена словенског, па и Хрвата, не замери том и таком српском главном наслову Песмарице Качићеве, која, као што рекосмо, приликом те свечаности у славу Качићеву у цркви оној приказана беше. Али оном приликом још нешто. На жиноста Качићева ина се, како је он прие десетине осамнаестог века учио се и бравино у „францишканском манастиру, у Будиму, који и данас постоји у тамошњем предграђу Табаку, и цркву истога зову „рацком црквом“, у којој тамошњи Срби католици (они сами себе зову Рацима) имадоше права од старина, да у тој својој цркви певају песме духовне на свом језику — српском; имаше само приликс и једну такву црквену песмарицу да видимо тамо бан у цркви тој, и бепе то свештавлена по јужном говору нашем. Предграђе Табак било је у оно доба права српска варош. Срби тадашњи и једне и друге вероисповести лепо се пазили и слагали, па чак и у набору својих звапичника, у свом тамошњем „курвину“ (магистрату и суду, који беше баш у кући у суседству тог манастира.) Није-ли могуће, да је и тадашњи богослов, и потом славни писац песмарице своје фра Андрија Качић баш онде међу Србима замислио лепе наше српске народне песме витешке? Та Срби се и „Хрвати“, као што рекосмо тада боље пазили него сад.

Панчевац број 13. има на челу чланак „Српско народно позориште“, где —о— с разлогом шледера за успостављење ненајноног фонда код тог завода. У подлиску је „Несрећа у љубави“ (не казне се, од кога је, ни јели изворно или преведено; љубавница се додуше зове Мина, у сваком ступцу има додуше по неколико немачких речи и фраза, али не иначе канда бити оригинал). 14. је број канда, као оно и 11., штрајковао а 15. наставља у подлиску „Несрећну љубав“ (ту у седмом ступцу напласпјо на кобну штампарску погрешку; нели ее ту: о „Angeborene Ideen“, на (!) српски о „урођеним идејама“).

Глас Црногорца доноси у лиску 26. броја нарицалку Батрићеве сестре из Његошева „Горског вијенца“ упоредо са талијанским преводом Чезара Тондинија, који је, као што смо у 28. броју нашег листа на страни 943. читаоцима јавили, превео посветну песму „Балканске царице“ кнеза Николе. У истом је броју у лиску настављен а у 27. довршен (управо само прекинут) Марка Драговића „Покушај на библиографију о Црној Гори“. Драговић обећаје, да ће тај свој рад продужити и прикупити све, што му буде могуће, на штампати у „Гласу Црногорца“. У лиску 28. броја започет је а у 29. је настављен списак библка цетињскога поља; списак је тај састављо млади богаташаг Антоније Балдачи. У броју 30. под рубриком „Књижевност и наука“ пише Борић „О народности у историји с правничког гледишта“ по Миљу, Буше-у, Фихте-у, Сергијевићу и др. (свршиће се). У истом се броју почпо препштамвати из нашег листа прика Миклошићеве расправе „die serbischen Dynasten Crnojević“, што је саопштио штовани наш сарадник Александар Сандић.

Србобран (бр. 140—166.) У подлиску 141. броја „Атош Србобрана“ из Фоче исмева обичај скидања шешира, који су Босанци осудили спорушити пословицу: „Не смарно се к'о шпанска капа!“ У 142. посвећује Бранко своју сјај Милици поменуту „Ил ме љуби ил ме се окани“; 144. и 145. доноси Х. Клајна „Мерканов сан“ у преводу Ж.—а, 146.—148. имају приповетку под насловом „Моја мала пријатељица“ (по немачком. 150.—152. доносе Толстојеву прачу „Види бог праведу или судско злочинство“ у преводу М—ка. 153. и 154. имају у подлиску приповетку „Грижа савести“ (по немачком) а иста та два броја и број 155. имају уводне чланке о дружину св. Саве. 156. и 157. доносе историјску цртицу Е. Х. Дедепрота „Краљичин сан“. 158.—161. имају у подлиску руску приповетку В. Гаршина „Два уметника“ у преводу Б.—а. У 163. пише Срајовац о оногодишњој слави у манастиру Привиној Глави а у бр. 164. расправља Т. питање о пучкој школи и ратарском продужницима. 165. доноси подлистак „С пута митрополита Саве Косиповића“, по приватним шиенима. Подлистак 166. броја доноси приповетчицу „На гробљу“, коју је, као што из примедбе видимо, писац (не казне се, ко је тај писац) намепно био „Босанској вили“, но ју је уступно „Србобрану“ е тога, што цензура у Сарајеву никако није хтела допустити, да се та спнар оиде штампа.

Гудало у свом 7. броју доноси „Неколико речи о кућевној неви галске“, од Младена; прикацује затим прилог томе броју, наиме: „Русењанке“, шест песама за мешовит збор у духу нешала српског народа, сложно их предни Роберт Толингер и посветно српском црквеном певачком друштву Меленачком „Колу“. Песме су те изашле у фином и укусном издању кикиндске дружине „Гусала“ а ово су по реду: I. „У поћи“, од Змаја. II. „Славуји“ од Павла Гргића. III. „Мутан Дунав“, народна. IV. „Не мисле се убити, већ љубити“, народна. V. „Вода и сузе“, из „Госпинарка“ Мите Калића (види наш лист лањске године, бр. 15. на страни 473.) VI. У ломан из Терлајићеве „песме, посвећене премилом своје отачаственту“. — Има даље у том броју животопис славпога Паганинија и великога Пољака-музичара Шопена.

Одјек (бројеви 35—46.) наставља Стуланеву „Мојуж женидбу“. У 34. броју довршује осим тога и Бернеове „Карбонаре и моје уши“. У 35. броју почиње на Свепцеровим „The principies of sociology“ студија о „Походама“; та ее студија протеже све до броја 38. (у 41. је броју наново штампан сврштак, дакле нето оно, што је било у 38. броју; то просто само региструјемо а задржавамо се од сваке примедбе,

јер је уредништво „Одјека" здраво на крај срца па бисмо му се замерили; сло нам се и за то, што смо му у прошлом месечном прегледу нешто само приметили, сметн тиме, што од ово доба више не региструје садржај појнег листа). У 43. броју завршен први део „Моје женидбе" а у петом броју почиње и чланак В. Скрипиџина „Путљивац. Из православачких успомена". У 46. броју почиње други део „Моје женидбе".

Општина. Од почетка овог месеца излазн тај лист сваки дан. Изашли су овог месеца бројеви 49.—76. У бројевима 49. 50. и 52. има чланак „Постанак и први раселитељ људских раса", по Морицу Алеберу. Бројеви 62.—64. донесе слику из народа под наслоном „Мајка". У 64. се на прошлост месеца, из броја 43. наставља сравњивање Кирстеова превода са оригиналом „Горског вијенца" и оцењује се преводу; то се наставља у бројевима 66, 67., 69, и 71. а довршује се у 73. Оцена је та потекла из пера познатога професора Светислава Вуловића.

Сарајевски лист. (бројеви 81—93.) У 81. су довршена „Мртвачка звона" од Charley'a; 82. има приповетку Едгара Пуа „Црна морија" (кирилицом; 84. Алфонса Додета „Одломак из женског писма" (кирилицом). 85. Ернеста Легувеа „Фотографија у породици" (латиницом); 86. и 87. приповетку М.....а под наслоном „Вампир" (кирилицом; 89. цртуи из сељачког живота у Русији под наслоном „Цвештаи" (кирилицом). Осим овог последњег стављена је под сваки овде споменут прилог шифра „В." или „V".

Београдске општинске новине. Излазе недељно једанпут на целом табаку или двапут на половини. Цена за Србију на годину 6. а за остале земље 9 динара. Власник је томе листу општина београдска, а одговорни је уредник Н и к о л а С. Јовановић. Овога смо месеца добили бројеве 29.30. и 31. У тим се бројевима у подлиску наставља превод другог дела књиге Сев-Ренеа Талландјера „Србија у деветнаестом веку".

Viestnik hrvatskoga arkeologičkoga društva. Број 3. датиран 1. Јулија. Садржај је том броју ово: 1. Нов доказ, да се оток Хвар прво звао *Питјеја*" од уредника Симе Љубића. 2. „Још о Белом", од дра Ивана Причеља. 3. „Римски поиди обитељски плити конзуларски нар. зем. музеја у Загребу, којих нема на таблама Кохеновим и код Рачића или се у чему од њихових разликују", од уредника Сима Љубића. 4. „Стара греб кнежева крчких", од дра И. Бојничића: 5. Дописи. 6. Крстина. (Наставља се и довршује оцена на студију Трнкљанина археографа Јосипа Васиљића „Duc tributi delle isole del Quarnero"; оцењена је даље расправа Павла Орсеја „Sopra le recenti scoperte nell' istria e nelle Alpi Giulie", коју је свакшитно био лане у часопису Bullettino di paletnologia italiana; затим се приказује дело Франье Пулеског „Die Kupferzeit in Ungarn" и још две три старинарске књиге. На крају су „Разне вести", у којима се спомиње археолошко једно откриће у Сиску и откриће из бронзена доба у Топлици код Зајеже у Загорју.

Mjesečnik pravničkoga društva u Zagrebu: God. XII. уређује и име одбора pravničkog društva Dr. Blaž Lorković. U Zagrebu, 1886. Оно је орган правничкога друштва у Загребу, које је у години 1875. основано. Циљ је друштвено на унапређење правне знаности у теорији и пракси. Сваки научени правник може бити чланом тога друштва, а као такав уплаћује у друштвену благајну годишње 6 фор Друштвом управља управни одбор од 12 чланова, које годишња главна скупштина на годину дана бира. Први број „Месечника" изашао је у јунију 1875. године, и од то доба излази редовно у месечним свескама од 2—4 штампана табака. Чланови правничкога друштва добивају „Месечник" бесплатно, а за нечланове годишња је цена 8 ф. Осим „Месечника" издало је правничко друштво досада о свом трошку ове књиге: Urbar hrvatsko-slavonski. Уредио га Милиној Вежић, перо-нелика 8°, стр. 420. — Urbarski sustav kraljevine Hrvatske i Slavonije. Списао Драгутин Пилар, вр. дворске канцеларије дворски перовођа, превео на латинског Фрањо Жигровић-Преточки, у Загребу 1883. — Mjenbeni zakon prema zak. члан. XXVII. 1875. заједничког хрватско-угарског сабора уз обзир на немачки мјенбени ред и мјенбено право осталих сиротских држава, растумачио др Ivan Vrbanić, кр. јавни редовити професор на хрватском свеучилишту Франье Јосипа I., у Загребу 1885., у три свеске. — Сиротском године 1885. имало је правничко друштво 512 чланова. — Садржај овогодишњег „Mjesečnika" је овај: бр. I. др. А. Бадаљ „Докази имобилијарнога стварнога права у парници грунтовним писатком;" — Х.: „Уплив манастарске наредбе" и т. д. др. Јулије Главер „Замјенити одношаји међу кћи. и грађанском парницом;" — Х.: „Уплив манастарске наредбе" и т. д. — Бр. II. др. Иво Малин: Actio Pauliana. — Стеван Поповић: Jura quaesita и т. д. — Јос. Галер: Када имаде мјеста опоруиања §. 176. II. ак.? — Бр. III. др. А. Егерсдорфер: Conditiones juris. — Више основљење управних чиновника. — Т. пл. Фемеши: Како се има поступати по пропису закона т. д. — Бр. IV. др. Иво Малин: Студиум римског права. О достојанству судца. — Драг Бешић: О пригонору заиуњача тужбе. — Др. А. С.: Право на шумску пашчетину у случају одвојеље урб. селишта. — Бр. V. Тито Фемеши: Залагање и узимање некретнина. — Др. С.: Једна погрешка. — Др. Ст. Посиловић: како се има поступати по прописаних закона о маличном поступку и т. д. — Х.: О пригонорину заиуњача тужбе. — Бр. VI.) Проф. Војновић: О изградњи нонога издања грађ. законика — Л. М.: Двије три о року за дражбу некретнина. Драг. Бешић: Злоба општега зубера власништва и т. д. — Бр. VI.: Др. Ш. вл. Брешковски: Zakonski članak I. 1883. и научни систав на право- и државословном факултету кр. хрв. свеучилишта Франье Јосипа I. — Др. Ст. Посиловић: §. 155. сл. а) и сл. е) к. р. у пракси. — Осим тих чланака у сваком броју „Mjesečnika" има још и разних чланака, мјенбено-трговачке, казнене и управног права. — Под рубриком „књижевност" приказује се и оцењује најновије књиге из правничке литературе, а у „вјесницу" наизније наредбе, натјечаји, стечаји и личне новости.

Баш кад смо завршили овај месечни преглед, добили смо **Viesti društva inžinira i architekta** бр. 2 и 3. са овим садржајем: Грађевна служба у Хрватској у очи ове организације", шиме Ж. Егерсдорфер. „П. интернационални конгрес за нутрње бродарење или пловидбу, одржаван у Бечу од 13. до 19. липња о. г. под протекторатом Њ. Цес. и кр. Висости круљевића надвојводе Рудолфа", „Покуси цемента" од Ф. С. Даље долазе „Техничке ситнице" на описи слика, које су у овај двоброј додане, шиме „Цркве св. Марка у Загребу", како је ње после земљотреса од год. 1880. реставрао архитект Шмит, даље „Стуба (степеница), што воде у горњи део архитект Шмит, даље „Стуба (степеница), што воде у горњи део града у Загребу" и „Зграде Ф. Краљав у Загребу." Напослетку је још под рубриком „Друштвене вести" саопштен извадак из записника одборске седнице друштва инжинира и архитекта.

ЧИТУЉА.

У Бајмоку је 31. Јулија и. г. преминуо **Фрања Лист**, несспорно највећи виртуоз на гласовиру, што га је икад било. Родио се у Рајдингу у Шопронској жупанији 22. Октобра 1811. Лист је као свирач тријумфе славно по свој Европи. Пропао је Русију, Немачку, Француску, Енглеску, Шпанољску, Италију, преко Ердеља је ишао у Молдавску и Влашку и свирао и у Цариграду. Но радио је Лист и као композитор и створио је читаву библиотеку дивних музичких дела, које за оркестар, које за гласовир, које за певање. Међу делима за гласовир познате су мађарске му рапсодије, петнаест на броју, на силне парафразе, нарочито мотиви из Вагнерових, Мајерберових, Вердијевих и других оперних композитора. Написао је и важних музичких расправа и студија, међу осталима о Вагнеровом „Лохенгрину" и „Танхајзеру" и о Цигањима и њиховој музици у Мађарској.

САДРЖАЈ: Два три стрyка певена на гроб књиженику Ђорђу Рајковићу, рођ. 1825. премин. 28. јулија 1886. у Новом Саду. Написао Александар Сандић. — Мелодија. Песма. Од Д. Ј. Ш. — Ирина. Новела Сватоплука Чеха. Превео П. Шадејска. (Свршетак.) — Девети дан. Путничка успомена. Од Л. Томановића. (Наставак.) — Књижевност. Одговор госп. Јовану Благојевићу на његово „мало објашњења" у „Голубу" бр. 6. о. г. Написао Ратко Милановић. — Листићи: Месечни преглед периодичне српске и хрватске књижевности. Месец Јули. — Читуља Милановић.

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 33. У НОВОМ САДУ 14. АВГУСТА 1886. ГОД. II.

СТАРА КЊИГА.

Не знам кад, — но врло давно,
Нашао сам књигу стару
И марљиво ја је чувам,
К'о светињу људске душе,
Јер из ове читам књиге,
Људске боле, људске бриге.

Из редова разбацаних
Просијава светла мис'о —
Морао је мудар бити,
Ко је ову књигу пис'о!
Из ње читам штогод хоћу,
Читам дању, читам ноћу.

У проласку наших дана,
Што у тавну вечност плове,
Односећи тајне снове,
У болима људских рана,
У јауку очајања,
Лежи смис'о књиге ове —
А љубити који уме,
Он је појми и разуме.

Београд. **Војислав.**

РАТНИК.

ПРИПОВЕТКА ИЗ НАРОДА.

1. Збогом!

Сећам се свега, а како и не бих, кад сам својим очима гледао. Баш се волели! Не тајим пред светом: ја не бих тако могао учинити. Не бих могао! Она лепа као зора, а умиљата као . . . та нема на свету ништа тако умиљато! И он оде, остави ју!

Овако било.

Вече се спустило. Месечина пробила и кроз најгушће грање дудово. Пред Скокићевих прозорих игра коло. То је било коло! Није као оно варошко ћифтанско већ бесно подунавско. Па онда онај гајдаш! Нисам га никад чуо!

Али не може ни он у сваки пут онако да свира. Онда се раздрагао, а знао и зашто . . .

Стане пред Милана а Милан да се искида играјући. Ко да знао, да потоњи пут њу њу игра.

— Милане, за бога, немој ме тако трзати. Тако сам се уморила.

Он заустави коло. Окрену јој се уву па јој нешто шану.

Она саже главу.

Некако стајала у присенку Јелкићевог дуда па писам видио, али све мислим: и суза јој канула.

Милан даде гајдашу форинту.

— Ево ти још ово! Свирај!

Опет поче коло.

Милан игра, не видиш да дира ногом земљу. Тако до неко доба ноћи.

Уједанпут заустави коло.

— Време је, браћо! — викну.

Неколико момака дођоше му ближе.

Он држи њу за руку.

— Маро! Сви знају да се волемо, све село! Мајку ми није жао оставити; тебе ми жао! Ма

шта друго да је, не бих те оставио, а сад морам! Дужност је српска велика. Браћа се подигла, а мало их. Нас зову, да им помогнемо. Идем, Маро, идем, сунце моје! Кад непријатељ подлегне, кад га се ослободимо, доћићу, а пре ми се немој надати!

— Не иди! Умрећу!

— Не плачи, не жали! Ти знаш, кад кажем: морам, колико је то! Ти чекај! Али чекај верно, са чистим срцем, као сунце! Немој, кад дођем, да чујем: »вака је била.« Погинем ли, доћиће ти ова марама. Познај ју, твоја је!

— Никад нећу преко тебе на другог мислити; познајеш ме ваљда?

— Таква остани. Сад због ом!

Пригрли ју на груди, и пољуби ћутећи у мала уста нца и пусти.

Она врисну, заценила се, а он ни главе да окрене. Стао међу другове па разговара.

Договорише се и одвојише од осталих.

Други момци и девојке залармаше а њих девет, као девет Југовића:

— Због ом, браћо! Због ом, сестре миле!

Мару држе, хоће и она с њима, а он ни главе да обрне.

Мени ударише сузе.

— Милане, брате, стани!

Они стали.

— У овај мах новаца немам, да ти дам на пут, али ево ти мој сат. За њега можеш у нужди добити коју форинту. Сад због ом, браћо, и срећно!

Изљубим се с њима те они одоше певајући.

2. Код Маре.

Сутра бруји село, како отишли у добровољце и како Милан запретио Мари, да се не сме удати.

То није за Мару баш леп глас, али она и не слуша. Није јој стало, шта свет говори.

Прошло неколико дана, ја ју писам виђао. Била увек на пољу, на послу.

У недељу одем колу. Она не дође.

Волио сам, да се с њом састанем, да о Милану разговарам. Знао сам и неке новости за њу, хтео сам да јој кажем, да су добровољци улогорени на Дрини и да су пре један дан имали окршаја са непријатељем.

Све узалуд, ње нема на нема.

Тако и другу недељу.

Са ње почех заборављати на моју бележничку службу. Вребах ју на сокаку, да с њом разговарам, али ју нигде не сретох.

Сретох њену другарицу.

— А што сама, Соко?

— А с киме ћу?

— Де ти Мара?

— Она не може.

— Њој Милан није казао, да не иде у коло, већ да га чека.

— Ишла би она, али је болесна.

Ја сам претрнуо.

— Болесна?! Откад?

— Већ две недеље.

— Сирота!

— Тако ослабила, господине не би ју познали.

— Бих ли ју ја, Соко, могао видити?

— Па отидите.

— А шта ће свет?

— Она не мари.

Ја одем.

Мара лежи на белим душецима а коса јој лепо уплетена и намештена.

Кад ме видила, зачудила се. Укочени јој поглед карао ме, што дођох, да јој поремим мир и тишину.

— Добар дан, Маро!

— Да бог да, господине! Ваљда имате штогод?

— Имам, за Милана. Пише ми мој један друг, ђак, који се бори у једном реду са Миланом.

— Јесу ли већ отерали Турке? Кад ће доћи?

— То ми не јавља. За Милана каже, да се бори као јунак; кад јуриша, вито око себе прави.

Она се насмеја.

— Тако он мени говорио да ће бити. А је л' те, господине, он не може погинути?

— Не може, Маро! Бог ће његов живот чувати за тебе. Неће дуго трајати, па ево њега.

Тако сам тешио Мару, ма да сам знао из новина, колико се Србија заплела с Турцима.

Она је гледала мирно и све ми веровала.

— А где ти је мати, Маро? — запитам.

— Мора да је отишла, да купи, што устреба, кад ја умрем. Све мисли, да ћу ја умрети.

— Ако ти је право, да ја сутра дођем, ја ћу јој већ рећи —

— О, само ви дођите. Ви тако много знате о Милану.

Отишао сам кући.

До вечере сам седио и размишљао о Ми-

лану и Мари. Завидно сам му због ње. Осећао сам, да ју волим, али зар да јој то споменем, кад сам чуо њихове потоње речи? Она ће му остати верна, па ма ју запросио први момак у селу.

Устанем и одем у крчму. То сам вече први пут дубље загледао у чашу. Касно у ноћ отишао сам кући.

Сутрадан после ручка одем опет њој.

На прозорима су били чаршави раширени, да је хлад, а собна су врата била отворена. На клупи код фуруне седила је њена мати.

Хтедох још издалека да проговорим, али стара махну руком, да ћутим.

Ћутећки сам сео до старе и гледао у лепо лице Марино.

— Мара ми причаведала за вас — шану ми стара. — Па дођите, господине, сваки дан, дођите!

Мануо сам главом, да хоћу.

— Шта мислите, господине, хоће ли умрети? — запита ме и убриса сузу.

— На то немојте ни мислити. Она није на самрти болесна. Мало јој се само дало на жао па — а кад то прође, оздравиће.

Мало после пробудила се. Ја сам ју тешио као и јуче, да ће Милан скоро доћи.

Кад сам пошао, мало се већ била развеселила.

3. Одбила ме.

За неколико дана па Мара богме оздравила. Ја сам јој одлазио сваки дан.

Мати није знала како да ми благодари друкчије, већ ми скројила сади кошуљу.

То пукло по селу, не знам како, али доста, да сам чуо сутрадан у вече:

„Натарош се опио,
Сву кошуљу полио,
Што му Мара шила сама
И њезина мама — ој!“

Мара изиђе на глас. Мени шила кошуљу; ја тамо сваки дан. Биће их доста, који ће рећи, кад Милан кући дође: »вака и вака Мара била.« Осим нас двоје нико не може знати, да међу нама нема ништа, осим што ју ја волим. Милан би ју убио, да чује ружну. То и она зна.

Како би било, да с њом о томе разговарам?

Сутра одем.

Мара, кад ме виде, побеже . . . Седио сам са њеном матером.

— А где је Мара?

— Некуд оде.

Нисам хтео рећи, да сам ју видио. Кажем ја онда матери све: колико волем Мару и да бих је узео.

Сирота стара у први мах није веровала, а после се толико радовала, да се побојала, е ћу се »понишманити.«

Сутра опет одем. Нађем Мару невеселу; мало пре морала је плакати.

— Господине! Ви нисте чули песму?

— Јесам.

— Онда —

— Што долазим?

— Та —

— Шта ће Милан? Је ли?

— Чули сте, кад је пошао.

— Зато сам и дошао. Ти си самном већ изишла на глас. Он ти не би никад веровао, да није истина. А бог зна, хоће ли и доћи. Око њега падају тамад као киша, па ко може стојати добар, да га досад већ није које погодило. Па докле ћеш онда чекати?

— Он би ми послао мараму.

— А можда је и онај погинуо, коме је он дао мараму, да ти донесе.

Она ме погледа презорно.

— Ја хоћу да се женим. У тебе сам досад пашао најлепшу девојку. Пођи за мене!

— Нећу!

— Не волеш ме?

— Досад као брата, јер сте ми о Милану толико причаведали. А сад је Милан погинуо. Сад вас мрзим.

— Али и ако није погинуо, па дође, кад чује, да си ми дала кошуљу, шта ћеш му казати? А тога се ваљда нећеш одрећи?

— Нећу. Али ако друго што буде чуо, рећићу, да није истина; да сам чиста као сунце, као што је он заповедио; да сам онаква, каква што сам и била.

— Он неће веровати.

— И ако неће, ја ћу га чекати, као што сам му се заверила. Али ви, господине, не долазите више овамо, јер никад нећу бити овде, кад дођете.

Послушао сам ју; никад више нисам одлазио онамо. Песме нису још дуго после трајале.

Ћу сам само каткад виђао, кад иде с чесме.

Слушао сам, да је после мене имала много просилаца; ни за кога није хтела.

4. Добровољци.

Пред јесен дођоше Миланови другови. Побегли. Србија их презирала, а напред гонила

у бој. За три месеца крвљења са непријатељем добили само шајкаче на главу!! Дошли у оним кошуљама и хаљинама, у којима отишли.

Тако награђени зар они, који оставише старе родитеље, љубе и веренице?!

Милан није дошао.

Рекоше ми, да се променио, постарао, а да се бије као ниједан.

— А како с новцем? — запитам.

— Никако. Има, кад смо били гладни два дана, а немамо за што хлеба купити; морали смо пљачкати.

— То Милану добро дошао онај сат, што му дадох.

Они се насмејаше.

А Младен Кромпир ће на то:

— Још код првих бојева узеше га од њега, јер су мислили, да је у бојну задобио. Кажу, одиће у Београд на кад буде рат свршен, сваком ће се отплатити, што је задобио.

— Па он и даље остао!

— Још ни нама није дао да дођемо. Побегли смо а он не зна.

— То је прави осветник! А шта за Мару каже!

— За њу говори, да зна, да ће га чекати.

— И чека га. — Помислио сам у себи.

После тог разговора одведем момке у крчму па их мало прочастим.

5. Ратник.

Већ се и саонице путем вијају. Дрво пуца од љуте зиме, а моја љубав никако да охладни.

Мару сам виђао само у цркви, где се као смирен монах богу моли.

Баш на Три јерарха после подне седим и пишем »Застави«, да пошљем скупљене прилоге и приложнике за српске рањенике, а пред моју кућу стадоше саонице.

Погледим, ко је. У саоницах седи човек, жут, изболован. На њему хаљине руског козака.

Познао сам, да је озебао, те похитим брату Русу на сусрет.

Једва познадох Милана. У истину, постарао се.

— Милане, јуначе! Здраво!

— Дођох управо вама, господине, да се огрејем и одморим — па ми пружи две штаке.

Знао сам одмах, шта значе, па не могох речи проговорити. Срце ми се цепало у грудима. Где, пре наки момак!

Човек, што га довезао, поможе му, да се сиђе. Ја му пружим штаке.

Ћутећи уђосмо у собу.

— Кад си рањен?

— Лицем на св. Николу. О то су били страшни болови.

— Мора да си награђен за ту жртву? А чуо сам за твоје јунаштво.

— Са овим — показа ми два бронзена одличја.

— Од тог се не можеш ранити? Теби пара треба.

— Један ми господин у министарству рече: Иди па проси, није те нико ни звао!

Заћутасмо.

— Дакле, ми се овде мучимо и скупљамо прилоге за рањенике, а они тако с вама?

— А ко им може што за то?

Опет заћутасмо.

— Шта ће Мара? — Запитам.

— За њу сам погинуо; нек се уда.

— Би ли се срдио, да ју ја узмем?

— Волио бих. Од ње нећете наћи верније љубе.

— То знам.

Милан се зажарио.

— Хајдмо к њојзи, Милане, ако си се одгрејао.

Одосмо.

Путем га нико није познао.

Ја куцнем на врата.

Нико се не одазва, а ја отворих.

Мара клечи пред иконом.

Милану полетеше сузе. Осетих и ја своје на руци.

— Маро! Сунце моје! Знам, за кога се молиш. Где танад пада, ту бог не помаже.

Она скочи на његове речи. Полети му.

— Волиш ме још и сад? — па јој показа, да нема ноге.

— Милане!

Пала је.

Где јој мајка била онда, не знам, али не беше дома.

Ја је положим на постељу и довичем њену комшиницу да ју причува, а ми пођосмо.

— Јуло! Ја сам Милан Рајић; познајеш ли ме? — рече комшиници.

— Ију боже!

— Ево узми ову мараму па подај Мари, кад се пробуди . . . Она ће знати, шта значи.

Одосмо.

— Хоћу одмах да идем одавде! — рече, кад дођосмо у мој стан.

— А куда?

— Овде немам више никога. Село ме неће ранити; идем!

Ја скупим ону суму, што хтедох да пошљем »Застави«.

— Ево ти, брате ратниче! И онако није вредно да онамо шиљем.

— Да су ми саонице до Черевића! — Рече ми.

Нађем му.

6. Свршетак.

Сутрадан писам ишао Мари.

Јуче одох.

Већ није знала за себе, а Милапову је мараму држала грчевито у руци.

Мати њена је плакала а и ја сам.

Пред подне одох у општинску кућу. Писам ишао на ручак; радио сам до пред вече.

Пред вече забрује велико звоно. Срце ми задрхће у грудима. Стрепио сам, не макох се с места, већ сам радио помамно и даље.

Кад не могох даље од помрчине, изађох. На вратих стоји општински послужитељ.

— Кога то огласише?

— Мару Белићеву.

Срце ми се следи.

Дођох овамо, да га разгрејем. Од јуче пијем, брате, и плачем, а не знам, кога да окривим.

Данас после подне пропеше је на гробље.

* * *

Е то ми је испричао пријан мој, бележник Паја Н.

— То је, Пајо, грозно! — Рекох ја, и налијем у чаше,

Он убриса сузе на искап.

Ћутали смо неко време. Паја паједаред прекиде, лупнув чашу о сто, да се сва распрштала, па викну:

— Је-л' то бог хтео, или ако није, ко ће му за то одговарати?!

Очи му закрвавиле.

— Ја, Пајо, идем: већ је скоро зора.

Сутра сам отпутовао.

7. Допуна.

Данас на Сретење година је дана, како сам се са Пајом бележником растао. И он је умрьо. Сирома! Силно пиће га оборило.

Сад, кад је умрьо, издајем на јавност његову приповетку. Мало ћу још допунити.

Милан се Рајић убио у Футогу у Бачкој.

Није могао да — запроси.

Ко ће за његову душу одговарати?

Сигурно онај велики господин, што му рече: Иди па проси, није те нико ни звао.

Ђ. Јовановић.

ЦРТИЦЕ УГЉЕНОМ.

ОД ХЕНРИКА ШЕНКЈЕВИЧА.

С ПОЉСКОГ ПРЕВЕО РАЈКО.

ГЛАВА ПРВА,

у којој се упознајемо са јунацима и чисто слутимо, шта ће даље да буде.

У селу Глупинцима у писарници сеоског кнеза било је тихо као у гробу. Сеоски кнез, постарији сељанин, по имену Франја Бурак, седио за столом и с напрегнутом пажњом држао нешто на артији а сеоски писар, млади и „пуноважни“ господин Золзикјевич стајао код прозора и бранио се од мува.

Мува је било у писарници тма божја. Зидови, упљувани од њих, изгубили своју стару боју. Упљувано било и стакло на слици, што је висила над столом, упљувана артија, распеће, општинске књиге и т. д.

Муве су милиле и по самом кнезу, као да је он прост одборник, али особито их привлачила напомадисана глава господина Золзикјевича, што је мирисала на карапфил . . . Над том главом купио их се читав рој; врвиле су по раздељцима косе, остављајући за собом живе, покретљиве, црне мрље. Господин Золзикјевич подигне час по пажљиво руку, па је нагло спусти; чујеш у један мах плесак, рој се зуком дигне у ваздух а господин Золзикјевић сагне главу, вади прстима лешине из косе, па их баца на земљу.

Био је четврти сахат по подне; по целом селу царевала тишина, јер се људи разишли на посао, само се под прозором чешала крава о зид, помаљајући час по слинаву њушку на прозор.

Кад-и-кад забаци тешку главу, бранећи се од мува, па груне рогом о зид, а господин Золзикјевич само провири, па се продере: Хај-но! Курјак те. . .

Онда се огледа у огледалу, што је висило близу прозора и поправи косу.

Кнез ће да прекине ћутање.

— Дед', господине Золзикјевичу, напишите ви тај рапурт, мени некако не иде од руке. Напослетку, ви сте писар.

Случајно господину Золзикјевичу нису биле све

козе на броју, а кад му нису козе на броју, морао је кнез све сам да ради.

— Шта је онда, ако сам писар? — осече се презирно. Писар је за то, да пише начеонику и комесару, а не кнезу, као што сте ви. Пишите сами.

За тим надовеже с мајестетичним презиром:

— А шта ми је кнез? Простак, на крај! Начини од простака штогод хоћеш, простак остаје простак.

После поправи косу и опет се погледа у огледало.

Кнез је то здраво примио к срцу, па плане:

— Где сад! Као да ја писам пио чај са самим конзусарем?

— И то ми је нешто, чај! — одговори немарно Золзикјевић. — Можда је још био и без арака.

— Е да! баш с араком.

— Хајд' нек је и с араком, али ја зато опет нећу да пишем рапорт.

— Кад сте ви тако деликатан физик, што сте се молили за писара? — одазва се љутито кнез.

— А, баш сам вас молио. Ја сам само због познанства с начеоником. . . .

— И то ми је познанство; кад дође амо, а ви мањи од макова зрна . . .

— Бураче! Бураче! да видим, ви и сувише пружате језик. Већ су ми ти ваши паори кост у грлу, скупа са вашим писарством. Образован се човек само попростачи међу вама. Ако се ражљутим, мапућу и писарство и вас до врага.

— Е да! а шта ћете онда?

— Шта? Мислите, да ћу сушити зубе без вашег писарства?

Образован се човек зна свагда да нађе. Не бојте се ви за образована човека. Ето, баш јуче ми вели ревизор Столбицки: „Јес' чуо, Золзикјевичу, од тебе би био ђаво а не подревизор, јер ти знаш, како трава расте!" То ви можете казати глупаку. Пљунем ја на ваше писарство. Образован човек . . .

— Где јако! неће свет зато пропасти.

— Свет неће пропасти, али ви ћете писати по протоколима, као куком по леду. Биће вам топло, кад вам оцепе неколико врућих.

Кнез се почео чешкати.

— Што сте одмах на крај срца?

— А ви што сте разглавили вилице . . .

— Та но, но . . .

И опет настала тишина, само је кнежево перо полако цврчало по артији.

Најзад се кнез усправи, отаре перо о хаљину, па рече:

— Хвала Богу, готово је!

— Дед' да чујем, шта сте напкрабали.

— Шта бих шкрабао. Исписао сам акуратно све, што треба.

— Читајте, кад кажем!

Кнез узе артију обема рукама и стаде да чита:

„Кнезу села Дангубоваца. У име Оца и Сина и Духа Светога Амин. Начеоник каз'о: попис војника одмах послати до Госпојине и тамо код вас матрице у парохији код господина попе и ти наши сељани иду вама на косидбу, разумете, да се испишу и косаче послати пред Госпојину од осамнаест година, јер ако то не учините, добићете по кауку, шта себи и вама желим. Амин.

Поштовани кнез слушао је сваке недеље, како попа завршује придику, мислио је дакле, да тако мора да буде и да то одговара свима захтевима званичнога стила. За то време господин Золзикјевич мал' није пукао од смеха.

— Зар тако? — запита.

— Напишите ви боље.

— Да бо'ме да ћу написати, јер је срамота за целе Глупинце.

То рече па седе, узе перо у руку, заокружи њиме у ваздуху неколико пута, час да добије маха и поче брзо да пише. За тили час попис беше готов а аутор поправи косу па прочита ово:

„Кнез села Глупинаца кнезу села Дангубоваца!"

„Будући да војничке листе, гласом наредбе високе владе имају бити готове у тај и тај дан, те и те године, кнезу села Дангубоваца ставља се до знања, да матрикуле сељана глупиначких, налазеће се у парохијалном уреду, из славно истога подигне и кнезу села Глупинаца у најкраћем року достави. Сељане пак села Глупинаца находеће се на радњи у Дангубовцима има у тај и тај дан на лице места поставити".

Кнез је све гутао те речи, а на лицу му се огледала важна и чисто религијозна сабраност духа. Како му је то све било лепо, све на длаку званично! Узми на прилику почетак: „Будући да војничке листе гласом наредбе и т. д." Кнез је врло зазирао од тога: „Будући да", ал' никако да га научи; оно истина, знао је мало да почне, па ту и тутило! А код Золзикјевича иде то као вода, да ни у окружној канцеларији не мож' бити боље. Сад још само надимити печат, притиснути га на артију, да се сто све тресе, па готов посао.

— Е бадава, што ти је глава, глава — приметн кнез.

— Наравно — рече одобровољени Золзикјевич — па опет сам само писар, то јест онај, што књиге пише.

— А зар ви и књиге пишете?

— Питате, као да не знате; да ко пише протоколе?

— Тако је — рече кнез, а затим надовеже: Листе ће стићи као муња.

— Ето сад гледајте, да се село отресе којекаквих лола.

— Ђаво ће их се отрести!

— Но ја вам лепо кажем, да се начеоник тужи, како је у Глупинцих свет покварен. Вечито, вели, лочу. Бурак, вели, не држи људе у корди, он је и одговоран.

— Знам ја одмах, — рече кнез — да ће се на мени кола скрхати. Кад је оно Розалка Ковачева затруднила, суд јој досудио двадесет и пет, нека други пут зна, да то девојци не доликује. Ко је осудио? Ја? Боже сахрани; тако је судио суд. Шта се мене тиче? Марим ја, ако ће све затруднити. Суд осуди, а после вика на мене.

Крава је у тај мах тако силно грунула о зид, да се сва канцеларија затресла.

— Хај-но! Курјак те изео .... продере се бесно кнез.

Писар је досад свеудиљ седио за столом а сад се диже и стаде се снова огледати у огледалу.

— Тако вам и треба — настави — што не пазите. Из тог ће се пића ђаво излећи. Једна шугава овца све општа — одвлачи људе у крчму.

— Што јест, јест, ал ја не знам ни за какво пијанчење; напослетку, кад се човек ради у пољу, треба да се мало и напије.

— А ја вам кажем само то, кад се опростите Рёне, биће све добро.

— Могу ли му главу одсећи?

— То не, ал сад су пописи за војску. Записати га у листу, нек извуче нумеру, па готов пос'о.

Та он је ожењен, има већ сина од године дана.

— А ко то тамо зна? Он не би пошао, да се тужи, а све и да иде, не би га слушали. У време војачења нема се каде.

— О господине писару! господине писару! као да вама није стало толико до пијанства, колико до Рёпине, а то је баш грехота.

— А шта се то вас тиче? Боље гледајте, шта ћете са својим сином, јер и њему је двадесет година, и он ће да вуче кошку.

— Знам ја то, ал ја га не дам. Ако није на ино, ја ћу га искупити.

— О! кад би били тако богати ...

— Имам, хвала Богу, нешто бакара, није много, али тек, тек ...

— И ви ћете бакром намирити осам сто рубаља?

— Кад кажем, да ћу платити, платићу ма и у бакру а после, ако Бог да, па останем кнез, накрмићу ја то, његовом помоћу, за какве две године.

— То је сад друго питање, хоћете ли накрмити или не. Треба богме и мени, не дам ја све вама. Образован човек има увек више трошка него прост; а кад би Рёпу записали место вашега сина, ту би и ви уштедили ... осам сто рубаља не мож' наћи на путу.

Кнез се мало замислио. Нада, да ће толику своту заштедити, почела да га замамљује, да му се љупко смеши.

Хм! — рече најзад — ствар је, знате, врло тугаљива.

— За то ви не берите бриге.

— Баш тога се и бојим; ви ћете удесити, а ја ћу пекијати.

— Ако вам се хоће, платите осам сто рубаља.

— Не кажем, да ми не би било жао ...

— На кад мислите, да ћете накрмити, што да вам је жао?

У осталом немојте ви да се баш сувише уздате у своју кнежевину. Још за вас све не знају, али да знаду, што ја знам ...

— Ви узимате више канцеларијског новца, него ја.

— Не мислим то, већ оно, што је некад било...

— Не бојим се! Што су ми заповедали, то сам радио.

— Нека, нека! то ћете ви на другом месту казати.

После тих речи узе господин писар своју, зеленим извезену чапку и изиђе из канцеларије. Сунце се већ смиривало; људи се враћали из поља. Понајпре срете неторицу косаца, с косама на плећих, који му се дубоко поклонили, поздравивши га са: „Хваљен Исус!“, али господин писар само климнуо главом, не отпоздравивши са: „Навек“, јер је мислио, да то ученом човеку не приличи. Да је господин Золзикјевић био учен, то су сви листом знали, а посумњати су могли само злотвори и злобници, којима је трн у оку свака личност, што надраси главом обични ниво, па им не да, да мирно спавају.

Да имамо, као што би требало, животопис свију наших славних људи, у животопису тога напреднога човека читали би, да је основне науке поцрпао уОсловицама, главном месту округа словичког, у коме су били и Глупинци. У седамнаестој години живота свога дошао је млађани Золзикјевић већ до другог разреда, а био би исто тако рано доспео и у више разреде, да нису изненада наступила бурна времена, која су прекинула једанпут за свагда његову чисто научну каријеру. Завитлан заносом, као и сваки млад човек, Золзикјевић, кога је и иначе гонила неправда професорска, истакао се на чело својих колега, који су живље осећали, и начинио мачију музику својим гонитељима; подерао књиге, изломио лењире, пера и раскрстивши с Минервом, пошао новом стазом. Идући том новом стазом доспео је до општинског писарства и, као што смо чули, сањао је непрестано о подревизорству.

Није му ни као писару било зло. Темељно знање буди у свакоме поштовање, а како је, као што рекох, мој симпатични јунак знао по нешто за сваког становника округа ословичког, сви су без разлике гајили према њему поштовање, помешано с неком обазривошћу, да се не би како замерили тако запредној личности. Кланьала му се усљед тога и интелигентна лица, кланьали се и сељаци скидајући још из далека чапке и поздрављали га са: „Хвалъен Исус!“ Сад видим, да морам мало јасније растумачити читаоцима, зашто није отпоздрављао господин Золзикјевић са обичним: „на веке векова“.

Споменуо сам већ, како је мислио, да то ученом човеку не доликује. Чисто самостални духови обично су смели и радикални. Тако је и Золзикјевић пропашао да је: „душа пара, па крај!“ Осим тога читао је господин писар баш сад издање варшавског књижара Breslauer-a под насловом: „Изабела шпањолска или Тајне двора мадридског“. Тај, без поговора, славни роман тако му се допао, тако га је зашео, да је у своје време мислио манути све, па отићи у Шпанију. „Срећа је послужила Марфорија, мишљаше у себи, зашто да и мени не буде на руци? Био би јемачно и отишао, јер се сад уверио, да се „човек у том глупом крају само руинира“, али су га срећом спречиле друге прилике, о којима ће нова епопеја доцније говорити.

Из те „Изабеле шпањолске“, која је излазила у свескама код господина Breslauer-a у већу славу наше књижевности, поцрпао је господин Золзикјевић врло скептичне назоре о свештенству а после и о свему, што се посредно или непосредно тиче свештенства. За то није ни отпоздрављао косцима уобичајеним: „на веке векова“, већ се ћутке упутио даље. Иде он тако, иде, док не сретне девојке са српови на раменима, које се враћале са жетве. Баш су пролазиле мимо велику кађугу, па миле све једна за другом, подигнувши одостраг сукње, да се могле видити црвене ноге. Сад се тек господин Золзикјевић пробуди: „Како је, голубице моје“, стане на стазу, па чим која наиђе, а он је загрли, цмокне, а затим, да буде шаљив, гурне је у брљу. Девојке стале цикати: и-ју! и-ју! и кикотати се, да си им могао видети кутњаке. После, кад су већ прошле, слушао је господин писар чисто с неким задовољством, како једна другој говори: „Ал ти је то леп господичић, тај наш писар!“ „Па румен као јабука!“ А трећа ће додати: Глава му мирише као ружа; кад те загрли, чисто обневидиш! Господин писар пошао даље пун лепих мисли. Близу једне колебе чује у један мах, где о њему говоре, па стане за плот. Иза плота би густ воћњак, у њему пчелињак а недалеко од пчелињака стале две бабе, па се разговарају. Једна чистила кромпир из крила а друга говорила:

— Ej, моја Стахова! све се бојим да ми Франка не узму у војнике; кад помислим на то, чисто ме језа прође.

А Стахова ће на то:

— Писару одмах, само писару. Ако он не изради, нико неће израдити.

— А с чим да одем к њему, моја друго. Не можеш му ни прићи празних руку. Кнез је болъ; донесеш му рака, ил' масла, ил' лана, ил' кокошку, он ти све прими, није пробирач. А писар ни да погледи. Здраво држи на себе. Код њега мораш одмах развезати чвор, па с рубљом на среду.

— Вала то нећеш доживити — прогунђа писар — да ја од тебе примим јаја ил' кокоши! Мислиш ти, да сам ја твој које-ко? шта ли? Ено ти кнеза, па му носи кокошку.

Мислећи тако, раскрили трешњове гране и већ хтеде да се јави женама, кад али се зачу у један мах одостраг зврјање бричке. Писар се осврне и погледа онамо. У брички седи млади академичар, накривио чапку на дими, а возио га баш тај Франко, о ком се бабе мало час разговарале. Академичар се промоли из бричке, спази господина Золзикјевића, маше руком, па му довикне:

— Како је, Золзикјевичу? Има ли што ново? помадишеш ли се још с два прста?

— Слуга, господине! — одазва се Золзикјевић кланьајући се, а кад бричка одмакла, прогунђа за њим полако:

— Скрхао врат, пре н'о што дођеш.

Господин писар није трпио тога академичара. Био је то рођак госпоштине Скорабјевских, те је увек долазио к њима о феријама. Золзикјевић не само да га није трпио, него га се и клонио као живе ватре, јер је то био заједало, велики кицош, Золзикјевића је сваком приликом хотимице исмевао а поред тога он једини, у целој околици, није од Золзикјевића зазирао.

Једанпут шта више упаде и у општинско веће на скреса Золзикјевићу у брк, да је глуп, а сељанима, да не треба да га слушају. Золзикјевић би уживан, да му се освети .... шта му је могао? За друге је бар колико-толико знао, али за њега баш ништа.

Није му било најмилије, што је дошао тај академичар, за то се намргођен упутио даље и није се зауставио, док није приспео до једне колебе, која је била мало у страни. Та је колеба била можда спромашнија од осталих, али је изгледала врло спретно. Испред ње свуда лепо почишћено а двориште посуто њиротом. Уз плот сложене биле цепанице, а

у једној на пању ударена сикира. Мало даље отворен амбар а поред њега шупа, која је служила и као свињац и као стаја; даље још била ограда, у којој је пасао коњ, скачући с ноге на ногу. Пред свињцем се пружило ђубриште, у коме су лежале две свиње. Патке пловиле по брљи. На дрвљанику чепркао нето по иверју, па кад нађе зрно или црвића, стане га дрека, док се не искупе све кокошке, да се грабе и отимају.

Пред врати од колебе тукла жена на сецалу конопљу певајући: „Ој та дада! Ој та дада! дадана!“ Поред ње лежао пас са опруженим предњим ногама, хватајући муве, које су слетале на раздерано му уво.

Жена је била млада, својих двадесет година, и необично лепа. На глави имала обичну женску цегу а на себи кошуљу, везану црвеном траком. Била је здрава као дрен, широка у плећима и бедрима, вита стаса, жива, једном речи: срна.

Црте су јој биле нежне, глава мала а пут више бела, само тек мало позлаћена од сунца; велике црне очи, обрве као писане, нос мали на танак а уста као трешња. Лепа црна коса отимала се испод цеге.

Кад се писар примакао, скочи нас, што је лежао поред сецала, подавше реп, па стаде да режи, показујући час по зубе, као да се смеши.

— Шибе гаров! — викне звучним, нежним гласом жена — вил' у твој дан!

— Добро вече, Репина! — поче писар.

— Бог добро дао, господине писару! — прихвати Репина, бијући и даље конопљу.

— Је ли ваш код куће?

— Ради у шуми.

— Штета. Има нешто за њега у општини.

То „нешто“ у општини увек значи код простих људи неко зло.

Репина престала бити, погледа бојажљиво и запита усплахирено:

— А шта то?

Господин писар уђе у тај мах на врата и приђе јој сасвим близу.

— Хајд' да вас пољубим, па ћу вам казати.

— Баталите ви то! — обрецне се жена.

Но господин писар већ ју загрлио и привукао к себи.

— Господине, викаћу! — цикне Репина, жестоко се отимајући.

Душо моја... Марија!

— Го-господине! бојите л' се ви Бога? господине!

Проклињући га отимала се све јаче, али и Золзикјевић био јаки, па не пушта.

У том тренутку прискочи јој гаров у помоћ. Накострешила му се длака иза врата, па као бесан, заурлавајући јурнши на писара, а како је на писару био кратак капутић, мој ти гаров за чакшире, дохвати за њих, па повуци, дохвати за месо, па повуци и тек кад је осетио, да је пуна пушка, поче бесно да трка главом и да кида.

— Исусе! Маријо! дерао се писар, заборавивши да и он спада међу esprits forts.

Ал гаров не хтеде да пусти све дотле, док се писар не дочепа неке ћенке, па стаде одостраг млатати те гаров назад добивши по кртинама, одскочи жалосно урлајући. Онда опет наново пође да навађује.

— Терај то псето, терај тога врага! — дерао се писар, машући очајно цепком.

Жена дрекне на псето и истера га напоље.

Настала тишина; гледали у чуду једно у друго.

— Куку мени! Шта се то вама на мени догодило? стаде се јадати Репина, уплашивши се од тог крвавог свршетка.

— Осветићу вам се! — дерао се писар. — Осветићу вам се! Чекајте само! Рёна ће у војнике. Хтео сам да браним.... али сад.... Дођићете ви још мени.... Осветићу вам се!..

Жена пребледила, као да је ко ударио сикиром у главу, раширила руке, зинула, као да хоће што да каже, ал господин писар међутим подиже са земље везену чапку и оде без обзира, машући у једној руци цепком а другом закаљајући поцепане чакшире.

(Наставиће се.)

ДЕВЕТИ ДАН.

ПУТНИЧКА УСПОМЕНА.

(Наставак.)

У црну слутњу оправдава пошјета Ибраим-аге код кнежевића Станка. Ту се заметне један лијеп дијалог, у ком турски дипломат истиче углед и силу султанову.

Хришћанство пада
Све од Будима до Цариграда!

Што у гроб није, робље је наше,
До ове мале земљице ваше!

Станко пресијеца тај разговор, е би могли у крупне ујест, па га пита за Стамбул и за султана. А Ибраим-ага једва дочекао, да Стамбулу и Исламу химну испјева.

Што би свијет без Стамбула?
Што би Стамбул без јунака?
А јунаци инокосни
Више били без Турака!

— — — — — — — — —

Јест, књаже млади, Стамбул је глава
Градова свијех и наша слава . . .
Извор је моћи и величине,
Свједок јунаштва, наше врлине!

На му напомиње, што се у Стамбулу може наћ' само!

А то је пусто женско чељаде,
С којима наши јунаци сладе
Живот, који је посвећен вјери;
О, ту је јато хурија књери!

На бијесне хате:

А имамо и Арапа,
Који јашу бедевије,
Од којијех ластавица
У трк бржа тица није . . . .

Станко.

Вјера ви је мало тупа,
А остало све је боље.

Ето Ибраим-аги лијепе згоде:

О, да знадеш, млади књаже,
Што рај за нас Турке спрема —
За најгорег од Турака,
Тога добра сад цар нема!

Ах, слатко је Турчин бити!
Човјек друго што бит може?
А што Турчин ти нијеси,
Књаже млади — жали боже!

Ах, да ти је сркнут' међа
Наше вјере, нашег дина,
И да ти је чут доброту
Благог срца падишина!

И да ти је Стамбул виђет'
И кубета и мунаре!
О, при томе што је Жабљак
И Црквица у Понаре?!

Што је Зета при простору
Цијан ц'јеле Румелије?
Што је мала Црна Гора
Спрам Бугарске и Србије?!

Што је Ловћен спрам Балкана?
Што је Иван при падиши?
Син Иванов ти си мали —
Син падишин био б' виши!

Што ће једна само жена?
Што ће једна заручница?
Што ће соко, када нема
Јато танких јаребица?!

Што ће борба, што ће муке
И залудно опирање —
Кад међ слугом и међ краљем
Остаје ти за бирање?!

И одмах устаје да иде а Станко га замишљено пита, када се враћа у Стамбул. Он му на то одговара, да би радије био, да га није ни сад видио; толико му је мило, што га је познао. А цар ће га питати великом радозналошћу за Станка.

Станко.

Зар је цар чуја за личност моју?

Ибраим.

А што цар не зна? Зна цио свијет!
Зна, да си човјек, јунака цвијет!
Зна, да у бега два сина има
И да је старији рад Латинима;
Ти да си човјек, дирек горштака!
Да сличиш бегу, вођи јунака.

Ибраим је успио. Станко га жели опет видјети, прије него крене. Пошто је сам остао, иза дугог ћутања наставља:

Краљ!... Румелија... Балкан... ил слуга...
Наклоност царска... питања друга!...
Дрским, мисле у Цариград нешто...
За све ћу агу испитат вјешто.

(Шетајући по одаји.)

„Што је Зета при простору
„Цијан ц'јеле Румелије?
„Што је мала Црна Гора
„Спрам Бугарске и Србије?

„Што је Ловћен спрам Балкана?
„Што је Иван при падиши?
„Син Иванов ти си мали,
„Син султанов био б' виши.

И већ ми познајемо потурицу, али нас велико злочинство опет не изненађује: ми смо то предосјећали по првом овом монологу Станкову. Идемо даље. Ко зна? Силна је моћ љубави. Љубав још може Станка зауставити.

Прије поласка Станкова на великој забави у Иван-беговијем дворовима открива му Даница бол и страх са његовог одласка:

Мој ће ти спомен из срца, главе,
Бојни успјеси, сјај ратне славе
Истргнут', Станко, бојим се млада!?

Станко.

Цијелог свијета управа, влада
За овим да ме походом чека,
Нећу је, нећу! бих свјету река;
Кад с тобом не бих д'јелит је мога',
Не бих је, не бих, тако ми бога!

На јој даје љубавну пјесму, што јој је синоћ написао, а ни она није чист израз плама љубави силне његове.

Она је већа,
Знај, и надбаца све величине
Метежи ове б'јеле свјетине.

Али се ту још не растају. Станко ће шјутра на ручак у Бериславцима код кнеза Перуна, оца Даничина, ће је позвао и Ибраим-агу. Што је ту било пак, на позорницу се не види, али ћемо чути.

Други чин почиње баш у Бериславцима. Ту је Станков шатор на повратку из Арбаније, а он под шатором спава. Пред шатором се разговарају Иво и Угљеша, Станкови момци, и из тог дијалога њихова дознајемо, како се Станко као храбар јунак и велики војсковођа у Арбанији показао; дознајемо још, да се једне ноћи саставно са Ибраим-агом; да му је шиљао нека писма, која је писмоноша послао у Жабљак, мјесто да их преда коме су ишла; и зато је Станко тако напрасно позван натраг у Жабљак. Кад се Станко пробудио, кажује момцима, што му се сниђевало, да му сан тумаче. На пита Угљешу, како је то,

Да те чак овђе баш насред Зете
Златана твоја дочека, срете?
Није л' из Кроје које писамце?

Угљеша.

Не!... ко је знава', о Господару,
Да ћеш осванут на ову бару!?
Свак јутрос мисли, да си под Кроју,
Сва Зета пјева за славу твоју!
Чуло се много твоје храбрости
И смјелог маха твоје младости!

И још му каже, како се чуло било, да су га Турци уфатили и жива у Једрене у сужањство опремили. Али га прекида Станко, наређује му ручак и гуслара, да му обједе буде слађи. Па остаје сам под шатором и ш њим савјест књежевића црногорскога, која га мучи, те почиње овај монолог овијем лијепијем описом Зете:

Дивна је Зета и Кучка гора
И све је дивно управ до мора!
Строг ли је Ловћен и Проклетија,
Лијеп је Гарач, дивна Румија!
Поља су родна, богата села,
А чељад здрава, чила, весела!
Орна је стока, зорни су људи,
Мој отац Иво право им суди!
Сва Зета дома до Тесалије
Горњој се овој ни примаћ' није!
На ц'јелу раван од Матагужа
Па ћерај горе до тврда Спужа,
Шеница с' жути ка суво злато,
Доље онамо, ено гле! блато!
Ова Морача, што трчи доље,
Ове рјечице, што режу поље,
Све је то дивно, све је чаробно,
Само је ово сеоце кобно!...

— — — — — — — — — —

Ах Бериславци! ах Бериславци!

— — — — — — — — — —

Бериславци кобни!? Гњијездо Даничино!? Да! Ту је обећао старом Ибраим-аги, да ће предат цару Зету, издат оца, потурчит се!...

Кобно је ово мјестанце мало
Оно се, Боже, данас проваљо!...
(Много премишља на наставља.)
Али ми султан сав Балкан дава,
О каква је то красна држава!

Иво остарао, Деспот пао, Јанко разбијен а Ерцег и Кастриот мало се држе, па ћу

На пустом пољу ја се ширити,
На три краљества, ја краљ сам бити!
Скадар ћу главним начинит гр дом
Пољешнат Зету умнијем радом,
Рају ће она подобна бити,
Српске ће виле по њој се вити,
На сјајан трон ми Даница сјати —
Ах, то не могу још ишчекати!

Трепутак је страшан. Час га савјест мучи па проклиње Бериславце, а час гледа кулу Перунову:

Ово је башта мога цвијета,
Ово најљепши крај од свијета!

Час му је пред очима казна издајице, а час трон, с кога ће му Даница сјати! Борба, коју обични људи не могу издржати; карактер, који нам у свој својој страхоти импонује. Како је кукаван, ништав према Станку карактер Јакшићевог Станише, који из просте освете, без икакве више сврхе, без икаквог услова иде у турски стан, па ту чека као роб, да приступи непријатељу!

Само ова појава Станка у Бериславцима

није добро технички изведена. Станко у Бериславцима ноћи и обједује шћутрадан под шатором! А ће му је Даница? Он је не тражи, нити је види, док се случајно није к њему сама приближила!

Даница заноси за Станком, који је у турском сужањству. Марта је ћешки. Али Даница својој другарици отвара срце: боји се, да књагиња Мара, мати Станкова, не поквари.

Боже! Али што? о то не мари!
Тек наше брзо видио краје,
Само да дође и да не траје . . .

Марта је пита, зашто би била противна браку њиховоме, а Даница:

Перуна кћер сам, проста племића,
Од мале куће сирам Црнојевића,
Који од Балше још племе броје,
С Херцег-Стефаном тамо се своје,
И с Радул-бегом и с Љубовићем
И с њеном племства, са Бранковићем.
На с тога свјетлост њезина не да,
На род ми мали с презрењем гледа! . .

Марта куне књагињу Мару.

Не дâ Бог, Марто! не дâ Бог друго!
Она, све њено живјели дуго!
Боже јој брзо доведи Станка,
А моја мржња била јој лака!
Све што из близа Станка се тиче,
Ја не дам, Марто, да с' на то виче! . . .

Станко тај дијалог скривен слуша, па од једном живо јој се приближи. Када га виђе Даница, у несвијест пада. Марта и Станко је уносе под шатор, па око ње раде да се поврати. У томе јављају слуге Станку, да од Понара хитају овамо неки људи на коњима. Станко оставља Марту код Данице, а он им излази у сусрет. Долази кнез Деан и Перун са пратњом, да Станка срету. Питају се за здравље. Жале погинуле јунаке. Станко прича о Скендербегу; каже, како чека помоћ од папе.

Деан.

Благо том, ко се у кога нада!
Надне ли, онај у нади пада . . .
А ми немамо без Бога само,
На још им помоћ шиљемо тамо.

Станко.

Тако је, кнеже, на зло смо мјесто,
Те крв пролеват морамо често.
На виђи, тамо залуд се бисмо,
Не знам, Деане, што се вратисмо!

Усред ми боја наредба дође,
Писа ми отац, писа ми ђурђе:
„Поврати војску и иди кући
Више се немој с Турцима тући".

Деан му каже, да зна за то писмо, и за узрок му.

Најена писма врло су јасна,
Смјер и побуда зла им, ужасна!
Ал отац Иво све ће то скрити,
На јавно о том ништ' неће бити!
Ти ћеш се оцу покорит Иву,
Бациће писма у ватру живу,
Ни црна земља знат' за то неће!
На двору бићеш ти лице треће,
Чисто и сјајно без пријекора,
Славит те Зета, сва Црна Гора!
А у осталом ко Турке може
За ништа икад вјероват, Боже?!
Мањ ће им запне, лаж употребе,
Су оба средства привлаче себе . . .

Станко.

Како је коме, мени се чини,
Бољи су Турци него Латини;
Млецима ђурђе ако је склоњен,
Ја, тазбином му и њиме гоњен,
За инат Рима, за инат папе
Млетачком лафу нећу у шапе! . . .

Деан.

Није на томе наша држава!
Догод је Ива и наших глава,
Сви ћемо пасти, то неће бити,
Нас неће нико, знај, предобити.
Ко да нам такне завичај мили?
Којој се бисмо пустили сили?
Нек све Хришћанство Мурат саплада,
Нас неће, вјеруј, неће никада! . . .

А Дужду пријети, ако Бар узме, да би

Врсута, Ловћен, Бијела Гора
Будву му, Котор, све крајем мора
Спрштили часом до Метковића —
Таква је држава Црнојевића!
Бога једнога она се боји!
Ко може један њу да освоји!?
О своме никад не мисли паду,
Исмјева исток — руга с' западу! . . .

Станко.

Хе! јак је султан, лукав је дужде!
Ми мали, гладни, у сваке нужде . . .

Деан.

Најмање смрти од глади има
А особито међ орловима! . . .

Полети оро с висине неба,
Ограби доље све што му треба,
Вине се, гракне и крила стреса,
Свему живоме пр'јети с небеса.

Деан даље све ватреније прориче непобједимост Црне Горе. Станко му вели, да је то незнање ил пуста нада.

Деан.

Ко друкче мисли, тај се препада!

Станко.

Млечић је мудар а силни новац!

Деан.

Наш је књаз Иво чист Црногорац!

Станко.

Ти збиља мислиш остати, кнеже?

Деан.

Остат' да како, погани бјеже!

Станко још уздржава гњев, и справљ Деана у Жабљак, да каже, да ће он шјутра стићи, јер му још није војска дошла, али да Иву ни слова не каже о њиховом збору. Али Деан не може га тако оставити: тражи заносниј говором да му улије вјеру у будућност Црне Горе, у њену снагу, у њену непобједимост. Станко му одвраћа, да је Иво остара а ђорђе да је слаб, па да ће за њим сва земља поћи.

Деан.

А ће то млади Црнојевићу?

Станко.

Управо, старче, к Отмановићу!

Деан (за себе.)

Ух, злога пута! Удеса злога!
За књаза Ива, владара мога! . . .
Ух, стида, срама! жалосни старче!
С твога огњишта издајство заче!

(Послије дугог ћутања гласно.)

Што је суђено — збити се мора!
Црнојевићи! Црна је Гора
И наша, људи! Снахилук није
Вашега дома и фамилије! . . .
Ако штујемо у лице ваше
Мале фењере уз сунце наше,
Мираз нијесмо ми Црногорци,
Но мученици, крвави борци! . . .
Вјерни смо Богу, дому, слободи
И књазу Иву, главном војводи! . . .

Станко.

Ја имам киту посљедовача,
Моја ће страна бит', кнеже, јача! . . .

Деан.

С тобом ће синко при камен бити!
С твојом се китом ти застидити!
У тој је кити све пропалица
И скитач, блудник и варалица!

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

НАШЕ КЊИЖЕВНЕ ПРИЛИКЕ И НЕПРИЛИКЕ.

(Наставак.)

Ваља нам сад прећи на тако звану „накладу“, на књиге, које поједини подузимачи издају на свет. У Србији је та ствар доведена већ у неки ред; тамо су и редовни комисионари, који међ народ протурују књижевна дела. И у нас је дошло то у неку систему, али само што се тиче календара; остале књиге морају књижарски агенти народу управо да натурују. А шта се таквом приликом народу нуди? Статистичар, који ће кад тад имати и књиге да региструје, махаће чудновато главом, кад им почне да бележи наслове.

Почнимо с књигом, која највећма улази у народ, са календаром. Бог свети може само да запамти она разна, чудноватa имена, која под видом календарским улазе у свет. Осим „Орла“ и „Годишњака“ ни један календар није ни близу оно, што би требао да је. У њему су осим црвеног табака обично песме, које народ и тако већ зна на памет, и још неке глупаве анекдоте, које народ и не разуме. Све те ствари пак штампане су већ давно на другим местима, те се као повампирени дуси појављују од времена до времена у књизи, која је у првом реду позвана, да народу каже што ново, ваљано и паметно. Издавачи се извињују тиме, што за јефтину цену не могу штампати епохалне чланке. Али такве чланке нико и не тражи у календару, него тражи лако појмљиве, а издавачу би служило на дику, — кад и тако црвеном табаку мора да дода и који са поучним и забавним садржајем — да те испуни чланцима, који имају вредности.

Но и осталим књигама имало би се много и много замерити. Пре свега, а и то је знак времена, не може ваљана књига да нађе накладника. Писац, ако је рад, да му дело угледа света, мора га издати или о свом трошку или га бадава уступити ком накладнику. У првом случају утрошио је у дело не

само најбољу снагу своју него и новац. Он није вичан трговати, те мора да напаствује своје познанике, да се приме растуривања или мора књиге оставити ма где, да их мољци једу. Накладници, и поред највећих процената, неће да узму већи број књига, јер — неће себи да граде конкуренцију. Та они једва могу и књиге своје накладе да растуре! Писац стоји дакле пред нерешеним питањем све дотле, док га штампар не опомене, да исплати дуг. Али како? Наравно да мора писац онда захватити дубоко у свој џеп, да с најкиселијим лицем купи сам своје дело. А шпак има писаца, који се не уче туђом штетом, већ хоће сами главом о дувар.

Уступи ли пак писац своје дело накладнику, нема бар материјалне штете, него се може — ако је иначе идеално удешен — задовољити с моралним добитком. Накладник као трговац и не рачуна да ће дело продати одмах; он је задовољан, ако за две, три године бар ухвати рачун; што долази за тим, то му је хасна, ако је себи и признао, да му је најглавнија хасна, што је дошао бадава до рукописа.

Накладници не плаћају управо из начела хонорар, осим за превод рђавих а каткад и добрих романа. А какви су ми и ти хонорари! Обичан ћата заради више, него најхитрији преводјач, па ма како се трудио. Узгред ћу да споменем још једну околност, која чудноватy сенку баца на саме преводјаче, Ти се броје такође међу књижевнике а преводе дела, која су већ једаред изашла, само што их друкче крсте. То показује или незнање или несавесност. На сваки начин је несавесност претежнија, јер од куд то, да преводјач даје књизи *други* наслов, кад је превод већ ту, и то с правим насловом. Тако се публика обмањује и отуђује.

Али накладници су ради, да што јефтиније дођу до дела. Најјефтиније је пак, кад за дело не плате ништа. Ала се ту онда препштампава! Још и бож' помози, ако се препштампају стари, добри списи; али родољуба, ком изображење свог народа лежи на срцу, мора да боли, кад види, да излазе књиге из гроба, које је и само време добротворним плаштом покрило. Ту се виде дела, пред којима човеку стане памет, јер се њима рачуна на неискуство и предрасуде у народу, и место да их полиција забрани, она пролазе још понајбоље.

Но ја не мислим да баџим сву кривицу на накладнике. Што они неће да штетују, то је бар природна ствар. Крива је у многом и наша публика, јер неће књиге да купује. Кицош ће платити за лепу огрлицу и неколико форината, гиздава госпа за китњасте дроњке и више, мокар брат за вино још више а карташ за туђег кеца тек више. Наравно, да се онда нема новаца и за књиге! Још ће се наћи у салону, на средњем столу, по која лепо увезана књига, а та је онда — албум са фотографијама. Волио бих, да могу да завирим у гдекоје и гдекоје куће, па да видим, је ли тамо „На сељу и пређу", та Адамовљева књига, која нам је скоро као мана с неба пала. Па „Шест приповедака" Л. К. Лазаревића! Па приповетке Мите Живковића! Једина „Песанија" Змај-Јована — али то је и Змај-Јован! — леже на столу; али... али их — чисто се бојим рећи — да није и то са лепих корица...

Бадава се муче књижевници, бадава троше и дар и новац, кад им дела нико не чита и не купује. Та ваљда не пише књижевник само за књижевника! А скоро да је тако.

Милан Савић.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

VIII.

У Бечу 30-га Јануарија по Р. 1817.

Пречестнѣйшій Господине
мени любезнѣйшій и высокоучитаемый!

Онамадне сам'вам' послао једно повелико писмо у Српским' новинама. Садъ Вам' ево јављамъ веселый гласъ: Г. Копитаръ и Давидовићъ увѣраваю ме, да ћемо у почетку идућег мѣсеца априлія почети печатати Српскій Рѣчникъ у Типографіи Димитрія Давидовића. Само не казуйте никоме іошт' засадъ. Давидовићъ васъ поздравля и моли, да му пошљете еданъ аков добре шљивовице, да подмаже коегдье. Пошљите є у Новый Садъ нѣгову уяку Ісааку Груйићу et Comp., а онъ є нѣму опремити. Успите у тай аковъ и на мой рачунъ неколике хлебе: зашто немамъ више него 3 путеле, накъ самъ и одъ ньи три обрекао једну дати Гагићу на путъ, а једну ћемо попити докъ подье: дакле онда само една остае мени и Г. Копитару.

Хайде садъ на тенану да вам' пишемъ што годъ за Хлою Чужеродну: Вы кажете, да за мене у Ресави цѣта Венера. Како ћу и оставити Вашъ Вѣст-

пикъ (или вѣсникъ по нашему) пакъ да идемъ у Ресаву? Може бити вы ћете рећи чекай! Хе! не липши, магарче, докъ трава нарасте. Знате ли Вы, да е мени ово већъ тридесета година? Ова Хлоя ніе врло лѣпа (мало већа од Сосе Антонине), али е заиста добра и поштена, да не може бољи ни поштенија бити; никакова Љубосава на свіету неможе мене онако любити и почитовати, као она што бы мене любила (и што ме люби) и почитовала. Она се већъ зна прекрстити као и я — и надъео самъ іой име Милица. Ако народностъ мою могу одузети и умалити коекакве ћивте и непріятельи мои, то да знате, да я и не маримъ за ню: Я мыслимъ: да се я и потурчимъ сутра, да бы мои сви пріятельи и онда говорили, да самъ я правый Србљин свагда био, и да ћу непрестано бити. Зар неможете Вы мени благословити едну Хлою? Та то бы мени и Младењ допустіо. Ел' да ћете и Вы? Какво ћемо име надъести Србском' Рѣчнику? Рѣчникъ, Словаръ и Лексиконъ, то е све мало. Сокровище мыслій рода найбољѣ бы было, али ево сіисета: што сокровище не'ма у мом' Рѣчнику! Микеля е свой Рѣчникъ назвао Благо илиричкога езыка. Я самъ радъ штогодъ ново да у насъ буде: измыслите вы неколико имена пакъ ми на пошљите. Поздрављи васъ Г. Конытаръ. Одпишите ми на предъшиѣ писмо. Будите здрави и весели.

Вукъ.

ЛИСТИЋИ.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Алекса Карановић из Београда позвао је на претплату на књигу: „Трговачка писма", коју је он по најстручнијим писмима састанио и за ваше прилике удесио. Биће то „ручна књига целокупног знања трговачког за сваког, а нарочито за трговце, трговачке помоћнике, занатлије, фабричаре, железничке чиновнике и економе! Поред трговачке кореспонденције биће у тој књизи детаљно изведено и најновије двоструко трговачко књиговодство талијанског и француског система и биће у њој изведени практични примери и задатци за укључивање свију могућих случајева у трговачке књиге, са објашњењима о балансирању свију књига при крају године и напослетку ће се наложити и књиговодство за занатлије. Цео садржај књиге биће подељен на осам двадесет одсека: 1. Историја трговине. 2. Трговачки земљопис. 3. Главни основи народне економије. 4. Индустрија и фабричарство. 5. Опште науке о трговини. 6. Средства за светски саобраћај. 7. Државна економија. 8. Двоструко и просто књиговодство и кореспонденција. 9. Рачуноводство. 10. Терминологија. 11. Познавање робе. 12. О трговачком и меничном праву. Појединя ће одсеци бити подељена на делове, но поред тога ће се на крају сваке књиге доносити разне белешке из светске трговине, разни одломци за трговце-путнике, извештаји о њиховој трговини робом и о најновијим саобраћајним средствима. У њима ће нам излазити редовно сваког месеца по једна свеска од три до четир штампана и литографисана табака а доцније по две свеске. Цена је сваној свесци 1 динар. Претплата се шаље само издавачу у Београд.

— Изашла је и седма свеска књигѣ за народ из задужбине Петра Коњевића. Тој је свесци садржај: „Бранич од зараза." За народ написао др. Милан Јовановић-Батут.

— У 134. свесци Народне библиотеке браће Јакшића настављена је приповетка И. Кратевскога „Крваво знамење," а у 135. су свесци започета „Мрњавчевићи и Грбљановићи." Превод са црквено-словенскога из српске историје Јована Рајића.

— Из штампарије „Напредне Странке" у Београду изашла је нека дан нова књига: Ручни рад у женској школи. Сувременог педагошко питање, од Срет. М. Аџића. I. Ув књигу је додан лик великог педагога Јована Амоса Коменског а подељена је књига овако: 1. Увод. 2. Историјски део. 3. Стање стварн у садашњици. 4. Разни правци. 5 Завршетак и у додатку књижевност.

— У „Београдским Општинским Новинама" и у Загребачком „Србобрану" читамо, да ће 15. о. м. у Београду под председништвом и учешћем Милојка В. Весељиновића почети излазити књижевни лист „Српство". Лист ће тај доносити историјске и етнографске расправе и студије, путописе, описе старина по српским земљама, народне обичаје, песме и све оно из српског друштвеног живота, што сачињава и карактерише српску народност, што расветљава друштвени живот Срба из најстаријих времена па до данас". „Српство" ће заседа излазити двапут на месец, 1. и 15., на великом табаку у осмини а цена му је до краја ове године за Србију, Црну Гору, Македонију, Босну, Херцеговину, Далмацију, Банат, Бачку, Славонију и Арбанију пет а за остале земље осам динара. Претплата се шаље власнику и уреднику у Београд у Обренову улицу бр. 2. или Косте Шуменковићу, трговцу, у Београд у Београдску улицу бр. 16.

— Из „Одјека" дознајемо, да је изашла књига: Рашка и њено непосредно суседство, узето са географског и војног гледишта. Написао Ст. Грујић, генералштабни мајор у мару у Београду.

— 10. о. м. изашао је у Старом Бечеју први број „Гласа Народа", српског листа за народну поуку, којем је власник и уредник Панта Поповић. Као што је познато, излазио је лист под истим именом, и истим уредником и са истим правцем пре десетак година овде у Новом Саду као недељни лист. И сад ће излазити сваке недеље а цена му је 4 фор. годишње. — У доцнијем месечном прегледу своме осврнућемо се опширније на тај лист а дотле ћемо пред собом имати, ако бог да, још три броја му.

— У прошлој „Политици" у подлиску бројева 231. и 232. од ове године изашао је немачки превод приповетке Л. К. Лазаревића „Све ће то народ повлатити!"

Преводилац је Фрања Селак а наслов је преводу „Das Volk wird Alles vergelten“.

— У извештају велике гимназије Загребачке за прошлу годину школску написао је професор Милавој Шрепел оспирну расправу о акценту и метру јуначких народних песама, где језик тих песама (на стр. 7.) назива хрватским језиком, (на стр. 16.) штокавачким дијалектом. Зар се мајија „младенаца“ и у науци већ размахнуло? Та бар добро се зна, како је Вук те песме своје нарекао називао а по тима је, вели поштовани писац, ту расправу своју и написао, као што ни сам не могаде и да одмах у прном реду то не забележи. — Расправу је ту одобрило поверенство строгих испита факултета филозофског у Загребу. Предавања је и засеђење и стоји 60 новчића.

— Накладом књижаре браће Јовановића у Панчеву изашао је ово дана у српском преводу роман Макра Јокајеве „Патер Петар“. Превод је тај управо прештампан из подлиске „Заставе“ од године 1884. На наслову књиге стоји, да је роман с мађарског превео М. А. Јовановић, но то није у стварн сасвим тако, јер је добар део, и то од одељка „Митошински свађа“ па до одељка „У глуво доба, кад вештице лете“ — а то је од стране 58.—175. у тој књизи — превео уредник овог листа. — Књиза је цена 70 новчића.

СМЕСИЦЕ.

(Епизоде из живота покојнога Листа.) Херман Јосеф Ландау издао је још године 1864. у Прагу четврто поправљено и умношено издање своје књиге: Neuer deutscher Hausschatz für Freunde der Künste und Wissenschaften, у којој о појединим славним музичарима, књижевницима и уметницима у забавном роду скопштава занимљиве белешке. Има дабоме у књизи тој и о великану Фрањи Листу неколико цртица, од којих читаоцима нашим у преводу доносимо ове:

1. У петнаестој својој години бавио се Лист у Лондону па га одведу славном френологу Девиљу и приказу као дарана, који није ни за шта и ни у чему не показује вештине. Молили су френолога, да испита љубавку Листову те да изнађе правац, у којем би њоле било наде да ће се Лист развити. Тек што је Девиљ површно опипао Листу љубавку, као да та је нешто текнуло, живо заната: „А јесте ли покушали већ музику с њиме? Ја бих вам одавно саветовао то!“

2. Како се на једног описа Галовог мусеја у Паризу може видити, тај отац френологије неприлично је предсказао каснији развитак Листов. У томе мусеју налазе има међу осталим и снимак главе Листове. Под-а-ње Гал својом руком написао: Завидно развијен орган за музику; здраво развијати органи подразказивања, појезије и способности образовање.

3. Кад се Лист, кога су у Берлину обожавали, одведе кренуо, вољети женскиња неки, крешећи руке, с расплетеном косом, за кланом па се стане гурати кроз гледаоце једнако вичући: О Листе мој, како ми могаде то учинити? Врати ми сре моје, сварени човече!“ Напослетку падне свештица у несвест. Притрче јој на ја понесу у кућу, али се још на улици разјасни призор. Женска је та наиме била прерушен Јаковић. — Невина та шала — прамењује ту Ландау — боље се допала, него све оне пресне шале и зајетке, које су дале иначе, но што доказ ваша пристојност.

4. У новинама „Allgemeine Zeitung“ год. 1839. била је о Листу белешка једна, која је са тако фантастичном, бомбастичном и екстатованом манпром била стесана, да се панита екстаза та сасвим лепо могаи сматрати као дело будале прног реда. Ландау је мислио, да из тог чланка нивади најлуђе, најгрђе фразе, али је, вели, био у неприлици, није знао, где да почне и где да престане; но ируна, вели, лудости отприлике је ово, где одушевљена оцењивач кличе: „Листов дух обухвата све велико, и растеже сваку мисао, коју је најпре ухватио, градио у свим димензијама, док мисао та за садашњу генерацију не постане и сувише џиновска то он испуни свет изванвањ-ући више чућења него дивљења, колебајући се у времену, али сигуран вечности“. — Добро панте — вели ту Ландау — то тај критичар каже за човека, који свира у гласовир. Кога ту трбух не заболи, тај нема трбуха.

ЧИТУЉА.

Вилхелм Шерер, немачки литерарни историчар, умрло је ово дана у Берлину. Шерер се родио 26. априла 1841. у Шенбоуну у Доњој Аустрији; био је 1872.—1877. професор немачке литературе у Штрасбургу а од то доба на све до смрти своје у Берлину. Најглавније му је дело: „Историја немачке књижевности“, које је почело излазити год. 1880. Осим тога је написао историју немачког песништва у 11. и 12. веку, „Почетке немачког романа у прози“ и др.

Умрло је Максимилијан Волфганг **Дункер**, немачки историчар. Дункер се родио 1811. у Берлину. Главно му је дело: „Geschichte des Alterthums“ (што издање тога дела изашло 1878—82. у 7 свезака). Осим тога је на темељу архивалних новела написао много расправа о пруској историји.

АФОРИСМИ.

(Римски.)

Фино одбијање је полудоброчинство. Публилије Сир.

Човечји род жели за неколицину луди. Лукан.

Кајање због учињеног зла је скоро невиност. Сенека.

Пре него напређи пред свет, опреми се. Дионисије Катон.

Највећа је несрећа за богатана, што мисли, да га љубе они, који он сам не љуби. Сенека.

Исправак. У прошлом се броју на страни 1071. у 23. реду одозгоре поткрала штампарска погрешка; стоји тамо „Вршачке куле“ а треба „Врдничке куле.“ — Погрешке пак на страни 1062. сасвим доле, које се увукле услед тога, што је уредник овог листа иза последње ревизије морао отпутовати а слог се расуо, лако ће наслутити читалац моја ректификовати сам себи. Само је нужно, изричито споменути, да је на тој страни у 7. реду од доле погрешно написано **изменоу**, него да треба **изменуо**.

САДРЖАЈ: Стара књига. Песма од Војислава. — Ратник. Приповетка из народа. Од Ђ. Јовановића. — Цртице угледном. Од Хенрика Шенкјевича. С пољског превео Рајко. — Девети дан. Путничка успомена. Од Л. Томановића. (Наставак.) — Књижевност. Наше књижевне прилике и неприлике (Наставак.) Од Милана Савића. — Листак. Писма Вука Стеф. Караџића Лукијану Мушицком. Износи на јавност Миливоје К. Бранковић. VIII. — Листићи. Књижевне новости. — Смесице. — Читуља. — Афоризми. — Исправак.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читаном табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Новом Саду.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 34. У НОВОМ САДУ 21. АВГУСТА 1886. ГОД. II.

СВЕТКОВИНА ЛАДЕ.

Још горама још се беле снези,
У долини цвета љубичица,
А под небом јасно се разлеже
Цвркутање долетелих тица.

Милијуни различних гласова
Треперећи се под небеса краде;
То у цвету весели се младост
О доласку плавооке Ладе.

Они с песмом њеном храму журе,
Радост сија са њихових лица,
Лахор витла пшце косе бујне
Под венцима раних љубичица . . .

Сам, наслоњен на камену хладном,
Што га сура маховина скрива,
Мирно слушам песме премалене,
А душа ми тужну прошлост снива.

Залуд песме и мирисни венци,
И лепота младих свештеница,
Кад мој нигде не налази поглед
Мени драга и љубазна лица!

Њих је живот растурио давно,
У пределе мени непознате —
А најдраже смрт је пограбила,
Да се мени никада не врате . . .

Војислав.

НЕВИН СТРАДАО.

ЦРТИЦА ИЗ БОСАНСКОГ ЖИВОТА.

»Шта застајкујеш? Куда се све осврћеш? Мислиш вађда, да ћеш нам утећи?« — викали су у највећој лутини заптије, који су водили пред собом сељака једног.

Јадник ћути, мора да трпи. Иде даље. Опет застане.

»Јеси ли чуо! корачај напријед! Шта застајеш?« — и удари га заптија кундаком преко леђа.

»Немој, лијепи господине! Љубим ти и руке и ноге! Имам једног сина код куће, не вићох га, када пођох. Ето, још нијесмо далеко од куће, би ли хтјели да се вратимо, да га видим. Бог свети зна, хоћу ли се ја кући вратити!« — сасвим ропским гласом говорио је јадни сељак немилостивим заптијама.

»Хајд, вуци се само напријед! — дерао се заптија — какав син? Биће несретник као и ти! Хоћеш да примаш ешкију, да га сакриваш у својој кући! Напријед само, напријед, да те што прије затворимо, па тамо можеш чекати осуду!«

Види јадник, да нема помоћи. Пође бржим кораком и дође тако у варош Б . . . . .

Одмах га затворе у најгоре тамнице као великог злочинца.

»Велики Боже и свети Никола, будите ми у помоћи; ви видите, да невино страдам . . . Он је побјегао, њега нијесу могли ухватити. Ej, Мирко, Мирко! нијеси ти од оних старих хајдука, који су бранили ришћанску вјеру, српско име и златну слободу, него си насрнуо на мене мирна човјека, да цијелу породицу и мене упропастиш. Богомати, буди ми у помоћи! Велики си ти, Боже!« — крстио се и клањао јадни сељак.

Осврће се на све стране, нигдје свјетлости, само кроз једну решетку што су нешто мало долазили сунчани зраци.

»Јадан ти сам, да на правди Бога страдам!

У какову ме тамницу вргоше! Та овдје затварају највеће зликовце! Боже на добро!... Шта сад ради моја домаћица Синђа а и моје једиче — оно лудо дијете! Та нема му још ни шест година! Безбели кукају и наричу! Ја шта ће, јер ово не слути на добро!... Хајдука Мирка нашли код мене!... Ја сам пред судом крив!... и... само ти, Боже, знаш, да сам невин! — Иксан мора свашта да пати!« — премишљао је сам саморан у влажној тамници.

* * *

Ово је већ трећи дан, како Јово Томић слави своје крсно име, Михољ-дан.

Скупио је своје познанике и пријатеље.

Четири до пет дана ће пијанчити па ће се онда разићи.

Задужио се, али он то и не гледа; хоће да слави крсно име, а сутра како било!

Већ је трећи дан. Сви су пијани. Нико се не тријезни.

»А, браћо, шта мислите? — заплетао је језиком домаћин — наш комшија Перо Милићевић сад већ спава у ланцима. Хоће он да је бољи газда од мене! Вала нећеш, па ма како било!«

»Је л' Бога ти, Јово, зашто си се ти оно с њиме свадио?«

»Знаш, да ти право кажем. Ми се с почетка нијесмо свађали, али ја га не могу да гледам. Одемо заједно у варош. Кад све пазаримо, ја се напијем ракије подоста, он неће ама баш ни капи да попије, него намах иде кући, лати се свога посла па ради.«

»Е, домаћине, точидер ракију!« — прекиде му говор један гост, који се у ћошету извалио.

»Ха, тако, видиш, да Бог да нам света Тројица била у помоћи!«

»Амин, Боже дај!« — и ракија се љева к'о вода.

»Ето, ја то не могу да гледам, — настави даље домаћин — што се не би с људима мало провеселио, па биће вакта и нарадићемо се сви! Јес', ал' све нешто мудрује!«

»Јес', јес', Јово, баш је тако, као што ти говориш«, — упаде му у ријеч један гост.

»Ево ове године — продужи домаћин — купио је од свога аге читлук, а знам, није га стекао својим радом. Данас се не да заслужити. Прошла су она времена! Ја сам говорио, да он то није стекао. Ајд, како му драго, некако смо нетљали, говорили и пазили се све лани до светог Пантелије. Оно читлука, што је купио, није све оградио. Остала једна њива без ограде, баш бијаше повисоко од тала, па ко мијаше Перо, не треба је ни ограђивати. Ма, ну белаја. Моја се говеда навадила у ту његову њиву. Те године посијао баш кукурузе. Ја пусти говеда а они у зијан. Ама шта ћеш, брате, ја нијесам рад ничијој штети! Ама шта ћеш ти ајвану, сад га ишћерај, сад опет у кукурузима. Еле, једно вече, а нама нема мацуље. Тражили је и тражили, нема је. Надај се, е ће искрснути откле, баш, нема. Па сам на њега бацио око. Ама није у ђавола пронала! Нико други већ он! Смакну је, смакнула му се душа, к'о што ће му се сад и смаћи, ако Бог да! Онда сам се с њим поиндио, све је село грмило, и казао сам, да ћу му се кад тад осветити! Па ето дође вријеме.«

»Е, али ако он није крив, куд ће ти онда душа, куме Јово? Ко зна, шта је с твојом кравом било. Мени се чини да је Перо поштен човјек, не би он то урадио своме комшији.«

»Јес ја, поштен! Лисица је он, претвара се пред другијем. Ја, откле паре, да купује читлук? Ето данас се обистинило, јер ено код њега најосмо ешкију.«

»Да, да, ешкију, ешкију« — промрмља опет други гост.

»Срећа, што сам ја баш онда изашао напоље, кад му се ешкија кришом увукао у кућу. А, вала и то је добро било, што се и заптије овдје код мене десиле, па сам их одмах послао у његову кућу. Истина, ешкија је побјегао испред заптија, али свеједно! Знам вала, сигурно ће главом платити!« — као у неком гњеву изговорио је ово домаћин.

»Гости моји, у здрављу и рахатлуку још много година славили крсно име, светог Михоља!« — наздрави домаћин.

»Амин да Бог да! — као из једног грла повикаше сви гости. Чаше се с ракијом испијају.

»Домаћице, донес-дер нам мало мезета!« — продере се на све грло домаћин.

Жена донесе.

»Пред суд ћемо бити позвани као испати, па шта ћемо тамо казати? Требало би сви да се сложимо, шта ћемо говорити, да нас не ухвате у лажи« — рече један пијани гост.

»Како домаћин каже, онако ћемо сви«, — повиче други гост.

»Ако ћете, вала, мене слушати — почне домаћин — а ми ћемо сви казати, да он већ одавно шурује са ешкијом, ама га никад нијесмо ухватили на дјелу а ето данас се обиспа-

тило; па заштитили, на то ћемо се сви и заклети!«

»Амин, нека буде тако!« — повикаше сви у глас.

»Неће више, лопов један, куповати читлука« — продере се у крају собе један гост.

»Само тако! Сложно сви, па макар га и мушкетали, шта нам је стало до њега; увијек је нешто мудријашио, нека га, нек сад мудрује!« — као из једног грла грмило је по соби.

Јело се, пила се ракија и надаље; још један дан и гости се разиђу у договору, да сви једнако свједоче.

* * *

Перо Милићевић пред судом.

Штогод су га питали, на све је одговарао. Казао је: како је код њега одједанпут у кућу изненадно упишао ајдук Мирко. Сав је претрнуо, кад га је видио. Пушку је наперио на њега па искао, да му даде штогод јести, јер ето већ други дан, како ништа није окусио; ако би се пак когод макнуо из куће, да коме поткаже, намах ће их све поубијати и побјећи у гору, а овако ће на миру остати. Морао му је дати да једе. Из куће се није смио нико ни маћи, а и да је смио, не би могао ништа. Заптије су били на крсном имену у његова сусједа Јована Томића. Знао је, да су сви пијани; да оде тамо, могли би га истући, јер Јово је на њега љут већ више од године дана, а не зна ни за што ни кро' што, а они, који су били на части, сви би уз Јову. — А када га запиташе, да ли је још икада био код њега ајдук Мирко, одговорио је, да није, до ли сада први пут.

По закону мора бити најстрожије кажњен, јер је примио и наранио ешкију, а није то никоме пријавио, него је тајао.

Сад још шта свједоци кажу.

Ко је видио ешкију, кад је ушао?

Јован Томић, његов сусјед, и сви они, који су били код њега на крсној слави.

Позваше и њих.

Неколико дана трају испитивања.

Сви су једно те исто говорили, као што се и договорили на крсноме имену. Како он с ајдуци већ одавно шурује, како је и он лопов, већ се покрива, и како је негдје загулио новаца, па је купио читлук и како се увијек њихова друштва клоно.

Позваше их, да положе заклетву.

Сви се закуну.

Суд се мора строго придржавати закона и, како су свједоци свједочили, онако судити. Закон је закон!

* * *

У суду је силан свијет.

Данас ће се изрећи осуда Перу Милићевићу, што је примио у кућу ајдука.

Звече ланци.

Сваки погледа на ту страну.

»Ево га воде!« — шапће свјетина међу собом.

Преблиједио, изнемогао, лице потавнило, очи као мртве, коса непчешљана.

Сви упријеше очи у њега.

Сасвим је миран, али је забринут.

Прво се прочита, шта је он пред судом признао. Питају га, је ли тако?

»Јесте!« — сасвим тихо одговори Перо.

Затим се прочита, шта су и који су против њега свједочили и да су сви на то и заклетву положили.

Осуда се изрече:

»За три дана биће пушкаран!«

Сав преблиједи, чело му се намршти, усне му задрхћу, али ни речи није проговорио.

»Куку мени!« — врисну му жена Синђа и паде онесвијешћена на под.

Њега одведу натраг у тавницу.

Њу изнесу напоље.

Дође себи.

* * *

Још неколико сати има живјети и онда...?

Врата се на тавници отворе.

»Перо!« — врисну му жена Синђа и изнемогла паде на земљу. За руку је водила нејака синчића Симу.

Он се тргне. Познаде жену.

»Жено!... — и ућута..... Не кукај! — настави мало послије, — немој да ми ово неколико часова још већма отежчаш!«

»Шта ћу ја јадна сама саморана — кроз плач, гушећи се у сузама, говорила је Синђа — да си бар крив, али невин к'о ово наше једниче, па мораш да страдаш!«

»Божија је воља вако наредила. Бог ће се бринути и за тебе. Због сирота сунце сјаје. Видиш ли — показујући руком на дијете — ово је још лудо, ништа не зна; пази ми на њега. Дијете кад одрасте, чуће каквом је смрћу, погинуо му отац, можда ће се хтјети светити«.

»Ако Бог да«, — рикну, као разјарена лавица, жена му.

»Не, никако то, проклета била, ако будеш то у њему његовала: него га поучавај, нека буде миран к'о јање, без икакве мржње и освете, нека са сваким у љубави живи; нека се не свети Јови Томићу ни дјеци му: ако сам ја невин, њих ће Бог казнити. Ово ми је поњељења жеља и ако ми је не испуниш, не било ти просто од мене!«

»Хоћу!... Хоћу!... све ћу тако радити, тако ми свега на свијету!« — а сузе непрестано теку.

»Но, вријеме је већ да се растанете«, — рече стражар, који је ту стајао.

Изљуби дијете.

Сузе му поћоше.

»Збогом, мој добри Перо!« — викала је јадна жена и чупала косу.

Стражар је одвуче.

Перо покри лице рукама па се стане молити Богу. Очи му се свијетлиле од суза.

* * *

Свијет се све тура, не може да иде улицом.

Воде Перу Милићевића на губилиште.

Војници и напријед и натраг.

Он је сасвим миран. Никуд не гледа, само му се усне мичу. Моли се Богу.

Застадоше на једном брежуљку.

Свештеник му даје пошљедњу утјеху. Одступи од њега.

Још се моли Богу. Одједанпут престаде, сав преблиједи, сасвим је миран.

Подиже очи к небу.

Пукоше пушке!

»Бог да га прости! — шапутао је народ — сирома човјек!«

Из безазлених груди потече му невина крв.

Народ се разиђе а њега закопаше.

Једне ноћи, нико није ни знао, рођаци му усадише крст, да обиљеже мјесто, гдје је пала невина жртва.

* * *

Јово Томић сваки дан пије. Никада није код куће.

Она мирноћа на лицу Перином; оно светачко лице долазило му је увијек пред очи и у дану и у ноћи. Савијест му није дала мира.

»Они су други људи свједочили у хатар мени. Ја сам их све на то навео те су и они криво свједочили. Згријешио сам!.... Згријешио! — и кидао је косу са себе — невину сам крв пролио!.... он је невин!... ха, ево га предамном стоји!.... Перо!... опрости ми!« — овакове су га мисли увијек гониле.

Ракију је пио, само да се опије, али никако да се опије.

Од куће је увијек бјежао, само да не види жалосну Синђу, која је њутећи своју тугу подносила.

У пијанству, за три године, потроши Јово сво своје имање. Напошљетку га је и жена оставила, а он се повлачио од немила до недрага, и ако му је когод шта дао, тако је и јео.

* * *

Комепа се свијет по улицама нароши Б...

— Уватили су ајдука Мирка, — говоре људи међу собом — сво га баш сад проведоше.

»Боже, тебе хвала, кад га већ ухватише, а бели је већ цијелој околини страх задао«. — говориле су жене пред кућама.

На суду је све признао, штогод је учинио; видно је да му већ ваља мријети.

»И није ми жао ничега — говорио је ајдук Мирко — само једно, што ћу ево сада пред судом казати: прије пет година ушао сам у кућу сасвим поштена и мирна човјека, Петра Милићевића. Сав је дрхтао, када ме је видио. Наперно сам пиштољ: дај ми да једем, јер ћу те сада убити, викнуо сам на њега, и никоме да ни ријечи нисн казао, јер нећи онда зацијело изгубити главу. Јово Томић, његов сусјед, мрзио је на њега и с тога је на суду криво свједочио, а суд је, наравно, морао да врши своје и Перо је био осуђен на смрт. Пет година је већ, откако је погубљен, али ми га је увијек жао, јер је невин страдао! Шта ми је тиштило на срцу, исказао сам а сад радите, шта знате!«

Суд му изрече смртну осуду и њега погубише једног дана.

* * *

Јована Томића одмах затворе. Ово двије године, откако га је жена оставила, потуцао се био свуда. Често је ноћивао на свакојаком времену под ведрим небом; био је већ скоро мртав. Не дочека осуде — умре у тавници.

Синђа је своја сина Симу одњеговала по жељи покојног јој мужа и био је ваљан домаћин и у селу први човјек.

Ст. Калуђерчић.

ЗАПИСИ.

Бори се с неправдом, у борби не клони,
Али правди свагда одмах се поклони.

Разум је капитал, умножит' га нећеш,
Ако ти не умеш њиме да окрећеш.

Несреће кад дођу да униште тебе,
Буди од њих већи па си спас'о себе.

Може облак бити и у ведрог дана,
Ал у добром срцу зло не нађе стана.

Срећа је к'о риба, с обале је пецај,
Ал свагда се и ти тога лова сећај;
Различних удица сретају те знаци,
Гдекоји леп мамац и теби се баци.
Чувај се човека и када те љуби,
Јер су ти најближи тад туђински зуби;
А на своје страсти и њихове сенке
Мотри непрестано ка' на дивље зверке.

Љ. П. Н.

ЦРТИЦЕ УГЉЕНОМ.

ОД ХЕНРИКА ШЕНКЛЕВИЧА.

С ПОЉСКОГ ПРЕВЕО РАЈКО.

(Наставан.)

ГЛАВА ДРУГА.

Друга лица и ружни снови.

Сахат доцније дошао Репа из шуме на дворским колима са дунђерином Лукашем. Репа је био узрастом као топола, чврст, као од стене одвајен. Дан на дан је одлазио у шуму, јер је господар целу шуму, на којој није било сервитута, продао Чивутима, па је почела сеча јела. Репа је ту доста зарађивао, јер је био јунак и на делу. Кад њуне у шаке, згради сикиру, измахне, уздахне па спусти, одмах јела задрхће а иверје лети на све божје стране. Кад се товари на кола, и ту је он први. Чивути, што су тумарали по шуми с мером у руци и разгледали јеле, као да траже вранија гнезда, дивили се његовој снази. Богати трговац Дришља из Ословица рећи ће му једном:

— Но, Репа, нек те ђаво носи, ево ти шест гроша на ракију .... не, стани; ево ти пет гроша на ракију.

А Репа само ћути. Витла само сикиром да све грми, по кад-што тек од весеља закликне:

— Хоп! хоп!

Глас му се разлеже по шуми, па одјекне.

Опет ништа не чујеш, само ударце Репине сикире; кад и кад зашуми у јеловом грању, као обично у шуми.

Запевају ли дрвари, и ту је Репа први. Вредно је било чути, кад он поведе с дрварима песму, коју их је сам научио:

Шта то грми по шуми?
Бууу!
Запутњала шума сва.
Бууу!
То комарац с раста пао,
Бууу!
Поломио кртине;
Бууу!
Мува роди сувиџе
Бууу!
К'о без душе долети,
Бууу!
Запиткује комарца,
Бууу!
Треба ли му доктора.
Бууу!
Ој не треба доктора,
Бууу!
Апотеке још мање,
Бууу!
Само шпон, мотику.
Бууу!

И у крчми је он први; погин'о је за патоком, на чим се подигније, одмах замеће кавгу. Један-пут је пробио дворском слузи Дамасу толику рупу на глави, да се дворска кључарица Јосифова клела, да му се могла душа видити. Један-пут опет, а било му тад једва седамнаест година, потукао се у крчми са ислуженим војницима. Господин Скорабјевски, који је још онда био судија, уведе га у канцеларију, приђије му једну, две ли уз уши, ал само као бајаги, а за тим одмах подобривши се рећи ће му:

— ђаво те твој знао, како си се усудио, да се ухватиш с њима у коштац, та било их је седморица?

— Није то чудо, милостиви господине! ноге им се умориле од хода, па чим кога дёрнем, а он лосне.

Господин Скорабјевски прикрио је целу ствар. Одавно је он Репу волео. Жене чак говорише једна другој на уво, да је Репа његов син: „Та видиш одмах, да насја трага има њљахтићку вантазију.“

Но то није била истина, ма да су Репину матер сви познавали, а оца нико. Репа је самохран седио као мужик у колеби и на три јутра земље, на тако

та је и ослобођење затекло. После је господарио на своме и како је био усталац, напредовао је какотако. Оженио се, добио жену, да лепше не би ни са свећом нашао; све би добро било, да нема проклете ракије.

Али шта би му. Ако га ко посаветује, он се одмах осече:

„Ако пијем, за своје пијем, а вас се не тиче!"

Нико се у селу није бојао, само је пред једним писарем знао mores. Чим још из далека спази зелену чапку, прчасти нос и козју брадицу, како се путем креће на високим ногама, одмах се маша чапке. И код Репе је писар знао за неку тугаљиву ствар. Још у буни наложили Реци, да носи неке артије, и он је носио. А шта је он знао? Било му тада неких петнаест година и ишао још за свињама и гускама. Доцније је све мислио, да ће за те артије кад-тад одговарати; за то се и бојао писара. Такав је био Репа.

Кад се данас из шуме вратио, истрчала жена преда-њ јаучући и наричући.

— Ајао, сирото моја, неће те још дуго моје очи гледати; неће ти дуго рубље прати, ни јело кувати. Отићеш ми, сирото, на крај света!

Репа се убезекнуо.

— Јеси ли ти, жено — вели — јела бунике, или те обад убо?

— Нити сам јела бунике, нити ме обад убо, већ био ту писар па каже, да те неће нико из војске извући... Ој отићеш на крај света!

Сад је тек поче он испитивати, шта је и како је, а она испричоведа све, само је ашикованье писарево затајала, јер се бојала, да Репа не каже писару што глупо или — Боже сахрани! — да не насрне њега, па би се још у неће зло увалио.

— Иди, лудо — рече најзад Репа — што плачеш? мене не могу у војску узети, јер сам прешао године, осим тога имам и колебу, имам грунт, имам тебе, лудо, а имам и тог малог пузавца.

Говорећи то, показе на колевку, у којој се мали пузавац, т. ј. његов син од године дана, бацакао и вриштао, да ти уши заглупу.

Жена убриса кецељом очи па продужи:

— То све није ништа. А зар он не зна за оне артије, што си их носио од шуме до шуме?

Репа се почеша по глави.

— Да што, да зна.

Мало се замислио.

— Идем ја до њега. Можда није тако страшно.

— Иди, иди! — рече жена — ал понеси собом рубљу. Без рубље му не прилази.

Репа извади из сандука рубљу, па се упути до писара.

Писар је био момак, није имао своје куће, већ је становао у једној кући на језерцу, у тако званој „задању". Ту је имао две собе са засебним предсобљем.

У првој соби није било ништа, само мало сламе и пар кажанчи, а друга је била и салон и спаваћа соба. Ту је био кревет, који никад није ни био намештен, на кревету два јастука без навлаке, из којих је летило перје на све стране; уз кревет сто, на столу дивит, пера, протоколи, неколико свезака „Изабеле шпањолске", издање господина Breslauer-a, две прљаве енглеске огрлице, кутија с помадом, папир за цигарете и најзад свећа у лименом чираку с црвеним стењком а око стењка у лоју тма божја мува.

Поред прозора висило велико огледало, а с противне стране био диван, по коме је растурена била кицошка тоалета господина писара: ти боже знај, каквих ту није било чакшира, прелука басновитих боја, огрлица, рукавица, лаковане цизеле на чак и цилиндар, кога господин писар метне на главу, кад случајно иде у окружно место Ословиће.

Осим свега тога, сад је још на столици поред кревета било и свакидашње одело господина писара, а сам господин писар лежао у кревету и читао свеску „Изабеле шпањолске" у издању господина Breslauer-a,

Положај његов, то јест не господина Breslauer-a, него господина писара, био је ужасан и то тако ужасан, да бих морао имати стил Виктора Ига, кад бих хтео да га опишем.

Прво и прво, у рани је осећао страховите болове. То читање Изабеле, које му је дојако била права милина и најпријатнија забава, сад му је још повећавало не само болове, него и огорченост, која га је гризла после оног случаја са гаровом.

Спопала га нека ватруштина, те је једва могао да се сабере. Час по појављивала му се страшна привиђења. Баш је читао, како млади Серано улази у Ескуријал после славне победе над Карлистама. Млада Изабела дочекује га узрујана и бледа. Мусули јој се живо таласа на грудима.

— Ђенерале, ти си рањен! — предусрета Серана уздрхталим гласом.

Ту се причинило несретном Золикјевичу, да је он главом Серано.

— Јао! јао! рањен сам — понавља он изнемоглим гласом.

Опрости, краљице! О, кад би светла....

— Одмори се, ђенерале! Седи! седи! Причај ми своја јуначка дела.

— Причати могу, ал седи ни за живу главу — јекне Серано очајно. — Ајао!... Опрости, краљи-

ће! Тај проклети гаров!... хтедох рећи: Дон Ђозе.... Ајао! ајао! ајао!

Ту му прави бол разагна привиђења. Серано се огледа; свећа пламти на столу и пршти, јер је баш горела једна мува у лоју; остале муве милиле по зидовима.... Ао, зар није то Ескуријал? Није ту краљица Изабела? Једва господин Золзикјевич дође к себи; усправи се у кревету, покваси мараму у води, што је стајала под креветом и промене облоге.

После се окрене зиду, опет заспи, па му се почне на ново привиђати пола у сну, пола на јави; учини му се, да зацело путује с екстрапостом у Ескуријал.

— Мили Серано! драгане мој! само ћу да ти раде привиђем — шапуће краљица.

Серану се коса најежила. Осећа сву страхоту свога положаја. Не може да не послуша краљицу, а како ће опет да се нода тако интересантном привиђењу? Леден га зној пробио, кад у један мах...

Напрасно нестаде краљице, врата се шкрипутом отворе а на њима се указа нико други, већ главом дон Ђозе, заклети душман Серанов.

— Шта хоћеш? Ко си? — виче Серано.

— Ја сам, Репа! — одговара потмуло дон Ђозе.

Золзикјевич се прене но други пут; Ескуријал се опет промену његовом собом, свећа гори, мува на стењу пуцкара и прска плаветним капљицама; на вратих стоји Репа, а за њим... перо ми испада из руке: кроз полу отшкринута врата промолио гаров главу и њушку.

Неман упрла очи у господина Золзикјевича, па као да се смеши.

Хладан зној изби на лицу господина Золзикјевича а кроз главу му сину мисао: Репа је дошао, да те смрви а гаров ће с друге стране....

— Шта хоћете вас двоје? дрекне усплахирено.

Репа приђе, метне на сто рубљу, па поче понизно:

— Ведеможни господине! дошао сам због.... војачења.

— Напоље! напоље! напоље! дрекне Золзикјевич охрабривши се у један-пут.

Распаљен гњевом хтеде да кидише Репи, ал га карлистанска рана у тај мах тако грозно заболи, да је напово пао на дастук, јечећи притајено:

— Јао! јао! јао!

ГЛАВА ТРЕЋА.

Размишљања и „хеурека“.

Рана се загнојила.

Видим већ, како моје лепе читаље роне сузе за мојим јунаком, па да не би која још и у несвест пала, ево додајем, да мој јунак није умрло од те ране. Суђено му било, да још дуго живи. Иначе, да је умрло, ја бих преломио перо и завршио приповетку а овако настављам даље.

Као што рекох, рана се загнојила, али она је, мимо очекивања, много користила глупичачком канцелару и то на врло прост начин: извукла му је из главе сокове, те је услед тога почео да зрелије мисли, док се није најзад уверио, да је досад почињо све саме глупости. Молим, да ме само саслушате: канцелар је имао, што но веле, зуб на Репину, и није ни чудо, јер је то била жена, какову ћеш бадава тражити у целом округу ословичком, морао је дакле по што по то да Репу скине с врата. Да Репу узму у војску, могао би канцелар подвикнути: „шалај душа, без контуша!“ Ал није то било лако подметнути Репу место кнежевог сина. Писар је сила: Золзикјевич је био сила међу писарима, само је то једино зло, што код војачења није он последња инстанција. Ту имаш посла са земаљском стражом, с војничком комисијом, с окружним начеником, с начеником страже, а све те личности не би биле ни најмање заинтересоване, да место Бурака уврсте Репу у војску. Да га метнемо у листу? Ал шта онда?“ — Запиткивао се наш симпатични јунак. Листе се одостоверавају, морају се приложити матрикуле а не мож' ни Репи запушити уста, па нек ухвате, добићу укор, могу ме још и из службе отпустити, на где си био нигди, шта си радио ништа“.

Највећи су људи у страсним тренутима почињали којекакве глупости, али баш у том се огледа њихова величина, што су то за времена увидили.

Золзикјевич је пребацивао самом себи три глупости:

1. Отишао је Репиној, па је напастовао код сецала.

2. Обећао је Бураку, да ће Репу записати у војничку листу.

3. Заплашио је Репину и мужа јој војачењем.

О узвишени тренуту, у коме прави великан сам себи каже: ала сам магарац! ти си у овај походио и Глупинце, долетио си као на крилих из онога краја, где се узвишено наслања на узвишено, јер је Золзикјевич рекао одлучно сам себи: ала сам магарац! Но како ће да се сад окане свога плана, кад га је пошкропио већ својом рођеном крвљу... (у ватри је говорио: крављу срца свога), како ће да се окане свога плана, кад га је освештао новим црним чакширама, за које још није Срулу ни платио, а није их ваљада ни дањут обукао.

Никад ни до века!

Напротив баш сад, кад је његовим намерама са Репином придошла и жељ за осветом, коју је гајио према обојима и према гарову скупа с њима, баш

сад се заклињао Золзикјевич свим на свету, да би био нико и ништа, кад се не би Рени попео на душу.

Мислио је дакле о томе мисли свакојаке први дан, мењајући облоге; мислио је други дан, мењајући облоге; мислио је трећи дан, мењајући облоге; на шта је смислио? Баш ништа.

Четврти дан донесе му пандур из Ословичке апотеке дијахилон; Золзикјевић намаже на крпицу, привије и — да чудне снаге, што је има тај мелем! скоро у исти мах ускликне: „изнашао сам!“ Тако је и било.

(Наставиће се.)

ДЕВЕТИ ДАН.

ПУТНИЧКА УСПОМЕНА.

(Наставак.)

Новоме сукобу прободе Станко Деана мачем у прси, а Деан гледајући се низ прси:

Лијепа дара Црнојевића!...
Ах, да је турски, пл' од Млечића,
Ка на сан рана радост би била,
Она... ми... слава и дика мила!...

(спушта се на колена)

А сад ме боли, ах боли тешко!...
Крв ми окаља племе витешко!...

Али се охрабрује па кнезу Перуну говори, да дозове Станка, и Перун га доводи; а Деан, ком су рану увезали, дочим га један држи, хоће да пошљедњи свој час, да свој живот посвети Црној Гори; хоће да пошљедњи покушај учини, да Станка одврати с пута издајства, невјерујући још, да нема лијека, уздајући се, да ће се покајати, овако га самртан апострофира:

Војвода Станко, пружи ми руку!
С вељим весељем замјени муку
Твојега дома вјернога слуге....
Спаси га, спаси од веље туге!...
Мој бол тјелесни ништан је, мали.
При оном, што ми на душу свали
С одлуком твојом, њ' у султана —
То ми је теже од свијех рана!...
Немој, војвода, кумим те славом
Твојега дома, Марином храном!...
За име немој свијех светаца,
Муке ти, немој, Црногораца!...
Ах немој... немој... крвави крво!
На твоје српско огњиште прво
Невзгледима остаће љага,
Наша ће мала малаксат снага!...
Војвода Станко, пружи ми руку!...
Макни ми, чоче, ту с душе муку!...

(Станко у великој борби.)

Ах, благо мени! мој се књаз бори,
Благо ће бити свој Црној Гори!

Пружи ми руку, ах мили кнеже!
Нешто ме мало још к земљи веже...

(затиска рану длановм.)

Ах, крви, крви! што хиташ тако?
Још није ништа изрека Станко!
Ах, крви, крви! ах крви пуста!
Некаква магла хвата ме густа!...
Војвода Станко, хоћеш к султану?
Кажи ми, јадан, кажи ми, да-ну!
Будеш ли с Ивом и дома оста',
Моја ти, књаже, крв била проста!...
Прођи се, сине, остави бруку!
У име тога љубим ти руку!

(љуби га у руку.)

Умријех... рече...

И Станко дуго премишља па одговара:

Ја ћу к султану!

А Деану се једна суза низ образ скотрљала па је издахнуо. Овај призор је тако ијештачки изведен у тако згодном тренутку, да би довољна била његова љепота и његов ефект, да открије дар пјесников. Деан је такав психолошки природан карактер, да нас све до пошљедњег његовог часа надахњује његовијем ощећајима па се ш њим заједно још уздамо, да ће га Станко обеселити. Деаново опроштење, што пуди Станку, ако се поврати оцу Иву, гањује нас у толико јаче, у колико је сасвијем природно узор-Црногорцу, — у колико је црногорство синтеза таквијех пожртвовања и самопрегоревања појединаца, који су Црну Гору од Иванбеговог доба до нашијех дана сачували сасвим по оном прорицању Деановом. У Деану је оличено право и стварно црногорство, које је у Деану добило свој бесмртни споменик.

Послије овога призора, послије цеивања мртвога Деана, на ком се присутни заклињу на позив старога Перуна:

Ко Црногорству не био вјеран,
Богом и људма свуд био ћеран! Амин...

Ком камен ови није свет,
Да буде срамотан, проклет!... Амин!

послије једне тужне запијевке, која се разликује из пратње Деанове, која га носи са позорнице, Станко остаје сам на разминиља!

Сад мени овђе стојања није!...

— — — — — — — — —

Овђе ми сваштa сада пријети:
Иво и људи и земља иста,
Највише свједост моја нечиста...
— На пек затече, па нек ме сврби,
Врх Деанове још топле крви,
На траг сирови мога злочина
Нек Иво казни несретног сина!
Ал' Турци!..., круна!... краљевске власти—
То ми не може са ума пасти!

(крети се.)

Одби се мене, проклети враже!
Престом се сваки издајник каже!
У Турке нећу, па како буде,
Нека ме наши судови суде;

Деан му је опростио, а оцу ће све исповиједити, покајаће се, и отац ће му опростити... и ми се онако потрешени иза смрти Деанове почињемо стишавати. Али у истом монологу долази на мисао, шта га чека иза опроштења.

Дворит ми вазда треба некога —
То нећу, нећу, живог ми Бога!
Хришћанство ц'јело нека ме куне!
И то је лакше, но бит без круне!
На за то ноћас бјежаћу Бару,
Отолен под скут Мурату цару!...

Ко зна? ми смо видјели, да се Станко колеба између крста и корана — ко зна, да љубав Даничина још не претегне. Да видимо.

Даница је дошла к себи. Марта јој каже, ће је. Даница под шатором познаје ствари Станкове, па весела пјева химну животу под шатором. Марта је тужна, а Даница је пита, ће је Станко, зашто је тужна. Марта јој све каже, што је било. Даница јој ништа не вјерује, него мисли, да је Марта помантала, а Марта бјежи, да је ту Станко не затече.

Станко издајник! и он к султану!
Те мисли коме да на ум пану?
Он! он Деана да је убио?!
Он дому своме крила сломио?!
То није, није, ни ће може бити,
То се ни у сан не даје снити!...

Станко долази па грли и целива Даницу, која му говори, да иђеде па да прича, али још да је целива.

Што причат! Свака тамо је була
За твоју, мила, љепоту чула!
Једрена, Турци и паше саме
И султан исти за те пита ме.
Па кад му казах за љубав нашу,
Он даде налог на првог пашу
Да мене пусти мом завичају,
Па ево ту сам, мој жили рају!

Ево из далека почиње мрежу бацати. Али ће Даница у брзо заштат га, јели истина, што јој је Марта нешто чудновато досада причала. Станко јој каже све али не своје издајство. Убио је Деана на вала да бјежи преко границе. Даница му не да проговорити.

Ко? несретниче! преко границе?
Ти? зар из Зете! искрај Данице?...

Не да му. Него да иде у Жабљак, д'ако му се отац смилује, на што буде...

Љепше је много за име твоје,
А знаш лијепо мени како је!

Станко јој је овђе већ морао открити, зашто неће, не може у Жабљак.

Него ћу бјежат, чим се памрачи:
Под небо ј' шупље, а мрак је свачи...
Ти ћеш бит зубља мојега мрака,
Пратиш ли мене, твога јунака!

Даница убијена пита га, а куд би бјежао; он јој каже, а она му не да никада у Турску; он јој одговара, да неће ни у Латинску. Ни она му не би то рекла, него га задржава у својој земљи. Станко јој одговара, да он ради ће бјежи, јер му отац и мајка не даду, да буде његова. А Даница:

Ако си ћетић, нас раздвојити
Ништа не може! неброј пећина...
Најпосл'је Иво неће свог сина!

Станко.

Турска држава је јединствена,
Ће можеш бити ти моја жена;
Свак ће нас дивно дочекат' тамо,
Балканском трону сад похитајмо!
Уз цара ја ћу цар други бити,
Рад Балкана се и потурчити.
Грехота није, вјеруј, Данице,
Балканска, рећи, је ли, царице?

Даница.

Немој! остави! ни једну ријеч!...
Врлине племства зар т' оставише?

На ти ме љубиш, кад тако зборим?
У Турску мене ти да одводиш,
У Турску откуд сва зла истичу,
Турцима, који браћу ми смичу?
Ја к њима нећу, остаћу туђ,
А тебе на час балканска крупа!
Станко је опет позивље и пуди јој круну.

Даница.

Јуначка крупа наша се смрви
Онамо знаш ли? Вал један крви
Уз наш крш ваља ту сјајну круну!
Знамења друга, звијезду, луну
На српско небо јаничар приши,
Кад народ српски слободе лиши...
Не вала крупа из туђе руке,
Ко би је мога носит од бруке?!
Ону ти на мач из крви вала
Извади, што је с Лазара вала!
Српске слободе изведи дјело,
На чело тад је носи ти смјело...

(Наставиће се.)

MEMINISSE IUVAT.

Некако на два или три дана пре почетка школске године 1856-7. био сам са једним другом својим на карловачкој народродској агенцији, да видимо, да ли ће доћи на лађи који друг наш. Сад се већ не опоминьем, да ли ког друга том приликом дочекасмо, али се као данас сећам, како су из лађе изишла два млада човека, један повисок, сув и с наочарима, а други онизак и врло жив. Упуте се обојица управо к другу мом и к мени, на нас запитају, да ли смо може бити ђаци карловачке гимназије. Кад им одговоримо да јесмо, рекну нам, да су они новоизабрани професори карловачке гимназије, и замоле нас, да их одведемо до гимназије. Одзовемо се молби њиховој са највећом готовошћу и пођемо заједно с њима у варош. Идући у непрекидном разговору доњим сокаком опазимо на вратих неке крчме близу куће адвоката Стеве Ристића једног друга свог из старијег разреда, па га запитамо: „Шта радиш, Лука?“ „Ево се уписујем у гимназију“ добијемо одговор. Може се мислити, како смо се ја и друг мој осећали, добивши овакав одговор од Луке, јер знађасмо, какво ће нам питање ставити млади професори после таког одговора. „То је дакле карловачка гимназија?“ рекоше у један мах обојица. „Није, господо, ово гимназија“, одговоримо ми; „ово се само нашалио један друг наш из седмог разреда, који не може да живи без шале! Насмеју се оба млада професора, кад чуше ове речи наше. После овог интермеца наставимо пут и за неколико минута дођемо у гимназијску канцеларију, где затечемо директора Јову, с којим млади професори остану.

И да не кажем, ко су то били ова два млада професора, опет знам, да ће мало кога, особито од карловачких ђака, бити, који неће погодити, да су то били честити Словенци *Лука Зима* и *Јосиф Житек*, са чијим је доласком у Карловце настао знатан обрт на боље у гимназији карловачкој.

Да напоменем само, како смо пре Зиме учили грчки језик. У трећем разреду беше нам овај предмет предавао Сава И. Доброплодни, родом Бугарин, по Кинеру, кога због незнања језика немачког није разумевао; а са грчког оваким српским језиком нама се преводило: „О отче, шта сам страдао од проклатаго странаго, који опишни ме, осленивши ме, усудивши се.“ Поред оваког предавања може се знати, какав смо успех могли чинити у језику грчком. Предмета тежег и немилијег није било. Вредно је да напоменем овде нешто, што се десило на једном грчком часу год. 1856. у шестом разреду. Прозове Доброплодни једног ђака овог разреда, да преводи Омирову Илијаду, али да изиђе из скамије па да дође к професорском столу. „Идите ви с богом, каквом столу ја да долазим? Та грчки је страшно и у скамији“, рекне прозвани ученик. Концем првог течаја год. 1856. остави Доброплодни карловачку гимназију, те нам је II. течаја те године у 4. разреду грчки предавао покојни Горјановић, врсни народ иришки. Он нам је додуше био нешто бољи професор од Доброплодног, али и његово предавање беше далеко од озбиљне и праве гимназијске наставе.

После ове двојице преузме Зима да предаје грчки језик. Заведе одмах граматику свога професора Курција, и уз то Ерасмов начин читања. Нама сине. Бог и душа, ја мислим, да нећу претерати, ако рећем, да је оно, што смо у 5. разреду одмах на првом часу Зимином из грчког језика научили, више предило, него што пре њега за две године бесмо научили. Толика је била разлика између Зиминог предавања грчког језика и предавања његових претходника.

Проведавши пуних 20 година озбиљнога и неуморнога рада у карловачкој гимназији обрати се Зима под патријархом Ивачковићем на патронат гимназијски, да му се обезбеди пенсија. Када патронат ову молбу његову не хтедне или не могне да испуни, он се захвали на професури карловачкој те оде у троједну краљевину, где и данас служи, и то

у гимназији вараждинској. У програму карловачке гимназије, а за годину 1877. може се у рубрици: високе наредбе, налози и важнији дописи примљени од 1. јулија 1876. до последњег јунија 1877. по новом, читати: „Бр. 181. В. патронат разрешава 12. окт. 1876. М. бр. 405. проф. Л. Зиму од даље службе изричући му особито признање због 20-годишњег корисног рада и примерног владања његовог.“ Између многобројних и сваковрсних удара, који су снашли карловачку гимназију за сто година њеног живота, тешко да је икад један био тако осетан, као удар, што га је она пре десет година претрпела Зиминим одласком. Патронат не испуни молбу Зимину, пошто дабоме ни не помишљаше, да благотворни рад Зимин у гимназији карловачкој не би био преплаћен ни толиком наградом, колики је цео приход од спахилука даљског. И за чудо. Какви смо год у Карловцих, онаки смо исти и у Београду. Даничића, поносе Велике Школе и књижевности српске, пустисмо год. 1865. тако олако, да оде из Београда у Загреб, као што се какав писарчић отпусти из какве канцеларије.

Па не само живом речју, него и најозбиљнијим радом књижевним Зима омладину српску и хрватску у науци упућивање и упућује.

Као карловачки професор написао је он, колико је мени познато, 1. Сравненије Омировых епопеса са српским народним пјесмама (програм карл. гимназије за год. 1859.); 2. Два одломка из српске синтаксе (програм карл. гимн. за год. 1864.); 3. Метрика српских народних песама упоређена с примерима из других словенских народних песама (прогр. за г. 1874.); 4. Метрика српских народних песама (скраћен свршетак расправе у лањском програму започете) (програм за год. 1875.).

Из његове расправе: *Сравненије Омировых епопеа са српским народним пјесмама* да наведемо почетак, који ће најбоље потврдити, с каквим је одушевљењем Зима српске младиће настављао. Овај почетак гласи: „Благо теби, Србијо, што ти роди мужа, који покупи народне рапсодије, те их продаде свијету и сачува потомцима. Ето браћо, млади Срби! ту вам је ваша Илијада и Одисеја, из ових учите сладак језик матерински, како су га учили Јелини из Омирових пјесама, па ће родити мајка и кама Иродота, који ће угостити гостољубиво у својој кући Виле умјетнице, па ће му поклонити свака књигу; и њему ће заплакати млади Тукидид усхићен и пун жеље, да надвиси оца повјесничке; па ће следити Атијска пчела Ксенофонт, што му је језик од меда слађи. Ти, који си Србин, па читаш у књигама, како је пјевао стари слијепац Омир своје неумрле пјесме уз лиру пред миноитвом, кад су се скупљали код светковина, сетићеш се, да си видио тако исто српске слијепце уз гусле пјевати дјела српских јунака код исто таковиx прилика. И Омир код древних Грка није био једини слијепи пјевац; него је вјероватно, да су били за његова доба народни пјевци поцесто слијепци.“

Од Зиме као вараждинског професора имамо ове важне књижевне публикације: 1. Naert naše metrike narodne obzirom na stihove dragih naroda a osobito Slavenâ (Rad, knjiga 48 i 49, Zagreb 1879.); 2. Naši primjeri pogodbenih izrekah s grčkimi i latinskimi uporedo stavljeni (Izvješće kralj. velike gimnazije u Varaždinu koncem školske godine 1878/9.); 3. Njekoliko primjetabah na sintaksu u slovnici grčkoga jezika od dra G. Curtiusa. Preveo Fr. Petračić (po 13. njem. izdanju.) (Izvješće kralj. velike gimnazije u Varaždinu koncem školske godine 1882 3.); 4. Figure u našem narodnom pjesništvu s njihovom teorijom, na sviet izdala jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, u Zagrebu 1880.

Уз ове публикације ваља још и то узети на ум, да је Зима много допринео к усавршењу латинске граматике, која се употребљава у хрватским гимназијама. Писац граматике ове, проф. Павеи, са захвалношћу то у предговору напомиње.

Да напишем ове врсте у част своме негдашњем професору, побудило ме је то, што се концем ове школске године њему навршило 30 година професорске службе, и што би сада било право и по закону и по правди, да се одмара од тридесеттодишњег неуморног рада. Али Зими, који је отслужио тих 30 година, и који би по својим напредним способностима био на част универзитету оном, на којем би служио, 20 година карловачке професорске службе нису у тројединици урачунате у 20 година, већ су сведене на много мањи број, на 7, словом *седам* година. И тако скромни и заслужни Зима те је уде среће, да данас место 30 има само 17 година професорске службе, да има дакле мање година службе него они, који су били ђаци његови од год. 1856. па све до 1868. у карловачкој гимназији, а сада су професори.

За то, што је изгубио тринаест година службе, што је дакле изгубио готово онолико година (*quindecim annos*), које Тацит у своме Агриколи назива *grande mortalis aevi spatium*, нека му буде колика толика накнада и ово признање његовог поштеног, озбиљног и корисног рада на пољу просвете српског и хрватског народа — ово признање, које је не само моје, већ, уверен сам, и свију других, којима је он професор био.

У Новом Саду 15. авг. 1886.

Др. Јов. Туроман.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

ШЕСТ ПРИПОВЕДАКА Л. К. ЛАЗАРЕВИЋА. — Београд. Штампано у кр.-срп. државној штампарији 1886. — Цена 1.50 дин. (или 75 новч.). Стр. 215, 8°.

Радујте се сви, који сте икада замочили перо, да напишете какву приповетку, роман или слику и прилику из српског живота! Каце доле ви, који у гњилом нераду замерате, како нам је књижевност тражања! Поклоните се сви, који у страначком трвењу презорно гледате многога, који није написао ни једног уводног чланка у политичном ком листу! Позор сви, који с пером у руци блудите по мраку, па тражите можда узора или мислите да сте сами себи то!

Ево вам га!

И то није превод с не знам ког светског језика! И то није плагијат не знам ког туђег ћенија! То је Србин! Ту је све српско!

У нас је већ ушло у моду, па се нигде скоро само из народног, сеоског живота приповетке. Али су многе приповетке од отих толико српске, као кад би Швапа задувао у гајде трајала; још понајчешће таке, као да је приповедачима стало до тога, да хоће да *оптуже* некому свој народ. Нећу, боже ме сачувај, нећу да поричем и тима љубав према нароу; али они збиља, а на сваки начин и нехотице, износе свој народ као неког кривца на оптуженичку клупу, према којој замислимо себи као судије некаке „културтрегере“.

Ни дај боже, да би когод могао одобрити, да се народ ваљда мази и да му човек ласка; но не треба га ни пред другим понижавати. Књига, па по превасходству баш књига о његову животу, треба да буде васпитаља народу. А мажење и понижавање промашају и најплеменитији смер.

Ко пише о народу и за народ, нека га у тому *љубав* руководи; али искрена и строга љубав. Па, ја и опет кажем: Врлине су његове много веће, него што се многому и од нас чине поред свију мана и опачина. Посрнуо је, него није пао. Да не падне, спаснће га љубав онака, каква је између родитеља и деце.

Што овим приповеткама даје особиту чар, то је баш љубав, којом су задахнуте према народу. Али она није ни мало засенила, што је ње достојно.

Као што је дете права крв и месо својих родитеља, као што је огледало веран приказивач лика огледачева, као што је (чему нас учи наша вера) човек саздан по обличју и по подобију творца бога, па задахнут и искром бесмртног духа његова, — тако су ове приче чеда српског народа. Као што би тело човечје остало пука маса од блата, да није богом задахнуто искром његова божанства, — тако је *збиља* у приповеци без појезије мртво слово. Али у овима се приповеткама слила *збиља* с појезијом, па створише, ако смем рећи, *идеалну истину*.

Да, ту није само крв и месо с нужним костима, ту није само лик, форма, — ту је и *душа*. Па тај Митар, та Мара, и Младен, и Живко, па Анока, па Благоје, и сви ти, што у њима долазе, нису лутке, да се по наруџбини на гајтану мичу а без свести; не говоре као напагаји, што приповедач само хоће; не певају, као тек да их навио на „веркл“, — то су, богме, живи створови у пуној снази живота, достојни да живе.

Први задатак и јесте вештаков и уметников, да *ту* страну човечију изнесе, али да је изнесе *истинито*; форму пак у толико, у колико је она људска језгра. То је ваљда једини „параграф“ из целога приповедачкога „корпуса“, за који се мора везати и најслободнији ћеније. Све остало створиће он сам себи. *Душе* мора имати и песнички створ, и кип од хладног камена или туча, као и слика или глумачева игра и свирачева свирка и певачева песма. Тешко вештаку, кад би се пресуђивао његов створ по неким „вечитим“ правилима, створенима не знам откуда! Прави вештак сам ствара. Ни сама природа није непогрешива, па и у својој погрешивости ствара величанствене појаве. И свему има узорка. И узорак има свој праузорак. И тај праузорак — то „јест нешто, што нас напред креће.“

Ал то је друго што. У томе смо сви деца, што волимо, да знамо *зашто*. Но то *зашто* не оправдава се не знам правилима, него оним, што је „душевно“ у тога створа, а чим га је вештак задахнуо. Наравно, захтева се од вештака, да има у себи појезије чисте и непомућене и да исто тако кроз и кроз познаје *збиљу*.

Таки вештачки створ не оставља читаоца или гледаоца хладна, па да му је, „што даље од очију, даље и од срца“, него му остаје дуго, — догод је жив, милим споменом (не, богме, споменом, што нам га осећање на детињство указива пред очи, да нас прати у *прошлост*, него таквим), који је сазрео у нашој души после све чешћег и озбиљнијег проницања до потицања, да нас води у *будућност*, на чеични снагу, одушевљава вољу, а, дакако, греје у

нама трајну и искрену љубав за племените и гајн праведну мржњу према ниском.

Када се у све то, у то „опште човечанско", слије и оно, што је којему народу самосвојно, (али слије тако, да не разазнајеш стихију од стихије), — како је мило члану тога народа, кад чита или гледа или слуша, на то исте види, да је и он са својим народом члан и те велике људске породице, члан човечанства, на које има да се угледа! Он сам онда све, што је ту најлепше, придева као особине своје му народу. И то му се не може за зло примити, кад се узме у обзир, како то добротворно утиче на његов *рад* за народ, на његово *одушевљење* према раду и народу. За малене народе има то још и ту добру страну, што га соколи, да не клоне.

У том правцу треба, мислим, да делује вештина, уметност и поезија.

Ако ово шест приповедака и нису већ *једно изтинско* тако вештачко дело, оно су мозајици, којима ће приповедач, као *овај* што је, умети придодати још, колико буде требало, да га створи.

Па ко је досада, по књижевним појавама нашим у новије време сумњао, е није књижевност наша врла, да нешто ваљано покаже, — ево, нека чита то шест приповедака, па ће се осетити, као да је у пустињи жедан нашао на зелену оазу са бистрим врелом свеже воде.

Ако је каква лепотица Српкиња навикла, да чита туђе романе, у којима блешти свила и кадива, заноси се парфим и салонски мирис, па се боји, да ће у весвест пасти, ако чита какву приповетку, у којој заудара кожушина и опанак српског сељака, — ево нека чита то шест приповедака, па ће осетити у њима меки мирис скромне мајкине душице, што по ливадама расте, осетиће здрави мирис босилка и другога лепог простог пољског и горског цвећа; па што их чешће и пажљивије буде читала, осетиће, како ће јој и самој замирисати недра душом девојачком, што је Српкињу девојку толико векова чувало, да не склизне, подмладиће се љубављу према своме народу, заволеће га и у гушцу и у опанку, и у ћурдији и златној тканици.

Ево, отворите први лист.

1) *„Први пут с оцем на јутрење."* Гадна страст карташка заблуделог оца и куће домаћина хоће да разори читаву породицу; већ меће на чело пиштоль, да сам себи прођури тане кроз главу. А спасава га — Ко? Жена његова, мати деце његове. Чим? Љубављу. И отац — наново рођен, озарен, прекрштен том љубављу — буди синчића свога, да иде с њиме на јутрење — први пут. После толико суза, после толико слика гадне страсти, после толико прохарчених ноћи и гажење среће породичне, — како нам дивно осиње то јутро, како мило брује звона са цркве, што зову на јутрење! Осећамо већ и онај дивни мирис тамјана у цркви. Славимо и радујемо се васкрсној срећи. Величамо брачну љубав! *Љубав је основ брачној срећи.*

2) На *„Школска икона"!*

Икона је то српског просветитеља и првоучитеља, св. Саве, заштитника најбитнијег услова за опстанак и развитак народни, заштитника просвете. С том иконом на грудима умире стари свештеник, на народу свом оставља све, што има, да дигну *нову* школу, а јединици њерци на смрти даје једини наук: *„Служи овоме!"* Т. ј.: служи св. Сави. У њој види стари свештеник, који вели за себе: „Ја изгубих душу, што нијесам учио школа", у *просвети* види он најтврђи бедем противу оних занесењака, који засењеним очима туђинског сјаја и јада, а не познајући нашег народа, виде спас и њему само у начелима, која се ни по нарави ни по приликама народа српског не дају у њему накаламити; у њој види најбољи мелем народним ранама. *Просвета у народном духу са народним особинама* спашће српски народ; — то је мисао изречена у овој приповеци. Колики наук лежи у томе за све оне, који су зинули на сва уста, да само западњачка просвета са својим настраним идејама може бити спас по нас, и за оне, који опет у сва звона хвале, како је у нас све добро и како мора тако да буде!

3) Трећа је: *„У добри час жајдуци".*

И опет у добри час дивна замисао. Песник је красну згоданцу употребио, да покаже „Србијанцу", како је и „Шваба" Србенда и његов брат. *Србин је јунак и Србину брат, ма ма откуд био.*

4) Четврта је по реду: *„На бунару".*

Јаку српску задругу хоће да разори мезимица јединица, која се тек довела у кућу. Како је ту описан стари патријархални живот српски, какво ли је ту међусобно поштовање и азнор према старијему, то се не да друкче представити, већ да испишем овде целу причу.

5) А у петој (*„Вертер"*) песник опет пружа прст на туђинско васпитање, што само као болест каква прети, да разори народне нам карактере. Поглавито се окомио на немачки романтицизам. Колико ми баш патимо од немачке „културе", ето се можемо на сваком кораку уверити. Као нека метљика или слана попала нас од горе до доле. Њој насупрот истакао је здраве особине свог народа и здраве умне производе наше културе; па, да ипак ко не помисли, да хоће некакав „кинески зид" око нас да подигне противу свега, што је туђе, одаје заслужено поштовање и према туђинскому, које заслужује, да се уважи.

6) Завршио је шестом: *„Све ће то народ позлатити".*

О тој нећу ништа да кажем. Не умем! Просто — не умем! Да кажем, мисао је величанствена, израда је класична!? Ух, како то све празно звечи! Али не мислите, да хоћу тим да кажем, како је ваљда та последња и најлепша. Не! Та, што је већ неко рекао, *свака је најлепша!*

Свака те потиче, одушевљава за твој народ. На свака решава по читаво друштвено питање, а „српска мисао“ лебди ту као свети дух над народом својим.

Песник не јури по нашем друштвеном животу као на прилику какав господар кроз некакав красан али запаћарен врт, на само указује прстом, како то и то не ваља, него је као ваљан баштован понео собом и оруђе, чим скрњење, где види, шта не ваља. Песник не пита само, него, као што рекох, и решава питања. Он је лечник, који не одључује болесника из друштва живих и здравих, да се на њему само учи, него га и лечи, а лечи га баш народним лековима.

А какав је језик ту?

Сељачки, народни. Кад сељак говори, ту нема ни једне речи, да познаш, да то пише човек књижован и учеван, који цео свој век проводи с књигом и науком. А где опет он као приповедач треба да слика, да описује, ту је језик достојан човека књижевна и учена, ал опет да га, изузев неколико речи, и прост разумети може. И то је одлична особина Лазаревићева. Каква разлика и у томе између њега и многих наших приповедача, у којих проста дура изјављује љубав, као да је прочитала скроз Дима-а, у које га прост сељак тако курише, канда је у „танцшулу“ учио; док се напротив неки ачи и дедачи и тамо, где као приповедач достојанствено треба да покаже сам своју интелигенцију . . .

Једно само жалити ваљда смемо . . . .
Да што пре . . .
Ал нађајмо се!

П. Адамов.

ЛИСТАК.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. ВРАНКОВИЋ.

IX.

У Бечу 6-га Марта 1817.

Пречестићћимй Господине,
мени любезићћиний и высокопочитаемый!

Ја бы вам' одавно одговорио на два писма ваша, али самъ однако чекао, да іошт' што напишете, као што сте обрицали. Садъ ево и треће писмо ваше прими, и већъ треба да вам' отпишемъ. Не знамъ, или ћу редомъ или по важности.

Гдинъ г Гагићъ отишао одавно у Рагузу, но вы кадь ми пошлёте писмо на нѣга, я ћу му га послати преко Драге Теодоровића изъ Трієста, а он ће та моћи и одаиде послати Чернишефу. Само гледајте штогодь добро и лепо те напишите; я бы волѣо, да се вы помогнете, него я: защто бы я могао поредъ васъ прежизлѣти, а вы се поред мене ништа не бы могли помоћи. За оде се не брините, мы ћемо их добро коригирати, а може бити да ћемо их и вама послати да их коригирате; може бити ни до ½ године неће се печатати. Богъ зна какове Оде іошт' онай очекује; да се читав монументъ у едно напечата. Вы ћете добыти одъ циелог монумента едань екземпларъ на даръ а нама ћемо два наручити. Вы мене найпріе обіедисте за Лазареву диплому, накъ садъ опетъ и за списакъ Намастыра! Ниесамъ, троиства ми, я то ни едно одніо, него сте вы то негдье забацили (ако нпесте коме другом' дали) па не можете да нађете. И мени бы жао было, да бы се изгубио списакъ Намастыра: Я морамъ оне намастыре све очима видьети, него ми ихъ препишите (кадъ надьете) па ми пошлыте, да имамъ кодъ себе: защто може бити да ћу ударити одаиде преко Далмаціе (знате? као што смо се лани договорили), па ћу овде опет доћи преко Србіе и Срѣма! — На за толике труде и фантазіе едва ми благосиляте едну Хлою. Да е Любосава, и мени бы миліе было, али кадъ ніе? Она у арфу ни у китару не зна ни запевати, него зна лѣпо вести (везти?) и шити, такодьеръ и ручакъ готовити; Србски морa научити, и Србске обычае, а може научити и пресги и ткати, ако іой устреба. Ово ћу дана почети читати Микалю, потомъ трезыичный и Академическій Словаръ (то ми е све Конытаръ набавио). Чесница е описана као што треба, на ніе сама чесница, него и бадняци, Божићъ, свадба, отмица (како се отимаю дьевойке) Богоявлѣніе, задушнице, воскресеніе, Гьургьеванъ Иванъ данъ, вила, вѣштице, вампиръ, стуаћи, врзино коло, Грабанціяши, рапило, ружичало, завѣтине, крстоноше, крсно име, побратимъ, додоле, краљице, Лазарице, коледа и пр. и пр. и т. д. Ко никадъ књыге ніе читао, читаће Србскій Рѣчникъ; али ево люте муке и неволѣ: како ће се печатати? Треба 6000 f. W. W. A

я не'мам ни 600. Бре немамъ ни 100 фор. него узаимљемъ те се ранимъ, већъ самъ дужанъ 300 фор. Тако се не живи за нѣру и за народъ! Могу га продати Нѣмцыма да га они печатаю, али и за толики мой трудъ да не добиемъ ни крайцаре, него само да намиримъ мое пренумеранте (и то една). Ел то право? Садъ ћу обрнути као Живковићъ (Телемах). — Шта ћемо радити? За име рѣчника не могу вам' садъ ништа писати, зашто самъ се већъ разлютіо.

Ниесамъ дао Арси оне развалине, да измала, него му Вы пишите и препоручите; я самъ се съ њимъ разговарао о томъ. Он ће то знати врло добро начинити. Дакле я изоставите са свимъ? Нека га дьаво носи. Овај Рѣчникъ треба да покаже, како Србльи говоре, а коме се не допадне, онъ нека намъ каже, како бы требало да говоре. —

Ц (а може бити и дьеръ) даћемо изрезати. Я мыслимъ, да е Соларићъ мене пытао за онай старый вашъ Славенскій Словарь, што га правите іошт' одъ како сте дошли у Карловце? Он пише Кажипутъ къ писменици и езыкозианію (до есени изићиће на светъ). Г. Копытаръ е и ово дана пишао Добровском'; не знамо шта ради са Славенскомъ Граматикомъ. Александеръ е здраво; гледаћемо ово дана да га намиримо съ оным' хальинама, што сте вы наручили; до садъ ниесмо могли; Богме нема новаца; него Давидовићъ каже, да ће добыти съ Пештанског' панагьура. За шљивовицу чули смо да иде; вала вам', те велика вала! Него велите: плати на онда вала. Юче ме молио докторъ Бедекій, да разпытамъ тамо долѣ, може ли се добыти добра цигога вина (елфера), и пошто аковъ, него явите ми то молим васъ, да му кажемъ; може бити да има у Опову? Кадъ ћете ми явити, шта сте профитирали у двору Ча Стевину? Може бити да сте већъ и заборавили. — Шта вам' се чини о том' догадьаю у Српским' новинама под числомъ 17. на страни 133.? Ел' да е то Хранисављево масло. Морао с и Румія на то повући? Видите, шта чини зависть и злоба; ал' нека нека: притиснуто ярче све на више скаче. Дайте и вы ваше мнѣніе, каково треба дьервъ да буде; писао самъ о томъ и Соларићу (зашто он све коешта ново прави) и Гд. Гершићу. Дозовите Филипа Слѣнца (ако ніе отишао у Србію) па га запытайте, колико има приключеній (н. п. кадъ се оженіо, докле е путовао, и шта му се знаменито догадьало и т. д.), па попишите те нам' попльните (то особито жели Г. Копытаръ). Врло бы добро было, кадъ бых га могли измоловати с гуслама. Ово дана е изашла у Прагу една књижица Чешка подъ именомъ простонародна Србска муза (превод пѣсама); док више добіемо, послаћемо вам' одну.

Поздравите ми љубезнѣйше Бешеновачкогъ Игумана, Борића и нѣгове домаће.

Вукъ.

ЛИСТИЋИ.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— У 136. свесци Народне библиотеке браће Јовановића настављају се „Одабране приповетке Мајора Јокајије". Довршена је пре свега у тој свесци прича „У старом двору", која је започела у 132. свесци, а даље су уђутри још ове приче: „Јордањева глава", „Од деветоро једно", „Божићња приповетка" (посрбљена), „Да се мешамо", „Од три најлепша", „Шта вели људи", „Грозна освета".

СМЕСИЦЕ.

(Епизоде из живота покојнога Листа.) (Наставак.) б. Кад је Лист год. 1847. био у Одеси, те и тамо, као свуда, са изванредним успехом ваше концерта дао, чула је и госпођа нека у свом усамљеном старом двору у Волхинији, да је Лист онде, на тек што је разумела, да је „боголикн човек" Жорж Санда њој тако блнзу, одмах је наоружала пеколицину својих људи па их послала с пальогом, да нарту-ша до ње доведу, па ма стало што му драго, да ма и само на трн дана самоћу старога двора оживи својим армидијама. Е али ко би помислио: Лист се не даде ни осолити. Тада госпођа сама уседне помамна хата, па на челу силне своје чељади поједи у Одесу. Отишла је онде на концерт па ју је Листова генијална свирка тако очарала, да је одмах нијачила, е је досад само желила, да изнедрног тог човека на свом двору дочека, али сад јој мора доћи. Сама га дакле позове и обећа му силно благо. Лист је дабоме благо одбио али није кадар био одолити дражима лепе молилице те се најпосле решио, да ноће с њом и да проведе неколико дана на њеном двору. Е, али од три дана буде богме и три месеца. Уметник се за све то време није смео из двора ни макао, а да га не прати почасна стража; није смео чак ни писати својим пријатељима. Узалуд је молио, узалуд говорио, да се још пре обвезао те да мора овамо и онамо отићи; све бадава; госпођа та није знала ни за какав други закон, до ли за своју вољу. Бог зна, докле би трајало било Листово сужањство, да се није та господарица, код које није било кеп-меп, разболела те браћа њена Листа пропустили да побегне.

6. Шпапьолске неке новине донеле су писмо једно из Рима од 24. октобра 1863., у којем о Листу ваше ово: „Ононадне је свети отац походио великог уметника на Монтемарију. Славна најлепша жена ту у доминиканском намастиру, близу цркве, која је саздана баш на оном месту, где се Константину појавила застава на небу. Више од једног сата слушао

је Пије IX., како Лист свира; затим се сва убојна дигао, па кад је Лист ниже хтео да падне пред-а-в, завукло га је пања и кликнуо: „Ти си ми већ овде дао да ужинам у небеској музици; како сам сад тебе чуо, боље разумем, шта су хорови анђеоски.“

7. Попац неки у малој једној варошици, отпраћајући дан ходао од Вратиславе, дуго се већ био радовао, како ће Лист доћи у Вратиславу, па је с мукоју заштедио себи толико попања да може доспети до Вратиславе и провести онде један дан. Лист дође у Вратиславу а попац се онамо упути пешке па чим је пристао, пожури се у књижару, да купи цедуљу за концерт, што ће бити још то вече. На жалост су све цедуље биле већ распродане а попац наш није имао толико у џепу, да би могао остати до идућег концерта. Шта ће сад? Мислио је и мислио и најпосле смислио, да оде самом Листу па да од њега замоли цедуљу. Слављени му уметник одговори, да он не сме располагати с цедуљама, али ће га ипак отпратити. Дошао се доручак и добра чаша румењике па се метне пред госта. Баш попац донео до усана чашу токајца а уметник удари прва изворд. Певцу застаде залогај у устима а чаша му остаде на уснама као прилепљена; чисто се скаменио па не зна, је ли на небу или на земљи. Нема ту више ништа од доручка; пуди га и пуди Лист, ала он ни да се прихвати; више а разрогачио очи на слугу ту свирку, што човеку душу слади. Па кад се онако некако изситио душевно, тада му је тек пријала телесна рана те се онда добро баш накљокао. Лист се још мало забављао с њиме и разабрао, да и патриг мора пешке. Па да би се на путу мало могао заложити, дође му леп бакшиш. Ко ће сад с каквим пешцем? Прва се пут свог века дане одвезао кући на поштанских колиц, слатко свевајући о божанственој свирци незнадманног уметника.

АФОРИСМИ.

(Римски.)

Зашто загледају ова великани тако велики? Зато, јер их људи мере заједно са подножјем, на коме они стоје. Конац остаје увек конац, ма био подигнут високо на брег.

Сенека. —

Права вредност богатства је у души онога, који га има; богатство је добро за онога, који га на добро употребљује, а зло је за онога, који се њим зло служи. Теренцијс.

Чувај сам себе. Дионисије Катон.

Изјава.

У 32. броју мога листа у месечном прегледу периодичне књижевности српске и хрватске за месец јули о. г. регистровано је, да је „Јавор“ у свом 30. броју о. г. донео песму једну, која је пре четир године у истом листу угледала света. На то је уредник „Јавора“ у 33. броју свога листа, правдајући се, мимогред буди речено, одиста најивно те бацајући сву кривицу те автомистификације на — старост свог листа, своју преокупираност и нагиљивост штампарског шегрта, напао за нужно, додирнути ствар једну, која се управо мене и не тиче, али би у онаквом облику, како ју тумачи уредник „Јавора“, а пред публиком, која не зна право стање ствари, кадра била бацити сенку на моју част. Спомиње наиме уредник „Јавора“, како је „Стражилово“ лане својим претплатницима остало дужно седам бројева а у отштету им давало књигу, коју су садржај претплатници исте године у листу већ имали. „Стражилово“ је наиме лане месеца новембра престало излазити са истог разлога, са којега је и „Јавор“ године 1876. престао месеца септембра, наиме са тога, што није имало довољно претплатника, да се одржи. А месеца новембра лањске године ја већ писам више био уредник листу, јер сам уредништво још месеца јулија предао Милану Сапињу. Мене дакле не би могао теретити никакав прекор, све да је лањска дружина око „Стражилова“ и учинила према претплатницима штогод, што би се морало осудити. Но ја знам, а зна и уредник „Јавора“, да дружина никоме није *натурвала* своје издање, него је оставила претплатницима слободан избор, *или* новце *или* књигу. Ту држим, да о каквом *прељеву* послу, како би уредник „Јавора“ то да карактерише, не може бити ни разговора. А зимус сам ја од дружине примио власништво листа под условом, да претплатнике, који наново желе лист држати, а за лањску су годину претплатили, отштетим тиме, што ћу им сувишак урачунати у ову годину. То је тако и било. Но кад ме при свем том уредник „Јавора“ као да хоће да сумњичи, да су ми у том послу руке нечисте, то га овим јавно позивљем, да и *једним само новозатвореним доказом докаже, да сам и један само новчић којем своме претплатнику закинуо.* Није ли пак то у стању, то изјављујем, да је уредник „Јавора“ у мојим очима оно, што и свака проста језична шпљарица, која је кадра онако пасумње без и најмањег реалног основа окаљати туђ образ и туђе поштење а да и не порумени од стида и срама.

Јован Грчић.

САДРЖАЈ: Светковина Ладе. Песма од Војислава. — Невин страдао Цртица из босанског живота. Написао Ст. Калуђерчић. — Записи. Од Љ. П. Н. — Цртице угљеном. Од Хенрика Шенкевича. С пољског превео Рајко. — Дечети дан. Путничка успомена. Од Л. Томановића. (Наставак.) — Mesmitisse juvat. Од др. Јов. Туроњана. — Књижевност. Оцене и прикази. Шест приповедака Л. К. Лазаревића. Оцена П. Адамова. — Листак. Писма Вука Стеф. Караџића Лукијану Мушицком. Изашли на јавност Милићеје К. Бранковић. IX. — Листићи. Књижевне новости. — Смесице. — Афоризми. — Изјава.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. за целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништу а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 35. У НОВОМ САДУ 28. АВГУСТА 1886. ГОД. II.

ПОЧЕТАК.

С високе горе Шаре
И њених крших стена,
С Авале, Фрушке Горе,
Дипаре и Ловћена,
Чудни се гласи хоре,
Виле се горске зову,
На клицу, к'о да зборе:
„Већ је време да јад српски мине —
Срби треба да се уједине!“

А тице наше горске
Веселе лете зраком,
На једна другу љубе
И песмом здраве лаком.
Слатки су гласи њини,
Одлежу од њих горе,
Тице се нешто хвале,
Чисто бих рек'о зборе:
„Дошло време да нам срећа сине —
Срби желе да се уједине!“

Веселе тице српске
Од горе гори леђу,
На летећ зраком српским
На сиње море слећу.
Море им песму слуша
На диже шумне вале;
Шуми се вали грле
На хујеһ' Бога хвале:
„Дошло време да нам срећа сине —
Срби мисле да се уједине!

Весели вали морски
Обале српске плаве,
Да цвећу око себе
За своју срећу јаве.
И сваки цветак одмах
Весео главу диже,
Да један другом шапне,
Да један другом каже:
„Дошло време да нам срећа сине —
Срби хоће да се уједине!“

Пољем се срећа осу,
На онда даље пође,
На летећ летом брзим
Косовском гробљу дође,
На кад се доле спусти
И праху српском приђе,
Јуначки прах оживе,
Из гробља глас изиђе:
„Терет земљин ко да ће да мине —
Вам ће Срби да се уједине!“

С Косова радост оде
У српске цркве старе,
Испуни двери, звона,
Певнице и олтаре.
И звона стара сама
Весело звонит' сташе,
А цркве и олтари
Од себе проневаше:
„Дође време да нам слава сине —
Срби раде да се уједине!“

Вл. М. Јовановић.

ПОД ОБРАЗИНОМ.

ПРИПОВЕТКА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋА.

Укусно намештеној соби седи Динић-ка, богата млада удовица, крај прозора па гледа, како се напољу нижу крупне снежне пахуљице, да се после сліју у једноставан бео ћилим. И бог зна докле би седила тако замишљена, да је из сањарије не трже лако куцање на вратих. Иза овога указа се млада девојка. На њојзи је лепа оперважена халина угасито мрке боје; густа црна коса, што јој провирује иза оперважене капе, блиста се од сатопљених снежних капљица, свежи јој образи зарудили од зиме па им го-

тово не доликује сета, коју на њих сливају велике црне очи.

„А, никад ништа ниси паметније учинила, него што си сад дошла«, рече Динићка пружив јој руку. »Сад бар нећу морати цело после подне седити сама, а чућу, како си ноћас провела.“

„Пре свега“, рече јој гошћа скидајући огртач, »да ти кажем нешто ново: намолила сам оца, да се више не срди на тебе, што га ниси хтела послушати да се удаш за Панића, и тако ћеш после године дана опет сутра код нас ручати. Хоћеш ли? Отац те је поздравио, да дођеш.“

„Остави ме да се промислим«, рече Динићка озбиљно.

„А шта ћеш вазда мислити! Знаш, да смо ми у свој нашој породици најближи сродници; па онда, видиш, има нешто, због чега би ми велику љубав учинила, ако попустиш. Па ако ћемо на што ви се и нисте свадили, отац тебе није вређао, ви се само нисте споразумели. А напослетку не смеју с ума, да је отац стар, а људи његовог доба обично су напрасити, с тога млађи треба да им гледе кроз прсте.“

„Па добро, попустићу, али добро ме разуми, то чиним само теби за љубав.« Динићка загрли своју гошћу, па онда опет хтеде сести на своје старо место крај прозора.

„Не ту“, одвраћала је гошћа; „видиш, како крај пећи лепо стоје оне две мале наслоњаче, чини ми се као да нас маме себи; а крај ватре се тако лепо разговарати.“

„Па како ти хоћеш“, прихвати домаћица, и у тренутку су обе седиле крај пећи.

„Па зар ћемо овако ћутати“, настави Динићка погледав на своју гошћу, како је тужно оборила главу на груди; „де да чујем, како је прошла ваша ноћашња забава?

„За мене никако“.

„Где, молим те,“ шалила се Динићка, »ваљда се опет што десило, што не иде вама у хатар?“

„Тако је“, поче гошћа, али намах заста-де а из ока јој кану крупна суза.

„Ивана,“ викну Динићка изненађено, »та ти баш као да плачеш; немој бити дете, кажуј брзо, шта се то десило?“

„Он ме више не воли“, рече Ивана тихо, глава јој клону на наслон од столице а са лица јој поче се крупити суза иза сузе.

„Којешта,“ тешила је Динићка гладећи је нежно по коси, „ко ти је опет то казао?“

„А зар мени ко треба то да каже?“

„Да откуд ти то закључујеш?“

„Имам за то стварних доказа“.

„Шта, ваљда није играо с тобом пиједну четворку?“

„То није ни могао учинити“.

„Како то, зар су му те други играчи преотели?“

„Готово да је тако“.

„Боже мој, баш си ти дете. Та то тек није никакав, као што ти рече, стваран доказ, да те он не воли. Па јеси ли га запитала, зашто се са четворком закаснио?

„То опет ја нисам могла учинити“.

„Аха, дакле смо били мало јогунасти“.

„Ти ме не разумеш“.

„То је твоја кривица; изведи ме на прави пут. Почнимо онде, где смо застали. Зашто ниси Радивоја запитала, што се закаснио?“

„О, теби ће стати памет, док чујеш прави узрок. Помисли само, он на нашој ноћној забави није ни био.

„Није био? Па је ли то тај твој доказ, којим хоћеш да тврдиш, да те не воли?“

„О, није само то, него чуј само: он нити је био сам да ми се извини, нити ми је што поручио“.

„Па зар си ти тако брзо готова, да га осудиш. Ниси ли пробала, да пронађеш другога узрока за то. Зар га у томе нису могли спречити какви важни послови.“

„Никад нисам помишљала, да има нечега, што треба да му је пре од мене“.

„Онда ти мислиш онако, као што мисле деца, а не паметне девојке.“

„Па и да је тако, зар он није могао мени то јавити“.

„Можда и није. Најпосле можда је морао куд непадно отпутовати, или да идем још даље можда се и разболео.“

Ивана за један мах престаде дисати а укочен јој поглед заста-де на Динићки.

„Не, не,“ задрма тужно главом, па и да је, сачувај боже, тако, каква узрока би он имао, да то од мене затаји?“

„Можда није хтео да те плаши“.

„Мислиш?“

„Па наравно; све је могуће.“

„Све је могуће, велиш. Онда је могуће и то, да мене Радивој више не воли.

„Ту песму нећу више да чујем. Ја бих ти

савјетовала, да будем мирна, сасвим мирна, па ћеш за кратко време увидити, да сам ја имала право.“

„Али ја не умем да будем мирна.“

„Онда ћу те ја томе научити.“

„На шта треба сад по твом мишљењу ја да чиним?“

„Да причекаш поруку од Радивоја, која без сумње мора скоро стићи.“

„Хоћеш ли још о томе да говоримо?“

„Докле год тебе буде по вољи. На реци ми одмах, ко је позивао госте?“

„Јован, као обично“.

„А ко је писао позиве?“

„То знаш да је од вајкада мој посао, па тако је било и овом приликом.“

„Е, онда није могуће, да си ти за њега заборавила написати позив.“

„Боже мој, тебе је још до шале.“

„Не, збиља, ја само хоћу да те правилно испитам.“

„На шта хоћеш још?“

„А да није Јован случајно заборавио Радивоју позив предати?“

„Не, то се није могло десити, јер кад је Јован пошао њему, срео је доле код степена Петровића, па како је овај рекао да иде Радивоју, замолио га је, да му преда позив. То ми је сам Петровић приповедио.“

„А да није Петровић случајно смео с ума, да треба да му преда позив.“

„Предао га је, јер ми је још казао, да ми је Радивој поручио, да ће зацело доћи.“

„На колико је дана прошло, како ти ниси видила Радивоја.“

„Три пуна дана.“

„Дођуше то је велики размак времена.“

„Немој ми се ругати. Да си ти на мом месту, и теби би било исто тако као мени.“

„Хајд, хајд, ја само теби кажем, да ти Радивоја осуђујеш бадава, али зато ћеш га пред-а-мном молити да се не срди.“

„Дао би бог, да ти имаш право, а за то ћемо већ лако.“

„Не води бриге, све ће бити добро, а сад ходи да заједно што одсвирамо“.

И за кратко време седиле су обе код гласовира.

* * *

„Здраво, Радивоје!“ зачу лечник Радивој Радић где га неко викну по имену, осврте се и угледа свог друга.

„Гле Мише“, рече, пружив му руку, „кад си стигао?“

„Синоћ. А камо ти тако журно?“

„На жељезничку станицу“.

„Далеко ли ћеш?“

„Само до С.“

„Идеш ли каквом болеснику?“

„Не, већ приватним послом“.

„На кад смо се већ овако нашли, отпратићу те до станице.“

„Видиш, то је паметно; бар нећу ићи сам.“

„Реци ти мени“, започеће Миша Стојшић, економ из Н., „да ниси ти наумио да се жениш, јер то су у младих људи најприватнији послови. Дођуше ниси рђаво пошао; у С. вele да има и лепих и богатих девојака.“

„Вараш се, брајко, није ми женидба ни на крај памети.“

„Гле гле, још ће се ваљда и обистинити оно, што сам за тебе чуо.“

„А шта си ти то могао чути?“

„Та рекоше ми, да си овде баш онако озбиљно неку врло лепу девојку заволио.“

„Рекли су ти лаж.“

„Та немој ти мени врдати. Онај, од кога сам ја чуо, чини ми се да је добро извештен. Зато, брајко, ако је што у ствари, не оклевај, жени се. Ето угледај се на мене; сад ће некако да се наврши три године, како сам се оженио, па ако тако и даље устраје, нећу се никад покајати“

„Махни се тога, па окрени други разговор,“ рече Радивој тужно.

„Та где сад, није то махни се, већ мене то занима. Готово ме је жао, што смо већ близу станице, а као да је и време, кад влак стиже, већ сасвим одмерено, иначе ти баш не би тако на брзу руку остао миран; али већ наћићемо се ми, кад се вратим. Па кад да ти се надам?“

„У недељу.“

„Тај дан је, чини ми се, неки венчић?“

„Имаш право.“

„На хоћемо ли се наћи тамо?“

„По свој прилици.“

„Гледај, да одржиш реч.“

„Као увек.“

Таман то довршн, а они стигоше станици. Још једно збогом и пријатељи се растадоше.

На два дана иза тога, састали се по уреченом договору на венчићу. Како Миша није био играч а Радивоја тог вечера беше напустила воља да игра, одоше обојица у трапезарију, најоше згодно место, како им не би

при пролазу нико сметао, седоше и разговор се заче:

„Јеси ли са женом дошао?“ упитаће Радивој.

„Наравно.“

„Па како она не дође на венчић?“

„Још је, вели, уморна од пута; а знаш како је, матер није видила неких седам месеци, па ту ти онда разговору никад краја. А да видиш, не мари ти баш ни она за игру као ни ја.“

„Па зар јој је било право, што си ти дошао овамо?“

„Рекао сам јој још, кад сам се нашао с тобом, да смо се договорили, да се овде састанемо, па ме је још сама данас опоменула, да треба да идем.“

„Јеси чуо, ти имаш красну жену. Баш можеш о срећи приповедати.“

„А шта стоји у том погледу твојој срећи на путу?“

„А ко би то знао? Готово да запевам ону песму, ил не да ђаво, ил не да бог.“

„Па говори, да чујем, шта је то било с тобом. Та ако се мени нећеш исповедити, да коме ћеш?“

„Хајд нек буде, кад није друкчије, право велиш, теби могу све рећи?“

„И ја мислим.“

„Што да одуговлачим, кад се све даје испричповедати са неколико речи. Не знам, да ли ти знаш овде неког Павла Мостића?“

„Само из чувења.“

„То је врло богат човек и тргује на велико са раном. Већ је јако стар а није био млого млађи ни онда, када се по други пут оженио са доста младом женом, која му је, пошто је рано умрла, након себе оставила кћер. Ту његову јединицу сам, видиш, ја заволио, и мислио сам, да и она мене воли и — укратко: надао сам се, да ћу бити срећан.“

„Па?“

„Па сад ствари стоје тако, да се ми никад више нећемо видити.“

„По свој прилици је њен отац узрок томе.“

„Не, већ баш сама она.“

„Како то?“

„То ти не могу рећи. Не теби, већ никоме. Само ти толико кажем, да сам у њој гледао најсавршенији створ, и по спољашњој лепоти и по души па сам се разуверио.“

„Та није могуће.“

„Не смеши с ума, да ти све то ја казујем.“

„Можда те је ко преварио.“

„Тек нећеш мислити, да сам тако лакоуман, да бих се дао ма чим преварити. Не. Ја сам се сам осведочио.“

„А лепа је, велиш?“

„Као анђео.“

„И ти си мислио, да јој је и душа исто тако лепа?“

„Било је, кад сам мислио, да ће ми сав свет завидити на том бесцен-благу; али све је прошло, ја је морам заборавити.“

„А да ниси случајно препаглио? Да је ниси бадава осудио?“

„Ја имам узрока да верујем у то, да нисам.“

„Па зар баш нема ништа, што би могло ту ствар поправити?“

„Ништа. Све је прошло. Ја морам све заборавити. То је у том погледу моја последња одлука, а ја те молим, да с тим будемо готови једаред за свагда. Окренимо сад други разговор.“

„Дозволи још коју реч. Реци ми, је ли се удала та твоја неверница?“

„Није још, ал тек што није.“

„А знаш ли, шта би било најпаметније?“

„Шта?“

„Да се ти ожениш пре нег што се она уда.“

„То не могу.“

„Шта, још су свеже ране?“

„Не зато, већ што ћу одсад тешко коме веровати.“

„Ал ако бих ти ја нашао девојку, којој би могао веровати?“

„Махни се, махни се, понуди је срећнијем од мене.“

„Којешта Та море, то је девојка баш онако пред кума.“

„Баш зато.“

„Та не будали. Послушај ме па се нећеш кајати.“

„Окани ме се: буди уверен, да ме бар за коју годину неће моћи нико приволети, да се оженим.“

„То није паметно. Зар не знаш, да се код нас мушкараца та болест, коју називају љубав, најбоље лечи женидбом?“

„Ја не бих умео никог варати.“

„Па ја те тиме и не нудим. Па онда, зар ти не мислиш на то, да твоја стара мати треба одмене?“

„Још те колико. Мене боли, што ће она морати још неко време сама истрајати; али шта ћу, кад тако мора да буде.“

„Наравно. Кад се теби прохтело, да тужиш као баба у запећку.

„Не рекох ли ти, окрени други разговор.“

„Е мој брајко, ако ти мислиш, да ћу се ја дати заплашити твојим одлукама и забрањом, онда се луто вараш. Боље ће дакле бити, да се лепо и паметно о томе разговарамо и даље.“

„Али ти се опет вараш, ако мислиш, да ће од даљег таквог разговора бити каква берићета.“

„Не варам се ја; јер ти треба да знаш, да су и мене на тај начин оженили, на који, видиш, ја сад хоћу да оженим тебе.

„Шта велиш?“

„Па ја доста јасно говорим.“

„Ти да си се тако оженио? Та то није могуће.“

„Да, да, тако је, као што ти рекох, немој ме гледати.“

„И ти си, пре но што си се оженио, другу волио?“

„Да, и још како волио.“

„Па та те је напустила и удала се за другог.“

„Јесте. Као што видиш, и мени је усуд дао судбу сличну твојој.“

„И ти си се одмах оженио?“

„Отприлике на по године.“

„Па волиш ли ти твоју жену?“

„Као очи моје,“ рече Миша тако одушевљено, да је Радивој био сасвим уверен, да је из његових уста чуо праву истину.

„Чудновато.“

„Није то чудновато, већ сасвим природно. Тако, видиш, бива у животу. У романима је наравно друкчије. Тамо се тако шта трагично свршава; али веруј ми, да је овако и паметније и боље.“

„Коме може бити.“

„То може бити свакоме, ко само хоће да му буде. Зато ти ја и саветујем, да се ожениш.“

„Не ће. То не иде.“

„Та ја знам, да си ти од заманде био сасвим против женидбе, а ето ти сад ја видиш, да ће ипак бити. Ја те најпосле и не пудим, да се ожениш за недељу две дана, али учини ми бар то, па хајде с нама, кад ми пођемо у Н., тамо ћеш видити ту девојку, коју сам ти ја већ давно наменио.“

„Од тог посла неће бити ништа.“

„А како зашто?“

„Е ти си баш права налена. Море разумеш ли ти, шта је то, кад ја кажем: ја нећу да се женим.“

„Та ја то доникле разумем, т. ј. разумем, да нећеш сад још да се жениш; али можда ћеш добити вољу па то за неколико месеци.“

„Па имаћемо кад о том разговарати. А сад, тако ти бога, престани о томе, јер још мало па ћу те морати напустити.“

„Не, ни за главу; не знам, шта бих ја овде сам. Него упамти, да ми тај разговор данас нисмо свршили. Нећу баш да кажем, кад ћемо га наставити, али доћи ће време и за то.

„Добро, добро, идемо да видимо.“

„Тако је. Али дај да наручимо вечеру; у разговору готово заборависмо, да треба јести. Па збиља, кад је реч о вечери, имаш поздрав од моје пунице и жене, да нам дођеш сутра на вечеру“.

„Хвала. Хоће ли још кога бити?“

„Зашто питаш то?“

„Та писам баш расположен за друштво, па ако ће бити и млађег света, онда бих те молио, да ме код твојих извиниш.“

„Којешта“, упаде му Миша у реч, дођи ти само, свако ће себи већ наћи друштва, а тебе ћу увек ја и жена ми бити на расположењу. С нама можеш како усхтеш.“

„Е, кад је тако, онда примам.“

„Таман је то довршио а пред њих стиже момак са нарученом вечером. По вечери су још мало разговарали о разним свакиданьим стварима па онда се крену свако својој кући.

(Наставиће се.)

ОХ, НЕ ДАЈ СЕ ТАКО ТУЗИ...

(Х. ХАЈНЕ.)

Ох, не дај се тако тузи,
Мушки сноси крви јад!
Прво лето вратиће ти,
Што ти оте зима сад.

А кол'ко је остало ти,
А како је свет леп, гле!
А штогод ти мило само,
Смеш љубити све, све, све...

Б. Бранчић.

ЦРТИЦЕ УГЉЕНОМ.

ОД ХЕНРИКА ШЕНКЈЕВИЧА.

С ПОЉСКОГ ПРЕВЕО РАЈКО.

(Настављак.)

ГЛАВА ЧЕТВРТА,

којој би могао бити наслов: Звер у клопци.

После тога на неколико дана, не сећам се добро, да ли после пет или шест, седили су у „гостинској соби“ глупиначе крчме кнез Бурак, одборник Гомула и млади Репа.

Кнез ухватио за чашу па ће рећи:

— Шта се, врага, гложите ни око шта!

— Ја опет велим, да се Француз не да Прусу — дерао се Гомула, ударајући песницом о сто.

— Мани Пруса, лукав је, исето! — одговара Репа.

— Та ништа, што је он лукав! Турчин ће помоћи Француза, а Турчин је најјачи.

— Шта ви знате? Најјачи је Харубанда (Гарибалди).

— Није него још нешто... Какав Харубанда? Где сте опет тога нашли?

— Што да га тражим? Као да нису говорили људи, да је пловио по Висли на бродовима с великом војском. Није му се само у Варшави пиво допало, јер је код куће на боље научио, па се за то вратио.

— Немојте булазнити којешта. Сваки Шваба је Чивутин.

— Молим вас, Харубанда није Шваба.

— Да шта је?

— Хм? Шта? Цар, да шта би био.

— Страшно сте паметни!

— Но, и ви сте ми паметнији!

— На кад сте тако мудри, реците ми, како је било презиме првом човеку?

— Како? Па Адам.

— Е да? То му је било име, али како му је било презиме?

— Шта та ја знам.

— А, видите! А ја знам. Презиме му било „Скрушила“.

— Мене ћете ви залудити?

— Ако не верујете, а ви слушајте:

„Звездо мора, што с' Господа
Млеком својим дојила!
Смрт си, што ју свету нан'о
Први човек, с к р у ш и л а“.

— А, зар није Скрушила?

— Душе ми, јест.

— Боље да се то пије — примети кнез.

— У здравље!

— У здравље!

— Хајим!

— Шулим!

— Спаси Бог!

Испили сва тројица, али како је баш тада трајао француско-пруски рат, бацио се одборник Гомула опет на политику.

— Маните то! дед још једну! — рече мало затим кнез.

— Спас' Бог!

— На спасење!

— У здравље!

Нагнули наново, ал како је био арак, Репа је већ мало ухватио, па треснувши празном чашом о сто, примети:

— Е баш ваља! Да се болан лечиш!

— Онда још? — рече Бурак.

— Наспите.

Репа је био све црвенији, Бурак му непрестано доливао.

— Макар што ви баците џак пасуља на раме, опет би се ви бојали поћи на војну — пецне кнез Репу.

— А што да се бојим? Кад се бије, нек се бије.

— Има малих па су јунаци, а има великих и јаких, па су кукавице — примети Гомула.

— То је лаж! — плане Репа. — Ја се никога не бојим.

— Ко зна? — опет ће Гомула.

— А ја вам кажем — одговори Репа, показујући песницу као сому хлеба — да вам оцијам ребра, расули би се као старо буре.

— Можда и не би.

— Хоћете ли, да вам покажем?

— Ман'те се — умеша се кнез. — Ваљада ћете још за кике један другога, шта ли?... Дед још по једну.

Пили су опет, ал Бурак и Гомула само покваснише уста а Репа истресе чашу арака на искап, да му је око засузило.

— Сад се пољубите, — рече кнез.

Репа се расплакао, кад се почели грлити и љубити, а то је био знак, да се добро поднапио; затим је почео запевати и нарицати за телетом, што му пре две недеље малкало.

— О, како је красно јуне Бог узео! — јадао се кроз плач.

— Но, немојте тако жалосно! — рече Бурак. Збиља... дошло писару од уреда, да ће дворска шума прећи на општину.

— И право је! — одобри Репа. — Зар је шуму спахија садио!

Затим наново удари у запевку:

— Ај, ај! Што ти је то било теле, право теле; кад сиса па цагне краву, одлети крава к'о ништа.

— Писар вели . . .

— Какав писар! — прекиде га опоро Репа. Писар је мени нико и ништа . . .

— Немојте тако! Пимо!

Натегли још једанпут. Таман се Репа утиша и смирио на клупи а врата се отворе и на њима се појави: зелена чапка, прчасти нос и козја брадица писарева.

Репа је био њумнуо чапку чак на потиљак, ал сад је одмах тресне о земљу, њини и промуца:

— Хваљен Исус.

— Је л' ту кнез? — запита писар.

— Јест! — одговоре сва тројица у глас.

Писар приступи к њима а крчмар Шмул долети одмах са чашицом арака. Золзикјевић осмрши, напрћи се на седне за сто.

Њутали тако неколико трепутака. Најзад проусти Гомула:

— Господине писару?

— Шта је?

— Је ли то истина за ту шуму?

— Да. Само морате сви листом потписати молбеницу.

— Ја не потписујем, — примети Репа, јер се, као и сваки сељак, плашио, да потписује ма где своје име.

— Неће те нико ни молити. Ако не потпишеш, нећеш ништа ни добити. Од воље ти . . .

Репа се стао чешкати по глави а писар, окренувши се кнезу и одборнику, рече сасвим званичним гласом:

— Све је тако, као што сте чули, само сваки мора свој део плотом оградити, да не буде свађе.

— Онда ће плот више изнети, него што шума вреди — примети Репа.

Писар се није ни обазирао на њега.

— На трошак за плот — говораше даље кнезу и одборнику — послала је влада новаца. Још ће сваки ту имати и хасне, јер долази на главу по педесет рубаља.

Пијаном се Репи зажарише очи.

— А, ако је тако, потписаћу и сам. А где су новци?

— У мене, — рече писар. — А ево документа.

За тим извади на четворо савијену артију и прочита нешто, што сељаци, истина, нису разумели, али се ипак врло обрадовали; да је Репа којом срећом био трезнији, видио би, како је кнез лукаво намигнуо на одборника.

После тога, за дивно чудо, писар заиста извади новце на запита:

— Но, ко ће први?

Потписивали редом, а кад Репа узе перо, Золзикјевић тргне документ на рече:

— Можда ти немаш воље? То је свакоме од воље.

— За што не бих?

— Шмулу! — викне писар.

Шмул се појави на вратих.

— Шта заповедате, господине?

— Ходи и ти, да будеш сведок, да је то све од добре воље.

Затим се опет окрете Репи.

— Можда ти немаш воље.

Ал Репа се већ потписао и намоловао Чивута грђег од Шмула, па онда узе новце од писара, целих педесет рубаља, и спремивши их у недра, викне:

— Дај сад још арака!

Шмуле одмах донесе. Испили једну и другу. Мало по мало па се Репа већ одупрьо лактовима о колена и стао дремати.

Климао тамо, климао амо, напослетку падне с клупе прогунђавши: „Боже, смилуј се мени грешнику!“ и засни.

Репина није дошла по њега, јер је знала, да може лако пазарити, кад је он напит. Тако је увек бивало.

Други дан је моли за опроштење, љуби јој руке. Кад је трезан, не чује зле речи од њега, ал кад је пијан, за час јој се што деси.

Репа је дакле преспавао целу ноћ у крчми. Сутрадан се пробудио, кад се већ сунце родило. Гледа, трља очи, види, није његова колеба, већ крчма, није ни „гостинска соба“, где је синоћ седио, већ прави прости бирц.

— У име оца, и сина, и светога духа.

Мотри још боље, сунце већ одскочило, на провирује кроз прљава окна у бирц, а на прозору стоји Шмул у мртвачкој кошуљи са тефилимом на глави; стоји на прозору и клања се и на глас се моли.

— Шмулу, пасја вero! — продере се Репа.

Али Шмул ништа. Клања се напред, клања се натраг, па се даље моли.

Репа се поче пипати, као што ради сваки сељак, кад преспава ноћ у крчми. Напипао је новце.

— Исусе, Марије! А шта је ово?

Међутим је Шмул свршио молитву па скинувши мртвачку кошуљу и тефилим, оде да их спреми у другу собу, а затим се полако врати миран и озбиљан.

— Шмулу?

— Шта је?

— Какав је то новац у мене?

— Шта, глуваче, зар не знаш? Та синоћ си се

погодио с кнезом, да ће он за његовог сина вући коцку, узео си и новце и потписао уговор.

Сељак одједанпут пребледи као крпа, тресну чаником о земљу, за њом се и сам обори и стаде рикати, да се прозори затресли.

— Но, војаче, сад се чисти! — рече флегматично Шмул.

После по сахата Репа се примицао колеби. Репина је баш кувала ручак на кад чу, како је тресиуо вратима, полети му од огњишта на сусрет, љута к'о рис.

— Нијанице светска! — поче да му чита. Но кад га погледа, упрепасти се, јер га је једва познала.

— А шта ти је?

Кад уђе Репа у колебу, не мога с почетка ни речи да прослови, само седи на клупи па гледа у земљу. Жена га стала испитивати и мало по мало дозна све.

— Продали ме — рече напослетку.

Жена одмах у јаук; он за њом; детенце у колевци почело вриштати; гаров у вратих стао завијати тако жалосно, да су из других колеба истрчале бабе с кашикама у руци, питајући једна другу:

— Шта се десило код Репе?

— Мора да је туче, шта ли?

А Репина јаукала још више него Рена, јер га је љубила, спротиња, нада све на свету.

(Наставиће се.)

ДЕВЕТИ ДАН.

ПУТНИЧКА УСПОМЕНА.

(Наставак.)

Станко је кори, да га не љуби; ће ће са шаком једном горштака дигнути Србство испод Турака?

Данича.

Не мож' га дигнут'? а ти га брани!
Не уз Мурата, спрам њега стани!
Јер љубав чиста пала је с неба,
На Србин, јунак, младој ми треба...

Станко.

А књаз је Станко зар кукавица?

Данича.

То ја не велу, но *издајица!*

Станко јој не да даље, и каже јој, да је Деан с те ријечи пао, а он ће поћи ће чалма суди.

Данича.

Збила?

Станко.

Зар у крв ови?

Данича.

Гњијездо вију ту соколови!
Којагод тица с камена стана
Овог одлети — црна је врана!
Врат, знади, чисту пшеницу кварн,
А за лизове — што земља мари?

— — — — — — — —

Данича слиједи, да Станка одврати, а он њој: Балканска царице! Данича га дохвати за руку:

О, јадан Станко! рђа те била!
Зар Црна Гора није ти мила?
Лаж Муратова боље те веже
Но љубав њена зар, је ли, кнеже?!

Ах, Горо Црна, ах, земљо мила!
Твоја се с глаше сад режу крила!...

Станко је опет назвиље балканском царицом а Даница:

Прекин', не грди! Ја сам Зећанка,
Црногорка, а кћер сам јунака!
То ти је царство балканско лажно
А нама горско царство је снажно!

Станко.

Данице, Црна Гора је мала,
Грчка се руши, Србија пала,
Занкова сто Мађарска леже,
Муратов ланац Бугарску стеже,
Кастриот, Ерцег, тек што се муче —

Данича (прекида га).

Обадва они нек се потурче,
Па и ти њима, како ти драго!
Ми ћемо наше чувати благо,
Црн генђ Турској ми вазда бити,
Она ће с' о нас сва раздробити!
Околиој браћи дајемо руку,
Живо им помоћ, кад су у муку!
Аманет свети то ће нам бивати:
Браћке им боље браћки привијати!
С Ловћена Балкан твој нек прегледа,
Па нека прегне, па нек се не да!
Жали л' ко крви и мушке главе
Нек ропства јарам на шију ставе!
Наша ће земља све бивати јача,
Јуначко гњездо и гај пјевача!...

Станко.

Црна је Гора потребна хљеба
А ти је дижеш чак спрам неба!...

Даница.

Сухотна храна хљеб би сам био,
Кад га с духовним не би смочио...

Станко је опет позивље. Она с презрењем опет одбија трон балкански. Станко: Ти ме ниси никад љубила. Даница:

Моја је љубав дубока била,
А твоја — ниска, варљива, мала!
Сва моја срећа би твоја шала...
Црнојевићу, немој султану!
Одржи ријеч мени задану...
Жив Црногорац и мртав буди,
Живот је кратак, смртни су људи!
— — — — — — —

Станко.

Цару сам моју ријеч већ зада'.

Даница.

Ма пријед мени! На, читај сада!

На му даје ону пјесму, што јој је дао у очи поласка пут Кроје. Станко јој попавља исту изјаву љубави и опет пуди крушу, па је пита, што је веже? Даница:

Што ме веже? Све ме веже:
Ваздух и крв, аманети,
Муке, љубав, род и вјера
И слобоље пламен свети!
Што ме веже? Небо наше
Подупрто планинама!
Нас једине сунце гријe
А око нас свуд је тама!
Што ме веже? Спомен дана
Кад ми они цвијет даде,
Кад зачеше у мом срцу
Слатке неке рајске наде...

Станко види, да је све бадава, да све је иста,
Црногорство пред њом блиста!

па види, да мора бират,

Што је боље: крст — Даница
Или луна с сјајном крушом.

И још једном колеба се, али ни љубав Даничина не мога превагнути, па враћа оно писмо Даници за успомену, приговарајући јој, како је цјеливао. Даница њему:

Траг ће на души твојих цјелива
Да Црногорство моје умива,

па оном писмом чисти се, куд је цјеливао, буца га, и баца му у прси са овијем страховитијем ријечима:

Ти изрод, Турчин и издајица,
Ја Црногорка, мала царица!

Станко се зар још не би одвојио, да се војска од Жабљака не приближује. Већ је узајахао да бјежи, па још моли Даницу, да му скочи на коња. Даница њега моли, да не иде.

Станко.

На зар нећеш? Баш не мари!
Цура тамо биће доста...

Даница.

А момака и Србаља
Колико их амо оста!...

Станко је кори, да га није никад љубила; она му се куне овијем часом, да јест, и говори му, да му не пристоји тако је грдити.

Станко.

Збогом остај свакојако,
Ти се удај, не дангуби!
Твога срећњег вјереника
Него мене боље љуби!
На му јутром и вечером
Крстом, Спасом пуни уши,
Док се ови соко прне
И све то вам не поруши!

Даница се на ове ријечи разљеви, па отима мач једном момку, да не утече крста, рода злотвор клети. На виче к војсци, што се приближује:

Ко ухвати одметника,
Кнез Перуна кћи, Даница,
Прима за свог заручника!
Моју руку, десет села
И два двора у Жабљаку
На част да су Црногорцу
Осветнику и јунаку.

Станко јој на то одговара, да неће ничија бити, кад не мога његова бити, па хоће да је црном земљом састави, али је тек рањива, па одлази тешкијем увереньем, да ће Иванова књажевина бити потегом страшном султановој царевини, док у њој буде чељади као Деан и Даница, и овијем опроштајем:

Збогом, кршу мученички!
Са твојијех са висина
Већ ме кориш, већ ме мориш
С мог издајства и злочина!...

И овијем свршује ова дуга појава пуна љепота, које би и много богатијој књижевности могле на поное бити. Ја сам наводио овје оне стихове, који су ми се чинили љепши и карактеристичнији, а сад ми се чини, да сам љепше и карактеристичније изостављо! Али баш то изобиље има бити на позорници велика мана овој појави. Овако дуг диалог у часу, кад го-

лики издајник хоће да утече преко границе, није природан, тер мора доста ефекту шкодити. А то се лако може опазити, тек се упореди са овијем онај дивни призор са Деаном. Али се морамо дивити карактерима, који нам се појављују у обојици. Станко се мучи на сваки начин, да Даницу наговори; он то чини и опасношћу свога живота све док се војска примакла близу из Жабљака, што у неколико оправдава ону дужину диалога. Дакле је љубав његова велика према Даници, што потврђује мачем, кад ју је шћио погубити, да не би ш њом ко други рај уживао. Али је још виша љубав према круни балканској, коју му је султан обећао. Истина, у неколико се пута колеба, али и то доприноша све то већој опредијељености карактера, јер се по томе види, да се борио и да га ништа није могло превити, на ни — љубав, која све може! А кад се ијетимо оне жеђи за славом, којом је пошао на војску у помоћ Скендербегу, оне мржње, која га је из Жабљака с очиног огњишта гонила, јер је тек треће лице на књажевском двору, ту немоћ љубави оне велике према властољубљу ми разумијемо.

Такођер разумијемо Даницу и оправдавамо. Даница страсно љуби Станка и с тога се најпослије лаћа мача, да га погуби, да га тијем сачува од велике срамоте, јер како би она могла љубити Станка под теретом толиког злочина и толике срамоте? Она љуби Станка не само физичнога него и душевнога, какав јој се у срце и душу усадио. Али сада Станко је физични остао исти а душевни није. Догодила се у њему таква промјена, да је држала, кад јој је Марта прва јавила црно издајство, да је номанитала. Кад тамо, грозна истина! И Даница улаже све силе да поврати Станка, што је био; а како не може успјети, хоће да му живот одузме у намјери, да отклони од њега велику срамоту, јер она њега једнако љуби.

Него ћемо их ми још једном виђети и послије великог злочина Станкова у трећем чину. Издајица је подигао турску војску на Црну Гору и на Љешком пољу бој се бије. Даница и Марта посе по кондијер воде и вина, да рањеницима помоћи пруже, и пружају им је. Црногорци сузбијају Турке и већ између рањеника налазе наше Косовке ђевојке и Турака. Ту је и Станко, па кад угледа Даницу, говори:

Је ли она? ил' сјен њена,
Што се вије по разбоју?
Или гени Црногорства
Најјештава пропаст моју?...
— — — — — — — — —
Мало воде, Црногорко!

Даница.

Мало воде?... оно ко је?
Је ли мајка, Боже свети!
Да л' ме око вара моје?

и пружи му кондијер, Станко пије а Даница му не да више.

Ни кап више!
Крста, Сраства издајице!

на га пита пријекорно: ту си сада, књаже и владару од Балкана? А он њој:

Ја се хтједох горе пријет'
На гром сретох у висине!
Ејј, радиј сам и овако
Него изиит у низине!...

Даница разјарена виче, ко је витез да посијече издајника!... А Станко је кори:

Хришћанскијех чујеш р'јечи
Тјешитељке рањеника!...

Даница.

Рањена сам усред срца!
Рањена сам усред душе
А рукама све твојима,
Што ми срећу истргнуше!...

Станко јој говори, да се свети, а она:

Да се светим!? то не могу,
Мој несретни вјеренче!
Љубав права, љубав чиста,
Ни у гроб се не одриче!...
Да се светим?! Глас љубави
Првобитне то ми брани!
Твоја су ми мрзна дјела
А мили ми твоји дани!...
(па му подиже главу и даје да пије.)

Станко.

А, овакве у рај нема!
Опрости ми, жено света!

Даница.

Кајеш ли се, што се роду
И хришћанству ти одмета?

Станко затеже одговорити, а међутим прилети Угљеша са два Турчина и однесу Станка рањена, који с рамена Турака одговара Даници:

Не кајем се! али жалим,
Што не ћеде моја бити!
Но се и још надам, да ћеш
У Скадар ме походити!...

Даница остаје сама, на се ћеши свршетком: Станко оста у животу а побједа је црно-

горска. Све је добро, само њезино биће што је празно, без икакве цјели. Још како би преживјела покор Станков страховити!

Рече: да се и још нада,
Да ћу њега походити...
Као добра вјереница
Ја то морам учинити!

Али како? Морача се
У језеро бистро слива,
А оно се у Бојану
Пред скадарски град излива...

О Морачо, вјечни доме,
Причувај ме од нечина,
Док у крило језера ме
Твог не предаш плавог сина!...

Пак ће оно, као ђевер,
Довести ме испред града —
Ето тако походићу
Вјереника мога млада!...

На скаче у Морачу, и тако свршава ова љубав, у колико је мени познато, сасвијем оригинална на позорници а одиста ријетка и у животу, али на сваки начин у цјелини и у појединостима психолошки истинита и природна, те сасвијем оправдана и разумљива. Послије толиког злочина Станко се и још нада, да ће га Даница слиједити, а Даница, да ће се Станко покајати! Заиста је силна моћ Даничине љубави, која се тако постојано бори до посљедњег часа на подлијеже ошћећању части и очајању; као што је велика енергија демонска у Станка, који се толико опире своме анђелу хранитељу, својој тако љубљеној Даници.

Тако у Даници стиче српска књижевност карактер, какав не знам да ли има које друга књижевност; али на сваки начин карактер, који ће се не само у српској књизи цијати, док српства буде, него који ће српство застунати у свецкој књижевности у збору најцијанијих карактера, што је умјетност кадра била произвести.

Али и Станко није сасвијем цри карактер, како изгледа. Није само властољубље, није сама круна, која га нагони у Турке. Прије свега он се боји више Латина него Турака, а ђорђе, нашљедник престола, хоће да се жени дуждевом ћерком, па се боји лукавства латинскога. Друго, он је сасвијем увјерен, да се Црна Гора не може одржати спрам сили турској. С тога хоће да се потурчи па да буде цар султанов на Балкану, и тада

Скадар ћу главним учинит градом,
Пољепшат Зету умнијем радом,
Рају ће она подобна бити,
Српске ће виле по њој се вити...

Мисао је дакле одиста велика водила Станка; у оном тренутку није било друге спасоносније одлуке осим Иван-бегове. Што пак Станко није могао уважити ову, коју Даница онако живо заступа и брани, томе је крива себичност Станкова, који хоће да носи круну; а морамо признати, да га доста извињава и младост, која није могла имати довољног државничког искуства.

Тако у Станку имамо преставника оне велике партије у српскоме народу, која је у мухамеданству тражила спаса своје власти противу османлија туђина, — оне властеле српске, која се успјешно опирала у Босни и Херцеговини османлијству туђинству до нашијех дана, у којијема се почела била братимити и спајати опет преко Градашчевића и Ризванбеговића са Иванбеговијем потомцима, са Црногорством, преко владике Рада, славног претка пјесникова.

На сваки начин пјесник је великијем цјететом сликао Станков карактер, тер и ако га осуђујемо, и ако му се радујемо његовом неуспјеху; не можемо га мрзити а још мање гадити га се. И Станко остаје достојан оне трагичне љубави Даничине.

Једном ријечи, према генијалној замисли цјелине ништа мањом генијалношћу су и карактери Станка и Данице изведени, што се из овога извода довољно може надозрети.

(Свршиће се.)

Л. Томановић.

БЕЛЕШКЕ О „ФИЛОЛОГИЧКОМ ИВЕРЈУ“.

Господин Т. Маретић у „Vienca“ пише изврсно са потпуним знањем о рђаво скованим речима у хрватском језику, истребљује германизме, те учи читаоце „Венчеве“, шта је добро српски, а шта није. Заиста од овакових изврсних бележака имаће читаоци „Vienca“ велике користи. Држим, да не ће никога увредити, ако коју бележку кажем о „филологичком иверју“. Бележкама овим мислим само где где што допунити, што је г. Т. М. превидео.

1. У 33. броју овогодишњега „Vienca“ на стр. 526. пише г. Т. М. овако: „Према немачким сложеницама: Grossmacht, Grosshändler, Hochverrath

сковали смо у новије вријеме неподобе: велевласт, велетржац, велеиздаја, а назива се и: велепосједник, велекрст (Grosskreuz) и т. д. Те сложенице не ваљају ништа; њих су могли начинити само људи, који нијесу знали или нијесу хтјели знати, да адверб не може стајати са супстантивом; не може се рећи пусто сват, него само пусти сват; а од тога гласи сложеница: пустосват. У тој сложеници немамо адверб + супстантив, него адјектив + супстантив. Тко вели: велевласт, осјећа први дио веле као адверб, како доиста и јест, али адверб са супстантивом не може стајати, ни ако су сложено. Кад се сложеница пустосват развеже, биваће: пусти сват, а у што ће се развезати велевласт, велекрст? Да ли у веле власт, веле крст!? За то ће бити најбоље писати и говорити: велика власт, велики трговац, велика издаја, велики посједник, велики крст и т. д.“ Да су сложене речи велевласт, велеиздаја, веленосједник наказе, које употребљују Хрвати и које су сковали људи, који немају појма о овој ствари, о том нема никакве сумње. Моја је намера овде да потражим узрок, за што су те речи наказе, јер г. Маретић по мојем мишљењу није то довољно показао и по излагању његову могли би извести погрешан закључак. Г. Маретић вели, да сложена реч не може се састојати из адјектива + супстантива. Ако ово узмемо за правило, онда не ваља велевласт, али би ваљало вељовласт или великовласт, а г. Т. М. не каже, да би то ваљало, него вели, да је најбоље писати и говорити велика власт, као што и има потпуно право. Моја ће задаћа бити, да потражим узрок, зашто не ваља велевласт, па ни великовласт, него велика власт, те да изречем главно правило, по којем постају сложене речи у нас Срба. Реч се сложена састоји из две речи, које морају изгубити свој облик, који имају као самосталне речи, кад се сложе у једну, те постаје новим наставком, н. пр. белоног. У овој сложеној речи први део јест основа, а ног постало је секундерним наставком *а* од нога, те по томе белоног не значи бела нога, него значи онога, који има беле ноге. Кад кажем белонога, то не ће значити бела нога, него ону, која има беле ноге. Кад би дакле белонога значило бела нога, а не ону, која има беле ноге, онда би и велевласт или великовласт могла значити велика власт. Тако и кривоврат не значи крив врат, него онога, који има крив врат. Тако је и црноока, тврдоглав и т. д.

Осим оваких сложених речи има и другојачијих, у којима је први део основа од супстантива, а други део долази као облик од корена глаголскога са наставком само у сложеној речи, а као самостални облик не постоји, н. пр. богородица, винопија, водопија, жиропаља, чаброноша, рукопис, чанколиз и т. д. По овим речима скројена је и сложена реч градоначелник, која се радо код нас употребљује. Та реч сложена није добра, јер у њој други део постаје од корена глаголскога и као самостална реч не може стајати, те за то је најбоље писати и говорити градски начелник. Међу ове речи уврстио бих ја и сложену реч Богоматера: Бог ме чува и Богоматера.*) Наши богослови говоре богомати, а то је по грчком *θεομήτωρ*. Кад би се могло казати богомати, онда би се могло казати и велевласт, за то ваља писати богоматера или мати божја.

Трећа врста сложених речи састоји се кад је на првом месту основа од адјектива, а други део супстантив, који не добија нова наставка, те постоји као и самостална реч. Али ако и изгледа, да ова последња реч не мења својега наставка, мења ипак заједно с предњим делом своје значење. Тако н. пр. танкопреља не значи танка преља, него која танко преде; хитропреља не значи хитра преља, него која хитро преде; злопреља не значи зла преља, него која зло преде; самоток не значи сами ток, него мед, који сам из сата истече без икаквога гњечења и притискивања; сухозид не значи сухи зид, него зид без креча и земље; суводол не значи само сухи дол, него значи име месту, а за сваки други до, који је сух, где не расте ништа, морало би се казати сухи до. Пустопоље не значи само поље, које је пусто, где не расте ништа, него је Пустопоље име пољу у Поцерини. Кад би дакле танкопреља значило танка преља, онда би и велевласт могло значити велика власт. Код наших дакле сложених речи главно је ово запамтити: У сложеној речи први део мора бити основа, а други део реч с новим наставком, која не постоји као самостална реч, или други део може бити и самостална реч, али онда сложена така реч мења значење. Ово је најглавније, што се има запамтити о сложеним речима.

2. Господин Маретић вели: не ваља писати ни говорити веленосједник, него велики посједник. Велики посједник добро би било, кад би посједник значило der Besitzer, али посједник значи сиједло, посјед, die Sitzgesellschaft, Besuch: идем на посјед. Посједати не значи besitzen, него sich setzen (einer nach dem andern); тако и посједовати не значи besitzen, као што Хрвати у том

*) Види Српске народне пјесме, скупио Богољуб Петрановић, стр. 550.

значењу употребљују ту реч, него значи походити, besuchen. И велики посједник, као што хоће г. Т. М., ништа друго није, него сушти немачки Grossbesitzer, а ја бих рекао, да би ваљало српски казати: велики газда, велики господар, велики власник.

3. Што се тиче 6. тачке, слажем се, само не знам, да ли треба писати Зрињски или Зрински? Зрински се увек потписивали Зрински, а не Зрињски, Тако увек у Хрватској Зринјади долази Зрински:

Ти Боже у свему поницању оцу
Прими по крштењу ку поницах слову,
На боју, на дому, воде, коњу, стоју,
Карловци.

Дику, част вирному и стару и нову,
Продаља Зринскому и роду жетову.

За то др. Фрањо Ивековић у својој расправи: „Хрватска Зринијада прама Мађарској“ и др. Јагић опет у својој расправи „Адријанског мора Сирена или обсида Сигетска“ пишу увек Зрински. (Вид. Књижевник III. 319.336.).

4. Не знам, зашто г. Т. М. вели „филолошко иверје“? Наставак ски може се додати на филолог и онда имамо филолошко иверје, или може се додати на филологија, и онда би добили филологијско иверје, а филолошко не знам од куда би долазило, те држим, да не ће бити добро.

Јован Живановић.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

КАТАЛОГ СРПСКЕ НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ У БИОГРАДУ. Књига трећа. CATALOGUE DE LA BIBLIOTHÈQUE NATIONALE SERBE À BELGRADE. Tome. III. У Београду. Штампано у краљевској српској државној штампарији 1886. Цена 5 динара. Други наслов: Каталог српске народне библиотеке у Београду. Књижевност српска и хрватска. Део I. Catalogue de la bibliothèque nationale serbe à Belgrade. Littérature serbe et croate. Volume I. У Београду и т. д. На 8-ни Чл. 653 стр.

Још док је г. Стојан Новаковић био старешина у народној библиотеци у Београду, почело се у 1881. години штампање каталога народне библиотеке. Поменуте године изађе први део под горњим главним насловом, и у њему страначка књижевност. Тај први део захвата 631 стр. на 8-ни, и тешко га је сад добити, што су приликом првога српско-турског рата табаци употребљени за топовске фишеке. У кратком предговору стоји ово: „Цео азбучни каталог народне библиотеке подељен је на три одељења: на страначко, словенско и српско. Овим се прво од тих одељења предаје јавности; остала ће му следовати. У ову књигу уписе су и све набавке, које је библиотека добила до краја 1870. године.“ Из тога се види, да је у тај каталог ушла свакојака страначка књижевност, која се у народној библиотеци находила на крају 1871 године. Књига је напштампана, као што се чита на другој страни првога листа, трудом Стојана Новаковића, библиотекара, и Јосифа Мајснера, помоћника народне библиотеке, по одобрењу министарства просвете и црквених дела.

Г. Јован Бошковић, који је за г. Новаковићем предузео био управу библиотеке, напштампао је 1880. године другу књигу истога одељења страначке књижевности, у којој су набавке из страних књижевности од почетка 1871. до краја 1880. рачунске године. Та је друга књига наставак првој књизи, израђена у оном истом оквиру и оним истим начином. Из ње се види, колико се од 1871. до 1880. за народну библиотеку из страначке књижевности набавило. У предговору тој књизи саопштава се већ опширнији нацрт даљих публикација народне библиотеке. За трећу књигу одређена је, по томе нацрту, књижевност српска и хрватска, за четврту — књижевност осталих словенских народа (Бугара и Словака, северних и јужних Руса, Чеха и Пољака), за пету — попис ствари у народном музеју (уметничке старине грчке, римске и варварске, нађене у српским земљама; српске историјске ствари, етнографске, данашње уметничке, и друго.) За особити додатак одређен је: списак српских рукописа; грађе за историју српску новијега времена; старопштампаних књига српских (палеотипи, инкунабуле, од 1490. до 1536.); земљописних карата и слика, наиме: бакрореза, челикореза, дрвореза, цинкореза и литографија.

Управо после штампања те књиге народни је музеј добио особитога старешину у лицу толико већ за наше старине заслужнога г. Мих. Валтровића, и први пут је издат закон о народној библиотеци и музеју, којим се те установе неким начином везују за велику школу, и којим им се даје положај, као засебним заводима. То је извршено у течају 1881. године. Ма да је и тиме и буџетом влада доста учинила за ове заводе, остала је ипак неподмирена

главна потреба, сам стан за библиотеку и музеј, који је данас већ преко сваке мере недовољан. Докле ће се у томе још библиотека и музеј патити, идемо да видимо. Међу тим публикација је каталога продужена, и као што се из горе наведеног наслова види, предата је ове године јавности и трећа књига, која је од особитог интереса и коју овим приказујемо, видећи, да је готово непажена остала у листовима нашим, који јој, ваљда као службеној публикацији, нису скоро никакве пажње поклонили.

Трећа књига каталога, која је ове године изашла, уређена је и издата при доскорашњем старешини народне библиотеке, г. архимандриту Н. Дучићу. По предлогу г. арх. Н Дучића влада је одредила особитога чиновника, г. Саву Срстеновића, пређе начелника министарства просвете, а у тај мах и сад чиновника на расположењу, да се бави израђивањем и штампањем овога каталога. Каталог има знатну вредност за литерарне историке и библиографе. Ма да у њему има само оно, што има библиотека народна, али пошто је та библиотека данас најпотпунија збирка српских дела, и пошто се у њој годинама пази на то, да се у набавкама ништа не пропусти, што је на нашем језику штампано, то овај каталог може у многоме да преди као ново издање библиографије српске. И како је општи наш народни и научни интерес, да се у народној библиотеци у Београду дође до потпуне збирке свега српскога, имају још у публикацији овога каталога родољуби готову упутницу, шта да библиотеци пошљу, те да се њене збирке у интересу науке о српству што пре до истините потпуности доведу. Ову дужност ми се усуђујемо нарочито препоручити родољубима — с уверењем, да ће они схватити сав значај, који је у потпуности књижевних збирака за развијање науке наше.

Каталог је уређен, не по годинама као библиографија г. Ст. Новаковића, него по азбуци. Ако се при оном систему отвара поглед на поступни развитак и кретање литературе из године у годину, у овоме се лако види, шта је који писац урадио. Израда је у главном извршена са довољно марљивости и тачности, ма да би се још понешто имало желети. Књиге су исписиване на презиме онога, ко је књигу написао или превео, (ако је преведена), на име главног предмета, о коме се у књизи говори (ако имена писчева нема назначена); на име прве речи, којом се књига (ваљда наслов?) почиње, ако се у књизи о многом које-чему говори. Види се при појединим делима, да је мало пажено на разна издања, те нису ни назначавана при појединим књигама, а на то се лако могло пазити, и улази бави и у потребе азбучног каталога као таквог. Исто тако се налази дела у више свезака, при којима није никако назначено, да имају више свезака. Пошто је пак овде азбучни каталог библиотеке у исти мах и библиографија по азбучном реду писаца, не би ништа сметало каталогу као таквом, да се нешто више рачуна водило и о библиографијским захтевима. Број страна се могао ма у загради споменути.

Од интереса је још, што се овде у једној књизи има и српска и хрватска библиографија, ма да се напред може знати, да је хрватски део много непотпунији од српскога.

Али, ма да би се још понешто могло наћи за напомену, књига је израђена добро и далеко је испред Кукуљевићеве библиографије хрватске, која је по истом систему израђена. Књига ће и осим оних, који хоће да се њоме само за употребу народне библиотеке користе, наћи људи, који ће је за студије наше литературе моћи с користи употребити као помоћно средство. С тога смо благодарни и управи библиотеке и влади српској, који су учинили, да се књига напштампа и на свет изађе, пошто је за израд њен доста и труда и трошка требало.

Ђ.

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(Мита Поповић), наш предни и омиљени песник, несмрни књижевник, те сарадник и листа овог, оболео је опасно, те је одведен пре недељу дана у Б. Пешту у Шпарцеров завод. Дај боже, да нам се што пре врати здрав и чио на радост својим многобројним пријатељима а на корист нашој књижевности!

(Словенски језик на Будимпештанском универзитету.) Пређег течаја нове школске године предаваће на пештанском универзитету професор словенских језика, др. Оскар Азбот: Историју чешког језика и Пушкинова Ајегина. — Прошле године поднела је српска омладина тога универзитета молбеницу акад. сенату, да се успостави тамо и катедра за српски језик и књижевност. Не знамо, шта је у томе решено.

(Чешки патриотизам.) Чеси осећају живе симпатије за своју земљу, где су год. Познато је, да Чеси у Америци имају своје листове, своје школе, па чак и свој универзитет. Пре неколико година долазили су ти Чеси, да посете своју стару домовину. Сада опет, вели „Браник", намеравају они Чеси, који су у Букарешту и у Романији, да почетком септембра посете Брни и Праг и да виде своје народно повериште у

Прагу. Њима се придружују и Чеси из Бугарске, Србије, Босне, Херцеговине и из Цариграда. Сви шутују засебним новцем. — Не буди але какве намерке, што ћемо приметити, да је у нас тешко накацити и. пр. наше невачке дружине и на какву значајну народну прославу, где се не захтева ни толико трошка ни дангубе, а треба да се чује и на културном месдану: „да Срб још живи, да је јунак.“ Ено на женској изложби овде у Новом Саду одазвале се биле једва две дружине, Сомборска и Карловачка. А камо да се скупљају где једаред у години или бар сваке друге године! У нас има невачких дружина толико, да би сваке године бар једна или више могле полетати на Бранков вис, или у који манастир на народну славу или иначе другом приликом киквом, да их народ чује и нова свет. Овако слабо ирше невачке дружине свој задатак. Ал да! Питајмо се, шта је од светилка српских књижевника, што га још пре неку годину назваше наш предни Ст. В. Поповић? Шта је од нашег друштва св. Саве? Шта је с толико других покушаја замишљаних и неизведених?

(**Тридесет година смрти Јов. Ст. Поповића,** тога творца наше новорипске књижевности, прослављено је у Врщцу 11. (23.) авг. о. г. свечаном дилетантском представом. Ј. Ст. Поповић умр'о је 1856. у Врщцу, где се и родио 1806. — Хвала и слава Врщчанима, да се сећају своје деце!

(**Историјска изложба у Б. Пешти**) отворена је свечано 4. авг. у тамошњој згради за пештине, а приређује је главни град Угарске у спомен двестагодишње ослобођења свога од Турака. Прва задатак изложбе те јесте тај, да се њом учини спомен и странпм јунацима, који се за ослобођење Б.Пешто борили, те су поред угарских застава и грбова истакнуте и њине, и хоће да се покажу писмене исправе, одела, оружја и т. д. из оног доба, то да се садашње колено подстакне, да зивље негује културе и љубав према домовини. Сам цар и краљ дао је силне драгоцености из тог доба на изглог. Изложење су ту и силне војсковође разних народности у рату противу Турака, као и силне важнијих битака око Будима.

(**Споменик Драгутину Тупслу-Јаблонскоиу**), своме песнику и родољубу, који је у прво доба буђења народне свести у Чеха својим родољубивим песнама стекао великих заслуга у народу, подигоше благодарни Чеси оно дана у Кардаш-Речици.

(**Отпор туђинству.**) Хрвати се свом снагом опиру туђинској култури, да што топлије пригрле словенску. У Загребу се живо ради, да се у више друштво уведе руски језик место немачкога и француског. И универзитетска омладина и одличне госпође уче тај језик. И код њих је као и код нас нета болест. Ни Хрватице ни Српкиње не прилазе око свог лепог матерњег језика, него им је у души, да покажу, како су изображене, кад уплету у најобичнији разговор какву немачку или француску реченицу, као да баш узивају, да не знају свог језика.

(**Фонд Илије Коларца**) у Београду износи поред фонда за српско свеучилиште 15.000 дуката, а доноси годишње 3.300 фор. Како су све прописе уклонене, отпочиње се сваке године новац овај употребљавати на потпомагање српске књижевности и просвете.

(**Рђав знак нашега стања.**) „Наше Доба“ има у 97. и 98. бр. чланак А. М. Матића: „У очи поне школске године“. Писац упозорава родитеље, да не треба да се усклањају против својих снага, него да уцуњују своје синове оним путем, којим ће најсигурније постати њиним члановима свога народа, особито је противан тому, што српски родитељи дају на силу бога деци на „господство“. Намећу осталога њиному ове стварне податке: Задужбина Петра Костића из Черевића на штипендије сиромашним ђацима постоји од 1. окт. 1866., дакле ево пуно 20 година. По рачуну Матићеву издано је на питомце фор 22.404 и 53 новч. Читав капитал! Али је тај силни новац утуђо потрошен, јер од тих питомаца својих започетих наука ниједан није свршио!! Или му је штипендија одузета због крајње нехатности, или је прекинуо сам на по пута, или је умр'о. Зло! На шта мислите, колико их сврши или не сврши својих наука од оних наших ђака, које родитељи издржавају, а не води се о њима значајан рачун као о штипендистима, те и немамо за њих података? „Многи од тих, који су с тим штипендијом пошли, да су остали код куће, можда би били добри земљедилци, вазане занатлије и вредни трговци на селу, овако су нико и ништа, себи на штету или и народу; јер треба да знамо, да се баш на таквих редова, за редова прошлих ђака ствара легија незадовољника, којима ништа не ваља, који би све да руше и све да обарају. Добро би било, да се све наше стипендијске задужбине овако пропитавају; а то би могло тек онда бити, када би сва, која рукују овом или оном задужбином, нанели статистичне податке о свима својим питомцима досадањо. То би нам најбоље показало, каква плода имаде од родољубивих и племенитих намера толиких српских завештача. То би нам најбоље показало, шта треба да радимо и зашто смо данас опаки, као што смо? На ко има најбољу будућност у нашој домовини? Ено, на судите: По штампаном извештају кр. угарског министарства богочасти и јавне наставе било је крајем школ. године 1884—5. у свима гимназијама и реалкама у Угарској свега 37.947 ученика, од отих је Чивута 7551, — дакле петина; у Будим-пештанском универзитету у зимњем течају исте године 3.342 слушаоца, од отих Чивута 1.022, у летњем течају 3.172, Чивута 998, — дакле од прилике трећина Чивута; на техници свега 564 слушаоца, од отих Чивута 227, — дакле скоро половина. А становника има у Угарској 11,613.574, од отих Чивута само 624.680, — много додуше, али према укупном броју становника у опште много мање сразмер него према броју ђака. Је ли дакле чудо, кад се по нашим општинама гмеже Чивути не само као трговци, за које ни у опште ништа и не радимо, него и као лекари и као адвокати, за које се троше толике народне хиљаде?! Писац тога чланка налази тому узрока, „што су Хрватима без равнике љети према Чивутима. — Промислимо! Можда нема — неправо!

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— 137. свеска Народне библиотеке Браће Јовановића доноси сиријетак одломка из Рајићеве историје „Мрњавчевића и Грбљановића“.

— У „Гуслама“ читамо, да се погозара, како ће Бечка српска академијска дружина „Зора“ покренути нов српски илустровани књижевни лист, на којем би радила омладина српска, што се бави горе на науками.

— Изашло је издањем књижаре Луке Јоцића и др. у Н. Саду треће засвим поправљено издање у две свеске „Мађарске језикословље“ у практичним примерима, по најновијем плану нас. министарства просвете од 27. јуна 1879. за српске основне школе удесио Јован Илић, управ. учитељ.“. Прва свеска цена 20 новч. другој 24 новч. — „Застанак“ их рецензират —Кр.— у бр. 128. препоручује мирном душом сваки нашим школским властима, управитељима и учитељима. Вели: „Што је напредна метода за учење страних језика у нар. школи као најпоузданијег путеводу обележила, све је то вештим начином склопљено у обе ове књиге.“ — „Ми изнамо за учење мађ. јез. више књига, но ни у

једној не најдосмо, да су све јужне добре књиге за учење страног језика тако спојене као у оне две Илићеве књиге". „Нема ту ничега, што би ма би било наузмуце без реда сложено. Једино је, што нам се, вели рецензент, чини, да је требало још практичније удесити, а то су велики писмена на 27. и 28. стр. пре сваке; проста писмена су најлепша."

— Из пољског књижевника Чајковског, који се замуче убио, (в. 4. број нашег листа на стр. 132.), остале су силне белешке, у којима су забележене успомене његове. Покојник их је написао на неколико дана пред жалосну своју смрт. Успомене ће та сада почети излазити у Лапоу и опеспуће шест великих свезака „Slovan", на којега видимо ону белешку, вели уз њу ово: „Како је Чајковски у животу своме необично много искусио, много света видио и познао много људи, на како је имао напредан дар описивања, то се можемо надати, да ћемо у тим успоменама добити занимљивог и драгоценог материјала".

— Читамо у другим листовима, да су шкапски листови у Београду „Музеј" и „Гробље" престали излазити. Ми их нисмо добијали, што слабо и најдемо за њих.

— „Vienac" одговара нам у свом 35. бр. на нашу белешку (у 33. броју „Стр." на претпоследњем месту у „Књижевним новостима") овако: „Да је језик народних пјесама у Вукову зборнику права хрватски језик, управо као и српски, о том не двоји ваше нитко, па ни сами Срби. Што покрај тога има још увијек објестних омладинаца српских, који то нијечу, не одазује ни мало, већ показује једино, да су таки омладинци куд и камо гори од хрватских младенаца. — Још нешто. Недавно забавало Стражилово Вијенцу, што се у роману *У ноћи* приказују ти српски омладинци онаки, каки јесу, наиме као најлуђи противници снега, што је хрватско. А има ли их, који мисле за Хрвате? Зато поручујемо другу Стражилову: Покажите нам њихове оригинале, бит ће и копије боље!"

— Књижара А. Хетлера у Берлину наумила је, да издаје: Zeitschrift für vergleichende Litteraturgeschichte, дакле часопис за упоредну историју књижевности. Доносиће неке самосталне расправе, приопштавање књижевне новости и оцењиваће разна дела. Уредник је др. Макс Кох, проф. у Марбургу у универзитету; сарадника се пријавио већ врло знатан број, а све сваке познате у књижевности. Годишње ће излазити 6 свезака, по 30 до 36 табака, са ценом на сваких 6 свезака 14 марака.

— Месеца октобра о. г. изаћиће на свет, као што јавља „Ljubljanski Zvon", друго поправљено издање књиге др Григорија Крека „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte". Та књига — вели „Ljubljanski Zvon" — која је имала године 1875. толико успеха у Енглеској, Француској, Немачкој и међу свима Словенима, добро ће доћи свима онима који хоће темељно да се поучо словенској литератури.

СМЕСИЦЕ.

(**Песнички реванш**). Увенчани мађарски песник Јован Вајда, чијих је песама више преведено на српски а песма „А hajón" чак и од трг наша песника (види Српске Илустроване Новине за годину 1882. бр. 19. на страни 109.), баш се једаред у Суботици у кругу својих пријатеља на се повела реч о томе, како би то било лепо, кад би се Вајда Србима реваншовао те превео што на ког српског песника. Е али како ће, кад не зна српски! Пријатељи се онда досете, да му реч по реч кажу мађарско значење сваког стиха на одберу за то Змајев „Савет тужним и светоболним душама." На ево тог Вајдиног превода упоредо са изворником

TANÁCS	СОВЕТ
elkeseredett, világfájdalmas	тужним и светоболним
lelkeknek.	душама.
Élő fájdalom e világ;	Свет је овај мука жива,
Kemény próba test, léleknek.	Искушење души, телу;
Nincsen itten békessége	Нигде нећеш наћи мира,
Se városnak, se vidéknek.	Ни у граду, ни у селу.
Ez a világ örök zsibaj;	Свет је овај тишма, прева,
Föl se veszi érzelminket.	Чувства наша он не верма.
Boldog a ki elrejtőzik,	Благо оном, ко се сакриje,
Boldogok a szerzetesek.	Благо ли сва калуђер'ма!
Amig ifju vagy, csak küzdesz;	Док си млађан, још се бориш,
De midőn erőd elhagyott,	Ал' кад и та снага клоне,
Csodásan, hivogatólag	Прислушкујеш, како дивно
Szólnak a zárdaharangok.	Самостанска звона звоне.
A világ lök, rád nehezül,	Свет те гурка, свет те кињи,
Egyre csak sért, gyötör téged;	Свет те мучи, свет те вређа;
Hogy ha neki hátat fordítasz,	Ко ти можо замерити,
Ki vennő rossz néven tőled?	Кад окренеш свету леђа!
Hát bizony csak fordits hátat,	Јест', окрени свету леђа,
Hisz ő sem törődik véled;	Та не мари ни он за те;
Ha lát, megvet, és ha diesér,	Кад те види, презире те;
Akkor épen megosal téged.	Кад те хвали, превара те!
Ha a terhek összenyomnak,	Јест', терети кад те скуче,
Lelkedre sötétség borul,	На душу ти падне тмина —
Hát csak eredj kolostorba,	Ти отиди у манастир
— S igyál buzgón a jó borból.	— Па се пији добра вина.

(**Како чену.**) Кад се мисерере сланкога оперног компоништа Лилија прва пут давало пред Лудвиком XIV., клечао је краљ те је тиме и сав двор приморао да клечи. После певања звања краљ похвалит пељивачину грофа Филибера Гранона, како му се допада музика. „Дивна је уша, али грозна за колена!" одговори гроф.

САДРЖАЈ: Почетак. Песма од Вл. М. Јовановића. — Под образином. Приповетка. Написала Милева Симића. — Ох, не дај се тако туги . . . (Х. Хајне.) Превео Б. Врачарић. — Цртице угљеном. Од Хенрика Шенкевича. С пољског превео Рајко. (Наставак.) — Десети дан. Путничка успомена. Од Л. Томајановића. (Наставак.) — Белешке о „филолошком универу". Од Јована Живановића. — Књижевност. Оцене и прикази. Каталог српске народне библиотеке у Београду. Књига трећа. Од —ћ. — Листић. Гласник. — Књижевне новости. — Смесице.

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. за четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 36. У НОВОМ САДУ 4. СЕПТЕМБРА 1886. ГОД. II.

НА ТИЧАРУ.

На тичарском равном пољу, где протиче хладна Дрина,
Са лиспатом својом крупом храст се диже од старина.

Њега муња не удара, нит сикира оштра сече,
Пастир под њим хлад ужива, чекајући благо вече.

Он је ник'о поврх гроба удовице пеке младе,
Што је силни јаничари исекоше у комаде.

Међ жбунастим гранчицама, под копреном њина хлада,
Мала једна тица живи од старина, од ајкада.

Она пева целе ноћи, она пева целог дана,
Не плаши се од кобаца, нити бежи од сељана.

О тој лепој малој тици причају се чудне бајке:
То је душа мале шћери над гробницом миле мајке.

Београд.

Венуло је мало дете, што му земља мајку крије,
Нестало га једног дана и никада дошло није . . .

Куд се дело? Шта је с њиме? Нико није знати мог'о,
И од овог тужног дана протекло је врло много —

На тичарском равном пољу, где протиче хладна Дрина,
Са лиспатом својом крупом храст се диже од старина.

Њега муња не удара, нит сикира оштра сече,
Под њим сам се одмарао у спокојно, мајско вече —

Срце ми је узимала горка срџба, тешка сета,
И у души презир'о сам насилнике целог света.

А жалостив, јасан цвркут хорио се са висина,
И пред-а-мном шумила је валовита, хучна Дрина.

Војислав.

ПОД ОБРАЗИНОМ.

ПРИПОВЕТКА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋА.

(Наставак.)

Код госпође Ђурићке, Мишине пунице, било се сутра дан искупило лепо друштво. Стара домаћица је редовала у кухињи, а млада — Мишина жена — дочекивала је и забављала госте.

Већ су готово сви гости подолазили, дигоше се и од вечере, а Радивоја никако. Једва се једном и он указа на вратих.

»Та где си, човече, ако Бога знаш,« рече Миша и стиште му пријатељски руку, »мислили смо, да нећеш ни доћи.«

»Но ти онда баш немаш најлепша појма о мојој заданој речи.«

Таман му се Миша хтеде извинити, али га од тога задржа жена му, која им је у тај мах пришла.

»Но, Софија« рече јој Миша, »ево једва једном дође време, да ти прикажем мог пријатеља Радивоја, о коме сам ти толико говорио«.

»Ја се врло радујем, што сам вас познала,« прихвати Софија, пошто је Радивој пољубио у руку, »јер доиста нема дана, да вас мој муж не спомене.«

»Е па сад кад се знате, могу ја другим гостима,« рече Миша и остави их саме.

»Ако је по вољи, пођимо и ми за Мишом«, рече Софија, пошто се Миша удалио. Радивој јој понуди руку, и они се упуте осталом друштву. Дошав до салона, на прагу мало застану.

»Дозволите ми,« поче Радивој, »да прво овако из прикрајка разгледам, ко је све ту.«

»Мени се чини, да ви у овом друштву нећете наићи на лице, које би вам било непознато, јер ви сте већ више од две године овде.«

Радивојев поглед на мах пређе летимице преко тог веселог света, што се ту по салону комешао.

»Погодили сте, али само са малим изузетком, са малим, велим, јер ону малу плавушу, што се сад диже од гласовира, данас видим први пут.«

»Та јели могуће?«

»Као што рекох.«

»То је кћи Стајића, бележника из Д. а гошња је моје пријатељице Зорњке. О, то је врло мило девојче. Име јој је Лепосава. Је л' те, да јој то име сасвим доликује?«

»У најпотпунијем смислу.«

»Па пријмимо њој, да вас прикажем. Ја сам уверена, да ћете се с њоме пријатно забављати.«

И за неколико тренутака Радивој и Лепосава се увелико разговарали.

»И ви, госпођице, доиста мислите, да се без игре не може у друштву пријатно провести?« говорио је Радивој између осталога.

»Нећу баш тако далеко да идем, да тврдим, да се не може пријатно провести, али да је, кадгод је веће друштво, пријатније и за госте и за домаћицу, кад се игра, то стоји.«

»Хоћете тиме можда да кажете, да се на тај начин гостима најлакше прекрати време, а домаћица се ослободи муке, да размишља, шта ће са гостима, кад прође ово или оно забављање?«

»Искрено да признам, тако је.«

»Признајете ли ви све тако искрено?« задиркивао је Радивој.

»Доникле,« одговори му она смешећи се.

»А, то већ не ваља. Права искреност не иде доникле, она мора бити свуда, у свакој прилици.«

»Та ви, господине, баш као да сте наумили да ме кушате. Па изволите само питати, вама ћу на свако питање радо одговорити, и то истину.«

»Доиста? Мене то ваше поверење толико изненађује, да готово не умем да га растумачим,« рече Радивој и погледа на њу изненађено.

»Па то је сасвим проста ствар«, одговори она детињасто, »пре света ја у опште немам никаквих тајни, а све кад бих и имала, ви ме о њима не би могли ништа питати; та нас смо се двоје сад тек први пут видили. Увиђате ли дакле, да ја од вас не треба да стрепим?«

»Немојте се баш тако куражити,« упаде јој у реч Радивој, који је од ње нешто друго очекивао, »можда би мени, — само кад бих хтео — испало за руком, да вас са нечим изненадим.«

Њене велике плаве очи стадоше за часак на Радивоју и њему се учини, као да она на мах престаде дисати.

»Да, да, лепа моја госпођице, има међу нама људима мађијских погађача,« шану јој на ухо, али кад виде, да она лако задрхта, беше му је готово жао, с тога дода сасвим благим тоном: »али има међу тим погађачима и таквих, који никоме нису опасни.«

»Какви погађачи?« рече она усиљеним смешењем, а глас јој мало задрхта. »У те погађаче верујем ја баш толико, колико и ви сами. Махнимо се тога, али, али«, дода нагло, онако сасвим детињски: »јел' те да ви ништа не знате?«

Радивоју се готово ражалило на те њене речи, које су очевидно из неког страха поникле, с тога је узе за руку, погледа јој поверљиво у очи, па рече блатим гласом. »Умирите се, драга госпођице, све је била само шала, ја доиста ништа не знам.«

Преко њеног умиљатог лика пређе нека ведрина, а очи јој добише потпуно миран израз; изгледала је као да јој је души нешто одлануло. Али мора да је осетила, да је у тај мах облила румен, јер се сагла и почела хотимице расплетати једну од својих злаћаноплавих витица.

»Ви сад без сумње мислите о томе, како сам ја безгранично детињаста«, рече стидљиво, не дижући главе, »знам ја то и сама. То је једна од мојих главнијих мана. И видите, ја бих хтела, да сам друкчија, али све је бадава, не, то не иде, не иде. Кадгод нађе такав случај, ја се редовно кајем и увек предузмем себи, да ми то буде последње, али на жалост, много је било досад таквих »последњих« случајева.«

»О, немате право, што тако говорите. Дао би бог, да увек такви останете. И нехотице ми је, видите, пао у овај мах на ум сврштак једне Хајнесове песме, а тај гласи:

Mir ist, als ob ich die Hände
Auf's Haupt dir legen sollt',
Betend, dass Gott dich erhalte
So rein und schön und hold!

То сам, видите, мислио у овај пар, а нисам вас осуђивао.«

»А, и ви радо наводите Хајнеа, и мени је видите, после наших песника он најмилији.«

»То је лепо, што тако говорите; сваком своје треба да је најмилије. А који су вам од наших песника познати?«

»О, готово сви, а Змаја, Бранка и Лазу Костића знам готово на памет,« рече она одушевљено. »Немојте се томе чудити,« дода, пошто је приметила, да је Радивој зачуђено гледа, »ко има такву матер као што је моја, неће заборавити на своје, па ма колико проводио у туђини. Али реците ми истину, ето ја вам дајем неограничена права на то, јел' те да сам детињаста?«

»Дајете ми права, да кажем истину? Добро, ја ћу тим правом да се користим, и ево вам кажем, да бих пожелио сестру, која би била слична вама.«

»О, само то немојте желити.«

»Због чега?«

»Јер би се тој вашој сестри непрестано говорило: докле ћеш бити тако детињаста? На то би јој додијало, особито онда, ако не би била кадра, да ту ману на себи угуши.«

»Око тог посла немојте полагати труда ни колико црно испод нокта, и верујте ми, нећете се никад кајати. Али збиља, ја сам вас задржао од игре. У разговору време брзо пролази.«

»Хоћете ли ви да играте?«

»Ја? Боже сачувај. Ја врло ретко играм.«

»Е, онда ћемо обоје остати овде где смо. Ни ја нећу данас да играм.«

»А, то би била штета. Видите, како нас играчи погледају. Без сумње мисле, да сам вас ја за ову четворку изабрао. Па не могу да дочекају, да се дигнемо. Како би било, да им прокрчим пут, т. ј. да им се уклоним.« И он се диже да пође.

»Не. Немојте, молим вас, ја баш нећу данас да играм. Хтела бих с вама данас о нечем да говорим.«

»Ако ми дозволите, да опет крај вас седнем, учинићете ми тим велику радост.« И док се како играчи, којима је она делила кошаре, тако и остали гости чудили, што она, која је била тако страсна играчица, не игра, дотле се њих двоје и даље забављали.

»Хтели сте, да ме нешто питате,« поче опет Радивој.

»Да. Та питала бих вас до сутра, па ми се чини, да мојим питањима не би било краја.«

»Па изволите почети,« прихвати Радивој, коме је ово ћеретање годило, јер га је мало разведрило, па му се чинило као да је за време, док је са тим малим девојчетом говорио, заборавио на своје јаде; с тога настави: »мени ће бити врло мило, ако вам узмогу ма у чему бити на услузи.«

»Пре свега морам вам рећи, да се сама чудим, што могу већ сад у првом тренутку нашег познанства да говорим с вама овако искрено. Ја не знам ни сама зашто, то је одиста врло чудновато, али ја према вама имам толико поверења, и чини ми се, да бих вам смела рећи све, па и оно што још ником нисам казала.«

Радивоја је та девојчица све већма занимала. Није скинуо ока с ње.

»Изволите само слободно рећи, шта сте наумили. За мене је то ваше поверење велика част, и ја се надам, да, ја вам дајем своју поштену реч, да се нећете никад покајати, што сте ми се поверили,« рече он некако свечано.

»Ја сам о томе уверена.«

»Хвала вам. Па молим, ја ћу слушати. Ви видите, да сам ја старији од вас, па већ из узрока тога, што ћу вас ја може бити моћи у чему посаветовати, не треба ништа да прећутите.« И Радивој је доиста није гонио тек само из просте радозналости, да му се поверн, њему као да се слутило, да ће јој он бити од користи.

Таман му је хтела нешто рећи о ствари, о којој су започели разговор, али се брзо трже, подиже се, па онда рече готово молећи:

»Мати ми је у овај мах дала знак, да јој пријем, будите тако добри, и причекајте ме, док се не вратим. Не бојте се, нећу дуго остати.«

»Јели по вољи, да вас до госпође матере допратим?« И он јој понуди руку.

»Хвала. Слутим, да мати жели самном на само говорити.«

»Како је ваша жеља.« Он јој се дубоко поклони. И док је она прелазила преко салона, гледао је он на њу нетрепимице. Потом седне а мисао га одведе у лепша минула времена, кад је бројао минуте до онога доба, кад је требало поћи на оваку забаву. А сад? Сад га је амо довела учтивост и пријатељска дужност. Па како ли му је овде све пусто и празно! Свако смејање, свако весело ћеретање изгледало му

је да је тек за то ту поникло, да њега подсећа, да је у томе и он некад уживао.

»Та море не дај бабама повода, да о теби кују гатке,« рече Миша, који му је полако пришао иза леђа.

»Шта велиш?« упита Радивој расејано.

»Та куд си се загледао или замислио? Сад ћу ја теби послати ону златокосу девојчицу; крај ње, како сам мало пре видио, ниси имао каде да мислиш, куд ти хоћеш, већ камо те она нагони.«

»А, шала на страну, то је ваљано девојче, баш ми се допада.«

»Доиста? Е то ми је мило. Али само куд оде тако нагло?«

»Мати је, вели, одазвала; али рекла ми је, да ће се брзо вратити, јер смо разговор с тога што је она морала отићи, у пола прекинули.«

»Доћи ће опет? Јели могуће? Но та за сво време, откад си ти њој пришао, није заиграла, и велиш, опет ће доћи? Е брајко, каквим ли си је ти мађијским чаролијама задобио за се? Хм, хм! То нешто значи; јер треба да знаш, она је погинула за игром. Њој за љубав је моја пуница и приредила уз вечеру и играњку. Дакле шта велиш, допада ти се, је ли?«

»Да, допада ми се, што је тако детињаста, јер то јој напредно доликује.«

»А, детињаста је до крајности. Без сумње се и теби о штогод огрешила, кад си је за тако кратко време проникао.«

»Немаш право. Огрешила се није ни о шта. У осталом, она, и ако је детињаста, опет зато уме зрело мислити, само је ваља упутити на то. Мени се бар тако чини, а ја се ретко варам.«

»Добро, добро Мени је доста, што се она теби допада.«

»Ти тек нећеш из тога стварати никакав капитал за какве бесмислене закључке?«

»Боже сачувај; мени се чини, да ја у свом веку никад нисам учинио никаквих бесмислица,« шалио се Миша.

»А мени се, видиш, чини, да си у овај мах са својим закључцима на странпутици.«

»Та немој ти сад врдати. Реци ми, јеси ли ти мени казао, да се теби то девојче допада?«

»Јесам.«

»Е па? Ако ти се та мала плавуша толико допада, да би могао с њоме делити и добро и зло, ти ми само реци. Ја се с њенима врло добро знам, и држим, да би ме у сваком погледу послушали, а особито у ствари њене удаје.«

»Иди с богом, та то ми није било ни на крај памети.«

»А како зашто?«

»Пре свега, та мала је још дете.«

»Удавале се и млађе од ње, па се томе нико није чудно. Је ли то све, што имаш да приметиш?«

»О тој би се ствари дало још врло много говорити.«

»Да чујем.«

»Та није нужде трошити о томе много речи. Укратко, зар ти мислиш, да се те ствари свршавају тако на брзу руку.«

»На зар ти не знаш, да веле, да су баш такви бракови најсрећнији. И сам сам се оженио, како ти рече, на брзу руку. Па подржи, боже, овако!«

»Свуда има изнимака, па то ће бити и код тебе случај. Али најпосле, најглавније, што ја имам у тој ствари да приметим, то је, што се ја у опште не мислим женити.«

»То ти кажеш сад. У осталом, ја нећу да те гоним. Причекајмо мало, шта ти се допадне она девојка, о којој сам ти оно пре говорио.«

»И ти би, чини ми се, боље погодио, да се манеш тог заната, који су крстили проводаџисањем. Јер ако будеш свуде наседао, као што ћеш код мене — — али гле, ево је где се враћа«, завршн, пошто је опазио, да им Лепосава прилази, »жао ме је, што морамо сад свршити, али већ наћи ћемо се ми после.«

»Разуме се, рече му Миша, па онда Лепосави, која је већ стигла њима: »молим вас, разведрите ми овог мог пријана, јер нешто је зле воље. Ја се надам да ће вам то поћи за руком.«

»Ви као велите,« одговори му Лепосава смешећи се, »ја умем онако подоста говорити па« —

»Не, не«, упаде јој Миша у реч, »ја сам уверен, да крај вашег веселог ћеретања не може никоме бити дуго време. А сад дозволите ми, да се удалим,« завршн па оде да опомене жену, да спна чај. И прве речи, којима је ословио, биле су:

»Јеси чула, Софија, мени се чини, да ће се наш Радивој уловити.«

»Шта ће опет то да значи,« прихвати она, »ко би још био кадар њега да улови? Јер у колико га ја, — бар по твом казивању — знам, чини ми се, да је то немогуће.«

»Е, у свету се догађају свакојака чуда.«

»Приметио си можда, да се вечерас са киме мало дуже забављао?«

»Да.«

»Збиља. Ваљда са нашом лепом удовицом?«

»Ниси погодила.«

»Е онда нећу даље ни да погађам, јер ја сам се дуго разговарала са госпођом Анком овде у соби, па и не знам, шта се збивало тамо, где се игра. Реци ми дакле, с ким се он то забављао?

»Знам, да ће ти стати памет, док ти кажем.«

»Та говори брзо, ко је та јунакиња?«

»Лепосава.«

»Та јели могуће?«

»Да. Помисли само, како је дошао, поздравио се са гостима тек онако овлаш, па је онда, као што знаш, замолио тебе, да га њој прикажеш. Па како јој је онда пришао, нису се растајали све досад. Шта више, не би се ни сад растали, да њу мати није на неколико речи одзвала к себи.«

»Та шта говориш!«

»Е, ја ти рекох.«

»Па где је Радивој сад?«

»Још ћеш се већма зачудити, кад ти кажем, да је Лепосава тек само неколико тренутака била код матере, па се онда опет вратила њему, и ено их сад опет једно уз друго.«

»Јеси чуо, то ме јако изненађује. Помисли само, колико је Лепосава молила матер, да се данас код нас игра, а по твојим речима, откад је Радивој дошао, она није заиграла. То је велико чудо.«

»Разуме се.«

»Но, ту ће бити велика, дубока узрока.«

»И мени се тако чини.«

»А очевидно је, да се њих двоје једно другом допали.«

»То је као свето. С тога сам ја и наумио, да ти кажем, да се ми мањемо Анђелије, па да почнемо што радити за Лепосаву.«

»Па разговараћемо се већ. Него видиш, како смо се заговорили; мени се чини, да бих ја већ могла сипати чај.«

»Бога ми у велико. Та с тога сам те сад и потражио.« И пошто је још од своје жене добио по нека упутства, кад да позове госте на чај, оде опет друштву.

»Помислите само«, тужила се Лепосава Радивоју, кад их је Миша оставио, »мама ме је само зато звала, да ме опомене, да се према вама озбиљно понашам, и да назим, да не учиним какву будалаштину. Како вам се то допада?«

»На томе ви, госпођице, не треба да се чудите; госпођа мати ваша гледа још увек у вама дете, онакво дете, какво сте били пре четири године, кад вас је послала у завод, откуд вас је — као што сам чуо — тек пре неколико месеци довела.«

»Та за бога, већ је крајње време, да се она уживи у то, да сам ја велика девојка. Да, збиља. Знате шта, ми је још рекла? Али немојте да вам то буде криво; мени би од срца жао било, кад бих вам се ја чиме замерила«, дода готово молећи, »али није ми дала мира, а ја сам јој морала обећати, да с вама вечерас нећу још много говорити. Није — вели она — у реду, да се девојке целог вечера разговарају са једним младим човеком. Мени су, каже, већ многи замерили, што вечерас, откад сте ви дошли, писам заиграла. Зар то није глупост?«

»Можда доникле има госпођа мати ваша и право«, одговори Радивој.

»Та како само можете то и помислити. Зар није природно, да се оно, што је пријатно, претпостави чему непријатноме?«

»То је додуше истина.«

»Е па? Мени је вечерас пријатније, да с вама разговарам, него да играм, па што ми онда не оставе, да чиним оно, што мени годи.«

»Можда зато, да вас већ зарана науче, како ћете лакше поднети непријатности, које се често у животу не дају избећи.«

»Идите, молим вас. Човек се лако научи на оно, на што мора.«

»Није увек тако. Често тако привикавање појединог човека скупо стаје. Разуме се, онда, кад се тиче какве озбиљне ствари. Верујте мени. Ја сам старији«.

»Боже мој, ви то казујете, као да сте све то сами преживили.«

»Па можда и јесам«.

»Доиста? О молим вас, молим вас, хоћете ли ми приповедити, шта вам се то десило. Ух, то мора бити врло занимљиво. Не можете ни замислити, како мене занима, кад ми ко приповеда понешто, што је преживио.« И док је то говорила, непрестано је трла руке од нестрпљења, а велике безазлене јој очи беху се радознало загледале на њега.

»А, варате се госпођице«, рече он сасвим мирно, тако мирно, да се томе и сам чудио, »ја нисам преживио ништа, што би било тако занимљиво, да би се могло заодењути приповетком.«

»Та дабогме да је тако, кад нећете да го-

ворите. Данас баш као да немам среће у томе,« заврши тужно.

»У чему?«

»Та у таквим приповеткама.«

»Како ви то мислите?«

»Данас смо, тетка Зорићкина Милица и ја, биле цело после подне код госпођице Иване Мостићеве —“

„Зар се ви знате са госпођицом Иваном?“ упаде јој у реч Радивој, који је лако пребледио, а док је те речи изустио, стало га је врло много, да изгледа да је миран.

„Данас сам је видила први пут“.

„Хтели сте нешто рећи за њу?“ упита Радивој радознало, а не скида ока с ње.

„Да, кад смо ушле њој, није нас у први мах опазила, јер су врата од предсобља и њене собе била отворена; а ми смо ишле по њи лимовима, и тек онда нас је видила, кад смо закуцале на њена отворена врата.“

„Па?“ упита он, а глас му готово задрхта.

„Кад смо стале на праг, нашле смо је где лежи на дивану; а кад се на наше куцање тргла и дигла главу са јастука, видило се по њеним очима да је плакала.“

»Плакала је,« рече Радивој, и ухвати тако нагло Лепосаву за руку, да се она готово тргла, „па јесте ли питали, зашто је плакала?“

„А, јел' те, и вас такве ствари занимају? Ја нисам — ма да сам горела од радозналости — али како да је питам, кад сам је тек онда упознала. Него то је место мене учинила Милица.“

„Па је ли рекла, зашто плаче.“

„Е, јесте да! Шта више, шта више није хтела ни да призна, да је плакала, већ нам је рекла, да има јаку кихавицу. Али верујте ми, да је слагала, јер ја сам сасвим добро видила, да јој се под очима блистале сузе. А имам ја за то још и више доказа.“

„Какви су то докази?“

„Она је у опште била тужна, није хтела ни да свира, кад смо је за то замолиле, а изговарала се, да није добро расположена. Када се касније опет у разговору започе реч о доброј и рђавој вољи, тужила се она, како је девојка, која нема матере, врло несрећна — јер, знате, она је изгубила матер још у детињству“ — —

„То ми је познато, јер се ја с њом нешто мало познајем,“ упаде јој у реч Радивој.

„И док је то говорила“, настави Лепосава, „тако је дубоко уздахнула, да се мени готово стешњало око срца. Ето, то је било све, што сам од ње чула, а надала сам се, да ћу чути бог зна какву занимљиву приповетку о томе, зашто је она плакала. Али гле“, дода погледав на Радивоја, „што сте ви тако тужни? Куд сте се замислили? Мислите ли о том, да би и ви волели знати, због чега је госпођица Ивана плакала?“

„Да. Погодили сте. У овај мах сам донста то мислио. Али погледајте, крај разговора и брујања свирке писмо ни приметили, да смо овде у соби остали готово сами. Остали су гости без сумње отишли у трапезарију, да пију чаја. Је ли можда и вама по вољи?“ И он јој понуди руку.

„Па хајдмо. Знам да мами неће бити право, што ћу крај вас седити,“ рече она искрено, „али морам вам вечерас нешто рећи, па ма шта било, јер ко зна, кад ћемо се опет овако наћи. А после чаја, онда ћемо за вечерас рећи једно другом због ом. Пристајете ли?“

„Ја ћу радо пристати на све, на што ви будете хтели.“

„Таман се они дигоше, а пред њих изађе млада домаћица, да како њих, тако и остале госте, што су још били у салону заостали, позове на чај. Кад се тог вечера при разласку Лепосава и Радивој руковали, захваљивао јој се он поново на поверењу, обећав јој, да ће о свему ономе, што му је при чају приповедила, добро размислити, и да ће му бити највећа брига, да њу у најпотпунијем смислу задовољи.

„А сад дозволите, да вам још кажем, да ми је врло мило, што вам могу признати да сам се вечерас уверила, како се у друштву може врло добро провести и онда, кад се не игра.“ То су биле последње речи, које је Лепосава тог вечера рекла Радивоју.

(Наставиће се.)

ЗАПИСИ.

Сваки народ има особине своје,
Ал правда и љубав опште добро то је.

Сунце подједнако греје на све ствари,
Не седи у ладу, ко за светлост мари.

Кад мислиш на пак'о, ти се душе сећаш,
Ал треба и без тог да од греха бегаш.

Ко ништа не учи, није ничег свестан,
Доброме пливачу плитак је и бездан.

Треба се борити за будућност бољу
У цркви, у друштву и на бојном пољу.

Врлину не можеш улити злом духу,
Јер залуд је глуху певати на уху.

Мењају се људи, државе и власти,
Ал остају њине животињске страсти.

Не трчи за оним, што с' не може стићи,
Не подижи оно, што с' не може дићи.

Помисли — кад злобни језици ти шкоде —
Јута оса само слатко воће боде.

Што се злато сјаје, и то нешто вреди,
Ал му другу вредност и слеп човек гледи.

Љ. П. Н.

ЦРТИЦЕ УГЉЕНОМ.

ОД ХЕНРИКА ШЕНКЈЕВИЧА.

С ПОЉСКОГ ПРЕВЕО РАЈКО.

(Наставак.)

ГЛАВА ПЕТА,

у којој упознајемо цело законодавно тело села Глупишаца и главне му воће.

Сутрадан било општинско веће. Из целе општине искупили се одборници осим госпоштине, alias шљахте, јер ма да је и од њих било неколико одборника у општини, ипак се и то неколико, не хотећи да се баш калучи од целине, држало енглеске политике, т. ј. начела неинтервенције, што га је славни државник John Bright тако уздизао и хвалио.

Зато је опет „интелигенција“ имала посредне моћи и утицаја у општинским стварима. Ако је на прилику ко од „интелигенције“ имао штогод посла са општином, одмах би у очи седнице позвао к себи господина Золзикјевича; ту се онда у собу представника „интелигенције“ донесе ракија, смотке итд. а затим се без запреке пређе на ствар; после прилне и обед, на који буде позван ласкавим речима и Золзикјевич: „Изволите сести, господине Золзикјевичу, седите!“

Господин Золзикјевич седне, а други дан обично као мимогред рекне кнезу: „Јуче сам био на обеду код Мјељшевских, Скорабјевских или Ошћешинских. Хм! Њерка је у кући: знам, шта то значи!“ За обедом се трудно Золзикјевич, да покаже лепе манире, да једе разна непозната јела, као што види, да други једу и да се при том не покаже, да му та интимност с двором сувише ласка.

Био је то човек пун такта, који се умео свугде да нађе; зато, не само да се није устручавао у таквим приликама, већ се чак уплетао и у разговор, помињући узгред „онога честитога комесара“ или „онога врсног начелника“, с којима је јуче или онамадне одиграо једну партију. Једном речи, хтео је да покаже, како се он дружи с првим личностима у словачком срезу. Истина примећивао је, кад он приповеда, да госпоштина некако чудно гледа у таљире, али је мислио, да је таква мода. И то му је било чудно: после ручка шљахтић и не чека, да се он опрости, већ га потапше по плећима, па каже: „Е, сад због ога, господине Золзикјевичу!“ Но опет мишљаше, да је то обичај у лепоме друштву. Сем тога, рукујући се на растанку с домаћином, приметио би, да у њој увек нешто „зазвечи.“ Том приликом савије прсте и гладећи шљахтића по длану, зграбе из њега „што је звечало“, не смејући никад с ума, да дода: „А, милостиви господине, није то нужно међу нама, а што се тиче онога, ослоните се само на мене.“

Поред тако енергичне управе и богоданог дара господина Золзикјевича општинске би ствари текле, како се тек пожелети може, само да није било то зло, што је господин Золзикјевич само у неким приликама подизао свој глас и тумачио већу, како ваља посматрати ствар с „правног гледишта“; међу тим остале ствари, којима није предњачило „оно, што звечи,“ остављао је самосвојној увиђавности већа и за време расправе седио је сасвим мирно, на велико неспокојство одборника, који се тада осећали као без главе.

Од шљахте, или да јасније кажемо од „госпоштине,“ једини је господин Флос, закупник „Малога Напретка“, бивао с почетка као одборник на општинским скупштинама и тврдио, да интелигенција треба да па њима суделује. Но то му се примило за зло. Шљахта је говорила, да господин Флос мора да је од оних „црвених,“ што је у осталом доказивало и његово немачко презиме; а и сами сељаци, осећајући као демократе разлику, мишљаху, да не доликује „господину“, да седи на једној клупи са сељацима, а то се најбоље види отуда, што „друга господа то не раде.“ Сељаци су пребацивали господину Флосу још и то, да он није господин као друга господа, није коленовић; није га марио ни господин Золзикјевич, јер се Флос није старао, да „оним, што звечи“ заслужи његово пријатељство, и једанпут као одборник одузео му на скупштини а

реч. Као што се види, никоме није био у вољи, па није ни чудо, што је једнога дана, пред целом скупштином, слушао ове речи из уста једног одборника поред себе: Та зар је благородни господин „прави господин“? Господин Оштеријски, то вам је „прави господин,“ господин Скорабјевски, то је „прави господин“ а благородни господин није „прави господин,“ него прометник.“ Чувши то господин Флос, који је баш у то време купио себи спахилук, пљуне на све и остави сељаке, да раде по својој сељачкој памети. Шљахта је говорила: „насео је“ и у обрану почела неинтервенције потезала неку пословицу, у којој се огледа премудрост народа и која је требала да докаже, да сељака не мож' поправити.

Општини дакле није више додијавала „интелигенција“, те је она свршавала своје без ње, цигло по своме глупинаčком разуму, који је у осталом требао да дотече за целе Глупинце, по оном истом начелу, по коме париски разум достаје за Париз. Мимо то цела је истина, да практично расуђивање или тако звани „здрави сељачки разум“ више преди од сваке интелигенције, која је пуна туђих елемената а да сељани тај „здрави разум“ собом на свет доносе, то, мислим, не треба да се доказује.

Показало се то и сад у Глупинцима, кад је на скупштини, о којој је реч, прочитано питање од уреда, да ли је општина вољна, да на свој трошак, у своме хатару, оправи пут до Ословица. Тај су пројекат у опште осуђивали „patres conscripti“, а један од месних сенатора избацио је општроумно мњење, да пут никако не треба да се оправља, јер се може ићи преко ливаде господина Скорабјевског. Да је господин Скорабјевски био на скупштини, он би зацело нашао, да примети против тога: „pro publico bono“; али господина Скорабјевског не беше ту, јер се, као што рекох, држао начела неинтервенције. Тако би тај пројекат без спора пропао unanimitate, да није био господин Золзикјевић јуче на обеду, на коме је приповедао госпођици Јадвиги сцену, како су удавили у Мадриду два шпањолска ђенерала, коју је сцену он читао у „Изабели шпањолској“ у издању господина Breslauera, и да није после обеда, кад је стискао руку господину Скорабјевском, осетио у руци нешто „што звечи.“ И тако господин писар, место да предлог запише, метне перо на сто, а то је увек значило, да он жели, да говори.

— Господин писар хоће нешто да каже, — разлегали се гласови у скупштини.

— Хоћу да кажем, да сте будале — одговори флегматично писар.

Моћ праве парламентарне речитости, ма она била збијена у најкраћу форму, тако је велика, да се после споменуте беседе господина писара, која је протестовала против предлога и у опште против административне политике глупинаčке, цело споменуто тело почело узнемирено да згледа и да се чешка по племенитом органу мишљења, а то је код тога тела значило да дубље размишљава о ствари. Најзад, после подужег ћутања, одазва се један репрезентанат, питајући:

— А што?

— Јер сте будале!

— Тако је и никако друкчије! — одазва се један глас.

— Ливада је ливада, — дода други.

— А на пролеће се и тако неће моћи ићи преко ње, — завршн трећи.

С тога пропадне предлог, који је препоручивао ливаду господина Скорабјевског; прихваћен је пројекат владин и почела се, по приповедној основи, подела трошкова за оправљање пута. Правда је тако била увређена у души законодавног тела глупинаčког, да се нико није могао извући, осим једнога кнеза и одборника Гомуле, но ови су за то узели на себе терет надзора, да посао што боље напредује.

Ваља додуше признати, да је то чисто и несебично пожртвовање кнежево и Гомулино, као и свака необична појава, будило неко „резиновање“ у других одборника; чак се нашао један глас, који је гњевно протестовао:

— А зашто да не платите?

— А што да бадава плаћамо, кад је и то доста, што ви платите? — одговори Гомула.

То је био аргумент, коме, мислим, не само здрави глупинаčки разум, већ ни други ниједан не би могао наћи замерке; глас, што је протестовао, умукао за час, а затим се одазва тоном потпуногa уверења:

— Јест, тако је!

Ствар је била докована и сад би се зацело без оклевања прешло на расправљање других предмета, да нису из небуха натрапала у скупштину два прасета, јурнувши као луди на отворена врата, па стали без икаква наметна разлога да се витлају по собн, трчкајући одборницима између ногу и гуричући, што већма могоше. Већање се наравно прекинуло, јер се цело законодавно тело дало на истеривање тих незваних гостију, а особито се у том одликовали депутирци, вичући сложно као из једног гласа: „шике! уше! курјак вас одњо“ и т. д. Прасци, куда ће и шта ће, већ се сакрили под ноге господину Золзикјевичу, те му искалали нечим зеленим и друге чакшире, пепељаве боје, на још на несрећу то се зеленило није дало ничим испрати, ма да их је господин

Зелзнијевић испирао глицерин-сапуном и трљао својом рођеном четкицом за зубе.

Но хвала истрајности и енергији, која као и досад, тако и у овом случају није оставила представнике општине глупиначке, праћени су ухваћени за стражње ноге и, у пркос најжешћој протестацији, избачени на поље, те тако се могло сад прећи на „дневни ред.“ На „дневном реду“ беше тужба некота сељака Сроде, против споменутог Флоса. Десило се, да се волови тога Сроде прејели ноћу у детелини господина Флоса, а сутрадан оставили ову „долину суза и јада,“ преселивши се у бољи — воловски свет. Очајни Срода изнео цео тај жалосни догађај пред суд, молећи за помоћ и правду. Суд, проникнувши у суштину ствари, својом бистрећом пресудио је овако: и ако је Срода хотимице пустио волове у поље господина Флоса. то ипак, да је на том пољу расла и. пр. зоб или пшеница а не та „гнусна“ детелина, волови би и данас били у најбољем здрављу и јемачно не би знали за ту грозну падутост, којој су пали на жртву.

Полазећи са те веће премисе и прелазећи на мању, путем чисто логичним и чисто правним, суд изјави, да узрок воловске смрти никако не може бити Срода, већ господин Флос и за то господин Флос мора платити Сроди волове, а уједно, да му то буде опомена и за други пут, уплатиће и у општинску касу за канцеларију 5 рубаља. А ако случајно кривац не би хтео, да ту суму исплати, нека се тај новац узме од његовог млекарника Ицка Звејноса.

(Наставиће се.)

ДЕВЕТИ ДАН.

ПУТНИЧКА УСПОМЕНА.

(Свршетак.)

Иван-бег справља Станка у помоћ Скендер-бегу, па га светује да чува људе,

Јер скуп је човек на ове стране,
А моћ би наша на танке гране
До сада била, да овај није
Штедио људе, бој када бије.

— — — — — —

Нас нема, нема, но сасвим мало,
Наше је јадно Српство већ пало!
Барјачић људи у горе ове
Да заустави турске валове?!...

— — — — — —

Но опет све је, знај, до прегнућа,
Без смрти нема ни ускрснућа!
Слабе, млакаве у пљта путе,
А од јунака нарави љуте
Узмичу људи, Бога ми, сине,
Кад прегне човјек жив да погине
За род и вјеру, за цијељ свету,
За круну, славу нам преотету,
Бог ће му сами у помоћ бити
И још можемо све поправити!
Зета ће опет заврћи коло,
Све српско коло, коло охоло!

На Станкову примједбу, како балканске народе раставља од јединства народност и вјера, истиче цио програм, ког би се имали држати Бугари, Срби и Хрвати, а то је међусобно поштовање и потпомагање. Србин би имао Бугарину и Хрвату рећи «теби твоје, мени моје», а

Ти обадва кад би Србу
Рекли: Србе, дај нам руку!
С тобом ћемо поднсити
Драговољно сваку муку!

и кад би Грцима признали древну мудрост и као с добрим комшијама живјели удаљени од Њемаца и Мађара, друге би тице пјевале....

Препоручa му

Према чојству Арбанаса
Немој твоје да пострада!

Па не врти тамо амо,
Људски сједи међу људе;
Попашање нек ти свуда
Постојаног чојка буде!

Не помишљај, да у друштву
Положај те извињава;
Књаз си, али вазда, сине,
Човјекова поштуј права!

Књаз се рађа ка сви смртни,
Књаз је прави, ко умије,
А од књаза незналице
Дому, земљи, фајде није.

То је у првом чину. У трећем чину Иван-бег се саветује са кнезом Перуном, како ће злотвора дочекати. Перун би Скадар утврдио, а Иван-бег би га напустио и све зецко поље, на се гора држао, јер је инокосан. Што су издајице пред турском војском, не мари ништа.

Па нек зарати и сами пако,
Српствоват' самном бар ћу знат' ко ће,
А нек се турчи који год хоће!

Мени једнако — сам други био,
Најпосле сам бих за крст се био!...

На шиље Перуна, да све главаре зове у савјет, а кад је сам остао, даје одушке очинскоме срцу, да кам дирне.

Станко сине! сунце моје!
Станко, Станко, жељо жива!
Црну Гору зар остави
И несретног оца Ива?!...
О дијете, немој тамо!
Боже, мога сина врати
И бурног ми заход жића
Том милошћу, ах, позлати!...

Кад се главари искупили, предаје Ђорђу мач,

Па ме свети, па се свети!
С дома нашег скидај љагу!
Зар ја један већ не могу
Ни из куће на тољагу....

па свијема сабље благосиље и справља у бој. На питање Ђорђино, што ће Станком, ако га жива уфати, старац не зна да даде одговора одлучна. Најприје одговара:

Као с братом, а да како?

па се одмах поправља

с издајником
Под мач, Ђорђе, већ никако!
Али немој!... стан да виђу!
Убит сина!... Немој сине!...

и одмах се удаљује, а Станко остаје у неизвјесности, ако уфати Станка, да л' да живи ил да гине.

Дужност и глас од природе
У његову груд се боре,
Сина жали али мрзи
Издајника Црне Горе!..

И овијем свршава улога Иван-бегова, коју је пјесник израдио брижљиво, управо умјетнички. Први дио, ће Иван-бег опрема Станка у Арбанију, истина прост је, али и ту само умјетност успијева. У другоме дијелу положај је Иван-бегов ужасан. Пред Перуном се држи, затајава своје јаде, да усамљен нариче као покајница. У савјету државноме предаје Ђорђу мач, благосиље оружје противу непријатеља, ког Станко предводи, а не може рећи, да Станка погубе, ако га жива уфате. Ова је душевна борба тако психолошки добро изведена, да јој пиједна ријеч не манька, нити јој се може једна ријеч одузети. Слика је савршена, која нас плијени.

* * *

Ђорђа већ познајемо из прве појаве са Станком. У очи поласка Станкова пут Арбаније извињава му се, што га је дражио, да љуби Даницу.

А не љубим, премда штујем
Чељадеце у њој свето,
Као рају да је земљом
То дијете преотето.

Станко чувши топлу изјаву Ђорђину оставља му Даницу на аманет, да је брани место њега, ако наступе какви тешки дани, а Ђорђе је прима у аманет. Овај је дијалог између два брата диван, особито Ђорђина страна врло је нежна, интимна, Збива се на забави у двору. Станка с Даницом испод руке срдјета Ђорђе, па му говори: ти твоје злато држиш испод руке, а моје је преко мора. Али кад се вратим, ако Бог да, скупићу хиљаду свата па ћу тебе пред њима по њу послати. А не мисли за потомке нашег дома, крушка под крушком опада. Па наставља:

Није фајде, особити
Бог зар штити љубавнике,
Кад најжешћи план скрит знају
У страх, муке, неприлике!

Ко се икад сјетит мога',
Да Даницу љубиш, брате!?
Клео бих се триста пута
Против тога досад за те!

Тек ту скоро дознаде, па му је с тога јучер из дражње рекао, да је љуби. Ове повјерљиве ријечи наоде одзива у Станку, ја мислим, тијем прије, што му је мати књагиња Маре противна тој љубави, што тек касније дознајемо. Да је овђе како напоменута та противност, шћаше боље бити, јер нам је некако сасвијем ново, што Даница октрива Марти страх, да књагиња Маре не поквари брак њезин са Станком, и што овај Даници говори, да ради Данице мора Црну Гору оставити, јер су му родитељи противни томе браку. Ову празнину требало би свакако испунити.

Видјели смо, како Иван-бег справља Ђорђа противу Станка. Ту и Ђорђа находимо правог брата, као што је Иван прави отац.

Па и мене чувства нека
Као тужног оца даве:
У крвника гледат брата
А бит' брата — нема славе!

Још нежнији брат се показује, кад је чуо, да је у његов логор дошао Иво, слуга Станков.

Ах, д'ако се буде Станко
Покајао, благо мене!

Па оружје на Турчина
Да он самном сад окрене!

Еле брате, млијека ти,
Што нам једна прса даше,
И оне ти крви, којом
Наша срца закупаше.

Трон на зечко сваки стоји,
Неки мање, неки више!
Кад двојица нањ се пењу,
Зло столицу прекривише!

Обори се и разбије
И у мрве он се смрви,
А док други исправи се,
Много проће, зноја, крви! . . .

Па ако си жељан власти,
Ја ћу твоја слуга бити,
Након оца ја ћу тебе
Владаоцем прогласити.

Добри брат се толико још изда, да, кад је наредно, да му Ива уведу, овако даје израза томе уздању:

На себи бих' рек'о, ка' да
Добре да ћу чути гласе,
Срце ми је узиграло,
А крв, мислим, не вара се! . . .

премда му је Перун изразио сумњу, да не буде ухода. Иво долази и проси милост. Ђорђе:

Милосрђе, великодушност
Врлине су Хришћанина,
А тим прије у књажева
И по роду властелина.

И наређује, да се у свој војсци прогласи, да је издајица помилован, и да га нико не смије за издајство прекорити. Па га пита одмах за Станка:

Да нијесу упорност му
Замјенила чувства друга.

Иво му каже, да Станка мори иста жеђа, која је још нарасла, откад се потурчио и већ да му ништа није свето, што је наше,

Откуд му је султан дао
Чин најстарији свога паше!

Ђорђе (за себе).

Боже, такво чудовиште
Зар за брата мени даде! . . . .

Па пита Ива, што сад намјерава »млади паша,« а Иво све потанко извјештује. Кад је све разабрао, наставља Ђорђе:

Срешћемо се и питати,
Што та мисли потурица!

Безбратник сам, ал' нијесам
Ја биједна удовица!

Та будала прекусана,
Што доброту држа моју
Ка над неку малодушност
Уздиза је храброст своју!

Брзо ће видјети и цијенити боље брата, ако ха игђе уфати. На окупљенијем главарима истиче значај шјутрашње битке.

У крв битке, што нас чека,
Црнојево игра племе!
Да остане сјајно, часно,
Ил под клетвом страшно бреме!

Па храбри редом војводе и даје им наредбе бојне.

А у посљедњој појави на бојном пољу послије побједе одржане, пошто је распитао за погинуле, међу којијема је стари Перун, и за рањенике, благода и Богу и уздиже топлу молитву, коју завршује:

Без Деана и Перуна
Не остављај наше горе!
Да за име, правду твоју
И мило се Српство боре!
А у младе Црногорке
И њихове нежне груди
Љубав рода кроз вјекове
Нек Даничин примјер буди!

* * *

Овијем се и драма завршује.

Још бих имао споменути лијепо народно зецко коло у првом чину, које мора дивно зачињати преставу, и једнога старца, који у очи битке из мача прориче будућност црногорску окупљенијем поглаварима; али би онда требало једно по једно сву драму редом преписати, јер је све лијепо и све значајно, а особито све оригинално.

Пјесник је дотле гонио своју оригиналност, да је задржао и све црногорске провинцијализме у језику. Ту спада и ђекоја нејасна фраза, као на стр 283.:

Свијем нам данас *поче*
Твоја славна мишца јака! . . .

и на стр 288.:

Сваки дома да издајник
Као Станко пек *оврави!*

Ни стихови не теку једнако. Има их прилично тврдијех као н. пр. на стр. 16.

Српски је брат са српског огњишта
Милога сваки син Дубровника.

Али се овакви недостатци изминчу и књижевницима, који нијесу оптерећени државничјем пословима као књаз-пјесник. Ко знаде, како је сва управа државна концентрирана у његовијем рукама до дијељења правде у пошљедњој молби; особито пак ко промисли само на улогу његову у ваљској политици; мора се дивити пенсирнијем снагама његове воље и енергије, његовога духа и осјећања, којијема дотиче времена, да створе такво дјело књижевно, које с »Горскијем Вијенцем« владике Рада стиче Црној Гори у Српству првенство и на књижевноме пољу!

Изрекао сам. Можда је ово много смјела мисао. Али овој књизи не може нико одрећи, да није вјерно огледало Црногорства »откако се нашом царевином јаничари разиграше« до дана данашњега; не може нико одрећи генијалност замисли и склопа, као и генијалност у стварању карактера, који дјело престављају.

Ово је књига двоструке љубави, љубави, што свијет уздржава, и љубави, што Српство уздржава; књига пуна врлина живијех, које просијевају и кроз опачину Станкову, те се ми не можемо ужасавати ни овога издајице. Станко је подигао и предводио турску војску за Црну Гору, а Иван-бег и Ђорђе не могу се одлучити, да га погубе, ако га жива уфате, и Даница га и још љуби. па за њим хита Морачом пут Скадра . . . ово се зове истинско познавање и тумачење човјечијега срца и душе! Ништа није неприродно; ни када Деан самртан пушта Станку, ни када Перун заборавља рањену ћерку према опасности, што је на прагу Црне Горе. Све нам годи; све нас узвисује. И самоме Станку кад-кад пљештемо.

Можда ће коголь рећи, да поезија није дубока, као што се рекло и о Бранковој појезији, јер је стил њезин прост и бистар свуда; али ће треба, ево га достојанствена, ће треба, ево га узвишена; час лак, нежан: сасвијем по захтијевима мисли и осјећања природно се развија и као танка копрена увија се око виле, коју кроз њу гледамо такву каква је. И ја мислим, да је пјесник »Балканске царице« својој и ближи Бранку од иједнога нашега пјесника.

Нема сумње, ово је дјело по превасходству политичко, али срећом политика је Црне Горе сасвијем природна па се не сукобља са појезијом него се и њом слаже, па једна другу потпомаже. Али с тога баш пјеснику није могла бити сврха у првом реду умјетност, и умјетност, особито техничка, зато је особито у другом чину претрпјела. Напротив чини ми се, да је први чин и с те стране успио.

* *
*

»Балканска Царица« није на продају и зато сам је овијем шћио приказати читаоцима »Стражилова,« којијема није још до руку дошла. Печатана је у хиљаду егземплара у врло лијепом издању на Цетињу у државној штампарији у великом октаву на 288 страна. Ја мислим, да је познати Срби преко пријатеља а и непосредно од Високог Ауктора могу добити, као што сам је ја са дружином добио, кад сам пролетос био на Цетињу.

Отуда овај »Девети дан« као пријатна путничка успомена из Зете, а наставак »Осам дана,« што сам у »Јавору« штампао.

Л. Томановић.

КЊИЖЕВНОСТ.

НАШЕ КЊИЖЕВНЕ ПРИЛИКЕ И НЕПРИЛИКЕ.

(Свршетак.)

Додуше, тамо горе стоји „свршетак,“ али то је само зато, што свака ствар мора имати напослетку и свог свршетка. Та све што сам досад написао под горњим насловом, само су цртежи, слике, управо предговор за дебелу и велику књигу наших књижевних прилика и неприлика. Ако се коме свиди, да напише ту књигу, нека је напише, мени је већ доста, јер сам и поводом ових летимичких цртежа постао чисто сентименталан, а то ми не годи.

Хоћу још само да наведем прилику, која довољно карактерише одношаје и положаје наших књижевника.

Сваком човеку, био он ма ког сталежа и занимања, слободно је, да што заради; шта више, и захтева се од њега, и то с тога, да издржава себе и своје, а уједно да није другом на терету. Да, сваком човеку, само — књижевнику не. Шта више, замера му се, и то на разан начин, ако поштено, књижевнички заради себи коју мангуру. Па шта се управо хоће тим замерањем? Је ли то завист, што се ко

усуђује заслужити штогод и ван системизираних занимања? Ја држим, да није. Је ли други који афекат? Не могу да га нађем, али ипак мислим, да је ово: *Књижевност се у нас још сматра за неки луксус, а књижевник за човека, који тера луксуз.* Је ли нужно, да још даље тумачим своју изреку? Мислим, да није, та сваки мислилац допуниће у себи све остало. Само хоћу још неке конкретне случајеве да наведем, ради боље илустрације. Свештеник добија за сваки, и најмањи, чин своју опредељену наплату; адвокат за свако писмо, па и за сваки савет; лечник и за најкраћу визиту; инжинир за сваку линију; трговац заслужи на сваком комадићу, а занатлија на сваком крпежу. А књижевник?! Од њега једино се тражи, да ради из родољубља или по неком идеализму или — кад већ тера луксуз, књижевност, нека гледи, како ће изаћи на крај; његова је то ствар.

Што књижевник троши своје време, своју снагу, своје убеђење, своју способност у свој рад — то се осталог света не тиче ништа: „могао је постати сапунција а не књижевник“ — као што је пре неког времена „оштроумно“ приметио неко.

Али као свуда, тако исто и у нас импонира оно, што је замашније. Кад ко на књижевном делу заслужи 500 фор., онда се још некако ћути и диви, заслужи ли пак 5 фор., онда се замера. На тај се начин не би нико смео упустити у мањи посао: ни поп да сече колач, ни лечник да лечи зубобољу, ни адвокат да даде мало савета, ни кројач да закрпи хаљину — једном речи, сви бисмо морали радити само замашна и велика дела. Може ли то пак бити?

Кад ко „Матици Српској“ пошаље какво веће дело на оцену и награду, онда се тако преда члану ком, да га прочита и оцени. Оцењивач мора да утроши времена, док дело прочита, затим док о њему премишља, и напослетку, док напише извештај. То све пак не може бити за неколико минута. На кад сам ја утрошио неколико дана у посао тај, зар писам онда поштено заслужио наплате? Та ја сам могао за то време радити какав „званичан“ посао, те штогод и зарадити! На што да губим онда ту заслугу?

Оно дођуше може когод говорити о *моралној* заслузи, о *признању*. Хе, хе! то је све лепо; али што да се баш књижевнику тако великодушно уступа право, да живи од ваздуха и од сопствене славе?!

Људи „званичног“ занимања хоће бар хлеба и воде — многи траже баш меса и вина — књижевник пак мора да се задовољи „признањем“ и „моралном“ заслугом. Та да, он тера луксуз, он је спортсмен, као н. пр. велосипедиста!

Још нешто. Ако критичар какво дело одбије, а свој суд разложно пред одбор изнесе, он, наравно, мора добити своје за читање и оцењивање. Е, али није ни то у реду! Од куд да *критичар* добије награду за читање, кад је *писац* одбијен?! Верујте ми, и на такво сам мишљење наишао. Зар лечник не добије за свој труд наплате, ако и болесник умре? Зар адвокат није заслужио хонорара за свој труд, ако и процес изгуби? Зар ратар не заслужује своју надницу, ако и година омахне? Шта су сви ти људи криви, што се трудили око неуспешног предмета?! Ништа. Та они су уложили све своје, и труд и време и способност; — али код књижевника није тако, јер он се *није мучио*, док је читао туђе (лоше) дело, већ је терао луксуз, а за тај нек се сваки стара сам.

Да још нешто споменем. Појави ли се који књижевник чешће, те према том и нешто више заради — одмах се диже граја, да не да другом ни дахнути. За ово неколико година, откад ја терам тај луксуз, наишао сам на такве ствари, да — хајд нек их засад покрије тмина. Али морао сам на сваки начин навести то, да се види смешно појмање „званичних“ сталежника о српском књижевнику. Мислите ли, да је баш тако, да тај, који се чешће појављује, зато чини то, што хоће све за себе? Немојте тако мислити. Он зато чини тако, што се *други нико не појављује*. Књига *мора* изаћи на време, а ми уместо да смо захвални човеку, који нас води из неприлике и покрива нашу научну сиротињу — ми, т. ј. „званични“ сталежници, замерамо му и подмећемо му све на свету. То је још гадније, него замерити књижевнику уопште, да што заслужи.

И сад нек је доста и тога. Хтедох само да изнесем стање, у ком је наша књижевност. Није ми ни на крај памети, да гледам све само црне боје; у нашој књижевности има и сјајних боја; али платно, на ком су наслагане те боје, пљувано је, храпаво је а местимице је и подерано — као силом. Па ни оквир баш није тако сјајан; изгледан је, обијен је а и муве су на њему оставиле свога трага. Али надајмо се најбољем а пре свега — немојмо један другом подметати ноге и ломити вратове. Тако се не напредује.

Милан Савић.

ЛИСТАК.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

X.

У Бечу 24-га априлија 1817.

Пречестићшій Господине,
мени любезнѣйшій и високопочитаемый!

Ваше писмо одъ 17-га априлија примио самъ јуче (на Ђурђевъ данъ) послѣ подне, и прочитао самъ га са Гд. Копитаромъ, кои ми га е донио изъ града. Вала Ча Стеви! да е поштенъ! Онъ е баш наумio да учини од мене некакво чудо (славно). Вала му, и опет му вала! Кадъ дође овѣ, отићићу да га посѣтимъ. Не брините се, како ћу му се показати, а и оћевенъ самъ вала, не може лѣпше ни болѣ бити.

Мислимъ да сте већъ примили и вы мое послѣдиѣ писмо (одговоръ на ваше послѣдиѣ); и у ићему самъ вам' писао за ѕ. т. ј. да у Српском' езику слабо треба; или га можемо узети и за ове неколике ріечи (макаръ и за само сміиње) а за туђе особито.

Деде вы измислите е л ь и е н ь. Я већъ видимъ, да сте вы наумили поправити наша писмена. Не знамъ есамъ ли вам' писао, да ми е писао Сима Милутиновѣ (Сарајлія) изъ Видина? Он учи ћецу (Грчки и Српски) у Видину, и пише Бугарску Грамматику и купи пѣсме. Тако то треба! оће Богами Србияици и Бошняци. Доказаћемо мы — вашему Ча Стеви, д а е о н ъ н и ш т а (према нама).

Ево садъ среће и прилике! да васъ молимъ за едну ствaръ, о коіой самъ се од ономадне разговарао са Гд. Копитаромъ: Садъ кадъ нема Ча Стеве у Карловцима, отидите у Карловце на узмите одъ Б е н и ц к о г а (мислим да е онъ у Карловцима, кадъ е ћиръ Ђорђе са Ча Стевомъ?) Душанову диплому и остале све Српске па однесте у Шишатоваць те препишите па онда пошљите мени и Гд. Копитару. То Вы можете учинити, а ништа се не бойте нити сумнѣйте. Кадъ мы добіемо те дипломе одъ васъ, онда ћемо писати Ча Стеви, да нам' и' он да преписати и да нам' и' пошље у Бечъ, да и' мы напечатамо. Може бити да ће намъ и' послати, одъ страа да сте знали и да сте смѣли да му речете (кад вам' е рекао: како си могао онаког' богаля међу свештеницима држати и пр.): а к а к о с т е в ы, в а ш а е к с ц е л е н ц і я, м о г л и о н а к о м' б о г а л ю п о к а з и в а т и с в о е р у к о п и с е и ч и т а т и и п р е п и с и в а т и м у п ѣ с м е ћ е в о и ч к е и д а т и? ако ли не пошље а я ћу и' онда опетъ печатати, па ћу казати да самъ и' добио одъ М а к с и м а Ј а к ш и ћ а, а онъ й' онда могао ласно преписати. Само вы гледайте те й' садъ препишите и пошљите нама, па ћемо я и вы діелити што добіемо на њима.

Вукъ.

XI.

У Бечу 21-га маія 1817.

Пречестићшій Господине,
мени любезнѣйшій и високопочитаемый!

Ваше писмо одъ 15-га маія прими ево башъ садъ, у Бечкоме граду, у двору Давидовићеву. Читаюћи о нашему Телемаху и о Савки мало ни есамъ почео плакати. Синоћъ сам био кодъ Ча Стеве. Могу се повалити да ме лісно дочекао; кадъ самъ га полюбіо у руку, онда ми е рекао: ты већъ постаде Бечлія. А и: Бечлія, ваша Екселенција. Онъ. Како ти иду послови? Я. Добро. Онъ. А шта радишъ? Я. Пишемъ Српскій Рѣчникъ. Онъ. Словарь, Словарь, ние Рѣчникъ! потомъ е наставіо предиковати о имену Словара и по свом обичаю говорію е о томъ читаво $^1/_2$ сата. Отуда е прешао на діалекте Српскога езика, но ту се осрамотіо: зашто е говорію о ствари, коју я разуміемъ десетъ пута болѣ одъ нѣга. Садъ више не'мамъ кад писати; зашто ће отићи пошта. А одъ новина ниесамъ имао кадъ ніе да напишемъ писмо. Копитаръ васъ любезно поздравля. Садъ ја и онъ пишемо Српске новине. Како вамъ се допадаю ове данашнѣ (од суботе, недеље, понедељника и уторника)? то е наша рукотворина. Богъ ме е тешко Српскій писати, а особито преводити съ Нѣмачкога. Камо Рецензія на Кинђелчево Естествословіе? Пошљите намъ е, молимъ васъ покорно. Шта велите о Мркаљу?

Будите здрави и поздравите све наше.

22-г маія. Вукъ.

За дипломе гледайте, не шалте се.

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(Друштво св. Саве) у Београду имало је у недељу 24. августа по старом у дворани велике школе свој скуп, где се конституисало. Пред професор велике школе Светомир Николајевић говорио је о значају и задатку друштва, а професор гимназијски Стеван Владислав Каћански, песник дипломе „Грлова лава“, а заслужни председник „срп. друштва за уметност“, прочитао је извештај, шта је све рађено до скупа. За председника је изабран Светомир Николајевић, за потпредседника Стеван Каћански. Изабран је по основним правилима друштвеним и одбор, који ће руководити друштвеним пословима. У тај одбор изабрани су: Ђура Ковприн, директор гимназије; професор Паита Срећковић; Милан Милићевић; Љуба Ковачевић, директор учитељске школе; надучер Фирмилијан; Милојко Веселиновић, писар у војном министарству и уредник „Српства“; др. Мих. Вујић, професор велике школе; трговац Коста Шуменковић; професор Срета Стојковић; Димитрије Јовановић и К. Петровић, учитељи и адвокат П. Татић. Милана Кујунџића (Абердара), члана одушевљеног заборника српске просвете, допала је срећа, да као министар просвете и црквених послова одобри основна правила тога корисногa друштва, којега родољубиви рад српска мисао чека као особно суђе. Доносимо ево и та правила у целости, да их и наши читаоци читајући знају; а мислимо, да друштво то не треба тек какво обавезна препорука свима, који се српским именом диче. „Члан 1. Друштво светога Саве оснива се са задатком: да шири просвету и негује националноо осећање и вредне у српском народу. — Члан 2. Друштво ће свој задатак вршити: а) издавањем књига, слика и песама; б) подизањем и потпомагањем школа, где буде потребно; и в) новчаном помоћу, где ова затребала буде. Члан. 3. Материјална средства набављаће друштво: а) од годишњих улога редовних чланова; б) од улога чланова утемељача; в) од добровољних прилога и легата (завештања); г) од приређивања беседа, предавања и представа; и д) од продаје својих књига. — Члан 4. Целим друштвеним радом управљаће главни одбор, који ће у Београду етановати. Одбор се овај састоји из 18 лица, и то: председника, потпредседника, благајника, два тајника, једног књижничара и двадесет одборника. Одборнике и чланове бира скуп већином гласова на годину дана. Сваке године на главном скупу, који ће се држати о светом Сави у Београду, бираће се нов главни одбор из овај начин: иступиће из одбора једном половина (дакле 6) одборника, па на њихово место бираће се нових 6 одборника; затим ће се бирати нови чланови на место старих. И одборници, који су иступили, и сви чланови могу поново бити изабрани. — Скуп ће овај овом правилом изабрати из своје средине три контролора за преглед рачуна, а одбор ће пре свега поднети скупу извештај о своме раду. — Члан 5. Главни одбор постараће се, да се установе пододбори, где буде потребно, и тако исто назначиће појединa лица за своје поверенике Дужност пододбора и повереника састојаће се у том, да понижу главни одбор у вршењу његовога уваженога задатка у смислу ових правила. — Члан 6. Члан друштва може бити сваки Србин и Српкиња и сваки пријатељ Срспства и народне просвете. Чланови су: а) редовни, који годишње пет динара улога дају; б) утемељачи, који једном за свагда положе једну стотину динара или по 25 динара годишње за четири године. Сви чланови добијају друштвене књиге бесплатно. Чланови утемељачи добијају дипломе на чланство. — Члан 7. Друштво светог Саве неће се мешати у политику и политичке странке. Чланови друштва као појединци могу припадати ма којој политичкој странци. — Члан 8. Ако би друштво ово на којим поводом престало, имовина његова повериће се на хранење Српској Академији или оној институту, који на место Српског Ученог Друштва дође. Ако се за пет година друштво светог Саве не би обновило, његова имовина постаје својином Српске Академије односно оног института, који би на место „Српског Ученог Друштва“ дошао.“ Читамо у „Одјеку“, да тај главни скуп „није био најбоље посећен. У нас је обично сваки покушај у прави мах напламсао досад на највеће одушевљење; али је, на жалост, то одушевљење временом све теже падало, док не би пало испод нуле српског карактеристичног немара. Дај боже, да овај нови полет, немар у почетку, буде знак на боље, те да друштво са тако корисном и узвишеном тенденцијом просија и процвета плодом својим у свима крајевима српског народа, као што је просијо мили нам спомен светога патрона његова, првопросветитеља српског, светог Саве. У скори, боже!

(Матица српска). У претпрошлу суботу 23. о м имало је књижевно одељење Матице Српске свој редовни састанак. На томе су састанку решене one важније ствари: 1. На основу оцене чланова Паје Марковића и Милана Андрића одбијен је „Роман украденог детета“ од непознатог писца као дело без и најмање вредности. 2. Трагедија Николе Ђ. Ђорића „Краика“ одбија се и ако с тога, што се допада, чија је, а према распису награде није требало знати, ко је писац. На оцени је та трагедија била у дра Миљана Јовановића-Батута и у уредника овог листа Прва се из горњег разлога није ни упустио у оцену дела а други је о делу поднео непоповољно мишљење. 3. „Мој ујак,“ малишна игра у 3 чина, која је безимено била поднесена а поверена била дру Јовановићу-Батути и уреднику овог листа на оцену, примљена је на основу повољних оцена обојице оцењивача и награђена са 150 фор. а. вр. У главној скупштини, која је одржана у прошлу суботу 30 п. м., проглашена је била та награда и отворало се писмо, у којем је било написано име писца — Мите Калића. 4. Награђена је са 300 фор. а. вр. трагедија Мите Поповића „Цар Јован“, коју је песник према оцењивачким примедбама прерадио и поправио. 5. Прочитана је подужа оцена Ђорђа Малетића, којом каже мишљење своје о поворишној игри Мите Поповића под насловом „Наши сељани“. Као што је познато, поворишну је ту игру лањске године препоручио био на награду Јован Ђорђевић, али се неповољно о њој изразио био Милорад П. Шапчанин. Ђорђе Малетић најављује, да није кадар препоручити дело то у овом облику у којем је сад, те се дакле исто на основу тога мњења а и с обзиром на мњење Милорада П. Шапчанина одбија. 5. Понуда госпође Саше Суботићке, да Матица Српска откупи мемоаре покојног Јована Суботића, који би изнели до 60 штампаних табака, није примљена, јер Матица сад нема средства, да откупи и нада толико дело. 6. У ствари предлога Сандићева о издавању српског речника знала и пауке усвојено је мњење изасланог одбора, који изјави, да се друштво према изложеним и повчаним приликама не може засад уплитати у издавање тога речника. 7. Што се тиче Сандићева предлога, да се уз Лето-

ние било засецце било с књигом заједно издаје „Бранич српског језика“, упућен је књижевни одбор, да према мишљењу изасланог одбора у тој ствари удеси, да се уз Летопис додаје као прилог посебном нагинајућом такав бранич српског језика на кад би њиме до десет табака, да би се табаци и посецце могли увезати као засебна књига. — У Понедељак 1. о. м. држало је књижевно одељење опет седницу и ту је изабрало нов књижевни одбор. Сад су чланови тога одбора: Др. Ђорђе Дера, А. Хаџић, Др. Илија Огњановић, Стеван Лекић, Сава Петровић, Милан Андрић, Миша Димитријевић, Др. Милан Савић, Филип Оберкнежевић и уредник овог листа. За потпредседника књижевном одељењу изабран је поново професор Светозар Савковић.

(**Словенски језик у универзитету у Липском.**) Познати словиста Лескијен читаће у зимњем течају ове школске године упоредну словенску граматику, и граматику литавског језика с читањем.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(**Слика Бранкова преноса.**) Имали смо прилике, да видимо насад још у нацрту акварел-слику Бранкова преноса, која хвата онај мах, када је на Стражиловачком долу пред свештеником одром говорио у славу песникову члан „Матице Српске“ Миша Димитријевић. Слику ради Бранко Подгорчић, рачуновођа и цртач у друштву за регулисање Тисе у Турском Бечеју. Колико се по нацрту да судити, сликар је лепо замислио свој посао и баш вредан, да га и изради, као што каже. Он је као нешад реалац био наврстан цртач, а до данас се као самоук толико дотерао, да ће му бити на дику овај рад његов, тим пре, што није мало ни труда ни трошка, да на самом Стражилову скроји плаи и дотера. Још је посецце хвале вредно, што ће на тој слици да похвата ликове многих и многих данас у нас знаменитих особа (као: дра Полита, Мишу Димитријевића, дра Вучетића, дра Стајићевића, А. Хаџића, дра Суботића, Мату Поповића, ђ.ђ Сашку Суботићу, и т. д.) и слике свију народних српских ношња у групи по замисли Бранкова кола. Ми би се радовали, кади би честити сликар могао наћи наследника, који би слику ту умножио; а вајдео би се нашло родољуба Срба, који би њом радо украсили своје домове.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Изашла је ових дана осма свеска књига за народ, што их издаје Матица Српска на задужбине Петра Коњовића. У тој су свесци „Главнија правила о практичном васпитању деце“, што их је по немачком прерадила поштоња наша сарадница Милева Симића.

— Под насловом „Правила и уметник Матице Српске“ изашла је неки дан из Милетићеве штампарије књига, у којој је слошитен најпре устав Матице Српске, затим пословни ред за главну скупштину Матице Српске, па имена чланова и приложника матичних, почасних чланова и најпосле имена чланова књижевног одељења. Именик је изведен абечним редом а код сваког етаји назначена и година, које је постао члан Матични, односно члан књижевног одељења.

— Издавач књиже Луке Јоцића и друга изашло је „Православни средњи катихизис“, прерађен по катихизису Платонову и попуњен, за српске православне ученике и ученице у основној школи, уђешено по наставном плану за III. разред.

— У последњој (6. и 7.) свесци „Гусала“ у „књижевном прегледу“ читамо, да је изашла и друга свеска гласовитога романа: „Шта да се ради?“ од Н. Г. Чернишевског, превео с руског Риста Петровић у Смедереву, а штампан у задругзи штампарских раденика у Београду на 8-ни, 211. стр., цена 1·50 дин.

— Из „Гусала“ дознајемо, да је у Београду изашло већ читано коло у 10 свежњића одабраних приче, које уређује вештак у превођењу белетристичких радова, драматург београдског позоришта и писац шаљивих игара и прича из народног живота, познати Милован Ђ. Глишић. Књижицама тима је општи наслов: „Низ одабраних приче“, а издаје их Јевта Јовановић-Медецијан, управитељ штампарије напредне странке. Цена је књижици 20 пара или 10 новч., на 16-ни, свака свежњића носи 2 и по до 3 табачића. Има ту и превода и изворних прича. Преведене су приче од Ерк.мана Шатријана, француских романсијера ортака, на америчког у свеју познатог хумористе Марка Твена, на Француза у нас већ познатога Алфонса Додета, Американина Идгара Пу-а, Шведа П. Делина, осам тога с немачког, с руског, с пољског. Изворних прича има Војислав и Милутин Л. Илић, Драгомир Брзак и Бранислав Нушић. За Војислава и Милутина Илића знају и наши читаоци. А и млади Бр. Нушић зацело им се дотакао сред својим изврсним песмама у чистом народном духу, начином сеоданијским, нашом својих песама: „Уз љељеве струне“. Али, — вели рецензенат у „Гуслама“, — заслуга овога низа одабраних прича лежи и у томе, што је са два мелена оригинална прилога Мој ђак и Под шатором открила један млад дар за приповетку — Бранислава Нушића.“ Рецензенат нас је јако заинтересовао на те новине, приказивши их са још више похвалних речи. Ми, на жалост, не добисмо ни једне од тих књижица никада до руке.

Исправак. У прошлом броју у чланку: Белешке о „Филолошком извору“, на стр. 1252. у седмом реду треба реченица да гласи овако: „Та реч сложена није добра, јер у њој други део не постоје од корена или основе, него постоји и као самостална реч, за то је најбоље писати и говорити градски начелник.“

САДРЖАЈ: На Тичару. Песма од Војеслава. — Под образином. Приповетка. Написала Милева Симића. (Наставак.) — Записи. Од Љ. П. Н. — Цртице угленом. Од Хенрика Шенкјевича. С пољског превео Рајко. (Наставак.) — Дневча. Од Јелене. Путничка успомена. Од Л. Томановића. (Свршетак.) — Књижевност. Наше књижевне прилике и неприлике. Од Милана Савића. (Свршетак.) — Листак. Писма Вука Стеф. Караџића Лукијану Мушицком. Извоси на јавност Милојје К. Бранковић. X. и XI. — Листићи. Гласник. — Позориште и уметност. — Књижевне новости. — Читуља.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. пр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 37. У НОВОМ САДУ 11. СЕПТЕМБРА 1886. ГОД. II.

ДУГА.

Кад угледам дугу, помислим на себе,
И сетим се дана из прошлости бајне;
Кад угледам дугу, помислим на тебе,
И сетим се наше среће малотрајне,
Кад се заволесмо,
На се зажелесмо.

Ено, гледај само, како часом сине
И небеса плава дивотом украси,
Шарени се мало, па одједном мине,
Нестане јој лица, сјај јој се погаси.
Тако је и с нама
И са милинама.

Некад нам је љубав сијала и расла,
Као дуга шарна, кад се небом шири,
Док није до сласти заносних порасла,
А после и живот и страст се умири.
Бујности неста
А љубав преста.

И ја те сад гледам равнодушно тако,
Као да те досад никад не познавах,
А живот ми веће потихо, полако,
К'о дуга, кад с плава неба ишчезава:
За мало сине,
За навек мине.

Вл. М. Јовановић.

ПОД ОБРАЗИНОМ.

ПРИПОВЕТКА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋА.

(Наставак.)

На две недеље после тога седио је трговац Мостић у својој соби у великој кожној наслоњачи. Тога дана није никуда излазио, јер се нешто није добро осећао. Крај њега је седила кћи му Ивана и брижљиво му је обвијала колена великом топлом марамом.

»Хвала ти, дете моје, тако ће бити сасвим добро. А сад ходи, седи крај мене, да се разговарамо«, рече и помилова је својом слабуњавом руком по свиленој коси. Она ћутећи принесе ближе малу ниску столицу па седне чело његових ногу.

»Јеси ли добро размислила о свему, што сам ти синоћ говорио?«

»Јесам«, прошапта она.

»Па шта имаш да ми кажеш?«

На његову руку кану крупна суза.

»Је ли то сав одговор?« упита и показа јој сузу на руци. »То онда толико значи, да мој предлог не усвајаш«.

Она се диже, обви му руке око врата па завапи кроз плач:

»Не могу«.

»Имаш ли ти права, основана разлога за то?«

»О, и сувише. Реци ми, зар би ти могао хтети, да се ја удам за човека, кога не трпим, који ми је несносан? Та помисли само, како је ружан.«

»То се теби сад чини; али касније ћеш се навићи на њега. Петровић је човек озбиљан, имућан, вредан, није ни престарио, а ти си му јако омилила. Сад, што није леп — но, то тек није његова кривица.«

»То је истина; али није ни моја кривица, што ја не могу да га трпим.«

»Ти с тога сад тако судиш, јер још не можеш да заборавиш Радивоја. А ја се томе доиста чудим. Ти добро знаш, како се он понашао, а ти још на њега мислиш. Ти, моја поносна девојка!«

Ивана наслони главу на његова колена.

»Знам, да како да знам. И ја ћу га заборавити, али сад је још сувише рано.«

»Е синко, мени не ваља посао, што сам према теби тако мек, али томе је, разуме се, понајвише узрок, што си и сувише рано остала без матере. Но ма на што мислио, моје тврдо убеђење је то, да би у овој прилици било по тебе најбоље, да ти заповедим, да се удаш за Петровића«.

Она му се загледа у очи. »Зар би ти могао то учинити?«

»Мислећи на твоју корист, бих. Јер не ваља само садашњост имати пред очима, треба мало и у будућност загледати. Године лете, а ти знаш сама најбоље, колико си добрих прилика одбила због Радивоја, па ето видиш, како ти је он то вратио.«

Она зајеца.

»Ја те не смем штедити«, настави он; »у таквим приликама истина најбоље лечи. Ја имам доста искуства. Да је место мене крај тебе сад каква жена, она би ти то исто рекла, али наравно мало нежније, али ја, видиш, то не умем. Ја сам научио, да све говорим просто, онако како јесте; а да бих ја хтео да те усрећим, о томе тек не треба да те уверавам«.

»Али ако ме даш Петровићу, не само да ћеш ме унесрећити, већ и убити.«

»Па шта си ти наумила да буде с тобом? Не рекох ли ти већ, да године лете.«

»Зар сам ја тако престарила, да не могу још које време девовати?«

»То не кажем. Али ти не смеш с ума сметнути, да сам ја не само стар човек, већ и човек болешљив. А ја сам рад, пре него што стиснем очи, да знам, коме ћу те поверити.«

»Па зар си за то изабрао Петровића?«

»Мени се чини, да се ја у њему не варам.«

»Да бог да!«

»Шта велиш?«

»Да бог да, велим.«

»Ти дакле сумњаш?«

»О, немој ме ништа више питати. Остави ме на миру још који дан.«

»Хоћеш ли још да се промислиш?«

»Хоћу.«

»Добро, ја ћу чекати. Али ти унапред кажем, да добро пазиш, шта радиш, јер може мени пасти на ум, да се променем па да заповедам, а не да молим. А мени се чини, да би по нас обоје боље било, да останем овакав, какав сам«.

Таман је то завршио, а на вратих са указа Динићка.

»А где Маре, баш добро, што си дошла,« поздрави је Мостић, »молим те, води ову малу јогуницу онамо у собу, па је мало разведри. Ти ћеш најбоље знати, како с њом треба, јер мени то некако не иде од руке«.

»А шта се опет десило?«

»Е, шта? Стара песма. Још се никако није решила, да ме послуша. А ето реци јој и ти, ко би могао једне зле ријечи против Петровића.«

»Доиста нико«, рече Динићка.

»Но, кажем ја. А она га не трпи, и помисли, не трпи га зато, што није леп. Какав ми је опет то разлог! Ко је још тражио лепоту у мушкараца. Да, молим те узми је ти мало пред-а-се, можда ћеш ти бити боље среће од мене.«

»Не водите бриге, ја ћу већ своје учинити«, рече Динићка, узе Ивану под руку те њих две оставише старца сама.

»Зар и ти против мене?« рече Ивана, пошто су ушле у њену собу и седе на мали диван од црвене кадифе.

»Којешта! Како само можеш и помислити! То сам ја тек само онако рекла; имам ја за тебе лепих, врло лепих вести.«

»Не вараш ли ме?«

»А кад сам ја то чинила?«

»Опрости, откад сам се у Радивоју преварила, од то доба сумњам у сваку реч; још мало па ћу сумњати и у оно, што сама кажем«.

»Али шта би ти, да ти ја кажем, да Радивој у целој ствари доиста није крив?«

»То су празни разговори. Та море врти варош, да се он жени и да узима Лепосаву Стајићеву.«

»Како да није! Ваљда би Зорићка то од мене затајила!«

»Ко зна, какви је узроци гоне на то, да ћути.«

»Но, ја ти сад не могу потанко рећи све, шта је у ствари и шта сам наумила; али да сам себи скројила план, по коме ћу се управљати у неком послу, то стоји. Сад колико ћу у томе успети, то је дакако у божијој руци.«

»На кога се то управо тиче?«

»А да кога другог, до тебе. Зар ти мислиш, да има на свету још кога, коме бих за љубав ја то чинила, што ћу чинити теби?«

»Хвала ти на томе, али реци ми, молим те, какве си ми то гласе донела.«

»Ја мислим, да ћеш бити задовољна, кад ти кажем, да сам дознала из најпоузданијег извора, да тебе Радивој још и сад воли.«

Преко Иваниних усана прелети тужан осмејак.

»Боже мој«, рече, »како ли је тебе лако о чему убедити!«

»Та још и не знаш, у чему је ствар, а већ сумњаш.«

»Имам на жалост и сувише основа за то. Зар нисн ономад, кад смо се сањкали, приметила, да су њих двоје били заједно на прозору, и колико се мени чинило, мора да јој је он говорио нешто врло занимљиво, јер га је она ванредно љубазно гледала, а мене моје очи још нису превариле.

»То си ти онда уочила, кад смо ми мало застали, да кочијаш нешто на коњима намести.«

»Да.«

»То се теби, видиш, учинило, јер си гледала на њих љубоморним очима, а може бити да је он Леносави говорио о сасвим обичним стварима«.

»Ти хоћеш само да ме умириш.«

»А знаш ли ти, да је баш та девојчица припомогла томе, да ја дознам, да тебе Радивој још воли.«

»Леносава, она да је томе припомогла?« упита Ивана изненађено.

»Баш главом она. Слушај само, па суди сама. Ја не знам, да ли је теби познато, да је то врло ваљана, врло духовита, али за њене године и сувише детињаста девојчица. Напросто речено, безазлена је до крајности.«

»На?«

»На јуче, кад си ми ти поручила, да се не можеш самном сањкати, послала сам ја по Зорићкину Милицу и њу. Али како Милици није било добро, сањкала се самном само та мала безазленка. И за време, док смо се сањкале, наговорила ми је ствари, о којима ћу имати месецима шта да мислим. Између осталога поче најпре говорити о том, како је њена мати наумила, да је уда за неког богатог старца, који би јој по годинама могао бити отац«.

»То је ужасно. А она разуме се да неће.«

»На то је природно. Особито онда, кад девојка већ има на уму некога, за кога би се хтела удати«.

»А је ли ти рекла, ко је тај?« упита Ивана а очи јој стале на Дишићки.

»То доцније није.«

»Знала сам, да ће тако бити.«

»Шта си знала?«

»На зар ти не погађаш, зашто је она то затајала?«

»А, разуме се, да погађам. Зар сам јој ја толико позната, да би ми могла поверити и своје најтајније ствари?«

»А како ти је поверила оно, што велиш, да ти је рекла?«

»Што она у опште нема дара за ћутање.«

»А како је умела да прећути оно, што је најглавније?«

»Но доста зло, ако већ ни то не би умела. Али слушај даље, јер она ми је доиста много рекла.«

»Но?«

»Да јој је Радивој обећао, да ће јој бити на помоћи, да се не само опрости свог несносног младожење, већ да ће у њене матере измолити, да јој дозволи, да се уда за онога, за кога она хоће.«

»А то је, то је?« питала је Ивана у крајњем нестрпљењу.

»То је један млад човек из К. Но, је ли ти сад јасно?«

»Тако?« шану Ивана да се једва чуло.

»Да, да. И ја се надам, да више нећеш бити љубоморна на ту девојку; а да то не треба да чиниш, уверићеш се још више, док ти кажем, шта ми је казала за Радивоја.«

»Брзо, брзо!« молила је Ивана.

»Помислите, рече ми, и господина Радивоја Радића хоће да ожене неком девојком, која се њему не допада. А кад сам ја запитала, ко му то проводаџише, казала ми је, да је кћи и зет госпође Ђурићке.«

»Доиста?«

»Тако је. Али слушај даље: но господин Радивој ће се тешко оженити, говорила је даље, он има другу девојку, која је њега истина изневерила, али коју он још и сад воли. То ми је, видиш, рекла«.

»Је ли могуће?« викну Ивана изненађено, »на зар је могао он све то исповедити том детету?«

»Боже сачувај! Тек можеш претпоставити, да он није тако лакоуман. Не На моје

питање, откуд она све то зна, рекла ми је искрено, да је прислушкивала на вратих, када се њена мати разговарала са госпођом Софијом, која је била код њих. И, несташко мали, одмах ми се извинила, да је она само зато прислушкивала, што се говорило о Радивоју, кога она врло поштује. Но, шта сад велиш на то?«

»Не умем ништа да ти кажем. У мојој се глави мисли тако испрекрштале, да писам у стању да се разаберем«.

»Е, али видиш, ја сам се сасвим разабрала, и знам, шта ћу«.

»Да чујем«.

»Данас не могу више. Али ти само кажем, уздај се у бога и у мене. Буди сасвим мирна, не брини се ни за што.«

»Ни за што велиш«, уздахну Ивана, »а шта да буде са Петровићем, шта ли са мојим оцем?«

»Све ће бити моја брига, ослони се само на мене.«

»Бојим се, бојим се, да се ти сувише уздаш у промисао божију. Треба да знаш, да ја из свег очевог разговора видим, да је његова велика жеља, да се ја удам за Петровића.«

»Али ће та та жеља проћи, чим чује за Петровића оно, што сам чула ја.«

»Шта?«

»Ист! — засад нек је доста«, шану Динићка некако важно. »Причекај још мало, док та цела ствар боље сазре, па ћеш онда видити, шта може Динићка.«

»Па докле да ја чекам? Мени је отац дао тек неколико дана времена, да се промислим.«

»Та и мени не треба много времена. Али молим те, зар ти не мислиш ведрије гледати? Гле, та време је да се крепем«, заврши, опрости се са Иваном, сврну и Мостићу да му каже због га оде.

Ивана целу ту ноћ није ока свела. Једна мисао гонила је другу. Час се чудила Динићкиним речма, а час опет томе, како је могуће да њу Радивој воли а да јој не дође, и с том мисли је и зора затекла у постељи неиспавану.

(Наставиће се.)

ЦРТИЦЕ УГЉЕНОМ.

ОД ХЕНРИКА ШЕНКЈЕВИЧА.

С ПОЉСКОГ ПРЕВЕО РАЈКО.

(Наставак.)

После тога се расправљале још неке ствари „цивилне природе“ и све су махом, ако се нису мање или више тицале генијалнога Золзикјевича, пресуђиване сасвим самостално, на кантару чисте правде, који је био обешен о здрави глупаначки разум.

Част и у томе енглеском начелу неинтервенције, којега се, као што је споменуто, држала „интелигенција“, јер усљед тога је слога и једнодушност ретко, врло ретко помућена била узгредним припоменама о капљи, сушици, куги и т. д. које су изражавали у облику жеља и странке узајмице а и саме судије. Мислим, да то неоцењиво начело неинтервенције заслужује сваку хвалу и ради тога, што су све ствари и тужбе могле бити тако доконане, да и јача и слабија странка уплати свагда извесну, сразмерно доста знатну своту „на канцеларију.“ То је узгред зајамчивало тако жељену неутралност кнеза и писара у општинским институцијама а поред тога одучавало је људе од пијанчења и подизало морал глупаначке општине на таку висину, о којој су усталуд снивали философи XVIII. века. Ваља напоменути и то, ма да у осталом нисмо накани, да о том изразимо похвално или прикорно мњење, да је господин Золзикјевич записивао у протокол само половину своте, која је била одређена „на канцеларију“, јер је друга половина одређивана на „непредвиђене случајеве“, који су могли да задесе писара, кнеза и одборника Гомулу.

Напослетку су дошле на ред криминалне парнице, усљед чега је подворнику издан налог, да сужње доведе пред суд. Није потребе да спомињем, да је у општини Глупицима уведен био најновији и захтевима цивилизације најпогоднији систем целуларног затвора, т. ј. да се сужњи затварају посепце. Зли језици не могу никад то сумњичити. Још се и данас може свако уверити, да у кнежевском свињцу у Глупицима има четир преграде. Сужњи седили у њима сваки за се, у друштву са животињама, о којима „Зоологија за младеж“ говори: „Свиња, животиња нечиста, названа тако због своје нечистоће“ и т. д., са животињама, које природа није одарила роговима, што такође може служити као доказ њине увиђавности. Сужњи су дакле седили у таком друштву, које им, као што се зна, није могло ни најмање сметати, да се одају рефлексијама, да размишљају о извршеним злочинима и да се заверавају,

да ће се поправити. Подворник се тада без поговора упути том целуларном затвору и из његових ћелија доведе пред суд не двојицу, него баш двоје преступника, из чега читалац може лако увидити, како је деликатна дубоко-психолошки замршена парница долазила на расправу глупиначком суду. Што јест, јест, парница је била арси-деликатна. Неки Ромео, иначе Вах Рехљо, и нека Јулија, иначе Башка Жабјанка, служили заједно у једнога господара; он био слуга, она слушкиња. И што да тајим: љубили се тако силно, да нису могли живити једно без другога, као Невазендех без Безевендеха. Но за мало, па се угњезди љубомора у срцу Јулијином, јер је спазила једном Ромеа, где нешто подуго ашикује са Јагном, девојком из двора. Од тога часа је несретна Јулија само вребала прилику. И тако једнога дана, кад је Ромео, мимо Јулијино очекивање, сувише рано дошао из поља и горопадно заискао да једе, дошло је до окршаја и међусобних пребацивања и том приликом је измењено узајмице неколико туцета удараца песницом и варјачом. Трагови тих удараца јасно се огледали на модрицама идеалног лица Јулијиног и на расцепљеном челу озбиљнога, мушкога Ромеа. Суду је сад остало да изрече, на чијој је страни правда и ко ће коме да плати као отштету, како за љубавну неверу тако и за последице окршаја, пет форината, или да се званично изразимо, седамдесет и пет сребрних коџејака.

Здраву духовну језгру глупиначког суда још није окужио отровни дах западни, те тако, мрзећи из дубине душе еманципацију женскиња, као нешто сасвим противно идиличним својствима словенским, суд даде прву реч Ромеу а овај, метнувши руку на расцепљену главу, стаде овако беседити:

— Славни суде! Та куја већ одавно ми не да мира. Дођем ја к'о поштен човек на вечеру, а она мени: „Витанго“, вели, „господар још у пољу, а ти се већ довук'о? Хоћеш“, вели, „да се завучеш за пећ, па да памигујеш на ме?“ А ја, верујте, нисам никад на њу намигивао, већ откако ме видила, да сам Јагни из двора помогао извући ведро из бунара, од то доба зло на мене. Бацила ми чинију на сто, мал' се јело није просуло, а после не даде ми ни да једем с миром, већ заопцувала: „Погани једна, неверо, обешењаче, суфрагане један!“ Тек кад ми рече „суфрагане“, ја њу по лабрњи, знате, било је у лутини, а она мене варјачом по глави...

Ту се већ идеална Јулија није могла да уздржи, већ стиснувши песницу и пруживши је под нос Ромеу, закрешти:

— Лажеш! лажеш! лажеш! Лајеш као псето.

Затим пустила сузама низ вољу, почела грозне сузе лити и окренувши се суду, поче да говори:

— Славни суде! Тешко мени, јадници, до Бога милога! Није истина, да сам га видила с Јагном на бунару, ослепили обоје! Неверниче, велим му, колико си ми пута говорио, да ме волиш, да би ме чисто појео од милине. Црк'о да Бог да, занемио за увек! Нисам га ударила варјачом, него само ивером. Сунце још високо, а он се дошуњао из поља, па хоће да ждере. Ја му лепо велим: обешењаче један, господар у пољу а ти већ докасао! Али суфраган нисам му рекла, Бога ми, нисам! Триста га...

На то кнез позва оптужену на ред, приметивши јој у облику питања:

— Хоћеш ли ти језик за зубе, вештице једна?

Настала тренутна тишина; суд почео да кроји пресуду и — да нежна осећања према ситуацији! — пет форината није платила ниједна странка, али тек да суд одржи свој углед и за равнање свима љубавним паровима у Глупишима, осуди оптуженике још на двадесет и четир сахата целуларног затвора и да плате „на канцеларију“ свако по једну рубљу у сребру.

Од Ваха Рехља и Башке Жабјанке „на канцеларију“ педесет коџејака, запише господин Золзикјевич.

После тога је била скупштина затворена. Господин Золзикјевич одмах устао, повукао чакпире, пешчане боје, горе а љубичасти прслук доле. И одборници хтедоше већ да се разилазе, већ се машали за чапке и бичеве, кад ал се изненада врата, која су била после навале прасаца затворена, нагло широм отворе и на њима се укаже Репа, таван као ноћ, а за њим Репина и гаров.

Репина била бледа као крпа: на лепим, нежним јој цртама огледала се туга и очајање, а у великим, црним очима светлуцале сузе, сливајући се полако низ образе.

Рена упао смело, поносито дигао главу, али кад је спазио цели суд, одмах је изгубио „присуство духа“ и доста тихим гласом поздрави:

— Хваљен Исус!

— На веке векова! — одговорише у глас одборници.

— А шта ви хоћете? — запита строго кнез, који се у први мах збунио, али је већ дошао к себи. — Имате л' какву тужбу? Јесте л' се потукли, шта ли?

На велико чудо умеша се писар:

— Пустите их нека говоре.

Репа поче:

— Славни суде... Нека славни...

— Ћути! ћути! — прекиде га жена — дај, да ја говорим, а ти седи с миром.

Затим отаре кецељом сузе и нос и уздрхталим

гласом поче да приповеда све по реду. Ах! куд се она, сиротица, унутила! Ето, дошла да тужи кнеза и писара, — коме... кнезу и писару. „Преварили га, говорила, обећали му шуму ако потпише, и он потписао. Дали му педесет рубаља а он био пијан, па није знао да продаје и своју и моју и дечију срећу. Пијан је био, славни суде, пијан као мајка!“ говорила је даље већ у јецању. „Та пијан човек не зна шта ради, та и на суду гледају кроз прсте, кад пијан човек што скрши, јер, веле: није знао, шта ради. Имена вам божјег, зар би трезан човек продао срећу своју за педесет рубаља? Ој, смилујте се мени, њему и невином детенцету! Куд ћу, несретница, сама, самохрана на свету без њега, без њега сиромаха! Ој, Бог ће вам дати среће, Бог ће да вас награди за нас бедне!“

Од плача не могаше даље да говори. И Репа је плакао и брисао сваки час пестима нос. Одборницима се ражалило, погледали један на другога, па опет на кнеза и писара, не знајући шта да чине.

Међутим се Репина наново сабрала и почела да говори:

— Сиромах лута и говори као луд. Тебе ћу, вели, убити, дете удавити, колебу запалити, ал на војску нећу, па нећу. А шта сам му ја, јадница, крива? Шта је дете криво? Не мари сад ни за кућу, ни за косу, ни за сикиру, већ само седи у соби па уздише, боже, уздише, а ја сам само чекала суд; та ви имате и Бога и душе, ви нећете допустити толику неправду. Исусе Назарјанине, о мајко божја чистоховска, смилуј се, помози нам!

Неко време чуло се само јецање Репинино, док најзад не прогунђа један стари одборник.

— Бо'ме то није лепо човека опити, па га продати.

— Јест, то је гадно! прихватише остали.

— Бог вас благословио и мајка божја! — повиче Репина клецајући на праг.

Кнез поцрвењо, мргодно се и одборник Гомула, обојица погледаше на писара, који је свеудиљ ћутао, али кад је Репина свршила, осече се на одборнике:

— Ви сте будале!

Настала тишина, чуо би како трава расте, а писар настави:

— Прво на белом стоји, ко од своје воље потпише уговор, томе суди морски суд, а знате ли ви, будале, шта је морски суд? Ви то, будале, не знате. Морски суд је...

Ту извади мараму, убрише нос и ладним званичним гласом продужи:

— Који глупак не зна, шта је морски суд, нека само забада нос у то, па ће знати, шта је морски суд, чак ће га седма кожа заболети. Тешко ономе, ко се уплеће, кад се ко од своје воље потпише. Уговор је потписан, сведоци су ту на готов пос'о! Тако је то у јуриспруденцији, а ако не верујеш, гледај у процедуру. Па и ако си пијан, шта онда? А зар ви, будале једне, не пијете свагда и свагде?

Да је сама главом богиња правде с мерилом у једној руци а голим мачем у другој измилила иза пећи и изненада стала међу одборнике, не би их већма застрашила, него тај морски суд, јуриспруденција и процедура. Неко време владала глува тишина и тек у неке одаваа се Гомула тихим гласом, на који се сви тргли, чудећи се чисто његовој смелости:

— И није друкчије! продаш коња, попијеш; продаш вола, попијеш; продаш свињче, попијеш. Таки је то адет.

— Па ни онда се није пило друкчије, него по адету, умеша се кнез.

Одмах се и одборници смелије окренули Репи:

— Није ваљде, како си скувао, онако кусај.

— Зар си ти дете? Зар ти не знаш, шта радиш?

— Та нећеш ти тамо главу откинути.

— А кад одеш на војску, можеш код куће најмити слугу; нек те он замењује у господарству и код жене.

Смех се разлегао по целој скупштини.

— Ви ни сами не знате, настави Зелзикјевић, у што се смете мешати, у што не. Ето на прилику, Репа је пустио жени и детету, зарекао се, да ће запалити колебу, ту се, на прилику, можете умешати а и треба да спречите, да се тако што не догоди. Кад је Репина дошла на тужбу, не треба да оде одавде без правице.

— Није истина! није истина! зајауче очајно Репина — ја се нисам тужила, он мени није ништа криво учинио. О Исусе! О Боже милостиви! Је л' ово смак света?

Но суд се није на то осврнао, већ је доконао овако: Репини, не само да се нису ништа помогли, него још суд, старајући се по правди за сигурност Репине жене, осуди Репу на два дана затвора у свињцу. А да му не би више таке мисли долазиле на памет, одређено је, да плати „на канцеларију“ две сребрне рубље и педесет копејака.

Али Репа ћини, цикне као бесан, да неће у свињац, а „на канцеларију“ баци не две, него педесет рубаља, што их је добио од кнеза, рекавши: „нека их узме ко хоће!“ Сад је тек настала галама и гужва.

Подворник хтеде да одвуче Репу; Репа њега песницом, — он Репу за косе; Репина у дреку а један је одборник дохвати за врат и избаци на врата испративши је песницом по крстима; остали одбор-

ници помогли подворнику, да одвуку Репу за косе у свињац. За то време писар је записао: Од Ваврона Репе „на канцеларију“ 1 рубљу и 25 копијака.

Репина се упутила пустој колеби, као ван себе. Ништа није видила пред собом, спотицала се о сваки камен на путу, ламала руке над главом и запевала:

— Јао! јао! јао!

Кнез је био иначе добра срца, па идући полако с Гомулом у крчму рећи ће:

— Чисто ме мало и жао те жене. Треба да вам дам још једну мерицу пасуља, је л' те?

(Наставиће се.)

НОВО КУПАТИЛО У БАЧКОЈ.

ОД М. ПЕТРОВИЋА.

Красна ти је и лепа наша Бачка. У њој је пуно света, што може срце да зажели. Пуно је веселих момака и лепих девојака, старих слободњака и младих настражњака, пуно је у њој вина и смока. Не каже се бадава: богата Бачка, нит се чезне без узрока: весела Бачка!

Једно нема Бачка, нема величанствену природу око себе. Нећу тим да кажем, да је Бачка са свим без природних красота. Ко уме, да их цени и кад су мале, ко има очи, да открива лепоте и тамо, где су скривене за обичне гледаоце, тај ће и на бачком земљишту наћи и ако не пуно, али наћи ће доста ствари, које ће га моћи раздрагати и дух му уздићи. Та природа је свуда распростра своје чари, и на вечном леду и у жаркој пустињи, само свуда у својој форми. Гледати је треба само и разумети је.

Невероватно ће то дакако изгледати ономе, који не зна себи Бачку друкчије да представи, него као непрегледну равницу, покривену монотоним њивама, које овде онде, а гдегде и почесто, прекидају велике и мале баре. Ради тих бара стављали би многи Бачку скоро под оптужбу.

Боже мили, као да је Бачка крива, што има бара! И зар су Бачкој њене баре на одмет? Нема ли зар она ништа од својих бара?

Има! рећи ће с уздахом можда и гдекоји Бачванин. Има пуно ђутара необрађене земље, има заходних путова, комараца и мушица, густе магле и многе грмљавине! Али такви су људи. Учини им какво добро, учини им пуно добра, све ће заборавити и једна ће се кроз сан тога сетити. Али ни најмање зло неће никад с ума сметнути и вечно ће бити прекор на теби.

Тако пролазе и бачке баре. А није баш ништава корист, коју има од њих Бачка. Баре дају без икаква трошка трску, дају лов и од велике су вредности при одрањивању гусака и патака, од које живине има Бачка лепу корист. Много бачке баре врло су згодне за обрађивање конопље и врсноћа бачке куделе има много њима да се захвали.

Пређашњих година, док још нису знали фабрички да производе соду, није била незнатан бачки производ ни сода, која се побирала око многих бара. И данас побира доста њих ту соду за домаћу потребу, кад кухају сапун. Пуно је сиромашнијега света, који пере рубље у барама и оне су им замена за сапуњавицу.

Некоје од бачких бара сматрају се још од старих времена као лековите. У њима се купају болесници и с успехом се лече од многих недуга.

Већ то, што бачке баре могу да служе за толике циљи, показује, да оне нису обичне баре, да нису просто устојана кишница, огњиште трулежи и смрада.

И збиља је посведочила хемијска анализа, да су многе бачке баре богате минералним честицама и да су по своме квалитативном и квантитативном саставу сличне многој минералној води, која долази из извора. Скоро у свима налази се обично соде. На том основу назвао их је писац у својој расправи о бачким барама*) управо „алкаличним“ водама.

Неке од тих бара имају у себи поред соде још и знатнију количину кујиске соли, те по томе одговарају тако званим алкалично-муријатичним изворима.

Сразмерно је мало бачких бара, у којима се као трећи главни саставак налази још и Глауберова со или натријум-сулфат.

Тим својим минералним саставцима разликују се бачке баре битно од обичних бара по осталим крајевима наше земље. Зацело би било интересантно дознати, откуд долазе поменути саставци у бачке баре.

И соду и кујиску и Глауберову со донесе у њих киша са земљишта велике угарске равнице, на којој се та тела све до данас налазе као последњи трагови некадањега мора, које је пре много векова покривало овај крај Европе. У том погледу су бачке баре истина неми, али за онога, који уме из лица да чита, ипак речити споменици давне, различитим променама богате прошлости.

Где се данас простиру плодне њиве, ту се ширило дакле некада море и у место тешких класова

*) Види „Алкаличне баре у сомборској околини“ у Летопису 1883. Свеска I.

таласали се ту у давној давнини бесни морски вали.

Кад је то време било?

Као што рекосмо, врло давно, свакако пре тако зване глацијалне епохе, у којој је лед покривао највећи део данашње Европе. Да је у том добу већ постојала Угарска као суха земља, за то има више сведочаба.

То показују остатци од животиња онога доба, који се налазе на више места у Угарској. Тако има и учитељска школа у Сомбору један зуб од мамута, грднога слона глацијалне епохе, који је нађен у бачком Потисју. А и на бреговима иде се често трагови некаданьих глечера. Међу осталим може то да се примети и на Харшању, брегу код Вилања (у Барањи). Јужна страна тога брега је голет, а у стене његове упарене су многобројне бразде, које теку од венца према подножју брега.

Овога лета био је на том брегу професор пештанског свеучилишта *Сабо*, који је себи много заслуге стекао за геолошко познавање Угарске. Као што ми је његов пратилац на том путу, професор *Печер* из Печуја причао, мисли *Сабо*, да су оне бразде од стенама трагови од некаданьих глечера.

Кад је било глацијално доба у Европи, то једва да се даје исказати бројевима. Ипак су астрономи израчунали, да је то доба морало бити највећма развијено пре 210.000 година и да је престало од прилике пре 80.000 година.

Бачко је море пак још много старије. Далеко би нас одвело, кад бисмо се овде упустили да говоримо о приликама, са којих је то море престало. Који се читаоци за то интересују, моћи ће то читати у пишчевој већој расправи „Баре у Бачкој", која ће изаћи у једној од идућих свезака Летописа.

Да се вратимо самим барама. Као што рекосмо, те су баре лековите у многим болестима, али се до скора у њима купали само прости људи, јер не беше на њима саграђене ни купке нити беше у опште ичега, што би могло примамити бољи свет, да тамо долази. Само најтежи болесници, којима већ никакве страноземске купке нису помогле, долазили би гдекад на бачке баре поред свих тешкоћа, које су биле са тим скопчане.

Још пре много година мислили су неки о томе, како би се бар једна од тих бара дала уредити као савремено купатило. Тако се већ у једној мађарској књизи од год. 1843.*) помиње то за *Палић* код Суботице, која је највећа бара у Бачкој. Али дотични писац преломио је убрзо штап над тим планом, поглавито из разлога, што квантитативан састав баре воде не може бити постојан, него се мења и по годинама и сваке године по годишњем времену.

Него то стручњачко мњење није поплашило подузетне Суботичане. Што су себи једном у главу усељили, то су хтели по што по то да изврше. То је стари обичај Буњеваца! И збиља подигоше се год. 1853. неколико лепих зграда на Палићу, купка се отвори и на брзо разгласи. Сваком годином поче она све више да цвета и сада је Палић омиљено место, на ком се радо скупљају сви Бачвани, који траже лека, одмора или весеља. Па и шпорт се тамо већ у велике тера. Где су пре само жабе крекетале, оре се данас звуци модерне музике и развијали су скоро сасвим старе музиканте.

И преко у Банату, где се такође у Потисју налазе сличне баре, пониче у новије доба једна купка на бари. То је *Русанда* код Меленаца. Деоничарско друштво отворило је год. 1868., али је већ после две године морало да напусти. Средства друштва не беху довољна. Истом неколико година после жртвом покојног меленачког трговца *Јосифа Клајића* подиже се наново купка на Русанди. Год. 1879. отворење је свечано. Лепе зграде красе сада Русанду, а приход од њих ужива по Клајићевом завештању српска црква у Меленцима. Као што с радошћу чујем, ово купатило врло лепо напредује.

Успех Суботичана није давао мира њиховим суседима у Немет-Милитићу. Зашто не би и они могли имати купатило, кад је и код њих под селом лепа красна бара? Пролетос склопише у потаји деоничарско друштво, да се околна села не досете, јер и та имају своје баре, које су дакако све из реда лековите. По првој тачци штатута могли су деонице добити само рођени Немешани. Тако је било и право, само Немешани нека се од баре обогате, а не да вуку корист од њиховог блага — којекакви Чивути из белога света. Штета, што су само заборавили, да тамо, где се мисли подићи купатило, треба дубље руку у џеп турити.

Како се изненадних, кад једнога дана лепога месеца маја ове године узех у руку сомборски мађарски лист и најох у њему објаву дотле непознатог купалишног одбора, којим се публици јавља, да је основано ново купатило у Немет-Милитићу. Исто има по огласу сва својства као и Палић, а састарано је за сваку удобност гостију. „Позива се општинство, да ново купатило посећује што многобројније."

Обрадовах се, кад видех, да опет једној бачкој бари предстоји лепша будућност, ма да је у објави само онако од ока речено, да је ново купатило сасвим као и Палић.

*) Tognio Lajos, Nehány szó Magyarhon ásványvizeiről, Pesten, стр. 29.

Напред је нанме већ наглашено, да су бачке баре по свом саставу тројаке.

У прву врсту спадају баре, у којима се као главни састављи налазе сода, кујиска и Глауберова со, а осталих је састојака само у малој количини. У ову врсту спада међу осталим *Иванчића бара* код Сомбора. Много више него у Бачкој као да се налазе такве баре у банатском Потисју. Купатило *Русанда* представник је тога типа бара.

У другу врсту спадају баре, у којима се као главни састојци налазе само сода и кујиска со, а осталих је тела тек мало. Међу те баре спада и бара *Девеѣ* код Ђурђева у Шајкашкој. Представник тога типа бара је купатило *Палић*.

У трећу врсту спадају баре, које имају само соду као главан састанак, а остали је тела у њима истом мало. Овамо спада већина сомборских бара и само око тих бара побирана је пређашњих година сода за трговину, јер код других бара била је она много већма нечиста од оних других тела. Такве су баре код Мадараса, Алмаша, Чавоља, Станишића, Ријице (пре Лећепа), Крушевља, Гаре, Вашкута и Гакова. Од свих бара, које је писац имао досад прилике да испита, најбољи је представник тога типа *бара Коловрат* код Ријице. Име ово није историјског значаја, него је — као што ми рече покојни стари парох у Ријици *Стеван Николић*, који ме је пре две године до те баре пратио — народно, а долази отуд, што се вода у тој бари у колу врти. Ова трећа врста бара није имала до ове године отликованог представника, а сада га има у новом купатилу у *Немеш-Милитићу*.

Разуме се, да сам прву прилику ограбио, да ново купатило посетим. Једног лепог летњег дана седох са три друга на кола и дадох се у Немеш-Милитић или, као што се обично укратко каже, у Немеш. То место лежи иначе на жељезничкој прузи, богато је и велико, броји преко 3000 душа. Сем неколико дошљака сви су племићи и чиста овејана буњевачка порекла, ма да капуташи хоће да су Мађари и говоре буњевачки само кад морају. Али кад се подканиџу, што, вели, није ретко, хоће и да запевају буњевачку.

Беше рано у јутру кад се провезосмо кроз чисто, лепо уређено село. Стадосмо пред баром, која лежи под самом Телечком, те се не може рећи, да нема леп положај.

Из крајње сеоске куће дотрча одмах једна жена са кључевима. Мислила је, да смо купалишни гости, и хвалила нам је на сва уста целовитост воде, која је „сасвим иста као на Палићу." То је ваљда по упутству одбора уза сваку реченицу понављала.

Али моје друштво провело је целу ту ноћ весело на једном салашу, те одвратисмо немешкој нимфи, да не желимо да се купамо, јер смо већ доста мокри, него смо само дошли, да видимо нову бачку знаменитост.

Купатило је сграђено у самој бари од дасака. Има шест кабина, три за женскиње и три за мушкиње, и још сувише две друштвене купке.

Вода је за бару чиста и бистра, само кад је захитисмо у чашу, видех, како по њој плове хиљаде и хиљаде циприса, малих животињица из одељења рака. Бива, као што сам доцније дознао, да се и по која пијавица ухвати госту за тело. Али то најпосле, вели, ништа не чини.

Код баре има и блата, те коме је воља, може се купати и у блату. Дакле и то као на Палићу!

— А има ли много гостију? запитасмо послужитељку.

— Бо'ме пуно, на и таквих, који се по три пут на дан купају, беше јој одговор.

Међутим за сво време, док се око баре забављисмо, видесмо, да је дошла у купатило само једна буњевачка помодарка, која мора бити — по изгледу јој судећи — да је тражила у бари лек од сала.

По свему томе виде читаоци, да је ново купатило у Немеш-Милитићу још врло скромно. И то је иначе боље него ништа.

Али ако Немешани желе и странце да привуку у своје купатило, онда треба другчије рукаве засукати.

Нужна је пре свега зидана зграда за кабине и место за грејање воде, да би се ослободила од живих створова у њој и да топла долази у каде. А не треба да забораве ни на хемичара и лечника, који ваља своје да кажу о тој води.

За то ће дакако требати доста новаца. Али без трошка нису ни Суботичани створили Палић!

Опростисмо се весело од новог купатила са жељом, да га сваком идућом годином видимо у свё лепшем и лепшем руву.

ЛИСТАК.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

XII.

Пречестнѣйшій Господине,
мени любезнѣйшій и высокопочитаемый.

Ево вамъ краткогъ одговора на ваша два писма: Све ћу вамъ ћервове (печатне и рукописне, Ваше, Гершићеве и Соларићеве) изрезати на едномъ листу и додати къ Рѣчнику, па нека људи бираю по вољи; и и ћу ваше употребити у Рѣчнику, зашто ми се најбољѣ допада.

Ево 'вако е Гершићево ћерв: h; опеть е болѣ, него Соларићево, али е врло налик на ћ, ель и ень невалио ни сашта (по моме и Копитарову мнѣнію); то ћемо мы начинити; немајте вы бриге, само будите готови примити, или барем слећи раменима на ћутати. —

Айде нека иде градски, изженити, исшетати и т. д. али зашто оттворити? по каквом е то вкусу? Његов дођу заедно *зе* онде се *з* избаци и. п. раставити, расути, искочити, раселити, расо и т. д. Вы сте казали, да будемо конзеквент, и ћемо вала! Србљанинъ, Србадија, Српски, Српкиња, Сриче и т. д. не бойте се ништа. Наша е побѣда; Грке (старе) ћемо метнути предасе и народъ Српскій: мозакъ мозга, дрозакъ дрозга, дрозговићъ и т. д. мысао да, а не мыслъ, такоћеръ а не такоће; тако су га Срби посрбили; такоће не значи кодъ насъ ништа.

Оду на Видовданъ читали смо я и Копитаръ с особитымъ чувствованіемъ, мени се особито допада; сво вамъ неколико примѣчанія о ньой: надымá не може бити него надымá (или надымá за неволю); мѣсто вранацъ метните ждрао (т. е. ждралъ), зашто Срблји приповедаю, да се тако звао конь Милошевъ; мыслимъ, да е болѣ ньипсе, него ньинлсе: тако исто (мыслимъ) мѣсто пакленый проклетый (тако га Срблји титулираю); не знамъ, може ли у Српскомъ езику быти божество (божѣство)? може быти, да ми говоримо божѣство?

Гледайте дипломе те препишите какогођъ, па ћемо й без сумње печатати са цркленимъ словима; іошть кадъ бы сте могли дати каквомъ молеру да намъ измолуе сва слова на едномъ листу на бысмо й дали изрезати на бакару. И Душану е ћ требало, да како. Вашъ Вамъ вала на овомъ почетку Душанове дипломе. Како е по Карловцима? Шта говори Ча Стева? Пошљите мы ако сте што преписали од Сленца Филипа. Еда наћосте преко Генерала Продановића оне пѣсме, што самъ Вамъ наручивао? Есте ли добыли втору Част Љобомира? Знам' да ће вамъ се допасти предисловіе; Али се башъ немойте врло поносити, ни прокосити ми; Зашто бомъ се да не буде:

„Ћера Туре Краљевића Марка,
ћера море да! оће Туре оће!
„Бѣжи Марко преко поля равна;
бѣжи море да! оће Туре да посѣче, и оће вала!
Кад се Марко натрагъ повратно
Бакъ анасавасить! и т. д.

Наручите опеть Арси Молеру за оне развалине. Већъ е доста (писамъ се надао и онолико да ћу вамъ писати) зашто итимъ Демељићевой кући, да му честитамъ брату крсно име; тамо ћу и ручати и вездан се разговарати са Госпођом (ето вам *јо*) Мацомъ и са старомъ Демељићкомъ. Сима ми е опеть писао изъ Видина, и послао ми неке пѣсме. Поздравите све познанике и пријатељ (како у Шишатовцу, тако у Лежимиру, у Дивошу, кодъ Фрушићеве куће, али немойте заборавити). Копитаръ Васъ љубезно поздравља. Будите здрави, и пишите ми одма. Збили како су вамъ виногради и шљиве? Како ли жита и остали усѣви? Овуда се люди вале са свачимъ. Чувайте Станишину кућу. —

У Бечу на Петров данъ 1817. Вукъ

ЛИСТИЋИ.

МЕСЕЧНИ ПРЕГЛЕД
ПЕРИОДИЧНЕ СРПСКЕ И ХРВАТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.
МЕСЕЦ АВГУСТ:

Осим ових и осталих листова, које приказиваємо и приказујемо, познати су нам за ову годину ћирилицом још ови *политични* у Београду: „Самоуправа“, „Виделo“, „Српске новине“ (званичне), „Београдски дневник“, „Нови београдски дневник“, „Нова уставност“; у Новом Саду: „Српски народ“; у Сарајеву: „Просвјета“; *стручни*: у Београду: „Тежак“, „Домаћица“, „Ратник“, „Службени војни лист“, „Просветни гласник“ (службени лист српског министарства), „Архив српског лекарског друштва“, „Народно здравље“, „Хришћански весник“; *локални*: у Ду-

бровнику: „Глас Дубровачки“, у Нишу: „Нишке новине“, у Шапцу: „Шабачки гласник“, у Крагујевцу: „Златибор“, „Весник“; *хумористично-сатирични*: у Београду: „Муња“, „Грбоња“, „Брка“, у Митровици: „Зора“, у Сиљету: „Дрангов рабош“, у Земуну: „Србинови записници“; *дечији*: у Београду: „Мала Србадија“; — дакле још 28. Бележимо их, да и сами покажемо, колико нам недостаје, па да овај преглед буде што потпунији. Можда има и још који, али и од ових ми већину знамо тек по имену и дознасмо за њих случајно. Многи су од тих престали, изашавши можда једна неколико пута, а биће да је неки дао гласа о себи тек у огласу, да ће излазити, па се није сунцу ни показао. — Да знамо, колико свега оне године до данас имађасмо периодичних листова и часописа, додајемо тому броју број листова, које приказивасмо; и то: 4 *забавно-поучна* (Јавор, Брњван, Гусле, Босанска вила); 4 *књижевно-поучна* (Летопис, Гласник срп. ученог друштва, Годишњица Чупићеве задужбине, Српство); 10 *политичних* (Застава, Наше доба, Браник, Србобран, Српски лист, Одјек, Глас Црногорца, Београдске општинске новине, Сарајевски лист, Општина); 8 *стручних* (Школски лист, Учитељ, Старинар, Глас истине, Истина, Гудало, Позориште, Право); 2 *женска* (Српкиња, Женски свет); 4 *локална* (Бачванин, Задужбност, Панчевац, Глас народа); 1 *шаљив* (Стармали); 4 *дечија* (Невен, Срче, Голуб, Родољуб); — дакле 37. То је политичних 18, стручних 16, локалних 9, хумор.-сатиричних 7, књижевно-поучна 4, дечијих 5, за женске 2. Свега 65 које листова, које часописа, које годишњака. — Ако узмогнемо, донећемо бар оволико и о периодичној књижевности, што латиницом излази.

*

Јавор (31.—35.) има у 31. броју на челу листа некролог Ђорђу Рајковићу. Песама има у ово 5 бројева по једна од Радивоја Конгутића, Н. Д. Илића, митрополита Саве Косановића: „На Голготи“ (у броју 34.), а понајвише од Мите Поповића, (ту је од 32.—35. броја његов превод Араљеве „Зле жене“, а у 35. једна изворна и 6 преведених песама, што их је песадија песник сам био свезао на мађарском језику. „Ти преводи“, вели др. Пачу у њему уреднику „Јавора“, „могу се сматрати за последња песничка рад његов“. Као што је познато, Мита је свалила ужасна несрећа, јер је умно оболео. Боже дај, да оздрави! Превод „Зле жене“, ма да је већ једном донео Образ Белеслије у „Старинарком“, као што примећује и уредник „Јавора“, свакако је добро дошао, јер Мита Поповић је вештан у превађању. — Приповетке осим сврштака и наставака из прошлих бројева оне су нове: „Прва тајна“, хумореска, прерадио Милан Светозарев (бр. 33. и 34.) наместо Толстојева: „Кавкаског роба“ почиње у 34. броју приповетка Светозлука Чеха: „Говор литка“, а у 35. броју почео Абуказем „Приповетку пуну бриге и зебње. (Чисто се кајем, што сам је написао: *У потеру!*“ — Поучни чланци: у 31. свршава професор Мајо Медић о „Чоколади“ и Л. Томановић свеојих: „Осам дана по Црној Гори“ (красна су то путничка писма, пуна народољубља и података за познавање тог драгог камења српске круне, као што рече Бранко за Црну Гору); у 32 почиње Светислава Коларовића: „Месец као небесно тело“. — У листку има 31. број од М. Ш. Мицсимовића (у Минхену) цртицу (à la Тургењев: „Senilia“): „Идеја“, у 32. пише др. Фр. С. Крчус у Бечу: „Који о нашим (?) Јахуџијама“. У књижевности прикалаи је у 31. броју Кирстеов: „Der Bergkranz“, у 32. почиње се „Одговор Застављом Рахметовићу“, на се не свршава ни у 35., (и сувише почасти тому делићи!); у 32. сврше В. В. Вукасовић свој приказ: „Smailagić Meho“, на који књигу Крагујевац има приказа и проф. Јован Живановић у 34. броју; а у 35. почиње приказ књиге: „Gesellschaftsreise nach Dalmatien 1866“ — Под Уметност наставља се кроза сних 5 бројева оцена Толингерових: „Пупољака“. Осим осталих обичних белешака има и један одговор уредника „Јавора“ на њину белешку у прошлом месечном прилогу, на који је уредник овог листа дао њиову у 34. броју „Стражилова“. На ту њиову дао је у 34. броју „Јавора“ уредник тога листа опет своју њиову. Кога занима, нека је прочита. Ми не налазимо за вредно обарати се на њу, нити се упуштати у такве размирице, које су преко правилне своје границе и скрешуле у пријатнијег као и у најзавичније странутице, које ни најмање не сладају на стварь. Истина у ятир само толико морамо овде јавно напоменути, да уредник овог листа одиста није писао ону белешку о „Јавору“ но ју је написао један од сталних сарадника овом листу, који за овај месечни преглед региструје садржај „Јавора“.

Гусле. Бр. 6. и 7. изашло је уједно 15. августа. Осим наставака из прошлих бројева има (целу) хумористику (?) С. Тешића: „Снови и јава“, а сврше је чланак Ј. Миодраговића: „Дарвин и школа“. Песама има од Обрада и Вл. М. Јовановића. Осим тога пуно је „Вести из књижевног и уметничког света“, а у „Књижевном прегледу“ приказане су неке књиге, које смо и ми баш по овој свесци „Гусала“ донели у прошлом броју „Стражилова“.

Глас Истине (бр. 15. и 16. има некролог Ђорђу Рајковићу. Поред наставака из прошлих бројева има ово: Проповед, коју је у Новом Селу говорио пирох Јован Малушев. У 16. су броју из „Српских новина“ прештампани „Важни догађаји“ (из „Памтивара“ за месец Април).

Истина. Лист за богословску науку и пастирску праксу. Излази професори православног богословског завода. Излази половином и концем сваког месеца по старом календару на читавом табаку велике осмине. Година I. Цена је за Аустро-Угарску 3 фор. на годину а за Србију 8 динара. Овога смо месеца добили број 15. (21.) којем је ово садржај: 1. „Социјализам и хришћански брак“. Пише Данило Јов. Прицл. (Наставак). 2. Посланица Галатима. Тумачење прве и друге главе, од Милутина Думића. 3. Поглед на религијозно васпитање и наставу“. Пише протосинђел Христ Грипић. 4. Одговори на питања из пастирске праксе. (Колико мора бити сведока (кумова) при венчању и какви морају бити?) 5. Преглед главних савремених догађаја у цркви. (Православна црква на острву Кипру. — Православна мисија у Кини. — Старокатолички конгрес.) 6. Књижевне вести и оцене. 7. Календар за месец Август.

Vienac (33.—37. бр.) има песме: Ђура Арнолда (Играч, Увело цвијеће) и Августа Харамбашића (Мртва ноћ. — Приповетке наставља из прошлих бројева, као и Фр. Рачког: „Успомена о Русији“. — У 33. и 34. бр. пише др. Фр. Марковић по расправи др. Х. гроба Краљевског о „Споменику Мишићевићу“. — У 35. броју од Фр. Ш. Кухача: „Музикологија“, где се писац бори о приоритет изналаска музикологије као нове науке. — Листак је као и обично пун разноврсних бележака: уз сваке, што их доноси у својим бројевима, на књижевности, и т. д.

Balkan (16. и 17. бр.) сврши је песму А. Харамбашића: „Роб“; приповетке осим наставака доноси ове: од И.

М.: „Лугарева љубав“, Фрања Мажуранића „Дање цртице“ (Жена, Наше жене), Ђура Турића: „Интерес“, Б. Крчмарића цртицу: „Зли биљеви“; — чланак дра Х. Ј.: „Шта је дизимит?“ и настављена почетна рецензије. — Осим тога у листу ране болешће; и (у 16. броју) велику слику: „Осуда Јана Хуса“, и (у 17.) слику: „Томан и горска вила“.

Босанска вила (14.—16.) има песме: Божидара Н. Врчаванина баладу: „Милавов дуг“, Мавоја Ђ. Приврепца „Дижмо браћо дјецу нашу!...“ и Јована Радивојевића-Ваничића: „Зајечар“. — Приповетке: сврштан од П. Бешића: „Низ кршавих дућата“; почетак М. Ђорђевића Приврепца: „Мушкобања“, приповетка на сеоском живота у Србији; Радослава Марковића: „Дивљак“; Божидара Н. Врчаванина: „Нечиста стајења“; и Граничара цртица са села: „Под крушком“. — Старина Јово Х. Н. Бесаровић написао (у 14. бр.) успомену на младости: „Из Стамбола у Сарајево.“ — Настављају се кроза сва три броја Кечетове успомене о „Сердару Екрему Омер-паши“. — Свештеник Ст. Н. Давидовић написао чланак: „Градишка негда и сад“ (у 14.—15. бр.). — У 16. почиње јавно предавање: „О стању данашње народне привреде и о начину, којим би се то стање поправити могло“. — Народне умотворине: Песме: из збирке Косте Бањића (Роса робињица, Н. Б. Попадића: (Сестра Делић-Јованова), Ст. Трифковића (Клетва), Душана Ст. Поповића, Заничанина (Вјереница бега Јован-бега, Јадовање горе шимширове, Јован-бег се с љубом завади, Сирт племените Маре, Несуђеница, Баше Сарајевске, Гуслице су гусле Запорове...), В М. Ђ—ћа (Девојка је туђина братила,) и В. К. Чајничанина (Вино пије Василије). — Народне приповетке из збирке Н. Т. Капиковића (Сиромашак и његов син, у 14. и 15. бр.), П. С. Ивановића (Ајдуковић). — Народне гаталице: Гатање српског народа око Сарајева, забиљежило поп Стево Травковић (у 15. и 16. бр.) Ово прибирања народних умотворина стиче „Б. В.“ великих заслуга са својим вредним скупљачима. — Осим тога је у сваком броју као обично књижевних и културних белешака, библиографија, и т. д. — У 16. броју новина др. Ф. С. Краус и др. М. Хоернес у име антрополошког друштва у Бечу учитеље и свештенике у Херцег.-Босни, да притеку у помоћ Србину учитељу са Корчуле Виду Вулетићу Вукасовићу, предному и већ познатому скупљачу срп. старина, којега друштво то шаље у оне крајеве, да бележи разне старинске натписе. Добро те је нашк тај посао поверен Србину и савесну човеку. Рад његов може имати само користи по прибирање разних старина у оним крајевима. И ми му желимо срећно! — Последњим 16. бројем пристала је и „Б. В.“ у редовно излажење, што с хвалом спомињемо овде.

Пенен има у 15. броју на челу слику и опис звездозора (телескопа). У истом броју почиње приповетка браћа-Јове „Из живота једног шегрта“ Песама има у том броју шест и то од Сомборца Милана „Мајка и чедо“, од Јов. Мавојловића „Један Воја...“ (уз слику), даље с мађарског песма „Два наследника“ (још ће се наставити) па од самог чика-Јове „Плинач и жаба“ (са сликом); затим „Редуша“ од Милице Ј. (са сликом) и најпосле „У долини“ од Рашка на Сомбора. Довршена је у овом броју чика-Ђурина приповетка „Радојева“. Има још и два мала чланчића: „Хокус-покус“ и „Како се гули млуша (јагњеда)“, оба са сликом. Пред крај је још испраћен Рајковић са неколико искрених и топлих речи. — У 16. је броју слика „Из доба старих Римљана“ и уз њу опис, како су Римљани писали. Даље се наставља браћа-Јована прича „Из живота једног шегрта“; долазе затим четир записа Нешадовићева па се онда настављају „Два наследника“. Под насловом „Редарство јавног благостања у природи“ говори С-ст по Брему о мувама, мушицама и оржним вољама. Има даље чика-Јовина песма „Зашто? — Зато“ са сликом па онда долазе 7 анаграма Абу-а Казеновића из године 1853., кад је био приповедач; песница Суботичанина Јована Мавојловића „Лакше иди“ и чика-Јовина песма „Пастирка на окољше Кинеске“ уз слику. За овим су наслиједке мале каручице, што их је добила мала принцеза од свог деде, краља Фрање Јосифа I., кад јој се почетком месеца Септембра о. г. н. р. навршило три (а не, као што ту стоји две) године. Има још две песмице, и то једна од Десиније „У споменицу Лешка Г.“ а друга од Ј. „На студенцу“. Међу тим песмицама је приповетчица „Мушице и комарци“ а има даље још и приповетка Ђ. С. Натодеског „Ако си прав, не бој се претње.“

Родољуб има у 9. броју овај садржај: „Бачијање“ од Роље; „Мученица“ [Шта су Хришћани патили] од чика-Васе: „Пилиндрица“, приповетчица по руском од Мих. М. Стевановића; „Мало о мувама“ од чика-Васе и најпосле „Труди се“ животне изкасиме у стихових цењеног Љ. П. Ненадовића. Бројеви 10. и 11. изашли су уједно и доносе на челу слику сиромашке Херцеговке с дететом. Даље је „Нешто о кромпиру“ по немачком од Вебе, па „О добром принцу“, приповетчица по немачком од С. Љ. Р.; долази затим приповетчица с француског „Две јабуке“, превео учитељ Васа Голубовић, па онда по немачком „Рак“ од Р. Љ. Р. У том су броју, као што се види, дотле мала те не све саме прераде и преводи, тек пред крај има неколико изворних прилога, и то најпре причица чика-Васина „Научите оче наш“! па затим „Плуг“ од Мих. М. Стевановића (са три слике). Има и у овом двоброју записа Ненадовићевих, четир на броју. Под рубриком „Поуке“ има причица Јов. М. Поповића „Не буди бра у говору“ — 12. је броју ово садржај: „Зека Бољубајна“ од Јонића; песма „Србијово благо“ од Београђанина К. П., којега је песничка машта толико занела, да је кадар пољубити читава „брда, поља и шуме“; чланчић „Роса и слана“ по немачком од С. Љ. Р.; приповетчица „Пошту сноје родитеље!“ по руском од М. М. Стевановића; „Живи предсказивачи времена“ од чика-Васе. Под „Ситницама“ је хумореткица „Зато је кермача појела прасиће“ од Чика-Васе.

Стармали је 22. броју на челу донео Змај-песникова песму-споменицу покојном честитом књижевнику Ђорђу Рајковићу. У том је броју у подлиску довршена хумореска Драге Гаприловићеве „Разуме се ону лешту.“ 23. је број почео а 24. наставио у подлиску хумореску „Како је Љубиша остао без ручка и без вечере“.

Школски лист има у 8. броју чланак „Школа и живот“ од Н. К. М—а, народног учитеља из Т. Вечеја. Затим долази некролог незаборављеном Рајковићу на чланак уредника Н. Ђ. В-а „Прво српско забавиште и рад у њему.“ Настављен је затим „Глас из Босне II.“ и саопштено је уредник податке о народним школама српским у Сомбору 1883/4 школске године. Има даље „Приправничка химна“ Ивана М. Поповића, па су онда на реду „Школске вести“ па „Нове књиге“ па „Разно“ па „Некролог“ [† Атанасије Иванчић, недужени учитељ у Лалићу] па „Упражњена учитељска места“.

Учитеља смо за овај месец добили само бр. 14. и 15. У 14. има беседа, којом је Нет. М. Никетић отворио трећу учитељску скупштину, на којој је било до 160 учитеља и око 60 учитељица. Даље су у та два броја још чланци: „Ствар о буквару“, „Уписивање деце у школу“ па записници треће учитељске скупштине и поздрави истој скупштини.

Српкиње нисмо добили за овај месец ниједан број.

Женски свет [бр. 5.] има чланке: „Шта све могу да раде женскиње?“ [Настављење се]. — „Забавните“. — „Мек и тврд хлеб“. — „О јелу меса за време помора и заразе“. — „Женскиње у трговини“, од Д. С. — Рад добротворних заједница. I. Српкиња Новосаткиња, II. Ст.-Бечејкиња, III. Рускиња. — Листићи су пуни белешака из друштва, зарад здравља, за домаћице, за матере, и т. д.

Белешкама овде нов књижевни лист: **Сриство**, којега је 1. број изашао 15. августа у Београду. Власник и уредник му је Милојко В. Веселиновић. Излазиће двапут месечно (1. и 15. дана у месецу). Цена до краја ове године за све крајеве, где Срби живе, 5 динара, за остале државе 8 динара. Руковиће ваља слати уреднишству, а претплату уреднику или Кости А. Шуменковићу трг., „Београдска улица“, број 16.— Ма да стоји на челу листа напоменуто, да се лист даје у замену, ми га нисмо добили од уредништва, него иначе с друге стране. — На програма листа тога бележимо ово: „Срп.“ ће у почетку, као што је у огласу већ јављено, отвочети с малим и у малом облику, а у току времена све ће се више и више увеличавати умним радовима, те с овима и величина облика ће њих напредно. Заступаће по самом свом имену укупно Сриство, где га год и колико има, књижевним радом. Доносиће приповедно расправе и студије: историјске, етнографске, географске, филолошке, путописе и описе старина по српским земљама, обичаје, песме, игре, играчке, митологију и све на срп. друштвеног живота, што сачињава и карактеришe срп. народност, што раскрилава друштвени живот Срба из најстаријих времена па до данас. Биће изнад свију унутрашњих партајских и међусобних страсти, не обарујући се ни на једну у вери. Ако даје достојног одзива у срп. народу, доносиће лист и слике српских старина и уопште свију знатнијих и историјских места и догађаја (види 33-ки број нашег листа на страни 1106.). Програм је заиста диван. Ми га у челу оберучке прихватамо. Садржај 1. броју је ово: I. Одељак за народне песме и њен значај, пише М. С. М. — II. Одељак географско-етнографски, пише М. В. Веселиновић: Стара (права) Србија. — III. Одељак за обичаје и митологију, пише М. В. Веселиновић: Слава. — Књижевни огласи. — Из садржаја видимо од прилике, шта се хоће. Читали смо у неким нашим листовима, како нису задовољни с првим овим бројем. То је одвећ строга пресуда за прекинуће у том послу; а заиста је прерано у нас, да се покреће лист такав. Друго је нешто, што ми морамо да приметимо и што нам браће задаје, а то је, што смо једном приликом већ приметили: не видимо ту старијих и више опробаних снага. У тај пар, када се овај лист покреће, осећа се у Београду друштво св. Саве с истом тенденцијом. Нек нам се не замера, што ћемо искрено рећи, да би смо волели баш ради саме ствари, да се оставало том друштву, да такав лист покрене. Буде ли „Сриство“ радило мимо друштва св. Саве, сумњамо, да ће успети. Не пригрли л' га Св. Вуловић, Ђ. Срећковић, Драгиша Милутиновић, Св. Николајевић, Мих. Валтровић, Ст. Новаковић, И. Рушарац, Ђорђе Крстић, М. Ђ. Милићевић, Мариновић, и други, који су већ показали, да у том правцу хоће и умеју да раде, лист ће размаћи. Боже сачувај, да ми запишемо за личне способности уредника „Сриства“ и његова сарадника М. С. М., али далеко више налазимо гарантије у друштву, као што је друштво св. Саве, него у приватном подузећу, које треба огромне и моралне и материјалне потворе већ и баш у самом почетку. Такве потворе и може и треба да наше опаки лист у друштву св. Саве и у самој држави. Но како је уредник тога листа уједно и члан одбора друштва св. Саве, надајемо се, да ће „Сриство“ можда постати органом тога друштва. — Добили смо и 2. број са овим садржајем: I. Одељак етнографски, пише М. С. М. „Видиш“. II. наставља се „Стара (права) Србија.“ III. наставља се „Слава“. IV. Одељак историјски, пише М. С. М. „Вера у Срба до крштењства“. V. Одељак за народне песме и игре, пише М. В. Веселиновић. „Дорјанка“.

Застава [бр. 117.—134.] увела је од 1. августа опет једну новину, и то: уредништво је удесило свој број од петка само за народ у ужем смислу, т. ј. за ратаре, па је отворило и претплату на тај број месечно за 1 фор., а трговачко-занатлијски део, који је досад излазио у броју за петак, излази у броју за среду. У тим бројевима донео је Л. Н[јавчић] неке прилоге за познавање српске прошлости у Банату: црте из устанка банатских Срба од године 1808. „Овај знаменити устанак“, вели он у примедби, „који је са надајства у вечитку своју угушен био, данашњем је покољењу готово сасвим непознат, а од велике би вредности било, да се упознамо са мислима и тежњама наших дедова. У том послу придржаваћемо се историје; али и народне традиције и у неколико књижевне слободе.“ Ми смо слободни приметати, да би добро било назначити, које је историја, које традиција, и т. д. Ту је према томе у листу 117. броју из тих црта прва: „Народна депутација код пређашног владаоца“, у 121.: „Заперак“, у 125.: „Велики народни збор“, па у 129.; „Сврштак устанка“. А у 113. један листак из историје банатских Срба: „Српско краљевство у Банату у XVI. веку“. — У листу 118. бр. има од Слободана чланак: „Књиге старословне. [О увођењу мађарског језика у српске основне школе пре 1848. год.]“. — У листу бр. 122. преузе Н. М. [у Черевићу] од Емила Золе: „Јиља“. — У 124. има од Ј. Т. уводни чланак: „Да чујемо реч од Матице“, где се захтева да „Матица“ расипне наручину, па ма и мало већу награду за књиге, које ће говорити о питањима: 1. у чему напредује наш ратар и шта би могло учинити, да поправи своје стање, 2. то исто за занатлије, и 3. то исто за наше трговце. То су питања сасвим савремена и оправдана. Али теме те нису нове. У првој свесци књига из Кошељићеве задужбине, „Матица“ довољно је обратила пажње на све те потребе, које треба да узму на око писци таких књига. Писац тога чланка, Ј. Томић, подгрејао је тај свој уводни чланак и у тл. скупштини „Матичиној“ и опет као нешто ново. Чему градити се поћом са предлозима и таким, који се очевидно извађају. У прво седам књига Кошељићеве задужбине не може се на прећи ништа сво, што је нужно народу. Ми не видимо, да је опо, што је у тим књигама досад изашло, ненужније за народ. — У 132. и 134. броју више неко рецензије на представе срп. нар. позоришта у Мелентима. Знао, да има, ко и у њима местима води достојну пажњу на „народно мезимче?“

Наше доба [бр. 90.—103.] има у 91. бр. од Ј. Игњатовића чланак: „Митрополит Ђукантије Јовановић“ [види 92. бр. „Бранника“]. — У 92. и 97. „кућа и школа“ по нем. К и М—ћ. — У 94. од П. Ј. К. [у Чалми] песма „На гробу општевазљубљеном старинару-књижевнику Ђорђу Рајковићу“ и од Диме [у Пакрацу] о „Панамском каналу“. — У 95. од М. неколико песама, и од III. с мађарског цртица: „Како је деда-Гргa изгубио славу“. — У 100. бр. више Ф. о „срп. позоришту у Босни“, па се баца на цео босанско српски народ блатом, што нечије позоришно друштво није тамо прокопало.

Браник [бр. 88.—101) има у листу бр. 88. говор А. Хаџића на опелу Ђорђа Рајковића у св. успенској цркви у Новом Саду 29. јулија о. г. и хумореску од Опреница: „Суве шљиве“. — У листима бр. 89. и 90. прерађио Р. чланак по географији немачкому др. А. Опелу: „Када ће се земља нану-

нити „Будима“[98] — У 92. броју написао М. расправицу о „митрополиту Вићентију Јовановићу у српској књижевности“. (Вида 91. број „Нашег Доба“.) Прећашњи историчари нашли су били, да је нети митрополит био надбиска православља; напротив, и то спевштење Димитрије Руварац, добро је података, да је Вићентије био баш најревноснији поборник православља. То му је дало повода, да нападне и прећашње историчаре, па чак и Лазу Костића и Матицу и сазнога, који се држао онога, што је он тек сад побио. На сад ово М. свакако ралоложно брани песнака „Перс Сегединца“, што је и у тој својој драми карактеризео Вићентију као издајицу, и добро примећује на то питање: Да ли је Вукашин убио Уроша? Доказе л' се, да није, као што је по свој прилици било, суђење по најновијим истраживањима, кога ћемо ради с Урошем, когa баш због тога слави наша црква као свеца? Шта ли ће радити свечари, који тог дана славе своје крсно име? — У 93. има листак М. С—ћа: „Месечар“. — У 97. израдио М. А. М. по Волтероверу чланак: „Старо и младо“, где се говори, колико ко по занимању доживи просечно година. — У 99. и 100. превео с чешког П. Алексијев приповетку Сватоплука Чеха: „Разговор с милионаром“. Са задовољством бележимо, да се у нас од неко доба више каква него икада до сада обраћа пажња словенској књижевности, те се све више отуд преводи у српску. А од свију чешких писаца биће у нас најпаче пресведено од Сватоплука Чеха, најпаче, верба, трудом Павла Алексијева. — У листу броја 100. прештампана је из нашег листа песма Вл. М. Јовановића: „Почетак“.

Глас народа у сва четир своја броја овог месеца има у подлиску приповетку једног старог новинара „Двадесет и пет година“, у којој се шибају одношаји у Србији за време министровања тада звано иваног канцлара Николе. Иначе има у свом садашњем бројевима тога листа пуно лепих и поучних чланака садашњи народ. По стилу бисмо рекли, да их мајком није сам уредник Панта Поповић, који уме за народ писати као ретко ко.

Napredak је у сва три броја овог месеца (у бројевима 22.—24.) наставио Карапов чланак: „Развитак пучког школства, нарочито у преподиу нашег народа“; у 22. и 24. је настављено. „Кратко напомене о фито-географском излету у Подгорје“ од Драгутина Хирца, а у 24. је настављак Турчинћева „Пута у Црну Гору на цетињску учитељску скупштину“. У 22. броју коментује Јуд. Кемпф 87. комад читаоке другог разреда „Село и сељаци“. На чолу 23. броју има чланак Јуд. Кемпфа „Учитељ и путовање“, а исти број доноси пред крај и предавање В. Бека „Господарство у пучкој школи“. У 24. је броју саопштен записник изванредне главне скупштине учит. друштва подкупљање Сисачке и града Сиска — Književne smotre број 8. приказује и оцењује пре свега расправу Стевана Басаричека под насловом „Педагогија Херберта Спенсера“, на онда прве три српске часописа „Paedagogische Zeitfragen“, што падаје бечка књижара Pichler's Wittwe et Sohn; тај часопис излази у српском не три до четир табака а доноси многобројне расправе о школским питањима, која су баш на дневном реду. Даље приказује „Књижевна смотра“ „Прву ворну рачуницу к рачунају за први разред пучких школа“, коју је саставио Фрањо Шимуновић; на расправу Миловоја Шпренела „Акценат и метар јуначких народних песама“; даље „Deubner's Sammlung klassischer russischer Schriftsteller“ и то прву свеску, у којој је Солоњевљева „Историја Петра I.“ Најновије је у том броју почетак оцене на дело „Das Russland der Gegenwart und Zukunft von H. Neelmeyer-Vukassowitsch“.

Iskre су овог месеца нашли бројеви 15. и 16. На чолу 15. броју је „Sielo“ од уредника П. Ш[имић] а, у којем се приказује и оцењује Кумичићева „Сирота“. У оба броја овог месеца настављени су „Пута М. Павлиновића год. 1867. до 1875.“ [Андријевци, Брод, Косаница]. Број 15. доноси и две Хорацијеве оде [Od lib. I, 15.; и lib. I, 35.], које је „по изворном мерилу на хрватски језик приредио“ В. Перић; у 16. је броју у преводу истога Перића и 17. ода друге књиге. Пред сваку ову метичу је преводилац кратак садржај у прози и повод песми и казнаку метра, а додао је осим тога после сваке песме „Опаске“, у којима коментује поједина места и нарочито разјашњава митолошка лица и персонификације. [Као што је познато, у нас је Хорацијеве оде у изворном метру превео Стеван Лазић и његов је превод издала „Матица Српска“ још године 1862.; превео је неке и покојни Хаџић-Светић]. Настављен је у 15. броју из 13. „Руски роман. І. Л. Толстој“, од С. Морског; најпосле је у истом броју опет из 13. настављен „Млади приморац“ на остављење покојнога Фра-Ивана Деспота, чију смо смрт читаоцима нашег листа објавили оне године у 8. броју нашег листа на страни 276. И 16. број има на челу „Sielo“ а у овом је реч о Цариђевој књизи „Слике из поморског живота“, која се ту превориучује читалачкој публици. На 14. броја наставља у овом броју М. Сабак свој „Мит у традиционалној књижевности хрватској и српској“, а из 9. је у овом броју настављен „Венчић Миловану“. На завршетку је у том броју уредништва прича „Пролећем“. „Viesti“ региструју нове књиге; ту је приказана и 136. свеска народне библиотеке браће Јовановића, као да су у њој приповетке „Мачго Јакаљије“ [треба: „Мавра Јокајиће“; могао је осим тога уредник боље погледати у свеску па би регистровао, да је та свеска настављак 134. свеске].

Седамнаест је у подлиску 31. броја довршила Спилбергову студију „О Будима и Будима“ а донео је у истом броју и народну приповетку „Жена и свети Аранђео“, коју је по причању Лаке Зорића из Забрђа у Босни прибележио Ђорђе Сватић. 32. је број почео доносити а 33., 34. и 35. настављају приповетку чешког приповедача Сватоплука Чеха под насловом „Лисковачки властелини“ у преводу вредног преводиоца Павла Падежског. Како се дружина нашег народног позоришта баш од четир недеље амо у Великој Кикинди, то „Седамнаест“ доноси и оцене и реферате о поворишним приказима. Оцене те и реферате пише „А“. Ни он не може да поштеди сироту „Матицу Српску“ и још „сиротије“ неке оцењиваче, на које се дигла баш систематична хајка. „А“ на више но њиме не понижава те оцењиваче, него им одриче морал. Свакако морају по мишљу „А“. а „неморални“ бити они људи, који препоручују дело, што „не одговара ни најпритиснијим појмовима драме.“ На питање је дабогме још отворено, да ли су Јеэтићева „Четир милијона рубаља“ одиста баш работа свесним под пулом.

У **Вачванину** од овог месеца у подлиску с Агом алтерирао А. Цаш. Од њега је у 32. и 33 броју „Жирант“. Одломак из романа: „Младић од 50 година“. (Не можемо а да не приметимо, да том Цашу није јасна природа адверба вербалних, док вели: „уздишућим гласом“, „свемићним гласом“). У 34. је броју у подлиску „Цртица из Гледетонова живота“, под коју је потписан Б. У 35. броју у подлиску реферује Ага о вечерњој забави, коју су Сомборски учитељи 26. Августа приредили у почаст својим гостима, који се у Сомбор били скупили на учитељску скупштину.

Српски Лист у свом 31. броју под рубриком „Књижевне вести“ врло се ласкаво изражава о нашем листу; ми не можемо, а да му на ласкаву, којом прати наш лист, усрдно не рекнемо хвалу. У истом броју доноси предња наш сарадник др. Томановић свој одговор „Narodnom Listu“ у

ствари Србинства Качићева. У 32. броју под истом рубриком кратко а новољно приказује „Невесињку“ Филипа Ј. Ковачевића. У 33. броју одговара Томановић „Iskri“, која хоће да му побије тврдње, изречене у чланку „Фра Андрија Качић према Српству и Хрватству“. 34. бр. под рубриком „Књижевне вести“ доноси кратак и по заслузи најсимпатичнији приказ приповедака Лазаревићевих.

Панчевца нисмо овог месеца добили ниједног броја.

У листу 31. бр. **Гласа Црногорца** наставља Марко Драговић из 27. броја свој „Покушај за библиографију о Црној Гори“ и обећаје, да ће овај наставити, чим прикупи материјал. 32., 33. и 34. број имају у листу наставке Балдачићеног „Била четинског пола“. У 31. је броју настављен а у 32. довршен на нашег листа прештампани приказ Миклошићеве расправе „Die serbischen Dynasten Crnojević“ а у 33. броју под рубриком „Књижевност и наука“ саопштава Марко Драговић, да се у њега налази цела једна руконисна књига, која носи назив „Крисовул Иван-бега Црнојевића“; Драговић пита, да ли ће рукопис, који је предат уреднику Летописа (в. 29. број нашег листа на страни 970. доле под звездом) истоветан бити са тим, који је у њега, а обећаје, да ће о том руконису првом приликом рећи коју опширније.

Србобран (бројеви 167.—187.) има ове занимљивије подлиске: у 167 броју приповетку П. Богојевића под насловом „Јуда Мара“; у 168. од Симина успомену на једног дневничара под насловом „Руска“, у 169. успомену Н(иколе М(арковића) на покојнога Рајковића; у 170. „Српски стяг“, у којој је Жарко „у алегорију завио, како се неки наши Срби млитаво заузимљу за наше српске ствари, а овамо се за туђе до скрајности еиопирају“, на обећаје да ће „други пут у јаснијој и опширнијој слици представити такво жалосно појаве.“ С правом вели на то уредништво „Србобрана“, да „тако и треба, јер је скрајње време, да се озбиља наш назух, који је агушљен разнијем мијазмама“ У 171. броју од Симина слику на босанске устанке под насловом „Босанска сиротиња у туђини“; у 173. приповетку Сретена Дапчића „Сретни грош“; у 174. од Симина слику из живота под насловом „Награђена верност“; у 175 од Граничара успомену Босну „Опамо, опамо....“; у 176. слику из српског граничарског живота од Ш(ере) Б(огојевића) под насловом „Сирота Митя“; у 177. споменицу проте Николе Богошића „На гробу попа Мила Мађерчића, српског свештеника Благајског“; у 178. опет од Сретена Дапчића „Сан и јава. Бачке приликe и неприликe“. Бројеви 179.—185. немају подписка. 186-ом је подлистак „Српски састанак на Јанковцу“ од Граничара а 187. га нема.

Гудало јавља на челу 8. броју смрт великана музичара Листа и доноси на Младенова пера стручан чланак „Глазба на нашој народној позорници“. Писац у овом чланку разложно пертракгује стару стзар о нужди засебног капелника и засебне капеле код народног позоришта. Штета, што се то све за овај мах не да навести. — Даље је приказан прилог овом броју, наиме 14. дело Толингерово: „Зачинка“ за виолину [гусле су гусле а виолина је виолина! примећујемо „Гудалу“] хармонијум и гласовир. Долази затим навештај о симфонијским концертима руског музикалног општества у Петрограду прошле сезоне; на живописи: Петра Чајковског Илијића, најзаменитијег живог композитора руског; Чеха Августа Вилема Амброса, композитора опере „Bretislav a Jitka“; и Карла Јосифа Липинског, славног [„Гудало“ каже: гуслара, а ми велимо:] виолинисте Пољака.

Право у свом 8. броју доноси ове прилоге. 1. „Неколико питања о карактеристици краље“ [1. Да ли треба предност да утиче на карактер краље? II. Каква треба да је вредност краље? III. Краља писмена и исправа]. Од Ј. Ђ. Авакумовића. 2. „Оснивање правительства српског од 12. августа 1807. год.“ 3. Одговор на саопштење: „Треба и за чувибу за дуг од сеиана подиети уверење пореског надзорника,“ од Мих. Л. Стојадиновића. 4. Разне одлуке судске. Под рубриком „Гласник“ саопштава Јован Авимовић „Кратку реч В. Богишића у једном ученом друштву Парискоме.“

Одјек је овог месеца једно десетак дана прекинуо био своје излажење, јер је стари уредник Милан К. Станковић „изненадно напустио уредништво а прибављање документа потребних новом уреднику захтевало прилично времена.“ Према томе су бројеви 48. до 52. изашли на преме а од 52. до 53. прошло је богме и десетак дана. Како на за то време нису новом уреднику стигла „потребна уверења“, то је преузео Стојан М. Протић, сарадник „Одјека“, да неко време уредништва заступа. Заступио га је само на 53. и 54. број а 55. и 56. већ је ситнирао нови плаценик и уредник Михаило Ђ. Мијовић. У подлиску се кроз све те бројеве настављала другі део Стуљеве „Моје жеиидбе“. Под рубриком „Књижевност у бројевима 48. 54. оцењује псеудоним „Ј.“ Давићев превод Мајстеранског „Једног дана на Мадери“ те при крају не може „српској књижевности нимало честитати на овој најновијој добити, нити преводиоцу признати захвалност. Једино“, вели „остаје хигијенска важност књиге а та је врло велика“

Општина доноси у подлискима бројева 81.—87. и 94. до 96. „Чудноватu историју“ (не каже се одакле је, но баше да је превод с француског; још ће се наставити).

Сарајевски лист (бројева 94.—107.) У подлиску 94. и 95. броја има превод криминалне приповетке А. Оскара Клаусмана под насловом „Картаџа“ (ћирилицом); 96. и 98. „Бутлеиац“ с руског (латиницом); у 99. и 100. „Шта се има о колерином отрову“, од дра А. Шварца (ћирилицом); у 105. „Гласник“, под који је потписано, да је прештампан из „П. Л.“ (ћирилицом); у 106. „На балу“, прештампано из „В.“ (латиницом). Остали бројеви немају подписка.

Београдске општинске новине (бројеви 33.—35.) доносе у подлиску наставак Таљиндјерове „Србије у деветнајстом веку“. 36. број нема подписка, јер је изашао на пола табака због „штампарске сеидбе“.

Mjesečnik pravničkoga družtva u Zagrebu. Бр. 8. садржај: проф. Војновића Расправа о задрузи у Француској, — поука за нас; Л. Матасовића. Овруа на fundus instructus; Тита Фемеиића: Како се има поступати по прописих закона о малічном поступку, када странке поиут сиједока преслушање после протуслово об истој околности испоједе? [Види Мјесечник бр. 5. о. г., где др. Стјепан Поспловач побија назоре писца овога чланка о истом предмету расправе. Сравни и 3. бр. о. г.] — Осим тога белешке из правосуђа а, грађанског, б, менбеног и трговачког, в, казненог, и г, управног. У књижевности приказује др Вил. Винтер: Менбени закон, од проф. дра Фрања Врбанића.

ГЛАСНИК.

Васа Јагазовић, народни добротвор). Од неко доба настанио се у Новом Саду нов народни добротвор, поштовани старина Васа Јагазовић. Јагазовић се родио у Осеку, године 1825. Живео је и трговао у Дреновцу. Својим поштеним трудом стекао леп капитал. Ово дана предао је нашој „Матици“ завештај, којим јој поклања капитал око шездесет хиљада фор., да после смрти његове „Матица“ рукује њим на добротворне циље. Закладу његова носиће име: „Закладa Са

рафине и Васе Јагодовића". По два младића трговачког, два занатлијског и два ратарског реда имаће да се од прихода с тога новца годишње изведу на пут; осим тога узимаће годишње потпоре по 50 фор. новосадска трговачка болница, српско народно позориште и осечка сиротиња. Добротвор је наредио, да је сваки питомац његове закладе дужан вратити натраг новац, што је на њ. отуд потрошен, али и то, дакако, ако узбуде могао, да би се тако и других још више помогло. Честита старина уписа се и за члана „Матице", и ова, да би се колико толико одужила родољубљу његову, наабра га одмах у главној скупштини својој за члана управном одбору, а скупштина га поздрави искрено и одушевљено са: „Живио!" Уз те гласове придружује се и наша најтоплија жеља, да Бог помогао прилог добротвора свог милог народа!

(Српска учитељска задруга.) У учитељски збор, који се састао био крајем августа у Сомбору, решио је, да створи удружење под горњим именом. Циљ је задруге, да негује школску књижевност, да се брине о даљем образовању учитеља и да новчано помаже све, што се са горњом циљу слаже. Исто тако помаћаће задруга оне личности, које су радећи у школи и око учитељства постали мртвом немоћи и окаиднде. — Основаће у име тога свој лист, држаће зборове и предавања, основаће самостални учитељски фонд и приређиваће шлоздбе школских учила. Имаће редовних и почасних чланова, помагача и оснивача. На челу задруги стоји управни одбор од 15 лица, које бира скупштина. Фонд се издржава редовним улаћивањем чланова, приходом од забава и предавања, и чистим приходом с листа и с књиге. Скупштина је претресла и школску уредбу одбора петнаесторице и поднеће истом о том своје мишљење са својим жељама и предлозима. Радиће око подизања малодечијих забавишта, хоће да се подиђу сваријске школе за сирочад, да се крај кога манастира установи школа за слепе и глухонеме. Скупштина је била добро посећена, кад је, као што листова јављају, било тамо 167 које учитеља које учитељица. — Хвала вам, браћо учитељи, на таквој речи и тако лепом одушевљењу. Где је слоге и воље поред способности, каквих наше учитељство има, ту је и рада, и од рада плода!

(Пренос костиџу Вука Врчевића.) Задарском „Српском листу" пишу из Котора, да ће се месеца октобра оне године пренети кости Вука Врчевића из Дубровника у Котор. Пренос ће предузети покојников син Стеван у еиповиђу благодарности а по жељи свог покојног родитеља. Добро жели уз то „Српски лист", да не би лепо било, кад се уз тај чин не би придружило народно саучешће, како је заслужено честити покојник.

(Српска православна црква у Америци.) У више америчких великих градова има и Срба, познајиме Приморца и Црногорца. И они су прегли, да очувају свој дивни матерњи језик и миљу српску народност. Тога ради постоји тамо у Сан-Франциску српска задруга и у Чикагу српско „Аскасовљено књижевно друштво". Задарском „Српском листу" пише отуд Крсто М. Гопчевић о подизању српске православне цркве у Америци. Вели: најзамашнији садашњи рад тамошњих Срба је живо заузимање око подизања православне цркве у Чикагу. Већ је састављен привременик одбор за прикупљање добровољних прилога. У Чикагу је већ и без засебне православне цркве одељења православна литургија; и одељењо је архимандрит Александар из Пловдива, умољен од тамошњих православних Срба. На служби било је осим православних Срба још и Грка, па и Срба католика, те и гдекоја радознала странца.

(Православни Чеси у Бечу.) У једном од прошлих бројева прибележили смо, како се православна наша вера шири међу Словенима, поглавито међу Чесима у Бечу. Веру ту шири прва чешка политична задруга у Бечу. Председник јој је др. Драгутин Жинки, уредник „Parlamentär" а, листа, који најживље заступа словенске интересе и у политичком и у просветном пољу међу народима, који разумевају немачки језик. Потпредседник је задруги тој: Вячеслав Новак, а тајник: Вячеслав Кубик. Задруга та приређује у уторак 16. (28.) септембра оне године у 8 сати у вече у задружној дворани (I. Reichsrathstrasse, 3.) светковину у част спомену православног чешког кнеза сп. Вячеслава. И у нашим листовима изашао је позив на све Србе, да учествују на свечаности тој браће нам православних Чеха. На свечаности ће се говорити чешки, руски, српски, бугарски, словачки и словеначки. „Браник" прокраћа позив тај речима: „Ово је успомена на славну и тужну прошлост чешку од пре пет стотина година. И Срби, кад се са пет стотина година натраг врате, наилазе славне али и тужне дане у својој историји. Сиомен Чеха буди и у нашој души спомене народне. Чеси овом светковином славе некадашњи спомен свога православља, времена Хусова учења и страдања, времена најсјајније народне борбе. Семе, које је пре 500 година у народ чешки бачено, као да хоће да проклија. Православље се у име божије шири међу Чесима. Православни Словени тоже се само радовати могу. Како се на њ позивају сви Срби, требало би, којима може бити, да се овом позиву и одазову".

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Поприје Вука Ст. Караџића) готово је, као што јављају Т. Весплик-Суров и С. Јовановић из Бечa, који се, као што смо у своје време прибележили, латили тога, да наиде напреја у гипсу многих наших знатних личности. Препоручили смо и онда ту намеру врлих подузимача, сада препоручује наше и ничије и не треба, јер је част приход тога подузећа намењен фонду друштва сп. Саве. Израђивачи кличу српском народу: „Оснујмо овим подучењем фонд светог Саве, да обезбедимо опстанак српских народних школа. Подигнимо скроман споменик нашем великану, — творцу српске литературе и језика!" — Поприје је у природној величини од алабастер-гипса, а стоји заједно с отпремом фор. 3·60. Претплата се шаље унапред г. С. Јовановићу (Wien, V. Trappelgasse, Nr. 1.)

САДРЖАЈ: Дуга. Песма Вл. М. Јовановића. — Под образином. Приповетка. Написала Милена Сизинића. (Наставак.) — Цртице угљеном. Од Хенрика Шенкјевича. С пољског превео Рајко. (Наставак.) — Ново купатило у Бачкој. Од М. Петровића. — Листак. Песма Вука Стеф. Караџића Лукијану Мушицком. Износ на јавност Милисије К. Бранковић. XII. — Листићи. Месечни преглед периодичне српске и хрватске књижевности. Месец Август. — Гласник. — Позориште и уметност.

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву и претплата администрација „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 38. У НОВОМ САДУ 18. СЕПТЕМБРА 1886. ГОД. II.

С.....

Кад сам некад срећних дана
Жељи маха био дао,
Над'о сам се много, много,
Те сам наде опевао.

Опев'о сам радост, срећу,
Љубав, цвеће, што мирише,
Ал варљиве наде ове
Лагано ме оставише.

На да души не би на њих
Вероломне било жао,
Ја сам песме пламу дао,
А плам их је прогутао.

Ал је одмах вечна правда
Сама можда друго хтела,
Да подигне оборено,
Створи наде из пепела.

То је тобом учинила
Ти не слутиш још млада,
Да си својим погледима
Обновила олтар нада.

Ево песме с тог олтара,
Где се слави слика твоја,
Непозната познанице,
Обновљена веро моја!

А. Г.....

ПОД ОБРАЗИНОМ.

ПРИПОВЕТКА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋЕВА.

(Наставак.)

Радивој тман од некуд дошао, па скинув оперважене рукавице почео трти своје озебле руке, када му уђе момак и рече, да је слала госпођа Софија Стојшићка, да оде њој, чим дође кући, има с њиме да говори о врло важној ствари.

»О, о,« мислио је Радивој, »ти су баш по што по то наумили да ме ожене; овај позив зацело ће се тицати моје женидбе.« Затим даде слузи неки налог па се крене, камо је био позван.

Госпођу Софију затекао је у соби саму. Она га љубазно дочека и понуди га да седне.

»Ја мислим, да сам тачан«, поче Радивој, пошто је сео.

»Као увек«, одговори му Софија. »Ја ћу вас«, настави, »можда од чега задржати, али ако ћемо нашто, и ја сам вас звала због важна посла«.

»Изволите ми само рећи, у чему је ствар.«

»Синоћ сам добила од мога мужа писмо, у којем ме, мимогред буди речено, кара, што сам из њега тако дуго остала, па ме сад зове, да се пожурим кући. И помислите само, ако ме, вели, неће примамити он, оно да се пожурим већ с тога, што ће у другу Среду, дакле за неких десет дана, бити код нас у Н. лепа забава, коју приређује трговачка омладина.«

»А, тако није требао рећи«, тешио је Радивој; »у осталом срећа, што се само шалио.«

»Али манимо се тога; најпосле, то је за вас споредна ствар, зашто ја треба да идем кући, за вас је главно, што се код нас приређује та забава«

»А зашто?«

»Боже мој, ви, па да не погодите зашто. Та за бога зато, што и ви треба да дођете на ту забаву.«

»А, што ће чини ми се тешко ићи.«

»Не знам зашто. Миша ми је рекао, да све учиним, да вас само наговорим, да дођете.«

»Али, милостива госпођо, моји послови«—

»Какви послови? Та сваки се уме извући од посла, па зашто не бисте и ви? А друго, Миша вели, да сте му обећали, да ћете доћи«.

»Доиста? Е, ако сам обећао, то је нешто друго. Ја сам увек за то, да се обећање испуни.«

»То је лепо. С тим смо дакле начисто. Миша ће се баш радовати, док му кажем, да ћете доћи«.

»А кад ви путујете, госпођо?«

»Вечерас око пола пет часова«.

»То ме је врло жао, јер ми послови неће допустити, да вас отпратим до станице.«

»Та идите, молим вас, не тражим ја то. Него како се ми онда све до вашег доласка у Н. нећемо видити, то ћу ја сад с вама још нешто да уговорим.«

»Молим«.

»Пре свега, на ту нашу забаву морају гости долазити под образином, и онда, разуме се, да за ту цељ треба и ви да спремите одело.«

»Зар и ја? Искрено морам рећи, да ме баш мрзи«.

»Којешта! Што да вас мрзи? Нема ту ништа; време је, да се ви већ једаред отресете туговања. Та младом човеку је цео свет отворен«.

»То је истина.«

»Па шта се онда мислите? Реците ми брзо, какво би вам се одело свидило? Унапред вам кажем, да ја морам знати, шта ће те ви представљати; а да вас нећу одати, о томе можете бити уверени.«

»Ја у то никад не бих посумњао. Али у овај мах не умем никакво одело да пронађем.«

»А смем ли вам ја нешто предложити?«

»Та ја бих вам за то од срца био захвалан.«

»Е добро. Будите дакле Фауст.«

»Кад ви тако хоћете, ја пристајем.«

»Хвала вам«, рече Софија. »Ја сам знала, да ћете мене послушати. Али сад долази оно, што је најглавније«, дода мало враголасто. »Ви ћете се на тој забави моћи забављати са госпођицом Анђелијом колико волете, а да она не зна, ко сте ви; па будете ли хтели, онда ћемо вас с њоме упознати. А ја знам, да ћете ме ви сами замолити за то, јер Анђелија је тако духовита девојка, да ће вас већ после једног сахата занети.«

»Ја о тој девојци не могу ништа рећи, већ само лепо о њој мислити, јер ме ви на то упућујете«.

»Уверена сам, да ће вам се допасти. У осталом, Миша вам је о њој доста говорио а ја бих само могла све његове речи потврдити.«

»А како ћете ви на тој забави под образинама познати, које је она?«

»Ја то већ знам«.

»Како то?«

»Она ми је унапред рекла.«

»Шта, зар је могуће, да она од вас то није затајила?«

»То овога пута није могла чинити, јер ми је уз Мишино писмо писала и молила ме, да ја за њу овде наручим одело, и то баш само из тога узрока, да би могла затајати од тамошњих познаника, како ће доћи на ту забаву.«

»На какво ћете јој одело наручити?«

»Данас сам већ наручила одело и њој и себи. Њој плаветан домино са белим чипкама, а мени црвен са црним чипкама и кадифом. А сад да вам дам још нека упутства. Ја ћу са Анђелијом бити у дворани тачно у једанаест часова, а ви будите тако добри, па нас на вратих дочекајте.«

»Не водите бриге, ја ћу бити тачан. Али вам морам рећи, да ћу на све то пристати само под једним условом.«

»А тај би био?«

»Да та девојка не сме знати целе ноћи, ко сам ја.«

»Биће тако, као што ви желите, за то вам ја јемчим«.

»Хвала вам, ја се потпуно уздам у вас.«

»То и можете. А сад држим да је сувишно, да вам кажем још и то, да будете наш гост, кад у Н. дођете.«

»Хвала, госпођо, али то не могу усвојити. Прво с тога, што би од мене било више него неумесно, да вас онда, кад се на забаву спремате, узнемирујем, а друго, што је и за мене у таквој прилици згодније, да сам у гостионици; јер ја ћу у Н. моћи доћи тек тог вечера, кад ће бити забава.«

»Добро, најпосле нек је и тако, али онда сутрадан морате код нас ручати.«

»То усвајам са захвалом.«

»Дакле ви мислите, да се ми нећемо видити пре, него тек на забави.«

»Тако је. А сад, поздравите ми Мишу и дозволите, да се препоручим.«

»Због ом, господине,« опрости се Софија пруживши му руку, па онда настави, »ја не знам,« вели, »како ће се то свршити, али све слутим, да ћу вас ја оженити.«

»Видићемо«, рече Радивој; »нико не зна, шта је скривено у будућности.« Затим пољуби Софију у руку и оде.

Кад је Радивој сутрадан устао, предао му је момак једно мало мирисаво писамце са речима: ово је за вас послала госпођа Ђурићка од њене кћери, која је синоћ отпутовала.

»Без сумње је заборавила што да ми каже,« помисли Радивој, узме писмо, развије га и почне читати:

„Поштовани Господине! Све што смо уговорили, остаће по старом, само вас молим, да уместо у једанаест будете у дворани већ у девет часова, јер имам узрока, да у то доба стигнем на забаву. Надајући се дакле да ћете нас у то доба дочекати на вратих и молећи вас да о садржају овог писма не кажујете никоме па ни моме мужу, остајем се уз најискренија поздрав

Софија Стојшић.“

»Шта ли ће опет са тим?« мислио је Радивој, док је савијао писмо. »Али најпосле нек буде и тако, ипак у Н. стиже у седам часова; тако бих ја за облачење имао времена доста. Па нек буде и тако. Можеш ићи,« рече момку, који је чекао на даље заповести, онда се обуче и оде на дужност.

* * *

На игранци у Н., на коју се и Радивој спремао, било се већ искупило лепо друштво, тако, да кад је он ушао у дворану, није знао, куда пре да погледа. Како је био тачан, дошао је на забаву још пре него што му је наручивало оно мало писамце, те тако је имао каде, да се мало прође по дворани, по којој се комешао тај шарени свет. Час се морао у себи смејати а час опет довијати онима, што су пролазили крај њега; а било је међу тима и таквих несташница, које нису остављале на миру никог, па ни њега. Све то га је тако занимало, да је за неколико тренутака и заборавио, како и на који начин је он ушао међу те весељаке. На у тај мах, када се сетио, да он није пристао уз њину шалу и ћеретање, био је тужнији него икада. Дуго је тако замишљен стајао, кад уједаред осети, где га је неко лако ударио по рамену. Осврте се и угледа пред собом жењску, која је представљала свирку. Бела хаљина њена била је урешена разним нотним знацима, а у руци је држала малу гитару од седефа. Њена појава тако га је очарала, да је за један мах престао дисати.

»Но, Фаусте,« ослови га она и несташно му загледа у очи, »што си тако сетан, бојиш ли се можда да вечерас нећеш видити своје Грете?«

»Ти умеш да загледаш у срце, лепа маско,« одговори јој он, јер је мислио да ће њој годити такав одговор.

»А, дакле сам погодила,« рече она весело; »али немој тужити, пођи самном, ја ћу те разведрити. Ти не можеш ни замислити, колика се маџијска сила скрива у овој маленој стварчици.« И она му показа своју малу гитару.

»Верујем ти, лепа маско, зато ми је и жао, што не могу с тобом.«

»А зашто не?«

»Бојим се, да ћеш ме тако очарати, да ћу заборавити не само на своју тугу већ и на Грету.«

»А, разумем. Ти стрепиш. Твоја Грета је љубоморна,« насмеја се она гласно. »А најпосле немој,« настави зајелљиво, »писам баш ни ја рада да на својој души носим ничију клетву. Остај мирно, па кад ти дође Грета, прикажи ми је. Хоћеш ли?«

»Хоћу. Али ако не дође?«

»Онда ми реци због ом, пре него што пођеш одавде. Могу ли се надати?«

»Можеш, лепа маско. Зато залажем своју каваљерску реч.«

»Због ом.« И она одскакута даље.

Када је Радивој остао сам, погледа на сахат. Било је управо девет. Он пређе вратима и стаде тако, да му се оку нико, ко је долазио, није могао омаћи.

»Ивана, Ивана, зашто си ме тако преварила, да сад не смем ником да верујем!« Таман је то помислио, кад пред њега опет искрсну она женска, са којом је мало час говорио.

»Шта је, Фаусте,« шану му на ухо, »што ти чуваш врата? Тек ваљда ниси наумио, да ми умакнеш. Или си чекајући Маргиту постао тако нестрпљив, да ти се чини, е ће пре доћи, ако покаткад погледаш на врата.«

»Вараш се, лепа маско,« одговори он; »мало час сам те похвалио, да погађаш, али ево сад ниси погодила; гледај, да се више никад не превариш.«

»Опрости ми, Фаусте, али искуство ме је нагонило, да посумњам у твоје речи.«

»Шта наопако?«

»На зар ти твоја савест није у овај мах шапула, да сам ја имала право, што сам посумњала?«

»А с којим правом говориш ти о мојој савести, лепа маско?« запита Радивој изненађен на њене речи. »Та ми се и не знамо.«

»Ја верујем, да ти мене не знаш, али доста је, што ја знам тебе.«

»Шта? Ти знаш, ко сам ја?«

»Сасвим поуздано,« рече она одсудно.

»На реци ми, ко сам ја?«

Она извади из џепа комадић беле свиле и оловку са сребрним држаљем, написа нешто, и преда му ту свилену цедуљицу. Када је Радивој на цедуљици прочитао своје име, био је готово ван себе од чуда. Та осим Стојшића и његове жене нико није знао, да ће он доћи на ту забаву; а они га тек нису одали. Одело, које је имао на себи, наручио је био из Беча, и стигло је тек тог вечера, када је требао да се крене у Н., дакле га нико није видио. Па ко је онда била та женска, која је тако поуздано знала, да ће он доћи на забаву у оделу Фауста, и ко је о томе известио? Та мисао га је толико занела, да је у први мах смео с ума, да треба да пази, да се не ода. Брзо се прибере, насмеје се, у колико му је то пошло за руком, па пружајући јој свилену цедуљицу натраг рече усиљеном равнодушношћу:

»Вараш се, лепа маско, рђаво су те известили; ја за то име, што си ти написала, никад нисам ни чуо.« Али док је то говорио, осетио је неки немир, јер је и кроз њену образину видио, да она своје велике црне очи не скида са њега.

»Умири се, Фаусте, умири се, на престани са таквим уверавањем. Та ја од тебе не тражим, да ми што признаш. Што сам хтела, то сам рекла, а сад због ом; видићемо се још.« Заврши, подиже своју малу гитару близу његова носа, звучну несташно жице, па као веверица одскакута даље. И док се он од тог њеног несташлука прибрао, беше је већ у метежу нестало. Хтео је, да пође за њом, али већ је било крајње време, да дође Стојшића и Анђелија, и та га је околност нагонила, да остане где је био. Након четврт часа беше се некуд загледао на уједаред осети, да га неко узео за руку, и не мало се зачуди, када уз себе види црвен домино са црним чипкама.

»Јесте ли се већ можда бојали, да нећемо доћи,« шану му женска, која је била у том домину, »опростите, што смо вас пустиле толико чекате.«

»О, молим не чини ништа; ја знам да женскима треба више времена за облачење него нама мушкарцима. У осталом, мени нико није крив, што сам ја нестрпљив. Али где вам је другарица?«

»Пођимо да шетамо«, шаптала је она даље, док су ишли, »на ћемо је наћи; она је ушла на неколико тренутака пре мене. Зар је ви нисте опазили?«

»Нисам, а доиста се чудим, како се то десило.«

»Молим вас, чим је нађемо, понудите јој руку, а о мени не водите бриге, ја ћу вас потражити тек онда, кад буде требало да се кренемо кући. Ха, ево је. Желим вам пријатну забаву.« И пре но што је Радивој имао каде, да је нешто запита, осетио је, да га је она оставила. Изненађен тим њеним наглим одласком застаде, те почне премишљати, да ли да пође за њом и да јој спомене што о женској, са којом се мало пре забављао, но најпосле се реши, да јој, бар ове ноћи, све прећути. Па како је видио, да су њу опколили други из друштва, пође женској, са коју му је речено, да је Анђелија. Она је обореном главом шетала по дворани сама.

»Ти си тако усамљена, лепа маско, па ако ти није противно, дозволи, да ти понудим руку.«

Она га ћутећи поче мерити од главе до пете.

»Што ме тако загледаш?« упита он.

Она је ћутала и даље.

»Чини ли ти се можда, да ме знаш?«

Она се лако поклони, за знак да га познаје.

»На хајде да се рукујемо«, рече он и пружи јој руку, а био је уверен, да га она не зна. Она повуче своје чипкасте рукаве тако, да су јој се видили само врхови од прстију, рукова се с њиме, али је он и кроз чипку осетио, како јој је рука задрхтала па је запита:

»Зашто дрхћеш, лепа маско? Зар ме се бојиш?«

Она се опет лако поклони, али је ћутала и даље.

»Бојим ли се можда, да ћу ја тебе познати?« питао је он, док се шетали. Она махну руком, да се тога не боји.

»На реци ми, лепа маско, зашто нећеш да

говориш самном, кад велиш, да се не бојиш, да ћу те познати?«

Она отвори малену плаву свилену записницу, коју је држала у руци, извуче из ње оловку, и на први лист написа:

»Било би против мог начела, кад бих на овој забави и једну реч изрекла. С тога, ако ти је по вољи, можемо се на овај начин разговарати. Ти говори, а ја ћу писати.«

На му пружи записницу.

»Добро«, рече он, пошто је прочитао њене речи, »нек буде, како ти хоћеш. Али како ће теби бити неугодно, да и даље тако стојећи пишеш, дозволи, да те одведем тамо преко до прозора, где су оне две празне столице, па чим тамо седнемо, можемо разговор наставити.«

Како је она пристала на тај његов предлог, упуте се обоје на означено место, и док су други крај њих пролазили, и чудновато их гледали, што се они на тако необичан начин забављају, беху се њих двоје тако удубили у разговор, да су често пречули по гдекоју примедбу и задиркивања.

»Дакле ти мислиш, лепа маско,« запита Радивој, »да ја не знам, ко си ти?«

»Ја сам о томе уверена,« напише она.

»А ако бих ти ја казао твоје име?«

»Да чујем,« писала је она даље.

»Анђелија.«

»Ниси погодио. Ти чекаш данас неку Анђелију, али ја нисам та.«

»Можда зато, што то нећеш да признаш.«

»Не зато. Ја смем рећи: тако ми части, ја нисам она, за коју ме ти држиш.«

Он застаде. Можда је Стојшићка из несташлука крстила пред њим ту девојку другим именом, помисли, али онда му опет паде на ум, да му је и Мина рекао, да ту девојку зову Анђелијом.

»А знаш ли ти, ко сам ја?« запита је он радознало.

»Знам.«

»Па реци.«

»Радивој Радић.«

»А, то Стојшићки никад нећу опростити,« помисли Радивој у себи, јер је сад сасвим био тог уверења, да се Стојшићка огрешила о њихов заједнички уговор.

»Вараш се, лепа маско,« изговарао се он, »ја нисам тај.«

»Ни најмање се не варам, ја сам о томе и сувише уверена.«

»Твоје уверење је на кривом путу. А ја, видиш, знам и тебе и твоју пратилицу.«

»Какву пратилицу?«

»Ону у црвеном домину.«

»Па ко је она?«

»Стојшићка«, рече Радивој хотимице искрено, јер се већ почео љутити, што је био преварен.

»Ја ти, као и пре, велим: нити си погодио моје име, нити име моје, како ти рече, пратилице. Ја залажем и за то моју част, да си се и у њој преварио.«

»Не замери ми, лепа маско, али ја имам основа да сумњам у твоје речи. Па те морам да опоменем, да си се можда нехотице заклела.«

»Ја се за моје речи смем заклети у свако доба, јер сам рекла истину.«

»Доиста?«

»Тако ми бог помогао!« написа она, па пруживши му једном руком записницу, подиже другу горе у знак да се заклиње.

Радивој је чудећи се вртио главом. »Па реци ми, откуд ти мислиш, да сам ја Радивој Радић?« запита је.

»То ти не могу рећи, али да те знам, то стоји. Шта више, ја знам још понешто, што би теби јако занимало.«

»Па говори, ја сам радознао.«

»Ја нисам прва, која сам ти вечерас споменула твоје име, то си ти и пре мене чуо од неког овде на забави.«

»Ко је била та особа? упита је Радивој радознало.

»Једна женска, која је представљала свирку.«

Радивоју сад паде на ум, како је те женске, коју она спомену, одједаред нестало из дворане и како је на брзо после тога дошла она са својом другарицом, и ни трепутка више није сумњао, да је женска, са којом је он пре говорио, а која је представљала свирку, и та, што је била сад уз њега, једна и иста особа. Мучила га је само та мисао, да дозна, да ли је то баш збиља други ко, или је Стојшићки пало на ум да лакрдише. Премишљајући о томе, дође на једну, како се њему чинило, врло згодну мисао, и науми да је одмах и оствари. »Сећам се,« рече, »да сам говорио неколико речи са женском, коју ти спомену, али шта ми је рекла, то сам, верују, заборавио. У осталом мањмо се тога; мене више занима у овај мах, да дознам, ко је твоја другарица. Кад ти тврдиш, да ниси она, за коју сам те ја држао, онда ја то ве-

рујем — та ти си за истину својих речи заложила своју част — па ми није ни на крај памети, да будем тако дрзак те да те почнем куштати, ко си ти, али бих те врло лепо молио, да питаш твоју другарицу, да ли ће пристати на то, да се самном рукује без рукавице. Стојшићка има на десној руци младеж, који доста упада у очи, па буде ли у твоје другарице рука чиста, ја ћу се осведочити, да она није Стојшићка. Не замери ми, што то желим, ја имам зато важна узрока. Пристајеш ли?«

»С драге воље,« написа она, »па молим те, да ме отпратиш до моје другарице, ено је где седи преко пута.«

Кад су пришли црвеном домину, прозборе њих две неколико речи насамо, а после неколико тренутака приђе она у црвеном домину Радивоју.

»Желили сте, да се самном рукујете. Ваше су жеље врло скромне.« И она му пружи десницу, на којој није било рукавице. Рука је била чиста — дакле доиста није била Стојшићка.

»Хвала вам!« рече јој Радивој, рукова се с њоме, а она опет седне на своје место.

»Је ли по вољи, да се вратимо на наша стара места?« упита Радивој женску у плавом домину и понуди јој руку, јер сад је тек био у чуду. Она га узе под руку, и за неколико секунада били су опет једно уз друго.

»А сад хвала теби, лепа маско!« рече он, пошто су сели.

»Дозволи ми,« писала је она опет, »да наставим разговор од пре. Ти мало час рече, да си заборавио, шта ти је рекла она женска, што је представљала свирку. Видиш, ја се томе нимало не чудим, то је сасвим по твом обичају. Ти све лако заборављаш.«

»Откуд ти то мислиш?«

»Преврни само неколико листа из своје прошлости, па ћеш видити, да ја имам право.«

»Ја те не разумем.«

»Хоћеш ли и даље да говорим? О, ја врло много знам о теби.«

»Говори, молим те, говори све што хоћеш,« молио је Радивој у крајњој радозналости.

»Једна девојка, која је већ неколико дана јако болесна, и ко зна хоће ли се и предићи, била ти је пре увек у памети, а сад си на њу заборавио.«

Кад је Радивој то прочитао, стала му је памет. Знао је и он, да је Ивана болесна, јер је то чуо од самог лечника Костића. Али откуд тај плави домино све то зна?

„Ја не тражим од тебе, да ми признаш, да сам ја истину казала, већ те питам, хоћеш ли још што да чујеш?“

„Настави, молим те, настави.“

„Ту девојку, коју си ти заборавио, осудио си бадава, јер писмо, за које си ти мислио да је писано њеном руком, није писала она. То је истина, као што је. бог на небу.“

„Је ли могуће?“ повиче Радивој изненађено, и у крајњој узбуђености хтеде своју сусеткињу ухватити за руку, али се ова брзо отрже од њега. Откуд ти то знаш, говори, ако знаш, шта је бог.“

„То ти не могу рећи; ја знам само толико, да је та девојка, коју си ти бадава окривио, много патила зато. Тек пре кратког времена дознала је, да се неко нашао, да тебе са њом завади. Усљед тога је тај неко теби у име њено послао оно писмо, а њу преварио, да се ти жениш.“

„Да знам, да је тако, да знам, да она мене“ — — промуца он, јер га је то, што је чуо, тако изненадило, да се заборавио и хтео тој страној женској, што је седила уз њега, да исповеди своје тајне. Ал се она досетила, шта је он хтео да каже, па написа:

„Хтео би да дознаш, да ли те она још воли? Ето ћу дакле да ти кажем, да ја из најпоузданијег извора знам, да те она и сад исто тако верно и силно воли, као што те је и пре волела.“

Док је то писала, приметно је Радивој, који није ока скидао са њене руке, да јој рука дрхће.

„Ти дрхћеш,“ рече тужно, „бојим се, да то није због немирне савести. Све ми се чини, да се ти самном шалиш.“

„Ја говорим најозбиљније, а ако хоћеш о мојим речима и да се осведочиш, а ти иди у место, где живим, потражи кућу бр. 989. и у њој ципелара Петра Шашиног, па ће ти за малену напојницу о свему, што сам ти рекла, дати опширна извешћа. И тада се сети мене и мојих речи. А сад ћемо се морати растати, јер је већ крајње време, да ја и моја другарица одемо кући.“

„А зар баш морате ићи?“

„Морамо. Ја сам ти све рекла, што сам знала. Немој ме више ништа питати, јер више нећу говорити. На сад због, ми се више никад нећемо видити.“

„А смем ли те нешто молити?“

„Слободно.“

„Како ти велиш, да се ми нећемо видити, то те молим, да ми за успомену на данашње вече поклониш ту твоју записницу.“

„С драге воље, ако и ти мени даш што у замену.“

Он скиде са свог ланца, на коме је био прикопчан сахат, златно, бисером искићено голупче.

„Јеси ли задовољна?“ запита пружајући јој га.

„Хвала!“ рече она, узе голупче и принесе га уснама.

„Хвала и теби на свему, јер ти ме данас ниси само позабавила, већ можда и не сањаш, какве си ми услуге учинила.“

„Ја не тражим од тебе никакве захвале, већ нешто друго: кад ја са мојом другарицом пођем кући, немој ићи за нама.“

„Не бој се, нећу.“

„Хвала ти. Па сад збогом.“

И иза тих речи баци му записницу на крило, устаде и за трепутак се изгуби испред њихових очију. (Свршиће се.)

ЦРТИЦЕ УГЉЕНОМ.

ОД ХЕНРИКА ШЕНКЛЕВИЧА.

С ПОЉСКОГ ПРЕВЕО РАЈКО.

(Настављ.)

ГЛАВА ШЕСТА.

Имогена.

Надам се, да је читалац већ довољно разумео и оценио генијални план мога симпатичнога јунака. Господин Золзикјевић начинио је Рену и Репину, што но веле, шах, мат. Да су Рену записали у листу, не би било никакове ваљде. Али опити га, наместити све тако, да он сам потпише уговор, да прими новце, то је заплело ствар и било красна смицалица, која доказује, како би господин Золзикјевић кадар био, да у погодним приликама одигра знатну улогу. Кнез, који је био готов да откупи сина са осам сто рубаља, то јест, целим својим бакром, пристао је радо на тај план, у толико пре, што је Золзикјевић био колико генијалан, толико и умерен, па узео само двадесет и пет рубаља, да то све удеси. Но и те новце није примио, што је био лаком, као што није ни канцеларијски приход делио са Бураком из лакомства. Морам признати, да је Золзикјевић био вечито дужан Срулу, кројачу у Ословицама, који је целу околину снабдевао „чисто париском“ гардеробом.

Кад сам се већ почео да исповедам, нећу да кријем ни то, за што се господин Золзикјевић тако бриљиво одевао. Извирало је то, наравно, из његовог естетичког чуства, ал је било и других узрока. Треба да знате, да је господин Золзикјевић био заљубљен. Немојте одмах мислити у Репину. Репину је само „узео на око“, као што је кад-што сам говорио. Но осим тога био је он способан, да негује и узвишеније и много сложеније осећаје. Ако не читаоци, а оно читаље се већ зацело досетиле, да предметом тих последњих осећаја није могао нико други бити, него госпођица Јадвига Скорабјевска. Често, кад по небу заплови сребрни месец, узме господин Золзикјевић хармонику, у коју је прилично свирао, седне пред кућу на клупу и погледајући на двор запева уз меланхоличне а кад-што и синљахиве звуке своје хармонике:

„Од ране зоре јутарњег свитања
Ја суве роним до мрилога мрака,
Нећу се гушит, с тешка уздисања;
Напустила ме вељем нада спака“.

Глас се разлегао према дворцу у поетичној тишини летње ноћи а господин Золзикјевић завршн:

„Ој људи, људи без срца у груди'
Што трујете младом овај живот уди.“

Ако би се ко нашао, да крини господина Золзикјевича, што је бајати сентименталан, унапред му кажем, да се љуто вара. И сувише је трезвен био дух тога великог човека, да би могао бити сентименталан; само у сновима његовим представљала је обично госпођица Јадвига Изабелу, а он Серана или Марфорија. Али како се јава није слагала са сновима, то се тај гвоздени човек једанпут мало није сам одао, шта му је на срцу. Било је то овако: једне вечери спази он, где се у дрвари суше на ужету сукње и по словима J. C. и круни на рубу упозна, да нису ничије, него баш госпођице Јадвиге. Сад реците, господо, ко би се у том трепутку уздржао? елем ни он није могао да се уздржи; приступио је ближе и стао жарко да целива једну од тих сукања а кад то види дворска девојка Малгошка, одлети као без душе у двор и јави, да је господин писар убрисао нос својничином сукњом. Срећом није јој нико веровао и тако су осећаји господина Золзикјевича остали у тајности.

А да л' се бар надао? Не узмите му, господо, за зло: надао се! Кадгод је ишао у двор, шаптао му увек неки унутарњи и ако слаби глас: Ако те нешто данас очеши испод стола госпођица Јадвига?

— Хм! не бих марио ни за лаковане ципеле — додавао је с оном величином душа, која је обично у свију заљубљених.

Читаље издања господина Breslauer-a улевало му наде, да може бити различитог чепања. Али госпођица Јадвига не само да га није чепала већ — ко би разумео женске!? — гледала у њега, као да гледа у плот, у мачку, тањир или што друго. Мучно се сиромах свакојако, да сврати њену пажњу на себе. Често је мислио у себи, везујући око врата пошу нечувене боје или облачећи чакшире с баснословним шарама: „Но данас ће те зацело погледати!“ Сам Срул, кад му донесе ново одело, говорио је: Но, у таквим чакширама можете, с опроштењем, ићи грофовској кћери.“ Заман. Дође на обед; уђе госпођица Јадвига поносита, невина и чиста као каква краљевна; зашушти сукња са свима борама, што се даду замислити: седне, узме нежним прстићима кашику, па ни да погледи.

— Зар она не зна, шта то мене стаје — примишљао је у очајању Золзикјевич.

Опет није губио наде. „Да је само постати подревизор!“ — мислио је — човек не би никад ни излазио из двора. Од подревизора до ревизора није далеко! Човек би имао новотчанку бричку, пар коња, онда би она већ, ако не више што, а оно бар стисла руку испод стола . . . Господин се Золзикјевич захукао још даље у неизмерне конзеквенције тога стискања руке, но ми нећемо да одајемо те мисли, као најскривеније тајне његова срца. Како је природа богато одарила тога господина Золзикјевича, види се и отуд, што се лако поред идеалног чуства према госпођици Јадвизи, које је у осталом одговарало аристократским својствима тога младића, сместило још и оно апетитично чуство према Репиној. Истина, да је Репина била, што но кажу, лепа жена, ал зато опет не би тај Глупиначки Дон Хуан толико облетао око ње, да га није раздражила необична и кажњива упорност те жене. Проста жена опире се — и то коме? — њему, то је господину Золзикјевичу изгледало тако дрско а у исти мах и нечувено, да Репина није само стекла у његовим очима драж забрањеногa воћа, него је још наумио, да је научи памети, као што је и заслужила. „Збитије“ са гаровом још га већма утврдило у тој намери. Добро је знао, да ће жртва да се брани, зато је и измислио онај добровољни уговор између Репе и кнеза, који је, бар привидно, предао му Репу и целу његову породицу, на милост и немилост.

Ал Репина, и после оног случаја у скупштини, мишљаше, да још није све пропало. Сутра-дан била недеља, те је наумила да иде као обично на службу у Дангубовце и уз пут да се посаветује са свештеником. Било је два попа: парох, каноник Уљановски био је већ тако стар, да су му од старости искочиле очи као у рибе а глава се љуљала и тамо и амо; зато и није мислила Репина да иде к њему, већ викару Чижику, који је био врло побожан и разборит човек, те је могао и да је лепо посаветује и да је утеши. Хтела је Репина да пође раније, да се још пре службе разговори са попом Чижиком, али је морала да посвршује и свој и мужевљев посао, јер јој муж седио у свињцу; док је спремила колебу, док је дала коњу, свињама и крави, док је скувала ручак и однела Репи у свињац, сунце је било већ високо одскочило, рачунала је сад и сама, да неће пре службе стићи.

Кад је стигла, служба се већ у велико почела. На гробљу седиле жене у зеленим зубунима и на врат на нос облачиле ципеле, које су дотле у рукама носиле. Тако учинила и Репина, па онда одмах у цркву. Баш поп Чижик држао придику а каноник седио под баретом на столици до олтара и избуљио очи, тресући главом по своме обичају. Било је после еванђелија и поп Чижик је, не знам зашто, говорио о средњевечној јереси катарској и тумачио своме стаду, како да сматра и ту јерес и буду Ex stercore, против ње управљену. После је врло речито и с најдубљим уверењем ономинуо своје овчице, да, као прости, ништи духом, као птице небеске и Богу мили, не слушају разне надри-мудраце и у опште људе заслепљене охолошћу сатанском, који сеју куколе место пшенице а жњеће сузе и грех. Ту је мимогред споменуо Кондиљака, Волтера, Русо-а и Охоровича, не правећи међу тим људима никакове разлике а затим је подробно описивао разне муке, што ће да трпе грешници на ономе свету. У Репину као да се неки други дух уселио, јер ма да није ништа разумела, шта поп Чижик говори, опет је у себи помислила: „мора да лепо говори, кад тако вичe, да се сав ознојио а људи тако тешко уздишу, као да ће намах издахнути. Кад се придика свршила, почела је велика служба. О, молила се Репина, молила се сиротица, као никад у животу, али је уједно и осећала, да јој је све лакше и лакше на срцу.

Наступио свечани тренутак. Декан, бео као голуб, узео пресвети сакрамената из цимборија и држећи уздрхталим рукама монстранцију као сунце пред лицем, стајао неко време с затвореним очима и погнутом главом, као да хоће, да се сабере, док најзад не запева: „Пред великим сакраментом!“ а на то захори одговор из стотине грла.

Песма се разлегала, да се прозори затресли, забрујаше оргуље, заазвоније звонца и звона; пред црквом ударао бубањ, из кадионице се дизао плаветни дим а сунце засијало на осветлило дугиним бојама

шаре и наките. Сред тога жамора, дима, зрака, гласова заблиста час по у висини пресвети сакраменат, што га попа спуштао и дизао, а сам седи старац изгледао у том тренутку као каква небеска појава, полу завијена маглом дима, са које се у зрацима разливало блаженство и уздање на сва срца и на све побожне душе. То блаженство, то велико успокојење узело под божје окриље и смождену душу Репине жене: „Исусе, у пресветом сакраменту притајени, Исусе! — завапила несретна жена — не напуштај ме јадну сиротицу!“ Из очију јој грунуле сузе, али не ове сузе, што их је ронила пред кнезом, већ благе, крупне као калкуцки бисер, на слатке, на спокојне. Пала Репина лицем земљи пред величанством божјим, а после ни сама није знала, шта се с њоме збило. Причинило јој се, као да је анђели небески подигли као листак у небеса, у вечито блаженство, где није било ни господина Золзикјевича, ни кнеза, ни војничких листа, већ свуда само светлост и у тој светлости престо божји, а око престола се тако блиста, да ти очи засену и свуда сами анђеоци, као тице са белим крилима.

Дуго је тако лежала. Кад се пренула, служба се већем свршила; црква се испразнила; дим се разилазио по своду; задњи људи излазили на врата а на олтару црквењак гасио свеће; дигла се и Репина и пошла у парохијалну кућу, да се разговори са викарем.

Поп Чижик таман почео да руча, али ипак је одмах изишао, чим му рекоше, да нека уплакана жена жели с њиме да говори. Био то још млад попа, бледа, али весела лица; чело му било бело, високо, а око уста благ осмејак.

Шта хоћете, драга? — упита је тихим али звучним гласом.

Репина му се поклони и исприповеда потанко целу ствар, плачући пратом и љубећи му руке, док најзад, подигавши поцишо своје црне очи, не рече:

— Ох, на савет, на савет дођох до вас!

— И нисте погрешили, моја драга — одговори благо поп Чижик. Али ја вам могу само једно да светујем. Жртвујте Богу сву своју невољу. Бог куша своје верне; куша их као Јова, коме су пси отворене ране лизали, или као Азарија, на кога је послао слепоћу. Али Бог зна, шта ради, зна он своје верне и да награди. Несрећу, која је вашег мужа задесила, сматрајте као казну божју за тешки грех пијанства и захвалите Богу, што ће можда, казнивши га за живота, опростити му након смрти.

Репина гледала попу својим црним очима, поклонила се и отишла тихо, не рекавши ни речи.

Путем је осећала, како је нешто стеже у грлу. Хтела је да плаче, али није могла.

(Настављаће се.)

НАУКА И ВЈЕРОВАЊА СТАРИХ НАРОДА

О ПОСТАНКУ СВИЈЕТА УЗ МОСЕЈСКУ КОСМОГОНИЈУ ПРЕМА ОНОЈ, КОЈУ МОДЕРНА НАУКА ПРЕСТАВЉА.

Разноликост је велика у науци и вјеровању старих народа о оном предмету, али је то ласно разумјети. Збивају се ова космичка појава, т. ј. првобитни постанак и развиће свијета, много пре него што је постао људски род, дакле пре свију предања и споменика, постаде предметом вјечитих конјектура, претпостављања, прича, којих обилато находимо код старих а и код модерних народа.

Код Мисираца н. пр. владала су о постању свијета два мњења: виша класа и тајне науке свештеника држали су створитељем свих ствари једно највише биће, што је било и отац и мајка свим људима и свима боговима, а то је било за њих сунце, еле код ових је монотејизам доиста владао; нижа класа напротив, у пркос свој науци монотејистичкој код њихових свештеника, држала је, да је свијет постао усљед своје крјепости и усљед вечитог покрета ваздушног, а да се животна породила из земље оспособљене за то ферментацијом од сунчане топлоте; држали су и вјеровали свиње, да су од ископа небо и земља омали један те исти облик, од којег се тјелеса једно од другога растављала због промјена, што се после збиле у природи, и тако се свијет усредоточи и доби такови облик и ред у васељени, какав сад постоји. [1])

[1]) Има још један систем о постању свијета, а то је, да је свијет у почетку добио облик јајета и пошао на уста једног божанства прастаре доба. Код Грка се находи монументалних трагова такове науке и то у одломцима орфичким, ће јаје престаља облик, у којем се свијет имао свој почетак. Зато је и на мисирским храмовима висило јаје у знак прног постања. И у Шпарти је опазио Паусанија на храму Кастора и Полукса таконо јаје, али Грци заборавише по предању, чему је то знак био. Држали су, да га је божица Леда снијела. Јаје, као што нам доносе предање, растављало се на двоје поле: на горње постаде небо (*Οὐρανός*) и на доње постаде земља (*Γῆ*).

Феничани су веровали, да је свијет у почетку био опћи каос, који је у себи садржавао двоструко биће: аер тмине и аер духа и да се из здружења овог двога породио Мот или Муд, из ког произиђе зачетак или клица свију створења, и тако постаде васељена.

Халдејци и Асирци су вјеровали, да је природа свијета и ствари вјечита. Тако по неким писцима. — Други нам доносе космогонију врло замршену. И. пр. Берозус доноси један систем јако мутан.[1]) Отприлике ево што у битности садржи: У неко је вријеме васељена била покривена тминама и водама и садржавала је у себи животиња и мострума (горопада) од најчудноватијих облика. (Сад слиједи описивање различитих животињских необичних облика, којих су слике бојадисане особитом прилежношћу у храму Белову у Вавилонији). Даље продужује Берозус: будући се та разнолика бића и ствари заједно помјешали, прије бог Бело и пресјече женско на двије поле. Из једне учини небо а из друге земљу, па онда умори све живине, што су онда постојале, — придодаје исти Берозус, да обичава говорити о природи онакових бића алегорично — ..... Бело после разгнавши тмине растави небо од земље и уреди величанствени свијет. Тада све живине, што не могоше подњети сунчану жегу, подлегоше. Онда Бело видећи, да земља остаје пуста без живота, премда плодоносна, заповједи једном божанству, да ону крв коју ће он напједити из своје сопствене насјечене главе, помјеша са земљом и створи човјека и животиње, која ће моћи живити у оној атмосфери. После Бело сам створи сунце, звијезде, мјесец и пет планета, што су старим народима познате биле.

Иранци (Бактријанци, Мидјани и Персијанци) држали су, да је свијет створен од вишег једног бића у шест крати или перијода времена и у најпосљедњем је створен човјек.[2]) Слично су вјеровали стари Етрурци, ако ћемо вјеровати шареним и двоумним причама о вјеровању тог народа.

Код Индијанаца су различита била вјеровања. Код Будиста је била у преваги наука о исхођењу или еманацији свијух ствари из једног вишњег непромјењивог бића Нирвана т. ј. из празноће, из чег се све рађа и у које се све повраћа, па и иста душа човјечија, која уништавајући све своје способности треба да се утрне и да постане Нирупа (т. ј. једно по себи ништа). Нирвана или празноћа обима троструки свијет т. ј. један без облика из етира, други духовних облика свијет а трећи тварних облика свијет.

Код истих Индијанаца многе су науке постојале о постању свијета; вриједно је споменути Санкија науку, по којој се свијет постепено из једне праматерије развио, и ту материју није Брама могао створити, него је Брама од ње створен и подложан је боли, старости и смрти. Природа се вјечито препорађа, твори нове облике, да их опет уништи. Санкија наука обарала је у неколико састав Брамин изложен у старим Ведама (светим књигама). Како су дакле слједбеници Браме или Брамини вјеровали? Они су вјеровали у једног вјечитог пространитеља свијета Браму, преко којег персонифициране природне силе и бића управљали су свијетом, као: сунце, мјесец, Индра (т. ј. обим свода небеског — firmamentum). У десетој пјесми Риг-Веде ево што се може читати о створењу свијета: »Из почетка ништа није постојало, нити биће нити небиће, ни небо ни фирмаментум.[1]) Вальда је била вода или пучина предубока? Онда није постојала ни смрт ни бесмрће, није било ни дана ни ноћи, само је једно дисало у себи самоме без одушка. То је био заметак или клица у свом завитку и доби живота само уљед топлине. Затим се породи жеља, што бијаше прво сјеме духа. То је веза, за коју су мудраци са својим проматрањем и расуђивањима докучили сазнати да постоји између бића и небића.«

Синези (Китајци) пак о створењу свијета

[1]) Писца А. Полисторија је заслуга, да смо то сазнали од Берозуса.

[2]) Познат нам је Дуализам код Иранаца: Аурамазда (добри бог-створитељ) и Ангромањуе (зли бог-рушитељ). Вальало је дакле протумачити, како да постоје ова два бића једнака субстанцијом а једно другом опет непријатељска: успоставило се, да нису постојали од искони, него да су потекли из нечега, што је пре њих било, а што се назвало неограниченим временом и простором! зарвуна акарана, у чему је све и у којему све, што постоји, битише. По науци у тексту Венди-дад из зарвуна акарана происходе четири елемента: свјетлост, тмина, ватра и вода. Створење ових ствари постаде из ништа путем изговорења створителне речи хомовер, која, премда зарвуна акарана замишља се као без живота и несобно, опет је самостално божанствено биће, које само за себе постоји, има свој дух и једно чело пуно свјетлости (види: Weiss, Lehrbuch der Weltgeschichte I. Band 1. Heft p. 475. друго изд.)

[1]) Ове нас ријечи подсјећају на сличност, коју налазимо у првим стиховима Генезеса: „Онда није постојало ни биће ни небиће, ни свијет ни небо, нити икаква ствар горе или доље, ни земља ни вода, већ само нешто тамно и ужасно.

вјероваху овако: Њихов први бог и владалац живио је осамнаест хиљада година и кад он умрје, његов задах или пара постаде вјетар, његов глас постаде грмљавина, његово лијево око постаде сунце а десно мјесец, његова крв претвори се у рјеке и у мора, његове ноге и руке у четири стране свијета.[1]) С другим рјечима то значи: свијет је један велики организам а човјек је по себи микрокозам. Вриједно је овђе навести, како је један китајски философ, по имену Тшухи, у XII. вј. по рођ. Ис. умовао о постању свијета. Прво свијета, што постоји, није било па ни прасиле ни пратварине (или искономатерије), шити је могло бити каква одношаја пратварине према прасили и обратно. Чим се заче прасила и поче и задоби покрет, породи се покрет-почело (принцип) Јанг, а чим се прасила устави и постаде мирна, породи се умир-начело Јин. Прапочело Тшухи назива именом Таи-Ки, и оно што се находи у свакој ствари. Из Таи-Кија постаде свако биће; оно је велики зачетак, из ког свака моћ и знање происходи. Тшухи даље развија своју теорију овако: Прасила садржи у себи способност за свако појединo биће, свака ствар добија из ње своју снагу. Прасила у покретању рађа тварину (материју). После покрета прасиле долази мир, и мир рађа мирну материју; без довршеног покрета не следи ниошто мир. Постоји ли покрет, тад мора да следује и мир; постоји ли мир, тад мора да следује и покрет. Али како може прасила истодобно у себи имати и покрет и мир? Најпрво би она морала имати неки облик, да узбуде способна произвести кретање и мир; али прасила нема никаква облика ни обима, зато не може бити говора ни о покретању ни о миру. Ову умјесну и логичну примједбу, коју сам себи Тшухи ставља, настоји на овај начин да образложи: Прасила садржи покрет и мир, јербо и праматерија садржи покрет и мир. Да прасила не садржи покрет и мир, не би могла ни праматерија садржати покрет и мир. Свијет није него падавина (Niederschlag) ове праматерије: свијетло и чисто постаје небом, тешко и нечисто постаје земљом. Све, што њу окружава, креће се око ње (земље) у округу а она стоји у средини непомична.[1]) Први појави, по којим каоса нестаје, јесу: ватра и вода, дочим из блатног талога воде постаје земља а из најсвјетлије чистине ватрене постадоше вјетар, грмљавина, гром, сунце, звијезде и т. д.[2])

Код Грка пак владала су разна мњења о овом предмету. Пјесници су пјевали, да је свијет постао из каоса или из смјесе елемената. Мњења пјесника и наученјака грчких у појединостима много се разилазе. Исијод са Аристофаном приближава се индијском пантеизму. Између философа је Талит држао свијет створен од једног вишњег бића. Платон и Стојици су тврдили, да је материја овјековечена, али да је бог творац исте; њима се у том мњењу приближивао Аристотел[3]), који је са Анаксагором сумњао, да свијет мора докончати, дочим је Ксенофонт држао Бога и свијет за једно исто, а Демокрит са Епикуром тврђаше, да је свијет постао из атома те су у један уз другога пропали и агломерисали се случајем.

Све ове теорије, досад изложене, често су у опрјеци једна према другој, у појединостима се нимало не слажу и њихова разноликост (варијација) иде in infinitum, па то је узрок, да наученјаке доводе до немеродавних закључака и апсолутно негативних.

Сад да надовежемо научне хипотезе и теорије на онда ћемо тек мало обратити пажњу и на мојсејску космогонију и сравнити је с изложеним суставима о космогонији код старих народа а тако исто и са резултатима модерне науке.

Коста Кулишић.

(Настављаће се.)

[1]) Слично находимо у Гопата Брахмани, у којој се описује, како је Брама створио свијет: Брама створи земљу из своје ноге, ваздух из своје утробе, небо из своје лубање и т. д. Ово се опажа сличност са уставом Кл. Птоломеја.

[2]) Види: Weiss, Handbuch der Weltgeschichte op. cit. p. 104—106.

[3]) Аристотел о васељени мишљаше да стоји независна од индивидуалне воље првог мотора (покретача); и да она има своје вјечите, имманентне законе. Услед оваквог умовања код потоњих грчких философа тема хиљадљања пашла је сигурна ослон и развила се. Теорија еволуције данашњих природњака није ли прости али очити доказ, да су старе дубоко проницали у тајне природе и без анатомијске, хемијске, спектралне и које друге анализе?! Хиљадљаћи (т. ј. да је материја од искона увријежена једна животна сила, које дјеловања да произлазе појаве органичног живота) није друго него простонаш или претеча теорије еволуције и другијех сличних.

БРАНИЧ СРПСКОГА ЈЕЗИКА.

АЛЕКСАНДРУ САНДИЋУ

ПРИКАЗАО („ПОСВЕТИО“) ЈОВАН ЖИВАНОВИЋ.

Приказујем ти, пријатељу, овај чланчић за то, што знам, да си добар Србин и што знаш лепо српски писати. Исто сам име овоме чланчићу дао „*Бранич српскога језика*“, као што си и ти дао по своме предлогу оним чланцима, које ће „Матица Српска“ издавати. Јесам ли ја твој предлог схватио, те да ли мој овај чланчић твојем предлогу одговара, желим од тебе чути.

* * *

1. *погибељ*. Г. Т. М. у „Viencu“ од год. 1886., стр. 316., употребљује реч *погибељ*. Ја држим, да та реч није српска. Ова реч гласи у старом словенском језику **погыбѣль**. У тој старој словенској речи наставак је **ѣль**, а у том наставку последње слово ь јесте право ı, које се не састоји из јь, као у речима **конь**, **съвластитель**, **утѣшитель**. У речи **погыбѣль** последње је ь као и у овим речима: **мысль**, **соль**. У српском језику у овим речима ь отпада, те онда добијамо основе: *мисл*, *сол*, од којих по правилу ном. синг. гласи *мисао*, *со*. По томе и **погыбѣль** по правилу мора гласити у српском језику по јужном и западном говору *погибао*, а по источном *погибео*. По западном говору налази се та реч у почетку петнаестога века по правилу: „**и такон станисно и сложисло каси ѹдедно бити скоротнка крали Щстон на иегоѫ погыкыно**. (види: Mon. serb., стр. 252.). Али данас се речи с наставком **ѣль** у српском језику не употребљују. Једина је реч *обитељ*, која би требала да има наставак **ѣль**, јер у старом словенском гласи **обытель**; али се и она помешала са речима, које имају наставак ељь. Данас се замењује наставак **ѣль** наставком **ль**, као што је у речима **мысль**, **израсль**, а српски *мисао*, *израстао*, па с тим наставком имамо и *погибао*, ген. *погибла*. Из овога се види, да није добро писати *погибељ*, него *погибао*. Но томе још горе греше они, који пишу *добродетељ* (види: *Примери за латинске облике*, састављо Стеван Лекић, I. део, стр. 153.), јер та реч нити је српска по наставку, нити по другом делу као сложена реч. Добро дакле чине, који место ње пишу *врлина*.

2. *протисловље*. У „Viencu“ од године 1886., стр. 316., употребљује ову реч г. Т. М. Ја држим, да та реч није српска. У старом словенском језику гласи та реч **противословіе**. Таке су у старом словенском језику и ове речи: **богословіе**, **ѹкъздословіе**, **славословіе**. Код нас у српском језику *слово* не значи *реч*, него der Buchstabe; те по томе не може ни **словіе** у изведеној сложеној речи **противословіе** значити у српском језику оно, што би хтели неки да значи. Истина у сложеној речи **противословіе** дотерано је **словіе** по српским законима гласовним у *словље*, али то не помаже ништа, кад *слово* не значи реч, као што значи у старом словенском језику. У старом словенском језику има осим речи **противословіе** и реч **противорѣчіе**. Ова је реч блиска нама и пре је можемо употребити, кад је оденемо у српско рухо: *противорječje*, као што је и *благовање* према старом словенском. **благословіе**. По томе сваки ће лако увидети, да не ће бити добре ни оне речи, које се налазе по граматикама нашим: *гласословље*, *облико-словље*, него *наука о гласовима*, *наука о облицима*.

3. *сопствен*. Ова реч не налази се у српском језику, а узели су је књижевници из словенскога, па је употребљују по немачком језику. Тако налазимо у *Примерима за латинске облике* од С. Лекића овај пример: „Ко своје сопствено имање занемари, неће туђега умножити.“ Овде је *сопствено* немачко eigen, које у српском језику нема места, јер га српски језик не познаје ни по облику ни по значењу. Потпуно је казано: „Ко своје имање занемари, не ће туђега умножити.“ Заменицом *свој* казано је дакле потпуно у овој реченици припадање и нема му се додавати *сопствено*, јер је излишно и нема му потврде у језику нашем, него је очевидно немачко eigen.

4. У тачци трећој у споменутој реченици пише г. Лекић *неће*, заједно негацију с глаголом, а у „критици“ своју на Обернкнежевића *Латинске и српске примере* вели на стр. 81. ово: „Правилно је писање, ако се негација са обликом састави“, и позива се на *Науку о реченицама* од Стојана Новаковића, стр. 80. Г. Стојан Новаковић држи се Миклошића, који вели, да је *нећу* постало од *не хоћу*, те по томе да је „не mit dem verbum lautlich zu einer untrennbaren einheit verbunden.“ Код *несам*, *нијесам*, *писам* види се јасно, да је постало од не јесам — старо словенски **нѣсмь**. Тако и код *немам* види се, да је постало од *не имам* — старо словенски **имамь**, а код *не ћу* не види се, да је постало од *не хоћу*. Поштo од *хоћу* имамо и крње *ћу*. то негација долази пред крње *ћу*, које је самостална реч и то глагол у презенсу и по томе нема се негација спајати с глаголом. Негација се спаја с глаголом онда, кад се с њиме lautlich zu einer untrennbaren einheit своји, што се код *не ћу* не види, као што се види код **нѣсмь** — *несам*, постало од *не јесам*, **имамь** — немам, постало од *не имам*. Колико је мени познато, о овом није Даничић нигде ништа прибе-

лежно; али знам то, да је увек писао растављено *не ћу, не ћеш, не ће*. А о овом је писао Јован Бошковић у „Вили“ од године 1868. под именом „о прилогу *не*“ и исцрпао је ову ствар са свим, па не спомиње *не ћу* међу *несам* и *немам*, него свугде пише растављено *не ћу* Из овога се види, да је Даничић мислио, а Јован Бошковић мисли, да треба писати *не ћу* растављено. Такође и у нашим старим споменицима долази свугде растављено *не ћу*, тако: **не кемо ити** (види: Mon. serb., 7.), **не ки пореки** (види: Mon. serb., 50. и Даничићева: *Рјечник из књижевних старина* под **хотѣти**). Има ли дакле право г. Лекић, који се повео за Стојаном Новаковићем, кад вели Оберкнежевићу: „Правилно је писање, ако се негација са обликом састави.“ Ја велим, да нема.

5. Вук Караџић и Ђуро Даничић углавили су књижеван српски језик, изабравши онај дијалекат, који је најближи старом словенском и другим словенским језицима; Бранко Радичевић у своме „Гојку“ још године 1848. стао је на земљиште историјске граматике српске, те је руковао српским књижевним језиком у оно време тако, да га ни данас ни један песник наш није достигао, а још мање надмашио. Од то доба до данас требали смо се већ навикнути на тај књижеван дијалекат. И ја не могу замерити много песницима нашим, који и не мисле, да могу у свом рођеном језику грешити као рођени Срби; али бих могао замерити критичарима и школским људима, који граде школске књ. е, па не стоје на земљишту историјске граматике српске. Тако држим, да не стоји лепо, кад се чита у школској књизи: *тавна ноћ* место *тамна ноћ* (види: *Примери за латинске облике*, стр. 143.), *мува* место *муха* (стр. 144.), *илен* (138.) место *илен, наслабљују* (стр. 141.) а опет на стр. 142. *наслабаваху, гнездо* место *гнездо, лен**) место *лен* = старо словенско **лѣнъ** (158.) „С ким си био у Грчкој? С *мојим* пријатељем,“ место *својим* (161.) и т. д.

*) У Вукову речнику има и облик *лењ*, али за то га ипак не ћемо у књижевном језику употребљивати.

6. *убдца*. *У Примерима за латинске облике* на страни 183. долази реч *убијца* овако напштампана: *убйца*. Прво, ова реч нема на другом слогу дугога акцента, него врло дуг и гласи *убијца*.*) Друго, не може се писање *убйца* никад оправдати. *Убијца* долази од корена *би*, којем се додаје наставак **ьца**, дакле *уби-ьца*. Овде се мора зев избећи уметашем *ј*, те ћемо добити *убијьца*, а после *ј* отпада ь, дакле добијамо *убијца*. Ово потврђује облик стари словенски, који се увек налази написан овако: **оубиица**. Овде не ће бити излишно, да напоменем, да је у Вукову речнику погрешно написано *убиство* место *убијство*. Да треба *убијство* писати, казује нам стари словенски облик **оубиистко**. Па даље, као што је *побратимство* постало од *побратим* са наставком **ьство** или *суседство* од *сусед* с наставком **ьство**, тако је и *убијство* постало од супстантива *убиј*, који данас није у обичају, с наставком **ьство**, дакле ваља писати *убијство*.

7. *Јуна*. *У Примерима за латинске облике* стоји на страни 157.: *јуна* У српском језику нема супстантива, који би се свршивао на *и* у ном. синг. Латински гласи та реч: Junius. Од ове речи је основа junii. Та основа мора гласити старословенски овако: **Юниѣ**, јер латинском наставку од основе и одговара старо словенско ѣ, а зев се мора избећи уметашем *ј*, дакле **Юниѣ**, а после *ј* отпада увек ѣ, те онда имамо **Юниј**, које у српском гласи *јуниј*, ген. *јунија*. Пошто се данас завршетак на *ије* код нас више не употребљује, него се замењује на *ије*, као: *Алексије, Антоније, Гли горије, Ђеорђије*, то би могао ном. синг. и *јуније* гласити. Народ пак говори и данас још са свим правилно *јуниј*, ген. *јунија* према латинском junius. У најновије време наши књижевници окрњили су основу од *јуниј*, па употребљују реч ту овако: *јун*, ген. *јуна*. И то је добро, али никако не може бити добро *јун*, као што се пише у *Примерима за латинске облике*. Дакле ваља писати: *јуниј* или *јуније* или *јун*, ал ни пошто *јуни*.

*) Те речи нема у Вукову речнику.

(Наставиће се.)

ЛИСТИЋИ.

МЕСЕЧНИ ПРЕГЛЕД
ПЕРИОДИЧНЕ СРПСКЕ И ХРВАТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.
МЕСЕЦ АВГУСТ:

(Допуна.)

Кад сво већ завршили били преглед за Август, дошао нам је до руке 8. број Liečničkog viestnika, у којем др. Милан Нешићић на броја 6. наставља своју расправу о бесњачам др. Виктор Стрчни опет свој чланак „Непрестано бљување трудних жена.“ Даље су у том броју здравствена извешћа од месеца Јулија о. г. из Загреба, Осека и Пакраца, на извешћа од I.и II. четврти ове године из Сења, Сремских Карловаца (извештава тамошњи физик др. Миша Михајловић), Митровице, Земуна (извештава др. Војислав Суботић те извађа случај абдоминалне актиномикозе, који је по његовом знању први дијагностицирани случај

те болести у нашим крајевима), Стењевца, Беловара, и о томе, колико се месеца Априла о. г. побољало код њиховима и војних здравственим завода у подручју 13. крилн. заповедништва. При крају је још преглед епидемијских болести, па т. зв. „распрање вести“ и најпосле „ситне вести“ (Колера на Реци. — Кр. примаљско училиште у Загребу. — Помор у граду Загребу месеца Јулија о. г. — Метеоролошко стање у Загребу месеца Јулија 1886.)

Дошао нам је затим и 16. (22.) број **Нетиње**, датиран 31. августа ове године. У броју је томе продужен „Социјализам и хришћански брак“ од Дак. Јов. Прице и „Поглед на религиозно васпитање и наставу“ од Христа Гркинића. Ново је: „О завјести. Проповједд друге недјеље часног поста. Говорио у Свето-Николајевској катедралној цркви у Котору Петар Мидор, протопресвитер.“ У овом се броју свештенац и инвод на појесог закона, који данас влади у аустроугарској монархији, у колико се тиче свештенства (наставиће се). Даље се под рубриком „Одговори на питања из пастирске праксе“ расправља питање, „Ако су младожења и невеста из различних парохија, у чијој се парохији има обавити венчање.“ Долази затим „Преглед главних савремених догађаја у цркви“ (Конкордат између Црне Горе и римскога папе. — Статистички податци о монастирима у Русији). Под рубриком „Књижевне најсети и оцјене“ регистроване су три нове књиге и сриштује А. П. своју оцену за дело И. И. Малишевског „Судьба славянской церкви въ Моравіи и Паноніи при ученицахъ спв. Кирила и Меѳодія.“

Добили смо ово дана и 4. број Glasnika hrvatskoga naravoslovnoga družtva (за Јулиј и Август), у којем су оне расправе: 1. „Фаунистични набирци по околини Крапинској“, написао А. Е. Јуринац, професор у Вараздану. 2. „Бозанчини излет на Снежницу,“ од Људ Адамовића и 3. Appunti ed osservazioni sull' ultimo lavoro di J. Gwyn Jeffreys, On te Mollusca procured daring the ‚Lightning‘ and ‚Porcupine‘ Expeditions, 1868—1870.‘, од уредника С. Брусине. — Под рубриком „Библиографија“ приказује А. Корлевић дело G. L. Faber'a „The Fisheries of the Adriatic and the Fish thereof;“ даље приказује А. Фрашовић Гавази расправину Јулија Хана „Ueber die klimatischen Verhältnisse von Bosnien und der Hercegovina;“ Људевит Роса приказује ту две расправе Ст. Шулцера и то „Das unangenehmste Erlebnis auf der Bahn meines wissenschaftlichten Forschens“ и „Weiterer Beitrag zu neuen Pilzformen aus Slavonien“; још преворучује укратко А. Ф. Г. дело П. С. Бајанкинија „О узгоју и неговању цвећа, уресног грмља и дрвећа“, које је почело излазити у свескама. Под рубриком „Разне вести“ пише Љ. Вуковићевић „Цртицу из флоре хрватске“ а сам уредник приказује збирку корњаша пок. др. Ј. К. Шлоссера, коју је хрватска влада на 400 форината набавила за народни зоолошки музеј у Загребу; моли даље нети уредник, да би му се приопштавала имена животиња за његову „Хрватску Фауну“, коју кани нарадити и у којој ће критички бити уређена имена животиња, што их Брусина сакупља већ од више година у једној намери, да се „једном на темељу народне номенклатуре изради народно-знанствена зоологијска терминологија и номенклатура“; исто тако моли уредник, ко би што знао о кемерничама, о којима су године 1863.—1864. јављале новине, да се по разним странама појављује, да га обавесте, да ли је тих необичних тица онда било и на славенском југу; најпосле јавља уредник, да још у овогодишњем „Glasniku“ кани саопштити чланак „Магаљ у Далмацији и Славонији“, по каком би ире тога морао констатовати, које су оне ире врсте или пасмине куријака, што их народ у Славонији познаје (планинеки, ритски и т. зв. босански курјак) и да ли се која може идентификовати с чагљем, то моли, ако би ко што поименце знао о босанском курјаку, да му што ире то саопшти.

ГЛАСНИК.

(Матица Српска.) Из „Правила и именика Матице Српске“, што га добисмо ово дана, видимо, да „Матица“ има 699 чланова, која су платили целу чланарину или и преко чланарине, уз то додајемо још до 300, који још нису исплатили целу прописану своту за чланство или се пријавише за чланове, кад је већ штампан био овај именик; то „Матица“ има једва 1000 чланова. Кад умемо у рачун, да је „Матица Српска“ најстарије такво друштво у Словенству, и да су Матице у осталих Словена установљене тек угледом на нашу Матицу, те су дакле и млађе, а она постоји већ 60 година, то наша „Матица“ има сразмерно мали број чланова; долази, данас, на годину по 16 чланова. То је најбољи знак нашег данашњег немара. И од то 699 чланова помрло је до данас 236, дакле има живих још **463**. Међу члановима најкише је трговаца (око 220), на онда адвоката и лекара, па посједника и властеле, па свештенства, занатлија, чиновника, професора (штогод је с оне стране Срба професора, наједни њиха није изостао), најмање је ратара, али је диван знак, да међу члановима има тек заступника свију наших друштвених редова: од владара-кнезова и митрополита на до ратара. Биће око 20 и женскиња, а толико исто њиха и задруга, као појчаних, школских, општинских, црквених; од манастира нак није ту ни девети део. И учитељство је слабо заступљено, што свакако најире треба приписати њиховом материјалном лошем стању. По годинама, кад се колико уписивало чланова, до 1864., најкише броји 1833., па 1837., 1838., па 1841. до 1846. и 1853., онда од свију најкише 1864., за њом тек 1880. и 1881., али лан број показују и 1865.—1870. и ове од 1882., позајлошије 1855.—1863. и 1871.—1879., а има доста година, када се није уписао ни један члан. По местима, одакле су чланови, на ирвом је Нови Сад. — Радујемо се, да је последња главна скупштина усвојила предлог професора А. Сандића, по коме ће „Матица“ умолити и именовати у сваком њене знатнијем срп. месту, који ће прибављати нове чланове. Не би ли бог дао, да тако ни боље окреше, те се број чланова „Матичиних“ удесетороструки. Онда немо с правом смети захтевати од „Матице“, да буде оно, што хоћемо да нам је и што треба да је. Тако нам неће бити нужно, да покрећемо нова друштва за ширење просвете у народу, кад ове то можемо очекивати од „Српске Матице“, нити ће нам „Матица“ морати на сваки њене подузетнији предлог одговарати оно стереотипно: „Немамо новаца“. Дакле, коме је год могуће, нека што више чланова прибана тому честитом друштву! Силесија се захтева од „Матице“ и још више треба да нарађује, а нема ни за најнужније потребе.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Даринка Бандобранска), доскора члан наше народне позоришне дружине дебитовала је ире неколико дана и то 1. о. м. на немачком позоришту у Загребу као Шарл у Шрајберовој глуми „Језуита и његов питомац“ и као што „Србобран“ јавља, прао је лепо успела. „Србобран“ вели за њену игру, да је била посве коректна, а за особу јој, да је као

створена за највишу струку. Замера јој дођуше и понешто, али се нада, да ће се те мане незнањем и нажељношћу лако моћи одстранити. У главном пак вели, да и Загребачка публика и тамошња поворишна управа могу бити задовољни са Бандобранском. -- Ми са своје стране честитамо младој Српкињи лепи успех и желимо, да даље уметношћу својом подигне и себе и свој народ. Но не можемо овом приликом и да се не начудимо, што неки наши листови употребљују успех Бандобранске на то, да нападају на управу народног поворишта и на одбор, као да је Бандобранској отказано било с тога, што не би имала дара. Ко је ту стварпратно, видће добро, да је младој тој глумици само зато било отказано, што је за њену струку, за највишу, неђ ангажована била такођер даровита Милка Максимовићева, те је Бандобранска била прекобројна.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Изашла је 138. свеска Народне библиотеке браће Јовановића. У тој је свесци довршена приповетка Ј. И. Крашевског: „Крваво знамење“ Осим тога је у тој свесци још и „Лутка“, фантастична приповетка из тринаестог столећа, коју је такођер написао Ј. И. Крашевски.

— Изашла је трећа свеска за ону (IX.) годину Јагићеву: „Archiv für slavische Philologie“ с овим садржајем: А. Брикнер приказује „Један белоруски Codex miscellaneus из библиотеке грофа Рачинског“, у коме између осталога има у прози и на неке „српске“ књиге ромп о Тристану и Ангелоту, као и о Бову; текст о Бову, вели Брикнер, задрнао се у облику још из XVI. века, а обоје имају пуно трага, да су отишли тамо српско-хрватским посредовањем из каквог талијанског оригинала, па нам показују тако пут, којим су ти романи прешли у руску књижевност, а то је, вели тај научник, питање, које је пре неопходно остало. — Затим В. Неринг приказује драматизовану повест Јосафову: Żywot Józefów од Николе Беја, једнога од најстаријих пољских песника. — Даље пише В. Јагић о легенди св. Катарине по старо-хрватској редакцији и приповиједа једну такову легенду у старом хрватском језику, као што му је приповедао Фрања Макушић, парох у Св. Јакову код Краљевице у хрватском приморју, а коју је исти написао у архиви капитолској на Рићеци међу разним писменима из XVII. века. — Ј. Хануш бележи „Нека словенска имена јерменског и турског порекла.“ — Јагићев ученик Ј. Лос (из Фрајбурга) изнео је „Исправке у римском јеванђељу,“ као што их је похватао у Ремсу из оригинала. — У „Приказима“ исправља Т. Корш Миклошићеву књигу: Die türkischen Elemente in den südost- und ost-europäischen Sprachen, Wien 1884., (што је почео још у VIII. години Archiv-а стр. 637.—651.) — Међу „Сатницама“ тумачи нам вредни Ст. Новаковић „Нарање себрь, почтень и мѣроп'шина у старосрпском преводу синтагме од М. Властареса,“ па је дошао до резултата, да почтень према грчком ἔντιμος означавање племиће и уопште привилегисане. Кад у Србији нестаде привилегисане класе, морало се изгубити и правично значење речи почтень, те поштен значи данас само још уопште човека поштовања достојна, неопажања карактера. Противно томе стоји себрь за грчко σύτελής. Из тако наведеног цитата, вели Новаковић, види се, да нису сви себри били слободни, т. ј. да се нарван себрь и свободынь не покривају. Разлика у каквоћу је ова, каку знамо из Душинова законика. Није тако јасно, вели, шта управо значи мѣроньскь и мѣроньщина. Питање то не може се другчије решити, него да се са стране стране испитају сви закони и обичаји о економном положају земаљског поседа и о односима разних класа становника у старој српској држави једне према другој. На та неких извода изводи, да је мѣрон'шина грчко πεφοικία, те мѣроньскь πέφοικος. Али у српским споменицима долази, каже, и нарав парикь, очевидно πάροικος. Према томе требало би, да је парикь и мѣроньскь једно и исто, и да једно према другом тако стоји, као н. пр. парамоунь и стража, што би била слична паралела између какве стране узајмљене речи и њеног превода у словенском. — Затим В. Јагић обраћа пажњу на песму: „О Алексију божијему благодатy“, што је оне године изишла у „Бршљану“ (види бр. 4.—7.), а прибележио је др. Ф. С. Краус. Између осталога вели: „Срби немају ни блиску толико хришћанских легенда као Руси, у прош најви ће се по свој прилици легенда о Алексију и у српским рукописима. У овај мах могу да опоменем само на српском пајсиграк из XIV. века у Хлудовој збирци, у којем по опису Андр. Попова, (стр. 406.) обилаз та легенда долази, и то, као што нас он уверава, у истом старом словенском преводу, који је по Срезњевском у руским текстима већ из XII. века доказан (Свједенія и Замѣтки, бр. 31.). И Бессонов у својим Калѣки перехожіе I. 153. приповиједе неку српску редакцију легенде те у стиховима, за коју се каже, да је забележио неки П. Карић Андрејевић у Старој Србији. (?) Одломак опомиње јако на духовне стихове, као што су у босанским кнјижицама (н. пр. под Дивковића): да је пореклом са запада, сведочи и онај стих: „Крсти њега папа Инокентиј,“ о чем прилична слов. легенда нашта не зна. На стр. 723—732 у истим Калѣки перехожіе још једанпут износи Бессонов исту легенду у српским стиховима, сад с неким другојачијем према горњем одломку, али у целости Ту се каже, да ју је забележио неки Марко Вуковић Да ли је овај Андрејевићев фрагмент само настављо или су оба текста из неког општег грчког извора, који не нађоше за добро одати, засад не знам. Бессонов очевидно набеже одговор на то.“ Прештампавши целу ту Краусову песму из „Бршљана“, а обележивши знакима сумњиве му стихове, Јагић сумња, да је права народна, али и ако је, „вреди само као врло слаб одјек грчко-слов. легенде“, којевише у њој нема скоро ни мало на одјучно порече, што Краус тврди, да су је Срби правили од Бугара. Краус напомиње тамо, да је чуо ту песму од некога Мића Косовића у Босни у Подрињу (село Рогачићи). Добро би било, ко дође у прилику, да се распита тамо, а можда и другде у нашим крајевима, да ли је позната народу ована легенда, и ако, да се прибележи у облику, у коме је позната. Ради даљег испитивања ју је и прештампао Јагић у свом часопису.

— Из српске (6. и 7.) листа „Гусала“ донијемо на врло красну књижицу Влад. Карића: **„Школовање у Србији и његови резултати.** Поклон мисленим људима свих страна“. Штампарија задруге штамп. радионица, на 8-мици, стр. 71., цена 80 пара. Вадимо ове податке, који ужасно илуструју гровно стање тамошњих школа, у ово час но Србство, као што су и она факта споменута у 35. броју „Стражилова“ на Матићева чланка (у нашем „Гласнику“): „Моја човек од ужаса бледи и крвенити, кад види, да Турци на Румелије на својих 175.000 душа имају 763 школе; а Бугари на Румелије на својих 580.000 душа имају 890 школа, док независна краљевина Србија на своја два милиона становника има 631 школу. На и од оних је мал' не половина празна с тога, што се њини учитељи усуђују помислити, е су сви

учитеља и синова своје домовине!! Док Турци на 229 становника, а Бугари на 652 стан. имају по једну школу, независна краљевина Србија има је тек на 3011 стан.!“ (Баш као и у нас са вероисповедним нашим народним школама!) „Поштo је писац претерао све наше школе, и цифрама доказао велико удо стање, окреће кратак поглед на нашу интелигенцију, на тај школски резултат, који је посилао школе и просвете. Последње су верна слика узрока својих. Школе остављају у уму и срцу омладине празнину, коју сирота омладина попуњује, чиме сама зна, а најваше порицама данашњег друштва. Мали, врло мали део излази са чврстим скрупулисаним карактером и са довољном спремом за рад. Од све остале омладине из једног дела регрутују се најозбиљније главе нашег друштва; други део је неспремни за икакав рад. То су вам политички превртљивци, на њих се регрутују они, који за краће или дуже време чине читав низ прелома од Бакунинова социјализма до најцрњег назадњаштва, ... и најпосле постају детенгани својих пређашњих другова!“ (Тако је и у нас! неки ђаци, чим изађу на средњих завода, а једва се „провукли“, мисле, одмах су паметнији од својих учитеља, па, пошто нађу себи равних и у јавном животу, viribus unitis руше све, што постоји, јер „не пада.“ У том племенитом труду да руше, не пада им ни на ум, да што задају, док се наједанред нађу на танком леду.

— У истом листу читамо, да је изашла у Београду и XX. српска романа несумњива Виктора Ига: „**Јадници**“ у преводу познатога и вредногa у нас преводјача Мите Ракића, и Павла Мантегаце: „**Један дан на Мадери.**“ у преводу дра Јована Данића. Ако нам и није жао за Данићевим преводом, јер, судећи по оштрином и искреном приказу у „Одјеку,“ писмо тим посве лошим преводом нашта добили, — морамо и опет признати, да нас веома боли, што нас многа браћа наша из српског Пајемонта тако мало цене, те баш као хотимице неће ни да знају за наше објављене листове, па нам и не шаљу својих књижевних радова на приказ. Тако смо добили „Шест прича“ Лазаревићевих, сво досадашњо за толика дела, која већ толико времена периодично излазе, једна из друге руке.

— У „Виделу“ читамо, да ће овог месеца почети излазити у Београду нов дечији лист „Мала Србадија.“ Уређивање га учитељ Пет. М. Пикетић уз сарадњу још неколико учитеља а издавалац ће бити књижара Велимира Валожанића. Лист ће излазити заспад једаред месечно у свескама од најмање два табака а доносиће песме, животописе знатних Срба, описе појединих догађаја из српске историје; описе појединих предела и њиве; путописе по српским земљама; српске песме и обичаје; приче из природе; приче друштвене; сместице и рачунске задаће. Цена је за целу годину само два динара а претплата се шаље књижари Велимира Валожанића у Београд.

— Јената Јовановић Медецијан у Београду лепо се, да издаје илустрован календар под насловом „Шумадинац.“ Уређивање је поверио познатоме књижевнику Милошу Ђ. Глишићу, који истом издавачу уређује и „Низ одабраних приповедака“ (види 36 број нашег листа на страни 1232) те поноша и друге књижевнике, да му подупиру својим радовима, а он је вољан, сваћији рад наградити са 120 динара по штампаном табаку. За годину 1887. већ је готов тај календар и у њему видимо радова од приповедних наших књижевника. Тако је ту прилика једна из српско-бугарског рата од честитог приповедача и драгог нашег сарадника Мите Живковића; има даље гатка „Зла коб“ од М. Ј. Илијића, приповетка „На очевом гробу“ од С. Ј. Апрамовића, хумореска „Женске бриге“ од Бранислава Ђ. Глишића и од истога прича из живота једног паланачког уредника под насловом „Политички противник.“ Има осам тога и две песме, на у преводу Лескајенов чланак „Српска народна појезија“ (напаво у „Ueber Land und Meer“-у а преведен у „Виделу“ и „Српској“), и по један чланак из науке о здрављу, на економије и јурисируденције. Слика има у овом календару десет (управо свега двадесет и три, јер је и уз чланак „Како може наш ратар да напредује“ додано тринаест слика). Календар се тај по цену једног динара може добити код издавача и по свим књижарама у Београду.

АФОРИСМИ.

(Римски.)

Желиш-ли да сазнаш, да-ли је сиромаштво зло, то упореди богаташа са сиромахом, како један и други изгледа. Сиромах се ређе смеши, али му то иде од срца; није никад зло узнемирен, или, ако и нешто на-ће туга, то је тек лак облачак, који набрзо прелети. Што се пак тиче срећника овог света, њихова радост је лаж; туга што их мори, невољетина је а тим већма их неће, што не смеју бол свој да покажују свету на видику, и што они сред својих тешких јада морају да врше своју улогу и да се чине као да су задовољни.

Сенека.

Је-л тя којод учинио какву услугу, сећај се; а јеси-л сам био кон на услуги, не помињи то. Цицерон.

Не мери вредност какве услуге нек смер. Сенека.

Веруј ми, да је права врлина, заиздати јевик.

Дионисије Катон.

Ма колику услугу ти ком учинио, она изгуби одмах своју вредност, чим тражиш за њу награде.

Млађи Плиније.

Ласкање стиара пријатеље, а истина раја мржњу.

Теренције.

Помишљај на смрт: време пролази; трчут, где говориш, би и проће! Персије.

САДРЖАЈ: С . . . . . Песма. Од А. Г. . . . . — Под образином. Приповетка. Написала Милева Симића. (Наставак.) — Цртице угљеном. Од Хенрика Шенкјевича. С пољског превео Рајко. (Наставак.) — Наука и предања старих народа о постанку свијета уз Мојсијеву космогонију према оној, коју модерна наука преставља. Од Косте Кулишића. — Бранич српскога језика. Александру Сандићу приказао („посветио“) Јован Живановић. — Листићи. Месечни преглед периодичне српске и хрватске књижевности. Месец Август. (Довука.) — Гласник. — Повориште и уметност. — Књижевне новости. — Афоризми.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уреднишгву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 39. У НОВОМ САДУ 25. СЕПТЕМБРА 1886. ГОД. II.

СЛОВЕНСКО ЗВОНО.

Ајна богиньо песмотворства!
Струнама моје скромне лире
Поклони громке, силне звуке,
Подобне звуку силна грома,
Што страх улева, кад загуди,
У безбожничке, слабе груди.

* * *

Но обала балтијскога мора. Предво је шумовит са малим проплавком, на средини којега стоји подигнут олтар. На њему стоји статуа Перунова. У подигнутој руци статуе је звоно. *Славија* наслоњена главом на олтару. Напред је *ђеније* Словенства.

Ђенијe.

Зашто тужиш, моје дете драго,
Кад природа весели се сва?
Где, пролеће како трепти благо,
Где, сунашце како љупко сја!
Под венцем ружица мајских од зрачних, небеских двора
Носећи дарове своје бесмртна силази Лада —
И славуј весело пева у сенци дубоких гора,
Слажући веселе песме с песмама суморних скалда.
Све је сретно, и поље и дољa,
Вредна пчела где уставља лет;
Лаор шуми преко равних поља
И лелуја миришљави цвет.
Ал твоје премиле груди уздаси сламају љути,
А око чаробно твоје у мутној магли се мути —
Мрзак је теби свет.
Сузе твоје очи траже
Мили народ свој,
Теби сузе тугу блаже,
Јад је живот твој.
Ал дигни весело главу, не тужи за децом драгом;
Јер сунце њихове славе скоро ће небом да гране;
И Перун послаће муњу, и својом џиновском снагом
Устаће деца твоја, да олтар јединства бране.
Где, ја имам звоно од сувога злата.
Овога је звона чудотворан глас:
Он ће бити весник великога рата,
Из којег ће ниђи слобода и спас!

Удара у звоно. Небо почиње лагано да се мрачи и мрак бива све већи и већи. Море се силно успокоева и муње севају. Олуја У даљини се чује кликтање орлова. Појављује се пагорски кнез *Прибислав* са гомилом балтијских Словена, који су оружани мачевима и секирама.

Славија.

Какви гласи из дубине стижу,
Душе свети, разумеш ли пој?
Наду моју они с нова дижу,
Снажна вера у песми је тој.
Усклик се са Неве хори, с Дунава одјеци брује,
К'о буре глас.

Ђенијe.

Ти снажни и громки гласи, што мајка Славија чује,
Позивљу нас.
Од сињег адријског мора до тврдог Чинског зида
Народи подижу руке престолу слободе свете;
И сложно племену племе окове ломи и кида,
И сви, у дивној слози, зрачноме престолу лете!
Слушај одјек како чудно звони,
Отимље се као буре хук;
К'о несама силни милијони,
Преливени у силовит звук.

Прибислав напред.

Прибислав.

На позив долазим славе.

Славија.

Одакле идеш, о сине?

Прибислав.

Из мрачног ме гроба диже
Братске слоге мили пој;
На пољима побалтијским,
Мила мајко, дом је мој.
Већ осам стотина пута, од како с огњеним жаром
Бог светозарни мирно облази путеве своје;

Толико година равно у гробљу лежʼо је старом
Прибислав, синак твој.
Под мутним, суморним небом милога завичаја,
Где Либек почива сада и шумна протиче Травна,
Бранећи олтаре своје од врашког насртаја,
Костима засусмо својим и шуме и поља равна —
На каква ужасна судба! Уместо доброга плода
Син Загорије плодне, поклоник мрскога Рима,
Одбаци обичаје и језик врлог ми рода,
Јер нигде не беше брата, да гине и даље с њима!
А по сурим гробовским плочама
Маховина одавна почива —
Кард на њима о прошлости снива,
Што је чува даљина и тама;
Или ратар у пролетње доба,
Златно зрно кад у земљу баца,
Оштрим плугом из ледена гроба
Избацује кости праотаца...
О Славијо, мајко мила,
Ну потури јад и плач!
Притакни ми духу крила
И пламени дај ми мач.
Над нама орлови клинчу под сенком густога мрака;
Море се колеба силно; са мућом муља се грли;
Ја видим: духови то су Игора, Жишке и Марка,
И других синова врли'.

Лето орлова долети са кликтањем и падне на олтар
У канџама носе огњене стреле.

Ђеније.

Орлови, орлови са словенских гора!
Одморите крила, јер пут вам је дуг:
Преко мрачних гора, преко многих мора,
На словенски југ.
На вратима Цариграда
Стоји кренак још и сада,
Као завет од старина,
Штит Олега, врла сина...
Орлови, орлови, полетите тамо!
У канџама нос'те и стреле и крин:
Јер одмора себи ту ће наћи само
Наш словенски син.

Удара поново у звоно, које силно одјекује. Долазе у гомилама разна племена словенска.

Хор Словена.

Отаџбино мајко,
Отаџбино мила,
Узорита, бајна,
Слављена и сјајна,
Шири своја крила!

Разби оков хладни,
Што ти рука стеже,
Да мрски душмани,
Што те врлу газе,
У пакао слазе!

Твоје часно руво
По праху се ваља,
Издајство те кваља —
К'о срамна блудница
Спустила си очи,
Снуждила си лице,
Царска невестице!

Ко те врже тако
У пучину срама?
Ко ти нагна сузе?
Ко ти радост узе
На срамоту нама?

Отаџбино мајко,
Отаџбино мила,
Узорита, сјајна,
Слављена и бајна,
Шири своја крила!

Ђеније.

Прићите олтару овом, на коме трепери пламен
Љубави драге и свете, о врли синови моји!
Где, усред туђинског мора, кʼо стене гранитске камен,
Тај олтар предака ваших још гордо пред вама стоји.
Прићите олтару овом!

Група се подели на две половине и стане око олтара, на коме пламен почиње јако да светли.

Рус.

Ко ће нама на пут стати,
Кад слободе куцне сат?
Нас предводи слава мати,
А победа стопе прати,
Јер уз брата стоји брат.

Од индијског сињег мора,
Где пламено сунце сја,
До карпатских мрких гора
Господарим само ја.

Народи ће да застрепе,
Сукаће се многи трон,
Кад кʼо вијар буре слепе
Заиграо се преко степе
Силни козак, брзи коњ!

Наше жеље нису бајке,
Није празан слатки нађ:
Зазвониће балалајке
Кроз пространи Цариград!

На ко ће нам на пут стати,
Кад слободе куцне сат?
Пред нама је слава мати,
Победа нам стопе прати,
Јер уз брата стоји брат!

Војислав.

Београд, 13. Августа 1886.

ПОД ОБРАЗИНОМ.

ПРИПОВЕТКА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋА.

(Свршетак.)

Када је Радивој остао сам и погледао на празну столицу поред себе, учинило му се, као да је све то, што је мало час чуо, само сањао. Прошло је доста времена, док се мало разабрао. Кад је погледао на сахат и видио, да је близу дванаест, устане и крене се у своју собу.

Те ноћи дуго није заспао. Час је мислио о црвеном и плавом домину, час опет о томе, зашто Стојшићка по уговору није дошла на забаву, а понајвише се бавио тиме, како и на који начин ће се уверити о ономе, што је на тој забави чуо. Једва је чекао да сване, па да оде Стојшићу, и да њему и жени му приповеда све, што му се ноћас десило.

Одмах у јутру отишао је к њима. Стојшића је нашао сама у соби.

После првог поздрава запита га, где му је жена, и зашто није дошла на забаву.

»То ти је,« одговори Стојшић, »дугачка приповетка, која се доста трајаво свршила. Али хвала богу, што је и тако прошло, могло је бити и горе.«

»А шта се десило?« запита Радивој.

»Синоћ, кад је требало да ми се жена са Анђелијом крене на забаву, наредим ја, као што знаш, да је било синоћ рђаво време, да по њих дођу кола. Они се крену̂ше. Ал тек што су одмакли, истрча пред коње неко, а ко је без сумње пошао на исту забаву, и из свег грла духне у рог. Коњи се поплаше и нагну бежати; на кад хтедоше савити иза првог рогља, зашну за дрвени стуб, који је био укопан на рогљу, и кола се изврну. На срећу се нађе неко близу и задржи коње.

»А шта је са твојом женом и с госпођицом Анђелијом?«

»Моја жена је на срећу само мало ударила чело, али јадна Анђелија је ишчашила ногу. Но лечник тврди, да ће брзо оздравити.«

»Говориш ли ти истину?«

»А чега ради бих те варао?«

»Могу ли одмах говорити с твојом женом?«

»Можеш. Она је у својој соби.«

Затим узе Радивоја под руку те одоше Софији. Нашли су је, где са увезаним челом лежи на дивану.

»Као што видиш,« поче Миша, »ја те нисам преварио. Него сад дозволи, да се вратим послу.

»А,« прихвати Стојшићка, »дакле вам је Миша већ све приповедио. Но ви сте без сумње јуче чекајући на нас проклињали и час, кад сте се кренули на забаву.«

»Боже сачувај, милостива. Мени је врло жао, што сте ви морали остати код куће, али морам признати, да сам се ја, и ако на чудноват начин, ипак врло добро провео.«

И сад јој он редом поче казивати, шта му се десило.

»На реците ми, молим вас,« заврши најпосле, »ко су биле те женске и откуд су оне дошле до вашег одела?«

Догод је он говорио, није она могла доста да се начуди.

»Ја вам кажем,« уверавала га је, »да мени о свему томе ништа није познато. А тек нећете тражити од мене нових доказа, да ја нисам заборавила на наш уговор. И ма да се ја, као и ви сами, свему томе чудим, опет зато не могу ни нагађати, ко би биле те женске.«

»Ја се све уздам, да ћу од оног цинелара дознати што више о њима.«

»То може лако бити. Али јелте, ви ћете ми јавити, шта сте од њега дознали? Ја сам баш врло радознала.«

»Разуме се,« одговори Радивој.

И пошто су још мало говорили, које о том, које о њеној синоћној несрећи, дигне се он да пође, али пре но што ће поћи, морао јој је дати поштену реч, да ће доћи на ручак.

По ручку су поново разговарали о томе, шта им ваља чинити у погледу њиховог проводадисања.

»Како би било, жено,« говорио је Миша Софији, када се одправивши Радивоја до станице враћали кући, »да се ми манемо проводадисања; мени се чини, да ми у томе немамо среће.«

»Ко зна,« рече му она, »може се то још и свршити.«

А док су они тако разговарали, дотле је Радивој седио на жељезници, премишљајући о томе, како ће отпочети испит код цинелара Петра Шашиног.

* * *

Једног јутра седио је стари Мостић у својој соби у великом послу. Код њега су били његови надзорници и предавали су му рачуне о свом раду, када се на вратих зачу лако куцање. Набрзо иза тога уђе у собу писмоноша, преда једном од надзорника неколико писама па га онда нестаде. Надзорник тај, коме је било име Томановић, и у коме је Мостић имао највише поверења, јер га је сво место знало као човека најсветлијег карактера, поче редом отварати писма и читати их. То му је био посао од оног дана, када је стао у Мостићеву радњу. На када је прочитао последње од тих писама, брзо га сави, и позове Мостића у другу собу, јер има, вели, да му саопшти неке ствари, за које мора од њега добити упутства на брзу руку.

Мостић се диже, и док су остали надзорници и даље премеравали трговачке књиге, оде с Томановићем.

»Господару,« започе овај, кад су сели, »између осталих данашњих писама стигло је једно, које ми изгледа врло чудновато.«

»А садржај му је?« упита Мостић радознало.

»Ево, уверите се и сами,« рече Томановић и поче читати:

Штовани господине! Трговац Петровић, који је у вас запросио руку ваше кћери, не стоји материјално ни близу онако, као што му је пошло за руком да вас о томе увери. Трговину своју спасао би од извесног пада само тиме, што би мираизом ваше кћери подмирио своје повериоце. Спасите дакле за времена и себе и своје једанче. О свему ће вас најбоље уверити цинелар Петар Шашин.

Ваш најискренији пријатељ.

»Та то је ужасно, нечувено!« викну старац озлојеђено. »Ја сам као ван себе. Та шта ви велите, Томановићу, јели могуће, да је тај несрећник дозрео за такве подлости. Говорите, ако бога знате.«

»Има свакојаких људи на свету, господару,« одговори Томановић учтиво, »а смемо ли оним речма веровати, о томе би, као што и тај у писму вели, требало питати цинелара, чије је име у писму наведено.«

»То је наравно тако, али ко ће да нађе тог цинелара. Ја бар никад му ни имена нисам чуо.«

»Ништа лакше од тога,« одговори Томановић, »ја знам, где тај човек станује, и ако желите, одвешћу вас онамо.«

»Не, човече, ја сам већ остарио за такве ствари. На онда, мене је то тако потресло, да не знам ни како бих почео говорити са тим човеком. Већ ваљда ћете ви бити тако добри, да ме у том послу замените. Ви знате, да се ја у свему могу на вас ослонити.«

»С драге воље, господару, отићи ћу.«

»На можда би ваљало, да то буде одмах. Да, још овог часа. На вратите ми се одмах на траг, јер бих хтео да се умирим. А чини ми се, да вама није нужно рећи, да о томе треба да знамо само нас двојица.«

»То се по себи разуме,« рече Томановић и оде.

Мостић се опет вратио својим људма, посвршавао је с њима, што је требало, а када је иза њих остао сам, нестрпљиво је погледао на прозор, не би ли угледао Томановића.

»Шта је, човече, ако бога знате?« викну старац, када је онајно Томановића још из далека.

»Све је истина, господару, све, од речи до речи,« довикну му Томановић и после неколико тренутака седио је уз Мостића, који је сав дрхтао од узбуђења.

»Говорите,« молио га је један старац, »говорите све по реду, немојте ни најмању ситницу да изоставите.«

»Ево како је било: Када сам с цинеларом, ког сам на срећу нашао код куће, остао сам у соби, кажем му, да сте ме ви послали њему због неке тајне ствари и замолим га, да о свему што ћу га питати, говори истину, а завршим тиме, да ћу га за то наградити. Вредно је било видити тог поштеног старину, како му очи заиграше од поноса, кад ми поче говорити, да зато, што ће истину говорити, не тражи никакве награде, јер он тиме неће ником чинити какве ванредне услуге, већ само своју дужност. Ја му онда покажем писмо, и запитам га, да ли га је он писао. Он узе своје велике, црном врпцом увезане наочаре, патаче их на нос, и поче срицати писмо по писмо. »Ја писам писао то писмо«, рече, пошто је скинуо наочаре, »али из тога видим, чега ради је вас послао мени господар Мостић. На томе се баш здраво чудим, јер ја сам све, што је требало, казао његовој кћери.«

»Шта?« упаде му у реч Мостић, »он је Ивани о томе говорио?«

»Да, госпођица Ивана зна све, што ћете ви сад дознати, а зашто је све то од вас затајала, рећи ће вам она сама.«

»Чудновато,« рече старац, »али кажујте брзо шта имате, ја горим од радозналости.«

»Када сам га уверио, да ви о свему томе

доиста ништа не знате, заноче он своју приповетку овако: Код мене је једно време у радњи био неки момак, који је у занату био тако вешт, да му није било пара, поштен, како се само може замислити, али нијаница на сву меру. Бивало је, да по два три дана није ни завирио у радионицу. Али сам му ја гледао кроз прсте, јер је своју дангубу свагда накнадно. Једног дана дође вам он мени, каже ми, да је наумио да остави занат, јер види, да то није за њега, и да ће покушати, да се погоди у каквој гостионици за послужитеља. Што је рекао, то је и учинио. Али зашто му се ни то није свидило, не знам, доста то, да сам чуо, да је он и то напустио, и да се погодио за послужитеља у приватној кући. Прошло је било готово година дана од оно доба, како је отишао од мене, а ја га никад нисам видио. Једно вече, било је већ прилично касно, закуца неко на мој прозор. Пријем прозору, отворим га, кад али пред кућом стоји баш главом он. Откуд ти, Лазаре, па у ово доба? запитам га изненађено. Али ме он замоли, да му отворим врата, да уђе, јер те ноћи мора путовати, а пре но што пође, хоће да ми каже неку тајну, и рече, да удесим, да будемо сами. Ја учиним, што је хтео, и кад смо нас двојица седили сами једно уз друго, поче ми он приповедати неке чудноватe ствари. У последње време, вели, служио је код неког богатог трговца, коме је име Јован Петровић. Једног дана обеди га господар, да му је украо златан џепни сахат са ланцем, а он, вели, није га ни видио. а камо ли да га је украо. Бадава је он то господару говорио, бадава се заклињао, господар му не хтеде веровати, већ га стаде грдити на сву меру, и поче му претити полицијом. И најпосле је и дошло дотле, да су Лазу хтели затворити. Али баш тога дана пронађе се прави крадљивац. Кад је то Лаза видио, тек онда је почео беснити. Бадава га је господар нудио тромесечном платом у име отштете за увређену част, он није хтео за то ни да чује. Узео је оволико, колико му је припадало, али у себи се још оног часа заверио, да ће му се осветити. Јер, вели, увидио је, да му господар баш не држи много на поштење, како је већ много био преварио. После тога, говорио ми је он даље, оде једном у гостионицу, где је пре служио, јер је тамо у служби био неки његов друг, који му рече, да је баш у тај мах био у гостионици његов бивши господар, код неког странца госта, са којим већ два дана нешто шурује. Када му Лаза рече, да би волио чути, шта њих двоје говоре, рекао му је друг, да то може врло лако постићи, јер из њихове собе воде врата у једну собу, која је у тај мах била празна, и да се, кад се ухо наслони на кључаницу, лепо чује свака реч, што они говоре. Он је, каже, и сам пробао прислушкивати, али како он само мало зна српски, није разумео, шта они говоре, али да је нешто тајно, то стоји. Чим је Лаза то чуо, оде одмах у собу, камо га је друг упутио, наслони ухо на кључаницу, и крај свега, што су његов бивши господар и тај странац тихо говорили, могао је разабрати толико, како је Петровић казивао, да му радња тако тражљаво стоји, да би за два месеца морао пасти, кад се не би ма на који начин помогао. А као најлакши начин за тај посао пропашао је, да се богато ожени. Он је, вели, већ одавна осетио, да се старом Мостићу врло допао, јер је старац од увек мислио, да је он богат, и једног дана му је и рекао, да би му с драге воље дао своју кћер, само да ова није заволила неког Радивоја Радића. Чим је, вели, он то чуо, намислио је, да то двоје драгих омрази и растави, па пошто та богата наследница буде слободна, да је одмах у оца запроси, јер је био сигуран, да ће му је дати. Што је рекао, то је и учинио. Процуњао је, да Радићу није познат рукопис госпођице Иване, па онда у име њено напише једно писмо Радићу, у коме му она бајаги вели, да је напила за добро, да њега напусти, па да се уда за Петровића, јер је исти материјално добро осигуран, и да је то уједно и давнашња жеља њеног оца. И нада се, да ће бити срећна. Најпосле моли га, да им више не дође у кућу, и кад је где сретне, да је и не поздрави. То је отприлике садржај тога писма. А госпођици Івани је опет поручио у име Радићево, да се слободно удаје, јер је он неће узети. Када је после тога видио, да је у свом нитковском послу успео, оде Мостићу и запроси му кћер. Како је он Мостићу већ одавно био у вољи, обећа му овај кћер зацело, само, вели, мора мало причекати, док му кћи заборави па своју љубав. Најпосле је том странцу рекао, да ће одмах, чим се ожени, узети невестин мираз, платиће њему, што му дугује, па ће онда једног лепог дана оставити и своју младу и задужену трговину и стругнути у свет. Докле је год то говорио, вели Лаза, да се још смејао, и радовао, што ће богатог Мостића преварити. Чим је Лаза то чуо, одмах је смислио, да ће му се најбоље осветити тиме, ако му ту злу намеру поквари. Зато је дошао мени, и замо-

лио ме, да ја све то поручим госпођици Мостићевој и господину Радићу, јер он, вели, путује чак у Б. и бог зна кад ће се вратити. Ја сам одмах потражио госпођицу Ивану и све сам јој приповедио; а она ми је рекла, да ни господину Радићу не поручујем ништа, док ми она не јави. И ја сам је послушао. »То је, видите, господару,« завршн Томановић, »све приповедао тај цинцелар.«

Док је Томановић говорио, био је Мостић као ван себе од чуда, и често га је појединим питањима прекидао.

»А да ли се може веровати томе, што је тај Лаза говорио? Није ли он све то тек само из освете лагао на Петровића?« упита Мостић најпосле.

»И сам сам то помислио«, одговори му Томановић, »на сам то цинцелара и упитао, али ме је тај уверавао, да он својим поштењем јамчи за сваку Лазину реч.«

»Та то је ужасно!« повиче Мостић, крпећи руке, »јадно моје дете, како ли сам је могао унесрећити. Сам бог је умудрио, да она тако дуго одлаже. Али шта ћемо сад, Томановићу?«

»Мени се чини, господару, да би најбоље било, да се пре свега споразумете са госпођицом Иваном, па ћете од ње чути, да ли је она већ у тој ствари што урадила, па кад ја пред вече дођем, онда ћемо се разговарати даље.«

Мостић то усвоји и кад је Томановић отишао, седио је јадни старац још дуго као окамењен, размишљајући непрестано о томе, шта га је задесило.

Тог истог дана после подне позове своју кћер к себи и разговарао је с њом о свему, што је чуо од Томановића.

»Зашто ми дакле«, рече јој напослетку, »ниси одмах рекла све, што си знала?«

»Хтела сам, да се о свему уверим сам; бојала сам се, да неш у моје речи посумњати.«

»А шта мислиш, ко је мени писао то писмо, што ме је извело на прави пут?«

»Ево сад ћу ти све рећи: Када је мене цинцелар нашао и рекао све то, што ти сад већ знаш, одем одмах Софији и кажем јој, у чему је ствар, тражећи у ње савета, шта да радим. Баш у то доба, тако смо ми дочуле, радили су Стојшић и жена му око тога, да Радивоја ожене неком девојком из њиховог места. На како је тих дана била код њих она забава, на којој сам и ја била, удеси Стојшићка, да Радивој дође на ту забаву и да се ту састане са том девојком. У тај мах, кад се Радивој и Стојшићка договарали, у каквом ће оделу они ићи на ту забаву — на коју се, као што знаш, ишло под образинама — била је њима дошла Лепосава Спајићева. Но како је, пре но што ће ући у собу, чула, да неког већ има у соби, мрзило је да уђе, и тако седне на диван, који је био некако близу вратима у предсобљу, у намери, да прича, док Стојшићкина посета не оде. Врата су случајно била отшкринута, и она је, вели, после по гласу познала, да је код Стојшићке био Радивој, али је уједно чула, да они расправљају неке тајне ствари, па како је по природи радознала, науми да остане где је, и да прислушкује. Пошто је није нико видио, остала је ту све дотле, док се Радивој није кренуо да пође, па онда је ушла у собу тако, као да је тог тренутка и дошла, чинећи се невешта свему, што је чула. Али зато је од Стојшићке одмах дошла Софији, и приповедила јој све, што је чула, радујући се, што ће их она на тој забави, за коју се и сама спремала, познати и задиркивати, и све је таншала од усхићења, како ће се Стојшићка и Радивој чудити, што их је она познала. Чим је то Софија чула, одмах је у договору самном у име Стојшићкино написала Радивоју писмо, у коме га је молила, да пре дође на забаву, него што се договорио са Стојшићком: наручи себи онако одело, какво је требала имати Стојшићка, а мени онако, како се требала обући девојка, коју су наменули Радивоју, и, као што знаш, ми смо отишле на забаву. Како је Софија подједнаког узраста са Стојшићком, био је Радивој у први мах тог уверења, да она и јесте Стојшићка. Мене није могао познати, јер ја с њиме нисам говорила, већ сам све, што сам хтела рећи, писала. Он ми рукописа не зна и тако је у мени гледао сасвим страну особу. С почетка је Софија ушла на забаву тој у дворану сама, и тада је била представљала свирку, па пошто се уверила, да је Радивој био на месту, дошла је по мене, јер смо ми одселе у истој гостионици, где је била забава, огрнула је само свој црвени домино, и тада се самном вратила у дворану.«

И онда Ивана поче причати све, што је на забави говорила са Радивојем.

»На зар се нисте бојале, што ће на забаву доћи после Стојшићка и она девојка, и да ће то Радивоја збунити?« упита Мостић.

»На ми смо само биле наумиле, да Радивоју кажемо, што смо хтеле, па онда одмах да идемо. На тако смо и радиле. Али могле смо

слободно остати и дуже, јер Стојшићка са оном девојком није ни била на забави; десила им се нека неприлика с коли.«

»На онда, шта је било, кад сте се вратиле са забаве кући?«

»После неколико дана, када смо од цинелара дознале, да је Радивој већ све знао, позове га Софија себи, и признала му је све, шта смо урадиле. Када се он — како из њена и цинеларева говора, тако и тиме, што је сравнио рукопис онога писма са мојим из поклоњене му записнице — уверио, у чему је ствар, молио ме је, да се на њега не срдим. Ја сам му опростила, и надам се, да ти немаш ништа против тога, што смо се ми помирили.«

Кад је била готова, загрли Мостића, и поче му наизменце љубити увеле образе. Он притисне главу њену на груди своје, и поче јој миловати свилену косу, коју су његове сузе росиле. Старац од радости, што је своју јединицу опет видио срећну и задовољну, беше готово занемио. Једва је после неколико тренутака прошаптао:

»Дете моје, нека те бог благослови.«

»На реци ми«, говорио је старац, пошто се мало прибрали, »зна ли Стојшићка, да сте је преварили?«

»Зна. Радивој нас је већ извинио, и она не само да нам не замера, већ дели нашу срећу.«

»А јесте ли спомињали што Лепосави о свему?«

»Нисмо. Али јој се Радивој захвалио за то на најлепши начин: израдио је да се она уда, за кога је хтела. Она је сад већ заручница; за по године биће јој сватови и ми ћемо јој кумовати. Радивој вели, да је боље да она то дозна касније.«

Таман је то рекла, а у собу уђе неки странац, који је имао посла са Мостићем, и тако се она мораде удалити. И одмах је отишла Динићки, да јој јави за очин благослов. — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Прошло је од то доба неколико месеци. У вароши В. претресају беспосличари две новости: како су трговца Јована Петровића, с тога, што је преваром хтео да спасе своју трговину од пада, затворили, и како ће се за који дан венчати Мостићева кћи са Радивојем Радићем. Приповедало се после њихових сватова, да у В. скоро није било тако дивне невесте, као што је била Ивана, само се сваки живи чудио, што она, као богата насљедница, на дан свог венчања није имала на себи друга адиђара, већ само на малом лапчићу о врату златно, бисером искићено голупче.

ВЕТАР.

Моји нам све су дуже,
А све су краћи дни,
Природа већ се спрема,
Да санак борави.

Јесењи поче ветар
Уз хуку немилу —
Жури се да успава
Природу дремљиву.

Обара жуто лисје,
Пролетњи рушни рај,
Па где, и моје мисли
Узбурка ветар тај.

Понесе мисли нагло
У мили онај крај,
Младости моје прве
Далеки завичај.

Па кад већ тамо наже
У брзом лету твом —
Поздрав ми носи брату,
Мом брату једином.

С поздравом још му реци:
„Свега му даде бог,
Само је жељан силно,
Жељан је брата свог!“

На гробље тад се жури —
Могиле ту су две,
Отац и мајка где ми
Сан вечни борави.

Ту немој зборит' ништа,
Већ дуни јако, знај,
Ал тако — да се чује
К'о дубок уздисај...

Ђ. Ст.

ЦРТИЦЕ УГЉЕНОМ.

ОД ХЕНРИКА ШЕНКЛЕВИЧА.

С ПОЉСКОГ ПРЕВЕО РАЈКО.

(Наставак.)

ГЛАВА СЕДМА.

Имогена.

После подне, око пет сахата, на главном друму између колеба, видио се у даљини плаветни сунцобран, жути сламнати шешириђ с плавим тракама и угасито-жута хаљина с плавим карнерима. То је госпођица Јадвига. Ишла је после обеда у шетњу а с њоме и рођак, господин Виктор.

Госпођица Јадвига је била, што но кажу, лепа девојка: коса јој била црна, очи плаве као небо, лице као млеко а још ју лепшом чинило чисто и укусно одело, са кога се чисто зраци осипали. Лепи девојачки стас и гипкост тако су заносили, мислио би, да не додирује ногом земље. Једном руком држала сунцобран, а другом хаљину, испод које је вирио руб везене доње сукње и лепе мале ножице у мађарским ципелицама.

Господин Виктор, који је ишао с њом, изгледао је као писан, ма да је имао велику, кудраву беличасту косу а брада га једва пробијала.

Обоје су дисали здрављем, младошћу, веселошћу, срећом; обоје су живили оним вишим свечаним животом, животом крилатих заноса и полета, не само у свет спољашњи, него и у свет мисли, бескрајних тежња, великих идеја а часомице и у свет злаћаних снова.

Међу тим колебама, поред сеоске деце, сељака и целе простачке околине, изгледали њих двоје као нека створена са друге планете. Чисто је милина, кад помислиш, да нема никакве везе између тога поноситог, изображеног и поетичног пара и између прозаичног, пуног горке јаве и у полак зверињског сеоског живота. И није било никакве везе, бар духовне не. Ишли њих двоје једно уз друго и разговарали о поезији, литератури, као обично дворски кавалјер и дворска госпођица. Ти људи у грубим платненим хаљинама, ти сељаци и жене, не би разумели ни речи, ни језика њиховога. Чисто је милина то помислити! признајте ми, поштована господо.

У разговору тога красног, поносног пара није било ништа, што нисмо већ сто пута чули. Прескакали с књиге на књигу, као што лептир прелеће с цвета на цвет. Али такав разговор није празан и обичан, кад се поведе с милом душицом, кад је он само основа, на коју она уплеће злаћано цвеће својих осећаја и мисли и кад она, од часа на час, раствара своје срдашце, као што се развија бела ружица на сунцу. Поред тога, такав се разговор заљеће обично, као птица, у вис у плаветне сфере, хвата се света духовнога и стрми горе као биљка на својој стабљици. Тамо у крчми диванили људи простачким језиком о простачким стварима, а њих двоје пловили у други свет на лађи, у које је био, као што вели песница Гунодова:

„Јамбор од коити слонове
И барјак свилен ружичаст
И кормаи златан сав."

Ваља још знати и то, да је госпођица Јадвига, ради вежбања, завртила мозак своме рођаку, У таким тренутима најрадије се говори о поезији.

— Јесте ли читали, госпођице, последњу књигу Ели-а? — запита кавалјер.

— Право да вам кажем, одговори госпођица Јадвига. — Ели ми се необично допада. Кад га читам, тако ми је, као да слушам музику, па чисто и нехотице примењујем на себе оне стихове Ујејског:

„К'о у тихој ноћи
Пловим кроз облаке;
Сунце су ми очи,
Не чујем уздахе.
Мирисавих пала
Залила ме море,
У свет идеала
Летим... пловим..."

— Ах! — трже се изненада — да га познајем, уверена сам, да бих га замиловала. Нас двоје бисмо се заједно разумели.

— Онда је срећа, што је оженећен! — одговори ладно господин Виктор.

Госпођица Јадвига оборила мало главу, развукла усинце, да јој се јагодице указале на лицу и погледавши са стране господина Виктора, запита: Зашто велите, да је то срећа?

— Срећа је за све оне, којима живот онда не би имао никакове милине.

Кад је то говорио, био је врло трагичан.

— О, ви ми врло ласкате!

Господин Виктор прешао у лирику.

— Ви сте анђео, госпођице...

— Но... што му драго... говоримо о чему другом. Ви дакле не волите Ели-а?

— Мало пре почео сам да га мрзим.

— Ви сте чудан светац. Молим вас, разведрите се мало, па ми кажите свога најмилијега песника.

— Совињски... — прогунђа потмуло господин Виктор.

— А ја га се управо бојим. Ироније, крв, пожар... страсни, дивљи изливи.

— То мене ни најмање не страши.

У тај мах изгледао је господин Виктор тако разборан, да је псето, које је истрчало из неке колебе, подавивши реп, побегло плашљиво натраг.

У шетњи прођоше и поред писареве куће, на чијим се прозорима указала: коза брада, пргасти нос и зелена пола, а затим застали пред неком леном кућом, обраслом виђагама, којој су прозори од зада гледали на језерце.

— Видите, како је то лепа кућа: то је једино пријатно место у Глупишкима.

— Каква је то кућа?

— Била је некад забавиште. Ту се сеоска деца учила читању, кад су им родитељи радили у њиву. Тата је баш за то и дао подићи.

— А шта је сад у њој?

— Сад је ракија . . . .

Ал није довршила, што је започела, јер су дошли до велике кањуге, у којој је лежало неколико свиња, које су „назване нечистима због своје нечистоће.“ Да се кањуга обиђе, морало се проћи поред Репине колебе; ударише дакле онуда.

Пред врати седила Репина на кудељи, одупрла лактове о колена а лице наслонила на руке. Лице то било бледо, као окамењено, очи црвене, поглед мутан и несвесно упрт у даљину.

Репина није чула ни кад су пролазили, ал госпођица је њу сназила.

— Добро вече, Репина!

Сад се тек сиротица трже и, приступивши, поклони се госпођици и господину Виктору, па тихо заплака.

— Шта вам је? — запита госпођица.

— О јагодице моја златна, о зоро моја румена! Сам те Бог мени послао! Смилуј се ти на мене, утехо наша!

Сад исприповеда Репина све по реду, целивајући сваки час госпођичину руку, односно рукавицу, коју је при том сву сузама измрљала; госпођица се врло сплела, могао си јој на лицу читати, да је у непријлици, није знала шта да почне, на најзад рече неодлучно:

— Шта ћу вам ја, драга Репина! Мени је врло жао. Заиста . . . . шта вам могу ја помоћи. Отидите боље до тате . . . . можда ће тата . . . . због ом, због ом, Репина . . .

После тога, госпођица Јадвига подигла још више угасито жуту хаљину, да је изнад џепела проширила бела чараница са плаветним пругама, и наставила своју шетњу с господином Виктором.

— Бог те благословио, најлепши цвете! — испратила је Репина.

Госпођици се стужило, чак се господину Виктору учинило, да види сузу у њеном оку; да јој разагна сету, поведе реч о Крашевском и о другим, мањим зар рибицама у литерарном мору; тако у разговору, који је све живљи и живљи бивао, заборавише за мало обоје тај „немили случај“.

— Да одем у двор? — питала Репина сама себе. Што нисам одмах тамо отишла! О, о, баш сам ти ја луда жена!

ГЛАВА ОСМА.

Имогена.

У двору био ходник засењен виновом лозом, с из ледом на предворје и на пут, засађен тополама. У том ходнику пила госпоштина преко лета каву. Седили су ту и сад, а с њима декан Уљановски, викар Чижик и ревизор финансијални Стаблицки. Господин Скорабјевски, подебео, прилично црвен и бркат човек, седио на столици и пушио лулу, госпођа Скорабјевска сминала чај, а ревизор, скептичар, задиркивао старога декана.

— Хајд, господине попо, причајте нам о оном славном боју — говорио ревизор.

А декан мстиуо руку на уво па шта:

— А?

— О боју! — поновн ревизор гласније.

— А? о боју? сдаваа се декан и као замишљен почео да шапуће у себи и да гледа горе, као да се нечега сећа; ревизор се већ наместио на смех, сви су чекали причу, ма да су је већ сто пута слушали, навијајући сваком приликом старца на то.

— Да — ноче декан — ја сам још онда био викар а нарох био Гладиш . . . тако је: Гладиш. То је онај, што је сагрдио сакристију . . . Бог му дао у рају насеље! . . . Велим ја њему после службе: попо? Шта? каже он. Чини ми се биће нешто. И мени се чини, да ће нешто бити — вели он. Погледамо, а оиде иза ветрењаче прве коњаници, пешаци, па барјаци, па топови. Видим ја, добра бити неће, чудим се ја. А шта је оно опет с друге стране? овде? Није, него баш коњица. Чим су их сагледали одмах: стој! а они: стој! А из шуме испадоше коњаници, сад тек ови десно, они лево, ови лево, они за њима. Виде они, зло по њих. Чим почеше пуцати, а иза брега опет нешто сева. Видите ли, попо? а пона: видим, где, тамо већ паде топове, карабине; они на реку, ови не даду; овај овога, онај онога! . . . Сад ови јачи, сад они. Грмљавина! дим! а онда на бајонет! Али сад ми се учинило, да су ови већ малаксали. Попо, велим, они су јачи! А он вели: И мени се чини, да су јачи. Тек што ја рекох, а ови беж'! они за њима; даве их, туку, заробљују, мислим: крај је . . . . ал хоћеш! . . . но . . . кад кажем!

Старац одмахну руком и заваливши се у столицу као да задрема, само му се глава тресла јаче но обично, а очи још већма искочиле.

Ревизору већ врцале сузе од смеха.

— Попо! — запита — ко се с ким тукао, где, када?

А каноник метну руку на уво:

— А?

— Баш не могу ништа од смеха — рече ревизор господину Скорабјевском.

— Је л' по вољи смотка?

— А чаја?

— Не, не могу од смеха.

Смејали се и госпоштина Скорабјевски с ревизором из учтивости, ма да су ту причу морали слушати, као што рекох, сваке божје недеље. Смех био у највећем јеку, кад ал га изненада прекиде тих, бојажљив глас, што је допирао с поља.

— Хваљен Исус!

Одмах се диже господин Скорабјевски, изиђе пред ходник и запита:

— Ко је то?

— Ја, Репина.

— Шта је?

Репина се поклонила, колико је могла с дететом на руци.

— Дошла сам, да нас избавите, да нам се смилујете, милостиви господине.

— Остав'те ме, драга, бар недељом на миру — прекиде је господин Скорабјевски с таквим уверењем, као да би га Репина могла сваки боговстни дан задесити код куће. Видите ваљда, да имам сад гостију. Нећу их ваљда због вас оставити.

— Ја ћу причекати . . .

— Но, па чекајте. Не могу ја на сто страна.... Кад то рече господин Скорабјевски, увуче опет свој трбух у ходник а Репина се повукла сасвим до баштенске ограде и стала онде скрушено. Ал суђено јој било да дуго чека. Госпоштина ћеретала до миле воље, до ушију јој допирао весели смех, који ју необично дирао у срце, јер јој не беше сиротици до смејања.

Доцније се вратио и господин Виктор с госпођицом Јадвигом, и онда се друштво разишло у себе. Сунце се полако нагињало западу. У ходнику постављао лакај Јашко сто за чај. Променио чаршав, поставио филџане и метао са звеком у њих кашичице.

Репина чекала и чекала. Долазило јој, да се врати у колебу, па да доцније дође, ал се бојала, да не буде прекасно. Кад виде, да није на ино, седе на траву и даде детету, да сиса. Дете сисало па заспало, али нездрав сан, јер му је још од јутрос позлило. И сама је осећала, како је пролази час зима, час врућина, од главе до пете. Часом ју спопадала и дрхтавица, ал није назила на то, већ је стрпљиво чекала. Мало по мало, па се и сирило и месец изишао на небесном своду. За чај је већ било постављено; у ходнику се палиле лампе, али госпоштина још није долазила, јер је госпођица свирала на клавиру. Репина се помолила Богу под оградом а после размишљала, како ће јој господин Скорабјевски да помогне. Није била ни сама с тим на чисто, ал је знала, да се господин, као господин, познаје с комесаром и начеоником; треба он само да каже једну реч, како се увек био догодило, па ће, с божјом помоћи, све на добро изићи. Осим тога мислила је: ако би се Золзикјевич или кнез и противио, господин ће већ знати, где ваља правду потражити. „Господин је увек био добар и милостив према људима, мислила је у себи, па неће ни мене оставити.“ И није се варала. Господин Скорабјевски је заиста човечан и добра срца. Сећала се и тога, да је и Рену увек лепо предусретао, сећала се, да јој је покојна мати одранила госпођицу Јадвигу, па јој чисто срцу одлануло. Изгледало јој је то сасвим обично, што већ два сата чека, па није о том ни мислила. Међу тим се госпоштина вратила у ходник. Репина је видила кроз виново лишће, како госпођица из сребрног ибрика сипа „чај“ или, што рекла њена покојна мати „тако мирисаву воду, да ти сва уста замирише.“ Пили су на тенане, ћеретали, смејали се весело. Сад тек дошло Репиној у главу, да у господском сталежу има више среће, него у простом, и није знала ни сама, зашто јој сузе наново потекоше. Али те сузе за час замени неко друго осећање, јер лакај у тај мах унесе чинију у ходник, која се све пушила; тада се сетила Репина, да је и сама гладна, јер о ручку, није могла ништа ни у уста узети, само се јутрос рано напила мало млека.

— Ој, бар да ми даду, да те кости оглођем; — мислила у себи — знала је шта више, да јој не би дали само кости, али није смела да замоли, да досађује пред гостима, јер би се можда господин и разљутио.

Напослетку се свршила и вечера; ревизор отишао одмах, а после по сата седала већ и оба попа у дворску бричку. Репина је видила, где је господин попео декана на кола, мислила је зар, да је већ време, и пришла ходнику.

Бричка одјурила; господин још довикнуо уз пут кочијашу: „гледај само да извучеш, онде на гробљу, па ћу ти дати ветра!“, погледа затим на небо, да види, какво ће бити време и у том спази, где се нешто у мраку бели.

— Ко је то тамо?

— Репина.

— А, ви сте! Реците брже, шта хоћете, јер је већ доцкан.

Ренина му опет исприча све по реду; господин слушао и само пушио цело време, а најзад ће рећи:

— Моја драга! Ја бих вам радо помогао, кад бих могао, али сам дао реч, да се нећу мешати у општинске послове.

— Знам ја то добро, милостиви господине — рече уздрхталим гласом Ренина, али сам ипак мислила, да ћете се можда смиловати мени...

Глас је у један мах изневери.

— То је све лепо и красно — рече господин Скорабјевски — али шта могу ја да учиним? Не могу ја због вас погазити своје речи а нећу ради вас ни до начелника да идем, јер я тако вели, да му вечито досађујем и својим пословима... Ви имате своју општину, а ако вам општина не помогне, знате где је начелник, каогод и ја. Шта сам оно још хтео да кажем? Да... да... моја драга... тако је то... С Богом! Пођите с Богом.

— Бог нека вам плати — одвала се мукло жена, поклонивши се до саме земље. (Настављање се.)

НАУКА И ВЈЕРОВАЊА СТАРИХ НАРОДА

О ПОСТАНКУ СВИЈЕТА УЗ МОСЕЈСКУ КОСМОГОНИЈУ ПРЕМА ОНОЈ, КОЈУ МОДЕРНА НАУКА ПРЕСТАВЉА.

(Настављак.)

У неко вријеме сунце није обасјавало ни гријало нашу планету, јер овако и под данашњим увјетима није ни постојало, будући је цјели наш сунчани сустав био у неком гасовитом и магловитом стању, којега је промјер (дијаметар) преко 9.800 милијона километара износити могао. Тај прешироки простор испуњен је био материјом сунца и осталих планета и та материја морала је у толикој растезаности бити, да је само један грам земаљске материје заузимао простор од 7,500,000,000,000 кубичних (коцкастих) километара, а то другим ријечима значи: $^1/_{38}$ грама земаљске материје обузимало је онда, колико данас цијели обим наше земаљске кугле.

Таква прекомјерна растезаност материје (тварине) била је посљедица превисоке температуре, у којој се она налазила. Једном ријечи, данашњи сунчани систем (сустав) био је усијана голема маглена кугла.

О растезаности материје у искони доба све теористе у томе се слажу као: Картезијус (Des Cartes), Кант, Лаплас, Хершел, Фаје, Шилер, Ардигò, Молдауер и т. д. и њу узимљу као први и поглавити ослон за развитак својих теорија.

Дај да изложимо поједине хипотетичне теорије неких горепоменутих научењака.

Декарт је први, који нам је истакао научну теорију о постанку сунчаних сустава. Он оснива своју теорију[1]) на принципу, да је твар (материја) сувезна (continua), јер natura abhorret vacuo, дакле побија атомистичну теорију, без које би свим физикалним позитивним назорима помањкао најјачи темељ[1]) и да у тој твари замислимо себи произведене големе вртлоге или вирове, као што их често опажамо на текућој води, и да сваки такав вир има бити заметком једног сунчаног сустава.

Философ Кант[2]) истакао је механичну теорију нашег планетног сустава. Он тврди, да су све тварине, из којијех су сачињена небесна тјелеса, што припадају сунчаној системи, у почетку, кад су биле у свом најелементарнијем стању, растављене и растројене биле и у таковом стању испуњавале свјетски простор (expansum). Ућељ гравитације тварина најприје се сунце сачинило, и најпосле крјепошћу центрифугалне и центрипеталне силе из посве ситне раздробљене тварине постао је планетни свијет.

Лаплас[3]) је у свом гласовитом дјелу под насловом: »Небесна механика« успоставио једну другу хипотетичну теорију. По његовом се мишљу морала и због посве велике топлине сунчана атмосфера преко свију планетних путања распрострети, после пак мало по мало повући се у своје садање границе. После овог природног

[1]) Види: Izvješće o kralj. vel. gimn. u Osjeku za godinu 1882—3.

[1]) На основу ове теорије покушао је енглески научењак Вал. Томсон да обори атомистичну теорију и замјени новом. По његовој науци материја је сувезна (continua) и не састоји се из честица, које би особице лебдиле у правом простору, него испуњава простор посвуда непрекидно. Сунце доказује, да атоми досадањих физичара нијесу друго него макроскопски кругласти вирови у материји, којијех облик налази стачу, што прави дим, кад пушя из луле. Ови вирови уздрже се у том особитом свом облику у пркос свим могућним промјенама, које обично наслиђу у материји.

[2]) Кант: Allgemeine Naturgeschichte und Theorie des Himmels. Königsberg. 1755.

[3]) Laplace: Mécanique céleste. 1799—1825. у 5 књига.

догађаја, тврди, да су постале планете због, олађења, које је на граници ове атмосфере наступило, и због тога, што су отврднуле зоне (појасеви), које се при охлађењу на површини сунчане кругле устројиле. На сличан начин из атмосфере планета постали су сателити или трабанти (мјесеци). По закону гравитације морадоше масе, из којих се наш сунчани систем сачињо, узети кружасти облик. Усљед једне силе пак, која не припада сунцу, т. ј. усљед одбојне (Schwungkraft) силе, добише тјелеса небесно осовино обртање, у правцу од запада к истоку а ово буде узроком сплоштењу (улупљењу) кругла небесних тјелеса на стожерима (полима) и рашврењу истих кругла на полутару (екватору).

Фаје тврди, да су елементи тварине у изнесено исконо доба у простору растављени били, да се међусобице морали притезати и једно другом приближивати, док напокон није усљед сукоба свијух дијелова масе свако покретање престало, и таковим начином тако велика температура произведена, да је кадра била читаву тварину у пару претворити, из које је она маглена лопта произашла. Та је температура течајем времена почела опадати а маглена се кругла све то више олађивала и све већма згушњивала и стискивала. Таково олађивање није било по цијелој површини земаљске кругле свуда једнако, јербо и односај свијух тјелеса према топлоти није једнак код свијух тјелеса, тога ради поче ова голема маса у исконом почетку мало по мало око себе кретати се и то правцем од запада к истоку. Чим је олађивање и стезање све већма расло, одмах је и брзина покретања по законима механике почела расти. Кад пак кретање течног тјела, у којем се исто тјело и око себе окреће, прође неку извесну границу, онда се они дијелови на полутару, који се најбрже окрећу, паједанпут откину од тела, што се окреће и сачињава цијели прстен, који се тако исто окреће, као централно тјело, од ког је постао, и ово окружава. Да је могуће, да је овај прстен по свом облику правилан, он би се пак поред свег олађивања и скупљања неко врјеме могао одржати. Не могући тај прстен увјек правилан и систематичан остати, он се временом почне распадати у поједине одјељене масе, које се, како су из течне тварине, претварају у кругље, што се истим правцем као и централно тијело, од ког су постале, обрћу и покрећу. Таковим се начином, одлучивши се ова небесна кругласта тјелеса од средишњег тјела, од ког су постала, обрћу и покрећу. Равним начином отцјепивши се од средишњег тјела (сунца) постадоше планете, а поновивши се исти природни процес, од планета се отцјепише сателити (мјесеци). Да се ова теорија прилично истини приближује, доказ нам је Сатурн са његовим прстеном. Можда ће наши потомци до коју стотину година вићети, како од Сатурновог прстена постаје нов трабант или мјесец.

Шпилер истиче теорију [1]) сличну овој, само је другчије образложава. Ево шта он тврди: Једнакост правца у кретању свију планета и мјесеца око нашег сунца, а тако исто пропађена по спектралној анализи [2]) једноврсност материје код свијух тих планета и мјесеца доказ су јасан, да цијели сунчани систем има један те исти и онћи почетак и постанак и да се тај цијели сунчани систем наоди у исконом почетку у облику големе магловите (парне) лопте, сувише да је ова парна лопта усљед тежине и притиска васељенског етира добила кретање или мицање (што се тиче кретања, Шпилер је мњења, да је увјек у васељенском простору постојало; [3]) дакле вјечитост етира условљава и вјечитост кретања). При овом кретању големе парне лопте честице, што су изван и около ове, добише брзи мах него ли оне, што су унутри, јербо прве морају јако дужи пут да прођуре. Осим тога такођер честице, што припадају тој космичкој магли, стадоше једна другу привлачити и тако се појави код њих закон гравитације, што им даде кругласти облик и неки покрет к средишту те парне големе лопте. Честице на површини поменуте лопте почеше јурити и отискивати се ван а не к унутрашњости лопте, а томе је природном посљедицом било основно

[1]) Сличну теорију исповједа и Француз Камил Фламерион у својим астрономским дјелима.

[2]) Истражује се путем спектроскопа. Сваки земаљски предмет, кад гори, показује на спектру једну боју према врсти предмета, и у њој разне црте или увјек особите и у сталној далечини једна од друге за исти предмет. Оштро и помно спектрално истраживање нашло је, да се онакова исти предмети, који сачињавају нашу земљу, и на другим планетама налазе. На тим планетама виђела се и атмосфера а на њој спектрални истраживањем и водене паре, дочим на мјесецу сличпа истраживања дадоше негативни резултат, не имајући на себи сте оне услове, које Меркур, Венера и Марс и т. д. на којима су мало мање или више исти карактери односаји, који и у нас на земљи.

[3]) Шпилер паранно узима оње за подлогу вјечито кретање у васељени, које су давно узели грчки филозофи па и китајски (Тиуха) и што је Хумболт тврдио у свом Космосу. (Види: Kosmos I. B. p. 155.)

обртање са све то већом брзином, која због умањивања обима кругље и услед природног скупљања или згуснућа васељенског етира имаће да свлада све то мање запрјека. Кад основно обртање течног тјела убрза, онда настане час, у којем одбежна сила честица на полутару кругље постане једнака средобежној сили (Centralkraft), која к средњој тачци тела натеже. При даљем убрзању обртања или окретања, тврди Шилер, морају се на екватору толико честица отиснути, колико је доста, да се код осталих равнотежа успостави, али због закона спојности (cohaesio), што отцјепљене честице за друге спаја, природна је посљедица, да те исте отцјепљене честице бјеже с другима напријед, а код заосталих честица центрифугална (одсредобежна) сила сад постаје мањом од централне (средишње) силе. Честице, што се отискоше од свог тјела, поприме одмах по закону гравитације кругласти облик; и тако се на том великом кругластом тјелу учини мала лоптица, која јури те се удаљује од њега, испривше јако кривим правцем, а после све то мање кривим, јербо се иста лоптица удаљује све то више из круга свог тјела. Она јури параболичном кривом путањом само толико далеко, у колико њезина одбјежна сила (Fliehkraft) може да буде уздржана у равнотежи од притежне силе (Anziehungskraft) оног големог тјела, из којег је постала. И тако напријед ова лоптица паће себи пут око свог тјела, наравно покругласти (елиптичан) пут и то услед паралограмне снаге. На овакви начин постаде Нептун од свог големог централног тјела т. ј. сунца, па онда Уран, Сатурн и тако напријед све планете по реду. Равним се начином од планета отцјепише и мјесеци.[1])

Ово је теорија, како се види, најразложитија, основана на законима физике и држе ју сад за највјероватнију. Њемци је зову: Abschleuderungstheorie.

Овако нас данашња наука учи да је постао сунчани систем или рецимо свијет, а по аналогији би се могло устврдити, да су и други неизбројни свијетови у неизмјерном и бескрајном простору васељене сличним начином постали.[1])

Ово је све, што знамо о космогонији по резултатима данашње науке. **Коста Кулишић.**

[1]) Кад су мјесеци од планета постали путем претена, њихове се питање, зашто мјесец наше земље нема двоструко кретање као и његова мати земља, већ само једноструко т. ј. охођење (револуционо ? На то ћу одговорити, како Молдауер умује (Das Weltall und seine Entwickelung II. B. p »0.) „Мјесеци, који постадоше из планетарних претенова, пајесу даље у могућности, да опетују зачетак новог претена за себи, јер паласци се блиау својих планета постављени су у непосредственост, да и они у тој брзини постигну самостално обртање, али оно бива и остаје посве споро и нема способности, да произведе, што са превеликом брзином произведоше и пронашађају јако већа тјелеса, као стајаћице (сунца) и планете."

[1]) В. Х. Прајс у свом дјелу: Die psychische Bedeutung des Lebens im Universum покушава да докаже космичко порекло живота. Филозофски назори његови потпунома се слажу са емпиричним тврђењем ученог Хана (Види његово дјело: Die Meteorite (Chronlite) und ihre Organismen). Ова два научењака спаки са свог гледишта дохоже до истовјетног резултата, тако да није потребито да један другог допуњује. Прва почетак планете био је ћелија, њега Хан, док Прајс тврди: „земљина кругла је само посилаз организама и они организами створали су космоса. Сва је материја неконо била органска." Дакле код обадвају једно те исто тврђење. Хан се ослоно на елементе, које находи у метеоритском камењу, што је наиме да је органске природе т. ј. да су у метеоратима органске форме. По Хану у метеоратима има облика водених животиња, које су дакле у води и водом постале, дочим не находи, да је у том правом стварању било трагова ватре. Нити тврди, да се у метеорским гвозђу не находе само биљни остатци, већ и животињски облици, и тиме отпадају сва минералошка својства хондрита и све хипотезе о метаморфози плутонског камења. Тако исто и теорија о затреној и течној унутрашњости земље као да је уадрмана, јер би се све вулканске појаве на нашој земљи дале једнако протумачити услед запаљења подземних гасова и особито сумпорних. Кант-Лапласова хипотеза о привлачењу међу постаје услед притезања масе, њена се у толико, што се маса, кад је ту, може притезањем умножити, али не може тиме постати. Маса дакле по Хану постаје или услед кристализационе снаге или снагом органског образовања. Првом се не да објаснити планетско устројење, остаје дакле друга снага Хан, пошто је добро познато структура метеорског гвозђа, дошао је до убјеђења, да је у почетку у наше земљине лопте као и у осталих планета био органски узорак (Види Die Meteorite p. 8. 9.).

Сва та истраживања и логични закључци своде нас на то, да је неконо наша земља, и све планете, постала из органских бића а језгра наше земље у односу к њеној тежи да се састоји из гвозђа. Особито гвожђе Овифак-ско, од ког је Нордевскјелд правно пробе са баселтом, Хан тврди, да непуњава језгру наше земље. С Ханом се слаже и Прајс. Он вели, да је органско старије од неорганског. Неорганско је ексорганско. Наша је земља посилаз организама а то значи, да је организам посноја сам створио (Види Die psychische Bedeutung и т. д. p. 20.). У почетку наше сиротске ере ћелија материја свијета била је подјељена у сићушна тијела, која су као неконити организми или биолошке јединице слободне т. ј. које се без видљивог закона у хаотском игра покрећу неким извјесним слободним кретањем као почетни организама. Састојећи се из дискретних дјелића окружавале се у свијетску кругљу. Прворатична материја преобраћала се у неорганску и тако је произашла неорганска земља лопта и организами на њој. Тада у првом постању и претварању органске материје у неорганску физичке и хемијске силе пајесу још дјеловале, оне су биле исване у агрегатном стању биолошких јединица и тек се из њих развили организами. Што се више увећавала неорганска материја, то се умањавала органска. Тек послије, пошто су почели да дјелују сунчани зраци, наступило је храњење организама а с тиме и опложивање. Из онога следује, да су прије сви организами другчији били. Неорганске материје, пошто су постале, постицале су на ваше рашића организама. Прије дакле тврди, да је човјек стар, колико и земља и да је човјек још у клици био, кад органске материје није ни било. Цио се свијет дакле развио из неконите органске материје.

Свијет је, по Прајсу, покретање и осјећање. Сваком нашем покретању почетак је осјећање. Слично и китајски филозоф Тшухи умује, јер по њему „покретање или боље материја, која покреће, има почетак у праслаи." Прије је неучему није дакако на од теорије Дарвинове, јер у онога је развијеће а у њега преобраћај или претварање. Овђе се наиме само по себи питање, дали је развијеће тако способно преобразити или претворити органске облике као преобраћај?

Из онога цијењени читалац може увиђети, да Хан и Прајс одлучно устају против механичког почетка наше планете, јер је органска материја почетак образованју мисе.

(Свршиће се.)

ПИСМА О СРПСКО-БУГАРСКОМ РАТУ.

Г—ђи К. Х.

ПИШЕ ДАНИЛО НЕДЕЉКОВИЋ.

ПИСМО I.

З. 10. Јунија 1886. год.

Поштована госпођо! Није било одавно, како сећасмо заједно и ви ме замолисте, да вам приповедам о прошлом српско-бугарском рату.

Вече је било тако лепо. Звезде су трепетале и као да су ме молиле, да не рушим приповедањем о немилим догађајима ту тако лепу, тако бајну тишину. Ломио сам се, да ли да испуним вашу или њихову молбу. Био сам на раскршћу. У вашем погледу, госпођо, читао сам, да хоћете да чујете што о судбоносним догађајима нашега народа. На опет, реших се, да вам бар за тада не реметим немилом истином ваше осећаје, ваше наде. Решио сам се и зато, што сам знао, да ми ви нећете замерити. Та ваш поглед ми је показивао, да ме ви потпуно разумете, да знате, зашто се ломим, да вам причам. Данас се само још живо сећам тога лепог вечера. Прошло је то вече, као што су прошли и догађаји, о којима ви хтедосте тада да вам причам, а о којима сам се ја решио сада да приповедам, јер ће можда у најкраћем времену опет наступити нови догађаји, у којима ће српски народ да проли̇је своју крв. Реших се, да вам о прошлим догађајима сада причам, и зато, што не знам, да ли ћу после ових будућих догађаја бити у стању да вам испуним молбу, а писам рад да не чујете оно, што сте желили. Живот није у нашој руци.

Нећу вам причати само о рату, но о свему, што сам видио и доживио од одласка из Београда до повратка у Београд. Рат је трајао само неколико дана. С њим бих био брзо готов.

И ако бих од свег срца желио, да вам све ово усмено говорим, није ми могуће. Много ме штошта спречава. Али напослетку свеједно је. Мени се и онако чини, као да и сада седим у лепој вашој башти, под густим дрвећем, међу мирисним цвећем; мени се и онако чини, да гледам очима сву лепоту, коју нам пружа природа и вештина; мени се и онако чини, као да слушам ваше разборите речи.

Пре него што почнете да читате ово моје писмо, молим вас, да о свему, што будете чули, размишљате онако исто свесно и разборито, као што сте ваздa размишљали. То вам зато кажем, што би сте лако могли постати једнострани у пресуђивању, јер се моје казивање односи на наш народ, а будите уверени, да ми Срби у томе врло често грешимо и да нас многи неуспеси постижу баш са те једностраности.

Још док бејах с вама, запитасте ме, како сам се осећао, кад сам полазио онамо, куда ме је отаџбина звала? Тада вам ни на то нисам одговорио, зато ћу одговором на то и да почнем. С једне стране полазио сам с вољом, јер сам знао, да су онакви тренутци ретки, знао сам, да су то тренутци, у којима сваки треба да појми свој положај, положај народа и отаџбине. С друге сам стране био опет сасма обичан човек, који жали, што оставља место свога борављења, пријатеље и родбину. Из тога мог одговора видите, госпођо, да у животу човековом наступају врло често прилике, у којима долази у сукоб схваћање дужности према народу и отаџбини са жељом за личним добром. Дао би бог, да само увек у нама надвлада схваћање дужности!

У вече 19. Септембра 1885. год. опростих се са свима познатима пријатељима и одох у логор. Сутра нам је ја̀ло зором оставити Београд и отићи у Ниш, где се сва војска скупљала. Спавао сам до три часа по поноћи. Тада ме пробуди песма и свирка. Устадох и изађох из шатора. Угледах величанствен призор. Ватре су гориле по целом логору. Око сваке ватре седе војници, разговарају се и певају. Обузете ме чудни осећаји. Кад дођемо на ово место после рата, ако га буде, на кад устанемо овако рано и попалимо ватре, да ли ће се и тада орити песма, или ће бити само причања о погинулим друговима, о претрпљеним незгодама? Биће и једног и другог. Човек је само човек. Ожалићемо погинуле другове, опеваћемо повратак својим кућама!

Око пет часова изјутра бесмо спремни за полазак. Сељанке су долазиле, да се виде и опросте са мужевима, браћом, синовима. Свака је носила у котарчици разних поњуда и делила их. Девојчица једна носила у рукама цвећа и давала војницима да се заките, јер је и она знала, камо се војници крећу, па им је хтела да изрази своје признање и жеље, а који би други начин био за њу приличнији, до ли дакање цвећа?

Дођосмо на жељезницу. На станици беше пуно света. Поздрависмо се сваки са својима па се понесмо на жељезничка кола. Влак пође, наши драги остадоше. Пара се од машине чула све јаче како ниже, гласови наших драгих беху све слабији, све неразговетнији. Још једно „збогом“, па се спојисмо и ми што одлазимо, и они што остају, спојисмо се, али: *у осећању наступиле неизвесности.*

Морам да прекинем, госпођо, моје причање. Мисли су ме тако силно обузеле. Завршујем писмо и на завршетку вас молим: *размишљајте о човеку онаком, какав је у истини.*

Ваш **Н.**

ЛИСТАК.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

XIII.

У Бечу на Малиј Божићъ 1818.

Пречестнѣйшій Господине,
мени любезнѣйшій и высокопочитаемый!

Садъ незнамъ, како ћу да Вамъ почнемъ ово писмо. Да Вамъ честитамъ ново лѣто, већъ е доцканъ, а вала мислимъ да ніе ни потребе, зашто Вы знате да Вамъ я непрестано, и безъ новога лѣта, желимъ здравлѣ и новаца доста, и да самъ кодъ Бога какавъ министеръ или секретаръ, найпріе бы Васъ съ тимъ намиріо, па бы онда остале послове гледао; да се правдамъ, што Вамъ непишемъ, томе сте Вы найвише криви, зашто е фрушкогорска вила (муза) одъ Васъ поздравъ доніела да ћете намъ млого писати па чекамо од едне поште до друге; ако ћу Вамъ се правдати, што смо печатали у новинама Орашево писмо Целзу Албановцу (или Албановлянину?), то е найлакше: Оно писмо Ваше затекло ме, као вицередактора Српски новина, болесна, па ніесамъ имао друго што да дамъ сецеру да сецуе; име ваше ніе печатано, да можете казати „ніе то мое" ако вамъ ніе по волиј. Мени се и Копитару допада.....*), и Српски и Словенски, мислимъ да ће се допасти свима кои што разумію. Шта ли вели Ча Стева? Да ли е познао да е ваше. Я самъ писао 5 новина на самъ се онда разболѣо (добио самъ као неку грозницу) и новине с приміо Нешићъ те пише. (Жао ми е што оно писмо Орашево ніе могло доћи баремъ у мое новине него у Нешићеве). Мени е мало болѣ, али іошъ ніесамъ здравъ сасвимъ. Писмо Ваше іошъ ни есмо заедно прочитали све я и Копитаръ; Епиграме намъ се особито допадаю, а и писмо оно у Ексаметру. Данасъ идемъ (моранъ) Госпои Маци на ручакъ али да Вамъ управо кажемъ, не сміемъ іой оно писмо читати, зашто самъ іой пріе показао ону Одицу; врло іой се допала па е задржала къ себи „за споменъ", па се боимъ садъ да не рече (у себи): „Е медьерът онъ мене зато вали и споминѣ у своимъ одама." Чудна е стваръ кадъ люди виде, да ій мы потребуемо! А особито кодъ трговаца, већъ онда престае пріятељство. Предъ моимъ е очима найпоштенін и найродољубіи трговацъ баремъ пола Чивутинъ (а иначе су трговци сви Чивути). — Господине и пріятелю мой! Нема нама другога спасенія; него я на лѣто докъ скинемъ съ врата овай несрећный и бѣдный Српскій Рѣчникъ, идемъ къ Сѣверу и Вы ћете ми дати едно поетическо полномоћіе да носимъ Вашу инштанцію („Иже ущедрилъ еси Державина лиру" и т. д.) Од онуда ће быти помоћи, само се не треба ни у кога уздати, и на кога ослапити него у се и у свое клосе. А дотле вежите и криште тамо съ Чивутима као и досадъ. Не бойте се, доћи ће и нама Божићъ едан путъ.

Пошљите ми ону оду „Славенска муза одъ горъа Фрушкихъ и т. д. зашто е я немамъ. Ето Вамъ шалѣмъ оду Стефановићеву, зашто сте е искали еданпутъ. Еда сте што преводили одъ они пѣсана, што смо вамъ писали я и Копитаръ. У Берлину е едан Забавникъ Нѣмачкій изишао, подъ именомъ Sängerfahrt, и у ньму има 19 Српски пѣсана преведены на Нѣмачки изъ прве части пѣснарице (ондье стой напечатано да ій е Гриммъ превео); Копитаръ е превео изъ второе части ону велику о буни Српской провъ Дахіи, и дао е у Архивъ да се печата, него наручите Гершићу или Беницкоме, да вамъ добаве и пошалю тай Архивъ, у коме она дойе, а може быти да ћемо вамъ и мы одавде послати еданъ Екземпларъ (ако добіе Копитаръ неколико). Како е по Карловцима? О чему се разговара Ча Стева. Александеръ е здравъ, не брините за нѣга, послали су му од куће новаца те се лѣпо преодѣео. Еда се надье мой Волней и Мирабовъ? Вы пренебрегосте некрологъ Стефановићевъ? Соларићъ е отишао у Римъ съ некаквимъ Енглескимъ Лордомъ, и писао ми е, да ће на пролѣће доћи ондье у Бечъ. Шта учинисте съ Одама Цару и Царици. Гершићъ нећеде тражити Директоратъ онай. Ондье е быо отприо из Прага еданъ младъ професоръ (Чехъ) тога Директората ради, и чини ми се да ће та онъ и добити.

Рѣчникъ ће іошъ ніе почео печатати, кадъ се почне (надамъ се да ће то быти одма), онда ћу вамъ явити узрокъ зашто се ніе пріе почео. — Копитаръ Васъ поздравля љубезно. Будите здрави, пишите намъ и поздравите све познанике.

Вук.

*) не може да се равзна шта је, абог бледоће мастила.

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(Прорачун „Матице Српске“ на књижевне цели и награде за год. 1887.) „Матица Српска“ располаже са четири фонда за промицање и унапређење књижевности, и то је: А) фонд „Матице Српске“, Б) фонд Јована Наке Велико-Сент-Миклушког, В) задужбина Јована Октојића и жене му Терезије и Г) фонд Петра Коњешића. — А) Из **свога фонда** одредила је „Матица“ за ову годину 1. на награде за састанке у „Летопис“ 240 фор.; 2. на штампање и повез „Летописа“ 1400 фор.; 3. на библиотеку 200 фор.; 4. на новине и повремене листове 250 фор.; — дакле свега 2090 фор. Б) Из **Накина фонда** 1. за ова дела: 1. роман, драма или шаљива игра, приповетка или новела из српског живота; награда је 50 500 фор.; 2. књига за народ о заразљивим болестима; награда је 100—300 фор. Рок и за једну и за другу награду је Петров дан 1887.; II. за састанке за „Летопис“ опет с роком до Петрова 1887., а за награду од 50—150 фор.: 1. Студија, монографија или расправа из српске историје, 2. студија или расправа из српске књижевности, 3. о бројном, привредном и просветном стању и кретању српског народа, 4. земљописна, или етнографска расправа, или путописи по српским крајевима и земљама. Свега 1400 фор. В) Из **Октојићеве** задужбине 1. поваља се и, како се за ову годину није о том предмету ништа поднело „Матици“, удоствручава се на 100 дуката награда за расправу за „Летопис“ о Буњевцима; 2. исто толико за историју Срба у Угарској од најстаријих времена до данас; 3. за популарну естетику за одраслије Србкиње, награда 50 дуката; 4. За **Историју српске књижевности за школу** 50 дуката, а како се не поднесе ни се поднесе, ал не уважи за ову годину расписана: Историја српске књижевности, од како се у њој појавио Вук па до данас, којој је такођер намењено 50 дуката, онда се награда на „Историју српске књижевности за школу“ удоствручава на 100 дуката; 5. да се расписан какво суштествено економно или здравствено питање, које би имало посебну важност за наше крајеве, награда 50 дуката; — дакле свега 400 дуката. Г. Из **фонда Петра Коњешића** стављено је у прорачун 1200 фор., наравно, за издавање и награђивање „књига за народ“ са изборов предмета, истакнутом у 1. св. истих књига. — Сва четири фонда укупно дају српској књижевности у помоћ у свему 4.690 фор. и 400 дуката. Од тога иде скоро две трећине на награђивање. А награде су, као што видимо, расписане махом за дела и саставе такве, који засецају у наше друштвене, просветне, научне, економне или књижевне потребе; обазрело се сто на све гране. Али се напоредо напомиње још и то, да је скупштина овластила књижевно одељење и одбор, да могу издати из фонда Накина награде и оним чланцима и делима, која дођу и мимо задатих тема или која су већ стигла, па се налазе на оцени, ако, наравно, приповедају, да приповедно састанци заслужују награде. Према количини заостатога новца „Матица“ је вољна примати и по вредности награђивати и друга научна, популарно-научна и забавна дела, састанке и чланке, остављајући писцима на вољу, да слободно могу бирати предмете. Дакле, ако који писац сматра, да је нешто нужније, а што она досад није узела у обзир, неће му „Матица“ затворити врата; него ако само његов састав заслужује, добиће награду пре него који од расписаних тематa, ако исти не би вредео. — Но ове године „Матица“ је повољнила њижу и школској потреби, и то врло акутној. Ма досада имадемо још увек једну једину књигу за историју српске књижевности и та је појавила пре петнаест година. Она нам је и за школу и за народ. Али не само да је већ застарила и прилично непотпуна, него се једва још и такса, каква је, може добити у трговинама. На хвала „Матици“, што пружа руку и тој потреби! Само сад да се когод лати тога посла. Но био тај ко му драго, слободни смо му од своје стране напоменути, да добро има на уму наставни план наше две гимназије: Новосадске и Карловачке.

(Диплома за чланове „Српске Матице“.) У извештају председника др Ђорђа Натошевића у последњој „Матичиној“ главној скупштини о годишњем раду управног одбора читамо ово: „По одлуци гл. скуп. поверена је била израда дипломе за чланове „Матичине“ професору Северину Бројкамеру у Б. Пешти. Он је тај посао врло лепо израдио. Основна мисао је: Благослов божији и угодника му под храмом науке и уметности, а слава и хвала појединим вредним радницима. Литографска израда те дипломе поверена је литографском заводу В. Грунда у Б-Пешти (који је радио и дипломе за сеоделиће о заложби капитала и пештачких рукотворина Српкиња у Новом Саду 1884.) Чим буду те дипломе готове, разаслаће се свима члановима.“

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Ј. Миодраговић, професор и бивши уредник дечијег листа „Сричета“, јавља у „Видеу“, да је услед смрти власника и издавача Милоша В. Поповића морало „Сричете“ престати. У истом броју оглашује трговачка штампарија у Београду, да ће „Сриче“ од 1. Октобра о. г. излазити трипед на недељу. Миодраговић најављује, да он с тим новим „Сричетом“ неће изнати никакве свезе.

— Из књиге 66. „Гласника српског ученог друштва“ отштампала је засебце економско-политичка студија др Мијаила В. Вујића, професора велике школе, под насловом „Теорија и практика новчаничких банака.“

САДРЖАЈ: Словенско звоно. Песма од Војислава. — Под образином. Приповетка. Написала Милева Симића. (Свршетак.) — Ветар. Песма од Ђ. Ст. — Цртице угленом. Од Хенриха Шенкјевича. С пољског превео Рајко. (Настављ.) — Наука и књижевна старих народа о постанку; сиајета уз Мосејеву космогонију према овој, коју модерна наука престаља. Од Косте Кулишића. (Настављ.) — Писма о српско-бугарском рату. Г—ђи К. Х. Пише Данило Недељковић. Писмо 1. — Листак. Писма Вука Стеф. Караџића Лукијану Мушицком. Износи на јавност Милорје К. Бранковић. XIII. — Листићи. Гласник. — Књижевне новости.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уреднишшву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 40. У НОВОМ САДУ 2. ОКТОБРА 1886. ГОД. II.

* * *

Остави ме, остави ме, мене света мори туга,
У тој тузи ја се молим и за друга и недруга.

У праштању, у милости моја душа сад уживa,
Моје срце раздрагано најмилије сновe снива:

Порабоћен дух човечји отрг'о се разних чуда,
Нестало је ружних страсти и сурових предрасуда.

Хармоничио и спокојно, као шумор у самоћи,
Живот тече своме крају у пределе тавне ноћи.

Храм љубави и чистоће високо се небу диже,
И у њему сваки обред девичанством светим дише —

12. Септембра 1886. г.

А народи загрљени удружене химне плету,
Они химном братство славе и слободу славе свету.

К'о пространо сиње море од спокојства и милине,
Рајска љубав поплавила древне горе и долине.

Стари Едем васкрсную на усладу људског рода,
Ал у њему, као преће, забрањеног нема плода.

Остави ме, остави ме, мене света мори туга,
У тој тузи ја се молим и за друга и недруга:

Јер када се из сна тргнем, ја не могу боље крити,
Страшно ћу се засмејати — и опет ћу тужан бити.

Војислав.

КАПЕТАН.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА С. ЂУРИЧИЋА.

I.

У Казанској улици у Петрограду, у кући под бр. X., у собици сироте једне шпаље Српкиње, скупило се неколико Срба. Сви су занемили, сви се скаменили пред страшним и трагичним призором: пред њима је лежало мртво тело капетана Б. Капетан је лежао на сламњачи, у којој већ ни сламе није било, на себи је имао старо војничко одело без еполета, панталоне су му биле од разних конаца, па чак и канапа, тако искрпљене, да се на њима ни боја није познати могла. Лице му је било борама искажано а очи му тако јако у главу упале, да су наличиле на две празне јаме. Био је мало ћелав и јако просед, али се видило, да су те седе власи пре времена дошле и да су то трагови беде и невоље; а неприродно упале очи његове давале су му лицу тако тужан израз, да је тешко наћи срце, које при погледу на њих не би задрхтало. Сиромах капетан! — сиромах Србин! говорио је непрестано кроз плач млад један Херцеговац, који је с нама ту у друштву био. Он је тек пре неколико дана дошао био у Русију и капетанова га је смрт тако потресла, да је наумио одмах сутрадан вратити се, откуда је и дошао. Мислио је, да су Руси криви капетановој несрећи.

Сиротица шпаља донела нам је чај. Ко зна, можда је и последњу своју кошуљу за тај чај продала, да угости људе, што су дошли да одаду последњу почаст несретном капетану, који је у овој светској борби малаксао па су га немилостивом руком одбацили сви слојеви друштва, и само му је та шпаља била до гроба једини верни друг, који је до последњег часа веровао, да капетан још није пропао, да је још у стању из блата се извући и њу међ људе извести. А сад?! Сад је видила све своје наде закопане; сад се ни она никада из блата извући неће, сад је пропала. Свакога је од нас редом чајем пудила и сваки је понуду при-

мно и ако никоме од нас није било до чаја; но она би у отказу могла видити презрење, па би своју несрећу још јаче осећала. А зар је смео ко од нас њу увредити? Зар је смсо ма чиме показати оно, што она и сама зна? Ми смо чај пили стојећи, изузимајући старца пуковника С., који је седио на једној столици, што се у капетановом стану нашла. У собу уђе свештеник. И он је дошао, да се за покој те хришћанске душе Богу помоли, да му Бог бар на оном свету да срећан мир, који ће тек бити у стању, да одмори уморено тело и уврећену душу несретнога капетана. Свештеник се Богу молио, и ми смо се сви и нехотице Богу молили, и да се ту међу нама десио какав мусломанин или будиста, и он би се нашем Богу молио — тако се бар мени чини, јер за сво то време, и у опште за сво време бављења у капетановој соби, био сам тако јако живачно растројен, да ми се чинило, е сам на том месту ближе Богу, но ма где. Случајно ми паде поглед на једну полицу у углу, где су морале некад књиге стојати, и угледам тамо повелико парче црна хлеба; крв ми појури у главу а срце задрхта, једва сам се уздржао, да не узвикнем: »Хвала Богу, није од глади умр'о!« Та несретна мисао, да је капетан од глади умр'о, непрестано ме је мучила а то ме је сад од ње избавило. Дођоше и мртвачка кола, гробари унеше сандук, а њихова озбиљна и намрштена лица показивала су, да се за навек ваља растати с човеком, који је постао њихова својина; њих се ни јаук није ништа тицао, та давно су на њега научени, на зато одмах приступе мртвацу. Кад су хтели да закуцају сандук, сиротица шваља клече поред њега на стапе љубити хладно чело и руке капетанове, а крупне су сузе падале на његове боре на лицу. Она је клечала и јецала, била је бледа, блеђа од мртваца, а дугачке црне власи падале су јој преко рамена до мртвачког сандука. Наличила је на анђела, који се поред мртвог грешника моли Богу за спасење његове душе. Кад је немилостиви гробари замолиште, да их пусти да врше своју дужност, она је руке ломила и косе чупала, а дрхтави њен глас говорио је: »Због ом, Бранко, на веки због ом! Судбина није нам дала, Бог нам није дао, да будемо срећни, а ти ниси крив, ја нисам крива.«

Старац пуковник, који је знао историју капетанову, јецао је као мало дете; љубио је руке шваљине и дрхтавим јој гласом говорио: »Опрости му, опрости; он није крив!«

Сви смо отпратили капетана до Вучијег гробља — тако се зове у Петрограду спротињско гробље. Гробари учинише своју дужност и пред нама се брзо створи тужан брежуљак. Али то није брежуљак, на којем ће кадгод цвеће да расте, то је гомила блата, и да није стављен на једном крају крст, нико се не би сетио, да под тим блатом у влажној земљи труне човечије тело. Но такав је терен у Петрограду а таква је судба несретног капетана, да не може ни у гробљу да лежи, као што леже његова браћа.

Шта ли је он Богу скривио?

Није ништа. Имао је благородно срце и поштену душу, на зато је и живио и умр'о као мученик. Био је борац за идеју. А зар није борац за идеју мученик? Јесте, али њему је његова мука пријатна, она га награђује за све оно, што чини за човечанство, он мора да буде готов, да умре оваквом смрћу, каквом је умр'о капетан Бранко.

II.

Доста је тужних успомена. Хајдемо патрат, да превртимо неколико листова из живота капетанова, да потражимо сретније дане, лепше успомене.

Јесте ли кадгод били у Вршцу? Ако нисте, онда не знате, шта је весеље. Јесте ли кадгод видили Вршачко брдо? Њега није природа гором украсила, али су га зато људи богато виновом лозом украсили, па окићено дивним виноградима оно вас у јесен привлачи неком чудноватом силом. Предајте се тој сили, на свратите на њ, ја вас уверавам, да се нећете кајати. Та то је рај, који у јесен просипа из себе само срећу и весеље. Све иде тамо некако природно просто, сваки се весели и сваки помаже, да се и ви веселите.

Чича-Гајин је виноград баш наврх брда, зрна његовог белог грожђа крупна су као трешње, а ружица — ружица! Прсти нису сигурни, да ће остати цели, кад држе један грозд те ружице. На како је друго воће! Какве су брескве, па шљиве мађарске! Но кајсије чича Гаја уважава више, него сво друго воће, њих има света два дрвета и сваке године чича Гаја поједе сам готово све кајсије, а после се целе зиме хвали своме кума-Јанки, како је прошлог лета имао лепе кајсије. »Знаш, кума-Јанко,« вели, »као најбеље јабуке, тако су биле велике; ал шлак, кума-Јанко, das ist merkwürdig!«

Тај се разговор понављао свако вече за картама у Клингеровој кавани.

О личности чича-Гајиној морамо да споменемо још ово. Он је био трговац, својим трудом стекао је себи леп иметак. У младости својој путовао је пешке, једанпут у Темишвар и двапут у Сегедин, видио је света. Само је српским новинама покланьао вере и њих је читао, а о немачкима је говорио, да су то саме лагарије, можда зато, што осим узречице „das ist merkwürdig“ није више ниједне речи знао немачки. Сад га је у трговини заменио син а кућу је водила ћерка, девојка већ куд-камо за удају.

Једног лепог јесењег дана позове чича-Гаја неколико гостију у виноград. Међу осталима дошао је онамо и лаћман Бранко, кога је чича Гаја позвао тек форме ради, но лаћман се није дао дуго молити. У осталом ни чича Гаја није имао узрока, да се каје, што га је позвао, јер Бранко је био млад, образован човек, пригодан за свако друштво. На шпак није био по вољи чича-Гаји, који је поштовао људе само свога реда, а све чиновнике у опште, а нарочито официре сматрао за микроскопске божје створове, којима је дужи месец, него њему година, јер им плата ни до половине месеца не дотраје, па ништа није могло чича-Гају тако разљутити, но кад који од тих микроскопских створова почне с њим да о нечем збори. »Помислите, и мени хоће тај лаћман да соли памет! Мени лаћман! das ist merkwürdig!“ С тим речима је чича Гаја обично завршио сваку препирку.

После ручка разиђе се друштво у мањим групицама по целом винограду а чича-Гаји је његова ћерка Мара у ладовини једног дрвета прострла ћилим, ту је чича Гаја лешкао, пушио и сам се са собом разговарао, а ко би га издаље слушао, чуо би само понекад речи: das ist merkwürdig!

Чича Гаја је у ладу очекивао, да му ћерка донесе црну каву, коју је он сваког дана у извесно време на том месту пио, али то је време већ одавно прошло, а Мара каву није донела. Кад је чича-Гаји чекање досадило, он се дигне, да тражи Мару по винограду. Кад је дошао близу старог ладњака, који је зуб времена на више места нагризао, тако, да се кроз њега провидити могло, чича Гаја на велико своје чудо и ужас угледа своју Мару у наручју лаћмана. Кад се од чуда опоравио, потрчи што брже може, ако се може рећи начињим галопом, а кад је дошао сасвим близу ладњака, још чује и речи Марине: »Бранко! мили Бранко, ти си мој, на веки мој, и нема те силе, која ће нас раставити.« — »Има! има!« повиче чича Гаја сав усплахирён и улети у ладњак са стиснутим песницама. — Разуме се, да је Мара врло брзо из ладњака ишчезла а и лаћман је залуду очекивао, да се с чича-Гајом објасни, јер то није било могуће. Чича Гаја је трчао по ладњаку тамо-амо, и није било изгледа, да ће се скоро зауставити. Крупне капље зноја падале су му са чела; у своме ходу застао је неколико пута пред лаћманом, изговорио је своје „das ist merkwürdig“ па продужио своју трку као лутка на дроту, која не може пре да се заустави, догод се не одвије цео ланац, којим је навијена.

Разуме се, да је после тог случаја лаћман изгубио кашику у чича Гајиној кући.

То је било у јесен 1875. године.

III.

Србија је објавила рат Турској, да ослободи угњетену браћу и да осигура свој опстанак и своју будућност. Из свију српских крајева полетили су млади борци, да положе свој живот и своју крв на олтар слободе српске. Ниједна страшљивица, ниједна подла душа није се усудила, да у то време мисли о Србији нико се тада није смео да размеће својим патриотизмом. Ко је био прави Србин, он је ћутећки и без због ом отишао у Србију, да му се име тек после његове смрти чује и не заборави.

Прошло је већ три месеца, откако је Србија објавила рат Турској, а српска војска на Дрини, под командом ђенерала Алимпића, није се још ни један корак кренула. Ђенерал је сваког дана беседио војсци, претио Турцима и сам одо у Сарајеву, па тај је сан често пута и мртав-пијан под својим чадором поновно, али војска је стајала увек на једном и истом месту.

На Дрини је памећен мост и војска је дочекала давно-жељену заповест, да Дрину пређе и на Бељину нападне, а кад је Бељина већ заузета била, ђенерал изда заповест, да се војска врати на српско земљиште. Колико је младих јунака у тој бесцељној борби пало, толико је тужних мајки ђенерала проклињало.

Што је Сентомаш у Бачкој, то су Бадовинци у Мачви; лепшег, богатијег и веселијег места у целој Србији нема; али откако је рат настао, весеље је престало те се Бадовинци претворили у велику болницу, камо су доношени јунаци са Дрињског бојишта, јунаци, који су умирали с проклетством на уснама, што их судба

на Дрину доведе, да ту без цељи и без користи изгину или да се у Мачванском блату беспослени ваљају. Где воље нема, ту борбе нема, ту је реч слобода смешна узречица, јер свако зна, да се залуду спомиње, а кад једанпут воља до таковог уверења доведе војску, онда је борби крај.

После битке под Бељином доносили су у Бадовиначку болницу, која је била у лепој новој школи смештена, рањенике још пуна двадесет и четири сахата. Најтеже рањени најпоследњи су донешени; они су стигли у Бадовинце тек у зору другога дана. По собама није било више места, зато су их разместили по трави на авлији. Њиедан од њих није још после првог превијалишта њиједанпут превијен а многима је рука или нога фалила па ипак се није чуо јаук, чула се само псовка.

Међу тим рањеницима било је и таквих, који се нису ни мицали нити су штогод за себе знали. Слабо куцање срца сведочило је, да су још живи, али да им је живот на измаку. Рујна зора обасјала је бледа лица и крваве груди тих мученика; многима од њих био је то последњи осмејак божјега дана.

Са озбиљним и намрштеним лицем обилазио је доктор рањенике; био је то Рус и по сваком покрету тела познавало му се, да свесрдно ради. За њим је ишла сестра милосрђа са црвеним крстом на руци, тако исто озбиљна као и доктор; висока, црноока, млада Српкиња. Брижно јој око загледало је сваког рањеника, а нуне руке завоја и мелема посиле су му живот. Била је бледа, блеђа од рањеника, којима је крв истекла; била је лепа, али у тој лепоти није било живота; наличила је на лепу статуу богиње љубави, богиње мира, богиње живота.

И доктор и болничарка били су јако заузети својим послом око једног рањеника. Доктор му је вадио из бута куршум синцирлију, који се по међународном уговору у борби не сме употребљавати, али варварски Турци нису се много освртали на међународне уговоре, они нису бирали средства, да достигну цељ. Доктор је куршум извадио и пред сведоцима протокол о њему саставио, говорећи у највећем огорчењу, да ће тај протокол самом руском цару поднети. У то му приступи један каплар са речима: »Господине докторе, прегледајте, молим вас, мог капетана, ено умире.« »Сеј час, братец, сеј час!« говорио је доктор каплару, а болничарци су сви завоји у руци задрхтали. Каплар их је одвео до капетана; њему је куршум испод десног рамена прошао и на плеће изишао. У трепутку, кад је доктор дошао, болесник је крв бљувао. »Донесите брже ладне воде,« рече доктор болничарци. Болничарка га је гледала укоченим очима и није ни речи проговорила. »Воде, брже воде!« понављао је доктор, али је болничарка већ лежала у несвестици поред рањеног капетана. Кад је рањеник поред себе болничарку угледао, крв му је и без воде стала. Он пружи своју изнемоглу руку, превуче је преко чела болничарчиног и прошапута: »Маро, моја Маро!«

Болничарка дође к себи а прве су јој речи биле: »Докторе, хоће ли Бранко, хоће ли капетан жив остати?« »Хоће, сестрице, хоће,« говорио јој је добродушни доктор, али му се по борама на лицу видило, да ни сам у своје речи не верује.

Овде се први пут опет видила Мара и Бранко од њиховог растанка у чича-Гајином винограду.

Капетана преместише у Шабачку болницу; и Мара оде с њим; затим га преместише у Београдску болницу женског друштва; Мара је и тамо покрај њега била. Напослетку рана капетанова зарасти и доктор га отпусти из болнице као здравог са овим малим додатком: »Ако штогод узрадите, ако војник и даље останете, ако се узљутите и ако неуредно уживите, може вас стати главе.«

Кад је капетан из болнице изишао, примирје је с Турцима већ било закључено и сви добровољачки официри били су из војске отпуштени; међу њима је био и Бранко. Српски министар војни испунио је хуманитарну дужност, отпустио је Бранка из војске зато, што би војна служба шкодила његовом здрављу; он сиромах није ни размишљао о томе, како ће глад и невоља на малаксалог јунака упливисати.

Наступише црни дани, Бранко је био остао тако рећи на улици. Кад се каквом великом господину на своју службу потужио, тај га је најладнокрвније упитао: »А ко те је, брате, овамо звао?« Мара је исто тако остала на улици, јер јој је чича Гаја првога дана после њеног бегства у Србију поручио, да се више у његову кућу не враћа.

Ја немам снаге, да описујем даље тужну судбину славног јунака, дичног Србина капетана Бранка, јер бих онда морао да се зауставим на његовим друговима, који су били још уђе среће, јер у својој несрећи не имадоше поред себе таквог анђела, као што је имао Бранко.

Завршићу:

Благородни Руси одведоше Бранка у Ру-

сију, у нади, да ће му славенски комитет помоћи, да потпуно оздрави и до коре хлеба дође, али се јако преварили; нису знали, да славенски комитет помаже само претваралицама. Они нису то знали па зато су га још на већу његову несрећу у Петроград довели. И да капетану није било Маре и њених руку, да није она све за њега жртвовала, он би много пре на вратима Петроградског славенског комитета од глади умр'о, а овако му је она живот за неколико месеци продужила.

IV.

Ја сам вас водио у Казанску улицу: видили сте, како умире борац за слободу, како умире борац за идеју словенску.

После неколико дана стајало је у Петроградским новинама, како је женска једна, код које је нађена српска путна исправа, легла на шине жељезничког пута, на је влак, који путује од Петрограда према Гачину, главу од тела раставио.

То је била наша Мара.

ЦРТИЦЕ УГЉЕНОМ.

ОД ХЕНРИКА ШЕНКЈЕВИЧА.

С ПОЉСКОГ ПРЕВЕО РАЈКО.

(Наставак.)

ГЛАВА ДЕВЕТА.

Имогена.

Кад је Репа изишао из свињца, није ни ишао кући, него одмах у крчму. Познато је, да сељак у очајању пије. Из крчме га одвела она иста мисао господину Скорабјевском, која је жену му, и онде је почињао којекакве глупости.

Напит човек не зна, шта говори. Репа је осим тога био жесток и нагао, па кад је чуо о начелу пенитервенције, не само што није, по урођеној простачкој тупоглавости, разумео то високо дипломатско начело, него је још, као и други простаци, лармао, док га нису избацили напоље.

Кад се вратио у колебу, рече сам жени:

— Био сам у двору.

— И ништа се нисн помогао.

А он тресне шаком о сто:

— Запалити их треба, псе.

— Ћути, бесомучниче! Шта ти је рекао господин?

— Вели, да идем пчеснику. Ћаво га . . .

— Онда треба одмах да се иде у Ословице.

— Ићи ћу у Ословице — рече — да му покажем, да се и без њега могу помоћи.

— Немој ти ићи, срце моје, идем ја сама. Ти ћеш се напити, рећи ћеш што у страну, па ћеш нас увалити још у веће зло.

Репи није било то право, али је одмах по подне отишао у крчму, да утопи прва у вину и остао онде до зоре; жена сад не питајући више ни за што, остављала све вољи божијој и у среду, узевши дете на руке, кренула се у Ословице.

Коњ је био у послу, зато је пошла пешке и то зором, јер је до Ословице било три добре миље. Надала се, да ће се можда намерити на добре људе, који ће јој дати, да седне макар на лотру, ал се преварила у нади. Око девет сахата села уморна на крај шуме, појела парче хлеба и два јајета, што је у котарици понела, а онда опет пут пред ноге. Сунце већ прилично, да није могао скоро поднети, па још чисто одлахну, кад срете млекарицу Хермека из Дангубоваца, који је возио на таљигама гуске у варош; замоли га, да ју повезе.

— Не могу, драга Репина — одговори Хермек, има у колик толико пртљага, да једва и мене коњ вуче. Дајте форинту, па ћу вас повести.

Сад се Репина сетила, да има „шест гроша" завезаних у марами. Хтеде одмах, да их да Чивуту, али овај одбије:

— Шест гроша? И то се не налази на путу, новац је и то! да! да!

Кад то рече, опрне коња и оде даље. Сунце је све јаче жегло, зној потоком лио по њојзи, ал пукла је ноге, колико је могла и после једнога сахата, била је већ у Ословицама.

Ко зна, шта је географија, знаће и то, да, кад идеш из Глупинаца у Ословице, мораш проћи поред реформатске цркве, у којој је некад била чудотворна мати божја и око које и данас сваке недеље седи читав сокак просјака, запомажући, да се до неба чује. Сад, јер је био обичан дан, седио је само један просјак, опружио испод рита голу ногу без прстију, па, држећи у руци неки заклопац, пекао:

„Света небеска
Госпо анђелска!"

Кад види кога да пролази, престане певати, испружи још већма ногу, па стане јаукати, као да му кожу деру.

— Смилујте се, добри људи! Погледајте на кљаста сиромаха! Дао вам милостиви Бог свако добро на земљи!

Кад га Репина смотрила, развезе чвор, извади из њега „шест гроша,“ приближи му се и запита:

— Имате ли пет гроша натраг?

Хтела да му да само грош, ал кад просјак осети у руци новац, стаде грдити: Жао вам је да дате Богу „шест гроша“, тако ће и вама Бог помоћи! Даље само, док сам добре воље!

А Репина уздахну: „нек буде на славу божију“ и пође даље.

Кад је дошла на пијацу, онда се тек нашла у неприлици. Лакс је било доћи до Ословица, ал још лакше у њима залутати. Није шала, варош је то! Дођеш у какво сеоце, па мораш да распитујеш, где ко седи, а камо ли не би у Ословицама. „Заблудићу као у шуми,“ помислила у себи. Не остаде јој ништа друго, него да пита људе. За комесара се лако распитала, ал кад је дошла до куће му, чује, да је отишао у губернију. Питала за начеоника. Рекоше јој, да га потражи у „уреду“. Ах' где је тај „уред“? баш сам луда; где би био него у Ословицама!

Пошла је да тражи „уред,“ тражила и тражила, напослетку види неку палату, страшно велику а пред палатом тма бричака и каруца и чивутских дућана. Репина мислила, да је то пространство. Где је, богами вам, тај „уред“? — запита неког у фраку, поклонивши му се. „Ето стојим пред њим“. Прикупила се и ушла у палату. Гледа на све стране; пуно ходника; лево врата, десно врата, опет врата, још даље врата, све сама врата, а на свакима нека слова. Прекрстила се, па отворила бојажљиво и полако прва. Нашла се у некој великој соби, прегрођеној решеткама, као у цркви.

За столом седио неки у фраку; на њему златна ланца и перо за увом а пред решетком сијасет различите господе. Господа плаћала редом а онај у фраку палио цигарете и писао намире тој господи. Ко добије намиру, изиђе напоље. Репина сад помисли, да ту треба платити, па стане жалити оних својих „шест гроша.“

Плашљиво приступила решетци.

Нико ни да је погледа. Стоји она, сиротица, стоји; прође читав сахат: једни улазе, други излазе, сахат иза решетке куца а она само стоји на чека. Мало по мало разишли се сви, никога већ не беше. Чиновник сео за сто да пише.

Тада се Репина осмели, да га поздрави.

— Хваљен Исус!...

— Шта је?

— Милостиви господине начеониче!...

— Ово је каса.

— Милостиви господине начеониче!...

— Ово је каса, велим вам.

— А где је начеоник?

Чиновник показа другим крајем пера на врата.

— Тамо.

Репина опет изашла у ходник. Тамо? Хм! али где? Врата тма божја, куд ћеш да уђеш? Најзад види, да међу људима, што ходају тамо амо, стоји и неки сељак с бичем у руци, па право одмах к њему.

— Чико?

— Шта је?

— Одакле сте?

— Из Дангубоваца, на шта?

— Где је начеоник?

— Знам га ја!

После запита још некога са златним дугмадима, али тај није имао фрак а и лактови му нешали; не хтеде ни да је слуша, прогуњи само:

— Немам каде.

Репина уђе насумце на нека врата, не знајући сиротица, да на њима пише: „Личностима, непринадлежним уредовном особљу, улазак забрањен.“ Она није „принадлежа уредовном особљу“ а натпис, као што рекох, није ни приметила.

Отворила врата, гледа: празна соба, под прозором клупа, на клупи седи неко, на дрема. Даље врата од друге собе, у којој ходају господа у фраковима и мундирима.

Репина право ономе, што је дремао на клупи; њега се није тако бојала, јер је изгледао као прост човек и за обручким ногама имао подеране чизме.

Такне га по рамену.

Он се трже, погледа је, па се испречи:

— Није слободно!

Жена покат, а он тресне за њом вратима.

Нашла се и по трећи пут у ходнику.

Села поред једних врата и с правим сељачким стрпљењем наумила да седи код њих, макар до страшнога суда. „Ваљада ће ме ко запитати, шта тражим!“ — мислила у себи. — Није плакала, само је трљала очи, јер су је србиле и осећала је, да се цео ходник са свима вратима око ње окреће.

Људи пролазе крај ње, лево, десно; трескају вратима, разговарају, ларају, — тишина као на вашару.

Једва се једном смиловао Бог и на њу. На та врата, на којима је она седила, изиде угледан шљахтић, којега је кад-што виђала у цркви у Дангубовцима; очима се о њу и запита:

— А шта ви, драга, тражите? а?

— Начеоника...

— Ту је коморник, а не начеоник.

Шљахтић јој показа врата у дну ходника.

— Тамо, где је она зелена таблица, видите-л'? али немојте сад ићи, јер је у послу, знате-л'? Причекајте ту, он мора туда проћи.

Шљахтић оде, а Репина га пратила очима, као свога анђела чувара. Ваљало јој још дуго чекати, док се нису, једва једанпут, отворила шкринутом врата са зеленом таблицом; изашао на њих старији човек у војничком оделу и корачао брзо кроз ходник. Одмах се могло познати, да је то начеоник, јер је за њим трчало неколико партаја, облетајући га и с десна и с лева, а до ушију Репиних допирали усклици: „Благородни господине начеонице!“ „Само једну реч, господине начеонице!“ Милостиви господине начеонице!“ Ал он није слушао, већ пшао даље. Репиној се навукла нека магла на очи, кад га је спазила. „Што Бог да!“ суну јој кроз главу и она паде насред ходника на колена и склопљеним рукама закрчи му пут.

Он је погледа и застаде: цела је процесија махом оконли.

— Но, шта је? — запита.

— Најсветлији господине начеони . . .

Није могла даље; престравила се, глас јој застао у грлу: језик јој се укочио.

— Шта је?

— Ој! ој! хоће . . . у војску . . .

— Шта? вас хоће у војску? — а? — запита начеоник.

Партаје се стале грохотом смејати, да одрже добру вољу начеонику, ал он се осврну према својим пратиоцима.

— Молим! мир!

Затим се нестрпљиво окрете Репиној.

— Брже! брже! шта је? јер немам времена.

Али Репина, кад је чула, где јој се господа смеју, изгубила сасвим главу, па почела без икакве свезе муцати: Бурак! Репа! Репа! Бурак јој!

— Мора да је пијана! — примети неко у гомили.

— Заборавила је језик код куће — одговори други.

— Шта хоћете? попови још нестрпљивије начеоник. — Јесте ли пијани, шта ли?

— О Исусе, Маријо! — зајауче Репина, осећајући, да јој се и последња даска спасења измиче из руку.

— Пресветли господине нач . . .

Што јест, јест, начеоник беше заиста у великом послу, јер се већ отпочео и попис војнички а и у срезу је било сијасет посла, па кад не мога од ње ни речи да измами, а он само одма'ну руком и рече:

— Ракија! ракија! Штета, тако млада и красна жена!

Затим се осече на Репину таким гласом, да сиротица, мало није у земљу пропала:

— Кад се истрезниш, предај тужбу општини, а општина ће послати мени!

После тога отишао хитно даље а странке за њим, понављајући: „Благородни господине начеонице!“ „Само једну реч, господине начеонице!“ „Милостиви господине начеонице!“

(Свршиће се.)

НАУКА И ВЈЕРОВАЊА СТАРИХ НАРОДА

О ПОСТАНКУ СВИЈЕТА УЗ МОСЕЈСКУ КОСМОГОНИЈУ ПРЕМА ОНОЈ, КОЈУ МОДЕРНА НАУКА ПРЕСТАВЉА.

(Свршетак.)

Према задаћи, коју смо себи предузели, дужност нам је, свратити мало пажњу на мојсеску космогонију и испитати, како и у колико се она слаже са принципима и теоријама, које нам пружа најновија наука о космогонији, и да ли јој се начелно противи.

У најновије доба дошло се до резултата, да су многе космичке појаве условљене астрономским законима, који су своју потврду добили и постали необорима истина, објашњена математичном тачношћу и емпиричким доказима. Наука је већ усвојила, да је васељена у непрестаном кретању и да се постање и живот шире вјечито у бескрајном простору. Природна наука доказује, да је наша земља негда била маса у течном жарком стању, као што је сунце, које преставља прошлост наше земље; даље доказује, како је та маса с временом почела да се лади и тврдне и добила кору и постала компактна маса, и та маса је достигла неки извјесни степен топлоте, који је од природе довољан, да са другим природним чиньеницама постане услов живота и тако да органска тјела добију свој зачетак и почетак[1]). Према науци природној о постању свијета, кад се узме строго са критичког погледа, у главноме објашњење не стоји никако у опреци а у неколико иста ствар може се рећи и о некојим наукама о космогонији код старих народа. У I. књизи Мојсејевој читамо ове свечане рјечи: „У по-

[1]) Аналогно се тврди и о свим другим сличним космичким тјелесима.

четку бог створи небо и земљу и све, што се у њима находи;[*] и то у седам периода времена, што се зову дани, којијех трајност или дужину нигда неће моћи човјечија умна сила тачно опредјелити. Те периоде и нехотице не подсјећају ли нас на периоде формације наше планете, како нас учи геологија? Та проста наука Мојсејева учи нас о формацији или постању постепеном, прогресивном и устројавању нашег глобуса, који је испрва по причању истог пророка (у Генесис-у гл. I. стих 1. и 2.) био једна маса и смјес из земље и воде завијене у тмине, (очевидна сагласност с хаотичним гасовитим или небулозним стањем, као што нас новија наука учи) па је бог најпосле све уредно и створио кроз седам периода, тако да у посљедњој ствара човјека и жену, који находе све услове живота на земљи.[1]) Мојсеј није доиста могао ову науку научити и чути у Мисиру нити у пустињи Мадијану, нити у самотној Аравији, нити од икаквог другог суврменог народа, већ је морао доиста извести је из јеврејских предања, предатих трудом патријараха, и сачуваних у архивама и мемоарима његовог народа. А то је сасвим природно, јер семитски народи, кад се оцијепили од свог главног огранка, сачували су ту науку, а тај главни огранак, као што нас наука учи, није био у Мисиру нити другуде ће у Африци, већ у Азији, у тој колевци рода људскога[2]).

Као што смо пре видјели, у објављењу и готово код свију народа налазимо у њихово прво доба предања и прича о постању свијета и све у неким фантастичним и религијозним сликама. Човјечанство, привезано за земљу, мотрећи оно високо и чудесно небо просуто неизбројним звијездама, мотрећи жарко сунце и сјајни мјесец, а не знајући праве узроке мијењу и окретању тих големих тјелеса, тражило је, да дозна, откуд горе на висинама небеским и овље на матери земљи те природне непојмљиве појаве, откуд та чудна небесна тјелеса?! С тога је човјечанство, не знајући те појаве у природи протумачити, приписивало то у заслугу једноме или многим натприродним бићима, отуд монотеизам (једнобоштво), отуд и политеизам (многобоштво). А таковим се вјеровањем старих народа и не знајући слутило, да је уређење и управа васељене условљена неким природним законима, којим је нека виша неисцрпљива сила вјечито иманентна.

У објављењу вјечити Бог, та вјечита сила, источник свега и свачега; код предања неће находимо више вјечито биће а неће вјечиту материју, као на пример пре видјесмо, да је код Индијанаца, кад није постајало ни биће ни небиће, постојало ј е д н о, које је дисало у себи самоме; код Грка Платон и Стоици држаху, да је материја овјековечена, створена од Бога, добила почетак, али да свршетак нигда неће имати, дочим је Анаксагора сумњао, да ће свијет нигда имати свршетак. А није ли тако и код будиста? Из Нирване (из празноће) происходи С а н с а р а (све, што постоји) и у Нирвану ће се све повратити и свеђер тако увјек напред постује се а нигда нема свршетка[1]).

У самој хронологији старих народа можемо назрјети вјековиту старост наше земље. Постању наше планете, која је једна мала честица у неизмерној васељени, даје се по предањима код разних народа на стотине вјекова; н. пр. у индијским светим књигама Веде даје се трајању свијета и преображењу божанства на милијоне година, и тако код Јапанаца, Синеза (Китајаца). Код Халдејаца је прва антедилувијална (препотопна) њихова династија по Берозусу владала 432.000 год. а код Мисираца последње историјско доба траје 34.000 год.; а колико треба узети за потопно и препотопно доба? Па ако ћемо ћерати до саме примитивне добе (периоде), у размјер свему томе какву ћемо цифру узети? Преставимо себи, да природна наука доноси, да је требовало подруг милијон година, док се брда Аљска из мора издигла, а то се згодило за трајања последње т е р ц и ј а р н е периоде, у доба плиокенско (новије). Рачунајући природњаци, да је ова периода једва стотинити дио времена, што је протекао између ње и првобитних силурских

[*]) У појединостима наука Генесиса стоји неће у опрјеци са науком. Н. пр. у трећи дан бог раздуја воду од земље и створи баљке и стабла, једном речи сву земну флору, а то стоји у очитој опрјеци са данашњом космографском науком, по којој свијет органични није могао постојати без сунца, које са мјесецом бог створи тек у четврти дан.

[1]) То доказује др. Ф. Хомел у чланку: Die ursprünglichen Wohnsitze der Semiten. Vide: Beilage zur Allg. Augsb. Zeitung 1878., 3.263.

[1]) После толико вјекова Ди Прел у свом дјелу: Kampf ums Dasein p. 101—102 опетује исто те исто мњење, које, како овђе напедох, Будисте исповједаху и које је око 500 г. пре Ис. и Ираклит са својим знаменитим πάντα ῥεῖ (све тече) обиљежио. Речени Ди Прел ово каже умује: Све је кратковјечно, непостојано т. ј. све се креће кратко врјеме мјења, од маглица или небулоза учередоточењем (концентрацијом) до скупова звијезда, од скупова звијезда до маглица, из Нирване у Сарсару и опет натраг у Нирвану.

слојева, под којима се налази прва отврднута кора наше земље, а то је за примарне периоде. Кад се узме у обзир, што смо пре споменули, т. ј. како се у предањима и вјеровањима разних народа старе добе дају милијони година постанку и трајању свијета и преображењу божанства; кад узмемо, што у објављењу находимо: седам дана или перијода времена[1]) а од тада т. ј. од створења свијета опет неколико хиљада година; све то кад се узме у обзир, има великог значаја, па уз то резултате историјске геологије, јасна је сугласност[2]) како код једне и код друге стране, и не треба даљег коментара. На милијоне година треба рачунати, кад су прве појаве развитка нашег глобуса имале мјеста. И доиста хронолошки in infinitum, с којим се не да опредјелити, кад је имао мјеста почетак и постанак свијета и без околиша придржава нас при оном мњењу, да је све вјечито у васељени, која је по себи један механички сустав, и да истом владају вјечити иманентни,[3]) необорниви закони.[4])

Зато дознајући из разних предања и наука из старог поганског времена и из објављења, да је био почетак свијету и да је створен, то нимало не треба да нас у неодлучност доводи и да нам даде узрока о томе бог зна како умовати. Да, свијет је створен, формиран[5]) за

[1]) И стратиграфија, процес постанка наше земље (планете), дијели на седим стадија или доба; у петом претпоставља могућност органичног живота, а у седмом сматра, да развитак живота налази у човјеку свој завршетак и усавршење.

[2]) Др. Шпае (Schöpfungsgeschichte II. 5, p. 722-23) јасно доказује, како се библијска хронологија о старости људског рода поклапа добро слаже са напријед природних наука.

[3]) Појам иманентности није нов. Напримјер га у науци Питагорином; у науци Аристотеловој о космосу јасан је, јер космос Аристотелов стоји за себе и о себи, неодвисан од воље индивидуалне прве мотора, он има за себе своје вјечите иманентне законе. Види: Treza La critica mod. Op. c. p. 47.—49. Примједба под [2]).

[4]) Не удаљујући се од нашег предмета у мало редака напомињу, да из хронолошке познавјесности и дугопечности, што се даје трајању свијета, нехотице упозорава нас на вјечитост васељене и свега, што условљава њено вјечито трајање, па макар се та вјечитост односила или на једно вјечито биће или на неку природну неисцрпљиву вјечиту силу, која је условљена неким нарјесним иманентним законима, по којима васељена бива вјечито управљана. Сваканко вјечитост неког нашег свемогућег и свуда присутног бића, како га скептици замишљају, према вјечитости неке природне неисцрпиве силе, што цјелом васељеном управља, доводи исто објављење у неку сугласност с природним науками.

[5]) Луиџи Стефанони (Storia critica della superstizione. Vol. I. p. 370.) држи, да рјеч створити у јеврејском тексту нема оно апсолутно и искључиво значење, произлазеће чега из ничега. Појам ове рјечи т. ј. стварање ex nihilo сасвим

оно вријеме с оним обликом и од тада датира неки односни почетак. У таковом смислу почетак и постанак свијета не одричу ни природне науке, па зато библијску космогонију треба друкчије разумјевати. Разумје се, ако будемо схватили ово питање у овоме смислу, да онда можемо устврдити, да се новија наука начелно не противи Мојсејевој космогонији.[2])

Све, што сам овђе досада истакао, сравнио и проучио, даје се свести на овај закључак: многе космогоније и науке о суставу постанка свијета код старих народа кад се у појединостима добро проуче, находимо их по себи много различите и да стоје у дијагоналној опрјеци: једне се саглашавају са Мојсејском космогонијом, друге имају доста сличности са темељним подлогама космогоније модерне науке. Сувише, кад се узме на око и Мојсејска космогонија према резултатима новије науке о космогонији, находимо и код ње неке сугласности с новијом науком. Но у пркос свој тој сугласности према оној струји, која влада особито у науци Мојсејевој и Исусовој, и по којој је трансцендентални појам створења ex nihilo узео маха и постао главном подлогом, кад се још обавјестимо, како модерна наука космогонију тумачи, морамо у погледу овог предмета, о којем смо развили ову задаћу, закључити ово: то је питање подјељено на двоје, или на два принципа, које заговарају и по којима се управљају двије школе. Први би принцип био: свијет је постао у почетку и суђено

је новог кроја, то је појам трансцендентални, који човјек није природно постигао, већ вишом вјечитом апстракцијом, спајши непознатих у старо доба. О овом предмету примјећује Ларок, да је јеврејско значење рјечи створити морало испрва казити: ломати, сјећи и ударити а узгредно значити: састављати (формирати), произвести и радити. Даље никаква од ових рјечи не значи створити што из ничега; а у јеврејској књизи: Мудрост може се читати нарочито, да је бог створио свијет из безобличне (informis) материје (XI, 18 Larroque. Examen critique etc. Дио II. гл. I. цитат преузет из Стефанонија.)

[2]) Да Прел у чланку под насловом: Die Lücken in unserer Weltanschauung (Види: Wiener Allg. Zeit. год. 1880. бр. 126—128.) опаја исти горепомењути писац и аутор дјела Philosophie der Astronomie (Der Kampf um's Dasein und Himmel покушава да намири јаваци природних наука са правцима филозофије и религије. Што се тичо одношаја религије према природним наукама, изражава се он овако: „Природне науке и религија могу једно поред другог мирно опстојати, јер се природне науке баве чулним свијетом и религија трансцендентним, који природне науке не могу поричати противно својим резултатима".

му је да пропадне и ишчезне. Други би био: вјечитост свијета и свега, што у себи садржи, без почетка и без свршетка. Тако је свака од ових школа на основу ових принципа развила своје теорије о системи постанка свијета или космогонији.

Котор, на Спасовдан 1886.

Косто Кулишић.

БРАНИЧ СРПСКОГА ЈЕЗИКА.

АЛЕКСАНДРУ САНДИЋУ

ПРИКАЗАО („ПОСВЕТИО“) ЈОВАН ЖИВАНОВИЋ.

(Наставак.)

8. *Учебник.* Г. професор С. Лекић у својој „Критици на Оберкнежевићеве латинске и српске примере“ употребљује реч „*учебник*“ на више места. Тако се та реч може видети на страни 4. 11. 82. Та реч није српска и чудим се госп. С. Лекићу, да не осећа, да је та реч руска. Наравно овим не мислим рећи, да ми не можемо и не смемо, кад је потребно, и руске речи из рускога језика позајмити. Ми смемо и можемо то чинити, кад нам је потребно, али онда морамо сваког таквог позајмљеног речи дати рухо српско. Ми смо се кад год смејали, кад се у програмима карловачке гимназије писало *чертежъ наставленія* и *Овидіева преображенія*, а данас кад се напише „*учебник*“, не смеје се нико за то, што је написао госп. С. Лекић, и та би реч могла комотно проћи и кроз књижевни одбор „Матице Српске,“ као што је прошла и кроз „Просветни Гласник“ за то, што госп. С. Лекић ужива свугде велико поверење. Ја се не бих послужио оваким „тоном,“ да ме није распалила „критика на Оберкнежевићеве латинске и српске примере,“ у којој се госп. С. Лекић послужује према Оберкнежевићу оваким изразима: „Може ли се замислити већа апсурдност“ и т. д. (види стр. 29.). Г. С. Лекић није се надао, кад је писао критику против Оберкнежевића, да ће се моћи њега тицати ове речи: „**Ѹкто же кидитъ сѧтыѩ иже естъ къ оусси брата твоего, а бръвьна иже естъ къ оусси твоемь не уочитъ**“ (Мат. 7. 3.). Хајде да видимо, је ли то брвно „*учебник*“? У старом словенском језику од супстантива **слоужьба** постаје наставком **ьнъ** адјектив **слоужебьнъ**, а од овога адјектива постаје наставком **икъ** опет супстантив **слоужебьникъ**. У српском језику у речи **слоужьба** ь је ишчезло, и да се добије адјектив, додаје се на њу други наставак *ен* место ьнъ, те добијамо *службен*. Кад се на овај адјектив дода наставак *ик*, онда имамо супстантив *службеник*. Вала дакле српски употребљавати *служба, службено, службеник*, а не *ваљ, ваљничко, ваљничић*. Те речи опет у руском језику гласе: *служба, служебный, служебникъ*. Шта видимо овде? Видимо, да се у руском језику појављује старо словенско ь од речи *служьба* код адјектива *служебный* и супстантива *служебникъ* као руско *е*. У руском језику остао је наставак код адјектива ьнъ као и у старом словенском језику. У српском пак језику замењен је тај наставак наставком *ен*, а ь у *слоужьби* не појављује се нигде као српско *а*, него гласи: *служба, службен, службеник*. Тако и ове речи: ст. словенски: **цѣлъба, цѣлъбьникъ** (medicus), руски: *цѣльба, цѣлебникъ*. а српски би морале те речи гласити, кад би их било у српском језику, *целба, целбеник*. Ст. словенски: **шоулъба, шоулъбьникъ**, руски: *мольба, молебникъ*, српски: *молба, молбеник*. На на послетку од старе руске речи *учебъ* doctrina, која би морала гласити у ст. словенском језику, кад би је било, **оучьба**, гласи у руском супстантив *учебникъ*, а српски би морала гласити, кад би је било у српском језику, *учбеник*, а не *учебник*, као што би хтео госп. С. Лекић. Ово је *е* у речи *учебник* право руско *е*, које одговара ст. словенском ь. Дакле ко хоће да пише *учебник*, тај би морао, ако хоће да је конзеквентан, писати и *отеч* место *отац*, *молебница* место *молбеница* и т. д. Ко ме је разумео, тај ће знати, какву је погрешку начинио госп. С. Лекић, на ја опет не ћу њему онако подвикнути, као што је он госп. Оберкнежевићу, него ћу му само казати, да остави *учебник*, где му је место, у *Новгород, Москву* и *Кијев*, а ми служимо се за сад, док не нађе ко боље шта, овим изразом: *ручна књига за ученике или за школу*.

9. *Ближи опредељај.* Госп. С. Лекић у „Примерима за латинске облике“ употребљује ту реч „ближи опредељај.“ У примеру: Diana dea erat filia Latonae вели, да је dea „ближи опредељај“ супстантива Diana. Из овога се види, да се није прицепила наука Даничићева на њега, да му је лакше било Nähere Bestimmung превести, него Даничића проучити. Даничић би казао, да је dea додатак речи Diana, и то спојени (атрибутивни) додатак.

10. *Предикатов адјектив.* У „Примерима за латинске облике“ вели госп. С. Лекић, да је у примеру Pila est rotunda rotunda „предикатов адјектив.“ Ја му пак велим, да је rotunda прирок, предикат, и кад би узели, као што каже госп. С. Лекић, да је rotunda „преди-

катов адјектив," онда би морали извести, да је est предикат, те на то би му могли подвикнути, као што је он оно подвикнуо госп. Оберкнежевићу. Ја овим не ћу да кажем, да госп. С. Лекић не зна, да је господа предикат, него хоћу да покажем, да је својим погрешним српским изразом истерао несмисао.

11.) *Професор на српској вел. гимназији.* Г. С. Лекић потписао се на првом листу своје књиге, да је професор *на гимназији*. Ја држим, да је *на гимназији* an Gymnasium германизам. Да много не говорим, ја ћу навести неколико примера, из којих се може извести, да ваља писати: *професор у гимназији*. Н. п. он је учитељ у школи, па по томе: он је професор у великој школи у Београду. Ја сам господар у својој кући. Он је слагач у штампарији. Он је пудар у винограду, па по томе: он је професор *у гимназији*. С предлогом *у* реч у локалу показује, да је оним, што сама значи, опкољено место, где што бива. По овој дефиницији таки су наведени примери. С предлогом пак *на* показује реч у локалу, да је горња страна онога, што сама значи, место, где што бива. Н. пр. Бог на *небу*, а цар на *земљи*. Истина каже се и *на Цетињу, на Рујеци, на Херцеговини, на дому, сједи свако на својој кући*, али ово нам не сме служити за правило. Ови су примери постали с предлогом *на* од друкчијега схваћања и од особитога положаја места, те нам не могу служити за правило. Ја држим, да је професор *на гимназији* немачко an Gymnasium, те тога се ваља чувати.

12.) *Покрај.* Г. С. Лекић у својој „Критици на Оберкнежевићеве латиниске и српске примере" пише предлог *покрај* састављено. То се може видети на стр. 28. и на другим местима. Ја држим, да *по крај* треба растављено, свако за себе писати. Кад два предлога долазе један до другога и кад први прелазећи значење другоме, онда их ваља састављати, н. пр. *испред* куће, *низ* земље, *иза* куће. Али кад први предлог не прелазећи значење другоме, него му само додаје своје значење, онда се пишу растављено. Да предлог први додаје само своје значење другоме предлогу, види се отуда, што се падеж не равна по њему него по другом предлогу, н. пр. по *крај* воде. Овде генитив *воде* слаже се са предлогом *крај*, а не са *по*, и *по* само додаје своје значење предлогу *крај*. Дакле *по крај* ваља растављено писати. Да *по крај* ваља растављено писати, ја ћу навести таке примере, у којима долазе по два предлога и које не ће нико састављено писати, н. пр. Милош иде а кулапа води *до пред* шатор српског цар-Стјепана; Једте пијте *до у* јутру Турци; Кад је био *до близу* Будима; Оде Јово *до под* своју кулу. Из ових се примера види јасно, да се предлози не могу састављати, кад само један другом значење додаје, на тако је исто и са *по крај*.

13.) *Казна.* Г. С. Лекић вели Оберкнежевићу у својој „критици" на стр. 80., да не ваља писати „бојати се *казни*," него „бојати се *казне*." То другим речима значи, да није добра реч *казн*, него *казна*. То је врло лако било казати г. С. Лекићу, али не верујем, да би могао то и доказати. У Вука нема ни *казн*, ни *казна*, ни *казнити*. У старом словенском језику *казн* гласи **казнь**, дакле *казан* по старој словенској речи **казнь** са свим је правилна реч, ма да је нема у Вука. *Казан* нема у *Вука*, али ми смемо опет казати, да је са свим добра реч српска, јер одговара ст. словенској речи **казнь** као што и *саблазан* одговара ст. слов. речи **съблазнь**, *плесан* ст. словенској речи **плъснь**. Да ове речи српске одговарају наведеним словенским речима, не ће нико порицати, који се разуме у овој ствари, и по томе не може бити никакве сумње, да је *казан* са свим добра српска реч. *Казна* пак нема у ст. слов. језику, нити у Вука, а пак је добра српска реч, као што су и: *тајна, ујна, гривна* и т. д. По своме схваћању ја држим, да су добре српске речи и *казан* и *казна*, али опет морам приметити да ћу радије употребити *казан* за то, што та реч одговара старој словенској речи **казнь**, а за *казна* не знам да ли је народ говори. У Вука има *вођ* и *воћа*, те једна и друга је реч добра, само што имају свака друкчији наставак, али ја већма волим употребити реч *вођ*, него *воћа* за то, што одговара ст. словенској речи **кождь**. Г. С. Лекић употребљује у својој „критици" и „латинским примерима" увек реч „*нада*." Би ли уметно било да га корим, што не употребљује место ње „*над*?" Ја мислим, да не би било, јер у српском језику има и *над* и *нада*, као што се види из речника Вукова, па макар што Бранко и Вук употребљују увек *над*: „Да имате изобиље у *наду* (Рим. 15. 13.). Ко ме је дакле схватио, тај ће из овога увидети лако, како г. С. Лекић насумце суди.

(Наставиће се.)

УМЕТНОСТ.

„СЛИКЕ ЂОРЂА КРСТИЋА ЗА НИШКУ ЦРКВУ.“

У штампарији дра Светозара Милетића у Новом Саду прештампан је из „Стражилова“ суд г. Михаила Валтровића о сликама госп. Ђорђа Крстића за Нишку цркву.

Како су наши читаоци примили овај суд, није ми познато; но пошто нисам читао побијања Валтровићевих разлога, то је могуће, да су му се читаоци у души добро одазвали. Па и ја, поштујући сваки труд наших уметника, не бих се упустио у претрес истога суда, да није било слике Лазареве. Али суд о овој стоји ми у правој опреци са идејалима црквеним, са историјом и са уметништвом у опште, те с тога сам морао устати противу разлога госп. Валтровића, да не би кога од млађих наших уметника завео на погрешан пут. Ово је дужност сваког писца, коме је стало до истине, да својим, ма како малим светлилом истину осветли.

Кад је онај суд писао госп. Валтровић, био је и сувише загрејан „уметнички загрејаним срцем“ Крстићевим. То нам казује готово свака врста у споменутом његовом суду. — Лепо је и похвално, признати свакоме његове заслуге и врлине, али у међама строге истине, избегавајући заносе и страсно заузимање, јер ово последње не доноси користи ни читаоцу ни хваљеном лицу.

Но да ово оставим на страну, а да пређем на разлоге његове, зашто му се она слика оволико допала.

Ради лакшег упоређења мојих разлога с његовим ево његових речи: „У слици смрти кнеза Лазара уметник је, имајући пред очима поглавито карактер иконе, а руковођен при томе природним и истинним својим осећајем, врло вешто одговорио историјском догађају, народном предању и цркви. Лазар је погинуо; но народној песми он је царство небесно претставио земаљском; својом смрћу постао је божјим угодником и мучеником за веру. У трепутку, кад Лазар душу испушта, долази му на слици анђео смрти, да је прими, а светао на небу крст обасипље га обилном светлошћу, уливајући му тако у последњем часу блажену извесност, да је примљен на небу. Колико је садржине у овој слици! Колико тешке судбе и жалости, и колико опет верске утехе и блаженства! Заиста замисао у хришћанском духу и достојна иконе, и то искључиво српске. Важности и тежини догађаја на слици одговара и њена израда, пртежом и значаја пуним распоредом боја.“

Ја сам пажљиво посматрао ту слику, кад је у грађанској касини изложена била 10. фебруара прошле године, па не нађох, да је *„уметник врло вешто одговорио историјском догађају, народном предању и цркви.“* шта ваше, од свега тога не нађох ништа. Да видимо, кога су од нас двојице очи превариле.

Господину Валтровићу допала се идеја из народне песме, што је Лазар „царство небесно претставио земаљском.“ То би заиста било религиозно, да је *могао* живописац у знацима представити. Кад би се запитало: *каквим* би се знацима морао живописац послужити, те да нам ту мисао потпуно представи, чини ми се, да би се сваки, па и госп. Валтровић, нашао у запару. Срећа, што је то наш живописац *избегао*, јер *у слици то не видимо*, већ само *из песме* знамо. — Шта видимо у слици? Видимо неко пусто, непознато место; видимо на трави опружена, укочена човека у онданшњем владалачком оделу, али гологлава, без свију других владарских знакова, покривена густом ноћном помрчином, човека, на кога је слетио анђео, па му у *лету* левом руком подиже главу, а десном га хвата за руку. Лазар је *изнурен*, руке су му сухе, цело тело мршаво и мало, а очи је малаксале и укочене (као у суптет самртника) упрьо у анђела. На ово двоје пала је јака, блештава светлост одозгоре од крста, а полумесец сасвим доле једва се види у мраку.

Ето, то представља смрт кнеза Лазара! То је та много хваљена, оригинална слика. Ако се не потпише, да та слика представља смрт *Лазареву*, или што је још горе, да представља, како је Лазар *„царство небесно претставио земаљском,“* ја бих се опкладио, да то не би нико погодио.

Слика нам просто представља *неког* владара, који се својим делима удостојио, да буде примљен у царство небесно, и *ништа више*.

Донде дакле живописац није упао у ону, по народној песми антирелигијозну погрешку, о којој ћу касније говорити, већ му госп. Валтровић подмеће *своје* мисли, које је у слици погрешно прочитао.

Да је госп. Валтровић и друге знаке у овој слици заиста погрешно читао, ево доказа:

Лазар се на бојном пољу борио као редак јунак и погубљен је најпосле као *мученик* за веру, као што га је црква признала. Има ли тога у слици? Никаква знака осим крста. То дакле није *„смрт кнеза Лазара.“* Шта је сметало живописцу, да нам представи Лазара онаква, као што је по историји, као *јунака*, у светитељском облику? Зар тога Лазара није

могао анђео овако исто да прихвати на *бојном пољу* на *Косову*, него онако на неком пустом пољу, рекао би човек у риту? Зар тај Лазар није могао душу да испусти као *снажан јунак*, а не као изнурени старац?

Зар се тако „*вешто одговара историјском догађају*?“

По историји цар Лазар био је онда у оклопу, као прави борац и јунак, па зашто га живописац обуче у сукњу (у владарско дугачко одело), као да је у свом двору душу испустио?

Да ли се и тиме вешто одговорило историјском догађају?

У слици око Лазара и анђела нема никога, нема живе душе; ништа се не види у целој околини, осим *полумесеца*. Шта нас дакле подсећа, да је та његова смрт била на *Косову*? Где су у у дубини, у перспективи они силни шатори, она силна војска?

Да је Лазар у облику *јунака* примио небески венац, онда би се задовољила и историја и црква, док је овако однела палму не знам каква живописчева мисао.

„Али, ко би онда погодио — запитаће можда који год — да је то *цар*, а не обичан јунак?“ На и овако нико, осим госп. Валтровића, не чита, да је тај владар у слици главом цар Лазар. То и јест она тегоба у измишљању разумљивих знакова, и у томе се показује прави уметник, поред других својстава. Мени се чини, да би уметнику бар десет људи у Београду показали онај знак, по ком би сваки у оном рањеном на Косову јунаку познао кнеза Лазара, да их је запитао. Али *сад* о томе говорити не вреди.

Ако бисмо запитали: шта ће полумесец у овој помрчини при издисају Лазаревом? добили бисмо одговор, каквом се не бисмо надали. Мислите можда: због јачег ефекта, што је месец пратилац ноћи, јер је за тај акт уметник изабрао *ноћ*, како би се јака небеска светлост боље представила? Није то. Уметник нам каже: *то представља победу крста над полумесецом*. Ја не верујем, да има таквога врача, који би ово могао погодити, па ма колико да је духовит, ако му се не би казало. Слика нема написаног говора као ма каква књига; њен је говор изражен *друкчијим* знацима, опет сликама, те с тога сваку споредну слику у таквој главној слици не смемо превидити, што онда не би добро прочитали, шта је хтео уметник да нам каже. Али и тај уметник мора нам дати онакве знаке, да их можемо на први поглед прочитати, иначе није уметник. Тако је и с полумесецом у горњој слици. Да није *Косовске битке*, у којој је Лазар погинуо и у којој је *месец победио*, онда крсту и полумесецу у слици не би било приговора; али овако, нека тумачи месец у овој слици какогод ко хоће, ја му не могу никад онај смисао подметати.

Најпосле чини ми се, да је и сам тај тријумф Лазарев сувише просто изведен: *један једини*, и то, као што се чини, *женски анђео*, а могла се празнина попунити другим ситним анђелима, те да увеличају славу, која се на Лазара с неба излила.

Али има нешто у слици, што је госп. Валтровић пређутао, те је нашим читаоцима остало непознато. То је положај анђела, који је по Лазареву душу слетио. Кад је госп. Валтровић „западним сликарима“ замерио, што им је „римска црква, односно Богородице, временом, према својој унутарњој и спољној потреби, створила *толико слободе*, да су им погдекоје слике Богородице са Христом *без икакве озбиљности, светости и достојанства*“ (страна 7.) — шта ћемо онда рећи о овој слободи нашега живописца? Тај је анђео у *хоризонталном* положају али у *легу* према Лазару, који издише; гола му се нога до колена у висини испод одеће бели; левом га је руком загрлио, а десном га за руку ухватио — исто као два у љубави занесена створа! Зар то није *без икакве озбиљности, светости и достојанства?* Зар се томе анђелу није могао дати други положај? Онај прекор, који је госп. Валтровић мало даље на истој страни дао сликарима XV. и XVI. века, да су „лишили Богородицу на сликама својим сваке светости, поглавито тиме, што су је представљали у *односима и приликама*, које једино доликују *свакидашњем, грађанском животу*, а не *правом појму о светости?* — онај прекор, велим, одговара потпуно одступању нашега живописца од таквога правила.

После таквог одступања од обичног нашег религиозног представљања у живопису, наш је живописац и анђелу позајмио крила, рекао бих, од *дивље гуске*, и ако су по светом писму анђеле сликали у *белом* оделу и с *белим крилима*, што је белоћа била символ чистоће, *невиности*.

По свему овоме мислим, да је велика погрешка, што се ова идеја о смрти Лазаревој, као што је наш живописац изнео, није раније публици или бар ужем кругу знаоца саопштила, те би се јамачно пашао какав други облик, достојнији нашега народнога Косовскога мученика за Нишку цркву. Овако је штета, што је госп. Крстић оволики труд поклонио недостојној идеји.

Оволико биће доста о слици: „Смрт кнеза Лазара“, те да се види, да је „зла новост без основа стара.“

Најпосле морам да скренем пажњу наших читалаца на ону замерку г. Валтровића, што су неке слике из католичке цркве, „које и садржином и начином представљања вређају основна правила лепоте и уметности, усвојене и по нашим светим мести-

ма. Тако се н. пр. може видити слика, која представља, како Бог отац и Христос круниш Богородицу на небу“ и т. д. (Стр. 8)*)

Ја не знам, шта је у тој слици противно нашим догматима, нашем осећању и у опште уметничкој лепоти? Тако узану и строгу међу ја не бих полагао уметништву. То би значило, да нам треба одступити у свему од онога, што је на западу проспнуло, па ма како оно било лепо. Уметништво је *опште*, па ако га ма чији ћеније подигне до какве висине, зар да га просто одбацимо, што не одговара духу нашега *народнога* уметништва? Шекспиров ћеније отворио је целом свету нов свет и нов правац у драматској поезији, па зар ћемо га одбацити само с тога, што та из суица позајмљена зрака није била позната нашим уметницима? До какве се висине данас попела музика, растварајући душу у њеном осећању, тако рећи анатомски, да јој се свачије срце *мора* одазвати! На зар ћемо ту божанствену уметност да одбацимо, претпостављајући јој примитивне звуке наших гусала? Наше црквено појање „на служби“ данас је одступило у многоме од некадашњег, од Грка позајмљеног појања, па зар ћемо да га изгонимо из цркве? Шта више, данас нам и *девојке* певају у цркви, па се опет нико не нађе да каже, да је то противно нашој цркви, да је то заиадњачко, што стари Грци нису употребљавали у цркви женске гласове! Наша црквена песма: „Тебе Бога хвалим“ и т. д. поникла је на западу, па је ми опет с пуном побожношћу певамо, као и западна црква: „Te Deum laudamus“. Хоћете ли, да је из наше цркве изгонимо?

Ето, до каквих апсурдитета долазимо с таквим пуризмом.

Тако је и са живописањем у опште па и са религиозним. Ми наших оригинала, да речем *класичних*, нисмо никад ни имали на том пољу, већ смо сликање с вером од Грка позајмили, па откуд сад позивање на нашу народну уметност? Не тако, господо! Пустите наше уметнике, нека слободно кушају своја крила, нека се слободно угледају и на туђе идеје. Њихов ћеније неће им дати да застране, да се у туђој сфери изгубе; само ви, господо рецензенти, поред вашег стражарења над правим уметништвом, немојте их навалице хвалом обасипати и онде, где су почетници, јер ћете их покварити онако исто, као некадашњи рецензенти покојнога Ђуру Јакшића.

Још ми остаје, да моје читаоце уверим, да је срећа, што нам живописац *није извео* ону народну мисао у песми: да је кнез Лазар „*царство небесно претпостављо земаљском.*“ Та мисао обухвата побуде антирелигијозне и мисли нестичне, а такве најмање приличе иконама.

„Одговорити вешто и историјском догађају и народном предању и цркви“ у једној истој слици — то је често врло мучно, а у овој слици готово немогуће без одступања од народног предања. Мучно је ставити на платно ма какву радњу и живот уопште, али је још мучније, ако је позајмљена, свакоме позната мисао такове природе, да је живописац не може употребити онакву, већ да мора од ње у нечем да одступи (као што је овде случај); јер онда свакога гледаоца свака црта опомиње на познату главну мисао, те тако му мути нову идеју, чини му је неразумљивом. Да је наш живописац могао ону од народног песника позајмљену идеју да употреби; да ју је могао очистити од неприличних додатака, на да је тако узвиси до праве идеје *о самопрегоревању у смислу побожном*, онда би г. Валтровић могао с пуним правом о њему рећи: „Сваки ће морати признати, да су слике Крстићеве *нов појав у нас*, који отвара *нове погледе* на уметност живописа у нас, и који нам је чини *разумљивијом*, што на сликама видимо наше сопствене, народне осећаје“ и т. д. (Стр. 4.)

Који су то неприлични додатци, од којих је требало главну мисао очистити? Кнезу Лазару пре битке на Косову положен је услов: „Ако ћеш се привољети царству небескоме, *сва ће твоја изгинути војска*“ и т. д. Цар Лазар, по кратком размишљању, привољи се царству небескоме, што је оно *вечно*, а земаљско само за кратко време.*)

*) Лепто соко тица сива
од светиње, од Јерусалима,
и он носи тицу хаставицу.
То не био соко тица сива,
веће био светитељ Илија;
он не носа тице хаставице,
веће књигу од Богородице,
однесе је цару на Косово,
свуштa књигу цару на колено,
сама књига цару беседила:
„Царе Лазо, честито колено!
Коме ћеш се привољети царству?
Или волиш царству небескоме,
или волиш царству земаљскоме?
Ако волиш царству земаљскоме,
седлај коње, притегни колане,
нитезвоји сабље припасујте,
па у Турке јурни учините,
сва ће турска изгинути војска;
ако л' волиш царству небескоме,
а ти сакрој на Косову цркву,
не води јој темељ од мермера,
већ од чисте сиване и скерлета,
већ од чисте сиване и скерлета,
*) Остале друге слике, које је написо г. Валтровић, известано сам навалице, да ме моја разлози не би далеко одвели. На њих ће јамачно одговорати наши живописци.

Зар то није антирелигијозно?

Залуд је хтео г. Валтровић, да ону мисао од горње одвоји: она је *неразвојна* и свакоме се читаоцу силом намеће, јер му је од колевке непрекидно живот пратила.

Да је не знам колико таквих народних песама пре толико стотина година постало, мени данас, као живописцу, не би ни најмање сметало, да *самостално* радим на слици, а најмање би ме сањела она песма, *која жртвује сву српску војску, која упропашћује српску царевину и српску независност*, само да може кнез Лазар уживати царство небеско.

По овој песми даје се јасно извести, да је небо одредило, *да српско царство пропадне*, али да се не би кнез Лазар својим јунаштвом тој небеској одлуци противно, то га је требало придобити *обећањем царства небеског*.

на причести и народ пољску;
сва ће твоја пагинути војска,
ти ћеш, кнезе, њиме погинути".
А кад царе саслушао речи,
мисли царе мисли свакојаке:
„Мили Боже, што ћу и како ћу?
Коме ћу се приволети царству?
Да ли ћу царству небеском?
Да ли ћу царству земаљском?
Земаљско је за малена царство,
а небеско увек и довека."
Цар вољеде царству небеском
а него ли царству земаљском."

(Срп. нар. песме. књ. II. стр. 295.)

Ово су наопаки појмови о царству „небеском. Шта је тај цар Лазар, да небо *њему* за љубав уништи сву српску војску, уништи српску царевину? Зар је небу штогод сметало, да томе Лазару и без пропасти српске војске и српскога земаљскога царства поклоња царство небеско после смрти, ако га је побожним делима заслужио? Не, овде небо полаже Лазару услов: ако жртвује сву своју војску! За Бога, и то се зове, да је уметник *„врло вешто одговорио и историјском догађају, народном предању и цркви!"* Како би био тај појам о нашој вери, о једнакости пред Богом, кад се Лазару царство небеско онако обриче? Каква би то била вечна правда?

Ето, то се зове радити за нашу цркву у духу наше народне поезије.

Зар по овоме није *срећа*, што нам живописац *није извео* ону народну мисао у песми?

Све ово писам написао тенденциозно, задахнут каквом мржњом према нашем уметнику, те да му побијем хвалу, коју му је г. Валтровић обилато просуо. Моја је намера била, да изнесем само моје назоре о уметништву и ништа више. Међутим не могу прећутати, да ми је мило, што смо у г. Ђорђу Крстићу заиста добили уметника, и ако не онакког, као што г. Валтровић замишља, него уметника, који ће на путу свога испитивања, размишљања и неуморнога рада некад осветлати образ своме народу, који ће га умети ценити.

У Београду, Септембра 1886. **Ђ. Малетић.**

ЛИСТИЋ.

ГЛАСНИК.

(Матица Српска). Књижевни одбор имао је у Суботу 27. п. м. своју редовну седницу. Председништво је Светозар Сарковић а били су на седници чланови: Фелиш Оберникезовић, А. Хаџић, Миша Димитријевић, Стеван Лешић, Милан Савић и уредник овог листа. Много се на овој седници разговарало о томе, како би ваљало „Летопис" да прати све важније појаве у културном, нарочито књижевном животу Срба и осталих Словена те је после свестране дискусије решено, да се од нове године 1887. почну доносити белешке у том правцу. На дневном су реду сем других били и они предмети: 1.) Никола В. Ђорић подноси своју „Крнчку" за „Летопис" и напомиње, да је трагедију ту намерно према приликама уредништва овог листа, која је у оцени својој нарочито замерио карактеристичну изеловане дупликање. Трагедија је та нашој издања уреднику овог листа, да је прегледи. 2. Непознат песник подноси на награду „Вишње песме." Дају се на оцену Милану Савићу. 3. Латина Јоце Будишина појмат под насловом „Вила Павајора, српска владарка," коју писац подноси на награду, одбија се као ствар без и најмање вредности. 4. За „књиге за народ" шаље Ник. Љ. Мештеровић расправу „О паспитању." Упућује се расправа та редакцијском одбору Коњевићеве библиотеке. 5. Поверавају се Милану Савићу на оцену „Љубавне (женске) песме" непознатог писца. 6. Позоришна игра с певањем у три чина под насловом „Два јунака нејединка" издаје се на оцену Миши Димитријевићу и уреднику овог листа. Писац те позоришне игре крије име у запечаћеном писму, на којем је горе написано „Шо делима луде, по успеху труде!" 7. За „Летопис" се прима и награђује оцена Николе Марковића из Черевића на дело Корнела Јовановића под насловом „Српска секретар." 8. О балади под насловом „Ноћ Лука" реферује Милан Савић, да је то спев с примитивном изградом и слабим песничким полетом. 9. Поверено је Милану Савићу, да прегледи и прочуи Стерејеве рукописе, који се налазе у Матици Српске, па да о њима подпесе опширно извештај.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Вредни М. Ђ. Миланковић јавља, да је написао и да је ових дадата приповетку из живота српског народа под насловом „Омер Челебија," те позива на претплату. Ено нека сам изврсни наш приповедач каже, шта му је, као што он вели, после тој најновијој приповетци: „Скоро ће се — вели он у свом позиву на претплату — напунити тридесет

година, како се, овда онда, разговарам с пријатељима српске књиге о предметима, који су драги и мени и њима. У тим разговорима, путовањима или причама, ми смо имењима прошли кроз многе наше земље; али је остао један део старе српске отаџбине, пун важних успомена на прошлости, а пренун жива интереса у садашњости, у који још нисмо допирала ни моја путна записница, нити која моја приповетка. Тај део доиао је на ред сада. Омер Челебија, један приповетке, који износим пред читаоце, родио се и одрастао у Зворнику, на Дрини; ту је видео и замишлао лепу Пану, девојку Хришћанку. Отац Павин, да би пресекао то пољење, пресели се са сином у Србију. Које е тога, а које с неких других узрока, Омер се није у појнаке, и буде одређен у жандармеско одељење. Ту је имао прилике, да види, шта је окупација донела нашему народу у Босни и Херцеговини. У служби, находећи се на граници херцеговачко-црногорској, с неке своје дописе, која му се узела као кривица, Омер падне под затвор. Из затвора побегне са пријатељ; он ускочи у Црну Гору, покрети се у манастиру Косијерену, па преће Зету, Васојевиће, Ибк, и дође у Дечане. Ту га снађе нова беда; али он нпак разгледа сво Косово, види Призрену, па, од Страхиниће „Малене Балканске“, умакне од страже и, после великих мука и страхота, пребегне у Србију, паће Пану, узме је, и отпочне срећно живовати. То је сва кубања леса; то је основа приповетци, а потиа су јој описа места, која је или опитила српска слава, или овековпе српска песма, или обојила српска кри, или окитила српска суза. Основа је та јоште протканаша и клечања сликама из живота нашега народа од сва три завоза, сликама, које очигледно доказују, да је народиј јединац старија и према од верске иипошине, и да се њих две могу лепо слагати. Управо ово и јест посао целој овој приповетци. Омерда Челебију ја сам непосредно из живота самога народа; осим кога имена, писам шаумо готово ништа. На тај начин слободним се да сам угледао трима великим госпођама: истини, лепоти, и публици. А колико сам у томе био срећан, видеће се, кад се књига прими.“ Књига ће нанети 13—14 табака ове величине. како што су „Зимске вечери“ а цена ће јој бити за нас овде 80 новчића. На десет књига иде једанаеста као уварује. — Уверени смо, да ће се читалачки наш свет обилно одазвати претплатом те ћемо скоро моћи уживати читајући — унапред знамо — занимљиву и лепу приповетку, која српској књижевности зацело неће бити на одмет.

— Стеван Ј. Јефтић оглашује, да ће за четрнаест дана изаћи „Сито и решето.“-Хумористични и сатиричии списи. Књига друга. (Прва је књига изашла лањске године). Тој другој књизи биће ово садржај: 1. „Четири милијона рубаља,“ шаљива игра у 3 радње с певањем, награђена пре две године од Матице Српске а од то доба приказана у Београду, у Новом Саду и по другим местима онде код нас прено, камо друзмина наше народног позоришта одлази; 2. „Четири милијона критика, названи плотун моји нападачима;“ 3. „Бубица,“ дечија слума у два чина, приказана овде у Новом Саду у два маха, пре једно пет година; 4. „Од помпла до недрагд, приповетка са плачем и смехом.“ Претплатна је цени тој књизи 50 новчића а дужинска ће бити 75 новчића. Претплата се шиље само писцу у Београд у Милапову улицу бр. 7.

— Добили смо ово дана „Приповетке једнога капџара из српско-бугарског рата 1885., што их је написао Бранислав Ђ. Пупић а падали неколико његових пријатеља из појске. Књигу је писац посветио своме оцу и својој мајци а скупљено је у њу оних девет причица: 1. „Братова комуљица.“ 2. „Под шатором“ (штампана у десетој свесци „Нпза одабраних причица,“ што издаје Јеота Јовановић-Медењан а уређује Милован Ђ. Глишић, вида 36. број нашег листа на страни 1292.) 3. „Први плотун,“ 4. „Пусто огњиште,“ 5. „Напривиданишту“, 6. „На рамбојништу“, 7. „Дуња“, 8. „Мој ђак“ (штампана у осмој свесци „Нпза одабраних причица“) и 9. „На одсуство“. Од реда све саме красне слнчице и згодице, живим бојама написане. Штета одиста, што мал те не скрох погрешна интерпункција и двоје троје језичке недоспућаја човекга буне при читању занимљивих тих причица. Писац иначе паше јасно и разумљиво па се с тога баш и чудимо, откуд му оне силни деклинпоана глаголска прилози (има их слога тринаест на 78 страна: „стојећи“ у два маха на страни 11, на „следујући“ и „молећим“ на стр. 15., на „пратпћујући“ на стр. 16., на опет „пратпћујући“ на стр. 26., на на нетој страни „плачући“, на „умирујући“ на стр. 40., на „лежећих“ на стр. 45., на опет „лежећег“ на стр. 48., на „пролазећи војници“ на стр. 55., на чак и „приближавајуће гоиипе“ на стр. 56., на „пратеће кандиџе“ на стр. 61.) и погрешни облици као „зрикујући“ (на стр. 35. , „очађавелим“ (на стр. 39. на фонетичке неподобе као „отовсали“ (на стр. 50.) Још на крају има врло чудна, баш сменна омашка; стоји паиме од речи опакна напомена: „Ако би и бала непревиђена (!) штампарска погрешка, дакпмо, да неће сметати смислу при читању.“ Иначе по садржини најтоплије можемо препоручити читалачкоме свету те приповетчице, којима Пупић доказује, да одличпа дара имаде за причање. Дабоге да ће само при даљим радовима морати пазити, што више може, на уметничку заокругљеност појединс приповетке.

— Младенко М. Жујовић, секретар министарства унутрашњих дела у Београду, превео је с француског студеље професора у Гану Ф. Лорана о међународном приватном праву, то ни надао у књизи под наслоном: „Поглед на међународно приватно право.“ То је студије Лоран у прва мах штампано у журналу међународног приватног права у Паризу а затим их је употребио као увод у велико своје дело „Le droit civil international,“ које обухвата осам свезака. Жујовићев је превод штампан у државној штампарији у Београду, цена му је једпа динар и чиет је прихода те књиге намењен друштву светог Саве.

— Из „Одјека“ видимо, да је из подлиска „Новог Београдског Дневника“ засебце прештампан превод Тургењевљеве приповетке „Јакоп Пасинков.“

САДРЖАЈ: * * Песма од Војислава. — Капетан. Приповетка Милана С. Ђурића. — Цртице угљеном. Од Хенрика Шенкјевича. С пољског превео Рајко. (Наставак.) — Наука и вјеровања старих народа о постанку свијета уз Мосејску космогонију према овој, коју модерна наука престаља. Од Косте Кулишића. (Свршетак.) — Бранич српског језика. Александру Сандићу приказао (посветио*) Јован Живановић. (Наставак.) — Уметност. „Слике Бојпја Крстића за Нашку крпку.“ Од Ђ. Малетића. — Листићи. Гласник. — Књижевне новости.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву и претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 41. У НОВОМ САДУ 9. ОКТОБРА 1886. ГОД. II.

МЕТИЉ.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА СРПСКОГ НАРОДА У СРЕМУ.

НАПИСАО П. АДАМОВ.

(Летос се намерих на пут колима. Али не кајем се, што сам доцније стигао, него што бих жељезницом. Дивно летње вече! А мој кочијаш, Дамјан Загорица, разговорно момче, па ми приповеда у сласт. Таман дечко на моју вољу!)

*

Кад само једно (каже Дамјан Загорица,) повиче на кога: — »У курја!« — цело село пристане уз тога једнога. И што на курју већа вика, то се курја већма ускурјачи. Тако је то свугде, па и у нашем селу.

— Ама, људи, не ваља вам посао, — вели увек наш деда Јеротије. — Хоћеш овамо да ваљда поправиш човека, а ти му непрестано попујеш, како је зао и неваљао, те, тамо њему, не знам: »Овакви си и онаки си.« Човек је донекле увек дете: што га већма бијеш, све се већма дере; што га већма мазиш, све се то већма квари . . .

Тако повикали на нашега Цвеју, и што јесте и што није.

„Загорица древна пијаница,
у њиву је љута убојица.“

Тек да му се подсмехну! Шта би? Свет је у том, какав био, такав и остао. У туђем оку види трн, а на свом . . . Знаш већ ту реч од старина.

Ал не ћу да га браним, ма да смо своји. Не ћу ни да му судим, ма да је мало као и он крив.

Само да вам приповедам.

Цвеја пијан кадгод хоћеш и кадгод не ћеш... Зато кажу: »Загорица древна пијаница.«

Кад се напије, почне да га разапиње нека луда снага, па да изађе бајаги из коже. Онда тражи ма с ким кавге. Ал док си се окренуо, он се обесио тому истому о врат, па га цмаче... Зато певају: »У њиву је љута убојица!« Кажем, само да му се подсмехну!

Срамота за све нас Загорице!

А како, велиш, дошао Цвеја дотле?

Само да ти приповедам.

Заншао у наше село нека битанга из света. Ти га боже знај, од кога је краја, кога ли је рода и закона! У нашој цркви није никад био, то знам заједамчно. Само се хвали, како је некад господски живио. Тек никад да зуцне, откуда је.

Кад је дошао у наше село, био је — Ето какав је био, кад ти кажем: »Што је руха, на њему је; а што круха у њему је.« После си га могао видити — данас у плавој чоси, у свиленом мађарском шеширићу и у чизмама на боре, што се стакле, да се огледаш на њима; а за који дан ено га, опасује се врпцом.

Него свашта ти је тај знао, тај Моца. Да, Моцом се звао!

Да покује косу или мотику, боље ће него... Шта Циганин Реша иза Рапитовићева гувна? И ковача Рају заденуо за појас, а Раја се у варошких мајстора учио занату!

Хоћеш ли да скроја грађу, постидно би деда-Луку Ћирића; а деда Лука провео век тешући и скрајајући греде, најанте и рогове.

Хоћеш да пусти крв, чељадету или марвинчету? И то уме.

Хоћеш . . .?

Штогод хоћеш!

Додуше, слабо је когод видио што од свега тога, што он уме. Али ми смо му веровали.

Веровали смо и то, да уме отворити и браву,

или локот, или путо, које хоћеш и које не ћеш, ако се тим и није хвалио.

Но од свега алата понео собом само летву, а летва ни малена нит одвећ голема; па је умељао блатом и малтером, тек да се бајаги види, каквога је реда и заната. Неко рече, летву носи собом, што је то алат најлакши и најјефтинији. Он . . . Он управо не вели ништа. Па да! Знаш, да су њталице највеће мудрице. Ти не говоре, шта све знају, већ само раде, кад им што дође под руку.

Прави баш Моцин алат није му нико видио, док га није сам извадио из џепа. Те и прави занат познали смо му тек, када је покупио око себе неколико шегрта, па размешао с њима — карте.

Једаред не знам откуд . . .

Да!

Женио господар Неца сина, па довео цуру однекуд из Баната. Па тамо им свирали мађарски Цигани. Дошало се господарима, те их повели са сватовима и у наше село. То су били сватови! Спахијски! Понда свирали ти Цигани и у великој крчми код Јоје Патлицана, господар-Нецина арендатора. А зидар Моца се разбалаћио, па се распраћакао као риба у бистрој води. Тек ти једаред . . . Ех, још то нисам видио! . . . Једаред пљуну па банку једну, па пљес њом у по чела оному, што се највећма кидао са својом егедом око њега; а онај с чела, па је задену себи за шешир. Понда дохвати Моца од њега егеду. Те кад удари по њој оним гудалом! Е, часни га! Нема, него се помамила егеда у његовим рукама, па све кевће. »Све кевће!« — казао Цвеја Загорица . . . Није да кажем говоре тако, већ и ја ту био, чуо и видио. Па кад се размахну, па кад се размаџари, . . . и!

— Ао Моцо! — кликне Цвеја, па му нешто записова; а загрцнуо се, како му мило, па опет само: — Ао!

Погледа га Моца, рекао би, пребио Цвеју преко колена. И Цвеја клецну, па му се обеси о врат.

Повео се тако за њим, везао га се као пијан плота, па бленуо у Моцу, као, боже опрости, у икону.

Ал зар само, велиш, он, Цвеја? Читава их, брате, поворка! Дигли село на главу, мислиш, окренуће свет тумбе! . . .

— Синко, — вели Цвеји стрина Смиљана, — синко, — каже му мати, — окај се Моце!

Е да! Моца!

Кад опет мати . . .

Забринула се, богме, поштена душа. Како не ће? Њега једнога има, а кућа јака. Да је честит, као баба му, — бог да му прости, — па да га, што веле, види бог!

Опет, дакле, стрина Смиљана Цвеји:

— Цвејо рано, треба (на прилику) угарити на њупиња пољу. Одоцнићеш.

И њупиња потес угаре — најмљеници из Бачке . . .

— Цвејо, — други пут ће га опоменути јадница, — Цвејо, били ту од општине, па шиту за село и за царевину. Треба платити. Никад, море, нашу кућу ни Загорице није трза ексекуција.

Кад први за тим ваџар у јабани, Цвеја натоварио на кола Моцу, за шараге веже на прилику јунца, па хајд тамо. Али се не враћа отуд пре сабата. И кад дошао кући, нема јунца, но нема ни логова. Јунца продао, па прохарчио с Моцом, а логова откинуо за порез.

— Цвејо сине, — плаче стрина, — нису Загорице никад из плуга ни од руде подмиривали цару царево или богу божије . . .

Хоће већ, душа ваља, кадгод и Цвеји памет у главу, да се опсети, камо то води. Дође му, дакако, на се тргне.

Ама узео од њега, што кажу, нечастиви ушур и село повикало: — Курја!« А Моца га заинтачно као крља мухапату овцу. Па . . .

Више пута баш му тешко. Видио сам и ја то. Жао му, гле, кад види, како му мати плаче, како моли и преклиње:

— Немој, сине, — каже му, — немој имена ти твога! . . . Што је штета, и то је, дакако, зло. Али срамота тек! Дојако све, ако у цркви, ако у биртији све у глас: »Сретна Смиљана са својим сином, . . сретна у сто добрих! Није бог знао, да јој и више даде!« Мени, боже, перје расте, па, мислим, полетићу. Па велим: »Хвала богу и на том! Нек ми узме и очњи вид из главе, мој ће ме јединац слепу хранити и бранити. Волим једно, честито, него дванаест, па да ми кољају образ пред светом.« . . . . Ја нисам тражила више среће и не тражим ни данас, ни дај боже! Рекох, што да вређам бога? Па се и не преудадох као моје толике, по невољи, друге. Не ћу да ми туђин злостави очњу мојих; не ћу да ми којеко размеће, што сину моју још дедовине остало од бабе му . . .

Зарече се Цвеја, не ће као више никад ни присмрдити у крчму.

Ал тек ухватио тако дан два више него обично, сто Моце!

И враг да га носи, тога Моцу! Увек ти зна, да му се паће на руци, баш кад му је као наручен. Сад му треба да подзида свињац, овда да поткрпи амове, онда ово... оно. И то све уме Моца. Заплете и премаже очи, тек да се рекне. Но хајд реци Моци, не ваља му то ил то!

Ако се опет Моца зарадио где на другом крају села, а Цвеја се стегао, па вели: — »Не ћу!« — ето ти улицом прођу, па певају:

„Загорица древна пијаница,
у пићу је љута убојица!“

Свет тако. А Цвеја удри опет на стражњи âм...

Ево стрина-Смиљане једанпут нашем деда-Јеротију:

— Тако ти бога, дедо, — вели, — тако ти бога и имена божијег! Шта да радим сина кукавица?

— Не ваља ти посао, снахо, — њој ће деда Јеротије. — Хоћеш овамо да поправиш човека, а ти му — вели, — иле миле, као да је на сиси. Други опет, тамо њему, не знам, 'ваки је и 'наки је! Упамти, човек је увек дете: што га већма бијеш, све је јогунастији; што већма мазиш све упорнији. Кад је Мојсије — вели деда Јеротије, — хтео да приведе свој народ у праву и истиниту веру у једнога бога, он им је разорио златно теле њихово. Па кад су Израиљани видили, да их кумир не освети, одрекоше га се и сами, па се окренуше богу Мојсијеву.

А стрина Смиљана гледи деда-Јеротија и гледи. Понда ћути. Шта је мислила, не знам. Ал сам видио, да су јој задрхтале усне, па, ако је што и хтела да одговори, није могла. Тек превуче марамом преко очију, па се покупи и оде.

После тога неки дан Цвеја се као и тужи, а као и хвали се, како хоће мати да га жени.

— Није и навија, — вели, — па као из далека пиба.

Он токорсе не ће да је разуме.

Потпустила Султану Будимирову.

— Хоћеш Дашу Дабићеву? пуди му Султана.

— Не бих јој ораха узео из руке, — вели Цвеја, а знам, да је у себи мислио: »Ту ваљда, што ме је спевала? Баш!... Видићемо, кад је Цвеја Загорица древна пијаница?

Хоћеш Јецу Бајчићеву?

— Не бих је ниже ни ногом гурнуо.

А Јеца, знаш... Говорило се за њу и за Цвеју већ свашта.

— Хоћеш...?

Цвеја се окрене, па оде. Ни опепелити се!

Мисли стрина Смиљана, тако би га везала за кућу.

А он вели, зашто да се окива једном? Има цура ваздан у селу. Понда овако је слободнији. Моца и он, — па цело село њихово!

»Ту је« каже Моца за себе, »Моца тек мајстор!«

Кажу, имао је тај негде у Мађарској некакву пивницу... Ех, нема ти тога у нашем селу! А био протува, што но реч, и на ситу и на решету!

Најпосле, и тамо, кажу, превалио сирће, па затумарао тако, где га нико не познаје, као метиљ међу овце Мислиш, чини неке носи уза се, па док малим прстом макне, вели, све лете за њим... (Наставиће се.)

ЈЕСЕЊЕ.

I. РОСА.

Нападала бујна роса,
Окупала листак жут —
Ал он јој се не радује,
Дрхће под њом као прут.

И тај терет бисер-росе,
Што му пређе беше лак,
Не мож' више да поднесе,
Доле пада увелак.

Така ј' роса тешка суза —
А да шта је листак жут?
Саломљено срце то је,
Што с' на задњи спрема пут...

II. ДРВО.

Неста твога зеленог одела,
Јесен ти га у часу однела,
Оставила само голо грање,
С ког с' не чује тичије певање.

Студен ветар савија ти грање,
Чини ми се к'о неко шаптање —
Ил те кара, ил те разговара,
Ил те сећа на времена стара?

Пуста срца сад жива слика си,
А тај ветар, то су му уздаси,
А кроз грање то тихо шаптање,
То ј' на сретна времена сећање...

Ђ. Ст.

ДИЛБЕР.

СЛИКА ЈОВАНА МАКСИМОВИЋА.

„У заводу једном за универзитетске ђаке у П.“, причаше нам једном Стаменко Стаменковић, „камо ме отац одвео и сместио, говорећи ми целим путем, како је надзорник красан човек — „красан човек, једном речи!“ — и уверивши се о томе лично, рекао му при поласку: „Господине надзорниче! Ви сте један красан човек; и ја Вам без икакве бриге предајем свог Стаменка!“ — у заводу томе нашао сам први пут у своме онда млађаном веку на ону багру људи, од којих најбоље примерке производе ђерманске покрајине у Алпима, али их се погдекоји залута и у наше крајеве.

То је био један кретен, названи „Дилбер“, без икаквих даљих података, што се тиче његове „надлежности.“

Била вам је то прилика, да би какав између негдашњих наших комуниста (негдашњих! да!) одмах зажвалио до неба, како му се све до срца згрозило, да данашња друштвена уређба допушта, да се и такви људи могу рађати; и да је то чедо данашњег друштвеног уређења, „или боље: неуређења.“

А један Дилбер био је само чедо својих брда, у којима је угледао света, и којима никакво уређење и неуређење ни помаже ни не помаже.

Много бих дао, да могу овде да вам покажем његову слику, па да опростим себе од великог терета, да га описујем, а и вас, да по моме опису састављате слику мога Дилбера. И то ће можда кадгод бити; а сад ипак да вам кажем што то!

Не зна човек, како га је вредније посматрати, ако хоће да га упозна: да ли по новембарском тмуру вечеру, кад од тешке огуглалости, зиме и глади пресавијен до земље егуца од пекара до завода, носећи „господи елевима“ белог, црног и мешовитог хлеба; или да га гледате, кад га на хладну јануарском дану спопадне његова непоштена и вечита глад, те као поплашен смуца кожуре од сланине и црева од девеница са улоштаном средином од хлеба, којом се прво господа елеви бубали у леђа. Гледали га макар кад, увек вас спопада или велика жалост, која вас доводи до суза, или вам се опет усне здраво размуку на сладак смех, који вам опет натера сузе на очи — већ како сте кад у којој вољи.

Испрва ми је био преко мере смешан. Моје суровo сеоско срце није могло на први мах да дође до онако озбиљних закључака, као речени братићи комуниста, (коме међутим негдашње таке-мисли ипак данас ништа не сметају, да као мука без главе срља на какву министарску столицу и да се посади на њу уз најсјајнијички реверс.) Не, ни налик нисам био томе братићу. Скоро са детињском грозношћу стао сам пред њ, и клибио се задовољно његовим јадима, не марећи ништа, што ме је опоминало, да одлазим, конкајући подераним ципелама по хладноме мермеру у предсобљу, његовом бављишту прекодан.

Студен јануарски дан, а наш Дилбер стоји у том предсобљу и не осећајући, како ветар престонички шиба са три стране, чека мучаљиво, да га који од господе елева пикне, па да заслужи коју парицу на чашицу шпиритусаре. — Знао сам по четврт сахата стојати пред њим и гледати његово мало, неразвијено тело; његову неочешљану косу и разбарушену, проседу браду; његове удиљ тужне и плачне очи, од којих је само на једно видио, друго је било превучено беоном. Знао сам му и у хаљине завиривати, које је увек с тешком муком могао да прикупи око себе — толико су биле старе! Заврљивао сам и у опе узице, које је промаљао кроз обе рупице од хаљине, па их тако завезивао, где није имао дугмади. Вадио сам му и џепну махраму, у коју су само медицинари могли гледати дуже времена. — За све то време жватао је Дилбер кожуру од сланине и немо се бранио, да не насрћем на њ.

Кад ми се већ и самом досади, запитам га:

— Јес' гладан, Дилбере?

Ту се пасмени, и нагађајући да ће добити што да једе, од тешке радости једва изговори:

— Д..д..даа!

И тек што је залогај из мог џепа провирио, већ се нашао у Дилберових устих. Имао што у устих, или не имао, сасвим несвесно трпа све у уста, што би му се дало од јела.

После одох. Зима ме отера, те не могох даље остати, да га гледим, како ће смешећи се плачним очима посмуцати хлепчић до последње мрвице.

Једаред седим у своме кабинету и сасвим задовољно превлачим писаљком у календару дане, који су ми већ за леђи, и есапим, колико је још до Божића, кад ће ми отац доћи у престоницу, па ћемо јужном железницом у слатку провинцију. Из тих слатких мисли тргне ме мукао звук нечи, у којој је нешто нобољило. Дилбер ложи. Некако ми дође да га зовем у собу, кад, на моје велико чудо, закуца ти он и сам, и што може бити умиљато смешећи се и као смањујући се, уђе у собу; и не рекав ништа оде до нечи, наслони се своме ширином леђа на њу.

Ја баш дигох главу, било да се пасмејем или да

што-то рекнем, тек као да се види, да знам, ко је у соби; ал ти се он и сам јави:

— Хладно.

Мене чисто потресе та једна реч, колико је жалосно изговорио, па се и не сетих, да му што одговорим.

— На дошао, да се мало одгрејем. Господин нека само пише; ја ћу ћутати као миш.

И заиста ми дође у тај мах као миш. Гледао сам га само, и чисто нисам веровао, да је Дилбер толике речи изговорио на један мах. Јер његов је сав разговор — пред зору: „Устајте!“ — прекодан: „Изволите!“ и „Разумем, господине!“ И ноћу, кадсе скочаљи од зиме, славајући у оном леденом предсобљу, полубудан а полузаспао вичеше: „Охохо! Ала је то хладно! Ваш јуторњак! Охохо!“

Учини ми се, да би данас био за разговор.

— Који је то сахат, Дилбере?

Почех, тек да се почне.

— Девет прошло, одговори, и не погледавши ме, као човек, који је овај час гледао на сахат.

Ја сам међутим баш знао, да је једанаест било прошло и само сам хтео да знам, је л' ту већ подне.

Дилбер је морао мало час добити што да поједе; преварио глад, па и не зна, да је већ подне. И кад год га пре подне запита човек, које је доба, може добити само два одговора:

„Девет прошло“, ако је што јео. И „Сад ће дванаест,“ ако је гладан.

Ако ти падне на памет да му кажеш: „Каквих девет? Тек је осам!“ он зашкиљи једним оком, а другим ћоравим те погледи, па као да ће рећи: „Па зар има кадгод и осам сахати?“ Или: „А зар то није свеједно? Пит можеш ручати у осам, пити у девет!“

Него најмрекији сахат било му је седам у вече. Пошто се смркне, са страхом очекује, кад ће га који од господе викнути, да му донесе вечеру. Ево, како то иде:

— Дилбере! — чује се глас, који Дилбер одмах позна, да долази из собе број 9, и то од оног дугачког господина, који „увек први огладни.“

Ако је Дилбер здраво гладан, неће се одазвати, споро ће се одвући до собе, стаће одмах крај врата гледећи у под, и неће рећи: „Извол'те!“

Дугачког господина (сви се звали: дугачки и кратки, зелени или црвени, господин из тог и тог броја) — дугачког господина из броја 9. то међутим нимало не буни. Он само закључи, да Дилберу не да коре од хлеба вечерас, него ујутро, што је међутим велика казтига за јадног Дилбера; па почне нарећивати.

— Дилбере драги, отвори те чупаве уши твоје, и чуј! Донећеш ми за три новчића хлеба, али не од овог смрзнутога Грка у суседству, већ од пекара на ћошку; и немој да буде врућ, нити окорео! Знам ја, зашто ти доносиш окорео! (Дилбер слуша и дрхће, као да сад први пут то чује!) Мислиш, коре ћеш добити; ал нема ништа, мој голубе из вранића гњезда! До ујутру нећеш ништа! — На ми донеси за десет новчића шунке, али да није све крто! — мислиш, ја ћу тебе хранити кртом шунком! — И још ћеш узети, ал у оној другој месарници; у овој се мало тога добије; узећеш за четир новчића парижера, — но ако буде смрдио на фењу, носићеш све натраг, и даћеш ми натраг мој стари јорган, па иркни од зиме, — нећу да знам, за којекакве шиваше уштве! И скинућу ти те ципеле с ногу, — нећу ја одевати којекакве смрдибубе забадава! Јеси-л' разумео?

И ту се дугачки број 9. израчи на јадног Дилбера, који је сав дрхтао од страха за јорганом и за ципелама.

— Разумео сам.

И пође. Но тек што је дошао до врата, милостиви број 9. се предомислио — зовну Дилбера натраг — и сад наступају генералне промене у наруџбини, које јадног Дилбера ске већма и већма збуњују.

И док дугачки број 9. тако наручује, дотле онај краћи његов колега седи пред њима, и не знајући шта се збива око њега. — Дође Дилбер. Сад га кратки број 9. пиље опет на иста места; а могао је све о једном трошку донети! И тако је то у свију петнаест бројева.

Како му је јаднику пењати се уз оних педесет басамака по десетак пути за један сахат! Виђао сам га на улици кадгод у то доба, кад иде од пекара и од месара. Згурн се скоро до земље, рукама пригрли уза се, што је покуповао, па тако иде — иде, гледајући тужно-блесасто у мрак, или у снег, како трепти спрам престоничких фењера. И немојте мислити, да тада ништа не мисли! Мисли понешто; на пример, како му је зима, како га боле ноге и како је гладан — и на крају још, како ће ноћас бити јака зима, а он ће ипак ноћити у оном леденом предсобљу. — Ето, о свему томе мисли! И од тих мисли се све већма пригиба к земљи; од њих је занстину и огуравио! Тако јадног створења нисте видили; „и дође вам да се заплачете, кад помислите, да је и то човек!“ — што рекао братић с комунистичким начелима . . .

Док сам ја све то премишљао, мој ти се Дилбер већ био раскравио крај пећи и спремао се, да оде из собе, смешећи се, колико је већ знао умилатије, на мене, што сам му указао ту милост.

Но ја га не хтедох пустити тако лако, а особито сад овако разгрејана, кад сам се надао испитати штогод од тог мучаљивог чудака.

Сетих се, како му је мило, кад му човек говори о његовим јадима, па га запитах, како стоји с очима, знајући, да се иза тога обично развије диван. Узех га тешити, како и сам баш бог зна како не видим. „Не могу“ рекох „ни сам да познам човека на неколико корака.“ (Тешко да ме је разумео, јер ме је гледао онако исто тупо и неразумевајући, као и оне невеште шаљивџије, који су му читали своје зелене докторске дисертације о Гетеовој Ифигенији и о интегралама четвртог реда.)

Био је на једно око ћораво и о томе је хтео сваког да увери, али и то на свој начин. Одмах науми да и мене о томе увери. Издигне три прста преда се, запуши прстом оно здраво око, па рече: „Ето, ја сад не видим, колико сам пружио прстију!“ — а тиме ми је као хтео рећи, да га питам, колико их је издигао.

З питам га.

— Фивва! (Пет!) — Одговори Дилбер, а међутим жмури и на оно ћораво око.

После опет покажем му ја три прста, а он запушивши ћораво, а на оно здраво гледећи у моја три прста, опет рече:

— Фивва!

— О, о! баш не видиш! — Узех му се ја чудити. А њему мило, што га ја божем жалим, па узе даље:

— А, знате ли Ви, Господин-Елев (све то је тако поимено рекао, да се мора великим словима написати), да сам ја видио, кад сам дошао у ову кућу. Сасвим сам добро видио. Него је то све дошло од клетве! Како ме он почео клети, од то доба све мање и мање видим на ово око; и видићете: најзад ћу ослепити на њ. (Као што се види, ту Дилбер и не зна да је ћораво; он још верује, да му је око само „болесно“).

Тај „он“ био је његов непосредни старешина, кућевни "портир; поган неки човек, са лоповским срцем а побожним изгледом; са њега је Дилбер по свој прилици и дотерао до паса. Из чисте мржње није му могао никад имена изговорити; и звао га је увек „он“, не трешећи у томе никада. Дилбер је, ако и несвесно, знао, да га је тај опаки човек упропастио, или, како сам вели, „уклео“.

„Уклео ме, уклео! тако ми здравља и очњега вида! Чим ми је први пут викнуо: „Ослепио дабогда!“, одмах сам знао, да неће бити добро! И ето, милостиви господине, као што видите!...

Ја га погледах радознало, и било ми је чудновато. Њему опет мило, што га жалим, па вољно настави:

— Да, да! Ја много држим на његову клетву! Баш како ме он почео клети из дана у дан, од то доба сам се и уназадио. Већ га знам, и како ме потајно куне: кадгод се он прекрсти, а у мене гледи, тај дан ил ће ми процурити ухо, ил ће ме нешто клати у трбуху — или тако што; тек ме никад неће проћи на лихо...

Ту му и самом сва жалост његовога положаја дође пред очи; нешто му заигра под грлом и он погледа према мени обадвема очима право: нит му је десно гледало горе, нит оно ћораво на све стране.

Би ми врло жао, кад му се приближих, те му погледах још једаред ону бесну на оку; оне трепавке, све поцрвенеле по крајевима и без длачица. Подочњи му плави, а лице модро.

Јадни Дилбере! Кукавче сиње!..

Дохватих са долана комадић хлеба и парченце сланине.

Брзо, као да га ко вија, тутну под пазухо неку прљаву крпу, која му је убоговетно у рукама, спусти жарал на земљу, па халапљиво узе гристи хлеб и сланину, не знајући шта ће пре да стрпа у уста.

Дилбер одмах оде, кад што добије. Гушећи се хлебом и сланином оде и сад од мене. Ја се наслактих на десницу, и пушком узех добовати по литографисаним табацима, из којих сам читао малочас. И далеко одох у мислима, кад ме наједаред трже непријатна дерњава Дилберова из суседне собе. Дерао се, као да га ко пекао; а по високоме тону и лупи по вратима сетих се, да су му то морали несташни елеви подбочити ногом врата, па га не пуштају напоље. И то вам је било једно између највећих уживања свију питомаца, а највећи јед Дилберов. Тада се само могла чути псовка из његових уста, на која су иначе недељом излазиле само побожне молитве.

Осем што је псовао тада као скелеција, знао је и љуто претити. Претња је доста чудноватa.

— Ентведер ке и, одер плајб нит то! (Ја или ћу отићи одавде, или нећу остати!) рекне, кад му већ сасвим дозлогрди.

Тада би се обично и он усудио, да чим било тресне о земљу. И тек највеће је задовољство осећао, кад бисмо га молили, да не оде, говорећи му: „Шта би ми без тебе?“

— Вил никс виси! Вил никс виси! (Нећу ништ да знам! Нећу ништ да знам!)

(Свршиће се.)

ЦРТИЦЕ УГЉЕНОМ.

ОД ХЕНРИКА ШЕНКЈЕВИЧА.

С ПОЉСКОГ ПРЕВЕО РАЈКО.

(Свршетак.)

Кодиници опустели; настала у њима тишина, само што је Репинино дете почело да дречи.

На то се тргла као из сна, устала, подигла дете и почела да га успављује неким гласом, који јој и самој долазио тућ:

— А-ја! а-ја! а-ја!

Затим изишла из куће. Навољу било облачно; на границама видокруга чула се потмула грмљавина.

У ваздуху било запарно.

Шта је осећала у души, кад напоно пролазила поред реформатске цркве, враћајући се у Глупиџе, то нисам вољан да описујем. Ах! да се наће госпођица Јадвига у таквом положају, написао бих одмах сензационни роман, у ком би се упео, да докажем најокорелијим позитивистама, да још има на свету идеалних створења. Да, али код госпођице Јадвиге сваки би утисак дошрьо до самосвести; очајно стање душе изражено би било не мање очајним а поред тога врло драматичним мислима и речима. Тај circulus vitiosus, то дубоко, пребоно осећање нескладности између немоћи и премоћи, та улога листа на олуји, то глуво уверење, да нема нигде помоћи, ни на небу, ни на земљи, то би све без сумње одушевило госпођицу Јадвигу на какав заносни монолог, који би ваљало само исписати, па да начиниш репутацију. А Репина? Тај прости народ кад пати, он само трпи и ништа више! Репиној је, у немилостивим руцкама несреће, било тако исто, као што је тичету, кад га мучи вакосни дечко. Пошла је мирно напред, ветар је гонио, зној јој цурио са чела и то је све. Но кад-што, кад болесно детенце отвори уста и стане тешко дисати, као да издише, протепа му: Јашко! Јашко, сунце моје! па притисне материнска уста на врело чело детиње. Минула је већем мимо реформатску цркву и зашла далеко у поље, док на један мах не застаде, јер јој у сусрет долазио неки пијан сељак.

По небу се ваљали и гомилали све гушћи и црњи облаци, у којима се спремало нешто, као бура; час но на засеоне, ал сељак је слабо марио за то, раздрљао на ветру хаљину, накривио чапку на уво и тетурајући час лево, час десно, певао неку ђаволасту песмицу.

Кад спази Репину, стане, рашири руке, па крикне:

„Хајдемо у жито,
Чедо моје жито!“

Хтеде и да је загрли, али Репина у страху и за се и за дете, поскочи на страну, сељак за њом, ал како је био пијан, одмах се сложио на земљу. Истина, да се опет подигао, али је није гонио, само се бацио за њом каменом, да је све звиждало.

Репина осетила бол на глави, смркло јој се пред очима и она поклече. Но одмах јој дође на ум једна реч „дете“, те стаде као без душе бегати даље. Заустављала се чак код крста, и одатле, осврнувши се, види, да је сељак заостао за читаво по крсте и посрњући пшао у варош.

У тај мах осети нешто чудно топло на врату; опипа руком и кад погледа у прсте, види крв.

Напила јој тама на очи и пала у несвест.

Пробудила се наслоњена на крст. Из даљине се приближивао кабријолет из Опћешина, а у њему млади господин Опћешињски с дворском гувернантом. Господин Опћешињски није познавао Репине, ал она га знала из цркве; хтела је зато да полети кабријолету, да моли за милост, да јој се бар дете склони од буре: стала је на ноге, ал није могла ни крочити.

Међутим је млади господин стигао, па кад виде непознату жену, где стоји крај крста, довикне јој:

— Сшшшо! сшшшо! седајте.

— Бог вам . . .

— Али па земљу, на земљу.

О! био то лакрдијаш чувен у целој околини, тај млади господин Опћешињски; тако је он лакрдијао уз пут са сваким, као и с Репином, а после опшше коње, па терај даље.

До ушију Репиној допирао кикот, његов и гувернантин; после видила, како се љубили, док се нису најзад изгубили у тамној даљини.

Репина остала сама. Али не вели бадава: „Жену и корњачу не мож' ни сикиром убити!“ После доброга сахата почела се вући даље, ма да су јој ноге клецале.

— Господе Боже, шта ти је ово детенце криво, ова рибица златна! — јадала се, притискујући на груди бонога Јашка.

А затим је спопала нека грозница, јер је стала да бунца као пијана.

— У колеби пуста колевка, а мој Ваврон отишао с пушком на војску.

Ветар јој здерао цегу с главе; дивна коса њена просула се по плећима а ветар се немилице играо с њоме. На један пут севнуло: гром пуче, тако близу, да је чисто сумпор гушио, те је морала да седне. Ал то је освестило те је почела да шапуће моли-

тву: „И реч постаде тело!“ Управила очи к небу, које је било бурно, немилосрдно, дивље, па стала уздрхталим гласом да пева: „Ко се у заштиту!“ Неки злокобни мѣдени одблесак падао из облака на земљу. Репина заћула у шуму, ал у шуми било још мрачније и страшније. Час по шумни изненада шум, као да пристрављене јеле и борови шапућу међу собом: Шта ће то бити, Боже! шта ће то бити! На онда се опет све утиша. Часомице се с нова стане разлегати у дубљини шуме као неки глас. Репину пролазили жмарци, да није то можда смех „злих духова“ по мочарима. „Само да ми се опростити шуме, само шуме!“ мислила у себи — „иза шуме је одмах млин и колеба млинара Јагоћинског.“ Бежала је, упела се из петних жила, хватајући ваздух у осушена уста, а у то се отворе небеске усташе над њеном главом: киша, помешана с тучом, лила као из кабла; олујина се захукала толиком снагом, да је јеле савијале до земље; шума се напунила маглом, паром, водом; нигде стазе, дрва се повијају, шкрипе, шуме, ломи се, крха се гранье: помрчина као тесто!

Репина осећала, да је остављa снага.

— У помоћ, људи, у помоћ! — завапила слабим изнемоглим гласом, али нико је није чуо. Вихор јој одбијао глас натрат у грло и сметао дисању. Видила је, да не може даље.

Скинула са себе мараму, скинула зубун, кецељу, свукла се управо до кошуље и умотала дете; спазивши затим у близини жалосну врбу, допузила до ње готово четвороношке и, наместивши дете у честу, клонула и сама поред њега.

— Боже! прими душу моју — прошапутала тихо.

Затворила затим очи.

Бура беснила још неко време, напослетку се стишала.

Ал мрак се већ у велико ухватио; кроз облаке почеле светлуцати звезде. Под врбом се белило непомично тело Репинино.

— Нау! — разлегао се неки глас у тишини.

Мало затим чуо се из далека штропот кола и гацање коњских ногу по калугама.

То је био Хермеж, закупник из Дангубоваца. Продао у Ословицама гуске, па се враћао кући.

Опазивши Репину, сишао с кола.

ГЛАВА ДЕСЕТА.

Победа генија.

Хермеж из Дангубоваца подигао Репину испод врбе и хтео да је одвезе управо у Глупинце, ал се на путу срео с Репом, који је на колих пошао пред жену, кад је видио, да се бура спрема. Жена пролежала целу ноћ и сутра дан, али се трећи дан већ предигла, јер је дете било болесно. Скупиле се прије и куме и окадиле га светим венцима а козачица Цисова бајала са ситом и црном кокошком. Дете се опоравило, али је све већа беда била с Репом, који је сад локао ракију без мере, да већ нису могао с њим изићи на крај. За дивно чудо, кад је Репина дошла к себи, па одмах запитала за дете, а он место да је својски предусретне, стао се на њу брецати: „Теби само да се скитати по вароши, а детету како било. Дао бих ја теби, да си му дошла главе!“ Та је незахвалност ујела за срце, хтела је да му то пребаци гласом из дубине срца, у коме је био неподнатни бол, хтела да му каже, ал није могла, само је вриснула: „Вавроне!“ и погледала га сузним очима. Сељака као да је нешто издигло са сандука. У први мах је ћутао, а затим проговори сасвим другим гласом: „Марија, злато моје, опрости ми, видим да сам те увредио.“ После тих речи рикне, бризне у плач, стао јој љубити ноге, а она му се плачем одазивала. Осећао је да није вредан такве жене. Но та слога није дуго трајала. Скрб, разједајући се као рана, почела их успаљивати једно против другога. Кад Репа дође кући, био пијан или трезан, неће са женом проговорити ни речи, већ само седи на сандуку, на гледа као курјак у земљу. Седи тако по читаве сате, као окаменељен. Жена спремала по кући, радила као и досад, ал и она ћутала. Доцније и кад је хтело које да проговори, није им се дало. Живили као крвни душмани, а у колеби кладала свеџер гробна тишина. Шта су и имали да говоре, кад су обоје знали, да им помоћи ни откуда нема, да је већ свему крај. После неколико дана почеле сељака мучити неке зле мисли. Отишао на исповед попу Чижикиу, поп му није дао опроштаја, већ му рекао да сутрадан дође, али Репа сутрадан место у цркву отишао у крчму. Људи слушали, где је пијан говорио: кад му Бог неће да помогне, он ће продати душу ђаволу, па га се зато сви клонили. На колеби као да је било неко проклетство. Зли језици свашта говорили; веле, право су и радили кнез и писар, јер такав безбожник највукао би гњев божји на целе Глупинце. И на Репину почеле прије да износе нечувене ствари.

Десило се, да је у Репиних иса'нуо бувар. Репина морала зато да иде по воду покрај крчме, па путем слушала, како сељаци међу собом говоре: „Иде солдатуша!“ а други веле: „Није солдатуша, него ђаволуша!“ Ћутећки шила она својим путем, али је видила, како се прекрстили. Захитила воде, па пошла кући. Пред крчмом баш стајао Шимун. Кад је видио Репину, извадио из уста порцеланску лулу што му се обесила низ браду, па повикне:

— Репина!

Репина стаде:

— Шта је?

А он:

— Јесте л' били у општини?

— Била сам!

— Јесте л' били код попа?

— Била сам!

— Јесте л' били у двору?

— Била сам!

— Јесте л' били у уреду?

— Била сам!

— И ништа се нисте помогли?

Репина само уздахнула, а Шмул настави:

— Но, што сте ви глуви, жалба нема никога глупљега у целим Глупињцима! А ко вам казао, да идете онамо?

— Да куд сам знала ићи? — рече жена.

— Куда? — одврати Чивутин — а на чему је уговор? на артији; нема артије, нема ни уговора: подерати артију, па готов посао!

— О, ала сте ви добри! — рече Репина, да сам ја имала артију, давно бих ја њу била поцепала.

— Ето сад! Зар не знате, да је артија у писара? Но... знам ја, да ви можете код њега много да учините; он сам каже: нек дође, вели, Репина, да ме моли, а ја ћу, вели, издерати артију на крај!

Репина не рече ништа, дохвати само крчаг за ушку, па се упутила писаревом стану. Мрак се већ почео хватати...

— — — — — — — — — — — —

ГЛАВА ЈЕДАНАЕСТА.

Крај невољи.

На небу запла већ мала и велика кола а изишли влашићи, кад су врата на колеби шкрипнула и Репина ушла полагацко у собу. Кад је ушла, скаменила се, јер се надала, да ће Рева као обично преноћити у крчми; ал Рева седно на сандучету уза зид, подупрло лактове о колена и гледао укочено у земљу.

На огњишту се гасило угљевље.

— Где си ти? заштта је јетко.

Место да одговори, она се срушила на земљу пред ноге његове и гушећи се у јецању и плачу, стала вриштати из свег гласа:

— Вавроне! Вавроне! све је за те, за те сам и ту срамоту поднела! Обмануо ме, на завео и истерао. Вавроне, смилуј се ти на мене! Вавроне, Вавроне, срце моје!

Рева дохвати из сандука сикиру.

— Све је бадава — рече мирним гласом — теби је већ дошао крај, сиротице моја! Опрашгај се с овим светом, јер га нећеш више видити. Нећеш више, сиротице, седити у колеби, него ћеш у гробљу лежати... ти...

Сад га тек она погледа упрепашћена.

— Збиља хоћеш, да ме убијеш?

А он:

— Марија, душо! не троши узалуд време; помоли се Богу, а онда ти је крај: нећеш ни осетити.

— Вавроне, говориш ли ти то збиља?

— Метни главу на сандук...

— Вавроне!

— Метни главу на сандук! — говорио он, а већ му пена ударила на уста.

— Јао, за бога милога! У помоћ, људи! Пом... Зачуо се тупударац, затим јаук и треснг главе о земљу; после други ударац, слабији јаук, — а онда трећи, четврти, пети, шести. По поду се разлила река крви, на огњишту се угасило угљевље. Тргавица пресгла Репину од главе до пете, затим се труп у један мах опружио и остао укочен.

Мало затим грдна румена месечина раздирала помрчину: гореле дворске зграде.

ЕПИЛОГ.

А сад ћу, драги читаоци, да вам кажем нешто на ухо: Рену не би били узели у војску. Оцакав уговор, какав је написан у крчми, не би ништа вредио. Ал, видите, сељаци се у таквим стварима не разумеју, а, хвала неутралности, ни интелигенција није баш од њих у том одмакла, те тако је господин Золзикјевић, знајући за то, рачунао, да ће се, ако ништа, а оно бар одуговлачити та ствар, а страх ће натерати жену у његова наручја.

И није се тај велики човек преварио у рачуну.

Питате, шта је с њим? Шта би било? Кад је Рева запалио двор, пошао је, да и њему плати, али на вику: „Ватра!“ пробудило се већ цело село и тако је Золзикјевић остао читав.

И данас још обавља писарску службу у Глупињцима, ал сад се већ нада, да ће га изабрати за судију.

Прочитао је Варвару Убрик и још се свеудаљ нада, да ће му госпођица Јадвига једнога дана стиснути руку испод стола.

Да л' ће се те његове наде у судство и у стисканье руке испунити, то ће будућност показати.

ПОЈЕЗИЈА ВОЈИСЛАВА Ј. ИЛИЈЋА.

КЊИЖЕВНА РАСПРАВА.

Било је неко доба — није баш тако давно — кад се сваки пријатељ уметничке поезије наше озбиљно забринуо. Као нека тмина, као нека мемла притисле су околности песнички рад у нас. Узалуд је гледао сваки око себе, не би ли се појавило какво свежило, да разагна потмуло и невесело стање нашег песништва. Дођуше, на зениту пола тог светлило се још по које сјајно име; али носиоци њихови бивали су сваким даном све старији и старији а пријатељи праве поезије заман су упирали очи своје на исток, од куд би се родила нова звезда —: подмлатка није било.

Што се овде и онде појавио по који покушај — брзо га је нестало у жагору светском; он није био у стању да трајније задобије земљишта, нити му је тренутно светлуцање могло ијоле озарити очајно стање око нас. Увидио је, да није створен да крепко држи луч песништва, те је учинио, што му је и сам нагон наложио: умукао је сасвим.

Подмлатка, песничког подмлатка! то је био гласни уздах, који се чуо са свију страна.

И тај уздах нашао је свога одјека.

Стари орао, Јован Илић, из свог је крила дао народу српском оно, за чим је заман уздисао дуго. Његова два сина, Драгутин и Војислав, освојише песмама својим набрзо пусто земљиште и дигоше се до оне висине песничке, до које су дошли тек мало њих изабраних.

Пријатељима правога песништва одлахнуло је у грудима, они су опет могли читати чисту поезију и заносити се њоме, притисак је попустио, уметничко песништво процветало је поново.

Од те двојице је Војислав представник чисте, овејане, управо дестиларане лирике. Већ судба његова, спољашњи догађаји око њега, такви су, да су од њега морали створити песника, ако је у њему искре божанственог дара било. Отац му је песник, брат му је песник; оженио се млад, из чисте љубави, а жена му је била ћерка Ђуре Јакшића. Али нема песника, којем се судба само смешкала. После кратке брачне среће сахрани он за неколико дана и љубу, своју Тијану, и ћерку и сина .... Да није песник, зар би се могао утешити? Овако га је божанствени извор песништва одржао: песмом је лечио своје претешке ране:

„Где је бола, где је јада,
— Песма блажи;
Где се клоне, где се пада,
— Песма снажи ....“

Та и свакидашњег човека диже песма, коју чује или отпева сам. Зар да оног не блажи, који је ствара! Она му је утеха и гони бар на тренутак од њега демона бола и туге. Али се јако вара онај, који замишља, да то иде олако: песнику песма није играчка, он је схваћа најозбиљније, и у трепутку, кад другом ствара уживање и сласт, он се бори са животом својим. Ко ми каже, да је песму тако исто брзо и написао, како ју је замислио, тај пред-а-мном није песник. Замисао, идеја, то је оно, што Змај-Ј. Јовановић хоће да каже стихом:

„Просуо их један часак,
Један тренут, једна *мисао*.“

јер пре свега — а то ће ми допустити сваки — од преке, апсолутне је потребе, да човеку у опште штогод падне на памет.

Израда је друго што, сасвим друго што. Та тренутна мисао рађа другу, трећу, па све даље и даље. Али те мисли док доведе песник у органску целину, док им дадне облик, док, једном речи, мисао сведе у смисао, дотле истроши крвцу срца свог. Но поред свег душевног напора тог он ипак мора уживати у послу свом; не ужива ли, није ли сасвим одан раду свом, не може онда ни осећати, јер му ухо није створено, да чује тајанствени шапат у себи и око себе, нити му је око створено, да види онај свет, који је правом песнику широм отворио врата и открио му и радост и бол. Он остаје у најбољем случају извељбани стихотворац а производи његове »Музе« не утичу на остали свет друкче, него хладно и одвратно: сваки види механизам у послу том, али божијег дара не.

Прави се песник приказује сам. Нема ту критичара, који је у стању, да му уздигне славу или да је обори. Ту је сваки појединац критичар; и осећа ли у тренутку читања да песма на њега силно утиче, онда је ћутке изрекао свој суд и о самом песнику.

Е, тако је изрекао сваки, који уме читати и осећати, свој суд и о Војиславу. Тај га је махом увенчао песничким лавором а критичару не остаје ништа друго, него појединe

врлине и појединe особине истаћи, те их тако достојно и приказати.

*

Поред одлучног песничког дара, поред чистог, идеалног полета, и нарав, и срце и душа, Војислављева је чиста и недодирнута од зараде, која се услед свакидашњег додира са осталим светом за човека хвата. Зар би му песме иначе могле бити тако прекањене, тако филтриране? Зар би оне могле бити тако пуне дубоке осетљивости, тако чисте од сваког трага фриволности? Зар би могле бити тако нежне и тако удаљене од сваког, и најмањег, незграпног израза? Зар би оне биле прави израз песничке тежње, у којем нема ни речице, што не би доликовала целини? Зар би оне иначе могле тако силно утицати на читаоца, да им се у суштини не огледа чисто, природно осећање, у којем ни трага нема од ма какве афектације? — Свега не би било, да му није и душа тако чиста, као што му је песнички дар велик а тежња тако идеална. Прљеж би избио, ма кад, ма како, тек он би избио, да чистота душина није најбоља контрола песничком његовом делању. И у том баш и лежи узвишеност његове поезије. Каква му је душа, такве су му и песме. Човек га мора и нехотице заволети; нека потајна симпатија привлачи га к песнику, који лепшу страну душиних својстава истиче и приказује, и то на начин, који је истоветан са природом самом. Ја не могу доста да нагласим то својство Војислављеве поезије; све ми изгледа, да се писам доста јасно изразио, те би ми гдекоји можда другче тумачио речи.

Та по песмама се види, ко их је писао и како их је писао. Ја га замишљам у трепутку стварања свег концентрисаног у свој рад. Сва тежња, свака, и најмања, нианса осећаја му, сав песнички нагон — све је то збијено у један израз, у израз невиности и идеалности, да замисао савесно пропусти, управо процеди кроз рођено осећање своје. Он ствара јер мора стварати, и зацело би био најнесретнији, да му се ма на који начин одузме могућност стварања. Али, он би и онда имао бар слободу мисли. . . .

Да, у свакој песми његовој има мисли, а што је зацело још значајније, свака мисао његова има и смисла. Осећати и мислити, то је ретко кад уједно спојено; али код Војислава је и тога. Осећај му не да, да се мисао, као обично, прикаже хладна, а мисао му не да, да осећање опет пребујно отме маха, те да се рашири у неизвесност: да се од силних дрва не види шума.

Но у Војислава је још једно својство, које му поезији неки виши рељеф даје. То је својство потпуно савлађивање техничке стране. Може девојка ма како бити лепа, али ако је чупа и ћубра, губи сва лепа природна својства своја. Може песма имати и мисли и смисла, може бити и пуна осећаја — ако се рапаво чита, ако је ритам трцкав а слик на силу богат, онда нема онога, који би казао, да је та песма заиста лепа и узвишена.

Како се пак читају Војислављеве песме!

Био трохеј, био јамб, био дактил, то ти тече складно, као да и не може друкче бити. Он употребљава често и мешовите стопе, али ти јамб после дактила изгледа као одмор, као добродошла промена, да монотонија не отме маха. Дабогме, да употреба разних стопа захтева и разан спољашњи облик песме, јер редови у њојзи морају бити час дужи, час краћи, али свагда такви, да се потпуно прикалују. Ми ћемо у току ове расправе имати прилике, да се уверимо и о начину, чудноватом за око али тако складном за ухо.

Но и сликови показују велику марљивост песникову. Није њему, да је само »слично,« хоће он и у слику смисла и склада. На сваки начин, да се песма за ухо тако много прикладније и елегантније презентира. Па ако је и песник при изради дао себи више труда, нека буде уверен, да се тај труд нигде не намеће, и то просто с тога, што се сликови тако лепо и складно читају. Ко ту онда и помишља, да се песник трудио и око тога!

Е, тако се приказују песме Војислављеве. У унутрашњости, у суштини својој, пуне мисли и смисла, прекањене осећајем, нежношћу, и деликатношћу, у спољашности пак пријатне и елегантне за око а складне и звучне за ухо Свака песма пак оставља у читаочевим грудима нежан одјек, као што многа у последњим речима одаје одсјај песниковог, тамо тек само наговештеног, осећања.

Милан Савић.

(Наставиће се.)

ПИСМА О СРПСКО-БУГАРСКОМ РАТУ.

Г—ђи К. Х.

ПИШЕ ДАНИЛО НЕДЕЉКОВИЋ.

ПИСМО II.

З. 13. Јунија 1886. год.

Поштована госпођо,

На завршне речи у моме прошлом писму ви ми одговористе речима Гетеовог Фауста: О, dass dem Menschen nichts Vollkommnes wird, empfind' ich nun. Хтедосте то да примените и на човечанство и на Србство, јер као да сте предвиђали, чиме ћу ово писмо да почнем. Хтедосте тим речима да извините много штошта, што се у нас догађа.

У начелу се, госпођо, слажемо, у појединостима не. Савршенства нема нигде. Тако ми држимо. Али и ако нема савршенства потпуна, приближна га може бити, само треба на томе радити. Горње речи Фаустове, изгледа мени бар, не дају се применити у исти мах и на човечанство и на Србство са истом намером, са којом ви то учинисте. Човечанство иде све ближе савршенству, Србство иде све даље од савршенства. Човечанство може у извесним приликама много штошта и да изгуби, па се опет или врло мало или нимало не примећује; Србство не треба ништа да изгуби, јер се дубоко, предубоко осети сваки губитак. Човечанство мора напредовати у најгорим приликама опет, ма у коме делу свом, ма у коме народу. Србство мора напредовати само у себи целоме. Пође ли и даље као данас, Србства неће бити, неће му се знати ни спомена, а човечанства ће опет бити, и опет ће ићи напред. Србство може пропасти услед своје небриге и нерада, пропаст човечанства стоји у јачој руци. Човечанство ради за себе, јер му делови појединци раде и за себе па и за њега. Србство не ради ни за себе, ни за другог, као што треба. За човечанство радити као што треба, не може, јер му самом није живот ситуран. Осигуравајмо прво Србство, радимо на његовом усавршавању бар донде искључиво, докле не дође време, када ћемо моћи са успехом радити за целокупно човечанство. Не заборавимо напослетку, да усавршавајући прво Србство, усавршавамо у неколико и човечанство. Обратно од овога не може бити.

Али опростите ми, ја сам отишао далеко. Заборавио сам, да сте ви хтели, да вам приповедам о српско-бугарском рату. Дали има какве везе међу мојим горњим речима и српско-бугарским ратом? Којим се, госпођо, да ту везу неће моћи *као што треба* ухватити.

Збиља! Хвала вам на брижи за ме. Велите да „не можете ни да замислите, да се више не видимо," т. ј. после будућих догађаја. О будућности, у овом смислу, говорити, чудно је. „То би било ужасно", велите ви. Али је тек могуће. Пустите само, да ум надјача срце, и видићете, да је то нешто најмогућније.

Истога дана око осам часова у вече стигосмо из Београда у Ниш. Са станице се упутисмо у логор испод Горице. Време је било веома хладно и влажно. Од одела све, што имадосмо, беше на вама. Неки одоше да траже дрва. Ја тада још бејах нежан готован, те очекивах, да други донесу дрва и наложе ватре. Но и ватра беше слаба помоћ. Ако сам јој се окренуо лицем, зебла су ми леђа, и обратно. Напослетку заспим, али писам дуго спавао. У сну сам дошао врло близу ватре, те сам се готово испекао, али опет не смедох отићи од ње. Једва дочеках зору, те се охрабрих. Нови дан донесе ми нове срчаности.

Сутрадан прешосмо на десну обалу Нишавину и улогорисмо се код села Медошевца. Но и овде не беше много боље. Да писмо у скупу, мучно би се издржало.

Али има и веселих тренутака. Једном се упутисмо у Ниш. Превозећи се преко Нишаве умало се не извргнусмо. Воде у чамцу беше до чланака. Није ни чудо. Помислите само, какви вештаци управљаху чамцем, кад сам и ја ту био тако важна личност, да се и мој савет о кормљењу и веслању слушао. Прешавши на другу страну нашосмо на грдно блато, нераван пут. Клизању, падању, смејању не би краја.

У таквом расположењу дођосмо до циганске махале. Мислиш, да сам у Африци. Црни Цигани са чалмама. Циганке у шалварама. Куће изгледају као колебе, понајвише су исплетене, блатом олепљене, а сламом покривене. Цигани нас посматрају бојажљиво. У један мах зачусмо кукњење. Радознали пођосмо за гласом и шта видисмо? Код једне колебе читава гомила Цигана. И мушко и женско, и старо и младо плаче. У средини седе две жене, а један човек лежи. Главу метнуо жени у крило па плаче у глас. Друга му жена глади косу. Запитасмо их, зашто плачу? Одговорише: зато, што тај, што лежи, мора у војску. Војска, војска — понових ја у себи. И нехотице помислисмо: зар је та војска баш тако страшна, зар смо ми војници тако одвратни? У тим мислима пођосмо. Спазих једно лепо Циганче и зов-

нух га. Оно не хте да дође но само плакаше. Пружих му новац и он учини своје. Циганче дотрча к мени. „Новац, новац и опет новац“ — помислих. Неки отворено показују, да им је новац мио. Неки крију. Они други су, госпођо, опаснији од оних првих. Циганче ми обгрли колена, мишљаше јамачно, да ја могу помоћи што оном Циганину. Но мени је претила опасност од сувишне љубазности малих Циганчића. Кад видеше, да нисам баш тако страшан, потрчаше сви к мени, али ја одох. Маторе Циганке шиљаху замном своје благослове. И благослов се, госпођо, даје за новац купити!

Дођосмо у Ниш. Знам, да ћете у Нишу били, зато ћу вам да пишем и о њему. Око њега свуд унаоколо су брда: Виник са селом Каменицом, Горица, Суха планина, за тим Мраморско поље... све су то места, драга госпођо, натопљена српском крвљу.

Кроз Ниш тече Нишава. Из њега воде путеви на све стране. Ниш је кључ Балканскога полуострва. Варош се напо диже. Не личи на источњачку, но више на сремску варош. Трговина је јако развијена. Нема куће скоро без дућана. Од државних установа ту вам је окружни суд, велика гимназија, а скорим ће се преселити из Београда опамо и учитељска школа. Свет је измешан. Има досељеника колико и урођеника. Турака има до шездесет породица. Јеврeја и тамо пуно. Праве Нишлије већим делом ми се не допадају. Себични су. Према сваком другом нерасположени. Наравно да има међу њима и изузетака.

С десне стране Нишаве је град. Сасвим је обичан. У дољи подигнути шанчеви и зидови. С леве стране Нишаве па самој обали је парк, до њега владалачки двор. Обична, али опет зато лепа зграда.

У Нишу има и једна права турска кафана. Турци су и газда и слуге и гости. Турски намештај, турски обичаји. Ућох једнога дана у њу. Гледећи око себе, мишљах, да сам у Истамбулу. Око зидова су намештени „кревети“. То су високе и јако широке клупе, утврђене у земљи и за зид. На тим креветима седе Турци у фесовима и чалмама. Једни пуше на наргиле, други на чибуке, трећи цигарете, пију кафу, а неки играју „даме“. То је игра налик на шах. Занимљиво је било посматрати ове људе. Сви прекрстили ноге, боси или у чарапама, а на земљи им стоје папуче или ципеле. Главе погнули, сркну кафу, повуку неколико димова на наргилу, проговоре неколико речи и опет заћуте. Мисле, климну главом, мрдну обрвама и опет се смире, и тако непрестано. Шта ли мисле ти људи, кад виде оволику војску? Можда мисле на своју прошлост. Или мисле ли можда, како су лудо радили, што су жарили и палили, јер би иначе још били господари! Рађи се јарам не би био досадно. Пребацују ли себи, што тај савет Муратов не послушаше? Мисле ли можда, како и та, сада слободна, раја троши непаметно, међу собом своју снагу? Да ли се чуде неслози рајиној? Да ли предиђају још гору будућност? Народна ће песма зацело певати, како је у почетку овога века ишао у бој *брат до брата*, а при крају тог пстог века *брат на брата*. До кога је брата кривица, разно се говори. Једни осуђују нас Србе, други осуђују Бугаре. Ја бих рекао, да има основне кривице и до нас и до њих. Али је непобитна истина, да се Срби према Бугарима лепше понашали, но они према њима... Па шта су мислили они Турци? Не знам, шта су мислили, али се тек видило, да мисле, а ми канда не мислимо никада, па ни сада. Ни Турцима сада мисли не помажу, јер пређе нису мислили. Али то нека нам буде поука, па мислимо зато још сада, јер може доћи време, кад ни нама мисли више неће помагати.

Већ сам се уморио. Завршујем писмо речима: *размишљајте, госпођо, о Сриству, какво је у истини, и какво би могло и требало да буде.* Ваш

Н.

ПИСМО III

Б. 15. Јунија 1886. год.

Штована госпођо,

У војничком животу има врло лепих страна. Чим се обуче војничка хаљина, човек се препороди. Све мисли, које је пре тога мислио, одоше, а дођоше сасвим друге, сасвим различите. Човек сам себе не познаје. Најозбиљнији човек кадар је да се упушта у најлуђе ствари. Но војник и не сме много и дубоко да промишља, јер онда би можда прво морао себе и свој сталеж да осуди; него војник треба да живи живахно, да развија своју пламеност, жар. Размишљањем се, госпођо, већином убија живахност, жар, пламен.

Да вам приповедим бар нешто из војничког живота, па ћете колико толико имати појма о њему.

Једног вечера дигосмо се из логора и пођосмо у варош. Један из друштва предложи, да идемо на „бал“ у кафану „код праоца Ноја“. То вам је мала кафаница. Улазећи у њу мисли човек да улази у подрум. Пролазећи улицом тешко би је човек и приметио. Но баш то и беше добро за нас. Зашто? запитаћете. На то ће вам одговорити сваки, који је био војник, који зна, шта то значи, без дозволе побећи из касарне или логора, па се крити, да га нико не види.

Код „праоца Ноја“ затекосмо све саме војнике.

Ту се певало, играло. Даме беху харфонискиње. Седосмо и ми „пришелци“ за један сто. Свирачи почеше да свирају, и то какви свирачи! Преда мном се вртило. Нисам могао да верујем, да је све ово јава. Весна вика, певање, кикотање. А ја сам седио као члан тога друштва, ни са више, ни са мање права и угледа од тадашњих мојих колега!

Јесте ли слушали, госпођо, кадгод, шта је „узбуна“ у војничком животу? Ако нисте, а ви чујте. Једну ноћ спавасмо мирно, премирно у логору. То није никакво чудо, али за нас, који не знађасмо готово ни како изгледа испод шатора, то је чудо. Око поноћи пробуди ме граја, метеж. „Узбуна!“ повика неко. Кад је узбуна, госпођо, то значи, да док се дланом о длан ударн, мора војник потпуно спреман стајати у реду. Ја на пакост ту ноћ не спавах у своме шатору, него одох неким друговима, да заједнички оплакујемо кобну судбину, што не могосмо отићи из логора. Кад чух, где говоре, да је узбуна, како сам устао, како сам се обукао, дотрчао до шатора, зграбио пушку — не знам ни сам. Тек сам наједаред видио, да сам обучен и да стојим у реду. Занатлија, који би хтео да усавршн чивилуке, требао је доћи да види нас, јер тад је одело стојало на нама као на чивилуцима.

Узбуна је тајанствена, на све стране потмули говори, гурање. Нико не зна, зашто се то дешава. Не зна се, куда ће се, шта ће се. Комбинацијама је отворено широко поље. Тако би и сада. Једни проповедаху, како је оглашен рат; други опет како идемо кућама, на идемо ноћу, да би мало упадало свету у очи; трећи опет, како је не знам ко напао на границу. Сваки је разлагао и доказивао, да он има право. А шта је било у ствари. Требало је да се смени стража, па се из разних узрока није могла да смени дању, него сада ноћу. Кад нам је то сасвим сигурно, могли сте чути само једно дугачко: „аааа“, „па зар сам ја зато устао?“ или „баш сам луд!“ и т. д. Један, што је стојао до мене, начини киселољутито лице и рече: „дошло ми је, да се убијем, па да идем кући.“ Ми се насмејасмо тој бесмислици, а један му шаљивчина згодно рече: „Зар се не бојиш, да би те прогласили за бегунца.“ „Па нека прогласе,“ одговори љутито.

Имали сте, госпођо, зацело прилике, да видите војску, која путује, но не кад иде крош варош, него ван ње. Ако игде има граје, веће је нема нигде. Једни пију, други певају, једни свирају, једни се свађају, гурају и т. д. Сваки ради нешто друго. Наиђе ли се на какву воду, коју треба прескочити, ту има посматрач прилике, да се нагледа свачега. Један се наслонио на пушку, у нади да прескочи воду, но у место да је прескочи, он плусне усред ње. Други се накањује да се затрчи и да је у трку прескочи, но тамаи је хтео да другом ногом стане на противну страну, а други га одостраг повукао и он се види насред воде и т. д. После сваког таквог чина подигне се читав урнебес од смеха и псовке. Старешине трче да виде, шта је, вичу, умирују. Али ко би их чуо, кад ту сваки виче, сваки говори, сваки ућуткује а нико никога не чује.

Да ли сте, госпођо, видили кадгод гладног или жедног војника? Видили сте га зацело, јер треба да знате, да је сваки војник гладан и жедан, и ако су војни буџети данас највећи.

Једном бесмо дуго у маршу. Нисам имао код себе ни мрвице хлеба. Бејах страшно гладан. Поред пута је текао мутан поток, а ја бејах страшно жедан. Сагинвали се многи и пили, али ја не могох. Чинило ми се, да бих пре сисао оцат, којим Христа на крсту појише, него што бих ино ту гадну, мутну, смрдљиву воду, а бејах тако жедан.

Дођосмо у варош. Лево и десно видех свакојаких јела, али не смедох изаћи из реда. „Ја познадох тада, што писам дотле познавао“ т. ј. познадох Таталове муке. Једна једном пустише нас. На ћошку једном видех неко печење, бар по форми. Одлетих и купих га, али наблизу не беше нигде хлеба. Реших, се да пробам и без хлеба, ваљда ће ићи. Речи „ваљда“, „можда“ ваља избрисати из војничког речника. Није ту било о „ваљда“ ни спомена, ја сам без хлеба јео оно масно печење, као да последњи пут у животу једем.

Кад сам се заситио, стадох, помислих на све и запитах се: јесам ли ја то?!

Запитаћете, госпођо, а какав је војник у борби? То је озбиљна, и сувише озбиљна тема. О њој данас не смем да пишем. Чућете у једном од идућих писама.

Ето вам, госпођо, у неколико црта изнесена војника и војничког живота. Војник је патник сам по себи. Војник је бранилац непатника. Војник је стуб државе и народа, бар данас још. Војник залаже свој живот за благостање других.

На како је тек леп, узвишен позив српског војника? Увиђате ли, госпођо? Ваш

Н.

ЛИСТАК.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. ВРАНКОВИЋ.

XIV.

У Бечу, 25. Јануар. 1818.

Пречестићћшій Господине,

мени љубезнићћшій и високопочитаемый!

Прије 15 дана послао самъ Вамъ едно писмо, кое Васъ е морало лишити све надежде, новолиић и утћшителанъ одговоръ добыти на ово ваше велико писмо. Небойте се! Недайте се брити ни очаяніо! Прочитайте ово мое писмо до края, па онда промыслите о томъ, што вамъ садъ пишемъ. Писао самъ Вамъ прије, да се одъ Чивута неможете ни чему надати. Онай човекъ, што сте писали Копытару да одъ нћга ниште, нема: зашто е онъ найсиромашній између све свое браће; а и да има, знате, каковмъ бы се интересу надао, кадъ бы њео дати. — А я самъ увћренъ, да Вы нити сте му ради обреће, ни дати такый интересъ; Вы њете нћровати, да е, одъ како е дошло ово Ваше писмо, досадъ моя и Копытарова сваки данъ прва ријечъ на састанку и послћдня на растанку была: „Шта Њемо радити съ Мушицкимъ." А я самъ по читаву ноћъ у постельи о томъ мыслио; и засадъ ни есмо могли доћи на другій начинъ спасенія, него да огледамо ево овай: Ово дана дошао е овдье изъ С. П. Архимандритъ Филиповићъ. Садъ велимъ да Вы премиште лієно ону Оду: „Славенска муза отъ горъје фрушкихъ и т. д. и да е пошлћте мени што прије можете, (а ону: „Иже ущедрилъ еси и т. д. я имамъ негдье, него незнамъ, ели на њой Ваше име подписато: добро бы было, кадъ бисте ми и њу послали) и да пишете мени едно писмо, кое бы я могао нћму, и другоме коме одъ њиовы людій, показати съ овыма картобынкама Вашимъ; ово Ваше писмо не могу показати, найвише съ онога латинскога, што сте писали Копытару. У томъ писму представите Вашу нужду и потребу, али се немойте тужити на Ча С., зашто незнамо, какво мићніе имаю они о нћму. Мыслимъ, да бы нужно было ту додати, да су Р. одъ старине помагали Србске Намастыре, и да то свћдоче различне дипломе (или привилегіе?) њиовы кладћтеля, као и. п. што има ту у Шишатовцу некаква диплома дана Намастыру Напратньи, коега има сада живо само у нћснама народнымъ и у разваланама (више Зворника, подъ планиномъ Бороговомъ). Немойте изоставити ни ово изъ Делиля. И въ прочемъ начините како болћ знате; али гледайте да буде кратко колико е могуће; на њу я то писмо и обћ оде и ове двіе картобынке изићети Филиповићу, и молићу га, да ме он изведе кнезу Разумовскоме или Елчіи; па њу я онда знати, шта њу говорити. То е садъ послћдня проба. Само гледайте одма, те ми пошљите. — Кадъ ми годъ узишете, писмо атресирайте на Копытара (а не на Давидовића, зашто ми кадшто онъ самъ донесе, па е радъ знати, шта е у нћму).

За сыновца Вашега казао самъ да се не бринете ни мало; онъ е одъвећій одъ свега свогъ друштва. Валя да е тіе 50 ф. дужанъ (ако Вамъ не лаже) за чакшире, зашто сам чуо, да е кодъ Копытарова шнайдера наручіо и узео чакшире за 50 ф. на вересію. Не бриште се Вы за нћга. — Давидовићъ іош' ніе дошао. Нешићъ пише новине еднако. Явите ми, шта вамъ се види достойно примћчанія и строге критике у моимъ новинама. За Елісіумъ Видаковићевъ начините Вы штогодь, па ми пошљите да печатамо подъ каквымъ именомъ; то њете Вы начинити много болћ одъ мене, зашто болћ чувствуете. Пишите ми што о Видаковићу. — Шта бисте Вы рекли, да Вамъ печатамо у новинама Глас народолюбца (народољупца — јел' да би тако требало?)? Епиграме Ваше врло намъ се допадаю, и драго намъ е, да й се сћнате. Копытаръ Васъ любезно поздравля. Каже ми, да е прек' іуче (чини ми се) приміо и друго ваше писмо. Пишите ми о Видаковићу то много, што сте обрекли. Будите здрави и веселите се (на силу и за инатъ): заћћваћемо имачно (или садъ или мало послије): „намъ бизумъ олсунъ." Поздравите све пріятелћ и познанике, и пишите ми одма. Рјечник Српски іош нијесам почео печатати! Неда се. Али ће се дати. Јесте ли читали Дамяновићеву вћру древности? Како Вамъ се допада? Најосте ли ми Волнея и Миработа? Ели дошао Балацкій у П. Сад?

Вукъ.

ЛИСТИЋИ.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Изашла је 147. књига (1886. свеска трећа) „Летописа Матице Српске. У књизи је тој настављена расправа Стојана Новаковића „Последњи Бранковићи у историји и у народном певању 1456—1502“; настављена је затим и дра Батута „Грађа за медицинску терминологију“, и то су у овој књизи слова В до К.; даље је настављен и Ђорђев „Владислав, краљ угарски“ и довршена је Миловановљева „Финика у Срба.“ Од српских народних приповедака из Горње Крајине, што их куша честити Владимир Красић, саопштене су у овој књизи ове три: „Младић вилама пачино хлад.“ „Изгубљено дете“ и „Жабаца краљица“. Под рубриком „Књижевност“ оценује Милан Савић Лазаревићевих шест приповедака, што су недавно изашле скупљене и очарале су читалачку публику. На крају су изводи из записника књижевног одбора и одељења 1885. године. Саопштене су ту оне занимљиве оцене: Степановића Лекића на расправу Јована Живановића „Два три закона из науке о гласовима српским“; Филипа Оберкнежевића на превод пет Цицеронових беседа, што је превео медак Јован Стајковић; Јована Ђорђевића на „Наше сеоске“ Мите Поповића; Дра Јовановића-Батута на трагедију Мите Поповића „Градња и син му Немања“, на комедију М. Ј. Илића „Ново доба“ и на поворишну игру непозната писца под насловом „Принуда“.

— Наставом књижаре браће М. Поповића изашла је „Мала свештена историја, са 20 слика, за српску православну децу.“ Књижица је тој цена 8 новчића. Слике ће бити да су све поваљене на Платонове библије, јер их се још на детињства живо сећамо.

— У Илоку је крајем прошлог месеца почео излазити нов лист за политику, народну привреду и забаву под насловом „Сремац.“ Излазиће заседа једаред на недељу и то сваког четвртка, а ако буде одавна, излазиће двапред недељно. Власник му је Емануило Вортман, у чијој се штампарији лист и штампа, а уредник је Живко Вулетић. Цена је листу 4 фор. годишње.

— У 39. броју нашег листа на страни 1388. јавили смо, да ће „Сриче“ напоно излазити, но да му неће бити уредник Јован Миодраговић. Сад овог читамо у „Виделу,“ где Миодраговић својом и пријатељима „Сричета“ јавља, да се на молбу Јеф'те Јов. Медицијана, који је редовним путем примио власништво и даље издавање „Сричета“ од новембра покојног Милоша В. Поповића, напоно примио уредништва тога листа. То је, вели, учинио с тога, што је уверен, да ће нови издавач чинити за напредак листа исто оволико, ако не још и више, колико је то чинио и покојни Милош В. Поповић, који је „Сриче“ покренуо.

— У Сарајевској „Просвети“ читамо, да је у Нишу почетком прошлог месеца почео излазити „Зрак“, лист за политику, економију и књижевност. Власник је том листу и одговорни уредник Светислав Ј. Васић. „Зрак“ излази четвртком и недељом а цена му је 20 франака годишње за свс земље ван Србије.

— Изашла је једанаеста књижица „Низа одабраних причица“ са ове три приповетчице у преводу: „Црвена морија“ од Едгара Пуа, „Нова гатка“ (по немачком) и „Одломак из женског писма“ (писао се у улици Нотр-дам-де Шан) од Алфонса Додета. Под првим двема не стоји, ко их је превео, а под трећом је потписан преводилац С. М. Јакшић.

— „Извјестја С. Петербургскаго славянскаго благотворительнаго общества“ донсе у свесци за Јули и Август о. г. (7. и 8.) под насловом „Очерки сербской литературы“ на пера Димитрија Николајевског поопширну оцену песничког рада покојнога Јована Суботића. Реч је у тој оцени о лирским песмама Суботићевим, затим су приказане три песме и то: „Сабља мемче, Цвет девојче“, „Врдничка кула“ и „Дафаја“, а драмски спевове, обеђје Николајеви, приказане други пут.

— За четири месеца губе Пушкинови наследници власништво његових дела те се сад већ спремају десет различних издања Пушкинових дела.

— „Kroatische Revue“ донсси у другој свесци од ове године, осим малих белешака на просветне и књижевне живота Југословена и прегледа бугарске журналистике и осим библиографије, још ових пет расправа: 1. „Прилози к историји Хрватске у XII. веку“ од професора Вјекослава Клајића; 2. „Којој словенској грани припадају Словени у горњој Албанији и Македонији?“ од Деспота Бадовића; 3. Просветни рад Францишканског реда у Босни, по Фра-Мају Батинићу“ од дра С. Сингера.“ 4. „Ђуро Даничић и његов књижевни рад,“ од професора Армина Павића; 4. у наставку „Борба Хрвата с Монголима и Татарима, од Ивана Кукуљевића Сакцинског, VIII. и IX. са ликом Даничићевим.

— У географском и етнографском часопису „Globus“, што уређује др. Рихард Киперт у Брауншвајгу, саопштио је у 14. броју ове године Градачки професор Фр. Хубад врло занимљиву расправу „Постанак света по словенском народном веровању.“

САДРЖАЈ: Метил. Слика из живота српског народа у Срему. Написао П. Адамов. — Јесење. І. Роса. ІІ. Дрво. Песме од Ђ. Ст. — Дилбер. Слика Јована Максимовића. — Цртице утљеном. Од Хенрика Шенкјевича. С пољског превео Рајко. (Свршетак.) — Појенија Војислава Ј. Илића. Књижевна расправа. Од Милана Савића. — Писма о српско-бугарском раду. Г—ћи К. Х. пише Данило Недељковић. Писмо ІІ. и ІІІ. — Листак. Писма Вука Стеф. Караџића Лукијану Мушицком. Извести на јавност Милорје К. Бранковић. XIV. — Листићи. Књижевне новости.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. пр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву и претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 42. У НОВОМ САДУ 16. ОКТОБРА 1886. ГОД. II.

ГОСПОЂИЦИ Н*.

Поклоник муза ја и сада
Звуцима лире здравим Вас,
Из околине шумна града,
Што славом својом дичи нас.
Коме сам граду, као дете,
Непознат још'те с правим злом,
Прорић'о дане славе свете,
У патријотском жару свом.
У ком је све, што срце иште,
И што напретку даје лет:
Различне школе, позориште,
И виши свет и нижи свет.
У коме има сјајних двора,
Болница једна, болних тма;
И фармацеута и доктора,
И поред тога гробља два.
У коме има госпођица,
(Салона наших прави крас!)
Жеманство, збиља, бледа лица,
Слабачке груди, танак глас —
Као да свака жели рећи,
Кад са поздравом приђеш к њој:
Остави надуту, пролазећи,
Стидљива скромност Бог је мој.

Некад сам им'о врло радо,
Та бледа лица, нежни стас,
И забринуто чело младо,
И разнежени, тужан глас —
Ја сам у томе навалице
Тражио скромну, благу страст,
И миловати тако лице,
Мени је била права сласт.

То беше узор оних дана,
Кад је у младом срцу мом
Трептала бледа Татијана,
И романтични Ленски с њом.

Кад сам по сву ноћ крај Пушкина
Лепота женских снев'о чар
И страшио се Аљегина
И неговао страсти жар.
Кад сам у мраку неме ноћи
Познао љубав, њену моћ,
И сав разнежен, у самоћи,
Сањао страсну, прву ноћ.
Ал време, време! Све то преста,
К'о слатки санак, слаби клик,
„Плачевне" страсти давно неста,
А с њоме оде бледи лик.

Чедо пролетних, благих дана,
Једном сам вид'о цветак млад,
Под густим кровом брсних грана,
Што граде мрачан, дубок хлад.
Небо му није росе дало,
Ни животворни сунце зрак,
Лисје му свело, стабло пало,
И покрио га смртни мрак . . .
И ја сам глед'о око себе,
И проклех горки живот свој,
Јер ја се тада сетих тебе,
Увели, бледи цвете мој!

Ал опростите, госпођице,
Што дирнух руком жицу ту.
Мени је драго *њено* лице,
Ја још једнако волем *му*.
Као суморног Алгијери,
Њеног ме лика води сјај
Кроз осветљене рајске двери,
Где вечно — млади трепти мај.
Но даље с тугом . . . Мило дете,
Тим нећу да Вас мучим сад,
Ја волим, кад се пасмејете,
И мене онда мине јад.

Ја волим Ваше ведро чело,
И Ваш сребрни, јасан глас,
Кад детињасто и весело
Ситница каква дирне Вас.
Ах, сећању се целог века,
Као пријатног, слатког сна,
Преко јаруга и јендека
Кад сам за Вама трч'о ја —
Ветар је силно пољубљив'о
Ваш танки вео, Вашу влас,
А у зраку је одјекив'о
Безмерно сладак, звучни глас . . .
Шта-ли смо цвећа погазили,
То Бог једини само зна!
Но Ви сте онда срећни били,
А с Вама срећан бејах ја.
Пламен је лиз'о Ваше лице,
Дисала нагло Ваша груд,
А Ваше косе и витице,
Мрсно лахор као луд.

И то је прошло. Вас већ није.
Кроз пуста поља блудим сам;
Јесења магла земљу крије,
Ах, како ми је — то ја знам.
Мирно и тромо теку часи,
Младост се губи, гине све,
Суморна јесен живот гаси,
И живот, радост, све то мре.
Са сурих гора магла стиже,
Мртви, јесењи дан је то;
Лато се врана с криком диже,
У опустели, тихи до —
А суро небо сузе лије,
Досадно, мрачно тече дан . . .
Остајте здрогом! тешко ми је,
Младост и живот сан је . . . Сан!

* * *

Београд, 16. септембра 1886.

Војислав.

МЕТИЉ.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА СРПСКОГ НАРОДА У СРЕМУ.

НАПИСАО П. АДАМОВ.

(Наставак.)

Чујем ја, како једаред рече Цвеја Моци:

— Јагода Јездићева, . . . овај . . . то је, мој брајко, цура!

— Хоћеш? — на то Моца, као да ће му лутку какву извадити из џепа.

— Ја ти кажем само, овај . . . , то је цура!

— Не знам, како ћу платити мајстор-Сими чизме, а то . . .

— Зар немаш?

— Оно, . . . ја бих, знаш, лако нашао. Имам и ја овде онде код људи на дугу. Ал свет није сад при новцу. Знаш, како је. Најгоре ти је ово доба. Па нисам рад . . .

Још тога дана нашао Цвеја негде, а лако је њему, па дао Моци.

— Гле! — вели Моца, . . . бајаги изненадио се. — Нисам, мај, ја то мислио.

Цвеја му гура некакву банку у шаку.

А Моца:

— Вратићу ти! Да знаш, чим добијем, прво је твоје . . . Да знаш! . . .

После тога видим ја, набајива Моца око Јагоде.

Кажем ја то Јели Ранитовићевој . . .

Једаред на рогљу задиркује Моца то момке то девојке, па откуд отуд паврзао се око Јездићеве цуре.

И данас ми жао, што и сам нисам био то вече на рогљу. Молила ме била стрина Смиљана, да пођим код ње. Дотерала марву с паше из аде. А Цвеја заборавно, и да је сиђи и да је домаћин. Те мислила, бог зна, кад ће он доћи кући. Па као да се ја ту нађем.

Напио се Моца, кажу, то вече, па га не можеш смагати.

Цвеја само жмири у њега као мачe у жижак.

Наже се опај у један мах девојци, па . . . рече ѕ' јој нешто или јој што уради, не знам ти рећи.

Тек Јагода ни пет ни шест, већ измахну шаком. Како измахну, пуче Моци преко очију.

Како пуче, паде Моци шешир, па се придржа руком за нос. А на нос му полети свилица.

Кад дошао себи, стиште песницу, па стаде пред Јагоду, да замахне.

— Дирни се! — цикну Јагода, па се испречи.

Јела Ранитовићева паде јој око врата. Јагода дрхће и Јела дрхће.

Знате, какав је нас, кад га одудари редуша, што се навадио око лонаца на огњишту крај патре, па се покупи из куће с подвученим ре-

пом а погрбљеном кркачом или укљајеном ногом. Вриснуо би бар од накости, а не сме ни да писне, док се не одвуче на гувно, да тамо излаче свој бол.

Ето, тако је по готову изгледао Моца после Јагодине ћушке.

Пошљи се, потражи шешир, па га нестаде. А Цвеја . . .

Их! Казао сам ти, жао ми, што нисам и ја био то вече на рогљу. Ал верујмо ми, кад замислим себи Цвеју, и волим.. Ја бих, чини ми се, био пропао у земљу.

Запамило све то, што се ту живо десило, као кад избацим пушку усред јата чворака, што цврчи и вришти, реци, гдегод на дуду, па се наједаред разлете, те ти од тишине на мах заглухну уши.

Тек први ће Матија Оморац:

— Ао, да слатка пољупца!

Сви у смеј.

А Јагода се окрену мушкарцима:

— И ви сте ми мајчини момци!

Много проће смеј.

Цвеја с ноге на ногу, као да га неко бије од доле по табанима, док не сави у шор, па оде и он као покисле виле, а никому ни због ни лаку ноћ.

Ево га куће.

И стрина Смиљана таман зинула, да каже: — »Хвала богу!« — што и он једаред дође раније него обично; али га одмах позна због збуњена, па као да је утучен.

Претрну, па га пита:

— Шта ми ти је, сине?

Цвеја ћути, па хајд, те леже преко кревета испред појате.

Ја гледим из кола, а у кола легао, у сену да преноћим.

Мати стала, па гледи за њим, па се забринула. Бљушти јој срце од жалости; тек не зна, шта ће. Што, као паметна жена, није никада донде поверовала, то сад била почела, каже, да помишља. Пијан није; јер кад је пијан, плаче и раскајава се. Него: нагазно на што, устредиште га виловите очи, урекао га урокљив поглед, опчиниле га чини. Шта ти све човек не ће у невољи помислити!?

Дошло јој да тражи врачаре, да јој штогод даду, како јој јединац не ће више тумарати ноћу и даљу деканчити. Мисли, да му даде гасити угљевље. Или да га води, нек му скину чини. Ама, мисли, кому ће, јадна?

Ето, тако врачала баба Кумрија Вићи Тодорашку, да се тобож не поводи за туђим женама. Па како му његова Јула дала нешто, те пошло, а он вени, па вени. Тако на њему данас сама кожа и кост. Сав ми се посветио, што дошао жут у лицу. Жут, жут као смиљ. Ни дај боже онај човек, који био! Господ јој судио, и Јули и Кумрији!

Опет некаква из планине учинила ђурђи Олајџији, да је токорсе воли. Па сео га, иде као сумахнут, а прозукао као јабука, што тек не отпадне. Такав момак, што је то био!

И тако још више.

Верујмо, има света, па заиста може да учини човеку. Али гадија ти је то! Да знају и умеју зло на д о б р о окренути, прво би себи. И откуд туђину срца за туђе јаде и невоље? Накупе којекакве травуљине, коштурине и буди бог с нами којешта, па будаласт свет није, па се трује.

— Боже, ти ми помози! — окренула се баба Смиљана, откуд, вели, долази све добро за народ. — Ти ме избави, боже, молим ти се. Уклони проклештину с куће ове. Твоје се име вавеки славило и спомињало у њој, откако је темеља и огњишта овога, и у беди и у доброј срећи. Не остави ме ни сада. И молим ти се, сваоте! . . .

Цвеја се пружио преко кревета, па бог би га знао, мисли ли што или и не мисли?

И мени се разбио сан. Не ће ми канџи на очи, па да обесим о сваку длаку у трепавици, мислим, доњи жрвањ. Па ми баш годи, кад који коњ везан за друга кола зафрче, а гмајсти вранац удари ногом у земљу, што немиран, или главом о лесинку, што се брани од комараца.

Наједаред залаја пас.

Дигох главу, да видим, шта му је.

Ето Моце управо на Цвеју.

Шта ће овај сада? Не знам ја још, шта се збило на рогљу.

— Хајде!

— Ко? — буни се Цвеја.

— Ти, — вели Моца.

— Куда?

— Сви смо тамо, . . . знаш? Удара се у сва звона.

— Боли ме глава.

— Ти се препао, — пребаци му Моца, па се силом пасмеја.

— Е дакако!

— А јеси видио, бога ти, само о н у?

Цвеја канда климну главом.

— Да јој се осветимо! — плану Моца.

Не чух, да ли Цвеја што рече на то.

— Та хајде, човече. Шта оклеваш? — наваљује онај. — Тебе баш чекају тамо.

Цвеја се погну, као да ће да пође. Поцда се трже, па вели:

— Боли ме глава, кажем ти.

— Кијаће она то, — каже Моца — Свему је она крива.

Цвеја ћути.

— Биће мања од макова зрна.

Цвеја ћути.

Ћути и Моца. Поцда опет:

— Баш не ћеш да идемо.

— Пусти ме, молим те, — проговори онај.

— Добро. Ја . . . овај. . . Сасвим ми се карта окренула, знаш. . . Овај . . . ја не браним; ал шта ће они тамо рећи?

Цвеја протре руком чело.

— Знаш, да сам све изгубио, — заопуцао га Моца, а стоји већ као на иглама. — Све су ми однели. . .

Цвеја као да и не чује.

— . . . и чизме. . .

Онај ћути.

— . . . и српијански нож.

Већ мени дошло, да га ухватим за јаку, па да га бацим на сред шора.

— Уф, ала ме боли! — уздахну Цвеја, па се хвата рукама за главу.

— На . . . добро! Кад не ћеш ти, не ћу ни ја; . . . теби за љубав не ћу, — узе муцати Моца, а не стоји му се. — Лаку ноћ! . . . Само теби за љубав, да знаш!

Пође. Врати се. Чешка се.

— Мај . . . ! Хтео сам . . . овај . . . да ти кажем нешто.

Нема одзива.

— Велиш, сутра!. . . Хајд, на добро! Сутра.

Опет пође.

Опет се врати.

— А? шта велиш?

А Цвеја не вели ништа.

— Учинило ми се! . . . Него упамти, Цвејо брате, што ти је казао вечерас Моца. Не био, који сам! Кијаће она то, бога ми мога! Хоће, богме. Не да се овај тако тек! . . . Биће мекша од памука. Упамти, мекша од памука! Видиђеш. . . Познаје Моца своје тице; ја ти кажем. Ту је Моца тек прави мајстор. . . Свему је она крива, . . . она, да!

Говори тако, а већ је на по авлије.

Пас из прекрајка за њим до врата с наопштреним зубима.

Кад Моца изишао на улицу, и ôмча паде на вратнице, па како залупио врата, гадно нешто опсова, а пас лану и зацени се, па загризе плот, те искиде зубима читав иверак.

Цвеја остао на кревецу. Чух, како одахну.

Пас испратио Моцу, поцда оптрчао дуж целога плота кроз гувна, кроз башту, око стаја, и преко целе заграде.

Кад се вратио, а код Цвејина кревеца женска прилика. Склонила руке, па стоји као светац.

Тако мало постоја, па се прекрсти. Наже се над Цвејом, па и над њим начини крст. И хајд полагано!

Пас потегао био њој. Познао стрина-Смиљану, па не зна, шта ће, да јој се умили. Ал кад је видио тако озбиљну и скрушену, застао, узео се облизивати, па мирно усијао очима у њу. Кад пошла она, скочи и он; па, машући учичканом репином, отпрати је до куће.

Стрина уђе у кућу. И сад тек леже, да се одмори. Бдила и она, те толики комад ноћи не трепула, него час — по, па се прикрадај Цвејину кревецу, те прислушкуј. Није се смирила, док није видила, да Моца оде, како и дошао. Ал је после и сама признала, како јој у један мах тако нешто тешко било дошло, да би се била као наново родила, да је Цвеја отишао с Моцом. Обамрла, каже, била, што се поплашила, да јој се јединак није можда разболео.

Кад жуја и њу отпратио, па и за њом видио замандаљена врата, а своје иначе већ учинио, ето ти га и опет Цвејину кревецу. Издиже се ту, што могао, на све четири; опружио главу да ослуши и пару господара свога. Поцда се сави поред кревеца, да ć мирном савешћу једним оком спава, другим верно ди над добром свога госе.

У том и трећи петли почели да се јављају. И ја једва мало склопих очи. . .

(Свршиће се.)

СУДБИНА.

Мирисаво цвеће у брдском тршаку,
Забачено судбом, у тајности цвета,
Нит је на домаху сунчаноме зраку,
Нит га когод види преко целог лета.

Залуд му се мирис на све стране шири,
Залуд му се стручак у висину диже —
Нити има кога, да у жбун завири,
Нит миомир његов и до кога стиже.

А у мекој трави, на равноме пољу,
Веселије цвета и дрље и цвеће,
Па ужива лето и судбину бољу,
Око њега јато лептира облеће.

Свака њоме китн своје бујне груди,
А мирис му слатки у себе удише —
Те од њиних груди, пуних бајних жуди,
И од њине душе сав свет замирише.

На и моме саме на пољану слазе,
Те крај реке бистре бело платно стеру,
И по трави мекој лаком ногом газе,
А мирисно цвеће гледају и беру.

А цветови лепи у густом трњаку
Свако јутро залуд росне сузе лију,
Нит мирише свету, нити су на зраку —
Око њих се само жуте гује вију.

* * *

Тако и у свету, кô на равном пољу,
Неки сретан живи на погледу свима,
На ужива живот и судбину бољу,
Једни преде њему, он преди другима.

А неки у вају, у чами и беди,
Незнан и забачен у самоћи вене,
Нити има кога, да види шта вреди,
Нити да се љупко на њега осмеје.

Вл. М. Јовановић.

ПОЈЕЗИЈА ВОЈИСЛАВА Ј. ИЛИЈЋА.

КЊИЖЕВНА РАСПРАВА.

(Наставак и свршетак)

Пред мном су разни часописи, »Отаџбина«, »Српске илустроване новине«, »Србадија«, »Преодница«, »Летопис« и »Стражилово«. У тим часописима наишао сам на песме Војислављеве; на жалост ми по где-који бројеви нису при руци. јер зацело и у њима је која песма његова. Свега сам нашао педесет и шест, мањих и већих, довољан број, да се може изрећи мишљење о њима. Какво је моје, изрекао сам већ; дужност ми је још, да га потврдим. Читаоцима »Стражилова« познате су бар оне песме, које су у том часопису изашле; ту је двадесет и једна. Деветнаест сам нашао у »Отаџбини«, осам у »Српским илустрованим новинама«, две у »Летопису«, четир у »Преодници« и две у »Србадији«.

Прве су му песме — по мојим изворима — изашле године 1881. У њима се већ огледа карактер Војислављеве поезије; оне су по суштини, по унутрашњој души својој, истоветне са песмама, које су ове године угледале света. И што се тиче техничке израде, не устушају баш много садашњима, само што се види непоузданије поступање, или боље да кажем: употреба већ уобичајеног облика. У песмама доцнијег доба еманциповао се Војислав од стереотипне форме и метрума, те је самосвојно стао на ноге и ишао својим путем.

Она иста чиста лирика, која с пуним изразом својим избија из најновијих му песама, показује се већ и у најстаријима му. Примера ради навешћу две песме из »Отаџбине« а из године 1881. Једној је наслов »Звезда«:

Ноћ је ведра, блага,
Кледи месец сја —
У милини тоне
Васиона сва. —

И звездице миле
Расипају зрак;
Само једна трепну . . .
На је покри мрак . . .

Чија беше звезда?
Бог једини зна! —
Спокојна је, мирна
Васиона сва . . . .

Како се ту изражава чиста субјективност, која мора бити најзначајније, управо једино обележје лирске поезије. Цела се песма чита као дубок и тежак уздисај, уздисај душе једне, преко којега нак остали свет прелази — да се изразим савремено — на дневни ред. Та чиста лирика огледа се тако исто лепо у прекрасној песми »На дну реке«:

Реко, бистра реко, лепоте ти твоје!
Разгрни ми часом чисте груди своје,

Да угледам чуда, да сагледам рај;
Да прегазим поља рујног корала,
Да походим дворе од чиста кристала.
На да причам после лепоту и сјај! —

— О мани се, момче, тако луде жеље!
Тужна су ми поља и дворане веље,
Кад се у њих само уселио јад:
Тек што зора сину са истока рана,
И запева славуј у сусреће дана,
Очајник их један походио млад.

— Залуду му поје бродарице виле
Чудноватe бајке и песмице миле,
Залуду га двори сав чаробни свет:
Мутно му је око, срце пуно студи,
А блеђану главу спустио на груди,
Баш к'о бритком косом оборени цвет . . . .

Ту песму писам могао никад прочитати а да ме чудновато не текне. Ја сам је читао и другима, и свагда, кадгод сам је довршио, завладала је око нас тренутна тишина: сваки је осећао дубоки утицај те песме на себи. Изгледало ми је, као да су слушаоци у мислима својим даље надовезивали крајњу песникову реч. А опет је казао све, и да је још најмање што додао, било би већ сувишно и претоварено. Ах, та у том се показује песнички геније, да толико каже, колико је тамо нужно: треба — особито у лирици — и читаоцу оставити, да за песником мисли и осећа. Постаје ли нам песма тиме нејасна? Никако. Напротив, нашој се души допушта, да на свој начин искити песникову наговештену замисао. Тим се читалац силније везује за саму песму а песник, ако је то постигао, постигао је тек прави тријумф, јер му је осећај нашао на одјек у осећају и другог, страног. А тога има, у мањој или већој мери, скоро у свакој песми Војислављевој. Та песма пак спада међ првенчад песникову и показује већ карактер појезије му: чисто осећање, с нежном превлаком сете, и јасну мисао, с пластичком посто̀м.

Од импозантног је утицаја песма »Последњи дан«. И ту ћу да изнесем у целини, да се види, како Војислав схваћа тај час:

Под чудним знацима осване данашњи дан. Небо је [суморно било
И сјајни точак свој, на бурноме исходу своме,
Задржа вечитост тавна. Сву земљу, природу целу
Мртвачки прожма мир и густа обузе тама.

Ах, судни осване дан! У дивљем ужасу своме
Свирепе чекаху звери и људи чекаху сунце;
А мрачно долази подне — и небом звезданим само
Трептање страшније бива; почетак тихо се љуља.

И тама заклада адска . . . С пуцњавом запад се пали;
Пространством људство све са плачем подиже руке,
Ал страшни конац је ту. Окови спадоше редом,
И силни светови к средишту јурнуше. Бурно

Одуја размахну крилом. Кроз таму звиждање брује,
И мутне пучине вал срдито подиже пене —
У смртном јауку том молитва умире блага,
И врело срце мре и ум се у камен ствара!

И само један глас пространство потресa шпиром,
Глас вечне правде је то. Анђео смрти се ближи
И нѣми његов ход очајни ударци славе:
Стрепите од гнева тог, јер Бог се у гњеву стреса!

Заиста величанствена, са прекањеног, песничког гледишта, из дна душе песма је та. Нема ту страховања оног, којим се плаше непослушна деца, велика и мала, ту је на основу рођеног осећања приказан тај час: замислите само, кад се у своје време суцце не би указало!

Под општим насловом »Успомене« почео је Војислав низ песама. Жао ми је, што нисам напао до једне, »Једна ноћ«:

На трошној клупи, близу старог зида,
Где бурјан расте, — и предео пуст
Пред мутним оком губи се из вида,
Сањиви брњљан никао је густ.

Било је вече. По небеском вису
Кандила бледа сипала су зрак;
И будни попац певао је близу
Кроз тијо вече и дубоки мрак.

О бајне ноћи! мислио сам тада,
И опет мени беше пусто све —
К'о младом орлу, кад га жеља свлада,
Што напред хоће — али не зна где?

И лаки шушањ из мисли ме трже,
То беше анђ'о несмирености мог —
И ноћ се уви, и копрену врже
На бледо чело пратиоца свог . . .

И сањив брњљан из траве се диже,
Ја страсно грљах њезин мили стас,
А он јој благо до косице стиже
И венцем уви расплетену влас.

Не да се друкче рећи, већ најнежнијом бојом насликао је песник најдивнији час у животу људском. Ах, та тă песма, у свој суштини својој, чедна је и невина као први осмех девојчин, кад у грудима својим осети прве не-

жне откуцаје млађаног и безазленог срца свог. О, ала ми је жао, што немам при руци и даље песме из »Успомена« — ако их је песник у опште и спевао.

Стање какво или положај описују маркантно али јасно и често непобитно песме: »Бродар«:

Без крила свога, без праћа и пута,
Брод запенен јури, тумара и лута.

Под немирним крилом разигране буре
И пена и талас у ковитлац јуре...

И суморни бродар, прекрстивши руке,
Мирно слуша олуј и њезине звуке.

Он ништа не тражи, ни за чим не жуди,
Не пије се уздах из њезиних груди.

К'о устргнут цветак, што се гробу спрема,
Он за радост не зна — ал ни страха нема...

и »Грм«:

Опаљен муњом грм на суром пропланку стоји,
К'о при и мучан див. А бујне травице силет
Горди му увија стас — и горски немирни лахор
Лелујa шарен цвет.

Пролази дан по дан. И зима студеном руком
Покида накит сав, и гору обнажи сву —
Ал млога зима још са хладним ветром ће доћи,
А он ће бити ту...

По овим песмама се види, а у доцнијима још већма, како Војислав улази и у класицизам. То показују не само предмети, које обрађује, него и начое, којим се читају, а и сам метрум такав је, да читаоца подсећа на дела класичких песника. То се огледа у песмама, које имају за предмет особе и појаве из старог, грчког и римског, доба а особито из старе српске и словенске митологије. Амо спадају песме »Нарцис«, »Тибуло«, »Јулија«, »Љељо«, опет »Љељо«, »Светковина Ладе«, »Северни ветар«, »Колок«, »Словенско звоно«, »Лада«.

*

Тако прелазимо сад и на веће му песме. Оне, које су изашле у овом листу, нећемо спомињати; њих може сваки читалац »Стражилова« наћи, а увериће се, да спадају међ најлепше, које је српска Муза уопште и створила. Тешко ми је, што их не спомињем, што их не наводим; али кад су већ у овом листу, било би претискивање сувишно.

Свагда је занимљиво читати, кад песник говори о песнику. Сродна му душа може тек да продре у неизмерну дубину његовог осећања, може да се уживи у радост и у јад његов — изгледа, као да је прислушкивао откуцаје песничког срца. Тако ће сваког симпатички дирнути Војислављева песма »Тассов опроштај,« у којој се песнички описује одлазак тог великог песника из Фераре.

У песми »Између неба и земље« огледа се религијозно осећање песниково, на основу појмова, стечених у млађано доба. Не треба се ни најмање чудити, што се песникова душа вине горе, тражећи зар у оним сферама разјашњења своје бурне али идеалне тежње. Та и цела религија управо је излив унутрашњег осећања; она је тако рећи лирика par excellence. Зар је онда чудо, да појезија Војислављева тражи прибежишта и тамо, где сухопарни и трезвени разум не налази ништа. Та такав разум није у стању да схвати ни ситније изливе песничке душе, а камо ли то, да она може тражити прибежишта тамо, где по схватању њеном влада вечита хармонија и љубав.

Навешћу само почетак те песме:

Усред ноћи и тишине
Дух се диже пун милине
Више света, више људи,
У небеске у висине;
По стазама, пуним зрака,
Од месеца и звездица,
И од бледих луталица,
Што у понор тону мрака;
Тамо, тамо у пространства,
Где судбини човечанства
Указује небо пута,
Тамо сферни Дух ми пође.
Тамо горда мис'о лута,
Да к мудрости чистој дође.
Ту у дворе од биљура,
Где блаженство с миљем ходи,
Разнобојна дуга води
Кроз просторе од азура,
Вечним духом задахнута
Пода мном се вечност губи,
Где без стазе и без пута
Поражени Дух ми лута.
И милине вечне љуби.
Тамо мирта гране шири
Над језером чистог мира,
И ружица тајо мири
Ућуткана од зефира.
У залеђу древних шума,
Што уморном санак деле,
Играју се у спокојству

Рајске тице и газеле.
Ах! Кроз оне зрачне дворе,
У станишту среће праве,
Кроз вечности куда море
Чаробне се песме хоре,
И анђели Бога славе,
Дух изгубљен наће спас.
Виде зрачне цветне стазе,
Где Бесмртном Богу слазе,
И анђелски зачу глас —
И док покој друге зове,
Он је слуш'о песме ове:

Слушао је песме надземаљске, хор духова и песму Херувима.

»Мисли и сањарије« су низ лирских песама, у којима Војислављева душа тражи олакшице; оно су, што им наслов одаје:

Преко плача и гробова људи,
Тавна прошлост што их травом скрива,
Млади путник са трепетом блуди,
И будућност у заносу снива.
— — — — — — —
Знак живота у околу широм
Не трепери на обзорју плавом,
Где гробови почивају с миром
Под бршљаном и високом травом
— — — — — — —
И спуствши у трепету своме
Бледу главу на уморне груди,
Види вечност — и занесен њоме,
Мрачне снове у тишини буди:

Ма како да бих радо хтео, али није ми могуће, да испишем целу песму ту. Лепота њена наводи ме, али — на жалост — простор овог листа не допушта ми, да је прикажем целу. Она је у »Отаџбини«, у 53 свесци.

Чудна је песма »Оргије«, и некако одступа од иначе идеалног полета песниковог; али се даје тумачити. Нема у њојзи ни спомена о »оргијама« у обичајеном смислу; песник је хтео само да искаже своје гнушање према наметљивим назови-песницима, и сасвим је погодио начин писања према предмету свом.

У Летопису, у 144. књизи, изашла је једна од најлепших песама, коју има уметничка појезија наша. Та је песма »Елегија«.*)

Ту песму а и многе друге Војислављеве читао сам најрадије с пријатељем једним, који се, као мало ко, разазнаје у појмању праве појезије. Тај исти, који озбиљно и хладнокрвно испитује изворе тешких невоља и бољетица човечијег тела, уме тако исто да се одушеви и занесе, кад се спушта у испитивање неизмерног осећања песничке душе. Он ме је не једаред упозорио на гдекоје лепоте Војислављеве појезије, и што сам овде изнео, мишљење је и његово; та права појезија захвата корена већма, него што се на први поглед и замислити даје.

I.

Већ је прошло жарко лето,
Увеле су мајске руже,
И на влажним пољанама
Са грактањем вране круже.
На огњишту пламен пуца,
И чађави зид му лиже,
На трепери и светлуца,
И колуте модре ниже —
Поља ћуте, гора спава,
Нигде гласа, нигде јава!

И спуствши руке своје
На уморно своје крило,
Ја се бајног доба сећам,
Доба, што је некад било!

Као лахор на таласи,
Што лагано тихо струји,
Кроз душу ми трепте гласи,
И анђелска песма брује.
— — — — — — —

IV.

Далеко су мила места!
Пролетеше срећни дани!
А време се канда жури
И сам спомен да сахрани!
Али сила мис'о људска,
Кад је љубав загрејава,
Може гробље да оживи,
И да прошлост васкрснава.
— — — — — — —

VIII.

Јеси л' вид'о лепи цветак
Крај потока на обали,
Што огледа бајно лице
На сњани брзи вали?
Кад у тихо летње вече
Поветарац вале нија,
И његово лице тада
Љубушка се и узвија —
И љубавник тако страстан

*) Погрешно је штампан потпис „Владислав". Међутим исправљено напред, у прегледу, те стоји право име „Војислав". Ја сам ту песму читао још у рукопису те знам, да је њу спевао баш главом Војислав Ј. Илић.

Према срећи лице мења;
Јер љубав је поток бистри,
Што час цветне ранији љуби,
А часом се опет губи
Преко гора и камења.

— — — — — — —

XII.

— — — — — — —

Гурнем прозор. На дворишту
Нигде нема живог створа —
Само студен ветар звижди
Са далеких, сурих гора...

Је л и ово варка само?
Ил сам, збиља, чуо звуке?
Ил је, можда, ветар био,
Ког је спомен претворио
У кликтање и јауке?

Ноћ је мрачна. Киша пада,
Мрачна поноћ земљу скрива,
А јесенски влажни ветар,
Отимљућ' се наглом силом,
Потрескује својим крилом
Мутна окна и ћерчива...

Изабрао сам само нека места. Најлепша сам можда изоставио. Можда сам најлепша и приказао? Ко би то знао! Ја не, кад је целина тако дивна и прекрасна.

Како да опишем ту песму? Никако; та она се описује сама. Напослетку, даје ли се описати мирис ружин, песма славујева или девојачки осмех или уздах? —

Не могу се растати са предметом својим а да се ипак не дотакнем песама, које су изашле у овом часопису. Како ли је мека и нежна песма »Колик«, у 26. броју од прошле године. Па како пуна идеалног осећања и стварне тежње песма »Словенско звоно.«

Ја не знам, шта да кажем још. Али ми се тако чини, да би људи као Војислав требали управо вечито да живе; и он ће збиља вечито и живити у лепшем смислу те речи.

Милан Савић.

БРАНИЧ СРПСКОГА ЈЕЗИКА.

АЛЕКСАНДРУ САНДИЉУ

ПРИКАЗАО („ПОСВЕТИО“) ЈОВАН ЖИВАНОВИЋ.

(Наставак.)

14. *Лењост*. Г. С. Лекић у својим „Примерима за латинске облике“ пише *леност*. *Леност* је провинцијализам. Тако се говори у Срему и Бачкој. У књижевном пак језику не сме се употребљивати. Народ српски говори и *леност*, но јужном говору *лијеност*. Пита се сад, шта је боље, правилније: *леност* или *леност*? Да на ово можемо одговорити, морамо узети стари словенски језик у помоћ. Он је најкласичнији језик између свију словенских језика, те нам служи за мерила, којима можемо пресудити, шта је боље у нашем српском језику и у свима словенским језицима. Без познавања старога словенскога језика не може се ни један словенски језик темељито и научно знати. У старом словенском језику гласи та реч **лѣность**, дакле и у српском је језику правилнији облик *леност*, јер одговара потпуно старом словенском облику **лѣность**. *Леност* нема у Вукову речнику, али знам, да се говори у Срему. *Леност* је дакле провинцијализам и не сме се употребљивати у књижевности. А осим тога у бр. 38. „Стражилова“ показали смо, да ваља према стар. словенском облику писати *лен*, а не *лењ*, те кад на основу адјектива *лен* додамо наставак *ег*, онда добијамо *леност*, а не *лењост*. То треба бар да зна књижевник и критичар, који ужива неограничено поверење књижевнога одбора „Матице Српске“.

15. *Предео*. Г. С. Лекић у својим „Примерима“ на стр. 146. употребљује *предео*: „Зими се многе птице селе из наше *предела* у Мисир“. Ту су реч наши стари књижевници из црквенословенскога језика пренели у наш језик, па ју данас употребљују скоро сви листом књижевници. Ја не могу то замерити нашим књижевницима, јер се та реч код нас тако одомаћила, као да је наша и као да без ње не би могли бити. Али замерам тако „строгим“ критичарима, као што је г. Лекић, кога књижевни одбор „Матице Српске“ држи да се разуме у овим стварима. А колико се разуме, ја баш хоћу „браничем српскога језика“ да покажем. Речи *предео* нема у Вукову речнику и народ је нигде не говори. Та је реч стара словенска и гласи **предѣлъ**, *брег, бог*, finis. Да се та реч говори у нашем народу, онда би је морали на југу нашег народа изговарати *приједио*, на западу *пријдио*, на истоку *предео*. Али та се реч не говори ни на једном крају нашега народа. Ја сад питам, је ли нам потребна та реч, па ако нам је потребна и немамо друге речи, која би се говорила у нашем народу, онда би је могли употребити,

јер *пријеђио, пријдио, предео* одговара ст. словенском **предѣлъ** потпуно. Ја пак велим, да нам није потребна, јер имамо у нашем језику реч, која то значи, што и стара словенска реч **предѣлъ**, а та је реч *крај*. У Вука стоји *крај* са значењем die Gegend, regio: у нашем *крају* тога нема. Диван је *крај* наша Фрушка Гора. Долазе људи из горњих *крајева* овамо и т. д. Ја држим да то треба да зна г. С. Лекић, који је био тако „строг“ критичар према својем колеги Оберкнежевићу.

16. *њеног*. Г. С. Лекић у својој „критици“ на Оберкнежевића пише „*њеног* метода“ (стр. 12.), „у *њиховом* значењу“ (стр. 64.), „по *његовом* мишљењу“. *Њен, њезин, њихов, његов, њихан* мењају се по номиналној деклинацији као и прости придеви, који показују припадање, н. пр. *Стеванов* ген. стеванова. Истина, говори се и ген. *стевановога* по сложеној деклинацији, али је питање, које је боље, правилније. Кад номинатив сингулара *стеванов* има прост номинални облик, онда је блиу памети, да треба и генитив да има прост облик, а то је *стеванова*. Заменице *њен, њихов* такође показује припадање, имају прост облик у номинативу сингулара те се и мењају као придеви посесивни проста облика, дакле имају генитив по простој номиналној деклинацији *њена, њихова*. Истина, код ових промномина и придева замењују се прости облици и сложени, али је сад наше, да употребљујемо оно, што је боље и правилније. Правилни су дакле прости облици код ових речи, јер им и номинатив има прост облик, а сложен никад. Дакле вала писати „*њена* метода“; „у *њихову* значењу“; „по *његову* мишљењу“.

17. *наслов*. Г. С. Лекић вели у својој „критици“: „То је књига, којој је *наслов* горе исписан“. А на стр. 50. долази ово: „речи на *насловном* листу“. Код нас у српском језику нема те речи. Некад се у прељашњим вековима употребљивао глагол *слути*, који гласи у садашњем времену *словем* н. п. код Шишка Менчетића Влаховића налазимо у петнаестому веку глагол *слути*:

За тој га словим, за тој га *словем*,
За што се благ правим и блажен зовем. (254. стр.)

Али данас тога глагола више нема, нити се говори, и супстантив *слово* данас више не значи *λόγος*, реч, него само der Buchstabe, за то не вала казати *надгробно слово*, него *надгробна реч*. Кад би *слово* значило *реч*, онда би и *словослов* била добра српска реч, али данас се сваки насмеши, кад чује ту реч од каквога старога човека, који још живи у времену Милована Видаковића. Па кад у нашем језику данас нема супстантива *слово* у значењу *реч*, нити глагола *слути*: *словем*, онда не може бити добра реч ни *наслов*, ни *насловни лист*, а нису нам баш ни потребне те речи поред добре речи српске *натпис*.

18. *ушрб*. Г. С. Лекић у „критици“ на стр. 6. вели: „од великог *ушрба*“. Ја не знам, каква му је невоља, да лута по Русији. Мора бити да воли читати Видаковића „Љубомира у Елисиуму“. Шта ће нам *ушрб*, кад је то руска реч **ущербъ**, а старословенски гласи **оушрѣбъ**. Или зар није *штета* српска реч, која долази од ст. словенске речи **тъштета** којој је постанак у **тъштъ**, српски *ташт*, vacuus. Зар је лакше и пријатније по руским пољанама лутати поред наших књежих крајева?

19. *Неосворно*. Г. С. Лекић у својој „критици“ на стр. 8. вели: „да се употреби све оно, што је *строго* научна граматика латинскога језика као *неоспорно* утврдила.“ Ево нас опет у Русији! **споръ** је руска реч и значи der Streit, **спорить** streiten, **неоспоримый** unstreitig. У старом слов. језику има такође **съпоръ**, гиха. Та реч зацело долази од **прѣти**. У српском језику такође има *прети*, па онда *парби, парач, парбити, препирати се*, али *спор* нема у значењу *прети, парач* и т. д. Руска реч *спор*, der Streit, употребљује се од некога времена врло често у нашој књижевности, а имамо своју реч *парба, парница*. Оно, што је г. Лекић казао „као *неоспорно* утврдила“ могло би се казати „без двојбе“, „без сваке сумње“. На што дакле без невоље употребљивати руске речи!

20. *строго*. Г. С. Лекић употребљује реч *строго*, као што се види у 19. Истина ове речи руске не може се човек курталисати, тако се увукла у српски језик. Али г. С. Лекић требао се већ и ње курталисати као „*строг*“ критичар. Да је *строг* руска реч, види се из старога језика. У старом словенском језику гласи та реч **сраг**ъ. Кад би ту реч баш хтели употребити у нашем језику, онда би је морали писати као и у старом словенском језику *сраг*, а не *строг*, јер *строг* исто је тако, као кад би **голокъ** употребили место *глава* или **кофокъ** место *крава* или још боље **крокъ** место *крв*. Ја мислим, да би се *строг* могло заменити речју нашом *оштар*, н. пр. место „он је *строг* критичар“ могли би казати: „он је *оштар* критичар“. То често можемо чути у обичном говору где се каже за овога или онога човека: то је *оштар* човек. А оно, што каже г. Лекић „*строго* научно“, то би се могло казати „*врло* научно“ или „*са свим* научно“.

21. Г. С. Лекић употребљује у својим „Примерима“ на стр. III. *опредѣлити*, а у „критици“ на стр. 34. вели: „Ово правило није опредељено изведено“. То би вала немачки гласило: diese Regel ist nicht bestimmt ausgeführt“. Види се, да се немачки мисли, а српске се речи само слажу у рече-

ницу. Ја сам у 15. показао, да нам није потребна реч *предел*, јер место ње имамо лепу реч *крај*. Кад нам није потребна реч *предел*, онда нам не ће бити потребан ни глагол, који долази од ње, а то је *определити*. Као што је **предѣлъ** ст. слов. реч, тако је и глагол **опредѣлити** ст. слов. реч. За невољу могла би се употребити и једна и друга реч у српском језику. Али ми немамо те невоље, јер за **предѣлъ** имамо лепу реч српску *крај*, а за глагол **опредѣлити** имамо опет глагол *одредити*. За што дакле без невоље увлачити слов. речи, кад имамо својих. Даничић је и у граматику српску ту реч увео, као: *одређени начин, неодређени начин*, а не *определени* и *неопределени начин*. Пре свега дакле него што ћемо да узмемо тућу реч у свој језик, ваља да се запитамо, је ли нам та реч потребна? Ако нам је потребна, узимо је и дотерајмо је по законима својега језика, ако нам пак није потребна, оставимо је на миру, кад имамо својих лепих речи.

* * *

Јесам ли ударио правим путем, нека каже предлагач „бранича српскога језика“, коме сам и приказао ове чланчиће. Ако сам ударио правим путем, а ја ћу онда наставити ове чланчиће, како утрабим мало времена.

УМЕТНОСТ.

СЛИКЕ ЂОРЂА КРСТИЋА ЗА НИШКУ ЦРКВУ.

На г. Малетића „претрес“ иконе Крстићеве: „Смрт цара Лазара,“ и моја суда о њој, ја нећу опширно одговорити у овом листу, но упућујем читаоца на малу књижицу, која ће кроз који дан угледати света, и у којој ће бити осветљено много шта, што се тиче радова Крстићевих, и у опште нашег новог црквеног живописа. Исто ће тако бити говора ту о назорима, који данас међу нама владају о сликарству и његовом задатку. И г. Малетић, који се као тобож неки зналац не уздиже изнад општих, погрешних појмова о сликарству, наћи ће ту доста обавештења.

Но истини за љубав морам читаоцима још овде да кажем, да „претрес“ г. Малетића није баш тако без тенденције, као што би био рад да уверн читаоца. У „претресу“ има неистине. Смрт цара Лазара није представљена на *пустом, неозначеном месту* или у *рату*, но у пределу, који носи изглед Косовог поља, од којег г. Крстић нма слику; исто тако није замишљена *ноћ*, нити је Лазар *укопан* и *изнурен*, нити је анђео у *хоризонталном* положају; а још мање су Лазар и анђео као *два у љубави занесена створа*. Г. Малетићу је требало, да тако наружи и омаловажи икону, ради извесне цељи, коју добро познајем. Замерку моју о томе, што се у нашим црквама виде католички смишљене слике, г. Малетић или није разумео или, што ће бити пре, није хтео да разуме, опет у поменутој извесној цељи. Ја замерком не идем на то, да сликарству у нас стежем крила, но да спречим, да се и даље у наш црквени живопис увлаче представе, које су потекле из учења чисто католичког. Ваљда ће и г. Малетић знати, да се у неким догматима источна црква разликује од западне. Својом замерком рад сам да станем на пут увођењу учења у духу језуитства и папства. А тога на жалост има, као што ћу доказати. — Шекспир, гусле, девојке, што певају у нашим црквама, немају везе са учењем наше цркве и са *православним*, црквеним живописом. Сви они, а и остали наводи г. Малетића немају вредности по предмет, о којем је овде реч.

Да је г. Малетић мало дубље размишљао о садржини народне песме, која је дала мисао за икону: „Смрт цара Лазара,“ и да је појмио појетско сликање смрти Лазареве у духу средњовековне религиозности, те да је разумео постављање узрока Косовском догађају у реченом духу, он не би за песму казао, да је антирелигиозна.

Та ваљда г. Малетић не верује, да је заиста долазио св. Илија цару Лазару и да му је Богородица стављала онакве услове, какве спомиње песма? Ваљда ће разумети, да је у песми изнесена Лазарева смрт с песничког гледишта, и да се хоће избором „царства небеског“ да каже, да је Лазар пре волио умрети за веру као јунак заједно са својом војском, но бити турски роб? Тако је народ схватио догађај и песму, јер иначе не би Лазара прогласио био светитељем. Себичњака, који ради свог небеског уживања жртвује војску и царевину, народ јамачно не би штовао; но, невајући смрт Лазарску, песма пева смрт и свију оних, који су с њиме за веру на Косову живот свој дали. У свију је било исто религиозно одушевљење. На исто ово одушевљење извор је идеји, која је изнесена на икони Крстићевој. Не схвативши смисао народне песме, са уметничког гледишта, г. Малетић наравно није мо-

гао да схвати ни представу на икони. Илажући пак, што би по његовом нахођењу све морало бити изнесено на икони, он јасно показује, да не зна да прави ни основну разлику између сликарског уметничког рада и просте илустрације.

Погрешно су г. Малетићу дошанули неки његови пријатељи, токорсе стручњаци, да је уметност *онака*. И говор, језик је општи; он је као и уметност израз духовног рада; али колико унутарње духовне разлике има у језицима! У уметности не вреди општност, но унутарња духовна садржина, која потиче из осећаја; а ти су, као што се зна, у неколико различни према основним особинама народа.

Исто је тако г. Малетић пером својим пустио дошануту му непстину у свет, да немамо народног уметништва. По нашим старим црквама и манастирима има неоцењена блага сликарског и по религијозним идејама и по облицима за слике црквене и световне. Само их ваља разумети и заволети. То зна и уме г. Крстић, с тога му дајем хвалу и дању му је, доклегод остане на том истинитом и здравом путу за наш црквени живопис.

Михаило Валтровић.

ЛИСТАК.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

XV.

У Бечу 11. (23.) Јунія 1818.

Пречесњејши Господине,
мени љубезњејши и високопочитајеми!

Од ономадне сам примио Ваша три писма. Оде ми се врло дошадају, а какво ће дјејствије учинити, Бог зна. Министри су чудни људи; а особито су лијени у оваковим пословима; али огледаћемо, него сад још не можемо, док не отиде Филиповић, опростио се са мном има мјесец дана, па још није отишао; не знам, кога врага чека. Код Розумовскога имам позната једног бедитера, али код Голованна немам ни кога (зашто сједи чак на другом крају Беча), него ћу ја, надам се, продријети до њега, само док оде Филиповић, а сад не би добро било, зашто може бити да би он што запитао. . . Оно буренце пљувовице оставио сам у подрум, док му вријеме употребљења не дође; платио г. Копитар за њега 7 f. w. w. т. ј. 5 f. кирије, и 2 f. трогеру (ово вам само јављам, да знате, како га тај отуда опремио). Читао сам ону копију са Стевина писма. Мисли су лијепе, али штил Славено-Сербски (он друкчије не зна.) Зашто ми нехћесте писати, шта сте чули и виђели у Карловцима о Томиној нећељи? Шта сте се разговарали са ча Стевом о мени? Ја сам се од Томине нећеље до сад једнако надао, да ћете ми то писати.

Рјечник се Српски печата у велике; већ је напечатано 10 табака (ту је стало А, Б, В, Г, Д, Ђ, Е, Ж, З, И, Ј, и сад се печата К. Уједрени будите, да ниједан Славенски народ нема до данас оваковога Рјечника, као што ће овај наш бити; него се и с муком печата: тешко коригирати а новаца нема. Послао ми је Текелија (Сава) 500 f. w. w. на дар и Драго Теодоровић из Тријеста 56 пренумеранта по 20 сребрни цванцика, те ме је то мало приватило, а иначе би зло и наопако. Пријe Августа неће бити готова књига, и онда ће бити готова јамачно; сад се већ печата брже.

Овђе нам је био Соларић и отишао је тамо доле, мислим да ће и Вас позазити. Чули сте, да је умрла Давидовићева жена у порођају? А дијете је здраво, име му је Светозарь. Код мене је све здраво, вала Богу; Милутин расте, смије се и гуче. Рјечник ће бити мало више од 30 табака (али какови табака? по 62 врсте на свакој страни, са ови малим словима). Пишите ми штогод од Карловаца, али по доста; а ја ћу овђе гледати штогод буде могуће; знате, да се нико Вашем избављењу не би радовао, као ја. Поздрављa вас Господин Копитар љубезно.

Будите здрави и поздравите све познанике и пријатеље.

Вукъ.

(Додатак к ономе писму за засебној хартијици.)

Незаборавите ми явити, шта сте профитирали у S. S. Руміћ е писао Г. Копитару (читао ми е писмо) и послао му нешто за учене новине (понайвише мићње S. S.) као н. п. Зашто се зове Херцеговина (по чини ми се, то ће бити као князь и књига). Како су се Мађари крстили и т. д. Видећете, кадъ се напечата. Пише, да га Хаџићъ и Храниславъ уче Србски, а онъ њи Грчки; каже, да е Митрополитъ народный поета, Храниславъ Odendichter, и да ће скоро издати своје Оде, Хаџићъ Анакреонтикъ, опоминћ и за Васъ да сте Odendichter, но да Васъ іошт' ніе видѣо; него гледайте те познайте съ њимъ, ако и као Волный. Чужеродна Хлоя оста за другій путь.

ЛИСТИЋИ.

МЕСЕЧНИ ПРЕГЛЕД
ПЕРИОДИЧНЕ СРПСКЕ И ХРВАТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.
МЕСЕЦ СЕПТЕМБАР.

Јавор. (36.—40.) има од Јаше Игњатовића у 36. „Успомену на Павла Бакића“, а у 37. и 38. биографију Лазе Нешка, песника (род. 1780., умрло 1846. у С. Андрији), што је Игњатовић написао као увод у сатиричан спев Лазара Нешка: „Стара и нова Ст. Андрија.“ Исти спев доноси „Јавор“ у листу бр. 37.—40., а свршиће га у 41. Спев је писан у прилог годишњих нашега века, а написао се у рукописима у породици Нешковој, што их она предаде уваженом књижевнику нашему, старини Јакову Игњатовићу, а овај унесе у „Јавору.“ Језик је у Нешкову спеву том за оно доба готово сасвим чист и народан; знатно је, да је песник још онда нагињао сувонији. У облику дијалога износи се ту, какав је Ст. Андрија била у 18. веку, па у 19., за културне одношаје нашие тамо знатан податак. — Осим тога свршио је Абуказем своју приповијетку: „У потеру!“ у 36.—38. бр., место ће је у 39. и 40. цртд из живота нашег народа: „Отмица“, од Б. М. Р. — Свршена је у 37.—39. и Чехова прича: „Говор лињака“, с чешког превео П. Алексијев; на њено место почиње у 40 бр. приповијетка В. П. Немировић-Данченка: „Махмуткина деца.“ — Од поучних чланака протеже се до 39. Св. Коларовићи: „Месец као небесно тело“; па у 40 почиње чланак: „Прилози у српској народној песми“, и одломак из рукописа „Рударство за више разреде средњих школа“, написао Мило Медић, проф. у кр. вел. реалци у Земуну; а у 36. има и нашега предњега сарадника М. Петровића чланак: „Пијете ли дестиловану воду?“ — У листу има у 36. бр. од П. Алексијева песма „своје посестриме Олги“; о књижевности у 39. и 40. цртида о Србиду глумцу на немачкој позорници Јоци Савићу. Под „Књижевност“ довршене су оцене и прикази, започети у прошлим бројевима, а у 38.—40. Никола Т. Капиковић, Сарајлија, прочишћава језик у приповетци Б. Н. Врчаванина „Јусуфково и Мејрамедија“, што је почпла у 31. бр. нашега листа. Под „Уметност“ довршио је Јован Иванишевић (у Прагу) свој подужи приказ Толингерових композиција „Шумоља“ и иначе има белешака, разно, читула, итд. — Песама има од Мите Поповића, Владимира Тројановића, Вида Вулетића-Вукасовића („Над гробом Ђорђа Рајковића, књижевника“), Радована Кошутића („Пламенови, омладина на Балкану“, I.—XIV., бр. 38—39.) и Миливоја Живановића Ч—ћа.

Гусле доносиће у 8. броју приповетке „Високородни“ а настављају „Ово за око“ и „Мртвачки сандук“. У истом су броју усгедале спева и ове песме: „Гњев српске музе“ од Фигара, „Заштита“ од Југомирског, „I., II., III., и IV., тачка моје љубави“, од Бранислава Нушића, (нету песму, али без наслова, има и уредништво овог листа у рукопису, јер ју је писао још пре једно два месеца дана) и „Небо моје“ од И. Х. Р. У „Књижевном прегледу“ оцењено је пре спева дивних шест приповедака Л. К. Лазаревића; састављено је даље, шта „Magazin für die Literatur des In- und Auslandes“ и „Видело“ вele за књигу Спиридона Гопчевића „Bulgarien und Ostrumelien“; затим се наводи и одобрава мишљење рецензента „Одјекова“ о Даничевом преводу Мантегациног „Једног дана на Мадери“. Под насловом „Хрватска књижевна пустахлуџ“ оштро се и немилице осуђује Шпренлова расправа „Akcenat i metar junačkih narodnih pesama“, који сио и ми приказали у 33. броју, нашег листа, али нам за примедбу тамо нашу „Vienac“ очитао тобоже лекцију, што смо је од слова до слова свештили у 35. броју „Стражиловћ“. Саопштено је даље мишљење Пожаревачког „Права“ и Загребачког „Мјесечника“ о књизи Ал. С. Јовановића „Историјски разматрак српске задруге“. Међу „Вестима из књижевног и уметничког света“ регистрован је међу осталима и 34. број нашег листа те том приликом пребацује уредник овом уредништву, што је у лист примило прилоге Ђорђа Јовановића „Ратник“. „Гусле“ налазе, да је тенденција те приповетке: „фрагментарна, тенденциозна (а одмах затим у другом напису исто уредништво каже, да не пребацује ни писцу ни овом уредништву, да је то намерно учињено!) непромишљена пакост, намењена братском лицу“. Да млади писац баш није из претиху исцело по свакако и темеља имао за своју тврдњу у погледу „отицуштања добровољаца“, доказ је и приповетка „Капетан“, што излаже у претпоследном броју нашег листа. Ту цењени наш сарадник Ђурашић, човек „из прека“, мла те не истим речима жигосане нечовечности некоје тамо велике господе, као и Ђ. Јовановић. Наше је мњење, да је свакако више послужено идеалу Србства, ако се оно, што је за осуђивање, осуди, него ако се у вечитом лале-миле пређути и оно, чега се пошти човек мора стидјакати.

Глас Истине (бр. 17.—18.) има осим наставака поче у 17. бр. „Беседу на духове“ Тителескога пароха Емила Стешића и Милана Тламочића, Драготинскога пароха, чланак „О дотацији свештенства у митрополији сремско-карловачкој,“ а у 18.: „Беседу шесте недеље ускршњег поста: о лажи“ (по Зомлеру), говорио Лука Поповић, парох Пакчевачки.

Истина у бројевима 17. (23.) и 18. (24.) продужује Прицин „Социјализам и хришћански брак“; осим тога је у 17. броју довршена Миророва беседа „О зависти“; у оба је броја продужен и протосинђела Гргинића „Поглед на религиозно васпитање и наставу“; настављен је у оба броја и „Извод из војског закона, који даје власи у аустроугарској монархији, у колико се тиче свештенства“. Под рубриком: „Одговори на питања из пастирске праксе“ расправља се у 17 бр питање: „Да ли се може крстити у један пут и у једној и истој крстионици више деце?“ а у 18. броју: „Да ли се може употребити богојављенска вода за крштење детета а да се не осветпша друга вода?“ У „Прегледу главних суврсмених догађаја у цркви“ има у 17. броју извештај о богословском изводу у Карловцима, а у 18. о збору свештеника протопонијата Даруварског у Пакрачкој Дубрави, о друштву за основање источно-православне општине у Граду, и најпосле о Хришћанима у Абисинији. У 17. бр. под рубриком „Књижевне вести и оцене“ приказује А. Н. беседу Херсонског и Одеског архијепископа Никанора, која је штампала у Херсонским епархијалним ведомостима а управљена против грофа Лава Толстоја, што је у три своје књиге, између у „Неповеди“, у „Новом јеванђељу“ и у књизи „У чему се састоји моја вера?“ дао израза нихилистичкој својој мисли.

Хришћански Весник, часопис духовни за хришћанску науку и црквену књижевност. Издавалац му је и уредник Алекса Илић, протојереј и председник консеторије Београдске. Излази сваког месеца подебела свеска. Цена је за нас овде 6 ф. годишње. Ово му је VIII. година. Добили смо од ове године свега осам бројева, дакле свеске од јануара до

августа. Девету, дакле свеску за септембар, писмо још добили. „Хришћански Весник“ доноси беседе кратке и стручне расправе а има и свој књижевни део, у којем огледује и приказује мал те не сваку нову књигу, што ма и с ког гледишта писана у духовничку струку. Тако се у свесци за фебруар приказује „Живот Герасима Зелића“, што је изашао у „Народној библиотеци браће Јовановића“; у свесци за април оцењена је и препоручена Димитрија Руварца „Историчко-критичка црта о Вајкертиђу Јовановићу“; а у свесци за август приказана је најпре историчко-правна расправа дра Емилијана вл. Радића „Источно-православне партикулярне цркве у земаљама угарске круне“, а затим су приказане и „Проповеди и кратке беседе“ пароха Јована Јеремића.

Vienac (38.—42.) наставља кроз ове бројеве роман из хрватскога живота: „У ноћи“ од Ке. Шандора-Балеког и роман Ал. Хорвата: „Ко је краљ?“, па Фрање Рачкога: „Путне успомене о Русији“, а у 38. почиње писати Т. М. „Шиљма И. С. Тургењева“. Песама има од Анта Ковачића, Ивана Лепушића, Ђура Арнолда, Ј. Сундечића. Осим тога доноси у 38. лик Пера Будманија, Дашковићева наследника, у 40. и Драгиње Грахорове, рођ. Фрајденрајхове, хрватске глумице, у 41. Фрање Клајића и дубилара-учитеља Ивана Филиповића, од чијега хрв. најара Ивана Рендића слике његових кипова, у 41. „Прерано мртва девојка“, а у 42 „Никола Јуришић“. У листку су као и обично белешке из књижевности, уметности и т. д.

Balkan (18.—19.) наставља Милос Поповићеве: „У нашо доба“. Има даље Ивина Девчића (у 18.): „Последња сусрет“, и (у 19.): „Зашто?“; Велика Јеретова: „Басна“; Стјепа Шикића: „У хладу“; И. Поповића: „Свети умјетност (прво Сикић Прига); Ст. Ш.: „Пилула“; а у 19. почиње „Верро.“ Од критикâ наставља Јосип Прига своју о „Сироти“ Јењева Кумичића и Јована Хранилова на „Пјесме Андрије Палмовића.“ Листак је као и обично пун малених белешака из разних књижевности, из уметности, и т. д. Песама има од Милос Погачићеве и несменовајпота по једна. Осим тога у сваком броју неколико слика и линова; слике су красне, али би „Балкан“ одговарао више цели илустрованога листа, када би доносио цртеже домаћих уметника.

Босанска Вила (17.—18.) саставља приповетку Радосава Марковића: „На селу“, па: „Тоша Мохорић“, написао Јанко Крешић, са словеначког превео Ст. Калуђерчић, те осим наставака и свршетака из прошлих бројева: „Старине на окољне манастире“, описали В. Стакић и Ђ. Марковић, па на збирке Р. Сиоуковића срп. нар. приповетке: „Лажа и замак.“ У листку приказује прота Никола Беговић (у Г. Карловцу): „Hrvatske narodne pjesme iz Bosne“, што их скупио К. Благајић, у Загребу, 1885.; у 18. бр. „Јаглук“ по руском С. Мајковљонић; има песма Јована Радивојевића-Вачића; цита Мустафа Хилми: „Један дан уз Рамазан“; па: „Гласиник, окољина и становници његова“, описао учитељ Ристо Ј. Чајкановић; — од срп народних умотворина су ту чисто народне песме с отока Корчуле на збирке В. В. Вукосављића (Асан-агиница, Ватина клетва); па народна приповетка „Тијело и Шуго“ од Босанца, и свршетак народних гаталица око Сарајева, па белешкице попа Стева Тривковића. С последњим бројем прешло је уредништво и издаватељство „Б. Виле“ и по имену на Николу Шумоњу.

Невен. (бројеви 17. и 18.). У 17. је броју довршена браца-Јовина приповетка „Из живота једног шегрта“ и песма „Два наследника“, коју је уз правописи чика-Јовину с мађарског превео Суботичанин Јов. Мандојловић; настављени су у том броју и знагранци (та врста загонетке зове се управо и на Дрвом) Абу-а Каземовића; има уз њих и два стара на немачком и један на латинском језику; овај нам је један немачки познат, јер смо га читали лане, када отприлике месеца јулија, у Бечкој „Преси“. У том броју наставља и браца-Љубиша из 9. броја своју серију Анђелији писма „О свирци“. Број тај доноси две неке слике, и то „Позориште у старом Риму“ и „Јелачићев трг у Загребу“, и три оманље: „Кин и живописање“ уз Лютићев превод Лафонтеново басне под тим насловом, па „Смокве“ и слику уз песницу „Ено, браца!“ Још приповеда у истом броју Милан Вељ. Ђорђевић из Београда приповетку „Будимо незахвални“. — У 18. броју има бајка „Леви и предви“ са три слике и шаљива игра „Стари сандук“, коју је (не каже се, одакле) превео М. Л. Продановић; има даље чланак „Мухамед“, који је прерадио (не стоји, по коме) Стапко; на чолу је том броју слика „Равноџер и тигар“ и уз слику опис; осим тога има седам песница, међу њима једна чика-Јовина под насловом „Ено нам га, па га нарајче, ако му писао не шала“, са сликом; још је у том броју слика и опис друштва јуке или шамове лиљеје, и седам шалиндрома.

Голуб је у броју свом за овај месец наставио приповетку „Бог је спор али достижан“ и осим тога наставља донео још и приповетку „Словац“ од Д. К. Под насловом „Са далеког севера“ а уз слике Лапа и Ескима, прилеп, северних јелена и словаца има опис тих народа и животиња. Уз три песнице има још и „Мудре речи“, што их је на Достојја прибрао Јован Д. Брајић, и десет афоризама, што их на „Књиге књата“ Атанасија Николића куни Зеленко Михајловић. Има и мала причица, истинит догађај „Рђава шала“, од Бихаћанина П. Марковића, а у „Споменици“ су непрекиди ови покојници: Светозар Милетић, некда Земунски учитељ, Ђорђе Рајковић, и Милош Поповић, некда власник и издавалац дечијег листа „Српчета“; С. К. посвећује „Спомен малој Даници“, којеји проте Косановића у Плашком, што је прелепе умрла. Има у том броју три шалошне причице од Николе Т. Каишиновића, који у овом броју наставља и своје „Неправилности у српском говору и писању“.

Родољуб има у 13. броју овај садржај: „Страшљивац“ са сликом од Р.; „Глас словуја“, песма Чед. А. Костића, гимназисте из В. Градишта; „Зец“, по Луку од учитеља Мих. П. Мил.; „Паметно нето“ од учитеља К. И. Димитријевића; „Буди и с малим задовољан“, од учитеља К. И. Димитријевића. — 14. је броју ово садржај: „Од Кулина бана“ од Р.; „Нада“, лепа песница драгог нашег сарадника Вл. М. Јовановића; „Дете и дуга“, и „Бојс“, обоје по немачком од Мијаила П. Милошевића; „Мрави као земљеградници и сточари“, од чика-Васе; „Примеран ђак“, од учитеља М. Протића и „Редак али врло тронан случај“ од учитеља Жагубичког Анр. Стаматовића. — 15. је број подигао вредни књижевни потерак Љ. П. Н. песмом под насловом „Вачо“; даље наставља у том броју учитељ М. Протић свог „Примерног ђака“. Још су ту ове ствари: „Гостољубиви“ и „Милан и кањиша“, обе од Р. и шијесле „Дедин сапет“ од Јов. М. Поповића.

Стармали је у подлиску 25. броја довршио хумореску „Како је Љубиша остао без ручка и вечере“; потписан је под њу Зорин. У 26 броју има хумореска „Шта се све не може догодити, старом младожењи“; коју је (не вели, по коме) прерадио Др. Казбулбуд. Од истога је и у 27. броју у подлиску хумореска у стиховах: „Чика-Радашо ожењавање“.

Школски лист доноси у двобројну свом (9. и 10.) за овај месец на првом месту напевтај о првој општој скупштини српских народних учитеља у Сомбору, како та је прибележио Ст. К.; наставља затим наградну тему „Како се може деци

омилити похађање школе?“; наставила се и „Глас из Босне“ и „Распоред лекција у другом разреду српске основне школе“, а покојном учитељу Светозару Милетићу посвећује стари његов учитељ В. леп некролог.

Учитељ има у 16. и 17. броју чланак „Један метод у васпитању“; реч је у томе чланку о „Контрастима“ и то I. о контрастима у друштву“ и II. о „контрастима у природи“. Расправља се даље у 16. броју „Какав може бити школски одбор“ и сложитава се у оба та броја „Извештај главног одбора учитељског удружења о учествовању у основној школи“, поднесен III. учитељској скупштини. Говор М. М. Протића „О учествовању у основној школи“ започет је у 16., настављен у 17., а довршен у 18. броју. У 17. броју има још расправа: „Дечија запиткивања у школи“, од учитеља Ђ. С. Којића, и „Основно предавање из агрикултуре“, од Евгенија, које по напомени уредништва заслужује пажњу с тога, што је у њему заступљен нов педагошки принцип. Под рубриком „Књижевност“ оцењује у 17. и 18. броју Ј. Миодраговић књигу Сретена М. Адића „Ручни рад у мушкој школи. Суштествене педагошке питање“. Сложитани су они тога у сва три броја онога месеца записници треће учитељске скупштине, другог и трећег састанка.

Женски свет (бр. 6.) наставља чланак: „Шта све могу да раде женскиње?“, па о „Забашурту П.“, па више поучних белешака, као: о оделу, о спавању легли на њему или при отворени прозорима, па: „Терајте муве од себе“, те „Буквице о женскињама“. Затим износи рад добротворних задруга: I. Српкиња Новосадткиња; II. В.-Кикиндске женске задруге. Листићи су пуни белешака из друштва, ради здравља, за домаћице, и бавте, и т. д.

Застава (бр. 135.—150.) има у листу бр. 141. приповетку Алексија Гозду-а: „Нема апостол“ (превео?); у 147. од Б. С. III. цртицу из живота: „Мати“. Иначе је листак овога месеца искључен цртицама политичног тенденцијозног смера.

Наше доба (бр. 104.—114.) доноси у 107. бр. Јаше Игњатовића одлив на листак у бр. 92. „Бранника“, што се тиче питања о митрол. Винентију Јовановићу и „Пере Сегединца“ Лазе Костића. У листу (бр. 108. и 109. пише А. Ђукић (у Задру) о најскупом селу Жакљу, његову имену и пресељењу.

Бранник (бр. 102.—114.) има у листу 103. бр. XIII. цртицу М. Сапића „Из прошлих дана Манхеи“; у 104. Милана Светозарева хумореску: „Господин Чворак“; у 105. (од 9. [21.] септ.) реч на опелу Ђури Ракићу, говорио у Н.-садској саборној цркви 5. сент. Милан Стоја, богослов; у 105. (13. [25.] септ., дакле два броја један за другим нумерисана су 105.) од Каменка А. „Песникова Сапутница“; у 106. превео С. Л.-од Сахер-Мазоха: „Превареии“; у 107. Макса Фридау-а „Мој последњи састанак“; у 109. с руског превео Д. С. Калајдић: „Насмо“; у 110. превео К. П.-ић „Украден младић“; у 111. и 112. с чешког превео П. Алексијев цртицу Сп. Чеха: „Јуда“; у 110. од —h: „Женски исказ“.

Глас Народа наставља у подлиску 5. 6. и 7. броја приповетку „Двадесет и пет батина“.

Видело, орган српске напредне странке. Излази у Београду сваки дан осим дана иза недеље и празника. Одговорни му је уредник Лазар Комарчић. Листу је томе ово година VII. Ми га добијамо од друге трећине онога месеца амо и то смо добили бројеве 195.—212. Доноси у листу одабрану лектиру, већином преводе, а слоништава и књижевне гласе. Овог је месеца у листу изашла у преводу новела Хјалмара Х. Бојесена. „Витез Данеброг“, даље „Мој пријатељ. Из записака једног полицајца“, од Л. Мописа, па „Зла Варвара“, приповетка из Елесеа, од Антона Ахорна; затим „Пан Рис“, приповетка из старог пољског живота, од Сахер-Мазоха, па онда „Караван“, прича с истока, од Вилхелма Хауфа, и најпосле „Освећени прозор“, прича Фр. Копеа. Под рубриком „Из науке просвете и уметности“ доноси „Видело“ махом занимљиве белешке. У броју 207. под рубриком „Књижевност“ слоништава садржај 38. броја нашег листа и том приликом умесно исправља у неколико оно, што смо у 37. броју као увод у месечни преглед за август регистровали. У 203. броју под горњом рубриком пала нам је у очи ова чудна стилизација: „Уредништво је добило на приказ ове књиге: ‚Омер Челебија.‘ То је наслов новој приповетци из живота нашег народа, коју ће г. М. Ђ. Милићевић за који дан да уштампа у вепац —“.

Напредак доноси у 26. и 27. броју у наставку Карнонову расправу „Развитак хрватског пучког школства, нарочито у препороду нашега народа“, исто тако у 27. броју и Хирцово „Кратко извешће о фито-географском излету у Подгорје“. У 25. има вон чланак: „Хоћеше и пољ,“ од М. Б. а у истом је броју довршен и Турчићев „Пут у Цриу Гору на учитељску скупштину“; још је у том броју започет а у 27. настављен извештај о општој чешкој учитељској скупштини у Златном Прагу. 26. је број сав посвећен хрватском педагогу и књижевнику Ивану Филиповићу приликом четрдесетгодишње светоровине књижевног и школског му рада. Прво и прво је на челу том броју лик његов, па онда има песма „Свечару“, па „Посветница“, којом му хрватско учитељство подноси хиљаду форината, што је међу собом скупило, да се отуд оснује задлада, која ће се звати Филиповићевим именом, а од камата ће се њених награђивати народни учитељи — писци, који пишу напредним духом. Затим је у том броју написан општиран животопис јубилареи и оцена књижевног му и школског рада, па онда је из „Пелена“ од године 1855. на његових „Листова за красни сноа“ прештампано седмо писмо, да се види, како је већ у оно доба Филиповић лепо писао за женске. Најпосле још има у том броју 15 афоризама из списа и разних расправа Филиповићевих. — У 27. је броју на челу листу изашао чланак Осечанина А. Турчићу „Народне пучке школе“. — „Književne smotre“ број 9. наставља оцену дела „Das Russland der Gegenwart und der Zukunft“ а осим тога се приказује, што је у „Раду југословенске академије“ у књизи LXXX. у прослану педесетгодишњице преторода хрватске књиге било написано; оцењује се даље и Радићев превод школске књиге Евгена Нетолићке „Физика и лудба“ а укратко је приказан и Кирстов превод Несошена „Горског Вијенца“.

Lječnički Viestnik доноси у 9 броју Немачићеву расправу „О беснилу“ и наставља Струњијево „Непрестано бољување трудних жена“. Има даље у том броју „Здравствени извештај за месец август“ и „Ситних вести“.

Iskra има у бројевима 17. и 18. на челу „Sielo“, у којем се претреса питање тако зв. искапитање, екзапитање и ијекапитање. Настављена су у оба та броја и „Пути М. Павлиновића (г. 1867-75.)“ Бабинградеда, Штитар, Жувања, Бошкарић). У 17. броју има појемат „Бабина кућа“, по контеси Ларијевој од гроф-ице Босиљске. Настављен је затим на 15. броја „Руски роман. I. Лав Толстој“ а и „Млади приморац“ из остављене покојног Фра-Ивана Дестота. У 17. је започела а у 18. довршена приповетка Б. Б-ића под насловом „За коцкопи“. У 18. има три песме С. Мореног а у истом броју ноћиице и М. Сабић оцењивати Михољла Павлиновића као песника (тог, као што га на другом месту у том листу неко крсти, „најбољег данашњег пишлисте“; auch nicht schlecht!) У оба броја овог месеца скупљено је доста „Народних изрека и приказа“.

Садашњост доноси у подлиску 36. броја Чехопог „Лисковачког пластеника“ у преводу Павла Шадејског; 37. број има у подлиску причицу Бјернстјерна Бјерсона под насловом „Баба“ у преводу Јована Радивојевића-Вачића; 38. нема подлиска и у 39. се Арсен Видак обраћа са упокојеним глумцем, негда чланом наше народне позоришне дружине, Андријом Десимировићем; на истом му месту посећује и колега му С. Лукић-Лазић песму спомендику. Број 39. има у подлиску осим тога још у преводу и разматрања Роберта Хамерлинга „О страху“. 36., 37. и 38. број доносе реферате о позоришним представама у Великој Кикинди а у 36. је осим тога пензијска Б. из Загреба покушао све оцене Загребачких листова на праву дебелу Даринке Бандобранске те употребио ту прилику, да свима категорично тврди, како је заслужни наш Рушић, не знам, кратковид и неспособан за управитеља; приповеда даље, како је у Бандобранске племените среће — а откуд он то зна? — „које пратити звезде снима, које је предвиђали и“ — horrible dictu! — „мучили“. За бога и по богу, шанто tant de bruit pour une omelette? Бандобранска је у Загребу успела, на лепо и красно! Али откуда сирочак Рушић да испашта њезин успех? Бандобранска није бала дечинативно антагонизована у нашу народну позоришну дружину те је морала одетунити, јер струка њена већ има достојну репрезентантскињу у Милки Максимовићевој. Што је она случајно бан и нељака управитеља, је, шта хемо! Тек Милка много обећаје; то јој валда ни тај Б. неће порећи. — Не можемо пропустити а да нарочито не напоменемо, да уводни чланци у „Садашњости“ и по солидном смеру свом и по важности самих предмета заслужују пажњу. Тако је у 36. броју говор о Рацкомићеној заслади за Кикиндску девојачку школу, у 37. о задруги наших земљеделаца за осигуравање од кише, у 38. корисна расправа „Занат је златан“ и у 39. чланак о т. зв. школским баштама.

Бачванин у подлиску сва четир броја овог месеца доноси из Атина пера реферат о учитељској скупштини.

Српском листу устушио је предни Марко Цар на своје јих „Самцатја“ књижевну студију о „Лаву Толстоју и о осиохолошком роману у Руса“ те је студију ту „Српски Лист“ спонштио у подлиску 35. 36. и 37. броја. У 38. броју почиње цењени наш сарадник А. Томановић одговарати тајнику „Матице далматинске“ и уреднику „Iskre“ Н. Шамићу на расправу истога у „Narodnom Listu“ под насловом „Качић према Хрватству и Србству.“

Панчевац у 19. броју доноси на чељу написану у учитељској скупштини у Сембору; подлиска нема тај број.

Глас Црногорца има у подлиску 35. броја некролог † Јовсиму Кнежевићу, Шпанском војводи и бившем капетану; у 36. је у преводу С. Борисева „Два самоубиства. (Из дневника Т. М. Достојевског“; у 37. је настављено а у 38. довршено „Биље Цетињског поља“.

Србобран је још само септембра месеца излазио сваки дан осим недеље и празника, а од октобра амо излази само трипут на недељу. Септембра су изашли бројеви 188.—211. У подлиску бројева 189.—196. описао је Никола Вегован као прилог к историји народа српског живот и јуначка дела чувеног хајдука Мијајила Тадића. У 197. и 198. броју има М. Срећина слика из српскога живота „Голуб“; у 199. и 200 описује Душан Л. Стевајнов „Неколико дана у Горњој Крајини“; 201. доноси слику из живота „Хроми дед Аџо“, од Јосана) Радивојевића) Вачића); 202. и 203. има цртицу из живота „Поправљени сатана“, од Н.; 204. доноси по нешалном причу „Случајно пророчанство“ а 205. и 206. приповетку Жака Нормана „Витез Бомпардина“: 207. има из причала пенздаље газдарице Ј. Добрајевића причу „Мати и син“; у 208. и 209. је повест на Мерава „Заручник“, по немачком а у 210. је пенисао Срећен Дапчић четири писка из својих споменара.

Право у 9. броју јавља својим читаоцима да са тим бројем престаје излазити, јер је од 105 адвоката у Србији имало свега њих 23 на претплатнике. У објашњењу на крају овом броју моли уредник сва уредништва, која су му у замену излазила листове, да му не престану шиљати до краја ове године, јер је „Право“ себе одужило за ову годину, давши са два табака још и више, во што је према плану требало. Уз ову последњу свеску дошао је и шаселени лист и преглед садржаја за ову годину а самој је свесци садржај ово: „Односи каженског права и кривичне социјологије“, од Лијонског професора Л. Гаро-а у преводу др М. В. Васића; из 5. је броја довршено „Упоредно изучавање приобитног права“ (по истраживањима А. Поста) од Н Зибера. Споштен је у том броју и напрт за закон о правозаступничком фонду, који су јавни правозаступници округа Пожаревачког написали и подкели правозаступничком скупу, што је држан ово крајем августа ове године.

Одјек (бројеви 57.—67.) доноси је са 58. броја Стулијеву „Моју женидбу“; у подлиску бројева 59.—61. доноси догађај из живота под насловом „Обична ствар“; 62. и 63. има у подлиску с руског а талијанског Салватора Фарина „Мој се сни тога почиње и с талијанског Салватора Фарина „Мој се сни вазубљује“; то се настављ у с овим доцдућим бројевима а довршује се у 67. У истом броју почиње и Х. Тена „Черле Дикенс (Бок)“.

Сарајевски лист прештампао је овог месеца из „Видела“ два подлиска но има и превод Сахер-Мазохове „Крсталице“, коју је баш за „Сарајевски лист“ превео Мостарац А. пл. Тартаљића.

Београдске општинске новине (бројеви 37.—40.) настављају још једнако Тальвајдијеву „Србију у деветнаестом веку“.

Срем ац има у писку 1. броја слику из граничарског живота под насловом „Чудна освета“, од С. о. И у другом је броју од истога слика из граничарског живота „Моја тиа суседа.“

Добили смо овог месеца и

Старинара број 3. за ову годину. У том броју настављ а Михаило Валтровић свој извештај о српским црквеним старинама на Будим-пештанској земаљској изложби; даље саопштавају Ковачевић расправу о области Дубровника; архимандрит Н. Дучић прилаже снимак печата митрополије Брапковске и описује га; архимандрит Илариов Руварац спошштава своје примедбе на Вал-тровићев извештај о српским црквеним старинама на Будимпештанској земаљској изложби; затим Фрањо Радић на Корчуле саопштава опет своје примедбе на чланак Вида Вулетића-Вукасовића „Средњевековни талијански барељеф са натписом у граду Корчули“, што је изашло у 1. броју „Старинара“ ове године.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— У програму ц. кр. државне велике гимназије у Котору за прошлу 1885.-6. школску годину спошштио је цењени наш сарадник проф. Косто Кулишић расправу „О теорији морских струја с обзиром на Голфову струју (Gulfstream) и на уједне струје.“ Расправу ће ту своју писац још настављ ти, сваками у програму за ову нову 1886.-7. школску годину.

— Добили смо тек ово дана извештај о српско-поморској академској школи Бошковић-Ђуровић-Лакетићеве у Србини крај Херцег-Новога за школску годину 1885.—1886. У том је извештају спошштио управитељ те школе. Душан К. Јовановић расправу: „Важност логике за математичара.“

САДРЖАЈ: Госпођици Н*. Песма од Војислава. — Метиљ. Слика из живота српског народа у Срему. Написао П. Адамов. (Настављ.) — Судбина. Песма Вл. М. Јовановића. — Појединја Војислава Ј. Илијића. Књижевна расправа. (Настављ.) — Српски језик. Александар Сандић приказао („посветио“) ставник и сарадника.) Од Милана Савића. — Бранич српскога језика. Написао Михаило Валтровић. Јован Живановић. (Настављ.) — Уметност. Слике Ђорђа Крстића за Нашку цркву

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 43. У НОВОМ САДУ 23. ОКТОБРА 1886. ГОД. II.

М . . .

Кô тужни одјек вечерњега звона,
Кроз сутон мрачни што надвијâ' тоне,
Или као сенка без шума и следа
Живота часи губе се и клоне.
И срце, што је у светоме болу
Божанским пламом трептало и сјало,
Кô призрак бледи утрнуће једном
И све ће проћи, што се осећало!
Ал љубав моја, коју тебе дадох,
Зар ће се она угасити тако?
Ах не ће, не ће! Божанствена искра
Трептаће пламом, кô што трепти јако!
Над мојим прахом дизаће се она
Онако сјајна, кô што ј' некад била,
И као одјек вечерњега звона
У песми мојој славиће те, мила.
А ти ћеш тада спокојна и блага
Кроз вечност плаву ширит' лака крила,
И пловећ' тада међ' звездама сјајним
Земаљских дана сећати се мила.
Ах, онда, онда, у вечноме миру
Песама мојих кад зачујеш гласе
Кроз тиху ноћцу вечнога блаженства,
Помисли, душо, на земаљске часе.
Сети се срца, које некад паде
Крај ногу твојих, да ти песме пише,
И које те је миловало верно,
А од ког сада већ ни праха није!

Драг. Ј. Илић.

МЕТИЉ.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА СРПСКОГ НАРОДА У СРЕМУ.

НАПИСАО П. АДАМОВ.

(Свршетак.)

Пукло по селу, како Јагода Јездићева ћушнула зидара Моцу.

Откуд'год ко:

— Бог да прости!

— Враг цура!

— Тако му треба!

— Право је имала!

Чак ме наш деда Јеротије пита:

— Шта је то било, синко?

Кажем му ја.

— Оде Моца као и оно златно теле! — вели он.

Све он тако нешто, тај наш деда Јеротије, тако нешто брка, што сам ја још као ђак учио од учитеља, па и после слушао уз укршњи пост на молитви од старог попе, . . . како оно рече попа: приче из светога писма. Не зна сваки ни разговарати с њим, с нашим деда-Јеротијем.

Кажу, да су сад и ове младе попе ученије. Наш, богме, и јесте учевап. Па опет мало кад ће што урадити, док не пита нашег деда-Јеротију Загорицу, . . . знам: кад ће се, на прилику, носити литија, или ако ће да зна, кад је ко свечар, и тако. Па што каже наш деда Јеротије, то и попа забележи.

Па ја сад већ знам, што једнако наш деда Јеротије спомињаше златно теле с Моцом. Тек пре бих ја рекао, да је метиљ.

Нашло се, бога ми, и момака, па повлађују Јагоди . . .

Питао ја једаред . . . Не знам, шта ми би, ал и сад ми жао . . . Питам Цвеју, као бајаги, је ли истина то, што говоре?

А он да се под земљу сакрије. Другоме се једва дао и видити. Деда-Јеротију ни на очи.

Тражи га Моца после тога неколико пута. Никад Цвеје код куће.

Чула, дакако, и стрина Смиљана, шта је било; а приметила и на сину, да се од ото доба промењио. На кад дође Моца и пита је, где је Цвеја, њој мило, све плива у радости, што Цвеја увек у послу, па не доспева с Моцом. Мило јој, па благосиља Јагоду.

И сад нема више да певају, како је Загорица древна пијаница и не знам шта још; већ како »зидар Моца малтер хлади, да ћушку расхлади.«

А Моца никад ни у врх Јагодине улице.

Тек једаред . . . Мора да је, што кажу, баш притерала орла зла година . . . Тек једаред . . . не знам, како се нашли њих двојица заједно, Цвеја и Моца.

Иде Цвеја поред њега, па натукао шешир на очи, па оборио главу као нова млада, кад први пут прође поред свекра. Баш се стиди!

Кад ал ето пред њих Јагоде с Јелом Рапитовићевом.

Десио се ја под вигњем испред Рајине ковачнице, па гледим за Јелом, па као велим, и да видим, шта ће сад бити.

»Баш да видим,« мислим.

Цвеја, како забурио главу, није ни опазио оне две.

А Моца шмрну у дућан код младог грка.

— Ето ти јунака! — рекох у себи.

У који пар трже Цвеја очи испред себе, а Јагода с другарицом ту.

Па није било ништа, баш ништа.

Мимоишли се.

Само Јела нешто пришапнула Јагоди, па се закикотала. А Јагода ништа. »Ни трепула није,« каже Јела.

Цвеја пашшао на пекарку грудву, па се осврнуо, да види, — за шта је запео.

— Мал' не запе! — довика му Матија Оморац испод вигња.

Ми у смеј.

А Цвеја паде међу нас као сапет, па почрвенио као нос у Јоје Патлицана.

— Где мај! — вели. — Проклета џомба!

— Можда ти је ту деда благо закопао! — опет се нашали Матија. — А, бога ти, бадњаче, где ти је божић?

Цвеја се сад тек вађа сети, да је с Моцом ишао. Осврну се за трагом; те кад виде, да нема Моце, брже боље оде својим путем.

— Пуче тиква! — примети Оморац.

Не би тај оћутао ни за рођеног брата . . .

*

Седимо једанпут у вече под Рапитовићевима прозорима.

Просуле се звезде небом све на хрпе, на приблискују. Пружила се кумовска слама, као да си превалио качицу с млеком. А расветлило се, па видно. Таман да рекнеш, што рекао онај: »Месечина, ал месеца нема!«

Развезли разговор, све да се крстиш од чуда и, сачувај боже, напасти.

Био баћа Јефта Рапитовић као јуче на воденици подунавци. Носио нешто тамо, да му се самеље. Па док мељава, мисли, буде готова, он бануо у село код свога пашанца. И, дабогме, милом се госту не одмерива, — те куц те муц, док у томе превалио, каже, и добар део ноћи.

Кад се вратио кући, па изашао, каже, иза села, а срце му нешто гракнуло, па се распевао, по богу, као џуре пред јесен, кад зареде угледачи. Хтело му се баш, па пева. Отпустио коњима кајасеве, подупро леђима лотру, па швиђака канџијом и пева. Коњи натенане у корак; а њему мило, мило.

Таман тамо на стару ћуприју, а дешњак наједаред у страну. Зазре, па рњу на руду. Понда трже он, па трже и левак. Тек трже један, мој баћа Јефта звиз главом о левчу. У који пар ударн главом о левчу, у тај исти пар,... ал ни колико ти се, каже, размакне око од ока, кад трепнеш, . . . у толико, каже, отвори се небо, па се просуше отуд звезде. »Просуше се,« каже баћа Јефта, »као из вреће.« Те све њему у кола. Штрецају, вели, баш ту пред њим, није да рекнеш, шаком би захватио, него... да му бркове опале. А чује . . . Нема ту, причинило се човеку . . . Чује баш, како шуште и праскају, као да си упалио, каже, повесмо кучине и метнуо у њ но које зрнце барута. Коњи удри што икада.

— Ми већ полегали, — уплете се тета Вемија баћа-Јефтина, — дабогме, куд и камо, а кола звррр, па на канџију. Тргох се ја. Нисам, — вели, — душа вала, ни спавала тврдо. Тргох се, па велим: »Ето Јефте!« Мислим, напио се код пријатеља, па велико и не узимам на ум, што тако дојурио. Није му првина. Кад . . . нема Јефте у авлију. Устани, да видим. Таман ја на поље, а дешњак задрхта, на клече; клече, па се опет дочека на ноге. »Отварај!« виче Јефта с кола. Кад утерао у авлију, а он не силази. »Устај, човече, који ти је бес?« Јест, богме! Јефта као узет!

— А зар не знаш, брајко, јади те не зна-

ли, — прихвати Крста Ненић, — да је толико већ њих ограхисало на старој ћуприји? Или не иди онуда ноћу, или пази, како ћеш проћи.

— Говорите ви штогод хоћете, ал ја бих се заклео на свето причешће, — вели баћа Јефта Рапитовић, — да сам видио под ћупријом зидара Моцу.

Забезекнусмо се.

— Шта ће под ћупријом, анатема га? — каже тета Вемија.

— Да охлади Јагодину ћушку, — уплете се Матија Оморац.

— Кажу . . . Јуче био ја на заповести код општине. Па кажу, да је стигло однекуд писмо на кнеза, где траже Моцу, — рече Крста Ненић.

— Окај се тога, — умеша се, сад не знам више ко из друштва. — Ено, знате, да се пре неку годину Живану Жегорцу прекојасило; па човек свиште на пречац, само што имао каде, да исприповеда, шта га снашло. И он исто тако накањао на старој ћуприји. Иде с ваша̂ра; па кад тамо, а то на друму мече теле. Стоји живо теле, па мече. Помислио Живан: »Хајд, ваљда се изгубило од говеда.« Стане, скине с коња улар, ухвати теле, баци га на кола, па га веже себи иза леђа за лотру. Вели, наћи ће се, чије је. Кад дошао пред своју кућу, заустави се Таман човек овија кајасеве око лотре, па ће сиђи, да отвори капију; а теле наједаред одостраг замека њему баш усред уха, да му заглухну ухо. Осврне се Живан, нема телета. Улар ту, ту ôмча на улару; а говечета нема, па нема. Једва утерао у авлију, није имао каде, ни коња да испрегне, већ легао, па није више ни устао. . .

Разговарамо ето тако, па се заборавили, као мислиш, ту ти је.

Деца се била сиграла око дудова и по путу, док се нису поморила, па се и они шћућурили уз нас. Гдекоје, богме, и заспало на крилу. А по неки јуначић избечио сањиве очи, али ни да трене, како се предао, па слуша.

Наједаред ће Јефтин деран:

— Гле! Гле! Ао!

Виче, па пружио прст некуда, па се диже за њим, како му нешто необично.

— Миран да си био! — строго ће на дете тета Вемија, па му повуче руку.

— Шта је? Шта је? — повика нас неколико.

А дете:

— Паде звезда!

— Сретан јој пут! — прогунђа тета Вемија.

— Одбеже цура! — примети неко.

— Прну божија душица на небо! — рећи ће други.

— Утече сужњик с робије! — опет трећи.

— Сретан им пут! — вели опет Вемија.

— Тек не пружај прста за звездом.

— Зашто, тета-Вемо?

— Не ваља се. . . Јеси видио у јесен, кад полећу ждралови на југ, па се поредају у клин. На кад им кажеш: »Упоред, ждралови, као моји зуби!« а они се зубуне, сме́ту и изгубе пут. Е, па тако ти је и с чељадетом. Кад звезда падне, знај, то неко бежи, па не пружај прста. Не ваља се, па не питај даље. Боље реци: »Сретан пут!«

— А ако није ни ово ни оно, него неко прескочно плот?! — зину, па рече Матија Оморац.

Насмејасмо се.

Ко се не ће насмејати Матији Оморцу! Док је отворио уста, или је што слагао или рекао какву лудорију. Није увек ни смешно, што Матија све бубне. Да ти други ко то исто рекне, можда би разгласио вилице од зевања. Али Матији и мртва уста да се насмеју!

Чисто нам право, да и он зину. Аратос ти разговора све, како онај пагазио, како овај ограхисао, трећи . . . не знам шта! Кажем, аратос!

Одмакло у том тако већ по дубоко у ноћ. Поседнемо још неко време, па свако себи.

Не бих се ја . . . хе-хе-хе . . . ни Јела крáтили ни до зоре. Али — како сви Турци, и хоћа по њима!

Дошао ја спрам Јездићева прогона, а неко преда ме.

Питам:

— Јеси ти, Цвејо?

Јест, он.

— Откуд ти, Дамјане?

— Ја кући. А ти?

— Та . . . .

Не знам ово, не знам оно. Прогунђа нешто, да му не можеш ухватити ни репа ни ушију. Једва му разумедох, што рече:

— Лаку ноћ!

»Ао мајсторе!« помислим ја у себи, а пуче ми пред очима. »Ту је гувно Ранка Јездића, а иза гувна Јагодини двори. . . Имаће Матија Оморац« рекох, »право, што рече, да је неко

прескочио плот, кад оно паде мало час звезда.«...

*

Сутра дан траже од општине зидара Моцу, а Моци нигде ни трага. Само баћа Јефта Ранитовић непрестано не попушта, већ вели, да га је видио прекиноћ под старом ћупријом.

— Говорили ви, — каже баћа Јефта, — штогод хоћете; ал ја бих се заклео на причест, оно је био Моца под старом ћупријом, главом Моца. Ако сам и био напит, мај, нисам мозак био попио.

Биће, да има и право баћа Јефта Ранитовић, ... не велим зато, што каже, да није мозак био попио, ал што говори, да је видио Моцу под старом ћупријом. Можда Моца није рад био, да га ко позна. Па кад чуо кола, склонио се под ћуприју, док кола не прођу.

Ја бар тако мислим.

Најпосле — ђаво за њим! Само кад се очистио! ... Знаш, да је сад мирније село.

Него не да мени враг мира, па ме све копка, да знам, је ли Цвеја оно вече заједно баш био код Јагоде?

Питам Цвеју. Баш у брк ја њему:

— Цвејо, своји смо. Истину ми реци. Јеси ли што разговарао с Јагодом?

А он:

— Јесам.

Ја ни речи даље.

Него опет он:

— Казао сам јој, да имам нешто, да јој кажем. Она вели, нема ништа против тога, да се са мном разговара, нити ме се што боји, јер, каже: »Ја знам, да ти ниси опакав, као што те свет износи.«

Брате, што ме на то погледао! Само сам још у Јеле Ранитовићеве видио такви поглед, кад смо се једаред... хе-хе-хе... мало били споречкали, па јој ја после тога крај кола с леђа запушио очи рукама; па кад није могла да погоди, ко је, стао ја пред њу. Не знам, је л' јој онда сунце сипуло из очију, или јој беху очи само засипуле... Па тако сад Цвеја.

— Али — каже Цвеја, — не ће да се разговарамо преко плота, него, вели, да јој кажем, што имам, у недељу у колу.

Није Цвеја ни био у колу још од оне Моцине ћушке.

Шта јој је у недељу у колу рекао, не знам. Тек сам видио, како се Јагода заруменила, па оборила очи, да га опет тек крадом погледа. Искидала све цвеће, што задела била за груди.

— Благо Јагоди! — вели ми после Јела Ранитовићева.

— Благо и Цвеји! — додам ја.

А деда Јеротије кад чуо:

— Не рекох ли ја, — вели, — оде тај као и оно златно теле!

Није златно теле, него метиљ, ... прави метиљ!

*

(У том стигосмо, камо смо наумили били, те мој приповедач не довршио, па и не знам, шта је даље било.)

* * *

Сиво, суморно небо... Са старих ограда давно
Увели лиодолеж већ је суморно спустио преже.
А доле, скрхане ветром, по земљи гранчице леже;
Све мрачна обара јесен, и све је пусто и тавно,
Без живота је све.
Изгледа као да самрт уморну природу стеже,
И она тихо мре...
А по кальавом друму, погружен у смерној туги,
Убоги спровод се креће. Мршаво, мршаво, мршаво,

ДИЛБЕР.

СЛИКА ЈОВАНА МАКСИМОВИЋА.

(Свршетак.)

У заводској библијотеци, од које је, као и од свију наших библиотека, пола књига било разграбљено, а пола стојало набацано једно преко другог; у тој дакле библиотеци, у којој се нигда није могло наћи, што се тражило, налазио се, бог зна од кад, и један човечији костур, лепо уденшен и притврђен за неко постоље. Доколица ђачка пронашла је — по свој прилици Дилберу за љубав — да је то скелет некадашњег елевског послужитеља. („Као сад на прилику ти, Дилбере!“ рекоше кукавцу, кад су му причали.) На још се дознало, и да се звао Тома. Тако се и скелет звао Тома.

Још, како ли би се стресао Дилбер, кад би му се што споменуо Тома! Мислио је, да ће и њега тако скухати, (све су му потанко причали), па га притврдити, као и Тому. Па на врага преносише једаред исти костур несташни медикуси — ваљда не Дилберу, него анатомији за љубав — из библиотеке у своју собу. Од то доба настаде за Дилбера нова глоба, која је сама за се била грђа од свију осталих. Дилберу дође тај костур гори, него да су „њега“ (портира) наместили онде. Сваки час зовну господа Дилбера, „да их што послужи“; и он јадник мора, хтео не хтео, да види „колегу“ Тому.

Досади ли им се учити, на ће да прекину за који тренутак, да мало протегле ноге и руке и да запале коју цигарету, — одмах се осети, како не би с горег било, да им је Дилбер онде. И сад тек почињу праве муке Дилберове.

На тако је Дилбер почео мало по мало да рачуна с Томом, као с неком силом, с којом је вечито у рату. Мало по мало, па га већ сматра за живо нешто, за свог душманина. И у тренутку, кад који несташко згради капу Дилберову, па је натакне Томи на главу — Дилберов је ужас и љутина на врхунцу; заборави, ко је крив, па јуриша на Тому. Било је једаред; јурнуо Дилбер, да отме од Томе капу, гурнуо га незгрално, оборио на под и већ хтео да га гуша, кад опази, да се Томи сломило једно ребро Од тога се ужаснуо одмах и побегао. После је цео дан љуто хукао, уверен, да ће му се Тома „кад-тад“ осветити.

Сломљено ребро оставише медикуси на сто, не могавши још по сахата учити од тешка смеха; али је сад Дилбер у том ребру стекао новог непријатеља. Док се окрећу у соби, већ му ребро у шпагу. Дерући се тресао би све на себи, да би му испало; па би најзад стао бежати по кући, не смејући никако дотаћи се ребра, које је тако све с њиме пшло. И тако се мучио јадник, док се не би когод смиловао, па му извадио ребро Томино из шпага. Тада би се још неко време дерао и гледао за ребром преплашеним погледом.

Кад већ виде, да господа елеви баш никако не мисле носити скелет на своје место, науми, да учини атентат на Тому, да му дође главе. Покушавао је, да га туче у чело кључевима, да му тура сумпораче у уста, да му сипа воде у уста — али ништа то не поможе. Тома никако ни да се отрује, ни да се удави. Најзад угради згодну прилику, кад није било никога дома, па га однесе на таван, у најмрачнији део, камо није нико одлазио.

Но ђаци одмах погодише, шта ће бити, нагађајући сасвим друкчију пропаст Томину, врло смрдљиву; али знајући, да су сами криви, а бојећи се строгога надзорника, за тили часак поревнише се и довукоше другог Тому, радујући се међутим унапред новом страху, што ће спопасти Дилбера, кад први пут уђе. Одмах науме, да кажу Дилберу, како се Тома повампирио, и у то име скрхају костуру оно исто ребро. Та мисао им се тако допаде, да тешко ишчекаше, кад ће искрснути Дилбер.

Кад ето ти Дилбера! Дошао, да види, треба л' воде за пиће, (а у ствари да покупи кожуре од сланине, што су остале од доручка.) Како ли се јадник препао, кад опази Тому на његову месту! Ни на памет му није пало, да посумња, е да ли је то онај Тома с тавана. Он је знао само за једног Тому на целом свету. Заборави, и што је дошао, па стаде уверено гледати то у Тому, то у господу елеве, који се све пресавијали од тешког смеха, и не знађаше, како би утекао.

— Дилбере! А где, где Томе! — довикиваху му.

Тешком муком докотура се до врата и утече. Но кад после оде на таван, страшно ли се препаде, кад нађе и онде једног Тому! У први мах помисли: дошао Тома за њим на таван, да му се освети. Кад он после доле, Тома и онде. Већ је држао за извесно, да се то Тома вампири. Тако то потраја неколико дана, и један Дилбер горео је сад на две ватре. Док се најзад нечему не досети; угради прилику, да га нико не види, па ти лепо скиде онога с тавана.

Кад виде онога у соби, би му чисто лакше. Није додуше ни сад знао, шта је; ама су тек чистији послови. Сад бар неће страховати на две стране. — Намести „правог“ Тому, крај „лажног“, и тако их је од тада увек било по троје у соби, кад су пасамо,

те се Дилбер у друштву мање бојао. Ту Дилбер, ту Тома прави, ту Тома лажни.

*

Волио бих врло, да могу што овде испричати из Дилберове младости; можда је бар онда било у њега што то више воље и осећаја према свету и животу. Покушасмо баш једаред, да дознамо што то из младости му. Нађосмо га у доброј вољи, неко му пружи два новчића (дати му један новчић, увреда је), и кад га тако „подмазасмо“, запита га један, да ли је што бајао око девојака, кад је био млад.

Испрва је одлучно викао: „На, на!“, док му се најзад не докотура до памети једна мисао, те као неодлучно поче одбијати нас одмахујући рукама и говорећи: „Вил никс виси! Вил никс виси!“ („Нећу ништ да знам!“) Ми на то навалисмо, милујући га као какво ђаче, док најпосле није признао нешто врло неодређено. Тек, било је признање. Но у том тренутку канда се страшно застиде, на опет опучи: „Вил никс виси! Вил никс виси!“

И тако на томе и остаде.

И биће да је за младости морао бити што то живљи, и већма налик на човека. То смо опажали шта и шта пути. Кадикад се опази понека светлија искрица у његовоме малом разуму и у чемерној му души — и тада сте могли видити, да и он на прилику зна за шалу, за досетку, па и за сујету.

Поведе се једаред говор, како је човек постао од мајмуна. (Ви већ знате, да је то најзгоднија ствар, кад хоћемо на пример пола дана да изгубимо у свађи; и најзгоднија прилика, да један другом кажемо, како је глуп, „грозно глуп“, или да један другога сажаљује, „просто сажаљује због назадњаштва“.) Ете, не знам како, али оне исте невезите шаљивчине, што су читале Дилберу своје докторске расправе, запиташе Дилбера, шта он мисли „о свему томе.“ И, да видите, то питање на лицо. Без икаквог дужег премишљања, као да је већ одавна с тиме на чисто, одговори Дилбер:

— Д.. д.. Зар ви мислите, да ја то не знам?! Од кад ја то гледим баш у нашој кући!... Д.. д.. (Ту му се засветлише очи, као у малог детета, кад хоће да се освети. И од неке радости поче он још горе мутати.) Ете — настави Дилбер — „онај доле“ (портир) постао је баш од орангутана!... Д.. д..

Кад још на то виде, како се ми слатко смејемо, појимајући да се добро осветио „њему“ — од радости се сав топио; и опкладио бих се, да у тај мах од силне среће није нимало осећао своју вечиту и непоштену глад...

Но после је дуго страховао због те своје речитости. Бојао се, да не дозна „он“. И тешко је чекао, да се какогод заборави.

Једаред га стадосмо гонити, да обрије браду. „Што је не обријеш, кад ти је тако велика?!“ (А сами смо тешко чекали, да која пахуља проври, па да је одмах састружемо.)

— А како бих се бријао, — рече Дилбер, — кад сам тако мршав! Како бих *тек тада* изгледао?!“

Али трептући, у којима он тако уме да одговори, врло су ретки. После њих одмах се спусти над његовом душом и памећу црни мрак...

Година му, на прилику, никад не могосмо дознати.

Склепта га тако нас неколико, па му васцели дан не дамо живити, док нам не каже, колико му је година.

Ту му обично не дамо да дође до речи. И док се он врпоља, једном руком маше уз ногу, као шеталица уз зид, а другом стискује неку поцрнелу крпу, којом паје прах по собама и утире лице, — дотле ми и сами одговарамо на своје питање, само да га изазовемо:

Један рекне:

— Прошло му тридесет и девет.

Други:

— А сибџитер! (Седамдесетгодишњак)!

Међутим сви знамо, да ни сам Дилбер не зна, да ли му има тридесет и девет, или сто тридесет и девет година.

А кад га ипак пусте, да што рекне, он се тек насмеши, и као стиђећи се зар што лаже, рећи ће:

— Но, и бин а гутер фуфцигер! („Ја сам добар педесетгодишњак)!“

Само што наши синовци и нећаци, који се играли по прашини, кад је то Дилбер нама говорио, веле, да је исто тако и њима говорио, кад су дошли у завод:

— Јо, јо; и бин а гутер фуфцигер!

*

Кад се пишу и причају приповетке о оваким људима, онда се обично метне на крају њихова смрт, или тако што. Но ја то не могу. А из најпростијег узрока: што мој Дилбер и дан данас живи; (и тешко чекам, да ми се укаже прилика, да га сликам). И каогод што је истина, да Дилбер још и данас живи, тако је истинито и свако слово у овоме, што вам рекох.

Дилбер ће још дуго живити, и ако је данас већ поматор човек. (Боже мој, како ми је смешно, кад га назовем човеком!) Данас му може бити близу шездесет. Но по њему самом могао би он живити још четир и пет стотина година — (или коликогод хоћете)! Дилбер то не би приметио. Не би он, на

прилику, за једно две, три стотине година тргао се наједанпут и кликнуо:

„Охо! Шта је то?! — Та ја то нешто дуго живим!“

Ајак! не би он то нигда рекао. И баш и у томе лежи велика особина Дилберова. Па, верујте, кад би се на прилику за четир стотине година покренула сва Јевронја на то чудо, да види човека од пет стотина година; и кад би му славили петстогодишњицу, па би га на банкету (где би он зацело опет све тањире полизао,) запитало какво ђаче из нашега завода:

— Дилбере, колико ти је година?

Он би на то ипак, слегнувши раменима и шаљиво намигнувши, одговорио:

— Но, а гутер фуфцигер!

*

Ту поштенородни Стаменко Стаменковић завршн причу. Ми се сви тек згленусмо. А Ђура Шишковић тек само проглави:

„Е, е — не би човек рекао, да и тако што...,“ на се даде у мисли.

„Наће се, наће се...“ додаде стари господин попа, за кога свако зна, да је пре богословије, не знам где, свршио философију. „Ето на прилику,“ рече „и тај Дилбер...“

ПОСЛЕДЊИ ГУСЛАР У СРЕМУ.

(ПОТПОМОГНИМО „ДРУШТВО СВЕТОГ САВЕ“!)

„Нек слијепи по свијету ходе,
нек пјевају и спомињу Марка.“
Вук. срп. нар. песме, II., 443.

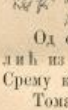

Слепи ходише по свету и певаху и спомињаху Марка ето толико стотина година.

Од отих један јесте и чича Тома Прелић из Старога Сланкамена, познат у целом Срему као Тома слепац.

Тома се родио у тој негда деспотовини Високог Стевана, биће око год. 1824. Сам, дакако, не зна за јамачно рећи, а у протоколу га црквеном нема; тек како рачуна, имаће сада нешто преко шездесет година. Родио се у одличној граничарској кући, у некад јакој српској задруги, од које се сада изродило две куће. У четвртој години својој остане без оца. А мати му се преуда у Сурдук, те поведе и њега собом. Онде га исте године заболе очи и ослепи. Кад му било петнаест година, умре му и мати. Тома се сад врати у своју задругу у Стари Сланкамен к својим стричевима. Дабогме, да га као слепца, па још без оца и матере, нису радо гледали у кући. Особито се пека стрина изузела била на њега: па кад би слепци дошли у кућу, да просе, увек би им рекла: »Ево и ми имамо једног слепца.« А то се дешавало по више пута преко недеље. Томи се то заједање досади; па у својој шеснаестој години и »оде у слепце.« Ту му направе гусле и он почне сам да се учи гудити. Вели, да га тому нико није учио, него баш сам мало по мало. На ни песмама, као ни певању није га учио други ко; но слушајући по вашарима и по манастиримa од разних слепаца, памтио, док се није сам толико увежбао, да је могао певати и гуслити. Био је и у Србији, које у Шапцу, које у Београду, али га срце вукло у Срем, те се и вратио у свој завичај. И женио се у два маха. С једном је женом имао и сина, који га је и наговорио био, да оде у Србију. Кад се разрешише граничарске задруге, одели се и он, па сада живи у својој кући. На питање, је ли он кога научио, рече, да је учио њих петорицу или шесторицу; но беху, вели, неки глупаци, па не могоше ништа научити, »те сам се,« рече, »бадава трудио, без икакве користи.«

Тому спомиње покојни Коста Руварац у својој путописној црти, где је описао, како је као Карловачки ђак ишао о Видову-дне на народно славље у Раваницу још пре тридесет година. (В. »Даницу,« год. I., стр. 539.) Онда већ беше Тома на гласу гуслар и певач, који је знао све најлепших песама косовских и ајдучких као и новијих и најновијих.

Нема у Срему ваљда села, нема црквене или манастирске славе нити вашара, где Тома није полазио и највише слушалаца прибирао око себе, те и свој шепир напунио.

Приликом преображенске омладинске скупштине у Новом Саду 1880., на забави изненадише се гости, кад на позорницу, у дворани српског народног позоришта, изађе слепи Тома у свечаном сељачком сремском руху с гуслама у руци, на седе на столичицу, превуче гудалом преко струна, струне забрујаше, и Тома запе-

ва народну. Знам, да је 60. или 61. године, опет у Н. Саду, када оно честити Сентомашани приреднше усред Новог Сада »Сентомашку беседу,« свирао у гајде народни гајдаш бања Марко из Србобрана; знам, да се више пута чуле на српској забави међу господом и гусле уз народну песму (зацело се сви с оне омлад. забаве сећамо још честитога Крагујевачкога професора, сада већ и покојнога чика-Вула Паштрмца; посетиоци певачке прославе у Београду пису за јамачно још заборавили господске појаве у живописному црногорскому оделу, ликовоћу и нашег музичара Ј. Ивановићева; а коју у Срему није познат Лаза Надбандић, некад Карловачки ђак, данас бележник у Черевићу, и још увек вртан певач и гуслар?) — али да је прави народни гуслар кадгод гудио на јавном концерту пред лампама поред гласовира и ноталних песама, не знам, да је још кадгод било. Честити Каменчани, др. Ђорђе Видаковић и покојни Стеван Мирковић доведоше изненада Тому Прелића, да Тома буде зар први народни гуслар, који ће да пева једанпут и у гори — међу позоришним декорацијама.

Тома је по изгледу прототип српскога слепца-гуслара. Онај, што је сликао ону слику, »Срби око певача«, као да је Тому имао за модел. Али и опет да који сликар његову главу испише на златну кичицом својом, не би се покајао. Да је Кикерец знао за Тому, зацело не би гуслар на слици његовој »Деда и унук« добио онако шиљасту главу, да изгледа као јургет.

Но, то на страну за овај мах! Много је интересантније за нас ово.

Вук вели на једном месту: »Који човек зна педесет различитих песама, (ако је за тај посао), њему је ласно нову пјесму сијевати.«

Тома их зна зацело и више, па није и једне сам певао, ма да је прешао средњи век човечијег живота и ушао међу старце; а »јуначке пјесме« вели Вук, баш »највише сијевају људи средовјечни и старци«. Да ли је то с тога, што Тома можда није за тај посао, или што ваљда није имао прилике, да нађе градива за какву песму? Рекао бих, да је тому узрок онај исти, који је узрок, да ето у наше дане не поничне, осим канда Црногорца Саве Мартиновића, ни један народни песник, а то је — опште опадање чисте народне појезије. Чистој народној појезији као да се сасушило врело. Ето, није, да Тома није доживио никаква знатна догађаја. Та, револуција 48. године морала је запљуснути и до његових ушију; па и јунака је ту било достојних, да их слеши певају и спомињу! Мислио би, да је можда то, што су дела из те последње револуције, као и из последњих ратних догађаја српских тако била позната свакому које из чувења које из политичних дневника, — да можда баш то и јесте узрок, што Тома ни једне не испева.

Али, знамо, да Филипу Вишњићу није ни то сметало, него је баш непосредно већ после боја певао дела јуначка. Мислио би, да баш Тома није за тај посао. Али нити ће икоји иначе његов руфетлија не испева икаквога новијега догађаја у подужој песми; не покуша чак, ни да преодене коју старију у новије рухо, те да из новијег догађаја створи, што би Вук рекао, бар »опет то али мало друкчије«.

Дакле, да је збиља истина, да нам народно песништво опаде, сто и то може бити доказом, што човек, који знаде толике песме народне на изуст, ни једне нове не спева.

То сам хтео да изнесем на видело, кад сам се опоменуо последњег гуслара у Срему.

Но, то је и иначе већ тако позната ствар, да збиља није нужно потрћати Старо-Славкаменачког гуслара. Па само ради тога доказа не бих га ја збиља ни споменуо.

Него хоћу да упозорим и на то, како већ нестаје и гуслара, па да запитам, стоји ли можда и то у свези с опадањем појезије народне?

Било како му драго, свакако је факт, да се у нашем народу губи ето један од најкарактернијих типова народних, осим што се сво баш у наше дане све више и више ломе и крше старе нам толике особине о модерну цивилизацију туђинску нама на очиглед; а ова прети, да ће да створи готово за најкраће још време сасвим неки други народ, па ће до мало већ ново поколење из књига тек да учи познавати кардиналне црте својих дедова и отаца.

Како Србину беху гусле светиња, види се по томе, што и многи, који се потурчише, сачуваши још по неке трагове свога Сриства и православља, чуваху као прадедовски аманет и — гусле.

Како Црногорци штују гусле, ево речи из Његошева: »Горскога вијенца«. Дошао војвода Драшко из Млетака, па га питају на Цетињу сердари и војводе, шта је све тамо видио и доживио? Кад им се напричао свакојака чуда, запитаће га Вук Мићуновић:

„Појаху ли уз *гусле* лијево?
Војвода Драшко:
Какве гусле и какву несрећу!
Ту за гусле ни збора не бјеше.
Вук Мићуновић:
А да за сву игру без гуслара
Ја ти не бих пару турску дао.
Ђе се гусле у кубу не чују,
Ту је мртва и кућа и људи."

Вук у своје доба пише: »Јуначке се пјесме данас највише и најжешће пјевају по Босни и по Херцеговини и по Црној Гори и по јужним брдовитим крајевима Србије. По тим мјестима и данашњи дан готово у свакој кући имају по једне гусле, а по једне особито на стану код чобана; и тешко је наћи човека да не зна гудети, а многе и жене и ђевојке знају. По доњим крајевима Србије (око Саве и Дунава) већ су ређе гусле по кућама, но то опет мислим, да би се у сваком селу (особито с лијеве стране Мораве) по једне могле наћи. У Срије му пак и у Бачкој и у Банату гусле се данас могу виђети само у слијепаца (па и они морају учити у њих ударати и многи не пјевају пјесама, него само богораде уза њих), . . .«

Но ето ће да нестане и слепаца гуслара...

Тома је последњи гуслар у Срему, а тешко да није и у свој бившој војводовини. Ето да је последњи, кад му је данас, као што рекох, преко шездесет, а о млађему каковому није се ни толико рачуло

Данас слепци гуде уз егеде. На, ако који баш и уз егеде отпева какву јуначку песму, и та већ појава, да егеде потискују најнародњији инструменат, жалостан је знак, како се народне особине губе.

А шта да кажемо, напако, тек на то, што се, на прилику, уза зидове, међу којима лежи кивот кнеза Лазара, — што се око цркве Раванице, на Видов-дан, тај страшни дан, тај »велики петак« у животу српског народа, место брујних гусала и песама о бој косовском, разлежу раскалашни звуци ситних тамбура, а мамурни тамбураши ударају уз тамбуре »песничка« недопшчад попут немачких »фолксенгерских гитанцлова,« која су понесена из бечких »кревиклова« и »бутика,« па упуштена гдегод у Руми или у Митровици? И омладина српска пева их тако одушевљено, да — не, да не поцрвени, — него као да се поноси, како је — културна. Човеку мора румен ударити у образе, кад чита, како се наметни гнушају онога, чиме се извесни поносе, Зар се није, напако, пиједан Србин застидио, кад је оно летос морао, да чита, како брат Чех (Холечек) мора да се гади, кад чује на народном слављу о Видову у Раванници, где из свег грла тамбураши подвикују оне фамозне накараде: »Кад чујем тамбуре«, и т. д.?

На шта се ради у нас, да би се понеговале особине народне?

Виче се, како опадамо бројно. Питамо се, откуда то? А ето наши дневни листови износе нам на очи бројеве, по којима је јасно, да се готово свуда по Карловачкој митрополији више роди српских душа, него што их помре. На напак је факт, да се наш народ у многим тим крајевима губи. На то се каже, материјално лоше стање је тому узрок.

Ама, сто се многи и у других народа пате у сиротињи. Да зашто би се сељакали овамо онамо? Него има неко у других народа, који се брине и дебди над тим, да народ одржи свој карактерни тип. И, бар гдегод има такви неко, народни се карактер одржава и развија. Ено јасног доказа по крајевима, где су Срби измешани с другим народностима. На зар се у једној српској православној цркви придикује и навешћује несрпским језиком? Зашто? Јер је тамо народ изгубио најбитнију своју особину, свој језик; па му не моноже ни Крезово благо, да остане Србином. Онај грозни пример однарођивања у »Заставини« лиску бр. 74. о. г. баца ужасно немилу сенку на нашу будућност у мађарским крајевима. Али је то уједно и јасан знак, зашто опадамо. На како је тек у Барањи, па у Македонији, и т. д.?!

Камо нам друштво, на прилику, за подизање народних школа? Та, Немци, — милиони Немаца (сложно се ту и Deutschland и Oesterreich!) боје се Чеха и Словенаца, на дижу Schulverein-е! Силна Gross-Deutschland прогања шаку Пољака! А ми? Ми живимо, не може боље бити! Кадгод хоћеш и кадгод не ћеш, ми смо тамо. где се може и мора трошити — на своје задовољство. А чим се захте, да се од тога задовољства штогод закине, да би се где закрпила крајна невоља, као да си дирнуо у рој зољева.

Ми дижемо грађанске клубове, да — бранимо народност своју!

А ликујемо, кад на једном избору победимо, као да смо ослободили Косово!...

Знам ја, да се старо повратити не да, те да се не могу ни гуслари дресирати, па да

их ваљда легијама разашиљемо по народу; нити је данас наш спас у слепцима, па ма то били све сами Вишњићи, илити гуслари као онај Подруговић, кога Вук онако дично спомиње; нити сам ја зато ово потегао, да ваљда још сада позивам, како би се, не знам, дигао Томи слепцу споменик.

Добро је неко приметно недавно за наше задруге, није сада више питање, »како да се сродничке задруге код нас одрже већ чим да се замене, каквим установама и удруженима?«

Сасвим је природно, да се многе старинске особине народне, ма како оне карактерне биле, морају изменити пред цивилизацијоном струјом; тому се, дакако, не може стати на пут. На са измењеним особинама, мењају се и падају, наравно, и старински типови.

Али дужност нечија мора бити то, да гледи, како би се те особине увеле у струју, па да се култура прицепи уз народни дух, да овај с њом даље иде, а не да се једно другом коси.

Ради л' се у нас око тога?

Ту треба добро засукати рукаве, па добро покупцати алате, да се скрепе и раскрсти, што се све накаламило на јако стабло племенитог српскога народа. Тако је занемарен, тако забатаљен живот и обичаји његови, као оно кад ужасна бујица намуља с брда и с дола ђубревите и песковите сметове, па зарони најлепше леје и ливаде. Ако за времена не одгрнеш тај муљ, те га не отиснеш, да га носи мутна вода у неповрат, или га не употребиш, па не нагојиш нам леју или ливаду, пропаде ти најплеменитији цвет, најслађи плод, пропаде основ.

Него пренимо се мало. Одахнимо душом, па да се спремимо за огроман, за спасоносан рад.

Окренимо очи Београду. Тамо се креће српски дух подмлађен, поткрепљен, оживео у српској мисли. Није Србин, коме не заигра срце од радости. Није Србин, коме не порасту крила. Али није и не био Србин, ко не пружи братску руку!

»Друштво светога Саве« оснива се тамо са задатком: да шири просвету и негује национално осећање и врлине у српском народу.

»Друштво светога Саве« не ће се мешати у политику и политичне странке. Чланови друштва као појединци могу припадати ма којој политичној странци.

»Друштво светога Јеронима« у браће Хрвата броји до седам хиљада чланова.

»Друштво светога Мохора« у браће Словенаца броји преко тридесет и две хиљаде.

»Друштво светога Саве« треба да прикупи стотинама хиљада чланова, јер и надничар може приштедити 2 фор. 50 нов. годишње, да приложи тому друштву својега и својих ради спасења.

Така уједињена сила знаће и моћи ће заменити слепе гусларе, те ће Србин отворена и будна ока да по свету ходи, па да »пева и спомиње Марка«. — ћ

ПИСМА О СРПСКО-БУГАРСКОМ РАТУ.

Г—ћи К. Х.

ПИШЕ ДАНИЛО НЕДЕЉКОВИЋ.

ПИСМО IV.

Б. 17. јунија 1886.

Поштована госпођо,

Слушали сте толико и толико пута, да код Словена, а нарочито код нас Срба, влада тежња за завичајем — Heimweh. И сами сте можда толико пута то и сами осетили. Ако сте само на путу били, јелте да вам је више пута долазило да идете кући. Мало по мало на је то осећање овладало сасвим вама. А како ли је тек онима, које околности одведоше далеко од завичаја, да тамо и остану? О тој тежњи за завичајем даје се много и много говорити. По ја ћу само нешто да вам приповедим.

Једнога дана шетао сам се по вароши и дођох до железничке станице. Враћајући се натраг кога видех? На обичним таљигама, са маленом лулом у зубима, седио је Банаћанин један. Кад га угледах, обрадовао сам се, као да сам видио кога од своје најближе родбине. Нисам могао одолити срцу, него га заустависх:

„Одакле си, сељаче?"

— Из Александрова.

Александрово је село на два сата од Ниша, идући Прокупљу. Улица једна дели га од другог села, коме сам име заборавио. У оба села живе чисти Банаћани. Преселили се онамо пре неколико година. Школе још немају. Место зидане цркве моле се богу на обележеном месту.

„Како се слажете са урођеницима?“

— Не бијемо се, рече, с њима. Нити су они кога од наших убили, нити ми кога од њихових, а што се свађамо — људи смо.

Разумео сам ситуацију. Онет оно несрећно српско: „наши“ и „ваши“. У сваком делу нашега народа без разлике, чућете то „наши“ — „ваши“. О, да ли ће доћи кадгод то време, кад ћемо бити сви *наши?*

Одело им је махом као и у старом завичају. На глави носе шешир, на грудима грудњаке и рекле, само су им панталоне од белога или црвенкастог сукна. Говор и акценат су, разуме се, још сачували.

Од својих старих обичаја многе су погубили. Ако сте кадгод путовали и бавили се по бачким, банатским и сремским селима, сећаћете се, како се свако вече, после рада, скупљају на једном њошку момци и девојке и играју коло, шетају се, приповедају једно другом, што имају, а деле се богме кадгод и завађе, па и побију. Ако запитате, зашто, добићете одговор, који је по ваш пол ласкав. Тај вечерњи састанак зове се „рогаљ“. Исто тако сетићете се, да недељом и свецем по подне долазе сви лепо обучени пред цркву; ту се тако исто игра, разговара. То вам је „коло“. Кад сам запитао мога пријана, да ли држе још то, рече ми, да не држе. Није ни чудо. Дошавши у други крај морали се бар у неколико привикнута обичајима свога новог завичаја. А ви знате, да Срби лако примају све, што је ново, па ма више пута то и не било добро.

Питао сам га, да ли се сећају кадгод свога старог завичаја.

— Е, још‘те како, одговори ми, сећамо га се увек, па и снивамо о њему, . . . али шта ћеш . . .“

Опрштајући се запитах га, одакле је родом. Био је из Велике Кикинде. Име сам му заборавио.

Одосмо сваки својим путем. Осврнух се неколико пута за њим и беше ми нешто тешко, кад помислих, да је човек прах, кога ветар разноси по свету, на све четир стране.

Ето вам и ту пањоч на тежњу за завичајем, на Heimweh.

* * *

У једном од прошлих писама говорио сам вам, госпођо, о Нишкој околини, али не споменух двоје. То је Ћеле-кула и Синђелићев гроб.

Пола часа од Ниша, идући у Ак-Паланку, лежи чувена Ћеле-кула. Пре неколико година могли сте видити добру слику у календару „Орлу“. Остала је још само рушевина од ње. Виде се само шупљине, у којима беху узидане љубање Срба јунака — мученика. Над Ћеле-кулом подигнут је крвв, наврх њега блиста се крст.

До Ћеле-куле је војна болница, коју је саздао чувени Митад-паша, за кога веле, да је наредио, да се поваде љубање из Ћеле-куле и да се сахране. С друге стране је чесма, која заустављa путника. Путник пије воде и гледа у Ћеле-кулу. Ћеле-кула га опомиње на прошлост, даје му прилике, да размишља о будућности, ако само хоће.

Сахат хода од Ћеле-куле је Нишка бања, сумпоровито купатило. Недељом, свецем иду Нишлије гомилама онамо.

Северо-источно од Ниша је Виник, брдо, које сам вам већ једном споменуо. Личи по облику на Авалу, само је ниже. Иза Винника је село Каменица, а у њој гроб Синђелића и његових другова. Слушали сте, а и читали сте о томе селу и о чувеном јунаку Стевану Синђелићу, који је пао са свима својим борцима, бранећи отаџбину и слободу.

Јунија месеца 1809 г. бранио је Каменицу са својих три хиљаде друга. Док се могло држати против силе непријатељске, Синђелић се јуначки држао. Али сила беше велика, а Стевану ни откуда помоћи. Њему и јунацима његовим не беше спаса. Стопу по стопу отимаху Турци. Нагрнуше у шанчеве, али ужасан прасак однесе и Синђелића и његове другове и многе непријатеље небу под облаке. Стеван је потпалио барут, само да ни жив ни мртав не падне пака Турцима. То беше срце! То беше бранилац!

Од љубања мртвих бораца српских саздаше Турци Ћеле-кулу, ту вечиту своју срамоту над срамотама.

Госпођо! Кад се сетим наше прошлости, колико има светлих карактера, питам се и нехотице: хоћемо ли се бар кадгод почети на њих угледати?

На месту, на којем је тај срчани Србин пао, издиже се сада хумка. На хумци је начињена црна ограда. У огради се бели крст од камена.

Кад сам стао украј гроба, у којем, поред још многих и многих других гробова, труне цвет, дика српска, сетих се песникових речи:

Ох, сва су она бесмртно име
Задобит' знала,
Многа су, многи, за народ српски
Свој живот дали.

Дали су живот, који се никад
Не може' да врати —
Може ли што, може ли ником
Што више дати!

Ту жену скини, богу с' помоли,
— Сети с' дана тешки';
На чувај ово, што су ти преци
Стекли пређашки. (З. Ј. Ј.)

Колико је поуке, колико је истине у тим речима песниковим! Да ли ми разумемо те речи, госпођо, да ли хоћемо да их разумемо? В а ш

И.

ПИСМО V.

Б. 20. јунија 1886 год.

Поштована госпођо,

У Нишу смо се бавили до 16. октобра. Тога дана око 7. часова изјутра крећусмо се у Ак (белу) Паланку. Прођосмо Ћеле-кулу и Нишку бању. Пред Нишком бањом и иза ње земља је подесна за земљерадњу, и ту су махом засађени виногради. Сахат даљине иза бање пастаје брда са ретком јеловом шумом и то само у почетку брда, а после је или сам камен или мален шипражи и шумарци.

Лепо ли је, госпођо, путовати лагано, корак по корак, но овако летњим дивљим пределима. Камен до камена, а између њих вијуга се бистар поточић. Гудура за гудуром па пењемо на шумарак, а из њега искрсну овци и козе па се веру по стенама и висовима. Усред какве доље планине, појави се дим, и по том се позна, да је ту скривено сеоце.

Да ли сте чули кадгод за Суху планину? Кад жељезницом изађете из Супоначких брда и уђете у велику Нишку равницу, чисто се тргнете, кад погледате горостасну шиласту планину. То вам је Суха планина. Путујући поред ње, кроз оне кланце и богазе, изгледало ми је као да сам отцепљен од целога света, и да више никад нећу видити свога завичаја, својих пријатеља и познаника. Суха планина је ланац од брда местимице виши, местимице нижи. До половине је обрасла јеловом шумом, а од половине навише то камен.

Гледећи десно и лево по тим дивљим брдима чисто се обрадовасмо, кад на врховима спазисмо сакупљене људе, жене, децу, где гледе на силну војску, која руши њихову тишину, и која им са оних висова мора изгледати као мрави.

Свет из околних села већином је сиротног стања. Мушки носе на глави малу црну шубарицу, на грудима прњаке, а на ногама беле сукнене пантаоне и опанке. Жене носе на глави као неке пешкириће; беле кошуље доле имају карнер; преко кошуље носе црне зубуне, а на ногама опанке. Типови су у опште лепи. Женске су нарочито лепе, чешће и врло лепе.

Око подне дошли смо до кафане „Моравље“. Ту смо се одмарали. Од Моравље пођосмо уз брдо и прешавши преко брда дођосмо на Плочу (запамтите, госпођо, то име. Повратићу се и идућим писмима на њега), и са ње угледасмо Црвену реку, село са неколико великих магацина.

У Црвеној се реци одмарасмо један сахат, па се крећусмо у Ак-Паланку, камо стигосмо око седам сахата у вече. Ак-Паланка је мало, доста лепо местанце. Састоји се управо из једне улице са доста лепим кућама и града, који личи на Нишки град. Ак-Паланка лежи баш под самим брдом. Кроз њу протичу три потока: Мокрањско врело, Паланско врело и Дивљанско врело. У страни на брдашцу лежи црква. Обична кућа, само се по крсту познаје да је црква. Интелигенције у Ак-Паланци готово и нема. Ту вам је пошта, телеграф и основна школа. Правих трговина нема, ван једне једине. Остале су већином дућани, у којима се продају све потребе и за храну и за одело.

На источном крају Ак-Паланке, на друму Пиротском, извире Паланско врело. Извире у шумарку. По причању сељака дубљина на извору је до сто хвати. Одмах до извора је воденица са шест витлова.

17. Октобра изјутра крену се наш батаљон (11. батаљон VII. пука) у Клисуру, село сахат хода од Ак-Паланке. Лежи на брду. Разместисмо се по кућама. Пођох разгледати село. Цркве и школе немају. На врху једном има каменем ограђено место, а у прочељу је укопан велик крст од бела камена. Ту се скупљају на „собор“ и играју о свецима, нарочито Ђурђев-дану.

Ја сам био на стану код сеоског кмета Ђире Крстића, и он ми је причао, како су тамо људи вредни, не пијанчи ниједан, него сваки ради свој посао, а који неће да ради, тога сви исмевају. И доиста, у целом селу не беше механе. Помислих нешто: „Како би тамо, како би браћи“ било без ракије и вина? Без њих ни у поље, ни из поља, ни у цркву, ни из цркве. Но зато тај свет и напредује, али у пићу.

Куће су у Клисури доста лепе. Покривене су већином ћерамидом (кривим црепом). Кад улазите у кућу, прво дођете у „двор“ (авлију), која је ограђена ониским оплетеним плотом. Ту су кокошаре, коњушаре и т. д. оплетене од прућа, а покривене сламом. Прошавши кроз „двор“ долазимо на праг од куће и улазимо у сасвим просту собу. Насред собе је оџак. У оџаку је препречена мотка, и о њој виси на ланцу котао над ватром. Намештаја у њој нема. Виде се само чанкови, тикве висе о зиду, уз двор стоје неколико крчага, једна-две малене клупице.

Спавају сви око ватре, а преко дана седе око ње. Разуме се, да ово бива само кад је зима или у опште хладно време. Жене обично преду кудељу, а људи раде у пољу или на дому, но кад има много посла у пољу, онда иду сви. Поља су им највише засађена виноградом, житом и кудељом.

Људи су веома љубазни и предусретљиви, бар према нама. Тако исто и жене. Чудновато! Код нас, где је цивилизација јача, просте жене су сасвим повучене, дивље према странцу, нарочито сеоској. Међу тим овде су разговорне, слободне. На опет је онај свет куд и камо моралнији од нашега.

У кметовој сам кући видио нешто, на што би се

могли многи угледати. У другој соби лежала је у једном ћошку стара жена, мати кметова. Не ради по цео дан ништа друго, до ли што седи и преде. Снахе јој доносе јело и све што јој треба. Сви је предусретају с поштовањем, јер је најстарија у кући.

Та баба ми је приповедала, како у селу највише славе Ђурђев-дан и Митров-дан. О Ђурђеву-дне посе литију. Славу славе по три дана. У том су, госпођо, једнаки са светом у нашим крајевима. Мало им је један дан, него као веле, тринут бог помаже.

Нас су војнике сви жалили. Једна снаха кметова, плачући за мужем, који је отишао у војску, запита ме:

— Јеси ли оженећен?

— Е, то би ми још требало, одговорим ја.

— А што, момченце? (Тако зову момка).

— На зар није боље бити без невесте (жене)? Ето видиш, твој муж је отишао на војску, а ти си остала. Шта ћеш радити, ако погине? запитах је.

— Кукаћу. А видиш, за тобом нема ко да кука.

— Ту имаш унеколико право. Али тамо код нас су жене друкчије. Оне кукају, док мужа не сахране, а после ништа. Жена иде за сандуком мужевљим, „на једно око плаче а на друго се смеје“ и запева: „јао, тебе посе четворица, мене просе осморица.“

Не могох се уздржати, прснух у смех. Суза (Софија) се канда нашла мало увређена. Госпођо, вашем полу служи на част, што се тако узајамно браните.

— Е, е, ружно говориш. Није свака жена таква.

— И то је истина, али можда би баш моја била таква. Ту се игра с обе стране на срећу, а ја те игре не волим. Овако ти је најбоље. Ако човек и умре, ожали га родбина и више нико. Највише ако се каже: „штета, млад човек!“

Госпођо, да се и ви не љутите? Мени се чини, као да видим, како вам се преко лица навукао облачак незадовољства. Али немојте се љутити! Ја сам готов да вам дадем сатисфакције. Какви су људи, такве су и жене. Какве су жене, такви су и људи. Знате ли за ону заневку женину над мртвим мужем:

За живота твога, Косто,
Пролила сам суза доста.
Сад опрости, што не оста
У мом оку сузе једне,
Да т' овлажим груди ледне.

И ја сам готов да у то верујем, готов сам да верујем, да су људи многоме чему криви. Али шта ћу ја, кад опет други веле, да то није тако, јер веле: „жена има пуну кесу суза, и смеје се, кад може, а плаче, кад хоће“, дакле и та жена могла је пустити бар једну сузу за својим Костом, јер јамачно није ову кесу суза исплакала.

Но ја хтедох да вам дадем сатисфакције, па сам још горе учинио.

Данас обично наилазимо на два мишљења о женама. Једни одричу свако ново право женама и траже, да остану онакве, какве су; други опет траже сва она права и за жену, која има и човек. Госпођо, мени се чини, да ови други имају право али у неколико само. Жени треба дати оне исте могућности да ради на овим истим пољима, на којима и човек, јер и међу њима има талената, а таленат треба пустити да се развије и уроди плодом. Али то не треба да се одомаћи као правило. Жене не треба да се лањају без потпуно оправдана разлога онога, што им није по природи одређено. Муж и жена су једна целина. Муж је једна страна, а жена друга страна те целине. Њих двоје једно другог допуњују. Мужу је одређен један круг рада, жени други. Буду ли по једном истом кругу радили, они ће се размимоилазити у мишљењима о том раду, и тада неће доћи до брачне среће, но до брачне и породичне несложе.

Сећам се да сам пре неколико година читао у једном страном листу ово: Муж је имао жену књижевницу. Она се за својим књижевним пословима тако занела, да је пренебрегла и кућу, и мужа, и децу. Деца су ишла чупава, прљава, поцепана. Мужу се то досадило. Наишавши једном на сокаку на тавку своју децу, узе их за руку и одведе их до жене, која је седила у соби и писала. „Али, драга жено, рече он, шта радиш? Погледај, каква су нам деца.“ „Окани ме се, молим те, сада, одговори му она, баш сада пишем о дужностима жена.“

Разумемо ли се, госпођо? Одобравате ли то?

Можда ће ко рећи, да може и једно и друго да се ради. Али не. То не може бити. Људи су слаби. Два се посла у исто доба не дају радити.

Жене треба саме да схвате свој позив. Људи не треба да им забрањују да постигну та недозвољена им права, у којима оне мисле да лежи бог зна шта, а у којима нема ничега. Пустити их треба, па ће оне и саме видити, да није то за њих, каогод што има опет многога чега, што није за људе. Ја вам кажем, госпођо, да жени најлепше приличи нежност, скромност и љубав; њој је најлепше поље за рад кућа, породица. Нека гаји у својој деци ваљане чланове народа, човечанства. То жене могу и боље и више од људи, и то баш зато, што је кућа на њима, и што су нежне, милосније. Нека свака то чини у својој кући, својој породици — ето јој лепа, узвишена рада.

Нисам хтео тим целим да кажем, да и женско образовање остане оваво, као што је данас. Не. Данашње образовање њихово није образовање. Знати

неколико језика, знати свирати, зато што је то „модерн“, те због тога бити горд и поносит, претеривати у нежности, мажењу, то је све друго, само не образовање. Женске треба темељније образовати. Но то темељније образовање не треба да се узме да лежи у „високоучним“ наукама, у докторским титулама, професорским дипломама. Не. Њих треба темељније образовати у томе, да потпуно схвате свој значај у кући, да схвате свој положај према мужу, деци, народу, човечанству. Треба у њима развијати сва лепа својства, нарочито нежност али паметну нежност, љубав и племенитост. Ви, госпођо, можда и не знате, какав утицај чини таква мати на сина, таква сестра на брата, а нарочито таква жена на мужа. Колико се и колико великих дела догодило у историји, и то баш са женског утицаја али са утицаја таквих женских, — сетите се Корнелије, Аспасије — не оних, које су уверене у свој „високоучености“ те је са великим достојанством свугде показују. Женска је улога у јавноме животу истина потчињена, али у толико је баш лепша и узвишенија. Опомињу вас, госпођо, само још на речи вашег женског љубимца, великог поштоваоца жена, немачког песника Шилера:

Aber durch Anmuth allein herrschet und herrsche das Weib.
Manche zwar haben geherrscht durch des Geistes Macht und
(der Thaten –
Aber dann haben sie dich, höchste der Kronen, entbehrt.
Wahre Königin ist nur des Weibes weibliche Schönheit!

Но ја сам, госпођо, већ далеко отишао. Ја сам се и силом наметнуо, да вам држим нека предавања. Али знам, да ми ви праштате.

То, што сам вам сада рекао, мислио сам и онда, када сам у шали увредио Сузу у Клисури. Но она је и остала увређена, јер јој више што не могах говорити — не би смо се били разумели.

Увређена жена седила је и ћутала, ја сам пушио и гледао у колуте од дима.

— Знаш ли збиља, да идемо из Клисуре? запитах је.

— Куда?

— Идемо у Пирот и то сутра. Је ли те жао?

— Жао ме је, јер идете све ближе граници.

— А штета да овакви момци изгину! Јели? насмејах се.

Суза ме гледала. Седила је мирно и прела кудељу, а ја сам гледао кроз разбијени прозор, и у мислима већ бејах у Пироту, из Пирота одох у Бугарску, у мојој машти већ гледах луте бојеве.

— Чуј, прекиде ме Суза у мислима, хоћу да те молим нешто.

— Шта?

— Кад одеш у Пирот, поздрави мога мужа.

Госпођо! Како јој је лепо стојало, кад је те речи изговорила, и то оним нарочјем и акцентом, којим тамо говоре.

— Хоћу, зашто не? Реци ми само, како се зове, и где је?

— Лазар Крстић, у XV. пуку, I. батаљону, I. чети.

— А зацело је у Пироту?

— Јесте.

— Добро, поздравићу га.

Опет заћутасмо. Она је замачно мислила на свога мужа, а ја? Ја премишљах, како кадгод има више чари наивна простота, него бог зна каква ненајвина образованост.

Кад сам доцније отишао у Пирот, тражио сам Лазара, али га не могах наћи. Још касније, за време самих бојева, на драгоманском кланцу VII. и XV. пук беху заједно. После борбе распитивах за Лазара, али не чух за њега ништа. И данас ми је жао, што га не могах, наћи. Да ли је жив? Да ли је и он пао као и многи други? Gott befohlen, Brüder! In einer anderen Welt wieder! Њих, госпођо, више нема!

Вам
И.

ЛИСТАК.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

XVI.

У Бечу 9. (21.) Јулія 1818.

Пречестићћшій Господине,
мени љубезнићћшій и високопочитаемый!

Писамъ Вамъ одъ ономадне могао одговорити на Ваше писмо одъ 18. Јунія: зашто самъ био забуњћъ коректурама и другимъ станћемъ Рјечника Српскога; а очекивао самъ, да се што известимъ о Вашему послу. Камо срећа баремъ да Вамъ садъ што добро могу јавити! али Богъме нема ништа. О Гдару Ральи известіо самъ се, да е готово у таковомъ стању као и Вы, само што нема надъ вратомъ Ча Стеве, нити кога другога; а има подъ (или болѣ рећи надъ) собомъ еднога Кёсту, кои и пали и жари, као Кёста, а он не зна ни шта има ни шта нема, а особито садъ како е болестанъ. А кодъ

Гдара Годеча био самъ самъ собомъ; отишао самъ само да се ьознамъ съ њимъ, и да видимъ, каква е прилика за тай посао, но онъ ми е управо казао, да неће да зна за насъ. На тай начинъ онъ нити би примio овога писма вашега, ни тога, што бисте послали, нити шљивовице (коя е кодъ мене у подруму, и можете Вы отуда съ њомъ расположити). Онъ е тако лепе доводе довео, кои не даду више помишати. — Може бити да бы овако казао и Г. Раля, да самъ био кодъ њега, па онда залуду да има милiоне (зашто онъ ніе казао да нема; него да неда —). Садъ видите, да одовудъ нема никакве надежде; него гледайте тамо како се може!

За опадашѣ косе писамъ још био кодъ Белецкога (зашто седи далеко одъ мене а имамъ сила посла), него ћу отићи и пытаћу га мене ради (зашто и я ћу да останемъ ћелавъ), па ако што знадбуде, послаћу и Вама; али не вероуемъ, да одъ тога има какавъ лекъ; зашто видимъ овде найвећу Господу где носе пароке.

Державина ћу Вамъ послати по Марковићу (Давидовићеву уяку) изъ Новога Сада, а Миличинъ плачъ писамъ још преписао, а кодъ Васъ е тамо оригиналъ; него ћу Васъ молити, да ми још пошалѣте Лазареву и Деспота Јована диплому (или дипломе?), и оно Ваше старо рукописно (на пергаменту) Евангеліе. То ми треба због Словенскога езыка; на ћу Вамъ донiети опетъ я собомъ. Подайте на дилежанцъ а атресирайте на Г. Копытара. Али гледайте што брже. Још бы Васъ молио, кадъ бисте ми могли накратко назначити, кадъ е постала Карловачка Богословiя, кадъ су се увеле остале Србске школе по Мадарской; и какве су оно у Руми школе биле? то бы ми требало за предисловiе къ Рѣчнику; гледайте те ми пошљите, молимъ Васъ.

Познао самъ се овде съ Чанловицемъ (бившимъ Секретаромъ Путниковимъ); онъ издае описаніе Славоніе (каже, да се већъ печата); тужио ми се на Васъ, да му нисте ктели послати некакво описаніе Фрушкогорски намастыра: онъ каже, да е Бенищкій имао то описаніе па да е дао Вама на прочитаніе; на онъ искао одъ Бенищкога, а Бенищкій искао одъ Васъ, а Вы нисте дали; онда Бенищкій то Чанловицу, а Чанловицъ одписао Бенищкоме, да ће Васъ осрамотити публично, онда се Вы попашили и казали, да ћете дати (то описаніе намастыра). Тако е онъ приповедао мени и Г. Копытару. Чанловицъ е сменашъ човекъ, и оће целоме свету да се подсмева, па и онимъ стварима, кое онъ не разуме. Читао ми е нешто изъ његова рукописа, особыто о Сремцима; я у свачему не бы могао бити његова мишлења. У прошашњему Априлу дао е печатати у новинама Hesperus (Nr. 22., 23. 29.) о Србскимъ словима и о езыку. То бы требало да прочитате. Има смешны погрешака, каже п. п. да е кокошъ мадарска реч; узрокъ немачка и т. д. да Србскій езыкъ има $^1/_4$ турски речи, $^1/_{16}$ грчки, $^1/_{20}$ мадарски и т. д.

Вашега ћу пренумеранта увести у число пренумеранта (него ми не пишете, ели и платіо или се само пренумерирао) Пренумеранта имамъ близу 450. међу тима има и 90, кои још ни крайцаре нису послали (и то су понайвише одъ свои людій, као н. п. одъ Г. Гершића, одъ Атанацковића и т. д., 100 платили су по 20 ф. Да оће Ча Стева да плата напредъ 50 Рѣчника, на макаръ и недао имена печатати, а само едань узео, не узео, я не маримъ. Пренумерирао се и Крушедолскій Архимандритъ, може бити да е то одъ стране Митрополитове. Рѣчника е печатано већ пола (садъ се печата О) и сент. биће имачно готовъ са свимъ, али се мучимъ безъ новаца као пико мой: требаю ми још 3000 ф. w. w. а немамъ ни 100 ф.!!! Ето тако се ради за народъ.

Гагићъ ми е писао само едномъ и каже, да онъ жыви онде као приватанъ човекъ, и да зато још ништа ніе могао радити. —

Телемакъ ніе ми писао ништа; него су ми писали из Београда, да ми е онде было дошло некакво писмо одъ њега. За Симу Милутиновића писамъ чуо ништа, Богъ зна одъ кадъ; онномадне ми каза мати Давидовићева, да е у Новом Саду чула одъ његове тетке, да е садъ у Београду, и да ће да пређе на ову страну. Како Вамъ се донада мой процесъ са Г.—ц—? Ко има правіе? — Пишите Г. Гершићу, нека ми пише, и нека пошлѣ новаца за његове пренумеранте. Соларићъ мислимъ да е још у Будиму: печата Мезимца и Римляне Славенствованіе, доћи ће и тамо вама ямачно. Поздравља Васъ Г. Копытаръ љубезно. Будите здрави и разговарайте се сами докъ насъ и Богъ не разговори. Пишите ми одма.

Вук.

(На хартијици додавој писму):

1.) Пошљите ми Вашу титулу, како сте ради да је штампам у Рјечнику.

2) Пошљите ми титулу Игумана Бешеновачкога; он је казао, да онако печатам, као што ми Ви кажете.

3) Пишите Игуману Бешеновачкоме, нека Вам јави како је презиме Аџи-Константину (он се пренумерирао још онда, кад смо били ја и Ви у Бешеновя, него му не знам презимена).

4) Оће ли бити што од оних диплома?

5) Шта мислите о томе мѣнію (у новинама) Г.—ц— „В?

Сад још нешто бити.

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(Друштво св. Саве) даје овај извештај за први месец дана свога рада: „Пријатељима и члановима „Друштва св. Саве“ биће мило, ако им јавимо све, што се за месец дана друштвеног трајања урадило и колико се до сад успело. — По одлуци главног одбора, управа се обратила писмима многим родољубима по свима крајевима српским, а тако и у Београду, молећи их, да се приме повереништва и да пораде на тешком и племенитом послу, на уписивању чланова у ово друштво. — Већ у почетку стварања овога друштва појавио се покрет у истом правцу и међу Крагујевчанима, али се живо и стало отпочело радити тек после 24. августа о. г., када се изабрао у Београду главни одбор за стварање и даље пословање на уређењу друштва. — У стању смо данас јавити, да је ово друштво учинило овај напредак: 1. У Крагујевцу, Ваљеву, Аранђеловцу, Пироту, Нишу, Шапцу, Ужици и Жагубици установљени су пододбори, што се има прикинути усталости појединих предњих и родољубивих људи на тих места. Слава им! — 2. Број до сад уписаних чланова износи преко три хиљаде, а међу њима више од четири стотине утемељача. — 3. Поједине дружине у Београду учиниле су неке кораке у намери, да потпомогну намеру и правац овога друштва. Овај је посао у току, те се још ништа поуздано не може рећи. — 4. Главни је одбор одобрио појединим пододборима пека мала одступања од основних правила овога друштва, која иду на олакшицу плаћања годишњег улога, јер се у том правцу учинило питање од неких пододбора. — 5. Међу члановима друштвеним јављи се знатан број ученика српскога народа не имајући ни мушкараца. Хвалидаре се! — 6. Од важних одлука главног одбора, могу се поменути ове: а) По предлогу литературног одбора одлучено је, да се изда до 14. јануара 1887. једна збирка књижевних радова. Збирци је дато име „Братство“. б) Помоћено је тројици учитеља са 250 динара на име путних трошка до места њихова рада. в) Примљена је са благодарношћу понуда г. Миленка Жујовића, секретара мин. унутр. послова, да чист приход од његове књиге „Поглед на међународно приватно право“ припадне „Друштву св. Саве“. — 7. Са повереницима по Београда држаи је договор, како да се најбоље удеси уписивање чланова у овој варошн. По тоне договору Београдски ће повереници имати од главн. одбора потврђену књижицу, у којој ће они недељно предавати благајнику друштвеном улоге и прилоге добивене од чланова и других лица. — 8. Главни се одбор постарао те штампао књижицу „Друштво св. Саве“, у коју је унет сав рад на пром скупу за уређење овога друштва. Ова је књижица нешто разјасната а нешто се сад рашириле свима повереницима и пододборима, да их бесплатно раздају уписаним члановима и да им послужи као средство за даље уписивање чланова. — Најпосле се јавља и то, да је главни одбор овлашћено благајника, да улоге чланова-утемељача „Друштва св. Саве предаје „Београдском кредитном заводу“ на камату, како ће бн прикупљене свото бесплодно лежале.“

(За задање „Зетског дома“ на Цетињу) скупљено је досад 16.104 фор.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Александар Павловић, парох на Самошу крај Добрице у Банату и намесник протопресвитерата Вршачког, јавља, да је превео Чежево дело „Часови побожности, за подизање правог Хришћанства и домаћег богопштовања“, те понеиље на претплату. Цело дело износи десет књига а свака ће књига имати двадесет до двадесет и четири штампана табака на великом формату и стаће 1 фр. а. пр. Скупљачима претплатника даје преводилац десету књигу на дар.

— У 139. свесци Народне библиотеке браће Јовановића почео је излазити други део скупљених списа Јована Стејића, а у 140. превод приповетке Брет-Харта под насловом „Пепелопа из Кентука.“

— У Прашкој „Политици“ читамо, да проф. др. Климента Ханкјевић у Чарновицама израђује дело „О развитку филозофије у Словена“, које ће не само приказати стање филозофске књижевности код појединих словенских народа, него ће њиховнм и особеностн душевног живота им у општим цртама. Др. Ханкјевић, вели „Политика,“ као њихај свој словенскнх језика, своме предмету с љубављу и неуморном истрајношћу одан, нарочито је познат, да ће уређено са објективним прибором и јасним расуђивањем јединном опште. Материјала овај, што ће од ннне година ако скупља, тежак да што већма поиуни те му човек мора посветити вишбољега успеха у даљем раду. Свакако ће дело то пецуиити у европској књижевности празнину, која се јако осећа.“ — Др. Ханкјевић се на том пољу већ окушао; осим чланака те врсте по листовима написао је и дело под насловом „Основи словенске филозофије“, које је изашло у Лапову код Миланковског.

— У политичном, књижевном и економском недељнику, што је на француском језику под насловом „La revue de l' orient“ од пролетос почео излазити у Будимпешти, изашао је у 11. броју, што је датиран 11. Јулија, познати др. Фридрих С. Краус уопштко преглед журналистике у Словенаца, Хрвата и Срба, и Бугара, под насловом „Le journalisme youngo-slave.“ Хајде што у том чланку Краус наше „Стражилово“ не спомиње, знамо и зашто; али што о Словенцима и њиховој журналистици онако омаловажавајући пише, то не разумемо. Ту уверавању тога доктора нема у Словенаца ама баш ниједног писца, који би кадар био написати макар темељит чланак. Па код њих, опет по мњењу тога доктора, фељтон и не егзистује; преводи се, вели, само, и то се француска дела преводе с немачких превода. Вала је тај доктор о свему тако добро информисан! — У 22. бр. истог листа под рубриком „Litteratüre youngo-slave“ оцењује Краус др. Стевана Павловића „Малу поетнку за школу и народ.“

САДРЖАЈ: М . . . Песма од Драгутина Ј. Илића. — Метиљ. Слика из живота српског народа у Срему. Написао П. Адамов. (Свршетак.) — * * * Песма од Војислава. — Дилбер. Слика Јована Микелмонића. Свршетак.) — Последња гуслар у Срему. „Потпомогнимо „друштво светог Саве“! Од —ћ. — Писма о српско-бугарском рату. Г—ћи К. Х. пише Данилу Недељковић. — Листак. Писма Вука Стеф. Караџића Лукијану Мушицком. Износи на јавност Милнвоје К. Бранковић. XVI. — Листићи. Гласник. — Књижевне новости

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. пр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 44. У НОВОМ САДУ 30. ОКТОБРА 1886. ГОД. II.

НА МИТРОВ-ДАН

1787—1887.

СЛАВА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА.

Стотину година навршује се догодине о јесени лицем на Митров-дан, како се тамо у леном српском крају Јадарском, у селу Тршићу — тада још'те у области Турској — роди детенце и зажи'ве прво у свог оца и мајке: Вук Стефанов Караџић.

Још за рана, за малена стаде ситну књигу учити — ма да не бијаде опуд ни школа ни књига осим оно које-како у гдекојем манастиру;

фишек праха пушчаног размутио би у води место мастила, па пером пишући по хартији од фишека, учаше Вук-маленац у свог рођака на дому очину слова писати, и срицати и читати.

И би суђено и богодано, да то ђаче самоуче, кад одрасте и на снагу стане — да преобрази српску књигу, српску књижевност народну:

да изнесе свету на видик из дубина српских срце народно и прикаже из тамнина скривених дух српски: да отвори живо врело без увира потоњим књижевницима српским: језик народни у дивним умотворинама српским народним.

И бог му даде дуга века — седамдесет и седам година живота — дуга века, бадра духа и уздања у се, те удари правцем за младости, куд ваљаде и како требаше: себи на славу до послетка вековечну а српској књизи народној на корист и напредак сретан;

за пуних педесет година (1814.—1864.) мучног и трудног рада свога књижевног — прибра Вук и на свет изнесе бесцен-благо народно, живу књигу неписану, из уста народа, и повелича дивни језик народни: да се вацари и шири у српској књизи, да процвате и родом рађа, док је год народа и потоње књиге народне!

* * *

Српски је народ од вајкада, од старина миловао књигу и просвету свога доба и кроја; Срби се диче и поносе својом књигом старинском и пре и после светог Саве — до злокобног Косова, и још по том допекле . . .

и српска би књижевност развојем својим надмашила била давно и давно лучем и просветом свакоју и свачију другу књигу вршњакињу — да је турска сила орјатска не потопи крвљу у најлепшем јеку и не покопа у развалинама и ровинама лепих српских задужбина.

Погуби се и заборави красноп'ис и златопис ресавски; разграбише хале бањско злато и богаштину; погазише и копитима олупаше хати турски дивну препрат дечанску —

разорише Турци и последње славне писарнице и библиотеке у Студеници, задужбини цара Симеуна и сина му краља Стевана, у Манасији, задужбини Стевана Високог, у сјајних дворих старца Ђурђа у Смедереву . . .

још допекле Ђурђе Црнојевић на граду Ободу на на Цетињу, а Подгоричани Божидар Вуков-Ђурић у Млецима . . . својски прихватају вештину штампању, железним словима да сачувају од пропасти књижевно благо српско за времена потоња . . .

Књига српска поништи се и потавни, знање и књижевнисање опазади се и позаборавља: калуђери, на гласу књижевници, нагоше у свет, потегоше и најпше станка у Русији даљној — и наставише тамо међ' браћом нам том словенском књижевни рад свој благодетни на славу божју а на добро и напредак потоњи братској нам књизи руској, црквеној и светској.

* * *

Јади за јадима, страдање за страдањем, погибија за погибијом снађе и нађе на кукавни, најсвенички, мученички народ српски. . .

Кад народу муке додијале, напаст и обест турска меру превршила, круна Ђурђа Смедеревца у крв утонула, полумесец оборио сред Будима крст са цркве краља Матијаша и загрозно крсту на Стевановој кули у Бечу — наже Србадија јуначка, поробоћена ал не поништена, прискакати с оружјем у помоћ суседима амо и с десна и с лева.

Ко не ускочи у кршно приморје сињег мора и у суре литице захумске, потоње и данашње славне Црне Горе; ко се тамо на развалинама царства српског не одби гори у хајдуке, да крст часни свети и слободу златну — онај сваки пристаде под оружјем за Ђурђем деспотом, по несрећи Хебским, па за старцем патријархом Арсенијем овамо у крајеве ове, у земљу нам ново-обећану . . .

да и одовуд кидишу на крвнике старе, на Турке, да јуначки потпомогну сатирати и натраг сузбијати силесију, дивље орде турске, зломрзнике и душмане књиге и просвете људске и народне . . .

да Срби по том буду живи бедем супрот навале турске од сињега мора до ступова цара Тројана . . .

На развалинама погажене царевине српске, у рововима сјајних задужбина — по гомилама од Турака побацаних на смет књига светосавских: по библиотекама у Милешеви, у Студеници, у Манасији . . . за два за три века легле се и благовале гује присојкиње.

Књизи и књижевности српској мал-те не и траг се затрло био. . .

и тек по збегових по густим шумама јечале су гусле јаворове и од стене до стене ломила се кô тужњава песма јуначка, и чувала српску свест у народа и неговала дивни језик српски народни — раздробљеног кукавног народа на три на четири чести!

* * *

Срби досељеници Чарнојевићеви са Срби староседиоци прибраше се и савише око столице крушедолске на српске сијонске — подградише беле манастире по убавој Фрушкој Гори и свуд, куд допрше, чекајући жељно: да им се испуне и проговоре слова она златописана . . . књиге царске и краљевске;

за чекања тог најпреча им брига била: школа, књига и просвета.

Док млађи парапатај с оружјем у руку не избиваше са бојних поља крвавих — старији се на дому им бринуше за просвету, како знадоше и најбоље могоше.

И што некад оно Срби калуђери-књижевници учинише вољном трудбом и радом књизи и просвети православној у браће нам Руса — то ће сад Руси учитељи да нам врате у митрополита Мојсија Петровића школи у Београду године 1723. и у митрополита Вићентија Јовановића школи у Сремских Карловцих, године 1733.

Али, колико нам ти Руси учитељи за први мах и помогоше, толико нам у другу руку куд и камо одмогоше. Донеше они Буквар руски словенски и Мелентија Смотрицкога Граматику језика црквеног.

Тим заустависше и спречише књигу нам дотадању у цркви: светосавску и језик србуљски, старински, српски-словенски.

Књижевна радња и језик «за просте људе — за народ» Јнпријана Рачанина и Гаврила Стефановић-Венцловића беше потурен у закутак и књиге србуље, да их мољци гризу по пранини.

Наши први књижевници заведоше се и занеше за тим новим, покићшким језиком Руса учитеља и понесе се од народа свог и језика му дивног народног!

Од оно мало књиге и просвете књижевне им не бијаде народу користи никакве, ил тек слабе ваљде онима, који доспеше за малена до школе и књиге латинске!

Али, као што се народу српском на уранку свести хришћанске јави с књигом и просветом православном Србији светац му, свети Сава: тако дође и сад у то доба, након пуних пет столећа после светог Саве, синак простога народа, народни мудрац старац Доситије и јави се с књигом и науком сред народа свог, казујући у књизи, да је наук и просвета благо сваћије, и да народу књиге ваља писати језиком, који чеда за малена науче и приме од рођене мајке.

Крај манастира о славама, народу на збору јечале су још једнако гусле јаворове од старина, и слепи гуслари у песми му казивали: ко беше Срблем Милош и Марко, цар Душан и цар Лазар, и Југ Богдан и девет му соколова Југовића. . . колика-ли беше и каква-ли слава српска од старина!

и слава гусала јаворових ослови свуд и старинске песме слепих гуслара омилише Србадији на све стране.

Детић онај из Тршића. Вук Стеванов Караџић — потече амо к народу под туђим кровом и окриљем, и стаде ширити пред светом живу дотле српску књигу неписану, дивне српске умотворине народне;

јесте: он изнесе на видик голубиње српско срце народно и приказа свему свету просвећеном онај, од памтивека јуначки дух народа српског . . .

а све, што је Вук књигом радио — и за по столећа урадио — све то беше из народа и за народ.

Као оно пре тисуће лета и година што први словенски књижевник свети Ћирило удеси слова књизи старој словенској и народни језик у Словена подиже на достојање књижевно —

тако и сад самоуки Вук удеси Србима ту исту буквицу-ћирилицу и даде језику народном маха и области у потоњој и дан-данашњој српској књизи и књижевности народној напредној.

Мудрац Доситеј утврди наук и правило: језик вреди, колико привреди народу и књизи и просвети, те за то народу треба књиге писати језиком разговетним, разумљивим — старина Вук изнесе и показа књижевницима тај разговетни и разумљиви језик српски народни:

Ниши, као што говориш.

Колико гласова у језику, толико слова у писању.

То су та два знаменита велика правила — стапац-темељ преленом развоју језика нам народнога, и, бог-да, дуговечној књизи српској народној —

тим ударн Вук непомично постоље свеколиком, педесетогодишњем, благодетном раду свом књижевном — и на том вековечном постољу подиже сам себи трудом и књигом сјајан споменик и вечит у народу српском:

српске народне умотворине: песме и приповетке, пословице и загонетке; живот и обичаји народни; српски речник, бесцен-благо језика нам; писменица, замет и попикао потоњем језикословљу нам; историја српског устанка, слава Кара-Ђорђа и Милоша и свеколиких јунака им срца обилићског, и уз-а то хришћанска књига над књигама, Нови Завет на језику нам народном. . . и уз то примери српски словенски, којима обасја пред светом књигу и језик старински, светосавски . . .

И све то учини Вук самоучки, даром својим богоданим и поузданьем у се и у напредак рада свог — срећно започетог, још срећније дочетог и свршеног.

У туђем крају, у далеком свету, далеко од вреве и завичаја свог и отимања тамо око власти и господства — у свом скровитом стану и окриљу, сред своје миле и драге својте у Бечу, књижевниса Вук од младости до смрти своје (од год. 1813—1864.) а помоћу пријатеља својих и српске нам књиге народне . . .

док га не прихвати и наук му прими млади нараштај, потоњи народ, потоњи свет српски.

И старина Вук изађе на глас међ' првим књижевницима нам први и највећи у књижевности српској, и ухвати себи и свом светлом спомену места и достојања до првокњижевника српског, уз светог Саву, и домаће и припознања чак уз словенске првокњижевнике, уз светог Ћирила и брата му светог Методија . . .

* * *

— Реците ми, молим Вас, пријатељу Вуче, како ви постасте толики и такав књижевник народу свом — питаше славни Рус Исмаил И. Срежњевски старину Вука, кад ће оно (год. 1846.) да напише живот Вуков и по заслузи приказе га највећем племену словенском, браћи нам Русима

Вук се насмеши, па се мало замисли и опет насмеши; заблисташе му јасне очи и одговори:

— Е, ја тако мислим: без ове овце моје штуле (штаке) и без моје добре жене, и без племенитог Копитара, ја не бих био књижевник; а жеља, да прођем и видим свијета, потпоможе и једно и друго . . . Са штулом не могох више мишљети ни на коња ни рат, и, хтио нехтио, морадох се навикавати, колко могох, на сједење код куће. Да ми није било ове моје штуле, ја бих можда одавна погинуо био од Турака, као што су и толико мојијех вршњака; а овако ме је штула моја натјерала, да сједим смиром и на миру књиге читам, и на миру бележим на хартији, што су год уши слушале и очи виђеле. Колико штула, толико ме је задржала и моја добра жена . . .«

Ал ништ' у свету не пониче и не подиже се без борбе — па и тај мучни, дуги и големи рад Вуков од скромне поникли порасте у горостас тек дугом и дугом и жестоком борбом. . .

и победи Вук напослетку — из борбе изађе светла образа, као оно злато жежено кроз огањ жестоки.

И право рече поменути славни Рус И. И. Срежњевски: »Старини Вуку равна књижевника по природности и правилности језика нема данас ни у једног народа западних Словена, те

тим је важнија заслуга његова у књижевности српској, што он нађе њу у сасма жалосном стању према језику, у руку људи, који не само што не знадијаху језика (српског), којим ради бише писати, него који ни желили нису, да га знаду и науче, држећи: да језик треба народ да учи од њих а не они од народа, јер су они и судије и господари . . .«

* * *

Две десетине година намирило се и трећа се половини ближи — како кости старине Вука труну у земљи туђинској. Туђа рака и мртвима немила је — туђа земља костима у гробу тежа од најтежег сињег камена!

Чујете-ли, верне слуге краља од Србије, и сав народе тамошњи — на вама је ред, на тебн је част: да кости старине Вука, бар сад о стогодишњици, вечном покојишту свом места нађу у престолници зановљеног краљевства немањићског:

не пред црквом, већ баш у саборној цркви београдској, у једном истом ковчегу с трошним костима Доситија старца у гробници, онде крај кнеза Милоша и мученика сина му Михаила — обојице за живота великих пријатеља Вуку Ст. Караџићу и његовом полустолетном раду књижевном.

Абердару, абер за времена!

Стогодишњи дан рођења Вукова ваља да буде празник српски свенародни, и слава та онака, и још већа од дивне оне свегковине свесрпске о стогодишњици добротвора нам Саве Текелије —

слава и прослава достојна преголемих заслуга старине Вука те достојна васцелог Српства — на видик Словенству и свему свету просвећеном!

* * *

У Новом Саду, на Митров-дан 1886, деведесет девете године од рођења **Вука Ст. Караџића.**

Алексадар Сандић.

СЛОВЕНСКА ГОРА.

Жалосно шушти лишће словенске горе тамне,
Жалосни гласи иду из горе негда славне,
Свенуло тужно лишће, огранке трулеж једе,
По њима ситни мрави безбрижно свуда седе;
А кора, заклон деблу, све више с дебла спада,
А под њом, једном, пуно подгриска, црви, јада —
Између целог света давно су под њу стигли,
Па су је дуго гризли, па су је давно дигли.
И кора трошна пуца, сама се с дебла љушти,
А лишће, једно лишће, по грању тужно шушти.

Понеко дебло пало, понеко још'те стоји,
Нити се земље страши, нити се неба боји,
У земљу жиле пушта, а небо гордо гледа,
Неверну земљу чува, небу се бесном не да.
Ал ено, ено тамо сикире неке јече —
То неко и њих бије, то неко и њих сече:
Са свију страна света изроди неки стижу,
Па како који стижу, сикире оштре дижу.

Но слушај! На дну горе некакав тутањ хуји,
Кô да се нешто стреса, као да нешто брује: —
Олуј се грдан диже, у гору бесно јури,
Кô да се јаду нада, кô да се хитно жури.
И ено већем стиже, гора се пред њим слеже,
А они, што је секу, у страху из ње беже;
За њима громи громки небом се љуто стреме,
А они журно беже, кô сенке какве неме.
Сикире оштре пале по гори на све стране,
А шума хитно диже клонуле своје гране;
Ветар их силан тресе, а са њих гадеж спада
И испод коре саме подгризак сваки пада.
А небо, плаво небо, над гором суве лије,
Па сузом својом бистром рањава дебла мије.

Вл. М. Јовановић.

ПОД ЗЕМЉОМ.

Поноћ је била већ давно превалила. Дивна месечина; сваку сам стварчицу могао на хиљаду корачаји као на дану јасно распознати. Од многог пића, које сам то вече био, тако рећи, приморан попити, бејах прилично загрејан, па ми према томе и фантазија узе много шира хоризонат. Ишао сам а слабо сам обраћао пажње око себе: мисли су ми биле све заузете око разних тема, које се то вече у разговору и препирци расправљале. Бејах силно раздражен па и љут: та је ли могуће — премишљах — да има и таквога света, који се бави читањем »свештених историја« и верује у судбину! Је ли могуће, да има још људи, који

држе, да ће сретно изнети главу из рата, јер имају — амајлију на грудима? Је ли могуће, да има још младих људи, који верују у разна привиђења и живот за — гробом?... Из тих ме управо снова трже неки шушањ, погледах и видех, да сам помео пут: преда мном је било старинско гробље. Месечина обасјала мраморне плоче и крстове а на неколико корачаји пред собом угледах разгрнуту земљу и неки отвор: бејаше то старинска костурница; басамаци истесани од мрамора водили су доле под земљу. На гробу ни крста ни спомена каква; извесно какав стар и знаменит гроб, на који су случајно копајући нашли. Ја — не знам зашто — али не размишљајући, са демонским неким задовољством и храброшћу, почех се, у глуво доба ноћи при бледој месечини, спуштати онако пијан у — гроб! Ала ћу их — рекох — изненадити све скупа, кад им испричам историју свога истраживања, а онога, који буде посумњао, ухватићу за уши и довући у ово исто доба ноћи у овај исти гроб, у који се сада ја спуштам... Међутим бејах већ доле под земљом; помрчина унутра јака; осетих хладан, гробни задах, застадох за часак, на стиђењи се, да сам се уплашио, викнух громко:

»Ако заиста има живота и за гробом, онда на ноге, мртви! Хоћу да проведем ову ноћ у вашем друштву. А кад се растанемо, узећу од најбољег беседника вашег, за успомену, његову лобању!«

Рекох и смело пођох напред; међутим се у помрчини на нешто саплетох тако јако, да сам се једва могао одржати на ногама а да не паднем. Језа ме нека прође кроз цело тело а у исти мах учини ми се као да нека чудновата светлост обасја ову гробницу и ја пред собом угледах старинеки, од камена истесан, огроман мртвачки сандук. У исти мах учини ми се, као да се капак на сандуку лагано диже и — нисам се преварио! — капак одиста са треском паде поред сандука а из сандука, теглећи се, лагано устаде огроман сув костур. Страшно је било погледати она суха, жута ребра, која си могао пребројати, оне разјапљене вилице, оне празне дупље, у којима су некада биле очи. У сувим рукама држао је огроман мач...

»Ти тражиш наше друштво, младићу! — захори се из оних сувих ребара неки подземаљски глас — опрости! Нешто сам се ноћас сувише успавао!«

Уместо одговора ја пренеражен гледах, како он лагано изађе из свог огромног каменог мртвачког сандука и седе на њега. Вилице се попова на глави отвориште.

»Седи и чуј! — зазвучи некако тупо у гробу и он показа својим сухим кажипрстом на огромни камени капак свог мртвачког сандука. Пренеражен стадох и упрех очи у костур...

»Опрости — продужи даље он — што ван мене за ноћас нећеш имати више друштва. Све се комшије разишле којекуда, па и мене не би био затекао, да се случајно нисам успавао...«

»А, ништа!« — хтедох учтиво рећи али ми се реч смрзну на уснама.

»Ти си — продужи костур — жељан, као што сам чуо, да проведеш у нашем друштву те да чујеш извесно и по коју занимљиву приповетку, на ми је баш жао, што нису и остали ту...«

»А, хвала лепо! То јест није нужда за ноћас!« — промуцах ја поправљајући се и поново погледах устрашено на костур. Њему у место осмеха мало се искривише суве и жуте вилице...

»А да видиш, мени је доста тешко без друштва! Толико векова има, како кости моје леже овде сарањене и таман научим језик једнога народа после неколико векова, кад се дигнем из гроба ноћу, затечем савршено други народ са другим обичајима и другим језиком, који не разумем. Нов свет умире, нови се гробови отварају, нови се мртваци сарањују, ново друштво добијам, и таман, као што рекох, изучим њихов језик, да се могу са њима споразумети, долази нов свет, нови наранаји... и то вечито тако! —

Ту уздахну костур, па продужи: Ето ту, где је сад незнатна варошица, бејаше негда огромна варош: престоница најсилније државе и царевине у свету! На престолу те царевине ја сам седио! Нисам веровао у ништа, већ у своју силу и мач, који и сад ево држим у рукама. Погледај га добро, младићу! Много је праведних и неправедних живота он покосио а краљевска и царска су га уста са страхопоштовањем целивала. Па ето све прође као сан: историја само што је можда забележила златним и крупним словима моје име —

»Ваше име?« — промуцах збуњен — Нека опрости ваше величанство« —

»Шта, ти га се не сећаш? А јеси ли видио оне силне споменике, који су у славу моју хиљадама радничких руку подигле —

»Споменике?« — запитах зачуђено. —

»Ништа, ништа, младићу!« — уздахну ко-

стур и тужно спусти на груди своју лобању. »Нико не зна за њих, па ни за моје име, и кога су год спустили у гроб од ово неколико векова, сваког сам запиткивао и нико се не могаше сетити мога имена а међутим о убогом сиромаху, што га презреног и мученог разапеше на крст —«

»О Христу!« — усклинкух ја —

»О њему! — уздахну костур — когагод сам питао, свако је о њему говорио и сећајући се њега мирно је легао у гроб —«

»Јер је он — усклинкух ја а стара ме смелост подиђе — проповедао љубав наместо мрзости, благост наместо освете. Он је проповедао друго царство на земљи људима, у којима ће живити само као пријатељи и браћа.

»Па верујеш ли ти у ту науку његову?«

»Како да кажем, то јест« — промуцах ја.

»Ха, ха, ха!« — насмеја се грохотом костур — »још није доба за ту науку, још ће сила замењивати право, још ће се свет клањати златному Молоху а глупа гомила војничкому мачу.«

»На инак,« викнух ја одушевљено, »ја верујем у Бога, у силу ону, која је све ово створила, у његовог сина, кога на крсту разапеше, јер верујем у вечиту љубав, и светог духа, који ће увек свет изводити на прави пут, који ће му отворити очи те ће се једног дана поклонити оној истини, коју су му отац са неба и син са крста исповедили.«

Умукох и пренеражен од свога сопственога гласа погледах на костур: он беше стао крај свога каменог сандука, мач му испао из руке а у исти мах чух над нашим главама — то не беше машта! — кор анђеоских гласова где запоја: Слава во вишњих Богу!

»Пријатељу« — викну костур — »ја немам више нужде тумарати по овом свету! Са том вером могу слободно отићи на небо: врата рајска неће бити затворена од мене. Хвала ти! А за успомену ево ти, по твојој жељи, моје лобање! Не треба ми! Целог свог века старао сам се, сву сам силу употребљавао само на то, да одржим своје телесно биће; у тој сам цели клао, убијао, дизао величанствене споменике, на којима је мој лик урезан био, али овде под земљом уверио сам се, како је све то прелазно и краткога века, и да има нешто јаче и силније, нешто, што је вечито, а то је она сила, која све ствара и у своје време руши, сила, која је и мене подигла и са царскога престола у прах и пепео претворила; даље љубав спојена са њоме, која треба вечито да везује срца људска и она последња, која нам отвара очи, да можемо прве две видити и разумети, коју треба неговати, поштовати и клањати јој се а то је — Дух свети.«

У исти мах својом сувом коштаном руком откину с врата сопствену лобању и пружи ми је; ја дрекнух и полетих из гроба напоље. Зора беше у велико овладала, свет је врвио улицом. Стадох за часак, док се не повратих мало од страха, па онда погледах на гробницу! Она беше земљом покривена. Да ли сам сањао или својим рођеним очима сва та чуда видио, не знам. Али се ипак вратих кући лак и весео, као са крштења.

М. Ј. Илић.

* * *

То је било, сећаш ли се? пре милијун можда лета,
Кад још нигде није било ових људи, овог света.

Ја сам био сам господар од зверина и од тица,
Ти си била, миле моје, моја лепа невестица.

И сада се живо сећам на тихотно једно вече:
Ти почиваш на мом крилу, а ниже нас Ганг тече.

Као стражар тавне ноћи бледи месец тихо сјаје,
А прохладни ветар душе са висова Хималаје.

Он разноси слатки мирис и лелуја косе твоје,
А ти спаваш, слатко сањаш, моја ружо, цвеће моје!

Око мене никог нема, нити чујем каквог јаза,
Небо ћути, земља ћути, све спокојно, мирно спава.

Само негде у даљини чудновати крик се отме,
И забруја у тишини пун ужаса и страхоте . . .

Ја сам знао откуд усклик: То бенгалски тигар риче,
Или демон окован подземнога бога виче —

А на чистом, плавом небу бледи месец тихо сјаје
И прохладни ветар душе са висова Хималаје.

Војислав.

МИЈА БРОДАР.

ПРИПОВЕТКА ИЗ БАНАТА.

НАПИСАО МИЛУТИН ЈАКШИЋ

Спуштала се лепа, богата јесен. Изгледаше као крепак, здрав старац. Сунце је милаисавало. Још неколико хвати, па ће да заће. Ено га, рони у неизмерне дубине васељенске, а месец се спокојно диже са истока, да посребри, што је досад златно било, и да просне по нашем селу мир и покој.

У природи јесен и вече, а у оној кући на ћошку са великим забатом на крају Бродаревог сокака све као да одудара јутарњим пролетњим мирисом. У собн на клупи седи плав, висок, коштуњав човек правог српског лика са дугом косом и држи у наручју пуначко женско дете, а на колену џупка синчића од три четир године. Око њега се игра једна још старија девојчица, а још старија кћи помаже у кухињи матери при вечери. Најстарији син Гавра, момче од својих осамнаест година, намирује напољу марву.

То је породица Мије Бродара.

Она мала вије се као чиков у наручју свога оца и кличе од радости, па чупа оца за бркове, јер ретко је задеси срећа, да је отац на руке узме. Сви му броји дугмад на прслуку а кћи села уз оца па ухватила мачку и игра се њоме.

Мија је данас довршио борбу кукуружњу. Летина је богато понела. Газдалук Мијин стајао је у најлепшем цвету. Са озбиљног а често и суморног лица Мијина сијала се радост и душевни мир. Мислио је Мија лепе мисли: како ће ове године купити три четир ланца земље, па до године или до друге, ако година прихвати, опет толико, па ће оставити сваком сину толико сермије, колико је њему од деде остало. На јави је сањао о срећној будућности и духом је обгрлио сву своју породицу. Своје невиншце чвршће је притиснуо на груди, па га је онда предао матери, сиаш Јели, а синчића је још држао на колену.

Сиаш Јела је зготовила вечеру, чорбастих резанаца и кауре. Цела се породица скупи у кући да вечерају. Старији поседаше на столичице, млађи на земљу, а најмлађу Невенку метнуше у сталац, да им пева, док они вечерају.

Вечера се пушила, а Мија се диже, прекрсти се и захвали се Богу у молитви, што је сав усев овогодишњи срећно збрао. Затим опет седе.

Мали Миливој чим сео, а он пружи руку за једним батаком, ал га нана по руци:

„Чекај мајки, да прво оде пара Боги.“

Мија је гледао свог синчића са уживањем. На њега се срећа смешила. Чисто гледи, како му деца прирашћују, радна снага му се умножава, а добро све једнако напредује. Све му је на миру, а за њега и нема друге среће.

По вечери изађе Мија напоље у двориште. Са задовољством погледао је на кукуруз, што се са гувна жутио. Мија је погледао и даље.

Уврх баште млела му је сувача. Њен клепет тако је мило одјекивао у вечерњој тишини. Слушајући је сећао се Мија свога деде, који је ту сувачу подигао.

Само један изглед наоблачио је ведрину лица Мијина. То је била кућа његова првог суседа, сеоског кнеза Иве Вармеђаша. Бродареви се још од давна не живе добро с Вармеђашима, па ни Мија са Ивом. Не би чисто ни погледао на ту кућу. Зато је и посадио уз њу и уза зид дрва и зову, али опет мора поглед често да падне на кућу његова непријатеља.

У тај мах отворише се авлијска врата, и унутра уђе Леонтија црквењак.

„Добар вече.“

„Добар вече.“

Још рекоше неколико обичних речи, пошда ће Мија:

„Које добро, чича-Леонтија?“

„Та ето идем по селу и наређујем за прву недељу, што долази, црквену скупштину, па сам дошао, да и теби кажем,“ рече старац и накашља се мало.

„Па добро, чича-Леонтија, добро. — Него дед Гавро, донеси чичи — тако га је звало цело село — мало ракије.“

„А за што се сазива скупштина?“ опет ће Мија.

„Хоће да се разговарате о поповској плати. Неће више попови, да им се плаћа по старом, већ по новом у повцу. Поред тога мал те неће бити реч и новој школи.“

„Аха,“ рече Мија и шмркну. „А што тако? Шта вали по старом?

Црквењак само слеже раменима и напи се ракије.

„Е, е,“ опет ће Мија, „па докле тако? Ником није доста плате, свако тражи више. А откуда? Та народ је и онако сиромах, не може да живи,“ и Мија стаде вртити главом.

„Право имаш, Мијо,“ рече црквењак и страшљиво се окрене према вратима, да види, да ли когод прислушкује.

„Не ваља им посао, не ваља,“ рече Мија. „Све нешто ново измишљају, а у старо време све је то боље било. Штогод је ново, не ваља.“

„Тако је, како да није," рече чича Леонтија, кога је ракија мало окуражила била. „Већ је ево тридесет година, како сам црквењак, али тог чуда није било. Мало, мало, хајд Леонтија, скупљај скупштину, а Леонтија се мота по целом селу, док не нађе све скупштинаре код куће. Красно је било, док није било те скупштине. Е, али шта ћеш, кад не мож' да буде друкчије."

Црквењак се диже. Напио се ракије, па иде даље скупштину наређивати, док га можда под теретом година а и многе ракије ноге не издаду.

Мија уђе у собу.

„А што је био чича?" запита га жена.

„Зове ме у скупштину."

„На хоћеш ли њи?"

„Не знам ни сам: и хтео бих и не бих."

„А што не би отишао? Треба да идеш. Нек се и твоја чује на дивану. Зашто да будеш последњи? Иди па им кажи, шта не ваља. Покажи томе — ту се окрете претећи престом књежевој кући — да не мора све бити по његовој вољи. Та што ја нисам човек, ја би им све, све казала."

Сваки Јела је тако мудровала, јер јој је отац, Мијин старац, био председник црквене општине, а сама је радо бивала у свакој чорби мирођија.

Мија је ћутао, затим је отишао, да надгледи марву и своје добро, па је онда легао.

Породица Бродаревих.

Породица Бродаревих једна је од најстаријих у селу. По домаћем предању, колико се сачувало, преселила се из Старе Србије прво у село Б. а оданде у Сумраковац.

Најстарији члан, што је у Сумраковцу ударио темељ породици Бродаревих, звао се Илија Крајишков.

Мија је био унук чича-Јоце Бродара, оног славног Јоце Бродара, по чијем се имену и данас крајњи сокак од источне стране зове.

Умр'о је сиромах, Бог да му душу опрости.

Био је уважен човек у селу. Бирали га и за кнеза.

Такви је био, као и Мија, висок сув наводан, само је био смеђе масти. Косу је плео у курјуке по старој моди Срба Банаћана. Чича Јоца још је био виши од Мије. Један шаљивчина рекао је, да су га зато бирали за кнеза, што је био голем. И био је душе ваља голем, али и поштен човек. Сви се с уздахом сећају његове кнежевине. Онда је правда владала у селу. Онда је било друкчије, а и могаше бити друкчије: друго време, на други, брате, људи. Није онда било те неваљади, а ако се баш кадгод деси, да ко прекарданши или закоси у туђу њиву, на мацка с њим, па му одвали петнаест пл двадесет. А чича Јоца је био општар човек, љут човек. Зло су моле од њега зазирале. Нису забадава паметни људи казали: не боји се свака шуша Бога већ батина. „А гле, нестаде старих обичаја, па нестаје и поштења. Свако ти се острвио, не поштује се закон, млађи се не уклања старијем, дошло је последње време . . ." тако мишљаху старовоље, тако осећаше и Мија Бродар.

На још нешто. Свет је онда лакше живио. Било рита, на беле марве доста, на доста рибе. А кад се сконца и стегне зима, да камен пуца, поврви свет из села, да сече трску.

Тај је посао још највољно Јоца Бродар. Узме срп, збаци кожух, па сече у кошуљи трску, сав се ознојн, а на брковс му се нахвата иње.

Кад гране пролеће, Јоца седне у чун, па броди ритом преко и уздуж и хвата рибу. Од туда су га и прозвали бродарем, па је тај надимак прешао и на његове потомке.

Сад нема више рита. Дошао спахија, довео неке инџиније — послала их, вели, царевина — те ископаше канал и одведоше воду из рита. Спахија претворао рит и начинио од њега плодну оранпцу, да је царевине предила, а Сумраковчани остадоше као риба на суву.

Не могоше с отим сложити. „Откуд му право?" рекоше, кад нико не памти, да је рит други ко ужинао осим нас. Нек докаже спахија своје право."

Ту је онда био велики процес. Дуго се прели сељани са богатим спахијом Вероннћем — читавих десет година. Сумраковчани издадоше своме фискалу многе стотинарке и опет најпосле изгубише парницу.

„Треба ићи цару," чуо се глас.

И одмах се пошље депутација цару, да пред њега изнесе своје јаде, и потражи у њега правице.

У тој депутацији био је и главом Јоца Бродар, јер се тај процес свршио беше некако за његове кнежевине.

Нико није знао, куд је депутација пошла, и шта је радила. Неки рекоше: „Казао је цар: Биће, биће, само ви идите својој кући." Још се веле са свима руковао и питао их, како народ живи.

Само чича Јоца Бродар рече: „Бадава, браћо, није наше, на није."

„Шта није, а откуд да није, кад ми сви знамо, да баш јесте," гракнуше многи незадовољници, јер им се није допадала реч Јоцина. „Гле Јоце Бродара, а ми се у њега још највише уздали."

„Мора да су га подмитили", викнуше Јоцини непријатељи, а највећма се чуо глас Симе Вармеџина. Тај је глас дубоко засекао у груди поштеног Јоце Бродара.

Други рекоше: „Није подмићен, него су га преварила господа", јер су знали, да је поштење Јоцино чистије и од злата.

Говорило се и шапутало по селу свашта, а чича-Јоца је седио увек код куће, па је опет све знао, шта се о њему говори. Било је добрих и рђавих пријатеља, који су му то дојављивали.

Није више ишао у цркву. Ретко си га могао видити, да се надвири над тарабу, од које је главом био виши, и да погледа на сокак. И онда се људи нису могли доста начудити, како је старац дошао чисто ври у лицу.

Умр'о је има томе пет шест година. До смрти је уздисао за ритом и оним старим животом. Колико је старо доба волио, толико је мрзио снахицу, што је заузео њихов велики рит. Та да им је оставио бар... Ал не, само да им није ископао јарак баш уз село, те не може ни пиле да изађе на излаз.

Слутио је неки нов рат. Он га је желио, да покаже, какво је поштење осрамоћеног Јоце Бродара... Али му се не даде прилика, да опере своју љагу.

„Бог да му душу опрости", говорили су они исти, што су га сумњичили. „Таквог кнеза неће ни наша деца дочекати". Сви су га испратили до гроба. Што је више времена пролазило од његове смрти, све су га више хвалили.

Мији је остало од деде двадесет ланаца земље. Ода није ни запамтио. Умр'о је млад на две године по рођењу Мијину.

Земља та била је добра, па добро рађена.

Поред ње наследио је Мија од својих старих вредноћу и многе обичаје. Домаће предање чувао је недирнуто. Гинуо је за старим временом и старим обичајима. Свога деда-Јоцу поштовао је као свеца.

И носио се као деда. Доламе и чојаних чакшира није никад понео, већ увек кожух ил јанкел и чакшире од сукна, што га је сваш Јела откала, а мајстор Митар, сеоски писмоноша и фарбар, офарбао. Косу додуше није плео у курјуке, али ју је дужу пустио него остали Сумраковчани.

Кад му дође свети Игњатија, крсно име Бродарених, донеће Мија готово пуна кола рибе чак с Тисе (јер сад је ближе нема) и држаће велику част. Што иначе заштеди — а штедљив је био — то ће тог дана потрошити. Без рибе и резања колача није прошао светац у тој кући.

Његове обичаје морали су и други да поштују, да га не би увредили. Попа, кад би купио бир, ил ешкути депутат учитељев и друге општинске порезе, никад не би пошли за Мијом на таван, јер на његов таван није никад туђа нога згазила, ни слугина. Таки је адет био код његова деде — таки је и код Мије.

Држећи се верно старог реда, није се хтео возити на тврдењим осовинама, већ се држао дрвених.

Што му је у кући требало, то је у кући и производио. Со и још неке ситнице куповале се. Јело се киселило киселицом, те ни сирћета није морао куповати.

Нада све вредноћа је главна црта Бродареве породице. Од зајкада не зна се у тој кући, шта је лењост. И најмање чељаде привређује по нешто.

Свака радња мора се лепо и чисто израдити. Ако се камара жита не сађене људски, Мија је раздева и лепше садева. Кад је неко приповедао, како се жена и муж код једне њиве препирали, да ли је кошена ил стрижена, приметио је други неко, да је то морало бити код њиве Мије Бродара.

У крчму Мија није никад ишао. У општо ретко је куда од куће одлазио осим послом, или у најближи комшилук. Недељом после подне отишао би Мија на рогаљ на диван, да чује, шта је ново.

У општинске ствари није се мешао. Он је човек за послом, нема кад о своме хлебу туђу бригу водити, ни сеоске парнице расправљати. Његов покојни деда говорио му је, да се прекрсти од варошке куће.

Нудили га његови сељаци, да га бирају за кнеза. Аја, ни осолити се Мија. Што вели: седи код своје куће, води своју бригу и оре своју њиву.

На дивану.

Био неки јесењи светац, после подне. Људи се скупили на рогаљ чича-Јове Јовина на диван, да мало претресају сеоске новости и политику. Ту је чича Јова, Мија Бродар, Пера Стојанов, Јока Ердељан, Митар колар, Пера берберин и друге комшије.

Разговарало се о овогодишњој жетви. Све је добро родило.

„Ех, кад би свака година понела као ова, па да нас види Бог. Не би било толико сиротиње. Е, али шта ћеш, кад ето ових последњих пет шест година не знам која гора од које. Шта вреди по једна добра на пет рђавих. Па да не осиромашимо. Та осиромашићемо још горе. Тешко је време дошло, а доћи ће још и теже. Ал ваљда је таква божја воља. . . . тако се кажао ча-Милован Свиланов.

„Није то тако," узе реч мајстор Митар колар. „Било је, хвала Богу, и пре рђавих година, па су наши стари опет много боље живили него ми. Памтим ја — био је већ стар човек — и добрих и лоших година, али овако сиротиње не памтим, а многи сам свет прошао, кад сам био у фандровци. Није, него су нас убиле те силне машине и фабрике. Пара нас је убила, нас сиромашне људе. Коњ не може да се дрži са жељезницом, ил с орањом и прскањем машином. Чизмаш не може тако јефтино да ради као фабрика. Нема посла, мора да ради летину. Али где ће да ради и летину, кад спахија све ради машином. Не може ни наор човек да добије радње. Надница мала. Ма-

машина, машина свему је крива. Не можемо ми с машином".

„Ех, а шта да не можемо? Ко је вредан, тај може", рече Мија Бродар.

„Не мож, не мож, Мијо", опет ће мајстор Митар. „Све је то нашта", нато ће чича Јова Јовин, „и порција нас највећма тре. Та нас је и изела. Сваке године све је већа. Ако имаш мало зрна на тавану, скине ти горчило у штајер, однесе ти ћилимове и перје испод тебе, прода ти коње и кола, па шта ћеш онда? Ал само нека тај горчило дође мени у кућу, на пек ми пође на таван, чича Јова ће му показати, на чији ће се таван вешати".

„А што је порција тако велика?" запита неко.

„Што је велика", одговори писмоноша Петар. „Велику војску мора да држи наш цар. Боји се од Руса. Херман Чивутин говори, како стоји у новинама, да ће Рус да иде на Цариград, па још преко Беча. Још каже Херман: А шта он има с Бечом? Боље нек седи с миром".

„Цар баш преко Беча?" запита неко.

„Преко Беча, да шта", одговори писмоноша.

„Него да шта ти мислиш", дода чича Јова с важним лицем.

„Није тако, прво ће на Цариград, па онда на Беч", рече осбиљно Пера берберин.

„Није, него баш преко Беча", рече чича Јова, и погледа Перу преко рамена.

„Хајд нека је на твоје, чича-Јово", рече берберин и погледа с подсмехом на страну.

„А хоће ли Рус отети од спахија њихове спахилуке, па нам повратити нашу земљу?"

„Е, а да шта ће?" неко ће из друштва. „Да што би иначе долазио? Каже ми пре један Мађар, мој човек, из Мађарфалве, и они би волели, ма ко да дође, само да их избави од спахија и од Чивута".

„Чивути, Чивути! Каже да су отровали једног руског цара, па их овај сад здраво мрзи. Не да им да продају лекове ни да буду доктори. Све ће да их протера из свог царства".

„Биће", опет ће неко из друштва, „велик рат. Људи ће људе убијати због парчета хлеба".

„Тако говоримо", узе сад реч црквени певац Мирко. „Крив нам је овај, крив је онај, а највише смо ми сами криви. Ето и Швби не роде године, и њему је велика порција, и њему сметају машине, и њему стале спахије за врат, па они опет добро живе. Али код њих нема пијанце, нема свадбе по три дана, нема свечарства опет по два три дана, нема такве даће, нема процеса, нема тако скупе поште као у наших девојака, па зато боље живе. Гле, како нам се девојке дале на моду, као помодарке, на све свила и атлас. Ми смо највише криви нашем сиромаштву. Да се одучимо од тих обичаја, на да нас види Бог."

„Лепо, лепо, видим, откуд ветар дува. То те је, Мирко, ваљда попа научио. Чудо господарима, што њихове девојке не могу да утеку од наших, видим ја. Не држи свечарство, не држи свадбу, не држи дању, па шта онда? Ваљда тако, као мој комшија Шваба. Дошао с венчања, па копа у башти. Та држали су и наши стари даће и сватове, па им опет добро било," рече чича Јова.

„Држали су, али не тако као ми", одговори Мирко.

„Право има Мирко", потврди берберин Пера.

Нато ће један из друштва:

„Па добро, једни кажу: осиромашили смо због неродних година, други: због машина, трећи: због спахија, на због дација и наших рђавих обичаја, на сад опет не знамо, зашто смо осиромашили".

„Ни због једног ни због другог, већ због света заједно" рече досељени берберин.

У то искрсне од некуд кнежбиров Сима Шараи.

„Откуд, Симо?" запиташе га неки.

„Из вароши", одговори Сима и окрете се на једну страну да зачали лулу.

„Шта је ново у вароши?"

„Тамо читава комендија. Натарош дао затворити Саву Аврамовог".

„А што осрамоти поштена човека?"

„Што је и он њега осрамотио. Дошао на ноћте од њега сто форинти, што му је, вели, дао, да му избави сина из катана. А сад, кад му је син, вели, остао солдат, нек му врати његове новце. А натарош се богми, да није видио ни форинте, а некмоли стотинарке. И биће да није. Тако, што је Сава тражио, и напао је. Викао, док га нисмо затворили у бувару".

„О, о, где како осрамоти поштена човека".

„А што му не враћа новце?" запита Мија Бродар.

„Како да му врати, кад није ни примио?" рече кнежбиров Сима.

„А што би човек искао, да није дао?" рече Мија вртећи главом.

И други су вртили главом, а то је значило: није чист посао.

„А шта је то са поповском платом?" запита у неко доба чича Јова. „Нешто се и о томе чуло. Хај Симо?"

„Е чича-Јово, хоће попови, да им се плаћа издаје по новом. Неће више бир. Тако стоји, вели, у решкрипту . . ."

„Плаћаћемо ми, као што смо и досад плаћали, упаде у реч чича Јова, а и Мија Бродар махне главом у знак одобравања.

„Није то тако", опет ће Сима. „Тако је закон изишао још пре две три године, и цар га је потврдио".

„Без нашег потписа не може нас нико натерати. Нећемо да пристанемо. А шта је опет тим поповима?“

„Веле, бар се не плаћа, па не могу да живе“.

„А како су досад могли живити?“ испречи се чича Јова. „Шта се не плаћа бар? Ето ја плаћам увек мој бир. Није то жито, већ као злато“.

„И ја плаћам,“ рече Мија.

„Плаћамо сви,“ рече још неко.

„Нећемо ми друкчије, прихвати опет чича Јова, који је већ поодавна чуо, шта попови говоре, те је ћутећи и ћутећи једва најпосле дочекао прилику, да каже, шта мисли. „Гле јако. На то су дошли. Ми их нисмо звали, сами су дошли. Ако неће, наћи ћемо ми нама попове по старом“.

„Е, не знаш ти, чича-Јово, како то иде. То је закон, па тако мора да буде . . .“

„Ко не зна, ја не знам?“

„Да бог-ме да не знаш. Не мож ти то ни знати . . . хтео се изговорити Сима.

„На ја не знам, јел'? Ја не знам, стар човек, а ти знаш, што ти је отац свињар био. Него кад умеш тако лепо да приповедаш, дед приповедај, што су ти оца звали шараном и што и тебе тако зову. Ево ја ћу ти казати. Твој отац украо у но дана рибару шарана с кола, па после остао шаран. . . . На ти боље знаш него ја, хај?“

Чича Јова се здраво разљутио. Нељубило је сву околину, јер му зуби нису били сви у реду. Шта се та гола напла, да брани поп-Стеву, коме он, Јова Јовин, неће никад опростити срамоту, што му је једаред нанео. Било је приликом једне врбице. Ишао свет по врбицу, на кад је попа на једном раскршћу осветио врбицу, стао ју је народу раздавати. Била је прва гранчица са лепом црвеном пантљичицом — лепа гранчица. Чича Јова, најстарији човек у селу, пружи руку за врбицу (срце му гракнуло баш за том гранчицом) а попа се окрете од њега и да грану чича-Николи грку. Чича Јова је хтео у земљу пропасти. Он, такав гадда, а најстарији човек, па да га попа тако осрамоти. Бар да није руку пружио . . . Од то доба да не види попу. Од њега није хтео више примити причешћа. И у цркву је ретко ишао, а Николу није радо гледао. А сад му се дала прилика, да попу натрупи.

Сима је пакосно гледао чича-Јову.

„Мој отац био је свињар и украо је шарана, а шта је био твој отац? Мој тек није никога на друмовима дочекивао, а твој? Но то ћеш ти боље знати“.

Рекао Сима, али се одмах смотао, па отишао.

Чича Јова одмах ушао у авлију. Од чуда и од једа заненемио је. Сав је био блед . . . За живот главе неће он сад пристати, да се поповима плаћа по новом.

Људи су одобравали чича-Јови. „Шта није право тим поповима? Још и њима да плаћамо у новцу. Није доста, што плаћамо толики штајер, на на Тису, на на Бегеј, на на шљунак, на општински порез. Сад и њима новац. Јефтино им жито на хоће новце.

С таквим мислима разишли се људи с дивана.

И Мија је отишао кући. Ни њему се не свиђа, шта се хоће. Ништа сад не ваља. Пропевађало се свет. Како стоји црква и школа? Пит ко мари, пит ко хаје за њих. Порта одграђена; вијају се вашке око цркве. А школа стоји као џигиласка.

Вели, да су га изабрали за скупштинара, што је црквен човек. Па отићи ће у скупштину, да види, шта се тамо ради, да види, шта пише у томе решкрипту, па да им каже, шта му је на срцу.

(Настаниће се.)

ПОЉУПЦИ.

Љуби, душо мила,
Ни часа ми не стој!
Та што си очи скрила?
Не бој ми се, не бој!

Гле само, како знадем
Љубити дивно ја,
Гле само, како крадем
Пољупце: један, два.

Гле, како грлим јако.
На груди пада груд.
О, никад нисам тако,
На сад ме мори жуд.

Ох, љуби и ти, љуби,
У око, у чело, —
Ни часа ми не губи,
Голупче весело.

Макар ми зајам јако
За свагда поврати,
Тек љуби, грли тако,
Ох, грли, здравља ти!

И. В. Ђорић.

ЈАБУКА.

ЦРТИЦА ИЗ ХРВАТСКОГА СЕОСКОГА ЖИВОТА.

НАПИСАО НИКОЛА КОКОТОВИЋ.

Недеља је. Пред општинском кућом у мјесту С. скупио се лијеп број сељака из оближњих села. Неки су посједали на тратину, неки на клупу, намјештену под липом, која је управо у цвијету била, те је угодним мирисом напајала свој околиш. И ја сам сједио на клупи, а крај мене Миле Јошић, људина од ока. Он је водио главну ријеч, то јест, тужио се на злу љетину, на велики порез и расипничку мене: како је у Загребу, и хоће ли доскора бити рата?

Кад је настала подуља станка, употребим прилику, да упитам Милу о некаквој размирици, што ју је имао са својим сусједом, и која у мало да га није стајала његове русе главе.

— Миле, ти без руке? — упитат ћу ја изненада.

— Како видите, господине.

— А зашто не даде врагу мира?

— Како бих, господине, кад је моја била?

— Али, што ћеш, њих је више, они су јачи, а ти знаш, да сила кола таре.

— Е, господине мој, не пита се ту за силу, кад је човјеку своје бранити . . .

— Добро, добро, ал је ли вриједно било да сакат останеш?

— Би ли ми вјеровали, господине, да бих ја за њу и главу био дао, тако ми је мила била . . .

Сељаци се згледаше, а ја помислих: овај често рабн ријеч „господине“, као да је Француз.

„Ни . . . ни . . .“ Тако је Миле тешком муком повлачио дим из своје лијепе, велике луле.

— Ево ти смотке, можда ће она боље димити.

— Хвала, господине. Гле, како је лијепа, ма и сам би ју цар запалио . . .

Ја му понудих ватре и умолих га, да каже, како је руку изгубио. Он каже:

Кратка је то приповијест, господине. Кад желите, драге ћу вам воље казати.

Неке године одем ја у Босну. Пошла војска, на прегла и мене. Ја нисам планивица, ал, вјерујте, није ми се дало под пушку. Гријехота је пуцати на људе, а поготово на браћу. Ну што ћете: заповијед је заповијед . . .

Отишао ја у Босну, а отац ми остао код куће, да господари. Био је он добар радник и ваљан господар. Док сам ја био у Босни, продао је он нашу кућу и земљу, те купио уз моју приволу грунт Ива Рашића. Знате, Иве је пао у бољу, а жена му, како је била сама, продала све, што је имала, па пошла к оцу и матери у м—ску општину.

Мој отац уредно и обрадно куњено имање, да га је била милина погледати. Година је добро пошла и било је свега. Дошао и ја, хвала богу, жив и здрав кући, те преживјесмо годину дана као у рају. Отац ми био сретан, што сам се здрав повратио и што види, како ми је лијепо господарство привриједио тако, да уз што мара неће жељети кориће круха.

Али то блаженство не потраја дуго. Отац ми умрије, а ја остадох сам са женом и са своје дјеце. Сусједи режали на ме као пси на вука. Жао им било, што сам се ја, који сам дошао из другога села, домогао најљепшега кућишта.

Једини Мате Франковић лијепо се са мном слагао. Он ми рече, да је Иве Рашић, док је био жив, брао јабуку на крају моје ограде. Ну сад да ју беру Дамјанићи. Они су лукаво премјестили плот, те је сад јабука на њиховој страни . . .

Ја то чуо као данас, а већ сутра дан у зору скочим на ноге, зовнем два тежака, те станемо премјештати плот, како је прије био. Тек што смо се нас тројица примила посла, зачу се вика од куће Дамјанићеве. Одмах затим и запитам их, што би рађи?

„Човјече, јеси ли ти луд?“ одговоришe они.

„Нисам ја луд, већ сте ви отимачи,“ открешем им у брк . . .

Кад Јуре зачуо те ријечи, устобочи се преда мном и замахну руком.

Ја скочим као бијесан и да ћу га за врат.

Наста комешање. Било би и крви, да није било мојих тежака. Они нас раставише.

Пошље ручка запутим се до општине. Кажем начелнику, што је и како је.

Он ми рече, да не дирам у плот, док повјереништво не одлучи, што је чије.

На те ријечи умарим се посве.

Чекао сам мјесец дана, да чујем, што ће господа рећи. Ал залуду моје чекање.

Отидем опет до начелника.

„Одлази кући,“ отресе се он, „ствар је код суда. Ја ти не могу помоћи.“

С одговором нисам био задовољан, јер сам се бојао, да ћу чекати најмање до божића. Знам ја нашу господу! . . .

Прође и други мјесец дана, а рјешења нема.

Примакла се јесен. Јабуке су дозреле.

Узмучио се ја: не знам, што да радим . . .

Једне ноћи није ми се дало дуго заспати. Лежао сам у штагљу и размишљао, како напасник

не да човјеку никад мира. Данас савладам једну запријеку, а већ сутра ето их стотину других. У то се помолио и мјесец иза горе. Сјаји се као талир, кад изиђе испод чекиња. Мени је мјесец мио још од дјетињства. Ја га радо видим. Загледам се у њ, а он као да се умањује; тренем оком, а он као и прије. Мало по мало поодскочи од горе, а ја га нисам могао више кроз пукотину видјети. Тек мотрио сам његове веселе зраке, које су играле по крову: појављивале се и ишчезавале према тому, како се он уз небо успиње и како оне коју пукотиницу нађу.

Забављајући се тако, сјетим се и Пере Марића, сина капетанова. Кад је свршио школе, врати се кући. Био је ученији од нашега попа, а блиједи од ове моје кошуље. Носио је памук у ушима. Ма, да си право духнуо, он би се био срушио. То од њега школе учинише! Тај исти Пера бојао се мјесеца као, буди бог с нама, нечастивога. Чим би и случајно, да ће мјесец изаћи, он би се снуждио; не би се насмијао, да му дадеш дукат. По ноћи би затварао и застирао прозоре, да ни дашак не би могао унутра. Најпослије тога Перу сахранише, био је још млад као капља...

Ал, што ја то вама бајем попут какве бабе! Него гдје оно престадох? Ах, да, сјетио сам се...

Лежим ја мирно. кад ал на једноч зачујем некакав шушањ...

Шта је то, упитам се. Није ли ћирпуо какав вјетар?...

Није... Вјетар не шуми тако...

У то се досјетим јаду — Дамјанићи тресу јабуку...

Скочим на ноге и зграбим пушку...

Један... два... три — и пушка плану...

Наста мук...

Знао сам ја, да није ником ништа, јер сам опалио у зрак. Мислио сам, сусједи ће побјећи, док чују пушку.

Али они не побјегоше. Најприје се запањише, а онда грохотом насмијаше. Били су ваљда и на то спремни, док се на крају одлучили.

„Лопови, што то радите?“ викнем ја.

„Беремо своју јабуку,“ одврате они.

„Зашто је не тресете по дану?“ упитам поругљиво.

„Није нас воља,“ одговори Јуре Дамјанић...

Кад сам чуо његов глас и његов одговор, ускипи сва крв у мени... Изгубим главу, зграбим сјекиру и полетим до њих...

Покласмо се љуто... Они су били јачи. Један ме од њих, не знам право који, дохватио тако немило по руци, да ми је одмах протрнула, за тим је бризнула крв. Даље се нисам могао борити.

Добро се и свршило, кад ми главе не разлупаше. Рана ми се дала на зло. Морао сам ићи у болницу, гдје ми руку отпилише... Тако ето, господине мој, изгубио сам ја своју лијевицу. —

— Лудо си је изгубио, — рече један старац.

— Нисам, стрине, вјерујте ви мени. Ја сам учинио, што сам морао учинити. Како бих ја могао допустити, да други ужива моју муку, па да ми се уз то смије и руга, да сам кукавица. Мени је мрзак, ко се за туђим лакоми, а још мрскији, који своје не брани...

Двојици младића, који су стајали у близини, сину лица, успламтише очи... Они су пристајали уз Мила.

— А што учини котарски суд? — запита један из друштва.

— Што учини?... Досудио је мени јабуку. Ал да видите несреће! Сутрадан иза оне крваве ноћи дошло је повјерењство... Да је само дан прије присјело, био бих ја сада читав човјек, — имао бих обадвије руке

Ми се насмијасмо.

— Гле, ено моје Марије! Због ом, људи; ја идем, да купим нешто хране за дјечицу.

— Поштен човјек! — рече један сељак, кад је Миле поодмакао за неколико корака.

— Поштен, ал несретан, — придометну други.

— Како то? — упитам ја.

— Довео је змаја, а не жену у своју кућу.

— Пак?

— Пак несретно живе. Њој се не да мировати код куће. Често полази у град. Он штеди, она расипље, и тако ето готова зла...

Мало касније сједио сам сам под липом. Читао сам новине.

У то изађе Миле из дућана и упита ме:

— Кажите ми по души, господине, јесам ли, бранећи своје, изгубио у лудо руку?

— Ниси, — рекох му без оклијевања, јер сам управо у тај час мислио о оној реченици, која каже, да народ није вриједан живота, који напушта своја права, који макар и крвљу не брани међа своје отаџбине.

Милу је развеселио мој одговор.

ПИСМА О СРПСКО-БУГАРСКОМ РАТУ.

Г—ђи К. Х.

ПИШЕ ДАНИЛО НЕДЕЉКОВИЋ.

ПИСМО VI.

Б. 23. Јунија 1886. год.

Поштовани госпођо,

18. Октобра кренули смо се из Клисуре у Пирот. Пут води преко пусте планине. Нигде села, нигде живе душе. Цео дан падала је хладна киша, са снегом помешана. Дрхтасмо целога пута. Бесмо помодрили од влаге и зиме. Сваки је пушку обесио преко леђа, руке турио у џепове од панталона, и само би их онда извадио, кад би од маркетендра узео ракије да пије. Кад се сетим тога дана, још ми је и данас зима, још се и данас грозим.

Пирота још никако писмо могли догледати. Чим би кога срели, питали би: колико има до Пирота, а одговор је, ноћевши од Клисуре, на све до Пиротске долине био: тако два сахата. А та два сахата протегла се као читава година.

Напослетку дођосмо до Пиротске равнице. „Море, море!“ кликнули су радосно Ксенофонтови војници, када после дугог и дугог лутања, после тешких претешких патња сагледаше жељено море, које ће их превести у Јеладу. „Ено Пирота!“ кликнусмо ми, када онако уморни, озебли, прокисли, гладни, жедни сагледасмо Пирот, где ћемо наћи и одмора, и склоништа. Но сишавши у долину не пођосмо пут Пирота, него скренемо с друма десно и утиснемо се у село, које се дели на три краја: Блато, Лопашиницу и Церовик. Село је велико. Цркве и школе нема. На богомољу иду сељани у оближње село Костур.

Сутрадан кренусмо се из Блата и дођосмо у село Расницу. У Расници проведосмо недељу дана. Лепо село. Лежи између два брда. Кроза сред села тече повећи поток, Расничка река. По целом су селу засађена дрвета, те кроз њих провирују куће. Кад се човек попне на оближње висове, види брдо Бабин зуб — почетак Балкана. О томе ми брду причаше један сељак, како је у тој околини живила пека баба, по имену Марта, која се непрестано свађала и „противила“ *сечку* (фебруару). Тако када би три дана пред Младенце (који падају 9. марта), она не обзирући се на то, што сечко имађаше још три дана владе, јер су у марту његових дев̂ет првих дана, погоди чобане, однесе бачије[1]) да буђка масло, истера овце, па и сама оде с њима. Но није јој било доста, што је то све ракије учинила, те тим зајела сечку три дана, него говораше још: „Проће сечко као пас, а баба Марта истера овце на бачију.“ Сечко, да би јој се осветио, пусти јак мраз, те се овци посмрзавају, бачије попуцају, све се поквари, а Господ осуди бабу, те се и она смрзне и распадне, само остане још један зуб, који се и данас види. Отуда се и зове цела планина Бабин зуб. Онде, где се баба смрзла па распала, тече и данас вода.

У Расници има стародревни манастир, св. Врачеви. Поред манастира протиче Расничка река и баш до манастира на њој је воденица. Манастир је ограђен зидом. Како је подигнут, има 800 година. Црква је дозиђивана, но опет врло малена. Она половина, која је прво била саздана, тако је мала, да се у њој једва може окренути. На тој старој половини има са стране малена врата, пола су у земљи, а пола вире ван земље. На њих се за време Турака улазило у цркву. Сада је главни улаз, као и обично, напред. Црква је изнутра обележена сликама из старог и новог завета. Цртежи су примитивни. Иконостас је прост. На њему више двеи три иконице и то је све. Пала ми је у очи икона матере божије, која Христа доји на десној страни, јер дотле ни на једној богородичној слици нисам то видио.

По спољашњости не би човек никад рекао, да је ово црква, него обична, малена кућица.

С десне стране до цркве укопан је у земљи крст од бела камена. Причаху ми, да је то гроб оног калуђера, који је подигао цркву. До гроба под великим брестом има испосница. Бресту, веле, има 800 година. За испосницу ми говораху, да, ко у њој двадесет дана пробави, тај оздрави ма од какве боље патно. Око цркве и испоснице са западне стране су ћелије и собе за путнике. Но сада у њима нема калуђера. У њима живи црквењак, а поп замењује калуђера.

Једанпут после подне седио сам у ћелији и читао, кад ударише клепала. Чисто се тргох, кад зачух клепала.

„Зашто то клепа?“ упитах.

„Нема звона, а време је вечерњу.“

Дан је био ружан. Наоблачило се са свију страна. Оставих књигу и одох у цркву. Да ли сте били, госпођо, кадгод у каквој пустињи, далеко од свога завичаја, и да ли сте напшавши у тој пустињи на цркву осетили ону чаробну моћ тога места? Малена црква, кандионца светлуцају. У црквици ван мене никог. Нема тишина. У таквој дољини, у таквој тиши-

[1]) „бачије“ су дрвени судови за „буђкање“ (прављење) масла.

ни, на таквом месту, у таквом бурном времену — обузму човека суморне мисли.

Жалеко су мила места;
Пролетње сретно јутро!
А време се клади зарани
И сам спомен да сахрани. (Владислав.)

Као какав покајник погнух главу на груди и истински сам молио у себи за опроштај све оне, којима сам што и нехотице на жао учинио, јер сам полазио у туђу земљу, у опаке прилике, из којих нисам знао, да ли ћу се вратити.

Више манастира, на десној страни потока, на брду, леже гробље, ограђено паслагањим каменьем. У манастирској згради је школа, но тада не имађаше учитеља.

У све те просторије, у којима се ширила просвета, у којима је свештеник проповедао љубав и братство, улегла беше тада војска. У школи, где су малена деца учила се писму и читању, беше тада пуковски штаб. У ћелијама, где се стари калуђери спремали, да народ уче и креше, и где се одмараху уморни путници, сеђаху тада ађутије и кувари. У порти, где је искупљен народ слушао из уста свештеничких речи о својој прошлости, о својим прецима, разиграваху се тада коњи, а свуда и на сваком месту вика и звекет оружја.

Свет ми се допао. Типови су лепи. Високо чело, у мушких лепи брци, брада обријана, густе обрве. Одело је, као и у оних, што сам пређе споменуо. Женске носе и појас. То је од лима, челика, од чега ли, начињен као неки оклоп, који обухвата стомак и иде до кукова. О појасу на гајтану свака носи мален ножић за хлеб.

Говор им је доста тешко разумети, нарочито кад ућу у дубљи разговор. Са својим садашњим стањем су задовољни. Знају, да су Срби, и воле, што су под Србијом, само се жале на велику порезу. Било је неколико изузетака, на којима се видило, да баш не уживају у српском имену. О грађанима Пиротским приповедају, да су то бугарске улизице, које би радије гледале у Пироту бугарско господство. Да су истину говорили, доцније се, на жалост, јасно видило.

На Митров дан остависмо Расницу. Жао нам беше тога лепога села. Срдачно се опростимо са сељанима. Окитише нас цвећем. Понудише вином за срећна пута. Научисмо се једно на друго. Живљасмо као добри пријатељи. А добрим пријатељима тешко пада растанак.

Село, у које нам беше одређено да идемо, звало се Добри дб. северноисточно од Пирота. Кад дођосмо у Пирот, запитасмо, колико има до Доброг дола. Одговорише: два сахата. Почесмо се њихати на брда, а путу нигде краја. У доњи иза нас остаде с једне стране Пирот, с друге село Градашница, пред нама на вису крило се село Нишор, а Добром долу ни трага ни гласа.

Од Пирота пред Градашнице води такав клапац, да, кад би у њега улегла непријатељска војска, не би ниједан главе изнео. Кроз клапац тече Добродолска река. Поред клапца, венцем брда, води пут у Добри дб. Брда су голема, сам камен. По камену, тек гдегде, израсле јеле. Гдегод сам дотле видио јеле, нигде не нађох на густе шуме, него на појединг групе, по десетак петнаест јела у групи.

Тај крај је чувен из прошлог рата за ослобођење и независност. Око свију споменутих села проливала се крв. На Нишору беше једна од највећих битака за време другога рата. Ту је пао капетан Карановић, кога ђура Јакшић спомиње у приповетци „Капетанов гроб“. Од сељана сам чуо, да су капетана по свој прилици убили српски војници и то с тога, што је био врло строг старешина. Турци му мртвом одсекоше главу и њихови се војници играху њоме, док им један од њихових официра није то забранио. Жена нека, која и данас живи у Нишору, украде главу капетанову и сакрије је под постељу у својој соби, па је касније однесе у манастир св. ђурђа, код села Темске, где је сахрањене заједно са телом. Темска је лепо село. Лежи на друму између Пирота и Књажевца. Околина је дивља. Манастир св. ђурђа лежи недалеко од села на левој обали речице Темске, која тече кроз село. По себи манастир није леп, но околина га чини леним. Поред самога манастира је гроб капетана Карановића. На хумци се издиже дрвен крст, кога официри подигоше „капетану Милутину Карановићу и осталим јунацима, који живот положише за веру, кнеза, слободу и независност домовине у бојевима на Нишору и Будим-делу 12. 13. 14 и 15. децембра 1877. године.“ Да су у овом крају били бојеви, познаје се још једино по томе, што се уз пут, под каквим усамљеним дрветом нађе на бео који каменит крст.

Не умем, госпођо, да вам објасним осећање човеково у оном тренутку, када у пустињи, где не видите живе душе, где не чујете гласа људског, нађете под каквим дрветом на гроб. Зелено грање закрилило надгробни споменик тих јадника. Колико има мајки, колико сестара, колико љуба, које плачу за сином, братом, мужем, и плачу у толико више, што им не знају гроба, а њихове кости ено труну на оним врлетима, на оним гудурама! Гледах, госпођо, те гробове, на које је ретко ко и гледао, откако их заронише; гледах их, али признајем, да их не бих ни ја онако дуго посматрао, да нисам знао, е у њима труну они, који својим животом платише увећање Србије.

Ваш
И.

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(**Мита Поповић**), као што у „Вачванину“ читамо, знатно се опоравља те има изгледа, да ће свесни оздравити. Ко се не би том гласу од срца зарадовао!

(**Српско академијско друштво „Србадија“ у Грацу**) држало је 6. (18.) окт. своју у новој школској години прву главну скупштину, на којој је изабрало за председника: Владимира Тројановића медика, за потпредседника Николу Огорелца правника, за тајника Душана Башића правника, за благајника Платона Папакостопулоса медика, за књижничара Павла Лагарића техничара, за одборнике: Ђуру Петрановића медика и Милоша Кикића техничара.

(**Српско академијско друштво „Зора“ у Бечу**) држало је 11. (23.) окт. у овој школској години прву своју главну скупштину. У друштво се уписало 42 члана. За председника је изабран Светислав Коларовић слушалац филозофије, за тајнике Јован Алексић и Милош Мојић медици, за благајника Александар Ђурић медик, а за књижничара Урош Борић медик. — „Зора“ је била некада мандатар свеколике српске омладине, а неко време се била „Србадија“ истакла као такав. Од неколико година слабо се истиче. Ми од свег срца желимо и „Зори“ и „Србадији“ што више чланова и још више успеха. До мало ће „Зора“ да напрти двадесет пет година, како постоји; као што чујемо, неки основаоци, па ће и да прослави четвртину столећа! Ми би се радовали, да се том приликом значе крене наша омладина ђачка. Проговорићемо и ми коју у опште о нашим ђачким друштвима; заиод — доста.

(**За споменик др Јовану Суботићу**) скупљено је по првом позиву немушког одбора, досад 721 фор. 60 новч. — Упозоравамо, да новце ваља слати г. Ђ. С. Петровићу, одборском благајнику, у Земун (Срем.)

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(**Димитрије Александровић Славјански-Агрењев**), познати певач Рус, славише, као што Slovan јавља, оне године 19. децембра у Москви двадесетпетогодишњицу свог деловања.

(**Тријумф словенске уметности.**) Под тим насловом словачка Slovan ово: Славни чешки композитор Антоније Дворжак руководио је 15 октобра у Лиду у Енглеској оркестрални приказ свог великог ораторија под насловом „Света Људмила.“ У позоришној дворани „Victoria Hall“ скупила се силна мноштина слушалаца, тако да је сваки кутић био пун натучен. Музичари су на тај приказ повратили из удаљених крајева и сав су га — ма да је трајао три и по сата — саслушали с необичним и неуморним интересовањем. Клицању и одобравању није после приказа хтело бити ни краја ни конца, а кад је најсланији енглески складатељ Саливан изнео словенског музичара на поворишту, захорило се тако бурно одобравање и клицање да се тресла дворана. Енглески листови, на челу им „Тајмс,“ имаду о том приказу одушевљене напеватаје и хвалишу Дворжака најгенијалнијим музичарем нашег доба. — Тако се, вели даље Slovan, ладнокрвни Енглези одушевљавају за словенскеу уметност. С каквим ли весељем и поносом мора то нас надахнути!

(**Фрања Серафин Вилхар**), капелник саборне цркве и хрватског певачког друштва „Звонимира“ у Сиљету, ради, као што јавља Slovan, на великој романтичној опери у три чина под насловом „Звонимир, краљ хрватски“. Композитор пише сам и либрето. Како и наслов каже, узео је предмет из хрватске историје и то од године 1065. до 1076. т. ј. до круписања Звонимирена, које се збива у трећем чину. Опера је тако основана на словенској митологији. Радња се збива у околини Сиљета. Изворни је текст хрватски, али ће га Вилхар после дати превести и на руски и на чешки језик те ће се опера по свој прилици осим у Загребу певати и у Петрограду и Прагу. Slovan доноси из пријатељског писма, да је већ довршен први чин; Вилхар сад ради на другом а и трећи је већ готов у нацрту; познајући челичну вољу, стрпљење и уметничку способност Вилхарову, нада се Slovan, да ће цело дело бити готово до половине идуће године.

(**Други део „Бисернице“**), збирке песама за четир мушка гласа, издало је недавно певачко друштво „Возац“ на хрватском сеоменишту у Загребу. Цена је 2 форинта а може се наручити код тог друштва. — Први део „Бисернице“ изашао је још пре својих десетак година.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— У данашњем броју прештампасмо из споменице хрватског књижевног препорођаја цртицу на хрватскога сеоског живота од **Николе Кокотовића**. Намера нам је, да донесемо огледа из словенских књижевности; на кад смо донели по једну приповетку на словеначкој, из руског, из пољског, из чешког, а до који дан донећемо и из словачког народног живота, ево једне из живота најближега нам, једнокрвнога слов. племена. Никола Кокотовић је најмлађи међу приповедачима хрватскога имена, али без сумње и међу најдаровитијима. Ова цртица, ако му и није најбољи производ, ипак ће га одати за такова.

САДРЖАЈ: На Митров-дан 1787—1887. Слава Вука Стеф. Караџића. Од Александра Сандића. — Словенска гора. Песма Вл. М. Јовановића. — Под земљом. Од М. Ј. Илијића. — „ * „ Песма од Војислава. — Мића Бродар. Приповетка из Баната. Написао Милутин Јакшић. — Полуџић. Песма Н. В. Ђорића. — Јабука. Цртица из хрватскога сеоскога живота. Написао Никола Кокотовић. — Писма о српско-бугарском рату. Г—ђи К. Х. шише Данило Недељковић. Писмо VI. — Листићи. Гласник. — Позориште и уметност — Књижевне новости

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. пр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 45. У НОВОМ САДУ 6. НОВЕМБРА 1886. ГОД. II.

УЗ ШАРКИЈУ.

Разболе се Челебија Јова
Тешком болом од незнаних јада.
Више њега остарела мајка
Суза рони а кроз плач говори:
„Сине Јово, мајкин Челебијо,
Нисам ли ти говорила често,
Да не идеш у пјану механу!
У механи крчмарица млада
Донеће ти вина и ракије,
Наседиће биља свакојака,
Опиће те, заспаће те, Јово!“
Болан Јово мајци одговара:
„Проћ' се, мајко, вина и ракије,
Опиле ме оне очи чарне,
Занесе ме оно лице бело!
Ја каква је, моја мила мајко,
Кад пошета низ танке чардаке,
Да ми ђогу помамна прихвати:
На грлу јој сићани ђердани;
Како који ђердан позвецкује,
Тако моје срце одјекује!
Кад погледа оним оком чарним,
У грудма ми срце сапалила:
Сагори ми токе на прсима,
Из руке ми испаде шаркија,
Немам када уставити ђога,
Већ са њега на земљицу скачем,
Она мени на десницу руку!“

Карловци 27. октобра 1886.

Д. Ј. И.

ЉУБИЧИЦА И ДЕВОЈЧИЦА.

Љубичица мирисала:
Узабери ме.
Девојчица шапутала:
Момче, љуби ме.

И ја узбрах љубичицу,
Закитих се њом;
И одведох девојчицу
Белом двору свом.

Увену ми љубичица,
Неста мириса;
Али оста девојчица,
Да је љубим ја.

Н. Ђорић.

ВИДИШ ОБЛАК...

Видиш облак, како небом јури,
Где, потоком како талас жури;
Младо доба бурно тече тако!....
И док трепнеш, младост већ се гаси,
А ти гледаш: шта би?.. а сад шта си?!...
Немаш суза, баш и да би плак'о!

Жеље, наде, све што ти је мило,
На развали жића т' оставило,
Још ти спомен друга изнђала!....
Иди раца, свет те не уиче
Што б' увелак, где цвеће мирише!
Иди, кад ти младост процветала!

Ја бар младост животом називам,
Кроз те вале ја тонем и пливам,
Док колено једном не заклеца ;
Што је дотле, то је мени стига,
Од тад живот, то је стара књига,
Стара књига, с ком играју деца! . . .

Београд. **Б. Ђ. Пушић.**

МИЈА БРОДАР.

ПРИПОВЕТКА ИЗ БАНАТА.

НАПИСАО МИЛУТИН ЈАКШИЋ

(Наставак.)

У очи црквене скупштине.

Кнез сеоски, Ива Вармеђаш, упутио се великим сокаком. Пошао је према варошкој кући.

То вам је човек осредње величине, смеђе косе, зелених очију, носа повећег и мало рапава лица. Одело му је долама и чакшире од плавичасте чоје. Носи сребрне токе. Шешир носи са малим ободом, више на мађарски.

Ива је човек имућан. Има до две сесије земље, има лепу марву а сигурно и готова новца, јер откуд би толико трошио.

Већ дваред узастопце биран је за кнеза. Ове године ће да му истече друга кнежевина. Колико је он за то време награбио, о томе су разно мислили Сумраковчани, који су у опште мислили.

Идући путем мислио је кнез о сутрашњој црквеној скупштини. Решаваће се о поповској плати. Он ће бити за то, да се плата по новом издаје. Тиме ће да задобије попове за себе, а кад се већ стане купити парохијал, онда су већ у његовим рукама. Но осим тога удесио је он још два предлога. Он ће предложити, да се зида нова школа, а поп-Стеву ће наговорити, да иште стан, јер парохијалне куће није било у Сумраковцу. Он ће потпомагати поп-Стеву. Школу ће зидати политична општина, а парохијалну кућу нека зида црквена. Те предлоге изнели су додуше већ једаред млади поп-Милош и учитељ, ал ми је он онда из пркоса противан био. Али је и био луд. Та то је врло лепо зидати о општинском трошку. Ту се даје нарадити. Зидали су пре неког времена варошку кућу, на красота!

У тим мислима прешао је кнез варошку кућу и стао је на врата поп-Стевине куће. С попом се од увек пази, само му је поп-Милош мало у носу.

Поп-Стевина кућа била је лепа, јер је попа имућан човек. Двориште му је уређено као по богатим кућама у варошн.

Кнез уђе унутра и ступи у предњу собу.

У соби је седио поп-Стева, поп-Милош Путников и окружни комесар. Седили су, па су после попе пили хладно вино.

Кнез назове Бога, а поп Стева, као домаћин, врло га усрдно прими и понуди му своју столицу, а сам се посади на други крај стола.

Поп-Стева је био дежмекаст, дебео човек, са малим очима, дебелим вратом и црвеним појасом; поп-Милош је био висок, слаб, са бледим обичним лицем; а комесар је био и висок и дебео са неправним удовима телесним. Највећма је одударало лице, које се није могло видити сваки дан. Било је крупно са зараслим носом и ушима. Ове последње биле су прилично разгранате. Очи су му биле граорасте и чиниле су чудноват утисак на човека. Кожа око њих била је набрана, ваљда, што је много жмиркао и намигивао. По рукама и прстима био је космат — чак су му из носа и из ушију биле вириле. Обрве му нису биле положене, већ су расле у висину као џбуње.

По народности и вероисповести тешко је рећи, шта је. Отац му је био Чех а мати Словакиња. Из тога брака изишао је затуцан Мађар, као што је сам о себи говорио да је. Био је крштен у римској цркви, па се после покрстио за калвина, а је ли се по томе још који пут покрштавао, не зна ни сам. Говорио је готово све језике, што се у нашој држави говоре, али ни једнога није добро знао. Народност, веру и језик исповедао је државни, а строго узевши није имао ни првог, ни другог, ни трећег. Био је то прави Аустроугрин.

Својом мешавином често се хвалио и сравњивао се са спахијом, који је по пореклу био Влах и Буњевац, по образовању Немац, а по политичном уверењу и језику Мађар.

Кад је кнез ушао у собу, баш се сва тројица грбтом смејала. Комесар је баш нешто врло смешно приповедао.

„Да, тако је то, illustrissimi!“ орио се његов громорни глас, а попови се опет смејали.

Комесар је доказивао мало час, да мађарски је

зик има доста сличности са латинским, шта више слабо и нема разлике. И он је некад свршио три „гимназијума“, ал онда су три више вредила, него сад шест.

Комесар је на то са неким особитим поносом погледао у младога попу, кога је држао за ученијег; у пола је зажмурио, насмешио се са самопоуздањем, па како се попа све једнако смејао, почео је муцати неке латинске речи; али како му ниједна клета пословица тога класичнога народа не паде на памет, потапше младога попу незгрално по раменима, па са оним истим изразом на лицу рече: „Да, тако је то, illustrissimi!“ Том титулом хтео је доказати, да зависта разуме латински. Иначе је он и старог и младог попу титулисао са „рано моја.“

Поп-Милош га је увек пецкао, и поносити комесар тешко би му то био опростио; али пред духовним очима увек су му лебдили као неки надземни идеали: рампаш, комовица и шљивовица поп-Стевина. То га је одушевљавало на стрпљење, те је све са шалу примао.

Поп-Милош рече у шали: „Ја не знам мађарски, па . . .“

„Па учите, рано моја“, упаде му у реч комесар, „ви сте још млада.“

„Можда ћу га и научити“, одговори поп-Милош смејући се, „ал како га још не знам, не могу пресудити, је ли то језик мек, је ли по благогласију налик на латински, ал се добро сећам, како је говорио мој стари директор Јова. Знао је тај латински, као сви римски књижевници и песници заједно, а и мађарски није мање знао, него што зна господин комесар латински (ту се комесар насмеши и направи врло глупо лице.) Ево овако је успоређивао разне језике; кад ко говори латински, чини ти се, млеко му тече из уста, кад говори немачки, изгледа, као кад се окреће точак без наплотака, а мађарски, као да паљење извађује из уста.“

„Ха ха, ха!“ смејао се пуста-комесар тако јако, да се чак петао у авлији поплашио и закокотао. „Ха, ха, ха, тај ваш професор био' тако велик обешењак, как' ви, рано. И ми смо, ипе, имали један професор,“ поче комесар једнако силом смејући се . . но поп Милош прекиде комесара, понудивши га, да попију с кнезом по једну чашу вина, јер је већ напред знао, да ће комесар приповедати своју стару приповетку: „како је имал један професор, који није имал ни једну браду, па је долазил у школу пијан, па они, дјаци, се ухвате у коло, па играју око њега, а он се смеје и суче бркове.“

Комесар се једнако силом пријатно смешио, али лице му је изгледало поред свег тог доста кисело. Он се диже да иде.

Поп-Стева га је задржавао. Незадовољне погледе бацао је на поп-Милоша, а у себи се једио, што је овај тако лакомислен, те пређа човека, који му може бити на руци.

Комесар је пошао, али је опет застао, да прво на тенане запали лулу и попије још једну чашу доброг попиног вина. Затим се рукује са домаћином и са осталима, затресе им сваком јуначки руку, поклони се па пође.

Попа Стева га испрати и замоли га у авлији, да оде солгабирову и да му говори за онај њихов посао. (Ту је поп-Стева мислио државну приповедку, јер Сумраковачка парохија била је доста слаба.)

Комесар диже главу, мете прст на чело, као да нешто крупно мисли, па погледа поп-Стеву са неке висине.

„А, ви добра хазафи, кажем њему све. Он мој пријатељ, све ме слуша, штогод ћем.“

Попа понизно климне главом, а комесар оде у крупним корацима. Корачао је, а чинило му се, да се земља гиба под његовим ногама.

И поп-Милош је отишао, а попСтева се разговарао са кнезом о сутрашњој скупштини.

„Какво је расположење у селу? Хоћемо ли у скупштини продрти?“ запита попа са сумњивим погледом кнеза.

„Та оно, има их доста незадовољних,“ одговори кнез, „али ти већином нису скупштинари; гледаћемо, да лепим обрлатимо коловође, само да ћуте. Али баш ако и рекне когод што противно, надгласаћемо их. Све ћемо учинити, да дођете до свога, као што је и право. Доста сте се патили и таворили. Ви нас, касти, поштено служите, па треба и ми поштено да вас плаћамо.“

„Тако и треба, кнеже.“

Попа и кнез куцнуше се.

„Него, знате шта још,“ настави кнез. „Ја сам нешто мислио, да вам саздамо парохијалну кућу и да зидамо нову школу. Увиђам и ја, да је поп-Милош имао право, кад је оно преклане то предлагао. Баш ми ономад вели нотарош: и ја бих рек'о, Иво, да би требало зидати нову школу и парохијалну кућу. Видиш, сва се места око нас дижу, само наше село хоће да остане најружније. Треба људима показати пример, па зидати лепе куће. Треба село полепшавати. Тако је, рекоше сви, што се ту десиле, и ми поглавари закључимо, да се зида школа и парохијална кућа“.

Попи нешто сеже кроз главу, а лице му се засветли од радости. У ту кућу ће сместити канетана, за кога ће удати своју кћер, јер парохијални дом припада старијем пароху.

„Из уста си ми отео, кнеже. Колико сам ја о томе мислио, а и говорио сам, да подигнемо парохијални дом, па макар и школу," и попа потапше кнеза умиљато по раменима.

Попи и кнезу било је срце на мери. Једнако су желили, да сутрашње предлоге прими скупштина. Са тим жељама пошао је кнез кући, али је сратио мало у крчму, да се састане са ваљаним друштвом, а попа је остао, да рачуна, колико му бира дугују његови парохијани.

О црквеној скупштини.

Школа у Сумраковцу је повећа соба или, што би се у великом свету рекло, дворана, ониска, непатосана, са несразмерно малим прозорчићима и великом земљаном пећи. С једне стране било је нових скамија, с друге пак стране бијаху наређане клупе, на којима су седили букварци, који нису писали на прошпу, а ако су имали што на табли писати, наслонили би своју таблу на колена, сасвим по дијогенски. Међу скамијама накупило се са ногу дечијих дубоко блато Сумраковачко, и то је била права згода за учитеља. Ако се у читанци спомињали брегови, учитељ би, пошто око Сумраковца није било брегова, на томе блату показивао очигледну слику њихову.

У тој соби сисала су деца сооска, којих је било до близу пет стотина, слатки сок просвете у облику благодатног гласања, буквареља и псалтирења.

До овог последњег степена, т. ј. до псалтира, ретко се које дете успињало. Тако високо дизали се само представници сеоске аристократије, која је имала при васпитању своје деце на уму у првом реду општинску каријеру, јер срамота је бити општинарем, а у комплилук њи на питати, како се пише ђ, или ч. Тежња оних мањих и сиромашнијих није ишла тако далеко: нека му зна дете на меницу или обвезницу потписати име, да му поред имена не мећу крст, као, Боже опрости, поред мртваца.

Сеоски лекар чудио се, како се у загушном ваздуху не поболе сва деца. Соба заптивена, пуна влаге, а деца се ћачићала у скамијама, и још деце по голој земљи и око пећке. Но он се чудио, што није знао, како се школа похађа. Са тим је отприлике овако стојало:

У почетку школске године пође у школу десет, петнаест деце. То су имућна и отмена деца, која школски одмор код куће у игри проводе, јер немају никаква посла, и једва чекају, да се отпочне школа.

Кад се сврши берба винограда и кукуруза, кад се свезе кукурузовина и посеје жито, почне и маса сеоске деце мислити на школу. Чим је почела мислити, школа се већ напунила. Сваки дан десеторо нове деце, на седају и по голој земљи. У то време изостану опет до пролећа отменија деца, да не би у школи на њих прешла каква заразна болестица. Друга деца изостају, што се кољу свиње, трећа, што се меси хлеб, четврта су отишла с бабом у суседну варошицу, а пета, што су школу већ толико пута оплакали а нежни родитељи увидили да им дете није за школу, тврде је главе.

Међутим оној деци, што су већ две недеље седила на влажној земљи, додијала је школа, па остану за увек код куће, а њихова упражњена места заузимају други босоноги синчићи просвете. У то се приближи пролеће, кад је хлеб најскупљи, а сиротиња шиље своју децу у школу, да се уместо хлебом њиховом храни.

А кад сване први зрак пролетњи, разметну се мали тигавци, као што их је покојни учитељ звао, на излазе, да чувају прасиће и другу живину, и чувајући их прилагођавају се својој околици.

Тако се изређају преко зиме готово сва деца и сви окусе нешто просвете и науке, а кад ослани пролеће, разметне се просвећени мали свет по пољу на све стране, да плеви жито и ради друге послове, а господичићи се враћају у школу.

Од учевних средстава има у школи једна издерана штица, рачуналка, табла и једна карта, на којој су биле насликане животиње: коњ, крава, псето, кокошка и т. д. Слике од тих животиња ваљда су за то премудри одборници Сумраковчани прво набавили, што поред Сумраковца није ишла жељезничка пруга, те нису могли децу слати у Америку, да виде живе те животиње.

Око пећке била је клупа, на којој је учитељ децу прутом очигледно настављао. Опет ту у близини налазио се један стари црни орман, у коме се такође налазило школског прибора, као што је сунђер, креда, али прутова је бивало највише и то разне дужине и каквоће.

За пећком држао је пређашњи учитељ вилиште, са којим је, као што је говорио, дочекивао школске одборнике, јер је с њима био у завади. Но тога су учитеља Сумраковчани одбили и сад су изабрали ваљана, млада учитеља.

Осим те просветне намене чинила је школска дворана у разним приликама још читав низ услуга. У њој се често легле квочке учитељеве, и после кокошке јаја, особито преко лета прале кошуље, сушио комлов и т. д.

Учитељи — колико их је ова школа већ сахранила! — једни су слатко зевали и дремали, а други су тровали своје здравље влагом и рђавим ваздухом,

мучећи се, да спасу свој народ од глупости и незнања.

Чести су гости у школи — на према томе ваљда и њезини најбољи пријатељи — државни школски надзорници и разне заразе.

Што је такођер главно, школска дворана често послужи као поприште политичне борбе сеоске, на коме се, тако рећи, види историја Сумраковачка. У школи се нађе држе црквене скупштине.

И сада је у школском здању скупштина на окупу, а чланови једва чекају, да се отвори.

Има их доста, што је реткост, јер више пута не дођу петоро, шесторо, те морају да се разиђу, да се после још триред купе и разилазе. Данас је важан предмет на дневном реду.

Ту је и нотарош. Он је Србин, али нити иде у црквену скупштину, нити полази цркву нити шиље децу у српску школу.

Поп-Стева је то сматрао за част, устао је са десне стране председникове и пришао му да се рукује с њим.

Председник Мита Петров отвори скупштину, каже, зашто су је сазвао и прочита из решкрипта место, што се односи на поповску плату. Овако је од прилике завршио:

„Зато сам вас звао, да се продиванимо и да удесимо, као што треба. Наши попови нас добро служе, треба и ми њима добро да платимо. Јесте ли задовољни, људи? . . .“

С десне стране викнуше: „Јесмо; задовољни смо; хоћемо по новом. . .“

Овлада тишина. Мува се могла чути.

Чича Јова Јовин се накашље. Накашље се и чича Срета. Чича Јова рече полу на глас: „Плаћали смо ми наше попове и досад. Добро је и по старом.“

„Плаћали смо, како да нисмо,“ чуло се неколико гласова с леве стране.

Чича Јова се мало охрабри.

„Ето, брат-Мито (ту је мислио председника), ја и ти добро памтимо, како су живили стари попови. Шта је валило поп-Триви, па поп-Ники. Имали су свега доста.“

„У оно је време тако добро било,“ рече кнез, „али сад је овако, по решкрипту, боље. Тако ћемо ми плаћати одсад поповима.“

„Нећемо по новом,“ рече Мија Бродар оштро. „Добро је и по старом.“

„Ал хоћемо!“ викне кнез.

„Ал нећемо!“ врпе му Мија.

„Ал хоћемо!“ опет ће кнез. „Ако неће Мија Бродар, хоће други људи. Је-л тако, људи?“

„Тако је!“ повладине десничари.

„Није тако!“ на то ће левичари.

„Тако је!“

„Није тако! Не ћемо решкрипт. Не треба нам решкрипт.“

Подигне се граја.

„Не тако, људи божји!“ чуо се глас поп-Стевин и губио се у галами.

Устане нотарош.

„Не ваља ти посао, Мијо. Ти то не разумеш. Тако мора бити, па хтео Мија Бродар или не хтео.“

„Ето видиш, да не знаш ништа. Тебе овде нико и не пита,“ додаде кнез. „Господар нотарош ваљда најбоље зна.“

Мија плану.

„Мене нико не пита, већ ваљда нотароша, што у шпанској цркви децу крштава (имао је Шпањицу за жену) и што у цркву није никад ни завирио. Ти и нотарош крини сте свему; ви ћете нам село упропастити. Где су вам општински рачуни, да видимо, шта кошта сеоски бунар и пећњери на варошкој кући; да видимо, где је новац од глобе; да видимо...“

Нотарош је побледио, а кнез је викао: „Питај твог деду за општинске рачуне“, па се онда окренуо председнику:

„Председниче, не дај му, да говори, кад говори, што не спада овамо.“

„Немој, Мијо, тако“, рече председник, блажећи га. „То не спада овамо.“

„Одузми му реч!“ викао је кнез.

„Ко ће мени узети реч?“ викну Мија, а сав је пламтио од гњева. „Мији Бродару још нико није забранио говорити, па нећеш ни ти, кнеже... А чијег ти деду дираш, кнеже?...“ и Мија се страсно устреми на кнеза.

И били би се сукобили, да се некако не нађе међу њима поп-Милош. Он је задржао Мију, који је био блед као крпа.

„Немој, Мијо, не ваља ти посао. Умири се.“

Мија не могаде даље издржати, већ узе шешир и изађе напоље. С врата је још довикнуо кнезу: „Запамти, Мија Бродар неће плаћати по новом, — неће он слушати лопова Иву Вармеђаша и оне друге лопове око њега...“ остале речи нису се чуле, јер је Мија нагло одјурио кући.

За њим изађоше из скупштине још неке колоноће незадовољника.

„Добро те су отишли. Бар ћемо се моћи на миру саветовати. И није им овде место међу паметним људима“, рече кнез.

„Тако је, тако!“ повлађивао је поп-Стева и друге присталице кнежеве.

„Е, људи, да ли пристајете, да одсад плаћамо поповима по новом?“ запита председник.

Пристајемо, пристајемо!“ повиче десна страна, а лева је ћутала, јер није имала главе.

Граја се утишала, а у скупштини је овладало расположење, да се могло у њој свашта протурити. Кнез је то осетио, те поче:

„Кад смо с отим послом готови, имам и ја нешто да предложим, па сад како вам се допадне. Ја као велим: треба подићи још једну школу. Ја сам био у селима и сиромашнијим од нашег, па имају лепшу школу него ми. Хоћемо да будемо најгори. Било оно летос о храму црквене гостиње из околине, па вели: гле, какву Сумраковчани имају голему варошку кућу, а школа им као у Влашкој:*) мала па неокречена. Подигосмо лане варошку кућу, па је сад дошао ред на школу. Није ваљде, не може се без школе.“

„Тако је, тако је!“ повладише поглавари.

И поп-Стева говори председнику до себе за школу. Прође шта више и кроз скупштину, да рекне сваком скупштинару по коју лепу реч. Одмах је то друкчије, кад се човеку каже лепа реч. Овако брада-Пајо, па онако чика-Саво — зна већ поп-Стева, како ваља.

Устаде нотарош и рече:

„Браћо, треба да подигнемо школу. Видите ли, браћо, како наш народ вара свака друга вера. Сви више знају: Чивутин, Шваба и Мађар. Зар ми да будемо најгори? Али већ напред знам, да ћете многи помислити: све је то лепо, али откуд нам новци, народ је сиромашан, нема се . . .“

„Јест, господар-нотарош, нема се“, рече заиста чича-Срета.

„Истина је, чича-Срето, нема се. Новац се извуче човеку из шака, не зна ни сам кад. Многе су и велике су потребе. Све ја то знам. Али за поштене и добре грађане брине се и виша власт, држава. Ја сам израдио код господина солгабирова, да држава сазида школу и да нам она од порезног новца плаћа учитеља. Ми само треба да пристанемо.“

„Живио господар нотарош!“ рече поп-Стева.

„Живио!“ одазва се кнез и други.

„Ко не би примио, кад му се нуди забадава“, рече Жива ешкут.

Али чича-Срета ће рећи:

„А ако нас господар солгабиров превари, па ми после узморамо дупло плаћати, па ето да нас у зло ували? Где ће нам држава поклањати, кад све више и више иште од нас? Кад би се школа тако могла о државном трошку зидати, које би село свој новац трошило! Не мож' то бити; мени то не иде у главу.“

„Па знаш шта, чича-Срето?“ рече кнез. „Ако добијемо, добро-добро, а ако не добијемо, толико и чини, — изгубити нећемо ништа. Је-л' тако, људи?“

„Тако је!“

„Пристајете-л', људи?„ запита председник.

„Пристајемо!“ одазва се већина.

„Да пробамо.“

Узе реч млади поп-Милош, који је дотле нешто шапутао с учитељем:

„Ја нисам за предлог наших поглавара,“ рече на мало заћути. Сви се забезекнуше. Како то? Исти поп-Милош пре годину дана сам је изишао с тим предлогом на среду, али су га одбили. „Ха,“ шапутали су скупштинари међу собом, „сад он хоће кнезу да натруни, што је он онда њему био противан. Тако ваља. Ха, ха, ха, тако, попо, тако . . .“

Поп-Милош настави:

„Ја мислим, да наша општина има толико добра, да може саздати себи сама школу. Ако баш у овај пар не, ваљда ће дати Бог, да прихвати још која година, па ће се скупити. Народ је задужен, па нек мало дахне душом. Али зато опет нисмо спали па државну помоћ. Држава, ако нам сазида школу и усплаћа учитеља, она ће у школи и да заповеда. Она ће и да мене за учитеља, кога хоће, па ма то Чивутин био. И вајнселе, ко плаћа штајер, већ опет ми...“

Сви су зинули, само кнез и нотарош стиснули су јаче лубе.

Бан-Гавра, пређашњи кнез, који је марио за школу исто толико као и за кнеза и нотароша, рече:

„Право каже господин попа: народ је сиромах, пропашће. Причекајмо још коју годину, биће и то. Има време.“

„Да, да, пропашћемо. Народ задужен, нема се новаца. Причекајмо, причекајмо,“ чуло се са свих страна. И они тако рекоше, што су мало час нотарошу одобравали. Они мишљаху: кад попа одустаје од свога, што ми да пристанемо, кад нам школа и онако не треба. Та неће наша деца бити фишкали.

Још је већма ујало свима у очи, што и учитељ устаде против школе. Та он је пре највише наваљивао и мољакао једног и другог, да буду за школу. Сад рече:

„И ја сам за предлог господина пароха. Боље је мало и причекати, нег да нам држава школу диже.“

„Кад неће попа и учитељ, нећемо ни ми,“ рекоше неки скупштинари.

„Нећемо, нећемо.“

„Ко неће?“ запита кнез.

„Хајд да гласамо!“ рече председник.

„Шта ћемо гласати?“ рекоше људи. „Нама не треба Чивутин за учитеља.“

„Ево ја нећу,“ рече бан-Гавра.

„Ни ја нећу,“ дода чича Срета.

*) Ту Банаћани разуме села влашка иза Темишвара, која зове мала Влашка.

„Ни ја, ни ја, ни ја," рекоше и други скупштинари, па изађоше напоље а школа остаде готово празна.

Поп-Стева је задржавао људе и готово их вукао за јаникел унутра, примећујући, да још има ствари, да се посвршавају. Но бол му је обузимао груди, кад је видио, да од парохијалне куће засад неће бити ништа.

Кад је поп-Милош изилазио из скупштине, довикнуо му је ешкут Жива, да је могао чути:

Знамо ми куд шиба попа. Хајд, хајд, иде време."

А поп-Стева сав гњеван рече само: „Па лепо, лепо, господин парох."

Нотарош је био блед, а кнез се зловољно чешкао по глави. Погледом је хтео пресећи младог попу и учитеља. Тако се разишла скупштина.

У исти мах анђео мира прелетио је из Сумраковца у недоћуди.

(Наставиће се.)

ВИШЊИЧИЦА РОД РОДИЛА...

(ПЕТЕФИ.)

Вишњичица род родила
Тма —
Жену само једну имам
Ја!
Једну, ал сам и тој једној
Роб!
Пре а после спремиће ми
Гроб.

Чудно ли је то створење
Ју!...
Дркћем, кад је само видим
Ту.
Све јој радим, све што жели,
Све;
Инак увек чантра, грди:
Бре!...

И на то сам већ помишљ'о:
Шта...
Матора је — убићу је
Па...
Ал чим дође на ме гледне,
Јој!
Пробије ме самртнички
Зној.

И болна је била у три
Ма':
Како сам се радовао,
Да...
Ал је ђаво не узеде,
Не,
Јер се и он боји куге
Те.

Б. Бранчић.

АВТОБИОГРАФИЈА ЈОВАНА ХАЏИЋА

У КЊИЖЕВНОСТИ НАЗВАНОГ

МИЛОША СВЕТИЋА.

Јованъ Хаџићъ — у књижеству названый Милошъ Светићъ — родио се у Сомбору у Бачкой 8-га Септ. 1799. на малу господину. Отацъ му е био Николай, трговацъ у Сомбору, а мати Софія, рођена Петровићъ изъ Сомбора.

Отацъ му рано умре, у год. 1812, и бригу родительску о њему преузме ујакъ његовъ Гедеонъ Петровићъ, Епископъ Бачкій, кои е већъ одсадъ старао се о свему.

Србску школу учио е и свршио у Сомбору до год. 1809. Нѣмачку учио е у Оџаци, нѣмачком селу у Бачкой, гдѣ е провео једну годину 1810-11.

Гимназійске науке слушао е у Карловци' Сремски' за 6. година' од 1811-12. до 1816-17. са найбољимъ успехомъ, т. е првим мѣстомъ.

Науке филозофійске свршио е у Пешти одъ год. 1817-18. до 1819-20. са найбољимъ успѣхомъ т. е првымъ мѣстомъ. У оно време предавале су се науке философійске у Пешти за 3 године, гдѣ су све изванредне науке уредно предаване, као Елинскій језикъ, Ауктори класични, Археологія, Нумизматика, Естетика, Дипломатика, Технологія, наука рачуноводства и т. д. Естетику слушао е код Шедіуса, а Дипломатику код Швартнера.

Науке православне слушао е и свршио найпре у Пешти две године, 1820-21. и 1821-22. са првимъ превасходства мѣстомъ и изъ треће године испитъ положивши прешао е у Бечкій Университетъ, гдѣ е две остале године 1822-23. и 1823-24. ивно науке слушаюћи права Аустрійска са найбољимъ успѣхомъ свршио

Поредъ ових наука' учио е језике (осимъ редовнога латинскога и нѣмачкога) еллинскій, француэскій, италіанскій, и нѣшто и енглезскій. Изваредно слушао е и Литературу нѣмачку и Ботанику, изъ коих е наука и испите положио.

После е ступио у Практику православлову како у мадарским' тако и аустрійским' правама. Изъ права' положи испите ригорозне, и постане Докторомъ свіо права' 1826-е год. у Пешти, коіомъ приликомъ изда Диссертацію инаугуралну „de causis matrimonium dissociantibus iuxta disciplinam orth. Eccl. Christi orientalis" — на за тим постане Членомъ дружественымъ факултета юридичногъ са добывеномъ Дипломом.

Исте године 1826. Авг. Мѣс. положи Цензуру адвокатску на Діети у Пожуну, и постане Адвокатомъ мадарскимъ. Мѣсеца Новембра за тимъ положи испитъ адвокатскій кодъ военне Апелације у Бечу изъ Аустрійски' права' граѣански' и военни', и постане Адвокатомъ военымъ пограничнымъ.

1827. године стани се у Н. Саду, гдѣ е кодъ унгарски' и военны' пограничны' судова радио.

1830. год. буде умолѣнъ одъ Патроната Новосадске Гимназіе, да се прійми директоріе Гимназіалне безплатно изъ ревности према обштемъ благу; кое се онъ прійми и отправляо дужности директоріе исте до пропасти Н. Сада 1849. године безплатно.

Исте године 1830. постао е финкаломъ конзисторіе Бачке.

Год. 1834. избранъ буде за Сенатора Магистрата Новосадскогъ. Год. 1840. избранъ за Патрона Гимназіе Н.Садске. Год. 1844. наименованъ е отличіи ради за присѣдателя вармеѣе Сремске.

1836. год. позванъ буде одъ князя Милоша у Србію ради сачиняваня и прегледаня закона' за Србію. И добывши дозволенѣ на то одъ Цара, прѣе у Србію 29. Марта 1837. на Марковъ данъ. Овдѣ (у друженству са Лазаревићемъ, земунскимъ градоначалникомъ) прегледавши законе сачинѣне, и давши одъ себе како мнѣніе о истима, тако и проекатъ ради израѣиваня закона', врати се Авг. Мѣсеца натрагъ. После по другій путъ позванъ одъ князя Милоша прѣе у Србію Мѣсеца Декемвра исте године. И ту се бавио сачиняванѣмъ проекта Устава; и по обнародованю Устава земальскогъ на захтѣванѣ князя и Правительства приступио е къ сачиняванію нуждни' устросніи' и остали' уредба', као што е устросніе Совѣта, централногъ Правленія и Попечительства, гарнизоне войске, окружны' началничества', окружны' и вышихъ Судова и т. д. као што е настояванѣмъ нѣговымъ и прваій Сборникъ закона' и уредба' земальски' изданъ. После 1840. год. приступио е къ сачиняваню законика граѣанскогъ за Србію, и за две године га е израдио, кои е по томъ прегледанъ, и по одобрену Совѣта и князя за правацъ изданъ и обнародованъ одъ 25. Марта 1844.

Године 1842. кадъ е Друж тво Србске словесности у Србіи установило се, онъ е за Члена корр. истога Друштва избранъ поредъ издане дипломе, кои е са свима осталима нѣговимъ дипломама и стварима при пропасти Н. Сада 1849. год. пропала.

Исте год. 1842. буде избранъ одъ Обштества Н. Садскога за Посланика на конгресъ Карловачкій за изборъ Митрополита, гдѣ е одъ конгреса умолѣнъ сачинио Рекуреъ на Цара поради тегоба Србскогъ народа.

Године исте 1842. 29. Авг. позванъ одъ Правительства Србскогъ прѣе по трећій путъ у Србію; гдѣ одъ Правительства Србскогъ понуѣенъ буде, да се прійми Попечительства правосудія и просвѣтенія, но онъ ту понуду одъ себе одбивши остане при сачиняваню нуждны' закона' и уредба', па е осимъ остали' комиссіоналны' послова израдио и предао проекатъ за поступак Судейскій.

Године 1846. после навршены' 9 година' свое радиѣ за Србію врати се куіи у Н. Садъ.

Те године Друштво Србске Читаонице у НСаду поклони му повѣренѣ, и изабере га за Предсѣдателя Читаонице НСадске.

Год. 1847. избранъ буде одъ вароши НСадске за Посланика на Дісту Мадарску у Пожунъ. И кадъ Мадари добише на той Дісти своя одѣлѣна Министерства, онъ буде наименованъ и позванъ за Министеріалногъ Совѣтника при Попечительству Правосудія; но онъ у двапутъ на то позванъ одговори, да се тога пріймити неће и неможе. У исто време буде избранъ одъ Обштине Србске НСадске за Посланика на Скупштину Карловачку држану 1-га Маіа 1848. гдѣ е два дана учествовао, па не одобраваюи путъ узетыіъ и никаковому добру одъ таковога ненадаюи се, шта више велику несрећу како у матеріалномъ тако и дружтвеномъ одношаю за народъ Србскій пор ичући и то Обштеству НСадскомъ изливши, остави исто посланство и остане кодъ куће.

Кадъ 1849-е год. 12-га Іюнія, пропадне Новый Садъ, онъ съ породицомъ своіомъ прѣе у Београдъ. А кадъ царска страна преобладa и опет се миръ и поредакъ уводити стане, онда буде онъ одмах привремено за градоначалника у НСаду опредѣленъ, но онъ то неприйми. После буде позванъ за врховногъ Надзирателя школа, но и то пріймити нехтѣде; за тимъ наименованъ буде за Политичногъ Царскогъ Комиссара у дойньой Бачкой, но онъ ни то неприйми. У Новембру мѣсецу 1849. прѣе съ породицомъ изъ Београда у Бечъ. Ту одмах одъ Министерства Правосудія понуѣенъ и принуѣенъ буде, да се прійми организаціе Судова у Војводовини, и

као Заступникъ и членъ устројавајуће комиссіе отиде у Темишваръ съ пролећа 1850 год. и почемъ у томе послу пробави нѣколико мѣсецій, и види, да се устројаватъ онаково са нѣговимъ' основима неслаже, нарочито што се спрама Србали по нѣговомъ увѣрено равноправность ние наблюдавала, онъ съ концемъ Јулія Мѣсеца пошлѣ Попечительству Правосудія своју резигнацію, коя небуде пріймљена, али место тога именованъ буде за Президента Областнога Суда у НСаду, кое е званіе одъ 2-га Окт. 1850. до 1-га Маія 1854. одправлао, до дефинитивне организације. И кадъ се у то време дефинитивна организація учини, онда Министерство благодаривши му на ревностной служби нѣговой у найтежим' обстоятельствама, и истый степенъ достоинства оставивши му, као члена вышега Областнога Суда, са одређеномъ пензіомъ годишньомъ одъ 1000 ф. ср. постави га у миръ, у коему садъ у НСаду живи.

Што се тиче радњѣ књижевне, онъ е 1-га Јануара 1821. појавио се на поло књижевства Србскогъ са єдномъ Одомъ подъ називомъ „Одзивъ младога Србскогъ духа на гласъ Арфе Шишатоначке“, коя е печатана у Додатку къ Новинама Давидовићевим' у Бечу подъ узетимъ именомъ „Милошъ Светићъ“, кое е доцније у књижеству и задржао. Одъ тога времена прилагао е у сва скоро повременна дѣла, као у Давидовићеве Додатке у Бечу, у Лѣтописъ, у народный Листъ у Пешти, у Додатке Београдскіе Новина, у Магазинъ Арнотовъ, у Даницу Вукову, у Уранію, у Бачку Вилу, у Скоротечу, у Голубицу, у Войводанку, у Јужну Пчелу, у Седмицу и т. д.

Онъ е 1826. год. основао Србскій књижевный фондъ „Матицу Србску“, за кою е и Уставъ сачинио, на коме се иста оснива, и досадь траје, и коя е приѣромъ своимъ многе друге славенске за собомъ повукла.

Особыта дѣла напосе издао е досадь:

1. Dissertatio inauguralis iuridica de Causis matrimonium dissociantibus iuxta disciplinam orth. Eccl. Christi orientalis, Dude 1826.

2. Huldigung am 12-ter Febr. 1839. Seinen Majestät Franz I. 1835. Слово, кое е као Директоръ Гимназіе НСадске говорио и печатао.

3. К. Орація Флакка о Стихотворству књига, кою е двоако на Србскій єзыкъ превео М. Светићъ у Бечи 1827.

4. Ситнице єзыкословне год. 1836.

5. Утукъ I. као Одговор В. С. Караџићу 1839.

6. Утукъ II. 1844.

7. Утукъ III. 1846.

8. Судъ о Грамматики Вѣкослава Бабукића 1838.

9. Седамь књига Лѣтописаг. 1830—1831. кое е после смрти Магарашевићеве безплатежно уређивао.

10. Голубице петь књига, одг. 1839—1844. кое е безплатежно уређивао у Београду. (Књига 6-та е спремљена за печативо пропала у НСаду 1849 год.)

11. Ключъ єзыка Србскога или Ситнице єзыкословие 1852.

12. Скупленне пѣсне изворне у НСаду 1855. књ. I.

При издаваню Мушицкови дѣла садѣйствовао е са предговоромъ и нѣким примѣчаніма; а при издаваню Историје Давидовићеве написао е Предговоръ, и Животъ Давидовићевъ, и Животъ Караџорђевъ, кое е пре тога онъ истый на нѣмачкомъ єзыку издао у Јордановим Славенским Лѣтописима.

13. Дѣла Јов. Хаџића књ. II. Преводи сйѣвни; у Карловци год. 1858.

14. Животъ Димитрия Давидовића у Хисторіи и особито.

15. Животъ Караџорђа, нѣмачки кодъ Јордана, и србска у Хисторіи Давидовићевой.

16. Духъ народа србскогъ, у Карловци год. 1858.

17. Натанъ Мудрый одъ Лесинга (преводъ) у НСаду 1861.

18. Устанакъ србскій подъ Црнимъ Ђорђемъ у НСаду 1862.

19. Огледало србско за год. 1865.

NB. 1853. год. предузео е путъ у Паризъ преко Нѣмачке, као Лајпсига, Дрездне, Коелна, Брисла и т.д.

1854. путовао е у Италію Аустрійску преко Трѣста, Венеције, Падуе, Вероне у Миланъ и на озеро Комо.

1861. год. при промени властій у НСаду буде избранъ за кралѣвскогъ комесара у НСаду.

Исте год. 1861. био е избранъ од Обштества НСадског за посланика на конгресъ народный Србскій у Карловце.

Такођер на конгресъ народный изборный и расправний буде избранъ год. 1864—5.

NB. Приликомъ хилядугодишнѣ свѣтковине русскога царства добио е орденъ светога Владимира 4. степ.

Именованъ е за корреспондентногъ члена Аустрійскога Музеума.

* * *

По пријательству дођоше нам до руку ове автобиографијске белешке др. Јована Хаџића, у књижевности познатог Милоша Светића, које сво радо саопштавамо По белешкама овим описан је живот његов дваред до јако: у Суботићеву Цветнику II. године 1853.

још за живота Хаџићева, и по том, после смрти му у календару „Годишњаку“ год. 1870. где је и сликом приказан; али у автобиографијским белешкама овим има много више, него у тим наговештеним животописима.

Јован Хаџић броји се, рекосмо већ на једном месту и ево сад исто понављамо и овде — броји се без поговора међу знамените људе у нас Срба. Он изађе на глас још за младости своје, док бијаше на великим школама, својим стихотворисаним одговором а у име тадашње омладине српске, на знамениту ону оду Мушицкога: »Гласъ Арфе Шишатоваче« године 1821. и предњачио је после задуго у колу својих вршњака стихотвораца и књижевника. Још лепши му глас пође по Србству године 1826. оснивањем Матице Српске и уређивањем Летописа њеног, по смрти Ђорђа Магараше:ића.

Кад дође у Нови Сад и, уз своје чиновничко достојање, стаде из почасти управљати српском гимназијом Новосадском — даде школи овој бољи, савремени правац. Затим по прекој потреби, а по жељи кнеза Милоша, као што се види и из тих бележака његових, он први нађе састављати законик и уредбе тадашњој, истом ослављој, књажевини тада српској. По том се врати опет у Нови Сад и настави књижевнисање и свој прашњи, у свем меродавни рад на добро и на корист општине Новосадске и на добро свога народа српског у овим крајевима. Нарочито прихвати се одржања и унапређења опомените српске гимназије Новосадске, и то за најтежих јој времена, за доба владавине министарства Бахова. Као патрон и потпредседник патронату, изради он пре две десетине година са врховним патроном, владиком Платоном, јавност гимназији овој и да се подигне у велику гимназију, као што је и дан данас.

За поменутог испрва управљања свог овом средњом школом српском, многа је добра чињено сиромашним ученицима, и многе је из сиротиње извео и на добар пут упутио, и збринуо се за школовање им даље на великим школама.

Тако је, да спомемо поименце: својски се примио био Светозара Милетића и Ђуре Поповића, потоњег славног Даничића — потпомагао их замалена и на велике школе оправио.

Кућа његова у Новом Саду била је надалеко чувена, и састанци у њој бијаху, као опо некад у књижевника на гласу по великим варошима у напредних народа: свак у народу виђенији Србин, достојанственик или иначе угледнији пријатељ народа српског и напретка му с радошћу је и с поносом долазио, и својски дочекиван и приман бивао у дому Хаџићеву. Отуд је поникла многа лепа мисао а за мишљу и дело на корист народу.

Борба његова језикословна с Вуком Ст. Караџићем и с посинком својим Ђуром Даничићем побила му је дотадањи глас у књижевности и у народу; али та мана његова била је у оно доба мал- не свију књижевника српских старијега кола, који се уживили беху у језику »славјано-сербском и покњишком«, тадањем књижевнисању. Они, изучивши књигу и језик латински, млидијаху, да је од потребе књизи српској неки виши, високопарни тон и језик. Језика народног и умотворина народних не познаваху они; а од новога правописа Вукова зазираху, као год и у верским приликама — од упијаћења! Него се Јов. Хаџић од тога отресе још за младости; пријатељујући испрва с Вуком, писаше он и стиховисовисаше лепо српски. За доказ тому ено његових песама и прилога у Вуковим »Даницама« и т. д.

И овом приликом је згодно, да изреком поменемо, како је баш он главом исти Јован Хаџић, највећи супарник Вуков, пристао године 1866. с јесени, после дужег обавештења: да се у српској великој гимназији Новосадској предаје језик српски по Даничићу и Вуку а стари словенски по Миклошићу.

Матица Српска, први законик Србији — па српска велика гимназија Новосадска — три су лепа и дуговечна споменика родољубивом Јовану Хаџићу — Милошу Светићу. Те саопштавајући ево ове му белешке автобиографијске, мислили смо, да је час и прилика, додати ово и оволико у спомен тим лепим заслугама Хаџићевим, по оној латинској узречици: suum cuique — сваком своје!

МИС АДЕЛИНА ПАВЛИЈА ИРБИ

СРПСКА ДОБРОТВОРКА.

Данашњи век је век науке и просвете. Ко још размишља о будућности својој, о напретку своме и својега народа, мора што већма пригрлити просвету, мора се што више одати науци, правој истинитој науци. Данас је спас једино у науци и у просвети и само онај, и човек и народ, има будућности, који је науке и просвете стекао.

Нико не жели себи добра, и зло ради, ко се не стара, како ће што више до науке доћи. С тога и нема данас ваљда никог на свету, ни човека ни народа у опште, који не пријања својски око књиге и школе, око науке и изображења. Зато нема а не треба ни да буде икога, ко не поштује школу и оне, који се око школе старају. Нема данас народа, који не би захвалан био свима онима, који добро чине школи народној, који добро чине подмлатку у школи тој.

Когод просвету шири у народу ма у ком правцу, добротвор је народни и велики добротвор је

У нас Срба ретко је школе, која би могла постојати без помоћи ичије, и без помоћи народне. Да није дарежљиве руке српске, многа би се школа морала затворити; да није дара и милости дарежљивих и милостивих Србаља, многи просветни завод не би се ни отворио, ал да није дарежљиве руке и милостивог срца, многи и многи ваљан младић не би могао школе ни видити а камо-л чему се научити и науке стећи.

Добро срце и милостиво у оних, којима бог даде те имају, па онда чврста вера, да у просвети лежи напредак и спас народни — умудрује их, те оснивају задужбине а себи граде вечну кућу и овога и онога света.

Добро срце и милостиво заузело се више пута за доброг и сиротог ученика, који би радо и весело прибирао науке, ал му прилике не допуштају.

У српском народу много је добротвора и школе и младежи у њој. Дична имена тих добротвора и народа и напретка народног уписују се златни слови у срца народна. Имена њихова биће и остаће светла и преносиће се од уста до уста, из књиге у књигу, с рода на род — на потомство српско, догод је Срспства и српског имена.

Имају Срби својих синова добротвора народних, но српски народ срећан је, те може међу великим и највећим добротворима својим поштовати и хвалу сваку и славу одавати и таквим добротворима, који не поникоше из рода српског, но које је једино милостиво срце и љубав људска, љубав према ћаћенику и несрећнику, побудила на велика дела, на дела милости и душевне и телесне.

У захвалном срцу целога српског народа а особито оног у Босни и Херцеговини живе имена трију дичних женскиња, трију Енглескиња: М. Макенцијеве, сада већ покојне, затим име П. Х. Џонстонове и М. А. П. Ирбијеве. Све три чиниле су неизмерна добра народу српском у Босни а особито што се просвете његове тиче, али од свију инак је највише заслуга стекла М. Ирбијева. Она се највише заузимала за просвету и умни напредак народа у Босни, она се још и данас стара за просвету, она и данас шири књигу и науку међу сиротом нејачи босанском, она и данас благотворно дела на умном развитку народном.

Зна М. Ирбијева, да просвета све и сва учинити може, да наука и просвета побеђује и најјаче препреке, да наука и просвета народ највише и најбоље подиже; зна она, да се онај народ нема ничега бојати, који је науке стекао, који се просветио — с тога је и изабрала просвету па да њоме помогне сиротом народу у Босни и Херцеговини.

Намера нам је, да се сетимо дичног имена М. А. П. Ирбијеве, да јој у овим редовима искажемо захвалност можда и не у толикој мери, колико она заслужила у народу српском и колико она својим доброчинством и пожртвовањем народ српски задужила.

Хвале и захвале народне може човек заслужити разним путем, исто тако и хвале и захвале на пољу просветном.

Велика је заслуга и управо неизмерна у учитеља народних али не мања заслуга је и оних, који дижу за народ школе, да се у њима учи истина и знање, да се у њима народ обавешћује умом и разумом, челичи у поштењу и карактеру, те да не заостаје иза других просвећених народа; у истој мери стичу заслуга у народу и они, који синовима народним помажу, да у школу ићи могу, да управо доћи могу до науке и просвете.

Велика добротворка народна М. Ирбијева изабрала је два пута, на којима ће своје име подићи и овековечити у народу српском: она

је дизала школе народне и издржавала их; она је помагала деци, да дођу до школе и да у школу ићи могу. Та никад лепшег ни дичнијег пута, да народ вечито задужи! Та никад благословенијег начина, да себи и имену своме стече и славе и хвале и захвале!

Срби по другим земљама били су много боље среће од Србаља у Босни и Херцеговини. Они су били слободнији а и материјално су боље стајали, те су тако могли и сами школе дизати и децу у школе слати, чим им се прва прилика за то дала — но Босни и Херцеговини није могло тога бити ни у таквој мери, јер што-год је ишло на то, да се поправи јадно просветно стање народно тамо, све је то убијано још у зачетку, свему се на пут стајало још у заметку. Једва се гдегде могла одржати по гдекоја школа и то са великом муком и патегом. Па и кад се смеле већ школе дизати тамо, народ није могао, јер није имао чиме.

Народна добротворка Ирбијева са другарицом својом Макенцијевом притекоше у помоћ сиротом народу и основаше му завод за више образовање и васпитаваље женскиња из Босне и Херцеговине. Ова школа постоји и данас; скупља се и данас тамо сирочад босанска, црпи ту науку, учи се ту те разлази затим, знањем и науком пуна, по Босни и Херцеговини те учи и просвећује подмладак српски у крајевих тамошњих, спрема га тако за бољи живот и напреднији народа просвећенијих: диже тако народ умно и морално.

За ову школу као и за све друге дарe и милости српском народу у Босни купиле су и купе ове добротворке дарове у народу енглеском.

Не само да се добротворка старала и стара за овај завод и за напредак његов, но она је и по другим силним местима дизала школе народне и издржавала их милошћу и милостињама свога народа; школе је дизала за децу босанску.

Тако је са Цонстоновом основала и издржавала босанске школе у Пакрацу, Книну и другим местима у Хрватској и Далмацији. По школама тим намештале су босанске учитеље, да раде у тим школама и да босанску сирочад образују и просвећују. Силни у младежи босанској имају једино њима захвалити, што су школе видили и научили се књизи, те тако пошли за народи просвећени.

Доиста је велика и неизмерна заслуга ових дичних женскиња око просвете и напретка народног у Босни. Учиниле су оне народу тиме највеће добро, што човек човеку учинити може и ипак није све то, што ове велике добротворке а особито Ирбијеву тако велича и тако диже. Та колика добра учинише оне, заодевајући и хранећи не само босанску пејач но у опште босанску сиротињу и за време устанка а у потоње дане. Не само да и данас ученици у енглеској школи Сарајевској имају у заводу све: и одело и храну и књиге, но су то и пре имали а исто су имали и сви ученици по другим босанским школама, које оне дизаху.

Ко се тако стара за просвету народну, тога ће се народ увек са највећом захвалношћу сећати те и вечито захвалан бити.

Поред тога, што су ове племените Енглескиње прегле из све снаге око просвете народа српског у Босни и Херцеговини, осим тога, што су материјално помагале и помажу сиротињу босанску — изабрале су оне и трећи пут, којим ће народу од неке бар помоћи бити: Макенцијева и Ирбијева описале су своје путовање по словенским земљама Турске у Европи и штампале то, те тако упознале и остали просвећен свет са Србима у Турској. Ово путовање изашло је и у другом издању, које је сама Ирбијева допунила са три нове главе о Босни.

Навели смо тек укратко рад добротворке Ирбијеве и њених другарица; заслуге њене за српски народ у Босни и Херцеговини споменули смо у главним само моментима, па колико тек само из тог видимо, како су све оне благотворно утицале на народ српски! Да опширно опише њен и њихов рад око просвете и напретка народног, може се наћи и зацело наћи ће се когод у срцу Босне поносне, коме ће њене заслуге још боље познате бити те ће зато и достојније и потпуније и навести их.

Нами је намера била, да читаоце овог листа бар унеколико упознамо са врлом добротворком српском, да им бар укратко кажемо, ко је Мис А. П. Ирбијева српском народу у Босни; хтели смо у главном само да наведемо, како је све задужила народ наш ова добротворка и њене помагачице у послу том светом; ради смо били имена њихова изнети пред читаоце те пронети их по наших крајевих, а по Босни, и земљама тамо проноси њену славу и славу њених другарица многа сирочад босанска, која и не зову Ирбијеву друкчије но својом добром мајком; хвалу и захвалу мора одавати племенитој овој души сваки Србин а особито они, којима је она очи отворила и

отвара, те сасвим новим гледом у свет погледују.

Српски народ зна захвалан бити свакоме за добро, које му се учини, те знаће се захвалним показати и према добротворкама овим; увидили су Срби већ и у Босни и по свуда, каква им добра учинише поносне кћери енглеске, разумели су та добра и — сећаће их се вазда и захвални бити вазда. Као што у опште никад не умиру трудбеници око књиге и просвете народне, тако ће и ове трудбенице вечно живити у души и срцу народа, коме толике милости учинише; спомињаће Срби вечито имена дична дичних ових женскиња. Такве заслуге не заборављају се никада! Спомен таквих добротвора увек је и мио и драг.

„Благо оном, ко вавијек живи,
„Имао се рашта и родити.“

Стева Милованов.

ПИСМА О СРПСКО-БУГАРСКОМ РАТУ.

Г—ђи К. Х.

ПИШЕ ДАНИЛО НЕДЕЉКОВИЋ.

ПИСМО VII.

Б. 27. Јунија 1886. год.

Поштована госпођо,

Једва једном стигосмо у Добри дô. То је сиромашно село. Куће су плетене и блатом облепљене. Покривене су каменитим плочама. Право брђанско село. Унаоколо само стење и планине. Кроз село тече Добродолска река и код Пирота утиче у Нишаву. По казивању та се река летн суши. При уласку у село су воденице. То су веома мале кућице, каменом зидане а покривене каменим плочама. Растојање од једне кућице до друге отприлике је пола километра. Поток тече до воденице и кроз *шушље дебло* пада на точак.

Околина Добродолска је дивља и пуна зверова. Кад снег падне, не сме човек без оружја никуд да се макне, јер зверови долазе чак у село.

Идући у добри Дô, сретао сам сељанке, које су биле из Пирота. Бојале се војника. Мислиле, да ћемо чинити свакојака квара. Но када нас боље упознаше, видеше, да ми нисмо тако страшни, и беху тада врло љубазне и слободне. Причаху, како су са рада кукајући дотрчале у село, кад чуше, да долази војска. Биле се у груди и проклињале нас све редом. Како, госпођ, може човек да се огреши, када добро необавештен унапред нешто ради! Када видеше, да се огрешиле о нас, хтедоше поправити све, већом љубазношћу. Обећаше, да ће гледати, да нам тај „Зли дô“ (тако љутито називаху Добри дô) обрате у што пријатније место. При растанку пружисмо им руке, но ни једна не хте да се рукује; доцније чусмо, да се рукују само они, који су род, и они, који се воле.

У Добром долу има две знамените личности, које је вредно видити. То је поп и општински „ћата“. Поп је родом из Доброг дола. Имућан је човек али препредена глава. Био је у Босни, Херцеговини, Цариграду и т. д. У другом српско-турском рату био је нашима од помоћи као познавалац целе околине, свију богаза и гудура, а и као вешт познавалац Турака. Код њега на стану бесмо нас тројица: два наредника, а садашња официра: Петар Бојаловић, Милоје Марјановић, и ја. Одмах прво вече позове нас поп на вечеру. Ми поседасмо на мале клупице око „софе“ (округао сто, педаљ виши од земље), а он и породица његова на земљу. Место хлеба изнесоше пред нас „мумурузицу“, неку врсту пољашепе проје. То износе обично само о свецима. Пре но што почесмо јести, поп промрмља неку молитву, (ја сам чуо и разумео само прву и последњу реч) и опере руке. Нас три госта сеђасмо једно до другог и непрестано се гуркасмо. Поп нас је испод очију гледао, а прстима вадио из заједничке чиније. Кад вечерасмо и поп опет поче читати молитву, а нас тројица се разбегасмо од стола, као да је граната међу нас пала, јурнусмо у собу и смејању не би краја. Кад сам касније изашао из собе, поп ме је гледао чисто испитујући, да ли сам и ја, једап из тријумвирата, при себи или ми у глави није баш најчистије. Но убрзо се оправдах, те седосмо да се разговарамо.

Приповедао је много, нарочито о Турцима, са којима је имао у први мах много муке, јер му и кћер једном одведоше у робље, те је с великим трудом и помоћу тадашњег мајора Хаџића доби натраг. Касније се са Турцима доста добро слагао, јер им је знао угађати. Тако је н. пр. једном пекао у авлији овна, кад али наиђе турска војска. Бојећи се, да су Турци можда приметили дим и овна где пече, не хте склонити ништа, но чекаше, да ли ће доћи у авлију. И доиста уђе један официр и запита га, за кога пече овна? Он се одмах досети и рекне: „за царски аскер“ а у себи, вели, помислих: „пресело му, да бог да.“

Шалу, вели, Турци јако милују. Тако је један тадија, ћорав на једно око, купио порезу по селу.

Једног дана, приповедаше поп, седио је самном и непрестано ме задиркивао и увек би додавао: „немој, попе, да се љутиш.“ „А не, не, кадија,“ одговарао сам ја, „него ћу да ти причам једну причу. Био један трговац, па имао магарца ћоравог на једно око. Путујући једном веже магарца за дрво и свраке у механу. Док је он седио у механи, магарац побегне. Тражио га је и тражио, али га не могаше наћи, него у лутању нађе на једног човека и запита га: Јеси ли видио гдегод магарца, ћорава на једно око?“ „Па ено кадија у Добром долу,“ одговори овај. Сви прснуше у смех а ја рекох: „Немој, кадија, да се љутиш.“ „А не, не, попе; у шали нема љутње.“

Приповедао је још, како су Турци једно време јако мрзили на попове из оне околине, те су их непрестано кињили и мрзили. Док се ово могло трпити, трпило се, а кад је већ превршило меру, попови се потуже паши, те су наводили, како се они моле (бајаги!) богу за турско царство, па нису заслужили, да их киње. Паша, да би се уверио, пошље уходе у околне сеоске цркве да виде, да ли се попови збиља моле за турско царство. Још се уходе нису ни кренули, а сви околни попови знађаху и дан, кад ће уходе доћи у чију цркву, па тако знађаше и Добродолски поп, и када се служба поче, а поп из олтара повика, што је могао јаче и јасније: „Благословено царство“ Турци мишљаху, да се ово тиче турског царства, оду у друга села, где то исто чуше, и вративши се јаве паши, да се попови одиста моле богу за султанову државу, те паша нареди, да се околни попови више не киње, а ови се, вели, смејаху турској наивности.

Као што видите, госпођо, човек, који је хтео да живи на миру, морао је имати у себи досетљивости и препредености.

То беше једна знаменита личност Добродолска. Друга знаменита личност је општински „ћата.“

Већ сам му се спољашњем изгледу зачудио. Видити у Добром долу човека у капуту, панталонама и чизмама, то је велико чудо. Мишљах у први мах, да је какав Пироћанин, који је послом дошао амо. Но када запитах за њега, чух, да је то општински ћата.

Састависши се једном с њиме, запитах га, одакле је. Он направи врло озбиљно лице, погледа ме преко рамена и рече поносито:

„Хе, не знаш ти, где је то; што да ти кажем! Јеси ли чуо када за Далмацију?“

„Писам,“ одговорих ја.

„Ето видиш. То је велика земља на „адријатском океану.“ Тамо има једна велика река Крка и на њој велики град Книн. Одатле сам ја.“

Умало се грохотом не насмејах географском знању ћатином, и непрестано га запиткивах. Поље беше отворено. Приповедању никад краја. Видио је, да ме занима његово причање, а био је уверен, да стоји на таквој висини, да га ја не могу ни разумети, а још мање у чему ухватити, да говори, што није.

Чекао сам згодан тренутак, да га изненадим. Српски је рђаво говорио. Видио сам, да није прави Србин, али сам се чинио и невешт.

Поче говорити о војсци и хвалити ону војску, у којој је он служио. Запитах га, где је служио, а он ми одговори, да је био „аустро-угарски корпорал.“

„Sehr schön,“ испаде ми и пехотице, јер тек сада сам разумео учености и држање ћатино. Почех се смејати, јер тек што сам изустио горње речи, а ћати спаде доња вилица, зинуо и разрогачио очи и гледа ме. Устадох и одох. Хтедох да избегнем запиткивања. Касније чух, како је распитивао за ме.

У Доброме долу има још врло лепа црква, саздана 1839. године. Лежи усред села на повишем брежуљку. Порта је ограђена живим плотом. Иконостас је сликао неки дебрелија. Имена му нисам могао дознати. На врх иконостаса је као и обично крст. С леве стране крста стоји косо на иконостасу чекић и мердевине, а с десне стране два копља, око једног је обмотана змија. До мердевина и до копља стоје аждаје. На леђих аждајама стоје петлови, а на главама иконе богородичине. На столу владичином стоје четири голуба. О полијелеју виси крушка и тичица.

Отидох једног дана у цркву на јутрење. У цркви беше само нас неколико војника. За певницом стојаше поп и певаше побожну песму, јер он мора и да служи и да пева за певницом. У једној руци држао је свећицу, а другу је турио у џеп од сукнених белих панталона (мантије није имао) и зверао по цркви замачно да види, да ли се присутни диве његовом појању и читању. О појању морао бих рећи, да се пева насумце, без икакве сталне мелодије. Но не треба се чудити томе, јер у оним су крајевима попови још људи, који се затекоше од Турака, а ти људи пре рукоположења нису ни видили књиге, него су платили владици извесну суму новаца и постали свештеницима.

Између Пирота и Доброг дола лежи лепо село Градашница. Кроз њу протиче Добродолска река. Куће су покривене кривим црепом. Зида се нова црква у византијском стилу.

Још би, госпођо, остало да вам рекнем коју о Пироту, пре него што пођемо у Бугарску, али о томе други пут.

Ваш
И.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

РУЧНИ РАД У МУШКОЈ ШКОЛИ. *Савремено педагошко питање Од Срет. М. Јунића.* I. Београд. Штампарија напредне странке 1886. стр. 120. Цена 80 пара дин.

Прошла су времена седамдесетих година, када је српско друштво сваку новину жељно примало, и у свакој књизи тражило неку новину. Изгледа, као да је данас наступила реакција и у једном и у другом погледу. Ретко се унапријед данас у наш живот новине, нове идеје, а ако се и унесу, пролазе непримећене.

Па те је судбине и ова књижица, ма да по садржини заслужује већу пажњу.

Писац је прегао том књижицом, да изнесе српском свету једно питање, које интересује и педагоге и нацијоналне економе на западу, питање о увођењу ручног рада, као ученног предмета у мушке основне а и више школе.

Колико је нама познато, о сличном предмету изашао је само *Ђока Мијатовић* са једним чланком у „Раднику“ о покушајима те врсте у Америци; а од то доба цео тај покрет на западу не наће одзива у нас.

У овој књижици је писац покушао, да изнесе историју ручног рада у мушкој школи, и колико је остварење те идеје напредовало код појединих држава.

У приступу писац наводи мишљење свију знатнијих педагога, који се листом изражавају за потребу ручног рада у школи. Но већ и сами педагози се разилазе у томе, у којем правцу и у којој цељи да се предаје ручни рад, па ту различност, која влада у теорији педагошкој, видимо да је при остварењу идеје прешла и у праксу.

Према разном схватању цељи ручног рада у школи развиле се и разне школе, које писац у главном дели на три правца. Један правац, који канда данас има највише присталица, узима чисто практичну страну рада, т. ј. образовање радника и зараду, као цељ; писац га назива „*економски*“; други полази са чисто педагошког становишта: правац *педагошки*; цељ му је једино васпитање руке и дечије досетљивости у стварању, неимајући никакве извесне цељи материјалне пред очима: трећи је правац *филозофски*, којем ручни рад служи само као подлога за умно и морално усавршење.

Затим нас писац проводи кроз све европске државе и упознаје нас са стањем тога питања у њима, па нам износи правце, који овде или онде кладају.

Писац је књигу написао просто, тако да ће бити разумљива и ширем кругу наших читалаца. Не сумњамо, да ће свакога, који је прочита а уме да мисли, побудити на озбиљно размишљање о тој ствари и о њеној примени у нас.

Цељ, коју је писац себи поставио том књигом — да заинтересује наш свет за писао ручног рада, постигао би сигурније, да је ваше обзире поклоњено прикупљању статистичног материјала — о доходима тих школа.

Питање, да ли је истакнута идеја савремена по нас, нећемо да претресамо засада овде, јер држимо, да писац није изрекао у тој ствари последњу реч. Како на књизи стоји знак I., надамо се, да ће скоро за њом доћи и књига II., у којој ће писац означити своје становиште наспрам појединих праваца и обележити тачно правац, који треба да се примене у нашем народном животу.

Донде се уздржавамо од сваког израза а међутим најтоплије препоручујемо ову књигу нашем свету, а нарочито онима, који су позвани, да се брину о школи и напретку народном. Можда у тој идеји лежи средство за грдно преиначење нашег народног живота.

Милан Дапчић.

ЛИСТАК.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

XVII.

Пречесњејши Господине
мени љубезњејши и високопочитајеми!

Вала Богу кад вам је боље. Ми смо се били поплашили, да и вас С. С. не опреми за Бољићем. Али би срамота било за Вас, да се уплашите од такови мали ствари. Треба да се поносите вашом биједом.

Шта ћу прије да вам пишем? Посла имам сијасет Божји: Пишем *путешествије првога Српског лексикографа по Русији*; Почео сам рецензирати путе-

шествије Бандишa Коменскога у Молдавију, Валахију и *Србију* (али ћу га да испуцам горе него Видаковића!); Почео сам и *Њемачко*-Српски рјечник (зато сам купио у Русији Аделунга на руском језику) То су само књижевни послови а камо домаћи? Зато ћу вам ево накратко да одговорим на ваша писма:

1) Каталог вам немам кад преписивати, него вам га шаљем онако, као што сам га писао у Русији (многе сам од ови књига продао Копитару, али је код њега као и код мене).

2) Ча Стеви ћу послати онај Руски словар, него сам га дао да се лијепо веже. А вама ћу послати једно *Руско* еванђелије, него не знам, но коме ћу вам га послати. (Збиља! ви мене опоменусте на Мирабова: камо мој Мирабов и Волнеј? Пошљите ми и по каквоме нашем човеку; иначе ћу вас тужити у новинама, да сте ми отели Мирабова и Волнеја, као у Карловцима Доситејеве басне и живот и приключенија —).

3) На физику Стојковићеву рецензију од Волнога ја сам читао у вашој соби (ону зубату, ону!) и немојте је ви крити! Сад ми не треба ни једна; а кад ми затреба, онда ћете ми и послати овје (?).

4) Ако желите од пријателъа непријателску рецензију на глас народољупца, а ви ми пошљите једно фртальче *лијево, старе* и *чисте* (Шишатовачке или калуђерске или манастирске) шљивовице, па ћете нићети, како се рецензира. Него вам то у напредак кажем (као што и сами знате), да ја не умијем валити, него само кудити и подсмијевати се; а валу ћу оставити већим рецензентима, као што је Копитар). А и то само ћу вам рецензирати *стварˇ* и *језик* а у посизју нећу да се мијешам. Оћете ли? Али то фртальче тако да ми пошљете, да ја овје не плаћам.

5) Мој је рјечник *го* и *гологуз*, неће праве сад дворјани Митрополитови оћевецији. Ја сам писао, како *Срблм* говоре а они нека пишу како би требало да говоре (сила ће помагача наћи). (Овђе ми паде на ум једна руска *ода Глупости;* баш ћу је дати Давидовићу нек је метне у новине, али ви по том да је преведете на Српски, према нашем народу; и по њој да начините оду *Баби Смиљани*).

6) Мојој Швабици име Аница а посрбићу вам је баш за инат; а ви мене ради немојте узимати Хлоју мјесто Лизе, него гледајте, које је приличније. — *Милутин* је умрьо прољетос, а за њим сестра му *Милица*.

7) С Јевтом Вретићем био сам у Лембергу, него је онђе некако Њемачко презиме!

8) *Добровски* је дошао да штампа Славенску Граматику. Биће овђе сву зиму. Ej! кад бисте и Ви могли доћи! А то би за вас нужно било, и за даље. — Доста је засад.

Мало не заборави! 1.) Да моју жену посрбим, најнужније је да зна *српски*; а то од мене не може научити, него сам смислио, да јој одозго какову слушкињу, доведем, која никаквога другог језика не зна само (чисто) Српски. Би ли Ви мени могли наћи ту у Пријавору какву девојчицу за то. То би и за њу била срећа: научила би у Бечу Њемачки, и јело готовити и лијепо *шити, вести* и *плести;* и да буде поштена. А посла готово нема никакова. Вода је у авлији (у свим бечким кућама), дрва у подруму, а ћеће *за сад* нема. Ту би највећи посао био *опрати судове и помести кућу; кушити што, помоћи готовити ручак*. Како би се могла добити такова ђевојка? А ја би је послије године о моме трошку послао натраг, како дуже не би ћела овђе сједити. Овђе се обично слушкињама плаћа по 5 ф. w. w. на мјесец. Шта велите? 2.) Јесте ли читали у Vaterländische Blätter Копитарову рецензију на Чапловића и шта велите о њој? Али у право!

(Нема ни потписа ни датума.)

ЛИСТИЋИ.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

У 141. свесци Народне библиотеке браће Јовановића наставља се други део Скупљених списа дра Јована Стејића а 142. свеска доноси у преводу приповетку Каролине Свјетле под насловом „На криву путу.“

Исправци. У 42. бр. Стражилова к стр. 1472. ваља додати ово: „кад се уме на ум, да слово значи der Buchstabe, онда би се могло узети да значи и die Schrift, те по томе би наслов било добро и одговарало немачком Aufschrift, али нам није потребно поред нашега натписе. — У 43. бр. у чланку „Последњи гуслар у Срему“ каже се за Ст. Славкамен „деспотовина Високог Стевана,“ а треба „Змајдеспота Вука.“ — У 44. бр. у Књижевне новости“ каже се „једнокреногa“ а треба „једнокринога.“

САДРЖАЈ: Уз шаркињу. Песма. — Љубичица и девојчица. Песма. Од Н. В. Ђорића. — Видин облак... Песма. Од Б. Ъ. Пушића. — Мија Бродар. Приповетка из Баната. Написао Милутин Јакшић. (Наставак.) — Вишњачина род родила... (Петеро) Песма. Од Б. Брапчића. — Автобиографија Јована Хаџића, у књижевности познатог Милоша Светића. — Мис Аделина Паулина Ирби, српска добротворка. — Писма о српско-бугарском рату. Г—ћи К. Х. пише Данило Недељковић. Писмо VII. — Књижевност. Оцене и прикази. Ручни рад у мушкој школи. Листак. Писма Вука Ст. Караџића Лукијану Мушицком. Изводи на јавност Миливоје К. Бранковић. XVI. — Листић. Књижевне новости — Исправци.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 46. У НОВОМ САДУ 13. НОВЕМБРА 1886. ГОД. II.

ГРАЂАНСКА ВРЛИНА.

Строг и узвишен пред-а-ме је стао,
Оружан мачем и граничцом крина . . .
Ах, познајем га, и пре сам га знао,
Са светла ума, правде и врлина.
Сталан к'о стена, мудар као змија,
Он чува народ, он брани слободу;
Чело му ведро, а поглед му сија,
К'о јасна звезда на небеском своду.
Он тиранина мачем повргава,
Он белим крином роба увенчава.

У мудром збору народних отаца
Разговор његов пристојно жубори;
Да, он је једнак и кад клетве баца,
И када речи благослова збори.
Свештеник правде он неправду гони,
И мирно сноси клевете и руге;
Не ружи никог, нити сузе рони,
Када га пљују господа и слуге —
И што да сузом своје лице роси,
Утеху који у грудима носи?

Ја га познајем пре млого столећа
Од како служи правди и врлини:
У дворанама државничких већа,
У древној Троји, Риму и Атини.
Видио сам га у мору пламеном,
Што горду Москву у пепео створи . . .
Он беше већи у пламену њеном,
Но цар велики, са којим се бори.
Његове трубе само успех звоне
Под заставама Марса и Белоне!

Он младост пази. И дарове неба
Очински — нежно у душу јој сади:
Одважност лава и чистоћу Феба,
Украсе сјајне у грађана млади.
Речју и делом он увек предњачи,
У светој служби отаџбине своје;
Речју их крепи, а делом јуначи,
У страшне дане да одважно стоје
Бранећи народ и његова права,
Кад бура бесни и кад игра глава.

Сутон се хвата . . . И пејасне сени
У танкој магли сливају се редом;
А он је тихо приступио мени,
Но туга беше на лицу му бледом.
Још никад није тако мрачан био,
И нешто брига и бледоћа ова?
Ах, ја сам вид'о, макар да је крио,
Траг на рукама од хладних окова . . .
Изроди нек се тога знака стиде,
Он, нема сумње, из . . . . . иде!

9. Октобар 1886. год.

Војислав.

АРАПОВА ОДАЈА
У КУЛИ СМАИЛ-АГЕ ЧЕНГИЋА.
ИЗ БЛАЖУЈСКЕ ПРОШЛОСТИ.*)

I.

Пукло широко Блажујско поље, а по њему се лелуја плодна пшеница. Хладна Босна шушти̏ећи преко стијења и камења разиграла своје валиће а они тихо жуборе. Од Сарајева пири лак ијетрић па се на Игману заустављa, а Илијнско сунце прижегло, да ни рибица не смије горе на воду, већ тражи и бјежи у дубине међу хладне стијене.

На ливади Смаил-аге Ченгића жање лијепа

*) Блажуј је свега три сахата од Сарајева. Тамо је била кула, (а и данас лепо развалине), што је подао Смаил-ага Ченгић, који је погинуо у Дробњацима. Ова читава околина са многим кметовима, Србима, била је његова. Кула је подана, као што ми приповиједаше један стари Србин, његов бивши кмет, о великој колери, а то је око год. 1836. Б. Н. В.

Ђурђија, јединица Тодора, кмета Смаилова. У руци јој лаки срп, а по глави се покрила везеним јаглуком, да јој врело сунце не опали лијепога лица.

Засукала рукаве од бијеле кошуље, раскопчала пуна недра, па се на лабудовом врату сјаји низ жутијех огрмилука.

На читавом пољу све је мирно, па и сама Босна као да је за тренутак зауставила своје ваљање, да чује лијепо Ђурђијино грло, да јој из пјесме прими дјевојачке јаде, па да их собом однесе далеко, далеко . . .

„Не чудим се мраку ни облаку,
Нити Босни, што се често мути,
Већ мом драгом, што се на ме љути.
А тако ми мојијех очију,
Нијесам му ништа учинила,
Већ другога очим' погледала.
Ако сам га очим' погледала,
Нијесам га срцем севдисала.
Очи воду гледају свакога,
Срце неће, већ тебе једнога.
Ако ми се томе не вјерујеш.
Ја ћу ићи на највише брдо,
Све ћу брдо сузам оканати,
Сарајево јадом опасати,
Севдахлуком облак замутити,
А уздахом воде замутити;
Тужити се дрву и камену,
Да си мене, драги, оставио."

»А што, Ђурђијо, пјеваш тако жалосно?« Трже се Ђурђија а срп јој испаде из руке.

»Је ли те севдах изневјерио?«

»А откуд ти, Илија?« упита Ђурђија младога момка, а по лицу је обли румен.

»Дошао сам, да ти помогнем, — да заједно жањемо.«

»Е де, кад ти је шерам.«

»Како је, Ђурђијо, у тебе лијепо грло!«

»Бог ми га дао.«

»А реци ми, Бога ти, што си онако жалосно пјевала?«

Не рече Ђурђија ни ријечи, већ навукла јаглук боље на очи, да је оне не издаду.

Ућута и Илија, сагао се, па жање. Лете српови у руци Ђурђијиној и Илијиној, а класје се доле превађује.

»Ала грије сунце! Је ли и теби, Ђурђијо, врућина?«

»Баш ми и није плахо врућина«, одговори Ђурђија, па се на Илију насмија.

»Хајде, остави срп, па сједи, да се мало одморимо.«

Оставише српове, па сједоше на врућу земљу.

»Хајде, Бога ти, Ђурђијо, тако ти жив, ко ти је најмилији, реци ми, што си онако жалосно пјевала?«

»Проћи се, Илија, не могу ти казати.«

»А што, по Богу, Ђурђијо?«

Ућута Ђурђија, оборила очи, па узела срп у руке, те му гледа сјечиште.

»А што си оно пјевала, да те драги оставио?«

»Та знаш, Илија, оно је само беспослица; пјесма кô пјесма, а ја је научила, па ми је врло драга.«

Ућуташе обоје, а иза њих у шеници запјева препелица.

»Чујеш, Ђурђијо, како пјева препелица?«

»Ја; слатко јој грло; вријеме летини.«

»А кад се збере летина, шта ћеш ти онда, Ђурђијо?«

»Што и друге дјевојке.«

»Па зар ћеш зимовати у свог оца?«

Ђурђија га стидљиво погледа, обори лијепе очи и ућута.

»Кад се збере летина, ја ћу у Сарајево код нака бега, да служим.«

»А што, по Богу брате?« упита Ђурђија, а уснице јој мало задрхташе.

»Ама, знаш, Ђурђијо, нешто ми је овдје на селу криво.«

»На ти си доста згодан, имаш од чега живљети, па што би ту будалаштину чинио.«

»Хвала милом Богу, имам шта појести и попити, а имам нешто и ајкана, али немам овдје свога рахатлука.«

»А ти га себи начини,« једва промуца Ђурђија.

»А бога ти, Ђурђијо, кажуј ми право, би ли ти самном рахатлук правила?«

Ђурђија оборила очи, па шути.

»Би ли, Ђурђијо, пошла за ме? Ја сам тебе давно бегенисао, а пазили смо се још из дјетињства.«

Ђурђија још једнако шути.

»Ма, бона Ђурђијо, немој ме мучити, већ кажуј, да ли ме волиш?«

»Па ти си, Илија, видјео, кад смо по сијелима ишли.«

»Ја нијесам сигуран, јер су дјевојке пуне алчаклука, па ће ласно обманути.«

»Нити ти мени, па ни ја теби љепшег и бољег знака не дадох.«

»Ево, Ђурђијо, хоћеш примити прстен?«
Ђурђија се на њега пасмијеши.
»Ево, ако хоћеш, прими, па кад зберемо летину, зваћу попа Стијепу, да нас вјенча.«
Ђурђија пружи руку и узме прстен, па га метне у њедра, а Илија диже сарук с главе, па се упути својој кући, а кад је био до куће, окрете се и погледа на ливаду, гдје Ђурђија жање, а кроз душу му заструја пјесма:

„Неранца је накрај раја расла,
На џенем је надносила гране.
Ту ми горе три дилбера млада:
Једном горе руке до рамена,
Другом гори лице до очију,
Трећем горе обје очи црне.
Коме горе руке до рамена,
Они бйо остареу мајку,
Коме гори лице до очију,
Они гледа жена код мужева,
Коме горе обје очи црне,
Они љуби злато невјенчано.“

II.

У Смаил-аге Ченгића два су сина: Рустан и Тахир-бег Ченгић.
Нит је вук горег гоњеца, нит је Србин већег душмана имао од три крвника, три Ченгића.
Присвојише најбољу земљу, ухватише главни друм, подјармише око десет кметова, па кад љето прође, а летина дође, а три Ченгића, као три пустахије, зарећају по раји: »Харач, рајо!« А раја мора дати и пошљедњи комад хљеба, што га је за зиму оставила, да јој чељад не скапа од глади, да се шире бегови, да тутун пале, да каву срчу, да питу кувају и да коња јашу.
Дође велика колера. Стаде давити и старо и младо, слабо и нејако, а Ченгићи памислили да граде кулу у Блажују под Игманом. Ни кола не плаћају, већ једна раја вуче дрвље и камење, све о својој храни и о своме повцу.
Саздаше кулу, што је нема надалеко. Извадише јој основ од камена до под кров. Кад је била кула готова, онда Ченгићи позову бегове, своје познанике на част. Јело се и пило три бијела дана.
Кад је прошло три дана, позове Ченгић своје госте, да му разгледају земљу. Обиђоше све кметове, прочастише се свугдје, пише и једоше. Навратише се и у старога Тодора, оца Ђурђијина.
Изнео је Тодор сердазу пред кланицу у шљивик а бегови посједаше.
Носи Тодор ракију а Турци пију; вуче Тодор кајмак и мед а Турци иду.
»А Бога ти, Влаше,« упиташе Ченгић, »је ли ти дорасла шћер.«
»Та да опростиш, ага,« одговори Тодор, скрстивши руке на прси, »још је лудо дијете; по васцијели дан иде за козлићима.«
»А што је не спремиш мени у конак, да ми носи млијеко?«
»Ама, газда, бојим се паса, да је не раздеру.«
Ућуташе опет Турци, па пуше своје чибуке.
Од некуд несрећа напесе Ђурђију.
Распустила русу косу, па плетенице уплела са игрмилуцима. Бијела јој кошуља покрива вито тијело, а са десне је стране од доле подигла мало, да јој се не цијепа о грању, кад се вуче за козлићима по шуми; пуначка јој нога вири а на њојзи лаки опанчићи. У руци јој паличица па пред собом гони јарад и козлиће.
Кад је угледаше Турци, скаменише се са Ђурђијине љепоте, а кад их још Ђурђија страшљивим погледом из опог црног ока погледа, испаде им чибук из уста, сташе се међу собом згледати, а сваком је на лицу писано било, што им зажудише пакосне душе.
Ђурђија не рече ни ријечи, већ са друге стране угони јарад у кланицу, затвори врата, па као без душе одлети низ брдо право у шуму.
»А ну, Влаше,« поче Ченгић, »што ти нама слага, да ти је шћер још лудо дијете?«
»На моју душу, ага, још је лудо дијете, ма је само нешто плахо брзо израсла.«
»Сјутра ми је спреми са оканицом млијека.«
»Ма немој, добри ага, љубим ти господску руку, како би ти је слао, кад је зазор и срамота; ко ће је онда узети; а на моју душу, ага, немам никог, већ њу једну.«
»Не бешетај толико, већ је сјутра спреми мени у конак. Ако је лијепо спремиш, неће ти бити криво, бићеш субашта над свијем мојијем кметовима; ако ли ми је лијепо не спремиш, знаћеш, шта те чека.«
»А немој, лијепи ага, не руши ми куће из темеља; погазићу образ и поштење пред људима, нит ће ме које звати на братске зборове нит на мушке договоре.«
Не рече Турчин ни бијеле, већ га оштро погледа па са својим беговима оде.
Стегну јадни Тодор срце; та да је од камена, мислиш, распало би се.
Уђе у кланицу, а Ђурђије нема. Оде у кућу

али је и тамо нема. Оде више куће на завиче: »Ђурђија! О Ђурђија!« Не доби никаква одзива, а дрхтави старчев глас разлијегаше се по шуми, бријегу и доли.

Уђе опет у кућу, па се окрене. Завирује у сваки буџак, у пећ, да се није гдје скрила; оде на кланицу, преврну сијено, али је нигдје нема.

Опет оде иза куће па завиче:

»Ђурђија! О Ђурђија!«

Али од Ђурђије не би никаква трага. Ћути бријег, ћути доља, а ко знаде за старчеве јаде!

Врати се пред кланицу, узе ону сердазу, на којој му душман сједаше, па је однесе у собу.

У кланици вреће козе, нема Ђурђије, да им донесе грања, да преко ноћ брсте.

Изишао Тодор на двор; радио би, али не зна шта. У руци му сјекира, пошао је у шуму, да насијече грања за козе, па је тако са сјекиром у руци сео на праг од кланице, а иначе набрано чело као да је у ови мах још више бора добило.

»Боже и света Богородице, будите ми на помоћи!«

Прекрсти се стари Тодор и горко узданувши устаде и пође у шуму, да насијече грања.

Кад дође иза куће, опет завиче:

»Ђурђија! О Ђурђија!«

Застаде још мало, да чује, неће ли се Ђурђија одазвати, па кад не доби никаква одзива, пребаци сјекиру преко рамена, па оборивши клонулу главу, спусти се полако низ брдо у шуму.

Већ је одавна сунце село, и у мрачно се рухо одела поља и шуме, а брда изгледају у тавној ноћи као страшила, кад се стари Тодор са бременом на леђих вратио кући.

Довукао је грање до кланице, па га спустио доле и сјекира оста међу њих, а он сједе на праг, да се мало одмори.

А гдје ће јадник да се одмори, кад му мука душу мучи!

Вреће козе у кланици, а стари Тодор кад се сјети њихове рапитељке, као да му нож прође кроз срце.

Скочи горе, па оде иза куће, те стане гледати у ону тавну ноћ, преко шума и долина.

»Ђурђија! О Ђурђија!«

Али Ђурђије нема. И други пут је старац довикивао, али не би ништа. А кад трећи пут довикну, издаде га глас, зар од боли, а пошљедње гласове разнио је ветар по тавној ноћи.

Да је било кога уз Тодора, видјео би можда прву сузу, што јадник у своме вијеку пустио. Ој, та боли то јадног старца! Колико воли своју јединицу, опет би волио, да је сахрани, него да види, да баци свој образ и поштење бијесном псу под ноге.

Врати се Тодор и намири козе, па оде у кућу и наложи мало ватрице на огњишту, те сједе крај ватре и стане премишљати.

Не прође дуго времена, а по двору се нешто шушка, баш као да је какав хрсус. Осјети то Тодор, па изиђе на двор, али не виђе ништа.

Стајаше неко вријеме тако, па ће послије довикнути:

»Ђурђија! О Ђурђија!«

И још није ни довикнуо, а Ђурђија се помоли иза кланице.

Блиједа је била а све нешто зазире.

»Јесу ли још Турци овдје?« — упита.

Не рече јој отац ни ријечи, већ је ухвати за руку и одведе у кућу па затвори врата.

»А гдје си била, кад сам те ја довикивао?«

»Тамо у шуми, више извора у оној букви.«

»На што се нијеси одазвала, кад сам те толико довикивао?«

»Мислила сам, да су те Турци силили, да ме довикнеш, па да ме њима предаш.«

Оборио Тодор главу а Ђурђија гурне у ватру, да свом оцу што за вечеру зготови.

Вечераше а Ђурђији већ прешао страх, јер видје, да су отишли Турци; па би скоро и да заџева. Та скупљена је летина, за двије три хефте доћи ће Илија по њу, па ће послије слатко уз њега живовати. Та цура га плахо бегенисала.

Шути стари Тодор, шути, док ће послије:

»Ђурђијо! Порушн се наша кућа; изгубих образ пред свијетом«.

»А што, бабо?« упита Ђурђија, а сва преблијеђе, јер се одмах јаду досјетила.

»Тешко мени стару, а још теже тебн младој!«

»Ма шта је, болан, говори!«

»Заповједио ми је бег, да те сјутра опремим њему«.

Цикну Ђурђија па се стропошта на кревет-ац, што бјеше крај ватре.

Видје стари Тодор своју јединицу, гдје се мучи, што ће образ и поштење изгубити, па му паднше горке сузе низ набрано лице.

Лежи Ђурђија, па чупа своје косе, а отац јој не умије у помоћ да притече. Ама гдје ће јадник, кад и сам помоћи треба!

»Прођи се, Ђурђијо, кукања; нема ту запомагања, већ . . .«

»Да бог да проклет био, бабо, ако ме њему издаш! Волијем најгоре муке мучити и на њима умријети, него свој образ и поштење изгубити!«

»А, моја шћери, знаш, која је псина бег; многе сам муке премучио, ама нијесу биле оваке. Ласно ми бјеше с Турци се инадити, ласно ми бјеше с њима се поклати, ама кад ми раскопа кућу и погази образ и поштење, то не могу преживљети. Волијем, да ме на колац набије, него да видим, да ми је кућу раскопао. Знаш, Ђурђија, шта нас обоје чека, па не било ти просто мајчино млијеко и моја мука, ако изгубиш свој дјевојачки образ и поштење.«

»Ја идем да бјежим, да ме душман не ухвати«.

»Немој, Ђурђија, сад, већ кад зора свиће, а ти хајде с Богом, а ја ћу остати, па шта ми Бог даде, једном се мора мријети«.

»Ја ћу пут Сарајева, па у Чајниче, а ти јави Илији, па ако га је воља, нека дође замном«.

Тако уговорише отац и шћер.

Легоше да спавају. Али гдје ће сан на очи!

Није још ни зора сванула, а око куће Тодорове нешто шушка, као кад вук гази преко лишћа и грања да се увуче до куће и кланице, па да украби које јање, јали што друго.

Нико се јаду не осјећа.

Још неће ваљада ни зора синути, а сунце ће крваву дану очи отворити, да гледа покор и несрећу у Тодорову двору.

Устаде Тодор и Ђурђија, баците крст на се, помолите се Богу, како је већ које умјело, па изиђе Тодор на двор. Али тек што је отворио врата, грунуше наоружани бегови кавази унутра и завикаше:

»Гдје ти је шћер?«

Врисну Ђурђија, па кроз Турке пројури, те полеће низ брдо да бјежи и била би утекла, али су у женске слабије ноге на не могоше мушкијем утећи.

Ухватише је, метуше је међу себе, па је повеђоше у нову бегову кулу.

»Бабо! Бабо! Илија! Илија!« — викала је Ђурђија, отимајући се, али је јача сила савладала те је одведоше, тек само што се још из даљине чуо одјек.

А Тодор? Ој тешко оном, ко се назове оцем, па још кад га овака судбина и несреће снађе! Онемио је па не зна да говори, нити може ногом да макне; укочио се па гледа, гдје му једницу шћер воде. Као овцу кад воде на клање, тако његову шћер воде на грозно мјесто, гдје ће изгубити оно, што се не да ни благом ни мудрости стећи ни купити. Тек кад се мало разабра, видје да нема Ђурђије, те полети своме несуђеном зету а Ђурђијином вјеренику Илији, да му каже, шта се догодило са Ђурђијом.

III.

Стоји кула Ченгићева под Игманом, као соко на стијени. Опасана је зидом, а сам је голи камен, да га не би цареви топови могли порушити.

Каније држе гвоздене алке, а изнад доњијех се подрума уздижу осам одаја, по којима бијесни бег шеће. На прозорима су демири, а преко њих су превучени ситни мушеваци.

Све је то раја знојем, крвљу и сузама камен по камен вукла, камен по камен слагала, док се није ова кула подигла, да буде сигурније мјесто, гдје ће једна раја још оно мало осталог живота да остави.

У одају, што је западу била окренута, затворили су Ђурђију. Слуге су је служиле, пудили су јој да једе штогод хоће, а Ђурђија је сјела на миндер и горко клела и они дан, кад се родила.

Превалило је подне, а њој нема никакве помоћи, што је очекивала. Сваки је час изгледала, да се отворе врата и да јој се милост укаже.

Али од кога очекује милост? Зар од бијесна Турчина, коме очи горе страшћу; који нема милости спрам никога; који иде само да угове неситим жељама свирепа срца.

Скоро ће и сунце да сједне. А Ђурђија провукла главу гроз демир, па кроз ситан мушевак гледа, како сунце оставља златне трагове. Очекује Ђурђија ноћ. Зар се нада, да ће је Илија избавити?

Спустила се ноћ. Све спава и све је мирно. Слуге се бегове тегле на меким душецима. Само Смаил не може да заспи; страст му душу мори а срце му гори. Не спава ни лијепа Ђурђија. Та она чека, да је избави Илија.

Већ је и јација прошла а бег узе мали жижак, па тихо прође кроз одаје и дође до врата, иза којих је била Ђурђија затворена.

Одврне браву, па уђе унутра, а за собом опет затвори врата.

Ђурђија се трже, видје бега па сва претрну.

Полако умиљавајући се дође бег до Ђурђије, а она јадница се збила у једно ћоше.

»Цанум влахиње, како си красна као да те хурија родила!«

Усправи се Ђурђија на оштро погледа бегу у очи.

»Таман си створена за беговицу, а не за рају« — рече бег и остави жижак на пећ.

Ћути Ђурђија, па оштро погледа бегу у очи.

»Вала никад нијесам видјео ваке љепше влахиње, као ти«.

И повуче је на миндерлук.

Ђурђија се снажно одупре а бег ју пусти.

»Како те моје очи видјеше, љепша влахињо, на мах остадоше на теби. Хајде се потурчи па остани у мом харему, да будеш беговица и да те раним медом и шећером.«

»Молим те, беже, господару мој, на час теби части и господства, пусти ме само моме сиротоме бабу.«

Насмија се Турчин, па се приближи Ђурђији и хтеде је помиловати по бради, али га Ђурђија снажно одгурне од себе, да је три корака од ње одскочио, а у томе плану пушка са двора кроз прозор. Прво једна, па друга, обадвије пробију шише, али никог и не ране. У томе Смаилове слуге излећеше, зачу се нека галама. Пукоше још неколико пушака, па се све умирило.

Тада Ђурђија помисли, да су јој слуге јали оца јали Илију убили. Врисну и полеће на Ченгића:

»Проклет да си, харамијо! Да Бог да у овој кули не видјео смрти, пити те ова земља примила у се!...«

Хтеде још нешто да каже, али се запалише бегу очи, зграби јадну Ђурђију, жижак се угаси

— — — — — — — — — — — —

Паде Ђурђији образ и поштење!

— — — — — — — — — — — —

И данас се простире Благујско поље, ливаде се шеницом лељујају, али нема више Ђурђијине руке, да шеницу жање и да њева, да и тице застану, па да је слушају. Нема више Илије, да Ђурђији помогне жети.

Паде Тодор бранећи свој образ, паде Илија отимљући своју вереницу а Ђурђија нађе смрт у хладној Босни. Вали је одијеше, Бог зна, гдје ће јој гроба бити!

А Смаил ага Ченгић?

Бог му је платио. Оставио своју кулу и отишао у Херцеговину те у Дробњацима му једног дана под шатором одсјекоше главу.

Нема ни пуних педесет година, како је кула саздана, а данас су развалине. У њој нема живе душе, само што кравари, што чувају краве, кад их непогода снађе, утоне своја говеда у кулу Ченгићеву.

Показаше ми ону одају, у коју је Ђурђија била затворена, рекоше ми, да се зове »Арапова одаја.« И нико није смио у њој преноћити, јер веле, по цијелу се ноћ чује нека вика као клетва.

Када дуне вјетар од Сарајева, заљуљају се труле развалине Ченгићеве куле а кроз пукотине зазвижди ваздух, а то звиждукање изгледа као клетва, јад и плач јадне раје.

Божидар Н. Вршчанин.

ГАЗДА-ЛУКА.

(ПЕТЕФИ.)

Куда тако журно, газда-Лука?
„Идем у бирц . . . сто јој њених мука:
Жена ме је пољутила здраво,
Зато идем баш у бирц управо.
Нег је сретна, што сам план'о ома,
Те не могох да останем дома,
А било би, било чуда, јао:
Вих јој поган језик ишчупао!“

* * *

Да зле жене и — слушкиње горе! . . .
Шта по селу само не говоре:
Не би, веле, ни'о газда Лука,
Ал га жена хтеде да — чибука.

Газда Лука седи, пије . . .
Већ је ово и време јације;
Сад тек уста и кући одшета —
Сад ће бити тамо сијасета.
Ал где ово, већ се натраг врн'о,
— Ваљда ј' слатко оно вино црно?
„Опет жена чантрати ми узе,
Али сам јој и натер'о сузе!
Сад ћу пити, док ми мира не да —
Нека пукне бештија од једа.

* * *

Опет поган, слушкиња проклета . . .
Већ сам сутра слушао од света:
Није газда-Луки до бокала
Већ га — жена — метлом истерала.

Б. Брапчић.

МИЈА БРОДАР.

ПРИПОВЕТКА ИЗ БАНАТА.

НАПИСАО МИЛУТИН ЈАКШИЋ

(Наставан.)

Дописи, „припослана“ и друге ствари.

Прошло од црквене скупштине неколико недеља. Парохијал се купи по селу, а о школи и парохијалној кући нема ни разговора. Јест кад уједаред, ал подиже се око њих велика прашина у белом Сумраковцу.

Једне недеље после подне добије грк Совра Надрињагић новине. Узме с тезге жуте наочари, што му их је његова госпођа Маца на вашару од једног Крањца купила, натаче их на нос, и стаде онако издалека разгледати, шта је најзанимљивије. Почео је одостраг.

Одједаред мал те му наочари не спадоше с носа, и то не, што му нос можда не би био згодан за наочари (баш напротив био је као скројен и згодан за свашта), већ од чуда и изненаде. У томе броју био је допис из Сумраковца.

„А гле, а гле, људи“ узвикне грк Совра људима, који се скупили у његову дућану на разговор „метли поп-Милоша и учитеља у новине.“

„Не може бити,“ рекоше људи.

„Шта не може бити, ево слушајте,“ и грк Совра стаде с министарском важношћу читати:

„Сумраковац 20. Септембра 187*. Чекали смо, да се наће вештије перо, да изнесе пред наш свет, шта се догађа у нашем малом селу, али кад нико неће, ја се латих пера. Жао ми је, што вам одавде, високопоштовани господине уредниче, немам ништа лепо јавити. Наше свесно и родољубиво општинско поглаварство предложило је у црквеној општини, да се подигне нова школа. Сви су скупштинари били вољни, да приме предлог, да се није нашао ту наш млади парох М. П. и учитељ П. Р., који су осујетили ту заиста племениту намеру. Тај њихов поступак заслужује најстрожију осуду. Но знамо ми, куда циљају та господа. . .“

„Баш тако стоји?“ чудио се газда-Сава.

„Од речи до речи.“

Чудили се људи, и било им неправо. Гле ти, како осрамотише поштене људе. Поп Милош је попа на свом месту, а и учитељу нема замерке.

„Право имају,“ рече чича Срета, „шта ће нам школа? Издавати толики новац, а свет задужен до грла. У старо време није било ниједне школе, па је свет боље живио. Подигли смо школу, да свет на нас прстом не пружа. Е, сад није доста једна, траже још једну. Да подигнемо две, тражиће и трећу, па докле тако? Право имају поп и учитељ, нек не даду.“

„Е да, није то тако“, рече грк Совра с важним лицем. „Требају нама школе. Без школе нећемо никад дићи главе. Не знате ви ниједан, што су учитељ и поп били против нове школе. Знају они, шта раде. Ај, та мени је само жао, што нисам могао бити на скупштини, а ја бих већ био казао кнезу Иви и нотарошу, да би се све освртали. Ништа, ништа, доћи ће они мени под руку.“

У дућану заборавили на сву светску политику те су нагађали, ко је писао допис.

Један вели: овај. Други: није тај, него овај.

„Ајак,“ рече грк-Совра, „то је писао касир, и нико други.“

„Дакле он? И биће.“

Сви се сагласише, да је допис морао писати касир Глиша Павловић. Глиша је по рувету трговац, но трговину је већ поодавно одмахнуо, па се одомаћио у варошкој кући. Имао је иначе лепо имање, те је поред касирства економисао, но права му је титула „господар Миша.“

Он највише с нотарошем брата, па ће га бити нотарош подбо. Казао му ваљда: Хајд', да натремо попи и учитељу мало рена под нос, кад су га већ тако високо дигли.

Пукао глас о допису по свем селу.

Грк Совра се често шетао по дућану и љутио се, па је нешто намислио. Кад је био у бирту, пљунуо му је кнез, бајаги нехотице, чак пред ноге. „Хајд, хајд, кнеже!“ мисли Совра у себи.

Кнез се у бирту тако грохотом смејао, да се чуло чак до грк-Совре у дућану. „Хајд, кнеже, хајд!“

Поп Милош и учитељ смејали се а мало се и љутили, а њихове госпође врло су живо мењале мисли.

Поп Стева, — чекајте, шта је он радио, — да, збиља, он је економисао, и ни у шта се није мешао. Покаткад би само тешко уздахнуо, да би се и небо ражалило, што су свештеници тако слабо наплаћени. И онда још цео свет зинуо на њих: што, не знам, не придикују и не уче народ. Шта да им придикује, кад га не слушају, и ко ће сад учити народ, кад је народ паметнији од попе? А најпосле, како га плаћају, онако их учи.

Тако је изгледала слика, којој је лице обележавао онај допис, но пашло се и наличје и то наличје, које је канда много јасније приказивало прилике сеоске.

Није прошло много времена, а изађе из Сумраковца и други допис.

И тај допис почиње отприлике као и онај први: „Чекали смо, да се нађе вештије перо, да изнесе пред српски свет голу истину, али кад нико неће, ја ћу.“ Почетак је био дакле сасвим налик на онај први допис, ал онамо даље, бог-ме, сасвим се друкчије гудило. Било је ту свачега. Прво је бранио нови дописник попу и учитеља. Попа и учитеља, вели, право су имали, што су одбили предлог о подизању нове школе. Зна се, шта је мислио нотарош — мислио је комуналну школу. Тај је налог њему дао солгабиров, да нас полагацко помаћаре. Но чуваће се, вели, село, таквих пријатеља, што хоће школу забадава да зидају. Затим се дописник окомио на поглаваре. Прво им је обесио о нос нову варошку кућу. Шта је ту новца утучено, могла би се жармеља саздидати. Дабоме да мора много коштати, кад један прозор толико и толико кошта по гласу рачуна, које нико није видио. Проневерава се општински новац, земља општинска издаје се неправилно под закуп, рачуни се не предају, са општинским пословима води се читава шпекулација. Но највише је још нападао на нотароша. На њега је натоварио многа недела. Прво: како много иште за рекламације и контракте; како је овог и оног преварио и истерао из куће, а кућу на себе превео; какво хара и упропашћује општину. Да откуд би имао толико добра, већ од варања, отимања и каматарства. На народ виче, као да то нису хришћани људи . . . све, све, као да је дописнику чича Срета казивао у перо.

Е сад се тек дигла права граја. Новине су летиле из руке у руку; све се живо отимало, да прочита допис. Старији људи узели су унучад, која је знала читати, да им сриче допис, па се крстили и чудили, одкуда ти ђаволски новинари све дознаду. На гле, како ће Сумраковац да изађе на глас. Цео бели свет ће да зна за њих и њихове поглаваре.

Одмах се још две-три писмене газде претплатише на новине. Вели: кад се ту тако пише, онда за њих вреди платити.

У варошкој кући одмах су погодили, ко је писао допис. Грк-Совра. Тако он обично и говори. А друго, пре он није бог зна колико баратао са попом и учитељем. Хајд, добро се пазили, али њихове жене нису одлазиле једна другој. А сад се дигла главом грк-Совриница у лила-сивленој хаљини младој попадији у посету. Ту се нашла и учитељка. Оговарале су бележниковицу, оцрниле је, да је пи Бетеј не би опрао. Ћажу бар тако, а лако може бити истина.

Одмах у идућем броју новина изађе „Приопштено“ од нотароша и кнеза, у коме се „најсвечаније ограђују“, да су они хтели комуналну школу, и уједно позивају дописника, да изађе с именом на сред и докаже своје тврдње, иначе га држе за клеветника и одбијају његове клевете с гнушањем.

Грк Совра напише још дуже „Приопштено“, изађе с именом на сред, наведе још њихових неколико недела и позове их, да га туже, ако мисле, да је он неистину у новине метнуо.

Омраза и непријатељство све се већма распиривало међу Сумраковчанима. Почеше се правити партаје. Противници се свуда грдили, а кад се срету на сокаку, прође један поред другог, као поред турског гробља.

Кнез се клео, да ће се по што по то осветити својим душманима, а највише грк-Соври. Њега већ не може очима да гледи. И поп ће гледати да подмисте ногу, а с учитељем ће већ лако.

И народ се почео кретати. Говорило се против нотароша и кнеза. Устали би, да их збаце, али ко ће им доскочити, кад су силни, кад имају у великe господе јаку заштрину, а сви од њих зависе. Зато се повајвише само шапуће против њих.

Него, што је најжалосније било, и сиромах поп Стева дошао је у новине. Мало га није капља ударила. Каже се у допису: А поп Стева могао би боље пазити на своје владање. Хоће покаткад и да се насуче, па да уради, што његовој одећи нимало не приличи.

Ох, љутио се, љутио поп Стева. Није могао ни да вечера, ни да није вина. То је страшно! Па баш и ако се напије, и он је, за Бога, човек. Бадава, бадава све. Свему су криви Грци и новинари. Они премудри ловци седе повазан у дућану крајцарајући, па од дуга времена све о сплеткама и о злу мисле, а они други, новинари, с празним новинама штампају, што им се год откуд пошље. Баш ће о том да придикује, и онако није скоро. Та то су прави расколници, то су опасни људи, бунџије су то.

Поп-Милоша није више бегенисао. И дотле га је карао, што је, вели, тако на зло брз, а сад је и загрдио. Шта вазда цепидлачи? Нек седи код куће, па нек се брине о својим стварима, а не, хоће ли бити школа комунална или не. Нека запамти, да је говор сребро, а ћутање злато. Да је знао ћутати, сад би дело имали парохијални дом, овако није дошао, а неће канда скоро ни доћи на дневни ред. То му је све поручио по црквењаку.

Тако се замрсио јавни живот у Сумраковцу. Створиле се две партаје: грк-Совринa и општинска, коју су звали варошком. Поп-Милоша и учитеља рачунали су у грк-Соврину партају, а поп-Стева је, већ из начела, волио „варошку“ него сеоску.

До избора кнеза има још једно два месеца, управо толико времена, за колико би сиромашни учитељ могао са својом сирочади од глади умрети, ако му се не би издала плата, или ако с друге стране новаца не добије.

И учитељ заиста није добијао плате. Новац и депутат издавала му је политична општина, те је све зависило од кнеза, а кнез му се понео на врат на та гони. Показаће, вели, том голаћу, како ће терати пркос.

Сиромах учитељ дошао је у неприлику. Све на страну, кад нема хлеба.

Кнеза није хтео молити, већ га је тужио солгабирову, но солгабиров прво није имао тај простачки обичај, да за месец два дана решава тужбе, а још је много дуже трајало, ако је тужиоца случајно држао за „омладинца“.

Учитељ се дакле обрати једном сељаку Чивутину и понуди му признаницу од педесет форината, што му је општина за последњу четврт годишњу дуговала, за четрдесет и два. Чивутин, држећи га за антисемиту, није му више хтео дати од тридесет и пет.

Пош Милош је и сам био сиромашан, те није могао сиротом учитељу помоћи.

Одоше зато обојица грк-Соври. Човек је у стању, а трговац је, па ће се ваљда наћи која десетица. Учитељу је додуше било врло непријатно, да му зајмом досађује, али није имао куда.

Разложише му, у чему је ствар и зашто су дошли.

Грк Совра, чим чује, шта хоће, маши се у џеп и извади нову педесетицу. Радо ју је дао, прво да се освети кнезу, а друго што му је мало и поласкало, да га пош и учитељ моле.

Гледајте, молим вас, како се тај несретник осилио. Направио се прави тирјанин. Е, треба њега по њауку, није друкчије. А, Иво, ја ти стојим добар, да више нећеш бити кнез.

Тако је говорио грк Совра и изнео је својим гостима ликера, да их мало почасти.

Кнез је брзо дочуо, где је учитељ добио новаца, и чудо му било. Још већим гњевом плануо је на учитеља и тражио је ма какав начин, да му напркоси.

Школа се суседњава с портом, која је била засађена травом, џбуњем и дрвећем.

Спустила се већ у велико поља јесен, те трава у порти тргла унатраг.

Учитељ је имао гусака, које су по цео дан пребале, кад ће наћи портанска врата отворена, да мало чуњу, што им је ваљда, као и многим другим жељама Сумраковачким, уз забрану најслађе било.

Учитељка и њена дечица много су мотрили, да им не даду, или, ако би се украле, да их одмах из порте истерају. То је причињавало савесној учитељици доста главобоље и једа. Није их могла сачувати, да се по кад и кад не укрижумчаре.

Кад би кнез видио, да учитељеве гуске чупају траву, било му је, као да му цигерицу чупају.

Наредио је плаћаша, да чува траву од „комшијске“ живине.

Сеоски полицај са пајаком у руци шетао се око порте и вребао је и вребао. Срце би му се насмешило, кад би видио учитељеве гуске, где се порти приближују, а тежак ударац му се отимао из груди, кад би се опет вратиле у авлију. Отворио би шта више и портанска врата, да мами грешнице.

Једном ухвати на своју велику радост три гуске учитељеве.

Кнезу је било срце на мери. Он пронађе, да су гуске у порти знатну штету починиле, да су траву из корена чупале, прода их на лицитацији, да се штета надокнади. Тако одуше учитељу печење.

Кад су за то чуле колоње грк-Совриће партаје, послали су учитељу шест гусака, као реторцију.

(Наставиће се.)

ИРОНИЈА У „УВЕОЦИМА“.

Када су свијета угледали Ђулићи Увеоци у издању књижаре браће Поповића, г. М. Савић их је приказао у ондашњијем »Српским Илустрованим Новинама«. Право ћу рећи: овога пута приказивач није улијевао у мене оно обично поуздање, којијем читам његове изврсне књижевне критике, и стао сам читати приказ из простог љубопитства. И моја слутња није ме преварила: пошто сам приказ прочитао, нијесам задовољан остануо.

Критичар је бацио бистри поглед на ону везу, што се прије љубав а послије тугом зове. Ту је општи поглед, боље увод у схваћање и тумачење бола, од ког пјесник подиже бесмртну пирамиду на гробу љубе своје. Г. Савић је прави обожаватељ нашега пјесника; он нам је изнио хумор Змајев у ваљском »Стражилову« и оцијенио га како треба; он је и Увеоке приказао како је најљепше могао. Али

Нико не зна што још никад,
Није осећано!

за то

Моја суза или тече сама
Или једва ваће плачи-друга.

Није пјесник без разлога препоручио самоћи мелемној:

Лечи, теши довека
Све болане груди,
Које беже од света
И од браће луди.

Ох, из каквог се горког увјерења извио овај његов усклик:

Ој, пјесници, стари други,
Што срца имате,
Насмејте се на ту љубав,
Коју не схватате!

Увеоке не може разумјети, ко се не налази у оном душевном стању, које их је »од муке« на свијет дало »ради лијека«. Ја их сматрам искључивом својином срдаца без наде, која не очекују ништа од свијета овога, нити што од њега траже. А што би им и могао дати, кад је већ опустио:

Гледам у тај сумор јадни,
У празнину ту голему,
У тај уздах грдни, хладни,
Гледам у ту сету нему;

кад је већ изумрло:

Тоне, пада мртва нада
У наручје мртвом богу,
Изумрло, што је могло,
Само боли још не могу.

Могу ли срећни разумјети и. п. ово очајање:

Нигде звезде, свуда тама
— На ни суза, ни песама;

или ову ѣнеху:

Сневао сам, да сам плак'о,
Па ми терет одлануо?

Ја велим, да не могу. Ето са чега бих чисто забранио Увеоке срећњема. Свакоме своје!

Тако потпуно схваћам Кардућија, највећег данашњег пјесника италијанског, када тврди, да пјесник мора бити угодан свијема или малињи, а када угоди мнозињи, да није добар знак.

Ја држим, да у ђулићима свак ужива, а у Увеоцима врло мален број.

А г. Савић не може бити у овоме броју. Ето зашто се нијесам латио читања његове критике Увелака с оним поуздањем, којијем сам се научио да пратим његов рад на пољу књижевне критике; те ме тако није могла ни задовољна оставити, пошто сам је прочитао.

* * *

Не уображавам себи, боже сачувај, да сам у стању оцијенити Увеоке са гледишта ове малиње, пити ћу то ни да покушавам. Него ми је намјера, да просто констатирам једну врлину њихову, што је мене плијенила.

Имао сам прилике слушати, како наше понекоје женскиње (све их је мање: дивно туже своје миле, да кам проплаче. Али преставите себи женску главу, која је сарањила своју ћецу и ћецу своје ћеце, па сама остала у пустој кући. Шта чини та сирота? Тужи ли? Не, него пошијева пирне пјесме, као да унучад своју жени и удаје.

Ту је туга на самој граници — махнитости. Ово је таква иронија, која на тебе силније ради него најљепше нарицање. Ово ће те дирнути, па ће ти која врела суза потећи; али када чујеш, да ти ко и говори о оном пошијевању, мораш протрнути ужаснут.

Ја нијесам чуо то пошијевање; али сам посматрао осмјех мјесто плача. Тај осмјех је сличан оном пошијевању. А таквога осмјеха, такве ироније има доста у Увеоцима. Ту туга кулминира. Не може да се исплаче па удара у смијех!

* * *

Ајдемо редом. У пјесмици »Кад сам био на твом гробу« први осмјех находимо. Може ли и машта замислити нешта жалосније од појаве, коју ту гледамо? Ено оца, ће учи своје лудо чедо, да прву ријеч проговори »мати,« па

Кад узмогне ногом стати,
Кад научи матер звати,
Довешће је гробу твоме,
Ту нек каже: мати, мати!

у тој нади већ у напријед ужива, како ће му се на те гласе црни јад око срца сагнити, на га још мождa и раздробити . . . . . па завршује:

Ви'ш како су лепе наде,
Што ме држе у животу!

Мени се чини, да вјештак није могао дати овој слици пољедњу руку боље него што је овијем проничнијем свршетком. Боје постају живље, мисао црња, ужаснија, ефект потпунији.

* * *

Сада долазимо пред једну замисао, што граничи баш махнитошћу. Послије толико туговања пјесник се предомишља »Можда није то баш тако,« можда је био ће на путу, па се сада жељан дома врће, —

А преда ме ти изађе
Окићена са бисери,

Са бисери наше среће:
Са три сина и две ћери.
— — — — — —
Сви сте здрави, сви весели,
— А ја чујем рајске трубе;
На груди ми љуба лети
А деца ми руке љубе.
— — — — — —
Српска мати, српска деца
На све чило, на све моје —
„Стаи'те мало, беж'те мало.
Ово сунце велико је!"
Љуба га зове „друже," деца „бабо"
А ја руком, не знам зашто,
Морах стиснут чело слабо.

Може ли замислити човјек радоснијега часа из живота фамилијарног? Пошто је био изгубио сву наду, ево се враћа дома, а дома сви чили, сви весели, љуба му лети у наручје, ћеца га у руке љубе, зову га слаткијем именима — — — А је ли вам и један Увелак више сузâ измамио?

И то све чини проница, што није кадра збиља

* * *

Преставите себи двоје мило, пошто се наужívали Ђулића, ће се удубили у Увеоцима. Њихову љубав нашли су у првијема, љубав, над којом веће нема; па сада по неком кобном предосјећању уживају у Увеоцима, гледајући ту љубав бесмртну . . . . . .

Одједном долазе и на ову пјесму:

Та, да богме, свака рана
Има своје биље,
— А мене је очарало
Моје — ново миље.

Двоје мило остају од камена, па се чисто очајно погледају. Што је ово! Та овијем се гаси сва она божанствена љубав, што дише из Ђулића и из Увелака.

Хај, ала је дивна мома
Нашла вјерна друга!

Ту веђ превире: због ом, Змају, за увијек!

Ох, ала се ми волимо
Ја и моја — туга!

Ах, лијепога изненађења! Њихова се чела опет разведрила. Ова нова љубав потврђује бесмртност прве љубави.

Моје лане није смртно,
Да растанком прети,
Моја друга, моја туга
Не може умрети.

Куђ веће среће у несрећи! Дакле је љубав бесмртна. Љубавници се наши смрти не боје. Они се не варају, што се тако љубе: ево, јеванђеље љубави, што је пред њима, утврђује их у тој вјери. Они су потпуно срећни и то баш послије овог новог пирног весеља пјесникова.

Ова фина проница најинтимније убјеђује, и кога-год је Бог мало пјеснишшвом благословио, мора и нехотице приступити, да побожно целива то јеванђеље љубави.

* * *

Сада опет преставимо себи једно од то двоје у загрљају новога свог миља — туге. У том га загрљају затиче опај Увелак (»Пријатељу у дальини«) »Чујем, да си блед у лицу«. Што му поручује тај јеванђелист љубави-туге? Чита похлепно; ћеши га:

. . . . . „Све ће проћи!"

Та то је немилостиво! Је ли могуће, да то вели пјесник Ђулића и Увелака?! Огорчен преваром чита даље:

. . . . . „Ни бриге ти,
Свакој рани има лека!"

Дакле збиља?! Онда је све шипта, све лаж! И веђ очајава, али хоће баш да доврши, да до дна ту горку чашу испије. Чита:

. . . . . „Коло среће
У брзом се хуку врти;
Боли твоји трајат неће
Ни по часа после — *смрти!*"

Ето ријечи, коју је очекивао од пјесника Увелака; ето ушехе праве и једине: »Болу твоме краја нема!« Ово је језгра пјесмице. Али то задовољство, ту сласт не можеш разумјети, ако не знаш, што је туга, која те

у свом крилу њиха,
Сваки дан ти срце рани
А рану ти још превија!
Кад ти срце ледом следи,
Задахне те, да се згрееш,
Кад ти сузе све исцеди,
Нагони те, да јој певаш.

Ето што може умјетник; али више и од умјетности што може срце и душа пјесникова! Као Ђулића, тако му и Увеоци скроз су природни. Пјесник је дубоко продрьо у душу и срце човјечије, па зна, како мисли и осјећа:

или боље, зна, како би годило души и срцу човјечијем, да ошјеча: зна, што им се хоће.

Тако и овом пронијом лијечи, уздиже клоиула, зато баш, што је тако природна, самоникла, генију само својствена.

Ова природност, овај душевни веризам, што у ђулићима и у Увеоцима открива најинтимније мисли и ошјећаје човјечије, што човјека највише красе и облагорођавају, јамче бесмртност овијем пјесмама и — пјеснику.

Л. Томановић.

ЛИСТАК.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

У Бечу, 3-ћега Септембр. 1818.

XVIII.

Пречесњејшни Господине,
мени љубезњејшни и високопочитајеми!

Жив сам још; ако сте живи и здрави, добро је. Од толикога времена ништа ми не пишете! Зашто? Еда ли се што не срдите на ме? Совјест ме моја увјерава, да не бисте имали зашто.

Ноћас сам сила сањао о Вама и вашему пријатору; Читали смо некакве óде, некрологе и т. д. Антонија (Сосни очу) начинио нову лијепу кућицу; па сам најпосле виђео ваша два пријаворца мртва (убио један другога батином).

То сам све сањао, а јутрос, како сам се пробудио, намислио сам да Вам пишем, не бисте ли ми писали, шта чините, и како Вам је. Камо онај Апустол и Лазарева диплома? Да Вам није просто, ако ми то не пошљете сад одма (најдаље још до 30 дана да буде овђе, а послије ће бити позно). Вјерујте мени, да се нећете кајати, ако ми то пошљете. Пошљите нам ону Росијску, што је Мразовић кренио на Всещедрога мецената („Просниси, просниси, златан лыро“ — чини ми се, да се тако почиње): Зашто ће Копитар у Њемачким новинама да да као једну Рецензију о свима дојакошњим књигама Српским (он и' има око 100); па бисмо ради да сравни ту оду с овом Мразовићевом. Од Барта и од бђа на мир не чујемо ништа; чини ми се, да ће и бити ништа. Мило би ми било да имам ја оне оде код себе. Јели вам дошао тамо доље Г. Соларић? Јесте ли му читали Римљане Славенствовавше? Од Српскога Рјечника већ се печата Т. и концем мјесеца Септембра (по нашему) биће све готово; послије предговора биће у њему и једна кратка Српска Граматика на Њемачком језику (шта мислите о том?) Бешеновачки се игуман препумерирао, а ја му не знам ни имена, ни титуле, него Вас молим, да ми то пошљете по првој пошти (он је рекао, да му титулу онако печатам, као што ми Ви кажете). Без новаца мука и биједа! Болестан сам од муке и од туге. Ваља да сте чули, да ми је Митрополит карловачки послао 300 ф. w. w. у помоћ к изданију Српскога Рјечника! Сад ми већ не треба ништа плаћати, док не буде књига готова; али ми онда требају 2000 ф. w. w. То се мора имати! Пишите Шидском проти, нека ми пошље 300 ф. или на 15 књига, или у зајам, док се што књига распрода Ја се надам, да ће овој књизи бити добра прођа (премда ће наши ђекоји Aftergelehrten викати на њу).

Поздрављ Вас Г. Копитар. Како Вам се допадају Давидовићева нова слова, и ово, што је њима најприје печатао? Будите здрави и поздравите све познанике и пишите ми одма. Вук.

ЛИСТИЋИ.

МЕСЕЧНИ ПРЕГЛЕД

ПЕРИОДИЧНЕ СРПСКЕ И ХРВАТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.

МЕСЕЦ ОКТОВАР.

Јавор (број 41.—44.) има у 41. и 42. приповечицу из Црне Горе од Симе Матавуља: „Ко је боље?“. Приповечица је не само занимљива, већ што је из црногорскога живота, него и што је Матавуљ красно написао. По нашу новелистичку биће добит, да Матавуљ и даље у тому правцу поради. — У нита два броја свршена је приповетка В. И. Немировић-Данченка „Махмуткина деца“, с руског превео М. Ђокић. — У 43. и 44. изнео је „Једна путник“ трећу својих „Путничких приповедака: На Златибору“, и започета је слика из живота: „Премудри Соломун!“ — Поучни су чланци: „Приказије у српској народној песми“ од професора Ђорђа Магарашевића, поћи (у 43. почиње) наход на предавања Ф. Галтона: „Васпитање и карактер научењима“. — Песама има од Нике Грујића-Огњана, Љубомира Ритића (преведена с бугарског од Љубена Караведова), од Змајована, од Радована Кошутића, Владимира Тројановића, Ивана Мартиновића (од „Ленауа: „Прошлост“),

од Ј. Ј. (у Руми), а у 44. почиње Филипа Шнајдерја: „Пријатеље и повод Босанско-Херцеговачком устанку“, с примедбама ни то. — У листу 42. пише П. Алексијев П. писмо „својој посестрими Олги“, а у том и 43. приказује Сима Ј. Аврамовић (из Београда) „Приповетке“ Бранислава Нушића, о којима смо и ми довољно мњење донели, као што збиља и заслужују. У 43. приказује професор Мојо Медић Књиготатињево „Rudstvo“. Осим тога има разноврсних белешака као и иначе.

Глас Истине (број 19.—20.) осим сиротака и наставака има у 19. опше проглашење светог Вељеслава у Бечу, а у 20. беседу Темишварског пароха К. Стаића у спомен добротвори Темишварској Персиди Стојковићевој, рођ. Макри.

Истина наставља у 19. 25.) и 20. (26.) броју Гргинићев „Поглед на религиозно васпитање и наставу“ а у 19. довршује „Социјализам и хришћански брак“ од Прице; довршен је у 19. и напад на војног закона, у колико се тиче свештенства и под „Одговорима на питања из пастирске праксе“ расправља се питање: „Сме ли свештеник у неким приликама држати у својој кући сп. честице, које су намењене за причешћивање болесника.“ — У 20. броју почиње чланак: „Неважни проповедник уније“ а почиње ту и расправа о „Бечким катихизисима у основној школи“; у том је броју расправљено и питање: „Како има поступати парохијални свештеник, кад неко упорно пређа свештику.“

Vienac (број 43—46.) наставља кроз сне бројеве приповетку: „У ноћи“ од Бељеског, роман А. Херцена: „Ко је крив?“ и Фр. Рачкога: „Путне успомене о Русији“. У 46. почиње чланак: „Глазба у Срба“. У 44. има песма од Саве Ст. Рачете: „Збогом!“ а у 43. свршио је Јово Сундечић своја „Умовања“ (86.) — У 43. има лик Вуков и шкрт Ј. Волкова: „Вечерња молитва“, у 44. слика М. Зинзифова: „Три смрти“, у 45. лик вреднога управитеља Загребачког оркестра и диљетанског српског певаћког друштва у Загребу Ђуре Ајдехута, који слављање ово дана своју 25-годишњицу. У 46. „Српске црквене старине у Срему“, што су биле лане у Пештанској изложби и шкрт Б. Каминскога „Двораџ у зими“.

Вайкап (број 20.—21.) има приповетке од Миљке Погачићене (наставак): „У наше дане“, од неименована: „Бено“, Ђура Турића: „Позоришарска шума“, И. Потапенка: „Срета умјетност“, В. Горјанина: „Прва љубав“, Велька Јеретова: „Прва каљура“. Осим тога свршује Јован Хранисловић о једемама Андрије Палошића, а Срећко Милетић пише о кани, Јорислав о чешком Světozoru. Осим тога има слика и разних белешака.

Добијали смо оне године, ал тек по гдекоји број учионичког часописа **Zore**, који је с октобром ушао у IV. годину, а излази пре и треће седмице сваког месеца, с додатком за забаву и поуку, у Задру. Колико по оним бројевима, што их добисмо, можемо судити, лист је тај врло добро уређиван, а има и одабраних чланака. Да споменемо М. Кушара чланак; којује за то, да се и латиницом пишу страна имена, као што се изговарају, а не као што се у свом језику пишу. Осим тога наставља нети други део своје огромне радње „Поврјест развитка нашега језика хрватскога или српскога од најдавнијих времена до данас“. Први део те радње изашао је у „Slovincu“ 1884., одакле је и напосе отштампан. — Мато Зглав пише о грчким театралним старинама, Ђ. Бригаља о малоруском књижевнику Шевченку. Осим тога је пуно отручних расправица из педагогије и методике; а у прилогу броја 7—8. превео је П. А. Казали први сиев Омирове Илијаде у народном српском десетерцу. Има и по нека цртица из живота. — Као значајан знак бележимо, да је Зора усвојила фонетички правопис и Даничићеву реформу у латиничким словима. Као да ће тај принцип најдуже наћи противника и у самом Загребу. Но у осталом примећујемо, да га и Загребачки Vienac полагано усваја.

Босанска Вила (број 19.—20.) има од Н. Т. К. Сарајлије прву из Босанског живота: „Лампир“ (у 19.), а (у 20.) почиње приповетка из прошлих дана: „Под звездином крстом“. У обе пресо ми. Тургењељеву приповетку „Смрт“. У 19. свршена је прта Мустафе Хилми: „Један дан уз Рамазан“, а кроз оба се наставља превод о „Сердару Екрему Омер-паши“. У 19. слошитник свештеник Ст. Н. Давидовић опше села Слатине; а у 20. проте Н. Богоевић причице из дечијег света. — Зор пише о попрју Вукову, што га издају Безаклић и Јовановић у Бечу. Од народних умотворина је у песма из збирке Милана Обрадовића: „Дели-Вида“, на Маре Одаџића: „Гонче Мехмед и Мејра Јаузилја“, В. М. Ђуковића: „Ристања двора“, и Косте Божића: „Клетва“; поида народна приповетка из збирке Н. Т. Капиковића: „Берићетна рукавица“, а од Н. Вукадиновића 20 народних загонетака. У листу разне белешке.

Невен има у 19. броју осим неколико песама слику из детињства „О слави дединој“ или „Отворено еруе“; на браћа-Љубише треће писмо сеји Анђелији о свирци, и у потама дечији лик „Зеленче“, што је за два дечија гласа удесио Ј. Иванишевић, који се сад бави у Прагу изучавајући музичку вештину. — У 20. је броју четврто писмо браћа-Љубише сеји Анђелији а и у том је броју Иванишевић деци донео лик један; Ра ина песму наше „Учимо се“ сложио је за три дечија гласа. Иначе има и тај број песмица, неколико записа Љ. П. Ненадовића, као и у 19. броју и осим тога опет од Ненадовића песму „Памти.“

Голуб има у 19. броју причу из Сарајева, коју је написао предни Н. Т Капиковић; наслов је причи тој: „Твр-дица“; од петога има у том броју и песма „Нови Видовдан“. Наставља се и приповетка из живота на мору „Бог је спор, али достижан.“

Срче је 15. октобра поново почело излазити. Уредник је остао стари а власништво је прешло у руке Јевта Јовановићу-Медецињану. Лист је тај са овим бројем ушао у шесту годину. У том броју има лик преј.ашњег власника и надазвола, Милоша В. Поповића, који је летос умрло. Има даље слике Београда и Београдске станице железничке, а прилози су остали махом удесни за мале читаоце.

Стармалога број 28. има у подлиску „Накалисање једне жене — гадарице“, истинит догађај, што се збио у Херцеговини а „почињо“ га и написао „шијак“ Н. Љ. М.; у 29. и 30. има хумореска од Боже: „Полушколоваштатеља“.

Учитеља су овог месеца изашли бројеви 19. 20. и 21. Настављају се ту записници треће учитељске скупштине и довршују чланци из прошлог месеца. Нове су сувате: „Наука о одгајању као предмет у школи“ од учитеља Ерете Бошњића на В. Врбнице, даље оцена књиге „Гајење мале деце“, што је написала Марија Манасејина а с руског преписа др. Драга Љочића.

Женски Свет (број 7.) новина у помоћ потребитима у Т. Бечеју и Срп. Црња, на наставља чланак: „Шта све могу женскиње да раде?“ — има даље чланак „Како да се чувамо од колере“. — И т. д.

Сриство наставља у 4. и 5. броју из прошлих бројева чланке; ново је у 4. броју под „Одељком историјским“: „О заставама, грбовима стеговима и знамењу српском“, предавање М. С. М—а, које се наставља у 5. броју; на у броју 4. под „Одељком путописним“: „Из Ирига у Опово“, пише Ј. А. И.; под истим одељком у 5. броју пише исти Ј. А. И. „Из ма-

кастира Онова у манастир Врдник или Раваницу.“ 5. броју на челу почиње говор М. С. М—а, што је у „Лесковачком општинском суду говорио о ушћу у друштво св. Саве и преплати на „Сриство“.

Застава (број 151.—167.) има у листу броја 155. слику на живота: „Бајталов“; а у истом и у 157. броју више А. критику на „Мадарско језикословље“ од Јована Илијића, о којој је већ било реча у „Застави“, ни по њој и у нашем листу. Овај критичар доказује, да је Илијић покрао књигу, што је написао Јосиф Сирмији. — У листу броја 156. има прта из 1848. године: „Народни суд“. — У броју 162. приповетка грофа Лава Н. Толстоја: „Свесилца“, превео С. М. Димитријев. — У броју 164. скица од Ј. Х. Вела: „Ловац, који лови људе“, превод с немачког. — У 166. прта Х. Арметра: „ПијерО“, с немачког.

Наше Доба (број 115.—128.) има у свом листу кроз сне бројеве приповетку Ивана Тургењева: „Потпоручик Јергунов“. Поред тога у 123. прибележио Ђ. Сватлић народну приповетку из Босне: „Кадијин суд за печене ћукце“.

Браник (број 115.—127.) има од Страдања у 115. броју слику на српско-бугарског рата: „Материна клетва“. — У 116. превео Бос. по Веберову Демократу: „Простота у животу“. — У 117. и 118. превео Ф.: „Шта је грижа савести? Један поглед у душу човечију“. — У 119. написао је Н. Ј. живот покојноблаженога владике, преног научењака нашега Илариона Руварца. — У 120. пише М. Савић своју XIV. успомену „На прошлих дана: „Два мора“, а у 125. XV. „Чудан лек“. — У 121. пише Овреи црту: „Капетан Мајдан“, а у 122. исти успомене на српско-бугарског рата: „У збегу“.

Глас Народа је у 8. броју допрнео приповетку „Двадесет и пет батаина“ а у 9. почиње и у 10. 11. и 12. се наставља уредникова приповетка „Живио Радија“, која је у нашем листу уследила свега; овде је добила још и наслов „Да мерамо братове“. У 10. броју има међу осталим красна реч предњега младога пароха Старо-бечејског Младена Јосића о „Крсном имену“ у Србина. Ушло нам је у очи у 11. броју на страни 163. те смо се од срца насмејали речи „Чиничнат“ на не можемо а да не запитамо уредништво: „Пишете ли ортографији каквој?“

Napredak је овог месеца допрнео Кирилов чланак „Равнатак хрватског пучког школства“. Исто је тако у 29. броју допрнео и Хирацко „Кратко навешће о фито-географском излету у Подгорје“. Иначе је у сва три броја овог месеца најзанимљивија вест звано „Стенографско навешће о расправама прве опште скупштине савеза хрватских учитељских друштава“. — **Književna smotra** допрнује критику на „das Russland der Gegenwart und Zukunft“, оцењује затим Загребачког књижара Хартмана издање старих класичара, часопис „Kroatische Revue“, и „Бачки календар“ за школску годину 1886—7., што га је уредио професор М. Мажуић.

Liečnički viestnik има у 10 броју на челу „Случај хипнотизма у хистеро-епилептичне жене. Лечење хипнозом и бромкалијем“, од Драг. Форенбахера, кућкога лекара у заводу за умобоље у Стењевцу; допрнена је затим расправа дра Струнија о „Непрестаном блудњу трудних жена“; даље има здравствених навешћа, међу осталима и из Митровице, Земуна и Карловаца од Срба доктора: Стевана Најића, Војислава Суботића и Мише Михајловића.

У **Садашњости** су у подлиску 40. и 41. броја настављена и допрнена Хамерлингова разматрања „О страху“; у 41. има осим тога и шаљиа једна прича уз народне песме, коју је прибележио Ђ. Сватић; у 42. је отпочео а у 43. је настављен Надежкога превод приповетке Сватопулка Чеха под насловом „Опорука“. Уводни чланак у 43. броју носи наслов „Зашто не пусти српскоj књизи“. Чланак је тај одјекта с разбором написан и квасује на жалосг горку истину. Имамо само приметите, да је глас, на који се тамо каже да се разнео, као да ће наш лист концем ове године „изданути“ и „сравнити бити“, посве неоснован.

Бачванин (бројеви 41.—44.) 41. броју доноси реферат о прослави Ниче Грујића у Сомбору в. данашњега броја нашег „Гласника“) а у подлиску тог броја сложитен је говор, што је приликом те прославе говорио учитељ Јован Благојевић своме колеги слављенику.

Српски Лист има у подлиску броја 39. песму Р. Р-а са Цетиња „Црногорском војнику“ а осим тога и од уредника Саве Бјелановића „Је ли Лав Толстој луд?“ У 40. броју има опет Р. Р. са Цетиња једну песму и то „На рођен дан питомог кнеза Николе 1886.“ а и Н. Ђ. Иванковић пева ту приликом рођен-дана Његовог Височанства Господара.“ У подлиску истог броја почиње а у 41. довршује уредник приказ књижевног рада учењака Ната Нодила. Бројеви 42. и 43. немају подлиска.

Напредак је овог месеца донео два три красна поучна чланка а у 24. бр. има у подлиску приповетку В. К-а „Како је чи-Пера постао цајданџија?“; у истом броју почиње и реферисати о приликама наше народне позоришне дружине, која се сад бави у Панчеву.

Глас Црногорца почиње у листу 40. броја и у 41. наставља приповетку Жорса Онета под насловом „Љубудова песма“; у 42. броју нема листа а у 43. је студија дра Н. Милашина: „Diocles — Подгорица — Миркова варош.“

Србобран има овог месеца оне занимљиве подлиске: од Сретена Данчића „Историју једне бједне породице“ под насловом „Бед-Маркова приповјест“ (бр. 220. 221. и 223.); од Дарињчића цртицу из живота „Несрећна љубав“ (бр. 219.); од „Грапчара“ „Помен Пецији, српском јунаку“, (бр. 222). Са 223. бројем отворено је у подлиску сваке суботе место за „позоришне листиће“, у којима „Б.“ доноси реферате о позоришним приликама у Загребу. Тај дељиа, што и сувише почтино окаде околности и нашег народног позоришта то сасвим одсечно нашег Ружића и Ружићку у „Садашњости“ крети „гробарима нашег позоришта,“ зло сад опет напада на Зајца. Није му, вела, жао, што су Зајцове „Госпође и хусари“ по његовом „кратком или јасном мњењу“ пропали, ма да је — опет ваљда по његовом том „кратком или јасном мњењу“ — Зајц својим „нетактичким поступањем хтео присилити општинство на послушност,“ и ма да је — и опет ће бити по његовом „кратком или јасном мњењу“ — „постављена била клика за плескање“. — У 224. броју започело је у подлиску Толстојево „Чим људи живе?“

Видело (бројева 214.—238.) наставља Хаџићеве приче с истока „Караван“; прекида их у 217. те ту има приповетку Гија Мопасана под насловом „Тајно“; опет их прекида у броју 228., где доноси „Пасју“ од Сахера Мазоха, коју довршује у 230.; по трећи пут их прекида у броју 234., где доноси „Сварче“ од Н. Селкина, а четврти их пут прекида у 236. броју, у којем наставља Вихертову приповетку „Матере“, коју је започело у 235.; у 237. и 238. настављена је та приповетка а Хаџићева приче нису.

Одјек (бројеви 68.—79.). У подлиску се наставља „Чарлс Дикенс“ од Х. Тена; довршује се у броју 72. а у бројевима 68.–70. има и прича-елегија Н. Шћедрина под насловом „Шта се догодило Крамољинкову?“ У 78. броју почиње психолошка студија Бл. Г. Корољенка „Слепи свирач“; та се студија наставља у 79.

Нова Уставност, лист за народну политику, економију и књижевност, излази уторником, четвртком и недељом на целом табаку; власник му је Сима Јевр. Поповић а одговорни уредник Марко Ж. Марковић Стрегарац; цена је листу том овде за пас 15 форинта на годину. Ми смо га у замену почели добијати тек крајем октобра а добили смо бројеве 66.—70. У подписку се кроза сви те бројеве, осим 68., који нема подписка, настала роман Ксавијера Монтепена „Света освета".

Сарајевски Лист има овог месеца у подписку броја 122. на мађарског листа „Közvetétlen" а преведену причу једну на приморја, па у бројевима 123. 126. на „Видела" прештампану причу Охорнову под наслоном „Зла Варвара", даље опет на „Видела" прештампано: „Баво" од Мопасана, па из „Садашности" Хамерлингово „О страху" и најпосле још две три приче по немачком и француском.

Сремац има у 3. броју у подписку корисну расправицу „О раду" (имама приметити, да би јеанк могао бити чистији јер „остати на тим" и „волу" нису ни најмање правилни облици!); у 4. је броју слика на живота „Пази се без невоље" а у 5. опет таква слика „У ово час".

Београдске општинске новине (41.—45.) у прва три броја овог месеца немају никаква подписка а у 44. и 45. се настављя Талландијерева „Србија у деветнаестом веку".

ГЛАСНИК.

(Прослава учитељског рада Нике Грујића у Сомбору). 1. октобра о. г. прославили су пријатељи и ученици Нике Грујића, професора у вишој женској школи у Сомбору, двадесетпетгодишњицу његова њиова учитељевања. Ника Грујић је један од најзаређених наших учитеља и најпредијих радника око народне просвете. Он је душа многим задругама, којих у честитих Сомбораца имаде више. Колико учитељује, исто толико њалда ради и око књижевности, па ће бити познат на све стране наше народа, понајпише по „Јавору", као песник и приповедач, где се најрадије више књижевничким својим именом Огњан. Колико је Грујић чувен као школски радник, знак је то, што га је летос (са исто тако њалним српским педагогом Митом Нешковићем) позивала српска краљевска влада у Србију. А колико и какових поштовалаца је стекао, показало се приликом прославе, када се Сомборским пријатељима његовим придружило на 40 поздрава с разних српских страна. — И ми му од своје стране искрено желимо још таких радосних прилика, јер смо уверени, да ће његов рад увек бити на корист народу и народној просвети. Живио!

(„Коло младих Срба" у Пешти), као што читамо у „Бранику," састало се 4. (16.) октобра у своју друштвеному локалу, те се конституисало за ову школску годину. Досад се уписало 42 члана, али се надају, да ће се број повећати. За председника је изабран попово Јаша Милошев, за потпредседника Милан Поповић медик, за перовође Божидар Брођошки и Илија Белесављин техничари, за благајника Мишу Миљковић трг. помоћник, за књижничара Јована Максимовић правник, за надзорника Бошко Р. Петровић, трг. помоћник — Прошле године држало је друштво четрнаест редовних и две свечане седнице, једну на св. Саву, другу 27. апр. (9. маја) у помен дру Јовану Суботићу, обе у просторијама Текелијина завода. На тим седницама читали су и критиковали ова предавања: 1, „Коло младих Срба". Мисли о раду и правцу досадашем, а напоследу о поправљању обојега. Од Јаше Секулића. 2, О мирисима и о мирисању предавао Милан Поповић. 3, Васпитање и образовање наше омладине, у два пут предавао Јаша Секулић. 4, Књижевност и друштво, Павле Мандровић. 5, Трагикомички доживљаји неколико ђака, кад су ишли на Пеште у Сентандрију на бал, Јаша Секулић. 6, Дарвин и библија, Јован Максимовић. 7, „Горски вијенац" од Његоша, у три вечери Јован Максимовић, критиковао Павле Мандровић. О Суботићевој помену говорио Јаша Секулић пролог, а С. В. Поповић о покојнаковом раду. Дакле, мило која седница је јаше прошла без каква рада, чему се надати и о г., јер се воља и живот све више показује. — Књижница је јаше доведена у ред трудом Светозара Петровића правника; а и умножена је свакојаким издањима „Матице Српске" и „Летописа". И овогодишњи књижничар је већ почео да ради око умножења књижнице; сад само заиста од родољуба српских, да ли ће му се молби одазвати — Срећно!

(Српско академијске друштво „Шумадија" у Прагу), као што отуд јављају „Јавору", настављо је и ове школске године овај рад: вечбање у матерњем језику, усавршавање у науци самостаљним радовима, дискусијама, и т. д. Прва седница била је 19. (31.) октобра. Ту се друштво конституисало изабравши за председника Јована Иванишевића, за тајника Славка Свет. Милетића, за благајника Н. Теофановића, за књижничара Селића. Решено је, да се ступи у свезу са свима слов. и срп. омлад. друштвима, и да се друштвене седнице држе сваких 15 дана. — Срећно!

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— У Дубровнику је ових дана изашла прва свесчица романа из Дубровачког живота „Властелинова кћи конављанка", од Антонија А. Стражичића. Цео ће роман изаћи у десет свесчица а довршиће се оно половине фебруара идуће године. Сваког је свесци цена 20 новчића те ће цео роман тако стао 2 форинта, али се оном, ко се у напред претплати на свих десет свесака, цена обалује на 1 ф. 40 новч.

— Наваладом књижаре браће М. Поповића изашла је неки дан она нова књига: „У датва Беатриче." Роман од Хуга Конвеја. Превео Милан Петровић. Већ се по наслову види, колико преводилац нађе и за најобичније фонетичке законе, а и иначе му превод све кнути од грозних језичких галиматијаса. То је опет један од оних њиарских послова, какве их књижаре браће М. Поповића без и најмање гриже савести воли у народ да протурује.

— Шест година излазили у браће Словака у Турч. Св. Мартину часопис Slovenské pohľady. Уређује га познати приврк у Словака Светозар Хурбан Вајански (види: број 10. 14. „Стражилова" о. г.), а надаље о своме трошку врли родољуб Павле Мудрон. Ове године излазе у мало већем облику него наш лист, у три табака а једанпут у месецу, као часопис за књижевност, науку, уметност и политику. И по спољашњем облику и по садржају и по смеру свом сваки лист тај међу боље листове у целом Словенству. Прве свеске раде у њему. Ту је Мартин Кукучин (Бенџур), ту Павле Орсаг Хвјездослав, Ј. Л. Халуби, Тереза Ванцова, Иван Новацки, старина др. Јос. Милослав Хурбан (више значење Ковровићеву на 48. године), а Ветеран има подужи састав: „Словаци и слобода, истина и поезија", ту Јосиф Подградски и др. Сваки њиова најпознија књижевна појава у Словака ту је приказана, а приказује их већином сам Вајански. Што се тиче илустрација, у сваком их броју има само по две, и то по један лик и по једна слика; али листови и слике су то све само на словачког и словенског живота. Тако има

ник Хиландарьев, па Владимира Исаковића Лиманског, Јана Холог, Стевана Марка Јакшића, Јарослава Вјешина, Мартина Чулева, Павла Доњинског, па Јосифа Мароелава Хурбана; слике предстапљају махом цртеже из живота словачког народа, а већином су рађене баш за St. pohľady. Словаци имају прилично број својих синова уметника, Миклешких Јока сликара, па они из родољубља цртају цртеже за тај красни лист оне из живота свога народа. Е, то баш и јесте оно, што ја сву тому дајем и с те стране праву предност; а има ту цртежа, да се у свом жанру не би постидали Деферегерових слика, особито неколико од Јароелава Вјешина. Више вреде за душу народу и његов развитак и скромнији почетци него туђа ако и свршена дела; с тога радије видимо у St. pohľady-ма овакве прасне цртеже и оригиналне, него да су горостасне ал туђинске слике туђинских ма и најбољих вештака. (Не можемо, а да баш отворено не пробадемо нашим сликарима, што мало хаје, да се и у нас дигне какав лист с дивотним сликама из нашега народнога живота. Не би их то убило ни упанадило; а просто нек им је, и с благословом, што своја полика уметничка дела у страи свет растурују, кад смо ми сиротиња, па им такав посао не можемо паплатити. Осим слика Крстићевих и неколико Предићевих је ли још који млађи сликар Србин напао за вредно, да се бар тако одужи свом роду, што би где у српском већем месту изложио своју слику пре, него што оде у бог те пита чије руке, да се нигда више у Србство не врати? Чудноватo, да се само од списатеља нште родољубља, те да забадава пишу, док сликари све то већма шире своје радње, а и иначе ти свако то гледи само, да се паплати за своју муку!) Браћа Словаци могу се тврдо уздати, да прошасти неће и не дај боже!

— Недавно је ово дана у Сарајеву из земаљске штампарије „Шематизам православне митрополије и архидијецезе Дабро-Босанске“ за године 1884, 1885. и 1886.

— Из „Шабачког Гласника“ прештампане су у засебну књигу „Слике из сеоског живота,“ што их је написао Свилеувски учитељ Јанко Веселиновић. Има у збирци тој свега шест слика, и то: I. „На прелу“; II. „Одбегла“; III. „Све због дуката“; IV. „Код самртника“; V. „Мали Стојан“ и VI. „Кумова клетва“.

— Професор Фр. Хубад спомиње се опет у „Globus“-у и то у бројевима 19. и 20. ове године расправу једну, и то „О обичајима Словена при закопу куће.“ Расправа доказује темељиту студију извора, из којих је писац своју расправу црпио.

— Као што читамо у „Slovan“-у, написа је од француског књиженика Луја Лежера опет нова књига о Словенству: „Nouvelles etudes slaves, deuxième série.“ У тој се књизи описује живот Јана Хуса и ягодовице Фрања Палацког; даље су ту још ови чланци: „Le roman russe en Bohême“, па онда чланак о Кохановском „Un jubilé littéraire en Pologne“ затим студија о словенској митологији и најпосле „Le nihilisme et la Russie.“

— На Плачкова смо баш сад добили праву сеоску дела „Русија“, које је написао D. Mackenzie Wallace M. A. Преход тога дела био је још почетком јанске године оглашен а ето је сад тек почео излазити у наклади штампарије Косанића и Поповића. У првој је свесци допрнела прва глава „Путовање по Русији“ и друга „О северним шумама“, а започета је и трећа „Својевољно заточење“. Поједине свеске излазиће сваких 14 до 16 дана и стајаће по 3 свеске 1 фор. Друга свеска стоји да ће изаћи 1. Новембра; међутим је 1. Новембар већ прошао а ми је још нисмо добили.

СМЕСИЦЕ.

(**Споменик Овидију**). У „Одјеку“ читамо, да ће се за неколико недеља у Кистенцу у Румунији открити споменик римскоме песнику Овидију. Где је сада Кистенце, ту су негда били Томи, у којима је Овидије живио и прогоиству те и умрло. Споменик је израдио Талијанац Ферари. Доле на споменику стоји натпис: Овде почива песник нежне љубави Овидије, жртва своје љубави према појезији. Путнице, ако си кадгод љубио, не заборави рећи: мир нека је пепелу Овидијеву.“

АФОРИЗМИ.

(**Римски.**)

П. Рутилија мољаше један пријатељ за неку незгодну ствар, а кад му је Рутилије одби, рече срдито: „Па шта ми вреди твоје пријатељство, кад нећеш да ми учиниш, што од тебе тражим!“ — „А шшто мени твоје пријатељство“, одговори му Рутилије, „кад морам да чиним зарад тебе оно, што се коси са поштењем.“ Валерије Максим.

Успех даје правац нашем мишљењу. Ко у чемгод успе, тог свет проглашује за нашег човека, а ко не успе, тог проглашује за луду. Плаут.

Наш живот је једна тачка, мање него тачка; па та тачка је подељена на различна доба, да би нагледало, е наш живот има неки простор. Сенека.

Време је благо, које једни штеде а други расипају: једни, трошећи га, могу дати рачуна о својим издацима, а други не знају да оправдају своја издавања. Нема сравише подло, него кад какав старац не може ничим другим да докаже, да је дуго живио, него ли својом старошћу. Сенека.

На богат мирав одавише љубав дакле своје стреле. Јувенал.

Прави знак тишине и спокојства душе је то, да знаде себи правац дати и остатак свога ца собом. Право душевно спокојство је плод разума. Сенека

Ти си лепа, то је знано; млада, то је истина; богата; ко може тому противрећи? Али кад се ти сама тим хвалиш, Фабуло, са таким самодопадањем, онда ниси ни лепа ни млада ни богата. Марцијал.

САДРЖАЈ: Грађанска пролица. Песма. Од Војислава. — Аранова одаја у кули Смаил-аге Ченгића. Из Блажујеве прошлости. Од Војводара Н. Вричанина. — Гајдо-Лука. (Петеан) Препео Б. Брапчић. — Мија Бродар. Приповетка из Баната. Написао Малутин Јакшић. (Наставак.) — Пропаја у „Увеоцима“. Од Л. Томановића. — Листак. Писма Вука Ст. Караџића Јужњану Муишцком. Изнеси на јавност Милинко К. Брапковић. XVII. — Листића. Месечни преглед периодичне српске и хрватске књижевности. Месец Октобар — Гласник. — Књижевне новости — Смесице. — Афоризми.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уреднштву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 47. У НОВОМ САДУ 20. НОВЕМБРА 1886. ГОД. II.

* * *

Већ је одавна прошло. У шумарицима густим
Невиних, шарених тица звучни је стао хор;
Поноћ је спустила вео... По долинама пустим
Умук'о људски збор.

Само Дунаво шуми у мраку и самоћи,
И каткад одјекне звучно протегнут, јасан глас;
То рибар рибара кличе по тамној, дубокој ноћи,
И његов суров усклик долеће чак до нас.

А по обали цветној ми сами блудимо двоје,
Нежно ти стежем руку, и слушам, у ноћи тој,
Испрекидани уздах и бурно дисање твоје,
И стидљив шапат твој...

Војислав.

МИЈА БРОДАР.

ПРИПОВЕТКА ИЗ БАНАТА.

НАПИСАО МИЛУТИН ЈАКШИЋ

(Настављак.)

Кнежева ветрењача.

Био је киповит дан. Хладна киша, мутно време, дебело блато по сокацих издају ти позну јесен. Посла се нема, па се скупили људи, све по њих неколико из комшилука, код појединих људи, па се разговарају или се картају на слуге и на палидрвца. Негде се, шта више, читају песме о Краљевићу Марку и другим српским јунацима и „Старине од старине Новака". Ухвате по ког дерана, што је дуже ишао у школу, па још није заборавио читати, те им чита, а они час по застану, па по соби одмеравају, колико је отприлике било оружје Краљевића Марка, и колико је у висину и у дужину скакао Милош Војиновић и његов коњ о свадби његова ујака, силнога цара Душана. Али за ту меру мале су собе Сумраковачке!

Најпуније су суваче и ракидинице. Као у збегове скупљају се у њима људи бадавације, који беже од дуга времена, а такове бадавације готово су сви сељаци преко зиме.

Мија Бродар отишао у своју суваču. Ту се скупиле комшије и помилари, који су дошли да ухвате реда за мељају.

Сувача клепеће монотоно-сентиментално, рекао би, пређе какво велико повесмо, а њени гости разговарају се живо. Њен клепет ништа им не смета, годи им, и необично им је, кад престане.

Разни су предмети, што се у сувачи Мијиној претресају. Највише се говори о сеоској политици. Противности су врло изоштрене. Разнео се глас, да су кнез и нотарош тужили грк-Совру због увреде части, а Мију Бродара, што буни народ, да не плаћа штајер и да не слуша власти. Кад је то Мија чуо, он се само насмејао, мислио је, измишљотина је, или хоће да га плаше; јер он то није радио.

Међу осталим довпла је на реч нека новост, која је у овај мах још најпређа занимала Сумраковчане. То је била кнежева ветрењача, која је пре неке недеље довршена, те је почела млети.

Кнез је продао своје две суваче и направио је лепу ветрењачу. Коштала га је, вели, преко три хиљадарке. Е, али и јесте лепа! Дивило јој се цело село и сви поврвеше, да у њој мељу. Што да море забадава коње!

Чудно се свет, како кнез да дође на ту мисао. У околини ниједан Србин нема ветрењаче, већ све сама неверија.

Врвио је свет, да је види, и чудио јој се, до за

мало не дође време, кад ће свима постати обична, као да је онде пре десет година израсла. Свако чудо за три дана.

Ветрењача меље непрестано. Дува ветар, не престаје, као да је време са Ивом савез утврдило. Имаће Ива велику корист.

Суваче међутим одједаред да опусте. Ретко ко завири у њих. Пашто морити марву, кад ветрењача меље за исти ушур.

И данас би можда сувача Бродареових са спутненим колом тужно дремала, али данас је киша, те се баш не може ништа друго радити. Хајд, да се мало самеље, јер на ветрењачи не можеш доћи на ред за неколико недеља, а људима треба брашна.

Но има у Мијиној сувачи и таквих помилара, који баш неће на Ивину ветрењачу. Мрзе га, па што да га помажу. Сви ти противници куне се око Мије Бродара, а сви заједно око грк-Совре, па се с њим договарају о сеоским пословима, те код њега и мељу.

И сад има неколико Мијиних једномишљеника у сувачи. Ту је Неша Кретин, Јока Ердељан и Милан Крајников. Чича Јова Јовин, ма да мрзи кнеза Иву, опет се рачуна у „варошку" партају, јер има једног сина ешкута.

Сви се разишли. Остао је само Јока Ердељан и Мија. Њих највише тишти кнежева ветрењача, јер обојица имају сувачу. Још би се и измирили с ветрењачом, али с Ивом ни за главу.

„Ива је баш зато и подигао ветрењачу, да нама натруни", рече Јока, а Мија га само замишљено погледа и не рече ни речи.

„То је он имао на уму", настави Јока. „Као вели: да их тучем ветром. Знам ја Иву, велики је прождрљивац."

„Подмеће ми ногу, гдегод може", вели Мија. „Ето, пре неколи дан предевао сламу, па је саденуо баш под мој ђерам, јер ми се ђерам у његову авлију спушта. Морам преместити сојету, јер не могу да вадим воде."

„Па јеси ли се љутио?"

„А ко се не би љутио! Да ми је у први мах био гдегод наблизу, не знам, шта бих с њим радио, али после сам помислио: његова је авлија, може денути, како му је воља."

„С отом пустољачом нахудно нам је."

„Нахудно", вели Мија.

„Па шта да радимо, Мијо?"

Мија је ћутао, није знао одговора. Само је мало више подигао шубару с чела и почрвенио је.

И Јока је дошао у ватру.

„Да ухватимо, вели, наше коње, па да мељемо свима на нашим коњма. Дружчије му не можемо доскочити.

„Ех!" рече Мија.

„Шта ех, ја ти кажем."

„Прво каже кума-Јока" — уплете се у разговор сувачар, који је нешто дељао на дељари — „дружчије му се не може доскочити. Коњи вам и онако сад забадава стоје; треба их само мењати. Кад ветар дува, ви мељите на својим коњима, а кад стане, онда и тако морају сви овамо доћи, ха, ха, ха!" смејао се мудри сувачар својој досетци. „Мајсторија козе пасе. Ја вам кажем, тако ћете му пахудити. Све је бадава, нема над сувачом мељаче. Ето, ја бих могао бити на ветрењачи сувачар, али нећу оставити сувачу, ма трећи дан леба јео. Само да је мени сувача, ја бих знао, шта бих радио."

Мија Бродар ћутао је замишљено, али тај Јокин предлог није му никако ишао у главу. Бадава, није прилика.

Јока је отишао својој кући, а Мија и његов сувачар још се разговарали.

Кад се спустило вече, изишао је Мија из сувача и отишао је соколом у кућу.

Од винограда видила се кнежева ветрењача. Она гордо крила гордо се дизала и спуштала. Њено величанство као да се ругало Мији и његовој сувачи.

Мија је погледао ветрењачу, па своју сувачу, па опет ветрењачу. Бадава све, бадава све, његова сувача ни нанесена на кнежеву ветрењачу. То га је морило. Гле, како му се највећи непријатељ богати, па како му се свети. Његова сувача изгубила половину своје вредности, а не доноси ни толико користи, колико да плати сувачара. Зловољан је Мија. „Стани, Иво, нећеш још упропастити Мију Бродара. Шта је мени сувача? Та ја ћу је... Али шта то вреди. Ива би се радовао и смејао би ми се..."

Тако је мислио Мија и ушао је у кућу. Ћут је Мија. Осветла га подгриза, као дрво црвоточина. Мир његов поремећен је.

Жена и деца нису га узнемиривали ни запиткивали. Видили су, да није добре воље. Ни несташни му синчић Јоца, кога је Мија као зеницу ока гледао, није се приближио баби, већ се пријубио уз нану, па је бојажљиво завиривао иза њене сукње.

Одмах после вечере легао је Мија и задремао. Још мало па би заспао. Кад, али се тргне, јер се на улици чула песма, што су је певали сеоски момци.

Мија се зловољно окрете на другу страну, да настави дремање и да заспи. Али песма се све јасније чула.

Момци су дошли баш пред Бродареву кућу и ту су канда застали и певали су.

Мија је разумео ове стихове:

Бродареви сви плачу,
Киев им от'о сувачу,

Кнез им от'о помиларе,
Ој, помиларе старе.

Јунак из кревета, па стане још пажљивије слушати. Да није сневао? Слуктно је једно парче. Момци невају даље:

Бродар-Мијо, кажи бре,
Кажи, Мијо, шта те тре? —
Мија ћути, тужан седи,
Ој, у сувачу гледи.

Мија зграби једну овојну на испадне на сокак, да види, ко то сме да нева њега пред његовом рођеном кућом.

Момчадија се разбегла, кад је чула, где врата зашкрипаше. На сокаку није се нико, видио, само се чуо смех из далека, но и тај је на брзо умукао. Пси су лајали, а при месечини видила се издалека, тамо с излаза, ветрењача кнежева, како меље, чисто се подсмева Мији. Та ноћна слика била је авет души Мијиној.

Мија се врати у авлију и нагло залупи за собом врата, па се упути у собу и запали свећу. Са запаљеном свећом опет се врати у авлију. Свећу је штитио руком, да се не угаси, али опет, кад је био насред авлије, угаси му ветар свећу — онај исти ветар, што је терао Вармеђашеву ветрењачу.

Опет се врати у кућу и опет почне палити свећу.

У то се и жена пробуди и запита:

„Бога ти, Мијо, што палиш свећу?“

Мија јој ништа не одговори, већ само пљаште рђаве жигице о зид, док није свећу опет запалио. Поред светлости свећине виде сваш-Јела, како је Мија блед, очима је закрвавио, а по челу му миле крупне капље зноја.

Мија изађе нагло у авлију. Жена потече за њим довикујући му немирно:

„Мијо, Мијо, куда ћеш? Ако Бога знаш, кажи, куда ћеш?“

Он се окрете и погледи жену своју укоченим погледом. Затим се опет упути према сувачи.

„Мијо!“ врисну жена, „куда ћеш, говори?“

Мија се исправи насред авлије и рече потмуло:

„Идем, да је запалим!“

Жена се забатрга па мал те не паде у несвест, но брзо дође к себи и потрчи за Мијом, па га сустиже.

Међутим је ветар свећу био опет угасио.

„Шта ти је, Мијо, ако знаш, што је Бог?“ рече Јела, ухвативши га за руку. „Шта хтеде учинити? Зашто да је палиш? Немој да нас унесрећиш. Немој да ти се свет смеје.“

Мија се само тврже, па клоне на жену своју.

„Гле, шта хтедох урадити!“ рече умореним гласом. „Не бој се, нећу, нећу. Води ме унутра.“

Жена га одведе унутра, а он одмах клоне на кревет. Сав је био блед, као смрт. Дуго није могао заспати. Његову кућу, у којој од вајкада поштење цареваше, да осрамоте. Да обесвете кућу, која је била пуна духа блаженог покојника Јоце Бродара. Та помисао цепала је срце Мијино и посејала је у њега семе незаситиве освете.

Дуго су очи Мијине лутале неодређеним погледом по соби, коју је осветљавало кандионце пред иконом мајке божије. Ужегла га је сваш-Јела, да умилостиви пресвету Богородицу.

Нека снажна струја пролазила је Мију свег. То нису биле одређене мисли, јер управо није ништа мислио. То су били снажни, бујни осећаји.

Кортешовање пред избор кнеза.

Комшије су чуле оне ноћи калабалук, што се код Мије десно, али нико није знао, у чему је ствар. Знали су, да су момци Мију певали, али оно даље? —

Шалутало се и нагађало. Комшинице се узнемириле, готово забринуле, да неће дознати ту тајну. Неке су дубоко преко прага туриле свој нос у Мијину авлију, тако, да већ сваш-Јела није могла почистити двориште, али Мијин суморни поглед развијао их је све.

То јутро пропео се по селу глас, да Мија хоће да меље на својим коњима по уобичајени ушур. Тај глас пронео је сувачар а био је истинит, јер мало после ухвати Мија своје коње у сувачу и стане млети по вику две својим сиромашним комшијама.

У селу су једни исмевали Мију. Није, вели, прилика, да се Мија надмеће с ветрењачом, и Мијини коњи с ветром. Кнез Ива успео се на цигле и гледало је преко зида сувачу Мијину па се злобно смешио. Смешно се, али се мало и променио у лицу.

Други су Мији одобравали. Зна Мија, шта ради. Добро је то. Много може једна сувача да донесе, кад без престанка меље целе године. „Бре само да је мени сувача и Мијини коњи“, уздахнуо би по који сиромашак, „не бих ни ја друкчије радио.“

Са највећом пажњом пратиле су ту новост газде других сувача, јер и они су о тој ствари већ много мислили.

Јока Ердељан одмах ухвати коње и почне млети као и Мија.

И други учинише тако исто, јер мишљаху: Мија и Јока раде за асну, а што је њихова асна, то је и наша. И наши су коњи дебели, одморни, па нек мељу преко зиме.

Тако опет заклепеташе сеоске сувале и оживе село. Жене у селу као да добише у њихову клепетању новог зачина своме разговарању и оговарању, гуске као да су живље гакале, и сами пси ра-

досније су кевтали. Сви увидише, да село без сувача не вреди ништа, и да газде њихове имају право, што мељу на својим коњма.

Но што је још најглавније и управо најозбиљније, клепет тај имао је знатна утиска на кортеше сеоске, који су као апостоли народног добра крстарили по селу уздуж и попреко, пудили цедуљице, на којима су била исписана имена кандидата кметова, кортешовали за избор кнеза и развијали своје политичне и национално-економске програме. Говорили су, пили, свађали се,

Они као да се надметали са сувачима и живље су клепетали и млели. Били су то наиме сви бирани говорници сеоски.

Варошко коло водило се у самој варошкој кући. Ту се договарало, ту се писале цедуље, одатле се кретали кортеши у село.

Кортешку заставу те партаје највише је уздигао ешкут Жива. Он је био душа партаје. Био је то човек научен. Њиао је у мађарску школу у Сегедин и многе је науке онде научио. Имања није имао никаква, већ је живио од „подузећа“ у варошкој кући. Купује на лицитацији куће, земљу, па после препродаје Швабама. Кнез и поглаварство иду му на руку, а он им зајам враћа кортешовањем.

Он, на пример, стане на рогаљ, где су људи на окупу, па им стане развијати планове, што их има његова партаја.

„Прво ћемо продужити процес са спахијом. Неће он више нашу земљу орати, неће он више на нашим ливадама своју марву пасти. Нама је то остало од наших старих, па ми треба и да уживамо. Спахија је отео наше рођено добро. Да нам нису подмитили депутирце — оног хуљу Јоцу Бродара — све би то досад наше било. Већ тражимо фишкала. Узећемо најбољег у вармеђи, па кад нам изради посао, одрисићемо му коју стотину ланаца, пек живи, а дотле му нећемо ништа дати. Нек боље ради.“

Људи се тоне од милине и већ напред рачунају своје богатство. Само се један сиромашак почеша иза увета, па запита:

„А колико ћемо ланаца дати фишкалу?“

„Једно две три стотине“, одговара Жива.

„Та млого ће бити.“

„Ех, није млого од толико хиљада. Шта мислиш, човече, колико ће он трошка с процесом имати!“

„На онда, шта ће нам два попа. Није доста дајије свакојаке? Доста нам је и један попа. Једног ћемо попа збацити, а његову сесију продаваћемо, па ћемо тим новцем плаћати учитеља. Нек се не плаћа толики порез, и тако је велик.“

„Тако, тако, Живо,“ одобравају људи.

„Него знате, шта сам чуо?“ наставља Жика опет даље. „Чуо сам, да је грк Сопра покрао црквену касу, кад је био тутор. Сад му се ушло у траг. А чекај, Сопро, сад си долијао! Чекај, грче! Хоћеш да крадеш свету цркву! Бадава, мора грк да тера свој занат свуда, да вара и краде. Против њега ћемо одмах подићи процес.“

Тако је отприлике Жива ешкут говорио и намештао, а слушаоци су били усхићени. Тај говори!

Све је удешено: ко да буде ешкут, касир, поткнез и они мањи. Само кнежевина не може никако да се преломи. Ива је не би без велике невоље напустио, а партаја опет вели: доста је он био, да видимо и другог. Не каже му се додуше у очи, али он чује. И сам Ива говори, како је доста кнезовао, али на том и остане. — — —

Било једном пред вече.

У сеоску крчму уђе омален просед човек у газдачком оделу од повештале чохе, за њим други сељак у дорочу и за овим још њих неколико.

Онај први је главом лепа Станимиров, први газда у селу. Он ће се ретко забунити у крчму. Човек је од реда и чуваран.

Сад је дошао са својим комшијом Пајом и још са два три човека, да попију алвалук, јер су Лепа и Паја завадили. Лепа купио од свога суседа два ланца земље, па хоће да плати алвалук.

Заседоше за један сто и газда Лепа заповеди бирташу, да им донесе вина.

„Та, чича-Лепо, ја као велим“, на то ће Паја Завргао, „да ће боља бити пре вечере која чаша пива.“

„Хајде де, хајде де; а ти, Мишко, донеси свакоме по једну чашу пива.“

Куцнуше се на потегнуше.

Газда Лепа се стресе.

„Ја не знам,“ рече, „како човек може волети ово пиво. Мени је горко. Бадава све, нема пића над вином.“

„Ајак, није тако,“ одговори Паја. „Вино јесте добро, та вином се човек причешћује, али бадава све, пиво је најбоље.“

Није ни тако“, рече један слаб, блед голаћ смешећи се.

„Да како ти велиш, Гавро?“ запита чича Лепа.

„Ја ко јесапим, бато: шта ко воли. Тек ја бих рекао, ракија даје највише снаге. Кад се ње напијем, прође ми чисто кроз кости и куражнији сам за сваки рад.“

Заћуташе сви.

„Рђаве године“, рече Паја, да започне разговор.

„Рђаве“, прихвати друштво.

„Велике дајије.“

„Велике.“

„Мора човек да се задужи, па да пропадне“, уздисаше Паја. „Сви ћемо пропасти.“

„Морамо пропасти“, рекоше остали, само је газда Леша ћутао.

„Морамо пропасти, ма шта да радимо“, попови Паја. „Бадава попа (ту је мислио пон Милоша) ово и ово. Не помаже ту никаква придика. Придикује ту ваздан, не знам, како смо ми криви својој пропасти. Мене пре негде ухватио, па ми ту ваздан узео замерати и корети ме. Вели: што да толико трошиш о свадби? па ово па оно. Па трошио сам, што сам морао. Не може се осим света.“

„Јест, хоће поп Милош, хоће“, рече неко.

„Јест, јест“, опет ће Паја, „меша се и у оно, што га се не тиче. Па хтео сам тако, моје је, није његово. Нека води своју бригу. Бољи је поп Стева — он се у туђе послове не меша.“

„Право има Паја. Ено, како нас осрамоти, цело село, лане о светом Николи. Дошли толики гости из других села, а он баш онда узео придиковати, како смо ми овакви и онакви, као да нисмо мирни људи, већ све сами лопови, убојице и нијанци. Бадава, не ваља му посао.“

Газда Леша није тако мислио. Он је свога комшију Пају добро познавао, знао је, зашто је пропао, али није хтео ништа да говори, да се коме не замери.

Тако се ту претресале и друге ствари и празниле се чаше. Плаћа газда Леша, добио ћеф, да и он једаред прекардаши.

Почело се и певати.

Гости су једни одлазили, други долазили. Међу долћацима био је и срески комесар.

Имао је хиропске чизме с мамузама, жућкасте чакшире, кратак јесењи капут и мађарски шешир са пером од дропље. У руци је држао корбач, као симбол своје власти.

Нагло је ушао, готово утрчао у крчму, па се онда обриуо на све стране, те је онако преко рамена све прегледао. Кад је уочио газда-Лену, приступио му је, ухватио га је за раме и добро га продрмавши, рекао му је:

„Како си, Лепо бачи?“ па је онда скупио очи и силом се насмешио.

„Та ето, добро, Богу хвала, господар комесар“, одговори Леша.

„А откуд ти овде? Хоћеш и ти да будеш лола?“ и комесар се громовито засмеја, мислио би, пуњиће му срце од смеха. Но ваљда што се нико други није насмејао, попови он своју досетку. „Зар и ти хоћеш да будеш лола?“ па се још громогласније стаде смејати.

Пошто у тој соби није било више никог, с ким би му његова комесарска част допустила да проговори коју реч, окрете се поносито од чича-Леше, зачкиљи очима и погледа на онога хусара, што је висио на зиду. Јашио је на бесном хату, који је бегао у највећем трку, а он се с коња сагиба и узима мало дете са земље. Та бравура врло се допадала комесару. Уобразио је, да је и он као тај хусар. Та помисао надимала му је груди неким неопредељеним осећањем иронизма и њему се опет учини, да се земља гиба под његовим ногама. Ал не... Он замахне корбачем и уђе у другу собу, која је његову господству управо и одговарала.

То је била соба за господу.

За столом су седили све познати комесареви: у прочељу нотарош, до њега с десна кнез, с друге стране сшкут Жива и Ника.

Седили су, пили пиво и картали се. Сви се зажарили у образима, само је нотарош као и обично био блед. Та бледоћа давала му је отмен изглед.

„Ала солгаја!“ кликне комесар и рукује се са сваким срдачно. „Па шта радите?“ запита карташе.

„Ето картамо се мало, да нас прође време“ рече кнез и зевне.

„Па примите и мене,“ рече комесар и седе за карташки сто, па онда увидивши, да је за добро расположење друштва нужна која досетка, рече:

„А што не зовете онај Леша из друге собе — та има млого новаца.“

„Шта зар је чича Леша у бирту?“ запита кнез.

„Ено га тамо, плаћа алвалук, купио једну ливаду — хоће да купи цело село — рече комесар и осмехну се.

Кнез и нотарош згледаше се.

„Па позови, Живо, чича-Лешу, мало у наше друштво, да попијемо заједно коју чашу,“ рече кнез.

Жива одмах оде у другу собу.

Ту се друштво већ било загрејало. Газда Леша је заповедао све једнако нове чаше и флаше. Било је на столу и вина и пива и ракије, шта је ко хтео.

Жива приступи Леши и назове му добарвече.

„А откуд тебе овде, бато? Ја сам дошао већ поодавна, ал те нисам смотрио — морао си дошије доћи. И треба, и треба. Да како ће се човек мало од бриге разонодити! Брине се човек сиромах, али добром газди, као што си ти, још чешће пуца глава од бриге. Зар није тако?“

„Та знаш како је, приј-Живо, (били су неки пријатељи), мора човек кад и кад и тако. Не мо'ш осим света.“

„Да, да. Него знаш шта, хајде мало у наше друштво, ту је у другој соби господар нотарош и кнез. Зову те, да попијете заједно чашу две вина и реците коју паметну реч.“

„Та нећу да остављам моје друштво, мрав ме...“

„Е да, не мораш ти тамо дуго остати. Можеш се ти опет вратити у твоје друштво.“

Чича Лепа се опирао. Жива га је звао и пукао за руку. Лепа није марио за потароша. Цео свет се тужи на њега, да је грабљив и непоштен. Али ипак му се учинило, да тај позив не треба да одбије. Са сваким треба лепо живити. Потарош је, а он газда човек, па му треба сваки час. Зато се диже и пође с Живом у другу собу.

Сви су га радо примили и руковали се с њим. И комесар се још једаред руковао и добро му је протресао руку.

„Жао ми је само, што нисам пре дознао, да је наш бата у бирту. Волимо ми видити међу собом таква човека: добар газда и разуман човек. Нит у имању ко претежији нит у савету мудрији од нашег бате...“

Сви су климали главом и одобравали су, а потарош се диже, да наздрави Лепи Станимирову.

„Живио, вели, наш бата! Чујем, да је опет купио мало земље. Нек му је срећно и берићетно! Дај, Боже, да удвостручи своје имање!“

„Дај Боже, дај Боже!“ додадоше и други и куцнуше се, а комесар заноче доста незгрално „многаја љета.“ Био му је глас једнствен, много разалији од рапавог му лица. Друштво му је помагало, како је знало, а кад је дошло оно последње — та..... дигао је још мало више нег што је требало и страшно се дерао, а друштво је морало заћутати, јер је нестројност достигла свој врхунац.

Комесар је сав црвен са самопоуздањем гледао управо у очи газда-Лепи, као да је хтео рећи: шта велиш?

Кнез је плаћао, и то издашно. Знао је он, да Лепа нерадо даје новац те је он у изобиљу наручивао свега, што је требало.

Али се баћа Лепа разбаламућио. Њему је дочек поласкао. Ретко је бивао у таквим приликама, где га господа као на крилих носе. И он је заповедао пића, што је особито расположило комесара. Било је већ толико флаша и чаша, да је он већ почео размишљати, шта ће све, док се још боље подпанције, да лупа.

Тако се отпоче велико весеље. Сви се раздрагали. Мало, мало, па се пило у здравље чича-Лепи. Потарош је узносно његов ред у кући, други су уздизали вредноћу његових синова и газдалук му. На њега, вели, треба сваки паор да се угледа.

Кад се већ подпанили и вине удари у лице, онда диже Жива сикут чашу опет у здравље чаЛепшино.

„Он је, вели, наш човек, и бадава га она друга партаја себи присваја. Та знам ја, неће наш бата изневерити кнеза и господара потароша. Добро су они њега увек пазили. Је л' тако, бато?“

Ту се Лепа уозбиљи. Тај разговор немило га је дирнуо. Баш напротив, он не мари ову општину, а за противну партају већ је почео кортешовати. Својој родбини казао је, да гласају за грк-Совриће кметове. Ал све је то тајом ишло. Он је газда човек, па неће ником да се замери. Велико је имање, много камаре и стаје, па склони Боже...

„Та ја, каз'ти (ту је реч често употребљавао у говору, особито кад се напије), нећу каз'ти ни овамо ни онамо. Мени је добра и једна и друга страна. Нећу ја ни с ким да се мразим. Куд сам народ каз'ти, тамо ћу и ја.“

Очигледно је чича Лепа био у великој неприлици.

„Е да, знамо ми бату. Да ко ће, ако нећеш ти? Ми се у тебе надвише уздамо. А неће ни теби бити доме. Не сме те заболети глава. Твоје волове никад неће горник ухватити у кукурузима, ни оће на житу у пролеће. Знамо ми гледати кроз прсте. Та ти најбоље знаш. Шта ти је досад од нас фалило...“

Ту би већ имао газда Лепа нешто да примети. А нису ли му одвели коња у варошку кућу, што је мало заиграо у туђ кукуруз? Само да га сламоте. На то није било случајно, већ баш у пркос. И томе је највише крив исти сикут Ника. Хоће да тера неку пизму. А где сад како је увукао 'рен! Али шта ће сад то да заводире. Нек га ђаво носи. Уместо да то примети, пронашао је за спасоносније, да извади црвену мараму и да убрише њоме још црвенији свој нос.

Потарош није имао на то ништа да каже, већ је само пружио руку газда-Лепи, да се рукује. Газда Лепа, кад је то видио, још је горе поцрвенио. Дошао је у тесњак. Није хтео да се рукује с потарошем, јер је врло добро знао, шта ће то да значи, а образ му је једва могао поднети, да одбије ту господску белу руку. Зато се и опет лати мараме, да би избегао руковање. Бајаги држи мараму, па не може да пружи руку.

Наступила је пауза. Потарош се паштио, да сачува на лицу израз равнодушности, али се опет видио на њему душевни немир.

Још веће се неспокојство огледало на лицу кнеза Ниве. Са чела му се котрљале крупне капље зноја. Ћутао је и суморно је гледао у Лепу. Није хтео ни да се обазре на осмејивања намигуше бирташиће, коју је иначе врло радо гледао. Она га погледа погледом пуним пребацивања и залуди љутито врата за собом.

Ћутање је све непријатно дирало. Сви су га желили прекинути, али нису знали како.

То је осетио и комесар и знао је, откуд долази, па рече:

„Та ваш господин нотарош је здраво добра човек, боља него ти, Лешо, и сви паори . . . .“

Речи су те врло незгодно пале. Нотарош је тајом мрдао главом на комесара, да ћути, а кнез га је мрко пресекао.

Комесар, да би поправио погрешку, диже чашу у здравље Лешино. Сви се одазову, али силом, јер је Леши већ и сувише наздрављано, па ни сам он није радо примио ту наздравицу.

Газда Леша хтеде се удалити, да види, вели, шта његово друштво ради, али му не даде кнез. Он је хтео повратити добро расположење, да по што по то задобије за своју партају првога газду у селу. То је био одсудан корак. Ако ту игру добије, онда . . .

„Слушај, бато, рече газда Леши, нисам ја такав, као што ти мислиш. Ти есапиш, да ја за себе радим, да сам циљам на кнежевину Боже ме сачувај. Та накнезовао сам се доста, и додијало ми већ; немир је то и брига. Не радим ја за себе, већ за партају. Не дам, да дођу у општину они сметењаци и непоштењаци, да нас упропасте и осрамоте село. Нек буде други кнез, само да они не дођу на владу. Има у нашем селу, хвала Богу, доста разумних људи, са којих се село неће постидити. Ми смо хтели тебе да бирамо, али смо знали напред, да се ти нећеш примити. Је ли тако?“

„Да бог-ме да нећу. Не треба мени кнежевина, нек ме Бог сачува. Имам ја и код своје куће посла и бриге — при ми глава и тако. А ко ће тек целом селу судити! Не бих, не бих.“

„Ето ви'ш. Та ниси се ни досад хтео примати ни туторства ни друге какве части. Зато смо наумили да бирамо за кнеза твога синовца Велисава. Он је човек паметан и поштен, зна лепо управљати својом кућом, па ће валда умети и селом. Нек нам он буде кнез. Да га у свој варошји тражимо, не би га бољег нашли. Је л' добро, људи?“

„Тако треба, тако треба?“ рече цело друштво.

„Па нек живи наш будући кнез Велисав!“ рече нотарош.

„С вама заједно, господар нотарош“, одговори Леша у име његово.

„Живио, живио!“

То је мило дирнуло Лешу. Он о томе досад није ни мислио, а где дошло као поручено.

„Та оно, каз'ти, Велисав је разуман човек. Не велим зато, што је наш, већ што јест, јест. Ја, каз'ти, не волем да се мешам у те ствари, али баш ако устреба, даћу и ја мој глас. Та увек сам ја био на вашу страну“.

Е игра је добивена, помислио је кнез, додуше по скупу цену, па сад ће тек да буде повуци и потегни. Али овај успех га је охрабрио. Била се противна партија здраво подигла и остривила. Чекај, Мијо, још ћемо се огледати.

„Е на сретно да Бог да“, рече кнез и рукује се с Лешом. Сви се рукују.

„Сад само сложно, опет ће кнез, па нас ни бриге. Главно је, да избирамо наше кметове. Ако на наше испадне, цитурни смо“.

Тако се та ствар сретно свршила за поглаварe.

После се наставила пијанка. Певало се, лармало се, разбијале се чаше, свађало се, љубило се. Пустакомесар назвао је нотароша бећаром, овај њега свињом, па се после опет измирили и љубили се, јер је комесар у пићу био врло драгољуб.

Најпосле је комесар водио нотароша под руку кући и све се једнако уз пут вајкао, како је штета, што и поп Стева није био на тако лепом весељу, а нотарош је уместо одговора све једнако кијао.

Кад је нотарош забрањо авлијска врата, комесар се наслонио на ступац од капије и штудирао је, откуда су дошли. Кад је ипак погодио пут, окренуо се опет да иде у крчму. Уз пут је једва најпосле уверио се, да се земља заиста гиба под његовим комесарским ногама. Понос му је испуњавао груди. Одједаред обузела га је нека срчаност. Он осети жуд, да се ма с ким огледа, на стане замахивати корбачем. Наједанпут му се учини у мраку, да човек стоји пред њим. Ко си? продере се комесар. Црна прилика није ништа одговарала. Комесар ни два ни три него јурне на њу и ухвати се у коштац, па замахује на лево и на десно. Ал бог-ме ни мађи. Тај ноћни делија није се дао помакнути с места. Чудно се комесар, каква је то дивска снага. Срце му јаче закуца и он почне небираним речима псовати свога непомичног непријатеља. Псовао је и псовао, док није задремао. Тргао се из сна на лавеж једног пса, који га је почео већ дрнати за хаљине. Седио је на земљи и чврсто је притрлио дебло једнога бреста пред кућом неког суседа нотарошева. Ратоборност га прође и он се опет врати у крчму.

У крчми је пио, док није заспао на столу.

Било је још браће, која се од весеља повађала по клупама и по поду и хрвала на тој најприроднијој постељи.

И газда Леша се од одушевљења, што ће му синовца бирати за кнеза, красота навукао, али њега је бирташ однео у своју собу, да спава.

Кад је интелигенција Сумраковачка тако поспала, закукурекали су петлови по други пут, да наместе

партајама сеоским обрт у њиховој политици, а грк Совра баш је свезао бикове, неке силне бикове, како га мотају, а он не може да бежи. Тешко је уздахнуо, кад се иза сна тргао, јер је био мало сујеверан као и многи други велики људи, па је слутио на какву год несрећу.

(Наставиће се)

ВЕЛИКА СИЛА.

Ја грешник данас постах,
Пољубих моју жилу,
А она гњевом плану
На моју грубу силу.

Великим гњевом плану.
Ја збуњен онде стадох
И једва у злу вељем
Од себе јаза дадох.

Та ваљда није тешко
Цевана сили дати:
Ако ти мио није
Пољубац, ти га врати.

Н. В. Ђорић.

ШАРЕНА ЉУНИЦА.

СЛИКА ИЗ СЛОВАЧКОГА НАРОДНОГА ЖИВОТА.

НАПИСАО МАРТИН КУКУЧИН (БЕНЦУР).

I.

— Чујеш ли? Да ми ниси што изгубио! Пази на зепе! Немој заборавити: шећера, каве, меда, сира, мака, паприке, олаја, бибера, свећа . . . Гледај, да ти се лончићи не полупају! — викала је Ева за мужем Адамом Куртом, а Адам пошао на вашар, да набави за дом оне маленкости.

— Не ћу, душо! Где, како бих заборавио? Свега ћу назарити, само ако добро продам зепе.

— *Ти* не ћеш заборавити!? Док се навучеш ракије, заборавићеш, и чији си. А, да ја с тобом идем, друго би што било!

— Да и *ти* идеш? Нашто обоје да крљамо вратове у оном стиску? Ево ти ове зепе, па иди ти, а ја ћу остати с миром код куће.

Но Крт није мислио то збиља. Како би он пропустио вашар, кад га тако давно изгледа већ и само зато, што је код куће као на ланцу. Како га жена чува, на сиромах нигде да се провесели код чаше у друштву. Није ни чудо, што га срце онамо вуче.

Везао торбу на леђа. У торбу натурао зепе (патикаче), а одозго папуче, што их је сам шашио; да их носи на пазар. Све то свезао заједно. Крт је истина ратар, али зими шије и обућу за сељаке. А то је врло лак посао. Мере се не држи, јер што су зепе веће, то боље. На не треба за то ни калупа много. Крт их и има само три. Један мали за невесте, које имају малене ноге, други велик за мушкарце, а трећи ни мален ни одвећ голем, средњи.

Калупе је Крт сам себи направио, па да бокне једним своју жену у ребра, доиста би имала доста. Али Адам је послушан муж, те се држи строго божије заповести, па слуша жену, ако каже и да један фрталь мање поноје. Него немојте му се смејати! Што он заради, Ева куцка у гомилицу. Што она добије у руке, не измоли више, па да три дана моли. Запите ли три новчића на дуван, још му и да; ама запите ли друга три на ниће, не ће добити ни до страшног суда. Е, па баш зато Крт није никад без новчића. Испомаже се тако, што сваком приликом два три новчића сакрије од жене. Кад полаже жени рачун, уздахне и бије се у прси, што је тобож морао за два три новчића попустити од цене, док му Ева и не поверује.

Вашари за Крта немају цене, кад му стоји Ева за вратом, на купи пазар. Али данас је вашар у Мрханову, а то је прави вашар за сухо грло Куртово, јер Ева не може с њим. Још мало па ће и божић, а Куртовица мора да у очи благдана поспрема дом, да мало собу окречи.

Кад Крт иде на вашар, као да си пустио рибу у воду или козу у врт. Још поиздаље кује планове, како ће да се напије слатког и да скупца себи коју мраку за будућност.

Ако Ева ни иначе није пила на тај вашар, данас јој још теже остати код куће, што у мужевљој торби има педесет форината, да купи краву.

Крт се сам занео за својом женом. Просто не може да дође себи, како је она могла саставити толики грдан новац. На како је не би слушао? Колико је новчића морала сирота закидати од уста, док је наслагала педесет банака! Још лане је имала че-

тири десетице, једну петицу и три форинтаче, сабивши одмах бакар у банке. Ej, да је Крт знао за толико благо, много пута не би га на празно голицало у сухом грлу. Ева се могла лако пред њим изговорити. Још лане би била купила краву, али је морала читаву петицу и све три форинтаче дати за порцију, па јој остало још само око четири десетице. А за те пошће не добије се добра крава. Једва једнице ето од лане до данас спарила и пету десетицу, да данас даде свом мужу читаву педесетицу... читаву. Где, колика је!

Ух! Крт није никад имао толики повац уједанут. Рачуна у глави и на прсте, колико би фрталa слаткога могао добити за ту банку? Доиста толико, да би се и воденичко коло окренуло. А колико би чарапа морао испрести, да заслужи толико благо? Таман би могао њима загатити и поток, што покреће воденичко коло. Крт не зна, шта да ради од радости. Ах, толику радост мора да залије!

Но Ева је погодила, за чим тишти исушена душа мужевља. Угрејала му на пут мало слаткога, да не иде ташта срца на ветар, па му срце све игра у грудима. Али пре пића мораде дати свечану реч, да не ће нигде свратити у крчму и да ће доћи кући трезан, као од мајке рођен. Зато се смео Крт код куће поштено напити.

Кренуо се на пут. Што му чарапа није стало у торбу, завезао их на батину, па хајд на вашар. Мале прне му очи дођоше од пића још мање, па се светле као ноћу звезде. На уши натукао капу, само му сухи нос вири испод ње. Крт није, да кажем, стар, али и опет нема ниједног зуба. Прекланс га заболи један шупаљ, а нека баба та патента, те метне на њ тамјана. Он метне, и рђави зуб му испадне; но за њим и сви здрави одоше. Од то доба миран је од зуба.

На руке навукао плетене рукавице. Левом држи штап, десном весла по ваздуху. Ход му је такви, као кад човек стане једном ногом на столичицу, а другом у јаму. Сад не знам само, је ли му она краћа, или ова дужа.

Из Адамовца све отишло већ на вашар, па Крт мора сам. Снег цичи под ногама, на кану попадало није, а нос поцрвенио.

II.

У Мрханову је вашар велик.

Мрханово је повеће село, али има пространу пијацу, на цркви кулу и на кули сахат. Нити не реците за Мрханово, да је село, јер ће вам славни магистрат бацити на врат парницу. Где је на кули, на још на толикој, сахат, то не може бити тек село. Какав је сахат тај изнутра, не знам; но с поља је доста на очима, само му се сказаљке отромбољиле као кљакаве или уморне руке. Али кад ветар задуше, мања скаче одмах за три сахата — унапред или унатраг свеједно.

Било је то и добро и зло, о чем би нам могли најбоље рећи сами Мрхановљани.

Еле, у тој варошици је велик пазар. Има света већ пуне улице. Око храма се распечиле шатре, а народ пред њих око њих.

Наш Крт је пред кућом свога доброг човека. За тили час распродао своју робу. Мала масна повчана му кесица пуна и претешка, а весео тржа већ неколико пута пребројa четворке и бељаке. Који се нашли око њега, почели већ да му завиде, како је добро пазарио. Кад је све распродао и пошће пребројао, није ни ручати хтео, него отишао међу марву, да купи краву.

Али уз пут му се пробуди чувство некакво. Та, није свом Петру ни захвалио за оно место пред кућом, ... Петру, таквому човеку! Крт је срца врло осетљива.

Врати се, па се захвали. Али да оде тако зар без свега? То не иде. Пошље по слатко. Ева се не ће срдити за то; та, и она је више пута почастила Петрову чељад. А Адам да буде гори нег Ева?!

Крт најпре пребројн повце, рећајући на сто на шаји форинте једну поред друге. На шаји је само и знао рачунати; јер кад је он у школу ишао, људи су познавали само шаји. Рачуна, рачуна. Добио је за чарапе четрдесет форината шајна. На како је то лако рачунати на шајн! Педесет форината су у торби сто двадесет и пет шајна, а четрдесет за чарапе чини свега сто шездесет и пет шајна.

Толико повоца није Крт имао, откако се памти; чини му се, разваљује му се цео од терета. У глави му се врти, као да на врх куле намешта крст. Но на срећу ту је већ слатко. Налио пун фрталь. Та, он није такви, да се да нудити.

Прво паспаси, па или ватрено ниће у безубина уста. Он не пије као друге ждере, да прогута уједанут; већ размуђка по целим устима, да то дуже осећа сласт, па цеди, ма да и нема зуба. Искрили врат, погледи у таваницу, избечи мале очи, понда пљус у бездани свој стомак. Лице намршти, безубна му се уста стисну тако, да му танки нос целива браду. Понда цикне, облаче се, да не пропадне ни капи, а дном од стакла таре прси, — тим као да каже, како му се миље разлева по грудима.

Кад се тако поткрепио, одмах је веселије размахивао својом дугачком буџом.

Вашар се разилазио. Но стоји још једна црна крава, црна као да се у оџаку сушила.

Крт је спази, па му се одмах доваде. Истина,

малена је, али виме дебело, рогови мали, на њима само по два круга. Дакле, крава млада, шест јој година. А и шта ће му матора? Њему треба млада, зато му се ова допала.

Хеј, хеј, Крте! Погледај боље у те рогове! Отвори очи, видићеш, да је пет кругова пилом исписљено. Где, око уста је седа. Крт не мари за то, само јој гледи у зубе. Једног нема.

— Ево једног зуба нема, рече газди.

— О, то је мала брига. Та, и ти си био крезубав, кад си почео зубе губити. А сад, богу хвала, ниси, — вели продавац, па се насмеја у себи; и опет вели: — Марвинче тек сад ваће зубе, јер је још младо. Узмите је, добра је музара. Мирно стоји, млека има као воде. Моја жена плаче за њом; али ја новаца требам.

— А како вам име?

— Пишем се Мартин Шмалок, а чак сам из Питворника. Људи ме знају. Не бих ни продавао ја краве, да не удајем кћер.

— Да, да, — одобрава му Крт, па све верује Шмалку.

А Шмалок не удаје кћер, већ човек тргује с марвом. На три миље око Питворника нема, кога он није преварио, па зато се и губи што даље међу непознат свет. Купи матору црканицу, пилом јој обнови рогове па ако се нађе добра луда, прода му је као младицу. И сад се радује добром пазару, јер како је опазио Крта, познао му, штоно реч, по носу, да се не разбира много у трговини.

— Шта иштете за њу? — пита Адам.

— Шездесет римских, — вели Шмалок.

Крт у мало што не скочи од радости, па мисли: „Шездесет за краву, остаје ми још сто и пет у кеси. И Ева ће се радовати. Даће ми и оно слатко, што је остало од јутрос.“

Али још инак неће да пристане на цену, мора да куша продавца, би ли што попустио. Вели му:

— Шездесет без колико?

— Без кесе, — засмеја се Шмалок.

И Адам се засмеја.

— Да вам избројим готових на длан четрдесет. Верујте, четрдесет је доста. И преко јего много дајем. Па још да није оног зуба! Ал је крезубава!

Шмалок му одмах доскочи.

— Та баш онај зуб вреди пет форината. По њему се познаје, да је крава млада. Видите, да добија тек прве зубе. А ви дајете само четрдесет. Брат брату, па вреди педесет и пет. Хоћете-л'?

Крт мал што не кличе у глас, што је наишао на тако мекана човека, који на једну реч попушта са пет римских. Па вели:

— Дајте за четрдесет и два, па да се не цепкамо.

— Не могу. Шта би ми жена рекла?

— А шта би тек моја мени, да за то ништа дам толики новац?

— Добра се мало налази. Крава није, да рекнемо, грдосија каква, али ваљана музара. И ви сте мален човек, него бисте опет претегли десеторицу. Боже мој, зар само оно ваља, што је велико? Ако је узмете, дуго ћете мене памтити, па ћете по вашарима тражити само Шмалка. Памтите, што вам велим.

Ту је Шмалок истину рекао. Много људи има, који памте и сећају се не само њега, него и оца му и матере, па га заиста и траже по вашарима. Но Шмалок не иде на очи оному, с ким је једаред пазарио; неће да чује, како хвале од њега купљено марвинче.

Крт дометну још три, да је управо четрдесет и пет.

Шмалок неће да је гори, па попусти пет, да је управо педесет.

Стоји још за пет римских. Дотле се како тако и погодили, али сад је чвор. Не попушта ни један ни новчића.

Крт већ десет пута полазно и толико се исто пута враћао. Не да се Шмалок ни опеделити. Најпосле рече Адам:

— Ево четрдесет и седам, а више ни паре, па да имам самих жутих дуката све на мериде. То је моја последња.

Понда пође, као да ће да оде.

Шмалок викну за њим:

— Даћете четрдесет и девет. Јефтиније не могу.

Крт се врати за два корака, па вели:

— Још мало ниже.

— Ни паре, па ма ми се кћи не удала. Нек седи код куће, не мора то бити одмах, као да је смрт дошла.

Ал и Крт се добро држи. Више пута се заклиње, да не да ни новчића више.

У том ето некот чизмара. Неки пријатељ Шмалков. Шмалок га најмио, да му помаже код муштерије. Пречи ће Шмалку, па ће му рећи:

— Шта иштете за ову јуницу?

Шмалок на то:

— Четрдесет и девет. Али ово је први купац.

Показа Крта.

— Шта ту први? Ко пре девојци..., — вели чизмар. — Први је, који да више. Ја дајем четрдесет и осам.

Крт се наљути, што ће ето да му други испред носа одведе готову погођену краву. И викну на чизмара:

— Шта се трпате ви међу нас? Идите због својим путом. Немате ни четрдесет новчића у целој кући, а камо четрдесет форината.

— Ја немам? Ево вам четрдесет девет.

И поче да вади кесу, као да хоће да плати крају.

Крту се засијаше очи. Не може да упусти такву крају, па му се све боље допада. Тако младо, па јефтино марвинче да упусти за једну фоминту! Ето ти га прије Шмалку, те одгурну мајстора:

— Ја сам пре дошао. Моја мора бити. Ево четрдесет и девет фомината.

Шмалок се подмукло пасмеши, и пљес Крту о длан.

— Бог вас усрећио! Не ћете се кајати. Ал морате платити алвалук и овом пријашку.

Крт погледа мајстора, па опет пристаде и на алвалук.

Окренуше се и хајд с кравом у гостионицу, а у гостионици крчи, како је пуна.

Крт добро плаћа алвалук. Кад му већ вино ударило у лице, помирно се и са мајстором. Сви су били весели. Шмалок таре руке од радости. Како и не би, кад је добро пазарио.

Свршио се и алвалук.

Крт мора кући. Мале му очи још се већма смањиле. А душа му, слатким поливена, ван себе.

За алвалук је платио две римске, више него што може зарадити итлом за читав дан. Новце истресе из кесе, али педесетницу мораде разменити. За ту крпу папирића добио је силесију ситних новаца, па их слагао гомилице по шајиновој фоминти. Избројо четрдесет и девет и понуди Шмалку.

Шмалок га гледа као теле у нову тарабу. Најпосле рече:

— Још двадесет и девет римских и четрдесет новчића.

Крт избечи очи. Једва мога да запита:

— А каквих?

— На онаквих, што овамо треба.

— Избројте. Ту је четрдесет и девет пуно као око.

— Дабогме, четрдесет и девет. То је само деветнајст римских и шездесет новчића.

— Ви не знате рачунати, — плану Крт. — Ево, један, два, три, ... па четрдесет и девет.

— А више ништа! То би лепо било? Немојте ви мене држати за луду. Избројте још двадесет и девет римских и четрдесет новчића.

— Четрдесет новчића, — вели Крт. — Па, прилично, четрдесет новчића је једна римска фоминта. Ви иштете онда још тридесет римских?

— Ја иштем двадесет и девет римских и четрдесет новчића. У један римски иде сто новчића, а не четрдесет.

— Али четрдесет, — одсече Крт.

— То је било онда, кад је цар каплар био, док се крстовима рачунало, а кад су свраке сврачиће носиле а не јаја.

— И кад су људи поштени били, а не варалице, испречи се Адам Крт.

— Ама, човече, ко данас још рачуна на шајн? Само они, којима нису све даске у глави. Па и ви хоћете да сте будала. Ако не, избројте ми мојих четрдесет и девет римских, па мир бог.

Крт, љутит на данашњи рад, виче:

— Та то је безбожан свет! Кад ја продајем патикаче на шајн, купују као алву; а кад хоћу крају да куним, то, кажу, само будале раде. Па тако ћемо зар да живимо? У старо време крава четрдесет и девет шајна, а данас сто двадесет и три и двадесет новчића! Зар тако?

И испречи се на Шмалка, па само да се ухвате за појасе.

Но Шмалок се мирно држи.

Крт се испраска још с пеколико опорих речи, згрну новце у кесу и — због ом пазар!

Шмалок и чизмар остадоше, тешећи се, што су барем попили муктe два форинта алвалука.

(Наставиће се.)

ЛАЖ ЈЕ, ШТО...

(ПЕТЕФИ.)

Лаж је, што сам много пута чуо:
Црна туга да може убити;
Јер бих давно, сарањена надо,
И ја лежо у гробу, где и ти.

Није туга оштрена сикира,
Која дрво једним махом сруши,
Туга ј' црвак, што дрво живота
Тихо, тихо . . . ал једнако буши.

Благоје Брапчић.

МАНАСТИР ПАКРА.

ОД ВЛАДИМИРА КРАСИЋА.

Пре четири године био сам сабрао нешто грађе за опис манастира Пакре; али ми тада недостајаху још неки податци о манастиру св. Анском, који је Пакри редуциран; с тога сам ишчекивао прилику, да дођем до тих података, а мимо то, да поново размотрим знамениту плаштаницу Милешевску, што се налази у обители Пакранској, па онда да се латим посла. Ове вакације дала ми се та прилика и жеља ми се испунила; па сада износим овај мали посао свој на видело, онако, како сам га могао написати по изворима, које сам нашао у манастиру.

Манастир Пакра находи се у епархији Пакрачкој на месту веома тескобну, одвојен од свију села, која га окружавају, големим планинама, те се не може видити ни са које стране, него тек онда, када се дође пада њ. Удаљен је од Пакраца три и по сахата пешачког хода, идући к североистоку. Најближе је село манастиру Средњи Борци; оно је манастиру на север, и вала се пети добра четврт сахата уз Бабски брег, док се дође до њега. Од села Бијеле, парохије манастирске, има три четврти сахата до манастира. Идући од Бијеле најлакше се долази овој обители. Колски пут тако је рђав ода свију страна, да путник, који на колима амо долази, не може бити без страха за свој живот. Кад се дође на врх брда Скупидуше, где је у старо доба била некаква кућа и стајао крст, те се то место и данас зове »Стара кућа« — тада се путнику отвара панорама, којој је у целој краљевини тешко наћи равне. Пут истока пукла ужасна провалија, четврт сахата дуга, а обрасла густом шумом и црногорицом. Око те се провалије вијсе оријашка брда, која се, као зелени зидови, према дну мало приближују, те цела провалија изгледа као какав голем гроб. На дну тога зеленог гроба, као из шуме, диже се манастир Пакра, на потоку истога имена, који извире испод Старог Звечева, и, протичући овом долином, стаче се у реку Илову. Манастиру на југ диже се, готово вертикално, брдо Тоцило; с десна до њега, према истоку, налази се Јамаш; а с леве стране, према западу, стере се Светиња. Од истока к западу савија се Бабско брдо и сучељава се с Главицом. На оброшку Главице, на гробљу, баш изнад манастира, има црквица, посвећена св. Николи. Та се црква почела зидати за Петронија Бабића, јеромонаха и намесника Пакранског, године 1759., а свршена је 1761. Петроније умре 1763., а годину дана после његове смрти, 6. јулија 1764., осветио је владика Арсеније Радивојевић.

Тегобе путне до манастира Пакре заборавља човек, кад се наједанпут нађе пред прекрасном грађевином усред големе пустиње.

Дивна црква манастирска окружена је ћелијама с југа и истока, и опасана са запада и севера високим зидом. Тајанствени жубор реке Пакре, која се бије о дрвље и кости земљине, што их је из воде помолила, чисто човека успављује на белом дану. А у ћелије кад се уђе, чини ти се, да на пољу цури киша. Жубор се тај надмеће са клепетањем манастирске воденице, која се налази на другој страни воде, под ћелијама. Неколико корака од моста, преко којега се иде воденици и коњушници, има плитак »врућац« — млака минерална вода, за коју се вели, да је лековита, те би је ваљало анализовати; па кад би се нашло, да је добра, дала би се онде сградити бања, која би јамачно посила манастиру више користи, но оно јадне економије, што се води на манастирској парохији, у Бијелој.

И ћелијско је здање врло лепо; има у њему петнаест соба и две кухиње са пространим тремом, који је попођен четвртастим каменом. Под ћелијама се точи на три луле бистра брдска вода; али је тешка за пиће, с тога се и не употребљава за друго, но за кување и прање. За пиће је лепа вода са извора, који се зове »Бабски бунар«; има до њега двеста корака идући од манастира на исток. На сву је прилику то име добио од калуђерица, које су ту близу становале у једној кућици, што се и сад види, али је јако обатаљена. Између тих калуђерица једна је доживила дубоку старост; име јој беше Марија; најчешће се задржавала на том бунару. Имала је своју посебну ћелију на северу, према манастиру, где је проводила свој испоснички живот. — Године 1764. живиле су у поменутој кућици ове монахиње: Марта (било јој је тада 45 година), Јелисавета (25 година) и Симеона (50 година).

Постање овога манастира пада у време љутих ратова турских, за цара Леополда I. и за Арсенија Чарнојевића, српског па-

тријарха, када је у Славонији био владика Петроније Љубибратић. Овај се последњи издавао за владику православног и говорио је, да је њему »кормило црквено« у Славонији предано вољом патријарха Арсенија III., што није било истина, јер је он био ушијатски владика и није признавао старешинства патријархова. О томе се можемо осведочити из Фидлерове расправе „Beiträge zur Union der Wallachen in Slavonien und Syrmien, (Гледај: Archiv für österreich. Geschichte XXXVII. Wien 1867.). За време тога, дакле, владике дође, као што он сам вели:

„Пресвѣтлѣйшимъ господиномъ митрополитъ морачскымъ, кыръ Григорїи, и инѣкое хождє и весма тѣснос пристанище, зоконосе Пакаръ, и тамо обретши кєтхую 1556. и вѣкъ окроникшюю са црковь, цалу, иностию, при снже и келїю себѣ поткнути принадлеса, гдѣ многїа скорбя и оухоблења, не только ѡ ѵзжихъ, єлико и ѡ своихъ претєрпѣкалъ, инкоже и сам отєчєствиць быль єсмь и накостнѣюшимъ коєкрадалъ и прилюперялъ. К косм кресени тоже скороспомазанъшимъ пресвѣтлѣйшимъ господиномъ митрополитъ просилъ насъ смирєнѣє ко сже бы доностити ємъ удостоялса црковь оную позобновити, єгоже прошєнїю хъ не одрекл, но плуг благоволих быти. И в кратцѣ кресены црковь поновн и когда вже ко нам прєскатыл и прєчистыл Дѣви Богородицы Маріи слазнаго єл въ храмъ гдѣ вѣкъсенїа. Сгда же дѣло на слазн божію и прєскатїа єгѡ Богомлтєрє поутное совєрши, тогда плки въ новѣ просих насъ оную по ѕаконѣ и обычаю православныхъ ѡскатити; и хъ при лицахъ присѣствующихъ доли под книїи слѣдѣсмыхъ (дрс и недостоинь сѣщь) по обичаю ѕаконномъ ѡскатихъ, именохлъ и благослових мѣсто сїс иностиное и црковь скатую, идѣже такожде свдгаго часто помнилємаго господина митрополїта кыр Григорїа їгзанх быти, их наунив слѣдующым, изврахомъ и потврдихомъ: Да плать, перкве, иностиное єпископ, инкоже діоцєзїалномъ, ко всѣмъ покиноватиса, и вѣсь коли єгѡ шчто наулти творити; к тому же братїю к себѣ собранию любити и страхе божію обучавати исалностно и исцирємрно. Єдрс тоже многоревєнным господин митрополїтъ, плнѣшнїй же їгзанєсь скатыл обитєли кние поцанктыл, єлико дхоконєстик. толико и нврскыхъ лицалъ ѡбщїи дхоконика быти нарєждаєтса и прикалчєть. Наутo, ха колнсе сємъ кгроатїе, и ха крѣпкое к напред ѡдержаніе ѵдѣ потписнютса, и печатїю обычною потвєрждаю“.

То је Љубибратић писао у Пакри 26. септембра 1697., а потписао се овако:

„Петроній Любибратичъ, поконєдрлнны єпископъ Славоніе и Срємъ и келградскій архїмандритъ“.

Калуђери Пакрански не могући живити на онако тескобну месту, договоре се, да оставе своју обител дојакошњу и да се преселе у манастир Св. Ане, што се находи код села Бастаја, у Доброј Кући, удаљен од Пакраца четири сахата. Допуштењем цара Карла VI. они обнове речени манастир а Пакра остане за много година пуста.

Манастир Свето-Аиски нашао је патријарх Арсеније IV., кад је прешао у Аустрију, у развалинама. Изнад крова бејаше израсла мала буква и брест; а изнутра беху све иконе изгребене. По икони матере божје и по образу арханђела Гаврила познао је, да је то била црква православна, те је даде поновити, а мало по том опет остане пуста за неколико година. Вредно је, да о том манастиру коју више речем.

У епархијској архиви Пакрачкој има једна белешка од године 1764. о том манастиру; по њој је исти овако изгледао, кад је био у цвету:

„Монастырь свато-аиски из фундамента ѕидань и покрикень растокомь дасков (к дпирокть ѕападєкомь, изрыєбе пожешке, спахилука подкорского).

К которомь монастырк ѡ костока келїе ѕидане, растокомь дасковь покрикене, ѡтѣдк и кихина особито, како рлкно хамбарь с колницомь дркени.

ѠѴ ѕидада келїе поль ѕидане и поль ѡ иктера растокомь дасковь покрикене, ѡтѣдк особито дке келїе дркене.

ѠѴ полнощи келїе старе, ѕидане, недокрыене, ѡтѣдк и прлє конске дркене“.

Тада је био „иштоятель“ манастиру Генадије Марковић. Осим њега били су још ови калуђери: Стефан, Јов, Теодосије, Најсије, Јосиф и Авакум, јеромонаси; Герасим, ђакон; Исаије и Јоаникије, монаси.

Црква је Св. Аиска зидана у слогу готском. Има у дужину 15 хвати, у ширину 7 хвати, а у висину исто толико. Допрозорници су и довратници полулучни. У горњем делу прозора испробијане су јаме у камену и изрезане разнолике шаре. Године 1859. је ова црква мало рестаурисана, добила је нов кров и древан звоник, два хвата висок. — Кад је године 1857. председништво ц. кр. централне комисије за испитивање и одржавање разних архитектоничких древности у Бечу именовало г. Ивана Кукуљевића конзерватором за Хрватску и Славонију, био се латио исти научник, да утиче на меродавне кругове, еда би се овај знаменити остатак од старине поновио из темеља према крову своме; али је утицај његов остао без успеха и жеља околног народа српског остала

је неостварена. Камо је доспела онако знатна свота прилога скупљених 1859. на ту цел — то Бог зна! Тешко је веровати, да је она потрошена на онако мршаву и сакату реновацију, која је извршена наскоро по том. — Овај је манастир имао многа добра своја: њива, ливада и шума. То нам сведочи и један запис у књизи »Лазаревцу«, која је у манастир Пакру пренесена из манастира св. Ане. Ево како гласи тај запис:

„✝ Ꙗзити се длѣ послѣдующїе времене како подкижинкь прилѣпи отць дїаконь Дамїанъ Короскинъ изгради жирокинкь монастирь скато-анискѣ. Сиѕ посѣдока не имн къ рекностехъ кърь Софронїе Кнстетичъ, иїихъ, састакшисе с киломъ дня їѳ. мѣсеца октїврл къ лето ѳ соткорсѣдъ шїрл ꙗ.А.Ѯ.S. (7266—1757.). Кожс дзнсъ нѣкыл сплсн! Подписахъ хдъ Нїкнфорь, архїмандрїтъ скато-анискїи“.

Зато и данас онде има »Боројевића коса«, »Вучетићев гај« и »Свето-анско било«. Мимо то имају у раније поменутој старинској белешци означене ове међе манастирском грунту:

„ѳ костока шликинкь до ꙗсикѣ Калгоа Станисакакинча, жнтсла села Крїсскс, нпжнть подь соною 2 ютра ꙗсикѣ.

ѳ ꙗдиздл накь шликинакь нижнть подь соною 2 ютра ꙗсикѣ. Из полудне ꙗсикѣ ораѣ 20 ютара и киноградь 25 мотика. На ползнопи ликада 80 косиди, полег ликаде шзиз до кодс Цспидлаке 3 ютра. Осокито киноградь на гразитѣ подкорскомь 30 мотика“.

Поред манастира био је приваор од пет породица, које су држале шест јутара земље ораће и дванаест косаца ливаде.

Ради тих добара водили су калуђери много година распру са спахијом Даруварским, Јанковићем, који је та добра хтео да одузме од манастира, па најпосле је — пошто је манастир редуциран Пакри 1772. — и узео неке земље, а неке су пришле селу Врјеској. Свему томе, вели, био је крив владика Кирил Живковић, који је све донације манастира св. Анског издао спахији, само да му овај намести неког рођака његовог у звање код тадашње земаљске владе.

Сад има манастир Св. Ански око цркве једно и по јутро земље и порту. И то је био спахија одузео и поклонио селу Врјеској, а оно по том дарује ту земљу богомољи Свето-Анској, код које се тринут у години купи збор и служи служба божја: на Благовести, трећи дан Ускрса и на св. Ану (25. јулија). (Наставиће се.)

ПИСМА О СРПСКО-БУГАРСКОМ РАТУ.

Г—ђи К. Х.

ПИШЕ ДАНИЛО НЕДЕЉКОВИЋ.

ПИСМО VIII.

Р. 30. Јунија 1886. год.

Поштована госпођо,

Месец је пустио своје слабе зраке на ово скровито место, у којем се сада бавим, и изгледа ми, да је и он тако сетан, тако невесео, као да зна, као да поји жаде наше. Јесте ли, госпођо, икада могли да се занесете при месечевој светлости? Је ли вам се икада учинило, као да вам он изводи мисли из велике таме на чистину? Јесте ли икада осећали мој његову после бурнога, натмуреног дана? Није ли вам се учинило, као да хоће да вам изглади немиле утиске, као да вам говори: не очајавај, мутан је био јучерашњи дан, дажда је потопила њиву твоју, али ће сутра опет заспјати сунце, окрепиће потопљене њиве, те ће уродити плодом, ако си их само ти добро урадио. Крвава дажда, госпођо, потопила је српску њиву, но опет ће огрејати сунце, поткрепиће њиву и она ће уродити плодом, само је урадимо добро.

Идући из Пирота у Добри до сретох повеликог једног дечка и запитах га, чији је? „Лекин“, одговори ми. Презимена није знао. Више пута ми се већ десило у оним крајевима, да нисам могао од кћери да дознам презиме оцу, од жене мужу. У први мах било ми је то чудно, те сам се и нехотице питао: на шта зна онда овај свет, кад не зна имена ни својим најближима? Али када боље упознадох прилике, видех, да тај свет зна, да му ваља платити превелики данак, а кућа празна, унаоколо само стење. Зна, да ће позив у војску да му одведе оца, брата, мужа, сина. Зна, да неће моћи ни толико да зарађује, колико док су сви били, а зна и то, да су намети све већи. Па откуда то да се намири? Да ли да од овог камена привреди пре или себи или држави?

И ми се тужимо обично, да ови људи нису ваљани Срби, а зар смо ми ваљани Срби, зар смо ми родољуби? Зар је то родољубље, просипати празне речи, а на делу имати пред очима искључиво свој интерес? О не, то није родољубље. Сриство је данас у таквом времену, да његов интерес, његова част, његов опстанак захтева од сипова му пожртвовања. Данас је Сриство у прелому. Сваки би требао да метне руку на срце на да се запита: шта

је боље: или да народ процвета, или да ја ускинам? па ако има још старе крви у жилама, рећи ћемо: цвати, народе, ја ћу да мрем, јер зграда ослобођења и уједињења твог моћи ће се подићи тек на нашим гробовима. А сви они, којима смо мили, могу да жале, што су баш они, које они љубе, рођени и живе у времену, кад ће Сриство или да процвета или да увене.

Али то су само пусте, празне жеље. Тога данас нема. А да ли ће га бити? Позитивно не можемо рећи ни да, ни не. Изгледи су засада тражани. Омладина, која је позвана, да буди свест, да пробуди успаване духове, она сама спава. Омладина, која је у свију народа образованих била тако срчана, та је омладина код тебе, српски народе, ударила у супонрат. Лични интерес, и опет лични интерес свуда на првом месту! Тешко народу, тешко држави, чија омладина нема пожртвовања, нема самопрегоревања. А теби, лепа али јадна Србијо, шта да се каже?... Али не! Још није изгубљено, још се даје поправити! Дајте реформа, али из корена, реформа у административној струци, реформа у јурисдикцији, у војсци, а нарочито реформа у школама и то поглавито у средњим. Склоните тај реални правац. Он је лепа ствар, али није за нас данас још. Он још из ране младости гаји рачунице, па и себичњаке. Сриству *данас* није то од потребе. Сриству *данас* треба људи, који ће на првом месту у своме животу истаћи напредак отаџбине и борити се за њ на тек онда за себе. Без таквих људи неће се нигда наше српске жеље остварити. Класицизам је *данас* још за нас и за наше школе. У старим класичним делима наћи ћемо на светле и мрачне карактере, на добре и рђаве прилике. И у класичним делима модерних народа наћи ћемо то исто, али онде видимо, докле су ти људи и те прилике и дела довела оне народе, јер су они сашли са светске позорнице, а код модерних класичних дела не видимо то, јер ти народи још живе. Онде имамо посла са свршеним фактом, онде са несвршеном радњом. Онде можемо бити потпуно објективни, онде влада субјективност, јер ти народи још живе, с њима долазимо у додир. Ван тога, све се данашње оснива на старом па без доброг познавања старине не да се темељно разумети садашњост, не да се што темељније довијати будућности. Дајући омладини прилике, да се образује у реалном правцу, ми јој одузимамо оно, без чега омладина не може бити права омладина, одузимамо јој бујност осећаја, одузимамо јој идеале, и уводимо је зарана у рачунско размишљање, у сухопарну прозу посведневног живота, а у што се касније то тек претвори, имамо и сувише примера пред собом да видимо.

Али да, ја сам, госпођо, требао да вам о Пироту пишем.

Пирот лежи на Нишави, у великој равници. Мало подаље од њега су свуда упаоколо брда. Место је доста лепо. Куће су већином турске, но има и доста нових. У Пироту има окружни суд, пижа гимназија, основна школа, две цркве. Трговачких радња има врло много и доста лепих.

Слушао сам, да су Пирођани вредни људи. А што је скончано са Пиротом, што му је глас почело дизати, то су Пиротски ћилими. Кад пођете улицом, која води на Књажевачки друм, милина вам је погледати на прозоре од кућа, кроз које су промољени шарени, лепи ћилимови.

На западној страни вароши лежи Пиротски град, наслоњен на греду планине Белаве. Поред града тече речица Бистрица и улива се у Нишаву у вароши. Пиротски град је стародревност. Прави средњевековни замак. Говоре, да га је зидао војвода Момчило, отуда га и зову Момчилов град. Очуван је доста добро.

Велика мана Пироту је та, што нема калдрме, те је у киповито време страшно блато, да се но неким местима у вароши не може ићи.

Простор, на којем Пирот лежи, велики је. Око вароши на све четири стране простире се лепо, обрађено поље, дуго и широко неколико сахата хода. Југоисточно од Пирота иде Цариградски друм. После два сахата хода дође се на Суков мост. Суково је село недалеко од границе српско-бугарске. Река Сукава или Јерма пресеца Цариградски друм, ту је начињен мост и то је Суков мост. Кад се пређе Суков мост, иде се још добра по сахата хода по српском земљишту, и тада долазимо у Бугарску.

Свршио сам дакле, госпођо, са свим оним, што беше и што видех пре рата. Сада долази рат. 2. новембра прошле године пуче пушка, проли се братска крв. Са негодовањем, госпођо, помишљам, да је дошао час, у којем треба да вам изнесем ток и свршетак догађаја, због којих се узалуд одајдише толике мајке, толици очеви, васколики народ. Али то не могу да вам пишем у овом писму. Дајте ми, госпођо, времена, да одахнем. А дотле остајте здрави и весели! Будите здрави, да можете срчано поднети горку истину; будите весели у уверењу, да је то све било, да више можда неће бити, него да ће образ целог српског народа бити, да мора бити осветлан, ма на којој страни народа нашег, ако ни због кога и ни због чега другог, а оно бар због оних, који су тражили спаса у једној земљи, који су у ту земљу полагали сву своју наду, па су видили, да је та земља сама посрнула. Светао образ и спас мора доћи. Ваља нам тражити само пута памети. В а ш

И.

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(Свечани нарастоє народном добротвору Илији М. Коларцу) приређено је 8. нов. одбор Коларчеве задужбине у Београду. Као што је познато, покојник је оставио лепом своје красну задужбину, да се њом потпомаже српска књига, па ће та задужбина да ступи ево до мало у живот. На нарастоєу је говорио први историчар наш др. Никола Крстић, као председник одбора тога, о животу и задужбини покојниковој, а Марко Стојановић о стању задужбине. Слава честитом добротвору рода свога!

(Српска краљевска академија у Београду.) Место „Српског ученог друштва“ добила је српска књижевност, наука и вештина у Срба ево Српску академију. 1. нов. о. г. народна скупштина у Нишу прамила је акламацијом владин предлог за оснивање краљевске српске академије. По том предлогу: Академија стоји под заштитом краља Србије. Дели се у четири разреда: у природослов. филозофијски, друштвени и уметнички. Свој књижевни рад саопштаваће „Гласом краљ. срп. академије“, а документе и грађе „Споменицима“ својим. Редовних чланова може бити до двадесет и пет, међу тима осморица и пан Србије; дописних до педесет. Чланове бира академија годишње по једног редовног и по два дописна. Изабрани члан чита на свечаном скупу, који ће бити сваког 22. фебр., своју расправу или излаже своје уметничко дело. Академија има годишњу помоћ од државе. На челу јој је председник, а замењује га стални секретар у ову професора вел. школе. Уза сталног секретара има благајника и писар. Састанци су академијски јавни, а дневни ред објављује се новинама. Председника поставља краљ на три године. Прве чланове поставља тикопер краљ. Академији се уступа земљиште у Београду, које је књез Михајлово поклонио на просвету. Библиотека и све збирке срп. ученог друштва уступају се академији. Државна јој даје бесплатна стан и штампаље у држ. штампарији.

(Српска академијска дружина „Зора“ у Бечу) прославиће о св. Сави 1887. стогодишњицу рођења Вука Стеф. Караџића а са том ће прославом спојити и прославу српског Тиртеја, певача и гуслара народног Филипа Вишњића. На дан св. Саве даваће пауне „Зора“ беседу. Чист приход те беседе употребиће се на то, да се подигне споменик на гробу Вишњићеву у селу Граку у Срему.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Октобарска свеска „Хришћанског Весника“, која нам је за прошли месечни преглед прекасно дошла до руку, има овај садржај: 1. „Данашња наша друштвена положај и један предлог свештенству“, од свештеника Сибина Јакшај и један предлог свештенству“, од свештеника Сибина Јакшај и један предлог свештенству“, од свештеника Сибина Јакш

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 48. У НОВОМ САДУ 27. НОВЕМБРА 1886. ГОД. II.

БЕГУНИЦА.

I.

Широко поље трска сува
Покрила поред воде Саве,
А кроз њу јесењ ветар дува,
Те ломи сламке свеле траве.

Студена вода, замућена,
Таласом труди брегу пара;
А мрко-жута, мутна пена
Шуштањем брегу одговара.

И плаво небо сјајно чело
Покрило валом тугованья
И натуштено, невесело
Од земље своје лице склања.

Облаци мутни погоне се,
Те крију месец, звезде јасне.
Живота нигде не чује се
Сред ноћи тавне и ужасне.

Једино што се из даљине
Зачује урлик вука гладна,
И онамо се право вине
На брзих крилих ветра хладна.

II.

Прилика једна ту се дала;
Облик је тешко разазнати.
Крај замућене реке стала
И сетним оком ток јој прати.

А муња облак кад просече,
Тад спазиш бриге пуно лице
И сузу, како с ока тече
И кваси образ немилице.

Допре ли урлик бесна вука
До уха њена пажљивога,
Задрхти сва од грозна звука,
А поклецне јој слаба нога.

III.

Три дана Стане не зна друга
Ван хитрих вала Саве бурне;
Три дана тако хладна, дуга,
Њих она прати брзе, журне.

„Куд валовита тече Сава,“ —
Чула је песму од гуслара:
„Обновљена је тамо слава,
Повраћена је круна стара.

Душмана српских тамо није,
За венчала се не зна тамо,
И венац славе том се вије,
Који за Србство гине амо.“

А три су брата њојзи пала
Од клетог зрна душманскога,
А с исте среће ни зазнала
Бабајка није, ода свога.

Још млади војно њојзи оста,
И он је, тужну, посла амо;
Јер гледала је јада доста
У домовини тужној тамо.

А он се гори чарној крете,
Да ода свог и браћу свети.
Поглавица је дичне чете;
За слободу ће с њом умрети.

IV.

Три дана она гладна, једна
Ту срећну земљу сада тражи,
На милог војна мисао једна
Очајну душу још јој блажи.

И он ће скоро за њом амо,
Једина радост и уздање.
„Ах, брже само, брже тамо!“
Чује се њено шапутање.

И суза једна засја хладна
У замућеном оку њену.
Ал не за браћу, не за оца јадна; —
За *Босну* то је ојађену.

V.

Ал што је тако мутна Сава
У страховитој овој ноћи?
Њу обузима тајна страва,
Не да јој, слабој, даље поћи.

И клону овде малаксала;
У реку јаче гледат' стаде,
Док усред бурних мутних вала
Нејасну слику не познаде.

Наже се. Страха пуним оком
Све исту тачку помно прати.
А она брзе реке током
Кô да ће амо к њој пристати.

Не чује урлик вука гладна,
Што већ за леђма на њу зија;
Не чује цику вихʼра хладна,
Што голе груди њој пробија.

Човечју слику распознаде,
И дрхти, стрепи пуна леда.
Ах, лице мушко, авај јаде! —
Ужас је ово, што сад гледа.

За лепе косе дохвати се
И очајно их чупат' стаде.
Из груди врисак заори се:
„Ах, Миле! Зар ми и ти паде?"

И часа истог већ је није
На брегу онде било више.
Већ мутна Сава и њу крије,
Над њом се вали заклопише.

VI.

На место њено вук је стао
И режи на плен изгубљени.
На мутну Саву заурлао,
На двоје мртвих загрљени'.

И. В. Ђорић.

МИЈА БРОДАР.

ПРИПОВЕТКА ИЗ БАНАТА.

НАПИСАО МИЛУТИН ЈАКШИЋ

(Настаиак.)

И друга партаја није седила скрштених руку. Кортешовало се, колико се могло и где се могло. По суваčама, берберницама, на рогљу, свуда, а коловође се скупљале код грк-Совре, код Мије Бродара и Ђоке Ердељана.

Код грк-Совре писале се цедуље с именима њихових кметова кандидата, јер оне друге коловође слабо су биле писмене.

Ђока Ердељан био је највећи усталац међу њиховим кортешима. Прелазио је село преко и уздуж, раздавао је својим људима цедуље своје партаје, говорио је противу општине и износио је у живим бојама недела поглаварска.

„Ако не верујете мени, људи, ево читајте у новинама, па ћете видити, какви су нам поглавари." И он би им говорио све на памет, што је стојало у оном грк-Соврином допису. Људи су волели веровати, него мучити се сриканьем разглашеног дописа. „Мора да не ваљају, кад су их већ и у новине метли," рекоше многи.

На онда је нападао на кметове вирилце. Зашто да су газдаши кметови због свог газдашага? Кад се већ дало народу право да бира, требало би све да бира. Ајак, није то тако. Све ћемо ми то друкчије удесити. А кад удари на потароша, онда оклада међу слушаоцима право одушевљење, јер га сви мрзе. И Мија више не ћути, већ диже, гдегод може, своју снажну реч против општинара.

Он се разликовао од Ђоке у томе, што није тражио људи, већ су сви њега тражили и купили се, да га чују.

Кад Мија дође у ватру, милина га слушати. Он је слободно говорио, није се ни на шта освртао. Безобзирно је све шибао и тако је многе задобио за своју партају. Но Мија није зато говорио, да их задобије, већ што је морао тако говорити, што је тако у дубини душе своје осећао.

Сви, који се у животу руководили својим уверењем, скупили се у његов табор. Само таковић није било много у селу. Већина је била интересом или незнањем везана за варошку кућу.

На реч Мијину пазили су и његови противници. Киса је одмах сутрадан, после последње црквене скупштине, почео с председником у споразуму за-

грађивати порту, да се не би, као што рече Мија, ваљке вијале по њој.

Седи тако Мија једном у сувачи, а око њега Јока Ердељан и још неколико његових присталица.

„Мијо," рече Јока, „паша страна хоће тебе да бира за кнеза."

Мија је ћутао.

„Јеси ли разумео, Мијо, партаја хоће тебе за кнеза — хоћеш ли да будеш кнез?"

„Нећу," одговори Мија.

Друштво се зачуди. Нису се надали томе одговору. Где се човек не би примио кнежевине?

„А што да нећеш?" опет ће Јока.

„Нећу да будем кнез."

„Е да, мораш ти бити. Ко ће други?"

„Нек буде ко хоће, ја никад нећу бити кнез," рече Мија одлучно, а то је значило, да заиста никад неће бити кнез.

„Ал баш ти треба да будеш, јер прво и прво тебе хоће сви људи, а друго: ти ћеш најбоље знати довести село у ред. Од тебе ће највећма зазирати ти, што се праве први људи, а овамо су највећи потрчари. Кнежеве овце потиру поље — сваког пролећа кваре жито; а кад му се радени враћају из поља, пусте по осам коња за колима, а коњ као коњ, захвати овде, захвати онде, а још више погази. — Него знате, шта је ново? Чича Леша прешао у њину страну. Пре неко вече частили се опитинари с њим у великом бирту, па га преварили. Рекли му, да ће Велисава бирати за кнеза. Лажу, сунца ми, лажу. Хоће само да добију своје кметове.

„Можда ће га и бирати, па опет владати на своју руку, јер се Велисав у кнежевини не разуме, а и мекан је, пустиће им све на вољу," рече Драгић Перков.

„Сад како буде, тек тај може много да паради; јеси-л' чуо, Мијо!" приметн Јока.

„Може, шта може, рече Мија, али кад се сложимо нас две три средње газде, вредимо, колико и и он. Гле јако!"

„Не говори тако. Не иде то тако лако. У њиховим је рукама власт, за леђи им стоји потарош и вармеђа. Тај орјатин замрсио нам село, да га ни министеријум не би размрсио. Није дакле шала, Мијо, већ буди ти кнез, као што је и твој деда био. Ти ћеш све довести у ред."

„Нећу бити кнез, макар шта да буде," рече Мија и намргоди се.

„Е, хајд добро, онда се можемо махнути целог посла," рече зловољно Јока.

Мија се накашље и изађе напоље, па се за час опет врати. Неће па неће, ма све прошло.

У то донесе Мијин Гавра бардак с ракијом.

„Дед нали, Јоко."

Јока напије у шали:

„Да Бог пожини нашег новог кнеза!"

Мија само окрете главу, као да би рекао: не примам.

Бардак се обреди, само га Мија није принео устима, јер он није никад пио ракије.

„Баш кад нећеш, рече после подужег кошкања Јока, а ти ме послушај у овом. Ми ћемо дати на глас, да ћемо тебе бирати за кнеза, а ти само ћути, па кад већ продру наши кметови, онда ћемо лако другог наћи."

„Хајде добро," рече Мија.

Тако се партаја разговарала и пила ракије.

Одједаред залаја кера у Мијиној авлији, а унутра уђе један ешкут и плашаш.

„Је-л' ти ту Мија?" запита ешкут његову домаћицу.

„Није, ено га у сувачи."

Ешкут се упути у сувачу. Ваздан је околишио. Једва некако исплете, да је дошао по парохијал. На Мају спада шест форинти и још нека крајцара.

Мија мрко погледа ешкута. Тако га је мерио једно парче, па онда му рече:

„Иди, Нико, и реци твоме кнезу, да Мија Бродар неће плаћати по новом, ма да му дође цела варошка кућа на кућу."

Последње речи изрекао је загушљиво, од силног гњева, што му је груди обузео.

„Не узми, прић-Мијо, од мене за зло. Нисам ја крив. Још ја кажем кнезу, нек пошље Живу, ја нећу да се мразим с пријатељем (јер били су неки пријатељи) аја, он баш мене послао. Хајд, рекох, да ти кажем, да платиш, јер ће за тебе боље бити. Немој да се противиш, зашто можеш бити крив, кад је тако власт наредила.

„Ја сам ти већ казао, да тако неће бити. Плаћаћемо ми, како смо и досад плаћали. Питај твога кнеза, кад је још ешкут купио бир?"

„Како знаш, прић-Мијо," рече ешкут а у души се већ напред радовао покору, што ће да се направи, јер је он мрзио Мију исто тако, као и Мија њега, само је Мија њему показивао, да га не бегенише, а он се пред Мијом вечито претварао и улагивао.

Ешкут је чекао, да га Мија понуди ракијом. Мија га није ни гледао. Кад виде, да га не нуди, покуњи се и оде.

Друштво из сувоче разиђе се. Мија је седио још једно парче.

Сувача је некако тромо млела. Остала је сиротица сама. Њене друге у селу поодавно су престале млети те заспале дуготрајним сном.

Увиђеше газде, да им не ваља посао. Коњи им ослабили, не можеш их познати.

Мија није хтео престати. Два му најбоља коња погинула, а они други! Не може Гавра да иде у сватове од срамоте.

Кад прође Мија поред штале, неће ни да завири у њу, само тешко уздахне. Често је опомињао Гавру, да коње добро храни. Кад је зле воље, плаче на њега, што их боље не гледи, а Гавра не сме ништа да каже.

Боже, како је било Мији, кад су му угинули коњи, па два наједаред. Срце му је хтело препући и крв му је појурила у главу.

„Можда угинуше, што толико окрећу сувачу," морила га је помисао, и сав се грозно од те помисли.

Али не, не, чини су подметнуте у његову кућу, па је ето све суноврат. То је он подметнуо, тај несретник. Како ћу да му се осветим? помишљао је Мија.

Па шта ће с коњима? Да их вуче на излаз? Свет ће да пружа прст, па да каже, погинула марва од радње. Нико неће веровати, да су то чини. А чини су, зацело чини.

Два дана стоје коњи у шталогу. Мија ником ништа не говори. Други дан у саму ноћ доведе Цигане, да их одвуку, а коже нек су њине, само нек не разглашују. И нахрано их и напојно добро, и дао им коза и коње, да се не муче сами, само да ћуте.

И Цигани су ћутали до ујутру. Кад ујутру, све пре село и то од две новости. Прва новост Мијина несрећа, друга новост срамота Живе ешкута, најбољег сеоског кортеша.

Ево шта је било код Живе. Тек зора била заплавила, а комшинице виђеше нешто необично на ступцима његове капије. Шта је, Боже? не види се, још је мрак.

Кад свануло, виде се лепо две кошнице, натакнуте на црепове, што су красили ступце.

Шта ће кошнице на ступцима? Устумарао се комшилук и забринуо се, да неће дознати ту тајну.

Кад Жива по господском реду устао касније нег други људи, као опарен брже боље скиде кошнице.

Кљуцало се, док се није прокљувило.

Горник Данко Комарац купио чуварину. Дошао и к Живи, да добије храну, што му је имао дати. Живе не беше код куће, већ га његова млађа одведе на таван, да му измери жито.

На тавану било неколико кошница, међу њима и једна бела окречена. Ту кошницу познао је Данко, јер је то била кошница његова стрица Пере, коме су с њом још пет других кошница јесенас украли.

Данко се чинио невешт, јер се бојао, да му општина не одузме чуварину. Зато оде и исприча своме стрицу, шта је видио; стриц исприча комшији, те тако сазна за то и момчадија Мијине партије, нађу две кошнице, па их натакну из прдачине на Живине ступце.

Због тога није смео коловођа кола општинскога да се покаже на сокаку. Деца су му викала: мђа, што краде мђа, а старији су говорили: ето, лија долијала.

Та крађа врло га је смела у кортешовању, јер се није смео нигде појавити. Ако се где појави, презиру га и смеју му се, а смешност убија.

Противна партија смејала се, а кнез Ива богме се озбиљно забринуо. Чула се после смеја и повика: ето какве су коловође варошке партије! Лопови!

Жива је неко време био роб, и чамио је код куће као осуђен, а пред вече се, у исто доба, кад и сова са сеоског торња, кретао у село и састајао се са синовима ноћним.

Једаред у вече оде Жива кнезу на саветовање. Није далеко избор кметова, а ствар још није потпуно удешена.

Сели у великој соби и разговарали се поверљиво.

„Како да ниси боље пазио на те несретне кошнице, човече божи!" с тим га је речима предусрео кнез.

„Шта ћу, да их ђаво носи, кад сам заборавио на њих као мртав. Мислио сам, ко ће на мој таван, а друго склонићу их за који дан. Од данас до сутра на сто остадоше до прекјуче. А та моја луда Пела — а баш сам јој показао, како ће други пут боље пазити на такве ствари."

„Мораш гледати, да се извучеш из те невоље. Ја мислим, овако ће најбоље бити. Ја да позовем Перу, па да му обећам коју воринтачу и да му напретим, да ће му синовац изгубити чуварину, а он да неће кадити школску и општинску пећ, ако не дође код тебе и не призна, да то нису његове кошнице, а ти међутим спреми друге кошнице, а те склони."

„Не тако, рече Жива. Пера ће и то коме приповедати, јер сви мисле, да ће наша партија пасти, па ћемо се обадвоје осрамотити, него ћу ја натерати Игњу Мркшиног, да призна, да је украо кошнице, као што и јесте, а мени није дао да их сачувам, већ ми их је продао, а ја као писам ни знао, да су то крадене кошнице. Тако ће бити најбоље."

„Хајде ради како знаш, само гледај шта ћеш. Морамо се ујети из петиних жила", рече кнез забринуто. „Само да нас Леша не изневери, а кад буду наши кметови изабрани, онда смо на коњу. Ја морам бити кнез. Ако не будем кнез, онда сам пропао. Продаће ми се имање, јеси ли разумео, Живо, продаће ми се имање", настави страшним гласом. „Ја

сам пропао човек, Живо. Само нотарошу дужан сам шест хиљада, а кад бих ти изрећао и све друге дугове, упрепастио би се. Само се то покрива, док једаред цео свет не сазна за овај мој покор, и онда ми је ту крај. Знаш ти, Живо, да ја на таљану немам ни зрна жита, а у цену ни пребијене паре. Све сам потрошио за избор. Ветрењача ми спала; суваџар ме оставио, јер му нисам могао платити. Одатле би бар хлеба имао. А тај „одер“ — ту је мислио нотарошa — сваки час иште новаца, вели: треба солгабирову оволико, оном оволико. А ја руку у џеп, па плаћај. Кад су оно били да прегледају касу и новац од штајера, напили су у каси место неколико хиљада стакоље с ракијом. Ја сам морао узети две хиљаде, да исплатим вежлу чивутину, а друге сам новце којекоме подавао све на два на три дана, То ме је коштало преко четир стотине форинти. Глоба отишла солгабирову у џеп, јер би ме друкче суспендирао. Колико је новаца прошло од варошке куће, на и у другим приликама, али све бадава, кад сам то раздао на десет страна. Мени ако је остало.... ал шта ми је остало, кад сам и то потрошио частећи ту дерњу господу, Швабе и Чивуте. А нотарош, нотарош! Тај ме је убио. Само да се њему могу одужити и да му вратим жао.... Но шта говорим, та и он хоће да ја будем кнез. Он ме је свему научио, како да радим. Али, Живо, још једаред да будем кнез, бићу срећан и ја и ти. Друкчије ћу да радим. Нећу више делити ни с ким. Само ћеш ти добити свој део. Нотарошу нећу дати ни крајцаре, та и тако ме већ много, много кошта. Него ако пропаднемо при избору? Ех то не може бити. Радићемо дан ноћ, а ради и нотарош. Богме нека ради, јер . . . шта већ досад нисам мислио. Знаш Живо, стегло ме је, па не могу да дахнем. Све једнако идем за њим, као слеп. Кад немам новаца па хоћу да полудим од бриге, кажем му то, а он само тури руку у џеп, па ме пита: колико ћеш, Иво? Ја сам већ напред намислио, да не узимам, јер готово и немам на шта узимати, ако хоћу бар кућа да ми остане над главом, а већ знам, какву ће камату узети. Али треба ми. Шта ћу, обезумим се и узмем, али се заверим, да више никад нећу узимати. Кад опет останем без новаца, па сам забринут, он одмах види, шта је, па ме пита, хоћу ли новаца, а ја зажмурим на опет узмем. Тако је било већ много пута. Па шта ме кошта бирт и карте! Колико сам се пута клео сам себи и жени, да нећу више у бирт завирити, ни карата у руке узети, па опет. Ах, Живо, само да се још једаред очистим од дуга, па никад више, никад више. Нит ми треба нотарош, нит варошка кућа, нит бирт, ни карте. Бог их убио! Не треба ми ништа туђе. Седићу код своје куће и чуваћу, што је моје. Своју земљу сам ћу радити. Бићу миран човек. И то ће да буде. То може бити. Само да будем још једаред кнез. А ја ћу бити кнез. Знаш, шта сам хтео да радим? Хтео сам позвати Мију, да буде ешкут ил поткнез — шта хоће . . .“

Ешкут Жива с чуђењем га је гледао. Шта говори човек! . . .

„Јест, али он не би примио моју понуду. Знам ја Бродарце! Па кад нећеш, злотворе мој, чекај, ја ћу те научити памети. Скољаћу те у ариште . . . Кад ти ја подметем ногу, па паднеш, нећеш се скоро дићи. Чекај, бесни Мијо . . . Иди сад, Живо, по селу, па ради, колико више можеш. Али не. Прво ми нађи ешкута Нику, па му кажи, да ми одмах дође. Треба ми. После иди од куће до куће.

„А новце?“ запита Жива, жмирећи својим бадемским очима.

„Да, јест“, уздахне горко Ива и оде Чивутину.

(Наставиће се.)

ШАРЕНА ЛУНИЦА.

СЛИКА ИЗ СЛОВАЧКОГА НАРОДНОГА ЖИВОТА.

НАПИСАО МАРТИН КУКУЧИН (БЕНЦУР).

(Настављак.)

III.

Тако је прошао наш драги Адам Крт. Краве нема, педесетица пукла, а два форинта сломила врат у крчмаревој кеси.

— Бого и божићу! — уздише Адам. — Шта ће ми Ева рећи? Колико се сиротица намучила, док је скупцала педесетицу; а ја је разбио тако шале! Како да јој покажем толику гомилу бакра? На шта ће тек, кад чује, да сам два форинта утукао? Знам, да ће ми дати целе недеље, да липам слану воду. (Понда се узе тешити). Ал како она може знати, колико сам ја потрошио, кад не зна, шта сам за чараше добио?

Не зна да! Но носу му Ева позна, колико потроши. Зато је се тако и боји.

Замислио се ето Крт у крчми о својој беди, док му паде у памет, да још није пазарио за кућу што треба: бибера, меда, каве, шећера, мака, олаја и других ситница. Узме чуганју (буџу), па хајд на пазар под шатру, где се те ствари продају.

Купи лончић за мед, јер би из хартије процурио. Узме две фунте меда, јер му треба за медљану ракију. Узме сатлик мака и доста бибера. Налије у стакло за шест новчића сирћета. Негде у дућану купи у стакло рибије масти за женине свечане чизме. Проће поред колачара, па узме својој Еви велико срце с огледалом и за десет новчића слатких колачића везаних врпцом.

Тако натоварен лончићима пође кући.

Људи се разилазе, јер на Мрхановској кули избило већ пет сахата.

Између других види Адам Крт и свога суседа Адама Трнку, где води дебелу шарену јуницу.

Потрча за њим, да заједно иду у Адамовце. Сети се у један мах, да с њим живи у завади.

Баш сад две године прошло о Михољу, како се завадили. Од оно доба ни да погледа један другога.

Овако је то било: Петао суседа Трнке прелазио у Кртову авлију. Ту није био ни мало нуждан, јер је и Крт имао петла. Али Кртов петао млађи и слабији од Трнкина. Где је два петла и две жене клеветнице, ту мора доћи до свађе. На тако било и ту. Петлови се хватали у коштац. Кртов као млађи, те и слабији, увек мора да умакне са свог рођеног буњишта. То Ева прими к срцу. Зар њен петао да не буде господар на својему рођеному буњишту, а Трнкин и тамо и овде? Разгоропади се, па поручи комшиници, да чува свог петла. Трнка види, да кума Кртовица има право Ухвати свог петла, па га тури на таван под решето. Оде у шуму, па тек трећи дан дође кући. Сиромах роб трпио је три дана глад и жеђ под решетом. Да не удари Трнкинића у бајање, отегао би петао свој красни реп и шију. Наљутила се љуто на куму, па, кад била пред прилика у цркви, не седе више поред ње него што даље. Крштени кумови се ето завадили због петла. Трпили се још, додуше, али Трнкинића само кечи прилику, да заподене прави бој. Није дуго потрајало, па се прилика тому и јавила.

Имао Крт стару козу, држи је већ толико година, па се испомаже. Лети му тамани младе проранилике у плоту у башти. За зиму јој пасеје репе. Док се пазио са суседом, смео је везивати козу и за његов плот. Не би, по богу, ни било лепо, да крштен кум отера куму козу. Шта би свет рекао на то? Е, па тако је Кртова коза достала части, да брсте кумову ограду, а брсла је све на чисто као неброј гусеница.

И летос одвео једаред Крт козу кумову плоту, па је везао за три. Смео с ума, да је пукла кумовска тиква.

Трнкинића то и чекала. Како коза на њеној огради замека, дохвати она маказе, хајд кози, те јој одреза дугу браду и привеза на рог. Тако нагрђену козу веза за тарабу у гувну.

Крт се зачуди, кад чу, како му Лиза негде близо мече. Оде, да види, где је и шта је. И паће је код гувна.

— Лизо, Лизо, шта је? Што не пасеш? Не ћеш ваљда, да ти и лети репе дајем! Гле јако!

Помислио, откинула се. Ал кад прешао ближе, види, да је привезана, и још спази одсечену браду. Ко то учини? Зашто? Па викну:

— Тако, куме? Тако зар? Зато што ти сваке зиме шијем опанке? Чекај само!

И попрети суседовој кући.

Одведе козу у појату, па је тамо хранио неколико дана. После је прода у пола цене. Готово је плакао, кад се с њом растајао, а на кума се још већма разљутио. Него се завери на освету, на страшну освету.

И осветиће му се.

Трнкин петао заборавио, да се госе замразиле, па пређе опет у Кртову авлију.

Кртовица га умами на јечам у кућу, па га ухвати. И шта уради́не? Она му одреза реп, а он му пробуче кроз нос перо, те га избаце насред авлије.

Упрепашћен петао прелети кући, коктаћући и блудећи овамо онамо као без главе. Узбуниле се кокоши, па поћиниле, те подигле галаму, као да је дошао суђен дан.

Напатио се и Трнка и Трнкинића, док су петла ухватили. Кад га ухватили, унесу га у собу.

Трнкинића викну:

— Ето ти твога кума! То нам је хвала!

— Шта си ти урадила с његовом козом?

— Ја извела њу само на поље, а овај угурсуз сто одреза петлу нашему реп и провуче му перо кроз нос.

— Требао је теби нос запушити, да не мељеш толико језиком. Гледај, какав ти је петао. Цело ће село да се смеје, цело село!

— Мени се не ће нико смејати, — разгоропади се Ева Трнкина.

И док рече, дохвати нож и одруби петлу шију.

Сиромах петао поигра по соби, опружи шију, па пусти своју невину душу.

Трна љутит на Крта, ал сад опет да се згрчи на жену.

— Једи га ти! Ја не ћу, на ма два дана морао саму слану воду сркати.

— Нека га изеду они!

Трнкинића дохвати петла за ноге, па хајд суседу. Отвори врата на Кртовој соби, те фис с петлом унутра.

Крт се осврну, па види мртвог петла. Сад га

шчена он својеручно, однесе га куму и положи на сто.

— Ја немам с вама ништа. А овакву црканицу не носите ми у моју кућу, јер —

И попрети куми.

То се збило прекјане о Михољу дне. И тако прошло већ две године, како се кумови и не гледе.

IV.

Кум Трнка води с вашара дебелу јуницу.

Крт забацује једном ногом и жури се за њим; а кад дошао близу, накашља се, да се и јуница трже.

Трнка се осврну. Кад познао Крта, одмах опет преда се, као да није никога видио.

Но Крт га стиже, па му рече:

— Куме, комшија, јесте ли купили ту јуницу?

Да није био мало наквашен, не би му речи рекао; ал га у њиу прође зло срце.

— Нисам, — осече се Трнка, па ни главе да обрне на кума.

— Нисте; а где сте је испрели?

— Реците, да сам је вама украо.

Хоће Трнка да наљути Крта, јер у Крта ни папка у појати, откако продао козу.

— Хајде, куме, да свршемо амо на коју реч. Ви се срдите? Ко ће се срдити за такве трице, за једног петла?

Крт повуче Трнку у крчму.

Трнка види, е Крт хоће да се мири. Веже јуницу пред крчмом за ћерчиво на прозору и уђе с кумом унутра.

Јуница млада, три јој године, риђе боје, само по леђима и по ногама од колена бела. На звезди до ноздрва има белу пругу, штоно је зову фељером. Дуго јој време, па турила главу у прозор, па гледи у чивутску пријаву крчму, пуну натучену вашарџијама, као да контролира слушкињу, која иза заграде мери смрдљиву ракијушину.

Газда Трнка са кумом отишао у собу башка, да се међу собом измире.

Рећи ће најпре Адам Крт:

— Куме, да ми продате вашу јуницу.

— Зашто не? — на то ће Адам Трнка. — Волим вама него другому.

Погоде се. Крт пристаје и Трнка му прода јуницу за тридесет и три форинта.

Крт плати три форинта шајна алвалука. И тако га први и други алвалук кошта пуно два форинта сребра.

Кад су већ обојица имали доста под капом, помире се. Петла и козу не спомињу ни издалека.

Ту ће их затећи Трнкиница. Мислила жена, муж јој је зацело већ на по пута, а она заостала била, да покупује којешта за празник. Љутито уђе у крчму, па повика на мужа:

— Хоћеш ли већ једаред кући, оџеранице никаква?

Трнка се лепо насмеја на своју женицу и направи јој места до себе на клупи.

— Ево, седи амо. Кум плаћа. На, ни.

Трнкиница љута као рис оде напоље.

(Наставиће се.)

МАНАСТИР ПАКРА.

ОД ВЛАДИМИРА КРАСИЋА.

(Наставак.)

За несрећног рата с Турцима, године 1737. пресели се много народа српског из Босне и Херцеговине у Аустрију. Тада Турци попале и разоре многе цркве и манастире, па и св. наведенски манастир Гомионица, у Босни, опустео је тада сасвим, а калуђери побегну под окриље царско, оставивши све своје имање грабљивом непријатељу; и пребијајући се од места до места са својим вођем, игуманом Пахомијем, дођу месеца октобра 1738. у Пакрац, тадашњему владици Нићифору Стефановићу, и стану му се молити, да им даде какво место за пребивање. Овај им одреди, с пристанком св. Анских калуђера, опустелу Пакру, коју они попове и тако она опет процвета у славу божју и на част вере православне. Св.Ански калуђери дали су Гомионичким »приволно писмо«, у коме, међу осталим има ово, што иде:

„Иније же согласившеся мы игуманства Св. Анне иждивень со братственнымь вспоможено со благословенiемь преосвященнаго господина архiерея нашего Никiфора Стефановичу и его наследниковь господних архiерей Софронiя Iошиновичу предреченные обители пакранскiю с подлежащими ей грунты предреченнымь калугеромь гомiономь предати, да они к напредакь и всегда, како настоящiи, тако и по нихь наследующiи могуть они сяти обители наследници быти и ко всякь иноже бы слави о нея граждалиса господарити. К тому же волiею мое хотяли видить црковь коздигнути, или разорити ю слободни да сить иноже во своемь скрьмь монастире и грунтъ. Мы же нихь своеволно, без всякаго насилiя,

многократно обитель с подлежащими грамти предесть и изрухъемь, и до последка колико мы сще исписе по нам наследующій нить досаждати да не можемь, пред ниже поменутыми свидетели. Большаго ради изроатїа, сопственими рукама подписисмо се, и печатомь обычнимь монастирскимь поткрђдисмо. Дано к ш пластри скато-лиском, септембрїа 5-го 1743 годл. Арсеніе їеромонахъ Жарковичь, їгнїси сто-лиски; їеромонахъ Григорїе; їеромонахъ Антоніе Стозлиць; Іозлиніе, їеромонахъ скато-лиски; Іоиь, їеродїаконь; Нахоніе, монах столиски. — И азь по прїсмстки їгнїсмстка тако быти подписиюю и совзколаю: Арсеніе Кутлокичь, скатїа столиска обители їгнїсмь."

Међу гомоничким калуђерима био је и један из манастира Милешева, гробног места св. Саве. Од њега се сачувало више ствари и један сребри крст, на којем је изрезан овај натпис:

„Сїи крсть оковка Силникестарь еромонахъ Милешкаць за свою дшю і своихъ родїтель кѣ да их простн. Лето ҂.р.о.ѳ. (7179—1671).

По приповеданьу истн је калуђер живио много година у селу Бијелој и онде сазидао бунар, који је прозван по имену његову »Милешевац«.

Пакранска је црква омалена, али лепа; сва је бакром покривена (1803.). Посвећена је Ваведењу Богородице, а збор се овде купи четири пута у години: на Никол-дан (9. маја), на Преображење, на Ваведење и на св. Теофора Тирона. Озидана је године 1765, осим куле, а год. 1769. довршена је и кула (која је висока 36 метара). Године 1765. јунија 30. осветио је ову цркву Арсеније Радивојевић, владика Пакрачки. На месту, где је садашња црква, била је стара од плетера и брвана. Јамачно ће свакога читаоца занимати чудесни и страховити случај, који се десио у тој старој цркви и дао повода зидању нове цркве; зато ћу да изнесем овде веран опис тога догађаја у препису са оригинала, који овако гласи:

„Между тѣмь бждѣи да црковь к монастирк сиирала, то есть храмь прескатыа Богородицы кѣденскїа ѡ дрвета и плетера быкшла кѣнь со всѣмь обвештала и конечно пасти и разрушити са готова, к которои и самуи нечистимыи трефиа са, то есть: да условѣнь нѣки их хоркатскїа сиархїи их села Полани хоколнгоо, нимнць дихъ нечистагоо, приведень быль исцарѣнїа ради. Демоновь кознѣшень, кдѣшни сикирь, крата црковнла разсѣкь, к цркви кшель, и к нен иконе и книге и прочая благолѣпїа сикирокь сѣчи шкла, и у оплковомь кознѣшенію и ко скати олтарь кшед и до скатыхъ тѣмь ѹд болныхъ хранимыхъ на частиои трапезѣ устремилса, но сила божїа сиа козбранила, но стрїлъ дка и іконе единь сикирокь шсѣкь. И опякоко его бездушное демоиское козбѣшеніе смотрель прилучик са к монастырк дїаконь јоконии Тимотеи Комненичь, и косѣи се, да до скатыхъ тѣмь дїаколь не косиет са, безь скакїа коазможти къ црковь кшель, и опямо с бесноватыи кораса ихъ олтара изшекь, и прако на средь цркве поменути дїаконь сикирокь по глави и по врату ѡ бесноватаго ѹдрїлень плати ѹдкали реши Бога дихъ свои предаль. По томь опако бесноватаго (опако изд дїаконовь мертвнь со сикирокь стоаре) люди плати селани стекшесса едва преодолѣкше свезали и из цркве изшекли. И такоихъ ради ѹрокова едно што црковь кесих слакл и пасти готова, дрвго изд крконролитїе служишесе са, їгнїсмь быкшїи Петроніи, еромонахъ с братствои своимь согласни са, ѡ прекоскарѣнїемъ сачувано господна синскоги плкрачко-слаконїскаго Арсеніа Радивоевича смирѣнїшше благословенїа и допиршїа испросиште, црколь опяко обвештакше уже разорени, и покшо с помоћїю божїею и с усрдиших приложенїсмь у неколикои сшими поклиа господиа сидше орлокивукаго Димитрїа Михаловича и по нсмь синок его Іоанна, Павла и Петра сопоможенїе пакше, покую изь фондамента ѹидовь строити и коздкизати у лѣто 1761 павали, и оплковою ѹд жнкота поманштагоо оца їгнмна Петроніа подь покроко ѹзидали. По смрти же паки того же їгнмна остакшїи намѣстник Осодосїи Жарковичь їеромонахъ кшно и со братствои с не нлаиль трудомь и трошкомь, попредпекно пастоски, покрили црков и трпло. По томь болѣ у прки, пенжере и цифре ксю книтрь и кнь украсили и до оскарѣнїа приготокили И сгда присило крема за оскарѣнїе храма, прилѣжне просиша кыше титклирилого прекоскарѣнїшшаго господнна синскоги, и оскати црковь к честь прескатыа Богородицы честнаго и славнаго сн к храм гдѣнь кседенїа к лето ѡ создалїа мїра седы тысячь две ста седидесать третїе л ѡ копловрѣнїа Бога слова тисапра седы соть шестдесать патаго. кдсена ізна 30., на собори скатыхъ верховних апостоль, которыи оскатыкшїи его ѹдх собственокрыне удстидѣтелствовѣть печатїю обычною сокгкрждаешь. Арсеній Радивоевичь, епископь пакрачки и славонскїи.

Пакранска обител јако је пострадала од буре године 1769. и 1780. Хроника манастирска има ово забележено.

„Лѣта ѡ рождества Господна 1769 и доидешк ко всякомь сластїи до лѣта 1780. И тако лѣта Бога поистинки кира и кихорь страшань прїиде ѡ хандаиїа страни со страшшими молнїами и громоки и прсълѣшими и великимь градомь, не само на скатню обитель нашк, но и на многїа гради и кеси и села к Славонїи, и к Оугарїи, и Кукои и Срем, и многи манастири тогда ѡ тѣх бѣди (или реши ѡ посърсшїа божїа) пострадаша

и к то кнше помянуто лѣто имѣсцѣ маи **24**-го у **3** часа и пол. по полудне, тако страшних бици ветрених прѣде на скатзю сію обителъ и иного к разорениѣ зданиште цркне: к келіахъ и к трапезахъ, к винограднхъ и окопрнихъ ихъ темела искоренасиних; иногим и до того дошло, да кровъ с црквни, келнке и нзле, нждно похнрсвь синшахнѣ быти и крстъ честни скерхъ горонь. Согласена и испнсрмасинх тако трасал до лѣта **1785**-го, и того лѣта имѣсцѣ іюлія **29**. испрасно нзки движени, при пресустнтелскнх господнних ієрон. и игумена Герасима Радонуевя и с прочнмь братствомь урезъ Іошнна Дѣаковнча, нпатшора, жителя дарѣжарскаго".

Основа Пакранске цркве није права византијска; али је ипак изведено крстообразје тим, што је кула од земље зидана уз цркву, а олтарна је апсида ужа од цркве и полукружна. Кров је на цркви врло низак. Побочни зидови имају од малтера изведена са сваке стране по четири стуба, у којих су капители украшени облицима лиснатим и вијугастим. Оковратници су и допрозорници од камена. Изнад прозора су шаре полукружне као надстрешници. Поврх западних врата има al fresco слика »Ваведења Богородице«.

Изнутра је црква управо великолепна. Четири дозидна стуба спајају две огромне аркаде. Темпло изазиваше дивљење. Живопис — као да је скорашњи. Као што се приповеда, калуђери су сами нпили у Градац по боје, кад је црква живописана. Штета, што се нигде не види забележено име живопнпчево.*) Ова богомоља, што се живописа тиче, припада међу најзнатније споменике црквене у српској патријаршији. Унутрашња величина цркве је ово: 18 метара је дуга, широка 8^{m}, а висока 12 метара. Има 6 прозора и три у олтару. Патосана је белим четвртастим мрамором.

На темплу има три реда помањих икона. У првом су реду пророци, у другом апостоли, а у трећем празници Христови. Изнад свију је икона „Распатіе Христово". Под крстом су испупчене иконе: св. Тројица, Исус Христос са мајком својом и св. Јованом, а под њима је Тајна вечера. Изнад царских двери анђео Серафим ослобађа Аврама од греха. С десне стране је до крста Мати божја и до ње шест страдања Христових; с леве Јован Богослов и још шест страдања Христових. Престоне су иконе: с десне стране до царских двери: Мати божја и св. Никола (под њима »Целовање Маријино и Јелисаветино« и »Милосрђе св. Николе«); пред левом певницом св. Димитрије (под њим страдање његово); до царских двери с леве руке: Исус Христос и св. Јован (под њима »Самарјанка на студенцу« и »Успковање«; пред десном је певницом св. Ђурађ (под њим страдање његово). На дверима су живописане »Благовести« и »Рођење Јована Крститеља«. Над сваком певницом има по пет икона св. преподобника. На десној су певници иконе св. Саве и св. Симеона, а на левој иконе св. Арсенија и св. Максима.

Уз први дозидни стуб, с леве стране, према столу владичином, постављен је трон Матере божје. Икона њезина украшена је крупном на глави; о врату јој виси неколико дуката, а по према разни делови човечијег тела од сребра — што су донели и приложили болесници и заветници. Испод те иконе има нека кутијица, у њој се чува чудотворна икона Матере божје, на којој су се, вели, нашле сузе 10. новембра 1756. За њу се прича, да је најстарија тварь у овом манастиру. Донео ју је амо митрополит Григорије. Окована је сребром у оно време, када се то чудо показало. На тој икони чита се овај натпис: „Показа се ѵдро од очес Богомтерс слезѣ источнкшн лѣта **1756**. мѣсецъ новембрїа дне **10**". У истој кутијици има мали ћивот и у њему свете мошти. Около ћивота стоји написано:

„Сіе сѣе мощи оконл пронзнмьнь Логгинь Милешевць за спасенїе свое и своихъ родителеи лѣта ,Ζ. Р. О. О. (**7179—1671**)".

Ниже престола Матере божје стоји један двокрилни орман уза зид, у којем се чува велика плаштаница, која представља на велики петак гроб Христов, кад се обадвоја врата отворе и јеванђелијама и »ваздухом« украси. Та је плаштаница пренесена из манастира Милешева, кад су Турци ту славну задужбину разорили, у Босну, у манастир Гомионицу, а одатле је донесена године 1738. у манастир Пакру.

Милешевска је плаштаница дивна рукотворина женска и служи на част онима, које су је израдиле достојно гробног места великог просветитеља српског, светитеља Саве. Има у дужину 1·78^{m}, а у ширину 1·58^{m}. Везена је пребраном свилом и жицом златном и сребрном на чоси црној, која се не може видити ни са наличја, јер је жица и наличје покрила.

Насред плаштанице извезен је Христос' како лежи у гробу; више њега Богородица наслонила главу његову себи на крило, на плаче

*) У „Српском народном листу" од 1846., у броју 10., вели се, да је темпло Пакранске цркве осао Г. Остојића, живописца из Новога Сада.

за њим. Ниже Христових ногу стоје Никодим и Јосиф, који су га положили у гроб. За њима је Марија Магдалина и Марија Клеопова. А у средини сагнула се једна женска и целује руку Христову. Као у ваздуху навезена су четири анђела женскога облика; два стоје озго и држе рипиде с натписом »Агиос.« Испод гроба Христова виде се још три анђела, облика женског; и они имају рипиде у рукама као горња два. У сва четири угла од плаштанице извезени су јеванђелисти са својим алегоричким сликама. Између ликова поменутих што се види основе, та је црна; по њој су извезене сребрне звезде, те би човек рекао, да су вредне везиље тиме хтеле да представе ноћ, када је Христос почивао у гробу. — На поменутим ликовима, око сваке главе, има, као у венцу, нанизано зрно до зрна бисера; а на главама су круне, украшене буљоном и другим камењем. Драгоцену ову плаштаницу даровао је манастиру Милешеви молдавски војвода Јован Александар са својом породицом. То се види из натписа, који је везен златом жицом око плаштанице уз ивицу. Слова су 8 м. висока и уплетена једно у друго, зато се тешко читају. Овако гласи нај натпис:

„Изволе́нїем отца и поспе́шенїем сы́на и съвръше́нїем стѣ́го дха благоу́стивыи и Христолю́бивыи господинъ Іоа́нн Алекса́ндр, коскода, кожѣ́ю цѣлостїю господар҃ земли Мо́лдавскои, и госпожа его Роу́санда и съ прилѣ́жаю́щасны́ми их сы́ны Богда́н и Пе́тръ и Костантинъ и дрє́рыми их Ангелинх и Оудо́ра и кнѣжны Ософа́нїа и Мартина и Ософа́на и Настасі́а сѣтворишa с... божественыи ѓе сѣ́ты монастирь, что се зовет Милешек (sic!), где есть... прѣподобнаго отца нашего сваты Саве сербскіи и где же есть хра́нь къ́дїесвѣ́те Господа Бога и спаса нашего Іисса Христа. ,Ѯ. О. Є. (1075.—1567.) мца августа 6."

Са спиљу страна око натписа изнезено је златном жицом некакво лишће, изгледа као да је бршљаново. Иза тога биљног орнамента има озго поширок поруб од црне кадифе; на њему је сребрном жицом навезено ово позицом руком:

Навезе са воздих 1567. Коже спаси чалиюрих скатое страданије ткос. Осиоки са 1801. дакицонь Аниом и Осеки."

Поменута Ана попављајући неке делове ове плаштанице, који се на прегибима били подерали од многога савијања, није подесила свилу, којом је поправљала неке ликове, јер су поправљени ликови блеђи од пређашњих, и немају оне боје, која је једнака боји коже човеће.

Калуђери Пакрански имају ка плаштаници Милешевској овај коментар. Она женска, што целује руку Христову, то је Роксанда, жена војводе Александра, којега са синовима његовима представљају четири јеванђелиста. Седам анђела женског облика — јесу седам кћери војводе Александра и жене му Роксанде, које су радиле овај дивотни посао. Основа црна и и на њој звезде значи ноћ.

У олтару има на часној трпези сребрна дарохранионица, готскога кроја, и велики ручни крст, без стопице, за који се вели, да га је Арсеније IV. поклонио манастиру св. Ане, а одатле је пренесен у Пакру, кад је речени манастир укинут, а калуђери се преселили у Пакру. Има једно велико сребром оковано јеванђеље с емаљисаним ликовима; вреди 700 фор.; оно је поклон Осечке српске православне општине. Осечани су у старинско доба много помагали ову обитељ. Путујући у Трст и приморје свраћали су се у Пакру, онде су обично проводили прву недељу часнога поста и по том се даље кретали. А кад су се враћали кући, богато су даривали ову богомољу уљем и другим приморским посним стварима. (У манастиру се овом, од постанка његова, па све до новијег времена није јело месо ни уз мрс). Откако су се отвориле нове саобраћајне артерије, Пакра је изгубила богате своје приложнике. — Још се находи у олтару један стари дискос, на коме се чита ово:

„Сковъ се сти дискос монастирк Пакри, иждикше́нїем игѹме́нїа Гаврїи́ла Дакидоки́сы, иеромонахо́м Гоѕподи́нїанома 22. іюлъ 1746."

(Свршиће се.)

ПИСМА О СРПСКО-БУГАРСКОМ РАТУ.

Г—ђи К. Х.

ПИШЕ ДАНИЛО НЕДЕЉКОВИЋ.

ПИСМО IX.

С. 20. Јулија 1886. год.

Поштована госпођо,

Опростите ми, што тако дуго чекасте на мој одговор. Примио сам ваша писма. Писам досада на њих одговорио с тога, што је и сувише несретна тема, о којој треба да вам пишем.

2. новембра око 3 часа по поноћи утрчи паредник Милоје Марјановић у собу и пробуди и мене и Бајаловића.

„Устајте брзо!“

— Шта је? запитамо обојица.

„Крећемо се, и то одмах.“

— Куда?

„На границу.“

Подигосмо се. Док смо се облачили, Милоје је био изашао. Тек што смо се обукли, а он се врати.

„Иди, зове те капетан“, рече ми.

— Мене, а шта ће му ја сада?

„Не знам, иди . . . жури се.“

Одох капетану Јовану Поповићу.

„Знате ли, где је Градашница?“ запита ме.

— Знам.

„За колико можете отићи донде?“

— За по часа.

„Ево вам ово писмо, однесите мајору Вапилићу.“

Било је око три часа по поноћи. У Градашницу сам стигао око четири часа изјутра. Мислио сам, да ћу моћи пре стићи, али се преварих. Требао ми је готово читав сахат.

Кад сам дошао у Градашницу, био је још мрак. Све је било мирно. Сви су још спавали. Премишљао сам, како ћу да нађем мајоров стан. На срећу угледах натпу. Око ње су седили војници. Запитам их, где је командант III. пука. Сви ме погледају зачуђено. Био сам задужбан. При поласку из Пирота не могох нигде наћи коња, те сам морао пешке ићи.

Покажу ми кућу, у којој је мајор становао. Уђем унутра. Мајор је још спавао. Пробудим га.

„Шта сте донели?“ запита ме.“

Предам му писмо. Мајор га отвори и прочитавши га, запита ме:

„Где је сада II. батаљон?“

— Досада мислим да се већ кренуо.“

„А где ћете га наћи?“

— Речено ми је, да идем Софијским друмом, те ћу га стићи на Суковом мосту.

Из целога овога, што сам досада споменуо, из оне тајанствености, хитње, кретања, слутио сам, да је у писму, које предадох мајору, било саопштење о *објави рата на Бугаре.*

Jacta est alea!

Око седам часова изјутра бејах на Суковом мосту. Силна војска беше притисла Пиротско поље. Ту смо се одмарали до три часа по подне. Тада засвира труба. Узесмо оружје и стадосмо у фронт. Капетан дојаха и рече нам:

„Јунаци! Прокламацијом Његовог Величанства краља оглашен је рат Бугарима. Какви треба да будете, нећу да вам говорим. Ваши очеви, ваша браћа, борили се славно против Турака, а да ћете и ви бити храбри, у то не сумњам. Живио краљ!“

„Живио!“ одазва се војска.

Напунисмо пушке и пођосмо напред. XV. пук друмом, VII. пук десном страном, а IX. пук левом страном друма.

Да ли да вам, господо, описујем поједине изразе лица? Не, то нећу. То можете и сами замислити. Сваки је осећао, да му је то можда последњи дан. Колико је њих то и наслутило!

Прођосмо поред једнога села. Сељаци беху изашли пред нас. Старац је један држао у руци боцу с вином.

„Како се зове ово село?“ запитам га.

— Срећковац, срећно ви да бог да — беше одговор.

Кад се успесмо на вис и дођосмо у близину села Жељупчета, привуцаше на друму пушке. Била се битка код села Гоњдола и Цариброда. VII. пук није био у борби.

Кад стигосмо до Цариброда, био је већ у нашим рукама. Цариброд је мапена варошица. Куће су доста лепе. Најлепша је кућа „окољско управљенијe“, вредно је да споменем Царибродску Јупитеру на Нишави. Начињена је од дебелих балвана. Издаље изгледа као да је од гвожђа.

Из вароши беху многи побегли. Неки војници почеше да тумарају по варопи и да траже, ако има што да се узме, но им је одмах забрањено, те тако пљачкања није било.

Ми смо преноћили пред Царибродом у пољу.

Чим смо се 3. новембра пробудили, кренемо се напред. Ударисмо главним друмом кроз сред Цариброда. Кад изађосмо из варошице, оставимо друм и пођосмо десно преко брда. Тако стигосмо и до Драгоманског клапца. Патроле јавише, да је непријатељ ту. Попесмо се на вис према непријатељу. I. чета (компанија) нашег батаљона беше се већ разасула у кланац.

Ја сам седио са једним познаником и правио цигарету. Био сам сав узрујан. Тек што запалисмо цигарете, зачу се глас командиров:

„II. чета напред!“

— Због ом М.

— Због ом Д.

Бацих цигарету и одох са осталима. Пуцњава се већ чула. Шта се све за време ове борбе десило, сећам се као кроз сан. Знам, да сам чуо неке звиждуке преко главе, а кад би граната страховито зашуштала, и нехотице бих погледао горе.

Сећам се, да је до мене био неки Циганин. Полегасмо сви, јер не беше заклона, и лежећи пуцасмо. Приметих, да је Циганин одједном престао пуцати, но нисам даље мислио на њега. Тек када војник један с друге стране Циганинове примети мајору:

„Овај је погинуо, господине мајоре, треба га од-

нети", — окрећем се и равнодушно погледах мртваца, који је до пре неколико тренутака био жив, који се као и ја надао, а сада лежао мртав, блед, крвав. Куршум га погодио у теме. За мало па дођоше и болничари. Ухватише га за ноге и одвукоше низ брдо, као и сваку другу ствар без живота, без осећања.

Сећам се, да ми на један мах нестаде муниције. Не беше никог да ми је дода, те морадох отићи сам до сандука. Узимајући фишеке спазих, где један војник бежи, што игда може.

„Куд бегаш? суровo повичем на њ, да се и данас гадим на сама себе.

— Рањен сам, брате.

Тргох се, као да ме је змија ујела. Погледах га мало боље. Лице му беше крвљу обливено. Сваки рањеник, чим осети, да је рањен, почне бегати што брже може на превијалиште, само ако му је ијоле могуће. Њему изгледа, да му сваки тренутак закашњења доноси смрт, те јури као без душе, да спасе живот, без кога може бити код куће многе и многе очекују ирни дани, горак хлеб.

Већ се почео хватати сумрак. Из непријатељских су ровова севале ватре и једино сам по томе знао, да још траје борба. Ући су ми биле заглухнуле.

Докле је тако то трајало, не знам. Труба засвира, да се прекине пуцање, и мало по мало пуцњава престаде. Настаде мрак.

Седох на земљу, да се одморим. Колико сам седио, не знам. Из заноса ме пробуди поручник Миоје Марковић.

„Јесте ли живи?" запита ме.

— Жив сам. А ви? и ви сте живи и здрави? Но, то је добро.

Имађах код себе нешто мало јела, те почесмо јести и разговарати се. Мало по мало, па се око нас окупи читава гомила. Сваки је нешто причао и сваком се у разговору највише чуло оно: *ја*. Сваки је износио на видик своја јуначка дела. Да, да, господо, износише на виделo своја јуначка дела, јер је борба већ била прошла, те је сваки био сигуран.

Између осталог чух и ове речи — чије су, нећу казати —: „Пре но што се борба отпочела, видио сам, како непријатељ прави шанчеве и већ почех издавати налоге, како да се пуца. Но у том добих наредбу, да пальбу не отварам, догод ми се не нареди. Аустријски војни аташе, потпуковник Пинтер, видећи, како гледам непријатеља, где прави шанчеве, а не пуцам, запита ме: „Што не заповедите, да се пуца?" „Не смем" одговорих ја. „А зашто?" „Тако ми је наређено."

Ето вам, господо, већ једнога лепога примера о нашој бистрој памети. Гледати мирно непријатеља, како прави заклоне и шанчеве, пустити га, да се у њих склони на тек онда пуцати, то је бистрина, каквој равне зацело нема. Но зато и прођосмо онако!

Гледах око себе потпуне војнике, који још нису били покошени. Земља је била на више места крвава и изривена. Фишеци разбацани, а задах од барута још се јако осећао. Војници су врвили на све стране. Јако нико није говорио. Чули се само потмули гласови. Бура је била прошла, али трагови, које је оставила, били су доста штетни, те ни они, што остадоше, не имађаху још срчаности, да збришу утиске прошлих тренутака.

У томе дође XV. пук и смени нас за ону ноћ, а ми се спустисмо са виса, да се одморимо.

4. Новембра требало је опет бити борбе, но кад се попесмо на вис, видисмо, да се Бугари повукли, те нођосмо за њима.

Како смо ишли по оним висовима, долазили су до нас са десне стране страшни тутњи. Погледамо десно. Иза брда забели се дим, а после неколико тренутака зачује се потмуо тресак. Канонада је била врло јака. Наша је шумадијска дивизија отимала варошицу Трн.

Кад се пређе Драгомански кланац, брда су питомија и земља лепша за обрађивање.

У селу Драгоману купим ракије, јер без ње и воде човек трпи Христове муке. Тек што сам изишао из механе, а напијем на неке своје другове и не чујем ништа до ли: „дај ми мало ракије," „дај ми само да гуцнем," „дај ми само да окваасим уста." Учиним сваком по вољи а мени остане то задовољство, да омирисним празну чутурицу. Али ко у том случају не би своме сапутнику учинио по вољи? Та они један другог одржавају! Гледећи у чутурицу сетих се Змајевих речи:

Мој сапутниче на сваком путу,
Мелеме силни за рану луту!
Та љубав наша не сме бит' тајна,
Чутуро бајна!

Но на жалост нисам имао времена да попова одем у механу, да је напуним.

Дођосмо до кобних висова „Триуши" (код Сливнице). Патроле јављше, да је ту непријатељ, а ми се вратисмо назад, јер су по ратном плану требале да ударају на ону главну непријатељску позицију све четир дивизије: дунавска, моравска, шумадијска и дринска, а тада је дотле стигла била само дунавска дивизија, те се и ми вратисмо до села Драгомана, да причекамо остале дивизије.

Препођили смо у пољу под селом Драгоманом. Снег је падао целу ноћ. Време је било врло хладно.

Отидох до наше коморе, јер бејах врло гладан. Тамо је чекала готова попара. Да знате, господо,

како је славно јело у војсци та попара, на коју иначе са презрењем гледамо! Имао сам једнога друга, који је врло лепо умео да зготови попару, и још већма да слади, кад једе.

Не могу ни сада а да се не насмешим, кад се сетим, како је вредно имао од једног до другог те тражио, шта му је требало, да попара буде као што ваља; јер треба да знате, да ниједан никад готово није имао света, што му је требало, да је зготови. Ако је имао хлеба или пексимита, није имао масти; ако је имао масти, није било ни хлеба ни пексимита, или је имао тако мало, да је морао тражити још кога ортака; ако је имао и хлеба и пексимита и масти, није имао соли; а ако је и тога било, није имао чинијице, или како је војници зову „порције", у чему да скува. Увек је дакле нешто фалило. А помислите, госпођо, тек на оне паклене муке, кад се попара пушила у порцији, а нема ни кашика ни виљушака. чим да се једе. На помислите на још веће муке и страх, кад је један имао кашику, а други нема, не може да је нађе, те гледа, како се овај браца с кашиком жури, да на своје добро употреби време, док овај не нађе кашику. Обојица се гледе испод очију. Онај би и плакао и пукао би од беса, криво му је на сав свет, а овај моли бога, да продужи то стање још мало.

Када испразнисмо целу порцију, кад је већ тако изгребосмо, да је није било нужно готово ни прати, онда се вратим поново у трупу, говорећи у себи Ненадовићеве стихове:

Глади нема, глад прошла,
И веће смо сада сити;
После глади жеђ долази
Треба рујно вино пити.
И у томе треба знати
Српски образ осветлати.

Ми бисмо га, госпођо, заиста били осветлали, али није било готово ни воде, а камоли вина, те тако нам оста од жеље за виком на срцу: „једна тешка рана, тежак уздисај".

Ето вам прва три дана из рата. Ви не можете ни изискивати од мене, да вам излажем наше и бугарске ратне планове, јер ја то писам могао ни дознати. Све, што могу да вам кажем, то се оснива на оном, што сам својим очима видио и што сам сам чуо.

И тако ево дођосмо до борбе на Сливници. Борба је трајала више дана. Но о томе у идућем писму.

Ваш
Н.

ДИСТАК.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

XIX.

У Бечу, 13. (25.) Сент. 1818.

Пречесњејши Господине,
мени љубезњејши и високопочитајеми!

Примили смо данас послати на Г. Копитара Апустол и конџе од двије дипломе. Вала Вам. Не брините се за њи. Ама зашто вам не пишете за Бога? Ја о вами дању мислим а ноћу сањам: ноћас сам Вас виђео у свему округу црквеном у вашој сали, кад ето ти јутрос Копитара с Апустолом и са Славенским писмом. Пошљите ми одма атрес игумана Бешеновачкога, зашто више немам *Орискога Бјечника*, него још два табака неначатана. Како Вам се допада та рецензија о њему? Јел' да се познаје, ко је писао? „Нера Туре Краљевића Марка." —

За Алексу Вашега имам Вам неповољне гласе јавити: сутра ће бити нећеља дана, како га нема, нити се зна, куда је! У 8 сати је изишао из квартира, с намјерењем, да иссн агенту атестате школске, на више није дошао! Једно је писмо оставио оџе на свога друга, у коме пише, да иде да се убије (то је писмо сад код агента); а друго такође писмо кажу да је писао овђе Ристићу из Карловаца; кажу да (од прилике) овако стоји у Ристићеву писму: „Ако ме не видиш до недеље, то знај, да више писам жив на овоме свету; а Вук ако ме буде опрнио код стрица, чућаћемо се на ономе свету." Може бити да сте му Ви што писали, пошто сам Вам јавио, да је био у аришту. Ја никако не верујем, да се он убио, него вала да је куда утекао, или се ће овђе сакрио. Он је после аришта био сво два мјесеца, полагао је егзамене у школи (али, кажу, није све положио); шнајдеру је био дужан 50 ф. па је платио; каже шнајдер, да је извадио новце из некаква писма (може бити да сте му Ви послали?) Кажу, да је писао ономе свом другу: ја сам изгубио чест и поштење, а живот је без тога ништа! Али ја опет не могу вјеровати, да се он може убити. Ја би Вам још прије о том писао, али сам чекао, док се боље не разбереи. Ја сам Вам прије писао, да је имао код куће Hausarrest, али сам сад разумјео, да није, него је био код профуза у милитар-

ском аресту, и одаиде је (прве недеље) пишао у школу, а таздарица му је слала јело. Овје пмају у Клостернајбургу одоздо некакви шајкашки официри, па једни кажу, да му је један од официра дао некакву веклу од 200 ф. да наплати; не знам, да не буде куда утекао с оним новцима. Само да ове бити жив, па ће му драго бно. Истина је, да је штета и срамота велика, али шта ћемо силом, кад се већ догодило. Кад што изјесније разберемо, јавићу Вам одма. А Ви међутим немојте се сасвим у бригу давати. Копитар Вас љубезно поздравља; а ја Вам желим друге поште боље гласе јавити.

Вук.

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(Чланови просветног савета у Београду.) Указом од 2. нов. о. г. постављени су за чланове просветног савета ови: Стеван Д. Поповић начелник министар. просвете, др. Никола Петровић референат за основну наставу, Михаило Валтровић чувар народнога музеја, Светислав Вуловић проф. у вел. школи, Ђура Козарац директор вел. гимназије, Јован Жујовић проф. у вел. школи, Љубомир Ковачевић проф. учит. школе, Момчило Ивановић проф. у реалци, др. Милан Јовановић лекар.

(Др. Никодим Милаш), архимандрит и професор у богословији у Задру, поваи је, као што читамо у „Одјеку", у Београд за ректора тамошње богословије.

(Изложба производа српске кућевне индустрије у Бечу.) Одавно се појављала у Србији потреба такве изложбе, а од Новосадске изложбе те руке почело се забављо и да ради око тога. Ево недавно издаде одељење за трговину, радиност и слобрађај министарства народне привреде у Београду овај позив: „У цели, да се срп. производима отвори што већа прођа у иностранству, министарство народне привреде, користећи се сваком удесном приликом, изнасело је најугледније производе срп. радиности страноме свету на углед и тродило се, да тим путем што наше утврди и прошири економни слобрађај намеђу Србије и иностранства. Резултати, постигнути у том, ободравају министарство, да у том правцу и даље продужи своју делателност. — У тој цели министарство народне привреде, користећи се приликом, која му се пружа, одлучило је, да приреди о државном трошку изложбу производа срп. кућевне индустрије у Бечком *музеју* за вештине и индустрију у децембру о. г. — Предмети, који ће се примити за изложбу, јесу: биљмони (нови и стари), застуци, кецеље, сукње шарене, конџуле везене, пешкири, рукавице, мараме, платно конопљено, лапе но, памучно, свилено и претежно пуном, све старн везене, народно сеоско одало (мушко и женско, даље: фотографије срп. предела и народне ношње. — Предмете за изложбу прикупља министарство уз приномоћ — суделовање „Женскога друштва" у Београду. Свака, који ће желно, да са својим производима учествује на овој изложби, нека назови исте производе или рукотворине предати министарству, а уједно, ако ће желно продати их, нека означи то, по коју их цену продаје." Трошак ће сам ако пошиљања и прнјања стварн сносити то министарство.

(Милан Ђ. Милићевић), помоћник министарства унутрашњих дела у Београду, а уважени књижевник наш, постао је библиотекарем народне библиотеке у Београду.

(„Уједињена омладина" у Србији.) У Србији се све то нешка почиње да пегује српеска мисао. Ево је тамо и омладина том мишљу надахнута дала о томе доказа. Као што читамо у „Новој Уставности:" 8. о. м. на Аранђелов дан био је огромно посећен збор, који је остварно замисао, што се већ почела поодавна да креће по кругомима наше омладине, т. ј. образовало се друштво „Уједињене омладине". Нама је познато недавно остварење оне мисли, која је нетакнута у програму „друштва св. Саве". Омладина, појмајући велики обим те мисли, а верујући у жалосну истину, да је међу нама самима милакеала српеска мисао, сакупила се са циљу, да међусобним обавештавањем чвршћа ту мисао овде у својој средини, како би касније била кадра, да ни своје средине даје „друштву св Саве" непосредне његове велике мисли. Као што напоменусмо збор је био тако огромно посећен, да се морао свет да прања, не могући ни на далеко да присуствује успеј навале. На збору су створена правила у смислу напоменуте цели и изабрана је управа, и то за председника: Никола Николић адвокат, за потпредседника: Веселин Радић радник, за благајника: Јоца Тадић трговац, за књижничара: Војислав Л. Илић књижевник, за деловођу: Бранислав Нушић великошколац, и још десет одборника и пет заменика, где су ушли представници свију елемената, који ће бити сакупљени под овом заставом. Пошто се одобре правила, управа ће позвати на ушће у чланство." С радошним поздравом бележимо овај покрет српеске омладине, нека би спрала са себе тешки, али доста заслужени прекор песника: „Омладино, дико стара, омладино, јаде мла[д]!"

(Два корисна предлога) изађе ово дана, и то један у 45. броју „Јавора" а други у 133. бр. „Нашег Доба". — Иван Иванић предлаже у „Јавору" нашим Србинима, да заштеђују сваки дан по један новчић, па да у стотину тих новчића годишње употребе на српеску какву добротворну цел. На тај начин уштедила би свака душа по 3 фор. 66 новч. Када би у почетку само две хиљаде Србинна то чинише, скупило би се за годину дана седам хиљада форинта; а то би било лепо прилоге или народном повраћају, које рамаје од дефицита, или друштву св. Саве, или верпсповедним школама, и т. д. Па када би та штедња временом ушла у обичај код бар сто хиљада Србинна, уштедило би се годишње три стотине шездесет и пет хиљада форината; а то је силан капитал, којим би се могло сила урадити у корист народа нашега. Такав начин прштеђе увели су Енглези и Мађари. И ми га од своје стране щтопље препоручујемо не само Србинима него и свим Србима. Зрно по зрно — погача, камен по камен — палача! — Други је предлог у „Нашем Добу", који иде за тим: како да се умножи Српство. У том листу пише пеки М. нза чланака под натписом: „Народна заклада за српске ретките." Жао нам је, да не можемо донети бар што опширнији извод на тих чланака, јер нам је простор листа мален; то би налазло да учине други наши листови, а могли би

без назора, јер се тим не задире никому у живац страначког неповерења, него се иде за општом корисћу; вољало би оба та предлога не тек само писати и говорити него и радити. Предлог овај други хоће, да се установи заклада, на да се на ње награда даје Српкињама ротканима према томе, колико која деце роди. Заклада би се имала створити новчаним уласцима, а нипте се само 1 фор. годишње.

(**Нова старина у Фрушкој Гори.**) Никола Марковић пише у 117. броју „Застава“ о. г., да је Стеван Тодоровић у Бечинцу, конаџук у свом дворишту, нашао на стару неку гробницу на добар метар под земљом и у гробници костуре од два мртваца са још неким стварима. Костури се тако сасушили, да се слабији делови претворили у прах, чим су дирнути. Нашло се ту две метални грнце, котур, стаклоце, два врха граната, једна бакарни новац у величини нашег данашњег новчића, на једној му је страни попрсни лик, а на другој цео јунак с копљем и штитом у левој руци; нашло се и три оперца у скупљеној маси. Значајно је, да је пре 25 година најбоље блино те гробнице још 20 до 30 разних костура. — Тодоровић је вољан, да устуни српском којем стручњаку или другоме ученом у Београд те ствари, на да их испитају, и уз праведну накнаду продаје(!).

(**Дружина српских ђака у Манхену.**) Читамо у „Застави“: У Баварској престоници има које на универзитету, које на политехници, а које на сликарској академији око двадесет Срба ђака. Сад се међу тим ђацима породила мисао, да се уједине и оснују дружину, што је свакс хвале вредно. Уједно су ђаци приказали мисао дворског гласника а Србина Јоце Савића, да се приреди усред Мањхена српска беседа, на којој би он, госп. Сашић, деклмовао, и то, дабоме, српски.

(**Прослава светог Димитрија у Бечу.**) Читамо у истом листу: Чешко православно друштво „Једнота“ у Бечу свечано је прославило Митров дан. Прослава је била слична оној о св. Вячеславу. Срба је било присутних око тридесет. Цел је била, да се прослави дан, кад је св. Методије довршио превод светог писма на словенски језик (884. године на Митров дан). Слава ће се она понављати сваке године на Митров дан; а Стева Мирослављевић је предложио, да се прими српски обичај, те да се пали поменица, на је то и успојено. Др. Живни говорио је о Митровицама, које су на разним странама словенског света постале у спомен св. Димитрија. Бројавних поздрава стигло је преко тридесет и то већином из српских крајева.

(**Јован Вошковић**), врли наш књижевник, славиће, као што „Бранич“ јавља, ове године о светом Николи двадесетпетогодишњицу свог професоровања.

(**Градачки професор Фр. Хубад**), о којем смо пре кратког времена јавили, да је у „Globus“-у написао две лепе расправе о Словенима, познат је од пресветлог краљевића Рудолфа, да буде сарадник на великом делу „Die oesterreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild“. Хубад ће нахити да опише Штајерске Словенце у народоследном и антрополошком обзиру.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(**Две нове српске пуанкалије**). У издању књижаре браће М. Поповића нашла су недавно она два нова комада за гласовир на две руке: „Радо иде Србин у војнике“ и „Црногорском војнику“. Први је по познатој мелодији за гласовир удесио а други на речи Р. Рогановића компоновао др Јован Пачу.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Из „Виделе“ је прештампан у засебну књигу превод Хауфове приче с истока под насловом „Караван“. Превођилац је Милован Ђ. Глишић.

— Из штампарије напредне странке у Београду нашло је у преводу Ђ. Б. Нестеровића роман Т. Бенсона „Грижа савести“. Књиги је цена 50 новчића.

— Угледала је света у Београду „Збирка приповедака. I.“, у којој су ове четири преведене приче: 1. Идеалиста, од Јалмара Х. Бојесена, превео Св. М. Јакшић, 2. Господско благо, од Ерикмана Шатријана; 3. „Витез Данеброг“ од Хјалмара Х. Бојесена и 4. „Зла Вартара“ од Антона Охорна. (Код ове последње три не стоји, ко их је превео). — Не сећамо се добро на прве две, али за друге две знамо сигурно, да су нашле најпре у „Виделу“, те су дакле прештампане, но то у књизи овој нигде није изричито прибележено.

— Као 2. књига Коларчеог фонда нашло је неки дан Милићевићев „Опер Челебија“, којега смо известили у 40 броју нашег листа. Онде смо речима самога тог међу приказа приповедача нашег елоштили укратко предмет његове најновије приповетке, а сада, како смо је у целости прочитали, можемо је наново само препоручити пријатељима лепе књиге, јер Милићевић и ту прича онако простодушно, онако без пренемагања, онако слатко, како је то већ његов обичај.

— Готов је „Велики Годишњак са библиотеком за народ“ за годину 1887. Ово је календару том већ 36. година. Уредио га је и овај пут стари му власник и уредник Александар Сандић, а надала га је књижара браће М. Поповића. Правом т. зв. календарском делу заједно неће бити замерке, јер је уредник у том послу, рекли бисмо, вечен, а и забавни и поучни је део онога пута, као и прошлих година, пун научених лепих и занимљивих ствари. Пре свега је од уредника препорођеку српске књиге, Вуку Стеф. Караџићу, поводом тим, што се године 1887. навршује сто година од рођења му, посвећено у спомен и признање огромних његових заслуга неколико топлих речи, којима је украшен био 44. број нашег листа. Затим долази чланак: „Да познамо звездано небо!“ на је онда из „Балканске царице“ краља Николе прештампана посветна песма, којом високи песник посвећује славу своју Призренцима. Ту је после тога приповетка из народа „Гинда Кира“ или „Нема праде пропасти се мора“, од Б(лагоја) Б(ранчи)ћа; на чланак „Ко води облаке“, од Стеве Миловановића, и „Кољивићева кошница“ од пчелара-стручњака Јована Живановића. Под басну, која затим долази, потписан је „Н.“ а под том шифром биће да се и онде, као и пре добре десетине-петнаестине година крије, заниљивни наш Нова Радовић; надаје та онде стара она лепота једрина у мислима и особени му стил. — Даље је у календару том први пут штампана угледала света српска народна песма „Павле Намем“; чуо ју је у Шапинцима од Стане Владосављевића и „у перо ухватио“ Григорије Николић. — Из лањске године настања онде Андрија М. Матић „О воћу и покварству“ а Хајкрих Гунде поучања у засебном чланку о томе, да је „У свиларству напор народног благостања“. — На запрошћу завршује и поучном делу „Годишњака“ а пред „Вашарима“ и „Библиотеком за народ ради забаве“, нашли су места описи слика, које су ове године ушле у „Годишњак“. По трећи је пут „Годишњак“ сад донео лик неумрлог Јована Суботића и пропратио га лепим речима ветерана књижевника нашег Јакова Игњато-

вића, што их је исти Суботићу у опроштај у Рајковићеву „Бршљану“ изрекао; донесени су и пропраћени још и ликови кнежевића Петра Карађорђевића и љубе му Зорке, Јована Хаџића-Милоша Светића, Људевита Гаја, старине књижевника Љ. П. Ненадовића, вредноћа Милорада П. Шапчанина, честитога пара уметничког: Драгиње Ружићке и Димитрија Ружића по оном, како им је наше „Стражилово“ честитало двадесетпетогодишњицу неуморног им и заслужног рада глумачког; даље лик првака уметника Тоше Јовановића и најпосле лик ревносне и омиљене глумице Ленке Хаџићеве, као пиле у „Сибаљ Марковој“ (у опису уз тај лик увукла се баш заманша омашка, коју не можемо а да не поправимо; набрајају се тј. не само најболје улоге Ленкине па се њекоје осталих наводи и „Офелија“ у „Отелу“ а треба да се каже: „Дездемона“. Шекеспиров „Хамлет“ се још и не даје оде код нас на српској позорници, те дакле није могло бити речи о икаквој „Офелији“ Ленке Хаџићеве. У Београду се тек од лане — види 1. и 3. број нашег листа од лањске године под рубриком „Позориште и уметност“ — „Хамлет“ приказује, како су га за српску краљевску позорницу тамошњу удесили Милорад П. Шапчанин и Мита Живковић. — У „Библиотеци за народ“ споменута је на првом месту песма „самоука песникиња пенисенса“, старине Саве Мартиновића: „Сирт Вука Стеф. Караџића“. (Песма се та нашла у Темишвару међу артијама покојног Ђ. П. Тирола, ненадавног читача и писара Вукова а уредник „Годишњака“ добио ју је од Ђ. Јеврића, пароха Сегединског). Даље износи Иван Иванић у крупним цртама лањски „Дионедељни српско-бугарски рат“. Долази затим „Јован Дамаскин“ грофа Лава Толстога у преводу М. Ђ. Милићевића, прештампан из Београдског „Хришћанског Весника“; на приповетка на народа „За један часак радости“ од Милана Савића; онда цртица из окупације Босне под насловом „На Бјелашнима“, од Божидара И. Вршчанина; па из нашег листа, из 11. броја од ове године, прештампан Љ. П. Ненадовића „Дервиш“. Још је ту идила младог даровитог Јована Максимовића „За брегом“; има и неколико загонетака ратара Негована Ранитовића, и најпосле је из нашег листа из 4 броја од ове године прештампана слика из српског народног живота под насловом: „Чича Мирко и чича Маринко“, коју је по Росегеровом „Um's Heimathland“ преписачио П. Адамов. (Слика је та нашла и у уџбици „На сељу и пољу“.)

— Из „Љубљанског Звона“ дознајемо, да је у наставној ц. кр. велике гимназије Рудолфовске за школску годину 1885.—6. нашла расправа професора Ивана Поланца под насловом: „Нешто о српским народним песмама“. У уводу се говори најпре о српским народним песмама у опште, па онда писац на темељу знаног дела Армина Павића расправља подробно народне песме Косовске, а завршује расправу кратким прегледом о животу Краљевића Марка. „Звон“ је уверен, да ће та расправа зацело добро доћи свима пријатељима прекрасног народног песништва српског.

— Нашла је ово дани девета свеска „Књигâ за народ“, што их издаје „Матица Српска“ на задужбине Петра Кочићева. У свесци је тој Мита Петровић написао за народ поуке „О муњи и грому.“

— Многочесни наш сарадник Михаило Валтровић написао је и издао расправу под насловом: „Православност у данашњем црквеном живопису у Србији“. Валтровић је у 42. броју нашег листа на страни 1473., одговарајући Ђорђу Малетићу на замерке икони Ђорђа Крстића „Смрт кнеза Лазара“, огласио ту књижицу, „у којој ће бити осветљено много шта, што се тиче радова Крстићевих и у опште нашег новог црквеног живописа.“ И одиста је са чисто научењачким темељитошћу Валтровић у књижици тој расветлио своје становиште у горњем питању с нарочитим обзиром на Крстићеве слике за Нишку цркву а нарочито на Дучићеву, Стеви Теодоровићу и другима, који Крстићевим иконама одричу „естетичност“ и „православност.“

— У своје време прибележили смо у месечном прегледу наше периодичне књижевности, да у „Самоуправи“ ниже среди проф. Светислав Вуловић оцену Кирстеова немачког превода Његушева „Горског вијенца.“ Та оцена је и прештампана из „Самоуправе“ с натписом: Његушев „Горски вијенац у немачком преводу“. Из оцене дознајемо, да је на „Горског вијенца један одломак преведен на руски језик, а превео га Гребењ у антологији „Поезија Словена“ (у Петрограду 1871.), осим што је 1884. у Бечкој Tribüne превела на немачки неколико одломака Мара Стратимировића. Ово је у главном Вуловићев суд о преводу Кирстеову: „Г. др. Кирсте учинио је у овом погледу, што се више могло учинити, и ја бих желео: да се сва класична дела осталога света на наш језик преведу онако, као што је он превео на немачки „Горски Вијенац. Његов је превод верно пренашења слика, на којој се јасно види догађај, око кога се сав спев ниже, и добро распоређе облик свију јуначких и патријархалних лица и прилика у њему. И дрворија је сва ту, и мисли владике песника све су ту, — негде јаче, негде слабије, али у опште све верно представљено.“ Што је Вуловић по сдешто приметио, да би ваљало додати или исправити, иначе без сумње честити преводилац употребити у своје време. Добит је од тога превода свим више других за нас и та, што је у њему коментар с Вуловићевим примедбама понајпотпунији. Дојако нисмосте једно српско издање с коментаром и то ирло непотпуним и непоузданим, а од Ст. М. Љубише (1868., у Задру), који се не сме примити без „Прилетаба на Горски Вијенац“ од арх. Н. Дучића, Београд, 1870. До мало промена дошеђено и ми једаи приказ тога превода на пера ирла познавалоца нашега језика и књижевности.

Исправак.

Како сио од драгог нашег сарадника Мите Нешковића извештени, да он није добио никакова новина у Србију, то овим исправљамо глас о теме саопштен у 46. броју нашег листа на страни 1607.

САДРЖАЈ: Бегунија. Песма. Од Н. В. Ђорића. — Мија Бродар. Приповетка из Баната. Написао Милутин Јакшић. (Наставак.) — Шарена јуница. Слика из словачкога народнога живота. Написао Мартин Кукучин (Бенцур). (Наставак). — Мајаестар Пакра. Од Владимира Карењина. (Настављ.). — Писма о српско-бугарском рату. Г—ћи К. Х. Пише Данило Недељковић. Писмо IX. — Листак. Писма Вука Стеф. Караџића Лукијану Мушицком. Износи на јавност Милоје К. Бранковић. XIX — Листића: Гласник. — Позориште и уметност — Књижеве не новости.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 49. У НОВОМ САДУ 4. ДЕЦЕМБРА 1886. ГОД. II.

У ВОЈСЦИ 1877. ГОД.

(МОЗАЈИК.)

Тонло вече, благо вече,
С неба сјајне звезде трепте,
Бистра Зета шуми, тече,
Полегале храбре чете.
Витезови Црне Горе
Спустили се, да с' одморе.
Брег се на брег наслонио,
Камење се црни голо,
Од планина бог створио
Чудновато једно коло.
Тишина се као свила
Надалеко свуд развила.
Месец, тамне ноћи чувар,
Одозго се надвирује,
Погдекоји само гуслар
Крај ватре се још чује.
Кроз стотине тужних лета
Није нигда очајав'о,
С краја на крај српског света
Надежду је сваком дав'о.
Певао је и дојако,
И одјако он певаће,
А никоме није ласк'о,
Ни одсада ником неће.
Певао је само оном,
Који песму заслужује,
Пев'о му је онолико,
Колико му доликује.
Од Косова до данашњег дана
Још му није песма испевана.
Кроз векове, кроз то време мукло,
Глас му није никада умук'о.
Ко би знао Орловића Павла,
Ко би знао Страхинића Бана,
Ко би знао за старца Новака
И за много још славних јунака,
Да их гуслар спомену није
И изнео, да их светлост грије.
Тамна ноћца траје, не престаје,
А он светли кроз све нараштаје;
Све је пало, све у сну заспало,
А он гуди те у живот буди.

Народи су као на мору таласи,
Када их нестане, онда се стишају;
Борбе и победе живота су гласи,
То им историја, што је сви имају.
Малена је земља — свачему је тесно,
Што живи, то хоће свој живот да јави,
Мрав се бори, које, као псето бесно,
Једна биљка другу немилице дави.
Та цела природа — то ни сама не зна —
Ништа друго није него ратна песна.

Гудите гусле, гудите јасно,
Певајте песме, певајте гласно,
Точите вино, точите, пите,
Топ'те олово и зрна лите!
Време је дошло, сабље да с' кују,
Да се рат води, слободе снују.
Сваки своје право отима и брани,
Док један васкрсне, други се сарани.
Људи се вечито међу собом кољу,
Њима нико не зна дати права суда;
Не могоше њима створит' судбу бољу
Ни Мојсеј ни Христос, Мухамед ни Буда
Вера их не могла никада довести
До сретног живота и слободне свести.
За боља времена нема пророчанства,
Човек је далеко још од човечанства.

Удри гудало, нека се вије,
У њему многа песма се крије,
Оно глас има, оно је живо,
Говори право, ма да је криво.

Били Римљани и царство веље,
Притисли мора, притисли земље;
Али међ њима правде не беше,
Паде им царство, они с' затреше.
Велики Лесендра народе ломио,
Славе и победа стекао је доста,
Ал ничег ваљана није он створио,
Нит од њега људма какво добро оста.
Галилеја слабог три су речи мале
Целом свету више благодети дале.
Калигула, владар, свет клања пред њиме,
А која хијена жели такво име!
Наполеон први беше човек први,
С републиком своје човештво он смрви;
Што је као славни генерал обар'о,
Као император диз'о је и ствар'о.
Та ни једном свецу немој земљу дати,
Какав може бити, сам не може знати.
У свакоме срцу самовоље има,
За зверке и људе то су миле класти,
Туђе право неће ни правник да штима,
Ногама га гази, кад дође до власти.
Најсмешније бива — то и они знају —
Када се тирани у несрећи кају;
Још смешније бива — кад су неће пали —
Да их згажен народ детињасто жали.
Дуго сам стој'о, дуго сам глед'о
Овај некада чудесни Рим;
Ћутећи ја сам мислио само:
Ах, боже, шта се учини с њим!
Време покрало тријумфе оне,
Срушило темпле и славу сву;
Где су цезари венце носили,
Сада пландују говеда ту.
О тамна ноћи, о ноћи тиха,
Људске прошлости права си слика!
Тридесет векова пуни су мрака,
Пуни глупости, грозе и страха.
Код тигрова таквих чуда није,
Што спомињу људске историје.
Па да не би пропале те приче
— Што на дела сатанина личе —
У школе их, где су деца мала,
Истакњају место огледала.
Тим задахну њино срце чисто
Те и они буду оно исто.

Удри гудало, пека се вије,
У њему многа песма се крије,
Оно глас има, оно је живо,
Говори право, ма да је криво.
Бог створио чудо, човек му је име.
Желио је, да се он попоси њиме,
По образу своме створио је њега,
Ал је човек зао па од добра бега.
Бог је слао потоп, да га тим поправи,
Хтео је у људма себе да прослави.
Из пржавог блата људи су постали,
Зато су у блато опет попадали.
Али бог је добар, па озго с висина
Посл'о је на земљу свог јединог сина,
Да васкрсне правду, да прогна притворност,
Да укине ропство, понизи охолост,
Да сруши богове Рима и Мисира,
Да прогласи царство љубави и мира.
А људи, ка' људи, грехом се занели,
Ухватили Христа, на крст га распели,
Па за своје страсти и за своје жеље
Сваки ствар'о себи друкче еванђеље:
Какво добро може свет чекат' од тебе,
Кад ти друге љубиш више него себе!
Милостиња само сиротињу множи,
Ко има новаца, то је човек божји.
Ма да је свет чудо, немој му с' чудити,
Немој га поправљат', немој га кудити;
Он је 'накав исти, к'о што увек беше:
Једни само плачу а други се смеше.
Што себичност влада, људи нису криви,
То је општи закон, по којем се живи.
Та каква просвета, слобода и правда!
Новац, то је сила, која све надклада.
Живот је твој кратак а народ је вечан,
Кад усрећиш себе, сав ти је свет срећан.
Да нема глупости, насиља и ропства,
Не би било цркве, двора ни господства.
Сам је народ каз'о — а куда ћеш јаче! —
Да сваки ослепи, когод за њим плаче.
Немој се јуначит' ти за ствари оне,
Што ти се учине да са неба звоне.
Идеали ничу и све већи буду,
Ко за њима трчи, држе га за луду.
А шта су песници, нег' нећина пуста —
Ехо светске туге јечи им из уста!
Славуј пева, али, он бескућник није,
На будућност мисли, себи гнездо вије.
Ко на земљи уме рај себи створити,
Бога ми се им'о ранита и родити.

Удри гудало, пека се вије,
У њему многа песма се крије,
Оно глас има, оно је живо,
Говори право, ма да је криво.
Тебе ја поздрављам, слободо свих људи,
Благословен пек је, ко се за те труди!
Коме туђи ланци не дају спавати,
Ко је свик'о, помоћ бедним давати.

Тебе ја поздрављам, чиста, вечна правдо,
Благословен нек је, ко је за те страд'о!
Ко, распет на крсту, целом свету вели:
Нек свак чини другом, што сам себи жели.
Тебе ја поздрављам, о просвето права,
Благословен нек је, ко те умножава!
О правој истини ко никада не сумња,
Ко ратује умом противу безумља.

Удри гудало, нека се чује,
У њему многа песма се крије,
Оно глас има, оно је живо,
Говори право, ма да је криво.
Има много људи силних и богати',
Што не могу никда спокојно заспати,
Крај постеље њине, кад остану сами,
Оживе авети у тој ноћној тами.
Њима се зла дела у слике претворе
Па им страшне речи целу ноћ говоре.
Газили су они слободу и правду
А ковали круне, да чине параду.
Скромне Језуите тајне неба знали
Па им благослове од олтара слали.
То су огледала тужне светске беде,
У која сви људи с поштовањем гледе.
Побожност је њина без конца и краја,
Они држе кључе од људскога раја;
Кад се добар рачун за грехове плати,
Папа може душу из пакла да врати.
Италијо, земљо лепоте и сласти,
Нек те бог избави од божанске власти!
Зар су људма пример оне вране јадне,
Што свет појеђоше па су још'те гладне;
Те црне утворе, што ка' поноћ стоје,
Ти слепи мишеви, што с' видела боје.

Ну, покликни, сив соколе,
Нек се тресу све планине;
Ну, запевај јасним гласом
Славне песме од старине.
Примакло се српско време,
Свуд се дижу наша браћа;
Наступила божја правда,
Стамболу се зајам враћа.
Давно је било, многе су веће
Од тога доба прошле године,
Силна се војска истоку креће
Испод високе Шаре планине.
На грчког цара та војска ходи,
Силни је Душан сам собом води.
Пред војском царски барјак се вије,
Ал под њим свести државне није;
За кратко време диже се страст,
Паде и барјак и царска власт.

То силно царство сруши се бедно,
Ништа не оста до име једно.
Давно је било, многе су веће
Од тога доба прошле године,
Силна се војска Косову креће
Испод Јастребца горде планине.
На турског цара та војска ходи,
Кнез Лазар војску сам собом води.
Пред војском кнежев барјак се вије,
Ал под њим реда, послуха није.
Неслога с' диже, овладя страх,
С барјаком круна паде у прах.
Толике битке, победе, слава,
Прођоше као санови празни;
Себичност људска све закопака,
А за њом иду векови страшни.
Дошло је време — или ће доћи —
Кад ће тај барјак опет се дићи,
Цео ће народ на војску поћи,
С јунаштвом може у Призрен стићи.
Тамо је наша столица стара,
Тамо су наше цркве свете,
Тамо се српска будућност ствара,
Тамо нам свагда мисли лете.
Али, с неслогом, себичност клета
Неће ће с нама, да нам свуд смета.

Још се гуслар чује, песма га занела,
Спомиње сва места, где слобода паде;
Горска вила озго над њим се надвила,
Казује му она по реду све јаде.
О Ловћене, царе свих планина,
Дивне дане ти си дочекао;
Црна Горо, славо од старина,
Бог те благим оком погледао.
Пет векова око ових стена
Ти се бориш ка' право сироче,
Ал ти крила нису саломљена,
С њима правда светски рат отпоче.
Сломиће се јарам од истока,
Народи ће слободом данути,
А из сваког хришћанскога ока
Суза ће ти признања канути.
И када се здробе ове стене,
Твоје име свет ће да помене;
У њима се, к'о варница мала,
Јадном робљу нада одржала.
Варвари су и Будим отели,
Ал на Ловћен нису се попели;
Зрак слободе свагда га грејао,
Гуслар песме свагда му певао.

Спустиле се звезде по врху брегова,
К'о руже од злата, к'о драго камење,

Створио се венац од светлих цветова,
Венац земне славе, небеско знамење.
Погдекоја пушка чује с' из даљина,
Чија је — не зна се, нико не разбира;
Погдекоји усклик продре из планина,
Ту су близу вуци, то је глас пастира.
Више Скадра магла страховита, врана,
Диже се и шири на оба језера,
Повестарце мало од острошких страна
Срета је, враћа је и у море тера.
Покрај Зете реке, све ближе и ближе,
Примиче се нека тутњавина јака,
Табор за табором турске војске стиже,
На њих мотри стража озго с каменьака.
Жубор је све већи — од оружја звека —
Блед месец залази за Ловћен за гору,
Свак се хитро спрема, крвав се дан чека,
Исток побелио, наглашује зору.
Као бујна, летња киша,
Штоно груне из облака;
Тако паде са Грахова
Једна чета од јунака.

Где се општа срећа зида,
Сваки лети да помогне,
Целу ноћ су путовали,
Да се браћи не одоцне,
Весеље је међу њима,
Радују се они боју,
Ка' синови мале Шпарте
Сваки љуби земљу своју.

Када се зора, с ружичним прстима, подиже горе,
Хитро с постеље своје устаде мили син Улисов;
Обучен рухом обеси бритку о раме сабљу,
Притегну брзо под своја стопала обућу згодну;
На онда ступи из свог шатора божанством украшен,
На јасним и звонким заповеди гласом својима млађим,
Да на збор зову коврчасте косе Ахајце дичне.
Гласно викнуше они и брзо ѣви се слетише;
Кад се скупише и тесно један до другог сташе,
С убојним копљем у десној руци он ступа к њима.
Дивно га обасја небеска светлост — он само рече:
Грозни варвари — руше државе, робе народе,
Газе слободу — ено их, ено! — напред, јунаци!

Љ. П. Н.

МИЈА БРОДАР.

ПРИПОВЕТКА ИЗ БАНАТА.

НАПИСАО МИЛУТИН ЈАКШИЋ

(Наставак.)

Попа и учитељ.

Одмах до школе био је стан младога попе сеоског Милоша Путниковог. По неуредности могао би путник одмах погодити, да је то или кућа каквога газде пропалице или зграда црквене општине Сумраковачке или каква забатаљена комора. Леп на забату почео отпадати, зидови пола порушени, капија се нагерила према истоку, а кров изгледа као забуђена глава какве Сумраковачке пијанице.

То је дакле требала бити парохијска кућа. Поп Милош се у њу уселио пре две године дана, кад су га свега света славни Сумраковчани изабрали за попу. Кад се у њу уселио (сеоском бокгеру, који је до доласка новога попе ту под киријом седио, слава општина свечано је отказала стан) онда је нередњен био у најлепшем цвету. У авлији и у башти била је читава шума кукуте, бикова, штира, дикице а нашла би се и по која племенита коприва. Доцније није се никад догодило, да се у том шумарку изгубило које дете боктерово, ал живина кад се у бурјам зашуче, била је сигурна и од конца и од људске руке.

Кућа је сва била разривена од пацова, и ударала је на неку плесан.

Много је труда стало поп-Милоша, док није мало у ред дотерао башту и авлију, и кућу изнутра поправио. С пола је дошле изгледала као и пре, ал поп Милош није знао шта друго радити, јер није имао новаца, да купи кућу, а згодинјег стана није око цркве ни било.

Ни у његовој духовној башти, у стаду његову, није много боље изгледало. И ту је бујао свакојаки коров, што се зове: ленљост, завист, крађа, раскош, лаж, а сав тај коров ницаше из плодне њиве незнања.

Поп Милош је био родом из вароши. Љубав према свом народу довела га је и руководила га је на сваком кораку његова живота.

Сумраковчани су га из почетка са неповерењем гледали. Није им се допадао. Био је то сасвим друкчији попа, него њихови стари попови н. пр. поп Трива и поп Ника, па ето и поп Стева. Он није никад хтео остати на свечарству, већ прежеше колач, па кући. А стари попови! Пристану они лепо са сваким, и једу с њима, и пију и играју па и напију се, као људи.

У цркви им придикује сваке недеље. Говори им, опомиње их, укорава их, а они га с пажњом слушају и диве му се, па држе, да мора бити врло учен. Само им неправо, што им толико износи мане и кори их. Та ваљда нису ни Сумраковчани најгори на свету. Зато се туђе од њега.

Полагацко увиђали су људи, да је поп Милош народни човек, да му добро њино на срцу лежи. Сваком приликом учи их. Ако пође по селу светити водице, сваком домаћину има да да попеки савет. Упућује их, како да чувају здравље. Пита их, колико имају деце, опомиње их, да их шаљу у школу, а ако где нађе на које ђаче, проба га, шта зна, од молитава, од народних песама и т. д. А старијима све перје расти од милине.

Кад се бака врати од попе са знамења, не може да се наприповеда, колико јој је попа наговорио о њези новорођенчета. Није додуше све запамтила, шта је говорио, (остарила кукавица па је издало памћење), ал красно је говорио. Часни га с попом, тај све зна.

Поп Милош човек благе нарави, па воли децу, и свугде им показује ту љубав. Оволеше и њега деца, па кад пролази сокаком, трче са преког сокака, да га пољубе у руку.

Због деце оволеше попу мајке и матере, па и код отаца поче се неповерење према младом попи кварити. Милије би им додуше било, кад би им о свецу попа софру зачинио, па се мало и напио с њима, ал шта ће, кад је такав човек. Ваљда му ништа не подноси.

Највећма је омилио млади попа својим парохијанима о последњој скупштини црквеној, што је устао против школе. И не треба им школа. Нашто је школа? Ето нек дете научи молитве, нек научи читати апостол и потписати име, а за то је доста и она једна. Школа управо и није за паоре људе, већ за господу. Нек он зна орати и копати, а што ће му књига. Право има поп Милош, што је устао против школе. Баш Бог да прости. Хоће да нас упропасте, ал поп Милош не да на сиротињу.

Кад је разабрао млади попа, са шта је омилио својим парохијанима, тешко је уздахнуо. Његова популарност изгледала му врло скупа. Са немирном душом чекао је прву прилику, да разувери своје парохијане, те да им покаже, у коликој су заблуди. Са немирном душом чекао је, јер се бојао, да га исто толико, колико им је сад мио, не омрзе, а у омрази ништа се не може урадити. Са стрепњом гледао је духовним очима будућност свога народа. Споро и тешко се кује та лепа варалица. Дајас мислиш: све си урадио, а сутра ти је већ јасно, да си на поч'тку почетка, јасно ти је, да мораш показати еванђеоско стрпљење и жртвовати цео живот. Па и онда? Хоћеш ли видити плода од свога труда? Те мисли мучиле су младога попу, али само за часак, јер он је веровао у будућност свога народа и та вера уливала му је снаге за мукотрпан рад.

Осећао је, да му треба и помоћника у његову тешку раду, и нашао га је. То је био млади учитељ Пакле Радојчевић.

Да се упознамо с њим, преписаћемо први лист из његова започетог дневника.

„Није ми било ни пуних двадесет година, кад сам свршио учитељску школу у С., одакле сам и родом.

Чим се отворио први стечај на учитељско место, а то је било у Сумраковцу, ја сам пекао, и добио сам га.

Боже, како сам се обрадовао, кад сам чуо, да сам изабран! Десетине пута прочитао сам писмо, у којем ми се то јављало.

Радовао сам се из два разлога. Прво, што сам имао да издржавам своју стару матер, која је своје мало удела до последње паре искртвовала, да мене на пут изведе. Она ми је била све на свету. Никаквих рођака нисам имао. Она се радовала мојој радости, а ја њеној. Притиснуо сам јој руку на моја уста и љубио сам је небројено пута, а она је сиротица плакала. Беху то сузе радости. Ох, шта је живот спрам љубави! Сто младих живота жртвовао бих за оно њено старо сухо, светитељско лице. Мати моја, мати моја, што те смрт узела, кад је борба живота престала, кад си могла најсретније дане проживети! Сретна си умрла, а несретни живе и завиде мртвацима!"

То је место у дневнику било замрљано. Сигурно је учитељ пролио много суза, док га је писао.

„Други разлог мојој радости, писало се под следећим датумом, био је жар и одушевљење, којим сам горио за школом. Пун сам био лепих тежња и позивања. У мисли сам носио слику светог Саве, и веровао сам у њу. Мислио сам, учитељ може све. Он може од деце направити анђеле или ђаволе. Ја сам их хтео у анђеле преобразити. Ја сам веровао, да трновити пут учитељски води вечитој срећи (ту је било по свој прилици касније оловком дописано: верујем и сад). Трње на томе путу писам ни осећао.

Једног ружног октобарског дана почео сам школу. Школа је била пуна деце. Поврвио мали народ, да види новог, младог учитеља. Њима можда и није пшло у главу, како може бити, да младо голобрадо момче стане за катедру, на којој је већ готово зарастао стар учитељ с наочарима, са дугачким мастеленим капутом и прслуком, какав се пре по столећа носио. Умрло је кукавац, прошла је година дана,

на највеће изненађење својих ученика. Они су ваљда мислили, да неће уопште ни умрети њихов стари учитељ, јер многи Сумраковчани не памте, кад је дошао за учитеља. Ја сам се чудио, како је човек, који у животу имао да претрпи толико борбе и напора, могао бити тако дуга века.

После старог учитеља дошао је неки Јефта Ижичић, пијаница и протува светска. Био је само шест месеци у Сумраковцу, ал ће за то Сумраковчани имати да приповедају за шест столећа покоре, што их је почињо. Шестог месеца истерали су га, а школу су до јесени затворили.

Школа и старији ђаци немо су ми приповедали, како је могао стари учитељ толико живити, а његов наследник Ижичић тако брзо бити протеран. Знање тих ђака и њихово кладање давало ми јасну слику њихова рада. Тај рад нећу овде додиривати, а исто тако нећу писати ни о особењачком животу моја два претходника, као што сам их из чувења познавао. Те необичне учитеље радо бих овековечио, и покушаћу то, док још више о њима дознам. Заиста су то заслужили. Но сад ћу да пређем на ствари, много обичније, које су у нашим селима често у моди.

Овамо спада, да сам своје будуће ђаке затекао занемарене — у врло жалосном стању.

Ма да тако волим наше ратаре, опет од чудног су утиска били на мене моји ђаци. Изгледали су ми као мали дивљаци, спрам оних, какве сам их ја хтео извести. Велики ме посао чека.

„Али с ким ћу, али чим ћу?“

Једна школа је мало на стотине деце. Треба да се подигне још неколико школа. На томе ћу радити...“

Под идућим датумом биле су неке успомене, које не спадају овамо на ствар.

Млади учитељ, као што видимо, био је човек пун племенитих осећаја и тежња. Нарави је био благе, као створен за учитеља.

Учитељ и попа брзо се спријатељише. Били су упућени једно на друго. Једне су их намере руководиле, једно и исто запуштено поље чекало их је, да га раскрче, нарави су им биле сличне, и они брзо постадоше једна душа у два тела. Младост се с младошћу загрлила, да у заједници испуњавају завет својих позива.

Кадгод им је време допуштало, били су заједно. Заједно су учили и читали, заједно су ишли у цркву. Колико је пута поп Милош многе сате преседио у школи слушајући, како његов друг учи децу. Хтео је од њега присвојити начин, како ће у већем свету учити велику децу. У деци је уживао. У њима је гледао своје потомке парохијане. Те младе воћке хтео је превијати, у њих је хтео улити просвету, поштење, сриство.

Штогод су почињали, заједно су почињали. Тако су основали земљеделску читаоницу, али су набрзо увидили, да светлост не помаже онима, који немају очију. С удвојеном снагом опет се вратили школи.

У својим тежњама били су скромни. Нису уздисали за Душановим царством, већ су у своме селу нашли довољна делокруга. —

Једном седи поп Милош сам, на се дао у мисли. Кад ал трже га неко закуцавши на врата.

„Слободно“, и унутра уђе Мија Бродар.

„Помоз Бог, оче!“ назове Мија.

„Бог ти помогао, Мијо. Које добро?“

Попа је с радозналошћу гледао у Мију, а Мија оборио очи, па гледи у земљу.

„Није добро, оче, зло је.“

На лицу Мијину могло се видити, да је заиста зло. Попи га је жао било, али му је уједно мило било, што је тај завојити Мија к њему дошао, да се јада. Он је Мију добро познавао. Неће Мија од сваког савета тражити.

„Какво зло, Мијо, нигде га не било?“

„Изгубио сам процес. Осудили ме на робију. На правди Бога су ме осудили. Изнели су на мене, да буним народ против власти. Вели, подбадам људе, да не плаћају штајер. Ја сам се смејао, кад сам чуо, да ме кнез зато тужи. Рекох, нећем Иво поплашити ни Мијино дете. Ал гле покора, најпоше и сведоке, пет сведока, да криво сведоче. Изумеше и речи, што сам их говорио. А ја стао, па се скаменио. Лажу, рекох судијама, сви, колико их је. Лажу несретници, тако ми поштења. Ал све бадава. Осудише ме, да робујем два месеца и да платим судске трошкове. Кад ми је фишкал растумачио пресуду, не мож' бити, рекох, ваљда ниси разумео. Али они и не слушају на мене, већ питају даље: да ли пристајем на пресуду? Не пристајем, не пристајем, ићи ћу самом цару на тужбу. Ђе бих пристао, кад ниси крив! Фишкал ми рече на уво, да терам на даљи суд, а ја му на то: да, да, ићи ћемо цару. Ал он ми рече, да не морамо ићи, већ ћемо писмо послати. Сад морам чекати, док не стигне пресуда од горе. Макар шта платио, само да ме не затворе, јер ту срамоту не могу претрпити. Много сам већ новаца издао фишкалу, ал ништа, само да се помогнем... Бадава, право је мој деда говорио: близу је последње време, свет се здраво проневољило.

Попа је са саучешћем гледао Мију.

„Дошао сам до вас, настави Мија даље, да учините добро, па да ми узајмите, ако можете пет стотина форинти, а ја ћу вам скоро вратити.“

„А шта ће ти толико много?“

„Е несрећа за несрећом. Јуче ми погину трећи коњ, а ја не могу без коња, пазр сам човек.“

„А што да ти гину коњи, та твоја је марва добра и здрава.“

„Не живи човек са сваким добро, па се догоди свашта.“ (Ту је Мија мислио чини, што су му непријатељи подметли у кућу).

„Бре нећеш то бити отуд, већ ти много радиш на њима.“

Мију на те речи нешто текну у срце. Он се бојао од те помисли.

„Е да, ако су радили, они се и раниди добро, па су могли радити.

„Није ни тако, Мијо. Кад ти све једнако на њима мељеш, мораш их убити. Не вала ти рачун. Зар ти не видиш, да се сувача не може мерити с ветрењачом или с ватрењачом? Несавршено старо мора да падне пред новим савршенијим. Човек треба да се уме прилагодити времену, у којем живи. Од једне штете не треба правити две.“

Мија се тргао од тих речи и сав је застрепио. У срце су га дирале. Зар баш тако? Зар старо мора да пада? Није могао ништа да одговори. Разум му је говорио, да попа има право, ал његово срце било је јаче — оно га је вукло свему, што је старо. Кад помисли на сувачу, обузме га и радост и туга. У њој гледи најдражу залогу од свога деде, ал гле, како је повештала та залога. Изгледа му као да је мртва, а пре му се чинила жива. Шта да ради с њом? Да је остави, нек опусти? То не може, макар сву снагу у њу уложио. Ал гле, новикало село на и млади попа: Мија убио са сувачем коње. То га мучи већма него штета. Шта да ради с отом кобном сувачом?

Те мисли мориле су Мију. Не знађаше ни сам, шта да одговори попи, који му можда и незнано тако немилостиво руши његове идеале. И опет га тај човек себи привлачи, њему би Мија да исповеди све своје мисли.

Попа је читао немир у очима Мијиним, те окрене говор на главну ствар.

„Ја, Мијо, немам новаца, а радо бих ти позајмио. Обрати се на другог кога. Ено ти грк-Совре, човек је имућан, па ће ти дати, ако узима.“

„Ја нећу од другог да питем. Нисам рад, да се зна. Ја још нисам никад узајмљивао. Да ми није невоља, ни сад не бих. Рекох, хајд отићи ћу до вас, јер знам, да ви нећете ником казати.“

„Ја немам, а кад је баш тако, могу ја тражити од кога за који дан, па теби дати. Шта велиш, Мијо?“

То је Мија и мислио.

„На учините добро, господине, а ја ћу већ гледати . . .“ и он погледа захвалним погледом.

Мија по том хтеде поћи, но попа га задржа, да му још нешто каже.

„Знаш ли, Мијо, рече, да ешкут иде по селу и купи пароxијал.“

„Знам“ одговори Мија.

„И код тебе ће доћи.“

„Био је већ.“

„А ти нећеш да платиш по новом.“

Мија је спустио главу и ћутао је. Стидио се. Мислио је у себи: гле ја и нехотице увредио мога попу

„Не ваља ти посао, Мијо. Казаћу ти, и зашто не ваља. Ти знаш, како би било у једној кући, где има много чељади, па старешина нареди, а од синова и остале чељади нико га не слуша, већ свако ради по својој вољи и памети. Ту није ни мира ни божјега благослова. Тако је, Мијо, и у народу. Ми смо добили право, да сами управљамо својом црквом и школом. Ми бирамо најбоље међу собом, да нам они доносе законе, на да се по њима владамо. Бирали их и ти и ја и сви ми. Што они тамо углаве, то треба онда сви да слушамо. Ако ми нећемо своје власти чувати и поштовати, сами ћемо свој темељ подрити и изгубићемо то право. Онда се нећемо у својој рођеној школи и цркви осећати своји, туђин ће стегнути власт у своје руке. Зато, видиш, Мијо, треба да се покоравам својим српским властима, јер кад се њих одрекнеш, одрекао си се себе.“

„Нисам ја тако мислио,“ рече Мија. Нисам ја хтео против вас да идем. Боже ме сачувај. Рекох, добро ће бити и по старом.“

„Да је добро, не би се мењало. Зар хоћеш, да ти и даље долази попа за полувеку две жита, да се мота по селу као горник ил чобанин?“

Мију су дирнуле попине речи. Тако лепо и тако дубоко није он никад мислио. Увидно је, да је на кривом путу. Обрадовао се, што га је попа тако лепо поучио. Сад му се тек отвориле очи, да нетреба због пркоса скретати с правог пута.

„Узми се, Мијо, на ум, рече му још попа, кад је полазио, од тих поглавара. Знам, како те мрзе. Ти безаконици ће са законом у руци и на темељу закона беду ти навући на главу. Чувај их се.“

Кад се Мија враћао кући, мислио је; право има попа, платићу бар по новом.

Одједаред дође му глас: Жури се кући, Бродар-Мијо, зло ти пало на кућу.

Мија похита кући, а сав је дрхтао од узбуђења. Због ућуреног разговора са ешкутом слутио је већ напред, каква је несрећа. Знао је он, како је осветљив и мрзећ Ива Вармеђанац . . .

Није се преварио. Жену је затекао, где лелече,

а син му Гавра лежи на постељи са крвавом главом, у лицу блед као смртник.

Закрвављеним очима гледао је Мија свога сина. Срце му се цепало од бола. И он је осећао онај ударац, што је разбио ту милу главу, што је изгледала као одсечена глава блаженог Јоце Бродара.

Мија не хтеде ништа питати, већ узе ланцу, што је остала још од буне, па пође тражити крвнике, који му сина обранише. Упутио се управо у варошку кућу, којој већ одавна није прага прекорачио.

Ал задржале га комшије и жена. И болни син га је молио: бабо, бабо, остани код мене. Немој ићи сад; доћи ће време за све. Те речи довеле су Мију до суза и он остаде код свога сина.

Кад се Мија мало умирио, жена му је приповедала, како је дошао ешкут с пајацима и два жандара, па су хтели силом на таван, да узму у име парохијала ране, а Гавра им говорио, да чекају бабу, а међутим се наместио на вратих, да им не да горе. Они стадоше наваљивати, а он их је гурао натраг. Тада трже један од жандара сабљу и лупи га по глави, а њега крв обли и он паде у несвест. Ешкут затим оде с жандари на таван и скине два џака жита, да фендује.

„Дакле били су на тавану?“ рече Мија, промени се у лицу, и зашкрипи зубима.

„Били су“, одговори жена устрављено.

„Та што ја нисам био код куће, да им поломим те крвничке ноге, што ми таван опоганише. Идем, идем . . .“

Мија опет зграби ланцу, да иде у потеру.

„Та немој, човече“, вели му Јока Ердељан, кога су одмах били позвали, „немој у лудо да изгубиш главу. Знаш ли, да су они зато то и урадили, да те баце у тавницу, па да те скину с врата. Немој да пренаглиш. Гавра ће рану лако преболети, није тешка. Мани се, Мијо!“

Мија се тешком муком савладао, и остао је код куће, готово болестан од гњева.

За неколико дана син му се предигао и морао је ићи на суд, да му суде, што је на власт дигао руку.

И Мија је био на суду. Он је хтео да одговара, јер, рече, што му је син урадио, урадио је у његово име. Али суд није хтео да прими, већ осуди крвницa. Како је Мија много новце дао фишкалу, да му син само не дође на робију, осуђен је на новчану казну. Доста стотина коштало је то Мију. Опет му је одлапуло, што му Гавра није остао на робији.

На Мијину главу као да се наврла несрећа. Деси му се, да мораде платити дуг за свога кума, за кога је стао добар. Мислио је: кум ми је, како не бих куму? Од Бога би била грехота, а пред светом срамота. И потписао је куму меницу на четир стотине форината, ал кум га је преварио. На нек му је просто — мишљаше Мија.

Заколебао се у имању. Требало му је много посваца, да му се не би добро продало, јер с меницом није било шале. Тражио је у зајам хиљаду форината, јер толико му је требало, да све у ред доведе. Нигде није могао наћи. Најпосле се обратио Чивутину. Овај му даде на меницу хиљадарку, ал му Мија мораде у име камате уступити на уживање десет лаланца своје најбоље земље, док му новац не врати.

Ти удари потресли су Мију. Најтеже му било, што земљу мораде дати Чивутину; Чивутину, што је Христа издао. Ту је хтела Мији суза из ока канути, али ју је Мија ипак задржао у оку свом.

Почео Мија крупне мисли у глави превртати. Мислио је, што ће и како ће.

Још није био сломљен Мија Бродар. Он је купио три коња, па је опет млео на својим коњма; још је, и то снажније него икад, грмио против општине, још је главу високо носио, само на челу му се још дубље видила она бора, и јабучице му већма испале.

(Наставиће се.)

СУМЊА.

У рáној младости позн'о сам је лепо,
Њено бледо лице, замишљено чело;
Ја још љубљах тада и верових слепо,
И у свему видех савршено дело —

Ал она се јави једне бајне ноћи,
Кад уживах љубав у чистој слободи:
„Хајде, рече сумња, ти ћеш са мном ноћи,
Да тражимо пута, што истини води.“

Ја истину волим, па се дигнем с њоме,
Но полазак беше пун борбе и туге . . .
И ја дуго плаках у лутању своме,
И у ведре дане и у ноћи дуге.

Векови су прошли и времена дуга,
Многа царства пала а многа се дигла,
Али моја сумња, к'о и моја туга,
Још никако није своме крају стигла.

А моја ме мудрост мами сваког дана,
Да се патраг вратим у пределе сретне,
Где сребрни вали тихога Јордана
Заљускују поља и обале цветне —

Где безбрижни пастир, у тихој самоћи,
Слуша тајни шумор са мртвога мора,
И скромно верује: да у тихој ноћи
То сам Господ иде преко мирних гора...

Војислав.

МАНАСТИР ПАКРА.

ОД ВЛАДИМИРА КРАСИЋА.

(Свршетак.)

Од књига овде има:

1. Велико србуљско јеванђеље, којем су почетна слова украшена разним гранама. Сваки је лист тога јеванђеља оперважен и једнако писан. Некада је оно припадало манастиру Равној Реци и било је оковано сребром. Оков се тај сачувао; на њему има изрезан натпис, који овако гласи:

„Сіе ѡканьѣліе повелѣніемъ стѣіѧ и живоначалнѣіѧ троицѣ хоѵомъ Ракавца Рекъ. потрѣбі се дховнаковнкъ Ѣерасимъ. ѡкова га изиогорь Ѣоуро Стефановићь къ лето ,ѕ. ѱ. ѯ. ѳ. (7169—1661).

2. Рукописни псалтир српске рецензије, писан у фолију, без пагинације; добро је сачуван. Да се види, каквим је језиком писан, исписујем овде неколико речи из 136. псалма:

„На рѣцѣ вавилонстѣи. тоу сѣдохомъ и плакахомъ помѧноующе сіѡнъ, на врьбіи посрѣдѣ сіе ѡбесихомъ органи нашіе. и тоу вьпросише ны плѣнивши насъ словесе пѣсни. и вѣдвшеи насъ пѣніе. пѣсноите намъ ѡ пѣсни сіѡнскіихъ. како пѣсноемъ пѣснь гдню на земли тоуждеи.“

Псалтир је тај припадао манастиру Равној Реци, а то се види из ових речи, што се читају на претпоследњем листу: „Сіи ѱалтірь монастыра Ракиѣ Рекъ.“

На другој страни истога листа налази се овај запис:

„Понеже да се ѵнѣ. при Аѵнрѣ Великомъ скатинь Мехмедь, и при вєзирѣ Сихсиманѣ пашѣ. ѠтѵазСкомь же ѡ града из рѣци Милешеви. То же вресне бысть по васеи сръѣзѣци ѵемли и подвилѣзѣи рѣце ѡскидеше васемь хлѣбомь и кипомь: се бысть къ лето ,ѯ. ѱ. ѵ. д. (7194—1686). Пакы при семь цари и вєзирѣ иѵеше кнази Бадинь и похараше Калшки и Клѣки и придоше ѵете до Дѣвика къ лето ,ѯ. ѱ. ѵ. є. (7195—1687).

ОѴки ѣлни! И къ та лета книше лютіе рати и крьвемь изълтіа и пленениа христіанскими родѣ ѡ прекластих Турковь и Немирок, и рѣсех се по васеи ѵемли сръвски народь. И ни ѵде прїдосше на мѣсто сіе ѵоковь Сѣи Андрѣи.

На последњем листу чита се овај запис:

„Сен ѱалтирь дховникъ кир Серафионъ иєромонахъ и поиъ кирь Тимофѣ іеромонахъ Милешевца, да се ѵнѣе. Ококи се при сѣтѣишемъ архіепископіи пашемь кирїо кирь Кѣѣсптїю. Иногда еми лета. ОѴ Сѣи Андрѣи. Къ лето бытїа ,ѯ. с. к. и. (7222) ѡ рожд. Бога слова ,а. ѯ. с. и. (1715) мѣсеца фек. кд. дьнь. й. й. й. і.“

А мало ниже чита се ово:

„Да се ѵнѣе, кад с ѣіла люта ѵнма и велнкь снегь лето Гдне ,а. ѯ. к. s. (1726) и тада постакнсь гднь митрополнть Моіѣси Петровнчь при ѣенералѣ..... И тадс є шло (снег) нпд дек. ѯ. дьнь. ка неделю и трамо до Ѣиорѣска дне.“

3. Веома интересна књига рукописна „Слово ѡ вьсѣхъ кєнтєи ходештихъ и летештихъ.“

Јамачно ће занимати читаоце ово неколико речи, што пише у овој књизи о змији:

„Ѵмїа є люта кєнть наѵс къ сѣхъ, кєнтєи ѵдь имѣеть и лютость. Ѡ сего иного сѣтворн Кѣ крождн межди ѵмїю и межде ѵлка. Єгда ѵмїа поидеть воды пити, изълѣеть ѵдь ск и на крли да не съ ѵдомь вънидеть къ води, понеже води хоштєть напдити. тогда кто испѣеть води прьтѣх бждеть. того ради изълюкаеть ѵдь скои на крли. Тако и ти бєзнмныи ѵѵнс, єгда нпзыи ѵдь на єрдце скоснь. остани того. не вьсходи съ ѵдомь къ сѣмю ѵроковъ. да не напдпшн стыхъ или сѣкъ или ангела своего ѡлѣтуши ѡ себѣ. нъ съ вьсѣмыпь се прости и очуипи єрце твое. и тогда вьлѣзи въ ѵроковъ. Ѵѵнс. ѵмїа єгда видит ѵлка, бѣгаеть нпого єгда бы оскрела где оукрыти се. да нрс съхранитъ глаѵе свою. пакы трпнь ею съ глокы нштѣлнетъ. аште ли глаѵе ои съкрнетъ, тогда ѵе сень тѣлу погыбель боудеть. Тако и ти, бєзоумныи ѵѵнс. съхрапнаи дшѣ свою. аште ты късе тѣло порадсно бждеть. а дшѣ твоя съхранпсна бждеть и правда къ Кѣ. къ се тѣло твое хоштєть дшѣ исцѣлити. аште ли дшѣ твою погыбпти. къса твои погыблема бждитъ.

На завршетку те књиге пише ово:

Исписах азъ многогрѣшныи Данїла нромонахъ сію книгу ѵоковы ѵстеих кир Сѣри попоке сина ѡ Гложгпе, на рѣце Кить. Къ лето ѡ сьздапїа Адамока ,ѵ. р. л. s. (7136—1628).

4. »Лазаревац« или триод, штампан у граду Трговишту, има на крају ово штампано:

„Єгда прекладагаго благостїю къ тронри нєкласдгго. оца прѣбєзначална, и сина єгѡ и слока събєзначална и єдпнородна сина прѣчистнѣ, и дха късесгагго и животко-

рещагѡ оутѣшителa ѡ wца пародстѣкнѣ wтъ исходитъ на сниⷯ почивающагѡ, кѣса всѣдъ испочивающагѡ. послѣдѣнѣмъ же и кѣсарьмъ. вждикенѣсѣмъ прѣсѣтлыа и благоуестивыа кнагини господжи Єлены наѵалницы ѠУгроволахїи ѯападненскїа. скиприжницы прѣсѣтлагѡ гдра и посѣкоды їѡ Ѩлѣѳа Кастрадскы. къ сеа ѯемла ѠУгроволахїи сѣподѣржца. и благословенѣйшагw архїепїскопа Стефана, митрополита кѣсса ѯемла оутроволахїскїе. Наѵата же бы исчатнити са сеа богодухновенпаа книгa трподь цѣетнаа къ богословкрѣмъ градѣ Трѣгонкнрн. къ лѣто бытїа мїра ,ѯ. ф. н. г. (7156). спасенїа же мїра ,а. х. м. н. (1648) wца шартїа къ кѯ. дн҃ь, на памать сто сѣрбенопѣвчника Ѳеодѡра сѣкоп зикрскаго. крагь сланрь ѯї. л лѣны гї, клюу пасхи Г. снахта лѣта ѯ., къ ѯї тое лѣто благоуестивыа дрѣжавы гдра и великаго кназа кнѣе инсентагѡ и прѣсѣтлыа и благоуестивыа его сиприжницы кѣше помавпыа кнагини, къ н. еже лѣто архїепїскопства прѣосканренпагѡ мїтрополита прежде помпнмаго. Трудїх же са о семъ сълисланїи, ѯдъ грѣшныи и мепшїи къ инокъчъ Іѡапнх кромонах, Стогорецъ ѡ Косны, ѡ мѣста Кланенградъ, монастыра же Гомпнопца, къ нежде прїѣхъ инокъскїи окрадъ. Кѣдпкланенїи о Хрїстѣ wци и кратїа и ѵѣстнѣе господїе молны вы Бога ради, и колѣнопа касмоса. ѵѣтърїи сїю дрце уто бндсть погрѣшенно, дѣхом кротости испрадлпте, и нась грѣшныхъ о семъ дѣдѣ оусрдно трудпвшпх са благословпте, а не кльнѣте, пожнеже не пнса дгѣсаъ, нъ рока грѣшна и крспна и дхъ оумнлъ. Кѣа отѣи къ трѣи сдпнонѣа да бндетъ слака, ѵестъ и покланапѣе, јако творцѣ ѡ тварн къ бсзконсчнма вѣки ампнъ.

С почетка на трећем листу на дну пише ово: „Сїи Хлдарскдъ кѣке клукого Христофора.“ На претпоследњем листу чита се ово: „Лѣта Гдн҃е ,а.ѱ.л. (1701). мїа маіа в. да се ѵнл, како прекедоше Ракоцїю и одпога кпнскпла и других ѵ оу Бидпнм.

5. „Хлфлпнть дпхонпмъ“, има на првом листу до десне корице овај запис: „Сїз книга глаголпма хлфлпнть дпхонпмъ, пнѣ грѣшнлгѡ старца Гаврїла Дпкпдокпѣа сѣ накроканедонскне обптелп зрѣнпздрѣтх. Потпнса се скоерѣнно лѣта ,а. ѯ. н. с. (1755) февруара вд-го. Тогда сыстъ в Кралнн хрватскон, генералата каражданскаго нкпта велнка, и кѣше ѡкнпнра 5.“

6. У манастиру Милешеву, 1544. штампан псалтир. На крају тога псалтира чита се ово:

„Нждкопѣйскнѣ wца. и кнпьдрсѣйскнѣ сина. и сѣпьстѣкнѣ стаго дха. Аѣ сиѣрсѣйн нгпмсиѣ пнлсшскскйн Дапѣйлъ кромонахъ и съ сѣсѣмъ ѡ Гдн҃ кратїѣмн. Кѣждслхомѣ трондолюѣѣдпнс. нжс сдстакнти форшп въ монастнрн сто кѣлнссснп. И послахомѣ ѡ Гдн҃ кратїю нлнпа Никанора кромонаха, и Слкоу нєромонахъ къ страпи нтласкѣе и съ нгоумспомъ кпнькпнъ Ндрдарйскнѣ нєромонахомъ, къ нпрослокстконїнн градѣ Кснстйно. и кѣса нздостьтлуила ѡтоуд прпнссошс. И сьстакнхомъ сѣе тнпарс нлнко къдмогохомъ постпгнонти. и слнпсдхомъ дпѣпольдные книгы сѣе ѵлатнрн. Къ нпх же прпложенхомъ снпдѵаре дпсканнс же и постные, и ѵасослокцъ нпсне нопнвпю и дпсканю слпжбѣ: Тѣнже кохлнс прѣклонь нѣю сс и нпа се дѣю нопощїи или стнхохогїсоѵшоцрпмъ, нлн прпнсноцрпмъ, дрце бндсть ѵто погрѣшенно, испрадлпте и нась ѡ сконь тродпдпнхъ се благословпте, а не кльнѣте. Понежс не пнса дхъ снсты нн дгѣлъ, нъ роука грѣшна и крспна и дхъ оумнлѣн и ѡкдлпны и грѣшнѣи. Поклонѣйнѣ гнѣ и wца нлнсго нгоумспа Дапѣпла нєромонаха и кьсе ѡ Гдн҃ кратїе. Тродпдпхом се ѡсѣпх нєромонахъ и сьпнсдѣй сиѣрсѣй сѣрѣпнонцѣи Ндрдарїс нєромонах и Ѳеодорь нєромонахъ. Молнпъ кн се ѡ Гдн҃ wци и кратїѣ, и колѣнопа кдслю се, дрце не роукою пь нсукопь, дрце сндсть ѵто погрѣшенно, пожнрс, лнпсе ради Хрїстоѣе, испрадлпте пь нась оусрдно трондпвшпх се ѡ сснь благословпте, а пе кльнѣте, да и вы оузпнѵте оусланпати стрѣлнѣи кладатнын глась, нже ротсть къ сотрѣпнѣь одслсною сго: Прїндѣте благословспѣи wца моего, наслѣдотнте оуготованное вамь цдрстѣе ѡ сложенїх нпрот, сгоже ѡоудн вдскыа вамь оузлоѵпти, сладкіре ѡѳон кочно wца и сна и стаго дха и нпнс и прнсно и къ вѣкы вѣкомъ ампнь.:. Томоу слака и дрѣжака къ бсскопѣчные вѣкы ампнь.

Сѣкрьшпше се сїе стые и вжѣтпнне книгы глаголн ѵлатнрь кпнпже прпложенхомъ и снпдѵари къ ѡбхождспѣе лѣтное, тронари и кондакы свстынъ. Такождс и постаіи снпдѵарь прпложенхомъ и ѵасослокцъ нпгыс нопнвпю и дпсканою слоужбоу по оустакоу прѣподобнаго wца нашего Сдки нсрасланскаго. Сіе сдпнса се ѡ бытїх къ лсто ѯ. н. г. (7053), а ѡ рождства Христоѡх ,а.ф.н.д. (1544) крагь сланрь кс, л лѣны д. ѕдато число ѵ ѡспспѣе ѵї нпахта г.

Поѵсѣе се сї стїс книгы писати. wца гнсндрїа л. дн҃ь. А сѣкрьшпше се wца ѡктомнрїа л. дн҃ь. ѠУ Ндпсмскс.

За ужитак има овај манастир 101 јутро земље; око манастира има 10 парцела, у Бијелој и Подборју 6 парцела, а у Јовановцима 7 парцела. Већи део тих земаља покривен је камењем, те даје малу корист. Осим тога има у Бијелој три јутра винограда.

Са спахијом Даруваревим, Јанковићем, имао је овај манастир много година парницу. Већ је било једном дотле дошло, да је спахија присвајао око земљиште око манастира »све до испод крова црквеног«. Али је манастир напослетку одржао победу.

До године 1867. није овај манастир имао ни комадића своје шуме, те је јако оскудевао у дрвима, ма да свуд бејаше, као и данас, окружен шумом. Ни небројене молбе ни утицаји наших врлака и великодостојника не могаху умек-

шати срца властелинова, да би даровао мало шуме манастиру. Тек поменуте године, за преузвишеног владике Никанора Грујића, паше се побуђеним гроф Јулио Јанковић, властелин добара Дарувара, Сирча и Стражемана, па дарова манастиру 828 ⅓ утара и 1352 □ хвата шуме без икаквих урбаријалних терета, допустивши манастиру, да ту шуму може грунтовнички, урбаријалним путем, на се преписати. Шуму ту сачињавају ови комади: Скупидуша, Почиваљка, Котлина, Драганац, Пурница, Калило, Јамаш, Градина, Њемчева Главица, Падалиште и Дједова долина. — Тим знаменитим даром постаде гроф Јанковић добротвором и највећим приложником ове свете обители, за вечни помен свој и породице своје.

Парохији манастирској припадају ова села: Бијела, Борци, Марковци и Пакрани, која је дао на ужитак манастиру владика Арсеније Радивојевић синђелијом од 22. нов. 1759. Поред свега тога манастир је овај танкога имовиног стања, једно рђавога свога положаја ради, а друго ради тога, што су му сви извори за живљење и одржање рђави и незнатни. Шума је попајглавнији извор; али се због неописаних провалија и успоритости брдâ, што их шума та покрива, не могу дрва извозити на путове утрвене, па је зато тешко наћи купаца дрвима. Нешто јаворова дрвета што се прода и којекаква чворовита дрвећа, што купе пепељари — то је сав приход од шуме засад, док се путови кони к манастиру поправе. — Сточарство је само толико развијено, да се домаће потребе задовољавају. Пчеларство би овде јако могло напредовати, да је кога, ко би се дао на ковалук. Од три калуђера: једнога намесника (Јосиф Ачић), који се труди око економије манастирске, једнога јеромонаха (Доситије Кутуз) и једнога монаха (Емилијан Бабић) — нема каткад ниједнога у манастиру. Од како је умрьо игуман, намесник мора четње да иде у Бијелу. Јеромонах је већ годину дана капелан у Беловару, а монах, тражећи надничаре и назећи на њих, само што препоћи у манастиру (особито лети). На тај начин манастир овај, са оволико калуђера, не може како ваља вршити својега задатка ни у погледу привредном, ни као богомоља за подизање свести верске и љубави ка вери православној. Као што се чује, тој ће невољи да доскочи вредна конзисторија Пакрачка тим, што ће јеромонаха позвати у свој постриг, а постараће се, јамачно, да се и материјалној оскудици паће лека.

СРПСКИ РЕЧНИК ЗА ПЧЕЛАРЕ.*)

САСТАВИО ЈОВАН ЖИВАНОВИЋ.

Безматичити, entweiseln. Пчелар може своје уљиште безматичити: а) кад му је у уљишту матора матица, те носи сама трутовска јаја. У овом случају матора се матица ухвати и убије, па се онда дода нова млада матица на познати начин; б) кад се хоће да запати страна раса, онда се морају матице похватати, па их ваља заменити матицама друге расе; г) безматичи се за време главне паше у јуњу месецу, да пчеле више меда саберу. Кад се за време главне паше кошници матица ухвати, онда пчеле не троше меда на храњење уљева, него га остављају све у ћелице, те с тога овим начином дође пчелар до више меда.

Врањбине пчеларске. Не само Срби него и други народи држе се при пчеларењу којекаквих врањбина. Светлост науке разагнаће временом оваке празновериице. Хоћу да их забележим овде, колико знам, не да их се ковиције држе, нити по њима владају, него да им се, читајући их, при дугим зимњим вечерима слатко насмеју. Тако Вук под речју уљаник у својем речнику каже: „Обичај је, да се на какав колац код уљаника набије суха главура од коња или од другог каквог великог живинчета; али зашто се то чини, ја управо не знам: једни веле, да је од урока.“ И ја сам чуо, да је од урока, т. ј., кад странац уђе у чији ковалук, одмах ће му пасти у очи суха главурина коњска на коју набодена и зачудиће се њој, да се не би пре зачудио кошницама и тим их урекао. Наш народ верује, да пе може свако пчеларити, и који пчелари, тај мора имати особите среће за пчеларење. При куповању и при продавању кошница увек има којекакових врањбина, којих се ковиције држе. Тако Аврам Максимовић приповеда у својем Пчелару, да онај, који купује пчеле, да би боље напредовале, неће купити од свакога, или ће купити само оне ројеве, који су нађени у шуми, или ће оставити повчић у ковалуку, где купује кошнице, или не да извратити кошницу, или ће купити кошнице само за оне новце, које је добио само за продану проху. А овај опет,

*) Ради: „Јавор“ за год. 1877., 1879., 1880.

који има кошница, не сме да их продаје, или ако их прода, духне у продату кошницу, изиђи из ње неколико пчела и трипут обиђе око ње. Ово све чини за то, да не би продавањем пчела продао и своју срећу у пчеларењу. — Наш народ двојако мисли у опће о пчеларењу. Једни мисле, да је лепо пчеларити, и уверени су о великој добити са пчеларења; а други опет говоре о њему с презрењем: „Тешко оном, кога мухе харне!“ — Такође наш народ верује, да гдекоје ковапције знају послати своје пчеле у туђе ковалуке, да краду мед. Лепо вели Филип Ђорђевић у предговору својега Пчелара о овоме, како је он из незнања хранио пчеле на дану, те му туђице упропастише све кошнице. Кад је запитао једнога ковапцију за узрок, добије за одговор: „Немаш среће у пчелама, не дају ти се држати; или имаш злотвора, па је послао своје пчеле на твоје.“ — Да би се кошнице јако роиле, посипа наш народ своје кошнице ситном прохом, кад дође на божић из цркве с јутрења. После међу курјачје грло на лета, да кроз њега прођу пчеле, да би биле грабљиве као курјаци и крале мед из туђих кошница, те доносиле у своје. Занимљиво Филип Ђорђевић говори о својем ковапцији, којега је најмио био и добро му плаћао, да би само једанпут запатио кошницу: „Ево дође и ројидба, почеше се кошнице ројити. Први ројеви добро се хватају, али други и трећи, они се теже хватају. Један рој како поче се пуштати, одма пође у вис и поче се у клупче купити. То је знак, да мисли онај рој бежати. Повиче мој ковапција на мене: „Дај нож ковапцијски“. Ја му брзо нож однесем. Он нож у земљу забоде, но рој одиче. Није ни то доста моме старцу, оће и другу вештину да покаже; поче се скачити. Ја мислим, каква ће то церемонија бити, па му повиках: „Оде рој!“ Он рече: „Не бој се, док сам ја овде.“ Ал да видиш старца, кад се спуче, па кроз погавицу за ројем гледи. Кад је рој већ тако далеко отишао, да га нисам могао ни догледати, и видим да старчеве врапбине не помажу, упутим се ја за ројем гологлав и стигнем роја, који леташе преко усева, жита и кукуруза, и тако сам га пратио петоро дужи. У том сам намерењу био, да га се не манем, докле год где не стане. Али ево беде веће! Рој удари преко једнога салаша, на којем је било много вашака; и тако ме вашке опазе, па се посуктају за мном. Ја ништа не имађах у руку, будем принуђен патраг се вратити, једва се од вашака спасем. Кад дођем ковапдуку, онда уморан и оштетован повичем моме ковапцији: „Је ли, чича-Брко, не теде се рој вратити патраг, да те види, какав си леп? Забадава си правио церемоније!“ На то ми одговори чича Брка: Е, мој господару, није био наш; да је био наш, не би побегао!“ На то му ја лепо захвалим, кад је знао тако погодити. Али други пут, кад је тако приметио, да рој оће да бежи, није се више уздао у своје церемоније него виче: „Дај, господару, штрицаљицу, бацај воду; овај ће бежати!“ — О свима овим врапбинама нека чује читалац, како лепо мисли српски Еренфелс, Аврам Максимовић, највећи практични ковапција српски својега времена: „Љубезни пчелари, не верујте сујетним врапбинама. Заиста против праве вере загрешили бисте, ако би око онога невиногa газдовања вашег ма какве врапбине чинили. Не слушајте оне, који говоре, да је најбоље на дан светих 50 мученика пчеле износити и у петак да није добро износити, јер такови или боље не знају, или вас преварити мисле. Био понедељак или петак, били мученици или други свети, у један или други дан, само ако је пријатно и угодно време, слободно износите и пуштајте пчеле ваше; истим начином, кад видите, да у јесен већ излазити не могу, затварајте и на зимините остављајте их. Што је год здравоме разуму и светоме вањделскоме закону противно, не верујте. Ако вам ко рече: Овако је и досад рађено, овако су и оци наши чинили, пак су добро прошазили; многи су знали учинити, да им ројеви не побегну или да се врате; везивали су чаролијске чворове, да им нико у ковапцук уђи, или, ако уђе, изиђи не може, и т. д.,— кажите такому, да су то само сујетне гатапице и басне. Зашто сад такове мајсторије когод не зна? Или зашто такове у присуству разумногa пчелара не догоде се? Може где који чинити чудеса око пчела својом вештином, али то ништа не може бити против силе природе.“

(Наставиће се.)

ЛИСТИЋИ.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

Глазба у Срба). Под овим натписом донео је Загребачки Vienac (бр 46.—48.) красан чланак, а на чера уредника свога, професора Бјелославa Клајића, који је и сам човек музичар. И у нас је особито популарна и омиљена композиција његова: „Мисли моје, . . .“ по речима Петра Прерадовића. Колико нам года, што је чланак писан с братском симпатијом, а нпак тако објективно, да нпје пријатније ни

хвалило, што ни ми сами не бисмо притајили нити хвалили; толико нам је то мило, што се у суд његов, као у суд неродјена човека, можемо поуздати. Те тим пре можемо и хоћемо ево да донесемо овде кратак извод, на колико засад можемо, да га погледге и допунимо.

Тврдећи, да су „најглавнији заступници новије умјетне глазбе српске Шлезингер, Корнелије Станковић и Даворин Јенко," градећи своја дјела буди на народних пјесмах, буди у духу и слогу њихову, радили више инстинктивно," тврди, да је „Јосиф Маринковић, глазбеник у Београду, први српски глазботворац, који најмање проучава пучку новијевку, да би према њој стварао умјетно новијенке." „Познајемо (вели) једно осим комада његових, и можемо за све тврдити, да су то умјетне пјесне, састављене после по мелодији, ритмици и хармонизацији народној. Свака те каква опомиње за народну пјесму, али нипак не знам, која је, јер он није ни просто копирао пучку новијевку, него је према правилима њемиим састављао умјетно дјело. Јосиф Маринковић није само вјешт глазботворац, који је проучио тајне српске народне глазбе, него је и теоретик, који је већ у наше прилике сам тумачио, како да се стварл умјетна глазба према народној."

Затим наводи Кладић Маринковићеву оцену у Београдској „Преодници" 1884. на композиције дра Јована Пачуа и полемику, која се отуд нарала између Клајића, Сомборског ликовође, у „Јавору", и Маринковића опет у „Преодници". Што поштовани писац жали, да „и Београд још свеђер жељно ишчекује глазбеног Вука, дочим се ми (вели) у Загребу поносимо, што тики човјек живи у средини нашој, и што је доселе издао четири замашне књиге новијенака не само хрватских и српских, него и бугарских и словенских," — слободно нам је приметити, да се у нас, колико год нема ценимо нпаче монументалну радњу неуморног Кукача, више пута чо глас, који Корнелију Станковићу даде почасну титулу „глазбеног Вука". Ако Корнелијев рад можда и није толико обилан колико Кукачев, али је Корнелије нпак пре Кухача ударио правим Вуковим трагом, те за краткот века свога (умрло је у 34. год.) побирао чиству пшеницу из народних новијенака; па, чим можда још и нећма заслужни тај шадимак, написа нам толике прекрасне песме, као што су у народу нашему препеване, а то у нашем народном животу врло — врло много преди. Ту му цену даје и Ф. Демелић у „Летопису" 1865., па и Душан Бермекоп у „Летопису"1874. Ако Ст. В. Новковић и вели у „Орлу" 1882., да му је рад остао, по Бранковим речима, макоп смрти „у траљама", и он га признаје, као и сви други, за „оца наше народне музике", као што Вука приповиједе за „оца новије српске књижевности". Што Јосиф Маринковић још увек тражи „Вука Караџића за мотиве народних мелодија", „који ће их све прикупити и тачно означити, пречистивши из њих туђ елеменат, који се чврсто са страше мелапизмом на поједине мелодије народне накламио," то је вађда зато, што је уверен, да оно, што је Корнелије покупио, још није све, што има да се покупи. Најпосле, хвала богу, да се макоп Корнелија најбоље тако вешти и тако предни људи, као што је Кухач (за свеђске) и Топаловић (за црквене мелодије), те направе много, што је требало. Но ми и наше него сумњамо, да и после тога неће још много штошта бити, што ће се имати да попабирчи, као што се и дан данас набирчи за Вуком; али можемо тврдити, да каква „глазбени Даничић" већ има довољно градива за своју радњу, тим наше, што је у осталих Словена народна глазба већ толико разјашњена, колико за Вукова доба беше упарађења она грана народне просвете, око које је он кресво. Хоће ли „глазбени Даничић" бити Јосиф, или Топаловић, или Кухач, или други ко, то стоји до њих. Време је!

Што први писац чланка тога даље тврди, да се у нас врло мало, поготову ништа, не негује инструменталпа глазба, то је, на жалост, истина. Ако се и истакне когод до вештака у томе (као Крапчевић у виолини, Јованка Стојковићева и др. Јован Пачу у гласовиру), то је данако посве мало. Мало је тога, све да узмемо у рачун и то, да се гласовир одомаћио већ прилично по нашим варошима. Народ наш нак још увек у маси има за инструменталне аборошс врло мало смисла, те један од најглавнијех зато инструмепат, п. пр. егеду, сматра за цитавски инструменат, и т. д. Гусле, а најзиме гајде, и у Фрушкој Гори тамбура, још су увек готово једини народни инструменти. А што волиле певати него свирати, можда тому треба тражити узрока и ту, што је и црква наша са својим церимонијама спојена само с песпом; а у католика и с песпом и с музиком, те је тако вађда и дошло, да браћа Хрвати имају више музичких капела, а ми једва једну у Београдском поворишту, па и ту биће женској пеерби музиканти.

Затим спомиње с правом међу ликовођама, који су највише стекли заслуга у наших певачких друштва и по глазбу у нас, на прво место Словепца Даворина Јенка и Чехе Гвида Хавласу, Хавлача и Хорејшека, „који су за собом оставили лијеп број вапаних композиција, у којима су сад више сад мање подражавали тон народне новијевке." То је истина. Али ће баш после њих „глазбени Даничић" имати доста муке, док изчисти око из српске музике, што су неки од њих у њу унели, са страше, не, дакако, по својој кривици (хвала им у многоме!) већ по нашој у том све до скора спромаштини. Него кад сто већ ту, ми, као Срби, не можемо овде прећутати име једнога човека, који је цео свој досга дуги век боравио у нашој средини, ево баш овде у Н. Саду, где је шеширао у музици читаву генерацију. То је Грк, стари покојни Морфидис. Он је за своје ученике и ученице и сам компоновао ране етиде и песмице, али, рекли бисмо, ниједпа не шпаје у јавност. Поида нам вађа још споменути сада заслужнога ликовођу Ц е н, који такође беше дуго времена ликовођа у Папчеву, а то у нас много вреди. Осим тих заслужује спомена Петрик, Милчински и Личчар. А кад би се наше когод, да и поболе искрпе сви рад у нас ово упарађепа песме и певања, и да спомепе све, који су у нас на том радили, имао би и наше да спомене.

Нису у нас биле ликовође свуда само стручни музичари, него у много прилика и дилетанти. Тако знамо, да је н. пр. у Карловцима увек било певачких зборова то грађанских то ђачких, а њима су управљали људи, који су били дилетанти у пуном смислу. Тек пре две године покушали су били, да доведу стручњака. У Н. Саду нема ни данас певачка друштва стручњака. Али та дилетанти, гдегод их је било, били су махом Срби. Неки од њих (као Јован Борјановић) моране се у књижевности музичкој у нас спомепути.

Један од прних Срба после Корнелија, који се за музичара спремао, (а Кладић га не спомиње), јесте Аксентије Максимовић, некад ликовођа у срп. пар. поворишном друштву. Његова је заслуга за певање у нашем поворишту тако велика, да и дан данас наши поворишни певачи негетирају непрестано још од Аксентијина труда. А осим тога Аксентије је вађда прпи, који је почео Србима да пише пербединце за свирку и певање. И он рано умре. А после њега једва да чујемо кадгод честите песме на нашој новорипци.

Но Мита Топаловић је после Аксентија вађда први

Србиј, који је данас ликовођа, а за то се стручно изображавао. И Клајић има право, што га назива „од свих недвојбено најзаслужнија“. „Како је сам вретан њеначъ, управља он већ десет година оним (Панчевачким певачким) напредним друштвом, а уз то ради упорно неуморно на пољу свјетовна и црквене глазбе српске. Од свјетовних композиција хвале поимените његове мушке и мјешовите зборове, а и самосјеше уз пратњу гласовира, те је права штета, (вели), да се у нас Хрвата никада не изводе дјела овога врсног српскога музичара. Поред свјетовне глазбе бави се он још и глазботворењем црквене глазбе. Недавно читали смо у повијнама, да је тај неуморни глазбеник саставио музично дјело, које обухвата читаво црквено појање у православној цркви, почев од почетка до свршетка црквене године. Ту је цио осмогласник, сви тропари и кондаци, велико њеваље страсне недјеље и сви остали напјеви. За овај опсежни и доста мучни посао добио је Тоналовић недавно од српске владе у Београду награду од сто дуката“.

„Иза Тоналовића јавља се у Срба више глазбених њеваша. У самом Београду сва су хоровође Срби. Осим Маринковића неткоме се ту Мокрањац, Тоша Андрејевић (Дуспријанац), а понајвише млади народни учитељ Јован Иванишевић. Као хоровођа радничкога певачкога друштва прихвати се Иванишевић глазботворења, те састави више композиција, које су се у Београду јавно изводиле.... Штавише падао је дође своје музикалије на гласовир: Радничко коло и Марш у част јенерала М. Лешјанина. Оним композицијама показао је Иванишевић толико дара и предњоке, да да је био више дилетант, да му је српска влада пре неколико њесеци подијелила стипендиј, да се усавршн на којем конзерваторију. Иванишевић пође у Златни Праг, те смо недавно читали у новинама, да су тамо у једном концерту на отоку Жофину гудили његов марш у славу Лешјанина.“

„Уа овакве прилике није чудо, да Срби дођуше полагано, али тим сигурније у глазби напредују. Особито се у новије доба размахнше нека певачка друштва у некадањој војводини, која су узором остали друзкинама. Нарочито истичемо друштво Гусле у Вел. Кикинди, јер је у његову крилу никао мисао, да се издаје српски глазбени часопис. Почетком ланше оне године поче Милан Петровић, одвјетник у Великој Кикинди а велик пријатељ глазбе, уа моралну припомоћ друштва Гусала издавати часопис глазбени по имену Гудало, од којега је изашло осам свеичића.“ Затим се разлаже програм тога листа, па овако оцењује: „Лист Гудало бијаше, особито за први почетак, сасвим добар и његови часописе музички, те би се са цијело било усавршио, да му је било још које пријеме пожињети.“

Напеђавши после тога, какво се „Гудало“ нрразило о Кухачу, који неке Загребчано, „што су у своје доба готово свескали њемци професором глазбе, туђинцем, који су били лијењи, да се уче хрватски, на су се с тога ругали Кухачеву катехизаму и свему његову настојању.“

За Роберта Толингера, ликовођу друштва „Гусала“, и за његове композиције, што су изашле уа „Гудало“, вели Клајић, да је „вретан музичар српски, који је боље од многа погодио тон народни и умио га у умјетну музику српску. Писао је у кратко врајеме много и свашта... Српска критика не хвали баш његових њесама и појеваша, јер да (као рођен Чех) није сваће ријечи далеко схватио, а нити глазбом пагалази удесно према говору: — али што су његове композиције за гласовир управо красне и скроз народне, а и умјетне. Већ Сватовцем (ор. 2.), што га је написао за гласовир у двије руке, показао је Толингер, да није пуки подражаватељ на конпета народних мотива, већ да их умије глазбено нарадити на нарадбу, и тако стварати од појединих мотива нешто цјеловито, умјетно и свршено. Још су савршеније његове Две српске игре, (ор. 11.) за гласовир у четири руке, које се и по облику и по читавој нарадби могу успоредити са Дворжаковим Словенским плесом. Особито је друга игра толико једнозвучно изведена, да је сматрамо најбољим глазботвором инструментализам новијег доба и у Хрвата и у Срба. Пошљедњим штампаним дјелом својим јавио је Толингер на пољу коморне или дворске глазбе, која је у нас на југу словјенском још веле необрађена. Јест то Зачинка (ор. 14.) за гусле, хармонијум и гласовир, најновије дело Толингерово, и то је посвећено Милану Петровићу, зачетнику и моћном читаоцу глазбеног покрета у Великој Кикинди. Како су се данас за зачинку или серенаду прихватили облици симфонијски, написао је и Толингер своју зачинку у шест ставака, од којих су поимените IV. и V. ставка (Арнјета и коло) прави узори, како да се нашу српске инструменталне композиције у модерном стилу.“

Тако Клајић.

Што се тиче опере, је ли она нужна и у Загребу, то је, дакако, стнар браће Хрвата; ми се по нашим прилнкама нетнућу слажемо у томе с Јосином Марнновићем. Та, и без тога имамо и сувише много туђинштине да осгарано, док за мрви мах оснујемо здрав темељ и за скромнију зграду, то ли за народну оперу.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Изашла је 148. књига Летописа Матице Српске, свеска четврта за годину 1886. У свесци се тој доприноје расправа Стојана Новаковића: „Последњи Бранковићи у историји и у народном певању 1456.—1502.“; даље се наставља „Грађа за медицинску терминологију“, што ју је сабрао др. Милан Јовановић-Батут, и то су овде слова М. до О. Настављена је историјска трагедија Николе В. Ђорића „Владислав, краљ угарски“. Има даље песма Војислава Ј. Илића под насловом „Словенски кнез“ и две српске народне приповетке из Горње Крајине са збирке Владимира Красића и то оне две: „Пош под кључем“ и „Заклетвник“. У „Књижевности“ приказује Мита Петровић најновију карту, којој је циљ, да графично представи поделу разних народности у Аустроугарској монархији (карта је та нашла са седмом свеском физикално-статистичног атласа Аустроугарске, што у Бечу нздаје Chavanne. Затим оцењује опет Мита Петровић радове С. М. Лозанића, што су скупљени нашли у књизи: „Анализе Београдских и Топчидерских вода, минералних вода по Србији и српског фоналног угља.“ На крају су изводи на записника три седнице књижевног одбора и једне седнице књижевног одељења Матице Српске; ту су сложштене ове важније оцене: Дра Батута за чланак Живка Драговића „Географски преглед Црне Горе“; дра Илије Огњановића на „Грађу за медицинску терминологију од дра Батута; Милорада П. Шапчанина на „Наше сеоање“ Мите Поповића, и дра Батута на комедију Милутина Ј. Илића „Ново доба“.

— Добили смо „Српски Велико-Кикиндски календар за просту годину 1887. Календар тај издаје, сво већ 7 година, књижара Ј. Радака. Уа обичан календарски део додаја се „Књига за народ“, у којој је поимаго изјестор у ви-

сању за народ, пон Панта Поповић, споменимо најпре лепе и корисне поуке „Како да нас буде више“ доказујући, како нама да живимо у миру, да немамо добре воље т. ј. да се сложемо, како нам треба знања и како се мора чувати народно здравље. Пише даље Панта Поповић, како би нам нужно било „Друштво за негованье породице“, на онда има од њега приповетка „Тврда вера“ и најпосле опет од њега поучан чланак „Завод здравља“. Под рубриком „Шала и збиља“ назначено је на његовог листа „Глаза Народа“ три, заједно његове, шалиште анегдоте, две прве заимљене лепим моралом. Ван тих пон-Пантових радова има само још једна песма „Срећа“ (прилично нек назначење реферисање о „пролазности свега на свету) и поучан чланак М. Д. Дејановића „Гајење патуља“.

— Васа Николајевић, парох из Прага, позвао нас претплату на друго издање своје књиге, која је пре осамнаест година изашла под насловом „Чини благословенија и освјашченија церкве и јеја разних утварај и т. д., а сад ће у поправљеном и са 24 чина умноженом издању добити наслов „Допунителни Требник“. Књига ће изнети 30 штампаних табака и стајаће 3 форинта а. вр. Рок је претплати до нове године.

— Изашла је 143. и 144. свеска Народне библиотеке Браће Јовановића. У 143. се довршује други део скупљених списа др Јована Стејића а у 143. је довршен превод Брет-Хартове приповетке „Пенелопа из Кентука“; осим тога је у 144. свески још превод приповетке Чарлса Дикенса (Боза) под насловом „Ропкиња Поберешка“ (дрожимо, да би српскиње било: Ропкиња из или од Побережја; та је приповетка у српском преводу угледала света још у „Даници“ године 1861.

— Из „Србобрана“ је у засебну књижицу отштампана приповетка Лава Николајевића Толстоја: „Чим људи живе?“ коју је с руског превела Живана. Преводилица у предговору к свом преводу објашњује тенденцију те приповетке — Књижици је цена 10 новчића.

— Когод мотри на нашу књижевност, на је увео на оно, како нам се развија **наша новелистика**, мотао је с радошћу приметити, да се ова сва више ослобађа туђинског утицаја и све се чешће хвата у коло с осим великим племеном, које сваки дан књигом све више узима маха на светском дивану, — са Словенима. У том колу, на и на том дивану неће ни Срби бити постидни. — Ово две три последње године јавило се у нашој књижевности красно коло младих приповедача. Ту је Лава Лазаревић, Мита Живковић, Бранислав Нушић, Милутин Јакшић, Никанишковић Врачанин, Вид Вулетић-Вукасовић, Лава Павчић, Веља Мијковић, Симо Матавуљ, Јован Максимовић, Милутин Ј. Илић, Драгомир Брзак, Св. Љ. Гавриловић, Љубишић, П. Адамов, М. Симићева, Б. Бранчић и други. Када урачунамо ако и старије коло, које још не ушутка пера, као Ј. Игњатовића, М. Ђ. Милићевића, М. П. Шапчанина, Сг. В. Поповића, Перу Дескотовића, Ника Грујића-Отшана, Илију Отшановића, Јована Драгашевића Бранићевића, Владана Ђорђевића, Панту Поповића, Милована Ђ. Глишића, Милана Савића и друге, можемо бити задовољни с бројем, па и са радом. Ако се многи од новајлија и појавили тек ако почетници с једним или с два покушаја, неки су од њих издали већ по неполико табака својих приповедака, па и почетници бар су показали, којим правцем каке поћи. Да сви поберу своје у књиге, била би то красна библиотека. Књижевни извештачи, прикаживачи и оцењивачи имали би пуне руке посла. Па, ако ћемо да сви искрени, нису ни они седили скрштених руку. Особито су обратили пажњу на млађе, и то, богме, чак у толикој мери, да би старији могли постати суревнивима. Али напоште! Изгледа као да млађи хоће да се отму, па да истисну стару гарду из седла; а то изгледа по томе, што се од старијих једна који показује у колу с младима. У ствари је сасвим другче. Јер што су млађи ударили живље на посао, што су пошли баш трагом к народном животу, (а мал те по сва махом пашу или „приповетке“ или „слике“ или „слике и прилике“ на српског „народног“ или „сеоског“ живота), на што су неки срећи и похвала са неког успеха, то је баш заслуга и старијега кола, које је тај пут прокрчило. Шапчанин, Љубиша, Милићевић, Ђура Јакшић, Поповић и један и други, Глишић и њима равни пашк ће себи увек подразумевати, који ће пронети грађу из народнога српскога живота. Њима хвала, што ударише трагом великих еловенских приповедача, те показаше, на кога се ваља угледати! Њима хвала, да нам новелистика иде сигурним кораком по здраву темељу! Само је по књижевност штета, што се тако мало њих од неко доба јављају, јер треба огромнога труда и што више српске љубави, да се дезинфикује српска кућа и породица од туђинскога, отровнога задаха, што заудара које на разних Leihbibliotkek-а, које на силних недотупавних превода шпекулативних издавалаца!

— Има у нас неко чудо, које хоће да се урачунава у периодичну књижевност. То су **„Србинови запишења“**, неканки листићи, што их штампа, а шаља и материјал у њима буба, „Србин“ Милош Грабовачки у Земуну. Какве су цене и шта вреде душевни производи, што се у штампају, ево судите по овоме, кажо је Јова Павловић, сада министар просвете на Цетињу, као уредник „Црногорца“, рекао 1885. у 13. бр. свога листа о „песмама“ истога „књижевника“ „Не можемо,“ вели, „останити ову жалосну пјатњу најпређе разматрања, (а говори Павловић право разборито у опште „О пјесништву наших дана“, на којода назади доказа, како нам опада нар. песништво), а да не поменемо још једну најповију наказу наше литературе, која се на жалост истампа и растура у 100.000 егземплара и пјева се још на више страна. То су „пјесме“ Србина Милоша Грабовачког. Тај „Србин“ има заслугу, да је нагрдио српску литературу, увукавши у своје пјесме дневну политику. Прве су му пјесме овога рода из српско-турског рата.... Шта је Богу скривила литература српска, да је „Србин“ наказама својим нагрђује? Шта је скривио страх Гутенберг, да се пјештина његова тако злоупотребљује, и шта је скривила она јадна карта, да се по њој онаке оплачине просипају? Шта је појезија скривила, да јој „Србин“ срамота и оца и мајку?“ Толико Павловић и више. А Грабовачки тера и даље свој занат, однат у најужем смислу речи! На још има у нас овбилних листова, којима се завета никако не да пореће одушевљење за српску књигу и просвету, а овамо најредовније доносе извештаје [illegible] листићима и препоручују их!

— Шаљиву игру Косте Трифковића: **„Љубавно писмо“** превео је одланији нелики белетрист Шрајбер на немачки језик, на ју је и представљало овде недавно немачко позоришно друштво. Извештач „Бранича“ вели: „Већ сам Шрајберов превод заслужује свако признање; он је управо елегантан и скроз гибак. Штета би било, да остане у архиви позоришног друштва тог; преводилац би требао да га и штампа. С друге стране опет нам ваља дати пошту човеку, који као Немац тако влада српским језиком, да се може упустити у преводе таких дела.“ — „Љубавно писмо“ препеђено је већ пре неку годину и на мађарски, на је примљено у репертоар позоришта у Будимпешти.

— Приповетке нашег Л. Лазаревића баш ће да упознају Немци сне. Преводилац Трифковићева „Љубавна писма.“ Шрајбер, намерава, да и од њега преведе што на немачки. Кад што је познато, неке су му већ и преведене на немачки, па и на француски. Како је Шрајбер већ с успехом одржао пробу, преведав на немачки овај Трифковићев комад, уверени смо, да ће му и ово поћи за руком, ако и јесте потежи посао.

— Опет књижевна крађа! — Некани М. дошао у 202. и 203. број „Србобрана“ причицу „Поправљени сатана,“ (види 42. број нашег листа на страни 1483.) да би је валда протурио као своју, а из нашега живота. На његову несрећу преводе Даринка Калићева од Сахера Малоха причицу: „Далеч“, на ова нађе у 46 и 47. бр. „Јавора“. Неко опет нашао (в. „Завтаве“ број 180.) да „Поправљени сатана“ од М. није ништа друго него преписачев „Далеч“ од Сахера Малоха, па вели: „Ми смо ово изнели зато, јер је у нас књижевна крађа почела да простимље маха, па је нужно, да се књижевни крадљи ударе по прстима.“ Зато и ми то бележимо.

— Досада је ово за шест година излазило из штампе 8 свезака Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika, што га на свет издаје Југословенска академија знаности и умјетности у Загребу. По четири свеске чини један део. Прве четири свеске у петој до „чобо“, а то је 63½ табака, нарадио је сам покојни Даничић. (Испод те речи прибележио је Ђ. Даничић 13. нов. 1882.) од „чога“ до „чузити“, дакле преко 7. табака, нарадио је проф. М. Валјавац. Од слова Ј преузео је на до „јаљи“ нарадио сам проф. П. Будмани. Како свакако Будмани ради, види се и по томе, што је више од три и по свеске испунио само речима, које се почињу на Д. У свих осам свезака, дакле, свршено је а, b, c, č, ć, d. — Дао му бог, да довршн то монументално дело српске и хрватске књижевности себи на славу, књижевности на диву, науци на корист!

— Још пре неколико година издала је „Матица Хрватска“ књиге за народ, да се што више прибира народних песама, како би она издала велики зборник тога народнога блага. Прошле године је поновила тај позив, на који је „Матица“ течајем ове године „нанова толику множину овога народнога блага, и то најбирајнијега, сабрала, да је,“ као што се вели у овогодишњем извештају, „велнна збирка течајем прошле године опет о једну добру трећину нарасла, те „Матица“ може данас с поносом клатн, да је тешко и на којега народа било икада на једном куп толико упрн бирана нетштампана и позната блага народних песама, као што га данас „Матица Хрватска“ у свом поседу има.“ Наравно зборник ће тај да се зове зборником (само) хрватских народних песама, и у њему ће „бити сан наш народ, на свих крајева, без разлике вероваконя, управ одлично заступан.“ Посао око уређивања тога зборника поверила је „Матица“ проф. Ивану Броју и проф. дру Миланоју Шрекељу. — „Српска Матица“ још увек „нема“ новаца на штампање посао; у Београду се седи још увек, тако рећи, скрштених руку. Ко ради, тај и узима плод са тога рада. Ми ћемо још дочекати, да ће нам се заједаред пиљчи зезра испод нас. Кажа би то дивна два зборника народних песама била, када би се и овде у Новом Саду или тамо у Београду пресло, да се све, што је досад тога покупљено, као и ово што ниже, на да се покупи, критички приредило и издало!

— Јавио се ово дана и „Орао“, велики илустровани календар за 1887. г. „Орла“ уређује Стеван В. Поповић а издаје и штампа А. Пајевић ово већ трнаесте године. Одликовао се календар тај свагда досада брижљивом нарадом, лепим сликама а, што је најсланије, обилатим и одиста вањаним садржајем. Најновији овај календар ни у ком погледу не заостаје за претходницима својим, шта више их је каткада у сликама и превазилазно те тиме по нашем мнењу дао „доброга суднше“; има ванше до три четвра доста незанимљне слике, које су само запремале место корисном нашом тексту. Ван те замерке заслужује „Орао“ сваку хвалу. Донео нам је тај сад све лепшу од лепше поуке на пчеларства, хатиџеле, крава, виноградарства, ратарства, а то све на пера опробаних књижевних снага наших, као што су Борђе Натошевић, Јован Живановић, Мита Петровић, Стеван В. Поповић, којима се овога пута придружио и млади доктор права Богдан Давидовић. За забаву се побринуо сам уредник, елоквентним врелим родољубивим жаром задахнуту најновију своју причу из српскога живота под насловом „Поп Марко.“ — „Орао“ је овај пут донео лнкове оних наших заслужних људи: проте и шеснца Васе Живковића, Јована Бошковића, Милорада П. Шапчанина, Александра Сандића, Новака Радонића, Стојана Бошковића, Милана Ђ. Милићевића и Илариона Руварца. Краси га осим тога и лик народне добротворке Јелене Боздине, која је по примеру мужа свога Наума Возде, чији се лик на жалост не може никако добити, оставила лепу закладу новчану на добротворне цели. Још је ту и лик познатога младога пеанча уметника Стевана Дескашева. Сва су ти лнкови пропраћени занимљивим белешкама. — Од наше стране пека је тај календар најтоплије препоручен сваком српском дому.

Молимо своје поштоване претплатнике, који су нам што дужни, да нам што пре попашу свој дуг, јер ћемо у последњем броју да штампамо имена свију својих претплатника с означењем, за коју је четврт који платно. Тим хоћемо да изнесемо податке, да се види, ко и како потпомаже оваки књижевни посао.

Администрација.

САДРЖАЈ: У војсци 1877. год. (Мозајик.) Од Љ. П. Н. — Мића Бродар. Приповетка из Баната. Написао Милутин Јакшић. (Наставак.) — Сумња. Песма. Од Војислава. — Мајстор Пакра. Од Владимира Крнјанка. (Свршетак). — Српски речник за пчеларе. Саставио Јован Живановић. — Листићи: Позориште и уметност — Књижевне новости.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 50. У НОВОМ САДУ 11. ДЕЦЕМБРА 1886. ГОД. II.

СУЂАЈЕ.

Ноћ је тиха, месечина пала,
Дрва, цвеће, поља обасјала.

Насред поља — као виле беле —
Њих три седе, на судбину деле.

Ветрови им косе таласају,
А очи им чудновато сјају

Сјајем, од ког душа, срце гори —
Од њих троје једна проговори:

„Све свршисмо! Ал шта ћемо с њиме!"
„Ја му дајем — прва рече — *име*.

Нек се *име* то по свету чује,
Нек се хвали, слави и поштује.

По заслузи и вечитом праву —"
„Ја му дајем — друга рече — *славу*.

Нек му *слава* по свету пролеће,
Нек је прати столећу столеће."

Трећа ћути, с мислима се бори,
Док и она тихо проговори:

„Кад је тако — шта бих да се плећем? —
На главу му *трнов венац* мећем!"

Ноћ је нема. Слушах, како суде,
И глас с неба: „Нека тако буде!"

На срце ми туга нека пала —
А светлост је около тихо сјала!

М. Ј. Илић.

МИЈА БРОДАР.

ПРИПОВЕТКА ИЗ БАНАТА.

НАПИСАО МИЛУТИН ЈАКШИЋ

(Наставак.)

Избор кнеза.

Прошао је избор кметова-представника. У једном срезу победила је варошка партаја, у другом противници. Обе странке имају једнако кметова.

Варошка партаја протестовала је против избора, ма да је баш она многима глас неправедно ускратила. Кнез Ива мишљаше, да ће при новом избору ствар сасвим другчије испасти, јер ће свет помислити: „Гле, па ти раде шта хоће, с њима се не ваља хватати, кад им они од горе кумују." И тако ће се поплашити.

Но на велико чудо варошана, није солгабиров уништио избор и наредио нов. „Како то, кад он иде у свему Иви на руку?" — мислили су варошани и други људи. Сам је Ива бледио, јер је знао, шта то значи, знао је, шта би била његова дужност, али...

Оно, додуше, он рачуна бар један глас више, јер поп Стева, ма да говори, да неће ни на једну ни на другу страну, прискочиће му у помоћ, кад до невоље дође. Но све је то мало, њему би требало много већа већина. Још је нешто рачунао кнез, али се у рачуну преварио. Он је есапио, да ће Мија Бродар доћи у тавницу, јер он онај покор неће претрпити. Но гле, догоди се чудо. Али поред свег тог чуда из далека је обилазио Ива кућу Мијину. Није му смео проћи сокаком.

Било је у очи избора кнеза. Узмувале се обе партаје. Грк-Соврина је на место Мије метла у кандидацију ђоку Ердељана. Варошка је јурила и заку-

чавала на вратима кметова. Нудио се велики новац за кметовски глас. Откуд толики новац? Ко ће знати!

Кнез је удесио, да у очи избора когод дође у бирт, није на његов рачун, а кортеши ће крстарити целу ноћ по селу и утврдити, да дођу на избор сви они, који ће за Ивом као слепи. Ти ће још највише требати. Кнез је међутим обилазио бираче кметове и вирилце.

Ту ноћ чула се певанка и ларма у сеоском бирту, где су мукте пили први бећари и потрчари сеоски. Било је свега, а највише свађе, па и нож би покаткад севнуо. Знао је Жива сеикут, шта бива, кад се толика гомила рабијатних људи скупи, па вино узмути крв. Зато се чешће преко ноћ налазио међу пијанцима и мирио их, те их спречавао, да се крв пролије. Он је свакоме знао понешто на ухо казати, на да га умири, јер он беше месија у њиховој друштву; сваког је од њих у главу познавао и са сваким се знао. Затим га је опет нестајало, да се за који час појави. Међутим је летио по селу, час је закуцао на овај час на онај прозор, шушнуо је со неколико речи, што их је ноћна помрчина добро скривала, па је журно даље.

Око поноћи је опет дошао у бирт. Поседио је мало и попио је једну кафу, јер он је, мешајући се с господом, попримао доста њихових обичаја. После је опет отишао. За њим су изишла још два-три госта из крчме, који се дотле више између себе разговарали, него што су пили.

После поноћи одједаред удари звоно наопако, те огласи ватру. Свет се узбуни, на онако бунован појури, откуд се светлост видила.

Време тихо и облачно. Трка и галама чула се у свима сокацима и пробијала је ноћну тишину. Подиже се цео свет, јер осетише по звону, да је ватра велика.

Горела је сувача Мије Бродара и осветљавала четир сокака, који се код ње састајали. Био је то грозан призор. Свет је трчао са свих страна са гвозденим вилама и шавољима у руци, да гаси. Чуо се лелек домаће и комшиске чељади.

Сувача сва у пламену. Дрвенарија и трска на сувачи прскале су као барут, а пламен је дизао високо у ваздух светле варнице, које у тами светљаху као присталице.

Трска, што ју је некад Јоца Бродар, знојећи се или мрзнући мучно косио, пуцкала је, а по њој се таласали вали од пламена као некад таласићи хладне воде, што су јој витко стабло пљускали и освежавали.

Мија је радио као лав. Најтеже послове он је узимао на своја плећа, само да сачува мал свој. Сто пута се високи ђерам поклонио под његовом руком. Проливао је крв од куће, да ватра не захвати и кућу.

Само га је нешто гушило и притискивало му груди. Није то био дим, није ни умор, јер се Мија није знао уморити. Гушила га је жеђ за осветом. Том жеђу је жедниo. Који је од његових крвника турио жижицу под кров? Сад би га раскинуо и у ништа претворио, да му је ту; тако би га раскинуо, као што раскида запаљени кров сувачин и као што га ватра уништава.

И опет Мији један аманет више од љубљенога деде. Хоће немилосно време и али људи да сатру све залоге, старог сретног времена у којем је попикао Мија, у којем је корен живота његова.

Скупили се сви главнији пријатељи Мијини и помагали су му, но слаба људска рука није могла зауставити силу пламеног елемента. Нико ... то није ни мислио. Сви су само за тим пшли, да сачувају од пожара околне зграде, и то им је пошло за руком, јер је било тихо време. Сувача је до ујутру изгорела. У то се доба још пушила гомила гара и пепела, а наместо сувче видила се још по која црна греда и полуизгорела као ребра од тела сувачина.

Још те ноћи знало је цело село за ватру код Бродарових, а ујутру дознало се у селу и за другу новост.

Исте ноћи украли су Ђоки Ердељану четир коња. Била су то четир добра коња. Ђока је средњи газда, али итогод има све је ваљано. Ноћас и он отишао на ватру, а лопови га увребали, па се у ларми дошуњали, сели на коње и кроз толики жив свет утекли.

Ђока уседе на најбољу кобилу свога брата и ноће у потеру за лоповима, да их погони за врућа трага.

Од тога покора крстили се Сумраковчани. Гле, шта нађе на њиховo мирно село. Многи су планули гњевом на кривце. Само ко су кривци? Али то није тешко погодити, — та право је казао покојни чича Јоца, где је врзино коло.

Синоћни пожар распалио је гњев у мирним људима. Сви беху немирни и усколебани. — —

У таквом расположењу, распаљени и усколебани, пили су, иначе мирни сељани, на избор, да врше слоје грађанско право. Многи те многи мирољубиви Сумраковчани остали су код куће, јер се бојали буне. Тако је, веле старе жене, било и у буни. На биралиште су дошли од незадовољника најсрчанији, а од варошке партаје понајвише они, што су целу ноћ пили у бирту на рачун Иве Вармеђаша. Незадовољника било је много више.

Око варошке куће чула се потмула грађа. Ва-

ронска партаја збила се у варошкој кући и у авлији, а грк-Совина у авлији и на сокаку. Духови су били врло огорчени. Нешто се кувало, нешто је врило. Бирачи се скупљали у велике гомиле и договарали се, а неки се свађали.

У то је дошао и солгабиров из окружне варошице — омален дебелко, са мађарским лицем и оделом. Такав је изгледао, као да му на устима увек лебди она благословена мађарска песовка. По пореклу мал те није био помађарен Словак, но то је било тешко дознати, јер је порекло крио као змија ноге.

Солгабиров одмах уђе у нотарошеву собу, где је нотарош чекао своју претпостављену власт. У соби се подуже разговарали, а свет је чекао нестрпљиво.

После тог разговора изађе солгабиров са нотарошем под руком, те се унути у судницу, да се приступи избору. Позове кметове. Кметови се стадоше довикивати и купити у две гомиле.

Солгабиров се окрене нотарошу, па му нешто рече, што је од прилике значило, нека прегледи, како су расположени кметови, са којима се није волио разговарати. Разумевао је, додуше, нешто српски, но тај „рацки“ језик чинио се његовом благородству доста незгодан, што је међутим и кореници Србин нотарош признавао пред њим.

Варошка партаја имала је деветнаест кметова, а противници осамнаест, јер Ђоке Ердељана није било ту. Још се не беше вратио из потере. То је бригом испунило опозицију. Они су тврдо рачунали, да ће имати једнако кметова, па ће бити кандидата од обе стране, а бирачи ће решити, јер они напољу биле су већином њихови.

Оба свештеника били су такође вирилци општински, но не хтедоше се мешати у партаје. Нека народ себи бира старешине, рачунали су обојица, само из разних побуда.

Поп Милош је био на избору. Кад је видио, како стоји ствар, прикључи се и он опозицији те се тако број изједначи.

Солгабиров се чинио непартајичан и само је ћутао чекајући, да се положаји још разбистри. Оклевао је.

Кнезу се котрљале по челу као грах крупне капље зноја. Опасност је била ту, да изгуби игру, и онда... али на то још не сме ни мислити.

Овладала је нема тишина. Кнез, сав успахирен, нешто је шапутао с нотарошем а очајним погледом погађао је мисли солгабировљеве. Затим нагло истрчи напоље и отправи некуд кишбирова, па се опет врати у судницу, и стаде поново шушкати с нотарошем, на што се обојица брзим кораком удаљише из судинице.

Солгабиров је само читао званичне повиње, што их је на столу нашао. Све су очи у њега упрте биле. Сви су неданимице чекали крај.

„Господин солгабиров“, рече грк Совра оштро, „изволите предузети кандидацију. Зашто да оклевате?“

Међутим је, као без душе, дошао поп Стева, сав задуван, у цивилним аљинама, као што га је кишбиров код куће затекао. Баш је секао репу за марву, па је одмах тај посао останио, кад је чуо, да је његов глас нуждан.

Господин солгабиров врло љубазно предусреће господина попу. Поп је богат човек, вирилац у вармеђи, па мора човек да буде учтив. Но поп Стева и ако је био богат, није мање учтив и понизан, те се клањао по свом обичају и смешно се тако пријатно, да је солгабиров управо био усхићен.

Због тог узајамног поздрава није добио грк Совра одговора. Био је врло љут и гунђао је нешто, на што почеше још неки од његових присталица гунђати.

Ствар је била решена. Поп Стева је дао варошкој партаји свој глас, те солгабиров прочита у авлији само њихове кандидате.

Прво је прочитао кандидате за кнежевину. На првом месту био је Велисав Станимиров, на другом и трећем тек обичаја ради Ранко Миланов и Ива Вармеђаш.

„Кога ћете од ове тројице?“ запита солгабиров.

Народ громко викне: „Не ћемо ни једног!“

Голаћи се продеру: „Живио Ива кнез!“

Народ опет: „Не ћемо ни једног!“

Голаћи: „Живио Ива кнез!“

Овлада велика вика и граја. Неки су претили. Жандари су јурили кроз светину и умиривали су је, злостављајући незадовољнике.

„Нећемо ни једног, нећемо ни једног.“

„Живио Ива!“

Кметови се упрепастили, па не знају шта да раде.

Солгабиров севне на светину:

„Ја радим по закону и нико нема ништа говорити. Још једаред вас питам, кога ћете од кандидата за кнеза?“

„Ни једног!“ орило се громко.

„Живио Ива кнез!“ продере се бећарија и дигоше старога кнеза у вис. „Живио Ива!“

Кад виде народ, шта хоће да буде, посукташе неколико њих, а за њима и сви остали, и стадоше — по старом обичају, за кике и који га где дочепао, — вући Иву доле. Мија Бродар замахне љутито штапом, да удари Иву по глави, али га добије по рамену.

Ту се отвори приличан окршај, јер су поспоци бранили своје бреме.

Дошло је до чарканља између бирача и жандара

Један жандар рани једнога од оних, који су највише чували старог кнеза. Овога крв обли.

Нотарош даде солгабирову некакав знак, а солгабиров, да би, као што рече, учинио гунгули краја, прогласи Иву за изабраног кнеза и уђе нагло у судницу.

Незадовољство народно због тог и због проливене крви подиже се као оркан. Мија Бродар позове народ на јуриш, да продру у варошку кућу, да начине народни суд, и да побију све, који су криви народној пропасти. А ено их, сви су на окупу, на своме леглу. Многи дигоше цигље и полупаше прозоре, а други јурнуше, да провале врата. Осим голаћа, који се брзо разбегоше пред гњевом народним, сви су били незадовољни — и сами кметови варошке партаје, јер Ива Вармеђаш и њих превари. За Велисава међу бирачима није било њих неколико гласова.

Унутри у варошкој кући настало је велико гурање. Сви су тражили спаса. Солгабиров, који је у миру био прави бик, и неустрашимо ударао на све поћчивене, изгледао је сад као питома овца. У првом страху, кад зазвечаше стакла од разбијених прозора, зграбио је неки кожух, што је висио иза врата и обукао га је, да га не познају. И храбри комесар, који је био чувар реда и сигурности при избору, сав је побледио, а то бледило тако је смешно доликовало његовом лицу, као кожух солгабирову. Није кукавац смео ни носа помолити, него је изнутра просипао најгадније псовке, што су му на уста долазиле, и то — наравно, сасвим званично — на мађарском језику. Клео се, да ће све рацке бунтовнике повешати и погазити, ако изађе напоље. Међутим је проналазио за тактичније, да се заједно са солгабировом, нотарошем, кнезом и још некима склони у општинску архиву, где се чувала разна акта и где је била каса. Та је соба била на свод изидана, а врата на њој била су гвоздена.

Кад се друштво закључало у тој прилично сигурној соби, сви су данули душом. Солгабиров је скинуо кожух, ту срамотну ношњу, што је у другим приликама за хиљаду форината — а није спадао у школу оних филозофа, који новац презиру — не би обукао. Сад се он и комесар надметали у псовци. Искали су обоје, да их пусте напоље, јер су и тако против воље закључани. Комесар рече: „Знам ја рацку фајту здраво добро. С њим треба само бесно на одмах побегне као псето. Рацки је паор најгори човек у целом свету.“

Ива није имао кад да се срди на комесара и солгабирова, што тако говоре, већ је слушао буру, која се напољу подигла и за коју је мислио, да ће све сатрти. Сав је дрхтао и стресао се од страха.

Напољу је побуна достигла врхунац. Народ удари на варошку кућу и стаде истављати врата.

Солгабиров изда кроз неки прозорчић једном жандару коњанику заповест, да на коњу одлети и доведе из окружне варошице компанију војника, те да потуче све, што живо нађу у Сумраковцу. Жандар је послушао заповест и одлетио је на своме мркову, да је изврши. Кроз густе редове побуњеног народа пипао је млади попа и грк Совра и утипавали су га. Попа је говорио:

„Разиђите се, браћо моја, кућама и умирите се. Ваше ће се жеље испунити мирним путем. Овако можете унесрећити и себе и децу своју. После овог покора зацело ће се све, што је добро, скупити под једну заставу, па ћете избирати себи поглавара, какве хоћете. Идите кући, преклињем вас . . .“

Народ је поштовао поп-Милоша, но ипак нису хтели сви да се разиђу. Многи су остали, јер вали срдобе народне још се нису могли стишати. Хтели су да дочекају изелице народне, као што су их звали.

Уместо изелица дочекали су компанију хусара, који одмах ударише на усташе.

Звона ударише пиопако, а народ наоружан повргви варошкој кући.

Изроди се читава битка. Народ је ударао гвозденим вилама, сикирама и батинама, катане јуришаху голим сабљама.

Мија Бродар имао је ланцу. Он се најхрабрије борио. Но добије рану по глави те паде у несвест.

Слабо наоружан народ мораде устукнути испред добро уређене војничке силе. Коњаници су јурили на коњима по седу и растеривали су свет, где су га у гомилама налазили.

На бојишту остаде неколико мртвих, а рањених бијаше много више. Мало ко из боја није однео кући по лаку рану.

Тада настаде затварање гомилама. Коловође, у првом реду Мију Бродара, одведоше у аритште, да их после пошљу у варош, где их је чекао суд, а до суда злостављање од осветљивога солгабирова и комесара.

Многи буду осуђени на робију, а многи се и вратише. И после свега тог седио је Ива Вармеђаш на кнежевској столици.

(Свршиће се.)

ОТКУД?

Трохте ми се пошалити с драгом,
На је јутрос запитах у бапти:
„Кажи, драга, откуд ово чудо,
Да си мени милија од мајке,
Да си мени милија од сеје,
А ниси ми ни сеја ни мајка?“
Мудра ми се задесила драга,
На овако мени одговара:
„Зато сам ти милија од мајке,
Што с' ти мени милији од баба;
Зато сам ти милија од сеје,
Што с' ти мени милији од брата,
А ниси ми ни брат нити бабо.“

Н. В. Ђорић.

ШАРЕНА ЈУНИЦА.

СЛИКА ИЗ СЛОВАЧКОГА НАРОДНОГА ЖИВОТА.

НАПИСАО МАРТИН КУКУЧИН (БЕНЦУР).

(Наставак.)

V.

Тон се већ простирала по широком Мрхановву, кад кумовима паде кућа на памет.

Крт исплати три форинта за алвалук, па уздахну за потрошеним новцем. Бојао се, шта ће му жена рећи, кад чује за толики трошак. Но утеши се, кад помисли:

— Чекај, Ева; не ћеш ти дознати, колико сам потрошио. Само ми још то треба, па да ћмам да слушам по године прядике. А зна она мучити, па не заборави ни за најмање трице. Памти и што си пре венчања учинио. Добро, преварићу ја њу. Дао сам за јуницу бајаги два форинта више; платио сам дакле тридесет и пет форинти. Не ће дознати, шта сам дао Трици; с њим је у завади, а и с кумом Трнкињицом. Питати не ће. Ни Трици не ће ништа говорити; има и он добар језик, па не зна завезати, него избрбља све до ситних чрева.

Трнка опет мисли, шта ће и како ће са својом Евом:

— Чекај, Ева; не ћеш дознати, шта је. Мислиш: добићеш све тридесет и три форинта! Охо! Доста ће бити теби и равно тридесет. По правди и све је моје. Ја сам тимарио и хранио јуницу, ја продао и ја алвалук пио, . . . а жена да новце броји! Склонићу барем три форинта. И онако имам да платим Јуди Јакову, јер ми се већ на врат попео. Хој Јакове, исплатићу ти до паре, . . . не бој се, исплатићу ја ти. Крту не ћу дати ни да што омирише. Какав је, раструбио би по целом селу, како је Адам Трнка преварио жену. Па нико не ће знати, да је Јаков намирен.

Тако Адами поутешени, да ће преварити своје Еве, пођу кући.

Трици лако, нема ништа на грбачи; жена одвела све кући о себи.

У Крта пуна торба, између стакала натукао мак, спр, пекмез, свеће и друго којешта. У врх метнуо срце с огледаоцетом од колачара и за десет новчића других колачића. Ej, како ли ће се Ева обрадовати, кад види, шта јој је све донео. Торбу бацио на леђа па свезао преко прсију. Навукао на уши шубару, стискао у руку чутању, па хајд. Пред крчмом га дочека Трнка. Обазире се Крт и десно и лево, гледа, где му је јуница; па кад ништа не види, пита:

— Куме, где је јуница?

— И ја вас хтео да питам, где је?

— Везали сте је овде за овај канак на прозору.

Крт се чеше иза ушију, па вели:

— Ама, куме, ви сте је везали. Па како сте је врага то везали?

— Верујте, куме, добро. Да ми је овде уже, а ви да имате рогове, бих вам показао, како сам је стегао.

— Коме? Мени? Мене да вежете? Требали сте боље везати марвинче.

— Па везао сам, ма везао сам.

Трнка се узмухао око крчме.

— Како, до врага, да се откине? Откинути се није ни могла, остало би овде бар парче ужета. Куме, неко је украо јуницу.

— Не говорите, куме, то, полудићу од страха. Шта би Ева рекла?

Вели Адам Трнка Адаму Крту:

— Хајд, куме, да је тражимо. Тек не можемо кући без ње.

И пођу по вароши. По улицама тишина. Људи свако код своје куће. Нађу ипак на једнога, баш ће да прође поред њих, а Трнка преда њ:

— Пријатељу, видесте ли где какву шарену јуницу? Сва је жута, само по леђима бела, а на челу има звезду.

— Видио сам баш такву, као да јој је из ока испала.

Суседима гракну срце, па прискочише к њему. Крт и подскочи с оне краће ноге од радости, да је нашао већ јуницу.

— А где сте је видили?

— Пред подне на вашару.

Суседи се скупише као опарени.

— Пред подне! — вели Крт. — А јунице нема тек од вечерас.

— Од вечерас? А одакле вам нестаде? — пита варошанин.

Трика у неприлици, да се не ода, како се запили у крчми, одговори:

— Тек што смо свратили у крчму —

— И ја исплатио већ тридесет и три форинта, — упаде у реч Крт.

Варошанин их измери погледом.

— И алвалук сте попили?

— Јесмо.

— И био је добар, дакако! Сад идите, па тражите јуницу.

Насмеја се варошанин и оде.

Суседи хајд даље.

Нађу на неког сељака.

Крт вели куму:

— Питајте, куме, овога. Ваљда није прост као онај.

Трика пита:

— Пријатељу, јесте ли видили гдегод какву јуницу?

— Какву јуницу?

— Жута је, по леђима бела, а на челу има звезду. Док смо се нас двојица око ње погађали, нестаде је.

— На ја знам, где је.

Крт одахну, као да му паде камен с груди. Пређе сељаку, па да га скоро загрли од радости.

— Знате, пријатељу? А где је? Кажите, пићемо алвалук.

— Ваша јуница или лежи или иде, ако не стоји.

— Хајдмо, куме, — вели Крт, па повуче Трику за хаљину. — Хајдмо, то су поганци. Смеју се невољи других људи. Најпре човека покраду, па га исмевају. Је ли то хришћански?

Док се окрену сељаку, а овај одмакао од њих. Окрену се, па им поручује:

— Само јој рогове тражите. Кад то нађете, као да сте нашли и јуницу.

Кумови ћуте.

Поново ће Крт помолити зубе:

— Куме, ми је не нађосмо.

— И не ћемо, богме.

— Боже, боже, шта ће Ема? Што писам новсо и ћу? Што пођох сам? Та, та ће ме убити!

— Но, а моја?

— Шта ваша? Али моја! О, ви не знате, какав језик има моја жена.

— У моје је дугачак као Иванскн дан.

— Зар и ваша? Хм, хм! — мисли Крт. — Ама у моје је подрезан.

— А у моје зарезан. Знам, да га опитри од јутрос.

Јадајући се тако један другом, иду по Мрханову. Не знају, шта ће од тешке невоље.

На послетку ће Трика:

— Куме, хајдемо кнезу, да му јавимо. Кад је кнез, мора знати, шта се збива у његовој општини.

— Хајдемо.

Оду кнезу од вашара. А има и кнез за пољe.

Онај седи украј ватре. Још је у свечану руху. Али се не одмара. Пред њим прострт обојак, на крпи опанке. Пита дошљаке:

— Које добро? Да се нисте посвађали?

— Писмо; гле јако, ми смо кумови! — одговори Трика. — Него дошли смо, да јавимо за нашу јуницу. Не знате ли ви, где је?

Кнез се махну опанака, скиде наочаре с носа, па вели:

— Откуд ја могу знати за вашу јуницу? Писам је ја дркао за уже.

Обојица се почешаше иза ушију. Чудо им, да ни кнез не зна, где је њихова јуница.

Трика плану на кнеза:

— На ви не знате, шта бива у вашој општини?

— Лопов није дошао к мени на пријаву, да ће украсти вашу јуницу. А чија је од вас двојице?

Крт одговори:

— Та, кумова.

На то Трика:

— Није моја, већ ваша.

— Е, није него! Ваша је била.

— Ја сам примио новце за њу. Мора бити ваша.

— Па дајте ми јуницу, кад сте примили новце.

— Како ћу дати, кад је нема.

— Дајте новце.

— Дајте ви мени јуницу. Из руке у руку.

— Куме, бог вас видио, како да вам дам јуницу, кад је писам од вас ни примио?

— Кад сте ми дали новце, зацело сте је примили.

— Примио је писам, само сам платио.

— То сте ви, пријанко, узели мачку у џаку. А док сте се погађали, неки добар братац је одвео, — пресуди кнез, па се насмеја Кртовој невољи.

Трика је имао новце и био задовољан.

Крт би се од срамоте завукао у мишију рупу.

Зној га попао по челу. Кад помисли на јуницу и на Еву, зацвокоње зубима од страха. Отрезни му се и ишчисти глава, као да су га метли у кудељу, кад је у пуном цвету. Окрене се куму лепим речима:

— Куме, знате, у каквој сам кожи. Ева ће мене место краве везати у шталу. Убиће ме. Убиће ме, ако јој одем и без краве и без новца.

— А шта мислите, куме; мене би моја ваљда за икону задела, да јој одем без новаца и без јунице?

— Поделимо новце, — предложи Крт.

— Добро; ал дајте ви мени и полак јунице, — хоће Трнка.

— Ама јуница није моја.

— Није ни моја.

— Дабогме, — умеша се кнез, — већ је лопов њен газда.

Крт се и опет почеше. Још мало па ће и бриснути у плач.

— Зато и иштем новце, што није моја.

— Новци су моји.

Крту дође црно на очи, па скочи на Трнку.

— Ни новаца, ни јунице!... Ај Ева, Ева, шта урадих! Наопако и пођох без тебе! Бар да нисам ни назарио с оваком рђом, оваким никоговићем!

И врцају суза Крту од очију као ораси.

— Ето вам! — вели кнез. — Најпре треба марвиначе склонити, поцца сести, па пити. Јуница хоће да иде, а боца све боцка: Седи, па седи!

— Кнеже, ви држите овому страну. Али у мене је жена до зла бога. Ако јој одем кући без јунице, недељу дана ће ме мучити самом сланом водом, а од сваће ће оглушити. Вама ће је послати.

— Куме, господар-кнезу част и мени част! Зашто сте ме одвукли у крчму? Могао сам већ бити код куће, откад се ту потпиљем. Ја одох! Лаку ноћ, кнеже.

И Трнка пође.

За њим ће Крт.

На улици дохвати Крт Трнку за руку.

— Куме, ми смо кумови крштени, суседи, па зар да се опет завадимо?

— Ви сте почели. Дајте ми мира, па ћемо остати кумови.

— Куме, вратите ми моје тридесет и три форинте. Знате, да мени не ору козе.

— Богме, не роје се ни мени беле пчеле. Колико ја храним ту јуницу, на сад да је поклоним! Немам ја с тобом никаква посла. Тражи јуницу, где си је оставио.

Испречи се и Крт.

— Ао... Не идем даље с тобом. Даће тебе моја жена, даће!

— Моја ће теби, мислиш, остати дужна! Ти ме-е-ек!

И Трнка замече као бајаги Куртова коза.

Ни Крт њему не опрости, већ викну:

— Кикирики!

Тако се кумови растадоше.

Крт оде напред, а за њим заостао Трнка.

Бадава се, ето, и били измирили.

Крт оде, па се осврће, па види за собом Трнку.

— Кикирики! — виче куму.

— Ме-е-ек!

Горе улицом се чује:

— Кикирики!

Затим опет:

— Ме-е-ек!

VI.

Иде Адам Крт јадан и невољан, па све ближе свом селу. Глава му бучи што од алкалука што од невоље, па претегла. Спавао би. Али где? Иде даље, а ноге све теже. Сва ракија ударила у ноге. Већ му клецају, па клизају; да није чугање, би пао, те му је тако она трећом ногом. Не би је дао, учини му се неки пут, — опрости боже, — ни за јуницу.

Које од тешка хода које од ракије, па се сав запурио. Већ не зна, иде ли, или сања. Само му јуница не иде из памети. Јуница и кум пренуше му главу. Искрсне каткад и Ева, да га ухвати грозница. Иде тромо, па говори собом:

— То кум!? Лопов! Исету кумој, а не ћеш више Адаму Крту. Рад њега утамани козу, а сад ме оклама и за тридесет и три форинте; па још читаве две утукао на алкалук, то је равно тридесет и пет. Ева, Ева, како ли ћеш ме дочекати? Где јунице! Ха-ха-ха! Где, где јунице! Ај, Евице, тешко ће се мустя та јуница! Нек сам хуља, тешко, богме! Што му драго! Не ће ти бар ни млеко превалити. А лако ће се масло мутити; бар не ће у сустати око тога. Та, и напшо нам крава? Ко да јој коси и носи траву? Ти, Евице моја, не; ти не, да се мучиш. На ко би је зимус тимарио? Ја не; а и ти, Евице, не. Не ће тако ни вештице имати шта да очарају; немам бар ни за то да се бојим... Али Трнка је лопов, Циганин, хуља! Узети он мени новце?! Тај лоп...

Ту мал не прегризе језик, како му нога омаче, те се спотаче.

— А где је? Иде л'? Је л' остао?

Осврну се, па види Трнку на дуж њива за собом.

Крт дошао до потока, а преко потока гредa. С оне стране стара, шупља врба. Адам мотри греду, па му се чини, да игра. Не може да погоди на њу ногом. Дигне ногу, па буђне поред греде.

— Ћупријице, не играј; мирно стој, бар док ја прођем! Онога за мном стреси у воду, онога!

Као мало дете ступа лагано по греди, па мери кораке. Са сваким кораком застане, па мисли, како сад да кораче. И најпосле пређе сретно.

— Тако! Сад сам ту. Хвала богу, добро, те писам упао! Баш не би сад пријало, да се човек окупа. Хајд јако лагано напред... Ох, Ева, Ева, шта ћу теби да кажем. Кад ме запиташ за новце? Ух, ух! Добро још, те сам јој купио срце. Кад дођем кући, а ја ћу сести за сто, па ћу тек: „Евице душо, ево сам теби, баш теби сам купио ово срце и за десет крајцара мирисних колачића!“ Кад то поједе, заборавиће и на новце и на јуницу.

Ето га до шупље врбе.

Стаде се осврнути. То је оно место, где кажу, да се јавља зао дух, жена без главе. Опет се обазире, да не би, сачувај боже, наишао на нечист. Обазире се, и нема ништа.

Ал се превари сиромах. Јер... ено, како се тресе суха врбетина, а с ње се круни иње. Ено, нешто изађе из помрчине, па се испречи управ на сред пута. Нема сумње, то је она авет! Руке танке, а танак врат опружила, па пруже на Крта, баш као да ће да га загрли. Но се нешто споро креће, већ се бије главом о земљу, па једва иде напред.

Крт се узе крстити, а зуби му ударају о зубе. Замумло, па једва још мисли:

— Господе боже, то је авет — жена! Како ли се бацака! Како ли се устремила баш управ на мене! Ева, Ева, твом Адаму куцнуо суђени час! Не ћеш га никад више видити! Штета новаца и новога кожуха, што је на мени!

Види, жена све ближе њему. Куд ће шта ће, те хајд у шупљу врбу. Ту ће да се сакрије,

Нечист за њим.

Крт стао уз врбу, па дрекну:

— Ко си? Ако си добро, реци; ако си зло, зло ћеш проћи.

И замахне чугањом на раме.

Страшило поскочи, па се пружило, колико је дуго.

Крт претрну, па устукну полеђушке у дупљу, а тура најпре торбу унутра. Нога му склизну, те трес главом и торбом о врбу, па се сав ували у дупљу, да му тек ноге остану на пољу. И опет као вели: „Хвала ти, боже, само кад сам се склонио.“

Хаветиња опет ближе врби. Таман је ето до врбе, опет скочи, па се пружи Адаму преко ногу, а ове висе из дупље.

Крт стеже срце, прибра сву снагу, измахну чугањом, па звиз по страшилу, а дохвати га посред шије.

Вратина пуче, па се распаде; а страшило с дугачком репином отрча како икада. Беше то пека грдосија од псине. Натакао негде у кући себи лонац на главу, лочући ваљда млеко иза ње, док му се није обрео празан на главурди, па стргнуо као без главе. И ето наишао главом на Адама Крта, да га Адам Крт ослободи страшне бриге и образине.

Кад видио Крт, какова је јуначина, повика за хавети:

— Не да се овај заплашити, не!... Е где, како се нагрло прометну неман у пса, кад је Адаму Крту наишла под руку. Света је истина: „Не бој се никога до бога.“

Јунак се нагло покупи. Кад се дигао, пљусну по дупљи бара, а с леђа му цури зејтин, олај, сирће. Како љуто оно мало час тресну о врбу, све полупао, штогод се слупати дало.

Ноће даље. Ал ноге не могу, још теже. Глава пуче напред, ноге се раскламитале поред чугање, па се баца свака на своју страну. Путања му уска, па забацује ногама и странпутицом по дебелу снегу, те запада до колена. Крт је на сву меру пијан. Замукао му се мозак у лубањи; ал опет не може да избрише из главе јуницу. Иде, а разговара се сам са собом:

— Хвала богу, ево и села! Видим кулу. Ал ће то да се слава после ваког путовања! А Ева? Ух, Ева, Ева, шта ћу да радим? Ни краве, ни новаца! Шта да ти кажем само, кад ти дођем? Ех, не бојим се. Ево јој срца и медених колачића! Да сам јој купио још бар сукњу! И око би за њу дала. Боље, да сам њој што пазарио, него што напојих Шмолка и Трнку. Хеј, Трнка, обешењаче, лопове! Чекај само!

Ушао у село. Иде с врх једног краја на врх другог, као да се најмио, да прти пут. Гази по снегу, е, свог би да га ваљда разнесе на ногама. Поноћ — чини му се зар, да неко иде поред њега, те му приповеда:

— Ја не знам, где је моја кућа. Прво долази моја, па Трнкина. Само је моја мало другојачија, што имам нову тарабу. Трнка нема заграђену авлију... Где је? Аха, ту је! Бели се, ено, нова тараба. У соби још свећа. Чека ме Ева,... моја Елица ме чека. Како ћу само горе под кућу? Тако,... тако, само полако. Најтеже је донде, а после човек као да је у соби. Него ко је то просуо воду баш пред кућу? Ваљда писи ти, Ева, то урадила, да ти Адам твој падне, те полуна лопове?... Е да! Ја да паднем! Адаме, чувај се. Ово је поледица. Крте море, чувај се, да се не омакнеш! А ти, чугањо, држ' се добро! Тако, тако!... Но, сад сам ту! Шта ми то Ева толико ради? Зашто тако дуго седи? Завири то, Адаме, полако,... полако, да те не осети... Аха, седи с преслицом. Ој сиротице моја! Преде... Охо, није то моја Ева. Тако ми...! Не, није! Адаме, Адаме, где су ти очи, да не познајеш своју жену!

Ао бого, да је нису виле однеле, па ми ову бабу натуриле на њено место? Ова изгледа као буди бог с нама, а моја је Ева лепа. Да није то Трнкиница? Јест, збиља она! То њен плоснати нос. Она, па у мојој кући? Шта ће то да значи?... Знам, знам, шта је. Дошла, па приповеда мојој Еви, како смо нас двојица пили. То је, то, да шта! Ал шта марим ја? Не ће мени моја Ева ништа; ево јој срца и меденака. Него нема ње ту. Где ли је? У соби је нема. Ако није већ у кревету. Легла зајамачно раније, јер је јутрос јако поранила. Нема ту, богме, ни кревета. Ева, где је кревет? Нема га код пећи. Ено је код стола... Та, ово није моја кућа. Ја' се нешто канда не разазнајем. Нема овде ни сахата, ни шила у гредини. Хајд даље!

Збиља се Крт преварио. Ово је Трнкина, што има нову тарабу. А то Крт или је заборавио, или није никад ни приметио, да се и Трнка оградио.

Како се окренуо, да пође даље, није још ни забо својом шиљастом њушком, нога склизну, и он колики је дуг пружи се полеђушке по леду. Ако је што још и остало било читаво у торби, сад је зацело отишло на хиљаде комадића. Једва се диже, па пређе својој кући. У торби му све клопоче и куцка као Чивутину, што купи конџуриче сухе по селу.

— Ово је моја кућа. И нова тараба. Само ми се чини, да је дошла овамо, где је била Трнкина, а Трнкина стала на њено место. Како вода тече?... Овако!... Е, па оно је моја, а ово Трнкина... А, опет је ово моја. Збиља! Ни свећа не гори. Моја Ева би ме тек чекала! Како је тако је, ово је кућа моја... Мај, ипак ја је не познајем. Шта се то само почињало све у Адамовцима? Куће се испрескале... Дај да зовнем кога на прозор. Ваљда ће се наћи ко, да ми каже, где сам?

Крт залупа на прозор и викну:

— Ејј, газде! Је л' ваш газда код куће?

Ева не може да се разабере из првога сна, већ виче онако буновна:

— Јесте.

— Кажем ја, да то није моја кућа. Ту је газда код куће. На чији сам *ја* газда? Одакле сам *ја*? Да писам зашао у туђе село? Бого, *чија* ли сам ја? Ако имам чуњу, онда сам ја *ја*, онда сам ја Адам Трика... *Ја* сам, Адам Крт. Још ћу једанпут да питам... Је ли вам збиља газда код куће?

Из собе се опет чуло:

— Јесте.

Нема се куд ни камо, већ хајд с прозора, да га когод и не истуче, што је насрнуо на туђу кућу, те буди људе из првога сна.

У том се отворе врата. Дошла Ева к себи, да јој муж није код куће, па изашла, те отворила врата,

Пређе она к њему; а он се избечио у њу, па као да је не познаје. Пита:

— Ко сте ви?

— Не питај ме много. Ја знам, ко сам. Али ти, наопако ти звонило, опет си се навукао као рчак, па не знаш, ни чији си. Вуци се унутра!

— Хај, хај, познајем те. Знам те по анђеоском гласу твом, љубезна моја Евице.

— Хајд, вуци се само унутра, па ћеш ме и по метли познати, да сам ја.

— Но... но... но! Немој тако да си на зло брза. Ту и ја волим дати, него узети...

Уђу у собу.

Крт једва слукао шубару, како му се коса најежила. Свака влас му стрши друкче. Посрну један два пут, батргну се, па се уморан скљуси на клупу поред стола.

Ева побледила од једа као прча, па да свисне. Стиште се на мужа, спуче са њ кожух, па му гледи у очи:

— Ал си красан!... Та, човече, ти удараш на петролеј.

Адам се осмехну на њу.

Она окрену главу.

Онда ће он:

— Шта удара? Ко удара? Смрди твоја соба на креч. Их жено!

Ева му одвеза торбу. Завири у њу. Сами пречишћи, неколико умацкарених — папира и ништа више.

Узе и Адам торбу, па загледа унутра. Извади неку масну хартију, а у њој нешто завијено, замрмуљено и запрмуљено, — ти му боже знај крсног имена! То су медени колачићи огрезли у петролеуму и рибљој масти. Хоће човек тим да се својој жени умили.

— Видиш, Ева, ти зинараш на мене бамбадава. Ја тебе нисам никад увредно, већ сам те пазио увек као мало воде на длану. И сад сам ти, видиш, куцио медених колача. На, душо, узми!

И у том одвије хартију, па јој пружи нешто, што је требало да су колачићи.

— Изеди ти то, лужницо једна. Смрди на рибљу маст као чудо.

— О мај, жено, теби данас све нешто смрди, час петролеј час рибља маст. У меденим колачићима, за бога, бар тога нема! Мириши де; ја осећам само бибер.

Узе затим Крт да опет премеће по торби, да нађе срце с огледаоцем. Али срца нема. Само се на дну у торби види нешто од тога.

— Жено, да видиш, какво сам ти срце купио! На да видиш тек, какво огледаоце има!

Место срца извади комад сира у масној хартији.

— Ето ти и сира, видиш, за гибаницу.

— Ти је ждери, ја не.

И истрже му торбу из руке. Огледа сир, а сир смрди на петролеј. Сухну као змај на њега, а прсти јој играју око његових очију.

Адам зажмурио, па чека, кад ће да се замрси ти прсти у његову косу, или да зарију у очи, па све жмс.

Ева га се махну, те узе вадити из торбе хлеб по хлеб. Проли сузе. А на мужа се више и не обрће, да јој крв не подиђе на очи, па да не учини какво зло.

Умор с дугачког пута, па претурене невоље на путу, силно пиће и промена зрака, све се то љуто склептало на Адама Крта, и засна уједанпут као заклан.

Могла би Ева и прекамукати од вике и псовке, спава Адам и хрче у шеснаест.

Сирота жена угаси лампу, па и сама леже. Но не ће сан на њу. Једва пред зору склопи очију тек од умора.

(Наставиће се.)

ЧИНИ МИ СЕ...

(ОД КАЛКА.)

Чини ми се више пута,
На срдашцу кад сам твом,
Да ти мени живиш само,
А ја тебе, сунцу свом.

Тешко ли се жићем броди,
А мрачан је путу крај;
Благо тебе, кад ти светли
Очију јој верни сјај.

К'о што круну чува краљу,
Своје небо воли бог,
Ја те љубим, бели дане,
Сјајни лучу жића мог!

По чешком. Ј. С. Ч.

О КЊИЖЕВНОМ РАДУ ДРА ЈОВАНА СУБОТИЋА.*)

Класично је земљиште ово, на које се искупило друштво наше »Кола младих Срба«, да посвети овај час успомени човека, који је неуморним радом за више од 50 година века свога доказао, колико је љубио род свој.

У овој дворани боравила је будна глава српског великог родољуба Саве Текелије, снујући велике мисли о напретку рода свога; у овој дворани скупљао се рој вредних чланица »Матице Српске« у родољубивој жељи, да књигом унапреди просвету рода свога — а тој матици била је тада глава неумрли српски меценат — била је душа даровити српски публициста и књижевник Тодор Павловић.

Било је то пре педесет и више година, у време, када је овострано Српство било стожер српској књизи и просвети, када је Пешта и овај свети и велики народни дом у Пешти био онај фарус, са кога је зрака просвете разлевала се широм нашега рода, било је то у доба, када је по речима митрополског певца Лукијана из ове куће орио се родољубиви узвик

„От Пеште даж' до Черне Горе
Дјелател прилежан сјем да сијеши".

— било је то у доба, када се на њиву наше књижевности најјаче хватао у коштац стари школнички, класичко-романтички правац са новим народним правцем, у доба, када се из калямка, који је засадио народни мудрац Доситије, узвијала већ једра младица, која ће наскоро да рашири плодне гране на све стране — да након мало година заложи жедни и жудни народ свој сочном и кусном духовном храном.

У то доба талашања и комешања, у то доба, када се старији правац књижевности наше хвата очајнички још само за моћне и силне ауторитете а новији народнији правац излази на бојиште једним уздањем у неодољиву снагу народне мисли — појављује се као радни почетник на књижевном пољу Јован Суботић,

*) Говорено дана 27. априла 1886. у свечаној седници „Кола младих Срба" посвећеној успомени дра Јована Суботића а држаној у дворани Текелијанског завода у Будимпешти.

чијој светлој успомени посвећујемо овај час и дан. Као син сиромашног али честитог српског свештеника, из убавог села сремског Добринаца, пробија се Јован Суботић, као и већина другова му, мукотрпно кроз школе — уочава из Карловаца и из Сегедина Пешту, средиште тадањег српског књижевног живота, и тек што се мало огрејао на жару, који је избијао са овога огњишта на све стране, набризгива и у младоме слушаоцу свеучилишта Пештанскога оно врело, из којега ће низом једнога века да се излије поезија ако не као бујна и валовита река, која руши и обара, оно као бистар поток, који свежи и напаја.

Овде у Пешти на можда баш и крај земљишта, на којем ми данас овде стојимо, узвијајући се уз она два поносита бора, уз два понајвећа умна великана онога доба, уз Текелију и Павловића, угледајући се на њихово жарко родољубље, заносећи се великим мислима, које они гајаху о срећи, слави и будућности рода свога, приступа Јован Суботић обрађеној њиви, коју је »Матица Српска« спремила вредним работницима српске књиге — приступа »Српском Летопису«, да засеје године 1834. на ту њиву три *прве* песмице своје — своју веру, љубав и над — веру у свој свети позив песнички; љубав, жарку љубав према своме роду и над у бољу и лепшу будућност његову.

Праштајући се у песми »Растанак« од своје миле »постојбине«, сећа се он песмом »Пољски живот« идилског живота у њојзи и баца скроман поглед у будућност, замишља себи »Блажени живот«, у којем узима за правило:

„Силног се не бој, слабијег не гази,
Свакога пази . . . . . .
Има час, који слободи од силног,
Има час, који силнијег обара;
Ал који *љубав* разрушава, оног
Никада нема.

Нежан и млад, али снажан и поуздан дух говори из те три *прве* песмице песникове.

*

За вођку младицу, за њезин раст и развитак није одсудно само и једино семе, заметак и клица њезина — на вођку младицу утицајније и силно утиче и оно земљиште, на којем је никла било као самораст било као сађеница, за њу је важна и она атмосфера, која јој облива стабљику, гранчице и лист.

Млади песник је, што и вођка младица.

Песнички дар, што је био заметнут у духу Јована Суботића, у Суботићу, одојеном на врелу тадање школастичке науке, пушта корена и истура прву клицу своју на земљишту, које је била спремила »Матица Српска« Матица је била у оно доба пре 50 година најодличнији представник славено-српског правца у српској књижевности.

Отуда је природно, да се песнички дар Јована Суботића у прво доба свога развитка мора развијати претежно у том правцу, да се после колеба и љуља те у току дугог развијања свога да пређе одлучно на чисто народно земљиште.

Песнички дар потоњих песника, владике Његоша, Бранка Радичевића ниче одмах на земљишту чисто народном те како у почетку своме извире из чистог врела, тако струји једнако даље тим истим правцем, док не понире у то исто земљиште а на целом току облива ту струју атмосфера народнога духа, која је тада већ потиснула тешку омару школастике.

У првих година књижевничког а нарочито песничкога рада Јована Суботића огледа се јасно, да он пева и ради у добу, када се српским зраком носе две моћне струје; у добу, где свеж поветарац полеће из села, и поља и равни, са планина и из шума, где борави чист непокварен српски народ са живом успоменом на славну прошлост а крепком надом у бољу будућност — те погања ону густу маглу, што је попала српске умове и срца са туђе школе, са угледа на туђе мишљење и туђ рад по варошима, по седиштима науке и уметности.

Српска народна поезија, коју је створио највећи песник — сам народ, који је изљуштио из душе своје на је предавао без пера и књиге, живом као суза чистом речи а уз тужну јеку јаворових гусала са колена на колено — хватала се у то доба у коштац са књижевном поезијом, коју су више измишљале но што су је осећајем задахњивале и роду своме уз харфу и лиру пригевале учене појете.

Назарет и Јерусалим — Трнић и Пешта — сви божији и учени књижници — народни гуслар и учени појета — то је тада, када је Јован Суботић изишао на књижевно поље, стојало једно према другом. И као што се учени Савле прерушавао и прерушио у ревносног апостола Павла, тако се учени песник Јован Суботић прерушио у народнога песника те га на земљу рада његовог сам народ увенчава лавор-венцем признања и одликовања.

За ученог књижевног историчара, који буде једном разгледао све фазе наше новије књижевности, биће и леп и благодаран посао, да

прати и да изложи од момента до момента постепени развитак песничкога духа Суботићевог, — мени, који сам унуђен да данас само свежим венац признања, што је сплетен његовој заслужној глави, довољно је, да летимице дирнем и поменем овај поступни развитак у појезији славељниковој.

С. И. П.

(Наставиће се.)

КАДА ЗЛАТНО КЛАСЈЕ...

(М. ЛЕРМОНТОВ.)

Када златно класје по њивама шуји,
И ћарлине лахор по несташном саду,
Малина заруди, запоје славуји
У зеленог лишћа умиљатом хладу;

Кад мирисном сјајном росом умивена
У сутону рујном, ил прозорју плавом,
Висибаба бела из бујна грмена
Клања ми се љупко својом милом главом;

Када шуми врело кроз обронке бајне,
На ми сапој мисли, сетном замишљају
Дошаптава бајке, чудотворне тајне,
О мирноме крају, своме завичају:

Тад по бурној души мајина с' разлина,
Разгале се боре са чела ведрога,
И срце ми срећу на земљи ужива,
И на небу гледим Бога великога!

Рајко

СРПСКИ РЕЧНИК ЗА ПЧЕЛАРЕ.

САСТАВИО ЈОВАН ЖИВАНОВИЋ.

(Наставак.)

Врба, salix. Врло је корисно дрво за пчеле Почиње цветати у марту месецу. Пчеле сабирају са ње мед и рђу; а кад кад падне и медљика на њу, коју пчеле такође сабирају. Ја држим, да је поред багрене, липе, бела босиљка, врба најкорисија пчели. Она у рано пролеће подиже пчелу на рад неуморни. Без ње не би се народи умножили и ојачали, јер она пружа храпе у изобиљу. Све, што треба пчели и прву пчелињем, на њој се може наћи. Она даје меда, она даје цветнога прашка пчели. А и једно и друго треба пчели за храњење ужева. Особито је врба изобилна цветним прашком, а он баш највише треба пчелама за храњење њихових ужева. Благо оном крају, где има врбе! Пчелар се не може наситити дивнога зузукања перморних пчелица. Па какав мора бити дивап мед са врбе! Ја држим, да мора бити најбољи, најздравији за пчеле и најлековитији за људе. Кад се зна, да се од врбе прави салицилна киселина, да сваку трулеж заустављa, онда можемо извести, да и мед од врбе мора бити најлековитији. У сваком меду има трова пчелињега, који има снагу антисептичну, те заустављa сваку трулеж. Мед пак од врбе мора имати још већу снагу антисептичну, јер поред отрова пчелињега држим, да и сам он по себи мора имати снагу антисептичну; те по том држим, да ће бити најздравији и најлековитији мед од свију других медова.

Вријес (по јужном говору), Heide. У Црној Гори зову биљку erica vulgaris вријесом. Са те биљке добијају Хановеранци пчелари силан мед, и та биљка пружа им најглавнију пашу. У августу и септембру превашају Хановеранци своја улишта на пашу, где има преса. Чини ми се, да ће и у Црној Гори у јесен бити главна паша са преса. Са ове биљке мед није баш најбољи, а боје је црне. Види: вријесак, вријесан, вриштина, црњушина, фријес, фријесина.

Вријесак (по јуж. говору у Лици), erica vulgaris. Види: вријес.

Вријесац (по јуж. говору у Дубровнику), erica vulgaris. В.: вријес.

Вриштика (у Лици), erica vulgaris. В.: вријес.

Вриштина, erica vulgaris. В.: вријес.

Вилице, Beisszange, Oberkiefer, Kinnbacken, Fresszangen, Zähne, mandibulae. Пчеле имају вилице, којима купе згуснути прах цветни, грицкају восак и уденављу за ћелице, на се њима браше и од непријатеља.

Главна ројба. Кад се пчела први пут рои, каже се у Црној Гори и Херцеговини: главна рој-ба, а по други или трећи пут: пар о ј ак. Шта значи код нас пародак, види ту реч.

Глас. Пчеле одају свој глас кроз рупе (stigmata) на душпа.цима (tracheae), а неки мисле и лепрпљем крила, што неће бити истина. Оне имају читав свој језик. Друкчије одају глас, кад се рое, друкчије, кад су љуте, раздражене; друкчије зузучу чуварице на лету, друкчије опет одају свој тужни глас, кад изгубе матицу. О пчелињем језику написао је

Јован Стахала читав речник. Правом пчелару познати су сви пчелињи гласови. У нас је написао по Стахали о језику пчелињем Милан Антић у својим „Поукама из пчеларства“.

Гљива, Blutschwamm, Bovist. Гљивом каде пчелари своје пчеле, кад раде што око њих, особито кад спајају две кошнице у једну. Да се пчеле не би покосиле, кад се из две кошнице у једну спајају, пчелари их тако какаде гљивом, да попадају као мртве; те их онда споје тако виђане и пола мртве. Које дођу к себи, те забораве на пређашње стање своје. И споје и сложе се с другим страним пчелама. Али овим начином и много угину, зато сам ја противан оваком мучењу пчела при спајању. Пре се пчеле споје, кад их пчелар попрска једнаком мирисавом течношћу, као што је матичњак или течан мед, па их однесе на други пчелињак, који је барем по сахата удаљен од пчелињака, где су биле. Види: обрана, труд.

Гурабије (Вук), мали колачић од меда и брашна, који се обично и на пут носи, Art Honigkuchen:

Шећер с мора, смокве на Мостара,
Гурабије на суку печене.

Гусјењца (по јужном говору). У Црној Гори овако зову метиљ. (Види: „Пчела“, II., стр. 12.). В: метиљ.

Дивља горушица. Године 1882. сабирале су у мојем крају пчеле мед са дивље горушице. Мед се од дивље горушице кристализује одмах после неколико дана. Врло је сладак али има неки несносан мирис. Дивља горушица је сниска биљка, има жут, ситан цвет, расте на пољани крај Дунава, зову је и репцем. Види: репац.

Дисање, das Athmen. Пчеле нити имају беле цигериће, да њом дишу, нити имају ширга, него дишу на душњаке (tracheae), у које воде рупе (stigmata), које су им на стражњем трупу и на прсима. На свакој секотини стражњега трупа с једне и с друге стране има рупа, а тако исто и на нагруднику има по три рупе с једне и с друге стране. Од тих рупа иду цеви разгранате (душњаци, tracheae) по целом телу, кроз које се шири ваздух. Стражњи труп има дакле засебни орган за дисање, засебне рупе (stigmata), засебне душњаке (tracheae), а тако исто и нагрудник има засебан орган за дисање. Глава нема рупа за дисање, али за то има ширг, који увлачи из нагрудњака у себе ваздух, који иде кроз дугачку цев пагрудњака у главу. Кад пчела дише, кад увлачи у себе ваздух, онда разуче на стражњем трупу секотине, растегне дакле стражњи труп; а кад ваздух из себе пушта, онда стегне пртсенове на стражњем трупу, да се секотине не виде. Пре него што ће пчела да полети, удише неколико пута ваздуха у себе; а кад се врати уморна са паше, на стане пред лето на седало, види се, како стражњи труп дакше од умора.

Долет, die Flugweite der Biene. Пчеле не дете од својега пчелињака даље од по сахата. Ово се доказало талијанским пчелама, које су жуте боје, те по којима се могло осведочити, да се удаљују по сахата од својега пчелињака. Кад је здраво мрштава паша око пчелињака, могу се пчеле од њега удалити на лепом времену и за читав сахат. Српски пчелари кажу, кад хоће да одреде, докле пчеле излећу од пчелињака: „Дотле је пчелин долет“.

Домак (Вук).

„На љубицу, мајко,
У свој домак, мајко!

Овако маме пчелари рој, да би ушао у кошницу. Кад рој излети на поље из улишта, те се почне витлати по ваздуху, онда пчелар старога кова намаже улиште љубицом (melissa officinalis), на је подигне једном руком у вис међу рој, а у другој руци држи љубицу изгњечену, те на њу духа спрам роја, како би се мирис међу пчеле разнео, вичући: „К мени, мати медена!“ — на онда: „На љубицу, мајко, у свој домак, мајко!“ Мирис од љубице налик је на матичин мирис, за то иду пчеле и матица радо на њега, те често рој уђе сам у овакву љубицом намазану кошницу. Домак значи овде кућицу, кошницу, улиште.

Дрвењача: улиште начињено од дрвета. Улиште се може начинити и од другога чега, као од сламе, рогоза, цигаља.

Дрљача, der Wabenigel. Ово је справа, којом се изводу заклопљене ћелице на сату пре него што ће истресаљком да се истресе мед из њих. За оку справу не знају пчелари старога кова, али нам је потребна у рационалном пчеларењу; за то смо морали име овој справи позајмити из пољске привреде. Дрљача пчеларска врло је налик на дрљачу за пољску привреду, за то смо јој и дали то име.

Дубљијер (Вук): велика воштана свећа, eine grosse Wachskerze.

Дуалир. Види: дубљијер.

Душњаци. Luftröhren, tracheae. Види: дисање.

Залет. Наши пчелари кажу: враћају се пчеле на залет. Кад се пчеле пресељају на другу пашу, па се не односе доста далеко, онда се пчеле враћају на залет старога свога пчелињака.

Засовњача: дањчица избушена, што се пребуче преко лета, кад се хоће пчеле да пресељају на другу бољу пашу.

Зерде (Вук): eine Art kalter Mehlspeise mit Honig:

„Жуто зерде у сребрну сану.“

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

XX.

Пречесньејши Господине,
мени љубезньејши и високопочитајеми!

Шта чините за Бога? Јесте ли живи? Колико има, како ми нијесте писали! Био сам се уплашио, да нијесте пропали, него ме онамадне обрадова г. Магарашевић: „Све“, вели, „ода иза оде лепша од лепше.“ Тако и треба! Ја већ погледам, кад ћете ми једну читаву гомилу ода послати. Него би вам рекао, да словенски много не пјевате. Знате ли ви, да Руси не признају, да је ода „Словенска муза риеми отвергши цѣть“, славенски! Ја сам је у оригиналу дао Тургењеву, а у књиги дао сам једну Дмитријеву, а једну Колајдовићу (знатноме Руском историку и испитатељу древньихъ рукописей); Дмитријеву сам дао у оригиналу ону на Державинова сочиненија. Ову Державинову не разумију сасвим; а за ону вели, „то разумијемо боље: али није славенски! може бити, вели, да је Сербско-славенски, али Руско-славенски или Церковно-славенски није!“ Ја сам био почео бранити а Колајдовић каже: „Ако не вјерујете, да није Славенски, а ви допустите, да је печатам с рецензијом у „Вјестнику Европе“, па ћете се онда увјерити.“ А ја сам му казао, да волим вјеровати него допустити. — Српски дакле пјевајте. — Како сте? Како у Карловцима о новом љету? Како прођосте с комисијом? — Пита ли ко у Карловцима за мене? Послао сам Митрополиту Историческій Словаръ, и примио га радо; по томе сам му послао церковный словаръ и Руско еванђеље; и шок ми је платио. —

Шта велите на моје пошљедње писмо? Шта велите сад за Станимира Живковића? Шта ће ли се у Карловцима за њега рећи? Богме старце зове на мејдан! Не ће то бити мило Ча Стеви; рећи ће: пас му мајку, како ови обезобразише! још мало, па ће поћи за браћу да ватају. —

Чујемо, да је нешта Ваш Витковић писао мађарски у Тудомањошу (1819. књ. X., стр. 99—108.) о Српској литератури! Још нијесам видјео, али би му рекао, да он најприје учи Српски деклинирати и конъугирати, па онда нека пише о Српскоме и Словенском језику. —

Оћете ли доћи у Беч? Добровски је отишао у Праг, али му се опет надамо да дође. Кад бисте ми могли послати сво оде Ваше, које сте до сад штампали, послао би их у Р— једном пријатељу. А могли бисте ми послати по делижанцу са шљивовицом (ако већ нијесте заборавили). Поздрављам Вас Г. Копитар љубезно.

Пишите ми једно велико писмо и оде све ми пошљите (и нове, за које ми Магарашевић пише). Поздравите све наше.

20. Јан. (1. Феб.) 1820. Вук.

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(Чланови „Матице Хрватске“). Број тих чланова, по извештају главне скупштине од 25. пок. (5. дец.) о. г. износио је ово године у свему 6.131. (Сравни према тому број чланова наше „Матице“, па ће се видити, да наша „Матица“ има већа чланова, колико „Матица Хрватска“ има само утемељача, који су целу утемељачку главницу исплатили, а то је тек десети део целокупног броја чланова „Матице Хрватске“.) Од отих је 656 утемељача, који су платили већ целу своју главницу, и 285, који нету још уплаћују; дакле 941 само утемељач; а чланова приносника 5.190. Према лањском броју има 63 утемељача више, али 117 приносника мање, што у свему чини 54 члана мање него лане. Него се надати, да ће још течајем овога месеца, пре него сто се овогодишњи именик чланова „Матице“ закључи, надоћи и тај мањени број. Известилац приписује тако велик број у заслугу „Матичиним“ повереницима. — И у нас се у прошлој скупштини закључило, да се плаћенције и умоле на повереништво „Матице Српске“ поћнати родољуби на разним странама. На?

(Фондови „Матице Хрватске“). Основна главница њена износи 63.288 фор. 57 нов., али је са 50.000 фор., по закључку лањске скупштине, окрњена за издање куће „Матичине“, која ће до августа можда бити и готова. После тога остаје њак за темељну главницу 16.688 фор. 57 нов. — Осим тога има „Матица Хрватска“ закладу за издавање превода грчких и хрватских класика, која сада износи 355 фор. 28 нов. — Заклада грофа Ивана Неп. Драшковића за књижевне цели износи 16.847 фор. 56 нов. — Заклада Душана Кочура опет за књижевне цели износи 3.372 фор. 64 нов. — Оставина пок. Ант. Јакића за издавање књижнице за хрватске трговце нарасла је до 694 фор. 20 нов. — Приносе одбора за прикупљање поменика Прера-

доњих износа 50 фор., те се отуд сваке године на задушнице осветљује несахсан гроб — За надгробни споменик пок. књижевнику Августу Шеноа има „Матица Хрватска“ своту 1.631 фор. 55 н., којом ће на пролеће и да дигне споменик. — Што се тиче, даклe фондова, наша „Матица“ их има више, којима располаже; али „Матица Хрватска“ има један фонд живи, који никад не уснше, а каквога наша нема: то су годишње приносници. Ови плаћају по 3 фор. годишње, па број њихов прелази пет хиљада. Но „Матица Хрватска“ има и од владе годишњу помоћ над 1.500 фор., кад преко 2000.; и то све троши на само књижевне цели.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Даје нам се згодна прилика, да донекле сравнимо стање српске и хрватске књижевности. У главној скупштини „Матице Хрватске“ прло је згодно обележено с неколико красних речи старина Иван Кукуљевић Сакцински стање хрватске књижевности у свом говору, којим је отворио овогодишњу скупштину. Како се прилике књижевне у наше браће Хрвата могу применити у многоме и на наше, ево тих речи на Кукуљевићева говора, на нека оне обележе и наше стање; ја, да се боље разумемо, надовезаћемо коју и своју. Он вели: „Око забавне књиге раде код нас по највише још увек само млађе силе. Старији наши књижевници ступише већом страном на друго поље духовнога рада. Неки чак изневерише идеални свет, који облагује муком и патњом, те се побратише с користољубивим материјализмом. Не може се тајити, да су наши млађи годитељи и промишљени белетристике уз своје знање одарени духовитошћу, заносним родољубљем и топлим чувством за све, што је лепо, племенито и узвишено. Али у многих нема, и то на штету бујнијег напретка забавне књиге, тако потребног искуства многостраног живота. Нема познавања различитих човечијих карактера, а многи ни онђека са вишим и господњинским круговима, из којих се једино може црпсти за књигу забавну онај чар, који по највише плаћа једне танку ћуд и углађени укус необразених читалаца и читатељица.“ — Додуше, ми немамо, поред повећег броја млађих приповедача, заиста лепога броја и старијих, као што смо их у 49. броју „Стражилова“ набројали; па ти старији још увек дају и правац млађима. Али, са врло малим изузетком, млађима и нашима не достаје оно исто, што Кукуљевић вели, да не достаје и хрватским млађима приповедачима, а то је „искуство многостраног живота“ и „онђеке са вишим и господњинским круговима.“ Зацело ће наши млађи приповедачи „приповедака“ и „црта, слика и прилика“ из „сеоскога“ живота бржити се тим, што ишту баш „из сеоскога“ живота. Ама то је врло неумесна обрана и слезним погрешно мњење: да прче из сеоскога живота не морају ни чак не смеју бити углађене, него да ту мора бити и начин приповедања онакав, какво је можда коло, из којега је узет предмет. Нека читају и добро нека проуче, па нека узму себи у том за углед особито приповетке Ст. М. Љубише или Милорада Шапчанина или Милана Ђ. Милићевића. (Од млађих као да је оних најбољих у томе Мита Живковић и Л. К. Лазаревић. Овај последњи је опет њих и све, на прилику, у психолошком сецирању појединих и у тгурирању разних карактера где сасим домаћно где и премашно). Како треба да описује приповедач свој предмет, то, даклe, нашим и од предмета, или и од приповедача самога; па да му рад има, што каже Кукуљевић, „онај чар, који по најбоље плаћа танку ћуд и углађени укус необразених читалаца и читатељица,“ (а то признати и увидити једнимут већ морамо, да нам прво и прво те треба придобијати за српску књигу, као што опет код других морамо тек углађивати укус, те и сами себе најпре углађити. Нека нас који омађијаш по кроју „слободњачко“-њачком не разуме крво, да ми под том углађеношћу разумемо то, као да треба бајати да шеси рукавце, лак, клак и фрак, и да се њима пред грацијозно поклонити и љубити у руку. Углађеност срца и душе, у опште ћуди, захтева се, па ће по томе доћи углађеност слога и нарава и сама собом. Да ли се то да постићи баш „онђеком са вишим и господњинским круговима“ или можда читањем одабраних дела или и другим чим, то, даборме, стоји на избор сваком од нас. — „Нашим књижевницима,“ вели даље Кукуљевић, „тим правим будоницима и просветитељима народа, а више пута и страдалницима мученицима, не достаје ни и у онће удружења, које узајамно теши и бодри, потиче и унапређује рад, које у многом подузеху творн кадкад чудеса.“ Што се тиче старина тужи, да међу хрватским књижевницима нема удруживања, ту се нада, да ће се тому доскочити тим, што ће се у Загребу да подигне зграда за „Матицу“. „где ће књижевна људи имати свој посебан кров, где да се скупљају и међу собом онће.“ Али шта ћемо ми? У нас, слободно смемо рећи, има два књижевна средишта: Београд и Нови Сад. Рекосмо само два, али по готову смо требали рећи три, и тај је трећи у Далмацији. Ако је „посебан кров“ средство, „да се књижевни људи скупљају и међу собом онће“, то би их ми морали имати на више страна, па и опет зар не бисмо дошли до онћег удруживања. Али само лепе среће наше, и да бар свако то појединo средиште има свој кров! Но ко би нас стерао под једни кров? Та, ето једна се беше чуо глас о неком збору књижевничком, па, као и многи, који би њиме општој користи мирним путем, остаде „глас вапијућега и пустиње.“ Утрну у времена и галами партијској или утону у немару. Наопако, ако овако растројство, овај ужасни раздор увлада још коју годину! Зло и наопако, ако овај страшни немар према мирном дољу око књижевности и просвете задре још и дубље! То да не наводимо више примера, тако далеко иде, да се партијчност политичка на сам мах тера и према књижевним листовима; те неки не само да не ће да знају за њих, него их нападају зато, што мисле о овом или оном листу, да не припада њиховој страници, други опет то чине зато, што мисле, баш онојe страници, припада. На последња је тога то, да се многи претплатници не ће да претплате на тај лист, а књижевници опет не ће да раде у њему. (Слободно нека помисли когод хоће, да то баш и себе ради рекосмо. И написмо опо на искуства). У нас, како се страсти луто размахнуле, не могу да памете, да књижевни лист какав нити хоће нити треба да се ослоне у страначки вртлог. Ако то когод и примета на какву књижевну листу, е, тому баш на то опет тај лист не иде под кану. Брука! Брука! Да може ли, даклe, у таквим неприликама бити и помисли у нас о књижевничком удруживању? И према тому, можемо ли се понадати, да ће у нас тако лако доћи до тога, да се књижевници српски „узајамно теше и бодре потичу и унапређују у раду, које у многом подузеху творн кадкад чудеса“. — Вели даље председник „Матице Хрватске“: „Ми немамо, као други народи, у наших домаћих имућника и могућника таквих љубитеља народне књиге и просвете, који би око себе радо купили људе од знаности, или који би, осим ретких изузетака (ми Срби, бар с ове стране, у томе немамо ама ни једног клетог изузетка!), барем достојно ценити знали и хтели уважити знање књижевника и потицали га на пријатно

на ред, као што то код других еретицких од нас народа раде ти најпаши кругови. Многи наши земљаци од виших сталежа најеђено с онима, који се раде уз њих буд на подлости буд на ташгине, ако и незнани, прикладају, позивају једва по имену коју хрватеску књигу." Да ли би се икоји Србин нашао, да не би потписао то исто и за наше пријатеље? Ми врло сумњамо. — „Многе наше господе", вели за тим говорник, „прикладно су тражити у туђих језицих сау своју забаву и душевну насладу, сасвијем на туђих књига неку намишљену чаробну углађеност, док у свом хрватском језику, који нису никада добро ни проучиле, виде неку примитивност, да не рекнем простоту, не знајући, да се тај језик већ пре неколико столећа својом углађеношћу такмио са милозвучним језиком талијанским, а својим богатством да се може успоредити с најуглађенијим светским." У нас има господа две врсте: које читају и које ни смисла немају за читање, него просто могу и да заборше, што су још у школи научиле. Оне, што читају, врло мало симпатишу са оним правцем, којим је ударила наша новелистика; те или траже, ако су баш посве „вољ", немачких или француских лаких романа, или гутају већином болесне преводе на туђих књижевности, што нам пречишћавање нашу књижевност. Уредници и издавачи наших књижевних листова знају најбоље, каква је то кубура. Нама се бар десило, да нам је један пријатељ у очи рекао, како му се тужи кћи и њене другарице, (а то су све, знате, госпођице, што би браћа „на прека" рекли, плаваграде,) да немају шта да читају у „Стражилову". Можете мислити, како смо се „обрадовали"! Кад занитамо, зашто, на почесно рећи приповетке и друге ствари, што су писане у овом листу, и за које мишљемо, да заслужују, да се дошадну, а он одговори: „Та знате, оне би онако штогод, као што је —" И спомену неке енглеске романе препитомане при неколико година из неких Београдских политичних новина и неке, каквима и овданиња једна књижара немилице трује наш свет. „Поздравите" рекосмо, „господице, да их ми не можемо послужити таквим стварима, нити хоћемо. Програм нашега листа је јасан, и њега ћемо се држати. Не узмогнемо ли тако, не ћемо никако." — Елем, за тога, што ту све исписасмо, види се, да се и у томе можемо руковати из Срби и браћа Хрвати!

— Са више страна питају нас: шта је с Вуковим делима? Би заиказано, да ће прва књига ићићи још летос, па ено ућосмо већ и у мрклу зиму, а од књиге ни гласа. Ми не знамо, шта да одговоримо на та питања.

— Добили смо опште, да ће од нове године опет изаћи „Отаџбина", овај поштен месечни књижевни часопис, који је под уредништвом Владана Ђорђевића и уз сарадњу прних наших књижевних снага до конца године 1883. изашао, а тада са 57. својом свеском престао са претплатничке крше. Нова се „Отаџбина" неће ограничити само на белетристику и популарисање науке. У свесками за 1887. годину наставиће се и довршити ова радови, који у последњој свесци нису били довршени, а међу тима је и превод мајсторског историјског романа Манцонијева „I promessi sposi". Те идуће године изаћиће још и ова чланци и расправе: „Какав устав треба краљевини Србији?" па „Историја српске спољне политике од 1804—1885.", и „Историја српско-бугарског рата од 1884. 1885." Уређивање финансијског и просветног одељка у „Отаџбини" поверено ће бити нарочитим стручњацима а у свакој ће свесци уредништво гледати да буде нарочитог политичког, финансијског, књижевног и позоришног прегледа. — Сад ће „Отаџбина" цена бити знатно спуштена; стојаће наиме одсад 8 форинта годишње овде за нас а изласке на годину 12 свезака, свака по 10 табака. Ко скупи десет претплатника, добија једну бесплатно. — У похвалу и препоруку „Отаџбине" рећи трошити, значило би, поспети сове у Атину. Пређашњи течајеви на ове уредницкоме, који ће и сад зацело скупити око себе коло наших књижевника првака, јамчи довољно, да ће „Отаџбина" свој задатак принити на напредак и бољитак српске лепе књиге и науке.

— Прва књига скупљених списа Јована Бошковића ушла је у штампу и биће готова до краја јануара 1887. Садржана ће тој књизи бити ово: 1. Треба ли књижевницима да уче свој језик? — 2. О неисправним речима у српском говору. — 3. „Кћи" или „кћер". — 4. Из науке о језику. — 5. Регистар. — Као што смо јавили у 23. броју нашег листа на страни 771., наши ће Бошковићеви скупљени списи насада у 4 књиге или 8 свезака. Сваког ће свеског цена бити овде за нас 75 новчића. За овај нах пријм писаћ претплату само на прву књигу.

— Као што читамо у „Новој Уставности", написао је Мирослав Љ. Ујун-Мирковић комедију у три чина под наловом „Женске правноверице", која ће за неколико дана изаћи из штампе.

Питање госп. дру Т. Маретићу.

У 49. броју Vienca, на страни 783., у својим примедбама за пречишћавање нашега језика, повевши се за Даничићем, замерате речи „*ватрогасац*", да није добра, на хоћете да се замени речју „*ожарник*". Ни Даничић на оном месту (М. Ђ. Милићевића: Помени, у Годишњици, V., стр. 131.) не хте да доказује, зашто *ватрогасац* не ваља, па ни Ви не покушасте то овде. Не примите ниошто за зло, што ћемо Вас замолити, да на свом месту *докажете*, о је „*ватрогасац*" збиља *лакоумно* скована реч, (као што Даничић онде рече: према Feuerwehr).

С поштовањем *уредништво „Стражилова"*.

САДРЖАЈ: Суђаје. Песма. Од М. Ј. Илијића. — Мија Бродар. Приповетка из Баната. Написао Милутин Јакшић. (Наставак.) — Откуд? Песма. Од Н. В Ђорића. — Шарена јутница. Слика из словичкога народнога живота. Написао Мартин Кукучин (Бевцур). (Наставак.) — Чиша ми се... (Од Калка). По чешком. Ј. С. Ч. — О књижевном раду дра Јована Суботића. Од С. В. П. — Кадa златно клеје . . (М. Лермонтов). Превео Рајко. — Српски речник за пчеларе. Саставио Јован Живановић. (Наставак.) — Листак. Писма Вука Стеф. Караџића Лукијану Мушицком. Изнеса на јавност Милоје К. Бранковић. XX. — Листићи: Гласник. — Књижевне новости. — Питање госп. дру Т. Маретићу.

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукониса се шаљу уреднишшву и претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 51. У НОВОМ САДУ 18. ДЕЦЕМБРА 1886. ГОД. II.

НАЈВЕЋИ ЈАД.

Разболе се јединац у мајке,
Стрмо паде матери на крило
Без узглавља, без душека мека,
Само рече: „Заболе ме глава.“
Стара мајка забринуто пита,
Кротко пита, али о злу слути:
„Шта је, сине, материна рано,
Окле болька, окле рана љута?
Зло си ми се раздертао, сине,
Кажи мајци, да потражи лека,
Бог ће дати те ће добро бити.“
Проговара јединац у мајке:
„Што ме питаш, моја мила мајко,
Што ме питаш, те ми ране вређаш?
Синоћ доцне низ чаршију прођох,
Док међ нове ја дућане дођох.
Или хтеде срећа ил несрећа —
Баш несрећа хтеде, мила мајко;
Пред мене је ишетало драго;
Зазвекташе белезнуке златне
Испод лакта а на руци белој;
Лепша рука него белезнука!
Зажуберка ђердан на недрима
Око врата испод грла бела;
Лепше грло него бисер дробни!
Замириса зумбул и љубица,
Што је драго у сплетове плете;
Ал узалуд замириса цвеће,
Лепши мирис њене косе ниже!
Засијаше пуца на недрима,
Златна пуца, гдено срце куца,
Као сунце на западу рујну;
Лепше дојке у моје девојке
И од пуца и од жарког сунца!
Очи њене као звезде сјајне —
Милија је од зорице бајне!...
Погледа ме драго из далека,
Осмену се, мајко, на менека,
Али јетко, мајко, и прекорно.
Од погледа срце ми се следи,
Од осмеја заболе ме глава.
Мила мајко, не тражи ми лека,
Мила мајко, неће добра бити.
Синоћ ми се препросило драго,
Данас тује већ се оно каже,
А сутра ће на венчање поћи,
У двор теби никад неће доћи.
Други драго пресоте менека,
Заман питаш, мајко, нема лека.

Н. В. Ђорић.

МИЈА БРОДАР.

ПРИПОВЕТКА ИЗ БАНАТА.

НАПИСАО МИЛУТИН ЈАКШИЋ

(Свршетак.)

После сеоске буне.

Претрпела преко главе напаћених Сумраковчана једна тегретна година. Све се збило у Сумраковцу, као што је писало у вечитом календару за ту годину. Писало је, да ће бити рата између два велика цара. Ако није било рата између два велика цара, али се десила Сумраковачка буна. И шта ће им грђи рат, него што беше буна? Писало се: биће гладна година. У Сумраковцу гладна година, управо није гладна година, већ су гладни људи. Једном речи, већина прорицања вечитога календара испунила се, и да су писмени Сумраковчани мало боље мућнули, све би били могли унапред знати.

Но поред тога целивали би Сумраковчани ве-

чити календар, да им не паде на врат још ваздан необлигатних зала и невоља, које, то јест, нису стајале у вечитом календару. Власти су те године већма стегле свет, него икад. Све се нешто истражује, пипа, њуши; сигурно траг од буне.

Млади попа и учитељ једва су скинули парницу с врата. Њих су окривили, да су они прави подстрекачи целог покрета, али није било никаквих доказа, да се сумња поткрепи, те их привидно морадоше оставити на миру. Но њина имена дођоше у црну књигу. Кад још гласаше о избору посланика за државни сабор за народног кандидата радећи неуморно против владиног човека, онда их уведоше у ону још прљу и назване их омладинцима, а то је значило: људи, који треба да живе ван заштите земаљских закона. Ако се, на пример, тужили солгабирову или фешпану за плату, били су хладно одбијени. Ако се у истој ствари обраћали конзисторији, она је, пошто није имала изврше власти, слала их солгабирову и фешпану. Код куће су далке сиротовали, на суду нису могли истерати своју правицу — свугде, на сваком месту чекало их зло.

Ово мало зрна, што су Сумраковчани од неродне године и од гладних јата тичијих тако рећи отели, дошао па отео горчило. И то је невоља.

Па невоља је, што мало мало а у Сумраковцу појави се ватра, па изгоре по три четир куће. „Нечист ветар и нечисто време“.

Поред тих невоља, што су их сви Сумраковчани очигледно видили, нашле су неке цепидлаке још тајних невоља, но у те невоље нису веровали трезвени Сумраковчани.

Црквени певач Мирко опет устао на дивану против моде. „Мода, вели, више однесе, него штајер; даље и свечари још више; а пијанка и процес још највише.“

Но чича Јова Јовин опет му је као и пре договорио: „Видим већ, откуд ветар дува; од попе. Па кад попа тако говори, што његова попадија не понесе паорску рокљу, рокља је најџефтинија. Тако су живили и наши стари, и ми ћемо тако.“

Сумраковчани су увидили, да чича Јова има разлога, па су и даље терали своје. Њихове девојке баш су те године измислиле ону песму: „Куши, мати, будицу, макар јела трушницу“, и носиле су скупоцене будице, баш у пркос свима.

Једва се извукла та дутачка година и још половина друге, кад ал вратише се из робије коловође сеоске побуне. Вратио се и Мија Бродар.

Мија је био сув као коров, ватра у оку му угасла. Сад је још већма наликовао на свога деда Јоцу.

Дошао је кући у вече, те га нико у селу није видио. Кад се чуло, да је дошао, поврвиште му пријатељи, да га виде.

Мија је дуго седио сам у великој соби. Зазор га беше, да га виде Сумраковчани. На сокак никако није ни излазио.

Седио у соби па мислио. Чудне га мисли обузимале. Ћутао је увек и био је суморан.

Једног дана оде Мија у сумрак своме попи.

Кад га виде поп Милош, трже се. Изненадила га промена Мијина.

Назове попи добро вече.

„А где! Кад ти дође, Мијо? запита га попа и посади га.

Мија се чудно насмеши.

„Та ето, оче, вратио сам се.“

Настаде мала почивка. Попа није знао шта да каже Мији; није се управо усудио, да му згледи ране, већ га је гледао са саучешћем.

„Па јеси ли на миру, Мијо?“ запита га најпосле.

„Нисам, не могу да се смирим, за мене нема мира“, одговори Мија.

„Проћи ће то; време је, мој Мијо, најбоља лекар, па ће и тебе излечити од твојих рана. Ето ти твоја честита породица. У њој тражи мир и срећу, у њој ће ти се душа смирити и опоравити.“

„Не, оче, не могу; ја овде више не могу наћи покоја. Тако ме нешто гуши, да не могу да дишем. Наумио сам, да се селим у Србију. Идем да тражим бољу срећу.“

Та реч изненадила је попу. Смела помисао, необична помисао, па ипак није била она ни самом попи сасвим страна. У слабим тренутцима свашта дође човеку у главу. И он је понекад о томе размишљао. Мислио је о некој великој повратној себи, кад би га притисли тешки удеси његова народа. Но он је победио ту мисао; чинила му се неостварљивом. С болом у срцу гледао је, како је раскинуто тело српског народа, с болом је гледао, како се сваки дан још већма цепа. Поједине овце његова стада расељавале се, тражећи себи бољу отаџбину. А ове што остану? Слутило му се, да ће доћи време, кад ће се Србство у крајевима његовим проредити те сасвим подлећи туђинцима. Та слутња га је мучила. Он би уложио свој живот, да сачува своје српско стадо. И он је улагао сву снагу и бранио га је од туђинске поплаве.

С болом у души гледао је пред собом свога нарочијанина, који хоће да напусти своје прадедовско боравиште. Чудио се, откуд му те храбрости и снаге, да остави огњиште, које је баш њему драже од свега на свету. А знао је, да Мија не говори у ветар.

„Мијо,“ рече му, „нисам добро смислио. Ја разумем, шта те тера од куће. Тебе тишти пасиље, тебе

тишти, што су правду згазили, тебе тишти, што су ти једаред дали право, да ти га могу сто пута отети и изиграти. Све нас то тишти, и тебе и мене, и твога и мога суседа — и твоје ћтаре то је тиштало. Па опет се они одржали, сачували су огњишта својој деци и гробове својих старих. Чувајте и ви то огњиште за своју децу и унучад. Сачувајте им гробове ваших и њихових дедова и прадедова, да се на њима снаже и уче трпити сећајући се њихових претрпљених мука. Гледајући те кости славних предака нек не заборави, да шису дрво без корена. Видиш, Мијо, та земља, што је ореш и на њој збираш обилне плодове њене, често је наталапана српском крвљу. Они су је очистили од некрсти, да вама спреме слободну земљу, на којој ћете безбрижније боравити своје дане. Они се бринули за вас, они вам оставише крв своју у наследство, а ви зар да не сачувате њихов спомен, крв и кости њихове? Зар ти немаш толико снаге, да отераш лопове са огњишта дома свога? Зар ти нећеш да браниш дедовину синовима својим? Хоћеш по свету да се потуцаш? На томе путу неће те пратити благослов душа твојих дедова. Бори се, Мијо, чувај аманете својих старих. Не треба ти прах и олово. То је оружје трошно и немоћно у твојим рукама. Боље је оружје књита и просвета. Учи децу своју, отварај им очи, јер знање побеђује, учи их трпити, а трпен се спасава . . . .“

Попа застаде, а сам је био занет у своју вечерњу прядику. У лице му је ударила ватра и лак румен просуо се по бледим образима.

Мија је ћутао. Дигао је главу, па је петренимице гледао у поп-Милоша, да му ниједна његова реч не умакне. Гутао их је све. Биле су то за њега нове мисли. Није их све могао умом обухватити, али дух његов живо је осећао. Груди му се јако надимале. Што је дубље размишљао о попиним речима, оне му се све дубље урезивале у срце.

Али баш зато и мора да иде. Он је своју земљу, ту драгоцену земљу, крвљу његових старих натопљену, морао продати, па шта сад да чува. Своју срамоту? Баш зато мора ићи, што попа тако говори.

Али што попа тако говори? А он је хтео да и њега позове, нек крене са собом половину Сумраковца, па да им тамо буде попа, у новој отаџбини. Како би то Мија волио. Овако не сме ни да му каже.

Кад је Мија кући полазио, саже се, као да би хтео младога попу у руку пољубити, но попа га само топло за руку стиште.

Уз пут је чуо Мија у сеоском бирту неку дреку. Познао их је. То су била варошка господа.

— — — — — — — — — — — — — —

Једнога дана чуше Сумраковчани, да се Мија Бродар одселио у Србију. Пољубио је земљу, на којој се родио и одрастао, и коју је тако волио. Пољубио је и гробове својих мртвих и заплакао се, али је опет отишао. У Сумраковцу је оставио и љубљену прошлост своју и мржњу и све.

* * *

За Мијом отишло је још неколико Сумраковчана. То је била сиротиња, коју је крпа невоља притискивала и загорчавала кору хлеба, што су је као надничари спахински тешко заслуживали. Били су то људи, који се сретним осећали, кад су радње у спахије могли добити, а богатима, кад им је за коју недељу парче хлеба било осигурано. Они стресоше прашину од спахинске земље и одселише се за Мијом у Србију.

Они, што су најкасније дошли, приповедали су Мији чудне промене, што се у Сумраковцу догодише.

Кнез Ива и нотарош посвађали се. Кнез је пуцао на нотароша, али га није погодио. Затим се продало Ивино добро на добош за нотарошев дуг. Из тога се развиле и друге ствари. Кнез није знао, како да се освети своме упропастиоцу, већ је издао њега и себе. Било је ту много недела. Отпочне општина парницу. Нотарош још није дочекао краја, већ се захвалио на звању и, распродавши непокретнине, одселио се у варош.

И Ива и нотарош били су осуђени. Ива је доспео на робију. Нотарош се понајвећма извукао.

Чудио се Мија, како тако лако падоше два најмоћнија човека у селу. Не могаше их село свалити, а сад се од себе срушише, као два дуба, којима никаква бура не може да досади, а напосле, кад им иструне корен, падају од поветарца.

*

У новонасељену Сумраковачку паланку дошао је некадањи кнез Ива. Сасвим је пропао. Научио се и он радити још ће како. Сад красан, миран човек. Мијин Гавра узео његову кћер Смиљу за жену, па из омразе поста најљепше пријатељство.

Ива је приповедао, како је „тамо преко“ изишао закон, да солгабиров кандидује кнеза. У Сумраковцу Шваба постао кнез. Сумраковчани су сад тврдо наумили, да зидају још једну вероисповедну школу.

Још је ново, да су Чивути подигли ветрењачу, а у ветрењачу ударио гром.

У ЗОРУ.

Кроз прозорје звона звоне
И звук њихов тихо тоне;

Одјекује по даљини
И по гори и долини.

Од небеских зрачних двора
На истоку свиће зора...

Звучна звона звоне јаче
А њихови звуци значе:

Нек не клоне и не пада,
Који љуби, који страда!

Војислав.

ШАРЕНА ЈУНИЦА.

СЛИКА ИЗ СЛОВАЧКОГА НАРОДНОГА ЖИВОТА.

НАПИСАО МАРТИН КУКУЧИН (ВЕНЦУР).

(Наставак.)

VII.

Добро беше Крту, док је сањао. Заборавио бар на све беде и невоље. Не би марио спевати тако на клуни до страшнога суда. Спевао, да је ту јуница, он је као сам довео кући. Кад се пробудио, па видио Еву, како већ преде за столом, задовољан, па се насмеши на њу. Ал се трже, кад опази масну торбу обешену, а на столу све ствари умацкарене. Па кад погледа у Евино лице и у закрвављене јој исплакане очи, верујте, проје га се смеј, те у мало сам не заурлика уз њу. Жао му свега, што је јуче починио. У духу куне сам себе, што је таква лужница; па се у три пут сам у себи узе заверавати, да никада више неће пити слаткога, све да потоком тече. Него данас му то већ ништа не преди, јер нема да пазари ни палидрвце, а некамо јуницу. Јуче је требао то имати на уму, па се јуче заверити.

Све мисли и премишља, како да умакне испред жене. Ћути као гроб, па се скупљо, да жена и не опази, е је будан. А заспати му се не да, па не да. Колико пута Ева уздахне, толико пута њега прободе кроз сред срца, као да га обад боцне. Не миче се, а клупа тврда. Лежи као на трњу. Не сме ни да душом дахне, само да га жена не примети.

Богме га и жена опази, па Адама подиђопше мрави по леђима. Склопи очи, па их стиште што игда, а у лицу се узбиљи и умири, као да мртав спава. Сад више не отвори трепавице, како не би започела придика. Уздахну, па мисли:

„Боже, боже, шта урадих! Ох, ох, како ли ћу да погледам жени у очи. Да је само стакло и лончићи, ни по јада, али тридесет и три форинта и алвалук! Баш сам ти несрећан ја човек у пазару. Најпре ми се намеће нека матора крава, поцда се намерим на јуницу, да ми је украду. Ја пропалица! Прост као ваго! Морам се дети кудгод, па нек ле-те у Адамовцима чарапе ко хоће. Ја одох на крај света. Само да Ева изађе куд, па да умакнем. Засела ту као смрт!"

Ева седи, па преде. Каткад јој кане суза у крило.

„Ох, плаче сиротица! А о јуници и о алвалуку ништа још и не зна. Како то да јој кажем? Шта да јој одговорим, кад заиште повце? Умрох од дерта!"

Али не може се тако ту до вечери лежати. На сахату је четири. Мора се устати.

Устане. Дигне најпре тешку, мамурну главу. Да је само глава, лако би без ње. Ал како ће без новаца?

Обуче се на врат на нос. Клекне поред стола, па се узе молити богу. Никад му није молитва тако од срца текла као данас; моли с неба помоћ у овој беди. Моли се дуго — дуго, готово два пут толико колико иначе, само да би свађу што на дуже одгодио. Него не да се ни богу молити до ноћи. Устане и пође на рад. Његов посао у јутро био је обично тај, да очисти кромпира. Па иначе, док би се само наканио на то, могао би три пут дотле свршити. Тридесет пута се протегне и зене, као да би неочишћен кромпир да прогута. Шта би пута морала Ева да га гони као надухану бешику у воду. Али данас му није заповедила. Сам се прихваћа посла. На иначе морала би да му набира најкрупнијих кромпира, само да би што пре био готов. Данас бира он што ситније, па понизно седе за посао. Гребе кромпире, па вади жиле, само да угоди Еви, те да не дође до речи.

А Ева преде и преде, и ни главе не обрће на Адама. Но зна он јадан, да неће умаћи њеној језику; зна, да Ева само купи, како да пусти. Да би још и дуже отегао, удари да пође јутрење песме. Обично и Ева хоће да му у том помаже, јер он и тако има слаб глас. Данас Ева ћути као заливена и седи мирно. Сад Крт пође сам, само се покаткад умеша

с поља петао. Наљуштио већ и кромпира, колико је доста. Поцда потпири ватру и представи кромпир у шерпењу. То све уради Адам сам. Изређао већ све и песме, па не зна више напамет. Седе најпосле за сто, па ће да пије папуче. Маже ковце воском.

Ева већ спремила језик. Само како ће да почне? Крт је јуче толико скривио, да не зна, за шта да најпре запне. Да је до кривице само једне, било би досад већ и готово.

Крт чека почетак. Што се дуже отеже, све га већи страх хвата.

Дође и тај страшни тренутак.

Ева га пита:

— Јеси л' сам ишао с вашара?

Муж радосно одговори:

— Сам, као прст сам. Ни живе душе није било око мене.

— Верујем, јер сваки поштен граби, да за рана стигне својој кући; а ти сам тумараш по ноћи. Ноћ има своју моћ.

Крт уздахну као да је под вешалом.

— Реци ми, човече, тако ти бога, — опет ће Ева, — шта си радио до по ноћи?

— Ја сам пошао још за дана, али —

Не да му Ева, да доврши, већ удари:

— Немој да лажеш! Још за дана?! И сад ти глава бучи, кад бунцаш ту којешта. Пошао човек, каже, за дана.

— Да, био је већ мрак, кад сам се кренуо. Па дошао бих раније; али нечега сам се уплашио.

— О, знам. Кад се напијеш, онда ти је у глави страшило.

— Не, жено. Ал' веруј ми, уплашила ме нека жена без главе. Дође ти до мене, па ми се баци на колена, а ја одударим чугањом, а она се прометну у кера.

— Жена да се прометне у кера?! Хајд немој ту трабуњати.

— Јест, бога ми. Веруј. Ја се од страха увукао у шупљу врбу, па полупах сва стакла и лончиће.

— Немој ни мислити, да ћу ти купити сира и меда, — прети му Ева. — Јешћеш на сам божић кромпира и то не из чиније већ из карлице.

„Но, на то још није велика казна", мисли Крт, па вели, да јој се улаже:

— Не марим. Није мени стало до мене, ма ми дала саме слане воде; али за себе, душо, тек мораш што добро скухати.

— А камо новци? Не говориш, шта си пазарио, шта продао. Зар тако ради ваљан муж?

Адам побледи, па се трже, као да га ко дирну у прсте. Уздахну.

— Шта уздишеш? Шта ти је? Чини ми се, ти си некуд канда страћно новце.

— Кеса је била у торби, морала си је тамо наћи.

— Кесу сам нашла, али новце нисам гледала, да ми ти кажеш како је.

— За чарапе сам добио четрдесет шајна, од куће сам понео сто двадесет и пет.

— Колико си прошо?

— Пазарио сам јуницу.

— Јуницу! На где је?

Крт се забунио, па завирује у кесу, а не одговара.

— Но где је јуница?

Крт уздише.

Ева се слути нешто зло, па га пита:

— Боже, што уздишеш? Шта се десило? Адаме, ти плачеш. Где је јуница? Говори.

— Нестало је.

— Нестало?

— Нестало!

— Где?

— На вашару у Мрханову.

— Из руку ти је украли?

— Док смо се погађали, одведе је неко испред крчме.

— Боже, боже, моја мука! Он иде у крчму, а јуницу оставља напољу!

Ева ломи руке, па рада да зна, ништа га:

— Од кога си је узео?

— Од Трнке.

— Од кога? Од Трнке? Не бојиш се, да кажеш ту реч наште срца?

— За то ме је бог покарао.

— Где си се састао с њим?

— Кад сам пошао с вашара.

— Он ти понудио?

— Није, ја сам га ословио. Знаш, да се ја дуго не срдим.

— И аљалук сте пили, а?

Крт зажмурио, па ћути. Не може од срамоте да погледа жени у очи.

Ева тера даље:

— Ој, сто пута сам рекла, да ракија најгора ала почини. Молила сам те, да не пијеш. Али тебе свеједно!

— Нисам пио баш толико, колико ти мислиш, али ми брзо шкоди.

— Кад што не помаже, и то је много. Колико си платио за јуницу?

— Тридесет —

Ту помисли, да ли да јој истину каже, или да је превари. Напослетку вели:

— Тридесет и пет фоината.

— Тридесет и пет! Као да у воду баци! Тридесет и пет те громова! Јеси ли збиља дао тридесет и пет?

Ева му оштро погледа у очи; а Адам блед као креч. И опет јој лаже:

— Тридесет и пет.

— Овамо остале новце.

Адам узе да броји новце на сто. Преврће и изврће кесу, да увери жену, да није задржао за себе ни новчића. Наброја тридесет форината и десет новчића.

Жена спреми новце, па пружи мужу од сиње мастан кожух:

— Обуци се! Узми кабаницу на леђа, штап у руке, па хајд! Да те писам видила код куће, док не доведеш јуницу! Напоље!

Сиромах Крт обуче кожух, огрну кабаницу, патаче шубару на уши, рукавице на руке, узе своју верну чугању, па хајд. На вратима се осврну, па рече:

— Због ом, жено! Више ме не ћеш видити. Због ом!

Како се Ева љуто наљутила, није га ни погледала. Само чује, како се он јада напољу, да га тера из куће гладна и жедна без ичега.

Указа се бледа зора.

Ева ипак баци поглед за њим. Види, где таре сузе на улици.

У Кртовој кући наста тишина.

Ева плаче код огњишта. Муж јој лакоуман, она саморана... (Свршиће се.)

СУКОБ.

Једно дична Бедујина,
Но пучини песка сива
Пустио се од милина,
Да се с ветром утркива.

Вијуо се од свог гнезда
И без пута и без стазе,
На прелеће као звезда,
Од оазе до оазе.

Он јалаче по голети,
Где и трунак смрћу дише,
Где и лахор к'о да прети:
Никад више! Никад више!

Ал тај песак њему годи,
— Отаца му пепо свети —
У свом крају, у слободи,
Њему ј' слатко и умрети.

Кад се нада смеће с ума,
У себе је тврђа вера:
Он не преза од самума,
Од душмана, љута звера.

Где јуначка игра глава,
Соко сиви свуд је први —
И сад ето преда њ лава,
Пази, вреба, жедан крви.

Ој, шкода је млада века,
Без бојишта кад се гине!
Врели песак тешко чека,
Да му жеља одумине.

Ал ко ј' витез, не зна страха,
— Жена тражи спас у бегу —
И делија с коња сјаха,
Стаде лаву на биљегу.

Не маша се бритка мача,
Већ он скрсти руке дуге,
У њега је сила јача,
На земљи јој равне нује.

Из ока му црна сева
Дух неклоник надземљански,
Дух, што свему одолева,
Онај понос човечански.

И лав не сме ни да трене,
Пред *човеком* у свој слави,
И лав плахо с пута скрене,
Поштују се, јер су лави.

Хај, ала би слава била,
Да дух таки свуд се буди —
Узмакла би свака сила,
Кад би људи били *људи!*

Рајко.

О КЊИЖЕВНОМ РАДУ ДРА ЈОВАНА СУБОТИЋА.

(Наставак.)

Колебање ово Суботићево међу школничким и народним правцем огледа се најјасније у првој збирци његових песама, коју издаде »Матица« пре 50 година, г. 1837, под насловом »Лира« — насловом, који по себи говори, у каквом су правцу спеване те песме; али већ и у тој збирци избија из најлепше песме »Елегије на Косову«, да Суботић нагиње народној поезији.

Након пригодног спева, којим је у виду српске песме Суботић певао год. 1838. ужасни потоп Пеште и погибију српских села на Ковинској ади, видимо песника, где у другој новој збирци својих песама, у »Босиљу«, коју издаје сам, већ одлучније пристаје уз дух и правац народне поезије.

У песничкој души његовој срушио се идеал идилског, пастирског живота са нежно-горкослатким уздисањем, — дух његов уочава далеко достојнију жудњу, топлију и једрију љубав — а то је љубав према своме народу.

Певао је шумском цвету, слатком славују, нежној деви — али сад му песма одабира већ оно, што је више свега тога, она се обраћа »Српству«. Песма његова: »Ја сам млада Српкиња« — ова химна чистог, жаркога родољубља, коју је песник из срца свога пресадио у хиљадама нежних срдаца, да их разбуди, да их успали љубављу своме роду и народу — која и данас још заноси та срца поносом и топлим родољубљем — загрмила је са лире песникове год. 1837-ме.

Њему је тада »Српство« његов највиши и најсветији узор.

„Још бих само то желио,
Да усмотрим *српкан* род,
Да весела *српска* пјесма
Свуд ми прати хитри брод:
То је мога дана мисао,
То је ноћи *мио* сан.
О том зборим, за тим стојим,
Кад сам с *другим*, кад сам *сам*.

. . . . . .

О како би душа моја
У весељу пловила,
Кад би труба човечества
Српска дјела славила.

. . . . . .

Ил кад би ме *српска пјесма*
Са Авале данула,
Из светишта, гди још не би
Бјела зора сванула.
И по *њеном* кад би слогу
Коло Горске водиле.
Пјевачицу чина сили
Благодарне училе!

(Босиље, стр. 24, 28.).

Тако кличе песник већ четврте године свога певања — године 1838. — Још само две године дана, па Суботић запљускива одлучно струјом, коју је унела у нашу књижевност — народна поезија.

Песник се преломио — или зар се не напаја он на врелу српских народних женских песама, кад се осипа са лире му нежна песма »Љубио се бео голуб са голубицом«, која је одјекнула широм Србства из гласних грла девојачких — зар се он не повија по народној јуначкој песми, нежној чистој основи и потки, кад нам уз гусле пева своју најлепшу баладу »Врдничку кулу«.

Нећу да речем тврдњом овом, да се песник Суботић отео сасвим утицају земљишта, на коме је поникао, атмосфери, која је обливала песнички дух његов у првом најнежнијем развитку његовом — али што је још нешто класицизма а још више романтичности у певању његовом у добу од почетка па до 50-тих година века нашега — није то она стара закорела сколастичност ни гола романтика — но је то прелаз, премост је то из школског на народни правац наше уметничке поезије.

У песнику Суботићу био је богом дани дар, да и у просветном и јавном животу спаја оно, што је постануло, с оним, што постаје, да посредује, да изравнава оштрине и сударе а није никад то чинио на штету свога бољег уверења, нити је језгру и ствар жртвовао форми и привидној слози.

Та иста карактерна црта провејава и поезију његову у целом добу од 1834—1854. док се старо носи и коси са новим. Пажљиво и правично око одаће му заслужено признање, да је он одлучно пристао уз нови правац наше новије књижевности још у оно доба, кад није борба Вукова била још решена и извојевана у корист народнога правца најјачим заступником његовим Даничићем.

У чланку своме: »Њеке черте из повјестнице сербског књижевства«, што га је Суботић написао као уредник »Летописа Српскога« у истоме год. 1846. изјављује он одлучно, да се књижевност српска отпочела при почетку овога 19. века онако, како није требала, не устручава се да каже, да су Доситијеве »Басне« основале тако рећи нову српску књижевност и да је Доситије први показао, шта треба за народ да се пише и како ваља да му се пише; оштро осуђује писање славено-српским језиком. »Доситеј је увео народни језик у књиге. Вук нам је показао, који је то народни језик; Доситеј нам је показао, да треба народним језиком књиге писати — Вук пак показао нам је, како треба да пишемо. Вук има још једну заслугу о српском књижевству а та се састоји у правопису . . . који како у простоти тако и у целисходности равног себи тражи, који би требало сви српски списатељи оберучке да пригрле«. — Ето то су јавне речи Суботићеве г. 1846, па треба ли томе још јаснијег доказа, да је он одлучно пристајао уз нови народни правац у нашој књижевности?

У чланку томе признаје Суботић велики утицај Мушицкове поезије на српско песништво, али се не устручава да каже, да тај правац неће имати будућности — да препорођај уметничке поезије наше мора поћи са народне основе, задахнут и пречишћен народном поезијом.

Пре 50 година дана била је оваква одлучна изјава велико и мушко дело.

Томе новом правцу крчи Суботић пута, за све време од г. 1842—1847. а затим од г. 1850—1853. доклегод је био неуморни уредник »Српскога Летописа« уредивши му 32 свеске.

Том народном правцу у нашој уметничкој поезији даје Суботић израза не само као литерарни историк но и као песник у својој великој епској песми: »Краљ Дечански«, која је утледала света 1845. и добила награду од »Матице Српске«, — оживљујући у народу своме спомен на један од најславнијих момената у историји његовој — на доба ратовања и комешања у српској држави за младости Душанове.

Ово, што поменух досада, биће довољно, да нам свима буде јасно: да је поезија нашег данашњег слављеника истина зачела се на земљишту старог пражња у књижевности нашој, али да је већ за мало ударила новом народном струју.

Суботић је за свога радљивога века не само један од најдаровитијих песника и књижевника наших — но је уједно један и од најплоднијих.

Од г. 1855., која је велики прелом у његовом животу, прилања Суботић после тешке и опасне болести зановљеном снагом око књижевнога рада — почев са поезијом лирском и епском пење се он на врхове српскога Парнаса својим драмама и трагедијама а у исто доба развија обилан рад око наука, које се тичу наше народности, око народног језика, око историје српске књижевности и историје српскога народа.

Суботић је за време свога више од 50-годишњег песничкога и књижевничкога рада, од год. 1834. — па до смрти своје, преживио све мене наше новије књижевности, али је он био од оних ретких књижевника наших, који није окорео у оном, што је за младости своје научио, но је једнако учио, једнако напредовао — те је тако увек добро знао и умео сваки огранак науке, знања и вештине, којом се бавио, и уза сву ту разноврсност своју био је увек међу првим српским песницима и писцима.

(Српске св.) **С. В. П.**

ПО ТИХОЈ ВЕЧЕРИ . . .

(МАХАЛИЦКИ.)

По тихој, мирној вечери
Засија месец бледи;
Што ли ме тако жалосно,
Очајно, тужно гледи?

И моје лице увело,
Туга му боре дуби,
Што ми се драги оженi,
Па другу сада љуби.

По чешком. **Ј. С. Ч.**

СРПСКИ РЕЧНИК ЗА ПЧЕЛАРЕ.

САСТАВИО ЈОВАН ЖИВАНОВИЋ.

(Настављак.)

Искуцавање, abtrommeln. (Ђорђ.). На различитих узрока може се из просте кошнице истерати пчела у другу празну кошницу. Пчелар старога кова може такође рационално своје пчеле неговати. Тако не мора у јесен убијати своје пчеле, него их може истерати из пуних кошница, па их онда спојити са пресадима. Истерати пчеле из просте пуне кошнице у празну зове се искуцавање. То бива овако: пуна кошница метне се на главу у какву рупу, а на уста њезина метну се уста од празне кошнице, па онде, где се уста од једне с устима од друге кошнице спајају, обвије се чаршавом, да не може ни једна пчела напоље изаћи. Онда се дашчицом луна пуна кошница оздоле, докле год се пчеле у празну кошницу не скупе. Кад пчеле у празној кошници почну јако зујати, онда може празну кошницу, у коју су сад све пчеле ушле, скинути доле и метнути је на празно место, где је пуна кошница стајала. Сад пчеле из ње може са другим пресадима спојити и из пуне кошнице може извадити. Овако раде стари пчелари, који раде рационално око својих пчела.

Истресалка, Schleidermaschine, Centrifugalmaschine. Овако би могли назвати центрифугалну машину, којом се истреса мед из саћа. Хрвати зову центрифугалку *врћалом*.

Јалова матица, види: саката кошница.

Јаловка: кошница маторка, која се не може да роји.

Јарити (у Црној гори): ваљда значи, што и ројити, разиграти, успаљити се. Видак Н. Отовић из Црне горе вели у „Пчели“, II., 29.: „Када се пчела почне *јарити*, не треба одмах хватати пчелу т. ј. рој, прије него се са свим одвоји и мало повије и прикупи се око матице, па када то све буде, онда треба хватати по обичају, како ко зна.“

Јелда, Buchweizen, Fagopyrum esculentum. Цвета од јулија до септембра. Даје доста меда и цветнога прашка.

Комине. У Црној гори цеде восак, пошто га метну у ртењу торбицу, те га у дрвеном „тијеску тијеште.“ Оно, што из воска остане, зове се воштина или *комине*. (Пчела II. 169.).

Кошарица. Мала кошница, у коју се стресају ројеви.

Крило. Пчеле имају четир крила на нагрудинку, два предња и два стражња.

Кружине (у Црној гори). Заклопац одозго на кошници зову пчелари у Црној гори кружине. (Вид: „Пчела“, II., 12.).

Кус. Орган за кус у пчеле је рилица.

Легло, die Brut. Види: ујеви, црв.

Лет, der Flug der Bienen.

Летвице, die Stäbchen. Јерзон је изумео кошницу са летвицама. Он празно саће прилепи на летвице. Пчеле, кад саграде саће на летвици, оне га прилепе и за зидове од кошнице, зато је врло тешко пчеларити са летвицама. Берленш је изумео оквире у место летвица, који су куд и камо практичнији, незнајући за Лангстрота Американца, који је још пре њега октобра 1851. изумео оквире.

Лулица, die Zelle. У Црној гори, Херцеговини и Боки Которској зову пчелари ћелицу лулицом.

Липа, die Linde. Липе има три врсте: tilia grandifolia, tilia parvifolia и сребролисна липа. Липа цвета у јунију, зато се овај месец и зове липањ. Прва врста цвета раније, друга нешто доцније, а трећа још доцније. Липин је цвет здраво медовит и пружа пчели у изобиљу медљанога сока; штета, што само четрнаест до петнаест дана цвета. Али и ово кратко време знаће сваки рационални пчелар на велику своју корист употребити. Од липе је мед један од најбољих. Тој од липина цвета липовцем замеђљан особито је добар за прси и растерује кашаљ. Осим медљанога сока, што нам дају цветови липини, сабирају пчеле са липе и медљику. Липа је кад-кад лисних ушиј, које остављају своју погаи по лишћу, што ми зовемо медљика, коју пчеле сабирају. Од медљике ма са којега дрвета мед није здрав за пчеле, јер на њему врло рђаво пчеле презиме.

Липовац, der Lindenhonig, mel tiliaceum.

Липовина, das Lindenholz, lignum tiliae. Врло добро за прављење ђерзонака.

Луда матица. Види: саката кошница.

Лука. У округу београдском зову пчелари ћелице лукама.

Љубица, melissa officinalis. Ову биљку зову и матичњаком и мацом. Што с њом раде пчелари, види: *домак*.

Маца, die Bienenkönigin. Кад се рој хвата, онда се вичу: „Сед', мацо! сед', мацо! сед', мацо, седох и ја!“ Види: матица.

Маџа, (Вук) melissa officinalis. Види: љубица, матичњак. Моја Медић вели у „Летопису“ 139., да значи у Хрватској trifolium arvense.

Медиште, der Honigraum. Ово није народна реч, али држим, да ће добра бити, да се означи немачко der Honigraum. Тако исто види и: плодиште.

Медовина, der Met. Медовину још и данас пра-

ве и пију у Херцеговини. Види: „Јавор“, 1885., стр. 1585.

Медена роса, Blatthonig или Blattlaushonig. У околици осечкој зове народ медљику меденом росом. (Види: „Hrvatska pčela“, IV., 29.) види: медљика.

Метвица, melissa officinalis. У осечкој околини зову матичњак метвицом. Види: „Slavonska pčela“ III., 36.

Милодух. Трава, којом пчелари у Хрватској мажу кошницу, да се рој пре у њу ухвати. Код Вука у речнику значи милодух што и селен.

Мирис. До скора се мислило, да су пипци у пчела орган за мирисање; али у новије време доказује др. Волф, да нису пипци, него да је место органу за мирисање остраг на пешцу, као што је од прилике и код других животиња. На стражњем пешцу у пчеле кожица је за мирисање са 220 брадавица и са жљездом, из које излази течност, која се прелије преко кожице, кад пчела хоће да мирише. Ваздух утиче на прве за мирисање, те се мирисани гасови хемијски споје са споменутом течношћу, која се прелије преко кожице за мирисање, кад пчела мирише.

Мршав рој. Види: слаб рој.

Мршава кошница. Види: слабица.

Неродка (Вук). Кошница, која се преко целога лета не роји. Mutterstock, welcher den ganzen Sommer nicht schwärmet. Види: јаловка.

Обножник, der Blüthenstaub, das Blumenmehl. Овако наш народ у Хрватској зове цветни прашак на ногама пчелињима. (Види: „Пчела“, II., 128.) види: рђа.

Обрана, der Blutschwamm. Гљива за каљење. Види: Гљива.

Оквир, das Rähmchen. Види: летвице.

Око, das Auge. Пчеле имају на челу три проста ока, којима виде у даљину, и два сложена ока са стране на глави. Свако сложено око састоји се из 3500 окаца (ocelli). Сложеним овим очима гледе пчеле у близину. Око простих очију на челу стоје дакле тако, да није могуће пчели њима гледати у близину, него само у даљину.

Осиротјети (по јуж. говору). У Црној гори кажу: „Улиште осиротјело,“ — кад изгуби матицу.

Пипање. У пчела је орган за пипање рилица.

Пипци, Antennen, Fühlhörner, Fühler. Пипци су пчели на челу и има их два. Мислило се, да су то органи за пипање, зато их Немци називаше Fühler, те и код нас се уобичајило пипци. Пипци се састоје из више зглавака, на којима се налазе sacculi, који по најновијем мишљењу ништа друго нису него бешичице за чување, за слушање. Пипци су органи, којима чују пчеле, дакле што су у других животиња уши. Добро вели пчелар Фогел у свом пчелару овако: „Ко сумња, да су пипци уши пчели, нека на седалу пред летом мало притисне коју пчелу. Пчела ће плашљиво зузукати, на који ће глас из кошнице кроз лето на седало појурити више пчела, које ће своје пипке накострешити, ушпицити онамо, од куда глас долеће. Види се дакле, да пипци одговарају ушима других животиња.“

Плетара. Проста оплетена кошница.

Плодиште, der Brutraum.

Подоштрити (њурч.). Кад се подреже саће у кошници, па кад пчеле почну тек мало понављати сат подрезани, онда се каже: пчеле подоштриле саће.

Појарити. У Црној Гори значи, кад се пчеле разиграју, те изађу на поље из кошнице. („Пчела“, II., 12.).

Подножница. Овако зове наш народ у Хрватској цветни прах на ногама пчелињима. Види: обножник, рђа.

Праскоч (Вук). Некаква трава за пчеле добра, scabiosa trasilvanica.

Прерпанак, die Nachzucht der Bienen zur Fortpflanzung. Овако зове наш народ у Хрватској пресад. (Види: „Пчела“, II., 174.) види: пресад.

Пречњак (њорђ.). Пречњацима од прута утврђује се саће у простим кошницама, да не попада доле.

Прилипача, Galium aparine (у Доброселу). Њу замачу у варенику, те онда мажу њоме кошнице изнутра, кад се роје пчеле, да их лакше спрате унутра. (Види: Принос народној терминологији биљака и животиња, приопћио Мијо Медић, „Летопис“, 139., стр. 86.; „Пчела“, 1884., 128.).

Пчелиште, der Bienenstand. Овако зову у Србији пчелињак. (Види: „Пчела“, 1883., стр. 38.).

Пчелњик, die Bienenstand. Овако зове Аврам Максимовић у својем пчелару пчелињак. Види: пчелињак.

Пухара, Blutschwamm, Bovist. Види: гљива.

Решац. Види: дивља горушица.

Решпа. Врло је медовита биљка и пчеле много меда са ње наберу. Од решпе се мед брзо ушећери.

Решетка, Absperrgitter. Ханеман Американац из Бразилије изумео је решетку, којом прегради плодиште од медишта. Тим је препречио пут матици, да не може уљи у медиште. Жице на решетци удаљене су једна од друге $4^1/_2$ mm. Кроз таку решетку пчеле улазе у медиште и стоварују мед у саће; али матица је од пчеле нешто шира, па се не може провући кроз таку решетку. Тим се стаје на пут матици, да не може по целој кошници носити јаја и запремати места, где би пчеле могле стоваривати мед. За време главне паше ваља матици ограничити плодиште, да би пчеле имале места за стовариште меда, а друго, да не би матица сувише носила јаја, из којих се развију уљеви, на које пчеле силан мед

потроше. Да се не би узалуд силан мед трошио на прихрањивање уљева, ограничи се плодиште Хаземановим решетком. Ја сам противник овом начину пчеларења са решеткама, јер пчеле нерадо пролазе кроз решетку, а друго пролазећи кроз њу искрзају крила, те не могу више бити за рад, него их друге пчеле изјуре напоље за на век. Како ја пчеларим за време главне паше, казаћу на другом месту.

(Свршиће се.)

ПИСМА О СРПСКО-БУГАРСКОМ РАТУ.

Г—ђи К. Х.

ПИШЕ ДАНИЛО НЕДЕЉКОВИЋ.

ПИСМО X.

М. 30. Јулија 1886. год.

Поштована госпођо!

Wehe! ich ertrag' dich nicht.
Goethe's Faust.

Сливница! Неће ли се Србин, ма и трепутно само, сетити горњих речи Гетових, кадгод се опомене битке на Сливници, те наше срамоте над срамотама? Неће ли се српском војнику и нехотице рука машити за мач, да сперe ту лагу? Али не. Мируј, мачу! Србин више први не треба да те потрже, не зато, што би те потргао на Бугаре, него због других племенских сродника, који би га опет теретили многим прекорима. А потргне ли те назван, ја сам готово уверен, да ћеш лагу спрати, или ћеш се сав покрхати, да се више никада можда нећеш поправити.

Вама је, госпођо, можда чудно, што ја сада овако зборим. Но морате признати и сами, да би боље било, да није ни било овог рата; али кад га је већ било, онда смо опет ми себи пречи, онда је боље, да смо победиоци, него побеђени.

Кад смо се 5. Новембра изјутра кренули из Драгомана пут Сливнице, дух у нашој војсци почео је већ да се колеба, јер се војницима никако није свидело то, што смо се у очи тога дана вратили, на сутрадан опет идемо напред. Поред тога се још већма узнемирише, кад испред нас претрчаше преко друма два зеца. Наш је свет сујеверан.

Стигосмо до висова „Три уши“ и заустависмо се пред самим висовима, чекајући, да нас поведу у борбу. Борба се на висовима већ отпочела, пуцњава се сасвим јасно чула. Нисмо стојали ни четврт часа, а до нас дојаха краљ са целом свитом и рече нам:

„Јунаци! Ваша браћа, а моји храбри Шумадинци показаше се на Трну као прави јунаци. Две хиљаде Бугара заробљено је, отето је много оружје. Ја се надам, децо моја, да ћете се и ви показати достојнима мајке Србије; надам се, децо моја, да у храбрости нећете заостати за мојим храбрим Шумадинцима.“

Војска се одазва са: „Живио!“

Тек што је краљ отишао, дојаха потпуковник Коста Миловановић и рече:

„Други батаљон седмог пука замном!“

Кренусмо се лево и почесмо се пењати на први вис. Тек што смо прешли вис, а угледасмо жалостан призор. Војници из деветог пука (то су Румуни махом из Пожаревачког округа) стали бегати.

„Натраг! Куда бежите, срам вас било!“ викали су војници из седмог пука.

„Па ја сам, брате, последњи побегао“ — тако је сваки одговарао.

Наиђосмо на превијалиште. Рањеника већ беше доста. Мислио сам пређе, да бих се згрозио, кад бих видио рану, но тада бејах сасма разнодушан. Жалостан је призор, госпођо, видјети рањенике на превијалишту. Једноме је размрскана нога, и ви га видите, где лежи блед, изнурен, ван себе, а из ногу парчета, што пре неколико тренутака беше још нога, лони крв. Другог носе на носилима, на њему има више рана, али је ипак жив, но то су му последњи тренутци. Очи су му превртуте, рука на месту, где је несрећни куршум ударио. Још само неколико трепутака, па нема више ока, које је весело гледало, нема више срца, које је јуначки напред ишло, нема руке, која је своју децу, своју љубу хлебом ранила. Трећем лони крв из груди, јер му рана није још превијена. Крв се већ чисто стврдла, те изгледа као какво грумење. Он се, јадник, грчевито трза, уста су му отворена, доња вилица спала, а виде се крвави зуби, поглед му је узверен. Смрт му стоји више главе. Четвртом је већ завијена рука те седи замишљен, наслонио се на другу здраву руку те очекује, да га носе у болницу. Петог јадника постигла још већа несрећа, куршум му пројурио кроз уста, а изашао испод врата поред вилице, те не може ни да викне: јао, само крчи, као кад рошаг стегне болесника од сушице. Крвљу му је обливено лице. Коса, брада улепљена од крви. Свима је крваво одело, крваво место, на којем леже, крвава носила, на којима их доносе, крваво лице, крваве руке; куд погледиш, све сама крв... човечија крв.

„Па то мора бити“, мишљах ја. „Али ако се већ

мора да нада, онда је боље на месту остати мртав, него богаљ . . . вечити богаљ."

Поневши се на други вис видесмо пред собом подалеко битку и разредисмо се у ланац. Дошавши до једног шумарка заустависмо се, отворисмо јаку ватру. Мало по мало на дођосмо сасвим близу непријатеља и плотуни почеше да грме.

„Чији је оно плотун, наш или њихов?" запитао би који, тргнувши се од страшнога треска.

„Наш, наш", одговорио би други храбрећи, и ако ни сам није знао чији је, јер војник, чим чује, да је непријатељска ватра јача, одмах малаксава.

Наиђосмо на други шумарак и пуцасмо из њега једно четврт часа, кад се зачу труба где свира: напред! Дим се бело као магла. Ваздух беше сасвим загушљив. Сваки беше гарав и црн од барута и дима.

Тек што пођосмо напред, а искрену потпуковник Коста Миловановић.

„Напред браћо!" викао је. „Чујете ли како свирају химну." И доиста морали смо бити врло близу, само се од дима није добро видело, јер се лепо чуло, како непријатељска банда свира „Шуми Марица —"

У том ударише наши добоши. Трубе засвираше јуриш. Знате ли, госпођо, шта је то, кад ноћу букне пожар, кад припуцају пушке, кад се свет ускомеша, трчи, јури к опредељеном месту, трубе свирају а звоно на кубету откуцава онај страховити, прекинути, монотони позив у помоћ погорелцима. Ето на то палик изгледа јуриш, само је куд и камо страшнији, јер се овде лије крв, животи остављају овај свет, а место звона тутње „пальбе батеријом." Ножеви полете на пушке, и готово у трку пође се напред, а иза нас наши топови проламаху небо и објављиваху, да је сада поред пожара и поплава, али од људске крви.

Свирка се све јаче чула. Бугари и не знађаху, да су својом свирком одушевљавали и српску војску, јер војник, кад чује свирку, не стрепи ни од чега.

„Аха, ено их где узмичу уз брдо", кликну неки Радојица.

Одјек тих речи био је опет плотун. Са свих су страна наши војници јуришали на вис и не потраја дуго, а вис беше наш.

Кад смо се попели горе, била је тамо читава гомила. Говорило се, да девети пук пуца на нас, мислећи, да смо Бугари. У трећи батаљон нашега пука беше већ ушао немир, да не кажем страх. Ако је најзад била истина, да је и девети пук пуцао на седми, онда није ни чудо, што је ушао немир у овај ваљани пук, кад се узме да је био између две ватре.

Окрећасмо се ту једно пола сата, па после сиђосмо са виса, који је онако џупачки био заузет.

Ништа нема горе, него кад у војску уђе страх, а да то буде, довољно је да пред једним простим војником рекну ма што непријатно и са зебњом, и онда се то за час рашири по целој војсци и страх је ту, а од поплашене војске нема ништа.

Сишавши са виса доле одосмо на старо место и тамо препођосмо.

Тако се свршио — бар тамо, где беше седми пук — 5. новембар, први дан борбе на Сливници.

Када устадосмо 6. новембра, прво нам беше да видимо, шта је са висом, који смо јуче, готово без разлога напустили, и са задовољством приметисмо на њему две чете трећег батаљона нашега пука. Но изгледало је чудно, што су ту људи стојали без шанчева, без опкопа, без икаквог утврђења, а било је у изгледу, да ће Бугари још тога дана напасти на вис.

Око подне виђали се наши војници где слазе са виса, без оружја. Ишли су по сламу и дрва, па су их пустили без оружја. Но како су ишли, онако су и прошли. Доцније се чуло, да су Бугари заробили много од њих.

Те ноћи Бугари нападоше и на вис и отеше га поново. Од трећег батаљона седмог пука остадоше још две чете.

На нашем се вису 6. новембра почеше грозничаво правити ровови и заклони. *До тога дана бесмо нападачи ми, а од тога дана Бугари.*

У прављењу ровова затече нас и ноћ. Почех тражити, где ћу да спавам. Отидох на окомак виса мртвој стражи, јер тамо беше доста сламе. Мртва стража је страшна и величанствена. Ватре нема. Не види човек готово ни прста пред собом. Помрчина као тесто. Небо се беше наоблачило. Сва стража скупила се једно уз друго, и према оном белом снегу изгледају као црне хавети. Ни шапата нема, а некамо ли јасна разговора. Уједанцут се зачује кратко: *ист* и сви скоче на ноге; пушке шкљоцну; готове су за пуцање; стража се разиђе идући тихо, нечујно, и за мало па се опет врати, опет се притне к земљи, опет се збије једно до другог, опет нема тишина, опет прислушкивање, а из близине се чује шкрип снега под лаким ходом шиљбока са мртве страже, који са одапетом пушком упире опатар поглед на све стране. Изгледа као тежак грешник, велики покајник, кога мори грижа савести, те је побегао амо у тишину, у дубину, и звера на све стране, као да се боји сваког ма и најмањег шума, који би га опоменуо на овај свет. И чим најмање што примети или чује, преко усана му прође кратко: ист, које иде од шиљбока до шиљбока, а из мртвој стражи види се опет оно потмуло кретање. И тако то траје целу ноћ. Не могавши ту заспати,

отидох команданту Димитрију Димитријевићу и тамо, које с њим у разговору, које у дремању, проведох целу ноћ.

Освану кобни 7. Новембар.

На непријатељском вису радило се живо. Војници су ишли и тамо и амо. На нашим се висовима чиниле последње припреме, које беху потребне за одбрану и отпор, о који би се скрхала непријатељска моћ.

Не потраја дуго и борба се поново отпоче. Наши војници не беху још потпуно вични новим пушкама Маузер-Кокиног система, које врло далеко бију, те тако пребацују непријатеља, кад се приближи, ако се не нишани тачно по пропису. Бугари су то приметили и гледали су да се приближе и тим подвуку под дет куршумов, јер су тим били изложени много мањим губитцима.

Са нашег виса није се одмах ни приметило, да се једно одељење Бугара подвукло до самог подножја брда; а други су пуцали са својих позиција. Тек уједанпут створило се пред нама. Ово је било тако изненада, да смо се морали повући са првог виса. Први батаљон нашега пука, који је био на једном вису за нама, чекао је, док нисмо напустили вис и тада је осуо јаку ватру. Али то све беше узалуд. Непријатељски нападај био је тако силан, да се морало повлачити. Притом вала имати још на уму, да је код нас била та погрешка, што се у помоћ слао све батаљон по батаљон, а никад већа трупа, која би могла повратити дух измученим и малаксалим борцима, који су с дана у дан, без измене, ступали у борбу, који нису имали хране, који нису имали огрева ни честита одела, које је бйо студен ветар и снег, који морадоше спати снег, јер не беше воде, којих беше тако мало на броју — па зар се може још ко и усудити да пребаци тим јадним људима, што су изнурени напослетку морали клонути духом?!

Да, да, госпођо, лако је седити у топлој соби, пушити и пити кафу, или читати поред топле пећи којекакве новинарске извештаје, па само замерати и осуђивати.

Нашто да продужавам опис саме битке? Можете и сами замислити, каква је била. Непријатељској навали није се могло одолети. Битка је била изгубљена, срамота српском имену нанета.

Ко да вам опише, госпођо, осећање у потучене војске. Скупљамо се, јер бесмо раштркани. „Јеси ли жив?“ „Жив сам“ — то беше све, што је један другом говорио. Сваком у очима беху сузе, али сузе срџбе, гњева. Ни највећем душманину не бих жељио онакког расположења. Знате ли, госпођо, шта то значи потучена војска? Знате ли, шта то значи, када и војска зна, да није морала бити потучена, па је погрешком других подлегла? Страшни су то тренутци. Свако је пушку стегао у руку, да вам се чини, пушка ће се распрснути у рукама. Много њих стојали су наслоњени на пушку а били су замишљени; тек наједаред видите; где очи севну, глава се подигне горе, а рука тресне пушком о овај пусти камен.

Разуме се, да је и ту, као и свуда, било и таквих, који су хвалили бога што је прошло, па како било да било. Али где нема и таквих?

Ето вам, госпођо, у неколико слабих, врло непотпуних цртица вишедневне борбе на Сливници.

После битке на Сливници остајасмо једно за другим места. Паде Драгоман, паде Цариброд, паде и Пирот. То је била Пирова победа. Бугари је скупе платише. Али су за то гледали да се наплате на јадном Пиротском и околном становништву. Окаљаше свој образ. Показали се као варвари, као грабљиве тичурине, које даве невине тичиће. Али просто им било! То није чинио цео бугарски народ, него грабљиви отимачи, подбодени покварени људи, којих има свуда.

Једно вече у Београду стојао сам на прозору. Преко од мога стана пред маленом кафаницом, под зеленим дрвећем, седило је много света. Под мојим прозорима шетали се многи, уживајући у лепом вечеру. Разноврсни гласови допирали су до мене. Жагор беше велики. И одједном нестаде жагора. Све ућута. Шетачи испод мојих прозора застадоше, јер пред маленом кафаницом отпочеше народни певачи и свирачи песму, која је сваком пресекла разговор. Песма беше примитивна, проста, али згодна да покаже народно мишљење о рату српско-бугарском.

Пушка пуца као ватра жива
Те појаска у чело целива.
Сива курјума, а ајја граната —
Сад се бију два рођена брата.
Ој, брате мој!

На Сливници увенуло цвеће,
Мајка сина више видит' неће.
Ој Сливницо проклета гробницо!
Многе ли си сеје распалила,
Младе љубе у црно завила,
Самораве мајке оставила!

Не зарумене ли нам се лица, госпођо, од стида, кад се сетимо Сливнице? Не обузму ли нас тако разноврсне мисли, кад се сетимо погинулих, кад се сетимо тога рата и његовог свршетка? Не потекоше ли многој Српкињи сузе, кад је угледала оне бедне рањенике, који остадоше богаљи, а не знају ни сами зашто? Не потекоше ли многој Српкињи сузе,

кад се сетила оних јадника, који узалуд платише животом лакомисленост и невештину других?

Мени се чини, госпођо, да вам је и сада, при помисли на то, капула суза... Ја бих вам говорио да не роните сузе, ја бих вам говорио песниковим речима:

Штедимо сузе наше
За доба можда гора — (З. Ј. Ј.)

али не могу. Много је узалуд пропало младих живота, срамота је велика, не могу...

Јер данас српска суза
Заплаках' мора.

Ваш
В.

ЛИСТАК.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

XXI.

У Бечу 2. (14.) марта, 1820.

Пречесњејши Господине,

љубезњејши и високопочитајеми пријатељу!

Већ сам био очајао, да ћете ми писати! Премишљао сам на сваку руку: мислио сам, да се нијесте расрдили на мене, али нијесам могао наћи узрока томе; мислио сам, да вам ко не забрани писати ми више, али сам се опет чудио, како ми не јавите, да ни ја вама не досађујем. Сад је писмо ваше од 16. февр. промијенило те све мисли.

Истина да су вам много дуга патоварили на ваш врат, али зато не треба се плашити нити преко мјере бринути се. Кад имате 18 кредитора, то је још боље; зашто ни једном нијесте много дужни, и њима је лакше чекати, а чекати се мора, кад се нема чим платити. За дуг се не бјема, а ако вас затворе (које не вјерујем да би и бити могло), каква ће им полза од тога бити? Срамоте се већ нијесте можете бојати. Што велите да ви по Сријему и по Новом Саду, то се вама само чини; знате, како Срби кажу: Свако чудо за три дана. То би дужници најпаметније учинити могли, да Вам даду још новаца да дођете у Беч, да гледамо за владиштво, па ћете им онда вратити; то покушајте код кога од најпаметнијих дужника. Сина и њика, то је све ништа; ви још не познајете трговаца; а особито сад на овакова (за трговину заиста рђава) времена. Проповиједи Руске, и то је ништа; ја се чудим вама, како можете о таквим беспослицама мислити! а још вам се већма чудим, како се можете молити митрополиту, који вама завиди и вашом се несрећом поноси! Знате, како Срби кажу: који Бог не помаже, не треба му се молити. Такове људе (баш у невољи) треба презрети; али не помаже презрети само њих, него и њихове будалаштине све. Дајте Славенску и Српску литературу на свијет, па ће онда бити и славе и новаца и кредита. А ја сам купио два лоса од Бечкога театра на Видну (за који се даје 300.000 ф. у сребру), него се помолите светоме Стевану Штиљановићу, нека се он замоли Богу, да њиве мој трефер, па ћу му онда поклонити двије хиљаде дуката, нека исплати сав дуг (ово је Завјетина); молите се и ви Богу вашему (а не Мирабоњеву). — Рецензију ћу вам послати друге поште (у петак); жао ће ми бити, ако дате те оде да се штампају прије него прочитате моју рецензију; а најмилије би ми било, кад би ја и оде прије видео. Је ћете штампати оде? У Српскима да узмете наше *б;* немоћте га изоставити никоште! У Славенским одама чувајте се Србизма и Русизма, зашто вам то нико опростити. Струкъ цвѣтовъ по Српње нико опростити. Струкъ цвѣтовъ по Српски се не би могло казати, него само струк цвѣћа; а како је више цвјетова, онда није струк, него кита од млого струкова. — Мјесто Тахии боље би било да преводите Орација на Српски. Мени је драго, кад се у мом рјечнику друге погрешке не налазе, осим акримандрит, акријереј и — — — — — — — — — —, и остале овакове! Велите, да сам могао бити без тога; али да није тога, они би викали на друго па зато баш требало је то. — Беочински игуман вала да је у Пешти чуо од вашега Витковића; зашто ни чујемо да ниче, и писао је Чапловићу, да ће он његову Славонију превести у National-Sprache а не у Pöbelsprache. — Питате, шта веле Руси за мој рјечник. Оно што и Нијемци и Пољаци. Он је мене у Русији препоручио и помијешао у друштво грофова и кнезова, генерала и министара. У Петербургу сам читао једну похвалну рецензију у Журналу, који се зове Благонамѣренный журналъ; а једну сам читао у Кијеву у Соревнователю просвѣщенія и благотворенія; а овје сам чуо, да је трећа изашла у Вѣстнику Европе. Јесте ли читали ви ону рецензију у Гетингенским ученим новинама? Мени су је у Петербургу показали. А чујем, да има некаква и у Варшавским некаквим новинама, на пољском језику. Ја сам од-

нио 30 рјечника у Петербург, а да сам и однио 300, прошли би као алва. У Москви сам виђео само један у дјеств. Ст. Совјетника Малиновског, коме је послао Гроф Румјанцов.— — — —

њу расправа Васе Вујића „Стара и нова психологија“; 5. по оцени Милана Савића примљен је за „Летопис“ и са 30 фор. награђен спев Војислава Ј. Илића „Смрт Периклова.“ — Књижевно одељење „Матице Српске“ имало је своју седницу 10. о. м. Председавао је др. Ђорђе Натошевић а присутни су били ови чланови: др. Љубомир Радивојевић, др Лаза Станојевић, Светозар Савковић, Филип Оборкнежевић, Александар Сандић, Миша Димитријевић, Стеван Лекић, др. Милан Јовановић-Батут, др. Илија Вучетић, Милан Андрић, Андрија М. Матић, Стеван Милованов, Паја Марковић и уредник овог листа. Од низнијих предмета, што се претресли на тој седници, истичемо, да је књижевни одбор упућен, да до првог састанка књижевног одељења поднесе предлог о том, на што де се употребљују приходи од задужбине Атанасија П. Гереског, увезши у обзир предлог Паја Марковића, да се приходи те задужбине употребе на прикупљање и издавање народних умотворина, и предлог Мише Димитријевића, да се од тих прихода издају српске историјске старине.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— У 38. броју нашег листа на страни 1355. јавили смо по „Виделу“, да се у Београду спремао нов дечији лист „Мала Србадија.“ Неки дан добили смо уредни број тог дечијег листа, са горњим додуше насловом, али не са истом спремом издавалишта и уредништва. По овој је белешци наше требао бити уредник учитељ Пет. М. Никетић а власница књижара Велимира Валожића, а сад из уредног броја видимо, да је уредник „Малој Србадији“ учитељ К. Петровић, власник „учитељско удружење“ а издавалац „редакциони одбор М. Срб.“ При ће број изаћи 1. Јануара — у проспекту стоји додуше 1886. но свакако је мишљено — 1887. Програм је овој „Малој Србадији“ с налом именом овај исти, који смо споменули у 38. броју нашег листа у овој белешци. По у погледу излажења и цене учињена је промена. Она ће наиме „Мала Србадија“ излазити двапред месечно, 1. и 15. сваког месеца, а стајаће на годину 4 динара. Уредни број доноси две песме од уредника, члапак „Како је на северу“ са сликом „Како се жене на северу“, две приповедачице, чланчић о задрљивима и како треба шивити на аубе, и још две три занимљиве ситнице ствари.

— Од нове године излазиће у Великом Бечкереку пон недељни лист, који ће се бавити „општим српским интересима, просветним и литературним, даље умним интересима банатским, поштанским и околним“. Лист ће се тај звати „Глас“. Издаваће га књижара Ј. Грчића, а уредник ће му бити др. Емил Гаврила, главни сарадник др. Паје Бота. Цена је 4 фор. годишње.

— У издању књижаре браће М. Поповића изашле су ове дана „Најлепше и најодабранније приче из „Хиљаду и једне ноћи“.“ У збирци су тој ове приче: 1. „Алади и чудотворна лампа“; 2. „Харун ал Рашид и еленад Абдалах“; 3. „Прича о гуровци“; 4. „Рабар и дух“; 5. „Очичена Абдуа Хасан“; 6 „Синдбад морнар“, (у почетку је тред „Синдбад“ а после консеквентно само „Синбад“); 7. „Коњ чилопкан“; 8. „Крал. Аљиб“; 9. „Ужар Хасан“; 10. „Али Баба и четрдесет лопова“. Уз књигу је додано шест слика а цена јој је 60 новчића.

— Од нове године почеће у Загребу излазити нов часопис у месечним свескама по 4 табака велике осмине. Часопис ће се тај звати „Смотра“ а уређиваће га Милан Грловић. „Смотра“ ће бити уређивана као стране тако звапе Revues, те ће доносити белетристичке радње сваке врсте, песме, поучне и популарно писане расправе и чланке из свих научних струка, извештаје о супременом напретку књижевности у свих модерних а нарочито словенских народа, извештаје о драмској, музичкој и о обрапичким позоришима и најпосле тачну библиографију књижевних производа на словенском југу. Цена ће бити „Смотри“ 5 фор. а. вр. годишње а појединa ће свеска стајати 50 новчића. — Одиста једва чекамо праву свеску тога новог часописа па шта се уверимо, да је часопис тај биги „корисна и потребна свеза између строго струковних и знанствених и ли забавних органа и да је нама, да упознамо и наш словенски мелеи: сва југословенски свет најкраћим путом с њиховим светом и обратно.“ У то име желимо му најлепшег успеха.

— Од Имра Шеремша, што се у најновије доба у мађарској књижевности истакао травестијама „Илијаде“ и „Одисеје“, (в. б. бр. нашег листа на стр. 241. и 15. број на стр. 516.) изашао је на који дан хумористичан спев под наслопом „A vasutas tótok“. — Видећемо, шта ли ће то бити.

АФОРИСМИ.

(Римски.)

Хвалити ли се овим, што сп добро учинио, изгледа, као да се не хвалиш зато, што си то учинио, већ изгледа, да си учинио добро, да се њиме хвалиш.

Млађи Плиније.

Јели икад било порока а да није имало адвоката (браниоца)?

Сенека.

Боље душевне но личе на телесне болести: што су оне тешке, тим мање их осећамо.

Сенека.

Поново молимо поштоване претплатнике нашег листа, који нису подмирили свој дуг, да то учине. Уједно молимо и остале претплатнике, да обнове претплату за идући течај „Стражилова“.

Администрација.

САДРЖАЈ: Највећа јад. Песма. Н. В Ђорића. — Мија Бродар. Приповетка из Баната. Написао Милутин Јакшић. (Свршетак.) — У вору. Песма. Од Војислава. — Шарена јуница. Слика из словачкога народнога живота. Написао Мартин Кукучин (Бенџур). (Наставак). — Сукоб. Песма од Рајка. — О књижевном раду дра Јована Суботића. Од С. В. П. (Наставак.) — По тихој ноћи. (Махалџици.) По чешком Ј. С. Ч. — Српски речник за пчеларе. Саставио Јован Живановић. (Наставак.) — Писма о српско-бугарском рату. Г. ђи К. К. Пише Данило Недељковић. Писмо X. — Листак. Писма Вука Стеф. Караџића Јукијану Мушицком. Изнеси на јавност Милинеје К. Бранковић. XXI. — Листићи: Гласник. — Књижевне новости. — Афоризми.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 52. У НОВОМ САДУ 25. ДЕЦЕМБРА 1886. ГОД. II.

У САМОЋИ.

Ноћ је глуха; ништа нема
Да утјеши срце моје.
Ноћ је глуха, слатко доба,
Кад се грли злато своје!

На столу ми св'јећа гори,
Из руке ми књига паде;
Трудним оком по ваздуху
Пратим сјену старе наде.

Али сјена даље бјежи,
Надалеко ми се губи;
Још је ништем, али плачем,
Глава нуца, шкрипе зуби.

Ништа нема да с' одзове
Очајничком гласу ваја.
Ој ви сретни у топлоти
Женског милог загрљаја!

Ој ви сретни! У пољупцу
Јесте лијек свијех јада;
Ко се игра женском косом,
Ох, тај знаде наћи нада!

Када жена се овије
О дрхтаво т'јело ваше,
Не питајте, има д' жучи
На дну оне слатке чаше.

Ах, и ја бих сретан био
Шапћући љубав с тихог гласа;
Ал овако немам мира,
Санка немам, немам спаса!

Хајте, сретни! Ноћ је глуха;
Трудном руком гасим св'јећу
И у тмини ништем, тужан,
Да оживим мртву срећу.

Јосип Берса

НЕКОЛИКО ТРЕНУТАКА ИЗ ЂАЧКИХ ДАНА.

У 44. броју »Стражилова« посветио је наш врсни књижевник А. Сандић неколико топлих речи успомени нашег незаборавног Вука, оца новије нам књижевности наше. То ми даде повода, да и сам напишем ове редове, те њима да отргнем из заборава неколико драгих часова из мојих давних ђачких дневa. Ти тренутци су на мене, а зацело и на тадање ми другове, силно утицали. Ја их се сећам, као да сам их јуче преживио, а мили су ми, као најдражи часи у животу. На штогод их се више сећам, све се чвршће уверавам, да професори и учитељи згодним часовима могу својим ученицима да осигурају успомене, које им бивају све драже и значајније, штогод су зрелији и старији. Такови су тренутци од нелике важности и по само образовање омладине. Ученици, сећајући се таквих часова, у исто се доба сећају са неким особитим поштовањем и оних драгих лица, која се постарала за такве утиске. На такву једну значајну прилику дожившио сам и сам у Новом Саду као гимназиста. Том догађају и намењујем ово неколико редака.

Био сам — не знам поуздано — у III. или IV. разреду. Међу осталим уваженим професорима беше и покојни Љубомир Стојадиновић. Он и — опет упокојени — професор Гавриловић уживаху лепо поверење код својих ученика. Истина, први је био у школи вазда озбиљан и строг, каткад и одвише; а на испитима нам задаваше највећи страх. На инак су га ученици волели.

Професор Гавриловић опет био је сушта доброта. Благ, тих, а при предавању — по нашем суду ненадмашен — знао је свагда да освоји општу пажњу целе школе.

Бивало је дана, кад се предавање завршавало повесницом. Почне ли тада избијати час, ми смо већ на разне начине знали, да му скренемо пажњу са сата, само да не би с приповедањем прекинуо. Но после неког времена извадио би свој сат, али с места би и устао. Погледи нас, насмеши се, па изађе. Очевидно му је то годило.

Та два професора беху најближа, некако срођена са својим ученици. Ако је требало ићи на Лиман на тоцињање, на Дунавац на купање, или на Трнцамент на лоптање, они беху наше вође. Па ту се понашаху само као старији, искуснији другови. Тога ради су ученици и Стојадиновића — иначе веома строгог професора — јако пазили.

Али ја сам се удалио од главне ствари. Да се поправим.

Једног дана проф. Стојадиновић завршујући своје предавање стаде насред школе па нам — преко обичаја смешећи се — рече: »Данас имам врло знаменитог госта. Док будете људи, нећете се кајати, што ћете га видити. Спремите се дакле, па ћу вас после четири сата одвести, да га пољубите у руку«. — Узе шешир и оде.

Наста тишина. Ми се згледнусмо, а из свачијих уста излети питање: »Ко то може бити?« — Нагађасмо и овако и онако, па се и разиђосмо. С каквим је пак нестрпљењем сваки од нас очекивао заказани час, што и да спомињем!

Како-тако дочекасмо и четири сата. Дотични професор изађе из нашег разреда, а одмах затим ево Стојадиновића. Сећам се врло добро, да је само наш разред са собом повео. По томе бих и рекао, да смо онда били у четвртом — у оно доба најстаријем разреду.

»Јесте ли спремни? — Замном!«

Ми једва дочекасмо ту реч. И преко мере радознали пођемо за њим.

Држим за извесно, да је тада наш професор становао на пијаци, у великој Недељковићевој кући. И данас, кадгод туда прођем, и нехотице ми изађе та посета пред очи. Кућа је близу гимназије, те ми као у скоку стигосмо до ње.

Попнемо се на први спрат. А кад се већ заустависмо пред врати, кроз која нам ваља ући, чудно нам некако беше око срца.

Ко је управо у тој одаји пред нама? — Како ће нас примити и шта ће нам рећи? — Па онда, зашто да ми деца и посећујемо професорове госте? — У колико се могу они нас и ми њих тицати? — О томе отприлике мислили смо ми, кад ће професор да отвори врата.

Сад већ ето нас и у соби. Дебеле завесе на прозорих напуниле собу неком тајанственом тамом. Ушавши са јаке светлости с поља, требало је нашим зеницама доста времена, док се толико развукоше, да се могосмо разабрати у соби.

Из прве собе кроз отворена врата уђемо у другу. Ту пред собом угледасмо човечију слику. Седио је на црној, великој наслоњачи. Фес са забаченом кичанком покривао му главу до самих обрва. Дуги бели брци савили се унапред као два српа, а образи бледи, упали. Да не беше оних светлих, живих очију испод дугих обрва, рекао бих, да је ту пред нами какав кип. Он доиста беше слаб, изнемогао. А она штака уз колено му даваше целој појави још чуднију слику.

Проф. Стојадиновић изађе пред свога госта с речима: »Ово су моји ђаци. Дошли су, да вас виде и руку вам целују«. — Затим окренувши се нама рече: »Пред нама је човек, чије се име високо цени у целом образованом свету. То је наш Вук Караџић — благо нама с њиме!«

Не знам, у колико тада бесмо кадри, да правилно схватимо прави смисао ових истинитих речи. Тек ми се на то покренусмо, па један по један целивасмо му ону суву, многозаслужну десницу. Ја и данас осећам, да сам сретан, што ми тада беху усне приљубљене уз ту највреднију и најзаслужнију српску руку.

»Хвала, дјецо! — На млађима свијет остаје!« То је неколико пута поновио. А кад се — као оно пред иконом — обредисмо, старац нас испрати речима: »Сретно — живи и здрави били.«

Окренусмо се, те тихо, као испред неке светиње, вратимо се натраг. А одануспмо тек кад се видесмо на улици. А зашто? — Не знам. Ми о томе онда ни мислили нисмо. Данас би то од прилике могао себи у толико растумачити, што је појава Вукова морала необично утицати на наше млађане душе.

*

Свију својих професора сећам се врло живо. Из њихових предавања канда бих још и данас умео готово до словца репродуцирати по неке

одломке. Али предавања из српског језика као и да не беше. Једино се врло живо опомињем своје српске граматике са црвеним корицама.

Али шта је могло бити узрок томе? —

Ми ондашњи ђаци бесмо већ сви од реда »јотисте«, и ревносни читачи »Данице«, »Јавора« и »Комарца«. Али српски језик изучаваемо у школи по Нинковићевој »дебелојерској« граматици. — Каква противност! — Никакво дакле чудо, што нам се та студија није никако лепила ни за срце, ни за мозак.

Према томе наша посета беше нам од велике користи. Наравно, онда ми још ништа не знађасмо о пријатељском односају између Вука и сестре књижевнице па и целог дома нашег професора. Тек ми се од тада почесмо живо распитивати за дела нашег неумрлог старине. Тако нам од онда народне песме и приповетке беху наша најмилија лектира.

И ето, ја ово написах, па се чисто подмладих. Заиста је ђачко доба сретно и пресретно. Али кад се у том лепом добу доживе и овако мили часови, онда зредом човеку то доба не излази пред очи тек као младићко сањалачко живовање. Оно нам се јавља као доба, које нас подсећа чак и на најзначајније моменте нашег народног живота.

* * *

Велики Вуче! Хоће ли твој узвишени дух хтети примити ово неколико редака од човека, који би пресретан био, да се ма из далека дотаћи може само ремена обуће твоје.

Ето, цео је век већ прошао, како нам те Бог даде. И они, који ће да прославе други, трећи и даље векове твога појава, дичиће се тобом свакако. Али ми, који ти целиваемо вредну десницу, као првосвештенику нашег књижевног препорода — ми смо од свију тих много сретнији.

А то је једина заслуга нашег некадањег професора. Хвала му и драгој успомени његовој!

Мита Нешковић.

СВЕ НА ВРЕМЕ.

Зумбул-цвеће, беру ли те моме? —
„Беру, боме, и ките се многе.“ —
Зумбул-цвеће, кад те мома тражи,
Замирши на јој ово кажи:
Као листак мирисног цвећа,
Онака је овог света срећа;
Чаровна је, као мирис лепи,
Чаровилом младу душу крепи,
Дивотна је, шарена и бајна,
Али кратка, брза, малотрајна,
Јер набрзо као исто цвеће
И срећа се у невраг окреће. —
Кад се мома закити тобоме,
Ти се, цвеће, не стиди пред њоме,
Већ јој кажи, како мало траје
Све, што она за мило познаје;
Спомени јој, да, што једном прође,
Никад више натраг јој не дође.
Док мириса цвет пролетњи има,
Само дотле за њ се свак отима;
А кад свене, у прашину пада,
Иста мома изгази га тада,
Што у киту мало пре га вила
И њиме се млада поносила.
Брзо с' врти коло овог света
А врло се ретко среће срета.
Ко је пази, може је имати,
Ко пропусти, никад је не врати.
Нек јој ово буде наук сада,
Нека љуби, док је тако млада,
Нек поклони срце драгом своме,
Нека пође двору његовоме.

Н. В. Ђорић.

ШАРЕНА ЈУНИЦА.

СЛИКА ИЗ СЛОВАЧКОГА НАРОДНОГА ЖИВОТА.

НАПИСАО МАРТИН КУКУЧИН (БЕНЦУР).

(Свршетак.)

VIII.

Кад у јутру јутро освануло, отворе се вратнице на Кртовој капији.

Ева погледа на прозор и цикну од радости. Шта види?

Сусед Трнка виче на вратима:

— Куме, ево јунице, корисна била! Одите, вежите је!

Нема кума, али сто Ева у три скока на капију. Прими јуницу и веже је, па јој да сена.

Кум Трика, на кума Трнкиница морају у собу; аја, није друкче. Још на аилији помири се Ева с њима.

— Одавно нисмо овде били, — примети кума.

— Седите, седите! — пуди их Ева, а брише кецељом клупе.

— Рђаву сам ноћ имао. Све једнако посла с јуницом. Куму мораде још горе бити. А где је због кум? — пита Трика.

— Оде јутрос. Ко зна, где сад тумара? Отишао, да тражи јуницу. А где сте ви тако брзо нашли јуницу? Јелте, бог с вама! — пита Ева.

Трнкинница узе реч:

— Послала ја овога мога с јуницом с вашара напред, а ја, као велим, још да поназарим све, што ми треба. Па овај вам се нашао негде с кумом, те вежу јуницу о прозор код крчме и уђу у крчму. Кад ја назарила, пођем кући. Дођем до крчме, па, мислим, удари ме гром, кад познадох нашу јуницу. Уђем унутра. Кад тамо, а овај мој седи с кумом. Зовем кући; ал они ни главе не обрћу. Хајд ја сама. Него жао ми јунице, гладна, озебла, тек да проговори: Помози! Тако је доведем кући и вежем у појату. Овај мој дође пијан као мајка, па не зна за себе ништа све до у само јутро; једна што избројао тридесет форината, што добио за јуницу.

— Тридесет и пет, — поправи је Ева.

— Какво тридесет и пет? Управо тридесет, — тврди кума.

— Није него! Мој муж је платио тридесет и пет, — опет Ева.

— Ја сам добио само тридесет, — правда се Трика.

— Зато ти нећеш да дођеш куми? Бојао се, да не дознам, како ме вараш! Камо петица? Говори! Дај амо! Амо петицу! Ко ће, кумо, с оваким човеком изићи на крај? Да га жена о узици води!

— А јеси ли је ти одранила? Јеси ли је ти појила? Нисам ли се ја мучно око ње? Па зар да ја не видим ни длаке од ње? Ево, на једну форинту. Добио сам, истину да кажем, тридесет и једну.

Трика баци сребрњачу на сто.

— Аха, ту је једна! Задржао си, а? Е, на кажите сад сама, слатка кумо! Овамо још и она четири форинта! Не треба теби дати ни новчића, ... ни новчића, знаш. Ваљда да поједен? Дај овамо да дам за со, за порцију ... Не зна човек, на што ће пре, а он крије четири форинта! да је четири грошћа, али то је преко јего! Дај све овамо!

Зло Трнци. Зна, да би се бадава изговарао. Не зна, шта да ради.

— Добио сам, верују, тридесет и два, ни за нокат више. А платио сам и алвалук, па ми остало још двадесет новчића.

— Овамо дај и то. Није него да бацим у мутну воду! Знаш ли ти, шта је то двадесет новчића? Играо би се с њима као дете, метнућеш у уста и прогутати. Дај, биће ми на со.

Трнка се ражљути, па извади из кесе место новца од двадесет новчића читаву сребрњачу, те је баци на сто. Ал тек кад новац звекну, виде, како се љуто преварио.

— Ето ти, на! Ради, шта хоћеш. Немам више ни тантуза.

— Гледај га, гле! Та, то је сребрњача! Ха-ха-ха! Ала си прошао!

Трнка избаци и трећу форинтачу.

— Ето ти и последња! Гледај само, па их што пре удај ... Кумо, само сам тридесет и три добио, и, ето, ви сте сведок, све дадох жени. Ал ти, Ева, — исплати Ицигу три форинта, како знаш. Не ћу да сам дужан.

Понда ће куми Кртовици:

— А где је кум? Сиромах! Сиромах?

— Тражи јуницу. Није јутрос ни залогаја узео у себе, већ оде онако жртав гладан, — вели Кртовица, ал не вели, да га је она отерала.

— Кумо, је ли то хришћански, пустити човека гладна од куће?

— О, има он, има. Склопио је он себи три форинта од јунице. Мени рече, да је купио за тридесет и пет.

— Откуд вам је бројао новце?

— Из кесе.

— Другде није имао ни новчића. Видио сам, кад их је мењао. Оне две форинте потрошио је на алвалук.

Трнка исприча куми, како је Шмалок преварио Крта.

Кртинница се замисли. Поче да жали мужа, што га је тако истерала.

Трнка пита:

— А је ли био невесео, кад је отишао?

Кртинница рече, да је плакао и да је рекао, како га неће никада више видити.

— Тако! То је лепо! Газда да иде од куће за једну длаку! Ваљда да пасе или да рије? Зар ви не знате, какав је он? Може што себи човек учинити.

Умеша се Трнкинница:

— Гле, како се браше! Добра браћа! Дабогме, врана врани не ископа очију!

Кртовици не иде сад муж из главе. Боји се, збиља ће урадити што од себе. Па се окрену Трнци:

— Идите за њим. Идите, молим вас, па га потражите и реците му, да је јуница код куће. Нека само дође кући, биће све добро.

— То бих ја и онако урадио, само да уверим ову моју, да сам збиља добио само тридесет и три форинта. Идем. Због ом!...

Оде Трнка у Мрханово. Тражи Крта као иглу. Али нигде Крта, нити Крту трага.

Трнкиница цео дан на прелу код Кртовице. Чекају мужеве до мркле вечери.

Али нема ни једнога, као да у море куда утонуше.

Сутра дан јави Трнкиница куми, да јој је муж доцкан синоћ кући дошао, па опет јутрос поранио, да га тражи.

Опет хајд кума куми на прело.

Дуг дан као у зла господара.

Једва у вече ево Трнке.

Али нигде Крта, ни од Крта трага.

Трећи дан обишао Трнка сву јабану унакрст. Завирио у сваку крчму. Пита, кога год сретне, за свога кума. Описује га, овакви је и онакви је: е, носи криву чутању, е, омален је, е, сакат у ноги, нема зуба, носат; показује им, и како иде; каже, како искриви једну ногу, а левом руком весла око себе.

Смеју се људи ћораву послу, па веле, да нису нигде видили таква човека и моле Трнку, да им га покаже, кад га нађе.

Али нигде Крта ни од Крта трага.

Плаче Ева, плаче по ваздуги дан. Али се нада јадница, да ће још наћи мужа. Сваки дан му кува слатке ракије. Но уместо Крта попије ракију Трнка, кадгод се врати с хајке.

Трнци жао кума пред Кртиницом. А у себи хвали Крта, како је паметно урадио, што се опростио таке жене, па већ помишља, како би и он своју жену мало поплашио, па да и сам бане кудгод у свет.

У Адамовцима свуда разговор само о изгубљеном мужу.

Искупиле се жене једаред на прело, па разговарају.

Једна вели:

— Ђаво га је узео, што је мале чараше плео.

— Памтите, — друга ће опет, — тај не ће поћи с овога света као његова браћа. Убиће га ракија.

Ветар групу о прозоре.

Тета Ранава јави се из пећке:

— Чујете ли, како живи ветар? Неко се обесио.

— Обесио! Збиља обесио! — рече чича Ранави. — А ко ће други, ако није Крт!

— Ко ће да нам чараше плете? — вели тета Ранава. Поплашила се за Крта, јер већ три године, како му је дужна за чараше.

На то ће јој муж:

— На тако добро и јефтино да плете као покојни Крт! Знао је и да пречека човека за оно мало.

— Нек плете сада његова милостивна, — умеша се нека млада.

— Не знам, како ће без њега сама да газдује. Не ће, чини ми се, поћети више широке капе с црвеним пантљикама као досад, — рече Ева испред цркве.

— Него и тужи за њим! Може ако оће и очи ископати, ако ће га и из земље поктима изгрести. Њега нема, на нема! — рече једна, којој је Кртовица била кост у грлу, што се она удала за Крта.

— Црна земља не говори, друге, — зави опет нека друга.

— Не ће, жене, гром у коприве. Ни надати се нећемо, а он ће искрснути. Мали је, али је обешењак из корена. Никад истину рећи, већ све ђаволи, — заврши Адам Врчњан.

Штета кума!

Трнка га тражио најпосле и по планини, није ли се збиља где обесио.

Но све бадава. Крта нема па нема.

Чеше се Трнка, где га и не сврби па сам себе криви:

— Само да сам му новце вратио, не би до тога дошло.

Кртиница да свисне.

И сама јуница рече.

Кртова торба виси опрана о клину. Дала би Ева стотинарку, да јој ко доведе жива мужа. Дала би све, што има, за њега. Хвали га, боже, пред људима, хвали, све у звезде кује. Стоји тужно шило забодено у гредицу. Отромбољиле се о дувару жалосне маказе. И сахат стао, нема ко да га навије, а Ева не уме. У соби тишина, по кући тишина. Куд погледи, све је подсећа на мужа, па плаче, плаче, да се угуши сузама. А како да не плаче? Прекуутра је већ божић, а мужа нема. Нема ни наде, да ће га икада видити. Ето које је то доба, како га траже! Сваки живи тражи кућу на божић. А он да је жив, зар не би дошао својој Еви? Није јој до себе, њој је доста за божић и печених кромпира.

Трнка још не губи наду.

Ева се богме баш и не нада више. Откуд и да дође? Снег завејао путе. Можда ће на пролеће наићи само гдегод на каква мртваца, кад се снег ото-

ни. И пођу сања о њему. Дође јој као смрзнут мртвац с ископаним очима. Онда се тргне пресе се и плаче.

IX.

Данас се свугде чека увелико бадњи дан. Мужеви секу дрво и сламу. Жене посе брашно.

Само се Ева ни за што не брине. Оде у појату, па плаче и нариче. То је кукавици њој данас посао, кад се све весели. Уђе у собу, узме мужевље хаљине, па и ту плаче, плаче и нариче:

— Јао, хаљине, црни јади мој, хоће ли вас мој Адам још понети? Ох, зашто га истера? Ох! Мој драги, Адаме мој! Боже, боже, зар је баш мртав? Сиромах Крт! Сиромах Адам!

На плаче и плаче.

— Ева! Жено! Шта је тебе? Ево мене! Ту сам!

У собу уђе Адам Крт, с мишљу и са својом кривом чугањом.

Ева не може да дође к себи. Мисли, сан је.

Ал ево, богме, за Кртом и Трнке.

— Ето кума. Нашао сам га. Јесам ја рекао: Ја ћу га наћи!

— А где је био?

— Јај, кумо, било је то на крај света, чак у Трантарији. Онде у једној великој шуми има једна велика тестера, па тамо је тесао даске. Ој, то су даске! Ово су даске, мој брајко! На с оним се даскама прави тараба у Трантарији, да се свет не сруши.

Ева не хаје за Трнкину шалу, већ се диви само Адаму.

Бог зна откуд, ал омирисала и Трнкиница, да су дошли, па ти ево и ње. Оставила и маст на ватри, само да види, шта је, макар маст и изгорела. Код све радости вели куму:

— Па зар тако, куме? Побећи и оставити жену и кућу, а не јавити се ни свом куму. Не бих се тому надала.

— Жено, ћути! И ја ћу једаред тако, ако ти будеш увек истресала моју несу до последњег таптуза. Идем тамо, где је и кум био. Тамо се добро плаћа.

Трнкиница пита још Крта:

— Ала, бога вам, куме, колико сте платили за јуницу? Истину!

Крт се окрете својој жени:

— Ево, на повце, које сам закинуо. Ова два форинта сам ово дана зарадио. Од данас нико мене више не види, да нијем. Ви сте ми сведоци.

— Барем на божић мало погрејање, — вели му Трнка.

— Никад, ма да је као мед! — одби Крт озбиљно, ударивши се у груди.

Трнка оде са женом кући.

Крт седе са својом Евом, па јој узе причати, шта му се све десило у свету.

Кума Трнкиница не мога да одоли својем језику. Знати, да се Крт вратио жени и кући, и никому то да не каже, било би грехота. Остави и опет маст, па отрча до Рапавих.

Све се живо чуди и крсти. Дошао и стари чича, па слуша и врти главом, шта се то све збило с Адамом Кртом.

Вели Адам Врчњан, а човек се збиља обрадовао:

— Јесам ја казао, да неће гром у коприве!

Тета Рапава се тргла, да јој вретено испаде из руке.

Остале жене се тргоше, да пребише ногу од клупе, на којој су седиле.

Слушале мирно, док их језик не засрбео. На да не би повукле на лактовима, разлетише се по кућама, те разносе новост вечерашњу.

За тили час знало је цело село све. И све је приповедало, како је Трнка нашао свога кума три дана даље иза Трантарије, где људи кровове пресецају, и где има једна велика шума и у тој шуми једна велика тестера, и та тестера за дан посече по шуме; како је Крт тамо секао тарабу, па заграђивао свет, да се не сруши; па како је донео отуд стотинарку, — и тако даље, и тако даље!

На божић гледали га у цркви као какво чудовиште.

Од то доба свако штује све већма Адама Крта. А то је и заслужио, јер што је обећао, кад је дошао кући, тога се верно држи.

Све му иде од руке, као што само он хоће. Данас већ има четири вола и не знам колико оваца. Истина цела! Ко не верује, нек иде у Адамовце, на пека сврати код Адама Крта. Додуше далеко је. Да се дође донде, вала неколико чарапа подерати. Али Крт памти још увек, како је у Мрханову на вашару назарио шарену јуницу.

Са словачкога превео **Огњеслав Добродрушки**.

МОЈИМ ПРИЈАТЕЉИМА.

1.

Шта ја хоћу? Чему срце жуди?
Ах, та ко би разумети мог'о...
Ал жеља је огњевитих много,
Што ми огњем распаљују груди.
Моја душа од дечиских дана
Стремила је у бурноме лету
У пределе запомљивих страна,
Неком чудном непознатом свету,
Где радошћу све живо мирише,
И вечитом хармонијом дише.

2.

Сад не жалим обмануте наде,
Нити летим у небеске стране;
Ја не тражим пријатеље младе,
Моје давно погубљене дане!
Ја не питем нежног сажаљења
Од ледених и пакосних људи:
У данима горкога мучења
Њиним ледом замрз'о сам груди...
Ваши богзна мене мало плаше,
Ладно пљујем на светиње ваше!

3.

Но јесењи када стигну дани
И на пут се ластавица крене,
Пријатељи! сетите се мене
У далекој непознатој страни —
И у вашем пријатељском кругу
Подигните напуњене чаше,
Наздравите своме верном другу
Из младости, из прошлости ваше —
А ветар ће поздрав ми донети,
Кроз дубраве и мрачне врлети...

Војислав.

О КЊИЖЕВНОМ РАДУ ДРА ЈОВАНА СУБОТИЋА.

(Свршетак.)

Од године 1857. почео је издавати своја песничка и књижевно-научна дела у збирци и издао их је досада у девет опсежних књига, а кад се доврши то издање, биће га свега 14—15 књига.

4 књиге тога зборника биће лирских, лирско-епских и чисто епских песама; друге 4 књиге биће његових 7 великих драма и трагедија и неколико омањих драматских спевова, 3 књиге биће приповедака, у потоње 3—4 књиге стаће различни научни списи, у које иду књижевне беседе, критике, расправе, 50-тина разних састава о језику, књижевности, стиховима, историји; биће путописа, народописа, политичких и народно-црквених списа — и зар последња књига била би мемоари, културна слика доба, у којем је Суботић живио и радио.

Нити је ово место, нити бих ја то могао да вас за овај један кратак час проведем кроз све оно, што је овако плодан дух, овако неуморан радник урадио и написао за пуних 50 и више година рада а да не повучем собом и вас у грех, да се олако додирује и прелази оно, што ће српски књижевни историк разгледати пијететом достојним овако родољубивога, овако плоднога и даровитога радника на њиву наше књижевности.

Међу лирским и лирско-епским песмама Суботићевим прибраним у 1-вој књизи његових дела предњу оне, што су спеване за децу, за посао и игру, што су црпљене из сеоског живота, — најнежнијим осећајима, те су вештачка па ипак природна и добро погођена варијација сличних мотива наших мањих женских народних песама а тиме су уједно и претече најлепших лирских песама у уметничкој поезији нашој. — Међу великим баладама од којих је 9 на броју штампано у 2-ој књизи дела Суботићевих, стоје нарочито баладе: »Врдничка кула«, »Иванъска ноћ«, »Губикапа Марка« на *приоме* месту у књижевности нашој.

Драмском песништву Суботићевом: трагедији: Херцег-Владиславу, Прехвали, Милошу Обилићу и краљици Јакинти — и драмама његовим: Немањи, Звонимиру, Бодину — имаће истина строга критика са чисто естетичког гледишта погдешто и да замери — али ће књижевни и културни историчар назад и радо признати, да

су Суботићеве драме биле добродошла приновa репертоару наших народних позоришта у Београду, Н. Саду и Загребу, да су оне биле згодна замена погдекојој драми Стерије Поповића, временом и духом већ застарелој, а врх свега да су драме и те силно будиле успаване духове сликама и споменима из народне прошлости, крепиле и освежавале народ наш, да не клоне у борби за садашњост.

Приповетке Суботићеве црпљене су из нашега друштвеног и историјскога живота и ако их не меримо мерилом данашње српске белетристике, заузимаће оне угледно место у историји развитка наше забавне књижевности.

Над беседама тако лепорекога и умногa говорника, као што беше Суботић, у многим фазама свога јавнога, књижевнога и политичкога рада, над његовим језгровитим критичким и научним расправама изрећи ће неумитна књижевна историја свој праведни суд и уврстиће их без сваке сумње међу највреднијe производе од оте врсте, што их је било досада у нашој књижевности.

Когод зна, колики је утицај старијих књижевних радина на садашњост, на народ, који чита, на млађе књижевне снаге, које ничу из тога народа — тај мора зажелити, да се још у ове дане које од наших књижевних друштава лати тога лепога, тога родољубивога посла, те да, што било о трошку народних прилога, настави издавање зборника Суботићевих дела као заслужнога песника и књижевника народнога — тамо где га је он прекинуо, те да покољење, које сада живи, црпе из тих дела сласт и уживања, која леже у делима генија, а да се уједно напаја и народним духом, у коме је најјача залога нашег даљег српскога живота и рада.

Данас сутра је педесет година, када је увенчани песник наш године 1838. у песми својој »Сриству« обратио се народу своме овим значајним речима:

„И на крају мога пловa
Кад се парус савије,
Кад ме компас изневери
И барка се разбије,
Ако видим цветајућу
Смешити се надежду
И будућност у тријумфа
Облачити одежду: —

У једном ћу клику цјело
Живот мој изданути,
И с најлепшим лире слогом
Облаку се дигнути;
Нит ћу престат' кроз светова
Милионе певати —
Лиру српску у руке ћу
Создатеља предати.

(„Босиље" стр. 28).

И родољубиви песник остануо је за целог века веран овоме светом завету свом — певао је роду и народу, док није усуд пресекао жице на умилној лири, на једрим гуслама његовим.

А ви, млађа браћо моја, вредни и честити чланови друштва нашега »Кола младих Срба«, који смо се ухватили у сложно и братско коло, да овде на овом класичном земљишту у туђем великом свету негујемо сласт нашег милога материнскога језика, да се братеским дружењем одржавамо вазда свежи и будни у ономе, што нам заноси срце и душу чаробним миљем, што нас соколи, да се развијамо у нашем српском народном духу — заветујмо се исто тако у овом свечаном тренутку, када славимо спомен тако заслужног српскога народног песника и књижевника — као што се тај песник и књижевник заветовао у пролећу живота свога: да ћемо као и он род свој жарко љубити, да ћемо, док смо и где год будемо били, за род свој радити, догод нас траје мушка снага наша.

Химна српскога родољубља песниковога дочекала нас је, кад смо коракнули у живот: — српске мајке наше училе су нас да певамо поносито:

Ја сам Србин — српски син,
Име м' Радивој;
Први ми је завет тај:
С Сриством надај, стој!

Нека нам глас те химне заносног родољубља буде глас вазда будне савести наше, да смо дужни да радимо, да војујемо за бољу будућност, за сретније дане српскога рода од »Неште ,— даждˈ до Чрне Горе«.

Слава песнику и књижевнику Јовану Суботићу и данас и довека! **С. в. п.**

ДРОТАР.

(ОД ПОКОРНОГА.)

Видех дротара на горама,
Честог госта наших села,
Отац му је ропство словенско,
Мати — беда Трнчина бела.
Ој, кад дођеш доле, нама сврати,
Наћи ће се посла, па ти дати,
Платиће мати!

К'о да га муке слабо тиште,
Сам носи јад свој немо, мирно;
Ко их зна, радо га прима,
Јадом је немим многога дирн'о.
Ој, кад дођеш доле, нама сврати,
Да те, брате, нада лепша прати,
Срби ће дати!

Јеси л га пит'о, је л ти прич'о
О Њитри својој рањен соко?
Речи му тихе, чело ведро,
Ал сузе лије мутно око.
Ој, кад дођеш доле, нама сврати,
Да нас жељ'ва слога браћу збрати,
Љубав ће дати!

По чешком Ј. С. Ч.

МИЛЕНА СТЕФАНОВИЋА.

Красно ли беше оно прво омладинско доба! Пуно чара, пуно миља, а преко свега тога, пуно млађаног одушевљења и племенитог заноса, којим је био задахнут сваки представник онога доба. А таквих се представника множио број сваком годином и сваким даном, да, испуњивши сами собом оно доба, задахнуше и доба то оном надом и одушевљењем, којим су и сами прежирали.

Па не само да се чинио бескрајан низ омладинаца, који на позорницу тадашњег нашег јавног живота ступаху, већ се стадоше јављати и женски ликови.

Укратко, ново време као да је стављало себи нове законе, којима се дође друштво није кретало. Пређе је требао један човечији век па да произведе сликарку Катарину Ивановићеву, један век па да створи песникињу Милицу Стојадиновићеву-Српкињу; а сада се стадоше један за другом рађати омладинке скоро без прекида. Ту Драга Дејановића, ту Марија Лебедева, онде Стефановићева, онде Ковачевићева ... Не беше даље ништа нужно, до поздравити те „по Душану и Милошу сестре Српкиње" и оне се јављају: једна песмом, друга предавањем, трећа свирком у гусле, четврта декламацијом, а све: српским сестринским поздравом, српском речи, сестринском помоћу око растуривања књига, прирећења забава у народном духу и руху.

Један пупољак од таквих цветова из врта омладинскога живота била је и покојна Милена Стефановићева. Она је умрла у својој шеснаестој години, на већ то, што је у томе свом млађаном веку умела задобити неувелу љубав сада такође покојног песника Јована Грчића, који се по њојзи и прозвао „Миленкот" и што је завредила, да јој над гробом у тужној песми проплаче и уреже јој спомен опет рано преминули Дамјан Павловић — показује, да би она била једна од првих међу омладинкама, да је прерана смрт у самоме развићу не покоси.

У колико сам могао дознати за развиће њезино, ја ћу га описати и описујући тај развитак уједно ћу осветлити постајање „сестара Српкиња" — омладинака; а то ће зар моћи нешто да занима данашње наше „госпођице Српкиње."

Милена се родила 9. фебруара 1848. године у вредног Черевићког трговца Јована Стефановића, познатог под именом „Брате", а матере Драгиње, из честите Митровачке поридице Бакмаза. Отац је Миленин од оних старих српских трговаца, који су у својој младости сваку муку и незгоду окусили, кроз које се у оно доба морало проћи, те да се човек свога крова и своје радње докопа. Дуван или цигару није никад упознао, па и данас не појима, на што је све то људима. Вино је хтео за љубав покојне љубе своје да уведе у обичај, али му отуда пошли, те одустаде за увек од намере.

И отац и мати здрави и паметни, у раду вредни, истрајни и промишљени, у кући сложни а ван куће тако исто — е, то је све, што даје земљишта за одгајање честитог подмлатка. На такво је земљиште пала Милена, ту је однегована и таква је ето и била.

Да су је родитељи правоме српству учили, то се разуме. После свршене српске школе у Черевићу,

била је у Новом Саду у приватном једном заводу, у којем је на немачком језику учила даље науке и учила се женском раду. Од свега тога до мојих је руку дошла једна рачуница из 1869. године, једна свеска вежбанице од 16. марта 1857. и једно диктандо од 17. децембра 1856. године, што је све издаје као напредну, вредну и чисмену ученицу.

Понекад би васпитачица замерила родитељима, што о српским празницима њерку кући воде, али су јој ови увек одвраћали, да је само тако и дају код ње, јер они неће допустити, да им дете заборави на српске обичаје и веру православну. Колико је мати имала у православљу своје кћери, показало се у томе, што је Милена и као „госпођица“ већ исто као и мати јој застајала и прекрстила се, кад би српско звоно чула, па десило се то у соби или на отвореној улици. Многи се кришом смејали „попареној фрајли“; али у очи јој то није смео нико казати.

У том доба година 1861., која је на све стране будила тежње ка слободи и самосвојном, народном мишљењу. „Брата“ се није искључивао од јавног рада а није му ни жена, како то многе умеју, у томе пречила. Њихова сугласност донела је то, да је „Брата“ могао и свој трибут народу и јавности одавати и опет у својој радњи напредовати.

Тај препорођај живота и духова морао је и Милену за се придобити; јер она не само да је те покрете пратила но новинама, већ је и свога оца пратила кроз тај јавни живот, и њихова кућа у Черевићу постаде наскоро скупиште омладинаца, било по телу и духу или по духу самом. Ту се виђао Змај и његова браћа, Дамјан Павловић, Абердар и др. Од Абердара је Милена попримала разне српијанске игре и те после у колу пред својим дућаном недељом и свецем својим сељанкама показивала и учила их, те отуда она песма Миленкова о колу, које се пред кућицом јој спрема и у које се и све цуре уватиле а ње нема, на да узалуд сузним оком кроз прозоре стари бабо гледа: њега види крај кола жалостива, не слутећи да и њега истоветна туга мори, па завршује Миленко: да не иде колу зато,

„Што и меня среће спрема, лако спрема;
Већем тебе да потражим;
Ал' у колу тобе нема . . . тебе нема! . . .“

Отац је једном повоо Милену са собом у Пешту, куда је он донде послом на четири главна вашара ишао. А што и да не би, кад је тада већ било лакше, лађом ићи у Пешту а не као некада колима на по четрнаест дана путовати. То је било ваљда 1863. године а тада је „Преходница“ у Текелијануму живо радила. У једну њезину седницу одведе „Брата“ своју Милену. Њезино младачко срце морало је пренетити при погледу на радену омладину и при цртању српске будућности код истрајног рада толиких младих снага, пуних жара, пуних мара за свој народ. Такав тренутак, такав призор од јачег је инструктивног утицаја, него многи наук, годинама леван.

После седнице не брини се за познанства. А и како да не! Србенди ђаку је у оном страном свету и кукуљави страц Србин добро дошао а камо ли неће један утеглен трговац Србин са онако млађаном и лепом њерком, која је такође — Српкиња! И још те каква Српкиња, пред којом су страници своје редове растварали, да је пропусте у оном српском народном руву са њеним пратиоцима, новим јој знанцима и пријатељима — браћом по „Душану и Милошу“, па да за њом опет склопе своје редове и прате је и ходом и гледом по улицама Пештанским.

Ушавши у гостионицу, највећма се зближили са Миленом Иса Павловић и Гига Гершић. Као што међу омладином разнога пола не може друкче бити, настала је међусобна препирка не толико због разнога мњења, колико из препирке ради препирке, пецкања самог. Иса је нападао а Гига је, у колико то Милена није умела, „стручњачки“ одбијао нападаје те је било смеја и шале а правницима и згоде, да на најинтересији начин своју науку у пракси употребе. Поуздано, да се Милена са тешким срцем с Пештом растала.

Године 1863. а 28. маја изненада и убрзо подлеже Милена крупним богињама; нестаде руже Миленкове, за којом је он онако задовао:

Ишао, браћо, једну ружу,
Једну лепу мирисавку,
Па је гледам к'о зеницу
Сваког дана на уранку.

Ружу ми је ову дала
Лепша ружа, моја рођа —
Ој, ружо мирисавко,
Што ме сећаш оних дана!

Што ме сећаш њене душе,
Што милошћу срца чара;
Што ме сећаш њена жића,
Што с' у гробу сад одмара . . .

Што ме сећаш свега тога
Сред данашњих грдних зала —
Ружо моја — задовољко,
Та зар те је зато дала? —

Ој, та за то, да ми горчаш
Прошле сласти прошлих дана —
Хеј, жалосна успомено,
Хеј, сребрице заклопна! . . .

Потпис је датиран од 2. августа 1865. Доцније је ову песму Јенко сложио на ноте врло згодно.

И тако почива на гробљу Черевићком у гробници земски прах Миленин, а то место обележава обичан каменит крст, на којем су урезани ови стихови покојног Дамјана Павловића:

Овде лепкаш цветак снео,
Миленом су њега звали;
Људи су га овде дали,
Ал га себи бог узео...
Не тугујте, оче, мати,
Што сте чедо богу дали!
Бог ће нама раја дати,
Де нас чека анђо мали.

Милена је умрла 1863. а 1866. била је прва омладинска скупштина, дакле право време, када су покренути духови почели делати — она га не дочека; она је тек требала — бити...

Черевић, 7. дец. 1886.

*

И прохујаше двадесетину година и настаде опет друго време. Нема више оних *ретких* „сестара Срнкиња" са овим или оним придевком. Али има у толико више *подједнако* изображених Срнкиња. Тако је то, данас иде просвета у ширину. А шта велите, сестре Срнкиње, не би ли се могло просвети и у дубину загледати? Ја мним, е би било то вредно ваше муке и одлуке. А ви?...

Али не заборавимо на чему смо. Сетимо се још једаред покојне сестре Милене!

Никола Марковић.

СРПСКИ РЕЧНИК ЗА ПЧЕЛАРЕ.

САСТАВИО ЈОВАН ЖИВАНОВИЋ.

(Свршетак.)

Седало, Anflugbrett. На ђерзонкама пред лето прекује се седало, да се пчеле при долету могу где зауставити, јер не могу одмах погодити у лето, нити је лето тако пространо, да би могле унутра кроз лето улетати у кошницу, а да не стану прво на седало.

Семењача, receptaculum seminis. Држим, да је ова реч згодна, да се њом српски каже receptaculum seminis. То је кесица у матичином стражњем трупу, поред које води канал са јајњака. У семењачу матичину досне семе трутовско при спаривању са трутом. Из семењаче матица семеном оплоди јаје, из којега ће се развити пчела, а из којега ће се развити трут, то не оплоди (партеногенеза). Семе трутовско у семењачи матичиној траје матици за цела њена живота. Обично кад јој нестане семена у семењачи, онда је и крај животу њеном.

Сијер, der Blatthonig или Blattlaushonig. Вук каже у свом речнику: „Као медљика што пада у пролеће на липу, а у јесен на врбјес. Сијер је врло добар за пчеле." Са сијера или медљике могу пчеле много да саберу меда, али тај мед није добар, као што је мед од медљанога сока из чашица цветних. На меду од сијера (или медљике) не могу пчеле да презиме, него обично поумиру поред свега, што имају доста меда. За овакви случај каже се: „На меду умрле пчеле."

Сијерма. У Црној гори зову овако медљику.

Сиротић. Наш народ у Хрватској зове безматак сиротињем.

Сјећање. Вук Врчевић у једном чланку о пчели спомиње ту реч и рекао бих, да значи што и цветни прах.

Слабић. У Хрватској зову слабу кошницу слабић.

Слијед (Ц. г.). Вук каже у свом речнику: „Чела остави слијед" (од воска и меда). Die Spur. vestigium.

Сх. Сваки пчелар, који има бадро око, који воли пчелу, који је прати свуда и при сваком њеном кораку, тај је морао приметити, да пчеле радо облећу око ћубришта, где има доста пиштавине; такође морао је приметити, да облећу и око прохода. Пчеле особито у пролеће носе воду и сабирају алкалија. У рано пролеће највише им треба воде, јер мед је још у кошници згуснут, а на њу га могу врло мало наћи; зато им је потребна вода, да могу онај у кошници згуснути мед растопити и од њега правити млеч за храњење црви. Али још радије иду пчеле на воду ону, у којој има соли. Има већ који су покушали, те су на свом пчелињаку метнули суд са чистом водом и суд са сланом водом. На суд са сланом водом све су кинтиле пчеле, а на суд са чистом водом по где која се тек напила. Ово је јасан знак, да пчеле требају соли. Берлепш, најславнији практички пчелар, спомиње у свом пчелару, да пчеле сабирају алкалија. Он наводи и друге пчеларе, који такође веле, да пчеле сабирају алкалија. Све ово, што говоре ови пчелари, основано је на посматрању. Сви скоро дакле слажу се у томе. да пчеле сабирају алкалија, али не кажу, зашто им то треба. И ја сам се сам уверио, да пчеле иду радо на она места, где има соли. Одмах близу мојега пчелињака у воћњаку има удубено место, где вода од снегова и киша заостане све до јаких врућина у јулију месецу. У ту локвицу бацим у рано пролеће увек нешто соли, пиштавине и балеге. Кад сунце сине и пчеле почну излетати из својих кошница на рад, онда је вредно видети, како је начичкана та ло-

кавица пчелама. Изгледа, као да се пчеле роје, така је зука и тако је силно комешање на тој локвици. Крај пчелињака држим ја такође у кадицама чисте воде зарад пчела, али ретко се може видети која пчела, да стоји на трскама, које ја по води у кадицама понаместам, да се пчеле могу где заустављати, кад по воду дођу. Ово је јасан знак, да пчеле радије иду на воду ону, у којој има соли, него на ону, која је чиста и без соли. Зашто пак иду радије на слану воду и на што им је со, то је питање, које има да се реши, према да се мени чини, да је већ решено, као што ће се видети даље из овога, што ћу казати. Многа се тајна код пчеле открила и о пчели ми данас, барем што се њена расплођивања тиче, више знамо, него ма о каквој другој животињи. Али поред свега тога има још много и много питања, што се пчеле тиче, на која не можемо потпуна и сигурна одговора дати. Тако је и ово питање: на што је пчели со? Стари пчелари мисле, да пчеле зато у рано пролеће радо иду на со и на места, где има соли, што су преко целе зиме биле на меду, те им „пљушти утроба“, зато солу поправљају стомак. Наш стари пчелар Филип Ђорђевић говори у свом пчелару на стр. 51. о овој ствари овако: „У пролеће после подрезивања, кад прерањујеш пресаде с медом, можеш трећи тал вина с медом мешати, од тога постају крепчије, и по мало ситном солу саће солити; ово је нужно, онда се боље плоде. А добро је и ситном паприком саће посипати, то све пчеле радо имају у пролеће; зашто преко целе зиме све на меду, и тако им пљушти утроба, и зато на пролеће иде на сваку љутину, тражи себи лека.“ Овако наш стари пчелар Филип Ђорђевић мисли о овој ствари, а ја напротив држим, да ово мишљење Ђорђевића нема основа. У зиму пчеле неприметно мало једу. Пчела је пример умерености. А по Ђорђевићу изгледа, као да пчеле преко зиме прекрадаше у јелу, те на пролеће траже соли и паприке, да поправљају стомак као мамурни људи, што траже киселих паприка, да растерају мамурлук. Ово мишљење неће имати основа. И најстарији Пчелар српски Аврама Максимовића има на стр. 283. о овом овако: „Пчеле радо имаду баре и млаке, соли ради, коју у свима водама почерпавају, ибо от такови се укрепљују и способније бивају, зато и скорашњим ројевом даску под кошницама ситном солицу посути полезно јест.“ Данас, колико је мени ова ствар позната, има два мишљења међу ученим пчеларима. Сви се слажу, да пчеле иду радо на ђубришта, где има пиштавине, али је сад питање, да ли пчеле иду на та места зарад соли или ради чега другога? Пчелар Либорије Шолц, свештеник из Чешке, пре неколико година тврдио је, да пчеле не сабирају со. У рано пролеће, кад је још похладно, а пчеле морају да излећу напоље ради воде, радије иду на ђубришта, где има пиштавине, него на чисту воду. Либорије Шолц држи, да пчеле иду радије на пиштавину, него на чисту воду, што је чиста вода хладнија. У пролеће рано по себи је хладно, на још кад пчела дође на хладну воду и узме је у себе, онда се укочи од хладноће и не види више својега пчелињака. Зато пчеле иду радије на ђубриште, где има доста пиштавине, јер је пиштавина топлија и не расхлади пчелу тако, да не може до својега пчелињака долетити.“ Либорије Шолц мисли дакле, да пчеле не иду на пиштавину ради соли, него што је топлија од чисте воде. Кад је температура воде 0° R, онда по ђубриштима пиштавина има + 4° R. По мишљењу дакле споменутога Шолца пчеле иду радије на пиштавину ради њезине веће температуре, него што има вода чиста. На први поглед чини се, као да Л. Шолц има право, јер заиста пиштавина је по ђубриштима топлија, него чиста вода, јер труљежем органских материја ствара се топлота; а друго је пиштавина течност тамнија и гушћа, дакле сунчане зраке брже абсорбује, те тим се брже угреје, него сасвим чиста вода. Против овога мишљења подигао се Чех С. Ковар, од заната кемичар, који не вороче, да пиштавина није топлија од чисте воде, али тврди, да пчеле сабирају со, јер им је врло потребна. Он каже, да сваки живи створ потребује минералних материја, соли, за стварање тврдих делова у телу, као што су кости. Шта су код других животиња кости, то је код пчеле спољна хитин-кора. Где у храни не би било соли ни мало, од такве би хране животиње морале пропасти. У меду има соли незнатно мало и тек да је доста преко зиме, кад су пчеле пола у летаржији. А кад наступи пролеће, те има у кошници пуно пуно пчела за храњење, онда пчеле требају више соли, зато се у гомилама и налазе по пиштавинама, где ће је моћи наћи. Пчеле требају соли за стварање својега скелета. Со налазе по ђубриштима и које где. Кад наступи већа топлина, онда се пчеле не налазе у такој мери по пиштавинама као у рано пролеће, јер имају доста цветнога праха, у којем има у лето соли више, него што има у рано пролеће. Пчеле дакле требају соли за стварање својега скелета, хитин-коре. Без соли дакле не могу опстати, као што не могу опстати ни друге животиње. Из овога могу пчелари извући науку, да у сваком пчелињаку у рано пролеће треба да има суд с водом, с којом је помешана балега, да не би пчеле тумарале зарад тога које куда и излагале се у рано пролеће опасности.

Стадо, das Bienenvolk. Аврам Максимовић у својем Пчелару зове **народ** и стадом.

Старица. Види: старка.

Старка, der Mutterstock. Види: матерка.

Тег. Пчелари питају један другога: „Има л' тега?“ т. ј., да ли је заносила кошница, да ли је почела градити саће.

Тијесак, di Wachspresse.

Тијестити (по јужн. говору), pressen. Восак се у „тијеску тијешти.“

Трава пчелина. Аврам Максимовић зове и тако melissa officinalis.

Труд, Feuerschwamm. Труд буков, церов или од гљиве. Види: гљива

Уводница, die Spurbiene. Види: ухода.

Умлијечити (по јуж. говору) (Вук): умлијечиле пчеле, т. ј.: затвориле на сату чаурице одозго.

Ушала, die Brunst. Види: запала.

Учаурити се. Црв се учаура, па постане нимфа.

Цијеђ (у Црној гори): исцеђен мед из воска, из сата. (Види: „Пчела“, II., 13.).

Црни враг. У околици осечкој зову црним врагом матицу трутовску, т. ј. трута излежена у матичњаку.

Црњушина (у Лици), cricа vulgaris. Види: вријес.

Чаура, Cocon.

Чаурица, die Zelle.

Чистац. 1. У Аврама Максимовића зове се старачац или бели босиљак и чишћем. 2. Чистац значи и јалова матица; види: саката кошница.

Шикалаџ (у Црној гори): који мами рој у кошницу, вичући: „У свој домак, мајко.“ (Види: „Пчела“, II., 168.).

Шикати (у Црној гори): мамити рој у кошницу. (Види: „Пчела“, II., 167.).

ЛИСТИЋИ.

МЕСЕЧНИ ПРЕГЛЕД

ПЕРИОДИЧНЕ СРПСКЕ И ХРВАТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.

МЕСЕЦ НОВЕМБАР И ДЕЦЕМБАР.

Јавор почео је доносити у 45. броју приповетку Лазе Лазића: „Друга љубав“, од које је у 51. завршио први део. Свршена је у 45. слика из живота: „Премудри Соломун“, прерађено је Милана Светозарев, на место ње почиње у 46. приповетка П. Алексијева из ђачког живота: „Мирко“. (Ово је, рекли бисмо, прва изворна приповетка новога приповедача). Осим тих приповедака превела је од Сахера Мазоха Даринка Калићева у леску 46. и 47. бр. цртицу „Далеч“. — Песама има од Љ. Лотића (с бугарског од Љ. Каравелова), Вл. Трајановића, Ј. Радивојевића Вачића, Змајовића, Р. Конутића, а довршена је Филипа Шпадијера новелана песма: „Прилике и повод Бос.-Херцег. устанку“ с „Примједбама“). — У 46. и 47. прибележио је предни Земунски професор Мојо Медић занимљивих обичаја и нарека на „Живота Срба сељака“, па у 48. и 49. прибрао „Додатак пчеларској терминологији“ и у 49. приопштио је на своје збирке јеромонах Дионисије нешто „Грађе за историју српскога народа“. — У 47.—49. приказао је Торопталац „Земљопис Торопталске жупаније“, што је написао на школе Карло Паулини, учитељ у Панчеву, а превео Тодор Марјановић; а у 49. приказа С. М. М. Петровића књижицу: „О мушкој и грому“ (девету свеску „Књига за народ“. — У 50. и 51 има чланак проф. Јов. Живановића о архометру за зид. — У 50. и 51. народна песма: „Гавран барјактар“, и песма „Турска освета“.

Глас истине донео је у 23. броју сарајевак подуже расправе Бачиначког пароха Ј. Јеремића: „Тежаам и атеизам“ и свршетак чланка Драготинског пароха Милана Гламочлије: „О дотацији свештенства у митрополији Ср. Карловачкој.“ — „Посланице Римљанима“ и „Пахомије Србин“ настављене се и до године, као и прилошци српских старина, што их сакупштава Максим Љубић. — Од беседа је у 21. беседа Бременског пароха Стевана Михаљића, што је говорио на Бунтору, брду близу града Шиклуша, где се налазе остатци гроба Шћилановићева и где се 1. авг. сваки године скупља свет српски из Барање и других крајева. Хвала честитому младому свештенику, да тако красним речима том приликом подржава своју паству у српској мисли! Добро би учинио, када би покупио и побележио, ако има, предања народна о том гробу и описао тај обичај Барањских Срба. Барањи и онако претиу зао час опасност, да ће позаклити Срба. Колико се од тако одушевљених српских младих пастира можемо надати, да ће чувати своје Србство, може се захвалити од њих, да и бележе, гдегод што има да се побележи а вреди да се зна. — У 22. броју је беседа на Ваведење, што је говорио у Арад-Гају свешт. Исидор Николић; а у 23. беседа Петра Димитријевића, пароха у Гају (у бившој граници); у 21. бр. проповед, коју је говорио М. Томић при ступању у парохију у Меленицима. — У 21. свршио је јеромонах Димитрије Миковић биографију митрополита црногорскога Висариона Љубише. — У 22. има окружница босанског митрополита Ђорђа Николајевића преко протопрезвитерских уреда свему свештенству и православном народу Дабро-босанске дијецезе о неким приходима свештества, а у 23. о скупљању грађе за шематизам те митрополије. Добро примећује уредништво, да би кадшто да нададу такве окружнице и наше епархијске конзисторије, па да и ми дођемо једном до каквога шематизма за целу нашу јерархију. Тако би се дошло на лак и јефтин начин до тога, да добијемо описе наших места, крајева, обичаја и т. д.

Истина, у 21. (27.) броју наставља а у 22. (28.) довршује чланак „Неважни проповедник уније“; потписан је А. Н. Осим тога је настављен и довршен и „Поглед на религиозно васпитање и наставу“. Говори се даље још и о „Бечким катихизисима у основној школи“ а у 22. броју има оцена Вазтровићеве расправе „Православност у данашњем црквеном живопису у Србији“.

Vienac је довршио приповетку Шандора Бајкског: „У ноћи“, која се протезала кроз цело ово по године, као и роман Херцепов: „Ко је крив“, који је превео др. Милиној Прерад. Рачкога успомене о Русији настављене се и од године. — Т. Мар-

тић је и у последња 4 броја донео неколико „Филолошкога инсерција“, а уредников чланак „Глобе у Срба“ приказали смо и ми својим читаоцима. Извлаче је наврпиво овом годином свој XVIII. течај.

Босанска вила има у 21. и 22. бр. црту из прошлог живота у Сарајеву: „На Тројични дан“, од Вождарја Н. Врбчанина, и Бјеришонову приповјетницу: „Заточеника о животу“, превео је Јован Радивојевић Вачић. На, осим што наставља усмене Кечетове на Омер-пашу, доноси врло красан прилог за познавање занатлијства у Босни и Херцеговини о „Есиаф-еским цеховима“, од И. Т. Канитковића; „Врачања и гатања у околици Сарајевској“, из збирке свештеника Ст. Трифковића, као допуну чланку „Народне гаталице“ у 20. бр. тога листа и лончану црту надпојводе наследника царскога престола царевића Рудолфа: „У Фрушкој гори“. Нуз то су народне приповјетке и песме такођер у лепом броју прибележене. Уредник приказује „Шематизам правосл. митрополије и архидијецезе Дабро-босанске за г. 1884.—1886.“ — Међу песницима, рекли бисмо, да је новајлија Видосава Настићева. — У 23. прештампан је одломак: „У очиној кући“ из најновије књиге Милићевићеве: „Омер Челебија“. — У 23.—24. има приповетка из прошлога живота у Сарајеву: „У хајдучку“, од Б. Н. Врбчанина. Листак је пун красних књижевних и културних бележака, на бележака на кронике Сарајеве и Босанске итд.

Невен наставља и довршује причу „Гасенда“ на „Нешто о води“; има у њему са словеначког преведена прича „Мој Ромуа“. И бранд Љубиша наставља своја писма сеји Анђелији „О свирци“. Између песама истичемо нет занавлене старешине Љ. П. Ненадовића и од Ивана Мартиновића „Гдете децо!“ и „Ено их ено“. У 23. броју има дечији лик (сопран и алт) „Дечија поштрица“ од Вл. Караклашевића.

У **Голубу** је довршена прича из живота на мору „Бог је спор, али достижан“, која је израђена „према немачком“; у 12. броју има приповетка Луке Пиштелића са Цетиња „Неколико дана на селу“. У 11. броју наставља Каниковић своје „Неправилности у српском говору и писању“. Од њега има у 12. броју на првој страни песма „Уз гусле“.

Срце доноси у 3. броју лик и животопис учењога Јосифа Панчића, писца „Јестаственице“; има даље у том броју слика и опис манастира Горњака а тако исто и Београдског народног позоришта; у 4. броју има слика и кратка историја Небојше куле и град Јегар (Хеб), где је тамновао несрећни Ђурађ Бранковић III. У 3. је започела а у 4. довршена приповетка „мало смешна, мало жалосна“ под насловом „Ујин послужитељ“, а у 3. броју има, путничка цртица Наполеје Драг. С. Марковића „Уз Тимок“.

Старинар има у подлиску 31. и 32. броја хумореску „др Клабубуџа“ под насловом „Како се може и без ајдабана брзо путовати“, а у 33. и 34. пољине списоде из школе, којима је изелов „Изненадна посета у једној школи“.

Школски лист довршује у 11. броју ђиградну тему „Како се може деца омилити похађање школе?“ а на чему том броју доноси опет наградну тему „Шта има да чини учитељ за одржање запта“. У истом броју извештава Драгутин Блажек о главној учитељској скупштини у Златном Прагу, отко су је чеки учитеља одржали 9—12. августа о. г. — 12. број јавља смрт Димитрија Чобића и честите учитељице у Старој Паланци Јелене Јанковићеве, удате Поповић.

У **Учитељу** се у 22. броју говори о „Грађанским правима и дужностима, и моралу“ као новом предмету у основној школи у Француској; у истом броју има и предлог главног одбора учитељског удружења поднесен трећој учитељској скупштини о „Изнаши основним школама и њиховој реорганизацији“ а одмах затим свештника Николе Стојановић, члан главног одбора учит. удружења, своје одвојено мишење у ствари те реорганизације. У 24. броју пише Т. Марјановић, у прилог решавању своје недатошне расправе под насловом „Дечије играње“, чланак, који је мешут под шелом „Приправна школа“, а под истим насловом има у 23. 24. и 25. броју и од Симе Милојевића расправа. — У 26. броју на челу има чланак професора Жив. Живановића „Трајаност дечијега плача у вези са питањем о учебницима у основним школама.“

Женски свет је своји 9. бројем наврпио I. годину. Под вађалним уређивањем свога уредника показао се заиста као вађан орган добротворне задруге Српкиња. А осим тога има у њему пуно поучних чланака, којима се хоће да доскочи разним потребама у нашем женском друштву. Нека је најтоплије препоручен.

Српство има у 6. броју у пуноћном одељку под насловом „На Раванице у Пиштатовцу“ опис манастира Пиштатовца из пера Ј. А. И—а, који је описао у „Српству“ и свој пут „Из Ирига у Опово“ и „Из Опова у Раваницу“. У том броју има и песма нашег сарадника Вл. М. Јовановића „Поглед на домовину“.

Застава има у листу 172. бр. пређедну причицу „Споменица“ од Арманда Силвестра. — У 174. бр. написао Арсен Видас „Некоје примедбе на Малу поетику дра Стевана Павловића“. То је, осим критике „Матичиних“ референта, прва критика на ту књигу у јавности. У 188. бр. има по Пранкој „Политици“ критика о пољском књижевнику Хенрику Шенкјевичу. „Свирач Јанко“ од тога приповедача није имало само у календару „Балаћанину“, него и у „Идустр. новинама“ и у „Бранику“ о. г. — Што смо иначе нашли у том листу, да је за наш лист, а могли смо прибележити, прибележили смо досад које у „Гласнику“ које у „Књиж. новостима“.

Наше доба почело је у 130. а свршило у 148. бр. историју „Катанске буне у Шапцу, 22. септ. 1844.“, што је написао Јован Димитријевић, парох Шимуновачки. Исти свештеник је приповетио јавности већ поприличан број података за најновију историју српске државе из оригиналних докумената, који се у њега нашли. И ово је драгоцена црта за познавање тога знаменитога догађаја. Чујемо, да је одлазила књижара Л. Јоцића и друга наумила објавити ту опис и издати у засебној књизи. Штета би и било, да се тако вредна ствар изгуби и заборави; јер заиста се не би довољно могла сачувати за потомство у политичном листу, поштo политичне листове врло мало ко потпуно сачува. — У 132. бр. довршена је приповетка И. Тургењева: „Потпоручик Јергунов“, а превео је К—и М—ћ. — У бр. 140. и 141. има биографија дра Константина Којића, бившег крал. суд. саветника код судбеног стола у Земуну. — У 142. бр. прибележено је Ђ. Свилића у Ст. Мајдану једну срп. нар. здравицу из Босанске крајине. Сваки прилог ове врсте добро је дошао, кад се прибележи; али у дневним листовима може лако да се пресиди. Надати се, да ће „Матица Српска“ на опште ствари повести достојну пажњу и бригу.

Браник има у 128. и 129. бр. у листу „слику из најновије књижевности српске: „Историчар и приповедач.“ Новесено писцу „Племенитога грофа Ниќифора Дучића“, уваженом књижевнику српском дру Владану Ђорђевићу. Писац тога листа Н. Грановски лепо кори Марка Драговића, историографа на Цетињу, да је човек вене невешт послу, којега се латио, поводом Драговићеве књиге „Свеба Ивана Црнојевића са Ријеке на Цетиње 1485.“ Како се чини, нмаће писац онога листа право. Само — само да тон у писању није тако напрасит. И без тога би се постигло, што се хтело и требало. — У бр. 129. па до 132. написао је Земунски парох

Димитрије Руварац одговор на чланак „Митрополит Винентије Јовановић у српској књижевности". На крају додајемо се писац и наше примедбе, који ћемо у 37. бр. свог листа у месецу, прегледу. Како ћемо од нове године донети у „Отаџбини" чланак, који ће се бавити у главном баш питањем, где су границе између песника и историчара, а из пера човека, који се разабира у таким стварима, нека нам не прими поштовани писац одговора онога за зло, што ћемо му остати одговор дужни. — У 133. и 134. бр. написао је Ђ. М. Бугарски приказ на књигу: „Ручни рад у муској школи" од питомца српске владе за педагогију слепих С. Аџића у Бечу. Приказивач се новољно наражава о књиги тој. И у нашем листу (види бр. 45.) написао је Милан Данин приказ те књиге. Лен је знак, да се почиње у нас пажња обраћати и на ту страну. — У бр. 135., 139. и 140. превео је А. М. Матић из старога „Ost und West"-а чланак И. Тиљака, старога борца за интересе словенске: „Шта недостаје словенској књижевности?" Како је чланак тај написао још у шездесетим годинама, не би с згора било, да се по гдегде додала каква примедба на данашње прилике, јер од ово доба доста се што шта изменило. Већ после првих редова, где се каже: „Последњих година наступио је у књижевној производњи Словена неки застој", могло се мирном савешћу приметити, да то више не стоји данас, када цео свет све то већма по праву покалања пажње баш књижевности словенској, када су Словени тако рећи „на позицији", када је баш књижевност словенска тако бујно почела да напредује, да је у нечему достигла, у нечему престигла друге културне народе. Исто тако требало је дати скромен овом приликом тому вредному бранитељу Словенства, на рећи коју и о њему, о И. Тиљаку. Иначе, ако и признајемо пуноћност изнешена, казиваћу у том чланку, не видимо, чему овај превод сад, тим више, што је у свету доба већ и преведен био. — У 139., 140 и 141. има по једна „Слика из Србије", а више их В—в. Оригиналном цртању тих слика треба да обрате пажњу и читаоци и писци листака. — Милан Савић наставио је и у ова два месеца по гдегде има својих занимљивих успомена: „На прошлих дана". — У 144. броју има приказ календара „Годишњака". Приказивач је приказао сваки прилог у том календару, па га напослетку препоручује народу. — У 144. почела, а у 147. свршила је Милева Симићева своју приповетку: „У сеоској радионици". Симићева је једина женскиња, која се усхватила у коло наших приповедача. Само храбро!

У подлиску **Гласа Народа** настављена је приповетка Паије Поповића „Да мирно братове" или „Живио Радија!"

Napredak у бројевима 31—33. наставља а у 34. довршује „Стенографско извешће о расправама I. опште скупштине савеза хрв.-учитељских друштава" од 14. и 15. септембра о т., како је бележио Љ. Томановић, и извештај о општој чешкој учитељској скупштини у Златном Прагу, што је приповедао Вјенцеслав Забој Маршик (не разумемо, што у 33. броју под тим извешћем стоји, да га је „приповиједао Милан Кобали"). У 35. броју има чланчић о „Грађанским школама" а у 36. о општим и конфесионалним школама на словенским насеобинама. — У **„Književne smotre"** броју 11. и 12. приказује се Карићево „Школовање у Србији" (в. 38. броја нашег листа на страни 1354.); у 11. се броју осим тога оцењују и „Сеоске бајке или бајалице" Николе Тордића, у 12. пак још је приказан и „Звонимир", алманах истоименог академијског друштва у Бечу.

Liečnički viestnik доноси у 11. броју разна лечничка извешћа а под рубриком „Књижевне вести" приказује међу осталима дра Владана Ђорђевића „Историју војног санитета" и дра Батута „Бранич од варала", што је изашло у 7. свеска Конвенићеве библиотеке, и најновије Батутову „Грађу за медицинску терминологију", што налази у „Летопису". 12-ом је броју на челу чланак „Нешто о етиологији и лечењу хроничких болести плућа" од дра Милана Пифера, пр. лечника у Осеку и Глајхенбергу; још је у том броју и извешће дра Лује Харазина, пр. лечника у Карловцу, о колери у Личу год. 1886.

Iskra наставља „Младог приморца" из оставштине покојног фра-Ивана Јеспота а на челу 21. броју има „Sielo", где препоручује најновије дело Едмонда де Amicis, што се зове „Сиоге", па да би показала, како дивно Amicis пише, доноси у преводу причицу његову насловом „Мали фијерентијски писар". Има у том истом броју у преводу В. Трнатског песму ВиктораИга „Поздрав Аранђелу" и у преводу истог преводиоца са словеначког од Симона Грегорчића песму „Сиромах". — Настављене су и „Народне изреке и приликe". — „Sielo" на челу 22. броју прошрака наименље о опоодишњој главној скупштини „Матице Хрватске" и говор њеног председника Кукуљевића-Сакцинског (види 50. број нашег листа на страни 1735.).

Задашњост је у 44. броју допунила Чехову „Опоруку" у преводу Павла Падејскога; у 45. и 46. има у подлиску новелету Александра А. Килланда „Зелено је када" у преводу Јована Радивојевића Вачића. 48. број доноси у подлиску српску народну песму из Босне „Свеци крсно име служе", коју је по казивању Сабе Теодоровићеве у Ст. Мајдану приблежио Ђорђе Сватлић. Увидни чланак 50. броја говори „О школским баштама и општинству жупаније Торонталске."

Бачванин доноси у подлиску 47. и 48. броја у преводу с немачког причу Жака Нормана „Рукопис". У 49. броју има „Једна успомена" из пера К(осте) Р(адуловића), како је оно 1863. године „она стара омладина помогла браћи спојој у неволи". Спојој одјета пребанимљиву црту завршује писац овим занимљивим речима: „И данас има невоље, али нема — омладине!" Горка истина! У 50. и 51. броју прештампана је из „Годишњака" приповетка Милана Савића, „За један часак радости".

Српски лист даје места честитом Лази Томановићу, да момачки устаје у обрану према Шимићу, уреднику „Iskre", који му никако не може да опрости оно о фра-Андрији Качићу према Србству и Хрватству. У 47. је броју отпочела и у 48. је настављена прича Сима Матавуља „Први пут на Блату". (Овде можемо јавити нашим читаоцима, да ћемо честитог тог приповедача од нове године сметн рачунати у сараднике нашег „Стражилова"; већ ћемо у једном од првих бројева идуће године донети на његова пера красну црту из Црне Горе.)

Напредак је још само у 25. броју донео резерат о приказима наше народне позоришне друкчине у Напчеву, а даље о том не доноси извешћа, ма да се друкчина за цело то време бавила у Напчеву; укратко је у 28. броју регистровано, да је друкчина закључила при нас своје приказе, и том приликом јављено, да ће се друкчина тамо бавити отприлике до краја децембра о. г. У истом броју баш пред том белешком јавља „Напчевац" за смрт славне некад глумице Мађарице Росе Лаборфалвајеве-Јокајиноице на је крети „Шаролтом" У 29. је броју на књиге Манојла Ђорђевића Призренца „Четири божићње приповетке" (види: 14. број нашег листа на страни 482.) прештампана приповетка „Божићња икона."

Глас Црногорца наставио је у бројевима 14.—47. а у 48. довршио превод Озетове приповетке „Лабудове песме". У 49. је броју из 31. броја од оне године настављен „Покушај

за библиографију о Црној Гори"; што је овде приложено, то је Марку Драговићу дао пуковник Н. Озејанз а Драговић га онако предао јавности, како га је пуковник написао.

Србобран је у подлиску бројева 226—228. наставио а у 229. довршио Толстоја „Чим људи живе", што је, као што смо јавили у 49. броју нашег листа на страни 1703., и засебце отштампано. У подлиску броја 233. сећа се Граничар приликом двогодишњице ступања владике Марчанског Гаврила Мијакића, тог јуначког бранича православља. Бројем 235. и 236. дошао је подлиску на пера Сретена Дапчића догађај из живота под насловом „Воља судбине".

Видело наставља превод Вихертове новеле „Матере"; довршује га тек у 247. броју; у истом броју почиње „Кристијан" од Алфонса Кара, превод с француског; тај се с малим прекидањем пуче све до броја 253. а у 254. почиње приповетка Ерманна-Шатријана „Стари кројач"; довршује се у 259.; у истом броју почиње превод новеле Емила Сувестра „Муж госпође до Солањж"; довршује се у 270. а почиње у истом Мртвачка варош", приповетка Максима Бељинског. У 273. броју има у подлиску у преводу калифорнијска прича Брета Харта „Плима".

Одјек наставља „Слепог свирача"; наставак се тај протеже кроз све бројеве тога листа, које смо у току ова два месеца досад добили.

Нова Уставност је са 86. бројем довршила други део Монтепеновa романа под насловом „Света освета". У подлиску 89. и 90. броја (даљег броја још нисмо добили) саопштени су поздрави, што су стигли честитом Јовану Бошковићу у приликом прославе двадесетпетогодишње професорскога му, о св. Николи ове године. У 89. броју има и реферат о првом приказу Гетова „Фауста" у преводу Милана Савића на Београдској позорници. У реферату се том општо и немилосрдно напада на Савићев превод као на најлошију књижевну работу овога света.

Сарајевски лист има у подлиску бројева 136. и 137. из листа „An der schönen blauen Donau" с немачког преведену причу из тиролских шума под насловом „Нечистива". У 141. и 142. има у преводу причу Лава Толстога под насловом „Свјешћа на плугу" а то је једна између прича, што их Толстој — као што уредник „Сарајевског листа" у приједби казује — одекора пише из сеоског живота за само сељаке, од чести да сељаке просвети удесним поукама, од чести пак да сирне разлику образовање класе на оно, што је добро у народа. У 146. броју је подлистак превод приче Бјернстјерна Бјернсона под насловом „Опасна просидба". У 147. донеси у преводу хумореску оњшеског мађарског хумористе Коломана Мике-ата: „Како се постаје особити дар?" — Иначе су у том листу приче и чланци у подлиску већином прештампани из „Видела".

Сремац има у свом подлиску ове новорне етнари: у 7. броју причу „Инак се оженио" од Грге, у 9. „Два брата" од С. О, а у 12 од Вељка „Варошко гостопримство". Остало су преводи.

Београдске општинске новине мало-мало па немају подлиска те тако још нису довршиле превод Талландијеревe „Србије у деветнаестом веку".

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Из Летописа Матице Српске, на свезака 145. 146. и 147. засебце је прештампана расправа нашег сарадника Стевана Миловановића „Физика у Срба". Књига се може добити у њеца по 50 новчића.

— „Мија Бродар", приповетка нашег младог сарадника Милутина Јакшића прештампана је на нашег листа у засебну књигу, која се и у администрацији нашег листа може добити по цену од 40 новчића.

Не могу пропустити а да на измаку године овим путем срдно не захвалим поштованим и мени драгим сарадницима онога листа, што су ми „Стражилово" лепим прилозима својим подичили те му тим изазвали ону симпатију, коју је за тако кратко време већ у књижевним нашим круговима стекло. Њиховој љубави нека је и даље препоручено „Стражилово", јер ће само с њима и уз њихов рад моћи како треба одговорити истакнутом задатку свом. У то их име пријатељски позивам, да порадимо и настанемо око тога, не би ли „Стражилово" још и већма по заслузи омилило читалачкој публици нашој.

Јован Грчић.

САДРЖАЈ: У самоћи. Песма Јосипа Берсе. — Неколико трепутака из ђачких дана. Од Мите Нешковића. — Све на време. Песма Н. В. Борића. — Шарена јунница. Слика из словачкога народнога живота. Написао Мартин Кукучин (Бевнур). (Свршетак). — Моји пријатељима. Песма од Војислава. — О књижевном раду дра Јована Суботића Од С. В. П. (Свршетак.) — Дротар (Од Покорнога.) По чешком Ј. С. Ч. — Милена Стефановића. Од Николе Марковића. — Српски речник за пчеларе. Саставио Јован Живановић. (Свршетак.) — Листићи. Месечни преглед периодичне српске и хрватске књижевности за месец Новембар и Децембар. — Књижевне новости.

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уреднишству а претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
Бр. 15.635

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ

ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

ВЛАСНИК И УРЕДНИК

ЈОВАН ГРЧИЋ.

ВОЈНО БОГА ПАРОХ.

1886.

ГОДИНА ДРУГА.

У НОВОМ САДУ

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА

1886.

САДРЖАЈ.

ПЕСМЕ.

1. Изворне.

Верса Јосин: На мору, 485; Мехмед бег (балада), 721; Милка, 811; Из морских елегија (из циза III. број 3.), 881; У самоћи, 1771.

Вранчић Благоје: Драгиња Ружићки о прослави двадесетнестодишњице глумовања јој, 447.

Војислав: Т*., 33; Лаку ноћ, 73; Вече, 485; Северни ветар, 519; Господџици Н*, 683; Узмеђ руки, 751; Сунорам дан, 817; Стара књига, 1077; Светковина Ладе, 1109; На Тичару, 1261; Словенско звоно, 1357; ⁂ 1389; Господџици Н*, 1453; ⁂ 1491; ⁂ 1527; Грађанска пролиш, 1581; ⁂ 1611; Сумња, 1689; У ворју, 1745; Мојим пријатељима, стр. 1783.

Г...... **А.:** С....., 1325.

Ђорић, Н. В.: Пољупци, 1537; Љубичица и девојчица, 1549; Велика сила, 1625; Бегуница, 1643; Откуд?, 1715; Најлепши јад, 1739; Све на време, стр. 1775.

Илић, Драг. Ј: Одлетели анђелак, 355; Пролеће, 485; Два пева, 689; М.., 869; Мелодија, 1049; М...., 1485; У шарнирју, 1549.

Илић, М. Ј.: Анђео смрти, 171; Суђаје, 1739.

Јовановић, Вл. М.: Крвава кошуља, 106; Одрицање, 494; Рефлексије при изласку сунца, 805; Почетак, 1229; Дуга, 1293; Судбина, 1459; Словенска гора, 1528.

Калић Мита: Десимирце, 75; Десимирчад, 1013.

Љубинко: Сећање, 69., 213., 315.

М.: Свеједно!... 715.

Ненадовић, Љ. П.: Дерањи, 349; Записи, 845, 1205, 1271; Јефти Авраомовићу, 891; У шуми, 901; У воћеци 1877. год., 1675.

Нушић, Бранислав Ђ.: Уз Јељеве струне (Друга књига), 755; Видиш облак, 1549.

Поповић Мита: Младости леса, 165; Матери, 279; Из судинице, 381; Димитрију Руњићу уметнику, 447; Јадо моја, 549; Дивотно јутро, 581; Дијалог (по прози Ивана Тургењева), 677; Две вале, 741; Бура, 773; Пастир Иље, 949; Бурђија, 981.

Секулић Лаза: Пролог † Јовану Суботићу, 645.

Ст. Ђ: Ветар, 1369; Јесење, 1425.

Т. Л.: На гробу Јована Суботића, 245.

† Трифковић Коста: Ој голубе бели, 782; Кад ми..., 783; Ово плаво, 783; Моја драга, 783; Дари, 784.

Тројановић Владимир: Морски сплак (елегија), 133.

Цар Марко: На гробу Меда Пуцића, 413.

2. Преведене.

Ајхрот Л.: Дете, (Рајко), 1025.

Балестремова Е.: Лабудова песма, (Рајко), 151.

Вајански Светозар: Дух словенски, 328; Гуслар, 402; Јеља, 402.

Гајбел Е.: Мајчице! (Рајко), 987.

Грифијус: Шта је свет? (Вл. М. Јовановић), 229; Све је само таштина, (Вл. М. Јовановић), 259.

Калев: Чини ми се..., (Ј. С. Ч.), 1705.

Лермонтов М.: Када златно класје, (Рајко) 1729.

Леопарди Јаков: Жуква, цвијет пустиње, (Нико III. Црногорчевић), 615, 651.

Махалицки: По тихој вечери... (Ј. С. Ч.), стр. 1753.

Милов Стеван: Својим двома синовима, (П. А—н), 367; Својој љуби након десет година брачнога живота (Ј. С. Ч.), 429.

Петофи: Апостол, (Бл. Бранчић), 5, 41, 75, 117, 143, 177, 219, 249, 287, 327, 359, 389, 419, 455, 489; Из песама А. Петеовја, (Ив. М. Поповић), 215; Вашпачица род родила, (Бл. Бранчић), 1561; Газда Лука, (Бл. Бранчић), 1589; Јаок је што... (Бл. Бранчић), 1631.

Покорни: Дротар, (Ј. С. Ч.), стр. 1787.

Пушкин: ЈевгенијеАњегин, друга песма, (Ј. С. Ч.), 527, 553.

Романовски М.: Милов'о сам, (Рајко), 185.

Хајне Х.: Ох, не дај се тако тузи... (Бл. Бранчић), 1237.

ПРИПОВЕТКЕ.

1. Изворне.

Сиромах Јоле! Слика из српског народног живота. Написао П. Адамов. Стр. 1.

За начело. Роман Милана Савића. Први део. Стр. 11, 45, 81, 121, 145, 181, 223, 254, 291.

Missa sollemnis. Написао Јосин Верса. Стр. 71.

Чича Мирко и чича Маринко. Слика из српског народног живота. Приповеда П. Адамов. Стр. 105.

Вељко. Приповетка Милутина Јакшића. Стр. 137, 178, 215, 243, 287.

Ухода. Црта из српско-бугарскога рата. Написао Мита Живковић. Стр. 165.

Пита хиљаду форината. Приповетка Јаше Игњатовића. Стр. 309, 351, 383, 413.

Враголанка. Приповетка. Написала Милена Савићева. Стр. 317, 357, 393, 425, 457, 501, 533.

Изгубљен ђеније. Листак из Негдинске кронике." Исписао П. Адамов. Стр. 449.

Жртва за жртву. Новела Мите Живковића. Стр. 487, 521.

Праведни судија. Написао М. Ј. Илијћ. Стр. 495.

Живио Радаја! Приповетка са села. Срочио Панта Поповић. Стр. 549, 581, 613, 647, 677, 709, 743, 775, 805, 841.

Увлака. Црта из мојих бележака. Написао Љубинко. Стр. 562. 591

Неприлика. Слика из сеоског живота. Написао Благоје Бранчић. Стр. 619.

Зрно. Написао Каменко. I. На гробљу, стр. 655. II. Мојој баби, стр. 657.

Народно славље. Бачки спомен из Фрушке Горе. Написао —пћ. Стр. 869, 903, 951, 983.

Побратим невера. Новела В. М. Миљковића. Стр. 883, 911, 955.

Јусуфико и Мејрамикја. Историјата црта из Босанске прошлости. Написао Божидар П. Вршчанин. Стр. 1013.

Ратник Приповетка из народа. Написао Ђ. Јовановић. Стр. 1077.

Невин страдао. Цртица из Босанског живота. Написао Ст. Калуђерчић. Стр. 1109.

Под образином. Приповетка Милене Симићене. Стр. 1229, 1261, 1293, 1325, 1363.

Капетан. Приповетка Милана С. Ђуричића. Стр. 1381

Метиљ. Слика из живота српског народа у Срему. Написао П. Адамов. Стр. 1421, 1456, 1485.

Дилбер. Слика Јована Максимовића. Стр. 1427, 1493.

Под земљом. Написао М. Ј. Илијћ. Стр. 1323.

Мија Бродар. Приповетка из Баната. Написао Милутин Јакшић. Стр. 1529, 1551, 1593, 1611, 1645, 1671, 1707, 1739.

Јабука. Цртица из хрватскога сеоскога живота. Написао Никола Кокотовић. Стр. 1539.

Арапова одаја у кули Смаил-аге Ченгића. Из Ближњске прошлости. Написао Божидар Н. Вршчанин. Стр. 1581.

2. Преведене.

Очета Мачак. Слика из словеначкога народнога живота. Написао Јанко Кренник. Са словеначког превео Велко Лукић. Стр. 533.

Пожар на мору. Написао И. С. Тургењев. С руског превео Н. Вуковић. Стр. 659.

Ирина. Новела Сватопулка Чеха. С чешког превео П. Падејски. Стр. 685, 717, 751, 813, 847, 919, 987, 1025, 1049.

Из старог века, од С. З. С мађарског превео В. І. Прво огледиште, стр. 817. II. Кандаулс, стр. 851. III. Хајдрабаљ, стр. 903.

Цртице угљеном. Написао Хенрик Шенкјевић. С пољског превео Рајко. Стр. 1085, 1205, 1239, 1273, 1299, 1337, 1397, 1433.

Шарена јуница. Слика из словачког народног живота. Написао Мартин Кукучин (Бенцур). Са словачког превео Огњеслав Добродругин. Стр. 1625, 1652, 1715, 1745, 1775.

КЊИЖЕВНИ ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ.

1. Изворни.

Неколико речи поводом Живановићева чланка „Два три закона из науке о гласовима српским“, и Лекићеве критике на исти чланак, са Живановићевом репликом на критику, од Благоја Бранчића, стр. 155.

Још неколико речи поводом Живановићева чланка „Два три закона из науке о гласовима српским“, од дра Кирете-а, стр. 193.

Светозар Вујански, словачки књижевник. Написао Д. Б. Доброслав, стр. 323, 363, 397, 431, 463, 505.

Др. Фридрих С. Краус пред судом знанствене критике, од Рад. В. Стр. 373, 405, 465.

Богомили и српске народне песме, од Ђорђа Магарашевића, стр. 537, 569.

Фра Андрија Качић према Србству и Хрватству, од Лазе Томановића, стр. 597, 625, 665, 691.

Неколике примједбе на „Неправилности у српском говору и писању“ у „Голубу“ од 1885. год, од Ратка Мильановића, стр. 699.

Полетарке Косте Трифковића, од Јована Симеоновића-Чокића, стр. 781.

Наше књижевне прилике и неприлике, од Милана Савића, стр. 785, 829, 859, 895, 973, 1101, 1283.

Дечији дан, од Лазе Томановића, стр. 1029, 1055, 1093, 1211, 1243, 1277.

Оригиналност позоришних дела и „Проводаџије“ Милана Савића, од Марка Цара, стр. 1035.

Одговор госп. Јовану Благојевићу на његово „Мало објашњења“ у „Голубу“ бр. 6 о. г., од Ратка Мильановића, стр. 1057.

Белешке о „филологичком“ изврју, од Јована Живановића, стр. 1249.

Бранич српскога језика, Александру Свидићу приказао („посветио“) Јован Живановић, стр. 1347, 1407, 1469

Појезија Војислава Ј. Илића, од Милана Савића, стр. 1439, 1461.

Иронија у „Увеоцима“, од Лазе Томановића, стр. 1595.

О књижевном раду дра Јована Суботића, од Стевана В. Поповића, стр. 1725, 1751, 1783.

2. Преведени.

Пјесма о Хилдибранду и њена сродност са њеким словенским пјесмама, од Григорија Крека, са словеначког превео Велимир Лукић, стр. 367, 403.

Српска епика. Из дела Карла Саса „Велики епи светске књижевности“, превод с мађарског, стр. 695, 725, 759.

ПОУЧНИ ЧЛАНЦИ.

Сколнова у учитељској школи у Сомбору, од М. Петровића, стр. 13.

Какво ће време бити? Историјска цртица о томе, из Вапіеберу прерађено Стева Милованов, стр. 151, 231, 267.

К народној музици. Скица Од Роберта Толингера, стр 259.

Посуђе у кући и у кући, од Мите Петровића, стр. 297, 329.

Како све продаши на овоме свету, од М. Петровића, стр. 729.

О колери, од дра Коде, стр. 997.

Ново купатило у Бачкој, од М. Петровића, стр. 1305.

Наука и њерована старих народа о постанку свијета уз Мосејеску космогонију према оној, коју модерна наука преставља, од Косте Кулишића, стр. 1341, 1377, 1401.

Српски речник за ученике, састављен Јованом Живановић, стр. 1695, 1729, 1755, 1791

РАЗНИ ЧЛАНЦИ.

† **Др. Јован Суботић**, стр 103.

За српске народне умотворине. Реч „Матици Српској“, свештеницима, учитељима, ученицима њених и средњих школа, стр. 277.

Част и хвала поштену раду и савесној трудби за пуну четвртину столећа, стр. 445.

Споменик дру Јовану Суботићу, стр. 517.

На парастосу у Новом Саду помен дру Јовану Суботићу у недељу свих светих 1886., од Александра Сандића, стр. 837.

Два три струка невена на гроб књижевнику Ђорђу Рајковићу, од Александра Сандића, стр. 1045.

Писма о српско-бугарском рату. Тим К. Х. више Данило Недељковић. I—X. стр. 1383. 1443. 1503. 1543. 1573. 1637. 1661. 1759.

Последњи гуслар у Срему. (Потпомогнимо друштво св. Саве), од ђ., стр. 1497.

Автобиографија Јована Хаџића, у књижевности названог Милоша Светића. стр. 1561.

Мис Аделина Павлија Ирби, српска добротворка. Од Стеве Милованова, стр. 1569.

На Митров дан 1787—1887. Сдава Вука Стеф. Караџића, од Александра Сандића, стр. 1517.

Манастир Панра, од Владимира Красића, стр. 1633. 1655. 1691.

Неколико тренутака из ђачких дана, од Мите Нешковића, стр. 1771.

Милена Стефановића, од Николе Марковића, стр. 1787.

ПУТОПИСИ.

Један дан у мађарском Риму, од Стевана В. Поповића, стр. 17. 49. 85. 185.

Успомене с пута, од Мите Нешковића, страна 765. 825. 963.

Изгубљена земља. Излет у спреску шумадију, с француског по Мидену, стр. 857. 891. 923.

КЊИЖЕВНЕ ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Књиге за народ, стр. 23. — Карловачки ђак. Приповетка Косте Руварца (свеска 119. Народне библиотеке браће Јовановића), стр. 55. — Дим, од Тургењева, превео Илија Вучетић, стр. 57. — Гетеов Фауст у преводу Милана Савића, оцена П. Адамова, стр. 235. — Дечији свет Бермекова и Матића, приказ Андрије М. Матића, стр. 299. — Виноградарство и подрумарство, оцена М. Петровића, стр. 301. — Priručni rečnik stvorćega znanja. Оцена Ђорђа Магарашевића, стр 601. — О згаки, предавање дра Љубомјера. Оцена Стеве Милованова, стр. 604. — Српски правопис за школску употребу, састављо Стево Чутурило. Оцена Ратка Мићановића, страна 629. — Die serbischen Dynasten Crnojević, von Franz Miklosich Оцена Александра Сандића, стр. 927. 967. — Шест приповедака Л. К. Лазаревића. Оцена П. Адамова, стр. 1219. — Каталог српске народне библиотеке у Београду, страна 1253. — Ручни рад у мушкој школи, од Срет. М. Ацића. Оцена Милана Данића, стр. 1577.

УМЕТНОСТ.

Сватовац, од Р. Толингера. Приказ А. Јорговића, страна 27. — Слике и прилике из дечијег живота. Младост радост. Од Р. Толингера, стр. 57. — Дижамо школе, од Р. Толингера. Оцена А. Јорговића, стр. 89. — Иконостас Нишке цркве од Ђорђа Крстића. Приказ Михаила Валтровића, стр. 333. — Три патријотске песме, од Р. Толингера. Оцена А. Јорговића, стр. 433. — Мунклићев „Моцарт“. Приказ Ђуре Видицког, стр. 573. — Слике Ђорђа Крстића за Нишку цркву. Од Михаила Валтровића, стр. 1037. — „Слике Ђорђа Крстића за Нишку цркву“. Од Ђорђа Малетића, стр. 1411. — Слике Ђорђа Крстића за Нишку цркву. Од Михаила Валтровића, стр. 1473.

МУЗИКАЛИЈЕ.

Молитва, од Бранка Радичевића, за мешовит лик сложио А. Милчинески, стр. 543. — Жежуљивка, за мешовит збор сложио А. Милчинески, стр. 831.

ЛИСТАК.

Писмо Вука Стеф. Караџића Никанору Грујићу, саопштио Вл. Красић, стр. 59. — Туђин о митрополиту песнику Његошу, стр. 91. 125. 157. — Писмо Тодора Павловића Сави Текелији, саопштава Светозар Мл. Бајић, стр. 241. — Писмо једној госпођи, од Милана Савића, стр. 271. — Српске народне пословице, прибележио Светозар Мл. Бајић, стр. 375. — Сабља Маркова на глумишту српском народном дне 16. фебруара и 9 марта 1886. Од Александра Сандића, страна 435. — Писма Вука Стеф. Караџића Лукијану Мушицком. Саопштава Миливоје К. Бранковић, I—XXI. стр. 511. 605. 669. 701. 769. 833. 863. 1103. 1223. 1287. 1311. 1385. 1449. 1475. 1511. 1577. 1601. 1667. 1733. 1765. — До стакленога бријега или Вила и царев син, српска народна приповиједетка из Горње Крајине, из збирке Владимира Красића, стр. 975. 1003. —

ЛИСТИЋИ.

Месечни преглед периодичне књижевности српске и хрватске: Месец Јануар, стр. 193. Фебруар, 335. Март, 471. Април, 631. Мај, 789. Јуни, 931. Јули, 1063. Август, 1311. Септембар, 1477. Октобар, 1601. Новембар и Децембар, 1795. — Гласник, стр. 29. 59. 206. 271. 303. 377. 409. 513. 545. 607. 671. 890. 897. 946. 1005. 1255. 1289. 1322. 1352. 1387. 1447. 1515. 1547. 1607. 1641. 1669. 1733. 1767. — Позориште и уметност, стр. 31. 59. 93. 129. 161. 207. 243. 273. 305. 344. 378. 411. 441. 480. 513. 545. 575. 607. 641. 673. 703. 771. 800. 835. 865. 899. 977. 1291. 1324. 1352. 1547. 1671. 1697. — Књижевне новости, стр. 32. 63. 95. 132. 164. 209. 275. 306. 345. 380. 411. 442. 481. 514. 546. 579. 610. 642. 673. 704. 737. 771. 800. 835. 866. 899. 947. 1008. 1043. 1105. 1225. 1258. 1291. 1353. 1388. 1418. 1451. 1484. 1516. 1548. 1579. 1608. 1641. 1672. 1702. 1735. 1769. 1801. — Смесице, стр. 66. 98. 211. 347. 444. 548. 612. 643. 674. 706. 739. 979. 1009. 1107. 1225. 1260. 1610. — Читула, стр. 66. 132. 276. 308. 444. 484. 516. 803. 835. 1076. 1108. 1642. — Афоризми, стр. 100. 212. 348. 516. 580. 644. 804. 868. 980. 1108. 1228. 1356. 1610. 1770.

Изјава Мите Поповића П. Адамову, стр. 707. — Изјава уредника „Стражилова“ уреднику „Јавора“, стр. 1227. — Питање госп. дру Т. Маретићу, стр. 1737.